

de divinis offi. l. 1. c. 5. v. 2.

29-4-5
B. a. 105

Bibliop. Universitaria
CANADA
Sala <u>A</u>
Estante <u>B</u>
Tabla _____
Número <u>105</u>

2 400 400
MADE IN SPAIN

col. Collegio della Comp. de Jesus de Granada.

R. 3472

DE DIVINIS
CATHOLICAE ECCLESIAE
OFFICIIS AC MINISTERIIS, VARIIS
VETUSTORVM ALIQVOT ECCLESIAE
Patrum ac Scriptorum Libri, videlicet

B. ISIDORI Hispalens. Episcopi, ALBINI FLACCI ALGVINI, AMALARI
RII TREVIRENS. Episcopi, HRABANI MAVRI Moguntinens. Episcopi,
VVALAFRIDI STRABONIS Abbatis S. Galli, BERNONIS AVGI
ENSIS Abbatis, B. IVONIS Episcopi Carnotens. & quorundam
aliorum, quorum omnium Catalogum sequens pagina complectitur.

QVIBVS ORDINEM ROMANVM ANTIQVVM DE
Ecclesiasticis officiis, cuius illi quasi quidam sunt commentarij, praemisimus.

AD RELIGIONIS CHRISTIANAE INCREMENTVM, ET HAERE
sum nostris temporis, diuina CATHOLICAE ECCLESIAE officia & ministeria im
pie calumniantium solidam confutationem, ex antiquissimis manuscriptis exempla
ribus bona fide partim nunc primum editi, partim a mendis repurgati
per Melchiorum Hittorpium.

Cum Indice rerum memorabilium copiosissimo, eiusdem Melch. Hittorpij cura adiecto,

COLONIAE

Apud Geruinium Calenium, & haeredes Iohannis Quentel,
Anno Christi nati M. D. LXVIII.

Cum gratia & Priuilegio Imperiali.

col Collegio della Comp^a de Jesus de Granada

R. 3472

DE DIVINIS
CATHOLICAE ECCLESIAE

OFFICIIS AC MINISTERIIS, VARIIS
VETUSTORVM ALIQVOT ECCLE-

sia Patrum ac Scriptorum Libri, videlicet

B. ISIDORI Hispaleñ Episcopi, ALBINI FLACCI ALCVINI, AMALARIII TREVIRENS. Episcopi, HRABANI MAVRI Moguntineñ Episcopi, VVALAFRIDI STRABONIS Abbatis S. Galli, BERNONIS AVGIENSIS Abbatis, B. IVONIS Episcopi Carnotensis, & quorundã aliorum, quorum omniũ Catalogum sequens pagina cõplectitur.

QVIBVS ORDINEM ROMANVM ANTIQVVM DE Ecclesiasticis officijs, cuius illi quasi quidam sunt commentarij, præmisimus.

AD RELIGIONIS CHRISTIANAE INCREMENTVM, ET HAERESUM nostris temporis, divina CATHOLICAE ECCLESIAE officia & ministeria impie calumniantium solidam confutationem, ex antiquissimis manuscriptis exemplaribus bona fide partim nunc primum editi, partim à mendis repurgati per Melchiorum Hittorpium.

Cum Indice rerum memorabilium copiosissimo, eiusdem Melch. Hittorpij cura adiecto.

COLONIAE

Apud Geruuium Calenium, & hæredes Iohannis Quentel,
Anno Christi nati M. D. LXVIII.

Cum gratia & Privilegio Imperiali.

LIBRORVM QVI IN HOC
VOLVINE CONTINENTVR
SERIES.

- I. ORDO ROMANVS, de Missæ & reliquis per annum officijs.
- II. B. ISIDORI HISPALENSIS EPISCOPI, de Ecclesiasticis officijs libri duo.
- III. ALBINI FLACCI ALCVINI, PRAECEPTORIS CAROLI MAGNI, liber de officijs diuinis, seu, Ordinis Romani expositio.
- IIII. AMALARIJ TREVIRENSIS ARCHIEPISCOPI Officialis, seu, de diuinis officijs libri quatuor. ad LVDOVICVM PIVM AVG. EIVSDEM de Ordine Antiphonarij liber.
- V. HRABANI MAVRI ARCHIEPISCOPI MOGVNTINI, de institutione clericorum ad HEISTVLFVM libri tres.
- VI. VVALAFRIDI STRABONIS de exordijs & incrementis rerû Ecclesiasticarum liber vnus.
- VII. BERNONIS AVGIENSIS ABBATIS, de quibusdam rebus ad Missæ officium pertinentibus, libellus.
- VIII. MICROLOGVS de Ecclesiasticis obseruationibus.
- IX. B. IVONIS CARNOTENSIS EPISCOPI, de Ecclesiasticis Sacramentis ac officijs, & præcipuis per annum festis, sermones XXI.
- X. HILDEBERTI CENOMANENSIS EPISCOPI de mysterio Missæ carmen.
- XI. RADVLPHI DE RIVO Decani Tungrensis, de obseruantia canonum liber.
- XII. MISSAE EXPOSITIO breuis, ex antiquis libris exscripta.

REVE

REVEREN-
DISS. IN CHRISTO PA-
TRI AC ILLVSTRISSIMO PRIN-
CIPALI ET DOMINO, D. SALENTINO
ELECTO ARCHIEPISCOPO COLONIENSI,
SACRI ROMANI IMPERII PER ITA-
LIAM ARCHICANCELLARIO, PRIN-
CIPALI ELECTORI, VVESTPHA-
LIÆ & Angariæ Duci, Legatoque nato, Domino
suo clementissimo, S. P. D.

QVAM turbulenta sit Christiani orbis confusio, Ecclesia quam varijs & quam acerbis casibus concutitur, quantisque sit calamitatibus vndiq; agitata & pressa, nemo est, Antistes Reuerendissime, ac Illustrissime princeps, in cuius oculos, in quamcunq; eos mundi plagâ conuertere velit, non statim incurrat. Cuius dolore cum omnes, quorum mentem stupor non occupauerit, merito commoueantur, tum illos, qui antiquam eius formam, & qualis patrum memoria floruit, intueri possunt, ecclesiarumque per orbem originis memoria repetunt, multo etiam magis hic dolor angit & excruciat: quod, quam florentissimam cogitant, & animo quasi intuentur, eam miserum in statum adductam, ad internecionem quasi propendere conspiciant. Nam priscis patrum temporibus magnas quotidie factas ad Ecclesiam accessiones, & noua subinde prole auctam, regna, prouincias, vrbes, dominia, castra, ei adiecta, & per hæc, quasi in multas propagines diffusam, seu tanquam in colonias, ita in Episcopia diductam, pia & religiosâ plebis tanquam optimarum frugum prouentum longè vberimum, Optimates & Principes viros humili pietate illustres, in diuorum honorem magnifica templa exstructa, eademque munificentissimè dotata, sacra religiosè & seriò à viris Ecclesiasticis excolta, eosdem à maximis minimisque in summo honore & tanquam patres habitos, vni omnium sensum, & lætam ac iucundissimam pacem, summa cum animi voluptate recordantur: Nostro nunc seculo contra omnia, gregem Christianum ab oculi Ecclesiæ varijs insidijs interceptum gregatim auerti, maximas indies ab ea defectiones fieri, interire episcopatus, pietatem in plebe extinguere, optimates & viros nobiles, humili ac prisca pietate abiecta, ignobiliter arroganti & superbæ heresi se captiuos subijcere, diripi templa atque dirui, sacra omnia conculcari, viros Ecclesiasticos in summum contemptum adductos, in eorum fortunas interitumque coniurari, in omni priscæ pietatis totiusque antiquæ religionis internecionem conspirari, sacra omnia conculcari, dissentientes voluntates, multiplices & discordantes de religione sententias esse, intertestinis bellis omnia pestrepere, cum gemitu & mœnore spectant. Qui dolor in illorum animis tãto altius infixus hæret, ex imisque præcordijs tanto is gemitus fortius ducitur, quanto magis intelligunt, sicut priscæ illius felicitatis, veneranda cœtibus Ecclesiasticis sanctitas, inculpati clericorum mores, in diuinis officijs pia & seria fidelitas, de fidelis populi salute anxia sollicitudo, præcipua causa extitit, ita eorundem deprauatos mores & sanctitatis nunc omnis vacuam, & quæ omnium aures atque oculos

los offendat, vitam, in diuinis officijs peragendis sacrisque tractandis supinam negligentiam, tenuem de fidelis populi Christi sanguine redempti salute, & per exiguam curam, si non causam, magnam tamen tantæ deuastationi ac tam miseræ ruinæ occasionem præbuisse. Quod si non ingenuè fateri, causasq; alias longè petere, & hæc à nobis culpam in alios reijcere velimus, nos ipsos nimium amare, nimiumq; nobis ad blandiri videbimur. Nam si plebs Christiana, & Christi sanguine emptæ oues ab Ecclesiæ ouili abducuntur, lupisq; præda fiunt, quem nisi nos ipsos accusabimus, qui parua earum hæc tunc per sepe cura tacti fuimus, & quibus nos ipsi pastores adesse, pabulacq; subministrare, quarum saluti ipsi incumbere, & à ceruicibus infestas ferarum arcere præsentibus debebam, eas desertas reliquimus, aut auaris mercenarijs, & imprudentes lupis per sepe commisimus. Dei optimi maximi sacra abrogata & conculcata, templa prophana, direpta, & clausa multis in locis conspeximus, & nos hæc vacua esse ante fuimus, Augustissimis sacris non quem merebantur honorem venerationemq; impendimus. Cum ad diuina Ecclesiæ officia populus frequens ac deuotus conueniret, eaq; in magnâ religiosæ plebis corona nobis peragere liceret, nos ad ea ipsi tardè atq; rarè conuenimus, nos ea leuiter, defunctoriè, ac velut dicis causa, negligenterq; peregrinus. An ne ergò Dei in nos iram, vt quondam Heli, Ophni & Phinees concitauimus, eiusq; maledictioem, quam his, qui eius opus negligenter agunt, est interminatus, incurrimus? Vnde factum est, vt qui se in ecclesia adhuc continent, ea negligant, quæ à nobis negligi conspiciunt, ab alijs impietatis plena esse traducantur, nosq; ipsi qui ea peragim, tanquam si de Christo nunquam audiuerimus, ita atheismi ac idololatriæ rei peragamur, & sicut ab illis tum arca fœderis per Philistæos est ablata, ita nos à Christo nobis relicta charissima nostra sacra, ab impuris & perfidis hominibus contemni, rideri, conculcari & auferri à nobis, adspicere cogamur. Et reliqua quidem nos missa nunc facim, de diuinis autem officijs, de quibus veterum episcoporum ac aliorum doctissimorum virorum scripta proferimus, breuiter pauca dicemus. Quæ, quod negligentius à nostris hominibus tractetur, quam postulet, vel ipsorum officiorum dignitas, vel dei ad cuius laudem fiunt, numen & maiestas, vel Ecclesiæ & communis omnium, pro qua fiunt, salus & incolumitas, vel pro eorum, quo ipsi Ecclesiæ obstricti sunt officio ac ministerio, qui ea peragunt, id mihi præter alias causas propterea accidere videtur, quæ qualis illa, & quomodo ad pietatem in hominum animis excitandam cõscripta sint, quidve mysterij complectantur, non intelligant. Ceterum, quod eadem ipsa diuina officia improbi ac stolidi homines, tanquam si impietatis plena essent, traducant, ab eis que multos auocent, Dei ob nostram negligentiam irati permissionem primùm agnoscamus: deinde & illa quam diximus & hæc insuper causa esse videtur, quod, quibus ea authoribus tradita, commendataq; habeamus, ignorent. Quod si cognitum haberent omnes, qui siue à nouis extraordinarijs que ministris persuasi, siue nouitate capti, siue dulcedine, & suauis nouarum cantilenarum modulatione decepti, Ecclesiæ diuinis officijs desertis, aliena sacra seu sacrilegia potius sunt complexi, valde eos huius suæ leuitatis ac temeritatis poeniteret, quod veteribus clarissimis & sanctissimis viris, qui Ecclesiam aliquando legitimo ordine vocati gubernassent, obscuros ac novos homines, nulla vitæ innocentia nulla, sanctitate commendatos qui cathedram, ex qua Ecclesiam non gubernarent, sed euertent, extra ordinem & sine vlla authoritate arroganter inuaserunt atque vsurparunt, prætulissent.

Itaque præclare nobiscum, & cum Dei Ecclesia agitur, quod in omni memoria extiterunt semper pij aliquot & eruditi viri, qui diuinis officijs, quibus Ecclesia vsa semper fuit, postquam ei liberè sacris operari per tyrannorum persecutiones licuit, explicandis, operam posuerunt, quòve ea ordine, quibus ritibus, per quos ministros, quòve cultu peragi deberent, literis mandarunt, quodque eorum de his rebus per scripta monumenta vsque ad nostram ætatem sint conseruata. Est enim in eis multum utilitatis positum ad nostros erudiendos, vt cognita sacra religiosius maiori pi-

etate & reuerentia tractent, & præsidij plurimum, ad cõuincendos aduersarios, Ecclesiamque ab insigni eorum calumnia vindicandam. Quæ causa fuit, cum Amalarij Archiepiscopi Treuirsis Carolo Magno, & eius filio Ludouico Pio Augustis, Pontificibus quoque Leoni III. & Gregorio III. familiarissimis, de diuinis officijs exactissimè conscripti, & à multis hæc tunc desiderati commentarij in manus meas venissent, meq; vt cum omnibus eos communicare, viri aliquot Reipub. Christianæ studiosissimi adhortarentur, quod morem eis gerendum existimauerim: Et cum eisdem hoc quoque probaretur, vt Amalario, qui antè quique post ipsum idem argumentum tractauissent, adiungerentur, vt quem morem per varia mundi climata, diuersis temporibus in suis diuinis officijs Ecclesia semper obseruasset, quid de eisdem ante nos pij & sapientes viri, & Ecclesiarum rectores semper sensissent, & docuissent hæc tunc, vno in opere omnibus legendum exhiberetur, & quasi in aciem contra nouatores, multi insignes & strenui Ecclesiarum duces simul educerentur, quod hoc quoque eorum pium & salutare consilium approbandum mihi duxerim: Quando ex ista multorum seculorum atque insignium virorum serie ac consensione & nostri homines confirmari, & qui à nobis defecissent, nostraque ab antiquis non multum dissidentia sacra videre antiquata cuperent, à tanta temeritate absterri, & reuocari fortè in viam, quod optamus, possint. Huiusmodi autem scriptorum veterum aliquot à viris doctissimis editi, sed separatim, & singulares libri, tum etiã neque integri iam antè habebantur, quos dedimus operam, vt ad manu scriptorum & antiquorum codicum fidem castigarem: alij à nobis nunc primùm in lucem ex bibliothecarum scrinijs proferuntur, suntque hi simul secundum temporum serie, quibus quique floruerunt, à nobis ordine collocati, & velut Catholicorum sacrorum vindices in aciem producti: Isidorus primùm Hispalensis episcopus, vir & sanctitate & eruditione & authoritate clarissimus, post quem Bedæ venerabilis clarus item apud Anglos viri discipulus ALBINVS, cuius magnum fuit ingenium, magni optimarum artium & diuinarum præcipuè scripturarum studium, & in eisdem progressus tanti, vt non solum Caroli Magni, sed sui etiã seculi Magister sit cognominatus: Hunc doctissimum Magistrum doctissimi item sequuntur discipuli Amalarius, & HRabanus Maurus Archiepiscopus vterque, & Augustus vterque familiaris atque charissimus. Post quos Vualafrius & Berno Abbates, Iuo & Hildebertus Episcopi, & Iohannes quidam, cuius liber Micrologus inscribitur, omnes verè Ecclesiasticarum peritissimi viri, qui se seculis aliquot sunt subsecuti vsque ad annum Christi 1180. quo Radulphus de Riwo Tungrensis Decanus in hoc volumine vltimus floruit, colloantur. Omnibus autem præmittitur, sicut omnibus est antiquior ex vetustis codicibus exscriptus libellus, qui ORDO ROMANVS nominatus, quem admodum nostri nunc ordinarij, modum atque formulas diuina officia peragendi præcis vsurpatas describit, in quo explicando ceteri serè versantur. Ex quibus per annos octingentos propemodum quæ diuinorum officiorum apud varias nationes in Catholica Ecclesia obseruata ratio fuerit, repeti & cognosci potest. Immo verò quod Isidorus, quæ ceteris antiquior, quæ de officiorum origine scribit, ea se ex antiquissimorum Patrum sententia & libris scribere significat, idemque palàm affirmant ceteri, longius hoc tempus repetendum esse peripicuum est: cum non quæ suis temporibus primùm coeperint, sed quæ à maioribus ad ipsos sint traducta, & quasi per manus tradita, explicaturos se, & ex Patrum quidem scriptis atq; sententia profiteantur: vt hæc tantorum virorum tam multa & antiqua testimonia, tam multorum seculorum consensio plurimum apud omnes, qui salutis suæ sibi rationem habendam censent, authoritatis atque ponderis obtinere debeat, eis que nõ acquiescere, sed repugnare velle, extremæ videatur esse impudetiæ, nè dicã insanie. Porro Albinus, vt dixi, Amalarius, HRabanus in Caroli Magni ætatem inciderunt, Qui bellicosissimus idem & religiosissimus Imperator præter alias barbaras natio-

nes, cum in nostra Germania Saxonum populos diuturno bello subiugatos & domitos Christi regno adiecisset, non est existimandus aliud eis Euangelium per episcopos, quibus prouinciam distribuerat, annuciâsse, alios sacrorum ritus tradidisse, alias ceremonias præscripsisse, aliaque eis diuina officia ordinâsse, quam quibus ipse imbutus antè fuerat, quæue in Ecclesia hauserat, à maioribus acceperat, & à sui seculi Episcopis & doctoribus didicerat. Quam maiorum traditiõem, & Episcoporum sui seculi, atque doctorum instructionem, doctrinamque in quaestionibus ad Christianam religionem pertinentibus, post sacram scripturam, tanquam certam ac firmam regulam ipse sibi sequendam præscribit, cum Elipando Toletano, & alijs aliquot Hispaniarum Episcopis, qui suti ipsi errorem per Epistolam persuadere volebant, & his eum verbis erant adhortati, nè paucorum subdolis adsertionibus cõsentiret, sed plurimorum testimonijs roboratam fidem firmiter teneret, grauius sanè & constanter in hæc verba responder: Facio certissimè Deo Domino meo Iesu Christo donante, horum me sanctissimæ multitudini (de Episcopis loquitur, eius auspicijs Francofordiæ coactis) & probatissimæ authoritati in veræ fidei professione firmiter associans, nec vestræ me paucitati in confessione huius nouæ assertionis fõcium admitto, sed Apostolicæ sedi, & antiquis ab initio nascentis ecclesiæ, & Catholicis traditionibus tota mentis intentione, tota cordis alacritate coniungo. Quicquid in illorum legitur libris, qui diuino spiritu afflatis, toti orbi à Deo Christo dati sunt doctores, indubitanter teneo, hoc ad salutem animæ meæ sufficere credens, quod sacratissimæ Euangelicæ veritatis pandit historia, quod Apostolica in suis epistolis confirmat authoritas, quod eximij sacræ scripturæ tractatores, & præcipuè Christianæ fidei doctores ad perpetuam posteris scripturæ reliquerunt memoriã, cum his quoque doctoribus, & sanctæ Ecclesiæ pastoribus (Francofordiensis Synodi patres intelligit) veram prædico fidem, quos in presenti tempore ille nobis dedit luminaria, qui dixit, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi. Hi sunt propugnatores fidei nostræ, hi sunt rectores, per diuersas sedes ciuitatis Christi. Præclara profectò hæc Caroli Magni Imperatoris religiosissimi, qui sicut imperium in Germaniam, ita religionem & Christianam fidem in Saxoniam primus intulit, & aurea sententia atque regula, quam si Saxones, & in vniuersum Germani Galli que secuti essent, ad eamque exortas primùm nouas nouorum hominum opiniones si explorâssent, tantam Ecclesiæ atque Reipub. calamitatem & perturbationem non sentiremus, Christianam fidem tam variè dissecam nõ doleremus, non tam multiplices & quasi infinitas de vna religione sententias audiremus, non, quod dolenter refero, iniustissima sub religionis fuce & prætextu bella, non fraternas acies, & pila minantia pilis, non tantum à Christianis Christiani sanguinis fundi, tam multas Christi sanguine redemptas Christianas animas interiire vidissemus: sed vnam de religione sententiam, florentem Ecclesiam, pacatã Rempub. retineremus, quam infelicem & perturbatissimam intueri cogimur. Eam autem regulam ad execrandam Elipandi hæresim, qua Christum adoptiuum tantummodò Dei filium esse impiè prædicauerat, explorandam Carolus adhibuit. Quam si nos ad diuina officia, quæ religionis pars sunt, accommodemus, euidentis omninò erit & clarum, quando Carolus hoc sibi in religionis negotio sequendum præscribat, quod suo tempore sanctæ Ecclesiæ Doctores & Pastores sequerentur, ac prædicarent, quicquid in horum doctorum & Episcoporum, Albinus, inquam, Amalarij, HRabani commetarijs de diuinis officijs reperitur, id Carolum Magnum tenuisse, id omne apud eas nationes, quas Christianas fecerat, inuexisse. Etenim hi sui seculi sapientissimi Doctores & Pastores fuere, quorum Albinus etiã Synodo illi, ad quam ex Britannia multos Carolus acciuerat, interfuisse creditur. Sed vt hoc magis etiã fiat perspicuum, quæ pijsissimi Imperatoris de Ecclesiasticis officijs fuerit sententia, quid de his etiã hi ipsi patres in eadem Synodo scriptum reliquerint, & quo

quo auctore hæc se habere sint professi, est commemorandum. Illi cum ab Elipando & cæteris Hispanis episcopis oblatum fidei suæ libellum sibi excutendum & cõfutandum sumpissent, in quo inter cætera suæ causæ firmamenta, quodd in diuinis officijs & ad Missas orationibus, quas ex Eugenij, Hildefonsi, Iuliani, Toletanæ vrbis Episcoporum institutione habere se gloriabantur, Christus Dei adoptiuus filius nominaretur, ad sui erroris patrocinium producerant, ea sententia Dei ipsius testimonio confutata, Melius est, inquit, testimonio Dei patris credere de suo filio, quam Hildefonsi vestri, qui tales vobis composuit preces in Missarum solennijs, quales vniuersalis & sancta Dei non habet Ecclesia. Nec vos in illis exaudiri putamus. Etsi Hildefonsus vester in orationibus suis Christum adoptiuum nominauit: Noster verò Gregorius Pontifex Romanæ sedis, & clarissimus toto orbe Doctor, in orationibus suis semper eum vnigenitum nominare non dubitauit. En Episcoporum atq; doctorum Germaniæ, Italiæ, Galliæ, ac Britanniæ, qui ad eam Synodum à Carolo acciti conuenerant, de diuinis officijs testimonium, cum quibus doctoribus & sanctæ Ecclesiæ pastoribus, veram se prædicare fidem pijsimus Carolus profiteretur, quos ciuitatis Christi rectores agnoscit, per quos suæ ecclesiæ Christum presentem, sicut ab ea se nunquam discessurum is promisit, tunc fuisse, & hos tanquam luminaria ad illustrandum sana doctrina mundum suo tempore à Deo immissos agnoscit ac prædicat. Et ante Caroli quidem ætatem Diuina officia variè, nec quæadmodum apud Romanos, ita etiã apud Gallos peragebantur; habebantque Galli suas peculiare consuetudines, à Romanis non solum in rebus atque officijs ipsis, sed in cantandi quoque ratione differentes. Per quam diuersitatem atque licentiam nè, quod Hispanis hic accidisse audiuius, errores in ea irreperant, Caroli auspicijs factum est, vt vna atque eadem apud omnes diuinorum officiorum ratio esset, vtque antiquo Gallicano officio, Romanum siue Gregorianum ab omnibus reciperetur, & Romanus etiã cantus, Gallicano sublato, frequetaretur. In quam rem etiã Pipinum eius patrem diligenter antea incubuisse Caroli Magni lex apud Anegisum eorum collectorem demonstrat. Ea est: Monachi, vt cãtum Romanum pleniter & ordinabiliter per nocturnale & Gradale officium peragant, secundum quod beatæ memoriæ genitor noster Pipinus Rex decertauit vt fieret, quando Gallicanum cantum tulit ob vnanimam Apostolicæ sedis, & sanctæ dei Ecclesiæ pacificam concordiam. Quæ lex cum & ad monachos pertineat, videntur mihi illi propositi tenaciores fuisse, neq; tam facillè adduci potuisse, vt ea quibus iam dudum assueuissent, relinquerent: Sed quod de cantu tantum præcipiat, si hic non pro ipsis officijs sit accipiendus, sed pro modulatione tantummodò & canendi ratione, D. Benedicti diuinorum officiorum ordinatiõem eis relinqui, quemadmodum etiã hanc approbauit, eisque reliquit ipse Gregorius: rectè, opinor, existimabimus, & vt Romano cantandi mori assuecerent, tantummodò ipsis mandari. Ab alijs autem omnibus vt non solum cãtandi mos Romanus, sed ipsa etiã diuina officia, qualia à Gregorio ordinata retinebant Romani, in vltum reciperentur, à Pipino têtatum, à Carolo demum est confectum. Quod iam antè commemorati Francofordienses Patres satis inuere videntur, cum orationibus, quarum Eugenium, Hildefonsum Iulianum, heretica, vt mihi persuadeo, fraude, Elipandus auctores laudauerat, ipsi vniuersalis & sanctæ Dei Ecclesiæ preces opponunt, talesque aliquot à Gregorio Romanæ sedis Pontifice, quem clarissimum toto orbe doctorem appellant, compositas producant. Et nostri etiã idcirco, quos proferimus diuinorum officiorum interpretes, Albinus, Amalarius, qui in eam ætatem inciderunt, ORDINEM ROMANVM nominatim citant, & ex professo interpretantur. & Sacramentarij atque Antiphonarij, qui à D. Gregorio collecti, & in optimum ordinem redacti, ipsa diuina officia complectuntur, persæpè meminerunt. Ex quibus omnibus, non solum quæ diuinorum officiorum Caroli Magni etate obseruata ratio fuerit, qualia gloriosus hic

hic Imperator, & colerit ipse semper, & apud hos quos Christianos effecisset, instituerit ac propagarit, verum ex his etiã horum Scriptorũ qui in eam etatem incederunt, commentarijs ea repeti posse, non est obscurum. quorum si originem inuestigare, & si à primæua institutiõe degenerassent, pristinam illis formam restituere, Germani Galli que & ab ipso Carolo institutæ ac propagatæ Ecclesiæ potiùs, quàm hac inducta, nouam sacrorum formam imaginari ac confingere voluissent, confusione hac plusquàm Babylonica, qua fumus circumfusi, non laboraremus. Nos autem qui ea adhuc excolimus sacra, eadem diuina officia amplectimur, easq; ceteroniam retinemus, quæ Imperator Christianissimus est amplexus, quæ que per primos eius auspicijs institutos Episcopos primi apud Saxones Christiani obseruauerunt, immeritò sanè propter hæc traducimur, malè audimus, subsannamur: Et multò magis illi esse digni videntur, quos Carolus & primi eorum episcopi simili increpatione, quali olim Paulus Galatas, adorianatur, ac stultos appellent, quòd in aliud, quàm ipsi annunciaissent, Euangelium sint translati, quòd ab ijs sacris, quæ ipsis reliquissent, prestigijs, dolis & fallacijs inquietorum quorundam hominum, qui ipsos, qui nos omnes, qui ecclesiam, qui vniuersum denique mūdum turbis replere voluerunt, decepti ac circumuenti, resiliuerint. Et nos quidem, vt quæ tanta seculorum & grauissimorum virorum consensione atque approbatione tradita per manus accepimus, deseramus, facere non possumus: emendationem tamen eorum, sicuti à primæua ordinatione sit discessum, vt fortè in aliquibus discessum est, non inuiti admitteremus. Quam rem Tridètinam nouissimam Synodum certis quibusdam Patribus mandauisse cognouimus, qui diligenter inspicerent, si quid in diuini officijs emendandum esset, de quæ eo ad Pium quartum Pontificem maximum, ad quem ea cura pertinet, referret. Ea que nobis præter ceteras magna satis causa videbatur, hæc veterum de his scripta proferendi, editionem que maturandi, quibus non mediocre adiumentum eis videretur allatum, ad certius aliquid & ex veterum sententia, ex qua eos omnia esse reformaturos existimabamus, de his constituendum. Ad te autè Reuerèdiss. Antistes & Illustriss. Princeps hæc pulchra vetustatis monumenta, quibus affici te & delectari plurimum non ambigebam, mittenda mihi esse duxi, vt non solum T. C. nomen præferentes, illi, quos dixi, Patres ea libentius suscipiant, & nostri homines, & tuus in primis clerus ea legat studiosius, per que ad pietatem maiorem inflammarì possint, atque qui ea contemnunt ac temerè abrogarunt, legere saltè non dedignent, quæ & ab antiquissimis scripta, & Tuæ Celsitudini grata esse intelligant: verum etiã, si legere hæc tamen dedignabuntur, aut lecta impudenter calumniari nihilominus volent, eorum tu patrocinium aduersus Aristarchos illos & tam iniquos iudices, vt suscipias. Quo tuo patrocinio & ipsi dignissimi esse, & tu quoque qui eis hoc impenderes, dignissimus mihi videbaris. Episcoporum enim patronus quis rectius queratur & sit, quàm Episcopus? Et ipsi quidè in excelso honoris & dignitatis gradu constitutos viros sibi, quisque sua etate, delegerunt, quibus suos libros dedicarent: Albinus, non dubium, quin Carolũ Magnũ, Amalarius Ludouicum Pium, HRabanus Heistulfum Archiepiscopũ Moguntinum, vt hoc maligno seculo, quo nihil tam sanctum est, quod non violetur, nihil tam benè dictum, quod non in calumniam rapiatur, magnus quoque illis patronus querendus fuerit. Qui nunc ad te confugiũt, illum in ecclesia nunc locum obtinentem, quem ipsi quondam tenuerunt, gaudebunt que si ab episcopo episcopi, à filio patres, benignè paternè que suscipiantur, tuaque autoritate & commendatiõe freti, in Principum virorum conspectum atque manus, quemadmodum sua etate principibus viris atque ipsis etiã monarchis fuerunt familiarissimi & charissimi, venturos se, & benignè susceptum iri sperant. Ego verò si quid laboris atque operæ in eam rem, vt ab interitu situq; vindicati, & à sordibus mendis que repurgati, cultius & emendatius exirent, impendissem, cui hunc meum laborem, qui quan-

tus fuerit, prædicare nõ debeo, esse commendatum magis vellem, quàm Archiepiscopo meo, & quidem recens ad amplissimum hunc honoris & dignitatis in ecclesia gradum, Deo benè propitio, prouecto, non videbam. Vt quemadmodum te non solum ciuitas Colonienfis, sed vniuersa dicecesis antea communibus vocibus, vnanimique consensu, non secus atque olim Ambrosiũ ciues Mediolanenses, sibi dari episcopum hoc tam difficilimo tempore expetiuerant, & Reuerendissimũ atque illustriũ ecclesiæ Colonienfis procerum suffragijs electum, sibi que exhibitum nũc faustis acclamationibus congaudent, & congratulantur: ita eandem ego electione, atque ad episcopatum legitimam vocationem, quam nullo ambitu factam & tu tibi ipse es conscius, & tota Colonia non ignorat, nos que propterea diuinitus factã non ambigimus, & omnia nobis felicia ex ea auguramur, & audemus polliceri, gratulatione etiã aliqua, quanuis fera prosequeretur, & non vocè tantum, sed ex antiquitatis scrinijs munere misso lætitiã meam declararem. Quod vt facere auderem, Reuerendus atque celeberrimus quatuor Archiepiscoporum & tuæ etiã Celsitudinis nunc vice ecclesiasticus in corruptiss. iudex D. Iohannes Kempis, Metropolitanæ tuæ ecclesiæ presbyter Canonicus, meus verò singularis patronus & humaniss. hospes, mihi author fuit. Qui præcelsa tua humilitate, incredibili benignitate, & in summo honoris gradu generosa animi moderatione, & erga in finis comitate apud me prædicata, facilè persuasit, vt, à quo meus me pudor aliquin auertisset, hæc tibi de diuinis officijs veterum authorum monumenta mittenda ac commendanda duxerim. Quæ sanè etiã, quia ex tua Colonienfis ecclesiæ celeberrimæ bibliothecæ, in quam Carolus Magnus à Leone III. Pontifice Maximo acceptos & Roma allatos libros per Hildebaldum tunc Archiepiscopum & sacri palatii Capellanum, idcirco repouisse videtur, vt ex hac velut Metropoli, in reliquos tunc primũ à se institutos episcopatus, descripti libri propagaretur: quia, inquam, nos ex hac bona ex parte ea desumpsissemus, vendicare tibi, & à nobis iure optimo repetere potuisses. Etenim quasdam Ordinis Romani partes, & Isidori, Amalarij, atque HRabani Mauri exemplaria, quibus in his edèdis præter cetera vti sumus, illa tuæ ecclesiæ bibliothecæ, quæ ab Hildebaldo vt apparet cœpta, ab Heriberto, Euergero alijs que sanctissimis episcopis (quorum & Hildeboldi maxime nomen multi adhuc libri præferunt) aucta, nobis suppeditauit, & si omnes eos haberet libros, quos sub annum Domini 833. in ea fuisse index quidam antiquus prodit, vtilissimos multos hæc etate auctores suppeditare posset. Pium certè hoc Patrum nostrorum studium, prouida que de ecclesia in qua eos spiritus sanctus posuerat episcopos, sollicitudo, vt quam non sua tantum etate prudenter administrarunt, sed eidem que futuris ei temporibus summo vsui essent, veterum Patrum monumenta in bibliothecis conseruare voluerunt. Quibus non solum de pietate & religione, qualis sua etate & ante eam apud Christianos semper fuisset, admoneretur instrueretur que: verum, cum esset opus, aduersarios etiã suos conuinceret, & aduersus eos ex his, tanquam consignatis quibusdam tabulis, testimonium dicere & proferre posset. Quorum cum vestigijs in illorũ sedem & possessionem omnium ordinum consensu, & summa omnium voluntate Deo benè propitio introductus tibi, Princeps, in istudum duxeris, neque aliter saluam ecclesiam Remque publicam tuam esse posse persuasum habeas, gratissimos futuros confido eos scriptores, qui prouida antecessorum tuorum diligentia conseruati, ex eorum scrinijs, & qui ex alijs item bibliothecis desumpti, grauissimi antiquæ pietatis & religiosæ antiquitatis testes, ac diuinorum officiorum peritissimi interpretes, T. C. à me hoc tam opportuno & necessario tẽpore offeruntur, vt in tanta hoc tempore opinionum varietate, religionis tanta discordia, & tam varijs ac multipliciter dissectis inter se sectis, quarum nulla est, quæ non tamen Euangelium, religionis veræ nomen, ecclesiam ad se obtorto collo rapiens, vsitata præcis sacra-

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

abijciat, ac proprium suæ religionis (vt vocant) exercitium sibi fingat & componat, antiquam nobis viam, in qua securè cum religiosissimis Patribus nostris consistamus, commonstrèt, antiquam nos sacrorum formam, quam cum Maioribus nostris viris pijissimis in diuinis officijs piè sequamur, edoceant, vt nè quod apud illos meliores certè Christianos quàm nos sumus, sanctum, religiosum, Christianū fuit, à nobis, tanquàm si impium, superstitiosum, ethnicum sit, abijciatur. Et qui diuinis officijs peragendis deputati ac præfecti sumus, Maiorum exemplo intentè, seridè, piè ac reuerenter, quorum ex his scriptis mysteria cognoscimus, augustissima Dei sacra tractemus. Quo quam negligentia & eorum contemptu, sicut olim Heli, Ophni, atque Phinees, Dei in nos iram iritauimus, eadem pio & serio feruore à nobis auertamus, nè sicut Arcam olim illis, ità Dei Optimi Maximi ab ipso nobis relicta nobisque charissima sacra, Philistai, quod irato & permittente Deo factum multis in prouincijs cum dolore recordamur, ac gemitu adspicimus, nobis quoque auferatur: nè in horrendas illas calamitates, quas illic legimus, & nostra memoria prouinciae multæ senserunt, atque etiam nūm sentiunt, incidamus. In qua tanta re quid tui muneris sit, ipse Princeps, pro tua prudentia intelligis, & quod ad tuam curā pertinere intelligis, nè quid Ecclesia & Respub. tua detrimenti accipiat, qui tuus est generosissimus animus, daturum te diligenter operam, in nõ dubiam spem vocamur, cum in tuas actiones intuemur, & visitationem, si vnquam, nunc maximè necessariam seridè meditari atque adornare audimus. Quas tuas adeo viles & necessarias cogitationes, tam piam de Ecclesia sollicitudinem Deus sua gratia adiuuet atque confirmet, diuque te nobis in columè tam salutaria meditantem, quod tibi, Ecclesiæque, Reipublicæque felix & faustum sit, conseruet. Ex nostro museo IX. Cal. Septemb. ipso D. Bartholomæi festo. Anno M.D.LXVIII.

T. R. & ill. Cels.

Obseruantis.

Melchior Hittorpius.

MEL

MELCHIOR HITTORPIVS CANDIDO LECTORI S.

V L T I in omni memoria viri extiterunt eruditi atque celebres, qui ea, quæ magno labore multisq; sudoribus didicerant, literis deinde mandarunt, & ad posteritatem transmiserunt. Ex quorum numero qui eiusmodi sibi res tractandas explicandasq; sumpserunt, quæ nõ eo tantum tempore, cum ipsi viuerent, sed post se etiam futuris prodesse, proferreque fructum possent, non solum magnam sibi apud suos homines laudem scribendo compararunt, sed eorum memoria celebris atque gloria diuturna apud posteros perseverat. Manent enim eorum scripta semper, & inter mori ea vix possunt, & quauis neglecta ac quasi sepulta aliquandiu fortassis iaceant, tamen reuiuiscere, & in precio esse incipiunt, cum homines eo fructu quem ex eis legere possent, destituti, ferre eorum desiderium amplius nequeunt. Tunc enim non secus ac Respub. studiosi & viles viri, quos felici & tranquillo rerum statu ciues sui negligunt, & nonnunquam contumelia affectos exilio multant, cum bonis illorum consilijs destituta ciuitas æquabilitatem conseruare diutius nequit, reuocatur, & pristina eius dignitas restituitur: ità hi, cum eorum rursum opera esse vtilis incipit atque necessaria, studiose inquisiti, magno omnium applausu & gratulariõ e tenebris proferuntur, & à situ quo obruti iacebant, repurgati, quam amisisse videbantur, rursum recipiunt pristinam dignitatem. Quemadmodum Patrum memoria, cum, barbaries quæta in Respub. mala inuexisset, intellexerent homines, magno Respub. bono eloquentissimorum hominum scripta exquiri, & prolata, esse in maiori apud omnes honore & existimatiõ, quàm apud suos vnquam fuissent, ceperunt. Quo, quod apud Ciceronem pulchrè Quintus de fratris sui Mariani quer cu assue- rat, manere eam, & mansuram semper, quod ingenio sat a esset: nullius autem agricolæ cultu stirpem tam diuturnam, quàm poëtæ versu seminari posse, hoc ipsum in alijs quoque magnorū authorum præclarè & vtiliter scriptis locum habere cõspeximus. Et in eam quidem rem eruditissimi quique certatim sibi esse incumbendum putauerunt, multiq; in hoc studio honesta sese æmulatione prouocauerunt, non solum vt ab interitu vindicatos in lucem proferrent, sed vt quas longo situ varijsq; casibus maculas contraxissent, abstergerent, & sordidatos, à puluere mendisq; repurgarent. Quorum studium nemo est qui sibi reprehendendum duxerit, nemo qui non fauore, beneuolentiâ, laude prosequendum existimet, & de Respub. deq; authoribus ipsis quam optimè meritos esse iudicet. Atq; cum nostro infelici seculo homines infelicissimi sint exorti, qui veterem fidem tanquàm nouellam discutere, & post tam longa temporū interval- la, post præcorum Patrum insignem pietatem, fideique claram confessionem, post martyrum sudores atque vulnera de veritate religionis cõtendere ausi, Ecclesiam Remque publicam, in summum discrimen, suam atq; multorum, qui ipsis auscultasset, salutem in extremum exitum adduxerunt: Maiores nostri & sancti Patres, qui non solum Christiani & meliores Christiani, quàm sint hi reformatores, fuerunt, sed ad Ecclesie gubernacula à Spiritu sancto ad- moti, sederunt, & eam aliquandò rexerunt felicissimè, vtiliter ac necessariò excitantur, & in vitam reuocantur, vt suam de religione sententiam dicant, qua non solum nos ad veram de fide nostram Christiana sententiam constanter retinendam confirmemur, sed consuetur etiam aduersarij, Ecclesie atque Respub. subueniatur, ipsorum denique si consultum esse volent, saluti consulatur. Ideoque non desuerunt neque desunt de Ecclesie salute solliciti viri, qui hac multo meliori & magis necessaria ratione moti, Ecclesie salutarem banc operam sibi ac commodandam existimauerunt, vt S. S. Patrum monumenta, in quibus ipsi Patres religionis Christiana incorrupti testes & grauissimi vindices quasi quodammodo viuerent, loquerentur, & suam de religione sententiam exponerent, inuestigata diligenter, ad communem omnium vtilitatem in lucem & conspectum omnium producerent. Et quia multa per sepe facta, fœdèque maculis decurpata temporum iniuria essent, exemplaribus vndique conquisitis ad eorum fidem collata, persicerent ac repurgarent. In quod studium quauis inglorium esse, & laboris atque cœdij plurimum, ingenij non ità multum habere videatur, tamè cum viri etiam doctissimi incumbant, qui suis ipsi monumentis & suo ingenio conscriptis, nominis sui gloriam ad

posteris transmittere possent, satis magnam dant significationem, existimare se, ex eis non minus quam ex propriis scriptis, ad ecclesiam utilitatis redundare. Quorum quando in hoc imitatores esse ob imperitiam ingenique tarditatem non possemus, in altero tamen eorum nobis exemplum sequendum esse duximus, ut cum de diuinis officiis, Ecclesiasticis ministris, sacro vestitu, quae multorum nunc calumnijs exposita essent, veterum aliquot auctorum essemus nacti antiquos & nunquam editos haecenus libros, eos cum omnibus communicaremus, & ex MS. libris alios haecenus editos castigaremus. Ad quam rem suscipiendam pia mihi doctorum & piorum virorum incitatio non defuit, & ab eisdem adiumenta a nobis manuscriptorum codicum sum subministrata. Inter quos clariss. & doctiss. Theologiae Licentiatum D. Iacobus Pamelius Brugensis Canonicus, sicut assiduus hortator, ita primus auctor nobis fuit, & mira quadam ratione occasione de eo cogitandi exhibuit. Nam cum is in sua in Micrologii a se castigatum, in praefatione, Amalarii mentione inuicta, tres priores eius de diuinis officiis libros non existare annotasset, ego vero integrum in fratrum Praedicatorum Coloniae bibliotheca a me visum meminissim, certior de eo per me factus, editione dignum, & quoad nunc de castigandis Breuarijs & Missalibus à Tridentina nouissima Synodo delecti patres serio cogitaret, nullo unquam magis opportuno tempore proferrari posse iudicauit, estque me ad eius editionem cohortatus. Ego autem unius exemplaris praesidio solum instructus, hoc tentare nequaquam ausus, in ipsum potius, qui id facere melius posset, reiciebam. Sed cum deinde spes esset plura exemplaria consequendi, per suadere hoc mihi tandem sum passus, ne laborem subterfugerem & voluisse viderem, & cum ipse, ne quid deesset ad absolutam diuinorum officiorum cognitionem, D. Gregorij Sacramentarium & Antiphonarium, aliaque ad diuina officia pertinentia publicare statuisset, laboris cui ipse partiret. Atque haec prima de hoc volumine cogitatio, ab Amalario ad publicam utilitatem edere antea cogitarem, facile impetrauimus à Reuerendo patre & exactissimo Theologo D. Theodorico Buscoducensi, Praedicatorum Coloniae Priore, in theologicis studijs praeceptore nostro, ut nobis permitteret, quod in sui cenobij bibliotheca antea non aueramus, Amalarii exemplar. Quo instructi, ad ornatisimum legum Licentiatum D. Geruinium Calenum de Amalarii editione retulimus, usque, ut Rempub. Christianam libenter & strenue, qua potest ratione, adiuuare non cessat, assensit statim. Nec hoc solum, sed re cum doctioribus communicata, cum cognouisset hoc multis consilium probari, ut si qui antea non satis integre & emendate essent editi, & si qui alij reperiri possent, qui idem argumentum traclaussissent, nondum haecenus editi, illi ad Manuscriptorum librorum fidem diligentem collati & castigati, in unum volumen & totum coniungerentur, atque simul cum Amalario ad publicam utilitatem ederentur, magnopere me est adhortatus, ut quod in Amalario facturus videbar, id in alijs item facerem. Et assensu ego ipsi, ut mihi antea ille assenserat, indignumque esse iudicauit, cum ipse ad rem Ecclesiasticam & Catholicam religionem adiuuandam praescriptorum patrum libris suo praesidio edendis tam esset promptus, ego & qui nostri sum ordinis, si non simile alacritate ad eam rem, ex qua ingens utilitas ad Ecclesiam redundaret, adferrent, ita tamen assensu, si de Manuscriptorum librorum suppellectile me instrueret, quod se facturum est pollicitus. Et Amalarii quidem, ut diximus, unum exemplar habebamus: Sed ornatisimus & humanus admodum vir D. Cornelius Vualterus, longo qui tempore & labore immenso, nec minori sumptu quam plurimas bibliothecas perlustrauit, & instructissimam vetustissimam libris nondum editis bibliothecam, thesaurum longe optimum habet, alia nobis duo permisit. Quartum denique, D. Petri Metropolitanae Coloniae Ecclesiae bibliotheca suppeditauit, eademque binos & antiquissimos Isidori codices dedit, cuius iam antea, quem diximus, D. Cornelius duos item nobiscum communicauerat. Itaque quaternis exemplaribus in Amalario primum edendo, & totidem in Isidoro castigando sumus usi, ut si hic à nobis integer & castigatior, quae antea à viro eruditissimo Dño Iohanne Cochleao strenuo Ecclesiae propugnatore nunc edatur, non hoc ad eius iniuriam pertinere debeat, neque ego mihi hinc laudem querere possim, qui pro suo exactissimo, quo pollebat iudicio, emendatorem etiam exhibere tot exemplaribus instructus, quot nobis sunt suppeditata, potuisset. Idem mihi de Albino est dicendum, quem Volfgangus Laxius Ferdinandi Caesaris consiliarius & historicus, superioribus annis, Caroli Magni tamè nomine, & tamquam fragmenta, qualia sanè esse sic edita videntur, in lucem primum proferens, optime de Ecclesia

meo iudicio esse meritis. Per spicuum enim ex eo factum esse, quem nulla habet ecclesia sacrorum rituum, eum antiquissimum esse, & Maiorū auctoritate niti ac commendari: eaque ecclesiae nostrae cum veteri pulchra concordia, conformisque rituum atque caeremoniarum ratio, sicut inter alia catholicae ecclesiae non leue esse iudicium, ita multis salutis propriae nequaquam prodigis inter varias & multiplices ab ea defectiones persuasit, ut in eius gremio permanerent, neque sequeretur novos aliquot homines, qui nulla veterum auctoritate nixi, nullo exemplo freti, sed priuato & proprio tantum iudicio, ne dicam stulta temeritate, quae ipsi sibi sinxerunt, nouam nouae religionis praxin & formulam alijs quoque sequendam proposuerunt. Quale in ecclesia nunquam fuisse, postquam metu tyrannorum soluta, paceque ei reddita, non in cryptis & priuatis domibus, sed in publicis templis ei liberè sacris operari licuit, vetus ecclesia, omnisque religiosa antiquitas testimonium dare potest. Ex qua grauissimi auctores idem piissimi viri producti, si eum sacrorum rituum, eas caeremonias & sacris operandi formulas excoluisse ostendantur, quas etiamnum habet & obseruat ecclesia, apud hanc & in huius quantum calamitatibus concussa, & calumnijs etiam propter haec ipsa sacra exagitata, qui se gremio continent constanter praedictaque illos contra, qui nouae illius seu verius nouarum religionum (sunt enim variae inter se dissectae) noua forma capri, eam sibi sequendam putauerunt, leuiter atque temerè facerè eueniuntur. Quare quod nobis antiquorum rituum & caeremoniarum testem grauem & insignem vindicè in lucem primum emisit Volfgangus Laxius, gratiae ei habendae sunt maxime: Sed quod idem mutuis, perturbato ac confuso ordine, & mēdosè admodum sit editus, cum ipse suam eruditionem toti mundo satis probauerit, nemo est, qui non eum extra omnem culpam ponat, & satis perspicat exemplari hoc tribuendum esse, sicut quod in suum ordinem nos eum redegerimus, mutuum profecerimus, menda multa sustulerimus, exemplari hoc nostro, quod ex D. Cornelij & Vualteri librorum thesauro habuimus, acceptum etiam esse ferendum. Quod ipsum exemplar cum Caroli Magni de ratione septuagesimae, sexagesimae, & quinquagesimae ad Albinum epistolam, (quae forte epistola Volfgango Laxio persuasit, & occasione dedit Carolo hunc libellum adscribendi) non Albinum ad Carolum, complecteretur, quod vtrique menda haberet, animaduertere quidem, mēderi autē, MS. exemplari destituiti, non potuimus. Quod de Vualfrido etiam nobis esse fatendum, nisi quod hic à Cochleao in speculo antiquae deuotionis satis emendatè editus, minus castigatione opus habere videbatur. Itaque praeterquam quod quadam capitula, sola in codice antiquo reperta, cum exciso contrulerimus, nihil in eo magnopere praesertimus. Et Rabanus quoque Maurus praeter ceteris editis haecenus erat emendatior, studiosè tamen ad antiquissimos duos peregrino characterè scriptos libros, ex Metropolitana Coloniae ecclesiae bibliotheca acceptos, diligenter esse collatis, cuius nos laboris ob menda quae sustulimus, nequaquam poenitet. Bernonis Augiensis Abbatis vicum, Iuonis episcopi duo habuimus, vterque autem nunc primum prodit. Et alterum quidem Iuonis exemplar, quod omnes eos, quos exhibemus breues, sed elegantissimos, sermones complectebatur, ipse D. Licentiatum Geruinium habebat, alterum, in quo non omnes hi sermones erant, & Bernonis quoque libellum, D. Cornelius exhibuit. Hildeberti episcopi Cenomanensis de Missa pium carmen, antea sine auctoris nomine ab Volfgango Laxio apud fragmenta, quorum meminimus, editum cum scripto exemplari, quod reuerendus pater & Theologiae doctor D. Iohannes Rhetius nobis suppeditauit, contrulimus. Quod quantum cum ipsius Hildeberti nomine editum alibi esse, postea audierimus, nobis tamen eam editionem videre haecenus non contigit. Sed quae in eo emendauimus, satis multa ex scripto illo exemplari emendauimus. Micrologii dominus Iacobus Pamelius a se & clarissimo Iuris vtriusque doctore Antonio Cauchio Canonico Ultraiectino, iam iterum ad MS. exemplaria diligentem recognouit, ad nos misit. Qui cum sint viri omnis & ecclesiasticae praesertim antiquitatis peritissimi, in eorum nos exactissimo iudicio diligenteraque nobis tibi acquiescendum existimauimus, quantum in tribus quoque exemplaribus nos eundem libellum habuerimus. Idem Pamelius Radulphum de Reuo diligentem sanè scriptorè, a se antea in praefatione ad Micrologium laudatum, ad nos transmisit. Itaque cum vicum eius exemplar habuerimus integrum, (nam pars quoque eius apud Cruciferos Colonenses extabat) haec standum nobis ob prauam scripturam & multas in ea abbreviationes sepe fuit, ut deprecari veniam oporteat, si menda in eo forte nonnunquam incidant, reliquaque sint. Ordinis denique

Romani tria exemplaria ex D. Cornelij, & varias partes ex Coloniensis metropolitana ecclesia bibliotheca accepimus. Habes amice lector, qua nos occasione & ratione ducti, ad hanc ecclesiasticorum scriptorum collationem editionemque, quae de supellectile instructi accesserimus, & per quos ea nobis sit suppeditata. Quod commemorare volui, ut scires, quibus gratia, si quid ex eis proficeres, tibi habenda essent, & ego non esse ingratus viderer, si eorum, quorum usus esse vel opera vel libri, nomina suppressissem. Inter quos Bartholomeus Poin mihi etiam numerandus venit, qui sua singulari industria, & longo in libris corrigendis usu, diligentissime dedit operam, ut quae à nobis castigata erant, ea sic quoque typographi exprimeret, & mihi quoque adiumento saepe fuit ad lectionem, quae ad sensum aut horum magis esset accommodata, si quando varia inciderent, deligendam. Atque ut tibi collationis ac castigationis nostrae ratio constet, hoc tibi persuasum esse velim, bona me in his auctoribus fide veratum esse, & illic castigandi finem fecisse, ubi aut manuscriptorum codicum auctoritas, aut manifesta ratio deficeret. Codices autem MS. religiosè sum secutus semper, coniecturam parum tribuens, ut & tunc tibi iudicium integrum, & Apostolicæ sedis, quod in his rebus summum est, cuius hi auctores quamplurimum semper detulerunt, suum quoque constaret. Nunc de singulis ex Irit hemio aliisque, & quae ipsi obseruauimus, quaedam adijciemus.

ORDO ROMANVS.

Quemadmodum, quo sit auctore conscriptus hic libellus, difficile dictu fuerit, ita antiquissimum esse, argumenta non sunt longè petenda. Et mihi quidem aliquando visum fuit, à magistris Romanæ ecclesie tum esse conscriptum, cum Stephano Pontifice, & Pipino primo, deinde Carolo Magno procurante, diuina officia Romana cum Romano cætu in Galliam sunt introducta. Quod esse horum ætate, atque item opera factum, Hadravinus abbas S. Dionysij, Vualafrius, Sigebertus in Chronicis, & ex hoc Leopoldus Babenbergensis episcopus, & alij item, auctores sunt. Verisimile enim est, ut hoc facere possent, quod eis imperabatur, descriptum libellum esse, & illis traditum, qui formulas omnes diuina officia peragendi complecteretur. Et Antiphonarios quidem Romanos ad hoc allatos & missos in Franciam, Amalarius noster testis locuples est, qui in prologo ad librum de ordine Antiphonariorum, sè à Ludouico Pio Aug. ad Gregorium Pontificem legatum missum esse, ut ab eo Antiphonarios acciperet, commemorat, & responsum retulisse à Pontifice, se, quos mitteret, nullos habere, sed qui illic aliquando fuissent, perlatos esse in Franciam, cum nomine Imperatoris Vualae eo legatione functus esset. Idemque mihi de Sacramentario D. Gregorij videtur dicendum. In his enim libris, Sacramentario, inquam, Antiphonario & Ordine Romano, ipsa diuina officia quemadmodum prisci Romani ea peregerunt, continentur, ut diuini officij ex Romana ecclesie more in usum apud Francos seu Gallos traductis, & ab eis receptis, hos habere ipsos oportuerit, sicut habuisse satis constat. Etenim Albini, qui in tempore huius in Gallia mutationis incidit, Sacramentarium atque Antiphonarium citasse inuenitur, & ordinem Romanum ex professo interpretatus est, cuius tamen, nisi vno tantum in loco, non meminit nominatim. Amalarius verò noster ad Antiphonarium & Sacramentarium collimat semper, atque ea se diuina officia explicare velle, quae his libris continentur, disertis verbis proficitur: Mihi, inquit, peccatori grossa res data est potius ad indagandum, quam exponendum, id est, de officio, quod continetur in Sacramentario & Antiphonario: & sicut Sacramentarij atque Antiphonarj per sepe meminit, ita Ordinem Romanum in ore multum & saepe habet, eumque diligenter explicat. Quod ubi faciat nominatim, locos aliquot à nobis exceptos subiiciemus, ut conferre hos cum ipso ordine quis possit, & sunt hi: Libri primi capite undecimo, duodecimo, decimotertio, decimoquarto, decimoquinto, decimoseptimo, vigesimo septimo, trigesimo, trigesimo primo. Libri tertij capite quinto, decimo octauo, vigesimo septimo, trigesimo primo. Libri quarti capite vigesimo tertio, multique alij non solum in his libris, verum etiam in ordine Antiphonarj. Ex quibus à Gallis hunc quoque libellum cum cæteris Antiphonario & Sacramentario tum acceptum esse, cum Romana officia suscep-

susceperunt, sicut colligi potest, ita quod eo tempore, & eorum quoque in gratiam scriptus sit, quauis esse verisimile videatur, nondum hinc tamen liquet. Quimmò nobis quaedam Amalarij auctoritas persuasit, ut antiquiorem multo esse, non leui coniectura ducti opinemur. Qui cap. 21. libri quarti de quadam dici parasceus consuetudine sic refert: Necnon etiam altitudo signorum, quae fiebat per vasa aerea, deponitur, & lignorum sonus usquequaque humilior æris sono, necessariò pulsatur, ut conueniat populis ad Ecclesiam. Potest, inquit, & in hoc humilior usus Ecclesie Romanae designari antiquis temporibus quam nunc sit, & præcipue tunc, quando latitabat per cryptas propter persecutores. Nam adhuc iunior Roma, quae antiquis temporibus sub vno Domino cum antiqua Roma regeretur, usum lignorum tenet, non propter æris penuriam, sed propter vetustatem. Quo loco subindicat, quod ligneis signis suo illo tempore Romani non vterentur. Ordo Romanus autem, Feria quinta, inquit, maioris hebdomadae, eadem nocte surgunt ad vigiliis hora noctis octaua, & tangitur campanæ signum, sicut alijs diebus, & post hæc non tangitur ad Martinum, nisi in nocte sancti Pasche. Et de parasceus die: In nocte parasceus temporarie, id est, media nocte parum ligneum signum sonetur &c. Qui loci satis indicant, usos ligneis signis Romanos tum fuisse, cum libellus hic esset scriptus. Iam aliam item consuetudinem suæ ætate in usu esse desisse, quæ aliquando in usu secundum hunc libellum fuisset, cap. 15. lib. primi commemorat. Itaque non absurde, opinor, ratiocinabimur, non eo tempore primum scriptum, sed longe etiam antiquiorem esse, quippe cum nonnulla in eo descripta & explicata tunc exoleuisse & secus esse obseruata intelligantur, quauis cætera adhuc in usu permanissent. Id autem per contrariam consuetudinem saepe euenit, ut res à priscis aliter obseruari solita, in desuetudinem apud posteros veniat, qui præsentia intuentur, eisque contenti ferè sunt, parum admodum solliciti de præteritis. Necdum tamen de auctore liquet, quem cum non prodant interpretes, qui tamen Sacramentarij & Antiphonarj D. Gregorium, Lectionarij D. Hieronymum auctores nominant, videntur mihi illi ipsi, quisnam fuerit, cognitum non habuisse, & nos idcirco etiam in eo inquirendo frustrà laborare, maxime cum de antiquitate atque auctoritate satis constet, quam hi auctores atque interpretes facile conciliare illi possunt. Videturque mihi quod de nostris Ordinarijs, hoc idem de Romano hoc Ordine esse dicendum, qui, cum auctoritatem, quisque in sua Ecclesia obtineant, quo auctore tamen scripti sint, nemo facile dixerit, sicut nullius etiam nomen ferè præferunt. Sed satis est publica his, qua approbati sunt, & in usum suscepti, auctoritas: Sic fuisse eum vel per primos officiorum ordinatores publica auctoritate conscriptum, ut secundum eum diuina officia celebrarentur, vel ex usu qui tum obtinebat, ab alio aliquo collectum & approbatum publice, breuiter, secundum eius præscriptum diuina cum officia peracta. Veruntamen coniecturam nostram preferemus: Gelasianus ille canon, Sancta Romana Ecclesia, quo præscribitur, qui, quove tempore scripturæ libri sint per annum legendi in Ecclesiastico officio, per Ordinem Romanum sparsus habetur. Atque ipse Ordo post explicatum Missæ ordinem, sic quoque incipit: In Christi nomine Incipit ordo Catholicorum librorum, qui in Ecclesia Romana ponuntur ad legendum: Et exemplar mihi unum fuit, in quo eodem ordine, quo sunt in ipso Gelasij Canone ante reliquum Ordinem, simul, & non quemadmodum in reliquis codicibus, sparsim, ea haberentur. Gelasium autem diuinarum quoque officiorum Ordinatorum fuisse, Sacramentorum præfationes, orationes item conscripsisse, in eius vita legitur, & quod de Gregorio commemorant scriptores, satis arguit, scilicet quod is Gelasianum codicem emendaret, & in commodum ordinem digesserit, superflua reiecit, & in vnius libelli formam coarctarit, cui, libri Sacramentorum, titulum fecerit. Ut vel ab eo, vel eius auctoritate conscriptum esse, cuius in eo is Canon, quem diximus, integer habetur, forte colligi possit. Sed coniectura hæc tantummodo est, cui quantum tribuere velis, tuum sit arbitrium. Nos de auctore non amplius solliciti erimus, quibus Albini, Amalarij, Micrologi, aliorumque qui suis eum commentarijs sunt dignati, ad eius antiquitatem auctoritatemque contestandam sufficit testimonium. Porro nostra hæc ætate doctissimus vir & antiquitatis non solum vetustæ Romanæ, verum Christianæ quoque & Ecclesiasticæ omniumque hystorie diligentissimus inuestigator Onuphrius Panunius, in libello quem de interpretatione multarum vocum Ecclesiasticarum hoc anno

in lucem emisit, hunc se quoque habuisse significat, & in his vocibus Patres diaconie, Subdiaconus oblationarius, schola cantorum, Archiparaphonista, Nomenclator, mentionē facit nominatim. Ex quo obsecratur vocum explicatio, quae hic occurrent, repeti potest. Num adijciemus, videri nobis Ordinem Romanum interpolatum esse, & ex Albino quidem, cuius hic multa inuenimus, aut si hoc non sit, Albinum multa ex eo exscripsisse. Sed alterum illud mihi magis probatur, eiusque meae sententiae rationes proferre possem. Sed quemadmodum tribus eum libris MS. inuenimus, ita exhibuimus, nihil neque addentes, neque rescantes, ne tibi praedudicarem, & tuum tibi iudicium integrum constaret.

ISIDORVS.

Sixtus Senensis in Bibliotheca sua, & Tritheimius.

Isidorus Hispalensis Episcopus, ad differentiam Isidori senioris Cordubensis Episcopi, Isidorus iunior appellatus, & ut quidam putant, diui Gregorij discipulus, vir eximia sanctitatis & eruditionis, diuinarum scripturarum peritissimus, & in legendis, colligendis, coaptandisq; dictis, ac sententijs & rhapsodijs veterum Patrum ex innumeris & immensis eorum voluminibus desiderium habens inexplebile, & vires omnino inexhaustas, congregauit ex aliorum laboribus innumerabilia penē omnium artium ac scientiarum praeclara volumina, quae Tritheimius enumerauit, inter quae hi quoque vtilissimi omnibus, & ecclesiasticis praesertim, de origine officiorum duo libelli sunt, quos patres quoque, Ludouici Pij Augusti auspicijs in Synodo Aquisgranensi coacti, cum sibi Canonico-um regulam scribendam sumpsissent, ad reformandos & instruendos Ecclesiasticos viros valde eos accommodatas cernentes, in suam illam regulam fere transferipserunt. Sed & HRabanus Maurus ex eo plurima desumpsisse deprehenditur. De eo verò octauo Toletani concilij Patri praeclearū & publicum testimonium adhuc recitabimus. Nostri (inquunt) seculi Doctor egregius, Ecclesiae Catholicae nouissimū decus, praecedentibus aetate postremus, doctrinae comparatione non infimus, atque (quod maius est) iam seculorum finitorum doctissimus, cum reuerentia nominandus Isidorus, &c. Floruit sub Heraclona Imperatore Heraclij filio, temporibus Sisebuti regis Gothorum in Hispania, anno Domini 630. cui ob sanctitatem vitae, die 16. Ianuarij annu statuti sunt honores.

ALBINVS.

In sua BIBLIOTHECA sancta Sixtus Senensis Albino tria nomina tribuit, Albinum Flaccū cognomento Alcuinū appellans: Onuphrius aliter ea, sic nimirum, collocat: Flaccus Albinus, aliās Alcuinus. Quorum auctoritatem secuti, sic eum quoque inscripsimus, quanuis Flaccum nunq̄, Albinum autem & Alcuinum saepe, sed & Alboinum & Albuinum in scriptis libris inuenimus. Anglum omnes, Eboracensem autē fuisse affirmat Onuphrius. Et quando Caroli Magni auspicijs florere in Gallijs bonae literae & in precio esse coepissent, siue hac fama permotum, siue à Carolo rege accitum, in Galliam venisse bislorie produnt, & Bedae quidem presbyteri discipulum, Caroli autem Magni praecceptorem fuisse omnes consentiunt, suaeq; aetatis atque Galliarum doctissimum Magistrum Amalarius nominat, ut inter eius quoque discipulos Amalarius ac HRabanus ab alijs numerentur. Atq; cum Carolus Magnus in Synodi Francofordiensis actis affirmet, se de Britanniae partibus aliquos Ecclesiasticos viros conuocauisse, inter hos etiam Albinum, non dicitur tunc primum euocatum, sed fuisse tamen multi autumant. Quod mihi facile persuadet, virum ista aetate adeo celebrem, & Carolo gratissimum atque amicissimum, quem à latere suo, nisi cum bellis implicaretur, nunquam discedere, quem magistrum suum, & se eius discipulum nominari voluit, secum ab eo ad Concilium esse adductum. Et ceteros quidem ab eo doctissime scriptos quamplures libros Tritheimius & Sixtus enumerarunt. Sed Guilielmus Eysengrein in Catalogo testium veritatis, inter eos hunc de mysterio Missae & aliorum rituum explicatiōe ad Carolum Magnum, etiam recenset à Tritheimio praetermissam. In quo, ut Galli, quae susceperant Romana officia, quam essent pulchrè ordinata, intelligerēt, ex Romano ordine, Sacramentario & Antiphonario ea sibi explicata desumpsisse, in eorum gratiam videretur. Et ipse quidem se Albinum nunquam prodit, nisi vno tantum in loco, vbi de Gallijs loquens, & se inter illos, Gallorum ciuitate scilicet donatus, ac longa cum eis consuetudine Gallus factus, referens: Huiusmodi habitus, inquit, ita notus est in nostris regionibus, ut ex eo Gallia

Bracata

Bracata cognominata sit. & paulò antè, Huiusmodi vestis non habetur in Roman. Ecclesia, vel in nostris regionibus, sed de eo, ex Amalario testimonium proferamus, ex quo perspicuum fiat, quòd apud Gallos in precio fuerit, & quam fuerit diuinorum officiorum diligentissimus & peritissimus excultor. Audiu, inquit capite 58. in libello de ordine Antiphonarij, illos Responsorios cantari in isto ordine, quò videbar puer esse ante Albinum doctissimū magistrum regionis nostrae. & cap. 67. Audiu illas Antiphonas in ea festiuitate canere Albinū doctissimum Magistrum regionis nostrae, de quo saepe mentionē facio. Porro collegisse ipsum & in ordine redigisse Caroli Magni iussu, praestantissimorū Ecclesiae doctorum homilias in Euangelia, q̄ per anni ambitum publicè in templis leguntur, Sixtus antè mihi commemoratus auctor est, quod Paulo Diacono alijs tribuunt. Abbas S. Martini Turonensis claudit sub Carolo Magno Aug. anno Domini 780.

AMALARIVS.

Huius quoque nomē non eadē ratione scribebatur in antiquis libris, in quibus Amelarius, Amularius, Amalbarius, frequentius tñ Amalarius, quò etiam Onuphrius scribit, inuenimus. Tritheimius habet, Hamularius, & Fortunati cognomen ei addit. Legatū à Carolo Magno Constantinopolim missum, ut cum Michaele Imperatore pacem constitueret sub annū Dñi 813. historiae testantur, quo anno quòd Tritheimius eum mortuū scribat, ἐμπερικύβητος esse apparet, & postea perspicuum fiet. Diuinorū officiorum à puero q̄ fuerit peritissimus cultor & diligentissimus obseruator scrutatorq; quòd superius ex eo produximus testimonium, quo ab Albino quae puer didicerat, obseruataeque commemorat, satis arguit. Ad quem modum quemcumq; in locū ipsum venire coningeret, q̄ illic in diuinis officijs obseruarentur, diligenter annotasse ex eius his libris per saepe conspicitur. Sic cap. 1. lib. 2. rationē reddens, cur Sabbatū in 12. lectionibus dicatur, cum tantum sex sint, ait eadē Graecè & Latine recitari, eumq; morem Constantinopolim etiam obseruari. Itaq; quòd de signis ligneis supra memorauimus, id in Noua Roma, Constantinopolim intelligens, in usuremansisse, Romae nō itē, annotat. Sic in Ordine Antiphonarij: Hunc Psalmum audiu Constantinopolim in Ecclesia S. Sophiae. Et libro 4. cap. 17. Propter hoc sacramentum, ut opinor, audiu cantari in vigilijs Paschae in Ecclesia Turonensi post lectiones, Benedicite: apud Albinum credo, qui illic Abbas S. Martini fuit. Et Missam quota hora celebrari oporteat, cap. 4. lib. 3. inquirens, Leonē refert se vidisse, q̄ diluculo ad Missam intrauerit. Ex quo loco cum se Leone Pontifice, quòd factum credo, cum legatione ad Imperatorē Constantinopolitanū est functus, Romae fuisse, & in prologo Antiphonarij eò se ad Gregoriū à Ludouico missum affirmet, bis Romae fuisse cognoscitur. Quòd q̄ & quo anno factum sit, cap. 58. expressit cum ait: Post hoc veniens Romā anno ab incarnatione octingentesimo tricesimo primo, sub imperio Dñi & pijsimi Imperatoris Ludouici, & Apostolatu gloriosissimi Apostolici Gregorij (III. eius nominis) interrogauit & c. Vnde cum perspicatur, q̄ & q̄ post longam atq; diuturnam diligentemq; eorum obseruationē matura iam aetate ad commentarios de diuinis officijs conscribendos Episcopus accesserit, quantū eius libris tribuendum sit, nemo est qui non intelligat, neque miretur, q̄ qui post ipsum de eisdem rebus scripserunt, Berno, Bernoldus, Micrologus, Rupertus, Honorius, Durandus, Radulphus, nemo serē sit qui nō plurimum ei deferat, & honorificè meminerit tam diligentis de diuinis officijs tractatoris. In quibus conscribendis summa modestia vsus semper, doceri q; se ab alijs facile est passus, & quae ab eis didicisset, eadēde nunq̄ dissimulauit. Vnde in Antiphonarij initio: Interrogauit, inquit, Archidiaconum Theodorum sanctae Romanae Ecclesiae, quem rogauit Dñs Apostolicus, ut me instrueret iuxta interrogacionem meam de Ordine Romani officij, & c. & postea saepe, quae ab eo percontatus sit, quae à magistris Romanae Ecclesiae, q̄ à Gallis, qui eos Magistros audierant, quos Romani cantūs sui melodiam primū docuerant: Sed & Gregoriū Apostolicū se de rebus ad diuina officia pertinentibus interrogasse commemorat. Scripsit autē, ut ex superioribus cognoscimus, de ordine Antiphonarij post annū Dñi 831. In quo cū ceteri Officiales libros (sic appellat quatuor illos ad Ludouicū Pij) illos ante hunc à se per scriptos esse perspicuū est: sed q̄ post annum Domini 820. scripti sint, alia quadā ratioe animaduertim, nimirum cū in epistola dedicatoria, Iudith regis Ludouici meminerit:

Iudith

Iudith, inquit, ortodoxæ nobilissimæ atq; prudentissimæ *Augustæ* salus per multos annos, quam post obitum *Hermingardis* sub annu Dni 820. *HLudovicu* duxisse, apud *Henricu* de *Esfordia*, legimus. Sed cum ibidem acclamet etiã, *Piissimos* Dnos nostros imperiales natos *HLothariu* gloriosissimũ coronatum, & fratres eius *Christus* conseruet, & *HLotharij* coronatio in annu Dni 823. incidit, post hunc quoq; annum scriptos hos esse libros, non male opinor ratiocinari possumus. Sed minuta hæc fortassis sunt, & mihi etiã talia videntur: cõmemorare in volumi, ut qm̄ matura ætate & à iam sene, qui puer *Albinu* audivit, cõscripti sint, tanto exactius scriptos esse per suam habemus, & quod mortuũ *Trubemius* 813. anno affirmat, secus esse probaremus. Qui alios quoq; ab eo cõscriptos libros recenset, De *Ecclesiasticis* officijs librũ unũ, cuius sit initiu, satis & nimium qdem: & alterũ itẽ de mysterijs *Missæ* librum, præter eum qui in his quatuor de *Missæ*, pertractat. Nos ex ipso *Amalario* alios quoq; notauimus: In primis *Antiphonariũ* ex *Metensi* & *Romanis* tribus, quos in *Corbeiensi* monasterio reperit, cuius quidem rationẽ in libello de *Ordine Antiphonarij*, quẽ exhibemus, explicauit. Deinde de *Ordine Cantatorij*, tertio *Lectionarium*, quorũ disertis verbis in *Ordine Antiphonarij* meminit, ubi aliũ quoq; de diurnali officio promittit: De duodecim, ingens, notis scripti in prologo *Lectionarij*, & cogito scribere in cõmentario diurnalis officij. Qui si oēs exstarent libri, nihil ad exactam diuinorũ officiorum cognitionem desideraremus, maxime postquam opera *Ornatij*, *D. Pamelij* Liturgica, & *D. Gregorij* Sacramentariũ atq; *Antiphonariũ*, & *D. Hieronymi* *Lectionariũ*, ex hac officina, sicut propediẽ futurũ speram, sitimus etiã habituri. Itaque ut hos nobiscum ad publicam vtilitatem inquirant, *Ecclesiasticæ* antiquitatis studiosos viros rogamus.

RABANI MAURI VITA EX TRITHEMIO.

Rabanus Maurus sextus Archiepiscopus Moguntinus, ex Abbate Fuldensis monasterij ordinis sancti Benedicti, natione Teutonicus, ex ciuitate Fuldensi in Bucconia, *Albini* Anglici quõdam auditor, vir in diuinis scripturis eruditissimus, & in secularibus literis nobiliter doctus, philosophus, rhetor, astronomus, & poëta subtilissimus, cui (ut absq; inuidia loquar) nec Italia similem, nec Germania peperit æqualem. In monasterio siquidẽ, *Fuldensi* adhuc iuuenis monachũ induit, & tam moribus q̄ scientia mirabiliter profecit, vnde & *1111.* eiusdẽ cænobij Abbas consecratus, ouibus sibi cõmissis verbo & exemplo *XXIII.* annis præfuit, & penẽ infinita opuscula scripturarũ composuit. Tandẽ offensus improbitate monachorũ suorum, qui eum dicebant nimium scripturis intentũ, temporalia negligere, agere id in eis diabolo, displicentiam contra eũ acceperunt, scandalizati in eo, quo maxime debuerat edificari. Dans igitur locũ iræ, nec cum ingratis ouibus diutius manere conscientens monasterium & habitatores eius deseruit, & ad *Lodovicu* imperatorem filium *Caroli* transiit, cum quo & multis diebus permansit. Monachi autẽ penitentia ducti, legationẽ ad eum mittentes, rogabant ut rediret ad monasteriũ, sed non impetrarunt. Mansit ergo cum Imperatore vsque ad mortẽ *Otgarij* Moguntinensis Archiepiscopi, in cuius locum successit, præfuit *Ecclesiæ* *Moguntine* annis *IX.* Habita quoque synodo, multa ad vtilitatem fidelium constituit. Scripsit autẽ in monasterio *Fuldensi* adhuc constitutus, tam carmine q̄ soluta oratione multa volumina, maxime in scripturis sanctis, quas à principio vsque ad finem omnes explanauit. Moritur sub *Lodouico* & *Lothario* principibus, Anno Dni 855. Indictione tertia, Episcopatus sui anno 9. Sepultus in monasterio sancti *Albani* prope *Moguntiam*, non sine opinione sanctitatis. Porro de Institutione clericorum libros ante episcopatum scripsit, eosdemque anteq̄ *Amalarius* de diuinis officijs scribere inciperet, ab ipso editos postea animaduertimus, q̄ *Heistulpho* eos dedicauerit, qui *Archiepiscopus* *Moguntinus* sub annum Domini 815. mortuus esse perhibetur.

VVALAFRIDVS.

Etiam etatem *Guilielmus Eysengrein* melius expressit, quam *Trithemius*, eamq; ex ipsius libello colligi posse, animaduertit etiã *Cochleus*, in quo, præter alios, *Ludouici Pij* meminit. Itaque de eo sic post *Trithemium* *Guilielmus Eysengrein*: *Vualafrius* cognomento *Srabo*, à vitio oculorum, Monachus & Abbas diuinis *Augiæ*, natione *Germanus*, vir omni doctri-

doctrinarum genere celeberrimus, poëta grauis & insignis sui seculi historiographus, duobus libris vitas *Sanctorum Galli* & *Othmari Sangallensium* abbatum, à *Gosberto Benedictina* professionis Monacho rogatus scripsit. *Apocalypsin* item *B. Stephani Rom. Pontificis*. Moritur anno *Saluatoris Christi* 849.

BERNO.

Cum *Henrico* Imperatore *Romæ* se fuisse, *Pontifice* *Benedicto*, cap. 2. significat, & forte in Coronatione *Henrici* fuit, quæ in Annum Domini 1014. incidit. Itaque hinc de eius ætate testimonium habemus, de quo sic *Eysengrein*: *Berno*, alijs *Bernardus*, ex *Prumensi* *Benedictina* professionis Monacho, Abbas *Augiensis*, natione *Germanus*, qui se in publicis scriptis egregio humilitatis exemplo pastorem appellat. Scripsit inter reliqua scripturarum monumenta *Epistolas* ad *S. Henricum* Imperatorem de vera laude regis, *Tractatum* de *Aduentu* Domini, ad *Arbonem* Archiepiscopum *Moguntinum*, *Librum* de ieiunio *Sabbati* ad *Pilegrinum* Archiepiscopum *Colonensem*, *Alium* de ieiunio quatuor temporum, *Vitam* *S. Vlrici* episcopi *Augustani*, De officio *Missæ* volumen. Obijt 7. Idus Iunij, Anno Domini 1048. sepultus in *Augiensi* quam construxerat basilica, in *Sacello* *S. Marci*, cum præfuisse annis 40.

MICROLOGVS.

Author huius libelli, *Gregorio* septimo & *Gregorio*, & *Anselmi* *Lucis* familiaris, floruit sub annum Domini 1080. De diuinis officijs scripsit perquam diligẽter, & *Ordinis* *Romani* cap. 9. 10. 11. 17. & alijs quoque in locis meminit, cetera apud *Pamelium* in eius præfatione leges. *Librum* nos vnum vidimus, in quo *Micrologus* *Iohannis*: & aliũ, in quo *Micrologus* *Iohannis* *Episcopi* inscriberetur.

I V O.

Ivo Carnotensis episcopus ex præposito *S. Quintini* *Beluacensis*, *Ordinis* *Canonicorum* regni *Larum* *D. Paris* *Augustini*, quem *Ordinem* sub annu Domini 1080. restituisse *Omphrius* in *Chronico* suo refert. Scripsit insignẽ & præclarum opus *Decretorũ*, quod opera *Io. Nolani* *Gandensis* *V. I. Doctoris*, in lucem superioribus annis emissum, *varia* & *multijugæ* *lectionis* atque *eruditionis* præclarum testimonium ei præbuit. Hi quoque, quos nunc damus, sermones insignem eius pietatem quam spirant, & eruditionem quã sunt referri, ob oculos omnibus subiiciunt.

HILDEBERTVS.

Hildebertus *Cenomanensis* episcopus, quem *Honorius II.* *Pontifex*, quod plurimũ *heroico* carmine *valeret*, tanta benevolentia est complexus, ut nullum genus officij prætermitteret, quo eum ad honestiorem dignitatis gradum euehi posse existimaret, & *Turonensem* *Archiepiscopum* crearet, *Berengarij* *Turonensis* auditor quondam, sed persecutor erroris. Scripsit de officio *Missæ* librum, *Alium* de *Sacramento* *altaris*, & aliũ de *vita* huius *miseria*. Qui si *Honorio II.* familiaris fuit, sub annum Domini 1124. quo hic est *Pontifex* designatus, floruisse constat.

RADVLPHVS.

Radulphus de *Riuo* nihil fecisse diligentius, quam ut diuina officia scrutaretur, nihil magis exoptasse quam ut eis antiqua dignitas cõstaret, omnis quæ ab eis dem nouitas exularat, cum ex hoc eius libro satis perspicitur, cum magis etiã perspiceretur, si ea est scripta q̄ *Romæ* religio, indeq; se expectare scribit, exstaret. Quod optare quidẽ, p̄stare verò nequaq; possumus. Est verò hoc suæ diligentie studijque non leue etiã argumentũ, q̄ *Roma* *Antiphonarium* *Romanum* antiquũ ad *Tungreses* suos secum attulerit, ad cuius velut regulã exploraret & suã, & aliarum ecclesiarum officia. De quo cum apud *Trithemium* nihil inuenimus, quod in *Tungrensensi* *Ecclesiæ* *Calendario* reperitur, subiiciemus.

Anno *Millesimo* *quadringsentesimo* *tertio*, in die *S. Huberti*, videlicet tertia die mensis *Novembris*, obiit *M. Radulphus* de *Breda*, aliàs de *Riuo*, decanus, dum vixit, ecclesiæ *beatæ Mariæ* *virginis* *oppidi* *Tungrensensis*, *patriæ* & *diocesis* *Leodiensis*.

LECTORI BENEVOLO AC PIO BARTHOLOMÆUS LAURENS, COGNOMENTO VULGARI *Poin*/Salutem.

Quoniam certis de causis, quas hic referre nec vacat, nec opus est, primarius operum sequentium liber, videlicet *ORDO ROMANVS* s. inchoatus, ad tempus intermittebatur, neque Typographicis Operis certo, quousque tandem is se extenderit esset, constabat: necessarium accidit, ut quia ad clepsidram laborabatur, sequens proximè *Isidori* volumen à nouo alphabeto, nouoq. numero quasi primarium seu Initiali Opus futurum, exordiretur. Inde sequentum est necessarium iidem incommodum hoc, quod in generali horum voluminum indice, quamquam alioqui maximè copioso, supradicti *ORDINIS ROMANI*, id est, libri qui hoc loco immediatè sequitur omnium primi, debita ac decens haberi nequinerit ratio, propterea quod verumque opus, nimirum *ORDINIS ROMANI* & *ISIDORI*, eodem per omnia numero insigniretur. Id verò incommodum, qualecunque demum sit, ut aliqua saltem ex parte refarciretur, visum est Collectori Indici *D. Melchiori Histortpio*, in rem etiam fore, si vel argumenta (qua vocant) seu Capita *ORDINIS ROMANI*, hic velut Indici alicuius loco subijcerentur, nam priuati siue peculiaris in eisdem hunc solummodò *ORDINEM ROMANVM* indiculi ut ratio haberetur, non sinit officina huius ad clepsidram, quod aiunt, laborantis hac vice necessitas, etiam si consuetudinis eiusmodi varitas in presens hoc ipsum suisset. Habes succinctim ac dilucidè quid velimus. Proinde necessitatem presentem a quo laurus animo, nostramq. de illa boni consulenda monitionem haud malè susceperimus, bene vale, pridie *S. Augustini*, id est, *6. Calend. Septembris*, 1568. raptim ex officina *Quentilianæ*.

ORDINIS ROMANI SVMMA ET præcipua Capita.

ORDO processionis ad Ecclesiã suæ Missam. <i>pag. 1.</i>	ORDO in Vigilia & in die sancto Pasche. 77. <i>vbi de ritu baptismi.</i>
ORDO processionis si quando Episcopus festiuis diebus Missam celebrare voluerit, ita vt ab antiquis patribus Occidentali-um institutione est constitutus. 6.	De Sabbato infra <i>Albas</i> . 80.
ORDO ecclesiasticæ Romane ecclesie, vel, qualiter Missa celebratur. 9.	ORDO in Octauis Pasche. 81.
ORDO ROM. Qualiter celebrandum sit officium Missæ. 15.	ORDO in Litania Maiore. 81.
ORDO Catholicorum librorum qui in Romana ecclesia ponuntur ad legendum. 19.	De Litania Minore. 81.
ORDO in vigilia Natalis Domini. 19.	ORDO in Inuentione <i>S. CRVCIS</i> . 82.
ORDO in Natali <i>S. Stephani</i> . 20.	ORDO in Vigilia Ascensionis. 82.
ORDO in Natali <i>S. Iohannis Euang.</i> 20.	ORDO in Sabbato sancto Pentecostes, & in nocte Pentecostes. 82.
ORDO in Natali <i>SS. Innocentium</i> . 20.	ORDO de octaua Pentecostes. 83.
ORDO in Octauis Domini. 20.	Denunciatio ieiunij mensis <i>I. III. VII. & X.</i> 83. <i>Alterius partis summa Capita.</i>
ORDO in Vigilia Theophanie. 21.	ORDO ad Capillaturam incidendam. 85.
ORDO in Octaua Theophanie. 21.	ORDO, qualiter in Romana Ecclesia sacri ordines sunt. 87.
ORDO in Purificatione <i>S. Mariæ</i> . 21.	ORDO, qualiter Episcopus in Romana Ecclesia ordinatur. 97.
ORDO in Cathedra <i>S. Petri</i> . 24.	ORDO de edificanda Ecclesia. 107.
Annunciatio <i>S. Mariæ</i> . 24.	ORDO ROMANVS ad dedicandam Ecclesiã. 129.
De Septuagesima &c. 24.	ORDO ad regem benedicendum. 131.
ORDO in quarta feria quadragesimæ, quæ est in capite ieiunij. 24. <i>vbi de FORMA SVSCIPIENDI Pœnitentes, Denunciatio mensis primi, quarti, septimi, & decimi.</i> 30.	ORDO ROMANVS ad benedicendum Imperatorem. 136.
ORDO vel denunciatio Scrutinij ad electos, quod tertia hebdomada in quadragesima, secunda feria nunciatur. 31.	ORDO ad Monachum faciendum. 137.
ORDO à Dominica mediã usque in octauas pasche de officijs diuinis, diebus ac noctibus breuiter digestus. 41.	ORDINATIO ABBATIS. 159.
ORDO in Sabbato ante <i>Palmas</i> . 41.	CONSECRATIO sacre virginis. 141.
ORDO in die <i>Palmarum</i> . 42. <i>alius.</i> 48.	ORDINATIO abbatisse Canonice regulæ profitentis. 145.
ORDO in feria quarta hebdomadæ maioris. 49.	ORDINATIO Abbatisse Monasticæ regulam profitentis. 146.
ORDO in Cena Domini. 49. <i>vbi de FORMA Pœnitentes reconciliandi.</i>	CONSECRATIO virginum, quæ à seculo conuersa, in domibus suis susceptum castitatis habitum, priuatum obseruare voluerint. 148.
ORDO in nocte & die Sabbati sancti. 67.	CONSECRATIO viduæ, quæ fuerit castitatem professã. 149.
	ORDO ROMANVS, qualiter concilium agatur generale. 150.
	ORDO, qualiter agatur concilium provinciale. 152.
	ORDO ad benedicendam sponsam. 157.
	ORDO ad armandum Ecclesie defensores vel alium militem. 158.

ORDO ROMANVS ANTIQVVS DE DIVINIS CATHOLICAE ECCLESIAE OFFICIIS ET MINISTE-

RIIS, PER TOTIVS ANNI CIRCVLVM.

ORDO PROCESSIONIS AD ECCLESIAM SIVE MISSAM.

Enúciata statio dieb⁹ festis, primo manè præcedit ois cler⁹ pôtificè ad ecclesiã, exceptis q in obsequio illius comitatur, qui ordine suo scribuntur, expectantes pontificem in ecclesia. Sed dum venerit pôtifex prope ecclesiam, exeuntes acolyti & defensores ex regione illa, cuius dies ad officium fuerit in obsequio, præstolantur eum loco statuto, antequam veniat vbi descensurus est. Similiter & presbyter tituli vel ecclesie, vbi statio fuerit, vnà cum maioribus domus illi⁹ ciuitatis, vel patre diaconie, si tamè illa ecclesia diaconie fuerit, cum subdito sibi presbytero & mansonario, thymiamateria deferentibus in obsequium illius, inclinato capite dū venerit. Acolyti quidem cum defensoribus primùm, deinde presbyteri cum suis petita benedictione, diuisis hinc inde partibus, prout militant, præcedunt pontificem vsque ad ecclesiam.

Enúciata statio dieb⁹ festis, primo manè præcedit ois cler⁹ pôtificè ad ecclesiã, exceptis q in obsequio illius comitatur, qui ordine suo scribuntur, expectantes pontificem in ecclesia.

Cum verò ecclesiam introierit pôtifex, nõ ascendit continuo ad altare, sed prius intrat in secretarium sustentatus à diaconibus, qui eum susceperint de sellari descendente. Vbi cum intrauerit, sedet in sella sua. Et diaconi salutato pôtifice, egrediuntur è secretario, & ante fores eundem mutant vestimenta sua. Et parat Euangelium qui lecturus est, referato sigillo ex præcepto archidiaconi super planetam acolyti.

Pontifex autem per manus subdiaconorum regionariorum mutans vestimenta solennia, ordinabiliter compositis per primicerium & secundicerium vestimentis eius, vt benè se deant, nouissimè per diaconum vel subdiaconum, cui ipse iusserit, pallio superinduitur, & configitur p acus in planeta retro & antè, & in humero sinistro. Deinde subdiaconus regionarius porrigit ei mappulam, inclinans se ad genua ipsius.

His ita compositis, inuitate ad regiam secretarij præfato subdiacono scholam, quartum scholæ, qui semper nunciat pôtifici de cantoribus, adstans ante faciem pôtificis, & nutum eius ad psallendum expectans, statim dum innuit ei, egreditur ante fores secretarij & dicit, Accendite.

Qui dum incenderint, statim subdiaconus sequens, tenens thymiamaterium aureum pro foribus, ponit incensum, vt pergat ante pontificem. Et ille quartus scholæ ad priorem vel secundum, siue tertium, inclinato capite, dicit: Domini, iudete.

Tunc statuuntur duæ acies in choro, per ordinè ab vtroque latere, & mox incipit prior scholæ antiphonam ad introitum. Subdiaconi verò de schola, leuant planetas cum sinu. Quorum vocem diaconi dum audierint, continuo intrant ad pontificem in secretarium.

Tunc pontifex eleuans se, dat manum dexteram duobus presbyteris, & illi osculatis manibus ipsius, procedunt cum ipso sustentantes eum, præcedentibus ante eos diaconibus septem.

Tunc ministri cum thymiamaterio & thuribulis non amplius ternis, procedunt ante ipsum, mittentes incensum, & VII. acolyti portantes septem cereostata foras ecclesiam accensa, procedunt ante pontificem.

ficem vsque in chorum. Post thuribula portatur Euāgelium propius Episcopo. Eadem autem processio fit ab austro in septentrionem.

Tunc procedit pontifex, & antequam veniat ad scholam, diuiduntur cereostata quatuor ad dextram, tria ad sinistram.

Et pertransit pontifex in caput scholæ, & in gradu superiore, inclinato capite ad altare, primò adorat sancta, & stat semper inclinatus vsque ad versum prophetalem. Tunc surgens, & faciens crucem in fronte sua, dat pacem presbyteris duobus & diaconibus omnibus, qui dextera leuaque sunt, de altiore gradu, numero minori: & de inferiore, maiori: & respiciens ad priorem scholæ, annuit ei, vt dicat, Gloria patri. Et prior scholæ inclinans se pontifici, dat gloriam trinitati. Et pontifex à sepe dictis presbyteris in superiorem ducendus est gradum, non omninò ad altare. In quo etiā loco figendus est gressus, vsquequò presbyteri primū, & tunc duo & duo diaconi altaris cornua osculentur, & nouissimè archidiaconus solus. Euāgelium verò, statim postquam ad altare vetum fuerit, superponitur. Subdiaconi autē, quasi quadam linea porrecti vsque ad altare progredientes, simul se inclinant coram eo, atq; Euāgelio, vt prædictum est, superposito, redeūtes in chorum, quatuor in dextera, & tres in sinistra parte cōsistunt.

Diaconi verò, sicut prius stantes retro Episcopū inclinati, quando dicitur, Sicut erat in principio, surgunt vt saluent latera altaris prius, id est, ante Episcopū, duo & duo vicissim, & redeunt ad Episcopum.

Tandem Episcopus osculatur Euāgelium & altare, & pergit ad dexteram altaris ad sedē suam, & stat erectus & versus Orientē, & diaconi retro illū, vnus post vnum stātes erecti, plures ad dexteram, pauciores ad sinistram altaris.

Schola verò ad nutum diaconi, imponit Litaniā, Kyrie eleison, Christe eleison, & reliqua. Et continuo acolyti ponunt cereostata in pavimento ecclesiæ, quatuor quidem in dexteram partem, & tria in sinistram, vel, vt alij volunt, lineatum ab austro in septentrionem.

Litania finita, incipit solus pontifex clara voce hymnum, Gloria in excelsis Deo, si tempus fuerit. Deinde verò totus respondet chorus. Et in terra pax hominibus. Et non sedet prius Episcopus, antequam dicant post orationē primam, Amen.

Postea salutans populum pōtifex, dicit: Pax vobiscum, siue, Pax vobis. Sacerdos autem, Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Deinde dicit, Oremus. Sequitur oratio prima, quam Collectam dicunt, vsque, Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuū, qui tecum viuit & regnat Deus in vnitāte Spiritūs sancti, per omnia secula seculorū. Resp. Amen.

Tunc tolluntur cereostata de loco, in quo prius steterant, vt ponantur in vna linea ab Oriente in Occidentem per mediam ecclesiam.

Post primam autem datam orationem, pontifex sedet tribus horis versus ad populum, & presbyteri cum eo ad nutum eius, & diaconi stant ante pontificē. Subdiaconi autem ascendunt ad altare, statuētes se ad dextram siue sinistram. Subdiaconus verò, qui lecturus est, mox vt viderit post pontificem presbyteros residentes, ascendit in ambonem vt legat, non tamē in superiorem gradum, quem solus solet ascendere, qui Euāgelium lecturus est.

Postquam legerit, cantor eum cantorio sine aliqua necessitate ascendit, non superius, sed stat in eodē loco vbi & lector, & solus inchoat Responsorium, & cuncti in choro respondent, & idem solus Versum Responsorij cantat.

Si fuerit tempus vt dicatur Alleluia, benè: sin autem, Tractus: sin minùs, tantummodò Responsorium. Cantor verò qui inchoat alleluia, ipse solus cātat versum de alleluia. Ipse iterū alleluia dicit, stans in eodē gradu, id est, inferiore. Squitur iubilatio, quam Sequentiam vocant.

Deinde diaconus osculans pedes pōtificis, petitaq; benedictione, veniente ad altare, & osculans Euāgelium, leuat in manus suas codicē, in quo lecturus est, & partē eius in dextero humero ponens, vadit

vadit ad ambonem. Et procedunt ante ipsum duo subdiaconi, cū duobus thuribulis, siue vno, leuantes thymiamaterium de manu subdiaconi sequētis, mitentes incensum. Et duo acolyti portantes duò cereostata, veniētes ante ambonem, diuidūtur à se, & transeunt subdiaconi & diaconi cum Euāgelio per medium eorum. Subdiaconi autem duo cum thuribulis ante Euāgelium in ambonem ex vna parte ascendentes, & ex altera parte statim descendētes, redeunt stare ante gradum descētionis ambonis. Ille autem absque thymiamaterio vertens se ad diaconū, porrigit ei brachium suum sinistrum, in quo ponit Euāgelium, vt manu subdiaconi aperiatur ei locus, in quo signum lectiōis positum fuerit. Inuentoque loco lectiōis, ascendit in ambonem in superiorem gradum, & dicit, Dominus vobiscū. Respon. omnis, Et cum spiritu tuo.

Quo audito, vertit se pontifex & oīs sacerdotalis gradus, siue omnis populus fidelis ad Orientem.

Et postquam dixerit, Sequentia sancti Euāgelij secūdum Lucā, siue Marcum, & reliqua, facit crucis signū in fronte sua idem diaconus, & in pectore, similiterq; Episcopus & omnis populus, & reuertuntur ad Euāgelium. Sed & baculi omnium deponuntur de manibus, & in ipsa hora neq; corona, neque aliud operimentum super capita eorum habent. Ipse verò diaconus stat versus ad meridiam, ad quam partem viri solent confluere, aliās autem ad septentrionem. Sed & candelæ in pavimento, prædicante eo Euāgelium, de manibus acolytorum iuxta ambonem deponuntur vsq; finitū tempus Euāgelij.

Per lecto Euāgelio, iterum se signo sanctæ Crucis populus munire festinat, & descendēte diacono de ambone, subdiaconus qui in silo stat, recipit Euāgelium, quod tenens ante pectus suum super planetam, porrigit osculandum primū Episcopo aut presbytero, deinde omnibus per ordinem graduum qui steterint, & vniuerso clero, necnon & populo, deinde conditur in loco suo.

Post lectum Euāgelium, candelæ in

loco suo extinguuntur, & ab Episcopo, Credo in vnum Deum cantatur: & thuribula per altaria portantur, & postea ad nares hominum feruntur, & per manum fumus ad os trahitur.

Deinde salutat Episcopus populum, dicens: Dominus vobiscum. postea dicit: Oremus. Tunc canitur offertoriū cum Versibus. Tūc venit subdiaconus, ferens in brachio dextro patenam, & in sinistro calicem, in quo recipiuntur amula populorum, & super calicem corporale, id est, sindonem, quod accipies diaconus, ponit super altare à dextris, proiecto capite altero ad diaconem secūdum, vt expandant. Deinde transiit sacerdos ad suscipiendas oblationes. Interim cantores cantāt offertorium cum versibus, & populus dat oblationes suas, id est, panem & vinum, & offerunt cū fanonibus candidis, primò masculi, deinde fœminę: nouissimè verò sacerdotes & diaconi offerunt, sed solum panem, & hoc ante altare. Subdiaconus verò cum calice vacuo sequitur archidiaconum: & pōtifex oblationes populorum suscipiente, archidiaconus suscipit post eū amulas, & refundit in calicem maiorem, tenēte eum subdiacono, quem sequitur cum scypho super planetam acolytus, in quem calix impletus refunditur. Oblationes autem à pontifice suscipit subdiaconus, & ponit in sindonem, que eū sequitur, quam tenent duo acolyti.

Tunc tenentibus duobus presbyteris manus eius, Episcopus redit in sedem, & lauat manus suas, deinde respicit archidiaconum in faciem pontificis, & innuit ei. Et ille resalutato eo, & cantantibus adhuc cantoribus, accedit ad altare.

Tunc subdiaconi leuantes oblatas de manu subdiaconi sequentis, porrigunt archidiacono, & ille componit altare. Ornato verò altari, archidiaconus sumit amulam pontificis cum vino de subdiacono, & refundit super colū in calicem: deinde descendit subdiaconus sequens in scholam, & accipit fontem de manu archiparaphonistæ, & desert archidiacono, & ille ex amula infundit, faciens crucem in calicem, & ascendunt diaconi ad pontificem.

Microlog. cap. 9.

Ibidem.

Microlog. hūc locum citat cap. 9.

Tunc surgens pontifex à sede, & cantantibus adhuc cantoribus, descendit ad altare, & orat, & salutatur altare, & suscipit oblatas de manu presbyterorum & diaconorum, quibus licitum est accedere ad altare. Deinde archidiaconus suscipit oblatas duas de oblationario, & dat pontifici: quas dum posuerit pontifex in altare, leuat calicem archidiaconus de manu subdiaconi, & ponit eum super altare iuxta oblatiões pontificis à dextris, inuoluit ansis cum offertorio suo, quod etiam ponit in dextro cornu altaris. Post oblationem ponitur incensum super altare, & pontifex inclinans se paululum ad altare, respicit scholam, & annuit ut fileant, & conuertit se ad populum, dicens, Orate.

Micro. ca. 10.

Tunc finito offertorio, ordinantur presbyteri post pontificem, & archidiaconus à dextris eorum, secundus diaconus à sinistris, & ceteri per ordinem disposita acie.

Subdiaconi etiam finito offertorio, vadunt retro altare, adspicientes ad pontificem, stantes erecti, usque dum dicta oratione super oblatiões secreta, & Episcopo alta voce incipiente, Per omnia secula seculorum: post salutatiōem & exhortationem finita præfatione, incipiant dicere hymnū angelicum, id est, Sanctus, Sanctus, Sanctus, in quo bis repetitur Osanna. Quæ dum expleuerint, surgit solus pontifex, & tacito intrat in canōnem, & diaconi, subdiaconi, & presbyteri, in presbyterio omnes permanēt inclinati. In quo etiam Canone sex ordines crucium obseruantur, quorum primus est ubi dicitur: Ut accepta habeas, & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. Secundus quippe est, ubi dicitur: Quam oblationem tu Deus in omnibus quaesumus benedictā, ascriptam, ratā. Tertius nanque est crucis ordo, ubi narratur: Et accipiēs panem in sanctas ac venerabiles manus tuas, benedixit. Item: Tibi gratias agens, benedixit. Quartus, ubi subinfertur: Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Quintus, ubi dicitur: Per quæ hæc omnia Domine sem-

per bona creas, sanctificas, viuificas, benedicas. Sextus quidem ordo sequitur, quādo pfertur: Per ipsum, & cum ipso, & in ipso, quādo cum oblata calix tangitur.

In eodem officio diaconi adhuc inclinati, per ministerium acolytorum lauāt manus suas. Et sacerdos quādo dicit, Supplices te rogamus, humiliato capite, inclinatur ante altare. Et cum dixerit, aperta clamās voce, Nobis quoque peccatoribus: surgunt subdiaconi, & stant in loco, ubi antè steterunt, & sursum adspiciunt in faciem pontificis.

Cum dixerint, Per quem hæc omnia Domine, erigit se archidiaconus solus. Et cum dixerit, Per ipsum, & cum ipso, leuat cum offertorio calicem per ansas, & tenet exaltans illum iuxta pontificem. Pontifex autem tangit è latere calicem, cum oblatas duas faciens cruces, & dicens, Per ipsum, & cum ipso, usque, Per omnia secula seculorum. Et ponit Pontifex oblationes in loco suo, & archidiaconus calicem iuxta eas, dimisso offertorio in ansas eiusdem. Sequitur in altum præfatio Dominiç orationis, & oratio Dominiça cum emboli sua, in qua tres articuli orationis inueniuntur.

Subdiaconi autem postquam viderint calicem, in quo sanguis Domini est, fano circumdatum, & audiērint, Sed libera nos à malo: vadūt & preparant calices, siue sindones mūdās, in quibus recipiant corpus Domini, nē in terram cadat, & in puluerem vertatur, post diaconos stātes, donē ex eo populus vitæ sumat confortationem æternæ.

Nam quod intermissus de patena, quādo inchoatur Canon, venit acolytus, sub humero habēs sindonem in collo ligatam, tenens patenam antepectus suum in parte dextera usque medium canonem. Tunc subdiaconus sequens suscipit eam super planetam, & venit ante altare, expectans quādo eam suscipiat subdiaconus regionarius. Finito autem Canone, subdiaconus regionarius stat cum patena nuda post archidiaconem: quādo dixerit, et ab omni perturbatiōe securi, vertit se archidiaconus, & osculata patena, dat eā tenēdam diacono secūdo.

Micro. cap. 10.

Micro. cap. 17.

Post

Post solutas, ut in his partibus mos est, pontificales benedictiones, cum dixerit, Pax Domini sit semper vobiscū, mittit in calicem de sancta oblata. Sed archidiaconus pacē dat Episcopo priori: deinde ceteri per ordinē, & populus separatim viri & feminae. Tunc pontifex rumpit oblatā ex latere dextro, & particulam quā rūpit, super altare relinquit. Reliquas verò oblationes suas ponit in patenam, quam tenet diaconus, & redit ad sedem.

al. extendētib.

Iam archidiaconus leuat calicem, & dat eum archisubdiacono, quem tenet iuxta cornu altaris dextrum. Et accedentes subdiaconi cum acolytis, qui sacculos portāt à dextris & à sinistris, & tendentibus acolytis brachia cum sacculis, stant à fronte, ut parent sinus sacculorū archidiacono, ad ponendas oblationes, prius à dextris, deinde à sinistris.

Tunc acolyti vadunt dextra læuaque post Episcopos circa altare, reliqui descendunt ad presbyteros, ut frangāt hostias, patena præcedit iuxta sedem, deferentibus eam duobus subdiaconibus ad diaconos ut frangant. Sed illi adspiciunt ad faciem pontificis, ut eis innuat frangere. Et dum innuerit, resalutato pontifice cōfringunt, & archidiaconus euacuato altari oblationibus, respicit in scholam, & innuit eis ut dicant, Agnus Dei: & vadit ad patenam cum ceteris.

al. consecratione,

Explata cōfractione, diaconus minor leuatam de subdiacono patenam defert ad sedem, ut communicet pontifex. Qui dum cōmunicauerit, de ipsa sancta quā momorderat, ponit inter manus archidiaconi in calicem, faciēs crucem ter, dicendo: Fiat commixtio & cōsecratio corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, accipientibus nobis in vitā æternam. Respon. Amen. Pax tecum. R. Et cū spiritu tuo.

Deinde venit archidiaconus cum calice ad cornu altaris, & annunciat stationem, & refuso parum in calicem descypho inter manus acolyti, accedunt primum Episcopi ad sedem, ut cōmunicent de manu pontificis secundum ordinem. Sed & presbyteri omnes ascendunt, ut communicēt, ad altare. Episcopus autem primus accipit calicē de manu archidia-

coni, & stat in cornu altaris, ut cōfirmet sequentes ordines.

Deinde archidiaconus accepto de manu illius calice, refundit in scypho, quē supra diximus, & tradit calicem subdiacono regionario. Qui tradit ei pugillarē, cum quo confirmet populum. Calicem autem subdiaconus accipit sequens, & dat acolyto, & ille reuocat in paratoriu.

Quos dum cōfirmauerit, id est, quos Papa communicat, descendit pontifex à sede, tenētibus ei manus, qui eum duxerint, ut cōmunicet eos, qui in senatorio sunt post quem archidiaconus cōfirmat.

Postea Episcopi communicant populum, innuente pontifice, & post eos diaconi confirmant. Presbyteri autem iussu Pontificis cōmunicant populū, & ipsi vicissim confirmant. Nam mox ut pontifex cōeperit cōmunicare populū in senatorio, statim schola incipit antiphonam ad cōmunionē, & psallūt usque dum cōmunicato omni populo, etiam in parte mulierū, redit in sedē, & repetito versu q̄scūt.

Post omnes hos, cōmunicat ad sedem regionarios per ordinem, & eos qui in silo steterāt, & saccellarium & acolytum, qui patenam tenet, & qui manu tergium tenet. Et qui aquam dat, & post pontificem archidiaconus eos confirmat.

Pontifex verò cōtemplans populum communicatum esse, innuit per subdiaconū primo scholę, & ille resalutato eo, dicit, Gloria patri: &, Sicut erat, & versum. Et finita Antiphona, surgit pontifex cum archidiacono, & veniens ad altare, dat orationem ad complendum.

Qua finita, cui præceperit archidiaconus de diaconibus, adspicit ad pontificē, ut ei innuat, & dicit ad populū: Ite, missa est. Resp. Deo gratias.

Tunc septem cereostata præcedunt pontificem, & subdiaconus cum thutibulo ad secretarium. Descendente autem illo in presbyteriū, Episcopi primum dicunt: Iube Domine benedicere. Respon. Benedicat vos Dominus. Resp. Amen.

Post Episcopos presbyteri, deinde monachi, deinde de schola, deinde omnes processores, & mansionarii, & intrat in secretarium.

ORDO PROCESSI-
ONIS, SI QUANDO EPISCOPVS
festiuis diebus Missam celebrare vo-
luerit, ita vt ab antiquis patribus
occidentalium institutione est
constitutus, hic adesse cer-
nitur scriptus.

Ostquam prima hora celebrata fuerit in conuētu fratrum, qui apud quosdā Capitulū nuncupatur, à decano vel cātore singuli ad Missam ministeria acturi, destinandi sunt. Et cum tintinabulum ad Tertiam sonuerit, omnes simul fratres in chorum ordinatim conuenire debent, humeralibus & albis, apud quosdam autē casulis induti. Sed processionem coram Episcopo acturis, à custode ecclesiæ in sacrario ornamenta præbēda sunt: presbyteris duobus, qui Episcopū ducturi sunt, cappæ: diaconis stolæ & dalmaticæ, subdiaconis verò sibi cōgruæ vestes, quæ apud quosdam subdiaconales nominantur, & mapulæ in sinistra manu ferendæ: acolytis candelabra, & thuribulum portaturis casulæ.

His cum induti fuerint, acolytis candelabra portantibus, subdiaconibus archidiacono, qui Euāgelium fert, in medio stante, extra sacrarium siue intra, vbi se pontifex parat, retro acolytos ordinatim standum est. Duo autem presbyteri, ita vt ad missam, excepto quòd cappis induti sint, vestiti vnà cū septem diaconis coram Episcopo stantes, ministrent ei, cantantes cum illo septem pœnitētiales psalmos cum litania.

Tertia verò à fratribus impleta, procedant diaconi de sacrario, diuidentes se in duas partes, quatuor ad dexteram, tres ad sinistram. Et tunc procedat Episcopus, stetq; extra chorum, sic propè adeò, vt cātore manu innuere valeat, cui etiā silendum est, vsquequò Episcopus cantare iusserit.

Dehinc innuēte Episcopo, cantetur introitus, & pōtifex à custode Ecclesiæ, qui alba indutus esse debet, incēsum accipiens, ponat in thuribulum, & archi-

subdiacono apportate Euāgelium, complicatum osculetur: quo tamen à plerisq; reuoluto, illud Euāgelium, quod illo die legendum est, osculetur.

His impletis, cum psalmus cantatur, innuente Episcopo procedant acolyti cū candelabris. Primum vnus, tunc duo & duo, & subdiaconi similiter: protinus diaconi secuturi, & sic procedat sacerdos in chorum, ducētibus eum duobus presbyteris, quos cappis iam antè prædiximus esse indutos, siue, vt alij volunt, diaconibus.

Apud quosdam autem in hac processione alijs subdiaconis præcedentibus, ille qui lectionem lecturus est cum Euāgelio, retro diaconos Episcopum præcedit: coram quo duo acolyti cum candelabris, vnusquisque cum thuribulo antecedunt, quibus vtique in hoc consentiendum esse volumus.

Igitur vt omnis processio in chorum venerit, acolyti cum candelabris se diuidāt, quatuor scilicet in dexteram, & tres in sinistram. Similique modo diaconi faciāt. Subdiaconi autem protinus, vt in chorum venerint, quasi quadam linea porrecti, vsque ad altare progredientes, simul se inclinent coram eo, atq; Euāgelio superposito, quatuor in dextro ei cornu, & tres consistant in sinistro.

Pontifex igitur, postquam in medietatem chori perducitur, presbyteris qui eum ducebant, siue diaconibus manus eius osculatibus, propriaq; repetentibus loca, inclinās se, Deum pro peccatis suis deprecetur.

Tunc erectus, primum duobus presbyteris, deinde diaconis omnibus, pacis oscula dabit per ordinem. In quibusdam enim locis vsus est & consuetudo, vt his finitis, minister cum thuribulo, subdiaconum Euāgelium portantem antecedit ante altare, coram illo incensum ponens, & subdiaconus desuper Euāgelium deponens, reuertatur. In alijs verò non incensum ad altare portatur, antequam oblationes altari superponuntur. Igitur his peractis, cum Gloria, innuente Episcopo, cātabitur, à sepè dictis presbyteris in superiorem ducēdus est gradus, nō omnino ad altare. In quo etiā loco

loco gressus figendus est, vsquequò primum presbyter, & tunc duo & duo diaconi, altaris cornua osculantur, & nouissimè archidiaconus solus. Sed continuò vt episcopus in altiora scandere inceperit, subdiaconis qui prius iuxta altare stabāt, Gloria patri choro canente, ad propria loca reuertēdum est, & quatuor in dextro choro, tribus in sinistro standum erit. Quibus ita finitis, itē versus à choro cantandus est, & pontifex vsque in medietatem altaris ducendus, vbi se altari inclinans, Euāgelium osculetur, & sic demum dextro cornu altaris, vbi etiā sibi sedes parata est, osculū ferat. Tunc alius presbyter proprium repetat locum, alius autem librum episcopo porrigat, atque reuoluat, & diaconi quatuor in dextro, tres in sinistro altaris cornu consistant. Peractō itaq; introitu, annuente episcopo, cantandum est Kyrie eleison. Sinè cuius insinuatione cantorem nihil canere licebit. Et tunc acolyti candelabra in inferiori gradu, quasi quodam filo per rectam lineam ponant, vel, vt quidam volunt, in modum crucis. Igitur cum Gloria in excelsis DEO percantabitur, & pontifex se ad populū, Pax vobiscum, dicturus, conuertit, diaconi simul cū eo se conuersuri sunt: cūq; collectam finiērit, lectio legatur, & sedente episcopo, accedat archidiaconus, & genu flexo ante eum, regat vestimenta illius, & præbens se ad pedem, reuertatur. Finita verò lectione, illis qui gradualemente & alleluia cantaturi sunt iuxta pulpitem, in inferiori gradu standū est.

Cum autem omnia vsque ad Euāgelium impleta fuerint, accedat princeps Ecclesiæ ad episcopum, pyxidem, in qua thus habetur, in manu ferens, sequente acolyto, qui thuribulum portat, & imposito in illud incenso ab episcopo, & subdiacono in dextra parte altaris diaconum præstolante, accedat diaconus ad altare, Deum his verbis adoraturus: Domine, labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. Et adorato altari, genua flectens ante episcopum, accipiat ab eo benedictionem, & præbens se ad pedem eius, & adhibente manum episcopo, osculetur eam: & protin-

nus ad altare progrediens, sumat Euāgelium continuo lecturus. Candelabra autem ferentes, in fra pulpitem cōtra diaconum stare debent: sed ille qui thuribulum tenet, iuxta eum stet in sinistra parte, vsquequò Euāgelium perlegatur.

Vt autem diaconus legere inceperit, duo acolyti inuoluti in sacrario à custode Ecclesiæ, sacra vasa accepturi sunt, & ea in chorum portaturi, & alter cum calice corporali cooperto, & vino cū aqua mixta, in fuso in dextera parte, alterque cum patena in sinistra parte erit. Itaque perlecto Euāgelio, accipiat subdiaconus puluinar, & Euāgelium à diacono, eumq; præcedat. Coram quo etiā vnus cum thuribulo, & septem acolyti cum candelabris, vsque ante altare antecedant. Quò cum peruenerint, episcopus accepto odore incensi, & Euāgelio deosculato, ad prædicationem per manus presbyteri & archidiaconi perducendus est. Et interim dum sermonem facit ad populum, subdiaconus circumeundo fratribus Euāgelium adportet, ab omnibus ordinatim deosculādum. Sin autem episcopus prædicare noluerit, alta voce incipiat canere, Credo in vnū Deum: & ita omnis chorus incipiens, Patrem omnipotentem, ad finem vsque perducat.

Diaconus verò statim vt à pulpito gradum ad altare ascenderit, accipiens corporale ab acolyto, alio se adiuuare diacono, super altare distēdat: quod vtique linteum, ex puro lino esse contextū debet, quia sindone munda corpus Domini legitur inuolutum in sepulcro, & tantæ quantitatis esse debet, vt totam altaris superficiem ciat.

Archisubdiaconus quippe, vt Euāgelium vt ab oībus clericis deosculatū, super altare deposuerit, accipiens calicem ab acolyto, archidiacono apportet vinum, per colum, quod in sinistra manu Romanus ordo archisubdiaconum auriculari digito ferre iubet, purgandum. Quod vtique vas in id opus ex aliquo metallo formatum, in medio sui plurima quasi acūs foramina, ad excolandum vinum ostendit: & illud archisubdiaconus

nus per totum Missæ officium in sinistra manu, illo quo prædiximus digito, annulo suspensum portaturus est.

Quibus ita peractis, & symbolo finito, dicat pontifex ad populum, vna cum illo diaconis, vt præfati sumus, conuersis: Dominus vobiscum. &, Oremus. Et tunc illo inauerte, offertorium cantetur à choro, & ille à presbytero & archidiacono ad locum vbi oblatiões à fidelibus laicis, siue viris siue foeminis offeruntur, eandem accepturus ducatur, præcedentibus coram eo subdiacono cum calice, & acolyto cum patena.

Quò cum peruenerit, diaconus à subdiacono calicem accipiens, omnibus qui oblationes obtulerunt, eisdem ab eo acceptis, & in patenam impositis, manum suam cum calice ad osculandum præbeat, & illum iterum subdiacono det ad portandum. Ille autem cum presbytero Episcopum ad altare reducat, similiter vt antea, præcedentibus illis cum calice & patena.

Vbi cum vœtum fuerit, & Episcopus sedem petierit, antecedant duo acolyti cum manu tergio, & genu flexo ante eum, totum illi sinum eodem cooperiant, ne lauās manus, aqua casulam spargat. Tertius autem acolytus, aquam illi ministraturus, in medio duorum, genu flectat coram eo. Quod ideo ab antiquis patribus decretum fertur, vt pōtifex, qui tunc caelestem panē accepturus est, à terreno pane, quem iam à laicis accepit, manus lauando expurget.

Lotis autem manibus, surgat Episcopus, vt accipiat oblationes à duobus presbyteris & diaconibus, & ab omnibus clericis: quos non tam patrum instituta iubent, quam proprium arbitrium immolare suadet: quas cum acceperit, atq; altari superposuerit, apportante sibi archidiacono oblatas in patena, à nullo immolatas, accipiat ex illis quantum sibi sufficere videatur, & alias archidiacono restituant, quas ille custodi Ecclesiæ ad obseruandum committat. Igitur oblatione altari superposita, accipiens diaconus calicem ab archidiacono, super altare continuo ponat.

Tunc Episcopus benedicens hostias,

& dicens: Veni sanctificator omnipotēs æternæ Deus, benedic hoc sacrificium tibi præparatum, qui viuus & regnas in secula seculorum: conuertat se, & sumat incensum à custode ecclesiæ, ponensq; in thuribulum, offerat illud altari, detq; archidiacono. Ille verò, postq; hoc commendauerit acolyto, eat in locum suum, scilicet iu medio diaconoru, qui omnes coram altari retro episcopu per rectam lineam stare debent.

Tunc episcopus dicat ad populum conuersus: Orate pro me. Hoc cum dixerit, subdiaconi eant retro altare: & ibi stantes, cātaturi sunt quindecim gradus, & diaconi coram altari similiter. Apud quosdam autem vsus obtinuit, subdiaconos in choro stare vsquedum Sanctus canatur: & hoc finito, eos coram altari retro diaconos aliquot gradibus infra consistere, & tum retro subdiaconos acolytum patenam & fistulam habentē, inferius stare.

Ergò cum dictum fuerit, Sanctus, veniant tres acolyti, aquam diaconis ministraturi: qui cum loti fuerint, & archidiaconus cum episcopo calicem leuauerit, & ille dixerit, Per omnia secula seculorum: in aliquibus locis, subdiaconis in priorem locum euntibus, diaconi ibi persistunt, vsquedum Pater noster cantabitur. & sic demū omnes reuertitur. Cumq; Episcopus, Pater noster, finiērit, accipiens archidiaconus patenam ab acolyto, offerat eam archidiacono.

Ille autem vt episcopus dicit, da propitius pacem, patenam illi accommodas, humerum eius osculetur, statimq; episcopo dicente, Per omnia secula seculorum, accipiat benedictionalē librum, & conuersus ad populum dicat, Humiliate vos ad benedictionem: & clero respondente, Deo gratias, porrigat Episcopo librum.

Expleta autem benedictione, veniens presbyter, accipiat pacem ab episcopo, eandem ceteris oblaturus, diaconus verò sumens calicem & patenam ab alsari, subdiacono patenam porrigat, quam ille acolyto ad tenendum præbeat. Ipse autem diaconus tenens calicem & fistulam, stet ante Episcopum, vsquedum ex sanguine

sanguine & corpore Christi, quantum voluerit sumat, & sic calicem & fistulam subdiacono commēdet. Quò protinūs in sinistrum cornu altaris pergente, acolytus ibi cum patena coram Episcopo consistat. Presbyteri ergò & diaconi osculādo episcopum, corpus Christi ab eo manibus accipiant, in sinistra parte altaris communicaturi. Subdiaconi autem, osculādo manum episcopi, ore accipiant corpus Christi ab eo.

Postq; verò diaconi in sinistro cornu altaris de sanguine Christi communicent, venientes subdiaconi ordinatim, accipiant sanguinem Christi ab archidiacono, manus eius osculantes. Et eidem diacono nimis cautē procurandum est, ne qd in calice aut patena sanguinis vel corporis Christi remaneat.

His ita peractis, duo diaconi compliantes corporale, ponant super calicem; fistula in eo adhuc remanente.

Interim autem cantetur Agnus Dei, & quæ tunc canenda sunt. Dehinc oēs cum iam communicauerint, acolytus qui patenam portat, in sinistram partem altaris pergens, cum subdiacono consistat. Sedente verò episcopo, secundum prædictum ordinem tres acolyti, genu flexo ante eum, aquam manibus ministrant.

Lotis autem manibus, surgente episcopo, conuertente se ad populum, & dicente: Dominus vobiscum, subdiaconus cum calice, & acolytus cum patena, vna cum diaconibus se conuersuri sunt. Cumq; episcopus Collectam finiērit, & Diaconus: Ite, missa est, & clerus deo gratias dixerit, duo diaconi accipientes manus episcopi, & subdiaconus cū calice, & acolytus cum patena eum antecedentes, vt prædiximus, intrantem, ita exeuntem cum omni processione ad sacrarium reducant.

INCIPIT ORDO ECCLESIASTICVS ROMANAE ECCLESIAE, VEL QUALITER MISSAE LEBRATUR.

Primū omnium obseruandum est, septem esse regiones Ecclesiastici ordinis vrbis Romæ, & vnamquaq; regionem singu-

los habere diaconos regionarios, & vnus cuiusq; regiois acolyti per manū subdiaconi regionarij diacono regionis sue officij causa subduntur. Quorum diaconorum, si quando quispiam moritur, donē loco eius subrogetur alius, illius regionis acolyti archidiacono obediūt: quia omnes acolyti, cuiuscunque regionis sint, causa ecclesiastici officij ad ministerium eius pertinent. Quod etiā de sequentibus ordinibus intelligendū est, seruato vnicuiq; per eum pprij gradus [ministeriali] ordine archidiacono in sui ordinis ministerio subditis. Vt si quis, verbi gratia, vīm passus fuerit, siue ab ecclesiastico, seu à quacunq; militari psona, si à sui ordinis primo, eius causa ad effectum minimē peruenerit, habeat archidiaconus, id est, vicarius pontificis causam, qualiter subditorum sibi quærelas absque notitia possit explicare pontificis: cetera verò per minores ordines finiantur. Nam primò oportet, vt post numerum ecclesiasticarum regionum, sciat, qui voluerit, numerum dierum per hebdomadam, quo ordine circulariter obsequantur. Nam primā feria, regio tertia, id est, pascha: secūda feria, regio quarta: tertia feria, regio quinta: quarta feria, regio sexta: quinta feria, regio septima: sexta feria, regio prima: sabbato, regio secūda ordine pprio, tam in processione, quam in ecclesia vbiūque eos propria dies ratione sui gradus secundum præfati constitutionem ire vel ministrare compulerit, à ministerio pontificis non poterit sine vlla sui deesse excommunicationis sentētia, vel animaduersionis disciplina. Quorum ministeria primitus secundum rationem simplicem dupliciter diebus singulis diuidebantur, id est, in processione Apostolici ad stationem: & in egressu à sacrario vsque ad Missarum consummationem. Diebus itaque solennibus, sicuti est pascha, primò omnes acolyti regionis tertiae, & defensores omnium regionum conuenientes distaculo in patriarchio Lateranensi, præcedunt pontificem pedestres ad stationem: stratores autem laici à dextris & sinistris qui ambulant, ne alicubi titubet: qui autem eos equitantes præcedunt, hi sunt, diacones, primiceri-

*prisca
statio
al. prisca
constituti-
one

al. diui-
duntur.

us & duo notarij regionarij, defensores regionarij, subdiaconi regionarij. Procedunt verò diuisis turmis, spatium inter se & Apostolicum facientes. Post equum verò hi sunt qui equitant, Vice dominus, Vestarius, nomenclator atq; saccellarius: vnus autem ex acolytis stationarius præcedit pedester equum pontificis, gestans sanctum chrisma manu in mappula inuoluta cum ampulla: sed & omnes acolyti absq; sacculis & sindone & chrismate non procedunt, quod disponit stationarius. Si quis autem adire voluerit pontificem, si equitat, statim vt eum viderit, descendit de equo, & ex latere viæ, expectat vsq; dum ab eo possit audiri, & petita benedictione, discutitur à nomenclatore vel saccellario: causa eius, & ipsi indicant pontifici, & finiunt. quod & similiter obseruabitur, etiam si absque vlla petitione ei quisquam obuius fuerit. Qui verò pedester fuerit, tantummodò loco suo figitur, vt ab eo audiatur vel benedicatur. Die autè resurrectionis Dominicæ, procedente eo ad sanctam Mariam, notarius regionarius stat in loco, qui dicitur Merulanas: & salutato pontifice, dicit: In nomine domini nostri I E S V Christi, baptizati sunt hesternò nocte in sancta Dei genitrice Maria infantes, masculi numero tanti, foeminae tantæ. Respondet, DEO gratias, & accipit à saccellario solidum vnum: pontifex autem pergit ad statione feria secunda ad Missam similiter. Feria tertia, in reflexione portici sancti Pauli, tantum obsequuntur ij qui pedestres. In die verò sancto Paschæ, omnes acolyti regiois tertiæ, simul & defensores omnium regionum, cõueniunt primo diluculo in patriarchio Lateranensi, vt dum processerit pontifex, equum illius præcedant. Acolyti autem qui indè fuerint, obseruant, vt portet chrisma ante pontificem & euangelia, sindones & sacculos, & aquam manus post eum, sicut supra diximus. Apostolum autem subdiaconus, qui lecturus est, sub cura habebit: Euangelium, archidiaconus: Aquam manus, patenam quotidianam, calicem, scyphos & pugillares, & alios aureos, & gemelliones argenteos, cum

colatorio argenteo & aureo, & alio maiore argenteo, amas argenteas, cantatorium, & cætera vasa aurea & argentea, cereostata aurea & argentea de ecclesia saluatoris, per manus primi mansionarij sumunt, & baiuli portant. Diebus verò festis, calicem & patenam maiores, & euangelia maiora: de vestiario Dominico exigant sub sigillo vestes per numerum, vt non perdantur. Sellam pontificis cubicularius laicus præcedens deportat, vt parata sit, dum in sacrio venerit ad denunciata statione. Denunciata statione diebus festis primo manè præcedit omnis clerus apostolicum ad ecclesiam, exceptis his, qui in obsequio illius comitantur, vt supra diximus, & expectantes pontificem in ecclesia cum supplementario, & baiulis, & reliquis qui cruces portant, sedentes in presbyterio. Episcopi quidè ad sinistram intrantes, presbyteri verò in dextram, vt quando pontifex federit, ad eos respiciens, episcopos ad dexteram suam, presbyteros verò ad sinistram conueniunt: sed dum venerit pontifex propè ecclesiam, exeuntes acolyti & defensores ex regione illa, cuius dies ad officium fuerit in obsequio, prestolatur eum loco statuto, antequam veniat vbi descensurus est. Similiter & presbyteri tituli vel ecclesie, vbi statio fuerit, vnà cū maioribus domus Ecclesie Romanæ, vel patre diaconie. (si tamen illa ecclesia diaconie fuerit) cum subdito sibi presbytero & mansionario, thymiamateriū deferentibus in obsequium illius, inclinato capite dum venerit. Acolytus quidè cum defensoribus primùm, deindè presbyter cum suis, petita benedictione, diuisis hincindè partibus, prout militant, præcedit pontificem vsq; ad ecclesiam. Aduocatores autem ecclesie stant quidem cum maioribus: non autem procedunt cum eis, sed ipsi tantummodò sequuntur sellarem pontificis cum acolyto, qui aquam manus portat, quæ semper necesse est, sequi pontificem, vsquedum ad altare ascendit, paratus sub humero in presbyterio, quando vocabitur à subdiacono regionario ad aquam tradendam. Cum verò ecclesiam introierit pontifex, non ascendit continuo ad altare, sed

sed prius intrat in secretarium, sustentatus à diaconibus, qui eum susceperat de sellario descendente: vbi dum intraverit, sedet in sella sua, & diacones salutato pontifice, egrediuntur secretarium, & ante fores eiusdem mutant vestimenta sua. & parat euangelium qui lecturus est, referato sigillo ex præcepto archidiaconi super planetam acolyti: & si necesse fuerit propter maiora euangelia, duobus acolytis super planetas tenentibus, parat euangelium: quo facto, acolytus defert euangelium vsque ante altare in presbyterium, præcedente eum subdiacono sequente, qui eum desuper planetam illius suscipiens in manibus suis, honorificè super altare ponat. Nam egredientibus diaconibus de secretario, remanent cum pontifice primicerius defensorum, notarij regionarij, & subdiaconus sequens, qui tenet pallium pontificis in brachio suo super planetam in sinistro cum acu. Pontifex autem per manus subdiaconorum regionariorum mutat vestimenta solennia hoc ordine: defert ea plicata cubicularius tonsuratus, accepta de manibus ostiarij, iuxta caput scamni subdiacono regionario, & tunc cæteri subdiaconi regionarij secundum ordinem suum accipiunt ad induendum pontificem ista vestimenta alius lineam, alius singulum, alius anabolagium, id est, amictum: alius laneam Dalmaticam, & alius planetam, & per ordinem sic induunt pontificem. Primicerius autem & secundicerius componunt vestimenta eius, vt bene sedeat. Nouissimè autem quem voluerit dominus pontifex de diaconibus vel subdiaconibus, cui ipse iusserit, sumit de manu subdiaconi sequentis pallium, & induit super pontificem, & configit eum cum acu in planeta retrò & ante, & in humero sinistro, & salutatur Dominum, & dicit: Iube Domine benedicere. Respondet: Suluert nos Dominus, Amen. Deindè subdiaconus regionarius, tenens mappulam pontificis in sinistro brachio super planetam reuolutam, exiens ad regiam secretarij, dicit, Scholæ? Respondet, adsum: & ille, qui psallit? Respondet, ille & ille. & rediens ad pontificem subdiaconus, porrigit

ei mappulam, inclinans se ad genua ipsius, & dicens: Serui domini mei, talis subdiaconus regionarius legit apostolum, & talis de schola cantat. Et postea nõ licet alterum mutare in loco lectoris vel cantoribus: quod si factum fuerit, archiparaphonista à pontifice excommunicabitur, id est, quartus scholæ, qui semper pontifici nunciat de cantoribus. Quod dum nunciatum fuerit pontifici, statim sequitur quartus scholæ subdiaconum, adstant ante faciem pontificis, vsq; dum ei annuat pontifex vt psallant: cui dum annuerit, statim egreditur ante fores secretarij, & dicit: Accendite: qui dum inciderint, statim subdiaconum sequens, tenens thymiamateriū aureum pro foribus, ponit incensum, vt pergat ante pontificem. Et ille quartus scholæ perueniens in presbyterio ad priorè scholæ, vel secundum siue tertium, inclinatum capite, dicit: Domini, iubete: tunc illi eleuantes per ordinem, vadunt ante altare, & statuuntur per ordinem acies duæ, paraphonistæ quidem hincindè à foris, infantes ab vtroq; latere infra per ordinem: & mox incipit prior scholæ antiphonam ad introitum, quorum vocem diaconi dum audierint, continuo intrant ad pontificem in secretarium, & tunc pontifex eleuans se, dat manum dextram archidiacono, & sinistram secundo, vel qui fuerint in ordine: & illi osculatis manibus ipsius, procedunt cum ipso, sustentantes eum. Tunc subdiaconus sequens cum thymiamateriò, præcedit ante ipsum mittens incensum, & septem acolyti illius regionis, cuius dies fuerit, portant septem cereostata accensa, præcedunt ante pontificem vsq; ante altare. Sed priusquam veniant ante altare, diacones in presbyterio exiuntur planetis, & suscipiunt eas subdiaconus regionarius, & porrigit illas acolytis regiois, cuius fuerint diaconi: & tunc duo acolyti tenentes capsas cū sancta apertas, & subdiaconus sequens cum ipsis, tenens manum suam in ore capse, ostendit sancta pontifici, vel diacono qui præcesserit. Tunc inclinatum capite pontifex vel diaconus, salutatur sancta & contemplatur: vt si fuerit superabundans, præcipiat vt ponatur in conditorio. Tunc

procedēs antequā veniat ad scholam, diuiduntur cereostata, quatuor ad dexteram, & tria ad sinistram partē: & pertransit pontifex in caput scholæ, inclinato capite ad altare, surgit: & orans, & faciens crucem in fronte sua, dat pacem vni episcopo de hebdomadarijs, & archipresbytero, & diaconibus omnibus, & respiciens ad priorem scholæ, annuit ei vt dicat Gloriam: & prior scholæ inclinat se pontifici, & imponit. Quartus verò scholæ præcedit ad pontificem, vt ponat oratorium ante altare, si tempus fuerit: & accedens pontifex, orat super ipsum vsque ad repetitionem versūs. Nā diaconi surgūt, quādō dicūt: Sicut erat, vt saluent altaris latera, prius duo, & duo, vicissim redeunt ad pōtificem: & surgens pontifex, osculatur euāgelia & altare, & accedit ad sedem suam, & stat versus ad Orientem: schola verò, finita antiphona, imponit Kyrie eleison, & continuo acolyti ponunt cereostata in pavimento ecclesiæ, tria quidem in dexteram partem, & tria in sinistram, vnū verò in spatium quod est inter eos. Prior verò scholæ custodit ad pontificem, vt ei annuat quādō vult mutare numerum litanæ, & inclinat se pontifici: quādum finierit, incipit pontifex, Gloria in excelsis Deo, si tempus fuerit, & nō sedet, antequā dicant post orationē primam, Amen: & tunc tollūtur cereostata de loco in quo prius steterant, vt ponantur in vna linea per mediam ecclesiā. Interea Diaconi si tempus fuerit, leuant planetas in scapulas, & stant iuxta pōtificem: similiter & leuāt subdiaconi, sed cum sinu. Et tunc ascendunt subdiaconi regionarij ad altare, statuentes se ad dexteram siue sinistram altaris. Tunc pōtifex annuit episcopis & presbyteris vt sedeant: subdiaconus verò qui lecturus est, mox vt viderit post pontificem episcopos & presbyteros sedentes, ascendit in ambonem, & legit. Postquā legit, cantor cum cantatorio, & dicit responsoriū gradalem: & si fuerit tempus vt dicatur alleluia, benè: sin autem, tractum: sin minùs, responsorium tantum. Deindē diaconus osculatur pedes pontificis, & tacite dicit ei pōtifex: Dominus

fit in corde tuo & in labijs tuis. Deindē venit ante altare, & osculatis euāgelijs, leuat in manus suas codicem, & procedunt ante ipsum duo subdiaconi regionarij, leuantes thymiamateria de manu subdiaconi sequentis, mittentes incensum, & ante se habentes duos acolytos, portantes duo cereostata: & venientes ad ambonem, diuiduntur ipsi acolyti ante ambonem, & transeunt subdiaconi, & diaconus cum euangelijs per medium eorum. Ille qui absq; thymiamaterio est, vertens se ad diaconem, porrigit ei brachium suum sinistrum, in quo ponit euangelium, vt manu subdiaconi aperiat ei locus, in quo signum lectionis positum fuerit, & interposito digito suo, diaconus in loco lectionis ascendit ad legendum, & illi duo subdiaconi redeunt stare ante gradum descensionis ambonis. Finito euangelio, dicit pontifex: Pax tibi, Dominus vobiscū, Et cum spiritu tuo. Descendente autem diacono, subdiaconus qui prius aperuerat, recipit Euangeliū, & porrigit ipsum subdiacono sequenti, qui in silo stat, quod tenens ante pectus suum super planetā, porrigit osculandum omnibus, per ordinem graduū qui steterint, & post hoc preparato acolyto in pogio iuxta ambonem cum capsula, in qua subdiaconus idē ponit euangelium vt sigilletur. Acolytus autē erit regionis eiusdem, cuius & subdiaconus est, & reuocet Euangeliū per ordinem ad Lateranas. Cæteri verò acolythi fumentes cereostata, ponent ea retro altare. Deindē pergente diacono ad altare, stante acolyto cum calice, & corporale super eum, leuat calicem in brachio suo sinistro, & porrigit diacono corporale, vt accipiat de super calicē, & ponit eum super altare à dextris, proiecto capite altero ad diaconem secundum, vt expandatur. Tunc ascendunt ad sedem primicerius & secundicerius & primicerius; defensorum cum omnibus regionarijs & notarijs. Subdiaconus verò cum calice vacuo sequitur archidiaconum. Pontifex descendit ad senatorium, tenete manum eius dexteram primicerio notariorum, & primicerio defensorum sinistram, & suscipit oblatio-

nes

nes principum per ordinem arcuum. Archidiaconus post eum suscipit amulas, & refundit in calicem maiorem, tenente eum subdiacono regionario, quē sequitur cum scypho super planetā acolytus, in quo calix impletus refunditur. Oblationes à pontifice suscipit subdiaconus regionarius, & porrigit subdiacono sequenti: & subdiaconus sequens ponit in sindone, quam tenent duo acolyti. Reliquas oblationes post pontificē suscipit episcopus hebdomadarius, & ipse manu sua mittit eas in sindonē, quē sequitur. Post quē diaconus qui sequitur archidiaconē, suscipit amulas, & manu sua refundit in scyphum. Pōtifex verò anteq̄ trāseat in partē mulierū, descendit ante cōfessionē, & suscipit oblatas primicerij defensorum. Nam & secundicerij & primicerij defensores diebus festis post diacones ad altare offerunt: similiter ascendens pontifex in partem sceminarū, ordine quo supra omnia explet. Tunc tenentibus primicerio & secundicerio manus eius, redit in sedem. Archidiaconus stans ante altare, expleta susceptione, leuat manus suas. Deindē respicit in facie pontificem, annuit ei, & ille resalutato accedit ad altare. Tunc subdiaconi regionarij leuantes oblatas de manu subdiaconi sequentis super brachia sua, porrigunt archidiacono, & ille componit altare. Nam subdiaconi hinc inde porrigunt. Ornato verò altari, tunc archidiaconus sumit amulam pontificis de subdiacono oblationario regionario, & refundit super eum in calicem, deindē diaconorum, & in die festo primicerij, secundicerij, primicerij defensorū. Deinde descendit subdiaconus sequens in schola, accipit fontem de manu archiparaphonistæ, & defert ad archidiaconum, & ille infundit, faciens crucem, in calicem. Tunc ascendunt diaconi ad pontificem, quos videntes primicerius, secundicerius, & primicerius defensorū regionarij, & notarij regionarij & defensores regionarij descendunt de aciebus, vt stent in loco suo. Tunc surgens pontifex à sede, descendit ad altare, & salutatur altare, & suscipit oblatas de manu presbyterij hebdomadarij & dia-

conum. Deindē archidiaconus suscipit oblatas pontificis de oblationario, & dat pontifici: quas dum posuerit pontifex in altare, leuat calicem archidiaconus de manu subdiaconi regionarij, & ponit eum super altare iuxta oblatam pontificis, à dextris inuolutis ansis cum offertorio, quem ponit in cornu altaris, & stat post pontificem, & pontifex inclinans se paululūm ad altare, respicit scholam, & annuit vt stleant. Tunc finito offertorio, episcopi stant post pontificem. Primus in medio, deindē per ordinem, & archidiaconus à dextris episcoporum, secundus diaconus à sinistris, & cæteri per ordinem disposita acie. Et subdiaconi regionarij, finito offertorio, vadunt retro altare, adspicientes ad pontificem, stantes erecti vsquedū incipient dicere hymnum angelicum, id est, Sanctus, quem dum expleuerint, surgit pontifex solus, & intrat in Cunonem. Episcopi verò, diaconi, subdiaconi, & presbyteri in presbyterio permanent inclinati, & dum dixerit, Nobis quoque peccatoribus, surgunt diaconi. Cūm dixerit, Per quem hæc omnia Domine, surgit archidiaconus solus. Cūm dixerit, Per ipsum, & cum ipso, leuat cum offertorio calicem per ansas, & tenet exaltās illum iuxta pontificem. Pontifex autem tangit à latere calicem cum oblatas, dicens: Per ipsum, & cum ipso, vsque: Per omnia secula seculorum: & ponit pontifex oblationes in loco suo, & archidiaconus calicem iuxta eas, dimisso offertorio in ansis eiusdem. Nam quod intermissus de patena, quādō inchoat canonem, venit acolytus sub humero habens sindonem in collo ligatam, tenens patenam ante pectus suum in parte dextera vsque ad medium Canonem. Tunc subdiaconus sequēs suscipit eam super planetam, & venit ante altare, expectans, quādō eam suscipiat subdiaconus regionarius. Finito verò Canōe, subdiaconus regionarius stat cum patena post archidiaconem, quādō dixerit, Et ab omni perturbatione securi: vertit se archidiaconus, & osculata patena, dat eam tenendam diacono secundo.

b 3 Cūm

Cum dixerit, Pax Domini sit semper vobiscum, mittit in calicem de sancta: sed archidiaconus pacem dat episcopo priori, deinde cæteris per ordinem & populis. Tunc pontifex rumpit oblatam ex latere dextero, & particulam quam ruperit, super altare relinquit. Reliquas vero oblationes suas ponit in patenam, quam tenet diaconus. Mox primicerius & secundicerius, & primicerius defensorum cum omnibus regionarijs & notarijs ascendunt ad altare, & stant in ordine suo à dextris & à sinistris. Nomenclator verò & saccellarius, & notarius vicedominij, cum dixerint, Agnus DEI, tunc ascendunt ad altare ante faciem pontificis, vt annuat eis scribere nomina eorum, qui inuitandi sunt siue ad mensam pontificis per nomenclatorem, siue ad vicedominij per notarium ipsius, quorū nomina vt impleuerint, descendunt ad inuitandum, & redit ad sedem. Nam archidiaconus leuat calicem, & dat eum subdiacono regionario, quem tenet iuxta cornu altaris dextrum: & accedentes subdiaconi sequentes cum acolytis, qui faccula portant à dextris & à sinistris altaris, extendētibus acolytis brachia cum sacculis, subdiaconi sequentes stant à fronte, vt parēt sinus sacculorum archidiacono ad ponendas oblationes, prius à dextris, deinde à sinistris. Tunc acolyti vadunt dextra laeuāq; per episcopos circa altare, reliqui descendunt ad presbyteros, vt confringāt hostias: patena præcedit iuxta sedem, deferentibus eam duobus subdiaconibus regionarijs ad diaconos, vt frangant: sed illi adspiciunt ad faciem pontificis, vt eis annuat frangere, & dum innuerit, resalutato pontifice, confringunt, & archidiaconus euacuato altari oblationibus, respicit in scholam, & annuit eis vt dicant, Agnus Dei, & vadit ad patenam cum cæteris. Expleta confractione, diaconus minor, leuatā de subdiacono patenam, desert ad sedē, vt communicet pontifex. Qui dum comunicauerit de ipsa sancta, quam mordērat, ponit inter manus archidiaconi in calicem, faciens crucem ter, dicendo: Fiat cōmixtio & consecratio corporis & sanguinis Domini nostri IESV

Christi, accipientibus nobis in vitā eternam, Amen. Pax tecum: Et cum spiritu tuo: & ita confirmatur ab archidiacono. Deinde venit archidiaconus cum calicē ad cornu altaris, & adnunciat statim, & refuso parū de calice in scyphū inter manus acolyti, accedūt primum episcopi ad sedem, vt communicent de manu pontificis secundum ordinem: similiter presbyteri, vt communicent post eos. Episcopus autem primus accipit calicem de manu archidiaconi, & stat in cornu altaris, vt cōfirmet sequentes ordines vsque ad primicerium defensorū. Deinde archidiaconus accepto de manu illius calice, refundit in scyphum quem suprā diximus, & tradit calicem subdiacono regionario, qui tradit ei pugillarē, cum quo confirmat populum. Calicem autem accipit subdiaconus sequens, & dat acolyto, quem reuocat in paratorij, qui dum confirmauerit, id est, quos Papa communicat, descendit pōtifex à sede cum primicerio notariorum, & primicerio defensorum, tenentibus ei manus, qui eum duxerunt, vt communicet eos, qui in senatorio sunt, post quem archidiaconus cōfirmit. Post hæc episcopi cōmunicant populum, annuente eis primicerio cum manu sub planeta, percontato pontifice. Post eos diaconi cōfirmant. Deinde transeunt in partem sinistram, & faciunt similiter. Presbyteri autem, annuente primicerio, iussu pontificis communicant populum, & ipsi vicissim confirmant. Nam mox vt pontifex cœperit in senatorio communicare, statim schola incipit Antiphonā ad communionem, & pallant viquedum cōmunicato omni populo, annuat pōtifex, vt dicat Gloriam: & tunc repetito versu quiescunt. Nam pontifex mox vt communicauerit in parte mulierum, redit ad sedem, & communicat regionarios per ordinem, & eos qui in filo steterunt, & in diebus festis de schola duodecim. Nam cæteris diebus in presbyterio, vbi potuerint, communicent. Post omnes hos redeunt nomenclator & saccellarius & acolytus, qui patenam tenet, & qui manutergium tenet, & qui aquam dat, ad sedem, communicant: post

post pontificem archidiaconus eos confirmat. Adstat autem subdiaconus regionarius ante faciem pontificis, vt annuat ei. Ille verò contemplans populum, si iam communicati sunt, annuit ei, & vadit ad humcrum, adspicit ad primum scholæ, faciens crucem in frōte sua, annuit eidem dicere Gloriā, Sicut erat, & versus. Finita antiphona, surgit pontifex cum archidiacono, & veniens ad altare, dat orationem ad complendum: qua finita, cui præceperit archidiaconus de diaconibus, adspicit ad pontificem, vt ei annuat, & dicat ad populum: Ite, missa est. Respondet, Deo gratias. Tunc septem cereostata præcedunt pontificē, & subdiaconus regionarius cum thuribulo ad secretarium. Discedente autem illo in presbyterium, episcopi primum dicunt: Iube domine benedicere: Respondet, Benedicat nos Dominus, Amen. Post episcopos presbyteri, deinde monachi, deinde schola, deinde milites draconarij, id est, qui signa portant: post eos baiuli, post eos cereostatarij, post quos acolyti, qui rugam conseruant, post eos extra presbyterium cruces portantes: deinde mansionarij iuniores, & intrat in secretarium.

IN NOMINE DOMINI
INCIPIT LIBER DE ROMANO ORDINE, QUALITER CELEBRANDUM SIT OFFICIUM MISSAE.

Primò omnium obseruandum est, septē esse regiones ecclesiastici ordinis vrbis Romæ, & vnamquaque regionē singulos diaconos regionarios habere, & vniuscuiusq; regionis acolytos per manū subdiaconi regionarij diacono regionis suæ, causa officij subditos esse. Superiores autem vel diaconorum vel subdiaconorum ordines, archidiacono, qui vicarius est pontificis, obedire, seruato vnicuiq; p eum proprio gradū ministeriali ordine. Oportet autem, vt post numerū Ec-

clesiasticarum regionum, sciat qui voluerit numerum dierum per hebdomadam, quo ordine circulariter obsequantur iuxta ordinationem antiquitatis constitutam. Prima enim feria Paschæ ministrabit, regio tertia: Secunda feria, regio quarta: Tertia feria, regio quinta: Feria quarta, regio sexta: Feria quinta, regio septima: feria sexta, regio prima: Sabbato, secunda regio. Ergo vnaquæque regio ordines proprios, tam in processione, quam in Ecclesia habebit, vel vbi cunq; eos propria dies ratiōe sui gradū, secundum priscam constitutionem, ire vel ministrare compulerit: & nullus in aliqua designatus regione, à ministerio pontificis siue excommunicationis vel animaduersionis sententia deesse poterit.

Denunciata statione diebus festis, primo manē omnis clerus debet Apostolicum ad Ecclesiam præcedere, exceptis officialibus ministris, qui in obsequio illis comitantur pro pontificali dignitate, vt sunt diacones stationarij, subdiaconi, & omnes acolyti illius regionis, quæ ipso die pontifici debet ministrare. Sed cubiculario laico hæc cura est præscripta, vt sella pontificis in sacrario sit parata, donèc ille veniat celebraturus diuina mysteria. Episcopi autem atque presbyteri, expectantes in presbyterio pontificem, cum his qui præparant ornatum Ecclesiasticum atque vasa Ecclesiæ, sedebunt ea locali dispositione, vt intrantibus ecclesiam, episcopi sint ad sinistram, presbyteri verò ad dexteram: vt quandò pontifex federit, & ad eos respexerit, Episcopos ad dexteram, presbyteros contueatur ad sinistram. Suscipiatur autē pontifex per presbyteros tituli vel ecclesiæ, vbi indicta est statio, vna cum maioribus eiusdem ecclesiæ, & offertur in obsequiū illius thymiasterium incensū, inclinato offerentiū capite, atq; petita benedictione & accepta, hinc inde pontificem præcedunt ad ecclesiam, prout quenque contigit secundum ordinem militare. Sed hæc cura erit acolytorum, vt sacri ministerij vasa per manum primi mansionarij, qui est custos dominicalis vestiarj, accepta, deferantur per baiulos de maiori mo-

nafterio ad celebrandæ stationis locum, quæ sunt aquamanile, hoc est, vas manuale, patenæ, calices & scyphi, atque pugillares aurei siue argentei, amulæ argenteæ, ad vina fundenda paratæ, colatorium aureum siue argenteum, & cantatorium. Subdiaconus autem qui lecturus est, sub cura sua habebit Apostolû, & archidiaconus Euagelium. Cum vero pontifex ecclesiam intrauerit, non continuo ad altare ascendit, sed prius intrat in secretarium, sustentatus à diaconibus, qui eum descendentem à seltario accipiunt obuijs, ut aiunt, manibus: vbi dum venerit, & in sella sua sederit, diacones salutato pontifice, egrediuntur de secretario cum ordinabili disciplina, & ante fores ipsius secretarij mutant vestimenta sua. Egreduentibus autem diaconibus de secretario, remanent cum pontifice primicerius atque notarij ipsius stationis, & subdiaconiam parati pro suo officio, quorum vnus pallium pontificis cum acu super planetam teneat in brachio sinistro. Atque pontifex per manus subdiaconorum regionariorum mutat & ipse vestimeta solennia, sicut Leuitæ faciunt in parte altera. Subdiaconi regionarij, secundum ordinem suum accipiunt ad induendum pontificem ipsa vestimeta, alius lineam, alius ambolagium, id est, amictum quod dicitur humerale, alius lineam dalmaticam, quam dicimus albam, alius cingulum, alius dalmaticam, alius orarium, alius planetam, & sic per ordinem induunt pontificem. Primicerius autem & secundicerius cõponunt vestimenta pontificis, ut ex honorabili compositione exhibeatur circumstantibus spectaculû reuerendæ dignitatis. Nouissimè autem, cui iusserit Dominus pontifex ex diaconibus, sumit de manu subdiaconi sequentis pallium, & super pontificè induit, & illud cum acu in planeta retro & ante, & in humero sinistro configit, & salutatur Dominum, & dicit: Iube Domine benedicere: Respondet: Saluet nos Dominus. Amen. Deinde subdiaconus regionarius referens ad pontificem, qui debeant legere aut cantare, ponit mapulam in sinistro brachio pontificis su-

per planetam, cum disciplinali ad genua eius inclinatione, & pronunciat talem subdiaconum regionarium Epistolam legere, & tale Responsorium, & tale Alleluia cantare: & postea non licet in loco lectoris vel cantoris alterum mutare: quod si factum fuerit, excommunicabitur archiparafonista, id est, quartus scholæ, qui semper debet pontifici de cantoribus nunciare. Statuuntur enim per ordinem acies duæ, & parafonistæ quatuor à foris hinc inde, sed infantes infra per ordinem ab utroque latere. Postquam autem pontifex ad psallendum arriuerit archiparafonistæ, dicit siue acolytis stantibus ante fores secretarij cum cereostatis, siue subdiacono regionario, qui ante se ad processionem debet thymiamaterium portare, Accendite. Sed ille quartus scholæ perueniens in presbyterium, vbi chorus in quatuor, ut dictum est, ordinatus assistit reuerenda dispositione, postquam dixerit inclinatum capite ad priorem scholæ, vel secundum, siue tertium, Domini iubete, mox Antiphonam ad Introitû incipit prior scholæ. Quorum voce audita, diaconi intrant ad pontificem in secretarium: & ab archidiacono atque secundario acceptis vtrinque, & osculatis manibus pontificis, procedunt cum ipso, sustentantes eum. Reliqui gradus procedunt in ordine suo, excepto quod vnus de regionarijs subdiaconibus, debet precedere cum thymiamaterio, quem sequuntur septem acolyti illius regionis, cuius dies fuerit, portantes septem cereostata accensa ante pontificem, vsquedum ad altare venerit. Sed antequam perueniat processio ad scholam, diuiduntur cereostata, quatuor ad dexteram partem, & tria ad sinistram. In hoc honorabili ministerio, debet pontifex venire in tribunal ecclesiæ, & inclinare caput contra altare, & postquam surrexerit, in fronte sua crucem facere, & vni episcoporum de hebdomadarijs & archipresbytero, & diaconis omnibus pacem dare: ac deinde respiciens ad priorem scholæ, innuit ei ut debeat gloriam dicere. Qui se inclinans pontifici, imponit hymnum, quo datur gloria S. Trinitati. Sed pontifex concelebrat in te-

rim

terim secreto orationem, ante altare inclinatus, vsque ad repetitionem versûs. Nam diaconi, quâdo dicitur, Sicut erat in principio, surgunt ab inclinatione, & salutates altaris latera, prius duo & duo vicissim redeunt ad pontificem, tenentes locum quisque pro suo ordine. At pontifex ad repetitionem versûs, sicut dictum est, surgens ab oratione, osculatur Euagelium & altare, ac deinde accedit ad sedem, & stat versus ad orientem. Schola vero, finita antiphona, imponit Kyrie electionis: sed prior scholæ debet ad pontificem custodire, quâdo præcipiat mutare numerum litaniarum, & innuētū inclinari se. Quæ cum finita fuerit, pontifex incipit, Gloria in excelsis Deo, si tempus fuerit. Sedere autem non oportet pontificem, antequam dicant, Amen post primam orationem. Deinde debent subdiaconi regionarij ascendere, & ad dextram altaris & ad sinistram se statuere. Sed ille subdiaconus, qui lecturus est, postquam viderit episcopos siue presbyteros post pontificem sedere, quos ipse pontifex nutu suo facit secum considerare, tunc ascendit in ambonem, & legit lectionem. Postquam lector legerit, cantor cum cantorio ascendit, & responsum dicit, ac deinde per alium cantorem Alleluia, si tempus fuerit, siue tractus cõcinitur: sin minus, responsum tantummodò cantatur. Deinde diaconus, osculatis pedibus pontificis, & accepta ab eo hac benedictione, Dominus sit in corde tuo & in labijs tuis, venit ante altare: & osculatis Euangelijs, leuat codicem in manibus suis. Prior autem de duobus subdiaconis, qui solummodò debent diaconum precedere, incensum mittit in thymiamaterium, sed alter per proximam stationis subdiaconum accipit illud ad portandum. Procedunt ante ipsos duo acolyti cum duobus cereostatis, quibus acolytis ante ambonem diuisis, transeunt per mediū ipsorum subdiaconi, & diaconus cum Euangelijs. Sed ille subdiaconus, qui absque thymiamaterio est, porrigit brachiū sinistrum, ut à diacono accipiat librû euageliorum, ut per ipsum aperiat diaconus locus, in quo signum lectionis fuerit positum. Ascendente autem dia-

no ad legendum, ipsi duo subdiaconi redeunt stare ante descensionem gradum: postquam finitum fuerit Euagelium, dicit Pontifex: Pax tibi, Dominus vobiscum. Sequitur Responso, Et cum spiritu tuo. Descendente autem diacono, subdiaconus ille, qui prius aperuerat librum Euageliorum, recipit eum, & reuersus in presbyterium, porrigit illum vni subdiaconorum, ut ipse offerat omnibus ad osculandum, qui steterunt per ordinem graduum. Post Euagelicam ergo lectionem, reponitur liber Euageliorum in paratorio quodam, siue in secretario: sed acolytus tenens calicem in brachio sinistro, porrigit corporale suprapositum diacono, ut ipse desuper calicem accipiens, illud expandat super altare, proiecto ad sequentem diaconum capite altero. Pontifex autem sustentatus hinc inde dextrâ & sinistrâ à primicerio notariorum, & primicerio defensorum, descendit ad senatorium, quod est locus principum, ut suscipiat oblationes eorum. Archidiaconus vero post eum amulas suscipit, & in calicem maiorem, quem subdiaconus regionarius sequens portat, vacuum refundit: qui cum fuerit impletus, refunditur in scyphum, quem ibi tenebit sequens acolytus. Oblationes vero principum subdiaconus regionarius à pontifice suscipit, ac sequenti subdiacono porrigit, & ipse in sindonem, quam tenent duo acolyti, eas ponit. Sed episcopus hebdomadarius suscipit post pontificem oblationes reliquorum, quas ipse manu sua mittit in sindonem, quæ sequitur eum. Post quæ diaconus sequens amulas suscipit, & in scyphum manu sua post archidiaconum eas refundit. Similiter transiens pontifex in partem matronarum, explet omnia, ut supra. Deinde redit ad sedem tenentibus primicerijs manus eius. Archidiaconus autem stans ante altare, lauat manus suas expleta susceptione. Post hoc in faciem pontificis respicit, & cunctis ei annuerit, resalutato eo per humilem inclinationem, ad altare accedit. Tunc accipiens per subdiacones oblatas hinc inde porrigentes eas, ponit tantas super

c al-

altare, quanta possunt populo sufficere. Composito igitur altari & ornato, archidiaconus deinde sumit amulam pontificis de subdiacono oblationario, & refundit in calicem super colatorium, deinde diaconorum, ac deinde primiceriorum & secundiceriorum: postea autem subdiaconus sequens descendit in scholam, & accipit fontem de manu archiparafonistae, ac desert ad archidiaconum, & ille infundit, faciens crucem in calicem. Ascendentibus vero diaconis ad pontificem, primicerius & secundicerius, notarii & defensores regionarii descendunt, & in loco suo consistunt. Tunc pontifex surgens a sede, descendit ad altare, & salutat altare, & suscipit oblatas de manu presbyteri hebdomadarij, & diaconorum atque primiceriorum. Deinde archidiaconus suscipit oblatas pontificis de oblationario, & dat pontifici quas dum posuerit pontifex in altari, leuat calicem archidiaconus de manu subdiaconi regionarii, & ponit eum super altare iuxta oblatam pontificis a dextris, atque cum offertorio in cornu altaris posito, inuoluens per ansas calicis, stat post pontificem. Et pontifex paululum inclinans se ad altare, respicit ad scholam, & annuit ut debeant silere. Finito autem offertorio, Episcopi stant post pontificem, primus in medio, deinde per ordinem, & archidiaconus a dextris Episcoporum, secundus diaconus a sinistris, & caeteri disposita acie per ordinem. At subdiaconi regionarii, finito offertorio, vadunt retro altare, adspicientes ad pontificem, stantes erecti usque dum incipiant dicere hymnum Angelicum, id est, Sanctus. Quem dum expleuerint, surgit pontifex solus, & intrat in Canonem. Episcopi vero, diaconi, subdiaconi, presbyteri, permanent in presbyterio inclinati: & cum dixerit, Nobis quoque peccatoribus, surgunt subdiaconi: cum dixerit, Per quem haec omnia Domine, surgit archidiaconus solus: cum dixerit, Per ipsum, & cum ipso, leuat archidiaconus cum offertorio calicem per ansas, & tenet exaltans illum iuxta pontificem. Pontifex autem tan-

git è latere calicem cum oblatas, dicens Per ipsum, & cum ipso: usque, per omnia secula seculorum. Et ponit pontifex oblationes in loco suo, & archidiaconus calicem iuxta eas, dimisso in ansis eius offertorio. Ecce autem finito Canone, subdiaconus regionarius stat ante altare cum patena post archidiaconum, quam in medio Canone subdiaconus sequens accipit per acolytum, qui scilicet acolytus, quando inchoat pontifex Canonem, venit, sub humero habens sindonem in collo ligatam, & tenet patenam in dextera parte ante pectus suam. Quando dixerit pontifex, Et ab omni perturbatione securi: verit se archidiaconus, & accipiens patenam, osculatur eam, & dat diacono secundo tenendam. Cum dixerit, Pax Domini sit semper vobiscum, mittit in calicem de sancta, subiungens haec verba: Fiat commixtio & consecratio corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, accipientibus nobis in vitam aeternam. Sed interim archidiaconus pacem dat episcopo priori, qui & ultra dabit iuxta se stanti, ac deinde per ordinem caeteri, atque populus osculantur se inuicem in osculo CHRISTI. Tunc pontifex rumpit oblatam ex latere dextro, & de ipsa sancta quam ruperit particulam, super altare relinquit: reliquas vero oblationes suas in patenam, quam tunc tenet diaconus, ponit. Nam archidiaconus leuat calicem, & subdiacono regionario porrigit eum, ut teneat iuxta cornu altaris dextrum. Et accedentes subdiaconi sequentes cum acolytis, qui sacculos ad haec idoneos portant a dextris & a sinistris altaris: ipsi ergo subdiaconi extendentibus acolytis brachia, cum sacculis sequentes a fronte, parat sinus sacculorum archidiacono ad ponendum oblationes, prius a dextris, deinde a sinistris. Tum vadunt acolyti dextra leuantes post Episcopos siue presbyteros circum altare, ut ipsi sacerdotes incipiant hostias confringere, patena precedente, quam duo subdiaconi regionarii deferunt ad diaconos causa contractionis, ut ipsi quoque frangant, quando pontifex annuerit eis. Sed archidiaconus euacuato altari obla-

tio-

tionibus, respicit in scholam, & annuit eis, ut dicat, Agnus Dei. ac deinde vadit ad patenam, quam tenet duo subdiaconi regionarii, ut ipse etiam frangat cum caeteris diaconis iuxta cornu altaris. Expleta contractione, diaconus minor, leuata de subdiacono patena, desert eam ad pontificem, ut communicet corpore Dominico. Sed ipse pontifex confirmatur ab archidiacono in calice sancto, de quo parum refundit archidiaconus in maiorem calicem, siue in scyphum, quem tenet acolytus, ut ex eodem sacro vase confirmetur populus: quia vinum etiam non consecratum, sed sanguine Domini commixtum, sanctificatur per omnem modum. Accedunt primum episcopi secundum ordinem de manu pontificis communicare. & post eos ascendunt presbyteri omnes, ut communicent ad altare. Cum autem communicauerit archidiaconus, calicem interea tenet primus Episcopus. Sicut enim in Romana ecclesia summo pontifici ministrant episcopi, sic in caeteris Ecclesijs debent Episcopis facere presbyteri. Recepto calice, archidiaconus confirmat omnes sanguine Dominico, quos communicauerit pontifex corpore Dominico. Hoc officio iuxta altare peracto, & pugillari cum quo confirmetur populus, per subdiaconem regionarium iam accepto, traditur calix ab archidiacono eidem subdiacono perfe-

rendus acolyto, ut reponatur in paratorio. Deinde descendit pontifex cum primicerio notariorum, & primicerio defensorum, ut communicet principes populorum, & matres familias eorum. Et sicut archidiaconus confirmat, quos pontifex communicat: sic reliqui diacones confirmant, quos Episcopi siue presbyteri post pontificem communicant. Sed cum coeperit pontifex clerum siue populum communicare, schola incipit antiphonam ad communionem psallere, ac deinde nutu Pontificis Gloriam patri, Sicut erat in principio, & nunc & semper, subdiacono faciente crucem in fronte, ut ex hoc signo intelligat prior scholae, quando post communionem debeat gloriam sanctae Trinitati dicere, paratum etiam versus repetitionis subiungere. Finita antiphona, quae repetitur ad repetitionis versus, pontifex ad altare dat orationem ad complendum, Quae etiam finita, diaconus, cui praecerit archidiaconus, respicit ad pontificem, ut annuat ei, & dicat ad populum: Ite, missa est. Respondet populus: Deo gratias. Dicentibus autem episcopis siue presbyteris, vel sequentibus ordinibus: Iube Domine benedicere, Respondet pontifex, Benedicat nos Dominus, Amen. Praecedunt igitur pontifici septem cereostata, & subdiaconus regionarius cum thuribulo ad secretarium.

ORDO ROMANVS ANTIQVVS DE RELIQVIS ANNI TO-

TIVS OFFICIIS AC MINISTERIIS.

IN CHRISTI NO-
MINE INCIPIT ORDO CATHO-
licorum librorum, qui in Ecclesia
Romana ponuntur.

N vigilia Natalis Domini leguntur lectioes tres de Esaiâ Propheta. Prima lectio sic continet in capite: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon & terra Neptalim. Usque; Curuemini sub vinculo, & cum interfectis ca-

datis. Super omnibus his non est auerfus furor eius, sed adhuc manus eius extera. Secunda lectio sic continet in cap. Consolamini consolamini popule meus, dicit Deus vester. Usque; Quia manus Domini fecit hoc, & spiritus eius creauit illud. Tertia lectio sic continet in capite: Consurge confurge, induere fortitudine brachij Domini. Usque; Quia quibus non erat narratum de eo, viderunt: & qui non audierunt, contemplati sunt.

Postea legatur Homilia sanctorum Patrum ad ipsum diem pertinentes. Romani

hanc noctem ita celebrant. Prima die vigiliae natalis Domini hora nona canunt Missam ad sanctam Mariam. Qua expleta, canunt vespertinalem synaxim. dehinc vadunt ad cibum. In crepusculo noctis intrat Apostolicus ad vigiliam in praefatam ecclesiam: tamen non cantant ibi inuitatorium ad introitum, sed expletis vigilijs & matutinis, sicut in antiphonario continetur, ibidem canunt primam Missam in nocte. Qua expleta, vadunt ad S. Anastasiam canere aliam Missam de nocte. Dehinc pergunt ad S. Petrum, ubi ibi vigiliam celebrant, ab eo loco, ubi inuenit eos psallere, qui ibidem excubant. Ipsi enim intrant ad vigiliam debito tempore in processu noctis, & canunt inuitatorium, & prosequuntur ordinem antiphonariorum. Vnde etiam duplicia officia in Romanorum antiphonarijs hac nocte describuntur. Vigiliae vero, quae a pastoribus hac nocte custodiebantur, in quatuor diuiduntur, scilicet leges III. significantes: Primam naturalem, Secundam Moisaicam, Tertiam Prophetarum, Quartam noui testamenti, in qua pastoribus, id est, ecclesiasticis doctoribus apparuit. Et nos cum pastoribus vigilare debemus, ut mereamur illud suauissimum harmonicum, quod hac nocte primum cantatum est, audire: Gloria in excelsis Deo. Vnde etiam S. Theophorus Papa pugnans nos malens fore, Missas celebrare fecit, scilicet in recordationem natiuitatis Christi seu concertus Angelici. Alia vero Missa, quae sequitur, signat nouam lucem gaudij, qua per incarnati verbi mysterium perfundimur: seu propter visitationem pastorem ad praesepe Domini, in quo inuenerunt panem viuum, qui quotidie a fidelibus manditur.

Ordo in Natali S. Stephani Protomartyris.

IN ipsa nocte leguntur lectiones tres de Actibus Apostolorum. Prima lectio sic continet in capite: In diebus illis. Crescente numero discipulorum. Vsq; factum est autem magnum gaudium in ciuitate. Postea leguntur homiliae Sanctorum Patrum, ad ipsum diem pertinentes.

Ordo in Natali Sancti Ioannis Euangelistae.

IN ipsa nocte leguntur lectiones III. de Apocalypsi, a capite libri, vsque. Quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt. Postea leguntur homiliae Sanctorum Patrum, ad ipsum diem pertinentes.

Ordo in Natali Sanctorum Innocentium.

IN natali Innocentium leguntur lectiones III. de Apocalypsi, ubi dicitur: Et vidi in dextera sedentis supra thronum. Vsq; Et facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terrae motus factus est magnus. Postea leguntur sermones Sanctorum Patrum, ad ipsum diem pertinentes.

Ordo in Octauis Domini.

IN octauis Domini similiter leguntur lectiones, quae in vigilia natalis Domini, & si fuerint, homiliae ad ipsum diem pertinentes. Iesus vero octaua die circumcisus est. Haec circumcisio nihil aliud est, nisi abscisio in carne praepitij, secundum quod a Domino in lege praecipuum est: Circumcideret ex vobis omne masculinum, & infans octo dierum circumcideret ex vobis. Sed quia vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua, oportet nos circumcidi, non in carne, sed spiritu: ut deponamus veterem hominem cum actibus suis, & induamus nouum, eum, qui secundum Deum creatus est. Haec vero octauae ideò reuerenter celebrantur, quia in hac die aduentum hominum ad Christum celebramus: & in natiuitate eiusdem, aduentum illius ad homines. Sed quia imperiti homines secundum demeritum gentilium, hunc diem Kalendarum Ianuariarum a principe suo Iano, quem pro deo colebant, ita vocatum, multis diabolicis spurcitijs sacrauerunt, statuit vniuersalis Ecclesia ieiunium publicum in isto die fieri, quatenus his calamitatibus auctor vitae sine imponeret: Sed quia, Domino largiente, haec a fidelibus pro nihilo habentur, in eiusdem Kalendis nihil aliud noui presumendum est, excepto quod Octauae Domini cum eximio cultu celebrentur. Post

Post octauas vero vsq; in Theophania, siue nocte, siue die, omnia de quotidianis.

Ordo in Vigilia Theophaniae.

IN vigilia Theophaniae leguntur lectiones III. de Esaia. Prima lectio sic continet in capite: Omnes sitientes, venite ad aquas. Vsq; Erit dominus nominatus in signum aeternum, quod non auferetur. Secunda lectio sic continet in capite: Surge, illuminare Hierusalem. Vsq; In tempore eius subito facia istud. Tertia lectio sic continet in capite: Gaudens gaudebo in Domino. Vsq; Oculus non vidit Deus absq; te, quae praeparasti expectantibus te. Postea leguntur homiliae sanctorum patrum, ad ipsum diem pertinentes.

Solennitas haec sacratissima, quae Graecis Theophania siue Epiphania nuncupatur, Latine apparatus seu ostensio vel manifestatio interpretatur. Expletis namque Christus quasi triginta annorum curriculum, venit in Iordanem ad Iohannem, ut baptizaretur ab eo, Anno videlicet quinto decimo imperij Tiberij Caesaris, Valeriano & Asiatico cos.

Nec hoc praetereundum est, quod secunda Natiuitas Christi tot illustrata mysterijs, honoratior sit, quam prima. Tunc tantummodo natus est, & Angelus pastores affatus est: hodie vero a magis cum muneribus est adoratus. Hodie enim in Iordanicis aquis tingeretur, filius dilectus a patre est vocatus de caelo, & spiritus sanctus in specie colubae super eum visus est, nec non per baptismi sacramentum, caput draconis est contritum. Hodie ex aqua vinum factum est, eidemque caelesti sponso Ecclesia coniuncta est. Insuper & quinq; millia hominum ab eo refecta sunt. Et ideò manifestatio interpretatur, quia in his manifestare se hominibus dignatus est. Quod autem in hac festiuitate nemo praesumat baptizare, S. Leo in decretalibus prohibet ita: Si quis autem Epiphaniae festiuitatem, quae in suo debito honore veneranda est, ob hoc existimat habere priuilegium baptismatis, illius sciat baptismi aliam gratiam, aliam fuisse rationem, nec ad eam pertinuisse

virtutem, qua per spiritum sanctum renascuntur. Dominus non indigens remissione peccati, nec remedio renascendi, sic voluit baptizari, quomodo & circumcidi: Sed tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere illius profuxerunt sanguis redemptionis, & aqua baptismatis. Vnde in baptizadis electis, qui secundum Apostolicam regulam & exorcismis scrutandi, & ieiunijs sanctificandi, & frequentibus sunt praedicationibus imbuendi, duo tantum tempora, id est, pascha & petecosten, constat esse seruanda, excepto pro mortis periculo, in persecutionis angustijs, & in timore naufragij. Per triduanam enim sepulturam, imitatur trina dimersio: & ab aquis leuatio, instar est resurgentis de sepulcro.

Ordo in octaua Theophaniae.

IN octauis Theophaniae leguntur lectiones, quae in Theophania, vel sermones ad ipsum diem pertinentes. Dehinc vsq; ad septuagesimam ponunt epistolae B. Pauli Apostoli.

Ordo in Purificatione S. Mariae.

IN purificatione sanctae Mariae leguntur Cantica Cantorum, siue homiliae ad ipsum diem pertinentes. De hac festiuitate, id est, Epiphaniae Domini, & alij festiuitatibus sanctae Mariae, in gestis pontificalibus legitur, quod Sergius Papa praecipit litanias fieri in die praesentationis Domini in templo. Ita enim scriptum est, Vt in diebus annunciationis Domini, dormitionis ac natiuitatis sanctae Dei genitricis Mariae & sancti Simeonis, quod Epiphania dicitur Graece, cum litanijs exeant a sancto Adriano, & ad sanctam Mariam populus occurrat. Ipsa ergo die aurora ascendente, procedat omnis clerus & populus cum litaniam & antiphonis ad ecclesiam sancti Adriani, expectantes pontificem.

Ingressus pontifex in sacrarium, induat se vestibus nigris, & clerus similiter: Deinde ex iussu pontificis inchoat schola antiphonam, Exurge dñe. Cum psalmo, DEVS auibus nostris. Et egreditur pontifex de sacrario cum ministris, annuens primo scholae, ut dicant gloriam. Deinceps vadit ad altare, & orat vsq; ad

expletionem Gloriar. Post orationem osculato altari & diacono, similiter hinc inde, dicit schola versum: Opus quod operatus est in diebus eorum & in diebus antiquis. Antiphona expleta, stans pontifex ante altare, dicit: Dominus vobiscum, & Oremus. Et diaconus dicit: Flectamus genua: si tamen infra sexagesimam euenerit.

Oratio ad Collectam.

EXaudi, quesumus Domine, plebem tuam, & quæ extrinsecus annua tribus deuotione venerari, interiori assueti gratiarum luce concede.

Tunc exorcizetur sal & aqua ad dispergendos exinde cereos.

Postea dicantur hæc sequentes orationes in benedictionem eorum. Respons. Preciosa est in conspectu Domini. Vers. Mors sanctorum eius.

Sequitur sacerdos & dicit:

Sancta Maria mater Domini nostri Iesu Christi, & virgo perpetua, cum omnibus sanctis intercedere digneris pro nobis peccatoribus, ut mereamur ab eo adiuuari & exaudiri, qui in Trinitate perfecta uiuit & regnat Deus per omnia secula seculorum. Respons. Amen.

Benedictio cerei.

Benedic Domine Iesu Christe hanc creaturam cerei supplicantibus nobis, & infunde ei per virtutem sanctæ crucis tuæ benedictionem celestem, ut qui eam ad repellendas tenebras humano generi tribuisti, talem signaculo sanctæ crucis tuæ fortitudinem & benedictionem accipiat, ut in quibuscunque locis accensa siue posita fuerit, discedat diabolus, & contremiscat, & fugiat pallidus cum omnibus ministris suis de habitationibus illis, nec presumat amplius inquietare vel illudere seruietes tibi. Qui cum Deo patre &c.

Alia.

Supplices te quesumus Domine, ut remittas sanctum angelum tuum Raphaellem, ut qui euulsit & repulit à Tobia & Sara demonem mortiferum, eos infestantem, per huius cerei sanctificationem conterat illum & disperdat de cunctis habitationibus colentium Deum,

de basilicis, de domibus, de angulis, de lectulis, de resectorijs, de vniuersis locis, in quibuscunque; famulantes DEO habitant & requiescunt, dormiunt, vigiliant, ambulant & consistunt, nec audeat ille malignus amplius inquietare, vel pauores immittere super illos, quos sancta christianitas tui vnctio fecisti esse munitos. Per &c.

Alia.

Benedico te cera in nomine sanctæ Trinitatis, ut sis ubique; diaboli effugatio, atque omnium contubernaliu furorum exterminatio, adiuuante eadem sancta & indiuidua Trinitate, quæ in vnitatis essentia uiuit & regnat Deo. Per.

Benedictio cerei.

Domine sancte pater omnipotens eterne Deus, qui omnia ex nihilo creasti, & iussu tuo per opera apum, hinc liquorem ad perfectionem cerei eueneri fecisti, & qui hodierna die purificatione iusti Simeonis implisti, te humiliter deprecamur: ut has candelas ad vsum hominum, & sanitate corporu & animarum, siue in terra, siue in aquis, per inuocationem tuam sanctissimi nominis, & per intercessionem sanctæ Mariæ semper virginis, cuius hodie festa deuote celebrantur, & per preces omnium sanctorum tuorum benedicere & sanctificare digneris, & huius plebis tuæ, quæ illas honorifice in manibus desiderat portare, teque; cantando laudare: exaudias voces de celo sancto tuo, & de sede maiestatis tuæ, & propitius sis omnibus clamantibus ad te: quos redemisti precioso sanguine filij tui, qui tecum uiuit &c.

Alia.

Omnipotens sempiternus Deus, qui hodierna die vnigenitum tuum vlnis sancti Simeonis in templo sancto tuo suscipiedum presentasti, tuam supplices deprecamur clementiam, ut has candelas, quas nos tui famuli in tui nominis magnificentia suscipientes, gestare cupimus luce accensas, benedicere & sanctificare, atque lumine supernæ benedictionis accendere digneris, quatenus eas tibi domino Deo nostro offerendo, digni, & sancto igne dulcissimæ charitatis

ris tuæ succensi, in templo sancto gloriæ tuæ representari mereamur: Per.

Alia.

Domine Iesu Christe, lux vera, quæ illuminas omnem hominem ventem in hunc mundum, effunde benedictionem tuam super hos cereos, & sanctifica eos lumine gratiarum tuarum, & concede propitius, ut sicut hæc luminaria igne visibili accensa, nocturnas depellunt tenebras, ita corda nostra inuisibili igne, id est, sancti spiritus splendore illustrata, omnium vitiarum cecitate careant: ut purgato mentis oculo ea cernere possimus, quæ sunt tibi placita, & nostræ salutis sunt vtilia, quatenus post huius seculi caliginosa discrimina, ad lucem indeficientem peruenire mereamur: Per te Christe Iesu saluator mundi, qui in Trinitate perfecta uiuis & regnas Deus: Per omnia secula seculorum. Respons. Amen. Dominus vobiscum. Respons. Et cum spiritu tuo. Sursum corda. Respons. Habemus ad Dominum. gratias agamus Domino Deo nostro. Respons. Dignum & iustum est.

Verè dignum & iustum est, æquum & salutare, Nos tibi Deo omnipotenti, rerumque omnium creatori laudes assiduas personare, & munificentiarum tuarum indefessas semper grates persolvere: qui inter ceteras mundanæ conditionis creaturas, de liquore aërio per apum efficaciam, cerei preciosam fieri voluisti substantiam, ut tibi inde debiti honoris famulatus existeret, & nobis vsum necessarius proueniret. Proinde immensam clementiam tuam Domine suppliciter obsecramus, ut super has candelas benedictionis tuæ munus infundas, ut omnes eas in Christi vicem manibus portantes, eiusdem sacri tui spiritaminis gratia, qua beatus Simeon repleto fuerat, imbui mereantur. Qui hodierno die vnigenitum tuum Dominum nostrum Iesum Christum, lumen æternum, à patribus in templo presentatum, in vlnas suas accepit, ac reuelante spiritu sancto, ita prophetando benedixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod tibi eterno patri sanctoque spiritui co-

ternum, & coæquale uiuit & regnat in secula seculorum. Respons. Amen. Quæ finita, dicat sacerdos hanc orationem:

Omnipotens sempiternus deus, qui per Moysen famulum tuum, purissimum olei liquorè ad luminaria ante conspectum tuum iugiter accendenda preparari iussisti, benedictionis tuæ gratiam super hos cereos benignus infunde, quatenus sic administrant lumen exterioris, ut te donante, lumen spiritus tui nostris non desit mentibus interioris. Per. Tunc adspargantur aqua benedicta, & thure adoleantur, & illuminentur, & interim canatur à clero antiphona: Hodie beata virgo Maria puerum Iesum. Post hæc accipiunt omnes singulos cereos de manu pontificis vel editui, & dicit sacerdos hanc orationem:

Omnipotens sempiternus Deus, qui vnigenitum tuum ante tempora de te genitum, sed temporaliter de Maria virgine incarnatum, lumè verum & indeficiens ad depellendas humani generis tenebras, & ad incendendum lumen fidei & veritatis in mundum misisti, concede propitius, ut sicut exterioris corporali, ita etiam interioris luce spiritali mereamur irradiari: per eundem &c. Oratio hac expleta, eleuatis sanctorum reliquijs & vexillis, clerus circuit ecclesiam, & inchoat schola primam Antiphonam:

Ave gratia plena dei genitrix virgo: ex te enim ortus est sol iustitiæ, illuminans quæ in tenebris sunt. Latere & tu senior iuste, suscipiens in vlnas liberatorem animarum nostrarum, donantem nobis & resurrectionem.

Alia.

Adorna thalamum tuum Sion, & suscipe regem Christum, amplectere Mariam, quæ est celestis porta. Ipsa enim portat regem gloriæ noui luminis, subsistit virgo, adducens manibus filium ante Luciferum: quem accipies Simeon in vlnas suas, predicauit populus dñm eum esse vitæ & mortis, & saluatorem mundi.

Alia.

Responsum accepit Simeon à spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi videret

deret Christum Domini: & cum induceret puerum in templum, accepit eum in vlnas suas, & benedixit Deum, & dixit, Nunc dimittis seruum tuum in pace. Et ingrediendo ecclesiam, canunt antiph. Cum induceret puerum Iesum parentes eius, accepit eum Simeon in vlnas suas, & benedixit eum, diceas, Nunc dimittis Domine seruum tuum in pace. Qua finita, dicat sacerdos hanc orationem:

Domine Iesu Christe, q̄ hodierna die in nostre carnis substantia inter homines apparens, à parentibus in templo es presentatus, que Simeon venerabilis senex, lumine spiritus tui irradiatus, agnouit, suscepit, & benedixit: presta propitius, vt eiusdem spiritus sancti gratia illuminati atq; edocti, te veraciter cognoscamus, & fideliter diligamus, qui cum Deo patre in vnitatem eiusdem spiritus sancti viuis & regnas Deus, per omnia secula seculorum. Respó. Amen.

Secundum Romanos autem, cum appropinquauerint atrio Sancte Mariæ, faciende sunt litanie. His expletis ante altare, & ingresso pontifice in sacrarium, inchoat schola antiphonam ad Introitum, Suscepimus Deus. Ipsa die non cantatur Gloria in excelsis Deo, si infra septuagesimam euenerit. Deinde peragitur Missa ordine suo.

Ordo in Cathedra S. Petri.

In cathedra Sancti Petri leguntur lectiones que in natalicij omnium Apostolorum, siue homilie ad ipsum diem pertinentes.

Annunciatio S. Mariæ.

In annunciatione sancte Mariæ leguntur lectiones III. de Esaiâ propheta. Prima lectio sic continet in capite: Erit in nouissimis diebus pparatus mos domus Domini. Vsq; exaltabitur autem Dominus solus in die illa. Secunda lectio sic continet in capite: Et adiecit Dominus loqui ad Achaz, dicens: Pete tibi signum à Domino Deo tuo. Vsq; à diebus separationis Effraim à Iuda, cum rege Assyriorum. Tertia lectio sic continet in capite: Egredietur virga de radice Iesse. Vsq; ipsum gentes deprecabuntur,

& erit sepulcrum eius gloriosum.

De Septuagesima.

In Septuagesima Pasche ponunt heptaticum, vsq; in quintadecimam diem ante Pascha. Septuagesima videtur dici posse propter septuaginta dies, qui sunt ab ipso die ad sabbatum ante octauas Pasche, quo die alba tolluntur vestimenta à nupèr baptizatis. Porro sexagesima inde dici potest, q̄ sexaginta sunt dies vsq; ad medium Pasche, quod est feria quarta paschalis hebdomade. Quinquagesima verò, quia decurrit vsque in diem sanctum resurrectionis Domine. Quadragesima etiam cum Dominica sua currit ad mysticum Pascha Hebræorum, quod dominus noster Iesus Christus cum discipulis suis celebravit, & nos dicimus cenam Domini. Septuagesima ergò, vt predictum est, computatur secundum titulationem Sacramentarij & Antiphonarij, nouem hebdomadibus ante pascha in septimam sabbati. Populus Dei in Babylone detentus est captiuus septuaginta annis: quibus expletis, reuersus est Hierusalem. Ideo author officij nostri, septuagesimam posuit in officijs nostris, vt hoc tempore à delicijs abstinendo, ostenderemus in nostra conuersatione, qualiter per omne tempus seculi viuere debeant, qui post baptismum peccatis se alienant à celesti Hierusalem. Quapropter Alleluia illo tempore non cantatur apud nos, sed Tractus, id est, Iustus: nec Gloria in excelsis Deo, que sunt cantica celestia: & in quibusdam locis palmatarum vsus intermittitur. Græci proximam hebdomadam id est, sexagesimam sanctificant suo ieiunio: Clerici nostri, auctore Theophoro Papa, sequentem, id est, Quinquagesimam, qui constituit septem hebdomadarum ieiunium ante pascha. Quadragesimam verò Christus suo nobis dedicauit ieiunio.

Ordo in Quarta feria Quadragesimæ, que est in capite ieiunii.

Feria quarta, id est, in capite ieiunij, veniunt ad Collectam. Hac die, flectamus genua, pronunciantem diacono

su-

super populum eum inclinatione capitis, in primis præmonere debet sacerdos omnes Christianos ex sacris scripturarum testimonijs, quatenus in capite ieiunij ad veram confessionem veramq; penitentiam festinantius accedant. Deniq; admonendi sunt, in cena Domini redeant ad reconciliatorem. Si verò interest causa aut itineris, aut cuiuslibet occupationis, aut ita forte hebes est, vt ei hoc sacerdos persuadere nequeat, iniungat etiam quadragesimalem quanq; annualem penitentiam, & reconciliet eum statim. Sicut autem sacrificium offerre nõ debent, nisi episcopi vel presbyteri, quibus claus regni celestis tradite sunt, sic nec iudicia ista alius usurpare debet. Si autem necessitas euenerit, & presbyter non fuerit præsens, diaconus suscipiat penitentes, ac det sanctam communionem. Deniq; cum sacerdos suscepit penitentem, si laicus est, dimisso baculo, quisquæ verò ille est, siue laicus, siue clericus, seu monachus, suppliciter inclinet se ante sacerdotem. Tunc sacerdos dicat hanc orationem:

Oratio:

Domine Deus omnipotens, propitius esto mihi peccatori, vt cõdignè possim tibi gratias agere, qui me indignum propter tuam misericordiam ministrum fecisti sacerdotalis officij, & me exiguum, humilemq; mediatorem constituisti ad adorandum & intercedendum Dominum Deum nostrum IESVM Christum pro peccantibus, & ad penitentiam reuertentibus. Ideoq; dominator Domine, q̄ oes homines vis saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, qui nõ vis mortem peccatorum, sed vt conuertantur & viuant, suscipe orationem meam, quam fundo ante conspectum clementie tue pro famulis & famulab^r tuis, qui ad penitentiam & misericordiam tuam confugerunt. Per.

Deinde iubet eum sacerdos sedere contra se, & colloqui cum eo de suprascriptis vitijs siue exhortationibus, nõ fortè pro verecundia, aut ignauia, siue obliuione aliquid putridum in corde remaneat, per quod iterum diabolus eum ad

vomitum peccati reducat.

Cõsideret etiam sexum, etatem, conditionem, statum, personam: & secundum hoc, vt sibi visum fuerit, singula queque diiudicet, & aliquos à cibis abstinendo, alios elemosinas dando, & nonnullos sepius flectendo genua, siue in cruce stando, aut aliquid aliud huiusmodi, quod ad anime salutem pertinet.

Non omnibus vna eademque discretio sit, vnicuique eorum, hoc est, inter diuitem & pauperem, liberum & seruum, inter infantem & puerum, iuuenem & adolescentem, atate senem, hebetem & stultum, scientem & ignarum, laicum & clericum, monachum & episcopum, presbyterum & diaconum, subdiaconum & lectorem, in gradu, in coniugio, vel sine coniugio, inter virginem & feminam, inter canonicam, & sanctimonialē, inter debiles & infirmos, inter sanos & ægros. De qualitate etiam peccatorum & hominum, inter continentem & incontinentem, vtrum volutate vel casu, vel in abscondito, quali computatione emendet, necessitate vel voluntate: loca & tempora discernat. Attendat etiam sacerdos, vt salui sint omnes, & non pusillanimes, quia potentes potenter tormenta patientur.

Post ista omnia scrutata, & penitentem corroboratū, interroget eum sacerdos, ita dicens:

Credis in Deum patrem, & filium, & spiritum sanctum? Respond. penitens. Credo. Item: Credis quia istæ tres personæ, pater, & filius, & spiritus sanctus, vnus sit Deus? Resp. Credo. Item: Credis quia in hac ipsa carne, in qua modò es, resurgere habes, & recipere siue bonum siue malum prout gesseris? Respond. Credo. Item: Vis dimittere illis, qui in te peccauerunt, omnia, vt & tibi DEVS dimittat peccata tua? Ipso dicente, Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester celestis dimittet vobis peccata vestra. Si vult dimittere, suscipias eius confessionem, & indicas ei penitentiam: Si non vult, non suscipias eius confessionem. Volens ergò dimittere omnia his qui in se peccauerunt,

confiteatur omnia peccata sua, quæ recordari potest, in hæc verba:

Confessio penitentis:

Confiteor tibi Domine pater cæli & terræ, tibiq; bone & benignissime Iesu Christe, vnâ cum sancto spiritu coram sanctis angelis tuis, & coram sanctis tuis, coram hoc altari & sacerdote tuo, quia in peccatis cõceptus, & in peccatis natus, & in peccatis nutritus, & in peccatis post baptisma vsque ad hanc horam sum conuersatus: Cõfiteor etiã quia peccaui nimis in superbia, inani gloria, in extollentia tam oculorum quam vestium, & omnium actuum meorum, in inuidia, in odio, in auaritia tã honoris, quàm pecuniæ: in ira, in tristitia, in aedia, in ventris ingluuie, in luxuria Sodomitica, in sacrilegijs, in periurijs, in adulterijs, in furtis, in rapinis, in omni genere fornicationis, in immunditijs turpissimis, in ebrietatibus, in comestationibus, in fabulis ociofis, in luxurijs, in osculis & amplexibus immundis, in femoribus & genitalibus meis, in homicidijs animo optatis, in fide, spe & charitate, in accipiendo corpore & sanguine Domini semper indignè, in exhortationibus & adulationibus malignis, in ignorantia, in negligentia, in subreptionibus, in dandis & accipiendis muneribus, in vsuris faciendis, in prælationibus, in dispensandis malè rebus ecclesiasticis, in subtrahendis eleemosynis, in pauperibus exasperandis, in hospitalitatibus & receptionibus pauperum, in afflictione familie mihi commissa, nõ visitando infirmos, secundum Euangelicum præceptum, & in carcere positos: non sepeliendo mortuos, non vestiendo pauperes, nõ recreando esurientes, non potando sitientes: solennitatibus sanctorum & dominicis diebus ac festis, debitum honorem & celebrationem non impendendo, nec sobriè ac castè in his viuèdo, consentiendo seniori in malo, nõ adiuuando apud illi, & solatiũ nõ dãdo indigentibus, nocendo potiùs quàm adiuuando: potentibus, senioribus ac

magistris ac principibus detrahendo, & blasphemando amicis & benefactoribus meis fidem & debita obsequia non rependendo, animalium & pecudum concubitus conscientia immunda inuendo: in ecclesia DEI superbè intrando, stando, sedendo, iacendo, & egrediendo, ac ociofis fabulis, & sceleratis actibus, turpibusque colloquijs in eis cum alijs insistendo, vasa sancta & ministerium sanctum polluto corde & manibus immundis tangendo, orationem & psalmodiam, atque officium diuinum negligenter in ecclesia Dei faciendo, in cogitationibus pessimis, in meditationibus peruersis, & suspicionibus falsis, in iudicijs temerarijs, in consensu malo, & consilio iniquo, in concupiscentia & delectatione immunda, in verbis ociofis, superfluis, luxuriõsis, atque contumeliosis, in mendacijs, in falsitatibus, in iuramentis multimodis & diuersis, in detractationibus assidujs, in rixis ac discordijs seminandis, in irrisionibus, in ociofitate, in contentione, in dolositate, in malignitate, in susurrationibus, in inani lætitia, in omni malo lingue, in mururationibus & blasphemijs, in scurrilitatibus, in eachinnis, in somnolètijs, in maledictis, in cõicijs, in turpiloqis, in insultationibus, in dissimulatione, in vigilijs deo contrarijs, in cõcupiscentijs carnalibus, in cogitationibus luxuriõsis, in delectationibus immundis, in cõsensu diaboli, & transgressione præceptorum Dei, in negligentia propositi mei, in dilectione DEI & proximi, in visu, auditu, gustu, odoratu, & tactu luxurioso & immundo, & omni modis cogitatione, locutione, voluntate & actione perditus sum.

Quoniam in his & in alijs omnibus vitijs, quibuscunque humana fragilitas contra Dñm & creatorè suum aut cogitando, aut loquendo, aut operãdo, aut delectãdo, aut cõcupiscèdo peccare potest, me peccãsse & reum in cõspectu Dei sup oēs hoïes esse cognosco & cõfiteor. Idèd supplico vos oēs sancti angeli Dei, &

& omnes sancti, & te venerande sacerdos, in quorum conspectu hæc omnia confessus sum, vt testes mihi sitis in die iudicii contra diabolum, hostem & inimicum humani generis, hæc omnia me confessum fuisse.

Obnixè etiã te sacerdos DEI exopto, vt intercedas pro me, & pro peccatis meis ad Dominum Deum nostrum, quatenus de his & de alijs omnibus sceleribus meis, veniam & indulgentiã per merita & intercessionem omnium sanctorum assequi merear. Tũc dicat sacerdos:

Miseretur tuũ omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia peccata tua, liberet te ab omni malo, conseruet te in omni bono, & pducat nos pariter Iesus Christus filius Dei in vitam æternam. Ab omni malo custodiat nos omnipotens Dominus.

Præcauendum est tamen sacerdoti de suprascriptis vitijs, vt ei exhortatiõis gratia ad memoriam reducat, nõ quid, aduersante diabolo, occultũ remaneat.

Quo factò, flexis genibus in terra, & super ipsa innixus stans, suppliciter tensis manibus, blando ac flebili vultu respiciens sacerdotem, dicat his verbis:

Multa quidè & innumerabilia sunt alia peccata mea, quæ recordari nequeo, in factis, in dictis, & in cogitationibus, pro quibus omnibus misera mens mea compungitur, & acri interdum pœnitentiã cruciatur: Ideoq; cõsiliũ, immò iudicium tuum, qui sequester ac medius inter Deum & peccatorem ordinatus es hominem, simplex deprecor, & vt pro eisdem peccatis meis intercessor existas, humiliter imploro.

Quo perditò, totum se in terram prosternat, & gemitus atque suspiria vel lachrymas, prout Deus dederit, ab intimo corde producat. Sacerdos verò patiatu eum aliquantisper iacere prostratum, iuxta quod viderit eum diuina inspiratione compunctum.

Deindè iubeat eũ sacerdos surgere. Et cum steterit super pedes suos, cum tremore & humilitate præstoletur iudiciũ sacerdotis. Et indicat ei sacerdos abstinentiam, perpendens subtiliter personę qualitatem, modum culpæ, intentione

animi & corporis validitudinem vel imbecillitatem.

Percepta autem sententia sacerdotis, iterum prosternat se pœnitens pedibus illius, petens pro se orationem fieri, vt suggerat ei diuina visitatio virtutem cõstanter obseruandi quæ illi in iũcta sunt, & itã reuerenter sacerdotis iudicio obtemperare, ac si ab ipsius diuinę maiestatis ore oportuna salutis suæ medicamẽta susceperit.

Sed & hoc sciendum est, vt cum venerint serui & ancillæ ad pœnitentiam, non eos cogatis ieiunare tantum, quantum diuites: quia nõ sunt in sua potestate. Ideoq; medietatem pœnitentiæ eis imponite. Tunc imponat sacerdos septem Psalmos pœnitentiales, Domine nõ in furore tuo, 1. Beati quorum. Domine nõ in furore tuo, 2. Miserere mei Deus. Domine exaudi, 1. De profundis, Domine exaudi, 2. Postea dicat orationem Dominicam & preces istas: Domine, conuertere & eripe animam meam. Respon. Saluum me fac propter misericordiam tuã.

Respice & exaudi me Deus meus. Respõ. Illumina oculos meos. Ab occultis meis meis munda me Domine. Resp. Et ab alienis p. s. t. Delicta iuuentutis meæ. Resp. Et ignorantias meas nõ memineris Domine. Propter nomen tuum Domine p. p. tiaberis peccato meo. Multum est enim. Delictum meum cognitũ tibi feci, & iniustitiam meam nõ abscondi. Domine, ante te omne desiderium meum, & gemitus meus a te nõ est abs. Exaudi orationem meam & deprecationem meam. Auribus percipe lachrymas meas. Complaceat tibi Domine vt eruas me. Domine ad adiuuandum me respice. Domine miserere mei. Sana animam meam, quia peccaui tibi. Miserere mei Deus, miserere mei, Quoniã in te cõfidit anima mea. Dñe auerte faciem tuam a peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Nõ memineris Domine iniquitatum nostrarũ antiquarum, Cito anticipent nos misericordia tua, q. p. f. s. n. Adiuua nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui D. l. n. e. p. e. p. n. p. n. t. Nõ tradas bestijs animam confidentem tibi. Et animas pauperum tuorum n. o. i. f. dñe,

tu scis insipientiā meam, Et delicta mea à te non sunt abscondita. In multitudine misericordiæ tuæ, Exaudi me in veritate salutis tuæ. Exaudi me Dñe, quoniā benigna est misericordia tua, Secundum multitudinem miserationum tuarū respice in me. Nè auertas faciem tuā à puero tuo: Qm̄ tribulor, velocitèr exaudi me. Intède animæ meæ, & libera eā. Propter inimicos meos eripe me. Dñe vide humilitatē meā & laborē meū, et dimitte omnia peccata mea. Nè perdas domine cum impijs animam meam, Et cū viris sanguinum vitam meam. Redime me Domine, & miserere mei: Pes enim meus stetit in via recta. Clamaui ad te dñe, dixi, tu es spes mea: Portio mea in terra viuētium. Intède ad deprecationē meā, Quia humiliatus sum nimis. Libera me à persequentibus me, Qm̄ cōfortati sunt super me. Educ de tribulatione animam meam, & in misericordia tua disperdes inimicos meos. Dñe exaudi orationē meam, & clamor meus ad te veniat.

Post hæc dicat sacerdos hanc orationē: Exaudi dñe preces nostras, & confidentium tibi parce peccatis, vt quos conscientia reatus accusat, indulgentia tuę miserationis absoluat. Per.

Alia.

DA, quęsumus domine, huic famulo tuo cōtinuam purgationis suę obseruantiam pœnitendo gerere, & vt hoc efficaciter implere valeat, gratia eū tuę visitationis & pœueniat, & sublequatur. Per.

Alia.

Pœueniat hunc famulū tuum, quęsumus domine, misericordia tua, & omnes iniquitates eius celeri indulgentia deleantur. Per.

Alia.

Adesto, domine, supplicationibus nostris, nec sit ab hoc famulo tuo N. clementiæ tuę longinqua miserationis: sana vulnera, eiq; remitte peccata, vt nullis iniquitatibus à te separatus, tibi dño semper valeat adherere.

Alia.

Domine deus noster, qui peccatis no-

stris offenderis, satisfactione placaris, respice, quęsumus, ad hunc famulum tuum, qui se tibi peccasse grauius confitetur: tuum est enim, criminum dare, & veniam prestare peccantibus, qui dixisti pœnitentiam te malle quā mortem: concede ergo domine hoc, vt famulus tuus pœnitentię tibi excubias celebret, & correctis actibus suis, conferri sibi à te sempiterna gaudia grauletur. Per.

Alia.

Exaudi, quęsumus, omnipotens deus preces nostras, quas in conspectu pietatis tuę effundere pœsumimus, suppliciter deprecantes, vt famulum tuum in tua misericordia confidentem benedicas, & omnia eius peccata dimittas, tuq; eum protectione conserues: vt possit tibi dignè fieri, & ad æternam beatitudinē valeat peruenire. per dominum nostrū.

Alia.

Adesto Domine supplicationibus nostris, & huius famuli tui confessionem benignus adsume, vt qui auxilium tuę miserationis implorat, & sanctificatiōis gratiam percipiat, & quę precatur obtineat.

Alia.

Precor domine clementię & misericordię tuę maiestatem, vt famulo tuo peccata sua cōfidenti, debita relaxare, & veniam prestare digneris, & ei pœnitentium criminum culpas indulgeas, qui humeris tuis ouem perditam reduxisti, quiq; publicani preces confessione placat⁹ exaudisti: tu etiā huic famulo tuo N. placare, tu huius precibus benignus adspira, vt in confessione placabili permaneat, fletus eius & petitio perpetuam clementiam tuam celeriter exoret, sanctisq; altaribus & sacramentis restitutus, sp̄i rursūm æternę ac cęlesti glorię mācipetur. per.

Quibus dictis, iubeat sacerdos pœnitentem surgere de terra. Sed & ipse surgat de sedili suo: & si loco vel tempori congruit, ecclesiā ingressi, & super genua vel cubitos vterq; innixus, decantēt Psalmos: Dñe, nè in furore tuo. secundum. Benedic anima mea, primū. Vsq; renou-

renouabitur. Miserere mei Deus. Vsq; dele iniquitatē meā. Deus in nomine tuo saluum me fac. Quid gloriaris, Vsq; Videbunt. Deinde Kyrieleyson & Pater noster. Preces: Saluum fac seruum tuum domine. Illustra faciem tuam super seruum tuum. Mitte ei domine. Dehinc sequitur Oratio:

DEus, cuius indulgentia cuncti indigent, memento famuli tui N. q̄ lubrica terreni corporis est fragilitate nudatus, quāsumus, da veniam confitenti, parce supplicii: vt qui suis meritis accusatur, tua miseratione saluetur. Per. Missa post confessionem. Antiphōa: De necessitatibus meis. *Oratio:*

Omnipotens sempiternus Deus, confitenti tibi huic famulo tuo pro tua pietate peccata relaxa, vt non plūs ei noceat conscientię reatus ad pœnā, quā indulgentia tuę pietatis profit ad veniam. Per &c. Lectio: Lauamini, mundi estote. Graduale: Saluum fac seruum tuum. Tract. Domine non secundum peccata. Euange. Duo homines ascenderunt in templum. Offer. Miserere mihi domine secundum magnam. SE CR.

Presta, quāsumus, omnipotēs & misericors Deus, vt hæc salutaris oblatio famulum tuum N. & à proprijs reatibus indefinenter expediat, & ab omnibus tueatur aduersis. per. Comm. DEVS, propitius esto mihi p. Post Commun.

Omnipotens & misericors Deus, qui omnem animam pœnitentem & confidentem magis vis emendare, quā perdere, respice propitius super hunc famulum tuum N. & per hæc sacramenta quę sumpsimus, auerte ab eo iram indignationis tuę, & dimitte ei omnia peccata sua. Per. Hic mittendus est cinis super caput pœnitentis, & dicendum:

Memento homo quia puluis es, & in puluere reuerteris. Statimq; imponendum cilicium, & dicendum: Contere cor tuum, & humilia animam tuam in cinere & cilicio. Cor enim humiliatum Deus non despicit. *Sequitur Oratio:*

Adsit, quāsumus Dñe, huic famulo tuo inspiratio gratiæ salutaris, q̄ cor eius fletuum vbertate resoluat, sicq; macerando conficiat, vt iracundiæ tuę motus

idonea satisfactione compescat. per. post hanc eijciendus est ab ecclesia, & tali modo increpandus:

Eccē eijceris hodiē à sinu matris tuę sanctę ecclesię propter peccatum tuum, sicut Adam primus homo eiectus est de paradiso propter transgressionem suam. Sequitur responsio: In sudore vultus tui vesceris pane tuo, dixit dominus ad Adā: cū operatus fueris terrā, non dabit fructus suos, sed spinas & tribulos germinebit tibi. Ver. Pro eo quod obedisti voci vxoris tuę plūs quā meā, male dicta terra in ope tuo. Nō dabit fructus suos. Eodem die fit collecta ad sanctam Anastasiam. Et in primis agitur benedictio cineris.

Omnipotens sempiternus Deus, parce metuentibus, propitiare supplicantibus, & mittere dignare sanctum angelū tuum de cælis, qui benedicat & sanctificet hos cineres, vt sint remedium salubre omnibus nomen sanctum tuum humiliter implorantibus, ac semetipos p conscientia delictorum suorū accusantibus, atq; ante conspectum diuinę clementiæ tuę facinora sua deplorantibus, vel serenissimam maiestatem tuam suppliciter obnixeq; flagitantibus, & p̄sta per inuocationem sanctissimi nominis tui, vt quicunq; eos sup se adpserint, pro redemptione peccatorum suorum, corporis sanitatem & animę tutelā percipiant. Per.

Alia.

DEus, qui non mortem, sed pœnitentiā desideras peccatorum, fragilitatem conditionis humanę benignissimè respice, & hos cineres, quos causa proferendę humilitatis, atq; promerendę veniæ capitibus nostris in poni decernimus, benedicere p tua pietate dignare, vt qui nos cinerem esse, & ob prauitatis nostrę meritum in puluere reuersuros cognoscimus, peccatorum omnium veniam & p̄mia pœnitentibus repromissa, misericorditer consequi mereamur. Per.

Alia.

DEVS qui humiliatione flecteris, & satisfactione placaris, aurem tuę pie-

tatis inclina precibus nostris, & capitibus feruorum tuorum horum cinerum ad perfione attactis, effunde propitius gratiam tuæ benedictionis, vt eos & spiritu cōpunctionis repleas, & quæ iuste postulauerint, efficaciter tribuas, & cōcessa perpetua stabilitate, intactos manere decernas. Per &c.

Alia.

Omnipotens sempiternus Deus, qui Niuuitis in cinere & cilicio pœnitentibus indulgentiæ tuæ remedia præstitisti, concede propitius, vt sic eos imitemur habitu, quatenus veniæ operimentum prosequamur. Per. Sequitur Antiph. Exaudi nos Domine. Saluum me fac Deus. Interim ponendi sunt cineres super capita, sicut antiphona testat. Immutemur habitu in cinere & cilicio, ieiunemus & ploremus ante dominum, quia multum misericors est dimittere peccata nostra Deus noster. Sequitur oratio:

Concede nobis Domine præsidia militiæ Christianæ sanctis inchoare ieiunijs, vt contra spirituales nequitias pugnaturi, continentię muniamur auxilijs. Per &c. Antiphonæ ad processionem per viam cantandæ. Antiph. Iuxta vestibulum & altare plorabant sacerdotes & Leuitę ministri Domini, & dicent, Parce Domine, parce populo tuo, & ne dispes ora clamantiũ ad te Domine. Parce dñe, parce populo tuo, quæ redemisti Christe sanguine tuo, vt non in æternum irascaris nobis. Respons. Emendemus in melius. Vers. Peccauimus cū patribus. His finitis, sequuntur litanie. Dehinc Statio ad sanctam Sabinã.

Denuciatio mensis primi, quarti, septimi, & decimi.

Anna nobis est, dilectissimi, ieiuniorum celebranda festiuitas, quæ mensis illius solennis cursus indicat, Quarta ergo & sexta feria succedente, solitis eandem cōuentibus exequamur. Sabbatorum die hęc sacras acturi vigilias, vt per obseruantiam competentem, Domino purificatis mētibus supplicantes, beatissimo Petro apostolo suffragante, a presentibus piculis exui mereamur pariter & futuris.

Item inuitatio plebis de ieiunio mensis primi, quarti, septimi, & decimi.

Hac hebdomada nobis mensis illius recensenda sunt ieiunia. Quapropter fidem vestrę dilectionis hortamur, vt eadem quarta & sexta feria solitis processionibus exequentes, sabbatorum diem vigilijs solennibus expleam, quatenus apostolicis suffragatibus meritis, propitiationem dei nostri perseuerantia debitæ seruitutis obtineat.

Item denuciatio ieiuniorum mensis primi &c.

In anniuersarij, fratres charissimi, ieiunij puritate, qua & corporis acquiritur & animę sanctitas, nos commonet illius mensis instaurata deuotio. Quarta ergo & sexta feria solito conuenientes occursum, offeramus Deo spiritale ieiunium. Die verò sabbati apud beatum Petrum, cuius nos intercessionibus credimus adiuuandos, sanctas vigilias Christiana pietate celebremus, vt per hęc institutionem salutiferam, peccatorũ sordes, quas corporis fragilitate cōtraxim, ieiunijs & eleemosynis abluamus, auxiliante domino nostro Iesu Christo, qui cum patre & filio &c. *Alia.*

Illius mēsis ieiunia in hac hebdomada nobis sunt tenenda, ideoq; oram⁹ sanctam fidem vestram, vt primi, quarti, septimi, vel decimi ferias ieiunemus, quatenus diuinis inherendo mandatis, propitiationem dei nostri perseuerantia debitæ seruitutis obtineamus.

De quatuor temporibus ieiuniorũ primi, quarti, septimi & decimi mēsis.

In primo mense, quarta & sexta feria, vel sabbato in prima hebdomada ipsius mensis, primum ieiunium celebratur. Secundum temporis ieiunium in quarto mense in secunda hebdomada ipsius mensis, quarta & sexta feria vel sabbato consummatur. Tertium temporũ ieiunium septimi mensis, id est, Septembris, tertia hebdomada ipsius mensis, quarta & sexta feria vel sabbato cōsummatur. Quartum temporis ieiunium decimi mensis, id est, Decembris, quarta hebdomada, quarta & sexta feria vel sabbato proximo ante natalem Domini, completur.

Et si

Et si vigilia Natalis in sabbato euenerit, in antecedente hebdomada supra scriptum ieiunium die sabbati celebratur: Quando duodecim lectiones leguntur, & cum Missis & oblationibus ipsa ieiunia consummantur. Et tunc sacri ordines in Ecclesia Romana de eis qui vocantur Cardinales, tradi consueuerunt.

De Parochianis.

Et in ipsis quatuor superscriptis mēsum temporibus, qualicumque die dominus apostolicus uoluerit, ad sacros ordines parochianos clericos per omnes ecclesias, si necessitas fuerit, benedicit.

Et hic est ordo:

In sabbato, hora tertia, vel quali hora uoluerint, primò ingreditur pōtifex, seu sacerdos, seu Leuita in sacrarium, & induunt se vestimentis religiosis, cum quibus debent celebrare Missarum sollemnia, canente interim clero antiphonam ad introitũ ad ipsum diem pertinentem. Ipsa finita, dicunt Kyrie eleison. Deinde pontifex dicit, Oremus: Diaconus, Flectamus genua. Et vt surrexerint, dicit: Leuate. Prosequitur sacerdos orationem primam, sicut in sacramentario cōtinetur. Sequitur lectio, & tunc pronūciat lector lectionem lib. & legit. Deinde Respos. Inde dicat sacerdos, Orem⁹. Diaconus vt supra. Et dicit orationem sacerdos post primam lectionem, & super vnam quanc; lectionem sicut superius. Expleta autem lectione, quæ est danielis prophete, canunt benedictionem. Et dum benedictio canitur, qui ordinandi sunt, stent in pogio sub gradibus. Et tunc descēdens ad eos Archidiaconus, reuestit eos. Si enim diaconi ordinandi sunt, dat eis orarios & dalmaticas: Si verò presbyteri, Orarios & planetas. Porro Orarij qui dandi sunt, per illam noctem super altare sint repositi, & de altari ab archidiacono tollantur, & ipse super eorum colla ponat. Benedictione completa, incipit clerus litaniam, & dũ ipsa canitur, qui ordinandi sunt, ante altare semper prostrati iaceant, ad statum super eos pontifice inclinato capite ad altare. Litania verò finita, surgens pontifex ascendit ad altare vel ad sedem, & stans

versus ad Orientem, consecrat illos. Finita consecratione, benedictioq; incēso, diaconus imponit Euangelium. Postea Missa celebrat ordine suo. Oratio post communionem non habetur super populum in mense primo, quia istud frequenter circa noctem dominicam solet finire, in qua minimè genu flectitur.

Incipit ordo vel denuciatio scrutinij ad electos, quod tertia hebdomada in quadragesima, secunda feria, nunciatur.

Scrutinij diem, dilectissimi fratres, quo electi nostri diuinitus instruantur, imminere cognoscitis, ibidemq; solita deuotione succedente, sequenti quarta feria, circa horam tertiam conuenire dignemini, vt celeste mysterium, quo diabolus cum sua pompa destruitur, & ianua regni celestis aperitur, inculpabili, domino iuuante, ministerio peragere valeamus. per.

In quarta hebdomada quadragesime, & in quarta feria, varietas est per adiectionem vnus lectionis & vnus responsorij. Prima enim lectio Ezechielis prophete ita inchoat: Hęc dicit dñs deus: Sanctificabo nomen meum magnũ. Gra. Venite filij. Vers. Accedite. II. Lectio Esaię Prophete: Hęc dicit dominus deus: Lauamini, mudi estote. Gra. Beata gēs. vers. Verbo dñi cęli firmati sunt. Vt aut ad ecclesiam venerint, sicut diximus, quarta feria, hora tertia, scribantur nomina infantum, vel eorum qui ipsos susceperunt, & diaconus clamet, dicēs: Catechumeni pcedat. Et vocent ipsi infantes ab acolyto in ecclesiam p noia vel ordinē, sicut scripti sunt, ita dicēdo, Ille puer, & sic per singulos statuatur masculi seorsum ad dextram partē: Illa virgo, & sic per singulas statuatur femine seorsum ad sinistram partem.

Memorata quarta feria, apud cultores ecclesie, In apertione aurium dicitur.

Eadē die agitur scrutinij tertij, quod maximum est inter septem scrutinia.

Eadē die tanguntur aures & nares catechumenorum, digitis presbyterorum.

Eadem die instruuntur de authorib⁹

&

initijs quatuor Euangeliorum.

Eadem die percipiunt orationē Dominicam, & symbolum ad reddendum in sabbato S. Paschæ.

Item benedictio cineris ad eos, qui scrutinia sunt habituri, & baptizari desiderant.

Exorcizo te cinis in nomine Dei patris omnipotentis, & Iesu Christi filij eius, & spiritus sancti, qui te per ignē in fauillam conuerti pcepit: vt sicut iussione dei per sanctum famulū eius Moisen cinis vitulę in populo adspersus, oēm congregationem Israel sanctificauit, ita tu exorcizatus in nomine S. Trinitatis, adspersus in eis, qui scrutinia sunt habituri, eos sanctifices, vt diabolus non lateat, sed manifestetur atq; expellatur, vt puri & sinceri inueniantur. Per.

Alia.

TE item petimus & rogamus omnipotens pater, vt sicut Niniuitarum populus ad predicationem Ionæ prophetae misericordiam tuam domine exorantes, suorum veniam meruerunt consequi peccatorum: ita & hi, qui ad tuam gratiam percipiendam venire desiderant, amputatis carnalibus maculis per sacri baptismatis regenerationem, suorum finem constituant vitiorum. Per. Tunc spargat cineres super eos, qui scrutinia sunt habituri. Hoc expleto, tangat presbyter singulorum nares de sputo oris sui, & dicat vniciq; ad aurem dextram, Epheta, quod est, ad aperturam: Ad nares, in odorem suauitatis. Ad sinistram, Tu autē effugare diabole. appropinquabit enim iudicium dei. Tunc in primis inuocato nomine infantis, presbyter dicat:

Abrenuncias satanę? Respon. Abrenuncio. Et omnibus operibus eius? Respon. Abrenuncio. Et omnibus pompis eius? Respon. Abrenuncio.

Deinde dicat: Credis in Deum patrem omnipotentē, creatore cęli & terre? Respon. Credo. Credis & in IESVM CHRISTVM filium eius vnicum, Dñm nostrum, natum & passum? Respon. Credo. Credis & in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum,

carnis resurrectionem, & vitam eternā? Respon. Credo.

Tunc exufflet in faciem tribus vicibus, dicens:

Exi immunde spiritus, & da locū spiritui sancto paraclito.

Et tunc primitus faciat presbyter in singulorum frōtibus crucem cum pollice, ita dicendo:

In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Et imponens manum super capita eorum, dicat:

Omnipotens sempiternus Deus, pater Domini nostri Iesu Christi, respicere dignare super hęc famulum tuum N. quę ad rudimenta fidei vocare dignatus es, omnem cęcitatem cordis ab eo expelle, disrumpe omnes laqueos satanę, quibus fuerat colligatus. Aperi ei domine ianuam pietatis tuę, vt signo sapientię tuę imbutus, omnium cupiditatum sceleribus careat, & ad suauem odorem preceptorum tuorum, lætus tibi in ecclesia tua deseruiat, & proficiat de die in diē, vt idoneus efficiatur accedere ad gratiam baptismi tui percepta medicina. Per.

Item super foeminas faciat similiter, & postea benedicat salem hoc modo:

Exorcizo te creatura salis in nomine Dei patris omnipotentis, & in charitate domini nostri Iesu Christi, & in virtute spiritus sancti. Exorcizo te per Deum viuum, per Deum verum, qui te ad tutelam humani generis procreauit, & populo venienti ad credulitatem, per seruos suos consecrari pcepit. Proinde rogamus te Domine Deus noster, vt hæc creatura salis in nomine sanctę Trinitatis efficiatur salutare sacramentum ad fugandum inimicum: quā tu Dñe sanctificando sanctifices, benedicendo benedicas, vt fiat omnibus accipientibus perfecta medicina, permanens in visceribus eorum in nomine Domini nostri IESV Christi, qui venturus.

et mittat in ora infantum de ipso sale, per singulos dicendo:

Accipe salem sapientię, propitiatus in vitam eternam. Sequitur Oratio:

Deus patrum nostrorum, deus vniuersę conditor veritatis, te supplices exoramus,

ramus, vt hos famulos tuos respicere digneris propitiatus, vt hoc primum pabulū salis gustantes, non diutiùs esurire permittas, quo minùs cibo expleantur cęlesti, quatenùs sint temper nomini tuo seruientes: perdue eos ad nouę regenerationis lauacrum, vt cum fidelibus tuis promissionum, tuarum æterna premia consequi mereantur. Tunc dicat diaconus: Catechumeni recedant. Inde verò exeant foras ecclesiam, expectantes horam quandò reuocentur. Tunc primùm incipiat clerus antiphonam ad introitū: Dum sanctificatus sũero in vobis, congregabo vós de vniuersis terris, & effudam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & dabo vobis spiritum nouū. Psal. Cõfitemini Domino & inuocate. Qua finita, dicat presbyter hanc orationem: **D**A quęsumus Domine electis nostris, vt sanctis edocti mysterijs, & renouentur fonte baptismatis, & inter ecclesię tuę membra numerentur. Per.

Alia

DA quęsumus Domine electis nostris dignę & sapienter ad confessionem tuę laudis accedere, vt dignitati pristinę, quam originali transgressione pdiderant, per tuā gratiã reforment. Per. Et postea sedeat in sede sua, & dicat diaconus: Catechumeni procedant. Et vocentur infantes ab acolyto per nomina vel ordinem, vt scripti sunt, & statuatur vt priùs. Et postmodum admoncantur à diacono ita: Orate electi, flectite genua. Et postquã orauerint, dicat: Leuate, complete orationem vestram, & dicite, Amen. Et respondeant omnes, Amen.

Item dicat diaconus: Signate illos, accedite ad benedictionem. Et signent illos infantes in frontibus eorum patrini vel matrinę cum pollicibus suis, dicēdo: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Tunc veniat acolytus, iterū faciens crucem in frontibus singulorum, ita dicendo: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Et imponat manum super eos excelsa voce, his verbis:

DEUS Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus qui Moisi famulo tuo in monte Sinai apparuisti, & filios Isra-

el de terra Aegypti eduxisti, deputans eis angelum pietatis tuę, qui custodiret eos die ac nocte, te quęsumus Domine, vt mittere digneris sanctum angelum tuum, vt similiter custodiat & hunc famulum tuum, N. & perducatur eum ad gratiam baptismi tui. Ergò maledicte diabole recognosce sententiam tuam, & da honorem DEO viuo & vero, da honorem IESV CHRISTO filio eius, & spiritui sancto, & recede ab his famulis Dei, quia istos sibi Deus & Dominus noster IESVS CHRISTVS ad suam sanctam gratiam & benedictionem fontemq; baptismatis vocare dignatus est. Et hoc signum sanctę crucis, quod nos frontibus eorum damus, tu maledicte diabole nunq̄ audeas violare.

Et vertat se ad foeminas, & faciat crucem in frontibus earum, vt superius, & imponat manum super capita singulorum, dicendo:

DEVS cęli, DEVS terrę, Deus angelorum, Deus archangelorum, Deus prophetarum, Deus martyrum, Deus confessorum, Deus virginum, Deus omnium benę viuentium, Deus cui omnis lingua confitetur, & omne genu flectitur cęlestiũ, terrestrium & infernorum, te inuoco Domine, vt hanc familiam tuam N. perducere digneris ad gratiam baptismi tui. Per. Ergò maledicte diabole.

Et annunciat diaconus, dicens: Orate electi, flectite genua, & reliqua. Et signant patrini vt priùs, & sequitur alius acolytus, vt super masculos faciat crucem, sicut priùs fecit, & imponens manum super eos, dicit:

AVdi maledicte satanas, adiuratus per nomen eterni dei, & saluatoris nostri filij eius, cum tua victus inuidia tremens, gemensq; discede. Nihil tibi sit commune cum seruo dei N. iam cęlestia cogitãti, renūciaturo tibi ac seculo tuo, & beata immortalitate victuro. Da ergò honorem aduenienti spiritui sancto, qui ex summa cęli arce descendens, proturbatis fraudibus tuis, diuino fonte purgatum pectus, id est, sanctificatum DEO templum & habitaculum perficiat, & ab omnibus penitus noxijs præteritorum

rum criminis liberatus seruus dei N. gratias peni Deo referat semp, & bñdicat eius sancti nomē in secula seculorum, Amē. Itē super fœminas similiter faciens crucem, imponit manū super eas, dicens: **D**eus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus qui tribus Israel monuisti, & Susannam de falso crimine liberasti, te supplex deprecor Domine, vt liberes haec famulam tuam N. & perducere eam digneris ad gratiā baptismi tui. Ergo maledicte.

Item diaconus dicit: **O**rate electi, & reliqua, Et signant patrini, vel matrina, vt superius. Indē tertius acolytus facit crucem in frōtibz puerorum, sicut anterior fecit, & imponit manū super capita eorum, dicendo:

Exorcizo te immunde spiritus in nomine Patris, & filij, & spiritus sancti, vt ex eas & recedas ab hoc famulo Dei N. ipse enim tibi imperat maledicte dānate, qui pedibus super mare ambulauit, & Petro mergenti dexterā porrexit. Ergo maledicte. Item super fœminas faciens crucem vt prius, imponit manum super capita earum, dicendo: Exorcizo te, immunde spiritus, per Patrē & Filiū & Spiritum sanctū, vt ex eas & recedas ab hac famula Dei N. Ipse enim tibi impat maledicte damnate, qui cæco nato oculos aperuit, & quatriduanam Lazarum de monumento suscitauit. Ergo maledicte. Et admonet diaconus: **O**rate electi, & reliqua, sicut antea. Et signant patrini, sicut prius. Tunc presbyter accedit, faciens crucem in singulorum frontibus, sicut prius, & imponit manum super capita ipsorum, dicens hanc orationem:

Aeternam ac iustissimam pietatem tuam deprecor Domine sancte, pater omnipotens, eterne Deus luminis & veritatis, super hunc famulum tuum N. vt digneris eum illuminare lumine intelligentiæ tuæ. Munda eum & sanctifica, da ei scientiam veram, vt dignus efficiatur accedere ad gratiam baptismi tui. Teneat firmam spem, cōsiliū rectum, doctrinam sanctam, vt aptus sit ad percipiendam gratiam baptismi tui. Per Dñm nostrum Iesum Christum, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & se-

culum per ignem. Item facit id ipsum super fœminas, similiter dicens ipsam orationem: Aeternam ac iustissimam. Istis omnibus consummatis, iterum admonentur à diacono ita: **O**rate electi, stete genua. Et post paululum dicit, **L**euat: **C**omplete orationem vestram in vnum, & dicite, amen. Respondentibus aut, Amen, iterum dicit: **S**ignate illos, state cum disciplina & silentio, audientes attentē. Et signant patrini vt prius. Indē reuertitur sacerdos ad sedem suā, & legitur lectio Ezechielis prophete:

Hæc dicit Dominus, Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos. Et dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri. Et auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum, & spiritum meū ponam in medio vestri, & faciam vt in pceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini, & habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris. Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in deum, & saluabo vos ex vniuersis inquinamentis vestris, dicit dñs omnipotens. Sequitur responsum grad. **A**dspiciam vos, & crescere faciam. Postea admonentur à diacono ita: **C**atechumeni recedant. Si quis catechumenus est, recedat. Omnes catechumeni recedant foras. Et egrediuntur de ecclesia ipsi electi, expectates p foribus vsq; dū cōpleta fuerint Missarum solennia. Deindē legitur Euangeliū secundum Mattheum:

In illo tempore, Respondens Iesus, dixit: **C**onfiteor tibi pater, dñe celi & terre, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Itā pater, quā sic fuit placitū ante te. Oīa mihi tradita sunt à patre meo. Et nemo nouit filiū nisi pater, neq; patrē q̄s nouit nisi filius, & cui filius voluerit reuelare. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum sup vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suauē est, & onus meum leue. Et offeruntur oblationes à parentibus vel ab

ab his qui ipsos suscepturi sunt, & ponit ipsas sacerdos super altare, & dicit orationem secretam.

SECRETATA.

Miseratio tua, Deus, ad hæc percipiēda mysteria famulos tuos N. quesumus & prouehat competenter, & deuota cōuersatione perducatur. Per. **I**ntra canonem vbi dicit; memento dñe famulorū famularūq; tuarū, qui electos tuos suscepturi sunt ad sanctā gratiam baptismi tui, recitatur nomina virorum ac mulierum, qui ipsos suscepturi sunt infantes. Item infra Agendam.

Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familie tuæ, quesumus Domine vt placatus accipias, quam tibi offerimus pro famulis & famulabus tuis, quos ad æternam vitam, & beatū gratiæ tuę donum eligere atque vocare dignatus es. **H**oc expletor; recitantur nomina electorum. Postquam recitata fuerint, dicit:

Hos Domine fonte baptismatis inuouandos, spiritus tui munere ad sacramentorum tuorum plenitudinem poscimus pparari iubeas, diesq; nostris in tua pace disponas, &c. **P**ost cōm.

Adesto Dñe, quesumus, nostrę redēptionis effectibus, vt quos sacramentis eternitatis insitituis, eidem protegas dignanter aptandos. Per. **S**uper populū. **S**uppliciter Dñe sacra familia munus tuæ miserationis expectat, cōcede quesumus, vt quod te iubente desiderat, te largiente percipiat. Per.

Finitis verò Missarum solennijs, communicent præter ipsos infantes. Deindē annunciat presbyter, vt in ipsa hebdomada reuertantur ad scrutinium, itā dicendo: **D**ie sabbati veniēte, colligite vos temporius ad ecclesiam illam, vel illam. Venientes autem omnes ad ipsum diem, sicut eis denunciatum fuit, faciūt ipsum scrutinium, & missam per omnem ordinem, sicut superius scriptum est.

MISSA hebdomada quarta, quę pro scrutinio secundo celebratur.

Omnipotens sempiternus Deus, ecclesiam tuam spiritali fecunditate multiplicā, vt qui sunt generatione terreni, fiant regeneratione celestes. Per dñm nostrū.

SECRETATA.

Remedij sempiterni munera Domine letantes offerimus, suppliciter exorantes, vt eadem nos & dignē venerari, & pro saluandis congruenter exhibere perficias. Per.

Intra canonem, vt supra, post communitate benignus familiam, tu dispone correctam, tu propitius tuere subiectā, tu gubernā perpetua bonitate saluandam. Per. **S**uper populū.

Tu famulis tuis, quesumus, Domine bonos mores placatus institue: tu eis, quod tibi placitum sit, dignanter infunde, vt & digni sint, & tua valeāt beneficia promereri. Per.

Interim annunciat presbyter, qualem diem voluerit in sequenti hebdomada, quæ est ab initio quadragesimæ quarta, itā dicendo: **I**lla feria veniente, colligite vos temporius ad ecclesiam illam, qualem eis denunciauerit. **E**t vt venerint ad ecclesiam die qua eis fuerit denunciatum, clamat diaconus, dicens: **C**atechumeni procedant. Et vocantur infantes ab acolyto per nomina vel ordinem, vt prius.

Oratio ad Missam hebdomada quinta, quæ pro scrutinio tertio celebratur in aurium apertione.

Concede Domine electis nostris, vt sanctis edocti mysterijs, & renouentur fonte baptismatis, & inter ecclesię tuæ membra numerentur.

Et faciunt scrutinium per omnia, sicut p illos priores duos dies fecerūt, vsq; ad id, vbi dicit: **S**ignate illos, state cum disciplina & silentio. Et tunc leguntur duę lectiones in aurium apertione.

Lectio Esaię Prophete.

Hæc dicit Dñs: **A**udite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra. **I**nclinate aurem vestram, & venite ad me: audite, & viuet anima vestra. **E**t feriā vobiscum pactum sempiternū, misericordias David fideles. **E**cce testem populis dedi eum, ducem & præceptorem gentibus: **E**cce gentem quam nesciebas, vocabis: & gentes quę te non cognouerūt, ad te current propter Dominum Deum tuum, & sanctum Israel, quia glorifica-

uit te. Querite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Derelinquat impius viam suã, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominũ, & miseribitur eius, & ad deũ nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum. Sequitur Respon. gra. Venite filij. Item alia lectio. Ad Coloss. cap. 3.

Fratres: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, eum, qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius, qui creauit eum, ubi non est gentilis & Iudæus, circumcisio & preputium: Barbarus & Scythia, seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. Induite vos, sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordie, benignitatis, humilitatis, modestiam, patientiam, supportates inuicem, & donantes vobismetipsis, si quis habet aduersus aliquem querelam. Sicut Dñs donauit vobis, ita & vos. Super omnia autem hæc, charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis. Et pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua vocati estis in vno corpore. Et grati estote. Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia docetes, & commones vosmetipsos psalmis, hymnis, canticis spiritalibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Dño. Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, oia in nomine Domini Iesu, gratias agentes deo & patri per ipsum. Sequitur respon. Grad. Beata gens cuius est Dominus. Indè verò procedunt quatuor diaconi de sacratio cum quatuor libris Euangeliorum, præcedentibus eos duobus candelabris cum thuribulo & incenso, & ponunt ipsa Euangelia super quatuor angulos altaris, & antequam aliquis eorum legat, tractet presbyter his verbis:

Aperturi vobis filij charissimi euangelia, id est, gesta diuina, prius ordinem insinuare debemus, quid sit euangeliũ, & vnde descendat, & cuius in eo verba ponantur, & quare quatuor sint, qui hæc scripserunt, vel qui sint ipsi quatuor, qui diuino spiritu annunciantes, à Propheta signati sunt: nè forte sine hac ordinis ratione vel causa stuporem vobis in mentibus relinquamus. Et quia ad

hoc venistis, vt aures vobis aperiantur, nè incipiat vobis sensus vester obtundi, Euangeliũ dicitur proprie bona annunciatio, que vtiq; annunciatio est IESV Christi Domini nostri. Descendit autem euangeliũ ab eo, quod annunciet & ostendat, quod is, qui per prophetas suos loquebatur, venit in carne, sicut scriptũ est: Qui loquebar, ecce adsum. Explicantes autem breuiter quid sit euangeliũ, vel qui sint hi quatuor, qui per prophetam antè monstrati sunt, nunc sua queq; nomina singulis assignemus indicijs. Ait enim Propheta Ezechiel: et similitudo vultus eorum vt facies hois, & facies leonis à dextris illius, & facies vituli, & facies aquilæ à sinistris illius. Hos quatuor has figuras habentes, euangelistas esse nõ dubium est. Sed nomina eorum qui Euangelia scripserunt, hæc sunt: Mattheus, Marcus, Lucas, Iohannes. His expletis, annunciat diaconus, dicens: State cum silentio audientes intentè. Et tunc accipiens vnus diaconus desuper angulo primo altaris sinistro librum Euangeliorum, præcedentibus ante eum duobus candelabris cum thuribulis, ascendit ad legendum, & dicit: Dominus vobiscum. Ref. Et cum spiritu tuo. Initium Sancti Euangelij, secundum Mattheum:

Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Abraham genuit Isaac. Isaac autè genuit Iacob. Iacob autè genuit Iudam & fratres eius. Iudas autè genuit Phares & Zara de Thamar. Phares autè genuit Esrom. Esrom autè genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naafon. Naafon autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Rachab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autè genuit Iesse. Iesse autem genuit Dauid regem. Dauid autè rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit. Virg. Salomon autè genuit Roboam. Roboam autem genuit Abia. Abia autem genuit Asa. Asa autè genuit Iosaphat. Iosaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit Ozias. Ozias autem genuit Ioathan. Ioathan autè genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manasse.

sen. Manasses autem genuit Amon. Amon autè genuit Iosiam. Iosias autem genuit Iechoniam & fratres eius in transmigratione Babylonis. Et post transmigrationem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autè genuit Eliachim. Eliachim autem genuit Azor. Azor autem genuit Sadoch. Sadoch autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud. Eliud autè genuit Eleazar. Eleazar autè genuit Mathan. Mathan autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ. De qua natus est Iesus, qui vocatur Christus. Omnes ergo generationes ab Abraham vsq; ad Dauid, generationes quatuordecim. Et à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim. Et à transmigratione Babylonis vsq; ad Christum, generationes quatuordecim. Christi autem generatio sic erat: Cum esset desponsata mater IESV Mariæ Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Ioseph autem vir eius, cum esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. Hæc autè eo cogitante, ecce angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natũ est, de spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et postq; legerit, subdiaconus suscipit de eo ipsum euangeliũ super linteum, & portat in sacrarium. Et tractet iterum presbyter his verbis:

Filij charissimi, nè diutius vos teneamus, exponemus vobis, quam rationem, & quam figuram vnusquisq; in se teneat, & quare Mattheus in se figuram hominis habeat, quia in initio suo nihil aliud egit, nisi natiuitatem Saluatoris pleno ordine generationis enarrat. Sic enim cœpit: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid. Videtis quia non immeritò huic hominis adsignata est persona, quã ab hois natiuitate initium cõprehendit, nec immeritò, vt diximus, huic mysterio designata est Matthei persona. His

expletis, dicit diaconus vt supra: State cõ disciplina & silètio, audietes intentè. Iterum accipit alter diaconus desuper sinistro angulo altaris alium librum euangelij, præcedentibus similiter duobus candelabris, & legit: Initium sancti euangelij secundum Marcum: Initium euangelij Iesu Christi filij dei, sicut scriptũ est in Esaiã Propheta:

Ecce mitto angelum meum ante faciem tuã, qui præparabit viã tuã ante te. Vox clamantis in deserto: Parate viã Dñi, rectas facite semitas eius. Fuit Iohannes in deserto baptizans, & pdicans baptismũ pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Et egrediebatur ad illum omnis Iudææ regio, & Hierosolymita vniuersi, & baptizabantur ab illo in Iordane flumine, confitentes peccata sua. Et erat Iohannes vestitus pilis camelis, & zona pellicea circumlumbos eius, & locustas & mel siluestre edebat, & pdicabat dicens: Venit fortior me, post me, cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius. Ego baptizo vos in aqua, ille verò baptizabit vos spiritu sancto. postmodũ psequit presbyter istis verbis:

Marcus euangelista, leonis gerens figuram, à solitudine incipit, dicens: Vox clamantis in deserto, parate viã Dñi, siue quia regnat inuisibilis. Huius leonis multifaria inueniemus exempla, vt non vacet dictum illud, Iuda filius meus, catulus leonis, de germine: mihi ascendisti recumbens dormiuit vt leo, & sicut catulus leonis, quis excitabit eum? Istis expletis, dicit diaconus vt supra:

State cum silentio audientes intentè. Et accipit diaconus tertius desuper tertio angulo dextro altaris tertium librum, & legit: Initium sancti euangelij secundum Lucã:

Fuit in diebus Hero dis regis, sacerdos quidã nomine Zacharias de vice Abia, & vxor illi de filiabus Aaron, & nomẽ eius Elisabeth. Erat aut iusti ambo ante Dñm, incedentes in omnibus mādatis & iustificatiõibus dñi sine querela. Et non erat illis filius, eò quod esset Elisabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis. Factum est autem cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante deũ, secundum cõsue-

itudinem sacerdotij, forte exijt vt incensum poneret, ingressus in templum Domini. Et erat omnis multitudo populi orans foris hora incensi. Apparuit autē illi angelus Domini, stans à dextris altaris incensi. Et Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum. Ait autē ad illum Angelus: Nè timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua. Et vxor tua Elisabet pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Iohannem. Et erit gaudiū tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Erit enim magnus coram Dño, & vinum & ficerā nō bibet. Et spiritu sancto replebitur adhuc: ex vtero matris suæ, & multos filiorū Israel conuertet ad Dñm Dñm ipsorum. Et ipse præbit ante illū in spiritu & virtute Helię, vt cōuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, & parare Dño plebem perfectam. Et tractet presbyter his verbis:

Lucas Euangelista vituli speciem gestat, ad cuius instar Saluator noster est immolatus. Hic enim Christi Euangelium locuturus, sic coepit de Zacharia & Elisabeta, de quibus Iohannes baptista in summa natus est senectute: Et ideo Lucas vitulo comparatur, quia duo cornua, duo testamenta: & quatuor pedum vngulę, quatuor Euangelia quasi tenera firmitate nascētia, in se plenissimę cōtineant. Istis expletis, iterum annunciat diaconus, vt supra: State, cum silētio audientes intentē. Et accipit diaconus de sup quarto angulo dextro altaris quartū librum, & legit: Initium sancti euangelij secundum Iohannem.

IN principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbū. Hoc erat in principio apud Deum. Oīa per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso, vita erat. Et vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebrę eam nō comprehendunt. Fuit homo missus à deo, cui nomen erat Iohannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent p̄ illum. Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine: Erat lux verā, quę illuminat omnem hominem venientem

in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. In propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem eum receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Plenum gratię & veritatis.

Iterum p̄sequit presbyter his verbis: **I**ohannes euangelista habet similitudinem aquilę, eo quod nimis alta petierit. Ait enim: In principio erat verbū, & verbum erat apud Deū, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Et Dauid dicit de persona Christi, Renouabitur ut aquilę iuuentus tua, id est, Iesu Christi domini nostri, qui resurgens à mortuis, ascendit ad cælos. Unde iam vobis conceptis pregloriatur ecclesia, omnes festiuitates veterū, ad nōua tendere Christiana legis exordia, vt adueniente die venerabilis Paschæ, lauacro baptismatis renascentes, sicut oēs sancti, mereamini fidele munus infantie, à Christo domino nostro percipere, qui viuus & regnat Deus.

et dicit præfationem symboli. **D**ilectissimi nobis, accepturi sacramenta baptismatis, & in nouam creaturam sancti spiritus procreandi, fidem qua credentes iustificandi estis, toto corde concipite, & animis vestris verā conuersione mittatis ad Deū, qui mentium vestrarum illuminator est: accedite, suscipientes euangelici symboli sacramentum, à Domino inspiratum, ab Apostolis institutum. Cuius pauca quidem verba sunt, sed magna mysteria. Sanctus etenim spiritus, qui magister ecclesię ista dictauit, tali eloquio, taliq; breuitate salutis feram condidit fidem, vt quod credendum vobis est, semperq; profitendū, nec intelligentiam possit latere, nec memoriam fatigare. Intentis itaq; animis symbolum ducite, & quod vobis, sicut accepimus, tradimus, non alicui materia, quæ corrumpi potest, sed paginis vestri cordis adscribite. Confessio itaque fidei quam

quam suscepistis, hoc inchoatur exordio: Ipsa expleta, accipiens acolytus vnū ex ipsis infantibus masculū, & tenens in sinistro brachio, ponit manū sup caput eius dexterā, & interrogat eum presbyter Gręcę dicens: *ταῖα γλώττη ὁμολογοῦσιν τὸν κύριον ἡμῶν ἰησοῦν χριστόν*: Et respondet acolytus: *ἐλλήνισι*. Iterū dicit presbyter: *ἀνάγγελε τὴν πίσιν αὐτῶν, πῶς πιστεύουσιν*. Et dicit acolytus symbolum Gręcę decantando his verbis:

Πιστεύω ἓν θεόν πατέρα παντοκράτορα ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων: καὶ εἰς ἓν κύριον ἰησοῦν χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν μονογενῆ, καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, πῶς ἐκ φωτός, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ: γεννηθέντα, ἂν ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ δι' ὃ πάντα ἐγένετο, τὸν διὰ ἡμᾶς τοῦσ ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σαρκωθέντα ὃ ὅπερ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίῳ Πιλάτῳ, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῆς τρίτης ἡμέρας κατὰ τὰς γραφάς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὸ οὐρανόν, καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κριναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ὃ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. καὶ εἰς τὸ πνεῦμα, τὸ ἅγιον, τὸ κύριον καὶ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ διὰ συμπαρασκυόμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαι διὰ τῶν προφητῶν: καὶ εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. ὁμολογῶ ἐν ἐξομῶσιν εἰς ἄφραστον ἁμαρτιῶν, προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, Ἀμήν.

Hoc expleto, vertit se ad foeminas, & facit similitur. Iterum acolytus alter accipiens ex ipsis infantibus masculū vnū, & tenens in sinistro brachio, ponit manū dextram super caput ipsius, & interrogat eum presbyter Latine, qua lingua confiteatur Dñm nostrum IESVM Christum. Et respondet acolytus, Latina. Iterum dicit presbyter: Annuncia fidem ipsorum qualiter credant. Et ponēs manū acolytus super caput infantis, dicit symbolum Latine decantado his verbis:

CRedo in vnū Deum patrē omnipotentem, factorem caeli & terræ, visibilibus omnium, & inuisibiliū: & in vnū dñm Iesum Christū, filium dei vnigenitū, ex patre natum ante omnia secula, Deum de Deo, lumen de lumine, deū ve-

rum de deo: genitum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt: qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus est de spiritu sancto ex maria virgine, & homo factus est, crucifixus etiā pro nobis sub Pontio Pilato, Passus & sepultus est, & resurrexit tertia die secundum scripturas, Ascendit in cælum, sedet ad dexteram Patris, & iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis: & in spiritum sanctū dominū, & viuificantem, qui ex patre filioq; procedit, qui cum patre & filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per prophetas: & vnam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam. Confiteor vnum baptismā in remissionē peccatorum: & expecto resurrectionē mortuorum, & vitam futuri seculi, Amen.

Hoc finito, iterū accipit alter acolytus ex ipsis infantibus foemina, sicut supra. Et interrogat presbyter sicut antea, & ipse acolytus cantat symbolū, sicut supra scriptum est. Hoc expleto, loquitur presbyter his verbis: Hęc summa est, dilectissimi nobis, fidei nostrę, hęc verba sunt symboli, non sapiētie humanę sermone facta, sed verę diuinitatis ratione disposita. Quibus cōprehendendis atq; seruandis, nemo non idoneus, nemo nō aptus. Hic Dei Patris & Filij vna equalitas pronunciat atq; potestas: Hic vnigenitus dei de Maria virgine, & spiritu sancto secundum carnem natus ostēditur. Hic eiusdem crucifixio & sepultura, ac die tertia resurrectione predicatur. Hic ascensio ipso super cælos, & confessio i dextera paternę maiestatis agnoscitur, venturusq; ad iudicandos viuos & mortuos declaratur. Hic spiritus sanctus in eadem, qua pater & filius, deitate indiscretus accipitur. Hic postremō ecclesię vocatio, peccatorum remissio, & carnis resurrectio p̄docef. Quę breuissima plenitudo ita debet vestris cordib; inherere, vt omni tempore p̄sidio huius confessionis vtamini. Inuisa est enī tallium armorum potestas, & contra omnes vobis insidias diaboli tanq; bonis Christi militibus profutura, Diabolus qui homi-

hominem tentare non desistit munitis vos hoc symbolo semp inueniat, vt de- uicto aduersario, cui renunciaſtis, gratiã Domini incorruptam & immaculatam vsq; in finem, ipſo quem confitemini p- regente, seruetis: vt in quo peccatorum remissionem accipitis, in eo gloriam re- surrectiõis habeatis. Ergo dilectissimi p- fatum symbolũ fidei catholicã in p- ſenti cognouistis, nũc eũtes edocemini, nullo mutato sermone. Potens est enim dei misericordia, quò & vos ad baptisimi fidem currentes pducatur, & nos, qui vobis mysteria tradimus, vnã vobiscum ad regna cœlestia faciat peruenire. Per eundẽ. His expletis, annunciat diaconus, dicens: State cum silentio & reuerentia, audietes intentẽ. Deindẽ subsequitur sacerdos hanc præfationem Dñicæ orationis: **D**ominus & saluator noster Iesus Christus inter cœtera sacra pcepta, discipulis suis petentibus quẽadmodũ orare deberent, nõ solũ formam orationis concessit: verũ etiam qua mente & puritate precarentur, ostendit: vt in p- ſenti sacra hæc lectio demonstrabit: Tu autem cum orabis, intra in cubiculũ tuum: & clauso ostio, ora patrem tuum. Cubiculum, quod nominat, nõ occultam domum ostendit: sed cordis nostri secretum, id est, vt à mala cogitatiõe pectus nostrum mystica fidei clauẽ claudamus, ac labijs clausis, incorrupta mente loquamur. Deus enim noster, fidei, nõ vocis, auditor est. Ergo vndẽ sermo est, id est, sapiẽtia Christus dominus noster hanc orationem nos docuit, vt itã oramus:

Pater noster qui es in cœlis.

Hęc libertatis vox est, & plena fiducia. Ergo nobis his moribus est viuendũ, vt & filij Dei, & fratres Christi esse possimus. Nam patrem suum dominum qua temeritate dicere p- ſumit, qui ab eius voluntate degenerat? Vndẽ vos dilectissimi dignos, exhibete adoptione diuina: quoniam scriptũ est, Quotquot autẽ crediderunt in eum, dedit eis potestãtẽ filios Dei fieri.

Sanctificetur nomen tuũ.

Non quòd Deus nostris sanctificetur orationibus, qui semper est sanctus: sed

petimus, vt nomen eius sanctificetur in nobis, vt qui in baptismate eius sanctificamur, in eo, quod esse cœpimus, perfeueremus.

Adueniat regnum tuum.

Deus nanq; noster quãdò nõ regnat, maximẽ cuius regnũ est immortale? Sed cum dicimus, Adueniat regnum tuum, regnum petimus aduenire à Deo nobis promissum, Christi sanguine & passioẽ quẽsitum.

Et fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra.

Id est, in eo fiat voluntas tua, vt quod tu vis in cœlo, hoc nos in terra positi, irreprensibiliter faciamus.

Panem nostrum quotidianũ da nobis hodiẽ.

Hic spiritalem cibum intelligere debemus. Christus enim panis est noster, qui dixit: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Quem quotidianum dicens, itã nos semper immunes p- cipit esse peccati, vt digni simus cœlestib; alimentis.

Et mitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Hoc pactum est, significans non nos aliter peccatorum posse veniam promerere, nisi prius nos in nobis delinquentibus alijs veniã relaxemus, sicut in eũgelio dñs noster dicit: Nisi dimiseritis peccata hominibus, nec vobis pater vester dimittet peccata vestra.

Et nẽ nos inducas in tentationem.

Id est, nẽ nos patiaris induci ab eo, q nos tentat, prauitatis authore. Nam dicit scriptura: Deus enim intentator est malorum. Diabolus verò est tentator, ad quem euincendum dñs dicit: Vigilate & orate, nẽ intretis in tentationem.

Sed libera nos à malo.

Hoc idẽ ait, quia dixit Apostolus: Nescitis quid vobis oporteat orare. Vndẽ Deus omnipotens itã à nobis orãdus est, vt quicquid humana fragilitas cauere non p- ualet, hoc ille propitijs nobis conferre dignetur Iesus Christus dñs noster, qui viuit & regnat cum Deo patre & spiritu sancto, Per omnia secula seculorum, Amen. Iſtis expletis, admo- neantur à diacono: State cum silẽtio audientes intentẽ. Statimq; prosequitur presbyter his verbis:

Au-

Avdistis, dilectissimi, orationis Do- minicæ sacra mysteria: nunc euntes, ea vestris cordibus innouate, vt ad exorandam ac percipiendam Dei misericordiam, perfecti in Christo esse possitis. Potens est Dominus deus noster, vt & vos, qui ad fidem curritis, ad lau- crum regenerationis perducatur, & nos, qui vobis mysterium fidei catholicę tradidimus, vnã vobiscũ ad cœlestia regna faciat puenire. Qui viuit & regnat cum Deo patre in vnitate spiritũs sancti, Per omnia secula seculorum, Amen.

Ipsis expletis, annunciat diaconus: Catechumeni recedant. Si quis catechumenus est, recedat. Omnes catechumeni exeant forã. Egressi verò parentes cum infantibus eorum, foris relinquunt ipsos infantes in custodia, & iterũ ingrediuntur in ecclesiam tam parẽtes, quã & illi qui ipsos infantes suscepturi sunt, cum oblationibus eorum, & offerunt eas pro ipsis.

SECRETATA.

Exaudi nos omnipotens Deus, & famulos tuos, quos fidei Christianæ primitijs imbuiti, huius sacrificij tribuas operatione mundari. Per.

Ipsi verò infantes p foribus expectet, donẽ consummentur Missarum solẽnia. Expleta verò Missa, communicant omnes, præter ipsos infantes. Post con-

Concurret, Dñe quæsumus, populus tuus, & toto tibi corde subiectus, obtineat, vt ab omni perturbatione securus, & saluationis suę gaudia promptus exerceat, & pro regenerandis benignus exoret Dñm.

SVPER POPVLVM.

Deus, qui cum salutem hominũ semper opereris, nunc tamen populum tuũ gratia abundantiore multiplicas, respice propitijs ad electionem tuam, vt paternæ protectionis auxilio regenerandos munias & renatos. Per.

Iterũ annunciat presbyter qualem diem voluerit in sequenti hebdomada, qua reuertantur ad scrutinium. Et vt celebraturi venerint, ipsũ scrutinium faciunt per ordinem, sicut illa duo priora ante aurium apertionem fecerunt. Post- eã annunciat presbyter, vt ipsi ipsa hebdomada, qua die & ad qualem ecclesiã

voluerit, reuertantur ad scrutinium quintum. Et vt venerint, faciunt ipsũ scrutinium per omnem ordinem, sicut anteriũ fecerunt. Hoc expleto, iterũ annũciat eis sicut superius, vt reuertantur ad scrutinium sextum in sequenti hebdomada vltima ante pascha, qua die vel apud quamcunq; ecclesiam voluerit, & complent ipsũ scrutinium vel Missam per omnia, sicut anteriora fecerunt: Itã tamen agẽdum est, vt à primo scrutinio, quod incipit tertia hebdomada in quadragesima, vsque in sabbatum sanctum in vigilia Paschæ, septem scrutinia esse debeant, secundum formam septem donorum spiritũs sancti, vt dum septenario numero implebuntur, detur illis gratia septiformis spiritũs sancti. Item annunciat presbyter, vt ipso sancto sabbato hora tertia reuertantur ad ecclesiam, & tunc catechizantur, & reddunt symbolum, & baptizantur, & complebuntur septem oblationes eorum.

Incipit Ordo à Dominica mediana vsque in octauas Paschæ, de officijs diuinis diebus ac noctibus breuiter digestus.

Dominica quinta de passione Dñi, ponunt Hieremiam prophetam vsque in cœnam Domini. Igitur à Dñica, quam sedes Apostolica medianã voluit nuncupari, vsum obseruatq; credimus intimandum. Vndẽ & ea q ipsa die dicuntur, numerum dierum ostendunt, vt est illud: Quartadecima die ad vesperum. Et paulò post, In quintadecima solennitatem celebrabitis. A quo die vsq; in vigiliam sanctæ Dominicæ resurrectionis, in nullo responsorio decantatur gloria, nec in Venite. A cœna verò Domini nec in Psalms, nec in vlllo loco decantatur gloria vsq; in Pascha.

Ordo in sabbato ante Palmas.

Sabbatum ante palmas, itã p- ticiula- tur in sacramentario, sabbato vacat, dominus papa eleemosynam dat. Et q de hac feria officium non habetur, de eisdem ferijs repetitur, id est, de quarta feria. Antipho. Liberator meus de gen- tibus.

f Le.

Lectio Zachariæ Prophetæ.

HAc dicit Dominus: Exulta satis filia Hierusalem, ecce rex tuus venit tibi iustus & saluator. Ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ. Et disperdam quadrigam ex Ephraim, & equum de Hierusalem, & dissipabitur arcus belli, & loquetur pacem gentibus, & potestas eius à mari vsq; ad mare, & à fluminibus vsq; ad fines terræ. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Conuertimini ad munitionem vinctæ spei. Hodie quoque annuncians duplicia reddam tibi, quoniam extendi mihi Iudam quasi arcum, impleui Ephraim, & suscitabo filios tuos Sion super filios tuos Græcia, & ponam te quasi gladium fortium. Et Dominus Deus super eos videbitur, & exibat ut fulgur iaculum eius. Et Dominus Deus in tuba canet, & vadet in turbine austris: Dominus exercituum proteget eos. Et deuorabunt & subijciēt lapidibus fundæ, & bibentes inebriabuntur quasi vino, & replebuntur ut phialæ, & quasi cornua altaris. Et saluabit eos Dominus Deus eorum.

Secundum Lucam.

In illo tempore, Cum appropinquasset Iesus ad Bethphage & bethaniam, ad montem qui vocatur Oliueti, misit duos discipulos suos, dicens: Ite in castellum quod contra vos est. In quod introeuntes, inuenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo unquam hominum sedit. Soluite illum, & adducite. Et si quis vos interrogauerit, quare soluitis? sic dicetis ei: quia Dominus operam eius desiderat. Abierunt autem qui missi erant, & inueniunt sicut dixit illis, statim pullum. Soluentibus autem illis pullum, dixerunt domini eius ad illos: Quid soluitis pullum? At illi dixerunt: Quia Dominus eum necessarium habet. Et duxerunt illum ad Iesum. Et iacentes vestimenta sua super pullum, imposuerunt IESVM. Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in via. Et cum appropinquaret iam ad descensum montis Oliueti, cœperunt omnes turbe descendentium gauden-

tes laudare Dominum voce magna super omnibus, quas viderant, virtutibus, dicentes: Benedictus qui venit in nomine Domini. Pax in celo, & gloria in excelsis.

Ordo in die Palmarum.

Dominica indulgentiæ, quæ diuersis vocabulis distinguitur, (id est, dies palmarum, siue florum atque ramorum, Osanna, pascha petrum siue cœpentiū, & Capitolium) statio ad sanctum Iohannem in Lateranis. Hora secunda conuenient omnes in ecclesiam sancti Iohannis ad Lateranas, primitiū canunt tertiam. Qua finita, faciunt litaniam, & expositis in medio palmarum vel oliuæ, seu aliarum arborum ramis, primum benedicit sacerdos saltem & aquam, & benedicens commiscet. Deinde incipit cantor antiphonam: Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini rex Israel, Osanna in excelsis. Sacerdos dicat oremus. Sequitur oratio:

Deus quem diligere & amare iustitia est, ineffabilis gratiæ tuæ dona in nobis multiplica, & qui fecisti nos in morte filij tui sperare quæ credimus, fac nos, eodem resurgente, peruenire quod tendimus. Qui tecum.

Lectio libri Exodi.

In diebus illis, Venerunt filij Israel in Helim, ubi erant duodecim fontes aquarum & septuaginta palmæ, & castra metati sunt iuxta aquas. Profecti quoque sunt de Helim, & venit omnis multitudo filiorum Israel in desertum Sin, quod est inter Helim & Sinai, quintodecimo die mensis secundum, postquam egressi sunt de terra Aegypti. Et murmurauit omnis congregatio filiorum Israel contra Moysen & contra Aaron in solitudine, dixeruntque ad eos filij Israel: Vtinam mortui essemus per manum Domini in terra Aegypti, quoniam sedebamus super ollas carniū, & comedebamus panes in saturitate. Cur eduxisti nos in desertum istud, ut occideretis omnem multitudinem fame? Dixit autem Dominus ad Moysen: Ecce ego pluam vobis panem de celo, ut egrediat populus, & colligat quod sufficit per singulos dies, ut tentet eum, utrum ambulet in lege mea, an non. Die autem sexta parent quod inferant, & sit duplici-

quam

Exorcismus florum & frondium.

Exorcizo te omnis creatura florum & frondium in nomine patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi filij eius, & in virtute spiritus sancti. Proinde omnis virtus aduersarij, omnis potestas inimici, omnis incursio demonum, eradicare & explantare ab hac creatura florum & frondium, ut ad Dei gratiam festinantium vestigia non sequaris. Per eum qui venturus.

Benedictio frondium oliuæ & palmarum.

Domine sancte, pater omnipotens, eterne Deus, mundi cōditor, omniumque creaturarum mirabilis dispositor, qui inter ipsa mundi primordia cum ex nihilo cuncta conderes, ligna quoque fructifera, & diuerso vsui congrua, terram producere iussisti, ac post maledictum interdictæ arboris, vniuersa nobis per obedientiam vnigeniti tui in benedictione cōuertisti, benedic etiam hos multigenarum arborum ramos, inter quas præcipue arbor oliuæ pinguedine cunctas præcellit, per quam etiam cum mundi crimina diluuiū quondam expiarent effuso, colūba ramum eiusdem deferens, pacem terris reddidit nunciavit: necnō & innocens turba spiritu sancto afflata, vnigenito tuo dño nostro Iesu Christo pro totius mundi salute passuro obuiam currens, palmarum & huius arboris ramos abscondens, ac vestigijs eius substerrens, iam quasi triumphatorem de mortis principe ostendebat, te domine suppliciter deprecamur, ut qui annua deuotione eiusdem redemptoris nostri sacratissimam passionem præuenire nitimur, ipsa adiuuante, palmam victoriæ tenentes, atque oleo misericordiæ intrinsecus resurgentes, in eius sancta resurrectione præmium vitæ & immortalitatis coronam percipere mereamur. Per eundem Dominum.

Alia.

Omnipotens sempiternus Deus, qui in diluuij effusione Noë famulo tuo per os columbæ gestantis ramum oliuæ, pacem terræ reddidit nunciasti, te supplices deprecamur, ut hanc creaturam

f 2 oliuæ

quam colligere solebāt per singulos dies. Dixeruntque Moises & Aaron ad omnes filios Israel, Vespere sciatis quod Dominus eduxerit vos de terra Aegypti, & manē videbitis gloriam Domini. Audiuit enim murmur vestrum contra Dominum. Nos verò quid sumus, quia resististis contra nos? et ait Moises, Dabit vobis Dominus vespere carnes edere, & manē panes in saturitatem: eò quod audierit murmuraciones vestras, quibus murmurati estis contra eum. Nos enim quid sumus? Non enim est murmur vestrum contra nos, sed contra dominum. Dixitque Moises ad Aaron, Dic vniuersæ congregationi filiorum Israel: Accedite coram domino, audiuit enim murmur vestrum. Cumque loqueretur ad omnem cœtum filiorum Israel, respexerunt ad solitudinem. Et ecce gloria Domini apparuit in nube.

Tunc ascendentes in pulpitu duo ex parafonistis, imponat Antiphonam:

Collegerunt Pontifices & Pharisei concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: Nè forte veniant Romani, & tollant nostrum locum & gentem. Veris. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset pontifex annis illius, prophetauit, dicens: expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Ab illo ergo die cogitauerunt interficere eum, dicentes: Nè forte.

Deinde dicit diaconus: Dominus vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo. Et legitur euangeliū secundum Mattheū:

In illo tempore, Cum appropinquasset Hierosolymis, vsque benedictus qui venit in nomine Domini. Finito euangelio, faciat episcopus, si velit, sermonem ad populum de Euangelio, & de præsentis festiuitate. Quo peracto, benedicantur rami, dicatque sacerdos: Dominus vobiscum. Responso: Et cum spiritu tuo.

O REMVS.

Adesto nobis omnipotens Deus, ut quod nostro ministratur officio, tuæ benedictionis potius impleatur effectu. Per.

oliuæ, spatulasq; palmarum, seu frondes arborum, quas ante conspectum gloriæ tuæ offerimus, veritas tua sanctificet, vt deuotus populus in manibus eas suscipiens, benedictionis tuæ gratiam consequi mereatur. Per.

Alia.

OMnipotens sempiternus Deus, flos mundi, odor suauitatis, & origo nascentium, qui omnia legis & prophetarum oracula in filij tui Dñi nostri Iesu Christi humilitate declarasti, quiq; etiã ei venienti Hierosolymam, deuota cum ramis palmarum ac mysticis laudibus hodierna die obuiam fecisti turbam procedere, respice propitius ad debitã tui populi seruitutem, & huius creaturæ nouitatem tua virtute sanctifica, vt sicut tunc prioris populi gratias tibi fuit huius deuotionis affectus, itã nos quoq; in veritate confessionis nominis eius, hæc eadem per reuoluta tempora frequentantes, purificatis sensibus dignum tibi deferamus obsequium: vt velut florum varietate pijs vernantes studijs, sarcina carnis deposita, cum odore bonorum operum in caelesti Hierusalem eidem filio tuo Domino nostro valeam⁹ occurrere. Per eundem.

Benedictio solius oliuæ.

Petimus te Dñe sancte pater, omnipotens aterne Deus, vt hæc creaturam oliuæ, quam ex ligni materie prodiere iussisti, quamq; columba rediens ad arcã proprio obtulit ore, benedicere & sanctificare digneris, vt quicumq; ex ea receperint, accipiant sibi protectionem animæ & corporis: fiatq; Dñe, nostræ salutis remediũ, tuæ gratiæ sacramentũ. Per.

Alia benedictio oliuæ.

Auge fidem in te sperantium deus, & supplicum preces clementer exaudi, veniat super nos multiplex misericordia tua, benedicantur & hi palmites oliuarũ: & sicut in figura ecclesiæ multiplicasti Noë egredientẽ de arca, & Moisen exeuntem de Aegypto cum filijs Israel, itã nos portantes palmas & ramos oliuarum, bonis actibus occurrã⁹ obuiam Christo, & per ipsum in gaudium introeamus æternum. Qui tecum viuut.

Item benedictio oliuæ vel ramorũ.

Deus, qui per oliuæ ramũ pacẽ terris columbã nunciare iussisti, preستا quæsumus, vt hos oliuæ ceterarumq; arborum ramos caelesti benedictiõẽ sanctifices, vt cuncto populo tuo proficiãt ad salutem. Per.

Item benedictio palmarũ & oliuarũ.

Benedic, quæsumus Domine, hos palmarum seu oliuarum ramos, & preستا, vt quod populus tuus tua ueneratione hodierna die corporaliter agit, hoc spiritualiter summa deuotione perficiat, de hoste victoriam reportando, & opus misericordiæ summoperẽ diligendo. Per.

Item benedictio palmarũ & ramorũ.

Deus, cuius filius pro salute generis humani de caelo descendit ad terras, & adpropinquante hora passionis suę, Hierosolymam in asino sedens venire, & à turbis rex appellari a claudari voluit, benedicere dignare hos palmarũ ceterarumq; arborum ramos, vt omnes, qui eos laturi sunt, itã benedictionis tuę dono repleantur, quatenus & in hoc seculo hostis antiqui tentamenta superare, & in futuro cum palma victoriæ, & fructu bonorum operum tibi valeãt apparere. Per eum qui ventur.

Benedictio ramorum siue oliuarũ.

Omnipotens sempiternus Deus redemptor, qui de caelis ad terrã descendere, & ad passionem voluntatis tuæ venire dignatus es, vt humanum genus tuo precioso sanguine liberares, ad seculo ecclesię tuę votis, & supplicatiõibus nostris: Tu enim Dñe, mansuetus mansueti aselli terga in sidens, ad passiõem redemptionis nostrę spontaneus aduenisti: cũ que tibi ramis arboreis occurrentibus discipulorum turbis, certatim sterneretur in via, & triumphatricibus palmis cum voce laudis occurreret plurimorũ cateruę, resultantes pariter & dicentes, Osanna filio Dauid, benedictus q̄ venit in nomine Dñi, tibi in monte oliueti via cõstrata est. Tu quondã Noë in arca super undas diluuij gubernãsti, & columbẽ ministerio per oliuæ ramum pacem terris redditam nunciari voluisti. Sed &

Jacob patriarcha in ministerium gloriæ tuæ erigens lapidem, ex huius arboris ramis oleum benedictionis in cacumen tituli fudit, vnde enim Reges & prophetas tuos. Tu vnix es Christus filius Dei, tibi competit fructus vnctionis & pacis, in cuius ineffabilem laudem psalmista cecinit, dicens: Vnix te DEVS DEVS tuus oleo exultatiõis præ participibus tuis. Quapropter supplices te domine deprecamur, vt benedicas hos ramos arborum, quos tui famuli in suis suscipientes manibus, in occursum tuũ properare, teque benedicere & glorificare desiderant. Ecce Hierusalem sedes super asinam rex mansuetus aduenisti: Adueni ergo, rogamus, & nobis, & in medio nostri consistite, vt te aduenire in nostris cordibus sentiamus. Et qui nos tunc reparãsti per crucem, iterum lapsos repara per eandem beatificam passiõem. Oris nostri confessionem, ac ieiunij humiliationem libens suscipe, & fructum nos viriditatis habere cõcede, quatenus ruis imbrĩ⁹ irrigati, mereamur tibi suauium fructuum vbertate placere: Et sicut illi tibi processerunt obuiam cum arboreis frondibus egressi, itã nos, te redeunte in secundo aduentu, cum palmis victoriæ læti mereamur occurrere: Saluator mundi, qui cum patre in vnitate spiritũs sancti viuis & regnas DEVS: Per omnia secula seculorum. Ref. Amen. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Sursũ corda. Resp. Habemus ad dominum. Gratias agamus domino deo nostro. Ref. dignum & iustum est.

PRAEFATIO.

Verẽ dignum & iustum est, equum & salutare, Te domine inter cetera mirabiliũ tuorũ præcepta laudare & benedicere, qui Lamech semen iustum dedisti Noe, cui reuelãsti per spiritum aquas diluuij futuras cognoscere. Cuius arcam ad nostram salutem testatur mater ecclesiã, de qua emissa columba volans, spiritalis oliuæ fructuosum furculum retulit, quam ad se reuertentẽ Noe gaudens suscepit: de cuius rami vnctione Iacob electus titulum erexit, dño votum vouit, & oleum desuper fudit. Hæc est indicio rami illius manantis de

caelis gratiæ, seu & populi vasa replentis: hæc est gratia, quæ & viduam benedixit in oleo. Hæc est indicio rami illius plantati secus decursus aquarum, cuius folium non desluit, per quod quotidie per lauacrum baptismatis ecclesiã procreat, & nostra delentur peccata: Hæc tua, domine, plantatio bona valde, & tu es vita & resurrectio mortuorum, qui quadringuanum Lazarum resuscitãsti à mortuis: Propterea & turba cum ramis palmarũ obuians tibi clamabat, Osanna, benedictus qui venit in nomine dñi rex Israel. Quapropter quæsumus domine clemẽtiam tuam, vt nõs famulos tuos, q̄ huius rei gratiam, & fidem veritatis percepi⁹, eruas de ore inferni, & adiutorium gratiæ tuę nobis tribuere digneris, vt iustẽ & piẽ, sancteq; viuentes, cum electis & sanctis tuis facias habere cõsortium. Per.

Sequitur oratio in communem benedictionem omnium.

Deus, qui filium tuum Iesum Christum dominum nostrum pro salute nostra in hunc mundum misisti, vt se humiliaret ad nos, & nos reuocaret ad te, cui etiã dum Hierusalem veniret, vt adimpleret scripturas, credentium populorum turba fidelissima deuotiõẽ vestimenta sua cum ramis palmarum in via sternerant, preستا quæsumus, vt illi fidei viam preparemus, de qua remoto lapide offensionis & petra scandali, frondeant apud te opa nostra iustitię ramis, vt eius vestigia sequi mereamur, qui tecũ viuut.

Hac oratione expleta, spargitur aqua benedicta super ramos palmarum & oliuarum, & aliarum arborũ. Post adpersam aquam & thurificationem factam, dicitur hæc oratio:

Deus, qui filium tuum vnigenitum pro redemptione nostra dignatus es dirigere, vt populum tuum ab initio in peccati profunda dimerũ, à morte ad vitam reuocares, & chirographo læti deleti, sanguine filij tui innouares gentibus regnum: deus, qui dispersa cõgregas, & congregata cõseruas, qui populis obuiam IESV ramos palmarũ portantibus benedixisti, benedic + etiã & hos ramos palmarũ & oliuæ, ceterarumq;

arborū, quos tui famuli ad nominis tui benedictionem fideliter suscipiūt, vt in quemcunq; locum introducti fuerint, tuam bñdictionem habitatores loci illi omnes consequentur, ita vt omni aduersa valetudine effugata, dextera tua protegat quos redemit. Per.

Alia.

OMnipotens genitor, qui vnigenitum tuum ab Hiericho monte que oliueti ad Hierusalem direxisti, cui turba mirabiliter occurrit, alij vestimenta sua sternentes, alij ramos de arboribus cædentes oliuarum, alij palmas in manibus suis deferentes: te obnixis precibus humiliter deprecamur, vt hæc germina arborum ita sanctificare digneris, vt hæc loca, vbi deportata fuerint, sanctificata efficiantur, quatenus iniquitas seu illusio demonum abscedat, & tua nos semp dextera protegere dignetur. Per eundē. Finita hac oratiōe, dat sacerdos palmas ad populū, cantando hanc antiphonā:

Ante sex dies solennitatis Pasche, qñ venit Dominus in ciuitatem Hierusalē, occurrerūt ei pueri, & in manibus portabant ramos palmarū, & clamabāt voce magna, dicentes: Osanna in excelsis, benedictus qui venisti in multitudine misericordie, Osanna in excelsis.

Sequitur hæc oratio:

OMnipotens sempiternus Deus, qui Dominum nostrum Iesum Christum die azymorum super pullum asinæ sedere fecisti, & turbas populorum vestimenta vel ramos arborum in via sternere, & Osanna decantare in laudē ipsi docuisti, da quæsumus, vt illorum innocentiam imitari possimus, & eorum meritum consequi mereamur. Per eundē.

Deindē expensis palmis vadūt ad ecclesiā, vbi Missam debent celebrare, cantantes per viā antiphonas processionales.

Cum appropinquaret Dominus Hierosolymam, misit duos de discipulis suis, dicens: Ite in castellū quod contra vos est, & inuenietis pullum asinæ alligatū, super quem nullus hominum sedit, soluite & adducite mihi: si quis vos interrogauerit, dicite, opus Domino est: soluentes adduxerunt ad Dñm, & imposuerunt sibi vestimēta, & sedit super eum,

alij expandebant vestimenta sua in via, alij ramos de arboribus sternebant, & qui sequebātur, clamabant: Osanna, benedictus qui venit in nomine Domini, benedictum regnum patris nostri Dauid, Osanna in excelsis, miserere nobis fili Dauid.

Cum audisset populus quia Iesus venit Hierosolymā, acceperunt ramos palmarum, & exierūt ei obuiam, & clamabant pueri, dicentes: Hic est, qui ventur⁹ est in salutem populi: hic est salus nostra & redemptio Israel, quantus est iste, cui throni & dominationes occurrunt: noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit tibi sedens super pullum asinæ, sicut scriptum est: Salue rex fabricator mūdi, qui venisti redimere nos.

Item: Imponit cantor Antiphonam, Turba multa. Cum Psalmo, Cantate, I. Insuper ceteras Antiphonas huic festiuitati congruas. Vt autem peruenerint cum Psalms, vbi statio est sancte Crucis, clerus populusq; reuerenter stent p turmas in ordine suo cum baiolis, & reliquo ornatu, & infantes paraphonistæ in loco competenti subsistentes, imponat antiphonam:

Fulgentibus palmis prosternimur aduenienti Dño, huic omnes occurramus cum hymnis & canticis, glorificātes & laudantes, benedictus Dominus.

Respondet schola ex parte populi: Occurrūt turbæ cum floribus & palmis redemptori Domino, & victori triumphanti digna dant obsequia, filium Dei olim gentes prædicant, & in laude Christi vocentonant per nubila, Osanna.

Tunc scholasticæ eregiōe crucis, lento gradu veniant ante eam, & cum omni reuerentia casulas vel cappas in terrā iactantes, proni adorent crucifixum, clero interim cantante antiphonam: Pueri Hebræorum vestimenta prosternebant in via, & clamabant dicentes, Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini.

His recedentibus, continuo veniant ex latere pueri laici Kyrieleyson cantantes, & sequendo vexillum quod ante eos portatur, veniant ante crucem, & annuente ædituo, iactent ramos palmarum

rum in terrā, proni adorando crucifixū, & clerus interim canat antiphonā: Pueri Hebræorum, tollentes ramos oliuarum, obuiauerunt Domino, clamantes & dicentes, Osanna in excelsis.

His recedētibus, ex schola infantes paraphonistæ iuxta crucem hunc hymnū cantent:

(ptor.)
Gloria, laus & honor tibi sit, rex Chæ redē-
Cui puerile docus prompsit Osanna pium.

Clero prosequente eosdem versus. Eo ordine sequuntur alij versus.

Israel es tu rex, Davidis & in chya proles,
Nomine qui in Dñi, rex benedictus venis.

Respondet schola, *Gloria, laus.* Et inter omnes huius hymni versus, adspiciens ad sanctum Euangelium, seu inclinans capita ad sanctam Crucem.

Cæcus in excelsis te laudat cæl eius omnis,
Et mortalis homo, & cuncta creata simul.

Gloria, laus Plebs Hebræa tibi cum palmis obuia venit:
Cū prece, voto, hymnis adsumus ecce tibi.

Gloria, laus Hi tibi passuro soluebant munia laudis:
Nos tibi regnanti pangimus ecce melos.

Gloria, laus Hi placere tibi: placeat deuotio nostra,
Rex pie, rex clemēs, cui bona cuncta placēt.

Gloria, laus His finitis, incipit schola cum baiolis antiphonam: Omnes collaudent nomē tuum, & dicant, benedictus qui venit in nomine Dñi. Psal. Lauda Hierusalē. Adiuungentes, Gloria patri. Et tūc pternit omnis populus hinc inde flores seu frōdes, clero cantante Antiphonam: Cum angelis & pueris fideles inueniantur triumphatori mortis clamātes, Osanna in excelsis.

His ita peractis, veniat episcopus vel sacerdos ante crucem, & prostratus in terram cum omni populo, adoret crucifixum, clero interim cantante antiphō. Scriptum est enim, percutiam pastorem, & disperguntur oues gregis: postquam autem surrexero, præcedam vos in Galilæam: ibi me videbitis, dicit Dominus, dicit Dñs. Tunc surgens episcopus siue sacerdos, hanc dicit orationem:

OREMVS.

DEus qui miro dispensationis ordine ex rebus etiā insensibilibus dispensationem nostræ salutis ostendere voluisti, da quæsumus, vt deuota tuorum corda fidelium salubriter intelli-

gant, quid mysticè designet in factis, q̄ hōdiē cælesti lumine adstrata, redemptori obuiam procedens, palmarum atque oliuarum ramos vestigijs eius turba substravit. Palmarum igitur rami de mortis principe triumphos expectāt: surculi vero oliuarum, spiritalem vnctionem aduenisse quodammodo clamant. Intellexit enim iam tunc illa hominum beata multitudo præfigurari, quia redemptor noster rebus humanis condolens, pro totius mundi vita cum mortis principe, citius esset pugnaturus, ac moriēdo triumphaturus. Et ideo talia obseques administravit, quæ in illo & triumphos victoriæ, & misericordie pinguedinē declararent. Quod nos quoq; plena fide, & factum & significatum retinentes, te nomine sancte, pater omnipotens, eterne deus, per eundem dominum nostrū Iesum Christum suppliciter exoramus, vt in ipso atq; per ipsum, cuius nos mēbra fieri voluisti, de mortis imperio victoriā reportantes, ipsius gloriosæ resurrectionis participes esse mereamur. Qui tecū. Data oratione, crucem & vexilla sequendo, honorificè progrediantur ad ciuitatem siue ecclesiam, clero per viam cantante antiphonas vel responsoria de p̄senti festiuitate, siue versus istos in laudem saluatoris compositos:

Magnum salutis gaudium,
Lætetur omne seculum:
Iesus redemptor gentium,
Sanauit orbem languidum.

Respondente schola: *Magnum salu.*

Sex ante Pasche ferias
Aduent in Bethaniam,
Vbi pie post triduum
Resuscitauit Lazarum.

Iesus redēp.

Nardo Maria piscico
Vnixit beatos Domini
Pedes, rigando lacrymis,
Et detergendo crinibus.

Magnum salu.

Post hæc iugalis asine,
Iesus supernus arbiter,
Pullo sedebat, in chycam
Pergendo Ier osolymam.

Iesus red.

O quam stupenda pietas,
Mira Dei clementia,
Sessor aselli fieri
Dignatur auctor seculi.

Magnum salu.
Olum

*Olim propheta præsciis,
Prædixit almo spiriui,
Exulta, dicens, filia,
Sion satis, & iubilat.*

Iesus redemptor

*Rex ecce tuus humilis,
Noli timere, veniet,
Pulso iugalis residens,
Tibi benignus, patiens.*

Magnū salu.

*Ramos virentes sumpsit at
Palmas recisas tenera,
Turba procedens obuiam
Regi perenni plurima.*

Iesus red.

*Cætus sequens & præuius,
Sancto repletus spiritu,
Clamabat in altis sumis
Osanna David filio.*

Magnū salu.

*Quidam solutus proprijs
Viam tegebant vestibus,
Pluresq; flora candido
Iter parabant Domino.*

Iesus redem.

*Ad cuius omnis ciuitas
Commota ingressum, tremuit:
Hebræa proles aurea,
Laudes ferebant debitas.*

Magnū sa.

*Nos ergo tanto iudici
Curramus omnes obuiam,
Palmas gerendo gloriae,
Mente canentes sobria.*

Iesus redem.

*Honor, decus, imperium
Sit Trinitati vnica:
Patri, nato, paraclito
Per infinita secula.*

Mag. salutis gau.

His finitis, cum intrauerint portas ciuitatis, omni populo cantante Kyrie eleison, Primus scholæ imponit responsorium, Ingrediente domino, Prosequente omni clero pariter & versum, Cumque audissent, Cum gloria. Quod si tanta restat via, dicantur antiphonæ matutinales eiusdem diei, vsq; ad ecclesiam regiam. Ingredientibus verò ecclesiam, imponat cantor antiphonam in euāgelio: Cœperunt omnes turbæ descendentium, gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant, virtutibus, dicentes: Benedictus qui venit rex in nomine Domini, pax de cælis, & gloria in excelsis. Cum Psalmo, Benedictus Dñs Deus Israel, vsq; in finem. Cum Gloria. Sacerdote prosequente hanc orationem:

OREMVS:

A Diuina nos Deus salutaris noster, & ad beneficia recolenda, quibus nos instaurare dignatus es, tribue venire gaudentes. Per.

Deindè agatur Missa ordine suo. Ministri verò & clerus ac populus teneant palmas in manibus suis, vsque ad expletionem Missæ. Intermittunt aliqui salutationem in passiōe, id est, dominus vobiscum. quod non legitur in ordinibus, sed in parascæue tantum, vbi reticetur officium sacerdotale. Ideo autè hæc hebdomada maior dicitur, quoniam in ea maxima adhibenda est parsimonia, siue quod maius officium celebretur in ea.

Ordo alius in die Palmarum, vt in quibusdam codicibus inuenimus.

Secunda hora diei mediante, sacerdos & omnis clerus conueniat in ecclesiam missilibus vestimentis induti, & expositis in medio palmarum vel oliuæ seu aliarum arborum ramis, primum benedicit sacerdos salem & aquam ac commisceat, postea media voce dicat hanc orationem:

Deus quem diligere & amare. Tunc subdiaconus legit epistolam quasi ad Missam: In diebus illis, Venerunt filij Israel. Tunc canunt antiph. Collegerunt. Hac finita, legat diaconus Euāgelium quasi ad Missam. In illo tempore, Cum appropinquasset Iesus Hierosolymis, Finito Euāgelio, faciat, si velit, Episcopus sermonem ad populum. Quo peracto, benedicantur rami, dicatq; sacerdos, Dñs vobiscum. Deus cuius filius pro salute generis humani. ALIA. Deus qui per oliuæ ramum. Omnipotens sempiternus deus, q per dominum nostrum Iesum Christum die azymorum.

Omnipotens sempiternus DEVS, flos mundi, odor suauitatis, vt sup.

Sequitur Exorcismus frondium.

Exorcizo te creatura florum vel frondium. ITEM ORATIO.

DEVS qui filium tuum vnigenitum. Præfatio vsq; æterne deus, Mundi conditor. Tunc rami adspargantur aqua benedicta cum Antiph. Adsparges me. Finita antiphona, dicatur oratio: deus qui filium tuum dominum nostrum Iesum Chri-

Christum pro salute nostra. Dicta oratione, expendantur rami publicè, & cantor dicat antiphonam, turba multa: cum Psalmo, Cantate Domino. I. Deindè dicatur oratio hæc, anteq; de ecclesia exeant: Auge fidem in te sperantium Deus. Tunc exeundo has dicant antiph: Cœperunt omnes turbæ. Ante sex dies. Cū appropinquaret Dominus. Cū audisset, & ceteras antiphonas huic festiuitati cōgruas. Vt autem venerint cum palmis vbi statio est S. crucis, clerus populusque reuerenter stent ordine suo. Tunc scholastici lento gradu ambulent erectione crucis. Vt venerint ante eam, cum omni reuerentia casulas vel cappas in terram iactantes, proni adorent crucifixum, clero interim cātante Antiph. Pueri Hebræorum. His recedentibus, continuo veniant ex alio latere pueri laici Kyrie eleison cantantes, & sequendo vexillum, quod ante eos portat, veniant ante crucem, & annuente *edituo iactent ramos palmarum in terram, proni adorando crucifixum, & clerus interim canat Antiph. Pueri Hebræorum tollentes. His recedentibus, schola iuxta crucem hunc hymnum cātet: Gloria, laus & honor. Clero quoq; inter omnes huius hymni versus inclinatio capite canat *, Gloria, laus & honor. His ita pactis, veniat episcopus ante crucem: & prostratus in terra, adorēt crucifixum, clero interim cātante antiphonam, Scriptum est enim, Percutiam: Tūc surgens episcopus, dicat hanc orationem: Deus qui miro dispositionis. Data oratione, crucem & vexilla sequēdo, tenēt palmas in manibus vsq; ad expletionem Missæ.

Ordo de feria quarta hebdomada maioris.

Feria quarta hebdomadæ maioris, q̄ est pridie cœnæ Domini, hora tertia conueniūt omnes presbyteri tam de ciuitate, q̄ & de suburbanis, & omnis clerus cum populo in ecclesia statuta infra urbem, expectantes pontificem, qui semper per se in ecclesia maiore orationes solennes ipsa die, sicut in sacramentorum libro continetur, complet hoc ordine: Qui dum veniens de sacrario p-

cesserit cum ordine suo ante altare ad orandum super oratorium, mox vt surrexerit, dicit: Oremus. Et diaconus: Fleētamus genua, Leuate. Dat orationem: Deus a quo & Iudas. Post Amen, sequit: Et dicit orationes solennes:

Oremus, dilectissimi nobis, in primis pro ecclesia dei. Et ceteras per ordinem. Tantummodò pro se intermittit Postea verò dicit orationem pro rege Francorū siue imperatore. Ad vltimum pro Iudæis non sicutur genua. Quibus expletis, osculatur altare, & egreditur. Presbyteri verò ecclesiarum siue de vrbe, siue de suburbanis, vadunt per ecclesias suas, vt hoc ordine feria sexta, hora tertia cuncta faciant, hoc scientes, vt vbi pontifex de se intermisit, ipsi illum commemorēt. Postea verò hora octaua ingrediuntur ad Missam hoc ordine: Dicit schola antiphon. ad Introitum: In nomine Domini omne genua flectatur. Et pontifex siue presbyter dat orationem hanc:

Præsta, quæsumus omnipotens Deus, vt qui nostris excessibus incessanter affigimur, per vnigeniti tui passionem liberemur. Qui tecum. Deindè legitur lectio Isaie prophete: Hęc dicit Dominus Deus: Dicite filiæ Sion. Sequitur Grad. Nè auertas faciem tuam. Cum vno versu. Postea dicit aliam orationem: Deus qui pro nobis filium tuum. Legitur alia lectio de eodem proph. In diebus illis dixit Isaia: Domine, quis credidit? postq̄ legitur, cantatur Grad. domine exaudi, cum versibus quinque. Euāgelium verò pronunciat diaconus sine salutatione, ita, Passio domini nostri Iesu Christi secundum Lucam: quæ expleta, completur missa ordine suo. SECRETA. purifica nos misericors deus. post cōm. Largire sensibus nostris. Sup populū. Respice, quæsumus dñe, super hanc familiam tuam.

ORDO DE OFFICIIS DIVINIS: A COENA DOMINI

Vsque in octauas Pentecostes.

Feria quinta maioris hebdomadæ, eadem nocte surgit ad vigiliam hora noctis octaua, & tangitur campanæ signum

g gnum

gnum sicut alijs diebus, & post hæc non tangitur ad matutinū, nisi in nocte sancti Paschæ: & tunc ecclesia omni lumine decoretur. Venientibus autem omnibus in ecclesiam, infra chorum more solito non dicatur, domine labia mea aperies, nec deus in adiutorium meum intende, nec Venite, sed cantor incipiat in Psalmis antiph. Zelus domus tuæ comedit me. Et reliquas, sicut in antiphonario continetur. In fine psalmorum non dicatur Gloria, nec in responsorijs, nec in vilo loco: nec finis subtrahat. Post tres psalmos dicatur versus pleniter, nõ subtrahendo finem. Sed & in fine nocturni lector benedictionem non petit, nec pontifex aut presbyter more solito benedictionem complet, & quãdõ finit lector, non dicit, Tu autem dñe, sed ex verbis lectiõis iubet facere finem, aut certè terminationem. Lectiones verò legunt tres de lamentationibus Hieremię prophetę, ab eo loco vbi dicit, Quomodò sedet sola ciuitas, cum pronuntiatione Aleph. vsq;. Cogitauit Dominus dissipare murũ filię Sion. Tres de tractatu S. Augustini in psalmũ sexagesimũ tertium, id est, Exaudi deus orationem meã cum deprecor. Et tres de apostolo, prima, vbi ait ad Corinthi. cap. xj. ego accepi à dño, quod & tradidi vobis. Secunda lectio sic incipit: Similiter & calicẽ, postq̃ cœnauit. Tertia: De spiritalibus autẽ nolimus vos ignorare. Nouẽ itaq; psalmi, nouẽ lectiões, nouẽ responsoria p omnia cõplenda sunt: Acceduntur in quibusdam locis in hac nocte viginti quatuor luminas, & extinguuntur per singulas lectiones & responsoria. Quę simul per tres noctes fiunt septuaginta duo. Lumẽ autẽ Ecclesię apud Romanos ab initio cãtũ nocturni inchoatur extingui. Hoc tamẽ ordine, vt ab introitu ipsius ecclesię incipiat paulatim tutari. Vt verbi gratia, pacto primo nocturno, videat eorum tertia pars esse extincta: medio nocturno, iterum tertia. Tertio verò expleto, exceptis septẽ lampadibus, nihil luminis relinquitur. Sequuntur matutini, in quibus similiter non dicatur, Deus in adiutorium meum intende, nec Gloria patri, sed antiph. tantũ super matutinas

laudes. Et in matutinis septem lampades hoc ordine extinguantur: Initio psalmi primi sit custos semper paratus in loco dextre partis ecclesię ppe lampades: At vbi audierit primam antiphonam, tenes cannã in manu sua, tutat lampadẽ vnã. In fine verò psalmi ipsius, tutat aliam sinistre partis. Sic vna ex parte vna, alia ex alia tutentur vsq; ad euangeliũ. In euangelio verò ante Benedictus non dicatur lectio: sed tantũ versus, & statim tutatur mediana lampas vel subtrahit & seruatur, vt ita veniat, vt Benedictus Dominus Deus Israel, absq; lumine psallatur. Benedictus finito cum antiph. nõ dicatur kyrieleyson, nec: Et nõ nos inducas in tentationem, neq; preces, neq; oratio alta voce more solito, sed secum tacitè. Factoq; signo à priore, omnes pariter surgant, sicque finiantur vigilię nocturnę atq; matutini. Matutino autem completo, vadunt per oratoria, psalmos canendo cum antiphonis sine Gloria.

Eodem die altaria templi, & parietes, siue pauimenta ecclesię lauentur, & vasa Domino sacra purificantur. Ad primam autem non dicitur, Deus in adiutorium meum intende: sed tantũ psalmi sine gloria, & sine Kyrieleyson, ac sine precibus: sed tamen in choro communiter stent prout supra, & ita finiantur. Similiter eodem die Tertia, Sexta, & nona. Eadem verò die cœnæ Domini hora nona, quando dies longiores sunt, seu hora quinta, quando breuiores, faciunt excuti ignem de lapide in loco foris basilicam. Si ibidem oratorium habuerint in porta, ibi excutiunt. Sin verò, in loco quo considerauerit prior, ita vt ex eo possit candela accendi. Et benedicit ignis.

Benedictio ignis.

Deus qui per filium tuum, angularem scilicet lapidẽ, charitatis ignẽ tuis fidelibus contulisti, productum è silice nostris profuturum vsibus nouum hunc ignem sanctifica, & concede nobis ita per hæc festa paschalia celestibus desiderijs inflammari, vt ad perpetuam claritatis puris mentibus valeamus festa pertingere.

Alia.

Alia.

Domine Deus, pater omnipotens, lumen indeficiens, qui es conditor omnium luminum, benedic hoc lumẽ, quod à te sanctificatũ atq; benedictum est, qui illuminasti omnem mundum, vt ab eo lumine accendamus, & in eo illuminemur igne claritatis tuę, & sicut tuo igne illuminasti Moisen, ita illumines corda & sensus nostros, vt ad vitã & lucem æternam peruenire mereamur. Per.

Alia.

Domine sancte pater, omnipotens æterne Deus, benedicientibus nobis hunc ignem in nomine tuo, & vni geniti filij tui, Dei ac Domini nostri Iesu Christi, & spiritus sancti, cooperari dignare, & adiuua nos contra ignita tela inimici, & illustra gratia cœlesti. Qui viuus & regnas cum eodẽ vnigenito tuo & spiritu sancto.

Oratio postquam incenditur.

Veniat, quęsumus, omnipotens deus, super hoc incensum larga tuã benedictionis infusio, & hunc nocturnum splendorẽ inuisibilis regnator attinge, vt non solum sacrificium, quod hac nocte litatum est, arcana luminis tui admixtione resurgat: sed in quocunq; loco ex huius aliquid sanctificationis mysterio fuerit deportatum, expulsa diabolice fraudis nequitia, virtus tuã maiestatis adsistat. Per.

ORDO.

De quo igne illuminata candela, in arundine debet poni, & à mansionario ecclesię præsentẽ populo portari, & de ipso igne continuo in eadem ecclesia, vel in loco, vbi accenditur, lampas vna seruetur, vsq; in sabbatum sanctum ad illuminandum cereum, qui eodem die benedicendus est, ordine, quo in sacramentario continetur.

Hoc expleto, accipit mansionarius prior iam fatam candelam in manu sua illuminatam, vt prædiximus, in canna, prosequente eum populo cum supplici silentio: ita vt summitas candelę, qua illuminat, altare versus inclinata, respiciat illam ecclesiam, quam sunt ingressuri. Quę tamen prius absque lumine

erit, præparatis ante altare septem lampadibus ita compositis, vt absque vilo impedimento cuiuscunq; retardationis, manu mansionarij, cum eadem candela possint accendi, ac deinceps præparatis custodibus omni lumine decoretur, & ita ingrediantur ad Missas, sicut in Sacramentario continetur vel Antiphonario. Missa expleta, communicent ordine constituto, & seruent de sancta vsq; in crastinũ. Sed & ipsa ecclesia vsq; ad vigiliã illuminata permaneat, & sicut in isto die taxauimus, sic & sexta feria faciendum est. Similiter & sabbato sancto, ea tantũ ratione mutata, vt ad horam nonam excusso igne, vt diximus, à mansionario quinta feria portetur: sexta feria, ab archidiacono: sabbato verò sancto, ab episcopo iuniore portetur. Sin autem hic ordo in mōasterio agitur, quinta feria ipse ignis à custode ecclesię, sexta feria à pposito, sabbato verò sancto ab abbate portetur. Ipsa feria quinta maioris hebdomadę, id est, in cœna Domini, manẽ primo mansionarij ordinent omnia, quę sint necessaria ad consecrationẽ chrisimatis, ampullas tres de oleo mundissimo plenas, ponentes in sacratio: vnã ad oleum pro infirmis, alteram ad chrisma, tertiam verò ad oleum ad catechumenos vngendos: maximam illam, quę ad chrisma debet fieri, de albo serico, alias autem de alio serico cooperatas, & pontifex præuideat de balsamo.

Mediante autem hora prima diei, episcopus concilium solennibus vestimentis indutus, cum presbyteris cæterisque ad hoc dispositis, celebret secũdum canonum instituta.

Peracto autem concilio, hora tertia sonetur signum, vt omnes veniant in ecclesiam, in qua chrisma debet consecrari. Tunc egreditur pœnitens de loco, vbi pœnitentiam gessit, vt gremio præsentetur ecclesię. Sedente autem pontifice pro foribus ecclesię, pœnitentibus in atrio ecclesię eminẽs cum archidiacono iussu illius prestolantibus, antequam eos offerat, postulat archidiaconus his verbis:

Adest, o venerabilis pontifex, tempus acceptum, dies propitiationis diuinę &

salutis humane, qua mors interitum, & vita accepit eterna principium, quando in vinea Domini sabaoth sic nouorum palmitum plantatio facienda est, vt purgetur execratio vetustatis. Quauis enim diuitijs bonitatis & pietatis dei nihil temporis vacet, nunc tamē & largior est indulgentiam remissio peccatorum, & copiosior per gratiam assumptio renascentium. Augemur regeherandis, crescimus reuersis. Lauant aqua, lauant lachrymę. Indē est gaudium de assumptione vocatorum, hinc lætitia de absolutione poenitentium. Indē est quod supplex grex tuus, posteaquam in varias formas criminum, neglectu mandatorum cælestium, & morum probabiliū transgressione cecidit, humiliatus atq; prostratus, prophetica ad Dominum voce clamat, dicens: Peccaui, impię egi, iniquitatem feci, miserere mei Domine, Euangelicā vocē non frustratoria aure capiens, Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Manducauit, sicut scriptum est, panem doloris, lachrymis stratum rigauit, corpus luctu, corpus adflixit ieiunijs, vt animę suę reciperet, quā perdiderat, sanitatem. Vnicum itaq; est poenitentię suffragium, quod & singulis prodest, & omnibus in commune succurrit.

Hic ergo dum ad poenitudinis actionem tantis excitatur exemplis, sub conspectu ingemiscens ecclesię, venerabilis pontifex protestatur & dicit: Iniquitates meas ego cognosco, & delictum meum contra me est semper. Auerte faciem tuam a peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Redde mihi lætitiā salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

Quo ita supplicante, & misericordiam DEI adflicto corde poscente, iterum archidiaconus subiungat, sic dicens: Redintegra in eo apostolice pontifex, quicquid diabolo suadente corruptum est, & orationum tuarum patrocinantibus meritis, per diuinę reconciliatiōis gratiam fac hominem proximum Deo, vt qui antea in suis sibi peruersitatibus displicebat, nunciam placere se Dño in regiōe viuorum, deuicto mortis auctoritate, gratuletur.

Tunc dicit pontifex antiphon. Venite. Et diaconus ex parte poenitentium, Flectamus genua. Tunc omnes adstantes genua flectunt poenitentes. Quo facto, dicat diaconus ex parte pontificis, Leuate. Similiter agatur secundo, repente episcopo, Venite, Venite. Subsequente diacono, Flectamus genua. Vt antea. Et sic ad medium vsq; atrij pavementum solotenus veniant. Quādo autem tertio dominus episcopus annunciauerit antiphon. Venite, Venite, Venite: Prosequatur diaconus, Flectam⁹ genua. Mox cum diacono poenitentes currant ad pedes episcopi, sicq; prostrati iaceant vsq; dum dominus episcopus surgens, innuat alteri diacono, Leuate: psequente clero antiphon. Venite filij, audite me, timorē domini docebo vos. Cum Psalmo, Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Et ad finem vsq; ducente. Quā diū verò psalm⁹ canitur a clero cum antiphona, Venite filij, semper manuatim poenitentes a plebesanis archidiacono, & ab archidiacono reddatur episcopo, & ab episcopo restituantur ecclesię gremio, prostrato omni corpore in terram. Deinde imponat episcopus antiphonā: Cor mundum crea in me deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Cum psalmo, Miserere mei Deus secundum magnam misericordiā tuam. Quo finito, prosternat se episcopus vnā cum poenitentibus in oratorio, clero interim faciente litaniam. Qua expleta, postquam dicatur, Kyrie eleison. erectus a terra, dicat: Pater noster. Et preces: Saluos fac seruos tuos Domine. Resp. Deus meus sperantes in te. Conuertere Dñe vsquequod. Resp. et deprecabilis esto super seruos tuos. Mitte eis dñe auxiliū de sancto. Resp. Et de Sion tuere eos. Illustra faciem tuam super seruos tuos. Resp. Saluos fac eos Domine, nē confundatur, quoniam inuocauerit te. Domine, vide humilitatē meam & laborem meum. Resp. Et dimitte vniuersa delicta mea. Exaudi me dñe, qm̄ benigna est misericordia tua. Resp. Secundum multitudinem miserationū tuarū respice in me, Nē memineris dñe iniquitatum nostrarum antiquarum.

Resp.

ref. Citò anticipet nos misericordię tuę, quia pauperes facti sumus nimis. Adiuua nos Deus salutaris noster. Resp. Et propter gloriam nominis tui Dñe libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuū. Dñe exaudi orationem meam, Et clamor meus ad. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo.

OREMVS.

Adesto Domine supplicationibus nostris, & me qui etiā misericordia tua primus indigeo, clemēter exaudi, & quem non electiōe meriti, sed dono gratiæ tuę constituisti huius operis ministrum, da fidutiā tui muneris exequendi, & ipse in nostro ministerio, quod tuę pietatis est, operare. Per.

Alia.

Exaudi Dñe preces nostras, & confidentium tibi parce peccatis, vt quos conscientię reatus accusat, indulgentiā tuę miserationis absoluat. Per.

Alia.

Præueniat hos famulos tuos, quæsumus dñe, misericordia tua, & omnes iniquitates eorum celeri indulgentiā delectantur. Per.

Alia.

Deus infinite misericordię veritatisq; immense, propitiare iniquitatibus nostris, & omnibus animarum nostrarum medere languoribus, vt miserationum tuarum remissione percepta, in tua semper benedictione letemur. Per.

Alia.

Deus, sub cuius oculis omne cor trepidat, omnesq; conscientię pauescunt, propitiare omnium gemitibus, & cunctorum medere vulneribus, vt sicut nemo nostrum est liber a culpa, ita nemo sit alienus a venia. Per.

Alia.

Præsta, quæsum⁹, domine his famulis tuis dignum poenitentię fructum, vt ecclesię tuę sanctę, a cuius integritate deuiant peccando, admissorum veniam consequendo reddantur innoxij. Per.

Alia.

Omnipotens sempiternus Deus, confidentibus tibi his famulis tuis pro tua

pietate peccata relaxa, vt nō plus eis noceat conscientię reatus ad poenā, quā indulgentiā tuę pietatis proffit ad veniā. Per Dominum.

Alia.

Omnipotens & misericors Deus, qui peccatorum indulgentiam in confessione celeri posuisti, succurre lapsis, miserere confessis, vt quos delictorū catena constringit, miseratio tuę pietatis absoluat. Per.

Alia.

Domine sancte, pater omnipotens, eterne deus, respice propitius super hos famulos tuos, qui ab infesta huius seculi tempestate dimersi, flebili lamentatione suos accusant excessus, tu stertis & gemitus eorum pię suscipias, eosq; de tenebris ad lumen reuoces, & medelam confidentibus, salutem poenitentibus, & vulneratis auxilium sanitatis indulgeas, nē vltra inimicus in eorum habeat animabus potestatem, eorumq; confessionem libenter admittens, ecclesię tuę purificatos restitue, ac tuo altari presenta, vt ad sacramentum reconciliationis admissi, vnā nobiscū sancto nomini tuo gratias agere mereantur. Per.

Alia.

Deus misericors, deus clemens, qui secundum multitudinem miserationū tuarum peccata poenitentium deles, & preteritorum criminū culpas venia remissionis euacuas, maiestati tuam supplices deprecamur, vt his famulis tuis longo squalore poenitentię maceratis, miserationis tuę veniam largiri digneris, vt nuptiali veste recepta, ad regalem mensam, vnde eiection fuerant, mereantur introire. Per.

Alia.

Maiestatem tuam quæsumus dñe sancte, pater omnipotens, eterne deus, qui non mortem peccatorum, sed vitā semp inquiris, respice stentes famulos tuos, attende prostratos, eorumq; planctū in gaudium tua miseratione couerte, scinde delictorum saccum, & indue eos lætitiā salutarem, vt post longam peregrinationis famem, de sanctis altariibus tuis satientur, ingressiq; cubiculum

lum regis, in ipsius aula benedicant nomen gloriæ tuæ semper. Per.

Alia.

Famulos tuos quæsumus Domine ab ira tua confugiētes, paterna pietate recipere, vt qui tuæ maiestatis flagella formidant, de tua mereantur venia gratulari. Per.

Alia.

Deus qui cōsistentium tibi corda purificas, & accusantes suas conscientias ab omni vinculo iniquitatis absoluis, da indulgentiam reis, & medicinam tribue vulneratis, vt percepta remissione omnium peccatorum, in sacramentis tuis sincera deinceps deuotione permancant, & nullum redemptionis æternæ sustineant detrimentum. Per.

Alia.

Deus, qui mundum in peccati fouea iacentem, misericorditer erexisti: Deus, qui leprosus, & alijs peccatis irretitos, sacerdotum iudicio mīdari præcepisti: Deus, qui per manū tuā impositionem animarum & corporum valetudines effugasti, idemq; opus discipulis tuis eorumq; successoribus agere præcepisti, exaudi preces nostras pro his famulis & famulabus tuis, morbo criminū haecenus tabescentibus, & manū pietatis tuæ manū nostræ superpone, vt per manū nostræ impositionem, te cooperante, infundatur eis spiritus sancti gratia, descendat super eos caelestis benedictio, tribuatur eis peccatorum remissio, cunctorumq; scelera piacula relaxentur, & tuorum charismatum munera affluentiū conferantur. Per.

Alia.

Domine sancte, pater omnipotens, rex regum, & Dominus dominantium, qui sanctissima dispositione vnicum filium tuum Dñm nostrum Iesum Christum, spiritus sancti gratia cooperante, in mundum misisti, quod genus humanū mortalibus vinculis adstrictum, pia redimeret morte: tibi supplico, quatenus orationem nostram mundam suscipias, tri-

bulationem adimas, propitius flagella redimas, ac serenissimo vultu aurē tuæ pietatis & misericordiæ accommodes, ministeriumque tantæ dignitatis, quod tractare indignum præsumo, sanctificando sanctifices, & quod te nunç opitulante verbis exequor humilibus, impleas effusione sancti spiritus.

Tu enim Domine per filium tuū vni-genitum sanctis dilectisq; Apostolis dona tribuens charismatum, dixisti: Quæcunque ligaueritis in terra & solueritis, in cælo ligata & soluta manebunt. Ergo magnæ pietatis pater, non meo tali addictus merito, sed potius tuo adsecutus dono, præsumo his famulis & famulabus tuis impertire, quod tuis fidelibus proprio concessisti ore. Respice igitur Domine, & miserere, & da veniam consistentibus, parce supplicibus: & quoniā de misericordia benignitatis tuæ non diffidunt, non secundum quod egerūt haecenus, verum iuxta paternitatis tuæ clementiam amodò sentiant indulgentiam. Oro ergo hos supplex, cunctosq; mihi commissos, muniri tua sancta protectiōe, quod tuo freti munimine, valeamus pariter inextinguibiles pœnas euadere. Per eundem Dominum.

Alia.

Deus humani generis benignissimus conditor, & misericordissime reformator, qui in reconciliatione lapsorum, etiā me, qui misericordia tua primus indigeo, seruire effectibus gratiæ tuæ p sacerdotale ministerium voluisti, vt cessante merito supplicis, mirabilior fieret indulgentia remittentis: Deus, qui iustitiæ leges, misericordiæ semper multiplicatione moderaris, dum delinquentibus poenitentiam adhibes, dum etiā malis prouidentię tuæ dona nō subtrahis, & vindictam miserando suspendis: Deus, qui hominem inuidia diaboli ab æternitate obiectum, vnici filij tui sanguine redemisti, viuifica hos famulos tuos, quos tibi nullatenus mori desideras, & quos non dereliquisti deuos, adsume correctos.

Moueat pietatē tuam fletus iste mœ-

ro-

rorum, tu eorum medere vulneribus, tu benignam iacentibus manum porrigere, nē ecclesiā tua aliqua sui corporis portione priuata, temeretur, nē grex tuus detrimentum sustineat, nē de familiæ tuæ damno inimicus exultet, nē renatas laucris salutaribus animas mors secunda possideat. Tibi ergo humiliamur oēs, tibi Dñe supplices fundimus preces, tibi fletum nostri cordis offerimus: tu parce consistentibus, vt in imminentes pœnas, futuriq; iudicij sententiam, te miserante, non incidant: nesciant quod terret in tenebris, quod stridet in flammis, & ab errorum via ad iter iustitiæ iam reuersi, nequaquam vltra nouis vulneribus sauciantur. Propitiare ergo Dñe trementibus atq; supplicibus sub sententiæ tuæ expectatione, & ad humilitatem iacētium subleuadam, dexteram salutis extende. Nobis quoq; seruis tuis, quos apostolicæ clauis sacerdotalisq; officij ministros non electiōe meriti, sed dono gratiæ tuæ constituisti, da fiduciam tanti muneris exequendi, & ipse in nostro ministerio, quod tuæ est potestatis, operare. Agnosce pijsime pastor oues tuæ redemptionis, & constrictas vinculis peccatorum, ecclesiæ tuæ precibus exoratus absolue. Redeat ad vnitatem ecclesiæ tuæ, & post illam diram in opis exilij famem redeuntes, veste splendida ornate, gaudeant se paterno receptas esse conuiuio. Nihil de honore adoptionis, nihil de hereditatis sorte perdiderint: sed integrum sit eis atq; perpetuum, & quod gratia tua contulit, & quod misericordia reformauit. Per.

Absolutio pluralis.

Dominus Iesus Christus, qui dignatus est discipulis suis dicere: Quæcūq; ligaueritis super terram, erūt ligata & in cælo: & quæcūq; solueritis super terram, erunt soluta & in cælo: de quorum numero quis indignum, & peccatorum vinculis adstrictum, me esse sua dignatione voluit, ipse vos largiflūo pietatis suæ dono, ac mee simul paruitatis ministerio absolueri dignetur ab omnibus fragilitatis vestræ excessibus, interius exteriusq; humanitatis contractis.

Amen. Et sicut peccata totius mundi sua traditione, atq; immaculati sanguinis effusione dignatus est expurgare, ita quoq; vestrorum peccaminum maculas misericorditer non dedignetur emundare eiusdem sancti sanguinis interuentiōe, qui suffus est in peccatorum remissionem. Amen. Deuotionem quoque vestrā ita deinceps adiutorio gratiæ suæ non dedignetur corroborare, quatenus & in hoc seculo subrepentium laqueos delictorum valeatis euadere, & in futuro vitam æternam Christi sanguine comparatam, sine fine possidere. Amen. Adiuuante Domino nostro Iesu Christo, qui nos fecit, cum non essemus: & redemit, cum perdit essemus, ad laudem & gloriam sancti nominis sui, per omnia secula seculorum. Amen.

Item absolutio pluralis.

Præsta, quæsumus, Dñe his famulis tuis secundum pijsimam misericordiam tuam, iuxta libitum eorum, absolutionis peccaminum suorum fructum, vt sint tibi dignū habitationis tuæ templum, & mereantur deinceps cum iustis atq; sanctis in conspectu tuo adstantibus absoluti manere ab omni criminum labe. per Christum Dominum nostrum. Nos etiā secundum auctoritatem nobis indignis a Deo commissam, absoluiimus vos ab omni vinculo delictorum vestrorum, vt mereamini habere vitam æternā. per eum qui viuūt.

Absolutio singularis.

Sicut principali sententia constat, quia in multis offendimus omnes, vnde ingemiscimus: ita principali sententiā eos solamur, quia si cōsitemur peccata nostra, fidelis & iustus est Christus conditor & redemptor ac saluator noster, quē habemus aduocatum iustum apud patrem, & est propitiatio pro peccatis nostris, & interpellat p nobis fideliter consistentibus, & dimittit nobis peccata nostra, & emundat nos ab omni iniquitate. Quapropter frater noster, cōfitei tibi peccata tua p ecclesiasticæ auctoritatis potestate, quā dñs noster Iesus Christus tradidit discipulis suis & apostolis, dicens: Accipite spiritum sanctum: quorū remisit pec-

peccata remittuntur eis: & per eosdem apostolos suos ipsorum successoribus, quorum vices, licet indigni, tenemus, et si non merito, tamé nomine atq; officij susceptione eandem potestatem donauit, & in se credeti fideliter dixit, Fiat tibi secundum fidem tuam: gratia & potentia sua, virtute sancti spiritus, qui est remissio omnium peccatorum, dimittat tibi omnia peccata tua, liberet te ab omni malo, conferuet te in omni opere bono, & perducet te ad vitam æternam, & ad sanctorum consortium supernorum ciuium. Amen.

Absolutio singularis.

FRater N. Dominus Iesus Christus, qui dixit discipulis suis, Quæcunq; ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cælo: de quorum numero quantum indignos nos esse voluit, ipse te absoluat per ministerium nostrum ab omnibus peccatis tuis, quæcunq; cogitatione, locutione, atq; operatione negligenter egisti, & nexibus peccatorum absolutum perducere dignetur ad regna cælorum. Amen.

Absolutio singularis.

FRater N. absolutionem & remissionem peccatorum tuorum per inuocationem sacrati nominis Dei, & per ministerium nostrum percipere meraris hic & in æternum. Amen.

Hic adspargat eos aqua benedicta, & thurificet, & postea dicat: Exurge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus.

Post hæc surgant poenitentes, & moeantur ab episcopo, ut quod poenitendo diluerunt, iterando non reuocent.

Item Ordo vnde supra.

IPso die sonetur campanæ ad Missam, & ad cæteras horas, sicut mos est diebus solennibus, ut omnes veniant ad ecclesiam, in qua christiana mos est consecrari, & sic stent usq; in sabbatum sanctum. Presbyteri verò & cæteri clerici hora tertia induant se vestimentis solennibus, & diaconi dalmaticis, atq; subdiaconi albis fericis induantur, & stent in ordine suo singuli in ecclesia, expectan-

tes vsquedum veniat pontifex cum processione plenaria ad Missam, sicut diebus solennibus solet cum septem diaconibus & totidem subdiaconibus & ceroferariis & septem ceroferatis, & duobus thuribus cum incenso. Cantor autem & schola statim ut iussu fuerit, imponat introitum ad Missam, Nos autem gloriarari oportet. Cum psalmo, & Gloria, & versu, & Kyrieleson. Tunc dicat pontifex, Gloria in excelsis deo. Quo finito, dicat orationem pleniter, sicut alijs diebus, pax vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo.

Oratio:

Deus à quo & Iudas reatus sui poenam, & confessionis sue latro præmiū sumpsit, concede nobis tue propitiationis effectum, ut sicut in passione sua Iesus Christus dñs noster diuersa vtrique intulit stipendia meritorū, ita nobis ablato vetustatis errore, reformationis suæ gratiam largiatur. Qui tecum vivit. Tunc legatur epistola Pauli ad Corinthios:

Fratres, Conueniētibus vobis in vni. vsq; Vt non cum hoc mundo damnemur. Sequitur Grad. Christus factus est pro nobis, vers. propter quod & Deus. Antè Euangelium portentur candelæ, & incensum, sicut mos est, & legitur Euangelium secundum Iohannem. Cap. 13.

IN illo tempore, Ante diem festū paschæ. vsq; quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciat. Perlecto Euangelio, factoque ad populum sermone, dicat pontifex: Dominus vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo. Et, Oremus. Deinde canitur offertorium: Dextera domini. Offerentibus presbyteris & cæteris qui voluerint. Tunc dicatur

S E C R E T A.

Ipse tibi, q̄sumus domine sancte, pater omnipotens, eterne Deus, sacrificiū nostrum reddat acceptum, qui discipulis suis in sui commemoratiōem hoc fieri hodierna traditione monstrauit, Iesus Christus filius tuus, dominus noster, q̄ tecum. Sequitur præfatio:

Vere dignum & iustum est, æquum & salutare. Nos tibi semp & vbiq; gratias agere domine sancte, pater omnipotens,

potens, eterne Deus, per Christū dñm nostrum. Per quem maiestatem tuā laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates: Cæli, cælorumq; virtutes, ac beata Seraphin scia exultatione concelebrat cum quibus & nostras voces ut admitti iubeas deprecamur, supplici confessione dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus. Et dicit pontifex, Te igitur, ordine suo.

TE igitur clemētissime pater, per Iesum Christum filium tuum dñm nostrum, supplices rogamus & petim⁹, uti accepta habeas & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata, in primis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adunare & regere digneris, toto orbe terrarum, vna cum famulo tuo papa nostro N. Memēto p̄ hæc famulorum famularumque tuarum, & omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est & nota deuotio, qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suisq; omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ, tibi que reddunt vota sua eterno DEO, viuo, & vero. Communicantes & diem sacratissimum celebrantes, quo dominus noster Iesus Christus pro nobis est traditus. Sed & memoriam venerantes in primis gloriose semp virginis Mariæ genitricis Dei, & dñi nostri Iesu Christi, sed & beatorum apostolorum ac martyrum tuorum, Petri, pauli, Andrea, Iacobi, Iohannis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, Marthæ, Simonis & Thadæi, Lini, Cleti, Clemētis, Sixti, Cornelij & Cypriani, Laurentij, Chrysogoni, Iohannis & Pauli, Cosmæ & Damiani. Et omnium sanctorum tuorum, quorum meritis precibusq; cōcedas, ut in omnibus protectiōis tuæ muniamur auxilio, per Christum Dominū nostrum. Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus ob diē, in qua dñs noster Iesus Christus tradidit discipulis suis corporis & sanguinis sui mysteria celebranda, quesumus domine, ut placatus accipias, diesq; nostros, in tua pace disponas, atq; ab æterna damnatiōe nos

eripias, & in electorum tuorum iubeas grege numerari, per Christum Dominū nostrum. Quam oblationem tu deus in omnibus, quesumus, benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq; facere digneris, ut nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui dñi nostri Iesu Christi, qui pridie quam pro nostra omnium salute pateretur, hoc est, hodie, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, & eleuatis oculis suris in cælum, ad te deū patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, deditq; discipulis suis, dicens: Accipite & manducate ex hoc omnes: hoc est enim corpus meū. Simili modo postea quam coehatum est, accipiens & hinc p̄clarum calicē in sanctas ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens, benedixit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & bibite ex eo omnes: Hic est enim calix sanguinis mei noui & æterni testamenti, qui pro vobis, & p̄ multis effundetur in remissionem peccatorum. Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriā faciētis. Vnde & memores, domine, nos serui tui, sed & plebs tua sancta, Christi filij tui domini nostri tam beatæ passionis, necnō & ab inferis mirabilis resurrectionis, sed & in cælos gloriosæ ascensionis, offerimus præclare maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam purā, hostiam sanctā, hostiam immaculatā, panē sanctū vitæ æternæ, & calicē salutis perpetuæ. Sup̄ q̄ ppitio ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificiū patriarche nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summ⁹ sacerdos tuus Melchisedech, sanctū sacrificiū, immaculatā hostiam. Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus angeli tui in sublimē altare tuum, in conspectum diuinæ maiestatis tuæ, ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumserimus, omni benedictiōe celesti & gratia repleamur: per Christum dominum nostrum. Nobis quoq; peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus partem aliquam & societatem

donare digneris cum tuis sanctis Apostolis & martyribus, cum Iohanne, Stephano, Matthia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agna, Cecilia, Anastasia, & cum omnibus sanctis tuis. Intra quorum consortium nos non estimator meriti, sed venia, quesumus, largitor admitte, Per Christum dominum nostrum.

Tunc offerat pontifici oleum de ampullis, quas offerunt populi ad vngendos tam infirmos, quam energumenos, & in ultimo antequam dicat, Per quem haec omnia domine semper bona creas. Exorcizet & benedicat illud tam ipse quam omnes presbyteri, qui adsunt, ut tantum possit a circumstantibus audiri ita:

Exorcismus olei.

Exorcizo te immundissime spiritus, omnisque; incurso satanae, & omne phantasma, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, ut recedas ab hoc oleo, ut possit effici unctio spiritualis ad corroborandum templum Dei viui, ut in eo possit spiritus sanctus habitare, per nomen Dei patris omnipotentis, & per nomen dilectissimi filij eius domini nostri Iesu Christi. Et non peragatur conclusio.

Benedictio eiusdem.

Emitte domine spiritu tuum paracletum de caelis in hac pinguedine oliuae, quam de viridi ligno producere dignatus es ad refectioem mentis & corporis, ut tua sancta benedictione sit omni tangenti hoc, vngentium salubre caelestis medicinae, tutamen mentis & corporis, & ad euacuandos omnes dolores, omnesque; infirmitates, omnemque; egritudinem mentis & corporis: vnde vnixisti sacerdotes, reges, prophetas, & martyres, chrisma tuum sit perfectum nobis a te domine benedictum, permanens in visceribus nostris in nomine Domini nostri Iesu Christi. Tunc dicatur:

Per quem haec omnia domine semper bona creas, sanctificas, viuificas, benedicas & prestatas nobis per ipsum, & cum ipso, & in ipso est tibi Deo patri omnipotenti, in unitate spiritus sancti omnis honor & gloria: Per omnia seculorum. Et oleum eodem ordine quo ascendit, reportetur, & in loco suo conseruetur. Nulla vero ordine suo agat, vsque-

dum benedictiones episcopales soluatur, dicente in altum episcopo: OREMUS.

Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere:

Pater noster qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in caelo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et non nos inducas in tentationem. Respondeo. Sed libera nos a malo.

Libera nos, quesumus domine, ab omnibus malis preteritis, presentibus & futuris, & intercede beata & gloriosa semper virgine Maria, & beatis apostolis tuis, Petro & Paulo, atque Andrea, cum omnibus sanctis, da propitius pacem in diebus nostris, ut operam misericordiae tuae adiuti, & a peccato firmus semper liberi, & ab omni perturbatione securi: per dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuunt & regnat Deus in unitate spiritus sancti: per omnia secula seculorum. Respondeo. Amen. Pronunciante diacono, Humiliate vos ad benedictionem. Respondeo. Deo gratias. Sequatur benedictiones episcopales, in hunc modum:

Benedicat vos deus, qui per vnigeniti sui passionem vetus pascha in nouum voluit conuerti, concedatque; vobis, ut expurgato veteris fermenti contagio, noua in vobis perseueret conspersio. Respondeo. Amen. Et quia ad celebrandam redemptoris nostri cenam mente deuota conuenistis, eternarum dapium vobiscum epulas reportetis. Respondeo. Amen. Ipsiusque; opitulante clementia, mundemini a sordibus peccatorum, qui ad insinuandum humilitatis exemplum, pedes voluit lauare discipulorum. Respondeo. Amen. Quod ipse prestare dignetur. Et pax domini sit semper vobiscum. Tunc comunicet solus pontifex ante altare, & diaconus offerat ei calicem, & non frangat oblatas, nisi eam solam, vnde ille comunicat. Illo tantummodo die, postquam comunicauerit episcopus, ponat diaconus calicem super altare: deinde acceptam a subdiacono patenam, ponat iuxta calicem de latere sinistro, & statim a duobus diaconibus utrunque; cooperiatur de sindone munda, quam prius preparauerant in oratione altaris eregione pontificis post corporalem

ex-

expansam. Tunc dominus episcopus vadat ad sedem suam cum diaconibus, & expectet:

Ordo de consecratione principalis chrisimatis.

Expectante vero in sede sua pontifice, veniant ad sacrarium duodecim presbyteri, & ceteri clerici, quantum opus sit ad deferendum cum omni decore oleum chrisimale, & etiam oleum catechumenorum & neophytorum usque; in ecclesiam ante episcopum. Sint etiam parati ijdem presbyteri, & cum eis ceteri clerici casulis & solennibus vestimentis. Tunc duo acolyti accipientes illas duas ampullas, quae ad chrisma & ad oleum catechumenorum consecrari debent, inuolutas cum sindonibus de albo serico, ita ut videri possint a medio, teneant in brachio sinistro, praesectis sindonibus super scapulam sinistram, ita ut pertingant ad scapulam dextram, quatenus possint dependentia retineri, & procedant. Et ordinent se illi presbyteri & praedicti clerici rite, & ordinabiliter, ita ut primum ambulent duo acolyti, cum candelabris & ardentibus cereis. Deinde portentur duae cruces, & inter illas medium chrisimale oleum: Post eas portentur duo thuribula cum incenso, & inter illa, sicut praediximus, medium oleum catechumenorum: Deinde portetur Euangelium, ut impleatur omne bonum: postea sequantur bini & bini illi duodecim presbyteri, testes & cooperatores eiusdem sacrosancti chrisimalis mysterij. Tunc vero subsequantur pueri, in laudem eiusdem mysterij concinentes hos versus, ad hoc congruetes:

A vdi iudex mortuorum,
Vna spes mortalium:
Audi voces proferentium
Donum pacis praevium.

Et chorus respondeat:

O redemptor, sume carmen
Temet concinentium.

Arbor foeta alma luce,
Hoc sacrum protulit:
Fert hoc prona praesens turba
Saluatori seculi. O redemp.

Stans ad aram, immo supplex
Insulatus pontifex,

Debitum persoluit omne,
Consecrato chrisimate. O red.

Consecrare tu dignare,
Rex perennis patriae,
Hoc oliuum, signum viuuum
Iura contra daemnum. O red.

Vt nouetur sexus omnis
Unctione chrisimatis,
Medeatur lauciata
Dignitatis gloria. O red.

Lota mente sacro fonte,
Aufugantur crimina:
Vincta fronte, sacrosancta
Influunt charismata. O red.

Corde natus ex parentis,
Aluum implens virginis,
Praesta lucem, claudere mortem
Chrisimatis consortibus. O red.

Sit dies haec nobis festa
Seculorum seculis,
Sit sacra digna laude,
Nec senescat tempore. O red.

Veniētibus autem eodem ordine in chorum, & stantibus ad Orientem versis, versibusque; finitis, interea ordinent se lectores, ostiarii, acolyti, & subdiaconi, & stet in ordine suo secundum eos gradus, ubi ascenditur ad altare, tanti, ut subdiaconus sit sextus in eminentiori loco: & iuxta eum archidiaconus qui legebatur, ita inuolutam ampullam commixtam suscipientes, per ordinem vadant ascendat. Et dum peruenerit ad archidiaconum, ille proferat eam ita inuolutam vna cum sindone ante pontificem: Interim autem vnus subdiaconus deferat vasculum cum balsamo alij diacono, & ille pontifici ante altare. Tunc ordinentur circa episcopum hinc & inde eadem candelabra, & cruces, & thuribula, atque euangelium, necnon & praedicti duodecim presbyteri, testes & adiutores eiusdem mysterij, ita ut diaconi post dorsum episcopi stent, presbyteri vero a dextris & a sinistris, cruces vero & caetera utrinque; inter illos media. His ita statutis, conuertat se episcopus, aut cui ille preceperit, tam ad clerum quam ad populum, & faciat sermonem de consecratione chrisimatis congruentem. Tunc conuertat se ad Orientem, & intret in consecrationem principalis chrisimatis, archidiacono tenente ante ipsum, ampullam in

h 2 fini-

sinistro brachio inuolutam in sindone, vt supra diximus, & primò misceat balsamum cum oleo.

Benedictio in commixtione olei & balsami.

Oremus Dñm nostrū omnipotentem, qui incomprehensibile vnigeniti filij, sibiq; coeterni diuinitatē mirabili dispositione veræ humanitati inseparabiliter coniunxit, & gratia cooperante sancti spiritūs, oleo exultationis præ participibus suis liniuit, vt homo fraude diaboli perditus, gemina & singulari constans materia, perenni redderetur, de qua exciderat, hereditati: quāuis hos ex diuersis creaturarum speciebus liquores creatos, sanctæ Trinitatis perfectione benedicat, & benedicendo sanctificet, cōcedatq; vt simul permixti vnū fiant, & quicunq; exterius indē punctus fuerit, itā interius liniatur, quod omnibus sordibus corporalis materiæ carens, se participem regni cælestis effici gratuletur. Per eundem Dñm nostrum. Hic commisceantur, dicente episcopo:

Hæc commixtio liquorum, fiat omnibus perunctis propitiatio & custodia salutaris in secula seculorum. Deindē anteq̄ bñdicatur, halat ter super ipsam ampullam, & dicit lenta voce exorcismum chrisimalis olei.

Exorcismus chrisimalis olei.

Exorcizo te creatura olei p Deū patrem omnipotentem, qui fecit cælū & terrā, mare & omnia q̄ in eis sunt, vt oīs virtus aduersarij, oīs exercitus diaboli, omnisq; incurfus, & omne phantasma sarana eradictur & effugetur à te, vt fias omnibus, qui ex te vngendi sunt, in adoptionem filiorum per spiritum sanctū, in nomine dei patris omnipotentis, & in charitate Iesu Christi filij ei⁹ dñi nostri, qui cum eo viuut & regnat Deus in vnitatē eiusdem spiritūs sancti. Tunc dicat alta voce: Per oīa secula seculorum. Ref. Amen. Dñs vobiscū Ref. Et cū spiritu tuo. Sursū corda. resp. Habemus ad dñm. Gratias agamus dño deo nostro. Ref. Dignum & iustum est. **PRAEFATIO:**

Verē dignū & iustum est, equū & salutare, nos tibi semp et vbiq; gratias agere, dñe sancte, pater omnipotens, eterne deus: qui in principio inter cetera boni-

tatis tuę munera, terrā pducere fructifera ligna iussisti, inter q̄ huius pinguisissimi liquoris ministræ oleæ nascuntur, quarū fruct⁹ sacro chrismati deseruiet. Nam & Dauid propheticō spiritu gratiē tuę sacramēta p̄noscent, vultus nostros in oleo exhilarandos esse cantauit: & cū mundi crimina diluuiō quōdā exinanirentur effuso, similitudinē futuri muneris columba demonstrans, per oliuæ ramū pacē terris reddidā nūciauit. quod in nouissimis temporibus manifestus est effectibus declaratum, cū baptismatis aquis oīm criminū cōmissa delentibus, hæc olei vnctio vultus nostros iocūdos efficit ac serenos. Indē etiā Moysi famulo tuo mandatum dedisti, vt Aaron fratrem suū prius aqua lotum per infusionem huius vnguenti cōstitueret sacerdotem. Accessit ad hoc amplior honor, cū filius tuus Iesus Christus Dñs noster lauari se à Iohanne vndis Iordanicis exegisset, vt spiritu sancto in colūbæ similitudine desuper misso, vnigenitū tuū, in quo tibi optime complacuisset, testimonio subsequente vocis ostenderes, & hoc illud esse manifestissimē cōprobares, q̄ eum oleo lætitiæ p̄ confortibus suis vngendum Dauid propheta cecinisset. Te igitur deprecamur Domine sancte, pater omnipotēs, eterne deus, per eundem Iesum Christū filium tuum Dñm nostrū, vt huius creature pinguedinem sanctificare tua benedictione digneris, & sancti spiritūs ei admiscere virtutem, cooperante potentia Christi tui, à cui⁹ sancto nomine chrisma nomē accepit: vndē vnxiisti sacerdotes & reges, prophetas & martyres, vt spiritualis lauari baptismō renouandis creaturā chrisimatis in sacramētū perfectæ salutis vitęq; confirmes, vt sanctificatione vnctiois infusa, corruptione primæ natiuitatis absorpta, sanctum vniuscuiusq; tēplum acceptabilis vitæ innocens odore redoleat, vt secundum constitutionis tuæ sacramentum, regio & sacerdotali propheticōq; honore perfusi vestimento incorrupti muneris induantur, vt sit his, qui renati fuerint ex aqua & spiritu sancto, chrisma salutis, eosq; eterne vitę participes, & cælestis gloriæ facias es-

sq̄

se confortēs: Per eundem dñm nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecū viuut & regnat Deus in vnitatē eiusdem spiritūs sancti: Per omnia secula seculorum. Amen.

Finita benedictione, dominus episcopus salutet chrisma nudum, & ministri qui iuxta eum sunt, & itā iterum per ordinem descendat sicut ascendit. Et tenēte ampullam acolyto, deferatur omnibus cooperta ad salutandum per ordinē, itā vt à nemine nuda videatur. Hoc factō, summo honore procuretur, vsquē dū altera ampulla ascendat. & iterum descendat, vt ambē honorificē ad locum suum redeant.

Incipit exorcismus olei, quo vngendi sunt catechumeni.

Descendente autem ampulla cū chrismate, statim alia cum oleo catechumenorum cooperta, ascendat sicut prior, vsq; ante episcopum, & halat in ipsam ter, sicut in priorem: sed tacite, ordine quo in supra delatā. Et in primis faciat ei exorcismum, & benedicat eam quasi legens lectionem.

Exorcismus olei catechumenorū.

Exorcizo te creatura olei in nomine dei patris omnipotentis, & in noīe Iesu Christi, & spiritūs sancti, vt in hac inuocatione trinæ potestatis, atq; vniū virtute deitatis, omnis nequissima virtus aduersarij, omnis in ueterata malitia diaboli, omnis violenta incurfus, omne cōfusum & cæcum phantasma eradictur, & effugetur, & discedat à creatura hui⁹ olei ad utilitatem hominum constituta, vt fiat hæc vnctio diuinis sacramentis purificata, in adoptionem carnis & spiritūs eius, qui ex eo vngi debent in remissionem omnium peccatorum, vt efficiantur eorum corpora ad omnem gratiā spiritalem accipiendam sanctificata: Per eūdem dñm nostrum Iesum Christum, qui venturus est. Tunc dicatur, Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo.

ORÉMVS:

Deus incrementorum omnium & profectuum spiritualium munerator, qui virtute sancti spiritūs tui imbecillarum mentium rudimenta confir-

mas, te oramus Domine, vt venturis ad beatæ regenerationis lauacrum, tribuas per vnctiōem istius creaturæ purgationem mentis & corporis, vt, si quæ illis aduersantium spiritū inhefere maculæ, ad tactum sanctificati olei huius abcedant. Nullus spiritalibus nequitijis locus, nulla refugis virtutibus fit facultas, nulla insidiantibus malis latendi licentia relinquatur: sed venietibus ad fidem feruis tuis, & sancti spiritūs tui operatione mundandis, sit vnctiois huius preparatio utilis ad salutem, quam etiā cælestis regenerationis natiuitate in sacramēto sunt baptismatis adepturi: Per dominum nostrum IESUM Christum filium tuum, qui venturus. Tunc dominus episcopus, & qui iuxta eum sunt, saluent eam, & descendat per ordinem, sicut altera, & deferatur omnibus ad salutandum. His itā peractis, eodem ordine & decore quo ascenderant in ecclesiam, redeant ambæ ad sacrarium. Tunc pontifex lauet manus, & diaconi vadant ad altare, & discooperiant sancta. Et pontifex veniet ad altare, diuidat oblatas ad frangendum, & communicet omnis populus ordine suo, & sumat de ipsis oblatas integras ad seruandum vsq; manē diei pasche: De quibus communicent abiq; sanguine dñi. Sanguis verò eadem die penitus consumatur. Et schola dicat, Agnus Dei. Abiq; osculo. & cōmunionem, Dñs Iesus. Cum psal. & gloria. Fractis autem oblatis, communicet presbyteri primò, postea diaconi, & ceteri omnes. Et itā perficiatur Missa pleniter ordine suo.

Post communionem.

Refecti vitalibus alimētis, quæsumus Domine deus noster, vt quod tempore nostrę mortalitatis exequimur, immortalitatis tuę munere consequamur. Per.

Super populum.

Concede, quæsumus domine, vt perceptum noui sacramenti mysterium & corpore sentiamus, & mente. Per. Et pontifex descendat in sacrarium, mandans presbyteris quid voluerit.

Tunc chrisma nouum misceatur cum veteri, si quid residuum fuerit. Similiter

h 3 &

& oleum; & ita diuidatur per presbyteros, & finita sunt ista. Ad vesperum in coena Domini non dicatur, Deus in adiutorium meum intende: sed antiphona, Calicē salutaris accipiam, & nomen dñi inuocabo. psal. Credidi, propter quod. Antip. Cum his qui oderant pacem, erā pacificus: cū loquebar illis, impugnabant me gratis. psal. Ad Dñm. Antip. Ab hominibus iniquis libera me dñe. psal. Eripe me dñe. Antip. Custodi me à laqueo, quem statuerunt mihi, & ab scandalis operantium iniquitatem, psal. Dñe clamaui. Antip. Considerabam ad dexteram, & videbam: & non erat qui cognosceret me. psal. Voce mea. Lectio non dicatur, nec versus: sed antiphona, Cœnā tibus autē accepit Iesus panem, benedixit ac fregit, dedit discipulis suis. psal. Magnificat. Ad vesperum oratio:

Deus, cuius cœnam sacratissimam veneramus, vt ea digni inueniamur, munda nos, q̄sumus, à sordibus peccatorum, qui ad insinuandum nobis humilitatis exemplum, pedes tuos dignatus es hodie lauare discipulorum. Qui cum patre. Cū autem schola primam antiphonam dicit, Calicē salutaris accipiam: Statim duo acolyti parati cum nigris casulis, incipiant expoliare altaria, vsquē dum finitur vespera; postea tollantur. A vesperā autem huius diei, nuda sint altaria vsque in mane sabbati.

Expletis omnibus, procedat dominus episcopus cum omni alacritate cum presbyteris & clero, si vult, ante vel post cibum, ad locum vbi mandatum perficere vult. Sintq; ibi parati processores, Acolyti duo cum candelabris duobus, tertius thuribulum portans: quartus cum thymiamaterio: & subdiaconus Euangelium portans. Et diaconus imponat euangelium, Ante diem festum Paschæ, sicut ad Missam. Lecto Euangelio, dicat episcopus hanc orationem, vt supra: Deus, cuius cœnam sacratissimam.

Data oratione, episcopus ponat vestimenta sua, & præinctus linteis, præparet se ad lauandos pedes discipulorum suorum. Et primum incipiente pontifice, mutuatim pedes lauent & distergat, canentes antiphonas:

Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos, dicit dñs. psal. Beati immaculati in via. Antip. In diebus illis, mulier q̄ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quod Iesus accubuit in domo Simonis leprosi, attulit alabastrum vnguenti, & stans retrò secus pedes Domini Iesu, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vnguebat. psal. Magnus dominus. Antiph. Maria ergo vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis, & domus impleta est ex odore vnguenti. Antip. Postquam surrexit Dominus à cœna, misit aquam in peluim, cœpit lauare pedes discipulorum, hoc exemplum reliquit eis. psal. deus misereatur nostris.

Ante diem festum paschæ sciens Iesus quia eius hora venit, vt transeat ex hoc mūdo ad patrem, & cœna facta surrexit, linteo præcinxit se, misit aquam in peluim, cœpit lauare pedes discipulorum, venit ad Petrum, dixit ei Simon. Non lauabis mihi pedes in æternum. Respondit Iesus: Si non laueris te, non habebis partem mecum. Domine, non tantum pedes, sed & manus & caput. Antiphona: Dñe, tu mihi lauas pedes? Respondit Iesus: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet. Antip. Dñs Iesus postq̄ cœnauit cum discipulis suis, lauit pedes eorum, & ait illis: Scitis quid fecerim vobis? ego dominus & magister, exemplū dedi vobis, vt et vos ita faciatis. Antip. A modo dico vobis, priusquam fiat, vt cū factum fuerit, credatis, quia vnus ex vobis me traditurus est, bonum erat illi, si natus non fuisset homo ille. Antiph. Vos vocatis me, Magister & Dñe: & benè dicitis, Sum etenim. Si ergo ego laui pedes vestros, dominus & magister, & vos debetis alter alterius pedes lauare. psal. Deus misereatur nostris. Antip. Vos vocatis me magister & dñe, & benè dicitis, sum etenim, si ego laui vestros pedes, Dñs & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. psal. Suscepimus deus. Antip. Si ego dñs & magister vester laui vobis pedes, quāto magis vos debetis alter alteri? &c. psal. q̄ dilecta. An. Cœna facta, dixit Iesus discipulis suis: Amē amē dico vobis, vnus

ve-

vestrum est hic, qui me traditurus est in hac nocte. psal. Miserere mei Deus. Antip. Diligamus nos inuicē, quia charitas ex DEO est: & qui diligit fratrem suum, ex Deo natus est, & videt Deū. psal. Ecce q̄ bonū. vers. Vbi fratres in vnum glorificant Deū, ibi dabit dñs benedictionem. psal. Ecce q̄ bonū. Antip. In hoc cognoscet oēs q̄ mei estis discipuli, si dilectiōne habueritis ad inuicē. psal. Laudate dñm in sanctis eius. Laudate. Antip. Congregauit nos Christus ad glorificandū seipsum: Reple dñe animas nostras spiritu sancto. Antip. Fratres, existimo em̄ q̄ non sint cōdigne passioēs huius tēporis ad futuram gloriā, q̄ reuelabit in nobis. Antip. Fratres, glorificatē & portate Deum in corpore vestro. Antip. Vbi est gaudiū & letitia, ibi sanctorū est cōgregatio: ibi nec ira est, nec indignatio, sed firma charitas in ppetuū. Amē. Antip. Si verē fratres diuites esse cupitis, veras diuitias amate. Antip. Si culmē veri honoris q̄ritis, ad illā cœlestem patriā quantocyus pperate. Antip. Si gloriā dignitatū diligitis, in illa angelorum curia adscribi festinate. Cū alijs antiphonis ad hoc ptinentib⁹. Finitis antiphōis, diaconus aut lector, cui mandatum fuerit, imponat euangeliū secundū Iohannē, quasi lectionē legens, ab eo loco vbi scriptū est: Amen amē dico vobis, nō est seruus maior dño suo, neq; Apostolus maior eo qui misit illū: Vsq; & ego in ipsis. Preces post mandatū. Suscepim⁹ Deus misericordiā tuā. Resp. In medio templi tui. Tu mādasti Dñe mādata tua. Resp. Custodiri nimis. Tu lauisti pedes discipulorū tuorū. Opera manū tuarū nē despicias.

Orationes post mandatū.

Adesto dñe officijs nostræ seruitutis, q̄ tu pedes lauare dignatus es tuis discipulis, nē despicias opera manuum tuarum, q̄ nobis retinenda mādasti, vt sicut exteriora abluuntur inquinamenta, sic à te omnium nostrū interiora lauentur peccata. Quod ipse prestare digneris, qui viuus & regnas.

Alia.

Deus, qui discipulorum tuorum pedes abluēs, pio affectu, eis exemplū præ-

buiisti, mandatūq; dedisti, concede propitius, vt per obsequium mandatorum tuorum, eorum obtentu de tuo letemur ad spectu. Quod ipse prestare.

Alia.

Annue misericors Deus, vt qui diuina pcepta violādo, paradisi felicitate decidimus, ad æternę beatitudinis redeam⁹ accessum, per tuorum custodiā mandatorum. Quod ipse prestare.

Oratio pro his qui ipsum mandatū adimplerunt.

Respice dñe sup hos famulos tuos, qui se inclinando, obedientię sanctæ pio obsequio fratrum suorum expleuerunt seruitium, vt semper te habeant in auxilium, & in bonis actibus superēt inimicum, & in offensē semper agāt seruitiū cōsuetū, vt æternū à te mereantur picipere præmiū. Per. Ab hac nocte vsq; in sabbatū sanctū, nōnulli serui dei imitantes apostolos, ieiuni permanent: Aliqui verō contenti sunt pane tantum, vel herbis atq; legumine seu cicere.

Item bñdictio olei ad omnem languorem quocunq; tempore, & nulla in hui⁹ olei benedictione cōclusio dicatur, antequam subinferatur:

per quem hæc omnia Domine semper bona creas. In tuo nomine Deus pater omnipotens, & Iesu Christi filij tui dñi nostri signo, & in virtute spiritus sancti hanc creaturā olei exorcizamus, simulq; sanctificamus, quia ita benignus dñs per suos Apostolos declarare dignatus est, dicens: Si quis infirmatur in vobis, inducat presbyteros ecclesie, & orēt sup eū, vngētes eum oleo in nomine dñi, & oratio fidei saluabit infirmum, & si in peccatis sit, dimittent ei. Et iterum p ipsum oīa possibilia esse credentibus docuisti, & vt cunctum seculum eius claritate saluares, sic per eūdem locutus es, dicens: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Quapropter, Domine, tua ineffabili bonitate comperta, submissis precibus credētes nullum alium Deum, nisi te Domine, qui diues es in misericordia, celeriterq; subuenis, peritissimū medicū imploramus, vt aptis cælis spiritus sancti velocitate de-

deducta, virtutis tuæ medicinam in hoc oleum propitius infundas. Descendat super hoc oleum potentie tuæ donum, descendat claritas & origo virtutum, descendat benignitas & puritas sanitatis. Exorcizetur crucis Christi vexillo, benedicatur dextera maiestatis tuæ, & corroboretur filij tui Domini nostri signaculo. Presto sint, Domine, angeli & archangeli, & omnis militia celestis. Adsit Apostolorum ac Martyrum, & fidelium sacerdotum, vel etiam aliorum servorum tuorum dignissima oratio, sub quorum presentia dum in tuo nomine Domine pater immesse, hoc unguentum compositionis atque permutationis dederimus linientis corporibus infirmis, continuo per agratis visceribus eorum, omnem eugnant violentiam fellis. Prosit, pater misericordiarum, febribus & dysenteria laborantibus, prosit paralyticis, cæcis & claudis, simulque vexaticijs. Quartana, tertiana, & quotidiana excutiat frigora. Mutorum ora resolvat, Arentia membra reficiat, Dementiam cordis ad scientiam reuocet, dolorem capitis, oculorum infirmitatem, manuum, pedum, brachiorum, pectoris, simulque & intestinorum atque omnium membrorum tam intrinsecus, quam extrinsecus, medullarumque dolorem expellat, somnum quietis infundat, & salutem conferat sanitatis. Si qua verò maligna vel venenosa nascetia in corporibus quorumcumque fuerint generata, tactus unguenti huius omnes radicibus eorum arefaciat sationes. Morsus verò bestiarum, canum rabiem, scorpionum, serpentium, viperarum, atque omnium monstruosorum leniat dolores, & superinducta sanitate, plagarum, sopiat cicatrices, Impetum quoque demonum, vel incurSIONES spirituum immundorum, atque legionum malignarum vexationes, umbras, & impugnationes, & infestationes, artes quoque malicorum, Chaldecorum, augurum, & diuinorum incantationes, & venena promiscua, quæ spirituum immundorum virtute nefanda & exercitio diabolico conficiuntur, iubeas Domine per hanc invocationem tuam ab imis visceribus eorum omnia expelli, ut exiens inimicus de corporibus

famulorum, famularumque, tuarum omnium, confusus & excruciat, & nullam in eis maculam relinquens, a tuis sanctis angelis constringatur, & in inferno, sicut eum expectat digna sententia, gehennæ ignibus mancipetur, nec vitra ad eos habeat ingrediendi locum, (sed saluati famuli tui) ab his omnibus malis, referat honori tuo laudes in perpetuum sempiternas, & sciant quia tu es Deus inseparabilis Trinitas, regnans in secula seculorum. Amen.

Benedictio olei Ambrosiana, ad vngendum tam infirmos quam enervatos.

Domine, qui studio salutis humane creaturis tuis vim benedictionis indidisti, ut ad animarum nostrarum sanctificationis utilitatem, creaturarum etiam corporalium ministerio nostris salus temporibus tribueretur, infunde sanctificationem tuam huic oleo, ut ab his que vixerit membra, fugatis insidijs aduersaria potestatis, susceptione presentis olei, sancti spiritus gratia salutaris debilitatem expellat, & plenam conferat sospitatem, in nomine Domini nostri Iesu Christi.

Item benedictio olei Ambrosiana, quæ vngendi sunt catechumeni.

Deus sacramenti huius inuictor atque dispositor, qui presentis liquoris pinguedine beatorum confirmasti corpora, cordaque potestatis, quique in hac creatura excellentis nobilitate nominis, ut eos Christos faceres, indidisti: qui nitescentes ac delibutos antistites iussisti participare anteferri, dignum æstimas elementum, quo innocetia & variarum tribueretur forma virtutum, cõcedere infusioe sancti spiritus olim tibi placitam presentis olei confirmes nobilitatesque substantiam, ut quicquid ex eo in humano genere tactum fuerit, ad naturam transeat mox supernam, nec aliquid sibi per vnctioem eius vendicet hostis antiquus, sed doleat se telis hære huius propugnationis addictum, & pacis oleo vetusti furoris comprimi superbas ingemiscat. Per Christum dominum nostrum. Per quem hæc omnia.

Præfatio chrismatum Ambrosiana.

Vna-

VNanimes atque concordēs, Fratres charissimi, Dei patris omnipotentis xilium misericordie deprecemur, ut hoc unguentum quo in regali gloria populis vestitus est celesti benedictione, et virtutis suæ vigore corroboret, & tegmine eius plebs in æternam benedicta tueat: Præstate Dño nostro Iesu Christo, qui cum patre.

Oratio ad consummandam chrismatum benedictionem.

Dominator Domine Deus, rex vnctus, author unguenti, speciosus forma, speciosior vnctioe, sacrator ipse tuus, ipse omnium consecrator, qui unguentum de potestate sanctificas, potestatem consecras de unguento: de unguento fecisti chrisma, de chrismate nomen quod est super omne nomen, ut in nomine isto sit regalis vnctio Christianis: in tuo ergo nomine fiat hæc creatura iam chrisma, & habeatur ut chrisma, forma crucis, signum fratris, sacri titulus bellatoris. In hoc chrismate mulceatur auditus, purificetur visus, odoratus suauescat, soporetur gustus, tactus in trinitate sit solidus, ut talibus stipendijs Dñi milites decorati, atque ambrosio rore madidi, imperanti seruiant, non suadenti: & signati chrismate sancto, signiferi esse mereantur caelestes. per te Christe IESU saluator mundi, qui viuus & regnas Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Ordo in nocte Parasceues.

In nocte Parasceues temporarie, id est, media nocte, paruum ligneum signum sonetur. Collectis omnibus in ecclesia, non dicatur, Deus in adiutorium meum, nec Venite, sed antiphona: Adstiterunt reges terræ: ad psalmos non dicatur Gloria, nec finis subtrahatur. Versus dicatur pleniter, non subtrahendo finem. Dicantur autem nouem psalmi cum totidem responsorijs. Lectioes legantur tres de lamentationibus Hieremias prophetæ, ab eo loco vbi ait, Cogitauit Dominus diffipare murum Sion: vsque, Misericordie Dñi multæ, cum pronuntiatioe Aleph. Tres de tractatu sancti Augusti. de psal. 63. Et tres de apostolo, vbi ait ad Heb. cap. 5. Festinemus ingredi. Secunda lectio, Omnis inquam pontifex. Tertia, De

quo grandis nobis sermo est. Lector benedictionem non petat, nec finem solitum faciat, sed de ipsa lectione finem faciat. Luminaria ad psalmos singulos extinguantur. Deinde sequuntur matutini. Ante Benedictus, non dicatur lectio, sed versus. Finito Benedictus, priuatim & sub silentio dicantur preces & Kyrieleson. Sic finiantur matutini. Primam priuatim cantent eodem die, similiter Tertiam, Sextam, Nonam, & vesperam communiter in choro stantes, similiter & completam.

Ordo in die Parasceues.

Feria sexta Parasceues, quæ & sexta sabbati dicitur, Missa non cantatur, sed neque in sabbato sancto, vsque ad vigiliam noctis. In ipso autem die, hoc est, feria sexta, hora quinta, deportatur lumina, ut supra, ab archidiacono seu preposito, & illuminentur lampades septem, vel (ut alius Ordo vult) illuminentur inde duæ candelæ ad altare vbi officium agit. Cõueniunt autem omnes ecclesiastici, nec non & laici, & procedit Dominus episcopus, vel qui vicem illius tenuerit in ecclesia statuta infra urbem, non tamen in maiore ecclesia, vbi mos est salutariter salutare crucem. Et preparent se presbyteri, & archidiaconi, & diaconi, vel ceteri, quantum opus est ad ministrandum domino pontifici ad Missam cum cantoribus & reliquis ministris, vestibus quadragesimalibus induti, scilicet, planetis fulcis, non nudis pedibus, non enim licet presbyterum, diaconum, vel acolytum ad altare ministrare per nudos pedes. Procedentes itaque de sacrario vsque ad altare absque vilo cantu, prostrato omni corpore in terram diutius, oratioe completa, atque osculato altari, vadunt ad sedem pontificis more solito. Et mittitur paruum linteam super altare nudum de sub Euangelio. Ante Euangelium verò non portentur candelæ vel incensum. Et dum veniens pontifex de sacrario processerit ante altare ad orandum super oratorium, sicut mos est, statim, ut surrexerit, cum silentio ascendat ad sedem. Quo sedente, statim ut aueruerit archidiaconus subdiacono, subdiaconus ascendit

ad legendum, & legitur lectio prima in Olee prophetia: In tribulatione sua manē confurg. Et post lectionem cantatur canticum, Dñe audiui: Cum quatuor versibus suis. Et dicit pōtifex, Orem⁹. *Diaconus, Fleſtamus genua. Poſtea, leuate. Et dat orationem: Deus à quo & Iudas reatſi ſui pœnam. Qui tecum viuit. Deindè ſequitur altera lectio in Exodo: Dixit Dominus ad Moifên & Aaron. Poſtquã ſequitur tractus, Qui habitat. Cantant hîc aliqui tractum nuperrimè compilatum, Eripe me Domine ab homine malo. Quo finito, legitur abſque vlla ſalutatioe, Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti ſecundùm Iohannem: Egreſſus Ieſus trans Iordanem Cedron. Nec incenſum ibi portatur. Hac expleta, ſtatim duo diaconi nudant altare ſindone, quæ priùs fuerat ſub Euangelio poſita, in modum furatſi. Aliqui verò anteq̃ legatur paſſio Domini, præparant ſindones duas ſibi inuicem cohærentes, & in eo verſu, vbi legitur, Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, ſcindunt hincindè ipſas ſindones deſuper altare in modum furantis, & ſecum auferunt. Tûc venit pōtifex ante altare, ſiue, vt in alio ordine legitur, tranſit in dexterã partem eccleſiæ infra thronum, & dicit: Oremus. Et diaconus, Fleſtamus genua. & orat diutiſſimè. Et diaconus, Leuate. Et dicit orationes ſolennes ad Hieruſalem.*

Oremus, dilectiſſimi nobis, inprimis pro eccleſia ſancta dei. Et ceteras per ordinem, ſicut in libro Sacramentorum continetur, ſicut ſuprà in quarta feria pronunciant diacono, *Fleſtamus genua*, niſi pro Iudæis tantùm non fleſtantur genua.

Oremus. *Fleſtamus genua.*

Omnipotens ſempiternè Deus, qui gloriam tuam. *Leuate. Per eundem.*

Oremus & pro beatiſſi. Papa noſtro. Oremus. *Fleſtamus.*

Omnipotens ſempiternè Deus, cuius iudicio. *Leuate. Per Dominum.*

Oremus & pro omnibus episcopis. Oremus. *Fleſtamus.*

Omnipotens ſempiternè Deus, cuius ſpiritu. *Leuate. Per Dominum.*

Oremus & pro Chriſtianiſſimo. Ore-

mus. *Fleſtamus.*

Omnipotens ſempiternè Deus, in cuius manu. *Leuate. Per Dominum.*

Orem⁹ & pro catechumenis noſtris. Oremus. *Fleſtamus.*

Omnipotens ſempiternè Deus, qui eccleſiam tuam. *Leuate. Per Dominum.*

Oremus dilectiſſimi nobis. Oremus. *Fleſtamus.*

Omnipotens ſempiternè Deus, mœſtorum coſolator. *Leuate. Per Dominum.*

Oremus & p hæreticis. Oremus. *Fleſtamus.*

Omnipotens ſempiternè Deus, qui ſaluas omnes. *Leuate. Per.*

Oremus & pro perfidiſ Iudæis, vt de. Oremus.

Omnipotens ſempiternè Deus, qui etiã Iudaicam perfidiam. *Per.*

Oremus & p paganis, vt Deus. Oremus. *Fleſtamus.*

Omnipotens ſempiternè Deus, qui non mortem peccatorum. *Leuate. Per.*

Subdiaconi autem ſtent retro altare, vertentes ſe ad altare, & ibi ſicut cæteri flectentes genua, non tamen terga vertentes altari. *Quas vt finièrit, omnes tacitè exeunt foràs.*

Notandum verò eſt, quia in Romana eccleſia extinguitur totus ignis in hac feria hora ſexta, & reaccèditur hora nona.

Presbyteri verò eccleſiarum, ſiue de vrbe, ſeu de ſuburbanis, vadunt per eccleſias ſuas, vt hoc ordine hora nona cûcta vſq; ad veſperum faciant, hoc tantùm mutantes, vt vbi pōtifex nominat apoſtolicum, ipſi nominèt episcopum ſuũ.

Ad veſperum verò tam in eccleſia, vbi pontifex dicit oratiõem, quàm & in ceteris eccleſijs preſbyterorũ, poſt orationes præparatur crux ante altare, interpoſito ſpatio inter ipſam & altare, ſuſtètata hincindè à duobus acolytis, poſito ante eam oratio. In cuius laudem dicit, *ἀγιοσ, cum verſibus iſtis:*

Popule me⁹; qd feci tibi? aut in quo Mich. 6. contriſtaui te? reſponde mihi. Quia Num. 14. eduxi te de terra Aegypti, parãſti crucẽ ſaluatori tuo.

ἀγιοσ ὁ θεὸσ, ἀγιοσ ισχυροσ, ἀγιοσ ἀθάνατοσ, ἐλεησοσ ημῶσ.

Sanctus

Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus & immortalis, miserere nobis.

Quia ego eduxi te per desertum quadraginta annos, & manna cibavi te, & introduxi in terram fatiſ bonam, parãſti crucẽ ſaluatori tuo.

Quid vltra debui facere tibi, & nõ feci? ego quidem plantaui te vineam meã fructu decoram, & tu facta es mihi nimis amara: aceto nanq; ſitim meam potãſti, & lancea perforãſti latus ſaluatori tuo.

Canunt aliqui ad ſalutandam crucẽ etiã hoc reſponſorium ſancti Ambroſij, ex perſona ſanctæ Mariæ: Vadis propitiator ad immolandum pro omnibus: non tibi occurrit Petrus, q dicebat, Pro te moriar: reliquit te thomas, qui clama- bat, dicens: Omẽs cum eo moriamur. & nullus de illis, ſed tu ſolus duceris, qui immaculatam me conſerãſti: filius & Deus meus. Verſ. Venite & videte Deũ & hominem pendentem in cruce. Qui. Sequitur antiphona: Ecce lignum Crucis, in quo ſalus mundi pependit: venite, adoremus. *Psal. Beati immaculati.*

Interea venit pontifex ſolus, & adoratã deo ſculatur crucẽ. Deindè episcopi, preſbyteri, diaconi, ac ceteri per ordinẽ, deindè populus.

Oratio ad crucẽ Domini in prima genuflexione

Domine Ieſu Chriſte, Deus verus: de Deo vero, qui pro redemptione generis humani ſerpentina ſuaſione decepti, mūdum erroribus implicatum illuminare, & crucis patibulo ſubire voluisti, vt & lignũ ſigno vinceret, & peccati hereditariam mortem, morte potẽtiſſima ſuperares, exaudi me miſerum & indignum proſtratum ante oculos tuæ benigniſſimæ maiestatis, & adorantem te, & benedicentem nomen tuum ſanctum atq; terribile, & concede mihi tepuro corde ſapere, te laudare, te prædicare, & per vexillum huius ſanctæ crucis, quam hodiẽ in tuo nomine adoraturus adueni, mentem meam corpusque ſanctifica, ſento fidei tuæ me circuntege, galeam ſalutis mihi impone, gladio ſpiritali accinge, vt contra hoſtem ne-

quiſſimũ bellaturus, & tuæ munier miſerationis auxilio, & ſalutiferę crucis vexillo, cunctiq; tuo ſancto nomine inſigniti, ab hoſtis perfidi ſint incurſione ſecuri. Per te Chriſte Ieſu, qui viuis.

Oratio in ſecunda genuflexione.

Deus qui Moifẽ ſamulo tuo in via ſiqualentis eremi ſerpentem aneũ in media populi multitudine, ad liberãdas lætali veneno infectas animas, ex altare iuſſiſti, vt ſi quis mortifero vulnere aſſictus, ad eum reſpiceret, & venenũ exitiale euaderet, & optatę ſalutis vitam adipiſceretur: ſignificans teiſpũm futura longè poſt curricula, pro tui ſalute plaſmatis, crucis extollendũ patibulo: vt quos diabolus armis inuidię captiuauerat, tua deſiderabilis paſſio ad patriã reuocaret, cõcede tam mihi miſero & peccatori, quãm omnibus tuo cruore mercatis, qui hodiẽ ſanctam paſſiõem tuam ſupplices venerãtur, lignumq; vitę adorant, vt diabolicas inſidias te adiuuante vincamus, & eterne vitę participes eſſe mereamur. Qui cum patre.

Oratio in tertia genuflexione.

Domine Ieſu Chriſte, qui nos per crucis paſſionem hodierna die de diabolica ſeruitute liberaſti, vt quo die hominem condideras, eodem & reformares: exaudi me miſerum & peccatorẽ coram hoc ſignaculo crucis conſitentẽ, & deprecantem, vt huius venerabilis & vitalis ligni tuitione munitus, & hoſtis nequiſſimi ignea tela repellere, & ab inſictis euacuare vulnerib⁹, & ad vitam eternam valeã peruenire. Per te ſaluator mundi, qui cum patre & ſpiritu ſancto. Pontifex verò redit ad eundem, vſquedũ omẽs ſalutent crucẽ. Nam ſalutante pontifice vel populo crucẽ, cantatur ſemper antiphona: Ecce lignũ crucis, in quo ſalus mundi pependit: venite, adoremus. Cum *psal. centefimo decimo octauo, beati immaculati in via. Vt ſuprà. Item antiphõa: Crucẽ tuam adoramus domine, & ſanctam reſurrectionem tuam laudamus & glorificamus: ecce enim propter crucẽ venit gaudiũ in vniuerſo mundo. psal. Deus miſereat noſtrũ. Item antiphona: Dum fabrica-*

tor mundi mortis supplicium pateretur in cruce, clamans voce magna tradidit spiritum: & ecce velum templi diuisum est, monumenta aperta sunt: terræ motus enim factus est magnus, quia mortē filij Dei clamabat mundus se sustinere non posse. Aperto ergo lācea militis latere crucifixi Domini, exiuit sanguis & aqua in redemptionem salutis nostrę. O admirabile precium, cuius pondere captiuitas redempta est mundi, tartarea cōtracta sunt claustra inferni, aperta est nobis ianuua regni. Vnde sup.

Cruce fidelis, inter omnes
Arbor vna nobilis:
Nulla siluatalem profert
Fronde, flore, germine.
Dulce lignum dulces clauos,
Dulce pondus sustinet.

Clero psequēte eundē versum.

Pange lingua gloriosi
Prælium certaminis,
Et super crucis trophæo
Dic triumphum nobilem,
Qualiter redemptor orbis
Immolatus vicerit.

De parentis protoplasti
Fr̄ aude factōr condolens,
Quando pomi noxialis
Mor suū mortem corrui,
Ipse lignura tunc notauit,
Moris damna vt solueret.

Hoc opus nostrę salutis
Ordo depoposcerat,
Multiformis proditoris
Ars vt artem falleret:
Et medelam ferret indē,
Hostis vnde leserat.

Quando venit ergo sacri
Plenitudo temporis,
Missus est ab arce patris
Natus, orbis conditor,
Atque ventre virginali,
Caro factus, prodijt.

Vagit infans inter arcta
Conditus præsepia.
Membra pannis inuoluta
Virgo mater alligat,
Et pedes, manus & crura
Stricta cingit fasciā.

Lustra sex quātam peracta,
Tempus implens corporis,

Se volente natus ab hoc,
Passioni deditus,
Agnus in crucis leuatur
Immolandus stipitem.

Hic acerum, fel, arundo,
Sputa, clauis, lancea,
Nixit corpus perforatur,
Sanguis vnde profluit:
Terra, pontus, astra, mundus,
Quo lauantur flumine.

Electe ramos arbor alta,
Tensa laxa viscera,
Et rigor lentescat ille,
Quem dedit natiuitas,
Et superni membræ regis,
Miri tendas stipite.

Sola digna fuisti
Ferre precium seclī.
Atque portum præparare
Nauta mundo naufragio,
Quem sacer cruor perunxit,
Fusus agni corpore.

Sit patri, natoq; summo
Gratia cum spiritu,
Sempiterna Trinitati
Laus, salus & gloria,
Que creauit, que redemit,
Queq; nos illuminat.

Ille verò verficulis in finem perductis, & cruce salutata, & in suo loco reposita, duo subdiaconi & presbyteri duo priores intrant in sacrarium, vel vbi positū fuerit Corpus Domini, quod pridē remansit, ponentes illud in patenam. Et subdiaconus teneat ante ipsos calicem cum vino non consecrato, & alter subdiaconus patenam cum corpore Domini. Quibus tenentibus, accipit vnus presbyter prior patenā, & alter calicem, & defertur super altare nudatū. Tunc descendens pontifex ante altare, inclinat se, & iterum eleuans, dicit Oremus. Præceptis salutaribus moniti. Finita in antea, Pater noster: Sequit̄, Libera nos, quæsumus Domine, ab omnibus malis præteritis, præsentibus & futuris, & intercedente beata & gloriosa semper virgine Dei genitrice Maria, & beatis apostolis tuis, Petro & Paulo atq; Andrea, cum omnibus sanctis, da propitiū pacē in dieb; nostris, vt ope misericordię tuę adiuti, & à peccato sumus semper liberi,

& ab omni perturbatiōe securi: Per dñm nostrū: Vsq; per omnia secula seculorū. Cū verò dixerint, Amē: sumit de sancta, & ponit in calicem nihil dicens, nisi forte aliquid secretē dicere voluerit. Pax domini, non dicit, quia non sequuntur oscula circunadstantium. Sanctificatur autem vinum non cōsecratum, per sanctificatum panem, & communicant oēs cum silentio. Et sic expleta sunt vniuersa. Et post paululū, vesperos dicit vnusquisq; priuatim, & sic vadunt ad mēsam.

Ordo in nocte sabbati sancti.

In sabbato sancto ad vigiliis media nocte surgendum est, & similiter, vt in parasceue fiunt omnia. Dicantur nouem psalms cum responsorijs. Tres lectiōnes legantur de lamentatiōibus Hieremias prophetę, sinē pronuntiatione Aleph, Beth, & reliquorum, ab eo loco vbi dicit: Misericordię Domini multę, vsq; ad finem. Et tres de Apostolo, vbi ait in epistola ad Hebręos, Christus assistens pontifex. Secunda lectiō, Vbi enim testamentum. Tertia, Vmbram enim habens lex bonorum futurorum. Deindē legatur homilię sanctorum patrum, ad ipsū diem pertinentes. Et in candelis accendendis vel extinguis, sicut superius habetur.

Item ordo de sabbato sancto in die: primum, qualiter catechizantur infantes.

Sabbati verò die sancto, ac solemnissimo, primo manē ornetur ecclesia cum omnibus vtensilibus suis. Post tertiam deniq; horam sabbati procedant ad ecclesiam, qui baptizandi sunt, cum patrinis & matrinis, & ordinentur ab acolyto per ordinem, sicut scripti sunt, masculi in dexteram partem, fœminę verò in sinistram: & tunc, qui possunt, reddunt orationem Dominicam, & symbolum, siue patrinis pro ipsis, atque matrinis eorum, qui eos suscepturi sunt. Et faciens crucem sacerdos cum pollice in frontibus singulorum, dicit: In nomine Patris, & Filij, & Spiritūs sancti. Postea impōsita manu super capita singulorum, dicit hanc orationem ad ca-

techizandos infantes:

Nec te latet, Satanas, imminere tibi pœnas, imminere tibi tormenta, imminere tibi diem iudicij, diē supplicij sempiterni, diem qui venturus est velut clibanus ardens, in quo tibi atq; vniuersis angelis tuis eternus veniet interit. Proinde damnate atque damnande, da honorem Deo viuo & vero, da honorem Iesu Christo filio eius, & spiritui sancto, in cuius nomine atq; virtute præcipio tibi, quicumq; es, spiritus imitide, vt ex eas & recedas ab hoc famulo DEI, N. quem hodiē dñs noster Iesus Christus ad suam sanctam gratiam & benedictionem, fontemq; baptismatis dono vocare dignatus est, vt fiat eius templum per aquam regenerationis in remissionem omnium peccatorum: In nomine Dñi nostri Iesu Christi, qui venturus est iudicare viuos & mortuos & seculum per ignem. Ipsa expleta, tãgit presbyter singulorū nares & aures de sputo oris sui, & dicit vnicuiq; ad aurem dexteram, Ef-feta, quod est, adaperire, in odorem suauitatis. Ad sinistram: Tu autem effugare diabole, adpropinquabit enim iudicium Dei. Postea verò tangit eis pectus, & inter scapilium de oleo sancto crucem faciendo cum pollice, & vocatis nomine singulis, dicit: Abrenuncias satanę? Resp. Abrenuncio. Et omnibus operibus eius? Resp. Abrenuncio. Et omnibus pompis eius? Resp. Abrenuncio. Et ego te linio oleo salutis in Christo Iesu Dño nostro in vitam eternam. Ref. Amē. Hoc expleto, ambulat in circuitu imposta manu super capita eorum, decantando excelsa voce: Credo in vnum Deum patrem, & reliqua. Deindē vertit se ad fœminas, & facit similiter. postea dicitur eis ab archidiacono: Orate electi, flecite genua. Et post paululū dicit, Leuate. Complete orationem vestram in vnum, & dicite, Amen. Et respondēt omnes, Amen. Iterum admonentur ab archidiacono his verbis, catechumeni recedat. Si quis catechumenus est, recedat. Omnes catechumeni exeant foras. Iterum dicat diaconus: Filij charissimi, reuertimini in locos vestros, expectates horā qua possit circa vos Dei gratia baptismum operari.

Ipso die, hora septima, ingrediuntur sacrarium pontifex, sacerdotes, & Leuita, & induunt se vestimentis solennissimis, cum quibus vigilias sanctas celebrare debent: diaconi dalmaticis, subdiaconi lineis aut fericis albis, & deportet prior mansionariorum in manu sua, ut possit ex eo cereus accendi. Et procedant simul omnes de sacrario foris basilicam ordinatim, & accenso cereo in loco mundo, pontifex siue presbyter, faciens super eum crucem, benedicit eum humili voce, ita ut à circumstantibus possit audiri: schola interim cantante septem psalmos penitentiae, hoc modo incipiens: Dominus vobiscum. Ref. Et cum spiritu tuo. OREMVS.

Deus mundi conditor, author luminis, siderum fabricator: Deus, qui iacentem mundum in tenebris, luce perspicua reexisti: Deus, per quem infabili potentia omnium claritas sumpsit exordium, te in tuis operibus inuocantes, in hac sacratissima noctis vigilia de donis tuis tuæ suppliciter offerimus maiestati, non adipem carnis pollutum, non profana vntione vitiatum, non sacrilego igne contactum: sed cera atq; stuppa constructa, in tui nominis honore succensum, obsequio religiose deuotionis offerimus. Magnum igitur mysterium, & noctis huius mirabile sacramentum dignis necessè est laudibus cumulari, in quo dominicæ resurrectionis miraculo diem sibi introductum tenebræ inueterate senserunt, & mors quæ olim fuerat æterna nocte, damnata, in fonte veri fulgoris & lumine, captiuâ se trahi dominicis triumphis obstupuit, & quod præuaricante protoplasto, tenebrosa psumptione fuerat in seruitutem damnatum, huius noctis miraculo, splendore libertatis irradiat. Ad huius ergo festiuitatis reuerentiam feruore spiritus descendentes, quantum deuotio humana exiit, tibi fulgore flamarum placita luminaria exhibemus, ut dum hæc fide integra persoluantur creaturæ tuæ etiã pconia extollantur: Flammæ lux quippe dicenda est, per quam potestas Deitatis Moisi apparere dignata est, quæ de terra seruientis populo exeunti, salutifero

lumine ducatum exhibuit, quæ tribus pueris in camino sententia tyranni depositis, vitam blandimentis mollioribus referuauit. Nam ut præcedere huius gratia luminis, tenebrarum horror excluditur: ita domine lucescente maiestatis tuæ imperio, peccatorum sarcinæ diluuntur. Cum igitur huius substantiæ miramur exordium, apud necesse est laudemus originem. Apes verò sunt frugales in sumptibus in procreatione castissimæ: Aedificant cellulas cereo liquore fundatas, quibus humanæ peritiæ ars magistra non coequatur. Legunt pedibus flores, & nullum damnum floribus inuenitur. Partus non edunt: sed ore legentes, concepti scetus reddunt examina, sicut exemplo mirabili Christus ore paterno processit. Fœcunda est in his sine partu virginitas, quam vtique Dominus sequi dignatus, carnalem se matrè habere virginitatis amore constituit. Talia igitur Domine digna sacris altaribus tuis munera offeruntur, quibus te letari religio Christiana non ambigit. Qui viuus.

Alia.
Domine sancte, pater omnipotens, æterne, in nomine tuo, & filij tui Domini nostri Iesu Christi, & spiritus sancti benedicimus huic ignem, & eum cum cera & omnibus eius alimonij sanctificamus, & signo crucis Christi Iesu filij tui altissimi signamus, ut intus vel foris accensus, non quod nocet incendat, sed omnia ad vsum hominum necessaria calefaciat siue illuminet, & quæ ex hoc igne fuerint conflata vel calefacta, sint benedicta, & omni humanæ salutis vitia, ut non cum Nadab & Abiu, igne tibi offerentibus alienum, incédamur, sed cum Aaron pōtifice & filijs eius Eleazaro & Ithamaro, hostias tibi pacificas, sancti spiritus igne adatas, immolare valeamus, & semper eiusdem spiritus sancti igne vitia nostra vne, cordaque lucis sciētæ tuæ illumina, & animas nostras fidei calore clarifica. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum in vnitatem eiusdem.

Tunc ascenditur ex eo cereus positus in arundine, & deportatur ab episcopo seu abbate, vel preposito, & procedunt si-

simul omnes de loco benedictionis in ecclesiam cum ipso cereo silentio nihil cantantes, prosequente eum omni populo, sicut supra. Aliqui tamen hinc cantant hymnum Prudentij.

VERSVS.

*Inuentor rutili dux bone luminis,
Qui certis vicibus tempora diuidis:
Merso sole chaos ingruit horridum,
Lumen reddo tuis Christe fidelibus.*

Schola eundem versum psequete.

*Quantis in numero sidere regiam,
Lumariq; polum lampade pinxeris,
Incussu, silicis lumina nos tamen
Morsiras saxigeno semine quarere. Inuē.*

*Nè ne sciret homo spem sibi luminis
In Christi solido corpore conditam,
Qui dici stabilem se voluit per am,
Nostris igniculis vnde genus venit. Inuē.*

*Pinguis quos olei rore madentibus
Lychnis, ac facibus pascimus aridis,
Quin & sila fauis cirpea florais,
Presso melle prius collita fingimus. Inuē.*

*Viuax flamma vigor, seu caua testula
Succum lineolo suggerat ebrio,
Seu pinus piceam fert alimoniam,
Seu ceræ teretis stuppa calens bibit. Inuen.*

*O res digna, Deus, quam tibi roscida
Noctis principio grex tuus offerat,
Lucem, quæ tribus nil preciosius:
Lucē, quæ reliqua præmia cernimus. Inuē.*

*Tu lux, ver a oculis, lux quoque sensibus,
Intus tu speculum, tu speculum foris,
Lumen, quod famulans offero, suscipe
Tinctum pacifici cbrismatis vnguine. Inu.*

*Per Christum genitum sumo pater tuum,
In quo visibilis stat tibi gloria.
Qui noster Dominus, qui tuus vnicus
Spirat de patre cor de paracleti. Inuē.*

*Per quem splendor, honor, laus, sapientia,
Maiestas, bonitas, & pietas tua,
Regnum confirmat numine triplici,
Texens perpetuis secula seculis.*

Amen.

Tunc illuminentur ex eodem lumine septem lampades ante altare, quæ tamen prius sine lumine erunt, ita compositæ, ut absq; vilo impedimento possint accendi. Cereus verò magnus, qui benedicendus est, ponitur in candelabro ante altare in medio ecclesiæ, congre-

gato hinc inde omni clero seu populo.

Deinde veniens archidiaconus facit crucem in eo, & illuminat illum de nouo igne, & humiliter inclinatus, rogat vnum de sacerdotibus vel Leuitis, qui ibidem reuerenti adstet, pro se orare, atq; ut surrexerit, completur ab eo benedictio cerei prima, quasi in modum legitis ita:

Benedictio cerei.

Exultet iam angelica turba caelorum, Exultent diuina mysteria, & p tanti regis victoria, turba insonet salutaris. Gaudeat se tellus tantis irradiatam fulgoribus, & æterni regis splendore illustrata, totus orbis se sentiat amiffisse caliginem. Lætetur & mater ecclesia, tanti luminis adornata fulgoribus, & magnis populorum vocibus hæc aula resultet. Quapropter adstet vos fratres charissimi, ad tam miram sancti huius luminis claritatem, vnâ mecum queso Dei omnipotentis misericordiam inuocate, ut qui me non meis meritis intra Leuitarum numerum dignatus est aggregare, luminis sui gratiam infundendo, cerei huius laudem implere præcipiat. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium suum, qui cū eo viuunt & regnant Deus in vnitatem spiritus sancti.

Postea dicit ipse archidiaconus eleuata in altum voce: Per omnia secula seculorum. Ref. Amen. Dominus vobiscum. Ref. Et cum spiritu tuo. Sursum corda. Respon. Habemus ad Dominum. Gratiâ agamus domino deo nostro. Respo. Dignum & iustum est. Inde verò accedit in consecrationem cerei, decantando quasi canonem ita:

Verè dignum & iustum est, inuisibilem Deum omnipotentem, patrem, filiumq; eius vnigenitum, dominum nostrum Iesum Christum, toto cordis ac mentis affectu, & vocis ministerio personare, qui pro nobis æterno patri Adæ debitum soluit, & veteris piaculi cautionem pro cruore deterfit. Hæc sunt enim festa paschalia, in quibus verus ille agnus occidit, eiusque sanguine postes consecrantur. Hæc nox est, in qua primum patres nostros filios Israel eduxisti de Aegypto, quos

quos postea rubrum mare sicco vestigio transire fecisti. Hæc igitur nox est, quæ peccatorum tenebras columnæ illuminatione purgavit. Hæc nox est, quæ hodiè per vniuersum mundum in Christo credentes à vitijis seculi, & caligine peccatorum segregatos, reddit gratiæ, sociatq; sanctitati. Hæc nox est, in qua destructis vinculis mortis, Christus ab inferis victor ascendit. Nihil enim nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset. O mira circa nos tuæ pietatis dignatio. O inestimabilis dilectio charitatis: vt feruum redimeres, filium tradidisti. O beata nox, quæ sola meruit scire tempus & horam, in qua Christus ab inferis resurrexit. Hæc nox est, de qua scriptum est: Et nox vt dies illuminabitur, & nox illuminatio mea in delicijs meis. Huius igitur sanctificatio noctis fugat scelera, culpas lauat, & reddit innocentia lapsis, mœstis lætitiã. Fugat odia, concordia parat, & curuat imperia. In huius igitur noctis gratia, suscipe sancte pater incensum huius sacrificium vespertinum, quod tibi in hac cerei oblatione solenni p ministrorum manus de operibus apum sacrosancta reddit ecclesia. Sed iam columnæ huius præconia nouimus, quam in honorem DEI rutilans ignis accendit: Qui licet sit diuisus in partes, mutuat luminis detrimenta non nouit. Alitur liquentibus ceris, quas in substantia preciosæ huius lampadis apes mater eduxit. O verè beata nox, quæ expoliãuit Aegyptios, ditauit Hebræos: nox, in qua terrenis cælestia iunguntur. Oramus te Dñe, vt cereus iste in honore nominis tui consecratus, ad noctis huius caliginem destruendam in deficiens perseueret, atque in odorem suauitatis acceptus, supernis luminaribus miscet. Flammas eius lucifer matutinus inueniat: Ille, inquam, lucifer, qui nescit occasum: Ille, qui regressus ab inferis, humano generi serenus illuxit. Precamur etgò te Domine, vt nos famulos tuos, omnem clerum, & deuotissimum populum, vnà cum beatissimo papa nostro, N. & gloriosissimo rege nostro N. eiusq; nobilissima coniuge, N. necnon & antistite nostro in his paschalibus gaudijs conseruare dignerit

ris, per eundem Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuuit & regnat Deus in unitate Spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Amē. Cereo benedicto, illic illuminentur ab eodem in duobus candelabris alij duo cerei statuarum hominis habentes, & de ipso nouo & benedicto igne accendunt in omni domo, quia omnis ignis anterior, qui tunc ardebat, extingui debet. Et hic ordo cerei benedicendi in forensibus ciuitatibus agitur. Nam in catholica ecclesia infra ciuitatem Romanam nõ sic benedicuntur: sed manè primo sabbato sancto venit archidiaconus in ecclesiam, & fundit ceram in vas mundum maius, & miscitat ibidem oleum, & benedicit ceram, & ex ea fundit similitudinē agnorum, & seruat eos in loco mundo.

Benedictio cerei.

Benedic Domine Iesu Christe hanc creaturam cerei supplicantibus nobis, & infunde ei per virtutē sanctæ crucis tuæ benedictionem celestem, vt qui eam ad repellendas tenebras humano generi tribuisti, talem signaculo sanctæ crucis tuæ fortitudinē & benedictionē accipiat, vt in quibuscunq; locis accensa siue posita fuerit, discedat diabolus & contremiscat, & fugiat pallidus, cum omnibus ministris suis de habitaculis illis, nec præsumat amplius inquietare vel illudere seruientes tibi. Qui cum DEO patre.

Alia.

Benedico te cera in nomine sanctæ Trinitatis, vt sis vbique; diaboli effugatio, atque omnium contubernalium suorum exterminatio, adiuuante eadem sancta & indiuidua Trinitate, q̄ in unitatis essentia viuuit & regnat deus. In octaua verò paschæ datur ipsi igni: ab archidiacono in ipsa ecclesia post Missam & communionem populo, & ex eis faciunt incensum accendi ad suffumigandum in domibus suis pro quacunq; tribulatiōe eis euenerit necessitas. Similiter & in forensibus ciuitatibus de cereo faciunt. Qui cereus per octo dies neophytorum præcedit pontificem, qui est caput populi. Cùm autem pontifex siue presbyter fuerit

rit paratus, expectet clerus in ordine suo in choro vsq; dùm eis iussum fuerit obuiam illi venire, vt in ecclesiã intret: eoq; veniente ad sedem suam, vel si in sacratio sedere voluerit, alius presbyter dicat orationes ad altare per lectiones. Antea verò quàm legantur lectiones, accipiant duo notarij supra scriptos cereos accensos, & teneant illos, vnus in dextro cornu altaris, alter in sinistro vsq; ad fontes. Deinde ascendens lector in ambonem legere, non pronunciat, lectio libri Genesis: sed sic inchoat, In principio creauit Deus cælum & terram, planē. Et oēs alias lectiones similiter inchoat. Et ante, In principio, non dicit episcopus orationem. Ea perlecta, dicit episcopus aut presbyter absq; salutatione, Oremus. Et diaconus non dicit, Flectamus genua. Sequitur oratio:

Deus qui mirabiliter creasti hominē, & mirabilius redemisti, da nobis quesumus contra oblectamenta peccati, mentis ratione persistere, vt mereamur ad gaudia æterna peruenire. Per. Sequitur lectio secunda de libro Exodi: Factum est in vigilia matutina. Postea canticum, Cantemus domino. Sequitur sacerdos & dicit: Oremus: Deus, cuius antiqua miracula etiã. Deinde tertia lectio Esaię prophete: Apprehendem septem mulieres vnũ. Sequitur cant. Vinea facta est. Dicit sacerdos, Oremus: Deus qui nos ad celebrandum paschale sacramentum. Sequitur lectio quarta Esaię prophete: Hæc est hæreditas dñi. Canticum, Attēde cælum. Sequitur oratio: Deus qui ecclesiam tuam per gentium uocationem. Canticum, Sicut ceruus. Sequitur oratio: Concede, quesumus, omnipotens Deus, vt qui festa paschalia agimus.

Alia oratio de eodem Psalmo: Omnipotens sempiternus Deus, respice propitius ad deuotionem.

Interim autem dum lectiones leguntur, presbyteri catechizent infantes, qui non sunt catechizati, & preparēt ad baptizandum. Expletis autem lectionibus vigiliarum Paschæ per ordinem cum canticis ad ipsum diem pertinentibus & cū reliquo officio, statim venietes duo acolyti, tenentes ampullas in manibus suis

de chrismate & oleo sancto coopertas, & stantes in dextro cornu altaris, procedunt pontifici siue presbytero obuiam, pergenti ad fontes: Secundus verò scholæ, tenet vas aureum in manu sua sinistra super planetã, vnde pontifex mittat chrisma in fontem. Tunc deinde schola descendit ad fontes ad litaniam faciendã, expectantes pontificem, & iussi faciunt litaniam septenam. Deinde procedit pontifex de ecclesiã benedicendo cum omni decore & ordine sacerdotum, cum litaniam quina, prosequente cum clero, vel populo vsq; ad fontes, sustentatus à duobus diaconibus præcedentibus ante eum notarijs cum duobus cereis ardentibus, qui antea fuerant illuminati, statuarum hominis habentibus in altum, cum thuribulis & thymiamatibus. Et illi duo cerei vel cereostata illo die semper ante ipsum pcedunt vsq; dùm pontifex fuerint finita. Et vt ventum fuerit ad agnus Dei, semp illud cantant, vsq; dùm pontifex quidē annuit eis vt sileant. Expleta autem litaniam ante fontem, adstante omni clero vel populo in circuitu fontis, facto silentio, benedicturus fontem hora iam nona, vt mos est, dicit pontifex orationem dominicam:

Pater noster qui es in cælis, sanctificet nomen tuum: Adueniat regnum tuum: Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Et nē nos inducas in tentationem, Sed libera nos à malo. Amen.

Credo in deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ: & in Iesum Christum filium eius vnicum, dominum nostrum: qui cœptus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgine: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus: descendit ad inferna, tertia die resurrexit à mortuis: ascendit ad cælos, sedet ad dextram dei patris omnipotentis: inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Credo in spiritum sanctum, sanctã ecclesiam catholicã, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternã. Amen.

Quo finito, istum dicat versum: Quoniam apud te est fons vitæ. Responsio. Et in lumine tuo. Deinde, Dominus vobiscum. Quod nusquam aliis in isto officio dicendum est. Resp. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Omnipotens sempiternæ Deus, adesto magnæ pietatis tuæ mysterijs, adesto sacramentis, & ad creando nos novos populos, quos tibi fons parturit, spiritum adoptionis emitte, vt quod nostræ humilitatis gerendum est ministerio, virtutis tuæ impleatur effectus. Per. Item aliam quasi præfationem decantet:

Deus qui inuisibili potentia sacramentorum tuorum mirabiliter operaris effectum, & licet nos tantis mysterijs exequendis simus indigni, tu tamen gratiæ tuæ dona non deserens, etiã ad preces nostras aures tuæ pietatis inclinas. Deus, cuius spiritus super aquas inter ipsa mundi primordia ferebatur, vt iam tunc virtutem sanctificationis aquarum natura conciperet: Deus, qui nascentis mundi crimina per aquas ablucens, regenerationis speciem in ipsa diluuij effusione signasti, vt vnus eiusdemq; elementi mysterio, & finis esset vitij, & origo virtutibus: respice Domine in faciem ecclesiæ tuæ, & multiplica in ea regenerationes tuas, qui gratiæ tuæ affluentis impetu lætificas ciuitatem tuam, fontemque baptismatis aperis toto orbe terrarum gentibus in nouandis, vt tuæ maiestatis imperio sumat vnigeniti tui gratiam de spiritu sancto.

Hic primam crucem faciat cum manu sua, diuidens aquas in modum crucis.

Qui hanc aquam regenerandis hominibus præparatam, arcana sui luminis admixtione foecundet, vt sanctificatione concepta ab immaculato diuini fontis vtero, in nouam renata creaturam, progenies cælestis emergat, & quos aut lexus in corpore, aut ætas discernit in tempore, omnes in vnâ pariat gratia mater infantiam, procul ergo hinc, iubente te Domine, omnis spiritus immundus abscedat, procul tota nequitia diabolicæ fraudis abstat:

Nihil hinc loci habeat contrariæ virtutis admixtio, non insidiando circunuolet, non latendo surripiat, non inficiendo corrumpat. Sit hæc sancta & innocens creatura, libera ab omni impugnatoris incurfu, & totius nequitie purgata discessu. Sit fons viuus, aqua regenerans, vnda purificans, vt omnes hoc lauacro salutifero diluendi, operante in eis spiritu sancto, perfectæ purgationis indulgentiam consequantur.

Hic secundam crucem faciat.

Vnde benedico te creatura aque per Deum viuum, per Deum sanctum, qui te in principio verbo separauit ab arida, cuius spiritus super te ferebatur, qui te de paradiso manare, & in quatuor fluminibus totam terram rigare præcepit, qui te in deserto amaram suauitate indita fecit esse portabilem, & sitienti populo de petra produxit.

Hic tertiam crucem faciat.

Benedico te & per Iesum Christum filium Dei vnicum dñm nostrum, q te in Chana Galilææ signo admirabili sua potentia conuertit in vinum, qui pedibus super te ambulauit, & à Iohanne in Iordane in te baptizatus est, qui te vnâ cum sanguine de latere suo produxit, & discipulis suis iussit, vt credentes baptizarentur in te, dicens: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti.

Hic mutat vocem.

Hæc nobis præcepta seruatis tu Deus omnipotens clemens adesto, tu benignus adspira, tu has simplices aquas tuo ore benedico, vt præter naturalem emundationem, quam lauandis possunt adhibere corporibus, sint etiã purificandis mentibus efficaces.

Hic deponitur cereus benedictus in fontem, & sacerdos dicat celsa voce:

Descendat in hanc plenitudinem fontis virtus spiritus tui, totamque huius aque substantiam regenerandi foecundet effectus. *Hic tollitur cereus.* Hic omnium peccatorum maculæ deleantur, hic

hic natura ad imaginem tuam condita, & ad honorem sui reformata principij, cunctis vetustatis squaloribus emundetur, vt omnis homo hoc sacramentum regenerationis ingressus, in veræ innocentie nouâ infantiam renascatur. Per dominum nostrum, qui vterus. His omnibus expletis, in pñtia cleri Subdiaconi sumens vas aureum, vnde mittitur chrisma in fontem, & effundens in id de ampullis vtrifque, id est, de oleo sancto atq; de chrismate, donat diacono, & ille pontifici. Pontifex verò fundit chrisma de vasculo aureo intra fontem sup ipsam aquam in modum crucis, dicens lenta voce: Sanctificetur & foecundetur fons iste renascentibus ex eo in vitam æternam. Et cum vase aureo miscitatum ipsum chrisma cum aqua, & spargit cum manu sua per omnem fontem, vel super omnem populum circumstantem. Hoc facto, omnis populus, qui voluerit, accipiat benedictionem, vnusquisq; in vase suo de ipsa aqua, antequam ibi baptizetur paruuli, ad spargendum in domibus, & vineis, & campis, vel fructibus suis. Deinde pontifex baptizet vnum, aut duos, vel quantum ei placuerit, de ipsis infantibus: Et tenet eo infantem, à quo suscipiendus est, interrogat pontifex ita: Quis vocaris? Respondet ille. Item interrogat pontifex: Credis in Deum patrem omnipotentem, creatorem celi & terræ? Resp. Credo. Item: Credis & in Iesum Christum filium eius vnicum, dominum nostrum, natum & passum? Resp. Credo. Itē: Credis & in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum comunionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam? Resp. Credo. Interrog. Vis baptizari? Resp. Volo. Tunc accipit eum, & dicit: Et ego baptizo te in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. Et reddit eum patris vel matris.

Deinde presbyteri aut diaconi, etiã, si necesse fuerit, & acolyti, induentes se vestibus mundis vel candidis, ingrediuntur in fontem in trō in aquam, & baptizantur primò masculi, deinde foemine, sub hac interrogatione: Quis vocaris? Resp. ille, vel illa. Credis in Deum patrem

omnipotentem, creatorem celi & terræ? Resp. Credo. Credis & in Iesum Christum filium eius vnicum dominum nostrum, natum & passum? Resp. Credo. Credis & in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam, sanctorum comunionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam? Resp. Credo. Vis baptizari? Resp. Volo. Et acceptis infantibus à parenribus vel patris eorum, baptizant eos sub trina mersione, tantum sanctam trinitatem semel inuocantes, ita dicendo: Et ego baptizo te in nomine patris. Et mergit semel. Et filij, Et mergit iterum. Et spiritus sancti, Et mergit tertio.

Vt autem surrexerint à fonte, illi qui eos suscipiunt, leuant ipsos in manibus suis, offerunt eos vni presbytero. Ipse verò presbyter facit de chrismate crucem cum pollice in vertice eorum, ita dicendo:

Deus omnipotens, pater domini nostri Iesu Christi, qui te regenerauit ex aqua & spiritu sancto, qui que dedit tibi remissionem omnium peccatorum, ipse te linit chrismate salutis in Christo Iesu domino nostro in vitam æternam. Resp. Amen. Et sint parati qui eos suscipiunt sunt, cum linteis in manibus eorum, & accipiant ipsos à pontifice & presbyteris vel diaconibus qui eos baptizant.

Pontifex ergo egreditur à fonte in sacrum, habens ibi compositam sedem, vel in ecclesia, vbi voluerit, & sedeat in ea, vt cum vestiti fuerint infantes, confirmet eos. Et deportantur ipsi infantes ante eum, & dat singulis stolam candidam, & chrismale, & decem filiquas, dicens: Accipe vestem candidam & immaculatam, quâ perferas ante tribunal Dñi nostri Iesu Christi in vitâ æternam. Pax tibi. Resp. Amen. Et sic vestiuntur. Induti verò, ordinantur per ordinem, sicut scripti sunt, in circuitu, & infantes quidem in brachijs dextris tenentur: maiores verò pedem ponunt super pedem patris sui. Interim schola iussa facit litaniam ad fontem ante altare, primò septenam, & spatio facto, faciunt alteram quinam, ita enim inchoatur. Stat primicerius vnus in dextro choro, & dicit cum ipso, Ky-

rie eleison, & respondet lectidicerius cū sinistro choro, kyrie eleison, vsq; ter. Deinde Christe eleison, vsq; ter. hoc sunt septē vices repetitæ, vnde & septenā dicuntur. Post hæc, Christe audi nos, vsq; septies, & sic per ordinem. Hoc ordine, interuallo factō, sequuntur, vt prædictū est, litanie quinq; id est, quinque repetitæ. Pontifex verò veniens ad infantes, tenente archidiacono chrisma, inuolutis scapulis & brachijs ex panno lineo, eleuata & imposita manu, super capita omnium, det orationem super eos, cum inuocatione septiformis gratiæ spiritus sancti.

ORATIO:

Omnipotens sempiternus Deus, qui regenerare dignatus es hos famulos & has famulas tuas ex aqua & spiritu sancto, quiq; dedisti eis remissionem omnium peccatorum, emitte in eos septiformem spiritum tuum sanctum paracletum de caelis, Amen. Spiritum sapientiæ & intellectus, Amen: Spiritum consilij & fortitudinis, Amen: Spiritum scientiæ & pietatis, Amen: Adimple eos spiritu timoris tui, Amen: Et conserua eos signo crucis Christi, in vitâ propitiatus æternam. Per. Amen. Oratione expleta, interrogantibus diaconibus nomina singulorum, pontifex tincto pollice in chrismate, faciat crucem in frontibus singulorum, ita dicendo: Confirmo te in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Re. Amē. Pax tecum. Ref. Et cum spiritu tuo. Iterum, confirmatis omnibus, dicit hos versus: Ecce sic benedicetur homo qui timet Dñm. Benedicat vobis Dñs ex Sio, vt videatis bona Hierusalē omnibus diebus vitæ vestræ. Custodiat vos Dominus in timore suo sanctissimo, qui viuit & regnat Deus in secula seculorū. Resp. Amē. Pax vobiscum. Ref. Et cum spiritu tuo.

Item oratio post Confirmationem.

Deus qui Apostolis tuis sanctū dedisti spiritum, & per eos eorumq; successores cæteris fidelibus tradendum esse voluisti, respice propitiatus ad humilitatis nostræ famulatum, & presta, vt eorum corda, quorum frontes sacro chrismate delinimus, & signo crucis designauimus, idem spiritus sanctus adueniens, templū gloriæ suæ dignanter habi-

tando perficiat. Per. in unitate eiusdem spiritus sancti.

Hoc autem omnino seruandum est, vt non negligat, quia tūc omne baptismū legitimū Christianitatis nomine confirmatur. Quibus expletis, iussi incipiūt in ecclesia litaniam tertiam, trinam, ordine supra scripto. & campanæ tangunt, & ingrediuntur ad missam. Et cum dixerint, agnus Dei, magister scholæ dicit excelsa voce: Accendite. Tunc primum illuminantur omnes cerei neophytorū quas manibus tenet, & illuminantur ecclesia. Ea verò q̄ sequuntur, id est, Christe audi nos, & kyrie eleison tam diū debent morosè repeti, vt ministri queant procedere. Nam ministri ita debent esse parati ante ostium sacrarij, vt cum magister scholæ dixerit: Accendite, absque mora, pcedant ad altare. Et procedit pontifex de sacrario cum ingenti decore, cū thymiamaterijs, & duobus cereis vnde superius diximus, & stant sicut antea à dextris & à sinistris altaris. Litaniam expleta, dicit pontifex: Gloria in excelsis Deo. Quo finito, dicit: Pax vobiscum, Respō. Et cum spiritu tuo. Oremus:

Deus qui hæc sacratissimā noctē gloria dñicę resurrectionis illustras, cōserua in noua familiæ tuæ pgenie adoptionis spiritū, quē dedisti, vt corpore & mente renouati, puram tibi exhibeant seruitutem. Per. Deinde lect. Si confurxeris cum Christo. Allel. Cōfitemini dño. vel Resp. Laudate Dñm. euang. Vespere autē sabbati. Ante Euangelij non portēt lumen in ipsa nocte, sed tantum incensum. Nec cantent offertoriū, neq; agnus Dei, nec cōmunionē, sed Missam p ordinem, & pater nost. Vsq; pax dñi sit semper vobiscū. Et ofsculum pacis inter se nō faciunt. Postq̄ oēs cōmunicauerint, dicitur oratio ad cōplendum. Deinde dicit diaconus: Ite, missa est, secundum Romanū ordinē: sed vsus ecclesiæ, nō vult hoc ppter vesperos. In hac nocte de vespertinali synaxi apud Romanos nihil agitur, neq; ante Missam, neq; post Missam. Apud nos autem, vnus de schola cui iussum fuerit, pro antiphōa incipit alleluia ad vespere. Et dum cōmunicauerint, cātatur p vespera festinanter psalmus, Laudate

Dñm omnes gētes. Ante Magnificat verò lectio nō dicitur, vel versus, sed Antip. Vespere autē sabbati. Finito magnificat, dicat sacerdos hanc orationem:

Deus, qui renatis ex aqua & spiritu sancto cælestis regni pandis introitū, auge sup famulos tuos gratiā, quā dedisti, vt, qui ab omnibus sunt purgati peccatis, à nullis priuentur pmissis. Per. Illud autē de paruulis puidendum est, nē postq̄ baptizati fuerint, vllū cibū accipiant, neq; laetentur sine summa necessitate, anteq̄ communicēt sacramēto corporis Christi. Et postea p totā hebdomadā Paschæ omnibus diebus ad Missam veniāt, & parentes eorū p ipsis offerant & cōmunicent. Itē ipsa die diurnalē cursum separatim canunt. Tūc finitis omnibus descendat pontifex cum omni decore vsq; in cubiculum suū cum pace & gaudio. Eodē die dñs Papa, & cæteri Romani oua mādūcant & formaticum, i. caseum.

Benedictio casei in eodem sabbato.

Dignare Dñe omnipotens benedicere & sanctificare hanc creaturā casei, quā ex adipe animalium pducere dignatus es, vt quicunq; ex populis suis fidelibus inde comederint, omni benedictione cælesti, & gratiæ tuę saturitate repleantur in bonis. Per.

Item in monasterijs quomodo fiat in sabbato sancto.

Vbi autē baptismum non fit, aqua benedicatur à sacerdote, & spargatur in omni domo. Postea vt ordo est, sicut manifestatur in sacramentorū codice, sic cantent: Et vt finiērint, absq; vllō cantu reuertant in sacrarium. Postea ingrediuntur ad vesperum. postea modico interuallo, vt fuerit prima stella in celo visa, sonant signa, & incipiunt canere litaniam ad introitū, & statim cum magno decore cum septem candelabris & cereis, cum incenso & thuribus procedit sacerdos, canentibus interim clericis litaniam. Postquam finiērint, dicit sacerdos, Gloria in excelsis Deo: postea dicit orationem, & legitur Apostolus. Hic autem superscriptus ordo baptismi sicut in hoc sabbato paschæ, sic & in sabbato pentecostes omnimodis celebret.

Ordo in vigilia sancti Pasche in nocte.

In vigilia resurrectionis Domini ante mediam noctem populus non est dimittendus de ecclesia iuxta canonū sanctiones. In ipsa nocte matutina luce rumpente tenebras, surgentes, in ecclesiā veniunt, & mutua charitate se inuicē osculantes, dicant: Surrexit Dñs de sepulcro. Deinde dicit: Dñe labia mea aperies, Et os meum annuntiabit laudem tuam. Deus in adiutorium meum intende. Super Venite, dicunt: Alleluia, de antip. Præoccupemus faciem Domini. Sequuntur tres psalmi cum antiphonis: Ego sum qui sum. psalm. Beatus vir: Antip. Postulauit. psalm. Quare fremuerunt. Antip. Ego dormiui. psalm. Domine, quid multipli. Sequuntur lect. tres de homilijis sanctorum patrum, ad ipsum diem pertinentes cum responsorijs. Sequitur matutina cū antip. Infra albas paschæ sup Venite, dicitur antipho. Surrexit dñs verē. Et tres psalmos per nocturnam imponunt per singulas noctes, & sic per omnes psalmos cantatur alleluia, vsq; in octauas paschæ, hoc ordine. Feria secunda. psalm. Cum inuocarem. psalm. Verba mea. psalm. Domine nē in furore tuo. Feria tertia. psalm. Dñe deus me. psalm. Dñe dñs noster. psalm. In Dño confido. Feria quarta. psalm. Saluū me fac Dñe. psalm. Vsq; quod dñe. psalm. Dixit insipiens. Feria quinta. Dñe quis habitat. psalm. Conferua me. psalm. Exaudi Domine. Feria sexta. psalm. Cæli enarrant. psalm. Exaudiat te. psalm. Dñe in virtute. Sabbato domini est terra. psalm. Ad te Domine leuauit. psalm. Iudica me Domine, quoniam.

Item à pascha vsq; ad octauas ad nullum cursum cantat responsorius, nec lectio recitatur: sed pro versus & responsorio cantatur responsorius gradualis. Hæc dies. Et de alleluia tantum prima.

Item ordo in die sancto pasche.

In die sancto paschæ induti solennissimis vestimentis, omnes clerici cōuenientes ad stationem ad S. Mariā maiorem, primitus cantent tertiā. Qua finita, vespere aqua sancta, q̄ pridie collecta est de fonte, tam ipsi, q̄ & omnis populus, pcedunt cum omni decore, cum crucibus & thymiamaterijs, pcedentibus etiam sanctis Euangelijs, cantantes antiphonas processionales.

Antiphona ad processiones.

IN die resurrectionis meae, dicit Dominus, alleluia, congregabo gentes, & colligam regna, & effundam super vos aquam mundam, alleluia alleluia. Vidi aquam egredientem de templo à latere dextro, alleluia: & omnes, ad quos peruenit aqua ista, salui facti sunt, & dicet, alleluia alleluia.

Alia.

Cum rex gloriae Christus infernum debellaturus intraret, & chorus angelicus ante faciem eius portas principum tolli preciperet, sanctorum populus qui tenebatur in morte captiuus, voce lachrymabili clamauerat: Aduenisti desiderabilis, quem expectabamus in tenebris, ut educeres hac nocte vinculos de claustris: Te nostra vocabant suspiria, te larga requirebant lamenta: tu factus es spes desperatis, magna consolatio in tormentis, alleluia. Cum versibus istis in laudem sancti Paschae.

Salua festa dies, toto venerabilis aeo,
Qua Deus infernum vicit, & astrum tenet.
Ecce renascens restatur gratia mundi,
Omnia cum Domino dona reddisse suo. *Salua.*
Nanque triumphasti post cruciatum tartara Christo,
Unde, fronde nemo, gramina flore fauēt. *S.*
Lagibus inferni oppressis, super astra meantem
Laudat ritum Deum lux, polus, arua, fretum. *S.*
Qui crucifixus erat Deus, ecce pro oia regnat:
Dantiq; creatori cuncta creat a precem. *Salua.*
Nobilitas anni, mensum, lux, alma dierum,
Florum splendor, stridula cuncta fauēt. *S.*
Christe salu rerum, bone conditor, atq; redemptor,
Vnica progemes ex Deitate patris: *Salua.*
Funeris exegas patris vitam auctor et orbis,
Intrans mortis iter, dando salutis opem. *Salua.*
Pollicita sed redde fidem, precor, alma potestas:
Tertia lux redijt, surge sepulchre meus. *Salua.*
Solue catenatas inferni carceris umbras,
Et reuoca sursum quicquid adimaruit. *S.*
Redde tuam faciem, videant ut secula lumē:
Redde diem, qui nos, remoriente, fugit. *S.*
Eripis innumerum populum de carcere mortis,
Et sequitur liber, quod suus auctor adit. *S.*
Hinc innumulm repetens post tartara, carne resumpta,
Belliger ad caelos ampla trophaea refert. *S.*
Quibus expletis, ingrediuntur ecclesiam

Salua.

cum Antiphona: Sedit angelus ad sepulcrum Domini, stola claritatis cooptus: videtes eum mulieres, nimio terrore perterritae, substituerunt à loge. Tunc locutus est angelus, & dixit eis: Nolite merere, dico vobis, quia ille, quem queritis mortuum, iam uiuit, & vita hominum cum eo surrexit, alleluia. Ver. Crucifixum in carne laudate, & sepultum propter vos glorificate, resurgentemq; de morte adorate. Nolit. Ver. Recordamini, quomodo praedixit, quia oportet filium hominis crucifigi, & tertia die à morte suscitari. Nolite. Anti. Maria & Martha cum venissent ad monumentum, angeli splendentes apparuerunt, dicentes: Quem queritis uiuentem cum mortuis, non est hic: venite, & videte locum ubi iacuit. Citò eutes, dicite discipulis eius & Petro, surrexit Christus qui creauit omnia, & miseratus est humano generi. Alleluia.

Et ita ingrediuntur ad Missam. Ad introitum imponit eantur antiph. Resurrexi. psal. Domine probasti. Dicitur oratio prima: Deus qui hodierna die per uenigenitum tuum. Legitur epistola ad Corinthios. Expurgate vetus fermentum. Grad. Hac dies. vers. Confortemini Domino. Allelu. vers. Pascha nostrum. vers. Epulemur. Euangelium secundum Marcum: Maria Magdalene, & Maria Iacobi & Salome. Inde completur Missa ordine suo. Et communicant omnes

Item secundum Romanos.

Die resurrectionis Dominicae, procedente pontifice ad sanctam Mariam cum ordinibus suis, notarius regionarius stat in loco qui dicitur merulanas: & salutato pontifice, dicit: In nomine Domini nostri Iesu Christi, baptizati sunt hesternae nocte in sancta Dei genitrice Maria infantes masculi, numero tanti, foeminae tantae. Respondet Pontifex: Deo gratias. Et accipit à saccellario solidum vnum. Pontifex autem pergit ad stationem.

IN die vero sancti Paschae primo omnes acolyti regionis tertiae, & defensores omnium regionum, conuenientes diluculo in patriarchio Lateranensi, praecedunt pontificem pedestres ad stationem.

Sc.

Secunda feria, regio quarta: Tertia feria, regio quinta: Feria quinta, regio septima. Feria sexta, regio prima. Sabbato, regio secunda ordine proprio, tam in processione, quam in ecclesia, vel ubi cunq; eos propria dies ratione sui gradus praefixa constitutione ire, vel ministrare compulerit, à ministerio pontificis non poterit sine vlla deesse excommunicationis sententia, vel animaduersionis disciplina. Quorum ministeria primitus secundum rationem simplicem dupliciter diebus singulis diuiduntur, id est, in processione apostolici ad stationem, & in egressu sacrorum, usq; ad Missarum consummationem. Sed, dum venerit pontifex prope ecclesiam, exeuntes acolyti & defensores ex regione illa, praestolantur eum in loco statuto antequam veniat ubi descenditur. Similiter presbyter ecclesiae cum subdito sibi presbytero & mansionario thymiamateria deferentibus in obsequium illius dum venerit. Et acolyti quidem cum defensoribus primum, deinde presbyter cum suis petita benedictione, diuisis hinc inde partibus, praecedunt pontificem usq; ad ecclesiam. Cum vero ecclesiam introierit, descendens in secretarium, mutet vestimenta sua solennia, & ministri ante ianuam eiusdem secretarii mutant vestimenta sua, & parat euangelium, qui lecturus est. Et dum pontifex innuit ut psallant, mox incipit prior scholae antiphonam ad introitum, & ita ingreditur pontifex ad Missam cum ordinibus suis. Celebrata autem Missa, & communicantibus omnibus det orationem ad complendum, & innuente eo, vnus ex diaconibus dicit: Ite, missa est. Ref. Deo gratias. Tunc septem cereostata praecedunt pontificem, & subdiaconus regionarius cum thuribulo ad secretarium. Descendente autem illo in presbyterium, episcopi primum dicant, Iube domine benedicere. Et statim pontifex dat benedictionem ita. Benedicat nos dominus. Ref. Amen. Post episcopos presbyteri. Deinde monachi, deinde schola, deinde milites draconarii, i. qui signa portant post eos baioli, post eos cereostarii. Post quos acolyti, qui rugam obseruant, post eos extra presbyterium cruces portantes,

deinde mansionarii iuniores, & intrant in secretarium.

Benedictio agni in Pascha.

Post celebratam Domine sancti Paschae solennitatem, postquam etiam transactos iuniorum dies, iam animabus spiritualibus dapibus repletis de mensa tua maiestatis, offerimus famuli tui pro huius fragilitate corpusculi aliquantulum reparandi, hanc usui nostro concessam creaturam agni, poscentes ut eum ore proprio nobis signantibus benedicas, ac dextera tua sanctifices, & vniuersis ex eo sumentibus ministrata munuscula grata effici praestes, atq; his cum gratiarum actione praecipis, te DEVM, qui es cibus vitae & animae nostrae, magis & inhiatè desideremus, & in defensione fruamur. Per.

Benedictio aliarum carniū.

Deus vniuersae carnis, qui Noe & filijs suis de mundis & immundis animalibus praecipia dedisti, quibus sicut olera herbarum humano generi quadrupedia munda edere permisisti, quibus agnum in Aegypto Moysi & populo tuo in vigilia paschae comedere praecipisti, in figura agni domini nostri Iesu Christi, cuius sanguine omnia primogenita tibi de mundo redemisti, & in nocte illa omne primogenitum in Aegypto percutere praecipisti, seruas populum tuum agni sanguine praetatum, dignare domine deus omnipotens benedicere, & sanctificare has ouium munda, siue aliorum animalium carnes, ut quicumq; ex eis de famulis tuis fidelibus comederint, omni benedictione celesti, & gratia saturati, repleantur in bonis. Per eundem dominum.

Benedictio lactis & mellis.

Benedic domine has creaturas lactis & mellis, & pota famulos tuos fonte praenni, qui est spiritus veritatis, & enutri eos de hoc lacte & melle. Tu enim Domine promisisti patribus nostris, Abrahamae, Isaac & Iacob, dicens: Introducam vos in terram repromissionis, terram fluentem lacte & melle. Coniunge Domine famulos tuos spiritu charitatis & pacis, sicut coniunctum est hoc lac & mel in Christo Iesu domino nostro. Qui tecum uiuit & regnat.

Item

Item ordo in eodem die sancto ad vesperum, & vsque ad octauas Paschæ.

Die sancto Paschæ cōueniēte scholæ temporius cum episcopis & diaconibus ad sanctum Iohānem in ecclesia maiore ad locum crucifixi, incipiunt Kyrie eleison, & veniunt vsq; ad altare: ascendentes diaconibus in pogium, episcopi & presbyteri statuuntur in locis suis, & schola ante altare. Finito Kyrie eleison, innuit archidiaconus primo scholæ, & ille inclinans se illi, incipiat alleluia cum psalmo, Dixit Dominus domino meo. Post hunc innuit secundo scholæ, vel cui voluerit, sed & omnibus incipientibus hoc modo præcipit. Dicitur igitur alleluia, cum psalmo, Cōfitebor. Indè salutat primus scholæ archidiaconum, & illo innuēte, dicit primus scholæ alleluia cum psalmo, Beatus vir. Quo finito, primus scholæ cum paraphonistis infantibus incipiat responsum gradalem, Hæc dies, cum versu, Confitemini p̄no. Quo finito, incipiat primus scholæ cū melodis infantibus Alleluia, Pascha nostrum. Et respondent paraphonistæ. Sequitur versus: Epulemur. Indè melodia. Hoc ordine expleto, incipit archidiaconus in euangelio antiphonam, Et respicientes. Post hanc dicit sacerdos orationem: & descendunt ad fontes cum antiphōa, In die resurrectionis meæ. quā ut finiērint, dicit primus scholæ alleluia, cum psalmo, Laudate pueri Dominum. Deindè alleluia cū psalmo, In exitu Israel. Deindè primus scholæ dicit cum pueris, alleluia. Venite, exultemus, cum versu, præoccupemus. Post hinc sequit̄ diaconus, & dicit antiphonam: Cito euntes. Deindè sequitur oratio. Tunc vadūt ad crucem, canētes antiph. Vidi aquam. Siue, Christus resurgens à mortuis. Et sequitur oratio. Deindè descēdunt primates ecclesiæ ad accubita, inuitate notario vicedomini, & bibunt ter, de Grāco primò, de paschali secundò, de procoptia tertio. Postq̄ biberint omēs, presbyteri & acoliti per singulos titulos redeunt ad faciendos vesperos. Ipsi enim tantummodò super psalmos alleluia dicūt,

& ante Euangelium responsum gradalem, Hæc dies, sine versu, & alleluia tantum primum. Deindè orationem. Et bibent de dato presbyteri. Hæc ratio per totam hebdomadam seruabitur vsq; in dominicam post albas, alleluia & antiphonis mutatis tantum singulis diebus, psalmos verò eosdem canunt. Item: Infra albas singulis diebus ad matutinos leguntur homilia ad ipsum diem pertinentes.

De sabbato infra albas.

Sabbato infra albas albat, qui in sabbato sancto baptizati fuerint, albis vestibus exuuntur.

Benedictio aquæ ad albas deponēdas.

Domine sancte, pater omnipotēs, eterne deus, creator generis humani, nos qui per te redempti sumus, & per gratiā pietatis tuę in fonte aquę baptismi renati sumus, dignare quesumus huic creature per signum crucis sobrietatem infundere, vt sicut per fontem baptismi imbuti sumus, ita super hanc aquā, quam post fontem sacrum ad abluēdas albas offerimus, veniat spiritus sanctus tuus, qui in fonte baptismi, & in cōfessione nominis tui peccata extinxit. Per in unitate eiusdem spiritus sancti.

De obseruanda vnctioe chrisimatis.

Quanto autem tempore generaliter ab ecclesia celebratur aduētus spiritus sancti super Apostolos, tātò tempore debet seruari vnctio chrisimatis apud vnumquemque qui accipit manus impositionem.

De octo officijs Neophytorum.

Octo officia, quę sunt in commemoratione neophytorum, distinguuntur à cæteris sequentibus vsque in p̄tecosten. Primum habet duas laudes, id est, alleluia, Cōfitemini: Et tractum, Laudate dominum. Septimum, duas similiter, id est, duo alleluia: Hæc dies, & Laudate pueri, quod non fit in vllò alio sabbato vsq; in p̄tecosten. Sex media habent responsum & alleluia.

De versibus gradalibus infra albas.

Notandum est, versus responsumj omnes esse de psalmo, Confitemini

mini Domino, qui sonat confessionem laudis: Quæ tamen laus alleluia concluditur. Qui sunt, Confitemini Domino: Item, Dicit nūc Israel quoniam bonus: Item, Dicant nunc qui redempti sunt. Item, Dexterā Domini. Item, Lapidem quem reprobauerunt. Item, Benedictus qui venit. In fine autem versusum responsumj, Hæc dies, præposterus ordo est. Benedictus qui venit, præponitur in quinta feria versus, Lapidem quem reprobauerunt, qui est in ordine prior: sed sexta feria cantatur, quia inter cæteros præcipuè sonat de passioe Domini, quæ facta est sexta feria. Item notandum, q̄ per illos sex dies paschales, in quibus responsum cantamus, alleluia subsequitur. Illi verò dies quinquaginta, qui sequuntur à sabbato Paschali vsque ad octauas Pentecostes, alleluia tantum habent, & per dominicos dies, vel festiuos sanctorum dies, duo alleluia dicuntur.

Ordo in octauis Paschæ.

In octaua Paschæ ponunt Actus apostolorum, & septem epistolas Canonicas, siue Apocalypsin Iohannis vsque in octauas Pentecostes. Tres verò psalmi cantantur in nocturnali officio per 7. dies baptismales, & vnum diem ducimur in religione per illos septem dies. Deinceps in sequenti tempore quasi crescentium arborum frondes multiplicantur, & recoluntur mores boni diuersorum operum per plures psalmos.

In eadem Dominica post albas, id est, in octauis Paschæ infra ciuitatem Romanam dantur agni cerei ab archidiacono in ecclesia post Missam, & communionem populo, & ex eis faciunt infra domos suas incensum accendi ad suffumigandum in domibus suis pro quacunq; necessitate. Similiter in suburbanis ciuitatibus de cereo benedicto faciūt ad suffumigandum scilicet in domibus suis, seu ponendum in agris, vel in vineis propter illusiones diabolicas, siue contra fulgura & tonitrua.

Ordo in litaniam maiore.

Romana consuetudo vnum diem, id est, 7. calendas Maij interponit, quem vocat litaniam maiorem, non in

ieiunio. Litaniam autem Græcè, Latine rogatio dicitur, indè & rogationes. Potest enim serena mens, & aliena à voluntate mala, precari Deum, quantum manducet sobriè. Hanc autem legimus statutam esse à sancto Gregorio propter imminētem cælestis iræ mucronem. Iussit autem fieri in eodem die litaniam septenam, ita præcipiens: Litaniam clericorum, exeat ab ecclesia beati Iohannis baptiste: Litaniam virorū, ab ecclesia sancti Marcelli Martyris: Litaniam monachorum, ab ecclesia sanctorum martyrum Iohannis & Pauli: Litaniam ancillarum Dei, ab ecclesia beatorum martyrum Cosmę & Damiani: Litaniam sceminarum coniugarum, ab ecclesia beati Petri & martyris Stephani: Litaniam viduarum, ab ecclesia beati martyris Vitalis: Litaniam pauperum & infantum, ab ecclesia beatę martyris Cęcilie. Pro importunitate autem bellorum potest præcudubio videri litaniam instituta esse, & ex æqualitate temporis colligimus, eam necessariam esse ad fruges cōseruandas. Quam Litaniam vna die obseruare debent omnes Christiani, non equitando, non preciosis vestibus induti, cinere respersi, & cilicio induti, nisi infirmitas impediret.

De litaniam minore.

Tres autem dies Rogationum, qui celebrantur ante ascensionem Domini, iuxta morem Gallicanę ecclesię, constituit sanctus Mamertus Viennens̄ episcopus ob incurSIONem scilicet malorum bestiarum, quę tunc temporis grauissimè affliciebant populum Domini. Quæ consuetudo apud nos vsq; hodie pro diuersis calamitatibus deuotissimè recolitur. Nullus autem his diebus vestimenta preciosa induatur, quia in sacco & cinere lugere debemus. prohibeatur ebrietates, & comestiones, quę sunt in vulgari plebe. Nemo ibi equitare præsumat, sed discalceatis pedibus omēs incedant. Nequaquam mulierculę ducant choros, sed omnes in commune Kyrie eleison decantent, & cum contritione cordis Dei misericordiam exorent pro peccatis, pro pace, pro peste, pro confectione frugum, & pro cæteris necessitatibus

tatibus. Dies enim abstinentiæ sunt, non lætitiæ. Per quod triduum serui & ancillæ ab opere relaxentur, quò magis plebs vniuersa conueniat. Et hoc triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibus vtantur. Antiphonæ verò ad reliquias deducèdas, in libro gradali vel antiphonario quarentibus occurrent per singulos tres dies.

Ordo in inuentione S. Crucis.

IN inuentione sanctæ Crucis legantur lectiones, quæ & in natalicijs plurimorum martyrum huius homiliæ ad ipsum diem pertinentes. **ORDO.**

In vigilia ascensionis Domini leguntur lectiones tres de Actibus Apostolorum. Prima lectio sic continet in capite: Primum quidem sermonem feci de omnibus ð Theophile. vsq; Et Maria matre Iesu & fratribus eius. Secunda lectio sic continet in capite. In diebus illis, Exurgens Petrus in medio fratrum. vsq; Et annumeratus est cum vndecim Apostolis. Tertia lectio sic continet in capite: Qui ergò receperunt sermonem eius. vsque, Qui salui fierent quotidie in idipsum. Postea leguntur homiliæ sanctorum patrum, ad ipsum diem pertinentes.

Ordo in sabbato sancto Pentecostes.

Sabbato in vigilijs Pentecostes omnes ieiunium faciunt, & omne diuinum officium vel ordinem, tam lectiones, q̄ & baptismum, sicut in sabbato sancto vigiliarum Paschæ. Tantum hora octaua ingrediuntur ad vigilias, vel Missarum solennia, vt hora nona expleta, omnia consummentur. In eis autem leguntur lectiones quatuor, & canuntur quatuor cantica ante baptismi consecrationem, sicut in vigilijs Paschæ. Antè em, quàm descendatur ad fontem ad baptizandum, legitur lectio prima, Tentauit Deus Abraham: Canticum, Cantemus Domino.

ORATIO.

Deus qui in Abrahæ famuli tui ope, humano generi obedientiæ exempla præbuidisti, concede nobis & nostræ voluntatis prauitatem frangere, & tuorum præceptorum rectitudinè in omnibus adimplere. per.

Lect. 2. Scripsit Moyses. ref. Attè de celsi.

ORATIO.

Deus qui nobis per prophetarum ora præcepisti temporalia relinquere, atque ad æterna festinare, da famulis tuis, vt q̄ à te iussa cognouimus, implere caelesti inspiratione valeamus. per. Lect. Apprehendent septem mulieres virum vnum. Resp. Vine facta est. **ORATIO.**

Deus qui nos ad celebrandam presentem festiuitatem vtriusq; testamenti paginis instruis, da nobis intelligere misericordiam tuam, vt ex perceptione presentium munerum firma sit expectatio futurorum. per. Lect. 4. Audi Israel.

Deus incommutabilis virtus & lumè æternum, respice propicius ad totius ecclesiæ mirabile sacramentum, & da famulis tuis, vt hoc quod deuotè agimus, etiàm rectitudine vite teneamus. per. Tractus, Sicut ceruus. **ORATIO.**

Omnipotens sempiternè Deus, qui hanc solennitatem aduentu spiritus sancti cõsecrasti, da nobis quesumus, vt cõlectibus desiderijs accensi, fontem vite sitiamus. per.

Finitis lectionibus, descendendum est ad fontem cum sancto chrismate & cereis in magna reuerentia, decantando Litaniam. Aliqui canunt Litaniam noricã: Rex sanctorum decus angelorum, totum mundi adiuua. Cum suis versibus.

His expletis, baptizandum est sicut in vigilia paschæ.

Post ascensum verò fontis, ingrediendum est ad Missam publicã ad sanctum Iohannem.

In primis autè sunt litanie ter repetendo, & cum dixerint, Agnus Dei, dicat cãtor excelsa voce, Accendite. Accensis omnibus luminibus, pcedat pontifex cum omni ornatu vsq; ad altare, & dicat: Gloria in excelsis deo. Et pagatur Missa cum alleluia & Tractu ordine suo, sicut in sacramentario continetur.

Ordo in nocte Pentecostes.

IN aduentu spiritus sancti, i. in nocte Pentecostes dicuntur tres psalmi cum antiphonis, sicut in pascha Domini, quia vnus ordo psalmorum continet & in resurrectione Domini, & in aduentu spiritus sancti. Leguntur etiàm lectiones tres de Actibus

Actibus Apostolorum. Prima lectio sic continet in capite: Et cum complerentur dies Pentecostes. vsq; Audiuius eos loquêtes nostris linguis magnalia Dei. Secunda lectio sic continet in capite: Stupebant autem omnes & mirabantur, ad inuicem dicentes: vsq; Et erit, omnis quicumq; inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Tertia verò lectio sic continet in capite: Viri Israelitæ, audite verba hæc: Iesum Nazarenum, virum adprobatum à Deo. vsq; Quoscumque aduocauerit Dominus Deus noster. Alias verò leguntur homiliæ ad ipsam diem pertinentes. Quod in Pascha dictum est de sequentibus noctibus baptismalibus, hoc & hic dicendum est, vt tres psalmi per septem dies neophytorum omnimodis canantur. Et sicut celebramus maiestatem spiritus sancti in Pentecoste, celebremus & in octaua eiusdem festiuitatis, id est, in nocte tres psalmos in nocturnis, & vsq; ad finem diei presentis Dominici, Alleluia dicamus. In ipsis enim diebus presentis hebdomadæ nõ statim peracta die quinquagesima, genu ad orandum curuam: sed & illa adhuc septimana stantes Dño supplicamus, & quantum intermissa repetentes ieiunia, tamen Alleluia quotidie personamus, & per septem dies laudes hymnorum debitas, simul & Missarum celebrationem Deo offerimus.

Ordo de octaua Pentecostes.

IN Dominica octauæ Pentecostes ponuntur librum Regum, & Paralipomenon, vsque in Dñicam primam mensis Augusti. Tempus autem Pentecostes inchoatur à prima die resurrectionis, & currit vsque ad diem quinquagesimum post Pascha. Qui dies quinquaginta celebratur in lætitia post resurrectionem Dñi. Propter hoc ieiunia relaxantur, & stantes oramus, quod est signum resurrectionis. Duas autè varietates habet ecclesia de ieiunio, quod fit post resurrectionem Dñi. Aliqui secundum vulgare usum statuunt terminum quadragesimalis ieiunij in festiuitate S. Iohannis: alii volunt omnes dies habere in lætitia. Cur lætari debeamus in diebus pentecostes, abudant exempla sanctorum patrum: Cur ieiunare necesse sit, vnusquisq; ex suo corde cognoscit.

Sed voluntate licet vniciq; ieiunare ob deuotionem mentis. Ab hac licentia excluduntur, qui propriè poenitentes in ecclesia nominantur.

Denunciatio ieiunij mensis I. II. III.

VII. & X.

Annum nobis est, dilectissimi, ieiuniorum celebranda festiuitas, quæ mensis illius solennis cursus indicit. Quarta ergò & sexta feria succedete, solitis eandem conuentibus exequamur, sabbatorum die hæc sacras acturi vigilias, vt per obseruantiam competentem, dño purificatis mentibus supplicantes, beatissimo Petro apostolo suffragante, à presentibus periculis exui mereamur pariter & futuris. Per.

De ieiunio quatuor temporum.

IN quatuor temporibus quando agimus duodecim lectiones, solemus ieiunare pro ordinandis, quantum ordinatio non fiat: etiam si prouenerint in octauis Pentecostes, quæ celebratur festiuitas septiformis spiritus & neophytorum. Vt autè hoc ieiunium celebretur in largitione sanctorum ordinum, ecclesiæ primitiæ mos obtinuit. In quarta autè feria quarti mensis leguntur duæ lectiones. Quinta feria deest officium & Missa, & ideo debes cõtare de dñica Pentecostes. Sexta feria vna tantum legatur lectio. Sabbato, quæ bñdictio agitur, quatuor lectiones leguntur, & singulas lectiones singuli responsorij decantent. Proxima lectio ordinatio de camino ignis legitur. Quatuor temporibus annus voluitur, vnumquodq; tempus tres menses habet. Pro vnoquoq; mense singuli dies ieiunio cõsecrantur. Per singulas orationes in 12. lectionibus genua flectimus, excepto in octauis Pentecostes. In sola de camino ignis, genu non flectimus.

Item de ieiunio Pentecostes.

Si autem ipsa hebdomada in mense 4. seuererit, ieiunium faciãt 4. & 6. feria, & in sabbato vsque ad horam nonam, & hæc lectiones legantur, quæ in mense quarto scripte sunt, cum responsorij 4. & Benedicite, & tractu, Laudate dñm. Sin autem ea non tempore suo agitur, cum lectiones leguntur, non pronunciat lector, Lectio libri: sed inchoat planè, & legit in sensu lectiones, sicut epistolæ

Pauli diebus Dominicis leguntur. Si vero tempore suo agitur, tunc pronūciat, lectio libri: similiter & in reliquis tribus temporibus.

ORDO.

In Natali sancti Iohannis Baptiste leguntur homiliae sanctorum patrum, ad ipsum diem pertinentes. Item

In natali sancti Iohannis ideò tres Missae celebrantur, id est, vna in vigilia eiusdem, duæ in die natiuitatis eius, quia tribus triumphis refulsit insignis, i. officio præcursoris, Baptiste ministerio, & quia Nazareus ex utero matris permāsit.

ORDO.

In natali sancti Petri Apostoli leguntur lectiones tres de actibus apostolorum. Prima lectio sic continet in capite: Petrus & Iohannes, ascendebant in templum. Secunda lectio sic continet in capite: Factum est autem dum Petrus trāfīret. Tertia lectio sic continet in capite: Eodem tempore misit Herodes rex manus. Deinde leguntur sermones & homiliae sanctorum patrum ad ipsum diem pertinentes.

ORDO.

In natali sancti Pauli Apostoli leguntur sermones sancti Augustini, siue homiliae ad ipsum diem pertinentes.

ORDO.

In dominica prima mensis Augusti, ponunt Proverbia Salomonis, & Ecclesiasten, & Cantica Cantorum, & librum Sapientie, vel librum Iesu filij Syrach, vsque in Dominicā primā mensis Septembris.

ORDO.

In Assumptione sancte Mariæ in ipsa nocte leguntur Cantica Cantorum, vel homiliae eiusdem diei.

In ipsa vespera vigiliarum, preparatur quoddam portatorium in sancto Laurētio apud Lateranos, superpositaque tabula imagine Christi Domini nostri insignita, à medio noctis concurrente populo, exeunt cum litanis ad sanctā Mariam minorem, mundatis per viam plateis, & suspēsis per domos lucernis, ibiq; in gradibus sancte Mariæ, deposita aliquandiu icona, omnis chorus virorum ac mulierum, genibus humiliter ante eam flexis, pugnis etiā pectora cēden-

tes, vna voce per numerum dicit centies Kyrie eleison, centies Christe eleison, centies Kyrie eleison, fufisque lachrymis & precibus, per sanctum Adrianū recta via vadunt ad sanctam Mariā maiorem, auditaq; Missarū celebritate, ad palatium reuertuntur. ORDO.

In Dominica prima mensis Septembris ponunt librum Iob, & librum Tobie, & Iudith, siue Hester & Ezram, vsq; in Dominicam primam mēsis Octobris. Mense Septembrio, quauis festa sanctorum in ieiunio euenerint, illud tamē loco suo celebretur.

ORDO.

In natiuitate sancte Mariæ, leguntur homiliae sanctorum patrum ad ipsum diem pertinentes. In ipsa die cum Iulianis exeunt à sancto Adriano, & ad sanctā Mariam populus occurrit.

ORDO.

In Exaltatione sancte Crucis leguntur lectiones, quæ & in natalitijs plurimorum martyrum, siue homiliae ad ipsum diem pertinentes. In ipsa die salutant in palatio Lateranensi sanctam Crucem & sandalia Domini.

ORDO.

In Dominica prima mensis Octobris ponunt librum Machabæorum, vsque in Dominicam primam mensis Nouēbris.

ORDO.

In dominica prima mensis Nouembris ponunt Ezechielem, & Danielelem, siue duodecim prophetas minores, vsq; in Dominicam de aduentu domini.

ORDO.

Et in ipsis Kalendis Romæ & per totum orbem plebs vniuersa, sicut in die natalis Domini, ad ecclesiam in honore omnium sanctorum ad Missarum solēnia conuenire studet, illud attendētes, vt quicquid humana fragilitas per ignorantiam, aut negligentiam in solennitatibus aut vigilijs sanctorum minus plenē peregerint, in hac obseruatione sancta soluantur. ORDO.

Quatuor coronatorum nomina per incuriam neglecta, Deo reuelante hæc sunt: Seuerus, Seuerianus, Victorinus, & Carpophorus. solennitas tamen eorū, vt statuta fuerat, in aliorum sanctorum nomine celebris permanfit.

OR-

ORDO.

In dominica prima Decembris de aduentu domini ponunt Isaiam prophetā vsq; in natiuitate Dñi. Et de ipsa Domi-

nica ad finem lectionum non dicatur, Tu autem Domine. Sed tantum, Hæc dicit Dominus Deus, cōuertimini ad me, & salui eritis, vsque in vigiliam Domini.

MELCHIOR HITTORPIVS LECTORI BENEVOLO S.

VNA in antiquis manu descriptis libris, ex quibus Ordine Romanum antiquum de Missa & anni totius officijs exhibuimus, aliorum item officiorum atque rituum ecclesiasticorum siue ordinum siue formularum descriptas reperissemus, quales sunt, Ordo secundum quem in Romana ecclesia sacri Ordines sunt: Ordo, qualiter episcopus in Rom. ecclesia ordinetur, Ordo Romanus ad dedicandam ecclesiam, & similes alij: visum est mihi non alienum esse ab huius operis argumento, si cum reliquo ordine etiam hæc eruditi viri & rerū ecclesiasticarum studiosi haberent. Non solum quòd, sicut monui, in manuscriptis libris cum ipso ordine coniungerentur, sed quòd etiam qui de diuinis officijs commentarios ediderunt, Isidorus, Albinus, Amalarius, Iuo, Honorius, Durandus, de eisdem rebus, quarum in his ordo & agendi formula præscribitur, pertractarunt: sitq; tam sanctorum rituum & ceremoniarum cognitio iucunda, vtilis & perquam necessaria, hæc præsertim ætate, qua non desunt, qui sicut optima queque & antiquam pietatem spirantia, ita sanctissimas hæc ceremonias præcipuis precibus tanquam gemmis distinctas & relucētes, quas Maiores nostri singulari pietate viri, exquisitè & summo cum artificio compositas, publicè in usum acceperunt, & nobis reliquerunt, per insignem temeritatem, nè dicam impietatem, rideant, calumnientur, & priuata auctoritate abrogent. Quod quàm iniquè faciant, vt non solum religiosis viris & optimè erga præscam pietatem affectis, ratio constare, sed illis etiam ipsis perspicuum esse possit, proferre hæc & omnibus ea spectanda exhibere operæ precium est visum. Earum enim præclara forma atque pulchritudine, & pietatis qua plene redolent, fragrantia sic afficiuntur, quorum sensibus stuporem malicia & obstinatio non induxerit, vt eas cupide amplecti & retinere, multo sanè minus abiectas & abrogatas velint. Non ignoro autem ex stare Pontificalem librum, in quo hæc & ex eis quæ hætenus excusa sunt, nonnulla reperiantur: Sed ille, quæ & quemadmodum nunc visus obtinet, ita ea exhibet, in quibusdam fortasse ab antiquis ritibus differentia: Nobis propositum fuit, antiquum, si ita appellare placeat, Pontificalem seu episcopalem librum, ex antiquis libris fideliter exscriptum exhibere, quale superius memoratos scriptores, illa sua ætate habuisse & esse interpretatos, ipsi post subiiciendi clarè efficiant: vt sicut cætera ad quæ respiciunt, quæq; exponunt Ordinis Romani, ita hæc etiam in promptu haberemus, & quibus etiam nunc bodiè in Catholica ecclesia in ecclesiasticis rebus vtimur, agendi formulas, non nouas & recens excogitatas, sed auctoritatem earum esse antiquissimam constaret. Vale, & nostrum in hisce laborem, in tuis ad Deum pijs precibus nostram memor, animo beneuolo prosequere.

ORATIO AD CAESAREM PILLATVRAM INCIDENDAM.

Anda Deus benedictionem tuam, & vitam in ecclesia tua, & vnguentum, quod descendit in capite Aaron, descēdat super hūc famulum tuum N. Maneat quies in corpore ecclesie tuæ pascēdus, cuius caput vnguenti tui suauitate dignatus es adimplere.

A L I A.

Omnipotens Christe saluator, innocens, & innocentia amator, humilis & humilitatis assumptor, ināfuetus & māfuetudinis inhabitator, qui venientibus ad te paruulis, manus tuæ benedictionē imponēs, talium dixisti esse regnum cælorum, benedic hūc famulum tuum N. cuius in tuo nomine superflua incidim⁹ capillorum: da ei intellectum cum ætatis augmento, vt te timeat, te intelligat, & tua mandata custodiat, & te auxiliante vsq; ad canos senectutis cum summa

sanitate perueniat. per te saluator mundi, qui cum Deo patre.

ALIA.

Omnipotens sempiterna Deus, respice propitius super hunc famulum tuum N. quem ad nouam capillos tondendi gratiam vocare dignatus es, tribue ei remissionem omnium peccatorum, atque ad caelestium donorum concede peruenire consortium. Per.

Oratio ad puerum tonsurandum.

Domine Iesu Christe, qui es caput nostrum, & corona omnium sanctorum, respice propitius super infantiam huius famuli tui N. qui in tuo nomine sua celebrat vota, & capillos capitis sui tonsurat, vt per huius benedictionis copiam, ad iuuenilem venire mereatur aetatem, & cum gaudio ad futuram gloriam saluandus perueniat. per.

ALIA.

Benedic Domine hunc famulum tuum N. nostri oris alloquio, & tuo eum locupleta dono, vt felici vita concresecat, & semp tuo adiutorio floreat, vitamq; suam honestissime perducatur, & semp in mandatis tuis persistat. per.

Præfatio ad clericum faciendum.

O Remus, dilectissimi fratres, dominum nostrum Iesum Christum pro hoc famulo suo N. qui ad deponendam comam capitis sui, pro eius amore & exemplo B. Petri Apostoli festinat, vt donec ei spiritum sanctum, qui habitum religionis in eo in perpetuum custodiat, & a mundi impedimento vel seculari desiderio cor eius defendat, vt sicut immutatur in vultu, ita manus dextera eius ei virtutem perfectionis, & boni operis tribuat incrementum, & abiecta omni cecitate humana, spirituales eius oculos aperiat, & lumen ei eternæ gratiæ concedat. Qui cum patre.

ALIA.

Adesto Dñe supplicationibus nostris, & hunc famulum tuum N. benedicere dignare, cui in tuo sancto nomine habitum religionis sacræ imponimus, vt te largiente, & deuotus in ecclesia tua persistere, & vitam percipere mereatur eternam. Per.

Dum tondes, tunc dices antiphōam istam: Tu es Domine qui restitues hæ-

reditatem meam mihi. Vers. Dominus pars hereditatis meæ & calicis mei: Repetatur, Tu es. Gloria patri. iterum repetatur, Tu es. Antip. Hic accipiet bñdictionem à dño, & misericordiam à deo salutari suo, quia hæc est generatio querentium dominum. psal. dñi est terra. Vsq; in finē cum Gloria, & repetatur Antip. Hic accipiet.

Postquam tonsuratus fuerit, sequitur oratio:

Omnipotens sempiterna Deus Christe Iesu, propitiare peccatis nostris, & ab omni seruitute secularis habitus hunc famulum tuum N. dum ignominiam huius mundi deponit, eruere & conseruare dignare, vt tua semper gratia perfruat, & sicut similitudinem coronæ tuæ cum gestare fecimus in capite, sic tuam virtutem & hereditatē subsequi mereatur in corde. Qui cum deo patre.

ALIA.

Præsta quæsumus omnipotens Deus, vt famulus N. cuius hodiē capitis comā pro diuino amore deposuimus, in tua dilectione perpetuo maneat, & eum sine macula in sempiternum custodias, per.

ALIA.

Benedicat te dñs, & custodiat, ostēdat faciē suam tibi, & miseretur tui, cōuertat dñs vultū suū ad te, & det tibi pacem. Inuocabo nomen dñi dei super te, vt ille te benedicat, qui viuūt & regnat in secula seculorum. Amen.

De gradibus Romanæ ecclesiæ.

Primū in quacunq; schola reperti pueri benè psallentes, tollātur inde, & nutriantur in schola cantōrū, & post eā fiant cubicularij. Si autē nobiliū filij fuerint, statim in cubiculo nutriantur, & hanc accipiant potestatem ab archidiacono, vt liceat eis super linteam villosum sedere, quod mos est ponere super sellam equi. Deindē sicut sacramentorū codex continet, quandō & vbi fuerit, vsque in subdiaconatus officium ordinentur. diaconi verò atque presbyteri nunquā nisi in publica ordinatione.

Capitulum de Canone Chalcedonēsi.

Quod non oporteat absolute quoslibet ordinare presbyterū aut dia-

co-

conum, neque quemlibet in gradu ecclesiastico, nisi specialiter ecclesiæ, ciuitatis, aut possessionis, aut martyrij, aut monasterij, qui ordinatus est, pronuncietur. Qui verò absolute ordinantur, decreuit sancta synodus irritam haberi huiuscemodi manūs impositionem, & nusquam posse ministrare, ad ordinatis iniuriam.

Capitulum S. Gregorij Papæ.

Sicut qui inuitatus renuit, questus refugit, sacris est altarib; remouendus: sic qui vltro ambit, vel importunus se ingerit, est proculdubio repellendus. Nam qui nititur ad altiora conscendere indignus, quid agit, nisi vt crescēdo decrecat? Cur non perpendit, quia benedictio illa in maledictum conuertitur, qui ad hoc, vt fiat hæreticus, promouetur?

Caput Zozimi Papæ.

Hæc autē singulis gradibus obseruanda sunt tempora. Si ab infantia ecclesiasticis ministerijs studium dederit inter lectores vsque vigesimum aetatis annum, continuata obseruatione p̄ducet. Si maiore iam aetate accesserit, ita tamen, vt post baptismum statim se diuinæ militiæ desideret mancipari, siue inter lectores, siue inter exorcistas quinquennio tentatur, ac deindē acolytus, siue subdiaconus quatuor annis stet, & sic ad benedictionem diaconi, si mereatur, accedat. In quo ordine quinque annis inculpate si se gesserit, hæreere debet. Exindē suffragantibus meritis, per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyterij sacerdotium poterit promereri. De quo loco si illum exactior ad bonos mores vita perduxerit, summū p̄tificatum sperare debet: hac tamen lege seruata, vt neque digamus, neque poenitens, ad hos gradus possit admitti, sanè, vt etiā defensores ecclesiæ qui ex laicis fiunt, supradicta obseruatione teneantur, si meruerint in ordine esse clericatus.

Caput Leonis Papæ.

Paulus Apostolus præcepit Timotheo, manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Quid est, citò nemini manum im-

posueris, nisi, ante aetatis maturitatē, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiā disciplinæ? sicut boni operis comparat fructum, qui rectum scrutatur in eligendo sacerdote iudiciū, ita graui semetipsum afficit damno, qui in suæ dignitatis collegio sublimat indignum.

Caput Clemētis de oblationibus altaris.

Oblationes quæ veniunt in altare, panes propositionis appellantur. De ipsis oblationibus tantum debet in altari poni, quantum populo possit sufficere, ne aliquid putridum in sacrario remaneat.

De pallis.

Pallæ verò quæ sunt in substratorio, in alio vase debent lauari, in alio corporales pallæ. Vbi pallæ corporales lotæ fuerint, nullum linteamen ibidem debet aliud lauari, sed ipsa aqua in baptisteriū debet vergi.

De officijs septem graduum.

Ostiarium oportet percutere cymbalum, & aperire ecclesiam, & sacrarium, & librum aperire ei, qui prædicat.

De lectoribus.

Lectorem oportet legere ei qui prædicat, & lectiones cantare, & benedicere panem, & omnes fructus nouos.

De exorcistis.

Exorcistam oportet eicere dæmōes, & dicere populo qui non communicat, vt det locum, & aquam ministerio effundere.

De subdiaconibus.

Subdiaconū oportet præparare aquā ad ministrationem altaris, & ministrare diacono.

De diaconibus.

Diaconum oportet ministrare ad altare, & baptizare.

De presbyteris.

Sacerdotem oportet offerre & benedicere, p̄esse & prædicare, & baptizare.

De episcopis.

Episcopum oportet iudicare, interpretari, & consecrare, consummare, ordinare, offerre, & baptizare.

Ordo, qualiter in Romana ecclesia sacri ordines fiunt.

Mense

Mense quarto, quarta feria ieiuniorum fit conuentus populi, & congregatio regionum, primum ad sanctum Adrianum, & inde pergat pontifex vnà cum populo, præcedente solito apparatu, id est, crucibus, thuribulis, vel tabulis, vsque ad sanctam Mariam ad præsepce. Accedente pontifice ad altare, schola cantorum repetit litaniam. Deinde introitum. Et pontifex dicit: Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Post collectam ascendit lector in ambonem, & eleuata voce legit breuem lectionem de quarta feria. Et sequitur gradale. Deinde pontifex dicit: Dominus vobiscum. Diaconus vt supra. Post collectam ascendit lector in ambonem, & eleuata voce, legit breuem in auribus populi, sic continentem:

Cognoscat charitas vestra, quia ille, & ille aduocatur in tali officio, vel in tali. Si quis habet contra hos viros aliquam querelam, exeat cõfidenter propter Deum, & secundum Deum, & dicat: Quid si nullus cõtradictor extiterit, sequitur lectio & responsum. Post hæc aduocantur fursum, & statuuntur in sinistra parte altaris, vsquedum pontifex Missam compleat. Deinde aduocantur sexta feria ad Apostolos eo tenore vt supra. Sabato verò egreditur pontifex ad sanctum Petrum, & vniuersæ regiones cum eo litaniam canendo. Ingrediente papa in secretarium, ipsæ prestolantur aduentum eius in presbyterio. Schola cantorum canit introitum, & pontifex dat orationem. Subdiaconi legunt lectiones, & cantant gradualia, expectantibus illis qui benedicendi sunt, sub ambone, donec quinque lectiones compleantur. Deinde apostolicus ille legit aduocationis breuem coram populo, & stant parati singulorum ministri cum indumento, donec archidiaconus veniat, & singulis singula sua manu tribuat. Post hæc autem descendit archidiaconus in nuete pontifice, & dat vni ex ipsis manum, cæteri verò sequuntur eum, & ascendant ad altare. Et prosternit se pontifex cum ipsis in orationem, clero interim canente litaniam. Surgentibus autem ab oratione, stat pontifex in sede sua, singulatim imponens manus ca-

pitibus & benedicit eos. Accedens autem archidiaconus, tollat orarios de confessione, quæ hesternæ die repositi sunt, ibique imponet super eos, & pontifex induat eos planetis, & stent induti diaconalia indumenta, tollanturque; qui diacones esse debent, de medio eorum. Deinde, qui presbyteri ordinentur. Tunc descendant in presbyterium, & statim vnus ex nouitijs diaconibus legat euangelium, & ad ipsam Missam ministrent vnusquisque secundum officium suum. Tollit verò pontifex oblatas integras, & det singulis nouitijs presbyteris, & inde communicent vsque dies octo. Expleis omnibus, missaque ritè completa, stent regiones paratæ ad singulos titulos pertinentes, cum candelabris & thuribulis, vt proprium suscipiant sacerdotem. Pontifex autem donet eis sacerdotalia indumenta, & ministeria Missæ, aurum vel argentum, vinum, frumentum & oleum. Egredientibus autem de basilica sancti Petri, præcedant vnumquæque triginta candelabra cum thuribulis, ipse verò sedeat super equum album. Præcedens & subsequens populus canat ei laudem. Similiter etiam fœminæ diaconissæ, presbyterissæ, quæ eodem die benedicuntur. Plateæ autem ciuitatis, per quas transuri sunt, coronentur pallijs, & cum tanta gloria ad statutos titulos deducat proprios sacerdotes, & ipse facit eis illo die conuiuium.

Mensis primi, quarti, septimi, & decimi sabbatorum die, in duodecim lectionibus ad sanctum Petrum, vbi Missæ celebrantur, postquam antiphonam ad introitum dixerint, per lectiones det pontifex orationes. Deinde archidiaconus sine casula ed chori vsque medium præcedens, habens præ manibus eorum qui ordinandi sunt, nomina, & vocatis eis, humiliter respiciens in episcopum, his eum verbis alloquitur: Postulat hæc sancta mater ecclesia, reuerende pater, hos viros ordinibus aptos, consecrari sibi à vestra paternitate.

Responsio Episcopi.

Vide vt natura, scientia, & moribus tales per te introducantur, immò per nos tales in domo Domini ordinentur personæ, per quas diabolus procul pellatur, &

& clerus Deo nostro multiplicetur.

At Archidiaconus.

Quantum ad humanum spectat examen, natura, scientia & moribus digni habentur, & probi cooperatores effici in his, Deo volente, possunt.

Tunc imponit schola Litaniam, prostrato pontifice & cæteris consecrandis super tapetia.

Qua finita, iubente episcopo, archidiaconus accedat propius, & vocentur denuò nominatim, vt benedicantur ab episcopo.

Inuitatio ordinandorum.

De domo sanctæ Mariæ eligimus N. ad ostiarium, ad eundem titulum. De titulo sancti Stephani N. eligimus ad lectorem ad eundem titulum. De ecclesia S. Petri N. eligimus ad exorcistam ad eundem locum. Post hæc celebrabitur consecratio sacrorum ordinum.

Psalmistæ, id est, cantores, possunt abique scientia episcopi, sola iussione presbyteri officium suscipere cantandi, dante eis presbytero vel potius episcopo antiphonarium in manus, & dicente sibi: Videte vt quod ore cantatis, corde credatis: & quod corde creditis, operibus probetis.

Ordinatio ostiariorum.

Ostiarij cum ordinantur, postquam ab archidiacono instructi fuerint, qualiter in domo Dei debeant conuersari, ad suggestionem archidiaconi tradat eis episcopus clauem ecclesiæ de altari, dicens: Sic agite, quasi redditori Deo rationem pro his rebus quæ istis clauibus recluduntur. Et tradit eis archidiaconus ostium ecclesiæ.

PRAEFATIO.

Deum patrem omnipotentem, fratres charissimi, suppliciter deprecemur, vt hos famulos suos N. benedicere dignentur, quos in officium ostiariorum eligere dignatus est, vt sit eis fidelissima cura diebus ac noctibus ad distinctionem horarum certarum, ad inuocandum nomē Domini. Oremus. Et diaconus: Flectamus genua. Leuate.

Benedictio eorumdem.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, benedicere dignare hos famulos tuos N. in officium ostiariorum,

vt inter ianitores ecclesiæ pareat tuo obsequio, & inter electos tuos partem tuam mereantur habere mercedis. Per.

Ordinatio lectorum.

Lectores cum ordinantur, faciat de illis episcopus verbum ad plebem, indicans eorum fidem ac vitam atque ingenium, & dicat ad electos:

Allocutio.

Elegerunt vos fratres vestri, vt sitis lectores in domo Dei vestri, & ided agnoscite officium vestrum, vt impleatis illud. Potens enim est Deus, vt augeat vobis gratiam. Post hæc, expectante plebe, tradat eis episcopus codicem, de quo lecturi sunt, dicens:

Accipite, & estote verbi Dei relatores, habituri, si fideliter & viriliter vtiliter impleueritis officium vestrum, partem cum his qui verbum Dei benè administrauerunt.

Præfatio lectorum.

Oremus, dilectissimi nobis, Deum patrem omnipotentem, vt super hos famulos suos N. quos in ordinem lectorum dignatur adsumere, benedictionem suam clementer effundat, quatenus distinctè legant quæ in ecclesia legenda sunt, & eadem operibus impleant. Oremus: Flectamus genua, Leuate.

Benedictio eorumdem.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, benedicere dignare hos famulos tuos N. in officium lectorum, vt assiduitate lectionum sint apti pronunciare verba vite, & mentis ac vocis distinctione populo monstrare intelligibilia, & in vtroque sanctæ ecclesiæ gratiam per suis modulis spiritali deuotione resonent. Per.

Ordinatio exorcistarum.

Exorcistæ cum ordinantur, accipiant de manu episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo: Accipite, commendate memorie, & habetote potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos, siue catechumenos.

Præfatio exorcistarum.

Deum patrem omnipotentem, fratres charissimi, supplices deprecemur, vt hos famulos suos N. benedicere dignentur in

officium exorcistarum, vt sint spirituales imperatores, ad eiciendos demones de obsessis corporibus cum omni nequitia eorum multiformi. Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Leuate.

Benedictio eorundem.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, benedicere dignare hos famulos tuos N. in officium exorcistarum, vt per impositionem manuum & oris officium, potestatem & imperium habeant spiritibus immundos coercendi, & probabiles sint medici ecclesie tue, gratie curationum virtute confirmati. Per.

Ordinatio Acolytorum.

Acolyti cum ordinantur, primum ab episcopo quidem doceantur, qualiter in officio suo agere debeant: sed ab archidiacono accipiant ceroserarium cum cereo, dicente sibi episcopo: Accipite ceroserarium cum cereo, vt sciatis vos ad accendenda ecclesie luminaria accipari. Accipiant & vrceolum vacuum, dicente sibi episcopo: Accipite vrceolum ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi.

Prefatio Acolytorum.

Deum patrem omnipotentem, fratres charissimi, suppliciter deprecemur, vt hos famulos suos N. benedicere dignetur in ordinem acolytorum, quatenus lumen visibile manibus præferentes, lumen quoque spirituale moribus præbeat. Oremus. Et diaconus, Flectamus genua, Leuate.

Benedictio eorundem.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui per Iesum Christum filium tuum & apostolos eius, in hunc mundum lumen claritatis misisti, quique vt mortis nostre antiquum aboleris chi rographum, gloriosissime illum crucis vexillo adfigi, ac sanguinem & aquam ex latere illius pro salute humani generis effluere voluisti, benedicere dignare hos famulos tuos N. in officium acolytorum, vt ad accendendum lumen ecclesie tue & ad suggerendum vinum & aquam, ad conficiendum sanguinem Christi filij tui in offerenda eucharistia sanctis altaribus tuis fideliter subministrent. Accende Domine metes eorum & corda ad amo-

rem gratie tue, vt illuminati vultu splendoris tui, fideliter tibi in sancta ecclesia tua deferuiant. Per eundem.

A L I A.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui ad Moysen & Aaron locutus es, vt accenderent lucernam in tabernaculo testimonij, benedicere & sanctificare dignare hos famulos tuos N. vt sint acolyti in ecclesia tua. Per.

A L I A.

Omnipotens sempiternus Deus, fons lucis, & origo bonitatis, qui per Iesum Christum filium tuum lumen verum, mundum illuminasti, eiusque passionis mysterio humanum genus redemisti, benedicere dignare hos famulos tuos N. quos in acolytorum officium consecramus, poscentes clementiam tuam, vt eorum mentes & lumine scientie illustres, & pietatis tue rore irriges, vt ita perceptum ministerium te auxiliante peragat, qualiter ad æternam remunerationem peruenire mereantur. Per eundem.

Benedictio ad barbam tondendam.

Deus cuius providentia omnis creatura incrementis adulta congaudet, respice propitius super hunc famulum tuum N. iuuenilis ætatis decore latantem, & flore primi temporis attondendo clemens adesto, vt in omnibus tua protectionis munitus auxilio, & tuo longiore prouectus, celestem benedictionem accipiat, & presentis vite presidij gaudeat, & eterna Per.

Dum tondes eum, dices antiphonam istam: Sicut ros hermon qui descendit in Sion, sic descendat super te Dei benedictio. Psal. Ecce quod bonum & quod iucundum.

Sequitur oratio.

Omnipotens sempiternus Deus, benedic hunc famulum tuum N. qui tibi primitias sue offert iuuentutis. Effunde Domine super eum benedictionem, & in caput barbamque eius transeat sicut unguentum quod descendit in barbam barbam Aaron, vt in eadem benedictione in via mandatorum tuorum ambulet, & cum eadem ad summam senectutem perueniat. Per.

Ordo, qualiter in Romana ecclesia presbyteri, diaconi, vel subdiaconi eligendi sunt.

Men-

nario numero, beato Stephano duce ac preuo, sancto spiritu auctore elegerit, digni existant, & virtutibus vniuersis, quibus tibi seruire oportet, instructi complacent. Per Dominum.

Cum vero consecrati fuerint, induantur dalmatica, & dent osculum episcopo & sacerdotibus, & stent ad dexteram episcopi.

Canon sancti Theodori.

In ordinatione presbyteri vel diaconi, oportet episcopum Missam cantare. Similiter Greci faciunt, quoad abbatem eligunt vel abbatissam.

Ordinatio presbyteri.

Post lectionem & tractum atque Litaniam, parato electo, qui presbyter ordinandus est, diaconi more cum oratio, presentantibus eum atque ducentibus duobus diaconibus usque ad presbyteros, duo presbyteri ducant ad sedem pontificis. Et ipse se erigens interroget, si iustus & dignus sit, hoc modo: Est dignus? Respondeant presbyteri: Dignus est. Episcop. Est iustus? Respon. Iustus est. Et sic de uo ad tertium utrunque interrogetur. Deinde episcopus dicat: Dignum & iustum faciat illum Deus semper in suo seruitio manere. Respon. Amen.

Post hæc interroget presbyterum talibus verbis: Vis presbyterij gradum in nomine domini accipere? Resp. Volo. Vis in eodem gradu, quantum præuales & intelligis, secundum canonum sanctiones iugiter manere? Resp. Volo. Vis episcopo tuo, ad cuius parochiam ordinandus es, obediens & consentiens esse secundum iustitiam, & ministerium tuum? Resp. Volo. & hoc Deo & sanctis eius ita in presenti pmitto, prout scio & implere valeo: ita me deus adiuuet, & sancti eius.

Et episcopus dicit: Voluntatem tuam bonam & rectam ad perfectionem sibi beneplacitam deus perducere dignetur. Respon. Amen.

Et alloquatur populum sequentibus verbis pro ordinando presbytero:

Quoniam, dilectissimi fratres, Retori nauis, & nauigio deferedis,

eadem est vel securitatis ratio, vel timoris, communis eorum debet esse sententia, quorum causa communis existit. Nec frustra à patribus reuocatur institutum, vt de electione eorum, qui ad regimè altaris adhibendi sunt, consulatur & populus, quia de actu & conuersatione presentandi, quod non nunquam ignorat à pluribus, scitur à paucis. Et necesse est, vt facilius quis obedienciam exhibeat ordinato, cui assensum præbuit ordinando. Fratrum nostrorum & presbyterorum N. conuersatio, quantum mihi videtur, probata ac Deo placita est, & digna, vt arbitrator, ecclesiastici honoris augmèto: Sed nè vnum fortasse vel paucos aut decipiat assensio, aut fallat affectio, sententia est expectanda multorum. Itaque quid de eorum actibus aut moribus noueritis, quid de meritis sentiat, Deo teste, consulimus. Debet hanc fidem charitas vestra habere, quam secundum præceptum euangelij, & Deo exhibere debetis & proximo, vt his testimonium sacerdotij magis pro merito, quam affectione aliqua tribuatis. Et qui deuotionem omnium expectamus, intelligere tacentes non possumus: Scimus tamen, quod est acceptabilis Deo, si aderit per spiritum sanctum consensus vnus omnium animorum. Et ideo electionem vestram, debetis publica voce profiteri. Illis autem profitentibus, dicat eis episcopus qui ad presbyterij gradum prouehendi sunt:

Qui ordinandi estis presbyteri, offerre vos oportet & benedicere, præesse & prædicare, baptizare, & bonis operibus & Deo placitis vndique redundare. Tunc eo inclinato, imponat manum super caput eius, & omnes presbyteri, qui ad sunt, manus suas iuxta manum episcopi super caput illius teneant, & ille det orationem super eum.

Prefatio presbyterorum.

Oremus, dilectissimi, Deum patrem omnipotentem, vt super hos famulos suos N. quos ad presbyterij munus elegit, caelestia dona multiplicet, & quod eius dignatione suscipiunt, ipsius conquantur auxilio. Oremus. Et diaconus: Flectamus genua. Leuate.

Sequitur oratio:

Exaudi nos, quesumus, Domine Deus noster, & super hos famulos tuos N. benedictionem sancti spiritus, & gratiae sacerdotalis effunde virtutem, vt quos tuę pietatis adspectibus offerimus consecrandos, perpetuam muneris tui largitatem consequantur. Per.

Consecratio eorundem.

Adesto, quesumus, omnipotens Deus honorum author, & distributor omnium dignitatum, per quem proficiunt vniuersa, per quem cuncta firmatur, amplificationis semper in melius naturę rationalis incrementis, per ordinem congrua ratione dispositum. Vnde & sacerdotales gradus atq; officia Leuitarum, sacramentis mysticis instituta creuerunt, vt cum pontifices summos regendis populis p̄fecisses, ad eorum societatis & operis adiumentum, sequētis ordinis viros, & secundę dignitatis eligeres. Sic in eremo per septuaginta virorum prudentium mentes, Moisis spiritum propagasti, quibus ille adiutoribus vsus in populo, innumeras multitudines facillē gubernauit. Sic in Eleazarum & Ithamarum filios Aaron, paternę plenitudinis abundantiam transfudisti, vt ad hostias salutare, & frequentioris officij sacramenta, ministerium sufficeret sacerdotum. Hac prouidentia, Domine, apostolis filij tui, doctores fidei comites addidisti, quibus illi orbem totum secundis p̄dicatoribus impleuerunt. Quapropter infirmitati quoq; nostrę, Domine quesumus, hæc adiumenta largire, qui quanto fragiliores sumus, tanto his pluribus indigemus. Da, quesumus, omnipotens pater in hos famulos tuos N. presbyterij dignitatem, innoua in visceribus eorum spiritum sanctitatis, vt acceptum à te Deus secundi meriti munus obtineat, censuramq; morum exemplo suę conuersationis insinuent. Sint prouidi cooperatores ordinis nostri, & luceat in eis totius forma iustitię, vt bonam rationem dispensationis sibi creditę reddaturi, æternę beatitudinis premia consequantur. Per eundem. in vnitatem eiusdem spiritus sancti.

Hic reflectet orarium super humerum

eius dextrum, dicens ad eum: Accipe iugum Domini, iugum enim eius suauis est, & onus eius leue. Hic vestiat eum casula, dicens: Stola innocentię induat te Dominus. ALITER: Accipe vestem sacerdotalem, per quam charitas intelligitur. potens est enim Deus, vt auget tibi charitatem & opus perfectum. Qui viuat.

ITEM ALITER:

Induere vestibus p̄claris, à cunctis commaculationum spurcitijs expurgatus, descendetq; super te diuinę trinitatis ante mundi constitutionem tibi benedictio data. Per omnia secula seculorum. Respon. Amen.

Item allocutio ad populum.

Sit nobis, fratres, communis oratio, vt hi qui in adiutorium & vtilitatem vestre salutis eliguntur, presbyteratus benedictionem diuini indulgentiæ muneris consequantur, & vt sancti spiritus gratia sacerdotalia dona priuilegio virtutis, nè impares loco deprehendantur, obtineant.

Item consecratio.

Deus sanctificationum omnium author, cuius vera consecratio, cuius plena est benedictio, tu Domine super hos famulos tuos N. quos presbyterij honore dedicamus, munus tuę benedictiōis effunde, vt grauitate actuum & censura viuendi p̄beant se seniores, his instituti disciplinis, quas Tito & Timotheo Paulus exposuit, vt in lege tua die ac nocte, omnipotens, meditates, quod legerint, credat: quod crediderint, doceant: quod docuerint, imitentur: iustitiã, constantiam, misericordiam, fortitudinē in se ostendant, exemplo probent, admonitione confirmet, ac purum atq; immaculatum ministerij sui donum custodiant, & per obsequium plebis tuę, panem & vinum in corpus & sanguinē filij tui immaculata benedictione transformet, & inuiolabili charitate virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, in die iusti & æterni iudicij Dei, conscientia pura, fide vera, spiritu sancto pleni, persoluant. Per eundem. in vnitatem eiusdem spiritus sancti.

Expleta autem oratiōe, accipiens oleum sanctum, faciat crucem super ambas manus eorum, dicens: Cōsecrare & san-

Martin.

Mensis primi, quarti, septimi, & decimi, sabbatorum die, in duodecim lectionibus ad sanctum Petrum vbi Missæ celebrantur, postquam antiphonam ad introitum dixerint, data oratione, annunciat pontifex in populum, dicens: Auxiliante Domino Deo, & saluatore nostro Iesu Christo, eligimus in ordinem subdiaconij, diaconij, seu presbyterij, acolytum, subdiaconum, diaconum de titulo illo, ad titulum sancti Martini, ad ecclesiam quæ est in pago illo, vel ad monasterium N. Si quis autem habet aliquod contra hos viros, p̄ Deo & propter Deum cum fiducia exeat & dicat. Veruntamen memor sit conditionis suę.

Et post modicum interuallum profertur cum pontifice in oratorio, incipit chorus litaniam. Hac expleta, ascendant ipsi electi ad sedem pontificis, vocante eos archidiacono, & benedicat eos ad quod vocati sunt. Et descendentes, stent in ordine suo, benedictione percepta, & archidiaconus imponat euangelium, & omnes qui ibi ordinati sunt, oblationes offerant ad manus episcopi, & ab eo consecratas accipiant.

Ordinatio subdiaconorum.

Subdiaconi cum ordinantur, quia manus impositionem non accipiunt, patenam de manu episcopi accipiant vacuum, & calicem vacuum. De manu verò archidiaconi accipiant vrceolum cum aqua manili, ac manutergium, dicente sibi episcopo:

Videte, cuius ministerium vobis traditur. Et ideo, si vsque nunc fuistis tardi ad ecclesiam, amodò debetis esse assidui: Si vsque nunc somnolenti, amodò vigiles. Si vsque nunc ebriosi, amodò sobrii: Si vsque nunc incesti, amodò casti. Ideo vos admoneo, vt tales vos exhibeatis, vt Deo placere possitis.

Præfatio subdiaconorum.

Oremus Deum ac Dominum nostrum Iesum Christum, fratres charissimi, vt super hos seruos suos N. quos ad subdiaconatus officium vocare dignatus est, effundat benedictionem & gratiam suam, vt in conspectu suo fideliter seruietes, p̄destinata sanctis p̄mia consequantur.

Oremus. Et diaconus, Flectamus genua, Leuate.

Benedictio eorundem.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, benedicere dignare hos famulos tuos, quos ad subdiaconatus officium eligere dignatus es, vt eos in sacratio tuo sancto strenuos, sollicitosque cælestis militiæ instituas excubitores, sanctisque altaribus tuis fideliter subministrent, & requiescat super eos spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis. Repleas eos spiritu timoris tui, & eos ministerio diuino confirmes, vt obediētes, facti atq; dicti parentes, tuam gratiam consequantur. Per. in vnitatem eiusdem spiritus sancti.

Et episcopus det eis mappulas, dicendo: In vestitiōe harum mappularum subnixē te dñe deprecamur, vt hi famuli tui sic operentur in temporalium conuersatione, quatenus exemplo priorum patrum, in futuro mereantur perennitèr gaudere. Per.

Ordinatio diaconorum.

Diaconi cum ordinantur, solus episcopus, qui eos benedicit, manum suam super caput illorum ponat, quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecrantur, & alloquatur populum his verbis:

Allocutio ad populum.

Commune votum, communis oratio prosequatur, vt hi totius ecclesię prece, qui in diaconatus ministerio preparantur, Leuiticę benedictionis ordine clarescant, & spirituali conuersatione p̄fulgentes, gratia sanctificationis eluceant, præstante domino nostro Iesu Christo, qui cū patre & spiritu sancto viuat & regnat Deus, per omnia secula seculorum, amen.

Benedictio ad stolas vel planetas, quãdò Leuiticę vel presbyterij ordinandi sunt.

Deus in uictiæ virtutis triumphator, & omnium rerum creator ac sanctificator, intende propitiis precibus nostras, & has stolas siue planetas Leuiticę ac sacerdotalis glorię ministris tuis fructificas, tuo proprio ore benedicere, ac sanctificare, cōsecrareq; digneris, omnesq; tuis ministerijs à nobis indignis consec-

crandos eis vtentes, & tibi in eis deuotè ac laudabiliter seruietes, aptos tibi & gratos effici cõcedas, & nunc & per infinita secula seculorum. Respon. Amen.

Præfatio diaconorum.

O Remus, dilectissimi, Deum patrem omnipotentem, vt super hos famulos suos, N. quos ad officium diaconatus dignatur adsumere, benedictiõis suæ gratiam clementer effundat, eisq; donũ consecrationis indulgeat, per quod eos ad præmia eterna perducatur. Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Leuate.

Sequitur Oratio.

Exaudi Dñe preces nostras, & super hos famulos tuos N. spiritum tuæ benedictionis emitte, vt cælesti munere ditati, & tuæ gratiam possint maiestatis acquirere, & benè viuendi alijs exemplum præbere. Per. in vnitatem eiusdem spiritus sancti.

Consecratio eorundem in modum præfationis.

Omnipotens Deus, bonorum dator, ordinum distributor, officiorumq; dispositor, qui in te manens in nouas omnia, & cuncta disponis, per verbum, virtutem, sapietiamq; tuam Iesum Christum filium Dominũ nostrũ, sempiterna prouidentia pparans, & singulis quibusque temporibus aptada dispensans, cuius corpus, ecclesiam videlicet tuam, cælestium gratiarum varietate distinctam, suorumq; connexam distinctione membrorum, per legem mirabile totius compaginis vnitam, in augmentũ templi tui crescere, dilatariq; largiris, sacri muneris seruitutem in tribus gradibus ministrorum nomini tuo militare constituens, electis ab initio Leui filijs, qui in mysticis operatiõibus domus tuæ fidelibus excubijs permanentes, hæreditatem benedictionis eternæ, sorte perpetua possiderent, super hos quoq; famulos tuos, quæsumus Domine, placatus intède, quos tuis sacrarijs seruituros in officium diaconij suppliciter dedicamus. Et nos quidem tanquàm homines, diuini sensus & summæ rationis ignari, horum vitam quantum possumus estimamus: te autem, Domine, ea quæ nobis sunt ignota, non transcut, te oc-

culata non fallunt. Tu cognitor secretorum, tu scrutator es cordium, tu eorũ vitam cælesti poteris examinare iudicio, quo semper p̄uales, & admissa purgare, & ea, quæ sunt agenda, concedere. Mitte in eos, quæsumus Domine spiritũ sanctum, quo in opus ministerij fideliter exequendi septiformis gratiæ tuæ munere roborentur. Abundet in eis totius forma virtutis, auctoritas modesta, pudor constans, innocentia puritas, & spiritalis obseruantia disciplinæ. In moribus eorum præcepta tua fulgeant, vt suæ castitatis exemplo imitationem sanctam plebs acquirat, & bonum conscientia testimonium præferentes, in Christo firmi & stabiles perseuerent, dignisq; successibus de inferiori gradu per gratiam tuam capere potiora mereantur. Per eundem. in vnitatem eiusdem spiritus sancti.

Ad consummandum diaconi officium cum stola.

Accepe stolam tuam, imple ministerium tuum. potens est enim Deus, vt augeat tibi gratiam, qui viuat & regnat cum spiritu sancto in secula seculorum. ALIA.

Accipe stolam candidatam de manu Domini, ab omnibus vitiõis sordibus purificatus in conspectu diuinæ maiestatis, vt omnibus vita conuersatiõis tuæ præbeatur exemplum, plebsq; dicata Christi nomine, possit imitando te, imitationem acquirere iustam. Tunc stola leuæ eius circumdata, det eis euāgelium, dicens: Accipite potestatem legendi euāgelium in ecclesia Dei, tam pro viujs q̄ pro defunctis, in nomine Domini. Respon. Amen.

Sequitur benedictio.

Domine sancte, spei, fidei, gratiæ & profectuum munerator, qui in cælestibus & terrenis angelorum ministerijs vbique dispositis, per omnia elementa voluntatis tuæ diffusis effectum, hos quoq; famulos tuos speciali dignare illustrare adspectu, vt tuis obsequijs exediti, sanctis altaribus tuis ministri puri accrescant, & indulgentia puriores eorum gradu, quos Apostoli tui in septenario

ctificare digneris Domine manus istas p̄ istam vnctionem, & nostram benedictionem, vt quæcunq; rectè cõsecrauerint, cõsecrentur: & quæcunq; benedixerint, benedicantur, & sanctificentur in nomine Domini nostri Iesu Christi. Respon. Amen. Hoc factõ, accipiat patenam cum oblati, & calicem cum vino, & det eis, dicens: Accipite potestatem offerre sacrificium Deo, Missamq; celebrare tam p̄ viujs, quàm p̄ defunctis in nomine Domini. Respon. Amen.

Benedictio in consummatione presbyterorũ.

Benedictio Dei patris, & filij, & spiritus sancti descendat super vos, vt sitis benedicti in ordine sacerdotali, & offeratis placabiles hostias pro peccatis atq; offensionibus populi omnipotenti Deo, cui est honor & gloria per omnia secula seculorum. Respon. Amen. Tũc osculetur singulos, dicens: Pax Domini sit semper vobiscum: Et per manus commendet se orationibus eorum.

Decretum, quod clerus & populus firmare debet de electo episcopo.

Dominis patribus, illis venerabilibus scilicet episcopis dioceseos metropolis, clerus, ordo, & plebs huic sanctæ ecclesiæ specialiter obsequentes. Vestre paternitati est cognitum, quantum temporis est, ex quo accidentibus varijs euentibus, hæc sancta ecclesia metropolis nostro sit viduata pastore, ac destituta rectore, quod non solum ad nostrum, verũ ad vestrum, ac omnis dioceseos detrimentum pertinere dinoscitur, cum totius puincia solitudinem metropolitano constet esse cõmissam. Propterea elegimus huius dioceseos illius ecclesiæ presbyterum nomine illi nobis sufficientissimè cognitum, natalibus & moribus nobilem, apostolica & ecclesiastica disciplina imbutum, fide catholicum, natura prudentem, docibilem, patientem, moribus temperatum, vita castũ, sobriũ, humilem, adfabilem, misericordem, literatum, in lege Dei instructũ, in scripturarum sensibus cautum, in dogmatibus ecclesiasticis exercitatum, & secundum scripturarum tramitem, traditionemq; orthodoxorum, & canonum ac decretorum, sedis apostolicæ præsulum cõsti-

tutiones, sano sensu ecclesiasticas regulas intelligentem, sanõq; sermone docentem atq; seruantem, amplectetẽq; eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, & cum modestia corripientem eos, qui resistunt, & qui sanæ doctrinæ aduersantur, eis resistere, & redarguere p̄ualentem, hospitalẽ, modestum, suæ domui benè præpositũ, nõ neophytum, habentem testimonium bonum, in gradibus singulis secundum traditionem Ecclesiasticam ministrantem, ad omne opus bonum, & satisfactiõem omni poscenti rationem de ea, quæ in illo est spe, paratum. Quem nobis quãtocyus petimus ordinari pontificem, quatenus auctore Domino regulariter nobis præesse valeat & prodesse, & nos sub eius regimine salubriter Domino militare possimus, quia integritas presidentum, salus est subditorum, & vbi est incolumitas obedientiæ, ibi sanè est forma doctrine. Vt autẽ omniũ nostrũ vota in hanc electionem conuenire noscatis, huic decreto canonico promptissima voluntate singuli manibus proprijs roborantes subscripsimus.

Item subscriptio episcoporum in electionem episcopi.

Illius ecclesiæ archiepiscopus vel episcopus, in electione domini N. ecclesiæ ill. episcopi subscripsi. Isti illum in locũ illius ecclesiæ episcopi, ipso cõsentiente, ordinari consenserunt, quod p̄sens inscriptio manifestat. Isti in ordinatione illius ecclesiæ episcopi conscripserunt.

Ex Concilio Aprican. 4. Cap. 1.

Statuta ecclesiastica docent, qui episcopus ordinandus est, antè examine- tur, si natura prudens est, si docibilis, si moribus temperatus, si vita castus, si sobrius, si semper suis negocijs vacas, si humilis, si affabilis, si misericors, si literatus, si in lege Domini instructus, si in scripturarum sensibus cautus, si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus, & ante oĩa si fidei documenta verbis simplicibus asserat, id est, patrem & filium & spiritum sanctum vnum Deum esse confirmans, totamq; Trinitatis deitatem cõessentialẽ, & consubstantialẽ, & cõeternalẽ, & cõomnipotentẽ p̄dicã: & singulas quasq; in

1. Con. tom. pag. 512.

Trinitate personas, vnum Deū: si incarnationem diuinam non in patre & spiritu sancto factam, sed in filio tantum credant, vt qui erat in diuinitate Dei patris filius, ipse fieret in homine hominis matris filius, Deus verus ex patre, & homo verus ex matre, carnem ex matris visceribus, & animam humanam rationalē. Si simul in eo ambæ naturæ, id est, homo & Deus, vna persona, vnus filius, vnus Christus, vnus Dñs, creator, & author, & rector cū patre & spiritu sancto, omnium creaturarū q̄ sunt, qui passus vera carnis passione, mortuus vera corporis sui morte, surrexit vera carnis suę resurrectione, & vera animæ resumptione, in qua veniet iudicare viuos & mortuos. Quæredum etiã ab eo, si credit noui & veteris testamenti, id est, legis, prophetarum, & apostolorum vnum, eundemque authorem DEVM: Si diabolus non per conditionem, sed pre arbitrium factus sit malus. Quærendum etiã ab eo, si credat huius quam gestamus, & non alterius carnis resurrectionem: si credat iudicium futurum, & recepturos singulos pro his, quæ in carne gesserūt, vel poenas, vel gloriam: Si nuptias nõ improbet, si secunda matrimonia non damnet, si carnum perceptionem nõ culpet, si pœnitentibus reconciliatis communicet, si in baptismo omnia peccata, iam illud originale contractū, quàm illa quæ voluntariè admissa sunt, dimittant, si extra ecclesiam catholicam nullus saluetur. Cū in his omnibus examinatus, inuētus fuerit plenè instructus, tūc cum consensu clericorum, & conuentu totius prouincię episcoporum, maximeq; metropolitani vel autoritate, vel presentia ordinetur episcopus, suscipiens in nomine Christi episcopatum, nec suæ delectationi, nec suis moribus, sed sanctorum patrum diffinitionibus acquiescēs. In cuius ordinatione etiã ætas requiratur, quam sancti patres exemplo saluatoris in prælegendis episcopis constituerunt.

Epistola vocatoria.

Dilectissimis fratribus & filijs, presbyteris, diaconibus, honoratis clericis & possessoribus vel cunctę plebi ill.

ecclesię, simulq; vocato episcopo ill. N. auxiliante Domino, Metropolitanus sanctę sedis Apostolicę ill.

Dilectionem vestram salubriter alloquimur, quia prædictum talem à vobis electum episcopum virum venerabile, tali ecclesię ordinare compellimur, gaudemus, & honoramus Christum Iesum, vt qui vobis hanc electionis deuotionem dedit, nobis quoque perficiendi tribuat facultatem. Iam fatum virtū religioſa violentia tenete, & ad sanctam sedem nostram ill. perducere festinate, qui forte magis dignior erit, si se occultare voluerit. Ob quam rem, hæc direximus admonitionem, quemadmodum optimè placuit sanctę synodo, episcopum sine vocatoria suscipi non debere, nè obscuritas dubiæ ordinationis incurrat.

Episcopi autem omni tempore benedicuntur. Nunc verò mos est, vt nocturno tempore benedicantur. Secūda namq; incisione, id est, lectione sexta egreditur pontifex de ecclesia Petri, & ascendit monasterium sancti Martini, quod sub tignis ipsius ecclesię sitū est, & subsequitur ipse electus, qui benedicendus est, suppliciter cum reliquo clero incedens, & stat foras ostium oratorij. Scholasticorum incipit introitum. Postea dicit Pontifex, Gloria in excelsis Deo.

Sequitur oratio:

Et euntes ab altari vnus presbyter & alter diaconus, induunt eum vestimenta pōtificalia, in primis lineam & cingulum, deinde anagolagium grande, postea dalmaticam minorem, & cingulū brachiale & orarium breue, deinde dalmaticam maiorem, clero interim canente responsorium, Immola Deo. TRACT. Qui seminat. EVANG. Designauit dominus & alios LXXII. & misit illos binos ante faciem suam. Tunc aduocantur in basilicam presbyteri à dextris eius, & diaconi à sinistris. Ipse verò in clinato capite in medio eorum incedit, vsquedum veniat ante altare. Tunc exiit casula, & induit eum pontifex planeta, & legit breuem, hunc modum continentem:

Ciues, inquit, nostri elegerunt sibi illum pastorem. Oremus itaq; pro hoc viro, vt Deus omnipotens infundat in eum

gra-

gratiam spiritus sui, vt dignus habeatur ad cathedram episcopatus regendam. Et respondeatur à schola: Christe audi nos. Et cantat litaniam. Et tunc accedit propius ad altare subnixo capite. Pōtifex verò ponit manum super caput eius, & dicit vnā orationem in modum collectę, alterā in eo modulamine, quo solet contestatio cantari: & sedet pontifex in sella sua. Ipse verò osculatur pedem eius, & suscipitur ad pacem, & sic consummatur consecratio illius. Et ipso die vbicunq; Apostolicus Missam celebrat, de manu eius communionem accipiat.

Qualiter episcopus debeat ordinari. Ex concilio Niceno, cap. 4.

Episcopum conuenit maximè quidē ab omnibus qui sunt in prouincia, episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen omnimodis in idipsum conuenientibus, & absentibus quoque pari modo decernētibus, & per scripta consentientibus, tunc ordinatio celebretur.

Qua die ordinetur episcopus.

Ecclesiasticorum verò ordinum consecratio, in ieiunio quatuor temporum die sabbati celebretur. Episcopi autem consecratio, qui est vicarius Apostolorum, immò & Christi, fit in Dominica, quia in eodem die per donū spiritus sancti dignatus est illustrare corda apostolorum. Fieri etiã solet aliquoties in natalitijs Apostolorum. Nullis inuitis detur episcopus: cleri, plebis & ordinis consensus & desiderium requiratur.

Ordo, qualiter episcopus in Romana ecclesia ordinetur.

Episcopus cū ordinatur, primò progrediat dominus Metropolitanus cum electo, & cuncto clero & populo ad ecclesiam, vbi ipsam fieri vult ordinationem. Et ingressus sacrarium, induat se vestimenta pontificalia. Post pusillum procedat è sacrario cum diaconibus & reliquis ministris, sicut in dominicis diebus mos est procedendi. Et electus sacris vestibus indutus, procedat vnā cum archiepiscopo, & cæteris episcopis è sacrario ante altare. Factoq; ibi scrutinio,

& concrepantibus signis ecclesię, dominus Metropolitanus mox vt vult indicet cantori, & incipiat antiphonam adintroitum.

Antiphona.

Elegit te Dominus sibi in sacerdotē magnum, & aperiens thesaurum suum opimum, abundare te faciet omnibus bonis. Psal. Exaudiat te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen DEI Iacob.

ALIA.

Antiph. Sicut fui cum Moise, ita ero tecum, dicit Dominus: conforta populū meum, neq; timeas, ecce Dominus Deus tuus ante te est, & non te derelinquit. Psal. Exaudiat te Dominus. *ALIA.* Benedixit te hodiè Deus. Psal. Deus deorum Dominus. Cumq; finierint introitum, non dicatur Kyrie eleison, sed dominus metropolitanus dicat hymnum, Gloria in excelsis Deo. Deinde, Pax vobiscum. *ORAT.*

Quæsumus omnipotens Deus, vt huic viro ad vtilitatem ecclesię prouehendō, benignitas gratiæ tuæ tribuat largitatem. Per.

Hac oratione expleta, positaque sella Metropolitanus ante altare, cæterę Episcopales sellę ordinatoris, & ordinandi cathedra collocetur in medio cæterorū. Interim electus ille sacris vestibus indutus, hoc est, alba stola, cingulo, & cappa, procedat è sacrario, ducentibus cum per manus duobus episcopis ante altare. Sedentibus quoque ordinabili silentio omnibus, & libros ordinationis præ oculis habentibus, dominus metropolitanus ita eum scrutando alloquatur:

Incipit examinatio in ordinatione episcopi secundum Gallorum institutiones.

Antiqua sanctorum patrum institutio docet & præcipit, vt is, qui ad ordinem episcopatus eligitur, maximè vt legimus in canone Carthaginensi, antea diligentissimè examinetur cum omni charitate, de fide sanctę Trinitatis, & interrogetur de diuersis causis vel moribus, quę huic regimini congruunt, & necessaria sunt retinere secundum Apostoli dictum, Manus nemini citò imposueris. Et vt etiã is, qui est ordinandus, antea crudiat, qualiter sub hoc regimine cō-

n

sti-

stitutum oporteat conuersari in ecclesia Dei, & ut irreprehensibiles sint, qui ei manus ordinationis imponunt. Eadem itaque auctoritate & præcepto interrogamus te dilectissime frater charitate sincera, si omnem prudentiam tuam quantum tua capax est natura, diuine scripturæ sensibus accommodare volueris.

Responso ordinandi episcopi:

Ita ex toto corde volo in omnibus obedire, & consentire. Interrogatio:

Vis ea, quæ ex diuinis scripturis intelligis plebem cui ordinandus es, & verbis docere & exemplis? Responso: Volo. Interrogatio:

Vis traditiones orthodoxorum patrum ac decretales sanctæ & apostolicæ sedis constitutiones veneratè suscipere, docere atque seruare? Responso: Volo. Interrogatio:

Vis beato Petro, suarq; ecclesie, cui à Deo data est potestas ligandi atq; soluendi, eiusque vicario, successoribusq; eius fidem & subiectionem per omnia exhibere? Respon. Volo. Interrogatio:

Vis sanctæ ill. ecclesie, mihi N. & successoribus meis fidem & subiectionem exhibere? Respon. Volo. Interrogatio:

Vis mores tuos ab omni malo temperare, & quantum poteris, Domino adiuuante, ad omne bonum commutare? Respon. Volo. Interrogatio:

Vis castitatem & sobrietatem, cum Dei auxilio, custodire & docere? Volo. Interrogatio:

Vis semper in diuinis negocijs esse mancipatus, & à terrenis negocijs, vel lucris turpibus esse alienus, quantum te humana hæc fragilitas cõsenserit posse? Respon. Volo.

Vis humilitatem & patientiam in temetipso custodire, & alios similiter docere? Volo.

Pauperibus & peregrinis, omnibusq; indigentibus vis esse propter nomē Dñi affabilis & misericors? Responso: Volo. Tunc dicatur ei:

Hæc omnia & cætera bona tribuat tibi Dominus, & custodiat te, atque corroboret in omni bonitate. Responf. Amen.

Item interrogatio de credulitate.

Credis secundum intelligentiam & capacitatem sensus tui sanctam Trinitatem, patrem & filium & spiritum sanctum, vnum Deum omnipotentem, totamq; in Trinitate deitatem coessentialem & consubstantialem, coeternam & coomnipotentem, vnius voluntatis, potestatis & maiestatis, creatorem omnium creaturarum, à quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, quæ sunt in celo & in terra, visibilia & inuisibilia & spiritalia. Responso: Assentior, & ita credo. Interrogatio:

Credis singulam quaque in sancta Trinitate personam, vnum verum Deum, plenum & perfectum? Resp. Credo. Interrogatio:

Credis ipsum filium Dei, verbum Dei æternaliter natum de patre, consubstantialem, coomnipotentem, & æqualem patri in diuinitate, temporaliter natum de spiritu sancto & Maria semper virgine, cum anima rationali, duas habentem natiuitates, vnam ex patre æternam, alteram ex matre temporalem, Deum verum, & hominem verum, proprium in vtraque natura atque perfectum, non adoptiuum, nec phantasmaticum, vnicum, & vnum filium Dei, in duabus & ex duabus naturis, sed in vnius singularitate personæ, impassibilem & immortalem diuinitate: sed in humanitate pro nobis, & pro salute nostra passum vera carnis passione & sepultum, ac resurgentem à mortuis tertia die, vera carnis resurrectione, die quadragesimo post resurrectionem cum carne qua resurrexit, & anima ascendisse in caelum, & sedere ad dextram patris, inde venturum iudicare viuos & mortuos, & redditurum vnicuique secundum opera sua, siue bona fuerint, siue mala? Responso ordinandi: Assentior, & per omnia credo. Interrogatio:

Credis etiam spiritum sanctum, plenum & perfectum, verumq; Deum à patre & filio procedentem, coæqualem & coessentialem, coomnipotentem, & coeternum per omnia patri & filio? Responso: Credo. Interrogatio:

Credis hanc sanctam Trinitatem, nõ tres deos, sed vnum Deum omnipotentem,

tem, æternum, inuisibilem, & incommutabilem? Respon. Credo. Interrogatio:

Credis sanctam catholicam & apostolicam vnam esse veram ecclesiam, in qua vnum datur baptisma, & vera omnium remissio peccatorum? Respo. Credo. Interrogatio:

Anathematizas etiam omnem hæresim extollentem se aduersus hanc sanctam ecclesiam catholicam? Respon. Facio, vel anathematizo. Interrogatio:

Credis etiam veram resurrectionem eiusdem carnis, quam nunc gestas, & vitam æternam? Credo.

Credis etiam noui & veteris Testamenti, legis & prophetarum, & apostolorum vnum esse auctorem, Deum ac Dominum omnipotentem? Responso: Credo. Et dicatur ei:

Hæc tibi fides augeatur à Domino ad veram & æternam beatitudinem, dilectissime frater in Christo. Et respondeant omnes, Amen. Item dicatur ei:

Hæc sollicita mente & studio vigilantiter conferua, & tibi commissis nota facere cura, vt vnanimis vno ore collaudetis Deum de suis erga vos beneficijs, cui exhibendus est honor & gloria. Per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Itaque quoque examinato & plenè instructo, legatur lectio.

Lectio epistolæ B. Pauli. Apost. ad Timoth.

Charissime, Fidelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, prudentem, pudicum, ornatum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, nõ cupidum, suæ domui benè prepositum, filios habentem subditos cum omni castitate. Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo ecclesie Dei diligentiam habebit? Non neophytum, nè in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt, vt doctrinam Dei nostri ornent in omnibus.

GRA. Immola Deo sacrificiū laudis, & redde altissimo vota tua. Vers. Cõgredite illi sanctos eius, qui ordinauerunt

testamentum eius super sacrificia. Item Grad. Memor sit omnis sacrificij. Vers. Mittat tibi auxiliū de sancto. Allel. Qui posuit fines eius. All. Diffusa est gratia in labijs tuis, propterea bñdixit te Deus in æternum. Tract. Desiderium animæ eius tribuisti ei, & voluntate laborum eius non fraudasti eum. Vers. Quia præuenisti eum in benedictione dulcedinis. Vers. Posuisti super caput eius coronam de lapide precioso.

Tunc egrediatur episcopus designatus ad sacrum cum duobus episcopis, & archidiacono, cum subdiaconibus & acolytis, & induat ipsum electum cambagos, sandalia, manicas, dalmaticam, planetam.

Quando induitur cambagis & sandalijs, dicatur ab episcopis.

Omnipotens sempiternus Deus, qui es initium & finis, fac istum famulum tuum N. fratrem scilicet nostrum, tua benedictione calcari pedulibus istis in præparationem euangelij pacis. Per.

Quando induitur manicas.

Immensam clementiam tuam rogamus omnipotens & piissime Deus, vt manus istius famuli tui N. scilicet fratris nostri, sicut exterius obducuntur manicas istis, sic interius adspargantur rore tuæ bñdictionis, vt quicumque per eas sint benedicenda vel consecranda, per te benedicantur & consecrentur. Qui viuat.

Quando induitur dalmatica.

Deus bonorum omnium auctor & largitor, gubernam famulum tuum hunc N. fratrem nostrum, vt sicut hoc typico indumento, prescorum patrum ritu, latiora vestimenta presentialiter constringuntur ita mentis eius vanæ & vagæ cogitationes, nè in effectum periculosum proueniāt, te protegēte coërceant. Præstāte,

Episcopo verò designato solemniter preparato, id est, episcopi casulis induti, deportent eum superius iuxta altare. Et cõuertens se ad populū ordinator, dicit:

Seruanda est, dilectissimi fratres, in excessu sacerdotum lex, & antiqua ecclesie cõsuetudo, vt decedētibus alijs, quæ dignissimi subrogentur, per quorum doctrinam fides catholica & religio Christiana subsistat, nè ouile prædo vio-

lentus irrupat, & dispersas absq; pastore oues sur nocturnus inuadat. Recepto itaq; dispensatione Dei sacerdote vestro, sollicitè vobis agendum est, vt in locum defuncti, talis successor præparetur ecclesie, cuius peruigili cura & instanti sollicitudine, ordo ecclesie & credentium fides, in Dei timore melius conualescat, qui præcipiente apostolo in omni doctrina formã boni operis ipse præbeat: cuiq; habitus, sermo, vultus, incessus, doctrina, virtus sit, qui vos vt pastor bonus fide instruat, exemplo patientiæ doceat, doctrina religionis instituat, & in omni opere bono confirmet charitatis exemplo. Secundùm ergò voluntatem Dñi, in locũ sanctæ memorię illius nomine, virum venerabilem, ill. testimonio presbyterorum & totius cleri, & cõsilio ciuium ac consistentium, credimus eligendum virum, vt nõstis, natalibus nobilẽ, moribus clarum, religione probum, fide stabilem, misericordia abundantem, humilem, iustum, pacificum, patientem, charitatem habentem, tenacem in cunctis, quæ in sacerdotibus eligenda sunt, bonis omnibus exuberantem. Hunc ergò, dilectissimi fratres, à testimonio boni operis electum, dignissimũ sacerdotio, consonantes laudibus clamate, & dicite: Dignus est.

His ita profitentibus, cum consensu clericorum & laicorum, ac conuẽtu totius prouinciæ episcoporum, maximeq; metropolitani vel autoritate, vel præsentia ordinetur. Et statim incipiat clericus kyrieleson cum litanis, & prosterнат se ordinator electi simul cum electo, & ceteris episcopis ante altare super stramenta, vsquedũ dicat schola, Agnus Dei. Vt autem surrexerint, duo episcopi ponant & teneant euangeliorum codicem super ceruicem eius & inter scapulas clausum, & vno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes episcopi qui assunt, manibus suis caput eius tãgant, & dicat ordinator hanc oratione:

Adesto supplicationibus nostris omnipotens Deus, & quod humilitatis nostræ gerendum est ministerio, tuę virtutis impleatur effectus. Per.

Sequitur præfatio.

Oremus dilectissimi nobis, vt huic viro, vtilitati ecclesie prouidẽs benignitas omnipotentis Dei, gratiæ suę tribuat largitatem. Per. ORAT.

Propitiare Domine supplicationibus nostris, & inclinato super hunc famulum tuum N. cornu gratię sacerdotalis benedictionis tuę in cum effunde virtutem. Per. Per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Sursũ corda. Respon. Habemus ad Dominum. Gratiã agamus Domino Deo nostro. Resp. Dignum & iustum est.

PRAEFATIO.

Verè dignum & iustum est, equum & salutare, nos tibi semper & vbiq; gratias agere, Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus. Honor omnium dignitatum, quę glorię tuę sacratis famulantur ordinibus. Deus qui Moisen famulum tuum secreti familiaris affatu, inter cetera cælestis documenta cultura, de habitu quoq; indumenti sacerdotalis instituens, electum Aaron mystico amictu vestiri, inter sacra iussisti, vt intelligentiã sensum de exemplis priorũ caperet secutura posteritas, ne eruditio doctrinę tuę vlli deesset ætati, cum & apud veteres reuerentiam ipsã significationum species obtineret, & apud nos certiora essent experimẽta rerum, quàm enigmata figurarum. Illius nanq; sacerdotij anterioris habitus, nostrę mentis ornatus est, & pontificalem gloriam nõ iam nobis honor commendat vestium, sed splendor animarum. Quia & illa quæ tunc carnalibus blãdiebantur obtutib; ea potiùs q̃ in ipsis erant intelligẽda, poscebant. Et idcirco huic famulo tuo N. quem ad summi sacerdotij ministerium elegisti, hanc, quęsumus, Domine gratiam largiaris, vt quicquid illa velamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, & in multimodi operis varietate signabãt, hoc in eius moribus actibusq; clarescat. Comple in sacerdote tuo mysterij tui summam, & ornamentis totius glorificationis instructum, cælestis vnguenti flore sanctifica.

Hęc mittat chrisma in caput episcopi in modum crucis.

Vn-

Vngatur & consecretur caput tuũ cęlesti benedictione in ordine pontificali, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Respon. Amen. Pax tibi. Et cum.

Hoc, Domine, copiosè in eius caput influat, hoc in oris subiecta decurrat. hoc in totius corporis extrema descendat, vt tui spiritus virtus & interiora eius repleat, & exteriora circuntegat. Abundet in eo constantia fidei, puritas dilectionis, sinceritas pacis. Sint speciosi munere tuo pedes eius ad euangelizandum pacem, ad euangelizandum bona tua. Da ei Domine ministerium reconciliationis in verbo & in factis, in virtute signorum & prodigiorum. Sit sermo eius & prædicatio non in persuasibilibus humanę sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis. Da ei Domine clauis regni cælorum, vt vtatur, non glorietur, potestate, quam tribuis in ædificationem, nõ in destructionem. Quodcunq; ligauerit super terram, sit ligatum & in cælis: & quodcunq; soluerit super terram, sit solutum & in cælis. Quorum detinuerit peccata, detenta sint: & quorum dimiserit, tu dimittas. Qui benedixerit ei, sit benedictus: & qui maledixerit ei, maledictionibus repleatur. Sit fidelis seruus & prudens, quem cõstituas, tu Domine super familiam tuã, vt det illis cibum in tempore oportuno, & exhibeat omnem hominem perfectũ. Sit solitudine impiger, sit spiritu feruens. Oderit superbiam, humilitatẽ diligit: nec eam vnq; deserat, aut laudibus aut timore superatus. Non ponat lucem tenebras, nec tenebras lucem: non dicat malum bonũ, nec bonum malum. Sit sapientibus & insipientibus debitor, vt fructum de profectu omnium cõsequatur. Tribuas ei Domine cathedram episcopalem ad regendam ecclesiam tuam, & plebem vniuersam. Sis ei autoritas, sis ei potestas, sis ei firmitas: multiplices super eum benedictionem & gratiam tuam, vt ad exorandam semper misericordiam tuam, tuo munere semp idoneus, tua gratia semper possit esse deuotus. Per Dominum, in vnitatem eiusdem spiritus sancti.

Vngantur manus istæ de oleo sanctificato & chrismate sanctificationis: sicut

vnxit Samuel Dauid in regẽ & prophetam, ita vngantur & consummentur in nomine dei patris, & filij, & spiritus sancti, facientes imaginem sanctæ crucis saluatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos à morte redemit, & ad regna cælorum perduxit. Exaudi nos pie pater, omnipotens æterne Deus, & præsta, vt quod te rogamus, exoremus. Per.

Completa benedictione, confirmet pollicem consecrati cum chrismate, dicendo:

Deus pater Dñi nostri Iesu Christi, qui te ad pontificatũ sublimari voluit dignitatem, ipse te chrismate & mysticæ delibutionis liquore perfundat, & spiritualis benedictionis vbertate fecundet, vt quicquid benedixeris, benedicatur: quicquid sanctificaueris, sanctificetur: & consecratæ manũ istius vel pollicis impositio, cunctis proficiat ad salutem. Per.

Benedictio annuli.

Creator & conseruator humani generis, dator gratię spiritualis, largitor æternæ salutis: tu Domine per mitte tuã benedictionem super hunc annulum, vt quicunque hoc sacrosanctæ fidei signo insignitus incedat, in virtute cælestis defensionis ad æternam vitam sibi proficiat. Per.

Quando datur annulus.

Accipe annulum, discretionis & honoris fidei signũ, vt quę signanda sunt, signes: & quę aperiẽda sunt, prodas: quę liganda sunt, liges: quę soluenda sunt, soluas: atque credentibus, per fidem baptismatis: lapsis autem, sed pœnitentibus, per ministerium reconciliationis ianuas regni cælestis aperias: cunctis verò de thesauro dominico noua & vetera proferas ad æternam salutem hominibus, consolatus gratia Domini nostri.

ADMONITIO.

Memor sponsonis & desponsationis ecclesiasticæ, & dilectionis Domini Dei tui, in die qua affectus es hunc honorem, caue ne obliuiscaris illius.

A L I A.

Accipe annulum pontificalis honoris, vt sis fidei integritate ante omnia munitus, misericordiae operibus insistens; infirmis compatiens, benevolentibus communi gaudens, aliena damna propria deputas, de alienis gaudijs tanquam de proprijs exultans.

A L I A.

Accipe annulum, fidei scilicet signaculum, quatenus sponsam Dei, sanctam videlicet ecclesiam, intemerata fide ornatus, illibate custodias. Per.

Benedictio baculi.

Deus sine quo nihil potest benedici vel consecrari, hunc baculum benedicere dignare, vt quotiescunq; famulus tuus illum gestando, & te in corde tenedo per hunc sustentetur, tuae benedictionis vberrate repleatur. Per.

Quando datur baculus, dicitur:

Accipe baculum pastoralis officij, potestatem ligandi atq; soluendi, & sis in corrigendis vitijs perseverans, iudicium sine ira tenens, in fouendis virtutibus auditorum animos demulcens, in tranquillitate seueritatis censuram non deferens.

A L I A.

Accipe baculum sacri regiminis signum, vt imbecilles consolides, titubantes confirmes, prauos corrigas, rectos dirigas in viam salutis aeternae, habeasq; potestatem erigendi dignos, & corrigendi indignos, cooperante Domino nostro.

Tunc det osculum pontifici & diaconibus omnibus, & tenens eum archidiaconus, deportet in presbyterium, & det osculum episcopis & presbyteris. Deinde iubeat eum dominus pontifex in capite sedium episcoporum sedere. Dominus vero pontifex redit ad sedem. Dum autem sederit, lauet manus: & ponens incensum in thymiamaterio, inclinatus archidiacono det benedictionem, & ille imponat euangelium secundum Marcum.

In illo tempore: Circuibat Iesus in circuitu docens, & conuocauit duodecim, & coepit eos mittere binos, & dabat illis potestatem spirituum immundorum, & praecipit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum: non peram, non panem, neque in zonaes: sed calceatos sandalijs, & ne induerentur

duabus tunicis. Et dicebat eis: Quocumque introieritis in domum, illic manete, donec exeat inde. Et quicumque non receperint vos, nec audierint vos, exeutes vos inde, excutite puluerem de pedibus vestris in testimonium illis. Exeutes praedicabant vt poenitentiam ageret, & demonia multa eiciebant. Et vngabant oleo multos aegros, & sanabantur. Offert. Inueni David. Alleluia. Gloria & honor. Secreta: Suscipe Domine munera, quae tibi offerimus pro famulo tuo, vt propitius in eodem tua dona custodias. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem seruitutis nostrae, sed & cunctae familiae tuae, quam tibi offerimus pro famulo tuo N. quem ad episcopatus ordinem promouere dignatus es, quaesumus Domine, vt placatus accipias, & propitius in eo tua dona custodias, vt quod diuino munere consecutus est, diuinis effectibus exequatur. Diesq; nostros.

Benedictio.

Deus qui populis tuis indulgendo consulis, & amore dominaris, da spiritum sapientiae, quibus tradidisti regimen disciplinae, vt de profectu sanctarum ouium fiant gaudia aeterna pastorum. Amen.

Et qui dierum nostrorum numerum, temporumque mensuras maiestatis tuae potestate dispensas, propitius ad humilitatis nostrae respice seruitutem, & pacis tuae abundantiam temporibus nostris praetende perfectam. Amen.

Collatis quoque in me per gratiam tuam propitiare muneribus, & quem fecisti gradu episcopali sublimem, fac operum perfectione tibi placabilem, atque in eum affectum dirige cor plebis & presulis, vt nec pastori obediencia gregis, nec gregi desit vna cura pastoris. Amen. Quod ipse praestare.

Cum autem venerit ad communicandum, dominus pontifex porrigit ei formatam atque sacram oblationem integram. Suscipiensque eam episcopus, ipse ex ea communicet super altare: quod vero residuum fuerit, sibi reseruet denuo ad communicandum vnoquoque die vsq; quadraginta dies expletos. Et postmodum iussus a Domino pontifice, communi-

cat

cat populum cum caeteris episcopis. *Comm.* Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. *Post. omni.*

Plenum, quaesumus, Domine in nobis remedium tuae miserationis operare, & tales nos esse perfice propitius, & sic foueri, vt tibi in omnibus placere valeamus. Per.

Formata episcopo danda.

Dilectissimis fratribus & filijs, presbyteris, diaconibus, honoratis clericis & possessoribus, vel cunctae plebi ill. ecclesiae N. auxiliante Domino, archiepiscopus sanctae sedis catholice ill. Electionem vestram Deo acceptissimam comprobantes, virum venerabilem N. in primo ordine vobis consecrauimus sacerdotem. Ideoque dilectione vestram sollicitudine commouemus, vt praedictum tali veneratione colatis, qua eum vobis voluistis consecrari pontificem. Quamobrem talem missum sedis nostrae direximus, vt optime placuit sanctae synodo, episcopum sine formata suscipi non debere, ne obscura aut dubia nota ordinationis incurrat. Ego N. recognoui, Ist. N. in ordinatione ill. ecclesiae episcopi conscripserunt. Ego N. illius ecclesiae episcopus subscripsi.

Edictum quod dat pontifex episcopo cui benedicit.

Dilecto nobis fratri ill. episc. ill. pontifex: Dum, vt credimus, te diuino nutu vocante, clerus vel populus ciuitatis illius vna cum subiectis parochijs vnanimis vnusque ore sibi elegerunt rectorem, & ad nos vsq; perducentes, petierunt consecrari episcopum, quoniamq; auxiliante Domino testimonium illis reddentibus de conscientia tua vel castitate, seu de reliquis bonis quae Deo acceptabilia sunt, ob utilitatem ipsius ecclesiae per manus nostrae impositionem te episcopum consecraui: Amodo frater charissime scias te maximum pondus suscepisse laboris, quod est sarcina regiminis animarum, & commodis seruire multorum, omniumque fieri minimum atq; ministrum, & pro credito tibi talento, in die examinis & iudicij, rationem redditurum. Nam si saluator noster dixit, Non veni ministrari, sed ministrare, & animam suam posuit pro ouibus suis: quanto magis nos desi-

derunt serui summi patrisfamilias debemus maximo sudore incumbere, oues dominicas nobis a summo pastore consignatas, ad ouile dominicum, suffragante diuina gratia, absque morbo vel macula perducere? Denique exhortari volumus dilectionem tuam, vt fidem quam breuiter lucideque digessimus illibatam & inuolabiliter custodias, quae est ita in his verbis deprompta.

Sermo de fide.

Credimus in vnum Deum omnipotentem, visibilium omnium & inuisibilium factorem: & in vnum Dominum nostrum Iesum Christum filium dei viui, & spiritum sanctum Dñi. Non tres deos, sed patrem, & filium, & spiritum sanctum, vnum Deum colimus, consistemus & adoramus. Patrem credimus ingentem, filium genitum, spiritum vero sanctum non genitum, non creatum, neque factum, sed de patre & filio procedentem, patri & filio coaeternum, & coequallem, & cooperatorem. Et in hac Trinitate nihil est prius aut posterius, nihil est minus aut maius, sed coaeterni sibi sunt & coequales. Itaque pater & filius & spiritus sanctus, hi tres vni sunt. Tres non confusi, nec diuisi, sed distinctim coniuncti, & coniunctim distincti: equi diuinitate, consimiles maiestate, qui ita vni sunt, vt tres quoque non dubitemus: ita tres sunt, vt separari a se non posse fateamur. Diuiditur, vt ita dicam, haec sancta Trinitas indiuisibiliter, & coniungitur diuisibiliter, quemadmodum ipse dei filius Iesus Christus effatus est, dicens: Ego & pater vni sumus. Vni, quod dixit, pluralitatem excludit. Sumus, quod addidit, personas manifeste ostendit. Credimus & in nouissimis temporibus propter nos homines, & propter nostram salutem dei filium descendisse de caelis, & adsumpsisse humanam carnem ex Maria semper virgine. In qua vero carne, quam veraciter adsumpsit, passus est & flagellatus, colaphis, spinis illitus, spinam coronam in capite gestans, cruci cum impijs latronibus adfixus, vt & illud imple-retur, quia cum iniquis deputatus est, felle & aceto potatus, sicut praedictum fuerat: Et dederunt in escam meam fel-

Ioan. 10.

Esa. 53.

Psal. 68.

Mor-

Matt. 20.

Ioan. 10.

Mortuus est, descendit ad inferos, & animas quas voluit, quæ ex Adam vinculo ibi adstrictæ tenebantur, ad superiores reuocauit. Tertia die resurrexit à mortuis, & per quadraginta dies post resurrectionem suam in terris cõuersatus, & cum discipulis suis loquens, atque conuescens, locutus est, dicens: Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum, &c. Post hæc in môtum oliueti conscendens, vocatis discipulis suis, ait illis: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritûs sancti, docentes eos seruare omnia quæcunq; præcepi vobis. & ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi. Tunc videntibus illis, ascendit in caelos, & sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Inde venturum expectamus eum ad iudicium, iudicaturum viuos & mortuos, & reddere unicuique aut vitam æternam, præmium boni meriti, aut sententiam pro peccatis æterni supplicij.

Credimus vnum baptisma, credimus carnis resurrectionem, & in triginta annorum ætate ad iudicium vêturos. Credimus sanctam ecclesiam catholicam, toto orbe diffusam. Credimus remissionem omnium peccatorum, communionemq; sanctorum & vitam æternam. Amén.

Scimus namque quod ab infantia facris es literis eruditus, & canonum institutis ad liquidum edoctus: at tamen nõ prolixè, sed breuiter quidem strictimque ad te nobis dirigendus est sermo.

Ordinationes si quas feceris, secundum canones atque apostolicam ecclesiam apud temporibus fac, id est, mensis primi, quarti, septimi, atque decimi.

Vide ut citò nemini manum imponas, nè communices peccatis alienis.

Bigamos vel curiales, aut seruum cuiuslibet, ad sacrum ordinem nequaquam promoueas, nec neophytum, nè secundum Apostoli sententiam elatus, in laqueum vel voraginem incidat diaboli. sed eos in sacrosancta ecclesia ordinare stude, qui ætatem habeant maturitatis, & apud Deum & homines fideliter vixerint, & deinceps viuere studeant.

Et hoc cauendum est tibi, quasiq; ve-

nenum pestiferum reijciendum, nè auaritia subripiat cortum, ut per quodlibet munus acceptum, manus alicui tribuas, & in simoniacam hæresim, quam saluator noster omnimodis detestatur, in præceps ruas. Memento quia gratis accepisti, gratis & da. Secundum enim vatis eloquium, qui eicit auaritiã, & excutit manus suas ab omni munere, hic in excel-sis habitabit, & munimenta saxorum, sublimitas eius Panis ei datus est, aquæ ipsius fideles sunt, regem in decore videbunt oculi eius.

Temetipsum mitem, castumq; custodi. In habitaculum tuum aut raro, aut nunquam mulieri sitingressus. Omnes puellas aut virgines Christi, aut æquanimiter ignora, aut æquanimiter dilige. nec de præterita castitate confidas, quia nec Samson fortior, neq; Salomone poteris esse sapientior. Quando autem ob animarum lucrum visitationis causa in colligium vel infra septa ingressus fueris ancillarum Dei, non solum introias, sed tales tecum adhibe socios, de quorum cõtubernio non diffameris, quia oportet episcopum irreprehensibilem esse, & testimonium habere bonum ad omnes, ut nè quis ex eo scandalumumat. Scandalizanti videlicet vnum ex pusillis, scimus quanta animaduersio à Domino comparetur.

Prædicationi insta, verbum Dei plebi tibi commissæ affluenter mellificumq; atque distinctè, in quantum rore cælesti perfusus fueris, prædicare non desinas. Scripturas diuinas sepius lege, immò si potest fieri, lectio sancta in manibus tuis, maximeque in pectore semper in hæreat. Ipsam verò lectionem oratio interrumpat. Ad vicem namque speculi, anima tua in ipsam sedulè respiciat, ut vel quæ incorrecta sunt, corrigat: vel quæ pulchra, amplius exornet. Dices, quod sapienter doceas, eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut possis exhortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere. Permane in his quæ didicisti, & credita sunt tibi eloquia dominicæ dispensationis. Paratus semper esto ad satisfactionem: nec confundant opera tua sermonem tuum, nè cum in ecclesia lo-

que-

queris, tacitus quislibet respondeat: Cur ergo ipse nõ facis quod iubet? Recognosce magister, qui turgidum ventrem ferre videtis, nè de ieiunijs prædices. Furta atque penuria possunt etiam detestari latrones, & auaritiã cupidit. Vita scilicet tua irreprehensibilis fiat: In ipsa filij tui regulam sumat: in ipsa, quicquid in ipsis minus correctum fuerit, corrigant: Ex ipsa videat, quod diligenter cernat, quod imitari festinent: ut ad exemplum tuum omnes fidei studio viuere compellant. Sit erga subiectos tuos sollicitudo laudabilis. Exhibeatur cum mansuetudine disciplina, cum discretiõe correptio. Iram benignitas mitiget, benignitatem zelus exacuat. & ita alterum ex altero condicatur, ut nec in moderata vltio vltra quam oportet, affligat: nec iterum frangat rectorum disciplinam remissio. Itaque boni te dulcem, prauis asperum sentiant correptorem. In qua videlicet correptiõe huc esse ordinem noueris obseruandum, ut personam diligas, & vitia psequaris: nè, si aliter agere fortasse volueris, transeat in crudelitatem correptio, & perdas per remissam iram, quos emedare per discretionem debueras. Sic enim vulnera te conuenit abscindere, ut non possis hulerare, quod sanum esse videtur: nè si plusquam res exigit, ferrum in cibus impuleris, noceas cui pdesse festinas. Nec dicimus, ut in delinquentibus non te ostendas vltorem, & vitia nutrire permittas: sed hortamur, ut in iudicio semper misericordia misceatur, ut possis cum propheta fiducialiter dicere: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Sit in te pastoris pietas, amabilisq; dulcedo, & secundum canonum regulas seuera distinctio, videlicet ut innocenter viuètes leniter foueas, & inquietos perfidosque seriendo à prauitate compescas. Nullius faciem in iudicio aspicias, ut nec diuitem potentia sua apud te extollere possit, nec pauperem propter paupertatem humilitatemq; ipsius, exasperatio tua de re quæ suggeret, humiliorem reddat.

Substantiam ecclesie, quam ad dispensandum suscipis, fideliter atque discretè erogare nè distimules. Scias te alienum esse dispensatorem, ut in te Dominicum

impleatur eloquium, dicens: Fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis escam in tempore.

Hospitalitatem sectare: misericordè, prout vires suppetunt, pauperibus te exhibe: quia qui obturat aurem à clamore eorum, ut non exaudiat: ipse clamabit, & non exaudietur.

Vidue, orphani, pupillique te benignissimum pastorem, atque tutorem se habere gaudeant.

Oppressis defensio tua subueniat. Illis autem qui opprimunt, vigor tuus efficaciter contradicat. Et ita cuncta Deo adiuuante præmunias, ut lupus sequens, sequacæve illius, adhuc in carne vitam agentes, huc illucq; debacchates, & animas innocentium laniare cupientes, in ouile dominicum ingrediendi, ad perdendas animas, locum non habeant.

Nullus te fauor extollat, nulla aduersitas atterat: id est, ut nec in prosperis cor tuum eleuetur, nec in aduersis in aliquo dericiatur: sed omnia & in omnibus, cautè & cum discretionem agere te volumus, ut absq; reprehensione ab omnibus viuere comproberis.

Exhortatio:

Et dilectissime frater, satage atque elaborare non desinas ad perficiendum opus quod acturus es, ut oues tibi traditas tandem aliquando ad ouile Dominicum salubri refectionis pabulo educatas, representare vnã tecum merearis. Perpendamus communiter, frater charissime, nos qui pastores ouium Dominicarum indignè dicimur. Pastores sunt ouium, brutorumq; animalium, qui die noctuq; peruigiles existunt, & greges à dominis suis sibi commissos, cum maxima instantia fideliter custodiunt. Fugit somnus ab oculis eorum, peruigiles in noctibus plurimis existunt: astu vrsatur & siti, conscendunt cacumina môtium, colles vallesq; perscrutari nõ desunt, perquirentes pascua ouium alendarum apta. Quæ dum inuenerint, in eis collocare gregem festinat. Quæ cum in agmine suo omnia virentia, ac quæq; delectabilia carpere conspiciunt, assumptis musicorum fistulis, dulci modulamine iuxta

Luc. 12.

Pro. 21.

Psal. 100.

o in-

ingenium sui sensus, aures gregum suorum demulcent: & semper vndiq; oculis intentis inspicunt, ne quaelibet bestia ex ipsis aliquam de manibus eorum rapiat, vt ad caulas dominorum suorum, numerum sibi traditum perducant. Et si qua ex illis errauerit, aut in densitate veprium inhaerit, perquirendo ad ouile proprium reducant: aut si fessa ex ipsis in via defecerit, in humeris proprijs imponunt & gestant: & quod morbidum fuerit, tangere vel redintegrare non deditur: & maximum laborē, plurimūq; adhibent sudorem, vt ne vna quidem ex ouibus eorum pereat.

Si enim pastores ouium atq; animalium, pro commodo temporalis, tanto semetipsos labore afficiunt, vt oues dominorum suorum absq; damno custodiāt, & lucrum acquirere possint: quid nos econtra in die districti iudicij dicturi sumus, quando apparuerit pastor pastorū, iudex viuorū, & ceperit cum seruis de talentis quę tradidit, rationem ponere, qui curam alendarum ouium Dominicarum suscepimus, sed animabus ad imaginem Dei conditis, pro quibus Christus semetipsum tradidit, pascua virentia non perquirimus, id est, eas predicatione sancta atq; verbis delectabilibus non instruimus? neq; montium iuga æternalium conscendimus, hoc est, exempla sublimium patrum non ostendimus, nec dulcibus eloquijs blandimur, & errantes in peccatis vepriū spinarumque, non perquirimus, nec laboramus vt ad ouile proprium eas reducamus, nec lassissimum porrigimus, atq; in peccatis vepriū lassescentes & inclinantes, subleuare non conamur? Quod fractum est, non alligamus, neq; malagma imponimus, sed calamum quassatum, & linum fumigans, quod redintegrare & illuminare debueramus, extinguimus. Bestijs, lupisq; spiritalibus atq; carnalibus murum non obijcimus, vt infra septa ouium ingredi non valeant: sed quod peius est, nosmetipsos magis q̄ oues pascimus: quod crassum, iugulamus: lanas quoq; ac mollia quęq; induimus: aquam lympidissimam bibimus, & oues, quę pedibus nostris conculcata est, turbulentam sitientes bibūt.

Comestationibus & potationibus die noctuq; inistimus: & cum veter noster replebitur, eructantes dicimus: Benedictus Dominus, quia vsque ad satietatem ditati sumus. Et quid aliud est, nisi quod nos qui pastores dici debuimus, mercenarij sumus?

Imploranda est itaque, frater charissime, cum gemitibus, crebrisque suspirijs dñi misericordia exoranda, vt opem ferat nobis miseris, quatenus oues quas nobis ad regendum tradidit, iuxta illius voluntatem in procella huius seculi regere, atq; ad ouile ipsius per viam rectam incedentes, quę via Christus est, vnā nobiscum perducere valeamus.

Hęc, amabilis frater, inter multa alia, quę sacra continet lectio, sacerdotij dignitati congrua nobis videntur, quid agendum, quidve respondendum sit. Quod si implere non desueris, credimus, quod adiuuante Domino, nauim quam in huius pelagi fluctibus gubernare inchoas, ad littus tutissimi portus extrahere poteris, & hac fiducialiter in directum, sprete ventorum & aquarum icibus, nauigaueris, si duobus gubernaculis vtraque manu sustententis, id est, humilitate quę fundamentum duntaxat est virtutum, atq; charitate, quę vinculum est perfectiois.

Sancta Trinitas fraternitatem tuam sua protectioe incolumē custodiat, vt dum tali moderamine in Deo nostro onus, quod suscepisti, peregeris: in die æternæ retributionis, eo dicente, audire merearis: Eugē serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.

Ordo qualiter ordinetur Rom. Pontifex.

In ordinatione Romani pontificis psallunt secundum consuetudinem. pcedit electus de secretario cum cereostatis septē, & venit ad confessionem. Et post litaniam ascendunt ad sedē simul episcopi & presbyteri. tūc episcopus Albaneū dat orationem primam super Pontificē: Adesto supplicationibus nostris omnipotens Deus. Deinde episcopus Portuensis dat orationem secundam. Propitiare Domine supplicationibus nostris. Postmodum adducuntur euangelia, & aperiantur, & tenentur super caput ele-

ti

ti à diaconibus. Tunc episcopus Ostienē consecrat pontificem ita: Deus bonorum omnium. In qua oratione hęc addi debent ad locum:

Et idcirco famulo tuo N. quem apostolicę sedis psulem, & primatem omnium qui in orbe terrarum sunt, sacerdotum, ac vniuersalis ecclesię doctorē dedisti, & ad summi sacerdotij ministeriū elegisti, hanc, quęsumus, Domine gratiam largiaris. *Item post pauca.*

Tribuas ei cathedram pontificalem, ad regendam ecclesiam & plebem vniuersam. Post hoc archidiaconus mittit ei pallium. Deinde ascendit ad sedem, & dat pacem omnibus sacerdotibus, & dicit: Gloria in excelsis Deo.

Orationes istę dicendę sunt à domino Papa super archiepiscopum ante palliū.

Domine Deus, omnipotens pater, qui non proprijs suffragatijs meritis, sed sola ineffabili gratiæ tuę largitate istum famulum tuū N. populo tuo præesse iussisti: tribue ei per gratiam spiritus sancti tui, dignē tibi persoluere ministerium sacerdotalis officij, & ecclesiasticis conuenienter seruire ministerijs, plebemq; commissam ad gloriam nominis tui, te in omnibus protegēte, gubernare concede. Per Dominum nostrum. in vnitatem eiusdem spiritus sancti. *Alia.*

Deus innocentię restitutor & amator, dirige hunc famulum tuum N. spiritus tui seruire, vt in fide inueniatur stabilis, & in operibus tuis efficacissimum illumine eum lumine sapientię, munda eum & sanctifica: da ei consilium rectum, doctrinam sanctam, vt qui eum inter summos sacerdotes voluisti numerare, concede, vt quod humano ore eum voluisti vocare, hoc in conspectu tuo per gratiam tuę pietatis possit fieri, vt cum electis tuis æternę vitę beatitudinem percipere mereatur. Per.

Dato pallio, dicatur hæc oratio.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, rex regū, & dñs dominantiū, clementiā tuā humiliter exoram⁹, nec nō & vnigeniti filij tui dñi nostri Iesu Christi, q̄ omnes æterno pontificatu supereminens, solus sine macula sacerdotale ministeriū impleuit: simulque

sancti spiritus, cui⁹ septiformis gratia cęlesti virtute cuncta sanctificat, vt hunc famulum tuū N. diuinę prouidentię gratia largiente, à minoribus vsq; ad maiora per gradus ascendente, supernę pietatis tuę gremio gratatē suscipias: & quia nobis indignis, quos sedis apostolicę, summeq; ministros seruitutis, non exigentibus meritis, sed dono clementię tuę constituisti, salutaribus indumentis ad sacris officium foras vestitus in presenti apparet, ab omnibus criminum contagijs castigatus, perpetua spiritus tui sanctificatione intus impleri mereatur: viuigtie fontis fluentis irrigatum, virtutum fructibus crescere, & coram omnibus clarescere concedas, vt eius vita alijs possit exempla p̄bere. Sit ei honor pallij, ornamentum animę, & vnde aduenit fastigium visibile, inde floreat amor inuisibilis: tua diuina potentia eum corroboret, tui filij virtus viscera eius fecundet, tui spiritus gratia interiora eius impleat, per te firmitatem fidei catholicę non solum sibi seruari, sed etiam alios docendi causā conferuet: per te cathedra episcopalis ecclesię vniuersalis scutum non solum à spiritalibus, sed etiam à corporalibus huius seculi aduersitatibus habere mereatur: per te apostolicę dignitatis in celis & in terris soluendi & ligandi, non solum corpora, sed & animas diuina pietatis gratia, dominium suscipiat, vt ita dignis successibus deuotē degens, ad destinata sanctus per omnia perueniēs, æternā accipiat beatitudinē. Per.

Incipit ordo de ædificanda ecclesia.

Nemo ecclesiā ædificet, anteq̄ ciuitatis episcopus illuc veniat, & ibidem crucē figat publicē, & antē præfinitat, qui ædificare vult, quid ad luminaria, & ad custodiā, & stipediā custodit, & ad suppletionē necessitatū presbyteri, dotemq; ecclesię sufficiat atq; p̄tineat, & facta donatiōe, sic demum ædificet. Postq̄ ergo episcopus crucē in loco, in quo altare fabricandū est, fixerit, tunc adspargat locum aqua benedicta, hanc canēdo antiphonā: *Antip.* Signum salutis pone Domine Iesu Christe in loco isto, & non permittas introire angelū percutiētem. Cum Psalmo, *Psalm.* Quam dilecta, vsq;

in finem. Psalmo finito cum gloria, dicat episcopus hanc orationem pro consecratione loci:

Domine Deus, qui licet cælo & terra non capiaris, domum tamē tibi in terra fieri iussisti, in qua nomen tuum iugiter inuocaretur: hunc locum, quęsumus, beatę Marię semper virginis omniumq; sanctorum tuorum intercedentibus meritis, sereno tuę pietatis intuitu visita & vide, & illum ad fabricadum elige, perq; infusionem gratię cęlestis, ab omni inquinamento purifica, purificatumq; cōserua, & qui dilecti tui Dauid deuotionem, in filij sui Salomonis opere complēsti, tu famuli tui N. in hoc opere ita precamur vota perfice, vt illud te inspirante incipiat, te adiuuante p̄ficiat, suiq; laboris p̄mium in terra consequatur viuientium. Effugiant ergo hinc, iubente te, Domine omnes nequitię spirituales, & cum fraudibus cūcta diaboli turba, tua virtute depulsa. Resurgat hęc ecclesię pura simplicitas, & amabilis tibi innocentię candor: sicq; hunc locum p̄ vnigeniti filij tui Dñi nostri Iesu Christi dilectionem, coęterni tibi spiritus paracleti rore fecunda gratissimo, vt quicunq; hic pro suis necessitatibus auribus tuę benignitatis ingerit vota, votorum fuorum consequatur effectum. Per.

De oratorio.

Qui in domo sua oratorium habuerit, orare ibi potest, tamen nō audeat in eo sacras facere missas sine permissu episcopi loci illius. Quod si fecerit, domus illius fiti iuribus addicatur, & ab episcopo districta penitentia coerceatur. Comes qui hoc ab episcopo narrate cognouit, & non prohibuit, libra auri multabitur, & ab episcopo loci illius canonicā suscipiat excommunicationem, & exclusionem.

Denunciatio cum reliquijs sanctorum ponēda sunt martyrum, ab episcopo ad populum faciēda.

Dilectissimi fratres, inter cętera virtutum solennia, quę ad gloriam pertinent Christi Dñi nostri, hoc quoquę suis p̄stitit martyribus, qui pro nominis eius confessione morte suscepta, cęlestia p̄mia meruerūt, vt fidelium vo-

tis, eorum p̄claris reliquijs collocatis, integritas sancti corporis esse credatur. Et ideō commonens dilectionem vestram, quoniā illa seria N. illo loco N. reliquię sancti N. martyris collocadę sunt, vt vestram p̄sentiam nobis admonentib; non negetis. In preparando se ad diuinū officium, episcopus dicat hanc orationē:

Virtutum cęlestium Deus, de cuius gratię rore descēdit, vt ad ministeria tua purgatis sensibus accedam; p̄stata quęsumus, vt in eorum traditione solēniter celebranda, tibi placitum deferamus obsequium. Per.

Item de eodem.

Deus qui ad ineffabilis obseruantiam sacramenti, famulorum tuorum p̄paras voluntates, donis tuis corda nostra purifica, vt quod sancta est deuotiōe tractandū, sinceris mētibus exequamur. Per.

Ordo ad benedicendam ecclesiam.

Primū veniat episcopus indutus vestimentis sacris, similiter & clerus, ad tētorium, in quo reliquię p̄terita nocte cum vigilijs fuerunt: fiantq; ibi litanie.

LITANIA.

Kyrie eleison, Christe eleison. Christe, audi nos.

Saluator mundi, adiuua nos.

Sancta Maria, ora pro nobis.
Sancte Petre, ora pro nobis.
Sancte Andrea, ora pro nobis.
Sancte Iacobe, ora pro nobis.
Sancte Iohannes, ora pro nobis.
Sancte Thoma, ora pro nobis.
Sancte Iacobe, ora pro nobis.
Sancte Philippe, ora pro nobis.
Sancte Bartholomęe, ora pro nobis.
Sancte Mathęe, ora pro nobis.
Sancte Simon, ora pro nobis.
Sancte Thaddęe, ora pro nobis.
Sancte Matthia, ora pro nobis.
Sancte Luca, ora pro nobis.
Sancte Marce, ora pro nobis.
Omnes sancti Apostoli & Euangelistę, orate pro nobis.

Sancte Stephane, ora pro nobis.
Sancte Crispine, ora pro nobis.
Sancte Crispiniane, ora pro nobis.
Sancte Lincę, ora pro nobis.
Sancte Clete, ora pro nobis.
Sancte Clemens, ora pro nobis.
Sancte Sixte, ora pro nobis.

San-

Sancte Corneli, ora pro nobis.
Sancte Cypriane, ora pro nobis.
Sancte Laurenti, ora pro nobis.
Sancte Chrysogone, ora pro nobis.
Sancte Dionysi, ora pro nobis.
Omnes sancti martyres, orate pro nobis.
Sancte Siluester, ora pro nobis.
Sancte Hilari, ora pro nobis.
Sancte Martine, ora pro nobis.
Sancte Leo, ora pro nobis.
Sancte Ambrosi, ora pro nobis.
Sancte Gregori, ora pro nobis.
Sancte Germane, ora pro nobis.
Sancte Remigi, ora pro nobis.
Sancte Hieronymę, ora pro nobis.
Sancte Benedicte, orate p̄ nobis.
Omnes sancti confessores, ora pro nobis.
Sancta Felicitas, ora pro nobis.
Sancta Perpetua, ora pro nobis.
Sancta Agatha, ora pro nobis.
Sancta Lucia, ora pro nobis.
Sancta Cęcilia, ora pro nobis.
Sancta Agna, ora pro nobis.
Sancta Petronella, ora pro nobis.
Sancta Regina, ora pro nobis.
Sancta Christina, ora pro nobis.
Sancta Margareta, ora pro nobis.
Sancta Eutropia, ora pro nobis.
Sancta Brigida, ora pro nobis.
Omnes sanctę virgines & viduę, orate pro nobis.

Omnes sancti, orate pro nobis.
Propitius esto, Parce nobis Domine.
Ab omni malo Libera nos Domine.
Ab insidijs diaboli, libera nos Domine.
Ab ira tua, libera nos Domine.
Ab omni iniquitate, libera nos Dñe.
A morte perpetua, libera nos Dñe.
Per natiuitatem tuam, libera nos Dñe.
Per crucem tuam, libera nos Dñe.
Per passionem tuam, libera nos Dñe.
Per mortem tuam, libera nos Dñe.
Per resurrectionē tuā, libera nos Dñe.
Per ascensionem tuam, libera nos Dñe.
Per aduentum spiritus sancti paracleti, libera nos Domine.
In die iudicij, libera nos Domine.
Peccatores, Te rogamus, audi nos.
Vt pacē nobis dones, te rogamus, audi nos.
Vt aeris temperiem bonam nobis dones: Te rogamus, audi nos.
Vt fruges terrę nobis des: te rogamus, &c.

Vt spatium poenitię nobis dones: Te rogamus, audi nos.
Vt remissionem peccatorum nostrorum, nobis dones: Te rogamus, audi nos.
Vt gratiam sancti spiritus cordibus nostris infundere digneris: Te rogamus, audi nos.
Vt dñm apostolicum & omem ordinē ecclesiasticum in sancta religione cōseruare digneris: Te rogamus, &c.
Vt ecclesiam tuam sublimare digneris: Te rogamus, audi nos.
Vt domum istam ad honorem nominis tui factam, regalem aulę tibi Deo nostro consecrare digneris: te rogamus, audi nos.
Vt nobis peccatoribus propitiari digneris: Te rogamus, audi nos.
Vt ad promissum glorię tuę p̄mium nos perducere digneris: Te rogamus.
Vt nos exaudire digneris, Te rogamus.
Vt nos custodire digneris, Te rogamus, Fili Dei, Te rogamus, audi nos.
Agnus Dei qui tollis peccata mūdi, parce nobis Domine.
Agnus Dei qui tollis peccata mūdi, miserere nobis.
Christe audi nos. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Tūc dicat episcopus hanc orationem ante tentorium.

OREMVS.

AVfer à nobis, quęsumus dñe, iniquitates nostras, vt ad sancta sanctorum patris mereamur mentibus introire. Per. *Item alia post ingressum tentorij. Oremus.* Fac nos Dñe sanctorum tuorum tibi specialiter dicata membra contingere, quorum cupimus patrocinia incessanter habere. per.

Sequitur exorcismus salis.

Exorcizo te creatura salis per Deum viuum, per Deum verū, per Deum sanctum, per Deum qui te per Helisęum prophetam in aquam mitti iussit, vt sanaret sterilitas aquę, vt efficiaris sal exorcizatus in salutem credentium, & sis omnib; te sumentibus sanitas animę & corporis, & effugiat atque discedat ab eo loco quò adpersus fueris, omnis phantasia & nequitia vel versutia diabolicę fraudis, omnisq; spiritus immundus adiuratus. per eum qui venturus est.

Benedictio salis. Oratio.

Immensam clementiam tuam, omnipotens aeternae Deus, humiliter imploramus, ut hanc creaturam salis, quam in usum generis humani tribuisti, benedicere & sanctificare tua pietate digneris, ut sit omnibus sumentibus salus mentis & corporis, & quicquid ex eo tactum vel respersum fuerit, careat omni immunditia, omniq; impugnatione spiritalis nequitiae. Per Dñm. *Exorcismus aquae.*

Exorcizo te creatura aquae in nomine Dei patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi filij eius Dñi nostri, & in virtute sancti spiritus, ut fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potentiam inimici, & ipsum inimicum eradicare & explantare cum angelis suis apostolicis, per virtutem Domini nostri Iesu.

Benedictio aquae. Oratio.

Deus qui ad salutem humani generis maxima quaeque sacramenta in aquarum substantia condidisti: adesto inuocationibus nostris, & elemento huic multimodis purificationibus preparato, virtutem tuae benedictionis infunde, ut creatura tua mysterijs tuis seruiens, ad abigendos demones morbosq; pellendos, diuinæ gratiae sumat effectum, ut quicquid in domibus vel in locis fidelium, hæc vnda resperferit, careat immunditia, liberetur à noxia: non illic resideat spiritus pestilens, non aura corrumpens: discedant omnes insidiae latentis inimici: & si quid est, quod aur incolumitati habitantium inuidet, aut quieti, adspersione huius aquae effugiat, ut salubritas per inuocationem sancti tui nominis expetita, ab omni impugnatione sit defensa. Per Dñm. Hic mittatur sal in aquam.

Benedictio. Oremus.

Deus inuictæ virtutis author, & insuperabilis imperij rex, ac semper magnificus triumphator, qui aduersæ dominationis vires reprimis, qui inimici rugientis leuitiam superas, qui hostiles nequitas potenter expugnas: te Dñe tremetes & supplices deprecamur ac petimus, ut hanc creaturam salis & aquae dignanter adspicias, benignus illustres, pietatis tuae more sanctifices, ut ubicunq; fuerit adspersa, per inuocationem sancti tui no-

minis omnis infestatio immundi spiritus abigatur, terrorq; venenosi serpentis percussus pellatur, & praesentia sancti spiritus nobis misericordiam tuam poscentibus vbiq; adesse dignetur. Per.

Tunc eleuent ipsae reliquias in feretro cum honore & laudibus, cum cruce & thuribus ac luminaribus, & exeat psallendo istam antiphonam: Surgite sancti de mansionibus vestris, loca sanctificate, plebem benedicite, & nos homines peccatores in pace custodite. Antiph. Cum iocunditate exibitis, & cum gaudio deducemini: nam & montes & colles exilient, expectantes vos cum gaudio, alleluia.

Donc perueniat ad ostium ecclesiae. Primitus verò ante quam introat pontifex ecclesiam, diaconus recludatur in ipsa: & illuminentur duodecim candelae per circuitum eius, stante episcopo vnà cum cetero clero pro foribus ecclesiae, & imponente psallendo antiphonam hæc: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portae aeternales. Psalm. Domini est terra & plenitudo eius. Et circumeat ecclesiam, eandem antiphonam per singulos versus repetentes, vsquedum pontifex primò aqua benedicta adspersat forinsecus parietes ecclesiae. Tunc veniens ante ostium, dicat: Oremus. Et diaconus, Flectam genua. Postea, Leuate.

Sequatur oratio:

Omnipotens sempiternae Deus, qui in omni loco dominationis tuae totus assistis, totus operaris, adesto supplicationibus nostris & huius domus, cuius es fundator, esto protector, nulla hic nequitia contrariae potestatis obstat, sed virtute spiritus sancti operante, fiat hic tibi semper purum seruitium, & deuota libertas. Per. Hoc finito, accedat pontifex ad ostium, percussus cum cambutta sua superliminare semel, & dicat: *Versus:* Tollite portas principes vestras, & eleuamini portae aeternales, & introibit rex gloriae. Cui diaconus deintus respondens, dicat: Quis est iste rex gloriae? E contra pontifex respondens, addat hæc: Dominus fortis, Dominus potens in praelio. Et recedens ab ostio, circumeat ipsam ecclesiam cum clero, aquam spargendo & cantando responsum:

In

In circuitu tuo dñe lumē est quod nunquam deficiet, vbi constituiti lucidissimas mansiones, ibi requiescunt animae sanctorum. *Vers.* Magnus Dñs & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri in monte sancto eius. Ibi requiescunt. Tūc iterum veniens ante ostium, dicat: Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Postea, Leuate. Sequitur oratio:

Omnipotens sempiternae Deus, qui p filium tuum, angularem scilicet lapidē, duos ediuersò venientes ex circumcissione & praepitio parietes, duosque greges ouium sub vno eodemq; pastore vnistrada famulis tuis per hæc nostrae deuotiois officia in dissolubile vinculum charitatis, vt nulla diuisione mentium, nullaq; peruersitatis varietate sequestrētur, quos sub vnus regimine pastoris vnus grex continet, vnusq; te custode oculis septa concludunt. Per eundem. Post hæc accedens, percussat secundò superliminare, & dicat: Tollite portas principes vestras. Et diaconus respondet: Quis est iste rex gloriae? Ac deinde pontifex: Dominus fortis, Dñs potens in praelio. Deinde iterum circumeat ecclesiam, aquam spargendo, & responsum cantando: Fundata est domus dñi super verticem montium, & exaltata est super omnes colles: & veniet ad eam omnes gentes, & dicent, gloria tibi Dñe. *Vers.* Benedic Dñe domum istam, quam aedificauit nomini tuo. Et venient. Et cum venerit ante ostium, dicat: Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Postea, Leuate. Et sacerdos dicat hanc orationem:

Omnipotens & misericors Deus, qui sacerdotibus tuis tantam praeter ceteris gratiam contulisti, vt quicquid in tuo nomine dignè perfecteq; ab eis agitur, à te fieri credatur, quæsumus immensam clementiam tuam, vt quicquid modò visitaturi sumus: visites. quicquid benedicturi sumus, benedicas: sitq; ad nostrae humilitatis introitum, sanctorum tuorum meritis fuga demonum, angeli pacis ingressus. Per. Tunc accedens ad ostium, percussat tertio superliminare ecclesiae, ac repetat praedictum versum, Tollite portas principes vestras. Et diaconus, Quis est iste rex gloriae? Et respondeat pontifex:

Dominus virtutum ipse est rex gloriae. Adjiciens, aperi. Tunc statim ostio aperto, intrans ecclesiam cum ministris duobus vel tribus, & cum mansionario & acolyto, dicat: Pax huic domui. Respondent: Amen. Et clauditur ostium ecclesiae, deinde incipiat clerus foris litaniam, sacerdotibus feretrum tenentibus vsq; dum confectur altare, & omnia instrumenta altaris sanctificet. Et cum venerit pontifex ante altare, prosternat se cum ministris super stramenta, & fiat tibi litaniam, vsquedum dicat schola, Agnus Dei, Kyrie eleison, Christe eleison, Christe audi nos. Cum plena litaniam, sicut supra scriptum est. Illorum sanctorum nominibus simul nominatis, quorum honore dedicanda est ecclesia, vel quorum reliquiae illic sunt recludendae. Et inter hæc agenda versus iste subinferendus est: Vt domum istam ad honorem nominis tui factam, regalē aulam tibi Domino deo nostro benedicere & consecrare digneris. Te rogamus audi nos. Finita litaniam, cum surrexerit pontifex ab oratione, veniens ante altare, nò dicat, dñs vobiscum, sed tantum excelsa voce, Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Postea, Leuate. Et dicat hanc orationem: Magnificare Domine Deus noster in sanctis tuis, & hoc in templo tibi edificato appare, vt qui cuncta in filijs adoptionis operaris, ipse semper in tua hereditate lauderis. Per. Deinde incipiat pontifex de sinistro angulo ecclesiae ab oriente scribere per pavementum cum cambutta sua totum alphabetum Graecum vsq; in dextrum angulum occidentalem:

Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π
Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω

Incipiensq; similiter iterum de dextro angulo orientali, alphabetum scribat Latinum, vsq; in sinistrum angulum occidentalē:
Α Β C D E F G H I K L M N O P Q
R S T V X Y Z.

Interim canant, qui cum eo sunt, antiphonam: O quam metuendus est locus iste. *Gen. 28.* Verè non est hic alius, nisi domus Dei & porta caeli. *Psal. Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebis suae. Vsq; in finem, si necesse sit, Cum Gloria patri. Deinde veniens ante altare episcopus, dicat:*

Deus

Deus in adiutorium meum intende, cum gloria, absque alleluia. Deinde benedicat saltem & aquam.

Exorcismus salis.

Exorcizo te creatura salis in nomine Domini nostri Iesu Christi, qui apostolis suis ait, Vos estis sal terrae: & per Apostolum dicit, Cor vestrum sale sit conditum: ut sanctificeris ad consecrationem huius ecclesiae, ad expellendas omnes demonum tentationes: & omnibus qui ex te sumplerint, sis animae & corporis tutamentum, & sanitas, & protectio, & confirmatio salutis. Per eundem.

BENEDICTIO SALIS.

Rogamus & obsecramus te Domine sancte, pater omnipotens, aeternae Deus, ut hanc creaturam salis, quam in usum generis humani tribuisti, in signum sapientiae tuae commutare digneris, ut quicumque ex hac acceperint, omni foetore fatuitatis carentes, ad te redeant, & in te roborentur, atque donum gratiae tuae inuenire mereantur. Per.

ALIA.

Virtutis tuae inuictam fortitudinem deprecamur Domine sancte, pater omnipotens, aeternae Deus, qui inter omnia necessaria, quae per Iesum Christum Dominum nostrum procreari iussisti, non minimam gratiam conferre dignatus es salis, ut ex illo possint vniuersa condiri, quae omnibus ad eam per eundem tuum filium Dominum nostrum procreasti: ideo te supplices exoramus, ut hoc sal adspicere digneris, quatenus ex maiestatis tuae virtute, contra omnes immundos vigorem possit accipere, expellat ab omni loco, ubi tua fuerit inuocatio adpersum, quicquid potest esse pestiferum, & exhibeat plenum salutis effectum: deterreat omnes praestigias inimici, & omnia monstruorum genera longius faciat effugari, grauedines omnes, phantasiasque compestat, & per signum crucis filij tui Domini nostri Iesu Christi tutelam fidelissimam desiderantibus praestet. Qui tecum.

ALIA.

Domine Deus, pater omnipotens, benedic hanc creaturam salis ad effugandum inimicum, & ei salubrem medicinam immitte, ut ad animae & corporis sustentamentum proficiat sanitatem. Per.

Exorcismus aquae.

Exorcizo te creatura aquae in nomine Dei patris, & filij, & spiritus sancti, ut repellas diabolum a termino iustorum, ne sit in vmbra huius ecclesiae. & tu Domine Iesu Christe, infunde spiritum sanctum in hanc ecclesiam tuam, ut proficiat ad sanitatem corporum animarumque; adorantium te, ut magnificetur nomen tuum in gentibus, & increduli corde conuertantur ad te, & non habeant alium Deum praeter te solum Deum. Qui viuus & regnas.

ALIA.

Exorcizo te creatura aquae per Deum viuum, per Deum verum, per Deum sanctum, & per Dominum nostrum Iesum Christum, ut efficiaris aqua sancta, aqua benedicta, & vbicumque effusa fueris vel adpersa, siue in agro, siue in domo, effuges omnem phantasiam, omnemque inimici potestatem, ut spiritus sanctus habitet in domo hac. Praesente Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre & spiritu sancto.

BENEDICTIO AQUAE.

Domine Deus, pater omnipotens, statutor omnium elementorum, qui per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum, elementum hoc aquae in salutem humani generis esse voluisti, te supplices deprecamur, ut exauditis orationibus nostris, eam tuae pietatis respectu sanctifices, atque ita omnem impurum mundum ab ea recedat incursum, ut vbicumque fuerit in nomine tuo adpersa, gratia tuae benedictionis adueniat, & mala omnia te propiciante procul recedant. Per eundem.

Item alia, ut sup. Deus qui ad salutem humani generis, maxima quaeque sacramenta &c. Tunc miscetur sal & cinis, & faciat episcopus ter inde crucem super aquam, & dicat:

Haec commixtio salis & cineris cum aqua benedicta, sit sanctificata ad consecrationem huius ecclesiae & altaris, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Resp. Amen.

ORATIO.

Deus inuictae virtutis auctor, & inseparabilis, ut sup. Deinde ponat vinum in ipsam aquam, & dicat:

Fiat commixtio aquae & vini, ad consecrationem huius ecclesiae & altaris, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

secrationem huius ecclesiae & altaris, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Praefatio aquae cum vino mixtae.

Deum omnipotentem, fratres charissimi, in cuius domo mansiones multae sunt, supplices deprecemur, ut habitaculum istud benedicere & custodire dignetur, per adspersionem huius aquae cum vino mixtae, ut tenebras ab eo repellat, & lumen infundat: nullam seculenti aduersario tribuat potestatem, sed propria sit domus Dei, ut nullam in ea inimicus habeat licentiam nocendi.

Benedictio aquae cum vino mixtae. Oremus.

Omnipotens sempiternae Deus, creator & conseruator humani generis, & dator gratiae spiritualis, atque largitor aeternae salutis, mitte spiritum tuum sanctum super hoc vinum cum aqua mixtum, ut armatum caelestis defensione virtutis, ad consecrationem huius ecclesiae & altaris tui proficiat. Per Dominum in unitate eiusdem spiritus sancti. Tunc ingrediens episcopus ad altare, primo cum pollice suo de ipsa aqua sancta faciat crucem in medio altaris, dicens:

Sanctificetur hoc altare in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Resp. Amen. Pax tecum. Ref. Et cum spiritu tuo. Deinde in dextra parte & in sinistra per quatuor cornua altaris, eadem repetens quae supra, videlicet, Sanctificetur hoc altare. Deinde adspargat ipsam altare septem vicibus in circuitu cum hyssopo, canendo antiphonam: Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealabor, Cum Psalmo, Miserere mei Deus. Deinde circumbeat ipsam ecclesiam tribus vicibus aqua conspergendo parietes, incipiens a dextra parte orientis, vsquedum redeat in orientem. Et primo circuitu canatur eadem antiphona, Asperges me Domine hyssopo. Cum Psalmo, Miserere mei Deus. Deinde canitur alia antiphona: Similabo eum viro sapienti, qui aedificauit domum supra petram. Psal. Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. Secundo autem circuitu canitur antiph. ista: Tu Domine vniuersorum, qui nullam habes indigentiam, voluisti templum tuum fieri in nobis, conserua domum istam immaculatam in aeternum

Domine: Cum versu, Tu Domine, cui humilium semper & mansuetorum placuit deprecatio. Tertio vero circuitu antiphona, Haec est domus Domini, firmiter edificata, bene fundata est supra firmam petram. Psal. Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei caeli commorabitur. Deinde aspergat per medium ecclesiae in longum & latum, faciens crucem super omne pavementum, canendo antiphonam: Domus mea, domus orationis vocabitur, cum versu: Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiae laudabo te. Et cum gloria patri, qua finita, in medio ecclesiae pontifex dicat: Oremus: Et diaconus, Flectam genua. Postea, Leuate. Et sic pontifex dicat hanc orationem: Deus qui loca nomini tuo dicenda sanctificas, effunde super hanc orationis domum gratiam tuam, ut ab omnibus hic inuocantibus nomen tuum, auxilium tuae misericordiae sentiat. Per. Iterum dicat, Oremus. Et diaconus ut sup. & sic sequatur haec oratio in consecratione basilicae:

Deus sanctificationum, omnipotens dominator, cuius pietas sine fine sentitur, Deus qui caelestia simul & terrena complecteris, seruans misericordiam tuam populo tuo ambulanti ante conspectum gloriae tuae, exaudi preces seruorum tuorum, ut sint oculi tui aperti super domum istam die ac nocte. Hanc quoque basilicam in honorem sanctae & victoriosissime crucis, & sancti N. sacris mysterijs instituta clementissimus dedica, miseratus illustra, proprio splendore clarifica, omnemque hominem venientem adorare te in hoc loco, placatus admitte, propitius respicere dignare, & propter nomen tuum magnum, & manum fortem, & brachium excelsum, in hoc habitaculo supplicantes libens protege, dignanter exaudi, aeterna defensione conserua, ut semper felices, semperque in tua religione letantes, constanter in sanctae Trinitatis confessione fide catholica perseuerent. Per. Inde dicat excelsa voce, Per omnia secula seculorum. Ref. Amen. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Sursum corda. Resp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino deo nostro. Ref. Dignus

& iustum est: Verè dignū & iustum est, æquū & salutare, Nos tibi semp & vbiq; gratias agere: Omnipotēs æterne De: Adesto precibus nostris, adesto sacramētis, adesto etiā pijs famulorum tuorum laboribus, nobisq; misericordiam tuā poscentibus, descendat quoq; in hanc ecclesiam tuam, quā sub inuocatione sancti nominis tui in honore sanctæ crucis, in qua cœternus tibi filius tuus Dominus noster Iesus Christus pro redemptione mundi pati dignatus est, & sancti martyris tui N. indigni cōsecramus, sanctus spiritus tuus septiformis gratiæ vberitate redundans, vt quotiescunq; in hac domo tua sanctum nomen tuum fuerit inuocatum, eorum qui te inuocauerint, à te pio Dño preces exaudiantur. O beata & sancta Trinitas, quæ omnia purificas, omnia mundas, omnia exornas. O beata maiestas Dei, q̄ cuncta implet, cuncta continet, cunctaq; disponis. O beata & sancta manus Dñi, q̄ omnia sanctificas, omnia benedicis, omnia locupletas. O sancte sanctorum Deus, tuam clementiā humilima deuotiōe deposcimus, vt hanc ecclesiam per nostræ humilitatis famulatum, in honore sanctæ & victoriosissimæ crucis, & sancti martyris tui N. purificare, benedicere, consecrareq; perpetua sanctificationis tuæ vberitate digneris, hic quoq; sacerdotes sacrificia laudis offerant, hic fideles populi vota persoluant, hic peccatorum onera soluantur, fidelesq; lapsi reparentur. In hac ergo, quesumus Dñe, domo tua, spiritus sancti gratia ægroti sanentur, infirmi recuperentur, claudi curentur, leprosi mudentur, cæci illuminentur, demonia eiciantur. Cunctorum hic debiliū in cōmoda, te Dñe annuente, pellātur, omniūq; vincula peccatorum absoluantur, vt omnes qui hoc tēplum, beneficia petitori, ingrediuntur, cuncta se impetrāse latentur, vt concessa misericordia quā precantur, perpetuo miseratiōis tuæ munere glorientur. Per.

Hac expleta, eat ante altare, dicente schola antip. Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutē meā. Psal. Iudica me Deus. Tunc faciat maltam de calce & tegula cum ipsa aqua benedicta

ad occludēdas sanctorū reliquias in loco altaris, & referetur ad tēpus, & post eā ipsam aquam, q̄ remanet, fundat ad basin altaris, & à diaconibus vel presbyteris extergatur altare de linteo. Post eā pontifex deferat incensum super altare, & dicat schola hunc versum: Dirigatur Dñe. Tunc de oleo sanctificato faciat pontifex crucem in medio altaris, & per quatuor angulos altaris, tribus vicibus dicēdo: Sanctificetur hoc altare in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Responf. Amen. Pax tecum. Resp. Et cum spiritu tuo. In prima vnctione cantetur ista antiph. Exiit Iacob lapidē in titulū, fundens oleum desup̄. Psal. Quam dilecta. Secunda autē vice, ista: Manē surgens Iacob, erigebat lapidē in titulū, fundens oleum desup̄, votū vouit dño: Verè locus iste sanctus est, & ego nesciebā. Psal. Fundamenta. Et vngetur oleo sancto ipsum altare, dicēdo vt sup̄: Sanctificet hoc altare. Semper incensum in circuitu ipsius altaris alio sacerdote ferente. post expletum Psalmū, mittat tertio oleum, similiter sicut prius dicēdo: Sanctificetur hoc altare. Et canendo antiph. Aedificauit Moyses altare Dño deo. Psal. De noster refugium & virtus. Hoc facto, sumat chrisma: & faciat similiter crucem sicut sup̄, dicendo: Sanctificetur hoc altare. Sequitur Antiph. Vnxit te Dominus oleo lætitiæ p̄ confortibus tuis. Eructauit cor meū verbū bonum, dico ego opa mea regi. Post eā dicat hanc orationem: Consecret & sanctificet hoc altare, q̄sumus dñe, ad laudē & gloriā nominis tui, & in honorem & venerationem omniū sanctorum, per istam vnctionē & nostrā benedictionē. Qui viuus & regnas. Et inter eā alij sacerdotes in circuitu altaris semper ferat incensum. Deinde in circuitu ecclesiæ vadat pōtifex, & faciat crucem per parietes cū pollice suo de ipso chrismate in duodecim locis, tres in oriente, tres in australi, tres in occidente, tres in septentrione: primo in dextra parte, & sic in circuitu, dices p̄ singulas cruces: Sanctificet hoc templū in nom. Interim dicat schola: antip. Sanctificauit dñs tabernaculum suū, hæc est domus dei, in qua inuocat nomen eius, de quo scriptū est.

Erit

Erit nomen meum ibi, dicit dominus. Psal. Cantate. Antiph. Lapidēs preciosi omnes muri tui, & turres Hierusalē gemis ædificabunt. Psal. Lauda Hierusalē dñm.

Tunc iterum redeat ad altare, & offerat ibidem crucem incensū super illud, & dicat: Antiph. Eccē odor filij mei sicut odor agri pleni, quem benedixit dominus. Et prefationem.

Dei patris omnipotentis misericordiā deprecemur, dilectissimi fratres, vt hoc altare sacrificijs spiritalibus cōsecrandū, vocis nostræ exoratur officio, p̄senti benedictione sanctificet, & in eo semp oblationes famulorum suorum, studio sanctæ deuotiōis impositas, benedicere & sanctificare dignetur, vt spiritali placat incenso, precanti familiæ suæ promptus exauditor adsistat. Per. Indē dicat: Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Post eā Leuate. Consecratio altaris.

Deus omnipotens, in cuius honore altare hoc sub inuocatione tui nominis indigni consecramus, clemens & propitius preces nostræ humilitatis exaudi: & præsta, vt in hac mensa sint tibi libamina accepta, sint grata, sint pinguia, & sancti spiritus tui semp rore perfusa, vt in hoc loco, omni tempore supplicantis tibi familiæ tuæ anxietates releues, egritudines cures, preces exaudias, vota suscipias, desiderata confirmes, postulata concedas, vt ad donum gratiæ tuæ sani, allibatiq; peruenire mereamur. Per Dñm, in vnitatē eiusdem spiritus sancti. Deinde dicat excelsa voce, Per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Dñs vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Sursum corda. Resp. Habemus ad Dñm. Gratias agamus Dño Deo nostro. Resp. Dignum & iustum est.

PRAEFATIO.

Verè dignum & iustum est, equum & salutare, Nos tibi semper & vbiq; gratias agere dñe sancte, pater omnipotens. Et vt propensiori cura & attentiori famulatu, tibi seruiutus officia deferam, hoc p̄sertim in tēpore, quo religiosarū mentium habitū vltra parietum ornatum deligisti, & in quo sanctorum tuorum N. mentio habet, per quorum sacram reuerentiam & honorē sacratissimo nomini tuo hoc altare dedicam, non migis dñe

efflagitatus precibus, dignare hoc altare cœlesti sanctificatione pfundere & bñdicere. Assistant angeli claritatis, & sancti spiritus illustratione perfulgeat. Sit illius quoque apud te gratiæ, cuius fuit illud, quod Abrahā pater fidei, in nostræ figurā redemptionis filii immolaturus, extruxit, quod Isaac in cōspectu tuæ maiestatis instituit, quod Iacob Dñm magna videns visione erexit, vt hic orātes exaudias, hic oblata sanctifices, hicq; superposita bñdicas, hinc quoq; bñdicta distribuas. Sit ergo ecclesiæ tuæ titulus sempiternus, sit mensa cœlestis, spiritaliq; conuiuio preparata. Tu ergo dñe p̄prio ore tuo hostias super eam impositas bñdicito, & benedictas suscipito, atq; nobis omnibus tribue, vt participatione earū, vitam acquiramus sempiternam. Per.

Sequitur oratio.

Dñe sancte, pater omnipotens, æterne Deus, clemens & propitius, preces nostræ humilitatis exaudi, & respice ad huius altaris holocaustum, quod non igne visibili probetur, sed infulum sancti spiritus gratia, in odorem tuæ suauitatis ascendant, & legitimis se fumentibus eucharistia medicabilis fiat, & ad vitam p̄ficiat sempiternam. Per.

Alia Oratio. Oremus.

Maiestatem tuā dñe humiliter imploramus, vt altare hoc, sacræ p̄sentionis libamine ad suscipienda populi tui munera inunctum, potenter benedicere & sanctificare digneris, & quod nunc a nobis indignis sub tui nominis inuocatiōe, in honore & noīe sancti martyris tui N. sacrosancti chrisimatis vnctione est delibatum, placeat tibi, atque altare maneat perpetuum, vt quicquid deinceps super eo oblatū sacratumq; fuerit, dignum tibi fiat holocaustum, atq; omniū hic offerentium sacrificia, à te pio Dño benignè suscipiantur, & per ea, peccatorum nostrorum vincula absoluant, maculæ deleantur, veniā impetrēt, gratiæ acquirantur, quatenus v̄p̄a cum sanctis & electis tuis, vitam percipere mereantur æternam. Per. Deinde dicatur ista antiphona: Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis, à templo sancto tuo quod est in Hierusalē, alleluia, alleluia.

Deinde intugat oleo sancto tabulam super altare, dicens hanc praefationem:

Lapidem hunc, fratres dilectissimi, in quo vnguentu sacrae vnctionis effundit, ad suscipienda populi sui munera & sacrificia oremus, vt Dns consecret atque benedicat, & quod est vnctum a nobis, sit vnctum in nomine eius, vt plebis oblata suscipiat, & altari per sacram vnctione perfecto dum propitiatiorem sacrorum imponimus, ipsi propitiatores Dei esse mereamur. Per. *Benedictio tabula.*

Dominum omnipotentem, fratres dilectissimi, votis exultantibus deprecemur, vt qui per omnem mundum fidei sparfit, & ecclesiam congregauit, qui & lapis excusus sine manibus, angularis copagum solidauit, & hac petram Irenus illustret, eaque, eterno lumine irrigata ita multiplicib; ac diuersis charismatib; locupletet, vt super illam administrandam corporis sui hostiam benedicat, & suscipiat consecratam. Qui cum Deo patre. Exaudi nos deus salutaris noster, & precum nostrarum &c. **ALIA.**

Supplices tibi Dne Deus, pater omnipotes, preces effundimus, vt metalli ex-politam materiam, supernis imbuedam sacrificijs, ipse tuae dotare sanctificationis vbertate digneris, qui quondam scriptis lapideis legem in tabulis. Postea dicat alta voce, Per omnia secula seculorum. Ref. Amen. Dominus vobiscum. Sursum corda. Gratias agamus dno Deo nostro. **PRAEFATIO.**

Verè dignum & iustum est, æquum & salutare, Nos tibi semper & ubiq; gratias agere Dne sancte, pater omnipotens, æterne De: Qui post offendicula lapsus primi hominis, instituit tibi offerri propiciatorij delinimenta libaminis, vt culpa que pcefferat per superbiam, futuris temporibus expiaretur per munera, quibus honorarentur altaria, honorificaret & templum. Assit ergo misericordie tue ineffabilis pietas, & super hunc lapidem opem tue benedictionis infunde, vt te largiente referat præmium, quisquis intulerit votum. Per eum qui te angularis lapide, & saxu sine manibus excisum nominari voluit, Dnam nostru. *Alia Oratio.*

Deus omnipotens vniuersarum reru

Gen. 4. 8. 12. 13. 24. 26. 28.

Psal. 119. Matt. 21. Dan. 2.

rationabilis artifex, qui inter cæteras creaturarum formas, lapideum metallum ad obsequium tui sacrificij condidisti, vt legis libationi pararetur altare, annue dignanter, vt quicquid hic oblatum sacramq; fuerit nomini tuo, assurgat religioni, proficiat spei, innaturat fidei, sit honori. Per. His expletis, sequitur oratio in medio ecclesie. **OREMVS:**

Habitator sanctarum mentium Deus, cui anima fidelis hospitium, cui mēs pia templum est, tibi preces effundimus, tibi supplicamus, vt hanc domum tuam, quam per inuocationem nominis tui pio sanctificamus officio, misericordia tua & ptectione custodias. Dona habitatoribus illius, i. sacerdotibus, clero atque omni plebi, bonæ voluntatis studium, & pij operis effectum. Sint in ea semper viri grauitate insignes, foemine castæ, & prudentes pueri, & pbe virgines, pro sexu suo atq; etate laudabiles, vt dum sanctificatā per inuocationē tuā domū habitant, ipsi te habitatores mereantur habere. Per.

Item benedictio basilicæ noue.

Deus qui super mysticam petram apostolica potestatis ædificatæ principaliter ecclesie tue, portas inferni nunquam pualituras esse promissisti, cunctos ab eadem remoue placatus errores, vt quos aduersus eam psumptio falsitatis extollit, spiritus veritatis euincat. Dirige quæsumus eam dispensatione cælesti, vt que ante mundi principiu in tua semper est pscntia pparata, vsq; ad plenitudinē gloriæq; promissam, te moderatē, permaneat, & in tuorum cordibus fidelium perpetuam tibi construe mansionē, vt plebs hæc q̄ deiecto in terrā vultu benedictionis postulat donum, æternum a te percipiat præmium. Præsta quæsumus Dne, vt hæc basilica, cuius hodie initiamus enceptionem, q̄ tua dedicatione subsistit solennis, tua semper fiat habitatiōe præclara. Per.

Deinde tenet subdiaconus & acolyti lintheamina, vel omnia ornamenta ecclesie seu vasa sacra, quæcūque ad cultu dei & ecclesie pertinere videntur, & benedicat ea pontifex iuxta hunc morem.

Benedictio lintheaminum.

Domine Deus omnipotens, qui ab initio hominib; vtilia & necessaria creasti,

Matt. 16.

*pudent

*materia

vestimenta quoq; pontificalia sacerdotibus, & leuitis tuis ornamenta & lintheamina facere famulum tuum Moisen p quadraginta dies docuisti, siue etiam ea q̄ Maria texuit, & fecit in vsum ministerij tabernaculi foderis, sanctificare, benedicere, consecrareq; digneris hæc lintheamina in vsum altaris tui ad tegedum inuoluendumq; corpus & sanguinē filij tui Dni nostri Iesu Christi. Qui tecu.

ALIA.

Deus qui dignè tibi seruientium desideras famulatum, respice propitius ad humilitatis nostræ seruitutē, & hæc lintheamina tuæ seruitutis vsibus præparata, cælestis virtutis benedictione sanctifica & consecra, quatenus super ea spiritus sanctus tuus descendat, qui & populi tui oblationem benedicat, & corda siue corpora sumentium benignus reficiat. Per.

Benedictio lintheaminum, aliorumque in vsum sacri ministerij.

Exaudi domine preces nostras, & lintheamina hæc aliaq; indumenta, necnon & vasa sancti altaris atq; ecclesie tuæ cūctaq; sacri ministerij vsui præparata, benedicere & sanctificare digneris. Per. *Benedictio ad omnia vasa, lintheamina & instrumenta in vsum ecclesie.*

Omnipotens sempiternæ Deus, rex regum, & Dns dominantium, sacerdos omnium, pontifex vniuersorum, per q̄ vnā cū patre & spiritu sancto facta sunt vniuersa, Christe Iesu benedicere, consecrare & sanctificare digneris vasa hæc, cum his altaris lintheaminibus cæterisq; instrumentis, & quem ad modum officia tabernaculi testimonij olim cum arca oraculi, scilicet cherubin clausa velis, columnas, candelabra, altare aureu, argenteas bases, tabulas dcauratas, holocausta, hostias, æneum altare cum basib; æneis, tentoria, funes, oleum vnctionis, & cætera in figuram nostri temporis per manus sanctorum sanctificasti sacerdotum, ita nūc manens in eternu, summe sacerdos sacerdotu secundū ordinē melchisedech, vasa hæc, & oia instrumenta altaris huius ecclesie, q̄ inter nostras palmas habent, benedicas, purifices, consecres & consummes, quib; inter nos eternā vnitatē in supremo mœatu, sine fine cō-

stare credim⁹, per te Iesu Christe, qui cū patre in vnitatē eiusdē spiritus sancti vtiis & regnas de⁹ Per oia secula seculorū. *Benedictio ad omnia ornamenta in vsum ecclesie vel altaris.*

Omnipotens & misericors Deus, qui ab initio vtilia & necessaria hominibus creasti, templaq; manu hominum facta nomini tuo sancto dicari, tuæq; habitatiōis loca vocari voluisti, quicq; per Moisen famulum vestimenta pontificalia, & sacerdotalia, seu Leuitica, & alia queq; diuersi generis ornamenta, ad cultum & decorē tabernaculi & altaris tui fieri decreuisti: exaudi ppitius preces nostras, & oia hæc diuersarū specierū ornamenta, in vsum huius basilicæ, vel altaris, ad honore & gloriā tuā pparata, purificare & sanctificare, benedicere & consecrare p nostræ humilitatis seruitutē digneris, vt diuinis cultibus sacrisq; ministerijs apta existant, hisq; in cōsecratione corporis & sanguinis Iesu Christi filij tui dñi nostri, dignis tibi pareat famulatib;. Qui tecu.

Item benedictio vestimentorum sacerdotium, siue Leuiticorum, atque sequentis ordinis ministrantium.

Omnipotens sempiternæ Deus, qui per Moisen famulu tuu pontificalia atq; leuitica vestimeta ad explendū in conspectu tuo ministerium eoru, & ad decorē seu laudem nominis tui fieri decreuisti, adesto propitius inuocationib; nostris, & hæc indumenta sacerdotalia famuli & sacerdotis tui desuper gratia tuæ irrigate, tua ingenti benedictione p nostræ humilitatis seruitutē purificare, bndicere, & cōsecrare digneris, vt diuinis cultib; & sacris ministerijs apta & benedicta existat. His quoq; sacris vestibus sacerdotes vel Leuitæ tui induti, defensi ab omnibus impulsuonibus seu tentatiōibus malignorū spirituu esse mereantur, tuisq; eos ministerijs apte & cōdignè seruire & inherere, in hisque placidè & deuotè tribue perseuerare. Per.

Benedictio ad albas, planetas, solas, & cingula.

Dne Deus, pater omnipotēs, rex & magnificus triumphator, qui p sanctos patres nostros, q̄ tibi in sacerdotali ordine placuerunt, diuersi generis ornamenta & vestimenta sacerdotalia fieri, & his or-

nari sacerdotes tibi seruietes iussisti, exaudi propitius oratione nostrā, & hanc planetam famuli tui N. seu poderem, ac cingulum, orariumq; dextera tua benedicere, consecrare, sanctificareq; & purificare digneris, quatenus hæc vestimenta ministris tuis, Leuitis ac sacerdotibus ad diuinum cultum ordinandum explendumq; proficiant, sanctisq; altaribus tuis mundè & ornate in his lacris vestibus ministraturi, irreprehensibiles in actu & in victu interiùs exteriusq; appareāt, tibiq; soli Deo puro corde, & mundo corpore omnibus diebus vitæ suæ irreprehensibiliter sanctorum patrum exempla sequentes seruire valeāt, hisq; sacris ministerijs secundum tuam voluntatem, quā tibi placuerit expletis, cælestis regni gloriam cum omnibus sibi commissis percipere mereantur. Per.

Benedictio stola seu mappule vel planetæ.

Deus inuictæ virtutis triumphator, & omnium rerum creator ac sanctificator, intende propitius preces nostras, & hanc stolam siue mappulam, vel planetam leuiticæ ac sacerdotalis gloriæ ministris tuis fruendas tuo proprio ore benedicere ac sanctificare, consecrareque digneris, omnesq; eis vtentes, tuisq; ministerijs à nobis indignis consecrandos, aptos, & tibi cū eis deuotè & amabiliter seruientes, gratos efficere dignare. Per.

Benedictio stolarum.

Domine Deus omnipotēs, qui ab initio hominibus vtilia & necessaria creasti, & vestimenta pontificalia, aliaq; ornamenta & lintheamina sacerdotibus ac leuitis in vsum tabernaculi fœderis fieri Moisi famulo tuo iussisti, eumq; spiritu sapientiæ ad id peragendum replesti, hoc ornamentum in vsum ministerij tui sanctificare, benedicere, & cōsecrare, atq; ministros altaris tui, qui illud portauerint, septiformi spiritu sancto dignanter replere digneris, atq; castitatis stola & indumento lētitie sempiternæ, & beata facias cum bonorū fructu ministerijs congruenti immortalitate vestiri. Per.

Benedictio corporalis. Oratio.

Omnipotens sempiternæ Deus, benedic lintheam istud ad regendū inuolendumq; corpus & sanguinem filij tui

Dñi nostri Iesu Christi. Qui. ALIA.

Dñe Deus, qui iam sanctificare dignatus es hoc genus specierū, quā eo dignatus es inuolui corpus Dñi nostri Iesu Christi vnigeniti tui in beata passione, concede quōsumus per eundem Dñm nobis quāquā in dignis famulis tuis, vt plens lintheum celestis benedictioe sanctum & aptum fiat Dñico sepulcro, altari videlicet tuo, vt placabiliter possit in eo imponi corpus & sanguis eiusdem Dñi nostri Iesu Christi, qui est vita omnium fideliter fumentium, & viuat & regnat tecum Deo in vnitatem eiusdem spiritus sancti.

ALIA.

Clementissime Dñe, cuius inenarrabilis virtus, cuius mysteria arcanis mirabilibus celebrantur, tribue quōsumus, vt hoc lintheum tuæ ppriationis benedictione sanctificetur, ad consecrandum sup illud corpus & sanguinem Dei & Dñi nostri Iesu Christi filij tui. Qui tecum.

Præfatio vasculi, in quo eucharistia reconditur.

Oremus, fratres dilectissimi, vt Deo omnipotens hoc vasculum corporis filij sui dñi nostri Iesu Christi gerulū, suæ benedictiois tutamine, suiq; filij dñi nostri munere, ac sancti spiritus virtute implere dignetur. Per. in vnitatem eiusdem spiritus sancti.

Sequitur Benedictio.

Omnipotens Deus, trinitas inseparabilis, manibus nostris opem tuæ benedictionis infunde, vt per nostram benedictionem hoc vasculū sanctificet, & corporis Christi nouū sepulcrum spiritus sancti gratia perficiatur. Per eundem. in vnitatem eiusdem spiritus sancti.

Præfatio ad consecrandam patenam.

Oremus, fratres charissimi, vt diuinæ gratiæ benedictio consecret & sanctificet hæc patenam, ad conficiendū in ea corpus Dñi nostri Iesu Christi patientis crucem pro salute omnium nostrorū.

Sequitur oratio. Oremus.

Omnipotens sempiternæ Deus, qui legalium inter libatoria hostiarū, conspersam simlaginem deferri in patenis aureis & argenteis ad altare tuū iussisti, benedicere & sanctificare digneris & hæc patenam in administratione eucharistiæ Iesu Christi filij tui, qui pro nostra omnium salute,

fe-

seipsum tibi Deo patri in patibulo crucis elegerat immolari. Qui tecum. Indè faciat signum crucis de chrismate sancto super patenam, dicens:

Consecrare & sanctificare digneris Domine patenam hanc per istam vntionem & nostram benedictionem in Christo Iesu domino nostro. qui tecum viuat & regnat.

Præfatio calicis.

Oremus, dilectissimi fratres, vt Deus & Dominus noster hunc calicem in vsum ministerij sui consecradum, cælestis gratiæ inspiratione sanctificet, & ei ad humanam benedictionem plenitudinem diuini fauoris accomodet.

Sequitur Benedictio.

Dignare Domine calicem istū in vsum ministerij tui pia deuotione formatum, ea sanctificatione perfundere, qua Melchisedech famuli tui sacratum calicem perfudisti, & quod arte vel metalli officio non potest altaribus tuis esse dignū, tua fiat benedictione preciosum atque sanctificatum. Per. Et faciat crucem de chrismate super ipsum calicem per latera.

OREMVS.

Omnipotens sempiternæ Deus, manibus nostris opem tuæ benedictiois infunde, vt per nostram benedictionem hoc vasculum sanctificetur, ac corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi nouum sepulcrum spiritus sancti gratia perficiatur. Per.

ALIA.

Deus qui Moisi famulo in Oreb mote seruada populo tuo præcepta disponēs, templum sanctum tuum, qualiter ædificaret instituisti, sacra quoq; vasa, quæ in ferri altari tuo deberent, instar valorum celestium fieri docuisti, precamur vt hūc calicem, in quo celebraturi sumus sacrosancta mysteria, emissionem sancti spiritus tui cælesti benedictione sanctifices, gratumq; & acceptabilem habeas, & benedicas, vt dignè sociatus vasculis tuis, & acceptabile tibi deferat famulatuū, & dignè tuis mysterijs cōsecretur. Per Dñm. in vnitatem eiusdem spiritus sancti.

Ad benedicendam crucem primitus fiat benedictio salis & aquæ. Postea litania. Deindè sequatur oratio.

OREMVS.

Benedic Domine Iesu Christe hanc

crucem tuam, per quam eripuisti mundum à potestate demonum, & superasti passione tua suggestorem peccati, qui gaudebat in prauaricatione primi hoīs per ligni vetiti presumptionem. Qui cū Deo patre & spiritu sancto viuus & regnas.

ALIA.

Rogamus te Dñe sancte, pater omnipotens, æterne Deus, vt digneris benedicere hoc lignum crucis, vt sit remediū salutare generi humano, sit soliditas fidei, profectus bonorum operum, redemptio animarum, sit solamen & protectio ac tutela cōtra seua iacula inimicorum. Per. Deindè dicat alta voce: Per omnia secula seculorum. Respon. Amen.

Consecratio.

Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, cuius sanctum & terribile nomen inter cæteras visibiles creaturas, ligna quoq; fructifera laudare ac benedicere non cessant, qui in figuram vnigenitæ sapientiæ tuæ, ligno vitæ à principio paradysum voluptatis ornasti, vt eiusdè fructus sacrosancto mysterio protoplastos parentes nostri generis mortè cauere, & vitam admoneres custodire perpetuam, quiq; nos veritæ arboris tactu iuste morti addictos, eiusdem cōternæ tibi sapientiæ tuæ Dei & domini nostri Iesu Christi innoxia morte ad vitam misericorditer reuocare dignatus es, te supplices exoramus, vt hoc singulare signum, quod ad exemplū primi sacratissimiq; vexilli de precioso filij tui sanguine triumphalis, fidelium tuorum deuotione cōpactum est, cælesti tua benedictione sanctificare digneris, vt omnibus hūc genu flectentibus, ac tuæ maiestati supplicantibus largior & cordis cōpunctio, & indulgentia concedatur admissorum, atq; intercedente ipsa victoriosissima vnigeniti tui filij passione, & tibi placita postulare, & citius valeant postulata percipere. Da quæsumus clementissime pater, in quo viuim⁹, mouemur, & sumus, vt quotiēs triumphum diuinæ humilitatis, q̄ superbiam nostri hostis deiecit, oculis intuemur, quotiēs mēte recolim⁹, & cōtra hostē ipsum fidutiā fortitudinis, & maiore deuotæ tibi humilitatis gratiā cōsequamur, quatenus in illo

tre-

tremendo tuæ maiestatis examine, cum pauentibus elementis, calorūq; virtutibus, commotis, signum illud glorificū redemptionis nostræ apparuerit in cælo, ipsi de morte ad vitam transire, ac perpetua beatæ resurrectionis gaudia videre mereamur. Per eundem Dominum.

Rogamus te Domine suppliciter inuocantes, vt signum illud sanctæ crucis, sit salus credentium in te per passionem crucis tuæ, & per signum sanctitatis tuæ, signum sit Dei viui, signū salutis, signū beatæ Trinitatis, signum cælestis gloriæ, signum saluatoris nostri Iesu Christi Dñi nostri, hoc est, crux saluatoris nostri, crux patriarcharū, crux pphetarum, crux apostolorū sanctorū, crux martyriū Christi, crux ecclesiæ Dei, crux omnium credentium in sanctam & perfectā Trinitatem. Res. Amen. Alleluia.

Te Domine, quæsumus, qui das animabus salutem per signum crucis tuæ, vt in locis ac domibus vbi crux ista fuerit fixa, fugentur dæmones, & immundi spiritus, ac pestifer expellatur inimicus, morbisq; careant, & immundities, ac omnes aduersæ potestates cognitione tua sint procul depulsæ, & virtute benedictionis tuæ sit benedicta hæc crux & sanctificata, & mundata dignanter, & in quocunq; loco māserit, in tuo nomine omnes timores meridiani atq; nocturni, & omnes terrores liuoresq; serpentis excludantur, abscedantq; insidiæ inimici, & phantasmata pereant. Per.

ALIA.

Deus qui beatę crucis patibulū, quod prius erat scelestis ad pœnam, conuertisti redemptis ad vitam, cōcede plebi tuæ eius vallari præsidio, cuius est armata vexillo, sit ei crux fidei fundamentum, spei suffragium, in aduersis defensio, in prosperis iuuamen, sit ei in hoste victoria, in ciuitate custodia, in campis protectio, in domo fultura, vt pastor per eam in futuro gregem serues incolumem, quę nobis agno vincente conuersa est ad salutem. Per.

ALIA.

Sanctifica Dñe Iesu Christe istud signaculum passionis tuæ, vt sit inimicis tuis obstaculum, & credentibus vitę perpetuum efficiatur victoriæ vexillum, qui

cum Deo patre. Hic adspergat eam aqua sancta, addens odorem incensū, ita dicēdo: Sanctificetur istud lignum in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, & benedictio illius ligni sit in loco isto, in quo sancta membra saluatoris suspensā sunt, vt orantes inclinantesq; se propter Dñm ante istam crucem, inueniant corporis & animæ sanitatem. Per omnia secula seculorum. Res. Amen.

Benedictio crucis metallizata.

Deus glorię, Deus excelse sabbath, fortissime emmanuel, De pater veritatis, pater sapientiæ, pater beatitudinis & pulchritudinis, pater illuminationis atque vigilationis nostræ, qui mundum regis, qui cuncta regna disponis, qui es bonorum collator munerū, & bonorum omnium attributor, cui oēs gentes, populi, tribus, & linguę seruiūt, cui omnis angelorum legio famulatur, qui largiris famulis tuis fidem & laudem nominis tui, vt debita tibi oblatio persoluant. Cui prius fides offerentium complacet, deinde sanctificat oblatio, quæsumus exorabilem misericordię tuæ pietatem, vt sanctifices tibi hoc signū crucis, atq; consecres, quod tota mentis deuotione famuli tui religiosa fides construxit, trophęum scilicet victoriæ tuæ ac redemptionis nostræ, quod in amorē Christi triumphalis gloria consecrauit, adspice hoc signum crucis insuperabile, quo diaboli est exinanita potestas, mortalium resituta libertas, q̄ licet fuerit aliquā in pœnā, sed nunc versa est in honorem per gratiā, & q̄ quondā reos puniebat supplicio, nunc innoxios absoluit à debito. Et tibi quid per hoc placere potuit, nisi id, per quod tibi placuit nos redimere? nullū tibi debitū amplius munus est, q̄ quod tibi tunc corporis dedicauit affixio: nec tibi est magis familiaris oblatio, q̄ q̄ familiari manuum tuarū extensioe sacrata est. Illis ergo manibus hæc crucē accipe, quibus illā amplexus es, & de sanctitate illius hanc sanctifica, ac sic uti per illam mundus expiatus est à reatu, ita offerentium famulorū tuorū aiæ deuotissime huius crucis merito, & obsecrationibus huius sancti martyris tui, cuius reliquię in p̄senti ecclesia continetur,

tur, omni careant perpetrato peccato, & tuæ veræ crucis obtectu enitescant successibus assiduis triumphatores. Radiet hic vnigeniti tui filij splēdore diuinitatis in auro, emicet gloria passiois eius in ligno, in cruce rutilet nostræ mortis redemptio, in splēdore crysalli nostrę vitę purificatio. Sit suorū protectio, spei certa fiducia, eos simul cum gente & plebe fide confirmet, spe & pace confociet, augeat triumphis, amplifcet in seculis, proficiat eis ad p̄petuitatē tēporis, ad vitā æternitatis, vt eos tēporali florentes gloria muniat, & ad perpetuā redemptos coronā, & ad regna cælestia potenti virtute perducatur. Præsta p̄ propitiatiōem sanguinis eius, per ipsum datorē, qui seipsum dedit redemptionē pro multis, qui se hostiam pro delictis offerre dignatus est, qui exaltatus in ligno crucis suę, principat & potestates humiliavit, qui tecum fideo sedet in throno, indissolubili cōnexionē spiritus sancti per infinita secula seculorum. Respon. Amen.

Benedictio thuribuli.

Dñe Deus, qui dum filios Israel ob rebellem suā contumaciā, durum vastaret incendium, Aaron sacerdotem tuum inter viuos ac mortuos orando stantem, tibiq; incensum offerentē exaudire dignatus es, populūq; de incendio liberare, benedic hoc q̄sumus thuribulū, & p̄sta, vt quoties tibi in eo offerimus incensum, nos ipsos Christo tuo efficias boni odoris acceptabile templū. Qui ventur.

ALIA.

Dñe sancte, pater omnipotens, eterne Deus, qui in deserto p̄phanæ multitudinis murmuratiōe flāma multatē, cum Aaron sacerdos tuus, repleto de altaris igne thuribulo, tuæ maiestati pro illius liberatione humiliter supplicaret, incenso placatus, precibus eius clementer annuisti, benedic hoc q̄sumus thuribulum tuæ maiestati, & p̄sta, vt quod in eo tibi offerit incensum, sit fuga dæmonū, repulsiō phātasmatū, immundarum abscissio cogitantiū, sitq; in illius odore, nostra tibi oratio semper accepta. Per.

Benedictio incensi vel thymiamatis.

Deus omnipotens, Deus Abraham, deus Isaac, deus iacob, immitte in hæc creatu-

ram incensi vel thymiamatis, vim odoris tui atq; virtutem, vt sit seruis vel ancillis tuis munimentū, tutelaq; defensio, ne intret hostis in viscera eorum, nec habitum ibi vel sedē possit habere. Per Dñm nostrum.

ALIA.

Dñe Deus omnipotens, cui adstat exercitus angelorū, dignare respicere & benedicere hanc creaturā incensi, vt omnes languorum dæmonūq; insidię, odorē ipsius sentiētes fugiat, & separent à plasmate tuo, quod filij tui preciosō sanguine redemisti, vt nunq; cadant à mortu serpentis antiqui. Per. Itē ALIA.

Deus qui Moisi famulo tuo per spiritum sanctum reuelare dignatus es, q̄ ad cultū sanctuarij necessaria decreuisti, ex quibus thymiamata boni odoris ad opus ecclesiæ tuæ ob causam religionis iugiter permanere iussisti, vt mysticē nobis significatiōe spiritalium virtutum fragrās ostenderet odorem suauitatis, tua ergo q̄sumus omnipotens Deus immensa maiestatis dextera hæc creaturā benedicere; ex diuersarum rerum commixtiōe confectam dignare, vt virtute sancti nominis tui, omnes immundorum spirituum phantasmaticos incursus effugare, oēsq; morbos reddita sanitate expellere, vbicunq; fumus aromatum eius efflauerit, mirabiliter possit, atq; in odorem fragrantissimum tibi Dño p̄petua redoleat suauitate. Per.

Præfatio consecrationis capsarum.

Oremus, dilectissimi nobis, Deū patrem omnipotentem, vt qui omnia per vnigenitū filiū suū in virtute sancti spiritus valdē bona creauit, ipse nobis indignis ad cōsecrationē harū capsarum reliquijs sanctorū suorū condendis paratarum, rorem gratiæ suę clementer infunderet dignetur. Per.

Consecratio in modum præfationis.

Deus ineffabilis, Deus ineffabilis, Deus misericordiarum & totius consolationis, qui Moisi famulo tuo p̄cepisti, vt iuxta exemplar, quod ei in monte demonstrasti, arcam de lignis imputribilibus construeret, & eam auro mundissimo circumdaret, in qua vrna aurea, manna cælesti plena, cum tabulis testamenti, digito maiestatis tuę cōscriptis, in testi-

monium futuris generationibus seruari deberet, quicq; nostris seculis eade sacramentis intelligenda manifestasti, dum corpus vnici filij tui opere spiritus sancti de incorrupta virgine conceptum, & anima rationali viuificatum, omni plenitudine diuinitatis implēsti, te suppliciter imploramus omnipotens Deus, pater Dñi nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominat, vt hæc vascula sanctorum tuorum pignoribus præparata, eisdem sanctis tuis intercedentibus, cælesti benedictione perfundere digneris, quatenus, qui eorum, patrocinia requirunt, ipsis interuenientibus, eucta sibi aduersantia, te adiuuante superare, & omnia commodè profutura, abundantia largitatis tuæ mereantur inuenire. Et sicut illi Dñe, te inspirante, spiritualium nequitiarum versutias cauere, & humanis exquisita tormenta nõ solum contemnere, sed etiã penitus euincere, Christo Dño confortate, potuerūt, ita ipsorum merita venerantib; & reliquias humiliter amplectentibus contra diabolum & angelos eius, contra fulmina & tempestates, contra grandines & varias pestes, contra corruptum aërem, & mortes hominum vel animalium, contra fures & latrones, siue gentilium incursiones, contra malas bestias, & serpentium atq; reptantium diuersissimas formas, contra malorum hominum adinventiones pessimas, eorundem sanctorum tuorum precibus complacatus, dexteram inuictæ potentia tuæ ad depulsionem proficuorum, semper & vbique propitius extende. Per eundem.

Item alia oratio.

Dñe Deus omnipotens, qui vt murmur insani populi compesceres, & sacerdotium Aaron tibi placitum cõprobare, virgam eius aridam germinare & flores fructiferos producere fecisti, eandemq; in arcam testamēti pro signo virtutis tuæ poni iussisti: sed nobis eodem flagio Christū in ara crucis arefactum, ciuissima resurrectione florescere, & in ecclesia nouissimo tempore suscitada siue per vitam, siue per mortē, die ac nocte fructificare demonstrasti, te quæsumus indulgentissimæ generis humani prou-

Num. 17.

isor, vt hæc vascula sanctorum tuorum receptaculo præparata, gratuita gratia sanctifices, vt vbicunq; in tuo nomine perlata fuerint, intercedentibus habitatorum eorum meritis, cuncta aduersa repellas & nullifices, & omnia vtilia multiplices, atq; custodias, quatenus fideles tui magnitudine suæ numerositate beneficiorum tuorum in parte modica reliquiarum, integra sanctorum corpora se percepisse gratulentur, & per temporalia loca ipsorum precibus impēsa, ad æterna cum eis gaudia possidenda fiducialius animētur. Per.

Item alia oratio.

Dñe sancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui per vnigenitū tuū beatū Paulum Apostolū vas electiōis appellari voluisti, & ipso euangelizante, ac dicēte fidelibus, Vos estis tēplum Dei viui, & spiritus Dei habitat in vobis, & sciat vnusquisq; vestrum suū vas possidere in sanctificatione & honore, omnibus Dñi nostri Iesu Christi membris eandem spem concessisti, te humiliter imploramus, vt in hanc capsam capiendis sanctorum tuorum membris, vel exuijs vel pignoribus artificiosè compacta, & ornata, rorem diuine sanctificationis infundas, & nõ solum ad illorum p̄sentiam veniētes, & ibidem suppliciter exorantes exaudias, sed & quippiam de memorijs eorū p̄ benedictione reportates, aut fideliter accipientes, immensè pietatis tuæ gratia cõsolari, refouere, tutari, ac remunerare digneris. Per. *Itē vnde supr̄ in transcurso.*

Quæsumus, omnipotens Deus, in defectiuam clementiã tuã, vt hoc instrumentum sanctorum tuorum reliquijs honorificum, dextera maiestatis tuæ dignatè extensa, misericors & placitus benedicas, vt quicunq; illorum patrocinia, vel cominūs expetentes, vel eminus recolentes, pietati tuæ fideli deuotiōe de quacunq; necessitate supplicauerint, optata ciuius consolatiōe ac iuuamine potiant. Per.

Præfatio ciborij, i. vmbracluli altaris.

Oremus, fratres charissimi, Deū rectorem ac gubernatorē oim seculorum, vt immemor oim delictorum & facinorū iuuentutis & ignorantie siue temerarie p̄uaricationis meæ, istud instrumentum ad honorificentiam nominis sui compactum,

2. Cor. 6
1. The. 4

atum, placitus ac misericors illustratiōe vultus sui benedicere & sanctificare dignetur. Per Dñm nostrum. *Consecratio.*
Omnipotēs sempiternæ Deus, qui fidei famulo tuo Moisi p̄cepisti, vt duos Cherubin super arcã testamēti collocaret, quã extensis ad alterutrum alis p̄tergeret, versis vultibus in propitiatorium, quæsumus ineffabilem clementiam tuam, vt hoc tegimen venerandi altaris tui, in quo ipse vnigenitus filius tuus Dñs noster Iesus Christus, qui est p̄pitiatio p̄ peccatis nostris, fidelium manib; iugiter immolatur, & sub quo sanctorum tuorum corpora, q̄ veraciter fuerunt arca testamēti tui, receptacula videlicet spiritus sancti, per eundem consubstantialē tibi filium, qui factus est nobis à te sanctificatio & redemptio, in virtute eiusdē spiritus veritatis, vniuersa antiqui hostis falsitate cum satellitib; suis depulsa, cum omnibus ornamentis ad ipsum vmbraclulum p̄tinentibus, vel ab illo dependentibus, aut eidē suppositis, tua sancta b̄ndictione pfundere & cõsecrare, atq; ad tuitionē pignorum sanctorum, ac roborada siue multiplicada vota fidelium tuorum diutino tēpore cõseruare digneris, annuente eodē Dño nostro Iesu Christo filio tuo. Qui tecū.

Item præfatio minoris vel itinerarij ciborij.

Oremus dilectissimi indulgentiã omnipotentis Dei, vt postpositis humane fragilitatis admillis, consuetae misericordie suæ munere, hoc repositoriū sacris v̄sibus præparatum, per vnigenitū verbū, virtutē scilicet & sapientiã suã, in spiritu sancti-
ficationis cõsecrare dignetur. Per. *Consecratio.*

Consecrare & sanctificare dignare quæsumus sancte pater, omnipotēs æterne De; hoc conditoriū sanctorum pignorum, ad recordanda in eo tuorum munera preciosa sanctorum, in Christo Iesu Dño nostro, qui tecū. *Præfatio tabulae itinerariae.*

Deum omnipotentē, fratres charissimi, votis exultantibus deprecemur, vt qui p̄ oim mundū fidem sparsit, & ecclesiam congregauit, qui & lapis excisus de morte sine manibus, angularis cõpagem solidauit, hæc petrã serenus illustret, eamq; æterno lumine irrigatã, ita multiplicib; ac diuersis charismatibus locupletet, vt super illã administrandã corporis sui ho-

San. 2.

stiam b̄ndicat, & suscipiat consecratam. Qui cum Deo patre. *Consecratio.*

Exaudi nos Deus noster, & precū nostrarum libenter accipe vota, & hoc altare ad celebranda diuina mysteria præparatum, odore vnguenti cælestis adsperge, & aromata illi diuina sanctificationis infunde, & sicut lapidem Iacob patriarche erectum, vnguenti perfusione dicasti, & angelicis visionibus per scalã gradus ecclesie figurasti, sic super hunc quoq; lapidem altari coaptandum, cælestis gratiã b̄ndictionis immitte, vt dum tibi super eum sacri corporis & sanguinis vnigeniti tui mysteria consecrant, petentib; peccata deleant, merentibus inluat gratia sempiterna. Per. Et accipiens tabulã, adspergat eam aqua benedicta, addēs odorem incensi, & confirmet eam cum chrismate in crucem, ita dicendo:

In noīe patris, & filij & spiritus sancti. Res. Respon. Amen. Pax tecum. Res. Et cum spiritu tuo. *Oratio in dedicatione baptisterij.* Primitus fiat aqua b̄ndicta cum litanis. Deinde dicatur oratio. Oremus.

Omnipotēs sempiternæ Deus, fons oim virtutum, & plenitudo gratiarum, dignare hoc vasculum sacro baptismati præparatū maiestatis tuæ p̄sentia consecrare, vt qui vbique totus es, etiã hic adesse te nostris precibus sentiamus. Per. ALIA.

Propiciare Dñe familie tuæ, & benignus humilitatis nostræ vota sanctifica, & omnes in hoc fonte regenerandos vniuersali adoptiōe custodi. Per. Tunc adspergat ipsum baptisterium aqua benedicta, addēs odorem incensi. Deinde vadant ad eum locū, in quo reliquie p̄terita nocte cum vigilijs fuerunt, & ibi mutet p̄tiffex, si voluerit, vestimēta sua, & præparet se ad missam vestimentis alijs solēnibus. Deinde redeat ad ostium ecclesie, ybi litanie vel laudes circa feretrū celebrant, & dicat p̄ foribus hanc orationē, signans ostium ecclesie. Deus, qui sacrandorū tibi author es munerum, effunde super hanc orationis domum b̄ndictionē tuã, vt ab oibus hic inuocantibus nomē tuū, defensionis tuæ auxilium sentiat. Per. Et tunc portantes feretrū magno honore cum reliquijs simul & crucibus & luminarijs, circumeant ecclesiam, sequen-

te clero, has antiphonas vel responforia psallendo, & populo cum mulieribus & parulis, Kyrie eleison decantante Antiphonā: Ambulate sancti Dei ad locum destinatum, qui vobis pparatus est ab origine mundi. antip. Platea Hierusalē gaudebunt, & oēs vicini eius canticū lætitiæ dicent. Ant. Custodit dñs animas sanctorum suorum, de manu peccatorū liberabit eas: Lux orta est iustis, & rectus corde lætitia. Ant. In sanctis gloriosus es Deus noster, quod similis tibi? sanctimoniū tuum. Dñe, quis dñs pparauerunt manus tuæ. Dñe, dñe qui regnas in æternū & in seculum & adhuc. Antip. Ambulate sancti Dei, ingredimini in ciuitatem dñi, ædificata est enim vobis ecclesia noua, vbi pulus adorare debeat maiestatem dñi. Ant. Sanctificauit Hierusalē, dicit dñs, & dabo sanctis meis regnū & tabernaculum electum, q̄ pparauit in odorē vnguenti, alleluia, alleluia. Ref. Sancti tui dñe. Vers. quā percussit petram. Ref. Tradiderunt corpora sua. Vers. Isti sunt qui venerūt. Respō. Sancti mei. Vers. Venite bñdicti. Ref. Exultabunt sancti. Vers. Epulenti. Ref. Fulgebunt iusti. Vers. Iusti autē. His ita p ordinem gestis, cum redierit iterū ad ostiū ecclesiæ, factō silētio, habeat pōtifer verbum ad populum de honore ecclesiastico, de pace venientium ac redeuntium, & de decimis ac oblationibus ecclesiæ, ac de anniuersaria ipsius dedicatiōe, & annunciet tam clero q̄ populo, in cuius honore constructa & dedicata sit ecclesia, vel etiā noīa sanctorū ibi quiescentium, Ipse autē dñs & cōstructor ipsius ecclesiæ, admoneat de dote illius, & qualē honorem vel curā ecclesiæ & presbytero exhibere debeat: illo autē pfitente in omnibus ita se velle agere, pōtifer hęc à dño postulans, antē q̄ intret ecclesiā, dicat hęc orationem: Domū tuā, q̄sumus dñe, clemēter ingredi, & in tuorū cordibus fidelium ppetuam construe tibi mansiōem, & psta, vt domus hęc q̄ tua subsistit dedicatiōe solēnis, tua fiat habitatiōe sublimis. Per. Deindē cum chrismate signū faciat crucis in superliminare, dicens: In noīe patris & filij, & spiritūs sancti, Porta hīs bñdicta cōsecrata, sanctificata, cōsignata, & dño deo cōmendata. Porta

sis introitū salutis & pacis. Porta sis ostiū pacificum, p eum qui se ostiū & ostiariū appellauit Iesus Christus dñs, qui cū patre & spiritu sancto. Tunc accipiat pōtifer feretrū cum presbyteris, & ingrediendo dicat schola antiphonam: Ingedimini benedicti Dei parata est vobis à dño habitatio sedis vestræ. sed & populū fidelis cū gaudio insequit iter vestrū, vt oretis p nobis maiestatem dñi. Resp. Sancti Dei, dedit vobis dñs istū locū, vt faciatis in eo mirabilia. Vers. Bñdicta gloria dñi de loco sancto suo. Et cū intrauerint, extenso velo inter populū & altare, pōtifer recondat reliquias in altari, & presbyteri qui cum eo sunt, cantent antiph. Exultabunt sancti in gloria, lætabunt in cubilibus suis. Psal. Cantate dño canticū nouū, laus eius in ecclesia sanctorū. Et antēq̄ recludatur reliquæ, dicat pōtifer hęc Orat. Deus qui omni loco dñationis tuę clemēs ac benign⁹ dedicator assistis, exaudi nos q̄sumus, & concede, vt inuiolabilis huius loci pmaneat consecratio, & beneficia tui muneris vniuersitas sanctę ecclesiæ, q̄ supplicat, mereat. Per. *Hęc expleta, ponat chrysmā in confessionem per angulos quatuor, in cruce, dicēdo:* In noīe patris, & filij, & spiritūs sancti. Ref. Amen. Pax tecum. Ref. Et cum spiritu tuo. Deindē ponat 3. portiōes corporis dñi in cruce in confessionē, & tres de incenso, & antēq̄ recludant reliquie in confessionē, cantent istam antiph. Sub altare dei sedes accepistis, intercedite p nobis ad dñm, qui vos elegit. Cum psalmo, Exultabūt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.

Oratio ad dedicandum altare post impositas reliquias. Oremus: Deus qui altaria nomini tuo dicanda sanctificas, psta q̄sumus, vt quod nostra fragilitas non mereat, intercessione beati N. huc spiritūs tui plenitudo descendat qui & munera nostra sanctificet, & indulgentiā nobis tue pietatis obtineat. Per dñm. In vnitatem eius dē spiritūs sancti. Et accipiens tabulam de subtus, confirmet eam cum chrismate in cruce, ita dicendo:

In nomine patris, & filij, & spiritūs sancti. Resp. Amē. Pax tecum. Resp. Et cū spiritu tuo. Tunc ponat tabulā super reliquias, & det orationem hanc: Oremus.

Deus

Deus qui ex omni coaptatiōe sanctorum, æternum maiestati tuę condidit habitaculum, da ædificationi tuę incrementa caelestia, & psta, vt quorū hic reliquias pio amore cōplectimur, eorum semper meritis adiuuemur. Per. Deindē liniat eam cum calce, q̄ antea fuerat pparata, & postq̄ linata fuerit, faciat crucē desuper cū chrismate, dicēdo sicut prius: In noīe patris, & filij, & spiritūs sancti. Amen. Pax tecum. Resp. Et cum spiritu tuo. Et mittat chrysmā per quatuor cornua altaris, ipsa supra scripta verba dicendo, & crucem faciendo, & cantent antiphonā: Corpora sanctorū in pace sepulta sunt, & viuunt nomina eorū in æternū. Cum gloria patri. Tunc diaconi vestiant altare, & schola dicat antiph. Circūdate Siōn Leuitæ, altare dñi vestite vestimentis albis, estote & vos canentes hymnum nouum, dicentes, Bñ dñs es Deus. Cū psalmo, Mirabilis Deus. Et cum gloria. Item alia antiph. In velamētō clamabūt sancti tui dñe, alleluia, alleluia, alleluia. Postea quoq̄ offeratur incensum, versusq̄ dicat: Ois terra adoret te Deus. Deindē Kyrie eleison, & oratio dñica, & preces. Fundata est domus dñi super verticem montiū. Ref. Bene fundata est super omnes colles. Dñs in templo sancto suo. Ref. Dñs in celo sedes eius. Domus mea, dicit dñs. Ref. Domus orationis vocabit. Exultabunt sancti in gloria. Ref. Lætabūtur in cubilibus suis. exultent iusti in cōspectu Dei. Resp. Et delectentur in lætitia. Preciosa est in conspectu dñi. Ref. Mors sanctorū eius. Lætami in dño & exultate iusti. Resp. Et gloriamini omnes recti corde. Iusti confitebuntur nomini tuo. Ref. Et habitabunt recti cum vultu tuo. Fiat misericordia tua dñe super nos. Ref. Quē admodū sperauim⁹ in te. Exurge dñe, adiuua nos. Ref. Et libera nos ppter nomen tuum. Dñe Deus virtutū, conuerte nos. Ref. Et ostende faciem tuā, & salu erimus. Dñe exaudi orationē meā. Resp. Et clamor meus ad te veniat. Dñs vobiscum. Ref. Et cum spiritu tuo. Oremus. Descendat, q̄sumus dñe Deus noster, spiritus tuus sanctus super hoc altare, qui & populi tui dona sanctificet, & sumentū corda purificet. Per. **ALLIA.**

Omnipotens sempiternus Deus, altare hoc nomini tuo dicatum, caelestis virtutis bñdictione sanctifica, & omnibus in te sperantibus auxilij tui munus ostēde, vt hic & sacramentorum virtus & votorū obtineat effectus. Per. Deindē reuertat pontifex in sacrarium, donēc ornet ecclesia, & accendant luminaria. Et incipiat cātor, Antip. ad introitum: Terribilis est locus iste. Psal. Quam dilecta. Et pcedat pontifex cum ordinibus suis, si autē consuetudo est in festiuitatibus, & celebretur solenniter missa, sicut in sacramento continetur. Cum gloria in excelsis Deo, & postea, per totam hebdomadam fiant Missæ publicę in ipsa, vsq̄ ad dies octo completos. *Reconciliatio violatæ ecclesiæ.* Primū efferantur reliquie, & veniat episcopus ante ipsam ecclesiā cum clero & populo, & dicat hanc orationē: Oremus. Omnipotens & misericors Deus, qui sacerdotibus tuis p ceteris tātā gratiā contulisti, vt quicquid in tuo nomine dignē perfecteq̄ ab eis agitur, a te fieri credatur, q̄sumus immēsam clemētiā tuam, vt quod modō visitaturi sumus, visites, & quicquid benedicturi, benedicas, sitq̄ ad nostrę humilitatis introitum, sanctorum tuorum meritis fuga dæmonum, angelis pacis ingressus. Per.

Item alia oratio.

Aufer à nobis, q̄sumus dñe, iniquitates nostras, vt ad loca tuo nomini purificanda, puris mereamur mentib⁹ accedere. Per. Tunc intret ipse pōtifer in ecclesiam cum clero & litanijs. His pactis, dicat, Oremus. Et diacōus, Flectamus genua. Postea, leuate. Sequit orat. Oremus. Deus qui peccati veteris hereditariam mortem, in qua posteritatis genus omne successerat, Christi filij tui domini nostri passione soluisti, dona propitius, vt conformes eiusdem facti, sicut imaginē terreni parentis naturæ necessitate portauimus, ita imaginem celestis gratiæ sanctificatione portem⁹. Eiusdē Christi dñi nostri. Qui. Et bñdicat aquā & salē cum vino & cinere in terra, & circumeat tribus vicibus in trinfecis ecclesiā spargendo, & cantando antiphonam. Anti. Adsperses me dñe. Cum psalmo, Miserere mei Deus. Lauando ac purificando loca

cōtaminata, dicat hāc orationē: *Oremus.*
 Deum in dultorem criminū, Deū for-
 dium mandatorē, Deū qui concretū pec-
 catis originalibus mundum aduētū sui
 nitore purificauit, fratres charissimi, sup-
 plices deprecemur, vt contra diaboli fu-
 rientis insidias fortis nobis propugnator
 assistat, vt si quid eius virosa calliditate
 quotidianis infectationibus maculatum
 in isto loco inuenit atq; corruptū, effi-
 ciat celesti miseratiōe purgatū: quia sicut
 illius est, solidū pfectumq; quassare, irā
 authoris nostri est lapsa restituere, nutā-
 tia stabilire, & corrupta purgare. *Cōsecra.*
 De cuius bonitas vt non habuit prin-
 cipium, irā nec terminū habebit, qui di-
 uina naturaliq; pietate plenus, eligis in
 nobis magis restituere pdita, q̄ pcutere
 pitura, & si quid aut negligētia polluit,
 aut ira cōmittit, aut stimulat ebrietas, aut
 libido subuertit, clementi patiētia susti-
 nes, vt hoc antē p gratiā purifices, q̄ pcuti-
 as p furorem, & operis tui puidus plas-
 tes, eligis potius erigere iacentia, q̄ pu-
 nire damnāda, te supplices deprecamur,
 vt in huius tabernaculi receptaculo ne-
 gligentiae plagas adspicias, & altare tuū,
 quod infectū est inimici fraude pollu-
 tum, p infusionem gratiā celestis purifi-
 ces, purificatumq; possideas. Absint in
 posterū omnes nequitiae spirituales, & cli-
 minent. Extinguat antiqui serpentis in-
 uidia, & cum fraudibus suis diaboli tur-
 ma pcellatur. Efferat maculā secum quā
 ingessit, & pennibus q̄sq; supplicij de-
 putandus, operū suorū semina secū col-
 ligat peritura. Nihil in posterū noceat p-
 teriti culpa contagij, nihil sit quod rema-
 neat inimici fraude pollutū, q̄nquidem
 per spiritū tui infusionē cōstat esse pur-
 gatū. Resurgat ecclesiae tuae pura sim-
 plicitas, & candor innocentiae hactenus
 maculatus: Dum receperit gratiā, resur-
 gat ad gloriā, vt populorū istic fidelium
 turba conueniens dum petitionis inge-
 rit vota, votorū se sentiat obtinuisse sus-
 fragia. Per. Tunc cantet antiphō. Exur-
 gat deus, & dissipent inimici eius. cū eo-
 dem psal. Et antē q̄ reportent reliquiae,
 dicat pontifex: *Oremus.* Et diacon⁹, Flē-
 ſtamus genua. *Sequitur oratio:*
 Deus qui omni loco dñationis tuae cle-

recludatur

mens ac benignus dedicator assistis, ex-
 audi nos, q̄sumus, & concede, vt in po-
 sterum inuolabilis huius loci pmaneat
 consecratio, & bñficia tui muneris vni-
 uersitas sanctae ecclesiae q̄ supplicat, me-
 reatur. Per. Tunc reliquiae reportent. Et
 cantet antip. Cōfirma hoc De⁹. Cū vers.
 Narrabo nomē tuū. Et gloria. *Oremus.*

Deus qui ecclesiā tuā sanctā de omni-
 bus mūdi finibus congregatā, per tui la-
 teris admirabile sacramentū, cunctarū
 gentiū matrē esse dixisti pfectam, quam
 etiā populorū varietate depictā, mar-
 tyrum tuorum meritis decorasti, bñdic
 q̄sumus sanctorum tuorū N. opitulante
 suffragio tā altare, quod eorū exornes,
 te iubente, reliquijs, q̄ ecclesiā, atq; fide-
 lium tuorū tibi piē offerentiū vota, in il-
 la sanctifica. Qui cum Deo patre.

Ordo ad benedicendum ecclesiae signum.

In primis dicat litania. Postea 6. Psalmi
 ueniales. Misere mei Deus secundū
 magnā. i. Deus in nomine tuo. Misere
 mei Deus, misere mei. 3. Deus misereat
 nostrū. Deus in adiutoriū meum intēde.
 Inclina Dñe. *Sequitur exorcismus salis.*

Exorcizo te creatura salis per Deū vi-
 uum, per Deū sanctū, per Deum totius
 creaturæ, qui diuina voce oris sui locutus
 est, ad discipulos suos dicens: Vos estis sal
 terrae, & qui per Apostolū suū Paulum
 dignatus est dicere, sit sermo vester sapi-
 entiae sale conditus, vt officiaris sal exor-
 cizatum ad euacuandum & expellen-
 dum ab hoc ecclesiae signo inimicum,
 omnemq; virtutē putredinis eius, & oēs
 qui ex te sumpserint, sint sanctificati ani-
 mis atq; corporibus, & vbicunq; fueris
 adpersum, p̄stes omnibus remissioem pec-
 catorum, sanitatem mentis, protectionē
 salutis in nomine Dñi nostri Iesu Chri-
 sti, qui venturus. *Benedictio salis.*

Virtutis tuae inuictam fortitudinem
 deprecātes, dñe sancte, pater omnipotēs,
 aeternē deus, qui inter oīa necessaria, q̄ p
 Iesum Christū Dñm nostrū pcreari iul-
 sisti, non minimā gratiā conferre digna-
 tus es salī, vt ex illo possint vniuersa cō-
 diri, q̄ hōibus ad escā p eundē filiū tuū m
 Dominum nostrum procreasti, te su-
 plices exoram⁹, vt hoc sal digneris adspi-
 cere, quatenus ex maiestatis tuae virtute
 cōtra

Matt. 5.

Colo. 4.

ex illo possint vniuersa condiri, quē ho-
 minibus ad escam per eundē filium tuū
 Dñm nostrū pcreasti, te supplices exor-
 am⁹, vt hoc sal digneris adspicere, qua-
 tenus ex maiestatis tuae virtute cōtra oēs
 spiritus immundos valorē possit accipe-
 re. Expellat ab hoc ecclesiae signo, & ab
 omni loco vbi fuerit tua inuocatiōe ad-
 persum, quicquid potest esse pestiferū,
 exhibeat plenū salutis effectū, deterreat
 omnia p̄fugia inimici, & oīa monstrorū
 genera longius faciat effugari. Grauedi-
 nes oēs, fantasiasq; cōpescat, & p signū
 crucis filij tui Dñi nostri Christi tūtelā
 fidelissimā desiderantibus praestet: Per
 eundem. *Exorcismus aquae.*

Discede immunde spiritus ab omnib⁹
 quibus fides nostra vltura est religiosi of-
 ficij sacramentis, nec p̄tendās culpā cri-
 minis, qui agnoscis potentia saluatoris.
 Non est meriti confidentia sed p̄cepti,
 licet ipsa potestas ministerij dignitas sit
 ministri. Te igitur per cōmunē Dñm aq̄
 creatura conuenio, vt conseruare mo-
 tum sensibilitatis intelligēs, subijci ser-
 uitio, quo placare Deū nitimur, non re-
 cuses, omēm a te demonū cōmuniōem,
 omne collegiū iniquitatis expurges, tō-
 tam phantasmatis labē, capax dñicæ p-
 tectionis extermines, vt gratia sanctifica-
 tionis adepta, tuo nostrorūq; pariter crea-
 tori deseruiēs, oēm prauorū spiritū ne-
 quitia ab hoc ecclesiae signo, & in quo-
 cunque loco fueris adpersa, deijcias, &
 sanctae copiae bñdictionis in ducas. Pra-
 stante Dño nostro Iesu Christo, qui cū
 Deo patre & spiritu sancto venturus est
 iudicare viuos & mortuos. *Bñdictio aq̄.*

Bñdic dñe hāc aquā bñdictione cele-
 sti, & assistat super eā virtus spiritūs san-
 cti, vt cūm hoc vasculū ad inuitandōs fi-
 lios ecclesiae pparatū, in ea fuerit tinctū,
 vbicunq; sonuerit hoc tintinnabulum,
 longē recedat virtus inimicorū, vmbra
 phantasmatū, incursio turbinū, percus-
 sio fulminū, laesio tonitruorū, calamitas
 tempestatū, omēs spiritus pcellarum, &
 cūm clangorē illius audierint filij Chri-
 stianorū, crescat in eis deuotionis au-
 gmentū, vt festinantes ad piē matris ec-
 clesiae gremium, cantent bñdictionē in ecclesia
 sanctorū canticū nouū, deserentes in so-

no p̄conium tubae, modulationem psal-
 terij, suauitate organi, exultationē tym-
 pani, iocunditate cymbali, quatenus in
 templo sancto gloriē tuae suis obsequi-
 lis & precibus inuitare valeant multitu-
 dinem exercitus angelorum. Per dñm in-
 vnitatem eiusdē spiritūs sancti Deus. Hic
 mittatur sal in aquā. Fiat cōmixtio salis
 & aquae in nomine patris & filij & spiri-
 tūs sancti. *Oratio post commixtionē.*

Omnipotens aeternē deus, qui nobis
 à te conditam creaturā aq̄, bifidē distin-
 xisti, vt liquorē simplicē ad lauandū, sal-
 sam soliditate p̄beres ad condimentum
 quatenus & sordida possent abluī, & fa-
 tua imbui: quo & noxia tollerentur, &
 originalis corrigeret error ad viam salu-
 tis, te officij nostri sanctiōe immeriti de-
 precamur, vt hęc salis & aquae in tuo no-
 mine facta permixtio, clementiē tuę do-
 no sanctificet ad purificandum hoc ec-
 clesiae signum: quodq; mysterialiter bap-
 tismo cōmodum, culpę traditū ini-
 micum, sapientiē aptum, errori p̄stas ad-
 uersum, sancti spiritūs tui sanctitate red-
 das sanctificatum, nec villo cōtagio red-
 datur immundum, quod tua fieri credi-
 mus maiestate beatū, sed itā per te ple-
 num pbeat sanctificationis effectum, vt
 vbicunq; inuocato tuo nomine manu
 fuerit emissum, vel modo quolibet as-
 sumptum, expulsis & explosis omnibus
 insidijs contrarię potestatis, non solum
 diabolica machinamenta ex eodem loco
 fugata deficiāt, sed etiā sanctorum an-
 gelorum custodia semper inibi mansura
 consistat, te p̄stante omnipotente Deo, q̄
 cum filio tuo, & eodē spiritu sancto re-
 gnās in secula seculorum, Amen.
 Post hęc canantur isti Psalmi, Lauda aīa
 mea Dñm. Laudate Dñm qm̄ bonus est
 psalmus, Deo nostro. Lauda Hierusalē
 Dñm. Laudate Dñm de caelis. Cantate
 Dño. Laudate Dñm in sanctis eius. Qui
 dum canunt, lauet signū de aqua bñdi-
 cta & sale bñdicto, cum oleo sancto cru-
 ces in eo faciendo, & dicat hāc orationē:
Oremus: Deus qui p̄ B. Moisen legiferū
 tubas argenteas fieri p̄cepisti, quas dum
 Leuitae tēpore sacrificij clāgerēt, sonitu
 dulcedinis populus monitus, ad te ado-
 randū fieret p̄paratus, quarumque
 clan-

clangore etiã hortatus ad bellum, tela prosterneret aduersantium, p̄sta, vt hoc vasculũ tuã ecclesiã p̄paratum, sanctificetur à sanctificatore oim̄ spiritu sancto, vt per illius tactũ & sonitũ fideles inuidentur ad præmiũ, & cum melodiã illius auribus insonuerit, populorum crescat in eis deuotio fidei, p̄cul pellantur omnes insidiã inimici, fragor grandinũ, p̄cella turbinũ, impetus tempestatũ, tẽperetur infesta tonitrua, ventorũ flabra fiant salubriter ac moderatẽ suspensã, p̄sternat aereas potestates p̄xtera tuẽ virtutis, vt hoc audientes tintinnabulum, contremiscãt & fugiant ante sanctẽ crucis in eo depictum vexillum. Per.

Tunc extergat illud cum linteo mudo, & canatur antiphona: Vox Dñi super aquas, Deus maiestatis in tonuit, Dñs super aquas multas. Vsq; in finem: Cũ gloria. Et quot vicibus in psalmis dicit, Vox Dñi, totidem signa faciat cum chrismate deforis in campana, & sũt à foris septẽ, intus quatuor. Deinde dicat hãc collectã:

Omnipotens sempiternus Deus, qui ante arcam fœderis per clangorẽ tubarũ muros lapideos, quibus aduersantiũ cingebatur exercitus, cadere fecisti, tu hoc tintinnabulum cœlesti benedictiõẽ perfunde, vt ante sonitum eius longiũs effugentur ignita iacula inimici, percussio fulminum, impetus lapidũ, lesio tempestatum, vt ad interrogationẽ prophetiã, quid est tibi mare quod fugisti, suis motibus cum Iordanico retroactis fluẽto respõdeant. A facie Dñi commota est terra, à facie Dei Iacob, qui cõuertit solidam petram in stagnum aquã, & rupẽ in fontes aquarum: Nõ ergõ nobis Dñe, non nobis, sed nomini tuo da gloriã super misericordiã tuã, vt cum plens vasculum sicut reliqua altaris vasa, sacro chrismate tangit, oleo sancto vngitur, quicunq; ad sonitum eius conuenerint, ab omnibus inimici tentationibus liberi, semper fidei catholice documenta sectentur. Per. Tunc ponatur in incensorio ignis & thymiana, thus & myrrha. & erigatur signum super incensorium, vt totum illum fumum colligat, & dicatur hãc antiph. Deus in sancto via tua, quis Deus magnus sicut Deus noster: tu es Deus

psal. 113.

qui facis mirabilia. Viderunt te aq; Deus, vsq; ad finem: cũ Gloria. OREMVS.

Omnipotens dominator Christe, quo secundum assumptionẽ carnis dormiente in nauĩ, dum oborta tempestas maria conturbasset, te p̄tinũs excitato & imperante dissiluit, tu necessitatibus populi tui benignus succurre, vt hoc tintinnabulum sancti spiritũs rore perfunde, vt ante sonitum illius semper fugiat inimicus, inuidentur ad fidem populus Christianus, hostilis terreatur exercitus, cõfortetur in Dño per illud populus euocatus, atq; sicut super Dauidicã citharã delectat, desuper descendat spiritus sanctus, atq; vt Samuele crinigerõ agnum maclãte in holocausto tuo rex æterni imperij, fragor aurarum turbã repulit aduersantium, itã dum huius vasculi sonitus trãsit per nubila, ecclesiã tuã conuentum manus feruet angelica, fruges credentium, mentes & corpora saluet p̄fectio sempiterna. Per te Iesu Christe, qui cum Deo patre in vnitate eiusdem spiritũs sancti viuis & regnas.

Ordo in dedicatione baptisterij.

Primitus fiat aqua benedicta cum litanã. Deinde dicatur ista oratio.

O R E M V S.

Omnipotens sempiternus Deus, fons omnium virtutũ, & plenitudo gratiarum, dignare hoc vasculum sacro baptismati p̄paratũ, maiestatis tuẽ p̄sentia consecrare, vt qui vbiq; totus es, etiã hic adesse te nostris precibus sentiamus. Per.

A L I A.

Propitiare Dñe familiẽ tuẽ, & benignus humilitatis nostrã vota sanctifica, & in omnes in hoc fonte regenerandos, vniuersali adoptione custodi. Per. Tunc adspargat ipsum baptisteriũ aqua benedicta, addens odorem incensi.

Consecratio cœmeterij.

Primitus canantur septem psalmi penitentia. Et illuminentur in circuitu quatuor candelæ. Postea adspargatur cœmeterium aqua sancta, & dicatur oratio.

O R E M V S.

Deus qui es totius orbis conditor & humani generis redemptor, cunctarumq; creaturarum visibilium & invisibilium perfectus dispositio, te supplici voce ac puro

puro corde exposcimus, vt hoc cœmeterium siue polyandrium, in quo famulorum famularumq; tuarum corpora requiescere debent, post curracula huius vitæ labentia sanctificare, purgare, atq; benedicere digneris, quiq; peccatorũ remissionem perpetuam, magnam misericordiam in te fidentibus p̄stitisti: corporibus quoq; eorũ in hoc cœmeterio quiescentibus, & tubam primi archãgeli hãc expectantibus, consolationem perpetuã largiter impertiri. Per. A L I A.

Dñe sancte, pater omnipotens, trina maiestas & vna deitas, pater & filius, necnon & spiritus sanctus, iustitiã author, veniã largitor, bonorum dator, sanctitatis origo, charismatum distributor, omniumq; ad te venientium pius receptor, p̄sta p̄pitius, vt hoc cœmeteriũ in honore nominis tui compositũ, benedicere & sanctificare digneris, qui Abrahã beati patriarchã famuli tui terram, à filijs Ebron comparatam causa sepultura benedixisti, & qui populo Israelitico promissionis tellurem in æuum durantẽ concessisti, famulorum famularumq; tuarum corporibus in hoc cœmeterium intransibus, quietis sedem, & ab omni incursione malorum spirituum tutelã benignus largitor tribuas, vt post animarũ corporumq; resurrectionem coadunatam, te donante atq; concedente, beatitudinem sempiternam percipere mereantur. Per. A L I A.

Dñe sancte, pater omnipotens, æternã gloriã, lux & honor sapientiẽ, custos & vigor prudentiã, salus agrotantium, valitudo potentium, mœstorũ solamẽ, vita iustorũ, gloria humilium, te flagitamus, vt hoc sanctorũ tuorũ cœmeteriũ, ab omni spurcitiã inquinamento spirituum immundorum custodire, munda-re, benedicereq; digneris, atq; corporib; humanis huic loco aduenientibus sinceritatem perpetuam tribuere non desinas, & quicunq; baptismi sacramentum perceperint, & in fide catholica vsq; ad vitæ terminũ perseuerantes fuerint, atq; decurso huius æui termino, corpora sua in hoc cœmeterio requie commendantur, angelicis tubis concrepantibus, materia corporis & aĩã vnita, p̄mia cœ-

lestiũ gaudiorũ sempiterna p̄cipiat. Per. *Consecratio loculi vel sepulcri.*

Rogamus te Dñe sancte, pater omnipotens, æterne Deus, vt digneris benedicere & sanctificare hoc sepulcrum, & loculum in eo collocatũ, vt sit remediũ salutare in eo quiescenti, & redemptio animã eius atq; tutela, & munimen cõtra sæua iacula inimici. Per. A L I A.

Sanctificetur istud habitaculum Dñe Deus per nostram supplicatiõem, & fugetur ab eo immundus spiritus per virtutem Dñi nostri Iesu Christi, vt sit placida requies corporis, quod postmodũ in eo collocabitur, te protegente ac cõseruante maiestate tua Iesu Christi. Qui cum patre & spiritu.

Adesto Dñe supplicatiõibus nostris, & nihil de nostra conscientia p̄sumentibus ineffabili miseratione tua nobis succurre, vt quod non habet nostrorum fiducia meritorum, tuorum conferat largitas inuicta donorum. Per.

Ordo Romanus ad dedicandam ecclesiam.

Primitus vadat episcopus indutus vestimentis sacris ad ecclesiam vel ad locum vbi reliquiã sint repositã, & faciat ibi litaniam, & dicat hanc orationẽ: Aufer à nobis Dñe q̄sumus iniquitates nostras. Postea ponat reliquias in patenam, & porrigat eas presbytero in vlnas suas super sindonẽ, quã habeat in collo ligatã, & cooperiat ipsas, & exeat psallendo antiphõ. Cum iocunditate exhibitis, & cum gaudio. Et pergant ad ecclesiã nouam, vbi recludi debent reliquiã. Et antequã pontifex introeat in ecclesiã, diacõs recludatur in ipsã, & illuminetur duodecim candelã in circuitu ecclesiã, & induat se vestimentis sacris, & cũ venerit ad ostium ecclesiã, percutiẽs ter superliminare cum *cambuta sua, dicit antiphonã istã: Tollite portas principes vestras, & eleuamini porta. Respõsum det diaconus infra ecclesiã: Quis est iste rex gloriã? Iterum pontifex similiter dicit, & *diaconus vt supra, vsq; tertio dicit: Dñs virtutũ ipse est rex gloriẽ. respõdeat, Deo gratias. Et aperto ostio, intrã ecclesiam cum ministris duobus vel tribus, dicat: Pax huic domui. Respõ. Amẽ. Et clauditur ostium ecclesiã. Deinde in-

*cambuca

*archidiaconus

cipiat cler^o litaniam. Et cum venerit sacerdos ante altare, prosternat se cum ministris sup strameta vsquedū dicat schola: Agnus Dei qui tollis peccata mundi. Vt autē surrexerint ab oratione, dicat pontifex excelsa voce: Oremus. Et dicat diaconus, Flectamus genua. Postq̄ orauerint, dicat: Leuate. Et tunc sequatur ista oratio: Magnificare dñe Deus noster, in sanctis tuis. Deinde incipiat pontifex à sinistro angulo ab oriente scribere per pauimentū cum cābutta sua alphabetū vsq; in dextrum angulū occidentalē: Incipiens igitur similiter de dextro angulo orientali, alphabetum scribat vsq; in sinistrum angulū occidentalē. Deinde veniens ante altare, dicat: Deus in adiutorio meum intende. Cum gloria, absq; alleluia. Inde bñdicat salē & aquā cum cinere mixtam, & dicat hanc orationē. Exorcizo te creatura aq̄. *Alia:* Deus qui ad salutē humani generis, maxima q̄q; sacramenta. *Sequitur exorcismus salis.*

Col. 4.

Exorcizo te creatura salis per Deū viuū, per Deū sanctū, per Dñm totius creaturæ, qui te per Heliseum prophetam in aquā mitti iussit, vt sanaret sterilitas aq̄, per Apostolum Paulū dignat^o est dicere, sit cor vestrum sale conditum, Ideoq; efficere sal exorcizatum ad euacuandum & expellendum inimicum, omemq; virtutē & putredinē eius in nomine Dñi nostri Iesu Christi. Qui vent. Et miscet salē cum cinere, facies inde crucem sup ipsam aquā, dicens: Exorcizo te creatura aq̄, per Deū viuū. Deinde ponat vinum in ipsam aquā bñdictā, dicens hanc orationem: Omnipotens sempiternus Deus, creator & cōseruator human. Inde faciat crucem digito suo cum ipsa aqua in dextera parte altaris, & per quatuor cornua. Inde cum hylopo adspergat altare in circuitu septē vicib⁹ canēdo antiphonā istā: Adsperges me dñe hylopo. Cum psalmo, Miserere mei De^o. Tūc eat in circuitu ecclesie per parietes spargendo, de dextera parte incipiens, vsquedū veniēs ante altare, spargat iterum in circuitu ecclesie, antiphon. canēdo, Exurgat deus & dissipent. Cum ipso Psalmo. Iterum veniēs ante altare, spargat in circuitu ecclesie, antiph. canēdo,

Qui habitat in adiutorio altissimi. Cum ipso Psalmo. Et mittat ex ministris & clericis duos vel tres, qui extrinsecus ecclesie parietes vna vice psallentes spargant. Iterum ipse pontifex eat de altari, spargendo per medium ecclesie in longum & latum, crucē faciēdo, & per omne pauimentum spargendo, cum antip. dom^o mea domus oratiois. Cum psalmo: Narrabo nomen tuum, & cum gloria. Et veniens in medium ecclesie, dicat: Orem⁹. Et diaconus: Flectamus genua. Et dicat pontifex orationē: Deus qui loca nomini tuo dicata. Et iterum dicat excelsa voce, Oremus. Et diaconus vt suprà. *Cōsecratio:* Deus sanctificationum omnipotēs dñator. Tunc eat ante altare canēdo antiphonā, Introibo ad altare Dei mei. Cū psal. Iudica me Deus. Tunc faciat maltā de calce, & regulā cum aqua bñdictā, & postea ipsam aquā q̄ remanet, fundat ad basim altaris, & extergat altare de linteo. Postea offerat incensum, & mittat oleum super altare, in medio crucē faciēns, & super quatuor cornua, antiphon. canendo, Erexit Iacob lapidem. Psal^m. Quam dilecta. Et vngat manu sua totū illud altare. Ali^o verò sacerdos faciat incensum in circuitu altaris. Expleto psal. mittat iterum oleum sicut prius, canendo antiphonā, Aedificauit Moyses. Cum psalmo, Deus noster refugium. Et mittat chrisma super altare, canendo antiphō. Ecce odor filij mei. Cum psalm. Fundamēta. Deinde in circuitu ecclesie per parietes de dextro vsq; in dextrū, faciat crucem cum pollice de chrismate in duodecim locis, dicens: Sanctificet hoc templū in nomine patris & filij & spiritūs sancti. Inde faciēns crucē incensi super altare, dicat hanc orationē super altare: Dei patris omnipotentis misericordiam. Iterum dicat: Oremus. Diaconus vt suprà. Deus omnipotens, in cuius honore altare hoc. Deinde dicat antiphonā istā: Confirma hoc Deus. Cum gloria. Inde bñdicat tabulas his verbis, dicens: Singulare per illud ppiciatorium, quod se in altari crucis p nobis redimēdis obtulit immolandum, cuius pfiguratiōe patriarcha Iacob lapidē vnxit & erexit in tumulum, quo fieret sacrificium, & portæ celi de-

Gen. 28.

super

super aperiretur oraculū, suppliciter tibi Dñe preces fundimus, vt metalli hui⁹ expolitā materię, superius sacrificijs imbuendam, ipse sua dotare sanctificatiōis vbertate popiat, qui quondam lapideis legem inscripsit in tabulis. *ALIA.*

Deus omnipotens, vniuersarum rerum rationabilis artifex.

Dñe sancte, pater omnipotēs, eterne Deus, elemens & ppitius, preces nostras humiliter exaudi. Amen. Post dicat excelsa voce: Sursū corda. Habemus ad Dñm. Gratiā agamus Dño Deo nostro. Dignum. *Præfatio.* Verē dignum & iustum est, æquum & salutare. vsq; eterne Deus. Qui post offendicula lapsus primi hominis instituiti tibi offerri ppitiatorij delinimēta libaminis, vt culpa q̄ precesserat per superbiam, futuris temporibus exparet per munera, quibus honorarentur altaria, honorificaretur & templum. Quod tibi primus Noē pparauit officio, rursus Abraham immolatur⁹. filium, dehinc electus Iacob erexit & vnxit in titulum. Adsit igitur redemptiōis tuæ ineffabilis pietas, & super hos lapides opem tuæ benedictionis infunde, vt te largiente referat pmium, qui quis intulerit votum. Qui te ergo angularem lapidem & saxū sin e manibus excisum nominari ipse voluisti, tu lapides istos diuinis cultibus apparatus benedic atq; sanctifica, & sacri huius mysterij sicut institutor, ita etiā sanctificator appare. Deinde tenentibus subdiaconis vel acolytis lintamina vel omnia ornamenta ecclesie, seu vasa sacra quæcūq; ad cultū dei & ecclesie ptinere vident, benedicat ea pontifex, sicut in sacramentario continetur. Iphis completis, egrediatur episcopus, & det orationē ante ostiū: Deus qui in omni loco dñationis tuę. Ipsa finita, suscipiat ipsas reliq̄as à presbytero: & portet eas cum honore laudes decantando, cum cruce & thuribulis & luminibus multis ad altare intūs in ecclesia, & ponat super altare nouū. Et extēso velo, inter eas & populū, recondat eas ipsas reliq̄as pontifex manu sua in loco altaris, canēdo antiphonā: Exultabunt sancti in gloria. Cum psalmo, Cātate dño. Et anteq̄ recludantur, ponat chrisma intūs in confessionē per angulū 4° in cru-

comitā dicendo in nomine patris, & filij, & spiritūs sancti. *Præfatio.* Et cum spiritu tuo. Deinde ponat tres portiones corporis Dñi intūs in confessionē, & tres de incenso, & recludantur. Reliquias intūs in confessionē. Et dum recluduntur cantent antiphonā: Sub altare Dñi sedes accepistis, intercedite pro nobis ad dñm qui vos elegit. Et accipiens tabulā, q̄ super reliq̄as poni debet, antea confirmet eam subtus cum chrismate, dicēdo vt suprà: In nomine patris, & filij, & spiritūs sancti. Et ponat tabulam sup reliq̄as, & dicat hanc orationē: Orem⁹. Deus qui ex omni coaptatione satisfacti. Deinde linat eam cum calce, q̄ ante fuerat pparata. Et postq̄ fuerit linata, faciat crucem desuper eum chrismate, dicēdo vt suprà, & faciat crucem similiter eum chrismate, per 4. angulos altaris, desuper dicēdo vt suprà. Et tunc velat altare, & dicit hanc orationē: Descendat q̄sum dñe deus noster. Inde verò reuertat. Pontifex in sacrarium cum ordinibus sacris, & induit se vestimentis alijs solennibus, & interim vestiatur altaria, vel ecclesia, & accendantur luminaria. Hoc peractō, canat schola antiph ad introitum, & pcedat pontifex de sacrario cum ordinibus sacris, sicut consuetudo est. Et post Kyrie eleison dicat: Gloria in excelsis Deo. Et compleatur missa ordine suo, sicut in sacramentario continetur. Et per totam hebdomadam missa publica in ipsa ecclesia celebrerur vsquedū octo dies completi sunt.

Incipit ordo ad regem benedicendum, quando nouus à clero & populo sublimatur in regnū. Primum enim exgunt illo tabulam, vnus archiepiscopus dicat hanc orationem:

Omnipotens sempiternus deus, qui famulū tuum ill. regni fastigio dignatus es sublimare, tribue ei q̄sum, vt ita in presenti collecta multitudinē cūctorum in commune salutem disponat, quatenus à tuę veritatis tramite non recedat. Per. Postea suscipiat illū duo episcopi dextra leuaq; honorificē parati, habentes reliq̄as collo pendentes. Ceteri autē clerici solenni apparatu ornati, pcedente S. Euangelio & duab⁹ crucibus eū incenso boni odoris, ducat illū ad ec-

clera responsoria canentes: Ecce mitto angelum meum. Cum Verbi Israel si me audieris. Cuncta eum plebe sequente, ad ostium aut ecclesie clerus subsistat, & dicat alius archiepiscopus hac oratione: Deus qui scis genus humanum nullam virtute posse subsistere, concede propitius, ut famulus tuus, illum quem populo tuo voluisti preferre, ita tuo fulcia adiutorio, quatenus quibus potuit posse, valeat & possit. Per. Introeuntes aut clerici ecclesiam, hac decantent antiph. Domine, salutem fac regem, & exaudi nos in die qua inuocauerimus te. Psal. Exaudiat te Dominus. Totum usque introitu chori. Tunc Dominus metropolitanus dicat hanc orationem: Omnipotens sempiternus Deus, celsitium terrestriumque moderator, qui famulum tuum illud ad regni fastigium dignatus es puerherere, concede quosumus, ut ad cunctis aduersitatibus liberat, & ecclesiastice pacis dono muniat, & ad eterne pacis gaudia, te donante puenire mereat. Per. Tunc designatus princeps pallii deponat, atque inter manus episcoporum perductus in chorum usque, ad altaris gradus incedat, cunctosq; pauimento tapetibus & palliis cincto, ibi humiliter totus in cruce prostratus iaceat cum episcopis & presbyteris hinc inde prostratis, ceteris autem in choro litania breuiter psallentibus, i. 12. Apostolos, potentesq; martyres, confessores, & virgines. Et inter ceteras inferenda sunt ista:

Vt hunc famulum tuum illi in regem eligere digneris, Te rogamus, audi nos. Ut eum benedicere & sublimare digneris, Te rog. Ut eum ad imperij fastigium pducere digneris, Te rog. Et cetera huic benedictioni conuenientia. Linita litania, erigat se episcopi, subleuatumque principem interrogat dominus metropolitanus his verbis:

Vis sancta fide a catholicis viris tibi traditam tenere, & operibus iustis obseruare? Resp. Volo. Vis sanctis ecclesijs, ecclesiarumque; ministris tutor & defensor esse? Resp. Volo. Vis regnum tibi a Deo concessum, secundum iustitiam patrum tuorum regere & defendere? Resp. In quantum diuino fultus adiutorio ac solatio omnium fidelium suorum valero, ita me per omnia fideliter acturum esse promitto. Deinde ipse Dominus metropolitanus affectu populi his verbis: Vis tibi principi a rectori te subijcere, ipsiusque regnum firma fide stabilire, atque iustionibus illius obtemperare, iuxta Apostolum, Omnes

Rom. 13,

omnia potestatis sublimioribus subdita sit, regi, quasi precellenti? Tunc ergo a circumstante clero & populo unanimiter dicat, Fiat Fiat. Amen. Postea vero eo deuote inclinato, dicatur ab episcopo hac oratio:

Benedic Dñe hunc regem nostrum illi, qui eum benedictione glorifica, ut Dauidica teneat sublimitatis sceptrum, & glorificatus in eius partibus reperiat merito. Da ei tuo inspiramine cum mansuetudine ita regere populum, sicut Salomon fecisti regnum obtinere pacificum, tibi semper cum timore sit subditus, tibi que militet cum quiete. Sit tuo clypeo protectus cum pennis, & ubique tua gratia victor existat. Honorifica eum per cunctis regibus gentium, felix populis dominet, & feliciter eum nationes adornent. Viuat inter gentium ceteras magnanimus, sit in iudicijs equitatis singularis, locupletet eum tua pennis dextera, frugifera obtineat patria, & eius liberis tribuas profutura. Prestita ei plixitate vite per tempora, & in diebus eius oriatur iustitia. A te robustum teneat regiminis solium, & cum iocunditate & iustitia, eterno gloriatur in regno. Per Dominum. ALIA.

Omnipotens eterne Deus, creator omnium, imperator angelorum, rex regnantium, dominusque; dnantium, qui Abraham fidelem famulum tuum de hostibus triumphare fecisti: Moisi & Iosue populo prelati multiplici victoria tribuisti, humilemque; Dauid puerum tuum regni fastigio sublimasti, & Salomonem sapientie pacisque; ineffabili munere ditasti: respice quosumus ad preces humilitatis nostre, & super hunc famulum tuum illum quem supplici deuotione in regem elegimus, benedictionum tuarum dona multiplica, eumque; dextera tue potentie semper & ubique; circunda, quatenus predictum Abraham fidelitate firmatus, Moisi mansuetudine fretus, Iosue fortitudine munitus, Dauidis humilitate exaltatus, Salomonis sapientia decoratus, tibi in omnibus placeat, & per tramitem iustitie in offenso gradu semper incedat, ecclesiamque; tuam deinceps cum plebibus sibi annexis ita enutriet ac doceat, muniat & instruat, contraque; omnes visibiles & inuisibiles hostes, eidem potenter regaliterque; tue virtutis regimen administret, & ad veram fidei pacisque; concordiam eorum

eorum animos, te opitulante, reformet, ut horum populorum debita subiectione fultus, condigno amore glorificatus, ad paternum decenter solium tua miseratione confidens mereatur. Tue quoque; protectionis galea munitus, & scuto insuperabili iugiter protectus, armisque; celestibus circumdatus, optabilis victoria triumphum fideliter capiat terroremque; sue potentie in fidelibus inferat, & pacem tibi militantibus lætenter reportet per Dominum nostrum, qui virtute crucis tartara destruxit, regnumque; diaboli superato, ad caelos victor ascendit, in quo potestas omnis regumque; consistit victoria: quod est gloria humilium, & vita salusque; populorum, quod tecum uiuit & regnat deus, per omnia secula seculi Amen. Deinde ab alio episcopo hac dicatur oratio:

Deus inenarrabilis author mundi, conditor generis humani, gubernator imperij, confirmator regni, qui ex utero fidelis amici tui patriarche nostri Abraham prelegisti regem seculi futurum, tu presentem regem hunc illum cum exercitu tuo per intercessionem omnium sanctorum vber benedictione locupleta, & in solium regni firma stabilitate connecte. Vistram eum sicut Moisen in rubo, Iesum Naue in praelio, Gedeon in agro, Samuelem in templo. Et illa eum benedictione fidei, ac sapientie tue rore profunde, quam B. Dauid in psalterio, Salomon filius, te remunerante percepit de celo. Sis ei contra acies inimicorum lorica, in aduersis galea, in prosperis patientia, in protectione clypeus sempiternus, & prestat, ut gentes illi teneant fidem, proceres sui habeant pacem, diligant charitatem, abstineant se a cupiditate, loquantur iustitiam, custodiant veritatem. Et ita populus iste pululet, coalitus benedictione eternitatis, ut semper maneant tripudiantes in pace victores. Quod ipse prestare dignetur, qui tecum uiuit. Tunc Dominus metropolitanus vngat de oleo sanctificato caput, pectus & scapulas, ambasque; copages brachiorum ipsius, ita dicendo: Vngam te in regem de oleo sanctificato in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Et dicant, Amen. Pax tibi. Et cum spiritu tuo Deinde vngat sibi manus de oleo sanctificato, ita dicendo: Vngant manus istas de oleo sanctificato, unde vncti fuerunt reges & prophete, &

Exo. 3. & 17. Iudic. 7. 1. Reg. 5.

Gen. 14. Exod. 17.

1. Reg. 10. 3. Reg. 3.

sicut vnxit Samuel Dauid in regem, ut sis benedictus, & constitutus rex in regno isto super populum istum, quem Dominus deus tuus dedit tibi ad regendum ac gubernandum. Quod ipse prestat.

Prospice, omnipotens Deus, serenis obtutibus hunc gloriosum regem, & sicut benedixisti Abraham, Isaac, & Jacob, sic illum largis benedictionibus spiritualis gratie cum omni plenitudine tue potentie irrigare atque; profundere dignare. Tribue ei de rore caeli, & de pinguedine terre abundantiam frumetum, vini & olei, & omnium frugum opulentiam ex largitate diuini muneris longam per tempora, ut illo regnante, sit sanitas corporum in patria, & pax inuiolata sit in regno, & dignitas gloriosa regalis palatii, maximo splendore regie potestatis, oculis omnium fulgeat, luce clarissima clarescat, atque; splendore quasi splendidissima fulgura, maximo profusa lumine videatur. Tribue ei omnipotens Deus, ut sit fortissimus protector patrie, & consolator ecclesiarum, atque; coenobiorum sanctorum maxima cum pietate regalis munificentie, atque; ut sit fortissimus regum, triumphator hostium, ad opprimendas rebelles & paganas nationes. Sitque; suis inimicis satis terribilis premaxima fortitudine regalis potentie Optimatibus quoque; atque; preclis, pceribus, ac fidelibus sui regni sit magnifico & amabilis & pius, ut ab omnibus timeatur atque; diligat. Reges quoque; de lumbis eius per successiones temporum futurorum egrediantur regnum hoc regere totum, & post gloriosa tempora atque; felicia presentis vite gaudia, sempiterna in perpetua beatitudine habere mereat. Quod ipse prestare. Spiritus sancti gratia, humilitatis nostre officio in te copiosa descendat, ut sicut manibus nostris indignis oleo materiali oblit, pinguefcis exteri, ita ei inuisibili vngue delibutus impinguari merearis interioris, eiusque; spirituali vnctione preclarissime semper imbutus, & illicita declinare tota mente & spernere discas seu valeas, & vtilia autem tue iugiter cogitare, optare, atque; operari queas. Auxiliare Domino nostro Iesu Christo. Qui cum Deo patre & eodem spiritu, &c. Ana.

Deus qui es iustorum gloria, & misericordia peccatorum, qui misisti filium tuum preciosissimo sanguine suo genus humanum redimere, qui ceteris bella, & pugna-

pugnator es in te sperantium, & sub cui⁹ arbitrio om̄ regnorum continetur potestas, te humiliter deprecatur, vt p̄sentem famulū tuum N. in tua misericordia confidentem benedicas, eiq; pp̄tius adesse digneris, vt qui tua expetit p̄tectiōe defendi, om̄ibus sit hostibus fortior. Fac eum Dñe beatū esse & victorē de inimicis suis: corona eum corona iustitiæ & pietatis, vt ex toto corde & tota mēte in te credens, tibi deseruiat, sanctā tuā ecclesiam defendat & sublimet: populum quē à te sibi cōmissum iuste regat, nullus infidantib⁹ malis eum in iniustitiā vertat. Accende Dñe cor eius ad amorem gratiæ tuæ: per hoc vnctiōis oleū, vnde vnixisti sacerdotes, reges & prophetas, quatenus iustitiam diligens, per tramitem similiter iustitiæ populū ducens, post peracta à te disposita in regali excellētia annorum curricula, peruenire ad aeterna gaudia mereat. Per eundē Dñm. Per oīa secula seculorū. Resp. Amen. Dñs vobiscum. Resp. Et cū spiritu tuo. Sursū corda. Resp. Habemus ad Dñm. Gratias agamus Dño Deo nostro. Resp. Dignū & iustum est. *Prefatio.* Verē dignū & c. vsq; dñcus. Creator om̄, imperator angelorū, rex regnantium, dñs q; dominantium, q Abraham fidelem famulū tuū de hostibus triūphare fecisti, Moisi & Iosue populo platis multiplicē victoriā tribuisti, humilem q; Dauid puerum tuum regni fastigio sublimāsti, & Salomonem sapientia pacisq; ineffabili munere ditāsti: respice q̄sumus ad preces humilitatis nostræ, & super hunc famulū tuum N. quē supplicii deuotione in regem elegimus, benedictionū tuarum dona in eo multiplicata: eumq; dextera tuā potentiaē semp & vbiq; circūda, quatenus p̄dicti Abraham fidelitate firmatus, Moisi mansuetudine fretus, Iosue fortitudine munitus, Dauidis humilitate exaltatus, Salomōis sapientia decoratus, tibi in omnibus placeat, & p̄ tramitē iustitiæ inoffenso gressu semp incedat. Ecclesiā ergo tuā deinceps cū plebibus sibi annexis ita enutriet & instruat, cōtraq; om̄es visibiles & invisibiles hostes eidē potēter regaliterq; tuę virtutis regimen administrat, & ad verę fidei pacisq; concordia, eorum animos, te opitulare, reformet: vt horū populorū

Gen. 14.
Exod. 17.

1. Reg. 16.
3. Reg. 3.

rum debita subiectiōe fultus, cum digno amore glorificatus, ad paternū decenter solū tua miseratiōe cōscendere mereat. Tuæ quoq; p̄tectiōis galca munitus, & scuto insuperabili iugiter p̄tectus, armisq; cælestibus circūdatus, optabilis victoria triumphum feliciter capiat: terroremq; suę potētiaē infidelibus inferat, & pacem tibi militantibus lætānter repōnet. Per Dñm nostrum, qui virtute crucis tartara destruxit, regnoq; diaboli superato, ad cælos victor ascendit, in quo potestas omnis, regumq; consistit victoria, qui est gloria humilium, & vita salusq; populorum, qui tecum viuit & regnat deus. Dei filius Iesus Christus Dñs noster, q̄ à patre oleo exultatiōis vnctus est p̄ participibus suis, ipse per p̄sentem sacri vnguinis infusionem, spiritus paracliti sup caput tuum infundat benedictionē, eademq; vsq; ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc visibili & tractabili dono, inuisibilia percipere, & temporalis regni iustis moderaminibus executo, æternaliter cum eo regnare merearis, qui solus sine peccato rex regum, viuit & glorietur, cum Deo patre in unitate eiusdem spiritus sancti deus.

Postea ab episcopis ensē accipiat, & cum ensē totum regnum sibi fideliter ad regendum sciat commēdatum, & dicat: Accipe gladiū p̄ manus episcoporū licet indignas, vice tñ & auctoritate sanctorum apostolorum consecratas, tibi regaliter impositū, nostręq; bñdictionis officio in defensionē sanctæ dei ecclesię diuinitus ordinatū. Et esto memor, de quo psalmista prophetauit, dicēs: Accingere gladio tuo sup femur tuū potentissimē, vt in hoc p̄ eundē vim equitatis exerceas, molē iniquitatis potenter destruas, & sanctā dei ecclesiā eiusq; fideles ppugnes ac protegas, nec minus sub fide falsos, q̄ Christiani nois hostes exegres ac destruas, viduas & pupillos clementer adiuues ac defendas: desolata restaures, restaurata cōserues, vlciscaris iniustā, cōsumes benē disposita, quatenus hæc in agendō, virtutū triūpho gloriosus, iustitięq; cultor, egregius, cū mūdi saluatore, cui tympū geris in noīe, sine fine merearis regnare. Qui cū patre & spiritu sancto viuit & regnat. Accipē autē ensē, similiter ab illis

Psalm. 44.

armillas & pallium & annulum accipiat, dicente metropolitano:

Accipe regiæ dignitatis annulum, & per hunc in te catholice fidei cognosce signaculum, quia vt hodiē ordinari caput & princeps regni ac populi, ita perseuerabis author ac stabilitor Christianitatis, & Christianæ fidei, vt felix in opere, locuples in fide, cum rege regum glorieris per æuum, cui est honor & gloria per infinita. Postea sceptrū & baculum accipiat, dicente sibi ordinatore:

Accipe virgā virtutis atq; equitatis, qua intelligas mulcere pios, & terrere reprobos, errantibus viam pandere, lapsis manum porrigere, disperdasq; superbos, & releues humiles, & aperiat tibi ostium Iesus Christus Dñs noster, qui de seipso ait: Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabit, & ipse qui est clavis Dauid, & sceptrum domus Israel: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Sitq; tibi author, qui educit vincitum de domo carceris, sedetēq; in tenebris & umbra mortis, & in om̄ibus sequi merearis eum, de quo Dauid propheta cecinit: Sedes tua Deus in seculū seculi, virga equitatis, virga regni tui. & imitādo ipsum, diligas iustitiam, & odio habeas iniquitatem: quia propterea vnxit te deus Deus tuus, ad exemplum illius, quem ante secula vnixerat oleo exultationis p̄ participibus suis, Iesum Christum Dñm nostrum. Postea metropolitano reuenter coronam capiti regis imponat, dicens: Accipe coronam regni, quę licet ab indignis, episcoporum tñ manibus capiti tuo imponitur, eamq; sanctitatis gloriam & honorē, & opus fortitudinis expressē signare intelligas, & per hanc te participem ministerij nostri non ignores, ita vt sicut nos in interioribus pastores, rectoresq; animarum intelligimur, tu quoq; in exterioribus verus Dei cultor, strenuusq; contra omnes aduersitates ecclesię Christi defensor, regniq; tibi à Deo dati, & per officium nostrę benedictionis vice apostolorū, omniumq; sanctorum tuorū regimine cōmissi, utilis executor, regnatorq; p̄ficius semper appareas, vt inter gloriosos athletas virtutum gemmis ornatus, & p̄mo semp-

Ioan. 10.

Psalm. 44.

ternæ felicitatis coronatus, cum redemptore ac saluatore Iesu Christo, cui nomen vicemq; gestare crederis, sine fine glorieris, qui viuit & imperat Deus, cū Deo patre in unitate spiritus sancti, p̄ oīa secula seculorum. Amen. Et ab eo statim dicatur benedictio super eum, q̄ & tempore synodi super regem dicenda est: Benedicat tibi dñs, custodiatq; te, & sicut te voluit sup populum suum esse regem, ita in p̄senti seculo felicem & æternæ felicitatis tribuat esse confortē. Amē.

Clerum ac populum quem sua voluit opitulatione in tua sanctiōe congregari, sua dispensatione & tua administratione per diuturna tempora faciat feliciter gubernari. Amen.

Quatenus diuinis monitis parentes, aduersitatibus carentes, bonis omnibus exuberantes, tuo imperio fideli amore obsequentes, & in p̄senti seculo tranquillitate fruantur, & tecum æternorū ciuium consortio potiri mereantur.

Quod ipse p̄stare dignet, cuius regnū & imperiū sine fine p̄manet in secula seculorum. Bñdictio Dei patris, & filij, & spiritus sancti, descēdat super te. Amen.

Deindē coronatus, honorificē per chorū ducatur de altari ab episcopis vsq; ad solium, canēte clero: Resp. Desiderium animæ eius tribuisti ei Dñe. Deindē dicit sibi dominus metropolitano: Sta, & tene amodō locū, quem hucusq; paterna successiōe tenuisti, hereditario iure tibi delegatū p̄ auctoritatē dei omnipotentis, & p̄sentē traditionem nostram, scilicet oīm episcoporū, ceterorūq; seruatorū Dei. Et quanto clerū sacris altaribus ppinquire p̄spicis, tāto ei potiore in locis congruis honorem impendere memineras, quatenus mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis, (Hoc in loco Dominus metropolitano sedere eum faciat super sedem, dicendo) in hoc regni folio consumet, & in regno æterno secum regnare faciat Iesus Christus Dñs noster, rex regum, & dñs dominantium, qui cū Deo patre & spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum. Ref. Amē. Post hæc det illi oscula pacis. Cūcti autē ceteri clericorū tali rectore gratulās, sonantibus cāpanis, hymnū alta voce cōcināt.

Tc

Te Deum laudamus. Tunc episcopus Metropolitanus Missam celebret plena processione.

Incipit benedictio regine in ingressu ecclesie.

Omnipotens æterne Deus, fons & origo totius bonitatis, qui foemine sexus fragilitatem, nequaquam reprobando auerfari, sed dignanter comprobando potius eligis: & qui infirma mundi eligendo, fortia quæq; confundere decreuisti, quiq; etiã gloriæ virtutisq; tuæ triumphū in manu Iudith foemine olim Iudaicæ plebi de hoste seuisimo resignare voluisti: respice quesumus ad preces humilitatis nostræ, & super hanc famulam tuam N. quæ supplici deuotione in reginam elegimus, benedictionum tuarū dona multiplica, eamq; dextera tuæ potentiae semper & ubique circunda, vt ambone muniminis tui vndique firmiter protecta, visibilis seu invisibilis hostis nequitias triumphaliter expugnare valeat, & vnā cum Sara atq; Rebecca, Lia & Rachel, beatis reuerendisq; foeminis, fructu vteri sui foecundari seu gratulari mereatur, ad decorē totius regni, statumq; sanctæ Dei ecclesie regendum, necnon protegendum per Christum Dñm nostrum, qui ex intemerato beatæ Marię virginis aluo nasci, visitare, ac renouare hunc dignatus est mundū, qui tecū viuut & gloriatur Deus in vnitae spiritus sancti per immortalia seculorum.

Item benedictio eiusdem ante altare.

Deus qui solus habes immortalitatem, lucemque habitas inaccessibilem, cuius prouidentia in sui dispositione non fallitur, qui fecisti quæ ventura sunt, & vocas ea quæ nō sunt, tāquam ea quæ sunt: quæ super hos æquo moderamine de principatu deijcis, atq; humiles dignanter in sublime prouehis, ineffabilem misericordiam tuam supplices rogamus, vt sicut Hester reginam, Israelis causa salutis, de captiuitatis suæ compede solutam, ad regis Assueri thalamum regniq; sui consortiū transire fecisti, ita hanc famulā tuā N. humilitatis nostrę benedictione, Christianæ plebis gratia salutis, ad dignā sublimemq; regis nostri copulam, regniq; sui participium misericorditer transire

Iudit. 13.

Hest. 2.

cōcedas: & vt in regalis foedere coniugij semper manens pudica, proximā virginitati palmam obtinere queat, tibi que Deo viuo & vero in omnibus & super omnia iugiter placere desideret, & te inspirante, quæ placita sunt, toto corde perficiat. Per.

Sacri vnctio olei.

Spiritus sancti gratia, humilitatis nostræ officio, in te copiosa descendat, vt sicut manibus nostris indignis, oleo materiali obliuata pinguefcis exterius, ita eius inuisibilis vnguine delibuta, impinguari merearis interioris: eiusq; spirituali vnctioe perfectissimè semper imbuta, & illicita declinare tota mente & spernere discas seu valeas, & vtilia animæ tuæ iugiter cogitare, optare, atq; operari queas, auxiliante Dño nostro Iesu Christo, qui cum Deo patre, & eodem spiritu sancto viuut & regnat Deus in secula seculorum.

Coronæ impositio.

Officio indignitatis nostræ seu congregationis, in reginam benedicta, accipe coronam regalis excellentiæ: quæ licet ab indignis, episcoporum tamen manibus capiti tuo imponitur, vnde velut exterius auro & gemmis redimta enites, ita & interioris auro sapientiæ, virtutisq; gemmis decorari contendas: quatenus post occasum huius seculi cum prudentibus virginibus sponso perenni Deo nostro Iesu Christo dignè & laudabiliter occurrens, regiam cælestis aulae merearis ingredi, qui cū Deo patre & spiritu sancto viuut & regnat Deus, per infinita secula seculorum, Amen.

Incipit ordo Romanus ad benedicendū imperatorem. Promissio imperatoris.

In nomine Christi promitto, spondeo, atque polliceor ego N. Imperator coram Deo & beato Petro Apostolo, me protectorem ac defensorem esse huius sanctæ Romanæ ecclesie in omnibus vtilitatibus, in quantum diuino fultus fuero adiutorio, secundum scire meum ac posse.

Orationem primam det episcopus de castello Albanensi ante portam Argenream.

OREMVS.

Deus in cuius manu corda sunt regū, inclina ad preces humilitatis nostrę au-

res

res misericordiae tuæ, & principi nostro regimen tuæ appone sapientiæ, & hauistis de tuo fonte consilij, & tibi placeat, & super omnia regna scellat. Per.

Orationem secundā det episcopus Portuensis intra ecclesiam B. Petri Apostoli, in medio rotæ.

Deus inenarrabilis author mundi. vt supra scriptum est in ordinatione regis. Deinde vadat ante confessionem B. Petri Apostoli, & pternat se pñus in terram, & archidiaconus faciat Litaniam. Qua finita, episcopus Ostienē vngat ei de oleo exorcizato brachium dextrum & inter scapulas, & dicat orationem istam:

Dñe Deus omnipotens, cuius est omnis potestas & dignitas, te supplici deuotione atq; humilima prece deposcimus, vt huic famulo tuo N. prosperum Imperatoriæ dignitatis concedas effectū, vt in tua dispositione constituto, ad regendam ecclesiam tuam sanctam nihil presentia offendant, futuraque non obstant, sed inspirante sancti spiritus tui dono, populum sibi subditum æquo iustitiæ libramine regere valeat, & in omnibus operibus suis te semper timeat, tibi iugiter placere contendat. Per.

Pontifex ergo stet fursū ante altare, & imponat ei diadema sup caput, dicēs: Accipe signum gloriæ in nomine Patris, & filij, & spiritus sancti, vt spreto antiquo hoste, spretisq; contagijs oīm vitiorum, sic iudicium & iustitiam diligas, & misericorditer viuas, vt ab ipso dño nostro Iesu Christo in consortio sanctorū æterni regni coronā percipias. Qui cum patre & spiritu sancto viuut & regnat Deus, per infinita secula seculorū. Ref. Amen.

Alia coronæ impositio.

Accipe coronam à Dño Deo tibi prædestinatam, habeas, teneas, atq; possideas, & filijs tuis post te futuris ad honorem Deo auxiliante derelinquas.

Exaudi Dñe preces nostras, & famulum tuum N. ad regendum Romanum imperium constitue, vt per te regere incipiat, & per te fideliter regnum custodiat. Qui viuut & regnat. Oremus.

Prospice omnipotēs Deus serenis obtutibus hunc gloriosum imperatorem nostrum N. & sicut benedixisti Abraham,

Isaac & Iacob. *Require supra in benedictione regis.*

ALIA.

Deus pater æternę glorię sit adiutor tuus & pector, & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat, & vitam tuam longitudine dierum adimpleat, & semper in sua voluntate custodiat, thronum regni corroboret, gentes populumq; tuum ad nutum tuū subiiciat, & à peste & fame tuis temporibus conseruet, inimicos tuos confusione induat, & super te Christi sanctificatio floreat, & super cætera regna excellentiorē faciat. vt qui tribuit in terris imperium, ipse tibi in cælis cum electis suis conferat habere consortium. Per.

Ordo ad monachum faciendum

Conueniēte vniuerso cœtu monachorum in ecclesiam, vbi ordinatio celebrāda est, pstrato illo in terram, qui ordinandus est, prior scholæ ad nutum abbatis imponet antiphonam: Hie accipiet benedictionē. Psal. Dñi est terra. Antiph. Cor mundum crea in me Deus. Psal. Miserere mei Deus. Antiph. Dicam Deo, susceptor meus es Deus meus, sperabo in eum. Psal. Qui habitat. Deinde litaniam. Et, Pater noster qui es in cælis. Tunc abbas imponat benedictionē vestimentorum, dicens hanc orationem:

OREMVS.

Deus æternorum bonorum, fidelissime promissor, certissime persolutor, qui vestimentum salutare & indumentum æternæ iocunditatis tuis fidelibus pmisisti, clemētiā tuam suppliciter exoramus, vt hæc indumenta humilitatē cordis & cōtemptum mundi significantia, quibus famul⁹ tuus sancto visibiliter est informādus proposito, ppitius benedicas, vt beatæ castitatis habitū, quē te inspirante suscepit, te protegente custodiat, & quem vestibus venerandæ pmiffionis induis temporaliter, beata facias immortalitate vestiri. Per. ALIA.

Domine Deus bonarū virtutū dator, & oīm benedictionum largus infusor, te subnixis precibus deprecamur, vt has vestes quas famulus tuus N. pro iudicio cognoscendæ religionis induere vult, bndicere & sanctificare digneris,

f

vt

vt inter reliquos viros tibi cognoscatur dicatus. Per.

Tunc exuatur ab abbate ipse nouitius proprijs vestimentis, & interroget eum, si propria voluntate abrenunciet mundo, & omnibus quæ sunt mundi: & quod maius est, etiã voluntatibus: & si paratus est ad omnem iniuriam & opprobrium sustinendũ pro amore Domini nostri Iesu Christi. Et si omnia ista gratuito animo promiserit, abbas dicat illi: Expolia te veterem hominem cum actibus suis, & indue nouum, Dominũ Iesum Christum. Respon Amen. Et adijciens, dicat: Accipe hoc salutare indumentum, quod venerabilis pater Benedictus illæum custodiuit, vt p eius imitationem ipsius coetui aggregatus, ante tribunal Christi valeas peruenire. Et indutus ipsam melotem, toto corpore pstratus ante altare, dicat hunc versum: Suscipe me secundum eloquium tuum, & viam, & non confundas me ab expectatione mea. Per tres vices omnibus eadem versum repetentibus. Et adpersa aqua super eum benedicta, dicatur hæc oratio:

Omnipotens sempiterne Deus, cuius charitatis ardore succensus hic famulus tuus, stabilitate suam tibi in hoc monasterio promittendo, legis tuæ iugo colla submittit, concede propitius, vt in vltimo die examinis cum sanctis omnibus in dextera iudicis locatus, cuncta suæ deuotionis pmissa se adimplere letetur. Per.

ALIA.

Deus qui hunc famulum tuum, à seculi vanitate couersum, ad superne uocationis amore accedis, pectori eius purificando illabere, & gratiã in eum qua in te perseueret, infunde: vt protectionis tuæ munitus p̄sidio, quod te donare p̄misit, impleat: vt suæ promissionis executor effectus, ad ea, quæ perseueratibus in te dignatus es promittere, dona pertingat. Per.

ALIA.

Deus qui beatissimum electum tuum Benedictum abstractum à mundi turbibus, tibi soli militari iussisti, tribue quod sumus huic famulo tuo, sub eiusdem monasterio ad tuum seruitium festinati, & perseuerandi instantiam, & perfectionis

vsq; in finem victoriam. Per. ALIA.

Dignare Dñe, quod sumus, famulo tuo N. renuncianti secularibus pompis, gratia tuæ ianuas apere, qui despecto diabolo, confugit sub titulum Christi, & venientem ad te sereno vultu suscipe, nè de eo inimicus valeat triumphare. Tribue ei brachium infatigabile auxilij tui, mentè eius fidei lorica circunda, vt felici muro vallatus, mundum se gaudeat euasisse. Per.

ALIA.

Clementissime dominator Dñe, tuã inuocantes pietatem super hunc famulum tuum, quem à seculo couersum, in numero sanctorũ tuorum accersire dignatus es: quesumus, vt couersionis suæ fidem dignè custodiat, & quicquid pro salute animæ suæ fuerit deprecatus, obtineat. Sit vita probabilis, sit sapiens & humilis, sit scientia verus, obedientia clarus, continens in doctrina, in increpationibus immobilis, in grauitate decorus, in compassione pijsissimus, in operatione cautus, in dispensatione sollicitus, in tationibus fortis, in iniurijs patiens, in pace fixus, in elemosynis promptus, in orationibus frequens, in misericordia efficacax, in subditis pius, nec sit immemor, quod abs te de suis erit factis tuo iudicio iudicandus. Huius quoq; Dñe deprecamur vt munera placatus suscipias, & ei, quicquid à te petierit, clementer imperas. Per.

ALIA.

Omnipotens & misericors Deus, totius sanctæ religionis origo, omnisque professionis in te aeterna saluatio, suscipe propitius votum professionemq; famuli tui, qui in huius seculi vanitate & turbine ad te confugit. Sit, quesumus, te adiuuante, ab omni negotiorum secularium strepitu exutus, à delectationibus spectaculorum presentium auulsus, à cunctis mundi occupationibus extraneus, ab antiqui hostis insidijs creptus, mundo huic mortuus, mundi blanditiis illecebris crucifixus, remotus à secularibus pompis, remotus à cunctis malorum implicamentis, remotus à prauis delectationibus, remotus à presentis vitæ contagijs, remotus ab omnibus prauorum retinaculis, remotus à cunctis iniqui hostis insidijs. Doce eum Dñe

omnia

omnia huius vitæ contemnerè prospere, nõ timere aduersa, iniurias tolerare, inimicos diligere, p̄ p̄sequentibus & calumniantibus suppliciter deprecari, nihil concupiscere carnaliter vel ambire: non superbiorum iniurijs fatigatus deficiat: non eum superbia inflat, non ardor auaritiæ succendat: non incentiua luxuriæ inflammet, non vana gloria turpiter iactet, non gula aut ebrietas p̄pediat, nõ ambitio ventosa p̄cipitet, non ardor animosæ contentionis exagitet, nõ desiderium humanæ opinionis eleuet, non diabolus author p̄ditionis lædat aut p̄dat: sed tuæ pietatis dextera, clementissime Deus, eum à cunctis eruat malis, atq; in presenti & in futuro seculo p̄teget, regat, atq; gubernet, vt te timeat, imitet & diligat. Apertis sensibus, vt in diuinarũ studijs literarum telegat. corde & ore, & ope meditetur & intelligat, die noctuq; tibi deseruiat, caelestia & aeterna sapiat, terrena & caduca respuat. Obediens sit & instructus, amicos & inimicos pro tui nominis amore amet atq; diligat. Humilitatem & vilitatem teneat atq; exerceat. Castimoniam & pudicitiam corde & corpore amplectatur & teneat, patientiam & longanimitatem arripiat atq; custodiat. Ieiunio & abstinentiæ studeat, simul & amet gemitum, & orationeui desideret, atq; ei inuigilet. Peccata sua incessanter cum lachrymis & suspirijs accuset & diluat, & te omnipotentem corde, ore & ope circumferat semper atq; desideret. Suscipe, quesumus, Dñe pater omnipotens huic famulum tuum, què de huius seculi naufragijs & periculis cruisti, & ad monasticam vocari dignatus es gratiã. Concede propitius, vt arctam & angustam, quam professus est, vitam iugiter diligat, teneat, atq; sectetur, quatenus ad aeternam, quam in te perseuerantibus promittere dignatus es, gloriam peruenire mereatur. Per.

Da famulis tuis, quesumus Dñe, spiritum veritatis & pacis, vt & tã tota mente cognoscant, & quæ tibi sunt placita, toto corde sectentur. Per.

Alia orationes pro monachis.

Tu famulis tuis, quesumus, Dñe bonos mores placatus infuturè, tuis quod pla-

citum sit tibi, clementer infunde, vt & digni sint, & tua valeant beneficia promereri. Per.

ALIA.

Famulos tuos, quesumus, Dñe tua sempiterna benedicat, & inculpabilè ad vitã perducat aeternam. Per.

ALIA.

Da famulis tuis, quesumus, Dñe in tua fide & sinceritate constantiam, vt in charitate diuina firmati, nullis tentationibus ab eius integritate vellant. Per.

ALIA.

Famulos tuos Dñe benignus intède, & eis dignanter pietatis tuæ impede custodiam. Per.

ALIA.

Respice, quesumus, Dñe famulos tuos, & in tua misericordia confidentes, caelesti p̄tege benignus auxilio. Per.

ALIA.

Famulis tuis, quesumus, Dñe in te sperare concede, & ab omnibus eos culpæ excusa. Per.

ALIA.

Adesto Dñe supplicationibus nostris, & famulos tuos assidua protectione cõserua, vt q tibi iugiter famulantur, cõtinua remuneratione ditentur. Per.

Ordinatio abbatis.

Incipit capitulum ex canone Theodori. In ordinatione abbatis, episcopus debet Missam cãtare, & eum benedicere inclinato capite: cum duobus vel tribus de fratribus suis, & dat ei baculũ & pedales. Post antiphonam ad introitũ, & datam orationem, annunciat episcopus in populum, dicens:

Alloquitur.

Ecclesie nostræ, fratres charissimi, pater electus, suum adest ordinẽ ad suscipiendum. Vnde apostolicè prius censemus eum auctoritate examinandum, suum propositum & sancti Benedicti regulam si velit ipse obseruare, sibiq; subiectos, vt id ipsum faciant, diligenter instruere, res quoq; ecclesie vbiq; locorũ hactenus dispersas inuiste, quantum p̄ualet, congregare, easq; in vsus ecclesie & fratrum, pauperum etiã & peregrinorum obseruare, sicq; dignum esse ad ordinem suscipere.

Eo autem profuturè pro viribus se hæc adimplere, prosteruat se episcopus ante altare, & abbas sacris vestibus indutus. Fiantq; ibi litaniae. Sequitur Dñica oratio, Pater noster. ac preces, Saluum fac seruũ tuum Dñe. Resp. Deus meus sperantem in te Dñs conseruet eum, & viuificet eum.

f 2

Resp.

Resp. Et beatum faciat eum in terra. Dñs custodiat introitum tuum & exitum tuum. Resp. Ex hoc nunc. Dominus custodiat te ab omni malo. Respon. Custodiat animam tuam Dñs. Mittat tibi Dominus auxilium de sancto. Ref. Et de Sion. Nihil proficiat inimicus in eo. Resp. Et filius iniquitatis. Esto illi Dñe turris fortitudinis. Respon. A facie inimici. Exurge Dñe, adiuua nos. Resp. Et redime nos. Domine exaudi orationem meam. Ref. Et clamor meus. *Sequitur oratio.*

Concede, quesumus, omnipotens Deus, affectui nostro tuæ miserationis effectum, & famulum tuum quem ad regimen animarum elegimus, gratiæ tuæ dono proficere, vt te largiente, cum ipsa tibi nostra electione placeamus. Per.

Consecratio abbatis.

Cunctorum operum cõstitutor Deus, qui per Moysen famulum tuum ad gubernandas ecclesias prepositos instituit, tibi supplices fundimus preces, teq; deuotis mentibus exoramus, vt hunc famulum tuum N. quem cõhibetia & electio famulorum tuorum abbatẽ hodiẽ ouis tuarum instituit, protectionis tuæ gratia munere digneris, sicq; regere subditos, commendatasq; oues concedas, vt cum illis omnibus regna cælorum adeptus, & te Dñe opitulante apostolicis iugiter fultus doctrinis, cum cetero fructu lætus introeat portas paradisi, atque te Dñe collaudante, audire mereatur. Eugẽ serue bone & fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, super multa te constituat: intra in gaudium Dñi tui. Quod ipse prestare digneris, qui in Trinitate perfecta viuus. Tunc imponat ei manum super caput, dicens orationem hanc in modum prefationis:

Omnipotens sempiterna Deus, affluentem spiritum tuę benedictionis famulo tuo N. nobis oratibus propiciatus infunde, vt qui p manus nostrę hodiẽ impositionem abbas constituitur, sanctificatione tua dignẽ a te electus permaneat, vt nunq postmodum de tua gratia separetur indignus. Suscipiat, te Dñe largiente, hodiẽ in bono opere perseverantiam, in aduersis constantiam, in tribulationibus tolerantiam, in ieiunijs deside-

rium, in impietatibus misericordiam, in humilitate principatũ, in superbia odium, in fide dilectionem, in doctrina peruigilantiam, in castitate continentiam, in luxuria abstinentiam, in varietatibus moderationem, in moribus doctrinam. Te munerante Dñe, talis in hoc ministerio perseueret, qualis Leuita electus ab apostolis sanctis Stephanus meruit perdurare. Totam ab hodiẽ diabolicam conuersionem despicit tua Dñe benedictioe largiente, contemnat presentia, diligat caelestia, premia desideret sempiterna. Sit exemplum & forma iustitiæ ad gubernandam regendamq; ecclesiam fideliter, vt speculator idoneus inter suos collegas semper efficiatur. Sit imago consilij, industria, celsura, efficacis, disciplinæ. Itã te Dñe tribuente, in omnibus mandatis tuis sine reprehensione tibi mudo corde deseruiat, vt ad brauium supernę vocationis, multiplicato fœnore cum centesimo fructu coronasq; iustitiæ, & ad caelestium thesaurorum donatiua perueniat, prestante Domino nostro Iesu Christo.

ALIA.

Deus omnium fidelium pastor & rector, famulum tuum, quem ecclesię tuæ præfesse uoluisti, propitius respice, da ei quesumus verbo & exẽplo, quibus pest, proficere, vt ad vitam vnã cum grege sibi commissio, perueniat sempiternam. Per. Tunc det ei regulam, dicens: Accipe regulam à sanctis patribus nobis traditã, ad regendum custodiendumq; gregem tibi à Deo creditum, quantum Deus ipse te confortauerit, ac fragilitas humana pmiserit. Accipe monasticę conuersionis regulam, ad quam propriã & subditorum corrigere debes vitam, & uide vt non solum auditor, sed etiã satagas esse illius operator.

Sequitur oratio.

Te omnipotens & piissime deprecamur Domine, hunc famulum tuum propitius intueri, vt gratia tua auxiliante, in sua & subditorum conuersione, præcepta sanctę regulę efficaciter studeat adimplere, vt transacto villicationis suę tempore, vnã cum commissio grege perpetua potiatur beatitudine. Per. Tunc tradat ei chirothecas & baculum,

di-

dicens: Accipe baculum pastoralitatis, quem præferas eorum tibi commissã, ad exemplum iustę feueritatis & correptionis.

ALITER.

Accipe prælationis virgam, pastoralis custodię curam significantem & diligentiam, quatenus in commissis tibi ouibus tam in coercendis earum erratibus, q̃ in omnibus prouidendis utilitatibus omnino sis sollicitus. Sequitur oratio.

Deus, cui omnis potestas & dignitas famulatur, da famulo tuo N. prosperum suę dignitatis effectum, in qua te semper timeat, tibi que iugiter placere contentat. Per.

Oratio pro adeptã dignitate.

Omnium Domine fons bonorum, iustorumque prouectuum munerator, tribue quesumus famulo tuo, adeptam benè gerere dignitatem, & à te sibi præstitam bonis operibus comprobare. Per. *Sequitur:* Te Deum laudamus. Populo acclamante, Kyrie eleison.

Postea dicatur oratio.

Deus æternę lucis inuentor, omnipotentiam tuam supplici precẽ deprecimur, vt famulum tuum, quem ad regimen animarum elegimus, gratiæ tuæ dono proficaris: vt te largiente, cum ipsa tibi nostra electione placeamus. Per. vnigenitum tuum Dominum nostrum Iesum Christum, cum quo & spiritu sancto vnus & uerus es Deus, uiuens & regnans per oia secula seculorum: Amen.

Consecratio sacrę uirginis, quæ in epiphania Domini, uel in Albis paschalis, aut in Apostolorum natalitijs celebratur.

Virginem episcopo parẽtes cum oblatione offerat, & ille inuolutam manum eius in palla altaris recipiat, dicendo cum adstantibus antiphonã: Ipsi sum desponsata, cui angeli seruiut, cuius pulchritudinem sol & luna mirantur. Ex canone Carthaginensi cap. 11. Sanctimonialis uirgo cum ad consecrationem sui episcopi offertur, in talibus uestibus applicetur; qualibus semper usura est, professioi & sanctimonia aptis. Hora siquidem competenti pcedat episcopus, sicut mos est sollemnibus diebus ad Missam cum processoribus suis, & impo-

nat cator antiphonam ad introitum, & agatur officium Missæ ordine suo usque ad Euangelium. Tunc ueniat illa q̃ consecrandã est, ante altare coram ecclesia, palamq; in conuentu cum adstipulatore suo, cuius licentia religionis habitum est susceptura. Et dato eius assensu, offerantur uestimenta religionis, & uelamina ante altare episcopo ad benedicendum, & benedicat ea publicẽ in hunc modum: *Benedictio uelaminum uel uestimentorum sacrę uirginis.* ORATIO.

Deus æternorum bonorum fidelissime promissor. Domine Deus bonarum uirtutum dator. Vt supra in ordinatiõe monachi. *Deinde alia.*

Exaudi Domine preces nostras, & hac uestem quam famula tua N. pro cõseruandã castitatis signo se adoperiendam exposcit, opportuna benedictiois imbre perfunde, sicut perfudisti orationum uestimentorum Aaron, benedictione uinguenti profluente à capite in barbam. Et sicut benedixisti uestes omnium religionis sarum tibi per omnia placentium, ita etiam hanc benedicere dignare, ac tria elemētissime pater, vt supra dictę famule tuę N. hec sit uestis salubris protectio, hec cognitio religionis, hec initium sanctitatis, hec cõtra omnia tela inimici robusta defensio, vt si continens est, sexagesimi fructus donum accipiat: & si uirgo, ceteris muneris opulentiã, in utraq; parte perseverante continentiã, dicat. *Per. Item singularis benedictio sacrę uelaminis.*

OREMUS.

Caput omnium fidelium Deus, & totius corporis saluator, hoc operimentum uelaminis, quod famula tua propter tuę genitricis, beatissimę scilicet semper uirginis Marię amorem, tuo capiti est impositura, tua dextera sanctificat; vt hoc quod per illud mysticẽ datur intelligi, tua semper custodia corpore pariter & animo incõtaminata custodiat: vt qm ad perpetuã sanctorum remunerationem uenerit, cum prudẽtib; & ipsa uirginibus pparata, te perdũcente ad perpetuę felicitatis nuptias intrare mereatur. Per. Hoc factõ, ipsa uirgo, ueste laicali de capite reuerẽter abiecta, recipiat ab episcopo sacrę religionis indumeta, excepto uelo,

f 3

&

est hic cano
3. Carthag.
concal.

Et ingressa secretariū vestiat. Postea sub adpectu episcopi & ecclesie suppliciter persistat se ante altare, dicens hunc versum tribus vicibus: Sulcipe me secundū eloquium tuum, Dñe, & viam; & non confundas me ab expectatione mea. Et imponat scholasticam. Finita, verò litaniam, postq̄ surrexerit, inclinato capite ante altare, benedicat eam episcopus his verbis, Dñs vobiscū. Et cum spiritu tuo.

O R E M V S.

Respice Dñe propitius super hanc famulam tuam N. vt virginitatis sancte ppositum, quod te inspirante suscepit, te gubernante custodiat. Per Dominū. Deinde dicat excelsa voce, Per omnia secula seculorum. Ref. Amen. Sequitur consecratio in modum p̄fationis:

Deus castorum corporum benignus habitator, & incorruptarū amator animarum: Deus qui humanam substantiā in primis hominibus diabolica fraude vitiatam, ita in verbo tuo, per quod oīa facta sunt, reparas, vt eam non solum ad primæ originis innocentia reuoces, sed etiam ad experientiam, quorundam bonorum, q̄ in nouo seculo sunt, habenda perducas, & obstrictos adhuc conditione mortalium, iam ad similitudinem puebas angelorum: respice super hanc famulam tuam N. quæ in manu tuā continentia suæ ppositum, collocans, tibi deuotionem suam offert, à quo & ipsa idem votū assumpsit. Quando enim animus mortali carne circumdatus, legē nature, libertatem licetia, vim consuetudinis, & stimulos ætatis euinceret, nisi tu per liberum arbitrium, hunc amorem virginitatis clementer accenderes, tu hanc cupiditatem in eius corde benignus aleres, tu fortitudinem ministrares. Est ista namq̄ in omnes gentes gratia tua, ex omni natione q̄ est sub celo, in stellarum innumerabilem numerum, noui testamenti herodibus adoptatis, inter cæteras virtutes, quas filijs tuis non ex sanguinibus, neq̄ ex voluntate carnis, sed de tuo spiritu genitis indidisti, etiam hoc donū, in quasdam mentes de largitatis tue fonte defluxit, vt cum honorem nuptiarum nullā interdictione minuisserit, ac super sanctam coniugii initialis benedictione per-

maneret, existerent tamen sublimiores anima, quæ in viri ac mulieris copula fastidirent connubium, concupiscerēt sacramentum, nec imitarentur, quod nuptijs agitur, sed diligenter quod nuptijs p̄notatur. Agnouit auctorē suā beatam virginitas, & amula integritatis angelice illius cubiculo se deuouit, qui sic perpetuæ virginitatis est filius. Implorati ergo auxilium tuum Dñe, & confirmari se benedictionis tue consecratione cupienti, da protectionis tuę murum & regimen, nē hostis antiquus qui excellentiora studia subtilioribus infestat infidijis, ad obscurandam perfectæ continentie palmam per aliquam mētis serpat incuriam, & rapiat de proposito virginū, quod etiam moribus decet inesse nuptiarum. Sit in ea Dñe per donum spiritus tui prudens modestia, sapiens benignitas, grauis lenitas, casta libertas: in charitate ferueat, & nihil extra te diligat: Laudabiliter viuat, laudari non appetat: Es in sanctitate corporis, te in anime sue puritate glorificet: amore te timeat, amore tibi seruiat. Tu ei sis honor, tu gaudium, tu voluntas, tu in mœnore solatium, tu in ambiguitate consilium, tu in iniuria defensio, in tribulatione patientia, inupertate abundantia, in ieiunio cibus, in infirmitate medicina. Ante habeat omnia, quem diligere appetit, super omnia: & quod est professa, custodiat. Scrutatori pectorum non corpore placitura, sed mente, transeat in numerum sapientium puellarum, vt celestē sponsum accensis lampadibus cum oleo p̄parationis expectet: nec turbata improuiso regis aduentu, sed secuta cum lumine & p̄cedentium virginum choro iocunter occurrat, & nē excludatur cum stultis, regalem ianuam cum sapientibus virginibus licenter introeat, & in agni tui perpetuo comitatu probabilis mansura, castitate permaneat. Per eundem.

Benedictione expleta, & ad interrogationem episcopi de obseruatione faceri velaminis illa coram professa, episcopus mittat velamē super caput ipsius virginis, ita dicens: Accipe velum sacrum puella, quod perferas sine macula ante tribunal dñi nostri Iesu Christi, cui ser-

uitur

uitur omne genu celestium, terrestriū, & infernorum, in secula seculorū. Resp. Amen. Tunc ipsa velata incipiat antiph. Induit me dominus cyclade auro texta, & immes me monilibus cyclade auro texta, & immes me monilibus cyclade auro texta, & ceteris sanctimonialibus, quæ circumstant, prosequuntibus. Esi plures fuerint velata, per singulas incipiatur eadem antiphona vt supra.

Oratio post assumptum velamen dicenda:

Famulam tuam Domine tuæ custodia muniat pietatis, vt continentie sanctæ ppositum, quod te inspirante suscepit, te protegente illæsum custodiat. Per. Sequitur antiph. Ipsi sum desponsata, cui angeli seruiunt. Oratio.

Da, quæsumus, omnipotens Deus, vt hæc famula tua, quæ pro spe retributionis æternæ, tibi Domino desiderat consecrari, plena fide animoq̄ in sancto pposito permaneat. Tu eam omnipotens pater sanctificare & benedicere, & in perpetuum conseruare digneris. Tribue ei humilitatem, castitatem, obedientiam, charitatem, & omnium bonorum operum quãtatem: da ei Domine pro operibus gloriam, pro pudore reuerentiam, pro pudicitia sanctitatem, vt ad meritum possit gloria peruenire. Per.

Tunc cantent antiphon. Posuit signū in faciem meam, vt nullum præter eum amatorem admittam. Et dicat episcopus benedictionem Matthæi Apostoli super eam.

Deus plasmator corporum, afflator animarum, qui nullam spernis ætatem, non sexum reprobas, non villam conditionem gratia tua ducis indignam, sed omni equalis creator es & redemptor: tu hanc famulam tuam, quam ex omni numero gregis bonus pastor eligere ad conseruandam coronam perpetuæ virginitatis, & castimoniam anime dignatus es, tuę protectionis scuto circutege, & ad omne opus virtutis & glorię magistrante sapientia ppara, vt vincens carnis illecebras, & licita connubia recusans, in solubilem filij tui dñi nostri Iesu Christi copulam mereatur. Huic petimus Dñe arma suggeras, non carnalia, sed spiritus virtute potentia, vt te muniente eius sensus & membra, in eius corpore & animo

non possit dominari peccatum, atq̄ sub tua gratia viuere cupienti, nihil sibi defensor malorum & inimicus bonorum, de hoc vase iam nomini tuo consecrato sualeat vendicare. Omnem etiã genium calorem imber gratiæ celestis extinguat, lumen verò perpetuę castitatis accendat. Facies scandalis pudica non pateat, nec incautē occasionem tribuat negligentia delinquēdi. Sitq̄ in ea casta virginitas, & ornata pariter & armata fide integra, spe certa, charitate sincera, vt p̄parato animo ad continentiam virtus tanta p̄stetur, q̄ superet diaboli vniuersa figmenta: atq̄ contemnendo p̄sentia, futura seletetur. Ieiunia epulis carnalibus p̄ferat, & lectiones sacras & orationes conuiujs & potationibus anteponat, vt orationibus pasta, & eruditionibus expleta, illuminata vigilijs, opus gratiæ virginalis exerceat. His virtutum armis hanc famulam tuam, interius exteriusque communiens, præsta inoffensum cursum virginitatis implere. Per.

Ad anulum dandum iuxta Romanos.

Accipe anulum fidei, signaculū spiritus sancti, vt sponsa dei voceris, si ei fideliter seruiēris.

Ad torquem.

Accipe signū Christi in capite, vt vxor eius efficiaris: & si in eo permaneris, in perpetuum coroneris. Interim dicatur antiphona: Annulo subarrui me Dñs meus Iesus Christus, & tanq̄ sp̄s lamē corauit me corona. Sequitur benedictio:

Benedicat te cōditor cæli & terrę, Deus pater omnipotens, qui te eligere dignatur ad sanctę Marię matris Dñi nostri Iesu Christi confortiū, vt integrā & immaculatam virginitatē, quā p̄fessa es corā dño & angelis eius, cōserues, p̄positū teneas, castitatē diligas, patientiam serues, & coronam virginitatis accipere merearis. Per. Deinde publica voce bannum episcopalem imponat, nē quis eam à diuino seruitio sub vexillo castitatis impediatur, vt bona sua cum pace & quiete possideat. Tunc imponat euangelium, & illa velato capite ad manus episcopi offerat, & Missa ordine suo finita, communicet. Postquam communicauit, referuet de ipsa communione, vnde vsque

in

in diem octauum communicet. Et si est qui ei testimonium perhibuit, mittat eam episcopus in manus suas, dicens:

Vide quomodo istam Deo sacram, representes immaculatam ante tribunal Dñi nostri Iesu Christi.

Ordo ad diaconam faciendā.

Episcopus cum diaconam benedicit, orarium in collo eius ponit. Quādo autem ad ecclesiam pcedit, portat illud super collum suum, sic verò, vt summitas orarij ex vtraq; parte sub tunica sit. *Item Missa ad diaconam cōsecrandā.* Antiphon. Deus in nomine tuo. Psalm. Deus exaudi orationem. *Oremus.* Deus castitatis amator, & continentiae cōseruator, supplicationem nostram benignus exaudi, & hanc famulam tuam propitius intueri, vt quae pro timore tuo cōtinentiae pudicitiam vouit, tuo auxilio cōseruet, & sexagesimum fructum continentiae, & vitam aeternam te largiēte percipiat. per.

Ad Cornubios.

Fratres, Nescitis quoniam corpora vestra. *Regire in Dominica 12. post pentecost. Feria 4. Gradua. De necessitatibus meis.* Vers. Ad te Dñe leuauit. Allel. Amauit eā Dñs. Deinde prostrata illa ante altare, imponatur litania. Qua finita, dicat episcopus super illam hanc orationem:

Exaudi Dñe preces nostras, & super hanc famulam tuam N. spiritum tuę benedictionis emitte, vt caelesti munere ditata, & tuę gratiam possit maiestatis acquirere, & benē viuendi alijs exemplum præbere. Per.

Sequitur consecratio in modum Præfatiōis.

Luc. 2.

Deus qui Annā filiam Phanuelis vix per annos septem sortitam iugale coniugium, ita in annos octogintaquatuor in sancta & intemerata viduitate seruasti, vt noctibus ac diebus orationes ieiuniaque miscerent, vsq; ad prophetiae gratiā sub circuncisione Christi tui, iustus remunerator adduceres, quiq; deinceps per Apostolicam intentionem, sanctarū huius ordinationis manibus foeminarum, sextis ipsius adolescentulas ac iuniores instrui cum sancti chrisimatis visitatione iussisti, suscipere dignare omnipotēs pijsissime rerum omnium Deus, huius famulae tuę arduum & laboriosum, nec satis

discrepans à perfecta virginitate propositum, quia tu creaturarum oim conditor, probè nōsti mundiales illecebras nō posse vitari: sed cum ad te venitur per te, nūq; animas semel viuificatas vel terribiles passiones, vel deliciarum blandimēta sollicitant. Nam sensibus quibus ipse dignaris infundi, nihil est desiderabilius, q̄ regnum tuum: nihil terribilius, q̄ iudicium tuum. Da ergo Dñe ad petitionem nostram huic famulae tuę inter cōiugatas trigessimum, cum viduis sexagesimum fructum. Sit in ea cum misericordia districtio, cum humilitate largitas, cum libertate honestas, cum humanitate sobrietas. Opus tuū die ac nocte meditetur, vt die vocatiōis suę talis esse mereatur, quales per spiritum prophetie esse voluisti. Per. Tunc ponat episcopus orarium in collo eius, dicens: Stola iocunditatis induat te Dñs. Ipsa autem imponat velamen capiti suo palam omnib; de altari acceptum, cum antiph. Ipsi sum desponsata cui angeli.

Oratio.

Preces famulae tuę, quęsumus, Domine benignus exaudi, vt assumptam castitatis gratiam, te auxiliante custodiat. per.

Ad annulum dandum.

Accipe annulum fidei, signaculū spiritus sancti, vt sponsa Christi voceris, si ei fideliter seruiēris. Per.

Ad torquem.

Accipe signum Christi in capite, vt vxor eius efficiaris: & si in eo permaneris, in perpetuum coroneris. Deinde dicat antiphō. Annulo suo subarrauit me Dñs. Sequitur oratio.

Famulam tuam, quęsumus Domine, pia deuotio te adiuuante perducat ad veniam, quatenus mereatur à cunctis mundari sordibus delictorum, & reconciliatam tibi per Christum sereno vultu respicias, & omnia eius peccata dimittas, seueritatem quoque iudicij tui ab ea clementer suspendas, & miseratiōis tuę clementiam super eam benignus infundas. Per eundem.

Tunc imponat Euangeliū secundum Iohannem: In illo tempore, Respondit Iesus, & dixit: Non potest homo accipere. post euangelium in ordine velatarum ad manus episcopi offerat; choro impone

Iohan.

nente

nente Offert. Miserere mei dñe. Secret. Munera, quęsumus Dñe, famulae & sacratae tuę, quę tibi ob consecrationem sui corporis offert, simul ad eius animę medelam proficiant. Per. *Infra agenda.*

Hanc ergo oblationem seruitutis nostrę, sed & cunctę familię tuę, quęsumus Dñe, quam tibi offero pro incoluitate famulae tuę, ob deuotionem mētis suę pius ac propitius clementi vultu suscipias, tibi verò supplicantes libens protege, dignanter exaudi. Diesque nostros.

Benedictio.

Benedic Domine hanc famulam tuam, preciosi filij tui sanguine comparatam. Amen.

Benedictionis tuę gratiam, quam desiderat, consequatur: & sine vlla offensione, maiestati tuę dignum exhibeat famulatum. Amen.

Cursum vitę suę impleat sine vllis maculis delictorū, & superet in bonis actibus inimicum.

Quod ipse præstare digneris. *Commū.* Seruite Domino in timore. *Post comm.*

Bonorum Deus operum institutor, famule tuę cor purificas, vt nihil in ea, quod punire, sed quod coronare possis, inuenias. Per.

Diacona verò illa inter mysteria sacra communicet, & post Missam episcopus ei pastoralis banno pacem confirmet, vt sua cum securitate & quiete possideat.

Ordinatio abbatisse canonicam regulam profitentis.

In ordinatione abbatisse, episcopus debet Missam cantare, & eam benedicere hoc modo: Post antiphonam ad introitum, & datam orationem & reliquum officium Missę, vsq; ad euangelium p̄sternat se electa ante altare. cum duabus vel tribus de sororibus suis, fiantq; ibi litanie. Quibus finitis, benedicat eā episcopus, inclinato capite, dicens: Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo.

OREMVS.

Exaudi Domine preces nostras, & super hanc famulam tuam spiritum tuę benedictionis emitte, vt caelesti munere ditata, & tuę gratiam maiestatis possit acquirere, & benē viuendi alijs exemplum

præbere. Per. in vnitatem eiusdem spiritus sancti.

ALIA.

Omnipotentiam tuam Domine humiliter imploramus, vt super hanc famulam tuam, quam ad sacrum ordinem assumere dignatus es, benedictiōis tuę donum dignanter infundas, eiq; gratiam consecrationis tribuas, vt quod te donante percipit, te protegente in Iesu custodiat. Per. Tunc dicat in altum: Per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Domine vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo: Surrexerunt omnia corda. Resp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Dño Deo nostro. Resp. Dignum & iustum est. *Præfatio.*

Verè dignum & iustum est, equum & salutare: Nos tibi semper & ubiq; gratias agere, Domine sancte, pater omnipotēs, eterne Deus. Adesto precibus nostris, adesto votis, adesto famulationibus, adesto consecrationibus, qui omnia per verbum virtutis tuę mirabiliter dispensas, & dispensanda ministras. Qui diuersis floribus tuam semper exornas ecclesiam, dum eam & virorum exemplis, & illustrium foeminarū irradias institutis, cui etiam de infirmiori sexu hanc famulam tuam seruitutis tuę applicare dignatus es famulatui, effunde, quęsumus Dñe super hanc famulam tuam, quam in officium diuinum fideliter dedicamus, gratiā spiritus sancti, vt tibi oim tempore eius seruitus dignanter complacere, eamq; dextera tuę potentie benedicere & sanctificare siue cōsecrare digneris in opus ministerij tui condignum, quatenus actum ministratiōis sibi credite fideliter exequatur, & eiusdem sancti spiritus septiformis gratie virtute corroboretur. Requiescat ergo super eam, precamur dñe, spiritus sapientię & pietatis, ad replēas eā spiritu timoris tui. Concede ei quoque grauitatem actuum, censuramq; viuendi, vt in lege tua die ac nocte meditetur, mandata tua custodiat, dictis tuis obediat, sacris lectiōibus insistat, terrena & transitoria despiciat, atq; omni tempore bonis operibus inseruiat. Omnem libidinem prauę voluptatis superet, amorem honeste castitatis teneat, vt tibi p̄so veniēt cum lampadibus suis in extinguibilibus possit accurrere, & p̄cedenti

t um

um virginū choro iūgi, & nē cum stultis excludatur, regalem ianuam cum sapientibus virginib' licēter introeat. Abūder in ea totius forma virtutis, auctoritas modesta, pudor constans, innocētiā puritas, & spiritalis obseruantia disciplina, in moribus eius praecepta tua fulgeant, vt suae castitatis exemplo, cūctis sibi subditis imitationem praebeat, purum & bonum conscientiae testimonium ostēdens, in Christo Iesu firma & stabilis perseueret, atq; ita perceptum ministerium te auxiliante peragat, qualiter ad aeternā remunerationem te donante peruenire mereatur. Per eundem. Tūc det ei regulam, dicens:

Accipe regulam sanctae conuersationis, simulq; gratiam diuinā benedictionis, & vt per hanc cum grege tibi credito in stricti iudicij die, domino incontaminata representari valeas, ipse te adiurare dignetur: Qui cū Deo patre & spiritu sancto viuūt & regnat Deus.

Sequitur oratio.

Domine Deus omnipotens, qui sorore Moisis Mariam praeuente cum ceteris mulieribus inter aequoreas vndas cum tympanis & choris laeta mente ad litt' maris venire fecisti, te supplices deprecamur pro fidei famula tua, quae hodie materna in cathedra super vniuersas subditas sibi abbatissa constituitur, vt ita canonica norma tueatur cunctas famulas tuas, quatenus ad aeternam gloriam te auxiliante cum omnibus illis introeat laeta, ibique exultans cum angelis canens cantica noua, sequatur agnum quocunq; ierit, Christum Dominum nostrum. Qui tecum viuūt & regnat Deus. ALIA.

Famulam tuam, quaesumus Domine, tua semper gratia benedicat, & inculpabilem ad vitam perducatur aeternam. Per.

Quod si ordinatio in domo sua facta fuerit, impoatur, Te Deum laudamus. Populo acclamante, Kyrie eleison. Postea dicatur haec oratio pro adepta dignitate:

OREMVS.

Omnium Domine fons bonorum, iustorumq; prouectuum munerator, tribue quaesumus famulae tuae adeptam be-

nē regere dignitatem, & à te sibi praestitam bonis operibus comprobare. Per. Item si alibi consecrata fuerit, regressa ad monasterium omnis chorus virginū honorificè procedat ei obuiam, cum crucibus & aqua benedicta, incenso & euangelio, & in ipso ecclesiae introitu imponant, Te Deum laudamus. Turba acclamante, Kyrie eleison. Et presbytero prosequente orationem, vt sup. Omnium Domine fons bonorum.

Ordinatio abbatissae, monasticam regulam proficientis. Capitulum ex canone Theodorici Anglorum episcopi.

In ordinatione abbatissae, episcopus debet Missam celebrare, & eam benedicere hoc modo: Post antiphonam ad introitum, & datam orationem, & reliquū officium Missae vsq; ad Euangelium, profertnat se electa ante altare retro episcopopum, cum duabus vel tribus de sororibus suis, fiantque ibi litaniae. Deinde, Pater noster. Cum precibus istis, Salua fac ancillam tuam Dñe, Deus meus sperantē in te. Dñs conseruet eam; & viuificet eā. Et beatam faciat eam in terra. Dominus custodiat introitum tuū & exitum tuū, Ex hoc nunc & vsq; in seculum. Dominus custodiat te ab omni malo. Custodiat animam tuam dñs. Mittat tibi Dominus auxilium iude sancto. Et de sion tueatur te. Nihil proficiet inimicus in ea. Et filius iniquitatis non nocebit eam. Esto illi dñe turris fortitudinis, A facie inimici. Exurge Dñe, adiua eam. Et libera eā propter nomen tuum. Domine exaudi orationem meam, Et clamor meus ad te veniat. Precibus finitis, benedicat eam episcopus, inclinato capite dicens: Dñs vobiscum: Et cum spiritu tuo. Sequitur oratio.

OREMVS:

Concede, quaesumus omnipotens deus, affectui nostro tuae miserationis effectum, & famulam tuam quam ad regimē animarum elegimus, gratiae tuae dono prosequere, vt te largiente, cum ipsa tibi nostra electione placeamus. Per Dominum nostrum. ALIA.

Exaudi, quaesumus dñe, preces humilitatis nostrae, & super hanc famulam tuam, gratiam tuae benedictionis effunde, quatenus per nostrae manus impositionem,

nem, inter fideles dispensatrices inueniatur, & cum subditis sibi gregibus placere tibi mereatur. Per.

ALIA.

Cunctorum operum institutor Deus, qui per Moysen famulum tuum. Require in ordinatione abbatis. Deinde dicat alta voce: Per. omnia secula seculorum. Respon. Amen. Dominus vobiscum. Respo. Et cum spiritu tuo. Surrexerunt corda. Respon. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo nostro. Dignum & iustum est. Tunc imponat ei manum super caput, dicens hanc praefactionem:

Verè dignum & iustum est, æquum & salutare: Nos tibi semper & vbiq; gratias agere Domine sancte, pater omnipotens, eterne Deus:

Respice, quaesumus, super hanc famulam tuam, quam in tui nominis vice custodem monacharum ordinamus. Immitte ei Domine spiritum sapientiae & intellectus, spiritum consilij & fortitudinis, spiritum scientiae & pietatis, & reple eam spiritu timoris tui, quatenus tua gratia praevienta, nihil contra tuum praecceptum faciat, doceat, constituat, vel iubeat: sed magis mētes discipularum tam exemplis bonorum operum, quam verbis instruat: & quae discipulabus docuerit esse contraria, in operibus suis iudicet non agenda. Sit in omnibus operibus suis prouida & considerata: sit sobria & casta, sit vita probabilis, sit sapiens & humilis, sit benigna & charitativa, sit in pauperum peregrinorum susceptione assidua, sit in hospitalitate hilaris, sit pia & misericors, & semper misericordiam superexaltet iudicio, vt ipsa à te acquisitissimo iudice veniam consequatur. Fac eam Domine te solum ex totis viribus suis diligere, ieiunium amare, corpus castigare, delicias non appetere, tribulationis subuenire, neminem odisse, zelum iniustum & inuidiam non habere, susceptionem omnino deuitare, in tuo nomine pro inimicis exorare. Fac eam semper agnoscere, quia tibi reddita est ratione villicationis suae, & quantas sub cura sua animas habuerit, ipsas sine dubio ante sedem maiestatis iugiter seruare. Quapro-

pter tibi pijsimo pastori supplicamus, vt ad humilitatis nostrae orationes, cor eius gratia tua illustret, quo possit quaeq; singula ita discernere atq; temperate, vt fortes habeant quod cupiant, & infirmos quod non refugiant. Da illi dñe spiritus compunctionis, vt caelestia semper diligat, & inextinguibilem gehennae ignem ante mentis oculos proponat, quatenus supernorum dulcedine gaudiorū, & infernalium amaritudine tormentorū semetipsam irreprehensibilem custodiat, vt cum creditis sibi ouibus in tremendo examine gaudeat, & cum omnibus sanctis tuis immarcescibilem caelestis regni coronam accipiat. Per. Tunc det ei regulam, dicens:

Accipe regulam à sanctis patribus nobis traditam, ad regendum custodiendumq; gregem tibi à deo creditum, quatenus Deus ipse te confortauerit, ac fragilitas humana permiserit. ORATIO.

Domine Deus omnipotens, qui sororem Moisis Mariam praeuente cum ceteris mulieribus inter aequoreas vndas cum tympanis & choris laeta ad littus maris venire fecisti, te supplices deprecamur pro famula tua, quae hodie materna in cathedra super vniuersas subditas sibi abbatissa constituitur, vt ita monastica norma tueatur cunctas famulas tuas, quatenus ad aeternam gloriam te auxiliante cum omnibus illis introeat laeta, ibique exultans cum angelis, canens cantica noua, sequatur agnum quocunq; ierit, Christum Dñm nostrum. Qui tecum viuūt.

ALIA.

Concede, quaesumus omnipotens Deus, famulae tuae abbatissae, vt ostendendo & exercendo quae recta sunt, & exemplo bonorum operum animos suarū instruat subditarum, & aeternae remunerationis mercedem à te pijsimo pastore percipiat. Per.

ALIA.

Omnium Domine fons bonorū, iustorumq; prouectuum munerator, tribue quaesumus, famulae tuae adeptam benē gerere dignitatem, & à te sibi praestitam bonis operibus comprobare. Per. Quod si ordinatio abbatissae infra monasterium suum facta fuerit, imponatur, Te Deum laudamus. Populo acclamante,

te, Kyrie eleison. Postea dicatur hæc oratio, pro adepta dignitate:

Deus cui omnis potestas & dignitas famulatur, da famulæ tuæ prosperum suæ dignitatis effectum, in qua te semper timeat, tibi que iugiter placere contendat. Per. Item si sibi consecrata fuerit abbatissa, regressæ ad monasterium omnis chorus monacharum honorificè obuiam procedat, cum crucibus, aqua benedicta, incenso & euangelio, & in ipso ecclesiæ introitu imponat, Te Deum laudamus. Turba acclamante, Kyrie eleison. Et presbytero prosequente orationem vt supra: Deus cui omnis potestas. *Consecratio virginum, quæ à seculo conuersæ, in domibus suis susceptum castitatis habitum, priuatim obseruare voluerint.*

Benedictionem velaminum require retrò in consecratione sanctarum virginum. Ancilla Dei virgo cum ad consecrationem sui episcopi offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper vsa est, professioni & sanctimonie aptis. Procedente ergo episcopo ad officium more solenni, imponatur antiphona ad introitum, & cætera vsq; ad euangelium. professæ illa de religiosi habitus obseruatione perpetua, obsecrans intentè consecrationum largitorè, & imponat schola litaniam. Qua finita, eademq; ancilla Dei erecta, & humiliter ante altare nudo capite inclinata, episcopus dicat hæc præfationem in eius consecrationem.

Præfatio.

Oremus, fratres charissimi, misericordiam Domini, vt illud donum tribuat huic puellæ, q̄ Deo votum vouit, vellem candidam perferre cum integritate coronæ in resurrectione vite æternæ, quæ futura est nobis. Sequitur benedictio.

Famulam tuam Domine tuæ custodia munit pietatis, vt virginitalis sanctæ propositum, quod te inspirante suscepit, te protegente illæsum custodiat. Per.

ALIA.

Te inuocamus Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, super hanc famulam tuam, quæ tibi vouit seruire puramente, mundoq; corde, vt eam sociare digneris inter illa centum quadra-

gintaquatuor millia infantum, qui virgines permanferunt, & se cum mulieribus non coinquinauerunt, in quorum ore dolus inuentus non est: ita hanc famulam tuam facias permanere immaculatam vsq; in finem, per immaculatū Iesum Christum Dominū nostrū, cum quo viuus & regnas Deus in vnitate spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Benedictione expleta, mittat episcopus velamen super caput eiusdem virginis, dicens: Accipe velum sacra puella, quod perferas sine macula ante tribunal Dñi nostri Iesu Christi, cui fleatur omne genu celestium, terrestrium, & inferorum in secula seculorum. Respō. Amen. Sequitur oratio:

Preces famulæ tuæ, quæsumus Dñe, benignus exaudi, vt assumptam castitatis gratiam, te auxiliante, custodiat. Per.

ALIA.

Deus qui habitaculum tuum in corde pudico fundasti, respice super hæc famulam tuam, vt quæ castigationibus assiduis postulat, tua consolatione percipiat. Per. Sequitur benedictio:

Benedicat te Deus pater, & filius, & spiritus sanctus in omni benedictione spiritali, vt maneat sine macula sub vestimento sanctæ Mariæ matris Dñi nostri Iesu Christi. *Qui viuuit. Ad Missam.* Preces famulæ tuæ quæsumus Domine. Vt supra. *Secreta.* Votiuus, quæsumus, Domine famulæ tuæ adesto muneribus, vt te custode seruata, hæreditatem benedictionis æternæ percipiat. Per.

Infra agenda.

Hæc igitur oblationem famulæ tuæ N. quam tibi offerimus ob diem natalis sui, quo eam sacro velamine protegere dignatus es, quæsumus Domine placatus accipias, pro qua maiestati tuæ supplices fundimus preces, vt in numerum sanctarum virginum eam transire præcipias, quatenus tibi sponso suo venienti cum lampade inextinguibili possit occurrere, atq; intra regna celestia gratias tibi referat, choris sanctarum virginum sociata. Diesq; nostras.

Post communionem.

Deus qui habitaculum tuum, vt supra. Præfata verò ancilla Dei inter alias velatas

velatas ad manus episcopi offerat, & ad Missam communicet, & post peracta mysteria, episcopalis bāni signaculo insignita, regrediatur ad sua.

Consecratio viduæ, quæ fuerit castitatem professa.

Vidua quæ soluta est à lege viri, si seipsam vult Deo dare, debet & à presbytero velari, vel etiā consecratam ab episcopo velamen de altari accipere, & ipsa sibi, non episcopus, illud debet imponere. Presbyteris verò licet viduas velare, solis episcopis virgines, & hoc ante euangelium. Benedictio vestimentorum viduæ, quæ fuerit castitatem professa. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Oremus. Visibilem & inuisibilem creator Deus, adesto propitius, vt hæc indumenta, sanctitatis effigiem ostendentia, desuper gratia tua irrigante, benedicere & sanctificare digneris. Per. *ALIA.*

Aperi, quæsumus Domine, oculos maiestatis tuæ ad benedicendam hanc viduitatis vestem, vt quæ in ordinatis vestibus viri sui visibus placuit, in sacris indumenta benedictionis tuæ seruari mereatur. Per. Tunc induatur ipsi vestimentis, & agatur litania, ea ante altare proferrata. Post litaniam cum se erexerit, sequitur hæc præfatio:

Incorruptum æternitatis Domini, & inuiolabilis naturæ Dñi, fratres charissimi, suppliciter deprecamur, poscentes pro sorore nostra, quæ corpore ac mente perfectæ continentie & pudicitie se seruituram Dominò deuouit, vt petenti famulæ suæ ipse, qui est iudex viduarum, perfectam tribuat continentiam. Per.

Benedictio propria viduæ.

Consolare Domine hanc famulā tuam, viduitatis laboribus cōstrictam, sicut consolari dignatus es Sareptanam viduam per Heliam prophetam. Concede & pudicitie fructum, vt antiquarum nō meminerit voluptatum. Nesciat etiā incentiuā vitiorum desideria, vt soli tibi subdat propria colla, quo possit pro laboribus tantis sexagesimo gradu percipere munus delectabile sanctitatis. Per. *Alia.*

Da, quæsumus Domine, vt hæc famula tua, quæ pro sp̄e retributionis æter-

næ, se tibi Dominò desiderat consecrari, plena fide animoq; in sancto proposito permaneat. Tu eam omnipotens pater sanctificare & benedicere, & in perpetuum conseruare digneris. Tribue ei humilitatem, castitatem, obedientiam, charitatem, & omnium bonorum operum quantitatem. Da ei Domine pro operibus gloriam, pro pudore reuerentiam, pro pudicitia sanctitatem, vt ad meritum possit glorie peruenire. Per.

Tunc imponat ipsa velamen capiti suo.

Oratio post assumptum velamen.

Famulam tuam Domine tuæ custodia munit pietatis, vt continentie sanctæ propositum, quod te inspirante suscepit, te protegere illesum custodiat. Per.

ALIA.

Domine Iesu Christe, omnium Deus, qui inter cetera virtutum documenta ad salutem nostram vigorem castitatis & pudicitie reparasti, te supplices exoramus, vt hanc sororem nostram viduam, ad gratiam pietatis tuæ ex toto corde cōuersam ab omnibus tentationibus inimicorum tutam defensamq; custodias, hæc capitis velamina ad interioris hominis tutam p̄seuerare facias. Per. *Alia.*

Confirma hoc Deus quod operatus es in vidua, vt fideliter custodire valeat promissiones, quas promiserat tibi, vt castitatem corporis & animæ exhibere Deo valeat, & dignè occurrat, vt sexagesimum fructum cum electis socijs eius participare mereatur. Per. *ALIA.*

Domine Deus virtutū celestium æterne dominator, tibi supplices effundimus preces, vt hanc famulā tuā consecrare digneris, quā de pristina conuersatione ad nouitatem vitæ, expoliatis veteris hominis, & induis noui, cōuertisti fecisti, vt sicut Anna prophetissa multis temporibus vestibus viduitatis induta, in templo gloriæ tuæ ieiunijs & orationibus fideliter deseruiuit, sic & hæc famula tua tibi soli Deo in ecclesia tua deuota mente deseruiat. Per. Postea episcopus autoritate pastoralis denunciât ei pacem, & omnibus q̄ illa possidet, & illa ad Missam inter velatas offerat, & cōmunicet. Oratio ad missam in natali viduæ: Deus castitatis amator, & reliq; vt sup. in consecrat. diaconis.

Ordo Romanus, qualiter conciliū agatur generale.

Cōueniente itaq; vniuerso cōetu sanctorum episcoporum, abbatum, presbyterorum, atq; diaconōrū, ceterorūq; ecclesiasticorū in nōmine Domini, siue in ciuitatē metropolim, siue in eam, quam metropolitānus episcopus vnā cū consensu ceterorum episcoporum decreuerit ad conciliū faciendū, post orationes solitas venientes omnes in ecclesiam maiorem, vbi conciliū celebrandum est, sedet in ordine suo cū silentio. Tūc canter schola antiphonam ad introitū, Exaudi nos Dñe. Et postea erigens se metropolitan⁹ episcopus, dicat: Oremus. Et diacon⁹, Flectamus genua, Et post paululum, Leuate. Et ipse metropolitanus episcopus, aut alius ex senioribus, dicat hanc orationem:

Omnipotens sempiternus Deus, qui nos per misericordiam tuam incolumes in hunc locū specialiter aggregasti, mētes nostras quæsumus paraclētus, qui a te pcedit, illuminet, & inducat in oēm sicut tuus promisit filius, veritatem, cūctōsq; in tua fide & charitate corroboret, vt exercitatio corporāliū conciliorum, proficiat nobis ad æternæ felicitatis augmentum. Per.

Post collectā dicatur litania. Ea finita, dicat episcopus: Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Et iterū, Leuate. Sequitur oratio.

Da, q̄sumus, ecclesiæ tuę misericors Deus, vt spiritu sancto congregata, secura tibi deuotione seruire mereatur. Per.

Finita oratione, & respondentibus omnibus, Amen, cum timore & disciplina sedeāt omnes tam episcopi, quam presbyteri in silentio magno. Tūc diaconus progrediens de altari, sacra veste indutus, portans euāgelium vsq; ad ambonem in medio choro ad legēdum, dicat, Dominus vobiscum, & reliqua sicut mos est, & legat lectionem ad hoc pertinentem: vel si euāgelium non legitur, librum aptam lectionem continentem, aut canonē. Lectione finita, alloquatur metropolitan⁹ episcopus conciliū, dicens: Ecce beatissimi & venerabiles consacer-

dotes, & patres, ac fratres nostri, pmissa Deo precibus, sanctitatem vestra oportet, vt ea, q̄ de diuinis officijs vel sacris ordinibus aut etiā de nostris moribus & necessitatibus ecclesiasticis a nobis cōferenda sunt, cum charitate & benignitate vnusq;q; vestrū suscipiat, summaq; reuerentia quantum valeat, Dño adiuuante, percipiat, vel quæ emendatione digna sunt, omni deuotione vnusq;q; fideliter studeat emendare. Et si cui forte quod dicitur displiceat, sine aliquo serupulo contentionis palām omnibus conferat, qualiter Dño mediāte, & hoc ad optimum statum perueniat, itā vt nec discordans contentio ad subuersionem iustitię locū inueniat, nec item in perquirēda veritate vigor nostri ordinis vel sollicitudo tepefeat. Post allocutionem, tractent apud se de diuinis mysterijs & ecclesiasticis disciplinis, vel quibuslibet necessarijs, canonesq; ibi legantur, aut liber officiorum, nec aliquis inde antea transeat, q̄ ista omnia explicantur. Et ita totis tribus diebus agatur. Nam de his q̄ foris sunt, si conciliū pro qualibet causa appellare habent, archidiacono ecclesiæ metropolitanæ causam suam intiment, & ille in concilio pferat, & ita introeundi detur eis licentia. Conciliū autem nullus soluere audebit, nisi fuerint finita certamina.

Item ordo alterius diei.

Conuentiōe facta, dicit metropolitanus, Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Et dat orationem episcopus, sicut mos est: Mentibus nostris, q̄sumus Dñe, spiritum sanctum benignus infunde, quatenus in nomine tuo collecti, sic in cunctis teneamus cum moderatione pietatis iustitiā, vt hic a te in nullo dissentiat voluntas nostra, sed semper rationabilia meditātes, que tibi sunt placita, & dictis exequamur & factis. Per.

Deus qui nos iustitiam loqui, & que recta sunt, p̄cipis iudicare, tribue nobis, vt nec iniquitas in ore, nec prauitas inueniatur in mente, vt puro cordi purior sermo consentiat. Ostendatur in opere iustitia, nec appareat dolus in lingua, sed ex corde veritas proferatur. Per.

Finita

Finita oratione, legatur lectio, sicut superius continetur. Post lectionem alloquatur episcopus huiusmodi: Reuerentissimi & sanctissimi nobis dñi & patres nostri, pia sollicitudine vos oportet, vt sicut hesternō die admonuimus benignam mansuetudinem vestram de diuinis officijs, & sacris altaris gradibus, aut etiā de consuetudine & necessitatibus ecclesiasticis, quæcunq; emendanda vel renouāda sunt, charitas omnium vestrū vbicunq; nouerit aliqua emendatione condigna, in medium proferre non ambigat, vt per vestræ sanctitatis studium, domino largiente, ad optimum perueniat statum, ad laudem & gloriā nominis Christi domini nostri.

Post allocutionem admonet episcopus, vt supra, vt de diuinis scripturis tractent inter se.

Item ordo tertię diei.

Conuentiōe facta, dicit metropolitanus, Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Et episcopus det orationem:

Omnipotens sempiternus deus, qui sacro verbi tui oraculo prompsisti, Vbi duo vel tres in nomine tuo sunt cōgregati, te in medium fore, adesto cōtū nostro propitius, & cor nostrum illumina misericors, vt a bono misericordiæ tuæ nullatenus aberremus, sed rectum iustitiæ tuæ tramitem in omnibus teneamus. Per.

ALIA.

DEVS qui populis tuis & indulgentia consulis, & amore dominaris, da spiritum sapientiæ, quibus dedisti regimen disciplinę, vt de p̄fectu sanctorum ouium, fiant gaudia æterna pastorum. Per.

Finita oratione, legatur lectio sicut superius continetur. Post lectionem alloquatur episcopus huiusmodi:

Dilectissimi igitur & venerabiles patres ac domini nostri, beatitudinem vestram oportet, vt ea que de ecclesiasticis officijs & sacerdotalibus gradibus, vel etiā canonicis sanctionibus, propter diuersas occupationes, quas negare non possumus, & propter nostram aliorūq; desidia nō tam pleniter, vt oportet, excuta sunt, nostro omnium vnani-

mi consensu & voluntate requirantur, & humiliter coram sanctitate vestra recitentur, vt & que digna sunt emendatione, ad meliorem statum auxiliante domino perducantur, & cui fortassis aliqua displiceant que digesta sunt, ea sanctitati vestrę cum benignitate & modestia intimare non differat, quatenus totū quod synodali conuentiōe nostra statutum fuerit vel renouatum, absq; omni contrarietate, concordia sanctę pacis ab omnibus equę custodiatur & teneatur, ad augmentum æternę omnium beatitudinis nostrę.

Post allocutionem admonet Episcopus, vt supra, vt de diuinis scripturis tractent inter se, & constituant, q̄ necessē fuerit emendare. Terminatis autem omnibus vltimo die cōcilij, eleuantibus se omnibus cum reuerentia de sedibus suis, dicat metropolitanus episcopus, Oremus. Et diaconus dicat, Humiliate vos ad orationem. Tūc omnes prostrati in terram, orent non modico intervallo. Et dicat diaconus, Leuate. Episcopus det orationem.

Exaudi, quæsumus Domine, supplicium preces, & confitentium tibi parce peccatis, vt si quid offensionis in hac cōcilij celebritate contraximus, te miserante, indulgentiam sentiamus. Per.

ALIA.

A cunctis excessibus nos, Domine quæsumus, propiciatus absolue, & quia imperfectum nostrum oculi tui viderūt, perfectioni deputa misericors, quod p̄fecto æquitatis sine concludere præoptamus. Per.

Intende, quæsumus Domine, preces nostras, vt qui te in principijs operū nostrorum occursores adeste poposcim⁹, te quoque in hoc fine nostri cōcilij indultorem esse nostris excessibus sentiamus. Per.

Hac oratione finita, ille episcopus, in cuius sede ipsum conciliū celebratur, dicat omnibus de benedictionis verbis: Christus filius Dei, qui est initium & finis, complementum vobis suę tribuat charitatis. Resp. Amen.

Et qui ad absolutionem huius fecit peruenire conciliū, absolutos vos efficiat

ab

Matt. 18.

ab omni contagione delicti. Ref. Amen.

Vt ab omni reatu liberiores effecti, adiuti etiã per donum spiritus sancti, felici reditu vestrarum sediũ cubilia repletis illæsi. Ref. Amen.

Quod ipse prestare dignetur. Tunc surgentes omnes cum reuerentia, incipientes à metropolitano, osculum pacis sibi inuicem dentis, cum timore & amore Dei. Et dicat iterum pontifex: In nomine Dñi nostri Iesu Christi, Ite in pace. Et respondetur ab omnibus, Deo gratias. Et ita conuentus absoluitur.

Item ordo, qualiter agatur concilium prouinciale.

Prima die & secunda & tertia, omnes ante Missam sequantur crucẽ cum litanis, & ita subscripto ordine ingrediuntur synodum.

Ordo primæ diei.

Hora conuenienti quando episcopo vel eius vicario visum fuerit, omnes expellantur ab ecclesia, obseratisque foribus cunctis, ad vnam ianuam per quam sacerdotes ingredi oportet, ostiarij stent, & sella ponatur in medio, & supra eam sacræ reliquie, & plenarium cum stola ponantur. Deinde conuenientes presbyteri omnes intrent, & secundum ordinationis suæ tempus resideant. Post hos ingrediuntur diaconi probabiles, quos ordo poposcerit interesse. ex inde introducantur laici bonæ cõuersationis, vel quæ electione coniugali interesse meruerint. Tunc ingrediatur episcopus, si voluerit, vel si necessitas exegerit: & si non adierit episcopus, eius vicarius eadem faciat.

Prima die quando episcopus vel eius vicarius synodum ingreditur, salutet ex omni parte nõ solum clericum, sed & populum & versus ad orientem, mediocri voce dicat: Dominus vobiscum. Respõ. Et cum spiritu tuo. **ORAT.**

Deus humilium vistor, qui nos fraternæ dilectione consolaris, præte de societati nostræ gratiam tuam, vt per eos in quibus habitas, tuum in nobis sentiam aduentum. Per.

Tunc procedens diaconus cum subdiacono, thuribulo & ceroferarijs duobus, benedicente pontifice, legat euan-

gelium in ambõe: Cum esset sero die illo. Eo autem descendente, dicat pontifex, vel eius vicarius: Sancta Maria, & oes sancti & electi Dei, intercedite pro nobis peccatoribus ad Dñam Deũ nostrum, vt mereamur ab eo adiuuari & sanari, qui viuunt & regnat in secula seculorũ. Amẽ. Postmodum duabus vicibus dicat: Deus in adiutorium meum intende. Clero respondente, Dñe ad adiuuandum me festina. Item tertio dicitur, Deus in adiutorium meum intende. Clero respondente, Dñe ad adiuuandum me festina. Cũ gloria. Et Kyrie eleison. Et, Pater noster. Cum precibus istis Dñe, ne memineris iniquitatum nostrarũ. Adiuua nos Deus salutaris noster. Esto nobis Domine turris fortitudinis. Domine exaudi orationem meam Dominus vobiscum. Respondon. Et cum spiritu tuo.

OREMVS.

Exaudi nos Deus salutaris noster, & dies nostros in tua pace dispone, vt à cunctis perturbationibus liberati, tranquilla tibi seruiat famulemur. Per. Deinde pro vniuersis ordinibus necnon pro statu Papæ & antistitis eiusdẽ sedis, decantent psalmos hos: Miserere mei Deus. Deus in nomine tuo. Miserere mei Deus, miserere mei. Deus misereatur nostrũ. Deus in adiutorium meum. Pater noster. Cum precibus istis: Sacerdotes tui Domine induant. Memento Domine congregationis tuæ. Saluos fac Domine Deus noster. Vt consiteamur nomini sancto tuo. Adiutorium nostrum in nomine Domini. Domine exaudi orationem meam. Dñs vobiscum. **Oremus.**

Omnipotens sempiternus Deus, cuius spiritu totum corpus ecclesie sanctificatur & regitur, exaudi nos pro vniuersis ordinibus supplicantes, vt gratiæ tuæ munere ab omnibus tibi gradibus fideliter seruiatur. Per. Deinde dicat orationem:

Deus omnium fidelium pastor & rector, famulos tuos quos pastores ecclesie tuæ præesse voluisti, propitius respice: da eis quæsumus verbo & exemplo, quibus præsumus, ita præesse, vt ad vitam cum grege fibi credito perueniant sempiternam. Per.

His expletis, septem Psalmos penitentiæ

tiæ pro peccatis decantent, cum precibus istis, Kyrie eleison. Et, Pater noster. Ego dixi, Domine miserere mei. Conuertere Domine vsquequõs. Fiat misericordia tua Domine super nos, Dñe Deus virtutum, conuertere nos. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiscum.

OREMVS.

Dies nostros, quosumus dñe, placatus intendente, pariterque nos & à peccatis absolute propitius, & à cunctis eripe benignus adueris. Per. Post hæc verò egrediantur omnes, exceptis presbyteris, & ceteris idoneis clericis: factoque silentio, dicat pontifex, vel eius vicarius hanc orationem palam.

OREMVS.

Adesto nobis, quosumus, dñe sancte spiritus, peccati quidem immanitate detentis, sed in nomine tuo specialiter aggregatis. Veni ad nos, & dignare illabi cordibus nostris: doce nos quod agamus, quod gradiamur ostende, quid efficiamus operare. Esto salus & suggestor & effector iudiciorum nostrorum, qui solus cum Deo patre & eius filio nomen possides gloriosum. Non nos patiaris perturbatores iustitiæ esse, qui summæ veritatis diligis æquitatẽ, vt in sinistrum nos non ignorantia trahat, nõ fauor insecrat, nõ acceptio muneris vel personæ corrumpt, sed iunge nos tibi efficaciter solius tuæ gratiæ dono, vt simus in te vnum, & in nullo deuiemus à vero, quatenus in nomine tuo collecti, sic in cunctis teneamus cum moderatione pietatis iustitiã, vt & hic à te in nullo dissentiat scientia nostra, & in futuro, p benè gestis, consequamur p̃mia sempiterna. Per oia secula seculorum. Tunc tacentibus cunctis, ex Niceno concilio fides catholica à diacono legatur.

Credimus in vnum Deũ patrẽ omnipotentem, oim visibilem, necnon & invisibilem, factore: & in vnũ dñm Iesum Christũ filiũ Dei, natum ex patre vnigenitum, hoc est, ex substantia patris, Deũ ex Deo, lumẽ de lumine, Deũ verum de Deo vero, natum, nõ creatum: *ἐκ τοῦ οὐνοῦ*, hoc est, eiusdem cum patre substantiæ, per quem omnia creata sunt, cælestia & terrena, qui propter nos homines, &

propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus est, passus est, & resurrexit tertia die, ascendit in cælum, sedet ad dexteram patris, venturus est in dẽ iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem quod dicunt, erat tempus quando non erat, & prius quàm nasceretur, non erat, & quia ex nullis subsistentibus factus est, aut ex alia substantia vel essentia, aut dicunt esse trepton, hoc est, conuertibilem, aut mutabilem filium Dei, hos anathematizat catholica & apostolica ecclesia.

Tunc diaconus alba indutus, codicem canonum in medio proferens, capitula de concilijs agendis pronunciet, id est, de concilio Tolet. quarto: Sancta synodus bis in anno ecclesiastica decreuit habere concilia, vnum æstate, aliud tempore autumnus. Quisquis autem clericorum ad hæc venire distulerit, absque necessitatis causa anno integro Missas celebrare non præsumat.

Item de eodem concilio.

Interdixit per omnia magna synodus, non episcopo, non presbytero, nõ diacono, nec alicui omnino, qui in clerico est, licere subintroductam habere mulierem, nisi forte matrẽ, aut sororem, aut amatam, vel eas tantum personas, quæ suspiciones effugiunt. Finitisq; titulis, & cunctis in ordine cum silentio sedentibus, episcopus vel (si voluerit) diaconus concilium alloquatur, cũ exhortatione huiusmodi

Eccẽ sanctissimi fratres, præmissis deo precibus, fraternitatẽ vestram pia exhortatione conuenio, & per diuinum nomen obtestor, vt ea quæ à nobis de Deo & sacris ordinibus vel sanctis moribus vobis fuerint dicta, cum summa reuerentiã perficere contendatis. Quod si forsitan aliquis vestrum aliter quàm dicta fuerint, senserit, sine aliquo scrupulo contentionis, in nostram omnium collationem ea ipse de quibus dubitauerit, conferenda reducat, qualiter Deo mediantem, aut doceri possit, aut doceat.

Deinde simili vos obtestatione coniuuro, vt nullus vestrum in iudicando aut personam accipiat, aut quolibet fauore vel munere pulsatus, &

veritate discedat. Sed cum tanta pietate, quicquid cœtui nostro se iudicandū intulerit, retractate, vt nec discordans cōtentio ad subuersionē iustitiæ inter nos locum inueniat, nec item in perquirenda æquitate vigor nostri ordinis vel solitudo tepescat.

Post hanc exhortatiōem quisquis clericorum velit, conferat querelam, et admonendi sunt, vt nullus ad synodū veniat, nisi ieiunus, vel à cœtu communi secedat antè, quàm generalis secessio adueniat. Et sic quoq; synodus primæ diei soluiatur.

Ordo alterius diei.

Secunda die quādō ingreditur synodum episcopus, vel eius vicarius in loco suo stans dicat: Dñs vobiscum. Orem⁹.

Deus qui nobis in famulis tuis plentię tuæ signa manifestas, mitte super nos spiritum charitatis, vt in aduentu fratrum conseruorumq; nostrorum, gratia nobis tuæ largitatis augeatur. Per.

Postea legatur euangelium. Designauit Dominus & alios septuaginta duos. Deinde dicat pontifex vel eius vicarius, preces; Sancta Maria, & omnes sancti. Sicut superius. Tunc omnes prostrati, p peccatis decantent hos psalmos: Domine, nē in furore tuo. Benedixisti. Inclina Dñe. cum Kyrie eleison, & Pater noster. Et precibus istis, Ego dixi Dñe. Conuerte te Dñe. Adiuutoriū nostrum. Dñe exaudi orationem meam. Dominus vobiscum. Precibus nostris, quæsumus Dñe, aurem tuæ pietatis accommoda, & orationes supplicum, occultorum cognitor benignus exaudi, vt te largiēte ad vitam perueniat sempiternam. Per.

Postea decantent psalmos istos pro regis nostri & reginæ & aliorum seu regni primatum sospitate: Dñe, quid multiplicati sunt. Exaudiat te Dñs. Deus auribus nostris. Cum Kyrie eleison. Et, Pater noster. Cum precibus istis, Dñe saluum fac regem. Esto ei Dñe turris fortitudinis. Saluum fac populū tuū Dñe. Fiat pax in virtute tua. Exurge Dñe, adiuua nos. Domine exaudi orationē meā. Dñs vobiscum. OREMVS.

Quæsumus omnipotens Deus, vt famulus tuus rex noster, qui tua miserati-

one suscepit regni gubernacula, virtutū etiā oīm percipiat incrementa, quibus decenter ornatus, & vitiorum monstra deuitare, & ad te q via, veritas & vita es, gratiofus valeat peruenire. Per. ALIA.

Deus regnorum omnium, & Christi ani maximē protector imperij, da seruo tuo imperatori nostro triumphum virtutis tuæ scienter excolere, vt qui tua cōstitutione est princeps, tuo semper munere sit potens. ALIA.

Guberna Domine famulam tuam, & tuis beneficijs semper accumula, vt & p̄sentis vitæ subsidijs gaudeat & æternæ. Per. ALIA.

Præterende Dñe famulis tuis dexteram celestis auxiliij, vt te toto corde perquirant, & quæ dignè postulant, consequi mereantur. Per.

Deinde pro infirmis, & salute totius ecclesie, istos psalmos decantent: Beatus qui intelligit. Domine Deus salutis meæ. Dñe refugij. Cum Kyrie eleison, Et, pater noster. Cum precibus istis, Castigans castigauit me Dñs. Nihil proficiet inimicus in eo. Exurge Dñe, adiuua nos. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiscum. OREMVS.

Deus infirmitatis humanæ singulare p̄sidium, auxiliij tui sup infirmos famulos tuos & famulas tuas ostende virtutē, vt ope misericordiæ tuæ adiuti, ecclesie tuæ sanctæ representari mereant. Per.

Affendant ad te Dñe preces nostræ, & ab ecclesia tua cunctam repellere nequitiam. Per. Iterum omnes laici & mulieres egrediant, & legatur à diacono homilia S. Gregorij, incipiente à versu isto, Messis quidem multa. Usque, patres esse minimè recogn. Tunc si clerici querelam non habeant conferendam, laici intromittantur: illis etiā audientibus, lectio recitatur Niceni concilij: Iudices non nisi ieiuni leges & iudicia decernat. Quisquis ex laicis habeat querelam, iudicibus proferat. Et synodus secundæ diei sic soluiatur.

Ordo tertie diei.

Tertia die cum episcopus vel eius vicarius synodum post Missam, sicut in ceteris diebus ingreditur, dicat: Dñs vobiscum. OREMVS.

OREMVS

Pro-

Protege, Dñe q̄sumus, famulos tuos subsidijs mentis & corporis, & spiritalibus enutrients alimentis, propitius redde securos ab hostibus vniuersis. Per. Postea legatur euangelium. Circuibat Iesus ciuitates & castella. Deinde istos psalmos pro defunctis, Verba mea. Dñe nē in furore tuo. Ad te Dñe leuauit. Cū Kyrie eleison. Et pater noster, ac precibus istis. Requiem æternam dona eis Dñe. In memoria æterna erunt iusti. A porta inferi. Dñs vobiscum.

Inueniat, quæsumus Dñe, animę famulorum famularumq; tuarū omnium in Christo quiescentium, lucis æternæ confortium, qui in hac luce positi, tuum consecuti sunt sacramentum. Per.

Deinde cantent isti psalmi pro irreligiosis, Ad te clamabo. Benedicam Dño. Deus venerūt gētes. Voce mea. Cū Kyrie eleison. Et pater noster. Ac precibus istis, Fiat pax in virtute tua. Ostende nobis dñe misericordiā tuā. Deus tu cōuersus viuificabis nos. Domine exaudi orationem meā. Dñs vobiscum. Oremus.

Deus qui infideles deseris, & iuste in deuotis irasceris, populum tuum quæsumus ad te conuerte propitius, vt qui te per duritiam irreligiosæ mentis semper offendunt, ad sancta officia promerenda, tuæ miseracionis gratia inspirante, conuertas. Per.

Deus qui errantibus, vt in viam possint redire iustitiæ, veritatis tuę lumen ostendis, da cunctis qui Christiana professione censentur, & illa respuere quæ huic inimica sunt nomini, & ea q̄ sunt apta sectari. Per. Si q̄ sint quæstiones vel querele, conferantur. Sic synodus tertie diei soluiatur.

Ordo quartæ diei.

Quarta verò die episcopus ante Missam synodum ingrediens, sic procedat: Primum portentur ante eum duo candela, cum cereis incensis. Quæ sequuntur duo acolyti, cum thuribulo & thymiamaterio. Deinde subdiaconus portat euangelium, due cruces hinc inde: deinde diaconus, postremum episcopus, episcopalibus vestimentis indutus & cappa, ingrediatur. Et in sede sua stas, dicat: Dñs vobiscum. OREMVS.

Nostrorum Domine tibi curuantes genua cordium, quæsumus, vt bonum quod in nobis a te requirit, exequamur, scilicet, vt prompta tecum sollicitudine gradientes, discretionis arduæ subtile iudicium faciamus, ac misericordiam diligētes, clareamus studijs tibi placitæ actionis. Per. Postea legatur euangelij solito more. Respicens Iesus discipulos suos, dixit Simoni Petro. Si peccauerit in te frater tuus. Sequantur septē psalmi cum precibus quibus placuerit. Quibus finitis, episcopo & cæteris in ordine sedentibus ab ipso episcopo siue à diacono ex ipso persona legatur hæc admonitio:

Fratres & presbyteri, & sacerdotes Dñi, cooperatores ordinis nostri estis. Nos quidem, quauis indigni, locum Aaron tenemus, Vos autē locum Eleazar & Ithamari. Nos vice duodecim apostolorum fungimur, vos ad formam septuaginta discipulorum estis: Nos verò pastores vestri sumus, vos autem pastores animarum vobis commissarum. Nos de vobis rationem reddituri sumus summo pastori nostro Dño Iesu Christo: vos de plebibus vobis commendatis. Et ided, charissimi, videte periculum vestrum. Admonemus itaq; & obsecramus fraternitatem vestram, vt quæ vobis suggerimus, memorię commendetis, & ope exercere studeatis. In primis admonem⁹, vt vita & conuersatio vestra irreprehensibilis sit: scilicet vt cella vestra sit iuxta ecclesiā, & in domo vestra fœminas non habeatis. Omni nocte ad nocturnas surgite. Cursum vestrum horis certis decantate. Missarum celebrationes religiosè peragite. Corpus & sanguinem Dñi cū timore & reuerentia sumite. Vasa sacra proprijs manibus abluite, & extergite. Nullus cætet Missam, nisi ieiunus. Nullus cantet sine amictu, alba stola, sanone & casula. Et hæc vestimenta munda sint, & ad nullos vsus alios sint. Nullus in alba, qua in suos vsus vitur, p̄sumat Missam cantare. Nulla fœmina ad altare dñi accedat, nec calicem dñi tangat. Corporale mundissimum sit. Altare sit coopertum de mundis linteis. Super altare nihil ponatur, nisi capse & reliquie, aut fortè quatuor euangelia, aut pyxis cum

Matt. 18.

corpore. Dñi, ad viaticum infirmis. Cætera in nitido loco recondatur. Missalem plenarium, lectionarium, & antiphonarium, vnusquisq; habeat. Locus in sacratio aut iuxta altare sit pparatus, vbi aqua effundi possit, quando sacra vasa abluuntur. Et ibi vas nitidum cum aqua dependeat, vbi sacerdos man^o lauet post cõmuniõem. Ecclesiæ sint benè cooperatæ, & cameratæ. Et atrium sit sepe munitum. Nullus extra ecclesiã per domos, nec in locis non consecratis Missam cãtet. Ois presbyter clericum habeat vel scholarẽ, q̄ epistolã vel lectionẽ legat, & ad Missam respondet, & cum quo psalmos cãtet. Infimos visitate, & eos reconciliatẽ. & iuxta Apostolũ oleo sancto inungite, & p̄pria manu cõmunicate, & nullus p̄sumat tradere cõmunionem, laico aut fœminæ, ad deferendum infirmo. Nullus vestrum pro baptizandis infantibus, aut infirmis reconciliandis, aut mortuis sepeliendis, præmiũ vel munus exigat. Videte vt per negligẽtiã vestram nullus infans sine baptismo moriatur. Nullus vestrum sit ebriosus & litigiosus, quia seruũ Dei non oportet litigare. Nullus arma ferat in leditiõẽ, quia arma nostra spiritalia debent esse. Nullus canũ aut auium iocis inseruiat. Nolite in tabernis bibere. Vnusquisq; vestrum quantũ sapit plebi suæ de euangelio, populo die Dñico vel festis diebus annunciet. Verbum Dñi debetis p̄dicare. Curam pauperum, peregrinorum & orphanorũ habete, & eos ad prandiu vestru inuitate. Estote hospitales, vt à vobis alij exemplũ bonũ sumant. Omni die dominico ante Missam, aquã benedictã facite, vnde populus adspargatur: & ad hoc solum vos habete. Sacra vasa & vestimenta sacerdotalia nolite in vadium dare negociatori, aut tabernario. Nullus vestrum minus dignè pœnitentem, cuiuscunq; rei gratia ad reconciliatiõẽ adducat, & ei testimonium reconciliatiõis ferat. Nullus vestrum vfuras exigat, & cõductor sui fœnoris existat. Res & facultates, quas post diem ordinationis vestræ acquiratis, sciatis ad ecclesiã pertinere. Nullus sine scientiã & consensu vestro acquirat. Nullus per potestatem secularium, ecclesiã

Iac. 5.

obtineat. Nullus per pecuniã, alterius ecclesiã supplantet. Nullus ecclesiã ad quã titulus est, dimittat, & ad aliam quãstus gratia migret. Nullus plures ecclesiã teneat sine adiutorio aliorũ presbyterorum. Nullatenus vna ecclesiã inter plures diuidatur. Nullus alterius parochianũ, nisi in itinere, vel si sibi placitum fuerit, ad Missam recipiat. Nullus in alterius parochia Missam cantet, absq; proprii presbyteri voluntate & rogatu. Nullus decimam ad alium pertinentem recipiat. Nullus pœnitentem inuitet carnem manducare, & bibere vinum, nisi pro eo ad p̄sens eleemosynã faciat. Nullus p̄sumat baptizare, nisi p̄ vigilia Paschæ & P̄tecostes, nisi in periculo mortis. Vnusquisq; fontes lapideos habeat: & si non potest habere lapideos, habeat vas aliud ad hoc paratum, in quo nihil aliud fiat. Videte vt omnibus parochianis vestris symbolum & orationem Dominicam insinuẽtis. Ieiunium quatuor Temporum, & Rogationum, & litaniã maioris, plebibus vestris omnimodis obseruandum insinuare. Feria quarta antè quadragesimam, plebem ad confessionẽ inuitate, & ei iuxta qualitã delicti, pœnitentiã iniungite, non ex corde vestro, sed sicut in pœnitentiali scriptũ est. Tribus temporibus in anno, i. in natali Dñi, Paschæ, & Pentecoste, omnes fideles ad cõmunionẽ corporis & sanguinis Dñi accedere admonete. Certis temporibus cõiugatos ab vxoribus abstinere exhortamini. Eulogias post Missam in diebus festis plebi tribuite. Nullus vestrum induatur vestibus laicalibus. Nullus rem aut possessionem aut mancipium ecclesiæ vèdere aut commutare, aut quocunq; ingenio alienare p̄sumat. Diem Dominicum, & alias festiuitates, absq; opere feruili à vespera in vesperam celebrare docete. Cãtus & choros mulierum in atrio ecclesiæ, prohibete. Carmina diabolica, quæ super mortuos nocturnis vulgus facere solet, & cachinnos quos exercet, sub contestatiõẽ Dei omnipotentis verate. Cum excõmunicatis nolite cõmunicare. Null^o illis p̄sumat Missam cãtare. Sed & plebibus cõmissis vobis, hoc annunciate, ad nuptias nullus vestrum

eat.

eat. Omnibus nunciate, vt nullus vxorẽ accipiat, nisi publicè celebratis nuptijs. Raptum omnimodis plibete, vt & nullus ad proximam sanguinis sui accedat, & vt alterius sponsam nemo ducat. Porcarios & alios pastores, Dominica die ad Missam facite venire. Patrini filiis suis symbolum & orationẽ Dñicam insinuẽt, aut insinuari faciant. Chrisma semper sub sera sit, aut sub sigillo, propter quodam infidels. Volumus autẽ, fratres charissimi, quatenus q̄ nostra p̄cepistis traditionẽ, quantum humana patitur infirmitas, bonis studeatis operibus adimplere. Præstante Dño nostro Iesu Christo, qui cum patre & spiritu sancto.

Iam tunc si est synodus illa in vernali tempore, ab episcopo vel archidiacono denunciandum est, qualiter officia decantanda sint vsq; in aliam synodum autumnalẽ. Et si est autumnalis, denunciandum est, quãte hebdomadæ de natiuitate Dñi vsq; in initium quadragesimæ, vel qualiter officia sint cantanda, & indictum incipiẽtis, & quatuor tempora, quibus temporibus sint obseruanda, & in quos fines episcopus causa officij sui sit hoc anno iturus, vel qui anathematizati, vel anathematizandi sint. His omnibus ritè peractis, litania voce excelsa à duobus, synodo respondente, canterur. Ea finita, dicat, Pater noster. Cũ precib^o. Et tũc episcop^o dicitur est hac orationẽ:

Nulla est, Dñe, humanæ consciẽtiæ virtus, q̄ in offensẽ possit tuæ voluntatis iudicia expidire. Et idẽ quia imperfectum nostrum viderunt oculi tui, perfectiõni quẽsumus deputa, quod perfectõ æquitatis sine concludere poptamus. Te in nostris principiis occursum poposcimus, te quoq; in hoc sine iudiciorum nostrorum pro excessib^o indultorẽ speramus, scilicet vt ignorantia parcas, errori indulgeas, perfectis votis perfectam operis efficaciam largiaris. Et quia conscientia remordente tabescimus, nè aut ignorantia nos traxerit in errorem, aut p̄ceps forsitan voluntas impulerit iustitiam declinare, ob hoc te poscimus, te rogamus, vt si qd offensiois in hac cõciliij celebritate attraximus, te condonante remissibile habeamus, vt in eo quod

al. remissibile habemus venia.

solutori sumus, aggregati concilio, cunctis primũ absoluaum nostrorum nexibus delictorum, qualiter & transgressores venia, & confitentes tibi, subsequat remueratio sempiterna. Per. Deinde Gregorianã orationẽ dicat. *Orem^o.*

Deus qui nos pastores in populo vocari voluisti, p̄sta q̄sumus, vt hoc, quod humano ore dicimur, in tuis oculis esse valeamus. Per. Finitis istis, pontifex inde procedat: & quia omnes clerici in laudẽ Dei conueniunt, de omnibus sanctis missa erit solenniter celebranda. Et pontifex plena processione pcedens more solito, moneat clerum, & doceat populũ, atq; in fine p̄dicationis, remissioẽ peccatorum faciat, quia dies illa secũda, dies indulgentiæ habetur. Completa verò Missa, signis consonantibus in laudem Dei cantor alta voce, Te Deum laudamus, imponat. Et cũ ea laudẽ decantetur Kyrie eleison, à populo. Finita laudẽ ea, dicat cantor antiphonã, In viam pacis. Psalm. Benedictus: Antiphona finita, diaconus stolam in humero habens, dicat alta voce: Humiliate vos ad b̄ndictionẽ. Respon. Deo gratias. *Sequitur benedictio.*

Christus filius Dei, qui est initium & finis, complementum vobis tribuat charitatis. Respon. Amen.

Et qui nos ad expletionem huius fecit peruenire concilij, absolutos vos efficiat ab omni contagione delicti. Amẽ.

Vt ab omni reatu liberiores effecti, absoluti etiã per donum spiritus sancti, felici reditu vestrarum cubilia sediũ repetatis illæsi. Resp. Amen.

Quod ipse præstare dignetur. Respõ. Benedictio Dei Patris, & filij, & spiritus sancti descendat super vos, semperq; maneat vobiscum. Respon. Amen.

Quibus expletis, dum dictũ fuerit ab archidiacono, In nomine dñi nostri Iesu Christi eam^o cum pace: Oes illic ab ipso primũ incipiẽtes episcopo, osculũ sibi inuicẽ dabunt. Sicq; data sibi inuicẽ pace, conuentus concilij absoluetur.

Ordo ad benedicendam sponsam.
Postquam fuerit mulier viro desponsata, & legaliter dotata, introeat cum marito ecclesiã, & prostratis eis, dicat:

Propitiare Domine supplicationibus nostris, & institutis tuis, quibus propagatorem humani generis ordinasti, benignus assiste, ut quod te authore iungitur, te auxiliante seruetur. Per. ALIA.

Deus qui potestate virtutis tuæ de nihilo cuncta fecisti, qui dispositis vniuersitatis exordijs, homini ad imaginem dei facto, ideò inseparabile mulieris adiutorium candidisti, ut foemineo corpori de virili carne dares principium, docēs quod ex vno placuisset institui, nunquam liceret disungi: Deus, qui tam excellenti mysterio coniugalem copulam consecrasti, ut Christi ecclesiae sacramentum significares in foedere nuptiarum: Deus, per quem mulier iungitur viro, & societas principaliter ordinata, ea benedictione donatur, quæ sola nec per originalis peccati poenā, nec per diluuij est ablata sententiam, respice propitius super hunc famulum tuum & famulam tuam, qui maritali iungendi sunt consortio, & tua se expetunt protectione muniri.

Sit ergo Dñe in hac famula tua iugum dilectionis & pacis: fidelis & casta nubat in Christo, imitatrixq; sanctarum permaneat foeminarum. Sit amabilis vt Rachel virgo, sapiens vt Rebecca, longeva & fidelis vt Sara, nihil in ea ex actibus suis ille a uxor puaricationis vsurpet, nexa fidei mandatisq; permaneat, vni toro iuncta contactus illicitos fugiat, muniat infirmitatem suam robore discipline. Sit verecundia grauis, pudore venerabilis, doctrinis caelestibus erudita. Sit foecunda in sobole, sit probata & innocens, & ad beatorum requieatq; ad caelestia regna perueniat, vt vnā videant filios filiorum suorum vsq; in tertiam & quartam generationem, & ad optatā perueniant senectutem. Per Dominum. ALIA.

Quælum* omnipotēs Deus, instituta prouidentia tua pio amore comitare, vt quos legitima locietate conectis, longeva pace custodias. Per. ALIA.

Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, benedic adolescentes istos, & semina semen vite æternæ in mentibus eorum, vt quicquid pro utilitate sua didicerint, hoc facere cupiant per Iesum Christum recuperatorem hominum, filium tuum vni-

genitum, qui tecum & cum spiritu sancto viuunt & regnat.

Exaudi nos omnipotēs & misericors Deus, vt quod nostrum ministrat officio, tua benedictione potius impleatur. Per.

Epistola.

Fratres: Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? *Euangelium.*

Loquebatur Iesus cum discipulis suis in parabolis, dicens: Simile factum est regnum caelorum. Requirit in Dñica 21. Pentecost. *Secreta.*

Suscipe Dñe pro sacra connubij lege munus oblatum, & cuius largitor es opis, esto dispositio. Per. *In fractione.*

Hanc igitur oblationem famulorum tuorum, quæ tibi offerunt pro famula tua, illam quam perducere dignatus es ad statum mensuræ & ad diem nuptiarum, pro qua maiestati tuæ fundimus supplices preces, vt eam propitius cum viro suo copulare digneris, quæsumus Domine vt placet.

Post communionem.

Gratiæ tuæ, quæsumus Dñe, famulo tuo & famule tuæ legaliter copulatis tribue largitatem, vt mandata tua te miserante sectantes, consolationem presentis vitæ precipiant & futuræ. Per.

Ordo ad armadum ecclesie defensorē vel alium militem.

In primis benedicat episcopus vexillum eius hoc modo. Oremus.

Omnipotens sempiternus Deus, qui cunctorum benedictio & triumphum fortitudo, respice propitius ad preces humilitatis nostræ, & hoc vexillum quod bellico vsui est paratum, caelesti benedictione sanctifica, vt contra aduersarias & rebelles nationes sit validum, tuoque munimine circumseptum, sitq; inimicis Christiani populi terribile, atque in te confidentibus solidamentum, & certa fiducia victoria. Tu es enim Deus qui ceteris bella, & caelestis praesidij sperantibus in te praestas auxilium, per vicium filium tuum Dñm nostrum, qui tecum viuunt & regnat.

Post benedicat lanceam.

Domine Deus omnipotens, lux & vita fabricæ mundi, qui per manus Tubalcain ad vsus hominum fabricilia opera instituisti, respice propitius nostri deprecatione officij

ficij ad benedicendam hanc lanceam militaris instrumenti, qui à milite latus filij tui Dñi nostri Iesu Christi, pro nostra salute in cruce pendentes, permisisti lancea perforari, & per nomen eiusdem filij tui eam sic consecrare & benedicere digneris, ut is qui eam tulerit, des ei prosperum signum tuæ defensionis: sicut dedisti Gedeoni, Sauli, Dauid quoque regi, vt tuis semper sultus auxilijs, congaudeat & letetur in te in omnibus prosperitatibus suis. Per eundem Dñm. Deinde alliget vexillum lanceæ, & tenente eam milite adspargat eam episcopus aqua benedicta, & dicat:

OREMVS.

Inclina Dñe Iesu Saluator oim ac redemptor animarum, aures tuæ pietatis ad preces nostræ humilitatis, & per interuentum B. Michaelis archangeli tui omniumq; caelestium virtutum, presta huic viro auxilium dexteræ tuæ, & sicut benedixisti Abraham aduersum quinque reges triumphatam, atq; Dauid regem in tui nominis laude triumphales congressus exercentem, ita & hunc benedicere & sanctificare digneris contra hostilem rabie ob defensionem sanctæ ecclesie vexillum istud deferre cupientem, quatenus in nomine tuo fideles & defensores populi Dei illud sequentes, per virtutem S. crucis triumphum & victoriam se de hostibus adquisisse sentiant, qui cum Deo patre & spiritu sancto viuunt. *Post hac benedicat ensem eius hoc modo:*

OREMVS.

Exaudi quæsumus Dñe preces nostras, & hunc ensem quo hic famulus tuus se circumcingi desiderat, maiestatis tuæ dextera benedicere dignare, quatenus protectio atq; defensio possit esse ecclesiarum, viduarum, orphanorum, omniumque Deo seruientium, contra sequitiam aduersariorum, alijsq; insidiantibus sit paupor, terror & formido. Per.

Item Alia.

Benedic Dñe sancte, pater omnipotēs, p inuocatione sancti nominis tui, & p aduentum filij tui Dñi nostri Iesu Christi, atq; p donum spiritus paracliti hunc ensem: vt is qui hodierna die tua pietate eo pcingitur, visibiles inimicos coculcet, victo-

riaq; p oia potitus, semper maneat illatus. Per eundem.

Tunc benedicat militem. Oremus.

Famulum tuum, quæsumus Domine, pietatis tuæ custodia muniat, vt hunc ensem quem te inspirante suscipere desiderat, te adiuuante illatum custodiat. Per.

Deinde cingat eum episcopus, dicendo.

Accipe hunc gladium cum Dei benedictione tibi collatum, in quo p virtutem spiritus sancti resistere & eicere valeas omnes inimicos tuos, & cunctos sanctæ Dei ecclesie aduersarios, adiuuante Domino nostro Iesu Christo, Qui cum Deo.

Quo accincto, cantant clerici has antiphonas:

Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labijs tuis. Vers. Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Cum Gloria. Antiphon. Specie tua & pulchritudine tua intende prosperè, procede & regna. Cum psalmo, Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam, deducet te mirabiliter dextera sua. Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent. Cum Gloria & repetitione Antiphonæ, Specie tua.

Sequatur Oremus.

Omnipotens sempiternus Deus, qui famulum tuum N. eminenti mucrone circumcingi voluisti, Fac illum contra cuncta aduersantia ita caelestibus armari praesidijs, quo hic & in eum nullis temporibus bellorum turbetur, nec inimicorum hominum insidijs terreatur. Per.

Tunc benedicat scutum.

Domine Deus Saluator mundi, sine quo vana salus est hominis, intende deprecationem nostræ humilitatis, & super hoc scutum humani corporis tegumentum, infunde benedictionis tuæ donum, vt qui ipsum lateri suo applicuerit ob defensionem suam, scutum & tutelam te habeat contra inimicos animæ & corporis, vt in vitroq; vallatus & protectus, benedicat nomen gloriæ tuæ in omnibus suis operibus, & ad caelestia regna te ducente peruenire mereatur. Per.

Tunc

Tunc det ei episcopus.

Accipe scutum militiæ salutaris, ob-
staculum inimicis, in nomine patris, &
filij, & spiritus sancti: vt robore prote-
cti superni iuaminis, non timeas populi
millia te circumdantis. Per Christum.

Sequatur Oratio.

Domine Deus, qui conteris bella, &
adiutor & protector es omnium in te spe-
rantium, respice propitius inuocatiõem
nostram, & per merita sanctorum Mar-
tyrum tuorum & militũ Mauricij, Se-
bastiani, Georgij, præsta huic viro victo-
riam de hostibus suis, & salua eum tuo
gratuito munere, qui dignatus es homi-

nem redimere preciosissimo filij tui san-
guine, qui tecum viuit.

Deinde circumstantes dicant Antiph.

Scuto circumdabit te veritas DEI, non
timebis à timore nocturno. Cum psalm.
A sagitta volante in die, à negotio per-
ambulante in tenebris, ab incursu & de-
monio meridiano. Cadent à latere tuo
mille, & decem millia à dextris tuis, ad te
autem non appropinquant.

Sequatur, Oremus.

Conserua, quesumus Domine, famulũ
tuum ill. & ab omnibus aduersitati-
bus redde securum, vt in præ-
senti vita gaudeat &
futura. Per.

FINIS.

BEATI ISIDORI HI- SPALENSIS EPISCOPI, DE ECCLE- SIASTICIS OFFICIIS, LIBRI DVO.

DOMINO MEO ET
DEI SERVO FVLGENTIO EPI-
scopo, Isidorus episcopus.

Veris à me originem
officiorum, quorum
magisterio in ecclesijs
erudimur, vt quibus
sint inuenta authori-
bus, breuibus cogno-
scas indicijs. Itaque vt
voluisti, libellum de genere officiorum
ordinatum misi, ex scriptis vetustissim-
authorum, vt locus obtulit, commenta-
tum. In quo pleraque meo stylo elicui:
nonnulla verò ita vt apud ipsos erant, ad-
miscui, quo facilius lectio de singulis fi-
dei auctoritatem teneret. Si qua tamen
ex his displicuerint, erroribus meis para-
tior venia erit: quia non sunt referenda
ad culpæ meæ titulum, de quibus testifi-
catio adhibetur authorum.

Capita primi libri.

D e ecclesiã & vocabulo christiano- rum.	1.
De templis.	2.
De choris.	3.
De canticis.	4.
De psalmis.	5.
De Hymnis.	6.
De antiphonis.	7.
De responsoijs.	8.
De precibus.	9.
De lectionibus.	10.
De libris testamentorum.	11.
De scriptoribus sacrorum librorũ.	12.
De laudibus.	13.
De offertorijs.	14.
De Missa & orationibus.	15.
De symbolo Niceno.	16.
De benedictionibus in populo.	17.
De sacrificio.	18.
De tertie, sexte, & nonę horę officijs.	19.
De vespertinis.	20.
De completis.	21.
De vigilijs.	22.
De matutinis.	23.
De Dominica die.	24.
De natali Domini.	25.
De Epiphania.	26.

De palmarum die.	27.
De cena Domini.	28.
De pasceue.	29.
De sabbato Paschæ.	30.
De Pascha.	31.
De ascensione Domini.	32.
De Pentecoste.	33.
De festiuitatibus martyrum.	34.
De encenjs.	35.
De ieiunio quadragesimæ.	36.
De ieiunio Pentecostes.	37.
De ieiunio septimi mensis.	38.
De ieiunio Calendarum Nouembri- um.	39.
De ieiunio Calendarũ Ianuariarũ.	40.
De triduanij ieiunij consuetudine.	41.
De diuerforum dierum ac temporum ieiunij.	42.
De vario vsu ecclesiarum.	43.
De carniũ esu vel piscium.	44.

FINIS.

PROLOGVS.

EA quæ in officijs ecclesiasticis cele-
brantur, partim sanctorum scriptu-
rarum auctoritate, partim Apostolica
traditione, vel consuetudine vniuersalis
Ecclesiæ statuta reperiuntur. Quorum
quidam primordia reperentes, quibus
orta fuerint, vt prædiximus, authoribus
referamus.

LIBRI PRIMI CA- PVT PRIMVM.

*De Ecclesiã & vocabulo Christia-
norum.*

De ecclesiã & vocabulo christiano-
rum. Rimũ à Pe-
tro Apostolo
ecclesia in An-
tiochia est fũ-
data, ibique
primum no-
men Christi-
anorum per
eius est prædi-
cationem ex-
ortũ, sicut Actus Apostolorum testatur.
Vocantur autem Christiani deriuatio
vocabulo ex nomine Christi. Nam sicut
ex Iudæ nomine vocabulum traxerunt
A Iudei,

Iudæi, à quo in illa gente regia stirpis dignitas claruit, ita à Christo Christianæ genti nomen inhæsit. Cuius est in gentibus & in Iudæis prærogatiua dignitas potestatis. Ecclesia autem vocatur propria, propter quod oēs ad se vocet, & in vnum congreget. Catholica autem ideo dicitur, quia per vniuersum mundum est constituta: vel Catholica, quoniam vniuersalis in ea doctrina est ad instructionem hominum de visibilibus atque invisibilibus rebus cælestium ac terrestrium: vel propter quod hominum omne genus trahit ad se, ad pietatis subiectionem, tam principum, quam etiam principatum subiectorum & idiotarum: vel propterea generaliter, quod curat omnium peccata, quæ per corpus & animam perficiuntur.

De templis. Cap. 2.

Tabernaculum moyses legislator primum Domino condidit: Salomon deinde Templum, prudentiam petiturus, instituit: nostrorum post hæc temporum fides in toto mundo Christi atria consecrauit.

De choris. Cap. 3.

Choros idem moyses post transitum Rubri maris primum instituit, utroque sexuum distinctis classibus se ac sorore pœunte, canere dño, in choris carmine triumphale perdo cuit. Chorus ab imagine ductus est corone, & ex eo ita vocatus. Vnde & Ecclesiast. liber scribit stantem sacerdotem ante aram, & in circuitu eius coronam fratrum. Chorus enim proprie multitudo canentium est: quique apud Iudæos non minus quam decem constat canentibus, apud nos autem incerto numero à paucioribus plurimis' ve sine vilo discrimine constat.

De canticis. Cap. 4.

Canticum idem tunc moyses primus cinexit, quandò percussa Aegypto decem plagis, & Pharaone submerso cum populus per insueta maris itinera ad desertum gratulabundus egressus est, dicens: Cantemus Domino, gloriose enim honorificat' est. Deinde Debhora nõ ignobilis femina, in libro Iudicũ hoc ministerio functa reperit: Postea multos non solum viros, sed etiam feminas spiritu diuino cõpletas, Dei cecinisse mysteria. Canticum autem vox humana est: Psalterius verò, qui canitur ad psalterium.

De Psalmis. Cap. 5.

Psaltere vsum esse primum post moysen Dauid prophetã, in magno mysterio prodit Ecclesia. Hic enim à pueritia in hoc munus à Deo specialiter electus, & cãtorum princeps Psalmorumq; thesaurus esse promeruit. Cuius Psalterium idcirco cum melodia cãtularum suauium ab Ecclesia frequentatur, quòd facillius animi ad compunctionem flectantur. Primitiua autem Ecclesia ita psallebat, vt modico flexu vocis faceret psallentem resonare, ita vt pronuncianti vicinior esset quam canenti.

Propter carnales autem in Ecclesia, non propter spirituales, consuetudo est instituta canendi: vt qui à verbis non compunguntur, suauitate modulaminis moueantur. Sic nanque & beatissimus Augustinus in libris Confessionum suarum consuetudinem approbat canendi in ecclesia: vt per oblectamentum, inquit, aurium infirmus animus ad effectum pietatis exurgat. Nam in ipsis (ait) sanctis dictis religiosius & ardentius mouent animi nostri ad flammam pietatis, cum canatur, quam si non canetur. Omnes em affectus nostri, pro sonorum diuersitate vel nouitate, nescio, qua occulta familiaritate excitantur magis, cum suauis & artificiosa voce cantatur.

De Hymnis. Cap. 6.

Hymnos primum eudem Dauid prophetam cõdidisse ac cecinisse manifestum est, deinde & alios Prophetas. Postea quidẽ & tres pueri in fornace positi, conuocata omni creatura, creatori omnium Hymnum canentes dixerunt. Itaque & Hymnis & Psalmis canendis nõ solum Prophetarũ, sed etiam ipsius Domini & Apostolorum habemus exemplum, & præcepta de hac re vtilia ad mouendum piẽ animum, & inflammandum piã & diuinã dilectionis affectum. Sunt autem diuini hymni: sunt & ingenio humano compositi. Hilarius autem Gallus Episcopus Pictauiensis, eloquentia conspicuus, Hymnorum carmine floruit primus. Post quem Ambrosius Mediolanensis Episcopus, vir magnæ gloriæ in Christo, & in Ecclesia clarissim' doctor, copiosus in huiusmodi carmine clarissime cognoscitur, atque inde hymni ex eius nomine Ambrosiani vocantur, quia eius tempore primum in Ecclesia Mediolanensi celebrari cõeperunt: cuius celebratis deuotio dehinc per totius Occidentis Ecclesias obseruatur. Carmina autem

autem quæcunque in laudem Dei dicuntur, Hymni vocantur.

De Antiphonis. Cap. 7.

Antiphonas Græci primum composituerunt, duobus choris alternatim cõcinentibus quasi duo Seraphim; duo quoque testameta inuicẽ sibi clamantia. Apud Latinos autem primus idem beatissimus Ambrosius antiphonas constituit, Græcorum exemplũ imitatus: Ex hinc in cunctis Occiduis regionibus earum vsum increbuit.

De responsorijs. Cap. 8.

Responsorija ab Italis longo antè tempore sunt repta: & vocata hoc nomine, quòd vno canente, chorus consono respondet. Antè autem id solus quisque agebat, nunc vsum interdum, interdum duo vel tres cõmuniter canunt, choro in plurimis respondente.

De Precibus. Cap. 9.

Precibus Dominum deprecari Christus nobis & composuit, & constituit. Cum ergò quærerent Apostoli dominum supplicare, & nescirent quomodo deprecarentur, dixerunt Christo: Domine, docene nos orare: id est, cõpone nobis preces. Statim dominus de libro iuris cælestis docuit quomodo orarent, & quomodo à Domino impetrarent. Ex hoc perducta est consuetudo Ecclesie, Dominum precibus exposcere contra ægritudines animæ: & vti precibus instar earũ quas cõstituit Christus, quasq; primum Græci cõeperunt componere, quibus domino supplicaretur.

De Lectionibus. Cap. 10.

Lectiones pronuciare, antiquæ institutionis esse, Iudæorum traditio docet. Nam & ipsi legitimis præfinitisq; diebus, ex lege & Prophetis lectione in Synagogis vuntur, & hoc de veteri patrum institutione seruantes. Est autem lectio non parua audientium edificatio. Vnde oportet vt quandò psallitur, psallatur ab omnibus: cum oratur, ore tur ab omnibus: cum lectio legitur, factò silentio, æquẽ audiatur à cunctis. Nam & si tunc superueniat quisque, cũ lectio celebratur, adoret tantum Deum, & præsignata fronte aurẽ sollicitè accommodet. Pater tempus orandi cum omnes orant: pater, cum voluerit orare priuatim, obtentu orationis, nõ perdidit lectionem, quia non semper eam quilibet paratam potest habere: cum orandi potestas in

promptu sit. Nec putes paruum nasci vtilitatem ex lectionis auditu. Siquidẽ oratio ipsa fit pinguis; dum mens recetilectione saginata, per diuinarum rerũ, quas nuper audiuit, imagines currit. Nã & Maria soror Marthæ, quæ sedens ad pedes Iesu, sorore neglecta, verbũ intentionis audiebat, bonã partem sibi elegisse Domini voce firmatur. Ideo & diaconus clara voce silẽtium admonet, vt siue dum psallitur, siue dum lectio pronuciatur, ab omnibus vnitas conseruetur, vt quod omnib' prædicatur, æqualiter ab omnibus audiatur.

De libris testamentorũ. Cap. 11.

Pronunciantur autem lectiones in Christi Ecclesijs de Scripturis sanctis. Constat autem eadem sancta scriptura ex veteri lege & noua. Vetus lex illa est, quæ data est primũ Iudæis p Moysen & pphetas, quæ dicitur vetus testamentum. Testamentum autem dicitur, quia idoneis testibus utiq; à prophetis scriptum est atq; signatum. Noua verò lex Euangelium est, quod dicitur nouũ testamentum, quod per ipsum filium dei Christũ & per suos apostolos dedit. Illa lex vetus velut radix est: hæc noua velut fructus ex radice. Ex lege enim veniunt ad euangelium: siquidem Christus, qui hinc manifestatus est, antè in lege prædictus est, immò ipse locutus in prophetis, sicut scriptũ est, Qui loquebar, ecce adsum: legem, quidẽ præmittens velut infantibus pãdagogũ, euangelium verò perfectum vitæ magisterium iam aultis omnibus præstans. Ideo & in illa operatibus bona terræ promittebatur: hic verò sub gratia ex fide viuentibus regnum cæleste tribuitur Euangelium autem dicitur bonum nuncium: & reuera bonum nuncium, vt qui susceperint, filij Dei videntur.

De scriptoribus sacrorum librorum. Cap. 12.

Hi sunt autem libri veteris testameti, quos ob amorẽ doctrinæ & pietatis legendos recipendosq; ecclesiarũ principes tradiderunt. Primi nanque legis, id est, moysis libri, quinque sunt, Genesius, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Hos sequuntur historici libri sedecim: Iesu Naue scilicet & Iudicum libri singuli, siue Ruth. Regum etiam libri quatuor, Paralipomenon duo, Esdræ duo, Tobia quoque, & Hester, & Iudith

Iudith singuli, & duo Machabæorū. Sup hos prophetici libri sedecim sunt. Esaias, Hieremias, Ezechiel & Daniel, libri singuli: xii. quoque prophetarum libri singuli: & hæc quidem prophetica sunt. Post hæc versusum octo libri habentur, qui diuerso apud Hebræos metro scribuntur, id est, Iob liber, & liber Psalmorum, & Prouerbiorum, Ecclesiastes, & Canticum canticorum. Liber Sapientie & Ecclesiasticus, Lamentationesque Hieremias. Sicque complentur libri veteris testamenti xlv. Noui autem testamenti primum quatuor Euangelia sunt, Matthei, Marci, Lucæ, Iohannis: Hos quatuordecim Pauli Apostoli Epistolæ sequuntur. Quibus etiam subiunctæ sunt septem catholica epistolæ, Iacobi, Petri, Iohannis & Iudæ. Actus quoque duodecim Apostolorum, quorum omnium signaculum est Apocalypsis Iohannis, quod est, reuelatio Iesu Christi, qui oēs libros & tempore concludit & ordine. Hi sunt libri Canonici septuaginta duo. Et ob hoc Moyses septuaginta duo elegit presbyteros, qui prophetarent: ob hoc & Iesus Dominus noster lxxij. discipulos mandauit prædicare: & quoniam lxxij. linguæ in hoc mundo erant diffusæ, congruè prouidit spiritus sanctus, ut tot libri essent, quot & nationes, quibus populi & gentes ad percipiendam fidei gratiam edificarentur. Veteris autem testamenti scriptores secundum traditionem Hebræorum habentur: Primus Moyses scripsit Pêtauchum, Iesus Naue edidit librum suum. Iudicum autem & Ruth & Samuelis primam partem scripsit Samuel: sequentia Samuelis vsque ad calcem scripsit Dauid. Malachim totum edidit Hieremias: nam antea sparsus erat p singulorum regum historias. Iob librum Hebræi scripsisse Moisen putant, alij vnum ex Prophetis. Psalterium verò scripserunt decem propheta, id est, Moyses, Dauid, Salomon, Asaph, Eman, Ethan, Idithun, & filij Choreid est, Asir, elana, eliasaph, Abiathar. Sūt & qui Ezdrâ & Aggæū & Zachariâ scripsisse dicūt. Salomō scripsit Prouerbia & Ecclesiastē, & Cantica canticorū. Esaias scripsit librū suū, Hieremias scripsit librū suum, cum lamentationibus suis. Viri Synagogæ sapientes scripserunt Hezechielē, Duodecim prophetas, Danielem, Paralipomenon & nester. Esdras scripsit librum suum. Omnes autem hos libros idem Ezdras propheta,

post incēsam legem à Chaldæis, dum Iudæi regressi fuissent in Hierusalem, afflatus spiritu sancto reparauit, cunctaque prophetarum volumina, quæ fuerant à gentibus corrupta, correxit: totumque vetus Testamentū in vigintiduo libros constituit, ut tot libri essent in lege, quot & literæ habentur. Primam post Ezdras editionem de Hebræo in Græcum lxx. interpretes ediderunt, sub Ptolemæo Aegyptiorum rege, successore Alexandri, qui in legēdo stūdiosus fuit, omniumque gentium libros cōgregauit. Iste enim ab Eleazaro, qui erat princeps sacerdotum, multa dona mittens ad templum, petijt, ut senes de duodecim tribubus Israel trāsmitteretur, qui interpretarentur omnes libros. Et ut fidem interpretationis aduerteret, singulis eorum qui fuerant destinati, singulas cellulas dedit, & assignas omnibus omnes scripturas, in suis interpretari. Cumque lxx. istius rei negocium adimplerent, omnium simul interpretationes, quas per diuersa segregati, nullo ad nullum propinquante fecerunt, congregauit in vnum. Atque ita omnes libri interpretati per spiritum sanctum in uētī sunt, ut non solum intellectu, verum etiam in sermonibus consonantes inuenirentur. Hæc fuit prima interpretatio vera ac diuina, hos libros meditari omnium gentium Ecclesiæ primū cœperunt, eosque de Græco in Latinum interpretantes primi ecclesiarum prouiores tradiderunt. Post hæc secundam editionem Aquila, tertiam & quartam theodotio & Symmachus ediderunt, ambo Iudæi profelyti. Quintam verò & sextam editionem Origenes reperit, & cum cæteris supradictis editionibus comparauit. Hi sunt itaque tantum, qui scripturas sacras de Hebræo in Græcum uerterūt, qui que etiam numerantur. Nam Latinorum interpretum, qui de Græco in nostro eloquio transtulerunt, ut mriminē sanctus augustinus, in finitus numerus est. Si cui enim, inquit, primis fidei temporibus ad manus venit codex Græcus, atque aliquantulum sibi uiriusque; lingue peritiam sensit, ausus est statim interpretari, atque inde accidit, tam innumerabiles apud Latinos extitisse interpretes. De Hebræo autem in Latinū eloquiū tantummodo Hieronymus presbyter sacras scripturas conuertit, cuius editione generaliter oēs Ecclesiæ vsque; quaque utunt, p eo quod ueracior sit in sententijs, & clarior in verbis, Li-

Vide. Itinum id gētes, lxx. Augu. de ciuit. Di. li. 18. ca. 49. Et de do. Christi. lib. 2. cap. 15.

z. de do. Christi. cu.

Librū Sapientie Salomō scripsisse probatur testimonijs illis quibus ibi legitur. Tu me (inquit) elegisti regem in populo tuo, & dixisti edificare templum nomini sancto tuo, & in ciuitate habitationis tuæ. Hoc opus Hebræi, ut quidam sapientium meminit, inter canonicas scripturas recipiebant. Sed postquam comprehendentes Christum interfecerunt, memorantes in eodem libro tam euidētissima de Christo testimonia, quibus dicitur, Dixerunt inter se impij, cōprehendamus iustum, quoniam inūtilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & promittit scientiam dei se habere, & filij dei se nominat. Et infra: Si uerū est filius dei, suscipiet illum, & liberabit de manu contrariorum. Ac deinde, ut sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam ipsius, morte turpissima condemnemus eum: Collatione facta, nō nostri eis pro tam aperto sacrilegio derogaret, à Prophetis voluminibus reciderunt, legēdumque suis prohibuerunt. Librum autem Ecclesiasticum composuit Iesus filij Sirach Hierosolymita, nepos Iesu sacerdotis, de quo meminit Zacharias: qui liber apud Latinos propter eloquij similitudinē, Salomonis titulo prænotatur. Præterea Iudith & Tobiam siue Machabæorū libros, qui auctores scripserint, minimè constat. In Nouo autem testamento quatuor libros Euangeliorum, quatuor Euāgelistæ singulos scripserūt, quoru solus Mattheus Hebræo scripsisse perhibetur eloquio, cæteri Græco. Paulus Apostolus suas scripsit epistolæ, ex quibus nouē Ecclesijs scripsit, reliquas discipulis suis misit, Timotheo, Tito, & Philemoni. Ad Hebræos autem epistola plerisque Latinis eius esse, incerta est, propter dissonantiā sermonis. eademque; alij Barnabam conscripsisse, alij à Clemente scriptā fuisse suspicantur. Petrus scripsit duas nominis sui epistolæ, quæ catholica nominantur: quarum secundā à quibusdam eius esse non creditur, propter styli sermonisque distantiā. Iacobus suā scripsit epistolam, quæ & ipsa à nōnullis eius esse negatur: sed sub nomine eius ab alio dictata existimatur. Iohannes epistolæ tres edidit: quarum tantum prima à quibusdam eius esse asseritur: reliquæ duę Iohannis scripturas presbyteri existimatur: cuius iuxta Hieronymi sententiā, alterum sepulcrū apud Ephesum demonstratur. Iudas suam edi-

dit epistolam. Actus Apostolorum Lucas composuit, sicut audiuit vel vidit. Apocalypsin Iohannes Euangelista scripsit, eodem tempore quo ob Euangelij prædicationem, in insulam Patmos traditur relegat. Hi sunt scriptores sacrorum librorum, diuina inspiratione loquentes, atque ad eruditionem nostram præcepta cælestia dispensantes, Author autem earundem scripturarum spiritus sanctus esse creditur. Ipse enim est qui per prophetas suos scribenda dictauit. Iam tibi post psalmorū originem atque hymnorum, post sanctorū etiam librorum numerum postulata sequentia prænotabo.

De laudibus. Cap. 13.

Laudes, hoc est, Alleluia canere, antiquum est Hebræorum. Cuius expositio duorum uerborū interpretatione vel compositione consistit, hoc est, laus dei. De cuius mysterio Iohannes in Apocalypsi refert spiritu reuelate, uisidisse se aut audisse uocē cælestis exercitus angelorū tanquam uocem aquarū multarum, & tanquam uocem ualidorum tonitruorum dicentium Alleluia. Ex quo nullus debet ambigere, cum hoc laudis mysterium digna fide & deuotione celebretur, angelis esse coniunctum. Alleluia autem, sicut & Amen, de Hebræa in aliam linguam nequaquam transferuntur: nō quia interpretari minimè queat, sed, sicut aiunt doctores, seruatur in eis antiquitas propter sanctiorem auctoritatem. In Africanis autē regionibus nō omni tēpore, sed tantum Dominicis diebus & quinquaginta post omniū resurrectionem Alleluia cantatur, pro significatione futuræ resurrectionis & lætitię. Verum apud nos secundum antiquā Hispaniarum traditionem, præter dies ieiuniorum vel quadragesimę, omni tēpore canitur Alleluia. Scriptū est enim, Semper laus eius in ore meo. Quod uerò post consummatam psalmorum, siue lectionum prædicationem Alleluia in fine cantatur, hoc in spem futuri facit ecclesię, significans post annunciationem regni cælorū, quæ in hac uita per uirūque; testamentum mundo predicatur, actionem nostram non esse futuram, nisi in laude Dei. Sic enim scriptum est, Beati qui habitāt in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Hinc est, quod & liber Psalmorum in laude con-

Pc. 1. 83.

cluditur, vt eadem post finē seculi laus æterna monstratur.

De offertorijs. Cap. 14.

Offertoria, q̄ in sacrificiorū honore canuntur, Ecclesiasticus liber indicium est, veteres cātare solitos, quando victimæ immolabantur. Sic em̄, Porrexit, inquit, sacerdos manū suam in libationem, & libauit de sanguine vuar, & fudit in fundamento altaris odorem diuiniū excello principi. Tunc exclamauerunt filij Aaron in tubis ductilibus, & sonuerunt, & auditam fecerunt vocem magnam in memoriam corā Domino, Non aliter & nunc in sono tubæ, id est, vocis, prædicatione cantūs accendimur, simulque corde & opere laudes Domini declamantes, iubilamus in altū, in illo scilicet vero sacrificio, cuius sanguine saluatus est mundus.

De Missa & orationibus. Cap. 15.

Ordo autem Missæ vel orationum, quibus oblata Deo sacrificia consecrantur, primū à sancto Petro est institutus, cui⁹ celebrationē vno eodemq; modo vniuersus peragit orbis. Prima earundem, oratio admonitiōis est erga populum, vt excitentur ad exorandum Deum. Secunda inuocatiōis ad Deum est, vt clementer suscipiat preces fidelīū, oblationemque eorū. Tertia autem effunditur pro offerētibus siue pro defunctis fidelibus, vt per idem sacrificium veniā consequantur. Quarta post hæc infertur pro osculo pacis, vt charitate omnes reconciliari inuicem, digni Sacramēto corporis & sanguinis Christi conficiantur, quia non recipit dissensionem cuiusquā Christi indiuisibile corpus. Quinta infertur illatio in sanctificatione oblationis, in qua etiā ad Dei laudē terrestrium creatura, virtutumq; celestium vniuersitas prouocatur, & Osanna in excelsis cantatur, quod Saluatorē de genere Dauid nascente, salus mundo vsque ad excelsa peruenierit. Porro sexta exhinc succedit confirmatio Sacramenti, vt oblatio quæ Deo offertur, sanctificata per Spiritum sanctum, corporis & sanguinis confirmetur. Harum vltima est oratio, quam Dominus noster orare discipulos suos instituit, dicens: Pater noster qui es in caelis. In qua oratione, vt patres scripserunt, septem petitiones continentur, sed in tribus primis æterna poscuntur, in sequētibus quatuor temporalia, quæ

tamen propter æterna adipiscenda petuntur. Nam cum dicimus, Sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in celo & in terra: Hic quidem ista tria inchoantur: sed in illa vita sperantur, vbi Dei sanctificatio & voluntas & regnum in sanctis suis immortaliter permanebit. Iam verò panis quotidianus, qui vel animæ vel carni tribuitur, hic exposcit: hic etiā post subsidium cibi, venia ad exemplū fraternæ indulgentiæ postulatur: hic nē in peccati tētationem incidamus, exposcimus: hic post omnia vt à malis liberemur, dei auxiliū imploramus: illi autē istorum nihil est. Hanc itaque orationem Saluator noster docuit, in qua & spes continetur fidelīū & confessio peccatorum, de qua Propheta prædicens ait: Et erit, omnis qui quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Hæ sunt itaque septem sacrificij orationes, commēdatæ Apostolica Euangelicæque doctrina, cuius numeri ratio instituta videtur, vel propter septenariam sanctæ ecclesiæ vniuersitatem, vel propter septiformem gratiæ spiritum, cuius dono ea quæ offeruntur, sanctificantur.

De Symbolo Niceno. Cap. 16.

Symbolum autem, quod tempore sacrificij populo prædicatur, trectorum decem & octo sanctorum patrū collatiōe apud Synodum Nicenam est editum. Cuius veræ fidei regula tantis doctrinæ mysterijs præcellit, vt de omni parte fidei loquatur, nulla que penē sit hæresis cui per singula verba vel sententiās nō respondeat. Omnes enim errorum impietates, perfidiaque blasphemias calcat, & ob hoc vniuersis ecclesijs pari confessione à populo proclamatur.

De benedictionibus in populo.

Cap. 17.

Benedictionem dari à sacerdotibus populo, antiqua per Moysen benedictio p̄dit & comprobatur, qua benedicere populos sub sacramēto trinæ inuocatiōis iubet. Ait enim ad Moysen Dominus: Sic benedices populū meum, & ego benedicam illos: Benedicat te Dominus & custodiat te, ostendatque faciē suā tibi, & miseretur tui. Conuertat nomen vultum suum ad te, & det tibi pacem, Amen.

De sacrificio. Cap. 18.

Sacri-

Sacrificium autem quod à Christianis Deo offertur, primū Christus Dominus noster & Magister instituit, quando commēdauit Apostolis corpus & sanguinem suum, priusquam tradere-
 Matt. 26. rit, sicut legitur in Euangelio: Accepit (inquit) Iesus panem & calicem, & benedicens dedit eis. Quod quidē sacramentum Melchisedech rex Salem figuraliter in typum corporis & sanguinis Christi primus obtulit, primusque mysteriū tāti sacrificij imaginariē idē expressit, præferens similitudinem Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi sacerdotis æterni, ad quem dicitur: Tu es in æternum sacerdos secundum ordinē Melchisedech. Hoc ergo sacrificiū Christianis celebrare præceptum est, relictis ac finitis Iudæis victimis, quæ in seruitute veteris populi celebrari imperatæ sunt. Hoc itaque fit à nobis, quod pro nobis ipse Dominus fecit, quod non manē, sed post cœnam in vesperum obtulit. Sic enim Christum oportebat id implere circa vesperā diei, vt Dominus hora ipsa sacrificij ostenderet vesperam mundi.

Proindē autem non communicauerūt ieiuni Apostoli, quia necesse erat, vt Pascha illud Typicum antea impleteretur, & denud ad verum Paschæ sacramentum transiret. Hoc enim in mysterio tūc factum est, quod primū discipuli corpus & sanguinem Domini non acceperunt ieiunij: Ab vniuersa autem ecclesia nunc à ieiunio semper accipitur. Sic enim placuit spiritui sancto per Apostolos, vt in honore tanti sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, q̄ ceteri cibi, & ideo per vniuersum orbē mos iste seruatur. Panis enim quem frangimus, corp⁹ Christi est, qui dicit, Ego sum panis viuus, &c. Vinum autem sanguis eius est. & hoc est quod scriptū est: Ego sum vitis vera. Sed panis quia confirmatur corpus, ideo corpus Christi nūcupatur: vinum autem quia sanguinem operatur in carne, ideo ad sanguinem Christi refertur. Hæc autē duo sunt visibilia: sanctificata tamen per spiritum sanctum, in sacramentum diuini corporis transeūt. Proindē autem vt sanctissimus Cyprianus ait, calix Dominicus vino aqua mixtus offert, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi. Quando autem in calice vino aqua miscet, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei in quem ereditur,

copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini, sic miscetur in calice Domini, vt commixtio illa ab inuicem nō possit separari, sicut nec ecclesia potest à Christo. Sic autem in sacrificiō calice Domini offerri sola aqua nō potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine populo: si autē aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quando autē miscet vtrunq; & adunatione confusa sibi inuicem copulantur, tunc spirituale sacramentum & celeste perficitur. Sic verò calix Domini nostri Iesu Christi non potest esse aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrunq; sibi miscatur, quomodo nec corp⁹ Domini potest esse similia sola, aut aqua sola, nisi vtrunque adunatum fuerit & copulatum, & panis vnius compage solidatum. Quo & ipso sacramēto populus noster ostenditur adunatus, vt quemadmodum grana multa in vnum collecta, & commolita & commixta, vnum panem faciunt, sic in Christo, qui est panis celestis, vniū sci-
 1. Cor. 10. amus esse corpus, cui coniunctus sit noster numerus & adunatus. Dicunt aliqui, nisi aliquo intercedente peccato, eucharistiam quotidie accipiendam: huc enim panem dari, iubete Domino, quotidie nobis postulamus, dicentes: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: quod quidem bene dicunt, si hoc cū religione & deuotione & humilitate suscipiunt, nē fidēdo de iustitia, superba præsumptione id faciant. Ceterum si talia sunt peccata, quæ quasi mortuum remoueant ab altario, prius agenda pœnitentia est, ac sic deindē hoc salutiferum medicamentum suscipiendum. Qui enim
 1. Cor. 11. mādauerit in dignē, iudicium sibi māducat & bibit. Hoc est enim indignē accipere, si eo tempore quis accipiat, quo debet agere pœnitentiam. Ceterum si tanta non sunt peccata, vt excommunicandus quisque iudicetur, non se debet à medicina Domini corporis separare, nē, dum fortē diū abstentus prohibetur, à Christi corpore separatur. manifestum est viuere eos, qui corpus eius attingūt: Vndē timendum est, nē, dum diū quisq; separatur à Christi corpore, alienus permaneat à salute, ipso dicente: Nisi mādaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam in vobis. Qui enim peccare iā quieuit, communicare nō desinat. Coniugatis

Eccles. 10.

Matt. 26.

Nic. 109.

Iohel. 4.

1. Cor. 10.

Ioan. 6.

Ibidē 15.

Num. 6.

Cyprian. lib. 2. epist. 3.

Ioan. 6.

is autem abstinendum est à coitu, plurimisque diebus orationi vacare, & sic deinde ad Christi corpus accedere. Regem autem liberos regnorum, & inueniunt sacerdotem Abimelech de panibus propositionis noluisse prius dare Dauid & pueris eius, nisi ante eos interrogaret, vtrum mundi essent pueri à mulieribus, non utique ab alienis, sed à proprijs coniugibus: & nisi eos audisset ab heri & nudius tertius vacasse ab opere coniugali, nunquam panes, quos prius negauerat, concessisset. Quatum interest inter propositionis panis & corpus Christi? quæ differentia inter corpus & vmbra? inter imaginem & veritatem? inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exemplaria figurabantur? Quapropter eligendi sunt aliqui dies, quibus prius homo continentius uiuat, quò ad tantum Sacramentum dignus accedere possit.

Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre vel pro eis orare, quia per totum hoc orbem custoditur, credimus quòd ab ipsis Apostolis traditum sit. Hoc enim ubique Catholica tenet Ecclesia, quæ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus vel elemosynâ faceret, vel Deo sacrificium offerret. Nam & cum Dominus dicit, Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro: demonstrat, quibusdam illis dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergò in quodam loco à sancto Augustino dictum est, defunctorum animas sine dubio pietate suorum uiuentium releuari, cum pro illis sacrificium offertur, vel elemosynâ fiunt: si tamen aliquod sibi quisque meritum præparauit, dum adhuc in corpore uiuere, pro quo ista profunt, quæcumque pro illo fiunt. Nam non omnibus profunt. Et quare non omnibus profunt? nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore? Nam pro valde bonis gratiarum actiones sunt: pro non valde malis, propitiationes sunt: pro valde malis, etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque consolationes uiuorum sunt. Quibus autem profunt, aut ad hoc profunt, ut sit plena remissio peccatorum: aut certe, ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.

De tertia, sexta & nona hora officijs. Cap. 19.

Enchir. c. 110. de Ciuitate dei. li. 21. cap. 24. Et de cura pro mortuis.

Horam tertiam, sextam & nonam Daniel & tres pueri supplicationibus deuouerunt, scilicet ut ab ortu diei in tempus precatiois tres horæ porrecte, Trinitatis nobis reuerentiam declararent, pariterque à tertia ad sextam, atque inde ad nonam, per paria lucis intervalla, raris dimensionibus terminata, Trinitas ter die rogata coleretur. Illud etiam occurrit ad probationem venerabilis Trinitatis, quòd Spiritus sanctus hora tertia, hoc est, suo loco & numero & tempore, descendit ad terras, impleturus gratiam, quam Christus permisit. Nam & sexta hora Christus passus, in nona patibuli cruciamenta porrexit. Tali enim sacramento, legitimis ad precem temporibus, per ternas horas, trinitatis perfectio aut laudatur celebritatibus, aut precibus impletur. Licet & computetur diurna celebritas per quaternarium usque in uespertinum officium, hoc est, quater ternis significatur, quia mundus quadrisariè diuisus, in trinitate saluatur. Siquidem & in nocte stationes, & uigiliae militares in quatuor partes diuisæ, ternis horarum spatijs fecernuntur, ut & in ipsis nocturnis mundialibusque officijs Trinitatis mysterium ueneretur.

De uespertinis. Cap. 20.

Vespertinum diurni finis officium, diurnæ & alternæ lucis occasus est, cuius ex veteri testamento solennis est celebratio. Denique hoc tempore ueterum sacrificia offerri, adolerique altario aromata & thura mos erat. Testis est hymnicus ille regio ac sacerdotali functus officio, dicens: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo Domine, eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum. In nouo quoque testamento, eo tempore Dominus & Saluator noster cœnantibus Apostolis mysterium sui corporis & sanguinis in initio tradidit, ut tempus ipsum sacrificij, uesperum ostenderet seculi. Proinde in honorem ac memoriam tantorum sacramentorum, his temporibus nos adesse decet Dei conspectibus, & personare in eius cultibus, orationum nostrarum illi sacrificium offerentes, atque in eius laudibus pariter exultantes. Vesperum autem nominatur à sidere quod uesper uocatur, & decidet sole exoritur. De quo propheta ait, Et Iob, uesperum super filios hominum producere facit.

De

Dan. 6. Psal. 131. Psal. 75. Esai. 26. Psal. 118. Exo. 12. Psal. 140. Luc. 12. Matt. 24. Luc. 6. Act. 16.

De completis. Cap. 21.

De completis autem celebrandis, id etiam in patrum inuenimus exemplis, Dauid propheta dicens: Si ascendero in lectum strati mei, si dederò somnum oculis meis, & palpebris meis dormitatio: ne aut requiem temporibus meis donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Quis non stupeat tantam in Dei amore animi deuotionem, ut somnum sibi, sine quo utique corpora humana deficiunt, penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricandum, in pectore suo rex & propheta reperiret? Quæ res nos debet fortiter admonere, ut si ipsi locus Domini uoluerimus esse, & tabernaculum eius ac templum cupimus haberi, in quantum possumus, exempla sanctorum imitemur, ne de nobis dicatur quòd legitur: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarum in manibus suis.

De uigilijs. Cap. 22.

Antiqua est uigiliarum deuotio, familiarè bonum omnibus sanctis. Esaias propheta denique exclamat ad Dominum, dicens: De nocte uigilat spiritus meus ad te Deus, quia lux præcepta tua sunt super terram. Item Dauid & regio & propheticus sanctificatus unguento, ita canit: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Hoc namque tempore uastator angelus transiens, primogenita Aegyptiorum percussit. Unde & nos uigilare oportet, ne periculo Aegyptiorum admisceamur. Ipsidem etiam horis se uenturum esse, in Euangelio Saluator adstruit. Unde & ad uigilandum auditores suos exultans, dicit: Beati serui illi, quos, cum uenerit, Dominus inuenit uigilantes. Et si uespertina hora (inquit) uenerit, & si media nocte, & si galli cantu, & inuenierit eos uigilantes, beati sunt. Itaque & vos estote parati, quia nescitis qua hora filij hominis uenturus est.

Siquidem nec uerbis solum docuit uigilias, sed etiam confirmauit exemplo: namque testat Euagelius, quia erat Iesus pnoctans in oratione dei. Paulus quoque & Silas in custodia publica circa medium noctis orantes, hymnum (audientibus cunctis) uincti dixisse memorantur, ubi terræ motu repente factò, & concussis carceris fundamentis, & ianua spontè aperta, & omnium uincula sunt soluta. Unde

oportet his horis psallendi orandi que frequentiam nos in sanctis habere officijs, finemque nostrum, uel si aduenerit sub tali actu, expectare securius. Est autem quoddam genus hereticorum, superfluas existimantium sacras uigilias, & spiritali operi infructuosas, dicentes: Iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, sicut diem ad laborem. Qui heretici Græco sermone nyctages, hoc est, somniculosi uocantur.

De matutinis. Cap. 23.

De matutinarum antiquitate & auctoritate testis est idem Dauid propheta, dicens: In matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus. Et alibi: Prouenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua. Cassianus autem dicit, Matutine solennitatis officium nouo adhuc tempore institutum, primitus in Bethlehém monasterio, ubi Dominus noster Iesus Christus pro redemptione humanæ salutis ex uirgine nasci dignatus est, sicque ex illo per uersum mundum eiusdem celebrationis inualuit consuetudo. Diluculo autem proinde oratur, ut resurrectio Christi celebretur. Matutina enim luce radiante, Dominus & Saluator ab inferis resurrexit, quòd cepit oriri fidelibus lux, quæ moriente Christo occiderat peccatoribus: Siquidem & eodem tempore cunctis spes futuræ resurrectionis creditur, cum iusti & omnes ab hac temporalis morte, quasi à sopore somni resurgentes euigilabunt.

De Dominica die. Cap. 24.

Dominicam diem Apostoli ideo religiofa solennitate sanxerunt, quia in eo Redemptor noster à mortuis resurrexit. Quicquid ideo Dominicæ appellatur, ut in eo à terrenis operibus, uel à mundi illecebris abstinentes, tantum diuinis cultibus seruiamus, dantes scilicet diei huic honorem & reuerentiam, propter spem resurrectionis nostre, quam habuimus in illa. Nam sicut ipse Dominus Iesus Christus & Saluator noster tertia die resurrexit à mortuis, ita & nos resurrecturos in nouissimo seculo speramus. Unde etiam in Dominico die stantes oramus, quod est signum futuræ resurrectionis. Hoc agit uniuersa ecclesia, quæ in peregrinatione mortalitatis inuenta est, expectans in fine seculi quod in Domini nostri Iesu Christi corpore præmonstratum est, qui est primogenitus à mortuis. Sabbatum autem

* nyctages. 20ctas.

Psal. 62. Psal. 118.

Luc. 2.

B autem

autem priori populo in ocio corporaliter celebratum legimus, ut figura esset in requiem. Vnde & sabbatum requies interpretatur. Dies tamen Dominicus non Iudais, sed Christianis per resurrectione Domini declaratus est; & ex illa coepit habere festiuitatem suam. Ipse est enim dies primus, qui post septimum reperitur octaua: vnde & in Ecclesia ad duorum testamentorum significationem dicitur: Illi septem, & illi octo. Primum enim solum celebratum sabbatum traditum est, quod erat antea requies mortuorum. Resurrectio autem nullius erat usque ad Christum Dominum, qui resurgens a mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Iam postquam facta est talis resurrectio in corpore Domini, ut praeret in capite Ecclesiae, quod corpus Ecclesiae speraret in finem, dies Dominicus, id est, octaua, qui & primus, in festiuitate successit. Apparet autem, hunc diem etiam in sanctis scripturis esse solennem: ipse est enim primus dies seculi, in ipso formata sunt elementa mundi, in ipso creati sunt angeli, in ipso quoque a mortuis resurrexit Christus, in ipso de caelis super Apostolos spiritus sanctus descendit, manna eodem die in eremo primum de caelo datum est. Sic enim dicit Dominus: Sex diebus colligetes manna, in die autem sexto duplum colligetes. Sexta enim dies est parasceue, quae ante sabbatum ponitur. Sabbatum autem septimus dies est, quae sequitur Dominicus, in quo manna primum de caelo venit. Vnde intelligant Iudaei, iam tunc prelatam esse Iudaico sabbato Dominicam nostram. Iam tunc indicatum, quod in sabbato ipsorum gratia de caelo ad eos nulla descenderit, sed in sancta Dominica, in qua primum Dominus eam pluit.

De natali Domini. Cap. 25.

Natalis Domini dies ea de causa a patribus votum solennitatis institutus est, quia in eo Christus pro redemptione mundi nasci corporaliter voluit, pro diebus ex virginis utero, qui erat in patris imperio. Cuius susceptae incarnationis causa haec fuit: Postquam enim invidia diaboli parus ille primus speculatus inani cecidit, confestim exul & perditus, in omni genere suo radicem malitiae suae & peccati transduxit, crescebatque in malum vehementius omne genus mortalium, diffusis ubique sceleribus, & quod

est nequius omnium, cultibus idolorum. Volens ergo Deus terminare peccatum, consuluit verbo, lege & prophetis, signis, plagis, prodigijs. Sed dum nec sic quidem errores suos admonitus agnosceret mundus, misit Deus filium suum, ut carne indueretur, & hominibus appareret, & peccatores sanaret. Qui idem in homine venit, quia per seipsum ab hominibus cognosci non potuit. Ut autem videretur, Verbum caro factum est, assumendo carnem, non mutatum in carne. Assumpsit enim humanitatem, non amisit diuinitatem. Ita idem Deus & idem homo, in natura dei equalis patri, in natura hominis factus est mortalis in nobis, pro nobis, de nobis, manens quod erat, suscipiens quod non erat, ut liberaret quod fecerat. Haec est ergo Dominice natiuitatis magna solennitas, haec est diei huius noua & gloriosa festiuitas, aduentus Dei factus ad homines. Itaque dies iste pro eo quod in eo natus est Christus, natalis dicitur: quemque idem obseruare per reuolutum circulum anni festa solennitate debemus, ut in memoriam renocetur quod natus est Christus.

De Epiphania. Ca. 26.

Epiphaniae diem proinde festa solennitate viri apostolici signauerunt, quia in eo per stellam est Saluator ostensus, quando inuenerunt magi Orientem in praesepio iacetem, & adorauerunt eum, offerentes ei competentia munera trinitatis, aurum, thus, myrrham, regi, Deo, atque passuro. Ideo ergo diem hunc annua celebritate sacrauerunt, ut mundus agnoscat Deum, quem elementa caelitus prodiderunt.

Siquidem eodem die idem Iesus etiam in Iordanis lauacro tinguitur, diuiso quoque caelo, Spiritus sancti descendens testimonio, DEI filius esse declaratur, cuius diei nomen ex eo, quod apparuit gentibus, Epiphania nuncupatur. Epiphania enim Graece, apparitio vel ostensio dicitur. Tribus ergo ex causis haec dies hoc vocabulum sumpsit, siue quia tunc in baptismo suo Christus populis ostensus fuerit: siue quod eo die sideris ortu magis est proditus: siue quod primo signo per aquam in vinum versam, multis est manifestatus. Refert autem Cassianus apud Aegyptios natiuitatis diem & Epiphaniae solennitatem non bisariem, ut in occidentis prouincijs, sed vnius diei festiuitate.

Eccles. 11.

Rom. 6.

Exod. 16.

Matth. 1.

Colla. 14.

festiuitate celebrari. Epistolae quoque Pontificis Alexandrini, ad vniuersas Ecclesias Aegypti vel monasteria diriguntur, quibus & initium Quadragesimae & dies Paschae denunciantur.

De die palmarum. Cap. 27.

Zachar. 9. Matth. 21. Ioh. 12. Dies palmarum idem celebratur, quia in eo Dominus & Saluator noster sicut propheta cecinit, Hierusalem tendens, a fello sedisse perhibetur. Tunc gradus cum ramis palmarum multitudo plebium obuiam ei, clamauerunt, O sanna, benedictus qui venit in nomine Domini, rex Israel. In ramis enim palmarum significabatur victoria, qua erat dominus mortem moriendo superaturus, & trophaeo Crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. In a fello autem, super quem sedendo, Hierosolymam venit, indicabat simplicia corda gentilitatis, quae praesidendo atque regendo perducebat ad visionem pacis. Hoc autem die symbolum Competentibus traditur, propter confinem dominicae paschae solennitatem, ut quia iam ad Dei gratiam percipiendam festinant, fidem quam confiteantur, agnoscant. Vultus autem idem eundem diem Capitulum vocat, quia tunc moris est lauandi capita infantum, qui vngendi sunt, ne forte obseruatione Quadragesimae sordidata, ad vntionem accederent.

De caena Domini. Cap. 28.

Coena Domini haec est quinta feria vltimae hebdomadis Quadragesimae, quae Dominus & Saluator noster post typicum illud pascha completum, ad verum pascha transiens, mysterium corporis & sanguinis sui primum Apostolis tradidit: quando post sacramenta caelestia discipulis fallax & proditor precium a Iudaeis accepit, & Christi sanguinem vendidit.

Et etiam die Saluator surgens a caena, pedes discipulorum lauit, propter humilitatis formam commendandam, ad quam docendam venerat: sicut & ipse consequenter exposuit: quod etiam decebat potentissimum, ut factum doceret, quod obseruare discipulos praemoneret. Hinc est quod eodem die altaria templique parietes & pauimenta lauatur, vasaque purificantur, quae sunt Domino consecrata. Qua die proinde etiam sanctum chrismum consecratur, quia ante biduum paschae.

Maria caput ac pedes Domini vnguento perfudisse perhibetur. Vnde & dominus discipulis suis dixit: Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur ut crucifigatur.

De Parasceue. Cap. 29.

Parasceue, id est, sexta sabbati, idem in solennitate habetur, quia in eo die Christus mysterium crucis expleuit, propter quod venerat in hunc mundum, ut quia ligno percussus fuimus in Adam, rursus per ligni mysteria sanaremur. Huius enim causa triumphus, humana pusillitas Christo per omnem mundum celebratam annua praebet, pro eo quod dignatus est sanguine passionis suae seculum redimere, & peccatum mundi per crucem morte deuicta absolvere. Cuius quidem crucis iniuriam non pertulit illa diuinitatis substantia, sed sola susceptae humanitatis natura passionem corporis: diuinitas vero exors iniuriae mansit. Tripartita autem ratio Dominicae passionis ostenditur. Prima itaque causa est, ut Christus pro reatu mundi redemptio daretur, & hostis antiqui velut hamo crucis caperetur, scilicet, ut quos absorberat, eumeret: & praedam, quam tenebat, amitteret, non potentia victus, sed iustitia: non dominatione, sed ratione. Secunda causa est, ut secuturis hominibus vitam magisterium praeretur. Ascendit enim crucem Christus, ut nobis & passionis & resurrectionis praeretur exemplum: passionis, ad firmandam patientiam: resurrectionis, ad excitandam spem: ut duas vitas nobis ostenderet in carne, vna laboriosam, alteram beatam: laboriosam, quam tolerare debemus: beatam, quam sperare debemus. Tertia causa est susceptae crucis, ut superbia seculi & inflata sapientia, per crucis stultam, ut putatur, praedicationem humiliata, corrueret: ut pateret id quod stultum Dei est, quanto sit hominibus sapientius: & quod infirmum DEI est, quanto sit fortius: tota hominum fortitudine.

Docet autem Apostolus Paulus illum minatos debere habere oculos cordis, ad intelligendum quae sit latitudo Crucis & longitudo, altitudo & profundum. Cuius latitudo est transversum lignum, quo extenduntur manus: longitudo a latitudine deorsum versus usque ad terram: altitudo a latitudine sursum usque ad caput: profundum vero, quod terra infixum ab-

Matth. 26.

1. Cor. 1.

Ephes. 3.

scenditur, quo signo crucis omnis vita sanctorum describitur.

Dicitur enim homini, Tolle crucem tuam, & sequere me. Tunc enim crucifigitur caro, cum mortificantur membra nostra supra terram, fornicatio, immunditia, luxuria, & cætera: dumque exterior homo corrumpitur, ut interior renouetur de die in diem, passio est crucis. Et hæc quidem dum sint bona opera, tamē adhuc laboriosa, quorum merces requies est: ideoque dicitur, spe gaudentes, ut cogitantes scilicet requiem futuram, cum hilaritate & laboribus operemur.

Hanc hilaritatem significat crucis latitudo in transuerso ligno, ubi figuntur manus. Per manū enim opus intelligitur, per latitudinem hilaritas operantis: quia tristitia facit angustias. Porro per altitudinem crucis, cui caput adiungitur, expectatio supernæ retributionis de sublimi iustitia Dei significatur, ut & ipsa bona opera non propter beneficia Dei terrena ac temporalia faciēda credantur, sed potius propter illud, quod desuper sperat fides que per dilectionem operatur. Tam verò per longitudinem, qua totum corpus extenditur, ipsa tolerantia significatur, ut Ioganimes permaneamus: unde longanimes dicuntur qui tolerant. Per profundam autem, hoc est, partem illam ligni, quæ in terræ abdito defixa latet, sed inde confurgit omne quod eminet, inscrutabilia indicantur iudicia Dei: de quibus occulta eius voluntate vocatur homo ad participationem tantę gratiæ, alius sic, alius autem sic.

De Sabbato Pasche. Cap. 30.

Abbatī paschalis veneratio hinc celebratur, pro eo, quod eadē die Dominus in sepulcro quieuit. Unde bene Hebræo sermone sabbatum requies interpretatur: siue quod Dominus in eo requieuit die, mūdo perfecto: siue quod in eo requieuit Dominus & Redemptor noster in sepulcro. Hic autem dies inter mortem Christi & resurrectionē mediū est, significās requiem quādam animarū ab omni labore, omnique molestia post mortem, per quam fit transitus per resurrectionem carnis ad illam vitam, quā Dominus noster Iesus Christus sua resurrectione præmonstrare dignatus est.

De pascha. Cap. 31.

Iam verò paschale sacramētum, quod nunc in Saluatoris nostri mysterium manifestissimè celebrat, in veteri testamēto figuraliter primū gestū est, quāddo agno occiso, pascha celebravit populus Dei in Aegypto, cuius figura in veritate cōpleta est in Christo, qui sicut ovis ad occisionem ductus est. Cuius sanguine illitis postibus nostris, id est, cuius signo crucis signatis frontibus nostris, à perditione huius seculi, tanquam à captiuitate Aegyptia liberamur. Cuius quidem diem paschalis resurrectionis, non solum pro eo celebramus, quod in eodē à mortuis resurrexit: sed etiā pro alijs sacramentis, que per eundem significantur. Quia enim sicut dicit Apostolus, mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram, transitus quidem de morte ad vitam, in illa passione Domini & resurrectione sacratus est. Nam & vocabulum istud quod pascha dicitur, nō Græcum, sed Hebræum est: neque enim à passioe, quam Græcè dicitur *πάσχα*, sed à trāsitu hebræo verbo Pascha appellatum est, quod & maximè Euangelista expressit, cum celebraretur à Domino Pascha cum discipulis suis: Cum vidisset (inquit) Iesus, quia venit hora eius, ut transiret de mūdo ad patrem. Transitus ergò de hac vita mortali in aliam vitam immortalē, hoc est, de morte ad vitam, in passione Domini & in resurrectione commendatur. Hic trāsitus modò à nobis agitur per fidem, quæ nobis datur in remissionē peccatorū, quāddo cōsepelitur cum Christo per baptismum, quasi à mortuis trās euntes, de peioribus ad meliora, de corporalibus ad spiritualia, de conuersatione huius vitæ ad spem futuræ resurrectionis gloriæ. Propter ipsum ergò initium nouæ vitæ, ad quam transim⁹, & propter ipsum nouum hominē, quem iubemur induere, & exuere veterem, vetus fermentum expurgātes, ut simus noua conspersio, quoniam pascha nostrum immolatus est Christus: Propter hanc ergò vitæ nouitatem, primus mensis in anni mensibus celebrationi huic attribuitur est: nā ipse dicitur mensis nouorum. Quia verò in tempore toto seculi nunc tertium tempus apparuit, ideo resurrectio Domini triduana est. Primum enim tempus est ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia, ubi iam manifestatū est

Exo. 12

Rom. 8

Ioan. 1

est sacramentum, quod antè erat in propheticò enigmate occultum. Hoc ergò in lunari numero significatur: Quia enim septenarius numerus solet in scripturis ad quandam perfectionem mysticus apparere, in tertia hebdomada lunæ pascha celebratur, id est, qui dies occurrerit Dominicus à quinto decimo in vigesimum primū. Sed nec solum propter tempus tertium, quia inde incipit hebdomada tertia, sed etiā propter ipsam cōuersionem lunæ. Tunc enim illa ab inferioribus ad superiora conuertitur, & hæc nobis de luna similitudo assumitur, de visibilibus ad inuisibilia, de corporalibus ad spiritualia sacramēta transire, ut magis magis huic seculo moriamur, & vita nostra abscondita sit cum Christo, omnemque lucem studij nostri, quæ ad inferiora vergebat, ad superiora conuertamus, ad illam scilicet æternam contemplationem immutabilis veritatis. Vique ad vicesimam verò & primam ideò pascha obseruatur, propter numerum septenariū, quo vniuersitatis significatio sæpè figuratur: qui etiā ipsi ecclesiæ tribuitur, propter instar vniuersitatis, ideoque & Iohānes Apostolus in Apocalypsi scripsit septem Ecclesijs. Ecclesia verò adhuc in ista mortalitatis carne cōstituta, propter ipsam immutabilitatē, lunæ nomine in scripturis sæpè vocatur. Quod verò anniuersarius dies paschalis non ad eundem diem & lunam obseruat, eo modo pascha celebrari oportere, ut non solum lunam paschalem, sed & diem Dominicum, in quo resurrexit à mortuis, expectare debeamus. Inde est quod ad eundem diem anni non reuertitur pascha: nam Iudæi tantundem mensem nouorum & lunam obseruat. diem autem addendum patres nostri censuerunt, ut & nostra festiuitas à Iudæorum festiuitate distingueretur.

De ascensione Domini.

Cap. 32.

Ascensionis Dominicæ solennitas ideò celebratur, quia eodem die

post mundi victoriam, post inferni regressum, Christus ascendisse memoratur ad celos, sicut scriptum est: Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quæ festiuitas ideò per reuolutum circulum annorum celebratur, ut humanitas assumptæ carnis ascendens ad dexteram patris, in memoriam reuocetur: cuius corpus ita in cælo esse credimus, ut erat quāddo ascendit, quod & vox angelica protestatur, dicens: Sic veniet quem admodum vidistis eum euntem in cælum, id est, in eadem carnis specie atque substantia, cuius profectio carnis, immortalitatem donauit, naturam non abstulit. Dextera autem patris, ad quam idem filius sedere creditur, non est corporea, quod nefas est de Deo sentire: Sed dextera patris est beatitudo perpetua, quæ sanctis in resurrectione promittitur, id est, vniuersæ Ecclesiæ, quæ est corpus Christi, sicut & sinistra eius rectè intelligitur miseriæ & pœna perpetua, quæ impijs dabitur.

De pentecoste. Cap. 33.

Initium sanæ & causa festiuitatis Pentecostes paulò latius repetēda est. Pentecostes enim dies hinc cepit ordiri, quāddo Dei vox in Sina monte desuper intonantis audita est, & lex Moisi data. In nouo autem testamento Pentecoste cæpit, quāddo aduentum sancti spiritus, quem CHRISTVS promisit, exhibuit, quem ait non esse venturum, nisi ipse ascenderet in cælum: denique dum portam cæli CHRISTVS intrasset, decem diebus interpositis, intremuit subito orantibus Apostolis locus, & descendente spiritu sancto super eos, inflammati sunt, ita ut linguis omnium gentium dei magnalia loquerentur. Aduentus itaque sancti spiritus, de cælo supra Apostolos, in varietate linguarū diffusa, solennitatem transtulit in posteros, eaque de causa Pentecoste celebratur, & dies ipse proinde insignis habetur. Concordat autem hæc festiuitas Euangelij, cum festiuitate legis. Illic enim, postquam agnus immolatus est, interpositis quinquaginta diebus, data est lex Moisi, scripta digito Dei: hæc postquam occisus est CHRISTVS, qui sicut ovis ad immolandum ductus est, celebratur verū pascha, & interpositis quinquaginta diebus, datur spiritus sanctus,

Psal. 67

Act. 2

Exo. 24

Act. 2

Esaia. 55

qui est digitus Dei, super cxx. discipulos Moisaica ætatis numero constitutos. Si quidē & hæc festiuitas aliud obtinet sacramentum. Constat enim ex septimana septimanarum. Sed dierū quidem septimanæ generant eandem Pentecosten, in qua fit peccati remissio, per spiritum sanctum: Annorum verò septimanæ quinquagesimum annum faciunt, qui apud Hebræos iubilæus dicitur, in quo similiter terræ fit remissio, & seruatorum libertas, & possessioinum restitutio, quæ precio fuerant comparatæ.

Septiēs etenim septē multiplicati, quinquagenarium ex se generant numerum, assumpta monade, quam ex futuri seculi figura præsumptam esse, Maiorum auctoritas tradidit. Fit enim ipsa & octaua semper & prima, immò ipsa est semper vna, quæ est omnis dies. Necesse est enim, sabbatissimum animarum populi Dei illuc occurrere, atque ibi compleri, vbi dat pars his qui sunt octo, sicut quidam differens Salomonis dicta sapiēter exposuit. Idcirco autē totius quinquagesimæ dies post Domini resurrectionem, resoluta abstinētia, in sola lætitia celebrantur, propter figuram futuræ resurrectionis, vbi iam non labor, sed requies erit lætitiæ. Ideo quæ his diebus nec genua in oratione flectuntur, quia sicut quidam sapiēs ait: In flexio genuum, pœnitentiæ & lucētus indicium est. Vnde etiā per omnia eandem in illis solennitatem, quam die Dominico custodimus, in qua Maiores nostri nec ieiunium agendum, nec genua esse flectenda, ob reuerentiam Dominicæ resurrectionis, tradiderunt.

De festiuitatibus martyrum. Cap. 34.

Festiuitates Apostolorum, seu in honore martyrum solennitates, antiqui patres in venerationis mysterio celebrari sanxerunt, vel ad excitandam imitationem, vel vt meritis eorum confociemur, atque orationibus adiuuemur: ita tamē, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum offeramus, quanuis in memorijs martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum, in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquādd dixit, Offerim tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit, quod ex ipsorum locorum amore maior affectus exurgat ad augendam charitatem, & in illis, quos imitari

possumus, & in illo quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectiois & societatis, quo & in hac vita colunt sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tanto deuotius, quanto se curius post certamina omnia superata, quanto etiā fidentiore laude prædicamus iam in illa vita feliciores victores, quam in ista adhuc vsque pugnant. At verò illo cultu, qui Græcè latria dicitur, Latine vno verbo dici non potest, cum sit quedam propriè diuinitatis debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus nisi vnū Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiā idolis exhibent, nullo modo aliquid tale offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquā sanctæ animæ, vel cuiquam angelo, & quisquis in hunc errorem dilabitur, & quisquis per sanam doctrinam, siue vt corrigatur, siue vt caueatur, dum etiā ipsi sancti vel homines, vel angeli exhiberi sibi nolūt, quod vni deo debentur. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cùm commoti miraculis, quæ per eos facta sunt, Lycaonij tanquā dijs immolare vulerunt. Conscissis enim vestibus suis, confitentes & persuadentes se deos non esse, ista sibi fieri vetuerunt. Apparuit & in angelis, sicut in Apocalypsi legimus, Angelum se adorari prohibentem ac dicentē adoratori suo: Vide nē feceris, cōseruus tuus sum & fratrum tuorum: Deum adora. Recte itaque scribitur, homini ab angelo prohibitū esse adorare, nisi vnū Deum, sub quo ei esset & ille conseruus. Non ergo sit nobis ille diuinæ religionis cultus in angelis aut in martyribus, quia nō sic habentur vt tales honores querant vt Deus, quia nec ipsi volūt se coli pro deo, sed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur. Honorandi sunt ergo martyres propter imitationem, non adorandi propter religionem: honorandi charitate, nō seruitute.

De Encænijs. Cap. 35.

Annua festiuitates dedicationis ecclesiarum ex more veterum celebrari in Euangelio legimus, vbi dicitur: Facta sunt Encænia Hierosolymis. Encænia autem, festiuitas erat dedicationis templi. Græcè enim *Ἐγκαινία* dicitur nouū. Quandoquocumque enim nouum aliquid fue-

fuerit dedicatū, Encænia vocatur. Illum enim diem, quo templum dedicatum est, Iudei solenniter celebrabāt, & ipse dies apud illos festus agebatur: quilibet vsus in illis exoleuit, quia caruerunt & cultu & templo, Christiani tamen seruant morem illum patrum, in quos gloria trāllata videtur. Omnes autem festiuitates pro varietate religionum, diuersa quæ in honorem martyrum tempora, id eodē à viris prudentibus instituta sunt, nē forte rara cōgregatio populi fidem minueret in Christo. Propterea ergo dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter conuenirent, & vt in conspectu mutuo & fides crescat, & lætitia maior oriatur.

De ieiunio quadragesimæ.

Cap. 36.

Ieiuniorum tempora secundum scripturas sacras, quatuor sunt, in quibus per abstinētia & lamentum pœnitentiæ, Domino supplicandum est: & licet omnibus diebus orare & abstinere conueniat, his tamē temporibus ampliū ieiunijs & pœnitentiæ seruire oportet. Primum ieiunium quadragesimarū est, quod à veteribus libris cepit ex ieiunio Moisis & Heliæ, & ex Euāgelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit: monstrans euangelium non dissentire à lege & prophetis. In persona quippe Moisis lex, in persona Heliæ prophetæ accipiuntur, inter quos in monte Christus gloriosus apparuit, vt euidentiū emineret quod de illo dicit Apostolus, Testimonium habens ex lege & Prophetis. In qua ergo parte anni congruentius obseruatio quadragesimæ constitueretur, nisi confinis atque contigua Dominicæ passionis, quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui etiā opus est continentia, vt ab ipsius mundi illecebris ieiunemus, in sola manna viuētes, id est, celestibus spiritalibusque præceptis. In numero autē quadragenario vita ista propterea figuratur, quia denarius est perfectio beatitudinis nostre: creatura autem septenario figuratur, quæ adhæret creatori, in quo declaratū vnitatis Trinitatis per vniuersum mundum temporaliter adnunciata. Et quia mundus à quatuor ventis delineatur, & à quatuor elementis erigitur, & à quatuor anni temporum vicibus variatur, denarius quater ductus, in quadragesima cōsumatur: quo numero ostēditur, ab omni temporum delectatione

abstinendum, ac ieiunandum esse, & castè continenterque viuendum.

Licet & aliud Sacramenti mysterium exprimitur, quod quadragesima diebus eadē ieiunia celebrantur. Lege enim Moisaica vniuerso populo generaliter est præceptum, decimas & primitias Domino Deo offerre. Itaque dum in hac sententia principia volūtatum consummationesque operum nostrorum referre ad nei gratiam admonemur, in supputatione tamen quadragesimæ, summa ista legalium decimarum expletur. Totum enim anni tempus 36. numero dierū decimatur. Subtractis enim à quadragesima diebus dominicis, quibus ieiunia resoluuntur, his diebus quasi pro totius anni decimis ad Ecclesiam cōcurrimus, actuumque nostrorum operationem Deo in hostiam iubilationis offerimus. Cuius quidem quadragesimæ legibus, sicut ait hoster Cassianus, quique perfecti sunt, non tenentur, nec exigui huius canonis subiectione contenti sunt. Quem profectū illis, qui per totum anni spatium delicijs ac negocijs secularibus implicatur, Ecclesiarum principes statuerunt, vt vel hac legali quo dammodo necessitate constricti, his saltem diebus vacare Domino cogerentur, ac dierū vitæ suæ, quos totos quasi quosdam fructus fuerat voraturi, vel decimas Domino dedicarent.

De ieiunio Pentecostes. Cap. 37.

Secundum ieiunium est, quod iuxta canones post Pentecosten alio die inchoatur, secundum quod & Moises ait, Initio mēsis hordearij facietis vobis hebdomadas septem. Hoc ieiunium à plebisque ex autoritate Euāgelij, post Domini ascensionem completur, testimonium illud Dominicum historialiter accipientibus, vbi dicit: Nunquid possunt filij spūs lugere, quandiu cum illis est sponus? Veniet autem dies, cum auferetur ab illis sponus, & tūc ieiunabūt. Dicunt enim post resurrectionem Domini 40. illis diebus, quibus cum discipulis postea legitur cōuersatus, nō oportere ieiunare, nec lugere, quia in lætitia sumus. Postea verò cum tempus illud expletur quo Christus aduolans ad cælos p̄sentia corporali recessit, & tūc indicendum ieiunium est, vt per cordis humilitatem & abstinētia carnīs, mereamur è cælis promissum Spiritum sanctum accipere.

Ecccl.ii.

Apoc.

Exo. 34.
1. Reg. 19.
Matt. 4.

Rom. 3.

Collat. 27.

Deut. 16.

Matt. 24.

Agt. 11.

De Ieiunio septimi mensis.

Cap. 38.

Leuit. 23.

2. Esdr. 9.

Tertium ieiunium est, quod à Iudæis agebatur post tabernaculorum solennitatem, quod decima die septimi mensis Ecclesia celebrabat. Hoc enim primum in lege à Domino institutum est, dicente ad Moysen: Loquere filiis Israel, dicens: Decima die septimi mensis dies exoratiōis vocabitur, & sanctus erit vobis, & humiliabitis animas vestras in ieiunio. Omnis anima quæcunque se non humiliauerit in ipso die ieiunio, exterminabitur de populo suo. Omnis anima quæ fecerit opus in ipso die, peribit anima illa de populo suo. Quo quidem ieiunio vsos fuisse antiquos, Ezdræ liber meminit. Postquam enim redierunt (inquit) filij Israel in Hierusalem, & fecerunt sibi tabernaculorum lætitiā magnā, dehinc cōuenerunt in ieiunio & fassis, & humus super eos, & steterunt, & confitebantur peccata sua & iniquitates patrum suorum, & cōsurrexerunt ad standum, & legerunt in volumine legis Domini Dei sui, quater in die, & quater in nocte, confitebantur & adorabant Dominum Deum suum. Hoc etiā mense septimo, sol secundum computum incipit facere min⁹ de die, & nox esse maior, id est, octauo Calendarū Octobris, quādō æquinoctium est. Ideoq; & ieiunium habetur in hoc mense, quia ostenditur, in defectione solis & noctis augmento, vita nostra deficere adueniente morte, quæ mors iudicio Dei & resurrectioni præparatur.

De Ieiunio Calendarum Nouembriū. Cap. 39.

Quartum ieiunium Calendarū Nouembriū est, quod diuina auctoritate initiatum vel institutū Hieremiæ prophætæ testimonio declaratur, dicente ad eum Domino: Tolle volumen libri, & scribes in eo omnia verba quæ locutus sum tibi aduersum Israel & Iudæā, & aduersus omnem gentem, si forte reuertatur vnusquisq; à via sua pessima, & propitiū ero iniquitati eorum. Vocauit ergo Hieremiās Baruch filium Nerix, & scripsit Baruch ex ore Hieremiæ omnes sermones Domini, quos locutus est ad eos, in volumine libri, & præcepit Hieremiās Baruch, dicens: Ingredere, & lege de volumine, quod scripsisti ex ore meo,

verba Domini, audiente populo in domo Domini in die ieiunij legis, si forte cadat oratio eorū in conspectu Domini, & reuertatur vnusquisq; à via sua mala: quoniam magnus furor Domini, & indignatio quam locutus est Dominus aduersum populum hunc. Et fecit Baruch filius Nerix, iuxta omnia quæ præceperat Hieremiās propheta, legens ex volumine sermonis Domini in domo Domini. Factū est autē, in mense nono prædicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Hierusalem. Hac ergo auctoritate, diuinæ scripturæ Ecclesiæ morem obtinuit, & vniuersale ieiunium hac obseruatione celebrat.

De ieiunio Kalēdarum Ianuariarū.

Cap. 40.

Ieiunium Kalēdarum Ianuariarum ppter errorem gentilitatis instituit Ecclesia. Ianus enim quidam princeps paganorum fuit, à quo nomen mensis Ianuarij nuncupatur. Quem imperiti homines, veluti deum colentes, in religionem honoris posteris tradiderunt, diemque ipsum scenis & luxuriæ sacræuerunt. Tūc enim miseri homines, & quod peius est, etiā fideles, fumens species monstruosas in serarum habitu trāsformātur: alij scemineo gestu demutat, virilem vultum effemīnāt: nōnulli etiā de fanatica adhuc consuetudine quibusdā ipso die obseruationū augurijs pstantur: perstreptū omnia saltantiū pedibus, tripudiantium plausibus, & quod his turpius est nefas, nexis inter se vtriusque sexūs choris, inops animi, furens vino turba miscetur. Proindē ergo sancti patres, considerantes maximam partem generis humani eodē die huiusmodi sacrilegijs ac luxurijs insidere, statuerunt in vniuerso mundo per omnes ecclesias publicū ieiunium, per quod agnoscerent homines intantum se prauē agere, vt pro eorum peccatis necesse sit omnibus ecclesijs ieiunare.

De triduanis ieiunij consuetudine.

Cap. 41.

Triduanis autem diebus ieiunare, de exemplo sumptum est Niniuitarum, qui damnatis pristinis vitijs, totos se tribus diebus ieiunio ac penitentia contulerunt, & operati fassis, Deum ad misericordiam prouocauerunt.

De

De diuersorum dierum actemporū ieiunij. Cap. 42.

Præter hæc autē legitima tempora Ieiuniorū, omni sexta feria propter passionem Domini à quibusdam ieiunatur, sed & sabbati dies à plerisq; propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, scilicet nē Iudæis exultandum pbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Die autē Dominico semper esse reficiendū, vt resurrectionem Christi & gaudiū nostrū gētibus pdicemus, psertim cū Apostolica sedes hæc regulam seruet. Post pascha autem vsque ad Pentecosten licet traditio Ecclesiæ ab abstinentiæ rigorem prandijs relaxauerit, tamen si qui monachorum vel clericorum ieiunare cupiunt, nō sunt phibendi, quia Antoni⁹ & Paulus & ceteri patres antiqui, etiā in his diebus in eremo leguntur abstinuisse, neque soluisse abstinentiam, nisi tantum die Dominico. Quis enim parsimoniam non laudet, ieiunium non prædicet? Ieiunij res sancta est, opus cælestē, ianua regni, forma futuri, quod qui sanctē agit, deo iungit, alienatur mundo, spiritualis efficitur. Per hoc enim prosternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

De vario vsu ecclesiarum.

Cap. 43.

Hæc & alia multa sunt, quæ in ecclesijs Christi geruntur, ex quib⁹ tamen quædam sunt, quæ in scripturis canonicis commendantur, quædam quæ non sunt quidem scripta, sed tamen traditiū custodiuntur. Sed illa quidem quæ toto orbe terrarum seruantur, vel ab ipsis Apost. vel ab auctoritate principali conciliorum instituta intelliguntur: sicut Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduent⁹ spiritus sancti, quæ reuoluto die anni ob memoriam celebrantur: sed & si quid aliud est, quod seruat ab vniuersis, quāq; se diffundit ecclesia. Alia verò quæ variè per diuersa loca obseruantur, sicuti est, qd aliqui ieiunant sabbato, alij non: alij quotidie communicant, alij certis diebus, alij nullus dies prætermittit, quo non offeratur sacrificium, alij sabbato tantum offerunt & Dominico, alij tantum Dominico, & si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum, vt quibuscunq; placuit sacerdotibus ecclesiæ, vel religionis cui præerat instituerunt: nec disciplina in his melior est graui prudentiq; Christiano, nisi vt eo modo agat quo

Aug. epi. stol. iij.

agere viderit ecclesiam ad quam fortè deuenit. Quod enim neq; contra fidem, neq; contra mores bonos habetur, indifferenter sequendum, & propter eorum inter quos viuunt, societatem seruandum est, nē per diuersitatem obseruationum schismata generentur.

De Carnium esu vel piscium.

Cap. 44.

Carnes autē & vinum post diluuium hominibus in vsū cōcessa sunt. nā inuicō permixtum non fuerat, nisi tantum illud, vt scriptū est, Lignum fructiferum & herbam seminalē dedit vobis in escam. Postea verò per Noe data sunt in esum cūcta animalia, vini quoque tunc attributa licentia est.

Sed postquam Christus, qui est principium & finis, apparuit, hoc quod in principio suspenderat, etiā in temporum sine retraxit, loquens per Apostolum suū: Bonum est nō manducare carnem, & non bibere vinum. Et iterū: Qui infirmus est, holera manducet. Non igitur quia carnes malæ sunt, ideò prohibentur, sed quia earum epulæ carnis luxuriam gignūt. fomes enim ac nutrimentum omnium vitiorum esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc & hanc destruet. Piscē sanè, quia eum post resurrectionē accepit Dominus, possumus manducare. Hunc enim nec Saluator nec Apostoli prohibuerunt.

Explicit liber primus.

INCIPIIT LIBER SECVNDVS

P R A E F A T I O.

Quoniam origines causasq; officiorum, quæ in commune ab Ecclesia celebrantur, ex parte aliqua explicuimus, deinceps exordia eorum qui diuino cultu ministeria religionis impendunt, ordine prosequamur.

INCIPIVNT CAPITVLA.

- 1. DE Clericis.
- 2. De Regulis clericorum.
- 3. De generibus clericorum.
- 4. De Tonsura.
- 5. De sacerdotibus.
- 6. De Corepiscopis.
- 7. De Presbyteris.
- 8. De Diaconibus.
- 9. De custodibus sacrorum.
- 10. De Subdiaconibus.
- 11. De Lectoribus.

C De

De Psalmistis.
De Exorcistis.
De Ostiarijs.
De Monachis.
De Penitentibus.
De Virginitibus.
De Viduis.
De Coniugatis.
De Catechumenis, exorcismo & sale.
De Competentibus.
De Symbolo.
De Regula fidei.
De Baptismo.
De Chrismate.
De Manu impositione, vel Confirmatione.

12. gis oculis, non infreni lingua, aut petulati, tumido que gressu incedant, sed pudorem ac verecundiam metis, simplici habitu incessu que ostendant: Obscenitatem etiam verborum, sicut operum penitus execrentur: Viduarum ac virginum visitationes frequentissimas fugiant, contubernia extraneorum seminarum nullatenus appetant, castimoniam quoque inuolati corporis perpetuo conservare studeant, aut certe vnius matrimonij vinculo foederent: Senioribus quoque debitam obedientiam praebeant, neque villo iactantiae studio semetipsos attollant. Postremo in doctrina, in lectionibus, psalmis, hymnis, canticis, exercitio iugium incumbant. Tales enim esse debent, qui diuinis cultibus se mancipandos student exhibere, scilicet ut dum scientiae operam dant, doctrinae gratiam populo administrant.

De Clericis. Cap. I.

ITaque omnes qui in Ecclesiastici ministerij gradibus ordinati sunt, generaliter clerici nominantur. Cleros autem vel clericos hinc appellatos doctores nostri dicunt, quia Matthias sorte electus est, quem primum per Apostolos legimus ordinatum, & sic omnes, quos illis temporibus Ecclesiarum principes ordinabant, sorte eligebant. Nam clericos fors interpretatur, vnde & haereditas Graece cleronomia appellatur, & haeres cleronomos. Proinde ergo clericos vocari aiunt, eo quod in sortem haereditatis Domini dentur, vel pro eo quod ipse Dominus fors illorum est, sicut de eis scriptum est, loquente Domino: Ego haereditas eorum. Vnde oportet ut qui Deum haereditatem possident, absque villo impedimento seculi, Deo seruire studeant, & pauperes spiritu esse contendant, ut congrue illud Psalmistae dicere possint, Dominus pars haereditatis meae.

De regulis clericorum. Cap. 2.

His igitur lege patrum cauetur, ut a vulgari vita seclusi, a mundi voluptatibus sese abstineant, non spectaculis, non pompis intersint: coeuiua publica fugiant, priuata non tantum pudica, sed & sobria colant: Vfuris nequaquam incumbant, neque turpium occupationes lucrorum, fraudisque cuiusquam studium appetant: amorem pecuniae quasi materiae cumctorum criminum fugiant: secularia officia negociaque abijciant, honorum gradus per ambitiones non subeant: Pro beneficijs medicinae, Dei munera non accipiant, dolos & coniurationes caueant, odium, aemulationem, obre- cationem atque inuidiam fugiant: Non va-

13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26.

De generibus clericorum.

Cap. 3.

Dvo sunt genera clericorum: vnum ecclesiasticorum sub regimine episcopali degentium: Alterum Acephalorum, id est, sine capite, quem sequantur ignorantium. Hos neque inter laicos secularium officiorum studia, neque inter clericos religio detentat diuina: sed solutus atque oberrantes, sola turpis vita complectitur & vaga. Quae dum nullum metuentes, explendae voluptatis suae licentiam consecantur, quasi animalia bruta libertate ac desiderio suo fruuntur, habentes signum religionis, non religionis officium. Hippocentauris similes, neque equi, neque homines, mixtumque (vt ait Poeta) genus, prolesque biformis. Quorum quidem fordida atque infami numerositate, satis superque nostra pars Occidua polluitur.

De tonsura. Cap. 4.

Tonsurae ecclesiasticae vsus à Nazareis, nisi fallor, exortus est, qui prius crine seruato, denuo post vitam magnam continentiam deuotione completa, caput radebat, & capillos in ignem sacrificij ponere iuebantur, scilicet ut perfectionem deuotionis suae Domino consecrarent. Huius ergo exempli vsus ab Apostolis introductus est, vt hi qui in diuinis cultibus macipati, Domino consecrantur, quasi Nazaraei, id est, sancti. DE I, crine praeciso inuouentur. Hoc quippe & Ezechielii Prophetae iubetur, dicente DOMINO: Tu fili hominis, sume tibi gladium acutum, & du-

ces per caput tuum & barbam: videlicet, quia & ipse sacerdotali genere Deo in ministerio sanctificationis deseruiebat. Hoc & Nazaraeos illos Priscillam & Aquilam in Actibus Apostolorum primos fecisse legimus, Paulum quoque Apostolum, & quosdam discipulorum Christi, qui in huiusmodi cultu imitandi extiterunt. Est autem in clericis tonsura signum quoddam, quod in corpore figuratur, sed in animo agitur, s. vt hoc signo in religione vitia refectantur, & criminibus carnis nostrae quasi crinibus exuamur, atque inde innouatis sensibus, vt comis rudibus enitescamus, expoliantes nos, iuxta Apostolum, veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum qui in agnitione Dei renouatur. Quam renouationem in mente oportet fieri, sed in capite demonstrari, vbi mens noscitur habitare.

Quod vero de tonsura capite superius, inferius circuli corona relinquatur, sacerdotum regnumque ecclesiae in eis existimo figurari: Tiara enim apud veteres constituebatur in capite sacerdotum: Haec ex bysso confecta, rotunda erat quasi sphaera media, & hoc significatur in parte capitis tonsa. Corona autem, latitudo aurei est circuli, quae regum capita cingit. Vtrunque itaque signum exprimitur in capite clericorum, vt impletur etiam quadam corporis similitudine quod scriptum est, Petro Apostolo pdocente, Vos estis genus electum, regale sacerdotium.

Queritur autem, cur, sicut apud antiquos Nazaraeos, non ante coma nutritur, & sic tonderetur: Sed qui haec exquirunt, aduertant quid sit inter illud propheticum velamentum, & hanc euangelij reuelationem, de qua dicit Apostolus: Cum transferitis ad Christum, auferetur velamen. Quod autem significabat velamen interpositum inter faciem Moysis & adspertum populi Israel, hoc significabat illis temporibus etiam coma sanctorum. Nam & Apostolus comam pro velamine esse dicit. Proinde iam non oportet, vt veletur crinibus capita eorum, qui Domino consecrantur: sed tantum vt reuelentur: quia quod erat occultum in Sacramento prophetiae, iam in euangelio declaratum est.

De sacerdotibus. Cap. 5.

Veniamus nunc ad sacratissimos ordines clericorum, eorumque originem singulariter demostremus, quod est sacerdotij fundamentum, vel quo auctore pontificalis ordo adoleuit in seculo. Initium quidem sacerdotij Aaron fuit, quanquam

& Melchisedech prior obtulerit sacrificium, & post hunc Abraham, Isaac, & Iacob. Sed isti spontanea voluntate, non sacerdotali autoritate, ista fecerunt: Ceterum Aaron primus in lege sacerdotale nomen accepit, primusque pontificali stola indutus, victimas obtulit, iubente Domino ac loquente ad Moysen: Accipe, inquit, Aaron & filios eius, & adplicabis ad ostium tabernaculi testimonij: cumque laueris patrem cum filijs, indues Aaron vestimentis suis, id est, linea & tunica, & superhumerali, & rationali, quod constringes balteo, & pones tiaram, & oleum unctionis fundes super caput eius, atque hoc ritu consecrabitur. Filios quoque, illius adplicabis & indues tunicis lineis, cingesque balteo, Aaron scilicet, & liberos eius, & impones eis mitras, eritque sacerdotum mei lege perpetua. Quo loco contemplari oportet, Aaron summum sacerdotem, id est, episcopum fuisse. Nam filios eius presbyterorum figuram monstrasse. Fuerunt enim filij Aaron, & ipsi sacerdotes, quibus merito ad stare debuissent Leuitae, sicut summo sacerdoti. Sed hoc fuit inter summum sacerdotem Aaron, & filios eiusdem Aaron, qui & ipsi sacerdotes fuerunt, quod Aaron super tunicam accipiebat poterem, stolam sanctam, coronam auream, mitram, & zonam auream, & superhumerali, & caetera quae supra memorata sunt: Filij autem Aaron super tunicas lineas cincti tantummodo & tiarati, ita adstant sacrificio Dei. Sed forsitan queritur & hoc: cuius figuram faciebat Moyses? Si enim filij Aaron presbyterorum figuram faciebant, & Aaron summi sacerdotis, id est, episcopi, Moyses cuius? indubitanter Christi. Et verè per omnia Christi, quoniam similitudo fuit mediatoris Dei, qui est inter Deum & hominem Iesus Christus, qui est dux populorum, verus princeps sacerdotum, & Dominus pontificalis, cui est honor & gloria in secula seculorum, amen. haec tenus de primordijs sacerdotibus in veteri testamento. In nouo autem Testamento post Christum sacerdotalis ordo à Petro Apostolo coepit: ipsi enim primus datus est pontificatus in ecclesia Christi. Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es (inquit) Petrus, & super hanc Petram edificabo ecclesiam meam, & porta inferi non praeualebunt aduersus eam, & tibi dabo claves regni caelorum. Hic ergo ligandi soluendi que potestatem primus accepit, primusque ad fidem populum virtute suae praedicationis adduxit: si quidem & caeteri Apostoli cum

1, Reg. 2.

Petrò par consortium honoris & potestatis acceperunt, qui etiã in toto orbe dispersi, Euangeliũ prædicauerunt, quibusq; decedentibus successerunt Episcopi, qui sunt constituti per totum mundum in sedibus Apostolorum, qui non iam ex genere carnis & sanguinis eliguntur, sicut prius, secundum ordinem Aaron: sed pro vniuscuiusq; vita merito que quomodo in eum Dei gratia contulerit, sicut ad Heli Dominus pronunciauit, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israel, Dixi, domus tua & domus patris tui permanebunt coram me vsq; in æternum: & nunc dicit Dominus, Nequaquam, sed glorificantes me glorificabo, & qui me spernit, spernetur. Quatuor autem genera sunt Apostolorum: Vnum à Deo tantum, vt Moyses: Alterum per hominem & Deum, vt Iosue: Tertiũ tantum per hominem, sicut his temporibus fauore populi & potestatum in sacerdotium subrogantur. Quartum autem genus ex se est, sicut pseudopropheta & pseudopostoli. Quid sit autem nomẽ apostolorum, apostoli in Latina lingua missi interpretantur, quia ipsos misit Christus euangelizare ad illuminationem omnium populorum. Episcopatus autem, vt quidam prudentiũ ait, nomen est operis, non honoris: Græcum est enim, atque inde ductum vocabulum, quod ille qui super efficitur, superintendit, curam scilicet subditorũ gerens. Scopus quidem intentio est. Ergo episcopos Latine superintendentes possumus dicere, vt intelligat non se esse episcopum qui nõ prodesse, sed præesse dilexerit.

Gen. 27. 48. Num. 27.

Quod verò per manus impositionem à præcessoribus Dei sacerdotibus episcopi ordinantur, antiqua institutio est. Isaac enim patriarcha sanctus, ponens manum suam super caput Iacob, benedixit ei, similiter & Iacob filijs suis, sed & Moyses super caput Iosue manum suam imponens, dedit ei spiritum virtutis & ducatus in populo Israel. Sic & superimpletor legis & prophetarum, dominus noster Iesus Christus, per manus impositionem Apostolis suis benedixit, sicut in Euangelio Lucæ scriptum est, et perduxit eos trans Bethaniam, & eleuauit manus super eos, & benedixit eos. Factum est autem cum benedixisset illis, discessit ab eis, & ipsi reuersi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. Et in actibus Apostolorum ex præcepto spiritus sancti Paulo & Barnabæ ab Apostolis manus imposita est in Episcopatu, & sic missi sunt ad euangelizandum.

Lucæ vi.

Act. 13.

Quod autem à trigesimo anno sacerdos efficitur, ab etate scilicet Christi sumptum est, ex qua idem orsus est prædicare. Hæc autem etas, profectu iam non indiget paruulorum, sed perfectioe sui plena est & robusta, & ad omnem disciplinã ac magistris exercitium præparata.

Quod verò vnius matrimonij virginalis fiat qui eliguntur in ordine pontificatus, & in veteri lege mandatum est, & plenius scripsit apostolus, dicens: Vnius vxoris virum. Sacerdotem quare Ecclesia, aut de monogamia ordinatũ, aut de virginitate sanctum. Digamus autẽ haud fertur agere sacerdotium. Porro quod episcopos non ab vno, sed à cunctis comprouincialibus episcopis ordinatur, id eo est institutũ, nõ aliquid contra fidem Ecclesie, vnius ordinantis tyrannica auctoritas moliret. Propterea ab omnibus conuenientibus constituitur, ac non minus quã à tribus præsentibus, ceteris cõsentientibus testimonio literarum. Huic autẽ, dum cõsecratur, datur baculus, vreiis indicio subditam plebem vel regat, vel corrigat, vel infirmitates infirmorum sustineat. Datur & anulus propter signum potestatis honoris, vel signaculum secretorum. Nam multa sunt quæ carnalium minusque intelligentium sensibus occultantes sacerdotes: quãsi sub signaculo abscondunt, nõ indignis quibusq; sacramenta Dei aperiantur. Iam verò quod secularis viri nequaquam ad ministerium Ecclesie assumantur, eadẽ auctoritas apostolica monet & dicit: Manus citò nemini imponeris. Et iterum: Nõ neophytum, nõ in superbiam elatus, putet se non tam ministerium humilitatis, quã administrationem secularis potestatis adeptum, & cõdemnatione superbie sicut diabolus, per iactantiam deiciatur. Quomodo enim valebit secularis homo sacerdotis magisterium adimplere, cuius nec officium tenuit, nec disciplinã agnouit? Aut quid docere poterit, cum ipse nõ didicit? Nunc verò sæpe cernimus plurimos ordinationem talibus facere, nec eligunt qui ecclesie profint, sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequijs delinuti, vel pro quibus maiorum quispiam rogauerit, & vt deteriora dicam, qui vt ordinentur, muneri impetrauerunt. Taceo de reliquis: alij successores filios vel parentes faciunt, & conantur posteris præsulatus relinquere dignitatem: cum hoc nec Moyses amicus Dei facere potuit, sed Iesum de alia tribu elegit, vt sciremus principatũ in populo non sanguini

Leuit. 11. 1. Tim. 3.

1. Tim. 4.

Num. 11.

Leuit. 11. & 21. 3.

Malach. 1.

Num. 10.

Sapient. 6.

guini deserendum esse, sed vitæ meritis. Interdum autẽ & iuxta meritũ plebium eliguntur personæ rectorum: vnde nouerint populi, meriti sui fuisse, regimen peruersi suscepisse pontificis. Quod autẽ quis qui post baptismum aliquo mortali peccato corruptus, ad sacerdotiũ non promoueat, lex ipsa testatur. Moyses enim in lege præcepit sacerdotibus, nõ aliquod pecus vitiatũ ad aram deo offerat, quod ipsum postea spernetibus sacerdotibus Israel, per Malachiã impropriaui Deus, dicens: Vos autem sacerdotes qui polluitis nomen meum, & dixistis, In quo polluimus eum? offerentes super altare meum panem pollutum, & offeretis cæcum & languidum, nõ ne malu est? Vnde & in Numeris vitula rufa, cuius cinis expiatio est populi, nõ aliter iubetur offerre ad altare Domini, nisi que terrena opera nõ fecerit, iugumq; delicti non traxerit, nec vinculis peccatorũ fuerit alligata. Sed quid plura subiiciamus? Si enim is, qui iam in episcopatu vel presbyterio est positus, mortale aliquod peccatum admisit, nõ debet offerre panes domino: quãto magis ante ordinationem peccator inuentus, repudiari debet, vt nõ ordinetur? Quapropter quia lex peccatores à sacerdotio remouet, consideret se vnusquisq; & sciens quia potentes potenter patientur tormenta, retrahat se ab hoc nõ tam honore, quã onere, & aliorum locũ qui digni sunt, non ambiat occupare. Qui enim in erudiendis atque instituendis ad virtutem populis prærit, necesse est vt in omnibus sanctus sit, & in nullo reprehensibilis habeatur. Qui enim aliũ de peccatis arguit, ipse à peccato debet esse alienus. Nam qua fronte subiectos arguere poterit, cum illi statim possit corruptus ingerere, antè docete que recta sunt? Quapropter qui negligit recta facere, desinat recta docere. Primitus quippe semetipsum corrigere debet, qui alios ad bene viuendũ admonere studet, ita vt in omnibus semetipsum formã viuendi præbeat, cunctosq; ad bonum opus & doctrina & opere prouocet. Cui etiã scientia scripturarum necessaria est, quia si episcopi tantum sancta sit vita, sibi soli prodest, sic viuens: Porro si & doctrina & sermone fuerit eruditus, potest ceteros quoque instruere, & docere suos, & aduersarios reprobare, qui nisi refutati fuerint atq; conuicti, faciliè possunt simpliciũ corda peruertere. Huius autem sermo debet esse purus, simplex, apertus, plenus grauitatis & honestatis, plenus suauitatis & gratia, tractas de mysterio legis, de doctrina fidei, de vir-

tute continentia; de disciplina iustitia, vnquenq; admonens diuersa exhortatione iuxta professionem morumq; qualitatem, scilicet vt prænoscat quid, cui, quando, vel quomodo proferat. Cuius præ ceteris speciale officium est, scripturas legere, percurrere canones, exempla sanctorum imitari, vigilijs, ieiunijs, orationib; incumbere, cum fratribus pacem habere, nec quenquam de membris suis discerpere, nullum damnare, nisi discussum: Quiq; ita humilitate pariter & auctoritate præesse debet, vt neque per nimiam humilitatem suam, subditorũ vitia conualefcere faciat, neque per immoderantiam seueritatis, potestatem exerceat: sed tanto cautius erga commissos sibi agat, quanto durius à Christo iudicari formidat. Tenebit quoque illam supereminentem donis omnibus charitatem, sine qua omnis virtus nihil est: custos enim sanctitatis, charitas: locus autẽ huius custodis, humilitas. Habebit etiã inter hæc omnia & castitatis eminentiam, ita vt mens Christo dedita, ab omni inquinamento carnis sit munda & libera. Inter hæc oportebit eũ sollicita dispensatione curam pauperũ gerere, esurientes pascere, vestire nudos, suscipere peregrinos, captiuos redimere, viduas ac pupillos tueri, peruigile in cunctis exhibere curam, prouidentiam distributioe discreta. In quo etiã hospitalitas ita erit præcipua, vt omnes cum benignitate & charitate suscipiat. Si enim omnes fideles illud Euangelicũ audire desiderat, Hospes fui, & suscepisti me: quanto magis episcopus, cui diuersorum cunctorũ debet esse receptaculum? Laicus enim vnus aut duos suscipiens, impleuit hospitalitatis officium: episcopus si non omnes suscepit, inhumanus est. In negocijs autem secularibus dirimendis oportet eũ causam merito discernere, non gratia: neque enim sic debet episcopus suscipere potentẽ, vt cõtristet cõtra iustitiam pauperem, neq; pro paupere auferre iustitiam à potẽte. Nõ defendat improbum, nec sancta in digno committenda arbitretur, neque arguat & impugnet cuius crimẽ non reprehendit. Erit quoque illi etiã iuxta Apostolũ mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia, siue pudicitia, vt nõ solum ab opere immũdo se abstinere, sed etiã ab oculi & verbi & cogitatiois errore, ita vt dũ nullũ vitium in se regnare permittit, impetrare veniã subditorũ facinorib; valeat. Qui enim ista sectar fuerit, & dei minister vilis erit, & perfectum sacerdotium consummabit.

Mar. 25.

Item de Corepiscopis. Cap. 6.

Corepiscopi, id est, vicarij episcoporum, iuxta quod canones ipsi testantur, instituti sunt, ad exemplum lxx. seniorum, tanquam sacerdotes propter sollicitudinem pauperum. Hi in vicis & villis instituti, gubernant sibi commissas ecclesias, habentes licentiam constituere lectores, subdiaconos, exorcistas: Presbyteros autem & diaconos ordinare non audeant præter conscientiam episcopi, in cuius regione preesse noscuntur: hi autem à solo Episcopo ciuitatis, cui adiacent, ordinantur.

De Presbyteris. Cap. 7.

Presbyterorum ordo exordium sumpsit à filijs Aaron, vt dictum est, qui enim sacerdotes vocabantur in veteri Testamento, hi sunt qui nunc appellatur presbyteri: & qui nuncupabantur principes sacerdotum, nunc Episcopi nominantur. Presbyteri autem interpretantur seniores, quia seniores ætate Greci presbyteros vocant. His enim sicut episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Præfunt enim Ecclesijs Christi, & in confectione diuina corporis & sanguinis consortes cum Episcopis sunt, similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi. Sed sola propter authoritatem summo sacerdoti clericorum ordinatio & consecratio reseruata est, nè à multis Ecclesiæ disciplina vèdicata, concordiam solueret, scandala generaret. Nam Paulus Apostolus eosdem presbyteros vt verè sacerdotes sub nomine Episcoporum ita asseuerat, loquens ad Titum: Huius rei (inquit) gratia reliqui te

Tit. 1.

Cretæ, vt ea quæ defunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, quemadmodum ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, vnus vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim Episcopum sine crimine esse. Qua sententia ostendit Presbyterum etiam sub Episcopi nomine taxari. Vnde & ad Timotheum de ordinatione Episcopi & Diaconi scribens, de Presbyteris omnino tacuit, quia eos in Episcopi nomine comprehendit. Secundus enim & penè coniunctus gradus est, sicut ad Philippenses Episcopis & diaconibus scribit, cum vna ciuitas plures Episcopos habere non possit. Et in Actibus apostolorum presbyteros ecclesiæ, Hierosolymam iturus, congregauit, quibus inter cætera: Videre, (inquit) gregem, in quo vos spiritus sanctus Episcopus ordinauit, vnde etiam taxat

1. Tim. 3.

Phil. 1.

Act. 20.

les in Ecclesia presbyteros constituendos esse sicut episcopos, & Apostolus ad Titum loquitur, & canones ipsi testantur. Presbyteros autem merito & sapientia dici, non ætate: nam & Moisi præcepit Deus, vt eligat presbyteros. Vnde & in Prouerbis dicitur: Gloria senum canities. Quæ est hæc canities? haud dudè quin sapientia, de qua scriptum est: Canities hominum prudentia est. Cumque non gentos & amplius annos ab Adam vsque ad Abraham vixisset, homines legerimus, nullus alius primus appellatus est presbyter, id est, senior, nisi Abraham, qui multo paucioribus annis vixisse conuincitur. Non ergo propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam presbyteri nominantur. Quod si ita est, mirum, cur insipientes constituantur.

De Diaconibus. Cap. 8.

Diaconorum ordo à Leui tribu accipit exordium. Præcepit enim Dominus Moisi, vt post ordinationem Aaron sacerdotis & filiorum eius, rursus Leui tribus in diuini cultus ministerijs ordinaretur & consecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & seruiret pro Israel coram Aarò & filijs eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die & nocte, ipsiq; gestarent arcam & tabernaculum, & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi castra ipsi constituerent, & in promouendo tabernaculo ipsi deponeret, rursus ipsi componerent. A xxv. annis & supra in tabernaculo seruire mandatum est: quam regulam constituerunt sancti patres & in nouo testamento. In Euangelio autem primordia eorum in Actibus Apostolorum ita leguntur: Conuocates autem xij. Apostoli multitudinè discipulorum, dixerunt: Non placet nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Quid est, fratres? Considerate ex vobis viros boni testimonij septè plenos spiritu sancto & sapientia, quos constituamus in hanc rem: Nos verò erimus orationi, & ministerio sermonis infatigabiles. Et placuit hic sermo coram omni multitudine, & elegerunt Stephanum plenum fide & spiritu sancto, Philippum & Procorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochensem. Hi omnes steterunt ante Apostolos, & cum orassent, imposuerunt illis manus, & verbum Dei crescebat, & multiplicabatur numerus credentium. Ex hinc iam decreuerunt Apostoli vel successores apostolorum, vt per omnes ecclesias vii. diaconi, qui sublimiore gradu essent cæteris, circa arcam

Num. 1. & 8.

Sapientia

Num. 1. & 8.

Condit. Arel. 4.

Act. 6.

aram Christi quasi columnæ altaris assistent, & non sine aliquo septenarij numeri mysterio. Hi sunt enim, quos in Apocalypsi legimus, 7. angeli tubis canentes. Hi sunt septè candelabra aurea. Hi voces tonitruorum. Ipsi enim clara voce in modum præconis admonent cunctos siue in orando, siue in flectendo genua, siue in psallendo, siue in lectionibus audiendo: ipsi etiam, vt aures habeamus ad Dominum, clamant: ipsi quoque euangelizant: sine ipsis sacerdos nomen habet, officium non habet. Nam sicut in sacerdote consecratio, ita in ministro dispensatio sacramenti est: illi orare, huic psallere mandatur: ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Ipsi etiam sacerdotibus propter præsumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus sit à diacono. Leuitæ inserunt oblationes in altaria, Leuitæ operiunt arcam testamenti. Non enim omnes vident alta mysteriorum, quæ operiuntur à Leuitis, nè videant qui videre non debent, & fumant qui seruare non possunt: quiq; propterea altari albis induti assistunt, vt celestem vitam habeant, candidiq; ad hostias & immaculati accedant, mudi scilicet corpore, & incorrupti pudore. Tales enim decet Dominum habere ministros, qui nullo carnis corrumpantur contagio, sed potius eminentia castitatis splendeant. Quales enim diaconi ordinentur, Apostolus Paulus plenissime scribit ad Timotheum. Nam cum premississet de sacerdotum electione, continud subiunxit: Diaconi similiter irreprehensibiles, hoc est, sine macula, sicut episcopi, pudici vtique, id est, à libidine continentis, non bilingues, scilicet, nè conturbent habentes pacem: non multo vino dediti, quia vbi ebrietas, ibi libido dominatur & furor: non turpe lucrum sectantes, nè de celesti ministerio lucra terrena sectent. Est quoque turpis lucri appetitio, plus quam de æternis, de præsentibus cogitare. Post hæc autem subiicit: Hi autem probentur primùm, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Hi vtique, sicut episcopi ante ordinationem probari debent, si digni sunt, & sic ministrare.

Apoc. 1. & 8.

1. Tim. 3.

Num. 8.

De Custodibus sacrorum. Cap. 9.

Utrodes sacrarij, Leuitæ sunt. Ipsi enim iussu est custodire tabernaculum, & omnia vasa templi, quiq; ab anno quinquagesimo eliguntur, vt post edomitum carnis cõflictum iam quieti, mundo corpore pariter & mente Deo seruiant,

preferentes speciem gratuitatis, nè fallantur cõfilitio, nè fidem deserant, ne que quicquam intemperantiùs agant.

De Subdiaconibus. Cap. 10.

Subdiaconi, qui apud Græcos hypodiaconi vocantur, in Ezdra inueniuntur, appellanturq; ibi Nathinnæi, id est, in humilitate Deo seruientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in Euangelio Ioannis diuina prodicione communitus, saluatorem meruit confiteri, quiq; etiam ad primum diuinitatis indicium fidelis enituit, protèstate Domino, ac dicente: Ecce verè Israelita, in quo dolus non est. Denique isti oblationes in templo Domini suscipiunt à populis, isti obediunt officijs Leuitarum, isti quoque vasa corporis & sanguinis Christi diaconibus ad altarium offerunt. De quibus quidem placuit Patribus, vt quia sacra mysteria contrectant, casti sint, & continentes ab vxoribus, & ab omni carnali immunditia sint liberi, iuxta quod illis Propheta dicente iubetur, Mundamiui qui fertis vasa Domini. Hi igitur cum ordinantur, sicut sacerdotes & Leuitæ, manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantum & calicem de manu episcopi, & ab archidiacono scyphum aquæ cum aquamanili & manutergium accipiunt.

1. Esdræ 8.

Ioan. 1.

Esa. 52.

4. Carth. canon. 5.

De Lectoribus. Cap. 11.

Lectorum ordo formam & initium à Prophetis accepit. Sunt lectores, qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocè tuam. Isti quippe dum ordinantur, primùm de eorum conuersatione episcopus verbum facit ad populum. Denique coram plebe tradit eis codicem apicum diuinorum, ad Dei verbum annuncian dum. Qui autem ad huiusmodi promouetur gradum, iste erit doctrina & libris imbutus, sensumque ac verborum sciètia ornatus, ita vt in distinctiõnibus sententiarum intelligat vbi finis iunctura, vbi adhuc pèdeat oratio, vbi sententia extrema claudatur. Sicque expeditus vsu pronuciacionis tenebit, vt ad intellectum omnium mètes sensusq; promoueat, discernendo genera pronuciacionis, atq; exprimèdo oim sententiarum proprios affectus, modò indicatis voce, modò dolètis, modò increpatis, modò exhortatis, siue his similia secudum genus proprium pronuciacionis. In quo magis & illa ambigua sententiãrũ adhibèda cognitio est. Multa em̄ sũt in scripturis, q̄ nisi proprio modo pronuncient, contrariã reddũt sententiã. Sicut est, quis

1. Esdræ 8.

Ioan. 1.

Esa. 52.

4. Carth. canon. 5.

Esa. 58.

*viri

Rom. 8.

accu.

accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat? quod si quasi confirmatiue, non seruat genere pronuntiationis suae, dicatur, magna peruersitas oritur. Sic ergo pronunticiandum est, ac si diceret, Deus ne qui iustificat? vt subaudiatur, non. Necessè est ergo in tantis rebus scientiae ingeniu, quo propriè singula cõuenienterque pronuntientur. Præterea & accentuum vim oportet scire lectorè, vt nouerit in qua syllaba vox protendatur pronuntiantis. Plerunquè enim imperiti lectores in verborum accètibus errant, & solent irridere nos imperitiar hi, qui vidètur habere noticiam, detractantes & iurantes penitus nescire quod dicimus. Porro vox lectoris simplex erit & clara, ad omne pronuntiationis genus accommodata, plena succo virili, agrestem & subrusticum effugiens sonum, non humilis, nec ad eò sublimis, non fracta nec tenera, nihilq; foemineum sonans, neque cum motu corporis, sed tantum cum grauitatis specie. Auribus enim & cordi cõsulere debet lector, non oculis, nè potiùs ex seipso eos spectatores magis quam auditores faciat. Vetus opinio est, lectores pronunticiandi causa præcipuam curã vocis habuisse, vt exaudiri multum possent. Vndè & dudum lectores præcones vel proclamatores vocabantur.

*in tu-
multu

De Psalmistis. Cap. 12.

Paral. 6.

Psalmistarum, id est, cantorum, principes vel authores dauid, siue Alaph extiterunt: isti enim post Moisen, primi Psalmos composuerunt & cantauerunt: mortuo autè Alaph, filij eius in hunc ordinem subrogati sunt à Dauid, erantque Psalmistæ per successionem generis, sicut & ordo sacerdotalis, ipsique soli continuis diebus in templo canebat, candidis induti stolis, ad vocem vnus respondente choro. Ex hoc veteri more Ecclesia sumpit exemplū nutriendi Psalmistas, quorum cõtibus ad affectum Dei mentes audientium excitantur. Psalmistam autem & voce & arte præclarum illustremque esse oportet, ita vt ad oblectamenta dulcedinis animos incitet auditorum. Vox autem eius non aspera, non rauca, vel dissonans, sed canora erit, suaui, liquida, atque acuta, habens sonum & melodiam sanctæ religioni cõgruetem, non quæ traducem exclamat artè, sed quæ Christianam simplicitatem in ipsa modulatione demonstrat, nec quæ musico gestu vel theatri arte redoleat, sed quæ cõpunctionem magis audientibus faciat. Antiqui pridè quàm cantandum erat, cibus ab-

stinebat, psallentes tamè legumine in causa vocis assiduè utebantur. Vndè & cantores apud gẽtiles fabarj dicti sunt. Veteres lamina pectori imposta sibi ad cantica exclamanda psallentes vocibus rationem demonstrauere. Solent autem ad hoc officiu etiã absque conscientia episcopi sola iussione presbyteri eligi quique, quos probabiles in cantandi arte esse constiterit.

De exorcistis. Cap. 13.

In primo ordine & ministerio ecclesie esse exorcistas secundum officia, quæ in templo Salomonis erant disposita, quæq; posterius sunt ab Esdra disperita inuenimus, eosq; quos Esdras actores memorat templi, nunc esse exorcistas in Ecclesia dei. Fuerunt enim sub Esdra actores Templi, seruorum Salomõis filij, qui actum Templi totius sub cura sua haberent, aut sacris actionibus deseruirent. Et cum fuissent ex ordine & ministerio templi, longè fuerunt ab officio altaris Dei, quia nec Psalmistis, nec ostiarijs, nec sacrorum seruis attingere licebat munera altaris, nisi tantummodò Leuitis. Quid ergo? nullam aliam curam habebat actores templi, nisi ad facta reficienda, vt quæcunque fuissent vexata in ædificio templi aut delapsa, per eosdem actores de thesauris Dominicis reficerentur, atque excolerentur.

Ergo actores templi, exorcistæ sunt in populo Dei? quo modo enim actor prudens & bonus scit, quis sit Domini sui census, & omnis substantiæ modus, & redigit apud se totius possessionis instrumeta originalia: sic exorcista redigit in sua diligentia totius regni domini secreta, & regnum Dei memoriæ commendat de scripturarum testimonijs, vndè exerceat donum, quod illi est à spiritu sancto cõcessum, secundum Apostoli præconium. Exorcistas enim memorat Apostolus, cum dicit: Nunquid omnes habent donationes sanationum? Hi enim cum ordinantur, sicut ait canon, accipiunt de manu episcopi libellū, in quo scripti sunt exorcismi, accipientes potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos siue catechumenos.

De ostiarijs. Cap. 14.

Ostiarij sunt, qui in veteri Testamento ianitores templi vocabantur, qui præerant portis templi Hierusalem, quique ordinati per vices suas omnia interiora templi vel exteriora custodiebant. Hi denique inter sanctum & iniquum discernentes, eos tantum in Ecclesia qui sunt fideles,

1. Esdras

1. Reg. 4.
& 4.
Hier. 35.

Matt. 3.

Ag. 2. 4.

1. Cor. 12.

4. Cant.
Canon.

1. Paral. 9.
2. Paral. 9.

reci-

recipiunt. Intrare enim templum, nisi per eos non possumus: habet enim in potestate tam bonos recipiendi, quàm reijcendi indignos.

De Monachis.

Cap. 15.

Vndè autem ad monachos studium defluxerit pauperatis, vel quis huius conuersationis extiterit author, cuius isti habitum imitantur. Quantum enim, inquam, pertinet ad authoritatè veterum scripturarum, huius propositi princeps Elias & discipulus eius Elisæus fuerunt, siue alij prophete, qui habitabant in solitudine, vt bibusq; relicti faciebant sibi casulas prope fluua Iordanis. Huius etiã propositi in Euangelio baptista Iohannes author extitit, qui eremum solus incoluit, locustantum & agresti melle nutritus. Iam deinde progeniti sunt cõuersationis huius nobilissimi principes, Paulus & Antonius, Hilarion, Macarius, cæteri que patres, quorum exemplis per vniuersum mundum adoleuit sancta institutio monachorum. Sex autem sunt genera monachorum, quorum tria optima, reliqua verò teterrima, atq; omnibus modis euitanda.

Primum genus est cœnobitarum, id est, in commune viuentium, instar sanctorum illorum, qui temporibus Apostolorum Hierosolymis vendita ac distributa omnia sua dabant indigentibus, qui habitabat in sancta cõmunionè vitæ, non dicentes aliquid proprium, sed erant illis omnia communia, & anima vna, & cor vnum in Deum. Horum igitur institutione monasteria sumpserunt principium.

Secundum genus est eremitarum, qui procul ab hominibus recedentes, deserta loca & vastas solitudines sequi atque habitare perhibentur, ad imitationem scilicet Eliæ & Ioannis Baptiste, qui eremi secessus penetrauerunt. Hi quippe incredibili mundi contemptu sola solitudine delectantur, herbis tantum arefcentibus victitates, aut pane solo, (qui eis per certa interualla temporum defertur) vel aqua contenti: sicque secretissimi penitus & ab omni hominum conspectu remoti, diuino tantum colloquio perfruuntur, cui puris mentibus inhæserunt, cuius amore nõ solum mundum, sed etiã hominum consortia reliquerunt.

Tertium genus est Anachoretarum, qui iam cœnobitali cõuersatione perfecti, includunt semetipsos in cellis, procul ab hominum conspectu remotis, nulli præben-

tes accessum, sed in sola contemplatione diuina viuere perseverant, id est, theoria. Sed isti examinatione cœnobiorum probati in omnibus disciplinis monasterij per xxx. annos, ad hanc contemplationem per obedientiam eliguntur.

Quartum genus est eorum qui sibi Anachoretarum imagine blandiuntur. Isti, vt ait Cassianus, in primordijs suis feruore quodam breui cœnobij perfectionem videntur expetere, sed continuo tepescunt, dum pristinos mores ac vitia refecere cõtemnunt, nec iugum humilitatis ac patientiæ diutius sustinere cõtenti sunt; subdiq; seniorum imperio designantur, separatas expetunt cellas, & solitarij sedere desiderant, vt à nemine lacessiti, mansueti vel humiles estimantur: quæ institutio, immò tempor; hos quos semel infecerit, ad perfectionem nunquam permittit accedere. Hoc enim modo non solum non absconditur, verum etiã in deterius eorum vita conualescit, vt quoddam læthale intestinum virus, quod quãto amplius celatum fuerit, tanto profundius serpens insanabile morbum generat ægrotanti. Pro reuerentia enim singularis cellæ, nullus iam vitia solitarij audet arguere, quæ ille ignorari maluit quàm curari.

Quintum genus est Circuncellionum, qui sub habitu monachorum vsquequaq; vagantur, venalem circũferentes hypocrisin, circumeites prouincias, nusquam missi, nusquam fixi, nusquam stantes, nusquam sedentes: alij, quæ non viderunt, confingunt, opinioniones suas habentes pro Deo: alij membra martyrum, si tamen membra martyrum sunt, sibi venditât, & phylacteria sua magnificant, gloriam captantes ab hominibus, alij criniti incedunt, nõ vilior habeatur tõsa sanctitas, quàm comata. Vndè videlicet qui eos viderit, antiquos illos, quos legim; cogitet, Samuelem & Eliam, & cæteros: Alij honores, quos non acceperunt, se habuisse protestantur: Alij parentes vel cõsanguineos suos in illa vel in alia regione se audisse vel videre, & ad eos pergere m̃tiuntur, & omnes petunt, ab omnibus exigunt aut sumptum lucrosum egestatis, aut simulatè precium sanctitatis, cum interea vbicunquè in factis suis malis aut verbis deprehensi fuerint, vel quo quomodo innotuerint, sub generali nomine monachorum, propositum blasphematur.

Sextum genus est monachorum, & ipsum teterrimum atque neglectum, quod per Ananiam & Saphiram in exordio Ec-

Ag. 5.

D cle.

Ad. s.

clesia pullulauit, & Apostoli Petri seueritatis cultro succisum est, qui que ab eo quod semetipfos a cenobiali disciplina sequestrant, suasque appetunt liberi voluptates, Aegyptiorum lingua Sarrabaita siue Rennuita nuncupantur. Construunt enim sibi cellas, easque falso nomine monasteria vocant, liberi que ab imperio seniorum, arbitrio suo viuunt, certatim in operibus laborantes, non ut indigentibus distribuunt, sed ut acquirant pecunias quas recodant, & sicut ait de ipsis sanctus Hieronymus, quasi ars sit sancta, non vita, quicquid vendiderint, maior est precij. Reuera (vt idem dicit) solent certare ieiunijs, & secreto victu reficiunt: apud hos affectata sunt omnia, fluxa manica, caligae follicates, vestis grossior, crebra suspiria, visitatio virginum, detractio clericorum, & si quando dies festus venerit, satiantur ad vomitum. Inter cenobium autem & monasterium, ita distinguit Cassianus, quod monasterium possit etiam vnus monachi habitatio nuncupari: Cenobium autem non nisi plurimorum: quorum quidem conuersationem, vt patrum edocet institutio, breuiter intinabo.

Hi quippe (vt praedictum est) contemptis primis atque desertis mundi huius illecebris, in communi vitam sanctissimam congregati simul agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus, in vigilijs, in ieiunijs, nulla superbia tumidi, nulla inuidia liuidi, sed modesti, vercundi, placati, concordissimam vitam sectantur, cogitationes suas alterutrum reuelantes, inuicem discutiunt & corrigunt. Nemo quicquam terreni sorte peculiari possidet, preciosis vel coloratis vestibus non induuntur, sed vilissimis atque sinceris, lacris vtitur nunquam delectatione corporis, sed raro, propter necessitatem languoris: sine consilio abbatis nunquam progrediuntur, neque aliquid ab eis sine nutu paternae iussionis assumitur: operantes aut manibus ea, quibus corpus pasci possit, & mens impediri non possit. Canunt autem psalmos, manibus operantes: & ipsum laborem tanquam diuino celeumate cofolantur. Opus autem suum tradunt eis, quos Decanos vocant, eo quod sint denis praepositi, vt a nemine illorum cura sui corporis impediatur a proposito mentis, neque in cibo, neque in vestimento, neque si quid aliud oportet, vel quotidianae necessitati, vel mutuae (vt ad solet) valetudini. Ipsi autem Decani tradunt ea proposito, praepositus autem cum magna sollicitudine omnia dispo-

nens, praestod facit, quicquid illorum vita propter imbecillitatem corporis postulat: ratione tamen ipse reddit ei, quem patrem vocat. Hi vero patres intellectu, tolerantia, discretione insignes, omnibus rebus excellenti, nulla superbia consulunt his, quos filios appellant, magna sua in iubendo auctoritate, illorum in obediendo voluntate.

Conueniunt autem omnes frequenter nocte ac die, dato signo, festina cum properatione ad orationem solennium horarum, celebrantes fixa intentione cordis, & vsque ad consummationem psalmorum sine fastidio persistetes. Item conueniunt diebus singulis interpositis, dum adhuc ieiunium sunt, in collatione ad audiendum patrem. Audiunt autem eum incredibili studio, summo silentio, affectusque animorum suorum prout eos puocauerit discretis oratio, vel gemitu vel fletu significantes. Corpus deinde cum silentio magno reficit tantum, quantum salutis necessitas est, coercente vnquoque eorum per parsimoniam, concupiscentiae gulam, ne grauetur eorum cor vel in his ipsis quae praestod sunt, parca & vilissimae. Itaque non solum a carnibus & vino abstinent, pro sufficientia domandarum libidinum, sed etiam ab omnibus, quae ventris & gutturis prouocant appetitum. Sa ne quicquid necessario victui superest ex operibus manuum & epularum restrictione, tanta cura egentibus distribuitur, vt nihil remaneat, quod abudauerit. Ad cuius sanctae militie propositum veniunt non solum liberi, sed etiam plerumque ex conditione seruili, vel propter hoc potius liberandi. Veniunt quoque: ex vita rustica, & ex opificum exercitacione, & ex plebeio labore, tanto vtique felicitius, quanto fortius educati, qui si non admittantur, graue delictum est. Multi enim ex eo numero viri magni, imitandi que, extiterunt. Nam propterea & infirma mundi elegit Deus, vt confunderet fortia: & stulta mundi elegit, vt confunderet sapientes: & ignobilia mundi, & ea quae non sunt, vt ea quae sunt, euacuaret, & non gloriaretur omnis caro coram Deo. Simili quoque modo existant & cenobia feminarum, hoc est, monachales virgines sollicitate castaeque seruientes Deo. Quae habitaculis suis segregatae, ac remotae a viris quam longissime, pia tantum sanctitate ac castitate iunguntur, & imitatione virtutis. Ad quas iuuenum nullus accessus est, neque ipsorum quauis grauisimorum & probatissimorum senum, nisi vsque ad vestibulum necessaria praebendi, quibus indiget, gratia. His

pra-

praefitur singula grauissima ac probatissima, non tantum instituendis componendisque moribus, sed etiam instruendis mentibus perita atque parata. Lanificio etiam corpus exerceret atque sustentant, vestesque ipsas monachis tradunt, ab his inuicem quod victui opus est, resumetes. Hos mores ac vitam, hanc institutionem tenere videntur cenobia virginum, sicut monachorum. Monachi autem secundum humilitatem eliguntur. Multos enim ex eis cenodoxiae morbus macculat, multos abstinentia inflat, extollit scientia. Faciunt enim bona, sed propter famam, non propter vitam aeternam, scilicet vt aut affectet gloriam laudis, aut perueniant ad fastigium desiderati honoris: In his sapientius discordia oboritur, inuidiaque liuor de fraternis profectibus gignitur, amor temporalium rerum grassatur, sequetes terrenas concupiscentias tanto inaniter, quanto saepius, vt ante humanis oculis, impudenter. Tales itaque nequaquam monachi vocandi sunt, quia Deo sola professione, non actione, coniunguntur.

De penitentibus. Cap. 16.

Penitentiae exemplum Iob primus exhibuit, quando post funera vel post flagella adhuc in sui redargutione etiam in cilicio & cinere lamenta penitentiae sumpsit, dicens: Idcirco ago penitentiam in fauilla & cinere. Post hunc nobis Dauid penitentiae magisterium praebuit, qui graui vulnere elapsus, dum audisset a propheta peccatum suum, confessum penitentiae sanauit. Sic Ninuiter & alij multi peccata sua confessi sunt, penitentiam egerunt, displicuerunt illis quales fuerunt, & quales per Deum facti sunt, illi placuerunt. Est autem penitentia medicamentum vulneris, spes salutis, per quam peccatores saluatur, per quam Deus ad misericordiam prouocatur, quae non tempore pensatur, sed profunditate luctus & lachrymarum. Penitentia autem nomen sumpsit a poena, qua anima cruciatur, & caro mortificatur. Hi vero qui penitentiam agunt, proinde capillos & barbam nutriunt, vt demonstrent abundantiam criminum, quibus caput peccatoris grauiatur. Capilli enim pro vitijs accipiuntur, sicut scriptum est: Crinibus peccatorum suorum vnusquisque cofringitur. Vir quippe si comam nutriat, ignominia est, vt ait apostolus. Ipsam ergo ignominiam suscipiunt penitentes pro merito peccatorum.

Quod vero in cilicio praesternuntur, (per cilicium quippe recordatio est peccatorum) propter haec ad sinistram futuros. Inde ergo cofitentes in cilicio praesternuntur tanquam dicentes, et peccatum meum contra me est semper. Quod autem cinere adsparguntur, vel vt sint memores, quia cinis & puluis sunt, vel quia puluis, id est impij facti sunt. vnde & illi puaricatores primi homines recedentes a Deo, malisque factis offendentes creatorem, in puluere vnde sumpti sunt, redierunt. Bene ergo in cilicio & cinere penitens deplorat peccatum, quod in cilicio asperitas & compunctio peccatorum, in cinere puluis ostenditur mortuorum: & idcirco in vitro quae penitentiam agimus, vt & compunctio cilicij agnoscamus vitia, quae per culpam commisimus, & per fauillam cineris, perpendamus mortis sententiam, ad quam peccando peruenimus. Penitentiae autem remedium Ecclesia catholica in spe indulgentiae fidenter alligat ad exercendos homines, & post vnum baptismi sacramentum, quod singulari traditione commendatum, sollicitè prohibet iterandum, medicinali remedio penitentiae subrogat adiumentum, cuius remedio egere se cuncti agnoscere se debet pro quotidianis humanae fragilitatis excessibus, sine quibus in hac vita esse non possumus: honorum duntaxat dignitate seruata, ita vt a sacerdotibus & Leuitis Deo tantum teste fiat, a ceteris vero adfate coram Deo solenniter sacerdote, vt hoc teget fructuosa confessio, quod temerarius appetitus, aut ignorantiae notatur contraxisse neglectus: vt sicut in baptismo omnes iniquitates remitti, vel per martyrium nulli peccatum credimus imputari, ita penitentiae compunctio fructuosa, vniuersa faTEAMUR deleri peccata. Lachrymae enim penitentium, apud Deum pro baptismo reputantur. Vnde quamlibet magna sint delicta, quauis graua, non tamen est in illis Domini misericordia desperanda: in actione enim penitentiae (vt supra dictum est) non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris: cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit. Veruntamen quanto in peccando fuit ad malum promptior mentis intentio, tanto deuotior debet esse in penitendo. Duplex autem penitentiae gemitus est, vel dum plangimus quod male gessimus, vel dum non agimus quod agere debemus. Ille autem verè penitentiam agit, qui nec penitere praeterita negligit, nec adhuc penitenda comit-

D 2 tit.

1. Cor. 3.

Iob 42.

2. Reg. 12.

Iona 3.

1. Cor. 4.

Pro. 5.

1. Cor. 11.

Psal. 50.

Psal. 50.

tit. Qui verò lachrymas indefinèter effundit, & tamen peccare nò definit, hic iam ètum habet, sed mundatiouem non habet.

Si qui autem per gratiam Dei ad pœnitentiam conuertuntur, perturbari nò debent, si rursus post emendationem relicta vitia corda pulsant, dum non possint bonæ conuersationi nocere, si talis cogitatio non erumpat in consensu vel opere, Ferre enim, sinè perfectione, vitiouum cogitationes, non est ad damnationem, sed ad p-bationem: nec est occasio subeundi discriminis, sed potiùs augèdæ virtutis. Nam & si quis circa finem suum per pœnitentiam definat esse malus, nò idèd debet desperare, q̄ in termino est vltimo vitæ, qm̄ Deus nò respicit quales antèa fuimus, sed quales circa finem vitæ existimus.

Ex fine enim suo vnumquenq; aut iustificat, aut condemnat, sicut scriptum est, Ipse iudicat extrema terræ. & alibi: Vniuersorum finem ipse considerat. Proindè non dubitamus circa finem iustificari hominem, per pœnitentiæ compunctiõem: sed quia rarò id fieri solet, metuendù est, nè, dum ad finem differtur conuersio, incerta occupet mors priusq̄ veniat pœnitentiæ: pro qua re, etsi bona est ad extremum cõuersio, tñ multo melior est, q̄ lögè ante finè agit, vt ab hac vita securitatis trãseat.

De virginibus. Cap. xvij.

Nunc autem quæ sit sacra virginitatis integritas, vel à quo tam sancti propositi studium sit exortum, breuiter intinabò. Quantum enim pertinet ad vetus testamentum, Elias & Hieremias & Daniel, castitatis & continentie boni primi constituisse noscuntur: quantum verò ad nouum, virorù virginù caput est Christus, foeminarù virginum caput est Maria. Ipsa earum authrix, ipsa mater nostri capit, qui est virginis filius, & virginis spòsus. Indè agmina virorum & puellarum sanctarum, indè sectatores & sectatrices perpetuæ continentie pullulauerunt, appetitum libidinis castigantes, nec solum in corpore, sed etiã in ipsa concupiscentie radice castrantes se, cælestem vitam angelicamq; in terrena mortalitate meditantes, atq; in carne corruptibili incorruptiõem perpetuam retinentes, quibus cedit omnis fecunditas carnis, omnis pudicitia coiugalis. Nam cum ipsa vniuersa ecclesia Virgo sit, desponsata vni viro, sicut dicit apostolus, quãto digniora sunt honore membra eius, quæ hoc custodiunt etiã in ipsa

1. Reg. 2.
Iob 28.

1. Cor. 1.

carne, quod tota Ecclesia custodit in fide? Sed tamen sic laudatur virginitas, nò nuptiæ condemnentur. Oportet enim non dånare quod bonũ est, sed suadere quod melius est. Ante aduentum quippe Christi coniugia placuere Deo, post aduentũ eius virginitas. Prima enim Dei sententia, crescere & generare præcepit: Secũda sententia cõtinentiam suavit. Nonne enim sic locuta est vox illius, Crescite & multiplicamini? Quia iam alia vox superuenit, dicens: Væ prægnantibus & nutritibus. & illud, Tempus itè collectum est: restat, vt qui vxores habent, tanquã non habentes sint, & nisi fallor, vnus eiusdèq; Dei vtraque pronuntiatio est. Tunc quidem deus in primordio semetẽm generis emisit, indultis coniugiorum voluptatibus, donèc mundus repletur: nũc verò in extremitatibus temporum compressit quod miserat, & reuocauit quod indulserat. Vndè & Salomon prauidès in spiritu, ait: Tempus amplexadi, tempus longè fieri à complexibus. Quia præcepti veteris est, vt terra procreationibus impletur: noui verò, vt continentia atq; virginitate cælum adimpleatur. Quam tamen adèd ardui sublimisq; præmij esse cõstat, vt dicètibus apostolis quodam loco, Si sic est hominis causa cum vxore, nò expedit nubere: responderit Dominus, Qui potest capere, capiat. Non ergò præceptũ de continentibus, sed suasiõ est: nec iniungitur virginitas, vt sit necessitatis, sed vt voluntatis possit esse, laudatur, Apostolo protestate: De virginibus præceptum Domini non habeo, sed consilium do, tanq̄ & ipse scientiam DEI habens. Existimo ergò hoc bonum opus esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. At tamen qui tentationem carnis non tolerant, necessè est vt portum coniugij petant. Vndè & idem apostolus: Qui se (inquit) non cõtinet, nubat, melius est enim nubere quã vnũ. Et iterũ: Si acceperis (inquit) vxorem, non peccasti: si nupserit virgo, non peccauit: & si nò vis maior esse, esto vel minor, quia libere voluntatis es. Nuptiæ enim peccatum non sunt, sed p solitudinem mundi, qui nubunt, legem Dei feruare vix possunt. Aliter illos dicit non peccare si nubant, qui nondũm vouerunt Deo castitatem, cæterum vel quæ in corde suo promisit, si aliud fecerit, habet damnationem, quia primam fidem, sicut ait idem apostolus, irritam fecit. quod enim erat per naturam licitum, per

Gen. 14.

Luce 11.

1. Cor. 7.

Eccles. 1.

Matt. 19.

1. Cor. 7.

Ibid.

vo-

votum sibi fecit illicitum, sicut Ananias & Saphira, quibus de precio possessionis fugeretur nihil licuit, ob quam causam & subita morte prostrati sunt. In euangelio autem virginum diuersa genera memoratur, sed illis specialiter regni possessio deputatur, qui se amore Dei castrauerunt, id est, non quos impossibilitatis necessitas cogit, sed quos voluntas efficit continentes. Sic enim scriptũ est, Dominò disputate: Sunt enim spadones, qui sic nati sunt: sunt aliqui, qui ab hominibus facti sunt: & sunt, qui seipfos castrauerunt propter regnum cælorum, quibus etiã per Esaiã prophetam Dominus dicit, se daturum in domo sua & in muris suis locum nominatum, meliorem multo quã filiorum & filiarum suarum.

Nam illis qui sic nascuntur, aut quibus ipsum virile membrũ debilitatur, vt generare non possint, sicut Eunuchi regum vel potentum, sufficit vtrique quòd Christiani sunt, & Dei præcepta custodiunt, eo tamè proposito, vt coiuges, si potuissent haberent. Ideoq; cæteris coniugatis in domo Dei fidelibus adæquantur, quòd castrati sunt propter seculum, non propter regnũ cælorum, neq; enim vxores animi virtute, sed carnis necessitate nò ducunt. Tantum enim est in virginibus castitatis donum, vt etiã Ioannes eos tãtũ agni vestigijs inharere præscribat, qui contaminati à mulierum coitibus nò fuerint: ipsi enim sunt C. XLIII. millia sanctorum citharistarum illibata virginitate in corpore, inuolata castitatis in corde, q̄ sequuntur agnũ quocunq; ierit, quem nemo sequi vel auditu valet, nisi tantũ virginitas. Sequuntur itaq; agnũ & cæteri fideles, qui virginatẽm corporis amiserunt: sed nò quocunq; ierit ille, sed quousq; ipsi potuerint.

Vndè, nè tantæ sanctitatis donum corumpatur, cauendum est: multos enim extollit virginitas, eleuat continentia. Fide ter dico, facilius sequuntur agnũ, & si non quocunq; ierit, certè quousq; potuerint coniugati humiles, quã superbientes virgines. Quò enim sequitur, ad quem accedere non vult? Aut quomodò accedit ad quem nò venit vt discat, quoniam mitis est & humilis corde? Pergant ergò viã sublimitatis virgines pede humilitatis: sequantur Christum tenendo perseueranter, quod vouerunt ardèter, itã vt professa ac seruata veritate virginittatis, cæteris etiã moribus congruant, sinè quibus pcul dubio ociosa manet & inanis virgini-

Matt. 19.

Esai. 56.

Apocal. 14.

tas. Boni enim actus, si addantur virginittati, Angelicã vitã hominibus & cæli mores exhibet in terris. Illæ ergò virgines esse probantur, quæ sic continentie inferuiunt, vt nullis criminibus, nulloq; terrenæ sollicitudinis onere prægraentur. Curam enim mundi, coniugalis copula gignit, Paulo dicente, dum dicit: Volo autè vos sinè solitudine esse. Qui sinè vxore est, sollicitus est quæ Dei sunt, quomodò placeat Deo: qui autem cum vxore est, sollicitus est quomodò placeat vxori. Vndè agnoscitur non posse placere Deo huiusmodi continentie votum, quod prædeditur secularium impedimento curarum, nihil enim prodest expeditos esse actiõẽ carnis, qui illigantur secularibus curis, nisi tantũ quòd sibi maiora acquirunt supplicia, pro eo quòd seculum minimè vincunt, qui carnem vincere potuerunt. Quæritur autem, cur foemina virgines in benedictione velentur? Quarum hæc causa est: In gradibus enim vel officijs ecclesiasticis foemina nullatenus præscribuntur, nam neque permittitur eis in ecclesia loqui vel docere, sed nec contingere, nec offerre, nec vllius virilis muneris, aut sacerdotalis officij sortem sibi vèdicare, ideoq; hoc tantũ, quia virgo est, & carnem suã sanctificare proposuit, idcirco velaminis venia fit illi, vt in Ecclesia notabilis vel insignis introeat, & honore sanctificati corporis, in libertate capitis ostendat, atque mitram quasi coronam virginalis gloriæ in vertice præferat.

1. Cor. 7.

De viduis. Cap. 18.

Viduarum multarum exempla sunt, quarum prima in scripturis Noemi legitur, & vidua ad quã Helias missus est, scribit & vidua Sunamitis, q̄ solebat Helisũ suscipere, & victũ administrare. Hæster & Iudith illa admirabilis vidua, q̄ de Oloferne Assyriorũ principe triumphauit, saluoq; pudore, hoste deuicto redijt. In nouo autè testamẽto, Anna prima vidua legit, q̄ dñm cognouit infantè, q̄ meruit eius diuinitatis gratiã agnoscere, anteq̄ potuisset verbũ eius audire, cuius quidè gradus virginittati penè cõiunctus est, vndè & Christũ quem virgo peperit, vidua prima cognouit: Felix ergò virgo, quia intacta: fortior vidua, quia experta: vtriq; tñ apud Deũ merces, maior illa, subsequens ista. Illã autem viduã apostolus vocat, q̄ post vni cõiugij interceptũ virili sexui renũciat. Dicit em̄, vidua eligat nò minũs annorũ lx, vni viri vxor.

Ruth 2.

3. Reg. 17.

4. Reg. 4.

Iudith 13.

Luce 21.

1. Tim. 5.

De coniugatis. Cap. 19.

Vndè consequens est, vt quæ plurimis fuerit nexa maritis, caruerit veræ nomine viduitatis.

Act. 9.

Qualis autem esse vidua debeat, idem Apostolus expressit, dicēs: Si fuerit in opibus bonis, testimoniū habens, utiq; sicut Thabita: si filios educauit, subauditur, Deo: si hospitio suscepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patētibus subministravit, hoc est, agrotis, vel in carcere positus, si omne opus bonū subsecuta est: breuiter vniuersa concludens, vt in omnibus sit exemplum benè viuēdi. Et iterū, Anus similiter in habitu sancto, utiq; vt ipse earum incessus & motus, vultus & sermo, & silentium quandā sacræ continentia præferat dignitatem.

Tit. 2.

Post hæc adiecit, non criminatrices, nō multo vino seruientes, sed paruo vtentes. Nanq; solent hac ætate, quæ corporis fraxere luxuria, vino se dēdere pro luxuria. Post hæc addidit, benè docentes, vt prudentiam doceant. Docere illis quidem pmittit, sed vt feminis, & hoc non in Ecclesia, sed priuatim. nam hoc genus muliercularum solet esse garrulum: vndè & curiosas & verbosas quasdam viduas idē Apostolus notat, & hoc vitium venire ex ocio. Simul autem (inquit) & ociosas discunt circuire domus, scilicet dū nullo timore dentæ, nec mariti potestati subiecte, sunt non solum ociosas, verū etiam curiosas discurrunt, loquentes quæ non oportet.

1. Tim. 5.

Prædicat autem idem Apostolus damnationem habere viduas, quæ post propositū continentia nubere cupiunt: Cum enim (inquit) luxuriata fuerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, id est, quia in eo quod honestè primò vouerunt, nō steterunt. Nec tamen ait, nubunt, sed nubere volunt, multas enim earum reuocat à nubendo, si non amor præclari propositi, vel aperti dedecoris timor. Igitur quæ nubere volunt, & idēdō non nubunt, quia impudē non possunt, hæ melius nō vouerēt, & nubere, quæ vrentur, id est, quæ occultam flammam concupiscentia vastarentur, quas pœnituisse professionis forma declarat, sed piget confusionis, quæ nisi correctæ cor dirigat, & DEI timore rursum libidinem vincant, in mortuis deputandæ sunt, si in delicijs agant, (vndè dicit Apostolus: quæ autem in delicijs est, viuens mortua est) siue in laboribus atque ieiunijs nulla cordis correctione, sed magis ostentationi quæ emendationi seruientes.

Ibid.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

DE coniugatis lex naturæ à seculo est. Deus enim fecit Adam, & dedit ei adiutorium Euam, cum procreatiōis subsecuta sententia, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram. Sed facta eadē mulier, prius solatio quàm coniugio fuit, donè de paradiso inobedientia eijceret, quos intra paradisi obedientia tenuisset. Hic post beatæ sedis excessum, mulierem suam pulsus agnoscebat, libro Geneleos dicēte, Et cognouit Adam mulierem suam, & concepit, & peperit filium Cain.

Cum ergo adiectum laborem nuptiæ præcesserunt, & tribulos & spinas passuri, præuios adiere conuentus, secuta sunt in procreationibus cædia. Vndè & paritura præcessit tale edictum: In dolore (inquit) & in mœrore paries filios tuos, quos utiq; creatos diuersi dolores, vt cernimus, luctusq; subriperunt. Vndè & Apostolus prædicans, ait: Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Non tamen coniugiorum honorabilis torus & immaculatum cubile, sine fructu est: Nempè soboles indè sanctorum, & quod laudatur in virginitate coniugij est, idēdō: nec peccata nuptias dicimus, nec tamen eas bono vel virginalis continentia, vel etiā viduali coequamus. Coniugia autem tantum per se bona sunt: per ea verò quæ circa illa sunt, mala sunt. Per id nanq; mala sunt, quod dicit Apostolus: Qui autē cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi: & iterū: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorē habeat. Quod autē nō vnus & multas, sed vnus & vna copulatur, ipsa prima diuinitus facta coniunctio in exemplū est. Nam cum Dominus hominem figurasset, eiq; parem necessariam prospexisset, vnam de costis eius mutuat, vnam illi feminam finxit, sicq; Adam & mulier Eua, vnā inter se nuptijs iuncti, formam hominibus de originis authenticæ & prima dei voluntate sanxerunt. Item secundum spiritalia nuptias sicut vnus Christus & vna ecclesia, ita & vnus vir, & vna vxor tam secundum generis documentum, quàm secundum Christi sacramentum. Numerus autem matrimonij à maledicto viro cepit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit. Sed dicit aliquis, quæ & patriarchæ simul pluribus vxoribus vsi sunt, ergo propterea licebit nobis plures ducere. Sanè licebit, sed si qui adhuc typalicius futuri sacramenti supersunt, quibus plures nuptiæ figurētur. Secūdas autē nu-

Gen. 1.

Gen. 4.

Gen. 5.

1. Cor. 7.

Heb. 11.

Gen. 24.

1. Cor. 7.

1. Cor. 4.

Gen. 4.

nuptias propter incontinentiā iubet Apostolus. Melius est enim deuotū vni viro nubere, quàm explendæ libidinis causa cum pluribus fornicari: Sæpius autem nubendi licentia iam nō est religionis, sed criminis.

Nam quod in ipsa coniunctione coniugij à sacerdote benedicuntur, hoc est à DEO in ipsa prima coniunctione hominis factum. Sic enim scriptū: Fecit Deus hominem, ad imaginem dei fecit eum, masculum & feminam fecit eos, & benedixit eos, dicēs: Crescite & multiplicamini. Hac ergo similitudine fit nūc in Ecclesia, quæ tunc factum est in paradiso. Quod verò eisdem virginibus legitime nubētibus vni viro pronubæ adhibentur, scilicet propter monogamiam, etiā auspicij causa, tamen boni auspicij est.

Quod verò eadēdō femina, dum maritantur, velantur, scilicet vt nouerint per hæc se viris suis esse subiectas & humiles, vndè & ipsium velamen vulgò Mauortem vocant, id est, Martem, quia signum maritalis dignitatis ac potestatis est in eo. Caput enim mulieris vir est: licet proindè velentur, dum nubunt, vt verecundiam mulieris agnoscat, quia iā sequitur indè, quod pudeat. Vndè Rebecca cum ad spōsum duceretur, simul vt eum ipsa conspexit, salutationem vel oscula non sustinuit, sed statim sentiens quid esset futura, pallio caput velaui. Hinc etiā & nuptæ dicunt, eod quod vultus suos velent. Obnubere enim operire dicitur. Vndè & nubes dicunt, eod quod æthera obtegant.

Quod autem nubentes post benedictionem vitæ vno inuicēdō vinculo copulantur, videlicet nē compagem coniugalis vnitatis disrumpant.

At verò quod eadēdō vitta candido purpureoq; colore permiscetur, candor quippe ad munditiam vitæ, purpura ad sanguinis posteritatem adhibetur, vt hoc signo continentia lex tenenda ab vtrisque ad tēpus admonetur, & post hæc ad reddendū debitum non negetur. Quod enim dicit Apostolus coniugatis, abstinete vos ad tēpus, vt vacetis orationi, hoc ille cādor vitæ insinuat: quod verò subiūgit, & iterū reuertimini in id ipsum, hoc purpureo color ille demonstrat. Illud verò quod in primis anulus à sponso sponse datur, fit hoc nimirum vel propter mutua fidei signum, vel propter id magis, vt eodē pignore eorum corda iungantur. Vndè & quarto digito anulus idēdō inscribitur, quod in eo vena quædā (vt fertur) sanguinis ad cor vsq;

perueniat. Antiquitū autem non amplius vno datur, nē pluralitatis amorem vnus caperet. Penes Israel autem illicitū erat puellam viro tradere, nisi post manifestum sanguinem maritalem.

Apud veteres in eligendis maritis quatuor ista spectabantur, virtus, genus, pulchritudo, oratio: in sceminis tria, si generosa, si benè morata esset, si pulchra. Nunc autem non genus ac mores, sed magis diuitiæ in vxoribus placent, nec queritur forma quæ sit pudica, sed potius quæ sit formosa, quæ & concupiscēdi libidinē nutriat, & multorū post se suspiria trahat. Pulchra em (vt ait quidā sapiēs) citò adamat, & difficilè custoditur quod plures amant.

Illæ autem sunt certæ nuptiæ, quæ in coniugio nō libidinem, sed prolem requirunt: neque enim sic institutæ sunt, vt carnis voluptatibus seruiat, sed tantum vt fructum propaginis quarant. Nam & ipæ dotales tabulæ causam indicant procreandorum liberorum. Quandō ergo quisque luxuriose amplius viuit, quàm necessitas procreandorum liberorum cogit, iam peccatum est. Vndè necessum est, vt quotidianis elemosynis ac precibus intercedant, qui tori coniugalis pudicitiam frequentius per incontinentiam commaculat. Nuptialia autem bona tria sunt, proles, fides, sacramentum. In fide attēditur, nē præter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur: in prole, vt amanter suscipiatur, pudicè nutriatur: in Sacramento, vt coniugij non separetur, neq; causa prolis alteri coniungatur.

Sacramentum autem idēdō inter coniugatos dictum est, quia sicut non potest Ecclesia diuidi à Christo, ita nec vxor à viro. Quod ergo in Christo & in Ecclesia, hoc in singulis quibusq; viris atque vxoribus coniunctionis inseparabile Sacramentum est. Vndè & Apostolus: Præcipio (inquit) non ego, sed dominus, vxorem à viro non discedere. Prohibet enim dimitti quacuq; ex causa, nē alijs coniungantur secundum consuetudinem Iudæorum, quam Dominus interdixit, dicens: Quicumque dimiserit vxorē suam, excepta fornicationis causa, & aliam duxerit, mœchatur. Solum (vt ait Hieronymus) adulteriū est quod vxoris vincat affectū. Immo cum illa vnam carnem in aliam diuiserit, & se fornicatiōe separauerit, à marito non debet teneri, nē virum quoque sub maledicto faciat, dicente scriptura: Qui adulteram tenet, stultus & impius est. Vbi quæ est igitur fornicatio & for-

Ephe. 5.

1. Cor. 7.

Matt. 5.

& 19.

Prou. 18.

& fornicationis suspicio liberè vxor dimit-
tatur. Quid ergò si sterilis est, si deformis, si
estate vetula, si foetida, si temulenta, si ira-
cunda, si malis moribus, si luxuriosa, si gu-
losa, si fatua, si vaga, si furgatrix & maledi-
ca tenenda est, velis nolis, & qualiscunq;ue
accepta est, habèda. Cùm enim esses liber,
spontè te seruituti subiecisti, cumq; habet
quis vxorem, (vt ait Lactantius) neque ser-
uam, neque liberam habere poterit, vt ma-
trimonij fidem seruet: neque enim vt iuris
publici ratio est, sola mulier adultera est,
quæ virum habens, ab altero polluitur, &
maritus si alterà habeat, à crimine adulterij
alienus habetur, dum diuina lex duos in
vnum matrimonij corpus coniunxerit, vt
adulter sit, quisquis compagem corporis
in diuersa distraxerit.

Seruanda igitur fides ab vtroque alteri
est, immò verò exemplo continentiae do-
cenda vxor à viro, vt se castè gerat. Iniquū
est enim, vt id exigat quod præstare non
possit. caput enim mulieris est vir: vbi autè
melius viuunt mulier quam vir, capite deor-
sum pendet domus. Ideò præcedere debet
vir in omnibus bonis factis vxorem suam,
quia caput est, vt illa imitetur virum, & se-
quatur verè vt corpus caput suū, sicut Ec-
clesia sequitur Christum. Hortatur autem
Apostolus, vt propter orationè abstineat,
atque ex pari cõsensu tempora sanctifica-
tionis obseruent, vt sinè impedimento
carnali orationibus vacent. Nam in veteri
Testamento ante omnes sanctificati sunt
à mulieribus, & sic descendeti deo in mō-
te assistere meruerūt. Item hortatur idem
Apostolus mulieres subditas esse viris suis:
nā multæ erga simplices viros diuitijs
prælata, & nobilitate, Dei sententiæ non
recordantur, per quam subiectæ sunt illis.
Ait quippe Dominus ad mulierem, Con-
uersio tua ad virum tuū, & ipse tuū domi-
nabitur. Obediendum est itaque sanctæ
scripturæ præceptis, & seruendum viro
quodā seruitute libera & dilectione plena.
Etenim non est creatus vir propter mulie-
rem, sed mulier propter virum: & cùm ca-
put mulieris vir sit, caput autem viri Chri-
stus, quæcunq; vxor non subijcitur viro,
hoc est, capiti suo, eiusdè criminis rea est,
cuius & vir, si non subijciatur Christo ca-
piti suo. Verbum autem Domini blasphematur,
vel dum cõtemnitur prima dei sen-
tentia, & pro nihilo ducitur: vel Christi in-
famatur Euangelium, dum contra legem
fidemque naturæ, ea quæ Christiana est
& ex Deo lege subiecta, præesse desideret;

cùm etiã gentiles fœminæ seruiant viris
suis communi lege naturæ. Seruatur ergò
lex naturæ & Dei, si mulier marito subie-
cta est. At contrà, si illa imperare viro desi-
derat, & ordo naturæ corrumpitur, & do-
mus illa misera & peruersa vocabitur.

*De Catechumenis, De Exorcismo
& Sale. Cap. 20.*

Iam nunc rationem Sacramentorum si-
lue ordinem ad fidem venientium, pro-
sequamur. Quorum gradus primus est ca-
techumenorum, secundus competitium,
tertius baptizatorum.

Catechumeni sunt, qui primùm de gē-
tilitate veniunt, habentes voluntatem cre-
dēdi in Christum, & quia primùm exhor-
tationis præceptum est in lege Dei, Audi
Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est:
Indè est, vt is cui per sacerdotem quasi per
Moysen Deus primùm loquitur, catechu-
menus (id est, audiens) nominetur, scilicet
vt vnum agnosces deum, relinquat erro-
res nefarios idolorum. Puto autem omnes
à Ioanne in poenitentiam baptizatos, cate-
chumenorum prætulisse figuram. Exorci-
zantur autem hi primùm, deinde salem ac-
cipiunt, & vnguntur. Exorcismus autem
sermo increpationis est contra immūdam
spiritum, in emergentis siue catechume-
nis factus, per quē ab illis diaboli nequif-
sima virtus & inueterata malitia vel violē-
tia in cursio expulsa fugatur. Quod signifi-
cabat lunaticus ille, quem increpauit Do-
minus Iesus, & exiit ab illo demoniū. Po-
testas autem diaboli exorcizatur, & insuf-
flatur in eis, vt ei renunciat, atque eruti à
potestate tenebrarum, in regnum sui Do-
mini per sacramentum baptismatis trans-
ferantur: Quod quia paruuli per se renun-
ciare non possunt, per corda & ora gestan-
tium adimpleatur. Sal autem in mysterio
catechumenis dandus, à patribus ideò est
institutus, vt eius gustu condimentum sa-
pientiæ percipiant, neque desipiant à sapor-
e Christi, nec sint fatui & retrò respiciant
sicut vxor Loth, nē malum exemplum dā-
tes ipsi remaneant, & alios condiciat, quem
admodum illa quæ cùm liberaretur à So-
domis, in via posita, retrò respexit, ibique
remanit facta statua salis. Quo signo con-
didentur hi qui per fidem mūdo & actibus
desiderijsque eius renunciant, vt affectio-
nis pristinæ nō recorderent, neq; ad seculi il-
lecebras reuocent: q̄a secundum saluatoris
sententiã, ponēs manū sup aratrū, & respici-
ēs retrò, regno celorū aptus esse nō potest.

De

De competentibus. Cap. 21.

Post catechumenos secundus compe-
tentium gradus est. Competentes au-
tem sunt, qui iam post doctrinã fidei, post
continentiã vitæ, ad gratiã Chri p̄cipiendã
festinant. Ideoq; appellantur cõpetentes,
id est, gratiã Christi petentes: nã catechu-
meni tantū audiunt, necdum petunt. Sunt
enim quasi hospites & vicini fideliū: de for-
ris audiūt mysteria, audiūt gratiã, sed ad-
huc nō appellantur fideles. Cõpetentes autè
iam petunt, iam accipiunt, iam catechizan-
tur, id est, imbuuntur, instructiōe fidei & sa-
cramentorum. Istis enim salutare symbo-
lum traditur, quasi cõmonitorium fidei,
& sanctæ confessionis indicium, quo in-
structi agnoscat, quales iam ad gratiam
Christi exhibere se debeant.

De simbolo. Cap. 22.

Symbolum autem quod idem compe-
tentes accipiunt, tali ratione institutū
maiores nostri dixerunt: Tradūt enim his
verbis, quod post ascensionem Domini
& saluatoris nostri ad patrē, cùm per ad-
uentum spiritus sancti discipuli eius inflā-
mati, linguis omnium gentium loqueren-
tur, quo p̄fatio consecutum est, vt nulla
illis gēs extranea, nulla lingua barbara eis
inaccessa vel inuia videretur, præceptū est
eis à Domino datum ad prædicadum Dei
verbum, ad singulas quasq; nationes adire.
Discessuri ab inuicem, normam prius si-
bi futuræ prædicationis in commune cõ-
stituunt, nē localiter ab inuicem discēde-
tes, diuersum aliquid vel dissonum prædi-
carent his, qui ad fidem Christi inuitabā-
tur. Omnes ergò in vno positi, & spiritu
sancto repleti, breue sibi prædicationis in-
dicium conferendo in vnum quod senti-
ebant, componunt, atq; hanc credētibus
dandam esse regulam constituunt.

Symbolum autem hoc, ex multis & in-
finitis causis appellare voluerunt. Sym-
bolum enim Græcè & indicium dici po-
test, & collatio, id est, quod plures in vñ
conferunt, quod quidē fecerunt Apo-
stoli in his sermonibus in vnum conferē-
do vnusquisq; quod sentit. Indicium autè
vel signum idcirco dicitur, quod in illo
tempore, sicut Paulus Apostolus dicit, &
in actibus Apostolorū refertur, multi se si-
mul bāt esse apostolos Christi, nominā-
tes quidē Christū, sed non integris tra-
ditionum hñeis nunciantes. Idcirco igitur
istud indicium posuere, per quod agno-
scretur is, qui Christiã verè secundum

apostolicas regulas prædicaret. Deniquè
& in bellis ciuilibus hoc obseruari serunt,
quoniam armorum habitus par & sonus
vocis idem, & mos vnus est, atque eadem
instituta bellandi, sed vt ne quando belli
surreptio fiat, symbola discreta vnusquis-
que dux suis militibus tradit, quæ Latine
vel signa, vel indicia nuncupantur, vt si
fortè quis occurrerit de quo dubitetur,
interrogatus symbolum prodāt, si sit ho-
stis an socius. Idcirco autem patres hoc
non scribi membranarum, sed retineri cordi-
bus tradiderunt, vt certum esset; nemi-
nem hoc ex lectione, quæ interdum per-
uenire etiã ad infideles solet, sed ex apo-
stolorum traditione didicisse. Discessuri
itaque (vt dictum est) ad prædicandum,
istud vnanimis & fidei suæ Apostoli
indicium imposuere. Est autem symbolū
signū, per quod cognoscitur Deus: quod
quique proindè credentes accipiunt, vt
nouerint qualiter contra diabolū fidei
certamina præparent. In quo quidē pau-
ca sunt verba, sed omnia continentur sa-
cramenta. De totis enim scripturis hæc
breuiatim collecta sunt ab Apostolis, vt
quia plures credentium literas nesciunt,
vel qui sciunt, præ occupationibus seculi
scripturas legere non possunt, hæc corde
retinentes, habeant sibi sufficientem sci-
entiam salutarē. Est enim breue fidei ver-
bum, & olim à propheta prædictum, Ver-
bum breuiatum faciet dominus super ter-
ram.

Deregula fidei. Cap. 23.

Hæc est autè post Apostolorū sym-
bolum certissima fides, quam do-
ctores nostri tradiderunt, vt profiteamur
patrē & filiū & spiritum sanctum vnū
esse essentiæ, eiusdemque potestatis &
sempernitatis, vnum Deum inuisibilem,
ita vt singulis personarū proprietatē ser-
uata, nec substantialiter Trinitas diuidi,
nec personaliter debeat omninò confun-
di. Patrē quoq; confiteri ingentium, fi-
lium genitū, spiritum autem sanctum nec
genitum, nec ingentium, sed ex patrē & fi-
lio procedentē, filiū autē à patrē nascēdo
procedere, spiritum verò sanctum procedē-
do nō nasci. Ipsum quoq; filiū perfectum
ex virgine hominem sinè peccato susce-
pisse, vt quē sola bonitate creauerat, post
tē lapsum misericorditer repararet. Quē
veraciter crucifixum, & tertia die resurre-
xisse, & cum eadem ipsa carne glorificata
ascendisse in caelū, in qua & ad iudiciū vi-
torum & iustorum expectatur venturus.

E Et

Et quoddam diuinam humanamque naturam in vtroque perfectus vna Christus persona gestauerit: quia nec geminauit vtriusque substantie integritas personam, nec confudit geminam vnitas personam substantiam. Altero quippe neutrum excludit, quia vtrumque vnus intermato iure seruauit. Quod noui & veteris testamenti salubri commendatur auctoritate illa per Prophetiam, ista per historiam veraciter persoluta, quod neque de Deo, neque creatura veraciter sit cum paganis aut hereticis aliquid sentiendum in his, quibus à veritate distendit: sed quod in vtroque testamento diuina protestantur eloquia, hoc tantummodo sentiendum: Quod siue hominem siue vniuersa, nulla necessitate Deus creauit: Nullam omnino esse visibilem inuisibilemque substantiam, nisi aut quæ Deus sit, aut à bono Deo bona creata sit: sed Deus summus & incommutabiliter bonus: Creatura verò, inferior & mutabiliter bona: Et quod animæ incerta sit origo: Et quod angelorum origo & natura vel animæ, non sit pars diuinæ substantiæ, sed Dei creatura, ex nihilo condita, & in corpore esse euidenter ostenditur, Quam igitur apprehendi & transferri potest, corporea esse nihilominus ostenditur: ad imaginem autem Dei creata est, pbitate mortuum, sine qua fides diuini cultus ociosa torpescit, & cum qua integritas diuini cultus perficitur, vt vnusquisque Deum proximumque in Deo diligens, vsque ad dilectionem quoque inimicorum pertendendo proficiat, & proficiendo perueniat. Alterum quoque alterius pollui non posse peccato, vbi par non tenetur voluntatis consensio.

Legitimas nuptias non credi damnandas, licet ex eis quoque originali peccato obnoxia credatur nasci posteritas, eisque iure fidelium virginum vel continentium præferenda doceatur integritas. Nec vnum Trinitatis baptismum, quod nefas est, iteretur: neque pro diuersitate traditum ministerium, singulis putetur quibusque conferri, sed à Deo singulari potestate donari. De quo dictum legimus, Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto: & ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Et ne penitentia remedijs nos non egere putemus, pro quotidianis humane fragilitatis excessibus, sine quibus in hac vita esse non possumus, ita vt penitentia compunctione fructuosa vniuersa fateamur deleri peccata, sicut scriptum est: Beati quorum remissa sunt iniqui-

Ioan. 1.

Psalm. 34.

tates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Nullum quoque suis viribus, sed per diuinam gratiam capiti Christo subiungi, atque indurpata pacis perseverantia in vnitate ecclesie ipsa solidari, nec humane voluntatis arbitrio boni quicquam reputandum existimari, sed secundum propositum voluntatis Dei, omnem numerum electorum acquiri. Bona quoque temporalia bonis malisque communia à Deo creari: eiusdem dispensatione singulis quibusque vel tribui, vel negari. Quorum bonorum in vnoquoque fidelium non habitus, sed vsus aut improbandus est, aut probandus. Certa verò æternaque bona solos posse bonos in futuro consequi, quorum pignora Ecclesiam nunc informatam credimus detineri, hæc habentem primitias spiritus sancti, in futuro perfectionem: hæc sustentari in spe, postea pacis in re: hæc videre per speculum in ænigmate, in futuro autem facie ad faciem, cum ad speciem fuerit perducta per fidem. Quod donec perficiatur in nobis, vt summi Dei fruamur bonis eternis, temporalibus fruendo in Deo, non obremus & proximis. Eam quoque non spem resurrectionis habere, vt eodem ordine eademque forma, qua ipse Dominus resurrexit à mortuis, nos quoque resurrecturos esse credamus in eodem corpore, in quo sumus vel viuimus, non naturam vel sexum mutantem, sed tantum fragilitatem & vitia deponentes. Ipsium quoque satanam cum angelis suris atque cultoribus, æterno incendio condemnandum: Neque secundum quorundam sacrilegam disputationem, ad pristinam (id est, Angelicam) dignitatem, ex qua propria malignitate cecidit, reducendum. Hæc est catholica traditio & fidei vera integritas, de qua si vnum quodlibet respuatur, tota fidei credulitas amittitur.

De Baptismo. Cap. 24.

Baptismi sacramentum si prima repetens ab origine pandam, baptizauit Moyses in nube & in mari, in typo & in figura. Itam Paulus pronunciauit. Habuit ergo mare, formam aquæ baptismi: nubes verò, spiritus sancti, à quo nobis verum manna, panis vite descendit. Hic enim, sicut patrum exempla docent, aegypti demersit, & Dei populum liberat, sancto renouat spiritu, quæ etiam per mare rubrum in offenso transiit vestigio. Baptizauit & Ioannes, sed non ex toto Iudæia: non solum enim in aqua, nec tamen in spiritu sancto: sed hoc solum addidit, quod in penitentia baptizauit, sicut ait Paulus in Act. Apostolus Ioannes baptismum penitentia baptizauit populum, A quo.

1. Cor. 13.

Matth. 23.

1. Cor. 10.

Matth. 5.

A quo. 19.

Cui

Cui tamen ita datum est baptizare in aqua, vt Christus, qui in aqua & spiritu sancto baptizaturus erat, Ioannis baptismate manifestaretur in Israel, quando spiritus sancti descensione, & patris voce filius DEI palam cunctis ostensus est. Cœpit ergo perfectum baptismum à Iesu, ipse enim baptizauit primò in spiritu sancto, sicut & Ioannes dicit: Ego quidem baptizo in aqua, medius autem vestrum stat, quem vos nescitis: ipse baptizabit vos in spiritu sancto & igni: hæc est perfectio baptismi. Deus enim est qui baptizat, vt possint, & qui baptizantur, fieri filij Dei. Tria sunt autem genera baptismi, quorum primum, quo sordes peccatorum per regenerationis lauacrum abluuntur. Secundum, quo quis sanguine suo per martyrium baptizatur, quo baptismum etiam Christus baptizatus est, vt & in hoc, sicut & in cæteris, formam daret creditibus, sicut dicebat ad discipulos filios Zebedæi: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? & baptismum quo ego baptizor, baptizari? Itaque sanguis & aqua, baptismatis gemina figura est. Baptisma vnum, quo regeneramur ex aqua lauacro: aliud, quo consecramur in sanguine. Est & tertium baptismum lachrymarum, quod laboriosius transigitur, sicut ille, qui per singulas noctes stratum suum rigat, qui imitatur conuersionem Manassæ, & humilitatem Ninuitarum, per quam misericordiam consecuti sunt. Qui imitatur publicani illius orationem in templo, stans à longe, & percipientis peccatum suum, quiq; nec ausus fuit oculos eleuare ad cælum. Baptismum autem aqua est, quæ tempore passionis Christi de latere profluxit, nullumque aliud elementum est, quod in hoc mundo purget vniuersam, quod viuificet cuncta, ideoque cum baptizatur in Christo, per quam renascimur, vt purificati viuificemur. Fons autem origo omnium gloriarum est, cuius septem gradus sunt, tres in descensu, propter tria quibus renunciamus: tres in ascensu, propter tria, quæ consistuntur: septimus verò is est, quæ & quartus, similis filio hominis, extinguens fornacem ignis, stabilimentum pedum, fundamentum aquæ, in quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. In patre autem & filio & spiritu sancto salutaris baptismi dona consistunt. Vnde nequaquam baptismi sanctificatur officio, nisi qui sub Trinitatis tingitur sacramento, sicut Dominus ait: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti,

Ioan. 1.

Mar. 10.

Psalm. 6. 2. Para. 33. Ionæ 3.

Luc. 17.

Dan. 3.

Coloss. 2.

Mat. vit.

& reliqua. Proinde si omnia qualibet Trinitatis persona baptismum detur, manifestè in regenerationis aqua nil agitur, nisi tota Trinitas inuocetur. Nam & Dominus cum à Ioanne baptizaretur, eundem baptismum sub Trinitatis sacramento legitur peregisse, dicente Domino: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui. Pater in voce, filius in corpore, spiritus sanctus fuisse in colubæ probatur specie. Duo sunt autem pactioes credentium: Prima pactio est, qua renunciat diabolo & pompis eius, & vniuersæ conuersationi illius. Secunda pactio est, qua se in patrem, & filium, & spiritum sanctum credere profertur. Semel autem nos oportet in Christo lauari, quia & Christus semel pro nobis mortuus est. Si enim vnus Deus & fides vna est, necessarium est, vt & vnus baptismus sit, quia & Christi mors vna pro nobis est, in cuius imagine mergimur per mysterium sacri fontis, vt cõsepeliatur Christo, morientes huic mundo, & ab ipsidem aquis quibus in forma resurrectionis eius emergimur per mysterium, non reuerfuri ad corruptionem, sicut & ille minimè reuertitur ad mortem. Quod si postea quisque præuertus fuerit in aliquo peccato, non iterum lauacri beneficio, sed penitentia expiatur, quæ in similitudine fontis peccata mortificat. Perfectis autem ætate baptismum vel ad purgationem originalis noxæ, vel ad abluionem actualis peccati proficere credimus: Paruulis autem, vt ab originali peccato abluantur, quod ab Adam prima natiuitate contraxerunt. Qui si priusquam ex aqua & spiritu sancto regenerentur, transferunt, proculdubio à regno Christi alieni sunt, ipso saluatore testante: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest videre regnum Dei. Quique proinde ijdem paruuli alio protestante baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nesciunt, sicut etiam ægri, muti, vel surdi, quorum vice alius profertur, vt pro eis dicitur baptizantur, respondeat. Quauis autem per regenerationem peccat originale delictum, poena tamen mortis quæ per præuicationem madata introiuit, manet in eis, quos à reatu originis purgat baptismum Saluatoris. Et hoc proinde, vt homo nouerit per futuram beatitudinis spe se regenerationem cõsequi, non vt à poena temporalis mortis possit absolui. Illud verò quod nec priuatis nec clericis sine gradu baptizare liceat, nisi tantum sacerdotibus, in Euangelio legimus Apostolis tantum permissum, Iesu

Matth. 3. Luc. 3.

Rom. 6.

Ephe. 4.

Ioan. 3.

Ioan. 20.

post resurrectionem dicite illis: Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Et hoc cum dixisset, insufflauit, & ait eis: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittantur eis: & quorum retinueritis, retenta erunt. Et in alio loco: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Vnde constat, baptismum solis sacerdotibus esse traditum, cuiusque mysterium nec ipsi diaconibus explere est licitum absque episcopis vel presbyteris, nisi illis procul absentibus ultima laqueoris cogat necessitas: quod & laicis fidelibus plerumque permittitur, ne quisquam sine remedio salutari de seculo euocet. Hæretici autem, si tñ in patris & filij & spiritus sancti attestatioe docentur baptismum suscepisse, non iterum baptizandi, sed solo chrismate & manus impositione purgandi sunt. Baptismus enim non est hominis meritum, sed Christi: ideoque nihil interest, hæreticus an fidelis baptizet. Quod sacramentum tam sanctum est, ut ne homicida ministrante polluat. Habet quidem baptismum Christi hæreticus: sed quia extra unitatem fidei est, nihil ei prodest: at ubi ingressus fuerit, statim baptismum, quod habuerat foris ad perniciem, incipit illi iam prodesse ad salutem, quod enim accipit, approbo: sed quia foris accipit, improbo. Dum autem venerit, non mutatur, sed agnoscitur. character est enim regis mei baptismus, non error sacrilegus, corrigo desertorem, non mutō characterem.

Marc. vii.

Vide Aug. cōt. Parm. li. 2. cap. 13.

De Chrismate. Cap. xxxv.

Exod. 30.

Chrismatis vnguentum, Moyses primus in Exodo, iubente Domino, composuit & confudit, quo primi Aaron & filij eius in testimonium sacerdotij & sanctitatis peruncti sunt. Deinde quoque & reges eodem chrismate sacrabantur. vnde & Christi nuncupabantur, sicut scriptum est, Nolite tangere Christos meos, eratque eodem tempore in regibus & sacerdotibus tantum mystica unctio, qua Christus figurabatur, vnde & ipsum nomen à chrismate ductum est. Sed postquam Dominus noster verus rex & sacerdos æternus, à Deo patre cælesti mystico vnguento est delibutus, iam non solum pontifices & reges, sed omnis ecclesia unctioe chrismatis cōsecratur, pro eo quod membrum est æterni sacerdotis & regis. Ergo quia genus regale & sacerdotale sumus, ideo post lauacrum vngimur, ut Christi nomine censeamur.

Psal. 104.

1. Peti. 2.

De manus impositione, vel Cōfirmatione. ca. 26.

Sed quoniam post baptismum per episcopos datur spiritus sanctus cum manu impositione, hoc in Actibus Apostolorum fecisse meminimus Apostolos. Sic enim legitur: Factum est autem, ut dum Apollus esset Corinthi, Paulus peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum: ibique cum inuenisset quosdam discipulos, dixit ad illos: Si spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si spiritus sanctus est audiuius. Ille vero ait, In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismate. Ait autem Paulus: Ioannes baptizauit baptismum penitentiae plebem, dicens, in eum qui post eum venturus erat, ut crederent: hoc est, in Iesum. Quod cum audissent, baptizati sunt in nomine Domini Iesu, & cum imposuisset illis manus Paulus, venit spiritus sanctus super illos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Item in alio loco: Cum audissent qui erant Hierosolymis Apostoli, quia receperat Samaria verbum Dei, miserunt ad illos Petrum & Ioanem. Qui cum venissent, orauerunt pro eis ut spiritum sanctum acciperent: non dum enim in vltimorum descenderat, sed tantum baptizati erant in nomine Domini nostri Iesu Christi. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant spiritum sanctum.

Aa. 19.

Aa. 3.

Innocentius ad Decretum.

Spiritum autem sanctum accipere possumus, dare autem non possumus: sed ut detur, Deum inuocamus. Hoc autem à quo potissimum fiat, quemadmodum papa sanctus Innocentius scribit, subiiciam: dicit enim, non ab alio quam ab episcopo fieri licere: nam presbyteri, licet sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem solis pontificibus debet, ut vel consignet, vel paraclerum spiritum tradant, quod non solum Ecclesiastica consuetudo demonstrat, verum & superior illa lectio Apostolorum, quæ asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent spiritum sanctum. Nam presbyteris, siue extra episcopum, siue presentem episcopo baptizant, chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit cōsecratum, non tam è fronte ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt spiritum paraclerum.

Hæc sunt pauca ex multis, quæ pbabiliū virorum nouimus percipisse doctrinis, quorumque eloquia, p̄inde quibusdam in locis à nobis interesse noscuntur, ut sermo noster paternis sententijs firmetur.

FINIS.

AL.

ALBINI FLACCI AL

CVINI DE DIVINIS OFFICIIS

LIBER.

De natiuitate Domini.

ACRATISSIMA huius diei natiuitas ideo dicitur, quod in ea natus est Christus, anno videlicet iuxta Hebraicam veritatem, à conditioe mundi ter millesimo, nonagesimo quinquagesimo secundo: Secundum alios vero, anno quinquies millesimo, centesimo nonagesimonono, qui est annus impij Octauiani Cæsaris Augusti quadragesimus secundus, quo compressis cunctarum per orbem terrarum gentium motibus, firmissimam pacem ordinante Deo patre, Iesus Christus sextam mundi ætatem suo consecrauit aduentu. Quocirca congruum erat, ut pax per totum orbem cōstituta esset, & homines perduelles cessarent à bellis & inimicitijs. Viæ quoque publicæ tunc tutæ fieri sunt iussæ, quia verissima via debebat nasci, & ut ab omnibus potuisset agnoscij, homo fieri dignatus est. Ut enim illos alloqueretur, Verbum caro factum est. Sed antequam ex virgine nasceretur, portenta & signa in cælo & in terra patuerunt. Quadam namque die cum Cæsar Augustus urbem Romam ingrederetur, hora circiter diei tertia, repente liquido ac sereno cælo instat arcus cælestis orbem solis ambire visus est: Illum nempe prælagiens, qui ipsum solem, mundumque totum & fecisset & regeret. Ea siquidem tempestate triginta millia seruatorum dominis reddidit. Tria millia etiam, quorum domini non exstant, in cruce egit. Deinde ouans urbem ingressus, omnia populi Romani debita donauit, abolitis literis. Per idem tempus fons olei largissimus de taberna meritoria per totum fluxit diem, nimirum Christi gratiam significas ex eadem taberna, hoc est, larga Ecclesia, nouos populos ex gentibus processuros. In multis etenim signis Augusti Cæsaris, aduentus Christi designabatur. Vnde bene

Christi ante natiuitate signa & adumbratio.

Mineculum de Christo, quod Cæsar Augustus viderat.

Prælagia Romæ de Christo.

Cæsar possessio principalis, Augustus solenniter stans interpretat. Quinimodò Christum exprimens, qui omnia solenniter possidet, omnesque principatus potentialiter obtinet. Cyrinus præses qui hæres interpretatur, significat Petrum, cui hæreditas Ecclesiæ à Domino largita est. Itaque cum exisset edictum à præfato Cæsare, ut describeretur vniuersus orbis, prædictus Cyrinus ad Iudæam missus est, census hominum possessionesque descripturus. In qua descriptione inuenta sunt ciuium Romanorum quadragies semel centena, & sexaginta quatuor millia coloniarum deductæ. Nam antea idem Cæsar omnibus prohibuerat, ut nemo illum Dominum ausus fuisset appellare ob id, quia eo imperante nasci deberet ille verissimus Dominus pariter & Imperator. Cōceptus namque tradit octauo Dies & hora Cal. April. à quo supputantur dies ducenti septuaginta sex, id est, menses nouem & dies septem vsque ad octauum Calend. Ianuar. quoad credit natus Sulpitio & Camerino cons. Aptissimum namque erat, ut eo tempore esset conceptus, quo mundus ipsum factus est, & in quo fructus terræ viuificatur: & in eodem natus, quo creascit longitudo diei, & noctis tenebræ diminuuntur. Sed querendum est, cum in nocte dicatur natus, cur angelus pastoribus euangelizabat, dicens: Natus est vobis hodie saluator. hodie enim dixit, hoc est, in die noui testamenti, quæ sine ignorantia tenebris dedit, & initium sciendiæ lucis posuit. Sed & hoc cōueniebat, ut circa illam horam noctis nasceretur, qua à mortuis resurrexit. Vnde Salomon: Dum mediū silentiæ teneret omnia, & reliqua. Querendum etiam, cur hæc festiuitas non habet eandem varietatem, quæ Pascha & Pentecoste: Scilicet, ut munderetur dies septimana, quas maculauit peccatum Adæ. Vnde Augustinus. Nō esse oportet diem natalem Domini non in sacramento celebrari, sed tantum ad memoriā reuocare conceptus sit. Ac per hoc nihil opus erat, nisi reuolutum diem anni, quo ipsa res facta est, festa deuotione signari. Pascha verò & Pentecoste non solum quod factum est, ad memoriā reuocamus, sed quod mortuus est ac resurrexit, sed illa quæ circa eum gesta esse testantur, ad seculi significationem intelligimus. Vigiliæ verò, quæ a pastoribus hac nocte custodiuntur, sunt hæc iisdem verbis in nomine Ordine.

Cyrinus præses.

Dies & hora cōceptionis Christi.

Dies natiuitatis Christi.

Hodie natus quare in euangelio dicitur.

Quare in nocte natus Christus.

Quare festum Natæ non sit mutabile.

Sunt hæc iisdem verbis in nomine Ordine.

Vigilia pastorū quid figuratur.

Tres Missae in nocte natalis.

Profesti natalis caeremoniae Romanae.

Vide Ord. Rom.

Ceremoniae in festo Circumcisionis

Circumcisionis causa & origo.

diebantur, in quatuor diuiduntur, scilicet leges quatuor, significantes primam naturalem, secundam Moisaicam, tertiam Prophetarum, quartam noui testamenti. In qua pastoribus, id est, ecclesiasticis doctoribus apparuit. Et nos cum pastoribus vigilare debemus, ut mereamur illum suauissimum harmonicum, quod hac nocte primo cantatum est, audire: GLORIA in excelsis Deo, & reliqua. Vnde etiam S. Telephorus Papa peruigiles nos malens fore, Missas celebrare fecit, scilicet in recordationem natiuitatis Christi, seu concentus angelicalia uerba Missa, quae sequitur, signat nouam lucem Euangelij, qua per incarnati uerbi mysterium perfundimur: seu propter uisitationem pastorum ad praesepem Domini, in quo inuenerunt panem uinum, qui quotidie a fidelibus manditur. Romani hanc noctem ita celebrant: Primum, id est, uigilia natalis Domini hora nona canunt Missam ad S. Mariam. Qua expleta, canunt uespertinalem synaxin. Dehinc uadunt ad cibum. In crepusculo noctis intrat Apostolicus ad uigiliam in praefatam Ecclesia, tamen non cantant ibi introitum, sed expletis uigilijs & matutinis, sicut in antiphonario continetur, ibidem cantant primam Missam in nocte: qua expleta, uadunt ad S. Anastasiam canere aliam Missam de nocte. Dehinc pergunt ad S. Petrum, ut ibi uigilias celebrent, ab eo loco ubi inuenerunt eos psallere, qui ibidem excubant: Ipsi enim intrant ad uigilias solito tempore in processu noctis, & canunt inuitatorium, & prosequuntur ordinem antiphonarij: vnde etiam dupla officia in Romanorum antiphonarijs hac nocte describuntur.

De circumcissione.

Haec circumcisio nihil aliud est, nisi abscissio in carne preputij, quod solis Iudeis imperatum est: vnde etiam ab Abraham sumptum initium, quod a Domino preceptum est, Circumcidetur ex uobis omne masculinum, & infans octo dierum circumcidetur in uobis: Ut esset signum foederis inter Deum, hominesque fideles: Ut purgarentur ab omni inquinamento carnis & spiritus, iusta est caro circumcidi: & quod hodie nobis in fide baptismus Christi, hoc praestabat illis circumcisio in die octaua, qua resurrexit a mortuis, excepto quod circumcisus necdum regni caelestis patebat ingressus. Sed quaeritur, cum Dominus in ueteri testamento iussit circumcidere, & ipse

in nouo circumcisus est, cur denud cessauerit circumcisio? ipse non uenerat legem soluere, sed adimplere. Neque ut dissimilis uideretur patribus sanctis & prophetis, ex quorum prosapia secundum carnem nasci dignatus est, idcirco uoluit circumcidi, siue ut excusationem auferret Iudaeis dicendi, Dissimilis es patribus, id est non uolumus credere in te: sed quia uetera transierunt, & ecced facta sunt omnia noua, oportet nos circumcidi, non carne, sed spiritu. Christus enim sicut pro nobis mortem suscepit, ita circumcisionem non respuit, ut nos in spiritu circumcideremur: quoniam circumcisio cordis delectatur, sicut propheta ad stipulatur: In nouissimis circumcidet Dominus corda uestra, & non corpora. Haec est uera circumcisio cordis, ut deponamus ueterem hominem cum actibus suis, & induamus nouum hominem, qui secundum Deum creatus est.

De octaua Domini.

In hac octaua die circumcisus est. Iste dies octauus omnem plenitudinem in se obtinet, & est perfectus numerus. Ipse est enim dies Dominicus, & dies resurrectionis Domini. Vnde uerbo initium sumptur, liber Leuiticus patet: Dies, inquit, octauus erit celeberrimus atque sanctissimus. Et Paralipomeno: Porro Matathias cum Leuitis in citharis pro octaua canebat epinicion, quod epinicion significat triumphum Domini. Et tituli Psal. texti & undecimi, pro octaua inscribuntur. Namque haec octaua dies ad aeternam pertinet requiem. Vnde a nobis singulari numero accipitur, qui nullo succedente mutatur. Hic uero mundus non recipit hunc octauum diem, qui est singularis, sed illos quos uocamus octauos: eo quod finito septimo, redit semper ad primum. Nonnulli per hanc octauam, aduentum Domini secundum putant significari. Vnde Amos propheta: Vae concupiscentibus diem Domini: ipse enim est dies tenebrae, & non lucis. Et Sophonias: Vox diei Domini amara & dura, tribulabitur ibi fortis. Illi uero qui istum diem a constitutione mundi arbitrantur post sex millia annorum fore venturum, eo quod septimo die Dominus ab opere suo legitur cessasse, mille scilicet annos per dies singulos computat, quia legitur, a conspectu eius mille anni sicut dies una, non satis attendunt, quod Dominus in Euangelio hunc diem nec filium hominis nosse ad stipulatur. Vnde nimis importunum, illud studiosè

Quare Octaua uel festum circuncionis

Quare die Octaua die Chri circumcisus

Dei de temporibus

Saturnalia & Lupercalia

Strone in lauitio

Festum publici origo

Nouissimus dies quatuor

diosè quaerere, quod nobis diuina prouidentia noluit reuelare. Sanè illam diem magnam & singularem amare & sperare debemus, quam propheta David sitiens, unà uocabat, dicens: Quia melior est dies una in atrijs tuis super millia. Haec uero octaua quae hodie colimus, id est uelenter celebrantur, quia primis diebus concurrunt sicuti vnus dies dominicus ad alterum, qui eodem ritu celebratur: hodie enim aduentum hominum ad Christum celebramus, & in natiuitate eiusdem, aduentum illius ad homines.

De Calendis Ianuarij.

HAEC calendae secundum dementiam gentilium potius dicendae sunt cauedae, quam calendae. Ea siquidem tempestate (quod iudices praerant filijs Israel, hoc est, ante Samsonem) fuit quidam princeps gentilium in Italia, nomine Ianus, a quo Ianuarius mensis postea nuncupatus est. Hunc uero Ianum imperiti homines, qui Deum non cognoscebant, quasi regem metuebant, & pro Deo illum colere coeperunt, duasque facies illi figurare, propter Orientem & Occidentem: necno & quadrifronte appellauerunt, id est, Ianu geminum, propter quatuor partes, seu elementa quatuor, atque tempora quatuor. Sed cum hoc facerent, formabant potius monstrum, quam deum. Vnde Numa post Romulum hunc esse primum mensis anni uoluit, tanquam bicipitis Dei mensis, respicientem ac prospicientem transacti anni finem, futuriq; initium: & Ianuariu uocatum, eo quod sit limus & ianua anni. Vnde imperiti homines ueluti deum colentes, diem ipsum multis spurcitijs sacrauerunt. Quidam mutabant se in species monstruosas, in ferarumque habitus transformabant. Alij in femineo gestu mutati, uirilè uultum effaeminabant. Nec immerito uirilè fortitudinem non habent, qui in mulieris habitum transierunt: aliqui phanaticis augurijs prophanabant, perstrepebant saltado pedibus, tripudians plausibus: nonnulli ita auguria obseruabant, ut focum de domo sua, uel aliud quodcunque beneficium, cuiquam petenti minimè tribuerent. Diabolicas etiam strenas & ab alijs accipiebant, & ipsi alij tradebant. Necnon etiam mensulas plenas ad manducandum tota nocte paratas habebant, credentes quod Calèd. Ianuarij p totum annum prestare possent. Et quia his atque alijs miseris modis uniuersus repletus erat, statuit uniuersalis ecclesia ieiunium publicum

in isto die fieri, quatenus his calamitatibus author uitae finem imponeret. Sed quia diu largiente, haec a fidelibus per nihil habentur, licet quatuordecimque similitudines, quod ab sit, adhuc lateant in feris hominibus, omnium tamen conamine, prohibenda sunt atque pellenda neque enim aliud quicquam noui in istiusmodi Calendae presumendum est, nisi quod & in alijs Calèd. mensium, excepto quod octaua Dnica cum eximio cultu celebrentur, ut supra praefixum est. Sed neque illud reticendum, quod dum quadam die haec superstitionibus diabolicis Romae agerentur, quidam S. Almachius cum diceret, Hodie octaua diei nominis sunt, cessate ab his superstitionibus idolorum & sacrificijs pollutis, iubente Alypio urbis praefecto, hac de causa interfectus est.

De Theophania uel Epiphania.

Solenitas haec sacratissima, quae a Graecis theophania, uel epiphania nuncupatur, latinè uero apparitio seu ostensio, uel manifestatio interpretatur, multimoda in se continet mysteria. Cum enim Christus nupè ex aluo uirginis egredere, magi Chaldaei in Oriente stellam uidentes nimia claritate fulgentem, ita ut solè luce superaret, ut erant eodè in cursu astrorum, animaduertent hanc esse stellam, quam olim Balaam Madianita, cuius traditionem sequebantur, praedixerat ita ad futura: Orietur stella ex Iacob, & reliqua. Videbatur enim sidus per diem. Istorum enim magorum primus, Zoarostres rex extitit, a quo originem ferunt traxisse. Hi elementa cocutiebant, turbabantque mentes hominum. Ex istorum genere quondam in Aegypto resisterunt Moisi, uertentes uirgas in dracones, aquasque in sanguinem. Hi astrologi dicti, necnon Genethliaci propter natalium considerationes, geneses enim dierum hominum per duodecim sidera caeli describebant. Siderum quoque cursu nascentium mores, euentusque pronunciabant, id est, quis quali signo fuisset natus, aut quem effectum haberet uita quae nascebatur. Hi uulgò Mathematici appellabantur, cuius superstitionis genus constellationes Latinè uocabant, id est, notationes siderum, quomodo se haberet cum quis nasceretur. Idem autem stellarum interpretes nuncupabantur, sicut & de his legitur, qui in Euangelio natum Christum annunciauerunt. Postea autem solo nomine Mathematici. Cuius artis scientia usque ad Euangelium fuit coepta, ut Christo edito nemo exinde natiuitatem alicui de ca-

Astrologi ca predictio olim prohibita Christianis.

Dies pfe-
chonis Ma-
gorum.

lo interpretaretur. Vnde mox perturbati atque conterriti ex visione sideris, acceptis muneribus, p̄eunte eos stella ad Christi cunabula tertiodécimo die, quod est hodiè, in Bethleem perueniunt. Quem tiaratis vultibus adorantes, lætata est sagax curiositas Chaldæorum, quia illum videbant in terris editum, què in cælis cognouerant, astrorum facibus esse præfagitum. Cui etiam munera offerunt, hoc est, aurum, thus & myrrham. Quia à longè veniunt, gentium populos lucem fidei cognituros præfagiunt. Per aurum rex ostenditur. In thure Deus dignoscitur. Per myrrhâ, hominopassus atq; sepultus. Hæc dona Iuencus Presbyter mirè concludit:

metro

Aurum, thus, myrrham, regi que, Deoque, hominique

Dona ferunt.

In hac die vnum amittimus ex his quæ in Natiuitate Domini celebramus, hoc est, Inuitatorium. Inuitator autem officiorum, in quantum potuit, actionem illius temporis, quando illa agebantur, quæ recolimus, inuitato officio voluit ad memoriam nobis reducere, scilicet, quia voluit in isto distinguere nostram bonam inuitationem, qua inuitantur & excitantur fideles ad Deum deprecandum, ab inuitatione Herodis, qui propterea congregauit scribas & principes Iudæorum, ut sciret ubi Christus nasceretur, quem cogitabat interficere, Inuitatorium præsentis officij omisit. Psalmus autem, Deus noster refugium & virtus, præpostero ordine cantatur, quia prius adoratus est à Magis Dominus, quam à Iohâne baptizatus. Et fortasse institutor istius officij, magis voluit imitari ordinem venientium fidelium ad baptismum, quam sequi ordinem Psalmorum. Tunc ergo benè ad memoriam reducuntur facta præterita, cum rationes rationi conueniunt.

De baptismo Domini.

Expletis Christi quasi triginta annorum curriculis, venit in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo, anno videlicet decimo quinto Impij Tiberij Cæsaris, sub Valeriano & Asiatico consulibus, necnon in Iudæa quatuor tetrarchis dominatibus, id est, Herode, Philippo & Lyfania, filijs Herodis maioris: seu Pilato p̄sede Romano, agentibus pontificatû Anna & Caiapha. Peracti enim erant ab initio mundi secundum Hebraicam veritatè anni quater mille, nongenti, octogintaduo,

adorato, q̄ decimosexto anno Tiberij principium fuerit octogefimiprimi Iubilei. Iuxta septuaginta interpretû verò editionè, anni sunt quinquè mille, ducenti, vigintinouem. Pro tribus enim causis baptizatus est Dominus: primò, ut quæ homo erat, omnem iustitiam legis impletet: Secundò, ut baptismum suo Ioannis baptismum comprobaret: Tertio, ut Iordanis aquas sanctificans, per descensionem columbæ Spiritus sancti in lauacro credentiû monstraret aduentum. Post baptismum ilicò ductus est in desertum à spiritu, ut tentaretur à diabolo, & cœpit ieiunare pro nobis quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Secundum hanc rationem cœptum est ieiunium à baptismo Domini, & solum est decimo quinto calend. Martias, quando diabolus confusus ab eo recessit. Abhinc quoq; in populos IESVS Christus salutarem viam annûciat, signis atque virtutibus vera comprobans esse q̄ diceret. Miracula etiam, quæ in Euangelio scripta sunt, inchoat facere. Vnde primû erat miraculû, quòd post reuelationem anni, quòd vocatus est ad nuptias, aquas in vinum conuertit, quod est tertio die post vocationem discipulorum. Vinum istud ex aqua factum, diuina præcepta seu scripturas sanctas meracissimas, vigorem cælestis sapientiæ continètes, intelligimus: hæ nuptiæ gaudia salutis humanæ significat: sex hydriæ, sex mundi ætates designant, p̄ quas iusti figuram Domini præulerunt. Per architrictim, fortissimum prædicatorem Paulû intelligimus. Fecit etiam hodiè magnum miraculum, quòd de quinque panibus & duobus piscibus pauit quinque millia hominum. Quinq; millia hominum, qui quinque panibus & duobus piscibus pasti sunt, Ecclesiæ sunt populi, qui post quinque sensus corporis, alimento legis spiritali à Christo reficiuntur, & duplici testamento quasi gemellis piscibus saturantur. Neque hoc prætereundum est, quòd hæc secunda natiuitas Christi tot illustrata mysterijs, honoratior est quam prima. Tunc tatummodò natus est, & angelus pastores affatus est: hodiè verò à magis cum muneribus adoratus est: hodiè cum in Iordanicis aquis tingeretur, filius dilectus à patre vocatus est de cælo, & spiritus sanctus in specie columbæ super eum visus est, necnon post baptismi sacramentum caput draconis contritum est: hodiè ex aqua vinum factum est, eidemq; cælesti sponso Ecclesiæ iuncta est, in super & quin-

In festo
Epiphaniæ
nemo de-
bet bapti-
zari.

que hominum millia ab eo refecta sunt, & idcirco manifestatio interpretatur, quia in his manifestare se hominibus dignatus est. Quòd autem in hac festiuitate nemo præsumat baptizare, S. Leo papa in decretalibus prohibet: Si quis autem Epiphaniæ festiuitate, quæ in suo debito honore veneranda est, ob hoc existimat habere priuilegium baptismatis, sciat illius baptismi aliam gratiam, aliam fuisse rationem, nec ad eam pertinuisse virtutem, quæ per spiritum sanctum renascuntur. Dominus non indigens remissione peccati, nec remedio renascendi, sic voluit baptizari, quomodo & circumcidi. Sed tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere illius profluxerunt sanguis redemptionis, & aqua baptismatis: vnde in baptizandis electis, qui secundum Apostolicam regulam & exorcismis scrutandi, & ieiunij sanctificandi, & frequentibus prædicationibus imbuendi, duo tantum tempora, id est, Pascha & Pentecosten, esse seruanda, excepto pro mortis periculo, & in persecutionis angustijs, & in timore naufragij. Aptissimum namq; est, ut in morte crucifixi, & in resurrectione mortui, pœnitentia baptismi nouam naturam cõdat ex vetere, ut in renascentibus operetur & resurrectione & mors Christi, dicente Apostolo: An ignoratis, quia quicumq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Per triduanam enim sepulturam imitat trina demersio, & ab aquis leuatio, resurgentis instar est de sepulcro.

De Purificatione S. Mariæ.

DE hac festiuitate & alijs festiuitatibus sanctæ Mariæ, in gestis pontificalibus legitur, quòd Sergius Papa præcepit Litanias fieri in die præsentationis Domini in templo: Ità enim scriptum est, Vt in diebus annûciationis Domini, dormitionis ac natiuitatis sanctæ Dei genitricis Mariæ, & S. Simeonis, quod *ἡμεῶν* dicitur Græcè, cum litanij exeant à S. Adriano, & ad S. Mariam populus occurrat. Ipsa ergo die aurora ascendente procedit omnis clerus seu populus cum litanij & antiphonis ad Ecclesiam S. Adriani, expectantes pontificem. Ingressus pontifex in sacrarium, induit se vestibus nigris, & clerus similiter. Post hoc accipiunt omnes singulos de manu pontificis cereos, deinde ex iussu pontificis inchoat schola

la antiphonam, *Exurge Domine*, Psalm. *Deus auribus nostris*. Et egredietur pontifex de sacrario cum ministris, annuente eo scholæ primo, ut dicant *Gloriam*, deinceps vadit ad altare, & orat vsque ad expletionem *Glorie*. Post orationem osculato altari, & Diacono similiter hinc inde, dicit schola, *Verf. Opus quod operatus es, absque Kyrieleyson*. Antiphona expleta, stans pontifex ante altare, dicit: *Dominus vobiscum, & Oremus*. & diaconus dicit, *Fleamus genua*. si tamen infra septuagesimam euenerit. Sequitur oratio: *Exaudi quesumus Domine plebem tuam*: hac expleta, inchoat schola per viâ Antiphonâ, *Adorna thalamû. Itè, Ave gratia*. Itè, *Responsum accepit Simeõ*. Cum autem appropinquauerint atrio ecclesiæ sanctæ Mariæ, faciendæ sunt litanie. His expletis ante altare, & ingresso pontifice in sacrarium, inchoat schola ad introitum Antiphonâ, *Suscipimus Deus*. Ipsa die non cantatur *Gloria in excelsis Deo*, si intra septuagesimam euenerit. Deinceps Missa peragitur ordine suo. De hac festiuitate dicit & Beda sacerdos & doctor eximius in libro de temporibus: Secundum mensẽ dicauit Numa Februo, id est, Plutoni, qui lustrationum potens credebatur: Lustrari que eo mense ciuitatem necesse erat, quo statuit vt sacrificia dijs manibus soluerentur. Sed hanc lustrandi consuetudinem benè mutauit Christiana religio, cum in mense eodem die sanctæ Mariæ, plebs vniuersa cum sacerdotibus ac ministris, hymnos modulando, deuota per Ecclesiâs perq; congrua vrbs loca procedit, datosq; à pontifice cereos in manibus gestat ardentis, & auferente bona consuetudine, id ipsum in cæteris quoque eiusdem beatæ Matris & perpetuæ Virginis festiuitatibus agere didicit, non vtique in lustrationem terrestris imperij quinquentiam, sed in perennem cælestis regni memoriam, quando iuxta parabolam virginum prudentium, omnes electi lucentibus honorum actuum lampadibus obuiam sponso ac regi suo venientes, mox cum eo ad nuptias supernæ ciuitatis intrant.

De Septuagesima.

SEPTUAGESIMA computatur secundum Septuagesimam originem, titulationem Sacramentarij & antiphonarij, nouem hebdomadibus ante Pascha in septimam Sabbati. Populus Dei in Babilone detentus est captiuus septuaginta annis.

F

nis.

Baptizati
Christi
cuncti
ciuitatis

Litanie in
festo Puri-
ficationis.

Cereorum
origo in
festo Puri-
ficationis.

F

Alleluia depositio

Ieiunium clerici à Quinquagesima

Antiquum ieiunium fuit 7. hebdomadarum.

nis. Quibus expletis, reuersus est Hierusalem. Septuagesimus numerus nobis ad memoriam reducit omne tempus præsentis seculi, quo alieni sumus à cælesti Ierusalem. Idem author officij nostri septuagesimam posuit in officijs nostris, vt hoc tempore à delicijs abstinendo, ostenderemus in nostra cõuersatiõne, qualiter per omne tempus seculi viuere debeant, qui post baptismum peccatis se alienant à cælesti Ierusalẽ. Nam quod post septuaginta annos populus de captiuitate reuertitur, quis non videat post euoluta tempora, quæ septenario dierum numero transcurrunt, etiã nobis, id est, Ecclesiæ Dei, ad illam cælestem Hierusalem ex huius seculi peregrinatione redeundum? Quapropter Alleluia illo tempore non cantatur apud nos, nec *Gloria in excelsis DEO*, quæ sunt cantica cælestia. Dicit enim Psalmus: Quomodò cantabimus canticum Domini in terra aliena? Sunt qui primam hebdomadam Septuagesimæ, sinè aliquo articulo nouellæ conuersationis ducunt, excepta mutatione Alleluia, & in quibusdã locis dalmaticarum, & intermissione *Gloria in excelsis DEO*. Græci proximam hebdomadam, id est, Sexagesimã, sanctificat suo ieiunio. Clerici nostri, authore Telephoro Papa, sequentem, id est, quinquagesimam, qui cõstituit septem hebdomadarum ieiunium ante Pascha. Preceptor tamen officij nostri ampliorem mutationem requirit, quàm nos agamus, constitutione officij sui. Ipsum enim ieiunium intimaui in prima oratione Missæ, dicens: Vt qui iustè p peccatis nostris affligimur: hic enim afflictionem sonat. In Introitu quoquè dicit, Circumderunt me gemitus mortis, dolores inferni. Propter hos dolores non possumus lætari & securi esse, sed præparare nos debemus ad bellum, vt Apostolus ait: Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Dicit enim Ambrosius: Ab omnibus quæ vitanda eadem tradit disciplina, cùm sciant vnũ coronandum: quanto magis obseruandum est, quibus omnis promissa est salus? Vndè autem abstinere debeamus, qui bellaturi sumus, docet Apostolus, dicens: Fornicatio & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis. Telephorus Papa nonus post beatum Apostolum in sede Romana, constituit, vt per septem hebdomadas abstinentiam obseruent, quod adhuc multi faciunt. Quod tempus tunc duas ob causas Quinquagesimam placu-

it appellari, vel quia in ordine quinquagesimus numerus post quadragesimum constat: vel quia exindè quinquaginta dies sunt in sanctam resurrectionem. Postmodum Melchides Papa natiõem Afer, trigessimus quartus post S. Petrum, cõstituit vt nemo præsumeret in prima vel quinta feria ieiunare: In prima, propter Domini resurrectionem: in quinta, quia in ea cœnauit Dominus cum discipulis suis, & in ea ascendit in cælum. Tunc placuit fidelibus, vt octo hebdomadas consecrarent ieiunio, & primam Dominicam sexagesimam nominarent, non propter sexagenarium dierum numerum, sed propter vsum locutionis nostræ, quo sicut quadragesimo quinquagenarius, ita quinquagenario sexagenarius, & sexagenario septuagenario coaptatur. A sexagesima vsq; Pascha, octo sunt hebdomadæ, è quibus singulis si primam & quintam feriam de abstinentia subtrahas, vt Melchides instituit, & ipsum diem sanctũ Paschæ, quadraginta tãtũ dies remanent abstinentiæ, ad imitationem Domini nostri Iesu Christi. Septuagesima idem à fidelibus fertur celebrari, vt & decimas dierum Deo reddere, & nihilominus primam & quintam feriam, & Sabbatum possint à ieiunio relaxare. A septuagesima namque in Pascha, nouem sunt hebdomadæ, quæ faciunt sexagintaquatuor dies: ex quibus si de vnaquaque hebdomada tres præfatos dies subtraxeris, & sacrum diem Paschalem, triginta sex dies in decimatione anni ieiunas. Ille autem qui sabbatum constituit honorandum, non propter legalia mandata hoc fecit, sed quæ requieuit illa die Dñs in sepulcro. Augustinus libro 15. de Ciuitate Dei: Non omnia, inquit, quæ gesta narrantur, aliquid etiã significare putanda sunt, sed propter illa quæ aliquid significant, etiam illa quæ nihil significant, atrextuntur: Non solo vomere aratur, sed vt hoc possit fieri, etiã aratri cætera membra sunt necessaria. Nec soli nerui in citharis aptantur ad cantum, sed vt aptari possint, insunt & cætera. Item aliter: Quare dicitur septuagesima, cùm ab ea die vsque in Pascha non sint plus quàm sexagintaquatuor dies? Conseruetudo est scripturarum diuinarum, vt omnis numerus, ex quo quamlibet decadem transierit, vt tertijs monadis incurrat, nõ deputetur idem numerus præcedenti decadi, sed ei ad quam tendit. Lege librum Genesis in genealogia filiorũ Noë. Item aliter: Cur dicitur septuagesima, cùm ab illa die

Ieiunium dicitur.

Elegans de numeris ecclesie ac scripturæ dispositio.

tertius

die vsq; in Pascha non sint septuaginta dies? septuagesima tendit ad Sabbatum ante octauas Paschæ, quando hi qui in vigilia Paschæ baptizantur, alba vestimẽta deponunt, & tunc confirmari eos oportet ab episcopo, & per impositionem manũ accipere spiritum sanctum: & quia septẽ dona spiritũs sancti describuntur, rectè qui hunc accepturi sunt, septuagesimam antè celebrant. Quod enim septenarius numerus per se, hoc idem significat per denarium multiplicatus: Sexagesima tendit vsq; ad medium Paschæ, id est, quartam feriam hebdomadæ Paschalis, quinquagesima tendit ad ipsum diem Paschæ, quadragesima ad diem cœnæ Domini. Cõputa ergo dierum numerum, qui sunt in abstinentia à Septuagesima vsq; ad quadragesimã, inuenies ter senos, id est, 18. dies, exceptis dominicis diebus. Quem numerũ si per duplarem proportiõem diuidas, inuenies in vna parte sex, in altera duodecim: sex aut ad duodecim, simpla: duodecim ad sex, dupla proportio est. Item inter cœnã Dñi & diem Paschæ, duo sunt dies, & inter Pascha & medium Paschæ, quod est quarta feria, duo sunt dies, quod tendit sexagesima: & ab ipso die vsq; Sabbatum, quod septuagesima peruenit, similiter duo sunt, quod sunt simul sex. Quatuor enim ad duo, duplum est ad simplicum. Præcedentes ergo numeri, qui sunt in abstinentia, significat duplam mortem nostram, simpla Christi morte esse destruetam. Nos em̃ in anima & corpore morti eramus obnoxij. Christus autem sua corporali morte, & animæ & corporis mortem exclusit. Isti autẽ dies, quos in Domini resurrectione cũ gaudio & lætitia celebramus, significant resurrectionem, quam Christus duplam suam simpla contulit. Ipse enim sicut solo corpore mortuus est, ita & solo corpore resurrexit. Nos autẽ & in anima primũ resuscitat peccata dimittendo, & in futuro etiã corpora resuscitaturus est.

Item de Septuagesima.

QUI sacræ legis, veteris scilicet historiae libros legunt, satis in promptu habent, Israeliticum populum sæpius contra Deum deliquisse. Vndè frequẽter admoniti per Prophetas, pœnitentiam agere noluerunt. Quapropter, sicut legitur in libro Regum & beati Ezechielis Prophetia, post multas correctiões, sicut diximus, in impudentia illis permanentibus, tradidit illos Deus in manus diripientium. Et pri-

mũ decem tribubus in captiuitatem ductis ab Assyrijs & rege ipsorum, tribus Iuda & Benjamin, qui remanserant in Ierusalem, sæpius à B. Hieremia & cæteris prophetis admonitæ, vt resipiscerent, & à prauis operibus cessarent, nõ similia paterentur, veluti illi qui iam transducti in Babylonem fuerant, audire noluerunt, sed in sua cordis duritia & prauitate atq; idololatria cæterisq; offensionibus pertinaciter permanferunt. Vndè regressus rex Assyriorum Nabuchodonosor cum exercitu, regiones illorum vastauit, & ciuitatem Ierusalem munitionibus circumdedit, & tã diũ obsedit, quousq; deficientibus alimentis, victi omnes cederent. & relicta ciuitate, rex Sedechias cum filijs & paucis qui secum remaserant, fugeret. Quem, capta ciuitate, persequens populus Assyriorũ apprehedit, & in cõspectum regis sui Nabuchodonosor cum filijs & principibus populi filiorum Iudæorum, qui residui fuerant, adduxit: locutusq; est rex Nabuchodonosor cum rege Sedechia, sicut legitur in libro Ieremiæ, iudicia: pcepitq; in cõspectu regis Sedechiæ interficere filios eius, & omnes principes Iudæorum, qui remanserant. Oculos autem Sedechiæ iussit eruere, & vincitum catenis duxit in Babylonem. Nabuzardan autem principem militiæ dimisit ad destruendos muros Ierusalem. Vndè sicut illic scribitur, Nabuzardan princeps Cõcorum, destruxit muros Ierusalem. Et ita omnes ducti sunt in captiuitatem in Babyloniam, paucis tãtũ de pauperibus populi derelictis, qui erant agricolæ & vitatores. In qua captiuitate morati sunt in magna afflictione & penuria & seruitute per annos septuaginta. Postea verò, miserante diuina clementia, sub Cyro rege Persarum, magna illorum pars reuerfa est Ierusalem, id est, quinquaginta ferè millia hominum. Tempore verò Darius regis, omnis plenitudo populi Iudæorem sub duce Zorobabel, & Iesu filio Iosedec sacerdote magno, & esdra scriba, reuersi sunt Ierusalem, & ædificauerunt muros eius & templum, & habitauerunt in ea. Erant autem tunc prophetae illorum, qui ad ædificandum templum & ciuitatẽ, plurimũ eos confortabant, Aggæus & Zacharias. Hanc ergo captiuitatẽ Iudaici populi, quæ nostram præfigurauit peregrinationem, annuatim recolens sancta Ecclesia, & in memoriam reducens, celebrat septuagesimam: vt sicut ille populus septuaginta annos, quantum inuitus, in captiuitate

te & peregrinatione est detentus: ita nos, id est, Christianus populus, per septuaginta dies nostram peregrinationem & presentis vitæ ærumnam voluntariè recolentes, ad patriam, quæ est superna Ierusalem, redire cum omni auiditate, bonis dediti operibus, vigilijs scilicet & ieiunijs & orationibus, intentè studeamus. Incipit autè septuagesima ab illo die, quo consuetudinem ecclesia habet canere, *Circumdedervunt me*, & pertendit vsq; ad sabbatum paschalis hebdomadæ, quando canimus, *Eduxit Dominus*. Nam tot dies, si cõputati fuerint, id est, septuaginta, ibi inveniuntur. Septuagesimus autem numerus ad memoriam nobis reducit omne tempus presentis seculi, quo alieni sumus à cælesti Ierusalem: Quia, vt ait Apostolus, dum sumus in corpore, peregrinamur à Deo. Hanc peregrinationem, spiritu sancto præuentus, intelligebat David propheta, qui in Psalmo dicebat: Nè sileas, quoniam aduena ego sum apud te, &c. Et iterum in alio Psalmo: Heu mihi quia incolatus meus prolõgatus est, &c. Hanc etiã peregrinationem perpendens sancta ecclesia prima die septuagesimæ, angustijs & afflictionibus circumdata clamat, *Circumdedervunt me gemitus*. Quæ vox afflictionem presentis seculi & tribulationem apertè demonstrat. Cõcordat etiã huic afflictioni oratio ipsius diei, in qua dicimus: Preces populi tui, quæsumus Domine, clementer exaudi, &c. Hortatur etiã nos ipsa die ad cursum bonæ operationis B. Apostolus, dicēs: Sic currite, vt comprehendatis. Responsorium etiã benè congruit, quod ipsa die cantatur, *Adiuuor*. Necnon & Tractus, *De profundis*. Nam in istis diebus propter humilitatem non cantamus hymnum angelicum, scilicet, Gloria in excelsis Deo, neq; Alleluia, quod est canticum lætitiæ & exultationis: sed pro alleluia cantamus humilem cantum, scilicet Tractum, qui à trahendo dicitur, eò quod tractim cantetur, & significat gemitum sanctæ matris ecclesiæ. In euangelio etiã, quod ipsa die legitur, inuitat nos paterfamiliã ad operationè vineæ, vt fideliter scilicet laborantes, denarium remuneratiõis percipere mereamur. Post euangelium canitur Offerenda: *Boni est confiteri*, & antiphona ad Complendam, *Illumina faciem*. Quæ omnia diligenter inspecta, magnis mysteriorum redolent sacramentis, & ecclesiæ gemitus Deum inuocantis ob auxilium de tribulatione, indicant, & ad spiritualis intelligentiæ do-

ctrinam satis instruant auditorem. In his etiã diebus, vt iam diximus, intermittimus hymnum angelicũ, & Alleluia, quod est Hebræum: & pro alleluia, humilior (id est, Latina) vt in lingua, dicentes in Psalmis, hymnis, & canticis: Laus tibi Domine, rex æternæ gloriæ. Nam & in persona eorum qui in captiuitate detinentur, dicitur in Psalmo: Quomodò cantabim⁹ canticum Domini in terra aliena? Et iterũ dicit scriptura, Quia non est speciosa laus in ore peccatoris. Ergo quicunq; in his diebus septuagesimæ saluberrimè institutis, cursum suum, id est, vitæ huius presentis statum benè direxerit, vt deposita omni inepta lætitiã & vanitate, in ieiunijs & vigilijs & orationibus elemosynisq; ac cæteris bonis operibus assiduè insistat, & peregrinationis suæ assiduè recordatus fuerit, hic sanctum pascha feliciter celebrabit: canticũ etiã lætitiæ, id est, alleluia, quod est Laus Domini, sine fine cãtabit. Pascha namq; Græcè, Latinè dicitur transitus: & nos si Pascha sanctum celebrare volumus, transitum faciamus à vitijs ad virtutes, & de terrenis ad cælestia, & de trãitorijs ad semper manentiã & æterna transmigrare studeamus. Pascha enim nostrum immolatus Christus &c. Finitur autè septuagesimæ obseruatio sabbato ante octauã Paschæ, quando etiã, sicut iam suprà diximus, ecclesia sancta canere solita est, *Eduxit Dominus*. Benè autem cõgruit mysterijs ecclesiæ, quod septuagesima sabbato finitur. Peccatis enim nostris exigentibus, in captiuitatem & peregrinationem devenimus: sed per Domini gratiam & miserationem ad requiem, quæ per sabbatum significatur, reducimur. Sabbatum em̄ requies interpretatur. Cantantur etiã illo die duo alleluia, quæ geminam sanctorum lætitiã designant. Nam illud alleluia, quod sabbato canitur, scilicet, *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius*, lætitiã sanctorum designat, quã modò, quicunq; fideliter finiuntur, in animabus accipiunt, & qua sancti omnes, qui in cælesti gloria sunt, perpetuè perfruentur. Illa autem duo, quæ in sequenti sabbato, id est, sine septuagesimæ canuntur, geminam sanctorum omnium exultationem designant, quando, sicut legitur in Apocalypsi, expleto iudicio dabuntur eis singulis stolæ binæ, id est, immortalitas & beatitudo animarum & corporum, scilicet, & vt qui nunc singulis stolis animarũ solum modò immortalitate gaudent, tunc

beata

beata & animarum & corporum immortalitate, ac perpetuæ beatitudinis gloria perfruantur: ad quam beatitudinis gloriã nos optumus nominus sua gratuita pietate dignetur perducere, cui est honor.

De Sexagesima.

SEXAGESIMA initium sumit sequenti Dominica post Septuagesimam, & finitur quarta feria hebdomadæ Paschalis. Nam in superiori hebdomada, scilicet septuagesimæ, circumdatam se doloribus & tribulationibus, clamat ecclesia, & ita constrictam afflictionibus & tribulationibus, vt vix spirare queat, & nullus euadendi pateat locus. Vnde dicit: *Circumdedervunt me*. In hoc autem, id est, sexagesima, iam quasi resumpta fiducia inuocat, & quasi omnipotentis DEI clementiam implorat, dicens: *Exurge, quare obdormis Domine?* Quasi dicat, quauis non dormites, neque dormias, quicquid Israel, tamen quia non citò auxiliando succurris nobis, dormire videris. Quare faciem tuam auertis? Quauis peccata nostra inter nos & te separæt, noli obliuisci conditionis nostræ, sed respice propitius opus creationis tuæ. *Exurge, & nõ repellas in finem: sed vide tribulationem nostram: adhæsit enim in terra venter noster, id est, consensit impietati pulueris huius & fragilitatis sensus interior cordis nostri. Et iterum in clamat, & quasi importunè auxilium petit, dicēs: Exurge Domine, adiuua nos, & libera nos*, id est, quatenus nos digni nõ sumus liberari, libera nos propter meritum nostrum. Hoc idem namque sonat oratio prima ipsius diei, in qua dicitur: *Domine, qui conspicias quia ex nulla nostra actione consummus*, id est, ex nullo bono nostro opere fidutiã habemus, sed sola miseratione saluari speramus. Et in epistola bonus athleta Paulus & doctor gentium nobis proponitur, cuius sapientiam & fortitudinem imitemur. Responsorium: *Sciãt gentes quoniam nomen tibi Dominus*, id est, cognoscant qui nos tribulant & persequuntur, qui non sunt veri domini, nec nomen dominorum illis competit, sed tibi soli quod nos condidisti, & solus iustè dominaris, altissimus super omnem terram. Sequitur Tractus: *Commonisti Domine terram tuam, & conturbasti eam*. Terram commouisti, dicit peccatorum conscientiam hominum ad penitentiam prouocatam. Terra quippe commouetur, quando peccatoris cor ad penitentiam & lachrymas excitatur: post

motam autem terram semen inducitur, quia post commota corda penitentiu ad lachrymas, semen verbum Dei auidius suscipitur, & vberius fructum faciens, crescit & multiplicatur. Vnde conueniētè Euangelium sequitur, in quo de terra petrosa & spinosa, atq; de bona, quæ fructum per patientiam reddit, multa narrantur. In septuagesima increpari sumus, quod ociosi steterimus, & ad vineam colendam inuitati sumus: Nunc in sexagesima semen verbũ dei in cordibus nostris veluti in bonã terram iacitur, vt crescat, & fructificet, & per patientiam fructum plurimum afferam⁹. Sequitur offerenda, *Perfice gressus meos*: deprecatur ecclesia, vt perficiatur gressus illius, id est, vt à Domino dirigatur itinera eius in semitis viarum Dei, quia à Deo diriguntur gressus hominis, nõ à seipso, quod nemo per se nisi à Deo adiutus, potest esse rectus, sicut ipse Dominus ait discipulis suis: Sinè me nihil potestis facere. Et ideò quod à se ipsa intelligit ecclesia non posse perficere, à Domino totis votis petit impleri. Dicit etiã in communiõne, *Introibo ad altare dei*. Iam confisa sancta mater ecclesia de misericordia omnipotentis dei, præsumit & dicit: Introibo ad altare DEI, id est, in conspectu ipsius apparebo, & de misericordia ipsius glorificabor. Pertedit autem, diximus, hæc sexagesima vsque ad Paschalis hebdomadæ quartam feriam, quæ sexaginta dies computantur ab hodierno die, quo canimus ad introitũ: *Exurge, quare obdormis domine?* vsque ad præfatũ diẽ, in quo canimus: *Venite benedicti patris mei*. Quod à magno mysterio non vacat. Nam senarius numerus perfectus est, & suis completur partibus. Est enim sexta pars eius, Vnum: secunda, Tria: tertia verò, Duo. Vnum ergo & Duo & Tria, sũt sex. et nec inferius manet numerus, nec superabundat. Quod rarò in alijs vnq; numeris reperitur. Decies autem seni, siue sexies deni, sexaginta fiunt. Et ideò sexagesimus numerus, sicut & senarius, perfectionem boni operis signat. Sex enim sunt dies, in quibus oportet operari. Et in sex diebus omnem cursum nostræ bonæ operationis perfecimus. In sex enim diebus opera sua perfecit deus, & in sexta ætate per seipsum lapsus à paradisi amoenitate, & diaboli fraude deceptus, proprio cruore redimere. De hoc senario numero loquens beatus Augustinus, & de eius perfectiõne in quodam loco dicit, quod non ideò senarius est p-

fectus, quia in eo perfecit Deus omnia opa sua, sed quia fenarius numerus erat perfectus, ideo in eo Deus opera sua perficere dignatus est. Quapropter necesse est, ut in hac sexagesima bonis operibus dediti simus, & cum Dei adiutorio in vigilijs, ieiunijs & orationibus ceterisque bonis operibus nostram salutem operari studeamus: quia qui per sex dies bonæ operationis, presentis vitæ cursum transierint, & fideliter in opere recto laborauerint, & vsq; in finem in cæptis bonis operibus perseverauerint, sexagesimum fructum laboris sui & æternæ beatitudinis præmium percipient, audientes illam desiderabilem vocem ipsius, quæ ipsa die in sancta cantatur ecclesia, scilicet: *Venite benedicti patris mei, percipite regnum.* Quam vocem nobis audire, & quod regnum nobis percipere cõcedat omnipotens Deus, qui vivit & regnat per omnia.

De Quinquagesima.

Quinquagesima initium sumit à sequenti hebdomada post sexagesimam, quando canitur: *Esto mihi in Deum protectorem,* & finitur die sancto Dominico paschæ. In septuagesima tribulationibus & angustijs circumdatus sumus, in sexagesima Dominum inuocauimus, & quasi dormientem excitauimus. In quinquagesima quasi iam propinquiores audacius & promptius inuocamus, dicentes: *Esto mihi in Deum protectorem.* & in prima oratione Missæ dicimus: *Preces nostras quesumus Domine clementer exaudi, atque à peccatorum vinculis absolutos, ab omni nos aduersitate custodi.* Magnam iam hæc verba videntur habere securitatem, in quibus dicimus nos ab omnibus inimicis absolutos & peccatis, & precamur Dñi munitione nos defendi. Dicit etiam in epistola beatus Paulus Apostolus, ostendens nobis charismata meliora: *Si linguas hominum loquar & angelorum, &c. vsque, cymbalum innuens.* Et quibus munitionibus in Dei protectione subsistere & muniri debeamus, in fine huius lectionis ostendit, dicens: Nunc manent fides, spes, charitas, tria hæc, Maior autem his est charitas. Sequitur responsorium: *Tu es Dominus qui facis mirabilia solus.* Quasi diceret, Nō est dominus alius præter te Domine. Simulacra gentium non sunt dii, sed opera manuum hominum: Tu autem verè es deus, qui saluas sperantes in te. Notam fecisti in gentibus virtutem tuam, redimendo & liberando nos de manibus eorum. Et iterum di-

cit in versu: *Liberaisti in brachio tuo populum tuum.* Tractus etiam Domino nobis præcipit seruire, qui nos fecit, non ei cui nosmetipsi peccato viuimus. In septuagesima terra cordis nostri quasi tribulationibus est exarata & culta: In sexagesima semina verbi Dei suscipimus & seminauimus. In quinquagesima seminis & bonæ operationis fructum colligimus. Vnde in Evangelio cæcus introducit, qui nos significat, non aurum neq; diuitias querens, sed lumen, quod percipere meruit. Quod nos ut æternum & verum accipere mereamur, attentius querere debemus. Sequitur Offerenda, eundem habes tenorem, hoc est, in gratiarum actione manens, dicendo: *Benedictus es Domine, doce me in significaciones tuas.* Communio autem, ad memoriam reducit antiquum populum, qui manna manducauit in deserto, & non est fraudatus desiderio suo. Hoc his verbis inuenis, quod si nos in bono & sancto desiderio manserimus, non eo fraudabimur, sed æterna fatietate donabimur, quando hoc a dimplebitur in nobis, quod alibi Psalmista dicit, Satiabor dum manifestabitur gloria tua. Pertingit autem quinquagesima ad resurrectionis Dominicæ diem. Nam à die quæ canimus, *Esto mihi in Deum protectorem:* vsq; in diem sanctum Paschæ, quinquaginta dies sunt. Qui numerus pinet ad quinq; corporis sensus, qui sunt videlicet, auditus, visus, gustus, odoratus & tactus. Sicut enim fenarius perfectionem operum demonstrat, ita quinquagenarius omnia bona opera, quæ perficiuntur per quinq; corporis sensus. Quinquies enim deni, quinquaginta sũt. Si quis ergo per quinq; corporis sensus, id est, per exteriorem administrationem decem verba legis impleuerit, hic sine dubio ad consortium beatæ resurrectionis, quæ in pascha celebratur, est peruenturus. Est & aliud mysterium in hoc quinquagenario numero dierum. Nam in veteri testamento quinquagesimus annus, iubilæus & annus remissionis vocabatur: In quo videlicet anno vnaquæq; possessio ad proprium reuertebatur dominum. Et vnusquisq; dominus, quocunq; modo esset ab ea alienatus, ad propriam gratis reuertebatur possessionem. Et nos qui propriam in primo parente immortalitatis amissam hereditatem, si benè & iustè in hoc tempore vixerimus, quod significatur per numerum quinquaginta dierum, possumus ad nostram reuerti hereditatem, id est, supernam Hierusalem & ciuitatem sanctorum, vbi

vbi est vera resurrectio & beata immortalitas, auxiliante Domino nostro IESV Christo, in cuius resurrectione nostra vera est resurrectio, & peccatorum omnium remissio.

De Quadragesima.

Quadragesima incipit à sequenti dominica post quinquagesimam, & finitur quarta feria ante Pascha Domini, quæ canitur: *In nomine Domini omne genu.* In quadragesima namque iam aliqua pars pugne nostræ peracta est. Quem namq; in quinquagesima protectorem inuocauimus, in quadragesima dicit quasi consolando in introitu: *Inuocauit me,* &c. In epistola dicit B. Paulus: *Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te.* In responsorio canitur in persona iusti viri, siue S. Ecclesiæ: *Angelus suis mandauit.* In Tractu promittitur scutum diuinæ protectionis. In euangelio, proponitur nobis triumphus Dominicæ victoriæ, scilicet, ut eius exemplo cum diabolo pugnare, & eum superare discamus. De hoc autem qua dragemum numero, & de præsentis temporis obseruatione nihil aliud nobis est dicere, quàm quod beatus Gregorius in sine expositionis ipsius euangelij, quod ipsa die legitur, ita profectur, inquiens: Sed quia diebus his lectio Euangelica cõgruit, nam quadragesima dierum abstinentiam nostri redemptoris audiuimus, qui quadragesimum tempus inchoamus: discutendum nobis est, cur hæc ipsa abstinentia per quadragesima dierum numerum custoditur. Moyses ut legem acciperet, secundò diebus quadragesima ieiunauit. Helias in deserto quadragesima diebus nullum omnimodò cibum sumpsit. Nos quoq; in quantum possumus, annuo quadragesimæ tempore carnem nostram per abstinentiam affligere conemur. Cum ergo in abstinentia quadragenarius numerus custoditur, quid nisi quia virtus decalogi per libros quatuor sancti Euangelij impletur? Denarius etenim quater ductus, in quadragenarium surgit: Quia tunc decalogi mandata perficimus, cum profectò quatuor libros sancti Euangelij custodimus. Ex qua re sentiri & aliud potest. In hoc enim mortali corpore ex quatuor elementis subsistimus, & per voluptates eiusdem corporis præceptis Dominicis contrahimus: præcepta autè Dominica per decalogum sunt accepta. Qui ergo per car-

nis desideria decalogi madata cõtempsumus, dignum est ut eandem carnem quaterdecies affligamus. Quauis de hoc quadragesimæ tempore est adhuc aliud quod possit intelligi. A presenti etenim die vsq; ad paschalis solennitatis gaudia, sex hebdomada veniunt. Quarum videlicet dies quadragesima & duo sunt. Ex quibus dum sex dies Dominici ab abstinentia subtrahuntur, non plùs in abstinentia quàm triginta & sex dies remanent. Dum verò per trecentos & sexaginta dies annus dicitur, nos autem per triginta & sex dies affligimur, quasi anni nostri decimas damus: ut qui nobismetipsis per acceptum annum viximus, auctori nostro nos in eius decimas per abstinentiam mortificemus. Verum, fratres charissimi, sicut offerre in lege iubemini decimas rerum, ita Deo offerre contédite & decimas dierum. Vnusquisque quantum virtus suppetit, carnem maceret, eiusq; desideria affligat, concupiscentias turpes interficiat, & iuxta Pauli vocem, hostia viua fiat. Hostia quippe & immolatur, & viua est, quando & ab hac vita homo non deficit, & tamen se à carnalibus desiderijs occidit. Caro nos læta traxit ad culpam, afflicta reducat ad veniam. Auctor etenim mortis nostræ, per fructum ligni vetiti vitæ præcepta transgressus est. Qui ergo à paradisi gaudijs per cibum cecidimus, ad hæc, in quantum possumus, per abstinentiam resurgamus. Sed nemo sibi eandem abstinentiam solam credat sufficere posse, cum per Prophetam Dominus dicat: Nōne hoc est magis ieiunium quod elegi? Subijciens, Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam: Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam nē despexeris. Illud ergo ieiunium approbat Dominus, quod ad eius oculos manus eleemosynarum leuatur: quod cum pximi dilectione agitur, quod ex pietate conditur: hoc ergo quod tibi subtrahis, alteri largire: & vnde tua caro affligitur, inde egentis proximi dona reparetur. Hinc enim per prophetam Dominus dicit: Cum ieiunaretis & plangeretis, nūquid ieiunium ieiunastis mihi? Et cum comedistis & bibistis, nunquid non vobis comedistis, & vobismetipsis bibistis? Sibi enim comedit & bibit, qui alimenta corporis, quæ sunt communia dona conditoris, sine indigentibus percipit: Et sibi quisque ieiunat, si ea quæ sibi ad tempus subtrahit, non pauperibus tribuit, sed veteri postmodum offerenda custodit. Hinc per

per Ioheslem dicitur: Sanctificate ieiuniū. Ieiunium quippe sanctificare, est ad iactis bonis alijs dignam Deo abtinentiam carnis ostendere. Cesset ira, sopiantur iurgia. Incaustum caro enī atteritur, si à prauis suis voluptatibus animus nō refrenatur, cum per prophetam Dominus dicat, Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra: Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiē, & omnes debitores vestros repetitis. Neq; enim quā debitore suo hoc quod dedit repetit, aliquid iniustum facit: Sed dignū est, ut quis se in pœnitentia macerat, & hoc sibi quod iuste cōpetit, interdicit. Sic, sic nobis pœnitentibus & afflictis à Deo dimittitur, quod iniuste egimus, si pro amore illius & hoc quod nobis iuste competit, relaxamus.

In capite Ieiunij.

Inprimis pramonere debet sacerdos omnes Christianos ex sacris scripturarum testimonijs, quatenus in capite ieiunij, hoc est, hodie ad veram cōfessionem, veramq; pœnitentiam festinantius accedant. De hac Hieronymus inquit: Vtinā tam citō conuertantur peccatores ad pœnitentiam, quā citō Dominus prapartus est etiā mutare prapartam sententiā, non enim temporis longitudinem regrit Deus, sed affectu sinceritatis plenitudo pensat. Gregorius. Satis alienus à fide est, qui ad agendam pœnitentiam tempora senectutis expectat. Metuendum est enim, nē, dum sperat misericordiam, incidat iudicium. Item que: Si quis te de peccato forinseco correxerit, tunc confitere interiora quæ ille nescit. Deniq; admonēdi sunt, vt in cœna homini redeant ad reconciliationem, sicut in consequentibus dicitur. Si verō interest causa aut trineris, aut cuiuslibet occupatiōis, aut itā fortē hebes est, vt ei hoc sacerdos suadere nequeat, iniūgā dei tam quadragesimalem, quā annualem pœnitentiam, & reconciliet eum statim. Sacerdotibus verō summopere fatagendum est, vt octo vitia criminalia cum eorum sequentijs atq; testimonijs scripturarum, quibus cōercendi sunt homines, atq; ad meliora prouehendi, omni studio intelligant, atq; doceāt, sicut hīc in prima fronte annexa sunt. Quorū vitiorum octo hęc sunt nomina, inprimis superbia, gloria inanis, inuidia, ira, auaritia, tristitia, vētris ingluuies, atq; luxuria. De superbia, quod est caput omnium vitiorum, oriun-

Quo pœnitentia debet iniūgi Christianis.

Superbiæ peccatum,

tur supra scripta septē vitia criminalia. Superbia dicitur quasi supergradiens mentem de eo quod non est. Vndē superbus quasi extra viam ambulans, de qua scriptura: Initium omnis peccati superbia. Et idē initium dicitur omnis peccati, quia ipsa præcessit in diabolo, & nō solūm peccatum est ipsa, sed etiā nullum peccatū fieri potuit, potest, aut poterit sine ipsa. Porro cupiditas atq; superbia in tantū vniū est malum, vt nec superbia sine cupiditate, nec sine superbia possit inueniri cupiditas. Non enim primus homo ederet delicto prohibito, nisi concupisceret: nec defereretur à Domino, nisi prius ipse desereret. De superbia dicit Augustinus: Vitāda nobis est superbia, quæ & angelos nouit decipere, & homines dissipare. Hieronymus: Vir superbus nō decorabitur, nec voluntatem suā perficiet. Ambrosius: Superbia ex angelis dæmones fecit, humilitas autem homines sanctis angelis similes reddit. De inani gloria, id est, vana, quæ Græcè dicitur *κευδοξία*, nascitur inobedientia, hypocrisis, contentiōes, pertinaciæ, discordiæ, & nouitatum præsumptiones. Est enim vanitas inflata appetitio dignitatis, dulcis miseris, amara perfectis, cui feruiunt tumidi, sub qua iacet elati, tamq; eos ardor humanę laudis inflamat, vt laboriosa opera quæ populus admiretur, & quibus fama diffunditur, sine labore suscipiant, & libentē exerceant: vndē est quod ieiunare, abstinerere, vigilare, Ecclesiā frequenter, vel psallere, cum hęc omnia sine labore non faciant, etiā cum delectatione faciunt, vt ab hominibus, quibus placere, non Deo, desiderant, videantur: vndē veritas: Amē dico vobis, receperunt mercedem suam. De inuidia siue inuidio, qui ab inuidendo alterius felicitati dicit, nascitur odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autē in prosperis. De hac Apostolus comminatur, dicens: Qui odit fratrem suum, homicida est: & qui inuidet, in tenebris est, & in tenebris ambulat. Vndē nihil infelicitius potest esse inuidio, qualienis torquetur bonis: inuidia enī sensum mordet, peccus vrit, mentem afficit: & qui inuidet, similis est diabolo, qui per inuidiā hominem de paradiso eiecit. De ira longa quæ ab indignatione dicitur, à qua & iracundia, eō qd accessu sanguine, in furorem compellitur, nascuntur rixæ, rumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, blasphemia. De ipsa enim dicit scriptura: Ira in sinu stulti

Inanis gloria.

Inuidia.

Ira peccati.

re-

requiescit. & alibi: Ira enim viri, iustitiam Dei non operatur. Et in Psalmo de quotidiana ira: Irascimini, & nolite peccare. & Apostolus: Sol non occidat super iracundiam vestrā. Turbat: Illa enim ira mala est, quæ mentem turbat, vt rectum consilium perdat. De tristitia q̄ oritur ex ira, nascitur malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita. Et sciēdum quia inter tristitiam & mœsticiam hoc interest: Mœsticia, cordis est: tristitia, vultus: mœstum enī vel inerterem dicimus animum. tristis enim facie, itā dignoscit abiecto vultu, pallido ad spectu, turbidis oculis, turbato vultu. de hac tristitia dicit Apostolus: Quæ enim secundū Deum tristitia sunt, pœnitentiā in salutem stabilem operantur: seculi autē tristitia mortem operatur. Alibi q;: Tristitiam non des animæ tuæ. Isidorus: Vis nūquam esse tristis: benē viue, secreta cōscientia tristitiā leniter sustinet. De auaritia (quæ Græcè dicitur *philargyria*, id est, amor pecuniæ, ab auuiditate dicta, vndē auarus, quasi auidus auri, qui nunquā opibus expletur) nascitur proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, violentia, & contra misericordiam obduratio cordis. De hac dicit Apostolus: Neque auari, neque rapaces regnum Dei possidebunt. & Salomon: Auarus non implebitur pecunijs. Et idem: Auaro autem nihil est feclestius: nihilque iniquius quā amare pecuniam. Et iterū: Cum enim morietur homo, hæreditabit serpentes & bestias & vermes. Hoc verō vitium vincitur in largitione pauperum, in visitatione infirmorum, in tegumento nudorum, & in reddendo quod iniuste ablatum est, & in fletu ac lachrymis cum contritione cordis, sicut Dñs dicit: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia q̄ habes, & da pauperibus.

Tristitia.

Auaritia.

Auaritiæ medicina.

Voracitas & crapula.

Luxuria.

à luxu nomen accepit, & est immunditia corporalis, vndē & luxuriosus, quasi solutus & corruptor dicitur, nascitur cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, precipitatio, amor sui, odium dei, afflatus presentis seculi, horror autem vel desperatio futurorum. Est autem vitium corporale. De ipso dicit Apostolus: Fugite fornicationem. Et idem: Fornicatores & adulteros iudicabit dominus. Hieronymus: Væ illi qui tunc habuerit terminum luxuriæ, q̄ & vitæ. diabolus per superbiā & fornicationem omni hominum generi dominat. Omnibus peccatis fornicatio maior est. melius mori, quā fornicari: libido in infernum hominem mergit, & sciēdū quia fornicatores, libidinosi, Sodomitæ, adulteri, incestuosi, consuptatores, raptores, molles, masculorum cōcubitores, immūdi pollutores, impudici, generaliter luxuriosi nominantur. Vndē fornicatio dicitur amor legitimo connubio solutus, & vaga explendæ libidinis cōstanti licentia. De qua scriptū est: Qui fornicat, in carne sua peccat: & maioris est criminis, q̄ tollit membra Christi, & facit membra diaboli. Libidinosi dicitur, qui faciūt, quod eis libet. sunt enim cupidi voluptatis. Sodomitæ interpretantur excludores ipsorum. Adulteri dicuntur, quia alterius torum violant, siue polluant. Incestus dicitur, quasi incaustus, propter illicitam cōmixtionem, id est, quicumque cum parente propria, aut sorore, vel vidua, siue nouerca, filia, vel cognata atq; dño sacra, psumpserit fornicari. Stupratores dicitur, virginū corruptores. Raptores à rapiendo, qui raptostupro fruūtur. Vndē & inter stuprū, adulterium & incestum itā differt: Stuprū in virgine, adulterium in nupta, incestus in parentibus. Molles sunt effeminati, vel qui barbas non habent, siue qui alterius fornicationem sustinēt. de quibus apostolus: Neq; molles regnum dei possidebunt, masculorum concubitores, comites fornicantiū, immūdi, polluti, cōquinati, socij luxuriosos, pollutores, deformes, commaculati, vel qui proprijs manibus se fordiant. Impudici à podice vocātur. putorem enim fetorem dicimus: siue impudicus, qui turpitudine flagitio infert. Sed & alia vitia, quæ licet ex superioribus oriuntur, alijs tamen locis cēsentur, sicut sacrilegium, quod Augustinus inter septem sacrilegia, quæ postea in idolorum cultu cedunt. Vndē sacrilegus dicitur, ab eo quod

Luxuriæ formulæ.

Sacrilegia.

G

Periurium. sacra legit, & furatur contra leges: vel sacrilegus, sacra loca violans, faciunt hoc ecclesie prædones. Fures à furao dicti sunt, id est, à fusco. Nam noctis adeunt tempus. Vndè inter furem & latronem hoc differt: qui alienum subtrahit, fur est: qui furatur & occidit, latro est. à latendo enim dicitur latro. Periuri dicuntur, qui perperam iurant, id est, malè. Falsi dici, qui aliud fantur quam verum. Ebrius dicitur, qui ad tempus bibit: ebriosus, qui semper. De quo scriptura: Ebrius regnum Dei non consequentur. Acediosus ab acedia dicitur, qui anxietatem siue tædium cordis patitur, q & inconstans vel vagus dicitur. ab aliquibus enim inter octo vitia reputatur. **Parricida.** Parricida & parricida hoc differt: parricida est, qui parètem occidit: parricida, qui parem aut socium. Fratricida, qui fratrem occidit. Homicidium, compositum ex homine & cæde, vndè & homicida. Stultiloquus est, qui turpia & risum mouentia narrat. Vndè & stultiloquium in nihil in se sapiens habet. Scurrilitas & iocularitas, quæ conueniunt ex aliqua prudentia, risum mouent audientibus, quibus magis conuenit lugere. Turpitudinis est, cum inflammatur sensus nostri ad libidinem & carnis titillationem. Anima ignita succenditur, & nihil Dei timore refrenatur. Idololatra dicitur, qui idolis seruit: & in propheta idololatria sæpè fornicationem appellatam inuenimus: & qui plùs nummum, quam Deum diligit, sculpturam nummi colit, & idola in eis celata veneratur. **Sufurro.** de sonolocutionis appellatur, id est, qui libenter inutilia audit. Vndè scriptura: Non sis sufurro. Malefici & Venefici dicuntur, qui causa mortis venenum parant, & artificiosè multa mala componunt. Maledici, linguosi, siue litigiosi, fortilegi, & diuini siue phanatici coniectores, qui sub nomè fictæ religionis, per quasdam (quas fortes sanctorum vocant) diuinationes & scientiam profitentur. Arioli siue aruspices, priè sunt, qui circa aras idolorum nefarias preces emittunt. Augures, qui auguria & volatus atque voces auium intendunt. **Stultitia.** Fatuus enim vltro veniunt. Fatuus est, qui quod fatur, non intelligit, neq; quod alij dicunt, & dicitur excors. De quo in Euangelio: Qui dixerit fatue, genus enim conuicij est. Racha, inanis & vacuus siue absq; cerebro. Est enim genus despectionis siue iræ. Vndè in Euangelio: Qui dixerit fratri suo racha, hoc est, prouerbium prouinciale. Ecce vitia breuiter digesta, per quæ humanum genus à diabolo quotidie impugnat.

Deceterò sciat sacerdotes Christiani accedunt, ieiunandum est prius cum eis, pro eorum erratibus, vt non dicatur eis, quod sacerdotibus Iudæorum dictum est à Domino: Vt vobis legisperitis, quia aggrauatis homines, imponetes super humeros eorum onera grauia, ipsi autem digito vestro non tangitis sarcinas eorù. Nemo enim potest iacentem sub onere subleuare, nisi inclinauerit, se & porrigat ei manum. Neque vllus medicorum vulnera infirmantium potest curare, nisi fœtoribus particeps fuerit. Ità quoq; sacerdos vel pontifex curare vulnera nò potest, nisi præstante sollicitudine & oratiõe: & quod dederis consiliù peccati, simul quoq; da illi pœnitentiam statim quantum debeat ieiunare, & redimere peccata sua, nò fortè obliuiscaris quantum eum oporteat abstinerere. tibi enim necesse est, vt iterum ab eo exquiras peccata, quia ille forsitan erubescit iterum peccata sua confiteri. Nò enim omnes clerici aut vllus laicus hanc scripturam vsurpare aut legere debent, nisi soli illi, quibus necesse est. hoc episcopi vel presbyteri, quibus clauis regni cælestis tradite sunt, sic nec iudicia ista alius vsurpare debet. Si autem necessitas euenerit, & presbyter non fuerit presens, diaconus suscipiat pœnitentiam, ac det sanctam communionem. Denique sacerdotes hac auctoritate imbutus siue cõpunctus, suscipiens pœnitentem, si laicus est, dimisso baculo: quisquis verò ille est, siue laicus, siue clericus, siue monachus suppliciter se inclinet ante sacerdotè. Tùc sacerdos dicit hanc orationem: Domine deus omnipotès, propitijs esto mihi peccatori, vt cõdignè possim tibi gratias agere, & reliqua. Deindè iubeat eum sacerdos sedere contra se, & colloqui cum eo de supradictis vitijs, siue exhortationibus diuinis, nò fortè pro verecundia aut ignauiam siue obliuione aliquid putridum in corde remaneat, per quod iterum diabolus eum ad vomitum peccati reducat. Consideret etiàm sexum, ætate, conditionè, statù, personam, & secundum hoc vt sibi visum fuerit, singula quæq; diiudicet, id est, aliquos à cibis abstinentendo, alios elemosinas dâdo, nonnullos sapius hæc tædo genua, siue in cruce stando, aut aliquid aliud huiusmodi quod ad animæ salutè pertinet. Non omnibus verò vna eademque discretio sit, vnicuique horum, hoc est, inter diuitem & pauperem, liberam & seruam, inter infantem & puerum, iuuenem & ado;

adolefcentem, ætate senem, heberem & stultum, scientem & ignarum, laicù & clericum, monachum & Episcopum, presbyterum & diaconum, subdiaconum & lectorem, in gradu, in cõiugio vel sinè coniugio, inter virginem & fœminam, inter canonicam & sanctimoniale, inter debiles & infirmos, inter sanos & ægros: De qualitate etiàm peccatorù hominum, inter continentem & incontinentem, vtrum voluntate vel casu, vel in abscondito: quali compunctione emendet, necessitate vel voluntate, loca & tempora discernat. Attendat etiàm sacerdos vt salui sint omnes, & non pusillanimes, quia potentes preter tormenta patientur. Item Iesus filius Sirach: In iudicando esto misericors, pupillis vt pater, & pro viro matri illorum. Et Iacobus: Iudicium sinè misericordia erit illi, qui non fecit misericordiam. Super exaltat autem misericordia iudicium, vt idem consequatur, vt S. Benedictus: Qui veram pœnitentiam faciunt, agant in ieiunio & fletu, in elemosynis & orationibus, & perpetrata iterum non faciant, & si faciant, tamen nò perseuerent in eis, quia Dominus dixit: Malù cogitastis, ignoui: malum dixistis, ignoui: malù fecistis, ignoui: perseuerare in malo, non ignosco. Ergò qui perseuerant in malo, non ignosceret, & sic iudica iustum iudicium secundum canones, vt alij timorem habeant. Neque hoc omittendum est, quia propter illa peccata affligimur flagellis temporalibus: in dè suscitatur bella, incurfiones paganorum, captiuitates, pestilentie, fames, agri tudines, mortalitates hominum, atq; animalium, morbi, incõmoditates, aëris siccitates, inundationes pluuiarum, tempestates, tonitrua atq; fulgura noxia, inclementia frigoris, vehementia ardoris, reges iniqui, potetes seu iudices pessimi, bestie nocuæ, & horum similia. Propter ista etiàm emendanda, promulgantur leges, decernunt iusta, proponunt supplicia, vincula, torturas, flagella, exilia, amputatiões membrorum, amissiones rerum, mortes diuersi generis, & auferri nequeunt de mundo. Fit etiàm Ecclesiasticus vigor, correctio, excommunicatio, de ecclesia exclusio, leges pœnitentiæ, anathematizatio: cõstituantur iudices, insistant officia, mittuntur vltores vt hæc corrigantur, & auferri nò possunt de Ecclesia. His verò peccatis semper manentibus, heu prò dolor tam securi pergimus ad tenebras exteriores, quasi ibi nobis cubacula extruantur, deliciæ præparentur, ministri procu-

rentur, thesauri congerantur, ornamenta multiplicentur, cum scriptura dicat: Quodcumq; potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia erit apud inferos, quò tu properas. Contra ista omnia suscipiendum est bellum, & acriter gerendum, nò ad damnabilia peccata perducamur. Post ista omnia scrutata & pœnitentem corroboratù, interrogat eum sacerdos, dicens: Credis in Deum patrem & filium & spiritum sanctù? Respondeat pœnitès: Credo. Credis quia istæ tres personæ, quas modò dixi, Pater & Filius & Spiritus sanctus, vnus Deus sit? Respondeat, Credo. Credis quia in hac ipsa carne, in qua modò es, resurgere habes, & recipere siue bonum siue malum prout gesseris? Credo. Vis dimittere illis qui in te peccauerunt omnia, vt & tibi deus dimittat peccata tua, ipso dicente: Si nò dimiseritis hominibus peccata eorù, nec pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra? Si vult dimittere, suscipias eius confessionem, & indices ei pœnitentiam: si non vult, nò suscipias eius confessionem. Volens verò dimittere omnia his qui in se peccauerunt, confiscatur omnia peccata sua, quæ recordari potest. Præcauedum est tamen sacerdoti de supradictis vitijs, vt ei exhortationis gratia ad memoriam reducat, nò quid aduersante diabolo, occultum remaneat. Quo factò, fixis genibus in terram, & super ipsa innixus stans, suppliciter tenis manibus, blando ac flebili vultu respiciens sacerdotem, dicat his verbis: Multa quidem & innumeralia sunt alia peccata mea, quæ recordari nequeo, in factis, in dictis & cogitationibus, pro quibus omnibus misera mens mea compungitur, & acri interdum pœnitentia cruciatur, ideoq; consilium, immò iudicium tuum, qui sequester ac medius inter Deù & peccatorem hominem ordinatus es, simplex deprecor, & vt pro eis dè peccatis meis intercessor existas, humiliter imploro. Quo perdicto, torum se in terrâ proster- nat, gemitus atque suspiria vel lachrymas prout Deus dederit, ab intimo cordis prouocat. Sacerdos verò patiat eum aliquantisper iacere prostratum, iuxta quod viderit eum diuina inspiratione compunctum. Deindè iubeat eum Sacerdos surgere, & cum steterit super pedes suos, cù tremore & humilitate prætoletur iudicium sacerdotis, & indicat ei sacerdos abstinentiam siue obseruantiam, perpendens subtiliter personæ qualitatem, modum culpe, intentionem animi, & corporis valetudi-

Ieiunij pœnitentiæ pertinet.

Pœnitentiæ cum misericordia in iungendam.

Tormenta temporalia & purgatorij in mundo.

Ecclesiasticæ censuræ.

Quò sacerdos debeat cõfitemem interrogare in cõfessione.

Quò cõfitemens debeat se gerere.

nem vel imbecillitatem. Percepta autem sententia Sacerdotis, iterum prosternet se facerdotis pedibus, eius petens pro se orationem fieri, vt suggerat ei diuina visitatio virtutē constantē obseruandi quæ illi iniuncta sunt, & ita reuerenter sacerdotis iudicio obtemperare, ac si ab ipso diuina maiestatis ~~causa~~ opportuna salutis suæ medicamēta suscepisset. Quapropter oportet ad pœnitentiam accedere cum omni fiducia, & ex fide credere indubitātē, pœnitentia aboleri posse peccata, etiā si in vltimo vitæ spiritu commissa pœniteat, & publica lamentatione peccata prodātur, quia non vult Deus mortem peccatoris, sed vt saluatus miseratiōe Dei viuat: nam secreta satisfactiōe solui mortalia crimina non negamus, quotidiana verò leuiāq; peccata, sine quibus hominis vita non dicitur, Dominica oratione purgātur, quorum est dicere: Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus. Nam ipsa eleemosyna est, veniam homini pœnitenti ignoscere. Vndē Dominus: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Mensuram verò temporis in agenda pœnitentia, idcirco nō factis attentē præfigunt Canones pro vnoquoque crimine, sed magis in arbitrio antistitis relinquunt, quia apud Deum non tantum valet mēsurā temporis, quā doloris: nec abstinentia ciborum, quā mortificatio vitiorum. Sed & hoc sciēdum est, vt cū venerint ferui vel ancillæ ad pœnitentiam, non eos cogatis tātum ieiunare, quantum diuites, quia nō sunt in sua potestate: ideoque medietatem pœnitentiæ eis imponite. Post hæc verò dicat sacerdos super eum has orationes: Exaudi Domine preces nostras, & tibi consentiū parce peccatis Alia: Præueniat hunc famulū tuū quæsumus Domine misericordia tua. Alia: Adesto Domine supplicationibus nostris, nec sit ab hoc famulo tuo. Alia: Domine Deus noster, qui offensiōe nostra nō vincis. Alia: Adhuc quæsumus Domine huic famulo tuo. Alia: Da quæsumus Domine huic famulo tuo, Alia: Precor Domine clementiam tuā maiestatis, & reliqua. Quibus dictis, iubeat sacerdos pœnitentē surgere de terra: sed & ipse surgat de fedili suo, & si loco vel tempori congruit, ingressi ecclesiam, & super genua vel cubitos vterque innixus, decantent Psalmos: Domine, nē in furore tuo, II. Benedic anima mea Dominum, I. Miserere mei Deus, Deus in nomine tuo. Quid gloriaris? Deindē Kyrieleyson. Pater noster,

Pœnitentia media quō sōstitueda.

Confessor debet habere iudiciū.

Confessoris orationes.

Saluum fac seruum tuum. Illustra faciem tuam. Mitte ei Domine. ORAT. Deus, cuius indulgentia nemo nō indiget. Misere mihi Domine. De necessitatibus. ORATIO. Deus qui iustificas impium. Epistola: Lauamini, mundi. GRAD. Saluum fac seruum, Euangelium: Duo homines. OFFER. Misere mihi Domine. Super oblat. Huius domine virtute mysterium. Com. Deus propitius. Ad Complend. Purificet nos Dñe. Eodem die fit collecta ad sanctam Anastasiam. ANTIPHONA: Exaudi nos Domine, quoniam benigna. Psalmus: Saluum me fac Deus. Interim ponēdi sunt cineres super capita, sicut antiphona testatur. ORAT. Concede nobis Domine. Antiphona ad processionem: Iuxta vestibulum. Item: Immutemur. Alia: Parce Domine. His finitis, sequit Litaniam. Dehinc statio ad S. Sabinā. SABBATVM ante Palmas, ita præritur in Sacramento, Sabbatum vacat. Dominus Papa eleemosynam dat. Cogitare oportet qualiter eadem die potissimum eleemosyna tradenda sit. Vbi notādum quod ea quæ colimus circa passionem Domini & resurrectionem atque ascensionem in cælum, in commemoratiōnem illarum rerum, quæ suo in tempore facta sunt, agimus: vt illud, Quotiescunq; feceritis &c. habemus opus præcedens eleemosynæ presentis Sabbati, quod imitemur & ad memoriam nostrā reducamus. Cur enim isto die eleemosyna specialitū ab Apostolico tribuatur, cū omni tempore danda sit. Ioānes Euangelista inquit: Ante sex dies Paschæ venit Iesus in Bethaniam in domum Simonis leprosi, ibiq; Lazarū quatrduanum resuscitauit, feceruntq; ei cœnam ibi. Maria ergo accepit libram vnguenti, & vnxit pedes Domini. Indignantē pro hoc Iuda proditore, Iesus in laudē mulieris ita respondit: Opus bonum operata est in me: Vbicunq; enim prædicatū fuerit, & reliqua. Qui enim benē viuit, pedes Domini vnguento vngit. Vnguentum enim illud iustitia fuit, ideoque libra fuit. Qui superflua dat pauperibus, pedes domini capillis suis tergit. pomus impleta est odore vnguenti, & mundus repletus est fama bona mulieris. Vndē apostolicus vir in memoriā deuotissimæ mulieris, membris Christi hodiē facit, quod ipsa fecit capiti, & ideo à statione publica vacat, non tamē à celebratione Missæ, quia huic negotio insistit. Et quia de hac feria officii proprium non habetur, de eisdem feriis repetitur, id est, de quarta feria: Antiphona:

Dispositio de electione syna.

Solum ramorum palmarum.

Liberator meus: Lectio Zachariæ Prophetæ: *Hæc dicit Dominus:* Exulta satis filia Hierusalem, ecce rex tuus veniet tibi iustus & saluator, ipse pauper & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ, & reliqua. Euangelium secundū Lucam: Cūm appropinquasset Iesus ad Bethphage & Bethaniam, & reliqua. **H**ESTERNA die Dominus in Bethania in domo Simonis recubuit, hoc est, sexto die ante Passiōem: hodiē verò, quod est quinto die ante Pascha, exiit de Bethania, misit duos discipulos in Hierusalem, dicens eis: Ite in castellum quod contra vos est, & inuenietis asinam & pullum: soluite & adducite mihi, qui soluentes, adduxerunt ad Iesum, & imposuerunt vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt. Cūm autem audisset turba quæ venerat ad diem festum, quod Iesus pergeret Hierusalem, acceperunt ramos palmarum, veneruntq; ei obuiam, & clamabant: Osanna, benedictus qui venit, & reliqua. De hac die sciendum est, quod diuersis vocabulis distinguitur, id est, dies Palmarum, siue florum, siue ramorum: Osanna, Pascha petium, siue competentium, & capita lauantium. Dies Palmarum idē celebratur, quia in eo Dominus tendēs Hierosolymā, occurrit ei turba plurima, hinc indē clamando, Osanna, quod interpretatur, Saluifica: siue, Saluos nos fac. Est enī Hebræus sermo, qui apud illos dicitur Osanna. In ramis Palmarum significatur victoria, qua erat Dominus mortem moriendo superaturus, atq; per trophæū crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. In ramis arborum intelliguntur dicta patrum, & exempla. Turba plurima significat innumerabile Martyrum exercitum, qui corpora sua pro Domino tradiderunt. Vestimenta Apostolorum, opa sunt iustitiæ. Vndē in Psalmo: Sacerdotes tui induantur iustitia. In asello quo sedebat, indicabat simplicia corda gētilitatis, quam præsidendo atq; regendo perducebat ad visionem pacis æternæ. Pascha petium siue competentium dicitur: quia hodiē symbolum Competentibus tradebatur, propter confinē Dominicæ Paschæ solennitatem, vt quiam ad DEI gratiam percipiendam festinant, fidem quam cōfitentur, cognoscant: Competētes enim, quasi simul petentes, dicitur, id est, gratiam Christi petentes. Capita lauantium idē hunc diem appellat vulgus, quia tūc mos est lauari capita infantium, qui vn-

guendi sunt Sabbato sancto, nē forte obferuatiōe Quadragesimæ sordidati ad vntionem accederent. Quanta verò reuerentia hæc consuetudo à deuotissimis viris excolitur, libuit hīc parūpēr inferere. Hodiē præparatur quoddam portatoriū honestissimū, in quo intromittitur sanctum Euangelium, quod intelligitur Christus, & statuitur in ecclesia ante aram, vndē clerus processurus est. Deindē adunātur palmæ & flores, atq; diuersa genera frondiū seu oliuarum, super quæ dicitur hæc oratio à sacerdote: Omnipotens sempiterne Deus, qui antequam filium tuum Dominum nostrum pro nobis mortem perpeti sineres. Sequitur benedictiō palmarū siue frondiū: Omnipotēs Deus Christe. His finitis, dantur à custodibus palmæ, accipienteque populo ramos arborum, oliuarum, siue florum, inchoatur Antiphona: Pueri Hebræorum. Deindē suscipiant diaconi supra scriptum portatorium cum Euangelio, baiulantes cum ingenti exultatione iugum Christi suauē & onus eius leue, præcedente aqua benedicta cum candelabris atq; thymiamaterijs cum alijs ornamentis. Insuper etiā Laicorum schola cum vexillis atque fanonibus à lōgē præeunte. Exeunte enim clero seu populo ab Ecclesia, inchoatur Antiphona: *Cūm appropinquaret Dominus, quæ finita, inchoat schola Antiph. Ceperunt omnes. Item Cūm audissent. Item Appropinquante. Cūm ingressi fuerint ciuitatem vel cœnobitū, dicitur Responsorium, Ingressiente Domino. Item: Collegerunt pontifices. Vnus autem. His finitis, ante atrium Ecclesiæ loco competentium subsistit schola cum baiulis & reliquo ornatu, & clerus seu populus expectant in loco atrij, inchoates Antiph. *Occurrerunt.* Respondet schola Antiph. cum angelis & pueris. Hæc finita, inchoatur à duobus cantoribus quædam vers. *Israel es tu rex:* Respondet chorus adspiciens seu inclinans se ad supra scriptū sanctum Euangelium, *Gloria, laus & honor tibi sit.* Eo ordine sequuntur alij versus. His finitis, incipit schola cum baiulis Antiph. *Pueri Hebræorum.* & tunc prosternit omnis plebs hinc indē frondes seu flores, decantantes Antiph. Osanna filio Dauid, vsque ad altare, & sic intrant ad Missas. Ministri verò tenent palmas in manibus vsque ad completionem Missæ. Intermittunt aliqui salutationem in passione, id est, *Dominus vobiscum:* quod non legitur in ordinibus, sed in parasceue tantū, vbi reticetur officium sacerdotale. Ideo autē hæc hebdo-*

Capitū latio in fabricato pasche

Palmas tenent sacerdotes in manibus.

mada maior dicitur, quia in ea maxima est adhibenda parsimonia, siue quod maius officium recolitur in ea.

FERIA quarta hebdomade maioris, hora tertia procedit Apostolicus cum omni clero seu populo ad Ecclesiam, & dicit orationes solennes, sicut in sexta feria. His expletis, osculato altari, egreditur. Presbyteri verò Ecclesiarum, tam urbani, quam suburbani, reuertuntur ad titulos suos, ut hoc ordine feria sexta compleant, hoc scientes, ut quod Pontifex pro se intermittit, ibi illum commemorent. Postea verò hora octava ingrediuntur ad Missas more solito. Ideò hæ orationes hodiè celebrantur, quia in hac feria quarta consiliū fecerunt Iudæi, ut occideret Dominum. Vndè nos ad memoriam reducere debemus crudele consiliū Iudæorum, & mansuetudinem Christi, ut contra omnem iniuriam armemus nos armis orationis & patientiæ, sicut ipse fecit, dicens: Pater, ignosce illis. Sequitur manifesta definitio, cur primum responsum, vnum habeat verbum: secundū, quinque. Primus homo Adā duas mortes passus est. In prima lectione, & primo responso mors animæ: In secunda & secundo, mors corporis signata est: Caro nanq; Saluatoris, pro salute corporis: sanguis verò, pro anima nostra effusus est: & quia omnis homo vnam habet animam, idcirco primū responsum vnus sequitur versus: Responsum secundum quinque versus habens, quinque corporis sensus significat in Adam mortuos, quos Christus moriendo & resurgendo reuiuificauit, & pristino reddidit statui. Passio quæ legitur, ostendit Iudæorum consiliū præualuisse ad tempus, & in mansuetudine Christum perseverasse. Quod autè sine salutatione pronunciat, quod Dominica non agitur die, significat Iudæorum prauum conuentum contra Christum cōspirasse, & discipulorum silētium propter tristitiam passionis illius, quæ feria sexta vsq; seruata est, qua die, primus homo cōditus est & redemptus. Per tres continuos qui sequuntur dies, id est, quinta, sexta & septima feria, triduanam sepulturam Dñi celebramus. Ac per hoc, ut cōpaginemur humilitati sepulturæ eius, omittimus excelsa nostra, id est, Gloria patri, & cāpanas, id est, signa.

De cœna Domini.

IN hac sacra festiuitate diuersa gesta sunt, & geruntur. Surgendum est enim

Solennia sepultura.

ad vigilias, hora noctis octaua, & tunc omni lumine decoratur Ecclesia. Ab hac nocte vsq; in sabbatū sanctum, non dicitur, Deus in adiutorium more solito, neq; Gloria patri, in psalmis, neq; in responsorijs, sed neq; in vilo loco. Cantor verò mox inchoat Antiph. sicut in Antiphonario cōtinetur. Lector verò non petat benedictionem, neq; à sacerdote compleatur: Sed ex verbis lectionis iubetur finem facere, aut certè exterminationem. Lectiones primæ de lamentationibus Ieremiæ, Secundæ de tractatu Psalms: Exaudi Deus orationē meā cum deprecor. Tertiæ de Apostolo: Conueniētijs vobis in vnum. In pasche verò, & in Sabbato sancto de supradictis lamentationibus, & tractatu Augustini in eodem Psalmo, nouissimè de epistola Pauli, Festinemus ingredi in illam. Per has nouem lectiones seu psalmos ac respōsoria, qui recoluntur in his tribus noctibus, insinuat, quod Dominus descendens ad infernum, in dē tria hominum genera rapuit & transiit ad cælos. Ad societatem videlicet nouem ordinū angelorum, sicuti est: Duo in lecto, duo molentes, duo in agro. Accenduntur enim in hac nocte lumina viginti quatuor, & extinguuntur per singulas lectiones & respōsoria. Quæ sunt septuaginta duo illuminationes & extinctiones: Tot enim horis is cuit Dominus in sepulcro. Lumen & cæus, gaudium & lætitiā significat: Extinctio luminum, defectum septuagintaduorū discipulorū, siue cœstitiam Apostolorum, quam pertulerunt per septuagintaduas horas, quæ consecratæ sunt Christi sepulturæ. Hoc enim ordine per singulas noctes extinguuntur. In initio primi Psalms, est custos paratus cum canna in loco dexteræ partis Ecclesiæ, & mox ut primam antiphonam audierit, extinguit primam lucernam. In sine verò sequentis Psalms ex parte sinistra, tutat aliā in medio tertiam, hoc ordine de alijs sequitur. His omibus extinctis, simili modo in matutinis per singulas Antiphonas extinguitur. Dicto etiam versus ante Euāgelium, subtrahitur media, & referatur vsq; in Sabbatum sanctum. His finitis, vadunt per oratoria, psalmos canendo cum Antiph. Omittitur etiam Gloria patri &c. vbi gloria recollit sanctæ Trinitatis. Quia vna est persona filij DEI, & filij hominis, qui pati venerat, conformat se sanctæ Ecclesiæ capiti suo, & de glorificatione eius reticet, vsquequā exaltetur per triumphū victoriæ. Quia ordo Prædicatorum tem-

Quare lumina 72. ab se debent.

xtrium.

Media cœnæ dela nō extinguitur.

pore passiois siluit, reticetur sonus signorum atque campanarū. Pro hoc enim humilior sonus lignorum ad congregandum populum assumitur. A pacis osculo sine salutatione abstinetur, non quod malū sit, vbi ex charitate profertur: sed ad vitadā salutationem pestiferam, qualem Iudas proditor exercuit, ut demonstraret, quam iniuriam passus est Christus a suo discipulo, & nos vitemus eadem ratione iniuriā fratribus facere. signo enim doloso traditus est Dominus. Inuitatorium non cantatur, ut sciamus malum cōuentum vitare, qualis fuit apud Iudæos de nece Christi. Sacerdotale officium Deo his diebus nō agitur, quia percussus est pastor, qui est Christus, & arietes gregis dissipati sunt. Isto die pœnitentes ad remissionem peccatorum redeunt, iuxta Decreta Innocentij Papæ, qui dicit: De pœnitentijs autem qui huc ex grauioribus commissis, siue ex leuioribus pœnitentiā gerunt, si nulla interueniat ægritudo, Feria quinta ante Pascha eis remittendum Rom. Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Post hæc egreditur pœnitens manè de loco, vbi pœnitentiā profestrato omni corpore in terra, tunc decantantur hi Psalms, Misereere meū Deus, cum antiph. Cor mundum, deinde Kyrieleyson, & Pater noster, & capitul. & preces: Saluum fac seruum tuum Dñe. Conuertere Dñe. mitat tibi dñs. Illustra faciem tuam. Domine vide humilitatem. Exaudi me Domine, quā benigna est misericordia tua. ORATIO: Adesto Domine supplicatiōibus nostris, & me, qui etiam misericordia tua primus indigeo, & reliq. Alia oratio: Præsta, quæsumus Domine, huic famulo tuo dignum pœnitentiæ fructum. Alia, Deus humani generis benignissime conditor, & misericordissime reformator. Alia: De, sub cuius oculo omne cor trepidat, omnesq; conscientiæ cōtremiscunt, & reliqua. Post hoc verò ad monest à sacerdote, ut quod pœnitendo diluit, iterando non repetat. Missa, vndè supra. Antiphona: Ego autem in Domino speraui. Omnipotens sempiternus Deus consentibus huic famulo. Epistola: Quærite Dominum dum inueniri potest. Grad. De necessitatibus. Euāgelium: Subleuatis Iesus oculis in cælum. Offerro. Factus est Dominus firmament. Secret. Virtutum cælestium Deus, de cuius gratiæ rore descendit. Coll. Illumina faciem tuam. Orat. Ad complé. Concede quæsumus Domine, ut perceptum noui

sacramenti mysterium. Eodem die altaria templi & parietes siue pauimenta Ecclesiæ lauantur, & vasa Domino sacra purificantur. Quauis ornatus possit congruere lauatio eorum, tamen non deest aliquid mysticum. Parietes domus, vocabulū habent Ecclesiæ, quia continent ecclesiam, non tamen sunt ipsi ecclesia. Ac per hoc quia ecclesia cōuocatio interpretatur, homines sunt ecclesia, non parietes domus. Qui tamen propterea sanctificantur ab Episcopo, ut in eis inuiteret aduentus angelorum, & homines in ea intrantes ab omni turpiloquio & scurrilitate, & exili etiam cogitatione, nouerint se continere, ut audiant quod Moyses audiuit, quando voluit videre rubum ardētem: Solue calcementum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. Calcamenta quæ ex mortuis animalibus sunt, veteris hominis peccata significant: intrantes nos in loca sancta, vbi Dominus est & angeli eius, exuamus nos his calcementis, & ea quæ sunt Domini, cogitemus. Pauimentum Ecclesiæ, auditores magistrorū sunt. Lauatio domus, quæ nuncupatiuè Ecclesia dicitur, signum est lauationis pedum fratrum: Lauatio pedum fratrum, signum est remissionis peccatorum, siue quando à Domino remittitur, seu inuicem à nobis ipsis: Hodiè, chrisma conficitur vel cōsecratur. Vndè Christus, id est, vnctus, à chrismate appellatur. Vnguentum istud Moyses primum in Exodo iubete Domino composuit, quo primi Aaron & filij eius in testimonium sacerdotij & sanctitatis puncti sunt. Deinde quoque reges eodem chrismate sacrabatur. Vndè & Christi nuncupantur, ut illud: Nolite tægere Christos meos. Eratq; eo tempore tantum in regibus & sacerdotibus mystica vnctio. Sed postq; Dominus noster verus rex & sacerdos æternus à Deo patre cælesti, hoc mystico est delibutus vnguento, iam non solum reges & pontifices, sed omnis ecclesia vnctioe chrisomatis cōsecratur, pro eo quod membrum est æterni regis & sacerdotis. Conficitur enim ex oleo mundissimo & optimo balsamo. Quia genus regale & sacerdotale sumus, idè post lauatū vngimur, ut Christi nomine celsamur. Chrismalis enim vnctio sanctificat iam viuentes ex mortuis. Et idè feria quinta conficit, quia quinta ætate mundi ad nos Christus venisse perhibetur, siue quod ante biduum paschæ Maria caput ac pedes Dñi peruxit. Benedicitur oleum infirmorum, quia passio

Ceremoniæ Iohannis pœdum.

Chrisma.

Christi.

Christi auctorem mortis destruxit: gratia eius, quæ significatur per olei vnctionem, arma eius quæ sunt peccata quotidiana, destruxit, Iacobo attestante: Oratio fidei saluabit infirmum: & si in peccatis sit, dimittentur ei, cuius signum est olei vnctio. Eadem die, hora nona scilicet, quando dies sunt longiores, seu hora quinta, quando breuiores, excutitur ignis de lapide in loco foris basilicam, & illuminatur candelula. De quo igne nouo illuminatur mansionario Ecclesiæ lampas vna, & seruatursque in Sabbatum sanctum ad illuminandum cererum, qui eodē die est benedicendus. De quo in Sabbato sancto dicendum est. Supra scriptam verò candelam illuminatam ponit mansionarius in summitate cannæ, ita vt respiciat Ecclesiam quæ sunt ingressuri, prosequente eum populo cum summo silentio atque inclinatione: ipsa verò ecclesia absq; lumine erit. Custodes autem lampades septem ante altare ita preparatas habeant, vt absq; vilo impedimento cuiuscunq; retardationis manu mansionarij, cum eadem candelâ possint accendi. Deinceps verò à custodibus omni lumine decoretur Ecclesia, & sicut isto die taxauimus, ita & feria sexta atq; sabbato. Eo ordine, vt à mansionario feria quinta portetur, sexta feria ab archidiacono, sabbato ab episcopo iuniore. In cœnobijs verò feria quinta à custode Ecclesiæ, feria sexta à Preposito, sabbato ab abbate. Post illuminationem verò Ecclesiæ inchoatur ad Missam antiphona: *Nos autē gloriari*. Interim egredietur pontifex de sacratio cū diaconibus Dalmaticis, & septem cereostatibus ante eum, sicut in die solenni, cū omni scilicet ornatu. Dum transierit per mediū scholæ, annuat illi vt dicat *Gloriam*. Antequam verò ascendat ad altare, dat pacem priori Episcopo, & priori presbytero, deinde diaconibus: veniensque ante altare, inclinat se ad orationem, prostratus in terra vsq; ad versus repetendum. Quo finito, dicitur *Kyrieleyson*. Deinde, *Dominus vobiscum*, & peragitur Missa. Ipso die ita conficitur chrisma: in vltimo ad Missam antequam dicatur, *Per quem hæc omnia Domine semper bona creas*, leuatur de ampullis, quas offerunt populi, & benedicunt tam Dominus Papa, quam omnes presbyteri: deinde sequitur exorcismus olei. His expletis, sequitur oratio dominica. *Libera nos quesumus Domine. Pax Domini, & Agnus Dei, & communica pontifex solus, & redit ad sedem suam, & sequitur ad Comm. Dominus. IE-*

Solennitas & ceremonie cœnæ Dni ferie 5,

SVS postquam cœnauit. Psalmus: *Beati immaculati*. ad repetendum, quantum necessè erit. Interim communicatur clerus, seu omnis populus. Sequitur ad Compl. oratio: Hac expleta, dicit diaconus: *Ite, Missa est*. Cui subsequitur vesperæ, vt in antiphonario continetur. De eodem verò die legitur in ordinibus, quod reseruandum sit de corpore Domini ad comunicandum in crastinum. Augustinus ad Ianuarium: Sunt quæ quotidie Eucharistiam volunt sumere, & quia in Parasceue non conficitur corpus Domini, necessè est vt hi, quibus est voluntas comunicandi, habeant sacrificiū ex priori die, quod tamen Romani nõ faciunt. In isto enim die consumitur agnus typicus, consumaturque modus communicationis, & illud vetus sacramentum per calicem, quæ porrexit discipulis suis, Deo gratias agendo, quod vetera transitura, & ventura noua quæ debemus expectare vsq; in resurrectionem Domini, dixit enim dominus: Non bibam de hoc genere vite, vsq; in diem illi, & reliqua. Dehinc transitur ad conuiuium, ex quo cœna Domini vocatur. Cœna em̄ Dominica dicitur, eod quod ipse Dominus cum discipulis suis Pascha fecerit. Hoc autem ordine factum est: Circa vesperū verò cœna facta, id est, parata & ad conuiuantiū mēsam vsq; perducta, non transacta, neq; finita, surgit Iesus à cœna, & ponit vestimenta sua: & cum accepisset lintei, præcinxit se, deinde misit aquam in peluim: veniensque primū ad Petrum, cepit lauare pedes eius, & extergere linteo quo erat præcinctus, & discipulorū. Cui dixit Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? & Dominus ait: Quod ego facio, tu nescis modò: scies autem postea, & reliqua. Postq; autem lauit pedes, recubuit iterum. Non est hic intelligendum, consumptam cœnam atq; transactam: adhuc enim cœnabatur cum Dominus surrexit, & lauit pedes eorum, nam postea recubuit, & buccellam suo traditori postea dedit, erat enim iam nox, vtiq; nondū finita cœna, hoc est, dum adhuc panis in mēsa esset. Et post pauca ait discipulis: Si ego laui vestros pedes, vsq; & vos ita faciatis. Aliqui enim viri religiosi sumunt prius parūm, & postea lauant pedes, deinde cœnant. Hoc imbuti exemplo fideles Christiani, non dedignantur facere conseruis suis, quod CHRISTVS fecit discipulis. hoc est, pedes omnium lauare, tam pauperum quam pegrinorum, & aliquid de copijs suis tribuere: & qui hoc non valet, debitum sibi pro-

Solennitas cœnæ Dni in feria quinta,

Ceremonie lotionis pedum in festo primæ,

Cause passionis Domini,

proximis relaxet, quatenus illi remittatur in celo. Ipse enim nobis quotidie lauat pedes, qui interpellat pro nobis. Ipsum enim signum lautio pauimentorum Ecclesiæ. In lauatione pedum decantantur hæ Antiphonæ: *Postquam surrexit Dominus. Si ego Dominus. Dominus Iesus, Mandatum nouum. In hoc cognoscent omnes. Diligamus nos inuicem. In diebus illis. Ante diem festum Pasche. Charitas*. His finitis, nudantur altaria iam circa noctem, & sic permanent vsq; ad Sabbatum sanctum. Altare Christum significat, qui tunc nudatus est à vestimentis, hoc est, à discipulis, quando relicto eo omnes fugerunt. In hac enim nocte Christus veteri legi finem dat, quæ non soluebat peccata, sed puniebat: dat initium noui testamenti, per quod peccata absoluntur. Ab hac enim nocte vsq; Sabbatum, nonnulli serui Dei imitantes Apostolos, ieiuni permanent: aliqui verò cōtenti sunt pane tantum & herbis, atq; leguminibus seu sicera.

Feria sexta, que est parasceue.

Parasceue præparatio interpretatur, quæ & sexta sabbati dicitur. In hoc enim die præparabant Iudæi ea, quæ in Sabbato erant necessaria, iuxta quod de manna præceptum est: Sexta die colligetis duplum, & ideo in solennitate habetur, quia eo die Christus mysteriū crucis expleuit, propter quod in hunc mundum venerat, vt qui ligno percussus fueramus in Adam, rursūm per ligni mysterium sanaremur. Huius em̄ causa triumpho, humana possibilitas Christo per omnem mundum celebritatē annuam præbet, pro eo quod dignatus est sanguine passionis suæ redimere peccatū mundi, & per crucem morte deuicta absolueret. Tripartita autem ratio Dominicę passionis ostenditur. Prima, vt Christus pro reatu mundi redemptio daretur, & hostis antiquus velut hamo crucis caperetur, scilicet vt quos absorberat, euomeret, non potentia victus, sed iustitia. Secunda causa est, vt secutoribus hominibus vitæ magisterium præberet: ad hoc enim ascendit in crucem, vt nobis passionis & resurrectionis præberet exemplum. Tertia causa est susceptæ crucis, vt superbia seculi, & inflata sapientia, per crucis stultam, vt putatur, prædicationem humiliata corrueret, vt pateret quod stultum Dei est, quāto sit sapiētius hominibus. Sed adhuc videndum est, quare Dominus tale genus mortis elegerit. Legimus enim in Euangelio, quod Pharisei voluerunt eum precipitare de

monte: At ille transiens, per medium illorum ibat. Alibi quoq; legimus, quod Iudæi lapides tulerunt, vt iacerent in eum: ipse verò abscondit se, & exiuit de templo. Quare dominus noluit precipitari aut lapidari, vel in gladio trucidari? vtique causa nostræ salutis hoc fecit. Mors em̄ Christi, signū est nræ salutis. Noluit ergo lapidari, aut in gladio trucidari, quod videlicet nos semper nobiscum lapides aut ferrum ferre non possumus, quibus defendamur. Elegit verò crucem, quæ leui manū motu exprimitur, qua & contra inimici versutias munimur. Hoc enim signo Crucis consecratur corpus Dominicum, sanctificatur fons baptismatis, initiatur presbyteri, & ceteri gradus ecclesiastici, & omnia quæcunq; sanctificantur, hoc signo Dominicę crucis cū inuocatione Christi nominis consecrant. Nam ipsa Crux magnum in se mysterium continet, cuius positio talis est, vt superior pars cælos petat, inferior terræ inhæreat: fixa, infernorum ima contingat: latitudo autem eius, partes mundi appetat. Quia & Christus per passionem crucis angelis profuit in celo, quorū numerus, qui per apostatam angelū imminutus fuerat, ex animabus fidelium quotidie adimpletur: & nobis qui sumus in terra, & illis qui propter originale peccatū detinebantur apud inferos: sed & ipsis, qui in diuersis mundi partibus habitabant. Ipse est enim rex cælestium, terrestrium & infernorū, vt omnis lingua cōfiteatur, quod Dominus Iesus Christus in gloria est DEI patris. Iacens verò crux, quatuor mundi partes appetit, Orientem videlicet & Occidentem, Aquilonem & Meridiem, quia & Christus per passionem suam omnes gentes ad se trahit: & omnia sibi subiugauit, iuxta quod ipse surgens à mortuis, dicit: Data est mihi omnis potestas in celo & in terra. Cur autē hodiē Missa nõ cātatur, sed neq; in Sabbato sancto doncè ad vigilias noctis, S. Innocentius Papa in Decretalibus dicit: Isto biduo sacramenta penitus non celebrari, quia percussus est pastor, & oues eius gregis dissipatæ sunt, seu quod Apostolos quos imitari debemus, isto biduo in tristitia & mœrore fuisse, & ieiunos vsq; in resurrectionem permanentes credimus. In die parasceue ideo non cātatur, quia ipsa die Iesus Christus seipsum hostiam obtulit deo patri pro nobis, & ipsa oblatio sufficit ad salutem credentium. In ipso autem die hora quinta deportatur lumen, vt supra ab Archidiacono seu preposito, & illuminā-

H tur

tur lampades septem: Pontifex autem seu clerus atq; populus procedunt ad Ecclesiam. Interim verò egreditur Archidiaconus cum alijs diaconibus de sacrario, induti scilicet planetis fuscis, & duo cerostata ante ipsos cum cereis accensis procedentes vsq; ad altare cum silentio, & oratione completa, atq; osculato altari, vadunt ad sedem pontificis more solito: deinde annuit Archidiaconus subdiacono, vt legatur lectio prima. sequitur Responsorium, *Domine audiui*. Istud respōsorium cum III. versibus, significat Christum, qui III. elementa in effigie hominis assumpsit. Illa pēdebat in cruce inter duo animalia, hoc est, inter duos latrōes. Sequitur altera lectio, deinde more Romano sequitur tractus: *qui habitat*. Iste tractus trahit nos ad longitudinē vitæ æternæ. In qua salutare Dei, hoc est Christum, quem nefandiss. Iudæi in cruce positum hodiè viderunt, & nos credimus visuros facie ad faciem in eternitate sua. Canunt hīc aliqui tractum nuper rimè compilatum: *Eripe me Domine ab homine* &c. Sequitur absq; salutatione passio Domini nostri. Hac expleta, statim duo diaconi nudant altare sindone, quæ prius fuerat sub Euangelio posita, in modum furantis. Aliqui verò anteq̄ legatur passio, præparant sindones duas, sibi inuicem parumpèr cohærentes, & in eo versu vbi legitur: *Partiti sunt vestimenta mea sibi*, scindūt hinc inde ipsas sindones desuper altari in modum furantis, & secum auferunt. Quia altare Christum significat, & Apostolos vestimenta ipsius, conuenit vt subtus euāgelium aliquid iaceat ob honestatem, quo sublato, rapitur quod subiectum fuit: quia dedito Christo inter manus iniquorum, Apostoli fuerunt. Per sindōem verò potest intelligi Ioannes, qui perseverauit cū Domino vsq; ad crucem, & postea se occultuit. Quòd verò ipso die pannus scinditur, hoc portendere videtur, quod pictura in parietibus expressa, videlicet, vt semper recolamus Dominum pro nobis passum, & vestimenta eius fuisse diuisa. Tenebræ luminum idè extinxtione figurantur, quæ tunc vera lux mundi occubuit, & tenebræ totum mundum operuerunt. Notandum est enim, quia in Romana ecclesia extinguitur totus ignis in sexta feria, & reaccēditur: in hoc facto imitatur ignis fatus, & conseruatus per congesta lignorum, principalem ignem, id est, solem corporeum, quæ ab humanis obtutibus se abscondit tempore passionis, à sexta hora vsque ad no-

Lectiōes in die Parasceues.

nam, nē suo lumine fruereñt, qui malè gaudebant de ignominia Dñi sui: Hac causa extinguitur in 6. feria, 6. hora, & renouatur circa horam nonam, inter quæ conuenit, vt his horis hæc recolatur, quibus tūc gesta sunt. Mox sequuntur orationes solennes ad Hierusalem: Solennes dicuntur, quia ab hominibus solenniter debent celebrari. Fit in eis mentio omnium fidelium & infidelium. Nec ab re est, quòd pendēte Domino in cruce, & Iudæis illi insultantibus, pro ipsis orauerit. Ex hoc & nos ad memoriam reducamus, quòd qñ aliquid moleste patimur, aut ab inimicis psequimur, ad orationem illicòd confugere debemus. Pro periculis huius vitæ, & pro hæreticis & paganis, & per omnes alias orationes genu flectimus, vt per hunc habitū corporis, mentis humilitatem attendam⁹, excepto qñ pro perfidis Iudæis oramus: illi enim genu flectebant Domino, opus bonum malè operantes, quia illudendo hæc faciebant: Nos ad demonstrandum, quia fugere debeamus opera quæ simulatio sunt, vitam⁹ genu flexionem pro Iudæis. Deniq; pontifex veniens ante altare, siue (vt in alio ordine legitur) transiens in dexteram partem ecclesie infra thronum, dicit: *Oremus*. & diaconus, *Flectamus genua*. Item diaconus: *Leuate*, & pontifex dat orationem, sicut in sacramentario continetur. His finitis, omnes exeunt foras, apostolico hoc agente, nos hora nona inchoamus. Circa vesperum verò in omnibus ecclesijs presbyterorum seu episcoporum, atque conobiorum præparatur crux ante altare, & sustentatur hinc inde à duobus acolytis, posito ante eam orario, venit pōtifex solus, & adorata deosculatur crucē. deinde presbyteri & diaconi & ceteri p ordinem, deinde populus. Pōtifex verò sedet in sede donè omēs salutēt. Presbyteri verò duo priores, salutata cruce, intrant in sacrarium, & deserunt corpus Domini quod pridè remāsit, ponentes illud in paratena, & subdiacon⁹ tenet ante ipsos calicē cū vino nō cōsecrato, & alter subdiacon⁹ patenā cū supraddictō corpore Dñi, à quibus accipiūt Presbyteri patenā & calicē, & ponunt super altare nudatū: pōtifex verò sedet dñi salutatur populus crucē, salutante em̄ prius pōtifice seu populo, cātatur Antiph. *Eccē lignū crucis*. Psal. *Beati immaculati*. Itē, *Crucē tuā adoramus* &c. Psal. *Deus miseretur*. Alia: *Dñi fabricator*. Qñ hæc crucē adoram⁹, omē corpus nostrū hæreat terræ, & ipsum quæ adoramus, quasi pendente in ea mēte

Geniū & xionis die Parasceues.

Adoratio Crucis die Parasceues.

cernam⁹, virtutemq; quam accepit ex Dei filio, ipsam adoramus. Prosterminur corpore ante crucem, mente ante Dominum: veneramus, crucem, per quam redempti sumus, & illum deprecamur, qui redemit. Qui verò nō possunt habere de ligno domini, salua fide adorant illam quā habent, de quibus venerationibus quæ conueniunt per singulas orationes superiores, B. Ioannes Chrysostomus inter cætera sic dicit: *Cruce Ecclesie fundamentum, atq; orbis terræ cautela, crux annunciatio apostolorum, gloriatio martyrum, spes Christianorum, crux gaudium sacerdotū, virginum castitas, monachorum abstinentia, Crux, imperatorum philosophia, & regum magnificentia, & destructio superbiorum. Crux, ægrotantium medicus, nauigantium gubernatio, atq; periclitantiū portus: crux, in senatorum sapientia, atq; libertas seruorum: Crux scandalum Iudæorum, atq; perditio impiorū, crux teporum destructio & repulsio idolorum. Quæ salutata, & reposita in loco suo, venit pontifex ante altare, & dicit: *Preceptis salutari-bus moniti, Patere nossemus Domine*. Cū verò dixerint, *Amen*, sumit de pane sancto, & ponit in calicem silendo. *Pax Domini* non dicit, quia non sequuntur oscula circumstantium. Sanctificatur autem vinum non consecratum per sanctificatum panem. Tunc communicant omnes cum silentio, & expleta sunt vniuersa. De hac autē cōmunicatione vtrum debeat fieri, suprà relatum est. Deniq; petente hodiè corpus Domini Ioseph serō, & adspicientibus mulieribus vsq; sepulto, reuertentes emerunt aromata & vnguenta, & Sabbato sequenti propter mandatum siluerunt, parantesq; aromata, manē vt vngerent corpus Domini, venerunt. Quæstio, quare dicitur Dominus tribus diebus & tribus noctibus fuisse in corde terræ, cū, sicut Euangelista refert, parasceue hora sexta sit crucifixus, & circiter hora nona, inclinato capite, spiritū emisisset, sabbato in sepulcro quieuerit, & prima sabbati valdè diluculo à mortuis surrexerit. Sed hoc synecdochicòs accipiendum est, à parte videlicet totum. Nam si parte parasceues cum præterita nocte, quæ compræhēsus est, accipias, itemq; sabbatum cum sua nihilominus nocte, & rursus noctem Dominicam cum eodem die, quo illucescente surrexit: inuenies profectò integrum triduum & tres noctes. Sciendum etiā, quòd dupla erat mors no-*

stra, in anima videlicet & in corpore. Christi verò mors simpla fuit, quia peccatū, quod est mors animæ, non admisit, sicut eius resurrectio simpla fuit. Dominus autem trigintafex horis iacuit in sepulcro, vno videlicet die & duabus noctibus. Duodecim verò horæ diei, ad vigintiquatuor horas duarum noctium, simplum ad duplum. Et duodecim quidem horæ diurnæ, simplæ morti nostri redemptoris cōueniunt: Vigintiquatuor autē nocturnæ, ad duplā nostram consentiūt mortem. Magno igitur sacramēto vna die & duabus noctibus iacuit in sepulcro, quia lucem simplæ mortis suæ, tenebris duplæ mortis nostræ adiunxit. Veniens enim ad nos, qui in morte carnis pressi eramus, vnam suam, id est, carnis mortem detulit, & duas nostras absoluit: simplam suam duplæ nostræ contulit, & duplam nostram subegit.

Quæstionem à tua dilectioe mihi propositam, eo difficilius aggredior elucidandam, quo hanc nec in patrum scriptis expressitam hæc tēdis reperi, nec Magistrorū traditione percepi, sed nec ab vllō quæsitam audiui, vnde toties te rogātem distuli, quia nec tibi, nec cuiquam aliquid dicere volui, quod non euidenti ratione aut scripturarum autoritate possem probare. Quid autem mihi exinde videatur, viua voce vtunq; tibi nifus sum explanare, vt sic me subducerem ab hac scrupulositate, cū enim dicat Salomon, Altiora te nē scruteris, vereor illa appetere, ad quæ tenuitas ingenio mei non valeat allurgere. Modulū enim suum vnquam quēq; considerare prudenter nos admonet Lyricus, dicens:

Est quoddam prodire tenus, si non datur vltra.

Cū ergo huius rei audientiam tibi sufficere dixissem, causatus es fragilem esse humanæ mentis memoriam, nec audita diū retinere, & ob hoc literas esse reperatas, quibus oblita per incuriam, possint recuperari per diligentiam, & idè acris insitisti, vt hæc tibi qualicumque stylo literis mandata contra derem. Si quid ergo ineptum processerit, nō meæ temeritati, sed tuæ iustitias imputabit importunitati. Quāquā haud scio, vtrumnam, quod sentio, verbis valeā explicare. Quæris igitur, cūm Sactorum dies, quibus de hoc seculo migrauerunt, solenniter & cum magna exultatione celebremus, ad eū vt in ipsis abstinentiæ aliquantulum rigore laxato, paululum remissius viuamus, cur diem passionis Christi, quo de hoc mundo per mō-

tem transijt, sicut Euangelium testatur, in magna afflictione & carnis maceratione cordisq; contritione iubeamur celebrare, quam (vt ais) oportuerat tanto sublimius, tantoq; festiuus, immò alacrius excolere, quanto cōstat Christum sanctorum omniū meritum transcendere. Quod vt autumo, rectè diceretur, iusteq; dies illa cūctis festiuitatibus solennior haberetur, ac iucundius celebraretur, si Christus, vt purus homo, per tēporalem mortem ad eā gloriā transisset, quam antea nūquā habuisset. Iurè enim eius gloriæ cōgauderemus, quā eum per mortem consecutum fuisse sciremus. At verò cū sciamus Christum DEI filium ante omnia secula semper existere gloriosum, eiusq; gloriā, sicuti nec minui, itā nec augeri posse, eundem tamen pro nostra redemptione tantum se humiliāsse, vt non solum nostræ carnis morticinium dignaretur assumere, verū etiam q̄ erat immortalis in sua natura, mori dignaretur in nostra, in qua morte plūs humiliatus videtur, quā exaltatus: & nulla sūf necessitate, sed benigna & spontanea voluntate, nec pro se, vt potè qui morti nil debuit, sed p nobis qui morti eramus obnoxij, sustinuit: iustum est, vt hi pro quib; passus est impassibilis cum omni huius seculi tempore, tum precipuè in die suæ passionis ei compatiatur, pro se dolenti cōdoleant, pro se tristanti tristitiā vicem rependant, amore pro se morietis in hac potissimum die ab omni carnis delectatione semetipso commortificent. Si enim, iuxta Apostolum, vno aliquo dolēte membro, condolent reliqua: quanto magis summo patiente membro, id est, capite, quo reguntur omnia membra, compati debent illa quæ ab eo reguntur membra? Christi autem esse mēbra credētes in eū, ipsumq; caput omnium in se credentium, nullus ignorat fidelitū. Sicut ecōtrā iniqui membra sunt diaboli, inter quæ precipuum locum tenent Iudæi persecutores Christi, quos luce clariū constat inuidiosè gauissos fuisse in morte Christi: Sicut ecōtrā Apostolos, qui sunt p̄cipua membra Christi, admirabiliter contristatos de iniusta nece Christi. Quòd si nos inter membra Christi vel vltimos confidimus deputari, debemus cum sublimioribus membris illius in passione capitis nostri contristari: nē, si in hac die voluerimus corporali letitiā vacare, non cum apostolis Christum amare, sed cū Iudæis videamur eius morti insultare: atq; idèd quod consequens est,

non inter membra Christi, quæ nolimus imitari, sed potius inter membra diaboli, quibus videmur collatari, mereamur (quod absit) iurè computari. Tristemur ergò in morte Christi cū Apostolis, vt mereamur in resurrectione eius gaudere cū illis. Doileamus exultantibus iniquis, vt postmodum gaudeamus iugentibus illis. Iudæi namq; sicut in morte eius gauiss, ita probantur in eius resurrectione tristati. Ecce, vt potui, paucis enucleaui, cur diem passionis Christi in afflictione carnis & contritione spiritūs conueniat celebrari, quāuis verba non suppeditauerint, quibus, quod sentio, exprimere non valeo. Restat nunc, prout facundia linguæ, Domino largiente, suffecerit, itidē breuiter expedire, cur sanctorum dies, quibus ab hoc seculo transierunt, summis laudibus & magna recolamus alacritate. Vbi primò recolendum cēseo, omnes Christianos in Christo fratres esse, ipso Domino cunctis in se credentibus sic protestante: Patrem nolite vobis vocare super terrā. Vnus est enim pater vester, omnes vos fratres estis. Oēs itaq; qui iam de hoc mundo recesserunt, siue qui adhuc versantur in mundo, siue qui futuri sunt vsq; ad finem seculi credentes in Christo, fratres esse veraciter constat, vt potè vna baptismatis regeneratione in Christo renatos, vni matris Ecclesiæ vberibus educatos, vnius fidei vinculo tanq̄ dulcissimæ fraternitatis affinitate connexos, ad vnam eandemq; cælestis regni hereditatem ab eodem pijsimō patre DEO pia ad optione vocatos. Debemus itaque omnia quæ nobis accidunt, fraterno affectu inuicem communicare, id est, & in aduersis pariter contristari, & in prosperis communiter congratulari. Notum autem habet omnis qui verè Christianus est, sanctos cū ab hac corruptibili vita decedūt, ad meliorem, id est, incorruptibile, & interminabilem transigrare, scilicet, de tenebris ad lucem perpetuam, de mœrore ad gaudium sempiternū, de labore ad requiē perennem, de carcere ad libertatē, de seruitute ad regnum. Vndè & mos Ecclesiasticus obtinuit, dies illos nō funebres, sed natalitios appellare. Iurè enim nasci, dicitur, qui de pressuris huius mundi tāquam de angustijs cuiusdam arctissimi ventris ad illam spatiosissimam & lucidissimā cælestis habitationis emittuntur latitudinē. Si ergò nos eorū fratres esse præsumimus, quos itā glorificatos adspicimus, dignum est eorum felicitati congratulemur, & eo-

rum

rum letitiā colletemur, fratrum nostrorū gloriæ cōgaudeamus, eorumq; triūphis, quibus per diuinū auxiliū diabolū vicerunt & seculum, dignis laudibus cælestes eorum natales debita alacritate veneremur. Nam si eos lugubriter aut cum mœrore transigamus, duplici redarguemur errore, quia videmur aut non credere eos ad gloriā transisse, & idèd quasi mortuos lugere: aut, si scimus eos felicitati donatos, & nō cōgratulemur, gloriæ illorum inuidere conuincimur. Et cū antiquos natalitia sua vel suorum affinium, quibus in hanc miseram effusi sunt vitam, tanta alacritate inuenimus celebrāsse, vt in his etiā omni corporeæ voluptati licenter operam darent: quanto nos spirituali hilaritate sanctorum patrum natalitia conuenit celebrare, quibus nō ad miserias nascuntur, sed de miserijs ad gaudia transierunt sine fine possidenda, nō nos corporalibus illecebris resoluentes, vt faciebant pagani, verū canticis spiritualibus hymnisque cælestibus in Christo tripudiantes, vt Christiani. Quauis non denegemus etiā corporaliter aliquantulum remissius quā cæteris esse viuendum, propter quosdam (vt reor) hebetiores, qui nihil putant esse festiuum, nisi, quod viderint corporali delectatione mellitum. Sane, quia sanctos eosdem ad hanc, quam diximus felicitatem, per afflictionem non ignoramus peruenisse temporalē, necesse est vt sicut æternæ eorum congaudemus letitiæ, sic temporali quoq; illorum compatiāmur angustia, quatenus per omnia eorum sequentes vestigia, ad eadem illis intercedentibus mereamur pertingere gaudia. Ad quod signandum præcedentibus eadem natalitia diebus, quas vulgò vigiliās eorū appellamus, solito parcius vefcentes, eadem solennia debitis ieiuniorū obsequijs & maceratione carnis deuotè præuenimus, vt per pridianam purificati abstinentiam, dignius celebremus sequentis festi lætitiā. Vndè & in officio Missæ eandem vigiliarum festiuissimum Alleluaticum melos intermittimus, sicut alijs ieiuniorum diebus, nisi fortè Dominica dies fuerit, quam nullo tempore ieiunare, sed semper festiuam esse Dominicæ resurrectionis authoritas cogit. Quod vtrunq; & præcedentem totius Ecclesiæ sanctorū afflictioni compassionem, & de eorū gloria sequentem exultationem Dominus in Euangelio sub specie mulieris parabolicè designat, cū eam parturietem asserit tristicum autem peperit, in immesum gra-

tuari. Quia enim parturire dicimus, ante partum anxiiari: parere autem, partum effundere: iurè mulier, per quā sancta figuratur ecclesia, cū parturit, dolere dicitur, quia cū filios suos, quos fide conceperit, antequā in æternam pariat vitā, diuersis tribulationibus ab impijs impediri conspicit, tanquā difficultate pariendi angustiatā, magnis doloribus ingemiscit: cū verò eos quos itā parturierat, de huius mundi angustijs ad cæleste peperit regnum, dici non potest, quantum de felicissimo filiorū partu tripudiat. Quod primitiua quidem Ecclesia persecutionis tempore historialiter agebat, sed ea quæ nunc est ecclesia, à Christo pace iam redita, pia emulatione spiritualiter representat. Præteritos igitur parturitōis eius dolores, in vigilijs sanctorū, ieiunijs & afflictione carnis imitamur: sequentem verò eius iam euixæ alacritatem, ipsius iocunditate festiuitatis æmulamur. Importunitati tuæ dulcissime fili, etsi non vt debui, vt potui tamen, satisfacere inuiti, quanq̄ difficultate quæstionis cogente, verbosior forsitan extiti.

De sabbato sancti Pasche.

Sabbati paschalis veneratio hinc celebratur, eo quòd ipso die Dominus in sepulcro quieuit, vndè Hebraicè requies, siue quòd eo die mundo perfectò requieuit. Hic autem dies inter mortem Christi & resurrectionem medius est, significans quandam requiē animarum ab omni labore post mortem, per quam fit transitus per resurrectionem carnis ad illam vitam, quam Christus Dominus sua resurrectione præmonstrare dignatus est. Et quia in tanta veneratione ab omnibus Christianis excolitur, seu quòd vsq; ad medium noctis vigiliæ extenduntur, sanctus Hieronymus ita docet: Traditio Apostolorum vel Iudæorum est, Christum mediā nocte venturum in similitudinem Aegyptij temporis, quando pascha celebratum est. Vndè & reor traditionem Apostolicam permansisse, vt die vigiliarum Pasche ante noctis medium populos dimittere non liceat, expectantes aduentum CHRISTI. Postquam verò illud tempus transierit, securitate præsumpta, festum cunctis agere diem. Manifestat & hoc benedictio cerei, Hac nox est: & in oratione in Missa: Deus qui hanc sacratissimam noctem. In Romana enim Ecclesia infra vrbē, manè primo Sabbati venit Archidiaconus in Ecclesiam, & fundit ceram in vase mun-

do, & miscit in ea oleum, inde benedicit ceram, & ex ea fundit similitudinē agnorum, & seruat eos in loco mundo. In octauis verò Paschæ dantur ipsi agni ab Archidiacono post Missas in Ecclesia & cōmunionem populo, & ex eis faciūt in domibus suis accendi incensum, & ad fumigandum in domibus suis pro quacunquē eis necessitate euenerit. Similiter in suburbanis ciuitatibus de oleo faciunt. Agni quos Romani faciunt, agrum pro nobis factum immaculatum designant: omnibus enim rebus Christus nobis ad memoriam frequentius reducendus est. Quibus S. Gregorius oleum instituit, quādō mysteria paschalis agni referauit. Quōd enim à nobis cereus benedicitur, Zosimus Papa instituit. Significat enim Dominum, qui praecebat filios Israël in cōlūna ignis. Cera humanitatem Christi designat. Mel quippe in cera, est diuinitas in humanitate. Concordat cereus hic in significatiōe cum cōlūna ignis, qui illuminabat populum Israël in nocte, vt illud in ipsa benedictione. Sed iam cōlūnae huius praecōnia nouimus. Cōlūna illa Christum significabat. Illa cōlūna praecebat filios Israël: nostra cōlūna, i. cereus, praecedit Catechumenos nostros. Lumen ipsius Christum significat, quo & praesens nox illustratur, gratia scilicet resurrectionis, & Catechumeni ad baptismum venturi. Quōd à diacono benedicitur, morem sequimur Romanum. In eo enim Archidiaconus cōfiscit agnos. Qui cereus per septē dies Neophytorum praecedit Pontificem, qui est caput populi, quia cōlūna ignis praecellit populum vsque ad terram repositionis. Ipso die hora septima procedūt omnes ad ecclesiam, & deportatur lumen ab episcopo siue Abbate, prosequēte eum populo sicut supra, & illuminatur septem lampades. Cereus verò qui benedicendus est, iam debet esse preparatus in medio Ecclesiae, congregato hinc inde omni clero seu populo: deinde veniens Archidiaconus facit crucem in eo, & illuminat illū de nouo igne, atq; completur ab eo benedictio cerei. Prima quasi in modum legitis ita, *Exultet iam angelica turba celorum*, & reliqua. Secunda decantanda est in modum praefationis. Cereus benedictus, ilicō illuminatur ab eodem alij cerei duo, staturam hominis habentes. Cereus qui nouo igne accēditur, nouam Christi doctrinam siue gratiam in nouo testamēto, nouamque gratiam qua nox Dominica illu-

stratur, designat: Duo qui illuminatur ab eo, doctrinam apostolorum designat, quibus dicitur, Vos estis lux mundi. Quod enim Catechumenos praecedunt ad baptismum, significat hoc quod cōlūna ignis praecedebat filios Israël, antequam mare rubrum transirent. Vbi etiā figuratiter in initium sumpsit baptismus: Baptizauit, inquit, Moses in nube & mari. Habuit ergo mare formam baptismi: nubes, spiritus sancti: Manna verò, panis vitae: Deinde baptizauit Ioannes in poenitentia, post hūc Christus perfectum baptizauit baptismum in spiritu sancto & igne. Tria etenim genera sunt baptismi: Primum, quo sordes peccatorum per lauacrum abluunt: Secundum, quo quis sanguine suo per martyrium baptizatur, quo etiā Christus baptizari dignatus est. Tertium lachrymarū, quibus Dauid & Niniuita misericordiam consecuti sunt. Deniq; in baptismō septem gradus sunt, tres in descēsu, propter tria quibus renunciamus: tres alij in ascensu, propter tria quae constemur. Septimus verò, qui quartus similis filio hominis, extinguens fornacem ignis. Lectiōes itaq; quatuor quae sequuntur ante baptismum cum canticis seu orationibus, ad instructionem Catechumenorum atq; Neophytorum pertinent. Quōd verò non pronunciantur in capite, vt aliae lectiōes, sicuti est, lectiō libri Genesis siue Exodi, & caeterae per ordinem, haec ratio est: dicit enim Apostolus: Sapientibus & insipientibus debitor sum. Catechumeni insipientibus comparatur, idēd eis lectiōes dissimiliter pronunciantur, vt reducat ad memoriā cecitas cordis eorum, qui nōdū cognoscunt ciues caelestis Ierusalem, frustra eis pronūciatur author incognitus, quibus firmissima authoritas potest vilescere per ignorantiam. Antequam enim legantur lectiōes, accipiūt duo notarij supra scriptos cereos accensos, & tenent illos, vnus in dextero cornu altaris, alter in sinistro vsq; ad fontes. Deinde ascendit lector ad legendū, absq; pronunciatione lectiōis. Lectiō prima ex libro Genesis, ita incōatur: In principio creauit Deus cælū & terrā, & reliq;. Sequitur oratio absq; salutatione: Deus qui mirabiliter creasti hominem. Lectiō secunda ex libro Exodi: Factum est in vigilia matutina. CAN. Cātemus Domino, ORAT. Deus cui miracula antiqua, Et lectiō tertia Esaiæ propheta: Apprehendit septem mulieres. CAN. Vinea facta est. Oremus: Deus qui nos ad celebrandum

Baptismi
genera.Cereoni-
um bap-
tismi
signo.

paschæ sacramentum. Lectiō quarta Esaiæ propheta, Hæc est hæreditas. CAN. Attēde cælum. Oremus, Deus qui ecclesiā tuā, De Psalm. 41. Cantici: Sicut cereus. Oratio: Concede, quæsumus. Alja oratio in eodem Psalm. 41. Omnipotens sempiternus Deus, respice propitius ad deuotionem populi tui. Inter hæc duo cantica, non est lectiō necessaria, quia propter conuenientiam lectiōis & duorum Psalmorum, sine altera lectiōe congruē coniunguntur. Finis lectiōibus, descendendū est ad baptizandum. Qua hora baptismus hodiē debeat celebrari, siue Petecoste, vel quid sacerdotēs, Neophyts praedicent, hic parū per intimandū est. Primò paganus, vt Catechumenus fiat, accedens ad baptismum, renunciet maligno spiritui, & omnibus damnosis eius pōpis: exufflatur etiā vt fugato diabolo, Christo Domino pareat introitus: exorcizatur, id est, coniuatur malignus spiritus, vt exeat & recedat, dās locum vero Domino. Catechumenus audiens siue auditor, salem accipit, vt putrida & fluxa eius peccata, sapientiae sale diuino munere mundētur. Deinde symboli apostolici traditur ei fides, vt vacua domus, & à prisco habitatore derelicta fide ornerur, & preparetur habitatio Domino. Fiunt scrutinia, vt exploretur sapius, an post renunciationem Sathanæ, sacra verba datæ fidei radicitus corde defixerint. Tanguntur & nares, vt quādiū spiritum naribus trahat, in fide accepta perduret Pectus quoq; eodem oleo perungitur, vt signo sanctæ crucis diabolo claudatur ingressus. Signatur & scapula, vt vndiq; muniatur. Item in pectoris vnctiōe signatur fidei firmitas, & operum honorum perseuerantia: Deinde sanctæ Trinitatis tria submersiōe baptizatur. Et rectē homo qui ad imaginem sanctæ Trinitatis est conditus, per inuocationem sanctæ Trinitatis ad eādem renouatur imaginem, & qui tertio gradu peccati, id est, cōsensu, cecidit in mortem, tertio eleuatur, de fonte per gratiā surgat ad vitam. Deinde albis induitur vestimentis propter gratiam regenerationis, & castitatem vitæ, & angelici splendoris decorem. Tunc sacro chrismate caput perungitur, & mystico tegitur velamine, vt intelligat se diadema regni, & sacerdotij dignitatem portare, iuxta Apostolum: Vos estis genus electum, regale, sacerdotale, offeretes vobismetipsos Deo viuo hostiam sanctā & Deo placentem. Sic corpore & sanguine Dominico confirmatur, vt illius sit capitis

membrum, qui pro eo passus est, & resurrexit. Nouissimē per impositionem manū à summo sacerdote & septiformis gratiæ spiritum accipit, vt roboretur per spiritum sanctum ad praedicandum alijs, qui fuit in baptismō per gratiam vita donatus æterna. Hodiē autē hora nona baptismus celebratur, sicut in Pentecoste, ea de causa, quia angelus Domini venit ad Cornelium hora nona, annuncians ei quōd orationes eius ac elemosynæ ascenderint in conspectum Domini. Qui mox misit ad Petrum, & promeruit sacramentum baptismi. Sed & hoc decentissimum est, vt quia hora nona auctor vitæ emisit spiritum, eadem hora nona Ecclesia sancta percipiat sanctum baptismum. Quod verò non liceat post hodiē & Petecosten generaliter baptismum celebrari, S. Leo papa satis denegat, nisi fortē in infirmitas interfuerit. Neq; hoc omittendum est, quōd Romani infra Quadragesimam sex scrutinia celebrāt, & hodiē septimum. In isto septenario intelliguntur septem dona spiritus sancti in baptismate data. Post horam deniquē tertiam Sabbato preparatur ad Ecclesiam, qui baptizandi sunt, simul cum patrinis & matrinis, & ordinantur ab Acolyto, masculi ad dexteram, foeminae verò ad sinistram, & tunc qui possunt, reddunt orationē dominicam & Symbolum, siue patris pro ipsis atque matris eorum, qui eos suscipiuntur sunt. Deinde facit presbyter cū pollice in frontibus eorum signum crucis, dicendo: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Post hæc ponit manum super capita eorum, & dicit orationem ad Catechumenum faciendam: *Omnipotens sempiternus Deus*. Hic iuxta sanctum Gregorium reddunt symbolum & orationem Dominicam, aut patris pro ipsis. Post hæc sequuntur orationes in Sabbato sancto ad catechizandum infantem. Indē verò tangit eis nares, & aures de sputo, & dicit ad aurem dexteram, EPHATA, quod est, adaperire: ad nares, in odorem suauitatis. Ad sinistram, Tu autem effugare diabole, appropinquet enim iudicium Dei. Pollicem verò tangit ei pectus, & inter scapulas de oleo exorcizato crucem faciendo cum pollice, & vocato nomine eius, dicitur: Abrenuncias Sathanæ? Respondet: Abrenuncio, & omnibus operibus eius? Respondet, Abrenuncio, & omnibus pompis eius? Respondet, Abrenuncio. Indē sequitur symbolum: Hic secundum Gregorium sequuntur lectiōes & cantica.

Tēpus bap-
tizandi
antiquis.Susceptio-
res in bap-
tismo.Baptismi
ceremonia.

His

Fontis benedictio.

His expletis, procedit pontifex ad fontes benedicendos cum omni decore, prosequente eum clero seu populo, præcedit enim benedictus cereus, siue duo illi cerei, quos tenent notarij, ab eodem scilicet illuminati, & ampulla cum oleo & balsamo in magna reuerentia. Nam & illi duo cerei præcedunt ubiq; pontificem vsq; in octauas Paschæ. Eunt ad fontes, canunt litanias tertatim modò repetendo. Quibus finitis ante fontes, & factò silètio, stante sacerdote, sequitur benedictio fontis: *Omnipotens sempiternè Deus, & reliq.* Sequitur consecratio fontis, in modum præfationis decantada: *Aeternè Deus, qui inuisibili potentia sacramentorum tuorum, ad inuocationem verò spiritus sancti quem sacerdos celsa voce proclamatur, id est, alto mentis affectu, deponitur cereus benedictus in aquam, siue illi qui ab eo illuminati sunt, ad demonstrandam scilicet spiritus sancti præsentiam, sacerdote iam dicente: Descendat in hanc plenitudinem fontis. Fonte benedicto, accipit pontifex chrisma cum*

Nota anti-oleo mixto in vase ab Archidiacono, & adspersit per medium fontis in modum crucis. Tunc pontifex adspersit cum manu de ipsa aqua super populum. Quo factò, accipit populus de ipsa aqua in vasculis ad spargendum in domibus suis, siue agris, deinde tenente patrinò infantem, à quo suscipiendus est, interrogat eum sacerdos ita: *Quis vocaris? Respondet ille. Et sequitur sacerdos: Credis in Deum patrem omnipotentem? & respondet: Credo. Et in IESUM Christum filium, vsq; passum? Respondet: Credo. Credis in Spiritum sanctum, sanctam ecclesiam? Respondet, Credo. Deinde baptizat eum sacerdos sub trina mersione tantum, sanctam Trinitatem semel inuocando, ita dicens: Et ego te baptizo in nomine patris, & mergat semel: & filij, & mergat iterum: & spiritus sancti, & mergat tertio. Ut autem surrexerit à fonte, faciat presbyter signum crucis de chrismate cum pollice in vertice eius, dicens hanc orationem: Deus omnipotens, pater Domini nostri Iesu Christi. Tunc suscipiatur ab ipso, à quo suscipiendus est, postea vestitur in fano vestimentis suis. Si verò episcopus adest, statim confirmari eum oportet, chrismate, & postea communicare, & si episcopus deest, communicetur a presbytero dicente ita: Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat te in vitam æternam. Amen. Quòd enim aliqui patrini solent à fonte extrahere suos filios, nò*

Confirmatio veteris.

legitur in ordinibus. De hac re Apostolicus apud Romanos ita agit. Postq; pontifex baptizauerit, vel quibus iusserit ipse, leuant ipsos infantes in manibus, & offerunt eos vni de presbyteris. Ipse verò facit crucem de chrismate cum pollice in vertice eorum, dicens: Deus omnipotens pater Domini nostri Iesu Christi, vt sup. Qua finita, sunt parati qui eos suscepturi sunt cum linteis in manibus suis. Deinde accipiunt ipsos à Pontifice vel à Diaconibus, qui eos baptizauerunt. Postquam verò vestiti fuerint, deportantur ante pontificem ad confirmandum. Quibus dat singulis stolam candidam, chrismalem, & decem filiquas, & sic vestiuntur. Et postquam induti fuerint, dat Pontifex super eos orationem, imposita scilicet manu super capita eorum, cum inuocatiõe septiformis gratiæ spiritus sancti. *OR. Omnipotens sempiternè Deus, qui regenerare. Hac finita, facit crucem de chrismate cum pollice in singulorum frontibus, ita dicendo, In nomine patris & filij & spiritus sancti, pax tibi, respondeant omnes, Et cum spiritu tuo. Hac verba sunt salutationis ad nouum hominem, qui regeneratur. Sanè illud præcauendum est, vt hoc nò negligatur. Quia in hoc omne baptismum legitimum Christianitatis nomine confirmatur. Sed & hoc puidendum est, vt nullum cibum accipiat, neq; lactentur antequam communicent. *Omni autem die, vsq; in octauas, ad Missam veniant & communicent, parètes verò oblationes pro ipsis faciant. Similiter & in Pentecoste omnia fiant. De hac verò confirmatione S. Innocentius papa nò ab alio q; ab episcopo fieri licere asserit. Quauis enim presbyteri sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent, & idèò solis pontificibus debetur vt consignent, vel paraclatum spiritum tradant, sicut lectio Apostolicorum Actuum demonstrat, quæ asserit Petrum & Ioannem esse directos, vt baptizatis traderent spiritum sanctum. Presbyteris verò siue extra episcopum, siue p'sente episcopo, eum baptizant, chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum, nò tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopo, cum tradit spiritum paraclatum baptizatis. Quando infirmus venit ad baptizandum, non facies supra scriptum ordinè, sed tantum post æternam ac iustissimam pietatem, addes orationem istam: Medelam tuam deprecor Domine sancte pater, vsque ad gratiã**

Confirmatio moti baptismi.

baptismi tui, Per. Hac finita, dicit symbolum & orationem nominicam, deinde catechizas eum his verbis: Nè te latet Satanas, & reliqua, & non dicas illam benedictionem maiorem ad fontes, sed istam minorem ad succurrèdum: Exaudi nos omnipotens, & huius aquæ substantiam immitte, vsque, vitam mereatur æternã, Per &c. Postquam eum catechizaueris, benedices eum his verbis: Exorcizo te creatura aquæ, in nomine patris, & Domini nostri Iesu Christi filij dei viui, & spiritus sancti, si quod phantasma, vsque, in remissionem omnium peccatorum, in nomine domini nostri Iesu Christi, qui vèterus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per. Baptizas eum, & linteis de chrismate in cerebro, & dicit illi: Baptizo te in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Postea tangis eum de chrismate in capite, & dicit orationem hanc: Deus omnipotens, pater domini nostri Iesu Christi. Cõmunicas & confirmas eum, vt supra. Finito etiam supra dicto baptismo in Sabbato sancto, fiunt litanie ex iussu pontificis ante altare: primò septenar, quintenar, & ternar sũt litanie circa baptisterij consecrationem, intercessionem sanctorum pro renascentibus: ita enim inchoantur: Stat primicerius vnus in dextero choro, & dicit cum ipso, Kyrie eleison, & respondet secundicerius cum sinistro choro, Kyrie eleison, vsq; quater. Deinde Christeeleison, vsq; ter, id sũt septem vices repetite, vnde & septenar dicunt. Hoc ordine fiunt quinquenar & ternar. Post hæc, Christeeleison, vsque septies, & sic per ordinem interuallo factò, sequuntur litanie quinquar quinquar repetitæ. His finitis, pulsantur signa ad missam publicam. Nam ministri ita debet esse præparati ante ostium sacrarij, vt cum cantor dixerit: Accendite, absque mora procedant vsque ad altare. Sequitur litanie trinar, Kyrie eleison & reliqua, vsque, Fili Dei, te rogamus. Tunc egreditur pontifex de sacrario cum ingenti decore, & prædicta cereostata ante illum cum thymiamaterijs, & cum dixerit schola, Agnus Dei: dicat cator excelsa voce, Accendite. Tunc primò illuminantur omnes cerei Neophytorum quos manibus tenent, demonstrantes hoc, quòd per illum Agnum qui tollit peccata mundi, vnusquisq; lumen accipere debeat. Quòd verò ab imperitis extinguntur in consecratione fontis, quando illi maiores illuminati deponunt, nil autoritatis est. Si nò lumine enim sunt vsq; ad hanc horam, qua ceteri cerei illuminantur Ecclesiæ, ea

Cereorum accensio.

videlicet causa, vt prius accipiant impositionem manuum Episcopi, & sic eos credamus illuminari spiritu sancto: Atque sicut gloria resurrectionis illustrata est nox, in qua celebramus Missam, ita illustratur & lumine cereorum. Sequitur agnus dei. Ea verò quæ sequuntur, tam diu debent morosè repeti, vt ministri queant procedere. Sequitur, Christe audi nos, Kyrie eleison. His expletis, dicit pontifex, Gloria in excelsis Deo. Ex decretalibus Innocentij Papæ diximus, Sabbato Missam non celebrari: quod ita esse comperimus ex officio, quod totam noctem illustrat futuram, vt in prima oratione missæ: Deus qui hanc sacratis noctem. Nota voce ministrorum ad Neophytos, vsq; ad Euangelium, vt illud, Si cõsurrexistis cum Christo. Cantatur prius Alleluia, quod est hebræum, propter primatum huius linguæ: hinc tractus Latinè. Quòd autem ante Euangelium non portatur, nisi thymiam tantum, possunt intelligi aromata illa, quæ mulieres ante lucem ad vngedum Dominum detulerunt. Quòd autem post Euangelium non cantat Offereda, & cãtores tẽpore sacrificij siler, ad memoriã reducitur sacrificij seu silentij mulierum: ipse enim tunc tantummodò vnguenta detulerunt. Sanctus, Sanctus, Sanctus, quod est angelorum cantus, idèò cãtatur, quia angeli non tacuerunt de eius resurrectione. Iterum vice mulierum reticent cantores, Agnus Dei, quia quando interrogauit Maria hortulanum, Domine, si tu sustulisti eum, dicit mihi, magis credebat illum furto esse sublatum, quam tollere peccata mundi: ac propterea audiuit, volens eum tangere, Noli me tangere. Sacerdos qui est vicarius Christi, implet situm officium. Sequitur ad complendam oratio. Postquam omnes communicauerint, dicit Diaconus: Ite, missa est. Respondet: deo gratias. In hac nocte de vespertinali synaxi apud Romanos nil agitur, neq; ante Missam, neq; post Missam, quia secundum Augustinum & alios doctores, istud Sabbatum non habet vespem.

Sacra in Sabbato Paschæ accensio.

De sancto die Paschæ.

De sancto Paschæ, in introitu per orationem prophetarum presentat se Christus in ecclesia patri suo, dicens: Resurrexi. Oratio prima monstrat aditum regni celestis apertum nobis esse, per capitis nostri resurrectionem. Epistola admonet nos separari à vitijs, contra quæ certauimus per quadragimalis dies. Responsoriũ monstrat, quantum latari oporteat eos qui purgantur

Ceremonie in sacro Paschæ die.

tur à vitijs. In Alleluia ostēditur, in quo fit totius causa letitię. Euangeliū exponit pfe etiās causam totę letitię. Eodē die ad vesp̄as ad sanctū Ioannē congregatur maturiūs vniuersus gradus Ecclesiasticus in ecclesia maiore, in loco qui vocatur, Crucifixio: ibiq; inchoat Schola Kyrieleson, & eo cōcentu perueniūt vsque ad altare. Posthęc inchoatur alleluia ad psalmū, Dixit Dominus Domino. Indē Confitebor, cum Alleluia: Et, Beatus vir, cum Alleluia. Quo finito, sequitur Alleluia, Pascha nostrū, cum versu, Epulemur. indē melodia, indē Euangeliū secundū Romanos. ANTIPH. CITO euntes, vers. Ecce præcedet vos. Item ANTIPH. ET respiciēs. In hac hebdomada nō sequitur post euangeliū Kyrieleson, sed Sacerdos dicit orationē, qua finita, descēdunt ad fontes cum Antiph. In die resurrectionis. Sequitur psalmus: Laudate pueri, cum Alleluia. Indē Alleluia, Dominus regnauit. vers. Parata sedes tua. Item vers. eleuauerūt. Indē melodia, indē Euangelium. Ant. Venit Maria. Sequitur oratio. Indē vadunt ad S. Ioannem ad fontes seu vestem, cum Antiph. Lapidem. Sequitur psalmus, In exitu, cū Alleluia. Quo finito, sequitur Alleluia, Venite exultemus. vers. Preoccupemur. Item vers. Hodie si vocē. Indē melodia, In Euangelio, Antiphona: Ite, Nunciate. vers. Ibi cum. Item antiph: Nolite expaescere. Sequitur oratio. oya finita, pergit ad crucē cum antiphona, Vidi aquam. Ibiq; canit iterū psalmū, In exitu Israel, & Alleluia. Venite exultemus, vt supra. Indē Euangel. antiph. Præcedā vos. & sequitur oratio Sacerdotis. His finitis, & eulogijs acceptis, remittitur vnusquisq; ad titulum suū, vt ibidē vesp̄as celebret. Ipsi enim super psalmū tantūmodo Alleluia dicunt, & ante euangelium dicūt Responsorium: Hęc dies, sine versu. Hęc ratio per totam hebdomadā seruatur vsq; in Dominicam Post albas, Alleluia & antiphonis mutatis tantū singulis diebus, Psalmos verō eosdem canunt.

De Sabbato in Albis.

Hodie albari, qui in Sabbato sancto baptizati fuerunt, vestibus albis exuuntur. Albari autē propter vestes albas vulgō appellantur. Sicut septē dies pertinent ad vetus testamentum propter Sabbatum, ita octo dies ad nouum propter octauam resurrectionis diē. A sabbaro vsque ad sabbatum portantur albę vestes, quę nobis speciem præstāt, quales esse debeamus in nouo testamento, & qualia corpora rece-

pturi in octaua diē, in qua præsentari nos oportet ante Dominum cū ipso pignore, quod accepimus in baptismo. Alba autem vestimēta albariorū, opera sunt iustorum, munda & candida omni tempore. Quōd verō in Sabbato exuunt ipsa vestimenta, hoc significat, quōd anima cuiuscunque fidelis migrans ē corpore, inueniet Sabbatum, id est, requiem. & vestimenta sua hęc dimittet, id est, corp̄, vt recipiat illud iterū in nouissima diē. Octo dies Neophytorum, cursum præsentis vitę monstrant. Sicut enim Hebraicus ille populus, transiit mari rubro, columna ignis sibi præcedente noctū, per omne iter in terrā repositiōis triumphans de hostibus introiit; Itā nostri baptizati, extinctis peccatis præteritis, ducuntur quotidie ad ecclesiam, columna cerei illuminata præcedēte eos. vnde intelligitur, ad nullos alios vsus in quibuslibet locis eam debere accendi, nisi in recordatione luminis spiritūs sancti, dum itur ad ecclesiam. Octo dies Neophytorū distinguuntur à cæteris, id est, octauus, primo concinit. Octo officia quę sunt in cōmemorationē neophytorum, distinguuntur à cæteris sequentibus vsque in Pentecosten. Primum habet duas laudes, id est, Alleluia, Confitemini, & Tractū, Laudate dominum. Octauum duas similiter, id est, duo Alleluia. Hęc dies. Et, Laudate pueri, quod non fit in villo alio Sabbato vsque in Pentecosten. Sex media habent Responsorium & Alleluia. In memoriam itaq; primę vitę quam habuit Adā, primō canitur Alleluia: & quia non fuit sempiterna, tractus sequitur humiliorē lingua, vt humilitas posterioris vitę recorderet. In recordatiōe verō potissimā restauratiōis, id est, vltimę requie, quę redditur in septima diē, & perficitur in octaua, in octauo diē & octauo officio duo alleluia canuntur: primū, quia vita redditur: secundum, quia sempiterna. Similiter in Dominicis diebus duo Alleluia terminantur, vsque in Pentecosten. Duo sunt, vnde anima in septima diē, id est, in requie laudet Dominum: vnum, de percepta gloria: alterum, de percipiēda resurrectione: homo autem in resurrectione cōstabit ex corpore & anima, & quia resurrectio Dominica præcessit in octaua diē, quod futurum est in resurrectione, hoc agimus per dominicos dies vsque in Pentecosten, id est, vt mens & corpus laudet Dominum: & quia interim sine corpore anima laudat Dominum, per singulos dies vnum Alleluia celebrat. At media

sex

sex officia paschalis hebdomadę. Responsorium tenent & Alleluia: sicut septenarius numerus requiem significat, ita senarius opera: & in hac vita bonis operibus insistendum est, & à Deo laude non cessandū. In fine versus Responsorij, Hęc dies, posterus ordo est. *Benedictus qui venit*, proponitur in quinta feria versus, *Lapidem quē reprobauerunt*, qui est in ordine psalmi prior: Sed sexta feria cantatur, quia inter cæteros præcipue sonat de passione Domini, quę facta est sexta feria: In illa reprobauerunt Dominum Iudæi edificantes, in illa factus est in caput anguli. Quōd autē semel agitur baptismus, significat, quia Christus semel pro nobis mortuus est. In quo baptismo duas partiōes fieri non dubium est, primū videlicet abrenunciare diabolo & pompis eius, secundō credere in mysterium sanctę & indiuiduę Trinitatis. Paruuli autem, alio proficiente fide illorum, idcirco baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nequeunt. Qui si priusquam regenerentur, transierint, pcul dubio à regno Christi alieni existunt. Patrini verō illorum præuidere debent, vt cū ad intelligibilem ætatem peruenerint, fide & bonis moribus instruant, orationem Dominicam & symbolum eos instanter erudiant. Quod si neglexerint, nō sint se rationem pro eis reddituros ante Dominum, quorum sponsores extiterint. Quāto autem tempore generaliter ab ecclesia celebratur aduentus spiritūs sancti super Apostolos, tanto tempore debet obseruari in Christo Chriftatis apud vnūquenq; qui accipit manūs impositionem, & non immeritō, quoniam Spiritus sanctus in septem mulieribus, hoc est, septem virtutibus venit ad hospitem suum. Dominica post albas, id est, in octauis Paschę, danda est cera benedicta post Missam ad suffragandum scilicet in domibus suis, seu ponendum in agris vel vineis propter illusiones diabolicas, siue cōtra fulgura vel tonitrua.

De litania Maiore.

Litaniarum origo pri- mo Maio.

Romana consuetudo vnum diem, scilicet septimum calendas Maij, interponit, quem vocat in litania maiore, non in ieiunio. Litania autē gręcę, Latine deprecatio vel rogatio dicitur, indē & Rogationes. Potest enim serena mens, & aliena à voluntate mala, precari Dominum, quantum manducet sobriē. Eo enim tempore, id est, septimo Calendas Maij, solent ini-

mici commouere bellum aduersus vicina regna. Hinc reor cautē hoc esse prouisum: Vel quia tunc omnia in quodam profectu sunt. Messes pullulant, arborei fructus ex flore prodeunt, vineę & oliuę suis arboribus erūpunt, Animalia campos tendent. Quoniam necessaria hęc sunt nostris vsibus, petendum est vt à Domino conferrentur.

De diebus rogationum.

Tres autē dies Rogationum, qui celebrantur ante ascensionem Domini, iuxta morem Gallicanę Ecclesię constituit Sanctus Mammertus Viennensis episcopus, ob incursum em scilicet malarum bestiarum, quę tunc temporis grauissimē afficiebant populum DEI. Nam cū exigentibus peccatis, Galliarum populi luporum rabie acriter interimerentur, ne huius flagelli aliquod remedium inueniretur, congregati traduntur Galliarū episcopi apud Viennam præcipuam Gallicę vrbe, qui in commune statuerunt, vt triduo ieiunio misericordiam Domini implorarent, antiquorum patrum vestigia sequentes. Cumq; ad eorum preces oculus diuinę pietatis respiciēs, flagelli huius pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuę celebritatis venerunt, vt per Galliarum prouincias ante Ascensionis diem celebrarentur, quę cōsuetudo apud nos vsq; hodiē pro diuersis calamitatibus deuotissimē recolitur.

De Ascensione.

Ascensionis Dominicę solennitas ideō celebratur, quia eodē die post mundi victoriam, post inferni regressum ascendere memoratur ad cælos, sicut scriptum est: Ascendit in altum, cepit captiuitatem, dedit dona hoībus. Quę festiuitas ideō per reuolutum annorum circulum celebratur, vt vnitas assumptę carnis ascendentis ad dexteram patris, in memoriam reuocetur: Cuius corpus itā in cælo esse credimus, vt erat quandō ascendit. Quod & vox angelica protestatur, dicēs: Sic veniet quemadmodū vidistis eum euntem in cælum, id est, in eadem carnis specie atq; substantia: Cui profectō carni immortalitatem donauit, naturam non abstulit. Dextera autē patris, ad quā idem filius sedere credit, nō est corporea, quod nefas est de deo sentire: sed dextera patris est beatitudo perpetua, q̄ sanctis in resurrectione promittitur, id est, ecclesię, quę est corpus Christi: sicut & sinistra eius, tr-

et intelligitur miseria & pœna perpetua, quæ impijs dabitur.

De Vigilia.

Cæremoniæ
in ferijs, Pen-
tecostes.

In vigilia Pentecostes ita agitur, sicut in Sabbato sancto Paschæ: Antequam enim descendatur ad fontes ad baptizandum, legitur lectio prima, Tætavit Deus Abraham. ORA. Deus qui Abraham famuli. Lectio secunda, Scripsit Moyses canticum. CAN. Attende cælum. ORA. Deus qui nobis per prophetarum oracula &c. Lectio tertia, Apprehendent septem mulieres. CAN. Vinea facta est. ORA. Deus qui nos ad celebrandum. Lectio quarta, Audi Israel. præcepta vitæ: Deus incommutabilis. CAN. Sicut ceruus. ORA. Concede, quæsumus, omnipotens Deus, vt qui festa paschalia agimus. Finitis lectionibus, descendendum est ad fontes cum sancto Chrismate & cereis in magna reuerentia decãtando Litaniam. His expletis, baptizandum est, sicut in vigilia Paschæ. Post ascensum verò fontis, ingrediendum est ad Missam publicam ad S. Iohannem. In primis fiunt Litanie iter repetẽdo, & cum dixerint, Agnus Dei: dicatur excelsa voce, Accendite. Accensis omnibus luminibus, procedit Pontifex cum omni ornatu vsq; ad altare, & dicit: Gloria in excelsis Deo, & peragitur Missa in ordine suo.

De Pentecoste.

Initium sanè & causa festiuitatis pentecostes, paulo latius repetẽda est. Pentecostes enim dies hinc cepit exordiũ, quãdò Dei vox in Sina monte desuper intonantis audita est, & lex data est Moysi. In nouo autem testamento Pentecostes cœpit, quãdò aduentum sancti spiritus, quẽ Christus promisit, exhibuit, quem ait nõ esse venturum, nisi ipse ascenderet in cælum. Deniq; dum portã cæli Christus intrãssæt, decem diebus interpositis, intremuit subito, orantibus apostolis, locus: & descendente sancto spiritu super eos, inflammati sunt ita, vt linguis omnium gentium Dei magnalia loquerentur. Aduentus itaque Sancti spiritus super apostolos, gratia in varietate linguarum diffusa, solẽnitatem transmisit in posteros, eaq; de causa pentecostes celebratur, & dies ipse propriè insignis habetur. Concordat autem hæc festiuitas Euangelij cum festiuitate legis. Illic enim posteaquã agnus immolatus est, interpositis quinquaginta diebus, data est lex Moysi scripta digito Dei: Hic, postq; occisus est Christus, qui tan-

quã ouis ad immolandum ductus est, celebratur verum pascha: & interpositis quinquaginta diebus, datur spiritus sanctus, quod est digitus DEI, super centum viginti discipulos, Moisaicæ ætatis numero constitutos.

De die sancto.

Dominicum diem apostoli idẽd religiofa solennitate sanxerunt, quia in eodem Dominus & redemptor noster a mortuis resurrexit: quiq; idẽd Dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus vel mundi illecebris abstinentes, tantum diuinis cultibus seruiamus, dagres scilicet huic diei honorem & reuerentiam propter spem resurrectionis nostræ, quam habemus in illa. Nam sicut ipse Dominus Iesus Christus & saluator noster, tertia die resurrexit à mortuis: ita & nos resurrecturos in nouissimo die, speramus. Vndẽ etiã in Dominico die stãtes oramus, quod est signum future resurrectionis. Apparet autẽ, hunc diem etiã in sanctis scripturis esse solennem. Ipse est enim dies primus seculi: in ipso formata sunt elementa mudi: in ipso, creati sunt angeli: in ipso quoquẽ a mortuis resurrexit Christus: in ipso de cælis super apostolos sanctus, descendit spiritus, manna eodem in eremo primũ de cælo datum est. Sic enim dicit Dominus: Sex diebus colligētis manna, in die autem sexta duplum colligētis. Sexta enim dies est parasceue, quæ ante sabbatum ponitur. Sabbatum autem septima dies est, quã sequitur Dominicus dies, in quo primũ manna de cælo venit. Vndẽ colligant Iudæi, iam tunc prælatam esse Iudaico sabbato ipforum dominicam nostram: iam tunc indicatum, quod gratia D E I ad eos de cælo nulla descẽderit, sed in sancta dominica nostra, in qua primũ eandẽ dominus pluit.

De quatuor temporibus.

Quatuor sunt tempora anni, id est, ver, æstas, autumnus, & hyems. hæc tempora solent nos per defectamenta sua reuocare ab amore charitatis. In quibus oportet nos ieiunare, etiãsi venerit infra Pentecosten, quãdò celebratur festiuitas septiformis spiritus. vt illud Dominicum, Venient autem dies cum auferet ab eis sponfus, & tunc ieiunabunt. De his Augustinus: Quauis ordinatio non fiat, necessarium tamen est nostræ religioni, quatuor temporum ieiunia celebrare. De eodem ieiunio dicit Leo Papa in Homilijs:

js: Vt ieiunium celebretur in largitiõẽ Sacrorum ordinum, Ecclesiæ primitiæ mos obtinuit, vt illud, Ministrantibus illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus Sanctus, Separate mihi Saulum & Barnabam in opus ministerij, & reliqua. Tunc ieiunãtes & orãtes, imponentesq; eis manus, dimiserunt illos. Isto die, id est, quarta feria, leguntur duæ lectiones: Quoniam hi qui ad sacrum ordinem transeunt, debent admodum, vt habeant notitiam legis & prophetarum. Quarta enim ætate lex & prophetæ viguerunt, & David bellicosiss, qui interpretatur manu fortis, in eadem ætate Goliath, id est, humilitas superbiã prostrauit. Contra quem Goliath, id est, diabolus, debet in humilitate dimicare, qui ad sacros ordines prouehitur. Quinta feria deest officium & Missa, idẽd debet cõtari de Dominica Pentecostes. Feria sexta vna tantum legitur lectio, quia lex & Prophetia in vno Euangelio recapitulatur, quod legitur in sexta ætate mundi.

Sabbatum in 12. lectionibus.

Lectiones duodecim propter duodecim lectores dicuntur, quia ab antiquis romanis bis legebãtur, hoc est, græcè & Latinè, (Sex enim tantummodò sunt) nisi fallor, duas ob causas: Vna, quia aderant Græci, quibus ignota erat lingua Latina: aderant & Latini, quibus incognita erat Græca: altera causa propter vnãtatem vtriusq; populi. Qui mos apud Cõstantinopolin vsque hodiẽ seruatur. Nec ab re est, quod in vno quoque ieiunio tres dies sunt, quia vnumquodq; tempus tres menses habet, pro vno quoque mense singuli dies ieiunio consecrantur. Et cur in Sabbato potiss, hæc consecratio celebretur, Augustinus scribit ad Ianuarium ita: Sabbatum commendatum est priori populo in ocio corporaliter celebrandum, vt figura esset sanctificationis in requie spiritus sancti. Scriptum est enim: Sanctificauit Deus diem septimum. & quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, commemoratur sanctificatio in septimo die. Episcopi verò cõsecratio, qui est vicarius Apostolorũ, immò & Christi, fit in Dominica, quia eodem die per donum spiritus sancti dignatus est illustrare corda Apostolorum. Sabbato igitur quatuor leguntur lectiones, quãdò benedictio largit, quia quatuor sunt ordines benedictentium Dominum, vt illud Davidis: Domus Israel benedicite Dominũ, id est,

Israeliticus populus: domus Aaron, id est, prælati: domus Leui, id est, ministri DEI: Qui timetis Dominum, de cæteris nationibus. In istis lectionibus imbuuntur, ordinandi ad exempla sanctorum quatuor ordinum patrum. Proxima lectio ordinationis de camino ignis legitur, quia non potest ritè homo ad consecrationem accedere, nisi prius transeat per fornacem, & ibi benedicat Deum, vt illud, Vasa figuli probat fornax, & reliqua. Quapropter debent trãsire per fornacem, quod sonat lectio quinta, vt sic probati, accedere ad sacrum mysterium valeant, sicut legitur in sexta lectione, Sciẽtes quod tribulatio patientiam operatur, & reliqua. De responsorijs non est necesse aliud dicere, quã quod singulis lectionibus responsoria singula respondeant. Grauitatem quam debet sacratus seruare, Tractus monstrat, nõ fortè in superbiã elatus, incidat in laqueum diaboli. Tractus enim semper in causa humilitatis ponitur. Per singulas oratiões debemus mentis humilitatem per flexionem ostendere, excepto infra Pentecosten, In sola, de camino ignis, non flectimus genua, quãdò Nabuchodonosor compellebat populum adorare statuum, quam fecerat, vt separata sit nostra oratio, quẽ est ad vnum Deum ab errore Gentilium. Oratio post communionem super populum non habetur, quia istud officium frequenter circa noctem Dominicam solet fieri, in qua minimè genua flectitur.

De Sancto Iohanne Baptista.

Ided tres Missæ celebrãtur in festiuitate S. Ioãnis, quia tribus insignibus triumphis excellenter refulgit. Ad hoc enim venit, vt viam Domino præpararet exemplo suæ conuersationis, qui triumphus celebratur in vigilia eiusdem. Per ministerium baptismi claruit in signis. Huius ministerij triumphus in prima missa recolitur. Nazareus permansit ex vtero matris: hoc donum recolitur in die.

De Festiuitate omnium Sanctorũ.

Scriptum est in gestis Pontificalibus, Squod S. Bonifacius Papa quãdam domum Romæ Pantheon nomine, quæ erat consecrata in honore omnium demoniorũ, eliminatis omnibus spurcitijs, sacrauerit Ecclesiam in honore sancta: Dei genitricis, omniumq; sanctorum. Vndẽ constitutum est, vt plebs vniuersa per totum orbem in Calendis nouembribus, sicut in die natalis Domini, ad Ecclesiã in honore

70

ALBINI FLACCI ALCVINI LIBER

Omnium sanctorum, ad Missarum solennia conuenire studeat, illud attendentes, ut quicquid fragilitas humana per ignorantiam aut negligentiam in solennitatibus Sanctorum minus plenè peregrisset, in hac sancta obseruatione solueretur.

De quatuor Coronatis.

Quatuor coronatorum nomina hæc sunt: Seuerus, Seuerianus, Victorinus, & Carpophorus. Quorum nomina, & dies natalis per incuriam neglectus, minime reperiri poterat: idè statutum est, ut in eorum Ecclesia quinque cæterorum Sanctorum qui in Missa recitantur, natalis celebretur: id est, Claudij, Nicostrati, Simphoriani, Castorij atque Simplicij, ut istis eorū quoquè memoria pariter fieret: post eà verò eorum nomina reuelata sunt. Solennitas tamè, vt statuta fuerat, in aliorum sanctorum nomine celebris permanfit.

Officium, Vir erat in terra.

Verba historica continentur in offeritorio, Verba Iob egroti & dolentis, continentur in Versibus. Aegrotus, cuius anhelitus non est sanus, neque fortis, solet verba imperfecta sæpius repetere. Officij author, vt affectanter nobis ad memoriam reduceret ægrotantem Iob, repetiuit sæpius verba more ægroti. In offeritorio non sunt verba repetita, quia historicus scribès historiam, non ægrotabat. In versibus prædicti Offeritorij duplicantur siue triplicantur a multiplicanti verba. Iob fuit mirabiliter flagellatus, & mirabiliter ac singulariter inter antiquos patres victoria patientiæ laudatus. Ideò non abhorret à vero, si alio modo composita sint verba sua per suos versus, in quibus ipse videtur loqui, quam cæterorū versuum. Iob sicut cithara percutiebatur, id est, cita iteratione dolor dolorem sequebatur: vulnus, vulnus. Præfente nugigerulo, alter intrabat. Cõuictò vno rege obiurgantese, ilicò alter succedebat. Multiplex fuit eius dolor, & secundum multitudinem doloris anhelitus deficiens, sæpius repetebatur. Solet enim author Antiphonarij aut distinctiõis cantūs, aut distinctiõis ordinis, varium affectum monstrare sanctorum: sicut de Iohanne Symmyta fecit per neumam circa intellectum verborum, sapientiæ & intellectūs in Responsorio, In medio ecclesiæ. In quo quodammodò imitatur verbum ineffabile, de quo dicebat: In principio erat verbum. Et sicut fecit in ordine officij, quod canitur de Missa Innocetium: in quo sub-

trahitur, Gloria in excelsis Deo, & Alleluia, propter plorationem Rachel, quæ in figura præcessit matris nostræ sanctæ ecclesiæ: aut quia tempus erat, quo tunc ad inferni claustra descendebat passus, & expectabant antiqui patres CHRISTI descensum.

De Ecclesiastico ordine.

Dignitas ecclesiastici ordinis, ab ipso Aarò primo sacerdote causas & originem ducit. Primus autem dicitur, quantum ad ordinationem. Nam fuerunt ante eum alij sacerdotes, vt Melchisedech sacerdos Dei excelsus, qui Deo panem & vinum offerens, noui, hoc est, euangelici sacrificij modum qualitatèq; significauit. Abraham quoquè, Isaac & Iacob, & multi antè, vt Abel & Noe, Deo hostias obtulisse dicuntur, sed nullus eorum ordinatus vel consecratus in sacerdotiū, neque sacris & mysticis vestibus indutus fuisse inuenitur, nisi aaron, qui primus, iubente domino, oleo sancto inūctus & sacerdotilibus vestibus decoratus. Tradūt autem hebræi, quòd ante Aarò primogeniti essent sacerdotes. Deniquè Melchisedech autem fuisse Sem primogenitū Noe, sacerdotem Dei excelsi. Ex omnibus enim tribubus Israel elegit Deus tribum Leui, & ex hac tribu elegit aaron summum pontificem, filios verò ei⁹ minoris gradūs vel ordinis, quos presbyteros appellamus. Cæteros in eadē tribu generali vocabulo Leuitas nūcupat, diuersis gradibus & ministerijs delegatos. Quidam em̄ ex ipsis erant ostiarij, & hi erāt in I. & in inferiori gradu: in secūdo lectores, in tertio exorcistæ: in quarto acolyti, in quinto subdiaconi, in sexto diaconi, in septimo presbyteri: in supremo, excellentiori gradu Episcopi siue pontifices constituti erant. Hi erant octo gradus diuini ministerij, de quib⁹ fortassis Ezechiel propheta in mystica templi visione dicit, Et in octo gradibus ascensus eius. Nunc dicendum est de singulis, & quid officij haberent, breuiter intinandum.

Ostiarij erant, qui & editui vel ianitores vocabantur. Hi, vt in libro Paralipomenon legitur, erant super exedras & thesauros domūs Domini, & per gyrum morabantur in custodijs suis, obseruantes, vt nullus immundus templum Dei intraret.

Lectorum ordo, formam & initium à prophetis accepit. Sunt igitur lectores, qui verbum DEI prædicant, quibus dicitur: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam.

Exorcistæ

Exorcistæ erant, qui exorcismis, id est, adiurationibus à Salomone compositis, demones ab energumenis effugabāt, quales legūtur in Actibus Apostolorum fuisse septem filij Sceuæ.

Acolyti erant, qui tabernaculo Dei lucernis accendendis præerant, iuxta quod in Exodo legitur: Præcipe filiis Israel, vt afferat tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloq; contusum, &c. Hi obsequabantur in omnibus cæteris superioribus gradibus: Vndè acolyti, id est, obsequentes vocabantur. & ἀκολουθῆτες enim græcè, Latine sequor dicitur. Nunc in ecclesia ceroferrarij dicuntur à ferendis cereis. Sed tunc dici hoc nomine non poterāt, quòd nec mel, nec cera, introferbatur in sacrificio Domini.

Subdiaconi erant, quos Nathinæos vocabant, qui sub Leuitis erant, subseruientes & obsecundantes illis. Vndè & Nathinæi, id est, humiles, vel in humilitate seruientes, vocabantur. Ex istorum numero fuit Nathanael, q̄ à Domino in euangelio summa laude declaratur, ipsum esse Dei filium & regem Israel confessus est. Tres superiores gradus, Leuitarū, presbyterorū, episcoporum siue pōtificum. Leuitarum ordo ab ipsa tribu Leui exordium sumpsit & nomen. Interpretantur assumpti, quòd pro omnibus tribubus assumpti erant, & seruitio Domini deputati. Et quantum cæteri quoquè minoris ordinis de tribu Leui essent, specialiter tamè hic ordo Leuitarum sub presbyteris dicebatur, qui per ordinationem aaron & filiorum eius consecrabantur: excubantes semper in templo Dei. Ipsi gestabant arcam, tabernaculum, & victimarum adipem sacerdotibus offerbant. Septimus ordo sacerdotum vel presbyterorum, filij scilicet Aarò, quibus sacrificia & holocausta, atque omnis templi Dei cultus commissus erat & traditus: quorum erat discernere inter prophanum & sanctum, inter immundum & mundum, & quicunq; secundum legem mūdandus, vel immunditiæ adiudicandus erat, illorū iudicio mundus vel immundus discernebatur. Interpretatur autem presbyter senior, qui eligebatur ætate pariter & morum grauitate perfecti, quia Deus in ordinandis mores magis & sapientiam approbat, quam ætates. Hos sequebatur octauus ordo pontificum, qui & principes vocabantur sacerdotum. Super omnes sacerdotes, vel presbyteros vnus constitutus erat pōtifex, cæteris omnibus excellentior, & velut

in summa religiõis arce locatus, ad quem cæteri respicerent, eiusq; iudicium decretumq; seruarent. Sciendum autem, quia primò vnus pōtifex iubente Domino constitutus est: quo decedente, filius eius Eleazar sacerdotiū suscepit, & hoc mortuo, filius eius Finees sacerdotij successor extitit: Sicque vsque ad tempora Dauid vnus post vnum pontificatus hæredes extiterunt. Dauid ergò cum cogitasset ædificare templum domino, & diuinos cultus vellet augere, conuocata omni filiorum aaron progenie, & illos scilicet qui de Eleazar, & qui de Ithamar stirpe descendērāt, diuisit eos in partes viginti quatuor, ac de singulis singulos pontifices elegit. Cæteros verò qui in partibus erant sacerdotij minoris, qui nūc presbyteratus dicitur, officio presbyteratūs fungi præcepit, qui pontifices singuli cum sibi subiectis sacerdotibus, per octonos ministrarent dies, hoc est, à sabbato vsque ad sabbatum. Cumq; omnes sacerdotali gradu essent æquales, vnus tamen in eis qui dignior videret, speciali reuerentia præminēs, summi sacerdotis nomen haberet. Ipse quoquè rex Dauid primus delegauit, qui psalmos in templo nomini modulata voce cantates, animos populi sublimitate & suauitate vocis, quæ dicebantur, oblectarent, & ad amorem diuini cultūs amplius accenderent. Hæc de octo gradibus diximus, qui veteris legis tempore obseruantissimè custodiebantur, quod in nouo testamēto suscepit ecclesia tanto melius, quanto & verius: quia illis omnia in figuram contingebant. Quos, quia notissimi sunt, & quid singulis conueniat, quidve eis in sua ordinatione tradatur, frequentissimo vsu scitur ab omnibus, paulo inferius breuiter commemorasse sufficiebat.

De tonsura clericorum.

Clericorum autem tonsura à Nazareis fertur sumpsisse exordium. Cum em̄ quis voto se obligasset, vt per ieiuniū atq; aliarum rerum obseruantiam se assilligeret, abstinebat se ab omni quod inebriare & statum mentis auertere posset, eratq; semper in templo, vndè & Nazareus, id est, sanctus & Domino consecratus vocabatur. Impletis autem voti sui diebus, veniebat ad templum Domini, & offerebat pro se, quæ lege præcipiebantur, radēbatq; capillos capitis sui & barbæ, partemq; pilorum in flamma altaris cremabat, sicque voti liber redibat ad propria. Fertur beatus Petrus primus

Consulatur le
uonem gratiam
deuote hanc
acolyti, nam
de eo grammas
si certis, ex
altis sub iu-
diciali est.

primus huiusmodi tōsuram sibi fecisse ad similitudinē spinæ coronæ Domini: siue vt clericī à laicis non solūm differant habitu, verūm etiā tonsura.

Cleros igitur Græcè, Latine fors dicitur vel hæreditas Domini. Qui ergo ad clericatū ordinē peruenit, Dei hæreditas esse debet: quia hoc debet semper præuidere, vt Dominum possideat, & ipse à Domino possideatur, vt possit dicere cum psalmista: Dominus pars hæreditatis meæ. Legimus in veteri testamento Dominū dixisse ad Moysen: Filij Leui non dabis hæreditatem. Ego enim ero hæreditas illorum. Inde clericī dīcti, eō quod de forte Dei & hæreditate sint, si regulariter viuunt: Si autem non viuunt regulariter, sicut maximi

Canonico-
rum officii

Offitij of-
ficiū.

Lectoris
officiū.

Acolyti of-
ficiū.

Exorcistæ
officiū.

clericī, qui totum laicalem habitū sequū-
tur, cingentes arma, & cætera facientes, q̄
ordo Canonicus prohibet, illi tales non
sunt clericī. Quid ergo sunt? Acephali, id
est, sine capite religionis. Canon Græcè,
Latine regula, eō quod recto tramite duc-
at hominem ad cælestem patriam, & inde
canonicus, regularis, eō quod regulariter
debeat viuere, i. rectè in sancta Ecclesia.

Offitarius ab offitio Ecclesię dicitur, quod
ita debet præuidere, nè vllō modo paga-
nus ingrediatur Ecclesiā, quia suo intrōi-
tu polluit eam. Debet etiā custodire ea,
q̄ intra Ecclesiā sunt, vt salua sint: quia illi
traditæ sunt clauis, & commissa cura cus-
todiendæ ecclesiæ.

Lector dicitur à legendo, eō quod mi-
nisterium legendi habeat in Ecclesia. Illi
traditus est codex apicum diuinorum, vt
distinctè ad intelligendum diuinas lecti-
ones pronunciando, populo placeat.

Acolytus Græcè, Latine Ceroferarius,
id est, cereum ferēs. illorum officium est,
vt deportent cereos ante diaconum, quā-
dō legitur Euangelium in Ecclesia, & non
ad effugādas tenebras, præsertim cum sol
in die rutillet: sed vt demonstreret, quod
de tenebris infidelitatis venimus ad lucē
fidei, & vt signum lætitię sit, quatenus sub
typo corporalis luminis, lux illa in memo-
ria habeatur, de qua dicitur: Erat lux vera,
quæ illuminat omnem hominem venien-
tem in hunc mundum.

Exorcismus Græcè, Latine dicitur ser-
mo adiurationis siue increpationis: & inde
exorcista, adiurator. Illorum officium est,
vt ponāt manus super dæmoniacos, & per
inuocationem nominis Dei repellant dæ-
mones ab eis, dicentes: Adiuro te immun-
de spiritus per Deum patrem, & filium, &

spiritum sanctum, vt recedas ab hoc famu-
lo Dei. Istud ministerium, vt Canones di-
cunt, nemo debet vsurpare, nisi qui idem
officium habēt, aut presbyter, aut dia-
conus, aut subdiaconus, aut exorcista.

Subdiaconus, subminister, eō quod sub
Diacono sit, id est, sub ministro. Illius mi-
nisterium est, vt ministrat Diacono, id est,
deferat ei linteam, super quod consecran-
dum est corpus & sanguis Domini. Defe-
rat ei patenam cum oblatis, & calicem in
quo vinū & aqua habeatur, quia de latere
Domini processit sanguis & aqua. Peractō
sacrificio, mysteria corporis & sanguinis
Domini, que super fuerint, à Diacono col-
ligenda vel deportanda suscipit.

Diaconus Græcè, Hebraicè Leuita, Latine
tinè assumptus vel minister interpretatur:
assumptus, quia assumitur, id est, eligitur
ad seruitiū altaris: minister, quia ministrat
Presbytero. Ponit linteam in altare, ponit
panem & calicem, quæ nec mittendi, nec
auferendi habet potestatem Presbyter, si
Diaconus ad fuerit. Sicut presbytero offi-
cium consecrandi competit, ita Diacono
ministrandi.

Presbyter Græcè, Latine Senior dicitur,
non propter senectutem, sed propter di-
gnitatem, honorem & sapientiā: quia qui-
cunque Presbyter est, sapiens esse debet,
vt intelligat ea quæ legit, intelligat oratio-
nes quas dicit & diuinis temporibus & no-
cturnis, intelligat ea q̄ cantat in missa, Verè
dignum & iustum est, Te igitur, Pater no-
ster & cætera, id est, omnia cum symbolo.
Adam vixit annis D. CCCC. XXX. Noë
D. CCC. & nemo illorū appellatus est se-
nex. Abraham verò qui ad comparationē
illorum per paucū vixit tempus, annis vi-
delicet C. LXV. appellatus est senex. qua-
rè? Quia sapientior illis fuit.

Sacerdos Græcè, Latine dicitur sacrū dās,
id est, sanctum sacrificium offerens Deo.

Presbyteri potestatem habēt catechizādi,
baptizādi, in firmos benedicti olei vngui-
ne pungēdi. his quoque cōcessum est offi-
cium prædicādi in ecclesia. Super hos sunt
Episcopi, sicut loco & dignitate, sic sancti-
tatis & eruditionis singularitate cōspicui,
quibus solis est potestas sacrum chrisma
consecrare, & baptizatorum frōtes signare,
& per manūs impositionem spiritum san-
ctum illis tribuere. Habent potestatem li-
gandi atque soluendi. Per ipsos quoque
publica populi absolutio in die cœnæ Do-
mini solenni more peragitur. Sciendum
autem, quod primis ecclesiæ temporibus
etiā

Episcopi of-
ficiū.

Antistes
vnde.

Non eligens
Episco-
pum secun-
dum vete-
res.

etiā presbyteri episcopi vocabantur: sed
postmodū vili fati provisione consti-
tutum est, vt hoc nomen solis Pōtificibus
tribuatur, quorū maioris gradūs excellen-
tia crescat, & minor ordo mensuræ suæ li-
mitem recognoscat: sitque differentia in
vocalibus, sicut præcellior locus honoris.
Episcopus Græcè, Latine dicitur Superin-
tendens: ἐπι super, σκοπεῖν intendere. hinc
Episcopus superintendens, id est, superui-
dens: quia ipse debet superuidere vitam
subiectōrū suorum, qualiter credant, qua-
liter viuant, qualiter Dei præcepta custo-
diant. Antiquis temporibus in singulis
ciuitatibus erant turres altissimæ constru-
ctæ: vnaquæque ciuitas habebat suam tur-
rim, in qua stabat speculator assidue, vt à
longè posset adspicere si exercitus veniret
ex aliqua parte: si videret exercitum vehi-
entem, nunciabat statim Regi, & præpara-
bantur omnes ad bellum contra hostem
illum. Speculatoris illius similitudinē gerit
modò Episcopus: quia sicut ille stabat in
altitudine turris, sic Episcopus & Pres-
byter debet consistere in altitudine vir-
tutū. Sicut enim illa turris cæteras domos
excebat, sic Episcoporum & Presbyte-
rorum vita, debet excellere vitam subie-
ctorum: & sicut ille speculator nunciabat
aduentum hostis, vt se præuiderent ciues,
sic Episcopi & Presbyteri debent annun-
ciare populis sibi subiectis aduentum ne-
quissimi hostis diaboli, vt se præuideāt, nè
eius laqueo capiantur. Speculatores ani-
marum dedit Deus Episcopos & Presby-
teros, iuxta quod ipse dicit ad ezechielem
Propheta: Fili hominis, speculatorem de-
di te domui Israël.

Antistes quasi antestās, id est, ante aram.
Vnde quidam Antistitem dicere volunt.
melius tamen dicitur à verbo, antesto, an-
testas, quod significat emineo, excello: eō
quod vniuersum populū dignitate & ho-
nore supereminat.

Pontifex, quasi potētem faciens, eō quod
pontem, id est, viam alijs præbere debeat
verbo & exemplo, vnde homines transeāt
ad patriam cælestem. Pons autem est ta-
bulatum, quod fit super aquas.

Qualiter Episcopus ordinetur in
Romana Ecclesia.

Cū episcopus ciuitatis fuerit defun-
ctus, eligitur alius à clero seu popu-
lo, sitq; decretū ab illis, & veniunt ad apo-

stolicum cum suo electo, deferētes secum
suggestionem, hoc est, rogatorias literas,
vt eis consecret Episcopum. Tunc pon-
tifex iubet eum inquiri de quatuor capi-
tulis canonicis, hoc est, de x
pro ancilla Deo sacrata, pro quadrupedi-
bus, aut si coniugem habuit ex alio viro,
quod Græcè dicitur δευτερονομία. Et si de
his inculpabilis inuentus fuerit, iurat Ar-
chidiacono super quatuor Euangelia, de-
inde cōfirmat super corpus B. Petri de his
in culpabilem se fore. Similiter Presbyteri
& Diaconi. Post hæc residente Pontifice,
& adstante vniuerso clero, interrogat eos,
qui illum adduxerunt, de conuersatione
sua, seu quot annos in vnoquoque gradu
ministrauit. Deinde interrogat eum, sit ne
de ipsa Ecclesia, aut de alia. Et si de alia est,
interrogat, vtrum habeat dimissoriam ab
Episcopo suo. Quæ ostensa, recitatur in
medium. Quo facto, subiungit pontifex:
Quid vobis placuit de eo? Respondent,
castitas, hospitalitas, benignitas, & omnia
bona quæ Deo sunt accepta: & pontifex,
Videte fratres, nè aliquam promissionem
fecisset vobis: scimus quod Simoniacum
est & cōtra canones. Illis respondentibus,
Absit à nobis: introducit electum ante
pontificem, prostrato eo in terram. Cui
Apostolicus, protegat nos DOMINVS.
& tūc interrogat de suis ordinibus, atque
instruit de canonica autoritate, & dicit:
Quoniam in te bona conueniunt, abstine-
bis te hodiè, hodiè abstinebis, & crastina
Deo iuuante consecraberis. & tunc egre-
ditur foras. Alia verò die quæ est Domini-
ca, procedit pontifex in Ecclesiā cum omni
ornatu, præstolante eum vniuerso clero
atq; populo. Quia verò in nominica ordi-
natur, & reliqui ministri in Sabbato, suprā
scriptum est: In ingrediente apostolico in sa-
crarium, inchoat schola ad introitum, An-
tiphonam in ordinatione pontificis, corri-
pleto introitu, non dicitur tum Kyrie ele-
son, sed mox dicit Apostolicum orationem,
Cantantibus egreditur Archidiaconus cū
subdiaconis & acolytis, & induit electum
dalmatica seu casula, & introducit eum. &
Pontifex: Clerus vniuersus, & plebs con-
sentiens ciuitatis cum a diacentijs suis, ele-
gerunt sibi illum Presbyterum, vel dia-
conum, episcopum sibi consecrari: Oremus
itaq; nos pro eodem viro, vt Deus & Do-
minus noster tribuat ei cathedram episco-
palem ad regēdam Ecclesiam suam, & ple-
bem vniuersam. Deinde inchoat scho-
la KYRIELEISON cum Litanis, pro-
strato

ante altare cum ipso electo, & Episcopis ac sacerdotibus. Finitis litanij, surgunt, & benedicunt eum. Illud verò, quod duo episcopi tenent codicem Euangeliorum super caput eius, & vno fundente super eum benedictionem, reliqui, qui adfunt Episcopi, manibus suis super caput eius tangunt, non reperitur in autoritate veteri, neque noua, sed neque in Romana traditione. Sed & hoc sciendum, quia reliqui ministri post Antiphonam ad introitum, & orationem tunc ordinantur. Episcopi verò post responsorium cātatum. Quod autem aliqui post Euangelium consecrant Episcopum, non dicit vllus ordo. Ad communicandum verò pontifex porrigit ei formatā atque sacram oblationem. Quam accipiens, communicat super altare, cetera verò reseruat sibi ad communicandum vsque ad dies quadraginta. Postmodum ex præcepto Apostolici communicat omnem populū. Qualis autem esset antiquitū consecratio Episcoporum, ostendit Hieronymus in Epistola ad Euagriū: Alexandria, inquit, à Marco Euangelista vsq; ad Eraclidē & Dionysium Episcopos, presbyteri semper vnum ex se electum in exceliori gradu constitutum vel collocatum Episcopū nominabant, quomodò si exercitus Imperatorem faciat, & Diaconi eligant de se quem industriū nouerint, & Archidiaconum vocent. Archidiaconus eandem consecrationem habet quam ceteri Diaconi, sed electione fratrum præponitur. Item Hieronymus super epistolam ad Titum: Antequam schismata in religione fierent, & diceres in populis, ego sum Pauli, & cetera, communi presbyterorum consilio Ecclesia regebatur: postquam verò vnusquisq; quos baptizabat, suos esse dicebat, non Christi: in toto orbe decretum est, vt vnus de presbyteris electus superponeretur ceteris, ad quem omnis cura Ecclesie pertineret, & schismatū semina tollerentur. Cur à tribus vel quatuor Episcopis Episcopus ordinetur, Gregorius papa docet. Tales, inquit, conueniant, qui vel in profectu Episcopi ordinati gaudeant, vel pro eius custodia omnipotēti deo preces effundant. Quarē prohibitum sit vni hoc facere, Innocentius Papa monstrat in Decretalibus cap. nono, nē vnus Episcopū ordinare præsumat, nē furtiuum beneficium præstitum videatur. Augustinus in libro de quantitate anime, versus Horatij de sapiente protulit:

æqualitate

Fortis, & in seipso totus teres atque rotundus.

Hinc sequitur, & rectè: nam neq; in animo bono quicquam inuenis, quod magis sibi ex omni parte consentiat, neque in planis figuris quàm circulum. Superiorem capitis partem rasorio renouamus, cum forti sollicitudine superfluas cogitationes ab animo refecimus: in inferiori parte coronam portamus capillorum, cum ea quæ secundum mundum necessariò gubernanda sunt, cum ratione concorditer cœquamus.

De singulis vestibus.

Nunc dicendum de singulis vestibus, quibus sacerdotes vel reliqui ordines in veteri testamento utebantur. Erant autem octo species vestium sacerdotaliū, id est, tunica linea stricta, tunica hyacinthina, superhumeralis, rationale, cidaris, balteum, lamina aurea in fronte pōstificis, & feminalia linea. His omnibus pontifex tempore sacrificij induebatur: ceteris verò minoris gradūs sacerdotibus solis quatuor licebat vti, id est, tunica linea stricta, cidari, balteo & feminalibus. Reliqua verò quatuor tantum summi pontificis erant.

Nunc de singulis explanemus. Tunica linea, vestis erat interior, quam camisā dicimus vel supparum. Hæc stricta dicitur, quoniā adharebat corpori, & ita erat strictis manicis, vt nulla ei omnino ruga inesset: Sicut solent milites habere tunicas lineas, sic aptas membris, vt expediti sint dirigendo iaculo, tendēdo clypeum, librando gladium, qualem & Ioab habuisset legitur.

Strictam ad mensuram habitus corporis sui: pro qua nunc sacerdotes vel clerici albas habent. Tunica tota hyacinthina exterior, millumq; alium colorem recipiens, vsque ad pedes descendens, sicut & linea, vnde & vtraque græcè podēris, id est, talaris vocabatur, habens similitudinem malorum granatorum aureorum, & tintinabula aurea. Erat autem sine manicis ad colobiorum similitudinem, & id eod vnde manus educerent, aperta erat. Pro tunica hyacinthina nostri pōstifices primò colobijs utebantur. Est autem colobium vestis sine manicis.

Hæ duæ vestes, id est, tunica byssina stricta, & tunica hyacinthina, balteo adstrictæ

etæ erāt, quod erat cinguli genus ex bysso retorta, hyacintho, purpura ac vermiculo, opere plumari, in similitudinem pellis colubri, latitudinis quatuor digitorum. Pro balteo nunc zonarum, quas Romanas appellant, vsus receptus est. Superhumeralis, quod Hebraicè ephod dicitur, sic vocatū, quod humeros obnuberet: cuius contextus de omnibus coloribus erat, magnitudinis cubitalis, id est, vsque ad cingulum pertingens, amplectens omnem locum pectoris, & ad manus eijciēdas hinc inde aptum: cui vestimento locus vacuus dimittebatur in medio pectore, magnitudine palmi, vbi inferebat rationale, quod Hebraicè dicitur effin, & Græcè logiō: habebat autem superhumeralis in vtroque humero singulos lapides onychinos, & i singulis lapidibus erant sculpta singula duodecim patriarcharum nomina, habet etiā nūc ministri ecclesie Christi superhumeralis, quod amictum vocamus, quando ad altare ministrant. Rationale, opere polymito factum erat, iuxta texturam superhumeralis, id est, eisdē coloribus factum erat, quadrangulum, habens mensuram palmi in longitudinem & latitudinem. Erant in eo quatuor ordines lapidum, terni per singulos versus distributi: sculpti erāt singulis duodecim patriarcharum nominibus. Erant autem catenulæ aureæ, & vncini aurei: necnō & aurei annuli, tam in quatuor summitatibus rationalis, quàm & in summitatibus superhumeralis, quæ catenulæ inferebant, iungebantque rationale & superhumeralis superius, inferius verò virtutis hyacinthinis sibi necēbant. Pro rationali nunc summi pōstifices, quos archiepiscopos dicimus, pallio vtuntur, quod à sancta Romana sede, apostolico dante, suscipiūt. Tiara erat vestis, pileolum videlicet rotundū, quasi sphaera media sic diuisa, vt & pars vna ponatur in capite, ita vt medij verticis medietatem excedat, habes vittas, quæ cōuolutæ, sæpius connectuntur, nē facile dilabātur: & hoc quidem minorum erat sacerdotum: Summus autem pontifex præter pileum habebat coronam auream, triplicemq; super quam à media fronte surgebat quasi calamus quidam aureus, similis herbæ, quæ hebraicè acano, græcè autē hios, quæ apud nos latine cidaris. Per circulum verò habebat flores, similes flori plantaginis, ab occipitio vsque ad vtrumque tempus. In fronte verò erat locus patens, vbi inferebatur lamina aurea, quæ quatuor literis nomen Dei habebat scriptum.

Huiusmodi vestis non habet in Romana ecclesia, vel in nostris regionibus. Non enim moris est, vt pileati diuina mysteria celebrēt. Apud grecos autem hoc dicitur, qui pileos, id est, cuphias gestant in capite dum assistunt altaribus. Lamina aurea in fronte pontificis, in qua sanctum domino siue sanctum Domini sculptum habebatur, ornamentum erat ceteris sacratis indumentis. Sanctum autem domino, quod ibi sculptum erat nomen sanctum & venerabile Dei, quod p quatuor literas scribebatur, scilicet, iod, he, vau, heth: & dicebatur ineffabile, nō quod dici non possit, sed quia nec definiri & comprehendī sensu vllius creature, vt dignè nec aliquid dici possit. Ligabatur aut vitta hyacinthina super tiaram, vt totam pōstificis ornatūs pulchritudinem Dei vocabulum coronaret ac protegeret. Neque hanc ornamentū speciem, Christi accepit ab illis ecclesia. Cōstium, id est, nouissimum ornamentū feminalia linea, quibus operiebāt carnem turpitudinis suæ, ab renibus vsque ad femina siue (vt vitatiūs) femora, cum ad sacrificium accedebant. Huiusmodi habitus ita notus est in nostris regionibus, vt ex eo Gallia braccata cognominata sit. Compræhensum breuiter, quibus vestibus ornatur sacerdos & ministri templi Dei, Moisaicę legis temporibus, quas ad instar illorum, reuelata euangelij gratia, suscepit ecclesia. Sunt tamen alia quæ apud illos non habebantur, vt stola, sandalia, & sudarium, quod ad tergendum sudorem in manu gestari mos est, quod visitato nomine fanonem vocamus. Verum quia illo tempore figuris omnia & enigmatibus obumbrabatur, cōuenit, vt quid illa vestimēta mysticè significauerint, quò ve nomine nūc specialiter in ecclesia venerantur, non verbatim, sed capitulatim ostendamus. Vestimenta illa, quæ in sanctis officijs portanda erāt, typus erāt sanctarum virtutum, vnde & sancta dicebantur. Ad hæc facienda nō tam diuersæ, quàm speciosæ species sumebantur, aurum videlicet, quod est splendor sapientiæ diuinæ, cui iungebatur hyacinthus, qui est color aërius, caeleste videlicet desiderium. Purpura apponebatur, quæ sanguinis imitatur colorē, vt per duo genera martyrij nouerint se exercendos electi, id est, si necesse sit, non dubitent mori pro Christo, et pacis tempore in seipsis appetitus occidant, mortificantes membra sua cum vitij & concupiscentijs: Coecus bis tinctus, Dei & proximi dilectiōem in-

dicat efficaciter tenendam. Byssus geminam castitatem, corporis scilicet & animæ significat: vnde de verè vidua dicit apostolus, Vt sit sancta corpore & spiritu. His ornamentis debet Christi pontifex refulgere, his coloribus exornari. Tunica lineæ, & byssina stricta, mortificationem carnis pretendit. Byssum enim vel linum, multiplici elaboratum contusione, & naturæ subtilitate deductum ac textum, in vestem proficit. Sic nullus Christo ornari poterit, nisi castigatus & mortificatus omnibus carnis passionibus. vnde & benè stricta dicitur. Strictum enim, castum dicimus: econtra lasciuum, dissolutum vocamus. Tunica tota hyacinthina, quæ aërio refulgebat colore, caelestè designat conuersatione: quæ tota erat hyacinthina, quia sacerdos nihil debet curare terrenum. nemo enim, ait apostolus, militans Deo, implicat se negocijs secularibus, vt ei placeat, cui se probauit. Balteus siue cingulū, quo tunica hæc cum interiore, id est, lineæ cingebatur, continentiam insinuat, quæ mater est & custos pudicitæ, quæ maximè ornari pontifices cōdecet: hanc, qui ingratus est Deo, perdit, sicut Iob de talibus dicit: Balteum regum dissoluit, & præcingit fune renes eorum. Regum enim, id est, sanctorum sacerdotū balteum, hoc est, pudicam continentiam dissoluit, id est, dissolui permittit, cum de suis virtutibus extolli cœperint: & præcingit fune asperæ penitentis renes eorum, vt incipiāt suis casibus ingemiscere, qui aliorū lapsibus debuerāt auxilio subuenire.

Superhumeralè, quod Hebraicè ephod dicitur, obedientiam mandatorum DEI significat, quo induebat sacerdos, vt meminerit præcepta Dei strenuè quasi onus humeris impositū debere portare. Quod verò nomina patriarcharum inter sacrificia & in humeris, sicut & in pectore portabat, monetur p hoc sacerdos, vt priorum patrum fidem & exempla sequatur, vt fidelium, qui sunt filij apostolorum, in suis orationibus meminerit, & vt ipsas eadem exempla sequenda proponat.

Rationale, quod erat in fronte pontificis, designat, quia pastor sapientia & doctrina debet præditus esse. Nam & ideò rationale iudicij dicitur, quia debet rector ecclesiæ subtili semper examinatione bona malaque discernere, & quid vel quibus, quando & qualiter cōueniat, studiosè cogitare. Hoc enim quod dicitur, Pones in rationale iudicij doctrinam & veritatem, vt videlicet habeat scientiam scriptura-

rum, quod possit alios docere, & contradicentes arguere. Quadrangulum erat, propter quatuor Euangeliorum doctrinam: duplex, propter scientiæ & operis firmitatem: Mensura palmi, quod est digitorum extensio, designat discretionem in perseverantia bonorum operum.

Quatuor ordines lapidum, qui erant in rationali, nominibus patriarcharum insculpti, quatuor exprimunt principales virtutes, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, iustitiam. Terni in vnoquoque lapides, fidem sanctæ Trinitatis, siue fidem, spem & charitatem demonstrant. Quæ omnia in pectore pontificis necessariò esse debere, huius ornamenti, id est, rationalis speciei præmonetur. Tiara, quæ & cidaris & mitra vocatur, & contegebatur & ornabat caput pontificis, admonet eum omnes sensus capitis Deo consecrare debere, nè vel oculi pateant ad videndum vanitatem, vel cæteri sensus, qui in capite vigent, iniquitati cōsentiant, & per illos in tromissa delectatio, incēstet animi sanctitatem. Lamina aurea, diuinæ maiestatis atque potentis figura est, quæ in fronte pontificis deportabatur, quia illa ineffabilis Deitatis potentia cunctis quæ creauit, supereminet: & idcirco, quasi cuncta sanctificans, eximiam sibi sedem in fronte, hoc est, in mentis principalitate constituit.

Quatuor literæ in lamina scriptæ, quatuor sunt cornua crucis, torum mundum complectentis. cruci enim Christi in omni creatura apex cōceditur, qua omnium fidelium frontes signantur.

Quod lamina semper in fronte pontificis esse videbatur, ostēdit, quia dignitatē, quam præterdit in habitu, exercere semper debet in opere, vt Domini placitum semper habere, & subditorum vota Domino idoneus sit semper offerre. Feminalia, quibus pudenda loca corporis tegebantur, continentiam ad concubitu designant, quæ magnoperè omnibus gradibus obseruanda præcipitur. Vnde dicitur, ad velandam turpitudinem. Turpe est enim, sacerdotem nota lasciuæ ætatis infamari, quem cōuenit velut in arce castimonie, ab omnibus suspici & venerari.

Quod verò feminalia ipsi sibi imponant, cætera Moyses designat, vnumquēque se à carnali concupiscentia refrenare debere. Deinde virtutibus sibi subditos, quasi Moyses ministrum templi, vestibus exornare.

Quid significent vestimenta.

Sanda-

Sandalis
Episcoporum

Sandalis dicuntur soleæ. Est autem genus calceamenti, quo induuntur ministri Ecclesiæ, subterius quidem solea munitis pedes à terra, superius verò nil operimenti habes, patet: quo iussi sunt apostoli à domino indui. Significat autem, ministrū verbi dei non debere terrenis incumbere, sed potiùs cælestibus inhare, & prædicationem suam nulli occultare.

Superhumeralè
Episcoporum

Post sandalias in Ecclesiæ vestimentis, sequitur Superhumeralè, quod fit ex lino purissimo. Per linum quod ex terra sumitur, & per multos labores ad candorem ducitur: designatur corpus humanum, quod ex terra cōstat. Sicut ergò linum per multos labores ad candorem perducitur, ita corpus humanū multis calamitatibus attritum, candidum & purum esse debet ab omni sordè peccatorum.

Alba
Episcoporum

Postea sequitur podèris, quæ vulgò alba dicitur. Significata autem perseverantiam in bona actione. Hinc Ioseph inter fratres suos, talarem tunicam habuisse describitur. Tunica vsque ad talum, est opus bonum vsque ad consummationem: in talo enim finis est corporis. Ille ergò benè inchoat, qui recitandine boni operis vsque ad finem debitè perducit actionis. Qui enim perseverarit vsque in finem, hic saluus erit.

Zona
Episcoporum

Deinde sequitur Zona, quæ cingulum dicitur, qua restringitur podèris, nè laxè pedes distat. Per quæ designatur discretio omnium virtutum: virtutes enim sine discretionè, non virtutes, sed vitia sunt: nã virtutes in quodam meditullio sunt constitutæ.

Stola

Sequitur orarium. Orarium, id est, stola, dicitur eò quod oratoribus, id est, prædicatoribus concedatur. Admonet illum, qui illo induitur, vt memor sit, sub iugo Christi, quod leue & suaue est, esse se constitutum.

Dalmatica

Dalmatica quæ sequitur, ob hoc dicitur, eò quod in Dalmatia sit reperta. Vfus autem Dalmaticarum à B. Siluestro Papa institutus est: nam antea colobijs utebantur. Colobiū verò est vestis sine manicis. Significat autem in eo quod est sine manicis, vnumquēque fidelem exercitatum esse debere ad bona opera exercenda. Cum ergò nuditas brachiorū culparetur, vt diximus, à B. Siluestro dalmaticarum reperiens est usus. Est autem vestimentum in modum crucis, monas, indutorem suum crucifixum esse debere mundo, iuxta apostolum, mihi mundus crucifixus est, & ego mū-

do. Habet etiā in sinistra parte sum fimbrias. Per sinistram partem præfens vita figuratur, quæ diuersis curis abūdar: quæ curæ significatur per fimbrias sinistrae partis. Per dexterā quæ fimbrijs caret, futura vita exprimit, in qua nullæ curæ sollicitant animas sanctorum. Incōfutilis etiā est, quia in Ecclesia vel in corde vniuscuiusque, fidelis, nulla debet esse scissura, sed in discissa fidei integritas. Sinistrum latus habet fimbrias, quia actualis vita sollicita est, & turbatur erga plurima. At dexterum latus nō habet, quia contemplatiua vita nihil in se habet sinistrum. Largitas brachiorum, largitatem & hilaritatem datoris significat. Diaconus qui non est indutus Dalmatica, Casula circūcinctus legit, vt expedite possit ministrare, vel quia ipse est ire ad comitatum propter instantes necessitates.

Mappula quæ in sinistra parte gestatur, qua pituitam oculorum & narium detegimus, præsentem vitam designat, in qua superfluos humores patimur. Casula quæ super omnia indumēta ponitur, significat charitatem, quæ alias virtutes excellit. De qua apostolus, commemoratis quibusdā virtutibus, ait: Maior autem horū est charitas.

Pallium Archiepiscoporum super omnia indumenta est, vt lamina in fronte pontificis. Pallium nihil est aliud, nisi discretio inter Archiepiscopum & eius suffraganeos. Pallium significat torquē, quæ in solebant legitime certatim accipere. Hoc etiā erat lamina illa, vt dixi, quam summus pontifex circa tempora ferebat, in qua scriptū erat nomen Dei Tetragrammaton, id est, quatuor literarum, Iod, He, Vau, & Heth. Est autem interpretatio, Iod principium, He iste, Vau vita, & Heth passio, id est, iste est principium passionis vitæ. Passi igitur sunt multi ante Christum, sed nemo eorū per suam passionem hominibus vitam attulit: Christus verò, cuius sanguis in cruce suffus est pro totius mundi redemptione, humano generi attulit vitam. Secundum aliū doctore, Iod principium, He iste, Vau & Heth vita interpretatur. Quod ita potest coniungi, Iste est principium & vita Christus. Vocabatur autē hoc nomen sanctum domini, vt est: Pecerunt lamina, id est, sacrauerunt, scripseruntque in ea sanctum Domini, quod interpretat ineffabile, non quod nō fari, sed quod diffiniri, vt est, minime possit. Stephanus natione Romanus ex patre Iobio, vt legitur in gestis Pontificalibus, constituit sacerdotibus, Leuiticisque vestes

Pallium
Archiepiscoporum.

7777

vestes sacras in vsu quotidiano nõ vt nisi in Ecclesia. hinc Hieronymus in libro 14. super Ezechielem. Porro religio alterum habitum habet in ministerio, alterum in vsu vitæque communi. Sudario solemus tergere pituitam oculorum & narium, atque superfluum saluam decurrerem per labia: significat studium mundanæ cogitationis. in manu sinistra portatur, vt ostendatur in temporalis vita tedium nos pati superflui humoris. Varietas Sandaliorum, varietatem significat ministeriorum. Episcopi & sacerdotis penè vnum officium est. At quia nomine & honore, discernuntur etiã & varietate sandaliorum, vt visibus nostris error auferatur. Episcopus habet ligaturã in suis sandalijs, quam non habet Presbyter. Episcopi est illucque discurrere per parochiam: nõ fortè cadãt sandalia de pedibus, ligata sunt. Presbyter qui domi hostias immolat, sublimius incedit. Diaconus quia dissimilis est episcopo in suo officio, non est necessè vt habeat dissimilia sandalia: & ipse ligaturam habet, quia suũ est ire ad comitatum. Subdiaconus qui in adiutorio Diaconi est, & penè in eodem officio, necessè est vt habeat dissimilia sandalia, nõ fortè Diaconus æstimetur. Sandalia significant, quia prædicator neque celestia debet abscondere, neque terrenis inhiare. Signorum vsus, à veteri testamento sumptus est. In lib. numerorũ dixit dominus Mosi: Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinẽ. Officium Missæ addidit Cælestinus Papa, & constituit vt Psalmsi CL. ante sacrificium psallerentur antiphonam ex omnibus, quod antea non fiebat, nisi tantum Epistola Pauli recitabatur, & sanctum Euangelium, & sic Missa celebrabatur. Quod nos itã intelligimus, quia ex omnibus Psalmsis exciperet antiphonas, quæ psallerentur in officio Missæ: nam antea inchoabatur Missa à lectione. Qui mos adhuc retinetur in vigilia Paschæ & Pentecostes. Procedens Pontifex in persona Christi, ducit secum prophetas, id est, diaconos, qui annunciant ex Euangelio futuram vitam: & sapientes, id est, subdiaconos qui sciunt vasa Domini disponere, & quid primò ferendum sit, quid posterius: & scribas, id est, acolytos, qui accendunt corda fidelium ex scriptura. Procedit in thuribulo thymiana, quod significat corpus plenum odore bono. Postquam præsentatus est Ecclesiæ, inclinatus stat in exemplum humilitatis Christi, in qua factus

Missæ officium.

Missæ vetus qualis.

Thuribulum in Missa.

est obediens patri vsque ad mortem. In ipsa eleuatione dat pacem ministris, qui dextra læuãque sunt. Ipse est pax nostra, per quam reconciliamur Deo. Eandem pacem offert cantoribus qui retrò stant: Vt illud, Pacem meam do vobis, pacẽ relinquo vobis, præsentibus dat, absentibus relinquit: hoc est quod solemus dicere, innuit episcopus cãtori, qui mutat laudẽ de veteri in nouam, & incipit Trinitatem sanctam laudare, & dicit, Gloria patri, & diaconus quasi chorus Apostolorum, stant cum eo humiliati, & dicunt: Domine, doce nos orare. Inde vicissim duo Diaconi altrinsecũ vadunt osculari latera altaris. Quo osculato, demõstrat pax, quam eis commendauit Dominus, dicens: In quacũque domum intraueritis, dicite, Pax huic domui. Altare corda electorum significat, deinde in memoriam passionis Christi, dicunt cantores versum de Psalterio. Psalterium inferius percutitur, superius reboat: & passio Christi ab inferiori parte habet percussurã, à superiori dulcedinem resurrectionis. Hinc osculatur Euangelium, in quo dũs populi ad pacem redeunt. Deinde transit ad dexteram altaris. Liquet omnibus, quod semper Christus egit dexteram vitam postquam resurrexit. Diaconi postea stant in ordine, vt illud: Si quis vult post me venire, &c. Episcopo ascendente ad sedem, cereostata mutantur de locis suis in ordinem vnus lineæ vsque ad altare. Per Cereostata, significantur dona gratiarum, per quæ illuminatur Ecclesia. Vnius lineæ positio, vnitas est spiritus sancti in singulis donis. Potest & simpliciter intelligi dispositio cereorũ, expeditus cursus circa altare ministrandi. Telephorus natione Græcus ex Anachorita, constituit, vt hymnus diceretur angelicus ante sacrificium. Symmachus post Telephorũ quadragesimus quintus, constituit vt omni die Dominico, & natalitijs martyrum idem hymnus cantaretur.

Ad Orientem oramus, vt admonetur animus ad naturam excellentiorem se conuertere, id est, ad Deum. Post laborem & opus ministerij pontifex ascendit sedem, in memoriam ascensionis Dominicæ, & sedent cum eo quibus promissit. Sedebitis super sedes duodecim. Per eos qui sedent, demonstrant membra Christi in pace quiescentia: Per eos qui stant, in certamine posita. Cantor sine aliqua necessitate tenet tabulas propter illud: Laudet nomen Domini in choro, & reliqua. Hæc iubilatio, quam sequentiam vocat, illud tempus significat,

Pax vocatur cum.

Gloria patri.

versus de Psalterio.

Gloriam excelsis.

Primitiue Ecclesiæ missa qualis.

Etymon Missæ.

significat, quando non erit necessaria locutio verborum, sed sola cogitatione menti monstrabit, quod retinet in se. Anastasius Papa instituit, vt quotiescũque euangelium legitur, sacerdotes non sederent, sed circumstarent. Diaconus portat Euangelium in sinistro brachio, per quod significatur temporalis vita, vbi prædicari Euangelium necessè est. Duo cerei qui portantur ante Euangelium, legem & prophetas designant præcessisse aduentum Christi: Thuribulum, opinionem virtutum de Christo procedentem. Cantores more leuitarum, qui omnia necessaria tabernaculi prouidebant, querunt aquam ad fontem, & seruant eam cooperatam, vsque ad tempus sacrificij, & sic eam mundam offerunt. Sixtus Papa constituit adiectionẽ illam primo Hymno, id est, Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. Augustinus in lib. de Ciuitate dei 8. Sacrificium, ergo visibile, inuisibile sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum est. Ab his personis dantur oscula mutuo in Ecclesia, quæ nullius titillatiõem libidinosæ suggestiõnis cogit excitare. Sergius Papa constituit, vt tempore cõfractionis Domini corporis, agnus dei, à clero & populo decantetur. Triforme est corpus Christi, eorum scilicet qui gustauerunt mortem, & morituri sunt. Primum sanctum & immaculatum, quod sumptum est ex Maria. Alterum, quod ambulat in terra. Tertium quod iacet in sepulchris. Per particulam oblatae Missæ in calicem, ostenditur corpus Christi, quod iam surrexit à mortuis. Per comestam à sacerdotem vel populo, ambulans adhuc super terram. Per relictam in altari vsque ad finem missæ, iacens in sepulchris vsque ad finem seculi.

Sanctus, Sanctus, Sanctus.

Agnus Dei.

De celebratione Missæ, & eius significatione.

Celebratio Missæ, in commemoratiõnem passionis Christi peragitur. Sic enim ipse præcepit Apostolis, tradens eis corpus & sanguinem suum: Hoc facite in meam commemorationem, hoc est, in memoriam passionis meæ: Tanquam diceret, quod pro vestra salute passus sum, ad memoriam reuocate, & pro vestra vestròrũque salute eadem proferre curate. Hæc Petrus Apostolus primus omnium Antiochiæ dicitur celebrasse. In qua tres tantummodò orationes in initio fidei proferebãtur, incipientes ab eo loco, vbi dicitur: Hanc igitur oblationem. Missa autem dicitur, quasi transmissa, vel quasi transmissio, eõ quod populus fidelis de suis meritis non præsumens, preces & oblationes quas Deo omni-

potenti offerre desiderat, per ministerium & orationẽ sacerdotis ad Deum transmittat, quem mediatorem inter se, & illum esse cognoscit, eõ fidens per eius orationem atque intercessionem à malis omnibus liberari, atque creatori suo reconciliari, & in omnibus corroborari. Vel Missa, vt Isidorus dicit, dicta est ab emittendo. *Etymon* *Missæ.* *Etymone* enim quo sacerdos incipit consecrare corpus Dominicum, dicendum est à Diacono post Euangelium: Si quis Catechumenus est, procedat foras. Et quia tunc emittuntur Catechumeni ab Ecclesia, qui non debent interesse sacris mysterijs, eõ quod nõdũ sunt perfecti. Siue alio modo potest dici Missa, eõ quod nos mittat ad Deum. Idem autem non ab Apostolica vel Euangelica lectione, quod maius esse constat, eadem Missa inchoatur, sed potius canendo & psallendo, quatenus dulcedo suauitatis, corda audientium prius demulceat, & sic post modulationem suauis cantilenæ in spiritualibus rebus populus per compunctionem mentis intentus, salutifera Euangelij verba ardenti affectu suscipiat. Quod autem populus Dominico die siue solennitatum, ad Ecclesiam confluit, ad imitationem Israeliticæ populi creditur fieri, qui temporibus statutis ad templum Domini confluebat, & sex diebus operans, septimo ab omni opere seruilis requiescere iuebatur, non tamen à meditatione legis. Sic enim ait Apostolus: Moyses habet in singulis ciuitatibus, qui eum per singula Sabbata prædicet in synagogis. Vnde & canticum Moyses per omne Sabbatum in Ecclesia recitare mos Ecclesiasticus consuevit. Et quod illi faciebant in Sabbato, qui primus apud illos in diebus hebdomadis habebatur, quoniam in ipso requieuit Deus ab operibus suis: nos propter reuerentiã Dominicæ resurrectionis, die Dominica agere curamus. Necessè est enim, vt populus dei eo die, quo dominus resurrexit, à ruralibus vacans operibus instruat, quomodo per totam hebdomadã spiritaliter Deo viuere debeat: & qui per totam hebdomadã curam corporis morituri indefinenter egit, eo die curam animæ in perpetuum victurẽ agere curet. Primò omnium dicitur Antiphona ad Introitum. Antiphona ex Græco interpretatur vox reciproca in Latinũ, duobus alternatim psallentibus ordine commutato, siue de vno ad vnũ. Quod genus psallendi Græci inuenisse traduntur: quæ idem ad introitum dicitur, quia per hæc introitus

Antiphona Missæ.

Gloria patri origo.

mus ad officium diuinū, sicut per introitum ostij ad secreta domūs. Deinde imponit: *Gloria patri, & filio, & spiritui sancto.* Quæ verba ad diuisionem psalmodum, qui prius indifferenter canebantur, B. Hieronymus, Damasus Papa petente, composuit. Sed cum nequaquam id sufficeret, prædixit & Apostolico iterum suggerente, addidit adhuc: *Sicut erat in principio &c.* Et hoc ad nutū Diaconi ait cantor, sicut & *Kyrieleyson*, quia ad hoc in ministeriū admittitur, vt officium integrè peragi possit. Quoniam Presbyter sine Diacono nomen habet, officium non habet. Induit Diaconus Dalmaticam in similitudinem crucis, vt qui minister verbi Christi, Passionem illius ad memoriam reuocans, sicut Christus crucifixus est pro salute mundi, ita & minister verbi ipsius, semetipsum vitij & concupiscentijs crucifigere non obliuiscatur, pro amore redemptoris. Quod eadem vestis candiditatem habet, ostendit ministrū Christi candorem castitatis mente simul & corpore habere debere, qui autoritatē Euangelium prædicandi in Ecclesia retinet. Habet & coccineas virgulas, sanguinem Christi pro salute mundi effusum declarantes. Præcedentibus ad altare ministris, in medio eorum propter debitum honorem Euangelium Christi defertur, tanquam persona præpotentis, præcedentibus ac sequentibus ministris constipata, cum procedit in publicū. Cerei quoque euangelium præcedentes, demonstrant gratia Euangelij mundum, qui erat in tenebris peccatorum, illuminatum. Quod autem eadem processio Euangelij ab Australi parte fit in plagam Septentrionalem, declarat Dominum Iesum Christum, qui verbū salutis mundo intulit, à parte meridiana ortum esse. Nam Ierusalem in qua Dominus Iesus Christus primò verbum salutis annunciauit, in meridie habet Bethleem, à quo loco ipse Saluator venit, sicut scriptū est: Deus ab Austro veniet. Cantore incipiente kyrieleyson, collocant cerei in ordine à parte Australi in Septentrionem ab Acolyto, ostendente hoc factò, quod miserus sit Dominus omnipotens mundo, in meridie & septentrione. Idèd autem Kyrieleyson, & Latini Græcè, & Græci Latine proferunt, quia & illorum quædam Græca honestius quàm Latina, & quædam Latina melius quàm Græca sonant, & vt vnū eius populū nos esse ostendamus, vnūq; Deum vtrunque populū credere, Kyrie Domine, eleison, miserere. Christe eleison, id est, qui es vnctus non oleo visibili, sed plenitudine diuinitatis, miserere. Nam christina dicitur vnctio. Incipit deinde Sacerdos: *Gloria in excelsis Deo,* Hymnū in natiuitate Saluatoris ab angelis decantatum: sed à B. Hilario Pictauiensi postea auctum & consummatum, & hoc ipsum ad imitationem Angelorum, vt ostendamus nos eundem dominū colere in terris, quem & Angeli venerantur in celis. Postea dicit sacerdos: *Dominus vobiscum,* salutans populū & orans, vt Dominus sit cum eis, sicut dignatus est dicere per prophetā: Inhabitatio in illis, & reliqua: & quod Saluator dixit discipulis suis, & in illis omnibus fidelibus: *Eccè ego vobiscum sum.* Qui salutationis sermo nō humano arbitrio compositus, sed ex diuinæ scripturæ autoritate probatur sumptus, vbi frequenter & singulariter & pluraliter positū legitur: singulariter, sicut angelus ad B. Mariam: *Aue gratia plena, Dominus tecum:* & sicut ad Gedeonem similiter Angelus salutādo dixit: *Dominus tecum virorum fortissime:* Pluraliter, sicut in lib. Ruth legitur Booz salutādo dixisse messoribus suis: *Dominus vobiscum:* & sicut in Paralipomenon propheta à Deo missus, inuenitur salutādo Aza Regē Iuda, cum exercitu suo victores de prælio reuertentes: *Dominus vobiscum,* quia fuistis cum Domino. Ecclesia ergò tam salubri salutatioe Sacerdotis accepta, & ipsa resalutādo orat, & orando resalutat: postulans, vt sicut ille optauit Dominū esse cum ipsis, ita sit & cum ipso, dicens: *Et cum spiritu tuo,* id est, cum anima tua sit omnipotens Deus, vt dignè pro nostra salute eum exores: & non dicit, tecum, sed cum spiritu tuo, vt officium subsecuturum spiritaliter totum fieri intelligatur. Et benè Dominus cum spiritu hominis esse optatur, quia in spiritu & mente rationali creatus est homo ad imaginem & similitudinem Dei, & ibi est capax diuinæ gratiæ & illuminationis. Sed & illa salutatio Episcopalis ad populū, qua dicitur, *Pax vobiscum,* siue *Pax vobis,* similiter non humano sensu inuēta, sed de scripturæ sanctæ autoritate sumpta est. Nam & in veteri testamento inuenitur dixisse Angelus Danieli propheta: *Noli timere, vir desideriorum: pax tibi, confortare, & esto robustus:* Et in nouo, id est, in Euangelio, penè semper ita legitur Dominus Apostolos salutasse dicendo: *Pax vobis,* & eisdem Apostolis eandem salutationis formam commendauit, dicens: *In quamcunq; ciuitatem*

Cerei in Missa.

Kyrieleyson in Missa quare Græcè canitur.

Gloria excelsi Deo.

Dominus vobiscum.

Collecta.

Amen.

Et cum spiritu tuo.

Pax vobis Episcopos.

Epistola lectio in missa.

Responsorium origo.

Alleluia vocis origo.

Libri euangeliorum delatio.

uitatē aut domū intraueritis, salutate eam, dicentes: Pax huic domui. Meritò ergò & Apostolorum successores, id est, Ecclesiarum præfules, hac salutatione vtuntur, domum Dei salutantes, vbi omnes oportet filios esse pacis, vt saluatio pacis super eos requiescens, & salutātibus & salutatis possit esse fructuosa. Deinde dicit, Oremus, inuitans secum populū, vt simul orent. Quapropter acclinis debet esse populus, vsquequò sacerdos incipiat dicere: Per oia secula seculorum. Sequitur collecta, quæ dicta est à collectione, eò quòd ex autoritate diuinarum Scripturarum sit collecta, quæ in Ecclesia leguntur, sicut est illa de tribus pueris: vel quod ex multis sermonibus vna colligatur oratio, siue à collectione vel societate dicitur populi, qui tunc in vnum concurrere colligitur. Idèd autem in omnibus collectis interponitur, *Per Dominum nostrum Iesum Christum &c.* vt omne quod datur à patre, intelligamus per filium eius nos accipere, cuius hæreditas sumus. Per ipsum ergò hostiam laudis atq; orationis offerimus, qui per mortem ipsius reconciliati sumus, cum inimici essemus. Dicens verò sacerdos, *Qui tecum viuit & regnat,* admonet populū, vt credat filium Dei viuere & regnare semper sine initio, & sine termino, & vnam potestatem habere æqualiter cum patre & spiritu sancto, atq; vnam substantiam. Amen verò, confirmatio est orationis à populo. Interpretatur enim, verè siue fideliter, tanquam respondens populus dicat: Verè ita fideliter credimus sicut dicis, filium videlicet Dei ante omnia secula, & in presentē, & in futuro regnare cū patre & spiritu sancto, & regnū ac potestatem eius nullo sine cōcludi. Deinde sequitur lectio Apostolica ante Euangelium, non causa dignitatis, sed ad morē Apostolorum, qui ante Dominum ibant, sicut narrat Euangelium, quos mittebat Dominus ante se binos & binos. Epistola autem dicitur supermissa, eò quòd super vetus testamentum & Euangelium missa sit, nō causa dignitatis, sed vt quisque qui Euangelij fuerit ingressus, ibi inueniat medicinā salutis. Incipiente autē subdiacono Apostolica lectio, verso ordine cerei trāferunt ab oriēte in occidentē, vt demonstrēt, p vocē & p p̄dicationem Apostolorū totum mundum gratia fidei illuminatum, non solum à Meridie in Septentrionem, sed etiā ab Oriēte in Occidentem. Nōmine enim Orientis & Occidentis, omnia climata mundi comprehenduntur, & quòd

tot diebus Sol sua p̄sentia ea illustret, sicut ibi: Venient ab Oriente & Occidēte. Postmodum cantatur Responsorium, dictum, quòd à capite repetatur. Deinde cantatur Alleluia, quod ex Hebræo in Latīnum interpretatū sonat, Laudate DEVM, nam alleluia dicitur, Laudate: Ia, nomē DEI est, vnum ex decem nominibus quibus vocatur Deus apud Hebræos. Alleluia autem, primū in nouo testamento additum est, dicente Ioanne: Audiui vocem in cælo dicentium, Alleluia. & quia hac voce Angelos in cælo Deum laudare cognouimus, huiusmodi voce laudationis creditum est Deum delectari. Hoc quoque idèd canimus, vt eundem Deum nos colere in terra ostendamus, qui etiā colitur ab angelis in cælo, & hoc ante lectiōnem Euangelicam à cantore interponitur, vt lauderetur ab omnibus, cuius gratia saluantur omnes, quasi dicat: Quia verba Euangelij salutem cōferentia mox audituri estis, laudate Dominum, cuius beneficio hæc gratiam percipere meruistis. Defertur Euangelium ad analogium, præcedentibus cereis: vt ostendatur, gratia ipsius mūdum illuminatum. Verba Euangelij Leuita pronunciatūrus, contra Septentrionem faciem, vertit: vt ostendat, verbum Dei & annunciationem Spiritūs sancti contra eum dirigi, qui semper Spiritui sancto contrarius exiit, & in nullo ei communicat. Quos enim spiritus sanctus, qui est Deus, ad fidem colligere desiderat, diabolus dispergere ab vnitae Ecclesiæ & integritate fidei laborat. Sicut enim per Austrum, qui ventus est calidus & leniter flat, Spiritus sanctus designatur, qui corda quæ tangit, ad amorem dilectionis inflammata: ita & per Aquilonem, qui durus & frigidus est, diabolus intelligit, quos, quos possidet, ab amore charitatis atque dilectionis torpentes & frigidos reddidit. Quòd enim per Aquilonem diabolus designetur, ostendit propheta, dicens: O Lucifer, qui dicebas in corde tuo, Sedebo in lateribus Aquilonis, & reliqua. Crucem in fronte ponit diaconus, adnūciaturus verba vite, vt ostendat se discipulū illius esse, qui crucem pro totius mundi salute sustinuit. Deinde in pectore, vt omnis vana & immunda cogitatio ab eius corde pellatur: Salutat & populū, dicens: *Dominus vobiscum,* quatenus corda illorum à inuidanis cogitationibus Dominus emūdet, & ad suscipiendā verba salutifera aperire dignetur. Ad cuius salutationem populus crucem in frontibus ponit, vt à malis

Sequentia
quare dicat.

lis cogitationibus corda sua emundet, vt ad intelligenda verba salutis pura permanent. Dicit Diaconus: *Sequentia sancti Euangelij secundum Mattheum*, eò quòd post præcedentia Euangelij sequantur illa. Vndè quandò initium alicuius Euangelistæ legitur, non dicit sequentia, sed initium. Idcirco autem secundum Mattheum, aut Marcum, aut Lucam, vel Ioannem, vt sciatur, secundum quem Euangelistam lectio illa legatur. Potest & ita intelligi, quòd dicit sequentia, vt ea quæ sequuntur, post salutationem in illa lectione secundum illum Euangelistam contineantur. Hinc sequitur Euangelium, quod de Græco in Latinum, sonat bonum nuncium. Et quod est melius nuncium, quàm istud, POENITENTIAM agite, appropinquabit enim regnum cælorum; quæ in Euangelio dicuntur de incarnatione filij DEI, & de eius miraculis, prædicatione, & resurrectione atque ascensione, de gloria quoque electorum, & damnatione reprobis. Perlecto Euangelio, iterum se signo Crucis populus munire festinat, vt quod ex diuinis eloquijs ad salutem percepit, signatum sigillo Crucis atque munitum permaneat, nè a mentibus eorum diabolica fraude euacuari valeat. Post recitatum Euangelium iterum Sacerdos populum salutatur, orans in cordibus eorum verba salutis, quæ perceperunt à Domino confirmari, & inuitat illum secum pariter ad Orationem, dicens: OREMVS. Sed licet apud nos tunc collecta inter Euangelium & offerendam non dicatur, apud Græcos tamen dicitur. Ità autem potest intelligi secundum quod apud nos fit, vt omnis populus oblationi insistere iubeatur, dum oblaturi intentionem suam offerunt, quatenus illorum oblatio accepta sit Domino. Sequitur deinde Offerenda, quæ inde hoc nomen accepit, quòd tunc populus sua munera offerat. Sequuntur versus, à vertendo dicti, quòd in offerenda reuertantur, dum repetitur offerenda. Suscipit interim Sacerdos à populo oblata, vt ipse qui est inter DEVM & ipsum populum mediator, preces eorum & vota Domino offerat. In qua oblatione aqua miscetur vino. Per vinum significatur CHRISTVS, per aquam autem populus; & si vinum offertur sine aqua, videtur significare, quòd passio CHRISTI nihil profuerit generi humano: Si autem aqua sine vino, videtur significare saluari potu-

isse populum sine CHRISTI passione: Vtrunque ergò miscetur simul, vt intelligatur, passioe CHRISTI mundum saluatum, & sine ea mundum non potuisse saluari. Quòd autem sacerdote oblationem suscipiente, Clerus Deo laudes interim persoluit, ad imitationem populi Israel sumptum est, qui oblationem cum laude modulationis Deo offerre consueuerat. Post oblationem ponitur incensum super altare, dicente Sacerdote: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo &c. hoc est dicere, Sicut incensum gratum est & acceptum in conspectu populi, ità fiat oratio mea acceptabilis in conspectu tuo. Quibus expletis, conuertit se Sacerdos ad populum, postens vt iungant preces suas precibus eius, & mereatur exaudiri pro salute illorum. hoc autem dicendum est à sacerdote cum silentio: Orate pro me fratres, vt meum pariter & vestrum sacrificium acceptum sit Domino. Adclinans ergò se populus, orare debet ita: Sit Dominus in corde tuo & in ore tuo, & suscipiat sacrificium sibi acceptum de ore tuo & de manibus tuis pro nostra omniūque salute, Amen. Vel hoc dicant omnes: *Exaudeat te Dominus in die tribulationis, Protegat te nomen Dei Iacob*, vsq; pingue fiat. Corporale cui superponitur corpus Dominicum, non aliud quàm lineum esse oportet, quoniam Ioseph lineum mundura legitur emisse, vbi corpus Dominicum inuoluit. Nam & linum, purum germen est terræ: & Dominus purum & verum corpus habuit, non simulatum. Et sicut linum per multos sudores peruenit ad candorem, ità IESVS CHRISTVS multis affectibus passionibus, migravit ab hoc seculo, & ad candorem resurrectionis atque immortalitatis perductus est. Ità ergò qui corpus CHRISTI in se recipere desiderat, per multos bonorum operum labores, & per castitatem mentis & corporis debet se reddere mundum & candidum. Quod ita plicari debet, vt nec in irium, nec in finis appareat, sicut etiam sudarium in sepulchro DOMINI inuentum est. Sudarium est ligamentum capitis. Per caput diuinitas designatur, quia caput CHRISTI DEVS. Inuolutio autem hoc significat, quia CHRISTVS, qui in humanitate habuit initium nascendo, & finem moriendo, in diuinitate neutrum horum, sed semper esse habuit. Dicit Sacerdos collectam super oblata, & in eius fine, *Per omnia secula seculorum,*

Corporale
quale,Corporalis
cõplicatio,Per omnia
secula seculorum,

seculorum, vt supra, hucusq; præfatio, id est, prælocutio, & allocutio populi, hinc sequitur exhortatio: *Sursum corda*, hortatur enim sacerdos populum, tanquam dicat: Iam Apostolicis & Euangelicis præceptis sufficienter instructi & confirmati, corda vestra à terrenis curis sursum ad dominum dirigite, vt sacrificium, quod deo offerendum mihi obtulistis, dignè offerre valeat. Respondet populus: *Habemus ad Dominum*, quasi dicat, corda nostra, vt præcipis, creata habemus ad Dominum, vt suscipere dignetur votum nostrum. Hortatur iterum: *Gratias agamus Domino Deo nostro*, simul ego & vos, subaudis, de omnibus bonis ab illo præstitis. respondet populus & affirmat, dicens: *Dignum & iustum est*, vt illi gratias agamus, Domino deo nostro. Hanc exhortationem quæ sequitur, Gelasius cõposuisse dicitur. Affirmat Sacerdos populi vocem, & conuertit se ad deum patrem, dicens: *Pere dignum & iustum est*, id est, sicut populus tuus respondet tibi gratias agere, dignum, iustum & æquum id ipsum est: Salutare, id est, salute plenum, quoniam ad nostram corporis & animæ salutem pertinet, si dignè illum laudemus. Post confessionem populi, dignum esse & iustum vt Deo gratiæ rependantur, intermisso populo cui loquebatur, iam conuertit se Sacerdos ad deum patrem, & tanquam ad præsentem incipit loqui, dicens: *Nos tibi gratias agere*, & hoc nõ ad horam, sed semper, id est, omni tempore, & in prosperis & in aduersis, vsq; id est, omni loco. *Domine sancte*, qui dominaris omnium quæ in cælis sunt, & quæ in terra, & qui omnia sancta tua benedictione sanctificas vt sancta sint. *Pater Græcè*, Latine dicitur genitor. Deus enim ineffabiliter genuit filium ante omnia secula: *Omnipotens* dicitur Deus, quia omnia potest, quæ illi decent: mentiri nõ potest, quia veritas est: mori non potest, quia immortalis, immò vita est. Mutari non potest, quia immutabilis est. Omnipotens enim dicitur faciendo quod vult, nõ patiendo quod nõ vult. Aternus est Deus, quia nec initium habuit, nec terminum habebit, quia nec cæpit nec desinit. Gratiæ autè quas debemus offerre, per Dominum nostrum Iesum Christum offerendæ sunt, qui est mediator inter deum & nos, & qui est pater pontificum. Christus Græcè, Latine dicitur vnctus. Vnctus est Dei filius secundum humanitatem, nõ oleo visibili, quo vgebantur reges & sacerdotes, verum regem & sacerdotem præfigurantes, Dominum nostrum Iesum Chri-

stum, sed plenitudine diuinitatis & dono gratiæ, quod visibili signatur vnctio, quo baptizatos vnctus Ecclesia. Christus tamen non tunc est vnctus spiritu sancto, quandò super eum baptizatum sicut columba descendit. Tunc enim corpus suum, id est, Ecclesiam præfigurare dignatus est, in qua baptizati accipiunt spiritum sanctum: Sed mystica vnctio tunc vnctus est, quandò veniente ad Mariam virginem vterus repletus est spiritu sancto, hoc est, quandò humana natura sine vllis præcedentibus bonorum operum meritis, deo vero in vtero virginis est ita vnctus, vt cum illo vna fieret persona: vndè & ob hoc confitemur illum natum de spiritu sancto ex Maria virgine. Vnctio autem olei designatur plenitudo spiritus sancti, quoniam sicut oleo optimo corpus perfusum recreat illud, atque recreans iocundius reddit: sic & gratia spiritus sancti, cor, quod repleuerit, in amore & dilectione Dei perfecte reparans, omnem timoris mœstitiam, quam pro peccatis primo contraxerat, ab ore repellit, & in charitatis perfectione confirmans, de spe vitæ æternæ exultationis gaudium subministrat. *Per quem Christum maiestatem tuam laudant Angeli*, quia per illum sunt creati, & nõ solum angeli per illum laudant Deum patrem, verum etiam illæ virtutes cælorum quæ super alias dominationem & potestatem habent. Hi ergò tam beati & sublimes spiritus per Christum maiestatem Dei laudat, sicut ad eos congratulando dicitur in psalmo: Laudate Dominum omnes virtutes eius. Adorant quoque eandem diuinam maiestatem, sicut in hymno confessionis Esdræ ad ipsum Dominum dicitur: Exercitus cæli te adorant. Tremunt etiam sicut per figuram de eis in libro Iob dicitur: Columnæ cæli cõtremscunt & pauent ad nomen eius. Qui tamè tremor nõ eis pœnalis fit, non timoris est, sed admirationis. Cum igitur in cælestibus tanta sit deuotio laudantium, veneratio adorantium, tremor admirantium, consideret hoc homo cui dictum est: Quid superbis terra & cinis? audiat Apostolum monentem, Cum metu & timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Cæli quoque qui per Christum facti sunt, tunc laudant deum patrem, quandò nos prouocant ad laudem eius. Cælorum quoque virtutes & Seraphim concelebrant, id est, in communi celebrant concordia deuotione, & communi gaudio laudant. Nam celebritas est conuentus populi in laude: & celebrata dicimus, in cele-

Per omnia
secula seculorum,

bri, id est, frequentissimo, conuentu acta. Idem autē dicitur, quia maiestatem sociis, id est, iuncta exultatione concelebrant, quoniam sine intermissione laudates, vicissim de illo & de se in illo lætantur. Hunc ergo omnium creatorem & rectorem laudant & concelebrant cęli, sicut eum laudant sol & luna, stellæ & lumen. Vnde in psalmo dicitur, Laudate eum Sol & Luna: vsque, aquæ quæ super cęlos sūt. In hymno quoque trium puerorum, Dei ad laudem elementa omnia prouocantur: non quod elementa muta habeant sensum laudandi, sed quod cūcta benè cogitata, laudem pariant, & impletur cor consideratione creaturæ ad erudendum hymnum creatori. Et quia lógum fuit in ista gratiarum actione totos angelorum ordines, qui in Scripturis nouem inueniuntur, ponere, sigillatim post cęlos ponuntur virtutes, quo nomine omnes cęlestes spiritus generaliter appellari solēt, vt in psalmo: Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Et iterum: Verbo Domini cęli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Ad vltimum ponitur Seraphin, qui est summus ordo angelicorum spirituum, & verè beata, quæ ex singulari propinquitate creatoris sui incomparabili ardēt amore. Vndè & ardentes vel incendentes interpretantur. Sciendum autē, quod Cherubim & Seraphim per M litteram prolata, iuxta proprietatem linguæ Hebrææ, masculini sunt generis & pluralis numeri tantum. Si autem per N litteram dicantur, sicut in psalmis & hymnis, & in præsentī gratiarum actione ponitur, Græca declinatōe in neutrale genus mutantur. Velut cūm dicimus lucida sidera, speciosa nemora, iucūda littora, sic & beata Seraphin neutro genere & plurali numero accipiamus. Vt autem ad solum patrem dirigatur oratio, cūm totius sanctæ trinitatis, sicut vna est diuinitas, ita æqualis honor & glorificatio, id Apostoli sancto per eos ordinante spiritu sanxerunt, vt qui multorum deorum errores vnus Dei prædicatione nitentur euellere, sub trinitatis sacramento vni personæ in sacrificiorum ritu esse supplicandum decernerent: nē qui vnum Deum prædicabant, in pluralem diuinitatis numerū incidisse arguerent, & quia pater & filius & spiritus sanctus, vnus deitatis, vnus naturæ, vnus substantiæ, vnus deniquè potestatis existunt, vna ex eis persona propter vnitatis mysterium retinendum in sacrificio inuocaretur. Nec alia debuit, nisi quæ prima

Virtutes, cęlorū quæ.

Seraphin.

Ad solū patrem oratio dirigatur.

est, in qua duæ ceteræ naturaliter manentes existunt. Cum quibus & nostras voces, & reliqua. Voces angelorum sunt in laude cōditoris, ipsa admiratiō, intima contemplationis. Quales ergo oportet esse voces nostras, quas in cōspectu Dei cum angelicis laudibus deprecamur admitti, id est, intromitti? vtique tales voces non sunt in sono oris, sed ī desiderio cordis. Voces enim apud secretissimas aures dei non faciunt verba nostra, sed desideria: & quia superna ciuitas ex angelis & hominibus constat, meritō sancta Ecclesia, quæ illis socianda est in cęlo, & cum illis in dei laudibus permāsura, iam nunc ipsi vocibus Deum laudant in terris, quibus eum sancti Angeli laudant in cęlis. Et hoc non superba præsumptio, sed supplicī confelssio, id est, humili laude: sic desiderans maiestatem Dei credere & cōfiteri in mūdo, sicut ab angelis videtur & laudatur in cælo. hæc enim confessio non est peccati, sed laudis & gratiarum actionis. Vna igitur confessione, id est, laude & gratiarum actione iam nūc homines cum angelis sociantur, laudantes de cęlestibus & terrestribus, tanquā eum qui fecit cęlum & terram, & dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, pleni sunt & reliqua. Iste sunt voces angelorum laudantium in cęlis. Hunc hymnum gloriæ Dei, & Esaias se audisse testatur, & Ioannes in Apocalypsi. Ergo non humano arbitrio, sed vt vsque scripturæ autoritate coniuncta, dicimus ter Sanctus, & semel Dominus, vt ostēdamus omnipotentem Deum, & Trinitatem in personis habere, & vnitatē in substantia. Sabaoth autem vnum est ex decem nominibus Dei apud Hebræos, & interpretatur, Exercituum, sive Virtutum, vel Militiarum. Dominus autem Sabaoth, Dominus omnipotēs dicitur, quia omnis exercitus & militiæ virtutesq; angelorum illi seruiunt. Angelicos autem spiritus, rectè militiam dicimus, quia decertare eos contra aereas potestates non ignoramus. Quæ tamen certamina nō labore, sed imperio peragunt, quia quod agendum contra immundos spiritus appetunt, ex adiutorio cuncta regentis possunt. Gloria, id est, diuinitate eius pleni sunt cęli & terra, & omnia implet, iuxta quod ipse dicit: Cęlum & terram ego implebo. Adiunguntur autem huic hymno angelorum, sumpta ex euangelio verba turbarum laudantium Deum & regem nostrum venientem Hierosolymam, atque dicentium:

Sanctus, Sanctus, Sanctus.

Sabaoth.

Gloria.

Osfanna

Osfanna in excelsis.

Benedictus qui venit.

Osfanna in excelsis, & reliqua. Itā enī ex scriptura prophetica & Euangelica completur plena laudatio, cūm post laudem & gloriam sanctæ Trinitatis adiungitur etiām gratiarum actio de aduētū Saluatoris, qui vnus ex ipsa Trinitate p salute nostra homo factus est, & eandem salutem moriendo & resurgendo perfecit. Vndè meritō illi gratias agentes, dicimus: Osfanna, id est, salus in excelsis. Vndè in Psalmo: Domini est salus. Rectè quoque subiungitur: Benedictus qui venit in nomine Domini, iuxta quod ipse ait in Euangelio: Ego veni in nomine patris mei. Assumunt autem laudis vericulum turbe de Psalmo 117. quem de Domino esse cātatum, manifestum est. quod enim dicunt Osfanna, hoc est quod ibi dicitur, o Domine saluum me fac, o Domine prosperare: & statim eisdem verbis subiungitur, Benedictus qui venit in nomine Domini. Quod verò subiungitur Osfanna, id est, salus siue saluifica, in excelsis, apertè docet aduentum Domini in carne, non solum humani generis in terra, sed & angelorū in cęlis esse salutem: quia dum nos redēpti ad superna perducimur, eorum numerus, qui cadente Satana erat imminutus, impletur. Rectè igitur, Osfanna in excelsis, in eius laude canit, cui tota incarnationis dispensatio pro implēda gloria patriæ cęlestis apparuit. Hucusq; pñatio & exhortatio, hinc obsecratio sequitur. Post has laudes & gratiarum actiones pro tanta gratia redemptionis nostræ, quæ in illo diuino mysterio agitur & commendatur, factō totius Ecclesię silentio, in quo cessante omni strepitu verborum, sola ad Deum dirigatur intentio, & deuotio cordium, societatis sibi omnium votis & desiderijs, incipit Sacerdos orationem fundere, qua ipsum mysterium Dominici corporis & sanguinis consecratur. Sic enim oportet, vt in illa hora tam sacræ & diuinæ actionis tota per Dei gratiam à terrenis cogitationibus mente separata, & Ecclesia cum Sacerdote, & Sacerdos cum Ecclesia spiritali desiderio intret in sanctuarium Dei æternum & supernum: & quoniā spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare, sic eundem patrem Deum deprecetur: Te igitur clementissime pater, & reliqua. Idcirco, vt ferunt, consuetudo venit in ecclesia, vt tacitè ista obsecratio atque consecratio à sacerdote cantetur, nē verba tam sacra, & ad tantū mysterium pertinentia, vilescerent, dum penè omnes per vsum ea retinentes,

per vicos & plateas alijsque in locis, vbī nō conueniret, ea decantarent. Indè fertur, quod antequā hæc cōsuetudo inoleuisset, cūm pastores ea decantarent in agro, diuinius sunt percussi. Dicit ergo Sacerdos: Supplices rogamus & petimus, & hoc per Iesum Christū, per quē omnis supplicatio & petitio nostra dirigi debet ad deū, tanquā per verū mediatorē & æternū sacerdotē, quod sedet ad dexterā patris, & interpellat pro nobis. Quid autē roget & petat, ostēdit: videlicet vt ea quæ offeruntur dona, munera, sancta sacrificia, accepta, i. placita habeat, & benedicat. Sacerdotum enim est offerre, & maiestatem Dei inuocare: Dei autem, dignanter suscipere, & ea quæ offeruntur, benedicere. Dicit ergo, Vt accepta habeas, & benedicas, ac si suppliciter dicat: Petimus, vt hæc spiritu tuo sanctifices, atq; ore benedicas, vt quod nostræ humilitatis gerit ministerio, tuæ virtutis impleatur effectu. Quod autē subiungit, hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, non aliud atq; aliud dicitur, sed res vna pro sui magnitudine diuersa appellatione laudatur. Quæ enim diuinis offeruntur altaribus, & munera appellantur, sicut Dominus, Si offers munus tuum: & dona vel sacrificia, sicut Apostolus de pōtifice, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis: sed, vt dictum est, sermonum repetitio, tanti sacramenti est commendatio, & piæ deuotiōis excitatio. Quia hæc sunt verè sancta & illibata, i. inuiolata, & incontaminata sacrificia, quæ in ministerio Dominici corporis offeruntur. Vel illibata dicuntur, i. non præguftata, sed integra adhuc manentia. Libare enim, sub vno sensu dicitur fundere. Vndè legitur quod nauis libauit aquam Domino sibi oblatam, id est, fudit: Sub alio sensu dicit libare, gustare: vndè & prælibata res dicitur præguftata. Reddidit autem causam sacerdos, pro qua illa offerat sacrificia, & dicit se imprimis, i. principaliter pro Ecclesia catholica, id est, vniuersali. Sic enim dignum fuit, vt inciperet sancta oblatio, videlicet pro ecclesia dei toto orbe diffusa, quæ est vnico sanguine Domini redēpta: quam pacificare digneris, vt pacem habeat ab hæreticis & paganis: a dunare, quæ dispersa est per paganos & hæreticorum dogmata. Id ipsum autem videtur esse adunare, quod pacificare: Id ipsum custodire, quod & regere. Pacificando nanque adunat, cūm omnium fidelium corda in sua pace coniungit, cūm omnium fidelium mentes vnus efficit voluntatis, diffusa charitate per spiritum sanctum.

Hæc dona.

Adunare verbum.

ctum: custodiendo regit, cum inter omnia pericula clementer eam gubernat & regit. Quod verò post generalem Ecclesie commendationem adiungitur, *Vnde cum famulo tuo Papa nostro*, ipsius Ecclesiastici corporis vnitas fortius commendatur: quia religionis cultum sic Dominus instituit, vt in beatissimo Petro apostolorum summo principaliter collocaret, atque ab ipso quasi quodam capite dona sua vellet in corpus omne manare. Vnde constat, ab vniuersi orbis communionem separatos esse, sicut B. Pelagius docet, qui qualibet dissensione inter sacra mysteria Apostolici Pontificis memoriam secundum consuetudinem non frequentant. Papa autem secundum quosdam dicitur Admirabilis vel coronatus, sed quod melius est, pater patrum, id est, Episcoporum. Sequitur, & antistite nostro. Sicut enim vniuersalis Ecclesie commemoratio propter unitatem societatis & pacis coniungitur commemoratione Apostolici pontificis, ita dignum & religiosum est, vt singula Ecclesie commemoracionem suorum subiungant antistitem, probantes se per illam orationem seruare cum eis unitatem spiritus in vinculo pacis. Orthodoxi, id est, recte glorie dicuntur, eò quod nullo errore deprauati, recte fidei confessione Deum glorificent. Idem ergo sunt Catholicæ, id est, vniuersalis, quam vniuersa vbiq; seruat Ecclesia: Eiusdemque Apostolice, quã in toto mundo doctrina Apostolorum fundauit. Additur, per Christum Dominum nostrum: quia aliter nec oratio Ecclesie, nec oblatio Deo offerri potest, nisi per vnum mediatorem Dei & hominum, quod ipse in Euangelio commedit, dicens: quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciam. Quam petitionis formam in omni oratione sua custodit ecclesia. Cum dicitur, Memento Domine famulorum, famularumque tuarum: & sic deinde subiungitur, et omnium circumstantium, manifestum est quod quasi quidam locus sit, vbi aliquibus specialiter nominatis, etiam ceterorum qui assistunt in Ecclesia, commemoratio adiungatur. In quo loco liberum est sacerdoti, quos desiderauerit, peculiariter nominare, & nominatum Dao commendare: aut certè illud ab antiquis est obseruatum, vt vbi offerentium nomina recitarentur, Prius ergo oblationes sunt commendandæ, ac tunc eorum nomina quorũ sunt, dicenda, vt inter sacra mysteria nominentur, non inter alia quæ præmittimus;

Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio: id est, quàm rectè credant & quàm deuotè diligant, tu solus vides in conscientijs eorum, qui tibi offerunt. In quibus verbis fideliter considerandum est, quod tota Ecclesia DEO offerat illud sacrificium laudis, quia de omni multitudine circumstantium dicitur, qui tibi offerunt. Quod enim adimpletur propriè ministerio Sacerdotũ, hoc generaliter agitur fide & deuotione cunctorum. Sacrificium dicitur laudis, quia in laude illius offertur. Non enim nostra illi damus, sed sua reddimus. Pro se suisque omnibus, id est, ad se, vel genere vel familiaritate, vel qualibet alia conditione sub eiusdem fidei probatione pertinentibus, tam viuentibus quàm defunctis. Et hoc qua spe faciant, subiungitur: quia non pro aliquo terreno appetitu, non pro temporali lucro, sed solummodo pro redemptione animarum suarum, quia in ipso habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum. Pro spe salutis, id est, pro vita æterna quæ est vera salus. Spe enim salui facti sumus. Nec solum pro salute æterna, sed etiam pro temporalis incolumitate, id est, corporali fanitate. Incolumitas enim dicitur, sanitatis integritas. Vtraque autè fanitas ab illo est, & animæ scilicet & corporis, de quo in psalmo canitur: Domini est salus. Reddunt vota, id est, sacrificia, vel vota fidei & piæ deuotionis. Communicatè &c. vsque, Et omnium sanctorum: Se qui offert, & omnes circumstantes qui simul offerunt, dicit communicare & memoriam vererantes Beatæ Dei genitricis & omnium sanctorum, quia vt sacrificium Deo possit esse acceptum, non alibi hoc offerunt, nisi in communionem & societatem sanctorum, & in eorum memoriam uenerationem tanquàm in vero templo Dei, quia in his voluit omnipotens Deus ecclesie suæ constare fundamentum. Idè sumus comunicatè memoria eorum, tanquàm filij patrum & seclatores pcedentium. Communicantes, id est, participantes fidei illorum, quia eandem fidem habemus, quam & illi habuerunt: Memoriam uerentes, id est, cum pietate & humilitate vestigia eorum sequentes. In hac autem commemoratione sanctorum, beata Dei genitrix primùm ponitur, per quã & illi & nos meruimus authorem vitæ suscipere: & iungitur commemoratio sanctorum apostolorum & martyrum, non solum eorum qui hic nominati exprimuntur, sed & omnium quorum nec numerum, nec nomina

scire

scire possumus, & tamen per fidem si in his precipuis piè adhæremus, etiam illis in horum communionem copulati sumus. **QVORVM MERITIS &c.** Propter merita namque & intercessionem iustorum Dominus miseretur, vt in omnibus siue prosperis siue aduersis protectionis eius muniamur auxilio. **PER CHRISTVM DOMINVM NOSTRV.** Sic & Moyses pro populo peccante intercedens, patrum facit memoriam. Ezechie auxiliū petenti dicitur: Ciuitatem hanc protegam propter me & propter Dauid seruum meum. Nec dubitandum est, fidelium petitiones à spiritibus iustorum sciri: quia qui intus Dei claritatem vident, non est credendum, quia sit aliquid foris quod ignorent. Postulat ergo ecclesia suffragia martyrum, nec tamen sacrificat martyribus: sed vni DEO & martyrum, & nostro. Ad quod sacrificiũ sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco nominantur, non tamen inuocantur à sacerdote, quia Dei sacerdos est, non illorum. Ipsum verò sacrificium corpus est Christi, quod non offertur ipsis, quia hoc non sunt & ipsi. **HANC IGVTVR OBLATIONEM SERVITVTIS NOSTRÆ.** Quia dignum est vt seruis suo seruiat Domino. **SED ET CVNCTÆ FAMILIÆ TVÆ.** & reliqua. Et in his verbis vnitas Ecclesie ostenditur, quando in illa oblatione communis seruitus exhibetur Deo, tam à sacerdotibus, quàm à cuncta familia domus Dei. Oratur itaque Deus, vt hanc oblationem quam illi soli debita seruitute deserit ecclesia, placatus accipiat, & sic dies nostros, quibus inter diuersa pericula viuimus, in sua pace disponat, finitoque huius mortalitatis cursu, ab æterna damnatione ereptos, in electorum suorum grege annumerare dignetur. Hæc quidem, id est, exhortationem, obsecrationem, & consecrationem, principaliter Gelasius composuit. Sed B. Gregorius addidit hunc versiculum, **ATQVE AB ÆTERNA DAMNATIONE EREPTOS:** vsque, **PER CHRISTVM DOMINVM NOSTRV.** Hucusque obsecratio: hinc sequitur consecratio, ita incipiens: **QVAM OBLATIONEM &c.** Oratur Deus, vt oblationem suis altaribus impositam, & tantis precibus commendatam, ipse per virtutem Spiritus sancti ita perfectam eucharistiam accipiat, vt in omnibus sit **BENEDICTA, ASSCRIPTA,** id est, in numerum placitorum sibi recepta sit, **ET RATA,** id est, immobili firmitate ppetua, sit quæque **RATIONABILIS,** vt quæuis de simplicibus terræ frugibus sumpta, benedictionis po-

tentia efficiatur corpus & sanguis filij dei, vt per hunc cibum & potum impleatur in nobis quod ipse promisit: Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Hoc corpus, hic sanguis non in spicis, sed in sacramentis colligitur: & consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Et ille quidem panis, & illud viuum per se irrationabile est: sed orat sacerdos, vt ille rationabiliter tractatus, & ab omnipotenti Deo consecratus, rationabilis fiat, transeundo in corpus filij eius, nobis, id est, ad salutem nostram. Hoc autem, quod sequitur, **QVI PRIDÈ QVAM PATERETVR, VSQ; IN MEMORIAM FACIETIS:** apostoli in vii habuerunt post ascensionem Domini. Vnde ergo Ecclesia iugem sui memoriã redemptionis celebret, ipse dominus apostolis, & Apostoli generaliter omni ecclesie tradiderunt in his verbis, sine quibus nulla lingua, nulla regio, nulla ciuitas, id est, nulla pars ecclesie potest consecrare hoc sacramentum, quod Apostolus manifestat, dicens: Ego enim accipi à Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus qua nocte tradebatur, accepit panem, & reliqua. Christi ergo virtute & verbis iste panis & calix ab initio consecratus est, & semper consecratur, & consecrabitur. Ipse enim loquens per sacerdotes sua verba, cælesti benedictione sanctum corpus & sanguinem suum perficit. Quod autem ait, Sumite ex hoc omnes: commendatio est unitatis, vt per hoc mysterium Christo participantes, vnum simus oēs in illo, sicut Apostolus ait: Vnus panis, vnum corpus multi sumus. Tanta est autem ecclesie vnitas in Christo, vt vnus vbiq; sit panis corporis Christi, & vnus calix sanguinis eius: Accipiens, inquit, hunc præclarũ calicem. Ideo dicit hunc accepit, quod calix, quem sacerdos Catholicus sacrificat, non est alius nisi ipse quẽ Dominus apostolis tradidit: quia sicut diuinitas verbi Dei vna est, quæ totũ implet mundum: ita licet multis locis & innumerabilibus diebus illud corpus consecretur, non sunt tamen multa corpora Christi, neque multi calices, sed vnum corpus Christi, & vnus sanguis cum eo, quod sumpsit in vtero virginis, & quod dedit Apostolis. Diuinitas enim verbi replet illud quod vbiq; est, & coniungit ac facit, vt sicut ipsa vna est, ita coniungatur corpori Christi, & vnum corpus eius sit in veritate. Vnde animaduertendũ est, quia siue plus, siue minus quis inde percipiat, oēs æqua-

liter

liter corpus Christi integerrimè sumunt, & generaliter omnes, & specialiter vnusquisque. Ideo autem sanguis Christi noui testamentum est, quia noua dilectio, qua vsque ad mortem in nouissimis seculorum temporibus nos dilexit. Et ideo sanguis ille noui & æterni testamenti est, quia quos à vetustate innouat, ad hereditatem æternam perducit. Mysterium fidei est, quia credere debemus, quod ibi salus nostra consistat. Prouidens enim nobis dedit hoc sacramentum salutis, ut quia nos quotidie peccamus, & ille iam mori non potest, per istud sacramentum corporis sui, remissionem consequamur. Quotidie enim ipse comeditur & bibitur in veritate, & integer viuusque & immaculatus manet. Mysterium est, quod aliud videtur, & aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spirituales. Sed cum mysterium sit, unde corpus & sanguis Christi dicitur: cõsultens omnipotens DEVS infirmitati nostræ, qui non habemus vsum comedere carnem crudam, & sanguinem bibere, facit ut in pristina remaneant forma illa duo munera, & est in veritate corpus Christi & sanguis, sicut ipse dicit. Sciendum verò quod eundem calicem Domini sanguinis, nisi mixtum aqua offerre non licet, quia vinum fuit in redemptionis nostræ mysterio, cum ait: Non bibam amodo de hoc genimine vitis, & reliqua: & de latere eius aqua cum sanguine, vinum de vera carnis eius vite cum aqua expressum ostendit. Hæc enim sunt sacramenta ecclesie, sine quibus ad vitam non intratur. Illius ergo panis & calicis oblatio, mortis Christi est commemoratio, quæ non tam verbis quam mysterijs peragitur, per quæ nostris mentibus mors illa preciosa arctius commendatur. Propterea autem iturus ad passionem, & per resurrectionis atque ascensionis gloriam discessurus è mundo, hoc sacramentum vltimum discipulis tradidit, ut memoriam tantæ charitatis arctius eorum mentibus infingeret. Unde & memores sumus, &c. Idem est, quod dicitur: Hoc facite in meam commemorationem. Quid dignius & salubrius fieri potest, quam ut hæc mysteria frequentando, memor sit ecclesia beatæ passionis, quæ totius mundi peccata deleuit? Et quia non solum mortuus est pro nobis propter delicta nostra, sed etiam resurrexit propter iustificatiõem nostram, ac sic mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit: memores sumus resurre-

ctionis quoque eius, per quam spoliavit infernum, & quædam assumptus est in celum, & viam nobis ascendendi patefecit, sumus memores etiam gloriosæ ascensionis. Ideo enim precium redemptionis nostræ vel sacramentum Domini corporis & sanguinis celebramus, ut semper illud feliciter meditemur, quod ait Apostolus: Empti enim estis precio magno. Memores igitur horum, tam sacerdos quam plebs fidelis offert præclaræ & præcellenti & gloriosæ maiestati Dei non de suo, sed de eius donis ac datis verè hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam: quæ trina repetitio, tanti mysterij est laudatio. Quam verò hostiam offert ecclesia? nonne quæ à Deo accepit, id est, panem sanctum vite æternæ, & calicem salutis perpetuæ? In hoc pane vita æterna est, sicut ipse panis viuus de se ipso ait, Ego sum panis viuus. Qui manducat hunc panem, viuat in æternum. Et quod iste panis sit corporis sui, exponit: Et panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita: & calix salutis perpetuæ, quia sanguis ille effusus est pro multis in remissionem peccatorum. Supra quæ propicio ac sereno, id est, placabili, vultu respicere digneris, & reliqua. Non quod vultus Dei aliquando mutetur: sed tunc super nos serenat & illuminat vultum suum, quando declarat super nos misericordiam suam. Oramur itaque, Deus, ut placabilis sereno vultu, id est, declarata pietatis suæ presentia, respiciat ecclesiam suam munera: & accepta, id est, beneplacita habeat, sicut munera iusti pueri sui Abel, cuius fides & iustitia & oblationis acceptio, & in lege commendatur, & in euangelio, & in epistolis apostolorum, qui non ætate, sed puritate & simplicitate puer dicitur: & sicut sacrificium, inquit, patriarchæ nostri Abrahamæ, quod sacrificauit in oblatione vnigeniti sui Isaac, offerens eum in holocaustum, qui est patriarcha non tantum Israeliticæ plebis secundum carnem, sed etiam noster secundum fidem. Adiungitur adhuc, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, qui interpretatur rex iustitiæ, cuius sacerdotium & sacrificium tantum magnificatur, ut de eo dicat Apostolus, Assimilatur per omnia Dei filio, manens sacerdos in æternum. Quod verò subiungitur, sanctum sacrificium, immaculatam hostiam, ad completam petitionem subiunctum est. Hoc autem totum oratur Deus, quia in antiquis sacrificijs Abel, quod de primogenitis ouium, & sacrificio Caini, quod erat ex terra fructibus,

bus prælatum est, noui testamenti fides figurabatur, quæ ex innocentiæ gratia Dominum laudans, veteris testamenti terrenis operibus anteponi, & immolatione vnici & dilecti filij Abrahamæ, immolatio eius figurabatur, de quo dicit pater: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cõplacui. Et Apostolus: Qui vnico filio suo non pepercit, & cætera. Sacrificium quoque Melchisedech, tam vera erat significatio sacrificij Christi, ut inde prædictum sit, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri: & reliqua. Hæc verba tam profunda quis cõprehendere sufficiat? quis inde dignè aliqua loquatur? magis veneranda funt, quam discutienda. Beatus tamen Gregorius idoneus tanti sacramenti interpretis, quodam loco de eis tanquam de re ineffabiliter loquitur: Quis, inquit, fidelium habere dubium possit, in ipsa immolatiõis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri? in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse? summis ima sociari? terrena cælestibus iungi? vni quiddam ex visibilibus atque inuisibilibus fieri? Idem quoque alibi: Vno, inquit, eodè tempore ac momento, & in excelsis rapitur ministerio angelorum cõsociandum corpori Christi, & ante oculos sacerdotis in altari videtur. B. quoque, Augustinus de eodè sublimi altari in conspectu diuinæ maiestatis sic ait: Est quoddam altare Dei inuisibile, ad quod non accedit iniustus. Ille solus accedit, qui ad istud securus accedit. Illic inuenit vitam suam, qui isto decernit causam suam. Hæc ex patrum verbis posita sunt, ne quis carnaliter æstimet in cælis esse altare corporeum: sed potius intelligamus sublime altare Dei, rationale & intelligibile esse in electa & rationali creatura, angelica scilicet & humana, quæ in sanctis angelis & hostiam iubilatiõis, ad cuius unitatem adiungitur nunc per fidem, & in futuro per diuinæ contemplationis speciem omnis multitudo electorum. Fit ergo & in ista oblatione aliquid ineffabile, ut per angelica ministeria tanquam de sublimi altari diuinæ maiestati offeratur, cum adstantibus ministeris cælestibus Christus, ut oblata cõsecret, adesse credendus est. Unde beatus Ambrosius: Non dubites, inquit, assistere angelum quædam Christus assistit,

Christus immolatur. Per hæc mysteria corda fidelium omni benedictiõis cælesti replet & gratia, tribuens corporibus castimoniam, mentibus fidem, cogitationibus puritatem. Memento etiam Domine famulorum famularumque tuarum, & reliqua. Orat pia mater ecclesia etiam pro defunctis suis, & eos sacræ oblationis intercessione commendat, certissimè credens quia sanguis ille preciosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, non solum ad salutem viuentium, sed etiam ad salutem valeat defunctorum. Præcedunt enim fideles de corpore exeuntes ad Deum, sed non præcedunt ab ecclesia, quæ præcedunt cum signo fidei, quæ aqua & spiritu sancto renati, quia Christi cruce signati: dormiunt autem, tanquam verè in resurrectione suscitandi, in somno pacis, quia ab unitate Christi & ecclesie nec per hæreses, nec per mortalia crimina separati sunt, in quibus & si aliquando fuerint, tamen per penitentiam sanati, & per orationem ecclesie, cui dictum est, Quodcunque solueris, erit solutum: reconciliari & redemptionis mysterio sociati, vtiq; in pace obierunt, miserante illo qui non vult mortem peccatoris, & reliqua. Neque enim piorum animæ defunctorum separantur ab ecclesia: alioquin non ad altare fieret eorum memoria in consecratione corporis Christi. Post illa ergo verba, quibus dicitur, In somno pacis, vsus fuit antiquorum, sicut etiam vsque hodiè Romana agit ecclesia, ut statim recitarentur ex diptychis, id est, tabulis nomina defunctorum: atque ita post lectiõnem nominum, subiungeretur verba sequentia, Ipsis, videlicet quorum nomina memorantur, & cæteris omnibus in CHRISTO quiescentibus indulgeas locum refrigerij, vbi non sentitur ardor poenarum: & lucis, de qua Psalmista, Placeam coram Deo: & cætera, & pacis, in qua sanctorum animæ requiescunt, ut est: Illi autem sunt in pace. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, & reliqua. Licet omni tempore peccatores nos esse ex corde cognoscere debeamus, tunc quam maxime consistendum est, cum illo sacro mysterio celebratur remissionis gratia & indulgentia peccatorum, & cum humilitate & contritione cordis dicendum DEO: Nobis quoque peccatoribus, non de vllis nostris meritis, sed de multitudine miserationum suarum sperantibus, partem aliquam & societatem donare dignetur cum suis sanctis apostolis, & martyribus & omnibus sanctis, ut pro modulo nostro quibus nunc

sociamur per communionem fidei, quorū memoriam veneramus, in quorum communiōe & vnitate hęc myſteria agimus, cum ipsis societatem beatitudinis æternæ in futuro accipiamus. Intra quōrum confortium, vt Dei nos pietas introducat petimus, vt non nostri meriti æſtimator, sed veniæ largitor, vt quia ſanctorum ſocietati per meritum non poſſumus, per indulgentiam coniungamur. In fine autem orationis, per quem hęc omnia nobis ſperanda & obtinēda ſint, ſubiungitur, & ſtatim cōcluſio toti cōſecratiōis ſequitur, dicēdo: per quē hęc omnia Dñe ſemp bona creas, & cætera: vſque, Amen. Per Chriſtum Deus pater hęc omnia nō ſolū in exordio creauit condendo, ſed etiā ſemper creat pagando & reparando: bona, quia omnia à Deo creata valdē bona. Creata & ſuis conſpectibus oblata ſanctificat, vt q̄ erant ſimplex creatura, ſiant ſacra. Viuificat, vt ſint myſteria vitæ. Benedicitque omni benedictiōe cæleſti & gratia accumulata. Præſtat nobis per eundem ſecum ſanctifican- tem, qui nobis de corpore ac ſanguine ſuo tam ſalubrem dedit reſectiōem per ipſum tanquā verum mediatorum Dei & hominū, cum ipſo tanquā coequali, in ipſo tanquā verē conſubſtantiali, omnis honor & gloria eſt Deo patri in vnitate ſpiritus ſancti, qui ex patre filioque procedēs, vnitatem Deitatis poſſidet cum patre & filio. Inſinuat itaque nobis in patre authoritas, in filio natiuitas, in ſpiritu ſancto patris filijque; communitas, in tribus æqualitas. Per omnia ſecula ſeculorum. Itā dicuntur ſecula ſeculorum, tanquā ſecula in ſapientia Dei firma ſtabilitate manentia, iſtorum, quæ cum tempore tranſeunt, efficiētia ſecula ſeculorū. Aut certē ſimpliciter accipiēda ſunt ſecula ſeculorū, velut conſequentia p̄cedentiū, vt cōtinuata ſibi connexionē copulentur, quæ dicuntur ſecula ſeculorum, dondē præſens, quod ex diuerſis temporum ſeculis cōtexitur, perueniat ad finem, & ſuccedat futurum ſeculum, quod non habet finem, vbi Deus videtur & laudabitur ſinē fine. Amen autem, quod ab omni eccleſia reſpondetur, interpretatur verum. Hoc ergō ad tāti myſterij conſummationem, ſicut & in omni legitima oratione, reſpondent fideles, & quaſi ſubſcribunt reſpondendo. Adiungit autem adhuc ſacerdos, & dicit: Oremus, & orat eccleſia cum ſacerdote, non voce, ſed corde. Silētium eſt, & clamat per ſus ad Deū in auribus Dei. Præceptis ſalutaribus moniti. Hoc enim præceptū no-

bis eſt ſalutare, id eſt, ad ſalutem noſtram proficiens, quo nos vnigenitus filius per lauacrum regenerationis & ſpiritum adoptionis Dei filios effectos, dicere monuit, & non humana, ſed diuina ſua inſtitutione, vt Deo audeam⁹ dicere, Pater noſter, inſormauit, dicens: Sic vos orabit⁹, Pater noſter qui eſt in cælis, & cætera. Diuina ergō inſtitutione informati, non præſumptionis temeritate, ſed obedientiæ pietate p̄ſumim⁹ dicere Deo patri, Pater noſter qui eſt in cælis, & cætera. Hęc autem obſecratio, oratio Dominica vocat⁹, quia eam Dominus docuit, & à Domino oratio Dominica. Diſcipuli rogauerunt Dominum, vt eos doceret qualiter orare deberent, quibus dominus dixit: Nō neceſſe eſt vt multum loquamini in oratione, quia omnipotens ſcit quid opis ſit antequā petatis eum. Tunc dixit illis: Cū oratis, dicite: Pater noſter. Pater dicitur à patrando, id eſt, perſcicendo. Qui ergō patrem inuocat Deum, talem ſe debet preparare, vt filius eius dignus ſit vocari. Quōd ſi iniuſtē eū vocat patrem, pro ipſa inuocatiōe iniuſta iudicium recipiet. Sicut enim filius imitatur bonum patrem, vt Iſaac imitatus eſt Abraham, & Iacob Iſaac: ſic nos qui Deum patrem vocamus, vt boni filij ſanctitatem illius imitari debemus, vt ſimus ſancti & immaculati, iuxta quod ipſe dicit: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum dominus deus veſter. Primum fuit omnipotens pater Iudæorum, iuxta quod ipſe dicit per prophetam, Filius meus primogenitus Iſrael, & filios enutriui & exaltaui, ipſi autē ſpreuerūt me. Sed quid factum eſt? Deſijt pater eorum eſſe propter infidelitatem: noſter autem propter ſuam miſericordiam factus eſt pater per fidem & dilectionem, cui ſupplicamus quotidie, dicentes, Pater noſter. Pater duobus modis dicitur omnipotēs, vel quia patrauit nos, id eſt, creauit, & compegit in vtero matrum noſtrarum ex carne & anima, ex ſemine viri & ſœminę, cū non eſſemus: vel quia fecit nos renaſci ex aqua & ſpiritu ſancto cū perditum eſſemus. Prima natiuitas fecit nos filios p̄uaricationis: ſecunda, reconciliationis, dimittēdo nobis omnia peccata, & originalia & actualia. Talis eſt Deus Pater noſter. Qui eſt in cælis. Pſalmiſta dicit Deo, Si aſcēdero in cælum, tu illic eſ: ſi deſcēdero in infernum, ades: etiam ſi potuiſſet fieri, vt haberem pennas & volarem in extremas partes maris, illic te inuenirē. Et Dominus per prophetam: Cælum & terram ego impleo. Altior nanque eſt cælo, pro-

fundior abyſſo, latior terra, longior mari. Et ſi vbiq̄e per plenitudinem diuinitatis ſuæ, & non per extensionem, quare ſpecialiter ſe dicit in cælis: quia per cælos intelliguntur angeli, & homines iuſti, in quib⁹ maximē Deus inhabitat, iuxta quod ſcriptum eſt: Anima iuſti, ſedes eſt ſapientiæ. Pater noſter qui eſt in cælis, id eſt, qui habitas in angelis, quorū habitaculum ſunt cæli, & homines iuſti. Sanctificetur nomen tuum. Nomen DE I per ſe ſanctum eſt, & quare nos dicimus, Sanctificetur nomen tuum? Quādo renati ſumus ex aqua & ſpiritu ſancto tempore baptiſmatis, in nomine Dei omnipotentis ſumus ſanctificati, dicente preſbytero, Baptizate in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: idē precamur, vt illa ſanctitas quæ facta eſt in nobis tunc in baptiſmate per inuocatiōem Dei, illa permaneat in nobis æternum, vt nō polluamus eam, ſed ſemper ſimus ſancti, vt ſicut tūc ſancti effecti ſumus, itā in perpetuo ſancti maneamus. Vel aliter, Sanctificetur nomen tuum, intelligatur à nobis quantæ ſanctitatis ſit nomen tuum, id eſt, ſanctum habeatur in omnibus operibus noſtris, vt dum tuam ſanctitatem recolimus, peccare timeamus. Vel aliter, eſt modō aliquis Chriſtianus bonus, facit bona opera: videt hoc aliquis paganus aut Iudæus, & dicit, Benedictus deus qui talem ſeruum habet: nomen Dei ſanctificatur, id eſt, laudatur per illum bonum Chriſtianum. Econtrā malus, videt eum paganus mala operari, & dicit, certē ecce malus Chriſtianus, nos ſumus meliores: nomen blaſphematur per illum, iuxta quod Paulus dicit: Nomen Dei per vos blaſphematur in gentibus. Nos autem precamur vt ſanctificetur nomen Dei, id eſt, laudetur & gloriſficetur in opere noſtro. Quicquid boni agimus, ad eius laudē reſertur: quicquid mali, ad eius cōtūmeliam. Adueniat regnum tuum, Deus omnipotens ſemper regnat in cælo & in terra, & nos neſcim⁹ modō qualiter regnat, idcirco precamur vt adueniat regnum illius. Quid eſt iſtud regnum dei? Æterna beatitudo, de qua dicitur: eſt electis: Venite benedicti patris mei &c. Hoc regnum precamur vt adueniat, dies iudicij valdē debet eſſe præparatus. Vel aliter: Deus omnipotens regnat in electis ſuis per ſp̄m, fidem, & charitatem, & per cætera bona. Econtrā diabolus regnat per luxuriam, per ebrietatem, odium, & cætera mala: idcirco precamur Dominum, vt ipſe regnet in nobis per iuſtitiam, non diabo-

lus per peccatum. Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra. Sicut in cælo, id eſt, in angelis, qui nunquā peccauerunt, eſt voluntas tua bona, & illorum officium acceptabile habes: ſic fiat voluntas tua bona in hominibus in terra, vt illorum ſeruitium placeat tibi. Vel aliter: Per cælum intelligitur dominus Ieſus Chriſtus: per terram, ſancta eccleſia. Scimus quia ſicut vir à muliere, ſic cælum eſt à terra. Ab ipſo accipit omnem vbertatem: Sic & ſancta eccleſia quicquid boni habet, à viro ſuo Chriſto percipit, iuxta quod ſcriptum eſt: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de ſurſum eſt. Fiat voluntas. Ad Deum patrem dicitur: Sicut eſt voluntas tua in cælo, id eſt, in Chriſto, itā fiat in terra, id eſt, in eccleſia, quæ eſt corpus eius. Vel, ſicut eſt voluntas tua in cælo, id eſt, in hominibus iuſtis, itā fiat in terra, id eſt, in peccatoribus, vt ipſi valeant tibi placere per pœnitentiam. Vel, fiat voluntas tua ſicut in cælo, hoc eſt, in mentibus noſtris, itā fiat in terra, hoc eſt, in corporibus. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiē. Pan greçcè, Latinè totū vel omne: & ab eo quod eſt pan, diriuatur panis: & idē per panem intelligere poſſumus omnia neceſſaria tam in cibo, quā in potu, & veſtimento, omniq; ſubſidio corporali. Panis quotidianus dicitur, quōd quotidie nobis eſt neceſſarius. Panem noſtrum quotidianum, id eſt, omnia quæ nobis ſunt neceſſaria, tam ad victum, quā ad veſtimentum, tribue nobis hodiē, id eſt, omni tempore vitę noſtrę. Vel aliter: Panem hęc poſſumus intelligere corpus & ſanguinem Domini, de quo ipſe dicit alibi: Niſi quis manducauerit, & reliqua. Precamur nanq; vt det nobis carnem & ſanguinem ſuum ad ſumendum, vt per illud quod viſibiliter ſumimus, illud quod non videmus, in nobis ſuſcipere poſſimus, id eſt, Deum omnipotentem, iuxta quod ipſe dicit: Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, ipſe in me, & ego in eo. Illud quod dicitur hodiē, non poſſumus generaliter referre ad corpus & ſanguinem domini, quia ſunt tales, qui non poſſunt quotidie communicare, aut aliqua diſcordia contra proximum commaculati, aut nocturnali coinquinati pollutione: homines ſunt, nō poſſunt eſſe ſemper parati. Econtrā ſunt tales, qui quotidie poſſunt communicare: illis euenit quod Dominus dixit Zachęo: Hodiē in domo tuā oportet me manere. At ille ſuſcepit eum gaudens in domum ſuā;

quia illi tales cum gaudio debent corpus & sanguinem Domini sumere. Illi verò, qui quotidie non possunt communicare, possunt dicere cum centurione: Domine, non sum dignus, vt in tres sub tectum meum hodie intrabis alia die. Sunt etiã tales, qui nolunt à sua iniquitate recedere, abstinent se à corpore & sanguine Domini causa humilitatis. Talibus prædicàs beatus Augustinus dixit: Placet, fratres, mihi humilitas vestra, quòd timetis accedere ad corpus & sanguinem Domini: sed melius esset, vt ab iniquitatibus vestris recederetis, & mundi effecti per pœnitentiam, corpus & sanguinem Domini sumeretis. Quàm diù non acceditis, non mihi placet. Dicamus aliter: Panem nostrum quotidianum, Per panem possumus accipere diuina eloquia, scientiam legis & prophetarum, psalmorum & euãgelij. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, id est, in omni tempore vitæ nostræ refice nos doctrina sanctarum scripturarum, quod sicut corporeo cibo reficitur corpus, sic spiritali cibo reficitur anima ad amorem & agnitionem illius. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Debita hinc intelliguntur peccata. Dubius modis sumus debitores Dei: aut faciendo ea quæ ipse prohibuit fieri, aut nõ faciendo, quæ iussit fieri. Ipse dicit in euãgelio: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, tota anima, tota virtute, & proximum tuum sicut teipsum. Non diligimus Deum neque proximum sicut ipse præcipit: debitores sumus, id est, peccatores. Ipse dicit, Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Non facimus hoc, debitores sumus, ist est, peccatores. Hæc sunt quæ Dominus præcipit fieri. Non occides, non adulterabis, non furtum facies, non periurabis. Nos facimus talia quæ Dominus prohibuit fieri: debitores sumus, id est, peccamus, qui tanta flagitia contra præcepta DEI committimus. Necessarium est ergò, vt, si volumus ea nobis à Domino dimitti, dimittamus ex corde fratri in nobis peccanti, aut mala operanti, contra quem etiã dupliciter sumus peccatores, aut faciendo quæ Dominus prohibuit fieri, videlicet si flagellauerimus eum iniuste, aut si sua abstulerimus, aut non faciendo ea, quæ Dominus mandauit fieri, id est, si non dilexerimus eum, & illud quod in nos committit, non dimiserimus. Si ergò indulerimus ei, tunc yeraciter dicere poterimus Deo, Dimitte

nobis debita nostra. Et est sensus: O Deus omnipotens, sicut nos dimittimus his qui in nobis peccauerunt, ita dimitte. Si autem nos non dimittimus eis, nec ille dimittet nobis peccata, quæ contra illius præcepta gessimus, quia ipse dixit: Si vos non dimiseritis, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Et nõ nos inducas in tentationem. Vna est tentatio quæ pertinet ad probationem, de qua dicit Moyses ad populũ Israeliticum: Tentat, id est, probat, vos Dominus deus vester, vt sciat si diligitis eum, Et psalmista: Proba me Domine, & tenta me. Hæc tentatione tentauit Deus Abraham, & inuētus fidelis. Altera est quæ pertinet ad deceptionem & perditionem, de qua Iacobus Apostolus: Deus neminem tentat, ad hoc scilicet, vt perdat. Hæc tentatione tentat diabolus, vt decipiat & perdat, & nos de hac tentatione precamur vt non dimittat nos tentari, supra quàm nostra fragilitas possit sufficere. In tentationem enim Deus inducere dicitur, quando à tentatione non liberat. Tale est quod de Pharaone legimus: Indurauit Dominus cor Pharaonis, quod nihil est aliud, nisi non emolliuit cor eius quod induratum erat. Sed libera nos à malo, id est, à diabolo & pœnis inferni, & ab omni aduersitate huius seculi. Amen, signaculum est istius orationis, sicut sigillum cõfirmatio est alicuius codiculi. Quasi dicat Deo ille qui hanc orationem decantat: Certè verum est quod haec enis dixi. Si ergò dimiserò peccati in me, tunc dimitte ea quæ contra præceptum tuum egi: Si non dimiserò, nec tu dimitte mihi. Septem sunt petitiones in hac oratione. Tres priores pertinent ad animam & vitam æternam: Quatuor posteriores, ad corpus & præsens tempus. Sanctificatio nominis Dei & regnum, & voluntas eius bona, in electis in futura vita perficietur. Panis autem & remissio peccatorum, & nõ induci in tentationem, & liberatio à diabolo, & ab omni aduersitate huius seculi, in presenti sunt nobis necessaria, quia in futura vita nõ erit vlla fames, sed fatietas eterna electorũ de cõtemplatiõne Dei omnipotentis. In hac aut panis necessarius est, & remissio, quia hinc peccamus, & hinc necessè est vt liberemur à diaboli tentatiõne, & huius seculi tribulatiõne. Post orationem verò nominicam, ad completionem tanti mysterij tota ad Deum fundit preces ecclesia, & sequitur in conclusione eiusdem sacerdos, & dicit: Libera nos, quæsumus Domine, & reliqua. Mala præterita, peccata transacta intelli-

intelliguntur, quorum si actio iam cessauit in nobis, tamen reatus manet, nisi Dei indulgentia deleatur. Mala verò præsentia, quotidiana peccata intelligunt in animo, & accedentes sæpè diuersi languores, & afflictiones in corpore, & extrinsecus irruentes innumeræ calamitates, quæ quoties patimur, eius debemus implorare auxilium, qui solus sua pietate & animas creat & corpora. Futura mala, quæcunque nobis accidere possunt, siue per tentationes diaboli, siue per miseria seculi, Orat ergò ecclesia, vt quod in fine oratiõis dictum est, libera nos à malo: ita nobis per Dei misericordiam præstetur, vt liberemur ab omnibus malis, quæ nobis vel in præterito acciderunt, vel in presenti accidunt, vel in futuro accidere posse formidantur. Sequitur, & intercedente pro nobis: & cætera, vsq; securi. Præcepit Dominus populo Israel, cù teneretur Babylonica seruitute, vt oraret pro pace ipsius ciuitatis, quòd in pace, inquit, eius erit pax vestra: & apostulus hortatur fieri orationes pro omnibus hominibus, pro regibus, & his qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus. Iuxta hanc formam populus fidelium in huius seculi peregrinatione tanquam in babylone captiuus, & supernæ patriæ inspirans, orat etiã pro pace tẽporali: nõ impediatur à spiritali, vt remotis per dei pietatem omnibus aduersitatibus, quietam & tranquillam vitam agat ecclesia. Hoc autem paucissimis, sed eminentissimis sanctis nominatis exorat, vt intercedente in primis Dei genitrice, per quam nobis salus exorta est, & Beatis Apostolis Petro & Paulo, atq; Andrea impetrare mereamur. In qua postulatione non cæterorum sanctorum prætermittitur, sed in istorum cõmemoratione omnia suffragia expetuntur. Quia ita omnes sibi in Deo vniti sunt, ita vnium desiderant & rogant pro salute hominum, vt in vno omnes habeantur pariter, & in vnio omnes pariter negligantur. Quòd autem dicit, Da propitius pacem in diebus nostris, iuxta exemplũ Ezechie, qui cùm audisset à propheta mala ventura captiuitatis, respondit: Fiat pax & veritas in diebus meis, futura Dei iudicio reseruans, de presenti, quod ad suam & ad populi salutem pertinebat, deprecas. Ità & ecclesia deprecatur pacem in diebus nostris, quod & post nos alij, & post ipsos alij, vsq; ad finem seculi similiter orantur. Cur autem ipsam pacem postulet, subiungit scilicet: vt ope, id est, auxilio & protectione misericordie

Dei adiuti, quantum ad interiorum religionis deuotionem pertinet, simul semper à peccato liberi: quantum ad exteriorum pacem, simul & ab omni perturbatione securi. Sequitur, quod & in omnibus ecclesiasticis orationibus subiungi solet, Per Dominum nostrum Iesum Christum, & reliqua. vt supra iam diximus. Hæc oratione expleta, commiscens sacerdos Dominicam oblationem, vt calix Domini totam plenitudinem contineat sacramenti, tanquam per eiusdem mysterij copulationem imprecatur ecclesiæ pacem, dicens: Pax Domini sit semper vobiscum. Cui tantum bonum etiã ecclesia imprecatur, respondens illi: Et cum spiritu tuo. Pax Domini, ipsa est pax Christi, quæ finem non habet, & est omnis pie actionis perfectio. Vera autem pax vnitatem facit, quomodo qui adheret Domino, vnus spiritus est. Imprecatur igitur pace, incipiens à sacerdote, dat sibi mutuo omnis ecclesia osculum pacis, vt omnis vera pace vnitis fiat in eis locus Dei, sicut dicitur, De in loco sancto suo, Deus qui inhabitare facit vnanimis in domo. Et hoc ex traditione apostolorum seruat ecclesia, cui frequenter ab eis dicitur: Salutate inuicem in osculo sancto, id est, pacifico, vero, colubino, non ficto, non subdolo, quali vtuntur qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem sunt in cordibus illorum. Illi ergò osculo sancto salutant inuicem, qui non diligunt verbo nec lingua, sed opere & veritate. Inter hæc catur ab omnibus, & cantando oratur, dicentibus: Agnus dei qui tollis peccata mundi, & reliqua. Nullus enim tollit peccata, nisi ille solus cui nullum bonum hominis impossibile est, nullum malum insanabile. Quomodo autem peccata mundi tollat, Ioãnes in Apocalypsi demonstrat, qui dilexit nos, in quiens, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, quãdò ipsum sanguinem dedit pro nobis in cruce, vel quando quisq; nostrum in mysterio sacræ passionis illius, baptismi aquis ablutus est, verum etiã quotidie tollit peccata mundi, lauatq; nos à peccatis nostris quotidianis in sanguine suo, cùm eiusdem beatæ passionis ad altare memoria replicat. Post hæc sumpta eucharistia, id est, bona gratia, gratia enim Dei pro omnibus gustauit mortem, & celebrata gratiarum actio, respicitur ab omnibus, Amen. Hæc enim clara vox sanguinis Christi, quam sanguis iste exprimit ex ore fidelium eodem sanguine redemptorum. Finitis omnibus, adstanti &

obseruanti populo absolutio datur, inclamante Diacono: Ite, Missa est. Missa ergo nihil aliud intelligitur, quam dimissio, id est, absolutio, quam celebratis omnibus tunc Diaconus esse pronunciat, cum populo à solenni obseruatione dimittitur. Vnde & Missam catechumenorū canones dicunt, quoniam post Euāgelij lectionem incipiunt celebrari sacra mysteria, quibus nullum nisi baptizatum interesse licet, tūc enim clamante Diacono, iisdem catechumeni mittebantur forās. Missa ergo catechumenorum fiebat ante actionem sacramentorum, Missa fidelium post confectionem & participationem eorundem sacramentorum. Vel Missa est, id est, directā, Siue Missa est, id est, perfecta est pro nobis oblatio & oratio.

De infirmis.

Iacobus Apostolus dixit: Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros ecclesie, & orēt sup eū, vngētes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmū: & si in peccatis sit, remittentur ei. Quod non est dubium de fidelibus aegrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo perungi possunt, quod ab Episcopo confectum est, non solum sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis in sua aut suorum necessitate ad vngendum. Nam idcirco presbyteris concessum est, quia Episcopi occupationibus alijs impediti, ad omnes languidos ire nō possunt. Cæterum si episcopus potest aut dignum ducit infirmum visitandum & benedicendum, & tangendum chrisimate, sine cunctatione potest, cuius est ipsum chrisma conficere. Nam penitentibus istud fundi nō potest, quia genus est sacramenti. Quibus autem reliqua sacramenta negātur, quomodō vnum genus putatur esse concedendum? Hac auctoritate promulgata, quotiescunquē fidelis infirmatur, ingrediuntur fratres ad ægrotum cum aqua benedicta, & cum cereis siue incenso ante oleū sanctum, & peragūt omnia, sicut in sacramentorū libro cōtinetur. Itā ergo taliū necessitati auxiliandum est, vt nec ratio illis penitentiae, nec communionis gratia denegetur. Si etiā iam amisso vocis officio, per indicia integri sensūs quærere comprobetur. Quōd si ita aegritudine fuerint aggrauati, vt quod paulō antē poscebant, sub præsentia significare nō possint, testimonia eis fidelium prodesse debent, simul tamen & penitentiae & reconciliationis beneficium cōsequantur.

De his qui in extremis sunt.

De his qui in exitum veniunt, etiā nunc lex antiqua regularisq; seruabitur, itā vt si quis egreditur de corpore, vltimo & necessario viatico minimē priuetur. Quōd si desperatus & consecutus communionem, oblationisq; factus participes, iterū conualuerit, sit inter eos qui communicationem orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem omni in exitu posito, & posenti sibi communionis gratiam tribui, Episcopus probabiliter ex oblatione dare debebit. Horum verō causa qui sine communiōe sunt defuncti, Dei iudicio reseruāda est, in cuius manu fuit, vt talium obitus à communionis remedio differretur: Nos quibus viuentibus non communicauimus, mortuos communicare non possumus.

Quomodō moriturus olim puidetur.

Vera ergo ad dominum conuersio in vltimis positorum, mente potius est estimanda, quam tēpore: propter hoc Domino taliter asserente. Cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Cum ergo Dominus sit cordis inspector, quous tempore non est deneganda penitentia postulanti, cum illi se obliget iudici, cui occulta omnia nouerint reuelari. Post istas sacratissimas definitiones, quandō aliquis Christianus articulum mortis perferit imminere, primitus renouet cōfessionem suam cum puritate ac omni fiducia, deinde distribuat omnia quæ possidet, post hæc dimittat omnibus, qui in se peccauerunt, & reconcilietur. Tunc postulet Missas & oblationes seu communionem sanctam. Qua percepta, & iam si ipso die comedit, mutet habitum in cilicio & cinere seu viliori indumento. Et tunc ingrediuntur fratres cum omni grauitate, vel ceteri fideles cum aqua benedicta & cruce, & cum cereis seu incenso, dicentes, Kyrie eleison, Christe eleison ter repetendo. Post hæc dicat sacerdos: Ad vitam æternam resuscitet eum Dominus, & miserere tui nostri. Tunc canendi sunt septem psalmi penitentiales cum litanij, prout tempus permiserit. Interim verō legatur passioe Dominicæ ante eum, seu alia scripturæ sacræ. His finitis, sequitur Antiphona, Antequam nascerer. Psalmus: Domini est terra, cum repetitione, & dicitur ter Kyrie eleison, vt supra. Deinde Sacerdos: In sinu Abrahamæ colloquet eum Dominus, & miserere tui nostri.

De

De exequijs mortuorum, & eorum commemoratione.

Sequuntur orationes ad commendandam animam. De his itā August. in libro de cura aegēda pro mortuis, & in libro Ciuitatis Dei. Qui facit, inquit, exequias mortuorum, ob amorem illius facit, qui promisit corpora resurrectioni: neq; enim contēnda sunt & abiiciēda corpora defunctorum, maximē fidelium, quibus tantum organum & vas ad omnia opera bona vsus est spiritus sanctus. Vnde & antiquorum fidelium funera officiosa pietate curata sunt, & exequiæ celebratae, ac sepulturae prouisa. Ipsique cum viuerent, de sepeliendis seu transferendis suis corporibus filij mandauerunt, & Tobias sepeliendis mortuis Deum promeruisse commendatur. Ipse Dominus die tertia resurrectionis, gloriose mulieris bonū opus prædicit prædicandum, & Ioseph qui eum sepeliuit, mirè collaudatur. Ac idē pro nostris defunctis certare debemus, quatenus possint participes fieri eorū, quos Christus à claustris reuocauit inferni. Simili etiā modo celebramus officia pro ipsi, quomodō celebrantur in illis diebus, quandō Christus descendit ad inferna, in quibus & creditur mortuus. Denique in aliquibus locis generaliter pro omnibus defunctis omni tempore, exceptis Pētecostas & festis diebus, oratur in officio Vespertinali, in aliquibus quotidie pro eis Missa celebratur. In Calendis etiā seu diebus anniuersarij nouem psalmos, & responsoria seu lectiones, simili modo officia persoluuntur, & idē iuxta Augustinum, non præmittēdæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciēdas pro omnibus Christianis fidelib; etiā tacitis nominibus eorum, sub generali commemoratione suscipit Ecclesia, vt quibus ista defunt, parentes, aut filij, aut qualescunq; cognati, vel amici, ab vna eis exhibeatur matre communi. Si autem deessent istæ supplicationes, quæ sunt recta & pia fide pro mortuis, puto quōd nihil prodesset spiritib; eorum, si quamlibet locis sanctis exanimata corpora ponerentur. Quapropter ritē celebratur illi tres dies generaliter ab omnibus infra trigesimam, qui vocatur, tertius, septimus, atque tricesimus. De tertio enim die seu septimo itā habetur in libro numerorum: Qui tetigerit cadauer hominis, & propter hoc fuerit immundus, septem diebus adspargatur aqua lustrationis, die ter-

tia & septima, & sic mundabitur. Immunditia hæc pro tactu cadaueris, animam pollutam significat operibus mortuis: & quia neglexit cultum DEI, in cogitatione, in vita, & in intellectu humiliter cōsistendo, offerimus sacrificium Deo tertia die, quatenus ab his peccatis purgetur. In expiatione verō dici tertij commendati defuncti, possumus ad memoriam reducere tertiam diem resurrectionis domini, in qua deuotius est generaliter supplicandum. De septimo verō die habemus auctoritatem in libro Geneſeos: mortuo etenim Iacob in Aegypto, & trāllato à Ioseph trans Iordanem cum comitatu maximo, celebrauerūt ibidem exequias cum planctu magno, & fecerunt septem dies. & alibi: Luctus mortui septem dierum, fatui autē omnes dies vitæ eius. Quōd autem aliquos nonus dies celebratur, & vocabatur Nouendialis, Augustinus in libro Questionū redarguit, maximē cum nullus sanctorū hoc fecisse probatur, cum sit consuetudo Gentilium. Sanē septimus dies in Scripturis auctoritatem habet, quia septenarius numerus propter Sabbati sacramentum præcipuē quietis indicium est. Vnde meritō mortuis tanquam quiescentibus exhibetur. De tricesima die scriptum est in libro Numerorum: Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus, & Moisen fleuerunt filij Israel in cæpstribus Moab triginta diebus. Dauid & filij Israel ieiunauerunt pro Saul, & planxerunt eum planctu maximo. Et in libro Sapientiæ de tertio, septimo, atq; trigesimo die: nili, in mortuū producit lachrymas. & post pauca: Propter delaturam autē amarè fer luctum illius. & iterū: Fac luctum secundū meritum eius vno die, vel duobus propter detractiōem. Vbi primò dixit, propter delaturam vno die fieri luctum, & postea propter detractiōem vno vel duobus, tres dies introduxit in luctū. Quapropter & nos pro valdē charissimis ieiunare seu eleemosynas facere, atque interius pro eorum reatibus flere debemus, vt quod illi in vita debuerunt facere, & nō fecerunt, saltem nos pro illis cum Dei auxilio adimpleamus. Interea dicunt aliqui, vtrum pro omnibus Christianis licitum sit Missas celebrare. Hinc Augustinus: Neque negandum est, defunctorū animas pietate suorum viuentiū releuari, cum pro illis sacrificium mediatori offertur, vel eleemosynæ in ecclesia fiunt. Sed eis hæc profunt, qui cum viuerēt, hæc sibi vt postea pdesse possent,

Qualit. est debet. fessio. in mortuis.

Annuersarij ergo.

Officia pro defunctis Ecclesie.

Tertij, sextij, septij, & tricesimij die.

Eleemosynæ pro defunctis.

possent, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem: nec tam malus, vt ei non profint ista post mortem. Est verò talis in bono, vt hæc non requirat: & est rursus talis in malo, vt nec his valeat, cum ab hac vita transierit, adiuuari. Quapropter oportet pro omnibus regeneratis ista facere, vt nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint & debeant puenire. Præsertim cum quidam ab hostibus captus, vinculisque ferreis mæcipatus, à quodam seruo Dei, scilicet germano suo vt putabatur mortuus, celebratis pro eo quotidie Missis more mortuorum, sæpissimè vincula soluerentur, à quibus postea absolutus est. Sed & hoc notandum, quia quoddam Missæ mortuorum absque gloria & Alleluia seu pacis osculo celebratur, quod est indicium lætitiæ, ad imitationem agit officiorum, que agunt in morte Dñi. Potest hoc addisci in Homilia Origenis quinta libri Leuitici, vbi dicit: Sacrificium pro peccato nõ fit in oleo. dicit enim, Non superponit ei oleum, cum iam pro peccato est. Quod ergo pro peccato est, nec oleum lætitiæ, nec thus suauitatis imponit, ac idem absque gloria & Alleluia celebratur, quia sine oleo & thure. Romani in vespertinis seu vigilijs atque matutinis defunctorum tres tantummodo psalmos recitant, scilicet ob sepulturam triduanam Domini. At hi qui per nouenarium numerum, sicuti est in Calendarum diebus seu anniuersariorum recolunt, figurant illa officia nocturnalium, que in passione Domini ritè celebrantur. Anniuersaria dies idem repetitur defunctis, quoniam nescimus qualiter eorum causa habeatur in alia vita.

Item breuiter de tertia, septima, & tricesima die pro defunctis.

Tertia dies specialiter pro anime absolutione celebratur, quia videlicet triplicis est nature, irascibilis, concupiscibilis, & rationalis, & quia ingenio viget, intellectu & memoria. Propter hoc igitur sacrificium die tertia peragitur, vt si quid temulentum ex carnis cohabitatione con-

traxit, obliteretur, & sanctæ Trinitatis similitudo reparetur. Dies septimus, nihilominus officijs deputatur eisdem, vt anima suo corpori reconcilietur: septenarius namque numerus ex ternario constat, & quaternario, & ternarius animæ tribuit, quaternarius corpori deputatur, propter quatuor notissimos, quibus constat, humores. Est ergo quasi quædam rixa corporis & animæ, quæ carne illicente, eamque suis illicebriis attrahente, peccauit. Vt ergo anima suo corpori pacificetur, holocaustum septima die peragit. Ad hoc fortè pertinet, quod in libro Ecclesiastico dicitur: Luctus mortui, septem dies: luctus autem facti, omnes dies eius vitæ. Hæc de tertia & septima die, authoritati quædam breuiter diximus. Cæterum de tricesima die in Dialogorum libris legimus B. Gregorium præcepisse diebus triginta continuis pro quodam Monacho nomine Iusto, sibi que necessario medico, quem ipse ob scelus rei peculiaris damnauerat, missas & orationes percelebrari. Quibus expletis, diuina manifestata est reuelatione, communionem sanctorum que societatem recepisse. Hæc ergo salutifera inoleuit consuetudo, vt tricesima dies defunctorum, deuotis frequententur officijs. Possumus etiã, & hic auctoritatis aliquid adhibere, nam Aaron primum sacerdotum triginta diebus legitur fleuisse populus. Sunt qui dicunt hoc agi pro perfectione tricenarij numeri: nam dominus triginta annorum ætate baptizatus est. Et Dauid triginta annorum, regni suscepit gubernaculum. Primum etiã hominem, in triginta annorum ætate creatum Doctores asserunt, & nostra corpora in mensuram ætatis plenitudinis Christi, credimus & speramus resurrectura: multa que extant alia huius rei mysteria. Celebratur ergo dies tricesima, vt in anima incorruptionis renouetur iuuetus, & corpus quod in humilitate sepulcrum fuerat, resurgat in gloria, configuratum corpori claritatis Christi.

FINIS.

EPI-

EPISTOLA ALBINI⁹⁷ AD CAROLVM MAGNVM.

Benedictus sit deus pater omnipotens, qui te creauit & honorauit: & benedictus sit dominus noster IESVS CHRISTVS filius dei viui, qui te redemit & elegit: Benedictus sit Spiritus sanctus paracletus, qui te illuminauit, & dilatauit cor tuum in omni sapientia & scientia claritatis, dilectissime D. D. & dulcissime nomine, & benedicta sit sancta Trinitas, vnus DEVS omnipotens, pater & filius & spiritus sanctus, qui mihi seruo tuo, licet indigno, talem concessit Dominum amicum, & adiutorem gratiæ sue, qui mihi per seruum suum beatæ memoriæ, magistrum meum, ministrare clementer dignatus est. Et benedicta sit potestas & regnum tuum, & filij tui, & filij filiorum tuorum vsque in generationes seculi sempiternas, & veniat super te, & super tuam generationem benedictio sanctorum, in die Domini nostri IESV CHRISTI, vtque sanctissimæ voluntas semper vigeat, floreat & crescat in corde tuo, clarissime Ecclesiæ CHRISTI rector & defensor. Repletus sum gaudio vestram audiens prosperitatem & exaltationem, & rotus iucunditate exhilaratus, dum vestre beatitudinis literas accepi, legi & osculari sum. Vnde & aliquid familiaris vestre dilectioni scribere præsumo, & illatas quæstiuiculas venerabili affectui vestro præsentare. Sciens autem scholasticam inquisitionem eruditionis, & Ecclesiasticæ disciplinæ solertiam vestre clarissimæ sapientiæ, & dulcissimæ familiaritati gratam esse & iocundam, & quicquid vrbauitatis sale conditum cognoscitur, vestris intellectualibus fauorabile auribus, & acutissimis scientiæ oculis amabile esse probauimus. Vnde quod scholastica tyronum iuuetus flaccidis ingerere auribus solet, vestre sanctissimæ prudentiæ dirigeratum duximus, & inde solatia responsionis quærere, vnde sophiæ flumina manare nouimus, tamen has interrogaciones vestre sanctissimæ sapientiæ patefieri

posse fateor. Et nẽ me aliquis rusticitati præsumptuosè responderet, vestrum laudabile ingenium & præfulgens eruditionis cacumen consulere tutum esse putauimus. Nam velut vermes fenestris inuolant æstiuus, sic auribus meis insident quæstiuiculae, & horum conuenientium nunc temporum excitati de ecclesiastico munere interrogant, cur septuagesimus, & sexagesimus, vel quinquagesimus ordo per dies Dominicos ante quadragesimum dicatur vel colatur. Si respondero Ecclesiæ hanc esse consuetudinem, & Romana auctoritate huius religionis ritum esse firmatum, minus illis videtur auctoritati: quia dico nihil sine causa in Ecclesiasticis consuetudinibus à doctoribus constitutum præcipuis. Maxime titubant illorum sensus, quoniam numerus prædictus ordini dierum nõ conuenit, vbi dicunt septuagesimo, ibi nõ sunt LXX. dies, vsque ad resurrectionem Domini nostri Iesu Christi. Similiter vbi sexagesimus numerus notatur in diebus Dominicis, nullatenus computo dierum conuenit vsque ad Pascha. Iterum si duo synecdochicè dictum est, id est, à parte totum, que quidem tropica locutio, vt vos optime nõstis, scripturis sanctis vltimatissima esse dinoscitur, sicut in tribus diebus & tribus noctibus, quibus Dominus noster IESVS CHRISTVS in sepulcro requiescere legitur, intelligi necesse est, & multis alijs in locis, que omnia si dicantur, libri excedunt, magnitudinem addunt. Quærere tamen cur septuagesima, vel sexagesima, vel quinquagesima in tanto tempore dicantur, Audiui dum Romæ essem, quosdam dicentes Magistros, quod Orientales populi VIII. hebdomadas, & greci VIII., & Latini VII. ieiunare soleant, & inde ex consuetudine Romana sumpsisse Ecclesiasticam LXX. LX. & L. dies nuncupare Dominicos. Hoc quia à talibus non audiui magistris, quorum auctoritati me tradere auderem, omninò confirmare non fui ausus. Quapropter restat adhuc aliquid quærendum quod tempori conueniat, & rationi concordet, & nostro nõ aduerset. Videat septuagesimus dici posse dies propter decem hebdomadas, quæ sunt ab ipso die vsque clausum Pascha, quo die alba tollitur vestimenta à nupèr baptizatis. Igitur

in Apostolo legitur: Regnavit mors ad Adam vsque ad moysen, & significat vsque ad vltima tēpora. Porrò sexagesima indè dici potest, quia LX. sunt dies vsq; ad mediu Pasche, quod est feria quarta paschalis hebdomadis. quinquesima verò, quia decurrit vsq; in diē sanctū resurrectionis Dominice. quadragenarius etiā numerus cum Dominica sua currit ad mysticum Pascha Hebræorum, quod Dominus noster Iesus Christus cum discipulis suis celebravit, & nos dicimus cœnam Domini. Nec typica interpretatio his discordare videtur rationibus. Nam septenarius spiritui sancto cōuenire multis in locis sacre scripturæ notis. Vndè post vij. hebdomadas spiritus sanctus missus est de cœlo in igneis linguis sup C. XX nomina credentiū, & vij. dona sancti spiritus, legimus in Prophetis, & tunc maximè cum alba tolluntur vestimenta à baptizatis, per manū impositionem à Pontifice accipere spiritum sanctum, cōueniens est, qui in baptismo omnium receperunt remissionem peccatorum, & per vij. dies in Euangelico castitatis habitu, & luminibus cœlestis claritatis, sanctis assistere sacrificijs solent. Necnon & senarius numerus perfectioni vitæ nostræ concordat, quia sex diebus omnia opera perfecta fecit Deus Creator omnipotens, & ipse senarius numerus, sicut vestra doctissima sagacitas, partibus suis est perfectus. Sed & quinquenarius per decades ductus, ad resurrectionem Christi concurrat, significans nobis remissionem omnium peccatorum esse, & iustificationem vitæ in Christo. quadragenarium verò per decades ductum quater, penitentia typum multis in locis tenere constat. Vndè & ipse dominus noster XL. diebus ieiunavit. Vtq; p̄dicatio prima fuit, Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Et sicut Moyses legem, Helias prophetiam, ita Dñs noster Euangelicam prædicationem XL. dierum ieiunio dedicavit, & vt vestra nouit ingeniosa & præclara in omnibus philosophorum disciplinis prudentia; quia mirabiliter quadragenarius numerus, q̄ penitentia, vt dixim⁹, cōuenit, si p̄ suas diuisiones partit⁹, & per partes suas crescit, vsq; ad quinquagesimū peruenit. Quia per penitentiam ad remissionem peccatorum nostrorum est nobis festinandum, sed & aliquid adhuc mirabile in hac consideratione de cōuenientia senarij numeri inueniri potest, & quodammodo principium huius representationis mirabili sine concordat numerorum regulis. Igitur inter LXX. &

LX. reperiuntur dies, similiter inter LX. & L. & iam inter L. & XL. senarius inuenitur numerus, & faciunt xvij. Qui numerus si rationabiliter cōsideratur, & diuiditur in tres partes, æquales erunt ter sex, & est ratio simpli ad duplum, & significat duplam mortem nostrā, ad simplam mortē Christi. Quia nos duabus mortibus fuimus obnoxij, id est, animæ & corporis: ille simpla morte sua & innoxia duplam destruxit nostram, & simpla resurrectione sua duplam ostendit nostram, & perdonauit vnā, nunc in anima, alteram in die magno aduentus sui in corpore: vt sit tunc vnus homo gloriosus corpore & anima, q̄ prius fuit mortalis anima & corpore, anima peccato, corpore corruptione. Similiter & si finis consideratur calculationis, cōuenienter huic rationi videtur concordare. Nam inter quintam feriam cœnæ Dominicæ, in qua quadragenarius numerus decurrit vsque in resurrectionem Domini, id est, Dominicam Diem, quod quinquagenarius numerus peruenit, duo sunt dies. Item à Dominica resurrectionis die, vsque in quartā feriā, quod sexagesim⁹ numer⁹ impletus est, duo, sunt dies His verò si iunguntur duo & duo & duo, faciunt sex. Et iste senarius si diuidit in duo & in quatuor, eadē simpli & dupli ratio inuenit in eo: Itā vt concordia pertineat ad resurrectionem Domini nostri Iesu Christi. Illa prior ad passiōem, in qua redempti sumus & iustificati, sicut beatus Apostolus ait: Christus passus est propter redemptionem nostram, resurrexit autem propter iustificationem nostram. Potestis ex hac speculatione vestris demonstrare familiaribus, quia iucūda est & utilis Arithmetica disciplinæ cognitio, quam & vestra diligentia benè uotam, & per vos alijs cognitam esse credimus. Plurima ex hinc dicere potui, sed nolui charitula excedere modum: & maximè, quia non ignoranti scripsi, sed ei, qui hæc omnia optimè nouit. Idèd per paucis hec prælibauit verbis, quia vobis hæc omnia notissima esse sciebam. Et vt dictum est: Cum sapienter paucis vtendum est verbis. Et beatus qui loquitur in aurem audientem, id est, intelligentem. Mihi itaque in sine epistole cum Regina Saba dicendum est: Beati viri tui, & beati serui tui, hi qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam. Sit dominus Deus tuus benedictus, cui complacuiisti, & posuit te super thronum Israël in sempiternum, & constituit te regem, vt faceres iudiciū & iustitiam.

INCI-

INCIPIT EPISTOLA ⁹⁹

D. CAROLI GLORIOSISSIMI REGIS AD ALBINVM ABBATEM, DE RATIONE Septuagesimæ & Sexagesimæ & Quinquagesimæ.

CAROLVS GRATIA DEI REX FRANCORVM, Imperator Longobardorum, ac patritius Romanorum, dilectissimo Magistro, nobisq; cum amore nominando Albino abbati, in Domino nostro Iesu Christo aternā salutem.

peruenit ad nos Epistola missa à religioe prudentia vestra, quæ post laudes & benedictiones omnipotenti DEO debitas, nobis & progenici nostræ benedictionem optabilem, summamq; benevolentia detulit. Post hæc textus illius inquirendo subiectus est, cur Septuagesima & Sexagesima, necnon & Quinquagesima, in ordine per dies Dominicos ante Quadagesimam dicatur, vel scribatur. Indè arrepta ratione per campos Arithmeticae artis quicquid ex hac re vestra sensit industria, se extendendo nobis pleniter significare statuit. Sed dum mens nostra huc illucque discurreret, solerti indagatone considerauimus, non solum intra præscriptos à vobis dies, sed etiā per singulas hebdomadas, necnon & per totū anni circuli spatium, per interualla horarum ac punctorum seu momentorum, mysteria numerorum posse ab his, qui huius artis peritia imbuti sunt, reperiri. Vndè quia tuæ charitati placuit, nostram regalem aulam de hac re consulere, quicquid indè sensit nostra serenitas, sermone comatico tibi patefacere non negauimus. Exigente igit inquisitione, & considerata, cur alij vj. alij vij. alij viij. nonnulli verò nouem abstineat hebdomadas, Argumentū sensus nostri tuæ familiaritati per hos apices significare studemus. Qui enim vj. hebdomadas obseruantes, se abstinentie tradunt, subtrahit vj. diebus Dominicis, in quibus ieiunare minimè licet, decimas di-

erum dantes corporis sui, xxxvj. dies, sicut B. Gregorius mirabilis doctor edocet, ieiunant: & hoc tempus licet in ipso duo superesse videantur dies, vsque ad sanctam resurrectionem, quadagesimam doctoribus sanctæ Dei ecclesiæ nominari placuit. Religione verò crescente, à Telephoro pontifice, qui post Petrum Apostolorum principem nonus in sancta Romana Ecclesia claruit, vij. hebdomade in abstinentia dedicata sunt: & hoc tempus quo alio nomine rectius vocari, quàm quinquagesima in ordine rationabiliter debuit? Exhinc & deinceps collecta ratione, qui octo hebdomadas obseruare studuerunt, sexagesimam gradatim nominauerunt. Similiter qui nouem, Septuagesimæ iuxta præfatam rationem nomen imposuerunt, & non ordinem numerorum hebdomadarū vel dierum, sed tenorem nominis seruantes, hæc nomina composuerunt. Velut si qui nūc fuissent, qui decimam hebdomadam addere pro aliqua iusta ratione voluissent, & propter numerum hebdomadarum Decagesimam, seu quolibet alio nomine vel propter numerū dierum, Septuagesimam, vel Octuagesimam, ordine conseruato vocabulorum, tramite recto pergendo nuncupare debuissent. Quia igitur gratia diuina opitulante, prout nobis visum fuit, de nomine Septuagesimæ & quadagesimæ, ac quinquagesimæ, tuæ charitati scripsimus: nunc stylo percurrente, de obseruantia & cultu harum, iuxta capacitatem sensus nostri, tibi scribere curauimus. Quinquagesima verò idèd dicitur & obseruatur à nonnullis, vt & decimas dierum ieiunando omnipotenti Deo offerre valeant, & imitari Dominum nostrum Iesum Christum, qui quadraginta diebus ieiunium sacratissimum impleuit. A Quinquagesima vsque in Pascha, septem hebdomadae sunt, quæ faciūt dies quinquaginta, ex quibus si octo dies Dominicos subtraxeris, in quibus ieiunium non licet obseruare, remanet quadraginta duo dies, & hi duo dies, quinta videlicet & septima feriæ, qui quadragenarium numerum excedunt, apud quosdam ieiunio dedicantur, apud quosdam in refectione propter cœnam Dominicam, & sanctum sab-

N 2 batum

batur habentur. Sexagesima autē, ut æstimamus, propter eam nonnullis obseruat, ut & decimas dierum corporibus suis omnipotenti Deo dare possint, & Dñm nostrū Iesum Christū, quadragenario particularim ieiunando imitari, & primā vel quintā feriam à ieiunio vacare debent. à sexagesima quippe vsq; in sanctū diē resurrectionis Dominicæ, octo hebdomadæ sunt: ex quibus singulis hebdomadibus primā & quintam feriā si subtraxeris, & ipsum diē sanctum Paschæ, quadraginta tantum dies remanent in abstinentia. Melchisedes verò natione Apher, per omnia Apostolicus, tricesimus quartus post sanctū Petrū, cui successit B. Syluester in cathedrā Apostolicæ dignitatis, hic constituit, ut nulla ratioe in prima vel quinta feria ieiuniū quis de fidelibus agere præsumeret. Nam cur in prima feria ieiunium ipso tradente soluat, nō est necessitas texendo replicare. Quintam verò arbitrari sumus, propter magna mysteria, quæ in ea continentur, ab eo solutā. In ipsa namque sanctū chrisma conficit, ad ablūdendam totius mūdi primæ originis culpā: in ipsa reconciliatio fit pœnitentiū, in ipsa redemptio omnium. Cœnādo cum discipulis, panem fregit, & calicē pariter dedit eis in figurā corporis & sanguinis sui, nobis que futurū sacramentū exhibuit sacramentū. xō videlicet die post multa mysteria, deus & dñs noster Iesus Christus sanctis videntibus discipulis suis gloriosa ascensione cælos penetravit. Sed nē diutiū sermo, pertrahatur, multa te legisse de hac solēnitate in sanctorū venerabiliū dictis Orthodoxorū Patrū, nō ignoramus. Septuagesima denique, ut æstimamus, propter eam ab aliquibus obseruatur, ut & decimas dierū Dño dare queant, & prima vel quinta, necnō & septima feria ieiuniū soluere possint. A septuagesima verò vsq; in Pascha nouē hebdomadæ sunt, quæ faciūt dies sexaginta quatuor, quibus si de vnaqua; hebdomada tres præfatos subtraxeris dies & paschalē sacratissimū, triginta sex in abstinentia remanent dies. Hi verò sabbatū in quo Dñs ab omnibus operibus requieuit, nō solum ob superstitionē Iudeorū, nec propter mādā veteris testamēti legalia, quæ sunt vmbra futurorū, sed nē cum Iudæi sabbatizēt, ieiuniū soluere conent. Ea p̄cipuē causa est, quia vespascēte ipso diē, gaudium sanctæ resurrectionis à fidelibus honorificē celebratur. Sed quia vnusquisque in suo sensu abundat, siue hoc, siue aliud sit, salua fide & religioe, nihil p̄iudicauimus.

Haec tenet epistola Caroli.

Albinus Magister, filio charissimo Oduino pre-
sbytero salutem.

Quia diuina donante gratia, ad id diutino te perduxit labore, ut sacerdotali honore dignus habearis: & ut tam elegāter illud in domo Dei ministres officium, quæ te diligenter per donū Dei erudire curauit ad cognoscendū rationabilē sacri baptismatis ordinē: de ministerijs totius officij tibi breuiter scribere volui, ut cognoscas, quā necessariū sit nihil p̄mittere, quod à sanctis patribus sumptū est in illo officio. Primò paganus, catechumenus fit: accedens ad baptismum, renunciat maligno spiritui & omnibus damnosis eius & p̄p̄is: exufflat etiam, ut fugato diabolo, Christo Dño nostro parē introitus: exorcizat, i. cōiuratur maligni spiritus, ut exeat & recedat, dans locū deo vero. Accipit catechumenorum saltem, ut putrida & fluxa eius peccata sapientiæ sale diuino munere mudentur: Deindē symboli Apostolici traditur ei fides, ut vacua domus & à prisco habitatore derelicta, fide ornet, & ut præparetur habitatio Deo: Tunc sunt scrutinia, ut exploretur seruus, an post renunciationem fatanæ, sacra verba datæ fidei radicatus corde defixerit: Tanguntur & nares, ut quā dñi spiritū naribus trahat, in fide accepta perduret. Pectus quoque eadem perungitur oleo, ut signo sanctæ Crucis, diabolo claudatur ingressus. Signatur & scapula, ut vndique muniatur. Item in pectoris & scapulæ vnctioe signatur fidei firmitas & operū honorū persueratā, Et sic in nomine sanctæ Trinitatis trina submersioe baptizat, & rectē homo quæ ad imaginē sanctæ Trinitatis cōditus est, p̄ inuocationē sanctæ Trinitatis ad eandē renouat imaginē, & quia tertio gradu peccati, i. consensu cecidit in mortē, tertio eleuatus de fonte, per gratiā resurgat ad vitā. Tūc albis induit vestimentis, propter gaudiū regenerationis ac castitatis vitæ, & angelici splendoris decorē: Tunc sacro chrismate caput pungit, & mystico tegit velamine, ut intel ligat se diadema regni & sacerdotij dignitatem portaturum iuxta Apostolū: Vos estis genus regale & sacerdotale, offeretes vosmet dño hostiā sanctā & Deo placentē: Sic corpore & sanguine Dominico cōfirmat, ut illius sit capitis membrū, quæ p̄ eo passus est & resurrexit. Nouissimē per impositionē manuum à summo sacerdote septiformis gratiæ spiritū accipit, ut roboretur per spiritum sanctū ad p̄dicandum alijs, qui sicut in baptismo per gratiā vitæ donatus æternæ.

AMA-

AMALARIII FORTV- NATI EPISCOPI TREVERENSIS, AD HLVDVICVM PIVM IMPERATOREM, de Ecclesiastico officio libelli quatuor.

CLORIOSISSIME Imperator, & magnificentissime ac centies inuictissime, à Deo coronate, necnon & conseruate atque conseruande: Seruus ego vester, quanuis minimus omnium, afficiebar olim desiderio, ut scire ratioem aliquam de ordine nostræ Missæ, quam consueto more celebramus, & amplius ex disteritate, quæ solet fieri in ea, hoc est, quod aliquoties vna epistola legitur, aliquoties duæ, & cætera talia: si mulque de cæteris officijs. Præterita proxima estate videbatur mihi quasi in crypta posito, fenestratim lucis scintillas radiare vsq; ad nostram paruitatem de re, quam desiderabam longa esurie audis, non frenum passus sum timoris alicuius magistri, sed illic meo gratias agens Deo, scripsi quod sensi. Deindē tractare cœpi, cui sapientum porrigerem ea quæ scripsi: ut eius autoritate statuerentur ea, quæ ordinatē sunt scripta: seu corrigerentur, quæ inordinatē. Venit in mentem inter omnes spirituales mentes, in hoc seculo degentes, vestram potissimum pollere, cui inest charitas sine liuore, sapientia sine præiudicio scientiæ quæ inflat, humilitas cum pietate, quæ nulli rectitudini resistit, quæ vos quotidie exultat ante dominum, & eos qui vestigia vestra intuentur sequendo, ab infimis & caducis ad sublimia & sempiterna erigit. Quapropter arbitrat̄ sum posse meā paruitatē aditū reperire ad vestram excellentissimā præsentiam. Insuper etiam cognoui debitore vestri seruitij, quāuis absēs degerē, & nō vacuū redire ad vestram gloriosissimā & pijsimam præsentiam debere, dicente Domino in lege: Non apparebis in conspectu meo vacuus. Et iterum in euangelio: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsar. Præsumpsi propter nimiam humilitatem vestram, de qua diximus, vestræ excellentissimæ potestati ea offerre: præsertim cum sciamus vos rectore esse totius Christianæ religionis, quantum ad homines pertinet. Ardor mihi inerat ut scire quid pri-

ores authores haberent in corde, qui nostra officia statuerunt. Sed quia hoc difficilimum mihi est affirmare, ut identidem scripisssem quod illi meditabantur, vnum tamē suffugium mihi est, si ea, quæ scripsi, videbuntur vestræ pietati à via charitatis non excedere. Ex libro Augustini de doctrina Christiana, defendar ab illis qui me voluerint carpere, quasi periculosē scripisssem, eō quod mētes authorum officij nostri non præsentem haberem. Dicit memoratus Doctor in libro memorato primo: Quisquis verò talem in dē sententiam dixerit, quæ huic ædificandæ charitati sit utilis, nec tamen hoc dixerit, quod ille quæ legit, eo loco sensisse probabitur, non perniciosē fallitur, nec omnino mentitur. Inest quippe in mentiente voluntas falsa dicēdi. Et paulò post: Sed quisquis in scripturis aliud sentit, quā ille qui scripsit, illis non mentientibus, fallitur: Sed tamen, ut dicere cœperam, si ea sentētia fallitur, quæ ædificet charitatem, quæ finis præcepti est, ita fallitur, ac si quisquam errore deferens viam, eō tamen per agrū pergat, quod etiā via illa perducit: corrigendus est tamē, & quā sit vtilius, viam non deferere, demonstrandum est, nē consuetudine deuiandi etiā in transuersum aut peruersum ire cogatur. Notandum est etiā, nē videretur paruitas mea quasi furtum interpolare meis verbis sanctorū dicta patrum, interposui in fine eorum & principio signum crucis f. Diuo HLudouico vita. Nouo Dauid perennitas. Da principio Domine vitā. Ipsi nouo Salomoni felicitas. Pax mundi vos estis. Pio principi prosperitas. Domine, vitam ipsi concede. Vestra fides vos seruet. Christus quem vos honoratis, ipse vos seruet. Potestatem vestram Deus cōseruet. Deus pacificet regnum vestrum. Iudith orthodoxe nobilissimæ atque prudentissimæ Augustæ salus per multos annos. Lumina pacis Domine serua. Lumina mundi Domine serua. Vita vestra, tutela omnium est. Vestra fides ecclesiarium est gloria. Pijsimos Dominos nostros imperiales natos HLotharium gloriosissimum coronatum & fratres eius Christus cōseruet. Ex proavis orthodoxos Domine serua. Custodes fidei Domine serua.

Augustinus

PRAEFATIO ALTERA, EX AVTHORIS SENTENTIA AD INI-

TIVM HVIVS OPERIS PONENDA.

Ostquàm scripsi libellū, qui à paruitate mea vocat de ecclesiastico officio, veni Romam, interrogavi que ministros ecclesie Sancti Petri, quot orationes soliti essent celebrare ante epistolā Missæ per dies festos, in quib⁹ duas solēnitates celebramus: sicuti est in Natiuitate Domini ad Missam secundam de nocte, in qua continetur duplex officium in Sacramentario, id est, vnū de eadem Natiuitate Domini, & alterum de sancta Anastasia: Et in Dominicis diebus, in quibus frequēter recolimus solēnitates plurimorum sanctorum: Responsum est mihi, Vnam tantū. Hoc sciscitatio, quia vidi apud plerosq; diuerso modo eundem ordinem agere, id est, aliquos tres orationes, aliquos duas iuxta affectum vniuscuiusq; animi, nō me piguit scribere inquisitū meū super hac re à Romanis, & in fronte ponere memorati libelli meorū deuotorum ad notitiam: necnon etiā & iterare, quod ex scripto S. Ambrosij, & S. Augustini didici de ordine orationum in Missa, & in alijs officijs. Secuti sunt enim ordinem beati Pauli Apostoli ad Timotheum. Insuper etiā quæ mihi visæ sunt rationi eiusdem ordinis congruere iuxta capacitatem ingenioli mei. Sanctus Ambrosius per subiectum ordinem numerat memoratas orationes: Orationes, obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones. Orationi supponit, quādō bona nobis postulamus: Obsecrationi, quādō absolutionem à malis: Postulationi, pugnam contra omnia a duersa. Et præscribit sæpè nos debere hoc facere, quādō in vnum conuenimus. Sanctus Augustinus ita: Precationes, orationes, interpellationes, siue, vt vestri codices habēt, postulationes, gratiarum actiones. Et dicit, quas omnis, siue penè omnis frequentat ecclesia in solēnitate sacramentorum. Precatio est omnis oratio ante illud quod agitur in dominica mensa. Oratio est, quicquid postea agitur vsq; ad communionem. Interpellatio, siue postulatio est, quādō populus benedicitur. Gratiarum actio omnia cōcludit. Vbi sanctus Augustinus dicit precationes, nostri codices habent obsecrationes. Obsecrationi, vt dictum est, supposita est po-

stulatio à sancto Ambrosio pro absolutione peccatorum. Cætera vno modo nominamus, vt prælibatum est de sancto Augustino, eandemq; vim obtinent, quia S. Ambrosius supposuit eis & in celebratiōe Sacramentorum, & in cæteris officijs. In omnibus quæ scribo, suspender virorum sanctorum atque piorum patrum iudicio: interim dico quæ sentio. Quæ aguntur in celebratione Missæ, in sacramento Dominice passionis agūtur, vt ipse præcepit, dicens: Hæc quotiescunquē feceritis, in meā memoriam facietis. Idcirco presbyter immolans panem, & vinū & aquam in sacramento est Christi: Panis, vinum & aqua in sacramento carnis Christi & eius sanguinis. Sacramenta debēt habere similitudinem aliquam earum rerum, quarum sacramenta sunt. Quapropter similis sit sacerdos Christo, sicut panis & liquor similia sunt corpori Christi. Sic est immolatio sacerdotis in altari quodāmodo, vt Christi immolatio i cruce. Vt similis sit homo Christi resurrectioni aliquo modo, manducat carnem, & bibit sanguinem eius. Christus resurrexit à mortuis, & iam non moritur: Per corpus Christi quod manducat homo dignè, anima resurrectione accepta per baptismum, siue per penitentiam, viuūt, vsquedūm adimpleatur plena resurrectio in octaua die. Quæ de re quādō in extremo vitæ est homo, vt separaretur corpus & anima, sumit anima viaticū sibi corpus Christi, vt propter illud corpus in spe homo viuat, vsquedūm recipiat corpus in resurrectione, quod viuificabat per se, id est, per suam administrationem. Quam diū hīc viuixit anima, viuēbat propter corpus Christi, & proprium corpus propter animā. Christus antequam pateretur, sæpè orauit solus, & pernoctabat in oratione. Pro nobis, non pro se, orabat. Omne genus humanum subditum erat diabolo: Pro hac absolutione descendit de cælo, & susceptam dispensationem exercuit. Sacerdos enim præsens instar eius oratiōis, orationem facit pro absolutione peccatorum antequam transseat ad immolationem. Multa vulnera vno medicamine frequenter sanantur: ita & vna oratione sacerdotis credunt multa peccata posse absolui eorū q̄ obsequunt. dicta sint ista de immolatiōe sacerdotis: dicamus de ordine orationū, quæ p̄ termi-

termisimus. Principium habuit idem ordo de Missa in nocte Natiuitatis Domini, vbi duplex oratio est: vna de Natiuitate Domini, & altera de sancta Anastasia. Vbi reliquæ sunt sanctæ Anastasia, vel vbi corpus eius est, dicantur orationes de sancta Anastasia iuxta Romanum morem: Vbi hoc non reperitur, dicantur de incarnatione Domini. Quādō in dominica die fuerit aliqua festiuitas sanctorum, sufficere potest illa oratio, in qua precatur adesse cum oratione sacerdotis intercessio sancti illius, cuius festiuitas celebrat, ad id quod intenditur, id est, ad memoriam immolationis Christi: præcipuè cum oratio, quæ in dominica die statuta est, soleat currere per dies sequētis hebdomadæ. Iuuat multos quādō tempus vacat lectionis & psalmodiæ, atque cæterarum orationum, seorsum sacramenta celebrare de Dominicis dieb⁹, & seorsum de festiuitatibus sanctorum: Simili modo in cæteris diebus, quādō festiuitas est plurimorum sanctorum, duas aut tres Missas. Huic ordini cōgruit Sacramentarium, & Cantatorius, in quibus inueniuntur sæpè duo officia sanctorum in vno die: necnō & Domini præceptum dicit: Hæc quotiescunquē feceritis, in meā memoriam facietis. In cæteris orationibus Missæ, quæ pro diuersis necessitatibus inscribuntur, sicut sunt, In tempore belli, & Pro iter agentibus, ac pro diuersis benedictionibus, vbi non satis est homini oratio communis sine pane & liquore, quid aliud agit sacerdos, quàm vt Christum quodāmodo contendat recordari, qui nunquàm obliuiscitur magni precij sanguinis sui, & iuxta magnitudinē precij, maximum adiutoriū eius precari? Tamen si quis voluerit diligenter attendere ea quæ ibi precantur, reperiet in frequentibus orationibus Missæ. Si proprijs conscientijs voluerit intercedere, habet deuotus homo locum vbi pro eis roget. Post salutationem sacerdotis, euangelio lecto, quādō sacerdos dicit, Oremus, & dein transit ad accipiendas oblationes, cōgruenter potest multitudo populi pro proprijs conscientijs intercedere, antequam trāseat ad gratias agendas in Præfatione: Sacerdos pro proprijs, quādō post acceptas oblationes primō transit ad altare. Cantores in eo loco, vbi sacerdos componit hostiam in altari, & facit eam transire per suam secretam orationem ad nomen hostiæ, siue muneris, Doniue, vel sacrificij,

seu oblationis. Si pro coniunctiōe sanctorum angelorum, habet in præfatione: Cum quib⁹ & nostras voces vt admitti iubeas deprecamur: Si pro pace certat intercedere, habet in Canone: Quæ tibi offerimus pro ecclesia sancta Catholica, quam pacificare: Si pro custodia sui, habet ibi, Custodire: Si pro vnitae ecclesie, habet ibi, Adunare: Si pro directione gressuum mentis siue corporis, habet ibi, regere digneris toto orbe terrarum. Ecce hīc oratio est pro vniuersali ecclesia. Si voluerit pro singulis amicis intercedere, habet ibi, Memento Domine famulorum famularumq; tuarum: nominet ibi quoscuq; ei & quas placuerit, singulas ve necessitates: dein recordetur eorum qui circumstant, & præsens sacrificium offerunt: Si quis voluerit pro sua defensione clamare, habet ibi, Communicantes & memoriam venerates multorum sanctorum, quorum meritis precibusque cōcedas, vt in omnibus protectiōnis tuæ muniamur auxilio. Ecce, hīc oratum est pro ipsis sacerdotibus. Si voluerit pro pace clamare totius temporis vitæ sue, habet ibi in verbis, quæ addidit Sanctus Gregorius, Diesque nostros in tuā pace disponas: & dein ab æterna damnatione eripi, Atque iubeas in electorum tuorum grege numerari. Ecce, hīc oratum est pro æterna vita. Iuxta dicta sancti Ambrosij, in hac oratione, bona nobis necessaria postulamus. In oratione, quā dicit sacerdos post Communionem, dicit sanctus Augustinus benedicere sacerdotem populum, & trāfire populum ad manus sacerdotis. Hæc consuetudo non obseruat apud nos vsq; quæ: nisi fortè id sit transire populum ad manus sacerdotis, quod est, accipere ab eo sacramenta corporis domini, quod penè omnis romana ecclesia & Orientalis p omnes solennes dies agit: & id sit benedici, quod comeditur cibus Dominicus. Sic enim canitur in Canone, Vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguine sumpserimus, omni benedictione cælesti & gratia repleamur. Intendat diligens auditor, pro quibus sonent orationes, quas sacerdos dicit post Communionem: reperiet nempe eas sonare pro his, qui refecti sunt pane cælesti. Iuxta ordinem orationum, & expositionem memoratorum patrum, precatum est in prima oratione Missæ, p̄ absolutione peccatorum: Super mensam verò, postulantur bona nobis instar

star orationis & hymni euangelici, quem Christus cecinit secundum Iohannem, commendando discipulos suos patri ante passionem suam: In ista nouissima benedictur populus. Quid vult ista benedictio? pugnare vult utriusque contra diabolum & eius insidias. Id ipsum meminit sanctus Ambrosius in tertio ordine, ubi postulatio est. Iuxta Augustinum, quartus orationum gratiarum actione omnia concludit, hoc est, quando populus respondet, Deo gratias. Quae si quis digna duxerit ad legendum, latius ea reperiet scripta in sequenti volumine. Hic notandum est, quod in diebus quadragesimae, quando populus hora nona conuenit ad ecclesiam, celebretur apud nos oratio benedictionis super populum, & populus se humiliter prostratus ad orationem iuxta dicta sancti Augustini. Et potest videri ab aliquibus duplex oratio in tertio ordine orationum. Quae duplicitas si diligenter consideretur, non reperietur quasi duplicatio, sed quasi simplicitas ad unam rem pertinens, id est, benedictionem: quae tamen pro diuersitate populi necessario duplicatur. Non enim omnis multitudo currit ad sacrificium per continuos dies, qui ad ecclesiam conueniunt, (prout faciunt, qui per dies solennes conueniunt) qui non communicant, ut non sint extores à benedictione, super eos benedictio sacerdotis transit, quae non tangit Sacramenta corporis & sanguinis Domini: qui verò communicant, benedicitur ipsa communione, & pro eis oratur in priore oratione post communionem, ut tanto sacramento congruenter sint concordēs. Haec in eis sunt, quae à Romana sede accepi de his, quae hic inferere volo, quantum iam latius explanata sunt in sequenti volumine. Prima salutatio ad populum, Pax vobis pronunciatur: non, Pax vobiscum. Quando versus de Alleluia canitur, exiit se planeta diaconus, stolamque post tergum ducit subtus dextram alam unam cum planeta, & parat se ad ministrandum, hac in eo habitu perseuerat usque dum apostolicus recesserit de altari. Post Euangelium non offerunt incensum super altare, Calix inuolutus sudario porrigitur ad altare, quod sudarium ponitur in cornu altaris. Calix in latere oblatæ in altari componitur, non post tergum. Litaniae ita celebrantur in vigiliis paschae, ut noster mos olim obtinuit, id est, post baptismum per septenarium, & quinarium & ternarium numerum.

Capitula primi libelli.

- 1 De Septuagesima.
- 2 De Sexagesima.
- 3 De quinquagesima.
- 4 De quadragesima.
- 5 Cur quadragenarius temporali vita aptetur. Augustinus in libro de consensu Euangeliorum.
- 6 Cur in tempore tali constituta sit observatio quadragesimae. Idem ad eundem.
- 7 De varietatibus officiorum per diem usque in resurrectionem Domini.
- 8 De secunda varietate quartae hebdomadae quadragesimae.
- 9 De tertia varietate Sabbati ante Palmas.
- 10 De quarta varietate diei palmarum.
- 11 De quinta varietate quartae feriae maioris hebdomadae.
- 12 De sexta varietate cenae Domini.
- 13 De septima varietate Parasceues.
- 14 De adoratione sanctae Crucis.
- 15 De praesentatione corporis Domini in altari, & calicis cum vino non confecti.
- 16 De octaua varietate quae fit die Sabbati.
- 17 De agnis, de cera factis, benedicendis.
- 18 De cereo benedicendo.
- 19 De lectionibus.
- 20 De duobus cereis.
- 21 De pronuntiatione lectionum in vigiliis Paschae, & in vigiliis Pentecostes.
- 22 De canticis.
- 23 De olei vntione in sabbato sancto.
- 24 Comprobatur ex euangelio, posse saluari Catechumenos per confessionem ceterorum fidelium.
- 25 De consecratione baptisterij.
- 26 De immisione cereorum in aquam.
- 27 De vntione chrisomatis à presbytero, & de impositione manus episcopi super neophytos.
- 28 De litanijis.
- 29 De vestimento albarum, & recapitulatio de septuagesima.
- 30 De illuminatione cereorum.
- 31 De Missa in nocte.
- 32 De octo diebus neophytorum.
- 33 Item de eisdem octo diebus.
- 34 De die sancto paschae.
- 35 Demonstratio, quod in formam sex dies paschales ceteros dies Dominicos & iustos homines: & dies quinquaginta à Sabbato Paschae usque ad Sabbatum octauarum pentecostes, futuram vitam: & quotidiani dies, siue septuagesimae Domini.

- Dominici, seu quadragesimales, penitentes.
- 36 De diebus Pentecostes.
 - 37 De Litania maiore.
 - 38 De vigilia Pentecostes.
 - 39 De sequentibus septem diebus Pentecostes.
 - 40 Quomodo tempore debeant esse sub disciplina chrisomatis, qui non consequuntur manus impositionem episcoporum tempore baptisterij, sed post.
 - 41 De Missa innocentium.

Continentia causae sequitur & scriptio.

Ubi sanctus Augustinus exponit euangelicum illud, Omnia ergo quaeunque vultis ut faciat vobis homines, & vos facite illis: voluntatem separat à cupiditate: voluntatem ponit in bono, cupiditate in malo. Non enim conuenit, ut quodcumque vult malus sibi fieri, hoc possit ex autoritate euangelica praesentis loci, in alium liberè perpetrare. Verbi gratia, ut si ego gaudeo cupio inebriari, aut nimis saturari ab alio, non oportet ut id liberè in ceteris agam: sed quodcumque mihi boni cupio, id in ceteris debere satagere. Voluntas quasi quidam stipes est, quae à Domino menti datur, cui inhaerent quasi quidam ramusculi, appetitus: quibus coniungitur res ab auctore omnium rerum, in qua aliquid operetur voluntas, cui si addit ratio, aberit error. Ratio dirigit radios appetitus ad verum solè Domini, ut sua luce perspicue & veraciter sciat, quid vel quale sit quod appetit. Unde qui supra: nemo enim vult, quod omnino, quid vel quale sit, nescit. Qui claro lumine pollent & sanis oculis, his proponitur subtilissima res & dignissima: qui aliquo neuro peccatorum fuscantur, his grossior & manifestior à moderatore æquissimo Deo. Unde Apostolus: Vnicuique, inquit, datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Stomachus est, qui diuersos cibos recipit, de quibus solet ructus fieri ad superiora: Similiter quidam venter est mentis, qui recipit cogitationes. Si his defuerit res, non habet unde ructum faciant. Mihi peccatori grossa res data est potius ad indagandum, quam exponendum, id est, de officio, quod continetur in sacramentario & antiphonario, quae penè omnibus rusticis nota est. Fidualiter agam coram DEO, qui vult ut vnusquisque deuote in suis datis ministret pro praemio aeterno. Humilis humilia de se sentiens, praemium expectat hu-

militatis. Qui aurum argentumque & cetera magna dona in domo Dei suscipit, non despicit pilos caprarum. Ardor mihi inest trite viae & abolitae propter antiquitatem, ut sciam quid habeat in medulla res memorata, id est, quid in corde esset primum dictatorum officij nostri, & quem fructum pariat. Itaque mihi prima inquisitio est de septuagesima, cuius finis constat in primo mense.

De septuagesima. Cap. I.

Septuagesima computatur, secundum institutionem Sacramentarij & Antiphonarij, nouem hebdomadibus ante pascha Domini, & finitur post pascha domini in septima sabbati. Die dominico habet initium, & in sabbato finem. Populi DEI tempus captiuitatis significat, qui peccando recessit à Deo, & per misericordiam eius reuertitur ad requiem. Populus Dei in Babylonia detentus est captiuus sub numero septuagenario. quo numero completo, reuersus est in Hierusalem. De quo populo dicit Hieremias: Considerate & quaerite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium, & querebant fidem, & propitius ero ei. Quod si etiam, viuit dominus, dixerint, & hoc falsò iurabunt. domine, oculi tui respiciunt fidem: & iterum: Indurauerunt facies suas super petram, & noluerunt reuerti: ego autè dixi, forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, iudicium Dei sui: ideo igitur ad optimates, & loquar eis. Ipsi enim cognouerunt viam Domini, iudicium DEI sui: & ecce magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula. Et iterum: Omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet, & vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquetur &c. Et paulò post: Nunquid super his non visitabo, dicit dominus? Et iterum: Eijce illos à facie mea, & egrediantur. Quod si dixerint ad te, quod egrediemur? dicis ad eos, Haec dicit dominus: Qui ad mortem, ad mortem: & qui ad gladium, ad gladium: & qui ad famem, ad famem: & qui ad captiuitatem, ad captiuitatem. Et Esaias: Vae qui confurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vespertum, ut vino estuatis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuijs vestris, & opus domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis: propterea captiuus ductus est populus meus. Quanto tempore in captiuitate fuerit, Hieremias manifestat,

stat, dicens: perdam ex eis vocem gaudij & legitima, vocem sponsi & sponse, vocem molæ & lumæ lucernæ, & erit vniuersa terra eius in solitudine & in stupore, & seruiet omnes gentes iste regi Babylonis septuaginta annis: Cum que impleti fuerint anni septuaginta, visitabo super regem Babylonis, & reliquat. Forfan dictator septuagesimæ no- nit, per Christi gratiam nobis peccata dimissa, septuaginta annos mutauit. (quia in aliquibus criminibus cōmunicamus priori populo) septuaginta diebus, vt quod illi inuiti sustinuerunt, quia serui erant: nos volūtariè pro peccatis nostris sustin eam, quia liberi sumus: omittamus cum eis vo- cem gaudij & lætitiæ, vocem sponsi & spon- sæ, &c. Et Zacharias, In die, inqt, vicesima & quarta vndecimi mēsis Sabbath, in an- no secundo Darij factum est verbum Do- mini ad Zachariam filium Barachiz filium addo Prophetam. Hieronymus in Zacha- ria: Mēsis autem vndecimus, qui appella- tur sabbath, & lingua nostra in virgā vertitur, austeritatem & correptiōem sonat, & est in acerrimo tempore hyemis, qui à ro- manis Februarius appellatur: quæ septuā- gesima solet tægere. Sequitur post aliqua, angelus domini dixit: Domine exercituum, vsq; quod non misereberis Hierusalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? Ille septua- gesimus annus est. Et respondit Domi- nus angelo, qui loquebatur in me, verba bona, verba cōsolatoria. Eiusdē in eodem: Quod autem plenam misericordiam pos- tulat, vt instante anno septuagesimo mi- seretur Deus Ierusalem & vrbium Iuda, ad illam intelligentiam referunt magistri ecclesiarum, quod quādū vera pax veniat & sabbatificus est, & septem decadarum numerus, id est, annus septuagesimus im- pleatur, nec Ierusalem plenam recipiet li- bertatem, id est, ecclesia: nec vrbes Iuda, id est, anima Dominum confitens. Denique Dominus respondit verba bona, & verba cōsolatoria, quod nūc ex parte cernisus, & ex parte prophetamus. Cū autem ve- nerit quod perfectum est, destruetur quæ ex parte sunt, vt liberati de Babylone huius seculi, clamemus, In conuertendo Do- minus captiuitatē Sion, facti sumus sicut consolati. Dies paschæ verba bona & con- solatoria dat, erigit ad bona opera, in ea enim iustificamur. Sed requies & libera- tio perfecta in sabbatissimo datur, quādō animæ sanctorum requiem æternam per- ciunt. Babylonem diaboli ciuitatem ap- pellat Iohannes in apocalypsi: Cecidit, in-

quiens, cecidit Babylone illa magna. Beda in Apocalypsin libro secundo: Superbi tunc à domino deiciuntur, quādō à dia- bolo instantur: Sicut psalmus, deiecit, in- quit, eos dum alleuaretur. Septuagesimus numerus ad memoriā nobis reduct omne tempus presentis seculi, quo alieni fumus à cælesti Hierusalem. Ideo author officij nostri septuagesimam posuit in nostris of- ficijs, vt illo in tēpore à delicijs huius mū- di abstinēdo, ostenderemus in nostra cō- uersatione, qualiter per tempus seculi vi- uere debeāt subiecti, qui post baptismum peccatis se alienant à cælesti Hierusalem. Agamus dies septuaginta, vt captiuis in peregrinatione, luctus pœnitentiæ conuer- tatur in gaudium in resurrectione Domi- ni, per quam reuertimur ad Hierusalē. Sic tamen, vt sex sequentes dies non ligemur cupiditate aliqua babylonice ciuitatis, sed iter perambulemus, vt septima die veniētē intremus cælestem Hierusalem. Catechu- meni qui super hoc alligati sunt originali peccato, illi abluatur aqua baptismatis in resurrectione, & nos pœnitentiā: & illi & nos in resurrectione perseueremus vsque ad plenam septuagesimam, id est, vt non moriamur peccatis. Quauis Persarū rex Cy- rus, cognomēto Christus, primo anno regni sui laxaret maximā partē, id est, quin- quaginta millia fermē hominum captiui- tatis Iudaici populi de Babylonia: tamen septuagesimus annus protenditur vsq; ad secundum Darij annum, vt vult Eusebius, testem adhibens Zachariam prophetam, apud quem secundo Darij anno loquitur angelus: Domine exercituum, vsquequod tu non misereberis Ierusalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? Ille septuagesimus annus est. De istis septuaginta annis, dicit Augustinus in libro de doctrina Christiana tertio: Possunt & septuaginta anni Iere- miæ prophete, pro vniuerso tempore spiri- tualiter accipi, quo est apud alienos ec- clesia. Et iterum idem in duodecimo libro contra Faustum: Nam quod etiā post sep- tuaginta annos secundum eiusdem Iere- miæ prophetiam, reditur ex captiuitate, & templum renouatur: quis fidelis Christianus non intelligat, post euoluta tempora quæ septenarij dierum numeri repetitiōe transcurrunt, etiā nobis, id est, ecclesiæ Dei, ad illam cælestem Hierusalem ex huius seculi peregrinatione redeundum? per quem, nisi per Iesum Christum, verē sacer- dotem magnum, cuius figuram gerebat il- le Iesus sacerdos magnus illius temporis,

quo

quo templum edificatum est post captiui- tatem? Nam & numerus presentis à septua- gesima die vsq; in pascha, Domini afflictio- nem & abstinentiam quandam intimat. Sexaginta dies sunt à septuagesima vsque ad quartam feriam ante cenam Domini, per hunc numerum viduæ, quæ in magna tribulatione sunt, designantur. Quam tribulationem & afflictionem monstrat cō- putus digitorum, qui memoratum nume- rum exprimit indice superposito pollici. Tres dies qui supersunt vsque ad resurre- ctionem Domini, triduanum ieiunium, quod secundum Septuaginta interpretes, Niniuitæ exercuerunt, designat. Vt pecca- ta nostra, pro quibus affligimur, in clarifi- catione resurrectionis Domini aboleantur, necesse est triduo cōpati morti Chri- sti. Pōst enim iam regenerati in anima per pœnitentiam, siue per baptismū, in Christi resurrectione congratulari oportet vsque ad requiem, quæ post hanc vitam donatur in sabbato. Sexaginta dies viduitatem nos- tram nobis ad memoriā reducant, qua peregrinamur à domino: Tres dies, qui supersunt, mortificationem nostræ delecta- tionis, vt nō irretiamur retibus huius mū- di, quæ solent nos irretire per cōcupiscen- tiam carnis, & per concupiscen- tiam oculorum, & superbiam vitæ. At in sex diebus qui supersunt vsq; ad sabbatū, bona ope- ra recoluntur, quæ debemus operari, vt non sit vacua domus nostra. In sabbato, id est, in requie animarum, perfectæ libertati reddimur. Ieremias superius ostendit velle nos hominum cessare à voce gaudij quan- diū in Babylone fuerimus, dicens: Et ces- sare faciam à vobis vocē gaudij & lætitiæ. Quapropter Alleluia in illo tempore non cantatur apud nos, & dulcissimus hymnus angelorum, GLORIA in excelsis Deo: sed Tractus pro Alleluia, à trahendo dicitur Tractus, quem tractum intimaui aposto- lus Paulus, dicens, in lōganimitate & suauitate. Et trahitur tractus, & suauis est auri- bus. Alleluia, propter honorem & latitudi- nem primæ linguæ, præclarior est. Hiero- nymus in Esaiā libro vndecimo: Ad com- parationē enim linguæ hebraicæ, tam græ- ci quàm Latini sermōis lingua pauper est. Pauperem linguam in supradictis diebus frequentamus. Laus tibi domine rex æter- nę gloriæ. Dicit psalmus: Quomodo can- tabimus canticum domini in terra aliena? Alleluia, & Gloria in excelsis, cantica cæle- stia sunt. Vndē Iohannes in Apocalypsi, Post hæc audiui quasi vocem magnam tur-

barum multarum in cælo, dicentium Alle- luia. De Gloria in excelsis Deo, nulli du- bium quin angelorum cantus sit. Oportet enim nos sedētes, id est, humiliatos, supra flumina Babylonis flere, dum recordamur Sion. Sunt qui primam hebdomadam sep- tuagesimæ sinē aliquo, articulo nouellæ conuersationis ducunt, excepta mutati- one Alleluia, & in aliquibus locis Dalma- ticarum, & intermissione Gloria in excel- sis Deo. Si id vsquequaq; obseruetur, aut modō, sicuti vidi aliquādō, nescio. Per sep- tuaginta annos captiuitatis, quos nos mu- tamus septuaginta diebus, ieiunium erat apud Iudeos. Vndē Dominus per Zacha- riam: Cū ieiunaretis & plangeretis per hos septuaginta annos, nunquid ieiunium ieiunastis mihi? Græci proximam hebdo- madam sanctificant suo ieiunio: Clerici autem nostri, (authore Telesphoro papa, qui constituit septem hebdomadarum ieiunium ante pascha) tertiā suo: Preceptor ta- men officij nostri ampliorem mutatiōem requirit, quā agamus: nouitq; Augusti- num dicentem in libro questionum euan- gelicarum, Ieiunium aut in tribulatione est, aut in gaudio: in tribulatione, ad propiti- andum Dominum pro peccatis: in gaudio verō, cū tanto minis delectant carnalia, quanto spiritualiū maior est sagina. Con- stitutiōe officij sui ipsum ieiunium, quod prius dictum est, intimaui in prima orati- one misse, dicens: Vt qui iuste pro peccatis nostris affligimur. Hic enim afflictionem sonat. In introitu dicit, Circumdederunt me gemitus mortis, dolores inferni circū- dederūt me. Augustinus in psalmis: In his qui me circumdederūt, vt perderent, erant dolores inuidentiæ, qui mortem operan- tur, perducuntque ad infernum peccati. Propter hos dolores non possumus lætari & securi esse: sed preparare debemus nos ad bellum, vt Apostolus: Omnis autem, in- quit, qui in agone contendit, ab omni bus se abstinat. Dicit Ambrosius: Ab his omni- bus, quæ vitanda eadem tradit disciplina, cū sciant vnum coronandum: quanto magis obseruandum nobis est, quia omni- bus promissa est salus? Hæc disciplina mi- litibus nota est. Ex multis aliqua nobis, p- ponenda sunt, quæ ad abstinentiam mili- tiæ nostræ pertinent. Dicit Apostolus ad Ephesios: Fornicatio aut & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos. Cōtra hac vitia lucta- men nobis est, eodem Apostolo dicente: Non est nobis colluctatio aduersus carnē

& sanguine, sed aduersus principes & potestates, & reliqua. In his superantur vitia. Bene se contra hæc præparat, qui ea ita abhorret, & à cõmuniõne sua pellit, vt etiã apud se non nominetur. Futurum est bellum: abstinemus nos ab his, quæ impediunt pugna nostrã. Sequitur, & turpido, & stultiloquiũ, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. Ista ad rem capessendã Ierusalem nõ pertinent, sed resistunt: quapropter ab his abstinemus. De turpitudine dicit Hieronymus inter aliqua, significare absconditam cogitatioẽ, cum inflammatur sensus noster ad libidinem, & carnis titillationibus anima ignita succenditur, & nihilominus Dei timore & mētis iudicio refrenatur. Et iterum de stultiloquio & scurrilitate: Stultiloquium nihil in se sapiens & cordi hominis dignum habet: Scurrilitas verò de prudenti mente descendit, inconsultò appetit quædam vel vrbana verba, vel rustica, vel turpia, vel faceta, quam nos iocularitatem alio verbo possumus appellare, vt risum moueat audientibus. Verum & hæc à sanctis viris penitus propellenda sunt, quibus magis cõuenit flere atque lugere, vt in hebraico quoquẽ euangelio legimus Dominum ad discipulos loquentem: Et nunquam, inquit, læti sitis, nisi cum fratrem vestrum videritis in charitate. Vndè Iohannes Chrysostomus in sermone decimo quarto super epistolam ad Hebræos: Nõne audistis Paulum dicentem? Turpido, vaniloquiũ, & scurrilitas abijciatur à vobis. Cum turpitudine & scurrilitatem posuit, tu autem rides? vaniloquium quidem nullam habet vtilitatem, vel omninò rides & effundis faciem tuam? qui monachum profiteris, qui crucifixus es, qui luges, rides? dic mihi, vbi Christus hoc fecit? audisti hoc alicubi? nusquam quidem: sed contristatum sepius legisti. Et post aliqua: Lugeamus ergò, dilectissimi, lugeamus, vt re vera rideamus in tempore gaudij sincerius. Sic nobis videtur velle præceptorem officij, tempus Septuagesimæ tempus esse luctus, & propterea eum dixisse. Circūderunt me gemitus mortis. & iterum. Adiutor in oportunitatibus, in tribulatione. Augustinus in psalmo nono: Non em̄ conuertitur anima ad Dominum, nisi cum ab hoc seculo auertitur. Nec oportunius ab hoc seculo auertitur, nisi nugatorijs eius & noxijs, & perniciosijs voluptatib⁹ labores & dolores misceatur. Vbi labor & dolor, ibi ieiuniũ, saltem amicitie huius mun-

di: vbi ieiuniũ, ibi humilitas mentis: vbi ieiuniũ septuagenarium, compassio captiuorum. Si compatimur, & conregnabimus.

De Sexagesima. Cap. 2.

In sexagesima circumdati sumus tribulationibus quàm maximis, ac si nõ esset locus euadendi. Vendidimus nos sub peccato, in nobis non est virtus soluendi: Vndè dicitur in prima oratione Sexagesimæ: Deus qui conspicias, quia ex nulla nostra virtute subsistimus. Optam⁹ potiùs, quàm præsumimus, vt verus Dominus noster se intromittat ad soluendum. Simili de causa dicit Iohel: Quis scit, si conuertatur & ignoscat deus, & relinquat post se benedictionem? Quod sic exponit Hieronymus in codẽ Iohel: Ego, inquit, hortor, quod meum est, ad poenitentiam, & Dominiũ ineffabiliter noui esse clementem. Et paulò post: Sed quia profundum diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei nõ esse non possumus, sententiam tempero, & opto potiùs quàm præsumo, dicens: Quis scit, si conuertat & ignoscat? Quod ait, quis, aut impossibile, aut difficile sciendum est. Peccata separant inter Deum & hominẽ, quare dubitamus in Sexagesima, vtrum Dominus sit nobiscum, & propterea dicimus in Introitu: Exurge, quare obdormis domine? exurge, & nõ repellas in finem: quare faciem tuam auertis? Obliuisceris inopia & tribulationis nostræ? quoniam humiliata est in puluere anima nostra. Vndè Augustinus in psalmo xliij. Inter manus pulueris huius, inter manus impiorum & persequentium, humiliata est anima nostra ad hoc, ut te inuocarem, & dares auxilium de tribulatione: Venter autem noster hæsit in terra, id est, consensit impietati pulueris huius. Et iterum: Exurge Domine, adiuua nos, & redime nos propter nomen tuum, hoc est, gratis propter nomẽ tuum, non propter meritum meum: quia tu dignus facere, nõ quia ego dignus sum cui facias. Est in epistola bonus athleta, qui nos confortat, vt quæramus viam euadendi de captiuitate, & despiciamus dominos, qui nos ad delendum tenent. Dicit, indignãdo super eos, qui malis cedunt: libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes. Sustinetis em̄, si qs vos in seruitutem redigit, si qs deuorat, si qs accipit &c. Nos captiui obedientes, secundũ gradum arripimus, id est, de tribulatione consecdimus ad inquirẽdum nostrum proprium Dominum

Dominum: sciant, dicimus, gentes, quoniam nomen tibi Dominus. Vndè Augustinus, Cognoscat, inquit, quia nomen tibi Dominus, tanquam non vero, nec suo nomine nuncupentur, quicunq; alij domini nominantur, quoniam seruuliter dominantur, & vero Domino comparati, nec domini sunt. Tractus, Commouisti domine, ostendit terram commotam conscientia peccatorum. Post terram commotam semen inducitur. In septuagesima increpati sumus, quia ociosi stetim⁹, inducti sumus ad vineam colendam: in ista sexagesima semẽ iacimus. Sexagesima percurrit infra septuagesima ad quartam feriam paschalis hebdomadis. Hæc quarta feria habet conuenientiam cum quarta ætate mundi, in qua Dauid & Salomon regnauerunt. In quarta ætate gens illa celesti fide in clyta, regno Dauid & Salomõis gloriosa, templi etiã sanctissimi altitudine totum nobilitabatur in orbem: In nostra verò quarta feria triumphat Dauid, qui vicit leonem: & Salomon æternus, pacificus regnat, de quo dicit Apostolus: Christus resurgens à mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. Templum ædificat nobilissimum Deo patri, qui dicturus est in fine, Venite benedicti patris mei, possidete præparatum vobis regnum ab initio mundi. Ad id regnum per sexagesimam nos oportet currere. Senarius enim numerus partibus suis computatus, primus perfectus est, sexta vnũ, tertia duo, mediocritas tria: vnũ enim & duo & tria, sex faciunt. Hic numerus perfectionem demonstrat. Beda in libro de temporibus: vbi notandum, quod non ideò senarius numerus perfectus est, quia Dominus in eo mundi opera perfecit: sed, sicut Augustinus ait, Ideò Dominus, qui simul omnia creare valebat, in eo dignatus est operari, quia numerus ille est perfectus. Senarius per denarium ductus sexaginta faciunt. Denarius ad mercedem operum respicit. Si quis per senariũ, id est, perfectionem, mercedem operum requirit, ipse percipiet regnũ, quod nobis præmittitur in quarta feria paschali.

De Quinquagesima. Cap. 3.

Quinquagesima in tertio gradu cõstitit. Antea dubitabamus vtrum proprius Dominus nobiscum esset, an non. Iam tenemus illum, & dicimus, Esto mihi in Deum protectore, & in locum refugij, vt saluum me facias. Iesum precamur ducẽ militiæ nostræ, dicẽdo, Et propter nomen

tuum dux mihi eris, & enutries me. Iam in expeditione fumus: aduenit doctissimus athleta, solito more nos hortans docet, quibus munimentis muniri nos oporteat, & dicit: Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc. De quibus dicit in alia epistola, In omnibus fumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galeam salutis affumite, & gladiũ spūs, quod est verbũ dei. Triumphator militiæ nostræ Deus est, cui dicitur: Tu es Deus qui facis mirabilia. Et iterum, Liberasti in brachio tuo populũ tuum. Tractus verò, Domino nobis precipit seruire, qui nos fecit, non ei, cui nos vendidimus nosmetipsos. In sexagesima seminauimus: in quinquagesima fructum colligimus. Quid quinit cecus à domino, q nos p̄gnarat? nihil aliud nisi vt fruere lumine: fructum quæsiuit, fructum inuenit. Ista quinquagesima secundũ diem, primum venerabilis paschæ tangit. Sicut enim senarius perfectionẽ operum demonstrat, ita quinquagenarius omnia bona opera, quæ perficiuntur per quinq; sensus corporis. Quinquies decem, quinquaginta. Quisquis per exteriorẽ administrationem decem verba legis compleuerit in spiritu sancto, nõ dubitat ad cõsortium perueniendum esse beatæ resurrectionis, quæ celebratur in pascha Domini. Per sabbatum venimus ad Dominicum: sic & per septiformem spiritum legem implendo, ad resurrectionem. Tres gradus sunt trium officiorum, quos infirmus vsque ad hunc locum. Primus continet planctum captiuorũ, qui esse nolunt sub dominis vitiõrum: secundus voluntatẽ fugæ demonstrat, dum odõ ppitius Dominus velit eos suscipere, ac non à se repellere. Tertius consilium agit, quomodo fugiat, præsumens iam de susceptione. Bonum consilium adipiscitur iuxta verba Introitus, Esto mihi in Deũ protectorem. Si quis tacito vel verboso sermone voluerit fari, nõ vt cetera, quæ in memoratis officijs continentur, ita aptari in eis gradibus quomodo excerpta, volabo ad quandam arborẽ Augustinũ, sed eboq; in ramis eius, forsã defendar sua densitate à rapacibus accipitrib⁹. Scribit idẽ in libro 16. de ciuitate Dei: Non sanè omnia, q gesta narrant, aliquid etiã significare putanda sunt: sed propter illa quæ aliquid significant, etiã ea quæ nihil significant, attextuntur. Non solo enim vomere terra profcinditur: sed, vt hoc fieri possit, etiã cætera aratri mēbra necessaria sunt: Et non soli nerui in ci-

tharis atque huiusmodi vasis musicis aptantur ad cantum: sed, ut aptari possint, insunt etiam cætera in compaginibus organorum, quæ non percipiuntur à canentibus: sed ea, quæ percussa resonant, his connectuntur: ita in prophetica historia dicitur & aliqua, quæ nihil significant, sed quibus adherent quæ significant, & quodammodo religantur. Diximus tres gradus nitentium ad pugnam: simili modo dicimus tres articulos triumphi, i. vnam sabbati, quartamque, & septimam. Quia diximus Septuagesimam nostram pendere à septuaginta captiuitatis annis prioris populi in Babylonia, bonum est, ut respiciamus eosdem articulos, quibus populus ille ad plenam libertatem peruenit. Prima reuersio fuit facta sub Zorobabel duce, & Iesu sacerdote magno, in quinquagesimè mille hominibus, quod iam præscriptimus. Vbi hoc notandum est, quod in libro Esdræ scribitur, ois multitudo quasi vir vnus. Vnde Beda in expositione eiusdem: Nota gratiam primitiæ ecclesiæ, in qua multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, etiam in hoc transigrantium cœtu reperiri: ita ut cum tantus esset exercitus, qui propè quinquaginta millium summam completeret, & hic diuersi gradus & conditionis existens, nihilominus omnis multitudo ob eandem fidem & dilectionem quasi vnus esse videretur homo, donante illo qui habitare facit vnanimes in domo. Secunda reuersio est sub Esdra, sicut ab eodè scriptum est: Promouimus ergò à flumine Ahava duodecimo die mensis primi, ut pergeremus Ierusalem, & manus DEI nostri fuit super nos, & liberavit nos de manu inimici & insidiatoris in via, & venimus Ierusalem, & mansimus ibi diebus tribus: Die autem quarta appensum est argentum & aurum, & reliqua. Sed nondum muri Ierusalem reedificati erant. Vnde & in sequentibus legitur: et factum est in mense Casleu anno vicesimo, & ego eram (neemias) in Susis castro, & venit Anani vnus de fratribus meis, ipse & viri Iuda, & interrogavi eos de Iudæis, qui remanserant, & supererant de captiuitate, & de Ierusalem, & dixerunt mihi, Qui remanserunt, & derelicti sunt de captiuitate ibi in prouincia, in afflictione sunt & in opprobrio, & murus Hierusalem dissipatus est, & portæ eius combuste sunt igni. Tertia reuersio sub eodem facta est. sic enim scriptum est: Miserat autem rex principes militum & equites, & audierunt Sanballath Oronites, & Tobias

seruus Amanites, & contristati sunt afflictione magna, quod venisset homo qui quæreret prosperitatem filiorum Israel: & veni Ierusalem, & eram ibi diebus tribus. Iste Neemias ædificauit Ierusalem. Hæc propterea prælibauimus, vt nostra cooptaretur priori populo Dei. Hic præmittamus quartam feriam, quandè intrauimus in pugnam, quoniam in altera periocha tractanda est. Dies Dominicos sequimur.

De Quadragesima. Cap. 4.

IN quadragesima aliqua pars pugnae peracta est. Dicit nobis, quem in quinquagesima protectorem inuocauimus, Inuocauit me, & ego exaudiam eum, & cetera. Epistola ita: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Et in responsorio: Angeli Domini custodiunt nos. In tractu, Scuto veritatis circumdati sumus. In euangelio ad triumphum tendimus, vt dicamus inimico: Vade satana in interitum. In genealogia hominis Christi, in quo iste triumphus tripudiat, numerum præsentem quadragesimæ matheus sanctificat, quem quadragenario numero Generationum scribit descendisse ad terras. Vnde Augustinus in libro secundo de consensu euangelistarum: Acute animaduersum est, matthæum qui regiam in Christo instituat insinuare personam, excepto ipso Christo, quadraginta homines in generationum serie nominasse. Numerus autem ipse illud tempus significat, quo in hoc seculo & in hac vita regi nos oportet à Christo, secundum laboriosam disciplinam, qua flagellat Deus (vt scriptum est) omnem filium quem recipit. De qua dicit Apostolus: Per tribulationem oportet nos intrare in regnum Dei. Ergò numerus iste laboriosus huius temporis sacramentum, quo sub disciplina regis Christi aduersus diabolum dimicamus, etiam illud declarat, quod quadraginta dierum ieiunium, hoc est, humilitatem animæ consecravit: & lex & propheta per Moysen & Heliam, qui quadragenis diebus ieiunauerunt: & euangelium, per ipsius nomini ieiunium. Quibus diebus quadraginta etiam tentabatur à diabolo, quid aliud quam per omne huius seculi temptationem nostram in carne sua, quam de nostra mortalitate assumere dignatus est, præfigurans? Iste quadragenarius numerus, qui inchoatur à sequenti dominica post quinquagesimam, finitur quinta feria ante pascha Domini, quæ vocatur cœna Domini. Varietatem diei cœnæ Domini

De varietatibus officiorum per diem, vsq; in Resurrectionem Domini. Cap. 7.

Quarta feria inter quinquagesimam & quadragesimam ieiunium, quod protenditur in pascha Domini, inchoamus, vsq; ad istum diem in expeditione fuimus, hodie pugnam committimus. Hoc ostendit prima Collecta Missæ, dicens: Cõcedite nobis Domine præsidia militiæ Christianæ sanctis inchoare ieiunij. In eadem die non est altera varietas, nisi quod vsque ad hanc diem missam celebramus hora tertia, qua & Dominica die: in hac, hora nona, & deinceps mutata. Quibus armis pugnare debeamus, Iohel ostendit, dicens, In ieiunio & fletu & plâctu, & Egredietur sponsus de thalamo suo, & sponsa de cubili suo, & euangelium, Tu autem cum ieiunas, vñge caput tuum, & faciem tuam laua. & reliqua. Opinio est aliquorum, vt propterea hac die inchoetur ieiunium quadragesimale, quia exceptis diebus sex dominicis infra quadragesimam quadraginta tantummodò sunt à memorata feria vsque in sabbato sancto. Illud enim occurrit quod sanctus Gregorius tantummodò triginta & sex dies abstinentiæ, nobis insinuat quadragesimalis temporis: forsitan, quia nondum erat additi quatuor dies à supradicta feria quarta vsq; ad Dominicum quadragesimæ. [Vt ergò quadragesimæ summa compleatur, quatuor dies præcedentis hebdomadæ ad illos xxxvj. dies adduntur: quos simili deuotione venerabiles pari abstinentia, id est, ieiunij obseruatione custodiendos, & sanctorum patrum auctoritas, & ratio ipsa commēdat. Vnde & quarta feria, qua hoc ieiunium inchoamus, caput ieiunij appellari consuevit.] Constat etiam alia ratio, quæ non abhorret à vero ei, cui perspicuum est, capitis & membrorum compaginem vnum corpus esse. A memorata feria vsque in sabbato sancto, quadraginta & sex dies sunt: Totidè numero annorum, templum in Hierusalem ædificatum est. Vnde Beda in expositione Esdræ, Cæpta est autem ædificatio templi primo anno Cyri regis, & sexto Darij anno cõsummata, qui sunt anni, iuxta fidem chronicorum, quadraginta & quinq;. Si quidem Cyrus regnavit annos triginta, post què Cambyses filius eius annos octo, qui in hoc volumine, vt Iosephus autumat, Artaxerxes vocatur: post quem magi qui illum interfecerunt, anno vno: post quos

Cur Quadragenarius numerus temporali vitæ aptetur. August. de consensu euangeliorum. Cap. 5.

Vt autem iste numerus hanc temporalem vitam terrenam quæ significet, illa interim causa de proximo occurrit, quantum sit alia fortasse secretior: quia & tempora annorum quadripartitis vicibus currunt, & mundus iste quatuor partibus terminatur. Quadraginta autem, quater habent decem. Porro ipsa decem ab vno vsque ad quatuor progrediente numero consummantur. Et iterum ad Ianuarium: Numero autè quadragenario vitam istam propterea figurari arbitror, quod denarij in quo perfectio beatitudinis nostræ est, sicut in octonario, qui redit ad primū, ita in hoc creatura, quæ septenario figuratur, adheret creatori.

Cur in tempore tali constituta sit obseruatio quadragesimæ. Idem ad eundem. Cap. 6.

In qua ergò parte anni congruètius obseruatio quadragesimæ constitueretur, nisi confini atq; contigua Dominicæ passioni? Quia in ea significat hæc vita laboriosa, cui opus est hæc conuenientia, vt ab ipsius mundi amicitia ieiunetur, quæ utiq; fallaciter blandiri & illecebrarum succos circumspargere atq; iacere non cessat.

Quarta feria inter quinquagesimam & quadragesimam ieiunium, quod protenditur in pascha Domini, inchoamus, vsq; ad istum diem in expeditione fuimus, hodie pugnam committimus. Hoc ostendit prima Collecta Missæ, dicens: Cõcedite nobis Domine præsidia militiæ Christianæ sanctis inchoare ieiunij. In eadem die non est altera varietas, nisi quod vsque ad hanc diem missam celebramus hora tertia, qua & Dominica die: in hac, hora nona, & deinceps mutata. Quibus armis pugnare debeamus, Iohel ostendit, dicens, In ieiunio & fletu & plâctu, & Egredietur sponsus de thalamo suo, & sponsa de cubili suo, & euangelium, Tu autem cum ieiunas, vñge caput tuum, & faciem tuam laua. & reliqua. Opinio est aliquorum, vt propterea hac die inchoetur ieiunium quadragesimale, quia exceptis diebus sex dominicis infra quadragesimam quadraginta tantummodò sunt à memorata feria vsque in sabbato sancto. Illud enim occurrit quod sanctus Gregorius tantummodò triginta & sex dies abstinentiæ, nobis insinuat quadragesimalis temporis: forsitan, quia nondum erat additi quatuor dies à supradicta feria quarta vsq; ad Dominicum quadragesimæ. [Vt ergò quadragesimæ summa compleatur, quatuor dies præcedentis hebdomadæ ad illos xxxvj. dies adduntur: quos simili deuotione venerabiles pari abstinentia, id est, ieiunij obseruatione custodiendos, & sanctorum patrum auctoritas, & ratio ipsa commēdat. Vnde & quarta feria, qua hoc ieiunium inchoamus, caput ieiunij appellari consuevit.] Constat etiam alia ratio, quæ non abhorret à vero ei, cui perspicuum est, capitis & membrorum compaginem vnum corpus esse. A memorata feria vsque in sabbato sancto, quadraginta & sex dies sunt: Totidè numero annorum, templum in Hierusalem ædificatum est. Vnde Beda in expositione Esdræ, Cæpta est autem ædificatio templi primo anno Cyri regis, & sexto Darij anno cõsummata, qui sunt anni, iuxta fidem chronicorum, quadraginta & quinq;. Si quidem Cyrus regnavit annos triginta, post què Cambyses filius eius annos octo, qui in hoc volumine, vt Iosephus autumat, Artaxerxes vocatur: post quem magi qui illum interfecerunt, anno vno: post quos

Hæc lineis inclusa, in vno statummodò erant exemplari.

Darius

Darius vsque ad consummationem ac ædificationem templi, annis sex, qui sunt, ut diximus, anni quadraginta quinque. Queritur autem, quomodo dicente Domino Iudæis sub figura templi de passione ac resurrectione sua, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, responderunt ipsi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & in tribus diebus excitabis illud? cum non amplius quam quinque & quadraginta anni reperiantur à primo Cyri regis vsque ad sextum Darij regis annum. Sed si historiam Iosephi legamus, in qua post consummationem ac ædificationem templi, tres adhuc annos addit, in quibus peribolus, id est, circumposita templo munitionum constructio, & quædam alia quæ remanserant, perfecta sint, videbimus quia rectè in ædificatione templi, quadraginta & sex annorum poterit summa computari, in quibus eminentiora eius ædificata fuere completa. Templum hoc, domini corpus significat. Augustinus in tractatu super Iohannem libro decimo: Ipsius templi resolutionem, & reedificationem antiquissima solennitate celebraturisumus: Ad quam vos exhortamur, ut præparetis vos, si qui estis catechumeni, ut accipiat gratiam. Iam nunc tempus est, iam parturiatur, quod tunc nascatur. Ergò illud nouimus: sed fortè hoc exigitur à nobis, verum habeat aliquod sacramentum, quadraginta sex annis ædificatum templum. Sunt quidem multa, quæ hinc dici possint: sed quod breuiter dici potest, & facillè intelligi, hoc interim dicemus. Fratres, diximus iam, nisi fallor, hesternò die: Adam vnum hominè fuisse, & ipsum esse totum genus humanum. Nam ita diximus, si meministis, quasi fractus est, & sparsus colligitur, & quasi conflatur in vnam societatem atque concordiam spiritualem, & gemit vnus pauper modò ipse Adam: sed in Christo innouatur, quia sine peccato venit Adam, ut peccatum Adæ solueret in carne sua, & ut redintegraret sibi Adæ imaginè Dei. Adæ ergò, caro Christi, De Adæ ergò templum, quod destruxerunt Iudæi, & resuscitauit Dominus triduo: resuscitauit enim carnem suam. Et post pauca, quid ergò sibi vult numerus quadragenarius senarius? Interim ipse Adam quia per totum orbem terrarum est, audistis iam hesternò die quatuor literis græcis quatuor verborum Græcorum. Si enim ista verba quatuor scribas sub inuicem, id est, nomina quatuor partium mundi, Orientis, Occi-

dentis, Aquilonis, & meridiani, quod est totus orbis, vnde dicit Dominus, à quatuor ventis collecturum se electos suos, cum venerit ad iudiciū: Si ergò facias ista quatuor nomina sua,

Ανατολή, quod est Oriens,
Δύσις, quod est Occidens,
ἄρκτος, quod est Septentrio,
μεσημέρια, quod est Meridies:

Ανατολή, Δύσις, ἄρκτος, μεσημέρια, capita verborum Adæ habet. Quomodo ergò inuenimus ibi & quadragenarium & senarium numerum? quia caro Christi de Adam erat. Et iterum post pauca: Iam videte, istæ literæ quæ numerum habeant: & ibi inuenietis, quadraginta & sex annis ædificatum templum. Habet enim Adam ἄλλα μία, quod est, a vnū: habet & δ, quod sunt quatuor, habes quinque: Habet iterum ἄλλα quod est vnum: habes sex. Habet & μ, quod est quadraginta: habes quadraginta sex. Quomodo nos cōpaginari oporteat corpori Christi, quod assumpsit, idem in sequentibus ostendit: Nos simus, in quibus, in humilitate cordis semper, & gaudium nostrum penès ipsum sit. Qui ita agit, ut cantores admonent in memorata feria, ipse est in humilitate cordis. Ipsi dicunt: Immutemus habitum cinere & cilicio, ieiunemus & ploremus ante Dominum. Cōpositor officij nostri iuxta admonitionem suam vult circum nos agi: Si quis intrauit in scholam disciplinæ Christianæ quarta feria, non est bonum ut egrediatur nisi post victoriam. Quia intrauimus quandò celebrauimus officia consueta, bonum est, ut cum capite nostro in die resurrectionis triumphemus. Antequam sanctus Augustinus de numero memorato disputaret, hortatus est catechumenos, ut se præpararent ad solennitatem paschalem. Petrus Apostolus ostendit quomodo se debeant præparare, dicens: Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Domini nostri Iesu Christi, in remissionem omnium peccatorum. Secundus Adam propterea venit, ut per pœnitentiam & baptismum reformetur ad suam imaginem primus Adam, qui est in quatuor partibus mundi. Quia Adam sparsus est per quatuor partes mundi, illo numero ad colligentem Adam recurramus, quem continet totus orbis primis literis suis.

De secunda varietate quartæ hebdomadæ Quadragesimæ. Cap. 8.

Secunda varietas fit in quarta hebdomada quadragesimæ, & in quarta feria.

Pri-

dum, quæ sit varietas: deinde, quare: postremo, si Dominus dederit, cur in quarta feria quarta septimana. Varietas est per adiectionem vnus lectionis & vnus responsorij. Prima lectio ezechielis propheta, Sanctificabo nomen meum magnum. GRA. Venite filij. II. lectio eisaie propheta. Hæc dicit Dominus deus, Lauamini, mundi estote. GRA. Beata gens cuius est Dominus. Causam pœnitentiam Domino miserante: Memorata quarta feria, apud cultores ecclesiæ, in apertione aurium, dicitur. Eadem die agitur scrutiniū tertium, quod maximum est inter septem scrutinia. Eadem die tanguntur aures & nares catechumenorum digitis presbyterorum. Eadem die instruunt de authoribus & initijs quatuor euangeliorum. Eadem die precipiunt orationem dominicam & symbolū, ad reddendum in sabbato sancto Paschæ. Vnde Augustus, in lib. de fide & moribus: Cur ergò baptizadis symbolum tradimus, reddendumque; reposcimus? Nihil tale enim factum est erga illos, quos per mare rubrum Deus ab Aegyptijs liberauit. Si autem rectè intelligunt, hoc significari præcedentibus mysterijs de sanguine ouis postibus illito, & de azymis sinceritatis & veritatis, cur non etiam illud cōsequenter intelligunt, ipsam ab Aegyptijs separationem, significare discessionem à peccatis, quam baptizadis profitentur? Scrutinium possumus rectè intelligere iter ad baptismum. Scrutinium proprium synagoga habet & propriam Missam. De Missa, quam publicam vocamus, est modò dicendum. In ea commemoratio celebratur eorum, quæ aguntur in scrutinio. Duo officia ibi aguntur: Imbuitur namque de fide & moribus. Vnde qui supra in libro memorato: Audiant qui baptizadi sunt, non solum quod credere debeant, sed etiam quæ admodum se ab hoc seculo prauo eripiāt. Ibi enim necesse est, ut audiant quemadmodum credentes viuere debeant. Et iterum: Quod scriptum est, euangelizasse Philippum ipadoni Dominum, nullo modo dubitandum est, & illa in catechismo dicta esse, quæ ad vitam moresque pertinent eius, qui credit in Dominum Iesum. Hoc est enim euangelizare Christum, non tantum dicere quæ credenda sunt de Christo: sed etiam quæ obseruanda ei, qui accedit ad compagem corporis Christi. In prima lectione, quæ secundum Ezechielem legitur, demonstratur, quomodo catechumenos congreget deus ad compagem corporis Christi. Eripit eos à priore vita, & fa-

cit credere in Christum: sic enim legitur ibi: Tollam quippe vos de gentibus, & congregabo vos de vniuersis terris, & adducā vos in terram, & effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquitatibus vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & reliq. Quod sic Hieronymus in eodem Ezechiele: Creator enim omnium sum. peperci eis, & sanctificauit illos, & gloria pristina restitui, ita ut super credentes, & ab errore cōuersos, effunderem aquam mundam baptismi salutaris, & mundarem eos ab abominatiōibus suis, & ab vniuersis erroribus, quibus fuerat occupati, & dare eis cor meum, ut crederent in filium Dei. Eandem rem in responsorio inueniet, qui querit: Venite filij, audite me: timorè Domini docebo vos. Radix enim sapientiæ est timere Dominum. Qui primò radicem figit credulitatis, necesse est ut sciat timere Dominum. Vnde iterum scriptum est: Filij mi, accedens ad seruitutem Domini, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. At secunda lectione factum de moribus disputat, in qua ait: Quiescite agere peruersè, discite benefacere: querite iudicium, subuenite oppresso. Et in conclusione ita: Venite & arguite me, dicit dominus, id est, si ita feceritis, & non reddidero vobis mercedem, meritò arguetis me. Sequens responsorium demonstrat, catechumenos ad nomen transire, dicens: Beata gens cuius est Dominus Deus eius, populus quem elegit in hæreditatem sibi. Versus, bonos mores electorū demonstrat: Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorū. Fas est, ut qui se spontè obtulerunt Deo, post instructionem fidei & morum, ad nomē eius transeant, & omnis firmitate muniantur, cuius hæreditate possidentur. Ut opinor, demonstratum est, propter fidem & mores, quibus instruendi sunt catechumeni, duas lectiones lectas esse eadem die. Ergò & euangelium non dissonat ab hoc officio, dicente Augustino super Iohannem: Lauit ergò oculos in ea piscina, quæ interpretatur Missus: baptizatus est in Christo. Si ergò quædam eum in seipso, quodammodo baptizauit, tunc illuminauit: quædam innoxit, fortasse catechumenum fecit. Modò dicendum est, ut promissimus, quare hoc officium agatur quarta feria quartæ hebdomadis quadragesimæ. Per quadragenarium numerum omne tempus seculi significatur, ut demonstratum est in superioribus ex libro sancti

P

Augusti-

Augustini de consensu Euangelistarum: Sex dies primi, sex ætates seculi demonstrant, & sex ætates vnius hominis. De quarta tantummodò nunc dicendum est. Quarta feria & quarta septimana quadragesimæ, compaginantur quartæ ætati seculi, & æno vnius hominis. Quarta ætas est à Dauid, dicente Beda in sua chronica, vsque ad transfmigrationem Babylonis. Et post cætera, à qua velut iuuenili ætate, in populo Dei regum tempora cœperunt. Hæc nanque in hominibus ætas, apta gubernando solet existere regno. Item in eadem: Quarta ætas mundi non solum cum inchoato gētis Iudææ imperio, sed & cum annouata promissione, quæ patribus olim data est, imperij Christiani sumit exordium, iurante Domino Dauid veritatem, de fructu ventris eius sedere super sedem eius. Nō immeritò eadem die & eadem hebdomada catechumeni ad nomē Christianum accedūt, quæ præfigurata est à quarta ætate hominis, id est, iuuenili, quæ apta est gubernaculo imperij: & ab eadem ætate seculi, quæ innouata est ex promissione regni Christi. De quo regno Gabriel archangelus Maria: Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur: & dabit illi Dominus Deus sedem dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Beda in Luca: Accepit autem sedem, siue regnū Dauid Dominus, vt gentem, cui Dauid quondam temporalis regni gubernacula simul & exempla iustitiæ præbuit, quamq; modulis hyannorum spiritualium ad fidem atq; amorem sui conditoris accendere solebat, hæc ipse factis, verbis, donis, & promissis tantū mediator Dei & hominum dignis ad regnum cæleste & immortale vocaret, atque ad ipsam Dei patris visionē introduceret.

De tertia varietate sabbati ante Palmas. Cap. 9.

Varietas tertia, est sabbato ante Palmas, hæc est varietas eius. Prætitulatur in Sacramentario nostro & in Antiphonario, Sabbato vacat, Dominus Papa eleemosynam dat. Cogitare oportet, quare eadem die potissimum eleemosyna Apostolici recitetur, cum per omne tempus anni eleemosyna tribuenda sit. Vbi notandum, quod ea, quæ recolimus cultibus ecclesiasticis circa passionem Domini & resurrectionem, atque ascensionem in cælos, in memoriam illarum rerum, quæ suo in tempore peractæ sunt, agimus. vnde quotidiè dicimus in sacrificio Missæ: Quoties-

cunquē hæc feceritis, in mei memoriam facietis. Habemus opus præcedens eleemosynæ præsentis sabbati, quod imitemur, & ad memoriā nostrā reducimus. Infit symmytha Ioannes: Ante sex dies paschæ venit Iesus in Bethaniā, vbi fuerat Lazarus mortuus quem suscitauit: Fecerunt autem ei cenam ibi. Et post pauca: maria ergo accepit libram vnguenti nardi pisticæ preciosi, & unxit pedes Iesu, & extersit capillis suis pedes eius, & domus impleta est ex odore vnguenti. Ad indignationem Iudææ proditoris, iuxta Matthæum, ita Dominus testificat opus mulieris: quid molesti estis huic mulieri? Opus bonum operata est in me. Nam semper pauperes habetis vobiscum, me autem non semper habebitis. Et post pauca: Amen dico vobis, vbi cunquē fuerit prædicatum hoc euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit, in memoriam eius. Apostolicus vir in memoriam deuotissimæ mulieris, membris Christi facit, quod ipsa fecit capiti. Dicit Paulus: Imitatores mei estote filij charissimi, sicut & ego Christi. Identidem dicit apostolicus, quauis non verbis, operibus tamen: Imitatores mei estote filij mei, sicut & ego Maria. Vnde Augustinus super Ioannem: Factum audiuius, mysterium requiramus. Quæcunque anima fidelis vis esse Maria, vnge pedes Domini preciosissimo vnguento. Vnguentum illud iustitia fuit, id est libra fuit. Et iterum: Vnge pedes Domini benè viuēdo, vnicuique sectare vestigia, capillis terge: si habes superflua, da pauperibus, & pedes Dñi tersisti: Capilli em̄ sup̄flua corporis vidētur. habes quod agas de sup̄fluis tuis. Tibi sup̄flua sunt, sed Dñi pedibus necessaria: fortè em̄ in terra Dñi pedib; indigēt. De quibus em̄ nisi de membris suis in fine dicitur est, cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis? sup̄flua vestra impenditis, sed pedibus meis obsecuti estis. Dominus autem impleta est ex odore vnguenti, mundus impletus est fama bona mulieris. Hoc preciosissimum exemplum sequitur apostolicus: vtinam & nos sequamur. Vbi cunquē enim officium Romanæ Ecclesiæ agitur, hæc fama personat, dominus papa eleemosynā dat. Det Deus, vt & in nobis perseveranter sonet, & acceptum sit, quod agimus, coram angelis Domini in memoriam nostrā.

De quarta varietate diei Palmarum.

Cap. 10.

Quarta varietas est quæ dicitur, diei Palmarum. Eadē die Dñs de Bethania descendit

descendit Hierusalem, quandò obuiam venit ei turba, vt Iohannes narrat: In crastinum aut turba multa quæ venerat ad diem festum, cum audisset quia venit Hierosolymam Iesus, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei, & clamauerunt, Oanna, benedictus qui venit in nomine Domini rex Israel. In memoriam illius rei, nos per ecclesias nostras solemus portare ramos, & clamare, Oanna. Quarè venerit Hierusalem, Beda in marco ex testimonijs scripturarum promit, dicens: Appropinquante autem tempore passionis, appropinquare voluit Dominus loco passionis, ibique proximus manere, vbi cōstituto ac præfinito ante secula tēpore inueniri posset ab eis, per quos eadē passio erat complenda. Et post pauca: Vbi nō prætereunda silentio est non tantum concordia in rebus, verum etiam in temporibus veteris & noui testamētī, vmbra & veritatis, legis & euāgelij. Scriptum est nanq; in lege, dicente Domino ad Moysen & Aaron: Mens iste vobis principium mēsum, primus erit in mensibus anni. Loquimini ad vniuersum cœtum filiorū Israel, & dicit eis: Decima die mensis huius tollat vnusquisq; agnū per familiās & domos suas. Et paulò post: Et seruabitis eum vsque ad quartam decimam diem mēsis huius, immolabitq; eum vniuersa multitudo filiorū Israel ad vesp̄eram. Decima ergo die mensis primi agnus qui in pascha immolaretur, domum introduci iussus est, quia & Dominus decima die eiusdē mensis, hoc est, ante quinque dies paschæ in ciuitatem, in qua pateret, ingressus est.

De quinta varietate quartæ ferie maioris hebdomade Cap. 11.

Quinta varietas est quarta feria post palmas, quæ habet varietatem & adiectionem vnius lectionis & vnius Responsorij cum quinque versibus, ac ex Passione Domini, quæ ea die legitur, nec non etiam vt scriptum habemus in libello qui dicitur, Romanus Ordo, ex genu flexione. Intimat supradictus libellus, ex Romana cōsuetudine debere eadem die ante publicum officium orationes, quas solemus in sexta feria agere, recitari. Quid rationis hæ orationes habeant, siue in quarta feria, siue in sexta, iuxta quod Dominus dederit, demonstrabimus in sexta feria ex dictis Sancti Augustini: in præfenti verò parum intinandum est. Libet modò primū dicere, cur hæc varietas agatur in quar-

ta feria, simulque intinmare mysterium varietatis. Dicit Augustinus in libro ad Casulanum presbyterum de ieiunio sabbati: Quarta sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiūt ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Ex eò demonstratum est, quare varietas celebrata sit in memorata feria. Consilium enim fecerunt Iudæi, vt occiderent Dominum. Sicut actus eorum qui fuit in sexta sabbati, ad memoriā reducitur, sic & cōsilium eorum. In vtrisque iniuriam fecerūt Christo. Illud mysterium continet præfens officium, vt intelligamus, secundum Adam pro primo Adam mortuum esse, sicut psalmus inquit, Quæ non rapuit, tunc exoluebam. Vnde Augustinus: Omnino non rapuit, sed quis rapuit? Adam. Eadem die in memoriam nostri reducitur crudele consilium Iudæorum, & mansuetudo Christi: De qua mansuetudine dicit qui suprà, in psalmo quadagesimo quarto: Vsq; ad eò mansuetus, vt pendēs in cruce, diceret: Pater, ignosce illis, quia nesciūt quid faciūt. Huius exemplo, id est, capitis nostri, docemur, vt contra omnem iniuriam armemus nos armis orationis & patientiæ, sicut scriptum est in euangelio: Orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Postquam tetigerimus officij constituta, ipsa dilucidabunt quid in se contineat. Introitus est, In nomine Domini omne genu flectatur cælestium, terrestrium & infernorum, quia Dominus factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: id eò Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Nomen Domini, in loco isto pro re debemus intelligere. Vnde Ambrosius in epistolam ad Philipenses: Nomen euidentis est, quomodo non vocabulum, sed rem quandam dicit acquisitam ei, sicut illud quod scriptum est, et cognoscet quia nomen tibi Dominus, hoc est, quoniam tu Dominus. Interpretatur verò Paulus, quid sit illud nomē, In nomine Iesu vt omne genu flectat, & reliquat. Quauis ista Ambrosius differat post passionem Domini, tamen non abhorret à vero, si dixerim, in nomine Domini posse intelligi, in præcepto Domini. Omne genu flectatur contra aduersā mundi, vt superius dictum est, Orate pro persequentibus & calumniantibus vos: Ad quam rem significandam, orationes prælibabimus ex Romano ordine: Intermissit præceptor officij, Et omnis lingua constitatur. Hoc bonum benè locutus est Apostolus: Bonum nō-

strum Iudæi loquebantur de Christi morte, quæ intercessit pro salute nostra: sed male proferebantur linguis. Silētio linguæ docet nos præceptor officij vitare malum Iudeorum. Māsfuetudo Christi orabat, quam nos imitemur. Sufficit de introitu, qui p̄tinet ad orationem, quam nos exercere debemus in iniurijs persecutorum. Nunc ad orationem Missæ transeamus, in qua, sicut in cæteris sequētibz mortem Christi celebrabimus, quæ erat pro nobis passurus. Regnum mortis nos stimulabat, quod venit Christus reuerberare. Sic enim dicit, Qui nostris excessibus incessanter affligimur, per v̄nigeniti tui passionē liberemur. Videamus lectionem, quæ apertè passionē Domini demonstrat, dicēdo: Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Et in sequentibus, cur oblatus sit, aperit: Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum: & reliqua. Vndè Hieronymus: Si posuerit pro peccato animam suam ille, quem Dominus conterere voluit, siue mundare, videbit semen longæuum, quod seminavit super bonam terram, de quo & in Euangelio scriptum est: Exijt, qui seminat, seminare semen bonū. Audiamus responsorium: Nè auertas faciem tuam a puero tuo. & reliqua. Vndè Augustinus in psalmis: Et hæc commendatio est a puero tuo, id est, a paruo, qui iam carui superbia per disciplinā tribulatiōis. Versus ita sonat: Saluum me fac Deus, quoniā intrauerunt aquæ vsque ad animam meā, infixus sum in limo profundi. Vndè qui supra in eodem. Præfigurans & transformans in se nos ipsos, hæc ait: Saluum me fac Deus, quoniā intrauerūt aquæ vsque ad animam meam. Potuerunt, qui persecuti sunt, etiā occidere: sed ampliùs quod faciant, non habebūt. Et paulò p̄d̄t: Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Quid dicit limum? an ipsos qui persecuti sunt? de limo enim factus est homo: sed iustificādo ad iustitiam. Et paulò p̄d̄t: Isti autem cum limus profundi essent, hæsi in illis, id est, tenuerunt me, præualuerunt mihi, occiderunt me. Primus homo passus est duas mortes: mortē anime, & mortem corporis. In prima lectione & in primo responsorio recollitur mors animæ: In secunda & in secundo, mors corporis. Pro utrisque mortuus est Christus. Vndè Ambrosius in epistola ad Corinthios: Sanguis Domini sanguinem nostrū redemit, id est, totum hominem saluum fecit. Caro enim Saluatoris pro salute corporis, san-

guis verò pro anima nostra effusus est. Primus homo vnam habuit animam, Propterea primum responsorium vnus versus sequitur. Videamus primò, quomodò secunda oratio congruat intentioni nostre: deinde, quomodò lectio: postremo, quomodò Responsorius qui habet quinque versus. Oratio dicit: Deus, qui pro nobis filium tuum crucis patibulum subire voluisti, vt inimici a nobis expelleres potestatem. Lectio referta est de passione Domini, quæ dicit, Quis est iste, qui venit de edom, tinctis vestibus de Bofra? & iterum, Torcular calcaui solus. In quibus verbis nihil aliud redolet, nisi angelorū inquitio, cur haberet Christus tincta vestimenta sanguine, & eius responsio, quia torcular calcaui solus. Quare hoc ageret, in fine lectiōis audiri sumus: ex gratiarum actione, quæ dicit, Miserationum Domini recordabor, laudem domini super omnibus quæ reddidit nobis. Hieronymus in Esaia, Pressus, inquit, pondere malorū, in nullo alio nisi in misericordia Dei spem habeo, qui facit misericordiam in millia diligentibus se. Responsorius secundus V. versus habens, quinq; corporis sensus significat in Adam mortuos, quos Christus moriendo & resurgendo reuiuificauit & pristino reddidit statui. Responsorius quinq; versus habet. Vnus homo per quinque sensus corporis mortuus erat. Operatorem mortis diabolus esse, per sensus exteriores Cyprianus demonstrat. Offert, inquit, oculis formas illices, faciles voluptates, vt visū destruat castitatem: Aures per canora musica tentat, vt in soni dulcioris auditu soluat & molliat Christianum vigorem: Linguam conuicio prouocat, manum iniurijs lacerantibus ad petulantiā cædis instigat. De olfactu silet. Faxit Deus, vt instigator mortis non habeat locum intrandi ad animam nostram per odorem: libidinosum. Quod magis timendum est, quàm tractandum. In aliquibus verbis versus Responsorii, ipse Adam introducitur, à quo nos carnem trahimus. Dicit versus: Quia defecerunt sicut fumus dies mei. Augustinus inquit in eodē psalmo: Vndè sicut fumus? nisi propter elationē superbiæ? Tales dies dignus fuit accipere superbus a Adam, vndè carnē Christi accepit. Ergò in Adā Christe, & Adam in Christo. Et iterum: Percussus est sicut fœnum, & aruit cor meum. Respice ad Adam. Vndè genus humanū? Vndè em, nisi ab illo hæreditaria ista paupertas? Dicat ergò iam cū spe in corpore Christi positus

positus ille aliquādo in suo corpore desperatus, Percussus sum sicut fœnum, & aruit cor meū. Passio quæ legitur, nostra corda confirmat. Ostendit Iudeorum consilium præualuisse ad tempus, & in mansuetudine Christum persecuisse. Proposuius tantum dicere de varietatibz, quapropter reticemus de sequentijs Missæ: quia cōgruit vt ad memoriam reduceremus mortem Christi consilio Iudeorum, quam tamen eodem die per patibulū crucis non subijt, oportet vt morte nostra quæ iam erat, illā recolamus, pro qua ipse dignatus est venire ad passionem.

De sexta varietate cœnæ Domini. Cap. 12.

Sexta varietas est in quinta feria, quam vocamus cœnā Dñi. In ea non canitur, Gloria Patri & filio & spiritui sancto. In ea cōsecratur tribus modis oleum trium officiorum. In ea reseruat corpus Domini vsq; in crastinum, reficiturque in commemorationē refectiōis Christi: Lauantur pedes fratrum, & pauimenta ecclesiæ, nudantur altaria vsq; in sabbato sancto. In ea die pœnitentes veniunt ad solutionem: & apud quosdam redditur symbolum à catechumenis, vt in canone Laodicē. concilij cōtinetur: tamen Romanū Ordinem sequentes, hanc redditiōē seruamus vsq; in sabbato sancto. Optamus ex his omnibus primò, si DOMINVS dederit, aliqua proferre de ratione olei. Vt Isidorus ait, olea ipsa arbor est, fructus oliua, succus oleum. Est autem arbor pacis insigne: habet & pinguedinem, qua lassiatq; infirmi artus recreantur, & gratia præstat luminis. Illud oportet hoc in loco intimare, vt secundum apostolum, ex visibilibus inuisibilia intelligantur. Sinè oleo enim potest Deus sanare infirmos, sanctificareque suos, & demones effugare. Vndè Ambrosius in Epistola ad Corinthios. Scimus enim & spiritum sanctum sinè manus impositione datum à Deo, & nō baptizatum consecutū remissionem peccatorum. Nūquid non hic inuisibiliter baptizatus est, quādo domum baptismatis consecutus est? Olei naturam audiuius, quæ habilis est ad recreandos artus fessorū, & luminis gratiam præstat. Animales enim hæc possunt cognoscere: Credant etiā quodd nō possunt videre, vt fiat quod de Apostolo prælibauimus: Inuisibilia enim ipsius, à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta cōspiciuntur, sempiterna eius quoque

virtus & diuinitas: quod apertè Augustinus in psalmo xliiij. explanat. Oleum enim visibile, in signo est: oleum inuisibile, in sacramento: oleum spirituale, intus est. Potest Deus per se oleum tribuere spirituale sinè corporali: sed propter animales aguntur visibilia, vt inuisibilia facilius capiantur. Si quis dixerit, si potest, quare tanto studio obseruatur cultus consecrationis olei? respōdebitur: Nōne antiqui iusti potuerunt Deo placere sinè circuncisione? Potuerunt utiq;: Sed postquam eis præceptum est, vt circunciderentur: nisi circunciderentur, peccati vinculo tenebantur. Vndè Augustinus ad Seleuciam: Antiqui iusti si non circunciderentur, non erat eis peccatum: postea verò quā in iustis Deus, vt circuncideretur Abraham, eiusque posteritas, iam nisi fieret, peccati graue fuit. Apostoli autē hac arte, id est, olei utebantur in redintegratione infirmorum: Apostolici viri in consignatione neophytorū. Quapropter non sinè peccato à nobis potest dimitti, quod eorum autoritas consecrauit. Sic enim scriptum est in euangelio: Exeuntes prædicabāt, vt pœnitentiam agerent, & demonia multa eiciebant, & vngabant oleo multos ægros, & sanabant. Vndè Beda: Dicit apostolus Iacobus, Infirmitur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orēt super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & si in peccatis sit, dimittētur ei. Vndè patet, ab ipsis apostolis hūc sanctæ ecclesiæ morem esse traditum, vt emergumeni, vel alij quilibet ægroti vngantur oleo, pontificali benedictione consecrato. De eo oleo, quod infunditur super neophytos, non tale quid legimus, sed tenemus apostolicam cōsuetudinē, & autoritatem suam accepimus à Romana ecclesia, quam pro lege tenere oportet, dicente Augustino ad Casulanum presbyterū de ieiunio sabbati: In his enim rebus, de quibz nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei vel instituta Maiorum pro lege tenenda sunt. Nunc verò quia demonstratum est de generali ratione olei, restat vt primò dicam de oleo, quod cōsecratur pro infirmo. Cōsecratur enim in ipso officio consecrationis corporis & sanguinis Domini: Non habet proprium officium, id est, nec in capite verba salutationis, nec Oremus, nec in fine cōcluditur vt ceteræ orationes. Per dominum nostrū Iesum Christum. Sed tantum in nomine Domini nostri Iesu Christi. In eo loco vbī solemus vras benedicere, ibi consecratur

oleum pro infirmo, concluditurque conclusionem. Per quem hæc omnia Domine semper bona creas. Vnde intelligimus embolim esse supradicti officij. Supradictum officium, immolationem CHRISTI & Ecclesie tantummodo tenet. Qui enim peccato uiuit, non immolatur domino: qui peccato moritur, immolatur domino. Nisi infirmitas accideret ex peccatis, non diceret Iacobus, Et si in peccatis sit, dimittetur ei. In epistola que legitur eadem die, ostendit Paulus, quibus peccatis accidat infirmitas, dicendo: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Ideo inter nos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Hic ostendit vulnera, Iacobus coepostolus eius medicinam. Infirmatur quis in uobis: inducat presbyteros ecclesie, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Quid infirmum saluet, hic manifestat, scilicet oratio fidei, cuius signum est olei unctio. Si propterea infirmatur, quia manducant corpus Domini indignè, quibus tamen subuenit olei unctio, id est, gratia dei per orationem presbyteri, merito consecratio, de qua nunc agitur, consecrationi corporis & sanguinis Domini iungitur, quæ sit in commemoratione passionis Christi, per quam author peccati æternaliter prostratus est. Passio Christi, author mortis destruxit: gratia eius, quæ significatur per olei unctioem, arma eius, quæ sunt peccata quotidiana, destruxit. Nouissima oratio consecrationis Dominici corporis, ex voto penitentiæ sit, de quibus dicitur: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Congruè in ea consecratur oleum pro penitentibus, ubi eorum sacrificium deo offertur. Quoniam de olei natura, & quid significet, & cur in tali loco consecratur, summam partem ximus: consequens est, ut aliqua tangamus de verbis consecrationis. Ait enim: Emitte spiritum sanctum tuum paraclitum de caelis in hanc pinguedinem olei, quam de viridi ligno producere dignatus es ad refectionem corporis. Paraclitum, est hic additum, quod non inuenitur in sequentibus, ut reor, non sine causa alicuius mysterij. Primo videndum est, quid operetur spiritus sanctus in singulis: inde apparebit, cur addatur in ista. Exorcismus olei iubet

recedere diabolum a catechumeno, qui adhuc pro mortuo deputatur, quia nondum est baptizatus. Christialis unctio sanctificat iam uiuentem ex mortuis: Oleum pro infirmis, medelam præstat fauciat. Vnde in eadem, ad euacuandos omnes dolores, omnes infirmitates, omnem ægritudinem corporis. Aegritudinem sequitur dolor, dolorè consolatio. Paraclitus consolator interpretatur. Qui mortuus est, non dolet, quia non sentit, quem non sequitur consolatio. Qui in Christo sanctificatur per conresurrectionem, non eget consolatione ex dolore. Nunc transeundum est ad principalem consecrationem chrismat. Ipsa enim dicitur principalis, quia ad eius unctioem principalis spiritus tribuitur. Habet enim proprium officium per se. Inchoatur à sursum corda: finitur, per nomen nostrum Iesum Christum, qui tecum uiuit. Consecratur in eo loco, ubi pacem inter nos solemus dare. Hoc est opus gratiæ Domini, ut pax & concordia regnet in nobis, ut Isidorus ait, Olea est arbor pacis insignis. Hæc pax perfigurata est olim in arca Noe, ut verba eiusdem consecrationis testantur, dicendo: Et cum mundi crimina diluio quondam expiarentur effuso, similitudinem futuri muneris columba demonstrans, per oliuæ ramum pacem terris reddita nunciavit. Hic non solum oleum, sed & balsamum consecratur. Balsami arbor est una aromatum, quæ sunt odorifera, ut idem Isidorus. Aromata sunt quæque fragrantis odoris, quæ India vel Arabia mittit, vel Italia: regiones. Nomen autem aromata traxisse videntur, siue quia aris imposita, diuinis inuocationibus apta videantur, seu quia sese aëri inferere ac miscere probantur. Odor balsami in oleo, opinionem bonarum virtutum late demonstrat. Additur oleo balsamum, quia nitet in vultu Christi celestis splendor. Vnde Hieronymus in psalmo quadragesimo quarto ad Principiã virginem: Virgo de virgine, qui non ex voluntate viri, sed ex Deo natus est. Nisi enim habuisset in vultu quidam oculis que siderem, nunquam eum statim secuti fuissent apostoli, nec qui ad comprehendendum venerat, corruissent. Ipse nitor exhilarat, operante gratia DEI, vultus electorum, ut cum magna delectatione actus eorum imitemur. Vnde præsens oratio: Nam & Dauid propheticè spiritu gratiæ tuæ sacramenta prænoscent, vultus nostros in oleo exhilarandos esse cætauit.

Et

Et paulò post: Hæc olei unctio vultus nostros iucundos efficit ac serenos. Vultus nostros, manifestationem operum nostrorum intelligimus. De qua re Augustinus in psalmo centesimo quarto: Gratia quadam, quæ est hominum ad homines, perspicua ad conciliandum sanctum amorem, oleum dicitur in nitore diuino: & quoniam excellentissima in Christo apparuit, totus orbis eum diligit. Et paulò post: Tanta enim eius est gratia, ut multi qui in eum non credunt, laudent eum: & propterea dicant nolle se in eum credere, quia nemo potest hoc, quod iubet, implere. Laudando impediuntur, qui in illum vituperando seuebant: amatur tamen ab omnibus, prædicatur ab omnibus: quia excellenter unctus, id est, Christus. Sequitur exorcismus olei: ut Isidorus, Exorcismus Græcè, Latine coniuratio seu sermo increpationis est aduersus diabolum, ut discedat: & concluditur sic, Per Dominum nostrum Iesum Christum, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem. Illo inunguntur catechumeni, ut si quæ maculæ inhaeserunt corpori aut menti, postquam ad scrutinyum accesserunt, recedant, & munimentum deinceps habeant per hanc unctioem, ut non possit diabolus repedare. Verba orationis, hæc demonstrat, dicendo, ut si quæ illis aduersantur spirituum inhaesere reliqua, ad tactum sancti olei omnes abscedant: nullus spiritualibus nequitij locus, nulla refugij virtutibus sit facultas, & reliqua. Hæc increpatione siue coniuratio ad diabolum, digna est habere iudicium nouissimum, in quo iudicandi sunt mortui & viui, & seculum per ignem. Ibi se scit potissimum diabolus damnandum, illius tremore vndique concutitur: At qui iam resurrexerunt & viuunt cum Christo, illi audiant bona sibi promitti, per eundem qui viuunt & regnat Deus cum patre in unitate spiritus sancti. Tres commemoratæ consecrationes, ex vna eademque substantia sunt, id est, ex olei liquore: Sic namque spiritus sancti substantia vna, qui tamen diuiditur multiformiter per gratiã donorum suorum: Alij datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alteri fides, alij gratia sanitatum, & reliqua. Hæc videntur nobis habilia esse ad dilucidandas consecrationes nostras. Sermo sapientiæ bonam conuersationem tenet, eorum scilicet, quibus loquitur præsens Apostolus: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, querite, ubi est Christus in dextera Dei sedes: quæ sursum

sunt, sapite. Hic saporem gustauit, qui ait: Gratia Dei sum id quod sum. Ecce habes oleum: addatur sermo scientiæ. Scientia ad doctrinam pertinet: quoniam in illa laborauit Paulus, propterea subiunxit, & gratia eius in me vacua non fuit: Habes & balsamum. Vbi hæc duo coniuncta fuerint, perfectum faciunt seruientem. Sequitur, Alteri fides, fide in promptu ad duo opera introducimus, ad expulsiõem videlicet, ut Apostolus: Si habueris fidem, ita ut motes transferam: & ad munimen, de quo dicitur, sumentes scutum fidei. Habes exorcismum olei, ut ipsa veritas testatur, dicendo, si quæ inhaesere reliquiæ aduersantiu, ad tactum sanctificati huius olei abscedat. Et iterum, Nulla refugij virtutibus sit facultas. Sequitur, Alij gratia sanitatum: habes oleum pro infirmo. Verba huius orationis demonstrant, non solum necessariam esse medicinam corporalem, sed potius spirituales, dicendo, tutamentum mentis & corporis. Peccatis infirmatur mens, gratia Domini sanatur. sine istis, ut reor, nullas aulæ celestis regni intrat, id est, nisi habeat conuersationem bonam, & doctrinam siue verbis siue moribus, qui non possunt abscondi, dicente apostolo: Similiter autem & facta bona manifesta sunt, & que aliter se habent, abscondi non possunt: nisi habuerit fidem, sine qua nemo potest placere Deo: nisi habuerit quotidianam gratiam curationum, quia quotidie peccamus. Quapropter hæc præcipue imprecantur à sacerdotibus per ministracionem olei, ut omnes generaliter accipiant, quia nisi ea dederit gratia Dei, non sunt habiles regno Dei. Sequentia dona, non omnes omnia hic possunt habere, sed per multos diuisa sunt, qui tamen non creduntur diuisi a regno Dei, quanyis non habeant operationem virtutum, id est, ut signa faciãt, & demones eijciant: siue non habeant prophetiam, ut secreta scripturarum reuelent, aut futura prædicent: siue non habeant discretionem spirituum, aut genera linguarum, vel interpretationem sermonum, non erunt extorres à regno celorum, dummodo habeant fidem quæ per dilectiõem operatur. Diximus Deo propitio, quo in loco consecratur oleum, & quid in significacione contineat: restat ut dicamus aliqua de ordine consecrationis iuxta annotationem sacramentarij, & libelli, qui dicitur romanus Ordo. De oleo pro infirmo sic continetur in sacramentario: Antequam dicatur, Per quem hæc omnia Domine semper bona

creas,

creas, leuantur de ampullis quas offerunt populi, & benedicit tam dominus papa, quam omnes episcopi. In Exodo scriptum est, vt populi offerant oleum, dicente Domino: Præcipe filiis Israel, vt offerant tibi oleum de arboribus oliuarum purissimū. Quāddō à populis offertur, simplex liquor est: per benedictioem sacerdotum trāsferuntur in sacramentum. Hæc administratio significat, debere adesse terrenam administrationem spirituali. Vndè dicit Apostolus: Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si vestra carnalia metamus? Benedicit tam dominus papa, quam omnes presbyteri. Mos est Romanæ Ecclesiæ, vt in consecratione immolationis Christi ad sint presbyteri, & simul cum pontifice verbis & manibus conficiant: At quia in ipsa periocha concluditur cōsecratio olei huius, oportet vt simili modo sicut & cætera, cum pontifice presbyteri oleū conficiant. Dicit libellus Romani Ordinis de consecratione chrisimatis: Continuò duo acolyti inuolutas ampullas cum sindone alba de serico, itā vt videri possint à medio, teneant in brachio sinistro. Et paulò post: Antequam benedicat, halat ter in ampullam. Et iterum: Ampulla autem, quæ cum chrisimate est, statim vt benedicta fuerit, operiatur, vt à nemine nuda videatur, sed tenente eam acolyto omnes per ordinem salutent, quam episcopus & diaconi prius salutēt. Si enim præfens ordo, vt scriptum est, non agitur, frustra scriptor laborem operis sui: Si autem agitur, frustra agitur, nisi aliquid contineat in sacramento. Libet primò dicere de hoc quod dicit, Halat ter in ampullam. halitus ab interioribus & secretis procedit ad publicū, & vocatur spiritus. ne quo Esaias, Quiescite ab homine, cuius spiritus in naribus eius est. Pontifex per spiritum suum substantiam spiritus sancti nunciat in corpore assumpto à diuinitate inhabitare, cuius aduentu renouata sunt omnia. Ampulla enim cum chrisimate, quodammodo corpus Domini ex virgine Maria assumptum significat. Quod antequam transfret ad altare crucis, aliquo tempore coopertum erat, & aliquo nudum: primò tempore coopertum erat, quando itā fugit in Aegyptū regem Herodem, quasi nō esset rex regum, & Dominus dominantium: quando itā portatus est ad templum, quasi non esset omnipotens: quando itā regredientibus parentibus ab Ierusalem, requisitus est inter cognatos & notos, quasi non esset ubique: quando itā in-

uentus est in templo, sedens in medio doctorum, atque audiens & interrogans, quasi non esset fons sapientiæ: quando itā subditur parentibus, quasi non esset author parentum. In istis omnibus coopertus latebat. Operimentum erat sindon alba, per quam non incongruè possumus intelligere mundissimam specialiter conuersationem eius, qua indutus fuit ab initio. Nudū erat, postquam cepit miracula facere, quæ ultra hominum opera erant. Vndè Nicodemus, Nemo potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum illo: simulq; prædicare, & Deum se demonstrare. Vt inquit: ego & pater vnum sumus. Nisi Petrus intelligeret hoc dictum esse de diuina natura, non diceret: Tu es Christus filius dei viui. At postquam transiuit ad altare crucis, id est, ad immolationem, quasi ad consecrationem episcopi, ipse est enim summus Pontifex qui seipsum obtulit Deo patri, aliqua parte temporis nudum corpus suum demonstrauit. Quæ pars ad memoriam reducitur per ampullæ nuditatem, quam episcopus & diaconi salutāt. Thomas qui misit digitos suos in fixuram clauorum, & manus in latus, & dixit, Dominus meus, & Deus meus, nudum salutauit corpus Christi. Nuditatem eius, dicimus manifestacionem præsentis corporalis: Similiter, qui manducauerunt & biberunt cum illo, postquam resurrexit à mortuis. At postquam salutata est à Pontifice & ministris altaris ampulla, cooperitur, vt à nemine nuda videatur: cooperta tamen salutatur ampulla. Christus nanque postquam præsentiam suam eis secundum suam dispositionem exhibuit, quos voluit esse testes sue resurrectionis, ascendit in cælum, & inuisibilis hominibus factus est, vt ipse testatur: exiui à patre, & ueni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrem. quod est apertè dicere, Visibilis apparui hominibus: rediens ad patrem, inuisibilis ero. Quāuis præsentiam eius corporalem non videamus, tamen venerādo eam quotidie salutamus. Quia retigimus ad dilucidandum de ratione olei: nunc placet dicere, si Dominus dederit, quare omittam? Gloria patri & filio & spiritui sancto. Triduo iacuit dominus in sepulcro secundum Euangelium, quod dicit: Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Quod itā Augustinus in libro primo quæstionum euāgeliorum: Sextæ feriæ diei partē qua sepultus est, cū præ-

præterita nocte, pro nocte & die accipies, hoc est, pro tota die, sabbatū nocte & die, & noctem dominicam cum eodem die illucescente, ac per hoc accipiendo partem pro toto, habes triduum & tres noctes. Triduanam Domini sepulturā ad memoriam reducimus, quam nō recollimus celebrando, nisi addatur cū sexta feria & septima, quinta. dominica enim nox in magna gloria celebratur, vt liquet omnibus qui mortem nostræ ecclesiæ tenent. Vndè Augustinus ex sermone ad populum in vigilijs Paschæ. Deinde sabbati dies à sua nocte incipiens, finitus est vesperæ incipientis noctis, quæ pertinet ad initiū dominicæ dici, quoniam eam Dominus suæ resurrectionis gloria cōsecrauit. Illius itaq; noctis ad initiū diei Dominici pertinetis, nunc istam solēniter memoriam celebramus. Si iuxta Augustinū gloria fuit resurrectio, nempe mors & sepultura, humiliatio eius est. Si se exinaniiuit, iuxta apostolū, postquam formam serui accepit, quanto magis cū factus est obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis? Per tres continuos dies, id est, quinta feria, sexta, septimaque triduanam sepulturā eius celebramus. Ac per hoc vt cōpaginemus humilitati sepulture eius, omittimus excelsa nostra, id est, Gloria patri & filio, & campanarum signa: siue alia, quæ congruentius tractabuntur, cū ad dilucidandum ea peruentum fuerit. Panis celestis, id est, corpus Domini, referuatur à feria quinta vsque in Parasceuen. Secundum Augustinū ad Ianuarium. Sunt qui quotidie volunt eucharistiam sumere. Valet etiā, inquit, ad hanc similitudinē, quod in primo populo vnicuiq; fidelium manna secundum propriam voluntatem in ore sapiebat: sic vnicuiusq; in ore Christiani sacramentum illud, per quod saluatus ac subiugatus est mundus. Nam & ille honorando non audet quotidie sumere, & ille honorando non audet vilo die præmittere. Contemptum solum non vult cibis iste, sicut manna fastidium. In Parasceue non conficitur corpus Domini. Necesse est vt hi qui bescit esse volūtas communicādi, habeant sacrificium ex priori die. Dein trāsitur ad conuiuū, ex quo Cœna Domini vocat. Vndè Isidorus: Cœna Domini dicta est, eò quod in eo die Saluator Pascha cum discipulis suis fecit. Quali modo illud sanctum conuiuium celebratum sit, Iohannes Euangelista narrat. Et cœna facta, inquit, cū diabolus iam immisisset in cor, vt traderet eū Iudas Simōis Scariothis, sciens quia omnia dedit ei pater in

manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit, surgit à cœna, & ponit vestimenta sua: & cū accepisset linteam, præcinxit se: deindè misit aquam in peluim, & cepit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus. At post pauca: Postquam ergo lauit pedes eorum, accepit vestimenta sua: & cū recubisset iterū, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? quod Augustinus itā in eodem: Non itaque debemus intelligere veluti in consumptam atq; transactam, adhuc enim cœnabatur, cū Dominus surrexit, & lauit pedes discipulorum. Nam postea recubuit, & buccellam suo traditori postea dedit: vtique nondum finita cœna, hoc est, dum adhuc panis in mēsa esset. Cœna ergo facta, dictū est iam parata, & ad cōuiuium mensam vsq; perducta. Vidi quendam religiosum ea die primò aliqd sumere de cibo, & postea lauare pedes peregrinorū, & sic transire ad mensam, Domini nostri exemplo. Lauamus eo die nō solum pedes fratrum, sed etiam pauimēta ecclesiæ. Quāuis ornatui possit congruere lauatio eorum paschalis festiuitatis, tamen nō deest aliquid mysticum in eo. Parietes domūs, vocabulum habet ecclesiæ, quia continent ecclesiam, non sunt ipsi ecclesia. Quod possumus intelligere ex interpretatione ecclesiæ. Legamus Bedā super Lucam. eius lingua discernitur, quid inter synagogam & ecclesiam sit, atq; interpretationem eorum. Verum differt, inquit, inter synagogam quæ congregatio, & ecclesiam quæ conuocatio interpretatur, quod veteris instrumētū populus vtroq; vocabulo, noui autem tantū ecclesia nuncupatur: quia videlicet & pecora & inanimæ quæquæ res cōgregari in vnum possunt, conuocari autem non nisi ratione vtētia possunt. Ac per hoc quia ecclesia cōuocatio dicitur, homines sunt ecclesia, nō parietes domūs: Qui tamen propterea sanctificantur ab episcopo, vt in eis velit esse aduētus angelorum, & homines in eam introeūtes, ab omni turpiloquio & scurrilitate etiā, & inutili cogitatione nō rint se prohiberi. Audiant qui intrant ecclesiam, quod audiuit Moyses, quādò voluit visere rubum ardentem, & Dominus, Nē appropies, inquit, hūc: solue calceamentum de pedibus tuis. locus enim, in quo stas, terra sancta est. Et iterū angelus ad Iosue: Solue, inquit, calceamentū de pedibus tuis. locū enim, in quo stas, sanctus est. Calceamenta de mortuis animalibus sunt. Mortuum animal est Adam, de quo nos mortem

tem traximus. Videamus si aliquo modo mens nostra calceata sit morte eius. Nisi ille fieret mortalis, non haberemus necessitatem dormiendi, non domorum ædificandarum, non necessitatem agriculturæ, non esuriremus, non sitiremus, non bella componeremus, quia vnicique satis esset DE I imaginem sibi referuare, & gaudere vnione fraternitatis: vt etiã taceam de apertis peccatis, quandò circa hæc mens studet, calceata est pellibus mortui animalis. Intranter nos ad sancta loca, vbi Dominus & angelus eius est, exuam⁹ nos hinc calceamentis, & cogitemus de conuersatione angelorū, vbi est requies sine somno, vbi domus, gratia protectionis DEI, vbi opus sine labore, fatietas sine esurie, vbi pax perpetua sine bello. Pavimentum ecclesiarū, auditores magistrorum significat. Lauatio domūs, quæ nuncupatiuè ecclesia dicitur, est signum lauationis pedum fratrum: Lauatio pedum fratrum, signum est remissionis peccatorum, siue quãdò à Domino remittuntur, siue inuicem à nobis ipsis. Augustinus de eo in Iohanne: Dominus dicit, veritas loquitur, quod opus habeat pedes lauare etiã ille, qui lotus est. Quid fratres mei, quid putatis? Nisi quia homo in sancto quidem baptismo totus abluatur, nõ propter pedes, sed totus omnino: veruntamè cum in rebus humanis postea viuatur, vtiq; terra calcatur. Ipsi enim humani affectū, sine quibus in hac mortalitate nõ viuunt, quasi pedes sunt, vbi ex humanis reb⁹ afficimur, & sic afficimur, vt si dixerim⁹, quia peccatū nõ habemus, nos ipsos decipiamus, & veritas mās in nobis. Quotidiè ergò pedes lauat nobis, qui interpellat pro nobis, & quotidie opus habemus vt pedes lauemus, id est, vt vias spiritualiū gressuum dirigamus. In ipsa oratione Dominica confitemur, cum dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. In ipsa die poenitentes ad remissionem peccatorum redeunt iuxta Decretalia Innocentij papæ, qui dicit, De poenitentibus autem, qui siue de grauioribus commissis, siue ex leuioribus poenitentiam gerunt, si nulla interueniat agritudo, quinta feria ante paschæ Domini eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Innocentius tempus præfigit, Hieronymus modum in epistola ad Oceanum de morte Fabioiæ, cuius, id est, Fabioiæ poenitentiam laudat de adulterio commissio, dicens: Quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens ex-

cusare culpam, cuius poenitentia ipsa confessa est? Quis hoc crederet, vt post mortem secūdi viri in semet reuerſa, quo tempore solent viduæ negligentes, iugo seruitutis excusso, agere se liberius, adire balneas, volitare per plateas, vultus circūferre metricos, sacco indueret? errore publicè fatere? & tota vrbe spectate Romana ante diem paschæ, in publica quodam Laterani, qui Casariano truncatus est gladio, staret in ordine poenitentium? Episcopis & presbyteris & omni populo conlachrymanti, sparſo crine, oralurida, squalida manus, sordida colla submitteret? Quæ peccata fletus iste nõ purget? Quas inueteratas maculas hæc lamæta non abluant? In istis omnibus cognoscimus valde, præsentem diem consecratum esse remissioni peccatorum. Non enim putamus, præſenti quintæ feriæ fortuitū hoc accidere. Nos scioli interim dicamus, quid nobis videatur rationis habere, quod in ipso die voluit Dominus pedes lauare, cuius exemplo nos pedes & cætera lauamus, quæ lauatio remissionis peccatorū significat. Quapropter & poenitentes eadē die ad manus sacerdotū recurrunt, & cur eadē die oleū consecratur. Dñs noster quinta ætate venit in mūdum, sextam consecrauit suo aduentu. De quo Gregorius in libro de ædificatione templi, Qui & in sine synagoge venit, & ante initium ecclesiæ, quam ex gentibus collegit. Sed primò videamus qualis esset ætas quinta, postea intelligere poterimus, si eam Dominus inuenisset. Dicit de ea dominus Beda: Quinta die pisces auesque aquis educit. Et post pauca, Succesit & vespera, quandò imminente iam Saluatoris aduentu, gens Iudæa propter scelerum magnitudinem Romanis tributaria facta, insuper & alienis regibus est pressa. Et iterum in eodē, id est, de temporibus: Quinta quasi senilis ætas à transmigratione Babylonis vsque ad aduentum Domini saluatoris. Et paulò post, In qua vt graui senectute fessa malis crebrioribus plebs Hebræa quassatur. Quomodo quassata sit, Esaias tãgit: Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet. Quod ita Gregorius in Moralibus: Quid enim calami nomine nisi Iudaici populi temporale regnum denunciat? nitens quidem exterius, sed interioris vacuum? Et quia in eodem populo genus iam regale defecerat, & regnum eius alienigena possidebat, apertè hoc idem regnum quassatum calamum vocat. Quid

verò

verò per linum, nisi eius sacerdotium exprimitur? quod lineis nimirū vestibus utebatur, quod quia in aduentu domini charitatis ardorem perdidit, quasi amisso iam igne fidei, non ardens, sed fumigans fuit. Incarnatus autem Dominus, calamū quassatum non confregit, & linum fumigans non extinxit, quia Iudææ regnum, quod penè destructum iam fuerat, eiusque sacerdotium, quod ignem fidei non tenebat, non potestate iudicij perculit, sed cum patientiæ longanimitate tolerauit. Audiuius quassationem quintæ ætatis, quam Dominus inuenit, audiam⁹ restaurationem: qua Dominus sextam ætatem suo aduentu reparauit. Quæ de re venisset ad nos in sine quintæ ætatis, in sine quintæ feriæ hodiernæ festiuitatis demonstrat, in qua & legem finiuit, quod in posterioribus scribemus Deo volente: Nunc dicendum est de his quæ secum adduxit. Scribit Daniel: Septuaginta hebdomadæ abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, vt consumatur præuaricatio, & finem accipiat peccatū, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & vngat sanctus sanctorū. Vnde Beda in libro de temporibus: Nulli dubium, quin hæc verba incarnationem Christi designent: qui tulit peccata mundi, legem & prophetas impleuit, vnctus est oleo præ participibus suis. De qua vnctione dicit Esaias ex persona ipsius Saluatoris: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, predicare captiuis remissionem, & cæcis visum. Vnde Hieronymus in eodem Esaias: Quandò enim confortes nominantur, naturam carnis intellige, quia Deus confortes substantiæ suæ non habet. Et quia erat vnctio spiritualis, & nequaquam humani corporis, vt fuit in sacerdotibus Iudæorum, idcirco præ confortibus, id est, præ cæteris sanctis vnctus esse memoratur. Cuius vnctio illo expleta est tempore, quandò baptizatus est in Iordane, & spiritus sanctus in specie columbæ descendit super eum, & mansit in illo. Secundum verba præcedentia propterea venit, vt confortes faceret regni sui. Hæc vnctio cõficatur quinta feria, quia ipse venit ad nos quinta ætate mundi. Sed dilatus est quidam modus vnctionis à natiuitate secundum Esaiam, & euangelium in specie columbæ vsque ad Baptismū, (quanquā ab initio ex quo cœpit homo fieri, credamus vnctionem in Iesu spiritualem manere) nõ

discrepat ab hac ratione, quod quinta feria consecratur oleum, & vnctio seruatur vsque ad baptismum nostrum. Quem modum Ambrosius manifestat in libro super Lucam: Rogabo, inquit, patrem, & alium paraclerum dabit vobis, vt vobiscum sit in æternum, spiritum veritatis, quem hic mūdus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eū. Meritò ergò seni corpore demonstrat, quoniam in diuinitatis suæ substantia nõ videtur: Vidimus spiritum, sed in specie corporali. Homo Christus Iesus postquam cœpit esse homo, semper fuit Deus, cui per incrementa membrorū non credimus aucta esse charismatum dona. In ipso enim inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Vnde Hieronymus in Esaias: Noscamus infantiam humani corporis diuinæ non præiudicasse sapientiæ, & iterum: Sup hūc ergò florē q. de trunca radice Iessa per Mariam virginem repente conſurget, requiescet spiritus domini, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem diuinitatis habitare corporaliter, nequaquam per partes, vt in cæteris sanctis. Et Beda in Luca: Notanda distinctio verborum, quia dominus Iesus Christus in eo quod puer erat, id est, habitum humanæ fragilitatis induerat, crescere & confortari habebat: In eo verò quod etiam verbum Dei, Deus æternus erat, nec confortari indigebat, nec habebat augeri: Vnde rectissime plenus sapientiæ perhibetur & gratia. Sapietia quidem, quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: Gratia autem, quia eidem mediatori Dei & hominum homini Iesu Christo magna gratia donatum est, vt ex quo fieri homo cœpisset, perfectus esset & Deus. Simile est quod Iohannes scribit eum plenum gratia & veritate, eadē ipsam diuinitatis excellentiam veritatis, quam Lucas sapientiæ nomine commendans. Et iterum eiusdem in actibus Apostolorum: Vnctus est ergò Iesus nõ oleo visibili, sed dono gratiæ DEI, quod visibili signatur vnguento, quo baptizatos vngit ecclesia. Nec tamen tunc vnctus est spiritu sancto, quãdò super eum baptizatus velut colūba descendit. Tunc em̄ corpus suū, i. ecclesiam suam præfigurare dignatus est, in qua præcipuè baptizati accipiunt spiritum sanctū: sed ista mytica & inuisibili vnctione tunc intelligendus est vnctus, quandò verbum Dei caro factum est, id est, quandò humana natura sine vllis præcedentibus bonorum operum meritis, deo verbo est in vir-

ginis vtero copulata, ita vt cum illo fieret vna persona. Ob hoc eum confitemur natum de spiritu sancto & maria virgine. Ipse venit tollere peccata mundi, vt memoratus Propheta, dimittere contractos in remissionem. Ipsa die finitur lex veteris Testamenti, quod manifestat ex autoritate scripturarum idem in Luca. Moise quippe mortuo, Iosue Dux ordinatur, quia lege traditionibus Pharisæorum corrupta Christus incarnatur. Iosue trans Iordanem manna pascit & pascitur, quia Dominus vsque ad tempus sui baptismatis ceremonias legis & ipse seruat, & a cunctis seruari desiderat. transductam plebem Iordanem Iosue petra circuncidit, quia baptismi gratia celebrata, Saluator etiam cogitationum, quod lex nequieverat, illecebras fidei seueritate præcidit: & tres semis annos quasi solito manna nutrire, sacramenta legis, quantum ad caelestia promissa paulatim prouocans, obseruare non cessat: donec tempore præfixo desideratum Pascha cum discipulis suis māducas, ita demum manè illucescente, mundissima sui corporis & sanguinis mysteria in crucis altari consecrata quasi azyma terræ repromissionis imbuendis fidelibus afferat. Et iterum: Et accepto calice gratias egit, & dixit: accipite & diuidite inter vos. Et hic calix ad vetus illud pascha, cui finem desiderabat imponere, pertinet. Quo accepto, gratias egit, ob hoc nimirum, quia vetera transitura, & futura fuerat omnia noua. Lex non soluebat peccata, sed puniebat. Christus in quinta feria veteri legi finem dat, peccata absoluit. Id ipsum in prima oratione Missæ sonat sacerdos, dicendo: Ita nobis ablato vetustatis errore, resurrectionis suæ gratiam largiatur. Affert & oleum quo vngantur sui consortes, de quibus dicit Petrus: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Restat adhuc vnum in Romano ordine, vbi præcipit, vt à quinta feria vsque in Sabbato sancto nuda sint altaria. Quod aliud non significat, ni fallor, nisi fugam Apostolorum, quam ipse Dominus testatur in Evangelio Iohannis: Modò creditis. Ecce venit hora, vt dispergami vniuersi in propria, & me solum relinquantis. Quod Augustinus in eodè ita tractat: Tunc ita perturbamini, vt etiam quod modò creditis, relinquantis. Altare Christum significat, vt Beda narrat in libro de tabernaculo & vas eius. Aurum verò altare, ipsum hominum significat, quia miro atque ineffabili ordine ita carnem veram traxit ex Adam,

vt à peccato carnis Adæ veraciter esset immunitis. Quomodò quidem altare vtrumque, ex vnius eiusdemque generis lignis factum, sed non vtrumque erat auro coopertum. Sed & in hoc altari nihil carnale offerebatur, verum aromata tantum adolebantur, quia Dominus preces siue lachrymas effundens, non pro suis erratibus, qui nulli erant, sed pro nostra hoc salute faciebat. Sicut enim arca intra velum posita, hominè Deum sedentem ad dexteram maiestatis in excelsis, significat: ita altare extra velum quidem, sed prope introitus eius positum, eundem mediatorem Dei & hominum potest figuratim exprimeret. Vestimenta altaris, Christi sancti sunt, de quibus scriptum est, Et relicto eo omnes fugerunt.

De septima varietate, Parasceue. Cap. 13.

Septima varietas est in sexta feria, quæ Parasceue vocamus. Parasceue, vt Beda ait, preparatio interpretatur: Quo nomine Iudæi, qui inter Græcos conuersabantur, sextam sabbati, quæ nunc à nobis sexta feria vocatur, appellabant: quæ eo videlicet die quæ in sabbato fuerat necessaria, prepararent, iuxta quod de manna quodam erat præceptum: Sexta autè die colligetes duplum &c. Qui verò inter Romanos vitam ducunt Iudæi, vilitatis eam Latine conam cognominant. Hæc sexta feria, sextæ feræ primæ creationis, & sextæ ætatis huius mundi coaptatur. De sexta feria primæ creationis, dicit qui supra, in libro de temporibus: Sexta die terra suis animantibus impletur, & homo primus ad imaginem Dei creatur, moxque ex eius latere dormientis sumpta costa, femina fabricat. Et iterum de sexta ætate: Sexta ætate præconantibus prophetis, filius Dei in carne, qui hominè ad imaginem Dei crearet, apparuit: qui dormiens in cruce, sanguinem & aquam de latere, vnde ecclesiam sibi consecraret, emanauit. Eadem die legitur lectio libri Exodus, in qua agnus, qui die dominico Ierusalem ad immolandum intrauit, immolatur. Dicit lectio: Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas, (de quo in posterioribus) & seruabit eum vsque ad quartamdecimam diem mensis huius, immolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam. Dominus noster est agnus, qui incipiente quintadecima luna traditus est, & crucem ascendit parasceue. Sequitur Responsorius,

sponsorius, cum quatuor versibus: nullique dubium, quin Christus homo ex quatuor elementis consisteret. Naturale est homini, vt ex terra, & aqua, & aëre, & igne consistat. Quod à naturam hominis assumpsit, hæc quatuor elementa assumpsit. Illa pendebant in cruce inter medios duos latrones. Vnde vnus versus, In medio duorum animalium cognoscéris. Quod ita Hieronymus in abacuc: Porro simplex interpretatio & opinio vulgi de Salvatore intelligit, quod inter duos latrones crucifixus agnitus sit. Quauis de eadem re sit & alter sensus, tamen qui hoc officium constituit, illud intellexit, quod beatus Hieronymus retulit ex vulgi opinione duorum latronum. Oratio sequens memorat: Deus à quo & Iudas reatus sui poenam, & confessionis suæ latro præmium sumpsit. Duo genera sunt afflictorum. Vnum non prodest patiensibus, quia non corriguntur per poenas: in quo genere sunt Iudas & latro non conuersus. Alterum prodest his qui fructuose poenitent, quorum typum alter latro portat, venerabilis quidem ex confessione. Hi qui non corriguntur ex afflictione, ad corpus pertinent Iudæi proditoris, & latronis impij: qui corriguntur, ad latronem, qui meruit audire, hodie mecum eris in paradiso. Sequitur lectio Osee. Antequam dicamus de hac lectione, dicendum est cur addatur. In quarta feria, quando consilium Iudæorum de morte Domini ad memoriam reduxiimus, mortem nostram duplam manifestauimus, pro qua venerat Christus pati, tamen suam passionem vsque in sextam feriam seruauit, qua die primus parens noster conditus est. Hodierna die, hoc est, in parasceue ad memoriam reducimus suam passionem ad nostram imitationem, de qua dicit Petrus: Christus passus est pro nobis, vestigia eius. Id ipsum apertius possumus memorare ex lectione quæ legitur eadem die. Dicit enim: erit absque macula maculæ anniculus, iuxta quem ritum tolletis hædum, & seruabit eum vsque ad quartamdecimam diem mensis huius. Agnus iste absque macula, Christi corpus significat immaculatum: hædus corpus suum, quod nos sumus qui peccatores sumus. Vtrumque animal memoratur in religione Paschæ. Sicut ex scriptura discimus, Pascha nostrum in immolatione esse Christi, ita nostram immolationem in mortificatione vitiourum, & si necesse fuerit, in effusione omnium præsentium rerum, etiam & ipsius animæ,

& sic transeundum ad patrem. Lectio sequens Osee dicit: Venite, & reuertamur ad Dominum, quia ipse cepit & sanabit nos, percutiet & curabit nos. Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius. Quod sic Hieronymus in eodem Osee: Percutiet ergo dominus, & curat nos, quia quem diligit corripit, & castigat omnem filium, quem recipit: & non solum curat, sed viuificat post duos dies, & tertio die resurgens ab inferis, omne humanum secum suscitabit genus. Cuique percussos curauerit, & curatos viuificauerit, & viuificatos suscitauerit, tunc viuemus in conspectu eius, qui illo absente mortui iacebamus. In ista resurrectione demonstrat utilitas imitationis nostræ, quia si compatimur, & conregnabimus. Sequitur tractus, Qui habitat in adiutorio altissimi. Expositor Augustinus psalmi presentis, in præfatione eius monstrat, quam congruenter per præsentem psalmum imitari debeamus passionem Christi. In quo, inquit, imitaturi sumus vias Christi? Nihil in ea magnificètia, qua deus erat in carne? Aut ad hoc nos exhortatur, aut hoc à nobis exigit, vt talia miracula, qualia fecit, ipsi faciamus? Et paulò post: Non hoc tibi dicit, non eris discipulus meus nisi ambulaueris super mare, aut nisi suscitaueris mortuum quadruidanum, aut nisi aperueris oculos cæci nati. Et paulò post: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Quod factum est propter te, hoc in eo debes attendere, vt imiteris. Et paulò post: Nec ad ipsa ergo miracula hortatur, quæ ipse fecit, & antequam esset homo: Sed quod te hortatur, vt imiteris quod non posset nisi factus homo. Tolerare enim passionem nihil posset nisi homo? Mori & crucifigi & humiliari non posset nisi homo. Si ergo & tu molestias huius seculi pateris, quas fecit diabolus siue aperte per homines, siue occultè, sicut Iob, sis fortis, sis tolerans, habitabis in adiutorio altissimi, sicut dicit iste psalmus. Locus est iste Tractus, quod promissum est nobis in lectione Osee, vbi dicit, Post duos dies suscitabit nos, in tertia die resurgere, in spe debemus tenere, non in re. Vnde Gregorius in libro de edificatione templi. Hinc est quod Propheta alius per resurrectionem Domini humanum genus vidit in fine suscitari, atque ait: Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius. Ipsa resurrectio in fine Tractus memoratur: Longitudine dierum replebo eum,

AMALARI FORTVNATI EPISC. TREVIRENN.

& ostendam illi salutare meum. Vnde Augustinus in eodem psalmo: *Quæ est longitudo dierum? vita æterna.* fratres, nolite putare longitudinem dierum dici hos, vt sunt dies ætatis dies maiores.

Tales dies nobis habet dare. Longitudo illa est, quæ non habet finem, æterna vita, quæ nobis promittitur. Et paulò post, Et ostendam illi salutare meum. Nec hoc, fratres, breuiter prætereundum est, Ostendam illi salutare meum. hoc dixit, ostendam illi ipsum Christum. Et paulò post: Per fidem adhuc viuimus, & non per speciem. Quando erit species? Quando videbimus faciem ad faciẽ? quod dicit Apostolus, quod nobis promittit deus, in magno premio omnium laborum nostrorum: quicquid laboras, in hoc laboras, vt videas. Et post pauca: Ipse qui humilis visus est, ipse videbitur magnus, & certificabit nos. Dehinc sequitur Passio. In ea velut ipsum Christum in cruce videmus. Refert Romanus libellus, quid postea agendum sit, dicens: Statim duo Diaconi nudant altare sindone, quæ prius fuerat sub euangelio posita, in modum furantis. Altare, vt sæpè diximus, Dominum nostrum significat, in quo nostras oblationes parti offerimus. Vestimenta, apostolos & omnes sanctos. Cõgruum est, vt sub tu euangelium aliquid iaceat propter honestatem, quo sublato, rapitur quod subiectum fuit: quia dedito Christo inter manus iniquorum, apostoli more furum fugerunt & latuerunt. Quod enim significat Altare, hoc & Euangelium. Potest in hac sindone intelligi specialiter Iohanes, qui perseuerauit cum domino vsq; ad crucem, qui & audiuit, ecce mater tua: & postea propter metum Iudæorum se occultuit more furum. Post hoc celebrantur Orationes. Hic em dicendum est ex Decretalibus Innocentij papæ, quare Missa non cõtetur in sexta feria & in septima. Nam vtique inquit, constat Apostolos biduo isto in tristitia & in mœnore fuisse, & propter metum Iudæorum se occultuisse, quod vtique, non dubium est, intantum eos ieiunasse biduo memorato, vt traditio ecclesiæ habeat, isto biduo sacramenta penitus nõ celebrari. Orationes tantum leguntur. [Ob hoc quod non canitur hodie Missa, quia in hac die dominus seipsum obtulit, & ipsa oblatio sufficit ad salutem credentium.]

Missa cur nec sexta nec septima ferijs celebratur.

Limbs inclusa, in vno erant exemplari, in cæteris tribus non erant.

Hic reddemus, quod quarta feria primissimus de sancto Augustino: Prius iterum ad memoriam reduco, quãdò persequimur ab inimicis, vt semper reuertamur

ad orationem, vnde ita memoratum scutum. Pro eo vt me diligenter, detrahebant mihi. Quid ait? Ego autem orabam. Non quidem dixit, quid orabat, sed quid melius intelligimus quàm præ eis ipsis? Crucifixus enim maximè detrahebant, quãdò velut homini, quem quasi vicerant, illudebant, de qua cruce ille dixit: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Et paulò post: Nobis vtilius erat, quòd patientiæ præbebat exemplum, quàm si suos inimicos sine vlla dilatione perdero, ad hoc nos edificaret, vt impatienter festinarem de his, quos malos patimur, vindicari: cum scriptum sit, Melior est patiens, quàm fortis. Docent ergò nos diuina eloquia Dominico exemplo cum audimus, Pro eo vt me diligenter, detrahebant mihi: ego autem orabam. vt quãdò aliquos sentimus ingratos, non solum non reddentes bona, sed insuper reddentes mala pro bonis, nos oremus, & ipsi quidem pro alijs, vel sequentibus, vel dolentibus, & in fide periclitantibus. Nos verò etiam pro nobis primitus, vt animum nostrum Deo miserante atque opitulante vincamus, quo ferimur in viciscendo cupiditate. cum detrahitur siue presentibus, siue absentibus nobis: Deinde dum Christi patientiam recordamur, tãquàm ipso excitato, sicut factum est, dum dormiret in nauis, qui perturbatiõem cordis nostri tempestatemq; tranquillat, animo sedato atq; pacato, oremus etiam pro ipsis detractoribus nostris, vt securi dicamus, Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus: sicut & illè dimittebat, qui peccatum quod ei dimitteretur, vtique non habebat. Admonitione firmissima sicuti admoniti sumus, & pro nobis oremus, atque pro periculis huius vitæ, & pro hæreticis, perfidisq; Iudæis, ac pro paganis. Per omnes orationes genuflexionem facimus, vt per hunc habitum corporis, mentis humilitatem ostendamus, excepto quãdò oramus pro perfidis Iudæis. Illi enim genu flectebant, opus bonum malè operabatur, quia illud edo hoc faciebant. Nos ad demonstrandum quod fugere debeamus opera, quæ simulando fiunt, vitam genuflexionem in oratione pro Iudæis: Similiter & à pacis osculo in istis diebus nos abstinemus: nõ quòd pacis osculum malum sit, vbi ex charitate vera profertur: sed vt demonstretur quam iniuriã passus sit Christus à suo proditore: vt & nos vitemus eandem iniuriã in fratribus. Quod dico, tale est: Locutiõem & opere debemus subditis monstrare vitandum

tandum esse malum Iudæ. Signo dolose traditus est Christus: nec mirum, si ea intermittamus, vt nostra distinguantur à Iudaismo, cum sanctus Augustinus dicat: Nostrum diem festum paschalemq; ideò trãfere ad Dominicum, vt nostra festiuitas distinguatur à festiuitate Iudæorum. Dicit ad Ianuarium: Nam Iudæi tantummodò mensem nouorum & lunam obseruant à quarta decima vsq; ad vicesimam primam: Sed quia illud eorum pascha, quo passus est dominus, ita occurrit, vt inter mortem eius & resurrectione medius esset sabbati dies, addendum patres nostri censuerunt, vt & nostra festiuitas à Iudæorum festiuitate distingueretur.

De adoratione sancte Crucis.

Cap. 14.

Post hæc monet libellus memoratus, vt preparetur Crux ante altare, quam saluant & osculatur omnes. Crux ab initio, ex quo eam dominus beavit sanguine suo, ab omnibus fidelibus verbis & operibus glorificata est. Ex multis glorificatiõibus, quibus glorificata est, pauca pingam in presenti opere. Dicit Iohannes Chryostomus in homilia de cruce & latrone: Crux spes Christianorum. Crux resurrectio mortuorum. Crux cæcorum dux. Crux desperatorum via. Crux claudorum baculus. Crux consolatio Pauperum. Crux refrenatio diuitum. Crux destructio superbiorum. Crux malè viuentium pœna. Crux aduersus demones triumphus. Crux deuictio diaboli. Crux adolefcentium pedagogus. Crux sustentatio inopum. Crux spes desperatorum. Crux nauigantium gubernator. Crux periclitantium portus. Crux obessorum murus. Crux pater orphanorum. Crux defensor viduarum. Crux iustorum consiliarius. Crux tribulatorum requies. Crux paruulorum custos. Crux virorum caput. Crux senum finis. Crux lumen in tenebris sedetium. Crux regum magnificencia. Crux scutum perpetuum. Crux infensorum impentia. Crux libertas feruorum. Crux imperatorum philosophia. Crux lex piorum. Crux prophetarum præconatio. Crux annunciatio apostolorum. Crux martyrum gloriatio. Crux monachorum abstinentia. Crue virginum castitas. Crux gaudium sacerdotum. Crux ecclesiæ fundamentum. Crux orbis terræ cautela. Crux tæplorum destructio. Crux idolorum repulsio. Crux scandalum Iudæorum. Crux perditio impiorum. Crux

inualidorum virtus. Crux ægrotantium medicus. Crux emundatio leproforum. Crux paralyticorum requies. Crux esurientium panis. Crux sitiētium fons. Crux nudorum protectio. Penè omnis hæc glorificatio, qua decorata est sancta crux, precatata est orationibus presbyteri post euangelium. Si quis ea voluerit scrutari, quæ ibi deprecata sunt, & mentem referre ad præsentem glorificatiõem, inueniet ea in virtute sancte crucis. De qua & Hieronymus in tractatu Epistolæ ad Ephesios: Crux itaque Christi non solum nobis, sed & angelis cunctisq; in cælo virtutibus profuit, & aperuit sacramentum quod antea nesciebant: Et Sedulius in carmine paschali:

Nẽve quis ignoret speciem crucis esse coledam.

DEI enim filius exinanuit se, vt visibilis appareret hominibus. Ea die qua crux deosculatur, humiliatus est pro nobis patri vsque ad mortem, mortem autem crucis. Si huius mortis imitatores esse debemus, nec non & humilitatis oportet esse. Vnde prosternimur ante crucem, vt fixa humilitatis mentis, per habitum corporis demonstretur. Humilitatem metis non possumus amplius monstrare, quàm vt totum corpus ad terram prosternatur. Vnde Augustinus in psalmo quadragesimo tertio: Quisquis enim ita humiliatur, vt genua figat, adhuc habet quo humilietur: Quisquis autem sic humiliatur, vt hæreat in terra venter eius, vltra quo humilietur, non habet. Sic, prosternorante crucẽ, vt Paula prostrata est, de qua laudator pane gyricus eius Hieronymus dicit in libello vitæ eiusdem Paulæ: Prostrata quæ est ante crucem, quasi pendentem Dominum cerneret. Et ego iacens ante crucem, passus Christus pro me, proscriptus est in corde meo, virtutem sancte crucis, quam accepit ex Dei filio, adoro. Creaturam nullam colendo vt Deum adoro, sed venerando: vnde apostolus inquit, honore inuicem præueniẽtes. Omnis substantia quæ Deus non est, creatura est: & quæ creatura est, Deus nõ est. Crux Christi ante me posita, Christum quasi pendentem in ea, mente teneo. Ipsa verba nostre deprecationis, demonstrant quem adoremus. Dicimus: Crucem tuam adoramus Domine, & sanctam resurrectionem tuam laudamus & glorificamus. Hic non sunt verba precatationis, sed ostentationis adorandæ crucis, & glorificandæ resurrectionis Domini: Sed & in alio loco solemus dicere: Deus, qui vnigeniti filij tui Domini nostri IESV Christi precioso sangu-

guine humanū genus redimere dignatus es, concede propitius, vt qui ad adorādā viuificam crucem adueniant, à peccatorū suorū nexibus liberentur. Quem deprecor, ipsum adoro: prosterior corpore ante crucem, mente ante Dominum: veneror crucem, per quam redemptus sum: sed illum deprecor, qui redemit. De qua adoratione scriptum est in tripartita historia libro primo: Hoc enim signum bellicum inter alia preciosius erat, eò quòd Imperatorem præcedere, & adorari illud à militibus, moris esset. Item in eodem opere, libro secundo: Audiui enim & Probianum virum in palatio habentem militiam medicorum, crudeli podagræ passione detentum, ibi doloribus liberatum, eoque apparuisse sanctā mirabiliter visionem. Cū enim dudum paganus esset, factus postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur: totius verò salutis causam, id est, sacratissimam crucem nolebat adorare. Hanc habenti sententiam, Diuina virtus apprensens signum monstrauit crucis, quod erat positum in altario eius ecclesie, & apertè palam fecit, quia ex quo crucifixus est Christus, omnia quæ ad vtilitatem humani generis facta sunt, quo libet modo præter virtutem sanctæ crucis gesta non essent, neque ab angelis sanctis, neque ab hominibus pijst. Fuerunt quidā, qui volebant dicere se vel eandem crucem adorare, in qua Dominus crucifixus est. Vtinam in omnibus ecclesijs haberetur, præ cæteris meritò veneraretur. Quauis omnis ecclesia eam non possit habere, tamen non deest eis virtus sanctæ crucis in eis crucibus, quæ ad similitudinem Dominicę crucis factæ sunt: sicut legitur in libro historia Anglorum de Osualdo fidei rege & Christianissimo, q. in periculo positus, subitò fecit crucem, & fixit in terram, eaque adorata, & deprecato Deo coram illa, dedit eis victoriam. Sic enim scriptum est in memorato libro tertio, titulo secundo: Ostenditur autem vsq; hodiè & in magna veneratiōe habetur locus ille, vbi vēturus ad hæc pugnā Osualdus, signum sanctæ crucis erexit, ac flexis genibus Deum deprecatus est, vt in tanta rerum necessitate suis cultoribus cælesti succurreret auxilio. Deniquè fertur, quia facta citato opere cruce, ac fouea præparata, in qua statui deberet, ipse fide seruens hanc arriperit, ac foueā imposuerit, atq; vtraque manu erectam tenuerit, donèc aggesto à militibus puluere terræ, figeretur. & hoc factò, elata in altum voce, cuncto

exercitui proclamauerit, Flectamus omnes genua, & Deum omnipotentem viuum ac verum in cōmune deprecemur, vt nos ab hoste superbo ac feroce, sua miseratione defendat. Scit enim ipse, quia iustè pro salute gentis nostræ bella suscipimus. Fece- runt omnes vt iusserat. Et sic, incipiente diluculo, in hoste progressi, iuxta meritum suæ fidei victoria potiti sunt. In cuius loco orationis, innumeræ virtutes sanitarum noscuntur esse patratæ, ad indicium videlicet & memoriam fidei eius. Nam & vsque hodiè multi de ipso ligno sacrosanctę crucis hastulas excidere solent, quas cū in aquas miserint, eisq; languentes aut pecudes potauerint, siue adperserint, mox sanitati restituuntur. Quoniam cætera dicta domini Bedæ accipimus, quare non & ista accipiamus, in quibus narratur virtus Domini, monstrata per venerationem sanctę Crucis? Si quis voluerit dicere, non ita esse actum de ligno sanctę crucis, vt Beda nar- rat, & si ei creditum fuerit, poterit multa testimonia sanctarum scripturarū euellere, quod absit. Et si quis voluerit succensere præsens factum, Deo rebellis videtur esse, qui hanc virtutem præstitit ligno sanctę crucis, vt non in præsentem victoriam solum daret seruo suo, sed etiā in sequenti tempore virtutes exerceret per merita sanctę Crucis, vt memoratum est in præsentem opere. Quòd si aliquis dixerit, quare non adoras asinum, quia in eo Dominus sedit, siue cætera talia, quæ Dominus tetigit corpore suo? secundum paritatem meam respondeo, quia non lego in autoritate sanctorum patrū, miracula & sanitates ex his monstrari, sicut virtute sanctę crucis, & neque me scio per illa redemptum, vt per sanctam crucem: neq; diaboli artes ita per illa dissipatas, vt per istam: neq; portas per illa inferni fractas, vt per istam: neque animas iustorum ductas in Paradisum, vt per istā. Diabolus, & femina, & vir, & lignum scientiæ boni & mali, fuerūt mucro perditionis nostræ: non asinus, nō mulier hæmorrhoida, non lapis, non puteus, in quo Samaritana hauriebat aquam, & cætera talia. Sed non proderat nasci, nisi, mori profuisset. Non enim frustra dixit Apostolus: Regnauit mors ab Adam vsq; ad Moysen, etiā in eos qui non peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. formam futuri Adæ ita lego: Sicut primus Adam causa fuit mortis nostræ, etiā

etiā nobis, qui nō manducauimus deliquo vitio: ita Christus est causa vitę eternæ. Accessit diabolus ad Adam per femina, & occidit eū: pulsauit ad ostium Adę, quando suggestit Eue. Aperuit ostiū Eua, & per illam intrauit ad Adam, quasi suggestio per dilectionem ad consensum. Accessit gratia Domini ad virginem Mariam, & parauit sibi habitaculum in homine Christo: & renixit genus humanū, quod occisum erat in Adam. Insuper etiā diabolus, qui cepit regnare per mortē in Adam, accessit ad Christū, & tentauit eum per eandem aditus introeundi, p quos tetauit primum Adam, & non inuenit ostium intradi, exclusus est foris. Primus Adam accepit legem, vt nōn manducaret de ligno scientiæ boni & mali: Si obediret Domino, in ea lege, præmium obedientię possideret in vitam æternam, quam ipse perdidit, & nos per illum. Lignum scientię boni & mali secundum suam naturam non habuit mortem in se, sed fuit in causa, vt in eo probaretur obedientia parentis nostri, siue vindicaretur inobediētia. Sicut istud lignum fuit in causa probationis, ita lignum vitæ in causa sempiternæ vitæ. Hoc lignum attulit nobis dominus noster Iesus Christus per lignum crucis in ecclesia nostra: vt qui morti debitores eramus per lignum scientiæ boni & mali, faceret nos vitæ capaces per lignum sanctę crucis. Sicut enim lignū scientiæ boni & mali ex sua natura nō habuit mortem: ita lignum, vndè nobis vita sempiterna conceditur, non ex se habet hanc virtutē, sed ex illius virtute, qui, si infirmus fuit ex nobis, viuuit ex virtute Dei, cui virtuti nūquam & nusquam potest resisti. Cæpit regnare mors & diabolus ab inobediētia ligni scientiæ boni & mali: superata est eadem mors & diabolus per obedientiā ligni sanctę crucis. Sicut enim Deo placuit genus humanum restaurare per eandem naturam, per quam perdita erat, id est, per humanā: ita virtutē obedientię, quæ corrupta erat in Adam propter esum ligni, per abstinentiā illius, qui obediens fuit patri in ligno crucis. Sicut enim illa obedientia primi Adam omnibus profuisset, si permaneret vsq; ad præmiū quo nō possit peccare genus humanum, ita ista omnibus respicientibus ad illam, prodest: Primus Adam inobediētia mucrone interfectus est à ligno scientiæ boni & mali: secundus Adam per palmam obedientię à cruce transfuit in vitam æternam, & nos fecum duxit. Quod enim erat Adæ primo

destinatum per lignum vitæ, vt feliciter viueret, si in obedientia Domini perseueraret: hoc nobis nūc tributum est per lignū, quod Christus obediens in nostra ecclesia plantauit. Vndè non immeritò crux viuifica vocatur. Adam perditio per quatuor partes mundi dispersa erat: Adam saluti quatuor partes mundi comprehendit: statura corporis sui in ligno. Vndè Sedulius in paschali carmine:

*Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis.
Splendidus aethoris de vertice fulget Eous.
Occiduo sacre lambuntur fidei plantæ.
Arcton dextra tenet, mediū ligna erigit axem.
Cum laq; de membris viuuit natura creantis.*

Hanc sanctam crucem totus mundus adoret, qui per eam redemptus est, deprecando illum cui potestas est virtutē suam tribuere secundum suam voluntatem, iuxta quod disposuit ante secula vnicuiq; creaturæ.

De præsentatione corporis Domini in altari, & calicis cum vino non consecrato. Cap. 15.

INsuperius memorato libro inueni scriptum, vt duo presbyteri afferant post salutationē crucis corpus domini quod pridè reseruatum fuit, & calicem cum vino non consecrato, quod tunc consecratur, & indè communicet populus. De qua obseruatione interrogauit Romanum Archidiaconum, & ille respondit: In ea statione vbi Apostolicus salutat crucem, nemo ibi communicat. Qui iuxta Ordinem libelli per commixtionem panis & vini consecrat vinum, nō obseruat traditionem ecclesie, de qua dicit Innocentius, isto bido sacramenta penitus nō celebrari. Percussus est pastor, oues gregis dissipatę sunt. Pastores qui videntur esse in Ecclesia, declinatione sui officij demonstrant statum illius temporis, qui tunc agebatur apud discipulos Christi. Dominus enim dixit pridè, Non bibam de hoc genimine vitis, donèc bibā illud vobiscum nouum: Quod manifestat actum esse lectio, quæ legitur secūda feria post Pascha Domini, dicente Petro: Nobis qui manducauimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis. Ratus ordo est, vt expectemus vsquedum Dominus noster consecrat sacramenta corporis & sanguinis sui in cruce, & nouā ea faciat per resurrectionem suam, & sic tandem manducemus & bibamus saluberrimum illud sacramentum, non iam pransi, quod Apostoli

stoli fecerunt in cœna Domini, sed ieiuni. Et isto ordine post salutationem crucis oportet singulos remanere ad sua.

De octava varietate, quæ fit die sabbati.

Cap. 16.

Octava varietas est in sabbato sancto. Heri retulimus ex decretalibus Innocentij Papæ, hodiè non celebrari Misam: quod ita esse, comperimus ex officio hodierno, quod totum, noctem illustrat futuram. Oportet ut hoc discamus ex prima consecratione cerei, quæ dicit: Hęc nox, in qua destructis vinculis mortis. Et iterum: Hęc nox est, de qua scriptum est, & nox ut dies illuminabitur. Vigiliæ agendę sunt in nocte, ut ex autoritate patrum recolimus. Dicit Augustinus ex sermone ad populum in vigilijs Paschę, videndum est, cur tāta celebritate, hodierna potissimum nocte, vigilias celebremus. Quod die tertio resurrexit a mortuis Dominus Christus, nullus ambigit Christianus. Hac autem nocte hoc factum esse, sanctum euangelium contestatur, & paulò post: Illam noctem agimus vigilando, qua Dominus resurrexit, & illā vitam, de qua paulò antè dicebam, meditamur, vbi nec mors vlla, nec somn^{us} est, quā si sua carne nobis inchoavit, quā sic excitavit a mortuis, ut iā non moriat, nec mors ei vltra dominet. Et iterum Cui resurgenti paulò diutius vigilādo cōcinnim^{us}, p̄stabit, ut cum illo sine fine viuendo regnemus. Sed & si fortè his horis, quibus nos ducimus istam vigiliam, illius adhuc corpus in sepulcro erat, nondum quę resurrexerat, nec sic vigilando sumus incongrui, quia ille dormiuit ut vigilemus, qui est mortuus ut uiueremus. Hieronymus horam certam vigiliarum demonstrat in commentarijs Matthei, dicendo: Traditio Iudæorum est, Christum in media nocte vēturum in similitudine Aegyptij temporis: quādo Pascha celebratum est, exterminator venit, & Dominus super tabernacula trāsijt, & sanguine agni postes nostrarum frontium consecrati sunt. Vndè reor & traditionem apostolicam permansisse, ut die vigiliarum Paschæ ante noctis dimidium populos dimittere non liceat, expectantes aduentum Christi: & postquam illud tempus trāsierit, securitate p̄sumpta, festum cunctis agentibus diem.

De agnis, de cera factis, benedicendis.

Cap. 17.

Romanus libellus narrat, eodem die benedici ceram oleo mixtam, indeq;

fieri agnos, eosq; referuari vsque in octauas Paschæ. In octauis verò post communionem dari populo ex his incensum ad adolendum & ad suffumigandum domibus suis: & narrat similiter nos facere debere de cereo consecrato. Cera nanque Christi humanitatem designat, ut Gregorius in homilij. Fauus quippe mel in cera est, mel verò in cera, est diuinitas in humanitate. Agni quos Romani faciūt, agnum pro nobis factum immaculatum designat, Omnibus rebus nobis Christus ad memoriam frequentius reducendus est, ut Augustinus ad Ianuarium: Non ideo, inquit, tamen putare debent stulti, qui nolunt in melius commutari, adoranda esse ista luminaria, quia ducitur ex eis aliquandò similitudo ad diuina mysteria figuranda. Ex omni enim creatura ducitur. Quādo agrum de cera videmus, agnus p̄figuratus & in Pascha immolatus, ad memoriam reducitur. Cui sanctus Gregorius oleum infudit, quādo mysteria paschalis agni reserauit.

De cereo benedicendo. Cap. 18.

Romanis ita agētib; nobis quoque p̄ceptum est à papa Zosimo benedicere cereum. Ut diximus, cera humanitatem Christi designat. Vnauinitatem significationis vult habere cereus iste, cum columna ignis, quæ illuminabat populum Israel in nocte. Vndè dicitur in consecratione cerei: Hęc igitur nox est, quæ peccatorum tenebras columnæ illuminatione purgauit. Et paulò post: Sed iam columnæ huius p̄conia nouimus, quam in honore Dei rutilans ignis accendit. Columna illa Christū p̄figurabat, de qua dicit Hieronymus in libro mansionū: Mouerūt autē castra de Ramesse mense primo, quintadecima die mensis primi. Altera die post pascha egressi sūt filij Israel in manu excelsa. Et paulò post: In mēse primo quādo hys p̄terijt & abiit sibi, quādo vēris exordium est, quādo cuncta renouantur, eximus quintadecima die mensis primi in crastinū paschæ, pleno mensis lumine post esum agni immaculati. & iterum: Et proficiscentes filij Israel de terra Ramesse, castra metati sunt in Socoth. Et post pauca: Ethan, quę est in extremo solitudinis. Tertia māsio offertur post tabernacula, in qua primū videtur Dominus in nocte in columna ignis, & per diem in colūna nubis, ut p̄cedat populum, & dux itineris fiat. Ethan, nobis resonat fortitudo atque perfectio.

fectio. Et iterum: P̄paremus nobis fortitudinem, assumamus perfectum robur, ut inter errorū tenebras, & confusionem noctis, scientiæ Christi lumen appareat: dies quoque noster nubem habeat protegentem, ut his ducibus ad sanctam terram peruenire valeamus. Nam & columna nubis in persona Spiritus sancti accipitur, dicente Gregorio Nazianzeno in sermone de secundis epiphanijs: Baptizauit, inquit, moyses in mari & in nube, sed in typo & in figura. ita enim Paulus pronunciat. Habuit ergò mare formam aquæ, nubes verò spiritus sancti. Pars columnæ, in qua legitur nubem habitasse, protegebat populū Dei: pars altera illuminabat. Nanq; de Spiritu sancto legitur, Et virtus altissimi obūbrabit tibi: quod enim obumbrat, protegit. Si enim cereus rutilans illam humanitatem designat, quæ illuminauit omnem hominem venientem in hunc mundum, profectò & personam Spiritus sancti in eodem cereo debemus intelligere, quæ obumbrat casto corpori, nē inficiatur aestu concupiscentiæ. Iste cereus, qui p̄figuratur humanitatem Christi, illuminatus benedicitur: Quia humanitas Christi, postq̄ assumpta est à diuinitate, semp fuit illuminata. Cui semper benedicitur. Illa columna p̄cedebat filios Israel antequam trāsirent mare rubrum: nostra colūna, scilicet cereus, p̄cedat & nostros catechumenos: Lumē ipsius, lumē Christi significat, quo & p̄terens nox illuminatur, gratia scilicet resurrectionis, & catechumeni qui vēturi sunt ad baptismum. Ipsam illuminationem designant lectiones, quæ ante baptismum leguntur, ut in sequentibus monstrabitur. Cereus p̄terea benedicitur, quia nisi ex benedictione ministri, non potest ex sua simplici natura trāsire ad mysteria. In mysterio enim erat columna ignis. Quod à diacono benedicitur, morem sequitur Romanū: in eo enim Archidiaconus conficit agnos. Qui cereus per octo dies neophytorum p̄cedit pontificem, qui est caput populi, quia columna ignis p̄cessit populum vsque ad terram repromissionis.

De lectionibus. Cap. 19.

Diximus, cerei lumine Christi lumen significari, quo illuminantur catechumeni: Nunc narrandus est, Domino miserante, modus illuminationis, ut ordinatè & illuminato itinere pergatur ad baptismum. Doctor catechumenorum conuiuia debet esse catechumenorū. Hoc egit

Christus, quādo conuiuabatur cum publicanis & peccatoribus, ut eos trajiceret in se. Hoc Petro dictū est in Actibus apostolorum, quādo ei vas linteum de cælo missum est: Surge Petre, occide & manduca. quod ita Beda in eisdem Actibus: Surge, inquit, ad euangelizandum p̄parare: occide in gentibus quod fuerat, & fac quod es. Qui enim manducat cibum foris positum, in suum corpus trajicit. P̄cepit ergò vox diuina, ut nationes per incredulitatem ante fores posite, interfecta p̄terita vita, societati ecclesiæ, quam significat Petrus, inserantur. Hęc doctrinā significat mensa in tabernaculo Mosaico, quæ habet quatuor pedes, quia (ut Beda in libro de tabernaculo) quadriformi ratione oīs diuinorum eloquiorum series distinguitur. Hic, oro, intendatis, quam congruentiam habeant lectiones quatuor, & cantica, & orationes quæ aguntur propter instructionem catechumenorum, cum quatuor pedibus mēsæ. Idem qui suprā in memorato mensa tabernaculi quatuor pedes habet, quia verba cælestis oraculi vel historico intellectu, vel allegorico, vel tropologico, id est, morali, vel certè anagogico solent accipi. Historia est nanque, cū res aliqua quomodò secundum literam facta siue dicta sit, plano sermone refertur. Videamus si prima lectio cum isto pede vadat. Nonne, sicut ibi scriptum est, de generatione hominis tenetur secundum historiam? Omnino ita credimus, ut ibi scriptū est: Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostrā, & p̄stet piscibus maris & volatilibus cæli. Et iterum: Masculū & feminam creauit eos, & sicut ibi narratur, die sexto credimus hominem factum. Orat sacerdos Deum, qui mirabiliter hominem creauit & redemit, ut homo quæ est ad imaginem Dei factus, id est, mentis ratione, resistat catechumenis contra oblectamenta mundi: Doctoris officium est, ut primò instruat catechumenum de sua formatione, dein quomodò cecidisset: dumodò non consentiat carnalibus, ut adam Euæ, posse restaurari ad primam formationem. A doctore habet doctrinā, à sacerdote verò cōfirmatio impetratur. Secunda lectio plano sermone refert, quomodò populus Israel ex Aegypto saluatus sit. Quia in superiore lectione audiuit catechumenus suam formationem, in ista audiatur redemptionē suam à dominis, quibus se vendidit suis peccatis: & audiatur, quod sic ut populum Israel liberauit Dominus de

manu Pharaonis, quem deleuit in mari rubro, sic possit & cum liberare de manu diaboli per aquam baptismi. Cui sequitur victorie canticum: Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est. Canticum marginosè deuotionem animi demonstrat, quã solent singulariter deuoti percipere, quibus non generaliter respondetur. Exultat deuotus animus, quia videt catechumenos deuotos per Dei vocationem, & hoc videt ex affectu doctrinã. Ista duas lectiones vnum canticum sequitur, quia vtrq; in primo pede mensæ stant, id est, in allegoria. Vel ided priorem lectionem canticum non sequitur, quia in illa insinuat parens, in quo omnes peccauerunt. Doctrinam doctoris confirmat sacerdos, ita deprecando, quod vni populo à persecutione Aegyptia liberãdo, dexterã tuã potentia contulisti, id in salutem gètium per aquam regenerationis operaris, præsta, vt in Abrahã filios & in Israeliticam dignitatem totius mudi transeat plenitudo. Trãeamus ad secundum pedem mensæ. Idem qui supra in eodem: Allegoria est, cum verbis siue rebus mysticis presentia Christi & ecclesiæ sacramenta signantur. Tangamus tertiam lectionem, quã quauis tertia sit ordinis lectionum, tamè propter sacramenta, quæ continet, secundo pedi mensæ coniungitur. In ea habemus sacramenta Christi & ecclesiæ: Apprehendant septem mulieres virum vnum in die illa, dicentes, panem nostrum comedemus. Secundum historiam, non legimus illud factum, sed in Christo scimus completum, quem apprehenderunt septem dona spiritus sancti. Vndè Hieronymus in Esaia: In aduentu DOMINI Saluatoris nostri septem mulieres, id est, septem gratiæ spiritus sancti, de quibus in consequentibus idem propheta dicturus est, Exiet virga de radice Iesæ, & flos de radice eius ascendet, & reliqua, et paulò post: Apprehendèt Iesum, quem multo tempore desiderauerant, quia nullũ alium poterant inuenire, in quo æterna statione requiescerent. Ecce habes sacramentum Christi: audi & sacramentum ecclesiæ. Cum abluerit Dñs fordes filiarũ Siõ, & sanguinem Ierusalem lauerit de medio eius spiritu iudicij & spiritu combustiõis. Idem qui supra in eodem: Nota quia fordes filiarum Siõ lauerit spiritu iudicij, sanguinem autem Ierusalem, spiritu cõbustionis. Quod em̃ leue est, lauat: quod grauius, exurit. De quo iudicij spiritu & spiritu combustiõis, Ioãnes Baptista in euãgelio loquebat: Ego

vos baptizo in aqua: qui autè post me venit, vos baptizabit in spiritu sancto & igne, ex quo discimus, quia homo tantum aquã tribuat: Deus autè spiritum sanctum, quo fordes abluuntur, & sanguinis peccata purgantur. Ecce habes hęc sacramenta ecclesiæ. Hęc demonstratur catechumenis, quid amare debeãt, vt septem mulieres quæ apprehenderunt virum vnum: & quid proficiat eis baptismus, id est, vt per spiritum iudicij & per spiritum cõbustionis minora & maxima peccata purgètur. Quam sequitur Canticum, Vineã facta est: in quo continetur sacramentum synagogæ. Si modò non est synagoga coniuncta viro Christo, erit, cum plenitudo gentiũ intrauerit. Propter hæc duo sacramenta, id est, ecclesiæ & synagogæ, orat sacerdos, dicens: Deus qui nos ad celebrandum paschale sacramentũ vtriusq; testamenti paginis instruis, da nobis intelligere misericordiam tuam. Quod doctor docuit, id est, remissionem peccatorum accipere gètes per Christianitatem, & Iudaicam plebem, quæ vinea dicitur Soreth, quãdò fuerit vinea domini Sabaõth, domus Israel, id est, vir videns Dominum, hoc orat sacerdos, vt eadem misericordiam, per quam fit remissio, intelligat ecclesiã & dicat: Ostendè nobis domine misericordiam tuam. Tertium pedem mensæ requiramus. Dicat Beda in quo & supra: Tropologica (id est, moralis) locutio ad institutionem & correctionem morum, siue apertis siue figuratis prolata sermonibus, respicit. Fas est, vt postquam docti fuerint catechumeni de purgatiõne baptismi, instruantur de moribus. Dicit lectio quarta: Audite audiètes me, & comedite bonũ, & delectabit in crassitudine anima vestra, Inclinate aurem vestram, & venite ad me: audite, & viuet anima vestra, & feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fidelis. Quod ita Hieronymus in eodem Esaia: Sermo diuinus non carnis illis bona, sed animæ pollicetur. Si enim audieritis me, bona terræ comedetis, siue bonum, qui dicit, Ego sum pastor bonus, & delectabitur in bonis & in crassitudine anima vestra. Ergò bona quæ animæ repromissa sunt, non diuitiæ & corporis fanitas, & seculi dignitates, quæ etiã philosophi appellant in differentia, id est, nec bona nec mala, & pro ventium qualitate variantur: sed illa credenda sunt, ad quæ hortatur Deus, Declina à malo, & fac bonum, & reliq. Hęc vult docere, qui dicit, Audite audientes me: vt declinet catechumenus à malis

malis moribus, & faciat bonos. & iterum: Derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum. Sicut primæ duæ lectiones propter historicam narrationem concluduntur vno canticò: Sic ista vna dilaturatur in duobus, propter duas res sibi cõiungentes, scilicet mores bonos, & celestem patriam. Vndè Propheta: Anima eius in bonis demorabitur, & semen eius hæreditabit terram. Et penè in aliquibus reperitur eadè in canticis, quæ in lectione. Dicit lectio: Omnes sitientes, venite ad aquas. Canticum dicit, Sitiuit anima mea ad deum fontem viuũ. Lectio dicit, Feriam vobiscum pactũ sempiternũ misericordias Dauid fidelis. Canticum dicit, Deus fidelis in quo nõ est iniquitas. Lectio dicit, Et quomodò descendit imber, & nix de cælo, & illuc vltra non reuertitur, sed inebriat terram, & infundit eam: & reliq. Canticum dicit, Audiat terra verba oris mei, expectetur sicut pluuia eloquium meum, & descendant sicut ros verba mea. Quibus in verbis Euangelica doctrina monstratur, quam precatur Doctor infundi super catechumenos, postea admonet vt non fileant, dicantque quid in corde habeant, & dicit: Date magnificentiam DEO nostro, & reliqua. Iam sunt in ipso introitu ofij baptismalis. Orat sacerdos, qui sentit ex deuotiõne animi vocatos eos esse à Domino, continuam protectionem, dicendo: Cõcedè propitijs, vt quos aqua baptismatis abluis, continua protectione tuearis. In quarto cãtico teneamus quartum pedem mensæ. Beda in eodem: Anagoge, id est, sensus ad superiora ducès, locutio est, quæ de præmijs futuris, & ea, quæ in cælis est vita futura, siue mysticis siue apertis sermonibus disputat. Audiamus quod dicat catechumeni post admonitionem doctoris: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarũ, ita desiderat anima mea ad te Deus. Quod August. ita: Et quidè nõ malè intelligit, vocè esse eorũ, quæ cum sint catechumeni, ad gratiã sancti lauacri festinant. Vndè & solènter cantat hic psalmus, vt ita desideret fontem reuersionis peccatorum, quem admodum desiderat ceruus ad fontes aquarum. Sitiuit anima mea ad Deum viuum. Vndè qui supra: Quid sitiuit? Quandò veniam & apparebo ante faciem dei? Hoc est quod sitio, venire & apparere. Sitio in peregrinatione, sitio in cursu, fatiabor in aduentu. Sed quandò veniam? Quod enim citum est Deo, tardum est desiderio. Quãdò veniam & apparebo ante faciem Dei?

ex illo desiderio est & hoc quod clamatur alibi, Vnam petij à domino, hæc requiram, vt inhabitem in domo Domini per omnes dies vitæ meæ. Totum anagogicum sonat. Id ipsum deprecatur sacerdos, vt qui festa paschalia agimus, cælestibus desiderijs accèssi, fontè vitæ sitiãmus. Inter hæc duo cantica non est lectio necessaria, quia (vt prædiximus) qui in bonis moribus moratur, restat vt cælestia tantummodò sciat, quantum propter conuenientia lectionis & duorum canticorum, sinè altera lectione congruè coniungantur.

De duobus cereis. Cap. 20.

Diximus, cereum consecratum, Christi humanitatem designare, quo vtimur pro columna ignis, cui coniunximus lectiones. Etenim illius lumen, Christi doctrinam signat qui est fons omnis sapientiæ: illo catechumenorum tenebræ expulsa sunt. Qui cereus ided nouo igne accenditur, vt designet Christi doctrinam nouam, quæ est in nouo testamento: siue nouam gratiam, qua illustrata est nox singulariter Dominica, videlicet, Christi resurrectione. Additur etiã in libello memorato alter cereus, vbi dicitur: Et tunc illuminantur duo cerei tenètibz duobus notarijs, & reliq. Nos verò hunc ordinem diligenti cura volumus obseruare, quoniam Christus lux vera, qui illuminat omne hominem venientem in hunc mūdum, dixit choro Apostolorum, Vos estis lux mundi. Sit cereus consecratus, in Christi persona: sit alter cereus, illuminat⁹ à primo cereo, chorus Apostolorum: Vtrique sint in ecclesiã, vtrique præcedant catechumenos nostros ad baptismum, præcedant nos ad terram promissionis. Christi Apostolorumque cõstitutionem diligentissima cura debemus obseruare. Per se Christus illuminat Ecclesiã, illuminat⁹ per Apostolos. Vndè Augustinus ad Ianuarium, quãdò ei exponit, cur nos ieiunij communiceamus, cum apostoli nõ ieiunij communicaerint. Nanque Saluator, inquit, quo vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infingere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressus erat: & ided nõ præcepit, quo deinceps ordine fumeretur, vt Apostolis per quos ecclesiã dispositorus erat, seruetur hunc locum. In duabus varietatibus catechumenorum Doctores introduximus, id est, in quarta feria post mediam quadragesimã, in qua docti sunt

de fide & moribus: & in hodierna die, qua perfectiùs instruuntur. In his duabus varietatibus nõ reor doctorem variare doctrinam, cum ex his duobus vita nostra pendeat. Vnde dicit Beda in libro de tabernaculo: Vita nostra in præfenti fide & operatione recta consistit. Propterea hodierna die repetitur Doctoris opus, vt si fortè per obliuionem dilapsum est, quod olim didicerunt catechumeni, aut si aliqui nondum interfuerunt, hodiè plenius instruantur.

De pronuntiatione lectionum in vigilijs Paschæ & in vigilijs Pentecostes. Cap. 21.

TRibus generibus subditorum debitores sumus loqui in ecclesia, scilicet sapientibus, & insipientibus, & domesticis nostris. De sapientibus & insipientibus loquitur Paulus ad Romanos: Sapientibus, inquit, & insipientibus debitor sum. De domesticis dicit ad Corinthios, Præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Per instantia quotidiana, quæ vocat sollicitudinem omnium ecclesiarum, illam doctrinam monstrat, quam quotidie faciebat ad eos, qui secum morabantur. Status noctis, in quo legimus quasi insipientibus, monstrat corda insipientium: quibus necessè est, vt extrinsecus lumen habeant. Vtrosq; habemus in ecclesia nostra, & sapientes & insipientes. Melius enim conuenit, catechumenos cõparari insipientibus, quam sapientibus. Propter hanc pronuntiationem, quam facimus in vigilijs Paschæ & Pentecostes, ista tãgimus, vt nouerimus, quare aliter pronuntietur in officio missæ, & aliter isto officio. Quæ, si Dominus dederit, plenius dicturi sumus in officio diurnali & nocturnali: Propter cæcitatè cordis catechumenorum, qui sunt insipientes, comparauimus lectiones eorum statui noctis: vt in nocte pronuntietur lectione, ita pronuntietur in præfentia catechumenorum. Dicit libellus, de quo sæpè memorauimus, qui continet Romanũ ordinem. Non pronuntietur lectione libri Genesis, nec lectione libri Exodi, similiter & de cæteris. Si enim hoc obseruatur, hanc nobis videtur posse habere rationem: Eis, qui cognoscunt ciues celestis Ierusalem, vt sapientes, pronuntiantur sunt iidem ciues: vt amore dulcedinis nominis cuius sui, auidius lectio bibatur. Hi verò, id est, catechumeni, qui nondum cognouerunt ciues Ierusalem, frustra eis præfertur author incognitus, quibus firmis-

simã autoritas vilescere potest per ignorantiam.

Decantatis. Cap. 22.

ESto, Catechumeni in proximo futuri sunt de cœtu centũ quadragintaquatuor milliũ, q̄ cantat canticũ nouũ, quod nemo potest dicere, nisi ille. Pro illo precatur à sacerdote in Sacramentario, vt ab immaculato diuini fontis vtero in nouam renatus creaturam, progenies celestis emergat: Et quos aut sexus in corpore, aut ætas discernit in tempore, omnes in vnã patriat gratia mater infantiam, et in sequentibus: Vt omnis homo hoc sacramentum regenerationis ingressus, in verè innocentè nouam infantiam renascatur. Propter futuram renouationem in veram innocentiam, iam, quasi factum sit, quod citò est venturum, ex persona ipsorum cantat cantor cãtica, quæ cæteri non possunt cantare, qui maculati sunt post vterum baptismi: vt lectio sit ista, sicut nobis videtur, quasi species magistrorum: & cãticum, quasi benevolentia auditoris: & oratio sacerdotis atque populi, qui respondent, amen, confirmatio præcedentis benevolentie. Cantare solius est in conspectu Domini gaudere præ cæteris de innocentia, qua proculdubid vestiantur infantes in baptismo. Quauis propter cantum cantica dici possunt: tamè in libris, vnde ista excerpta sunt, carmina aut cantica vocantur. De primo scriptum est, Túc cecinit Moyses & filij Israel carnem hoc Domino, & dixerunt, Cantemus Domino. De secundo ita Esaias: Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ suæ, vinea facta est. De tertio ita in Deuteronomio: Scripsit moyses canticum hoc, & docuit filios Israel. Quartum quauis non prætituletur in psalterio de cantico, tamen ab Augustino viro doctissimo habemus illud canticum nominatum. Sic enim scripsit in præfatione cantici, Sicut ceruus: Corpus, inquit, Christi ecclesia est, nec in omnibus qui intrant in ecclesiam, inuenitur tale desiderium: Sed tamen quicunq; sua uitatem Domini gustauerunt, & quod eis sapit, agnoscunt in Cantico.

De olei vnctione in sabbato sancto.

Cap. 23.

Scrutiniũ habet suum proprium opusculum, & propterea nõ oportet præterire illud, præcipue quia iam in dè operatum est. Sed quia in itinere nostro charissimã inuenimus, non possumus præterire ea,

ea, nisi visendi gratia osculum eis præbeamus. Ac per hoc libet nunc dicere de olei vnctione. Dicitur in sacramentario, In sabbato Paschæ ad reddentes, dicit Dominus papa post *missam*: Primò dicendum est, qd reddant: & postea, quid dicat papa: Nempe, lectionem, quam acceperit quarta feria post medium quadragesimæ, hodiè reddunt. Papa inquit: Nec te latet, Satana, imminere tibi pœnas, & post paululum: Da honorem spiritui sancto paraclito. & recede ab his famulis & famulabus Dei. Iste est exorcismus Papæ, ipse præcessit in olei consecratione. De quo officio dicit Gregorius in homilijs: Sancta quippe ecclesia quotidie spiritaliter agit, quod tunc per apostolos corporaliter faciebat. Nam sacerdotes eius cum per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt, & habitare malignos spiritus in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt, nisi dæmonia eiciunt? Sequitur in sacramentario: Post hoc tangit singulis nares & aures, & dicit eis Epheta. Istud officium prælibatũ est in memorata quarta feria, sed fors idèd repetitur, quia aliqui nondum venerant, siue per negligetiam perdididerunt, quod acceperunt, qui venerant. Sequitur in eodem Sacramentario: Postea tãgit de oleo sancto scapulas & pectus. Vt prædiximus, istud oleum ad donum gratiæ Dei pertinet, de quo dicebat Paulus: Alteri fides in eodem spiritu. Ad tutamen mentis & corporis imponitur oleum in scapulis & pectore. In armis tutaminis locum scutum solet tenere. Fidem idem apostolus inter cæteras virtutes pro scuto ponit, dicendo: Sumentes scutum fidei. Per cogitatioes prauas & opera diabolus nos corrumpit, propterea munimur oleo exorcismi, id est, scuto fidei in scapulis, quæ sunt habiles ad portanda onera, per quas intelligere possumus opera, vt expulsa opera diaboli non habeant lacum redeundi. Similiter & in pectore pro munimine cogitationum. Vnctio forinseca ostendit, quid intus operetur Spiritus sanctus ad inuocationem sacerdotis: Et dicit, Abrenuncias Satanae, id est, diabolo, quem in ore tenebas per immolationem idolorum? Iterum, Et omnibus operibus eius? Quæ aliqua sunt carnalia, sicut est voluptas carnis, ad quam pertinet cibus superfluus, & potus, & omnis luxuria: & aliqua spiritalia, sicut est superbia, inuidia, & cætera. Propter hæc carnalia, vt absint, vngitur in scapulis: & propter spiritalia, vt adsint meti, vngitur in pectore. Sequit: Et omnibus

pompis eius. Vt breuiter stringam, omnes honores vanos & superfluos hinc intelligo de multis vnũ proferam: Quando aliquis imperator vel potes festis diebus procedit ad Missam, ducitur cum eo inter cæteras pompas phaleratus equus auro & argento, super quem nullus sedet eundo & redeundo. Ecce pompa, ecce frustratus honor. Promissio facta est, vt firma sit, gratiæ Dei, quasi quodam oleo, tribuendum est. De qua promissioe dicit, qui supra, in memoratis: In die quippe baptismatis, omnibus nos antiqui hostis operibus, atque omnibus pompis eius abrenunciare promissimus. Itaque vnusquisque vestrum ad considerationem suæ mentis oculos reducat: & si seruat post baptismum, quod ante baptismum sponndit, certus, quia iam fidelis est, gaudeat. Per præsentem abrenunciatioem expulsus est prior hospes: per confessionem credulitatis, introeat secundus. Quauis post consecratam aquam interrogetur credulitas, tamen hinc à nobis recitabitur propter continuationem expulsiõis prioris hospitis, & introductionis secundi. Dicit sacerdos: Credis in Deum patrem omnipotentem? Confitetur interrogatus se credere. Ecce aditus iam paratus secundi hospitis per fidem. Postea interrogatus, si credat in filium? respondet credere se. Ecce aditus diuorum operum. Propterea factus est Deus homo, vt nos alloqui posset, & opera suæ voluntatis monstrare. Post hoc dicitur: Credis in spiritum sanctum? Respondet se credere. Expulsa pompa, adoptantur dona vera spiritus sancti, quæ enumerat Esaias.

Comprobatur ex euangelio, posse saluari catechumenos per confessionem cæterorum fidelium. Cap. 24.

Scriptum est in euangelio Marci, venisse Syrophœnissam mulierem ad Christum rogatè pro filia, quæ habebat spũm immundũ. Cui Dominus dixit: Sine prius saturari filios: non enim est bonum, sumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa respondet, & dicit ei: Vtiq; Domine. Nã & catelli sub mēsa comedũt de micis puerorum. Et ait illi: Propter hunc sermone m vade: exijt dæmoniũ de filia tua. Hæc mulier Syrophœnissa, typum gessit ecclesiæ, quæ quotidie rogat Dominũ pro filia sua, quæ nõdũ est Christiana, & offert fidem suam pro ipsa, quoniã propter infantiam illa adhuc non potest loqui, quam tamen credimus saluari, iuxta illud euangelij, per

sermonem matris: Vt ista audiuit, propter hunc sermonem, id est, quem mater protulit humilitatis & fidei, exiuit demoniū à filia: ita credimus per confessionem porrigētium infantem ad fontes, expelli demones à catechumenis. Quod fide matris saluata sit filia, apertè Matthæus narrat, dicēte domino: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia illius ex illa hora. Vnde habem⁹ in libro Bedę scriptum, quem fecit super Marcum: Propter humilem, inquit, matris fidelemq; sermonem, filiam deseruit demoniū. Vbi datur exemplum catechizandi & baptizandi infantem, quia videlicet per fidem & confessionem parentum, in baptismo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere vel aliqd cogitare boni possunt aut mali. Ex hoc dat̄ intelligi, vt adultus, qui potest loqui, ore proprio confessionem suam proferat, quam propterea ceteri offerunt pro paruulis, quia ipsi loqui non possunt. De qua re dicit Augustinus in epistola ad Bonifacium episcopum de paruulis requirētem: Queris à me, vtrum parentes baptizatis paruulis suis noceant, cum eos demoniorum sacrificijs sanare conātur? Et si nō noceant, quomodo eis proficit, cum baptizantur, parentum fides, quorum eis nō potest obesse perfidia? Vbi respondeo, tantam illius sacramenti, hoc est, baptismi salutaris esse virtutē, in sancta compage corporis Christi, vt semel generatus per aliorum carnalem voluntatem, cum semel regeneratus fuerit per aliorū spiritalem voluntatem, deinceps nō possit vinculo alienæ iniquitatis obstringi, cui nulla sua voluntate consensit. Si enim secundum sanctum Augustinum, alterius voluntate regeneratur paruulus in baptismo, nulli incredibile debet esse, nisi saluetur fide alterius: Non enim potest, vt omnibus liquet, sapientiā habere fidei infans, qui nondum sapit, neq; intelligit: & qui nō, iuxta quod in promptu video, multum separatur moribus à pecoribus. Animā habet paruulus, quæ viuificat corpus, quam etiā habent pecora: Memoriam habet, sed illā quā pecora habēt, i. eam, q̄ p̄ sensum corporis intrat ad animam: nihilominus in ceteris operibus, quādam segregat aut non segregatur ab illis, facile potest dinosci: Neq; hoc mirum, si absoluat paruulus alterius fidei, qui alieno peccato obligatus est. Quæ causa sit, vt alterius voluntate regeneretur, memoratus Augustinus ad eundem quem supra, in sequentibus mōstrat: Vt autem in-

quit, possit regenerari per officium voluntatis alienæ, cum offertur consecrandus, facit hoc vnus spiritus, à quo regeneratur oblatus. Non enim scriptum est, nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerētium vel ministrantium fide: sed nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu. Aqua igitur exhibens forinsecus sacramentum gratiæ, & spiritus operans intrinsecus beneficium gratiæ. Li quidd hīc monstratur, morem confessionis nostræ tenuisse ecclesiam sancti Augustini, id est, vt minister fidem suam offerat pro paruulo, quāddō dicit: Non enim scriptum est, nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerentium vel ministrantium fide. Quod propterea dicit, vt intelligamus nō esse opus liberandi paruulum voluntate siue fide offerentium, sed spiritu sancto, qui communis est maioribus offerentibus & paruulis renatis: Tamē vt hoc fiat, id est, vt saluetur paruulus per opera spiritus sancti, valet multum voluntas & fides offerentium. Et paulō post dicit memoratus Augustinus in memorata epistola: Regenerans ergo spiritus, in maioribus offerentibus & paruulo oblato, renatoq; communis est: idē p̄ societate vn⁹ eiusdemq; spiritus, p̄dest offerentiū voluntas paruulo oblato. Dicit quodāmodō paruul⁹ fidē habere propter fidei sacramentū, & cōuersionem ad Deum habere propter cōuersionis sacramentum, quia est in illo celebrata similitudo fidei, & similitudo cōuersionis. Vnde eadē in epistola idem qui supra: Si enim sacramēta quōdam similitudinem rerum earum, quarum sacramenta sunt, nō haberent, omninō sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine plerunquē iam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quendam modum, sacramentum corporis Christi, corpus Christi est: sacramētum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita & sacramentum fidei, fides est. Nihil est autem aliud credere, quā fidem habere: Ac per hoc, cum respondetur paruulos credere, qui fidei non habent affectum, respondetur, fidem habere propter fidei sacramentum, & conuertere se ad Deum propter cōuersionis sacramentum: quia & ipsa responsio ad celebrationem pertinet sacramenti, sicut de ipso baptismo Apostolus: Consepulti, inquit, sumus Christo per baptismum in mortem. Non ait, sepulturam significauimus: sed prorsus ait, consepulti sumus. Sacramentum ergo tantæ rei, non nisi eiusdem vocabu-

vocabulo nuncupauit. Ex sacramento quidem habet similitudinem, quasi ipse paruulus respondeat: ex ore offerentium fidem suam, habet quodammodō fidem. Sicut nos propter similitudinem sepulture Domini, quam accepimus in baptismo, ipsam rem, id est, sepulturam agimus: ita ex responsione parentum siue offerentium, qui similitudinem credulitatis paruulorum exercent, agit in infantibus fides. Solemus enim nominare infantem, & dicere ei: Credis in Deum patrem? atque respondet offerēs, Credo. Satis superius demonstratum est ex euangelico testimonio, quōd fides offerentis possit, eum saluare. Et ex Augustino possumus intelligere, eundem paruulum respondere voce offerentis, vbi dicit, facit hoc vnus spiritus, ex quo regeneratur oblatus, & vbi idem Augustinus disputat de similitudine sacramentorum, ad eas res, quarum sacramēta sunt, vbi dicit, cum respondetur, paruulos credere qui fidei non habent affectum. Ex quo intelligere possumus, ex similitudine responsionis, quasi ipse paruulus respondeat, sacramentum fidei celebrari in paruulo. & in alio loco, vbi dicit: Nam sicut credere respondent, ita etiā fideles vocantur. Itā credo propter opus vnus spiritus sancti, quod offerens respondet, hoc esse illius quem offert. Non diceret toties sanctus Augustinus fidei sacramentum, nisi esset aliquis effectus inter rem ipsam & similitudinem eius, id est, inter sacramentum fidei quod potest fides nominari, & ipsam fidem, quam homo profert ex intelligibili animo. Sicut em̄ distat aliqd inter nostram sepulturam, quam accepimus in baptismo, & Christi, qua resurrexit à mortuis, vt vltra non moriatur: ita inter sacramentum fidei, & fidem: Tamen ipsa sacramenta ad hoc valent, vt nos perducant ad ipsas res, quarum sacramenta sunt. Sacramentum fidei saluatur paruulus vsque ad tempus, quo possit discere fidē suā. Vnde qui supra, in sequentibus ad eundem quem supra, dicit: Ita que paruulum et si nōdum fides illa, quę in credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. Nam sicut credere respondentur, ita etiā fideles vocantur, non rem ipsam annuendo, sed ipsius rei sacramentum percipiendo. Cum autem sapere homo ceperit, non illud sacramentum requirit, sed intelligit, eiusque veritati consona etiā voluntate coarabit. Hoc quādiū non potest, valebit sacramentum ad

eius tutelam aduersus contrarias potestates, & tantum valebit, vt si antea maioris vsus ex hac vita migrauerit, per ipsam sacramentum commendante ecclesiæ charitate, ab illa damnatione, quę per vnum hominem intrauit in mundum, Christiano adiutorio liberetur. Hoc qui non credit, & fieri nō posse arbitratur, infidelis est, et si fidei habeat sacramētum: longeque melior est illo paruulus, qui etiā si fidē nondum habeat in cogitatione, non ei tamen obicem contrarię cogitationis apponit.

De consecratione baptisterij.

Cap. 25.

In prima oratione mundatur & serena-
tur habitaculum hospitis, qui deum debet suscipere, & deprecatur eius aduentus, vt ex ipsa oratione possumus cognoscere. Omnipotēs, inquit, sempiternē Deus, adesto magnæ pietatis tuæ mysterijs, adesto sacramentis, & cetera. In sequenti manifestat se iam habere hospitem, cui loquitur, quapropter dicit, Sursum corda. neindē gratias agit, quia dignatus est tam magnus hospes ad tam humile hospitium descendere, vt in eadem oratione monstratur. Et licet, inquit, nos tātis mysterijs exquendis sumus indigni, & cetera. Deindē recollit miracula, quę iam facta sunt per aquam, id est: In primordio creationis spiritus sanctus ferebatur super aquas, vt virtutem sanctificationis aquarū natura conciperet. Refert & aliud, quod in saluatione arca factum est. Vnde ita scriptum est in memorata oratione: Deus qui nocentis mundi crimina per aquas ablūens, regenerationis speciem in ipsa diluuij effusione signasti, & cetera. Postea intrat sacerdos ad expulsionem diaboli, dicendo: Procul ergo hinc, iubente te Domine, omnis spiritus immundus abscedat, & cetera. Quali ignominia dignus sit hospes aquę expelli, per suam insufflationē sacerdos monstrat, vt illud impleatur quod Dominus dixit: Nunc princeps mundi huius eijcietur foras. Eiecto illo hospite, munitor aqua crucis signaculo, vt non habeat locum redire diabolus. Per inuocationem sanctę Trinitatis exemplo baptismi Christi, Trinitas adest in nostro baptisterio per inuocationē sacerdotis. Prima benedictio patris inuocat, q̄ dicit: Benedictio te creatura aquę per Deū viuū, p̄ Deū sanctū, q̄ te in principio verbo separauit ab arida, & rel. Secūde benedictioni filius adest: Benedictio te & p̄: Iesum Christum filium eius vnicum;

Dominum nostrum, qui te in Chana Galilee signo admirabili sua potentia conuertit in vinum, & reliq. Spiritus sanctus introducit in nouissimo, & est omnis deprecatio, vt sicut Dominus iussis suis aquam fecit obtemperare in superioribus miraculis, ita & nunc eo iubente efficiatur non solum habilis ad abluenda corpora: sed etiam ad purificationem mentis, sicut in sequentibus dicitur: vt praeter naturalem emundationem quam lauandis possunt adhibere corporibus, sint etiam purificandis metibus efficaces. Hoc in loco, id est, postquam dixerit sacerdos, In nomine patris & filii & spiritus sancti, mutatur vox quasi ad lectionem legendam. In praesenti oratione humilis deprecatio est, seu aliqua preparatio metis ad impetrandum aduentum sancti spiritus in aquam, vt sicut in prima oratione deprecatio est deus venire in mentem sacerdotis: sic & in sequentibus deprecatur virtus spiritus sancti, vt veniat in naturam aquae. Ita enim dicit sacerdos: Haec nobis praecipua seruantibus, ac si dicat: Non nostra presumptione tantam virtutem ad demus inuocare in naturam aquae, sed ex praecipuo Domini nostri qui iussit baptismum exercere. Atque deinceps insit: Tu Deus omnipotens clemens adesto, tu benignus adspira, & reliqua quae sequuntur. Post hanc humilem deprecationem uocat sacerdos spiritum sanctum, & alta voce, id est, alto mentis affectu deprecatur, vt dignetur aduenire ad ipsam aquam ita dicendo: Descendat in hanc plenitudinem fontis virtus spiritus tui. Quae deprecanda sunt, vt ibi operetur, sequentia verba monstrant praesentis orationis.

De immisione cereorum in aquam.

Cap. 26.

Clamante voce sacerdotis, vt descendat virtus spiritus sancti in aquam, cerei neophytorum deponuntur in aquam. Quare hoc nisi vt demonstraretur modò cereus signare spiritum sanctum? legitur, vnam columnam fuisse in itinere filiorum Israel, quae vtrunque haberet in ministerio, hoc est, vt lux eis esset in nocte ex vna parte, & ex altera protectio nubis in die. De qua dicit sanctus Augustinus in libro contra Faustum xij. Cur non ergo & nobis CHRISTVS columna, quia & rectus & firmus, & fulciens infirmitatem nostram, per noctem lucens, per diem non lucens, & vt qui non vident, videant: & qui vident, caeci fiant. Legunturque quasi duae, vt no-

stra translatio tenet: Dominus autem praecedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis. Vt enim per cerei illuminatum ad memoriam reducimus columnam ignis, quae figurabat Christum, à quo illuminati sunt apostoli, quibus dicitur, Vos estis lux mundi: sicut à benedicto cereo illuminatur alter cereus: ita per cereos extinctos, siue, vt melius possumus dicere, cereum, propter unitatem ecclesiae, per quem ad memoriam reducimus columnam ignis, spiritus sancti persona designatur. Vnde Gregorius Nazanzenus in sermone de secundis epiphanijs: Baptizauit, inquit, Moyses in mari & in nube, sed in typo & in figura. ita enim Paulus pronunciat. Habuit ergo mare formam aquae: nubes verò, spiritus sancti. Sinè lumine est cereus neophytorum vsq; ad tempus, quo ceteri cerei ecclesiae illuminantur: Tempore, quo ceteri cerei illuminantur, illuminatur & Neophytorum. Postquam enim spiritus sanctus purgauerit corda neophytorum, & eos introduxerit in societatem & vnitatem ecclesiae, tunc illuminabit corda eorum. Sicut enim in sua persona habet, vt sit communicatio patris & filii: ita habet in operatione, vt coniungat sanctam ecclesiam, & contineat in unitate. Solemus differre officium illuminandorum cereorum vsque ad Missae officium: siue propter causam, vt prius accipiant neophyti impositionem manus episcopi, & sic eos credamus illuminari spiritu sancto: seu propter noctem, in qua celebramus Missam: vt sicut gloria resurrectionis illustrata est, ita illustretur lumine nostrorum cereorum. Dicitur est, vt aestimo, quare cerei deponantur in aquam ad inuocationem spiritus sancti, quoniam ipsi spiritus sancti personam aliquo modo demonstrant.

De vntione chrismae à presbytero, & de impositione manus episcopi super neophytum.

Cap. 27.

Anquam aliquid dicatur de manus impositione episcopi, dicendum est, qua de causa vngatur neophytus à presbytero in vertice capitis. Vt in gestis pontificalibus legitur, Siluester papa instituit, vt è presbytero vngeretur neophytus in cerebro. ita enim scriptum est: Hic constituit, vt baptizatum linjat presbyter chrismate le-

uatum

uatum de aqua propter occasionem trahit mortis. Quo tempore Syluester reget ecclesiam, manifestum est: hoc est, tempore quo Nicenum concilium confirmatum est sub Imperatore Constantino. Dein, vt reor, patres sancti constituerunt vt vngerent Neophyti à presbyteris chrismate consecrato ab episcopo. Vnde vnus eorum doctor egregius Beda, dicit in tractatu super Actus apostolorum: Nam presbyteris, siue extra episcopum, seu praesente episcopo, cum baptizant, chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt spiritum paraclytum baptizatis. Quod si antea agebatur, superfluum constitutum à sancto Syluestro, quod iam agebatur. Secundum hoc constitutum, reor, quod ad hoc priore tempore de vntione chrismae pontifex expectabatur, vt per manus episcopi omnis vntio chrismae ageretur: Vtique ad illud tempus, non generaliter omnes baptizabantur, praecipue cum imperatores & ministri eorum pagani erant, ac idè non facile neophytis potuit occurrere episcopo, vel ipsi ad episcopum venire. Sacerdos, qui vngit neophytum, verbis suae orationis solutionem vinculorum & alligationem vulnerum monstrat, dicendo: Deus omnipotens, pater Domini nostri Iesu Christi, qui te regenerauit ex aqua & spiritu sancto, quique dedit tibi remissionem omnium peccatorum. In istis verbis & curationem intelligimus plagarum, & solutionem vinculorum. Postea addit memoratus sacerdos: Ipse linet te chrismate salutis in vitam aeternam. In istis verò intelligimus saluationem quandam, quae pertinet ad salutem vsq; in vitam aeternam. Episcopus verò transiit verba, Ipse te linet chrismate salutis, quasi ditor, non solum vt saluare possit, sed etiam dicere, & dicit: Emitte in eum septiformem spiritum sanctum tuum paracletum de caelis, spiritum sapientiae & intellectus, spiritum consilij & fortitudinis, spiritum scientiae & pietatis, adimple eum spiritu timoris Domini, & configura eum signo crucis, in vitam perpetuam aeternam. Haec sunt vestimenta, quibus ornari oportet filium regis, vt stare possit in aula caelestis. Qui baptizantur, filij sunt Dei, vt Ioannes euangelista narrat: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, & reliqua. Episcopus deprecatur Deum, vt sicut lauare dignatus est ho-

minem per baptismum, ita dignetur vestire regalibus vestibus, quibus indui oportet filios regis. De quibus filijs dicit apostolus Paulus, Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis. Ibi induit se neophyti Christum, vbi renouantur in imaginem eius qui creauit eos. Mens enim vestit se Christo, quod illo spiritu vestitur, quae requieuit in homine Christo, postquam coepit esse homo. Audiui quendam interrogare, si sine impositione manus episcopi possit neophytus possidere regnum caelorum. Latro qui in cruce confessus est Dominum, & audiuit ab eo, Hodie mecum eris in paradiso, non suscepit manus impositionem, quanuis eum baptizatum credamus fuisse in cruce suo sanguine. De quo baptismo dicit Gregorius nazanzenus in sermone de secundis Epiphanijs: Scio enim & quartum baptismum, quo quis sanguine suo per martyrium baptizatur, quo baptismum etiam Christus baptizatus est, vt & in hoc, sicut in ceteris formam credentibus & se sequentibus daret. De quo baptismum dicit Augustinus in epistola ad Seleucianum: Iam non debemus quaerere quandò quisque fuerit baptizatus, sed quoscumque; legimus in corpore Christi, quod est ecclesia, pertinere ad regnum caelorum, non nisi baptizatos intelligere debemus. nisi forte quos angustia passionis inuenit, & nolentes negare Christum, antequam baptizarentur, occisi sunt, quibus ipsa passio per baptismum deputata est. Etiam verba S. Syluestri, qui ob remedium difficultatis episcopum cosequendi ante exitum anime, iussit, vt liniatur neophytus à presbytero chrismate salutis in vitam aeternam, sic sonant, quasi possit recipi in regno caelorum sine impositione manus episcopi. Diuersae enim sunt mansiones in domo patris. De illis qui per negligentiam amittunt episcopi praesentiam, & non suscipiunt manus impositionem, pensandum est, nè forte in iustitia illa damnentur, in qua negligenter exercent iustitiam, quia debuerunt festinare ad manus impositionem. Sicut enim Christus dicit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei: similiter dicit, Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam scribarum & pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum. Verè in baptismo dimittuntur nostra peccata, & conspelimur Christo, in resurrectione iustificamur, sicut dicit apostolus Paulus: Mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem no-

stram, quis eum suscitasset à mortuis, idem Apostolus manifestat ad Romanos, dicēs: Quod si spiritus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Iesum à mortuis, cōiuuificabit etiā mortalia corpora vestra. Ad quod opus viuificet spiritus corpora nostra, superiūs in memorata epistola demonstratum est, vbi idem dicit: Spiritus verò viuuit propter iustificationem. De qua iustificatione dicit sanctus Augustin⁹ in libro de ciuitate Dei vicefimo primo, capitulo vigesimo septimo: Nam quid cui prodest quod baptizatur, si non iustificatur? Nōne qui dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum Dei: ipse etiā dixit, Nisi abundauerit iustitia vestra super scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum? Christus resurrexit propter iustificationem nostram, Spiritus eum suscitauit à mortuis: Idem spiritus viuificat, siue viuificabit & mortalia corpora nostra. Liquidò apparet quod resurrectio corporis Christi, nobis viuificationem promittat, quæ resurrectio fit propter iustificationem nostram. Iustificatio nostra est in exercitatione honorū operum, vt Ambrosius ait in tractatu epistolæ ad Romanos: Quauis & iustus bonus dicendus sit, tamen genera ipsa posuit, iustum in exercitio significans, bonum verò natum, qui simplicitate innocens dicatur. Nostra fides ita tenet, vt sine spiritu sancto neque cogitare, neque agere recti aliquid valeamus. Per manūs impositionem intimaui Paulus apostolus accipere spiritum sanctū credentes, imponendo manus discipulis, quādo venit Ephesum, & interrogauit eos, dicens: Si spiritum sanctum accepistis credentes? quos postea baptizauit, quia Ioannis baptismate erant baptizati, & imposuit eis manus, vt acciperent spiritum sanctum. Acceperunt olim quidam spiritum sanctum sine impositione manūs, etiā antequam baptizarentur, sicut scriptū est in Actibus Apostolorum: Cecidit spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum Dei. Vndè Beda in eodem: Nè baptismata gentibus tradere dubitet quin Petrus spirit⁹ sancti testimonio cōfirmat, ipsas lauacri aquas, quas sanctificare solet, nouo ordine pcurrētis: quod semel in testimonium fidei gentium, nunquam verò in Indæis euenisse reperitur. De qua re dicit Gregorius Nazanzenus in sermone de secundis epiphanijs: Non continuò legem ecclesijs dedit, si semel aliquandò, aut ra-

rd aliquid tale factum est: quoniam quidem neque si vna alicubi hirundo videatur, veris continuò tempus induxit. Quod miraculi causa fit, siue necessitatis, non est trahendum in consuetudinem. Secundū Mathæum, modis duobus baptizatur spiritu. Ipse enim, inquit, baptizabit vos spiritu sancto & igne. Baptizatur spiritu sancto & igne: baptizatur spiritu sancto, quādo abluimur à peccatis, quam abluitionem significant albæ vestēs in baptismate per totum corpus. baptizatur igne, quādo ardorem spiritūs accipimus, vt Apostoli acceperunt in die pentecostes. Baptismum ignis accipimus per impositionem manūs episcoporum, qui consummat ligna, fœnum, stipulam: quia DEVS ignis consumens est, & calorem præstat vitæ æternæ, atque lumen videndi ea, quæ mortalibus oculis clausa sunt. Iste modus apparitiōis spiritūs sancti, nō fuit necessarius in CHRISTI baptismate: quia non venit ostendere necessariò ea operari in homine CHRISTO, quæ commemorauimus, quoniam in eo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: sed in apostolis & cæteris hominibus: Si quis sine isto baptismate migrauerit de seculo, periculosum iter arripit. Hoc præuidens Siluester papa, quantum potuit, subuenit: & propter absentiam episcoporum, necessitate addidit, vt à presbytero vngerentur. Timendum est, nè illa differentia sit inter illum, qui sine impositione manūs moritur, & inter illum qui eam accipit, quæ est inter stellarum claritudinē, hoc est, quauis non excludantur à regno Dei propter cætera bona opera, tamen non habeant illum locum, quem haberent, si illam acciperent. Non nego, posse hominem accipere spiritum sanctum sine impositione manūs, si eum Dominus dare voluerit: sed eum oppidò constringit apostolica obseruatio, quam exercuerunt per manūs impositionem, & cura præsens ecclesiastica, qui per negligentiam perdit manūs impositionem. Conferamus eadem dona, iuxta Augustinum, cum beatitudinibus demonstratis in monte: & videamus ex verbis Augustini, quantum periculum incurrat, qui negligenter exit de mundo sine impositione manūs. Ille moratus Doctor sapientiam comparat pacificis, in quibus ordinata sunt omnia, nullusque motus aduersus rationem rebellis est. Secundū hanc comparisonem non est pacificus, qui sapientiam non habet, neque

filius

filius Dei. Si nō fuerit pacificus, filius Dei non est: quapropter non intrabit in aulam cælestem. Intellectum comparat mundis corde, qui purgato oculo cernere possunt, quod corporeus oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Secundū hęc, qui nō habet intellectum, quò vadat? quia cæcus est, & nescit quò vadat. Consilium comparat misericordibus, qui dimittunt, vt dimittatur illis: & adiuuant cæteros sicut se volunt adiuuari. Si nè hoc dono nemo peruenit ad regnum Dei, dicente euāgelio: Si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris, nec pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra. Fortitudinem comparat esurientibus, qui laborant desiderando gaudium de veris bonis. Quis potest adipisci regnū cælorum, nisi desiderans gaudia verorum bonorum? Scientiam comparat lugētib⁹, quia iam cognouerunt in scripturis, quibus malis vincti teneantur, quæ tanquā bona & vitia ignorantes appetierunt. Nisi enim homo agnoscat errorem suum, & ab eo, se corrigendo, reuertatur, non est aptus regno Dei. Pietatem comparat mitibus, qui enim piè quærit sanctam scripturam, & non reprehendit, quod nō dūm intelligit, & propterea non resistit, quod est, mitem esse, ipse possidebit terram. Timorem comparat humilibus, de quibus Euāgelium manifestat, quod ipsorum sit regnum cælorum. Ad quod præmium hæc dona perducant, in clausula præsentis comparationis, idem, cuius verba intelligere cupimus, explanat, dicēdo: Vnum autem præmium, quod est regnum cælorum, pro his gradibus variè nominatum est. Sicut enim his subuenitur à donis spiritūs sancti, quibus tribuit idem spiritus sanctus, vt piè quærent, ac salubriter expectarent baptismalia sacramenta, quauis ad ea non perueniāt: sic timendum est, nè non subueniatur his, qui negligenter hæc Dei dona quærent. De his autem qui negligēt ea tribuunt, scriptum est in Euāgelio: Serue male & piger, sciebas quia meto vbi non semino, & congreco vbi non sparfi, oportuit ergò te mittere pecuniam meam nummularijs, & post pauca: Inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Memorata dona sanctus Gregorius per gradus ascendentium, enarrat in libro de ædificatione templi, vndè quædam excerptimus, quæ hic locum habent. Propheta ergò, inquit, quia de cælestibus ad ima loquebatur, cœpit magis à sapien-

tia, & descendit ad timorem: Sapit, qui credit in sanctam Trinitatem. Intelligit, qui præcepta diuina sensu percipit, & opere implet. Consilium habet, qui quodcumque agit, prudenter præuidet. Fortis est, qui resistit diabolo & voluntati eius. Scit, qui inter bonum & malum discernere nouit. Pius est, qui peccata dimittit, & eleemosynas facit. Timet Deū, qui nō tantū bene facit, sed malè facere non audent. Sed nos quia terrenis ad cælestia tendimus, eosdē gradus ascendendo numeremus, vt à timore ad sapientiam peruenire valeamus. In mente etenim nostra primus ascensionis gradus, est timor Domini: secundus, pietas: tertius, scientia: quartus, fortitudo: quintus, cōsilium: sextus, intellectus: septimus, sapientia. Est enim timor Domini in mente, sed qualis est iste timor, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati tribulationi eius distimulat, huius timor ante omnipotentis DEI oculos nullus est, qui non subleuat ad pietatem: Sed sæpè pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si fortè pepercerit, quæ parcenda nō sunt. Peccata enim quæ ferri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ sunt verbere corrigenda. Sed inordinata pietas cū temporaliter parcat, ad æternum supplicium pertrahit. Vt ergò vera & ordinata sit pietas, ad gradum est alium subleuanda, id est, ad scientiam: Vt sciat, vel quid ex misericordia puniat, vel quid ex misericordia dimittat. Sed quid, si sciat quid agere quisq; debeat: virtutem verò agendi non habeat? Scientia ergò nostra crescat ad fortitudinem: vt cū videt quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinem possit, nè timore trepidet: & pauore collapsa, nō valeat bona defendere quæ sentit. Sed sæpè fortitudo si fuerit improvida, & minus cōtra vitia circumspēcta, ipsa sui præsumptione in casum ruit: Ascendat ergò ad consilium, vt præuidendo præmuniat omne, quod agere fortiter potest. Sed esse consilium non potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum quod agentem grauat, quomodo potest bonum solidare, quod adiuvat? Itaque à consilio ascendamus ad intellectū. Sed quid, si intellectus magno quidē acumine vigilet, & moderari se nesciat per maturitatem? Ab intellectu ergò ascendamus ad sapientiam, vt quod acutè intellectus inuenit, sapientia maturè disponat. Vt per oleum intelligamus rectam conuersationem, quæ moderatur in mente per matu-

ritatem sapiētiae: & per balsamum, doctrinam quæ bonum odorem præstat foris. Idem in eodem libro, in alio loco dicit de sapientia: Sapientia ad vitam, scientia verò pertinet ad doctrinam. Chrismatis vnctio, vt prætulimus, pertinet ad duo dona spiritus sancti, id est, ad sapientiam & scientiam: oleum, ad sapientiam: balsamus, odorem suum longè lateque spargens, ad scientiã. Hęc duo, i. vita & doctrina, sibi connexa inueniunt in septē donis. Sapientia primum & intellectus. Sapientia ad vitam, intellectus ad doctrinã: consiliũ ad doctrinã, fortitudo ad vitam: scientia ad doctrinam, pietas ad vitam: Hęc sunt ornamenta vestis quæ tribuit Deus menti per impositionem manũ, sine quibus periculosum est aliquem inueniri in conuiuio regis, nẽ audiat vocem terribilem dicentis: Amice, quomodò huc intrãsti non habēs vestem nuptialem? Solent diuerso modo orationem proferre magistri simul cum cruce, quam faciunt pollice in frontibus infantium. Omnia verba superiũs memorata, orationis verba sunt: quoniam nõ ab illis datur spiritus qui manus imponunt, sed deprecantur vt veniat. Vndè Augustinus in libro decimoquinto de Trinitate, titulo vicelimo quarto: Nullus enim aliquis discipulorum eius dedit spiritum sanctum. Orabant quippe, vt veniret in eos, quibus manus imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morè in suis præpositis etiã nunc seruat ecclesia. Eum, quem superiũs precatus est pontifex, vt mitteret spiritum sanctum, in sequentibus petit, vt suscipientem dignetur consignare in vitam æternam, id est, vt eundem spiritum non amittat suscipiens vsquedũ perducatur hospitem suum ad vitam æternam. De quo signaculo dicit Hieronymus in tractatu epistolæ ad Ephesios: Signati autem sumus spiritu Dei sancto, vt & spiritus noster, & anima imprimantur signaculo DEI, & illam recipiamus imaginem & similitudinem, ad quam in exordio conditi sumus. Hoc signaculo sancti spiritus, iuxta eloquium Saluatoris, Deo imprimente signamur. Hunc enim, ait, signauit pater Deus. Signatur ergo etiã spiritu sancto omnis, qui ex eo, quod credidit DEO, signauit, quia verus est Deus. Qui idcirco signatur, vt seruet signaculum, & ostendat illud in die redemptionis purum atque sincerum, & nulla ex parte mutilatum, & ob id numerari cum his valeat, qui redempti sunt. Sinè isto signaculo nõ oportet nos presentari ante Deum, de quo, quasi de aliquo vestimento, dicebat Paulus ad Corinthios: Etenim qui sumus in corpore isto, ingemiscimus grauati, eò quod nõolumus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeat, quod mortale est, à vita. De quo vestimento dicat, in sequētibus monstrat: Qui autem perficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus. Quoniam arboronẽ Dei suscepimus, vt illius simus: signo crucis quo redẽpti sumus, signamur, vt quandò exterminator signum illud viderit in frontibus nostris, pertranseat domus nostras, & videat, quod nõ sui sumus, sed illius, cuius signum portamus. Hęc crux chrismate efficitur, quod confectum est ex oleo & balsamo. Opera hospitis nostri, talis liquor monstrat. Charitatem, quæ signatur per oleum, cum suis frondentibus folijs plantat in mente, & odorem bonæ notitiæ nobis exhalat, sicut ex balsamo bonus odor redolet. Vt ab episcopis solis inũgatur per manũs impositionem, ab apostolis assumptum est, vt Beda declarat in tractatu super Actus apostolorum.

Notandum autem quod Philippus qui Samariæ euangelizabat, vnus de septem fuerit. Si enim apostolus esset ipse, vtiquè manum imponere potuisset, vt acciperent spiritum sanctum. Hoc enim solis pontificibus debetur. Ipsa crux nullo in loco melius figitur, quàm in eo, vbi summus pontifex laminam auream, in qua sculptum erat nomen dei ineffabile, vigeat. Et vt per manũs impositionẽ & orationẽ detur spiritus sanctus, similiter ab apostolica auctoritate sumptum est, vt in Actibus Apostolorum scriptum est: Cũ audissent Apostoli qui erant hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Iohannem: qui cũ venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperet spiritum sanctum. Et paulò post: Tunc imponebat manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum. Iuxta exemplum Petri & Iohannis, occurrant episcopi ad loca vbi sunt quibus necessè est imponi manus: Occurrant & illi sinè retractatiõe, qui accepturi sunt vestimentum nuptiale, vt possint, intrante rege, perseuerare in conuiuio. Si aliquis prius subripitur de presenti seculo, quàm possit occurrere ministerio tanto, DEVS scit, cur eum prius cogit exire de presenti seculo. Nouit Dominus qui sunt eius, & secundũ Iohannem euangelistam, oues meæ vocem meam audiunt: & ego cognosco eas, & sequitur me, & ego vitã æternã

do

do eis, & non peribunt in æternũ, & nõ rapiet eas quisquã de manu mea. hoc omĩnò cauedum est, nẽ corpore securitatis, negligentia otium apertum inueniat. Dicit Romanus libellus, de quo sæpè commemorauimus: Oratione expleta, facit crucem cum pollice ex chrismate in singulorum frontibus, itã dicendo: In nomine patris & filij & spiritus sancti, pax tibi, & cum spiritu tuo. Hęc verba sunt salutationis ad nouum hominem, qui secundũ Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.

De litanijs. Cap. 28

Litanias, quæ sunt circa baptisterij consecrationem, intercessionem sanctorũ designant pro renascentibus, quod possumus discere ex lectione libri apocalypsis, Vidi ostium apertũ in cælo. In ipsa Christus demonstratur sedens super sedem. Ibi ecclesia, supra quam Dominus sedet, ibi indicium aquæ, in colore iaspidis: & ignis, in sardinis. Ibi spiritus Dei in septem lampadibus ardentibus ante thronũ, qui sunt septem dona spiritus Dei: Ibi baptismus in mari vitreo, sicut scriptum est, et in circuitu sedis tanquàm mare vitreum simile crystallo. Vndè Beda super eundem librum. Propter fidem veram, baptisma refertur ad vitrum, in quo non aliud videtur exterius, quàm quod gestat interius. Crystallo quoquẽ, quod de aqua in glaciẽ & lapidem preciosum efficitur, baptismi gratia figuratur. De Iri tacuimus, quia in ipso volumus designare litanias. Item inter alia dicit eadẽ Apocalypsis: Et iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdine: vndè qui supra in eodem: Iris qui fit sole nubes irradiatẽ, & post diluuium primo propitiatiõis indicio factus est: intercessu sanctorum, quos dominus illustrat, ecclesiam muniri designat. Qui benè smaragdino lapidi nimia viriditatis comparatur. Quo enim hereditatem immarcescibilem fide perfectiore expectant, eo potentius etiã cæteros orando protegent. Quia Iris erat in circuitu sedis, agitur litanias & ante baptismum, & post baptismum. Litanias græcè, Latine deprecationes.

De vestimento albatum, & recapitulatio de septuagesima. Cap. 29

Albati, propter vestes albas vulgò appellantur. Scio eorũdem vestimentorum significationem diligenter explanatam ab archiepiscopis, qui fuerunt tem-

pore beatissimæ memoriæ Caroli ad eundem, eius tamen admonitione. Igitur non expedit in isto opusculo laborare de illa, sed tantum, vt dicam, iuxta Domini pietatem, quid octo dies infinent, in quibus vestiuntur albæ vestes, & cerei neophytorum illuminantur. Sicut enim septem dies pertinent ad vetus testamentum propter sabbatum: itã octo dies ad nouũ, propter octauum diem resurrectionis. De qua recedit Salomon: Da partes septem, necnon & octo: Iam enim docebat populũ suum, vt non semper inharerẽt veteri testamento, sed transiret aliquandò ad nouum. A sabbato enim vsq; ad sabbatum portantur albæ vestes, quæ nobis speciem præstant, quales debeamus esse in nouo testamẽto, & qualia corpora recepturi in octaua die. A sabbato vsque ad sabbatum portamus illas, id est, ex qua die pignus spiritus accipimus: qui propter septenariũ numerum sabbato deputatur, vsque ad alteram sabbati, quæ est memoria illi sabbati, in qua presentari nos oportet ante Dominum cum ipso pignore. Ipsa vestimẽta sunt stolas albæ, de quibus scribitur in Apocalypsis, Et datæ sunt illis singulę stolas albę. Singulas modò habent stolas animę sanctorum, de sua beata immortalitate gaudentes. Et iterũ in eodẽ: Amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorũ: Stolis, baptismũ: palmis, triumphum crucis insinuat. Et iterũ in eodem: Beati qui lauant stolas suas, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & reliqua. nignum premium stolis candidis, id est, vitæ immaculatæ promittit, videlicet, vt domini ad spectu, qui est vita æterna, potiantur. Ex memoratis sententijs possumus dinoscere duas res, id est, vt albæ vestes sint in signum, qualia corpora nostra debeant esse in nouo testamento, (corpora enim sunt quodammodò vestes animæ) & qualia nobis promittantur in futuro. De quibus Salomon ait: Omni tempore sint vestimẽta tua cãdida, & oleum de capite tuo non deficiat. Et hęc possumus intelligere, quod talia debeant esse opera nõstra omni tempore, qualia sunt vestimenta albatũ, tam munda & candida. Et sicut ab illorum capite oleum non deficit per octo dies, itã nunquàm charitas ex mente nostra deficiat. Quod in sabbato exuuntur ipsa vestimenta, hoc vult demonstrare, quod in die exitus animę, quandò recedit de corpore, inueniat eadem anima sabbatum, id est, requiem, & vestimenta sua hęc dimittat, id est, corpus, vt recipiat illud iterũ in nouissimo

uissimo die. Vnde mihi videtur congruentius esse, si portanda sunt post dies octo, & vt verè portanda sunt vestimenta albatum, vt potius ab ipsiis portentur, à quibus portata sunt in sanctificatis diebus: quàm ab illis, qui se multis maculis polluerunt post baptismum, quia corpora nostra non alià animà recipiēt in futuro, quàm eadē, quæ illà rexerunt in præsentī. Duplicia solent esse eadem vestimenta: & duplex remuneratio sanctis promittitur in æterna vita. Vnde Esaias, duplicia in terra sua possidebunt: id est, gaudium animæ, & gloriam incorruptibilis corporis. Quoniam peccatis imminētibus polluimus corpora nostra post baptismum, festinemus ad priorē emundationē per secundum baptismum venire, i. per penitentiam: Quis est qui purget nos à peccatis nostris? Et quis est, qui introducat ad priorē mundationē, nisi spiritus sanctus? Spiritus sanctus est septiformis. Manifestum est, si decem præcepta eius custodiamus; eidem creatori nostro, à quo per inobedientiam recessimus, per obedientiam coniunctos nos esse. Quæ de rein septuagenario numero, qui est septempliciter decuplatus, ploremus & defleamus nostram miseriam, vt spiritus sanctus expurget nos à nostris peccatis, & deducat per præcepta sua vsque ad denarij remunerationem, vt ipsum regem Dominum nostrum in decore suo mereamur videre. Diximus, quantum potuimus, in superioribus septuagesimum numerum pertinere ad plorationem captiuorum populi Dei, qui fuerunt sub Nabuchodonosor in Babylone. Possumus & eandem septuagesimam aliquo modo cõparare filijs Israel, qui fuerunt in Aegypto sub Pharaone, quasi prima officia. Circumderunt me gemitus mortis: Et, Exurge, quare obdormis Domine? &, Esto mihi in Deum protectorem, congruant illi tempori, quando filij Israel se viderunt affligi ab Aegyptijs, & clamauerunt ad Dominum, vt scriptum est in Exodo: Post multum temporis mortuus est rex Aegypti, & ingemiscens filij Israel ppter opa, vociferati sunt, & ascendit clamor eorum ad Dominum ab operibus, & audiuit gemitum eorum, & recordatus est pacti, quod pepigit cum Abraham & Isaac & Iacob. Et officium quartæ feriæ, quod est caput ieiunij, illi tempori, quando dixit Dominus ad Moysen: Solue calceamentum de pedibus tuis. Epistola verò, quæ in eodem die legitur, demonstrat nobis, quid sit soluere calceamentum de

pedibus, vt ex multis vnum dicam, Egre dietur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Calceamentum à nostris pedibus soluitur, quando opus quod ex necessitudinibus concupiscentiæ carnalis percipimus, intermittitur. Et officium quadragesimæ illi tempori, quando affligebatur Pharaon vt liberaretur populus Dei: & postea perueniendum est ad mare rubrum, id est, ad baptismum: ac deinde transeundum per desertum sub ducibus; sicut neophyti nostri per octo dies sub ducibus presbyteris scilicet atque patronis & matronis deducuntur, & sic tandem perueniendum in sabbato ad terram promissionis. Illi qui baptizant, patres sunt baptizatorum, vt ex multis testimonijs scripturarum possumus conijcere: sicut Marcus dicitur filius Petri in baptisate. De talibus filijs florēt assatim scripturæ apostolorum. Quoniam plures sunt baptizatorum, quàm deduci possint ab his qui baptizant, commendantur cæteris patribus spiritualibus, vt eis hoc præbeant, quod à presbyteris præbendum erat. Nec sic abhorret à vero, quod quadragesimæ mansiones filiorum Israel, quasi quadragesimæ duo dies nos perducant ad terram promissionis, quoniam propter nos, qui iam transuimus mare rubrum, cõstituti sunt quadragesimæ duo dies, vt qui in captiuitate peccatorum nostrorum redigimus nos, per exempla patriarcharum reuertamur ad terram promissionis, non per baptismum aquæ: Catechumeni nostri qui nondum transierunt mare rubrum, possunt esse sub typo populi Israel, qui adorauerunt idola in Aegypto, & per duces optimos Moysen & Aaron, liberati sunt de Aegypto, & transierunt mare rubrum.

De illuminatione cereorum. Cap. 30.

Quod illuminatio cereorum secundum libellum Romani Ordinis expectatur vsq; ad Agnus Dei: hoc demonstrat, quod per illum agnum qui tollit peccata mundi vnusquisque lumen accipere debet.

De Missa in nocte. Cap. 31.

DICAMVS modò, Gloria in excelsis Deo, quia tãto lumine illustrata est præsens nox, scilicet, Dominica resurrectione: Canamus laudes Deo, quoniam, in quibus habitabat diabolus, iam inhabitat spiritus sanctus. Hoc ait Pontifex ore & mente, vt nos mentē teneamus, dicendo: Deus qui

qui hanc sacratissimam noctem gloria dominicæ resurrectionis illustras, conserua in noua familiæ tuæ progenie adoptionis spiritum, quem dedisti. Vbi notandum, vocem ministrorum ad Neophytos esse vsq; ad euangelium. Dicit ad eos lector: Si cõsurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, querite, vbi Christus est in dextra Dei sedens. Habes lectionem de anagogico pede, in quo catechumeni accensū per verba cantici, sicut cerui desiderabant apparere ante faciem Dei: quod nunc habent in affectu, tunc habebant in desiderio. Nemo potest perfecte sapere quæ sursum sunt, nisi interno desiderio mentis cælesti sapore prius fuerit accensus. Dicit ad eos lector: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Commortui estis Christo per baptismum, vita vestra futura iam est in Christo: est vobis vita reposita in sua vita. Quod in illo scitis factum ex resurrectione, in vobis sperate futurum: Cum enim Christus apparerit vita vestra, id est, cum se demonstrauerit ille, qui modò in se seruat vitam vestram, & fecerit vos esse, quod ipse iam est per immortalitatem: tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria, quæ modò vobis promittitur. Quapropter dicit Officialis, Nolite esse ociosi: offert Deo sacrificium. Augustinus nobis demonstrat in psalmo centesimo sextodecimo, quale sacrificium debeant offerre: Audiuimus fratres ad monentem nos, atq; hortantem spiritum sanctum, vt sacrificium confessionis offeramus Deo. & paulò post: Per vos ipsos potestis aduertere, non tantum in peccatis, sed & in laudibus dei confessionem diuini literis solere nominari. Quid congruentius in hoc psalmo quando alleluia cantamus, quod est, Laudate Dominum, nos admoneri intelligimus, cum audimus: Constitemini Domino, quàm id ipsum scilicet, vt laudemus Dominum? Non potuit laus Dei breuius explicari, quàm vt diceretur, quoniam bonus est. Quid sit grandius ista breuitate, non video. & paulò post: Sed quoniam populo dicitur in pronuntiatione futurorum liberato ab omni labore & captiuitate peregrinationis, & ab omni permixtione iniquorum, quod ei per gratiam Dei præstitum est, non solum non retribuentis mala pro malis, sed etiã retribuentis bona pro malis, conuenientissimum adiunctum est, quoniam in seculum misericordiam eius. Ex vno præcepto pedit alleluia, & tractus qui sequitur, hoc est, vt neophyti offerant Deo sacrifi-

cium laudis. Tractus dicit in causa neophytorum: Laudate Dominum omnes gētes, laudate eum omnes populi, quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & veritas Domini manet in æternum. De quibus duabus virtutibus idem qui supra dicit in psalmo ceterisimo decimotertio: Hæc duo, misericordiam & veritatē, aduertite, in sanctis scripturis, quàm sepe sibi iungatur. In sua quippe misericordia vocauit impios, & in veritate iudicat eos, qui vocati, venire noluerunt. Præsentem neophyti iter paratū habent intrandi ad regna cælorum, porta aperta est eis, quā nos, qui in quinati sumus per mundanū affectū post baptismum, pulsare debemus bonis operibus. Idcirco tantum in causa est erga eos, vt offerat neofiti sacrificiū laudis: Câtat prius alleluia, quod est Hebræum. Hebræa enim, mater est cæterarum linguarum, vt credimus, & nobilissima constat propter autoritatem diuini scripturæ: Latina inferior quasi filia sue nuræ, quæ duxit in vxorē filius synagogæ, ac per hoc alleluia preponitur hîc, quod nō fit in cæteris officijs: tamen cum ventum fuerit ad dicendum de prima & octaua die neophytorum, oportet repedare eandem portā, siue sic seu alio modo. Ecce finitū est sacrificiū neophytorum: Deinde resurrectio Domini ad memoriā reducit, & angelorū allocutio ad fœminas, & fœminarū affectus. euangelium narrat secundum marcum modum cõuentus fœminarum, & dicit: Dum transisset sabbatum, Mariæ Magdalene & Mariæ Iacobi & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum. Vt opinor, propter mulierum imitationem, dicit Romanus libellus non portari hac nocte ante euangelium aliud, nisi thymiama: siue, quia dubitat vtrum iam carnem suam plenam munere lucis reuexisset ab inferis Dominus, hoc tantum modò obtulerunt mulieres. Illis locutus est angelus, dicens: Nolite expauescere, Iesum queritis Nazarenum crucifixum: surrexit, non est hîc. In sequentibus manifestatur affectus mulierum. At illæ exeuntes, fugerunt de monumento, Inuaserat enim eas timor & pavor, & nemini quicquam dixerunt, timebant enim. Quod ita Beda super Marcum: Merito mouet quomodo Marcus scribat. Et nemini quicquam dixerunt: cum dicat Lucas, Et regressæ à monumento, nunciauerunt hæc omnia illis vndecim & cæteris omnibus. Similiter Mattheus, Et exierunt de monumento cū timore & gaudio magno, currentes nunciare discipulis eius: nisi intelligamus, ipso

ipforū angelorū nemini ausas fuisse aliqd dicere, id est, respondere ad ea, quæ ab illis audierāt, aut certè custodibus, quos iacētes viderunt †. Reducendo ad memoriam silentium & sacrificium mulierum, in tempore sacrificij silent cantores. Et earum sacrificium erat tunc, quodd ferebāt vnguentum ad vngendum corpus Domini. Sanctus, sanctus, sanctus cātant, quod est angelorū cantus, quia angeli nō tacuerunt de eius resurrectione: siue iste, qui modò locutus est in Marco: siue illi, quos Ioannes narrat sedētes, vnum ad caput, & vnum ad pedes. Vice mulierum iterū agnus dei reticent cātōres. Agnus Dei, dico, qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Maria dicebat hortulano: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, vbi posuisti eum: quæ credebat furtim sublatum, nō credebat tollere peccata mundi, ac propterea audiuit, quando voluit Dominum tangere. Noli me tangere. nōdum enim ascendi ad patrem meū. Sacerdos vicarius Christi, implet officium suum. Dubitantibus Apostolis de sua resurrectione, timētibus mulieribus & nihil dicentibus, angelorum concentus clamat Christum resurrexisse à mortuis. Christus ipse per suam gloriosam apparitionem manifestum se facit quibuscuque vult.

De octo diebus neophytorum. Cap. 32.

Dicit Augustinus ad Ianuarium: Hæc de scripturis firmissimè tenentur, i. Pascha & Pentecoste, vt quadraginta dies illi ante Pascha obseruentur, ecclesie consensus roborauit: sic etiā, vt octo dies neophytorū distinguant à cæteris, i. vt octauus primo cōueniat †. Octo officia quæ fiunt in cōmemoratiōe neophytorū, distinguuntur à cæteris sequentibus vsq; ad Pentecosten. Primum habet duas laudes, i. Alleluia, Confitemini Domino: & tractum, Laudate Dominum omnes gentes. Octauus habet duas, id est, duo Alleluia, Hæc dies, & Laudate pueri Domini: quod non fit in vllō sabbato alio vsq; in Pentecostē: Sex medijs habet responsum & alleluia. Prima ergo vita, vt, qui supra ad eundem, non fuit sempiterna peccanti: Requies autem vltima sempiterna est, ac p hoc & octauus sempiternam beatitudinem habebit, quia requies illa, quæ sempiterna est, excipitur ab octauo, non extinguitur. neque enim esset aliter sempiterna. Itā erit octauus qui primus, vt prima vita, sed æterna, reddatur. In memoratiōe primæ vitæ, quam habuit primò Adam, Alleluia cani-

tur: & quia non fuit sempiterna, tractus sequitur: vt in lingua humiliore, humilitas posterioris vitæ recordetur. Adhuc Neophyti in peregrinatiōe sunt, in qua tñ laudare Dñm debēt, quia sunt redēpti. Requies vltima, q̄ reddit in septima die, & p̄ficat in octaua, ipsa habet sempiternam beatitudinem: ac per hoc in memoriam potissimæ restauratiōis in septima die, & in octauo officio duo Alleluia cantantur: primum, quia vita redditur: secundum, quia sempiterna. Alleluia, gloriosior omnium linguarum lingua Hebræa est. Atque in isto loco eadem ratione possumus nos absoluerè a debito octauarum dierum, id est, Dominicanorum Pentecostes, quando duo Alleluia frequentantur. Duo sunt, vndè anima in septima die, id est, in requie, laudat Dominum: vnum de percepta lætitiā, alterum de percipiendā in resurrectione. Et alio modo: Homo in resurrectione cōstabit ex anima & corpore, quantum spirituali. In recordatiōe illius resurrectionis, per Dominicanos dies pentecostes duo Alleluia celebrantur. Et, quia Dominica resurrectio p̄cessit in octauo die, quod futurum erit in resurrectione nostra, hoc agimus per Dominicanos dies Pentecostes, id est, vt & mens & corpus laudet Dominum. Et quia interim sinè corpore anima in re laudat Deum, per singulos dies alleluia celebratur: In festiuitatibus Sanctorum duo alleluia sunt: quia iam de Domini adpectu potius lætant, quàm hæc quæ sunt tātūm in requie animæ. Vnum, quia requiescunt: alterum, quia vident Dominum. Quamuis memorata sabbati, septima dies sit hebdomadis, tamen octauum officium in ea celebratur pro neophytis. At medijs sex responsum tenent & alleluia. Sicut septenarius numerus requiem significat, itā & senarius operum. Responsum, qui nos inuitat per sex dies ad Christi resurrectionem, aliquam actionem vult nobis intimare in resurrectione corporum. De qua actione dicit idem, qui supra, ad eundem: Inest autem in illa requie nō desidiosa segnitia, sed quedam ineffabilis tranquillitas actiōis ociosa. Sic enim ab huius vitæ operibus in fine requiescēt, vt in alterius vitæ actione gaudeat. Sed quia talis actio in Dei laude agit, sinè labore membrorū, sinè angore curarum, nō ad eam hic transitur per quietem, vt ipsa labori succedat, id est, non sic esse incipiat actio, vt desinat quies. Neg; enim redditur ad labores & curas, sed permanet in actione. (Quia ad quietem pertinet

necc

nec in opere laborare, nec in cogitatione fluctuare. Quia ergo per requiem ad primam vitam reditur, vndè anima lapsa est in peccatum, propterea sabbatum requies significatur. Illa autem prima vita, quæ à peregrinatione redeuntibus, & primam stolam accipientibus redditur: per vnam sabbati, quem diem dominicum dicimus, figuratur. Et in alio loco idem ad eundem: Dies Dominicus non Iudæis, sed Christianis resurrectione Domini declaratus est; & ex illo cœpit habere festiuitatem suam. Animæ quippe omnium sanctorum ante resurrectionem corporis sunt quidem in requie, sed in ea nō sunt actione, quæ corpore recepto vegetantur. Talem quippe actionem significat dies octauus, qui & primus, qui nō aufert illam requiem, sed glorificat. Ex inspiratiōe sancti Augustini, per responsum intelligimus actionem sanctorum in corpore, quæ erit cum omni lætitiā, vt responsum sonat, hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Quia hæc lætitiā exitum habet in glorificatione, alleluia sequitur: & vt demonstratur eandem actionem non esse aliud, nisi laudem Dei, post sex dies cōtinuatim alleluia canitur. Vbi notandum est, versus responsum omnes esse de psalmo, Confitemini Domino, qui sonat confessionem laudis, quæ tamen laus alleluia concluditur propter nobiliorem linguam. Versus sunt, Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculū misericordia eius. Item: Dicat nunc Israel, quoniam bonus. Item, Dicant nunc qui timent Dominum, quoniam in seculum. Seu, Dicant qui redempti sunt à Domino. Vtrōsq; vidi scriptos in isto loco, & vtrōsq; audiui cantari. Item, Dexterā domini. Item, lapidem quem reprobauerunt. Item, benedictus qui venit. In fine enim versus præposterus ordo est. Benedictus qui venit in nomine domini, præponitur in quinta feria versus, Lapidem quem reprobauerunt, qui est in ordine psalmi prior, & quod nō est sinè ratione, sexta feria cantatur: Idem inter cæteros præcipuè sonat de passione Domini, quæ facta est sexta feria: in illa reprobauerunt Iudæi Dominum ædificantes, in illa factus est caput anguli: coniungens duos parietes simul ex aduerso venientes.

De eisdem octo diebus. Cap. 33.

Octo dies neophytorū, cursum presentis vitæ monstrant. Sicut enim iter filiorum Israel, postquam transierunt mare

rubrum vsque ad terram repromissionis, significat omnem cursum presentis vitæ: ita & conuersatio neophytorum omnem cursum presentis vitæ, in quo nos oportet secundum resurrectionem Christi viuere. De quo cursu dicit Augustinus in libro cōtra Faustum duodecimo: Rubet in mari rubro baptismus, utique Christi sanguine consecratus: hostes sequentes à tergo moriuntur, peccata præterita. Ducitur populus per desertum: baptizati omnes nondum perfructur promissa patria, sed quod nō vident, sperando & per patientiam expectando, tanquam in deserto sunt: & illic laboriosæ & periculosæ tentationes, ne reuertantur corde in Aegyptum: nec ibi tamen Christus deserit: nam & illa columna non recedit. Secundum hæc verba, baptizati nostri ducuntur quotidie ad ecclesiam. columna cerei illuminata præcedens eos, illuminata est iam, quia in corpore Christi transiit: sunt baptizati: spiritus Christi illuminat membra Christi. Ex sequentibus potest dinosci, quomodo illi octo dies cōaptentur cursum statū nostrum: Prima dies quando baptizatus descendit de aqua, quæ est sabbatum, id est, requies. Itatum Adæ nobis informat, antequam peccaret. Non Adam ita fuit factus, vt labore aliquo adquiret sibi fructum viuendi, si non peccaret: sed tamen legitur, posuisse eum in paradiso Deum vt operaretur. Eandem requiem, quam præstitit Deus Adæ, antequam peccaret, dat baptizatis in sabbato: ita tamen, vt deinceps operentur bona vsq; ad alteram sabbati: Sicut & Adam operi deditus fuit absq; vllō labore. Ipsa requies est innocens vita, quam habuit Adam in septima die, quando requieuit Deus ab omnibus operibus suis: eandem recipiunt modò baptizati in Sabbato. Ac dein quia via restat baptizatis per desertum, quasi post alleluia, animæ tractus, id est, patientia, per quam expectare debent terram repromissionis, sequuntur sex dies qui pertinent ad opus bonum, sanctumque & piū: nō vacuā domus inuadatur. Post illos sex dies sequitur sabbatismus, qui eos introducit ad patriam repromissionis, vbi est requies sempiterna, non reuertens ad aliquem laborem, sed de lætitiā gloriæ animarū, transit ad lætitiā incorruptibilis corporis: ac ideo non subsequitur alleluia. Hæc dies, Tractus: sed Alleluia: Laudate pueri Domini: Sex dies qui inter duo sabbata sunt, vtrunque nobis tempus ad memoriam reddunt, scilicet Adæ, qui fuit deditus desi-

deratissimo operi in paradiso: & illud quo filij Israel transfierunt per desertum sub ducibus, in quo tempore non sunt attrita vestimenta illorum, & sic tandem peruenerunt ad libertatem in terra repromissionis, quæ significat patriam, in qua recipiuntur sanctæ animæ post seculum transactum.

De die sancto Paschæ. Cap. 34.

Die sancto Paschæ in Introitu per ora prophetarum præsentat se Christus ex resurrectione patri suo, in ecclesia sua dicens: Resurrexi, & adhuc tecum sum. Oratio prima demonstrat aditum esse apertum sanctæ ecclesiæ regni cælestis per capitis sui resurrectionem. Epistola admonet nos, vt separati simus à vitijs: In quo certauimus per dies quadragesimales, & neophyti abiecerunt in baptismo. Corinthijs misit illam Paulus, vt separarent se iusti ab his, qui tale peccatum fecerunt, quale nec inter gentes audiebatur: & per penitentiam non reuertebantur ad cœtum sanctorum. Ipsi erant vetus fermentum, & illi azymi propter nouitatem vitæ: Ità & nos admonemur illa, vt sine retractatione in die sancto Paschæ alieni simus à vitijs. Det Deus, vt sicut filius eius dominus noster, qui hodierna die ità resurrexit à mortuis, vt mors ultra repetitum non habeat in illo: ità nec in membris suis habeat præterita vitia, neque imminetia. Responsorius monstrat, quantum lætari oporteat eos, qui purgati à vitijs. In alleluia monstratur, in quo sit tantæ lætitiæ causa, id est, quia Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur, & cætera. Euangelium exponit perfectiūs causam totius lætitiæ. Quia suo in loco, si Dominus dederit, dicturi sumus enucleatiūs de toto officio Missæ: meæ paruitati hæc sufficiant, quæ propterea tetigi, vt non mihi viderer à tanta lætitia, quantam præsens continet dies, mente alienus fore. Insuper etiã libet interponere, quod sanctus Augustinus de orationibus missæ dicit in libro questionum: In questionibus ad Paulinum Nolanum episcopum: Multa hinc dici possunt, quæ improbanda non sunt: sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis vel penè omnis frequenter ecclesia: vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud quod est in mensa Domini, incipiat benedici: Orationes, cum benedicuntur & sanctificantur, & ad distribuendum committuntur, quam totam petitionem ferè omnis

ecclesia dominica oratione concludit: Interpellationes, siue (vt nostri codices habent) Postulationes fiunt, cum populus benedicuntur. Tunc enim antiphitis vel aduocati, susceptos suos per manū impositionem misericordissimæ offerunt potestati. Quibus peractis, & participato tanto sacrificio, gratiarum actio cuncta concludit, quam in his etiã verbis vltimam Apostolus commendauit. Hæc autem fuit præcipuè causa ista dicendi, vt his breuiter præscriptis atque significatis, non putaretur negligendum esse, quod sequitur, Pro omnibus hominibus, pro regibus, & his qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & charitate: nè quisquam, sicut se habet humanæ cogitationis infirmitas, æstimaret non esse ista faciendâ pro his, à quibus persecutionem patiebatur ecclesia, cum membra Christi ex omni essent hominum genere colligenda. Vnde adiungit & dicit: Hoc enim bonum est & acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et nè quisquam posse esse salutis viam in bona conuersatione & vnus omnipotentis Dei cultu, sine participatiōe corporis & sanguinis Christi. vnus enim deus, inquit, & vnus mediator dei & hominum homo Christus Iesus: vt illud quod dixerat, omnes homines vult fieri saluos, nullo alio modo intelligatur præstari, nisi per mediatorem, non deum, quod semper erat verbum: sed hominem Christum Iesum, cum verbū caro factum est, & habitauit in nobis. Orationes quatuor, quas memorat sanctus Augustinus, ità nominat nostra translatio: Obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones. Vbi etiã notandum est, quod oratio illa, quæ sic inchoatur: Libera nos, quæsumus Dñe, ab omnibus malis: conclusio sit tantum orationis dominicæ, cum Beatus Augustinus dicat, quam totam petitionem ferè omnis ecclesia. Dominica oratione concludit: Simulque hoc notandum, quod orationem illam, quam episcopi siue aduocati solent facere super populum cum signo sanctæ crucis, ille solebat facere eam, postquam comminabat corp⁹ domini ad distribuendū: quam orationem vocat postulationes. Dein sequuntur gratiarum actiones, quando post auditam vocem Diaconi, quæ dicit, Ite, Missa est: siue, Benedicamus Domino, populus respondet, Deo gratias.

Demon-

Demonstratio, quod informant sex dies paschales ceteros dies Dominicos & iustos homines: & dies quinquaginta à sabbato Paschæ vsque ad sabbatum octauarum Pentecostes futuram vitam: & quotidiani dies siue septuagesima Domini seu quadragesimales penitentes. Cap. 35.

Illi sex dies paschales, in quibus responsorium cantamus & Alleluia, informant ceteros dies Dominicos siue festos, quos celebramus. ab octauis pentecostes vsque in septuagesimam. Responsorius & alleluia, actum eorum & lætitiarum siue laudē siue gratiarum actiones, qui perseuerant in sanctitate, quam acceperunt in baptismo, recolunt. Ità enim in spe habent regnum futurum, vt etiã hic bene operando ad beatitudinem perueniāt. Siue, vt alio modo dicamus, per responsorium, actiuam vitam intelligimus: per alleluia, cōtemplatiuam. Actus necesse est hic celebratur, vt quod speramus & per patientiam expectamus, adipisci valeamus per bona opera. Responsorij illi, quos per sex dies cantamus, siue per ceteros Dominicos dies, vel festiuos dies sanctorum, quibus subsequitur alleluia, tales actus significant, qualis est, prædicatio, lectio, elemosyna, visitatio viduarum, pupillorum & infirmorum. Hæc in præsentī seculo omni die Dominico agere possumus sine retractatiōe. Quibus, id est, memoratis responsorijs Alleluia sequitur, quia post talem actionem in laudem Dei transferet anima sanctificata ab omni peccato. Illi dies quinquaginta, qui sequuntur à sabbato Paschali vsque ad octauas pentecostes, alteram vitam informant, quã nondum percepimus, vbi non erit Responsorij, quia nemini ibi prædicabitur: sed erunt omnes docibiles Dei, neque aliquis visitabit, quia nemo ibi vidua, neque pupill⁹, neque infirmus. Elemosyna non erit necessaria, quia nemo ibi indigens, sed tantum alleluia ibi celebrabitur, id est, lætitia animarum decepta immortalitate & receptione corporum, & gratiarum actio Deo vsque in sempiternū. Eadem lætitiã numer⁹ quinqueagenarius significat, qui apud Hebræos Iubilus appellatur, id est, iubilatione plenus. Quid ceteri dies informant, ex libro sancti Augustini de fide & operibus considerare, vt opinor, valeamus: sic enim dicit: Non quia quisquam ità debet extolli, vt nõ dicam, apud alios iactare, sed apud seipsum putare audeat, se in hac vita esse sine peccato. Sed nisi essent quædam ità grauiā, vt eti-

am excommunicatione plectenda sint: non diceret Apostolus, Congregatis vobis & meo spiritu, tradere huiusmodi satanæ in interitū carnis, vt spiritus saluus sit in die Dñi Iesu. Vnde etiã dicit: Nè lugeā multos ex his, qui antè peccauerunt, & non egerunt penitentiam super immunditia & fornicatione quã gesserunt. Item, nisi essent quædam non ea humilitate penitentiæ sananda, qualis in ecclesia datur eis, qui propriè penitentes vocantur, sed quibusdam correptionum medicamentis, non diceret ipse dominus, Corripe eum inter te & ipsum solum: & si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Postremò, nisi essent quædam, sine quibus hæc vita non agitur, non quotidianam medelam poneret in oratione quam docuit, vt dicamus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitori- bus nostris. Quotidiani dies informant eos, qui solent presbytero confiteri peccata, vt corripiantur ab ipso, & consilium accipiant penitendi. Ipsi dies sine alleluia transiguntur, quia non est pulchra laus in ore peccatoris. Quauis citatus sit Deus ad parcendum, tamen non citò potest erubescencia peccatorum transire à corde iusti. Memoratum modum informat versus qui dicit: non est sanitas in carne mea à facie ire tue, non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Informant etiã verba Domini ad Moysen dicentis de Maria: Si pater eius spuisset in facie eius, nõne deberat saltè septem dierū rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & postea reuocabitur. Cui enim spuitur in faciem, despectus adhibetur. Quando nos Deus despicit propter peccata nostra, rubore debemus perfundi vsque ad completionē septē dierū, i. vsque ad satisfactionē. Per abstinentiã alleluia in quotidianis diebus in officio missæ, rubor ecclesiæ monstrat, quæ habet de suis vulneratis, & nõdum sanatis: At Dominici dies à septuagesima vsque in pascha dñi, eos informant, qui his tentationibus tunduntur, sine quibus vita plens nõ potest transigi. Responsorijs dierū illorū nõ subministratur alleluia, sed tractus, quauis pertineat ad cōtemplationē propter suã dulcedinem & vnionem, tamen non est in tanta lætitiã, in quanta est illa, de quo dicebat Iacobus: Qui autē in verbo non offendit, hic perfect⁹ est vir. In diebus quadragesimalibus ante pascha informat eos sancta ecclesia, qui propriè penitentes vocantur, excepto quod non excommunicatur. & ad manus reconciliationis Episcoporum non redit

in finem Quadragesimæ: Informat eos in ieiunio, in abstinentia deliciarum, in habitu, in deiectione, in luctu, in vigilijs, in quietudine, in silentio, in obedientia operum & ceteris bonis, quibus reconciliamur Deo simul cum poenitentia.

De diebus pentecostes. Cap. 36.

Tempus Pentecostes inchoatur à prima die resurrectionis, & currit vsque ad diem quinquagesimam post pascha. De quo tempore dicit Augustinus in libro ad Ianuarium: Quadragesimus autem partibus suis computatus, addit ipsum denarium: & fiunt quinquaginta, tanquam merces operis & continentia. Neque enim frustra ipse Dominus quadraginta dies post resurrectionem in hac terra, & in hac vita cum discipulis conuersatus est: & posteaquam ascendit in celum, decem diebus interpositis, promissum spiritum sanctum misit còpleto die pentecostes. Qui dies quinquagenarius habet alterum sacramentum, quod septies septem quadraginta nouem fiunt, & cum redit ad initium, quod est octauus, qui & primus dies, quinquaginta completur, qui celebrantur post resurrectionem domini iam in figura non laboris, sed quietis & lætitiæ. Propter hoc ieiunia relaxantur, & stantes oramus, quod est signum resurrectionis. Vnde etiam diebus Dominicis omnibus ad altare obseruatur, & alleluia canitur, quod significat actionem nostram non esse nisi laudem Dei, sicut scriptum est, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. De relaxatione ieiunij Ambrosius dicit in tractatu ad Romanos: Nam sunt quidam, qui feria quarta carnem non edendam statuerunt: sunt, qui sabbatis: sunt iterum, qui à Pascha vsque ad Pentecosten edunt. Et Hieronymus ad Marcellam de fide nostra & dogmate heretico contra Mōtani sectatores: Nos vnam quadragesimam secundum traditionem apostolorum tempore nobis cògruè ieiunamus: illi tres in anno faciunt quadragesimas, quasi tres passi sint saluatores: nõ quo & per totum annum, excepto pentecosten, ieiunare non liceat: sed quod aliud sit necessitate, aliud voluntate manus offerre. Et iterum ad Lucinum Beticum: Atque vtiãam omni tempore, ieiunare possimus, quod in Actibus apostolorum diebus pentecostes & die Dominico Paulum apostolum, & cum eo credentes fecisse legitur. Et iterum in eadẽ: Non hoc dico, quod festis diebus ieiunandum putem, & còtextas

diebus quinquaginta ferias auferam: sed vnaquæque provincia abudet in suo sensu, & præcepta maiorum leges apostolicas arbitretur. Et iterum eiusdem in commenario super Mattheum: Quando verò transierunt nuptiæ, & passionis ac resurrectionis tempus aduenit, tunc spoli filij ieiunabunt. Nonnulli putant idcirco post dies quadraginta passionis ieiunia debere omitti, licet statim dies Pentecostes & spiritus sanctus adueniẽs, indicet nobis festiuitatem, & ex huius occasione testimonij, Montanus, Prisca & Maximilla etiam post Pentecosten faciunt quadragesimam, quod ab lato sponso, filij sponsi debeant ieiunare: Ecclesiæ autem consuetudo ad passionem Domini & resurrectionem per humilitatẽ carnis venit, ut spirituali sagine ieiunio corporis præparemur. Iuxta leges autem tropologiæ sciendum, quod quandoquid ipõsus nobiscum est, & in lætitia sumus, nec ieiunare possumus, nec lugere: Cùm autem ille propter peccata nostra à nobis recesserit, & auolat, tunc indicendum ieiunium est, tunc luctus recipiendus. Duas varietates habemus in ecclesia nostra de ieiunio, quod sit post resurrectionem domini. Aliqui secundum nostrum vulgarem vsum, statuunt terminum quadragesimalis ieiunij in festiuitate sancti Iohannis. Illi, qui hoc faciunt, non possunt semper dies pentecostes excludere à ieiunio: Aliqui volut secundum traditiones sanctorum patrum, quos prætulimus & in sequentibus habere in lætitia. Qui hoc faciunt, non possunt semper terminum huius quadragesimæ facere in festiuitate sancti Iohannis. Et vbi terminus ponatur, non est fixus ex scripturis sacris, neque ex traditionibus patrum. Solet aliquoties euenire, ut post pentecosten dies abundant ad numerum quadragesime dierum implerem vsque ad festiuitatem sancti Iohannis. hoc est, quando dies Dominicus Paschæ occurrerit in vndecimo Kalendarum Aprilium, & in decimo suprascriptarum, & in nono & in octauo. Quando in memoratis octauis Kal. April. occurrerit dies Dominicus Paschæ, tunc habendus est dies Pentecosten in III. Idibus Maij. Ab illo die vsque in festiuitatem sancti Iohannis Baptistæ hebdomadæ sex sunt. Et, si quis voluerit Quadragesimam tantummodo diebus intendere, intendat quando Dominicus dies paschæ occurrerit in septimo Kal. April. siue sexto suprascriptarum, & sic poterit adimplere numerum

rum suum inter pentecosten & festiuitatem S. Iohannis. Vt reor, propter memoratos dies, qui per disunctos annos conuenientes sunt termino, qui fit in festiuitate sancti Iohannis, prætermissa est diligentia pentecostes, & inclusi sunt ipsi dies in luctu, qui deberent esse in lætitia, ex autoritate Dominicæ præsentationis, ut solitus terminus teneatur. Si visum fuerit magistris, ut hoc diffiniant, quando tempus ieiunij peragatur eorum, qui sponte propter peccata sua ieiunant post resurrectionem Domini, videtur, nobis variabilis res auferri de nostra ecclesia. Cur lætari debeamus in diebus pentecostes, abundat exempla sanctorum patrum: cur ieiunare necessè sit, vnusquisque ex corde suo cognoscit. Maior enim festiuitas est aduentus spiritus sancti, quam festiuitas beati Iohannis baptistæ. Si includenda est festiuitas infra ieiunium, amplius includenda est festiuitas sancti Iohannis, quam aduentus spiritus sancti: Et si hoc statuit ieiunans siue indicens ieiunium, ut in festiuitate sancti Iohannis, vel sancti Petri & Pauli absoluaatur ieiunium, & postea peragatur, nullum detrimetum facit animæ suæ. Non sequimur nos in præsentis ieiunio Montanum & suos sectatores, sed consideramus peccata nostra, & pro eis certam fructus dignos reddere poenitentia. Ex Hieronymo memorato possumus addiscere, à quibus illa ieiunia usurpata sint aliquando, quod non ex necessitate indicenda sint ieiunia Pentecostes communi ecclesiæ, sed voluntate licere vnique ieiunare ob deuotionem suæ mètis. Ab ista licentia & ab ista libertate excluduntur, qui propriè poenitentes in ecclesia nominantur.

De litania maiore. Cap. 37.

Sequitur vna varietas inter octauas paschæ & vigilijs pentecostes, hoc est, ieiunium triduanum in vigilia ascensionis domini. Miror quomodo inoleuit consuetudo præsentis ieiunij in nostra ecclesia, quæ tamen non tenetur per omnes orientales ecclesias, cùm sancti patres quos memorauimus, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus dicant relaxanda ieiunia tempore pentecostes, nec non etiam venerabilis presbyter Beda de eodem tempore dicit in homilijs suis: Merito ergo sacrosanctis diebus his nos quoque maioribus epulis atque hymnis lætibus vacamus, ob reuerentiam nimirum dominicæ resurrectionis, ob memoriam Domini conuictus

cum discipulis, simul & ob spem futuræ nostræ quietis ac vitæ immortalis. Et paulò post: rectè etiam quinquagenario dierum numero statum futuræ nostræ beatitudinis in imagine veneramus: ieiunia videlicet relaxando, & alleluia canendo, stantes orando quæ sunt aptissima perpetuæ quietis, resurrectionis & laudis præfagia. A quo primo initium præsens ieiunium sumpsit, Gregorius Turonensis manifestat in gestis Francorum, ita dicens: In his temporibus fuit in Viëna vrbe terremotus maximus, vbi multæ ecclesiæ & domus multorum concussæ fuerunt & subuersæ: vbi bestia multæ oberrantes, lupi, vrsi acerbi ingressi per portam ciuitatis, deuorantes plurimos, per totum annum hoc faciebant. Nam veniente solennitate sancti paschæ, sanctus Mamertus, qui in ea vrbe erat Episcopus, dum Missarum solennia ipsa vigilia celebraret, palatium quoque regale, quod in ea ciuitate erat, diuino igne succensum est. Cumque hæc agerentur, appropinquante ascensione DOMINI, indixit ieiunium vir sanctus DE TRIDUANUM in populo cum gemitu & contritione. & paulò post: Tunc cessauit ipsa tribulatio & subuersio. Deinceps omnes ecclesiæ Dei & sacerdotes hoc exemplum imitantes vsque ad præsens, ipsas triduanas litanias vbi quæ celebrari colunt. Vbi dicit, omnes ecclesiæ Dei, non extra Gallias possumus eas intelligere: Vbi erant hi, de quibus Ambrosius dixit, qui quotidie statuisent carnem edendam vsque in Pentecosten, ibi nõ fiebat ieiunium iuxta morem nostrum, neque vbi Hieronymus, neque vbi Augustinus erat. Quod si fieret, non tam aperte prædicarent relaxationem ieiunij infra quinquaginta dies. Romana consuetudo vnum diem, id est, septimo Kalendarum Maij interponit, quem vocat in Litania maiore, non in ieiunio: Litania autè, ut prædiximus, deprecatio est apud nos. Potest enim serena mens & aliena à voluntate mala, deprecari Deum, quanuis manducet sobriè carnem meridic, & lætetur de resurrectione Domini: tamen maiorum patrum, id est, Apostolicorum vsus sequendus est. Forsitan ex ipso officio poterimus intelligere, quid deprecandum sit tali tempore. Prima oratio ad Missam dicit: Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut qui in afflictione nostra de tua pietate confidimus, contra aduersa omnia tua semper protectioe muniamur: huic còcordat offertorium, dicens: A diuina mente deus meus, saluum me fac, propter misericordiam tuam. Et iterum: Qui

Qui insurgunt in me, confundantur. Eo tempore, id est, septimo Kalendarum Maij, possunt inimici commouere bellum aduersus vicina regna. vt reor, cautè prouidit sancta ecclesia Dominum rogare, vt qui destruxit olim consilium Achitophel, nunc destruat consilia eorum qui volunt irruere super pacem eius. Intendit ad hoc, quod dicit epistola: Multum enim valet, deprecatio iusti assidua. Euangelium alteram petitionem sonat, dicens: Quis autem ex vobis patre petit panem? & iterum, Aut piscem, & iterum, Aut si petierit ouum? In istis tribus tria temporalia petenda possumus intelligere, & tria spiritualia. Per panem, omnia bona que de terris nascuntur: per piscem, que de aquis: per ouum, animalia que coeunt simul. Hæc enim memorato tempore in aliquo profectu sunt: Germina mellis pullulant, arborum fructus ex flore prodeunt, vineæ atq; olei liquor suis ab arboribus se erumpit: pullorū animantia composita tondent. Quoniam hæc necessaria sunt nostris vñibus, petenda sunt à Domino, vt conferentur. At spiritualia, ita: Per panem, charitatem: per piscem, fidem: per ouum, spem: Quibus tribus colitur à nobis diuinitas. Hæc illo in tempore præcipuè petenda sunt à Domino, quando resurrectio Christi & ecclesiæ celebratur, vt his roborati, in iustificatione persistamus. Officium Romanum cantamus, & tempus eius deprecationis prætermittimus. Interest, secundum Hieronymum, quando ex voluntate munus offertur Deo, & quādō ex necessitate. Volūtate omni tempore munus possumus in abstinentia rerum percipiendarum offerre Deo, sed ex necessitate non oportet.

De vigilia Pentecostes. Cap. 38.

Veniendum est modò ad vigilias pentecostes. In eis leguntur lectiones quatuor, & canuntur quatuor cantica ante baptismi consecrationem, sicut in vigilijs Paschæ. Ibi legimus, In principio creauit Deus cælum & terram: In vigilijs pentecostes, Tentauit Deus Abraham. In illa non sequitur canticum: in ista sequitur. Lectiones ad memoriam nobis adducunt duos patres, vnum secundum carnem, alterum secundum spiritum, Adam qui in prior lectione memoratur, carnalis est pater, à quo originè omnes ducimus, qui peccauit non obediendo præcepto Dei: Cui non subditur canticum victoriæ, Abraham pater spiritualis, quia eius fidem, imitando, filij eius

efficimur, & populus Dei vocatur. Iste restituit obediendo in immolatione filij sui, quod primus offendit nõ obediendo. Cui meritò subdit canticum victoriæ, occidit enim vitium in obediētē. Ipsum sonat oratio sacerdotis: Deus qui in Abrahæ famuli tui opere, humano generi obediētia exemplā præbuit, & reliqua. Hæc lectio ad historiam pertinet: vt legitur, ita factū est. Sequitur alia lectio: Scripsit Moyses canticum, De quo cantico dicat, cantor illic demonstrat, scilicet, Attende cælum. De quo Beda super Lucam: Ad memoriam præcæ religionis caticum Deuteronomij, in quo vniuersus veteris populi status, quid videlicet offenso, quid propitio Deo meruerit, continetur, nonnullis in locis sabbato dicere consuevit. Alioquin esset præposterū vt prioribus septimanæ diebus prophetarum dictis carminibus moyses vltimum diceretur. Ac per hoc, quia præcesserūt boni mores in in filijs Abrahæ, antequam apprehenderēt septem mulieres virum vnu, proponitur lectio, Scripsit Moyses canticum: & canticum, Attende cælum, (vbi Adā ad memoriā reducitur, qui est imago totius humani generis, in quo maior pars erat infidelis ante Christi aduentum.) Vine facta est, scilicet sacramētum Christi & ecclesiæ, (quod pertinet ad allegoriam) præcedit: quia nisi is venisset, boni mores ad vniuersum orbem non transissent. De tertia lectione iam dictum est, in qua septem dona spiritus sancti de obedientibus faciunt vnum virum, de quo dicebat Paulus, donè occurramus omnes in virum perfectum, & reliqua. Quarta lectio est Ieremias prophete, quæ dicit inter cætera: Disce vbi sit sapiētia, vbi virtus, vbi prudētia, vt scitas simul vbi sit longiturna vita & victus, vbi sit lumē oculorum & pax. Præsentibus verbis ad sitim aliquam vocat audientes, scilicet, sapiētia, virtutis, prudentie. Quarè hoc? Vt sciat audies, vbi sit longiturna vita, lumen oculorū, & pax. Quod præcipit discere, ad desiderij pertinet fontis, iuxta quod respondet audiens: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarū, & cætera. Vbi rationem dicit, quarè desiderat fontē, ibi superiorē vitā inuimā dicens, vbi sit longiturna vita & lumē oculorū & pax: q̄ pertinet ad anagogen. Et sacerdos ita: Omnipotens sempiternè Deus, qui hæc solennitatē aduentus spiritus sancti cōsecrasti, Da nobis, quæsumus, vt celestibus desiderijs accensī, fontē vitæ sitiamus. Vbi dicit, celestibus desiderijs accensī, anagogicum sonat, Delitania circa

circa baptismū, & alleluia, & tractu, dictū est. Parū libet de alleluia & tractu iterum recordari. Alleluia in memoracione primæ vitæ innocentiæ Adæ, catur: sed quia non fuit eadem innocentia sempiterna, in tractum conuertitur. Verbi gratia: Fui catechumenus Cōstantinopoli captus: quæsiuit me Dominus meus misericors & piissimus, inuenit me captiuum: occidit illū qui me rapuit propter meā incuriā, & me reddidit libertati, vt reuerterer ad patriam meam. Quam ingens gloria apud me, quia erutus sum à seruitute, & redditus libertati? Tamē quia longa via & laboriosa & periculosa restat, redeundo ad patriam meam, post magnam lætitiā aliquo tædio affectus sum, nesciens, vtrum perueniendum sit ad patriam, quasi de aliquo gradu descendens à maiore lætitiā, id est, ab Alleluia, in minorem quasi in tractum. Patienter tamen fero, laudando ereptorem, iter iniunctum, si aliquo modo aliquādō reuertī potero ad patriam. Insuper etiā ereptor meus mittit mecum defensores, qui me defendant de barbarica rabie, quæ vndiq; circumdat iter meum. Ipsi defensores sunt baptismalia sacramēta, & cereus, atq; patronus, qui mecum versantur vsq; ad septimum diem lauationis albarū. Septima dies, vt sepè dictum est, illam requiem designat, quam exeuntes de mundo suscipimus, quæ sinè vllō periculo manebit. Ad distinctionem alleluia & Tractūs, quam volumus hic demonstrare, hæc parua mihi sufficiunt: in super etiā placet hic intimare, quæ distantia sit inter lectiones quæ leguntur in Vigilijs Paschæ, & eas quæ leguntur in Vigilijs Pentecostes. Quod enim distat inter Adā & Abraham, hoc oportet differre inter doctrinam magistrorum ad catechumenos, qui baptizantur in Pascha Domini, & in Pētecoste. neberet eis narrare periclitacionem humani generis vsq; ad internecionem propè per inobedientiam Adæ, sicut tunc erat quādō nullus hominū Deum colebat, nisi solus Abraham. Ipsa internecio permanit in vniuerso genere humano, exceptis his aliquibus qui de Abrahæ stirpe prodierant: In illo em̄, id est, Adam per aduentū Christi primò occisus est diabolus. postea per dilectionem septem mulierū, cōiunctum est Christo genus humanū. Deindè ad bona opera directum est. Iste ordo seruat in vigilijs Paschæ. Alter est in vigilijs Pentecostes. In isto recolitur quomodò Abraham Deo placuit per obedientiam, & sua

progenies in bonis moribus delectata sit, cui tamen necesse est in nouo testamento, vt adiungatur per baptismum Christo, & sic in eo maneat vsquedum perducatur ad caeleste regnum.

De sequentibus septem diebus Pentecostes. Cap. 39.

Inchoatæ in sequentibus diebus p̄sentis hebdomadæ quid agere debeam, dñs Beda manifestat in homilia sua, dicens: Verum hoc quoq; quod non statim peracta die quinquagesima, genu ad orandū curuamus, sed & illa adhuc septimana stantes Domino supplicamus, & quāuis intermissa repetētes ieiunia, tamen alleluia quotidie p̄sonamus, nemo absq; discretiōe apta & congrui ratione mysterij putet acitari. Quia enim spiritus sancti septiformis est gratia, iurè solennitas aduentus eius per septem dies laude hymnorū debita, simul & missarum celebratione colitur. Quia tēpore pētecostes ecclesia toto orbe nouos semper deo populos per aquam regenerationis aggregare consuevit, meritò salutis eorum congaudentes quousq; albis induuntur stolis, & nitorem purificat̄ mentis, splendore habitus demonstrat, hymnū Deo deuotæ laudis offerimus iuxta præceptum ipsius piissimi pastoris ac redemptoris nostri, qui ait: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat. Meritò etiā tunc stantes oramus ob significationem, videlicet, liberationis eorundem, qui per donum spiritus sancti de morte animæ ad vitam resuscitari atq; resurgere meruerunt. Cuius donatē gratia, etiā carnis immortalitate nos in nouissima die vestiendos, atq; ad gaudia beatæ resurrectionis perducendos esse speram,

Quanto tempore debeant esse sub disciplina christi, qui non consequuntur manus impositionem episcoporum tempore baptisterij sed post. Ca. 40.

Solet queri inter vulgares, quāto tempore debeant vnctionem christi obseruare in capite, vt non lauētur qui accipiunt manus impositionem absq; tempore baptisterij? Quibus potest responderi, quanto tempore generaliter ab ecclesia celebratur aduentus spiritus sancti super apostolos, tāto tempore celebretur apud vnum quenq; qui eum accepit, hoc est, septem diebus. Et non immeritò: quia enim

spiritus sanctus in septem mulieribus venit ad hospitem suum, fas est, ut unicuique mulieri conuiuium suum pareretur per singulos dies, de quibus mulieribus dicit Isaias, Apprehendent septem mulieres virum unum. Conuiuium illarum mulierum est, quando ipsae de se fatiant hospitem suum. Talia conuiuia exercebat Christus apud conuiuios suos, talia & spiritus sanctus exercet. Hospes spiritus sancti, mens est hominis. Mens tanto amplius satiatur à sagina spiritus sancti, quanto minus fuerit dedita carnalibus desiderijs. Ità accipies obseruet tempus aduentus spiritus sancti, ut solet charus amicus circa charum amicum obseruare. Quando charus aliquis ad amicum charum venit, in nullo vult ille, qui suscepit, illum offendere, sed quicquid no-uit ei placitum esse, hoc ex corde benigno ei adhibet: ità quicquid cognouerit suscipiens spiritum sanctum, placitum ei esse, hoc illi exhibeat; quando cum illo est. Si hoc fecerit, forsitan citius poterit ei reconciliari, quando aliqua offensa recesserit ab eo. Quando chrismatus recordatur in cōtionē chrismatis sibi adesse, tūc potissimum reco-llit debere se esse sub disciplina spiritus sancti. Vnctio illa idēd fit, ut sciamus quid inuisibiliter operetur spiritus sanctus in nobis. Oleum solet fessorum membra fo-uerē, balsamus solet redolere. Fessa sunt membra animae nostrae, quando pœnitent se egisse, quod contra voluntatem Dei est. Ad quam solet venire spiritus sanctus, & ei monstrare dimissa peccata siue dimitte-da. Vnde & ipse spiritus sanctus consolator dicitur. De qua re dicebat Dauid: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolaciones tuae letificauerunt animam meam. Hunc spiritum sanctum acceperunt Apostoli in terra, quando Christus in sufflauit eis in faciem, & dixit: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Nō solū hoc operatur spiritus sanctus, id est, ut remittantur peccata, sed etiā praeat bona opera, quae per opinionem, bonam in alios bonum odorem inspirant: ibi est balsamus. Hunc enim modū acceperunt Apostoli die pentecostes, hoc est, ut virtutem signis odorem notitiae suae porrigerent populo. Est etiā alia natura olei, id est, ut lumen praestet. Hoc em̄ spiritus sanctus opatur in homine, ut lumen habeat intelligē-tiae: operatur simul & balsamū, quā per ora loquentium lumen, quod intrinsecus dedit, ad ceterorum notitiam perducit cum

dulcedine eloquij. Non enim frustra spiritus sanctus super Apostolos venit in die pentecostes in vento & igneis linguis: voluit futurae ecclesiae monstrare quod opaturus esset in Apostolis per aduentū suū. venit in vento vehemēti, ut ostenderet se excussurum esse ab Apostolorum cordibus omnem cupiditatem terrenam. Sicut enim ventus vehemens projicit puluerē à facie terrae, sic aduentus spiritus sancti à corde hominis eicit omnem terrenā cupiditatem. In igneis linguis apparuit, ut demonstraret quales facturus erat Apostolorum linguas, hoc est, loquentes & ignita verba infundentes in corde credentium. Haec enim verba ignita, consumunt peccata, & accedunt corda ad amorem eternae patriae. Ipsa est charitas quae diffunditur in cordibus credentium, & facit ea vnum cor esse ad imitationem suae propriae substantiae, hoc est, ut vnum velint sicut sancta Trinitas vnum vult. Hoc primū oportet conseruare illum, qui accepit spiritum sanctum, ut in nullo discordia habeat ab unitate ecclesiae. Demonstratur etiā per alteram apparitionem spiritus sancti in columbae specie, altero modo eadem virtus charitatis, hoc est, per simplicitatem. Simplex est enim animal columba, & à malitia fellis alienum, ac idēd per eam voluit se monstrare, ut innotesceret hospitibus suis, simplices esse debere. Quomodo simplicitas debeat obseruari, apostolus docet, dicens, prudētes in bono, simplices in malo. Hoc est, sciat sibi ipsi homo prodesse & ceteris fratribus, & nesciat sibi officere & alij. Ille sibi officit, qui in tempore aduentus spiritus sancti carnali concupiscentia inquinatur. Ac per hoc se cōtineat à complexu foeminarum, qui non perficitur sine carnali concupiscentia: abstineat se à crapula & ebrietate, ut mens saginetur spiritali cibo: abstineat se à mendacio & ab omni simulatione, quoniam spiritus, quē suscepit, fugit fictum. Non enim paruum peccatum est mendacium, si comparauerimus luxuriam & castitatem, & mendacium & veritatē: nō minus videbitur peccare, qui mentitur, quā qui pollutur luxu. Non est maior castitas veritate, ipsam Dei substantiam dicimus veritatem. Qui mentitur, veritatem corrumpit, quantum in se est. In eo hoīe vbi duo corda sunt, nō habitat ille spiritus qui facit vnanimes in domo. Multi enim loquuntur verbis ad vnum hominem, & ad alterum oculis inuendo. Porrigit ex vno corde dulcedinē

VER-

verborum cui loquitur, ex altero corde alteri dolum, per quem venenum in corde eius fundit cui loquitur. Qui hoc facit, in eo non est spiritus sanctus. Est qui ridet ore, & corde machinatur malum aduersus eum cui porrigit risum: & iste habet duo corda, quapropter non in eo habitat spiritus sanctus. Hoc vestimentum, id est, simplicitatis, perdidit miser Adam, quando se nudum cognouit. De qua rescribit Augustinus in libro Geneseos contra Manichaeos: Quod autem nudi erant Adam & mulier eius, & non confundebantur, simplicitatem animae castitatemque significat. Nam & apostolus ita dicit: Aptauit vos vni viro, virginem castam exhibere Christo. Timeo autem, ne sicut serpens Euam fefellit in versutia sua, ita corrumpantur mentes vestrae à simplicitate & castitate, quae est in Christo. Et post pauca, quomodo videbant, si clausi erant oculi? Sed hoc dictum est, ut intelligeremus eis oculos esse apertos, postquam de fructu illo acceperunt, quibus se nudos videbant, & displicebat sibi, id est, oculos astutiae, quibus simplicitas displicet. Cum enim quisque ceciderit de illa intima & secretissima luce veritatis, nihil est vnde velit placere superbia, nisi fraudulentis simulationibus. Hinc enim & hypocritis nascitur, in qua multum sibi videntur cordati, qui potuerunt fallere, & decipere, quem voluerunt. Quia de conuiuiis superius fuimus locuti, quod debet hospes parare spiritui sancto per septem dies, ita tamen, ut ab eodem spiritu sancto petat idem conuiuium & credat se accipere, bonum est, ut demonstremus ei, quid per singulos dies possit ministrare suscepto hospiti suo. Dies singulos dicimus profectus quosdam mentium. Dicit Petrus in epistola sua: Vos autem omnem curam subinferentes, ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam: in patientia pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore fraternitatis charitatem. Qualiter isti cibi paradisi sunt, Beda exponit in tractatu super septē epistolas canonicas, dicens: Virtutem hoc loco non pro fortitudine ac miraculis, sed pro conuersatione bona posuit, quae fidei rectae iungenda est, ne sine operibus ociosa sit & mortua. In quo recte omnem curam subinferre praecipit, quia qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera destruentis. In virtute autem

scientiam, iuxta illud Esaias: Discite bene facere, quaerite iudicium. In scientia autem abstinentiam, ut cum bona facere didicerint, mox à malis abstineant, ne in vacuum scientia caelestium cedat, si se ab illecebris terrestribus quis continere neglexerit. In abstinentia autem patientiam. Abstinentiam necesse est semper patientia comitetur, ut quicumque à voluptatibus mundi se continere didicit, eius quoque aduersa, corde firmo sustineat, à dextris videlicet & à sinistris, per arma iustitiae munitus. In patientia pietatem, ut erga eos, quos patienter tolerat, etiā pius existat, iuxta illud Apostoli Pauli, Charitas patiens est, benigna est. In pietate autem amorem fraternitatis, ut non alterius rei intuitu pietatis opera suis quisque aduersariis impendat, nisi fraternae tantum dilectionis, hoc videlicet tota intentione procuras, ut quos docendo solum vel redarguendo nequit ad effectum pietatis, orando vel bene faciendo conuertat. In amore autem fraternitatis, charitatem. Charitatem hoc loco appellat specialiter eam, qua conditorem diligimus, quae proficientibus virtutum gradibus, merito amoris fraternitatis adiungitur, quia nec deus sine proximo, nec sine Deo proximus perfectè valet amari. Et quidem Dei amor excellentior est amore proximorum, quia illos sicut nosmet ipsos, Deum verò toto corde, tota anima, tota virtute diligere iubemur: sed tamen consuetudine nos amoris fraterni oportet ad amore conditoris affectu. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt quotidie, Deum quem nō videt, quomodo potest diligere? Haec enim omnia si vobiscum ad sint, & superent, non vacos & sine fructu vos constituent.

De Missa Innocentium.

Cap. 41.

Contigit causa, ut ea primò scriberem, atque porrigerem, quae statim postponere in ordine opusculi nostri, in qua posteriore parte ordinem statūs officiorum, debui interponere de Missa Innocentium: sed quia oblitus sum tunc illud introducere, nunc aestimo me inuenisse congruum locum, ut post spiritum sanctum qui innocentes facit, veritatem Missae Innocentium introducerem, ac idēd hic habeat locum. De Missa Innocentium: praetituratur in Antiphonario sic: Gloria in excelsis Deo, non cantatur, nec alleluia, sed quasi in tristitia deducitur dies ille. Com-

positor officij præsentis cõiungi nos vult animis deuotarum sceminarum, quæ in morte innocentum doluerunt & planxerunt. Sicut separat nos ab actu malorũ Iudæorum in cœna Domini, siue in parasceue, siue in sabbato à mittendo oscula siue cætera sueta: ita contingit in præsentis festiuitate dolori deuotarum sceminarum. Causa earum tristitiæ omittimus, Gloria in excelsis Deo, & alleluia.

Explicit liber primus.

Capitula secundi libelli.

1. De 12. lectionibus.
2. De ieiunio annuo quatuor temporũ.
3. De numero lectionum per tres memoratos dies,
4. De clericis, quo nomine generaliter nos vocamur.
5. De tonsura.
6. De ordinibus sacris, quos episcopi nostri consueto more frequentant.

7. De ostiarijs.
8. De lectoribus.
9. De exorcistis.
10. De acolytis.
11. De subdiaconibus.
12. De diaconibus.
13. De presbyteris.
14. De pontifice.
15. De habitu sacrorum ducum.
16. De nõ vtendis vestibus sacris in quotidiano vsu.
17. De amictu.
18. De alba.
19. De casula.
20. De stola.
21. De palmatica.
22. De tunica, quam sacerdos induit su per camisiam.
23. De pallio quo vtunt archiepiscopi.
24. De sudario.
25. De varietate sandaliorum.
26. Recapitulatio vestimentorum.

SECUNDVS LIBER INCIPIT.

De duodecim lectionibus. Cap. 1.

SEX lectiones ab antiq̃s Romanis græcè & latinè legebatur, (qui mos apud Cõstantinopolim hodieq; seruatur) ni fallor ppter duas causas: vnam, quia

aderant Græci, quibus incognita erat Latina lingua, aderantq; Latini, quibus incognita erat Græca: alteram, propter vnanimitatem vtriusq; populi. Duodecim lectiones, propter duodecim lectores dicuntur, non propter duodecim varietates sententiarum: Sex lectiones sunt tantũ modo in sententijs. Neq; enĩ si dixerimus amẽ, verum: ppter eas duas varietates intelligere debemus, sed vnã. In temporibus qñ agimus 12. lectiones, solemus ieiunare, etiam si puenerint in octauis pentecostes, qñ celebratur festiuitas septiformis spiritũs & neophytorũ. Vndè Dñs Beda dicit in nomina sua: Quod verò inter hæc ieiuniorũ castigatio repetitur, de ipsorũ Apostolorum exemplo sumptũ credere debemus, q̃ accepto spiritu, quo perfectiũs noua cæle-

stium bonorum suauitate fruebantur, eo altiũs mentem à memoria deliciarũ abstrahere terrestriũ. Iam enim aduenerat tempus illud, de quo Dñs p̃dixit, quia discipuli, ipso secum cõuerfante, ieiunare nõ possent: ablato autẽ eo, ieiunarent. Nam cùm interrogarent eum discipuli Iohannis, dicentes: Quarẽ nos & Pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autẽ tui nõ ieiunant? ait illis, Nunquid possunt filij sponsi ieiunare, quandiũ cum illis est sponsus? Venient autẽ dies cùm auferetur ab eis sp̃s, & tunc ieiunabunt. Quia ergo & ante passionem, & post resurrectionẽ Dñicam, ppter ipsius vni p̃sentiam lugere ac ieiunare nequiverat, cõstat, p̃fectò, quia post ablationem eius, sp̃s tunc eis sese subdidit ieiunijs. Nanq; vbi spiritũs sancti sunt acceptio recreati, sicut à cæteris mundialibus illecebris, sic & ah epularum appetitu mentem prorsũs auerterant, animæ potius q̃ corporis alimonia gaudentes, & p̃ memoria patrię celestis, orationibus ac lachrymis insistentes salubribus, † De eodẽ ieiunio scribit sanctus Leo Homiliã: Vt ieiunium celebraretur in ordinatiõis facri ordinis, primitiã Ecclesię mos obtinuit. Sic enĩ scriptũ est in Act. Apostol. Erãt autẽ in ecclesia, quæ erat Antiochie, p̃phetæ & doctores, in quibus Barnabas & Simeon qui

qui vocabatur niger. Et post pauca: Ministrantibus autem illis Domino & ieiunantibus, dixit spiritus sanctus: Separate mihi Barnabam & Saulum in opus, quod assumpsi eos, Tunc ieiunantes & orantes, imponentesq; eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à spiritu sancto, abièrunt Seleuciam. Et in alio loco: Et cùm cõstitissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunijs, commèdauerunt eos Domino, in quem crederent. Quaniũ & continuatum ieiunium p aliquod spatium possit intelligi in supradictis verbis Domini Bedæ, tamen non excluditur ieiunium pro ordinãdis. Et quia mentio est introducta, de 12. lectionibus, oportet eam inchoare à tẽpore primi mensis. In duodecim lectionibus consecratio sacrorum ordinum celebratur. Ipsa enim consecratione hoc agitur, vt homo Deo coniungatur, monstrat hoc sancto Gregorio ad interrogationem Augustini Anglorum episcopi, quandò interrogauit, si solus episcopum ordinare posset, illo respondente, si difficultas esset aliorum episcoporum, posse: sin autem, essent tres aut quatuor. Qua de causa ita inquit: Nam in ipsis rebus spiritalibus, vt sapienter & mature disponantur, exemplum trahere à rebus carnalibus possumus. Certè enĩ, dum coniugia in mundo celebrantur, cõiugati quiq; vocantur, vt qui in via iam coniugij præcesserunt, in subsequenti quoq; copulæ gaudio misceantur. Cur non, ergo & in hac spiritali ordinatione, qua per sacrum ministerium homo Deo coniungitur, tales conueniant, qui vel in profectu ordinati episcopi gaudent, vel pro eius custodia omnipotenti deo preces pariter fundant. Primi Apostolici semper in Decembrio mense, in quo natiuitas Domini nostri Iesu Christi celebratur, consecrationes ministrabant vsque ad Simplicitium, qui fuit à B. Petro quadragesimus nonus. Ipse primus sacrauit in Februario, ni fallor, nullã ob aliam causam, nisi intinendo coniungendos propinquũs Christi corpori, qui per sacrum ministeriũ prouehuntur. Quod nullo modo satiũ fieri potest, quàm si per eos patriarchas, ex quibus Christus natus est, generentur. Quod impossibile est secundum carnem, secundum verò spiritũ dignum & habile hoc est, vt per interpretatiões patriarcharum nominum nascantur mente, qui genealogiæ Christi videntur familiaris adscisci: Et quia incõgruum est, sicut vniciuiq; generationi singu-

laris hebdomada deprecatur, ita p vnamquãq; hebdomadã consecrationem celebrari, causa congruenti per singula tempora quæ conuenire possunt virtutibus & interpretationibus patriarcharum qui in articulis genealogiæ positi sunt, consecratio celebratur. Per tres τεσσαρακοναδιον annuales, sunt hebdomadæ quadraginta-duę. Tot generationes secundum Matthæum Christi sunt cum ipso. Tot etiã hebdomadæ inueniuntur à prima sabbati primi mensis, vsq; ad quartam sabbati decimi mensis. Consecratio prima celebratur prima sabbati, primi mensis, quæ quasi in loco Abraham generat Christum. Abraham interpretatur pater multarum gentium, cui dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Si quis consecratus stat in femine multorum conuertentium, per sua exempla ad Dominum, est primo patriarche Abraham genitus: est ipsum semen Christus, in quo semine promissum est Abraham benedici omnes gentes. Ipsa consecratio tempore verno celebratur, quod tempus habile est procreationibus. Nam & Abraham tertia ætate fuit huius mundi, quæ ætas comparatur adolefcẽtię, quæ habilis est generationi filiorum. Secunda consecratio est in quarto mense secunda sabbati, quod est initium secundi catalogi quatuordecim hebdomadarum. Hæc deputatur in loco Dauid filiorũ. Dauid interpretatur fortis manu, ipse profrauit Goliath, id est, humilitas superbiã. Qui consecrantur, propterea consecrantur, vt fortes sint per humilitatem, & superbiã deiiciant. Ipsa celebratur in Iunio mense, quandò seruator magnus solis est super terram. Omnibus notum est, Dauid bellicosum fuisse, & valdè arsisse in Marte. Tempus Iunij aptũ est bellis. Tertia consecratio celebratur in Septembrio tertia sabbati, quod est initium tertij catalogi. Hæc deputatur generationi Iechoniã. Iechonias interpretatur preparatio Domini. Nulli quẽ dubium si omnes oportet preparari in aduentu Christi, quin potissimum eos qui consecrantur, quæ consecratio habet finẽ in ipsa natiuitate Christi, quæ aliquandò in tertia hebdomada finitur propter anticipationem dierum natiuitatis Domini, & habet duodecim hebdomadas, aliquandò in quarta propter tarditatem, & habet quatuordecim. Neque hoc sine ratione est, quia si computatur catalogus nouissimæ tessera-decadis, & semel computetur Iechoniã

as, non ampliùs inueniuntur cum ipso Christo, quàm tredecim generationes: si ipse bis computetur, quatuordecim inueniuntur.

De ieiunio anno quatuor temporum.

Cap. 2.

Diximus de ieiunio quod fit in duodecim lectionibus pro his qui ad ordinationem accedunt, desideramus, si nominis dederit, cuius muneri ingratus nullus debet esse, nec diues, nec pauper, ex demonstratione sancti Augustini monstrare medicamina ieiunij quatuor temporum: quod quauis ordinatio in memoratis temporibus non celebretur, sicut nec à primis episcopis celebrata fuit: tamen necessariò oportere nostræ religioni quatuor ieiunia annuatim celebrare. Quia de re cogito, quia illa præcesserunt, in his duodecim lectiones statutas esse, & non ieiunium propter ipsas, sed ipsas propter ieiunium præcedens. Atque ipsa quatuor ieiunia opinamur esse initium quadragesimalis temporis. Denarius numerus totam disciplinam nostram continet. Nostra disciplina talis est, vt creatura seruiat creatori. Creator deus in tribus personis colitur. Colitur ab animo, qui eum diligit ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute: cui subijcitur corpus ad regendum ex quatuor elementis, id est, calido, sicco, frigido, humido. Quod si benè rexerit, id est, tria & quatuor, quæ sunt septem, deuotissimè subditur homo creatori, & sunt decem. Quatuor temporibus annus voluitur: verè, æstate, autumno, hyeme. Hæc quatuor tempora solent nos per delectamenta sua reuocare ab amore creatoris, qua de re ieiunandum est in vnoquoque tempore, vt castigentur nostra quatuor elementa, nè subripiantur à delectationibus mundi. Ipsa enim quatuor elementa coniuncta sunt in sua natura quatuor temporibus anni: Verè est calidum & humidum, in eo facimus vnum ieiunium, vt elementum humoris in nobis castigetur, nè consentiat falsæ pulchritudini veris. Ex humore & calore nascitur pulchritudo terre. æstas sicca est & calida, in qua alterum ieiunium facimus, vt castigetur elementum caloris in nobis, nè consentiat incendio carnali. Tertium ieiunium fit in autumno, qui est humidus & siccus, nè aliquo languore animi arefcamus ac destuamus, & inueniamur sine pinguedine oleæ in æterno tabernaculo. Etem illo tempore

* dilectione

congregamus, quo fruamur in futuro. Quartum ieiunium fit in hyeme, quæ est frigida & humida: nè membra nostra fluxu atque luxu soluantur in comestationibus & potationibus, ac per hoc negligat amor Dei. At quia quatuor tempora annorum nos impediunt ab amore Dei, quatuor ieiunia facimus, per singula quoque tempora suum ieiunium, vnumquodque ieiunium pro suo tempore. Simili modo diurna curricula quatuor, nos impediunt ab amore celestium, scilicet, matutinum, meridianum, vespertinum, nocturnum: per hæc etiã quotidiè ab amore æternorum retrahimur. In vnoquoque ieiunio tres dies sunt, quia vnumquodque tempus tres menses habet, pro vnoquoque mense singuli dies ieiunio consecratur. At verò quia quotidiana peccata aggraunt, nõ sufficit vnu ieiunium per vnumquodque tempus, ac per hoc quadragesimale tempus inducimus, quo quotidiana peccata affliguntur. Denarius, qui pertinet ad disciplinam nostram, quater ductus, quadragesima facit. In ipso denario præsidet sancta DEI trinitas, & regit creaturam suam, vt aliena sit à deceptione primi parentis: quod nos boni facimus, ipse facit in nobis. Modò ponamus verba Sancti Augustini. Dicit in lib. questionum cap. LXXXIII. Omnis sapientia & disciplina est, quæ ad homines erudiendos pertinet, creatorem creaturamque dinoscere, & illum colere dominantem, ista subiectam fateri. Est autem creator Deus, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: & idè Trinitas, pater & filius & spiritus sanctus. Creatura verò partim est inuisibilis, sicut animus: partim visibilis, sicut corpus. Inuisibiliter ternarius numerus tribuitur, qua de re diligere Deum tripliciter iubemur, ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente: Corpori quaternarius, propter euidentissimam naturam eius, id est, calidam & frigidam, humidam & siccam. Vniuersè ergò creaturæ est septenarius numerus. Quapropter omnis disciplina dinoscens & discernens creatorè atque creaturam, denario numero insinuat. Et iterum in libro de doctrina Christiana secundo: Quaternario nanque numero & diurna & annua curricula perguntur: diurna, matutinis & meridianis, vespertinis nocturnisque; horarum spatij: Annua, vernis, æstiuis, autumnalibus, hyemalibusque mensibus. A temporibus autè dilectio, dicitur in temporibus viuimur, propter æternitatem, in qua viuere volumus, ab itinèdum

&

& ieiunandum est, quauis temporum cursibus ipsa nobis insinuetur doctrina contemendorum temporum, & appetendorum æternorum. Porro autem denarij numerus, creatoris atque creaturæ significat scientiam. Nam trinitas creatoris est, septenarius autem numerus creaturam indicat propter vitam & corpus: Nã illa tria sunt: vnde etiã toto corde, tota anima, tota mente diligendus est Deus: in corpore autem manifestissima quatuor apparet, quibus constant, elemèta. In hoc ergò denario dum temporaliter nobis insinuat, id est, quater ducitur, castè & continenter à temporibus dilectione viuere, hoc est, quadragesima diebus ieiunare. Quibus diebus eadem ieiunia celebrantur, oportet memorari, scilicet quarta feria, sexta & septima. Quarta, quia in ea fecerunt Iudæi consilium, vt occiderent Christum: sexta eum occiderunt: septima, Romanorum more, ieiunio concluditur propter tristitiã apostolorum de morte domini, vt Innocentius narrat in decretalibus. Sabbato, inquit, ieiunandum esse ratio euidentissima demonstrat. Nam si diem Dominicum & venerabilem resurrectionem Domini nostri Iesu Christi, non solum in Pascha celebramus, verum etiã per singulos circulos hebdomadarum ipsius diei imaginem frequetamus, ac si sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, sabbatum permittere non debemus, qui inter tristitiam atque lætitiã temporis illius videtur inclusus. † Cur in ea potissimum die consecratio celebratur, Augustinus scribit ad Ianuarium: Sabbatum commendatum est priori populo in ocio corporaliter celebrando, vt figura esset sanctificationis in requie spiritus sancti. Nunquam enim legimus in Genesi sanctificationem per oes priores dies, sed de solo sabbato dictum est, Sanctificauit Deus diem septimum. Quia ergò charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, idè sanctificatio in septimo die commemorata est, vbi requies commendatur. † Episcopi consecratio transit ad Dominicum diem. Ipse est vicarius apostolorum, immò etiã Christi. Eo die accipit donum spiritus sancti, qua die dignatus est illustrare corda Apostolorum.

De numero lectionum per tres memoratos dies.

Cap. 3.

Quarta feria leguntur duæ lectiones, quoniam debent hi qui ad sacrum ordinem transeunt, admoneri, vt habeant notitiam legis & prophetarum. Quarta ætate mundi, lex & prophetæ vigerunt, Apostolus admonet de doctrina, dicens ad Titum: Amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui resistunt, redarguere. Quod ita Hieronymus in epistola ad Titum: Obtineat eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt quomodò sermo dei, fidelis & omni acceptione dignus: sic & ille talem se præbeat, vt omne quod loquitur, fide dignum existimetur, & verba ipsius sint regula veritatis. Potens quoque sit eos, qui seculi huius turbinibus exagitantur, consolari, & per suam doctrinam infirma præcepta destruere. Sana autem doctrina dicitur ad distinctionem languidæ infirmæque doctrinæ. Talis quoque sit, vt contradicentes arguat hæreticos, siue Iudæos, & seculi istius sapientes, et superiora quidem quæ in episcopi virtutibus posuit, ad vitam pertinent: hoc verò, quod ait, vt potens sit consolari in doctrina sana, & contradicentes arguere, referendum est ad scientiam: quia si episcopi tantum sancta sit vita, sibi prodesse potest sic viuens: porro si & doctrina & sermone fuerit eruditus, potest ceteros quoque instruere, & non solum docere suos, sed & aduersarios repercutere, qui nisi confutati fuerint atque conuicti, facile queunt simplicium corda peruertere. Hic locus aduersus eos facit, qui inertia se & ocio somno dantes, putant peccatum esse si scripturas legerint, & eos qui in lege domini meditantur die ac nocte, quasi garrulos inutilesque contemnant, non animaduertentes apostolum post catalogum cõuersionis episcopi, etiã doctrinam similiter præcepisse. † Hæc præterea interposui, vt intentum facerem ordinandum ad notitiam legis & prophetarum. Sexta feria vna legitur. Apparet, quia lex & prophetia in vno euangelio recapitulantur, quod legitur in sexta ætate mundi. De responsorij non est, necesse hinc aliud dicere, quod singulis lectionibus singuli responsorij respondeant, vt mos est. In futuro eos referuamus. In sabbato quando benedictio datur, quatuor leguntur. Quatuor ordines sunt benedictium Dominum, quos Psalmista commemorat, dicens: Dominus Israel, benedicite Domino: domus

Aa

Aaron, benedicite Domino: domus Leui, benedicite Dño: qui timetis Dominum, benedicite Domino. Illas benedictiones ita explanat Augustinus in libro psalmodum: Benedicite populi Dominū, hoc est, domus Israel generaliter: Benedicite prapropositi, hoc est, domus Aaron: Benedicite ministri Dei, hoc est, domus Leui: Qui de cæteris nationibus timetis Dominum, benedicite Domino. Omnes ergo vna voce dicamus, quod sequitur, Benedictus Dñs ex Sion, qui habitat in Ierusalē. In istis lectionibus imbuuntur ordinandi ad exempla sanctorum quatuor ordinum patrū, quæ si sequuti fuerint, poterunt habere partem cum eis benedicendi Domino, siue quod benedictio illorum super eos veniat. Ex lectionibus præsentibus ieiunij primi post pentecosten discamus, si quatuor ordines memorati, quatuor lectionibus conueniant. Prima lectio dicit: Effundam spiritum meum super omnem carnem, & reliqua. In his verbis & in frequentibus demonstratur generaliter domus Israel. Sequens lectio dicit, Offeretis sacrificium nouum Domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarū duos de duabus decimis, quos eleuabit sacerdos coram Domino. Sacerdos prapropositos demonstrat, quod est domus Aaron. Tertia lectio dicit, Accedesque ad sacerdotem qui fuerit in diebus illis, & dices ad illum: Prostate hodie coram Domino Deo tuo qui exaudiuit nos. & post pauca: Et idcirco nunc offero primitias frugum terræ, quam dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conspectu Domini dei tui, & adorato Domino Deo tuo, epularberis in omnibus bonis. Hic non refertur de oblatione sacerdotis, sed de ministro quem portauit, quem continet tertius ordo benedictentium. Quarta lectio dicit: Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & reliqua, nulliq; dubium, quin hi qui timent Dominum, mandata eius custodiant. Proxima lectio ordinationis de camino ignis legitur. Non potest homo ritè accedere ad consecrationem, nisi prius transeat per fornacem, atq; in fornace benedicat Domino. dicit sapiētia: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis: Secundum Paulum qui dicit, Et hi probentur primò, & sic ministrent, probati esse debent per fornacem, id est, per multas tribulationes, qui accessuri sunt ad ministerium sacrum. Probationem præsentē Apo-

stolus ostendit ex epistola ad Missam, dicens: Scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit, & reliq. Grauitatem quam debet sacratus seruare, tractus demonstrat, Laudate Dominum omnes gentes, nè in superbiam elatus, in iudiciū & in laqueum incidat diaboli. Tractus tempore humilitatis solet celebrari, & semper in causā humilitatis ponitur p. singulas oratiōes. in duodecim lectionibus solemis mentis humilitatem per genuflexionem ostendere, excepto in octauis pētecostes. In sola de camino ignis non flectimus genua, quando Nabuchodonosor cōpellebat populum, vt adorarent statuam quā fecit: vt separata sit nostra oratio, quæ est ad vnum verū Deum, ab errore gētilium. In sola illa oratione qua deprecamur eripi ab incendio vitorū, sicut tres pueri erepti sunt de camino ignis, præmittimus genuflexionem.

De clericis, quo nomine generaliter nos vocamur. Cap. 4.

Dicit Hieronymus ad Nepotianum presbyterum de vita clericorū vel monachorum: Clericus est, qui Christi seruit ecclesiæ. Interpretetur primū vocabulum suum, & nominis diffinitione plata, nitatur esse quod dicitur. Si enim clericus fors Latinè appellatur, propterea vocantur clericis, vel quia de sorte sunt Dñi: vel quia Dominus ipse fors, id est, pars clericorum est. Qui autē vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, vt possideat Dominū, & ipse possideatur à Domino. Qui Dñm possidet, & cum propheta dicit, Pars mea Dominus, nihil extra Dominum habere potest: Quod si quippiam aliud habuerit pter Dñm, pars eius non erit Dominus. Verbi gratia, si aurum, si argentum, si possessiones, & cætera: Siue comatus, siue papa sit, si non habuerit aliquid præter Dominum, clericus est.

De tonsura. Cap. 5.

Caput nostrum significat principale mentis nostræ, vbi agnitio Dei est, Agnitio Dei est in mente, quod est caput nostrum. Capilli in capite, significant cogitationes in mente. Duæ sunt partes animi, superior & inferior. Superior est mēs, in qua est agnitio Dei, Illam radere debemus à superfluis cogitationibus, vt oculus intellectus nostri æterna possit intueri.

eri. De qua re dicit Gregorius in Moralibus: Quid verò per caput, nisi ea que principale vniuersiue actionis mens ipsa signatur? Et post pauca: Caput ergo tōdere, est cogitationes superfluas à mente rescare. Inferior verò pars habet capillos, id est, multas cogitationes, in qua solemus de temporalibus sæpè cogitare. Quæ pars non est ad imaginem Dei, vt Augustinus in libro de trinitate duodecimò, titulo septimo. Sed quia sexu differt à visu corporis, quin mulier ritè potuit in eius corporali velamēto figurari pars illa rationis, quæ ad temporalia gubernanda defleat, vt non maneat imago Dei, nisi ex qua parte mens hominis æternis rationibus conspiciendis vel consulendis adhærescit. Non enim præcipitur Christiano, nè aliquandò cogiter de temporalibus, sinè quibus præsens vita non transigitur, sed esse debere partem animæ, quæ temporalia regit, subditam menti, sicut mulier est viro. Quæ propter capilli in inferiori parte capitis manēt. Circulus verò, capillorū virtutē, æqualitatis ratio vndique cōsentientē, significat. Tunc gubernatur bene res temporariæ, si rationi conuenient. De qua re protulit idem qui supra, in libro de quantitate animæ, versum Horatii, de sapiētia loquentē:

Fortis, & in seipso totus teres atque rotundus.

Sequitur post versum memoratus Augustinus, dicens: Et rectè: nam neque in animo boni quicquam inuenis, quod magis sibi ex omni parte consentiat, quam virtutem: neq; in planis figuris, quam circulum. Superiorem partem capitis rasorio sæpè renouamus, cum forti sollicitudine superfluas temporariasque cogitationes de superiore parte animi rescamus. In inferiore parte coronam portamus, cum ea, quæ secundum mundum necessariò gubernare debemus, concorditer cum ratione equamus. Hoc præuidendum est, vt nè ipsi capilli, id est, curæ huius mundi superflue crescant, nè aures cordis cooperiāt, & oculos impediant, quæ solēt sæpè suffocare verbum seminantes. Vndè Dominus dicit in euangelio: Quod autem cecidit in spinis, hi sunt qui audierunt, & a sollicitudinibus & diuitijs & voluptatibus vitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum. Discamus etiā ex verbis sancti Gregorij, quid illud significet, quod in tempore ieiunij extra morem solitum capillos occipitij siue barbam præmittimus crescere. Idem in eodē quo supra: Quid enim est quod Nazaræi capillos nutriunt nisi, quod per vi-

tam magnæ continentie, præsumptionum cogitationes crescunt? Sed quid est, quod deuotione completa, caput Nazaræus radere, capillosque in igne sacrificij ponere iubetur, nisi quod tunc ad perfectionis summam pertingimus, cum sic exteriora vitia vincimus, vt etiā cogitationes superfluas mente rescemus? Quas nimirum sacrificij igne concremare, est, flamma eas diuini amoris incendere. Pias cogitationes quæ solent accrescere tempore abstinentiæ, nullus prohibere debet: sed antequam perducāt nostram fragilitatem ad aliquam periculosam præsumptionem, radere eas debemus. Interrogatur ab aliquibus, quis primus tōsus sit in nostro more. Legi in epistola cuiusdam viri, Petrus: sed quia non tantæ authoritatis est, vt ex illa firmare valeamus nostrā sententiā, malumus eam silētio præterire. Non tamē ab re est, si dixerimus illum aut aliquem successorē eius primò fuisse tōsum nostro more, quoniam ab illa ecclesia sumptus est talis vsus, in qua illi sederunt. Sed quid ad nos, cum multa agamus ex consuetudine præsentis ecclesiæ, quorum authores non proferuntur specialiter: sicut nec obseruationes quadagesimalis temporis ante pascha? Scimus tamē ex demonstratione sancti Augustini, consensione Ecclesiæ eam esse roboratam. Sic & nos dicimus, consuetudinem nostram ex authoritate & consuetudine Romanæ ecclesiæ esse roboratā. Dicamus quod Gregorius dicit in Moralibus de scriptore libri Iob: Sed quis hæc scripserit, valde superbiae queritur, cum tamen author libri spiritus sanctus fideliter credatur: sic & nobis non magno opere curādum sit, quis primus schema stemmatis capiti imposuisset, cum scimus magistræ ratione compositum esse.

De ordinibus sacris, quos nostri episcopi consuetudo frequenter.

Cap. 6.

Primò notandum est, eos ordines qui potissimum necessarij sunt in ecclesia, apostolum Paulum denominasse, & eorum mores depinxisse, sine quibus nō potest ritè immolatio altaris celebrari, scilicet sine sacerdote & diacono. Vt sine retractione sacerdos vigilet circa hostias, necessarius est diaconus, ad ministrandum ea, quæ necessaria sunt sacerdoti: Cæteri ordines his adiecti sunt. Crescente ecclesia, creuit officium ecclesiasticū, vt multitudine ecclesiæ subueniri posset, ad iudicium

tur inferiores in adiutorio præpositorum. Vnde Ambrosius in tractatu epistolæ ad Timotheum: Illud verò dictis nostris adijci dignum est, quoniam non conuenit demerari, si neque subdiaconum, neque lectorum memoriam apostolus fecisse videtur. Illis etenim gradibus functionum qui in ecclesia necessariò habentur, isti postea magis sunt adiecti propter utilitatem ministerij, quod propter multitudinem credentium per alteros postea impleri debere necessitas flagitauit. Vnde nec ordinationem ante altare assequitur, eò quod nec mysterijs ministrare statuunt: sed alij quidem eorum, lectionum officium implent, alij verò intra diaconii illa preparant, quæ ad diaconi pertinent ministeria, nec non sollicitudinem implent luminarium. Nam mysterij ministerium presbyteri soli implent & diaconi: alij quidem eorum sacerdotale opus implentes, alij verò sacris ministrantes. Iuxta verba Ambrosij intelligimus subiectos ordines diacono & presbytero non debere ordinationem accipere circa altaria: nec quando episcopus prosternitur ante altare, debere secum prosternere alios, nisi eos qui prouehedi sunt ad sacerdotale ministerium, vel ad diaconatus officium. Sic sunt inferiores ordines in adiutorio superiorum, vt tamen non excludant superiores ab officijs sibi commissis: Secundum Augustinum, ipsum summum pontificem Christum, ostiarium possumus accipere. Ità scribit in homilia quadragesimali super Ioannis euangelium: Non ergo pigeat nos, fratres, secundum quasdam similitudines ipsius videlicet Christum accipere ostium, ipsum ostiarium, quid est enim ostium? Quo intramus. Quid est ostiarium? Qui aperit. Quis ergo se aperit? nisi qui seipsum exponit? Christus dignatus est lector esse, vbi secundum Lucam, aperuit librum, & legit. Exorcista officium ad sacerdotis ministerium coniungit sanctus Gregorius, vbi dicit: Nam sacerdotes cum per exorcismi gratiam manus credentibus imponunt, & reliqua. Acolyti ministerium inuenimus Aaron summum pontificem in lege celebrasse, vbi dicit in Exodo de lucerna, Et collocabunt eam Aaron & filij eius. De istis sat est ad demonstrandum vnum quemque sacerdotem habere in se subiecta ministeria, sed propter multitudinem hominum non posse illum omnia adimplere, ac idè adiectos esse sibi socios, qui minora adimpleant. Nunc ordo deposcit, quantum dominus dederit, vt de

singulis ordinibus dicamus specialiter.

De ostiarijs. Cap. 7.
Ostiarij habent exordium à veteri testamento: hi enim ianitores vocabantur. Scriptum est in libro Paralipomenon primo: Per quatuor ventos erant ostiarij, id est, ad Orientem, & ad Occidentem: ad Aquilonem, & ad Austrum: Fratres autem eorum in viculis morabantur, & veniebant in Sabbatis suis de tempore vsque ad tempus. His quatuor Leuitis, scilicet Sellum & Acub & Elmon & Achimam, creditus est omnis numerus ianitorum, & erant super exedras & thesauros domus Domini. Per gyrum quoque templi Domini morabantur in custodia suis, & cum tempus fuisset vt ipsi manerent fores: de eorum grege erat & super vasa ministerij. Ad numerum enim inferebantur vasa, & efferebantur. Iterum de ministerio eorum in secundo: Constituit quoque ianitores in partes domus Domini, vt non ingrederetur eam immundus in omni tempore. Et iterum: Ianitores verò per portas singulas obseruabant, ita vt ne puncto quidem discederent à ministerio, quamobrem & fratres eorum Leuitæ parauerunt eis cibos. Hi quando ordinantur, suscipiunt clauis ecclesiæ, & audiunt ab episcopo: Ità agite, ac si rationem possitis Deo reddere pro rebus quæ istis clauibus includuntur: & accipiunt ostium. Nos quia generaliter sumus genus electum, regale sacerdotium, gēs sancta, scrutari debemus quali modo ostiarij officium peragamus. Ostiarium aperit ostium ecclesiæ. Ecclesia, Christi est populus. Si quis per fidem aliquem introduxerit in ecclesiam, ipse ostiarius est. Vnde Augustinus in tractatu super Iohannem quadragesimo secundo: Ego veni vt vitam habeant, hoc est, fidem quæ per dilectionem operatur, per quam fidem in ouile ingrediuntur vt viuant, quia iustus ex fide viuunt. Hoc donum gratiæ spiritus sancti dinumerat apostolus Paulus, vbi dicit: Alij fides in eodem spiritu. Tria habet fides: vnum est, vt sit ostium, quo vitur in presenti ostiarius: & alteri, vt sit expulso quo vitur presbyter in olei vntione, quod in suo loco, Domino miserante, dictum est.

De lectoribus. Cap. 8.
Es dram lectorem accipiamus in veteri testamento. Ille nos docebit, qualiter legere debeamus, sicut scriptum est in eodem: Congregatusque est omnis populus quasi vir vnus ad plateam, quæ est ante portam aquarum, & dixerunt Esdras scriba, vt afferret librum legis

legis Moïsi. Et post pauca: Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum, & aperuit Esdras librum coram omni populo: Super omnem quippe populum eminebat. Leuitæ silentium faciebant in populo ad audiendam legem: populus autem stabat in gradu suo: & legerunt in libro legis Dei distinctè & aperte ad intelligendum. Huius sacerdotis & scribæ, scilicet Esdræ, opera replicat episcopus in oratione sua ad lectorem, dicens, vt assiduitate lectionum sit aptus pronunciare verba vitæ, & metis ac vocis distinctione populo monstrare intelligibilia. Hoc ministerium continetur in dono gratiæ Dei, de quo dicit Apostolus: Alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum. Nos enim spiritualiter lectores sumus, quando de moribus instrumentis aliquè intratè in Christianum populum.

De exorcistis. Cap. 9.
Dicit Beda in tractatu super actus apostolorum: Refert Iosephus regem Salmone excoctisse, suamque gentem docuisse modos exorcismi, id est, coniurationis, quibus immundi spiritus expulsi ab homine, vterius reuerti non sunt ausi: Quàdo idem ordinatur, accipit libellum, in quo scripta est exorcizatio, & audit ab episcopo, vt habeat potestatem manum imponendi super ergumenum. Hoc donum gratiæ dei ad fidem pertinet. Iste est secundus modus fidei per expulsionem diaboli. Vnde dicit Mattheus: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæstaueritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis, tolle te, & iacta te in mare, fiet. Moraliter: Si quis per orationes suas vitium diaboli potuerit expellere de homine, exorcista est.

De acolytis. Cap. 10.
Acolytus ab Aarō & filiis eius sumat exemplum sui ministerij. Scriptum est in Exodo: Præcipe filiis Israel, vt afferant tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloque costum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij extra velum, quod appensum est testimonio, & collocabit eam Aarō & filij eius. Quod ita Beda in libro tertio de tabernaculo: Disposito omni ornatu tabernaculi, consequenter etiam lumē lucernæ puidetur, vt decor eius admirabilis sicut interdiu lumine solari, ita etiam noctu flammis lucernalibus illustreretur, neque vnquam in dono Dei aliquis tenebrarum locus, aliqua vmbrarum possit hora suppetere. Ille cui ordinatus, accipit ab archidiacono ceroferarium. Quare hoc faciat, Isidorus dicit: Acolyti gratiæ, Latine ceroferarij dicuntur à deportatis cereis, quãdò legendum est euangeliū,

aut sacrificiū offerendum. Tunc enim accedunt luminaria ab eis, & deportant, non ad effigendas tenebras, dum sol eo tempore rutilat, sed ad signum letitiæ demonstrandum. Hoc donum ad prophetiam pertinet. Postquam imbutus fuerit homo de moribus, quod est primum donum scientiæ, necessè est vt frequenter ad moneat sententijs scripturarum sacrarum. Sic enim ignis incensus extinguit, si non addiderimus fomētā: sic prima doctrina extinguit, nisi frequenter eadē reparat diuersis sententijs. Duo sunt officia Prophetæ: vnū, vt obscuros sensus scripturæ dilucidet: alterum, vt futura nunciet. Ille est enim spiritualiter acolytus, qui igne verbi cælestis, quo & illuminent fratres ad agnoscendum, & insistentem ad diligendum Deum, predicatio ministrat.

De subdiaconis. Cap. 11.
Subdiaconi in veteri testamento multis in locis Nathinæi appellatur, quale est illud in Esdra: Nathinæi filij Isai, filij Sufan, & reliqua. Et iterum: Habitabat vnusquisque in possessione & in vrbibus suis, sacerdotes, Leuitæ, Nathinæi, & filij Salomonis & cetera. Vt Isidorus dicit, Nathinæi interpretantur, in humilitate Dño seruientes. De ministerijs eorum idem dicit: Denique isti oblationes in templo dñi suscipiunt à populis, isti obediunt officijs leuitarum, isti quæ vasa corporis & sanguinis Christi diaconis ad altaria Dñi offerunt. Ipsi vocantur apud Græcos ὑποδιάκονοι, apud nos subdiaconi. Hi quãdò ordinantur, suscipiunt ab episcopo patenam & calicem. Subdiaconi sequentes quæ accipiunt ab archidiacono yreolū ad ministrandum vinū in Eucharistiā corporis Christi: Ipsi etiã accipiunt scyphum, manile cum manutergio. Merito ab archidiacono suscipiunt, quia in eius adiutorio cōsecrati sunt. Subdiaconus regiōarij tempore sacrificij stat in facie Pontificis: idèd necessè est, vt subsequentes, necessaria à foris ministrat. Subdiaconus idèd dicitur, quia sub diacono est. Ad vnū ministeriū cōsecrati: subdiaconus vasa altaris ad eum defert, ipse verò ad altare, vt in eo disponat, quæ disponenda sunt, atque, indè recipiat, vt bonus dispensator de mensa Dñi sui. Miror quare de re sumptus vsus in ecclesia nostra, vt subdiaconus frequentissimè legat lectionem ad Missam, cum hoc non reperiat ex ministerio sibi dato in cōsecratione commissum, neque ex literis canonis, neque ex nomine suo. Subdiaconus vt monstratū est, dicitur, quia sub diacono est positus. In quibus rebus illi subditus sit, cōsecratio eius & canonica institutio monstrant, i. vt in his ministrat diacono, quæ aguntur

tur circa altaris officia. Nam primæuo tēpore diaconus non legebat euangeliū, quod nondūm erat scriptū: Sed postquā statutū est à patribus nostris, vt diaconus legeret euangeliū, statuerunt vt & subdiaconus legeret epistolam siue lectiōnem.

De diaconis. Cap. 12.

Ordinem vel authoritatem Diaconi & presbyteri atq; episcopi, siue differentiam afluendā à veteri testamento sanctus hieronymus nobis demonstrat ex epistola ad Euagriū presbyterū, dicens: Et vt sciamus traditiones apostolicas sumptas de veteri testamēto, quod aarō & filij eius atq; Leuitæ, in tēplo fuerunt, hoc sibi episcopi & presbyteri & diaconi in ecclesia vendicēt. Ac per hos recurramus ad vetus testamentum, & inquamus quale esset ministeriū Leuitarū in templo: Scriptū est in libro Numerorū, capitulo quinto: Locutusq; est Dñs ad Moisen, dicens: Applica tribus Leui, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, vt ministrarent ei, & excubent, & obseruet quicquid ad cultū pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonij, & custodiāt vasa tabernaculi, seruientes in ministerio eius. Ecce ministeriū audiuius Leuitarū, i. vigilias in tēplo, & obseruationes rerū, q̄ pertinent ad cultū tabernaculi siue vasorū. Et pauld pōst, Cumq; inuoluerint Aaron & filij eius sanctuariū & omnia vasa eius in cōmōtione castrorū, tūc intrabūt filij Caath, vt portēt inuoluta. Et istud ministeriū eorū, vt portent in itinere oēm supellectilē tabernaculi, quin & ipsum tabernaculū, sicut in sequētib; demonstrabit. Hoc est officiū familię Gersonitarum, vt portēt cortinas tabernaculi, & teētū fœderis, operimentū aliud, & reliqua. De filiis Caath dicit, vt sint sub manu Eleazar filij Aarō sacerdotis. De istis, vt sint sub manu Ithamar filij aarō sacerdotis. & dicitur, vt à tricesimo anno vsq; ad quinquagesimū ministrarent in tabernaculo fœderis. Ex isto libro numerorū & ex verbis sancti hieronymi, qui nos iubet differentias sacrorū ordinū sumere à veteri testamēto, discimus ministeriū esse Leuitarū, vt custodiāt ecclesiam & vasa eius, atque supellectilem, necnō etiā & quę necessaria sunt ecclesię portare per iter, portent. Quapropter in Sardicēsi concilio statutū est, vt qualescūque preces habuerint episcopi ad palatiū, diaconi eas pferant. Itā scriptū est in nono, capitulo memorati cōcilij: quicunq; ergō, quales superiūs memorauimus preces habuerint, vel acceperint, p diaconū suū mit-

tant, quia persona ministrū inuidiosa non est, & reliqua. Quia audiuius ministeriū diaconi ex veteri testamēto, videamus causam cōsecrationis eius ex nouo. Scriptū est in Actibus apostolorū: Cōuocantes duodecim multitudinē discipulorū, dixerunt: Nō est æquū nos derelinquere verbū Dei, & ministrare mensis. Cōsiderate ergō, fratres, viros ex vobis boni testimonij septē, plenos spiritu sancto & sapientia, quos cōstituamus sup hoc opus: nos verō orationi & ministerio verbi instātes erimus. Vndē Hieronymus ad eundē quē supra: Nō est dignū, vt relinquetes verbū Dei, ministrare mensis: Sciāt quārē diaconi cōstituti sunt. Legāt acta apostolorū, recorderēt cōditionis suæ: Et in eadē superiūs, qd patī mensarū & viduarū minister. Perspicuū est esse ministeriū illorū in nouo testamento, vt afferant q̄ ponenda sunt in mēsa Dñi ad cæleste conuiuī, & disponāt ea sup illam. Audiamus nūc cōsecrationē. Scriptū est in libro memorato Actus Apostolorū: Et placuit sermo coram omni multitudine, & elegerūt Stephanū virū plenū fide & spiritu sancto, & Philippū, Et pauld pōst. Hos statuerūt ante cōspectū apostolorū: & orātes, imposuerunt eis manus. Est libellus qdā apud nos de sacris ordinib; nescio cui authoris, qd dicit, solū episcopi debere manus imponere sup diaconū: quia nō ad sacerdotiū consecrat, sed ad ministeriū. Nūquid scriptor libelli doctior atq; sanctior apostolis? qd posuerūt plures manus sup diaconos quādō cōsecrabant, & ppter ea solus episcopus ponat manū sup diaconū, ac si solus possit precari virtutē gratiarū, quā plures apostoli precabātur? An fortē ideō nō imponit sacerdos manū sup eum, qd diaconatūs officiū consecrat, vt nō fiat quod ipse est, i. sacerdos? Si itā est, nec episcopū oportet ei manū imponere, vt non fiat episcopus. Quod si ppter ea oportet ei episcopū manū imponere, qd ipse orat, p eo, nō solus ille orat, sed oēs qd piē intēdūt verbis episcopi, ac mente retinent. Imitatio episcoporum, apostolorum chorus est. Optimum est, bonos duces sequi qui certauerunt vsq; ad plenam victoriam. Quia de impositione manūs legimus, quā asumptra est à veteri testamento, bonum est inquirere quid significet. Mysterium est, qualecunq; sit, quæ in veteri testamento agebantur, vmbra erant futurorum. Dicimus breuiter quod sentimus. Deus dabit doctores, qui meliūs explanabūt conatum nostrum. Per manus, opera intelligimus:

per

per digitos, dona spiritūs sancti: In membris humanis non est maior discretio membrorū, quam in digitis, ac per hoc discreta dona spiritūs sancti per eos monstrantur. Caput enim; principale mentis designat: Scripsimus in præsentī opusculo ex dictis Sancti Augustini, nō dare apostolos spiritum sanctū: sed orare vt veniret super eos quibus manus imponebant. Vndē scriptū est in libro Numerorū: Et dixit Dominus ad moisen: Congrega mihi septuaginta viros de seniorib; Israel, quos tu nōsti quōd senes populi sint ac magistri, & duces eos ad ostium tabernaculi fœderis, faciesq; ibi stare tecum, & descēdam & loquar tibi, & auferam de spiritu tuo, tradamq; eis. Non dixit: Aufer de spiritu tuo, & trade eis, sed auferam & tradam. Et pauld pōst: Descenditq; Dominus per nubē, & locutus est ad eum, auferens de spiritu qui erat in moise, & dans septuaginta viris. Neq; hic dixit qd Moises daret, sed Dominus dedit. Per impositionē manuum, opera spiritūs sancti intelligim;. Non em̄ adhuc est Deus omnia in omnibus. In aliquo est sapientia, in aliquo fides, in aliquo pietas, in aliquo castitas, in aliquo humilitas. Hoc valent plurimæ manū super caput eius, qui cōsecratur, vt vnusquisq; deprecetur Dominum, quatenus partem de spiritu suo det ei. Si enim quis voluerit dicere qd necesse est toniēs imponere manus super capita eorum qui consecrantur? Imponuntur enim super diaconum, imponuntur postea super presbyterum: Quare hoc nisi quia per consecrationem de opere ad opus transit, sicut de ministerio diaconi trāsit ad immolationē sacerdotale. Quoniam nec illud opus, nec illud possumus agere, nisi dono gratiæ dei adiuti, vt Apostolus, deus em̄ est, qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Repetitur manūs impositio, ac sic deprecatō primī operis trāsit ad deprecatōē secundi. Additur vnum ministeriū diacono, id est, vt legat euangeliū quod in primo tēpore non legebatur, quāndō Stephanus fuit factus diaconus. Vt opinor, nōdūm erāt euangelia scripta. Diacono euangeliū lectiō cōuenit, quia minister est. Imitatur eū qui dixit, Non veni ministrari, sed ministrare. Quā diū euangeliū Christus prædicauit, minister nobis Christus factus est, quod in nouissimo ostēdit ante immolationem suam, quāndō lauit pedes discipulorū. Habet diaconus & donū prophetiæ. Et meritō, quia eius fungitur officio, de quo dictum est: Prophetā vobis susci-

tabit Dominus de fratrib; vestris, tāquā me, ipsum audite. Et iterū in euangelio: Propheta magnus surrexit in nobis.

De presbyteris. Cap. 13.

Presbyteri deputātur in loco filiorum Aaron. Scriptū est in libro Numerorum: Hæc nomina filiorum Aaron sacerdotum, qui vncti sunt, quorum repleta est consecratio manūs, vt sacerdotio fungentur. Hunc morem tenent episcopi nostri, manus presbyterorum vncti de oleo. Manifestum est cur hoc faciant, vt mundæ sint, ad offerendam hostiam Deo, & largæ ad cætera officia pietatis. Vtrūq; designatur per oleum, & gratia curatiōis, & charitas dilectiōis. Hi præfunt Leuitis, vt idem liber Numerorum demonstrat: Princeps autem principum Eleazar filius Aaron sacerdotis, erit super excubitores custodiæ sanctuarij. Et pauld pōst: Hic est cultus familię Gersonitarū in tabernaculo fœderis, eruntq; sub manu Ithamar filij aarō sacerdotis. Ipsi em̄ quāndō cōsecrantur, manūs impositionē accipiunt. Quid illud significet, secūdum quod nobis Dñs dedit, ministrāim;. In quo ordine essent presbyteri tēpore apostolorū, discam; ex authoritate sanctorū patrū. dicit ambrosi; in tractatu sup Timotheū. Opinabit; quisq; vsum diuinarū nō habet scripturarū, Beatū Paulū presbyteros prætermisisse: sed nō ita se res habet: Illa em̄ qd de episcopo in anteriorib; dixit, etiā & de illis dicit, qd nūc nominātur presbyteri, eō qd antiquis temporibus vtrūq; nominibus vocabant; presbyteri. Et post pauca: Meliūs aut; qd cognoscere poterit illud ex illis, qd ad ritū scripsit apostolus: Dixit em̄, vt constituas p singulas ciuitates presbyteros, sicut ego præcepi tibi: & dicens, quales debeant ordinari, addidit: Oportet enim episcopū irreprehensibilem esse, sicut Dei dispensator em̄: cum conueniret vtique, vt presbyterum eum diceret: sed euidenter eundem & presbyterum & episcopū nominauit. Et hieronym; in epistola ad Titum: Attendamus verba dicentis, vt constituas per ciuitates presbyteros sicut ego tibi disposui. Qui, qualis presbyter debeat ordinari, in cōsequētib; describens, hoc est, si quis sine crimine est, vni; vxoris vir, &c. Postea intulit: Oportet em̄ episcopū sine crimine esse tanq̄ Dei dispensatorē. Idem ergō est presbyter, qui & episcopus: Et pauld pōst: Putet nō scripturarum, sed nostram esse sententiā, episcopū & presbyterum vnum esse, & aliud ætatis, aliud esse nomē officij, relegat apostoli ad

X 3 Phi-

Philippenses verba, dicentis: Paulus & Timotheus serui Christi Iesu, omnibus sanctis in Christo Iesu qui sunt Philippis, cum Episcopis & diaconis, gratia vobis & pax & reliqua. Philippis, vna est vrbs Macedonia, & certe in vna ciuitate plures, vt nuncupantur, episcopi esse non poterant. Sed quia eosdem episcopos illo tempore quos presbyteros appellabat, propterea indifferenter de episcopis quasi presbyteris est locutus. Adhuc si alicui hoc videatur ambiguum, nisi altero testimonio comprobetur, in Actibus apostolorum scriptum est, quod cum venisset Apostolus Paulus Miletem, miserit ephesum, & vocauerit presbyteros eiusdem ecclesie, quibus postea inter cetera sit locutus: Attendite vobis & omni gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos pascere ecclesiam Domini, quam acquisiuit per sanguinem suum. Et hic diligentius obseruare, quomodo vni ciuitatis Ephesi presbyteros vocas, postea eosdem episcopos dixerit. Eiusdem ad Euagrium: Sed & Petrus in prima epistola, Presbyteros, inquit, in vobis precor, copresbyter, & testis passionum Christi, & futurae gloriae, quae reuelanda est, particeps, regere ecclesiam Christi, & inspicere non ex necessitate, sed voluntarie iuxta Deum: Quod quidem genere significatiuè dicitur *ἐπισκοποι*. Vnde & nomen episcopi tractum est. Parua tibi videtur tantorum virorum testimonia? clangat tuba euangelica filius tonitruum, quae Iesus amauit plurimum, quae de pectore Saluatoris doctrinae fluentia potauit: Presbyter electae Dominae & filijs eius, quos ego diligo in veritate. Et in alia epistola: Presbyter Caio charissimo, quem ego diligo in veritate. Comites non dedignentur esse quod duces fuerunt. A ducatu accepit nomen sacerdos, vt Beda exponit in expositione de templo Salomonis. Sacerdos namque ab eo nomen Latinè accepit, quod sacrum prebere ducatum minoribus debeat. Qualis esset eorum consecratio, Hieronymus in epistola memorata ad Euagrium exponit. Nam & Alexandriae à Marco euangelista vsque ad Heraclam & Dionysium episcopos, presbyterum semper vnum esse electum, & in excelso gradu collocatum episcopum nominabant, quomodo si exercitus imperatorè faciat, aut diaconi eligat de se quem industrii noverunt, & archidiaconum vocent. Archidiaconi consecratio nobis notissima est. Archidiaconus eandem consecrationem habet, quam ceteri diaconi: sed electione fratrum preponitur. Idem Hieronymus exponit, quare vnus eli-

geretur, super epistolam ad Titum: Antequam diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis, Ego sum Pauli, ego Apollonis, ego autem Cephae, communi presbyterorum consilio ecclesie gubernabant. Postquam verò vnusquisque eos, quos baptizauerat, suos esse putabat, non Christi, in toto decretum est orbe, vt vnus de presbyteris electus superponeret ceteris, ad quem omnis cura ecclesiae pertineret, & schismatum semina tolleretur. Idem vnde supra in epistola ad memoratum Euagrium: Quod autem postea vnus electus est, qui ceteris preponeretur presbyterorum, in schismate remedium factum est, ne vnusquisque ad se trahens Christi ecclesiam ruperet. Videamus cur presbyteri nomen traherent ad episcopum. Ambrosius dicit in epistola ad Timotheum: Quare autem sit causa, non est iustum eam silentio pretereire ob illam imitationem nominum, quae ad presens esse videtur, & qua ex causa discreta sunt nomen, & neque episcopus dici potest presbyter, neque presbyter vnquam episcopi nomenclationem poterit sibi vindicare, vsque dum presbyter esse desinit. Antiquis etenim temporibus, quoad pietati studebant presbyteri, omni in loco ordinabant, hoc quidem nomen contemplatione honoris accipientes: sicut, & apud Iudaeos presbyteri dicebantur, qui populo preerant. Vocabant autem & episcopi ab illo opere, quod & implere videbant, eoque considerare omnia, quae ad cultum pertinent pietatis, fuerant constituti, ita vt vniuersorum dispensationem haberent commissam. Nam & perfecta dispensationem & auctoritatem ecclesiasticam ministerij ipsi tunc commissam habebant, & omnia regebant, pro eorum arbitrio. Et in sequentibus: Beatis vero apostolis decedentibus, illi, qui post illos ordinati sunt vt praesent ecclesijs, illis primis exquiri non poterant, neque miraculorum testimonium par illis habere, sed & in multis alijs inferiores illis esse videbant: graue existimauerunt apostolorum sibi vindicare nomenclationem: diuiserunt ergo nomina ipsa, & ab eisdem, id est presbyteris presbyterij nomen reliquerunt. Alij vero episcopi sunt nuncupati, hi qui & ordinationis prebiti portestate, ita vt plenissime idem praepositos se ecclesiarum esse cognoscerent. Hieronymus exponit quod plus habeat Episcopus, quam presbyteri, dicens in epistola ad Euagrium saepe repetitum: Quid enim facit excepta ordinatione episcopus, quod presbyter non facit? Et exponit, cuius constitutione Episcopus sit constitutus, in tractatu super Titum, dicens: Sicut

ergo

ergo presbyteri sciunt se ex ecclesia consuetudine ei qui sibi prepositus fuerit, esse subiectos: ita episcopi nouerint se magis consuetudine, quam dispositionis Dominicae veritate presbyteris esse maiores, & in commune debere ecclesiam regere, imitantes moysen, qui cum haberet in potestate solus praesere populo Israel: septuaginta elegit, cum quibus populum iudicaret. De eisdem septuaginta mentio facta est in consecratione presbyteri, dicendo, vt cum potestates summos regendis populis praefecisset, ad eorum societatis & operis adiumentum sequentis ordinis viros & secundae dignitatis eligeres: sic in eremo per septuaginta virorum prudentium mentem, Moyses spiritum propagasti, & reliqua. Opus presbyteri, ad donum spiritus sapientiae pertinet, propter bonam conuersationem.

De pontifice. Cap. 14.

Pontificem Aarō praefigurat in sua vocatione, de quo scriptum est in Leuitico: Sanctificauit oleum Moyses, quod fundens super caput aaron, vnxit eum & consecrauit. Et iterum in eodem: Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cuius caput fufum est vntionis oleum, & cuius manus in sacerdotio consecratae sunt. & paulo post: Nec egredietur de sanctis. Secundum auctoritatem patrum, scilicet, Paulum apostolum, Ambrosium archiepiscopum, & Hieronymum presbyterum, consecratio ad immolandum facta est episcopi, in ordinatione presbyteri: Sed quod additur ex canonica auctoritate, vt plures adsint episcopi: dicendum est, cur addatur. Gregorius apostolicus interrogationi Augustini respondit, quod iam preteritum in superioribus praesentis opusculi: Et quidem, in quibus, in Anglorum ecclesia, in qua adhuc solus tu episcopus inueniris, ordinare episcopum non aliter nisi sine episcopis potes. Et paulo post: Cum igitur, auctore deo, ita fuerint episcopi in propinquis sibi locis ordinati, per omnia episcoporum ordinatio sine aggregatis tribus vel quatuor episcopis fieri non debet: In sequentibus exponit cur aduentus eorum necessarius sit. Cur non ergo & in hac spiritali ordinatione, qua per sacrum ministerium homo deo coniungitur, tales conueniant, qui vel in profectu ordinati episcopi gaudeant, vel pro eius custodia omnipotenti Deo preces fundant? Gregorius dicit, quare debeant conuenire plurimi frater eius Innocentius monstrat, qua-

re prohibitum sit vni hoc facere, in decretalibus nono capitulo: Nec vnus episcopus ordinare praesumat, ne furuium beneficium praestitum videatur. Additur etiam ad consecrationem eius infusio olei super caput. Vnde dicit Beda in libro tertio de tabernaculo & vasis eius: Indutus vero sacris vestibus potifex, mox oleo vntionis perfunditur, vt per gratiam spiritus sancti consecratio perficiatur: non quod ea quae praemissa sunt indumenta virtutum, absque gratia Dei possim habere: sed quia maius, necessè est auxiliū gratiae tribuatur à Domino, vbi quis vel maiorem conscenderit gradum, vel plurimorum fuerit regimini prelati. Mystice dicit psalmista: Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam aaron. Augustinus in tractatu psalmodum: Quis erat sacerdos nisi vnus sacerdos, qui intrauit in sancta sanctorum? Quis est sacerdos? nisi qui fuit & victima & sacerdos, nisi ille, qui cum in mundo non inueniret quod offerret, seipsum obtulit? Vicarius Christi potifex efficitur, ideo in capite vngitur. Caput nostrum Christus. Caput nostrum vntum est oleo inuisibili: Episcopus, quia vicarius Christi est, in capite vngitur: ab illo enim significatur se accipere hanc vntionis gratiam, qui caput est totius corporis. Imitatio illum, qui caput est totius ecclesie, per vntionis gratiam fit & ipse caput ecclesiae sibi commissae. Christus pro vniuersa ecclesia interpellat: episcopus pro sibi commissae. Vice Christi regat ecclesiam sibi commissam, sicut Christus totam ecclesiam. Hoc sonant verba consecrationis eius: Tribuas ei cathedram episcopalem ad regendam ecclesiam tuam & plebem vniuersam. Et aliter: Dicit Gregorius in Moralibus, oleum in capite, charitas in mente. Quia vicarius Christi est, dilectionem quam Christus nobis monstrauit & docuit, in eo debemus inuenire: atque ab eo ad cumulum nostri profectus trahere. Omnia haec quae extrinsecus geruntur, signa sunt rerum intimarum. Si quis in mente habuerit ipsas res, ipse est verus sacerdos: Ac ideo verum, quod Petrus dicit de vniuersis catholicis, Gens sancta, regale sacerdotium. Dicit libellus, secundum cuius ordinem celebratur ordinatio apud quosdam, vt duo episcopi teneant euangelium super caput eius, quod neque vetus auctoritas intimat: neque apostolica traditio, neque canonica auctoritas. Potest tamen euangelij positio super caput, mone- re tenentes, vt quo Dominus idem euangelium

gelium firmet in corde eius, deprecetur, aut ut moneant eum qui consecratur, recordari se amplius esse sub iugo Euagelij, quam foret. Generaliter enim de benedictioe omnium electorum dicit Beda in expositione de templo Salomonis: qui enim dixit, Benedixit oēs timentes Dominum, puillos cum maioribus: ipse dixit, quia tu redes singulis secundum opera eorum. Communis ergo ibi benedictio omnium erit electorum, at tamen pro distincta operum qualitate multae sunt mansiones beatorum in vna eademque domo patris aeterna in caelis.

De habitu sacerdotum ducum. Cap. 15.

Primo notandum est, ita esse clericorum habitum constitutum in ecclesiasticis officijs, ut in omnibus Christiano populo possit prebere exemplum bonae conversationis. Quod quodammodo significat Hieronymus in libro de veste sacerdotali ad Fabiolam: Legimus, inquit, in Leuitico, iuxta praecipitum Dei Moysen lauisse Aaron & filios eius. Iam tunc purificationem mundi & rerum omnium sanctitatem baptismi sacramenta signabant, non accipiunt vestes, nisi loti prius sordibus: nec coronantur ad sacra, nisi in Christo noui homines renascantur. Ex his verbis intelligimus, vestes sacerdotales ad conuersationem populi Christiani pertinere.

De non utendis vestibus sacris in quotidiano vsu. Cap. 16.

Stephanus natione Romanus ex patre Iobio, ut legitur in gestis episcopalis, constituit sacerdotibus Leuiticis vestes sacras in vsu quotidiano non uti in ecclesia. Tale quid Dominus per Ezechiel loquitur: Haec sunt gazophylacia sancta, in quibus vestiuntur sacerdotes, qui appropinquant ante Dominum in sancta sanctorum. Et paulo post: Cum autem ingressi fuerint sacerdotes, non egredientur de sanctis in atrium exterius, & ibi reponent vestimenta sua, in quibus ministrant, quia sancta sunt, vestiunturque; vestimentis alijs, & sic procedent ad populum. Et iterum: Cumque ingrediuntur portas atrij interioris, vestibus lineis induentur, nec ascendat super eos quicquam laneum, quando ministrant in portis atrij interioris & intrinsecus. Et post pauca: Cumque egredientur atrium exterius ad populum, exuet se vestibus suis, in quibus ministrauerant, & reponent ea in gazophylacia sanctuarij, & vestiunt se vestimentis alijs. Quauis haec spiritualiter intelligere debeamus, tamen admoniti sumus a supra memorato apostolico, ut mutationem vestimenti iuxta literam compleamus. Nobis enim

qui spiritu sumus renati, ante oculos bonum esse frequentare, quod in mentem transeat. Per lineam vestem, qua tantummodo utimur in sanctis, intelligimus subtile orationem, exutam ab omni carnali cogitatione ante Dominum. Locutio vero ad populum alia debet esse, tamque grossa, ut intelligi valeat a populo. Unde & Hieronymus in libro decimo tertio super Ezechiel: Et quia semel preceperat, quibus vestibus uti deberent sacerdotes quando intrinsecus in ministerijs sunt, rursum iubet ut egredientes, in gazophylacijs siue in exedris sanctorum se exuant pristinis vestibus, & induantur alijs, ne si sanctas vestes habuerint, sanctificent populum foris positum, qui necdum fuerit sanctificatus, nec se preparauerit in sanctificatione templi, ut sit domini Nazareus. Per quae discimus, non quotidianis & quibuslibet pro vsu vite communis pollutis vestibus nos ingredi debere in sancta sanctorum: sed munda conscientia & mundis vestibus tenere Domini sacramenta. Et iterum in eodem: Porro religio diuina alterumque habitum habet in ministerio, alterum in vsu viteque; communis. Namque & hic ex verbis Hieronymi admoniti sumus mutationem vestimenti. Sequitur eiusdem in eodem: Haec vestimenta proprio nobis labore conficimus, quae texta sunt desuper, qualem & Dominus habebat tunicam, quae scindi non potest: quibus induimur, quando secreta Domini & arcana cognoscimus, & habemus spiritum qui scrutatur etiam alta & profunda Dei, quae non sunt monstrata vulgo, nec profertenda ad populum, qui non est sanctificatus, nec Dei sanctitudini preparatus: ne si maiora se audierint, maiestatem scientiae ferre non possint: & quasi solido suffocentur cibo, qui adhuc lacte infantiae nutriendi sunt. Inter regulas sacrae scripturae septem haec vna ex illis constat, ut ad literam transeamus ad spiritum, & ad spiritum ad literam: Ac ideo non abhorret a vero, quauis de laneo vestimento accipiamus secundum spiritum, si secundum literam perfecimus mutationem vestimenti, quod & secundum literam & secundum spiritum rite possumus intelligere.

De amictu. Cap. 17.

Amictus est primum vestimentum nostrum, quo collum vndique cingimus: In collo est nanque vox, ideoque per collum loquendi vsus exprimitur. Per amictum intelligimus custodiam vocis, de qua Psalmista dicebat: Dixi, custodiā vias meas, ut non delinquam in lingua mea: posui ori meo custodiam.

diam. Et in alio Psalmo: Pone Domine custodiam ori meo. Amictus ideo dicitur, quia circumcitur. In isto primo vestimento admonetur castigatio vocis.

De alba. Cap. 18.

Postea camisiam induimus. quae Alba vocamus, de qua Hieronymus in epistola memorata de veste sacerdotali ad Fabiolam: Secunda ex lino tunica, est poteris, id est, talaris, & ita sequentibus. Haec adheret corpori, & ita arcta est & strictis manibus, ut nulla omnino in veste sit ruga, & vsque ad crura descendat. Volo pro legentis facilitate, abuti sermone vulgato: Solent milites habere lineas, quas camisas vocant, sic aptas membris & adstrictas corporibus, ut expediti sint vel ad cursum, vel ad praelia, dirigendo iaculo, tenendo clypeo, ense librando, & quocumque necessitas traxerit. Ergo & sacerdotes parati in ministerio Dei vtantur hac tunica, ut habentes pulchritudinem vestimentorum nudorum, celeritate discurrant. In eo distat vestimentum illud a nostro, quod illud strictum est, nostrum vero largum. Etenim hi, qui in veteri testamento spiritu seruitutis erant adstricti, de quo dicebat Paulus, Non enim accepistis spiritum seruitutis in timore. Nos vero quia filius liberavit, liberi sumus, non accipimus spiritum seruitutis in timore, spiritum adoptionis filiorum. Ac ideo sic illorum strictum, nostrum largum propter libertatem, qua Christus nos liberavit. Quia primum vestimentum diximus esse castigationem vocis, videamus si secundum habeat aliquam castigationem corporis. Dicit Beda in libro de tabernaculo: Haec etenim linea, manus ac brachia debet stringere sacerdotis, ne quid nisi utile faciant: peccus, ne quid inane cogitet: ventrem, ne delicias ultra modum appetendo, deum se gulosum facere presumat: subiecta venter membra, ne lasciuendo tota sacerdotalis habitus pulchritudinem corrumpat: genua, ne ab orationis instantia torpeat: tibias & pedes, ne ad malum currant. In duae ergo sacerdos primo linea stricta, ut & corpus ab iniquis operibus, & a prauis cogitationibus mentem compeecat. Quod ibi significatur strictura vestimenti, hoc apud nos lini castigatio. Quia vsque ad pedes Beda puenit differendo de lineis vestibus, congruum est, ut nosmetipsos absoluumus de sandalijs, siue ut alio nomine campobis, qui super sunt in pedibus: Sandalia subdus cooperiunt pedem, desuper nudum relinquunt, de quibus

bus dicit idem, qui supra, in tractatu super Marcum: Marcus dicendo calcari eos sandalijs, vel soleis, aliquid hoc calcematum mysticae significationis habere admonet, ut pes neque tectus sit, neque nudus ad terram, id est, nec occultetur euangelium, nec terrenis commodis innitatur. Sicut per limum, quo pedes vestiuntur, castigatio pedum significatur, ita per sandalia, peccus ad praedicandum.

De casula. Cap. 19.

Casulam, quae est generale indumentum sacerdotum ducum, ante caeteras vestes quae sequuntur, praeposimus. In illis quae supra praetulimus, castigatio corporis a vitijs designatur, excepto in sandalijs. In sequentibus vero opera iustitiae demonstrantur. Dicit Beda in libro memorato de tabernaculo: Vestes sanctae Aaron, quae illi fecit Moyses, opera sunt iustitiae & sanctitatis. Casula vero, quae pertinet generaliter ad omnes clericos, debet significare opera quae pertineant ad omnes: haec enim sunt fames, sitis, vigiliae, nuditas, lectio, psalmodia, oratio, labor operandi, doctrina, silentium, & caetera huiusmodi. In istis enim nullus sacerdotum Dux negligens debet esse. Quando istis operibus vestitur, casula indutus est. Haec in aperto sunt, & tam ad Minores gradus pertinet, quam ad supremos. Casula duplex est post tergum inter humeros, & ante peccus. Per humeros opera exprimentur. In eis duplex sit vestimentum, quia sic debemus bona opera foris proximis ostendere, ut eadem intus coram Domino integra seruemus. In peccore duplex, quia in eo vtrunque debet esse, & doctrina & veritas: veritas interioris, doctrina ad homines. Haec duo duplicia sint coniuncta, quia tunc bene ministratur, cum opus & ratio in vnum conueniunt. Opus ad humeros, ratio ad peccus.

De stola. Cap. 20.

Stola accipit diaconus, quando ordinatur ab episcopo. Ipsa enim semper vitur in opere ministerij. Per stola designatur onus leue ac suauis, de quo Dominus dicit: Tollite iugum meum super vos, iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Per iugum, euangelium intelligimus, de quo dicit Hieronymus in commentarijs Matthaei: Quomodo leuius lege euangelium, cum in lege homicidium, in euangelio ira damnetur? Et paulo post: In lege multa praecpta sunt, quae Apostolus

non posse compleri plenissimè docet. In lege opera requiruntur, quæ qui fecerit, viuet in eis: In euangelio voluntas requiritur, quæ si etiã effectum non habuerit, tamen præmium non amittet. In eo quod stola ad genua tendit, quæ solent curuari causa humilitatis, hoc intelligimus, quod Dominus dicit: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Sciat se diaconus in stola superposita collo, ministrum euangelij esse, non præpositum. Euangelium CHRISTVS est.

De Dalmatica. Cap. 21.

Dalmatica à Siluestro Papa instituta est: per Dalmaticam intelligimus religionem sanctam immaculatam, quæ est apud Deum & patrem, vt visitentur pupilli & viduæ in tribulationibus eorum, & visitatores immaculatos se custodiât ab hoc seculo. Ipsa Dalmatica duas coccineas lineas habet retrò, similiterque in anteriori parte: Quia vetus testamentum & nouum rutilant dilectione Dei & proximi. Immaculatum esse, ad Deum pertinet: visitare fratres, ad proximum. Per colorem coccineum opera misericordiae, quæ ex charitate fiunt in pupillis & viduis, intelligimus: per candorem, visitatorum munditia designatur. Ipsa est enim vestis, de qua dicitur in psalmo quadragesimo quarto: Adstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Vndè Augustinus in eodè psalmo: In veste ista varietas sit, scissura non sit. Ecce varietatem intelleximus de diuersitate linguarum, & vestem intelleximus propter vnitatem: Et in sequentibus, circumamicta varietate, Pulchritudo intrinsecus. In fimbrijs autè aureis, varietas linguarum doctrinæ decus. Fimbriæ, quæ procedunt de Dalmatica, verba sunt eius prædicatoris, cuius religio sancta & immaculata est. Sicut verba ab aura aëris raptantur, ita fimbriæ spiramine venti. Proferat Paulus candidas fimbrias circa manus ad vtilitatem gentium, quandò dicit, Magis autè labore operâdo manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti. Quod Paulus prædicauit, opere compleuit, dicens ad Corinthios de se: In tribulationibus, in laboribus. Quod ita Ambrosius in eadem epistola: Laborare non desistit manibus suis, nè cui grauis esset. Fert fimbrias candidas in latere, quandò dicit: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. & in alio loco: in castitate, hoc est, castitate corporis, & in vi-

gilijs. Qui hanc custodit, immaculatum se custodit ab hoc seculo. Fert coccineas circa humeros & pectora, quandò dicit: In charitate non ficta. Ficta charitas est, quæ dimittit viduas & pupillos in tribulatione, & subuenit in prosperitate. Quæ fimbriæ antè sunt & retrò, quia mandatum dilectionis & in veteri testamèto, & in nouo manet. Vndè Iohannes: Charissimi, nõ mandatum nouum scribo vobis, sed mandatũ vetus, quod habuistis ab initio. Mandatũ vetus, est verbum quod audistis. Iterum mandatum nouum scribo vobis. Quod ita Beda: Eadem charitas & mandatum vetus est, quod ab initio commendata: & mandatum nouum, quia tenebris eiectionis desiderium nouæ lucis infundit. Aliqua dalmaticæ habent viginti octo fimbrias antè & retrò. Vbi est octies repetitus septiformis spiritus propter genera hominum quos replet, vt laudent Deum, hoc est, reges terræ, & omnes populi, principes & iudices, iuuenes & virgines, senes & iuniores: & aliquæ triginta & triginta, singulæ lineæ altrinsecus quindecim, quia charitas & in veteri testamento, & in nouo quindecim ramos ex se producit. Quisquis studet prodesse fratribus in aduersitate & in prosperitate, iste habet fimbrias. coccineas in vtroque humero. Hæ duæ fortunæ signantur per sinistrum & dextrum humerum. Quindecim ramos charitatis enumerat. Patiens est, benigna est: non æmulatur, nõ agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non iratur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Oia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Linea quæ in medio est, est quasi stipes charitatis. Quod enim significant lineæ siue fimbriæ in dextro humero siue sinistro, hoc significant in anteriori parte hominis, quæ pertinet ad nouũ testamentum. Sinistrum latus habet fimbrias, quia actualis vita sollicita est, & turbatur erga plurima: At dextrum latus non habet, quia cõtemplatiua vita quieta est. Per ipsam figuratur regina, quæ stat à dextris. Ipsa est vna colũba, pfecta & proxima stat à dextris, & nihil in se sinistrum habet. Largas brachiorum, largitatè & hilaritatem datoris demonstrat. Diaconus qui non est indutus dalmatica, casula legit circuminctus, vt expedite possit ministrare: vel quia suũ est ire ad comitatum propter instantes necessitates. Ipsa habet pertusas subtus alas, quoniam Christum vult imitari, qui lan-

for. xi.

cea perfossus est in latere, & vult vt nos sequamur eius vestigia, quod significat pertusus in latere.

De tunica, quam sacerdos induit super camisiam. Cap. 22.

Sicut in camisia designatur castigatio Scorpis, ita in tunica virtutes intimæ, quæ ad solos sublimes pertinent, de qua Hieronymus in epistola ad Fabiolam. Hæc ipsa hyacinthina tunica, subucula nominatur, & propriè pontificis est, significatque rationem sublimium non patere omnibus, sed maioribus atque perfectis. Ipsa est interior, ipsa que designat virtutes animæ, quæ non multis cognita sunt, & quas semper debet habere perfectus. Vndè Beda in tractatu super Lucam: Quis etenim nesciat viscera misericordie, benignitatem, humilitatem, patientiam, modestiam, castitatem, fidem, spem & his similia, sine vlla temporum intercapedine à fidelibus esse seruanda? Ipsa non cingitur, sed camisia. Quæ ita est fabrefacta, vt nõ impediatur cursum nostrum ad ministracionem, quoniam memorata virtutes liberum nobis iter præbent ad contemplationem Dei. Camisia cingulo continentie constringitur, præcipiente Domino: Sint lumbi vestri præcincti, vt per duas virtutes, id est, obedientiam Domini, & naturalem disputacionem constringatur omnis voluptas. Hæc sunt vestimeta, de quibus scribitur in parabolis Salomonis, Fortitudo & decor indumentum eius. Et in superioribus, Et cingulum tradidit Chananeo. Si quis voluerit vt duabus tunicis, ostendet se esse diaconum & sacerdotè, siue vt octo sint vestimenta secundum numerum vestimentorum summi pontificis Aaron, cuius vestimenta narrantur fuisse circa caput & corpus vsque ad pedes. De vestimento pedum & manuum reticetur. Ad illius normam, vt dixi, habet summus pontifex noster à capite vsque ad pedes octo vestimenta. Primum est amictus, secundum camisia, tertium cingulum, quartum stola, quintum & sextum duæ tunice, septimum casula, octauum pallium. Porro vestimentum pedum potius pertinet ad nostros pontifices, quæ ad Aaron. Dicitur nostris pontificibus: Euntes, docete omnes gentes: Aaron tantum in Iudæa versabatur. Sudarium in manu, potius ad nostros quam ad Aaron: quoniam maior munditia est in nouo testamèto, quam esset in veteri: & illa bona habemus, quæ illi habuerunt, & plura per Iesum Christum dominum nostrum. Sa-

cerdos in suo officio non se exuit casula, quia præcipiente Domino per Moysen nõ debet exire de sanctis, sicut scriptum est: Nec egredietur de sanctis, vbi intelligi datur, debere eum iugiter in continentia & abstinentia manere.

De pallio quo vtuntur archiepiscopi. Cap. 23.

Pallium archiepiscoporum super omnia indumenta est, vt lamina in fronte solius pontificis. Illo discernitur archiepiscopus à cæteris episcopis. Pallium significat torquem, quem solebat legitime certantes accipere. Quo dono admonentur cæteri ad legitimum certamen. Quod habet duas lineas à summo vsque deorsum antè & retrò. Significat enim summæ doctrinæ decorem per disciplinam mandatorum Domini acceptabilem. Circulus circa collum, disciplina est Domini circa sermonem prædicatoris, vt non sit alter sermo prædicationis, & aliud opus, dicente Paulo, Nemini dâtes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum, Quod ita Ambrosius in tractatu epistolæ ad Corinthios: Vituperatur enim ministerium ipsorum, si ea quæ verbis docebant, operibus suis, vt fierent, exempla non darent. Mandata veteris testamenti, à principio Geneleos vsque in finem, in humerali linea operando & docendo portet pontifex in pectorali: noui, à primitiua ecclesia vsque in finem. De torque dicebat Salomon, in parabolis, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. quod ita Beda in eodem: Mos apud veteres fuit, vt legitime certantes, coronam in capite, torque in collo acciperent. Et nobis ergo si disciplinam conditoris nostri, si gratiæ matris scita custodimus, maior inde virtutum spiritalium claritas augetur. Additur gratia capiti, cum charitas quæ principale metis ornabat, ardentius inflammatur. Additur & collo torques, cum fulgore perfectæ operationis sermo prædicationis, qui per collum præcedit, confirmatur: ac nõ contenti ab auditoribus debeat, in deficiente virtutũ cõnexionem ducitur. Sed & his qui Mosaicæ legis decreta Domino veniente seruabât, addita est gratia noui testamenti cum spe regni cælestis, cuius splendor eximius ad exemplum coronæ vel torquis, nullo vnquam sine claudetur.

De sudario. Cap. 24.

Sudario solemus tergere pituita oculorum & narium atque superfluum sa-

lium decurrentem per labia. Ac idem sudarium significat isto in loco studiū mundandæ cogitatiois, quo naturales & velut ingenitas nostras delectationes studemus tergere, siue propter effusionem lachrymarum tergendum fertur sudarium, vt in martyrologio Bedæ legitur, q̄ pater noster Arsenius propter redundationem lachrymarum tergendam, sudarium semper in sinu vel in manu habuerit. In manu sinistra portatur, vt ostendatur in temporali vita tædium nos pati superflui humoris, hoc est, carnalis delectatiois. et iterum: Sudarium ad hoc portamus, vt eo detergamus sudorem qui fit ex labore proprii corporis, quod legitur v̄sitatū fuisse circa corpus Christi, Vndè legitur, Et sudarium quod fuit super caput eius. Sudor tædiū nostro corpori est. Si non esset tædium, nō toties tergeretur. Habet aliquoties mēs tædium, dicente psalmistā: Dormitauit anima mea præ tædio. Tædiū in anima, quasi sudor in corpore. Tædium animi aliquoties solet fieri ex conscientia peccatorum, aliquoties ex accidentibus, vt est omne flagellum quod patitur ab alieno corpore: aliquoties ex infirmitate proprii corporis, quæ infirmitas aliquoties solet accidere ex peccatis. Quandō tædium ex infirmitate peccatorum frontem conscientie nostræ tegit, habeamus sudarium ex lino castigatum & mundum, qualia sunt verba Dauid prophete, Cormūdum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Et si fuerit infirmitas ex approbatione, sicut in Iob, dicamus quod dixit: Sicut Domino placuit, ita factū est: sit nomen Domini benedictum. Mūda cogitatio in Dauid fuit, quandō dixit, Cormūdum crea in me Deus: mūdaque in Iob, quandō dixit, Sicut Domino placuit, ita factum est. Sic & nos, quandō tædio aliquo afficimur, nē maiore tristitia absorbeamur, in consolationem nostrī quasi quoddam sudarium exempla prædicta sanctorum patrum ad corroborandam patientiam, & detergendum tædium sumamus. Per sudarium intelligimus mundos affectus & pios in labore.

De varietate sandaliorum.

Cap. 25.

Varietas sandaliorum, varietatē ministrorum pingit. Episcopi & sacerdotis penē vnum est officium: At quia nomine & honore discernuntur, discernuntur etiam varietate sandaliorum, vt visib

nostris error auferatur, qui potest interesse propter similitudinem officij. Episcopus habet ligaturam in suis sandalijs, quā non habet presbyter. Episcopus est, huc illucq; discurre per parochiam ad regendam plebem: nē forte cadant sandalia de pedib; ligata sunt. Ex eo potest sciri, quātum necesse sit ei firmare gressus mentis, qui in turbis populorum versatur. Presbyter qui domi hostias immolat, securus incedit. Diaconus quia dissimilis est episcopo ab officio, non est necesse vt habeat dissimilia sandalia, & ipse ligaturam habet, quia suum est ire ad comitatum. Subdiaconus quia in adiutorio est diacono & penē in eodem officio, necesse est vt habeat dissimilia sandalia, nē forte æstimetur diaconus. Mysticè, quia sandalia prædicatoris cursum signant, solea quæ subter est, admonet prædicatorem, vt non se implicet terrenis negocijs. Lingua de albo corio, quæ subter calcaneum est, monstrat, debere esse eandem separationem innocentem & sine dolo, vt possit de eodici, Ecce verè Israelita, in quo dolus non est. Non sit talis, quales pseudoapostoli erant, qui prædicabant per inuidiā & contentionē. Lingua quæ indè surgit, & est separata à corio sandaliorum, linguam eorum monstrat, qui prædicatori bonum testimonium debent proferre, de quibus dicebat Paulus: Oportet & cum testimonium bonum habere ab his q̄ foris sunt. Hi sunt in inferiori parte, & sunt quodammodo separati à conuersatione spiritualium. Lingua superior, spiritualium lingua est, qui prædicatorem introducunt in opus prædicationis. Hæc requiruntur in posteriore vita prædicatoris. At intrinsecus de albo corio circumdata sunt sandalia: Itā oportet esse prædicatoris intentionem candidam coram Deo ex pura conscientia: extrinsecus verò nigrum apparet, quoniam videtur prædicatorum vita despecta à secularibus propter multitudinem pressurarum præsentis mundi. Superior pars sandaliorū per quā pes intrat, multis filis confuta est, vt non dissoluantur duo coria. In initio enim debet studere prædicator pluribus virtutibus atq; sententijs scripturarum, vt opera forinseca cum his quæ intrinsecus nitēt coram deo, nō distugant. Lingua sandaliorū q̄ super pedē est, linguā prædicatoris potest figurare. Linea opere futuris facta, præcedēs à lingua sandalij vsq; ad finē eius, euāgelicam pfectionem: lineæ præcedentes ex vtraq; parte, legem & prophetias, quæ in euā-

euāgelio recapitulatur. Etenim ipsæ recapitulatæ sunt ad medianā lineā, q̄ vsq; ad finē currit. Ligatura mysterium incarnationis Christi, q̄ incarnatio, quia in aliquibus apta est humanis sensibus humano more, sicut est, poni in p̄sepio, pannis inuolui, & cetera. Aliqua sandalia sine ligaturis tenet prædicatio. Et aliter: Dicit Dñs in euāgelio: Quodcumq; superogaueris, ego cum redierō, reddā tibi. Disponit Dñs his qui euāgelium prædicarent, de euāgelio viuere: superogauit Paulus, quia sine sumptu exposuit euāgelium, operabatur manibus suis vitis sibi necessaria. Opus Pauli quod superogauit euāgelio, possumus intelligere corrigias superogatas sandalijs, q̄ manibus huc illucq; ducunt vt ligent. Firmo gressu it prædicator, qui nulli onerosus est.

Recapitulatio vestimentorū. Ca. 26.

Recuriter desideramus, recapitulare bonnem ornatum clericorum. Caput clerici mens est. In superiore parte discoopertum, vbj est imago Dei, in inferiore parte circumdatum capillis, quasi aliquibus cogitationibus de præsentī necessitate. Amictus est castigatio vocis. Alba cæterorum inferiorum sensuum, prædicante magistra ratione, interius per disciplinam continentie constringente quasi quodam cingulo voluptatem carnis. Calceamenti lineæ, prohibitio pedum ad malum festinando. Sandalia ornatus, iter prædicatoris, quæ cælestia nō debet abscondere, neq; terrenis inhiare. Secūda tunica, opa mentis sunt: casula, opa corporis pia. Stola, iugum Christi, quod est euāgelium. Dalmatica diaconi & sui ministri, quæ est itineri habilis, cura proximorum est. Sudarium, pia & mundæ cogitatioes, quibus detergimus molestias animi ex infirmitate corporis. Pallium archiepiscoporum, torques deuotissimæ prædicationis & in veteri testamento, & in nouo.

Explicit libellus secundus.

CAPITVL. LIBRI TERTII.

1. De signis quibus cōgregamur in idipsum.
2. De situ ecclesie.
3. De choro cantorum.
4. De vestimento cantorum.
5. De introitu episcopi ad Missam.
6. De Kyrieelson.
7. De cæreis.
8. De Gloria in excelsis Deo.
9. De prima oratione Missæ.
10. De sessione episcopi.
11. De officio lectoris & cantoris.

12. Quid sit inter responsum & tractū.
 13. De alleluia.
 14. Quid sit inter alleluia & tractum.
 15. De expoliatione casularum.
 16. De tabulis.
 17. De ascensu in pulpitu.
 18. De ascensione diaconi in tribunal.
 19. De officio quod vocatur Offerenda.
 20. De Secreta.
 21. De hymno ante passionem Dñi siue præparationem.
 22. De hymno, Sanctus sanctus sanctus.
 23. De Te igitur.
 24. De institutione Dominica in conficiendo corpus & sanguinem.
 25. De ascensione Christi in crucem.
 26. De corpore Domini post emissum spiritum in cruce, & nostra mortificatione in idipsum.
 27. De præsentatione patenæ.
 28. De officio quod memorat requiem Domini in sepulcro.
 29. De oratione Dominica.
 30. De præsentatione subdiaconorum, vt suscipiant corpus Domini de altari.
 31. De immisione panis in vinum.
 32. De osculo pacis.
 33. De Agnus Dei.
 34. De eucharistia.
 35. De parte oblata, quæ remanet in altari.
 36. De vltima benedictione.
 37. De vltiore vltima benedictione.
 38. De Missa in festiuitate S. Iohannis Baptistæ manè prima.
 39. De Offerenda, vir erat in terris.
 40. De aduentu Domini.
 41. De natiuitate Domini.
 42. De consuetō tempore Missæ.
 43. De hypantia.
 44. De Missa pro mortuis.
 45. De nomine Domini Iesu.
- D**omino opitulante, intercedente B. Medardo confessore, cuius festiuitas hodie apud nos celebratur in gaudio sanctorū, p̄mpti sumus animo ad suscipiendum dei munus: si tñ ipse dignatur purgare & serenare oculum, in quo discamus de officio Missæ, qd ratiois in se cōtineat diuersitas illa, q̄ ibi agit: cum satis esset, sine catoribus & lectoribus & cæteris q̄ ibi aguntur, sola benedictio episcoporū, aut presbyterorum ad benedicendum panem & vinum, quo reficeretur populus ad animarum salutem: sicut primævis temporibus fiebat apud apostolos. Ac idem primū dicendum est de signis.

TERTIVS LIBER

INCIPIT.

De signis, quibus congregamur in idipsum. Cap. 1.

Ignorum vsus à veteri testamēto sumptus est. scriptum est in lib. Num. Locutus est Dñs ad Moisen, dicens: Fac tibi duas tubas argēteas ductiles, quibus cōvocare possis multitudinē. Et paulò post: Quā autē congregāus est populus, simplex tubarū clāgor erit, & nō cōcisē vlulabūt. Filij Aaron sacerdotis clangent tubis. Et iterum: Si quāndō habebitis epulum, & dies festos & Kalendas, canetis tubis super holocaustis & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationem Dei vestri. Audiuimus clangorem tubarū in recordatiōe Dei nostri resonare. Detq; nobis Deus, vt quicquid boni facere poterimus, siue singulariter in causa nostra, siue communiter in causa fratrum, vt est signa moueri, in memoriā eius faciamus. Audiamus & tubam vocantem nos ad penitentiam, quāndō in aduersis affligimur, dicente Ioe: Canite tuba in Sion: sanctificate ieiunium, vocate cōetum, congregate populum, sanctificate ecclesiam, coadunate senes, congregate paruulos & sugentes vbera. Quod itā Hieronymus in eodē: Clangite tuba in Sion, & penitentiam populis prædicate. Sanctificate ieiunium, prædicate curatiōem, siue cōetum, de quibus iam diximus. Cōgregate populum, vt qui dispersus peccauerat, congregatus peccare desinat. Sanctificate ecclesiam, vt nullus in ecclesia non sanctus sit: nē forte impediatur oratiōes vestræ, & modicum fermentum totam massam corrumpat. Et adunate siue eligite senes, vt non ætas in eis, sed sanctitas eligatur. Cōgregate quoque paruulos & sugētes vbera, nē vlln sit ætas, quæ non conuertatur ad Dñm. Paruulos atq; lactentes, de quibus in psalmis & in euangelio legimus: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Prædicationē quā significat clāgor tubarū, Hieronymo exponente, signat signū, quod in nostra ecclesia reboat. Signū nostrū est ex metallo æris. Aes est metallū durabile & sonorum. Habet idē signū interiūs plectrū ferreum, quo tundit. vt audiat: Oraq; p̄dicatorum significat noui testamēti, quod plus durat, quā tubæ veteris testamēti, atq; aliū resonat.

Ora p̄dicatorū nostrorū durabūt vsq; in finē, & audiet lōgē sonus eorū vsq; in fines terræ. Tēpore Iudeorū notus erat tantū in Iudæa Deus: at nūc in omni terra. Vas metalli æris ora significat, vt diximus, p̄dicatorum: ferrū interiūs, linguā eorū: per funem, intelligim⁹ mensurā vitæ nostræ. Vndē dicebat Paulus: Sed ipsi in nobis, nosmetipsi metientes & comparantes. Mensura meæ conuersationis nusq; mihi satiū ostenditur, q̄ in scriptura: ac idē funem, scripturā intelligo. Funis, qui habet initiū à ligno, scripturā sacrā significat noui testamēti, descendētē à ligno nōicē crucis, Quod tñ lignū à superioribus continetur, quia dominica crux à prophetis & antiquis patribus continetur: Qui funis vsq; ad manus sacerdotis p̄transit, etenim scriptura ad opera sacerdotū debet trāsire. De qua dicit Gregorius in libro de edificatiōe templi: Quisquis hauc legit, in ea semetipsum metitur. Vel quantum in spiritali virtute p̄ficit, vel quantum à bonis quæ p̄cepta sunt, longē distans remansit: quantum iam assurgat ad bona faciēda, quantum adhuc in prauis prostratus iaceat. Hæc verba nouissima valdē congruunt operi presbyteri, quis signū mouet: Quā si nem sequitur sursum, id agit, vt in seipso recogitet quantum ad bona opera sit erectus: quāndō deorsum trahit, id considerat quantum iaceat adhuc in prauis. Qui secundū verba S. Gregorij semetipsum metitur, ipse habilis est, fratres vocare ad vnū cor & vnam animā. nē despiciat presbyter hoc opus agere, vt in isto imitator sit filiorum Aaron, sicut & in multis ceteris, qui se cognoscit debitorem esse prædicationis, non debet se retrahere à mouēdis signis, cum ex eisdem possit prædicare populo. Vinculum quo plectrum ligatur vasi, quædam moderatio est, quæ scit ad tempus mouere plectrum linguæ, vt labia feriantur. Vinculum ad tactū funis mouet plectrū, quā modestia ad auctoritatem sacræ scripturæ linguam prædicatoris mouet.

De situ ecclesie. Cap. 2.

Ecclesia est cōvocatus populus p̄ ministrōs ecclesie ab eo, qui facit vna nimes habitare in domo. Ipsa domus vocatur ecclesia, quia ecclesiam cōtinēt. Ipsa vocatur *κρηνη*, quia est dominicalis. *κρηνη* Græcè, Latine dominus: ac idē *κρηνη*

in dñicalis. Ipsa vocatur *κρηνη*, id est, regalis. à *κρηνη*, βασιλική rex dicitur, quasi basis populi. *κρηνη* populus dicitur, *κρηνη* basis populi. Vndē Iidorus: Basilicæ prius vocabatur regum habitacula, vndē & nomen habent. Nam *κρηνη* rex, & basilicæ; regie habitationes. Nunc autem idē diuina templa basilicæ nominantur, quia ibi regi Deo cultus & sacrificia offeruntur. Iosephus simili modo nōminat domum, quam ædificauit Salomon ad suum opus, dicens: Post templi fabricam, quam septē annis prædiximus fuisse perfectam, ædificium domūs regalis constituere cœpit, quod tredecim annis vix impleuit. Non enim huiusmodi feruēs studium erat, sicut in templo. Et post pauca: Hæc quidem secundum felicitatem Hebraicæ regiois, ac merito regis ædificata sunt. Quorū totam expositionem & ordinem dicere necessarium est, vt ex hoc omnes conijciant magnitudinem, cum legentes viderint huius rei descriptionem. Erat magna basilica nimis & pulchra. Hæc innumera columnarum multitudine portabatur, quam ad iudicia rerumque cognitiones distribuit. Audistis ex auctoritate veteri, idē conuenisse populū ad basilicam, vt audiret iudicia. Audite Apostolum, cur conueniatur in ecclesia. Itaq; fratres mei, inquit, cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis autem esurit, domi manducet, vt non in iudicium conueniatis. Monstrante Paulo propterea conuenimus ad ecclesiam, vt manducemus cenā Domini. Duo autem audistis: cur conueniatur populus. Vnum, ex antiqua traditione, vt iudicia rerum & cognitiones accipiat: alterum ex nouo testamento, vt manducet. Vtraque querimus ad ecclesiam, scilicet vt in ea audiamus iudicia nostra, mala siue bona, & cognitionem Dei: & vt manducemus corpus Domini. Idcirco quæ præter ista sunt, postponamus eo tempore, vt iudicia Domini percipere & retinere queamus, & panem Domini manducare, studentes nosmetipsos probare, si dignè possit à nobis manducari. In conuentu ecclesiastico seorsum masculi, & seorsum feminae stant. Quod accepimus à veteri consuetudine, dicente Beda in tractatu super Lucā: Querit aliquis, quō Dei filius tanta parentū cura nutritus, his abeuntibus, potuerit obliuiscendo relinqui. Cui respondendum, quia filijs Israel moris fuerit, vt tēporibus festis, vel hierosolymā cōfluentes, vel ad ppria redeūtes, seorsum viri, &

seorsum feminae choros ducentes incederent, infantesq; vel pueri cum quolibet parente indifferēter ire poterint. Ideoq; beatā Mariā vel Ioseph vicissim putasse puerum Iesum quē fecit comitari: non cernebant, cum altero parente reuerisum: Quāuis & aliud hac in re possimus tenere, quod caro viri & mulieris, si propius accesserint, vnumquodq; ex altero accendatur ad libidinem, qua de re dicit Salomon: Longè fac ab ea viam tuam. Quoniam propterea venimus, vt desicemus carnales delectationes, necesse est vitare fomenta carū. De habitu mulierum docet Paulus Corinthios: Decet mulierem non velatā orare Deū nec ipsa natura docet vos, quōd vir quidē si comam nutriat, ignominia est illi: mulier verò si comā nutriat, gloria est illi, quoniam capilli p̄ velamine ei dati sunt? Ambrosius in epistola ad Corinthios: Mulier, inquit, idcirco debet velare caput, quia nō est imago Dei, sed vt ostendatur subiecta: & quia præuaricatio per illā inchoata est, hoc signi debet habere, vt in ecclesia propter reuerentiam sacerdotalem non habeat caput liberum, sed velamine tectum: nec habeat potestatem loquendi, quia sacerdos p̄sonā habet Christi. Quali ergo ante iudicē, sic ante sacerdotem, quia vicarius Dñi est, p̄pter reatū originē subiecta debet videri. Et alio modo: Quia & viri quidam comam nutriebāt, & mulieres nudo capite procedebant in ecclesia, gloriantes in crinibus, quod non solum in honorem erat, sed etiā concupiscentiæ fomenta præstabat. Masculi stāt in Australi parte, & feminae in Boreali, vt ostendatur per fortiorum sexum, firmiores sanctos semp cōstitui in maioribus tentationibus æstus huius mundi: & p̄ fragiliore sexū, infirmiores sanctos aptiori loco, sicut dicit Paulus Apostolus: fidelis est de⁹, quō nō patiet vos, retari sup id quod potestis. Ad hoc quidem pertinet quod Ioannes in Apocalypsi sua vidit angelū fortē, quod posuit pedē suū dextrū super mare, sinistrū autē sup terrā. Fortiora etenim mēbra in maioribus piculis, & alia in cōpetentibus sistant. Locutionē quā homines debent habere in ecclesia, Paulus manifestat, dicens ad Ephesios: Loquentes vobismetipsis in psalmis & hymnis & canticis spiritalibus. Quod itā Hierony. in tractatu memoratē epistolæ: Qui se abstinerit ab ebrietate vini in quo est luxuria, & p̄ hoc spiritu fuerit impletus, iste omnia potest accipere spiritaliter, psalmos, hymnos, & cātica. quid autē interit inter psalmū, hymnum

mnium & canticum, in psalterio plenissime discimus. Hic autem breuiter, hymnos esse, dicendum, qui fortitudinem & maiestatem predicant Dei, & eiusdem semper vel beneficia vel facta mirantur. Quod oes psalmi continent, quibus alleluia vel propositum, vel subiectum est. Psalmi autem proprie ad ethicum locum pertinent, ut per organum corporis, quid faciendum & quid vitandum sit, nouerimus. Qui vero de superioribus disputat, & conuentum mundi, omniumque creaturarum ordinem atque concordiam subtilis disputator edisserit, iste spiritale canticum canit. Vel certe, ut propter simplices manifestus, quod volumus, eloquamur, psalmus ad corpus, canticum refertur ad mentem. Et canere igitur, & psallere, & laudare Deum magis animo quam voce debemus. Quod pratermissimus, quis Apostolicorum primus statuerit, ut feminae velatae intrarent in ecclesiam, hic remur intrmittere. Linus natione Italus, ut legitur in gestis episcopaliibus, ex precepto beati Petri constituit, ut mulier in ecclesiam velato capite introiret.

De choro cantorum. Cap. 3.

Augustinus in psalmo ceterimo quod dragesimo nono: Et chorus quid significet, multi norunt. Chorum, quia in ciuitate loquimur, prope omnes norunt. Chorus est consensus cantantium. Si in choro cantamus, corde cantamus. In choro cantantium quisquis voce discrepauerit, offendit auditum, & perturbat chorum. Isidorus: Chorus est multitudo in sacris collecta: & dictus chorus, quod initio in modum coronae circum aras starent, & ita psallerent. Cantorum ordinem suscipimus ex Dauidica institutione. Quando reportanda erat arca Domini de domo Obededon in ciuitate Dauid, praecipit Dauid (ut verba dierum narrat) constituere Leuitas de fratribus suis cantores in organum musicorum. Constituerunt Leuitae Eman, Afaph, Ethan, ut concrepant in cymbalis aeneis. Et post reliqua: Afaph autem, ut cymbalis personaret, Bananias vero & Aziel sacerdotes canerent tubis iugiter coram arca saederis domini. In illo die fecit dauid principem ad confitendum domino, Afaph & fratres eius. & iterum: Eman quoque & Idithum canentes tuba: & quotientes cymbala, & omnia musicorum organa ad canendum deo. Et iterum: Cantores filij Afaph stabant in ordi-

ne suo iuxta preceptum Dauid, & Afaph & Eman & Idithum prophetarum regis. Cantorum primus (ut verba dierum narrat) Eman exiit. Hi vero sunt qui assistebat cum filiis suis, De filiis Gaath: Ema cantor filius Iohel, filij Samuel, filij Elcana, filij Geroa, filij Helihel, filij Thohu, filij Suph, filij Elcana, filij Maath, filij masai, filij Elcana, filij Iohel, filij Azarie, filij Sophonie, filij Thahath, filij Afir, filij Abihafaph, filij Chore, filij Saar, filij Gaath, filij Leui, filij Israel, & fratres eius qui stabant a dextris eius. Officij tamen illorum auctor exiit Dauid: De qua redicit Augustinus in libro decimo septimo de ciuitate Dei cap. 14. Erat autem Dauid in canticis eruditus, qui harmoniam musicam non vulgari voluptate, sed fideli voluntate dilexerit, ea deo suo, qui verus est deus, mystica rei magnae figuracione seruauerit. Diuersorum enim sonorum rationabilis & moderatus concentus, concordia varietate compactam bene ordinatae ciuitatis significat vnitatem. Hinc tractent cantores, quid significet symphonia eorum. Ea admonet plebem, ut in vnitate vnus dei cultus perseuerent. etiam si aliquis surdus adfuerit, id ipsum statu illorum in choro ordinatissimo insinuant: Ut qui auribus capere non possunt vnitatem, visu capiant. Porro cantores laudatores dei sunt, & ad laudem ceteros excitantes. De quo Hieronymus in tractatu Esaie libro primo: Et super choros (qui in libro dierum plenius describuntur) Afaph & Idithum & Ema, & filij Chore constituti sunt, ut paulatim a sacrificijs victimarum ad laudem domini transiret religio. Id frequentissime reperit in veteri testamento, ubi eorum officium narratur, opus eorum esse confessionem domini. Hic versus sepiissime cantoribus imputatur: Confitemini Domino quonia bonus, quoniam in aeternum misericordia eius. Nostri cantores non tenent cymbala, neque lyram, neque citharam manibus, neque cetera genera musicorum, sed corde. Quanto cor maius est corpore, tanto deo deuotius exhibetur, quod per cor fit, quam per corpus. Ipsi cantores sunt tuba, ipsi psalterium, ipsi cithara, ipsi tympanum, ipsi chorus, ipsi chorde, ipsi organum, ipsi cymbala. Unde Augustinus in libro psalmorum nouissimi psalmi: Idem ipsi sancti sunt in omnibus musicis organis. Et paulo post: Laudate dominum in sanctis eius. Hoc exequitur varie, significans eosdem ipsos sanctos eius: Laudate eum in sono tubae, pro-

propter laudis excellentissimam claritatem. Laudate eum in psalterio & cithara. Psalterium est de superioribus laudans Deum: cithara de inferioribus laudans Deum, tamquam de caelestibus & terrestribus, tamquam eum qui fecit caelum & terram. Iam quippe in alio psalmo exposuimus psalterium desuper habere sonorum illud lignum, cui nervorum series, ut meliorem sonum reddat, incumbit, quod lignum cithara inferius habet. Laudate eum in tympano & choro. Tympanum laudat Dominum, cum iam in carne mutata, nulla est terrenae corruptionis infirmitas: De corio quippe fit tympanum exiccato atque firmato. Chorus laudat Dominum, quod eum laudat peccata societas: Laudate eum in chordis & organo. Chordas habet & psalterium, & cithara, quae superius commemorata sunt. Organum autem generale nomen est vasorum omnium musicorum. Quamuis iam obtinuerit consuetudo, ut organa proprie dicantur ea, quae inflantur foliis: Quod genus significatum hic esse non arbitror. Nam cum organum vocabulum Graecum sit, ut dixi, generale omnibus musicis instrumentis, hoc cui folles adhibentur, alio Graeci nomine appellent. Ut autem organum dicatur, magis Latina & ea vulgaris est consuetudo. Quod ergo ait, in chordis & organo, videtur mihi aliquod organum quod chordas habeat, significare voluisse. Non enim psalteria sola & citharae chordas habent, sed quia in psalterio & cithara propter sonum ab inferioribus & superioribus inuentum est aliquid, quod secundum hanc distinctionem possit intelligi, aliud nos in ipsis chordis querere admonuit: quia ipsae carae sunt, sed iam corruptione liberata. Quibus ideo forsasse addidit organum, non ut singulae sonent, sed ut diuersitate concordissima consonent: sicut ordinatur in organo. Habebunt enim etiam hanc sancti differentiam ad suos consonantes, non dissonantes, id est, consentientes, non dissentientes, sicut fit suauissimus cantus ex diuersis quidem, sed non aduersis inter se. Stella enim a stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum. Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, laudate etiam in cymbalis iubilacionis. Cymbala iubilacionem tanguntur ut sonent: ideo a quibusdam labijs nostris comparata sunt. Sed melius intelligi potest in cymbalis quod dammodo laudare Dominum, quam quibusque honoratur a proximo, non a seipso, & inuicem honorantes dant laudem Deo.

De vestimento cantorum. Cap. 4.

Primi cantores vestiti erant byssinis, ut verba dierum narrat, dicendo: Tam leuite, quam catores, id est, qui sub Afaph erant, & qui sub Eman, & qui sub Idithum filij & fratres eorum vestiti byssinis, cymbalis & psalterijs & citharis concrepabant. ex natura byssi possumus intelligere, quam proxima sint inter se haec duo, byssus & linum quo nostri cantores vtuntur. Dicit Beda in libro de tabernaculo & vasibus eius: Byssus nanque, ut sepius commemoratum est, de terra viridis nascitur: sed eruta de terra, siccatur, contunditur, coquitur, torquetur, & magno & longo exercitio ad candidum de viridi producitur colore: Sic & caro nostra, ut ad virtutem decorumque castitatis perueniat, arctis se necesse est ieiuniorum, orationis, vigiliarum, & totius continentiae laboribus subigat, quibus naturales & velut ingenitas eius delectationes exiccare, atque ad eam, quam desideramus, dignitate virtutis accedere queamus. Et in alio loco eiusdem: Quid per byssum, nisi candes decore munditiae corporalis castitas designatur? In significatione non discrepat nostrum linum, quo nostri cantores vestiuntur a bysso. Ipsi enim labores quos supra diximus, non sunt candor: sed per eos peruenitur ad candorem: ac ideo, ut praetulimus, per casulam possumus intelligere ipsos labores: in camisia vero ipsam munditiam carnis, quae splendet ante Dominum. Ex nobis ipsis possumus addiscere, aliud esse ieiunium, orationes, & vigiliis, & aliud munditiam carnis. Multi enim ieiunant, & orant, ac vigilant, & quod grauius est, delinquent per carnis appetitum. Unde & Hieronymus in tractatu epistolae ad ephesios: Quanti enim diligunt Dominum, parati exilia, parati martyria, parati inopia, & omnia pro eo contumeliarum genera sustinere, & nihilominus carnis passione superantur?

De Introitu Episcopi ad Missam.

Cap. 5.

Officium quod vocatur Introitus Missae, habet initium a prima antiphona, quae dicitur Introitus, & finitur in oratione, quae a sacerdote dicitur ante lectionem. Introitus Episcopi ad Missam, qui vicarius est Christi, ipsius aduentum nobis ad memoriam reducit, & populi aduentionem ad eum, siue per suam praedicationem,

tionem, siue suorum Prædicatorum. In-
troitus episcopi celebratur vsque ad fes-
sionem suam. Tangit enim ex parte offi-
cium, quod Christus corporaliter gessit in
terra, siue discipuli eius vsquequò ascen-
dit ad sedem paternam. Hoc officium ad-
didit Missæ Cælestinus. Ille vt in gestis pō-
rificationibus continetur, constituit, vt psal-
mi Dauid centum quinquaginta ante sa-
crificium psallerentur antiphonatum ex
omnibus, quod antè non fiebat, nisi tan-
tùm epistola beati Apostoli Pauli recita-
batur, & sanctum euangelium, & sic Missa
celebrabatur. Quod nos ita intelligimus,
vt ex omnibus psalmis exciperet antiphon-
as, quæ psallerentur in officio Missæ. Nam
antè inchoabantur Missa à lectione. Qui
mos adhuc retinetur in vigilijs Paschæ, &
in vigilijs pentecostes: Christus filius Dei,
qui elegit suos ante mundi constitutionē,
vt essent sancti & immaculati, misit præ-
cones in veteri testamento, vt de alijs ta-
ceam, qui suauitate ac modulatione vocis
populum suum cōgregarent ad vnus Dei
cultum. Quorum author fuit Dauid, de
quo Augustinum prætulimus dicentem in
superioribus: Erat autè Dauid vir in canticis
eruditus, q̄ harmoniā musicā nō vulgari vo-
luptate, sed fidei voluntate dilexerit, & rel.
Post eum Eman, Afaph, Ethan & Idithun,
de quibus iam prædictum est, & quid si-
gnificet eorum psalterium, cithara, tym-
panum, chordæ, organum, & cætera. Hæc
omnia sunt in opere & cantu. Vndè mos
inoleuit, vt non sedetur in ecclesia, quā-
diū præfens officium agitur, quoniā ope-
rarij & laborarij Christi siue præconum
eius deputantur, qui prædestinati ad cul-
tum vnus Dei vocantur. De quo statu di-
cit libellus, qui inscribitur de Ordine ro-
mano: Pontifex incipit Gloria in excelsis
Deo, si tempus fuerit, & non sedet ante-
quàm dicat post orationem primam Amē.
Quicumque enim deo attrahitur, delecta-
tione attrahitur, nō necessitate. Vndè Au-
gustinus in tractatu super Iohannem, ser-
mone vicesimotertio: Porro si Poëtæ di-
cere licuit, Trahit sua quæque voluptas:
non necessitas, sed voluptas: nō obligatio
sed delectatio: quanto fortius nos dicere
debemus, trahi hominē ad CHRISTVM
qui delectatur veritate, delectatur beati-
tudine, delectatur iustitia, delectatur sempiterna vita? Ac idē cantorum dulcis
vox huic operi dedita est, vt sua dulcedi-
ne idonea sit hortari populum ad confi-
tendum Domino. Itā enim scriptum est in

libro Paralipomenon: Igitur cunctis pa-
riter & tubis & voce, cymbalis & organis,
& diuersi generis musicorum concinen-
tibus, & vocem in sublime tollentibus,
longè sonitus auditur: vt cūm Dominum
laudare cœpissent, & dicerent: Confitemi-
ni Domino quoniam bonus, quoniam in
æternum misericordia eius, impleteretur
domus DEI nube; nec possent sacerdo-
tes stare & ministrare propter caliginem.
Compleuerat enim gloria Domini do-
mum Domini. Præconibus psallentibus,
quandò placuit CHRISTO Domino
psallentium venire, ascendit super cur-
rum suum, & venit in mundum, dispo-
nere eundem currum per loca congrua. De
quo curru dicit psalmista: Currus DEI
decem millibus multiplex. Vndè iterūm
Augustinus in psalmo sexagesimo septi-
mo: Multitudinem sanctorum atque fi-
delium, qui portando DEVM sunt quo-
dam modò currus DEI, signauit hoc no-
mine. Hanc immanendo & regendo per-
ducit in finem tanquā currum suum,
velut in locum aliquem destinatum. Mul-
titudō decem millium sanctorum, est in
ordinibus ecclesiasticis, & in auditoribus
eorum. Septem gradus sunt ordinarum,
octauus cantorum, nonus & decimus au-
ditorum vtriusque sextus. Millium addit-
ur, ad insinuandam perfectionem eorum.
Veniente Domino, ducit secum prophe-
tas & sapientes & scribas. hos in Euange-
lio promittit se mittere ad inuitandum po-
pulum. Ecce ego, inquit, mittam ad vos
prophetas & sapientes & scribas, & reliqua.
Diaconi in loco prophetarum sunt, qui
annunciant ex euangelio futuram vitam.
Subdiaconi in loco sapientum, qui sciunt
ordinatè vasa Domini disponere, & quod
primū ferēdum sit, quodque posterius.
Acolyti in loco scribarum, qui accendunt
corda fidelium ex scriptura sacra. Præue-
nit in thuribulo thymiana, quod signifi-
cat corpus CHRISTI plenum odore bo-
no. Hoc enim corpus primò necesse est
prædicari in omnibus gentibus. Vndè
Paulus dicebat ad rudes Corinthios: Ni-
hil me iudicauit scire inter vos, nisi CHRIS-
TVM IESVM, & hunc crucifixum.
Dein ferantur candelabra, vt super fun-
damentum iam positum luceat lux præ-
dicatorum coram hominibus: iam eos il-
luminatos sequantur subdiaconi, vt possit
Prædicatorum ordo dicere, Sapientiam
loquimur inter perfectos. Euangelium il-
lis iungatur, in quo est declarata perfectio.

Si

Si vis, inquit, perfectus esse, vade, vende
omnia. Episcopus & sibi coniuncti, euangeli-
um sequantur, iuxta illud Euangeli-
um: Si quis vult post me venire, abneget
semetipsum, & tollat crucē suā, & sequatur
me. Ante oculos habeat sapientissimē episcopus,
quod in mente semper oportet reti-
nere. Septem propheta siue diaconi sunt
in ministerio, quia septemplex diuiditur
scriptura inter nouum testamen-
tum, & vetus, quæ euangelio ministrant.
Episcopus in medio vicarius Christi quasi
euangelium, habet in Nouo Testamento
ministros historiarum, vt Lucam in Actibus
Apostolorum: habet ministros in septem
epistolis canonicis: habet ministros in qua-
tuordecim Epistolis Pauli, habet mini-
stros in Apocalypsi: In veteri testamento,
in lege, prophetis, & psalmis. Vndè scri-
ptum est in Euangelio Luca: Quæ scripta
sunt in lege Moysis, & prophetis, & psal-
mis de me. At si quinque fuerint, quinque
ministros librorum demonstrant in euā-
gelio ministrare. Episcopus in medio qua-
si euangelium, habet in nouo testamento
primum ordinem prædicatorum historiarum,
secundum epistolarum, tertium prophe-
tarum, vt est Apocalypsis: In veteri testa-
mento vnum legis, & alterum prophetiarum.
Hæc duo Philippus in Iohannis euange-
lio ad medium deducit, dicens: Quē
scripsit Moyses in lege, & prophetæ, inue-
nimus Iesum filium Ioseph à Nazareth.
At si fuerint tres, tres ministratiōes trium
librorum. Fons omnis sapientiæ euange-
lium, in medio duos libros in nouo testa-
mento, scilicet epistolarum, & prophetarum.
Liber Actus Apostolorum, qui mittitur
Theophilo, Epistolis coniungitur, Ex
vna re est epistola, quia mittitur alicui ho-
mini: ex altera, quia historia tantūm conti-
net, stat per se: In veteri testamento vnum:
Omnis scriptura apud veteres lex nomi-
natur, sicut de psalmis dicitur: Et in lege
vestra scriptum est, quia ego dixi, Dij estis.
Vndè Augustinus memoratus in tractatu
super Iohannem sermone quadragesimo-
quarto: Legem appellauit Dominus ge-
neraliter omnes illas scripturas, quauis
alibi specialiter dicat legem, à prophetis
eam distinguēs, sicut et Lex & prophetæ
vsque ad Iohannem prophetauerunt. Et,
In his duobus mandatis tota lex pendet
& prophetæ. Aliquando autem in tria di-
uisit easdē scripturas, vbi ait, Oportebat
omnia impleri quæ scripta sunt in lege &
prophetis & psalmis de me: Si vnus fuerit,

vnum præceptum dilectionis ostendit,
vt apostolus ad galatas: Omnis lex in hoc
sermone impletur, Diliges proximum tu-
um sicut teipsum. Ministerium Prophetæ
est, ex memoratis libris Euangelicam vē-
ritatem approbare. Vt moderatè prophe-
tia disponat, habeat ante se subdiaconū
sapientiā, scilicet vt cōgruo tempore pphē-
tent, & ita ordinatè, vt possit capi ab audi-
toribus quod dicitur. Acolytorum lux,
doctorum opus expleat, vt in manifestam
lucem perducant memoratos libros. Qui
enim Christum præcedit ad aliquem locū
cum; vt euangelium prædicet, ita sapiens
debet præcedere, vt prosit auditoribus, &
explanet obscuros sensus scripturarū.
Postquam transit vicarius in medio ad
secularum tympanistrarum, de quibus
Augustinus qui supra: In ministerio,
inquit, honorabilis, nam ita sunt in medio
ministri, præpositi ecclesiarum nouarū,
hoc enim sunt adolescentularum, carne
edomita DEVM laudantium: Sapientia,
i. subdiaconi, vadit in medio ad
secularum tympanistrarū, vt doceat, quæ lau-
dare debeat tympanistræ. Tympanistræ
cantores sunt. Ministerium cantorum
laudem resonat, vt idem in psalmo septua-
gesimo secundo: qui enim cantat laudem,
non solum laudat, sed etiā hilariter lau-
dat. Qui cantat laudem, non solum lau-
dat, sed & amat eum quem cantat. Notum
est, quid veteres cantores in lege ama-
bant, de quorum persona dicebat Dauid,
Vt iumentum factus sum apud te, scilicet,
vt liberos haberent, opibus abundarent,
honore fruerentur, & sanitate gauderent.
CHRISTO homine nouo veniente,
cor eorum mutari oportebat ad meliora.
Sapientia subdiaconorum innouat eos,
vt qui vnum antea tantum DEVM di-
cebant, non in tribus personis: dicant
nunc, Gloria Patri & Filio & Spiritui san-
cto. Sed expectandum est vsquedūm id
fiat, quod precatur sponsa in Canticis can-
ticorum, Osculetur me osculo oris sui.
Scitis, dicente Apostolo, CHRISTVM
semetipsum exinanuisse, & formam serui
accepisse. Quapropter postquam præsen-
tatus est ecclesiæ, inclinatus stat vsque ad
impletiōem suæ humilitatis, in qua factus
est patri obediens vsque ad mortem. In
ipsa inclinatione dat pacem ministris, qui
à dextris læuæque sunt. Ipse est enim pax,
per quem reconciliatur Ecclesia DEO,
siue de nouo testamento, siue de veteri:
Ipse destruxit medium parietem inimici-
tarum,

tiarum, & fecit vtrunq; vnum: Pacem dedit his qui longè, & pacem his qui propè: Eandem pacem offert cantoribus, qui retrò stant, adimplens quæ dixit discipulis: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, presentibus dat, absentibus, siue veteris testamenti, siue noui, relinquit. Hoc est, quod solemus dicere, Innuat episcopus cantori. Quo facto sapientia dei quasi aduentu subdiaconorum, intelligit cãtores mutatiã de veteri, trinitate DEVM laudare, & dicunt, Gloria patri & filio & spiritui sancto. Diaconi quasi chorus prophetarum, stant cum eo humiliati, & dicunt, Domine doce nos orare: & spiritu prophetia, id est, spiritu reuelationis cognoscunt non se posse habere affectum in oratione ad patrem, nisi ab eodem vnigenito filio eius, qui est in sinu patris, edoceantur. quod separatim diximus de diaconis, & subdiaconis, & acolytis, de vnoquoque discipulo CHRISTI intelligimus: sed propter quosdam profectus affectuum, vnus predicatoris opus distinguitur per multiplices ordines. Cãterum propheta, diaconus sapiens, & scriba: Sapiens subdiaconus, propheta & scriba: Scriba acolytus, propheta & sapiens. Docet CHRISTVS orare discipulos. Quapropter cantores, id est, laudatores aduentus Domini, annunciatur tempus esse, vt corda patrum conuertantur in filios: Sicut Abraham tres angelos vidit, & tamen vnũ Deũ adorauit, & credidit trinitatẽ in vnitate: sic & modò filios Abraham oporteat credere. Et dicunt, Sicut erat in principio, & nũc, & semp, & reliqua. Eccẽ messis multa, de qua dicitur in euangelio, Messis quidem multa, operarij autẽ pauci, rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Christus Dominus messis, mittit operarios in messem suam, vt scriptum est in Luca: Post hæc autem designauit Dominus & alios septuagintaduos, & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum, quod erat ipse venturus. Eodem modo vicissim duo & duo diaconi altrinfecũs vadunt osculari latera altaris. Per osculum eorum demonstratur pax, quam eis commendauit Dominus, dicens: In quamcunque domũ intraueritis, primũ dicit, Pax huic domui. Altare, vel alio modo mensa quæ osculatur, corda electorum significat, siue in Hierusalem, siue extra Hierusalem. Vnde Gregorius in libro de ædificatione templi: Corda itaque sanctorum, mensa Dei

sunt. Postea reuertuntur ad episcopum. Sic & euangelio dicente, legimus fecisse missos illo tempore. Et reuerũ, inquit, apostoli, nunciauerunt illa quæ fecerunt. Et in sequentibus, Et factum est, cum solus esset orans, erant cum illo discipuli eius. Sũt discipuli cum Christo, Christus solus orat. Dein postquam tempus aduenit pconij Dominicæ passionis, cãtores vt ad memoriam reducant Christi nouissimã humiliationem, dicitur versum de psalterio. Psalterium ex inferiori parte percutit, & ex superiore parte habet in quo reboat: sic & opus passionis Christi ab inferiore parte habet percussurã, à superiore parte dulcedinem resurrectionis, quæ resultat longè lateq; per ora pdicatorũ. Adimpleto tẽpore pconatus pconum, vadit Christus ad Hierusalẽ, in qua est altare quod osculatur in medio: quoniã ipse est de quo dicitur in Canticis canticorum: Media charitate constrauit ppter filias Hierusalẽ. Vicarius Christi hæc omnia agit in memoriam primi aduentus Christi. Osculatur altare, vt ostendat aduentũ Christi fuisse in Hierusalẽ: osculatur euangeliũ, in quo duo populi ad pacem redeunt, vt & nos eos diligamus, qui disuncti erãt à nobis. Oscula vicarij Christi, osculo Christi cõgruunt: Sicut Christus primò osculũ his pbuit, quod primò crediderunt: sic episcopus ministris primis: Et, sicut Christus his se offert vtrò, quibus dicit, missus sum ad oues quæ perierãt domũ Israel, sic episcopus altari per quod recolimus Hierusalẽ, in qua Dns suos dilexit vsq; in finẽ secundũ Ioannẽ. Et sicut Christus adsciuuit sibi postea gentilem populũ, qui recõciliatus est Deo in nouo testamẽto: sic episcopus euangeliũ, quod est nouũ testamentum, remanet euangeliũ in altari ab initio officij vsq; dũ à ministro assumatur ad legendũ: quia ab initio aduentus Christi, euangelica doctrina resonauit in Hierusalem, & inde exiit ad publicũ, sicut scriptũ est: De Sion exiit lex, & verbũ dñi de Hierusalẽ. Deinde trãsit episcopus ad dexterã altaris. Liqueat oibus quod semp Christus egit dexteram vitã, postquã resurrexit à mortuis. Diaconi postea stãt in ordine, quibus ille dixit: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suã, & sequat me. Qui post eũ stant, firmati sunt, vt eum sequantur vsq; ad mortẽ, & cum eo trãseant ad æternam vitã. Maior pars in dextera parte stãt, & minor in sinistra. Quid numerus illorũ significet, pdictum est. Ad insinuandũ nobis liberẽ vetus testamẽtũ legere & tenere, vt

vt apostolus, Oĩa autẽ pbate: aliqua pars ministrorũ in sinistra parte stãt, p quã tẽporalis bndictio designat. Certẽ & nostra ecclesia vtrunq; petit à Domino, & temporalem benedictionem, & æternam. Temporalem petimus, quãdò precamur vt Deus conseruet Dominos nostros, filios eorum, fructus terræ, & pacem in terra nostra: At æternam, quãdò iustitiam, sapientiam, & charitatem, & cãtera. Inter hæc oĩa stant acolyti, & tenent cereos in manibus. Quid aliud significat, nisi vnumquẽque doctorem debere habere in manibus doctrinam suam, vt magis studeat opere docere, quã verbis?

De Kyrie eleison. Cap. 6.

Hoc opere completo, id est, adunato per prædicationem Christi populo DEI ex magna parte, in quo cantores magno certamine laborauerunt, nẽ aliqua psumptio inutilis subripiat corda eorum, hortatur eos Dns dicere: Dicite, serui inuitiles sumus. Vnde Beda in tractatu sup lucam: Serui inuitiles sumus, quia nõ sunt cõdigne passioes huius tẽporis ad superuenturam gloriã quæ reuelabit in nobis. & alibi, Qui coronat te in miseratiõẽ & misericordia. Nõ ait, in meritis & operibus tuis, quia cuius misericordia puenimur, vt Deo feruiamus, eius munere coronamur, vt sublimiter cum illo regnemus. Quod debuim⁹ facere, fecimus. Re vera debuimus, quia quod non venit ministrari, sed ministrare, debitoribus sibi nos fecit, non nostris videlicet operibus confidentes, sed de eius semper examine pauentes. Ac ideò dicant cantores kyrie eleison, dñe pater miserere. Christe eleison, miserere, quod nos redemisti sanguine tuo. & iterum: Kyrie eleison, Dñe Spiritus sancte, miserere. Potest & simpliciter intelligi de Kyrie eleison, necessariò constitutum esse à pceptoribus ecclesie, vt cantores post finitã antiphonã deprecant Dñi misericordiam, quæ deprimat inanẽ iactantiã, quæ solet sequi cantores. Habent enim quãdã exultationẽ ppter egregiam cõpositionem melodiarũ, & non humiliationem lectiois, qua illuminantur ad studium humilitatis. Quæ de re possunt fallaciter decipi per philosophiã & inanẽ fallaciam secundũ traditionem hominũ. Vbi est vera philosophia, nõ sequitur inanis fallacia: Vbi est pposita doctrina, sequitur iactantia animi. Et alio modo: Ante omnem orationem specialem sacerdotum necessariò est præcedere misericordiam Domini

propter tres causas, quæ mihi in promptu occurrunt. Vna est, vt ferentur mens sacerdotis ad ea intendenda quæ ore dicit: Altera, vt dignus sit loqui Deo, quantum ad naturam humanam pertinet. Tertia, quæ si tãdio aliquo corporali affectus spiritus sine mente orauerit, Dominus non in furrore suo respiciat super illum, sed in iudicio misericordie, oportet vt præcedat aliquid tale, quod repellat redundantes cogitationes à mente, quæ accidunt visu, auditu, cãterisq; sensibus, vt in oratiõẽ mēs sola inuisibilia cogitet, quæ inuisibili loquatur. Ac ideò in omnibus peractis officijs sequitur Kyrie eleison ante oratiõẽ Dñicam, vt est in matutinali & vespertinali synaxi. Nã quod nos Galli finitis psalmis nocturnalibus solemus cantare orationẽ nomenclam, Romana ecclesia prætermittit.

De cereis. Cap. 7.

Dicentibus Kyrie eleison cãtoribus, acolyti de manibus ponunt cereos in terram altrinfecũs, & vnũ in medio: quoniam post peractã bona opera, ad tantam humilitatem nos deducit spiritus sanctus, cuius lumen signatur lumine cereorum, qui superbis resistit, & humilibus dat gratiam, vt verè nos cognoscamus esse cinerẽ & puluerem. Quo lumine illuminatur est patriarcha Abraham, quãdò post locutionem Dñi ad se factã, dixit: Quia semel cepi, loquar ad dñm meũ, cum sim pulvis & cinis. Cereus in medio stans, eum designat qui dixit: Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum. Numerus cereostatorũ non pertrãsit septenarium numerum, quoniã septiformi spiritu illuminatur omnis ecclesia, qui septiformis spiritus singulariter in Christo habitat. Episcopo ascendente ad sedẽ, cereostata mutantur de locis suis in ordine vnus lineæ, excepto primo vsq; ad altare. Per cereostata varia dona gratiarũ spiritus sancti figurantur, per quæ illuminatur ecclesia. In donis memoratis duo debemus memorari, i. multifaria dona, & vnitatẽ spiritus. Per cereostata altrinfecũs posita, vsq; nũc distributa dona per corda electorũ signantur: Per cõpositionem vnus lineæ, vnitas spiritus sancti in singulis donis, quæ cõpositio examusim habet à primo cereo, quem diximus significare Christum, à quo procedit spiritus sanctus, & in quo æternaliter manet. Ab ipso enim missus est die pentecostes ceu vsq; ad altare, i. vsq; ad corda electorum apostolorum in igneis linguis. Ac ideò quod postea agit in officio. Mis-

sa, illud tempus figurate exprimit, quo apostoli apostolorumque successores negotia Domini exerceant, quod finitur euangelio perlecto. Potest & simpliciter intelligi dispositio cereorum, expeditas cursus circa altare ministrandi.

De Gloria in excelsis. Cap. 8.

Telephorus natione Græcus ex anarchorita, constituit, ut hymnus diceretur angelicus, hoc est, Gloria in excelsis Deo, ante sacrificium. Symmachus quadragesimus quintus post Telephorum constituit, ut omni die Dominico & natalitij martyrum, idem hymnus cantaretur. Hymnus, Gloria in excelsis Deo, laus dei est, ut in euangelio legitur: Et subito facta est cum angelo multitudo militie celestis laudantium Deum, & dicentium, Gloria in excelsis Deo. Sacerdos quoniam dicit, Gloria in excelsis Deo, Orientis partes solet respicere, in quibus ita solemus Dominum requirere, quasi ibi propria eius sedes sit, cum potius eum sciamus ubique esse. Non est ordo, ut qui Dominum laudare voluerit, tergum ad eum vertat, & pectus ad feruos. Ipsum statum ex qualitate loci, ubi angeli cecinerunt memoratum hymnum, possumus conijcere. Dominus qui ubique est, secundum formam serui in Bethleem erat, quod Bethleem nostram ecclesiam signat, quod est domus panis. Angeli ad Orientem cecinerunt. De quo statu dicit Michæas: Et tu turris gregis nebuloza filia Sion, usque ad te venient. Turris adippe gregis, quod Hebraice dicitur turris Ader, mille circiter passibus à ciuitate Bethleem ad Orientem distat. Diximus superius, transitum episcopi de altari in dexteram partem, significare Christi transitum de passione ad eternam vitam: Ac idem hoc in loco dicimus, Gloria in excelsis deo cantandum, quoniam gloria ineffabilis in excelsis facta est, quoniam Christus transitu suo animas sanctorum copulauit consortio angelorum. Hoc gaudium annunciauit angelus in natiuitate eius, dicens: Ecce ego euangelizo vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie Saluator. Manifestum est, quibus extitit Saluator: Quoniam gloria resurrectionis eius celebrata est, tunc in terra pax hominibus fuit, quibus dicebat: Pax vobis. Pax magna est, quoniam sub vno Domino copulantur caelestia & terrena. Ita factum esse post resurrectionem suam denunciat Saluator, dicens: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra.

De prima oratione Missæ.

Cap. 9.

Quandò dicimus, Pax vobiscum, siue Dominus vobiscum, quod est saluatio, ad populum sumus verbi. Quos salutamus, eis faciemus presentamus: excepto in vno, quod est in preparatione hymniantem Te igitur. Ibi iam occupari circa altare, ita ut congruentius sit vno modo verfos non esse, quod retrò adspicere ad insinuandam intentionem deuotissimam, quam habemus in offerendo sacrificio. Nec debet arator dignum opus exercens, vultum in sua terga referre. De istis factis est, reuertamur ad salutationem. Saluauit enim in veteri testamento angelus Geon, dicens: Dominus tecum virorum fortissime, Et iterum: Dixit Dominus, Pax tecum. Et iterum in Ruth: Dixit Booz messoribus suis, Dominus vobiscum: Et responderunt ei, Benedicat te Dominus, nullique dubium, quin in Booz ipse Christus saluasset, qui in lumbis eius erat. Scriptum est in libro Paralipomenon secundo: Audi me Afa & omnis Iuda & Benjamin: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. Nostra responsio, Et cum spiritu tuo, ex Pauli epistola secunda ad Timotheum sumpta est. Sic enim in illa scriptum est: Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo. Quandò sacerdos dicit, Pax vobis, secundum euangelicam scripturam, siue Dominus vobiscum, hoc agit quod Paulus quandò dicit, Dominus IESVS Christus cum spiritu tuo. Hac salutatione episcopi & responsione populi intelligimus, vnum debere esse affectum episcopi & populi, sicut hospitum vnius Domini. Postquam Christus resurrexit, manifestum est dixisse discipulis, Pax vobis: Deinde reuertitur episcopus ad Orientem, & dicit, Oremus: ac dein sequitur benedictio. Sic & Christus antequam ascenderet in caelum, benedixit eos, sicut scriptum est in Euangelio Lucae: Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus suis, benedixit eis. Vtroque nomine, id est, benedictionis & orationis, vocatur oratio sacerdotis. De benedictione dicit Apostolus: Si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicit Amen, super tuam benedictionem, quia nescit quid dicas: Hanc benedictionem vocat Ambrosius orationem, dicens: Imperitus enim audiens quod non intelligit, nescit finem orationis, & non respondet, Amen, id est, verum, ut confirmetur benedictio. Per hos enim implet confirmatio precis, qui respondent, Amen. Finis presentis officij noscitur experimento aliorum officiorum. In fine aliorum solemus dicere Kyrie eleison, ac deinceps orationem,

& sic eadem vnumquonque, remeare ad sua. Eundem ad demonstrandum finem, imitantur cerei de loco in locum. Libet hinc proferre authoritatem sancti Augustini, quare mos obtinuit ecclesie suas orationes versus Orientem dirigere. Dicit in sermone Domini in monte: Cum ad orationem itamus, conuertimur ad Orientem, vnde caelum surgit, non tanquam ibi sit Deus & quasi ceteras mundi partes deseruerit, qui ubique presens est non locorum spatij, sed maiestatis potentia: sed ut admonetur animus ad naturam excellentiorem se conuertere, id est, ad Dominum, cum ipsum corpus eius quod terrenum est, ad corpus excellentius, id est, ad corpus caeleste conuertatur. Ideo dicitur Deus in caelis habitare, quia maior cognitio est in caelis illius summæ maiestatis & essentiae in angelis vel in animabus sanctorum, quam in terra habitantibus sanctis, propter grauedinem carnalis habitationis, quae vix permittit animam ad purum veritatis lumen aduolare.

De sessione episcopi. Cap. 10.

Deinde Christus ascendit in caelum, ut sedeat ad dexteram patris. Episcopus, quia vicarius est Christi in omnibus memoratis superioribus, debet & hinc ad memoriam nobis inthronizare Christi ascensionem & sedem. Quapropter ascendit in sedem post opus & laborem ministerij commissi. Christus disposito curru suo per convenientia loca, id est, presbyteros in suo ordine, diaconos in suo, subdiaconos in suo, ceterosque gradus in suis, necnon & auditores, vnumquonque in suo, ascendit ad sedem, & sedet. Sedet cum eo quibus permittit: Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. De quibus dicit Paulus Apostolus ad Ephesios: Et conresuscitauit & confedere fecit in caelestibus in Christo Iesu. De his qui ascenderunt secum, aliqui sedent, & aliqui stant. Per eos, qui sedent, demonstrantur membra Christi in pace quiescentia: per eos qui stant, in certamine posita. Caput & membra vnum corpus: quomodo Christus in aliquibus sedet, in aliquibus stat, (ut illum vidit Stephanus in certamine positus) alij ascendentium sedent, aliqui stant. Dominus in alto caelorum sedes, custodit currum suum, id est, ciuitatem, de qua dicit Psalmista, Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat: qui custodit eam. Paulus, quia vice Christi fungebatur, dicente Augustino in psal. 126. dicebat: Ti-

meo nunc forte sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & vestrae mentes corrumpantur à castitate, quod est in Christo. Custodiebat, custos erat, vigilabat quantum poterat super eos quibus praeerat: Et episcopi hoc faciunt. Nam ideo altior locus positus est in episcopis, ut ipsi intendant & tanquam custodiant populum. Nam & Graece quod dicitur episcopus, hoc Latine Superintensor interpretatur, quia superintendat, quia desuper videt. Quomodo enim vitori altior sit locus ad custodiendam vineam: sic & episcopis altior locus factus est. Et de isto loco alto periculosa ratio redditur, nisi eo corde stemus hinc, ut humilitate sub pedibus vestris simus, & pro vobis oremus.

De officio lectoris & cantoris. Cap. 11.

Lector dicitur, quia lectionem fungitur, ut Ildorus ait. Lector dicitur, quia non cantatur ut psalmus vel hymnus, sed legit tantum. Illic enim modulatio, hic sola pronuntiatio queritur. Cantor multa officia habet. Vnumquodque officium ex illo quod efficit, nomen habet. Lectionem quae legit post sessionem, sequitur cantus, qui vocatur Responsorius. Responsorium, ut idem qui supra, Itali tradiderunt. Quos inde responsorios cantus vocant, quod alio desinente, id alter respondeat. Vnius lectionis & cantus, sumptus est in veteri testamento, ut legitur in libro Esdrae, quod ponendum est in nocturnali officio, si Dominus dederit. Possumus etiam officio cantoris, officium prophetae intelligere. Lector legis & prophetarum frequentabatur à populo antiquo. Vnde scriptum est in Act. Apost. Et ingressi synagogam die sabbatorum, sederunt. Post lectionem autem legis & prophetarum, miserunt principes synagogae ad eos, id est Paulum & Barnabam, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite: Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, ait: & reliquum. Quamdiu hac duo celebant, id est lectio & prophetia, solemus sedere more antiquorum. Vnde Ambrosius in tractatu ad Corinthios: Hec traditio synagogae est, quam nos vult sectari Apostolus, quia Christianis quidem scribit, sed ex gentibus factis, non ex Iudaeis, ut sedentes sequentes, in subsellij: nouissimi, in paumento super mattas: Et iterum: Per lectoris officium & cantoris, possumus intelligere patrum familias, quae profert de thesauro suo noua & vetera. Vnde Gregorius suis homilij, In eo quod veritas dicit: Omnis scriba doctus in regno caelorum, similis est patri familias, intelligi valet, quia non de his,

his, qui fuerat, sed de his qui esse in ecclesia poterant, loquebantur. Qui tunc noua & vetera proferunt, cum vtriusque testamenti prae dicamenta vocibus & moribus loquuntur. Per lectionem, praedicationem veteris testamenti, quae humilior est, possimus intelligere: per responsorium, noui testamenti, quae excellentior est. Haec duo praedicationum, per Iohannis vitam & Christi designantur. Nam, quod ait Lucas Euangelista, Lamentauimus, & non plorastis, ad Iohannem pertinet, cuius abstinentia à cibis & potu, luctum poenitentiae significabat. Quod autem ait, Cantauimus tibijs, & non saltastis, ad ipsum Dominum, qui uetere cum ceteris cibo & potu, laetiam regni praefigurabat. At Iudaei haec humiliati cum Iohanne, nec cum Christo gaudere uoluerunt. Sicut suauis est nouum testamentum ueteri, ita uulgò suauior cantus lectione. Praesentes lectores & cantores, quibus est surgere, sicut de Paulo legimus superius, *negocia Domini habent*, quibus dicitur, *Negociamini dum uenio*. Lector legem Domini debet tradere auditoribus, quasi incipientibus in schola Domini exerceri. Nuper uocati sunt per officia cantorum ad nuptias. Neotericus sunt, audiant doctorem necesse est. Doctor & lector unum sunt. De Esdra enim scriptum est, quod ipse legem Domini faceret & doceret in Israel. Eundem Esdras idem liber inducit potestatem legentem in gradu ligneo. De doctoribus dicit Ambrosius in epistola ad Corinthios: *illos dicit doctores, inquit Paulus, qui in ecclesia literis & lectionibus retinendis pueros imbuebant more synagogae, quia traditio illorum ad nos transitum fecit*. Iterum mihi uidetur esse inter lectionem & responsorium, quod est inter elementa & artes ipsas. Ars quoque musica habet elementa sua, & Geometria ab elementis incipit linearum, & dialectica atque medicina habent Isagogas suas. Sic elementis ueteris testamenti, ut ad euangelicam plenitudinem ueniat, sancti uiri eruditur infantia. Elementa, lex Moisis & omne ueteris instrumentum intelligendum est, quibus quasi elementis & religionis exordijs deum discimus. Dent lectores, siue doctores, precium Domini, id est uerba legis, & recipiant scholasticas mentes, scilicet uacantes ab emptione uillae, ab emptione bouum, quinque iugorum, à ducentis xxoris. Schola uacatio dicitur. At si adhuc aliquis surdus obstratis auribus cordis torpescit, ueniat lector, cum excelsa tuba more prophetarum,

sonetque in aures eius dulcedine melodiae, forsitan excitabitur. Fiat in eo, quod de populo narratur factum esse in libro Esdrae. Sic enim scriptum est in eo: *Steterunt sacerdos et in ornatu suo cum tubis, & Leuitae filij Asaph in cymballis, ut laudarent nomen per manus Dauid regis Israel, & cecinebant hymnis & confessione Domini, quoniam bonus, quoniam in aeternum misericordia eius super Israel*. Omnis quoque populus uociferabatur clamore magno in laudando hominum, in eo quod fundatum est templum uisibili. Et paulò post: *Multi uociferantes in laetitia leuabant uocem, nec poterat quisquam agnoscere uocem clamoris laetantium, & uocem fletus populi*. Unde Beda in tractatu Esdrae: *Sacerdotes quidem sanctis ornati uestibus, prout stante adhuc templo confueuerant, tubis perstantes, & cor populi ad suauitatem supernae laudis accendentes: Leuitae autem in cymbalis benè sonantibus hymnos domino conicientes: populus uero clamore communi affectum sui cordis in laudando dominum ostendens*. Cantores qui respondent primo canenti, uocem auditorum proferunt, quos testificantur laudare Dominum. Non immeritò ipsi cantores agunt causas prophetarum, quia de filijs principis eorum, id est, Asaph scriptum est in Paralipomenon: *Filij eius sub manu ipsius erant, prophetantes iuxta regem: Ipsi exaltant uocem ut tuba*. Ipsi dicit in psalmo octuagesimo, *Tuba canite, hoc est, ut Augustinus, Clarius & fidentius praedicare, ut terreamini, sicut ait propheta quodam loco, Exclama & exalta uocem tuam sicut tuba*. Lex enim scripta data est in tabulis. Scriptura enim pertinet ad lectoris officium: Prophetia menti inscripta erat, quam uoce fidenti prophetae proferebant, quod pertinet ad cantoris officium. Fidi praedicatoris officium gerit cantor, quem oportet post obedientiam auditorum uersum cantare. Quid significet uersus in officio praedicatoris, ex euangelica parabola addiscere possumus, quae narrat de seruo arante, ita dicens: *quis autem uestrum habens seruum arantem, aut pascentem, qui regresso de agro dicit illi statim, transi & recumbe: & non dicit ei, para quod cenemus? Arat, qui aratro compunctionis scindit corda*. Nulli dubium quin per modulationis dulcedinem scindantur corda, etiam carnalia, & sese aperiant more sulci in confessione uocis & lachrymarum. Musica habet quandam naturalem vim ad flectendum animum, sicut Bo-

Boethius in suo libro scribit, quae de Musica fecit. *Vulgarum quippe est, quam sepe iracundias cantilena represserit, quam multa uel in corporum uel in animorum affectionibus miranda perfecit*. Abiit ut uigorem Christiani animi in molliorem caducam possit conuerti, quod genus etiam ipsi gentiles uitaabant. Unde scriptum est in memorato libro, superiori loco: *Idcirco Timotheo militis Spartiatae succensisse, quod multiplicem musicam reddens purorum animis, quos acceperat erudientes, officeret, & a uirtutis modestia prepediret, & quod harmoniam quam modestam susceperat, in genus chromatice, quod est mollius, inuertisset*. Tanta igitur apud eos musicae fuit diligentia, ut ea animos quoque obtinere arbitrarent. Sufficiat haec pauca de naturali uim musicae inferuisse, reuertendum est ad euangelicam parabolam. Seruus qui arat, non debet illico, de agro reuertens, recumbere, sed parare cenam Domini. De quo seruo dicit Beda in tractatu super Lucam: *Seruus de agro reuertitur, cum intermisso ad tempus opere praedicandi, ad conscientiam doctorum recurrit, atque a publico locutionis, ad curiam cordis rediens, sua secum secretius acta uel dicta retractat*. Iuxta disciplinam serui arantis admonetur cantor, ut non illico post actum sui officij requiem spectet, & torpore securitatis torpescat. Perfecit enim opus suum, quando quodammodo sua iubilatioe bonos in exercitium aratri induxit, id est, cantores prouocauit, ut scinderent corda aratro compunctionis. Ac postea uersus sequitur. In uersu necesse est, ut suas cogitationes ad se retrahat, & secum cogitet, quomodo aut quid à magistro didicisset. Uersus timore non est ausus alitè leuare responsorium: nescit quomodo finiat uersum. Et hic imitatur aliud exemplum doctrinae domini, qua iubetur, ut qui uoluerit turrim aedificare, prius sumptus cogitet, si habet quae necessaria sunt ad perficiendum. Sequitur Beda memoratus: *Post passum atque agriculturam, domi sibi iubet parere quod cenet*. Hoc est, post laborem aperte locutionis humilitatem quoque propriae considerationis exhibere. Hoc facit ille, qui uersum cantat. In repetitione responsorij exaltat uocem fiducialiter, iam non timens uersum. Illum qui praedictorem signat, qui cursum suum consummatum habet, qualis erat Paulus cum diceret, *Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruauim, in reliquo reposita est mihi*

corona iustitiae. Diximus, quod excitetur per responsorium, qui sunt quodammodo furdi ad epistolam: dicamus qualiter obedienter, illico proficiat per responsorium. In lectione paschitur auditor, quasi quodammodo bos. Ad hoc enim paschitur bos, ut in eo exerceatur opus agriculturae. Bos enim praedicator est. Unde scriptum est in libro legis: *Non alligabis os boui trituranti*. Paschitur enim est quasi bubulcus, qui iubilat bobus, ut hilarius aratrum trahant. Cantor est de his, de quibus dicit Paulus: *Dei adiutores sumus*. Boves sunt, qui respondent primo cantori, de quibus iterum dicitur: *agriculturae estis*. Trahentibus bobus aratrum, scinditur terra, quando cantores intimos anhelitus commouentes, ducunt trahunt uocem, & proferunt ad publicum, qua corda suorum siue ceterorum compungunt ad lachrymas, siue ad confitenda peccata, quasi secreta patefaciendo terrae. Et alio modo: *Idem scribuntur literae, ut per eas memoriae reddatur, quod obliuione deletum est*. Simili modo expictura recordamur, quod interius commendari memoriae potest. Ita & responsorio admonetur praedicator, quomodo doctrinae quae praecessit in lectione, exerceat. Primum, ut dulcedine suae imitationis plurimos sibi adsciscat: *Coniuncti, corda multorum excitent ad compunctionem & lachrymas: & ne se extollere debeat de opere praedicationis pulsatur uersu, quatenus ad memoriam reducat sibi, de proprijs causis iudicandum ante Dominum*.

Quid sit inter responsorium & tractum. Cap. 12.

HOC differt inter responsorium cui chorus respondet, & Tractum cui nemo, quod est inter duo sacrificia, scilicet, columbarum, & turturum. Tractus uerba congruentia sui officij habent. Illa quae sunt in septuagesima, tribulationem sonant, ut est illud, *De profundis clamaui ad te Domine: quae in sexagesima, opportunitatem fugae querunt, ut est illud, *Ve fugiant à facie arcus, & sic caetera deinceps conijcere possumus*. Laudate Dominum omnes gentes, laetiam Neophytorum & nuper ordinatum significat. De istis factum est. Reuertendum est ad uolucres, scilicet colubas & turtures, quae significant responsorium & tractum, de quibus dicit Beda in tractatu super Lucam: *Volucres haec pro cantu gemitus habent*. Non immeritò lachry-*

chrymas humilium designant, quibus plurimum in ipsis etiam bonis opibus indigemus: quia etiam bona esse que agimus, nouerimus, quia tamen distractione à Domino examinanda, qua à nobis perseverantia sint consummanda, nescimus. Et iterum: Hoc sanè inter turturis & colubæ significantiâ distat, quod columba, quæ gregatim conuersari, volare, & gemere consuevit, actiue vitæ frequentiam demonstrat, de qua dicitur: Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, nec quisquam eorum, quæ possidebant, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Turtur verò, qui singularitate gaudet, adeò, vt si coniugem casu perdidit, solus exindè permaneat, speculatiue vitæ culmina denunciat, quia & paucorum est ista virtus. Et post pauca: Item cum intrans cubiculû, clauso ostio oro patrem in abscondito, turturem offero: At cum eiusdem operis compares quæro, canendo cum propheta, Venite, adorem? & procidamus ante deûs: ploremus coram Domino, qui fecit nos, columnas ad altare deporto. Moyses quasi tractum decantat tribulationis, qui solus ascendit ad Dominum, & nò idem populus feriat, lachrymosis precibus impetrat. Daniel tractû lætitiæ cantat, quoniam solus fugientibus socijs, inter angelos remanet. Solus Ezechiel quadrigas Cherubin & supernæ ciuitatis ædificia celsa miratur.

De alleluia. Cap. 13.

Alleluia, quod catur per festos dies in recordatione eternæ lætitiæ, tam lætitiæ electorû, quæ laudè Dñi ad memoriam reducit. In quo non oportet aliquid sinistrum sonare, sed totum dextrû, quale est in futura vita. Illi sunt recti versus, per quos reuertimur ad alleluia, qui lætitiâ ecclesiæ & Dñi laudè sine tristitia retinet, sicut sunt, Dñs regnavit, decorem induit. Et, Dominus regnavit, exultet terra. Et, Lauda anima mea Dominum. Et, Iubilare deo omnis terra, & ceteri tales. In responso seminauimus, in alleluia metimus. De qua re dicit Psalmista: Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent.

Quid sit inter alleluia & tractum.

Cap. 14.

Hoc est inter alleluia & tractû, quod alleluia lætitiâ suæ laudè Dño, tractus verò aliquandò tribulationem, aliquandò lætitiâ sonat. Tribulationem, vt, De profundis: vt, Comouisti: vt, Qui habitat: vt, Ad te leuauit oculos meos: vt, Sæpè expu-

gnauerunt me: vt, Deus meus. Lætitia, vt Iubilare Dño: vt, Qui confidunt in Dño: vt, Laudate Dñm. Post duos tribulationis tertius occurrit lætitiæ, quoniam post duos dies sepulture, tertius occurrit resurrectionis. Sunt etenim duo genera compunctionis: vnû, timoris: & alterû, amoris. Timor in duobus diuidit, de quibus dicit Esaias. Ecce ego venio, cogitationes & opa vt cogerem. Verba in cogitationibus comprehenduntur. Cogitationes verba sunt animi, & radices verborû sonantiû. Amor singularis est. Vnû scit amare & petere, vnû illud, de quo propheta dicit: Vnam petij à Dño, hanc requirâ, vt inhabitem in domo Dñi.

De expoliatiõe casularû. Cap. 15.

Ministri casula se exuunt, quoniam lectoris siue cantoris officium assumunt. In lectoris officio & cantoris, aliquod genus militiæ exprimitur. soli enim militant in lætione, siue in vocis modulatione. Hæc officia agendo, extra chorû exeunt. Quid hoc aliud significat, nisi iter, quod arripimus pro comuni necessitate fratrum? Et iam talia sunt illa opa, quæ signantur per casula, vt nò possint obseruari in itinere. Vnde Beda in tractatu sup Lucâ: At verò famè, sitim, vigiliis, nuditatè, lectione, psalmodiâ, orationem, laborè operandi, doctrinâ, silentiû, & cetera huiusmodi, si quis semper exequenda putauerit, non modò se horum fructu priuabit, sed & notâ indiscretæ obstinationis, immò stultitiæ puicacis, incurret. Albam sine casula portat lector seu cator in singulari officio, quoniam prudenter & strenuè agit contra oblectamenta mundi, & talem se præbet fratribus in necessitatibus temporibus, vt à pluribus possit imitari.

De tabulis. Cap. 16.

Scribit Beda in tractatu Esdræ: Laudabunt autem Dñm Leuitæ per manus Dauid, siue in organis quæ ipse fecit, siue psalmos quos ipse instituit, concinèdes. Porro vice cantor sine aliqua necessitate legendi tenet tabulas in manibus, vt figurè illud Psalmista: Laudent nomè eius in choro & tympano, & psalterio psallat ei. Vnde Augustinus in eodem Psalmo: Quarè assumit tympanû & psalteriû? vt nò sola uocelaudet, sed & ope. Tabule quas cator in manu tenet, solent fieri de osse, quia fortè pleuerantia signant bonarû cogitationum & bonorû operû, iuxta Euangeliû: Qui autè pleuerauerit vsq; in finè, hic saluus erit: Vel signant dilectionem Dei & proximi: Que dilectio nisi opa habeat, vana est. Quapropter tenent in manu, vt dilectio vocis ex-

er-

erccatur per opus. Vnde idem qui supra in psalmo centesimo quadragesimonono: Quàdò assumit tympanum & psalterium, manus concinunt voci: Sic & tu si quoniam cantas alleluia, porrigas & panem esurienti, vestias nudum, suscipias peregrinum. Nò sola vox sonat, sed & manus consonant, quia verbis facta concordant. Versus alleluia tangit cantorem interius, vt cogitet in quo debeat laudare Dñm, aut in quo latari. Hæc iubilatio, quam cantores sequentiam vocant, statum illum ad mentem nostram ducit, quandò non erit necessaria locutio verborû, sed sola cogitatio mens menti monstrabit, quod retinet in se. Finis hic secunda periocha prædicationis. Vsq; ad memoratum statum currit sermo prædicationis: quæ ultra sunt, velata sunt alis Seraphin.

De ascensu in pulpitu. Cap. 17.

Lector & cantor in gradum ascendit more antiquorû, iuxta quod scriptû est in Esdra: Stetit autem Esdras scriba sup gradû ligneû, quæ fecerat ad loquendû, & paulò post, Super vniuersum quippe populum eminebat. Huius loci, vt Beda ait in eodè, videt meminisse scriptura Paralipomenon, vbi dictum est, quia stetit Salomò corâ altari Dñi exaduersò vniuersæ multitudinis Israel, & extendit manus suas. Si quidem fecerat Salomon basim æneam, & posuerat eam in medio basilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis, & quinque cubitos latitudinis, & tres cubitos in altum, stetitq; super eam. In medio namque basilicæ, in medio dicit atrij sacerdotum, quæ basilica maior atriorum exteriorum omni ex parte templi erat circumdata. De quibus superius in eodem libro scriptû est: Fecit etiam atrium sacerdotû, & basilicâ grandem. Verum quia Salomon quasi rex, basim fecit æneam, porrò Esdras quasi minoris potentie, gradum ad loquendû ligneum constituit. Sicut etiam Salomon siue Moyses altare holocausti fecerunt æneam, pro quo filij transmigrationis reposuerunt lapideum. Sed non est putandum, minoris sacramentû perfectionis ligneum gradum, quæ basim habere æneam. Quod enim sæpè dictum est, sicut æs pro diuturnitate perdurandi, vel suauitate sonandi, diuinis competit sacramentis, quæ nulla seculorum longitudine deficiunt, & in omnem terrâ exiit sonus eorû: ita etiam lignû eisdem aptissimè congruit, propter videlicet trophæum Dominicæ passionis. Super vni-

uersum ergò populû potifex eminet, quoniam is qui gradû doctores accipit, merito vitæ perfectioris actionem vulgi transcendit. Stat autem in gradu ligneo, quæ fecerat ad loquendum, quoniam singulari imitatione Dñicæ passionis altior è cæteris facit. Vnde meritò fidentia liberè verbû Dei prædicandi obtinet. Nam qui passionem Dñi pro suo modulo contemnit imitari, necdum gradû ligneû, vnde in infimis supereminet, ascendit. Ideo quæ necesse est, talis scriba trepidus præcepta dñi prædicet, timens siue erubescens ea, quæ ipse non fecit, alijs faciendi proponere.

De diaconi ascensioe in tribunal. Ca. 18.

Tribunal vocat Cyprianus gradû, super quæ ascendit diaconus ad legendum, scribens ad clerû & plebè de Celerino confessore lectore ordinato. Estimatum est à mea paruitate, vt sanctior cognoscatur dignitas diaconi, & magnitudo ministerij eius, verba ipsius Cypriani ponenda, ac postea nostrû ordinem: nunc ad nos, fratres dilectissimi, cum tanta dñi dignatione venientem, testimonio & miraculo eius ipsius, quæ se persecutus fuerat, illustre, quid aliud quæ super pulpitu, i. super tribunal ecclesiæ oportebat imponi, vt loci altioris celsitate subnixus, & plebi vniuersæ pro honoris sui claritate conspicuus, legat præcepta & euangelium dñi, quæ fortiter ac fideliter sequitur? Vox Dñm confessa, in his quæ dñs locutus est, audiatur? Viderit an sit vltior gradus ad quæ proficisci in ecclesia possit? Nihil est in quo magis confessor fratribus præsit, quæ vt euangelica lectio de ore eius audiatur: Lectoris fidem quisquis audierit, imitetur. Iugedus in lectioe Aurelio fuerat, cum quo & diuini honoris societate coniunctus est. Et paulò post: Hos tamen lectores interim constitutos sciatis, quia oportebat lucernâ super candelabrum poni, vnde omnibus luceat: & gloriosos vultus in loco altiore constituit, vbi ab omni fraternitate circumstante conspecti, incitamentum gloriæ videntibus præbeant. Nunc reuertamur ad ordinem. Vsq; nunc sedimus more veteris consuetudinis, vt stulimus, siue ob admonitionem, quæ monemur, quò Deo cantare debeamus, secundum Apostolû dicentem, canentes & psallentes in cordibus vestris. Modò surgendum est ad verba euangelij. Anastasius natione Romanus, ex patre Maximo, vt legis in gestis episcopalis: Hic constituit, vt quotiescunq; euangelia sancta recitantur, sacerdotes nò sederet, sed curui staret. Vnde ponit episcopus thymiama in thur-

*profici

bulum super prunas, vt suauem odore exciter. Thuribulum corpus Christi significat, in quo est ignis, scilicet spiritus sanctus: ex quo bonus odor pcedit, quē vnusquisque electorū ad se vult rapere. Idem odor bonam operatiōem de Christo exire demonstrat, quam, qui viuere vult, in sui cor trahit. Post hoc diaconus petit à sacerdote benedictionem: Sacerdos ei dicit: Dñs sit in corde tuo & in labijs tuis. Intendat diligenter diaconus, vt cor eius cum Dominicis verbis vadat, & non sit infructuosa oratio sacerdotis. Dominū in mēte teneat, quem suscipit per bñdictionem sacerdotis: & vt nō exhalent verba imposita, neve introeant nociua, signo crucis facto manu sacerdotis super caput ipsius, munitur. Deinde vadit ad altare, vt inde sumat euangelium ad legendum. Altare Hierusalem potest designare, vt p̄tulimus, de qua exiit euangelica p̄dicatio, sicut scriptum est: De Sion exiuit lex, & verbum Domini de Hierusalem: vel ipsius Dñi corpus, in quo sunt verba euangelij, videlicet bonæ nunciatiōis. Ipse p̄cepit apostolis p̄dicare euangelium omni creaturæ: ipse dixit, Verba quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt. Christus vita. Verba quæ locutus est, in euangelio continentur. Diaconus qui portat euangelium, Christi pes est. Portat euangelium in sinistro brachio, per quod significatur temporalis vita, vbi necesse est p̄dicari euangelium. Salutans diacono, congruit vt omnis populus ad eum versus sit. Post hoc sacerdos & omnis populus vertit se ad Orientem, vsquedum diaconus incipiat Dñm loqui, & faciunt crucem in frontibus eorum. Neq; hoc frustra accipiendum est: Quod infixit sacerdos per suā deprecationē in corde diaconi: hoc vnusquisq; fidelis studeat insigere animo suo. Diacono quia non est licitū propter verba composita, sequentia sancti euangelij secundum quemcunq; euangelistam orare, p̄uenit eum maior benedicere: siue, quia maiore benedictione indiget, qui tradit femina euangelij, quam q̄ accipit. Sed populus interim deprecetur Deum, nē diabolus auferat verba euangelij de corde eius, neq; petrosa sint corda, neve dumosa vel spinosa: sed terra bona, vt fructū bonū possit accipere & fructificare. Dicat saltē, qui p̄mptior non est, vt capiat verba euangelij, Gloria tibi Dñe. Hoc orato, munit se signo S. Crucis ad confirmanda ea, q̄ benè cogitando & loquendo plantauerunt in mente, quia mentio facta est de signo cru-

cis in fronte, bonum est intimare, cur eam potissimum in ea parte corporis faciamus. Sedes verecundiæ in fronte solet esse. Si quidem Iudæi erubescunt credere in illū, quem nōrunt crucifixū: vt apostolus Paulus dicit, Nos autē p̄dicamus Christū crucifixū, Iudæis quidē scandalū. Sed nos credimus per crucifixū saluari, de cuius nose Iudæi erubescūt, eiusq; nomine nos credimus muniri. Atq; idē in fronte signū facimus, vbi sedes verecundiæ est, sicut iam diximus. Vsque ad istud officium baculis sustentabamur: modō, vt oportet seruos ante Dñm stare, humiliter stamus, deponentes baculos de manib; quod potest nos separare ab opere Iudæorū, qui dabāt arūdinem in manu Christi: Sed non abhorret à vero, si nostra humilitas per baculorū positionem demonstratur in conspectu Domini. Duo cerei, qui portantur ante euangelium, legem & prophetas designant p̄cessisse euangelicam doctrinam: thuribulum verō, opinionem bonarum virtutum, procedentem de Christo: Ipsum thuribulum in tribunal ascendit ante euangeliū, vt ibi suauem odorem ministret. Christi enim bona opera p̄cesserunt euangelicā doctrinam, vt Lucas testatur in Act. Apostolorum, q̄ cepit Iesus facere & docere. Prius fecit, & postea docuit. Excellentior locus, in quo euangeliū legitur, eminentissimam doctrinā euangelicā p̄dicatiōis, atq; manifestissimam autoritatē iudicandi signat. Status cereorum, monstrat inferiorem esse legem & prophetas euangelio. Euangelio reposito post lectiōem in loco suo, cerei extinguuntur, quia finita p̄dicatiōe euangelij, lex & prophetia cessabunt. Euangelium quod à primo tempore aduentūs episcopi quieuit in altari vsque ad nouissimā tubā diaconi, illud tēps significat, quo necesse est illud p̄dicari. P̄cedens officiū, p̄dicatiōem Christi vsq; ad horam passiōis demonstrat, & suorū p̄dicatorū vsq; in finē mundi, & vltra. Sequēs opus passionis Christi, & resurrectionis, atque in cælos ascensionis, similiter suorū vel sacrificiū, vel mortificationem, & resurrectionem per confessionem atq; suspirium in cælum, vbi audituri sunt. Venite benedicti patris mei, possidete paratū vobis regnum.

De officio, quod vocatur Offerenda.

Cap. 19.

Finitis prioribus officijs, superiūs memoratis, officium introducit, in quo celebratur oblatio eorū qui Domino

vo-

vota sua persolunt. Primum ad memoriam reducenda est oblatio legalis, ac deinde Christi, postremō nostra. Oblatio legalis habebat duo altaria: vnum, in introitu tabernaculi: alterum, in tabernaculo. Altare in introitu, p̄figurabat p̄sens officium, de quo scriptum est in libro Exodi: Posuit & tentorium in introitu tabernaculi, & altare holocausti in vestibulo testimonij, offerret in eo holocaustum & sacrificia, vt Dominus imperāret. Pro quibus causis offerebatur, Numerorum liber manifestat, dicens in capitulo decimo quinto: Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Cū ingressi fueritis terram habitatiōis vestræ, quam ego dabo vobis, & feceritis oblatiōem Domino in holocaustum, & victimam pacificam, vota soluentes, vel sponte offerentes munera. Est & alterum genus sacrificij, quia duæ sunt nostræ oblatiōes: Vna est p̄ mortificationem carnis, altera in oblatiōe bonorum operum, quæ vtræque offerunt in introitu tabernaculi: In p̄sentī vita mortificare carnem oportet, & bona opera reddere. De secundo sacrificio memorat̄ liber ita memorat: Erit sacrificium simile duarum decimarū, quæ conspersa sit oleo tertie partis hin, & vinū ad libamentum tertie partis eiusdem mensuræ offeret in odorem suauitatis Domino. Et quod per sacerdotis manum debeat offerri, manifestatur in Leuitico capitulo decimo septimo: Ideo offerre debet sacerdoti filij Israel hostias suas, quas occidunt in agro, vt sanctificentur Domino ad ostium tabernaculi testimonij, & immolet eas hostias pacificas Domino. Et iterum in Paralipomenon monstratur, pro quibus rebus sit offerendum. Ingressi sunt quoque sacerdotes ad Ezechia regem, & dixerunt ei: Sanctificauimus omnem domum Domini, & altare holocausti. & post pauca, Confurgensq; diluculo ezechias rex, aduauit omēs principes ciuitatis, & ascendit domū Domini, obtuleruntque simul tauros septem, arietes septem, agnos septem, & hircos septem pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Iuda. Dixit quoque sacerdotibus filijs Aaron, vt offerrent super altare Domino. Docti sumus veteri testamento, pro quibus offerre debeamus sacrificia, scilicet, pro votis, pro spontaneis, pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Iuda. Quandō adimplemus ea, quæ in tribulatione promissimus, pro votis facimus: Quandō gratias agimus de perceptis, pro spontaneis: Quandō compingimur de cō-

missis, pro peccato: Quandō recta corda petimus regibus, pro regno: Quandō stabilitatem sacrorum graduum, pro sanctuario: Quandō pacē & vnanimitatē populi, pro Iuda. Interim cantus celebratur in templo Domini, dicente eodem Paralipomenon: Constituit quoque Leuitas in domo Domini cum cymbalis & psalterijs & citharis, secundum dispositiōem Dauid. Et paulō post, Cumq; offerrent holocausta, cœperunt laudes canere Domino, & clangere tubis, atque in diuersis organis, quæ Dauid rex repererat, cōcrepare. Omni aut turba adorante, cantores qui tenebant tubas, erant in officio suo, doncō compleretur holocaustum. Cumque finita esset oblatio, incuruatus est rex, & omnes, qui erāt cum eo, & adorauerunt. Sed antequam ingrederent sacerdotes ad holocausta, lauabant manus suas, vt scriptum est in libro Exodi. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Facies & labrum æneum operum, quæ sua ad lauandum, ponesq; illud in tabernaculo testimonij ad altare: & missa aqua, lauabūt in ea Aarō & filij eius manus suas & pedes, quādō ingressuri sunt tabernaculum testimonij, & quādō accessuri ad altare. Sufficiant ista interim de oblatione veteri: nūc videamus Christi oblationem. Officium, quod nos dicimus offerēda, ab illo loco inchoatur, vbi sacerdos dicit, n̄s vobiscum: & finitur, vbi excelsa voce dicit, Per omnia secula seculorum. Ideo excelsē nouissimū profertur, vt audiatur à populo, & populi respōsione confirmet oratio. Christus enim venire dignatus est Hierusalem die palmarum, & ibi expectare diem immolationis suæ. Omnis retrō immolatio illum p̄figurabat: in illo cōsummata est omnis immolatio. In eo die descendit dñs de monte oliueti, veniente ei obuiam turba multa. Non est dubium, quin salutar et eam secundum morē bonū antiquæ traditionis, quem etiā nostra nō solum perita ecclesia, sed etiā vulgaris tenet. Soler sibi obuianti aliquid bonū optare causa salutationis. Et p̄cipuē p̄pter eā dicim; Dñm salutasse turbā venientē sibi obuiam, quoniam talis erat cōsuetudo Iudæorū, vt Augustin; i psalmo, Sep̄ expugnauerūt me. Nō istis enim, ait, fratres, quādō trāsīt p̄ operātes, est cōsuetudo, vt dicat illis, benedictio Dñi sup vos. Et magis ista cōsuetudo erat in gēte Iudæorū. Nemo trāsībat, & videbat aliquod opus in agro, vel in vinea, vel in messe, vel aliqd̄ eiusmodi, non licebat trāsire sine benedictiōe. Hęc cōsuetudo ma-

net vsque hodie in nostra ecclesia, quando transitum facimus de vno officio ad alterum, quasi nuper introcamus ad operarios, salutamus eos verbis benedictione plenae. Postea dicit sacerdos, Oremus. Nisi Christi virtus replisset corda turbam ad orationem, non ei canerent tam magnificas laudes. Oratione enim serenatur cor ad cognoscendum dominum. Puritas lintei, quod ponitur in altari, puritatem mentium eorum signat, qui Domino cantabant. Eandem puritatem, qua repleuerat corda cantantium, requirebat in templo, quando eiecit inde vendentes & ementes, dicens: Scriptum est, Domus mea domus orationis vocabitur. Dum enim sacerdos suscipit oblationes, cantores cantant. Quando enim turba cantabat, Osanna in excelsis, Christus vota eorum suscipiebat. Oblatione suscepta, sacerdos redit ad altare, vt in eo disponat siue ipse, siue diaconus oblationes coram Domino, quas illi immolaturus est in sequentibus Missae. Christus enim post accepta vota cantantium, Hierusalem & templum Domini intravit, in quo erat altare, ibique se presertauit sibi deoque patri ad immolationem futuram. Postea dicit sacerdos Secretam, vt secreta Christi, quae illo tempore agebantur, nobis ad memoriam ducantur. Augustinum legamus super Iohannem, vbi exponit Christum venisse ad diem festum scenopegiae, non manifeste, sed quasi in occulto, ita inquit: manifestetur ergo, tollatur velum, appareat, quod erat secretum. Omnia quae dicta sunt antiquo populo Israel in multiplici scriptura sanctae legis, quae agerent siue in sacrificijs, siue in sacerdotijs, siue in diebus festis, & omnino in quibuslibet rebus, quibus Deum colebant, quaecunque illis dicta & praecipia sunt, vmbrae fuerunt futurorum quae implentur in Christo. Vnde dicit Apostolus: Quotquot enim promissiones Dei, in illo etiam, id est, in Christo impletae sunt. Ex his dictis intelligere possumus, cuius vice Secreta dicat sacerdos. Agnus paschalis latebat in Christo, qui immolatus erat. Hoc erat secretum Apostolis, erat secretum ceteris fidelibus qui cum eo erant: erat secretum populo Iudeorum vsq; ad diem cenae, quo ipse apertius manifestare dignatus est passionem suam. Vsq; ad illud diem proferenditur secreta sacerdotis. Moraliter in presenti officio altare nostrum figurat ab altari holocausti, quo immolabantur victimae pro peccato, pro regno, p

sanctuario, pro Iuda, pro votis, pro spontaneis. Has oblationes quotidie habemus in nostra ecclesia: easdem per manus sacerdotis offerimus. Altare nostrum designat in presenti generalem vitam iustorum, qui carnem suam crucifigere quotidie cum vitijs & concupiscentijs, atq; in hostiam viuente Deo offerre solent: Si altare quod figuratur ab altari holocausti, significat generalem vitam iustorum: oblationes q; in eo offerunt, eorum cogitationes & bona opera designant. Redeamus ad initium presentis officij. Salutat episcopus populum, deprecando, vt dominus sit cum illo. Populus econtra orat pro sacerdote, vt simul cum suo spiritu sit dominus cum eis. Haec salutatio introitu demonstrat ad aliud officium. Postea dicit, Oremus, admonetq; vt vnusquisq; offerentiū sese ad suam conscientiam introducat. Si quis habet ad immolandum, immolet. i. si quis conscius est proprijs vitijs, roget, vt mucrone inuisibili feriat: Si quis habet voluntarium sacrificium, siue spontaneum, siue pro quacunque re sit, precetur antequam de manu eius excat, vt acceptabile sit domino, nec despiciatur, sicut despectum est Cain, quia non recte offerrebat. Interim ponitur sindon in altare. Sindone, qua soleamus corporale nominare, admonet omnes, scilicet populus & ministri altaris, nec non & sacerdos, vt sicut illud lintei castigatum est ab omni naturali viriditate & humore, ita sit mens offerentiū ab omni carnali cupiditate: et sicut illud nitet suo splendore, ita intentio offerentiū, simplicitate nitet coram deo. Dein transit sacerdos ad suscipiendas oblationes. Interim catores cantant more antiquorum, vt iam psulimus, quae cantabatur Christo venienti hierusalem. Populus dat oblationes suas, i. panem & vinum secundum ordinem Melchisedech. Panis quem offert & vinum, exprimunt omnia desideria pia intrinsecus latentia, siue sint pro immolatione, seu pro hostia viua. Quod foris agit, signum est illius quod intrinsecus latet. Vnde Augustinus in libro decimo de ciuitate dei cap. 19. Qui autem putat haec visibilia sacrificia dijs alijs congruere: illi verò tanquam inuisibili inuisibilia, maiora maiori, melioriq; meliora, qualia sunt pura mentis & bonae voluntatis officia, profecto nesciunt haec ita esse signa illorum, sicut verba sonantia, signa sunt rerum. Quocirca sicut orantes atque laudantes ad eum dirigimus sacrificantes voces, cui res ipsas in corde quas significamus, offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quam illi, cuius in

in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus. Susceptis oblationibus, reuertitur sacerdos ad altare, disponente diacono oblatas super altare, more primorum septem diaconorum. Lauat sacerdos manus suas more priorum sacerdotum, vt extensa sint a tactu communiū manuum, atque terreno pane. Quae lauitio manuum, munditiam cordis signat per lacrymas & compunctiones, sicut Beda in libro de tabernaculo & vasis eius refert. Recte, inquit, pro altari holocausti labrum ponitur, in quo abluti sacerdotes, ingrediuntur tabernaculum, & thymiana domino incendunt. Duobus nanque modis lacrymarum & compunctionum status distinguitur. Et post pauca: Neque enim quisquam de plebe libi lauare, sed ipse Pontifex iussus est, & filij eius, videlicet sacerdotes gradus inferioris: quia magnorum virorum sicut perfectior vita, sic & compunctio solet esse sublimior. Et iterum: quod si in persona Aaron ipsum magnum Pontificem Dominum saluatorem accipere volumus, constat etiam, eum huius aqua labri prius, quam ad altare oblaturus intraret, esse lotum: Quia, priusquam thymiana sui sacrosancti corporis propter salutem nostram in altari crucis incenderet, pro nostris amore etiam lacrymas fudit, quod in resurrectione Lazari celeberrime innotuit. Cantantibus adhuc cantoribus, vadit sacerdos ad altare, & orat. Quod ceteros praemonuit facere, agit. Orat pro suis proprijs delictis remissionem, vt dignus sit accedere ad altare, & ad tactum oblatarum: ne fiat illi, quod factum est Bethsamitibus, qui temere viderunt arcam Domini, de quo scribitur in libro Samuelis: Percussit autem de viris Bethsamitibus, eod quod vidissent arcam Domini, & percussit de populo septuaginta viros, & quinquaginta millia plebis. Deinde suscipit oblationes Sacerdotum & Diaconorum, quibus licitum est accedere ad altare. Accipit etiam ab archidiacono duas: vnam, pro se, & alteram pro diacono. Ex thuribulo quod superimponit post orationem, demonstrat, per quem ei propitiari possit Deus, videlicet per Dominum nostrum Iesum Christum, cuius corpus designat, thuribulum, de quo scriptum est in Exodo, vt offerant in ea thymiana Domino, ne forte moriantur. Vnde Beda memoratus: Mors etenim timenda est animae spiritalis & aeterna, si qui ad ministerium altaris electus, thymiana orationum Deo reddere

negligit. Diaconus aquam miscet vino. Cur hoc faciat, Cyprianus monstrat ad Quirinum, de sacramento Domini calicis dicens: Quando autem in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem ereditur, copulatur & iungitur. Quae copulatio & coniunctio aquae & vini sic miscetur in calice nomini, vt commixtio illa ab inuicem non possit separari. Vnde ecclesiam, id est, plebem in ecclesia constitutam, fideliter & firmiter in eo quod creditur, perseverantem, nulla res separare poterit a Christo, quo minus haereat semper & maneat indiuia dilectio. Si autem in sanctificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo & vinum solum non potest? Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quod autem vtrunque miscetur, & adunatione confusa sibi inuicem copulatur, tunc sacramentum spirituale & caeleste perficitur. Sic verò calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrūque sibi miscatur: quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi vtrunque adunatum fuerit & copulatum, & panis vnus copage solidatum. Quo & ipso sacramento populus noster ostenditur adunatus: Vt, quemadmodum grana multa in vnum collecta & comolita & commixta, panem vnum faciunt: sic in Christo, qui est panis caelestis, vnum scimus esse corpus, cui coniunctus sit noster numerus & adunatus. Omnis populus intrans ecclesiam, debet sacrificium Deo offerre: Ad cantores, qui sunt de genere Leuitarum, propter instantem necessitatem cantandi, non habent licentiam huc illucque discurrendi, vt singuli offerant cum ceteris. Statutum est eis, vt penitus non sint extorres a sacrificio, custodire aquam, & hanc vnium offerre pro ceteris. Populus offert vinum, cantores aquam. Sicut vinum & aqua vnū fiunt in calice, sic populus & catores in corpore Christi. Cantores more Leuitarum antiquorum, qui omnia necessaria tabernaculi prouidebant, quaerant aquam ad fontem, & seruent eam coopertam vsq; ad tempus sacrificij, & tunc mundam eam offerant. Postea ponit calicem in altari diaconus, & sudarium suum in dextro cornu altaris: Est habile ad hoc, vt quicquid accesserit fordidum, illo tergat, & sacerdotis mundissimum maneat. Si per incuriam sacerdotis ante horam sacrificij aliqua macula inhaeserit variarum tentationum,

tætationem, has suo sudario detergat. Hora sacrificij ita vigilet, vt nullę possint inherere, quantum humana fragilitas finit, quin ilicō repellantur in ostio suggestionis, ac quieta mente pro peccatis aliorum intercedat. Vndę Cyprianus in sermone de oratione Dominica: Quandō autem stamus ad orationem, dilectissimi, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus, q̄ id solum cogitet, quod precatur. Ideō & sacerdos ante orationem præfatiōe præmissa, parat fratrum mētes, dicēdo, Sursum corda: vt dū respōdet plebs, habem⁹ ad Dñm, ad moneat, nihil aliud se q̄ Deum cogitare debere. Claudatu rōtra aduersarium peccus, & soli DEO pateat, nec ad se hostem Dei tempore oratiōis a dire patiat. Obrepit enim frequenter, & penetrat, & subtiliter fallens, preces nostras a Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, & aliud in voce, quandō intentione sincera Deum debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare. Quę autem segnitia est, alienari & capi inepris cogitationibus & prophanis, cūm Deum deprecaris? quasi sit aliud, quod magis debeas cogitare, q̄ id quod cū Deo loqueris. Quomodō te a Deo audiri postulas, cūm te ipse nō audias? Vis esse Deum tui memorē, cūm rogas, quandō tu ipse tui memor non sis? Hoc est de eo hoste in totum non cauere, hoc est, quandō oras Deum, maiestatem Dei orationis negligētia offendere: hoc est vigilare oculis, & corde dormire: cūm debeat Christianus, & cūm dormit oculis, corde vigilare, sicut scriptū est ex persona Ecclesię loquentis in Cantico canticorum: Ego dormio, & cor meum vigilat. Quapropter sollicitē & cautē apostolus admonet, dicens: Instantes orationi, vigilantes in ea: docens scilicet, & ostendens, eos impetrare quod postulant de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare. Orantes autem, non infructuosus & nudis precibus ad Deum veniat. Inefficax petitio est, cūm precatur Deum sterilis oratio. Nam cūm omnis arbor nō faciens fructum, excidatur & in ignem mittatur: vtique & sermo non habens fructum, promereri Deum non potest, quia nulla operatione fecundus est. Et ideō scriptura diuina instruit, dicēs: Bona est oratio cum ieiunio & elemosyna. Quo factō, reuertitur ad populum sacerdos, & precatur, vt orent pro illo, quantum dignus sit vniuersę plebis oblatio.

nem offerre Domino. Præsentes adorationes prælibatę sunt in Paralipomenō, vbi orat turba cantantibus Leuitis. Post holocaustum nempe incuruatus est rex & omnis populus. Audiui dicere, quod plebs eadē hora tres versiculos cantet pro sacerdote: Mittat tibi Dominus auxilium de sancto, & duos sequentes.

De Secreta. Cap. 20.

Sequitur Secreta. Secreta ideō nominatur, quia secretū dicitur. In hac primō nominatur hostia siue sacrificium oblatio: in hac precatur sacerdos per eandem hostiam purgari vsquequaque. Sacerdotis solius est, soli Deo offerre sacrificium, ac ideō quia Deo cogitationibus loquimur, nōn est necessaria vox reboans, sed verba ad hoc tantū, vt eisdem ad moneatur sacerdos, quid cogitare debeat. In sequenti nanque oratione clamat ad populum, vt quod ipse iā habet, habeat & ille, hoc est, sursum cor: ac deinde, vt gratias agat Deo pro serenitate mētis. Igitur hoc necessariō extollit vocē. Quod oibus licet simul agere, id est, gratias referre Deo, hoc acclamatur: Quod ad solum sacerdotem pertinet, id est, immolatio panis & vini, secretū agit. Quantum enim victima præstabat in veteri testamento ad Domini sacrificium, postquā ducta erat ad ostium tabernaculi: tantum præstat sacrificium in prima positione altaris. Non potest iam mutari neque in melius, neque in deterius.

De hymno ante passionem Domini, siue preparatione. Cap. 21.

Hymnus ideō dicitur, quia refertus angelorum. Preparatio, quia parat fratrum mentes ad honestatem decentem conuētui sanctorum angelorum, qui solent ad esse consecrationi corporis Christi, & ad ipsam reuerentiam tantę consecrationis. Ac ideō excelsa voce cantatur. Officium hoc inchoatur a salutatione, quę dicitur ante Sursum corda, & finitur in hymno, Sanctus sanctus sanctus: Præsens officium tempus illud nobis ad memoriam reducit, quandō Christus in cœna ascendit in cœnaculum magnum stratum, & ibi multa locutus est cum discipulis, & hymnum retulit Deo patri, quem Ioannes commemorat, vsquedūm exiret in montem Oliueti. Ibi gratias egit deo, ibi hymnum cantauit, in quo precatus est patrem, vt seruaret discipulos suos a malo, dicendo: Non

rogo

rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos a malo: Et vt sancti permaneant, subiunxit: Sanctifica eos in veritate. & iterum: Et p̄ eis sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate: Et vt in cœlum trāscant, dicit in sequentibus: Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videāt claritatem meam, quam dedisti mihi. Iuxta hunc sensum, altare est mensa Domini, in qua conuiuabatur cum discipulis suis: Corporale, linteū quo erat ipse præcinctus: Sudarium, labor de Iuda proditor. Hunc ordinem sequitur sacerdos: Cum suis auditoribus ascendit in cœnaculum, quādō dicit, Sursum corda: Auditores respondent, Habemus ad Dominum. Quod precatus est pro se in præfatione, vt cor suum esset alienum a vinculis mundanis, hoc nunc monet auditores suos, vt pro tanto dono gratias agant Deo: Auditores confirmant dignum & iustum ita esse, & cetera vsque, per Christum Dominum nostrum. Per quem reconciliati sumus Deo, per illum nostras gratiarum actiones offerimus: & quia non solum ea renouata sunt per Christum, quę sunt in terra, sed etiā quę in cælis, recolit cælestium laudes. Quia enim de sacrificio agit, restat vt & gratiarum actiones, quas sacerdos offert, p̄ sacrificio eius accipiam⁹: & ministeria angelorum quę recoluntur in præfatiōe hymno, pro eorum sacrificio. Illud intendēdum est in omnibus officijs immolationis, tali nomine cēsendum esse visibile altare, quale est cor offerentium. tempore quo hymnus aucte passionem celebratur, altare nostrum aptatur altari thymiamatum, quod significat specialē quorundam perfectorum vitam, eorum scilicet, qui maiori mentis perfectione, extinctis prorsus ac sopitis illecebris omnibus carnis, sola Domino orationum vota offerunt, nihil quidem de carne quod se impugnet, nihil de cōscientia peccati, vnde conturbētur ac paueant, habentes: sed dulcium profusione lachrymarum optantes venire & parere ante faciem Domini. Oblatio quę superposita est in priore officio, Deo deputata est, ac per hoc sanctificata, id est, a terrenis separata, & cælestibus deputata: In ista obseruatur, vsquedūm ex ea fiat corpus domini, ac postea assumatur in cælum. Intimatum est, hanc præparationem quę celebratur in altari thymiamatis, sacrificium angelorum ad memoriam nobis reducere, ac ideō quod dicit sacerdos, Quam laudant angeli, angelorum fa-

crificium est. In angelis, archangelos intelligimus. Dominationum sacrificium, adhortatio, in quibus Principatus intelligimus. Sicut dominationes subiecta sibi habent angelorum agmina, quibus mira potentia præminent: sic & principatus spiritus bonorum angelorum, quibus ad explenda diuina ministeria principatur. Qui domiuntur, principatur. Potestatum tremor, cælorum quę, Virtutum quę ac beatorum Seraphin agminum societas sancta. Cælos pro thronis positos intelligimus, quia cælum sedes Dei dicitur: Hisque coniungimus Cherubin, super quę dicit Deus sedere, sicut psalmus, Qui sedes, inquit, super Cherubin, appare. His nouem ordinibus prælibatis, ordo decimus conditionis humanę adnexus est: ex cuius voce dicit sacerdos, Cum quibus & nostras voces vt admitti iubeas deprecamur. Hymnus sequens, qui additus est primæo hymno, a Sixto papa additus est, vt in gestis pontificalibus legitur. Itā enim scriptum est: Hic constituit, vt intra actionem sacerdotis incipiens populus hymnum decantaret: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Idem hymnus horum duorum ordinum voces continet: Ordo angelorum dicit, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus DEVS sabaoth, Pleni sunt cæli & terra gloria tua: Ordo hominum dicit, Osanna in excelsis, benedictus qui venit in nomine Domini. Quam partem hymni cantauit turba die palmarum præcedens Dominū Hierusalem. Iam diximus de altari, quid significet: dicendum est de sudario. Sudarium iacens in altari, significat laborem, quem habent angeli in ministerio humano, siue perfecti viri, qui non cessant orare pro nostra fragilitate. Corporale verō, intentionem non fictam. Stant interim episcopi siue sacerdotes seu diaconi post pontificem: subdiaconi verō in facie eius. Ibi illud a dimpletur, quod in memorato cœnaculo dicit domin⁹ discipulis suis secundūm Lucam: Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur: vos autē non sic: sed qui maior est in vobis, fiat sicut iunior: & q̄ præcessor est, sicut ministrator. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nōne qui recumbit? Ego autē in medio vestri sum, tanquā q̄ ministrat. Multos discipulos Christi doctrina habebat, de quibus erant illi centum viginti, q̄ die pentecostes simul inuenti sunt in vna domo: De ipsis erat Ioseph ab Arimathia,

BB

discipulus

discipulus Iesu occultus propter metum Iudeorum: & ipse baiulator aquæ, qui suscepit eum in cœnaculo suo, cui Dñs mandauit, dicit tibi magister. Hi denique siue essent corporali positioe in cœnaculo, quâdò Dominus cœnauit, seu non forent, tamen eius obsequio nõ deerant: sicut is nõ defuit, qui strauit cœnaculum magnum. Nos credimus designari per subdiaconos, qui in facie stant, sicut stetit ille siue per personam suam, seu per ministerium, cuius erat cœnaculum siue mulieres, quæ perseuerarunt in passione dñi, de quibus Gregorius in Moralibus scribit: Sed cum ad crucis horam ventum est, eius discipulos grauis ex persecutioe Iudeorum timor inuasit, fugerunt singuli, mulieres adstiterunt. Quasi ergo consumpta carne, os Domini pelli sue adhæsit, quia fortitudo eius, passionis tempore, fugietibus discipulis, iuxta se mulieres inuenit. Stetit equidẽ aliquandiu Petrus: sed post territus, negauit. Stetit etiam Iohannes, cui ipso crucis tempore dictum est, Ecce mater tua: sed perseuerare minime potuit, quia de ipso quoque scriptum est, quod adolefcentis quidam sequebatur illum amictus sindone super nudos, & tenuerunt eum: at ille reiecta sindone, nudus profugit ab eis. Qui etsi postea ut verba sui redemptoris audiret, ad horam crucis redijt, prius tamẽ territus fugit, mulieres autem non solum non timuisse neque fugisse, sed etiam vsque ad sepulcrum stetit memorantur. Dicit ergo, Pelli meæ cõsumptis carnis adhæsit os meum, hoc est, Hi qui meæ fortitudini propinquiũs inhærere debuerunt, passionis meæ tempore timore cõsumpti sunt, & eas quas ad exteriora ministeria posui, i passione mea sine formidine inhærere mihi fideliter inueni.

De hymno, Sanctus sanctus sanctus. Cap. 22.
Post hymnũ inchoatum, Sanctus, sanctus, sanctus, inclinant se, & qui retrò stant, & qui in facie, venerando scilicet maiestatem diuinam, & incarnationem Domini, quæ introducta sunt per cantum angelorum & turbarum. Angelorum concetis, dicendo, Sanctus, sanctus, sanctus, nomen deus sabaoth, maiestatem diuinam introducit: Turbarũ verò, Domini incarnationem, dicendo: Benedictus qui venit in nomine Domini, O sanna in excelsis.

De Teigitur. Cap. 23.

Perseuerant retrò stantes inclinati vsque, dum finiatur omnis præsens oratio, i. vsquedum dicatur post orationem Dominicam, Sed libera nos à malo. Quod enim

indẽ sequitur, vsque, Per omnia secula seculorum, expositio est nouissimæ petitionis Dominicæ orationis. Illi enim sunt, quibus dominus dixit, Vos autem estis, qui permanistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposui mihi pater meus regnum. Vndẽ Beda in tractatu super Lucam: Non inchoationi patientiæ, sed perseueratiæ celestis regni gloria donatur, quia nimirum perseuerantia, quæ alio nomine constantia vocatur, robor quoddam & fortitudo mentis, cunctarumque, vt ita dixerim, est columna virtutũ, quæ cum benè recta & firma consistit, nihil est certius, nihil tutius bonis moribus. Ipsi stant inclinati, donde liberentur à malo. Hi est sunt apostoli, qui magna tribulatione erant oppressi: Antequam audirent Domini resurrectionem non se audebant erigere, vt confiterentur se esse Christi discipulos. Hi quauis in passione non foret præsentem, tamen perseuerant post Christi resurrectionem in tentationibus. Non enim surgit ante lucẽ, de qua Psalmista dicit, Vanũ est vobis ante lucem surgere, id est, vanum est gloriari anteq̃ resurgatis à mortuis: At qui in facie stant, signant discipulos occultos propter metum Iudeorum, siue mulieres, quæ Christi poterat in facie persistere. Sua inclinatione, Subdiaconi maiestatem eorũ signant, de quibus dicit idem qui supra in eodem: Non autem ideo solus mulierum planctus eum sequebatur, quia non innumerus etiam virorũ præsentium cœtus de eius erat passione maiestissimus: sed quia femineus quasi contemptibilior sexus, liberius poterat præsentibus sacerdotibus, & principibus, & magistratibus, quid contra eos senserit, ostentare. Qui poterant non dolere, quando eum, quem nimio amore dilexerunt, & nouerunt innocentẽ, ab impijs comprehẽdi, ligari, duci ante eos, spoli in facie, flagellari, crucifigi viderunt? Quid significet eorũ erectio ante finitã oratione, si Dñs dederit, cõgruis in locis monstrabit: Nũc de TEIGITVR, dicendũ est: Ab initio oratiõis vsq; ad locũ vbi dicit, Et in electorum tuorũ iubeas grege numerari per Christũ Dñm nostrũ, celebrat sacrificium electorũ, quod nõ habet in carne, quod eis repugnet, neque in cõscientia quod cõturbet. Sicut enim duo altaria erant in tabernaculo moisis, siue in templo Salomonis, vnum thymiamatis, alterum, holocausti: ita sunt duo sacrificia sanctæ ecclesiæ. Vnum est, in quo omnes carnales motus sopiti sunt, de quo cõmemorauimus, & nunc iterum

com-

commemorandum est. Alterum est, in quo necesse est quotidie carnales motus manere, de quo in posterioribus dicendum est. In promptu altare thymiamatis est, ex utroque officio capitis scilicet & corporis, vsq; ad locum de quo superius titulum est. Nunc verò reddendum est, cur oratio præsens & præfatio secretè dicantur, ex sermone Cypriani de Domini oratione: Sic, inquit, orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continet & pudorem. Cogitemus nos sub cõspectu Dei stare, placendũ est diuinis oculis & habitu corporis, & modo vocis. Nam vt impudentis est clamoribus strepere, ita contrã cõgruit verecũdo, modestis precibus orare. Denique magisterio suo Dñs secretò nos orare præcepit, in abditis & semotis locis, in cubilibus ipsis. Quod magis cõuenit fidei, vt sciamus dominum vbique esse presentem, audire omnes & videre, & maiestatis suæ plenitudine in abdita quoque & occulta penetrare, sicut scriptum est: Ego Deus appropinquans, & non Deus de longe: si abconditus fuerit homo in absconditis, ego ergò non videbo eum? Nonne cælum & terram ego impleo? Et iterum: In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos. Et quando in vnum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei sacerdotẽ celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus, non passim ventilare preces nostras incõditis vocibus, nec petitionem cõmendandam modesto Deo tumultuosa loquacitate iactare, quia Deus non vocis, sed cordis auditor est: nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes hominum videt, probante Domino & dicente, Quid cogitatis nequam in cordibus vestris? Et alio loco: Et scient omnes ecclesiæ, quia ego sum scrutator renum & cordis. Quod Anna in primo Regnorum libro, ecclesiæ typum portans, custodit & seruat, quæ Deũ non clamosa petitione, sed tacite & modestè intra ipsas pectoris latebras precabatur, & loquebatur precẽ occulta, sed manifesta fide. Loquebatur non voce, sed corde, quia sic Dominum sciebat audire, & impetrauit efficaciter, quod petijt, quia fideliter postulauit. Declarat scriptura diuina quæ dicit, Loquebatur in corde suo, & labia eius mouebantur, & vox eius nõ audiebatur, & exaudiuit eam Dominus. Item legimus in psalmis, Dicite in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Per Hieremiam quoque hæc eadem spiritus

sanctus suggerit, & docet, dicens: In sensu autem tibi debet adorari Dominus. Adorans autem, fratres dilectissimi, nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum Pharisæo publicanus orauerit, non alleuatis in cælum impudenter oculis, nec manibus insolenter erectis, sed pectus suam pulsans, & peccata intus inclusa confessans, diuinæ misericordiæ implorabat auxiliũ: Et cum sibi pharisæus placeret, sanctificari hic magis meruit qui se rogauit: Qui spem salutis non in fiducia innocentiæ suæ posuit, cum innocens nemo sit, sed peccata confessus, humiliter rogauit, & exaudiuit orantem, qui humilibus ignoscit. Quia audiuimus ex Cypriano modum orationis, audiamus ex Tertulliano orationes. Primò vice CHRISTI sacerdos tres orationes exercet, sicut Dominus fecit postquam exiuit in montem Oliueti ante traditionem suam, id est, pro vniuersali ecclesia, & pro fratribus specialibus, & pro choro sacerdotum. Prima oratio CHRISTI est: Mi pater, si possibile est, transeat à me calix iste: Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Transferri à se calicem postulat, non quidem timore patendi, sed misericordia prioris populi, nõ ab illo bibit calicem propinatum. Vndẽ & signanter non dixit, Transfer à me calicem, sed, Calicem istum, hoc est, populi Iudeorum. Secunda oratio CHRISTI est: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Quod ita Hieronymus: Secundò orat, vt si Niniue aliter saluari non potest, nisi aruerit incurbita, fiat voluntas patris. Tertio orauit CHRISTVS secundum sermonem, vt ex memorato Hieronymo discimus, qui dicit, apostolorum timorem sequenti penitentia magistrum impetrasse corrigendum: Intelligimus eum pro suo corpore, id est, apostolis nunc orasse: Eodem numero, id est, ternario sacerdos voce electorum cõplet orationem suam. Sacrificium electorum ad Deum patrem, per Christum Dominum nostrum. Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. Dona & munera vnum sunt, iuxta quod Daniel respondit Balthasari, quando ei permisit purpuram & torquẽ auream. Munera, inquit, tua sint tibi, & dona domus tuæ alteri dabitur. Hoc vnum bis repetitur, quia duæ res offeruntur Deo, id est, panis & vinum. Quæ utraque non incongruenter possunt plurali numero appellari. Etenim in pane est aqua & farina, in vino aqua & vinum. Id-

ipsum tertio reperitur. Hæc sancta sacrificia illibata. Singularem repetitione duo superiora recapitulantur, quoniam in vno corpore Christi hæc sacramenta continentur. Sed quoniam potius requirit Deus sacrificium cordis, quam hoc, quod extrinsecus ministratur, in corde sacerdotis volumus interpretari dona, & munera, & sacrificia illibata. Vnde dicit Augustinus in libro decimo de ciuitate Dei, cap. tertio: Dona eius in nobis, nos quoque ipsos volumus & reddimus ei. Beneficiorum eius solennitatibus, festis, & diebus statutis dicamus sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat obliuio, ei sacrificamus hostiam humilitatis & laudis in ara cordis igne feruidam charitatis. Iuxta eundem Augustinum, si quis vult dona offerre Deo, seipsum offerat: si quis muñera, sepius memoretur beneficiorum eius; si quis sacrificia illibata, humilitatem, laudemque & charitatem offerat. Dicit idem in libro memorato, capit. quinto: Sacrificium ergo visibile, inuisibile sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum est. Et in sequentibus in eodem, cap. decimonono: Quo circa, sicut orates atque laudantes ad eum dirigimus sacrificantes voces, cuius res ipsas in corde quas significamus, offerimus: ita sacrificantes, non alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quam illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificij nos ipsi esse debemus. Quia Domino miserante, sacrificium verum inuenimus, sequentia TRIGITVR, prosequamur. Sequitur: Inprimis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica, & reliq. Memoratum sacrificium pro tribus offertur, id est, pro ecclesia sancta vniuersali, pro specialibus fratribus, quorum eleemosynas suscipimus aut munus, aut quorum spsores sumus facti, vel quorum presentiam inueniemur in officio Missæ nostræ, quorum tamen sacrificium est laus: Pro nobis ipsis sacerdotibus, qui communicamus sanctæ Mariæ & apostolis in vno Domino, vt in omnibus protectione Domini muniamur. Et iterum: Tria sunt sacrificia iuxta prophetam, quæ requirit Deus à nobis, scilicet facere iudicium & iustitiam, & diligere misericordiam, & paratum esse ire cum Domino Deo. Facit iudicium, qui se ei vouet & reddit, cuius totus est, & omne quod in eo esse potest ex his quæ sunt. Idem facit, quando indicat primum orandum esse pro pace ecclesiæ vniuersalis: Dein diligit mi-

sericordiam, qui ex præteritis beneficij gratias agendo, futura sibi acquirit. Ipse sibi multam misericordiam acquirit, quod Deum ad potiora prouocat. Idem facit misericordiam circa fratres, quando specialiter pro eis deprecatur Dominum. Vult paratum esse vt eat cum Domino Deo, qui se dicit consortio vnius Domini communicare cum Maria & choro apostolorum. Isti videntur quocumque ierit Dominus. Vt non exorbitet mortalitatis recto tramite, propter periculum presentis vitæ rogat, vt in omnibus protectione Domini muniat. In hac oratione designat sindonem, quantum ad caput pertinet, humilitatem Christi, quam assumpsit ex terreno habitu, in qua orauit Deum patrem, Sudarium verò quod iacet in cornu altaris, laborem suum, quem sustinuit in oratione, sicut Lucas dicit: Et factus est in agonia, & prolixius orabat, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. His ita prælibatis, dicit pius cor: Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, quæsumus Domine, vt placide accipias. In hac oratione deprecatur Deus, vt dignetur vota electorum suorum suscipere: atque idem ei præsentantur per pronomen demonstrat: uñ, dicendo: Hanc igitur oblationem, cui postea additum est à sancto Gregorio, Diesque nostros in tua pace disponas, & cætera. Ostendit nullum securum esse posse in presenti seculo de sua stabilitate, quantum esse perfectum videatur, ac idem necesse fore, vt semper deprecetur in pace disponi suos dies in presenti seculo, & in futuro eripi ab æterna damnatione, & in electorum grege numerari. De Corporali & sudario dictum est, quantum ad corpus pertinet. CHRISTVS postquam orauit pro membris suis, dixit discipulis suis: Surgite, eamus. ecce appropinquabit qui me traditurus est. Explanatio Hieronymi: Non nos inueniat quasi timentes & retractantes, vltro pergamus ad mortem, vt confidentiam & gaudium passuri videant. Præsentat pius cor electorum suorum, oblationem suam Domino: præsentat & pius Dominus seipsum his, per quos immolandum erat DEO patri. In hac oratione significat sindonem subsistens, humilitatem maximam, in qua non solum dignatus est orare pro suis, sed etiam tradi in manus impiorum: Sudarium verò, laborem quem sustinuit ex traditore.

De

De institutione Dominica in conficendo corpus & sanguinem.

Cap. 24.

Immolato priore sacrificio perfectorum, quod constat orationibus, & est conitutum sacrificio angelorum, descenditur ad vniuersale sacrificium, immolationem scilicet Christi, quod celebratur ante, Nobis quoque peccatoribus. Etenim Christus pro peccatoribus descendit ad immolandum, dicente Paulo ad Timotheum: Humanus sermo & omni acceptione dignus, quia Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere. Ipse est, per quem omne sacrificium Deo offertur, quia in eo condita sunt omnia, quæ in cælis sunt, & quæ in terris. Ipse enim sit Dominus omnium, voluit hostia fieri pro peccatoribus, quod non poterant Deo sacrificium offerre, vt sua immolatione reconciliarentur DEO: quatenus & ipsi non forent infructuosi, sed possent offerre sacrificium. Quoniam vna hostia Christus oblatum est pro iustis & iniustis: idem sacrificium permanet in altari, quod ante positum est. Vnde modò dicit sacerdos: Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilem facere digneris. Quod sic exponendum arbitror, saluo magistrorum intellectu: Quam oblationem, quæ sic oblata est, vt ista, id est, ea deuotione in omnibus, hoc est, tota cogitatio, tota vita, toto intellectu: benedictam, sicut hæc benedicta est, sacerdote dicente, Vt accepta habeas & benedicas: ascriptam tibi, vt hæc, de qua dictum est, quæsumus nomine, vt placet accipias: ratam, id est, fidelem, sicut hæc quæ tibi porrecta est per Christum Dominum nostrum: Tu Deus, quæsumus, rationabilem acceptabilemque facere digneris, quatenus hæc nobis fiat corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi. Quo ordine id perficiendum sit, ex Domini institutione addidit: Accipit sacerdos panem manibus suis exemplo Christi, de quo dictum est: Accipit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, & reliqua. similiter & calicem, dicente Cypriano ad Cæcilium de sacramento Dominici calicis: Inuenimus non obseruari à nobis quod in datum est, nisi eadem quæ Dominus fecit, nos quoque faciamus, & calicem pari ratione miscentes, à diuino magisterio non recedamus. Quamuis hoc ille de comixtione vini & aquæ conclusisset, tamen de tota institutione Dominica intelligere

possimus adimplendum, in quo suum mandatum est, & apostolorum obseruatio. Ceterum de crucibus, quas solemus diuerso modo facere super panem & vinum, non est quid dicam, cur tali & in tali loco figatur, vel quare plures in aliquo, vel pauciores in aliquo. Si Dominus quando benedixit panem, fecisset crucis signaculum, ipsi non runt, qui presentes fuerunt, presertim cum nondum erat erectum vexillum sanctæ crucis: Ac modò scimus, quia necessaria est, dicente Augustino in expositione Evangelij Iohannis homilia LXIII, quid, inquit, quod omnes nouerunt, signum Christi, nisi crucifixi Christi? Quod signum nisi adhibeatur siue frontibus credentium, siue ipsi aquæ, ex qua regenerantur, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo aluntur, nihil horum rite perficitur. Videtur mihi si semel fuerit facta crux super panem & vinum, posse sufficere, quia Dominus semel crucifixus est. Non ab re est si bis figatur, quia pro duobus populis fixus est Christus. At si figi necesse est in loco ubi dicitur, Accipiens panem, seorsum necesse est figuretur super panem, & seorsum super vinum, secundum modum quo Christus vsus est in acceptione panis & calicis. In eo pane commendauit Christus corpus suum, & in calice sanguinem suum, atque subiunxit: Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriam facietis. Hæc concrepant verba Dominicæ mensæ cum toto officio Missæ. Canitur hæc, accipiens panem, & reliqua. quod actitur à sacerdote, quando suscipit oblatam in secreta Missæ, aut quæ hæc eam eleuat. Gratias agit in hymno, Verè dignum & iustum est: benedicit in presenti loco, frangit circa communionem. Hæc credimus naturam simplicem panis & vini mixti, verti in naturam rationabilem, scilicet corporis & sanguinis Christi. Sindonem iacens in altari, signat linteum, quo erat dñs spinctus, & sudarium, labore quæ assumpsit in lauatione pedum, siue quem sustinuit pro labore Iudæ. Altare, mensam Domini.

De ascensione Christi in crucem.

Cap. 25.

IN sacramento panis & vini, nec non etiam in memoria mea, passio Christi in promptu est. Dixit ipse: Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriam facietis: i quotiescunq; hunc panem & calicem benedixeritis, recordamini meæ natiuitatis, secundum humanitatem passiois & resurrectionis. Quare subdit sacerdos ex voce sua &

darium super caput Iesu, notum est fuisse, narrante eodem Iohāne, quod viderit Petrus lintamina posita, & sudarium, quod fuerat super caput IESV. Oblata & calix, Dominicum corpus signant. Quando Christus dixit, hic est calix sanguinis mei, suum sanguinem signauit, qui sanguis sicut vinum est intra calicē, ita erat intra corpus. Hoc peracto quid agerent, quos presentant subdiaconi, Beda in memorato libro narrat: Suprà legimus, inquiens, quia stabant omnes noti eius à longē, & mulieres quæ secutæ erant eum: His ergo notis Iesu post depositum eius cadaver ad sua remeātibus, solæ mulieres quæ arētibus amabant, funus subsecutæ, quomodo ponetur, inspicere cupiebant. Hæc oratio, Nobis quoque peccatoribus, tendit vsque, Per omnia secula seculorum. Vsq̄ ad istum locum, quantum pertinet ad exequias sepulcræ Christi, Altare crucem presentat: quantum ad nostram mortificationem, altare holocausti. Sicon & sudarium sunt, quæ suprà memorauimus. Moraliter, voce peenitentium qui cōsistentur peccata sua, eleuatur sacerdos vocem, quasi quodam stimulo punctus nimij timoris. Talis compunctio vocatur & verè dicitur sacrificiū spiritus contribulati. Vox eleuata sacerdotis in sacrificio peenitentium, signat, clamorem debere magnum esse in corde peenitentis. Vndè Augustinus in tractatu super Iohannem sermone LXVI. Quarè fremuit, inquit, Iesus, & turbauit seipsum, nisi quia fides hominis sibi immeritò displicentis fremere quodammodo debet in accusatione malorum operum, vt violentiæ peenitendi, cedat consuetudo peccandi? Et iterum in eodem: Et cum hæc dixisset, exclamauit voce magna, fremuit, lachrymauit. Voce magna clamauit. Quam difficile surgit, quem moles malæ consuetudinis premit; sed tamen surgit, occulta gratia iustus viuificatus: surgit post vocē magnam. Sat est de eleuatione vocis, dicendum est de sacrificio. Sacrificiū peenitentium, est spiritus contribulatus & cor cōtritum. Peenitentia sepeliūtur peccata nostra. Altare peenitentium, est altare holocausti. Altare holocausti signat cor eorū, quibus necesse est carnalis motus consumere seruire spiritus sancti. Sicon est ipsa castigatio carnis per ieiunia & vigilijs, & cæteras virtutes, quibus de genuina carnali delectatione, quasi de humore natiuo p̄ducitur affectus hominis, ceu quoddam linum ad candorem, vt fiat de eo corpora-

le, in quo possit Dominum recipere. Ille in munda sindone inuoluit Iesum, qui pura eum mente susceperit. Sudarium est ipsa intentio, qua festinat omnes venientes motus tentationum fructuarum tergere, antequam oculos facient. Postquam vox peenitentium prolata est, impetratio succedit, vt partem sibi societatis concedat Dominus cum sanctis suis. Quibus denominatis, sequitur: Intra quorum nos confortium quæsumus admittet, qui es largitor veniæ, non estimator meriti. In completionem prioris officij, quodungebatur tantummodo orationibus, ibi memoratur communio sanctorum, quorum penè conuersatio est equalis: In isto, quia longè distamus ab eorum conuersatione, venia precamur introduci. Per Christum Dominum nostrum. Per quem hæc omnia semper Domine bona, scilicet quæ retrò memorata sunt, creas, vt sint: sanctificas, tibi ea deputando: viuificas, vt viuia sint: benedicis, vt vitia sint nobis, & prestas ad fruendum, per ipsum eundemque; videlicet, per quem superius memorata concedis. Et cum ipso, qui tecum semper viuuit, Et in ipso, in quo restaurata sunt omnia, Est tibi deo patri in vnitate spiritus sancti omnis honor & gloria per omnia secula seculorum. Hoc ipsum volendo tibi omni nisi monstrare, tota fide me ita tenere, cleuo presentia munera ad te, ego indignus sacerdos, & diaconus vice præp̄ositorum & auditorum, quia tibi ab omni ecclesia tua omnia bona deputantur. Subdiaconi qui stant vsq̄; modo in facie sacrificij, & nunc recedunt, ministeria seculorum ad memoriam nobis ducunt, quæ recesserunt de monumento, sepulto Domino. Non enim ita recesserunt à sepulcro, vt abessent ministerio Domini, sed sabbato siluerunt: quo transacto, parauerunt aromata vt vngrent corpus eius. Eo modo presentes subdiaconi recedunt à presentia sacrificij, vt sabbato quidem, hoc est, quando ibi septem petitiones Dominicæ orationis dicuntur, sint in silentio, & inclinati, sicut erant apostoli illo tempore & sanctæ mulieres, qui postea fatagunt cum patenis ad requirendū corpus Domini circa altare, vt mulieres quæserunt Domini corpus circa sepulcrum. Moraliter possumus subdiaconos nos peccatores intelligere, qui faciem, id est, conscientiam peccatorum nostrorum sacerdoti ostendimus, vt nostram confessionem offerat Deo: quo peracto, non illic saltum facimus in locum magistrorū, sed post

post diuinam humiliatiōem, seruire cre-scēte spiritus sancti, dilatatur corda nostra, quasi patena ad suscipienda sacramēta ecclesiæ.

De presentatiōe patenæ. Cap. 27.

Dicit libellus Romanus, quē iam memorauimus. Quando inchoatur canon, venit Acolytus sub humero habens sindonem in collo ligatam, tenens patenā ante pectus in parte dextera vsq̄; medium canōnem. Tunc subdiaconus sequens, suscipit eam super planetam, & venit ante altare, expectans quādo eam suscipiat subdiaconus regionarius: finito verò canone, subdiaconus regionarius: stat cum patena post archidiaconum: Quādo dixerit, Et ab omni perturbatiōe securi: vertit se archidiaconus, & osculatam patenā dat eam tenendam secūdo diacono. Ordo talis est: Subdiaconus sequens, non est ausus ostia altaris relinquere secundum canones Ladicensis concilij, qui dicit capitulo quadagesimo tertio, quod non oporteat subdiaconum saltem paululum inuans deserre, & orationibus vacare: ac idē Acolytus educit patenam de exedris quādo dicit, Sursum corda. Mea humilitas dicit, quod sibi videtur rationi congruere, relinquens magistrorū arbitrio, quid potissimum tenendum sit. Videtur mihi, vt ea hora presentanda sit patena, qua circa sepulcrum Domini satagebāt discipuli vel mulieres: Postquam enim iuit ad mēsam, studuerit circa mysteria passiois. Sequens verò subdiaconus medio canone, id est, cum dicit, Te igitur, suscipit illam ab acolyto. & stat ante altare cum patena vsquedum suscipiatur à subdiacono regionario. suscipitur enim cum dicitur, Per omnia secula seculorum. Regionarius suscipit illam finito canone, id est, vbi dicitur, Per omnia secula seculorum: & tenet illam vsq̄; ad susceptionem diaconi. Potest etiā intelligi simpliciter recessio subdiaconi de facie pontificis, accessio ad patenam. Vbi notandū, quod acolytus inuolutam tenet linteo patenam, subdiaconus nudam. Vndè liquedū apparet, quod consecrata vasa consecratis clericis merito debeant tantummodo attingi. hoc deniq̄; Esdras sacerdos expressit, quādo reuerfus est de Babylone, & vasa sancta sanctis cōmendauit, dicens: Separauit de principibus sacerdotū duodecim. Et paulo post, Appendiq̄; eis argentū & aurum & vasa cōsecrata domūs Dei nostri. Et iterum: Et dixi, Vos sancti Domini,

& vasa sancta, & argētum & aurum, quod spontē oblatum est Domino Deo patrum nostrorum, vigilate & custodite. Vndè in concilio Carthaginensī cap. 25. scribitur: Aurelius episcopus dixit, Addimus fratres charissimī præterea, cum de quorundam clericorum, quāuis lectorum, erga vxores proprias incontinentia referretur, placuit quod in diuersis cōcilijs firmatū est: Subdiaconi qui sacra mysteria contrectant, & diaconi & presbyteri, sed & episcopi, secūdum propria statuta, etiā ab vxoribus se contineant. Necnon & Sixtus Papa natiōe Romanus ex patre Pastore, constituit, vt ministeria sacra non tangerent nisi à ministris. Verūm & in hoc culpauit Daniel Balthasar regem, quia in consecratis vasibus bibebat, sicut scriptum est: Tu quoque Balthasar filius eius, non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia, sed aduersus dominatorem celi eleuatus es, & vasa domūs eius allata sunt coram te. Tu & optimates tui, & vxores tuæ, & concubine tuæ vinum bibistis in eis. Patena dicitur eō quod pateat: Corda ampla charitate significat: sicut alabastrum, in quo portauit vnguentum Maria ad vngendum Dominū, significauit cor eius, in quo erat fides sine impostura: ita & patena potest corda sanctorum seculorum designare, quæ patebant latitudine charitatis in obsequio Christi. Nam & ipsæ inerant, vt prætulī, non minima executione in ministerio discipulatus Christi, de quibus dicit Mattheus euāgelista: Erant autē ibi mulieres multæ à longē, quæ secutæ erāt Iesum à Galilæa, ministrantes ei, inter quas erat Maria Magdalene & maria Iacobi & Ioseph mater, & mater filiorū Zebedæi. Tñ ipse nō suscepit corpus Dñi de cruce, sed Ioseph: sicut nec subdiaconi, sed diaconi suscipiūt calicē de altari.

De officio, quod memorat requiem Domini in sepulcro. Cap. 28.

Subdiaconus regionarius accipit patenam finito canone, quia lætitiā Dominicæ resurrectionis mulieres primò audiērent. Illæ huc illucque discurrēbāt feruenti studio circa sepulcrum Domini. Stant diaconi, stantque subdiaconi inclinati vsquedum audiāt, sed libera nos à malo. Ipsa est enim septima petitiōe oratione Dominica, Septenario enim numero vniuersitas designatur. Septima petitione Dominicæ orationis, finis signatur totius tristitiæ ac perturbatiōis Apostolorū, quā habebant de Domini mor-

*embolion

te. Sequens oratio quæ inchoatur. Libera nos, quæ sumus Domine, ab omnibus malis: *embolion est Dominicæ oratiōis, vt p illud veniatur ad finem consuetæ conclusionis, Per Dominum nostrum. Quod apertius in sequentibus demonstrabitur, si nomen dederit. Quid illo tēpore, hoc est, quādō Christus quieuit in sepulcro, Apostoli agerent, non legitur apertē, sed ex Iohannis euangelio metum eorum cognoscimus, qui dicit, Cū esset ergō serō die illa vna sabbatorum, & fores essent clausę, vbi erant discipuli cōgregati propter metum Iudæorū. Ex quō discimus tristes fuisse Apostolos timore. Ista tristitia demonstratur per diaconorum inclinationem. Discipulorum verō tristitiam cognoscimus ex Domini sermone, qui dicit secundū Lucam, ad duos qui ibant in die resurrectionis in castellum, Emaus: Qui sunt hi sermones, quos conferitis ad inuicē, ambulantes, & estis tristes? Ideō & subdiaconi inclinati manent. Secundū modulum lucubrationis meæ demonstratum est, qd velit inclinatio diaconorum, excepto q oratio interna solet demonstrari per habitum corporis. Vndē Augustinus in lib. ad Paulinum de cura agenda pro mortuis: Nam & oratiōis de membris sui corporis faciunt, quod supplicantiis congruit, cū genua figunt, cū extendunt manūs, vel etiā prosternuntur solo, & si quid aliud faciunt visibilibus, quantum eorum inuisibilis voluntas & cordis inētio Deo nota sit, nec ille indigeat his indicij, vt animus ei pandatur humanus: sed his magis seipsum excitat homo ad orandum gemendumq; humiliū atque feruentiū. Et nescio quomodō cū hi motus corporis fieri nisi motu animi præcedente nō possint, eisdem rursū exteriū visibilibus factis, ille interior inuisibilis, qui eos facit, augetur: ac per hoc cordis affectus, qui vt fierent ista, præcessit, quia facta sunt, cre-scit. Veruntamen si eo modo quisque teneatur, vel etiā ligetur, vt hæc de suis membris facere nequeat, nō ideō nō orat interior homo, & ante oculos dei in secretissimo cubili compūgitur, sternitur. Celebratio huius officij itā currit, vt ostendatur, quid illo in tempore actum sit circa passionem Domini, & sepulturam eius, & quomodō nos ad memoriam reducere debeamus per obsequium nostrum quod pro nobis factum est.

De oratione Dominica. Cap. 29.

Dicendum quare Dominica oratio dicatur excelsa voce, cū ceteræ secretō dicantur. dicit Cyprianus in sermone de oratione Dominica: Ante omnia pacis doctor, atq; vnitatis magister, singularem noluit & priuatim precem fieri. Non, vt quis, cū precatur, pro se tantum precetur. Non dicimus, pater meus qui es in celis, nec panem meum da mihi hodie, nec dimitti sibi tantum vnusquisq; debitū postulat, aut vt in tentationem non inducatur, atq; à malo liberetur, imo se solo rogat. Publica est nobis & communis oratio, & quādō oramus, non pro vno oramus, sed pro toto populo, quia totus populus vnus sumus. Deus pacis & cōcordiæ magister, qui docuit vnitatem, sic orare vnus pro omnibus voluit, quomodō in vno omnes ipse portauit. Hanc orationis legē seruauerunt tres pueri in camino ignis inclusi, consonantes in prece, & spiritu confessionis concordēs. Declarat scripturæ diuinæ fides, & cūm docet quomodō orauerint, tale dat exemplum, quod imitari in precibus debeamus, vt tales esse possim. Tunc, inquit, illi tres quasi ex vno ore hymnum canebant, & benedicebant Deum. Loquebantur quasi ex vno ore, & nondū illos Christus docuerat orare: & idcirco orantibus fuit impetrabilis & efficax sermo, quia promerebatur Deū pacifica, simplex, & spiritalis oratio. Quæ oratio sic inchoatur: Oremus, præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere. Præcepta salutaria dicimus euangelicam doctrinam: Dicimus institutionem, traditionem, quam ipse dignatus est tradere in conficiendo sacramēto corporis & sanguinis. Vndē idē qui supra, in sermone de sacramento Dominici calicis, Cæcilio: Quāquā sciam, frater charissime, episcopos plurimos dominicis ecclesijs in toto mundo diuina dignatione prepositos, euangelicæ veritatis ac dominicæ traditiōis tenere rationē, nec ab eo quod Christus magister & pcepit & gessit, humanam & nouellā institutionē docere, & reliqua. Et iterū in eodē: Ab euangelicis aut pceptis omnino nō recedendum esse, & eadē q magister docuit & fecit, discipulos quoq; obseruare & facere debere. Vbi Cyprianus dicit, Euangelicæ veritatis: & in posterioribus, Ab euangelicis aut pceptis omnino nō recedendum esse, euangelicā doctrinā monstrat: vbi dicit, Ac Dominicæ eruditionis tenere rationem. & in sequentibus, Eadem quæ magister docuit & fecit,

fecit, Dominicam institutionem. Quæ audacia intrandum sit ad orationem Dominicam, demonstratum est, id est, postquam præcepta salutaria, id est, euangelica mandauerint cor nostrum, & formauerint diuina instituta, q dicimus in loco, vbi scriptum est, Accipies panem in sanctas ac venerabiles manus suas, & reliqua, audemus intrare ad orationem Dominicam. Vbi notandum, q non est presumptuosē intrandum ad eum, sed cum reuerentia & sereno corde. In recordatione septimæ diei, quādō Christus quieuit in sepulcro, agitur dominica oratio, quæ septem petitiones cōtinet, in quo septimo die laborabant apostoli tristitia ac metu Iudæorum: Et, ni fallor, orabant, vt liberarentur à malo, & cōsecuti sunt, quod orabant, resurrectionem Domini. Orat & nunc sancta ecclesia quasi in septima die, quādō iam quiescentibus animabus sanctorum, inflat ieiunando, vigilando, orando, certando in charitate, nē abruptatur periculis huius mundi à spe celestium gaudiorum. Quis est qui nō deprecetur quādū hīc est in præsentī seculo, vt liberetur à malo? Nec hoc negligenter curandum esse, vt ante participationem corporis & sanguinis Domini interueniat oratio, quæ nos purget à peccatis, nē indignè manducemus & bibamus corpus & sanguinem Domini. Quomodō compleat oratio Dominica, in septima petitione idē qui supra, ostendit in libro de oratione Dominica, dicens: Post ista omnia in consumptione orationis venit clausula, vniuersas petitiones & preces nostras collecta breuitate concludēs: in nouissimo em ponimus, Sed libera nos à malo, compræhendentes aduersa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus potest esse firma tutela, si nos Deus liberet, si deprecantibus atque implorantibus opem suam præstet. Quā autem dicimus, libera nos à malo, nihil remanet quod vltra adhuc debeat postulari, quādō semel ptectionem Dei aduersus malum petimus, quæ impetrata, cōtra omnia quæ diabolus in mundum operatur, securi stamus & tuti, quis enim ei de seculo metus est, cui deus tutor est? Quid mirum, fratres dilectissimi, si ratio talis est, quam Deus docuit, qui magisterio suo omnem precem nostrā salutarī sermone breuiauit? Hoc iam per Esaiam prophetam fuerat antē prædictū, cū plenus spiritu sancto, de Dei maiestate ac pietate loqueretur: Verbum consummans, inquit, & breuians in iustitia, quo-

niam sermonem breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Quādō dicit Cyprianus, q illa vna petitione cōclusa sit omnis oratio nostra, id est, Sed libera nos à malo, in eo possumus intelligere, posse significari per finem orationis, finem nostrę persecutionis. Sequens oratio, expositio est nouissimæ petitiōis. Illa dicit, Sed libera nos à malo. Ista dicit, à quibus malis, scilicet pteritis, præsentibus, & futuris, & vt nō sit domus vacans, precatur pax à Deo intercedentibus sanctis. Igitur subditur, Et da pacem in diebus nostris. Nulla pax tutior, quā obedire Domini pceptis, declinare à malo, & facere bonum. Indē dicit propheta, Declina à malo, & fac bonū. Et Apostolus, Odientes malum, adherentes bono. Replicat in sequentibus eandē orationem. Non se confidit suis meritis hoc posse impetrare apud Deum. Quapropter dicit, vt ope misericordiæ tuæ adiuti: Ac deinde subdit apertius, à quibus malis precetur erui, videlicet, vt à peccato simus liberi: & quam pacem precetur, subdit iterū, & ab omni perturbatiōe securi. Quod non potest fieri, nisi studeatur virtutibus. Vt diximus, nihil aliud continet sequens, nisi vt exponat memoratam petitionem. Possunt tres articuli pntis orationis cōaptari tempori triduanæ sepulturæ Domini. Ac idē hoc solum de Missa posse intelligi, celebrari in pasceue p tribus cōtinentibus diebus sepulturæ.

De presentatione subdiaconorum, vt suscipiant corpus Domini de altari. Cap. 30.

Hoc officium ad memoriā ducit deuotissimas mulieres, quæ seipsas pntauerunt in exequijs sepulturæ Domini. Præstantibus se sanctis mulieribus ad sepulcrum Domini, inueniunt spiritū redisse ad corpus, & angelorum visionē circa sepulcrum, ac annunciant apostolis quæ viderunt. De quo vtilem admonitionem dat Beda in tractatu super Lucam: Quomodō, inquit, posito in sepulcro corpore Saluatoris, angeli adstitisse leguntur, itā etiā celebrandis eiusdē sacratissimi corporis mysterijs, tempore cōsecrationis assistere sunt credendi, monente Apostolo, mulieres velamē habere propter angelos. Cū timerent autem, & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: quid queritis viuente cum mortuis? Non est hīc, surrexit. Nolite, inquit, cum mortuis, hoc

est, in monumento, qui locus utique est propriè mortuorum, querere eum; qui ad vitam iam resurrexit à mortuis. Et nos exemplo deuotarum Deo sceminarum quoties ecclesiam intramus, mysterijs cælestibus appropinquamus, siue propter angelicæ præsentiam virtutis, seu propter reuerentiam sacræ oblationis, cum omni humilitate & timore debemus ingredi. Ad conspectum quidem angelorum, vultum declinamus in terram, cum supernorù ciuium quæ sunt gaudia æterna, contemplantes, humiliter nos cinerem esse terram que recolimus. Post hæc præsentat se subdiaconus cum patena sua ad sepulcrum Domini, quam accipit à subdiacono sequente, quæ ad memoriã, vt supra diximus, reducit sanctarum sceminarum studiosissimum affectum circa sepulturam Domini. Non est mirandum, si sanctæ sceminæ iungantur in officio diaconis, cum Paulus eas coniungat in ordinatione eis, scribit ad Timotheum post ordinationem diaconis Mulieres similiter pudicas, & reliqua. In omni admonitione ordinationis, vult eas similes esse diaconis. Quæ de causâ sint seiunctæ à consortio diaconorum, cum Paulus eas coniungat ordinationi illorum, & subdiaconi succedant, de quibus nihil dixit Paulus, norunt qui castè volunt viuere. Nam & in choro apostolorum legimus fuisse sceminas. Vnde Paulus ad Corinthios, Nunquid non habemus potestatem mulieres circumducendi, sicut & cæteri apostoli, & fratres Domini, & Cephas? Postquam sacerdos dicit, Pax Domini sit semper vobiscum, ponuntur oblatæ in patena. Postquæ enim Christus sua salutatione lætificauit corda discipulorum, vota sceminarum cõpleta sunt, percepto gaudio resurrectionis.

De immisione panis in vinum.

Cap. 31.

Immisionem panis in vinum, cerno apud quosdam variè actitari, ita vt aliqui primò mittant de sancta in calicem, & postea dicant, Pax Domini: econtrà aliqui referunt immisionem, vsquedum pax celebrata sit, & fractio panis. Ac idèò studet paruitas mea, vt verba libelli Romani de eadem re ponam, & quod à Domino impetrare potero, vt opinor, in indagine memoratæ rei promam. Dicit libellus memoratus: Cum dixerit, Pax Domini sit semper vobiscum, mittit in calicem de sancta: Vt reor, non frustra. Corporalis vita

ex sanguine constat & carne. Quandiu hæc duo viget in homine, spiritus ad est. In isto officio monstratur, sanguinem solum pro nostra anima, & carnem mortuam pro nostro corpore redire ad propriam substantiam, atque spiritu viuificante vegetari hominem nouum, vt vltra non moriatur, qui pro nobis mortuus fuit & resurrexit. Crux quæ formatur super calicem particula oblatæ, ipsum nobis corpus ante oculos præscribit, quod pro nobis crucifixum est. Idèò tagit quatuor latera calicis, quia per illud, hominum genus quatuor climatum, ad unitatem vnus corporis accessit, & ad pacem catholicæ ecclesiæ. Talia verba sacerdos hoc agendo profert: Fiat commixtio corporis & sanguinis Domini accipientibus nobis in vitam æternam. Quæ verba precantur, vt fiat corpus Domini præsens oblatio per resurrectionem, per quam veneranda & æterna pax data est, non solum in terra, sed etiã in celo. Tunc cessauerunt murmurare operarij vineæ horæ primæ, tertiæ, & sextæ: Tunc data est pax, quam promiserunt angeli in sanctissima nocte, dicentes, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Eandem sacerdos nunc ad memoriã reuocat, dicens: Pax Domini sit semper vobiscum. Eandem populus insequitur per basia blanda. Aestimo secundum hunc sensum, quod non erret, si quis primò sancta ponat in calicem, & dein dixerit, Pax Domini sit semper vobiscum, saluo magisterio didascalorum. Sequitur in libello memorato: Sed archidiaconus pacem dat episcopo prior, deinde cæteri per ordinem, & populus. Tunc pontifex rumpit oblatam ex latere dextro, & particulam quam rumpit, super altare relinquit: reliquas vero oblationes ponit in patenam, quam tenet diaconus. Et post pauca: Tunc Acolyti vadunt dextera leuata; per episcopos circa altare: reliqui descendunt ad presbyteros, vt frangant hostias. Patena præcedit iuxta sedem, ferentibus eam duobus subdiaconibus regionarijs ad diaconos, vt frangant. Et iterum post aliqua: Expleta contrafractio, diaconus minor leuata de subdiacono patena, fert ad sedem, vt communicet pontifex: Qui dum communicauerit de ipsa, quam momorderat, ponit inter manus archidiaconi in calicem. Si hoc ita agitur in Romana ecclesia, ab illis potest addisci, quid significet bis positus panis in calicem. Non enim vacat à mysterio,

rio, quicquid in eo officio agit iuxta constitutionem patrum. Quid nobis videtur posse significare immisionem panis in vinum, & pax populo porrecta per vocem sacerdotis, magistris obrulimus ad dilucidandum.

De pacis osculo. Cap. 32.

Contentum me oportet esse de pace in eo quod Innocentius de ea scribit ad Decentium episcopum in decretalibus primo capitulo, propter auctoritatem tanti viri: Pacem igitur alleris ante cõfecta mysteria quosdam populis imperare, vel sibi inuicem sacerdotes tradere, cum post omnia, quæ aperire non debeo, pax sit necessaria indicenda, per quæ cõstet, populum ad omnia quæ in mysterijs aguntur, atque in ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrantur. Interrogatus sum ab aliquibus, quare non inuicem porrigant sibi oscula viri & sceminæ in officio missæ? Quibus quauis tunc non responderem, respondendum nunc fore arbitror. Carnales amplexus, quibus iunguntur sapissimè viri & sceminæ, vitandi sunt in ecclesiæ conuëtu. Ac idèò sequestrantur viri & sceminæ in ecclesia, non solum ab osculo carnali, sed etiã situ locali. Ab his personis dantur oscula mutua in ecclesia, quæ nullam titillationem libidinosæ suggestiois cogunt excitare.

De Agnus Dei. Cap. 33.

Sergius Papa constituit, vt Agnus Dei scantaret, sicut scriptum est in gestis pontificalibus. Hic statuit, vt tempore cõfractiois Domini corporis, Agnus Dei à clero & populo decantet. Deprecatio est pro populo, qui sumpturus est corpus Dñi, vt misericordia innocētis agni, peccata subitanea & irruentia auferatur, scilicet cogitationum verborumque; & sicut passione sua totius mundi tulit offensa, ita & nunc ecclesiæ, quæ eum susceptura est per eucharistiã. Antiphona sequens, i. vox reciproca, iura fraternitatis ostendit, vt vnusquisque; alterius utilitati studeat, & puocare curet ad gaudia resurrectionis. Quæ typum gesserunt illi duo, quæ vnim cognouerunt in fractioe panis, & illic perrexerunt Hierusalè, & inuenerunt cõgregatos vndecim, & eos qui cum ipsis erant, dicentes, quia surrexit Dominus verè, & apparuit Simonis: & ipsi narrabant quæ erant gesta in via, & quomodo cognoue-

runt eum in fractione panis. Illi nempe cantauerunt antiphonam, vicissim narrando de resurrectione Domini.

De Eucharistia. Cap. 34.

Eucharistia sumenda est post osculum pacis. Sicut vnus panis sumus in Christo, sic & vnus cor debemus habere. Ipsa vnitas vt teneatur, admonetur per oscula pacis. Vnde Beda in Tractatu iuper Lucam: Nè quisquam se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, ecclesiæ. Cuius vnitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus panis, vnus corpus multi sumus. Per eucharistiã Christus in nobis manet, & nos in illo per assumptum hominem. Ipse est Deus pacis, per quem pacata sunt cælestia & terrestria. Sunt autem intra sanctam ecclesiam, qui rarò communicant, & qui quotidie, quibus vnusquisque; dat aptum consilium sanctus Augustinus ad inquisitionem Ianuarij de eadem re. Rectius, inquit, inter eos fortasse quispiam dirimitur, qui monet, vt præcipuè in Christi pace permaneant. Faciat autem vnusquisque; quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhorreat corpus & sanguinem Domini: sed saluberrimum sacramentum certatim honorare contendat. Neque enim litigauerunt inter se, aut quisquam eorum se alteri preposuit, Zachæus & ille centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam susceperit Dominum, alter dixerit, Non sum dignus, vt sub tectum meum intres. Ambo Saluatorem honorificantes diuerso & quasi contrario modo, ambo peccatis miseris, ambo misericordiam consecuti. Idem exponit apostoli dictum, Qui enim manducat & bibit in dignè, iudicium sibi manducat & bibit, in sequentibus ita: Indè etenim Apostolus indignè dicit acceptum ab eis, quod hoc non discernabant à cæteris cibis veneratione singulariter debita. Continud quippe, cum dixisset, iudicium sibi & manducat & bibit, addidit, vt diceret, nõ diiudicans corpus Domini. Vt à ieiunio suscipiatur, idem dicit in eodem libro: Nanque Saluator quo vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimè hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat, et idèò nõ precepit, quo deinceps ordine sumeret, vt apostolis, per quos ecclesiæ dispositurus erat, seruaret hunc locum. Nã si hoc ille monuisset, vt post cibos alios

semper acciperetur, credo, quòd eum morem nemo variasset. Ex quo tempore debeat se sanctificare homo ad perceptiõem tanti muneris, vetus historia docet. Dicit in Exòdo dominus Moisi: Vade ad populũ, & sanctifica illos hodiè & cràs, lauentq; vestimenta sua, & sint parati ad diem tertium. In die enim tertio descendet Dominus coram omni plebe super mōtem Sina. Eodem numero David se & omnes pueros suos sanctificatũ dixit, vt comedit panes propositionis. Itã scriptum est in libro Samuelis: Dixit Abimelech sacerdot, Nò habeo panes laicos ad manũ, sed tantũ panem sanctum: si mũdi sunt pueri, maxime à mulieribus. et respõdit David sacerdoti; & dixit ei: Et quidem si de mulieribus agitur, cõtinuimus nos ab heri & nudius tertius, quandò egrediebamur, & fuerũt vasa puerorũ sancta: Porrò via hæc polluta est, sed & ipsa hodiè sanctificabis in vasis. Dedit ergò ei sacerdos sanctificatum panem.

De parte oblata, que remanet in altari. Cap. 35.

TRiforme est corpus Christi, eorũ scilicet, qui gustauerũt mortem, & morturi sunt. Primum videlicet, sanctum & immaculatum, quod assumptũ est ex maria virgine: Alterum, quod ambulat in terra: Tertium, quod iacet in sepulcris. Per particulam oblatae immissæ in calicem, ostenditur Christi corpus, quod iam resurrexit à mortuis: Per comestam à sacerdote vel à populo, ambulã adhuc super terram: Per relictam in altari, iacens in sepulcris. Idem corpus oblatam ducit secum ad sepulcrũ, & vocat illam sancta ecclesia viaticũ morientis, vt ostendatur, nò eos debere, qui in Christo moriũtur, deputari mortuos, sed dormientes. Vndè & locus sepulcrorum græcè vocatur cõmeterium, id est, dormitorium. Vndè & Paulus ad Corinthios: Mulier alligata est legi, quãto tempore vir eius viuit: quòd si dormierit, vir eius, liberata est. Remanetq; in altari ipsa particula vsque ad finem Missæ: Quia vsq; in finem seculi corpora sanctorum quiescent in sepulcris. Munditiam mentis docet corporale, quod remanet in altari post Domini resurrectionem, cui debet vnusquisque semper studere accipiens corpus Domini, sed præcipue in fine.

De vltima benedictione. Cap. 36.

ET enim Dominus ante ascensionem in cælos, duxit discipulos in Bethani-

am, ibiq; benedixit eos, & ascendit in cælum. Hunc morem tenet sacerdos, vt post omnia sacramenta consummata, benedicat populo, atq; saluet. Deindè reuertitur ad Orientem, vt se cõmendet Dñi ascensionis: Dicitq; diaconus, Ite, Missa est. Singularis etenim legatiõ * Christus missa est p nobis ad patrem, habes iudicia suæ secum passionis. Primò, vt per hæc discipulis fidẽ suæ resurrectionis adstruat: Deindè, vt patrij pro nobis supplicã, quale genus mortis pro mortalium vita pertulerit, semper ostendat. Tertiò, vt sua morte redemptis, quã misericorditer sint adiuti, propõsitis semper eiusdẽ mortis innouet indicijs: ideoq; misericordias Domini in æternũ cantare non cessent: sed dicant qui redẽpti sunt à Domino, quoniam bonus, quoniã in seculum misericordia eius. Postremò, vt etiã perfidis in iudicio q̄ iuste dãnentur, ostensẽ inter alia flagitia etiã vulnerum, quæ ab eis suscepit, cicatrices denuncient. De qua legatione dicit Iohannes Apostolus: Sed et si quis peccauerit, aduocatũ habemus opud patrẽ Iesum Christum iustũ, ipse Iohannes certè vir iustus erat & magnus, qui de pectore Domini mysteriorũ secreta bibebat: Non tamen dixit, aduocatum me habetis apud patrem, sed aduocatum, inquit, habemus, & habemus, dixit, non habetis. maluit se ponere in numero peccatorum, vt haberet aduocatum Christum, quã ponere se pro Christo aduocatum, & inueniri inter damnandos superbos. Nec tamen dicendum, quia episcopi vel præpositi non petant pro populo. Orat enim Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apostolo, qui dicit, Orantes simul & pro nobis, vt deus aperiat nobis ostium verbi. Et pro Petro orabat ecclesia, cùm esset in vinculis Petrus, & exaudita est. Quomodò & Petrus pro ecclesia, quia omnia pro inuicẽ membra orant. Caput pro omnibus interpellat, de quo scriptũ est, Qui est ad dexteram nei, qui & interpellat pro nobis. Vnigenito enim filio pro homine interpellare, est, apud cõternũ patrem seipsum hominem demonstrare: eiq; pro humana natura rogãse, est, eandem naturam in diuinitatis suæ celsitudinem suscepisse. Interpellat igitur pro nobis Dominus, non voce, sed miseratione. O vtinã quandò audiuius à diacono, Ite, Missa est, mens nostra ad illam patriã tẽdat, quòd caput nostrũ pcessit, vt ibi sim⁹ desiderio, vbi desiderat⁹ cõcõs gẽtib⁹, nos expectat cũ suo trophæo, q̄tenus sic desiderãdo, aliquãdò ad

ad eum peruenire possimus, q̄ itã patrem supplicat pro nobis: Volo pater, vt vbi ego sum, ibi sit & minister meus. Solet vulgus indoctum requirere, à quo loco totius officij Missa inchoetur, vt si forte ad totum nò occurrerit, possit scire, quibus officijs se p̄sentare debeat sinè retractatione. Nobis videt Missa vocari ab eo loco, quo incipit sacerdos sacrificium offerre Deo, vsq; ad vltimam benedictiõem, id est, ab Offerenda vsque ad, Ite, Missa est. A tempore sacrificij Isidorus officiũ Missæ deputat, inquit in libro Etymologiã: missa tẽpore sacrificij est, quãdò catechumeni mittunt foràs, clamante Leuita: Si quis catechumenus remansit, exeat foràs. Et indè missa, quia sacramentis altaris interesse non possunt, qui nondũ regenerati noscuntur. Consuetudo nostra tenet, vt catechumenos repellamus ante euangelium. Non mihi hoc videtur ex ratioẽ incumbere, cùm proculdubio prædicatoribus gentium præceptũ sit, vt euangelizũ eis prædicent: sed sacrificio omninò interesse non possunt, nisi renati, quia neq; pro eis rogatur à sacerdote in consecratione corporis domini, neque consecutum illis porrigitur. Sic orat sacerdos pro circumstantibus: Memento Dñe famulorum famularumq; tuarũ & omnium adstantiũ, quorum tibi fides cognita est & nota deuotio. nò dũ renati, in fideles vocantur, non fideles. Igitur non possumus animaduertere p̄ illis constitutã esse orationem in officio consecrationis corporis Christi. Quapropter meritò eo tẽpore recedunt, quo sacrificium celebratur.

De vltiore vltima benedictione. Cap. 37.

EST vltima benedictio, de qua nunc agimus, quam potissimũ frequẽtamus tẽpore quadragesimali: hoc est, post illam vltimã continuatam, in qua spiritalis refectio commẽdatur, restat hæc vltior, de qua nũc, vt diximus, agitur, in qua milites Christi commendantur pugnae contra antiquum hostem. Si omni tempore necesse est paratũ esse bellicosum aduersũs insidias siue impetus inimicorum: quanto magis in procinctu? Quadragesimali tempore scit aduersarius noster à sancta Ecclesia singulare certamen commissum esse contra se, ac idè instat fortius ad rapiendum atque prosternendum, si fortè aliquem inuenerit negligentem. Sacerdos noster, vt prudens agonoetha & pugnator, quanti in maiore periculo videt milites fore, tantum munit eos ampliũ sua benedictione. Arma nostra contra diabo-

lum, sunt humilitas & ceteræ virtutes. Vult sacerdos noster, vt nostris armis vestiti simus: propterea iubet per ministrum, vt humiliter capita nostra Deo, & itã tandem infundit super milites benedictiõem benedictionis suæ. Benedictio sacerdotis morem antiquũ tenet, vt in nouissimo porrigatur. Iacob Patriarcha in nouissimo vitæ suæ benedixit filiis suis. Scriptũ est in Genesi, Benedixit singulis benedictionibus proprijs, & præcepit eis, dicens: Ego congregor ad populum meũ, sepeliteme cum patribus meis. Et iterũ, Finitisq; mandatis, quibus filios instituebat, collegit pedes suos super lectũ, & obiit. Similiter scriptũ est de Moise in libro Deuteronomij: Hæc benedictio qua benedixit Moises homo Dei filiis Israel ante mortem suam. Deniquè & ipse Dominus Saluator, vt superiũ prætulimus, ante ascensionem suam in cælum, benedixit discipulis suis. Et, vt cetera prætermittam sanctorum patrum exempla, causa compendij breuiter dico: Quandò familiarem affatum habemus cum seruis Dei, more religionis nostræ, antequàm separemur ab illis, in vltimo benedictionem petimus.

De Missa in festiuitate sancti Iohannis baptistæ manè prima.

Cap. 38.

BEatus Iohannes Baptista legitur in euangelio Lucæ repletus esse spiritu sancto ex vtero matris. Quapropter in exordio lucis diei quasi in exordio natiuitatis sacrificiũ Deo offertur in honore eius ad laudem creatoris, qui illũ dignatus est honorare ex vtero matris. Ideò autem tres Missæ celebrantur in festiuitate beati Iohannis, quia tribus insignibus triũphis excellẽter, resulsit. Ad hoc em venit, vt viã Dño prepararet exẽplo suæ cõuersationis. Qui triumphus celebrat in vigilia eius, Per baptisimũ ministerium claruit insignis: Huius ministerij triũphus recolit in prima missa. Nazareus verò permanit ex vtero matris: Hoc donũ recolit in secunda Missa in die.

De offerenda, Vir erat in terra. Cap. 39.

Interim occurrit mihi repetitio verborum, q̄ est in verbis offerentij, Vir erat. nolui p̄mittere, quod sensu de illa, quãuis ordo verũ teneat post descriptionẽ natiuitatis S. Iohannis, natiuitatẽ Christi scribere. In offerentio nò est repetitio verborũ, in verbis est. Verba historici cõtinẽnt in offerentio: verba Iob egroti & dolẽtis cõtinentur

nentur in verbis. Aegrotus cuius anhelitus non est sanus, neque fortis, solet verba imperfecta sapius repetere. Officij author, vt affectat nobis ad memoriam reduceret aegrotantem Iob, repetiuit sapius verba more aegrotantium. In offertorio, vt dixi, non sunt verba repetita, quia historicus scribens historiam, non aegrotabat.

De aduentu Domini. Cap. 40.

In antiquis libris Missalium & lectionariorum reperitur scriptum, Hebdomada quinta ante natalem Domini. Totidem enim lectiones habentur in lectionario, & totidem euangelia a tempore memorato per dies Dominicos vsque ad natiuitatem Domini. Antiphonarius habet tria officia diurna, & quartum in die Dominico, qui vacat post lectiones duodecim: Nocturna verò quatuor, vt superius dixi, p dies Dominicos. Author lectionarij excitat fidem nostram ad recolendum Domini nostri Iesu Christi veteri in mundum praconium per quinque aetates mundi. Author Missalis, qui vocatur Gregorialis, & antiphonarij, nos tangit, vt recolamus natiuitatem Domini celebratam per tres ordines librorum, scilicet legis, prophetarum, & psalmodum, necnon & per quartum, id est, principium euangelij, in quo narratur Gabriel Archangelus missus ad Zachariam, videlicet nuncius natiuitatis praecursoris Domini, verum etiam & prophetia Zachariae de aduentu Domini, & Gabriel missus ad Mariam virginem, narrans ei conceptionem Saluatoris nostri, & caetera talia vsque ad natiuitatem. Nempe & ipsa quarta hebdomada, hoc est, quae proxima est ante natiuitatem Domini, siue in qua celebratur, singularis est, & habet in matutinali officio per quaque feriam antiphonas proprias in psalmis. Et alio modo: Author lectionarij docet nos, quam fortis sit Dominus, qui venturus est ad nos, & intraturus domum nostram, vt in ea habitet, quam solumus fordidare quinq; sensibus nostris. Illices formae intrant per oculos: suspicio mala de fratre, per aures: odor libidinosus, per nares: per os ingluuius polluit, per tactum crudelitas. In sordibus non vult habitare rex venturus: nisi ita purgetur hospitium, vt nec saltem puluis talium phantasmatum remaneat, non dignabitur hospes venturus in illud intrare. Ideo scribit author quinque lectiones quinq; hebdomadarum, vt nos hortetur circuncidere quinque sensus nostros ab omni vitio, &

parare mansionem dignam Regi, & Domino, atque vero prophetae. De ipso rege dicit prima lectio: Ecce dies veniet, dicit Dominus, & suscitabo David germem iustum, & regnabit rex, & sapiens erit. Et iterum de Domino: Et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Et iterum in euangelio de propheta, Quia hic est verè propheta, qui venturus est in mundum. Author Missalis siue antiphonarij, eandem praeparationem hortatur nos facere p quatuor hebdomadas. Sicut enim homo internuncijs quinque sensibus ad animam bene aut male operat, ita per quatuor elementa aut ruit ad mala corporalia, aut surgit ad bona. Quapropter, vt dixi, hortatur nos author memoratus, vt si vsq; modò torpimus negligentia, dehinc surgamus ad mundandam domum nostram, vt qui non excitatus est in quinta hebdomada, saltem surgat in quarta. Ipsum enim sonat lectio, quae legitur in quarta hebdomada: Scimus quia hora est iam nos de somno surgere, & reliqua. Non dubito propterea, cantorem in memorata hebdomada cum tuba sua exaltare vocem, Ad te leuauimus animam meam, vt excitet eos qui in quinta hebdomada sopore negligentiae oppressi sunt. Quomodo domum nostram praeparare debeamus, in sequentibus memorata lectio monstrat: Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, non in contentione & emulatione, sed induimini Dominum Iesum Christum. Eandem praeparationem inculcat in aures nostras Sacramentarium: Suscipiamus, inquit, Domine misericordiam tuam in medio templi tui, vt reparationis nostrae ventura solennia congruis honoribus praecedamus. Si quis voluerit nostra dicta infringere, quasi non sint quatuor hebdomadae plenè a memorata Dominica vsq; in natiuitatem Domini, videtur mihi ignarus esse regulae sanctae scripturae, quae a parte totum solet implere. Vidi tempore prisco, Gloria in excelsis Deo, praetermitti in diebus aduentus Domini, & in aliquibus locis dalmaticas. Habet enim & istud aliquid rationis, ad insinuandum tempus veteris testamenti. Nulli dubium quin maior gloria sit in ecclesia Dei tempore noui testamenti, quam foret veteris. Et alio modo: Quicquid enim rarè sit, preciosius fit cum sit. Vnde scribitur in libro Samuelis: Puer Samuel ministrabat ante Dominum coram Heli, & sermo Domini erat preciosus. Ideo dicitur preciosus, quia illo in tempore

pore erat rarus. Vnde hieronymus ad Eua-
grium in epistola sua: Omne quod rarum
est, plus appetitur. Pulegium apud Indos
pipere preciosius est. Ac ideo quondò in-
termittitur Gloria in excelsis DEO, siue
alia claritas sacri ordinis ad tempus, mul-
to auidius sumitur quòd redditur, & cla-
rius in animis deuotorum respundet, quan-
dò ab aëuginosis reparatur. Quasi nouum
canticum redditur, Gloria in excelsis Deo,
in nocte natiuitatis Domini, vt eo magis
ad memoriam nobis reducatur, tunc pri-
mum celebratum esse eundem cantum hy-
mnis angelorum.

De natiuitate Domini. Cap. 41.

Missam, quae celebratur in nocte na-
tiuitatis Domini, Telesphorus apo-
stolicus constituit. Ita scriptum est in ge-
stis episcopalibus: Constituit vt natali Do-
mini noctu Missae celebrarentur. Vt opi-
nor, propter recordationem angelorum,
qui nocte illa cecinerunt, Gloria in excel-
sis Deo. In eadem natiuitate statuit author
officij Missam celebrari manè secundam.
Quod superius praetulimus de natiuitate
Iohannis, quae habet Missam in initio lu-
cis, hoc & in ista retinemus, quauis mul-
tùm distet inter seruum & dominum. Nemo
dubitat quòd homo Christus Iesus post-
quam coepit homo esse, semper Deus ma-
sit. Vnde dicit Cyrillus Alexandriae episco-
pus in epistola ad Nestorium episcopum
Constantinopolitanam vrbs: Non enim
prius homo communis ex sancta est geni-
tus virgine, & sic postea Verbum superue-
nit in eo: sed ex ipsa vultu vnitus, natiui-
tatem carnalem creditur & dicitur pertu-
lisse.

De consueto tempore Missae. Cap. 42.

Memoratus Papa Telesphorus scri-
psit, quo tempore primo dici lice-
ret Missam celebrare. Legitur in gestis epi-
scopalibus dixisse memoratum Papam, vt
ante horam tertiae cursum nullus praesume-
ret Missas celebrare, qua hora Dominus
noster ascendit in crucem. Si enim pro-
pterea aptum est, iuxta memoratum Papam,
tempus horae tertiae celebrationi Missae,
quia in eo legitur secundum Marcum cru-
cem Christum ascendisse: & nos possumus
conuenienter dicere, aptum esse tempus
horae sextae, quo secundum Matthaeum cru-
cem ascendit: sed & tempus horae nonae,
quandò emisit spiritum. Haec tria tempo-
ra sacrata sunt Christi fixatione linguis Iu-

daeorum & ligno. Hi qui ante horam ter-
tiam, siue post horam nonam necessarìo of-
ferunt sacrificium Deo amore diuino in-
fecti, vt non praeterat dies sine illorum sa-
crificio, vt reor, non hoc agunt, quasi pro-
teruè contra instituta Apostolica: sed ha-
bent causam feriam, qua excusare proba-
biliter se possunt, vt Dominus discipulos
defendit reprehensos à Iudaeis, quàm dò
vellebant spicas, quasi hoc facerent quod
non licebat in sabbatis, exemplo Dauid,
quandò necessitate famis transgressus est
legem, vt manducaret panes consecratos.
Fames utique in causa fuit, vt probabili
excusatione transgredere legem Dauid.
Huic rei aliquid simile scribit Innocenti-
us Papa cap. lv. Ergò quod necessitas, p re-
medio reperit, cessante necessitate, debet
utique cessare pariter quod vrgebat: quia
alius est ordo legitimus, alia usurpatio, quae
ad praesens fieri tempus impellit. Namque
vidi Leonem apostolicum diluculo intra-
re ad Missam, nescio vrtrum causa necessi-
tatis intercedente hoc ageret, an sola po-
testate. Quod legimus in gestis pontifica-
libus, hoc scripsimus. Fulget enim potestas
ratioe decorata. Protulit enim Telespho-
rus memoratus rationem de hora Missae,
qua de re spontè incumbimus suae autho-
ritati.

De uarijs. Cap. 43.

Scriptum est in gestis pontificalibus, qd
Sergius Papa praecipere litanias fieri
in die praesentationis Domini in templo.
Ita enim scriptum est: Vt diebus annun-
tiationis Domini, dormitionis, & natiuitatis
sanctae dei genitricis Mariae, & sancti Si-
meonis, quod *βραβη* dicitur graece, cum
litaniam exeant à sancto Adriano, & ad san-
ctam Mariam populus occurrat. De qua
festiuitate dicit Beda sacerdos & doctor
eximius in libro de temporibus: Secundum
mensum Numa dicauit Februo, id est, Plu-
toni, qui lustrationum potes credebatur,
lustrarique eo mense ciuitatem necessè
erat, quo statuit, vt iura dijs manibus sol-
uerentur. Sed hanc lustrandi consuetu-
dinem bene mutauit Christiana religio,
cum in mense eodem die sanctae Mariae
plebs vniersa cum sacerdotibus ac mini-
stris hymnis modulatae vocis per ecclesias,
perque congrua vrbs: loca procedit, da-
tosque à pontifice, cereos manibus gestat
ardentes, & augete bona consueta
ne, id ipsum in caeteris: quoque eiusdem
Matris & perpetuae Virginis festiuitatibus
agere didicit, non utique in lustrationem
D D terrestris

terrestris imperij quinquennem, sed perennem regni celestis memoriam, quando iuxta parabolam virginum prudentum, oēs electi lucentibus bonorum actuum lampadibus, obuiam sponso ac regi suo venientes, mox cum eo ad nuptias supernæ ciuitatis intrabunt.

De Missa pro mortuis. Cap. 44.

Missa pro mortuis, in hoc differt à cōsuetâ Missa, quòd sine Gloria & alleluia & pacis osculo celebratur. Gloria & alleluia suauitatem & lætitiâ nostris mētibus inculcat. Quid cogitè ex hoc dicere; verbis Origenis explicabo. Scribit em̄ idem in homilia quinta Leuitici libri: Sacrificium verò pro peccato, nō fit ex oleo. Dicit enim, Non superponit ei oleum cū iam pro peccato est. Quod ergò pro peccato est, nec oleum lætitiæ ei, nec thus suauitatis imponitur. Nulli dubium, quin mors sit vindicta primi peccati, ac ideò sine gloria & alleluia celebrat, q̄li sine oleo & thure. Notandum est etiã, quòd officium pro mortuis ad imitationem agitur officiorum, quæ aguntur in morte Domini. Iam prætulimus, quod nouimus, quare in officijs passib⁹ Domini pacis osculum non demus: hñc nescimus aliud proferre, nisi quod ibi prælibauimus, quoniam ibi non agitur osculum pacis, nec hñc agitur. Recordatio mortuorum, nūcupatiuè agitur ante, N O B I S quoquè peccatoribus. Ibi finitur memoria mortis Domini, & inchoatur mors nostra, per confessionem peccatorum. Ac ideò meritò ibi agitur memoria transeuntium, qui in Domino moriuntur. Christus enim præcessit eos, nos sequimur. Solemus eorum memorias generaliter celebrare tertia, ac septima, & tricesima die. Vndè talem habemus auctoritatem in veteri testamēto: Scriptum est in libro Numerorum, capitulo quadragésimo septimo: qui tetigerit cadauer hominis, & propter hoc fuerit immundus, septem dies adaspergetur ex hac aqua, die tertia & septima, & sic mundabitur. In celebratione triginta dierum suffulti sumus Moïsis & Aaron celebratione. Ità scriptum est in eodē libro, capitulo primo: Omnis enim multitudine vidēs occubuisse Aaron, fleuit super eum triginta diebus per cunctas familias suas. Et iterum de Moïse in Deuteronomio, capitulo trigésimo quarto: Fleueruntq; super eum filij Israel in caesptribus Moab triginta diebus. Immundus propter cadauer hominis, pollutam

animam significat mortuis operibus. Purgatio mortui hominis per sacrificium sacerdotis, tertia die & septima congruit naturæ humanæ. Constat homo ex anima & corpore. Anima tribus quasi quodammodò columnis erigitur, vt diligit D E V M ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Corpus verò quatuor notissimis elementis subsistit. Peccatum animæ, quæ neglexit cultum Dei in cogitatione, in vita & intellectu, humiliter cōfitendo, offerimus D E O tertia die, vt ab his peccatis purgetur. Similiter peccatum quod per corpus gessit, cupimus purgare in quarto die post tertium diem, id est, septimo post mortem suam. Duobus modis committitur peccatum, aut faciendo ea, quæ non debuimus facere, aut omitendo ea, quæ debuimus facere. Vsq̄ ad septimum diē, in quo numero designatur vniuersitas, omnia peccata quæ egit, & non debuit agere, desumus, & p̄ his rogamus, seorsum pro anima, & seorsum pro corpore: deinceps vsq; ad tricesimum: & pro his, q̄ modò in superioribus memorauimus, & p̄ illis q̄ debuit facere, & non fecit. Triginta enim diebus completur mensis. Per mensem designatur curriculum præsentis vitæ, vt ex statu lunæ faciliè dinoscitur. Vndè Gregorius in Moralib⁹ Iob, libro octauo: Mēsum quippe nomine, dierum collectio & summa signatur. Per diem ergò vnaquæque actio exprimi potest: per mensem autem, actionum finis innuitur. Quàdò studemus vt opera amicorum nostrorum sint plena coram Deo, triginta dieb⁹ p̄ eis sacrificamus. Non opinor vt aliquis velit dicere, quòd non liceat nobis orare quotidie & sacrificare Deo pro mortuis. Sed quod agitur in tertia & septima & tricesima die, publicè agitur, & generaliter ab omnibus amicis, ac conuenitur simul ad hoc in precibus Missarum, atque elemosynis & cæteris bonis studijs. Legimus in historia Anglorum, quendam presbyterum opinatum esse de fratre suo, quòd mortuus esset in prælio, qui tamen nō erat mortuus, sed vulneratus & vinculatus. Mox memoratus presbyter non expectauit tertium diem, neque septimum, neque trigésimum: sed frequentissimè celebravit pro eo Missas. Tempore Missæ quotidie soluta sunt vincula vulnerati. Scriptum est volumine memorato, libri quarti capite vicefimo quarto: Cumq; vidisset qui emerat, eum se vinculis nō potuisse cohibere, donauit ei facultatem redeundi, si posset.

A tertia

At tertia autem hora, quando Missæ fieri solebant, sæpissimè vincula soluebantur. At ille iure iurando promisit vt rediret, vel pecuniam illi pro se mitteret. Et post pauca: qui post hæc in patriam reuersus, atque ad suum fratrem perueniens, replicauit ex ordine cuncta, quæ sibi aduersa, quæ ve in aduersis solatia prouenissent. Cognouitq; reuertete eo, illis maximè temporibus sua fuisse vincula soluta, quibus pro se Missarum fuerant celebrata solennia. Solet vulgus requirere, si pro omnibus Christianis licitum sit Missam celebrare. Quibus Augustinus respondet in libro Enchiridion: Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium posse releuari, cū pro illis sacrificium mediatori offertur, vel elemosynæ in Ecclesia fiunt: sed eis hæc profunt, qui cū viuere, hæc sibi vt postea possint p̄desse, meruerunt. Est em̄ quidã viuēdi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem: nec tam malus, vt ei non profint ista post mortem. Est verò talis in bono, vt is hæc non requirat: & est rursus talis in malo, vt nec his valeat, cū hæc vita transierit, adiuuari. Quocirca hñc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari. Et paulò post: Cū de sacrificio siue altaris, siue quarūcunq; elemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valdè bonis, gratiarū actiões sunt: pro nō valdè malis, propitiatiões sunt: p̄ valdè malis, etiã nulli nulla sint adumēta mortuorū, qualescunq; viuorū cōsolatiões sunt. Quibus aut profunt, aut ad hoc p̄sunt, vt sit plena remissio: aut certè, vt eo tolerabilior fiat ipsa dānatio. Vndè iterum ad Paulinū, de cura p̄ mortuis gerēda, libro secūdo: quāuis nō pro quibus fiunt, omnibus profint, sed eis tantum, pro quibus, dum viuunt, comparatur vt profint. Sed quia non discernimus, qui sint, oportet ea pro regenerationis omnibus facere, vt nullus eorum pretermittatur, ad quos hæc beneficia possint & debeant peruenire. melius enim supererunt ista eis, quibus nec obfunt, nec profunt, quàm eis deerunt, quibus profunt. Annuerfaria dies ideò repetitur pro defunctis, quoniam nescimus qualiter eorum causa habeatur in alia vita. Sicut sanctorum annuerfaria dies, in eorum honore ad memoriam nobis reducitur super vtilitate nostra: ità defunctorū, ad vtilitatem illorum, & nostram deuotionem implendam, credendo eos aliquan-

dò venturos ad consortium sanctorum. Alioquin omni tempore bonum est orare pro defunctis, etiã si dies nesciatur defuncti per obliuionem, seu per ignorantiam, vel prætermittatur propter occupationem aliquam terrenam: agatur tamè eorum solennitas iuxta decretum deuotissimarum mentium, credo apud eum, apud quem non est vicissitudinis obumbratio, acceptam esse quasi annuerfaria sit.

Q V A R T V S

LIBELLVS.

In hoc quarto libello continentur multa ad inuestigandum, & iuxta facultatem quam potui precari à misericordia Domini, scripta de cursibus diurnalibus & nocturnalibus, siue in festis diebus, seu quotidianis. Quatenus considerato ordine compositionis, & numero psalmorum, & lectionū ac responsoriorum conuenienti quibusque temporibus, dulcibus atque cōpunctius DEO assistatur in ecclesia, & rogetur atque recordetur tam pro se, qui rogar: quàm pro illis, quibus necessaria est deprecatio: & recordetur illorum, quorum nobis est vtilis recordatio. Necnon etiã aliqua recapitulanti de superiorib⁹ libellis, q̄ apertius inuenta sunt à mea paritate post scriptos memoratos libellos.

Capitula quarti libelli.

- I Vt ea quæ Dei sunt, D E O reddamus. Quot horis sol orbem lustrat, totidè repetitionibus nosmetipsos offerimus Deo interdiū noctuque, exceptis vespertinis, completorijsq; ac matutinis officijs, de quib⁹ seorsim dicendum est.
- 2 De prima.
- 3 De tertia.
- 4 De oratione, quam cōuentus fratrum celebrat per aliquos cursus diurnos nocturnosq̄.
- 5 De sexta.
- 6 De nona.
- 7 De vespertinali synaxi.
- 8 De completorio.
- 9 De nocturnali officio.
- 10 De matutinali officio.
- 11 De nocturnali officio per quotidianas noctes.
- 12 De matutinali officio per quotidianas noctes.
- 13 De tertia feria.
- 14 De feria quarta.

- 15 De quinta feria.
 16 De sexta feria.
 17 De sabbato.
 18 De dominicis noctibus in matutinali officio à Septuagesima vsque in pascha.
 19 De versibus qui in quadragesima sunt vsque in passionem Domini.
 20 De passione Domini.
 21 De cœna Domini & pasceue ac sabbato sancto.
 22 De extinctione luminum.
 23 De tribus psalmis, qui cantantur in nocturnali officio per septem dies baptismales.
 24 Repetitio delitania maiore.
 25 Sequuntur dicta ex epistolis S. Gregorij.
 26 Repetitio de alleluia, quod canitur in Missa, & de vestimento subdiaconorum, & Kyrieelson, & Dominica oratiõe, ex epistola sancti Gregorij.
 27 De completiõe dierum pentecostes.
 28 De hora baptisterij in die sancto sabbato, siue in vigilijs pentecostes.
 29 De octauis Pentecostes.
 30 Iterum de aduentu Domini.
 31 De natiuitate Domini.
 32 De octauis in natiuitate Domini.
 33 De theophania & *ὁ θωανη*.
 34 De octauis theophaniæ.
 35 De natalitijs Sanctorum.
 36 De octauis natalitiorum Sanctorum.
 37 De obseruatiõe dierum per annum.
 38 Qua reuerentia & metu standum sit in ecclesia, quando celebrantur diuina mysteria.
 39 Iterum de consura clericorum.
 40 Mentio iterum, qua hora diei Missa celebranda sit à liberè vacantibus.
 41 De exequijs mortuorum.
 42 De officijs mortuorum.
 43 Repetitio de tribus psalmis baptismalibus.
 44 Repetitio de antiphona, Fluminis impetus, quæ canitur in theophania.
 45 Repetitio de versu, & de Pentecoste, & de calice.

Vt ea quæ Dei sunt, Deo reddamus: quot horis sol orbem lustrat, totidem repetitionibus nosmetipsos offerimus Deo interdium nocturnis, exceptis vespertinis, completorijsq; & matutinis officijs, de quibus seorsum dicendum est. Cap. I.

Nos qui censemur nomine Christiano, redempti sumus à seruitute diabolica Christi precio sanguine. Ideo non sumus nostri, sed redemptoris nostri. De quo precio dicit Apostolus: empti enim estis precio magno. Et ideo quid agere debeamus, subiungit: Glorificate & portate eum in corpore vestro. Glorificamus illum, quando ei gratias referimus de sua redemptione: Portamusque in corpore nostro, quando in anima nostra quæ portatur à corpore, inhabitat per dilectionem suam in cogitatu, & vita, & intellectu. Ac ideo sæpius per memoriam nostram, & suam sanctificationem portando illum in mente secundum suum beneplacitum ei, id est, corpori mens memorata præcipit ad obedientiam, per quam etiam plus placet redemptori nostro inherere ei, quæ portatur à corpore. Eidem redemptori, ut fidelis seruus Domino super, semper debitores sumus seruire, sicut seruatur iustitiæ & sanctificationi, & ceteris bonis rebus per amorem. De qua seruitute dicit Zacharias propheta: Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi in iustitia & sanctitate coram ipso omnibus diebus nostris. Concessit nobis idem Dominus noster duo lumina temporum, scilicet, diei & noctis, ut sol nobis lucceret per diem, & luna per noctem. Ex his duobus luminibus profectum nostræ fruges assumunt, ut ad utilitatem nostram pueniant. Ex luna habet humorem ut crescat: ex sole temperatiuū ardorem, ut ad maturitatem pueniant. possumus hæc manifestare ex dictis Dñi Bedæ, (Sit assumptum ab illo, à quocunque ipse voluit mihi sufficit eius autoritas.) neni quæ inquit: Cùm serenior nox est, & luna pronox, tunc largior ros refert arua pfundere, & plerique sub aere quiescentes, quo magis sub lumine fuissent lunæ, eo plus humoris se capite collegisse senserunt. Et in alio loco de sole: Tempora sunt anni quatuor, quibus sol per diuersa cæli spatia discurrendo subiectum temperat orbem, diuina utique procurante sapientia, ut non semper eisdem commoratus in locis seruatoris auuiditate mundanum depopuletur ornatum: sed paulatim per diuersa commigrans terrenis fructibus nascendis maturandisque temperamenta custodiat. Ex frugibus terræ corpus nostrum sustentatur. Corpus, anime in obsequio est, ut hic in presenti seculo possit

possit seruire Deo. Manifestum est, postquam anima per nimiam afflictionem corporis recesserit ab eo, non ei deputetur labor ad fructum: sed quadiu in corpore est, oportet operari, vnde placeat Deo. Non enim solum pro his, quæ nobis ministrantur in presenti seculo, Deo aditamus in nostris officijs: sed etiam quia debitores nos esse cognoscimus iugis seruituti eius, ut fidelis seruus qui semper vult in seruitio adesse senioris sui. Et ideo duodecim repetitiones de die facimus, per primam, & tertiam, & sextam, & nonam horam, ut per vnamquaque repetitionem Deo presente firmus in omni hora: Similiter in nocte per duodecim psalmos. Et quia pater noster audiuit, In sudore vultus tui vesteris pane tuo, conuertimus nos aliquando ad opera temporalia. Atque ut propter hæc necessaria non omitteremus seruitutem, quam Deo debemus in anima exhibere, statuerunt patres nostri, ut tot orationes psalmodiarum fierent, quot horæ sunt nobis datæ ad laborandum pro sustentatione corporis. Et quia non possumus ita semper operari, nisi quies aliquando subsequatur, sequitur nox in qua non possumus operari, sed quieti oremus, ut & pro ipsa quiete Deo seruitium reddamus, cantamus duodecim psalmos pro duodecim horis noctis. Tendimus ad tale seruitium, quale primus Adam pater noster exhibuit Deo, antequam peccaret, & quale speramus futurum post hæc vitam, hoc est, ut continui simus in Dei presentia. Non enim necessè est, aliquem in hac discretionem emissitare propter disparem longitudinem dierum & noctium: etiam calculatores horarum tempora sic diuidunt dierum & noctium, ut luna per noctem luceat siue æstiuo seu hyemali tempore duodecim horis. Vnde idem qui supra Beda in libro de temporibus: Verum longissimis in bruma noctibus, vel item æstate breuissimis, quarum alias duodecim horarum spatium longè transcendere, alias nequaquam ad hoc pertingere posse constat, qua ratione lunam duodecim horas lucere credamus, nisi forte putemus non æquinoctiales horas intelligendas; sed singulas quasque noctes per suam mensuram longitudinis aut breuitatis, in duodecim particulas, quas horas vocamus, æqua distributione findendas.

De prima. Cap. 2.

Magnificentissime & gloriosissime atque Christianissime Imperator,

quonia professus est se seruus vester, quauis minimus omnium, aliqua pingere de operarijs, qui omni hora volunt assistere in seruitio Dei, videtur paruitati meæ per Dei donum, quod vestrum animum ad se rapit in prosperis & aduersis, ut ab illa hora inchoem, qua paterfamilias conducit operarios in vineam suam. Sancta ecclesia proculdubid est vinea patrisfamilias, quæ ita operatur per operarios in vinea sua, ut sibi fructificet: Nos sumus vinea, quæ colitur per cultores, scilicet præpositos sanctæ ecclesiæ, aut per nosmetipsos. Præpositi ostendunt culturam, nosque simul cum illis exercemus illam. Fodiunt cultores vineam & stercoreant, quando corda nostra dura per verba increpationis scindunt, & foetida peccata nostra infundunt: fodimus & nos terram circa vitem, ac facimus fossam, quando nostram naturam ad memoriam nobis inducimus, & humiliamur sub potenti manu DEI, adspiciendo nos puluerem & cinerem esse. Insuper etiam quia ipsam naturam corrumpimus peccando, inducimus sterces, ut peccata nostra circa nos sint in presenti seculo, atque in futuro desint, & per duas res, id est, per considerationem nostræ naturæ, & per penitentiam nostrorum peccatorum crescat noster fructus vberius, fiatque vinum per angustiam torcularis, & expoliationem carnalium delectationum, quod quasi per quoddam torcular introeat in cellarium æternæ domus. Vinum quod exprimitur ab vna per pressuram torcularis, desiderium nostrum seruens est, quod exiit à carnali desiderio, ut dignum sit recondi in promptuario Domini. Fructui vineæ, multæ aduersæ feræ insidiantur, ut eum furatur & trahant in corpus suum. Eis quidem feris possunt comparari Ziphæi quodammodo apparitores Saul, qui voluerunt rapere David, ut traderent eum in manus Saul ad interficiendum. Non enim desunt nobis ijdem Ziphæi, qui interpretantur florètes: Quos intelligimus diaboli membra esse, siue ipsum diabolium, qui potest dici propterea florès, quia prosperitatem caducam suis ostentat. Ipse enim siue per se, siue per membra sua insidiat nobis, vel aperte persequitur, ut tradat æternæ morti. Et fiet, nisi vinea Dñi, quæ nos sumus, haberet sepem circum se, atque cultores infra se. Sepes enim, custodia Dñi est circa electos suos: Cultores enim, ut prædiximus, sunt noctores & præpositi ecclesiæ. Illa sepe circumdatæ erat David quæ Ziphæi eum circumdederunt: ac ideo saluatus

est, & cecinit Psalmum, Deus in nomine tuo saluum me fac, & cætera. Quia Domino miserante inchoaturi, sumus diurnaliter officia ab hora, quia paterfamilias vocauit operarios in vineam suam, fas nobis videtur, vt ab eodem tempore ea inchoemus, quando illud Euangelium legitur, quod ordinationem operariorum continet per competentes horas, id est, septuagesima. Sicut enim ouibus quæ nocte custodiuntur in ouilibus, & post matutinam eustodiam exeuntibus de vico ad pascua in latitudinem camporum, necesse est vt illic habeant opilionem, qui eas defendat à lupis irruentibus: ita nobis necesse est primo diluculo surgentibus ad mandata Domini, vt habeamus pastorem & doctorem, qui nos introducat ad eadem mandata, & defendat à lupis, (de quibus lupis legitur in Euangelio secundum Iohannem: Et lupus rapit & dispergit oues: ac nihilominus à leone, qui rugiens circuit querens quem deuoret. Quo modo lupus rapiat, siue leonem deuoret, manifestum est his, qui impugnantur à vitij. Vnusquisque enim qui videt quomodo tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus, cognoscit, quem memoratæ feræ per gulam rapiant, quem per luxuriam, quem per curiositatem nefariorum artium, quem per contemplationem spectaculorum turpium & superuacuatorum, quem per acquisitionem rerum temporalium, quem per curiositatem inquisitionis siue detractionis vitiorum proximorum, quem per superbiam, quem per iactantiam. Hæc sunt vitia, quæ subijciuntur tribus concupiscentijs, quibus totus mundus inuoluit, dicente apostolo: Omne quod in mundo est, aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum aut superbia vitæ. Propter suprascriptas feræ dicit opilio noster: Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina. In officij initio precatur, vt non possint tantum præualere, quatenus ab eodem conciliabulo aliquem separent per astutiam suam. Simili modo faciebat Moyses, quando arca eleuabatur ad portandum. Dicebat enim: Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te, à facie tua. Nos enim spiritaliter sumus illa arca. Sicut enim quotidie circumdabatur illa ab inimicis: sic & sancta ecclesia vsque in finem circumdabitur à persecutoribus siue apertis, siue occultis. Sequitur post deprecationem nostri opilionis, Gloria sanctæ Trinitatis, quam deprecamur ad esse nostro adiuto-

rio. Recordatur opilio noster sermonis Domini, quem dixit, Sine nihil potestis facere. De additione, Gloria patri, per diuersa loca, Hieronymus scripsit in epistola sua ad Damasum papam. Cur in memorato tempore, id est, septuagesima, alleluia non supponatur gloriæ sanctæ Trinitatis, quæ est per omnia secula seculorum: sed, Laus tibi Domine, rex æternæ gloriæ, diximus in libello quem fecimus de septuagesima, scilicet non ob aliud, nisi vt humiliore lingua Latina, quæ Hebræa, admoneamur nos debere informari ad humiliorem conuersationem in tempore septuagesimæ, quam in alio tempore. Postea sequitur psalmus, quæ David cantauit, quando Ziphæi voluerunt eum rapere, & tradere in manu Saul. Quem nobis necesse est cõtare diluculo, iuxta quod scriptum est, Iustus cor suum tradet ad vigilandum diluculo: vt velit nos Deus saluare, quæ alieni insurgunt super nos, qui non proponunt Deum ante conspectum suum: atque vt ex omnibus tribulationibus nos eripiat, & super omnes inimicos nostros despiciat oculus noster, vt David suo in tempore fecit. Postea sequuntur duæ repetitiones Psalmi, Beati immaculati, qui plenus est moribus. Oportet enim, vt quos Deus liberauerit de vinculis & carcere inimicorum, moribus bonis & pijs ei assistant in omni deuotione, sicut ex duobus versibus duarum repetitionum possumus conijcere. Vnus dicit, Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas: Alter ita, Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Istæ tres repetitiones sustentant & defendunt arcam Domini vsque; ad plenam tertiam, id est, per horam primam, & secundam, & tertiam. Deinde sequitur versus, Exurge Domine, adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum. Simile quid dicebat Moyses, quando arca deponeretur. Sic enim scriptum est in libro Numerorum, capitulo vigesimo sexto: Quando autem deponeretur, aiebat: Reuertere Domine ad multitudinem filiorum Israel. Reuersio Dei ad exercitum Israel, non est aliud, quam vt reuerti faciat Israel toto corde ad se. Deus non habet quod reuertatur, cui totum præsens est. Ita enim, Exurge Domine, nõ est aliud intelligendum, quam, nos fac exurgere à somno torporis, & fac industrios atque strenuos in opere mandatorum tuorum. Ab ipsa reuersione accipit idem cantus nomen Versus. Eandem enim

enim reuersionem, de qua admonemur per versus, exercemus statu corporis nostri. Quando audimus versus, illic vertimus nos ad Orientem. Quare hoc nisi vt omnis cogitatio quæ foras exiit, adspiciendo & videndo hæc temporalia, reuertatur infra nos, & dicam: Dñe, da mihi cor, vt ore ad te. Postea inchoamus implorare misericordiam dñi per Kyrie eleison & Christe eleison. & iterum Kyrie eleison. Tres articulos aliter quo modo diuina maiestatis & Trinitatis celebramus in ecclesia. Primus est ante assumptam humanitatem, quando Trinitas inuocabatur sine copulatione humanæ naturæ, ac idem meritum ter dicimus Kyrie eleison, siue semel propter vnã substantiam: Secundus est post assumptum hominem, quando Christus videbatur in terra, & nihilominus à suis credebatur Deus, & filius Dei: vt Petrus, Tu es, inquit, Christus filius Dei viui. & Paulus de eodem filio: proprio, inquit, filio suo nõ peperit. Quoniam propter assumptam naturam vocatur Christus, quæ vnica est spiritali oleo, in medio articulo dicimus, Christe eleison. Quando semel dicimus ei, Christe eleison, ostendimus, eum solum fuisse inter homines, & neminem habuisse sui similem per omnia. Et si tertio, ostendimus nunquam eum fuisse separatam à substantia sanctæ Trinitatis propter vnitatem personæ. Tertius articulus est ex eo tempore, quo voluit clarificare illum assumptum hominem plus, quam esset quandiu mortalis erat. Vnde ipse dicebat ad patrem, Clarificame tu pater apud te ipsum claritate quam habui priusquam mundus fieret. Ac idem simili modo, vt in primo, precamur Dominum, vt ignoscat nobis in talibus tentationibus, sine quibus hæc vita non potest transigi. De quibus dicitur in parabolis Salomõis: Septies enim cecidit iustus in die, & resurgit, id est, per ignorantiam, per obliuionem, per cogitationem, per sermonem, per subreptionem, per necessitatem, per fragilitatem carnis. Singulis diebus vel inuiti, vel volentes frequenter reatum incurrimus, & tamen resurgit iustus, videlicet quia iustitiæ eius non præiudicat lapsus fragilitatis humanæ. Ac deinde sequitur oratio Dominica, quæ cum magna cautela oportet cõtare, vt ipsas res in mente teneamus, quas verbis pronunciamus. Sæpissimè præcedit Kyrie eleison, per quod reconciliatur primò Deus, vt cum sua miseratione & dignatione possimus congruenter illi inuocare patrem nostrum, & in-

tendere verbis orationis. Post orationem prædicam sequitur nostra credulitas, quam sancti apostoli constituerunt de fide sanctæ Trinitatis, atque dispensatione incarnationis Domini, ac statu nostræ ecclesiæ. Modus orationis, quem prætulimus ad eos adspicit, qui de leuibus peccatis & quotidianis compunguntur. Sunt enim vtrique in nostra ecclesia, scilicet, & qui in bonitate permanserunt, & qui corruerunt peccato: sed festinant quotidie resurgere per penitentiam. Ex persona illorum dicitur, Viuet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me. Ac si diceret: Si mortua fuerit anima mea pro erratibus meis, at dein viuet per conuersionem. Et iudicia tua adiuuabunt me. Quia dixisti: Nolo mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat. Et iterum: Gaudeo super vno peccatore penitentiam agente, quam super nonagintanoue iustis, qui non indigent penitentia. Errorem pristinum illius, qui nunc conuersus dicit, Viuet anima mea, & laudabit te: monstrat versus sequens: Errani sicut ouis quæ perijt, require seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus. Ex eadem persona sequitur psalmus, quæ David cantauit, postquam penitens cõuersus est à malo adulterij & homicidij. Post illum psalmum commendat se totus grex Deo, pastor simul cum ouibus, & dicit: Respice seruos tuos, & in opera tua, & dirige filios eorum. Hoc debemus cum his verbis tenere in mente, vt filios nostros cogitemus cogitationes, quæ nascuntur ex mente, quatenus illas dirigat Deus secundum suum beneplacitum: & in sequentibus vbi dicit, et opera manuum nostrarum dirige super nos, opera procedentia ex cogitationibus. Ac deinde singularis opilio pro toto grege precatur, dicendo: Dirige Domine corda, id est, cogitationes, sensus, scilicet oculos, & aures, & nares, & sermones nostros, qui per os efferuntur, & opera manuum nostrarum, vt possimus placere in conspectu tuo. Et sic tandem securi speramus ad opera necessaria. Suprà scripto versui, Exurge Domine, non proponitur lectio: & idem non sequitur responsum, vt in cæteris officijs. Morem sanctæ ecclesiæ tenet iste cursus, vt primum operari studeat, & postea docere. Hoc exemplum reliquit nobis Christus, de quo dicit Lucas, Quæ cepit Iesus facere & docere. Psalmi pertinent ad opera, lectio ad doctrinam. Vnde, si dominus dederit, apertius in sequentibus parati sumus dicere.

In presenti cursu precamur Dei adiutorium ad opera agenda. Operemur primò, & doceamus postea in cursu terrię horę, quę de re, vt opinor, mos inoleuit, vt p̄ mōasteria Deo deuota legat lectio in capitulo, quatenus hi, qui diebus ac noctibus occupati sunt in seruitio dñi, non sint sine lectione. Auidi sunt cęlestis pabuli: non se possunt continere quin om̄i hora, quantumcunq; sit, manducent de cibo scripturarum.

De tertia. Cap. 3.

Tres horę diei nobis iniatię sunt ad adorandum DEVM à Daniele propheta, de quibus ita scriptum est in libro eius: Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est in domum suam, & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Hierusalem, tribus temporibus in die flebat genua sua. Vndè Hieronymus in explanatione eiusdem libri: Tria autem tempora, quibus Deo flentem supra genua, tertiam horam, & sextam, & nonam ecclesiastica traditio intelligit. Namque tertia hora descendit super apostolos spiritus sanctus. Sexta volens Petrus comedere, ad orationem ascendit in cœnaculum. Nona Petrus & Iohannes pergebant ad templum. His ita perlectis, inuenimus in libro Esdrę, qui post Danielem fuit, quater in die populum DEI adorasse Dominum, & confessum esse peccata sua. Itā enim scriptum est in memorato libro: Cōuenierunt filij Israel in ieiunio & saccis, & humus super eos, & separatim est semen filiorum Israel ab omni filio alienigenę, & steterunt, & confitebantur peccata sua & iniquitates patrum suorum, & consurrexerunt ad standum, & legerunt in volumine legis Domini DEI sui, quater in die, & quater in nocte confitebantur & adorabant Dominum Deum suum. Vndè Beda sic in tractatu memorati libri: Quis enim non miretur, tātum populum tam eximiam habuisse curā pietatis, vt quater in die, hoc est, primo manē, tertia hora, sexta & nona, quibus orationi siue psalmodię vacandum erat, auditui se legis diuinę contradideret, quō innouata in Deum mente, purior ac deuotior ad preecandam eius miseriacordiam rediret? Sed & nocte quater excussio torpore somni, ad confitendum peccata sua, & postulandum veniā exurgeret? Quorum exemplo reor in ecclesia morem inoleuisse pulcherrimū, vt per singulas diuinę psalmodię horas, lectio vna de veteri siue nouo testamento, cunctis au-

dientibus ex corde dicatur, & sic apostolicis siue prophetis confirmati verbis, ad instantiam orationis genua fleant: sed & nocturnis horis cum à laboribus cessatur operum, liberę auditui lectionum diuinarum aures accommodentur. Ex inspiratiōne qua inspiratus est dominus Beda, nouimus nostrum cursum diei siue noctis, habere exordium à libro Esdrę. Si enim iuxta eorum morem, conuenimus ad rogandum Deum, oportet nos scire, quod habeamus opera murorum ædificandorū ecclesię nostrę, sicut illi habuerunt vrbis Hierusalem; & in circuitu inimicos, sicut illi habuerunt. Murus ecclesię nostrę habet in fundamento Christum, super quod fundamentum stabiliti sunt apostoli, & q̄ per eos crediderunt, siue credunt, seu credent. Nos sumus hodierna die in structura huius muri, qui semper ædificabitur vsq; in finem mundi. Vnusquisq; sanctorum q̄ prædestinatus est à Deo ad vitam æternā, lapis est illius muri. Lapis super lapidē ponitur, quādo magistri ecclesię, iuniores assument in proprium studium ad docendum, ad corrigendum, & ad stabilendum in sancta ecclesia. Habet vnusquisque super se lapidē, qui laborem fraternum portat. De ipso edificio dicit Apostolus: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Grossiores lapides ac politi, seu quadrati, qui ponuntur altrinsecus foris, quorum in medio iacent lapides minores, perfectiores viri sunt, qui continent infirmiores discipulos siue fratres in sancta ecclesia suis monitis atq; orationibus. Stabilitas enim muri sine cimento nō potest esse. Cimentum enim construitur calce & sabulo, atq; aqua. Calx enim feruens charitas est, quę sibi cōiungit sabulum, id est, terrenum opus, de quo dicit apostolus Paulus: Magis autem labore operādo manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti. Charitas enim vera sollicitudinem maximam habet pro viduis & confectis ætate atq; ægritudine, siue pupillis, seu debilibus: atq; idē studet operari manibus, vt habeat, vndè eis benē faciat. Recolite dicta Salomonis, Honora Dominum de tua substantia, Et iterum, Redemptio animę viri proprię diuitiã. Vt enim calx & terra valeat ad ædificiū muri, aquę commixtiōe glutinatur. Aqua spiritus sanctus est, dicente Euāgelista Iohanne: Fluēt de ventre eius aquę viuę, hoc autem dicebat de spiritu sancto, & reliqua. Sicut enim sine cimento lapides muri nō iun-

iunguntur simul ad stabilitatem muri: sic nec homines ad ædificiū cęlestis Hierusalem possunt simul coniungi sine charitate, quā spiritus sanctus operatur. Aedificantibus nobis hunc murum adsunt Sannabalath & Tobias, & Arabes & Amanite, & Azoti, qui volūt impedire opus nostrū. Per nominatos gentiles videmus diabolum impugnare nos cum armis suis, quę sunt vitia siue prauis homines: At nos iuxta morem populi Iudaici tenemus arma nostra manib; nostris, & defendamus nos de inimicis nostris ad Deum clamātes. Itā enim scriptum est in libro memorato Esdrę: Et orauimus Dominum Deum nostrū, & posuimus custodes super murū die ac nocte contra eos. Et paulò post: et factū est, à die illa media pars iuuenū eorū faciebat opus, & media parata erat ad bellū: & lanceę, & scuta, & arc; & lorice; & principes post eos in om̄i domo Iuda, & reliqua. Nostra arma sunt p̄fectio Dei. Per scutū fidei, & galeam salutis & gladiū verbi protegimur. Hęc tenemus in mente, quādo sumus congregati simul, & princeps noster sit nobiscum vice Christi, qui dicat, Deus in adiutoriū meum intēde: & doceat nos per lectionē, & muniat nos per orationem suam. Quis scit, si sic poterimus euadere de manibus inimicorum nostrorum? Fuerant etiā tam studiosi viri in memorato poquelo Dei, vt vna manu tenerent arma pro defensione, altera quę murum facerent: itā sint & manus nostrę, id est, intentiones, porrectę, quatenus vna resistatur inimicis, & altera agatur bonum opus. Eadem enim resonāt aliqui versus de tertia. In prima periocha dicitur versus, Et respondebo exprobrantibus mihi verbum, quia speraui in sermonibus tuis: In secunda dicitur, Superbi iniquē agebant vsquequaq; à lege autem tua non declinaui: in tertia itā, Multiplicata super me iniquitas superborum, ego autē in toto corde scrutabor mādātā tuā. Quid velint tres repetitiones in cursu tertię, in prima monstratum est: Hoc est, vt hęc protegatur per tres horas vsquedū iterum conueniatur, vna scilicet per quartam & quintam, ac per sextam, itā tamen, vt pertingamus ad sextam cursum horę tertię, & intrante sextā, inchoemus alterum cursum. Si Dominus voluerit, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, dare nobis, vt aliquid dignē possimus hęc dicere de varietate, quę sit in cursibus, id est, in psalmodia, & lectionibus & responso-

rijs ac versibus, fortē in sequentibus liberē incedemus. Dicit Paulus ad Ephesios, Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quę sit voluntas Dei. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino. Vt de expositione sancti Hieronymi mihi monstratum est, tres mutationes nostri cursūs in istis tribus præceptis Apostolicis intelligo compleri, videlicet vt psalmi sint in nostra locutione, quādo psalmos cantamus: & hymni, quādo ex lectione dictorum sanctorum patrum ad laudes Dei compungimur: & cātica, quādo per cantum responsorij nostra mens subleuatur aliqua lætitiā ad concentum supernę patrię. Cantus enim sapissimē in lætitiā celebratur. Sanctorum mens non habet maiorem lætitiā, quā vt per anagogen subleuetur ad cęlestē regnum. Ipsi memorati summi doctores verba ponenda sunt, vt eius auctoritate figatur in mente audientium, quod cupimus differere. Quid, inquit, intersit inter psalmum, hymnum, & canticum, in psalterio plenissimē diximus. hęc autem breuiter hymnos esse dicendum, qui fortitudinem & maiestatem prædicant Dei, & eiusdem semper vel beneficię, vel facta mirantur. Quod omnes Psalmi continent, quibus alleluia vel præpositum, vel subiectum est. Psalmi autem propriē ad Ethicū locum pertinent, vt per organum vocis quid faciendum & quid vitandum sit, nouerimus. Qui verò de superioribus disputat, & conuentum mundi, omniumque creaturarum ordinem atq; concordiam, subtilis disputator differit, iste spirituale canticum canit. Opus psalterij quod manu percutitur vt resonet, ad opera nostra pertinet. Opera sanctorum sunt mores boni, quos exercemus siue in professione spiritualis itineris, siue in occasione carnaliū voluptatum. Hi enim mores sine labore non possunt exerceri. Quapropter quādo cantamus psalmos, solemus stare, vt ex statu corporis demonstramus effectū nostrę mentis, hoc est, paratos nos esse siue ad demandam carnem nostram, seu ad exercitium operis in causā nostrā & fratrum. Post istam tropologicam locutionem, id est, quę de moribus disputat, subsequitur lectio, in qua illa reperiuntur, quę sanctus Hieronymus deputauit hymnis,

id est, quæ ad laudem DEI pertinent. Ibi maiestatem Domini inuenimus, quomodo incircumscriptum omnia in se continent. Ibi fortitudinem eius, quomodo creatum populū suū redimat in manu forti & brachio extēto. Ibi beneficia eius, quomodo ipsum quem redemit, dicit omnibus bonis. Ibi facta eius, quomodo fecit cælum & terram & mare, & omnia quæ in eis sunt. In illa non deest historia, non deest allegoria, non deest tropologia, nō deest anagoge, quantum tropologia seorsum celebratur, ut prætulimus, in psalmis. In tropologia psalmodum nostra opera recolimus: & in tropologia lectionum aliorum. Non enim in Domini maiestate, siue in sua fortitudine, seu in beneficijs, vel factis laboramus: quapropter solemus sedere in recitatione lectionis, aut silendo stare. In responsorijs namque solemus vocem altius leuare, quam in superioribus, id est, psalmis & hymnis. Per altitudinem vocis, altitudinem mentis monstramus, quæ se erigit in gaudium supernæ ciuitatis. Post bona opera & refectionem mentis de sancta scriptura, sequitur gaudium cælestē. Cur responsorius dicatur, in scriptione Missæ dictum est. Responsorium in isto loco canticis spiritualibus comparamus. Cantica sunt, quia cantantur: spiritualia, quia præcedunt ex iubilatione spiritalis mentis. Alia enim sunt cantica, quæ de singulari munere gaudent, ut sunt ea de quibus scripsimus in baptisterio: ubi gaudium tripudiat neophytorum de singulari innocentia, quibus nemo responderet: & alia sunt ista, quibus vnusquisque alterum incitat ad mansiones cælestes, quæ multæ sunt in domo patris. Quid versus responsorij significet, in memorato officio Missæ descripsimus, hoc est, ut duo sint in ecclesiastico viro, scilicet, exhortatio ad fratres, & singularis deprecatio ad Dominum. Gloria subsequitur in anagogico officio. Nulli dubium quod nullo in loco tanta gloria referatur Deo, quanta in cœtu sanctorum angelorum, & eorum sanctorum, qui in conspectu Domini sunt. In istis lectionibus, scilicet diurnalibus, non petitur benedictio: à maiore, quoniam maior cantat eas, qui solet vicem Christi tenere in ecclesia. Hoc interest inter has lectiones, & illam quæ ad Missam celebratur, quod est inter domesticam admonitionem, & illam, quæ ad concionem agitur. Illam enim quam ad Missam agi-

mus, ex gradu solemus proferte, ut omnis populus eam audiat. Quam prætulimus in officio de baptisterio propter statū temporis, id est, dici, ad sapientes fieri, in qua & author ad memoriam reducitur, ut si forte aliquis eorum, qui congregantur ex vniuersis locis, propter raritatem lectionis, incognitam habet historiam, audiat authorem, qui forte non est incognitus: & ex eius autoritate firmius infingantur verba lectionis in corde, qui tamen sapientes possunt esse propter rectam conuersationem: At hi qui semper in ecclesiasticis rebus insistant, & in lectione diuina, ut sunt domestici ecclesiæ, nō habent necessē audire authorem: quia ex lectione cognoscunt authorem. Ut legimus in Efdra, quatuor lectiones fiebant in die ab antiquo Dei populo. Et merito quatuor, quia quatuor elementis constat homo, ut vnūquodque elementum per competētes horas se offerat creatori suo. Primam namque iuxta morem nostrum prætulimus sine lectione. Si illa non habuerit lectionem, nō erunt nostræ lectiones tot, quot fuerunt in illo antiquo Dei populo. Quapropter procuratum est à sanctis patribus, ut in capitulo legeretur illa lectio, quæ silentio præmissa est in prima. Et non frustra ibi præmissa est, sed quoniam pastor loci doctorem vult insinuare, ideō ibi præmittit suam doctrinam, ut doceat vnumquēque doctorem, primō oportere operari, & postea docere. De qua dicit Moyses in libro Deuteronomij, Non arabis in primogenito bouis. Potest etiā in istis tribus varietatibus omne genus musicorū accipi, quod antiquus populus exercebat in laudem Dei. Triformis est natura musicæ artis. Aut enim per pulsū digitorum fit, ut in psalterio & cithara, & cæteris vasis, quæ pulsū digitorum tanguntur: aut per vocem, ut est cantus: aut per flatum, sicut est in tubis. Hæc tria memorantur in psalterio. Dicit psalmus tricesimus secundus: Constatemini Domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite illi: Cantate ei canticum nouum, benè psallite ei in vociferatione. Et iterum in psalmo tertio: Voce mea ad Dominum clamaui. Item in psalmo centesimo quinquagesimo: Laudate eum in sono tubæ, laudate eum in psalterio & cithara, laudate eum in tympano & choro, laudate eum in chordis & organo. Laudate eum in cymbalis benè sonantibus, & reliqua. Quando enim psal-

mos

mos cantamus, genus exercemus Musicæ, quod fit per pulsū digitorum. Nam & psalterij volumen, accepit nomen à psalterio Musicæ artis. Quando legimus, genus illud exercemus, quod per vocem fit. Lectionem, voces vocauit Paulus Apostolus in Actibus Apostolorum, Ignorantes, inquit, Iesum & voces prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur. Quando responsoria cantamus, quasi per tubam exaltamus vocem, excitando ad altiora fratres, vsque adeo ut perueniatur ad laudem sanctæ Trinitatis, & dicamus, gloria patri, & filio, & spiritui sancto. Quāto enim melius est corpus nostrum vasis musicis, quæ ædificabatur per homines: tanto acceptius est DEO obsequium in tempore isto, quā esset in prisco. Et quanto melior est lex libertatis, quæ est per gratiam noui testamenti, lege seruitutis: tanto dignius est, ut in proprio corpore habeamus laudes, quæ illi semper & vbique referamus, quā in ligneis vasis & æreis. Hic iterum cupimus dicere de versu. Versus hanc vim habet, ut conuerti chorū totum faciat ad vnum, atque totam intentionem illius ad rem, pro qua agitur officium. Sicuti est primo manē, Exurge Domine, adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum. Ac si dicat: Exurgere nos fac Domine ad opera, & adiuua virtute brachij tui ad operandum, & libera de insidijs, quæ paratæ sunt contra nos. Hanc petitionem intentio mentis debet in se retinere in officio primæ. At hic in tertia dicit versus, Adiutor meus esto, nē derelinquas me, neque despicias me DEVS salutaris meus: Ac si dicat, Adiuuisti nos vsque ad præsens tempus, adiuua & deinceps. Nondum peruenimus ad id, quod tendimus, id est, ad meridiem, in quo tu pascis, in quo tu accubas, iuxta Cantica Canticorum. Nē derelinquas nos in isto itinere, neque despicias nos DEVS salutaris noster. Deinde sequitur Kyrie eleison & Christe eleison.

De oratione, quam conuentus fratrum celebrat per aliquos cursus diurnos nocturnosq.

Cap. 4.

EST sacerdos in terra, cui necessē est quotidie pro se & pro populo DEI intercedere: Et est sacerdos in cælo, cui nō

est necessē intercedere: sed tamen vult, & interpellat quotidie pro nobis: sacerdos, qui est in terra, non vult neque potest dicere, quod absque peccato sit, dicitur Ioanne: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Qui tamen quantum sit peccator, non debet à conscientia sua morderi, ut tantum sit peccator, quantum multos cognoscit esse in populo terræ. Qui populus in aliquibus est minus obligatus peccatis, in aliquibus magis. Pro his qui minora committunt, & pro se orat sacerdos, quando dicit, Kyrie eleison, & orationem Dominicam, in qua nemo potest se excusare, nisi veraciter dicat, Et dimitte nobis debita nostra. Dein profertur sacerdos modum orationis, quem Paulus dinumerat, dicens: Obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, & cætera quæ sequuntur. Vnde dicit Ambrosius in tractatu suo super eandem epistolam: Ante omnia, inquit, illud obsecro, quod vel maximè vos scire operis esse debet, ut conuenientes scire possitis, quid fieri conueniens sit. Dicit autem, Orationes, obsecrationes, postulationes. Et post pauca: Aut enim bona nobis à deo dari postulamus, quod orationes vocauit, aut malorum solutionem, quod obsecrationes nuncupauit. Et iterum post pauca: Illa verò quæ ad hoc nobis sunt contraria, multa sunt & assidua. Vnum quidem quia dæmonum subreptio variè nos à bono auertere cupit: alterum verò molestia passionum, quæ nobis inesse videtur, à quibus & à bonis exclusi contra nostrum positum sæpè in illis, quæ nobis non conueniunt, concludimur. Sed necessarium est, nos, qui multam super hoc pugnam sustinemus, ad Dominum recurrere, qui potens est suo auxilio fedare vniuersa illa, quæ ad nostram pertinent molestiam. Hoc dixit postulationes. Et iterum infra, Gratiarum verò actio pro his, quæ iam præstita sunt, efficitur: Et pro quibus hæc fieri conueniant, doceris: Pro omnibus hominibus. In commune pro omnibus hominibus debere eos sollicitos esse præcepit. & iterum infra, Deinde illa, quæ summa esse videtur inter homines, transit: Pro regibus, inquit, & omnibus qui in sublimitate sunt. Nostri enim eodices habent primō obsecrationes, & postea orationes, Hic ordinem sequitur nostra oratio. Primus versus post orationem Dominicā est, Ego dixi, Domine miserere mei, sanā animam

meam, quia peccavi tibi. In hoc versu obsecratio est, per quam precatur absolutio malorum. Quandò dicit, Sana animā meam, quia peccavi tibi; medicinam Domini precatur, ut à languore absolatur. Sit secundum versus, Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. In eo versu bona nobis postulam, quod pertinet ad orationem. Sit tertius, Convertere Domine vsquequò, & deprecabilis esto super seruos tuos. In eo versu postulamus, ut omnia contraria bonis nostris superentur per Domini auxiliū. Hoc pertinet ad postulationem. De quo versu dicit Augustinus in Tractatu super psalmos: Convertere Domine vsquequò, & deprecabilis esto super seruos tuos: Vox est eorum, vel pro eis, qui multas persecutiones in isto seculo malas tolerantes, innotescunt; compeditos corde in sapiētia, ut nec tamen malis coacti refugiant à Domino ad huius seculi bona. Sit quartus, Confiteantur tibi Domine, qui pertinent ad gratiarum actiones: Hucusq; oratū est secundum Apostolum pro omnibus hominibus. Deindè sequitur, Pro regibus & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Quoniam sunt intra nostram ecclesiam qui minima committunt, pro his tamen necessè est præcedens oratio. Sunt & qui maiora, pro quibus necessè est addere Psalmum, Miserere mei Deus, qui propriè pertinet ad pœnitētes. Alio modo, Oratio præcedens pro minimis peccatis: Psalmus, sit pro maximis. Postremò surgit sacerdos vice illius sacerdotis, qui in cælo est, & quotidie interpellat pro nobis, & dicit stando orationem. Hæc oratio in omni tempore subsequitur: id est, Paschali, Pentecostes, Dominicis diebus & festis. Ut resurrectione recolat eius sacerdotis, cuius vicem tenet, surgit ab acubitu, & stando dicit hanc orationem. Qui tamen prius iacendo orat cū cæteris, quoniam peccator est, cum peccatoribus prostratus est: & quia vicem tenet Christi, stando dicit specialem orationem. Hæc specialis oratio sacerdotū, quæ quodammodo libertatem & glorificationem monstrat futuri regni, & tamen semper esse intercessorem ibi pro nobis, per omnes memoratos dies festos currit. Reliqua oratio retinetur, quoniam ibi peccator nullus est, neq; erit. Si quis voluerit dicere, quoniam hæc oratio vicem tenet interpellationis Christi, qui interpellat pro nobis quotidie patrem, quæ

rè dicat, Per Dominum nostrum IESVM Christum: dicatur ei, Christus qui est in patre naturaliter, & per quem allumptus est homo in Deum propter vñam eandemq; personam filij Dei, ostium nobis fieri dignatus est, per quod nos & orationes nostræ & omnia bona nostra transeat ad patrem. Idcirco meritò sacerdos dicit suam orationem ad Deum patrem, per Dominum nostrum Iesum Christum, quia per illum accepit hanc gratiam, ut vicissitudinè suæ interpellationis fratribus atque condiscipulis ministraret, & recolat, atq; ad memoriam reducat. Quam orationem præcedit salutatio & subsequitur, Benedictioque & gratiarum actio sequitur. Post resurrectionem suam Dominus salutavit discipulos, salutavit & iterū, benedixitq; eos in monte Oliueti, & illi gratias referendo, adorauerunt in loco vbi steterunt pedes eius. Quòd eadem precum orationes celebrandæ sint vespertina hora, quæ & nona, in Laodiceni concilio, capitulo octauodecimo scriptum est, Quòd id ipsum officium precum nona & vespera semper debeat exhiberi. Secundum hoc capitulū in festis & in cæteris diebus vno modo celebretur oratio in vespertino & hora nona. Ut reor, similiter possumus dicere de tertia & sexta. Post vespertinalia & matutinalia officia, quæ aguntur pro mortuis, solemus cātare psalmum in loco, Miserere mei Deus: Dñe, nē in furore tuo. Ipse est sextus in ordine psalmorum, & tamen inscribitur pro octava. Idcirco, quia nos, qui in sexta ætate mūdi sumus, debemus pro septima & octava ætate rogare Deum per hunc psalmum, ut eademas tormenta, quæ malis debentur in memoratis erratibus. De quo dicit Augustinus in prologo eiusdem Psalmi: Veniet octavus iudicij dies, qui meritis tribuēs quod debetur, iam non ad opera temporalia, sed ad vitam æternam sanctos transferet, impios verò damnet in æternum. Quam damnationem metuens, orat ecclesia in hoc psalmo, dicens: Domine, nē in ira tua arguas me. Et Beda in libro de temporibus: Ipsa est octava, pro qua sextus psalmus inscribitur. Credo, quia in sex huius seculi ætatibus pro septima vel octava huius seculi est ætate supplicandum. In qua quia iusti gaudia, sed reprobi sunt supplicia percepturi, psalmus iste ingenti pauore incipit, currit, finit: Domine, nē in furore tuo arguas me.

De sexta. Cap. 5.

De

DE tribus repetitionibus sextæ siue nonæ, put potui, ministravi in cursu primæ & tertiæ, & de lectionibus atque responsorijs. Præsentes tres repetitiones statuit nos in famulatu Domini, siue muniat ab insidijs inimici per septimam horam, & octavam, & nonam, ita tamen, ut in ipsa nona habeant initium reliquæ tres repetitiones, quæ nos perducat vsque ad finem diei. Restat ex statu temporis considerare versus, qui dicitur ad sextā. Status temporis est merides, quandò sol in centro cæli est, & feruentissimum ardorem præstat terris. Idem status perfectionem mentium deuotorum hominum monstrat, quorum feruor ita coniunctus est igni inuisibili, ut ab ipso pascatur delectatione, & illuminetur lumine intelligentiæ. Eadem hora ascendit Petrus in cœnaculum, & voluit comedere. In prima sunt initia virtutum, in tertia profectus, in meridie perfectio. Quam perfectionem denunciant nobis aliqui versus cursus sextæ. Prima periocha dicit: Defecit in salutare tuum anima mea, & in verbo tuo desperavi. Secunda dicit, Quomodo dixi legem tuam Domine? tota die meditatio mea est. Tertia ita, Oculi mei defecerunt in salutare tuo, & in eloquium iustitiæ tuæ. Statum talium mentium versus monstrat, dicens: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocavit. Vbi nos dicimus, Dominus regit me, translatio quæ assumpta est à sancto Hieronymo ex Hebraica veritate, habet, Dominus pascit me. Quem Dominus pascit aduentu spiritus sui, eundem regit, id est, in illis moribus facit eum spiritus DEI delectari, qui secundum rationem sunt, & deducunt per rectum iter ad civitatem munitissimam Hierusalem. Ei nihil deest, sicut Paulus Apostolus dicit: Omnia possum in eo qui me confortat. Omnia illi cooperantur secundum DEVM: Prospera & aduersa æquanimiter tolerat: Ac idèd subsequitur, In loco pascuæ ibi me collocavit, siue in abundantia intellectualium rerum in præsentia, siue in futuro in lætitia & gloria sempiterna, vbi erit satietas omnium gaudiorum sine fine.

Denona. Cap. 6.

Nona cōtinet nos per decimam horam & vñdecimam & duodecimam. Status temporis, quandò nona celebra-

tur, designat feruorem studiorum, quem exercebat mens in altitudine virtutum, aliquatulum tepescatum esse propter tentationes accidentes. Vndè Gregorius in Moralibus Iob: Vitia, dum nos tentant, proficientes in * nos virtutes humiliant. Sicut tunc sol descendit à centro ad inferiores partes, ita mens quandò tentatur, descendit ab altitudine intimi gaudij ad considerandam suam naturam atque fragilitatem, & videt quàm facilis sit ad occasum. Tentabatur Paulus, quandò dicebat, Nē magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ qui me colaphizet. Qua de causa tentetur electus, præfens noster magister Paulus hęc demonstrat. Atq; in sequentibus molestiam quam patiebatur ex tētatōe, manifestat, dicens: Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet à me. Ut opinor, nisi ei molestiam faceret stimulus satanæ, non DEVM precaretur, ut discederet ab eo. Eandem precationem sonant aliqui versus cursus Nonæ. Prima periocha dicit, Tribulationes & angustie inuenerunt me, mandata tua meditatio mea est. Quod ita Augustinus in eodem psalmo: Sæuiant, persequantur, dum tamen mandata Dei non relinquuntur, & ex ipsis mandatis, etiā qui sæuiunt, diligantur. Secunda dicit, Multi qui persequuntur me & tribulant me, à testimonijs tuis non declinaui. Tertia ita, Erravi sicut ouis quæ periit, require seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus. Versus præfentis cursus memorat tentationem, quæ designatur per solis declinationem: Ab occultis meis, inquit, munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo. Quod ita memoratus Augustinus in psalmo decimo octavo: Tolle mihi ex corde malam cogitationem, repelle à me malum suorum: hoc est, Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo.

De vespertinali synaxi.

Cap. 7.

LEgimus in Esdra, quod iam memorauimus, quater in die populum Dei cōfessum esse Domino, & quater in nocte: Et ex verbis dñi Bedæ, qui tractat in eodē Esdra: Opinio est esse cognoscimus sanctæ ecclesiæ, iuxta illum morem se quatuor officia celebrare in die, & quatuor in nocte. Non enim immeritò nos qui militamus Deo, quater in nocte vigiliis renouamus,

EE 3 cūm

cum hi qui seculo militabant, per quatuor vigilias findebant noctem in castris, ne irrumperent castra ab inimicis insidiantibus. Nostras quatuor vigilias, in nocte solemus vocitare, Vespertinum, completorium, nocturnum, & matutinum. Ex etymologia Vespertini nominis addiscere possumus: Vespertinum officium ad noctem pertinere. Dicit Isidorus in libro etimologiarum, Vespertinum officium est in noctis initio, vocatum ab stella vespere, quae surgit oriente nocte. Et Augustinus in psalmo vicefimo nono, Vespere demorabitur fletus. Quid est vespere demorabitur fletus? Vespere fit quando sol occidit. Hinc possumus conijcere, quando feriatos dies observamus, quod eos observare debeamus a vespere usque ad vesperam, ut a solis occubitu usque ad eius iterum occasum, eos legitime observare, necesse sit. Ille status noctis informat fletum eorum peccatorum, quibus occidit verus sol. Illis necesse est plorare quinque carnales sensus suos, qui obedire solent ad peccandum, ut in matutino, id est, in evasione peccatorum, quando sol eis iterum inchoat oriri, quibus occidit vespere, possint latari. Unde idem qui supra in memorato psalmo: Vespere demorabitur fletus, & in matutino exultatio, quando coeperit oriri fidelibus lux, quae occiderat peccatoribus. Informat etiam altero modo statum eorum, qui aliqua infirmitate opprimuntur, per quam appropinquant morti. Hi enim quanto plus timent mori, & sententiam percipere veram peccatorum, tanto plus ante oculos mentis suae reducunt carnales motus, qui generati sunt per quinque sensus corporis, & eos desunt. Timor solet occupare mentes hominum, quando morti appropinquant, sicut de ipso Domino scriptum est, (quanvis non timeret infirmitate, sed dispensatiue) coepit contristari & moestus esse. Tamen multi sunt, qui gaudent de matutino, quando resurgent a mortuis propter consortium resurrectionis CHRISTI. His duobus modis transcurris, debemus venire ad quotidianum usum nostrum. Quotidianus vsus noster tenet, ut quinque psalmos canteamus in vespertinali Synaxi. Quis enim nescit, quanvis per quatuor horas deprecemur Dominum, quanta impedimenta & quot tristitia occupent mentem iusti per diem? Oculi adducunt ad eam formam illices, quae quia sine voluntate iusti

animae intrant ad eam, radio afficitur. Simili modo per aures intrant verba aut detractionis, aut luxus, quae nihilominus molestiam ingerunt menti. Nares, etiam non sunt alienae ab hoc pestifero internuncio. Os non se potest excusare, nisi delinquat. Vnusquisque cognoscit quando loquatur verba criminalia, quando verba ociofa, & caetera talia, quibus per os polluitur mens. Manus proculdubio & pedes saepe id tangunt, unde anima fit deterior per cogitationem. At quia in istis quinque sensibus tendimus quotidiano affectu ad tenebras, necesse est ut noctis initio pro eis veniam DEVM precemur. Isti sunt quinque sensus, quos manè commendamus Domino dirigendos, dicendo: Dirige Domine corda, sensus, & sermones nostros, & opera manuum nostrarum. Inter sensus, & sermones, & opera comprehenduntur quinque sensus corporis. De cordibus est seorsum dicendum, postquam venerimus, si Dominus dederit, ad hymnum Mariae. Propter hos videlicet quinque sensus, quia forte non fuimus digni, ut dirigerentur per omnia secundum Domini placitum, quinque psalmi cantantur, ut ignoscatur nobis. Hos quinque psalmos Antiphonam cantare solemus. Ut TRIPARTITA narrat historia in libro decimo, capitulo nono ab IGNATIO Episcopo Antiochia antiphonarum vsus in ecclesijs primò coepit accitari. Ita enim narrat: Dicendum tamen est, unde sumpsit initium, ut in Ecclesia antiphonae decantentur. Ignatius Antiochiae Syriae tertius post apostolum Petrum episcopus, qui etiam cum ipsis debebat apostolis, vidit angelorum visum, quomodo per antiphonas sanctae Trinitati dicebant hymnos, isque modum visionis Antiochenae tradidisse probatur ecclesiae, & ex hoc ad cunctas transiit ecclesias.

Antiphona dicitur vox reciproca. Antiphona inchoatur ab uno vnius chori, & ad eius symphoniam psalmus cantatur per duos choros. Ipsa enim, id est, antiphona coniunguntur simul duo chori. Quanto enim melior est anima corpore, tanto melior est cantus animae, quam corporis. Igitur intendendum est, quae sit antiphona animae. Videtur nobis virtus dilectionis esse, quae coniungit opera duorum fratrum simul. Psalmi ad opera referuntur: Antiphona ad illam dilectionem, qua unusquisque fratri suo porrigit suum opus. Verbi gratia: Vnus legit & discit doctrinam

nam in schola; alter seminat in campo: tempore fructus doctor seminanti porrigit doctrinam, sator doctori panem. Duobus choris alternatur antiphona, quoniam non potest minus esse charitas, quam inter duos. Hanc vicissitudinem charitatis significant catores, qui alternatim ex utraque parte antiphonas leuant. Hos duos choros designauerunt pennae animalium inuicem porrectae, quas vidit Ezechiel in figura aduentus Christi & noui testamenti. Coniunctio duarum pennarum, antiphona est, quae vicem tenet charitatis. Unde Gregorius scribit in homilia septima super eundem Ezechielem. Nam dum ille verbum praedicationis exhibet, & lumine veritatis ex corde meo ignorantiae tenebras repellit, & dum illi ego quia fortasse a mundi huius potente opprimitur, solatium meae defensionis impertior, atque hanc de violentis manibus euollo, vicissim nobis pennas nostras tendimus, ut nos affectu & ope vicaria ex bono quod accepimus, tangamus. Unde bene primus pastor admonet, dicens: Omnium finis appropinquabit: Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus: ante omnia mutuum in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum. Post hoc sequitur lectio a pastore prolata. Ipsa est lectio quam pastor debet domesticis suis solerter administrare. Audiui olim responsorios cantari apud quosdam post lectionem vespertinalem, qui continentur in aliquibus antiphonarijs: sed apud nonnullos modo accipiuntur omnes, post lectionem sequitur coniunctim versus. Saepè enim reuoluo apud me, si decantari oportet responsorium post lectionem vespertinalem, quare non simili modo decantetur post lectionem matutinalem. In hac reuoluitio cogitationum occurrit mihi, ut sicut hymnus Zachariae excludit responsorium post matutinalem lectionem, ita excludat responsorium hymnus sanctae Mariae post vespertinalem lectionem. De versu foret hic dicendum: sed quia nos inchoamus haec officia a septuagesima, non possumus hic referre aliquid de versu, quem solemus dicere in vespertinali officio, antequam dicamus aliquid de alleluia, quod cantatur in Septuagesima. In eodem vespere, & in nocte sequenti, alleluia per omnia officia cantoris currit. Ita agimus de alleluia, quando illud recondimus in thesauris suis, id est, in cor-

dibus electorum & angelorum vocibus. Sicut solet dilectus circa dilectum agere, qui perrecturus est iter longinquum, osculatur os eius, collum, oculos, frontem, & caetera. Dicitur sit strictim de Alleluia, quod propterea toties frequetamus, quia diligimus illud, & in propinquo recondendum sit. Dicendum est de versibus, qui fiunt per Dominicas noctes caeteras, & per sex dies hebdomadis. Per Dominicas noctes solemus dicere: Vespertina oratio ascendat ad te Domine, & descendat super nos misericordia tua. In caeteris autem noctibus solemus dicere, dirigatur oratio mea sicut incensum, in conspectu tuo. Vnam rationem habent isti versus: Dominicalis versus ex suis verbis monstrat accitari vespertinam orationem. Talis nanque debet esse omnis versus, ut vel statum officij ad memoriam reducat, vel statum temporis: sicut illi faciunt, qui circa passionem Domini & resurrectionem cantantur. At quotidianus versus in posterioribus verbis suis, quantum non cantentur, eadem aperit dicendo, Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Propter haec verba, versus memoratus, dirigatur oratio mea, inchoatur, sed nescio cur non cantentur, forsitan, quia cantoribus displicet, quod non conueniunt eorum modulationibus. Cum ipso versu offertur incensum, quod Dominus praecipit offerri, de quo scriptum est in libro Exodi: Ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonij coram propitiatorio, quo tegitur testimonium, vbi loquar tibi. Et adolebit incensum super eo Aaron suauis fragrans: manè quando componit lucernas, incendet illud, & quando collocat eas ad vesperam, vret thymiama sempiternum coram Domino, & reliqua. Intendat summus sacerdos, qui vicem tenet Aaron in Ecclesia, quis debeat incensum offerre Domino super altare. Post hoc sequitur hymnus sanctae Mariae. Sicut quinque psalmi deplorant, quod quinque sensus corporis deliquerant, ita hymnus sanctae Mariae castigat cogitationes, quae se inani iactantia extulerunt in prosperitate diei, dicendo, Disperit superbos mente cordis sui, deposuit potentes de sede. Usque huc, modum eorum hominum diximus, excepto de versu Dominicali, qui aliqua negligentia percipiuntur, unde habent plangere. At nunc dicendum est de illis

illis, qui in Domino triumphant, & nihilominus ei laudem vespertinalem offerunt per quinque psalmos, quos solemus cantare in Dominicis noctibus. Sicut Dominica nox, victrix extitit. Dominica resurrectione: ita psalmi qui in ea cantantur, victoriam electorum Domini & laudem eius resonant. Primus psalmus, id est, Benedictus Dominus Deus meus, victoriam continet David contra Goliath. Sequentes psalmi resonant laudem Dei. De secundo dicit Augustinus in tractatu psalmorum, exaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in seculum, & in seculum seculi: Videtis inchoatam esse Dei laudem, & vsque in finem psalmi laus ipsa perducitur. De tertio ita, Ecce psalmus sonat, Cuius vox est? Quæ, si vultis, vestra est exhortantis animam suam ad laudandum Deum, & dicentis sibi: Lauda anima mea Dominum. Et de quarto ita: Nobis dicitur, Laudate dominum. Dicitur hoc omnibus gentibus, non solis nobis. Et istam vocem per loca singula sonantem, à lectoribus singulatim audiunt ecclesiæ. Vna vox tamen Dei super omnes non tacet, vt laudemus eum, Et quasi quereremus, quare laudare DE VM debeamus, videte quam causam attulit: Laudate Dominum, inquit, quoniam bonus est psalmus, quintus continet laudem Hierusalem, quæ restaurata est post peregrinationem. De quo idem, qui supra, in eodem: Quid enim factura es ò Hierusalem? Transijt enim labor & gemitur, quid factura es? Aratura es? seminata? nouellatura? nauigatura es? negociatura es? quid factura es? An in illis operibus quauis bonis, & de misericordia venientibus exerceri adhuc oportet? Considera numerum tuum, considera vndique societatem tuam, vide, vtrum aliquis esuriat, cui porrigas panem: vide si aliquis sitiat, cui des calicem aquæ frigidæ: vide vtrum aliquis apud te modò peregrinus est, quem hospitio recipias: vide vtrum aliquis æger, quem visites: vide, vtrum aliquis litiget, quem concordet: vide, vtrum aliquis moriatur, quem sepelias. Quid ergò factura es? Collauda Hierusalém Dominum. De hymno sanctæ Mariæ ita tractat dominus Beda in homilijis suis: Verba igitur euangelicæ lectionis frequetè meditatione: uoluamus, exempla beatæ Dei genitricis semper animo retineamus, vt in conspectu Dei humiles inuenti, & proximis quoque debito honore submissi, mereamur vnâ

cum ipsa perpetuo sublimari gaudio. Studeamus sollicitè, nè nos indebitè laudantium fauor extollat, cum illam videamus inter verba veræ laudationis inconcussam humilitatis tenuisse constantiam: Si immoderatus temporalium rerum nos appetit delectat, reminiscamur quia iudex noster diuites dimittit inanes: Si temporalis afflictio fortè metem conturbat, recogitemus, quia & humiles exultat: Nūquam de impetranda admissorum venia desperemus, quia misericordia eius à progenie in progenies timetibus eum: Nulli inter mala quæ fecit, grauior impenitenti culpa subrepat, quia Deus superbis resistit, eosque beatorum forte secernens, per varia poenarum loca pro peccatorum varietate dispergit. Fit autem, largiente Domino, vt si beatæ Mariæ semper acta & dicta recolamus, semper in nobis & obseruantia castitatis, & virtutis opera perseuerent. Nam & optimus ac saluberrim⁹ in sancta Ecclesia mos inoleuit, vt hymnus ipsius quotidiè cum psalmodia vespertinæ laudis ab omnibus canatur: quatenus ex hoc animos fidelium & frequentior Dominicæ incarnationis memoria, ad affectum deuotionis accendat, & recogitata sapius exempla genitricis illius in virtutū soliditate confirmet. Et hoc opportunè ad vespas fieri complacuit, vt videlicet fatigata per diem ac distenta diuersis cogitationibus mens nostra, incumbete tempore quietis, ad vnionem se suæ considerationis colligeret, iamque salubriter admonita, quicquid superfluum vel nocuum diurna vagatione contraxisset, totum hoc nocturnis denuò precibus & lachrymis ex tempore mundaret. Post hunc hymnum per noctes Dominicæ aliquibus in locis dicitur Kyrie eleison, vt audiui Romæ, & postea Collecta: aliquibus in locis Collecta tantummodò sequitur. Sicut genuflexioem omitimus, recolendo resurrectionem nostram: ita & preces flebiles præsentis vitæ, quas solemus cum genuflexioe premere, in eis noctibus omitimus. Vt superius demonstratum est ex verbis Augustini, in illa caelesti Hierusalém, vbi resurrectio est vera & in re, nulla precatio pro miserijs exercetur. Quapropter tantum sequitur Collecta, quam solet presbyter stando proferre ob recordationem futuræ resurrectionis per Dominicam noctes. Quoniam in præsentis seculi sum⁹, necesse est nobis, vt muniamur orationibus sanctorum presbyterorum. Et quia

quia quodammodò recolimus festiuitatè eiuus caelestis Hierusalem, oportet nos celebrare illam maiori lætitia & securitate, quam cum celebramus nostram peregrinationem. Quoniam in septuagesima inchoauimus hanc constitutionem, volumus subiungere dicta sancti Augustini de septuagesima, quæ dicit in tractatu psalmi, Lauda Hierusalem Dominum: Post septuagesimam ergò annos cum propheta Hieremias reparari ciuitatem Hierusalem, & factum est, vt ibi significaretur imago futurorum, significatum est nobis post omnem istam volubilitatè temporis, quæ septenario numero voluitur, futuram illam ciuitatem nostram in æternitate in vno die. In illa quippe habitatione tempus non voluitur, quia habitatoribus non labitur. Ex verbis beati Augustini docemur, per septuagesimam designari præsens tempus, quod voluitur septenario numero: & per paschales dies, qui sequuntur septuagesimam, futuram patriam.

De Completorio. Cap. 8.

Completorium idè dicitur, quia in eo completur quotidianus vsus cibi siue potus, qui necessariò sumitur ad sustentationem corporis, seu locutio communis. Vnde & apud monachos tenetur vsus ex regula sancti Benedicti, vt ab eo officio claustra oris muniant, & ea aliena faciant à communi colloquio, vsquedum iterum ad opera redeant. Non enim immeritò potest hæc pars noctis conticiniū vocari, in qua conticescunt omnia. Apud eos qui noctem diuidunt in septem partes, prima pars vocatur crepusculum: secunda, vespere: tertia, conticinium, de qua nunc agimus, quam idè sic posse vocari arbitror, quia in eo conticescunt omnia. In eo officio quatuor psalmi recoluntur vsque ad versum. In quatuor psalmis quatuor elementa corporis nostri commendamus Domino. Quod versus aperit dilucidat, dicens: Custodi me Domine vt pupillam oculi, sub umbra alarum tuarum protegeme. Quot pericula possint hominem inuadere, dormitendo extrinsecus plusquam vigilando, vnusquisque recognoscit, qui vel tenuiter sapit. Aptat quodammodò hoc officium commendationi, quæ se commendat homo Deo, quando transit de seculo. Somnus est imago mortis. Sicut enim alienatur mens, mortui hominis ab istis mortalibus, & miseris huius seculi, obliuioni traduntur: ita quodammodo animus dor-

mientis alienatur à cogitationibus confuctis, & ab omni officio temporali. Quod monstrat Augustinus in vno versu psalmi primi, qui canitur in completorio, dicens: In pace in idipsum dormiam & requiescā. Rectè enim à talibus speratur omnimodò mentis abalienatio à mortalibus rebus, & miseriarū seculi huius obliuio, quæ nomine obdormitionis & somni decenter & propheticè significatur, vbi summa pax nullo tumultu interpolari potest: sed hoc iam non tenetur in hac vita, sed post hanc vitam sperandum est. Secundus psalmus transit vsque ad illum versum, in quo Christus spiritum suum posuit in cruce. In quo cupimus conformari dormitioei eius, hoc est, vt membra quiescāt, & cor vigilet. Tertius psalmus, Qui habitat in adiutorio, plenus est verbis orationum, quæ deprecantur Domini protectionem. Qui & secundum Romanum usum cātatur in parasceue post lectionem, in qua secundum Osee, nostra mortificatio ad exemplum Christi demonstratur, & resurrectio post duos dies. Admonet nos per hunc psalmum compositor officij, vt in omnibus periculis & tribulationibus secundum verba eius, mēs nostra intenta sit ad deprecandum Deum. Ac idè quia somnus noster aliqua similitudinem habet dormitionis eorum, qui sub protectione Dñi transierunt de præsentis seculo, idem psalmus cantatur in completorio nostro. Necnon & quartus psalmus aliquo modo recollit intentionem illorum, qui in tribulatione sunt, & tamen de tribulatione transeunt in pace, dicendo: In noctibus extollit manus vestras in sancta. Vnde Augustinus in tractatu eiusdè psalmi: Nox em̄ tristis res est, dies læta res est. Et paulò post: Benedicite ergò Dominum. Quando in noctibus. Quando benedixit Iob, quàm tristis nox erat: Ablata sunt oia quæ possidebantur, ablati filij quibus seruabantur: Quam tristis nox? Sed videam⁹, si nō in noctibus benedicit Dominus dedit, nō minus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Versus qui sequitur, vt postulatiōem custodiæ Domini circa pericula noctis. Et quam pacem desideret anima orantis, sequens hymnus sancti Simeonis monstrat, hoc est, vt ab omni tumultu huius seculi quiescat. Hoc precabatur Simeon, quando cupiebat transire de hac vita ad alteram vitam: & dicebat: Nunc dimittis seruum tuum Do-

mine, secundum verbum tuum in pace. Ex presenti hymno manifeste edocemur, quod in presenti commendatione conformemur illis, qui in Domino mortui sunt. Igitur non est congruum, post hanc commendationem bibere aut comedere, aut tale aliquid agere, quod non pertineat ad quietem membrorum, & ab alienationem status quieti corporis. Et quia non est deinceps collatio habilis inuicem referentium & disputatio, quae necessaria est post lectionem dormientibus palpebris, oculisque somnum trahentibus, cessat lectio. Tempus illud significat, de quo scriptum est, **Et erunt omnes docibiles DEI.** & illud apostoli, siue prophetiae euacuabuntur, siue linguae cessabunt, siue scientia destruetur. Et quia ex ordine Esdras necessaria est lectio in isto officio, ut quater in nocte legatur, solent religiosi viri ante praesens officium lectionem legere. Sicut Maria quae vnxit Dominum unguento, praenit facere quod faciendum erat in sepulchro eius, si inueniretur corpus eius. Ita lectio sua doctrina ungit animas deuotas ante commendationem dormitionis.

De nocturnali officio. Cap. 9.

In nocturnali officio dicimus primum, Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam: Deinde sequitur Gloria. Quando pridem in nocte conuenimus, commendauimus nos Domino, & conclusimus ora, atque post singuli quasi quodammodo in singulis sepulchris quieuiamus, & soli Domino mente adstitimus, cui non sunt verba necessaria, quia omnes cogitationes nouit: At nunc quia iterum conuenimus ad confitendum Domino, precamur eum, ut sua directione labia nostra aperiat, & ad suam laudem os nostrum fatiscat. Dein sequitur Inuitatorium: In eo communis ceteris fratrum conuocatur omnes degentes vndique, ut excitentur, & veniant ad confitendum Domino, iuxta quod versus secundus sonat inuitatorij, **Prooccupemus faciem eius, in quiete, in confessione, & in psalmis iubilemus ei.** Deinde sequuntur duodecim Psalmi, sine antiphona, cum tribus glorificationibus sanctae Trinitatis, per ternas diuisiones quatuor psalmorum. Dominica nox Dominicam resurrectionem ad memoriam nostram reducit. Quae ideo vocatur Dominica, quia Dominus eam clarificauit

sua resurrectione. Non enim solus resurrexit a mortuis, sed omnes sui electi, siue qui fuerunt ab initio mundi ante suam incarnationem, siue qui futuri sunt usque ad finem mundi. Quapropter dicit Apostolus Paulus: **Qui praedestinatus est filius DEI in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum IESU CHRISTI Domini nostri.** Quoniam in sua resurrectione voluit resurrectionem omnium electorum designare, propterea dixit, **Ex resurrectione mortuorum. Horum omnium resurrectionem recolimus in Dominicis noctibus.** Status ecclesiae nostrae tribus articulis distinguitur, id est, sub lege naturali, & sub lege Moisaica, & sub lege Evangelicae gratiae. Quauis multi sancti essent sub naturali lege, tamen maxime duodecim patriarchae vigerunt, scilicet intantum, ut ab his duodecim Tribus postea fierent. Sicut ex duodecim apostolis in nouo testamento propagatus est Christianus populus, ita in veteri testamento populus peculiaris Deo ex duodecim patriarchis. Isti duodecim psalmi recolunt annum primum visitationis vineae, in quo ficus inutilis stetit. Ut nos inutiles non simus, recolimus duodecim psalmos instar bonorum morum sanctorum patriarcharum. Quos diuisos cantamus per quaternarium numerum, quia quatuor virtutes sunt, quibus credimus sanctos patriarchas coluisse sanctam Trinitatem, scilicet, prudentia, fortitudo, iustitia, & temperantia: Ista virtutes non separantur ab inuicem: sed vbi vna ex illis est, tres semper oportet adesse. Vnde Augustinus in epistola ad Hieronymum. Porro si prudentia tunc erit, si & fortis, & iusta, & temperans sit, profecto vbi fuerit, secum habet ceteras: Sic & fortitudo imprudens esse non potest, vel intemperans vel iniusta: Sic & temperantia necesse est ut prudens, fortis & iusta sit: Sic iustitia non est, si non sit prudens, fortis, & temperans: Ita ut vbi vera est aliqua eorum, & aliae similiter sint: vbi autem aliae desunt, vera illa non est, etiam si aliquo modo similes esse videantur. Sequentes tres psalmi cum antiphonis recolunt secundum annum, in quo Dominus per legem visitauit vineam suam, permanente adhuc sicu inutili: Ut non simus inutiles, cantamus tres psalmos, quatenus consortes simus ordini trium electorum, qui fuerunt sub lege Mosai-

ca, scilicet legislatorum, psalmistarum, & prophetarum. Hoc est inter duodecim psalmos, qui sine antiphona cantantur, & tres qui cum antiphona, quod erat inter duodecim patriarchas, qui peregrini erant, & sperabant hereditatem, quam posterius eorum possederunt, & eos de posteris, qui hereditauerunt terram promissam patribus eorum. Gloriantur sunt duodecim patriarchae de promissis, sed posterius eorum magis de perceptis. Tres nouissimi psalmi cum alleluia, recolunt annum tertium in nouo testamento, sicu inutili manente, coruscate iam euangelica gratia. Laudamus Dominum in primitiua ecclesia ex Iudaico populo: Laudamus in sequenti ex gentilitate: Simili modo in reuocatione populi Iudaici, ut nostra ficus fructum pariat, noster videlicet populus, verbis & moribus colimus illam per exempla sanctorum patrum. Hoc enim distat inter illos tres psalmos, qui cum antiphonis cantantur, & istos tres, qui cum alleluia, quod est inter illos, qui habuerunt testamentum mutandum: & eos, qui habent testamentum non mutandum. Maior clarificatio est in nouo testamento, quam in veteri. Horum omnium resurrectionem celebramus in Dominica nostra: horum participes nos credimus futuros. Tres articulos memoratorum temporum dicit Gregorius in homilia sua significatos esse in tribus annis, quibus Dominus quaesuit fructum ficulneae, & non inuenit. Quando eorum recordamur, qui migrauerunt de mundo, fodimus fossam circa ficulneam, quia humiliamus nos usque ad puluerem mortis: & stercus addimus, quando peccata nostra recolimus. Hic dicendum est, quid sit inter statum praesentium lectionum, & earum quae per pastores domesticis ministrantur. Lectiones quae per pastores cantantur, domesticos & scientes admonent, ut non deficient. Sicut ligna in focis adduntur lignis, ut non deficiat ignis, ita ignitis sensibus domesticorum, adduntur verba ignita pastorum, ut non deficient. Lectiones in nocturnali officio, typum gerunt earum lectionum, quae solebant fieri in scholis patrum, in quibus nescientes imbuebantur, & licitum erat eis interrogare in quibus dubitabant. Quarum exempla praetulimus in libello de officio Missae, & hic vnum

proferimus. Scriptum est in Actibus Apostolorum: Hi autem erant nobiliores eorum qui sunt Thessalonicae, qui susceperunt verbum cum omni audientia, quod tunc scrutantes scripturas, si haec ita se haberent. Ipsa enim dubitatio, quae est in mentibus audientium antequam ad plenam cognitionem veniant, designatur per statum noctis. Est varietas vna de versu, qui sit altero ordine in isto officio, quam in ceteris officijs. In ceteris officijs post lectionem sequitur versus: in isto praecedit. Versus causa est, ut ostendat totam intentionem, quam gerit chorus in officio suo. Igitur, quia finis continet futurum effectum siue in malo seu in bono, merito post completum officium ante specialem orationem versus ponitur: At in isto officio quoniam sedetur ad lectionem post psalmos, praecedit versus lectionem. Nulli dubium, quin aliqua quies sit festis, festis, & quasi aliqua praesumptio de ocio. Ac ideo quia DEVS non spernit preces afflictorum, constitutum est, ut illico post afflictionem corporum sequatur oratio versus. Coniungunt nos nouem lectiones conuersationi nouem ordinum angelorum: Coniungunt nos nouem responsorij gaudijs eorum nouem ordinum angelorum. Et quoniam orandum est, antequam ad illorum societatem perueniamus, celebratur versus orationis communis chori ante lectionem. Primus versus dicit, **Memor fui nocte nominis tui, & cetera.** Ipsa verba ostendunt, cur surrexerimus de fratre nostro. Secundus versus, **Media nocte surgebam.** Iste ostendit, qua hora noctis oporteat surgere: sed quoniam negligentes sumus de tempore quo soliti erant surgere patres nostri, non audemus mentiri, mutamus versus istum, & dicimus alterum, **Quoniam tu illuminas lucernam meam.** Tertius versus dicit: **Exaltare Domine.** Iste aperte nouum testamentum recolat, in quo CHRISTVS exaltauit hominem assumptum ad caelos in virtute sua. Quia diximus, quod media nocte surgendum esset in nocturnali officio, ex verbis sancti Augustini & Hieronymi oportet nos confirmare nostra. Dauid dicit in Psalmo, **Beati immaculati, quo tempore ipse solitus esset surgere ad confitendum Domino, Media nocte surgebam.** Et in alio loco, Pra-

uēni in maturitate, & clamaui. Quod ita Augustinus, Præueni in tempesta nocte, & clamaui. Plures codices non habent, in tempesta nocte, sed, in maturitate: vix autem vnus inuentus est, qui haberet geminata. IN præpositione, id est, in immaturitate. Immaturitas itaq; hoc loco nocturnum tempus est, quod non est maturum, id est, opportunum, vt agatur aliquid vigilando, quod etiam vulgò dici solet hora impertuna: nox quoque in tempesta, id est, media, quando quiescendum est. Hinc procul dubio nuncupata est, quia importuna est actionibus vigilantium. Tempestiuum enim dixerunt veteres opportunum, & intempestiuum importunum, à tempore ducto vocabulo, non ab illa tempestate quæ consuetudine Latine linguæ cæli perturbatio iam vocatur, quanquam isto verbo libenter vtantur historici, vt dicant, Ea tempestate, quod volunt, Eo tempore, intelligi. Vnde & Hieronymus in libro de vita Paulæ, Post alleluia cantatum, quo signo, vocabantur ad collectam, nulli residere licitum erat, sed prima vel inter primas veniens, cæteras operiebatur, pudore & exemplo ad laborem eas prouocans, non terrore. Manè, hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio, per ordinem psalterium canebant. Item eiusdem ad Demetriadem virginem: Nunc tantum ad virginem loquar, id est, non ad ea, quæ extra te, sed in te sunt, tantum considerans. Præter psalmodiarum & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vespertinam, noctis medio, & manè semper est exercendum: statue quot horis sanctam scripturam ediscere debeas, quanto tempore lugere, non ad laborem, sed ad delectationem & instructionem animæ, cumque hæc finieris spatia, & frequenter te ad figenda genua sollicitudo animi suscitauerit, habeto lanam semper in manibus, vel staminis pollice fila deducito, vel ad torquenda subtegmina, in aluolis fusa vertantur, aliarumque neta aut in globum collige, aut texenda compone, & reliqua. Et iterum eiusdem ad aliam de institutione filiarum. Præponatur ei probæ fidei, morum, ac pudicitia virgo veterana, quæ illam doceat, & assuescat exemplo ad orationes & psalmos nocte confurgere, manè hymnos canere, tertia, sexta, nona hora stare in acie quasi bellatricem CHRISTI, accensaque lu-

cerna reddere sacrificium vespertinum. Sic dies transeat, sic nox inueniat laborantem, Oratio lectioni, lectio succedat orationi. Sufficiant nobis hæc exempla ad demonstrandum, qua hora surgendum sit in nocturnali officio, & hic habeant finem tres stationes vigiliarum, quæ per ternas horas diuisæ exercitæ sunt, & in quarta oriēte iam Luciferus, excussis torporibus tēdij nostri, sobriè & strenuè prestolemur aduentum Domini nostri IESU CHRISTI, qui sua resurrectione nos lætificauit, & informauit ad resurrectionem nostram, quam desiderauerunt patres, sed in nobis impleta est, in quos fines seculorum deueniunt. Quos fines recolimus in matutinali officio vsque ad resurrectionem corporum.

De matutinali officio. Cap. 10.

Matutinale officium, tempus noui testamenti mentibus nostris intimat, hoc est, ab initio baptismi vsque ad plenam remunerationem quam promissit Deus cum iureiurando Abrahamæ, & filiis suis in æternum. Eo enim tempore, id est, matutinali, baptizati sunt filij Israel in mari rubro, vt Exodus narrat: Factum est, inquiens, in vigilia matutina, & ecce respiciens Dominus super castra Aegyptiorum per columnam ignis & nubis, & interfecit exercitum eorum, & subuertit rotas curruum, & reliqua. Quando isti sunt interfecti, tunc baptizati sunt filij Israel. Quæ sit vigilia matutina, Beda in tractatu super Marcum monstrat, vbi disputat de quarta vigilia noctis. Et circa, inquit, vigiliam quartam noctis, venit ad eos, ambulans super mare. Statidēs & vigiliae militares, in terna horarum spatia diuiduntur. Quando ergo dicit, quarta vigilia noctis venisse ad eos Dominum, ostendit tota nocte periclitatos, & extremo noctis tempore eis auxilium præbitum, & paulò post, Cum verò mentē quis nisi iustus ad superni lumen p̄sidij & perpetuæ dona retributionis erexerit, quasi inter noctis vmbra repētē exortum Luciferi conspicit, quod diem proximum nunciat. Lucifer namque complurimum tres horas noctis, id est, totam vigiliam matutinam illuminare perhibetur. Aderitque Dominus, qui sopitis tentationum piculis, plenam libertatis fiduciam suæ protectionis attribuat. Quod tempus, i. baptismi, præfiguratum est in arca Noæ, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt.

Do.

Docet Petrus Apostolus hoc præcessisse in forma nostri baptismatis, dicens: In qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam: quod & nos nunc similis formæ saluos baptisma facit, & reliqua. Sicut tunc octo animæ fuerunt in arca, ita possumus inuenire octo ordines electorum sub tempore baptismi. Primus ordo est primitiue ecclesiæ versantis in populo Iudaico: secundus, eiusdem primitiue ecclesiæ intrantis ad gentes: tertius, credentis gentilitatis: quartus, respicientis populi Iudaici: quintus, eorum, qui futuri sub tempore Antichristi: sextus & septimus & octauus, eorum, qui vniuersaliter colligendi sunt ex Asia, & Europa, & Africa, & fruuntur maiori pace, quam nunc fruatur ecclesia. Vnde Gregorius: Quæ fagina scilicet vniuersaliter tunc repletur, cum in fine suo humani generis summa concluditur. Primus psalmus monstrat primitiuam ecclesiam, quæ reformata & ædificata est Christi prædicatione eo iam regnante, sicut ipse dicit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Quod primus & secundus versus dilucidant, Dominus regnauit, decorē induit, induit Dominus fortitudinē, & præcinxit se. Iste regnantem Christum monstrat: At secundus ædificationem membrorum suorum, dicens: Etenim firmauit orbem terræ, qui nō commouebitur. quid iste psalmus in se continet, addicimus verbis sancti Augustini in expositione tituli ipsius. Itā enim inquit: In titulo enim tanquam admonemur in limine, quid intus queramus. Inscriptus ergo est ita: Laus cantici ipsi Dauid in die ante sabbatum, quando fundata est terra. & post aliqua, Cum oēs qui credunt per vniuersam terrā, immobiles sunt in fide, fundata est terra: tunc fit homo ad imaginem Dei, quod significat sextus ille dies de Genesi. Sed quomodo illum fecit Deus? Quomodo fundata est terra? Christus venit vt fundaret terram, Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Super hoc fundamentum Apostolica Ecclesia primò fundata est. Ipsa venit ad cæteras nationes, annuncians eis Christi aduentum, & præcipiens, vt ei iubilarent & feruirent. Vnde idem, qui supra, dicit in tractatu psalmi nonagesiminoni. Iubilate ergo Domino vniuersa terra. Nunquid modò vocem meam audit vniuersa terra? Et tamen hanc vocem audiuit vniuersa terra: iam iubilat Domino vniuersa terra:

& quod adhuc non iubilat, iubilabit. Præcedens enim benedictio incipientem Ecclesiam ab Hierusalem per omnes gentes, & reliqua. Ex his verbis nostram vocationem sentimus in 2. psalmo per prædicationem Apostolorum, Ac in tertio nostram benevolentiam offerimus Apostolorum vocationi, & dicimus: Deus Deus meus, ad te de luce vigilo: Sitiuit in te anima mea, quam multipliciter tibi & caro mea. Titulus psalmi monstrat præsentem psalmum cantatum esse ex persona gentilitatis. Titulum habet iste Psalmus, Ipsius Dauid, cum esset in deserto Idumææ. Quod ita idem Augustinus in tractatu psalmi eiusdem: Per Idumææ nomen intelligitur seculum istud. Idumæa enim gens erat quædam errantium hominum, vbi idola colebantur. Arca enim Noë, quæ octo animas continebat, bicamerata erat. De qua re scribit idem qui supra, in libro quinto decimo de ciuitate Dei: Et fieri quidem potest, vt & nobis quispiam, & alius alio modo exponat hæc aptius, dum tamen ea quæ dicuntur, ad hanc de qua loquimur, Dei ciuitatem, in hoc seculo maligno tanquam in diluuiō peregrinantem omnia referantur, si ab eius sensu, qui ista conscripsit, non vult longè aberrare, qui exponit, exempli gratia, velut si quispiam quod hic scriptum est, inferiora bicamerata, & tricamerata facies ea, non quod ego in illo opere dixi velit intelligi, quia ex omnibus gentibus ecclesia congregatur: bicameratam dictam, propter duo genera hominū, circuncisionem scilicet, & præputiū, quos Apostolus & alio modo dicit Iudæos & Græcos, & reliqua. Quia futurum est ante præputiū & circuncisionem vnū sint in fide, idē duo psalmi in tertio ordine continent sub vna antiphona. Quæ continent in psalmo, Deus miseretur nostri, vt trun- que populum designant, scilicet Iudæum, & gentilem. Postquam hi fuerint coniuncti, veniet tribulatio Antichristi, in cuius figurā præcessit Nabuchodonosor, & mittet in caminū tribulationis tres filios noë, quasi tres pueros, quos non solum liberabit DEVS de eius malignitate, quia electi sunt: sed & benedicent Domino in similitudinem trium puerorum. Quapropter cum in cæteris psalmis solemus dicere alleluia, in ista benedictiōe Latinis verbis vtimur, ad commendandam tribulationem, quam passuri sunt sancti in diebus memorati Antichristi, siue modò pat-

tiuntur à membris eius. Et non est neces-
sè ibi cantare, Gloria patri & filio, quia in
ipsa benedictione commemoramus ean-
dem sanctam Trinitatem, dicendo: Bene-
dicamus Deo patri & filio & spiritui sancto.
Diximus de Gloria patri, quòd eius
vsum scripserit beatus Hieronymus ad
Papam Damasum. Post hoc secundum
Danielem erit quies aliqua, qui ita dicit:
Beatus qui expectat, & peruenit vsque ad
dies mille trecentos trigintaquinque.
Quod beatus Hieronymus sic exponit,
Beatus, inquit, qui interfecto Antichristo
supra mille ducentos nonaginta dies, id
est, tres semis annos, dies quadraginta-
quinque prætolatur, quibus est Domi-
nus atque Saluator in sua maiestate ven-
turus. In qua quiete celebrabitur laus nei,
quæ continetur in tribus psalmis, scilicet,
Laudate Dominum de cælis, & Cantate
Domino canticum nouum, & Laudate
Dominum in sanctis eius, ab vniuerso ge-
nere humano quod euadet de tribulatio-
ne, quod genus humanum à tribus filijs
Noæ propagatum est. Vnde Augustinus
in memorato libro quintodecimo de ci-
uitate DEI: Tricamerata verò, quæ in ar-
ca erat, eò quòd omnes gentes de tribus
filijs Noæ post diluuium reparatæ sunt:
Sive alio modo, vt idem Augustinus in
libro quæstionum Euangeliorum titulo
quadragesimo septimo, Ad ipsa tria gene-
ra quæ assumuntur, arbitror pertinere eti-
am illa tria nomina sanctorum virorum,
quos solos liberatos Ezechiel propheta
prænunciat, Noe, Daniel, & Iob. Videtur
enim Noe pertinere ad eos, per quos Ec-
clesia regitur, sicut per illum in aquis arca
gubernata est, quæ figuram gestabat eccle-
siæ: Daniel autem, quia cælibem elegit vi-
tam, id est, nuptias terrenas contempsit,
vt, sicut dicit Apostolus, sine sollicitudine
viueret cogitans quæ sunt Dei, genus eo-
rum significat, qui sunt in ocio, sed tamen
fortissimi in tentationibus vt possint assu-
mi: Iob autem quia & vxorem habuit, &
filios, & amplas terrenarum rerum copias,
ad illud genus pertinet, cui molendinum
deputatum est: sed tamen vt sint fortissimi
in tentationibus, sicut ille fuit. non enim
aliter assumi poterunt: nec puto alia esse
genera hominum quibus constat ecclesia,
quàm ista tria. Quoniam futura sunt hæc
vnius virtutis, scilicet patientiæ consortia,
& communiã, sub vna antiphona siue al-
leluia canuntur tres psalmi, qui nos inui-

tant ad eorum societatem. Dein sequitur
lectio, quæ pro admonitione fraterna re-
citur in choro, quæ semper placita erit
quandiu in præsentis seculo deget ecclesia.
Postea sequitur versus aptus tempori tali.
dicit enim, Dominus regnavit, & cætera.
Tunc fiet illud quod Apostolus dicit, Cum
tradiderit regnum Deo & patri. Quandò
regnum DEO tradit, sibi ipsi qui DEVS
est, coniungit illud ad perpetuum regnum
suum. At hymnus Zachariæ prophetæ re-
colit remunerationem promissam Abra-
hæ, id est, vt seruiamus Domino sine ti-
more in sanctitate & iustitia omnibus die-
bus. Tale seruitium reperitur modò in
raris, qui sunt iam perfecti: Sed tunc ab
electis omnibus celebrabitur, quia omnes
erunt perfecti.

*De nocturnali officio per quotidianas
noctes. Cap. II.*

VT enim Dominica nox recolitur eius
Hierusalem ab initio mundi vsque
in finem, ita quotidianæ noctes peregrina-
tionem mortalium, & abalienationem
à patria inter inimicos degentem. Et quia
duodecim horæ sunt noctis, in quibus ne-
cessè habemus custodia Domini muniri,
duodecim psalmos cantamus. Et quia hæc
custodia seria est per sex ætates mundi, sex
antiphonis coniungimus psalmos. Et quia
sex ætates mundi tribus temporibus con-
cluduntur, scilicet naturalis legis, literæ,
& legis gratiæ, tres lectiones leguntur, &
tres responsorij canuntur.

*De matutinali officio per quotidianas
noctes. Cap. 12.*

IN Dominicis noctibus per quinque an-
tiphonas recolimus statum ecclesiæ ab
initio Apostolicæ stabilitatis vsq; ad per-
fectionem electorum, qui in fine mun-
di venturi sunt: At quotidianis noctibus
altero modo eundem statum recolimus
per mutationem psalmorum, & cantico-
rum à secunda feria vsque in sabbato.
Primus psalmus, Miserere mei deus, continet
pœnitentiam conuersionem. Iudei conuersi, q
deputant in primitiua Ecclesia, istius psal-
mi vigore frequentabant, quandò ad præ-
dicationem Petri pœnitentiam egerunt,
& compuncti sunt corde. De quibus scri-
ptum est in Actibus apostolorum: His auditis,
compuncti sunt corde, & dixerunt ad Pe-
trum

trum & ad reliquos apostolos, Quid faci-
emus viri fratres? Petrus verò ait illis: Pœ-
nitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnus-
quisque vestrum in nomine Iesu Christi.
Simili modo per sequentes noctes idem
psalmus nos, q de gentili conuersione conuersi
sumus, ad pœnitentiam prouocat. Sufficit
de præsentis psalmo: De cæteris, id est, De-
us Deus meus ad te de vigilo, & Deus mi-
serereatur nostri, & Laudate Dominum de
cælis, ac Cantate Domino, atque Laudate
Dominum in sanctis eius, iam dictum est:
restat ordo vt ad secundam feriam reuer-
tamur, & trāseamus per mutationem psal-
morum & canticorum. Illud primò oportet
intueri, vt psalmus & canticum sicut
sunt in officio deputata vnius noctis, ita
sint in rebus similia & significationibus.
Psalmus, Verba mea, habet hunc titulum,
Pro ea, quæ hæreditatem accepit. Quem
ita exponit Augustinus: Intelligitur ergò
ecclesia, quæ accepit hæreditatem, vitam
æternam per Dominum nostrum IESVM
CHRISTVM, vt possideat ipsum Deum,
cui adhærens, beata sit secundum illud,
Beati mites, quoniam ipsi hæreditate pos-
sident terram. Hanc hæreditatem primi-
tiua Ecclesia accepit, quæ simul cum
Apostolis in præsentis seculo vixit. Ex eius
persona cantatur canticum Elaiæ prophete,
Cōfitebor tibi Domine, quoniam iratus
es mihi: conuersus est furor tuus, &
consolatus es me. & cætera. Canticum
istud, illud tempus recolitur, quandò pri-
mum vexillum sanctæ crucis erectum est.
Vnde in superioribus partibus in eodem
propheta scriptum est, Et leuabit signum
in nationes, & congregabit profugos Isra-
el, & reliqua. Quod sic Hieronymus in
eodem exponit, In die illa, hoc est, in illo
tempore, de quo & supradictum est, cum
resurrexerit radix Iesse in signum popu-
lorum, siue vt dominetur gentium, ap-
ponet Dominus secundò manum suam,
vt nequaquam iuxta eos nostros Iudai-
zantes in finem mundi, cum intrauerit ple-
nitudine gentium, tunc omnis Israel saluus
fiat, sed omnia hæc in primo intelligamus
aduentu. Et paulò post: Leuabit igitur
signum crucis in nationes vniuersas, & de
synagogis Iudæorum primò Israel po-
pulos cōgregabit, vt Apostoli præceptum
Saluatoris implerent, qui dixerat: Ite ad
oues perditas domus Israel. Idem in se-
quentibus in memorato libro monstrat,
de quibus canticum narret, dicens: Qui

prius in solitudine dixeratis, quandò as-
cendistis de terra Aegypti, & mare sicca-
tum est rubrum: Cantemus Domino, glo-
riosè enim magnificatus est: & nunc per-
cussa lingua maris Aegypti, & flumine il-
lius arefacto, atque conficisso & humiliato,
glorificate Dominum, & dicite: Confite-
bor tibi Domine, quoniam iram merui
& furorem. Tuam misericordiam conse-
cutus sum, Tu es enim Saluator meus, id
est, Iesus: & nequaquam fiduciam habebò
in idolis, nec timebo quæ non sunt timen-
da: sed tu es fortitudo mea & laus mea.
Hoc est inter psalmum & canticum, quod
est inter opera iusti, & gratiarum actio-
nem: vt psalmus demonstret opera iusti
post conuersionem, vt est in præsentis psal-
mo: Quoniam ad te orabo DOMINE,
manè exaudies vocem meam: Manè
adstabo tibi & videbo, & cætera: & can-
ticum, laudem DEI pro eodem opere.
Versus post lectionem per quotidianas
noctes, illud tempus ad memoriam redu-
cit, quandò merces recompensabitur post
laborem præsentis seculi iustis à Domi-
no. Versus dicit, Repleti sumus manè
misericordia tua, & reliqua. Quem ita ex-
ponit Augustinus in eodem psalmo, vnde
sumptus est: Deinde, inquit, illa bona quæ
futura sunt, spe anticipans, & velut facta
iam deputans, repleti sumus, inquit, manè
misericordia tua. Ergò in his velut no-
cturnis laboribus & doloribus propheta
nobis accensa est, sicut lucerna in obscuro
loco, donè dies illucescat, & Lucifer ori-
tur in cordibus nostris. Beati enim mun-
do corde, quoniam ipsi DEVM vide-
bunt. Tunc replebuntur eo bono iusti,
quod nunc esuriunt & sitiunt, cum per fi-
dem ambulantes peregrinantur à Domi-
no. Vnde & illud dicitur, Replebis me læ-
titia cum vultu tuo: manè adstabant &
contemplabuntur. Et, sicut alij dixerunt
interpretes, Satiati sumus manè misericor-
dia tua. Tunc satiabuntur: sicut enim alibi
ait, satiabor cum apparuerit gloria tua.
Vnde dicitur, Ostende nobis patrem, &
sufficit nobis, atq; ipse dominus, Ostendā
me ipsum illi. Quod donè fiat, nihil boni
nobis sufficit, nec sufficere debet: nè de-
siderium nostrum in via remaneat. Et post
pauca: Repleti sumus manè misericordia
tua, & exultauimus, & delectati sumus in
omnibus diebus nostris. Dies ille, dies est
sine fine, simul sunt omnes illi dies. Quod
per quotidianas noctes sequitur post hy-
mnum

mnium Zachariæ, qui nos introductit post resurrectionem corporum in æternam vitam, oratio consueta hoc innuit, quod illa omnia bona peccatores per penitentiam sperant.

De tertia feria. Cap. 13.

Tertia feria illud tempus recolat, quod ab impijs imperatoribus persequebatur ecclesia, qui conabantur auferre lucrum Apostolorum, ne filios spiritales generarent. Tempus illud præcipue fuit à prima persecutione Neronis vsque ad tempora Diocletiani & Maximiani. Quis sancti eo tempore passi sunt, psalmus monstrat, dicens: Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta. & cætera. Sequentia non minus demonstrant tristitiam sanctæ ecclesiæ, quam habebat, quia non ei aperte licebat Christum generare in cordibus electorum. Euasit sancta Ecclesia de hac tribulatione, & cantat canticum, quod cantauit Ezechias postquam liberatus est de Sennacherib, & postquam eum DEVS visitauit per flagellum infirmitatis, ne eleuaretur cor eius de victoria concessa. Vnde & dicit, Viuens viuens ipse confitebitur tibi, sicut & ego hodie: pater filijs notam faciet veritatem tuam. Nam & ipse ideo flebat, quia dolebat orbitatem filiorum.

De quarta feria. Cap. 14.

Feria quarta tempus illud recolat, in quo sancta ecclesia exaltata est super omnes inimicos suos. Quod ex titulo psalmi, qui in ea cantatur, cognoscere possumus. Titulus talis est, In finem psalmus David, Canticum Hieremiæ & Ezechiel ex populo transmigrationis cum inciperent exire. Iste psalmus ex persona eorum cantatur, qui intuetur reditum ad Hierusalem, & libertatem populi Dei. Sicut Iudei quondam liberati sunt de Babylonia, & transferti Hierusalem: ita & ecclesia nostra liberata est de manu impiorum Imperatorum, & donata libertati tempore Constantini Imperatoris. Vnde exultat in canticum, quod cantauit Anna Samuelis mater, postquam liberata est de afflictione Phennæ æmulæ suæ: Exultauit, inquit, cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meum in Deo meo. Ab illo enim tempore postquam res publica & potestas Romanorum subdita est Apostolicis viris & Christianis imperatoribus, dilatatus est os ecclesiæ super inimicos suos, scilicet & paganos & perfidos Iudæos. Ista dilatatio

hodierna die permanet: det Deus, ut diu permaneat, & impleatur illud Apostoli, non est plenitudo gentium introierit, & sic omnis Israel saluus fiet.

De quinta feria. Cap. 15.

Iste articulus sub vna virga, id est, sub vno regimine suscipit populum Iudæum, & populum gentilem. Quia in isto articulo recipiendus est populus Iudæus, cantatur psalmus in quinta feria, qui prætulatur ex oratione Moysis. Talis est titulus: Oratio Moysis hominis Dei. Sequitur canticum, Cantemus Domino. Quod olim cantauerunt in figura futuræ victoriae, percipient quædam implebitur quod Dominus in euangelio dixit, Amodo non me videbitis, donec dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

De sexta feria. Cap. 16.

Sexta feria celebratur in memoriâ passionis saluatoris nostri. Psalmus qui in ea cantatur, hunc titulum habet, Ipsi David, quando eum filius eius persequebatur. De quo titulo ita dicit Augustinus in prologo eiusdem psalmi: Agnoscamus ergo quemadmodum Christum persequebatur filius suus: Habebat enim filios de quibus dicebat, Non ieiunant filij sponsi quædiu cum illis est sponsus: cum autem ablatu fuerit sponsus, tunc ieiunabunt filij sponsi. Ergo filij sponsi apostoli, & inter hos persecutor diabolus Iudas. Passionem itaque suam in hoc psalmo prædicaturus est Christus. Canticum passionem eius nihilominus sonat, dicens: Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius. Quod sic Hieronymus exponit: Vexilla & trophæa crucis, & in ipsis cornibus abscondita est fortitudo eius. & paulo post: In cruce ergo paulisper fortitudo eius abscondita est, quando dicebat ad patrem: Tristis est anima mea vsque ad mortem: & Pater, si possibile est, transeat ad me calix iste. & in ipsa cruce, Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Ista est quinta nox à secunda feria. Sicut in quinto psalmo per Dominicas noctes celebratur, cõtemptus nabuchodonosoris & victoria trium puerorum, inter quos erat quartus, ad specus filij hominis: ita & nunc in quinto loco cõtemptus totius mundi, & victoria summi & solius triumphatoris illius, cuius ad specus olim videbatur inter tres pueros. dignetur in sexta feria memorari eius passio per noctibus, quia in ea peracta est.

De

De sabbato. Cap. 17.

Sabbatum recolat memoriam electorum Iudæorum, qui iusti erunt ecclesiæ in fine mundi. Sabbatum quod fingebant & fingunt Iudæi canales se obseruare, Iudæi fideles in veritate custodient in fine. Psalmus qui in eo cantatur, talem titulum habet: Psalmus cæcici in die sabbati. Ex titulo psalmi conueniens est psalmus sabbato. Quomodo congruat populo Iudæo, versus quidem demonstrat, dicens: In deachordo psalterio cum cæcico & cithara. Quod ita Augustinus, Decachordum psalterium modo audistis: Decachordum psalterium significat decem præcepta legis. Sed cantare in illo opus est, non portare psalterium. Nam & Iudæi habent legem: portant, non psallunt. qui sunt qui psallunt? qui operant. qui operant cum tristitia, non dum psallunt, qui sunt qui psallunt? Qui cum hilaritate faciunt bene, & reliqua. Hoc credimus futurum esse in populo Iudæo, quando populus vnus erit cum sancta ecclesia, quod modo beatus Augustinus narrat de sancta ecclesia. Canticum quod sequitur, Audite cæli, quomodo sabbato conueniat & populo Iudæo, dominus Beda explanat in secundo libro tractatus super Lucam: Confluebant autem die sabbati in synagogis, vt iuxta quod Dominus præcipit, Vacate & videte quomodo ego sum Deus, feriatas mundi negocijs, ad meditando legis monita quieto corde residerent. Cuius quotidie deuotionis agenda hætenus in ecclesia perdurat indicium: quia ad memoriam præcæ religionis cæcicum Deuteronomij, in quo vniuersus veteris populi status, quod videlicet offensus, quid proptio Deo meruerit, continetur, nonnullis in locis sabbato dicere consuevit: Alioquin esset præposterum, vt in prioribus septimanæ diebus prophetarum dictis carminibus, Moysis vltimū diceretur. Valet enim ad opusculum huius fabricationis, si cõsideremus ex sensibus & intellectu psalmorum Dominicæ noctis in matutinali officio, quomodo eis colligentur psalmi & cantica, quæ sunt per sex dies hebdomadis. Primum psalmus, Dominus regnauit, Domini regnum demonstrat post eius resurrectionem, de quo ipse dicit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra: e contra, Miserere mei deus, penitentiam mortui hominis peccato, sed etiam respirantis per bonum odorem, quem accepit à nuncijs verborum Dei, Pro illo enim venit Christus

mori & resurgere à mortuis, vt ipse in euangelio manifestat, dicens: Non veni vocare iustos, sed peccatores. & iterum: Veni enim saluare quod perierat, & vt manifestis dicam, propterea surrexit, vt nos resurgeremus. Sua resurrectio extitit per corpus immortale, nostra extat per penitentiam: Vnde non immerito sicut vice resurrectionis suæ, Dominus regnauit, cantamus in Dominicis, & in festiuis noctibus: ita cõgruit vice nostræ resurrectionis in sequentibus noctibus, Miserere mei Deus, cætere. Quoniam duo continet memoratus psalmus, Dominus regnauit, Christi regnum acceptum per triumphum crucis, & firmationem sanctæ ecclesiæ non commouendam à statu suo, psalmus de secunda feria & canticum huic, id est, psalmo, Dominus regnauit, propter constructionem ecclesiæ, adnectuntur. Psalmus, Verba mea, vocem ecclesiæ continet, quæ in primo tempore coniuncta est apostolis. De qua dicit Augustinus in psalmo quinto: Vox ecclesiæ est in hoc psalmo, & vocare ad hereditatem Domini, Verba mea, Exaudi me domine: Voceata, inuocat Dominum, vt eodem optulante, pertranseat nequitiam seculi huius, & ad eum perueniat. Canticum, Confitebor tibi Domine, vt superius demonstratum est, eandem ecclesiam præsentat. Psalmus, Iubilare Domino omnis terra, chorū prædicatorum continet, qui non timentes minas principum, exciuerunt ecclesiam de Babylone ad feruendum Domino soli. Quid idem chorus passus sit à ciuibus Babyloniæ ciuitatis, psalmus, Iudica me Deus & discerne causam meam de gente non sancta, dilucidat. Canticum minimè later angustiam Ezechie regis, qui dixit, Ego dixi, in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi, & cætera quæ sequuntur. Ezechias bonus & iustus rex annumeratur in corpore prædicantium. Satis indicat præsens canticum angustiam præsentis ecclesiæ, de qua angustia dicit versus, Recogitabo omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Psalmus, Deus Deus meus, continet vocem gentilis populi, qui à somno animæ euigilat post introductam illuminationem prædicatorum. Quis sit somnus, de quo euigilat, quando dicit, Deus Deus meus ad te de luce vigilo, Augustinus memorat dilucidat in tractatu eiusdem psalmi: Illud autem, inquit, cauere debemus, ne ipsa anima nostra dormiat. Malus enim est somnus animæ, bonus somnus corporis, quo reparat valetudo corporis.

GG Somnus

Somnus autem animæ, est obliuisci Deum suum. Quæcunque anima oblita fuerit Deum suum, dormit. Et infra: Deus Deus meus, ad te de luce vigilo: sicut in te anima mea. Ecce illud desertum Idumææ vide de quomodo hic sitit. Et paulò post: Quando anima sitit, fontem sapientiæ sitit. De ipso fonte sapientiæ inebriantur animæ nostræ, sicut alius psalmus dicit, Inebriantur ab vbertate domus tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos. Sitienda est ergò sapientia, sitienda iustitia. Eandem reuersionem sonat psalmus, in quarta feria, id est, de obliuione DEI ad eius recordationem, quasi de Babylone ad Hierusalem. In eodem psalmo aliqua sitis memoratur similis de psalmo, Deus deus meus. In fit iste psalmus, Sulcos eius inebria, multiplica generationes eius. Vndè idem qui supra in tractatu psalmi, Te decet hymnus deus, videmus, credunt, & ex credentibus alij credunt, & ex illis alij credunt, & non sufficit vni homini vt factus ipse fidelis vnum lucretur. Canticum, Exultauit cor meum in Domino, liquidò monstrat, sanctam Ecclesiam superiorem esse Babylonia. Psalmus, Deus misereatur nostri, in quo per voces prædicatium colligitur populus Iudaicus, dicentium: Confiteantur tibi populi Deus, conuenit cum psalmo de quinta feria, Domine refugium factus es nobis, qui habet titulum, Oratio Moisis hominis Dei: Cui aptè respondet canticum, Cantemus Domino. Hymnus trium puerorum, Benedicite, passionem domini ac triumphum eius ad memoriam nobis reducit. Nabuchodonosor diabolum significat: ministri eius, qui accenderunt flammam ignis in fornace, Iudæos clamantes, Crucifige crucifige. Missi sunt tres pueri in caminum ignis, futurum enim erat, vt furorem incendij Iudæorum sustineret Christus. Tres fuerunt pueri, qui vna voce confitebantur Domino. Tria pura sacramenta exierunt de homine Christo in passione eius, spiritus, aqua & sanguis, quæ tria vnum monstrant Christum. Erat in fornace ad spectus quarti, quasi similitudo filij Dei: Etenim pendebat siue sepeliebatur corpus Christi assumptum ex Maria virgine. Puerorum corpora non sunt corrupta in fornace: futurum erat vt Christi corpus non corrumpere putredine mortis. Liberati sunt tres pueri de camino: Liberatus Christus de ore leonis. Propter hoc sacramentum, vt opinor, audiui cantari in vigilijs paschæ in ecclesia Turonensi

post lectiones, Benedicite. Omnes qui piè volunt viuere, persecutionem patiuntur, & pertinent ad corpus trium puerorum, qui missi sunt in caminum, cuius corporis caput est Christus: At hi qui persecutiones ingerunt, ad corpus diaboli, cuius membrum extitit Nabuchodonosor, & omnes persecutores vsque ad maximum membrum Antichristum. Et meritò in quinto ordine recolitur quasi electorum de persecutoribus, quia corpus, quod quinque sensibus regitur, possunt occidere: amplius autem quid faciant, non habent. Psalmus de sexta feria, vt præcullimus, & canticum, Christi passionem derinent. Laudate Dominum de celis, & Cantate Domino, & Laudate Dominum in sanctis eius, actum sanctæ ecclesiæ monstrant post transactam persecutionem, quem continet versus, Bonum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo altissime. At canticum, Audite celi quæ loquor, quæuis duo in se contineat, id est, remuneratione Domini pro bonis, & retributionem pro offensis: tamen propter sabbati quietem, in qua cantatur, ad eos illud dirigimus, qui bona pace vtuntur post persecutionem in ecclesia nostra. De quibus dicit versus, Pars autem Domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius.

De Dominicis noctibus in matutinali officio à septuagesima vsque in Pascha. Cap. 18.

PER Dominicas noctes à septuagesima vsque in Pascha Domini, in matutinali officio duo psalmi mutantur, Misere mei Deus, &, Cõsitemini Domino. Per hos duos psalmos informantur hi, qui nondum sunt perfecti, etiam illo modo quo homines hic perfecti esse possunt. De quibus dicebat Paulus: Quicunque perfecti, hoc sapite. Quibus non congruit præceptoribus & doctoribus auferre timorem & spem. Timorem, quem oportet nobis peccatoribus habere in præsentia peregrinatione de vindicta dei inculcat psalmus, Misere mei DEVS, qui refultat vocem peccatoris penitentis. Plangamus peccata in psalmo, Misere mei deus: Post plangitum aderit charitas, quæ foras mittit timorem per spiritum, qui consolatur corda lugentium. Ac idè quia post dolorem cordis, & indignationem reatus solet charitas præbere fiduciam accedendi ad Dominum, ascendamus spe sortis electorum ad

ad bona opera laudandi Deum, & dicamus ad alterutrum, Cõsitemini Domino quoniam bonus. De his duobus gradibus scribitur in Deuteronomio: Non accipies locopignoris inferiorem & superiorem molam, quia animam suam apposuit tibi: Quod sic sanctus Gregorius exponit: Accipere nanque aliquandò dicimus auferre. vndè & aues illæ, quæ rapiendi sunt auidæ, Accipitres vocantur. Et paulò post: Pignus verò debitoris, est confessio peccatoris. A debitore enim pignus accipitur, cum à peccatore iam peccati confessio tenetur. Superior autem & inferior mola, est spes & timor. Et iterum post pauca: In peccatoris itaque confessione incessanter debet spes & formido coniungi, quia in casum misericordiam sperat, si non etiam timeat: & in casum iustitiam metuit, si non etiam de misericordia confidit. Et iterum: Tollit enim superiorem, si flenti peccatum, dicat, Non habebis veniam de commissis: Tollit inferiorem, si peccantem palpet, & dicat, Age mala in quantum vis: Nam Deus pius est, & ad indulgentiam paratus, & reliqua. Psalmus, Dominus regnauit, perfectos informat, quales fuerunt Apostoli: Misere mei Deus, fragiles & infirmos, quos oportet plorare & plangere, quod significat tempus Septuagesimæ. Videtur paruitati nostræ congruere propter numerum Septuagesimæ, qui tenet peregrinationem nostram, vt cum alleluia & cum altitudine psalmi, Dominus regnauit, Gloria in excelsis DEO introducat in thesauros suos vsque ad diem exultationis Ecclesia per resurrectionem capitis nostri.

De versibus, qui in Quadragesima sunt, vsque in passionem Domini.

Cap. 19.

SAEPÈ dictum est, quòd psalmus, Qui habitabit in adiutorio altissimi, mentionem eorum informant, qui in certamine positi, in Domino ponunt spem suam, & omne adiutorium ab eo deprecantur. Est enim sancta Ecclesia in maiori certamine cõstituta diebus quadragesimæ, quàm in alio tempore. Idè hunc psalmum eo tempore frequentant in versibus, qui Domini protectionem insinuat & adiutorium.

De passione Domini.

Cap. 20.

DES passionis Domini computantur duabus hebdomadibus ante pascha Domini. Neque enim ab re est, quòd in duabus hebdomadibus recolitur eius passio, quoniam in duobus temporibus huius mundi scribitur & informatur eadem passio. quale est illud primi temporis de Noe, qui inebriatus est vino, & denudatus iacuit, & ab vno filio de honestatus, & à duobus veneratus: & illud iam sub lege, Et erit vita tua quasi pendens ante te, timentis nocte & die, & non credes vitæ tuæ. In illis diebus amittimus per vndecim dies in solis respectu gloriam sanctæ Trinitatis, quoniam per humilitatem veniendum est ad passionem CHRISTI. Passio & persecutio humiliant, quantum ad præsens cernitur, massam, quæ ex Adam sumpta est. Hanc immutationem humilitatis designant turbæ, quæ obuiam venerunt Domino die Palmorum ad descensum montis Oliueti. Hymnus scilicet, Gloria Patri & filio & spiritui sancto, gloriam sanctæ Trinitatis recolat. Quoniam vna est persona filij DEI & filij hominis, qui pati venerat, conformat se sanctæ ecclesia capiti suo, & de glorificatione eius reticet vsquedum exaltetur per triumphum victoriæ. Hæc humiliatio prius, & iterum exaltatio per vnum versum psalmi centesimonomi monstratur, qui dicit, De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. De hoc torrente Dominus in via bibit, quoniam mortem in transitu gustauit, atque idè exaltauit caput, quia hoc quod moriendo in sepulcro posuit, surgendò super angelos eleuauit. Quauis ritè congruat, vt propter humiliationem, capitis nostri proximam, omittamus glorificationem sanctæ Trinitatis, in qua honoratur filius hominis propter vnitatem personæ filij Dei. Vndè & ipse præcepit Apostolis, nè alicui dicerent transfigurationem suam in morte, antequam resurgeret à mortuis: potest tamen & simpliciter intelligi, quatenus ad memoriam nobis reducat, quòd aliquandò esset tempus, quandò memoratus hymnus non dicebatur in Ecclesia nostra. A sancto hieronymo scriptum est de eodem hymno ad Damasum papam. Simile est & illud, quod Innocentius papa scripsit, non Missam celebrari in parafceue, & in sabbato sancto: tamen celebratur Missa quæ celebrabatur ab Apostolis, scilicet, per solam orationem Dominicam. Si hoc voluit monstrare verbis suis, ubi dicit, sacramenta penitus non celebrari, vt nullo modo celebra-

brarentur, nemo id seruat apud nos. Sed vt populus qui reficiendus erat ipso die, haberet in fundamentum corpus Domini, & nihilominus reducatur nobis ad memoriam, Missa Apostolorum celebratur eadem: Quod non est necessè fieri in sabbato sancto, quia expectant omnes ieiuni vsque ad noctem, quando Missa celebratur resurrectionis Domini. Ab illo die quoddam omnis Gloria patri, duæ hebdomadæ sunt, hoc est, quatuordecim dies vsque in Pascha Domini. Dies Paschæ iam de tertia hebdomada est, in qua restauratur omnis amissa glorificatio. In tertio tempore legis gratiæ omnia beneficia redduntur ecclesiæ, quæ expectauerunt patres nostri, qui tenebantur in claustris inferni, tempore naturalis legis & tempore legis literæ. Neque abhorret à vero, si dies passionis Domini, quæ per duas hebdomadas celebrantur, quasi per duo tempora, eorum murmurationem ad memoriam nobis reducat, qui meritis suis caeleste regnum peremerantur, & tamen humiliati erant in claustris inferni vsque ad tertiam hebdomadam legis gratiæ.

De cæna Domini, & pasche, ac sabbato sancto. Cap. 21.

Quantum potuit, institutor officij conformari nos voluit sua admonitione Christi passioni, & causis apostolorum qui obstricti erant tempore passionis: necnon & disungi moribus persecutorum. Primò dicendum est, quoddam doctrina pastoris taceatur in ecclesia his diebus, id est, cæna Domini, & pasche, ac sabbato sancto. Non dicitur, Domine labia mea aperies: non datur benedictio legentibus, admonitio lectionis non ministratur in matutinali officio: post hymnũ Zachariæ non gubernat oratio solito more à pastore. Ideò hæc non sunt, quia pastor noster Christus recessit, & arietes gregis qui iam prædestinati erant, vt pastores foret ecclesiæ, dispersi sunt. Minores quique faciunt suum officium typo discipulorum, qui forsitan minùs cogniti erant discipuli esse Christi, & typo mulierum, quæ præsentem adesse poterant humiliationi Christi. Solè enim aliqui cantores omittere versum ante, Benedictus Dominus DEVS Israel, quia non præcedit lectio, quod non oportet illis facere. Suum officium illi celebrant, sed pastoris officium

reticetur. Inuitatorium nõ cantant, vt doceant malum cõuentum vitare suos, qualis fuit apud Iudæos de nece Christi. Quanto propius instant passioni, tanto se plus humiliant in officio suo. Igitur in istis noctibus sine diebus penitens omittunt, Gloria patri & filio & spiritui sancto. Ois saluatio deest in istis tribus diebus, siue noctibus, ad vitandã salutationem pestiferã, quam diabolus Iudas exercuit. Necnõ etiã altitudo signorum, quæ fiebat per vasa græa, deponitur, & lignorum sonus vsque, quaquæ humilior eris sono, necessariò pulsatur, vt conueniat populus ad ecclesiam. Potest & in hoc humilior vsus Ecclesiæ Romanæ designari antiquis temporibus, quàm nunc sit, & præcipuè tunc, quando latitabat per cryptas propter persecutores. Nam adhuc iunior Roma, quæ antiquis temporibus sub vno Domino cum antiqua Roma regebatur, vsum lignorum tenet, non propter æris penuriam, sed propter vetustatem. Et quia Saluatoris nostri humiliatio per sepulturam, triduo celebratur, conuenit vt per tres dies, id est, quintam feriam & sextam & septimã, humiliatio nostri officij subsequatur. Nouem psalmi, & nouem lectiones, & nouem responsorij, qui celebrantur per tres noctes, insinuant, quoddam Dominus descendens ad inferiora loca terre, indè tria hominum generã rapuit, & transiit ad societatem nouem ordinum angelorum. Hæc tria genera distinguuntur in euangelio per eos, qui in agro sunt, & per eos, qui in molendino sunt, atque per eos qui in lecto sunt. Et quia hæc tria genera creduntur fuisse in naturali lege, & in tempore legis literæ, seu tempore prophetarũ, meritò per tres noctes recoluntur, & propter nouem ordines angelorum, quorum nomina legimus per nouenarium numerum, eorum reductio colitur ad societatem eorundem angelorum. Memorata tria genera electorũ Augustinus itã dilucidat in libro quæstionum euangeliorum, titulo quadragesimo septimo: Qui sunt in illa nocte duo in lecto, & duæ molæ in vno, & duo in agro, de quibus omnibus binis singuli assumuntur, & singuli relinquuntur? Tria genera hominum hęc videntur significari. Vnum eorum qui ocium & quietem eligunt, neque in negocijs secularibus, neque negocijs ecclesiasticis occupati, quæ illorũ quies lecti nomine significata est. Alterum eorũ qui in plebibus constituti, reguntur à Doctoribus, agentes ea, quæ sunt huius seculi, quos &

feminarum

feminarum nomine significauit, quia consilijs (vt dixi) peritorũ eis expedit, & molæ dixit, propter temporalium negociorum orbem atque circuitum: quas tamè in vno molentes dixit, in quantum de ipsis rebus & negocijs suis præbent vsibus ecclesiæ: Tertium eorum, qui operantur in ecclesiæ ministerio, tanquam in agro Dei, de qua agricultura Apostolus loquitur. Quoniam ista tria genera nõ abfuisse credimus in omnibus articulis temporum, quæ tamen quantum electa essent, descendebat ad inferni claustra, & ea in istis diebus descendit Dominus indè auferre, & sociare actioni & cognitiõni & gaudio scilicet angelorum, non immeritò per nouem psalmos, qui pertinent ad actionem, & nouem lectiones, quæ pertinent ad cognitionem operum Dei, & nouem responsorios, qui pertinent ad cantica sanctorum angelorum, nocturnalibus officia celebrantur.

De extinctione luminum.

Cap. 22.

Quod lumen ecclesiæ extinguit in his noctibus, videtur nobis aptari ipsi solius iustitiæ, qui extinctus est, & sepultus tribus diebus & tribus noctibus. Sol enim Christus illuminauit ecclesiam suam per diem & noctem, vt in prosperitate diei sciret se moderatè exaltare, & in aduersitate noctis æquanimiter subsistere. Sol, qui præsentem mundum illuminat per diem & noctem viginti quatuor horis perlustrat orbem suum, & sunt simul inter tres dies & noctes septuaginta duæ horæ: Tot enim discipulos misit Christus binos & binos prædicare ante faciem suam. Igitur per singulas noctes memoratarum Feriarum viginti quatuor lumina accenduntur. Et quæ ipse sol significat solem nostrum, qui occubuit vespere passionis, per lumen, quod nos possimus accendere & extinguere, insitit ortus solis & occasus demonstramus ortum & occubitu veri solis aliquo modo. Illuminat nostra ecclesia viginti quatuor luminibus, & per singula cantica, in quibus nos oportet exultare, decidimus mortuã, quia verus sol noster occubuit, & sic quasi per singulas horas defectus solis augetur, vsque ad plenam extinctionem. Hoc enim fit ter, quia triduo recolitur sepultura Domini. In die enim renouatur iste ignis: Non enim aliter potest recuperari ad utilitatem nostræ ecclesiæ, nisi exinsecus accipiat fomentum. De qua re dicit Gregorius in Moralibus, Ignis nanque

corporeus, vt esse ignis valeat, corporeis indiget fomentis. Qui, cum necesse est vt feructur, per congesta ligna proculdubid nutritur, nec valet nisi succensus esse, & nisi refotus, subsistere. Propter nostram infirmitatem reaccenditur, quia sine lumine non possumus nostra officia peragere in ecclesia. Alioquin conueniret potius, vt post primam extinctionem extinctus esset vsque ad gloriam resurrectionis & renouationis noui testamenti.

De tribus Psalmis, qui cantantur in nocturnali officio per septem dies baptismales.

Cap. 23.

Tres psalmi, qui cantantur in Dominica nocte resurrectionis Domini, opera trium dierum monstrant, quæ Dominus secundum Lucam promissit se perficere in præsentis seculo. Dicit Lucas: In ipso autem die accesserunt quidam pharisæorum, dicentes illi: Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite, dicite vulpi illi, ecce dæmonia eijcio, & sanitates perficio hodiè & cràs, & tertia die consummor: Verùm tamen oportet me hodiè & cràs & sequenti die ambulare, quia nõ capit prophetam perire extra Hierusalem. Hæc tria opera, id est, dæmonia eijcere, & sanitates perficere, & tertia die consummari, promissit se acturum, & statim subiicit de sua passione, quæ futura erat in Hierusalem. De dæmonibus eijcendis dicit secundum Iohannem: Nunc iudicium mundi est. Quod sic exponit sanctus Augustinus in sermone quadragesimo nono super eundem Iohannem: Seruato illi in fine iudicio, vbi nouissimè viuus & mortuus iudicandi sunt. Possidebat ergo diabolus genus humanum, & reos suppliciorum tenebat chirographo peccatorum, Dominabatur in cordibus infidelium, ad creaturam colendam deserto creatore deceptos captiuosque pertrahebat. Per Christi autem fidem, quæ morte eius & resurrectione firmata est, per sanguinem eius, qui in remissionem peccatorum fusus est, millia credentium à dominatu diaboli liberantur, Christi corpori copulantur, & sub vno capite vno eius spiritu fidelia membra vegetantur: hoc vocabat iudiciũ, discretionem hanc, à suis redemptis diaboli expulsionem. De eadem expulsionem dicit idem Iohannes Euangelista in sequentibus: Nunc princeps mundi huius eijcietur foras. Ipsa

GG 3 est

est prima dies, de qua Dominus dicit secundum Lucam, Ecce dæmonia eijcio hodie. Ipsam diem monstrat prima antiphona, quæ dicit, Ego sum qui sum, & consilium meum non est cum impijs. Hoc est iudicium, id est, discretio de qua dicit Iohannes, vt separati sint fideles, cum quibus est consilium Domini, ab impijs. Eandem monstrat primus Psalmus, Beatus vir, qui describit primò, quid beatitudo debeat fugere, & quid appetere: ac postea expulsionem impiorum nihilominus describit, dicendo, Non sic impij, non sic, sed tanquam puluis quem projicit ventus à facie terræ, & cætera quæ sequuntur. Secunda antiphona monstrat, quòd in crastino dixit Dominus se perficere secundum Lucam, hoc est, sanitates. Quæ sint istæ sanitates, Iohannes continuatim postquam dixit, Ecce princeps mundi eijcietur foras, subiunxit, dicens: Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham post me. Quod ita Augustinus in sermone memorato: Non itaque hoc ad diuersitatem hominum retulit, sed ad creaturæ integritatē, aut certè omnia hominum genera, siue in linguis omnibus, siue in ætatibus omnibus, siue in gradibus bonorum omnibus. Et post paululum: Vt sit caput eorum, & illi membra eius. De qua re dicit antiphona secunda, Postulauit patrem meum, dedit mihi gentes in hæreditatē. Quæ traxit post se, sunt gentes, quas pater dedit filio in hæreditatem. Tertia antiphona tangit consummationem, quam Dominus se promisit perfecturum in tertia die. Tertia dies est, quæ dicitur eos de quibus diabolus eiecit, & sanitates restituit, per coniunctionem corporis sui perducit ad societatem sanctorum angelorum. Antiphona dicit, Ego dormiui, & somnum cepi, & resurrexi. Resurrexit Christus, sed non solus. Hoc testificati sunt illi, qui in die resurrectionis eius per resurrectionem apparuerunt multis in sancta ciuitate. Caput surrexit: necessè est vt membra sequantur. Propterea non dixit Paulus, Qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortui IESV Christi Domini nostri: sed dixit, Ex resurrectione mortuorum. Institutor officij congruentius non potuit singula operatrium dierum monstrare, quam per tres psalmos, & tres antiphonas. In resurrectione Domini omnia hæc impleta sunt: Diabolus eiectus est à fidelibus, ipsi coniuncti sunt capiti, caput surrexit: humana natura

in sua resurrectione coniuncta est natura angelorum, quantum nimis exaltata sit super omnes angelos. Angeli ubique esse possunt citato transitu, & in cælo & in terra: & illa humana natura à sua ipsa persona, iuxta quod ipsa eademque persona disposuit, potuit, quando voluit, esse in terra & sublimari in cælum per immortalitatis triumphum. Angelorum natura non eget cibo, nec eget potu, nec vestimento neque vehiculo aliquo quo discurrat, neque eguit ista, postea illa humana natura. Quapropter dixit Apostolus, Etsi noueramus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Per istos tres dies informantur catechumeni nostri in membris Christi. Primò, quando per exorcizationem & abrenunciationem expellitur diabolus: deinde, per fidem perficitur sanitas in eis: postremò per manus impositionem episcoporum iustificatur. Resurrectio Christi, nostra iustificatio est. Ibi resurgimus cum Christo, ubi iustificamur. Nempe per istos tres dies quasi per tres antiphonas, scilicet primam, quæ nos disijungit ab impijs, & postea alteram, quæ coniungit capiti Christo, atque tertiam, quæ nos facit surgere per iustificationem, ingressi sumus in ecclesiam. Ex persona Neophytorum dico: Sequentes dies & noctes baptismales ostendunt, qualiter in ipsa ecclesia secundum Christi doctrinam vivere debeamus. Dies ostendunt resurrectionem Christi. Igitur quia vna die resurrexit Christus, sic currunt nostra officia per illos septem dies quasi adhuc sit dies Dominica. In Sacramento cantamus, Verè dignum & iustum est, æquum & salutare, te quidem omni tempore, sed in hac potissimum die gloriosius prædicare: Cantores quotidie cantat, Hæc dies quam fecit Dominus. Vnam eandemque diem per sacramenta baptismalia septem dierum celebramus, quando electi per omne curriculum huius vitæ nõ declinant per opera tenebrarum à capite suo, quod ita surrexit, vt ultra non moriatur. Sicut dies recolat resurrectionem Domini, ita nox sepulturam eius. Si fecimus de septem diebus vnum diem propter iugem resurrectionem bonorum operum, debemus noctes præcedentes quali vni diei aptare. tridua sepultura præcessit resurrectionem Domini, & tridua sepultura præcedit iustificationem nostram. Consepulti enim sumus cum illo, dicit Apostolus, per baptismum in mortem, vt quomodo sur-

rexit CHRISTVS à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Qui enim moritur ac sepelitur, nullum peccatum potest operari. Per noctem enim designatur tempus quietis, vt Dominus in Euangelio: Veniet autem nox, quando nemo potest operari. Quantum hic dicatur mixtim de bonis & malis operibus, possumus tamen noctem intelligere, quæ quiescit homo à prauis operibus. Hanc quietem, in qua cessamus à malis, & vigilamus in bonis, recolimus per tres psalmos, qui sunt in nocturnali officio per dies baptismales. Quando mergimur ter in aqua, consepelimur Christo tridua sepulcro. Ille enim cantat tres psalmos in nocte, qui mente retinet consepultum se esse Christo, & idcirco mortuum esse peccato. Ille mortuus est peccato, qui non operatur peccatum. Ille enim carat in die, Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea, qui perseuerat in innocentia & in bonis operibus. Et quia hæc certatim, debemus meditari, & satagere quoad in presenti seculo sumus, id est, vsquedum veniat septima dies, in qua separatur anima à corpore, cantemus in die, Hæc est dies quam fecit Dominus, & in nocte celebremus sepulturam Domini. Et si in nobis pluribus non recolimus hanc mortificationem carnis, quæ designatur per tres psalmos, & iustificationem, quæ designatur per vnius coloris officium, saltem in his, qui nuper baptizati sunt, recolamus. Aliter: Qui baptizantur simplici corde, septiformem spiritum percipiunt, quem Isaias propheta decantat super Dominum nostrum IESVM CHRISTVM singulariter requiescere. Nisi crederetur percipi posse ab eisdem spiritus, qui baptizantur, non deprecaretur ab episcopis, qui manus impositionem exercent, mitti in Neophytos. Vt eidem septiformi spiritui concinamus, per septem dies religiosius, & cum maiori cautela solito, nostros conuentus celebramus. Per singulos dies singulis donis satagimus concinere. Vitamus pigritiam, nõ iuxta Domini vocē corripimur, qui dixit: Cantauimus vobis, & nõ saltastis. Aduent spiritus sanctus nouus hospes, exercet canticum lætitiæ inenarrabilis, scilicet, sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, & timoris Dñi. Hospes suscipiens debet saltare huic cantico fide, spe & charitate. Propter hanc vicissitudinem per singulos dies cantamus aliquid si-

ue in responsorio, seu in alleluia de Psalmo, Confitemini Domino, qui recolat bonitatem & misericordiam Dei in seculum: & in nocte, tres antiphonas siue alleluia cum tribus psalmis. Vnusquisque Christianus spiritum sanctum debet colere fide, spe & charitate. Has tres sorores habet vnumquodque donum spiritus sancti: & omnium septem sunt tres hæc sorores, & singulorum. Quod in nostro vsu possumus experiri, si septem fratres habuerint tres sorores, & omnium sunt, & singulorum. Vt recolamus vnum spiritum, qui hæc omnia operatur, vnum diem ducimus in religiose per septem dies: & vt recolamus septem dona eius, dies multiplicantur per septenarium numerum: & vt recolamus nostram fidem, spem & charitatem, quæ vsque in finem mundi nobiscum manere debent secundum Apostolum qui dicit: Nunc autem manet fides, spes, charitas, vsque in septimum diem tres psalmos in nocte cantamus. Baptismalia sacramenta vsque ad completionem dierum septem tendunt, quia septiformi spiritu ditantur nuper baptizati: siue, quia vniuersitas temporis, quæ sine septem dierum voluitur, significatur per septem dies, in qua necessè est satagere, vt nullus Christianus à fide, & spe, ac charitate alienus sit, quantum cætera omnia bona opera non possit capere: seu, quia vnaquæque anima electa recedens à corpore, illic inuenit sabbatum, & habet suum opus completum, quia Deus die septimo compleuit opus suum. Deinceps in sequenti tempore quasi crescentium arborum frondes multiplicatur, & recolitur mores boni diuersorum operum per plures psalmos. Agimus DEO gratias, qui dedit in corde seruorum suorum, vt eo ordine statuerent officia nostra, quo possit populus Dei ex eo prædicari propemodum, sicut ex lectione. Habemus scriptum in Romano ordine, vt nõ dicatur Kyrie eleison, siue Christe eleison ad vllum cursum in memoratis diebus, sed sine retractatione cætemus. Hæc dies, quam fecit Dominus: exultemus & lætemur in ea. Collectam solam solet sacerdos dicere in fine officij. Si esset etiam in re, quod agimus, nõ ea diceretur: Quoniam est in spe oratio sacerdotis, subsequitur, vt firmetur, quod tenetur: & quod nõdum tenetur, accipiatur. De qua re dicit Augustinus in tractatu psalmi centesimi quadragesimo octauo: Laus nostra legitimum habet, oratio gemitum. Promissum est nobis aliquid quod nõdum habemus, & quæ-

verax est qui promittit, in spe gaudemus: Quia tamen nondum habemus, in desiderio gemimus. Bonum est perseverare in desiderio, donec veniat quod promissum est, & trahat gemitus, succedat sola laudatio. Quicquid orationis fit ab his, qui veraciter pascha celebrant, siue in collecta, seu in cubiculo cordis, propterea fit, ut quod promissum est, & nondum tenetur, adueniat vice desiderij, quod sanctus Augustinus memorat, celebratur oratio sacerdotis. Idem in sequentibus ostendit, quam legitima recolat sancta ecclesia in diebus omnibus pentecostes. Propter haec, inquit, duo tempora, vnum, quod nunc est in tribulationibus & tentationibus huius vitae, alterum quod tunc erit in securitate & exultatione perpetua, instituta est nobis etiam celebratio duorum temporum ante pascha, & post pascha. Illud, quod est ante pascha, significat tribulationem, in qua modo sumus: Quod verò nunc agimus post pascha, significat beatitudinem in qua postea erimus. Ante pascha ergo quod celebramus, hoc & agimus: Post pascha autem quod celebramus, significamus, quod nondum tenemus. Propterea illud tempus in ieiunijs & orationibus exercemus: Hoc verò tempus, relaxatis ieiunijs, in laudibus agimus. Hoc est enim alleluia, quod cantamus, quod Latine interpretatur, ut nostis, Laudate Dominum. Ideo illud tempus ante resurrectionem, Hoc tempus post resurrectionem Domini est, quo tempore significatur vita futura, quam nondum tenemus. Quia quod significamus post resurrectionem Domini, tenebimus post resurrectionem nostram. In capite enim nostro vtrunque nobis figuratum est, vtrunq; demonstratum est. Passio Domini ostendit nobis vitam praesentis necessitatis, quia oportet & laborare & tribulari, & ad extremum mori: Resurrectio verò & clarificatio Domini ostendit nobis vitam, quam accepturi sumus cum venerit retribuere digna dignis, mala malis, bona bonis. Et quidem modo mali omnes nobiscum cantare possunt alleluia. Si autem in malitia sua perseverauerint, canticum vitae nostrae futurae labijs poterant dicere: ipsam verò vitam quae tunc erit in ea veritate, quae nunc significatur, obtinere non possunt: quia noluerunt meditari antequam veniret, tenere quod venturum erat. Nunc ergo fratres exhortamur vos, ut laudatis Dominum, & hoc est, quod omnes dicimus, quando dicimus Alleluia, Laudate Deum.

Repetitio de litaniam maiore.

Cap. 24.

Quandò scripti de litaniam maiore in superioribus, id est, in primo libello huiusce operis, nondum legeram illam statutam esse à sancto Gregorio. Dixi illam statutam esse ob duas causas, scilicet, propter imminetia bella, quae eo tempore excitari possunt, & propter fruges conseruandas: At postquam legi statutum sancti Gregorij, curavi illud hic interponere eodem modo, vt legitur in volumine epistolarum eius. Post quod similiter curavi epistolam quamdam ad Phocam Imperatorem subnectere, in qua demonstratur, à Longobardorum gente eo tempore debacchari terminos Romanorum.

Sequuntur dicta ex epistolis Gregorij. Cap. 25.

In nomine Dei Saluatoris nostri IESV Christi per indictionem sextam, die vicesima tertia mensis Nouembris, temporibus Domini & beatissimi papae Gregorij, coronatus est Phocas & Leontia Augusta, in septimo, in palatio quod dicitur Secundianas. Et occisus est Mauritius Imperator cum omnibus filijs suis masculis, id est, Theodosio iam coronato, Tiberio, Petro, Paulo, & Iustiano, simul & Petro fratre superscripti Mauritij Augusti, sed & aliqui procerum qui ei cohærebant, id est, Constantinus patricius, & curator de Placidias, sed & Gregorius notarius principis. Venit autem Icona superscriptorum Phocae & Leontiae Augustae Romae septimo Kalendarum Maiarum, & acclamatum est eis in Lateranis in basilica Iuliana ab omni clero vel senatu. Exaudi Christe, Phocae Augusto & Leontiae Augustae vita. Tunc iussit ipsam Iconam Dominus beatissimus & Apostolicus Gregorius papa reponi in oratorio sancti Casarii intra Palatium. Oportet fratres charissimi, ut flagella Dei, quae metuere ventura debuimus, saltem praesentia & experta timeamus. Conversionis nobis aditum dolor aperiat, & nostri cordis duritiam ipsam iam, quam patimur, poena dissoluat. Vt enim, Propheta teste praedictum est, peruenit gladius vsque ad animam. Ecce etenim cuncta plebs caelestis irae mucrone percucitur, & repentina singuli caede vastatur, nec languor mortem praue nit, sed languoris moras, vt cernitis, mors praecurrit. Percussus quisque, antè rapitur, quam ad lamenta poenitentiae con-

conuertatur. Pensate ergo qualis ante conspectum districti iudicis peruenit, cui non vacat flere quod fecit. Habitatores qui que non ex parte subtrahuntur, sed pariter corruunt: Domus vacuae relinquuntur, filiorum funera parentes adspiciunt, & sui eos ad interitum haeredes praecedunt. Vnufcuique ergo nostrum ad poenitentiae lamenta confugiat. dum flere ante percussionem vacat. Reuocemus ante oculos mentis quicquid errando commisimus, & quod nequiter egimus, flendo puniamus. Praeueniamus faciem eius in confessione, & sicut propheta admonet, leuemus corda nostra cum manibus ad Deum. Ad Deum prope corda cum manibus leuare, est orationis nostrae studium cum merito bonae operationis erigere. Dat profectum, dat tremori nostro fiduciam, qui per prophetam clamat, Nolo mortem peccatoris, sed conuertatur & viuat. Nullus autem de iniquitate suam immanitate desperet. Vternosus nanque Niniuitarum culpas triuana poenitentia aspersit, & conuersus latro, vitae praemia etiam in ipsa sententia suae mortis emeruit. Mutemus igitur corda, & presumamus nos iam percepisse quod petimus. Citius ad precem iudex flexit, si à prauitate sua petitor corrigatur. Imminente ergo tante animaduersionis gladio, nos importunis fletibus instamus. Eam nanque quae ingrata esse hominibus importunitas solet, iudicio veritatis placet. Quia pius ac misericors deus vult à se precibus veniam exigere, qui quantum meremur, non vult irasci. Hinc etenim per psalmistam dicit: Inuoca me in die tribulationis tuae, & cruiam te, & magnificabis me. Ipse ergo sibi testis est, quia inuocantibus misereri desiderat, qui admonet vt inuocetur. Proinde fratres charissimi, contrito corde & correctis operibus crastina die primo diluculo ad septiformem litaniam iuxta distributionem inferius designatam, deuota cum lachrymis mente veniamus. Nullus vestrum ad terrena opera in agro exeat, nullus quodlibet negocium agere presumat, quatenus ad sanctae genitricis domini ecclesiam conuenientes, qui simul omnes peccauimus: simul omnes mala quae facimus, deploremus, vt districtus iudex dum culpas nostras nos punire considerat, ipse sententia propositae donationis parcat. Sequitur. Litaniam clericorum exeat ab ecclesia B. Iohannis baptiste. Litaniam virorum, ab ecclesia sancti martyris Marcelli. Litaniam monachorum, ab ecclesia martyrum Iohannis

& Pauli. Litaniam ancillarum dei, ab ecclesia beatorum martyrum Cosmae & Damiani. Litaniam sceminarum coniugarum, ab ecclesia beati Petri & Martyris Stephani. Litaniam viduarum, ab ecclesia beati martyris Vitalis. Litaniam pauperum & infantum, ab ecclesia beatae martyris Ceciliae. In sequenti epistola monstrabitur, quod importunitate bellorum potest proculdubio videri litaniam instituta esse. Et ex qualitate temporis colligimus eam necessariam esse ad fruges conseruandas.

Gregorius Phocae Augusto.

Considerare cum gaudijs & magnis actionibus gratiarum liber, quantas omnipotenti Domino laudes debemus, quod remoto iugo tristitiae ad libertatis tempora sub imperiali benignitatis vestrae pietate peruenimus. Nam quod permanere in palatio, iuxta antiquam consuetudinem Apostolicae sedis, diaconem vestra serenitas non inuenit, non hoc meae negligentiae, sed grauissimae necessitatis fuit. Quia dum ministri omnes huius vestrae ecclesiae tam contrita asperaque tempora cum formidine declinarent, atque refugerent, nulli eorum poterat imponi, vt ad urbem regiam in palatio permanens accederet: At postquam vestram clementiam, omnipotentis Dei gratia disponente, ad culmen imperij peruenisse cognouerunt, ipsi quoque succedente laetitia ad vestra vestigia venire festinabant: quia illuc prius accedere valde timebant. Sed quia eorum quidam ita senectute sunt debiles, vt laborem ferre vix possint, quidam verò ecclesiasticis curis vehementer implicantur: & lator praesentium, qui primus omnium defensorum fuit: bene mihi ex longa assiduitate compertus est vita, fide, ac moribus approbatus, hunc aptum pietatis vestrae vestigijs esse iudicauit. Vnde eum, auctore Domino, diaconem feci, & sub celeritate stans mittere studui, qui cuncta quae in ijs partibus aguntur, inueto opportuno tempore, valeat clementiae vestrae suggerere. Cui rogo vt serenitas vestrae pius aures inclinare dignetur: vt tanto nobis celerius valeat misereri, quanto ad afflictionem nostram verius eius relatione cognouerit. Qualiter enim quotidianis gladijs & quatis Longobardorum incursionibus, ecclesiam per triginta & quinque annorum longitudinem premimus, nullis explere suggestionibus vocibus valemus, sed in omnipotenti Deo confidimus, quia ea quae coepit, consolati-

onis sue nobis bona perficiet, & qui suscitauit in re publica pios dominos, extinguet crudeles tyrannos. Sancta itaq; Trinitas vitam vestram per tempora longa custodiat, vt de bono vestra pietatis, quod tardè suscepimus, diutiùs gaudeamus.

Repetitio de alleluia quod cantatur in Missa, & de vestimèto subdiaconorù, & Kyrieleyson ac Dominica oratiùe, ex epistola sancti Gregory. Cap. 33.

Quandò scripsit nostra paruas de officio Missæ, simili modo me latebant, quæ sequitur vt ea quæ superius dixi de Litania maiore. Nondùm legèrã quod postea inueni in epistola sancti Gregorij, quo tẽpore alleluia in Missa primo cantatum esset in ecclesia Romana, & cætera quæ manifestabuntur verbis ipsius epistolæ ad Iohannem Syracusanum. Quibus inuentis non potui præterire, nisi ea hïc introducerem, quãuis non in competenti loco, quia magis competeat ea scribi in officio Missæ, quã in officio noturnali. sequitur textus epistolæ.

Gregorius Iohanni Episcopo Syracusano.

Veniẽs quidam de Sicilia, dixit mihi, quòd aliqui amici eius, vel græci vel Latini, nescio quasi sub zelo sancte romanæ ecclesiæ de meis dispositionib; murmurarent, dicẽtes: Quomodò ecclesiam Constantinopolitanam disponit comprimere, qui eius consuetudines per omnia sequitur? Cùm diceret, quas consuetudines sequitur, responsum est, quia alleluia dici ad missas extra pentecosten tempore fecistis, quia subdiaconos spoliatos procedere, quia Kyrieleyson dici, quia orationem Dominicam mox post canonem dici stauistis. Cui ego respòdi: Quia in nullo eorum aliam ecclesiam secuti sumus. Nam vt alleluia hïc diceretur, de Hierosolymorù Ecclesia ex beati Hieronymi traditione tempore beatæ memoriæ Damasi pape traditur tractum. et paulò pòst, Subdiaconos autem vt spoliatos procedere facerem, antiqua consuetudo Ecclesiæ fuit, sed quid placuit euidam nostro pòstifici, nescio qui eos vestitos procedere præcepit. Nam nostræ ecclesiæ nunquid traditionem à Grecis acceperunt? vndè habent ergò hodiè, vt subdiaconi in eis in tunicis procedat, nisi quia hoc à matre sua Romana Ecclesia preceperunt? Kyrieleyson autem, nos neque diximus, neque dicimus, sicut à Græcis di-

cutur: Quia in Græcis simul oēs dicunt, apud nos autè à clericis dicit, à populo respòdetur, & totidem vocibus etiã Christeeleyson dicit, quod apud Græcos nullo modo dicit. In quotidianis autè missis alia q̄ dici solèt, tacemus. Tantummodò Kyrieleyson & Christeeleyson dicim, vt in his deprecantibus vocibus paulò diutiùs occupemur. Orationè verò Dominicã idcirco mox post precem dicimus, quia mos Apostolorù fuit, vt ad ipsam solummodò orationè oblationis hostiã consecrarent. Et valdè mihi inconueniens visum est, vt precem, quam scholasticus composuerat, sup oblationè diceremus, & ipsam traditionè, quam redẽptor noster composuit, sup eius corpus & sanguinè non diceremus. Sed & Dominica oratio apud Græcos ab omni populo dicit, apud nos verò à solo sacerdote: In quo ergò Gregorum consuetudines secuti sumus? Quia aut veteres nostras reparauimus, aut nouas & vtilis cõstituimus, in quibus tamen alios nõ probamur imitari. Ergò vestra charitas cùm occasio dederit, vt ad Catanensium ciuitatem pergat, vel in Syracusana ecclesia eos, quos credit aut intelligit, quia de hac re murmurare potuerit, facta collocutiõ doceat, & quasi alia ex occasiõe eos instruere nõ desistat, nam de Cõstantinopolitana ecclesia quod dicunt, quis eã dubitet fedi Apostolicæ esse subiectam? Quod & piissimus dominus imperator, & frater noster eiusdè ciuitatis episcopus assidue profitètur. Tñ si quid boni vel ipsa, vel altera ecclesia habet, ego & minores meos, quos ab illicitis phibeo, in bono imitari paratus sum. Stultus est em, q̄ in eo se primum existimat, vt bona q̄ viderit, discere contènat. Ex p̄senti epistola docemur, q̄ quid boni ab alijs ecclesijs discere possumus, nõ ea contemnamus. Simulque & docemur quòd aliquo tempore cantabat Missa in Romana ecclesia absq; Alleluia. Si eo tẽpore cantabant tractus per oēs Dominicos dies, & post alleluia assumptù in solis Dominicis diebus de septuagesima refererent, nescio, Vnũ habeo notũ, ex eo quod alleluia diuulgatum sit, cantatũ esse apud S. Augustinũ, & apud Romanã ecclesiã atq; Constantinopolitanam priscis temporibus, p̄ dies pentecostes debere Alleluia dici. Et tñ, ad recordandũ de lætitiã resurrectionis sanctorum. Restat adhuc quod pulsati intentionem ad requirendum, hoc est, vt sicut per Dominicos dies & festos cantatur Alleluia ad Missam, itã debeat cãtari per cõ-

munes

munes dies, annò. Nisi fortè imbui possimus ex præsentì scriptura sancti Gregorij ex eo. Nam ex eo, vbi sanctus Gregorius dicit, alia quæ dici solent in quotidianis missis, tacemus, tãtummodò Kyrieleyson & Christeeleyson dicimus, possumus intelligere, quòd nõ alleluia cãtatur apud illum per quodidianos dies in officio Missæ.

De completionè dierum Pentecostes.

Cap. 27.

Præcepit dominus iusticijs suis quãdò ascendit in cælum, nõ ab Hierosolymis discederet, sed expectarèt promissionem patris, quam audierunt per os eius: Quia Iohannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini spiritu sancto, non post multos hos dies: id est, post decem dies, meritò expectant decem dies, quia futurum erat, vt mysterium denarij numeri, post decem dies perfectiùs, spiritu sancto veniẽte, perceperint. Itã Lucas narrat: Vos autem sedete hïc in ciuitate quoad usquè induamini virtute ex alto. Eduxit autem eos foràs vsque in Bethaniam, & eleuatis manibus suis, benedixit eis. Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cælum, & ipsi adorantes eũ, regressi sunt in Hierusalẽ cum gaudio magno, & erant semper in templo laudantes Deum, & benedicentes dominum. In ciuitate sedere est, aliqua tacita mente & quieta cogitare de promissis Domini, & à statu perpetuæ pacis non recedere: Firmare sensus corporis, nõ mors per eos introeat: Et cogitare quòd se ipsum debeat totum integrum reddere Deo. Hoc est, habere integra quatuor elementa in se, qualia illi Deus ea præstitit, totum se verum esse in dilectionem Dei, ex toto corde & ex tota anima, & ex tota mente, & scire imaginem sanctæ Trinitatis signatam in se. Si quis istum denarium desiderat in se habere, & cognoscit se minus aliquid habere ab eo, debet adorare Dominũ & precari, vt sibi concedat illum. Et si senserit per charitatem, quæ foràs mittit timorem, posse eum imperare, maneat in templo, laudans & benedicens Deum. Hoc est, expectare per decem dies promissum patris, desiderare iugiter integritatem suæ creationis, & creatoris sui cognitionem. Hunc denarium perceperunt Apostoli amplius & perfectiùs, quã priùs haberent in die Pentecostes. Eodẽm præcepto admonitus est sanctus Augustinus à spiritu sancto antequàm trãstret de corpore, qui postulauit

vt spatium ei daretur per decem dies, meditando se & sua. Itã scriptũ est in eius vita: Nam sibi iusserat psalmos Dauidicos, qui sunt paucissimi, de pœnitentiã scribi, ipsos quaterniones iacens in lecto contra parietè positos, diebus suæ infirmitatis intuebatur & legebat, & vbertim ac iugiter flebat. Et nõ intentio eius à quoquam impediretur, ante dies fermè decem quàm exiret de corpore, à nobis postulauit presentibus, nõ quis ad eũ ingrederetur, nisi his tãtum horis quib; medici ad inspiciendũ intrabant, vel cùm ei refectio inferretur. Vsq; huc de vita sancti Augustini. Aliter: Scribit idem sanctus Augustinus in sermone septimodecimo super Iohannem: Ieiunium autè magnũ & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectũ ieiunium, vt ab negãtes impietates & seculares cupiditates, temperanter & iustè viuamus in hoc seculo. Huic ieiunio quam mercedem addit apostolus, sequitur & dicit: Expectantes illam beatam spem & manifestationem gloriæ beati Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi. In hoc ergò seculo quasi quadragesimam abstinentiæ celebramus, cùm benè viuimus, cùm ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus abstinemus. Sed quia hæc abstinentia sinè mercede nõ erit, expectamus beatam illam spem, & reuelationem gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi. In illa spe cũ fuerit de spe facta res, accepturi sumus mercedem denarium. Et paulò pòst: Denarius ergò qui accepit nomen à numero decem, redditur: & coniunctus quadragenario, fit quinquagenarius. Vndè cum labore celebramus quadragesimam ante pascha, cum lætitiã verò tantquam acceptã mercedem, quinquagesimã post pascha. Nam huic tantquam salutarì labori boni operis, qui pertinet ad quadragenarium numerum, additur quietis & felicitatis denarius, vt quinquagenari; fiat: significauit hoc ipse nñs Iesus multo aptiùs, quãdò post resurrectionè quadraginta diebus cõuersatus est in terra cum discipulis suis: quadagesima autè die cũ ascendisset in cælum, peractis decè diebus, misit mercedè spiritus sancti. Nam in decima die post ascensionè dñi, hoc est, in vigilijs pentecostes, celebrat sancta ecclesia baptisteriũ, & Litaniam exercet ante solènia missarũ. Orat em siue vt ipsa mereat frui aduentu spiritus sancti, sicut Apostoli fructi sunt, qui baptizati sunt ab eo in pentecoste, seu vt neophyti p̄suerent in vnitatè ecclesiæ,

Cantat postea memorata Ecclesia, Gloria in excelsis deo, more Apostolorum, quod priusquam acciperet spiritum sanctum, in templo erat, semper laudantes Deum & benedictes Dominum. Quauis dimisso ecclesie officio, non proponerem aliquid dicere in istis literis, tamen quia occurrit in hac festiuitate de baptismo scribere, desideravi voluntarium me demonstrare de his quae circa baptisteria aguntur, scire aliquid. Nunc transeo ad tres psalmos, qui cantantur in nocte pentecostes. Vt mihi videtur, hoc differt inter istos tres psalmos, qui in pentecoste cantantur, & inter tres qui in pascha Domini, quod est inter baptismum, quem acceperunt Apostoli per aquam, & baptismum, quem acceperunt per spiritum sanctum in die pentecostes, de quo eis dixit Dominus, Vos autem baptizabimini spiritu sancto. Iam baptizati erant aqua, iam acceperant spiritum sanctum: tamen dicitur eis postea, Vos autem baptizabimini spiritu sancto. De baptismo aquae dicit Augustinus in Epistola ad Seleucianum: Tunc ergo quando Hierosolymis exiit cum discipulis suis in Iudaeam, & illic morabatur cum eis, baptizabat non per se ipsum, sed per discipulos suos. Quos intelligimus iam fuisse baptizatos siue baptismum Iohannis, sicut nonnulli arbitrantur, siue, quod magis credibile est, baptismum Christi. Neque enim ministerium baptizandi defugeret, vt haberet baptizatos seruos, per quos ceteros baptizaret, qui non defugit memorabilis illius humilitatis ministerium, quando eis lauit pedes. Quod ante diem pentecostes acceperint spiritum sanctum, Ioannes manifestat, dicens: Cum ergo esset sero die illa vna sabbatorum, & fores essent clausae, & post pauca, Hoc cum dixisset, in sufflauit, & dicit eis, Accipite spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis, & reliqua. Iam acceperunt spiritum sanctum in remissione peccatorum, sed adhuc restabat donum, quod nondum acceperant, sed accepturi erant in die pentecostes, id est, vt praedicationem suam firmarent signis miraculorum, & vt non timerent rabiem persequentium, neque irretiri possent vinculo terreni desiderij, neque labefactari errore aliquo. Credimus Petrum iam baptizatum fuisse, quando negauit ad vocem ancillae. Simili modo, & Thomam, qui dubitauit de Domini resurrectione. Sicut tunc duo baptisteria leguntur in Apostolis, vnum per aquam, & alterum per baptismum spiritus sancti: ita

sunt hodie in nostra Ecclesia duo genera electorum, qui baptizati sunt. Vnum genus est in actiua vita, alterum in contemplatiua. Quae duo genera martha & maria soror eius significabant. Optima pars Mariae deputata est a Domino, sed Marthae non est reprehensa, quia bona est. Haec distinctio potest inueniri in antiphonis, quae dicuntur in pascha Domini, & in pentecoste. In pascha Domini dicit prima antiphona, Consilium meum non est cum impijs: prima de pentecoste dicit, Factus est repentem de celo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis. Spiritus vehemens puluerem terrae solet dispergere. Distat multum inter donum Dei, quod separat fideles ab impijs, & illud donum, quod terrena cogitatione expurgat de pectore. Ibi dicit secunda antiphona, Postulauit patrem meum hinc dicit, Confirmata hoc Deus quod operatus es in nobis, a templo sancto tuo quod est in iherusalem, alleluia alleluia. Simili modo distat inter eos qui in hereditate Domini deputantur, quia fideles sunt, & tamen in actiua vita, & inter eos qui omnia terrena respuerunt, & precantur Deum, vt ad haec non reuertantur, sed confirmet donum suum in eis, vt possint Deo semper a templo quod est in iherusalem, alleluia cantare. Ibi dicit tertia antiphona, Ego dormiui & somnum cepi, & resurrexi: hinc dicit tertia, emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terrae. Christus enim resurrexit a morte, & nos quotidie possumus resurgere a vitijs, & potest nobis veraciter dici, Nolite contristare spiritum Dei. Haec antiphona, quae dicit, Emitte spiritum tuum, & creabuntur, spiritum dei precatur omnix aduenire, vt neque in cogitationibus, neque in verbis regnet spiritus superbiae, sed spiritus Dei vtrinque deducat per suam creationem, vt scriptum est in euangelio, Cum uos ceperint, & adduxerint, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Precatur renouari faciem terrae, vt nouus homo sit constitutus iustificatus non a se, sed gratia dei. Sicut in pascha Domini tres psalmi recolunt opera Christi trium dierum, sic & in aduentu spiritus sancti eadem opera. Vt demonstrat vnum opus esse in potentia miraculorum totius Spiritus trinitatis, vnius ordo psalmorum continetur & in resurrectione Domini, & in aduentu spiritus sancti. Sed in aliquibus ministerijs operatur Christus, & in aliquibus plus. Stella enim a stella differt in claritate. Quod in pascha diximus de sequentibus baptismalibus noctibus, hoc & hic dicimus, vt tres psalmi recolant sepulturam Domini triduanam in his precipue, qui nuper consepulti sunt Domino. Hoc agit

per

per septem dies propter sacramentum praesentis vitae, & propter septimum diem, quam animae sanctorum recipiunt exuta a corporibus, vel septiformem spiritum sanctum, qui per vnumquemque diem diuerso cibo alit suos. Possunt & tres psalmi recolare tres virtutes, id est, fidem, spem, & charitatem, sine quibus nemo potest placere Deo. Adnectimus etiam conuiuium, quod vnuquodque donum quasi vnusquisque frater parat suis conuiuijs per dies septem, & tres virtutes, quasi tres sorores conuiuantes, ex libro sancti Gregorij primo de moralibus. Vt enim, inquit, haec ipsa dona breuiter septiformis spiritus replicem, alium diem habet sapientia, alium intellectus, alium consilium, alium fortitudo, alium scientia, alium pietas, alium timor. Neque enim hoc est sapere, quod intelligere, quia multi aeterna quidem sapientia, sed haec intelligere nequaquam possunt. Sapientia ergo in die suo conuiuium facit, quia mentem ab aeternorum spe & certitudine reficit. Intellectus in die suo conuiuium parat, quia in eo, quod audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illustrat. Consilium in die suo conuiuium exhibet, quia dum esse praecipit prohibet, ratione animi replet. Fortitudo in die suo conuiuium facit, quia dum aduersa non metuit, trepidanti menti cibos confidentiae apponit. Scientia in die suo conuiuium parat, quia in ventre mentis, ignorantiae ieiunium superat. Pietas in die suo conuiuium exhibet, quia cordis viscera misericordiae operibus replet. Timor in die suo conuiuium facit, quia dum premit mentem, ne de praesentibus superbiat, de futuris illa spei cibo confortat. Sed in hoc filiorum conuiuio illud perferendum video, quod semetipsos inuicem pascat. Valde enim singula quilibet destituitur, si non vna alij virtuti suffragetur. Minor quippe est sapientia, si intellectu careat: & valde inutilis intellectus est, si ex sapientia non subsistat. Quia cum altiora sine sapientia pondere penetrat, sua illum leuitas grauius rulturum leuat. Vile est consilium, cui robur fortitudinis deest, quia quod tractando inuenit, carens viribus vsque ad perfectionem operis non producit: Et valde fortitudo destruitur, nisi per consilium fulciatur: quia quo plus se posse conpiciat, eo virtus sine rationis moderamine deterius in praecipit ruit. Nulla est scientia, si vtilitate pietatis non habet: quia dum bona cognita exequi negligit, sese ad iudicium arctius stringit: Et valde inutilis est pietas, si scientia discretionis caret: quia dum nulla hanc scientia illuminat, quomodo miseretur, ignorat. Timor

quoque, ipse si non has etiam virtutes haberit, ad nullum opus proculdubio bonae actionis surgit: quia dum ad cuncta trepidat, ipsa sua formidine a bonis omnibus torpescit vacat. Quia ergo alternato ministerio virtus a virtute reficitur, recte dicitur, quod apud se vicissim filij conuiuuntur. Cumque vna alia subleuandam subleuat, quasi per dies suos numerosa soboles pasceda conuiuium parat. Sequitur: Et mittebant & vocabant tres sorores suas, vt comederent & biberent cum eis. Cum virtutes nostrae in omnibus agunt, spem, fidem, & charitatem sciunt, quasi operatores filij tres ad conuiuium sorores vocant, vt fides, spes & charitas gaudeant in opus bonum, quod vnaquaeque virtus administrat. Quae quasi ex cibo vires accipiunt, dum bonis operibus fidentiores fiunt. Et dum post cibum contemplationis rore infundi appetunt, quasi ex poculo ebriantur. Non abhorret a vero, si siue propter sepulturam Domini, vt memorauimus, tres psalmi in nocte cantentur in diebus neophytorum, seu propter fidem, spem & charitatem, quae vnusquisque Christianus debet tenere ab ipso initio intellectus sui.

De hora baptismi in sabbato, siue in vigilia Pentecostes. Cap. 28.

Notandum est quod ea hora diei nunc celebret sancta ecclesia baptismum, qua hora angelus Domini venit ad Cornelium, annuncians ei quod orationes eius & eleemosynae ascenderant in memoriam in conspectu Dei, & vt mitteret ad Petrum, qui eum baptizaret. Eadem hora venit baptista Petrus ad eundem Cornelium baptizandum. Ita enim interrogauit Petrus Cornelium, vt in Actibus Apostolorum scriptum est: Interrogo ergo, ob quam causam accersisti me: Et Cornelius ait, A nudius quartana die vsque ad hanc horam, nonus era hora nona in domo mea, & reliqua. Quae continuo imbuit Petrus symbolo fidei, vt in memoratis Actibus continetur, moxque cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum. Quo peracto, respondit Petrus, Nunc quidquam quis prohibere potest, vt non baptizetur hic, qui spiritum sanctum acceperunt sicut & nos? Et iussit eos in nomine Iesu Christi baptizari. Igitur eo in tempore circa primitiuam ecclesiam hora nona baptismus celebratur est, vt & ipsa, & imitatrix eius, quae hodierna die est, retineret in mente, quod in morte Christi, qui hora nona emisit spiritum, oportet eam baptizare. Hanc morem tenet nunc nostra ecclesia in vigilia Pentecostes, quem pra-

signavit Cornelius, qui ut mereretur accipere baptismum, hora nona erat orans & ieiunans in domo sua.

De octauis Pentecostes. Cap. 29.

Quinquaginta dies post Pascha Domini, hoc est, totum tempus Pentecostes, figurant illam lætitiā, quæ erit in alia vita: siue, quia quadragenarius numerus partibus suis multiplicatus, quinquaginta facit, seu, quod quadraginta habent in se perfectionem operum honorum: cui numero si addatur denarius, qui tenet remunerationem operum, quinquaginta facit: seu quæcunq; alia ratio sit, hoc procul dubio tenetur, quod præsentem quinquaginta dies futuram quietem & securitatem atq; lætitiā significant. Septem dies qui sequuntur, recolunt aduentum septiformis spiritus, siue nostram lætitiā, in qua congratulamur nuper baptizatis, qui nimirum informantur in corpore Christi. Habemus in nostris libris officialibus scriptum, Post octauas Pentecostes. Ideo de eodem scripto tractare debemus. Satis manifestum est, pentecosten exprimere numerum quinquagesimum: Non enim mea simplicitas nouit, quas octauas habeat pentecoste, sed quoniam hæc festiuitas, quæ (ut diximus) recollit aduentum spiritus sancti, & remunerationem nuper baptizatorum nomen obtinuit Pentecostes, ipsæ octauæ quæ huic mysterio possunt congruere, retinuerant nomen, quod habet prima dies huius festiuitatis. Quomodo aduentui spiritus sancti octauæ conueniant, vel regenerationi noui hominis, ex verbis sancti Augustini de sermone Domini in monte, aliquam scintillam luminis carpimus. Post numeratas sententias octo beatitudinum, dicit inter cætera: Octaua tanquam in caput redit, quia consummatum perfectumq; ostendit & probat. Et paulo post: Septem sunt ergo quæ perficiunt, nam octaua clarificat, & quod perfectum est, demonstrat, ut per hos gradus perficiatur, & cæteri tanquam à capite rursus exordians. Videtur ergo mihi etiā septiformis operatio spiritus sancti de quo Esaias loquitur, his gradibus sententiisque congruere. Et iterum: Hæc octaua sententia, quæ ad caput redit, perfectumq; hominem declarat, significat forsatis & circuncisionem octaua die in veteri testamento, & Domini resurrectionem post sabbatum, qui est utiq; octauus idem qui primus dies, & celebrationem octauarum feriarum, quas in regeneratione

noui hominis celebramus. Hucusquæ Augustini. Octauus dies est, qui & primus secundum formam octo beatitudinum. Prima beatitudo dicit, Beati pauperes spiritum, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Octaua, Beati qui perfectionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Ad regeneratos pertinent hæc sententiæ, ut qui pauperes sunt, in hac vita propter regnum cælorum usque ad finem vitæ perseuerantes sint, & accipiant regnum pro quo laborauerunt hæc. Baptismus Neophytorum quauis in sabbato agitur, ad illum baptismum pertinet, quæ Apostoli acceperunt in die pentecostes, cuius octauus dies, est dies Dominica sequens, quam solemus appellare octauas pentecostes. Istæ sunt ferie, quas B. Augustinus memorat superius octauarum feriarum regenerati hominis. Hoc est inter nostrum baptismum, & apostolorum, quod illi primò aqua baptizati sunt, deinde acceperunt semel per insufflationem. Christi spiritum sanctum adhuc in terra Christoistente, postremò de celo in die pentecostes. Nos verò præsentem episcopo simul baptizamus, & per impositionem manuum episcopi spiritum sanctum accipimus. Imitando Christi mortem & eius resurrectionem, debemus consummationem nostri baptismatis in die Dominica cogitare, ne præcedant membra caput. Et secundum modum primitiæ ecclesiæ donationem spiritus sancti in eadem die hora tertia. Quauis non eisdem diebus vel horis propter aliquas occasiones fluctuantis mundi celebraretur aliquando baptismum vel impositio manuum: tamen propter sacramentum quod in se continet, eisdem diebus & horis deputantur. Si enim propterea acceperunt apostoli spiritum sanctum hora tertia, quia fides sanctæ Trinitatis prædicaturi erant, voluimus & nos in mentem eadē hora percipisse eundem spiritum, in quo copulatur Trinitas, quod monstrat eandem trinitatem. Proprius pertinet nostrum baptismum aliquo modo ad baptismum Apostolorum, quoniam ad baptismum Christi. Non propter sua abluta peccata baptizatus est Christus, sed propter formam membrorum suorum, quia esse in futuro poterant aliquid, qui sibi placerent de sua innocentia, & cogitaret non sibi esse necessarium baptismum: ac idem perfectus Christi baptismus, qui sine peccato fuit, ut nemo deceptus per stultam securitatem, periret sine baptismo. Non propterea aduenit spiritus sanctus in columbe spe-

specie super Christi baptismum, ut daret tunc ei donum, quod non habebat: sed ut nobis nostro iu baptismate suam præsentiam monstraret adesse, & per colubæ simplicitatem demonstraret Christi simplicitatem & puritatem. Apostoli propterea baptizati sunt, ut peccata eorum deleerentur in baptismo, sicut & nostra deleantur: & idem venit spiritus sanctus per ignem ad eos, quia rubigo peccati ex eorum fragilitate potuit eis inherere, & hanc voluit vis spiritus sancti in perpetuum consumere. Vis enim ignis vnam materiam consumit, & alteram reficit & fouet: Ligna consumit, & materiam nostri corporis reficit. Itæ & ignis spiritus sancti rubiginem peccatorum consumit, & animam nostram calefacit ad amorem Dei & proximi. Isti duo effectus sunt duo denarii, quos Dominus dedit stabulario iuxta Lucam Euangelistam altera die, id est, secunda die, postquam alligauit vulnera semiuuii quasi secunda die post baptismum. Bene duo sunt, qui significant ordinem dilectionis, quia Deum non potest diligere, qui non diligit proximum: neq; recte diligit proximum, qui non eum propter Deum diligit. Sicut in baptismate conformamur Christi morti & sepulturæ, itæ in acceptiōe spiritus sancti spiritui viuificant, qui operatur in nobis rectum ordinem dilectionis. Propter mortem Christi, quæ memoratur hora nona esse peracta, hora nona baptizantur, qui in Christi morte baptizantur, propterq; mysterium conspulturæ Christi, quæ recollitur in sabbato, baptizatur Christi corpus in sabbato, ut post hanc sepulturam in die Dominica resurgat. Initiū enim resurrectionis à Dominica die debemus celebrare. Sit illa Dominica dies initium noui hominis, qui resurrexit à mortuis: & iterum sepultura eius, quando anima transit in requiem sine corpore in sabbato die, quando vestimenta mutantur baptizatorum: & receptio eorum corporum celebretur in octauis pentecostes. Vel idem celebretur octaua pentecostes, quia septiformis spiritus opus tunc perficitur, quando perfectum hominem monstrat, de quo dicebat Apostolus: Si quis autem in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Celebretur per septem dies opus septiformis spiritus, & in octaua die consummatio, & declaratio, atque glorificatio eiusdem operis. Quod si ita est, meritò eandem glorificationem in nostris officijs recollit octaua dies, quæ redit ad caput, quam & prima dies. Itaque sicut celebrauimus ma-

iestatem spiritus sancti in pentecoste, celebrauimus & in octauis eiusdem festiuitatis, quatenus sapissimè recolendo eius dona, dignetur eius charitas se profusius infundere cordibus nostris, vsquedum, secundum euangelicum sensum, tria sata farina fermententur in vnum, & totum quod cogitamus, aut intelligimus, aut viuimus, ad eius dilectionem referatur. In commemoratione harum trium mensurarum farine, cantamus in eadem nocte tres psalmos in nocturnis, & vsque ad finem diei præsentis Dominici, alleluia cantamus. Sic enim celebratur autoritate diuine legis festiuitas à vespera vsque ad vesperam, id est, à solis occubitu vsque ad solis occubitum.

De Aduentu Domini.

Cap. 30.

Scripsimus in superioribus libellis, in quinta hebdomada ac quarta ante natiuitatem Domini, inchoari præparationem aduentus Domini: In quinta hebdomada propter quinque ætates mundi, in quibus fuerunt tales electi, qui crediderunt, & sperauerunt, & dilexerunt aduentum Domini: In quarta, propter quatuor ordines librorum scilicet legis, psalmorum, prophetarum, & initium euangelij. Quauis liber Moïsis narret electos viros exitisse in prima & secunda & tertia ætate mundi, tamen eo tempore scripsit illum Moïses totum, in quo deputatur legiflatio. Addidimus etiā alterum seorsum, posse initiari aduentum Domini in quinta seu quarta hebdomada, sequendo authores lectionarij & antiphonarij, ac Missalis, cuius authorem credimus esse beatum papam Gregorium. Quæ vtraque tempora intiment nobis rationabilem præparationem propter quinque sensus hominis, qui insunt corpori nostro, & quatuor elementa quibus constat corpus nostrum: At nunc tertium intellectum addimus, qui non minus conuenit præparationi aduentus Domini. Dicitur nostra, qui student se præparare ad recipientium Dominum venturum. Vnus ordo in seculari conuersatione studet, alter in spiritali. De ordine secularium possumus intelligere, quod lectio dicitur in quinta hebdomada ante natiuitatem Domini. Propter hoc eccè dies veniunt, dicit Dominus, & non dicent vltra, Viuit Dominus qui eduxit filios Israel de terra Aegypti: sed, Viuit dñs, qui eduxit & adduxit semē domūs

domus Israel de terra Aquilonis.† Adduxit Dominus filios Israel de terra Aquilonis, quando de Babylonia reuersi sunt in Iudæam: Sed melius adducit nostros bonos seculares Dominus ad Iudæam, id est, ad veram confessionem de confusione Babyloniae, quando eos liberat de potestate diaboli & de corpore eius. Hoc fit per baptismum, quem habent seculares fideles & spiritales communem. Qui in animo patiuntur aquilosis rigiditatem, membra diaboli sunt. Quanto peior est diabolus totus cum capite in suo corpore, quam unum membrum eius: tanto melius nos liberati sumus à diaboli potestate, quam essent filij Israel à regibus Chaldaeorum. De ipsis secularibus memorat euangelium, quod in quinta memorata hebdomada legitur. Narrat enim quinq; millia hominum Dominum pauisse ex quinque panibus. Quod ita Beda exponit in Euangelio super Lucam: Erant autem ferè viri quinq; millia, quia quinq; sunt exterioris hominis sensus. † Quinque millia viri Dominum sequuti designat eos, qui seculari adhuc habitu positi, exterioribus quæ possidet, bene uti nouerunt. Qui rectè quinq; panibus aluntur, quia tales necesse est legalibus adhuc præceptis institui. † Officia cantorum & presbyterorum, quæ celebrantur in sacramentario, & habent initiu in quarta hebdomada ante natiuitatem Domini, spiritales per quatuor euangelia ad potiorum perfectionem excitant. Vnde dicit epistola, quæ eodem die legitur, Sciennes quia hora est iam nos de somno surgere: Nunc autem propior est nostra salus, quam cum credidimus. De eisdem spiritualibus dicit memoratus Beda in memorato libro. Nam qui mundo ad integrum renunciant, & quatuor sunt millia, & septem panibus refecti, hoc est, euangelica refectioe sublimes, & spirituali sunt gratia docti: Cuius significandæ distantia causa mysticè reor in introitu quidem tabernaculi quæque columnas deauratas, ante oraculum verò, id est, sancta sanctorum, quatuor fieri iussas: quia videlicet incipientes per legem castigantur, nè peccet: perfecti autem, per gratiam ut deuotius Deo uiuant, admonentur. typicè per cantu qui renouatur in quarta hebdomada ante natiuitatē Dñi, gaudium mentium perfectorum intelligimus. Si per quinque hebdomadas illi intelliguntur, qui adhuc per pœnitentiã deploant recentia peccata, meritò per quatuor hebdomadas eos intelligimus, qui

gaudio spiritali proficiunt de virtute in virtutem, in qua videbitur Deus deorum in Sion. Isti duo ordines fuerunt in veteri testamento, isti sunt modo. Renouatio catus significat gaudium electorum, qui plurimum gaudent in aduentu dilecti Domini. Ad eos dicit versus, qui canitur in vespertinali officio: Rorate celi, desuper, & nubes pluant iustum: aperiat terra, & germinet saluatorem. Ipsi perfecti sunt celi, ipsi sunt nubes, ipsi subtilia annunciant in istar roris de incarnatione Dñi, quando exponunt, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ipsi pluuunt grossiora, qui narrat, quomodo Ioseph deposauit Mariam, & Christus natus est in Bethlehem, & inuentus est in præsepio, & cetera talia. Aperta est terra, vterus scilicet sanctæ Mariæ virginis sine damno virginitalis, & protulit germen totius mundi odoris, qui bonus odor redolet per vniuersum mundu. At nunc multa corda fidelium ad vocem prædicatorum calefiunt, & germinant fidem rectam in Christo: proferunt gaudium, pacem, longanimitatem, & cetera gemina, quæ fecundat spiritus sanctus. Alter versus in matutinali officio, dicit, Vox clamantis in deserto, parate viam Domino, rectas facite semitas eius. Quod est dicere, Et bona opera fatagite, & cogitationes pias. Hoc ministerium, quod prædicatores debent fatagere in diebus aduentus Domini, memorati versus recolunt. Quia cum gaudio boni ferui expectent aduentum Domini sui, tamen maximu gaudium recolunt in presentia eius. Idcirco aliqua de nostro officio referuamus vsq; ad presentia natiuitatis Domini, hoc est, Gloria in excelsis Deo, & clarum vestimentum palmarum: si forte nunc ita agit, ut vidi acitari in aliquibus locis. Præparationem nobis necessariam in sinuat Paulus Apostolus in memorata epistola, quæ legitur quarta hebdomada ante natiuitatē Domini. Nox, inquit, pcessit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honestè ambulemus, non in comestationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, non in contentioe & emulatioe: sed induimini Dñm Iesum Christum. Sicut per plures & frequentiores nuncios mouetur magis ac magis animus subditi ad sollicitudinem suscipiendi platum, ita renouatione cantus mouemur magis ac magis ad curam nostræ præparationis in susceptionē Domini. Ideo octo dies

dies ante natiuitatem Domini renouantur ferè tota nocte responsorij & antiphonæ, ut per hoc frequentius nos excitentur ad purgandas omnes quisquillas turpium cogitationum ac terrenarum, & dignum habitaculum, ornatum videlicet pijs cogitationibus, paremus regi regum & Domino dominantium.

De natiuitate Domini.

Cap. 31.

DEi filius, cum esset vngenuus filius, voluit sibi fratres adiungere. Descendit ad humanum genus, & assumpsit hominem, ut faceret sibi fratres, nullum despiciens in fraterno loco suscipere, quæ cognouit obedientem in mandatis præceptorum suorum. Vt sæpè dictum est, tempus presentis seculi tribus temporibus distinguitur, videlicet naturalis legis, & legis literæ, & noui testamenti. Præcipui viri in naturali legē exiterunt tres, Abraham, Isaac, & Iacob. Quanquam multi forent similes illis, tamen eorum se esse Deu specialiter Deus idem sapissimè memorat per scripturam, dicens: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Istis tribus tres psalmos primæ perioche nocturnalibus officij deputamus: præcipue cum hi tres primi ponantur in genealogia Christi, & per hos ad memoriã reducimus oēs electos patris, qui in naturali lege fuerunt, & per Christi aduentum sociati sunt choro sanctorum angelorum, ut sicut angeli sanctæ Trinitati congaudent, ita & illi congaudeant. Secunda periocha recolat eos, quos sibi Chrs fratres fecit ex lege Mosica, qui exercebatur per legem & psalmos & prophetas. Eos nihilominus perduxit ad focietatem sanctorum angelorum, ut & illi congaudeant sanctæ Trinitati. Adsciuit sibi etiã fratres in nouo testamento per primitiuam ecclesiam, & per gentilitatis obedientiam, & Iudaicam recognitionem. Quonia istos plus honorauit suis aduentus, quam præcedentes patres, ita ut si digni habeantur, quando transiit de mundo, illic transferantur in cælu, & coniungant societati sanctorum angelorum, quod longo tempore expectauerunt patres, murmurantes infra claustra inferni: ideò in illis antiphonis, quæ eos recolunt, alleluia celebrat, sicut est: Ipse inuocauit me, alleluia: & iterum, Notum fecit Dominus *, alleluia.

De octauis in natiuitate Domini.

Cap. 32.

Octaua idè celebratur, quia primis diebus concurrunt, hęc vniuersus Dominicus dies ad alterum, qui eodem ritu celebratur. Quãdò sequentia bona opa ad prima recurrunt, aliquo modo octauas exercemus. Tanta miseria fuit in hominibus ante Christi aduentum, ut nemo ad eandem innocentiam perueniret; quã habuit primus homo antequam peccaret. Nã & circumcisio, quæ octaua die celebratur, in recollectione primæ innocentie agebatur, id est, ut mens circumcisio esset ab omni cogitatione carnali, quantum sit & ipsa figura futurorum verorum. Christus per baptismum restituit in genere humano eandem innocentiam, ideò; octaua die, id est, Dominica, ex baptismo resurrectio recolitur. Hoc est inter istos, qui primis innocentiam hominis imitantur, & illos qui in veteri testamento erant, quod quatuor illi iusti essent, tamen detinebantur infra claustra inferni ante Christi aduentum: isti penetrant regna caelorum. Et quonia ad meliorem statum vult nos redemptor noster perducere, quam haberet primus Adam, adhuc expectatur octaua dies, quæ erit in resurrectione corporum. Primus Adam ita erat innocens, ut posset peccare, si veller: Et nos ita accipimus innocentiam per baptismu, ut possimus peccare, & possimus velle: sed post receptionem corporum nemo poterit, nemo velle peccare. Igitur quia ad hoc instituta sunt octaua, ut redeant ad primum, oportet considerare quid in octauis Domini redeat ad primum diem natiuitatis. Primo die natiuitatis exiuit de vtero virginis, & inuentus est in præsepio, & celebrata sunt ea quæ de angelorum affatu leguntur prima die acta. Possimus tamen inuenire, in quo congruenter octaua dies congruat primæ. Duas causas intelligimus in Christi natiuitate, scilicet primam, Christum aduenisse ad homines: secundam, homines venisse ad Christu. De qua re dicit Augustinus in libro primo de doctrina Christiana: Non enim ad eum, qui ubique presens est, locis mouemur, sed bono studio bonis que moribus. Quod non possemus, nisi ipsa sapientia tanta etiam nostræ infirmitati congruere dignare.

tur, ut viuendi nobis præberet exemplū. Non enim aliter, quā in homine, quoniam & nos homines sumus. Sed quia nos cum ad illam venimus, sapienter facim⁹, ipsa cum ad nos venit, ab hominibus superbis quasi stultè fecisse putata est. Et quoniam nos cum ad illam venimus, cōualescimus, ipsa cum ad nos venit, quasi infirma existimata est. Sed quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est DEI, fortius est, quā hominibus. Cum ergo ipsa sit patria, viam se quoque nobis fecit ad patriam. Et cum sano & puro interiori oculo ubique sit p̄sens, eorum qui oculum illum infirmum immundumque habent, oculis etiā carneis apparere dignata est. Quia enim in sapientia Dei non poterat mundus per sapientiā cognoscere Deum, placuit Deo per stultitiā prædicationis saluos facere credentes. Non igitur per locorum spatia veniendo, sed in carne mortali mortalibus apparendo, venisse ad nos dicitur. Illuc ergo venit ubi erat: Quia in hoc mundo erat, & mundus per eum factus est, Christi aduentum ad homines colimus in die natiuitatis eius: hominum aduentum ad Christum, colimus in octauis eius. Quod facillè dinoscitur ex antiphonis, quæ cantantur in matutinali officio. Prima antiphōa in natiuitate Dñi, Genuit puerpera regem, de pura natiuitate Domini narrat: prima in octauis Domini, dicit, O admirabile commercium. Quando dicit commercium, ostendit aliud dari, & aliud accipi. Dedit CHRISTVS suam Deitatem, & accepit nostram humanitatem. Quod dedit, colimus in natiuitate eius: & quod accepit, in octauis. Membra iuncta capiti, congratulantur in præsentī festiuitate. De sequentibus antiphonis si quis considerare voluerit, poterit agnoscere, quod antiphonæ de natiuitate Domini suam natiuitatem specialiter mōstrant, & de octauis Domini, membrorum suorum copulationem. In antiphona, Quando natus es, ex persona hominis Dominus appellatur: & in notissimo homo loquitur ad DEVM, TE laudamus DEVS noster. Tertia, Rubum quem viderat Moyses, sic loquitur ex persona membrorum ad DEI Genitricem, Intercede pro nobis. Quarta habet iterum in fine, TE laudamus DEVS noster. Quinta tenet verba Iohannis Baptistæ, quibus demonstrat

utilitatem nostram, quæ data est nobis, ex aduentu CHRISTI, dicentis: Ecce agnus DEI, ecce qui tollit peccata mundi. Antiphona quæ in Euangelio dicitur, & Domini præsentiam ad homines monstrat, & hominis assumptionem ad eum. Sic enim dicit: Mirabile mysterium declaratur, hodie innouatur naturæ. Quomodo innouatur naturæ, Gregorius Nazianzenus manifestat in libro de secundis Epiphanijs, dicens: Quid de nobis agitur, vel pro nobis? Noua quædam & inaudita efficitur permutatio naturarum, Et DEVS homo fit, & paulò post, DEI filius cepit esse filius hominis, non conuersus ex eo quod erat, sed assumens quod non erat, ut capi possit, qui capi non poterat, & per mediantem carnem sicut velamine quodam interposito, alloqui nos possit. Quoniam quidem ferre sinceram diuinitatis eius naturam non erat corruptibilis huius nostræ fragilisque naturæ: idcirco ergo incommixta miscetur, & non solum natiuitati nostræ Deus, vel carni superna mens, vel temporali illud quod ante omne tempus est, verum etiam virginitati partus imponitur, & impassibili passio conciliatur, & immortalis mortis periculum propinatur. Sequitur in antiphōa: Id quod fuit, permanit: hoc est, verbum quod se nobis voluit demonstrare per materiam carnis, ut fuit incommutabile lumen, & DEVS æternus, sic permanit, non mutatum in aliquam creaturam. Sequitur: Et quod non erat, assumpsit. His verbis monstratur assumptio hominis: Quoniam CHRISTVS hominem dignatus est assumere in vnam eandemque personam DEI, meritò membra capitis dicuntur transisse in DEVM. Vnde Augustinus in sermone vicesimo sexto super Iohannem: Quid est ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & eius membris incorporari. Sequitur: Non commixtionem passus, neque diuisionem, scilicet non est passus illam commixtionem quam dicit Sabellius in vnam personam Patris & Filij, neque illam diuisionem, quam blaterat Arrius. De circumcisione Domini me abundè facit scurum lubricatio sanctorum interpretum.

De

De Theophania & Theophania. Cap. 33.

VNum omittimus in theophania ex his quæ celebramus in natiuitate Domini, id est, Inuitatorij. Sæpè dictum est, quod institutor officij, in quantum potuit, actionem omnem illius temporis, quando illa agebatur, quæ recolimus in visitato officio, voluit ad memoriam nobis reducere. Igitur quia voluit in isto distinguere nostram bonam inuitationem, qua inuitantur & excitantur fideles ad Deum deprecandum ab inuitatione Herodis, qui propterea congregauit scribas & principes Iudæorum, vt sciret ubi Christus naceretur, quem cogitabat interficere, Inuitatorij officij præsentis omisit. Præfens officium nocturnale certat intimare tria insignia nobis manifestata per aduentum Christi, id est, Aduentum Magorum, & baptismum Christi, & miraculum ex aqua factum à Christo. De secundo & tertio summam memorat in tertia nocturna, & in antiphōa, Hodie cælesti sp̄so iuncta est Ecclesia. Apertè verò & plenè de aduentu Magorum canit in duabus superioribus nocturnis. Nam & hoc videtur ordini potissimum congruere cæterorum officiorum. Verum officium, quod in nocte natiuitatis eius canitur, de infantia eius resonat. Memoria quæ recolit per officia Cantorum de octauis Domini, & circumcisione eius, scintillas mittit de infantia, simili; modo quod agit in theophania. Idcirco congruebat, vt præfens officij plurimum illa tangeret, quæ circa infantiam eius gesta sunt. Nec non & Apostolici viri satagebāt baptismū generalē trāsfere de præsentī festiuitate in festiuitatē Paschæ & Pentecostes: Quem propterea multi certabant frequentare in ista festiuitate, quia in ipsa à multis creditur Dñs baptizatus esse à Iohanne. Vnde potest videri ab officio p̄sentis summam dictū esse de baptismo eius, & plenè de aduentu Magorum. Vt plenius hæc clarescant, infero quod S. Leo papa scripsit de memoratis festiuitatibus, dicens in capitulo octauo Decretalium: Ordo rerum per Iesum Christum Dominum nostrum temporaliter gerendarum in incarnatione verbi sumptit exordium. Vnde aliud tēpus est, quod adnunciāte angelo, beata virgo Maria fecundandam se per spiritum sanctum credidit & cōcepit: Aliud, quo, salua integritate virginea, puer editus, exultante gaudio cælestiū ministrorū, pastoribus indicatur: Aliud, quo infans circumcidit: Ali-

ud, quo hostia p̄ eo legalis offert: Aliud, cum tres Magi claritate noui fideris incitati, in Bethlehem ab Oriente perueniunt, & adorant paruulum, mystica munera oblatione venerantur. Nec ijdem sunt dies, quibus impio Herodi ordinata diuinitus in Aegyptum translatione subtractus est, vel quibus ab Aegypto in Galilæam, mortuo persecutore, vocatus est. Inter has autem dispensationū varietates accedunt augmenta corporea. Crescit dñs, sicut Euangelista testatur, profectibus & ætatis & gratia. Tertia nocturna p̄sentis festiuitatis recolit tres terminos credentium, id est, populi Iudaici ante receptionem gentiliū, gentilis populi post repulsionem Iudaicæ plebis, iterum populi Iudaici in fine mundi. In primā nocturna recolitur intellectus Magorum, qui Christum intellexerūt Deū esse. In secunda nocturna idē intellectus, qui cōspicit Christū regem esse: In tertia, qui cōspicit Christū ad hoc venisse, vt doceret hoīes suo baptismo, necessarium eis esse baptizari, & p̄ baptismum mori patri diabolo & operibus eius, & pompis eius. In baptismo Christi mors & sepultura eius recolitur. Hanc tertiam periocham recolimus per Introitus Missæ ab octauis Theophaniæ vsque in præsentationem Dñi, nisi fortè anticipet nos tempus Septuagesimæ. Primus introitus est post octauas Theophaniæ, iuxta ordinem Antiphonarij nostri. In excelso throno vidi sedere virū, quæ adorat multitudo angelorū. Apostolorū & apostolicorum virorū est ista visio, hoc est, vt mente intelligat eundē dñm, qui a magis adoratus est quasi infans, & cuius p̄sentatio isto in tempore expectatur vsque ad quadragesimā diē natiuitatis, gubernare virtutes cælorū, & ab his adorari. Secundus est, Omnis terra adoret te Deus, qui pertinet ad multitudinē credentiū, vt quem primò adorauerunt tres Magi, postea adorent omnes credentes ex Asia, & Africa, & Europa. Iam circa hebdomadā, in qua celebrat p̄sentatio Dñi, cantat, Adorate eū omnes angeli eius. vnde dicit Apostolus, Vt in noīe Iesu omne genu flectat cælestiū, terrestriū, & inferorū. Quod ita exponit Ambrosius in epist. ad Philipenses: hoc enī illi donauit, vt oēs illud adorēt, & vt omnes Deū confiteantur Iesum Christū in gloria Dei patris effectū, hoc est, talē potitū gloriam, qualem fas est illum qui sibi patrem adscribit, Deum, potiri, propter illā copulationem quam habet ad vnigenitūm.

Et post pauca: Cælestiū quidem dicit inuisibilem virtutū. Et Petrus de eodē filio Dei dicit: Profectus, inquit, in cæli, subiectis sibi angelis & potestatibus & virtutibus. Vndē Beda in tractatu epistolæ eiusdem Petri: Nulli dubium quin filio DEI semper erant angeli & omnes patris cælestis virtutes ac potestates subiectæ, quem cum patre & spiritu sancto vnum sine initio Deum laudant, tremunt, adorant. Sed necessariō admonendum beatus Petrus æstimauit, quōd assumpta humanitas in tantam sit gloriam resurgendo sublimata, vt incomparabili culmine omni angelicæ dignitatis potentia præferatur. Iste introitus aut intra se habet *ὕμνον*, aut initium possidet infra octo dies eiusdem *ὕμνον*, nisi per anticipationem Paschæ præcurrat Septuagesima. Memorati introitus beneficia Christi insinuant præstita nobis ad lætificanda corda nostra. Idcirco cum duobus cantamus offertoria, Iubilate. Lætari enim nos oportet, quia non solum de inferno inferiori beneficia Christi nos liberant, sed etiā de claustris inferni, & perducunt vsque ad visionē sempiternæ gloriæ. Vndē versus responsorij, qui cantatur in hebdomada *ὕμνον*, dicit, Quoniam edificauit Dominus Sion, & videbitur in gloria sua. De quo ita Augustinus in tractatu psalmorū: At verō cum venerit iudicare cum angelis suis, quando congregabuntur ante eū omnes gentes. Et post pauca: Aedificauit Dominus Sion, & videbitur in gloria sua, qui in illa primō visus est in infirmitate sua. Ex hoc versu possumus conijcere institutorem officiorum insinuare voluisse præsentationem Domini in templo excitare nos ad præsentationem sibi & patri. Quadraginta dies, in quibus expectatur Domini præsentatio, omnem statum sanctæ ecclesiæ demonstrant hęc in præsentī seculo, quandiu necessē est ei per quatuor partes mudi fatagere, vt impleat decem præcepta legis, hoc est, vt iuste & piē viuat in hoc seculo, expectās beatam spem, quandō videat Dominum in gloria sua & choros angelorum adorantes Deum. Eandem perseverantiā in bono studio figurat tunica talaris, quam induit Ioseph in præfiguratione corporis Christi, & nos clerici eam portamus siue in quotidiano vsu, siue in ecclesiastico. Ex ea nempe admonemus populum dei, vt vsque ad finem mundi fatagat se opere bonis operibus. Vndē Gregorius in

primo libro de Moralibus: Nam quid est talaris tunica, nisi actio consummata? Quasi enim propensa tunica talum corporis operit, cum bona actio ante DEI oculos vsque ad vitæ terminum tegit. Hoc est cereos accensos manibus portare in *ὕμνον*, quod est in præsentatiōe suū vnumquenque secum habere opera sua, in quibus clarus & lucidus appareat in cœtu sanctorum angelorum, in quorum commemoratione celebratur in nocturnali officio *ὕμνον* nouenarius numerus. Post commemorata officia, veniente septuagesima, mutamus cantum lætitiæ in tribulationem, vt ex eo trahamus ad nostram memoriam, cui affectu debitorum sumus ex nostris meritis, & vt ē dūcatu humilitatis perueniamus ad passionem Domini.

De octauis Theophaniæ.

Cap. 34.

Natus est Christus ex Maria virgine temporaliter non propter se, vt tūc inciperet esse, quasi non antea esset: ante omnia tempora fuit cum patre, per quem hæc omnia tempora creata sunt: sed vt mentibus nostris noua lux appareret, per quam reuerteremur ad creatorem nostrū, qui eramus in tenebris. Simili modo baptizatus est, non quōd egerit baptisterio, vt in eo ablueret sua peccata, quæ nulla erant: sed vt formam daret suæ ecclesiæ, quomodō quæreret abluī sua peccata: Vndē ipse dicebat in Euangelio: Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Mortuus est Christus, vt suū corpus quod est sancta ecclesia, morti moreretur. Erat prius genus humanum Deo mortuum, quia morti obediebat. Viuebamus morti, cum ei seruebamur: morimur morti, cū ei renunciamus. Vt ad memoriam reducamus, quōd CHRISTVS propter eā passus sit, vt nos moreremur peccato, in quarta feria ante cenam Domini & nostra mortificatio recolitur in aliquibus officijs, & Domini passio legitur. Vndē dictum est in iam scripto libello de quinta varietate. Si sequerentur dies post sextam feriam, in quibus oporteret tristari, fortē octauas passionis Domini celebrāsemus, hoc est, per celebrationem officij ad memoriam reduceremus morti obnoxii nos debere. Moritur homo luxuria, qui castitatem seruat: moritur inuidia, qui charitate pollet: moritur incredulitati, cuius cor fide mandatur.

In

In duabus lectionibus quæ leguntur in sexta feria passionis Domini, animaduertimus duas mortes in eodem die celebratas. Lectio de Exodo, CHRISTI mortem manifestat: de Osee verō, membrorum suorum, de quibus dicit Paulus: qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. Tractus qui sequitur post lectiōes, qui habitat in adiutorio altissimi, informat omne præsidium, quo adiuantur a domino sancti in certamine positi. Hunc psalmū congruit potissimum meditari, cū quis periculis appropinquet, & circumdatur insidijs aut angustijs, velut bestia multis laqueis irretita, vt possit audiri a Domino: Inuocabit me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione. Idcirco nunc cantatur ex persona membrorum, quia affectū illorum non dedignatus est Dominus in se assumere. Cantatur & per singulas noctes propter timores nocturnos, vel quia somnus habet imaginem mortis. In passione Saluatoris nostri paries inimicitarum ruptus est, & coniuncti sunt duo populi in vno lapide angulari, quod non potuit fieri, nisi gentilitas prius moreretur morti vitiorum. Quoniam ista nō proposuimus hęc inquirere, sed precamur supplices, vt ab eo spiritu inserta sint, qui vbi vult spirat: nunc ad propositum redeundū est. In theophania celebramus, quomodō Dominus a Magis sit inquisitus, & inuentus, ac adoratus: quomodō lætati sint coniuuæ in nuptijs: quomodō sit baptizatus. Quæ omnia possumus dinoscere ex antiphonis, quæ cantantur in matutino. In octauis eius celebratur res pro qua CHRISTVS baptizatus est, hoc est, nostrum lauacrum, per quod nostra peccata abluuntur, quale est illud de prima antiphona in octauis Theophaniæ. Veterem hominem renouans Saluator & in secunda, Te qui in spiritu & igne purificas humana contagia. Idipsum poterit reperire diligens inquisitor in sequentibus. Quia duo præcepta sunt dilectionis, DE I scilicet, & proximi, sicut honorando baptismum CHRISTI DEI & saluatoris nostri celebrauimus in Theophania, celebremus & nostrum initiatum iam in capite nostro, in octauis Epiphaniæ, hoc est, ad memoriam reducamus, qua de causa CHRISTVS baptizatus sit scilicet, quia necessē erat vt baptizaremur. Et quid p̄sit baptismus, antiphonæ monstrant in octauis Theophaniæ. Vndē dicit vna ex illis,

Baptizato Domino, facta est peccatorum nostrorum remissio. *ὕμνον* non habet octauas, quoniam legaliter præsentatus est in templo CHRISTVS. Ad quod nullus doctor nos coarctat, vt infantes nostri quadragesima die natiuitatis suæ præsententur in templo.

De natalitijs Sanctorum.

Cap. 35.

Quæ sint natalitia Sanctorum, ex vno responsorio, qui cantatur in festiuitate beati Stephani, cognoscere possumus. Dicit responsorius: Hæsterna die natus est Dominus in terris, vt Stephanus nasseretur in cælis. Natalitia sanctorum, natiuitates eorum monstrant, quibus nascuntur in societatem nouem ordinum angelorum, & in societatem sanctorum patrum naturalis legis, & legis literæ, & noui testamenti. Propter gloriam noui testamenti continent antiphonæ de tertia periocha alleluia, veluti sunt: Exaltabuntur cornua iusti, Alleluia. Lux orta est iusto, Alleluia. Custodiebant testimonia eius & præcepta eius, Alleluia. In festiuitatibus, quas recolimus per nouenarium numerum, stantes oramus, recolendo sanctam societatem angelorum & patrum sanctorum, qui iam sunt in lætitia sempiterna.

De octauis natalitiorum sanctorum.

Cap. 36.

Solemus octauas natalitiorum aliquorum sanctorum celebrare, eorum scilicet, quorum festiuitas apud nos clarior habetur, veluti est, in octauis Apostolorum Petri & Pauli, & cæterorum sanctorum, quorum consuetudo diuersarum ecclesiarum octauas celebrat. Si non valemus omnium sanctorum natalitia celebrare, quanto minus octauas eorum? Non est nobis differendum, quæ ecclesiæ illas vel illas colat octauas, sed quid nobis inuant ipse octauæ. In natalitijs sanctorum frequentamus receptiones illas, in quibus animæ sanctorum recipiuntur, quandō exeunt de corpore. De his receptionibus dicit Augustinus in sermone quadragesimo sexto super Iohannem: Sicut ergo diuersæ custodiæ agentium in officia, sic diuersæ custodiæ mortuorum, & diuersa merita resurgentium. Receptus est pauper, receptus est diues: sed ille in sinu

Abrahæ, ille ubi sitiret, & aquæ guttam nõ inueniret. Habent ergò omnes animæ (vt ex hac occasione instruat charitatem vestram) habent omnes animæ cum de seculo exierint, diuersas receptationes suas: habent gaudiũ bonæ, & malæ tormenta. Sed cum facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quãdò cum corpore torquentur. Recepti sunt in pace sancti patriarchæ, prophetæ, Apostoli, martyres, boni fideles, omnes tamen adhuc in fine accepturi sunt, quod promissit Deus. Promissa est enim resurrectio etiã carnis, mortis consumptio, vita æterna cum angelis: hoc omnes simul accepturi sumus. Nam requiem, quæ continuò post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisq; cum moritur. Priores acceperunt patriarchæ, videte ex quo requiescunt: posteriores prophete, recentius apostoli, multo recentius martyres sancti, quotidie boni fideles. Et alij in ista requie tã diũ sunt, alij non tam diũ, alij annis paucioribus, alij nec recenti tempore. Cum verò ab hoc somno euigilabunt simul omnes, quod promissum est, accepturi sunt. In natalitijs sanctorum memoratę requie congratulamur: in octauis verò eorum, resurrectiõ corporum. Quo honore digna sit octaua dies, liber Leuiticus monstrat: & quid habeat in mysterio, Elychius presbyter tractat super eundem Leuiticum in libro sexto. Dicit Leuiticus, & locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel: A quintodecimo die mensis huius septimi erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domini: dies primus vocabitur celeberrimus atq; sanctissimus: Omne opus seruile non facietis, & septem diebus offeretis holocausta domino, dies quoquẽ octauus erit celeberrimus atq; sanctissimus. Vndè dicit memoratus Elychius: Et primam autem septem dierũ celeberrimam atque sanctissimam appellauit. Qui enim scit præsentibus tanquã tabernaculo vti, prima dies, id est, initium & principium à sanctificatione vocationis incipit. Propter eã & nimis consequenter ait, Omne opus seruile non facietis: quia nulli in seculo seruiunt, qui tanquã tabernaculũ & transitoria ea quæ in eo sunt, intendunt. Sed & septem diebus holocausta offerri præcepit, ostendens oportere per omne tempus perfectam conuersationem sequi. Quandò ergò istam præsentem vitam percurrerimus, tunc celeberrimũ atq; sanctissimum octauum diem, seculum vi-

delicet futurum, habebimus. Et infra: Die autem primo requies, & in octaua die requies, non iam septimo, cum numero septem dierum festiuitatem agi proposuisset, sed octauo. Primũ quidem, quia his, qui secundum literam legem tenet, festiuitatem celebrare non licet. A nouo enim segregatus est populo, qui scit legem secundum spiritum accipere, & octauum honorare, quem diximus significare mortuorum resurrectionem.

De obseruatione dierum per annum.

Cap. 37.

Vbi sanctus Hieronymus exponit illud ad Galatas, Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos, Timeo vobis, nõ fortè sine causa laborauerim in vobis, ibi sententiam Christianorum subnectit contra eos, volunt nobis opponere, quòd obseruemus dies & tempora, vndè arguti sunt à Paulo neoterici Christiani. Dicit inter alia ita: Dicat aliquis, si dies obseruare non licet, & menses, & tempora, & annos: nos quoquẽ similiter crimemur, quartam sabbati obseruantes, & pasceuen, & diem dominicam, & ieiunium quadragesimæ, & paschæ festiuitatem, & p̄tecostes lætitiã, & pro varietate regionum, diuersa in honore martyrum tempora constituta. Ad quod qui simpliciter respondebit, dicit: Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse, quos nostros. Nos enim non azymorum pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis: nec septem iuxta morem Israel numeramus hebdomadas in pentecosten, sed spiritus sancti veneramur aduentum: & nõ in ordinatè congregati populi fides minueretur in Christo, propter eã dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter veniremus: nõ quòd celebrior sit dies illa, qua conuenimus, sed quacunque die conueniendum sit, ex conspectu mutuo lætitiã maior oriatur. Qui verò oppositæ quæstioni acutiùs respondere conatur, ille affirmat, omnes dies æquales esse: nec pasceue tantum Christum crucifigi, die Dominica resurgere: sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci Dominica: Ieiunia autem, & congregationes inter dies propter eos à viris prudentibus constituta sunt, qui magis seculo vacant, quàm Deo: nec possunt, immò nolunt toto in ecclesiam vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationũ suarum offerre sacrificium. Quotus enim quisq;

quisque est qui saltem hæc pauca, quæ statuta sunt vel orandi tempora, vel ieiunandi, semper exerceat? Itaque sicut nobis licet vel ieiunare semper, vel semper orare, & diem Dominicam accepto domini corpore indefinenter celebrare gaudetibus: non ita & Iudæis fas est omni tempore immolare agnum, pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Post enumerationem temporum, quæ obseruabantur tempore in illo, quãdò beatus Hieronymus hæc scripsit, illata est causa, quare Christiani tempora memorata obseruantes, crimen non incurrant. hoc est, qui simpliciter respondebit, dicit Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse, quos nostros, & cætera quæ sequuntur. Et iterum infra: Qui verò oppositæ quæstioni acutiùs respondere conatur, illud affirmat, omnes dies æquales esse, nec pasceue tantum Christum crucifigi, & die Dominica resurgere, sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci Dominica. Superior excefatio, in qua dicitur, non eosdem dies esse in obseruatione apud nos, qui apud Iudæos obseruantur, aliquod nobis supplementum accommodat, qui propter eã tempore passionis domini omittimus salutationem solitam, quia Iudas salutauit dominum falsò, & genuflexionem in oratione die pasceues, quæ sit pro Iudæis, quia Iesu illud genu flectebant, & in oratione duodecim lectionũ, quãdò memoratur passio trium puerorum in fornace, quia nolébãt poplite flexo adorare statuam Nabuchodonosoris cum perfidis, & Inuitatorium in diebus passionis domini, quãdò videlicet congregabantur ad pessima consilia de nece domini. Similiter in Theophania inuitatoriũ omittimus, quãdò Herodes congregauit sapientes Iudæorum prauo animo ad inquirendum, ubi Christus nasceretur. Quartam feriam, & pasceuen, & diem dominicam, & ieiunium quadragesimæ, & paschæ festiuitatem, & p̄tecostes lætitiã, & pro varietate regionum diuersa in honore martyrum tempora constituta obseruamus. Quartam feriam obseruamus, quia, vt ait Augustinus ad Casulanum, in ea die congregati sunt Iudæi, & cõsiliati sunt de nece saluatoris. Pasceuen, quia in eo passus est idem saluator. Quoniam isti dies antiquitus erant in obseruatione, ritus Romanæ Ecclesiæ obtinuit, vt iisdẽ diebus mutaret officia, & Missam celebraret hora nona: per quod

forinsecus populus congregaretur in vniũ, quãdò aliqua causa noua imminebat ad deprecandum in quibus obseruatio celebrabat. Vndè dicit Hieronymus memoratus in superioribus: Ieiunia autem & congregationes inter dies propter eos sunt à viris prudentibus instituta, qui magis seculo vacant, quàm Deo, nec possunt, immò nec volunt toto in ecclesiam vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificiũ. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca, quæ statuta sunt vel orandi tempora, vel ieiunandi, semper exerceat? & reliquæ habemus ex Romano Ordine sabbati diem in obseruatione, quem non computauit Hieronymus in ordine dierum obseruationis. Nouimus enim ex multis auctoribus, quòd dies sabbati sicut quarta sabbati, & sexta inclusa erat ieiunio apud Romanos, & in eo officium mutatũ sæpè habemus, sicut in quarta & sexta sabbati, & præcipuè in ea benedictio datur, quia ipsa est, quam benedixit Dominus, & propriè significatio ad spiritum sanctũ pertinet, quæ est septiformis. Vndè cum & pater spiritus sit, & filius spūs sit, quia Deus spiritus est: & pater sanctus, & filius sanctus sit, proprio tamen nomine amborum spiritus vocatur Spiritus sanctus, de eodem sabbato diuerso modo obseruatum est apud orientes, & apud aliquos occidentes, nec non & apud Romanã urbem. De qua re sufficienter à sancto Augustino tractatum est in epistola ad Casulanum presbyterum, de quibus pauca hęc inseram: De varietate, inquit, ad Casulanum de Urbico: Non tibi persua-deat urbem Christianam sic laudare sabbato ieiunantem, vt cogaris orbem Christianum damnare prandentem. Et iterum ex responsione sancti Ambrosij in eadem epistola, qui inquit: Quãdò hęc sum, non ieiuno sabbato: quãdò Romæ sum, ieiuno sabbato. Et ad quamcunque Ecclesiam veneritis, eius morem seruate, si pati scandalum non vultis, aut facere. Scriptum est in vita beati Ambrosij, quòd ipse Ambrosius ieiunaret cæteros dies hebdomadæ, sabbato & Dominico pranderet. Quare prandio vteretur in sabbato aut in Dominica, memoratus Augustinus monstrat in memorata Epistola, scribens de sabbato sic: Quibus, autem diebus non oportet ieiunare, & quibus oportet: precepto Domini: vel Apostolorum; non inuenio definitum: Ac per hoc sentio quidẽ nõ ad obtinendã veritatem, quã fides ob-

rinet, atque iustitiam, in qua est pulchritudo filiae regis intrinsecus: sed tamen ad significandam requiem sempiternam, ubi est verum sabbatum, relaxationem quam confractionem ieiunij aptius conuenire. Et infra: Duo quippe sunt, quae iustorum beatitudinem, & omnis miseriae finem sperare faciunt, mors, & resurrectio mortuorum. In morte requies est, de qua dicitur per prophetam: Plebs mea, intra in cellas tuas: abscondere, pusillum, donec pertinet transcat ira Domini: In resurrectione autem in homine toto, id est, in carne & spiritu, perfecta felicitas. Huius factum est, ut horum duorum: vtrumque ad significandum non putaretur labor ieiunij, sed potius refectionis hilaritate, excepto vbi paschali sabbato, quo discipulorum, sicut diximus, iustus propter reigesta memoria fuerat ieiunio: prolixiore significandus. Huic enim sensui potest congruere, quando festiuitates sanctorum celebramus, ut in prioribus festiuitatibus congratulamur animabus sanctorum, & in octauis eorundem sanctorum, resurrectioni corporum. Pro hac re solebant omnes Romani omnia sabbata ieiunare, quam modò dixit Augustinus in vno sabbato obseruari. Propterea dico praeteritum, quia nescio quomodo nunc agunt. Si quis voluerit episcoporum Ambrosij imitari vique quaeque, non erit extorris à consortio sanctorum. Ponatur populus in doctrina sancti Augustini, ubi dicit in memorata epistola: Libenter acquiescas episcopo tuo in hac re, noli resistere: & quod facit ipse, sine villo scrupulo vel disceptatione sectare. Ut omnis disceptatio dyscolis absit propter diuersa haec ieiunia, dummodò teneatur fides, spes, & charitas in id ipsum, quibus omnis doctrina prophetarum & scientia scripturarum seruit, repetit versusum sepe sanctus Augustinus in memorata epistola. Adstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate. Obseruatur etiam apud nos in aliquibus locis vnus dies, id est, secunda feria, qui non est deputatus in obseruatione à memoratis authoribus, id est, à sancto Innocentio, & sancto Ambrosio, & sancto Augustino, necnò & beato Hieronymo, quem adhuc solent nostri principes in ieiunio libare, quando indicitur triuagium ieiunium instar Niniuitarum. Quod, ut reor, potest habere normam à predicatione Pauli, qui dixit, Alius iudicat diem inter diem, alius iudicat omnem diem. Tamen exponens

illud Ambrosius, de ceteris silet, quartam & sextam sabbati introducit, iuxta morem quae tenebat populus, quae eius ritus erat. Verius tamen implent, quod dicit Paulus, qui inter Dominicum diem & tertiam sabbati refectionis: medium ieiunabant secundam sabbati: iterum inter tertiam sabbati & quintam refectionis ieiunant quartam: & iterum inter quintam sabbati & septimam refectionis ieiunant sextam. Dies Dominicus interdicitur esse ad ieiunandum in libro, qui propriè vocatur Canon. Rationem interdictionis sanctus Augustinus aperit in memorata epistola ad Casulanum. Die, inquit, Dominico ieiunare scandalum magnum est, maxime posteaquam innotuit deestabilis multumque fidei Catholicae scripturisque diuinis apertissimè contraria haeresis Manichaeorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum, tanquam legitimum constituerunt diem, per quod factum est, ut ieiunij dici Dominici horribilius haberetur. Sanctus Hieronymus vnam quadragesimam ponit in obseruatione: nos obseruamus tres quadragesimas, id est, ante pascha Domini, circaque festiuitatem sancti Iohannis, & ante natiuitatem Domini. Sit pijs mentibus frequentatum apud nos: apud sanctum Hieronymum manifestum est, quod Motanus haereticus illam obseruationem trium quadragesimarum statuerit apud suos, id est, tres quadragesimas per annum: Apud nos quoque non est dubium, quin preparare nos debeamus in aduentu Domini multis pijs operibus. Natiuitas sanctorum obseruantur apud nos, de quibus dicit Augustinus in memorata epistola: Diebus Dominicis omnibus, & quinquaginta post pascha, & per diuersa loca diebus solennibus martyrum, & festis quibusque prandetur, solemus post octauas natiuitatis Domini octauas celebrare sancti Stephani, & sancti Iohannis Euangelistae, atque Innocentium, ut earum octauarum cantu perueniamus fermè vsque ad vigiliis theophaniae. De ieiunio quod facimus ante ascensionem Domini, manifestum est, à quo autore habeat exordium, de quo nihil mihi dicendum est: quoniam dicit idem beatus Augustinus: In his enim rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi dei, & instituta Maiorum pro lege tenenda sunt. Tamen non possimus dicere, quod de legitima dierum penitencos non sit scriptum à sanctis authoribus.

Quan-

Quando celebratur diuina mysteria, qua reuerentia & metu standum sit in Ecclesia.

Cap. 38.

Quoniam de natalitijs sanctorum pauca praelibauimus, iuuat subnectere verba sancti Iohannis Chrysostomi, ut his admonere, quomodo me ipsum debeam coërcere à superfluis verbis & risu, quando coram sancto altari adstitero. Dicit idem in tractatu duodecimo super epistolam ad Hebraeos: Stat sacerdos Dei, orationem offerens cunctorum: tu autem rides, nihil timens? Et ille quidem tremens pro te orationem offert, tu autem contemnis? Non aduertis scripturam dicentem, Vt contemptoribus? Non contremiscis? non colligis temetipsum? Et in aulam quidem regiam intraturus, & habitu, & oculis, & incessu, & cunctis alijs componis & ornas temetipsum: huc autem ingressurus, ubi verè est aula regia, & talis, qualis caelestis est, rides? Et tu quid nescis, quia non vides, audi tamen quae angeli praesentes sunt ubique, & maxime in domo Dei adstant regni, & omnia plena sunt incorporeis illis virtutibus. Iste mihi sermo etiam ad mulieres dicitur. Et ante viros quidem non citius hoc audent facere, ac si faciunt, non tamen semper, sed in tempore remissionis. Hic autem & velas & obnubis caput tuum. Dic mihi, rides o mulier, in ecclesia sedens? Ingressa es confiteri peccata tua, procidere Deo, postulare, & deprecari pro delictis tuis, & cum risu hoc facis? Quomodo ergo eum propitiare poteris? Et quid malum est risus, inquit? Non est malus risus. Itane non est malum, sed valde malum, importuno tempore immoderatè? Risus enim inest nobis, ut quando amicos viderimus, post multum temporis hoc facimus: quod aliquos delinquentes & timentes, ut foueamus eos risu, non ut cogamus nos ipsos, & semper rideamus. Risus inest animae nostrae, ut remissionem habeat aliquando animae, non ut diffundatur.

Iterum de tonsura clericorum.

Cap. 39.

Memini me dixisse in superioribus dubitando, Vtrum corona clericorum nostrorum formam primò acciperet à sancto Petro, an à successoribus eius, scilicet episcopis vrbis Romae. Reperi postea auctoritatem huiusce rei sede famuli dei in historia Anglorum, capitulo vigesimo primo,

ex Epistola Ceolfridi abbatis ad Aytanum regem Pictorum. Verum etsi profiteri nobis liberum est, quia tonsuræ discrimen non noceat, quibus pura in Deum fides & charitas in proximū sincera est, maxime cum nunquam patribus catholicis sicut de pascha vel fidei diueritate cōfictus, ita etiam de tonsuræ differentia legatur aliqua fuisse controuersia. Inter oēs tamen quas vel in ecclesia, vel in vniuerso hominū genere reperimus tonsuras, nullam magis sequendam nobis amplectendamque iure dixerim, quam in capite suo gestabat ille, cui se cōfidenti Dominus ait, tu es Petrus: nullam magis abominandam detestandamque meritò cunctis fidelibus credideram ea, quae habebat ille cui gratia spiritus sancti comparare volenti idem Petrus ait: Pecunia tua tecum sit in perditione, quoniam donum Dei existimasti per pecuniam possideri, non est tibi pars neque fors in sermone hoc. Neque verò ob id tamen in coronam attondemur, quia Petrus ita attonsus est: sed quia Petrus in memoria Domini passionis ita attonsus est. Idcirco & nos qui per eandem passionem saluari desideramus, ipsius passionis signum cum illo in vertice, summa videlicet corporis nostri parte, gestamus. Sicut enim omnis ecclesia quia per mortem sui viuificatoris ecclesia facta est, signum sanctae crucis eius in fronte portare consuevit, ut crebro vixilli huius munimine à malignorum spirituum defensione incursumus, crebra huius admonitione doceatur se quoque carnem suam cum vitij & concupiscentij crucifigere debere: ita etiam oportet eos, qui vel monachi votum, vel gradum clericatus habentes altioribus se necesse habet pro Domino continetiae frenis adstringere, formam quoque coronae, quam ipse in passione spinam portauit, in capite, ut spinas & tribulos peccatorum nostrorum portaret, id est, exportaret & auferret à nobis, suo quaque in capite per tonsuram proferre, ut se etiam irrisiones & opprobria pro illo libenter ac promptè omnia sufferat ex ipso etiam frontispicio doceant, ut coronam vitae aeternae, quam repromisit deus diligentibus se, se semper expectare, proque huius perceptione & aduersa mundi se & prospera contemnere designent. Dicit idem Beda de tonsura in vita venerabilis & sanctissimi Cuthberti episcopi: Postquam seruitutis Christi iugum tonsuramque Petri formam in modum coronae spinam caput Christi cingentis, domino adiuuante, susceperat.

KK Suf.

Sufficiant hæc ad demonstrandum, quid memoratus Dei famulus Beda de auctoritate coronæ nostræ sentiret.

Mentio iterum, qua hora diei Missa sit celebranda à liberè vacanti- bus. Cap. 40.

Retulimus in huiusce operis verbis, prohibitum esse ab Apostolicis viris celebrari ante horam tertiam, & Missam tamen indidit quod vidi, hoc est, Leonem nuper Missam celebrare diluculo. Additum est in gestis pontificalibus, quod de re missa celebranda sit circa horam tertiam, scilicet, quia eadem hora Dominus crucifixus est linguis Iudæorū. Addimus etiā propter nostram consuetudinem innotitā, sexta hora rationabiliter posse missam celebrari, quia sexta hora diei Dominus crucifixus est manibus persecutorum: similiter & hora nona, quia tunc emisit spiritum. Manifestum est, Missam celebrari præcipuè in recordatione passionis Domini nostri Iesu Christi: In cuius commemoratione agatur, ex ipsis verbis quæ in canone leguntur, manifestè liquet. Hæc, inquit, quotiescunque feceritis, in meam memoriam facietis. Vndè & memores sumus. Dñe nos tui serui, sed & plebs tua sancta Christi filij tui Domini Dei nostri, tam beatæ passionis, necnon & ab inferis resurrectionis, sed & in celos gloriosæ ascensionis. Quæ aguntur in celebratione Missæ post initiatum canonem, Domini passionem & resurrectionem, ac in celos ascensionem recolunt, de quibus omnibus quæ mihi occurrerunt, tetigi, quando de officio Missæ scripsi. Postea recordatus sum sanctum Gregorium insinuasse nobis Cassium narniensem episcopum accedere hora tertia ad Missarum solènia. quod diligenti cura studui hæc inserere, vt me ipsum admonerem, quanuis vidissem Apostolicum Leonem diluculo Missam celebrasse seu cæteros presbyteros in Romana ecclesia, nō tamen excidisse à S. Gregorio, q̄ hora tertia celebranda esset Missa, præsertim cum idem papa referat in homilia sua habita in basilica S. Sebastiani die festiuitatis ipsius, memorato Cassio episcopo mandatū esse, vt instaret operi quod operabatur, p̄ presbyterum quendam Domino nostro Iesu Christo dicente: Age quod agis, operare quod operaris. nō cesset manus tua, nō cesset pes tuus, natali apostolorū venies ad me, & reddā tibi mercedē tuā. Quid idē episco-

pus ageret, idē S. Gregorius manifestat in eadem homilia, scilicet, Missam quotidie celebravit. Et qua hora ad Missam iret, in sequētibz aperit, dicens: Quibus auditis, episcopus in orationē se cum magna cordis contritione prætrauit: Et qui oblaturus sacrificiū ad horā tertiam venerat, hoc p̄ extēsa orationis magnitudine ad horā nonam vsq; prælaui. Vt opinor, S. Gregorius eadem horā voluit celebrare in celebratione Missæ, quam cognouit acceptabile esse Dño per exhortationē factā ab eo ad illū episcopū, quem dixit ad horā tertiam venisse ad Missarum solènia, saluo tamē cōstituto circa horā nonā per dies abstinentiæ. Si enim in cæteris horis ex constituto agitur Missa, ratio quædam adest, qua defendatur eadem hora: Veluti est in natiuitate Domini, in qua in nocte celebratur Missa propter natiuitatem panis, qui nunc quotidie mandit ex altari, siue p̄pter centum angelorū, quod iam retulimus. In eodē manē celebrat Missa propter exortū nouæ lucis, seu propter visitationē pastorum ad p̄sepe dñi, in quo inuenerūt pabulum, vndè quotidie sanctorū anime reficiuntur. Similiter habemus officia cōstituta in festiuitate Iohannis euangelistæ, & Iohannis Baptistæ primo diluculo, qui vtrique ex vtero matris, i. ab accepto lumine huius mūdi, in semetipsis sacrificium singulare quoddā Deo obtulerūt: Iohannes euangelista obtulit ab initio huius lucis virginitatis sacrificiū, Iohannes Baptista sacrificiū abstinentiæ, qui nec vinū bibit nec sicerā, & Nazareus permansit omni tēpore. In nocte sancta resurrectionis Dñi Missam celebramus propter eandē resurrectionē, quæ in ea completa est, & propter visitationē sanctarum mulierū ad sepulcrum Domini.

De exequijs mortuorum. Cap. 41.

Apertè dñs Beda declarat in exequijs sancti Cuthberti, quomodo vestiri oporteat sacerdotē defunctū. Itā em scribit de eis exequijs: Postquam ergo sanctæ memoriæ Cuthbertus episcopus peracta communionē, eleuatis oculis & manibus ad Deum, commendans ei animam suam, & emittens spiritum, sedensq; sine gemitu obijt in via patrū, à nauigantibus ad insulam nostram delatus, toto corpore leuato, capite sudario circumdato, oblata super pectus sanctum posita, vestimento sacerdotali indutus, in obuiam Christi calceamentis suis præparatus, in sindone creata inuolutus, animam habens cum Christo gaudentem,

gaudentem. Non est dubitandum, quin ipse mos esset apud Romanam ecclesiā in hac re, q̄ apud Anglos fuit, præsertim cum ex illa primum episcopum Augustinū haberent Angliæ rexes, & eo tēpore quādō celeberrima fuit Romana ecclesia, propter autoritatē doctissimi eius episcopi Gregorij, & postea ex eadem ecclesia habuerunt archiepiscopum Theodorū in vtraq; lingua, scilicet græca & latina peritissimū. Sed mirari cœpi, quid vellet dominus Beda dicere, vbi dixit, in obuiam Christi calceamentis suis præparatus, vtrum vellet dicere, quod cum eodem vestimento resurrexurus esset Cuthbertus, an moribus bonis, qui designantur per vestimenta. Interim occurrit mihi cogitare de Christo, vtrum ille vestitus esset vestimentis aliquibus postquam resurrexit à mortuis, & si fuit, vtrum cum ipsis ascenderet in cælum, an solo naturali corpore, quod spiritale erat. Cœpi cogitare, vtrum illis duobus qui eū in via conspexerunt, apparuit vestitus, quando eum cogitabant peregrinum esse: etiā & Mariæ Magdalene, quando eum credidit hortulanū esse: similiter & discipulis, quādō cum eis comedit & bibit, vel vbi cūquē apparuit eis. Similiter cogitavi quod angeli apparuissent vestiti. Vndè legitur de illis secundum Ioannem, Vidit angelos in albis sedentes. Et in die assumptionis eius ad cælos legitur, Ecce duo viri adstiterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerūt: hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælū, sic veniet, quæ admodum vidistis eum euntem in cælū. Et hic nescio, vtrum vestitus tunc esset, an non. Scimus enim dixisse angelos eum in ea forma vêturum esse ad iudicium, qua tunc ascendit ad cælos. Simili modo cogitavi, quādō transfiguratus est in mōte, non amisisse eum vestimēta sua, sed ea facta esse alba sicut nix. Post hoc occurrit quod primi homines Adam & Eua, nudi erant antequam peccarent: Ad quorum conditionem nos venit reuocare redemptor noster, sed multo meliorē. Quibus, postquam peccauerunt, fecit deus tunicas pelliceas. Salua fide, quanuis nesciā, vtrum ita vestiti venturi sint homines, vt Christus apparuit post resurrectionem, & angeli visi sunt: an ita nudi vt primi homines fuerūt, credo tamen nullam deformitatem fieri in spiritalibus corporibus, quæ possit offendere vel nauseam facere spiritalibus oculis. Inter has ambiguitates occurrit mihi, vt legerem Augustinum de ciuitate Dei, & ad Paulinū de cura pro mor-

tuis gerēda. Pauca indè excepsi, quibus tamen intelligi potest, exequias nos debere facere circa mortuos nostros potius, p̄ nostra salute, quàm pro illorum. & si nō fuerint exequiæ, ipsis, qui in Christo mortui sunt, nihil obesse. & quod quæ eis facit exequias, ob amorem illius facit, qui promissit corpora resurrectione. Dicit idem in primo libro de ciuitate Dei, capitulo duodecimo: Multa ita que corpora Christianorū terra nō texit: sed nullum eorū quisquam à cælo & terra separauit, quā totam implet præsentia sui, qui nouit vndè resuscitet quod creauit. Dicit quidem in psalmo: Posuerūt morticina seruorum tuorum escas volatilibz cæli, carnes sanctorum tuorū bestijs terræ: Esuderūt sanguinē eorū tanquā aquam in circuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret. Et paulō post: Quanuis enim hæc in conspectu hominū dura & dira videantur, sed præciosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius. Proindè omnia ista, curatio funeris, conditio sepulture, pompa exequiarū, magis sunt viuorū solatia, q̄ subsidia mortuorū. Iterum in eodem libro, cap. decimo tertio: Nec idē tamen contemnēda & abijcendā sunt corpora defunctorum, maximè iustorum atque fidelium, quibus tanquā organis & vasīs ad omnia bona opera sanctus vsus est spiritus. Si em pater noster & anulus, ac si quid huiusmodi, tantō charius est posteris, quanto erga parentes maior affectus: nullo modo ipsa spernēda sunt corpora, quæ vti quæ multo familiariorū atque conuictius, quàm quælibet indumenta gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adiutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Vndè & antiquorum iustorum funera officiosa pietate curata sunt, exequiæ celebratæ, & sepultura prouisa, ipsiq; cum viuerēt, de sepeliēdis vel etiā transferendis suis corporibus filijs mandauerunt. Et Tobias sepeliendo mortuos Deum promeruisse, teste angelo, cōmēndatur. Ipse quoque dominus die tertio resurrexurus, religiosæ mulieris bonū opus prædicat, prædicandumque commendat, quod vnguentum preciosum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter cōmemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegēdum sepeliendumque curarunt. Verum istæ autoritates non hoc admouent, quod insit vllus cadaueribus sensus:

sed ad Dei providentiā, cui placent etiā talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum propter fidem resurrectionis adstruendam. Vbi & illud salubriter dicitur, quāta possit esse remuneratio pro elemosynis, quas viventibus & scientibus exhibemus, si neque hoc perit apud Deum, quod exanimis hominum membris officia diligentiaque persolvunt. Ex istis verbis sancti Augustini apparet, quod propterea debeamus exequias celebrare circa mortuorum hominum corpora, quia Deus vult eas persolvere. Ecce manifeste sunt exequias mortuorum, manifestatusque est affectus hominis, qui debet esse circa exequias mortuorum: Nunc dicendum est de officiis vespertinalibus, & nocturnalibus, atque matutinalibus.

De officiis mortuorum. Cap. 42.

Habemus scriptum in quodam sacramentario, quod officia mortuorum agenda sunt circa tertiam diem, & septimam, & tricesimam. Quod non ita intelligo, quasi ille, qui tertia die agere vult officia mortuorum, debeat praetermittere priores duos dies sine supplicationibus: aut qui in septima die, sex superioribus debeat tenere in ocio: aut qui in tricesima, viginti & novem vacare ocio: Sed quod tertia die dicuntur celebrari officia mortuorum, duobus modis possit, id est, ut tertia die infra septem, septima infra triginta celebrari aguntur circa officia mortuorum, quam in ceteris diebus: siue ut tertia die consummet illa. Simili modo dicimus de septima & tricesima. De his tribus terminis ponemus auctoritate sanctarum scripturarum. Dicitur in libro sapientiae de exequiis: Fili, in mortuum produchrymas, & quasi dira passus, incipe plorare, & secundum iudicium cōtege corpus illius, & nō despicias sepulturam illius. Propter delaturā aut amarē ferulam illius vna die, & consolare propter tristitiā, & fac luctum secundum meritum illius vno die, vel duobus propter detractionē. Vbi primò dixit, propter delaturā vno die fereluctum, & postea, propter detractionē vno vel duobus diebus, tres dies introducit in luctum. Possumus per tertiam diem commendati defuncti, tertiam diem resurrectionis domini ad memoriam reducere: ut eo dierum numero deprecemur pro nostro defuncto, quatenus mereatur per remissionem peccatorum, particeps fieri resurrectionis Christi. Pro qua re triduanum

ieiunium Niniuite fecerunt secundum septuaginta, ut in Christi glorificatione per resurrectionē ex mortuis, deleterentur peccata eorum. Vnde dicit Augustinus in libro quaestionum genesis: Nec septuaginta interpretes, quos legere cōfuevit ecclesia, errasse credendi sunt, ut non diceret quadraginta dies, sed triduum, & Niniue euerteretur. Et post pauca: Triduum posuerunt, quantum non ignorarent quod dies quadraginta in Hebraeis codicibus legeretur, ut in Domini nostri Iesu Christi clarificatione intelligerent dissolui abolerique peccata. De quo dictum est, Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram, Clarificatio autem Domini & in resurrectione, & in celos ascensione cognoscitur. Secunda igitur celebratio pro defunctis in septimo die, habet auctoritatem in Genesi memorato. Habuit quoque, inquit, Ioseph in comitatu currus & equites, & facta est turba non modica. Veneruntque ad aream qua sita est trans Iordanem, ubi celebrates exequias planctu magno atque vehementi, impleverunt septem dies. Vnde memoratus Augustinus in memorato libro quaestionum scribit: Et fecit luctum patri suo septem dies. Nescio vtrum inveniatur alicui sanctorum in scripturis celebratum esse luctum novem dies, quod apud Latinos novendia appellant. Vnde mihi videntur ab hac consuetudine prohibendi, si qui Christianorum istum in mortuis suis numerum servant, qui magis est in gentiliū consuetudine. Septimus vero dies auctoritatem in scripturis habet. Vnde alio loco scriptum est, Luctus mortui, septem dierum: Fatui autem, omnes dies vitae eius. Septenarius autem numerus propter Sabbati sacramentum, praecipue quietis indicium est. Vnde merito mortuis tanquam requiescentibus exhibetur. Tertia agit tricesimo die, quam nobis Aaron & Moyses in auctoritatem ducunt, de quo dictum est in scriptura de Missa: Quoniam sic certamus pro nostris defunctis, quatenus possint participes fieri eorum, quos CHRISTVS reuocauit a claustris inferni, in ea commemoratione simili modo celebramus officia pro ipsis, quomodo celebrantur in illis diebus, quando CHRISTVS descendit ad inferna, & in quibus creditur mortuus. Non enim possumus intelligere de omnibus, qui sint, qui illico postquam recesserint de corpore, penetrēt regna calorum, aut

aut qui in alijs custodijs recipiantur. Igitur vno modo facimus mortuorum officia. Sunt etiā loca, in quibus generaliter pro omnibus defunctis omni tempore, excepto pentecostes & festis diebus, in officio vespertinali & matutinali oratur. Sunt & alia, in quibus Missa pro ipsdem quotidie celebratur: Sunt etiā & alia, in quibus in initio mensis novem psalmi, & novem lectiones totidemque responsorij pro eis cantantur. Quid hoc valeat, Augustinus in libro ad Paulinum de cura gerenda pro mortuis, monstrat: Non sunt, inquit, praetermittendae supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana societate defunctis etiā tacitis nominibus, quorum sub generali commemoratiōe suscepit ecclesia: ut quibus in ista vita defuncti parentes, aut filij, aut qualescunque cognati, vel amici, ab vna eis exhibeatur pia matre communi. Si autem deessent istae supplicationes, quae sunt recta & pia si de ac pietate pro mortuis, putō quod nihil prodesset spiritibus eorum, si quamlibet locis sanctis exanimā corpora ponerentur.

Repetitio de tribus Psalmis baptismalibus. Cap. 43.

Diximus in superioribus, tres psalmos baptismales pro nocte nobis ad memoriam reducere tria opera Christi, hoc est, repulsionem daemonum, effectum sanitarum, & resurrectionem nostram, simulque triduanam sepulturā Domini: Atque alio modo, Officia dierum baptismalium, spiritus sancti deductiōem in terra recta, & tres psalmos noctium, fidem, spem, & charitatem: At nunc addimus, in operibus tenebrarum ceu in nocte, tria esse vitia originalia, id est, suggestiōem diaboli, carnis delectationem, & consensum animi. Propter haec tria vitia vice trium virtutum, scilicet fidei, spei, & charitatis, tres psalmos cantamus, quibus memorata vitia repellantur de nostris catechumenis. Qualiter celebrandum sit officium in Dominica nocte, quae est octava post pascha Domini, ex superioribus verbis monstratur: In quibus narrat de octo beatitudinibus, & de ope septiformis spiritus, atque eius perfectione, ac de octo feriis regenerati hominis.

Repetitio de antiphona, Flamini impetus, quae cantatur in theophania.

Cap. 44.

Solent mustitare de psalmo, Deus non est refugium, quare praepostero ordine ponatur in tertia periocha. De qua re ita dicimus, sequentes ordinem euangelij: Prius venerunt magi adorare Dominum, qui baptizatus esset: Ideo officia quae celebrantur in prima periocha, designant Christianos, & quodammodo imitantur munita & obsequia Magorum. Magi obtulerunt aurum, thus, & myrrham. Sicut enim praecipuum metallum est aurum, ita hoc munus mancipatur praecipuo officio, id est, regali. Per hoc munus Christo oblatum, potest designari regalis potestas cum omnibus suis subditis ventura ad Christum. Haec enim signant secundae periochae antiphonae. Thus igne adustum, redolet suaviter, & pertinet ad ministerium sacerdotum. Thus quod tunc fuit oblatum Christo, potest signare sacerdotes & religiosos ministros ecclesiae, qui ex igne cordis thus orationum oblaturi erant Christo. Per myrrham potest designari omnis summa electorum. Myrrha est pigmentum feruens. Quicumque parati sunt animo ad commorandum pro Christi nomine, myrrham offerunt: In qua summa colligitur plebs & populus, qui notati sunt in antiphonis: Afferte Domino filij Dei: &, Omnes gentes quascunque fecisti: ac, Venite, adoremus. Porro tertia periocha Christi baptismum celebrat: Vnde & responsorij, In colubae specie: &, Hodie in Iordane, in ea cantamus. Antiphona, Fluminis impetus, apostolorum corda repleta de spiritu sancto in die pentecostes, monstrat, qui postea semper & ubique baptismum praedicauerunt. Tertia periocha pro suis psalmos continet euentum illum, qui fuit eo tempore, quando Apostoli praedicauerunt baptismum, cui euentui congruit psalmus, Deus non est refugium. Antiphona monstrat, quomodo spiritus sanctus laetificauit Apostolos, ut sanctificarent tabernaculum Domini per baptismum. Ceteri versus sonant, quod homines mundi contra hoc agerent, sicuti sunt isti, propterea non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris: Sonuerunt & turbatae sunt aquae eorum, conturbati sunt montes in fortitudine eius. Psalmus, Cantate Domino, monstrat, quod omnes dii gentium sunt daemonia. Et iterum de atrocitate gentium infidelium, & latitiae credentium dicit, Commoueantur mare & plenitudo eius: gaudebit campi, & omnia quae in eis sunt, & reliqua. Dominus

regnauit, exultet terra, letetur in sulc mul-
tæ, prædicationem Apostolorum mon-
strant, nihilominus & subuersionem ido-
lorum. Ità inquit versus: Alluxerunt ful-
gura eius orbi terræ, vidit & commota est.
Montes sicut cera fluxerunt à facie Dñi,
à facie Domini omnis terra. & in sequen-
tibus, Confundantur omnes qui adorant
sculptilia.

*De versu repetitio, & de pentecoste,
& de calice. Cap. 45.*

Versus hoc habet singulare, vt exci-
tet corda cantantium ad requirendum
faciem Domini in oratione. Idcirco
sepissimè ante orationem præcedit. Ver-
sus, qui dicitur in nocturnali officio ante
orationem, q̄ præcedit lectionem, intèta vult fa-
cere corda p̄sentium ad lectionem. Notū est
q̄ sessio plus pertinet ad securitatē, quàm
statio. Securitas enim parit negligentiam
inter ignauos. Idèd præcedit oratio ante
sessionem, vt Domini protectio nostra
corda eripiat ab omni securitate fallaci.
Ante hymnos, Magnificat, & Benedictus
Dominus Deus Israel, præcedit Versus,
quoniam sic debemus esse vigilantes & in-
tenti ad verba hymnorū memoratorum,
vt in oratione. In ceteris cursibus ante no-
uissimam orationem præcedit. Oratio &
benedictio semper in fine sunt, antequàm
disiungantur fratres singuli ad propria.
Morē tenet iste vsus antiquæ Ecclesiæ.
Ità legitur in Actibus Apostolorum de
Paulo, qm̄ recessit ab Epheso, & Ephesijs
prædixit, iam faciem suam nõ visuros eos
amplius: Et cum hæc dixisset, positis geni-
bus suis, cum omnibus illis orauit. Simili-
ter quandò de Tyro recessit, Deducen-
tibus nos omnibus cum vxoribus & fili-
js vsque foras ciuitatem, & positis genib⁹
in litore orabam⁹: & cum valescisse nos
inuicem, ascendimus in nauim: illi autem
rediērant ad sua. Oratio nouissima idèd
communiter celebratur in nouissimo, vt
vnusquisque tali scuto, id est, communi
oratione rediens ad sua, muniatur contra
omnia aduersa. Hanc orationem vocauit
sanctus Ambrosius postulatiōem. Postu-
lationem nanque Augustinus deputat in
oratione Missæ, quam solet sacerdos di-
cere post communionem. Quam oratio-
nem vbiq; subsequitur benedictio & gra-
tiarum actio: hoc enim sonant verba, Be-
nedicamus Domino: & Deo gratias. Hęc

enim vtraq; ad gratiarum actionem refe-
renda sunt, quæ oratione Paulus conclu-
dit cæteras orationes.

Repetitio de Pentecoste. Cap. 46.

Post superiora descripta inueni iterū
pauthenticū perspicuum Ambrosianū
de quinquaginta dieb⁹ post Pascha, quod
māli hęc introducere, quanuis non in
suo loco, quàm pigritia præterire. Dicit
Ambrosius in tractatu super Lucam: Ma-
iores nobis tradidēre, pentecostes omnes
quinquaginta dies vt paschæ celebrādos,
& post pauca: Ergo p̄ hos quinquaginta di-
es ieiunium nescit ecclesia, sicut Domi-
nica, qua Dominus resurrexit, & sunt oēs
dies tanquàm Dominica.

Repetitio de Pentecoste. Cap. 47.

Nvperrimè monstratum est mihi, vt
puto ab eo, qui quod aperit, nemo
claudit, quid rationabiliter possit dici de
corpore Domini posito in altari, & de ca-
lice ex latere eius, saluo magisterio eorum
quialias & melius mihi volunt aperire,
quomodò & quare aliter panis ponendus
sit in altari & calix iuxta eum. Altare, crux
Christi est, ab eo loco, vbi scriptum est in
canone, Vndè & memores sumus, vsque-
dum inuoluitur calix de sudario diaconi
vice Ioseph, qui inuoluit corpus Dñi sin-
done & sudario. De quo altari dicit Beda
secundo libro super Apocalypsin: Alia edi-
tio habet, super aram, eò quòd super alta-
re crucis thuribulū suum aureum, id est,
corpus immaculatū & spiritu sancto con-
ceptū obtulerit patri pro nobis. Panis ex-
tensus super altare, corpus Dñi monstrat
extensum in cruce, quod nos manduca-
mus. Vinum & aqua in calice, monstrant
sacramenta, quæ de latere Domini in cru-
ce fluxerunt, id est, sanguinem & aquam,
quibus nos potat Dñs noster. De quo po-
tu mysticè dicit memorat⁹ Ambrosius in
libro memoratō. Quæro etiā, cur ante
mortem non inueniamus esse percussum,
post mortē inueniamus, nisi fortè vt po-
tus eius fuisse doceatur, & ordinem my-
sticum nouerimus: quia non antè altaris
sacramenta, post baptismum: sed bap-
tismum antè, & sic poculum. Et paulò post:
Aqua enim & sanguis exiuit: Illa, quæ di-
luat: iste, qui redimat. Bibam⁹ ergò preci-
um nostrum, vt bibendo redimamur.

EXPLICIT LIBER IIII. AMALA-
rij de diuinis officijs.

AMA-

AMALARIJ FORTVNATI TREVIRENSIS EPISCOPĪ DE

ORDINE ANTIPHONARII LIBER.

Incipit Prologus de ordine Antiphonarij.

VMlōgo tem-
pore tadio af-
fectus essem p-
pter Antipho-
narios discor-
dantes inter se
in nostra pro-
uincia, moderni
enim alio ordi-
ne currebant, q̄
vetusti: & quid plus retinendum esset, ne-
sciebam: placuit ei qui omnibus tribuit af-
fluenter, ab hoc scrupulo liberare me, in-
uenta copia antiphonariorū in mōsterio
Corbiēn, id est, tria volumina de nocturnali
officio, & quartum quod solummodo
continebat diurnale: certauit à pelago
curiositatis, carbasā tendere ad portum
tranquillitatis: Nam qm̄ sui missus Romā
à sancto & Christianiss. Imperatore Hlu-
douico ad sanctum & Reuerendissimum
Papam Gregorium de memoratis volumi-
nibus, per tulit mihi itā idem Papa: Anti-
phonarium nõ habeo, quæ possim mittere
filio meo Dño Imperatori, qm̄ hos quos
habuimus, Vuala qm̄ functus est huc lega-
tionem aliqua, abduxit eos hinc secum in
Franciam. Quæ memorata volumina cõ-
tuli cum nostris antiphonarijs, inuenique
ea discere à nostris non solum in ordi-
ne, verum etiā in verbis & multitudine
Responsoriorum & Antiphonarum, quas
nos non cantamus. Nam in multis ratio-
nabilius statuta reperi nostra volumina,
quàm essent illa. Mirabar quomodò fa-
ctum sit, quòd mater & filia tantum à se
discerent. Inueni in vno volumine me-
moratorum Antiphonariorū ex his quæ
infra continebantur, esse illud ordinatum
prisco tempore ab Adriano Apostolico.
Cognoui nostra volumina antiquiora es-
se aliquatò tēpore volumine illo Romane
vrbis. In quibus tñ alicubi cognoui corri-
gi posse nostra ab illis, & in aliquib⁹ nostra
esse rationabilius & fastius statuta, vt p̄tuli:
arripui mediū inter vtraque, vt à nostris,
vbi melius erant ordinata, nõ discederem:
& vbi poterat corrigi à voluminibus Vr-
bis, nõ negligerē, seu in ordine, seu in ver-
bis. Vbi nostri moderni cātōres ratioabi-

lius authenticis verbis statuerūt officia sua,
diuidendo antiphonas per ferias, nec non
& resporios, & in festiuitatibus Sancto-
rum antiphonas distribuendo singulis vi-
gilijs suas, scripsi primò ordinē Romanū,
dein nostrorū cantorū. Et vbi talē ordinē
reperi deficere, addidimus illū ex vtriusque
voluminibus, vt se demonstrabunt feræ &
hebdomada ante natiuitatem Dñi, & he-
bdomada Paschalis. Vbi ordo resporio-
rum & antiphonarum in perspectis vo-
luminibus dissonare videbatur ab ordine
librorū, de quibus sumpta sunt, & à cõso-
nantia q̄ ratione ad stipulatur, nõ dubitauī
sequi in nostro Antiphonario ea potiùs, q̄
historiæ & rationi istius vel illius festiui-
tatis visa sunt congruere. Vbi ordinabili-
us visum est mihi scriptū haberi in Anti-
phonario Romano, q̄ in nostro, ibi scri-
psi in margine, R. propter nomen Vrbis
Romæ: Et vbi in nostro, M. propter Me-
tensem ciuitatem: Vbi nostrū ingeniū co-
gitauit aliquid posse rationabilius illis ordi-
nare, l. C. propter indulgentiam & chari-
tatem. Idcirco precor Cantores, vt non
priùs despiciant nostra, quàm discutiāt ea,
iuxta ordinem librorum & rotunditatem
rationis. Et si inuenerint minis congruē
ea ordini librorum & rationi alicui, dent
indulgentiam meæ imperitiæ: Sin autem,
non despiciant edere nostra olera, q̄ ru-
bra testa illis ministyat. In versibus, quos
penè mutatos reperiet, si fortè quis dignū
duxerit præfens volumen frequentare, la-
borauit & sudauit sacerdos Dei. Elisagar⁹
adprimè eruditus, & studiosissimus in le-
ctione & diuino cultu, necnon & inter
prios primus palatij excellentissimi Hlu-
douici Imperatoris. Non solum ille, sed
& quostuncque de eruditis viris ad se po-
tuit conuocare, in præfenti negotio su-
dauerunt. Quanuis enucleatissimè muta-
ti versus coniuncti sint resporioris suis:
tamen quos aptos reperi, transcurrendo
in prioribus Antiphonarijs, non dubita-
ui inserere in nostro Antiphonario, vt in-
ueni insertos. Notandū est, necessariū no-
bis esse, vt alteros vers⁹ habeat noster An-
tiphonarius, q̄ Roman⁹: qm̄ altero ordine
cantam⁹ nostros resporios, q̄ Roman⁹.

Illi à capite incipiunt responsoriū, finito versus: nos versus finitum in formamus in responsorium per latera eius, ac si facimus de duobus corporibus vñ corpus. Ideò necesse est, vt hos versus quæramus, quorum sensus cum medijs responsoriorum cōueniat, vt fiat vnus sensus ex verbis responsorij, & verbis versus. [Hoc prospexit memoratus vir & gloriosus presbyter Elifagarus: qua de re certauit, vt ex diuersis libris congregaret versus cōuenientes responsorij, quos nos & alij multi cupiunt frequentare in nocturnali officio. In omnibus istis assensus me adiūuat. Simi ac sanctissimi Apostolici Gregorij, qui interrogatio sancti Augustini satisfecit, vt vnde cunquē veller colligere Ecclesiastica officia, & addere seu inferere Romano ordini, licenter colligeret, & vsui suorū tribueret. Vndè scriptum est in historia Anglorum libro primo, capite quinto: Interrogatio Augustini: Cū vna sit fides, sunt Ecclesiarum diuersæ consuetudines, & altera consuetudo Missarum in Romana ecclesia, atq; altera in Gallia tenetur. Respondit Gregorius Papa: Nouit fraternitas tua Romanæ ecclesiæ consuetudinē, in qua se meminit nutritam: sed mihi placet, vt siue in Romana, siue in Galliarum, seu in qualibet ecclesia aliquid inuenisti, quod plūs omnipotenti Deo possit placere, sollicitè eligas, & in Anglorum ecclesia, quæ adhuc ad fidem noua est, institutio præcipua, quæ de multis ecclesijs colligere potuisti, infundas: Non enim pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sunt. Ex singulis ergò quibusque ecclesijs quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt elige, & hæc quasi in fasciculū collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem depone. Hucusquē beati Gregorij. In multis locis prænotauit in primo ordine nomina responsoriorum & Antiphonarum iuxta ordinem Antiphonarij Vrbs, & coniunctim in secundo iuxta ordinem nostræ consuetudinis: vt vtraq; haberet psalta ꝑ oculis, & illud caneret, quod iudicio mentis potius eligeret. Notandum est, volumen quod nos vocamus Antiphonarium, tria habere nomina apud Romanos. Quod dicimus Gradale, illi vocat Cantatorium: qui adhuc iuxta morem antiquum apud illos in aliquibus ecclesijs in vno volumine continetur. Sequentem partem diuidunt in duobus nominibus: Pars quæ continet responsorios, vocatur responsoriale: Et pars quæ continet antiphonas, vo-

catur Antiphonarium. Ego secutus sum nostrum vsum, & posui mixtim responsoria & antiphonas secundum ordinem temporum, in quibus solennitates nostræ celebrantur.

De his quæ meo interrogati responsoria sunt à Magistris Romanæ Ecclesiæ.

Interrogauit Archidiaconum Theodorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quem rogauit Dominus Apostolicus, vt me instrueret iuxta interrogationem meam de ordine Romani officij, quot versus cantaret Romana ecclesia in responsorio, *Adspiciens à longè, respondit, Duos.* Sciscitatus sum, cur duos cantasset extra solitū morē in illo responsorio: Respondit, Propter honorem magnæ festiuitatis. Reperi postea nō solum in isto, id est, *Adspiciens à longè, tres versus, vt in nostro Antiphonario continetur: sed etiā in alijs multis in Romano Antiphonario aut duos, aut tres scriptos. Visum est mihi, vt ratio talis reddi possit de tot versus. Quando contingit bis aut ter vnum responsorium cantari in vna hebdomada, aut in hebdomadis, cui subnexi sunt tres versus aut duo conuenientes, vt vnus caneretur in vna nocte, alter in altera, tertius in tertia. Interrogauit, quotus ordo responsoriorum celebraretur in Dñica nocte, quā solemus nominare Octauas Paschæ. Respondit, Nouenarius, in ea cantamus de auctoritate. Similiter interrogauit de officio Pentecostes. Respondit, Nouem cantamus, vt in cæteris Dominicis noctibus. Interrogauit memoratū Archidiaconum, quo ordine responsorios cantarent post octauas pentecostes vsque in Aduentum Domini. Respondit, In octauis pentecostes incipimus legere librum Regū: In eadem prima hebdomada cātamus responsorios de psalmis. In sequētibus hebdomadis vsque in Augustum mēsem, de historia Regū. In prima hebdomada Augusti, legimus Salomōem, & responsorios cantamus de psalmis. In sequētibus vsq; in Septembrem mensem de Salomone. In prima hebdomada Septembris legimus Iob, & cantamus responsorios de psalmis: In duabus sequentibus de Iob, In nouissima hebdomada mensis memorati, de Tobia. In primis duabus hebdomadis mensis Octobris, de Iudith & de Hester & Ezra, in duabus nouissimis mensis supra scripti de Machabæis. In prima hebdomada mē-*

sis

sis Nouembris, legimus de Prophetis, responsorios cantamus de psalmis. In cæteris sequentibus vsque in Aduentum Domini, de Prophetis. Interrogauit si aliquid dicerent Magistri Romanorum inter interstitium nocturnalis officij, & matutinalis. Respondit, Nihil, sed continuò post nocturnale officium dicunt, *Deus in adiutorium meum intende. Oratiōem Dominicam non cantant post psalmos nocturnales: sed dicunt aliquod capitulū tale, quale istud est: Intercedente beato principe Apostolorum Petro, saluet & custodiat nos Dominus. Sæpè in octo responsorij & nouem lectionibus finiunt nocturnale officium. Interrogauit si canerent per Dominicas noctes *Te Deum laudamus.* Respondit, Tantū in natalitijs pontificum, *Te Deum laudamus*, canimus. Hic inserimus, quomodo inuenimus scriptum de auctoritate Adriani Apostolici: In nomine Domini nostri Iesu Christi incipit responsoriale de circulo anni temporibus ter beatissimi & Apostolici Dñi Adriani Papæ per Indictionem septimam. Item in fine: Hoc opus summus reparat Pontifex dominus Adrianus sibi memoriale per secula.*

Prænotauit obelo alleluia, quod sequitur psalmum, Confitebor tibi Domine, in Pascha Domini ad vesperū. Scripsi illud, vt inueni in Romano Ordine, quod tamē apud nostrum ordinem videtur superfluum esse. Scripsi olim in libello qui vocat Officialis, de tempore Septuagesimæ, & de mysterio eiusdem numeri, & de cæteris officijs, quæ aguntur in ecclesia per annū, siue sint nocturnalia, siue diurnalialia: Nunc dicturus, Deo miserante, de ordine Antiphonarij, cupio summam aliqd scribere, quasi quoddam manuale de folijs nocturnalibus officijs, & de his, quæ vocantur vulgò Cursus. Quo ad memoriā rediō, renouetur mens ad desiderium cælestis patriæ, recordeturq; quomodo ad eam reuocata sit, & quomodo quotidie reuocetur, & quæ per singulas horas noctis & diei possit seruire Dño per eosdem cursus, atq; in nouissimo diei vota sua reddere ꝑ eo, quæ quinq; sensus virginitatis suæ, suam pulchritudinem seruauerint, & suum habitum sponso suo: Quando affectibus his attingitur animus meus, quos subter notare cupio per singulos cursus, afficior nēpe dulcedine dilectiōis Dei & dilectionis proximi, æternæq; patriæ, & p̄sentie saluatoris nostri: Simulq; notandum, quæ deficit

animus meus ab adiutorio humano, & cofirmat se in adiutorium Domini, separaturque à terrenis & caducis, & coniungitur cælestibus & spiritalibus.

Explicit Prologus.

INCIPIT AD NOTATIO DE NOCTVRNALIBVS OFFICIIS ET DIURNALIBVS, quæ vulgò Cursus vocantur.

C. A. P. I.

Restauratio & reuolutio status nostræ innocentiæ, in Christi resurrectione reddita est nobis. Idcirco locutus, quod Dñs dederit, de nocturnalis & diurnalibus officijs à Dominica nocte, quam Dominus sua resurrectione prætulit cæteris noctibus, incipiendum est. In Dominica nocte congruè iuxta consuetudinem Romanæ Ecclesiæ à somno surgentes, dicimus primò, [*Domine labia mea aperies*] & post hunc versus glorificamus S. Trinitatem, quæ gloriificanda est & de præteritis, & de præsentibus, & de futuris. Postea dat tuba cantoribus signum per antiphonā inuitatoriā, vt excitentur Christiani circunquaq; & concurrant ad scholam doctorum & pastorū ecclesiarū. Vndè dñs Beda in tractatu suo super Lucam de quodam versu psalmi inuitatorij sic: At, inquit, cū eisdem operis compares quæro canedo cum Propheta, Venite, adoremus & procidamus ante Dominum, ploremus coram Domino, quæ fecit nos, colūbas ad altare deporto. Post hanc antiphonam, canuntur duodecim psalmi ante lectiones & responsorios. Duodenarius numerus vniuersitatē temporis & rerū continet in se. In duodecim psalmis imbuuit apud ecclesiasticos viros memoria sanctorū patrū, qui ante legē excoluerunt vineā Dñi. Per hūc numerū instruitur, quæ ad nocturnale officium occurrunt de eo, quod dñs ab initio mundi habuit p̄dicatores in sua ecclesia, quæ populū Dei coluerunt suis laboribus, vt reditum q̄reret ad p̄prium patriā per Christi resurrectionem. Primus psalmus, *Beatus vir*, cōcinit quodammodò Abel iusto homini, cui sanguis effusus est in typo sanguinis Christi. Et psalmus [*Dñe deus meus in te speraui*] Nox & filijs eius, atq; vxoribus eorū, quæ saluæ factæ sunt ꝑ aquā. Et, [*Saluū me fac dñe, quia defecit sanctus*] Abraham, quæ solus restitit, nē adoraret idola, cæteris corrūctibus in ea.

L L De-

Dehinc sequitur versus. Versus dicitur ille cantus, per quem reuertitur intentio mentis in aliam intentionem, quasi quidam compositio officialis, disponens iter mentis suauitatis cantilena de vno affectu ad alterum. Verbi gratia, De psalmodia ad lectionem: de solitudine omnium ecclesiarum ad propriam conscientiam, quae conuersio addiscitur in responsorijs. Iterum de psalmodia ad Euangelicum hymnum, siue ad orationem Dominicam, cuius prologus solet esse [Kyrie eleison & Christe eleison] seu ad orationem, quam solet proferre solus sacerdos. Iste status mentis in multis ecclesijs demonstratur per statum membrorum. In multis ecclesijs in principio cantus, qui vocatur Versus, vertit se chorus ad altare. Post verum sequuntur tres lectiones cum suis responsorijs. Merito nostra ecclesia post cultum Abraham, transiit ad scholam discipulorum. Abel & Enoch sancti & iusti viri fuerunt: sed non sunt vocati patres gentium, neque patres Christi, neque in signo positi sunt fidei gentilis populi: Abraham a Matthaeo Euangelista ponitur in primo ordine genealogiae Christi: Abraham dicitur pater multarum gentium: Abraham accepit signum fidei, quod est in pectore. Talis agricolae excipienda est doctrina, & tenenda. Nam & status temporis admonet nos, ab Abraham lectiones & responsorios celebrare. Sexta diei hora legitur in Euangelio Matthaei Abraham intrasse ad agriculturam: Nos vero mediae noctis tempore admonemur, praecedere ante Dominum exemplo psalmographi, dicens: Praeueni in maturitate, hoc est, in media nocte. Quod aliquando nostra infirmitas solet protrahere vsque ad gallicantium. Merito memoria eorum mortuorum, qui in Christo mortui sunt, recolitur per noctem, quoniam eorum transitus & quies nocti comparatur, dicente Euangelio: Veniet autem nox quando nemo poterit operari. Per psalmos opus praedicatorum monstratur, per lectiones doctrina. In isto ordine sequimur textum Lucae Euangelistae, dicens: Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quae cepit Iesus facere & docere. Doctrina namque praedicatorum quirit imitatores. Ad hoc enim surgit cantor a sede, & exaltat vocem in responsorio, ut excitet mentes quae audiunt doctrinam ad actiones bonas. Surgunt namque deuotae mentes per deuotionem bonorum operum in responsorio, ut respondeant exhortatori. Ordo postulat exhortatoriam functionem, ut tale aliquid praecedat exhortationem

quod intentum faciat audientem, & afficiat ad sequendum: ut in promptu monstratur, ubi vtilitas lectionis diuinarum scripturarum praedicat exhortatori vocem cantoris. Et vt nullatenus mens exhortatoris possit per aliquam arrogantiam propter citatam responsionem subiectorum eleuari, cōstringit versus, in quo solus debet laborare. Quo facto admonet ex proprijs laboribus & ex propria conscientia, se scire esse mensurandum ante tribunal Christi, non ex opinione populi & discipulorum. Praeclaris temporibus non cantabatur gloria post Versum, sed repetebatur responsorius. Ordo rationi congruus, vt qui cepit exhortari fieri propter reditum ad caelestem patriam, perseveret in eo vsque in finem. A modernis vero Apostolicis additus est hymnus, [Gloria patri & filio & spiritui sancto] post versum, quo admonemur, vt ex omnibus donis atque datis semper laudemus creatorē. Ad quam patriam & societatem nos intendit exhortari chorus sanctorum praedicatorum per Christi resurrectionem, numerus lectionum & responsiorum, qui celebratur in Dominica nocte, euidenter manifestat, scilicet ad caelestem Hierusalem & nouem ordines angelorum. Qui rectius & aequius non possunt diuidi, quam ternario numero per interstitia psalmorum trium vigiliarum, in quibus recoluntur tria tempora nominata in Euangelio, id est, prima vigilia, & secunda vigilia, & tertia vigilia. Nam in prima vigilia recolitur eorum resurrectio futura in Christo, qui ante legem coluerunt vineam Domini: In secunda, eorum qui post legem datam vsque in aduentum Christi: In tertia, Christi discipulorum. Huius enim excellentia in tribus nouissimis psalmis canitur Alleluia. Horum psalmorum diuisio sic se habet: [Conserua me Domine] memorat qui quiescentes in Christo de Leuitico genere. [Exaudi Domine iustitiam meam] requiem iudicum: [Diligite Domine] regum veteris testamenti palmam. [Caeli enarrant] praedicatorum noui Testamenti. [Exaudiat te Dominus in die tribulationis.] martyrum Christianorum triumphum. [Domine, in virtute tua, regnum manens spiritualium regum. Haec personae membra sunt capitis illius, cuius regnum memoratur in psalmo, Dominus regnauit, decorem induit. Hoc differt inter tres nocturnas Dominicales, & tres quae per ceteras noctes canuntur, quando festiuitas est sanctorum, quod illae recolunt resurrectionem corporum, istae autem beatitudinem

dinem animarum sanctorum, quam tunc percipiunt, quando sunt ciues spirituum caelestium & bonorum.

De matutinali officio per Dominicas noctes. Cap. 2.

Officium matutinale Dominicalium noctium admonet ecclesiasticos viros prospicere, quod primo post Christi resurrectionem fugatis tenebris errorum & vitiolorum, primitiua ecclesia surrexit ad lucem verae fidei, quae est in nouo testamento, & quod in posteriore tempore adiungeret sibi ecclesiam de gentibus, atque iterum in vnum coniunctas duas ecclesias oportet eam tribulationibus probari, & per patientiam probatam inueniri, necnon & per probationem ad supernam beatitudinem peruenire. Primus versus primi psalmi matutinalis officij, demonstrat Christum regnasse post resurrectionem suam, & induisse se decorem & fortitudinem. Secundus versus monstrat firmatum esse orbem terrarum, videlicet apostolos roboratos Christi resurrectione atque ascensione ad caelos, necnon & effusione spiritus sancti. Secundus psalmus monstrat eorum intentionem, quam habuerunt, vt multos sibi coniungerent ex Iudaea, & vt vna eademque fides esset in magistris & subditis, & vna saluatio atque vna glorificatio. Tertius psalmus admonet, vt intendatur quod post Iudaeorum salutem eadem salus perueniret ad gentes. Ex persona gentium cantatur psalmus, [Deus Deus meus, ad te de luce vigilo.] Interim repulsa Iudaea, colligetur & ipsa iterum per praedicationem Enoch & Heliae, & fiet vna ecclesia ex duobus populis. Idcirco praesentes duo psalmi, id est, [Deus Deus meus ad te de luce vigilo:] & [Deus misereatur nostri,] non diuiduntur, vt sint in signum illius temporis, quando nulla distantia erit inter fidem gentilis populi & Iudaici: Adunata ecclesia ex duobus populis prosperabitur patientiam, vt scriptura dicit, Vasa figuli probat fornax, & hoes iustos tētatō tribulationis. Tribulatio enim patientiam operat. Tres pueri in camino missi, quorum hymnus canitur in quinto ordine psalmorum, in tribulatione extiterunt patientes, & non cesserunt minis Nabuchodonosor regis, & ministrorum eius. In sua constantia figurant constantiam illorum sanctorum, qui in tempore Antichristi non cedent insidijs & minis eius, sed perseverabunt in fide catholica. Ipsi erunt patientes in tribulatione, & per patientiam probati inuenientur, & per probationem spe beati. De quibus scriptum est:

Beati qui expectant & perueniunt vsque ad dies mille trecentos triginta quinque. Spes autem non est sine fide & charitate. Idcirco in nostra ecclesia tres psalmi canuntur coniunctim, qui refertur sunt laude Dei. Docent enim isti tres psalmi, sanctos victuros post interfectionem Antichristi in firmitate fidei, & beatitudine spei, & letitia dilectionis, atque vnanimitate inseparabili. Post hos psalmos canitur aliqua lectio. Non deerit enim illo tempore cibis spiritualis in ecclesia, qui augeat letitiam semel conceptam. Postquam lectionem dicitur versus, [Dñs regnauit decore induit.] Iste versus nos docet iterum electos recituros triumphum Christi: post interfectionem Antichristi, qui eius tempore quasi in latibulis silebant. Sicut post tristitiam discipulorum Christi de eius morte, renouata est mens eorum letitia de resurrectione eius, vt ruminaret versus, [Dominus regnauit] ita & post tristitiam Christianorum de persecutioe Antichristi, renouabitur mens eorum letitia de eius interfectione, vt canat, [Dominus regnauit, decore induit.] Post hoc tempus sequitur vt hymnus dicatur. [Benedictus Dñs Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebis suae.] Sicut eo tempore, quando hunc cantauit Zacharias, in proximo erat Christi aduentus primus: ita & in nouissimo tempore, de quo superius dixi, in proximo erit secundus aduentus eius, in quo sancti seruient Domino sine timore, de manu inimicorum liberati, in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus, & cetera bona attribuentur electis Dei, quae in praesenti hymno canuntur. Vsque ad versus, qui proprie resultat de Ioanne, id est, Tu puer propheta. & deinceps.

De nocturnali officio quotidianarum noctium. Ca. 3.

Numerus psalmorum qui currit per quotidianas noctes in nocturnali officio, id est, duodenarius, certat per clericum ecclesiasticum orare pro peccatis, & pro eorum, quorum oblationibus sustentat ecclesia. Scriptum est in Euangelio Iohannis: Nonne duodecim horae sunt diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lux huius mundi videt: Qui autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. Per 12. psalmos comprehendit vniuersalis admodum ad clerum, vt intercedat pro offensa populorum, qui in nocte operatur. Et per statum noctis, comprehenditur qualitas peccatorum, dicente Paulo in epistola ad Thessalonicenses: Omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei: non

exis noctis neq; tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & ceteri, sed vigilemus & sobrii simus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Nos autem qui diei sumus, sobrii simus. Debitores enim sumus nos, qui ex oblationibus fidelium viuimus, tam pro eorum peccatis intercedere, quam pro nostris. De qua re scribit sanctus Gregorius in homilia sua: Pensamus cuius damnationis sit, sine labore hic percipere mercedem laboris. Ecce ex oblatione fidelium viuimus: Sed nunquid pro animabus fidelium laboramus? Illa in nostrum stipendium sumimus, quod pro redimendis peccatis suis fideles obtulerunt, nec tamen contra peccata eadem vel orationis studio, vel prædicationis, ut dignum est, insudamus. Nos fratres cantemus in nocturnali officio totidem psalmos, quot horæ sunt in nocte equinoctiali: & ex statu temporis, discamus, debitores nos esse pro peccatis eorum intercedere, quorum oblationibus sustentamur. Et ex senis antiphonis, quas vicissim chori per singulos versus repetunt, admonemur, ut nostra intentio tendat ad perfectionem bonorum operum, qui pro aliorum peccatis debitores sumus intercedere. Si fecerimus, non erit periculosa & reprehensibilis suscepta oblatio fidelium à nobis, dicente Euangelio: Dignus est enim operarius cibo suo. Recordemurque sententiæ Iacobi Apostoli, dicentis: Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, ut saluemini: Multum enim valet deprecatio iusti assidua. Qualitatem peccatorum, quod tam facile remittit, ex scriptis sancti patris nostri Beati hinc inseruimus. In hac autem sententiâ debet esse discretio, ut quotidiana leuiusque peccata alterutrum coequalibus confiteamur, eaque quotidiana credamus oratione saluari. Et S. Augustinus in libro Enchiridion: De quotidianis autem breuius leuiusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisficiat.

*De numero lectionum & responsoriorum
suprascriptarum nocturnum. Cap. 4.*

Sæpe inculcatum est, responsorios sequi lectiones propter disciplinam ecclesiasticam, quod non vult auditores legis tantum habere in sua schola, sed factores, scribete S. Gregorio in suis responsis ad Augustinum ita: Nam in ipsis rebus spiritualibus, ut sapietior & maturè disponant, exemplum trahere à rebus etiam carnalibus possumus. Ad discimus ex vigilijs militarijs, ad quid instruamur

ex tribus lectionibus & responsorijs. Dicit S. Ambrosius: Imitare milites istius seculi, & te militem esse Christi existima. Armiductores constituerunt in militia sua dormientibus militibus castra tueri per tres vigilijs in nocte: Quarta autem est in matutinali tempore, quam nos matutinos cantamus. In memoratis tribus vigilijs vigiles constituti sunt, qui custodiunt militum dormientium corpora, & supellestem eorum. In militia seculari vicissim dormiunt milites, & vicissim vigiliant. In Christianorum vero militia dictum est in Euangelio Marci: Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate. Tres lectiones & tres responsorij per quotidianas noctes in sinu sanctæ plebi, clerum ecclesiæ Dei ad hoc esse intentum, ut admoneat per lectionem, hoc est, suam doctrinam, & per responsorium, hoc est, clamorem non paruum mentis predicando & exhortando populum Dei ad vigilijs, si Dominus domus repente venerit, sero ad media nocte, an gallicantu, an mane, non inueniat eum dormientem. Si enim venerit Dominus domus, secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, pulsanti confestim aperitur, beati sunt serui illi. Hæc est intentio cleri Dei, ut si quis graui somno adductus, in prima vigilia negligens extiterit, in secunda vigilia solerti cura expectet Dominum reuertentem à nuptijs: Quod si etiam in secunda vigilia negligens extiterit, saltem in tertia vigilia inueniat. Notandum est, quod sicut vanaque anima fidelis quacunque die exuta fuerit corpore, septimam sabbati recipit, & resurrectio sanctorum corporum octauam die expectat: ita quicunque anima euigilauerit à graui somno negligentia per curam ecclesiasticam, siue in prima vigilia, siue in secunda, siue in tertia, statim attingit matutinum tempus in quarta vigilia. Ut reor, S. Romana Ecclesia hoc speciatim nobis insinuat per suam consuetudinem. Ipsa enim quotocunque ordine vel numero lectionum viderit matuturam procedere, ut audiui, dimittit nocturnale officium, & incipit matutinale. Periculosum est enim transgredi terminos patrum, hoc est, nisi aut in maturitate, iuxta auctoritatem prophetæ Dauid surgamus, aut iuxta consuetudinem nostræ fragilitatis, in gallicantu.

*De matutinali officio quotidianarum
nocturnum. Cap. 5.*

Quonia homo pars est mundi, apud Græcos appellatur *μικροκομος*, iminor mundus: & ideo non immeritò statuitur

temporis comparat rota natiuitatis humanæ. Nox enim dicta est, quod noceat ad spectibus vel negocijs humanis, siue quod fures latronesque in ea nocendi alijs occasioem nascatur. Ignorantia mentis, quod solet euenire ex tenebris peccatorum, comparat nocti. De quo peccato dicit S. Augustinus in libro Enchiridion: Duabus ex causis peccamus, aut non dum videndo, quod facere debeamus: aut non faciendo, quod debere fieri iam videmus: Quorum duorum illud ignorantia malum est, hoc infirmitas. Pro his enim, quorum mens obsecrata est ignorantia peccatorum, orant ecclesiastici viri, ut & ipsi respiciant, & cognoscant sua peccata. Taliu mentes solent Christus propter suam misericordiam interuenientibus meritis sanctorum, visitare quodammodo hora matutina. Matutinum est, secessus tenebrarum, & aduentus auroræ. Eo tempore sol appropinquat ad superiora, ut expellat tenebras à superficie terræ. Adueniente sole vero, expellitur caligo ignorantie à mente humana, sicut factum est super Petrum quando fleuit amare, & quod dicitur Deus Nathan prophetæ ad Dauid, ut recognosceret peccatum suum. Iam enim aduentate aurora dixit Dauid, Peccavi domino pro tali statu mentium conuersarum, cantat sancta ecclesia in matutinali tempore psalmum, [Miserere mei Deus], quæ cætauit Dauid, postquam cognouit peccatum suum. In isto psalmo fides purificans corda, inuit mentem remissionem peccatorum, per symbolum, dicit: Credo in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum. Sicut in psalmo, [Domine regnauit] quæ cantat in libera nocte, recolit statim eorum qui post baptismum in cursu cepto perseuerant: ita in psalmo, [Miserere mei Deus] qui cantat in seruilibus noctibus eorum, quod post baptismum declinant à cursu suo, & postea per orationes fidelium corrigunt, & illuminant. Post matutinum tempus sequitur diluculum, diluculum est quasi iam incipiens parua lux diei. Nisi hæc pars pertineat ad noctem, non erunt septem partes noctis, quas Doctores enumerant, i. crepusculum, vespertinum, conticinium, in tempesta, gallicantium, matutinum, diluculum: eadè hora dicit in euangelio, Vna sabbati valde diluculo veniunt ad monumentum, eadè hora vocat & mane. Scribit & Ioannes de eadè hora, maria venit mane cum adhuc tenebræ essent. Et Marcus, quod iam presuli, sero ad media nocte, an gallicantu, an mane. Omnes psalmi qui sunt positi in secundo ordine per quotidianas noctes, aliquid de mane resonant. Primus dicit, [Quonia ad

te orabo Domine, mane exaudies vocem meam, mane adstabo tibi.] Secundus, [Emitte lucem tuam & veritatem tuam.] Tertius, [Exitus matutini, & vespere delectabis.] Quartus, [Mane sicut herba transeat, mane floreat.] Et iterum, [repleti sumus mane.] Quintus, [Auditam fac mihi mane.] Sextus, [Ad annunciantum mane misericordiam tuam.] In isto psalmo operat spes, In primo vitant mala. In secundo appetunt bona per spem. Quamuis poenitens spes habeat, tamen ex nocte, i. ex peccato habet unde tristetur, de qua tristitia dicit Apostolus: Tristitia autem quæ secundum Deum est, poenitentiam in salutem stabilem operatur. Ipsa tristitia pars est noctis. In tertio ordine sunt duo psalmi coniuncti simul. In istis duobus celebratur preceptum dilectionis, quod est geminum. In primo psalmo dicit homo imbutus dilectione Dei, [Deus Deus meus ad te de luce vigilo], postquam secesserunt tenebræ, & aurora venit fidei, atque diluculum restorationis per spem bonam mihi illuxit, ad te vigilo, & per amorem, quo rapior ad te: sicut in te anima mea, quam multipliciter tibi & caro mea. In isto psalmo dilectio Dei memoratur, in secundo psalmo dilectio proximi. Ista duo precepta nulla interpositioe disjunguntur. Quapropter non inuenitur vlla disunctio inter presentes duos psalmos. Dicit diuina scriptura, Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Iste homo, cuius status nunc recollitur, fuit primò reatus & victus. Vult iterum deus, ut tentetur & vincat, atque possideat triumphum victorie. Huius documentum causa & admonitionis sequuntur cantica, quæ cantauerunt patres nostri, postquam tentati sunt, & Deus triumphum præstitit illis. Primum canticum dicit: [Confitebor tibi Domine, quonia iratus es mihi.] Audistis flagellum: audi triumphum. Conuersus est furor tuus, & consolatus es me. Et iterum: Fiducialiter agam, & non timebo. Et iterum: Exulta & lauda habitata partu filij. Secundum canticum cætatatum est ab Ezechia, postquam conualuit de infirmitate. Tertium ab Anna, postquam æmula eius humiliata est, & illa exaltata partu filij. Quartum celebratum est postquam prostrati sunt Aegyptij, qui persequebantur populum Dei. Quintum ab Abacuc propheta, de quo dicit Hieronymus, Interim secundum literam causatur aduersus Dominum propheta, cur Nabuchodonosor templum vastet & Iudam, cur Hierosalem quondam vrbis Domini destruat, quare clamet populus, & non audiat, vociferet

ad Dominum oppressus à Chaldæis, & nō saluetur: quare etiā ipse propheta, vel populus, ex cuius persona nunc loquitur, adhuc vixerit, vt hucusquē perductus sit, vt iniquitatem hostium, & suum videat laborem: cur in iustitia præualeat aduersum se. Et hoc dicit præ mentis angustia, nesciens aurū in igne conflare, & tres pueros de camino puriores exisse, quā in trauerāt. Et infra: Dñs noster sciens clemētiā suā pōdera atque mensuras, interdū non exaudit clamantem, vt eum probet, & magis puocet ad rogādum, & quasi igne excoctū, iustiorē & puriorē facit. Sextū à Moise, qui vexatus est, ppter Iudæos, qui exacerbauerūt spiritum eius, & tali fine cōcluditur: Laudate gentes populū eius, quia sanguinem feruorū suorum vlciscetur. et vindictam retribuet in hostes eorum, & ppius erit terræ populi sui. Post hæc Epinicia introducitur psona exhortātis ad laudem Dei iuxta psalmistæ vocem, dicentis: In Domino laudabitur anima mea, audiāt mansueti & lætentur. Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in inuicē. In isto ordine incipit exhortari cōfortes, & conciuēs suos ad laudē sanctæ Trinitatis, quę separata est tribus personis, & coniuncta in vna eademquē substantia. Idē tres psalmi q̄ laude diuina pleni, huius exhortationis vice canuntur, canuntur sine aliqua defunctiōe apud nostrā ecclesiam. Post hos psalmos, qui finem faciunt psalterij, & perfectē restauratum hominē monstrant, sequitur lectio. Etenim perfectum hominē oppidō delectat docere & admonere negligentes more Dauid, q̄ tribus versibus memorat renouationem mētis suæ, i. Cor mūdum crea in me Deus, & Nē proicias me à facie tua, & Redde mihi lætitiā salutaris tui, & ilicō subiungit: Doceam iniquos vias tuas, impij ad te conuertētur. Post lectiōnem sequit̄ versus. Nostra provincia solita est per oēs quotidianas noctes canere in isto ordine super versum, & repleti sumus manē misericordia tua. In romano verō antiphonario inueni plures. Idcirco cæpi ex hoc canere versum in matutinis, Domine meditabor in te, per secundam feriam & tertiam. Repleti sumus misericordia tua, per quartā & quintam feriam. [Auditā fac mihi manē,] per sextā & septimam. Omnes isti versus precantur bona Dñi, quæ necessaria sunt in mēte cōuersum retinere in matutina hora vnum: quenq; siue p̄senti cōuersione, siue profuturo manē, quod expectatur in resurre.

*fortē, semper

ctiōe. Post hos gradus ascendit ad ipsum Dñm nostrū Iesum Christū, q̄ visitauit & fecit redemptionē plebis suę. Apostropha fit de cōuerso homine per pœnitentiā ad euangelicum virum, qui exhortatus est laudare sanctam Trinitatem pro beneficijs p̄stitis conuerso, & dicit: Benedictus Dñs deus Israel, quia visitauit miseriam humanam, & fecit redemptionē illius, sicut locus est per os sanctorū. Per eorū os, p̄misit, in quacunq; die impius conuersus esset ab impietate sua, quod oēs in iustitiā eius obliuioni traderent. Reddiditq; iurandū, quod iurauit Abraham patri nostro daturū se nobis, hoc est, vt sine timore de manu inimicorū nostrorum liberati, seruiremus Dño in iustitia & sanctitate. ac si dicat ecclesiasticus vir: Iste, qui in infirmis fuit, p̄fectō sanitati reddir̄ est. Oēs partes noctis, cuius caligine iste obsecutus erat, repulsæ sunt. Agamus Deo gratias, qm̄ nūc poterit deinceps seruire Dño, & honestē ambulare, sicut decet in die. Dona Dei, quæ in isto hymno memorantur, partim percipi sancta ecclesia in primo aduentu Domini, sed plenius accipiet in secundo.

De cursibus diei. Cap. 6.

Propriē vulgus omnem diem, solis p̄sentiam supra terras, appellat. Ex hac definitiōe datur intelligi, diem duodecim horarum inchoari debere ab ortu solis, & finire in eius occasu. Manē est quidā angulus noctis & dici. Diluculum & exortus solis, manē vocant, vt p̄tuli, in euāgelio. Jam dictum est de manē in superioribus, Cū adhuc tenebræ essent. Et iterum dicit, Et valdē manē vna sabbatorū veniūt ad monumentū, orto iam sole. Et iterum: Simile est regnū cælorū hominī patrifamiliās, q̄ exijt primo manē cōducere oparios in vineā suā: Cōuentione autē facta cū operarijs ex denario diurno. Ex isto diurno intelligit in isto loco manē p̄tinere ad diē. Scriptū est in altero euāgelio: Si quis ambulauerit in die, nō offendit. Cōuētus sanctorū fratrum qui cōgregat̄ prima hora, tertia, ac sexta, atq; nona, illorū statū in suo officio recolat, qui post ablutionem aquæ, siue post sanitatē receptā p̄ pœnitentiā, sine retractatiōe currunt p̄ viā dñi, hoc est, p̄ legē eius, scilicet vsq; ad vesperū, i. vsq; ad finē vitę suę. Ne quo cursu Paul⁹ dicebat in nouissimis suis dieb⁹: Certamē certauī, cursū cōsummaui, fidē seruauī. Etenim psalm⁹ *Beati immaculati*, plen⁹ est sanctis morib⁹, p̄ quos oportet ambulare vnūquenq; q̄ legē Dñi

certat

certat implere. Psalmus, Deus in nomine tuo saluū me fac, q̄ præponitur ceteris octauo decimo, non est ita p̄positus, quasi necessarius sit tātūm vni parti diei, quę vocatur prima, sed toti spatio diei. Homo q̄ incipit ambulare in lege Domini, sciat se ex vna parte habere leonē, & ex altera parte draconē: Leonē in apertis p̄secutionibus, draconē in insidijs. Quando insidiati sunt Dauid Ziphej, vt eū cōprehenderent, & traderent in manus Saul, qui eum volebat occidere, cātavit psalmū istum: Et nos quando inchoamus in prima hora diei vitare p̄secutiones & insidias diaboli, cante. m⁹ psalmū p̄ toto itinere diei, Deus in nomine tuo saluū me fac, & in virtute tua libera me. Quare hoc qm̄ alieni in surrexerūt aduersum me. Et cætera. Quid em̄ volunt precari ambulātes p̄ viā, nisi quod sequens versus mōstrat, dicens: Auerte mala inimicis meis, & in veritate tua dispde illos. In isto psalmo oratū est pro custodia vtriusq; partis vię. In prima parte psalmi, Beati immaculati, intramus in viā dñi. quę sit intētio ambulādū, p̄ istū psalmū ex verbis S. Augustini edocemur, Dicit inter cætera in tractatu p̄sentis psalmi: Nam profectō qui exhortat̄, id agit, vt excites volūtas eius cum quo agit, ad illud propter quod exhortationis adhibetur alloquiū. Vt qd ergō nobiscū agit, vt velimus quod velle non possumus, nisi quia oēs quidē beatitudinē concupiscūt: sed quonā modo ad eam perueniāt, plurimi nesciunt? Ideoque hoc docet iste, qui dicit, Beati immaculati in via, qui ambulāt in lege Dñi. Tāquā diceret: Scio quid velis, beatitudinē quæris: si ergō esse vis beatus, esto immaculatus. Illud em̄ oēs, hoc autē pauci volūt, sine quo nō peruenit ad illud, quod oēs volūt. Sed vbi erit quisque immaculatus, nisi in viā? In qua via, nisi in lege dñi? Sermocinationi huius legis commissimus nos p̄ primā partē psalmi octauo decimi in prima hora diei. Per secundā partē anticipamus secundā partē diei. Sicut in prima parte, ita in ea facimus mentionē de lege Dñi. Reuela oculos meos, & cōsiderabo mirabilia de lege tua. Et iterum: Viam iniquitatis amoue à me, & lege tua miserere mei. Versus q̄ sequitur, Exurge Dñe, adiuua nos, sicut & psalm⁹, Deus in nomine tuo saluū me fac, p̄tinet ad spatium totius diurni itineris, sic & iste versus p̄tinet ad orationē, vt Dñs sit sui regis per totū cursum itineris adiutor & liberator propter suam misericordiam. Tertia pars memorati psalmi, celebratur in

hora tertia diei, necnō & ibi mentio fit de lege Dei, dicēdo: Legem pone mihi Dñe viam iustificationum tuarum. Et iterum: Na mihi intellectum, & serutabor legē tuā. Et cætera. Quarta pars psalmi cantatur p̄ quarta hora diei. Et ibi mentio fit de lege Domini: Portio mea Domine, dixi cōfodire legē tuā. Quinta pars psalmi canitur pro quinta hora diei. Et ibi mentio fit de lege Domini: Coagulatum est sicut lac cor eorum, ego verō legem tuam meditatus sum. Et iterum: Bonum mihi lex oris tui. Lectio quę legitur p̄ singulos cursus, hoc docet, vt quādo cunquē cōgregati fuerint sancti viri, exceptis bonis operibus, q̄ secū singuli student agere, passim diuino colloquio reficiātur. In sexta parte psalmi, intratur ad sextam horam diei. Et ibi mentio fit de lege Domini. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed nō vt lex tua. Et iterum: Nisi quod lex tua meditatio mea est, & cætera. Septima pars psalmi canit̄ pro septima hora diei. Et ibi mentio est de lege Dñi. Quomodo dilexi legem tuā Dñe, tota die meditatio mea est. Octaua pars psalmi, pro octaua hora diei canitur. Est & ibi mentio de lege Domini: Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. In nona hora diei canitur nona pars psalmi. ibi habem⁹ legem Domini: Iustitia tua iustitia in eternū, & lex tuā veritas. Decima pars psalmi, canitur pro decima parte diei. Et ibi mentio de lege Domini: Vide humilitatē meā, & eripe me, quia legem tuam nō sum oblitus. Vndecima pars psalmi canitur pro vndecima hora diei. Et ibi habemus de lege Domini: Iniquitatem odio habui & abominatus sum, legem autem tuam dilexi. Et iterum: Pax multa diligentibus legē tuam Domine. In duodecima hora diei reddit dominus operarijs suis denarium promissum. Scripti nuperrimē in libello officiali de vespertina hora iuxta etymologiam eiusdem nominis, i. vesp̄ra, vespertina hora iuxta suam etymologiam est post solis occubitum, & pertinet ad noctē. Si quis vespertinale officiū in ea hora celebrauerit, vndē etymologiam habet, i. quādō stella q̄ vesp̄ nuncupatur, apparet, habet in libello officiali de eo scriptū quod potui sentire: Nos verō sepius solē vesp̄tinale officiū celebrare ante solis occubitū. Vt ordo ille in nostra ecclesia celebret, q̄ descrip⁹ est in lib. Esdræ, Quater in die cōfitebātur dño peccata sua, oportet vesp̄tinū officiū cōputare ad partē diei. Dñs Beda ex seripto hui⁹ historię dicit, inoleuisse cōsuetudinē

dinem in nostra ecclesia, ut quatuor lectiones recitentur fratribus in die, quod non fit nisi lectio vespertinalis cōputetur parti diei, cum lectionibus de nona, & sexta, & tertia. In prima non recitatur lectio. Officium primum diei inchoamus ab ortu solis. Vespertinalem synaxin agimus circa duodecimam horam, quæ hora est circa finem diei. Finis diei, potest vniuscuiusque hominis finem designare. Dies enim potitur per toto tempore vnius hominis. Unde dicit Dominus in Euangelio: Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est: Veniet hora quædò nemo poterit operari. Dicit sic sanctus Augustinus, ubi exponit sententiam Euangelij de quinque virginibus sapientibus, quarum deuotiori optabam comparare eorum, qui quinque psalmos cantant vespere. Nam interrogatus Dominus secretò à discipulis de consummatione seculi, inter multa quæ locutus est, hoc quoque dixit: Tunc simile æstimate regnum caelorum decem virginibus. Et cætera. Et infra: Videntur itaque mihi quinque virgines significare quinque partitam continentiam à carnis illecebris. continendus est enim animæ appetitus, hoc est, à voluptate oculorum, à voluptate aurium, à voluptate olfaciendi, gustandi, tangendi. Sed quia ista continentia partim coram Deo fit, ut illi placeatur interioris gaudii cōscientiæ, partim coram hominibus, tantum vt gloria humana capiatur, quinque dicuntur sapientes, & quinque stultæ: Vtræque tamen virgines, quia vtræque continentia est, quauis aduerso fomite gaudeant. Qui coram Deo gaudent gloriari de suis operibus, illi ambulauerunt per diem in lege sua, ipsi vocantur sapientes virgines. Iste sapientes virgines habebunt veniente sponso lampades in manibus cum oleo in fine mundi. Per lampades designatur bona opera, quæ secum quisque habet, qui ea operatus est, & non quæsiuit retributionem pro illis fallacem. Simili modo per psalmos designatur bona opera. quinque virginum vice in nouissima parte diei quinque psalmos canit chorus, ac si tenent vnusquisque secum sua bona opera, quæ operatus est per quinque sensus corporis, cum quibus quasi quibusdã lampadibus habentibus oleum in se, festinant venire obuiam sponso. Qui enim contendit obuiam sponso venire, gradus ascensionis disponit in corde suo. Idcirco non absque prouidentia psalmi quindecim graduum includunt in vespertinali officio. Et quo-

niam si non sufficiunt ad numerum dierum septem, aliter fecerunt assumuntur qui derelicti sunt à cæteris officiis. Post hos psalmos sequitur cōfabulatio sanctorum mutua per lectionem, ut ea admoneantur, quomodò ornatum animi sui renouent, & cōponant se sicut oportet ornari singulos, qui intrant præsentiam regis. Versus qui sequitur, id est, Vespertina oratio: Et, Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, pulsanit ostium cœlatis, ubi rex sedet. Nã in Romano antiphonario inueni versus, Exaltabo te Deus meus rex meus: Et, Magnus Dominus noster: Sed quos prætulit, ipsi euidenter demonstrant, quantum fieri potest, totam deuotionem vespertinalis officij. Post hoc in hymno euangelico, quæ cantauit sancta Maria, chorus virginum secum recolit illuc se oportere contendere, quò præcessit virgo virginum, hoc est, in præsentiam Saluatoris. Sancta Maria, postquam audiuit salutationem Archangelij, & illius verba retinuit in corde suo, cantauit præsentem hymnum, id est, Magnificat anima mea dominum. Idcirco enim dixit de se, Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Nam & chorus virginum si postquam audierit verba euangelij, dicentis, Attendite ne faciatis iustitiam vestram coram hominibus, vt videamini ab eis, retinuerit in corde suo, beatus vocabitur apud omnes. De eadem re scriptum est in euangelio Lucæ: Extollens quædam mulier vocem de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. At Iesus dixit ei: Quinimodò, beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Beata dicitur sancta Maria, quia audiuit salutationem angeli: Beatus dicitur chorus virginum, quia audiuit à Domino sententiam euangelicam supra scriptam, & custodiuit illam. Cantet chorus virginum hymnum quem cãtauit virgo virginum, & omni nisi illuc contendat intrare, quò peruenit sancta Maria.

De completorio. Cap. 7.

Septem officijs commemoratis, de quibus dicit Propheta, Septies in die laudẽ dixi tibi, & in alio loco, Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo: Et alia scriptura, septies cadit iustus in die, & resurgit: remanet octauum, quod vocatur completorium. In eo summa perfectio est cæterorum officiorum. Quæ enim septem officiorum gradus proficiscendo

ficiscendo operant, hæc octauum demonstrat perfectum, id est, consummatum. Istud officium ad noctem pertinet: sed propter effectum sui nominis, in fine cæterorum officiorum ponitur. In isto consumitur eius, potus, & collatio, & omne commune opus, omnia membra derelinquitur à suffugio humano: soli Deo, qui non dormit, neque dormitat, committuntur. Somnus enim est imago mortis. Idcirco aliquos psalmos in isto officio cantamus, quos solemus cantare in nocte sabbati, quando Dominus requieuit in sepulcro: & quos ipse cantauit in cruce, & nostra ecclesia canit in officio mortuorum. Psalmus, Cùm inuocarem, exaudiuit me Deus iustitiæ meæ, cãtatur in nocte sabbati memorata. Ipse cantatur in completorio propter orationem quam in se continet, In pace in idipsum dormiã & requiescam. Psalmus, In te Domine speraui, cantatus est à Christo in cruce, & in eo loco ubi se commendauit patri, dicens, In manus tuas cõmendo spiritum meum, finitur in isto officio. Psalmus, Qui habitat in adiutorio altissimi, scutum est contra insidias diaboli. Quot latentes insidie possunt ingruere super dormientes per ipsum diabolum, & per sua membra, & pericula vermium acbestiarum, non valeo explanare. Cõtra quas præsens psalmus habet congrua verba in oratione, dicentia: Scuto circundabit te veritas eius, non timebis à timore nocturno. Etenim veraciter dicim' Saluatori nostro: Super aspitem & basiliscum ambulabis, & cõculcabis leonem & draconem. Nõ recolo vtrum scripissim in libello officiali aut in altero De ordine cãtatorij sensum, quem mihi misericordia domini ministravit, si verus est, eo tempore quando deprecatus sum pro officio completorij, idcirco non me piget illud scribere in isto loco: quauis proprius sit temporibus illis, quando tractus, Qui habitat in adiutorio altissimi, cantatur: Admonet nos tractus, Qui habitat in adiutorio altissimi, vt quotiescunquẽ diabolus nobis persuadere voluerit, linguis hominum succumbere sibi per gulam & inanem gloriam, atque auaritiã, toties in corde nostro versentur verba psalmi præsentis, in quo scriptum est, Susceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus: sperabo in eum, quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium & à verbo aspero. In initio quadragesimæ legitur euangelium, in quo DOMINVS tentatus est, qui sua ten-

tationem nostram tentationem deuicit: vt admoneamus ex eo, quòd precipue in illo tempore se infert diabolus ad tentandos Christi seruos: Tractus verò monstrat nobis, quem murum debeamus opponere contra eius tentationum. Post quadraginta dies, id est, in Parasceue canitur idem Tractus iuxta morem antiquum Romanæ Ecclesiæ. Qui status recolit ordinem temporum & rerum. Postquam enim Dominus ieiunauit quadraginta diebus, cepit eum diabolus tentare, & cantauit ei versus de præsentia tractu. Et secessit victus ad tepus, vsquedum iterum reuerteretur, non iam ad tentandum, sed ad persequendum per membra sua, sicut legitur in passione fecisse, quæ sequitur post tractum. Nos verò quando persequimur à membris diaboli vsque ad martyrium, nihilominus frequentare oportet verba Tractus, quæ dicunt, Ipse liberavit me de laqueo venantium, & à verbo aspero, à sagitta volante per diem, à negotio perambulante in tenebris, à ruina & dæmonio meridiano. Cantatur etiam quartus psalmus in Completorio, propter verba in quibus cõtinetur, In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum. Quatuor elementa sunt, pro quibus custodia postulatur: Quamobrem quatuor psalmos canimus, siue quia quatuor vigiliæ celebrantur apud antiquos in nocte. Petitionem nostram in præsentia completorio eliquat versus, Custodi me Domine vt pupillam oculi, sub vmbra alarum tuarum protegeme. Vt fessa membra quiete potiãtur, credit se hoc sancta ecclesia profusus percipere, si euangelici viri Simeonis memoriam fecerit: cantat idcirco hymnum quem Simeon cantauit, postquam Christum vidit & suscepit, atque deprecatus est pacem sempiternam. In isto officio & in prima, non est cōfabulatio lectionis. Habet tamen consuetudinẽ nostra ecclesia, vt post officium primæ, conueniant in vnum fratres ad lectionem, & ante istud officium similiter. Lectio est quædam refectione mentis. In prima dirigatur grex Domini in via, vt veniat ad pasca. Operes primò, vt postea impleatur refectione in hora tertia. In isto verò officio cõsumant omnia sicut pdixi. Hoc incipit fieri à primo psalmo ubi dicit, In pacc idipsum dormiã & requiescã: Et in secundo, In manus tuas cõmẽdo spiritum meum. Post istã cõmendationem non est ordo, vt sequat collatio consueta: sed tãtummodo postulatio pro custodia deprecetur.

De officio, Adspiciens à longè. Cap. 8.

Propter versum qui præponitur in vespertinali synaxi, oratè cæli desuper, officijs cantorum de aduentu Dñi, sequentes versus simili modo ppono, qui currunt per omne tempus aduentus Dñi in nocturnali officio, & matutinali, ac vespertinali. Non de singulis responsorijs propofui dicere, sed de singulis officijs Dominicaliū noctū. Prima duo responsoria, i. Adspiciēs à longè, & Adspiciebam in visu noctis, & figurū in capite libri personam illius Christi, qui est Deus & homo & rex vniuersalis. Huius aduentum certat nūc sancta ecclesia diuulgare longè lateq;. In primo responsorio introducit cantor dicta seu facta Ioānis præcursoris. Ex persona Ioannis potest dici, Adspiciens à longè, scilicet tantum à longè, quantum distat cælum à terra. Ipse enim Ioannes dicit de se: Qui de terra est, de terra loquitur. De Christo, sic: qui de celo venit, super oēs est: Quid adspiciēdo viderit, subinfert. Ecce video Dei potentiā venientem. De eadem potentia dicit S. Gregorius in homilia sua vice præcursoris: qui & humilitatem suam, & diuinitatis potentiam considerans, dicit: qui de terra est, de terra loquitur. Et cætera. Sequit, Et nebulam totam terrā tegentē, i. video caliginē ignoratię tegentē terrena corda Iudæorū, qui præsentē Deū nō cognoscūt in homine Christo. Iste responsorius diuinā naturā in Christo recolit. dicit Ioānes, dirigite viā Dñi. Quod sic exponit S. Gregorius: Via Dñi ad cor dirigit, cum veritatis sermo humiliter audit. Hucusque Gregorij. Quāddo veritatis sermo ad cor vadit, Christus vadit ad mentē hominis: Cum idē sermo humiliter auditur, cor hominis Christo obuiam vadit. Iste sensus recollit in responsorio, dicit: Ite obuiam ei. Sequit, Et dicite, nuncia nobis si tu es ipse qui regnaturus es in populo Israel. Nepe pcurfor mittit discipulos suos ad Christū, vt dicant ei: Tu es qui vēturus es, an aliū expectam? vndē sic B. Gregorius: Sicut p hominib⁹ nasci dignatus es, an etiā p hominibus mori dignus insinua. Non immeritō interrogatio pposita in responsorio, Ioānis interrogatiōi cōparat. qui enī nesciuit vtrū mori dignaret Chrs p populo Israel, aut p se ad claustra inferni descēdere, ipse poterat vtrūm Christus p se vellet regnare in populo Israel, an p alios, sicut p multos fecit. In secūdo responsorio manifestat humana natiuitas, dicendo: Et ecce in nubibus cæli filius

*nescire.

hominis venit, atq; indē respondēt superioris responsorio, quod interrogat, si Christus debeat regnare in populo Israel. Iste responsorius dicit: Et datum est ei regnum & honor, & nō solum vt regnet in populo Israel, sed vt tribus Iudaica & populus Israel & oēs linguæ feruiant ei. Signo posito in eminenti loco, i. manifestato rege, q Deus & homo est, sequentes responsorij currant per ordinē librōrū & historiarum, vbi hoc perspicere occurrerit nobis. Hic notandū, q in differēter in antiphonario posita sunt verba secundi aduentus saluatoris & primi. Multa enī pphetata sunt de primo aduentu Dñi, & multa de secūdo, ex his q in aduentu Dñi canunt. Post pscriptos duos responsorios sequitur, Obsecro Domine, mitte, quem missurus es, de nostro. Ipse est enim primus in contextu librorum. Post hūc sequitur, Audite verbum Dñi. Qui quauis posterior sit in contextu responsorio, Ecce virgo concipiet, tamen conuenientiam habet aliquam vt præponatur. In ipso enim respondetur Moisis deprecationi, dicitis: Obsecro Domine, mitte quem missurus es: cum dicit, Audite verbum Dñi gentes. Et infra, Saluator noster adueniet. Et iterum, Conuenit rationi, vt responsorij qui conceptum sanctæ Mariæ prænunciant, coniunctim ponantur. Responsorius, Ecce virgo concipiet, apertē de cōceptu sanctæ Mariæ prophetat: Sequē verō, Missus est Gabriel angelus, ea q prophetata sunt, p sentia monstrat. Aue gratia plena, ordinē contextus tenet. Compositus verō responsorius, Suscipe verbū virgo Maria, superioribus concinens, de romano in nostrum translatus est. Sequitur ordo, vt post euangelicos responsorios sequatur apostolicus, Saluatorem expectamus dominum Iesum Christum. Propter cōceptū ordinem responsoriorum sequunt responsorij ad tertiam, & sextā, ac nonā. Idē prologus q stat in capite tertij voluminis, quod vocat apud Romanos Antiphonarius, pponit primis antiphonis, i. In illa die stillabunt mōtes dulcedinē, & Iocundare, atq; cæteris sequētib⁹ in nostro antiphonario. Currit idē ordo antiphonarū in nostro antiphonario, qui continet in Romano vsq; ad antiphonam, Angelus Dñi nunciavit Mariæ. Dein ordo, quē accepimus de Metensī antiphonario. In isto officio antiphonas mutauī de vrbis Metensī antiphonarij in nostrum antiphonariū de quarta feria. Inuenim⁹ in memorato Antiphonario in quarta feria antiphonā, Veniet fortior me post me, de

verbis

verbis sancti Ioānis Baptiste. Et in sequenti hebdomada antiphonam de Isaiā propheta, Vox clamantis. Reseruaui eas vsque ad illud tempus quando legitur Euangelion de Ioanne, vndē ipse Antiphonę assumptę sunt. Et post de Isaiā propheta, Egredietur virga de radice Iesse, in feria quarta primi officij, & præcipuē in feria quarta & in feria sexta de aduentu Domini posuit antiphonas de prophetis, quoniam ipsæ feriæ in prophetia Christi & ecclesię extiterunt ab initio. Feria quarta sol & luna, collocata sunt in celo, quę sunt in pphetia Christi & ecclesię. Sexta feria homo qui fuit forma futuri Adam, creatus est.

De responsorijs: Ierusalem, citō veniet salus tua. Cap. 9.

Præiores responsorij ex persona familiarū Dei cantati sunt, hoc est, ex persona ecclesiasticorum virorum. Ideo aliqui responsorij de collato sibi beneficio sibi met cōgratulādo, ppiā psona loquuntur. Sicuti est in primo responsorio: Ecce video Dei potentiā venientem, & in secūdo, Adspiciebam in visu noctis, & ecce in nubibus cæli filius hominis venit: & Saluatorem expectamus Dominum IESVM Christum: Et Moyses ipse per se loquitur, Domino dicens: Obsecro Domine, mitte quem missurus es. At in præsentī hebdomada loquitur aut ecclesiasticus chorus, aut propheticus aliquis sermo internuncius ad Ierusalem, quæ quondam erat metropolis & ciuitas regis magni, & per Ierusalem ad primates totius Dei famosę congregatiōis. Absentia enim Christi nequam sine tristitia potest recordari. Illo modo loquantur præsentēs responsorij, quasi consolantes sint populum de aduentu Regis & defensoris sui: Ierusalem, citō veniet salus tua, hoc loquitur. Ciuitas Ierusalem, id ipsum simili modo: Ecce Dominus veniet, & omēs sancti eius cum eo. Quartus, Sicut mater consolatur filios suos, consolatur ciues & vicinos Hierosolymitanos. Quintus, Ierusalem plantabis vineam in montibus tuis: de Hieremia, cōsolatur captiuos, qui erant in Babylone. Sextus, Virgo Israel, iterum de Hieremia, cōsolatur decem tribus, super quas regnavit domus Esdraim. Iuxta ordinem prophetię Ieremię, stant isti duo in supradicto ordine. Responsorius, Egredietur Dominus de Samaria, mentionem facit Bethlehēm, de qua reges oriundi sunt, qui regerant populum dei, scilicet, Dauid & Chri-

stus rex regum. Responsorius, Bethlehēm ciuitas Dei summi, declarat dominium regis regum. Ideoque subiunxit illum priori. Responsorius, Ecce veniet Dominus protector noster, habet in se stemma regum, ideoque sequitur, Bethlehēm responsorium. Antiphonę vadūt per ordinem iuxta Romanum antiphonarium, vsque quōd, Benedicta tu inter mulieres. Deindē sequitur ordo Metensī antiphonarij. Vbi quę potui, inserui antiphonas quę præconium habent declaratione & consolatiōe Hierusalem, id est, primatu qui desiderat aduentum Domini.

De responsorijs, Gaudete in Domino semper, & Ecce apparebit Dominus.

Cap. 10.

In Metensī antiphonario quem legi, non cōtinetur responsorius, Gaudete in Domino: sed de Romano trāstuli illum in nostrum. Per præsentēs responsorios loquitur nuncius Dei ad pauperes & plebem, q fā est opprimitur à potentibus. Sicut in prioribus responsorijs consolatus est dignitatem potestatis, ita in istis cōsolatur iubeitam plebem. Responsorius, Gaudete in Dño, plenus est consolatorijs verbis. Ecce apparebit Dominus, ipse configit in capite regem regum, qui venturus est liberare pauperes & afflictos de manu potentie secularis. Vtrunq; demonstrant præsentēs responsorij, & liberatorem venturum pauperum, & eundem proximo tempore venturum. Hoc certat facere secundus responsorius, Prope est vt veniat tempus eius. & tertius, qui vēturus est: hoc etiā quartus, Aegypto noli flere. Orietur stella, transtuli de alijs responsorijs hīc in quantum ordinem, vt ex eo eliquetur, qui sit ille q in superiori responsorio dictus est dominator, ante cuius conspectum moventur abyssi. Sequentes responsorij sunt iidem, qui in cæteris antiphonarijs cōtinentur. Excipitur, Latentur cæli & exultet terra, qui præ omnibus corda pauperum cōsolatur. Antiphonę ordinē Romani antiphonarij sequitur vsque ad antiphonā, Hoc est testimoniu. Dein Metensī antiphonarij, Certauī in ista hebdomada antiphonas inserere de ppro euangelio, & de pphetis ea quę plurimum consolantur pusillanimes.

De responsorijs, Canite tuba in Sion.

Cap. 11.

In hac hebdomada cōtinētur mixtīm in Romanis voluminibus Responsorij, quos

MM 2

quos solemus cantare in Dominica, q̄ habet primum responforium; [Canite tuba,] & illi, quos per sequentes noctes infra hebdomadam distinctè canimus. Prætermisi ordinem confusum, & conatus sum ordinare numerum responforiorum, qui distinctus est à nostris à Dominica nocte per ferias singulas, vt in sequentibus cōtinetur. Præsentis responforij & sequentis hebdomadæ, certant multitudinem populi congregare, vt præstō sint & parati ad suscipiendum Dominum Dominorum. Idcirco plurimi [Eccē,] quod est aduerbiū demonstratiuū, cōtinēt in se, sicut est in responforio, [Canite tuba in Sio, eccē deus saluator noster.] Et in responforio, [Clama in fortitudine, eccē deus noster quem expectabam.] & in responforio, [Eccē iam veniet plenitudo tēporis.] Primus responforius, [Canite tuba in Sion,] cōmonet ciues, vt sciāt regis aduentum, & annuncient illam vicinis. Secundus responforius, [Intuemini quātus sit gloriosus iste,] admonet considerare ciues quōd ultra reges sit iste, qui ingredit ad saluandas gentes. Tertius responforius, [Non auferetur sceptrū de Iuda,] docet reges Iudæorum suo in tempore deficere. Quartus, [Clama in fortitudine,] inuēciat ciuitati Ierusalem, regem longo tempore expectatum, in foribus esse. Quintus admonet ciues, vt se vestiant dignis vestimentis ad suscipiendum tantum regem, i. vt vicesima quarta die ieiuent. Notandū quōd iste responforius canebatur in Galilijs octauadecima die decimi mensis. Pro quo inuēni scriptū in romano, vicesima quarta die decimi mēsis, necnō & de ipso interrogauit apostolicum Gregorium. Qui respondit: Non cantamus octauadecima die decimi mēsis, sed vicesima quarta die. Sextus responforius, [Eccē iam veniet plenitudo temporis,] ostendit modū ingressus maximi regis. Tres enim responforios sequentes aptauit conuenientiæ euangelij, quod in propria Dominica legitur. Euangelium dicit ex persona Ioannis Baptistæ: Ego vox clamantis in deserto, parate viam Dñi, sicut dicit Esaias propheta. Responforius septimus dicit, [Rex noster adueniet Christus,] quem Ioannes p̄dicauit sponsum esse venturum. Euangelium dicit, qui post me venit, ante me factus est, cuius ego nō sum dignus vt soluā eius corrigiā calceamenti. Responforius octauus dicit, [Eccē agnō Dei, eccē qui tollit peccata mūdi, eccē de quo dicebam vobis, qui post me venit, ante me factus est.] nonus responforius dicit,

[Me oportet minui, illum autē crescere;] post me venit, ante me factus est, cuius nō sum dignus corrigiā calceamenti eius soluere.] Antiphonæ vadūt per ordinē iuxta Romanum antiphonarium, vsque ad antiphonam, Eccē apparebit Dominus.

De antiphonis feriarū in proxima hebdomada ante Natiuitatem Domini

Cap. 12.

Per septem dies renouantur antiphonæ de matutinis in omnibus antiphonarijs ante Natiuitatem Domini, id est, à prima antiphona, Canite tuba in Sio, de Dominica nocte vsque ad primam antiphonam, [Iudea & Ierusalem,] de sabbati nocte. Septiformis spiritus, cuius opus est cōceptio S. Mariæ & partus, nobis ad memoriam reducit per septenarium numerū. Vnde & in eadem hebdomada legit Esaias propheta, qui numerat septē dona spiritūs sancti in sexta feria quādo primus homo creatus est, quem modō venit secundus homo reformare. Congruit enim itineri nostro, quo p̄gendum est obuiam Christo infanti, frequēratio septenarij numeri, quatenus eo discamus necesse nobis esse precari dona septiformis spiritūs, quibus renouati & ornati, possumus dignē p̄sentari mysterijs natiuitatis Christi. Etenim sanctæ Mariæ, vt potuisset ipsa eum, id est, Christum Dominū nostrum, suscipere & portare, & fieri eius habitaculum, idem spiritus sanctus obumbrabit. Responforios, vt dixi, non inuēni distinctos ab antiquis patribus per ferias memoratas. idē silo de eis. [Nascet nobis paruulus,] inuēni inter responforios, qui habent initium à [Canite tuba in Sion,] in Romano antiphonario, & in Metēsi antiphonario inter ferias positum, vt reor, quia de futuro scriptū est in antiphonario, [Nascet nobis paruulus.] Nos enim legimus Esaiam prophetā, vnde iste responforius assumptus est, & inuentū est in illo, & in Hebraica translatione, & septuaginta, de præterito ibi dictū esse, [Natus est nobis.] Secuti fumus prophetam, & scripsimus illum in nocte natiuitatis Dñi, quādo leguntur verba responforij in nocturnali officio, & in lectione ad Missam: Præcipue cū audire illū prius in natiuitate Dñi cātare, sic tñ, vt vsq; modō cātatus est, [Nascet nobis,] quē nos mutauim⁹ iuxta Esaiam prophetam, [Natus est nobis.] *De antiphonis quæ in principio habent, O. Ca. 13.*

Antiphonæ q̄ canunt per præsentem hebdomadam, cū hymno S. Mariæ, &

& habet omnes O, in capite, signū quo ddam admirabile & inuestigabile ostendit nobis in his diebus celebrari. De quo signo dicit Esaias propheta: Propter hoc vobis dabit Dominus signum, Eccē virgo concipiet & pariet filium. De quo parit dicit Ioannes Baptista, Cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamenti. O, interiectio est admirantis. Per illud O, voluit cantor intimare verba sequentia pertinere ad aliquam mirabilem visionem, q̄ plus pertinet ad mentis rurationem, q̄ ad cōnacionatoris narrationem. Et quoniam per conceptionem & partum sanctæ Mariæ facta est hæc admiratio, amplius congruit memoratæ antiphonæ hymno sanctæ Mariæ, quā Zachariæ. Et si quis voluerit octauam addere propter summā perfectionis, habet rationem apertā, quā sanctus Augustinus scribit de sermone Domini in monte, dicens: Beati ergō qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam iporum est regnum celorum. Hæc octaua sententia quæ ad caput redit, perfectum quæ hominem declarat. Antiphona quæ prima est ex octo p̄sentibus in contextu antiphonarij, & inscribitur, [O sapientia, quæ ex ore altissimi prodisti,] partim assumpta est ex libro Iesu filij Sirach, partim ex Sapientia quæ vulgō inscribitur Salomonis. Ipsa enim mirabiliter laudat sapientiam. Itā enim scriptum est in libro Iesu filij Sirach de laude sapientiæ: Ego ex ore altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Non enim cogitare debemus membra & lineamenta corporis humani Dominum habere, sicut homo habet: sed propter diuersa opera, quæ operatur in singulis hominibus, membra humana nominantur in eo: quia non desinit quotidie operari, quæ simul creauit: manus ei inscribuntur, vt est illud, Manus tuæ fecerūt me, & plasmauerunt me: Quia generat perpetualiter filium ex sua substantia, vterus: vt est, Ante Luciferum genui te. Quādo tribuit sapientiam & sermonem rectum ad manifestationem hominum, O ei inscribitur, vt hic est. Ex ore altissimi prodij. Et iterum de Esaiā: Tunc delectaberis super Dominum, & sustollam te super altitudinem terræ, & cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Osi enim Dñi locutus est. De fine huius capituli itā scripsit S. Hieronymus in tractatu super Esaiam sextodecimo libro, dicens: Osi Dñi locutus est, vt quomodo in manibus opus, & in pedibus inceps-

sum, & in ventre generationem, & in auribus oculisque auditum atq; intuitum, sic in ore Dei sermonē intelligimus. Cæterum simplex & incommutabilis Dei natura, semper & vbique est. Sequitur, [Attingis à fine vsq; ad finem fortiter, & disponis omnia suauiter: Quod itā continetur in memorato libro: Sapientia vincit malitiam, attingit ergō à fine vsq; ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter. Hanc amaui, & exquisiui à iuuentute mea. Iuxta superiora præsentis libri, posunt hæc verba historialiter intelligi. Itā enim scriptū est: Ipse enim mihi dedit horum, quæ sunt, scientiam veram, vt sciam dispositionem terrarum, & virtutes elementorum, initium & consummationem, & medietatem temporum, & meditationem omnium, & cætera quæ sequuntur. Et paulō post: Et quæcunque sunt abscondita & improuisa, didici. Omnium enim artifex docuit me sapientia. Et infra: Omnibus mutabilibus melior est sapientia. Attingit autem vbique propter suam munditiam. Quæ attingit vbique propter suam munditiam, attingit vbique à fine vniscuiusque operis, cuius ipsa artifex est vsque ad finem alterius perfecti operis. De qua sapientia sanctus Augustinus dicit in opere suo contra Arrianos: Vbi autē nō est sapientia dei, quod est Christus, de qua legit, attingit à fine vsq; ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter? Cū ergō vbique sit etiā filius, quō mittendus erat: Fortiter attingit à fine vsque ad finē, quia nunq̄ & nusquam & à nullo resistitur. Disponit omnia suauiter, scilicet sine lite, sine clamore, sine angore, sine tēdio: Hæc interim. Decæterō tentemus cætoris affectum depingere circa natiuitatē Christi. O quā mira es apud homines tu sapientia, q̄ ex ore altissimi prodisti, vsq; ad humanā confabulationē. Attingis à fine vsque ad finem fortiter, quoniam es eterna & vbique regnans & insuperabilis. Ex ore altissimi prodisti, quādo visibiliter apparuisti hominib⁹. Vnde tu ipsa dixisti, Exiui à patre, & veni in mundum. De te enim dicit Apostolus Paulus, Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. In Christo apparuisti, in eo finisti legē & implēsti: Non solum in illo, sed & in omnibus credentibus in se: Attingis tu ab homine Christo qui est finis legis, vsque ad finem credentium in se, itā fortiter, vt fortis armatus non inueniat rupturam & scissuram, quō introeat in ouile electi gregis sui. Adimpletum est quod longē

prædixit propheta Dauid: Tu Domine seruabis nos, & custodies nos à generatione hac in æternum, in circuitu impij ambulat. Iterum, tu sapientia attingis à fine vsque ad finem fortiter, quando à Christo qui in fine mundi venit, & impleuit legem, vsque ad consummationem seculi es cum discipulis tuis, intantum, vt omnes aduersarij non possint resistere & contradicere ori & rationi eorum quam dedisti. Et disponis illis omnia dona spiritus sancti in vno eodemque spiritu suauiter. Quoniam præsentem antiphonam dulcedine sua decorant septem ferias vel octo, in quibus recolitur septiformis spiritus, qui in Christo homine semper habitauit ex quo cœpit homo esse, & verbum caro factum est, vt habitaret in nobis, fas est vt demonstrarem in quantum possum, quam consonantiam habeant singula cum singulis gradibus spiritus sancti. Licet alter ordo scriptus inueniatur præsentium antiphonarum in Romano antiphonario & in Metensi. Prima antiphona, O sapientia, congruit primo gradui spiritus sapientie. Aliud est enim sapere, & aliud intelligere. Multi enim æterna sapiunt: sed hæc intelligere nequaquam possunt. Sapientia enim quæ in Christo est, mentem de æternorum certitudine & spe fortiter reficit, & maturè disponit omnia. Sapientia summa est in Christo. Sapientia, quæ in cæteris hominibus est, scintilla est summæ sapientie. Secunda antiphona mirabilem ostium demonstrat Christum, quod ipse claudit, non est qui aperiat: & quod aperit, non est qui claudat. Ità scriptum est in Apocalypsi de eo: Hoc dicit sanctus & verus, qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Quod ità intelligitur: Qui habet clauem Dauid, id est, regiam potestatem quasi ex Dauid stirpe natus, siue quia prophetia Dauid Christi est dispensatione patefacta. Qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Legis diuinæ secreta, solius Christi potestate panduntur fidelibus, clauduntur incredulis. Hæc antiphona aptatur gradui, spiritus intellectus. Spiritus intellectus, qui in Christo est, acumine luminis sui abdita penetrat, & tenebras cordis illustrat. Hoc enim agit, qui quæ vult aperit, quod nemo potest claudere. Christus est lux vera, quæ illuminat omnem hominem. Tertia antiphona dicit, O Emanuel rex & legifer noster. Quod est mirabile dictum, vt Deus sit cum hominibus, manducet cum illis, & bibat,

& ad eorum interrogata, quotiescunque voluerint, respondeat: Ipse rex Dauid, non temporaliter, sed æternaliter: Ipse est, quodammodo alter Moyses, qui legem nobis dat permanentem in secula seculorum. Illum nos qui de gentibus sumus, expectauimus: Ipse saluabit nos in æternum: Hæc antiphona conuenit tertio gradui, spiritus consilij. Spiritus consilij qui in Christo est, prouidendo præmunit membra sua, ne in præceptis ruant. Hoc est regis ministerium & legiferi, vt secundum rationem regat sibi populum subiectum, & prouideat quid agere eum oporteat. & quid vitare. Christus est consiliarius, deus fortis. Quarta, mira laude & quodammodo ineffabili se profert, quæ dicit radicem Iesæ stare in signum populorum, & in presentia eius filiere reges, & eum gentes deprecaturas. Ità enim canit, [O radix Iesæ, qui stas in cruce, in cuius manibus cornua sunt, & es in signum populorum, quando sol obscuratus est, & terræ motus factus est, & petreæ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt. Super quem continebunt reges os suum, id est, principes huius seculi, qui cum rhetorica & dialectica sua silebunt adueniente prædicatione sanctæ crucis & sancti euangelij. Vnde hodierna die gentes excitatæ sunt ad prædicandum crucifixum. Hæc antiphona quarto gradui, spiritus fortitudinis, aptatur. Spiritus fortitudinis, qui in Christo est, facit aduersa non metuere, & trepidanti menti fiduciam præstat. De radice enim Iesæ Dauid rex ortus est, id est, fortis manu. Qui rex fortis manu, ipse stat in signum populorum, scilicet Dominus Iesus Christus in cruce crucifixus, vt ad eum multi respiciant, & velint sub eius fortitudine tueri. Super quæ continent, qui sunt nominatenus reges, os suum, quia non possunt neque audent contra fortitudinem eius inire certamen. Idcirco multæ gentes ad eum confluunt, deprecantes eius protectionem. Quinta nempe miratur inauditum Orientem, qui non more vicissitudinum temporum mutatur de die in diem, sed est æternus: Cuius sol non solum corporis oculos illuminat, sed etiam mentis. Iustitia enim ad aspectum mentis pertinet. Hæc antiphona congruit quinto gradui, spiritus scientiæ. Spiritus enim scientiæ, qui in Christo est, scit quid misericorditer puniat, & quid misericorditer dimittat. Ortus enim scientiæ, quæ charitate radicata est, Christus est. Est opus solius iustitiæ, vt scientes reddat oculos se intuentem

entes mentis. Sexta antiphona mirum quid narrat, id est, quod dominus in igne flammæ rubi apparuisset Moysi, & rubus non combureretur. Hæc antiphona congruit sexto gradui, spiritus pietatis. Spiritus pietatis, qui in Christo est, parcat misericorditer eis, qui sibi mala ingerunt. Illo enim spiritu repletus erat moyses, de quo legitur quod mitissimus fuisse super omnes homines: Sed nullus mitior Christo. Christus qui versatus est inter populum Iudaicum, respicit in flamma ignis. Miracula fecit, peccata dimisit humilibus, & quietis, & tremētibus verbum domini: Sed superbi cordis Iudæorum spineta non sunt cōbusta, qui contra Christum insidias & persecutiones parabant: Tamen pietas Christi omnia hæc tolerauit, adeo scilicet, vt pro persecutoribus suis oraret in cruce. Septima verò regem gentium memorat, & miro modo ponit lapidē in capite anguli. Quem lapidē nos credimus viuere, & vult esse opus suum sicut antiphona dicit, vt vtraque vnum faciat, id est, duos parietes ex diuerso venientes, scilicet, de populo Iudaico & populo gentili simul coniungat, & vnam ecclesiam faciat. Hæc antiphona conuenit septimo gradui, spiritus timoris. Spiritus timoris qui in Christo est, timere facit gentes, sicut scriptum est: Timebunt gentes nomen tuum Domine, & omnes reges terræ gloriam tuam. Octaua, O virgo virginum, insinuat mirabilem partum ecclesiam mirari, dicens: Filie Ierusalem, quid me admiramini? diuinum est mysterium hoc quod cernitis. Hæc antiphona monstrat illum hominem, qui ex Maria carnem assumpsit, solum & perfectum esse inter cæteros homines, quia in ipso solo habitat septiformis spiritus, quod superius memoratum est. De qua rescribit sanctus Augustinus in libro primo de sermone Domini in monte. Septem sunt ergo quæ perficiunt, nam octaua clarificat, & quod perfectum est, demonstrat. Si quæ delectat ordo præsentium antiphonarum, qui in Romano antiphonario continetur, reperiet illum in nostro antiphonario prætitulatum in sequentibus.

De officio, Sacerdotum. Cap. 14.

Præsens officium certat hoc, vt diem certum mostret natiuitatis Dñi, & salutē nostrā quā adfert secū ipsa natiuitas, instar admonitionis Moysis, qui præcepit populo se sanctificare anteq̄ Dñs descenderet in montē. Vnde ita scriptū est in Exodo, capitulo decimo nono, Vade ad po-

pulum, dixit Dominus Moysi, & sanctifica illum hodie & crās, Laurentij, vestimenta sua, & sint parati in die tertio. In die enim tertio descendet Dñs coram omni plebe super montem Sina. Et infra: Descenditque Moyses de monte ad populum, & sanctificauit eos. Cumque lauissent vestimenta sua, ait ad eos: Estote parati in die tertio, ne appropinquetis vxoribus vestris. Istā sanctificationem multi sequuntur in nostra ecclesia: Sed qui spiritualiter sunt renati, spiritualiter debent vestimenta lauare, id est, lachrymis & compunctionibus abluere mala perpetrata, vt possint descendere Domini occurrere sine offensione.

De natiuitate Domini. Cap. 15.

Raperi in Romano antiphonario duo officia nocturnalium in vna eademque nocte posita. Primum officium post antiphonam [Dñs dixit ad me,] habebat antiphonas [Tanquā sponsus,] & [Diffusa est gratia. Secundum, [In sole posuit tabernaculum suum,] & [Eleuamini portæ æternales.] Vnde interrogauimus quendam clericum educatum ab incunabulis in sancta Romana ecclesia, cur essent hæc duo officia in vna nocte posita, id est, vna quod currit per antiphonas, Dñs dixit ad me, & [Tanquā sponsus,] & [Diffusa est gratia:] & alterum, quod habet primam antiphonam, Dñs dixit ad me: secundam, [In sole posuit:] tertiam, [Eleuamini portæ æternales.] Qui respondit: Illud quod habet secundam antiphonam, [In sole posuit: & tertiam, Eleuamini, solet apostolicus canere in vigilijs & in ecclesia S. Mariæ ad præsepe sine Inuitatorio. Alterum quod habet secundam antiphonam, [Tanquā sponsus,] solet clerici canere in ecclesia S. Petri, cum Inuitatorio, [Christus natus est nobis,] nocturnali tempore quoniam populus solet ad officium surgere. Propterea primum posuimus antiphonas in nostro antiphonario, quæ habent cursum per secundam antiphonam: [In sole posuit,] quoniam illud officium prius celebratur ab apostolico in vigilijs, & postea quod habet in secundo loco, Tanquā sponsus, in ecclesia S. Petri nocturnali tempore. Iuxta ordinem psalmodiarum & pulchritudinem soni conueniunt antiphonæ ipsi nocti natiuitatis Dñi, quas solemus canere in octauis Dñi, & apostolicus vir canit ad primas vigilijs in ecclesia S. Mariæ Maiore. Antiphona, [In sole posuit tabernaculum suum,] proponitur in eodem psalmo & in eodem versu antiphonæ, [Tanquā sponsus.] Antiphona [Speciosus forma,] præponitur in eodem psalmo, & in eodem versu antiphonæ.

na, Diffusa est gratia. Melodiaq; pulchriores sunt frequentibus se. Sic & ceteræ sequentes iuxta ordinem illū, vbi secūda est, IN sole posuit tabernaculum suum. Sed interest, q̄ antiphonæ de tertia nocturna, nō habet alleluia in fine, neque in medio. Notandū est q̄ tres nocturnæ tria tēpora totius mundi recolant, id est, tempus legis naturalis, tempus datæ legis per Moysen, tempus gratiæ. Tertiam nocturnam q̄ recolat gratiam noui Testamenti, oportet habere antiphonas cum alleluia, si eo tempore cantatæ fuerint, quo resurrectio Dñi frequentatur à fidelibus, id est, circa matutinale tempus: Nocturnæ verò quæ in primis vigilijs celebrantur, frequēter habent finem ante medium noctis, in qua parte nō celebratur resurrectio Domini, nisi in Pascha propter conueniens sibi mysteriū. Idcirco solent hæ esse sine Alleluia, sicuti in isto loco sunt, quæ cantantur in vigilijs primis. Sed neque ipsa quæ canuntur in matutinis memorata hora, alleluia habet, vt perspicui potest in antiphonario nostro, qui habet antiphonas iuxta Romanum antiphonarium in primis vigilijs, & in matutinis, nisi vna in Euangelio. Facta est cum angelo. Dixit mihi memoratus clericus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, q̄ in hymno Zachariæ cantaretur in ipsa natiuitate Dñi à S. Romana ecclesia antiphona, Dum ortus fuerit sol, quā tamen scriptam reperi in Romano antiphonario cum hymno Zachariæ, ea nocte, quā canitur responsorius, Sanctificamini hodie, quā nos solemus canere cum hymno sanctæ Mariæ præcedente nocte natiuitatis Domini secundum carnem. Antiphonæ verò, quæ celebrantur in eadem nocte circa pullos cantum, & deinceps, habet in tertia nocturna alleluia, vt est, [Ipsē inuocauit me, alleluia,] & [Lætentur cæli, & exultet terra ante faciem Domini, alleluia alleluia. Notum fecit Dominus, alleluia: necnon & omnes antiphonæ habet alleluia, quæ canuntur in matutinis. Responsorij de eadem nocte, morem illum sequuntur, quem frequentant domestici regales & imperiales, quandō conueniūt in presentiam regis, vnusquisq; quod valet, offert regi. Diuersa dona offerūt: sed animos regis æqualiter cupiunt sibi reconciliare, & blandiri. Itā & responsorij multarum mentium cogitationes vario colore & multiplici gratiarum actione depictas offerunt regi Christo: Agunt gratias laudando S. Mariam, quia quem cæli capere

nō possunt, suo gremio protulit: Agunt gratias, quia dignatus est calorem rex carnem assumere ex virgine, vt perditum hominem reuocaret ad cælum, vnde gaudet exercitus angelorum: Agunt gratias, eō q̄ per suam natiuitatem cæli, id est, prædicatores, mellisui facti sunt per dulcedinem spiritualis sensūs. Nī fallor, hunc affectum qui quæsiērit, reperiet permultos responsorios de præsentī natiuitate Dñi. Numerus lectionum & responsoriorum, necnō & antiphonarum nocturnalis officij, admonet nos benedicere Dominum, & laudare, atq; gratias agere, qui propter eā voluit verbum suum carnem fieri, vt perditum hominem ad societatem colligeret nouem ordinum angelorum. Antiphonas in matutinali hora itā ordinauī, vt prima ostēderet, id est, Genuit puerpera regem, Christi natiuitatem de virgine Mariæ, & virginitatem perpetuam eiusdem sanctæ Mariæ: sequentes de euangelio itā, similiterq; & de ratione festiuitatum sanctorū. Sed & hæc notandum est, quod sicut p nouenarium numerum qui celebratur in natiuitate Domini, gratias agimus de Dei descēssione vsq; ad nostram humilationē: itā per eundem numerum gratias agimus in festiuitatibus sanctorum, quoniam illi digni sunt ascendere vsq; ad altitudinem cæli, in quo habitant angeli.

De officijs vespertinis in Natiuitate Domini, & in natalitijs sanctorum. Cap. 16.

Quandō iuuenis fui, vidi cantores præcedentem vespertinalem synaxim ante diem alicuius solennitatis celebriore cantu & gloriofiore celebrare, q̄ sequentem vesperam diei festiuitatis: instantiū vt aliquoties in præcedēte vespera celebraretur cantus de festiuitatibus sanctorum, & in sequente de ferijs communibus. Habuimus tamen scriptū in antiphonarijs de die natiuitatis Domini, & natalitijs apostolorum Petri & Pauli atq; Andree, antiphonas aptas & cōgruas memoratis diebus in vespere sequēte ea die, quā Missa de natalitijs eorum celebratur, & ibi cecinimus eos sicut adhuc facimus. Ego imbutus prisca consuetudine, cepi cogitare, quare nō essent memoratæ antiphonæ de natalitijs sanctorum in præcedentibus vesperis cōstitutæ, in quibus audiebam per cæteras festiuitates sanctorū gloriofiorem sonum, & videbā maiorem conuentum populorū, atq; celebrius officium

ciū luminum, quā in sequentibus. Inueni, Deo miserate, rationabilius inuenisse esse cultum solennitatum vespertinalium apud scriptores antiquos, qui antiphonas scripserunt, quā apud cæteros modernos. Adhuc solent dicere interrogati de vespertinali synaxi, Benedictus Dominus Deus meus, pertinere illam ad diem Dominicū. Si enim voluissent intendere, q̄ psalmi huius vesperi in fine psalmodum vespertinalium essent positi, nunquā hoc dicerent: quoniam ille, qui psalmodum vespertinalium constituit, procul dubio à Dominica die cœpit initium psalmodum vespertinalium componere, & nō à fine hebdomadis. Idcirco, [Dixit Dominus Domino meo,] ad Dominicam diem pertinet: [Dilexi, quoniam exaudiet Dñs vocem oratiōis meæ,] ad secundam feriā: [Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi,] ad tertiā: [Nisi Dominus ædificauerit domum,] ad quartam: [Memento Dñe Dauid,] ad quintam: [Confitebor tibi domine in toto corde meo,] ad sextam: [Benedictus Dominus Deus meus,] ad septimā. Nisi iste ordo seruetur, nō erit verum, iuxta expositionem Dñi Bedæ, quod in Esdra scribitur, quater in die confitebantur Domino, id est, hora tertia, sexta, & nona, & vespere. Qui enim antiphonas volunt celebrare de euangelijs, quæ leguntur per Dominicos dies, ritē celebrant eas in matutinali officio pertinēte ad Dominicam diem, & ad vesperum, in quo canitur psalmus, [Dixit Dominus Dño meo.] Quod si superabundauerint antiphonæ, indifferēter dici possunt per singulas quasq; ferias, quandiu idem Euangelium legitur. In festiuitatibus sanctorum & alijs solennitatibus, si serō fuerint vespertinalia officia celebrata, itā vt sol ad occasum transierit, ritē possunt dici antiphonæ festi diei in præcedentibus vesperis: quia scriptū habemus, Festa vestra celebrabitis à vespera vsq; ad vesperam, id est, à solis occasu vsq; ad solis occasum. Quod si voluerit dicere cætor, quāuis sol ad occasum nondū trāsierit, tñ quia officii agimus in memoriam istius & illius solennitatis, in mente nostra iam illa solennitas agitur, idcirco officii illius ritē peragimus, cuius solennitas in mente nostra agitur: Agimus Deo gratias de amore mentium illarum, quia charitas, quæ omnia credit, omnia accepta facit apud Deum. Compositor antiphonarij qui posuit antiphonam vespertinalē, [Tantum principium,] & cæteras sequentes in

sine diei natiuitatis Domini, pest celebrata cætera officia hoc intendit, quod ipsa vespera magis pertineat ad festa natiuitatis Domini, quā præcedens ante solis occasum. Hæccineratio est per festiuitates apostolorum, & cætorū sanctorum, quod magis pertineat ad diem natalitium eorū vespera in fine diei post celebrata cætera officia, quā præcedens vespera ante solis occasum. De duodecim noctibus scripti in prologo lectionarij, & cogito scribere in commentario diurnalis officij.

De festiuitate S. Stephani protomartyris. Cap. 17.

Dixi in superioribus, more antiquo ratione ministratē, quā pscripsi, habere antiphonas de tertia nocturna, quæ canitur circa quartam vigiliam noctis, alleluia: similiter & antiphonas matutinales magnarum festiuitatum: quod non inuenitur in festiuitate sancti Stephani, & S. Ioānis, & Innocentium. Sunt festiuitates, quarum officia celebrantur nocturnalia circa vespertinam horam, quæ vulgō appellantur propria: & in posteriore parte noctis canitur alterum officium siue de propria feria, seu de communibus sanctis. Itā enim reor actitatū esse apud antiquos de illis festiuitatibus, quarum antiphonæ in matutino officio non habent alleluia. Antiphonæ, quas solemus canere in nocturnali officio in festiuitatibus sanctorum, & habent initium in antiphona, IN lege Dñi fuit voluntas eius die ac nocte, exceptæ sunt, vt reor, à *mordis de multitudine antiphonarum, quas habemus scriptas in nostro antiphonario de Romano. Si quis voluerit eas legere, reperiet eas non à principio itā esse statutas, vt cantantur apud nos. Responsorios itā ordinauī, vt ratio docuit historię & gestorū ordo. Vbi verba mutauī de Romano antiphonario, in margine eiusdem paginæ eregionē R. posui.

De festiuitate sancti Iohannis. Cap. 18.

IN festiuitate sancti Iohannis sex responsorios reperi, quibus præponimus tres, id est, Iustus germinabit sicut liliū: &, iste est qui ante Deum magnas virtutes operatus est: &, iste homo perfecit omnia quæ locutus est ei Deus: vt tres nocturnas faciamus. In nouissimo responsorio, NN id est,

id est. In medio ecclesie contra consuetudinem ceterorum responsorium canatur neuma triplex, & Versus eius atque gloria, extra morem neumate protelant. Non enim frustra hoc actum est à prioribus. Voluerunt nobis per hoc aliquam doctrinam insinuare, quæ fortè poterat excedere mentem cantorum, quorum pars aliqua sæpè mutatur à transitorijs ad eterna, & lætatur potiùs in æternis, quàm in transitorijs. Fit enim neuma memoratum inter cætera verba circa verbum intellectus. Quando veneris cantor ad intellectum, celebra neuma, id est, fige gradum instantibus & manentibus rebus. Quid hoc vult? Vult nempe te docere, si aliquandò veneris ad intellectum, in quo conspiciuntur diuinitas & æternitas, vt desiderio mentis præceris moras in eo. Si enim intellexeris illa, ibi te delectabit morari in his, quæ iubilabis, id est, lætaberis sine verbis transitorijs. Intellectus verò erat intra viscera Iohannis, qui ei prestabat ructum quendam, quandò dixit: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum. Versus, [Misit Dominus manum suam, & tetigit os meum,] sic fatur, quasi respondet Iohannes interroganti. Vndè tibi Iohannes hic intellectus, in quo cantores neuma faciunt? Respondet inquis: Misit Dominus manum suam, & tetigit os meum. Cur inquam in isto versu neuma facis cantor? Inquit, Quia hæc missio manibus & tactus oris, per intellectum debent conspici. Cantus gloriæ patris & filij & spiritus sancti, ipsa virtute debet sanctam Trinitatem laudare, qua Deus vtcunq; conspicitur, id est, intellectu. Non enim Romanos versus debemus ad hoc constringere, vt sensus qui in fine versus est, conueniat sensu lateri responsorij. Non enim sancta Romana, & nostra regio vno ordine canunt responsoria & versus. Apud eam præcantor in primo ordine finit responsorium. Succentores verò eodem modo respondent. Dein præcantor canit Versum. Finito versu, succentores verò secundò incipiunt responsorium à capite, & vsq; ad finem perducunt. Deindè præcantor canit gloriam patri & filio & spiritui sancto. Quo finito, succentores circa mediam partem intrant in responsorium, & perducunt vsque in finem. Postremò præcantor incipit responsorium à capite, & perducit illum ad finem. Quo finito, succentores tertio repetunt responsorium à capite, & perducunt illum vsque ad fi-

nem. Idcirco quoniam succentores ter canunt responsorium, trifarium neuma est circa verbum intellectus. Succentorum est, neuma canere propter fortitudinem coniunctarum vocum. Ab initio tertio cantabatur responsorij à cantoribus, quem ordinem monstrant responsorij de passione Domini. Nò enim ab initio cum responsorij cantabatur Gloria. Habemus & alium Versum in nostro antiphonario scriptum, cuius sensus cõueniens est cum latere responsorij, vt si alicui superfluum videatur neuma canere, habeat nostro more Versum aptum ad cantandum. Potest & altero modo intelligi neuma pertinere ad cãtores circa verbum intellectus. Maxima pars cantorum studet sono placere auribus hominum, & in eo toto studio & ingenio laborat, & inuigilat. Eorù pars quanto plùs certat sono placere, tanto minùs imbuatur de intellectualibus rebus. Eorum infcitiam potest neuma eliquare circa verbum intellectus. Neuma Græcum est, & interpretatur mutus, vt Comminianus Grammaticus dicit. In fronte enim percutit neuma cantores stolidos in verbo intellectus, quandò eos monstrat solo sono delectari, circa intellectum scripturarum. Canunt etiã moderni cantores præsens neuma in responsorio. [Descendit de cælis, & in verbo,] [Fabrica mundi.] In quo verbo potest neuma aptè conuenire. Eo neumate monstrant difficultatè magnam inesse in schola cantorum verbis explicare, quomodo idem qui natus est hodierna die ex Maria virgine, fabricasset mundum & ornasset, & quomodo ipse sit. lux & decus vniuersæ fabricæ mundi. Eadem sententia est in versu, [Tanquam sponsus Dominus processit de thalamo suo.] Impossibile est apud scholam cantorum de ordine processionis CHRISTI de vtero virginis narrare, quæ comparatur sponso procedenti de thalamo.

De Octauis Domini. Cap. 19.

Nos enim non solemus canere, nisi vnum officium nocturnale in natiuitate Domini. Idcirco vnum de duobus quæ celebrantur à Romana Ecclesia, & scripta sunt in antiphonario Romano, & nostro, in nocte natiuitatis domini, cantamus in octauis domini. Antiphonas in matutinis, de eadem nocte scriptimus, vt reperimus in antiphonario Romano. Quid de octauis domini & sanctorum audierim à Romanis clericis,

& quid nostra regio frequet ex eis, partim scripsi in libello Officiali, partim conor scribere in libello de diurnali officio.

De Dominica prima post natiuitatem Domini. Cap. 20.

Antiphona, [Puer Iesus,] est assumpta de contextu euangelij, qui continet locum post officium Simeonis. Quod omninò peractum est ante aduentum Magorum: ideoque teneat locum in Dominica ante Epiphaniam, quandò legitur Euangelium, vndè assumpta est.

De Epiphania, id est, apparitione siue manifestatione. Cap. 21.

Antiphona, [Christo datus est principar,] inueni in Romano antiphonario inter antiphonas de natiuitate Domini, & in Metensi inter antiphonas de Epiphania. Etenim in suo sensu vtrique festiuitati congrua est: & antiphona, [Ecce aduenit] inter illas de natiuitate domini. Quæ huic festiuitati congrua est, quod potest dinosci ex Introitu ipsius diei. Idcirco inscribo eam ad primam vespertinalem synaxim: Et, [Christo datus est principar,] ad vespem ipsius diei Epiphaniæ. Nostra regio in præsentis officio iolita est vnum omittere de cõsueto more, id est, Inuitatorium. Inuitatorius est psalmus, [Venite, exultem⁹ Domino.] illo conuocantur fratres in vnum, & docentur quid agere eos oporteat postquã conuenierint. Venite, inquit, exultemus Domino, iubilemus Deo salutari nostro: præoccupemus faciem eius in confessione, quandiu tempus est acceptabile. Dein reddit causam, qua dere oporteat præoccupari faciem eius in confessione. Quoniam Deus magnus Dominus, & in manu eius omnes fines sunt terræ, & altitudines montium ipse conspicit. Iterum docet psalmus quid agamus. Venite, inquis, adoremus, & procidamus, & ploremus ante Dominum, qui fecit nos. Atque fortissimi in se nos pulsant, dicens: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut fecerunt filij Israel, qui opera Domini viderunt per quadraginta annos, & propter duritiam cordis eorum non intrauerunt in requiem Domini. Hunc psalmum audiui Constantino-poli in Ecclesia sanctæ Sophiæ in principio Missæ celebrari. Mentio dualis facta est in præsentis solenitate verborum ado-

randi Dñm: Vna est magorum, qui in veritate quærebant dñm, vt eum adorarent & salutarerent muneribus: Altera est Herodis, qui dolosè dicebat Magis: Ite, & interrogate diligenter de puero: & cum inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniens adorem eum. Magorum beneuolentia, qui cõmunes erant homines, nobis imitanda est: Versutia Herodis, qui videbatur princeps & rex esse in populo Iudæico, vitanda est. Propter hanc admonitionem & castigationem potest rationi congruere, vt omittatur in præsentis officio in primo ordine psalmorù, [Venite, exultemus; Dño:] & ponat in sexto ordine. Antiphonæ sex per duas nocturnas, magorù obsequia recolunt circa Christi natiuitatem. Tres magi, qui venerunt in ista nocte ad Dominum, legati extiterunt mysticis suis muneribus gentilis populi, qui in terra insulsi que habitat. Tria munera eorum, triplicem personam Christi præfigurabant, id est, regis, & sacerdotis, & mortalis hominis: necnon & tres functiones membrorum CHRISTI, id est, sapientiam, virtutem orationis, & mortificationem carnis. Harum trium functionum legationem munera Magorum portauerunt. Ex munere thuris dicunt per primam antiphonam, [Afferte Domino filij Dei: ad insulas sacerdotum, qui inhabitant terram: Afferte Domino filij Dei, qui propterea potestis dici filij Dei, quia sacerdotes estis. Quid debeant afferre, subauditur, Thura. Ac si dicatur, Virtutem orationis vestræ Christo afferre, quoniam vestræ preces per illum diriguntur DEO patri. Thus enim sacerdotio congruit. Ex munere auri dicitur sapientibus & intelligentibus per secundam antiphonam, [Psallite. DEO nostro, psallite: psallite regi nostro, psallite sapienter.] Per aurum sapientia offertur. Scriptum est enim, Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Aurum DEO & regi congruit. Ex munere myrrhæ dicitur de omni populo mortali & studium habenti ad meliora per tertiam antiphonam, Omnis terra adoret te, & psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo Domine: Ac si dicat præfens antiphona, Omnis terra adoret te, & psallat tibi per mortificationem carnis: dicat que tibi, Propter te mortificamur tota die. Myrrha enim condimento conuenit mortuorum corporum. Ista vigilia mentionem facit de gentibus, quæ habitant in terra: Secunda vigilia de eis,

quæ habitant in insulis, dicit, per primam antiphonam de sapiētibus, [Reges Tharhis & insulæ munera offerent. Reges enim qui propter eam vocantur reges, quia semet ipsos regunt & cæteros, sapientes vocantur. Per secundam antiphonam dicitur de omni populo. [Omnes gentes quasq; fecisti, venient & adorabunt coram te Domine. Per tertiam antiphonam hortantur se inuicem sacerdotes, & dicunt: [Venite, adoremus eum, quia ipse est Dominus Deus noster. Ast tertia vigilia, de baptismo Christi mentionem facit. Tertia vigilia solet nobis ad memoriam reducere nouum Testamentum. Nouum verò testamentum, fundatum est per baptismum. In tertia vigilia, legatio Magorum completur. In prioribus vigilijs dicitur allegationibus Magorum de futuro. [Omnis terra adoret te.] Et iterum: [Reges Tharhis & Insulæ munera offerent: At in ista, in qua recolitur nouum Testamentum, per frequentationem alleluia cantat in præsentem omnis terra Domino, dicitque suis subditis, [Adorate Dominum: & iterum, Lætetur insulæ multæ: dicitur, Adorate Dñm. Psalmus, [Deus noster refugium] propterea in ista vigilia ponitur, quoniam in eo memoratur perturbatio hominum, qui conturbantur propter prædicationem noui testamenti, & voluerunt resistere prædicationi Apostolorum: & tamen, DEO disponente, fluminis impetus, qui ministratus est ab apostolis per officia baptisterij, superauit commotionem terrenorum hominum, & lætificauit ciuitatē Dei. Nam & hæc Dei ciuitas constat ex incolis terræ & insularum. Ecclesia in nouo testamento dicit ad eos qui in Christo baptizati sunt, & in terra habitant, per secundum psalmum, [Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra:] & per antiphonam, [Adorate Dominum in aula sancta eius.] Dicit ad eos, qui habitant in insulis, per tertium psalmum, [Dominus regnauit, exultet terra, lætetur insulæ multæ:] & per antiphonam, [Adorate Dñm omnes angeli eius.]

De responsorijs. Cap. 22.

In ordine responsoriorum habemus scriptum primum responsorium, [Dies sanctificatus:] deinde, [Illuminare Hierusalem.] Ipse enim de translatione LXX. scriptus est. In Hebraica verò legitur, [Surge, illuminare, quia venit lumen tuum.] Assumptus est enim de Esaiâ propheta, narratq;

illuminationem sanctæ ecclesiæ per Christi aduentum. Si ita oportet dicere, vt verè oportet, de Magis, sicut sanctus Ambrosius dicit: qui enim viderant Christum, Christum intellexerant, debemus intelligere Magos factos Ierusalem. Non enim intellexerent Christum, nisi illuminati essent ab eo. Post illum sequitur responsorius tertius de memorato propheta, iuxta ordinem contextus historiae, [Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes.] In memoratis Magis, quos credimus fuisse legatos totius mundi, omnes de Saba venientes possumus intelligere. Per eos qui de Saba, id est, de captiuitate veniunt ad Dominum, intelligimus multitudinem gentium conuertentium ad Dominum. Saba, vt sanctus Hieronymus dicit in tractatu suo super Esaiam prophetam libro decimo septimo, tota puincia est, in qua sunt regiones Madian & Epha. Saba interpretatur conuersio, vel captiuitas, Et omnes de captiuitate venientes, & conuersione sua aurum fidei deferentes, & thus sacrificij, & per hæc munera nequaquam propria salute contenti, proficiunt vt cæteris prædicent salutem Dei. Hucusquē Hieronymi. Post hos duos sequuntur responsorij de Euangelio iuxta ordinem euangelij, quod narrat ordinem aduentus Magorum, & oblationem munerum suorum, nec non & declarat incitamentum eorum itineris fore apparitionem nouæ stellæ. Et post recessum ab Herode, eandem præuiam constare vsque ad domum, in qua erat Christus. Post hæc historiam posuit responsorius in tertia nocturna de baptismo Christi, & nouissimo loco de miraculo ex aqua vino factio, iuxta ordinem rerum gestarum.

De antiphonis in matutinis.

Cap. 23.

Primo notandum est, intentionem esse cætorum, vt in ista nocte præcipue celebrent, quod primo actum est, de præsentem solennitate, id est, aduentum Magorum. Ideo in præsentibus antiphonis, certauit, iuxta tenorem responsoriorum antiphonas ordinare de aduentu Magorum. Et vbi ratio constrinxit ad hoc, vt de cæteris solennitatibus cantaretur, quæ in ista nocte recoluntur, nõ distuli scribere. Prima antiphona, [Ante Luciferum genitus,] demonstrat præsentem solennitatem, i. apparitionem Dñi. Secunda, [Venit lumen tuum Hierusalem,] monstrat ex prophetia sua, quæ fru-

fructum perciperet sancta ecclesia ex apparitione DOMINI. Tertia ex prophetia eadem, [Veniet ad te, qui detrahebant tibi,] recoluit lucrum sanctæ ecclesiæ. Quarta, [Maria & flumina,] quæ ex hymno trium puerorum assumpta est, de baptismo Dñi resonat. In quinto loco ponit antiphona, [Magi viderunt stellam,] quæ prima est in contextu euangelij de aduentu Magorum. Antiphona, [Hodie celesti sponso,] tres solennitates præsentem recoluit. Sequentes antiphonæ, vt prætuli, manifestant Magorum aduentum, & seruant textum euangelij, quæ ex eo assumptæ sunt.

De Dominica prima post Epiphaniam. Cap. 24.

Antiphonas duas, id est, [Tolle puerum & matrem eius,] & [Reuertere in terram Iuda,] scribã in isto loco. Sūt enim assumptæ de euangelio, [Defuncto Herode,] quod legitur in eadē dominica. Continetur in eo euāgelio reuersio Christi de Aegypto post Magorum aduentum antequam baptizaretur.

De octauis Theophanie. Cap. 25.

Sicut certauit schola cantorum in Epiphania frequentare aduentum magorum, simili modo certat in octauis epiphaniæ frequentare baptismum Christi, quasi ipsa die baptizatus esset. Quæ de re nõ dubitauit scribere antiphonam de euāgelio, vt primo audiri illa canere, hoc est, [Hodie Iohannes exultat,] Notandum est, quod vbi deficient antiphonæ de solennitate Magorum, ibi cœpi scribere de antiphonis, quæ baptismum Christi resulant, & deinde tendunt ad octauas Epiphaniæ. Plures enim sunt, quàm sit necesse celebrare, in vna nocte octauarum. Neque enim tot sunt scriptæ de aduentu Magorum, vt illis ordinatim cantando possumus peruenire ad octauas Epiphaniæ.

De Dominica prima post octauas Epiphaniæ. Cap. 26.

In Dominica prima post octauas Epiphaniæ celebratur miraculum, quod Dñs fecit de aqua in ipsa Epiphania: Ideoque hic scribimus antiphonas de eodem euangelio.

De responsorijs, qui à psalterio sunt excerpti. Cap. 27.

De responsorijs psalmodum nõ debet nos pigere, neq; audiētibus fastidiū

fore, si eos recitauero in suo ordine. Manifestum est, quod castigatio corporis per ieiunium, & humiliatio metis, & amor Christi excludat Diabolum de peribolo sanctæ ecclesiæ. Exclusus est diabolus ante natiuitatem Domini per hæc obstacula: Excluditur & tempore natiuitatis Christi per ipsam Christi præsentiam. Tristatur diabolus, quia exclusus est: lætatur ecclesia, quia Christus intrauit in mundum. Sic enim cecinit angelus pastoribus: Ecce enim euāgelizo vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie saluator. De pace ecclesiæ tristatur diabolus, angelorum chorus gaudento canit, gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Omnes sancti admonent ecclesiam, vt gaudeat in præsentem festiuitate, quam celebrant solenniter: sicut angelus pastoribus cecinit, vt gauderent de videndo oculis corporeis nato saluatore. Ex quibus vnus, id est, Gregorius Nazæzenus ordinem gaudij in homilia de secundis Epiphanijs exponit. Nos, in quiens, exultemus in Christi baptismo, & diem festum celebremus, non ventri indulgentes, sed spiritu exultantes. De qua re quidam Magister Græcorum dicit in homilia secunda super librum Numerorum: Paulus dicit, Omnia honeste & secundum ordinem fiant: Paulus verò tanquam Euāgelij minister non solum in actibus, sed in ipso habitu ordinatum vult esse Christianum. Et paulo post: Vnusquisq; nostrum si de cibo & potu sollicitus sit, & omnem curam in rebus secularibus gerat, vnam verò aut duas horas ex integro die etiam Deo deputet, & ad orationem veniat in ecclesiam, vel in trāsitu verbum Dei audiat, præcipuam verò curam erga sollicitudinem seculi & ventris expendat, iste non cõplet mandatum, quod dicit, vt homo secundum ordinem suum incedat. Hucusquē Magister Græcorum. Transgrediendo præsens mandatum pleriq; in sistendo seruitio veteris, delinquant in festiuis diebus Natiuitatis & Epiphaniæ nomini. Diabolus semper est paratus, vt recedente parumper pastore, ouem rapiat incautam. Credimus enim Christum semper adesse, vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine eius: Itã & in ecclesia per memoratas festiuitates, q̄ de suo aduentu lætã. Idcirco, eò q̄ læticia est suscepta festiuitatum in nomine suo, præcipue id ipsis præcinate angelo, Christus est in circuitu populi sui, & custodit eum. Festiuitatibus celebratis, necesse est vt ecclesia curã suã adhibeat altero modo:

sive quia in peregrinatione est adhuc: seu quia in diebus festiuis spiritū gaudij fragilitate humana & genuino vīu declinauit ad curā & solitudinē & latitiam ventris. Contra hoc oportet nos pugnare, & idēd subsequunt respōforij de psalmis, qui continent in se plurimā orationē, & habēt initium à psalmo primo pœnitentium, i. Domine nē in ira tua arguas me. Et iterūm: Tempus enim præsens, i. à festiuitate Theophaniae, vsque in septuagesimam, recollit deuotionem & ministerium prädicatorū à primis prädicatoribus ecclesiae, vsque ad nouissimos noui testamēti. Id ipsum insinuat nobis epistolę summi pädicatoris Pauli, q̄ eodem tēpore legunt. Prädicatoribus enim congruit oratio, vt apertum ostium habeat prädicatio eorum. De ordine psal-morum per communes dominicas noctes & ferias in diurnali officio & in nocturnali, scripsi in libello officiali.

De officio sancti Marcelli.

Cap. 28.

DE sancto Marcello vnum respōforium reperi in Romano antiphonario, i. Hic est verē famulus Dei. Qui respōforius cātur sæpē in festiuitatibus ceterorum summorum pontificum. In eo loco vbi Metensis antiphonarius habet, Ideoq; in studio positus: in Romano verō continetur, ideoq; in oratione positus. Legens ergō sermōem sancti Augustini de pœnitentia, inueni, Sanctos in studio positos. Itaque non mutui hoc quod dudū nostra ecclesia cœpit canere, i. Ideoq; in studio positus, Dñi Iesu Christi confessor effectus est. Vt enim scriptum reperi, ita scribo hic: vtrunq; inquit, verissimē scriptum est. Et qui natus est ex Deo, non peccat: & quod in eadem Ioannis Epistola legimus, Si dixerimus quia peccatum nō habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est: Illud em̄ ex primitiis noui hominis, hoc ex reliquijs veteris dictum est. Vtrunque enim agimus in hac vita. Paulatim autem nouitas accedit, & paulatim veritate cedente succedit. Cū verō vtrūque agitur, in studio sumus. In præsenti responso de festiuitate sancti Marcelli inscribitur, [Ideoq; in stabulo positus.] Quare respōforius, [Hic est verē famulus Dei,] hoc proprium habeat in festiuitate sancti Marcelli, scribam ex verbis Domini Bedę, quę excerptis de vita sancti Marcelli in Martyrologio suo: Decimo septimo Kalē-

das Februarij natale sancti Marcelli papę, qui iubēte Maximo Imperatore primō sustibus cæsus, & à facie eius, quem corripiebat, expulsus est. Deinde audiens quod domum sanctę Lucinę, quam ipse damnauerat proscrizione, eō quōd de facultatibus suis Christianis donauerit, ecclesiam faceret, atq; in ea missam celebraret, in media ciuitate iussit in eadem ecclesia plan-cas extrui ad animalia catabuli publici, & eundem stabulo episcopum ad seruitium animalium deputauit cum custodia publica. Multa officia sanctorum in didi in nostro Antiphonario ex Romano, quę non habet Metensis antiphonarius. Cogitai cur ea ommitterem, cū eadem autoritate fulciantur, qua & illa, quę scripta inuenimus in Metensi antiphonario, scilicet sanctę matris nostrę Romanę ecclesię. Ad didimus etiā pauca, quę nostra regio sola continet, vt sunt antiphonę de sancto Medardo, & de sancto Mauritio. Vtraque enim designantur ex signis præscriptis in prologo antiphonarij.

De ὕμνων. Cap. 29.

Olim quandō solus Antiphonarius Metensis erat mihi notus, in quo reperi antiphonas super psalmos nocturnales de communibus virginibus, quę non videbātur mihi congruere festiuitati præsensationis Domini in templo, cœpi inquirere antiphonas de diuersis locis, quę congruerent memoratę festiuitati, atque eas cœpi canere cum meis fratribus in choro. Postea reperi in Romano antiphonario proprias, quas vtrāq; posui in nostro antiphonario. Si quis tenet Romanas, canter illas: Si quis eas non tenuerit, videat, si possint aptari in suis locis quas scripsi. Responsoforius scripsi ex Romano antiphonario. addidi, [Hic qui aduenit, nemo scit nomen eius.] Antiphonas in matutinis diuerso ordine positas inueni inter Metensem antiphonarium & Romanum. Ipse enim scriptus est in nostro antiphonario. In secūdo ordine scripsi eandem antiphonam, iuxta ordinem historiae euangelij.

De officio Septuagesimę. Cap. 30.

Primō notandum est, quorum hominum status celebratus sit à natiuitate Domini vsque in septuagesimam, & à septuagesima vsque in mediam quadragesimam: Scilicet, Christi generatio & sanctorum prädicatorum liberalitas celebrata est à natiuitate Christi vsq; in septuagesimam,

mā, & à septuagesima generatio eorū, qui de captiuitate emergi desiderant, & de angustijs præsens peregrinatio vsquēdū iterū renascatur Christi generatio circa paschalia sacramenta. Christi generatio, & suorum prädicatorū liberalitas, maxima ex parte migravit de præsenti seculo, vt regnet cum angelis coram Deo. Tempus talis demigrationis vocatur nox, dicēte domino in euangelio, Venit nox quandō nemo potest operari. Præsens ecclesia, quę in ista peregrinatione est septuagesima, in nocte recollit gloriam, quę celebratur apud ciues, qui demigrauerunt. In die verō eorum, qui detinētur in captiuitate, & suspirant, vt ad libertatem redeant: Apud illos verō non celebratur claritas alleluia, quia tristitia captiuitatis constringuntur: Apud eos verō qui demigrauerunt, celebratur alleluia, quoniam ipsi non recedūt de laude Dei. In antiphonarijs est primus respōforius, Alleluia, dum præsens est, imitantur illam. Quantum ad nomen alleluia pertinet, nō possumus dicere, dum præsens est, imitantur illam. Alleluia, neutri generis est. Potest enim fieri, vt pro aliqua re intelligatur Alleluia, & indicatur, dum præsens est, imitatur illam. Historia enim vnde præsens responsoforius assumptus est, docet cui rei respondeat persona pronominis. Itā enim in illa scriptum est, O quā pulchra est casta generatio cum claritate. Immortalis est enim memoria illius, quoniam & apud Deum nota est, & apud homines: Cū præsens est, imitantur illam: & desiderant illam, dum se subduxerit: & in perpetuum coronata triumphat. Ordo verborum ratus est, si præponatur nomen rei, & supponatur postea persona pronominis. Id eō proposui in isto ordine respōforium, Alleluia: Nomen bonum melius est quā diuitia multa; vt aliquod nomen præcederet, cui subderetur, imitantur illam. De hoc nomine bono scribit Dominus Beda in expositione super parabolas Salomonis: Nomen ergō bonum, est nomen religionis, quod diuitijs mundialibus iure præfertur. Nam etiā mūdum quis lucraretur vniuersum, meritō hunc contemneret tantū, vt nomen eius scriberetur in celo, eius memoria inter angelos & inter homines sanctos figeretur æterna. Hac est generatio pulchra & casta, cuius memoria figitur inter angelos & inter homines sanctos. De ipsa generatione dicit responsoforius, Dum præsens est, imitantur illam. Vsque ad noctem septuagesimam,

videbatur nobis illam habere præsentem, quia illam frequentabamus cum Alleluia per plura officia à Natiuitate Domini vsq; ad illud tempus. Primus responsoforius, Alleluia, Nomen bonum, sic præponitur, quasi signū aliquod in monte positum, ad quod viatores oportet intendere. Tota intentio est in ista nocte cantorum, vt magnificent nomen alleluia. Secundus responsoforius habet in capite alleluia, dum præsens est, imitantur illam. Hoc nomen alleluia propria re accipiendum est, hoc est, pro verbi historiae, dicentis: O quā pulchra & clara & casta est generatio spiritualis: dum præsens est, imitantur illam, & dum se subduxerit, desiderant illam. Qui, nisi filij & filię remanentes in præsenti seculo? Tertius responsoforius in suo alleluia, laudem sapientię recollit. Ac si dicatur: O laus sapientię, sola tenes principatum in conspectu Domini. Per ipsam omnia facta sunt, Diciturque rebus in eo responsoforio à matre, quę hic relicta est in seculo ad perficiendum corpus Chaiisti. Mihi congruit, vt declinem ad eam prolem nostram, quę in angustijs posita est, & celebrem pro ea laudem Latinē compatiendo eius tribulationi. Tu laus sapientię, reuere in thesauros tuos, id est in frequentationem prolis nostrę cum Hebręa lingua, quę triumphat ante Dominum: ibi enim te benedicēt angeli. Quartus responsoforius ex eodem corpore est, vt plures responsoforij sunt. Quintus responsoforius, MANE APUD NOS HODIĒ, est assumptus de libro Iudicum. Itā enim scriptum est in illo, capitulo decimono: Fuit quidam vir Leuites, habitans in latere montis Effraim, qui accepit uxorem de Bethleem Iuda, quę reliquit eum, & reuerfa est in domum patris sui Bethleem, mansitque; apud eum quatuor menses, secutusque est eam vir suus. Et infra: Die autem quarto de nocte confurgens, haud dubium quin vir mulieris voluit perficere, quem tenuit focer. Et iterū infra: Cui rursūm locutus est focer: Considera quōd dies ad occasum declinior sit, & propinquat ad vesperam: mane apud me etiā hodiē, & duc lætum diem, & crās proficisceris, vt vadas in domum tuam. Ille habet in suo alleluia laudem charitatis. Gener iste in quinta die recessit à latitia communi, quā habuit cū focero suo. Responsoforius, Mane apud nos hodiē, quātā regionē tenet. Ex isto ordine residui respōforij frequentant in sua oratioe, vt alleluia iterū reuertat ad præsentem ecclesiam, cū sponsum digna-

dignatus fuerit resurgere à mortuis. *Se-*
*x*tus responsorius assumptus est de Tobia.
Ita enim ibi scriptum est: Dixit autem illi
angelus: Ego saluum ducam, & sanum tibi
reducam filium tuum. Respondens au-
tem Tobias, dixit: Bene ambuletis, & sit
Dominus in itinere vestro, & angelus eius
comitetur vobiscum. Et iterum: Credo em̄
quòd angelus Dei bonus comitetur ei, &
bene disponat omnia, quæ circa ipsum ge-
runtur, ita, vt cum gaudio reuertatur ad
nos. Ille tangit aliquam consolationem,
quam non audiuimus in superioribus, id
est, vt iterum reuertaris cū gaudio ad nos.
ac si dicatur, Cum gloriosa frequentatiōe
alleluia comitetur angelus domini bonus,
& bene disponat itinera tua, & cū ite-
rum aduenerit tempore resurrectionis Do-
mini nostri Iesu Christi, & natiuitas pul-
chra & clara & casta per baptismalia sacra-
menta: cum gaudio reuertatur ad nos, &
ex ore nostro per omnes Ecclesias audiat
Alleluia. Septimus responsorius, Mul-
tiplicentur à Domino anni tui, penè eun-
dem sensum habet. Potest conuenienter
subdi responsorius istis, Narrabo nomen
tuum fratribus meis: ac si dicat mater no-
stra, quæ commendauit Alleluia apud ci-
ues cælestes, & iterum deprecatur eius ad-
uentū: Cū reuerfus fueris ad me, alle-
luia, narrabo nomen tuum fratribus meis.
Hanc sequitur responsorius, Bonum est
confiteri. In eo declaratur, quid sit narra-
re & laudare nomen alleluia.

De Sexagesima. Cap. 31.

Præsentes responsorii conueniunt &
præsenti celebratiōi, id est, septuagesimæ,
& statui temporum, id est, principio
anni. In istis enim reuelatur miseria homi-
nis, quali modo commeruisset captiuita-
tem: & primordia creaturarum decantan-
tur. Verum tempus principium est anni.
In eo cantantur responsorii, qui assumpti
sunt de historijs primorum sanctorum pa-
trum, per quos sancta religio primæuis tē-
poribus reformata est post damnationem
primæ massæ. Responsorii de sexagesima,
admonent nos de sat felice creatione pri-
mi hominis, & satis misera mutatiōe eius,
id est, de luce in tenebras, de felicitate in
miseriam. Quod potest admoneri ex duo-
bus responsorijs, scilicet, Dum deambula-
ret dominus in paradiso: & In sudore vul-
tūs tui vesceris pane tuo. Responsorios
huius conclusionis ordinavi iuxta tenorē
historiæ, de qua assumpti sunt.

De antiphonis matutinalibus in Sexagesima. Cap. 32.

Sexagesimæ nomen per obliquum de-
scendit à septuagesima. Sexagesima cre-
uit ex senario numero & denario. In sup-
putatiōe numerorū sunt decē inter septu-
agesimā & sexagesimā. In hac consueta de-
nominatiōe librorū nostrorū, nō sunt plus
quā septē dies inter septuagesimā & sexagesi-
mam. Quod non est ita denominatū absq;
prouidentia. Quisquis enim mysticos sensus
voluerit scrutari, reperiet in septenario
numero denarium, hoc est, in septem do-
nis spiritūs sancti perceptionem decem p-
ceptorum legis. Septuagesima perficitur,
vt sæpè dictum est, in sabbato, quod voca-
tur, clausum pascha. Et sexagesima in quar-
ta feria, quæ nominatur, medium pascha.
Tres enim dies sunt integri à feria quarta
vsque in sabbatum. Vbi datur intelligi, qd,
si quis peccatorum remissionem dignē &
ordinatē quasiērit in primordio suæ con-
uersionis, ad contemplationem perueniet
sanctæ Trinitatis. Septuaginta annis fue-
runt patres nostri in captiuitate, circa ter-
minum septuagesimæ supputationis me-
ruerunt reuocari de captiuitate. Illa capti-
uitas præfigurabat captiuitatem Christia-
ni populi, quam patitur sub diabolo & mi-
nistris eius. Ipsa deploratur in psalmo, Mi-
serere mei Deus. Psalmus, Miserere mei
Deus, cōtinetur numero quinquagesimo:
Qui numerus orditur ex quinario nume-
ro. Quinario enim sensu nostrum peccatū
colligitur. Psalmus, Confitemini domino,
continetur numero centesimo septimo-
decimo. Per hunc numerum designatur
regnum Dei perpetuum. Qui in psalmo,
Miserere mei Deus, satisfacit pœnitendo,
& publicè confitendo peccata sua in terra
aliena, hic meretur reuocari & restitui re-
gno Christi per psalmum, Cōfitemini Do-
mino. Satisfactionem memorant pœnitē-
tis primæ antiphonæ de psalmo, Miserere
mei Deus. Duab⁹ ex causis peccamus: aut
quandō dimittimus quod facere debu-
imus: aut quāndō facimus, quod non de-
buimus facere: cōtra quæ quidem pugna-
re non cōuenit. Pro peccato delicti clamat
prima antiphona, Miserere mei Deus, & à
delicto meo munda me, quia tibi soli pec-
caui. Postquā mens hanc scintillam lucis
perceperit ex dono spiritūs sancti, & per-
seuerauerit clamare verba antiphonæ, iam
initium capit redēdū ex captiuitate. Post
præsentem psalmum, id est, Miserere mei
Deus,

Deus, sequitur psalmus, Confitemini Do-
mino quoniā bonus. Huius psalmi, id est,
centesimi septimidecimi, initia, & conclu-
sio quinquagesimi psalmi, conueniunt:
Vtræque partes beneficia Dei recolunt.
Initia verò quinquagesimi psalmi, & ter-
mini centesimi septimidecimi psalmi, mu-
tuò respōdēt. In initijs psalmi quinquage-
simi, est confessio peccatorum ad abluen-
da peccata: in terminis centesimi septimi
decimi, est confessio lætitiæ pro perceptis
beneficijs & gratiarum actio. Tāta est Dei
misericordia erga pœnitentes, vt à gradu
timoris suscipiatur gradu pietatis, & à gra-
du humilitatis suscipiantur gradu exalta-
tiōis. Antiphonæ primæ de psalmo, misere-
re mei Deus, recolūt sententiā dicentē: Iu-
stus in principio accusator est sui: Et anti-
phonæ de psalmo, Confitemini Domino,
tenent ordinem Euangelij, dicentis: Cūm
vocatus fueris, vade, recumbe in nouissi-
mo loco, vt cūm venerit, qui te inuitauit,
dicat tibi: Amice, ascende superiūs: tunc
erit tibi gloria coram simul discumbenti-
bus. Iuxta hanc sententiam versus, sursum
tendunt antiphonæ præsentes psalmi: Qui
per pœnitentiam reuocantur ad ecclesi-
am, per gradus humilitatis debent ascen-
dere. Antiphona, Canitebor tibi, ad læti-
tiā pertinet, dicēte Cassiodoro in tracta-
tu eiusdem psalmi: Breuiter edicimus, vt
hanc confessionem lætissimam, post per-
cepta beneficia suscipi intelligere debeamus:
At cæteræ antiphonæ sequentium
psalmorum, vadunt per ordinem conte-
xtūs singulorum psalmorum. Cūm enim
venerimus, deo miserante, ad loca, vbi or-
do se cōmutauerit, dicemus ibi quod Do-
minus dederit.

De Quinquagesima. Cap. 33.

Quinquagesima per obliquum de-
scendens, stat à septuagesima in ter-
tio gradu. Nam & Abraham tertia
ætate mundi extitit. Quinquagesima ha-
bet denominationem à quinario nume-
ro. Quinarius enim numerus congruit ex-
teriori homini, qui quinque sensibus ve-
getatur, siue ad bonum, siue ad malum.
Quinquagesimus psalmus habet vocem
pœnitentis. Quinquagesimus annus pon-
nitur in iubileo. Quinquagesima habet
responsum in ipsa die resurrectionis Do-
mini. Nam à quinquagesima sunt quin-
quaginta dies vsque ad pascha Domini.
Qui in quinquagesima orat pro peccato,
consequitur lætitiā in pascha Domini.

Responsorios de Noe, qui misto ordine
habēt locum, inueni cōiunctos in Roma-
nis antiphonarijs cū antiqs respōsorijs de
Quadragesima. De qua cōiunctiōe nō est
mihi aliqd dicēdū, p̄sertim cū in ipso se-
quar modernos in nostra Ecclesia, q cū re-
sponsorijs de quinquagesima ante Abra-
ham posuerunt eos. Iuxta contextum sci-
licet historiæ ordo est, vt inter responso-
rios de Adam & Abraham, inserti sint de
Noe. Quomodō conueniens sit numeri
sacramentum quadraginta dierum & no-
ctium, quibus cæli aperti sunt, cum heb-
domada præsenti, occasione intelligē-
di ponam ex dictis sancti Augustini, vt in-
ueni in volumine Eugypij capitulo sexa-
gesimo primo: Quadraginta dieb⁹ & qua-
draginta noctibus pluit, quia omnis reatus
peccatorum in decem præceptis legis
amittitur per vniuersum orbem terrarum,
qui quatuor partibus continetur. Decem
quippe quater ducta, quadraginta faci-
unt. Siue ergo ille reatus, qui ad diēs per-
tinet ex rerum prosperitate, siue qui ad
noctes ex rerum aduersitate contractus
sit, sacramento baptismi cælestis abluitur.
Hi enim qui reformandi sunt per bap-
tismum, oportet rimas tangere quadra-
genarij & senarij numeri. Per baptismum re-
colligitur dispersus primus homo Adam
per quatuor partes mundi ad vnum cor-
pus Christi: Corpus Christi legitur fabri-
catum per quadraginta & sex annos. De
quo mysterio ex dictis Augustini habe-
mus scriptum in libello officiali, in loco
vbi scribitur de feria quarta, quæ vocatur
caput ieiunij. A præsenti feria quarta sunt
quadraginta sex dies vsque ad publicum
baptismum. Quauis ordo non teneat, vt
in eadem feria quarta primò cantetur re-
sponsorius, Quadraginta dies & noctes:
tamen iuxta ordinem Historiæ primus cā-
tatur in ea Dominica nocte, cui subditur
in sua hebdomada feria quarta caput ieiunij.
Et iuxta ordinem historiæ & iuxta sa-
cramentum, quod cuditur de ratiocinati-
one quadagesimi numeri, congruum lo-
cum habent responsorii de Noe in quin-
quagesima ante Abraham. Responsorios
de Abraham, vt priores ordinavi, iuxta or-
dinem historiæ, & in nouissimo posui duo
de euangelijs, quæ in eadem hebdomada
leguntur.

De antiphonis in matutinis in Quinquagesima. Cap. 34.

In isto ordine dicit antiphona: Secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. In ista oratur venia pro his, quæ operati sumus contra legem Domini. In priore Dominica deprecari sumus pro his, quia ea quæ debuimus facere, non fecimus: in ista deprecamur pro his, quia fecimus quæ non debueramus facere. Post has duas antiphonas datur gratiarum actio in antiphona de psalmo secundo, ac si se credat mens adeptam esse quod deprecata est. Vnde dicit Cassiodorus in tractatu memorato: Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te. In primo enim commate dicit, Confitebor tibi: quod ad gratiarum pertinet actionem: in secundo, Exaltabo te: quia prædicationibus beatorum per cunctas gentes exaltatur Dominus Christus, qui reddit bonum pro malo.

De Quadragesima. Cap. 35.

Metenses solent canere inuitatorium in media quadragesima, Non sit vobis vanum manere surgere ante lucem, quia promissit dominus coronam vigilantibus. Hæc enim antiphona continet quandam exhortationem congruam ad præsens tempus. Idcirco visum est mihi, ut in capite quadragesimalis temporis præponam illam. Responsorij de quadragesima, sunt clausæ & tituli de conuersatione & statu totius quadragesimæ. In his enim diebus oportet corrigere mores nostros, ieiunare, plorare, orare, patientes esse, vigilare, penitere, eleemosynam dare præ cæteris temporibus anni. In isto catalogo spurcicia hominum abstergitur, & lauatur homo ab omnibus inquinamentis. Responsorios de ieiunio sic mihi visum fuit scribendos, ut primus statuere, Emédemus in melius, quæ ignorantes peccauimus. Ordo est, si quis voluerit conuersionis iter arripere, ut primò dimittat vitia. Quid postea agendum sit, secundus responsorios monstrat, In ieiunio & fletu. Quid per hanc castigationem consequatur piæ mēs, tertius responsorios monstrat, Paradisi portas aperiet nobis ieiunij tempus. Præpositis enim responsorijs, qui de ieiunio prædicant, sequitur alter modus ablutionis, i. per cor penitens: Necnō & tertius, id est, eleemosynarum. Propterea de ieiunio præponunt, quia præcipue quadragesimale tempus ieiunio consecratum est. Responsorium, [Pater peccauit in cælum,] abſtuli de isto loco, & posui illud in ea hebdomada, quan-

dō id euangelium legitur, vnde assumptus est. More nostro subdidi post hos responsorios, responsorios ad tertiā & sextam & nonā. Quos scripsi duobus ordinibus. Nōstra regio solita est ad tertiam canere per duas hebdomadas, Participé me fac Deus, & cæteros qui inscribuntur in Metensi antiphonario. De memorato responsorio facta est mentio in vita S. Ambrosij. Ipse de se narrat, quod sensus memorati versus apud se recoleret in sua oratione, i. ut participé eū faceret Deus in quadragesimali tempore oīmententiū se, quando ei reuelatum fuit de sanctis martyribus Geruasio & Protasio. Etenim inueni alteros responsorios breuiiores in Romano antiphonario. Scripsi vtrique ordinē in nostro antiphonario. Aliquoties enim istos cætamus, aliquoties illos. Quadragesima denominatā à quatuor. Hæc denominatio in quarto loco stat à suo authenticō, id est, à septuagesima, & habet suam perfectionē in cœna Dñi, quando lauunt pedes fratrum & pauimenta ecclesiarum. Verè qui quadraginta dies studuerit sub disciplina cōstringi, quæ offensa est in responsorijs de Quadragesima, nō est dubium quin in cœna Domini possit notari cultui munditiæ.

De antiphonis matutinalibus in quadragesima. Cap. 36.

Prima antiphona in matutinis dicit, Cor mundum crea in me Deus, spiritum rectum innoua in visceribus meis. Nam & presentes antiphonæ, sicut & cætera officia, quæ pertinent ad istum diem, instrunt, qualem intentionem abſtinentes debeant exhibere suam coram Deo in tempore emundationis suæ. Antiphona, Cor mundum crea in me Deus, postulat rectam cogitationem in abſtinente. Quod enim est, Cor mundum crea in me Deus: id ipsum repetitur, Spiritus rectum innoua in visceribus meis. Spiritus rectus ad cor mundum pertinet: Crea, & Innoua, vnum postulant. Antiphona, O Domine saluum me fac, O Domine benè prosperare, postulat per interiectionem, O, id est, per magnum desiderium, ut Dominus abſtinentem saluum faciat à peccatis, & quod asperū videtur & naufragosum in diebus abſtinentiæ, Dominus faciat illud tranquillum & portabile atque serenum. Quod est alio modo dicere, Hanc prosperitatem tribuat Dominus abſtinentibus, ut in abſtinentia, quam inchoauerunt in isto tempore, perseuerent vsque in finem. Tertia antiphona, Sic benedicam

nedicam te in vita mea: rogat, ut sic se firmato in his, quæ superius dixi, de inſiſtente bonis operibus: hoc est enim benedicere Dominum, vigilanter inſiſtere in bonis operibus. Et deinceps, Leuabo manus meas, in oratione in modū crucis. Nè ventus elationis destituat tale ædificiū; postulatur in quarta antiphona spiritus humilitatis & anima contrita, & in his oblationibus & holocaustis suscipi militē à Domino. Antiphona quinta, Laudate Dominum cæli caelorum, tenet ordinem psalmi. Excipitur sol & luna, quæ referuntur ad historiam Ioseph.

De responsorijs qui canuntur de Isaac & Iacob. Cap. 37.

Responsorij de Isaac & Iacob, iuxta ordinem historiæ, stat post Abraham patrem illorum. Nam & hos iuxta ordinē historiæ statui. In nouissimo loco præsentium responsoriorum stat responsorios, Pater peccauit in cælum, propter Euangelij quod legitur in sabbato præsentis hebdomadæ, vnde assumptus est. Rato ordine stat iste responsorios post responsorios de Iacob, qui memorat exulem reuersum de exilio. Vtique Iacob reuersus est de exilio ad patriam. Potuit institutor officiorum, denominationem tricesimam ponere in isto ordine iuxta quæritatē numerorū: sed quia denominatio septuagesimæ & sexagesimæ & quinquagesimæ præfationes sunt quadragesimæ, quæ denominatio currit per totum tempus ieiunij vsque in pascha domini, ab illa, id est, quadragesima, cessant sequentes denominationes.

De antiphonis in matutinis. Cap. 38.

Prima antiphona dicit, Domine, labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. In ista hebdomada memoratur consolatio illa, quam populus Dei audiuit per os Aggæi & Zachariæ prophetarum post tribulationem, quam passi sunt sub Assuero rege. Renouatio mentis illius populi ad gaudia ædificandi templi, memoratur per presentes antiphonas. Post intermissum opus, & iterum inceptum, dicitur antiphona, Domine, labia mea aperies. Ille mos adhuc seruatur in ecclesia. Post intermissum colloquium tempore noctis, per præsentem versum repetitur iterum colloquium. Sequitur antiphona, Dextera Domini fecit virtutem, Dextera domini fecit hanc virtutem, ut inciperetur reedificari domus Domini, & ad hoc factus

est dominus adiutor. Ereptus populus de camino, quem preparauit ei Assuerus, alius scilicet Nabuchodonosor, merito antiphonam cantat deo, [Trium puerorum cante-mus hymnum.] Multi aduersarij voluerunt turbare populum Dei, nè ædificaret domū Dei: sed quia à Domino erat hoc statutū, non valebāt destruere opus illud: hoc memorat antiphona, [Statuit ea in æternū & in seculum seculi.]

De responsorijs Ioseph. Cap. 39.

Patres Ioseph adorauerunt Ioseph, quoniam venturū erat ut ecclesia adoraret Christum. Idcirco suis responsorijs præponitur antiphona inuitatoria, [Adoremus Deum.] Responsorios verò de eodem Ioseph, ordinari iuxta contextum historiæ.

De antiphonis in matutinis.

Cap. 40.

Prima antiphona est, Benignè fac, vel, ut quidā dicūt, Fac benignè: quod nō continetur in translatione propria, vnde antiphonarius assumptus est, sed, Benignè fac in bona voluntate tua. In ista hebdomada recolitur consummatio murorum Hierusalem, quæ facta est sub Neemia. Pro qua consummatione præuenit precatio in præsentī antiphona, dicente: Benignè fac in bona voluntate tua Domine, ut ædificentur muri Hierusalem. Impedimentum aduersariorum Neemiæ, qui volebant infatuare opus illud, explanatur in libro Esdræ: Sed Dominus resistebat illis, hortante Neemia sic: Nolite timere à facie eorū, Domini magni & terribilis mementote. Vice istius sententiæ cantatur antiphona, Dominus mihi adiutor est, non timebo quid faciat mihi homo. In ista nocte mutatur de suo ordine duæ antiphonæ, id est, ista, quæ iuxta ordinem, versus caput psalmi post antiphonam, Bonum est sperare in Domino, deberet stare. Et, sol & luna, quæ descendendo à capite psalmi, deberet stare ante antiphonam, Statuit ea in æternū: verso ordine, ista stat in priore loco, & illa in posteriore. Ista consolatur fratres in magna tribulatione, quam patiebatur ab insurgentibus in se, quibus conuenit Dei solius recordari, & non timere hominem. Idcirco iuxta versum, De tribulatione inuocauit dominum, stat antiphona maximæ consolationis, Dominus mihi adiutor est. Spes enim repidis solet aridire. Qui cogitant se defendere contra imminentem

hostem, necesse habet dicere antiphonā: Deus misereatur & benedicat nobis. Legitur in inferioribus partibus historię memoratæ: Factum est autem cum audissent omnes inimici nostri, vt timerent vniuersas gentes, quæ erant in circuiu nostro, & conciderent inter semetipsos. Hęc sententia potest non inconuenienter aptari antiphonæ, [Vim virtutis suæ oblitus est ignis, vt pueri tui liberarent illasi.] Furor ignis, qui erat contra Neemiam, & pueros suos in vniuersis gentibus, quæ erant in circuiu Hierusalem, sopitus est, cum consummatus fuit murus Hierusalem. Potest hęc antiphona, [Vim virtutis suæ oblitus est ignis,] specialiter accipi de castitate Ioseph inuolabili: Quando domina sua exarsit libidine in eum, vis ignis libidinosi extincta est in Ioseph, vt ipse puer innocēs permaneret. Antiphonæ de psalmo, Laudate Dominum de cælis, cœperunt currere per ordinem: Sed iste ordo mutatur in versu, Laudate eum sol & luna. Nempe hoc factum est propter hanc conuenientiam, quam habent inter se responsorij de Ioseph, & ista antiphona, quæ facit aliquā mentionem de somnio Ioseph, in quo vidit solem & lunam se adorare, quæ est prophetia de Christo. Referuata ea de suo ordine vsque ad hanc noctem, propter dictam causam, ordo postulabat post laudem angelorum, sequi laudem cæli cælorum & omnium aquarum: iuxta ordinem sequi tunc antiphonā, [Statuit ea,] quæ iuxta congruentiā suæ interpretationis, stat in conuenienti loco.

De media Quadragesima.

Cap. 41.

Responsorij de Moise, vadunt per cōtextum historię, vsque ad responsorios de Iosue. Inter responsorios de Iosue, inueni vnū de Michæa propheta, id est, Popule meus, quid feci tibi, quem prænotauit ex authore proprio de quo assumptus est. Qui idcirco conueniens est præsentī loco, quoniam superiorem historiam depingit.

De antiphonis Matutinalibus.

Cap. 42

Antiphonæ præsentēs, temporibus Moisis & Iosue coaptantur, & temporibus Neemiæ. In nocte quando istæ antiphonæ cantantur, cantantur responsorij de Moise & Iosue. Moises docuit sa-

crificium offerre Deo. De sacrificio nempe dicit prima antiphona, Tuac acceptabis sacrificium iustitiæ. Tempora patrum antiquorum replicantur in historia Neemiæ. Inter cætera sic in ea scribitur de tempore Iosue: Dediti eis regna & populos, & partitus es eis sortes, vt possiderent terram Seon. Et cætera. Vbi fors intercedit, humanum consilium abscedit: Vbi humanum consilium aut refugium abest, ibi est spes sola in Domino, de qua antiphona dicit: Bonum est sperare in Domino. Et infra: Et venerunt filij, & possederunt terram, & humiliasti coram eis habitatores terræ. Huius sententiæ proximus est sensus nouissimi psalmi, DEVS misereatur nostri, Vndè antiphona est, Benedicat nos DEVS Deus noster, & benedicat nobis. In benedictione enim possederunt filij terram. Tunc metuebant Dominum omnes habitatores terræ, quos Deus humiliavit ante filios Israel. Et infra, vndè supra: In tempore tribulationis suæ clamauerunt ad te, & tu de cælo exaudisti, & secundum miserationes tuas multas dedisti eis saluatores, qui saluauerunt eos de manu hostium suorum. Verbis huius sententiæ arrident verba antiphonæ, dicentis: Potens es Domine eripere nos, & de manu mortis liberare. In subsequētibz historia memoratæ, sequitur catalogus regum Iudæorum, qui peccauerunt in Dominum. Pro quo, versa vice, cantatur antiphona in isto ordine: Reges terræ & omnes populi, laudate Deum. Temporibus Neemiæ conueniunt memoratæ antiphonæ sic: Scriptum est in inferioribus partibus historię: Statuemus super nos præcepta, vt demus tertiam partem sici per annum ad opus DEI nostri domūs, ad panes propositionis, & ad sacrificium sempiternum in sabbatis & Kalendis, in solennitatibus & in sanctificatis, & pro peccato, vt exoretur pro Israel. Huic sententiæ congruit antiphona, [Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ.] Sequitur: Reliqua verò plebs misit sortem, vt tollerent vnā partem de decem, qui habitaturi sunt in Hierusalem. Notum est his, qui historiam Esdræ legūt, plebem istam quæ nunc sortem mittit pro his, qui habitaturi sunt Hierusalem, & Neemiam confisos esse in sola spe celesti & in via & in patria: ided ex eorum persona non immeritò cantatur Antiphona, Bonum est sperare in DOMINO. Et sequitur infra: Benedixit autem populus omnibus viris, qui se spontè obrulerant

rant, vt habitarent in Hierusalem. Pro istis verbis stat antiphona [Benedicat nos DEVS] [DEVS noster.] Sequitur in fine libri, [De filiis Ioiadæ filij Eliafibi, generat Sanabalath Oronites, quem fugauit à me: Recordare Domine DEVS meus aduersus eos, qui polluant sacerdotium. Et cætera: Mente caneat Neemias antiphonam, [Potens es Domine, eripe nos,] qui effugauit generum ducis. Non timuit mortem ab homine sibi inferri, qui contra potentiam secularum certabat, nè polueretur sacerdotium. Post hoc sequitur in historia, constituisse eundem Neemiam ordinem totum ministrorum DEI. Huius, id est, Neemiæ intentionis vice, potest antiphona decantari. [Reges terræ & omnes populi laudate Deum, quia exaltatum est nomen eius solius. Repetā quod in superioribus partibus omisi de ratione antiphonarum quæ sunt de benedictione. Ab illa Dominica die quando iam ab alleluia se continet os Ecclesiæ, id est, à sexagesima vsque ad responsorios de Ioseph, tres antiphonæ sunt, de memorata benedictione, videlicet, [Benedictus es in firmamento cæli:] &, [Hymnum dicite, & superexaltate:] &, [Trium puerorum cantemus hymnum.] Hæ tres antiphonæ memorant tres pueros, laudantes sanctam Trinitatem in camino. Antiphona, [In spiritu humilitatis,] quæ cantatur in quadragesima, est quædam prædicatio ad totam ecclesiā pro toto tempore quadragesimæ afflictionis. Antiphona verò in septuagesima, [Benedicat terra Dominum, & omnia nascantia in ea, hymnum dicant ei,] humiliter coniungit humanam laudem cum laude angelorum. Alleluia, cantus est angelorum in cælo. Monstratur hoc in Apocalypsi Iohannis Apostoli: Benedictio, vndè antiphona assumpta est, [Benedicat terra Dominum.] Laus est hominum in tribulatione positurum, ad significandum, societatem sanctorum angelorum esse cum his, qui pro Deo patiuntur. Cum tribus pueris in camino ignis visus est vir similis filio DEI, & pro hac significatione in septuagesima cum continuo Alleluia miscetur antiphona, [Benedicat terra Dominum, & omnia nascantia in ea, hymnum ei dicant.]

De Passione Domini.

Cap. 43.

DE numero nocturnum, quæ ad celebrandam passionem Domini per-

tinent, & de amissione Gloria, dictum est in libello suprascripto officiali. In duabus hebdomadibus ante pascha Domini vndecunquē potuit colligere compositor antiphonarj sermones conuenientes passioni Domini, super eos fecit sonum cantus habilem ad id tempus, id est, lugubrem, iuxta numerum necessarium responsoriorum & antiphonarum. Antiphonas de vnguento Mariæ mutauit de prima feria Martensis antiphonarj in septimam feriam, Illa enim die celebrata est eadem vnctio, id est, pridè ante Palmas. In die Palmarū inueni antiphonā, [Cum angelis & pueris in benedictione,] & in aliquibus, [Videns Dominus:] ad laudes, [Confundantur.] Visum est mihi, [Confundantur] congruere Chaldæis & Iudæis, qui succenderunt ignem iræ: [Cum angelis & pueris,] his, qui laudant Dominum de cælis.] In cœna Domini congregauit illos responsorios, in quibus Dominus prædixit discipulis suis de sua traditione, & quid egerit orando, & quid iudas ecclatā insidiando & tradendo. Eos quos reperi de euangelio, excerptos iuxta ordinem Euangeliorum posui: Ceteros conatus sum iuxta consequentiam rerum gestarum ponere. In nocte pasceus mutauit de cœna Domini responsorium de Isaiā propheta, [Eccè vidimus eum,] qui propriè pertinet ad tempus crucis. Illum sequitur de Ieremia propheta, [Animam meam dilectam tradidi in manus iniquorum.] Hos duos de prophetis præmissi. In contextu sequentium Responsoriorum inscribitur responsorius de Esaiā propheta, [Expādi manus meas,] quem non cantamus in istis noctibus, sed in festiuitate sancti Andree. Idcirco, posui illum in isto ordine, quia inuentus est in Romano antiphonario. Ceteri compositi sunt à magistris sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in quibus compunctio traditionis eius frequentatur, & dolor crucifixionis eius stimulat corda fidelium. In nouissimis duobus de Euangelio celebrantur ea, quæ in nouissimo peracta sunt circa passionem eius, vsque ad celebrationem sepulture in die pasceus. In sabbato sancto recolitur sepultura eius in aliquibus responsorjjs, in aliis quibus verò planctus & fletus dolentium de nece iniusta.

*De extinctione luminum circa sepul-
turam Domini. Cap. 44.*

Mos ecclesie nostrę obtinet per tres noctes, id est, per feriam quintam, quę vocatur Cœna Domini, & per sextam, quę vocatur Parasceue, & per septimam quę vocatur Sabbatum sanctum, vt extinguantur luminaria ecclesie in nocte. De more sanctę matris nostrę Romanę ecclesie interrogavi Archidiaconum Theodorum memoratę ecclesie, scilicet Romanę: Qui respondit: Soleo esse cum Apostolico in Lateranis, quando officium celebratur de cœna Domini. Nihil enim ibi in eadem nocte obseruatur de extinctione luminum. In feria sexta nullum lumen habetur lampadum siue cereorum in ecclesia in Ierusalem, quando dominus Apostolicus ibi orationes solenes facit, aut quando crux salutatur: Sed tamen in ipsa die nouus ignis accenditur, de quo referatur vsq; ad nocturnale officium. Vtrique mores per rationabile iter gradiuntur. Noster mos qui extinguit lumina cereorum aut lampadum per tres noctes, docet nos apostropham facere de lætitia in tristitiam, de gaudio in mœstitiam. Cognitum est omnibus, significari ecclesie lætitiã per lumina cereorum & lampadum. Simili modo cœtus magis pertinet ad delectationem & lætitiã mentium, quã ad luctum & mœstitiam. Per tres enim noctes extinguuntur lumina, quę continent in se cum suis diebus septuagintaduas horas. Per præsentem extinctionem designatur extinctio lætitię, quę recolitur facta esse in cordibus discipulorum Christi, quando Christus iacuit in sepulcro. Siue illa extinctio lætitię, quę facta est in cordibus apostolorum post traditionem Domini vsquedum intrauit ad eos ianuis clausis, & ostendit eis manus & pedes, atque manducauit coram eis. Et benè in eo loco extinguuntur, vbi cantus renouatur, vt innotescat in vnoquoque articulo alicuius improuise lætitię affuisse semper obicem tristitię. De hac re & numero cereorum habemus scriptum in libello officiali. Vt enim in sexta feria iuxta Romanum morem redaccenditur lumen nouum, hanc habet rationem: In eadem die sol obscuratus est à sexta hora vsque ad horam nonam: Instar eius obscurationis extinguuntur lumina consueta in Ecclesia, & iterum renouantur, quoniam circa horam nonam reuersum est lumen solis ad

orbem illuminandum. Per tres enim horas non dedit lumen suum, vt prædicaret orbis, tribus diebus & tribus noctibus creatorem suum & operatorem obscuraturum se in sepulcro. Et propter necessitatem communem redaccenditur in sancta Romana ecclesia eodem die, vt ex illo cibi coquantur, & reseruetur ad vsum noctis necessarium. In eadem verò nocte, id est, Dominica quę pertinet ad resurrectionem Christi, causa significandi mysterij omnia lumina renouantur. Propter sacramentum dominicę sepulture & resurrectionis in Dominica nocte, liquet ratum esse ordinem, vt cum ventum fuerit ad officium, quod pertinet ad resurrectionem Christi, nouus ignis & permanens exurgat, qui illuminet totam ecclesiam. Hoc est quod dico: Reseruetur ignis de sexta feria, vt illuminetur cereus, qui ponitur in vice columnę ignis ad benedicendum, qui ab initio benedictiõis illuminatus est. Et cum benedictus est, ab eo illuminetur secundus cereus. Cetera luminaria extincta permaneant vsque ad nouissimam litaniã, quę pertinet ad officium Missę de resurrectione Domini. Tunc accendantur luminaria ecclesie & neophytorum, vt significetur, resurrectione CHRISTI de terra, illuminandum orbem terrarum.

De resurrectione Domini.

Cap. 45.

DE numero psalmodum per paschales noctes, scripsimus quod portuimus, in memorato libello, qui vocatur officialis. In nostro antiphonario reperitur ordo, qui in Romano antiphonario est, antiphonarum & responsorium de paschalibus diebus. In eo ordine non inueniuntur antiphonę, quas solemus canere in nocte resurrectionis Domini super nocturnales psalmodos, id est, [Ego sum qui sum:] &, [Postulauit patrem meum:] &, [Ego dormiui.] Nescio vnde eas collegissent Metenses. Vnum scio, quia verba habent consonantia resurrectioni Christi. Prima antiphona, [Ego sum qui sum, ostendit CHRISTVM crucifixum, Deum esse, & Dei voluntatem non esse cum impijs qui Christum voluerunt extinguere: sed cum illis Iudæis, qui in lege DEI veraciter perseuerauerunt, sicut Petrus & Paulus fecerunt. Antiphona, [Postulauit patrem meum,] docet gentilem populum ad-

di-

ditum esse gregi Christi per passionem suam. Tertia verò, [Ego dormiui,] Christi resurrectionem monstrat. Responsorios distinctos reperi in antiphonario Metensi per singulas quasque ferias vsque ad quintam feriam. Visum mihi fuit rationi congruere, vt quia quinque ferie deputatos responsorios habuerunt, sextę & septimę non deesset hæc proprietates, iuxta ordinem euangelij in capite debui responsorium depingere, [Dum transisset sabbatum:] Sed propter nobilitatem cantus, & manifestam explanationem resurrectionis Dñi, iuxta tenore plurimorum antiphonariorum posui in capite. [Angelus dñi descendit de cælo,] Quem sequuntur duo iuxta textum Euangelij, id est, [Dum transisset sabbatum,] Et, [Angelus Domini locutus est mulieribus.]

De feria secunda. Cap. 46.

Maria Magdalene resurrectionem Domini declarat. [Introduxit vos Dominus,] competentibus Iudæis loquitur. [De ore prudentis,] conuenit superioribus verbis, scilicet melli & legi Domini.

De feria tertia. Cap. 47.

Surgens IESVS Dominus noster, [de resurrectione Domini sonat: [Virtute magna,] constantiam primorum predicatorum decantat. [Si consurrexistis cum Christo,] attrahit ministros ad locum, vbi victor certaminis est.

De feria quarta. Cap. 48.

In feria quarta est adhuc allocutio ad Iudæos, qui iam inuitantur ad regnum Christi. Christus est leo de tribu Iuda, & radice David, qui vicit & aperuit suis portas cæli. Responsorius, [Expurgate vetus fermentum,] continet in se hæc verba, [Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur in Domino.] De hac epulatione dicit offertorium, quod ea die canitur, Panem angelorum manducauit homo. Responsorius, [Christus resurgens à mortuis,] consummatam victoriã Christi & primitiã ecclesie manifestat.

De feria quinta. Cap. 49.

Tulerunt Dominum meum,] assumptus est de euangelio, quod legitur in quinta feria. In responsorio [Congratulamini mihi omnes,] qui diligitis Dominum:] Maria circa monumentum quærere Dominum, & inuenit. In monumento sepultus est Dominus. In responsorio, [Po-

pulus acquisitionis,] monstratur in hac feria mentionem eius populi fieri, qui de putio acquisitus est Christi sanguine.

De feria sexta. Cap. 50.

Responsorius [Surrexit pastor bonus,] ostendit eum resurrexisse, qui in sexta die animam posuit pro ouibus suis. In hac sexta die memoratur baptismus gentium: In responsorio, [Dignus es Domine,] prædicatores præcipui laudes dignas dant Christo. Etenim, cuius sanguis effusus est pro nostra redemptione, dignus est reuelare arcana scripturę, quę de eadem redemptione prælibata sunt. Responsorius, [Data est mihi,] de proprio euangelio excerptus est.

De Sabbato. Cap. 51.

Ostendit mihi angelus fontem aquę viuę,] sic loquitur, quasi hi loquantur ad ecclesiam, qui in Christo baptizati sunt, & sunt agni nouelli, & hodię reuertuntur ad fontes, vt exuant se albis. Quibus subditur responsorius: [Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis.]

De glorioso officio, quod fit circa vestimentales terminos in paschali hebdomada in Romana ecclesia. Cap. 52.

Notum solenniter est, canere matrem nostram Romanam ecclesiam tres psalmodos ante hymnum euangelij, & post hymnum duos per diuersa altaria diuersorum locorum. Sapissimè tamen ad crucem & ad fontes, vt ex scriptis discimus, quę continent per diuersos libellos ordinem Romanum. Simili modo notum est, quod in fine psalmodum versum solemus dicere ante orationem, quam solemus facere genua flectendo, siue, vultum declinando in terram. Versu enim commonemur ad aliquam mutationem, & renouationem mentis, continentem habitum orationis. De eodem versu scriptum habemus in libello officiali & in prologo istius. Ea enim hic oportet dicere de illo, quibus intelligatur, qua de re consuetudo S. Romanę ecclesie amittat versum in paschalibus diebus, & alter cantus constituitur pro eo. Paschalis enim dies qui per septem dies quasi vnus dies celebratur, apud nos ordine officij sui prædicat nobis illud tempus, de quo Iesus Christus dixit in Euangelio Iohannis: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium ve-

strum

strum nemo tollet à vobis: & in illo die menon rogabitis quicquam. Orando em̄ rogamus quod nondum habemus. Quod non erit necessarium, quando cor electorum gaudebit, & gaudium eorum nemo tollet ab illis, & non erit necesse ut aliqd rogent: ut iam gaudeamus in spe ex eo, quod expectamus futurum in re, versus qui solet animū nostrum reuocare ad aliquam introducendam orationem, auferatur in paschalibus diebus, & cantatur pro eo ad aliquos cursus diurnales responsorius, [Hæc dies, quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.] Exultatio & lætitia vnde responsorius præsens dicit, clariore lingua, id est, Hebræa, pronuntiata apud nos fuerint. Idem in ea statione, in qua Apostolicus celebrat vespertinale officium, alleluia canitur cum omni supplemento & excellentia Versuum & Sequentiarum. In cæteris officijs diurnalibus pro verbis canitur respōrius, Hæc dies. In vespertinali post tres psalmos canitur vnū alleluia ante hymnū sanctę Marię, post quartum vnum, post quintum vnum, quę pertinet ad crucem & ad fontes. In Romano enim ordine inuenitur in ipsa die resurrectionis Domini repetitus psalmus, [In exitu Israel.] Hoc enim fit propter multiplicia altaria illius loci, vbi illa die statio fit. Inuenitur etiã à quarta feria responsorius inditus, [Hæc dies quam fecit Dominus] post duo alleluia, vt demonstratur, illum fuisse primò statutum pro verbis, sed dignitate Apostolica alleluia mutatum est pro eis. Eadem enim re factum est, vt multi versus alleluia, græca lingua in memorato officio canantur. In sexta feria interponitur responsorius, [Hæc dies quam fecit Dominus,] inter duo alleluia, vt opinor, propter loca stationum, quę prius designantur per loca vilia, & postea nobilia. De quibus scribitur in Romano ordine: Vsq̄ ad diem octauum paschæ, iuxta Romanam consuetudinem, memoratum cursum celebramus. In nocte enim solemus versus canere. Scimus duo curricula temporum, diei scilicet & noctis, distincta esse à Domino in Euangelio Iohannis: Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt: Si autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. Præsumimus enim in die, id est, in meliore parte huius mundi, in spe lætari de futura re: pertimescimus verò in nocte, id est,

in deteriore parte huius mundi, dicendo versus: Nè forte offendamus præsumendo despe, quę potest in nobis corrumpi ex nostra fragilitate, nisi Dominus custodiērit nos. Eosdem psalmos cantamus per singulos vesp̄os, quia vna eademq; dies celebratur. In nocturnali officio eos recolimus, quos solemus in singulis quibusque dominicis noctibus celebrare.

De responsorijs, qui prætitulantur de auctoritate ex persona synagoge credentis. Cap. 53.

Responsorij qui prætitulantur de auctoritate, memorant introitum apostolorum ad ecclesiam, quæ ex Iudæis collecta est ad fidem noui testamenti. Propterea ijdem prætitulantur de auctoritate, quoniam Apostoli, quorum habitus præsentibus responsorijs decantatur, vice Christi authores extiterunt Iudæicę ecclesię & gentilis. Primus responsorius, [Ego sicut vitis fructificauit,] blandè colligit partem Iudæicę plebis ad vnitatem fidei. Sapientia enim illa loquitur in præfati responsorio, de qua dicit Dominus apostolis: Ego enim dabo vobis os & sapientiam. Ipsa sapientia blandè & suauiter alloquitur populū Iudæicum per ora Apostolorum, dicens: Transite ad me omnes qui concupiscitis me, hoc est, qui concupiscitis sapientiam, & à generationibus meis adimplerini, id est, à mysterijs, quę reuelantur per nos Apostolos in tempore hoc. In multis antiphonarijs inuenitur responsorius in secundo loco, [Speciosa facta es & suauis, altitudo tua similis palmę indeficienti:] Quem nos ponimus in tertio loco propter responsorij convenientiam: delectatio bona cum primo. Iste responsorius secundus, per laudem sapientię hortatur auditores transire ad doctores sapientię. Sapientia est delectatio bona: in operibus manuum illius, diuitię multę. Responsorius tertius, [Speciosa facta es,] quodammodo potest concinere formidanti animo auditorum, qui non fidunt se posse ascendere ad altitudinem palmę, neque viriditatis eius indeficientem comparari. Cuius altitudini & pulchritudini altitudo sapientię Apostolorum assimilata est. Ex eorum cœtu fuit aliquando Petrus, qui dixit Domino: Exiã me, quia homo peccator sum. Tali querimonię subuenit quartus responsorius, dicens: Veniens à Libano q̄ pulchra facta es, & odor ve-

stimentorum tuorum super omnia aromata: Ac si dicatur rudi auditori: Noli timere: Cum ueneris à Libano baptisimi, pulchra eris, & odor vestimentorum tuorum erit super omnia aromata ueteris testamenti. Post hos sequitur quintus responsorius de Apocalypsi, [Audiui vocem in cælo tanquam uocem tonitruu magui,] Responabit Deus noster, & cætera. In isto responsorio est locutio ad baptizatos, & memoratur uictoria Christi, qui dixit, Confidite, ego uici mundum. Sequitur sextus: [Audiui vocem in cælo angelorum multorum, dicentium: Time te Dominum, & date claritatē illi.] Ac si dicatur, Illum time, & illi date claritatem, cuius uictoria uobis intonuit in superiore responsorio, quia ipse Christus, qui uos eripuit de regno diaboli, & fecit esse suum regnum, ipse est, qui fecit cælum & terram, mare & fontes aquarum. In primis responsorijs narratur adunatio ad vnam fidem auditorum & præpositorum: In sequentibus responsorijs monstratur ecclesię, quæ nunc collecta est, mysterium sponsi & sponsę, de quibus ipsa procreata est. Ipsa sponsa est Ierusalem, & idcirco frequenter præfens sponsa memoratur per Ierusalem, vt per hoc mens uertatur cantorum in istis responsorijs ad primitiuam ecclesię, quæ primò cepit crescere in Ierusalem. Septimus responsorius, [Locutus est ad me vnus ex septem angelis, profert personam aliquius eximij auditoris, dicentis ad ciues suos, Locutus est ad me vnus ex septem, id est, ex perfectis prædicatoribus: Veni, ostendam tibi nouam nuptam sponsam agni. Quod est apertè dicere, Mysteriū illud ostendam tibi, quod est in Christo & in ecclesia. Narratur in octauo responsorio, quid uidisset aspiciens, [Vidi Ierusalem descendentem de cælo, ornatam auro mundo, & cætera.] Idem uidi Ierusalem descendentem de cælo, quia sic mihi dixit vnus ex angelis, Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est, descendens à patre luminū. In cæteris responsorijs narratur pulchritudo structure Ierusalem, quæ omnia oportet intelligi mysticè de spiritualibus ædificijs, & celestis Ierusalem. In nono describitur porta eius: in decimo, plateę eius: in vndecimo aperitur, quod ipsa Ierusalem sit ciuitas magna celestis, quæ tamen adhuc in seculo retinetur pro tabernaculo DEI. In duodecimo eliquat, quod populus Israel credēs in Deum, Deo laudes decantet in

eadem ciuitate, in qua prius Dauid regnauit, & cum suis cantoribus DEO laudes canebat. In tertio decimo, more Moisis, qui per uerba responsorij, [Docete filios uestros,] admonuit populum antiquam moreretur, vt memoriter teneret legem DOMINI, admonetur populus Christianus ex circumsione, vt doceat posteritatem suam legem Christianam memoriter tenere. Iuxta tenorem officiorū, quę continent in se personam primitiuę ecclesię, oportet præfentes responsorios per tres hebdomadas decantari.

De responsorijs Psalmorum cum alleluia ex persona filię.

Cap. 54.

Præfentes responsorij, qui prætitulantur de psalmis, conantur monstrare intentionem eorum, qui olim habitauerunt in Babylone, id est, in cõfusione istius mundi, & postea desiderium habuerunt in de reuocari per prædicationem, & orationem, & doctrinam eorum prædicatorum, qui de Ierusalem descenderūt uisere eos. Idcirco primus responsorius est de psalmo, [Super flumina Babylonis, illic sedimus & fleuimus dum recordamur Sion. Ipse responsorius nominatus, [Si oblitus fuero tui Ierusalem, obliuiscatur me dextera mea:] Iste respōrius feruens studium gentilitatis monstrat post conuersionem eius, ad eò, vt mala sibi optet si deinceps oblitus fuerit matris suę Ierusalem. Secundus responsorius, [In toto corde meo exquisiuit te,] iuxta sensum uerborum suorū præponi potuisset, quia exponit cuiusdam cor gentilis tale, quale fuit Cornelij. Sed, vt prædixi, ad manifestandam totam seriem præsentium respōriorum, de memorato psalmo primus responsorius sumptus est, in quo plurimum queritur propter repagula Babylonie captiuitatis. In tertio responsorio, id est, [Deduc me in semita mandatorum tuorum] postulat ut uia exeundi de Babylone, & intrandi Ierusalem. Ipse qui fuit Babylon, profitetur errorem suum in quinto responsorio, [Viderunt te aque Deus, uiderunt te aque, & timuerunt.] Ac si dicat, Quam diu meritò bruto animali comparatus fui, non potui te uidere: Nunc rationabili sensu deditus ego & populus meus, uidemus te DEVM esse, & timemus. Quomodo hoc fit factum, in sequentibus eliquatur. Vocem dederunt nubes,

Hanc vocem audiuit populus iste primò in Effrata, vt responsorius sextus dicit, quoniam ibi natus est Christus, Ipsa inuenta est in campis gentium. Qui descenderunt de Ierusalem, adorauerunt Deum cum populo, qui de Babylone reuocatus est, in sua ecclesia. In ipsa ecclesia perseuerant pedes Domini, id est, visiones euāgelicæ. Postquam pedes Domini steterunt in gentili populo, ceperunt habitatores Babyloniæ ciuitatis irridere eum, & conari euellere eum de statione sua, dicuntq; ei in septimo respōsorio, [Hymnū cantate nobis.] Superbus Babylonijs & arrogans, vult sibi lusus & delicias de Dei canticis exhiberi. Quibus respondēdum est, Quomodò cantabimus canticum domini in terra aliena? Miror cur subiunctū sit alleluia prax irrisioni, id est, [Hymnū cantate nobis alleluia], pro quo mutauit, [Alleluia, ait Babylon.] Ob defensionem contra istos Babylonijs cantatur respōsorius octauus, [Iudica iudicium meum,] & iterum nouus, [Fac cum seruo tuo.] Post hanc persecutionem sequitur liberatio Domini, Pro qua liberatione dicit responsorius decimus: [Dicant nunc qui redempti sunt à Domino.] Quid habeant dicere, vnde decimus responsorius manifestat: [Bonum est confiteri Domino, & psallere.] Quarè quia ex omnibus tribulationibus nostris liberauit nos Dominus. Sequitur duodecimus responsorius, [Deus canticum nouum cantabo tibi. De quo Cassiodorus in tractatu psalmi, Benedictus Dominus DEVS meus, ita: Venit, inquit, ad ordinem secundum, in quo se post liberationem spiritualium nequitiarum & immanium populorum per nouum canticum propheta gratias agere Deo pollicetur. Et infra: Nouum enim meritò dicitur, quia dum non sit à Iudæis receptus, quibus promissus fuerat vt veniret, transiuit ad gentes. Sequitur, In psalterio decem chordarum psallam tibi. Et infra: Psalterium decem chordarum est decalogus, qui datus est tribubus Hebræorum. Et, vt ambo testamenta vnū habere manifestaret authorem, in vtrisque Christo Domino psallere compromissit. Præfens ecclesia non est contenta, vt ipsa sola cantet Deo: Mauult diuulgare nomen eius toto orbe per responsorium tertiumdecimum, [Narrabo nomen tuum fratribus meis. Quid dicat fratribus suis, quartusdecimus responsorius monstrat, dicens: [In ecclesijs benedicite Do-

minum.] In isto responsorio separat fideles à conuenticulis hereticorum, & prauorum, ac rogat Deum laudare in ecclesijs, in quibus vna fides est, & doctrina Apostolorum. Et iterum decimusquintus, [Cantate Deo, psalmū dicite ei,] hortatur populos, vt in his quæ audierant, fideli mente præsentent, laudes DEO hymnica exultatione concelebrent: Idcirco assumuntur præsentem responsorij de psalterio, quod est decem chordarū, in quibus dilectio Dei propter tria, & dilectio proximi propter septem designatur, vt ex responsorij psalterij proles se insinuet diligere sponsum matris suæ, & matrem suam, & loqui se, ac respondere ciuitati Ierusalem, quæ in cælo habitat. Tria enim officia diurnalia, id est, [Cantate Domino,] &, [Vocem iocunditatis,] &, [Exaudi Domine vocem meam,] recolunt eadem tempora, quæ memorantur per præsentem responsorios. Idcirco nil delinquit, qui præsentem respōsorios cantauerit per tres hebdomadas, id est, ab officio [Cantate Domino,] vsque ad pentecosten, salua & celebrata festiuitate ascensionis Christi. Neq; reprehendo consuetudinem ecclesiæ nostræ, quæ ob amorem exaltationis Christi in cælis, & desiderium illius regni, quò iam ipse præcessit, cantat responsorios de ascensione per decem dies. Habeant finem responsorij de psalmis in quocunq; tempore, cantor rationabiliter iudicauerit: initium ratum non possunt habere ante Dominicam, in qua cantatur Introitus, [Cantate Domino canticum nouum.]

De festiuitatibus sanctorum.

Cap. 55.

Officia sanctorum, quæ celebrantur infra dies pentecostes, in nostro antiphonario inserui inter responsorios de autoritate, & responsorios de psalmis, de quibus nūc scripsi. Etenim aliqua tempora illa, in quibus celebrantur festiuitates sanctorum, de quibus supra memoraui, solent occurrere, priusquam cantentur responsorij de psalmis.

De vigilijs in ascensione Domini.

Cap. 56.

Responsorios de Ascensione Domini, notauit iuxta hanc consequentiam, quam tenet, vt nobis videtur, ordo rerum gestarum de eadem ascensione.

No-

Notauit in principio illos, qui continent quandam prælocutionem CHRISTI ad discipulos de sua ascensione, qui continentur ordine subscripto. Primus est, [Tēpus est vt reuertar ad eum qui me misit:] secundus, [Non turbetur cor vestrum:] tertius, [Non relinquam vos orphanos.] Per istos tres consolantur corda discipulorū, nè conturbentur de eius ascensione, cum eius aduentus procul dubio iterum promittatur post decē dies. In quarto responsorio, id est, [Exaltare Domine in virtute tua,] est allocutio discipulorum ad Christum illo genere locutiōis, quo mater ecclesiæ prælocuta est in canticis canticorū, Fuge dilecte mi, assimulare capræ hinc loque ceruorum super montes aromatū: Ac si dicat, Quoniam docente te credimus, quia existi à patre, & venisti in mundum, vbi pro nobis multa flagella passus es à perfidis, qui sunt mundi amatores, & non fuisti honoratus in mundo, vt decuit, nunc præsertim cum audiimus abs te nobis necesse esse, vt eas, & mittas nobis paraclitum tuum, cum te deceat hymnus in Sion, relinque mundum, & vade ad patrem: Tu exaltaberis in virtute tua, paraclitus tuus veniet, & docebit nos de tua clarificatione, quam habes apud patrem tuum: interim cātabimus & psallemus Alleluia. Post hanc concordiam magistrī & discipulorum, Magister discipulos commendat patri in responsorio quinto, [Pater, in quiens, cum essem cum eis, ego seruabam eos, quos dedisti mihi. In quatuor sequentibus narratur ipsa ascensio Domini ad cælos. In responsorio, [Post passionem suam, loquitur persona cantorum ad concionem, narrans ei ordinem CHRISTI ascensionis. In Romano antiphonario reperit responsorium scriptum, Viri Galilæi, quem nos non piguit notare in nostro antiphonario. Si quis voluerit eum cantare inter nocturnales responsorios, habet eum præstid. In nouissimo ordine positus est, [Omnis pulchritudo Domini, exaltata est super sidera.] CHRISTI corpus iam in re exaltatum est super sidera: membra videlicet eius ibi sunt in spe, vbi caput est in re. Et ideo non frustra ponitur respōsorius, [Omnis pulchritudo Domini] in nouissimo loco, in quo narratur perfecta & summa receptio pulchritudinis Domini super sidera. Antiphonæ super psalmos matutinales, tenorem historix, qui scriptus est in euā-

gelistis & in Actibus Apostolorum, seruant.

Officium nocturnale de festiuitate Pentecostes.

Cap. 57.

Primò notādum est, antiphonas tres, id est, [Factus est repente de cælo sonus] &, [Confirma hoc Deus,] &, [Emitte spiritum tuum,] quas nostra regio canit, Romanos non canere. Ex Metensī Antiphonario scripsimus eas in nostro. De ordine huius officij, id est, nocturnalis in festiuitate Pentecostes, quomodo apud Romanos celebratur, scriptum habeo in prologo huiusce opusculi. Numerum Psalmorum & Responsorium totum adimpler Romana ecclesia, quem solemus canere per cæteras Dominicales noctes. De numero verò, quem nostra regio tenet per aliqua loca, scriptum habemus in libello officiali.

Propter sacramenta baptismalia, numero trium psalmorum complexus nocturnalia officia per octo dies vltimæ hebdomadis pentecostes. Vnde, quod potui, vt memorauit, scriptum habeo in libello officiali. Restat solummodò hic scribere ordinem responsorium, quem noster antiphonarius tenet. Primus responsorius, [Dum complerentur dies pentecostes, monstrat chorum discipulorum simul fuisse in quodam coenaculo, & expectasse promissionem CHRISTI. Monstrat etiā figuratè, qualiter promissio CHRISTI adueniret, instar videlicet sonitus vehementis spiritus. Secundus, [Spiritus sanctus procedens à throno,] exponit cui rei ministraret sonus spiritus vehementis, id est, spiritui sancto procedenti à throno. Hic sonus spiritus vehementis excitat corda, vt intendant operi spiritus sancti, qui inuisibiliter peccata apostolorum penetravit. Tertius responsorius, [Factus est repente de cælo sonus aduenientis spiritus vehementis, vbi erant sedentes, & repleti sunt omnes spiritu sancto,] hoc habet ampliùs in sua doctrina præ cæteris superioribus duobus, vt demonstret apostolos repletos esse spiritu sancto. Quartus, [Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis.] Hoc iste præ cæteris habet ampliùs, vt demonstret scientiam vocis di-

verlarum linguarum, datam esse discipulis per aduentum spiritus sancti. Quintus, [Apparuerunt Apostolis dispartitæ linguæ tanquam ignis,] monstrat, quod in superioribus non audiuius, hoc est, ut linguæ igneæ sederint super Apostolos. Sextus responsorius, [Repleti sunt omnes spiritu sancto, & cœperunt loqui prout spiritus sanctus dabat eloqui illis.] Hic monstrat quandam fabricam peractam esse: Fabricam dico, quam fabricauit spiritus sanctus per suum aduentum in Apostolis, id est, ut prædicatores existerent suæ operationis. Hoc ostendit præsens Responsorius in verbis suis, dicens: Et cœperunt loqui prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Hucusquæ historia præsentis festiuitatis declarata est: Cæteri responsorij qui supersunt, id est, [Vltimo festiuitatis die] Et, [Iam nõ dico vos seruos, [de verbis dictis Domini in alijs locis sumpti sunt: Qui tamen in suo textu aliqua verba habent de præsentis festiuitate, ut in [Vltimo festiuitatis die] continetur inter alia: Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant. Et, [Iam non dico vos seruos, Accipite spiritum sanctum in vobis paraclytum. Et idcirco hæc tenent loca, id est, septimum & octauum in nostro antiphonario: Responsorius, [Disciplinam & sapientiam docebat eos Dominus,] non minimam partem operis spiritus sancti declarat. Tria enim declarat maxima, id est, primò docuisse eos Dominum disciplinam & sapientiam: Secundò gratiam spiritus sui firmasse in illis: Tertio implèsse corda eorum intellectu. De disciplina expõit sanctus Augustinus in tractatu super psalmũ octauumdecimum in sermone decimo-septimo ita: Addidit autem & eruditionem: vel, sicut plures codices habent, disciplinam. Sed disciplinam, quam Græci appellant pædiam, ibi scripturæ nostræ ponere confueuerunt, vbi intelligenda est per molestias eruditio, secundum illud: Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Hæc apud ecclesiasticas literas dici a se solet disciplina, interpretata de Græco, vbi legitur pædia. Hoc enim verbum in Græco positum, est in epistola ad Hebræos, vbi Latinus interpres ait: Omnis enim disciplina ad præsens, non gaudij videtur esse, sed tristitiæ, postea autem fructum pacificum his, qui per eam cer-

târunt, reddet iustitiæ. Cum quo ergo facit Deus suauitatem, id est, cui propitius inspirat boni delectationem, atque, ut apertius id explicem, cui donatur a DEO charitas DEI, & propter Deum charitas proximi, profectò instanter orare debet, quò tantum sibi augeatur hoc donum, ut non solum pro illo contemnat delectationes cæteras, sed etiã pro illo quaslibet perferat passiones. Hucusquæ Augustinus: In responsorio sequitur post disciplinam sapientia. Sapientia est quæ facit sapere æterna, & pro eis instanter laborare & operari. Tenet enim iste ordo morem nostræ scholæ, ut primò erudiantur nostri scholastici per disciplinam, & postea sapientes fiant per sapientiam. Neque enim iste mos deest doctrinæ Christi, dicentis: Nõne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Dixit superius sanctus Augustinus, disciplinam pertinere ad flagella salubria, quæ perducunt hominem ad receptionem Dei. Quæ nobis initiauit Christus, ut superius audiuius, Nõne hæc oportuit pati CHRISTVM? Sapientiam dicimus verè iuxta affectum eorum, qui æterna sapiunt. Qui æterna sapiunt, certant & inter prospera & inter aduersa aditum arripere, quo perueniant ad gloriam cælestem. Eundem ordinem sequitur responsorius, ut dicat Dominum docuisse disciplinam primò discipulos, & postea cibasse eos per sapientiam de spe æternorum. Gratiam sanitatum & curationum, & operationem virtutum, quam tribuit illis ante passionem suam, firmavit in illis per aduentum spiritus sui, & intellectu, quem illis primò dedit, quandò aperuit sensum eis, ut intelligerent scripturas, impleuit perfectius corda eorum. Quoniam in isto responsorio quodammodo summa operatio spiritus sancti declaratur, teneat & iste nouissimum locum responsorium in præsentis festiuitate. Antiphonæ super matutinas, ordinem historiarum sequuntur, Antiphona, In benedictione fontes & omnia quæ mouentur in aquis, consonat fontibus baptisterij. Hic notandum est, quòd consueti simus per principia festorum dierum, ut est in Pascha Domini, & in ascensione eius, & in præsentis festiuitate antiphonas canere super Psalmos in matutinis & in cæteris sequentibus noctibus, Alleluia excepto in benedictione. Quare hoc? nisi quia in his noctibus in quibus celebrat ipsa res gesta, cer-

tant

tant cantores historiã præsentis festiuitatis declarare: At in cæteris nostram deuotionem, quam semper & vbiq; debemus recollere pro beneficijs DEI, quæ accepimus ex sua resurrectione & ascensione, & ex aduentu spiritus sancti. Quare nostro more Antiphonæ in benedictione cantentur, scriptum habemus in libello officiali, scilicet, quia in eo hymno, id est, [Benedicite:] memoratur tempus maximæ tribulationis, quæ futura est: Et Latina lingua est humilior Hebræa & Græca, ideò humilior illa tempus humilitatis & afflictionis maximæ memoratur per antiphonam suæ linguæ, [In benedictione.]

De responsorij psalmodum.
Cap. 58.

DE Responsorij psalmodum, scripti in prologo huius somatis, quod tunc fuit mihi visum scribere. Vnde iterum non piget me scribere aliqua ex illis, quoniam veni ad ordinem temporum, in quo solemus illos canere. Ecclesiæ nostræ regionis, consueto & vltimatissimo more canunt illos ab octauis Epiphaniæ vsque in sexagesimam. Mos verò nostræ humilitatis apud nostros obtinet, ut canamus illos ibi, & hic, id est, ab octauis Pentecostes vsque in Kalendas Iulij. Audiui illos canere in isto ordine, quandò videbar puer esse ante ALBINVM doctissimum Magistrum totius regionis nostræ. Cuius auctoritate delectatus ac fretus, postquam libertate vsus sum canendi, quæ congrua mihi videbantur, cœpi illos canere tempore superscripto, id est, ab octauis pentecostes vsque in Kalendas Iulij. Post hoc veniens Romam, anno ab incarnatione DOMINI octingentesimo tricesimo primo, indictione nona, sub imperio DOMINI & pijssimi Imperatoris Lodouici, & Apostolatu gloriosissimi Apostolici Gregorij, interrogauit de ordine responsorium a festiuitate Pentecostes vsque in aduentum DOMINI. Responsum est mihi à viris eruditissimis sanctæ matris nostræ Ecclesiæ: Prima hebdomada ante responsorios Regum, responsorios de psalmis canimus: Similiter ante responsorios de sapientia, similiter ante responsorios de Iob, similiter ante Responsorios de

prophetis. Si istum ordinem à præterito tempore audirem, non cantarem alterum, neque scriberem de altero. Talis enim ratio potest reddi de ordine psalmodum ante septuagesimam, qualis sequitur. Simili modo & de responsorij, qui canuntur inter octauas Pentecostes, & aduentum Domini. Dies enim à natiuitate Domini vsque ad octauas Epiphaniæ, memorant præsentiam sponsi cum sponsa: Simili modo dies à resurrectione Domini vsque ad octauas Pentecostes. De his enim diebus videtur scriptum esse, Nunquid possunt filij sponsi ieiunare quãdiu cù illis est sponsus? Dies verò ab octauis Epiphaniæ vsque in septuagesimam, & à festiuitate Pentecostes vsque in aduentum Domini, recolunt dies de quibus iterum scribitur in Euangelio: Veniet autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. In septuagesima verò renouatur alter ordo dierum, qui videtur maiorem afflictionem inferre in ecclesiam. Maiorem afflictionem sustinet homo, qui captiuus est & exul, quàm ille, qui infra patriam expectat sponsi aduentum. Tempus ab octauis pentecostes vsque in aduentum Domini, humiliationem illam insinuat, quam solet sustinere sancta ecclesia à propria dominatione propter absentiam sponsi sui. Ut sapienter & maturè agamus circa tale tempus, frequenter repetimus responsorios de psalmis, quibus admouemur, ut in eo tempore humiliemus nos sub manu potētis Dei, & ieiunemus, & oremus, quatenus eruamur de periculis instantibus, & reseruemur sobriè vsque ad aduentum Domini. Ieiunandum est eo tempore, quoniam oblatum est nobis sponsus, & læticia vultus eius. Ieiunium & oratio vnum medicamentum præstant: immundorum spirituum vel hominum tentamenta superant. His duabus virtutibus monstrat sponsus nobis medelam præstari contra quandam morbum, dicens: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in ieiunio & oratione. His diebus, de quibus supra dixi, qui recolunt præsentiam sponsi esse cum sponsa, maioribus epulis dedita est sancta Ecclesia ex consuetudine Maiorum, quàm in cæteris: Idcirco in his diebus non habet occasionem diabolus tantam quãtam vult habere, per Cererem & Liberum maculandi honestorum hominum animas. Expletis his diebus, consuetudine veteri & voluptate carnali imbuet

humanitas, attrahitur appetitu suo ad epulas licitas dierum festorum: Cui non oportet obedire, quoniam ablatu est sponfus, sed atteri & ieiunare. Vt hoc possit fieri, necesse est adiungat oratio. Hęc cine causa est, quę nos docet responsorios de psalmis, quę continent orationes plures, quàm ceteri libri, canere in memoratis temporibus? Et vt amplius instruamur, pertinere eos ad tempus pœnitentię, primus responsorius assumptus est de psalmo, qui primus deputatus est in ordine eorum qui vocantur psalmi pœnitentię.

De festiuitate Sancti Iohannis Baptistę.

Cap. 59.

Præsens festiuitas Antiphonas & Responsorios habet de propheta Hieremię, & Esaię, & de Euangelio. Hieremias & Iohannes vtrique sanctificati sunt in vtero matris, vtrique fortissimi prædicatores extiterunt contra duelles. Ideo verba quę facta sunt Hieremię, congruenter deputantur Iohanni Baptistę. Antiphonę quę excerptę sunt in præsentifestiuitate de Esaię propheta, CHRISTI IESV proprię personę conueniunt: Sed quia Iohannes Baptistę præcursor eius meruit fieri, & ex ventre matris sanctificari, conueniunt quodammodò ei antiphonę, Dominus ab vtero vocauit me, & Posuit os meum, formansque me ex vtero, atque, Reges videbunt, & consurgent principes. Responsorios & antiphonas in matutinis, iuxta ordinem Euangelij, vt reor, notauit. Sed & hoc inquirendum est, cum antiphonę de festiuitatibus apostolorum in tertia nocturna, & antiphonę de matutino habent alleluia in fine, quare & istę non habeant. Duas causas hęc possumus inspicere. Prima est, quòd antiphonę de tertia nocturna, & antiphonę de matutino, pulsant animum audientem, vt intendat cogitare, quòd maior sit gloria sub tempore gratię noui testamenti, quàm foret sub tempore legis naturę, & legis literę. Iohannis enim natiuitas extitit ante resurrectionem Domini: Apostolorum verò natiuitas in celo extitit post clarificationem Ecclesię per nouum donum spiritus sancti. Ideo istę antiphonę non decorantur alleluia, illęque de-

corantur. Altera est, quam comperio ex Romano Antiphonario, qui ad nos peruenit. In præclarissimis festiuitatibus sanctorum, consuetudo est sanctę matris nostrę Romanę Ecclesię, duo officia peragere in nocte, quorum officia prætitulantur, De vigilijs. Primum eorum, quod canitur in initio noctis, sine alleluia peragitur: Alterum verò, quod habet initium circa medium noctis, & finitur in die, habet in tertia nocturna in suis antiphonis alleluia, & in antiphonis de matutino: quasi primum recolat illa tempora, quandò circa Apostolicum chorum legalis mos obseruabatur, & sabbata celebrabantur: Alterum verò, quandò penitus illa postposita sunt, & resurrectio Domini cœpit celebrari p̄ Dominicos dies, vt hodiè cernitur. Officia primitię Ecclesię non solum ea procurabant, quę tantummodò necessaria erant ad nouum testamentum: sed & ea, quę poterant subuenire infirmitati rudis Ecclesię, & obistere falsitati Iudaicę subintroductio-nis. Idcirco ea, quę nunc aguntur in nostra Ecclesia in commemoracione illius temporis, quandò mixta erant noua cum veteribus, quę vt stercora deputata sunt à Paulo in Epistola ad Philippenses, non tam præclara sunt, quantum illa, quę recolunt illa tempora, quandò ea tantum cœperunt obseruari, quę pertinent ad nouum testamentum. Ideo illa sine alleluia peraguntur: ista, quę transeunt vsque ad confortia sanctorum angelorum, habent in suis antiphonis prope finem positus Alleluia. Quę sententia in initio apud perfectos semper teneretur, manifestatur ex dictis Bedę presbyteri in tractatu super Lucam: Prudentia verò, inquit, iustorum est, non de legis operibus iustitiam præsumere, sed ex fide salutem querere, vt quantum in lege positi, legis iussa perficiant, gratia se tamen Dei per CHRIS-

TVM saluandos intelligant. De ordine nocturnalis & matutinalis officij scripti in libello officiali.

De vigilijs Apostolorum Petri & Pauli.

Cap. 60.

DE numero psalmodum & antiphonarum & responsorium, quod po-

tui, scripti in libello officiali: Nunc verò quia scripti in nostro antiphonario duas vigilijs, quę non continentur in Metensi antiphonario, & ordinem mutauit responsorium, hinc dicenda sunt pauca. Ex Romano Antiphonario posui duas vigilijs in nostro Antiphonario. Primam solet Apostolicus facere in initio noctis, quę fit sine inuitatorio, quoniam ea hora nõ inuitatur populus ad vigilijs. Populus enim inuitatur ad vigilijs ea hora noctis, de qua dicebat Dauid Propheta: Præueni in maturitate, & clamaui. Si quis vult discere, quę sit illa hora, legat sancti Augustini super psalmum decimum octauum, inueniet que ibi maturitatem esse positam pro media nocte. Ea hora ingreditur clero & populus ad secundam vigiliam, & cantat inuitatorium. Responsorios more nostro scripti iuxta consequentiam rerum gestarum, & ordinis historie, vnde sumpti sunt. In antiphonis secutus sum ordinem Romani antiphonarij tam in vigilijs S. Petri, quàm in vigilijs sancti Pauli: Quare antiphonę canantur super psalmos vespertinales in fine diei festi, scriptum habemus in officio de natiuitate Domini.

De vigilia sancti Laurentij.

Cap. 61.

In vigilia sancti Laurentij inueni in Romano antiphonario duo nocturnalija officia. Eundem ordinem inserui in nostro antiphonario.

De vigilia sanctę Marię in die Assumptionis eius. Cap. 62.

Simili modo vt superius, duo nocturnalija officia inueni in Romano antiphonario in vigilia sanctę Marię de Assumptione eius: Idcirco & nos duplicia officia posuimus in ea festiuitate in nostro antiphonario.

De vigilia S. Andree.

Cap. 63.

In vigilia sancti Andree inueni, vt supra, duplicia nocturnalija, quod secutus sum in nostro antiphonario. Responsorios & antiphonas proprias sanctorum plures scripti de antiphonario Romano, quas nõ inueni in Metensi antiphonario.

De responsorijs communibus Sanctorum. Cap. 64.

Responsorios cõmunes omnium sanctorum, iuxta romanam antiphonarium prætitulaui. Post hæc scripti seorsum de apostolis, de Martyribus, de confessoribus, iterum de eo sancto, qui nõ fuit vocatus episcopus.

De officio pro mortuis.

Cap. 65.

Post officia sanctorum inserui officium pro mortuis. Multi enim transeunt de presenti seculo, qui illic sanctis coniunguntur. Pro quibus solito more officium agitur. Qui autem minor est in illo regno, maior est isto sancto, qui in presenti seculo est.

De Nataliys Pontificum.

Cap. 66.

Ratio reddita est, quare subiungatur officijs sanctorum, officium pro mortuis. Scilicet quoniam iusti defuncti absque periculo insidiarum antiqui hostis liberè viuunt, & meliora sperant: Pro quibus tamen agitur officium, quod pro mortuis statutum est, vt superius intinatum est. Iusti verò viuunt in carne, quantumvis religiosissimè viuunt, semper possunt esse solliciti & suspecti, nõ aliqua fraude diaboli, aut sua ipsius negligentia trahentes, debilitentur à recto cursu.

De officio in Dedicatione Ecclesię.

Cap. 67.

Post officium Pontificum inseritur officium quo dedicantur loca, quę vocantur propriè Ecclesię. Nisi prius fuerit Episcopus, non sequitur dedicatio ecclesię. Episcopus perficit officium, quo dedicantur loca ecclesię. Maior est enim pontifex, qui benedicit, quàm domus quę benedicitur. Quia mentionem feci de dedicatione Ecclesię, congruum est, vt dicam de officio, quod canitur in dedicatione ecclesię sancti Michaelis, quod officium stat in suo ordine, id est, tertio Kalendas Octobris. Constitute me in nocturnali officio posuisse ibi antiphonas, quę propriè positę sunt in dedicatione communium Ecclesiarum: Et hoc non ex me. Audiui illas in ea festiuitate canere Albinum doctissimum Magistrum nostrę regionis, de quo sæpè mentionem facio. Responsori-

Responsorios quosdam qui in ea festiuitate scribebantur in plurimis antiphonarijs, & cantabantur à multis stultis cantoribus, audiui illum respuere. Quos non scripsi in nostro antiphonario, sed pro eis statui de diuersis officijs responsorios, in quibus tamen aliqua mentio recolitur de ministris angelorum. Quos ita ordinaui, vt ratio & historia librorum docet.

De antiphonis, quæ sunt ex euangelijs quotidianis. Cap. 67.

Post officium quo dedicatur ecclesia, scripsi antiphonas de Euangelijs, de quibus interrogauimus magistros Romanæ ecclesie, si illas canerent. Responderunt, nequaquam: nostri tamen magistri dicunt se eas ab eis percepisse, per primos magistros quos melodiâ cantus Romani docuerunt infra terminos Francorum. Deus scit si isti fallant, aut si ipsi se fecissent, qui gloriati sunt se eas percepisse à magistris Romanæ ecclesie, aut Romani propter incuriam & negligentiam eas amisissent, aut si nunquam cantassent eas, tamen nos cantamus illas, propter verba saluberrima, & auctoritatē nostrorum cantorum, qui gloriantur magisterio se vti cantilenæ exercitationis.

De inuitatorijs antiphonis. Cap. 69.

Post hoc scripsi inuitatorias antiphonas, quæ currunt per Dominicas noctes, Et scripsi eas per ordinem iuxta contextum psalmi, [Venite, exultemus Domino.] Nam de quotidianis noctibus scripsi ante septuagesimam.

De antiphonis trium puerorum.

Cap. 70.

Post inuitatorias antiphonas sequitur ordo, vt scribantur antiphonæ trium puerorum. Eas non aliter ordinaui, nisi iuxta ordinem cæterorum antiphonarium. Quauis hæc omnia initium habeant ab octauis Pentecostes, necnon & responsorij de psalmis, & regum, & Salomonis, & Iob, & sequentes. Noli his interpolare officia sanctorum, vt expedit in nostro antiphonario possint inueniri officia sanctorum & officia de quotidianis diebus. Nam & Romani in omnibus suis libris officialibus quotidiana officia in sine ponunt, propter capitula de euangelijs. Vbi notandum quod maxime per dominicas noctes ab octauis Pentecostes vsque in aduentum Domini, Romani canant antiphonas de historijs librorum, vnde responsorij assumpti sunt, aut alleluia cum hymnis Zacharie & sanctæ Ma-

ria. Easdem antiphonas præposui in capite responsoriorum. Eo tempore non fui recordatus, quod illa hora diei septimæ ferie, quæ dicitur canitur psalmus ad vespers, Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, frequenter pertinet ad præteritā hebdomadā, quæ ad sequentem. Manifestum est, à Christi resurrectione haberi initium diei ac noctis. Nox enim sequentis diei non potest dici priusquam sol præteriti diei ad occasum redactus sit, ante cuius occasum frequentissime celebratur synaxis vespertina, in quo canitur psalmus, Benedictus Dominus Deus meus, & cæteri sequentes. Ideo conuenit scribere antiphonas, quæ pertinent ad Dominicam noctem illius noctis, quando cantantur responsorij Regum post responsorios. Simili modo dico de responsorijs cæteris & antiphonis. Vnde precor, si aliquis dignatus fuerit nostra opuscula scribere, in fine responsoriorum dignetur eas scribere.

De responsorijs, qui prætitulantur Regum. Cap. 71.

Vt prædixi, ita audiui à Magistris ecclesie Romanæ, hoc est, vt in prima hebdomada ante responsorios Regum canerentur responsorij de psalmis: Quibus commendatur iterum inchoari tempus ieiunij & orationis. Quid impedit ordini, si contigerit per septem hebdomadas, aut per sex, aut per quinque decantari responsorios regum ante Augustum mensem, aut per duas vel tres cantari de psalmis, & quatuor Regum, cum necesse sit in isto tempore, vt fiat admonitio & doctrina humilitatis & subiectionis? Admonitione hac perfuncta, restat aptum tempus quatuor hebdomadarum ad recordandum exemplorum sanctorum patrum, id est, Samuelis, Dauid, Heli & Heli. Horum omnium personarum iuxta contextum historie, reperiuntur in responsorijs & antiphonis, quæ prætitulantur Regum. Iuxta ordinem historie conatus sum ordinare responsorios & antiphonas, quas cantamus in nostro antiphonario. Eo præcipue tempore cantamus illas, quo habile est ire ad pugnam. Vir bellicosus fuit Dauid.

De responsorijs, qui prætitulantur de Salomone, sive de sapientia.

Cap. 72.

Responsorios de Salomone & sapientia, vt superiores, iuxta ordinem historie certauimus ordinare. Hic contextus officii-

ficiorum iuxta ordinem canonicum currit. Tempus Salomonis concluditur in libris regum: coniunguntur ei de Sapientia responsorij, quoniam sapientissimus fuit. Dauid strenuus in bellicis rebus, Salomō strenuus præ cæteris in sapientia: Nam & sapiens vir, fortis dicitur. Vnde Horatius Poëta:

Fortis, & in seipso totus teres atque rotundus.
Meritò qui sapientia pollet, fortis dicitur. De qua scriptum est, Sapientia vincit malitiam. Hi duo menses fortissimi sunt calore, vt quidam versus referunt:

*Solstitio ardentis cancri fert Iulius astrum,
Augustum mensem leo feruidus igne perurit.*

Ex traditione sanctorum patrum discimus proprium esse sapientie, vt feruorem præstet suis executoribus. Vt de pluribus vnum dicam, dicit Hieronymus in epistola ad nepotianum de Monachorum & clericorum vita. Porro Sunamitis in lingua nostra coccinea dicitur, vt significet calere sapientia, & diuina lectio feruere. Idcirco congruere videtur Augusto mēsi feruido, vt in eo cantentur responsorij de sapientia, quatenus eorum cantu instruamur, oportere illos qui aliquam scintillam sapientie perceperint, precari augmentum eius à summa sapientia & perfecta, quæ in cælo habitat, iuxta præsentium responsoriorum verba: Emitte Domine sapientiam de sede magnitudinis tue. Et iterum, Da mihi Domine sedium tuarum assidricam sapientiam. Feruor mensis nos admonet & instruit per suos responsorios feruorem & amorem sapientie sitire. In præsentibus duobus mensibus finitur fortitudo, deorsusque & altitudo sapientie, quantum ad historiam pertinet veteris Testamenti Israeliticæ plebis. Quod manifestum demonstrabitur ex historijs Esdræ & libro primo Machabæorum, cum per ordinem venero ad illos.

De responsorijs Iob & Tobie.

Cap. 73.

In Septembri mense iuxta doctrinam Romanæ ecclesie, animus propter admonitionem necessariam de afflictione, quam debemus recolere in diebus incolatus nostri, responsorios de psalmis in prima hebdomada, secunda & tertia de Iob, in quarta de Tobia. Iob de gentili populo electus est: Tobias in captiuitate meruit probari, & probatus inueniri: Vtrique propter coronam patientie flagellati, vtrique probati inueniunt per patientiam, Idcirco memoria

eorum coniunctim & in vno mense celebratur. Quibus deficit numerus responsoriorum, id est, nouenarius, his potest addi ad perfectionem nouenarij numeri sufficientia de responsorijs Iob, in quibus dolor & planctus continetur. Neuter enim eorum apice regni sublimatus erat. Quamobrem non possidet singuli singulos menses, sed in vno, in quo Assyriorum regni memoramus, concluduntur. Vt comperiamus his, qui in plaga Orientali degunt, oppidum infirmus est Septembris mensis: Idcirco responsorij de Iob & Tobia infirmis in Septembri mense canuntur, vt ægrotantes in eo discant iuxta exemplum beatorum patrum Iob & Tobie, flagella Deipatienter tolerare. Narrant enim Orientales, propter abundantiam nouarum frugum & multam nouitatem, mutari in infirmitatem corpora sumentia, vt quidam versificator canit, abundantia multi repletus est September: *Sidere virgo tuo Bacchum Septembris opimat.* Quantum pertinet ad historiam, quæ per responsorios presentis temporis eliquatur, finitur regnum Assyriorum in responsorijs de Tobia. Responsorij de Iudith, Esdra & de Hester, vsque ad responsorios Machabæorum, sub tempore Persarum & Medorum iacent.

De responsorijs Iudith, Esdræ & Hester. Cap. 74.

Liber Tobie & Iudith & Hester non recipiuntur in canone apud Hebræos: Tamen quia nos legimus illos in ecclesia, cantamus ex illis responsorios. Itā scribit Eusebius in Chronica sua de Iudith: Cambyses Persarum Rex secundus annis octo. Hunc auertit ab Hebræis secundum Nabuchodonosor vocari, sub quo Iudith historia conscribitur. De Hester sic: Septimus Artaxerxes annis quadraginta. Ea, quæ de Hester & Mardocheo scripta sunt, quidā affirmant sub hoc rege gesta, quod ego non puto. Nunquam enim Esdras de Hester siluisset, qui scribit hoc tempore Esdram & Neemiam reuerfos ex Babylone, & ea deinceps consecuta, quæ ab his gesta referuntur. Hucusque diuina scriptura temporum seriem continet. Memorat memoratus Eusebius ea, quæ sunt scripta de Mardocheo & Hester, contineri tempore Artaxerxis regis, qui fuit vndecimus Persarum, sic dicit: Persarum vndecimus Artaxerxes, qui cognominatus est Mnemō, Darij & Parysatidis filius, annis quadraginta. Sub hoc rege mihi videtur historia, quæ in Hester

libro continetur, expleta. Ipse quippe est, qui ab Hebræis Assuerus, & à Septuaginta interpretibus Artaxerxes vocatur. De quo rege scribit sanctus Hieronymus in expositione Ezechielis, sic: Artaxerxes cognomento Mnemon, Darij & Parysatidis filius, regnavit annis quadraginta, qui ab Hebræis Assuerus appellat, sub quo Mardochei & Hester narratur historia, quædò omnis populus Iudæorum de mortis periculo liberatus, recepit pristinam libertatē. Fiuntque à secundo anno Darij vsque ad extremum Assueri, anni centum quinquaginta quinque, menses quatuor qui additi superioribus annis ducentis trigintaquatuor, faciunt annos trecentos octuaginta novem, menses quatuor. Idcirco iuxta ordinem historiæ post Iudith ordinandus est responsorius de Esdra, & post hunc responsorius de Hester. Hos & superiores responsorios more solito iuxta contextum historiæ studui ordinare. In istis responsorijs consummatur regnum Persarum & Medorum. Hos enim responsorios, id est, de Iudith, Ezra & Hester, cantamus in priore parte Octobris mensis.

De responsorijs Machabæorum.

Cap. 75.

MAchabæorum historia tempora & regna Græcorum memorat. Nam & hos responsorios curavi, prout potui, statuere iuxta ordinem historiæ. Responsorium, [Disrumpam vincula populi mei,] non reperi in libro Machabæorum. Ideò posui illum inter responsorios, de quacunq; tribulatione sit necessè clamare. Regnum Medorum præcessit regnum Græcorum, Quod superius memoravi defecisse in officio Augusti mensis fortitudinem & decorem in populo Israel, ex historia Ezræ, ex libro Machabæorum in isto loco monstrabitur. Scriptum est in primo libro Esdræ: Plurimi etiã de sacerdotibus & Leuitis, & principes patrum, & seniores, qui viderat templum priusquam fundatum esset, & hoc templum in oculis eorum, flebant voce magna. Et multi vociferantes in lætitia leuabant vocem, nec poterat quisquã agnoscere vocē clamoris latantiu, & vocē fletus populi, et iterum in libro primo Machabæorum: Væ mihi, vt qd natus sum videre contritionē populi mei, & contritionē ciuitatis sanctæ, & sedere illic, cum daf inimicorū in manibus, sancta in manus extraneorū? Factū est templum eius, sicut homo ignobilis. Vasa gloriæ ei-

us captiua abducta sunt: trucidati sunt iuvenes ei: in plateis, & iuvenes eius ceciderunt gladio inimicorū. Quæ gens non hereditauit regnum eius? Omnis compositio eius ablata est. Responsorius de Iudith & Ezra & Hester, qui subiacent temporibus Persarum & Medorum, & responsorius de Machabæis, qui subiacent temporibus Græcorum, vno mense cōcluduntur ob significationem minoris potestatis regnorum, Medorum & Græcorum, quàm fuisset Assyriorum & Romanorum. Quanto enim humiliora & viliora fuissent hæc duo regna, id est, Medorum & Græcorum, quàm Assyriorum & Romanorum, Orofius in primo libro historiarum ita manifestat, dicens: Ineffabili ordinatione per quatuor mundi cardines quatuor regnorum principatus distinctis gradibus eminentes, & vt Babylonium regnum ab Oriente, à Meridie Carthaginense, à Septentrione Macedonicum, ab Occidente Romanum. Quorum inter primum & nouissimum, id est, inter Babylonium & Romanum, quasi inter patrem senem, ac filium paruū: Africanum ac Macedonicum breuia ac media, quasi tutor curatorque venerunt, potestate temporis non iure hæreditatis admissi. Vt opinor, satis monstratum est ex historia superscripta, quare vno mense cōcludantur responsorius de tot historijs.

De responsorijs Prophetarū. Cap. 76.

IN Nouembri mense iuxta morem Romanæ ecclesiæ, in prima hebdomada cantamus responsorios de psalmis, in tribus sequētib; de prophetis. Non requiritur in prophetis ordo historiæ: nec enim mos est prophetarum, vt ordinem historiarum sequantur: sed tactum spiritus sancti, qui vbiq; vult, spirat, & cūm vocem eius audiēris, nescis vndē veniat, & quō vadat. Isti enim responsorius vice diuersorum missorum spiritus sancti, præmittuntur ante aduentum Christi. In nullis libris veteris testamenti totiē reperit admonitio spiritus sancti ad populum, vt conuertatur ad Deum, quotiē in prophetis. Et idē quia in proximo est, vt veniat salus mundi, id est, in mense Decembri, vt eadem admonitio in Nouembri mense frequenter celebretur, necessè est. Adueniente tempore, quod nominatur, Aduentus Domini, ea quæ lucidijs narrant de CHRISTI natiuitate leguntur & cantantur. Nemo prophetarum tam lucidè & apertè prophetat de CHRISTI natiuitate, quantum

Esaias.

Esaias. Propterea ipse legitur in aduentu Domini. Quem statum sequuntur & responsorius, qui euidentissimè reboant de natiuitate Christi. Omnes propheta de Christo prophetauerunt: idcirco in Nouembri mense & eorum libri leguntur, & de ipsis sumpti sunt responsorius. Hieremias plurimum narrat de passione Domini, reueratur vsque ad tēpus passionis: Tamen vna lectio legitur de eo quinta Dominica ante natiuitatem Domini. Nouēber mensis regno Romanorum quodammodò respondet. Assyriorum regnum quoddam præfagium fuit regni Christiani populi, quantum à longè. Istud est enim æternum, & illud temporale. Propheta seminauerunt temporibus regnorum Assyriorum, & Africanorum, atque Græcorum, quod Christiani colligunt tempore Romani imperij. Idcirco fas est vt mentionem faciamus eorum sacrorum nos, qui Christiani sumus, & à Christo ita vocati tēpore memorati imperij, qui ad opus nostrum seminauerunt messem, quam colligimus, de qua nutrimur. Et hoc nullo in tempore fatius, quàm in Nouembri mense, qui est coniunctus & affinis Decembri, in quo Christus natus est, qui ad maturitatem perduxit nationem prophetarum, & nobis dedit potestatem colligendi eam. Finitis responsorijs superiorum regnorum, ordo est vt sequantur responsorius prophetarum, qui nobis laborauerunt, in quos fines seculorum deuenerunt. Vt lucidijs monstratur quod cupio intimare, scribat pars historiæ memorati Orofij presbyteri de eadē re. A primo anno imperij Nini vsq; quò Babylon à Semiramide instaurari cœpta est, interueniūt anni sexaginta & quatuor: Et à primo anno Proca, cūm regnare cœpit, vsque ad conditionem vrbis factā à Romulo, intersunt anni æquè sexagintaquatuor. Ità regnante Proca, futura Romæ sementis iacta est, etiam nōdūm germen apparet. Eodem anno regni ipsius Proca, Babylonis regnum defecit. Et infra: Babylon nouissimè eo tempore à Cyro Rege subuerfa, quo primum Roma à Tarquiniorum regum nominatione liberata est. Siquidem sub vna eademque cōuenientia temporum illa cecidit, ista surrexit: Illa tūc primum alienigenarum perpeffa Dominatum, hæc tunc primum etiã fuorum aspernata fastigium. Illa tunc moriens, quasi dimisit hæreditatem: hæc verò pubescēs, tunc se agnouit hæredem. Tunc Orientis occidit, & ortus est Oc-

cidentis imperium. Et iterum infra: Babylon post annos mille centum sexagintaquatuor, quàm cōdita erat à Medis & Arbato rege eorum, præfecto autem suo spoliata, opibus & regno atque ipso rege priuata est ipsa tamen postea aliquandiu mansit incolumis: Similiter & Roma post annos totidem, hoc est, mille centum sexagintaquatuor, à gothis & Alarico rege eorum, comite autem suo irrupta & opibus spoliata, nunc regno manet adhuc & regnat incolumis. Quauis intantum arcanis statutis inter vtranque vrbe conuenientia totius ordo seruatus sit, vt & ibi præfectus eius Arbatus regnum inuaserit, & hic præfectus eius Attalus regnare tentauerit, tamen apud hanc solam meritò Christiani imperatoris attentatio prophana vacuata sit: itaque hæc ad hoc præcipuè commemoranda credidi, vt tanto arcano ineffabilium iudiciorum Dei, ex parte patefacto, intelligant hi, qui insipienter vtiq; de temporibus christianis murmurat, vnum Deū disposuisse tempora, & in principio Babylonis, & in fine Romani imperij, illius clemētię esse quòd viuimus: quòd autem miserè viuimus, in temperantia nostræ. Ecce similis Babylonis ortus & Romæ, similis potentia, similis magnitudo, similia tempora, similia bona, similia mala: tamen non similis exitus, similisve defectus. Illa enim regnum amisit, hæc retinet: Illa interfectione regis orbata, hæc incolumi Imperatore secura est. Et hoc quare? Quoniam ibi in rege libidinū turpitudine punita, hic Christianæ religionis continentissima æqtas in rege seruata est. Ibi absq; religionis reuerentia auiditate voluntatis licentia furoris impleuit: hic & Christiani fuere, qui parcerent: & Christiani, quibus parcerent: & Christiani, propter quorum memoriam, & in quorum memoria parceretur. Regnum Christiani populi sine fine perseuerabit. Hoc enim certauit regnum Romanorum, vt totus orbis in vnum cōcurreret, & conueniret, vt vni Augusto cæsus totius orbis describeretur. Hoc, Deo authore, præstitum est Christiano populo. Ipse nominatur per vniuersum orbem terrarum, ipse vni Christo verè & perpe-tualiter describitur. Non erit inanè quod propheta dixit: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Et in Euangelio Marci:

Et in omnes gentes primum oportet predicari euangelium.

QQ 2

De

Deresponsorijs, de diuersis officijs collectis. Cap. 77.

Inueni quosdam reſponſorios diſperſe poſitos per diuerſa officia nocturnaliam, qui non conueniebant cum ceteris, quales ſunt: [Diſrupam vincula populi mei,] quem inueni inter reſponſorios de Machabæis: & tamen in hiftoria Machabæorum non inuenit. & [Peccata mea ſicut ſagittæ infixæ ſunt in me,] reperi inter eos qui de pſalmis ſunt: & tamen ipſe non eſt aſſumptus de pſalmis. Eadem ratio eſt de ceteris ſequentibus, qui ſimul in vnum collecti, poſiti ſunt in noſtro antiphonario poſt reſponſorios de prophetis. Collegique ſimul quaſdam antiphonas, quæ conſonant tempori exomologeſeos, & ſolemus eos & eas canere per noctes, quando obſeruat ieiunium indiſtum, & ieiunium quatuor temporum anni.

De antiphonis conuerſis per conuenientiam ſoni in alleluia.

Cap. 78.

Antiphonæ aliquæ ſunt poſt reſponſorios collectæ, quarum ſonus redactus eſt in ſola Alleluia ſibi inuicem coniuncta, vt per Dominicas noctes ſuper pſalmos matutinales ſolum Alleluia audiat, ad memorandâ lætitiâ futuræ reſurrectionis, q̄ reſtat in octaua die. Excipit hymnus trium puerorum, de quo ſcriptum habemus in libello officiali.

De ordine ſepulturæ cuiuſcuſque Chriſtiane. Cap. 79.

Inueni in Romano & in Metenſi antiphonarijs ordinem ſcriptum, quomodo fungi officio conueniat circa fines hominum, & circa ſepulturam eorum. Ex utriſque collegi ea, quæ recta mihi videbantur & rationabili curſui congruere, atque ea redacta in vnum corpus, poſui ſub vno textu in fine antiphonarij noſtri.

De reſponſorijs, quæ cantabantur ab antiquis ante hymnum ſanctæ

Mariæ. Cap. 80.

Inueni in vetuſto Romano antiphonario reſponſoria ad veſperos, quæ ego iubindè audiui canere, & cætaui: Sed quo-

niam maxima pars regionis noſtræ non ea cantabat, neque potui rationem inuenire cantandi ea ante hymnum ſanctæ Mariæ, cum ante hymnum Zachariæ non cantantur, prætermiſi ea: At nunc quia inueni ea in Romano antiphonario, hic ſubiungo illa. In aduentu domini Reſponſorius, Tu exurgens Domine miſereberis Sion, quia tempus miſerendi eius, quia venit tempus. In natiuitate Domini reſponſorius, Benedictus qui venit in nomine Domini, alleluia. Verſus, Deus Dominus & illuxit nobis. In Epiphania reſponſorius, Dies ſanctificatus illuxit nobis, alleluia alleluia. Verſus, Venite gentes, & adorate Dominum, alleluia alleluia. In Dominicis noctibus, Reſponſorius, Quam magnificata ſunt opera tua Domine. Verſus, Omnia in ſapientia feciſti, repleta eſt terra opera tua Deus. Et iterum: Reſponſorius, Vique ad veſperum, quam magnificata ſunt opera tua Domine. Verſus, Omnia in ſapientia, vt ſupra. Infra hebdomadam Reſponſorius, Adiutorium noſtrum in nomine domini. Verſus, Qui fecit cælum & terrâ. Per duas hebdomadas infra Quadrageſimam, Reſponſorius: Educ de carcere animam meam, vt conſiteatur nomini tuo Domine. Verſus, Perijt fuga à me, & non eſt qui requirat animam meam. In ſequentibus duabus hebdomadibus Reſponſorius, Eſto nobis Domine turris fortitudinis à facie inimici. In nouiſſimis duabus hebdomadibus Reſponſorius, Viſquequid exaltabitur inimicus meus ſuper me: reſpice & exaudi me Domine Deus meus. Verſus, Qui tribulant me, exultabant ſi motus fuero, ego autem in miſericordia tua ſperaui. In paſchalibus diebus, Reſponſorius, Alleluia alleluia. Verſus, Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra. In aſcenſione Domini, Alleluia alleluia. Verſus, Aſcendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ. In diebus Pentecoſtes Reſponſorius, Alleluia alleluia. Verſus, Repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto, & ceperunt loqui alleluia alleluia.

In feſtiuitatibus ſanctorum de reſponſorijs proprijs q̄ in nocte cantantur.

FINIS.

HRA.

HRABANI MAVRI DE INSTITVTIONE CLERICORVM,

*AD HEISTVLPHVM ARCHIEPISCOVVM, LIBRI III.

PRÆFATIO.

DOMINO REVERENDO
diſſimo ac religioſiſſimo Heiſtulfo
Archiepiſcopo, Rabanus minimus
ſervorum Dei, eternâ in Chri-
ſto optat ſalutem.

VM te ſancte pater pro merito ſummæ pietatis plurimi veneretur, & omnibus fidelibus cauſa magnæ fidei & ſanæ doctrinæ honorabilis atque amabilis exiſtas: congruum eſſe iudicavi, vt ego, in quem plurimum tuorum beneficiorum contuliſti, aliquod munuſculum, licet non cõdignum, tamen, vt credo, non ingrati, tuę venerationi deferrem, nihil veres de precio, quia animus in bonitate diues, magis æſtimat deuotiõem offerentis, q̄ donum: & hac ſiducia auſus ſum partem laboris mei, quam in ſtudio ſacrę lectiõis elaboravi, tibi, quem benigniſſimū atq; equiſſimū eſſe ſcio, vice muneris dirigere, vt à te, qualiſcunq; ſit, reciperetur, ac tuo ſacro iudicio probaretur: atque ad purum examinaretur. Quæſtionibus ergo diuerſis fratrum noſtrorum, & maximè eorum, qui in ſacris ordinibus pollebant, reſpondere compellebar, qui me de officio ſuo, & varijs obſervationibus, quæ in eccleſia Dei decentiſſimè obſeruantur, ſapentiſſimè interrogabant, & aliquibus eorum tunc dictis, aliquibus verò, ſcriptis, prout oportunitas loci ac temporis erat, ſecundum authoritatem & ſtylum maiorum ad interrogata reſpondi: ſed nõ in hoc ſatis eis facere potui, qui me iſtantiffimè poſtularant, immò cogebant, vt omnia hæc in vnum volumen congererem, vt haberent quo aliquo modo in quaſitiõibus ſuis facerent ſatis, & in vno codice ſimul ſcriptum reperirent, quæ antea non ſimul, ſed ſpeciatiim ſinguli, prout interrogabant, in folijs ſcripta habuerant. Quibus conſenſi, & quod rogabant, feci quantum potui. Nam de hoc tres libros edidi: Quorum primus

Rabanus, cõ hæc ſcriberet, nõdum erat Archiepiſcopo Moguntini. Ideo; nõ miraberis illū hic ita non vocari.

de eccleſiaſticis ordinibus, & de veſte ſacerdotali continet. Item, de quatuor chariſmatibus eccleſiæ, i. Baptiſmo & Chriſmate, Corpore & ſanguine Domini, & de officio miſſæ ſecundum morem Romanæ eccleſiæ. Secundus autem liber continet de officio canonicarum horarum, & de ieiunio, confeſſione, ac penitentiâ: de legitimis quoque ieiunijs, & feſtiuitatibus varijs, de lectiõibus & cantu eccleſiaſtico: de fide catholica, & contrario de varijs hæreſibus. Tertius verò liber edocet, quõ omnia quæ in diuinis libris ſcripta ſunt, inueſtiganda atque diſcenda ſunt: necnon & ea quæ in gentiliũ ſtudijs & artibus eccleſiaſtico viro ſeruari vtilia ſunt: Nouiſſimè verò liber ipſe exponit, quomodo oportet eos, qui docendi officium gerunt, diuerſos auditores diuerſis allocutionibus admonere, & in doctrina eccleſiaſtica fideliter erudire. Et quia hæc omnia, q̄ diximus, ad clericorum officium maximè pertinent, qui locum regiminis in eccleſia tenent, & de vniuerſis legitimis Dei populum inſtruire debent, placuit ipſos libros de inſtitutione clericorum nuncupari, id eſt, cum qua ſe vel ſibi ſubditos ad ſeruitiũ diuinum inſtruire debent. Proinde obſecro te, ſancte pater, vt oblatum tibi opus ſuſcipias, ac pie relegens, diligenter illud examines: & ita quæ in eo rationabiliter inuenieris dictata, ei hoc tribuas, à quo eſt omnis ratio creata: ſi qua verò inconfideratè reperiſſis prolata, tuo ſtudio citius reddas illa emendata, & (ſic credo) legentibus erunt vtilia. Tuo enim magiſterio ſemper me libens ſubdam, à quo recordor me accepiffe dignitatem eccleſiaſticam. Conſido tamen omnipotentis Dei gratiæ, quod fidem & ſenſum catholicum in omnibus tenerim, nec per me quaſi ex me ea protuli, ſed authoritati innitens Maiorum, per omnia illorum veſtigia ſum ſecutus: Cyprianum dico atque Hilarium, Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, Gregorium, Ioannem Damascenum, Caſſiodorum atque Iſidorum, & ceteros nonnullos, quorum dicta alicubi in ipſo opere (ita vt ab eis ſcripta ſunt) pro conuenientia poſui: alicubi quoque eorum ſenſum meis verbis propter breuitatẽ opere

ris strictim enunciaui: Interdum vero, ubi
 necesse fuit, secundum exemplar eorum
 quaedam sensu meo protuli: In omnibus
 tamen (ni fallor) catholicam imitatus sum
 veritatem, a qua (si Dominus adiuverit)
 non patiar villo modo diuelli, quam &
 te pra omnibus habere atque amare con-
 figo: & ided tua suffragia supplex peto, vt
 ipsa veritas, omnium creatrix atque gu-
 bernatrix, licet non meis meritis, tamen
 propter tuam sacratissimam oratione me
 in se sine villo deuio erroris in aeternu co-
 seruare dignetur. Beatitudinē tuam opto
 semper bene valere in omnibus, sancte pa-
 ter, memorem nostrū.

EPICEDION RA-

BANI MAURI IN SVAM VITAM.

Lector honeste meā scribis cognoscere vitam
 Tempore mortali, discere sic poteris:
 Vibe quidē hac genio sum, ac sacro fonte renas
 In Fulda, post haec dogma sacrum didici.
 Quo monachus factus, seniorum iussa sequebar,
 Norma mihi vix regula sancta fuit.
 Sed licet incaute hanc, nec fixe semper haberem,
 Cella tamen mihimet mansio grata fuit.
 Ast vbi iam plures transissent temporis anni,
 Conuenere vixi, vertere facta loci.
 Me abstrahere domo inualidum, regia tulere,
 Poscentes fungi presulis officio.
 In quo nec meritū vita, nec dogma reperiū est,
 Nec pastoris opus iure bene placitum
 Promptus erat animus, sed tardus: debile corp:
 Feci quod poteram, quodq; Deus dederat.
 Nunc rogo te ex tumulo, frater dilecte, iuuando,
 Commendes Christo me vt precibus Domino.
 Iudicis aeterni me vt gratia saluet in anum,
 Non meritum adspiciens, sed pietatis opus.
 Raban nempē mihi nomen, & lectio dulcis
 Diuinae legis semper vbiq; fuit.
 Cui Deus omnipotens tribuas caelestia regna,
 Et veram requiem semper in arce poli.

F I N I S.

EIVSDEM AD FRA-

tres Fuldenfes Epigramma.

Cernite quid voluit, fratres, sententia legis,
 Que mandat ritē noscere verba Dei.
 Aures quisquis habet, hic audiat, inquit, aptas,
 Quid dicat sanctus spiritus Ecclesis.
 Cui psalmista pari concordat grammate, plebē
 In legem Domini cernevere ritē iubens.
 Sic quoq; nos semper oculis atq; auribus est sus,
 Intentis fratres discere verba Dei.
 Quid mandet dictis, quid factis indicet ipsis,
 Que codex geminus continet ille sanus:

*Quid celebrando pijs signet charissima Christi
 Sponsa sacramentis, & studijs varijs.
 Namq; poposcistis hac vobis reddere scriptis,
 Exhibui parvis hac tribus ipse libris.
 Quid cultura velis, gradibus quid nūciet almis,
 Quid prece, quid festis sancta Dei Ecclesia.
 Dogmata qua cunctis pia discere, que ve docere,
 Condecet ordinibus mystica dicta Dei.
 Sed licet hac tota non possum carpere scriptis,
 Plurima complexus hic tamen arte dedi.
 Hac ego peccator HRabani dona tonantis,
 Vobiscum capiens, nunc pia participo.
 Supplex vos posco, vestras per sceptrā tonantis,
 Me vt commendetis vos precibus Domino.
 Quatenus ipse pius concedat dona salutis,
 Vobiscum mihimet regna beata poli.
 Christus dux vester, Christus rex, Christi amator,
 Semper vos saluet summus in arce Deus.*

LIBRI PRIMI CAPITA.

- De vna Dei ecclesia catholica. Cap. 1.
- De tribus ordinibus ecclesie. 2.
- De tonsura clericorum. 3.
- De gradibus ecclesiasticis. 4.
- De ordine tripartito episcoporum. 5.
- De presbyteris. 6.
- De diaconis. 7.
- De subdiaconis. 8.
- De acolytis. 9.
- De exorcistis. 10.
- De lectoribus ac psalmistis. 11.
- De ostiarijs. 12.
- Quos oporteat ad sacrum ordinem acce-
 dere, & quo ordine. 13.
- De vestimentis sacerdotilibus. 14.
- De superhumerali. 15.
- De podere, id est, tunica linea. 16.
- De cingulo. 17.
- De fanone. 18.
- De orario. 19.
- De Dalmatica. 20.
- De calūa. 21.
- De sandalijs. 22.
- De pallio. 23.
- De sacramentis ecclesie. 24.
- De baptismatis sacramento. 25.
- De catechumenis. 26.
- De catechizandi ordine. 27.
- De inctione baptismi, & vñctione chri-
 smatis. 28.
- De indumento baptizati, & eucharistia. 29.
- De impositione manus episcopalis, &
 chrisimatis sacramento. 30.
- De sacramento corporis & sanguinis Do-
 mini. 31.
- De officio Missæ. 32.
- De ordine Missæ. 33.

SE.

SECVNDI LIBRI CAPITA.

- De officijs atque orationibus canonicarum
 horarum. 1.
- De matutina celebratione. 2.
- De officio primæ Horæ. 3.
- De tertie Horæ celebratione. 4.
- De officio sextæ Horæ. 5.
- De officio nonæ Horæ. 6.
- De vespertina celebratione. 7.
- De completorio. 8.
- De nocturna vigiliarum celebratione. 9.
- De cæteris legitimis orationibus. 10.
- De peculiaribus orationibus. 11.
- De quadripartita specie orationum. 12.
- Quomodò ex his speciebus compunctio
 nascatur. 13.
- De exomologesi, id est, confessione. 14.
- De litanijs. 15.
- De discretionē orationis Dominicæ. 16.
- De ieiunio. 17.
- Quid sit inter ieiunium & stationem. 18.
- De ieiunio quarti, v. vij. & x. mensis. 19.
- De quadragesimali ieiunio. 20.
- De ieiunio Pentecostes. 21.
- De ieiunio ante natiuitatem Dñi, quod
 fit in nono & decimo mense. 22.
- De cæteris legitimis ieiunijs. 23.
- De ieiunio quatuor sabbatorum, in qui-
 bus duodecim lectiones fiunt & sacræ
 ordinationes. 24.
- De priuatis ieiunijs. 25.
- De origine biduanæ siue triduanæ. 26.
- De esu carniū & de potione vini. 27.
- De elemosynarum differentia. 28.
- De penitentia. 29.
- De satisfactione & reconciliatione. 30.
- De natiuitate Domini. 31.
- De epiphania Domini. 32.
- De v̄pavv̄. 33.
- De septuagesima, & sexagesima, & quin-
 quagesima, & quadragesima. 34.
- De die Palmarum. 35.
- De cœna Domini. 36.
- De pasceue. 37.
- De sabbato sancto Paschæ. 38.
- De Pascha Domini. 39.
- De ascensione Domini. 40.
- De Pentecoste. 41.
- De die Dominica. 42.
- De festiuitatibus sanctorum. 43.
- De sacrificijs pro defunctis offerendis. 44.
- De encensijs, & vñdè omnis ille ordo ori-
 ginem duxerit. 45.
- De festiuitatibus veterū, & vñdè festa vel
 ferie sint dicta. 46.
- De cantico. 47.
- De psalmis. 48.

- De hymnis. 49.
- De antiphonis. 50.
- De responforijs. 51.
- De lectionibus. 52.
- De libris duorum testamentorum. 53.
- De scriptoribus sacrorum librorum. 54.
- De benedictionibus. 55.
- De simbolo. 56.
- De regula fidei. 57.
- De hæresibus varijs. 58.

LIBRI TERTII CAPITA.

- Quid eos scire & habere conueniat, qui
 ad sacrum ordinē accedere volunt. 1.
- De eminentia sanctorum scripturarum, &
 ad quid omnis scientia referenda sit. 2.
- Quibus obscuritatibus scriptura sacra sit
 inuoluta, & quod eam temerè alicui le-
 gere non liceat. 3.
- De gradibus sapientiæ & charitatis. 4.
- Quod is qui ad sapientiæ integritatē per-
 uenit, ad charitatis perfectionem per-
 ueniat. 5.
- De modo legendi sacras scripturas. 6.
- De Canone Hebræorū, quomodò apud
 eos tripartitus est ordo diuinarum scri-
 pturarum. 7.
- Vñdè sit quod non intelligitur quæ scri-
 pta sunt. 8.
- De ignotis signis. 9.
- De translatis signis. 10.
- De ambiguis signis quomodò constāt. 11.
- De ambiguis proprijs. 12.
- Modus inueniendi, vtrum locutio pro-
 pria sit, an translata. 13.
- De varia significatione verborū, quæ cō-
 stat in contrarietate & diuersitate. 14.
- Quod non sit periculum varijs intelle-
 ctus in eisdem scripturæ verbis, si sen-
 sus ipse congruat veritati. 15.
- De duobus generibus doctrinarum gen-
 tilium, & quæ sunt illa quæ instituerūt
 homines. 16.
- Quæ diuinitus instituta inuestigauerūt. 17.
- De arte Grammatica & speciebus eius. 18.
- De Rhetorica. 19.
- De dialectica. 20.
- De Mathematica. 21.
- De Arithmetica. 22.
- De Geometria. 23.
- De Musica. 24.
- De Astronomia. 25.
- De Philosophorum libris. 26.
- De acquisitione & exercitio virtutum. 27.
- Quid debeat doctor catholicus in dicen-
 do agere. 28.
- Quod authores canonicorum librorum,
 & sapientes & eloquentes fuerunt. 29.

Quod

Quod facili locutione vulgus debeat doceri. 30.
 De optimo modo dicendi, & quid oporteat prædicatorem in dicendo observare. 31.
 De triplici genere locutionis, quod Romani auctor eloquij ita distinxit. 32.
 Quando submisso genere, & quãdò temperato, quandoq; grandi utendum sit dicenti. 33.
 Exempla in Apostolo de prædictis generibus tribus. 34.

Quomodò debeant inter se hæc tria permisceri. 35.
 Quid sit sapienter & eloquenter dicere, & quod alienum non dicat, qui ab alio prolata, benè vivens prædicat. 36.
 De discretione dogmatum iuxta qualitatem auditorum. 37.
 Quæ virtutum species contrariæ sint singulis speciebus vitiorum. 38.
 Quod oporteat postulari à Domino possibilitas prædicationis. 39.

FINIS.

HRABANI MAVRI

DE INSTITVTIONE CLERICO

RVM LIBER PRIMVS.

De vna Dei ecclesia Catholica.

Cap. I.

ECCLISIA ergo Dei Catholica, quæ per totum orbem dilatata diffundit, Christi nomine nobilitata glorificatur. Omnis enim homo qui recte fidei existit particeps. & sacro baptisinate regeneratur, à Christo Christianus vocatur, & Dei patris atq; ecclesie matris noscitur esse filius. & κληρονομία Græcum est, quod in Latinum vertitur Conuocatio siue Conuentus, eò quod omnes conuocat ad se. Catholica autem dicitur, i. vniuersalis: quia in toto mundo vna est ecclesia Christi, quæ & sponsa, & corpus eius est.

quos illis temporibus ecclesiarum principes ordinabant, forte legebant. Nam & hæreditas Græcè κληρονομία appellatur, & hæres cleronomos. Propterea ergo dicti sunt clerici, quia de sorte sunt Domini, vel quia Dominum partem habent, sicut de eis scriptum est loquitur Dominus: Ego, hæreditas eorum. Vnde oportet vt qui Deum hæreditate possident, absque villo impedimento seculi, Deo seruire studeant, vt congruè illud Psalmistæ dicere possint: Dominus pars hæreditatis meæ. Iste autè ordo iure præponitur in ecclesia, quia in sanctis deseruit, & sacramenta populis dispensat. Sicut enim in veteri testamento tribus Leui præ ceteris tribubus peculiariter à Domino electa est ad seruiendum illi p diuersa officia in tabernaculo, quod est ecclesia præsens, vt seruiant ei die ac nocte in templo sancto eius, vt sint populo in his quæ ad Deum pertinent, doceantque populum Dei omnia præcepta eius, & offerant Deo dona & sacrificia pro sua & populi ignorantia, & iudicent inter iustum & iniustum, & discernant inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum.

De tribus ordinibus ecclesie. Cap. 2.

SVNT tamè tres ordines in ecclesia: Cōsuerfantium, id est, laicorū, monachorum, & clericorum. Quorū primus, id est, laicus ordo, popularis interpretatur. λαϊκός enim Græcè, populus Latinè dicitur. Secundus est Monachicus, id est, singulariter conuersans, hoc est, à seculari cōuersatione remotus. μοναχός enim Græcè singularitas dicitur, & Monachus singularis vel solitarius. Tertius est ordo clericalis. κληρικός quippe Græcè, fors vel hæreditas dicitur. Cleros autem vel clericos hinc appellatos doctores nostri dicunt, quia Matthias forte electus est, quem primum ab Apostolis legitimus ordinatum: sic & eos

Hæc sunt Isidor. li. 2. cap. 1.

A& 1.

De tonsura clericorum. Cap. 3.

TONSURÆ ecclesiasticæ vsus à Nazareis (nisi fallor) exortus est, qui prius crine seruato, denuò post vitæ magnæ continentiam deuotione completa caput radebāt, & capillos in ignem sacrificij ponere iubebantur, scilicet vt perfectionem deuotionis suæ Domino consecrarent. Huius ergo exempli vsus ab apostolis introductus est, vt hi qui in diuinis cultibus man-

Isidor. lib. 2. Cap. 4.

cipati domino consecrantur: quasi Nazarej, i. sancti dei crine præciso in nouentur. Hoc quippe & Ezechielii prophetæ iubetur, dicente domino: Tu fili hominis, sume tibi gladium acutum, & duces per caput tuum & barbâ: videlicet quia & ipse ex sacerdotali genere Deo in ministerio sanctificationis deferuebat. Hoc & Nazareos illos Priscillâ & Aquilam in Actibus Apostolorum primos fecisse legimus, Paulum quoquè Apostolum, & quosdam discipulorum Christi, qui in huiusmodi cultu imitandi exiterunt. Est autem in clericis tonsura signum quoddam, quod in corpore figuratur, sed in animo agitur: scilicet vt hoc signo vitia in religione rescendantur, & criminibus carnis nostræ quasi crinibus exuamur, atque in deum innouatis sensibus vt comis rudib; enitescamus, ex poliantes nos, iuxta Apostolum, veterem hominem cum actibus eius, & induentes nouum qui renouatur in agnitionem dei. Quam renouationem in mente oportet fieri, sed in capite demonstrari, vbi ipsa mens noscitur habitare. Quod verò detonso superius capite, inferius circuli corbâ relinquitur, sacerdotium, regnumq; ecclesie in eis existimo figurari. Tiara enim apud veteres constituebatur in capite sacerdotum. Hæc ex bysso confecta, rotunda erat quasi sphaera media, & hoc significatur in parte capitis tonsa. Corona autem aurea, latitudo est circuli, quæ regum capita cingit. Vt in quæ itaque signum exprimitur in capite clericorum, vt impleatur etiã corporis quadam similitudine, quod scriptum est, Petro apostolo dicente: Vos estis genus electum, regale sacerdotium. Quæritur autem, cur modò (sicut apud antiquos Nazareos) non antè coma nutritur, & sic tondetur? Sed qui hæc exquirunt, aduertant quid sit inter illud propheticum velamentum, & hanc euangelij reuelationem, de qua dicit Apostolus, Cum transfueris ad Christum, auferetur velamè. Quod autem significabat velamen interpositum inter faciem Moisis & ad spectum filiorum Israel, hoc significabat illis temporibus etiã coma sanctorum. Nam & Apostolus comã pro velamento esse dicit. Proinde iam nõ oportet, vt velentur crinibus capita eorū qui Domino consecrantur, sed tantum vt reuelentur: quia quod erat occultum in sacramento prophetiæ, iam in euangelio declaratum est. Sunt quoq; quidam doctores, qui asserunt, diuersas ob causas, Petrum apostolum hunc ritum primum

Excc. 5.

Act. 18.

Act. 17.

Colos.

1 Pet. 2.

1 Cor. 3.

sumpsisse primitiã, vt formam & similitudinem Christi in capite gestaret, dum redemptione nostra crucis patibulũ subiturus, à nefanda Iudæorum gente acutis spinarum aculeis crudeliter coronaretur. Deinde, vt sacerdotes veteris & noui testamenti, in tonsura & habitu discernerentur. Postremò, vt idem apostolus sui que successores & seipedes ridiculosum ganaturæ ludibriũ in populo Romano portarent: quia & horum barones, hostes exercitus superatos sub corona vendere solebant. Sed de his quid suscipiatur, lectoris iudicio derelinquimus. Veniamus ergo nunc ad sacratissimos ordines clericorum, eorumq; originem & gradus singulariter demonstremus.

De gradibus ecclesiasticis.

Cap. 4.

SVNT autem gradus ecclesiastici octo, quorum nomina hæc sunt: Ostiarius, Psalmista siue Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, atque episcopus. Initium quidem sacerdotij in veteri testamèto Aaron fuit: quãtũ & Melchisedech prior obtulerit sacrificium, & post hunc Abraham, Isaac, & Iacob, legitur & Noè altare edificasse, & super illud Domino holocaustũ obtulisse: Sed isti spontanea voluntate, non sacerdotali autoritate, ista fecerunt. Cæterum Aaron primus in lege sacerdotalem opomen accepit, primusq; pontificali stola infulatus victimas obtulit, iubente Domino ac loquente ad Moysen: Accipe, inquit, Aaron & filios eius, & applicabis ad ostiũ tabernaculi testimonij: cum que laueris patrem cum filijs aqua, indues Aaron vestimentis suis, id est, lineam & tunicam, & Superhumerali, & Rationali quod constringes balteo, & pones tiamam in capite eius, & laminam sanctam super tiamam, & oleum vntionis fundes super caput eius, atq; hoc ritu consecrabitur. filios quoq; illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingesq; balteo, Aaron scilicet & liberos eius, & impoes eis mitras, eruntq; sacerdotes mei religione perpetua. Quo loco contemplari oportet. Aaron sacerdotem summum, id est, episcopum fuisse, nam filios eius presbyterorum figuram præmonstrasse. Fuerunt enim filij Aaron & ipsi sacerdotes, quibus meritò ad stare debuissent Leuitæ sicut summo sacerdoti. Moyses verò huius facti mediator CHRISTVM significat. In nouo autem testamento post

Exod. 29.

R.R.

Chri.

Matt. 16.

Christum sacerdotalis ordo à Petro cœpit. Ipsi enim primùm datus est pontificatus in ecclesia Christi. Sic enim loquitur ad eum Christus Dominus: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram edificabo ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincunt eam: & tibi dabo claves regni cælorum. Hic ergò ligandi atque solvendi potestaté primus accepit, primusq; ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit. Siquidem cæteri Apostoli cum Petro par consortium honoris & potestatis acceperunt, qui etiã in toto orbe dispersi, euangelium prædicauerunt, quibus decedentibus successerunt Episcopi, qui sunt constituti per totum mundum in sedibus apostolorum, qui iam nõ genere carnis & sanguinis eliguntur, sicut primùm secundum ordinem Aaron, sed pro vniuscuiusque merito, fide & doctrina, quæ in eum gratia diuina contulerit. Quòd verò per manus impositionem à prædecessoribus Dei sacerdotibus episcopi ordinantur, antiqua est institutio. Isaac enim patriarcha sanctus, ponens manum suam super caput Jacob benedixit ei, & Jacob filijs. Sed & Moyses super caput Iesu naue manum suam imponens, dedit ei spiritum virtutis & ducatus in populo Israel: sic & impletor legis & prophetarum Dñs noster Iesus Christus, per manus impositionem Apostolis suis benedixit, sicut in Euangelio. Lucæ scriptum est: Et produxit illos foras in Bethaniã, & eleuauit manus suas, & benedixit eis. Factusq; est cum benedixisset illis, discessit ab eis: & ipsi reuersi sunt in Ierusalem cum gaudio magno. Et in Actibus Apostolorum ex præpto spiritu sancti Paulo & Barnabæ ab apostolis manus imposta est in episcopatum, & sic missi sunt ad euangelizandum. Porro quòd episcopus non ab vno, sed à cunctis comprovincialibus episcopis ordinatur, id propter hæreses agnoscitur institutum, nè aliquid cõtra fidem ecclesiæ, vnius tyrannica auctoritas moliretur. Ideoq; ab omnibus conuenientibus instituitur, aut non minùs, q̃ à tribus præsentibus, cæteris tamen consentientibus testimonio literarum. Huic autem dum consecratur, datur baculus, vt eius indicio subditam plebem vel regat, vel corrigat, vel infirmitates infirmorum sustineat. Datur & annulus, propter signum pontificalis honoris, vel signaculum secretorum. Nam, multa sunt, quæ ante carnalium minusq; intelligentium sensum oc-

Luc. 24.

Acto. 13.

cultantes sacerdotes, quasi sub signaculo condunt, nè indignis quibusque Dei sacramenta aperiantur.

De ordine tripartito episcoporum.

Cap. 5.

Ordo autem episcoporum tripartitus est, id est, in patriarchis, Archiepiscopis, qui & metropolitani sunt, & in episcopis. *πατριάρχης* Græca lingua, pater principum siue summus patrum interpretatur, quia primus, id est, apostolici cū retinet locū: & id eò q̃ summo honore fungit, tali nomine cõsetur, sicut archiepiscopus Antiochenus episcopus, atq; Alexandrinus antistes. *ἀρχιεπίσκοπος* Græco vocabulo dicitur, quòd sit summus vel princeps episcoporum. tenet enim vicem Apostolicam, & præsidet episcopis cæteris. Singulis enim prouincijs præminet, quorum autoritate & doctrina cæteri sacerdotes subiecti sunt, sine quibus reliquis episcopis nihil agere licet, nisi quòd singulis in propria parochia cõmendatum est. Sollicitudo enim totius prouinciæ ipsi commissa est, & omnes superiùs designati ordines, vno eodemque vocabulo episcopi nominantur, sed priuato nomine quidem vtuntur propter distinctionem potestatum, quam singulariter acceperunt. Metropolitanus autem idem vocatur, eò quòd præsideat illi ciuitati, quæ cæteris ciuitatibus in eadem prouincia constitutis quodammodò mater sit. *μητροπόλις* ergò Græcè, mater ciuitatum interpretatur. Episcopatus autè vocabulum indè dictum, quòd ille qui superefficitur, superintendat, curam scilicet subditorum gerens. *σκοπεῖν* enim, Latine intendere dicitur. *ἐπίσκοποι* autem Græcè, Latine speculatores siue Superintendentes interpretantur. Nam speculator est præpositus in ecclesia dictus, eò quòd speculetur atque prospiciat populorum infra se positorum mores & vitam: intimet vnicuique actus suos, sicut Dominus ad Ezechielem dixit prophetam: Et tu, inquit, fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel. Audiens ergò ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me. Si me dicente ad impium, morte morieris, non fueris locutus, vt se custodiat impius à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. & reliqua. Pontifex princeps sacerdotum est, quasi

for. 284.

Ezecl. 33.

via

via sequentium: ipse & summus sacerdos, ipse p̃otifex maximus nũcupatur. Ipse em efficit sacerdotes atque Leuitas, ipse omes ordines ecclesiasticos disponit, ipse quid vnusquisque facere debeat, ostendit. Antistes autem idem dictus est, eò quòd antestet. primus enim est in ordine ecclesiæ, & supra senullum habet sacerdotem. Sacerdos quidem nomen habet compositum ex Græco & Latino, quasi sacrũ dās. Dispensat ergò mysteria cælestia, fidelibus baptismum tradit, corpus & sanguinem Christi distribuit, & verbum Dei prædicat. Sacerdos autem vocari potest, siue episcopus sit, siue presbyter. Episcopi autem apostolorum vicem in ecclesia tenent, sicut supra diximus. Et chorepiscopi, qui vicarij sunt episcoporum, ad exemplũ LXX. seniorum constituti sunt: nec aliquid eis magis licet in ecclesia ordinare aut constituere, nisi quantum eis cõceditur à legitimis episcopis, qui sedem & regimen integrum in ecclesijs obtinent. Ordinati sunt autem chorepiscopi propter pauperum curam, qui in agris & villis consistunt, nè eis solatium confirmationis deesset. Dicti sunt autem chorepiscopi, quia de choro sunt sacerdotum: hi autem à solo episcopo ciuitatis cui adiacent, ordinantur, sicut presbyteri.

De presbyteris. Cap. 6.

Presbyterorum ordo exordium sumptus à filijs, vt dictum est, Aaron. Qui enim sacerdotes in veteri testamento vocabantur, hi sunt qui nunc appellantur presbyteri: & qui tunc princeps sacerdotum, nunc episcopus vocatur. *πρεσβύτερος* enim Græcè, Latine senior interpretatur. Non pro ætate autem vel decrepita senectute, sed propter honorem & dignitatem & doctrinam sapientiæ quam acceperunt, presbyteri nominantur, sicut per Sapientiam dicitur: Gloria senum canities. & item: Canities hominum prudentia eius. Vnde & apud veteres idem & episcopi & presbyteri fuerunt, quia illud nomen dignitatis est, hoc ætatis. Et Paulus Apostolus ad Titum scribens: Huius, inquit, rei gratia relinqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego tibi disposui, si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut nõ subditos, & statim subiugit: Oportet em episcopum sine crimine esse, sicut

Pro. 20.

Tit. 1.

Tit. 1.

Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, & reliqua. Et ad Philipenses, episcopis & diaconibus scribit, cum vna ciuitas plures episcopos habere non possit, sed sub episcoporum nomine presbyteros complexus est. Ideo autem presbyteri sacerdotes vocantur, quia sacrum dant, sicut episcopi, id est, in confectione diuini corporis & sanguinis, & in baptisante, & in officio prædicandi. Sed licet sint sacerdotes, tamen pontificatus apicem nõ habent, quòd nec chrismate frontem signant, nec paraclerũ spiritũ dant, quòd solis episcopis debet, lectio Actũs Apostolorũ demonstrat: nec ordinare clericos in sacris ordinibus possunt, quòd episcopis propter vnitatẽ & concordia referuat. Secũdũ verò ordinis viri, presbyteri sunt, quorum typum præferebant septuaginta viri in veteri testamento, in quibus Dominus spiritum Moysis propagauit, vt talibus adiutoribus vsus in populo, innumeras multitudines facile gubernaret. Sic & paterne plenitudinis abundantia transfusa est in Eleazaro & Ithamaro, vt ad hostias salutaris & frequentioris officij sacramentum, ministerium sufficeret sacerdotũ. Sic & apostolis Christi, doctores, fidei comites additi sunt, quibus illi orbem totum secundis prædicatoribus impleuerunt, & per euangelicam doctrinam dilatauerunt.

De diaconis. Cap. 7.

Leuitæ ex nomine authoris vocati, de nomine Leui Leuitæ exorti sunt, à quibus in templo Dei, mystici sacramenti mysteria explebantur. Præcepit enim Dominus, & dixit ad Moysen, vt post ordinationem Aaron sacerdotis & filiorum eius, rursus Leui tribus in diuini cultus mysterio ordinaretur, & consecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & seruirent pro Israel coram Aaron & filijs eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die ac nocte, ipsiq; gestarent arcam & tabernaculum, & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi castra ipsi constituerent, & in promouendo tabernaculo ipsi deponerent, & rursus ipsi deponerent, & rursus ipsi ponerent. Hi Græcè *διάκονοι*, Latine ministri dicuntur, quòd sicut in sacerdote consecratio, ita & in diacono ministerij dispensatio habetur. In veteri testamento excubabant in tabernaculo testimonij ad præcepta Aa-

Exod. 29.

Num. 8.

ron, & ad cuncta opera tabernaculi: veruntamen ad vasa sanctuariorum & ad altare non accedebat, sicut mandauerat Dominus Aaron, dicens: Ecce dedi vobis fratres vestros Leuitas de medio filiorum Israel, & tradidi donum Domino, ut seruiant in ministerijs tabernaculi eius: tu autem & filij tui custodite sacerdotium vestrum, & omnia quae ad cultum altaris pertinent, & intra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur, & reliqua. Hi à viginti quinque annis & supra ingrediebantur, ut ministrarent in tabernaculo foederis: cumque quinquagesimum annum aetatis explebant, seruire cessabant, & erant ministri fratrum suorum in tabernaculo foederis, ut custodirent quae sibi fuerant commendata. In nouo autem testamento apostoli septem diaconos, propter sacramentum eiusdem numeri, ordinauerunt ad ministerium sacrum & officium altaris, qui leguntur etiam & praedicasse, & baptizasse non paucos, sicut sanctus Stephanus disputauit contra Iudaeos, & Philippus baptizato eunucho euangelizauit ciuitatibus cunctis donec veniret Caesaream, & in Samaria praedicabat, & baptizabat eos qui ab apostolis Petro & Iohanne postmodum confirmabantur. Sed baptizare eis modo coram episcopis siue presbyteris licitum est. Caeteris autem non licet, nisi praedictis fortassis officijs longius constitutis, necessitas extrema compellat. Hi enim sunt (quos in Apocalypsi legimus) septem angeli, tubis canentes: Hi sunt voces candelabra aurea. Hi sunt voces tonitruorum septem. Ipsi enim clara voce in modum praconis admonent cunctos, siue in psallendo, siue in lectionibus audiendis. Ipsi enim, ut aures habeamus ad Deum, acclamant. Ipsi quoque euangelizant. Sine his sacerdos nomen habet, officium non habet. Nam sicut in sacerdote consecratio, ita in ministro dispensatio sacramenti est. Ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat: Ipsi etiam sacerdotibus, propter praesumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus fuerit à diacono. Leuitae offerunt oblationes in altaria. Leuitae componunt mensam Domini. Leuitae operiunt arcam testamenti: Non enim omnes vident altare mysteriorum, quae operiuntur à Leuitis, ne videant, qui videre non debent, & sumant qui seruare non possunt: quique propterea

Apo. 8.

altari albis induti assistunt, ut hinc admoniti, caelestem vitam habeant, candidique ad hostias & immaculati accedant. Quos primus fecit Syluester Papa, tricesimus quartus pontifex in Romana ecclesia post Petrum Dalmaticis uti, & constituit ut pallio linostimo eorum laua regeretur, sicut in gestis pontificalibus continetur.

De subdiaconis. Cap. 8.

Hypodiacones Graece, quos nos subdiacones dicimus, qui idem sic appellantur, quia subiacent praecipis & officijs Leuitarum. Oblationes in templo DEI à fidelibus ipsi suscipiunt, & Leuitis superponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebraeos Nathinnai vocantur, ut liber Paralipomenon & Esdrae testatur, quod interpretatur, in humilitate Domino seruientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in euangelio Iohannis diuina proditiōe commonitus, Saluatorem meruit confiteri, quique etiam ad primam diuinitatis iudicium fidelis enituit, protestante Domino ac dicente: Ecce verè Israelita, in quo dolus non est. Ipsi quoque vasa corporis & sanguinis Domini diaconibus ad altare offerunt. De quibus quidem placuit patribus, ut quia sacra mysteria contrectant, casti & continent ab vxoribus sint, & ab omni carnali immunditia liberi, iuxta quod illis, Propheta docente, iubetur: Mundamini qui fertis vasa Domini. Hi ergo cum ordinantur, non suscipiunt manus impositionem sicut sacerdotes & Leuitae, sed patenam tantum & calicem de manu episcopi, & ab archidiacono scyphum aquae cum aquamanili & manutergium.

De Acolytis. Cap. 9.

Acolyti Graece, Latine ceroferrarij dicuntur, à deportandis cereis, quando legendum est euangelium, aut sacrificium offerendum: tunc enim accenduntur luminaria ab eis & deportantur, non ad fugandas tenebras dum sol eodem tempore rutilat, sed ad signum laetitiae demonstrandum, ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in euangelio legitur: Erat lux vera quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quorum typum praerebant illi, qui Domini mandato in tabernaculo lucernas quotidie accendebant super candelabrum positas.

De

De exorcistis.

Cap. 10.

Exorcista, ex Graeco in Latinum adiuuantes seu increpantes vocatur. Inuocant enim super catechumenos, vel super eos qui habent spiritum immundum, nomen Domini Iesu, adiurantes per eum ut egrediat ab eis. Refert Iosephus, regem Salomonem excogitasse, suamque gentem docuisse modos exorcismi, id est, adiurationis, quibus immundi spiritus expulsi ab homine, ulterius reuerti non sunt ausi. Testatur & de eis liber Actus Apostolorum, ita dicens: Tentauerunt autem quidam & de circumuentibus Iudaeis exorcistis inuocare nomen Domini Iesu Christi. Inuenimus eos quos Esdras actores memorat templi, eos nunc esse exorcistas in ecclesia Dei: fuerunt enim sub Esdra actores templi, seruatorum Salomonis filij, qui actum templi totius sub cura sua haberet, non tamen sacerdotibus officijs ministraret, aut sacris oblationibus deseruirent. Nullam ergo aliam curam habebant actores templi, nisi ad sarta recta reficienda, ut quaecumque fuissent veterata in aedificio templi aut de lapsa, per eosdem actores de thesauris Dominicis reficerentur atque excolerentur. Ergo exactores templi, exorcistae sunt in populo Dei. Quomodo enim actor prudens & bonus scit, quis sit Domini sui census & omnis substantiae modus, & redigit apud se totius possessionis instrumenta originalia, sic exorcista redigit in sua diligentia totius regni Domini secreta, ut memoriae mandet de scripturarum sacramentis, vnde exerceat scilicet donum, quod illi est à spiritu sancto concessum secundum Apostoli praconium. Exorcistas enim memorat Apostolus cum dicit: Nunquid omnes donationes habent sanationum? Hi enim cum ordinantur, accipiunt de manu episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente eis episcopo: Accipite & commendate memoriae, & habete potestatem imponendi manus super energumenos siue catechumenos, ut imperetis immundis spiritibus, & abijciatis.

De lectoribus.

Cap. 11.

Lectores à legedo, Psalmistae à psalmis canendis vocati. Illi praedicant populis quid sequantur: isti canunt, ut excitent ad compunctiones animos audientium.

Licet & quidam lectores ita miseranter pronuncient, ut quosdam ad luctum lamentationemque compellant. Idem etiam & pronunciatores vocantur, quod porro adnunciant. tanta enim & tam clara eorum erit vox, ut quantumuis longè positorum aures adimpleant. Lectorum ordo formam & initium à prophetis sumpsit. Sunt ergo lectores, qui verbum DEI praedicant, quibus dicitur: Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam. Isti quippe dum ordinantur, primùm de eorum conuersatione episcopus verbum facit ad populum, deinde coram plebe tradit eis codicem apicum diuinorum ad verbum adnunciandum. Ille ergo doctrina & libris debet esse imbutus, sensuumque ac verborum scientia perornatus, ut distinctè & aperte sonans, audientium corda possit instruere. Psalmistarum, id est, cantatorum principes siue auctores, suere David siue Asaph. Isti enim post Moysen psalmos primi composuerunt & cantauerunt. Mortuo Asaph, filij eius in hunc ordinem subrogati sunt à David, erantque psalmistae per successionem generis, sicut & ordo sacerdotalis, ipsique soli continuis diebus in templo canebant, candidis induti stolis, ad vocem vnus respondente thoro. Ex hoc veteri more ecclesia sumpsit exemplum nutriendi psalmistas, quorum cibus ad affectum Dei, mentes audientium excitentur. Psalmistae autem & voce & arte praeclarè illustremque esse oportet, ita ut ad delectamentum dulcedinis animos incitet auditorum. Solent autem ad hoc officium etiam absque scientia episcopi, sola iussione presbyteri eligi quique, quos in cantandi arte probabiles esse constiterit.

De ostiarijs.

Cap. 12.

Ostiarij sunt, qui & aditui & ianitores in lege dicebantur. Hi apud Hebraeos in veteri testamento electi sunt ad custodiam templi, quique ordinati per vices suas, omnia interiora templi vel exteriora custodiebant, ut non ingrederetur in illud immundus in omni re. Dicitur autem ostiarij, quod praesint ostijs templi. ipsi enim tenentes clauem, omnia intus ex vtraque parte custodiunt, atque inter bonos & malos habentes iudicium, fideles recipiunt, respuunt infideles.

RR 3

Quos

Quos oporteat ad sacrum ordinem accedere, & quo ordine.

Cap. 13.

Canonēs & decreta Zosimipapæ decernunt, ut clericus, qui ad sacrum ordinem accedit, inter lectores siue exorcistas quinque annos exoluat, exinde acolytus, vel subdiaconus quatuor annis fiat. Ad benedictionē quoque diaconatus non minoris ætatis quàm xxv. annorum accedat, in quo ordine quinque annis expletis, si inculpabiliter ministraverit, ad presbyteratus honorem promoueri poterit, non tñ ante triginta annos ætatis, licet valde dignus sit: quia & Dominus noster non ante trigentesimum annum prædicare exorsus est. De quo gradu si eum auctior ad bonos mores vita perduxerit, summum pontificatum accipere poterit, hac tamen lege seruata, ut neque bigamus pœnitens, neque neophytus ad hos gradus possit admitti.

De vestibus sacerdotibus.

Cap. 14.

De veste ergo sacerdotali moderna, ad antiquum veteris testamenti habitum, comparationem facientes, secundum maiorem sensum, quid mysticè significet, prosequamur.

De superhumerali. Cap. 15.

Primum ergo eorum indumentum est Ephod Bad, quod interpretatur superhumeralē lineum, quod significat munditiam bonorum operum. Hinc benè in lege, cum Dominus de veste sacerdotali Moisen instituit, primum de Superhumerali faciendo præcepit, quia quisquis ad sacerdotium magisteriumque populi Dei promouendus est, primum eius debent opera cognosci, ut dum hoc, quod foris omnibus patet, inreprehensibile patuerit, conuenienter ex tempore & integritas cordis eius, & fidei sinceritas scrutetur.

De podere, id est, tunica linea.

Cap. 16.

Secundum est linea tunica, quæ Græcè *σχιμα*, Latinè talaris dicitur, eò quòd ad talos vsque descendat. Hanc Iosephus byssinam vocat, cuius significatio mystica in promptu est. Cum enim constet, lino vel bysso continentiam & castitatem significari, strictam habent lineam sacerdotes,

cum propositum continentia non eneruiter, sed studiosè conseruant. Hæc ad talos vsque descendit, quia vsque ad finem vitæ huius bonis operibus insistere debet sacerdos, præcipiente ac promittente Domino, Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

De cingulo. Cap. 17.

Tertium vestimentum est cingulum siue balteum, quo vtuntur, nè tunica ipsa defluat, & gressum impediatur, hoc nimium custodiam mentis significat. Qui enim tunica talari indutus absque cingulo incedit, defluit tunica, ac relicto corpore, ventis & frigoribus intrandi spatium tribuit: quin & præpeditis gressibus, incedendi vsum retardat, vel etiã calcantibus se, causa efficitur ruina. Ergo lineas induunt sacerdotes, ut castitatem habeant: accinguntur balteis, nè ipsa castitas sit remissa & negligens, nè vento clationis animum perflandi aditum impendat, nè crescente iniquitate refrigerare faciat charitatem ipsorum, nè bonorum gressus operum iactantia suæ præsumptionis impediatur, nè præpedito virtutum cursu ipsa etiã terrestri concupiscentia sordibus polluta vilescat, & ad vltimum, authorem suum ad ruinam superbiendo impellat.

De phanone. Cap. 18.

Quartum verò, mappula siue mantle, sacerdotis indumentum est, quod vulgò phanone vocant, quod ob hoc eorum tunc manibus tenetur, quando Missæ officium agit, ut paratos ad ministerium mensæ Domini populus conspiciat. Mappæ ergo, conuiuij & epularum adpositarum linteamina sunt, unde diminutium mappula, sicut & mantilia, nunc pro operiendis mensis sunt: quæ, ut nomen ipsorum indicat, olim tergendis manibus præbebantur. Oportet ergo sacerdotes & ministros altaris mappulas manibus tenere, quorum officium est, diuina sacramenta conficere, ut cum deuotione metis opus spontaneum concordet: dignè exerceatur officium, quod piè diuino est munere collatum.

De orario, id est, stola.

Cap. 19.

Quintum quoque est, quod orarium dicitur, licet hoc quidam stolam vocent. Hoc enim genere vestis solum-

modò eis personis vti est concessum, quibus prædicandi officium est delegatum. Benè etiã oratoribus Christi, orarium habere conuenit, quia cum indumentum eorum officio proprio còcinat, & ipsi sedulo ad verbi ministerium cohortentur, & plebs ipsis commissa, in dicitur salutare conspiciens, ad meditationem legis concurrere feruentius admonetur. Aptè ergo orarium collum simul & pectus tegit sacerdotis, ut inde instruat, quòd quicquid ore proferat, tractatu summæ rationis attendat, ut illud apostoli semper in eo impleat quod dicit: Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mète. & iterum: Os nostrum ad vos o Corinthij, cor nostrum dilatatum est: Nè forte si improuisè & irracionabiliter loquatur, damnum patiatur, Salomone attestante, qui ait: Cor sapientis erudiet os eius, & labijs illius addet gratiam. item, Qui custodit os suum, custodit animam suam: qui inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.

De dalmatica. Cap. 20.

Sextum nanque est, quòd dalmatica à Dalmatia Græciæ puincia, in qua primum texta est, nuncupatur. Hæc vestis in modum est crucis facta, & passionis Domini indicium est. Habet quoque & purpureos tramites ipsa tunica, à summo vsque ad ima, antè ac retrò descendens, nec non & per vtranque manicam: ut admonetur minister Domini per habitus sui speciem, cuius muneris particeps est, ut cum per mysticam oblationem passionis Dominicæ commemoratione agit, ipse in eo fiat hostia Deo acceptabilis.

Decasula. Cap. 21.

Septimū sacerdotale indumentum est, quod casulam vocant. dicta est autem per diminutionem à casa, eò quòd totum hominè tegat, quasi minor casa. hanc Græci planetam nominant. Hæc supremum omnium indumentorum est, & cætera oia interius per suum munimè tegit & seruat. Hanc ergo vestè possumus intelligere charitatem, quæ cunctis virtutibus supereminet, & earum decorem suo tutamine protegit & illustrat. Nec enim vllus iam erit virtutum splendor, si non eas charitatis irradiauerit fulgor, quod ostendit Apostolus, dicens: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum sicut æsonans, aut cymba-

lum tinniens: Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodest. Charitas patiens est, benigna est: Charitas non æmularur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, nõ iritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excedit, & reliqua. Sine hac, nec sacerdos ipse ad altare adpropinquare debet, nec munus offerre, nec preces fundere. Vnde veritas ipsa dicit: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Et item: Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersum aliquem, & reliqua. De hoc itaq; spiritali virtutum indumento, Apostolus ad Colossenses ita scripsit: Induite, inquit, vos sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, & cætera: Et de charitatis eminentiam paulò post subiunxit, dicens: Super omnia autem hæc charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis.

De sandalijs. Cap. 22.

Induunt quoque sacerdotes pedes sandalijs siue soleis, quod genus calceamenti euangelica auctoritate eis est cõcessum, ut Marci euangelium testatur: quia hoc calceamentum mysticam significationem habet, ut pes neque tectus sit, neque nudus ad terram, id est, ut nec occultetur euangelium, nec terrenis commodis innotatur. Nam scriptum est in Apostolo: Et calceati pedes in preparatione euangelij pacis. Sicut ergo sandalia partem pedis tegunt, partem inopertam relinquunt: ita & euangelij doctores partim euangelium operire, partimque aperire debent: ita videlicet, ut fidelis & deuotus sufficientem habeat doctrinam, & in fidelis & contemptor non inueniat blasphemandi materiam. Admonet etiã & nos hoc genus calceamenti, ut carni nostræ & corpori in necessitatibus consulamus, non in libidine lasciuiam defluamus, de quibus vtrisque nos diuina lex instruit. Scriptum est enim, Carnem tuam nè despexeris.

Rom. 13. & item: Carnis curam nē feceritis in concupiscentijs.

De Pallio. Cap. 23.

SUPER hęc autem omnia summo pontifici (qui Archiepiscopus vocatur) propter Apostolicam vicem pallij honor decernitur, quod genus indumentij crucis signaculum purpureo colore exprimit, vt ipso indutus pontifex, à tergo & pectore crucem habeat, suaque mente piē & dignē de passione redemptoris cogitet, ac populo, pro quo nominum deprecatur, redemptionis suę signaculum demonstret. Condecet quoque bene, vt ipsa Apostolica dignitas Apostolicum virum faciat, vt plena deuotione, sano sermone, & digna operatione possit dicere cum Apostolo: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mūdo. Hęc quęque de habitu sacerdotali ad sensum secundum modulum ingenioli nostri breuiter diximus, non præiudicantes his, qui congruentius & dignius de eadem re possint scribere & plenius disputare.

De sacramentis ecclesie. Cap. 24.

DE sacramentis autem quę in ecclesia fiunt, oportet vt sequens sermo exponat, atq; declaret ritum sacerdotalem. Sunt autem sacramenta, Baptismum & Chrisma, Corpus & sanguis, quę ob id sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum, virtus diuina secretiuis salutem eorumdem sacramentorum operatur: vnde & à secretis virtutibus vel sacris, sacramenta dicuntur. Quę idēd fructuosē penēs ecclesiam fiunt, quia sanctus in ea manens spiritus, eundem sacramentorum latenter operatur effectum. Vnde seu per bonos, seu per malos ministros intra ecclesiam Dei dispensentur, nec bonorum meritis dispensatorum amplificuntur hęc dona, nec malorum attenuantur: quia neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, vnde & Gręce μωρηιον dicitur, quod secretā & reconditam habeat repositionem.

De baptismatis sacramento.

Cap. 25.

PRIMUM autem sacramentorum est Baptismum, quia antequam sancto chrismate ungetur aliquis, aut corporis & sanguinis CHRISTI particeps existat, sacra regeneratione purgari debet, ac deinde

Gal. 6.

1. Cor. 3.

ad cętera ritē accedere. *Βαπτισμα* Gręcē, Latine tinctio interpretatur, quę non tantum ob hoc, quod homo in aquā mergitur, tinctio dicitur: sed quia spiritu gratię ibi in melius immutatur, & longē aliud quā erat, efficitur. Primum homines scēderamus deformitate peccatorū: in ipsa tinctio pulchri dealbatione virtutum efficiuntur. Vnde & in Cęticis scribitur Cantico: Quę est ista quę ascendit quasi dealbata? Cuius mysterium non aliter nisi sub trinitatis designatione, id est, patris & filij & spiritus sancti cognitione, completur, dicente Domino ad Apostolos: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Sicut enim in tribus testibus stat omne verbum, itā sacramentum confirmat ternarius numerus nominum diuinorum. Quod autem per aquam baptismum datur, hęc ratio est: Voluit enim Dominus, vt res illa inuisibilis per congruentiam, sed profectō incontrectabile & inuisibile impendetur elementum, super quod etiā in principio ferebatur spiritus sanctus. Nam sicut oleum naturali pondere superfertur omni liquori, itā in principio superferebatur spiritus sanctus aquis. Sicut aqua expurgat exterius corpus, itā latenter eius mysterio per spiritum sanctū purificatur & animus: cuius sanctificatio itā est: Inuocato enim Deo, descendit spiritus sanctus de cęlis, & medicatis aquis, sanctificat eas de semetipso, & accipiunt vim purgationis, vt in eis caro & anima delictis inquinata mundeatur. Vtrumque enim baptizādo necesse est adhiberi, & baptismi lauacrum, & spiritus sancti purgatio, quia ait Saluator: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō potest introire in regnum Dei. Sed ante baptismum, catechizandi debet in hominem peruenire officium, vt fidei primum catechumenus accipiat rudimentum. Nam in Euangelio secundum Matthæum legitur, quod post resurrectionem Dominus Apostolis præcepit, vt in nomine patris & filij & spiritus sancti docerent, & baptizarent omnes gentes, id est, prius fidem Dei illis insinuarent, & sic credentes in remissionem peccatorum baptizarent. Hinc est quod secundum Marcum idem Dominus legitur præposuisse fidem baptismati, cum itā dixit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verō nō crediderit, condemnabitur. & Ioanne teste, prius ipse Iesus cęci nati oculis luto ex spūto factō superliniuit, & sic ad aquas Siloę misit: quā prius

1. lib. 2. ca. 10. & 21.

Deut. 6.

Iohan. 1.

Mat. 11.

Mat. 9. 13.

Mar. 16.

Iohan. 9.

prius debet baptizandus fide incarnationis Christi instrui, & sic ad baptismum iam credulus admitti, vt sciat cuius gratię in eo est particeps, & cui iam debitor fiat deinceps.

De Catechumenis. Cap. 26.

CATECHUMENUS autem dicitur, pro eo quod adhuc doctrinam fidei audit, necdum tamen baptismum recepit. Nam *κατηχομενος* Gręcē, Latine auditor interpretatur. Et quia primum exhortationis præceptum in lege est, Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus vnus est, inde est, vt is cui per sacerdotem quasi per Moysen Deus loquitur, catechumenus, id est, audiens nominetur: scilicet vt verū agnoscens Dominum, relinquat errores varios idolorū. Puto autem omnes à Iohanne in penitentiam baptizatos, catechumenorum pretulisse figuram. Post catechumenos autem, secundus gradus est Competentium. Competentes autem sunt, qui iam post doctrinam fidei, post continentiam vitę, ad gratiam Christi percipiendā festinant: ideoq; appellantur competentes, id est, gratiam Christi petentes. Nam catechumeni tantum audiunt, necdum petunt. Sunt enim quasi hospites & vicini fidelium, de foris audiunt mysteria, audiūt gratiam, sed adhuc non appellantur fideles. Competentes aut iam petūt, iā accipiūt, iam catechizantur, imbuuntur in structione fidei & sacramentorum. Illis enim traditur salutare symbolum: quasi commonitoriū fidei, & sanctę cōfessionis indicium, quo instructi agnoscant, quales iam ad gratiam Christi exhibere se debeant. Notandum autem quod in Ecclesia Saluatoris, paruulorū, qui per ætatem adhuc abrenunciare diabolo, nec credere in Deum possunt, per corda & orationem salutem adimpleatur: quia & in euangelio legitur, quod Iesus fidem illorum intuens, qui paralyticum ad sanandum sibi adferebant, dixerit ipsi: Homo, remittuntur tibi peccata tua: & quod filium viduę à mortuis suscitauit, misericordia motus super ea. Manifestum enim, quod paruuli sicut ex alijs ea, quę illis remittuntur in baptismo, peccata traxerūt: sic & per alios ad salutem credunt. Nec non si quidam muti & surdi, qui nec audire, neque profiteri fidem possunt, ab aliquibus Christianis ad baptizandum offeruntur, per credulitatem offerentium saluari creduntur: quia non obstitit omnipotentis Dei gratię, naturę infirmitas humana.

De catechizandi ordine. Cap. 27.

CATECHIZANDI enim ordo hic est: Primum interrogatur paganus, si abrenunciat diabolo & omnibus damnosis eius operibus atque fallacibus pompis: vt primum respuat errorem, & sic appropinquet ad veritatem, possitque iuxta Apostolum deponere veterem hominem secundum pristinam conuersationem, qui corrumpitur secundum desideria erroris, abnegans impietatem & secularia desideria.

Deinde Apostolicę fidei ostenditur ei symbolum, & exquiratur ab eo, si credat in Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, & in spiritum sanctum, vnū Deū in trinitate & vnitatem: si constiteat vnā esse sanctam ecclesiam catholicā, & si credat remissionē peccatorū, & carnis resurrectionem. Hęc ergo omnia si se verē, p̄fistetur credere, iam incipit per fidē inducere nouū hominē, qui secundum Deū creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis: quo tamen plenē induitur, quando per baptismi lauacrum regeneratur. At postquam se per confessionem verę fidei in alterius commendauerit dominium, & per abrenunciationem à prioris possessoris se alienauerit seruitio, exufflatur ab eo sæua potestas, vt per pium sacerdotis ministerium spiritui sancto cedat fugiēs spiritus malignus: signaturque in se homo signaculo sanctę crucis tam in fronte quā in corde, vt ipse apostata diabolus, in vase suo pristino suę interemptionis cognoscens signū, iam sibi deinceps sciat illud esse alienum. Exinde iam dicuntur super eum orationes, vt fiat catechumenus. Tunc datur ei sal benedictum in os, vt per sal typicum, sapientię sale conditus, fœtore careat iniquitatis, & nec à vermibus peccatorum viltrā putrescat: sed magis illæsus feruetur ad maiorem gratiam percipiendā. Dehinc iterum exorcizatur diabolus, vt suā nequitia agnoscat, & iustum super se iudicium Dei timens, recedat ab homine, nec iam contendant eum arte sua subuertere, nē baptismū cōsequatur: sed magis honorem Deo creatori suo exhibens, reddat opus factori suo. Postea tanguntur ei nares & aures cum salua, & dicitur ei illud verbum euāgelicum, quod Iesus quādo surdū & mutum sanauit, tangens eum spūto linguam eius, & mittens digitos suos in auriculas eius, dixit: Epheta, quod est, adaperire. Hoc enim sacramentum hic agitur, vt per saluā

marc. 7.

typicam sacerdotis & tactum, sapientia & virtus diuina salutē eiusdem catechumeni operetur, vt aperiantur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei, vt aperiantur illi & aures ad audiendū mandata Dei, sensuque intimo cordis reponendum. Deinde benedictione & sacerdotali munitur, vt ad sacrum baptismum cum fide accepta custodiatur. Vngetur illius tunc pectus de oleo sanctificato cum inuocatione sanctæ Trinitatis, vt nullæ reliquæ latētis inimici in eo resideant, sed in fide sanctæ Trinitatis mens eius confortetur: Vngetur & inter scapulas de eodē oleo, vt vndique muniat, & ad bona opera faciendā per Dei gloriam roboretur.

De unctione baptismi, & unctione chrismatis. Cap. 28.

Post hæc igitur consecratur fons, & ad ipsum baptismum catechumenus accedit, & sic in nomine sanctæ Trinitatis trina submersio baptismi. Et recte homo, qui ad imaginē sanctæ Trinitatis conditus est, per inuocationem sanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem, & qui tertio gradu peccati, id est, cōsensu cecidit in mortem, tertio eleuatus de fonte, per gratiam resurget ad vitam. Potest & hæc trinamersio triduanam Domini sepulturam significare, maximè cum dicit Apostolus: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. & reliqua. Oportet ergo cum inuocatione sanctæ Trinitatis sub trina mersione baptismum confici, vt secundum personarum differentiam mysterium Baptismi celebretur, & secundum vnitatem substantiæ vnum baptismum fiat, vnde dicit Apostolus: Vnus Dominus, vna fides, vnus baptismus. & reliqua. Postquam em̄ ascendit baptizatus de fonte, statim signatur in cerebro à presbytero cum sacro chrismate, sequente simul & oratione, vt regni Christi particeps fiat, & à CHRISTO Christianus possit vocari. Scriptum est in euangelio ita: Baptizatus autem Iesus, cōfessum ascendit de aqua, & ecce aperti sunt cæli, & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientē supra se. Bene quidem baptismum continuatur chrismatis

unctio: quia spiritus sanctus, qui per illud Chrisma suæ virtutis admixtione sanctificat credentes, baptizato Iesu, statim super illum in columbæ specie descendit: cuius videlicet typum præferebat columba illa, quæ in diluio ad arcam reportauit ramū oliuæ virentibus folijs, significans vtique quod spiritus sanctus per chrismatis unctionem in baptismate virorem confert fidelibus cælestis gratiæ. Sed de hoc plenius in sequentibus dicemus. Legimus & in Gestis patrum, quod Syluester papa in ecclesia Romana constituerit, vt sicut potestas & priuilegium apud solum episcopum constat, quod sacrum Chrisma ipse conficiat, & baptizatum per manū impositionem cum ipso chrismate consignet propter hæreticam suasionem: ita presbyter eodem chrismate liniat baptizatum leuatum ex aqua propter occasionem trāsitū mortis, quia scriptum est in Apostolo: Vos autem fratres in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autē spiritum Christi non habet, hic non est eius &c. Ac deinde profecto patet, quia quicumque non est Christi, regni sui particeps fieri nequit. Ideoq; necessarium est, vt statim succurratur baptizato cum chrismatis unctione, vt spiritus sancti participationem accipiens, alienus à Christo non existat.

De indumento baptizati & eucharistia. Cap. 29.

Post baptismum autem traditur Christiano vestis candida, designans innocentiam & puritatem Christianam, quam post ablutas veteres maculas, studio sanctæ conuersationis immaculatam seruare debet, ad præsentandum ante tribunal Christi. Cuncti verò renati albis induuntur vestibus, ad mysterium resurgentis ecclesiæ, sicut ipse Dominus coram discipulis transfiguratus est, vt diceretur, Resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta eius facta sunt candida sicut nix: quo factō splendorem, vt dictum est, resurgentis in futurum figurauit ecclesiæ. Utuntur ergo albis vestibus, ut quorum primæ natiuitatis infantia vetusti erroris pannus suscauerat, habitus secundæ generationis gloriæ præferat indumentum. Tegitur enim post sacram unctionem caput eius mystico velamine, vt intelligat se diadematis regni, & sacerdotalis dignitatis portitorem, iuxta apostolum: Vos estis, inquit, genus regale & sacerdotale, offeretes vobismetipsos

Deo

Deo hostiam viuam, sanctam, deo placentem & reliqua. Nam sacerdotes in veteri testamēto quodam mystico velamine caput semper ornabant. Deinde corpore & sanguine Dominum omne præcedens sacramentum in eo confirmatur, quia hæc idem accipere debet, vt Deum habere mereatur in se habitatorem, & illius sit capitis mēbrum, qui passus est & resurrexit pro nobis. Dicit enim ipsa veritas: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem: ipse in me manet, & ego in eo. Et item: Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

De impositione manū episcopalis, & chrismatis sacramento.

Cap. 30.

Nouissimè autem à summo sacerdote per impositionem manū, paralyticus traditur illi spiritus sanctus, vt roboretur per spiritum sanctum ad prædicandum alijs idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chrismate per sacerdotem in capitis summitate: per pontificem verò in fronte, vt priori unctione significetur spiritus sancti super ipsum descensio ad habitationem. De O consecrandam: in secunda quoque, vt eiusdem spiritus sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis & scientiæ & virtutis, venire in hominem declaretur. Tūc enim ipse spiritus sanctus post mandata & benedicta corpora atque animas, libens à patre descendit, vt vas suum sua visitatione sanctificaret, & illustraret: & nunc in hominem ad hoc venit, vt signaculum fidei quod in fronte suscepit, faciat eum donis cælestibus repletum, & suā gratia confortatum, intrepidè & audacter coram regibus & potestatibus huius seculi portare, ac nomen Christi libera voce prædicare. Nec mirum, si homo bis eodem chrismate ad accipiendum spiritum sanctum vngatur, cum idem spiritus bis sit ipsis Apostolis datus, id est, in terra semel quando post resurrectionem suam dominus insufflauit in eos, & dixit: Accipite spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: & de cælis semel, quando post ascensionem Domini in die Pentecostes in linguis igneis sup Apostolos venit, & omnium gentium linguis eis loqui cōcessit. Ergo spiritus sanctus digitus Dei

in euangelio nominatur, & digito Dei scripta est lex. Ideo autem digitus Dei dicitur, vt eius operatoria virtus simul cum patre & filio significetur. Sicut autem per baptismum in Christo morimur & renascimur, ita spiritu sancto signamur, qui est digitus Dei, & spirituale signaculum. Bene quippe cōuenit, vt per sacrum Chrisma & per pinguedinem oliuæ gratia spiritus sancti tribuatur: quia in psalmo scriptū est de ipso Salvatore, quod vnixerit eum Deus pater oleo latitiæ præ confortibus suis. & item de nobis, quod exhilaret faciem nostram in oleo. *χρῖσμα* Græcè, Latine vnctio nominatur, ex cuius nomine & Christus dicitur, & ex ipso homo post lauacrum sanctificatur. Nam sicut in baptismate peccatorum remissio datur ad veniam, ita per vnctioem sanctificatio spiritus adhibetur ad gloriam. Et hoc de pristina vnctio-

ne tractum est exemplum, qua vngi in sacerdotium & regnum solebant antiqui, vnde & Aaron & filij eius post lauacrum à Moise vncti sunt, vt sacerdotes Domini fierent. Et Dauid, & Salomō & cæteri reges per prophetas & sacerdotes perfusi sunt cornu olei, vt regni gubernacula tenerent. Quod dum carnaliter fit, spiritualiter proficit, quomodo & ipsa baptismi gratia visibilis actus est, quod in aqua mergimur: sed spiritualis effectus, quod à delictis mundamur. Videamus ergo & ipsam olei naturā, si quid in ea huic significationi conueniens possit intelligi. Oleum nanque ardens illuminat, & medicans sanat, & aquis infusum perspicuas eas reddit, quod bene gratiam spiritus sancti potest demonstrare. Ipse enim flamma charitatis & splendore sapientiæ, animas illuminat. Ipse medicine clementiæ suæ per veniam peccatorum vulnera sanat. Ipse admixtione virtutis suæ, aquas baptismi ad effugandas peccatorum tenebras veraciter illustrat. Testatur etiā hoc sacra scriptura, ait enim Paulus: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Et Iohannes: Qui diligit, inquit, fratrem suum, in lumine manet. Et item: Vos, inquit, vnctionem habetis à spiritu sancto, & nōstis omnia. Ecce apostolorum sententiæ manifestant, per vnctionem spiritus sancti lumen charitatis & scientiæ nos habere. Nanq; saluator in euangelio spiritum sanctum medicinā esse peccatorum ostendit, cum per ipsum potestatem apostolis dedit peccata remittere, dicens: Accipite spiritum sancti: quorū remi-

SS 2 seritis

Eph. 4.

Matr. 3.

1. Pet. 4.

Iohan. 7.

Gal. 4.

Rom. 8.

Iohan. 7.

feritis peccata, remittunt eis. & rel. Quod autē gratia spiritus sancti aquas baptismi fecundans illustret, insinuat Iohannes baptista, cum ipsum dominum in spiritu sancto baptizare testatus est, dicens: Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Nūquam enim aqua baptismatis filios lucis generare posset, nisi ipsa prius dono eiusdem spiritus sancti illuminata esset, vt in ipsa mirabiliter partum spiritalis lucis efficeret idem spiritus, qui in primordio simul cum patre & filio illam purgationi aptam creauit. Abluit ergo nos Dominus à peccatis in baptisate, & vnxit nos & cōsignauit nos spiritu promissionis sancto, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris, qui est vtique pignus hereditatis nostrae in redemptionem adquisitionis in laudem gloriae ipsius, vt adoptionis filiorum recipemus. Quoniam autem estis, ait Apostolus, filij Dei, misit spiritum filij sui in corda nostra clamantem, abba pater. Nam confirmatio totius sanctitatis & virtutis & iustitiae in ipso constat: ipse est remissio omnium peccatorum, ipse filios Dei à filiis diaboli fecernit. Quicunque enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Ipse iustificat sanctos & illuminat, ipse est Deus, ipse Dei donum, eodē qd dāt à Deo. Vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad vtilitatem per ipsum: Alij datur sermo sapientiae, alij sermo scientiae secundum eundem spiritum, alteri fides in eodē spiritu, alij gratia sanctorum in vno spiritu, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Haec autem omnia operatur vnus atque idē spiritus, diuidens singulis prout vult. Sicut enim corpus vnū est, & membra habet multa: omnia autem membra corporis, cum sint multa, vnum corpus sunt, ita & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudaei, siue gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes nos vno spiritu potati sumus. Spiritum enim sanctum aqua nomine appellatum in euāgelio legimus, ipso Domino clamante & dicente: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. q. credit in me, flumina de ventre eius fluent aqua viua. Hoc euāgelista exposuit vnde diceret, secutus enim ait, Hoc enim dicebat de spiritu, quem accepturi erant credebant in eum. Sed aliud est aqua sacramenti, aliud aqua quae significat spiritum sanctum. Aqua enim sa-

cramenti, visibilis est: aqua spiritus, inuisibilis est. Illa abluit corpus, & significat quod fit in anima: per istam autem, i. per spiritum sanctum, ipsa anima mudatur. Sicut etiam aqua corporalis corpus lauat & potat, ita spiritalis spiritum abluit & pascit. Ideo autem spiritus sanctus, septiformis nuncupatur propter dona, quae diuinitatis eius plenitudine particulatim quique, vt digni sunt, consequi promerent. Ipse enim spiritus sapientiae & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, atque spiritus timoris Domini appellat.

De sacramento corporis & sanguinis Domini. Cap. 31.

Sed quia de duobus sacramentis, id est, baptismo & chrismate iam, quantum nobis Dominus dedit, supra differuimus: superest, vt de reliquis duobus, id est, corpore & sanguine Domini, etiam nūc, quantum Dominus annuerit, diligentius inuestigemus. Ac primum nobis quaerendum est, cur Dominus corporis & sanguinis sui mysteria in his rebus sanciri voluisset, q. comedi & consumi possunt: & non potius in his, quae maiore honore seruata, diutius integra haberi potuissent: deinde, cum in cibo & potu idem sacramentum fieri voluisset, cur ex terrenis fructibus, quibus comuni vsu terrestres vterent, & nō magis ex alia aliqua re illud traderet, quae similiter percipiētes reficeret? Sed tamen aliquatenus res inuitata p. maiori miraculo etiam ab imperitis veneraretur, sicut manna cibum caelestis pauit in deserto populū Israeliticum, & omnibus admirandus de caelo pluit. Deinde illud etiam quaeri potest, cur inter omnes fructus terrae potissimum ad hoc elegerit frumentum atque vinum, quasi ipsa cunctos fructus terrae dignitate praecellant, & preciosiores omnibus fiant: quae videlicet omnia ita solui posse credimus. Maluit enim Dominus corporis & sanguinis sui sacramenta fidelium ore percipi, & in partum eorum redigi, vt per visibile opus, inuisibilis ostēderetur effectus. Sicut enim cibus materialis forinsecus nutrit corpus & vegetat, ita etiam verbum Dei intus animam nutrit & roborat, quia non in solo pane viuunt homo, sed in omni verbo quod procedit de ore DEI: & Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ait ergo veritas: Caro enim mea verē est cibus, & sanguis meus verē est potus. Verē scilicet caro CHRISTI est cibus, quia verē pascit, & ad aeternam vitam

fidetatem

Iohan. 6.

Iohan. 3.

Mat. 24.

Ioh. 6.

Gen. 14.

Mat. 5.

Luc. 24.

Mat. 4.

Iohan. 1.

Iohan. 6.

vitam hominem nutrit: & sanguis eius verē est potus, quia esurientem & sitientem animam iustitiam, in aeternum veraciter satiat. Temporalē quippe vitam sine isto cibo & potu habere possunt homines, aeternam omnino non possunt, quia iste cibus & potus aeternam societatem capitum membrorumque suorum significat. Qui manducat, inquit, carnem meam, & bibit sanguinem meum, ipse in me manet, & ego in eo, quapropter necesse habemus sumere corpus & sanguinem eius, vt in ipso maneamus, & eius corporis membra simus, quia nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo. Quod autem ex terra fructibus voluit haec sacramenta confici, haec ratio est: Quia ergo ipse filius Dei homo in terra inter homines factus est, & ex terrenis parentibus, scilicet ex stirpe Adam progenitus, veritas de terra orta est, vt ex terrigenis calcolas faceret, de terrenis fructibus cibum caelestem homo caelestis fecit, vt sicut ipse Deus inuisibilis in carne visibili ad saluandos mortales mortalis apparuit, ita etiam ex materia visibili rem inuisibilem congruē ipsis demonstraret vt in eadem re simul edicerent, & quid Deus propter nos factus est, & quid nos per ipsum futuri sumus. Ait enim Apostolus Iohannes: Charissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus. Cur autē panem & vinum in hanc dignitatem potissimum elegerit, expōit scriptura, quae testatur spiritum sanctum pronunciasse secundum ordinem Melchisedech Christum sacerdotem esse futurum. Melchisedech ergo Genesis narrat, panem & vinum obtulisse. Oportebat enim, vt qui secundum ordinem Melchisedech sacerdos factus fuerat, oblationem eiusdem pontificis ipse pontifex factus imitaretur, vt scriptura de eo praenuncians, veridica esse probaretur: quia Iesus nō venit soluere legem, sed adimplere, sicut ipsa veritas testatur: Quoniam necesse est, inquit, impleri omnia, quae scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me. Propterea quippe Dominus noster corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quae ad vnum aliquid rediguntur ex multis siue rebus siue acinis, vt sanctorum charitatis vnitatem significaret, & intelligi daret corporis membrorumque futuram vnitatem, quod est sancta ecclesia in praedestinatis & vocatis & iustificatis atque glorificatis, sanctis & fidelibus eius:

quorum primum iam factum est, id est, in praedestinatione, secundum & tertium & factum est, & fit, & fiet, id est, vocatio & iustificatio: quartum autem in re futurum est, id est, glorificatio. Huius rei sacramentum, id est, vnitatis corporis & sanguinis Christi, de mensa Dominica assumit quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitum: res verē ipsa, omni homini ad vitam, nulli ad exitum, quicumque eius particeps fuerit, id est, Christo capiti membrum ad sociatus fuerit in regno caelesti, quia aliud est sacramentum, aliud virtus sacramenti. Sacramentum enim ore percipitur, virtute sacramenti interior homo satiatur: Sacramentum in alimentum corporis redigitur, virtute autem sacramenti, aeterna vita adipiscitur. In sacramento fideles quique communicantes, pactum societatis & pacis in eunt: In virtute autem sacramenti omnia membra capiti suo coniuncta & coadunata, in aeterna claritate gaudent. Sicut ergo in nos id conuertitur, cum id manducamus & bibimus, sic & nos in corpus Christi conuertimur, dum obediēter & pie viuimus. Sed tamen ipse sacramenti (sicut supra diximus) tanta est dignitas & tanta potentia, vt quicumque illud indignē perciperit, magis sibi damnationem quam salutem acquirat, quod ostendit Apostolus, dicens: Quicumque enim manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignē, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probat autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignē, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Tunc enim verē & salubriter corpus & sanguinem CHRISTI percipimus, si non tantum volumus, vt in sacramento carnem & sanguinem Christi edamus, sed vsque ad spiritus participationem manducamus & bibamus, vt in Domini corpore tanquam membra maneamus, vt eius spiritu vegetemur. Sumunt ergo fideles benē & veraciter corpus CHRISTI, si corpus Christi non negligat esse. fiunt corpus Christi, si volunt viuere de spiritu Christi. De spiritu Christi non viuunt nisi corpus Christi. Indē est quod exponens nobis Apostolus hunc panem vnum, vnum corpus CHRISTI significare intelligi voluit: Calix, inquit, benedictionis, cui benedicimus, nōne est communicatio sanguinis CHRISTI est? Et panis quem frangimus, nōne participatio corporis Domini est? Quoni-

1. Cor. 11.

1. Cor. 10.

1. Cor. 11.

am vnus panis & vnū corpus multi sumus, omnesque de vno pane & de vno calice participamus. Nec enim in sacramētis aliud offerri licet, nisi quod Dominus ipse constituit, & suo exemplo facere nos docuit. Quoniam Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit & dixit: Hoc est corpus meū quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemoratiōem. Similiter & calicem, postquē cōnauit, dicens: Hic calix noui testamenti est in meo sanguine: hoc facite quotiescunq; bibetis, in meam cōmémorationem. Ergo panem in fermentatum, & vinum aqua mixtū, in sacramentum corporis & sanguinis Christi sanctificari oportet: quia ipsas res de se Dominum testificare Euangeliū narrat. Ait enim ipse Dominus: Ego sum panis viuus qui de cælo descēdi: si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: Et panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Et item: Ego sum, inquit, vitis vera. Panis enim Dei descendit de cælo, & dat vitam mundo, quē pater signauit Deo & misit in mundū. Hic est panis vitę: hunc qui manducat, nō esuriat in æternū. Iste panis cor hominis cōfirmat: iste quidem de terra naturę nostrę productus est. Istudq; vinum lætificat cor hominis, quod ex vite vera pcessit. Nec enim aliud ex vite quę vinū nasci potest. Ergo quia panis corpus confirmat, idē ille corpus Christi congruentur nuncupatur. Vinum autem, quia sanguinem operatur in carne, idē ad sanguinem Christi refertur: Hęc autem dum sunt visibilia, sanctificata tamen per spiritum sanctum, in sacramentum diuini corporis transeunt. Quod autem panem sacrificii sine fermento esse oporteat, testatur liber Leuiticus, vbi commemoratur, Dominum per Moysen filijs Israel itā præcepisse: Omnis, inquit, oblatio quę offertur Domino, absq; fermento fiat, nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domini. Credimus ergo & panē illum, quem primum Dominus in cœna mystica in mysterium corporis sui consecrauit, in fermentatum esse, maximē cum in tempore paschę nullum fermentum cuiquam vesci, sed nec in domo habere vlli minimē licebat, Domino illud in lege præcipiente ac dicente, sicut Exodus testatur: Primo mense (inquit) quartadecima die mensis ad vesperam, comedetis azyma vsq; ad diem viceſimam eiusdem mensis ad vesperam. Septem diebus non inuenietur fer-

Iohan. 6.

Iohan. 15.

Ioh. 6.

Leuit. 8.

Exod. 18.

mentatum in domibus vestris, qui comederit fermentatum, peribit anima sua de cœtu filiorum Israel, tam de aduenis, quę de indigenis terrę. Et paulō post: Azyma (inquit) comedetis septem diebus: non apparebit apud te aliquod fermentatum, nec in cunctis sinibus tuis, & reliqua. Quod ergo neque in domo, neque in sinibus cūctis eorum populo Dei habere licebat, superfluum est arbitrari id Dominum foris exquisisse. Quid autem fermentum illud significet, quod in Pascha comedi vetitū erat, ostendit Apostolus, & paschę & azymorum rationē manifestissima narratiō exponens: Etenim (inquit) Pascha nostrū immolatus est Christus: itaque epulemur, non in fermento malitię & nequitię, sed in azymis synceritatis & veritatis. Quicunque ergo ad mēsam Domini, vbi agni immaculati & incontaminati caro maētatur, & vbi veneranda mysteria passionis & resurrectionis eius a fidelibus celebrantur, plenus dolo atque malitia accedit, & aut odij aut inuidiæ, aut auaritię, aut luxurię facibus accensus, corpus Domini percipere non metuit, verendum est, nē vbi vitam accipere debuit, iudicium damnationis inueniat: & magis incitetur ad pœnam, quā retrahatur ad veniā. Scriptum est enim de Iuda proditore, qui malignus ad mensam Domini accessit, & sacri conuiuij particeps esse non timuit, quod post buccellā statim introisset in eū satanas, Dominusq; ei dixerit: Quod facis, fac citius, qui mox id, quod prius latendo machinabatur, cōtinuō exiens, in sanie suę manifestum effudit virus, itā vt cum turba multa gladijs & fustibus, facibus & armis instructa, ad eum tanquā ad latronem capiēdum veniret, qui mori vltro venerat. Qui ergo insidijs mente conditis, qui p̄cordijs aliquo scelerē pollutis mysteriorum Christi oblationibus sacrosanctis participare non metuit: ille in exēplum Iudę, filiū hominis tradit, non quidem Iudęis peccatoribus, sed tñ peccatoribus, membris videlicet suis, quibus illud inæstimabile & inuolabile nōci corporis ac sanguinis sacramentum temerare p̄sumit. Ille Dñm vendit, qui eius timore atq; amore neglecto, terrena pro illo & caduca, immo etiā criminosa diligere & curare conuincitur. Sed in sacramento vinū aqua mixtū offerri debet, quia in euangeliō legitur: quod cum aperuisset vnus militum lancea latus IESV, continis exierit sanguis & aqua. Ille enim sanguis in remissionem susus est peccatorū, aqua

aqua illa salutare temperat poculum, hęc & lauacrum præstat & potum. Neuter ergo horum sine altero in sacrificio debet offerri, nec vinum sine aqua, nec aqua sine vino: quia & nos in Christo, & in nobis CHRISTVM manere oportet, quod ostendit sanctus Cyprianus, itā dicens: Calix, inquit, Dominicus vino mixtus offertur, quia videmus in aqua populū intelligi, in vino verō ostendi sanguinem CHRISTI. Quandō autem in calice aqua vino miscetur, CHRISTO populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur & iungitur. Quę copulatio & coniunctio aquę & vini, sic miscetur in calice Domini, vt commixtio illa ab inuicem non possit separari, sicut nec ecclesia a Christo potest diuidi & separari, & reliqua. Adstant enim Iohanne, aquę populi sunt: & neque aquam solam, neque vinum solum, sicut nec granum frumenti solum sine aquę admixtione & confectiōe in panem cuiquā licet offerre, nē videlicet talis oblatio caput a membris scernendum esse significet, & vel CHRISTVM sine nostrę redemptionis amore potuisse pati, vel nos sine illius passione saluari, ac patri offerri posse conſingat. Neque enim illi audiendi sunt, qui aquā sine vino in calice Dominico offerunt, contra quos etiā partem capituli de libro prædicti martyris Cypriani, in quo de sacramento calicis disputat, ponamus. Solutur quippe ibi quæstio in qua quæritur, vtrum calix Dominicus aquam solam, an eam in vino mixtam debeat habere. Post principium ergo epistolę idem martyr iam soluere incipiens præpositam quæstionem, itā loquitur: Admonitos autem nos scias, inquit, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur. neque enim aliud fiat a nobis, quā quod pro nobis Dominus prior fecit. Vt calix qui in commemoratiōem eius offertur, mixtus vino offeratur. Nam cum dicat CHRISTVS, Ego sum vitis vera, Sanguis Christi non aqua est vitę, sed vinum: Nec potest videri sanguis eius, quo redempti & iustificati sumus, esse in calice, quandō vinum desit calici, quo Christi sanguis ostēditur, qui scripturarum omnium sacramento ac testimonio prædicatur. Inuenimus enim in Genesi circa sacramentum Noę hoc idem præcucurrisse, & figuram Dominicę passionis idē extitisse, quod vinum bibit, quod inebriatus est, quod in domo sua nudat

est, quod fuit recumbens nudis & paten-tibus femoribus, quod nuditas illa patris a medio filio nudata est, a maiore verō & minore contexta, & cætera quę non est necesse nunc exequi, cum satis sit hoc solum complecti, quod Noę typum futurę veritatis ostendens, non aquam, sed vinum biberit, & sic imaginem Dominicę passionis expresserit. Item in sacerdote Melchisedech, hoc Domini sacramento præfiguratum videmus mysterium, secundum quod scriptura diuina testatur, & dicit: Et Melchisedech rex Salem protulit panem Gen. 14. & vinum: fuit autem sacerdos Dei summi, & benedixit Abraham. Quod autē Melchisedech typum Christi portaret, declarat in psalmis spiritus sanctus, ex persona patris ad filium dicens: Ante luciferum genui te, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Dicunt alii, qui, nisi aliquo intercedente peccato, Eucharistiam quotidie accipiendam. Hic enim panem quotidie dari nobis (iubente Domino) postulamus, dicentes: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, Quod quidem benē dicunt, si hoc cum religione & deuotione & humilitate suscipiant, nē fidendo de iustitia, superba præsumptione id faciant. Cæterum si talia sunt crimina, quę quasi mortuum ab altari remoueant, prius agenda penitentia est, ac sic indē salutaris medicamentum suscipiendum. Qui enim manducauerit in dignē, iudicium sibi manducat & bibit. Hoc enim indignē accipere est, si eo tempore quis accipiat, quo debet agere penitentiam. Cæterum si tanta sint peccata, vt excommunicandus quisque iudicetur, non se debet a medicina Domini corporis separare, nē, dum quis prohibetur, a Christi corpore separetur. Manifestum est enim eos viuere, qui corpus eius attingunt: vnde timendum est, nē, dum diu quis separatur a Christi corpore, alienus remaneat a salute, ipso dicente: Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam in vobis. Qui enim iam peccare quieuit, communicare non desinat.

De officio Missę. Cap. 32.

DE sacramētis (vt reor) satis superius diximus: nunc de officio missę, quę ipsa sacramenta corporis & sanguinis CHRISTI conficiuntur, quia ordo postalat, breuiter dicamus. Officiorum autem plurima licet sint genera, tamen illud præ-

Apoc. 17.

Iohan. 15.

Gen. 9.

Iohan. 19.

Psal. 109.

Matt. 6.

1. Cor. 11.

Iohan. 6.

præ-

præcipuè, quod in sacris diuinisq; rebus haberetur, officij nomine censebitur esse nuncupandum: quia quanto ipsa res maioris dignitatis est, tanto paratorem & promptiorem ipsius ministerij querit effectum. Officium autè dicitur ab efficiendo, quasi officium, propter decorem sermonis, vna mutata litera. Sacrificium dictum, quasi sacrum factum, quia prece mystica consecratur in memoriam Dominicæ passionis, vnde hæc, eo iubente, in corpus Christi & sanguinem Domini, quod dum sit ex fructibus terræ, sanctificatur, & fit sacramentum, operante inuisibiliter spiritu Dei, cui panis & calicis sacramentum, Græci *εὐχαριστίαν* dicunt, quod Latine bona gratia interpretatur. Et qd melius corpore & sanguine Christi? Sacramentum est in aliqua celebratione cum re gesta: ita fit, vt aliquid significare intelligatur, quod sanctè accipiendum est.

Missa est tempore sacrificij, quando catechumeni foras mittuntur, clamante Lectura: Si quis catechumenus remansit, exeat foras: & inde Missa, quia sacramentis altaris interesse non possunt, qui nondum regenerati noscuntur. Missa autem, est legatio inter Deum & homines, cuius legationis officio fungitur sacerdos, cum populi vota per preces & supplicationes ad Deum offert. Et bene hoc tempore sacrificij fit, quando illius passionis memoria celebratur, Christi videlicet, mediatoris Dei & hominum: qui semetipsum obtulit patri pro nobis. Hunc autem morem sacrificij primum Dominus noster Iesus Christus & magister instituit, quando commendauit apostolis suis corpus & sanguinem suum, priusquam traderetur, sicut legitur in Euangelio: *Acceptit, inquit, panem IESVS, & benedicens fregit & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum.* Et accepto calice, gratias agens, dedit eis: & biberunt omnes ex illo. & reliqua. Cum benedictione enim & gratiarum actione primum nominis corporis & sanguinis sui sacramenta dedicauit, & Apostolis tradidit, quod exinde apostoli imitati fecerunt, & successores suos facere docuerunt, quod & nunc per totum orbem terrarum generaliter tota custodit ecclesia. Sed enim in initio mos iste cantandi non erat, qui nunc in ecclesia ante sacrificium celebratur, sed tamen epistolæ Pauli recitabantur, & sanctum euangelium. Cælestinus autem, XLV. episcopus post Petrum Romanæ ecclesiæ, traditur primus

Matt. 26.

Mat. 14.

statuisse, vt psalmi CL. ante sacrificij psallerentur antiphonatum ex omnibus. Fertur etiam & longè antè Telesphorus Papa constituisse, id est, IX. post Petrum, vt ante sacrificij hymnus gloria in excelsis Deo, diceretur: quod tamen modò non semper agitur, sed in diebus tantum Dominicis, & in sanctorum festiuitatibus, quod Symmachus Papa LIII. post Petrum ita fieri mandauit. Verum quia de sacrificij celebratione sermonem facere incipiebamus, secundum quam conuenientiam omnis ordo ille institutus sit, persequamur.

De ordine Missæ. Cap. 33.

Primum autem in celebratione Missæ ad introitum sacerdotis ad altare antiphona caturà clero, vt audiatur sonitus, quando ingreditur sanctuarium in conspectu Domini, sicut in veteri testamento per tintinnabulorum sonitum ingressus innotuit Pontificis. Bene ergo in ingressu sacerdotis, concrepantibus choris, auditur modulatio diuinæ laudis, vt Dominicæ celebrationis mysteria ministrorum pietate præcedat consonantia, & corporis & sanguinis Christi venerabile sacramentum antecedeat dignæ laudis sacrificium. Nanque chorus est multitudo in sacris collecta: & dictus chorus, quod in initio in modum coronæ circùm aras starent, & ita psallerent. Vnde & Ecclesiasticus liber scribit stantem sacerdotem antearam, & in circuitu eius coronam fratrum. Alij chorum dixerunt à concordia, que in charitate consistat, siue de concinentia soni. Cum autem vnus canit, Græcè *μονωδία*, Latine sicut dicitur: & cum duo canunt, bicinium dicitur: cum autem multi, chorus vocatur. *ὄργανον* Græcè, vox reciproca, ex duobus scilicet Choris alternatim psallentibus dicitur. Post introitum autem sacerdotis ad altare, litanix aguntur à clero, vt generalis oratio præueniat specialè sacerdotis: subsequitur autem oratio sacerdotis, & pacifica primum salutatione populum salutis, pacis responsum ab illo accipiet, vt vera concordia & charitatis pura deuotio facilius postulata impetret ab eo, qui corda adspicit & interna dijudicat. Tunc lector legit lectionem canonicam, vt animus auditorum per hanc instructus, ad cetera interiorum per hanc instruetur. Post hanc ergo cantor dicit responsum: vt ad compunctionem prouocet, & lenes animos audientium faciat. Responsorius ergo catus inde dicitur, quod alio desinente, id alter respondeat.

respon:

responsoriorum quoque & antiphonas hoc dif- fert, quod in responsorijs vnus dicat ver- sum, in antiphonis autem alternent ver- bus chori. Antiphonas Græci, responsoriora verò Itali traduntur primum inuenisse. Re- sponsorium enim istud quidam gradale vocant, eò quod iuxta gradus pulpiti canatur. Post responsum cantatur alleluia, scilicet vt ad cælestia mentè populi subleuet, & ad diuinam cõtemplationem erigat. Alleluia enim duorum verborum interpretatio est, hoc est, laus Dei, & est Hebræum. Ia enim, de decè nominibus, quibus apud Hebræos Deus vocatur, vnum est. Similiter & Amen Hebræum est, quod ad omnem sacerdotis orationem seu benedictionem respondet populus fidelium. Interpretari quoque potest Amè in Latinum, verè, siue fideliter, seu fiat, Hieronymo teste in Psalterio, vbi ait, Fiat fiat, in hebraico legitur, Amè amen. Hæc duo tamè verba, id est, Amen & Alleluia, nec Græcis, nec Latinis, nec Barbaris licet in suam linguam omninò trãsferre, vel alia lingua annunciare. nã quanuis interpretari possunt, propter sanctiorem tã autoritatè, seruata est ab apostolis in his proprijs linguæ antiquitas. Tantum em̄ sacra sunt nomina, vt etiam Ioannes in Apocalypsi referat, spiritus reuelante se vidisse & audisse vocè cælestis exercitus, tanquam vocem aquarum multarum, & tonitruum validorum dicentium, Amen & alleluia: ac per hoc sic oportet in terris vtraque dici, sicut in celo resonant. Deinde à diacono cum summa autoritate in auribus populi recitatur euangelium, vt ipsius ibidem audiatur doctrina, ad que feruet intentio tota, ipsiusq; virtus intelligatur per Euangelium, cuius tunc corporis sacrosanctum celebratur mysterium. Per hoc oblationes offeruntur à populo, & offertorium cantat à clero, quod ex ipsa causa vocabulum sumpsit, quasi offerentiũ canticum: immittiturq; super altare corporalis pallium, quod significat linteum, quo corpus Saluatoris inuoluebatur. quod ex lino puro textum esse debet, & non ex ferico vel purpura, neq; ex panno tincto, sicut à Sylluestro papa institutum inuenimus, quia in euangelio legitur, Sindonẽ munda inuolutũ esse à Ioseph corpus Saluatoris, & sudarium capitis eius post resurrectionẽ domini non cum linteaminibus positum, sed seorsum inuolutum inueniri. Ponuntur quoque tũc vasa sancta (quod calix est & patena) super altare, que quodammodo Dominici sepulcri typam habent. quia

Apoc. 19.

sicut tũc corpus Christi aromatibus vnctũ in sepulcro nouo per piorum officium condebatur, ita modò in ecclesia mysticũ corpus illius cũ vnguētis sacra orationis conditũ, in sacris vasis ad percipiendũ fidelibus per sacerdotum officium administratur. Postea cantatur Missa à sacerdote, qui postquam loquitur ad populum de eleuatione cordis ad Deũ, exhortaturq; eos ad gratias agendas Domino, laudibus os implet, rogatq; vt ipse omnipotens Deus pater, cui deseruiunt cælestes potestates, sua grã illorũ vocibus iubeat humanas associare, cõfessiones: quam deprecationẽ mox subsequitur laus, ex angelicis & humanis cãtibus confecta: Sanctus, sanctus, sanctus Dñs Deus sabaoth, pleni sunt cæli & terra gloria tua. &c. dehinc iam cõsecratio corporis & sanguinis Dñi fit, & deprecatio valida ad deũ, inter quæ & Dominica oratio decantatur. Postquam enim ad communicandũ, & ad percipiendũ corpus peruentum fuerit, patris oculum sibi inuicem tradunt, cantantes: Agnus DEI qui tollis peccata mundi, miserere nobis: vt pacifici sacramentum percipientes, in filiorum Dei numero (remissis delictis omnibus) mereatur copulari. Post communionem ergo, & post eiusdem nominis canticum, data benedictione à sacerdote ad plebem, diaconus prædicat Missæ officium esse peractum, dans licentiam abeundi. Istum ergo ordinem ab Apostolis, & ab Apostolicis viris traditum Romana tenet ecclesia, & per totũ penè Occidentem, omnes ecclesiæ eandem traditionem seruat. Sed quia de ordinibus sacris, & de iij. sacramentis, necnõ & de officio Missæ sermonem explicauimus, huic libro terminũ hic ponendum esse censemus, in sequentibus, de cæteris officijs atq; obseruationibus (si Dominus annuerit) plura relaturi.

Additio que sequitur, in duobus quibus nos vsumus exemplaribus, non erat. Quod te monere Lector volui, vt impressum hæctenus secutos nos, hoc loco eam reliquisse non ignorares.

Additio de Missa.

A nastasius natione Romanus, ex patre Maximo, (vt legitur in gestis episcopalibus) hic cõstituit, vt quotiescũque sancta recitarentur euangelia, sacerdotes & reliqui vulgõ nõ sederent, sed starent. Deinde oratione, p suis pprijs delictis & plebis remissione, vt dignus sit accedere ad altare, & ad tactũ oblatarum, nõ fiat illi quod

T T factum

factum est Bethsaminis, qui temerè arcam Domini tangebant. Susceptis oblationibus, reuertitur sacerdos ad altare, & lauat manus suas, & extergit ab actu communium manuum atq; terreno pane, sacerdos facit de oblata duas cruces iuxta calicem, vt doceat Christum depositum esse de cruce, pro duobus populis & crucifixum. Eleuatio sacerdotis & diaconi corporis & sanguinis Christi, eleuatiõem eius ad crucem insinuat pro totius mundi salute. Pannus extensus super altare, corpus Domini monstrat extensum in cruce, & super eo corpus & sanguis Domini consecratum, quod nos manducamus. aqua & vinum in calice, monstrant sacramenta, quæ de latere Domini in cruce fluxerunt, quibus nos potati sumus. Immissio panis in vinum, variè apud quosdam habetur & agitur. Itali quoque primò mittunt de sancto pane in calicem, & postea dicunt, Pax Domini. aliqui verò reseruant immissionem vsquedum pax celebrata sit & fractio panis. Romani verò cum dicunt, Pax Domini sit semper vobiscum, mittunt corpus Domini in calicem oblatae particulae. Ipsum corpus nobis ante oculos ostendit, quod pro nobis est crucifixum. Ideo verò tangit quatuor latera calicis: quia per illud humanum genus per quatuor climata mundi ad vnitatem vnus

corporis coniungit, & ad pacem ecclesiae catholicae & apostolicae producit. talibus nanque verbis mittit in calicem corpus Domini: Fiat commixtio corporis & sanguinis Domini accipientibus nobis ad salutem mentis & corporis in vitam æternam. tunc populus facit pacem, vt ostendatur quod nos membra eius sumus, qui pro nobis crucifixus est & resurrexit. facta pace, sacerdos rumpat oblata ex latere dextro, vna particula relicta sup altari, & reliquas oblationes ponat in patenam, tenete eam diacono. Per particulam oblatae immittat in calicem, ostendit Christi corpus, quod iam resurrexit à mortuis. Per comestam à sacerdote & populo, quod post resurrectionem adhuc cum discipulis ambulans in terra, & seipsum viuum præbens. Per relictam in altari, insinuat eum iacere in sepulchro, & à discipulis in passione derelictum. Quæritur, in quo loco inchoatur officium Missæ, & si fortè ad totum officium non occurrerit, vbi presentare debeat in initio Missæ? Nobis videtur, Missam vocari ab eo loco, vbi incipit sacerdos sacrificium Deo offerre vsque ad vltimam benedictionem, qua, clamante Leuita, dicit: Ite, Missa est.

Primi libri finis.

HRABANI MAURI

DE INSTITVTIONE CLERICORVM LIBER

SECVNDVS.

De officijs & orationibus Canoniarum horarum. Cap. I.

Officiu ergò missæ, quod in superiori libro cõtexuimus, maxima ex parte ad solum pertinet sacerdotem, cui sacrificandi data licentia est, & veneranda mysteria consecrare. Sed quia istud pro sua reuerentia & dignitate primo loco positum est, de ceteris officijs diurnalium siue nocturnalium horarum, quibus certis spatiorum terminis, preces & orationes generaliter sine differentia vniuersæ Domino offerre decet ecclesiae, consequenter exponamus.

Oratio enim petitio dicitur: Nam orare est petere, sicut exorare impetrare. Constat autem oratio loco & tempore. Loco, quoniam vbiquè & in publico siue in plateis more pharisæorum orare à CHRISTO prohibemur: sed vbi oportunitas dederit, aut necessitas importauerit. Neque enim huic illud Apostoli contrarium est, quod dicit, ad Timotheum scribens: Volo, inquit, viros orare in omni loco, vt uantes puras manus sine ira & discipulatione. & reliqua. Et neque illud Psalmistæ, quod dicit: In omni loco Dominationis eius, benedic anima mea Dominum. Sed hæc ad interna respectant, quibus semper DEVM orare & benedicere oportet: Ille ergò in omni loco orat DEVM, qui per charitatis officia & bona opera vbiquè manus cordis mundas eleuare ad Deum satagit. Tempore autem, quoniam canonicas horas ad orandum à patribus constitutas

De officio primæ horæ.

Cap. 3.

Primæ autem horæ celebratio procedit, quia in exortu diei quando sol ab Oriente primùm apparet, oportet vt solem iustitiæ oriri nobis postulemus, vt in illius lumine ambulantes, peccatorum tenebras & laqueos mortis euadamus, iuxta illud, quod ipsa veritas nos admonet, dicens: Ambulate dum lucem habetis, ne forte tenebræ vos comprehendant. Et ite: Qui ambulat in die, non offendit.

De tertiæ horæ celebratione.

Cap. 4.

Tertiæ horæ officium ideò fit, quia tertia hora CHRISTI passio cepit, cum per Iudæorum linguas iam tunc Dominus crucifixus est: & post resurrectionem eius in die Pentecostes, tertia hora spiritus sanctus super Apostolos descendit. Suo vtiquè loco & numero ad probationem venerabilis Trinitatis, spiritus paracletus descendit ad terras, impleturus gratiam quam Christus promissit.

De officio sextæ horæ. Cap. 5.

Sexta autem hora Christus in aram crucis ascendit, æterno patri seipsum offerens, vt nos à potestate inimici & à perpetua morte liberaret: atque ideò conuenit, vt ea nos hora orantes & deprecantes in laudibus eius inueniat, qua ipse nos per suam passionem ad vitam æternam restaurauit.

De officio nonæ horæ.

Cap. 6.

Nonæ vtiquè hora inde consecratur, quia in ea Dominus pro inimicis postulans, in manus patris spiritum commendauit, qua videlicet fideles quosque oportet vt se Deo commendent cum deuota oratione, qua caput suum cognoscunt propriam animam patri suo commendasse, vt in eius corpus coadunati, cum ipso regnum possint intrare perpetuum. hoc quoque consideratione dignum est, quod per cuncta hæc temporum spatia ternarius numerus fati venerabilis emicat, nos admonens, vt post trium horarum curricula vnum quodque horum officiorum peragentes, sanctam Trinitatem sacris laudibus celebremus. horum quoque officiorum statuta obseruasse ipsi Apostoli leguntur, sicut in Actibus Apostolorum legitur, quod Petrus quæ

T T 2 die

Ag. 3.

die visionem communicationis in illo vafculo expertus est, sexta hora orandi gratia ascenderit. Et item: Petrus, inquit, & Iohannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.

De vespertina celebratione. Cap. 7.

Psal. 140.

Vespertinum officium in diurnae lucis occasu est, cuius ex veteri testamento solennis est celebratio. Denique hoc tempore veterum sacrificia offerri adolerique altario aromata & thura (sicut supra diximus) mos erat, cuius rei testis est hymnidicus ille, regio ac sacerdotali functus officio, dicens: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. in nouo quoque testamento eo tempore Dominus & Saluator noster cœnantibus apostolis mysterium sui corporis & sanguinis in initio tradidit, vt tempus ipsum sacrificij, vesperum ostenderet seculi. Proinde in honorem ac memoriam tantorum sacramentorum in his temporibus adesse nos decet Dei conspectibus, & personare in eius cultibus, orationum nostrarum illi sacrificium offerentes atque in eius laudibus pariter exultantes. Vesperum autem nominatur a fidere, quod vesper vocatur, & decidere sole exoritur, de quo propheta dicit: Et vesperum super filios hominum producere facit.

Iob. 38.

De completorio. Cap. 8.

Psal. 131.

De completis autem celebrandis, etiam in patrum inuenimus exemplis, Dauid propheta dicens: Si ascendero in lectum strati mei, si dederò somnum oculis meis, & palpebris meis dormitatioem, aut requiem temporibus meis, donec inueniam locum Dño, tabernaculum Deo Iacob. Quis non stupeat tantam in amore Dei deuotione animi, vt somnum sibi, sine quo utique corpora humana deficiunt, penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricandum, in pectore suo rex & propheta reperiret? Que res nos debet fortiter admonere, vt si ipsi loco Domini esse volumus, & tabernaculum eius, ac templum cupimus haberi, in quantum possumus exempla sanctorum imitemur, nē de nobis dicatur quod legitur: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt. & reliqua. Circa vndecimam autem horam, id est, in fine diei, quando huius officij tempus est, credimus Saluatoris corpus positum esse in sepulcro, ac pindē istius quoque cursus solennis debet esse celebratio:

Psal. 75.

atque magnoperè postulare debemus, vt ipse q̄ hac hora quiete sepulcri intrauit, nobis eternā requiē in celis cōcedere dignet.

De nocturna vigiliarum celebratione.

Cap. 9

De vigiliarum quoque nocturnaliū celebratione antiqua est institutio. Vigiliarum deuotio, familiare bonum est omnibus sanctis. Esaias quoque propheta exclamat ad Deū, dicens: De nocte vigilat spiritus meus ad te Dñe: quia lux p̄cepta tua sunt super terram. Item Dauid & regio & propheticō sanctificatus vnguento, ita canit: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitię tuę. Hoc nanque tempore vastator angelus transiens, primo genita Aegyptiorū percussit. Vnde & nos euigilare oportet, nē periculo Aegyptiorū admisceamur. Eisdem etiā horis venturum se esse in euāgelio Saluator adstruxit, vnde & ad vigilandum auditores suos excitans, dixit: Beati serui illi, quos, cum venerit, Dominus inuenerit vigilantes. Vigilate ergo, nescitis enim quando Dñs veniat: sero, an media nocte, an gallicantu, an mane, nē, cum venerit, inueniat vos dormientes. Et nē solis apostolis illud p̄ceptū esse crederetur, mox subiunxit: Quod autem, inquit, vobis dico, omnibus dico, Vigilate. siquidem nec verbis solum docuit vigilas, sed etiā confirmavit exemplo. Nam; testatur euangelium, quia erat Iesus pernoctans in oratione Dei. Paulus quoque & Silas in custodia publica circa medium noctis orantes, hymnum (audientibus cunctis) vincti dixisse memorantur, vbi terræ motu repente factō, & concussis carceris fundamentis, & ianuarē spontē apertā, & omnium viacula sunt soluta. Vnde oportet his horis psallendi orandi que frequentiam nos in sanctis habere officij, sine quo nostrum, vel si aduenerit, sub tali actu expectare securos. Est autem quoddam genus hæreticorum, superfluas existimantium sacras vigiliās, & spiritali opere instructiuas, dicentes: Iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, sicut diem ad laborem. Qui hæretici Græco sermone νεκρογῆτορ, hoc est, somniculosi vocantur. Ille autem est catholicus ordo diuinarum celebrationum, qui ab vniuersa ecclesia Christi incommutabiliter seruatur.

De cæteris legitimis orationibus Ca. 10.

Vnt & alię orationes legitimę, q̄ sine syllā admonitione debentur, vt est illa, quam

Iohan. 15.

Psal. 90.

Isa. 16.

Psal. 118.

Exo. 11.

Psal. 118.

Luc. 11.

Matt. 6.

Psal. 6.

Psal. 5.

Matt. 7.

Luce. 11.

Ibidem.

quam dicimus ante inceptionem alicuius operis, Domini adiutorium postulantes. Nec enim decet Christianum, aliquod opus sua presumptione incipere, anteq̄ studeat Dominum in auxilium aduocare, quia ipse dixit: Sine me nihil potestis facere. Humiliter ergo aduocatus, dignatur nos adiuuare, sicut de ipso scriptū est: Inuocabit me, inquit, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione, eripiam eū, & glorificabo eum. & reliqua. Sed & cibū non prius sumere licet, quam interposita oratione. priora enim habenda sunt spiritus refrigeria, q̄ carnis, quia priora sunt celestia quam terrena. Similiter autem & post cibum orare conuenit, vt Dño pro suis donis gratiā referatur, vt illud in hoc complectur Psalmista, quo dixit: Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt Dominum qui requirunt eum.

De peculiaribus orationibus. Cap. 11.

Peculiares autem orationes purę & frequentiores facere, & bonum & laudabile est, quia multorum patrum exempla id nos facere suadet, & ipse Dominus etiam suo magisterio hoc docere nos dignatus est, dicens: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum, & clauso ostio, oratrem tuum: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Sed & hoc non in clamorosa voce faciendum est, sed cum intentione cordis, & compunctione lachrymarū, quia hoc modo nos exaudiri à Domino credimus, dicente Psalmista: Exaudiuit Dñs vocē fletus mei, & reliqua. Et item: Sacrificiū Deo spiritus contribulatio: cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Nam assidue & instanter orare ipsa veritas nos docuit, cum dixit: Petite, & dabitur vobis: querite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis: omnis enim qui petit, accipit: & q̄ q̄rit, inuenit: & pulsanti aperitur. Et vt exemplo aliquo eandem rem magis suaderet, parabolam de homine p̄tulit in medium, qui amicum suum in clauis positum de tribus panibus postulauit, & panis & lapidis, piscis & serpentis, oui & scorpionis comparisonem faciens, nouissime itā narrationem conclusit: Si ergo vos, inquit, cum sitis mali, nōstis bona dare filiis vestris, quanto magis pater vester de celo, dabit spiritum bonum petentibus se?

De quadripartita specie orationū.

Cap. 12.

Orationum ergo speciem Apostolus quadripartita ratione distinguit, dicens: De precor itaq; primò omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones: quæ non inaniter ab Apostolo ita fuisse diuisa minimè dubitandum est. Non enim credendum est, aliqd̄ transitorię ac sine ratione spiritum sanctū per Apostolū protulisse: ac ided̄ primitus indagandum est, quid obsecratione, quid oratione, quid postulatione, quid gratiarum actione signet: deinde perquirendū, vtrum hæc quatuor species ab vnoquoque orante sint pariter assumendę: an alius quidem obsecrationes, alius orationes, alius verò postulationes, aliusq; gratiarū actiones Deo debeat exhibere. Sed mensurā scilicet ætatis suę, in qua vnaquęq; mens per intentionem proficit, & industriam vnumquęq; oportet intrèdere. Obsecrationes itaque sunt, implorationes seu petitiones pro peccatis, quibus vel pro presentibus, vel pro præteritis admisis suis vnusquisq; compunctus veniam deprecatur: Orationes sunt, quibus aliquid offerimus seu vouemus Deo, verbi gratia: Oramus, cum renunciantes huic mundo & actibus, atq; conuersationi mundanę, spondemus nos tota intentione cordis Dño seruituros. Oramus, cum promittimus nos purissimam corporis castitatem, seu immobilem patientiam exhibituros esse perpetuò, vel cum de corde nostro radices irę siue tristitię, mortem operantes, vouemus nos funditis eruere. Tertio loco ponuntur postulationes, quas p̄ alijs quoq; dum sumus in seruore spiritus cōstituti, solemus emittere, vel p̄ charis scilicet nostris, vel pro totius mundi pace poscentes, vt ipsius Apostoli verbis eloquar, cum pro omnibus hominibus, pro regibus, & p̄ his qui in sublimitate sunt, supplicamus. Quarto deinde loco gratiarum actiones ponunt, quas mens vel cum præterita Dei recolit beneficia, vel cum presentia complectitur, seu cum in futuro, q̄ & quanta sp̄parauerit Deus his qui diligunt eum, p̄spicit, per ineffabiles excessus Dño refert. Qua intentione nōnunquam preces vberiores emitti solent, dum illa, q̄ posita sunt in futuro præmia, purissimis oculis intuendo, gratias cum immenso gaudio spiritus noster instigatur infundere.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

Quomodo ex his speciebus compunctio nascatur. Cap. 13.

EX his quoque quatuor speciebus solent occasiones supplicationum pinguium generari. Nam & de obsecrationis specie, quæ compunctione nascitur peccatorum; & de orationis statu, quæ de fiducia oblationum, & consummatione futurorum per conscientiam profuit puritate, & de postulatione, quæ de charitatis ardore procedit, & de gratiarum actione, quæ beneficiorum ac magnitudinis ac pietatis eius consideratione generatur, feruentissimas sæpissimè nouimus preces ignitasque prodire. Itaque constat omnes has, quas prædiximus species omnibus hominibus viles ac necessarias inuenire, ut in vno eodemque viro, nunc quidem obsecrationum, nunc autem orationum, nunc postulationum, & nunc gratiarum actionum puras ac feruentissimas supplicationis variatas emittat affectus. Prima ad illos peculiariter videtur pertinere, qui adhuc vitiorum suorum aculeis ac memoria remordentur. Secunda ad illos, qui in profectu iam spirituali appetitu virtutum quadam mentis sublimitate consistunt. Tertia ad eos, qui perfectionem votorum suorum operibus adimplentes, intercedere pro alijs quoque, consideratione fragilitatis eorum charitatis studio prouocantur. Quarta ad illos, qui iam pœnali conscientie spina de cordibus pulsa, singulares iam munificentias Domini ac miseraciones, quas vel in præterito tribuit, vel in presenti largitur, vel præparat in futuro, mente purissima retractantes ad illam ignitam, & quæ ore hominum nec comprehendendi, nec exprimi potest, orationem feruentissimo corde raptantur. Nonnullam quàm tamè mens quæ in illum verum puritatis proficit affectum, atque in eo iam cœperit radicari, solet hæc omnia simul pariterque concipiens, atque in modum cuiusdam incomprehensibilis ac rapacissimæ flammæ cuncta peruolitans, ineffabiles ad Deum preces purissimi vigoris effundere, quas ipse spiritus interpellans gemitibus inenarrabilibus ignorantis nobis immittit ad Deum, tanta scilicet in illius horæ momento concipiens, & ineffabiliter in supplicatione profundens, quanta non dicam ore percurre, sed ne ipsa quidem mente valeat alio tempore recordari.

De Exomologesi, id est, confessione.
Cap. 14.

Exomολογησις Græco vocabulo dicitur, quod Latine confessio interpretatur.

Cuius nominis duplex significatio est: aut enim in laude intelligitur confessio, sicut est: Confiteor tibi Domine pater celi & terræ, aut denudatione peccatorum, cum quisque Deo confitetur sua peccata ab eo indulgenda, cuius indeficiens est misericordia. Ex hoc igitur Græco vocabulo exprimitur & frequenter Exomologesis, quod delictum nostrum Domino confitemur, non quidem ut ignaro, cuius cognitioni nihil occultum est. Unde per sapientiam dicitur: Qui abscondit scelera sua, non dirigitur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Confessio est rei scilicet eius que ignorat, professa cognitio. Vtile enim ac iocundum quisquam esse existimauerat rapere, adulterare, furari: Sed ubi hæc æternæ damnationis obnoxia cognouit, cognitis his, confitetur errorem. Confessio autem erroris, professio est definendi. Definendum ergo est à peccatis, dum confessio est: confessio autem antecedit, remissio sequitur. Cæterum autem extra viam est qui peccatum cognoscit, nec cognitum confitetur, de quo instruit nos Psalmista, dicens: Reuela Domino viam tuam, &c. Nam idem & se fecisse testatur, dicens: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitias meas Domino, &c. Apostolus verò Iacobus idem nos facere exhortatur, dicens: Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicè, ut saluemini. Itaque exomologesis, profertendi & humile facienda hominibus disciplina, est, habitu vili atque victu gracili, sacco & cinere corpus incuruare, ac sordibus obscurare, animum meroribus deijcere, illa quæ peccauit, tristis tractatione mutare.

De litanijs. Cap. 15.

Litanias autem Græco nomine appellantur, quæ Latine dicuntur rogationes. Inter litanias verò & exomologesin hoc differt, quod exomologesis ex sola confessione peccatorum agitur: litanias verò, quæ indicuntur propter rogandum Dominum, & impetrandum aliquam eius misericordiam. Supplicationis nomè quoddammodò nunc ex gentilitate retinet. Nam ferie, aut legitima erant apud eos, aut indictæ. Indictæ autem, quia paupertas antiqua Romanorum ex collatione sacrificabat, aut certè de bonis dānatorum. Unde supplicia dicunt, supplicationes, quæ fiebant de bonis ex passorum supplicio. Sacra enim res, de rebus execrandorum fiebant.

De

De discretione orationis Dñice. Cap. 16.

Aptem petitiones Dominica continere videtur oratio, quarum tribus æterna possunt, reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda sunt necessaria. Nam quod dicimus, Sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra: quod nou absurdè quidam intellexerunt, in spiritu & corpore, omnino sine fine retinenda sunt: quæ hinc quidem inchoantur, & quantumcunque proficimus, augentur in nobis: perfectè verò, quod in alia vita sperandum est, semper possidebuntur. Quod verò dicimus, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, & nō inferas nos in tentationem, sed libera nos à malo: Quis non videat ad præsentis vitæ indigentiam pertinere? In illa itaque vita æterna, ubi nos speramus semper futuros, & nominis Dei sanctificatio, & regnū eius & voluntas eius in nostro spiritu & corpore perfectè atque immortaliter permanent. Panis verò quotidianus ideò dicitur est, quia hinc est necessarius, quantus animæ carnique tribuendus est, siue spiritualiter, siue corporaliter, siue utroque intelligatur modo. Hinc est etiā, quam poscimus, remissio, ubi est omnis commissio peccatorum. Hinc tentationes, quæ nos ad peccandum vel alliciunt, vel impellunt, hinc denique malū, undè cupimus liberari: illic autem nihil horum est. Euangelista verò Lucas in oratione Dominica petitiones nō septem, sed quinque complexus est, nec ab ipso utique discrepauit, sed quomodo ista septem sunt intelligenda, ipse sub breuitate commonuit. Nomen quippe Dei sanctificatur in spiritu, Dei autem regnum in carnis resurrectione venturum est. Ostendens ergo Lucas, tertiam petitionem duarum superiorum esse quodammodo repetitionem, magis eam præmittendo fecit intelligi: deinde tres alias adiungit de pane quotidiano, de remissione peccatorum, de tentatione vitanda. At verò quod ille in ultimo posuit, sed libera nos à malo, iste non posuit, ut intelligeremus ad illud superius, quod de tentatione dictum est, pertinere. Ideò quippe ait, Sed libera: non ait, Et libera, tanquam nam petitionem esse demonstrans: noli hoc, sed hoc: ut sciatur vnusquisque in eo se liberari à malo, quo

non infertur in tentationem. Hæc igitur oratio licet omnem videatur perfectionis plenitudinem continere, ut potè quæ ipsius Domini autoritate vel initiata sit vel statuta, prouehit tamen domesticos suos ad illum præcellentem quem superius commemorauimus statum, eosque ad illam igneam ac perpaucis cognitam vel expertam, immo (ut prius dixeram) ineffabilem orationem gradu eminentiore perducit, quem statum Dñs quoque; noster illarum supplicationum formula, quas vel solus in monte secedens, vel tacitè fuisse describitur, similiter figurauit, cum in orationis agonia constitutus, etiam guttas sanguinis, inimicabili intentionis profundit exemplo. Qui enim vult orationem suam ad Dominum volare, faciat illi duas alas, ieiunium & elemosynam, & ascendet celeriter, & exaudietur. Ieiunium ergo cum oratione, oem virtutem inimici superat, & cunctam proteruitatem eius expellit: quod ostendit in euangelio Dominus, cum apostoli conuesti fuerant, quod lunaticum curare nō poterant, ita respondens eis: Hoc autem genus non eicitur nisi per orationem & ieiunium. Elemosynas autem orationem adiuuare, confirmat liber actus apostolorum cum narrat angelum Cornelio Cæturio ita dixisse: Corneli, orationes tuæ & elemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dñi. Sed prius de ieiunio, postea de elemosynis dicem. Quis enim parsimoniam nō laudet, qui recolit primi hominis lapsum per gulæ appetitum accidisse? quis ieiunium nō prædicet, qui nouit proplactum parentem nostrum per esum victi, & Saluatorem per Ieiunium diabolum vicisse?

De Ieiunio. Cap. 17.

Ieiunium res est sancta, opus caeleste, ianua regni, forma futuri. Quod qui sanctè agit, Deo iungitur, alienatur mundo, spiritualis efficitur. Per hoc enim profertur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

Quid sit inter ieiunium & stationem.
Cap. 18.

Ieiunium est & parsimoniam victus, abstinentiamque ciborum cui nomè inditū est ex quadā parte viscerum tenui semper & vacua, quod vulgò ieiunium vocat. Unde ieiunio nomen creditur deriuatum, quod sui inedia viscera vacua & exinanita existant. Ieiunium autem & statio dicitur: Statio autem de militari exemplo nomen accepit, pro eo quod nulla lætitia obueniēs

ca.

De Quadragesimali ieiunio.

Cap. 20.

castris, stationem militum rescindit. Nam læticia libentiùs, tristitia sollicitiùs administrat disciplinam. Discernunt autē quidam inter ieiunium & stationem. Nam ieiunium indifferenter cuiuslibet diei est abstinentia, non per legem, sed secundum propriam voluntatem: Statio obseruatio statutorum dierum vel temporum dierū, vt quartæ feriæ & sextæ feriæ ieiunium, ex vetere lege præceptum, de qua statione in euangelio dixit ille: Ieiuno bis in sabbato, id est, in quarta & sexta sabbati: Temporū autem, quæ legalibus aut prophetis institutionibus terminatis temporibus statuta sunt, vt ieiuniū quarti, ieiunium quinti, ieiunium septimi, & ieiunium decimi: vel sicut in euangelio dies illi, in quibus ablati sunt sponus: vel sicut obseruatio quadragesimæ, quæ in vniuerso orbe institutione Apostolica obseruatur circa cōfinium Dominicæ passionis.

De ieiunio quarti, quinti, septimi, & decimi mensis. Cap. 19.

Ieiunium ergo quarti est in mēse Iulio, septima decima die mensis eiusdem, quā descendens Moyses de monte, tabulas legis cōfregit. In eo etiā die Nabuchodonosor vrbis Ierusalem primū muros destruxit. Dies ieiunij quinti in mēse Augusto est, quando pro speculatoribus ad terram sanctā missis, seditio in castris Hebræorum exorta est, & factum est vt per desertum quadraginta annos discurrerēt laboriosè, & in annis quadraginta in eremo omnes perirent. Siquidē & in eo mēse à Nabuchodonosor, & multo pōst tempore à Cæsare Tito templū euersum est, atque succensum, & in opprobrium gentis perditæ exaratum. Dies ieiunij septimi, in septimo mēse est, qui appellatur September, in quo occisus est Godolias, & reliqui qui erant in Ierusalem, interfecti sunt, iuxta quod loquitur Ieremias. Dies ieiunij decimi, est in mēse decimo, qui apud nos vocatur December, quādō cognouerunt cuncti Babylonij capri, quinto mēse templum fuisse destructum, & fecerunt planctum atque ieiunium. Hæc beatissimus Hieronymus in commentarijs Zachariæ scripsit. Sed quæ hæc ieiunia magis in veteri testamento, quā in nouo celebrata sunt, nē penitus illa prætermisisse videremur, (quia in ppheta Zacharia commemorata sunt) breuiter adnotauim⁹, ad noui testamenti ieiunia exponenda trāsferentes.

Luc. 18.

4. Reg. 35.

Hier. 40. & 41.

PRimum enim ieiunium quadragesimæ est, quod à veteribus libris capit ex ieiunio Moysis & Helix, & ex euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonstrans euangelium non dissentire à lege & prophetis. In persona quippe Moysis, lex in persona Helix, prophetæ accipiuntur, inter quos in monte Christus gloriosus apparuit, vt euidentius emineret, quod de illo dicit Apostolus, testimonium habens à lege & prophetis. In qua ergo parte anni congruentius obseruatio quadragesimæ cōstitueretur, nisi confinis atq; contigua Dñicæ passionis, quia in ea significatur hæc vita laboriosa? Cui etiā opus est continentia, vt ab ipso mundi illecebris ieiunemus, viuentes in sola manna, id est, in cælestibus spiritualibusque præceptis. Numero autem quadragesimo vita ista propterea figuratur: quia denarius est perfectio beatitudinis nostræ. Creatura autem septenario figuratur, quæ adhæret creatori, in quo declaratur vnitas Trinitatis p vniuersum mundum temporaliter annūciata. Et quia mundus quatuor ventis describitur, & à quatuor elementis erigitur, & à quatuor anni temporum vicibus variatur, decem quater ducta, in quadraginta consummantur: quo numero ostenditur ab omni temporum delectatione abstinendum & ieiunandum esse, & castè continentique viuendum, licet & aliud sacramenti mysterium exprimitur in hoc, quod quadraginta diebus eadem ieiunia celebrantur. Lege enim Mosaiica generaliter vniuerso populo est præceptum, decimas & primitias offerre Domino Deo. Itaq; cum in hac sententia principia voluptatum, consummationesq; operum nostrorum referre ad Dei gratiam admonemur, in supputatiōe tamen quadragesimæ summa ista legalium decimarum expletur. Totum enim anni tempus triginta sex dierum numero decimatur: subtractis enim à quadragesima diebus Dominicis, quibus ieiunia resoluuntur, his diebus quasi pro totius anni decimis ad ecclesiam concurrimus, actumque nostrorum operationem Deo in hostiam iubilatiōis offerimus, cuius quidem quadragesimæ lege (sicut ait noster Cassianus) quiq; perfecti sunt, non tenentur, nec exigui huius canonis subiectione contenti sunt. Quem profectō illis qui per

per totum anni spatium delicijs ac negocijs secularibus implicantur, ecclesiarum principes statuerūt, vt vel hac legali quodam modo necessitate constructi, his saltē diebus vacare Domino cogerētur, ac dierum vitæ suæ, quos totos quasi fructus quosdam fuerant voraturi, velut decimas Domino dedicarent.

De ieiunio Pentecostes. Cap. 21.

Secundum ieiunium est, quod iuxta Scanones post Pentecosten alia die inchoatur, secundum quod & Moyses ait: In initio mensis ordinariē faciatis vobis hebdomadas septem. Hoc ieiunium à plerisque ex autoritate euangelij post Domini ascensionem compleitur, testimonium illud Dominicum historialiter accipientes, vbi dicit: Nunquid possunt filij spōsi lugere, quā diū cum illis est sponsus? Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabūt. Dicunt em̄ post resurrexerunt Domini quadraginta illis diebus, quibus cum discipulis postea legitur conuersatus, nō oportere nec ieiunare, nec lugere, quia in læticia sum⁹: Postea verò quā tempus illud expletur, quo Christus aduolans ad cælos, presentia corporali recessit, tunc indicēdum esse ieiunium, vt per cordis humilitatem & abstinentiam carnis, mereamur è cælis pmissum suscipere spiritum sanctum: Sed sicut dixim⁹, benè & regulariter hoc post Pentecosten à patribus constitutum est inchoare, vt gaudio promissi spiritus sancti exultantes in laudibus Dei aduentum ipsius expectemus, & tunc per eius gratiā innouati, ac zelo spirituali inflāmati, abstinentiæ & ieiunio operam demus. Cui rei concordant verba Lucæ, quibus Dñm ascensurum in cælos discipulis præcepisse narravit: Vos autē, inquit, sedete in ciuitate, quoad usque induamini virtute ex alto. Tamen si qui monachorum vel clericorum ieiunare cupiunt, non sunt prohibendi, quia & Antonius, & Paulus, & cæteri patres antiqui his diebus in eremo leguntur abstinuisse, nec soluisse abstinentiam, nisi tantum Dominico die.

De ieiunio ante natiuitatem Domini, quod fit in nono, & decimo mēse.

Cap. 22.

Tertium ieiunium est, quod constat in mēse Nouembrio, quod diuina autoritate institutum vel initiatum, Hieremias propheta testimonio declaratur,

dicente ad eum Domino: Tolle volumē libri, & scribes in eo omnia verba quæ locutus sum tibi aduersus Israel & Iudam, & aduersus omnem gentem: si forte reuertatur vnusquisq; à via sua pessima, propitius ero iniquitati eorum. Vocauit ergo Hieremias Baruch filium Nerij, & scripsit Baruch ex ore Hieremias omnes sermones Domini, quos locutus est ad eum, in volumine libri. Et præcepit Ieremias Baruch, dicens: Ingredere & lege de volumine, quod scripsisti ex ore meo, verba Dñi audiente populo in domo Dñi in die ieiunij legis, si forte cadat oratio eorū in conspectu Dñi, & reuertatur vnusquisque à via sua mala, quoniam magnus furor & indignatio, quā locutus est Dominus aduersum populum hunc. Et fecit Baruch filius Nerij iuxta omnia que præceperat Ieremias propheta, legēs ex volumine sermones in domo Domini. Et factum est in mense nono, p̄dicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Hierusalem. Hac ergo autoritate diuine scripturæ ecclesia morem obtinuit, & vniuersale ieiunium hac obseruatiōe celebrat: quod tamen ieiunium incipiens in nono mense, in decimum extenditur, id est, vsque ad diem natalis Dñi pertingit. Cōgrua itaq; dispositione à magistris ecclesiæ hoc loco ieiunium quadragesimale fieri constitutum est, vt ante diē natalis Domini ieiunio & abstinentia nosmetipsos castigemus, quatenus venientem redemptorem digna conuersatione suscipere possimus, sicut ante tempus resurrectionis eius carnem nostrā affligimus, vt resurrectionis gratiā, quæ per ipsum fit, cōsequi mereamur. Sed hæc de tribus quadragesimis dicta sufficiant.

De cæteris legitimis ieiunijs.

Cap. 23.

PReter hæc autem & alia legitima tempora ieiuniorum sunt: sicut est omnis sexta feria, in qua propter passionē Dñi à fidelibus ieiunatur: & sabbati dies, qui à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, sicut in decretis Innocentij Papæ constitutum inuenimus: scilicet nē Iudæis exultando præbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Nam vtiq; constat, apostolos biduo isto & in mœrore fuisse, & propter merum Iudæorum se occultuisse, quod vtiq; nō dubiū est & ieiunasse eos biduo memorato, q̄ forma vtiq; per singulas tenenda est hebdomadas, propter

Hier. 36.

Iere. 41.

*propterea q̄

id quod commemoratio illius diei semper est celebranda. Quod si putant semel, atque uno tantum sabbato ieiunandum, ergo & Dominicum, & sexta feria semel in Pascha erit utique celebrandum.

De ieiunio quatuor sabbatorum, in quibus duodecim lectiones fiunt, & sacre ordinationes. Cap. 24.

Sunt quoque & quatuor sabbata, in quatuor mensibus, singula per singulos, in quibus specialia ieiunia sunt constituta, & officia his diebus maiora orationum & lectionum in ecclesia celebrantur, id est, in Martio mense, primo sabbato, & in secundo sabbato quarti mensis, id est, Iunii. In septimo quoque mense, id est, Septembris tertio sabbato, & in quarto sabbato decimi mensis, id est, Decembris. Quorum Primum iuxta obseruationem quadragesimæ verno tempore celebratur, quoniam mensis nouorum apud Iudeos habebatur.

Secundum autem in ieiunio post Pentecosten æstatis tempore, quando apud Iudeos dies primitiarum ex legis præcepto custodiebantur, id est, de frugibus primi panes Deo offerebantur: & ocium legitimum ipsius diei colebatur. Tertium est in septimo mense, Autumni videlicet tempore, qui totus in lege varijs solennitatibus Deo dicatus erat, in quo dies expiationum erat, dicente Domino ad Moysen: Decima die mensis huius septimi, dies expiationum erit ac celeberrimus, & vocabitur sanctus, affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Omne opus non facietis, in tempore diei huius, quia dies propitiationis est, ut propitiatur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis suis, & reliqua. In quo & dies scenopegiæ fuerant, id est, tabernaculorum. Nam quintadecima die mensis huius veteres solennitates tabernaculorum celebrabant, septem diebus eandem solennitatem exigentes, quo quidem ieiunio vos fuisse antiquos Eisdæ liber meminit. Postquam enim redierunt, inquit, filij Israel in Hierusalem, & fecerunt sibi tabernaculorum legitiam magnam, dehinc conuenerunt in ieiunio in facis, & humus super eos, & steterunt, & confitebantur peccata sua & iniquitates patrum suorum, & consurrexerunt ad standum, & legerunt in volumine legis Domini dei sui quater in die, & quater in nocte confitebantur & adorabant Dominum Deum suum. Quartum verò est ieiunium

Leuit. 23.

sabbati in decimo mense ante diem natalis Domini, quando venturi Saluatoris salubris in sacris lectionibus prædicatur aduentus, ut fideles quique hac religione instructi, & medicamine sanctarum orationum simul cum sacro ieiunio confirmati, natiuitatem redemptoris læti expectent. Ante hæc videlicet quatuor sabbata in eadem hebdomada, semper quarta & sexta feria legitima ieiunia fieri, & canon orationum & lectionum in eisdem ferijs ad sacra Missarum solennia constitutum indicat, & exempla præcedentium patrum confirmant. Sacras autem ordinationes his diebus oportere fieri, decreta Gelasij Papæ testantur, in quibus ita scriptum continetur: Ordinationes autem presbyterorum diaconorumque nisi certis temporibus & diebus exercere non debeant, id est, in quarti mensis ieiunio, septimi & decimi, sed etiam quadragesimalis: ac mediana in initio quadragesimæ die sabbati ieiunio circa vesperam nouerint celebrandas. Officia autem horum quatuor sabbatorum, vulgo duodecim lectiones vocantur, eoque cum lectionibus quæ leguntur, & cum psalmis qui canuntur, duodenarius numerus adimpletur, qui bene lectiones, possunt vocari, eoque quod inter canonicas scripturas annumerantur.

De priuatis Ieiunijs. Cap. 25.

Praterea vnicuique licet, ut libet, ieiuniorum modum habere, seu in ediam extendere, seruata præ omnibus constitutione legitimorum ieiuniorum, quæ supra memorauimus, quæ generaliter sancta & apostolica seruat ecclesia. Nec non & illa omnimodo custodire oportet vnumquemque, quod communiter omnibus facere siue pro tribulatione, siue pro gratiarum actione proprius ecclesiæ mandat episcopus: quia qui constituta atque demandata ieiunia seruare neglexerit, peccat: qui autem expletis legitimis, priuata superexpendit, propriam mercedem habebit. Nam leguntur aliqui sanctorum per biduanas, siue per triduanas, siue etiam per totam hebdomadam ieiunium extendere: plerique quod nec vinum nec siceram biberint, nec aliquid manducauerint, præter panem siccum & holera: alij, quod ab omni carne se abstinerint: alij quod in se abstinerint, quod nec pane in cibo vni sunt, sed paucis carycis corpus suum sustentauerint. Et alia plurima sunt genera abstinentiæ: Sed ante omnia cauere debet, qui se abstinere vult ab aliquo cibo vel potu, ne mens eius occulte

co.

cogitatione polluat, ita ut aliquam creaturam Dei damnet, Iudaica superstitione seductus, dicens, hoc licere, illud autem non: hoc mundum, illud autem immundum esse cogitet: quem huiusmodi cogitatio pulsata, Apostolum dixisse, Omnis creatura Dei munda est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur. & Malum est homini qui per offendiculum manducat.

De origine biduanæ siue triduanæ.

Cap. 26.

Biduanum autem morem ieiunij reor inde sumptum, quod apostoli ieiunauerunt illo biduo, quo Dominus passus ac sepultus est. Triduanis ergo ieiunare, ab exemplo ductum est Niniitarum, qui damnatis pristinis vitijs, totos se tribus diebus ieiunio ac penitentia contulerunt, & operati facis, Deum ad misericordiam prouocauerunt. Sed illius solummodo ieiunium Deo acceptabile est, qui sic ieiunat a cibis, ut abstineat a peccatis: ceterum qui ventre tantum ieiunat, reprobatum erit eius ieiunium coram Deo, qui dixit per Prophetam: Ecce in diebus ieiunij vestri inueniatur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite ieiunare sicut vsque ad hanc diem, ut audiat in excelsis clamor vester. Nunquid tale est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Et deinde, Nonne hoc est magis ieiunium quod elegi? Dissolue colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos qui contracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam: Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris: tunc erumpet quasi manet lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, & reliqua.

De esu carniū, & potione vini. Cap. 27.

Carnes autem & vinum post diluuiū sunt hominibus in usum concessa, nam in initio permillum non fuerat, nisi tantum illud, ut scriptum est: Lignum fructiferum & herbam feminelem dedi vobis in escam. Postea verò per Noë data sunt in esum cuncta animalia, vini que attributa licentia est. Sed postquam Christus (qui est principium & finis) apparuit, hoc quod in principio suspenderat, etiam in temporum sine retraxit, loquens per Apostolum suum, Bonum est non manducare carnem,

& non bibere vinum. Et iterum: Qui infirmus est, olera manducet. Non ergo quia carnes malæ sunt, ideò prohibentur: sed quia earum epule carnis luxuriam signant. Fomes enim ac nutrimentum est omnium vitiorum, Esca ventri, & venter escis, Deus autem (ut scriptum est) & hunc & hæc destruet. Piscem sanè (quia cum post resurrectionem accepit Dominus) possumus manducare. hoc enim nec Saluator, nec Apostoli veterunt. Auium quoque esum credo inde à patribus permillum esse, eoque ex eodem elemento, de quo & pices, creatæ sunt. Nam in regula monachorum non inuenimus aliarum carniū esum eis contraditum esse, nisi quadrupedum.

De Eleemosynarū differētia. Cap. 28.

Eλεμοσύνη ergo Græcum vocabulum, Latine interpretatur opus misericordiae, siue miserationis: inde, ut reor, dicta, quod miseria humanæ infirmitatis, cor siue animum pulset. Sed hæc apud homines, quibus varijs animo accidunt affectus, Ceterum apud Deum, qui secundum naturam semper est benignus & misericors, non est huiusmodi credenda esse affectio. Neque enim temporaliter illic aliquid accidere valet, ubi æternitas sine ulla sui mutatione fixa manet: sed cum dicitur misericors, intelligi debet esse pius & clemens, quæ magis nomina proprietate ipsius naturæ videntur ostendere. Sūt & eleemosynarum species plurimæ, quæ quàm in dispensationibus pauperum hoc vocabulum quiddam haberi debere arbitrentur. Eleemosynā facit, qui fratri suo in se delinquenti, peccata dimittit. Eleemosynā facit, qui peccantem & prauis operibus insistentem, aliquo modo siue per admonitionem, siue per disciplinam corrigit. Nec enim sine misericordia esse credendus est, qui regulariter, siue per excommunicationem, siue per verbera hominē à peccatis & vitijs coercere studet, quia non secundum eius voluntatem, sed secundum utilitatem ipsius miseretur. Eleemosynam facit, qui errantem in viam veritatis deducit. Eleemosynam facit, qui indoctum docet, qui verbū Dei proximis suis predicat. Eleemosynam facit, qui bona temporalia cum fratribus suis, id est, cæteris hominibus participare non desinit. Eleemosynam facit, qui vestitum & vestitum indigentibus præbet, qui hospitio suscipit, qui infirmos visitat, qui in carcere & in tribulationibus constitutus, de bonis suis subministrat, qui ad mortem &

Ibid.

1. Cor. 6.

Ecc130.

marc. 8.

Iob. 42.

2. Reg. 12.

Ion. 3.

ad supplicia destinatos eruere non cessat. Omnia enim bona opera, quae in hac praesenti vita iustus quisque operatur, hoc vno nomine comprehendendi possunt: nec solum utique in alijs hominibus, sed etiam in nobismetipsis elemosinas facere possumus, sicut scriptum est: Misere animae tuae placens Deo. Cum ergo nos à peccatis ad bona opera conuertimus, à superbia ad humilitatem, à luxuria ad continentiam, à liuore & inuidia ad charitatem & dilectionem, ab ira & disceptatione ad mansuetudinem & patientiam, à gula ad sobrietatem, ab avaritia ad largitatem, à tristitia seculari ad spiritualem laetitiam, ab acedia temporalis ad studium bonum: quid aliud facimus, quam elemosinas in nosmetipsos impendimus, cum nostrimet miseremur, ne per inobedientiam mandatorum Dei supplicij aeternis deputemur? Quid enim (ait ipse Saluator) proderit homini, si vniuersum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? aut quam commutationem dabit homo pro anima sua? & reliqua. Bene ergo & ordinatè artem misericordiae exercet, qui primum semetipsum bonis operibus & sancta conuersatione, ac virtutum fructibus egere non sinit, & deinde in quocumque potest, siue in spiritalibus rebus, siue in corporalibus proximis suos adiuuare non desistit.

De penitentia. Cap. 29.

Poenitentibus exemplum Iob primò exhibuit, quando post funera vel flagella adhuc in sui redargutione, etiam in cilicio & cinere lamenta penitentiae sumpsit, dicens: Idcirco ago penitentiam in fauilla & cinere. Post hunc Dauid nobis penitentiae magisterium praebuit, quoniam graui vulnerelapsus, dum audisset à Propheta peccatum suum, confessum penituit, & culpam suam penitentiae confessione sanauit. Sic Niniuita & alij multi peccata sua confessi sunt, penitentiam egerunt, displicuerunt sibi quales fuerunt, & quales per Deum facti sunt, illi placuerunt. Est autem penitentia medicamentum vulneris, spes salutis, per quam peccatores saluantur, per quam Dominus ad misericordiam prouocatur, quae non tempore pensatur, sed profunditate luctus & lachrymarum. Penitentia autem nomen sumpsit à poena, qua anima cruciatur, & mortificatur caro. Dicta est autem penitentia quasi punientia, eo quod ipse homo puniendo puniat, quod male admisit. Hi vero qui poenitentiam gerunt, proinde capillos & barbam nutriunt, ut demonstrent abundantiam criminum, quibus caput peccatoris grauatur. Capilli enim pro vitijs accipiuntur, sicut scriptum est, Et crinibus peccatorum suorum vniuersusque confringitur. Vir quippe si comam nutriat, ut ait Apostolus, ignominia est illi. Ipsam ergo ignominiam suscipiant poenitentes pro merito peccatorum. Quod verò in cilicio prosteruntur, memoriam peccatorum suorum eos habere significat. Per cilicium quippe est recordatio peccatorum, propter haec ad sinistram futurus. Inde ergo poenitentes in cilicio prosteruntur, tanquam dicentes: Et peccatum meum coram me est semper. Quod autem cinere adsparguntur, vel ut sint memores, quia cinis & puluis sunt, vel quia puluis facti sunt, id est, impij facti sunt: vnde & illi prauaricatores, primi homines recedentes à Deo, malisque factis offendentes creatorem, in puluerem, vnde sumpti sunt, redierunt. Bene ergo in cilicio & cinere poenitens deplorat peccatum, quia in cilicio asperitas & punctio peccatorum, in cinere autem puluis ostenditur mortuorum, & idcirco in vtroque poenitentiam agimus, ut & in poenitione cilicij cognoscamus vitia quae per culpam commisimus, & per fauillam cineris, perpendamus mortis sententiam, ad quam peccando peruenimus. Penitentiae autem remedium, ecclesia catholica in spe indulgentiae fideliter alligat exercendum, & post vni baptismi sacramentum, quod singulari traditione commendatum, sollicitè prohibet iterandum, medicinali remedio poenitentiae subrogat adiuuentum: cuius remedio egere se cum ceteri agnoscere debent, pro quotidianis humanae fragilitatis excessibus, sine quibus in hac vita esse non possumus, honorò duntaxat dignitate seruata, ita ut à sacerdotibus & Leuitis deo tantum teste fiat: à ceteris vero, adstante coram Deo solenniter sacerdote, ut hic tegat fructuosa confessio, quod temerarius appetitus, aut ignorantiae notatur contraxisse neglectus: ut sicut in baptismo omnes iniquitates remittit, vel per martyrium nulli peccatum credimus imputari: ita poenitentiae compunctio fructuosa, vniuersa faciamus deleri peccata. Lachrymae enim poenitentium apud Deum pro baptismo reputantur: vnde & quantilibet sint magna delicta, quantum grauius, non est tamen in illis Dei misericordia desperanda. In actioe autem poenitentiae (ut

suprà dictum est) non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit. Veruntamen quanta in peccato fuit ad malum abrupta mentis intentio, tanta necesse est in lamentatione deuotio. Duplex autem est poenitentiae gemitus, vel dum plangimus quod male gessimus, vel dum non agimus quod agere debeamus. Ille autem verè poenitentiam agit, qui nec poenitere praeterita negligit, nec adhuc poenitenda committit. Qui verò lachrymas indefinenter fundit, & tamen peccare non desinit, hic lamentum habet, sed mundationem non habet. Si qui autem per gratiam Dei ad poenitentiam conuertuntur, perturbari non debent, si rursus post emendationem relicta vitia corpulent, dum non possint bonae conuersationi nocere, si talis cogitatio non erupat in consensu vel opere. Ferre enim sine perfectione vitiorum cogitationes, non est ad damnationem, sed ad probationem, nec est occasio subeundi discriminis, sed potius augenda virtutis. Nam & si quis circa finem suum per poenitentiam desinet esse malus, non ideo debet desperare, quia in termino est ultimo vitae, quoniam Deus non respicit quales antea fuimus, sed quales circa finem vitae existimus. Ex fine enim suo vnumquemque aut iustificat, aut condemnat, sicut scriptum est: Ipse iudicat extrema terrae. & alibi: Vniuersorum finem ipse considerat. Proinde non dubitamus circa finem iustificari hominem per poenitentiam compunctionem: sed quia raro id fieri solet, metuendum est, ne dum ad finem differtur confessio sperata, ante occupet mors, quam subueniat poenitentia. Pro qua re & si bona est ad extremum conuersio, melior tamen est quae longè ante finem agitur, ut ab hac vita securius transeat.

De satisfactione & reconciliatione.

Cap. 30.

Satisfactio autem est, causas peccatorum & suggestioem excludere, & ultra peccatum non iterare. Reconciliatio verò est, quae post complementum poenitentiae adhibet. Nam sicut conciliamur Deo, quando primum à gentilitate conuertimur, ita reconciliamur, quoad post peccatum poenitendo regredimur. Quorum autem peccata in publico sunt, in publico debet esse poenitentia per tempora, quae Episcopi arbitrio poenitentibus secundum differentiam peccatorum decernuntur: eorumque

reconciliatio in publico esse debet ab Episcopo, siue à presbyteris, iussu tamen Episcoporum, sicut canones Africani concilij testantur, vbi ita scriptum est: Cuiuscunque autem poenitentis publici & vulgatissimum crimen est, quod vniuersam ecclesiam commouerit, ante absidam manus ei imponatur. Quorum ergo peccata occulta sunt, & spontanea confessione solum tantummodo presbytero, siue Episcopo ab eis fuerint reuelata, horum occulta debet esse poenitentia, secundum iudicium presbyteri, siue episcopi cui confessi sunt: ne infirmi in Ecclesia scandalizentur, videtes eorum poenas, quorum poenitentiam ignorant causas. Quali autem tempore poenitentium reconciliatio fieri debeat, ostendunt decreta Innocentij Papae, vbi ita scriptum reperitur: De poenitentibus autem, qui siue ex grauioribus commissis, siue ex leuioribus poenitentiam gerunt, si nulla interuenit aegritudo, quinta feria ante pascha eis remittendum, Romanae ecclesiae consuetudo demonstrat. Ceterum de pondere estimando delictorum, sacerdotis est iudicare, ut attendat ad confessionem poenitentis, & ad fletus atque ad lachrymas corrigentis: ac tum iubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. Sanè si quis aegritudinem incidit, atque usque ad desperationem deuenerit, ei est ante tempus paschae relaxandum, ne de seculo abique communionis discadat. Hoc ergo ante omnia cauendum est, ne in extremis poenitenti poenitentia & reconciliatio denegetur, ne in desperatione peccat: quia pietas omnipotentis Dei ad se quouis tempore concurrenti succurrere valet, & periculatentem sub onere peccatorum potest subleuare. Perdidisset latro in cruce praemium ad Christi dexteram pendes, si illam vnius horae poenitentia non inuisset: cum esset in poena, poenituit: & per vnius sermone professionem, habitaculum paradisi (Deo promittente) promeruit. Vera ergo ad Deum conuersio in vltimis positorem, mète potius est astringenda, quam tempore, propheta hoc taliter asserente: Cum conuersus, inquit, ingemueris, tunc saluus eris.

De Natiuitate Domini. Cap. 31.

Natalis Domini dies ea de causa à patribus votiuè solennitatis institutus est, quia in ea Christus pro redemptione mundi nasci corporaliter voluit, prodiens ex virginis utero, & erat in patris imperio: cuius suscepta carnis causa haec est: Postquam enim inuidia diaboli parès ille primus

Philoso.

1. Corin.

peruenit in mus,

1. Cor. 11.

Luc. 23.

Exe. 18. iuxta lxx.

spe ductus inani cecidit, confestim exul & perditus in omni genere suo, radicem malitiæ & peccati transfudit, crescebatq; in malum vehementius omne genus mortaliū, diffusis vbiq; sceleribus, & quod est nequius, oīm cultibus idolorū. Volens ergo Deus terminare peccatū, cōsultit verbo, lege, prophetis, signis, prodigijs: Sed cū sic qd̄ errores suos admonit̄ agnosceret mūdus, misit Deus filiū suū, vt carnem indueret, & om̄ibus appareret, & peccatores sanaret, qui idē in homine venit, quia per seipsum ab hominibus cognosci non potuit: Vt aut̄ videre, verbū caro factū est, assumendo carnem, non mutatū in carnē. Assumpsit enī humanitatē, nō amisit diuinitatem: ita idem Deus & idem homo, in natura Dei æqualis patri, in natura hominis factus mortalis, in nobis, pro nobis, de nobis, manens quod erat, fuscipiēs quod non erat, vt liberaret quod fecerat. Hæc est ergo dominicæ natiuitatis magna solennitas. Hæc est diei huius noua & gloriosa festiuitas, aduersus Dei factus ad homines. Itaq; dies iste pro eo q̄ in eo Christus natus est, natalis dicitur: quemq; idē obseruare per reuolutū circulum anni festiua solennitate solemus, vt in memoriam reuocetur, Christus q̄ natus est. In Bethleem quoque Christus natus est, & in Nazareth nutritus: vt lex locorum vocabulis, rerum ipsarū appareret euentus. Ergo q̄ in Bethlehē nascere, oportuit: quia cibus cælestis, de cælis ad terras venit. Bethlehē quippe domus panis dicitur. Et Saluator de seipso dixit: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Ergo Bethlehē verē domus panis est, quia Christus homo in ea nasci dignatus est: panis videlicet vitæ, de quo qui māducauerit, viuet in aternū. Et hac etiā causa credimus in ecclesia hunc morem inoleuisse, vt in ea nocte qua Christus creditur esse natus, sacra missarum solennia celebrentur: vt ea hora fideles qui que sacramētū corporis & sanguinis Christi perciperēt, quæ eū inter homines misericorditer natum scirent. Cuius tamen celebrationis Telephorus Papa apud Romanos primus author legitur extitisse. Nā quod in Nazareth nutritus erat, ea causa fuit, vt quia Nazareth flos siue mūditiā interpretat̄, æternæ puritatis eius index existeret, cū foret floris ipsius nutrix, q̄ de virga radicis Iessæ ascendēs, septiformem spiritum haberet, & perpētua puritate insignis, meritō Nazareus, quod est mūdus, vocaretur.

Iohan. 6.

De epiphania Domini. Cap. 32.

Epiphaniorum proindē festa solēnitati viri apostolici signauerūt, quia in eo est proditus stella Saluator, quando inueniunt magi Christum in præsepī iacentem, adorauerunt eum, offerentes ei competentia munera Trinitatis, aurum, thus, & myrrham, regi, Deo, atq; passuro. Idē ergo diem hunc annua celebritate sacrauerunt, vt mundus agnoscat Dominum, quem elementa cælitus prodiderunt. Si quidem eodem die idem Iesus etiā Iordanis lauacrum ingitur, diuisioq; cælo spiritus sancti descendens testimonio, Dei esse filius declaratur. Cuius diei nomen ex eo q̄ apparuit gentibus, Epiphania nuncupatur. *ἐπιφάνεια* enim Græcè, apparitio vel ostensio dicitur. Tribus ergo ex causis hic dies hoc vocabulū sumpsit: siue quod tunc in baptismo suo Christus populis fuerit ostēsus, siue q̄ ea die sideris ortu Magis est pditus: siue quod primo signo per aquam in vinum cōuersam, multis est manifestatus. Illud tamen sciendum, quod licet ea die baptismus Christi ab Iohanne fieri credatur, vniuersale tamen baptisma celebrari in ea, canonica contradicit auctoritas. Paschæ ergo tempus tantumquod & Pentecostes, ad hoc ab Apostolis & apostolicis viris decretum, Romana custodit Ecclesiæ: quæ videlicet duo tempora ad hoc opportuna esse, Christi domini nostri ad hoc mortuus resurrectione, & spiritus sancti super primitiā ecclesiam declarat aduentus. Quicunque ergo (ait Apostolus) baptizati sum⁹ in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, & reliqua. Et Saluator ascensurus in cælum, apostolis dixit: Io. 8. hannes quidem baptizauit aqua, vos autē baptizabimini spiritu sancto, non post multos hos dies.

De Hypanti. Cap. 33.

Purificationis ergo matris Domini tempus, post dies quadraginta a natiuitate eius celebratur: quia ex legis præcepto hoc tempus statutum est parentibus feminis, quo purificari deberent. Scriptum est enim in libro Leuitico, quod Dominus per Moisen mandauerit Israel, vt mulier quæ in suscepto semine pareret masculum, immunda esset septem diebus, & die octaua circumdiceret infantulus: ipsa verō trigintatribus diebus maneret in sanguine purificationis suæ, omne sanctum non tāgeret,

geret, nec ingredereetur sanctuarium, donec impleretur dies purgationis eius: Sin autem sceminam pareret, immunda esset duabus hebdomadibus, & sexaginta & sex diebus maneret in sanguine purificationis suæ. Cumque impleti essent dies purgationis eius, pro filio siue filia, deferret agnum anniculum in holocaustum, & pululum columbæ, siue turtorem pro peccato. Quod si non potuerit agnum offerre, sumeret duos turtures vel duos pullos columbæ, vnum in holocaustum, & alterum pro peccato, oraretque pro ea sacerdos, & sic munda retur. Hac ergo de causa statuta est in ecclesia festiuitas hæc, quia matrem Domini secundum legem in hac die constabat purgari: sed non ideo, quod aliqua legali purgatione indigerit, quæ Dominum gestabat legis: sed quia Iesus non venit legem soluere, sed adimplere. Venit ergo mater Domini ad templū secundum legem, ducens secum puerum, ac deferens hostias quæ lex præcepit, vt in nullo patribus fieret dissimilis, ac illud in se prima ostenderet, quod scriptū est: Quanto magnus es, humilia te in om̄ibus. Obuios habuit gradæuū Simeonem, & Annā multorum annorum viduam, & ceteras personas, quas necesse erat in hoc sacro ministerio affuisse, quæ benedixerunt & glorificauerunt DEVM, & multa de eo vaticinauerunt, vt facer Evangelij textus luculento sermone demonstrat. Ob hanc quippe causam eadem festiuitas *ἐπιφάνεια* nuncupatur, quia predictæ personæ ad templum obuiam Christo adueniunt, deuoto corde & obsequio, *ἐπιφάνεια* enim Græco sermone dicitur, quod obuiō Latinè interpretatur. Est quoque festiuitas hæc purificationis incipiente Februarii mense, qui a februo, id est, Plutone, qui lustrationum potens a gentibus credebatur, ita vocatus est, lustrarique eo mense apud Romanos ciuitatem cōsuetudo erat, vt iusta dijs manibus soluerentur: Sed hanc lustrandi cōsuetudinem benē mutauit Christiana religio, cū in mense eodem, die sanctæ Mariæ plebs vniuersa cū sacerdotibus ac ministris, hymnis & modulatiōibus deuotis, per ecclesias, perque congrua vrbis loca procedit, datosque à Pontifice cuncti cæros in manibus gestant ardentis: non utique in lustrationē terrestris imperij quinquentem, sed in perennem regni cælestis memoriam, quando iuxta parabolam virginum prudentium, omnes electi lucentibus bonorum operum lampadibus, obui-

Matt. 5.

Ecl. 3.

Matt. 5.

am sponso ac regi suo venientes, mox cum eo ad nuptias supernæ ciuitatis intrabunt. De Septuagesima, & sexagesima, & quinquagesima, & quadragesima. Cap. 34.

DE Septuagesima quoque & Sexagesima, Quinquagesima atque Quadragesima, cur Dominici dies ante quadragesimale ieiunium sic appellentur, diuersa multorum opinio est: & ideo maxime, quia nec ipsa Dominica quæ Septuagesima dicitur, septuagesima dies ante Pascha esse reperitur: nec ea quæ Sexagesima, sexagenarium numerum plenum habet vsque in Pascha. Nam alij simpliciter narrant hanc ecclesiæ esse consuetudinem, & Romana auctoritate ritum huius religionis esse firmatum: Alij dicunt quod synecdochicè totū habendum sit dictum, id est, vbi maior denominatio numero dierū inuenit: vt est Septuagesima, ac Sexagesima, a toto partē intelligi debere: Vbi verō minor, vt est Quadragesima, a parte totū intelligi oportere. Alij quoque nescio quorum ore ducti asseuerant, quod Orientales populi nouem hebdomadas, & Græci octo, & Latini septem ieiunare soleant, & ob hoc his om̄ibus diebus Alleluia minime in ecclesia debere cātari. Alij etiā, quorum ratio præ cæteris laudabilior mihi esse videtur, dicunt, Septuagesimam dictam esse propter decē hebdomadas, quæ sunt ab ipso die vsque ad clausum Pascha, quo die alba tolluntur vestimenta à nuper baptizatis. igitur in Apostolo legimus, *Rom. 6.* regnauit mors ab Adam vsque ad Moisen, & significat vsque ad vltima tempora legis, quæ per Moisen data decurrit in Christi Dei nostri tempora. Porrò Sexagesimā indē dici posse, quia sexaginta dies sunt vsque ad medium Paschæ, quod erit feria quarta paschalis hebdomadis. Quinquagesimam verō ritē dictam esse, eō quod tali numero peruenit vsque in diem sanctum resurrectionis. Quadragenarium etiā numerum ita ibi positum, quod cum Dominica sua concurrat ad mysticum Pascha Hebræorum, quod Dominus noster IESVS CHRISTVS cum discipulis suis celebrauit, & nos dicimus Cœnam Domini: Sed hæc omnia nos ita hīc posuimus, sicut in aliorum dictis, vel scriptis comperimus, Lectori viam dantes, si quæ veracius & rationabilius exquisita inuenierit, obtinere. Notandum tamen est, quod à Quinquagesima ieiunium incipere apud Romanos,

Rom. 6.

*quod æquali

Romanos,

Romanos, Telesphorus sæpe memoratus Papa constituit, vt per septem hebdomadas ante Pascha corpus ieiunij castigemus, qui alijs septem post Pascha vsque in Pentecosten in lætitia à ieiunij relaxare volumus: vt priorem quinquagesimam in penititudine peccatorum nostrorum exigamus ad promerendam misericordiam: & in secūda laudibus & orationibus operam dantes, studeamus peruenire ad promissam spiritus sancti gratiam.

De die Palmarum. Cap. 35.

Dies palmarum ideò celebratur, quia in eo Dominus & Saluator noster, sicut propheta cecinit, Ierusalē tenens, super asellum sedisse perhibetur. Tūc gradieñs cum ramis palmarum multitudo plebium obuiam ei, clamauerunt: Osanna, benedictus qui venit in nomine Domini rex Israel. In ramis enim palmarū significabatur victoria, qua erat Dominus morē moriendo superaturus, & trōphæo crucis, de diabolo mōris principe triumphaturus. In asello autem, super quem sedendo Hierosolymā venit, indicabat simplicitia corda gentilitatis, quam p̄sidentando atque regendo, perducebat ad visionem pacis. Hoc autem die symbolum competentibus traditur, propter confinem Dominicæ Paschæ solēnitatem: vt qui iam ad Dei gratiam percipiendam festinant, fidē, quam cōfiterur, agnoscant. Vulgus autem ideò cum diem capitulauium vocat, quia tunc moris est lauandi capita infantium, qui vngendi sunt, nē forte obseruatione Quadragesimæ fordidata, ad vnctiōnem accederent.

De Cœna Domini. Cap. 36.

Cœna Domini hæc, est feria quinta vltimæ hebdomadis Quadragesimæ, quādo Dominus & Saluator noster post typicum illud Pascha completum, ad verū Pascha transiens, mysteriū corporis & sanguinis sui primū apostolis tradidit: quādo post sacramenta cœlestia discipulus salax & proditor precium à Iudæis accepit, & Christi sanguinem vendidit. Eo etiā die saluator surgēs à cœna, pedes discipulorum lauit, propter humilitatis formam commendandam, quam docendam venerat, sicut & ipse cōsequēter exposuit: quod etiā decebat potissimū, vt factō doceret, quod obseruare discipulos p̄moneeret. Hinc est quōd eodem die altaria templi, parietes & pauimenta lauantur, vasaq;

purificantur, quæ sunt Domino consecrata. Quo die proinde etiā sanctū crisma conficitur, quia ante biduum Paschæ, Maria caput ac pedes Domini vnguento perfudisse perhibetur. Vndē & Dominus discipulis suis dixit: Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Eodem etiā die (sicut supra ostendimus) p̄nitentes reconciliatur: quia scilicet ipsa die, qua sacramenta corporis & sanguinis sui Dominus primū confecit, ac discipulis suis percipienda tradidit, oportebat ad hæc resumenda p̄nitētēs restaurarentur: eo videlicet tēpore, quo sanguis Christi in remissionem omnium fusus est peccatorum.

De Parasceue. Cap. 37.

Parasceue, id est, sexta sabbati, ideò in solēnitate habet, quia in eo die Christus mysterium crucis expleuit, propter quod venerat in hunc mundum: vt qui ligno percussus fueramus in Adam, rursus per ligni mysterium sanaremur. Huius enī causa triumphī, humana pusillitas Christo per omnem mundum celebritatem annuam præbet, pro eo quōd dignatus est sanguine passionis suæ seculum redimere, & peccatum mundi per crucem morte deuicta absolueret: cuius quidem crucis iniuriam non pertulit illa diuinitatis substantia, sed sola susceptæ humanitatis natura. Passio enim corporis fuit: diuinitas verò exors iniuriæ mansit. Tripartita autem ratio Dominicæ passionis ostēditur. Prima itaque causa est, vt Christus pro reatu mundi redemptio daretur: scilicet, vt quos serpens absorbuerat, euomeret, & prædam quam tenebat, amitteret, non potētia victus, sed iustitia, non dominatione, sed ratione. Secunda causa est, vt secururis hominibus vitæ magisterium præberetur. Ascendit enim in crucem Christus, vt nobis passionis & resurrectionis præberet exemplum: passionis, ad firmādam patientiam; resurrectionis, ad excitandam spem: vt duas vitas nobis ostenderet in carne: vnam laboriosam, alteram beatam: Laboriosam, quā tolerare debemus: beatam, quam sperare debemus. Tertia causa est susceptæ crucis, vt superba seculi & inflata sapientia, per crucis stultam, corrueret: vt pateret id quod stultum Dei est, quanto sit hominibus sapientius: & quod infirmum Dei est, quanto sit fortius tota hominum fortitudine. Docet autem Apostolus Paulus illuminatos

tos nos debere oculos cordis habere, ad intelligendum quæ sit latitudo crucis, & lōgitudō, & altitudo, & profundum. Crucis latitudo, est transuersum lignum quo extenduntur manus. Longitudo, à latitudine deorsum vsque ad terram. Altitudo, à latitudine sursum vsque ad caput. Profundum verò, quod terræ infixum absconditur. Dicitur enim homini: Tolle crucem tuam, & sequere me. Dū enim cruciatur caro, cum mortificantur membra nostra super terram, fornicatio, immunditia, luxuria & cætera, dumque exterior homo corrumpitur, vt interior renouetur de die in diem, passio est crucis. Et hæc quidē dum sint bona opera, tamen adhuc laboriosa, quorum merces requies est. Ideoque dicitur, Spe gaudentes: vt cogitantes scilicet requiem futuram, cum hilaritate & laboribus operemur. Hæc hilaritatem significat crucis latitudo in transuerso ligno, vbi figitur manus: per manus enim opus intelligitur: per latitudinem, hilaritas operantis, quia tristitia facit angustias. Porro per altitudinem crucis, cui caput adiungitur, expectatio superne retributionis de sublimi iustitia Dei significatur: vt & ipsa opera bona non propter beneficia Dei terrena ac temporalia facienda credant, sed potius propter illud quod desuper sperat fides, quæ per dilectionem operatur. Iam verò per longitudinem, qua totum corpus extenditur, ipsa tolerantia significatur, vt longanimes permaneamus. Vndē longanimes dicuntur, qui tolerant. Per profundum autem, hoc est, partē illam ligni quæ in terræ abdito defixa latet, sed in dē con-surgit omne quod eminet, inscrutabilia indicantur iudicia Dei: de quibus occulta eius voluntate vocatur homo, ad participationem tantæ gratiæ Dei. Hac ergo die ecclesiæ altaria indumētis suis spoliata denudant, quia in ea Christus suis vestimentis exutus esse legitur, & velū templi scissum esse, occiso Christo, per euangelium prædicatur. Hac die in ecclesia luminaria non accenduntur, quia in ipso, redemptore crucifixo, sidera obscurabantur. In hac die sanctarum plebium p̄sules, qui mandata sibi met legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota seculi ecclesia congemiscence, postulat & precantur: primū, pro statu totius ecclesiæ Christi: Deinde, vt infidelibus donetur fides, & idololatræ ab impietatis suis liberentur erroribus: vt Iudæis ablato cordis velamine, lux veritatis appa-

reat: vt hæretici catholicæ fidei receptione respiscant: vt schismatici spiritum rediuntæ charitatis accipiant: vt lapsis p̄nitentiæ remedia conferantur: vt denique cæcū hūmenis ad regenerationis sacramenta perductis, cælestis misericordiæ aula reseretur: quia pro horum omnium redemptione, in hac die sanguis effusus est Christi. Hæc autem nō inaniter à Domino peti, rerum ipsarum monstrat effectus: quomodo quidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnū filij charitatis, ex vasis iræ, faciat vasa misericordiæ. Quod aded totum diuini operis esse sentitur, vt hæc efficienti Deo semper gratiarum actio, laudisque confessio pro illuminatione talium vel correctione referatur. Ipsa die à pontifice & à clero & ab omni populo species sanctæ crucis salutatur: quia passio redemptoris à fidelibus in hora redemptionis suæ digna laude venerat. In hac die sacramenta penitus nō celebrantur: sed eucharistiam in cœna Domini consecratam, per actō officio lectiōnum & orationum, & sanctæ crucis salutatione, resumunt: quia vt Innocentius Papa testis est, ex eo quōd apostoli & amatores Christi eo biduo quo crucifixus & sepultus Saluator est, in mœrore constituti, ab omni cibo abstinerunt se, hinc traditio ecclesiæ habet, biduo memorato sacramenta non celebrari: sed magis sanctam resurrectionis noctem expectari, & in ipsa cum lætitia & gaudio speciali sacrificium offerri. In hac die vespera cum silētio celebratur, vt quieti Dominicæ sepulturæ veneratio exhibeatur.

De sabbato sancto Paschæ.

Cap. 38.

Sabbati Paschalis veneratio hinc celebratur, pro eo quōd eadem die dominus in sepulcro quieuit: vndē & bened in Hebræo sermone sabbatum requies interpretatur: siue, quōd Deus in eo requieuit die, mūdo perfectō: siue, quōd in eo Dominus & redemptor noster requieuit in sepulcro. Hic autem dies inter mortem Domini & resurrectionem medius est, significans quietem quandam animarum ab omni labore omniumq; molestiarum post mortem, per quam fit transitus per resurrectionem carnis ad illam vitam, quam Dominus noster Iesus Christus sua resurrectione p̄mōstrasse dignatus est. In hac die cum omni silētio & tranquillitate oportet

Mat. 16.
Mar. 8.

Rom. 12.

Mat. 27.

ter nos manere, & cum oratione & psalmodia sanctam resurrectionis horam expectantem: ne nos magis cura secularis infestet, & terrena negotia inquietent, quam spiritualia studia, & cura salutaris animarum nostrarum occupent. Hac autem die inclinante ad vespeream, statuta celebratio noctis dominicæ in ecclesia incipitur: & primum, secundum institutionem Zosimi Papæ, archidiacono cereum benedicente, apte quod fit, ut in consecratione luminis, paschalis celebratio incipiat, quæ æternæ lucis nobis contulit claritatem. Deinde lectionum veteris testamenti & orationum ordo peragitur, ut innoscat quanta expectatione à primordio mundi, per patriarchas & prophetas salus nostra præfigebatur, quæ in Saluatoris nostri passione & resurrectione completa est. Deinde litanie aguntur, ut communicatio & memoria & oratio sanctorum, nos ad ventura gaudia consequenda adiuet: quas sequitur baptismi sacramentum: & ascendit grex dealbatorum de Iauacro. Quicumque autem scire desiderat, quanta autoritate & ratione, baptismus istius temporis nobis commendatur, legat decreta Leonis papæ, & inueniet. Post baptismum verò & litanias, sequitur sancta Missarum celebratio, & communicatio corporis & sanguinis Domini: cuius participatione quicumque fidelium se hac nocte abstinerit, nescio quomodo dicam illum Christianum, exceptis his qui pro capitalibus criminibus excommunicati, penitentiam gerunt. Notandum verò quod apud Hieronymum legimus, quod in orientalibus ecclesijs mos sit in hac nocte, ante mediam noctem fideles ab ecclesia non recedere, horam illam expectantes in sacris vigilijs, de qua scriptum est, Media nocte clamor factus est, & reliqua.

Matt. 25.

De pascha Domini. Cap. 39.

Iam verò Paschale sacramentum, quod nunc in Saluatoris nostri mysterium manifestissimum celebratur, in veteri testamento figuratim primum gestum est, quando agno occiso Pascha celebravit populus Dei in Aegypto: cuius figura in veritate completa est in Christo, qui sicut ovis ad immolandum ductus est: cuius sanguine in linitis postibus nostris, id est, cuius signo crucis signatis frontibus nostris, à periclitatione huius seculi, tanquam à captiuitate Aegyptia liberamur. Cuius quidem diem Paschalis resurrectionis non solum pro eo celebramus, quod in eodem à mor-

tuis resurrexit, sed etiam & pro alijs sacramentis quæ per eundem significantur. Quia enim, sicut dicit Apostolus, mortuus est Rom. 6. propter delicta nostra, & resurrexit, propter iustificationem nostram, transitus quidem de morte ad vitam, in illa passione Domini & resurrectione sacras est. Nam & vocabulum ipsum, quod Pascha dicitur, non Græcum, sed Hebræum est. Neque enim à passione (quoniam πασχειν Græcè pati dicitur) sed à transitu Hebræo verbo Pascha, appellatum est: quod & maximè Euangelista expressit, cum celebraret à Domino Pascha cum discipulis: Cum vidisset, inquit, Iesus quia venit hora ut transiret de mundo ad patrem, Transitus ergo de hac vita mortali in aliam vitam immortalem, hoc est, de morte ad vitam, in passione & resurrectione Domini commendatur. Hic transitus à nobis modo agitur per fidem, quæ nobis datur in remissionem peccatorum, quando de sepelitur cum Christo per baptismum, quasi à mortuis transeuntes de peioribus ad meliorem, de corporalibus ad spiritualia, de conuersatione huius vitæ, ad spem futuræ resurrectionis & gloriæ. Propter ipsum ergo initium nouæ vitæ ad quem transimus, & propter nouum hominem quem iubemur induere, & exuere veterem, expurgantes vetus fermentum, ut sinus noua conspersio, quoniam Pascha nostrum immolatus est Christus, propter hanc vitæ nouitatem, primus mensis in anni mensibus celebrationi huic attributus est: nam ipse dicitur & mensis nouorum. Quia verò in toto tempore seculi nunc tertium tempus apparuit, ideò resurrectio Domini tridua est. Primum enim tempus est ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia: ubi iam manifestatum est sacramentum, quod erat in prophetico enigmate occultum. Hoc ergo & in lunari numero significatur: Quia enim numerus septenarius solet in scripturis ad quandam perfectionem mysticè apparere, in tertia hebdomada lunæ Pascha celebratur, id est, qui dies occurrit à decimo quinto in vigesimo primo, sed nec solum propter tempus tertium, quia inde incipit hebdomada tertia, sed etiam propter illam conuersionem lunæ, (tunc enim illa ab inferioribus ad superiora conuertitur) & hæc nobis de luna similitudo assumitur, de visibilibus ad inuisibilia, de corporalibus ad spiritualia sacramenta transit, ut magis magisque huic seculo moriamur, & vita nostra abscondatur cum Christo, omnemque lucem studij nostri

nostri quæ ad inferiora vergebat, ad superiora conuertamus, ad illam scilicet æternam contemplationem immutabilis veritatis. Usque ad vicesimam verò & primam ideò Pascha obseruatur, propter numerum septenarium, quo vniuersitatis significatio sæpe figuratur, qui etiam ipsi ecclesiæ tribuitur, propter instant vniuersitatis: ideòque & Ioannes Apostolus in Apocalypsi septem scripsit ecclesijs. Ecclesia verò adhuc in ista mortalitatis carne constituta, propter istam mutabilitatem, lunæ nomine in scripturis sæpe vocatur. Quod verò anniuersarius dies paschalis non ad eundem reddit anni diem, sicut putà dies quo creditur Dominus natus, hoc fit propter Dominicum diem & lunam. manifestum est enim, quo die Dominus crucifixus sit, & in sepulcro fuerit, & resurrexerit. Adiuncta est enim ipsorum dierum obseruatio per Nicenum concilium, & orbi vniuerso Christiano persuasum, eo modo pascha celebrari oportere, ut non solum lunam paschalem, sed & diem Dominicum, in quo resurrexit à mortuis, expectare debeamus: Inde est quod ad eundem anni diem non reuertetur Pascha. Nam Iudei tantundem mensem nouorum & lunam obseruant: diem autem addendum patres nostri celsuerunt, ut & nostra festiuitas à Iudeorum festiuitate distingueretur. Initium videlicet primi mensis obseruandum est, ab octauo Iduum Martiarum, usque in Nonarum Aprilium diem. Quartadecima verò luna Paschæ, à duodecima Kalendas Aprilis, usque in decimam quartam Kalendas Maij, quærèda est. Porro diès Paschæ Dominica, ab undecima Kalendas Aprilis, usque in septimam Kalendas Maij: & hoc à luna quintadecima, usque ad vicesimam primam. Nunquam ergo contingere potest, ut luna xiiij. primi mensis, ante vernale æquinoctium, quod fit in xij. Kalendas Aprilis eueniat: quia luminare minus, luminare maius sequi in plenitudine sua, non præcedere, debet. Nam cum in veteri testamento tribus argumentorum indicij paschale tempus obseruari sit preceptum, videlicet, ut post æquinoctium, ut mense primo, ut tertia eius septimana, id est, à vespere xiiij. lunæ quod est initium xv. usque in vespeream, id est, terminum vicesimæ primæ celebratur: quarta in eiusdem obseruatione regula est nobis à tempore dominicæ resurrectionis imposita, ut cum æquinoctio transenso, lunam primi mensis quartadecimam vespere ortum facere viderimus, non statim ad faciendum Pa-

vicesimæ

schæ profiliamus, sed Dominicum diem expectantes, in ipso congruè Pascha celebremus. Et si fieri posset, ut eadem omnibus annis sabbati die luna quartadecima cõtingisset, nihil nostræ paschalis obseruantie tempus à legali discreparet. Nam & nos ipsi iuxta legis edicta, semper quartadecima luna primi mensis ad vespeream, immolantes & comedentes agni immaculatam carnem, sanguinemque illius ad repellendum exterminatorem nostris postibus adspergentes, id est, baptismi & paschalem celebrantes solennia Missarum, spiritalem superamus Aegyptum: atque illucescente mane in luna xv. mensis eiusdem, primum azymorum diem intraremus, septemque dies eiusdem celebratis legitimis à mane xv. diei, usque in vespeream vicesimam primam mensis ipsius, id est, à Dominico Paschæ, usque in Dominicum octauum Paschæ, debita veneratione completemus: Sed quoniam lunæ dies eadem diuersas septimanæ deuoluit in ferias, inde fit, ut qui propter resurrectionem redemptoris nostri dominicum diem, Paschæ initium seruare docemur, aliquoties nostra festiuitas septimo post legalium azymorum exordium die summat ingressum: non tamen vnquam contingat, ut non nostra solennitas paschalis, aliquid legalium paschæ dierum, sæpe autem omnes intra se complectatur. Notandum tamen, quod inter pascha & azyma legis hoc distat, quod illa vna dies, qua agnum occidi necesse erat, & nocte sequenti transiens Dominus primogenita Aegyptiorum percussit, liberans domus filiorum Israel signatas agni sanguine, Pascha dicebatur: Sequentes verò dies vij. id est, à xv. usque ad vicesimam primam mensis eiusdem, azymorum proprie vocabantur. Quem legalium morem ecclesia non ignobiliter etiam nunc imitatur: vnam videlicet noctem transitus dominicæ resurrectionis à mortuis, qua impios triumphado, fideles saluare dignatus est, principaliter obseruans, ac deinde alios septem dies in memoria eiusdem dominicæ resurrectionis cõgrua festiuitate subiugens, quos vij. dies Albas vocitam, propter eos qui in sancta nocte baptizati, albis per totam hebdomadam vtuntur vestibus: & tunc maximè dum alba tollunt à baptizatis vestimenta, per manus impositionem à potifice spiritum sanctum accipere cõueniens est, qui in baptismo omnem receperunt remissionem peccatorum, & per vij. dies in angelico castitatis habitu, & luminibus celestis claritatis, sanctis assistere sacrificijs solent.

Exo. 12.

De Ascensione Domini.

Cap. 40.

Psal. 67.

Actu. I.

Lucæ 9.

Gala. 5.

Rom. 6.

Ascensionis Dominice solennitas idem celebratur, quia eodem die post mundi victoriam, post inferni regressum, ascendere Christus memoratur ad caelos, sicut scriptum est, ascendens in altum, cepit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quae festiuitas idem per reuolutum circulum annorum celebratur, vt humanitas assumptae carnis ascendens ad dexteram patris in memoriam reuocetur: cuius corpus iam in caelo esse credimus, vt erat quando ascendit: quod & vox angelica protestatur, dicens: Sic venit quemadmodum vidistis eum eum in caelum, id est, in eadem carnis specie atque substantia, cui profecto carni immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Dextera aut patris, ad quam idem filius sedere credit, non est corporea, quod nefas est de deo sentire: sed dextera patris, est beatitudo perpetua, quae sanctis in resurrectione promittitur, id est, vniuersae Ecclesiae quae est corpus Christi: sicut & sinistra eius recte intelligitur miseria & poena perpetua, quae impijs dabitur. Ante hanc ergo die ascensionis Domini, mos est ecclesiarum Occidentis, per tres dies proximos ieiunium exercere, & litanias agere: & hoc congrue. Nam si credimus Christum in hoc tempore ad caelos ascendisse, dignum est etiam, vt ante ascensionis diem operam demus ieiunijs & orationibus, castigantes carnem nostram, & crucem eius in nobismetipsis gestantes: quatenus illum sequi mereamur. Qui enim, inquit, vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Sicut ergo portamus in manibus nostris speciem crucis eius, ita portemus & in carne nostra similitudinem passionis eius. Qui autem sunt Christi, dixit apostolus, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. Et ita fiet, vt vbi Christus post resurrectionem suam cum gloria ascendit, illuc & nos resurgentes a mortuis, in carne incorruptibili per eius gratiam ascendere valeamus, sicut dicit idem Apostolus: Si enim, inquit, complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis eius.

De Pentecoste. Cap. 41.

Ieiunium sane & causa festiuitatis Pentecostes, id est, quinquagesima, paulo alius repetenda est. Pentecostes enim dies

hinc cepit exordium, quando Dei vox in Sina monte desuper intonans audita est, & lex data est Moysi: In nouo autem testamento Pentecostes cepit, quando aduentum sancti spiritus quem Christus promissit, exhibuit: quem ait non esse venturum, nisi ipse ascendisset in caelum. Denique dum portam caeli Christus intrasset, decem diebus interpositis, intremuit subito orationibus apostolis locus, & descendente spiritu sancto super eos, inflammatis sunt, ita vt linguis omnium gentium, DEI magnalia loquerentur. Aduentus itaque spiritus sancti de caelo super apostolos in varietate linguarum diffusa, solennitatem transmisit in posterum, eaque de causa Pentecoste celebratur, & dies ipse proinde insignis habetur. Concordat autem haec festiuitas euangelij, cum festiuitate legis. Illic enim postquam agnus immolatus est, interpositis quinquaginta diebus, data est lex Moysi scripta digito Dei: Hic postquam occisus est Christus, qui tanquam ouis ad immolandum ductus est, celebratur verum Pascha, & interpositis quinquaginta diebus, spiritus sanctus datur, qui est digitus Dei, super CXX. discipulos, Moisaicae aetatis numero constitutos. Siquidem & haec festiuitas aliud obrinet sacramentum. Constat enim ex vij. septimanis. Sed dierum quidem septimanæ generant eandem Pentecosten, in quo fit peccati remissio per spiritum sanctum: Annorum vero septimanæ, quinquagesimum annum faciunt, qui apud hebræos iubilæus nominatur, in quo similiter terræ fit remissio, & seruatorum libertas, & possessionum restitutio, quæ precio fuerant comparata. Septem etenim septiæ multiplicati, quinquagenarium ex se generant numerum, assumpta monade quæ ex futuri seculi figura præsumptam esse, Maiorum autoritas tradit. Fit enim ipsa & octaua semper, & prima: immo ipsa est semper vna, quæ est omnis dies. Necessè est enim, sabbatissimum animarum populi DEI, illic occurrere, atque ibi compleri, vbi datur pars his qui octo: sicut quidam disserens, Salomonis dicta sapienter exposuit: idcirco autem totius quinquagesimæ dies post Domini resurrectionem resoluta abstinentia in sola lætitia celebrantur, propter figuram futuræ resurrectionis, vbi iam non labor, sed requies erit lætitiæ. Ideo his diebus nec genua in oratione flectuntur, quia sicut quidam sapientum ait, inflexio genuum, poenitentiae & luctus indicium est. Vnde etiam per omnia eandem

Exo. 11. & 20.

Iohan. 14.

Ibid.

Exod. 16.

eandem in illis solennitatem, quam Domini die custodimus, in qua Maiores nostri nec ieiunium agendum, nec genua esse flectenda, ob reuerentiam Dominicæ resurrectionis, tradiderunt. His diebus sanctis alleluia propter gaudium resurrectionis assidue esse cantandum in ecclesia, magistri sancierunt ecclesiae. Quia vero à Dominica Septuagesimæ toto tempore ieiunij vsque in Pascha quo poenitentiae & corporis nostri mortificationi instare debemus, ab ista laude abstinendum est, licet nullo tempore in ecclesia laus DEI desit: ita in diebus solennitatis paschalis, immo per totam Quinquagesimam vsque, in Pentecosten, atque in Dominicis diebus, quando lætari nos conuenit, & ieiunio relaxari, sine cessatione illam in cantu frequentare debemus. Ante Pascha ergo tempus ieiunij, præsentis vite significationem tenet, quia propter peccata nostra poenis grumisque, quotidie affligimur: Tempus vero quinquagesimæ paschalis, futuram resurrectionem corporum nostrorum, & æternam in caelis vitam, eoque caput nostrum eo tempore resurrexerit, demonstrat: ac ideo caeleste canticum alleluia, quod Iohannes apostolus in caelis sanctorum turbam multam canere in Apocalypsi commemorat, eo tempore frequentandum est, quo immortalitate nostram desideramus. Saluatoris nostri glorificationem celebrantes: & hoc optandum, vt qui in terrâ aliena positi, canticum Domini cantare dignè non possumus, ad terram viuentium perueniamus, quod sine fine gaudentes, canticum nouum Domino sine cessatione in æternum decantemus. In sabbato autem sancto Pentecostes, sicut in sabbato sancto Paschæ, baptismum celebratur, lectionibus veteris testamenti antè recitatis, & orationibus atque litanijs antè præctis, subsequente sancta Missarum celebratione. Bene quoque, sabbatum sanctum Pentecostes simili celebratione sabbato sancto Paschæ veneratur, quia ipse vnigenitus Dei filius in fide credentium, & in virtute operum, nullam inter se & spiritum sanctum voluit esse distantiam, quia nulla est diuersitas in natura, dicens: Ego rogabo patrem, & alium paraclætum dabit vobis, vt vobiscum sit in æternum, spiritum veritatis, & iterum: Paraclætus autem spiritus sanctus, quem mittet pater meus, in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vniuersa quæcunque dixerit vobis, & iterum: Cum venerit ille spiritus ve-

ritatis, diriget vos in omnem veritatem. cum itaque veritas Christus sit, & spiritus sanctus spiritus veritatis, nomenque paraclæti vtrique sit proprium, non dissimile est festum, vbi vnum est sacramentum.

De die Dominico. Cap. 42.

Dominicum diem apostoli idem diligiosa solennitate sanxerunt, quia in eodem redemptor noster a mortuis resurrexit. Ideo dominicus appellatur, vt in eo a terrenis operibus, vel mundi illecebris abstinens, tantum diuinis cultibus feruiamus, dantes scilicet diei huic honorè & reuerentiam, propter spem resurrectionis nostræ, quam habemus in illa. Nam sicut ipse Dominus Iesus Christus & Saluator noster tertia die resurrexit a mortuis, ita & nos, resurrecturos in nouissimo die speramus. Vnde etiam in Dominico die stantes oramus, quod est signum futuræ resurrectionis. Hoc agit ecclesia vniuersa, quæ in peregrinatione mortalitatis inueta est, Iesu Christi corpore præmonstratum est, qui est primogenitus a mortuis. Sabbatum autem a priore populo in ocio corporaliter celebratum legimus, vt figura esset in requiem: vnde & sabbatum requies interpretatur. Dies autem Domini, non Iudæis, sed Christianis per resurrectionem Domini declaratus est: & ex illo cepit habere festiuitatem suam. Ipse est enim dies primus, qui post septimum reperitur octauus. vnde & in Ecclesiaste ad duorum testamentorum significationem dicitur: Illi septem, eidem illi octo. Primò enim solum celebrandum sabbatum traditum est, quia erat antea requies mortuorum: resurrectio autem nullius erat vsque ad Christum Dominum, qui resurgens a mortuis, non moritur, mors illi vltra non dominabit. Iam postquam facta est talis resurrectio in corpore Domini, vt præiret in capite ecclesiae, quod corpus ecclesiae speraret in fine, dies Dominicus octauus, qui & primus, in festiuitate successit. Apparet autem, huic diem etiam in scripturis sanctis esse solennem. Ipse enim est dies primus seculi: in ipso formata sunt elementa mundi: in ipso creati sunt angeli: in ipso quoque, a mortuis resurrexit Christus: in ipso de caelis spiritus sanctus super apostolos descendit: manna in eo die in eremo primò de caelo datum est. Sic enim dicit Dominus: Sex diebus colligitis manna: in die autem sexto dupli-

Eccles. 11.

Rom. 6.

Exod. 16.

nitur: sabbatū autē septimus dies est, quē sequitur Dñicus, in quo primū manna de cælo venit. Vndē intelligant Iudæi, iam tunc flatam esse Iudæico sabbato Dñicam nostrā: iam tunc indicatum, q̄ in sabbato ipsorū, gratia dei de cælo ad eos nulla descenderit: sed in nostra Dominica, in qua primū Dominus eam pluit.

De festiuitatibus sanctorum.

Cap. 43.

Festiuitates Apostolorum siue in honorem martyrum solennitates, antiqui patres in venerationis mysterio celebrare sanxerunt: vel ad excitandam imitationem, vel, ut meritis eorum cōsociemur, atq; orationibus adiuuemur, ita tamen, ut nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quantum in memorijs martyrum constituantur altaria. Quis enim antistitū in locis sanctorū corporū assistens altari, aliqui dixit, Offerimus tibi Petre aut Paule aut Cypriane? Sed quod offert, Deo offert, q̄ martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit, q̄ ex ipsorum locorū admonitiōe maior affectus exurgat ad acendam charitatem & in illos quos imitari possumus, & in illo quo adiuuari possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis. quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei: quorum cor ad talē pro euangelica veritate passionem paratū esse sentimus: sed illos tanto deuotius, quanto securius post incerta oīa superata, quanto etiā fidēiori laude p̄dicamus, iam in vita feliciorē victores, q̄ in ista adhuc usq; pugnantes. At verō illo cultu qui Græcè *λατρεία* dicitur, Latine vno verbo dici non potest, cum propriē sit quādam diuinitati debita seruitus: nec colimus, nec colendū docemus, nisi vnū Deum. Cū autē ad hunc cultū p̄tineat oblatio sacrificij, vndē idololatria dicitur eorum, qui hoc etiā idolis exhibent, nullo modo aliquid tale offerimus aut offerendum p̄cipim⁹, vel cuiquā martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquā angelo: & quisquis in hūc errorē dilabitur, corripitur p̄ sanā doctrinā: siue ut corrigatur, siue ut caueatur, dum etiā ipsi sancti vel homines vel angeli, exhiberi sibi nolint, quod vni Deo deberi nōrint. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cū moti miraculis, quæ per eos facta sunt, Lycaonijs, tãquam deis immolare voluerunt. Conscissis enim vestimentis suis, confitentēs, & persuadentes se deos non esse, ista sibi fie-

August. de Ciuit. Dei.

illum

Act. 14.

ri vetuerunt. Apparuit & in angelis, sicut & in Apocalypsi legimus, angelum se adorari prohibentem, ac dicentem adoratori suo: Conseruus tuus sum & fratrum tuorum. Deum adora. Rectē itaq; scribitur, homini ab angelo prohibendum esse adorare se: sed vnum Deum, sub quo ei esset & ille conseruus. Non ergo sit nobis ille diuinæ religiōis cultus in angelos aut martyres, quia non sic habentur, ut tales querant honores ut Deus: quia nec ipsi volūt se coli pro Deo: sed illum à nobis coli volunt, quo illuminante latantur. Honorandi ergo sunt martyres propter imitationem, non adorandi propter religionē: honorandi charitate, non seruitute. Notandum verō quod Felix Papa Romanus vigesimus septimus post sanctum Petri, primus legitur constituisse, supra memorias martyrum, Missas celebrari. Attamen beatus Gregorius Papa sexagesimus sextus Romanę vr̄bis, constituit supra corpus missas celebrari. Dicuntur quidē sanctorum festiuitates natalitia, & meritō. Quō em̄ consuetē nasci dicitur, cū quis de vtero matris procedens in lucem egreditur: ita rectissimē potest natus dici, qui à vinculis carnis solutus, ad lucem sublimatur æternam: & in dēmos obtinuit ecclesiasticus, ut dies beatorum martyrum siue confessorum Christi, quibus de seculo transierunt, natales vocitemus, eorumq; solennia, non funebria, sed natalitia dicantur.

De sacrificijs pro defunctis offerendis. Cap. 44.

Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum orbem hoc custoditur, credimus, quod ab ipsis Apostolis traditum sit. hoc em̄ vbiq; catholica tenet ecclesia: que nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, nō p̄ eorū spiritibus vel elemosynam faceret, vel sacrificiū. Deo offerret. Nam & cūm Dñs dicit, Qui peccauerit in spiritu sanctū, nō remittetur ei in hoc seculo, neq; in futuro, demonstrat quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergo vt in libris dialog. S. Gregorius narrat, & Beda magister in Gestis Anglorū, frequēter exemplo ostensum seu visione reuelatū est, animabus defunctorum multū prodesse oblata p̄ eis sacrificia. Et in quodā loco dictū est à S. Augustino, defunctorū aīas sine dubio pietate suorū viuentiū releuari, cūm p̄ illis sacrificiū offerret, vel elemo-

Matt. 11.

fy-

synæ sunt: si tamē aliquod quisq; sibi meritum præparauit, dum adhuc in corpore viueret, pro quo ista proficit, quæcunque pro illo sunt. Nam non omnibus profunt, nisi propter differentiam vitæ, quæ quisq; gessit in corpore. Nam pro valde bonis, & gratiarum actiones sunt: pro non valde bonis, & non valde malis, propitiationes sunt: pro valde malis, etiam si nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunq; tamen viuorum consolationes sunt. Quibus autem profunt, aut ad hoc profunt, ut sit plena remissio: aut certē, ut tolerabilior sit ipsa damnatio.

De Encænijs, & vndē omnis ordo ille originem duxerit. Cap. 45.

Festiuitates annuas dedicatiōis ecclesiarum ex more veterum celebrari, in Euangelio legimus, vbi dicitur, Facta sunt autem encænia Hierosolymis. Encænia quippe festiuitates erant dedicatiōis templi. Græcè enim *καινὸν*, dicitur nouum. Quando cunq; enim aliquid nouum fuerit dedicatum, encænia vocatur. Illum em̄ diem, quo dedicatum est templum à Salomone, sicut Regum liber & Paralipomēnon narrat, Iudæi solenniter celebrabant, & ipse dies apud eos festus habebatur: qui vsus videlicet in illis exoleuit, qui caruerunt & cultu & templo: Christiani autem seruant morem illum patrum, in quibus gloria transita videtur. Nam quod in dedicatiōe templi in nocte præcedente diem dedicatiōis, reliquiæ sanctorum feretro conditæ, in tentorio vigilijs custodiuntur: quid aliud demonstrat, quàm q̄ arca testamenti cum sanctis quæ in ea erant, in tabernaculo Mosæ ante ædificatiōem templi per excubias Leuitarum seruabatur? Et q̄ in tempore dedicatiōis multitudine vniquē conuocata, feretrū cum reliquijs sanctorū per sacerdotes de tentorio ad templum defertur, quid aliud intimat, quàm quod liber Paralipomēnon narrat, quod venerunt omnes viri Israel ad regem Salomonem in die solenni, & portauerunt Leuitæ arcam foederis dñi cum omni apparatu tabernaculi, & intulerunt eam sacerdotes in locum suū, id est, oraculum templi in sancta sanctorum? Quod verō Pontifex simul foederis sacerdotibus feretrum portantibus, & omni clero ac cætero populo laudem & litanias canendo antequam ingrediatur in templum, ter foris illud circum: quid aliud significat, quàm quod in aduentu Domi-

1. Jo. 16.

1. Pet. 5.

ni & sanctorum eius, qui sit per inuocationem nominis eius, sicut ipse dixit, Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum, omnis superbia & virtus diaboli, si qua in domo latitauerat, corruat & dissipetur, & quod secundum Prophetam, exaltabit Dominus solus in die illa, & vocabitur deinceps nomen loci illius, Dominus ibidem? Legimus etiā in Iesu Naue, quod sacerdotes & Leuitæ, atq; vniuersus Israel simul cum arca Domini circumierint vr̄bem Iericho, & sacerdotibus clangentibus buccinis, & conclamante vniuerso populo, subitō corruerint muri ciuitatis: quod vtiq; significat, ad vocem prædicatiōis & laudis Dñi, post Saluatoris aduentum, superbiam mundanam corruisse, & regnum diaboli destructum esse. Quod verō duodecim lucernæ intus iuxta parietes templi ponuntur, duodenarium numerum exprimit Apostolorū & patriarcharum: quem etiā Iohannes Apostolus in Apocalypsi commemorat, in ædificio cælestis Ierusalem esse in signum. Quod verō altare post adspersionem aquæ chrismate perungitur, ad imitationem patriarchæ Iacob factum est, qui post visionem illam terribilem, erexit lapidem in titulum, fundens oleum desuper, vocās locum, domus Dei. Legitur in Exodo, quod Moises faceret sanctum vntiōis oleum, vngeretq; ex co tabernaculum testimoniij, & arcam testamenti, mensamq; cū vasis suis, candelabrū & vtenilia eius, altare thymiamatis & holocausti & vniuersam suppellectilē quæ ad cultū eorū pertinet. Aaron quoq; & filios eius, ut sacerdotio Dñi fungerent. Et benedecet, ut res sacrificandæ, sacro chrismatibus liniant vnguētō, ut demonstret, quod oīs sanctificatio constat in spiritu sancto, cuius virtus inuisibilis sancto chrismati ad sanctificationē sbendā permixta est. Quod verō tunc incensum à Pōtifice super altare ponitur, significat sacerdotis purā super illud orationem esse debere, ut possit dicere Dño cum Propheta, Dirigatur oratio mea sicut incensum in cōspectu tuo. Quod autē subtus tabulæ altaris relige sanctorum ponunt, significat sanctos sub throno dei sedes & requiē habere. Testat etiā hoc Iohannes in Apocal. cū dicit: Vidi sub altare animas interfectorū, p̄pter verbū Dei, & p̄pter testimoniū quod habebāt: & clamabant voce magna, dicentes, Vsq̄quē Dñe sanctus & verus, nō vindicas & iudicas sanguinem nostrū de his qui habitant in

Matt. 18.

Esa. 2.

Ios. 6.

Gen. 28.

Exo. 30.

Psal. 140.

Apo. 6.

in

in terra? Et datae sunt his singulae stolae albae, & dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleantur consuerui eorum & fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut & illi. Perfecta vero dedicatione templi & altaris, induit se Pontifex & clerus vestimentis alijs, & celebrat solenniter sanctam Missarum celebrationem. Et hoc ex veteri vsu seruatum est: quia legitur in Paralipomenon, quod postquam collocata sit arca in loco suo, id est in sanctis sanctorum, & egressis sacerdotibus de sanctuario, omnes sacerdotes sanctificati sunt, & tam Leuitae quae catores, id est, & qui sub asaph erant, & qui sub eman, & qui sub idithun, filij & fratres vestiti byssinis, cymbalis & psalterijs & citharis conrepebant, stantes ad orientalem plagam altaris, & reliqua & item: Rex autem & omnis populus, immolabat victimas coram Domino. Et paulo post: Et dedicauit domum Dei rex & uniuersus populus. Sacerdotes autem stabant in officijs suis, & Leuitae in organo carminum Domini, quae fecit Dauid rex ad laudandum Dominum, quoniam in aeternum misericordia eius. In hoc autem istud praestantius est veteri illa dedicatione, quod illic mactabantur boum & ouium multa millia: hic vero immolatur agni illius corpus, qui abstulit peccata mundi: illic concrepabat multitudo tubarum & cymbalorum, & caetera instrumenta musicorum: hic autem iubilus ex deuoto pectore prolatus, suauiter sonat per voces hominum. Quantum autem distat ab umbra veritas, tantum distat a legali uictima nostrum sacrificium: & quantum praestat insensibili sensibile, tantum praestat laus uocis humanae ex puro corde prolata, inani flatu tubarum & percussione cymbalorum. Sed quia omnia in figuram contingebant illis, & nos reuelata facie gloriam Domini contemplamur, morem illi ueterum translatum in nostra religioe tanto congruentius, quanto uerius obseruamus. Omnes autem festiuitates pro uarietate regionum, diuersaque in honorem martyrum tempora, id est a uiris prudentibus instituta sunt, ne forte rara congregatio populi fidem minueret in Christo. Propterea ergo dies aliqui constituti sunt, ut in unum omnes pariter conuenirent, & ex conspectu mutuo, & fides crescat, & laetitia maior oriatur.

De festiuitatibus ueterum, & unde uel festa uel feriae sint dictae.

Cap. 46.

Festi autem dies in ueteri lege isti fuerunt, dies azymorum & Pasche, quando luna plenissima abiecto sermone agni immobilatur: dies Pentecostes, in qua in vertice montis Sina lex data est Moysi, in quo de frugibus primi panes offerebantur: propositio: dies sabbatorum est, in quo oia celebrantur, & in quo manna in deserto non licebat colligere: dies neomeniorum, celebratio nouae lunae. Semp autem Iudaei in mensu principio, hoc est, prima luna, diem festum agebant. Sed idcirco in principio mensis hoc faciebant, quia deficiente luna, tempus finitur, & iterum nascente, incipitur. Dies autem tubarum, septimi mensis principium est: quando Iudaei solennitatem agentes, amplius tuba canebant, & plura offerebant in eo sacrificia, quam per singulos menses. In hoc mense, id est, decimo die mensis huius, dies propiciationum siue expiationum erat, quando Pontifex semel in anno introibat in sancta sanctorum, & expiabat adpersione sanguinis sancta sanctorum, & populo foris orante, ipse solus intus orabat: tam pro sua quam populi ignorantia offerens incensum Domino super altare thymiamatis. In quo mense & dies erant celeberrimi scenoepiae, id est, tabernaculorum, quando à quintodecimo die mensis huius, per septem dies in umbraculis habitabant, sumentes sibi spatulas palmarum, & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & laetabantur coram Domino Deo suo, in commemoratione exitus illorum de Aegypto, quia Dominus eos in tabernaculis habitare fecerit, cum educeret eos de terra Aegypti. Dies ieiunij, primi, quarti, septimi & decimi mensis, ob eas causas celebres apud eos fuerunt, ob quas supra commemorauimus, cum de ieiunio disputabamus. Festi autem dies inde uocantur, quod ius in eis fatur, id est, dicitur: Ut nefasti, quibus non dicitur. Similiter & feriae a fando dicitur, ob quam causam Syluester Papa primus apud romanos constituit, ut dierum nomina, quae antea secundum nomina deorum suorum uocabant, id est, Solis, Lunae, Martis, Mercurij, Veneris, Saturni, ferias deinceps uocaret, id est, prima feria, secunda feria, 3. feria, 4. feria, 5. feria, 6. feria: quia in principio Genesis scriptum est, quod Deus per singulos dies dixerit, id est, prima, fiat lux: secunda, fiat firmamentum: tertia, producat terra herbam uirentem, similiter & caetera. Sabbatum autem, antiquo legis uocabulo uocari praecipit, & primam feriam diem Domini.

minicam, eo quod Dominus in illa resurrexit. Statuit autem idem Papa, ut ocium sabbati magis in diem Dominicam transferretur, ut ead die a terrenis operibus ad laudandum Deum uacarem, iuxta illud quod scriptum est: Vacate & uidete, quoniam ego sum Deus. Secundum hunc autem morem in natalitijs sanctorum uacare, id est, ad laudes Dei celebrandas, sancta nos iubet ecclesia. Caeterum qui his diebus ad hoc uacare uult ab agri cultura, ut crapulae & ebrietati deseruiat, vel iocis inanibus operam det, agnoscat se magis peccare per tale ocium, quam si alicui uili operi insisteret. Salomone teste, qui ait: Vae illis qui morantur in uino, & student calicibus epotandis: & item: Acceptor, inquit, regi minister est intelligens. iracundiam eius inutilis sustinebit. Sed quia de festiuitatibus celebrioribus, ad instructionem eorum qui in ecclesia Deo seruiunt, & populo praesunt, secundum sensum Maioriam supra diximus, de origine quoque cantus & lectionum, & auctoritate symboli, adhuc in praesenti libro dicamus.

De Cantico. Cap. 47.

Canticum enim primum omnium Moyses legitur instituisse, quando percussa Aegypto decem plagis, & Pharaone submerso, cum populo per insuetam maris itinera, ad desertum gratulabundus egressus est, dicens: Cantemus Domino, gloriosè enim honorificatus est. Item, idem auctor in Deuteronomio canticum praefatum futurorum conscripsit. Deinde quoque Debbora non ignobilis foemina, in libro iudicum hoc ministerio funga reperitur: postea multos non solum viros, sed etiam foeminas spiritu diuino completas, Dei cecinisse mysteria. Canticum autem, uox humana est: psalmus autem, qui canitur ad psalterium.

De Psalmis. Cap. 48.

Psaltere autem usum esse primum post Moysen, Dauid prophetam in magno mysterio prodit ecclesia. Hic enim a pueritia in hoc munus a Domino specialiter electus, & cantorum princeps, psalmarumque thesaurus esse promeruit. Cuius psalterium idcirco cum melodia cantilenarum suauium ab ecclesia frequenter, quo facilius animi ad compunctionem flectantur. Primitiua autem ecclesia ita psallebat, ut modico flexu uocis faceret resonare psallentem: ita ut pronuncianti uicini esset quam canenti. Propter car-

nales autem in ecclesia, non propter spirituales, consuetudo cantandi est instituta: ut quia uerbis non compunguntur, suauitate modulaminis moueantur. Sic nanque & beatissimus Augustinus in libris Confessionum suarum, consuetudinem canendi approbat in ecclesia, ut per oblectamenta, inquit, aurium, infirmior animus ad affectum pietatis exurgat. Nam in ipsis sanctis dictis, religiosius & ardentius mouetur animi nostri ad flammam pietatis cum cantatur, quam si non cantetur. Omnes enim affectus nostri praesonorum diuersitate uel nouitate, nescio, qua occulta familiaritate excitantur magis, cum suauis & artificiosa uoce cantatur. Psalmistam autem & uocem & arte praeclearum illustremque esse oportet, ita ut oblectamento dulcedinis, animos incitet auditorum. Vox autem eius non aspera uel rauca, uel dissona, sed canora erit, suauis, liquida, atque acuta, habens sonum & melodiam sanctae religionis congruentem, non quae tragicam exclamet artem, sed quae Christianam simplicitatem in ipsa modulatione demonstrat: neque quae musico gestu, uel theatri arte redoleat, sed quae compunctionem magis audientibus faciat. Perfecta autem uox est, alta, clara, & suauis: alta, ut in sublime sufficiat: clara, ut aures adimpleat: suauis, ut animis audientium blandiatur. Si autem ex his aliquid defuerit, perfecta uox non erit. Antiqui enim pridem quam cantandum erat, cibis abstinebant: pallentia tantum legumina causa uocis fumebant: unde & uulgò cantores fabarum dicti sunt. Si ergo hoc apud Gentiles tantum seruandae uocis causa agebatur, quanto magis apud Christianos, quos non tam uocis, quam uirtutis ipsis tenet cura, ab omni illecebra uoluptatum abstinere oportet?

De Hymnis. Cap. 49.

Hymnos primum eundem Dauid prophetam condidisse accecinisse, manifestum est: deinde & alios prophetas. Postea quidem & tres pueri in fornace positi, conuocata omni creatura, creatori omnium hymnum canentes dixerunt. Itaque & in hymnis & psalmis canendis, non solum prophetarum, sed etiam ipsius Domini & apostolorum habemus exemplum: & praecipua de hac re uilia ad mouendum pie animum, & inflammandum diuinae dilectionis affectum. Sunt autem diuini hymni, sunt & ingenio

nio humano compositi. Hilarius autē Galus Episcopus, Pictavis genitus, eloquentia conspicuus, hymnorum carmine floruit primus; post quem Ambrosius episcopus, vir magnæ gloriæ in Christo, & in ecclesia clarissimus doctor, copiosus in huiusmodi carmine floruisse cognoscitur: atque in dē hymni ex eius nomine Ambrosiani vocantur, quia eius tempore primū in ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt: cuius celebritatis deuotio, dehinc per totius Occidentis ecclesias obseruatur. Carmina autem quæcūque in laudem Dei dicuntur, hymni vocantur.

De Antiphonis. Cap. 50.

Antiphonas Græci primi composuerunt, duobus choris alternatim cōcinentibus, quasi duo Seraphim, duoque testamenta inuicem sibi conclamantia. Apud Latinos autem primus idem beatissimus Ambrosius antiphonas instituit, Græcorum exemplum imitatus: ex hinc in cunctis occidentis regionibus, earum usus increbuit.

De Responsorijs. Cap. 51.

Responsoria ab Italis longo tempore antè sunt reperta, & vocata hoc nomine, quod vno canente, chorus consonando respondeat. Antea autem id solus quisque agebat: nunc interdum duo vel tres communiter canunt, choro in plurimis respondente.

De lectionibus. Cap. 52.

Lectiones pronunciare, antiquæ institutionis esse, Iudæorum traditio habet. Nam & ipsi legitimis præfinitisq; diebus, ex lege & prophetis, lectionibus in synagogis vtuntur: & hoc de veteri patrum institutione seruantes. Est autem lectio non parua audientium ædificatio: vnde oportet vt quando psallitur, psallatur ab omnibus: cum oratur, oretur ab omnibus: cum lectio legitur, facta silentio æquè audiatur a cunctis. Nam & si tunc superueniat quisque, cum lectio celebratur, adoret tantum Deum: & præsignata fronte, aurē sollicitè accommodet. Patet tempus orandi, cum omnes oramus: patet, cum voluerit orare priuatim. Obtentu orationis nē perdidit lectionem, quia non semper eam quilibet paratam potest habere, cum orandi potestas in promptu sit: nec parua nasci vtilitatem ex lectionis auditu: siquidem oratio ipsa fit pinguior, dum mens recentilectione saginata, per-

diuinarū rerum, quas nuper audiuit, imagines currit. Nam & Maria soror Marthe, quæ sedens ad pedes Iesu, sorore negle-
Luc. 10.
cta, verbum intentius audiebat, bonā partem sibi elegisse Domini voce firmatur. Ideo & diaconus clara voce silentium admo-
Luc. 10.
uet, vt siue dum psallitur, siue dum lectio pronunciat, ab omnibus vnitas cōseruetur: vt quod omnibus prædicatur, æqualiter ab omnibus audiatur. Quicūque enim legendi officium decenter & ritè pagere vult, doctrina & libris debet esse imbutus, sensuumque ac verborum scientia perornatus: ita vt in distinctionibus sententiarum intelligat, vbi finiatur iunctura, vbi adhuc pendeat oratio, vbi sententia extrema claudat: sicq; expeditus, vim pronuntiationis obtinebit, vt ad intellectum mentes omnium sensusq; permoueatur: discernendo genera pronuntiationum, atque exprimendo proprios sententiarum affectus, modò voce indicatis simpliciter, modò dolentis, modò indignantis, modò increpantis, modò exhortantis, modò miserantis, modò percontantis, & his similia secundum genus propriæ pronuntiationis, expromēda sunt. Multa sunt enim in scripturis, quæ nisi proprio modo pronuncientur, in contrariam redeunt sententiā, sicut est illud Apostoli:
Rom. 9.
Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat. Quod si quasi confirmatiōe, non seruato genere pronuntiationis suæ dicatur, magna peruersitas oritur. Sic ergo pronuntiandum est, vt præcedat percontatio, sequatur interrogatio. Inter percontationem autem & interrogationem, hoc veteres interesse dixerunt, quod ad percontationem multa responderi possunt, ad interrogationem verò, aut non, aut etiā. Pronunciabitur ergo ita, vt post percontatiōem qua dicimus, Quis accusabit aduersus electos Dei, Illud quod sequitur, sono interrogantis enuncietur, Deus qui iustificat: vt tacitè respondeatur, non. Et item percontemur: Quis est qui conde-
Rom. 9.
mnat? rursusque interrogemus, Christus Iesus qui mortuus est? magis autem qui resurrexit? qui est in dextera Dei? qui & interpellat pro nobis? vt vbiq; tacitè respondeatur, non. At verò in illo loco vbi ait: Quid ergo dicemus? quia gentes quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, nisi post percontationem qua dictum est. Quid ergo dicemus? item responsio subiiciatur, quia gentes quæ non sectabantur iustitiam, apprehende-

runt iustitiam, textus consequens non continebit. Et alia multa sunt, quæ propriam similiter vim pronuntiationis quærunt. Præterea & accentuum vim oportet lector scire, vt nouerit, in qua syllaba vox protendatur pronuntians: quia multæ sunt dictiones, quæ solummodò accentu discerni debent à pronunciante, nē in sensu earum erretur. Sed hæc à Grammaticis discere oportet. Porro vox lectoris simplex esse debet & clara, & ad omne pronuntiationis genus accommodata, plena succo virili, agrestem & subrusticum effugiens, sonum: non humilis, nec aded sublimis: non fracta, non tenens, nihil que æmineum sonans: non habens inflata vel anhelantia verba, non in faucibus frendentia, nec oris inanitate resōnantia: nec aspera frendentibus dentibus, non hiantibus labris prolata, sed pressim & æqualiter & lenitè & clarè pronuntiat: vt suis quæque literæ sonis enuncientur, & vnumquodque verbum legitimo accentu decoretur, nec ostentationis causa frangatur oratio. Corporis quoque motum impudentem habere non debet, sed grauitatis speciem: auribus enim & cordi consilere debet lector, non oculis: nē potius ex seipso spectatores magis, quàm auditores faciat. Vetus opinio est, lectores pronuntiansi causa præcipuam curam vocis habuisse, vt exaudiri in tumultu possint: vnde & dudum lectores præcones vel proclamatores vocabantur.

De libris duorum testamentorum.

Cap. 53.

Pronunciantur autem lectiones in Christi ecclesijs, de scripturis sanctis. Constat autem eadem sacra scriptura ex veteri lege & noua. Vetus lex illa est, quæ data est primū Iudæis per Moysen & prophetas: quæ dicitur vetus testamentum. Testamentum autem dicitur, quia idoneis testibus, vtiq; à prophetis, scriptum est atque signatum. Noua verò lex est Euangelium, quod dicitur nouum testamentum: quod per ipsum filium DEI Christum & suos apostolos dedit. Illa lex vetus velut radix est: hæc noua velut fructus ex radice. Ex lege enim venit ad Euangelium. Si quidem Christus qui hinc manifestatus est, ante in lege prædictus est, immò ipse locutus in prophetis, sicut scriptum est: Qui loquebar, ecce adsum: legem præmittens velut infantibus pædagogum, Euangelium verò, perfectum vitæ ma-

gisterium, iam adultis omnibus præstans: idè in illa operantibus, bona terræ promittebantur: hic verò sub gratia ex fide viuientibus regnum cælestè tribuit. Euangelium autem dicitur bonum nuntium: & reuerà bonum nuntium, vt qui id susceperint, filij Dei vocentur.

HI SVNT ERGO LIBRI

VETERIS TESTAMENTI

quos ob amorem doctrinæ & pietatis legendos recipiendosq; ecclesiarum principes tradiderunt.

Primi namque legis, id est, Moysis, libri quinque sunt: Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Hos sequuntur historici libri quindecim. Iesu Nave scilicet, & Iudicium libri singuli, siue Ruth, Regum etiā libri quatuor, Paralipomenon duo: Tobia quoque, & Hester & Iudith, singuli: Esdræ duo, & duo Machabæorum. Super hos prophetici libri sedecim sunt, Esaias, Hieremias, Ezechiel & Daniel, libri singuli. Duodecim quoque prophetarum libri singuli, & hæc quidem prophetica sunt. Post hæc versuum octo libri habent, qui diuerso apud Hebræos metro scribuntur, id est, Iob liber, & liber Psalmorum, & Proverbiorum, & Ecclesiastes, & Cantica canticorum, Sapientia, & Ecclesiasticus, Lamentationesq; Hieremias. Sic complentur libri veteris testamenti quadraginta quinque. Noui autem testamenti primū quatuor euangelia sunt, Matthæi, Marci, Luca, Iohannis. Hos quatuordecim Pauli apostoli epistolæ sequuntur: quibus etiā subiunctæ sunt septem catholicæ epistolæ, Iacobi, Petri, Iohannis & Iudæ. Actuum quoque, duodecim apostolorum: quorum omnium signaculum est Apocalypsis Iohannis, quod est reuelatio Iesu Christi: qui omnes libros & tempore concludit & ordine. Hi sunt libri canonici septuaginta duo, & ob hoc Moyses septuaginta elegit presbyteros, qui prophetarent: Ob hoc & Iesus Dominus noster, septuaginta duos discipulos prædicare mandauit. Et quoniam septuaginta duæ linguæ in hoc mundo erant diffusæ, congruè prouidit spiritus sanctus, vt tot libri essent quot nationes, quibus populi & gentes ad perficiendam fidei gratiam ædificarentur.

De scriptoribus sacrorum librorum

Cap. 54.

YY 2 Ve.

Veteris autem testamenti, secundum Hebræorum traditionem, hi scriptores habentur: Primum Moyses scripsit Pentateuchum. Iesus Naue edidit librum suum. Iudicum autem & Ruth, & Samuelis primam partem scripsit Samuel: sequentia Samuelis vsque ad calcem, scripsit Dauid. Malachim totum edidit Ieremias: nam ante sparsus erat per singulorum regum historias. Iob librum Hebræi Moysen scripsisse putant: alij vnum ex prophetis. Psalterium verò scripserunt decem propheta: id est, Moyses, Dauid, Salomon, Asaph, Ethan, Idithun, Eman, & filij Chora: id est, Afir, Elchana, Ephiasab. Sunt q & Esdra, & Aggeum, & Zachariam scripsisse dicant. Salomon scripsit Proverbia, & Ecclesiasten, & Cantica Canticorum. Esaias scripsit librum suum: Ieremias librum suum cum Lamentationibus eius. Viri synagogæ sapientes scripserunt Ezechielem, Danielé, & Paralipoméno, & Hester. Esdra scripsit librum suum. Omnes auté hos libros idé Esdra scriba post incensam legem à Chaldaeis, dum Iudæi ingressi fuissent in Ierusalém, diuino afflatus spiritu reparauit: cunctaq; prophetarum volumina, quæ fuerat à gentibus corrupta, correxit: totumq; testamentum in vigintiduos libros constituit, vt tot libri essent in lege, quot habentur de Hebræo in Græcum, Septuaginta interpretes ediderunt, sub ptolemæo Aegyptiorum rege, successore Alexandri, qui in legendo studiosus fuit, omniumq; gentium libros cõgregauit. Ille enim ab Eleazaro, qui erat princeps sacerdotum, multa dona mittens ad templum, petijt vt senes de duodecim tribubus Israel transmitterentur, qui interpretarentur omnes libros: & vt fidem interpretatiõis aduertent, singulis eorum qui fuerant destinati, singulas cellulas dedit: & assignans omnibus, omnes scripturas iussit interpretari. Qui cum per LXX. dies istius rei negociũ adimplerent, omnium simul interpretationes, quas per diuersas cellas segregati, nullo ad nullum propinquante fecerunt, congregauit in vnum: atq; ita omnes libri interpretati per spiritum sanctum inuenti sunt, vt non solum intellectu, verũ etiã & in sermonibus consonantes inuenirentur. Hæc fuit prima interpretatio vera ac diuina. Hos libros meditari omnium gentium ecclesiæ primũ cõeperunt: eosdémq; de Græco in Latinum interpretates, primi ecclesiarum prouisores tradide-

runt. Post hæc secundam editionem Aquila, tertiã & quartã Theodotiõ & Symmachus ediderunt, ambo Iudæi profelyti: quintam verò & sextam editionem Origenes reperit, & cum cæteris supradictis editionibus comparauit. Hi sunt itaq; tantum, qui scripturas sacras de Hebræo in Græcũ sermonem verterunt: quicq; etiã & numerantur. Nam Latinorum interpretum qui de Græco in nostrum eloquium trãtulerunt, vt meminit sanctus Augustinus, infinitus numerus est. Si cui enim, inquit, primis fidei temporibus ad manus venit codex Græcus, atq; aliquantulum esse sibi vtriusq; linguæ peritiam sensit, ausus est statim interpretari, atq; inde accidit, tam innumerabiles apud Latinos extitisse interpretes. De Hebræo autem in Latinum eloquium, tantummodò Hieronymus presbyter sacras scripturas cõuertit: cui editione generaliter omnes ecclésiæ vsque, quæ vtuntur, pro eo quod veracior sit in sententijs, & clarior in verbis. Librum Sapientiæ Salomon scripsisse probatur, testimonijs illis quibus ibi legitur: Tu me, inquit, elegisti regem populo tuo, & dixisti mihi ædificare templum in nomine sancto tuo, in ciuitate sanctæ habitatiõis tue. Hoc opus Hebræi (vt quidam sapientum meminit) inter canonicas scripturas recipiebant. Sed postquam compræhenderent Christum interfecerunt, memorantes in eodem libro tam euidentijs de CHRISTO testimonia, quibus dicitur, Dixerunt inter se impij, Compræhendamus iustum, quia inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & promittit se scientiam Dei habere, & filium DEI se nominari, & infra: Si enim est verè filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manu contrariorum. ac deinde: Vt sciamus reuerentiam illius, & probemus patientiam eius, morte turpissima condemnemus eum: collatione facta, nè nostri eos pro tam aperto sacrilegio derogarent, à prophetis eum voluminibus reciderunt, legendumq; suis prohibuerunt. Librum autem Ecclesiasticum cõposuit Iesus filius Sirach Hierosolymitanus, nepos Iesu sacerdotis, de quo meminit Zacharias. Qui liber apud Latinos propter eloquij similitudinem, Salomonis titulo prænotatur. Præterea Iudith & Tobie siue Machabæorum libros, qui authores scripserint, minimè constat.

Nouum autem testamentum, quatuor libros euangeliorum, quatuor Euangeli-

stæ singulos scripserunt: quorum solus Matthæus Hebræo scripsisse, perhibetur eloquio, cæteri Græco. Paulus Apostolus suas scripsit epistolas: ex quibus nouè, septem ecclesijs scripsit, reliquis discipulis suis, Timotheo, Tito, & Philemoni. Ad Hebræos autem epistola plerisque Latinis eius esse incerta est, propter dissonantiam sermonis, eandemq; alij Barnabam scripsisse, alij à Clemète scriptam fuisse suspicantur. Petrus scripsit duas nomine suo epistolas, quæ catholicæ nominantur: quarum secunda à quibusdã eius esse non creditur, propter styli sermoneque distantiam. Iacobus suam scripsit epistolã, quæ & ipsa à nonnullis eius esse negatur: sed sub nomine eius ab alio dictata existimatur. Iohannis epistolas idé Iohannes edidit: quarum tantum prima à quibusdã eius esse asseritur, reliquæ duæ Iohannes cuiusdam presbyteri existimantur: cuius iuxta Hieronymi sententiã, alterũ sepulcrum apud Ephesum demonstratur. Iudas suam edidit epistolã. Actus Apostolorum Lucas cõposuit, sicut audiuit vel vidit. Apocalypsin Iohannes euangelista scripsit, eodè tempore, quo ob euãgelij prædicationem in insulam Patmos traditus relegatus. Hi sunt scriptores sacrorum librorum, diuina inspiratione loquẽtes, atque ad eruditionem nostram præcepta cælestia in ecclesia dispensantes. Author autem earũdem scripturarũ spiritus sanctus esse creditur. Ipse enim scripsit, qui per prophetas suos scribendã cõstituit.

De benedictionibus. Cap. 55.

Benedictionem autem dari à sacerdotibus populo, antiqua per Moysen benedictio pandit & comprobata, qua benedicere populo suo, sub sacramento trinæ inuocationis iuberetur. Ait enim ad Moysen Dominus: Sic benedices populum meum, & ego benedicam illos. Benedicat te Dominus, & custodiat te: illuminet Dominus faciem suã sup te, & misereatur tui: cõuertatq; dñs vultũ suum ad te, & det tibi pacẽ. Hinc quoque vsus ecclesiæ multiplices benedictiones in diuersis rebus habet. Benedicunt oleum ex apostolica authoritate, ad infirmorum medicamentum, Iacobo Apostolo hoc ita præcipiente: Infirmatur, inquit, quis in vobis? in ducat presbyteros ecclesiæ, vt orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini nostri Iesu Christi. benedicatur sal & aqua in diuersos vsus fidelium, ad homines infirmos, cõtra phantasiã inimici, ad pecorum sanitatem, ad

morbos auferendos, & cætera: sicut legitur Alexander, septimus post Petrum Romanæ vrbis episcopus, & martyr constituisse, aquam sparsionis cum sale benedicti in habitaculis hominum. Nam nullũ est aliud elementum, quod in hoc mundo purget vniuersa, quàm aqua: quodque viuificet cuncta: ideoque cum baptizamur in Christo, per ipsum renascimur, vt purificati viuificemur: quod in tempore passiois vnã cum sanguine de latere Christi profluxit, ad ostendendũ vtique omnis sanctificationis & munitiã validum esse in dẽ habere sacramentum. Quod autem sal sanctificatum aquæ immiscetur, ex diuina autoritate processit: quia illud per Elisæum in fontem mitti iussit, vt sanaretur sterilitas aquarum Iericho. Ergo natura salis, naturæ aquæ vicina & coniunctissima est: quia eiusdem elemẽti ambo sunt, & idem officium & significatiõnem habent. Nam aqua à sordibus mundat: sal putredinem fugat: aqua nitorem præbet: sal syncritatẽ adhibet: aqua potum sapientiã significat, & sal gustum prudentiã indicat: quod scilicet sacrorum librorum satis testatur autoritas, & multiplicia eorum produnt testimonia. Fit enim hic mirabilis operationis diuinæ effectus, vt per sacerdotum ora Deus ipse benedicat, & per sensibile eorum ministerium, virtus diuina inuisibiliter efficiat sacramentum. Deprecatur quidem pro salute hominum pia sacerdotis intentio, & præstat eam diuinæ pietatis deuotio: sicque fit, vt charitas quæ exhibet in sacerdote deprecatiõem, ipsa præstet à Domino integram sanitatem.

De Symbolo. Cap. 56.

Symbolum tali ratione institutum, Magistros nostri tradunt, quod post ascensionem Domini & Saluatoris nostri ad patrem, cum post aduentum sancti spiritus discipuli eius inflammati linguis omnium gentium loquerentur, quod præfagium consecutum est, vt nulla illis gens externa, nulla lingua barbaris inaccessa vel inuia videretur, præceptum eis est à Domino datum, ad prædicandum Dei verbum, ad singulas quasque nationes adire. Discessuri itaque ab inuicem, normam prius sibi futuræ prædicationis in communem constituerunt: nè locatè ab inuicem discederent, diuersum aliquod vel dissonum prædicaret. his, q ad fidẽ Christi inuitabant. Oes ergo in vno positi, & spiritu sancto repleti, breue sibi prædicationis indicium, cõferendo in vnũ

quæ sentiebant, componunt: atque hanc credentibus dandam esse regulam statuerunt. Symbolum autem, hoc multis & iustissimis causis appellare voluerunt. *σμβολον* enim Græcè, & iudicium dici potest, & collatio: hoc est, quod plures in vnum conferunt. Id enim fecerunt apostoli, in his sermonibus in vnum conferendo vnusquisque quod sensit. Iudicium autem vel signum idcirco dicitur, quod illo in tempore sicut Paulus Apostolus dicit, & in Actibus apostolorum refertur, multi simulabant se esse Apostolos Christi, nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum lineis nunciantes. Idcirco ergo istud iudicium posuere, per quod agnosceretur, quod Christum verum secundum apostolicas litteras prædicaret. Est autem symbolum signum, per quod agnoscitur Deus: quodque proinde credentes accipiunt, ut nouerint qualiter contra diabolum fidei certamina præparent: in quo quidem pauca sunt verba, sed omnia continentur sacramenta. De totis enim scripturis, hæc breuiatim collecta sunt ab apostolis, ut quoniam plures credentium litteras nesciunt, vel qui sciunt, præ occupatione seculi scripturas legere non possunt, hæc corde retinentes, habeant sufficientem sibi scientiam salutarem. Est enim breue fidei verbum, & olim à propheta predictum: Quoniam verbum breuiatum faciet Dominus super terram.

2. Cor. 11.
Ag. 19.

Rom. 9.

De reynla fidei. Cap. 57.

Hæc est autem post apostolicum symbolum certissima fides, quæ doctores nostri tradiderunt, ut profiteamur patrem, & filium, & spiritum sanctum vnus esse essentia, eiusdemque potestatis & sempiternitatis: vnum inuisibile, ita ut in singulis personarum proprietate seruata, nec substantialiter Trinitas diuidi, nec personaliter debeat omnino confundi: Patrem quoque confiteri ingenitum, filium vni-genitum, spiritum autem sanctum nec genitum, nec ingenitum, sed ex patre & filio procedentem. Filium à patre nascendo procedere, spiritum verò sanctum procedendo non nasci: ipsum quoque filium perfectum ex virgine, sine peccato hominem suscepisse: ut quem sola bonitate creauerat, spontè lapsus misericorditer repararet: quem veraciter crucifixum, & tertia die resurrexisse, & cum eadem ipsa carne glorificata ascendisse in cælum, in qua & ad iudicium viuorum & mortuorum expectatur venturus: & quod diuinam hu-

manamque substantiam in vtroque perfectus vna Christus persona gestauerit: quia nec geminauit vtriusque substantiae integritas personam, nec confudit geminam vnitatem personæ substantiam: altero quippe neutrum exclusit, quia vtrunque vnus intemerato iure seruauit. Quod noui & veteris testamenti salubris commendat autoritas: illa per prophetiam, ista per historiam veraciter persoluta. Et quod neque de Deo, neque de creatura seculi sit cum paganis aut cum hæreticis aliquid sentendum in his rebus, in quibus à veritate dissentiant: Sed quod in vtroque testamento diuina protestantur eloquia, hoc tantum modo sentendum, quod siue hominem siue vniuersa, nulla Deus necessitate creauerit, nec vllum esse omnino visibilem inuisibilemque substantiam, nisi aut quæ Deus sit, aut à bono Deo bona creata sit: sed Deus summus & incommutabiliter bonus, creatura verò inferius & mutabiliter bona. Et quod animæ origo incerta sit: & quod angelorum natura vel animæ, non sit pars diuinæ substantiæ: sed Dei creatura ex nihilo condita, ideoque incorporea, quia ad imaginem Dei creata est. De pietate morum sine qua fides diuini cultus ociosa torpescit, & cum qua integritas diuini cultus perficitur, & ut vnusquisque Deum propter Deum, & proximum in Deo diligat, vsque ad dilectionem quoque inimicorum pertendendo proficiat, ut proficiendo perueniat. Alterum quoque alterius non pollui posse peccato, vbi voluntatis non tenetur consensus. Legitimas nuptias non credi damnandas, licet ex eis quoque originali peccato obnoxia credatur nasci posteritas, eisque iure fidelium virginum & continentium præferenda doceatur integritas. Nè vnum baptismum Trinitatis (quod nefas est) iteretur: neque pro diuersitate tradentium ministrorum singulis putetur quibusque conferri: sed ab eo singulari potestate donari, de quo dictum legimus: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. & ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Et nè penitentia remedijs nos egere non putemus, pro quotidianis humanæ fragilitatis excessibus, sine quibus in hac vita esse non possumus: ita ut penitentia compunctione fructuosa, vniuersa fateamur deleri peccata, sicut scriptum est: Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

Beatus

Phil. 3.

Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Nullum quoque suis viribus, sed per diuinam gratiam capiti Christo subiungi, atque indurpæ pacis perseuerantia in vnitatem ecclesiæ ipsius solidari. Nec humanæ voluntatis arbitrio boni quidquam deputandum existimari: sed secundum propositum voluntatis Dei, omnem numerum electorum acquiri. Bona quoque temporalia, bonis malisque communia, à Deo creari: eiusque dispensatione singulis quibusque vel tribui, vel negari: quorum bonorum in vnoquoque fidelium non habitus, sed vsus aut improbandus est, aut probandus. Certa verò æternaque bona, solos posse bonos in futuro consequi: quorum pignore ecclesiam nunc informatam credimus detineri, hæc habentem primitias spiritus, in futuro perfectionem: hæc sustentari in spe, postea pasci in re: hæc videri per speculum in ænigmate, in futuro autem facie ad faciem, cum ad speciem fuerit perducta per fidem. Quod donec perficiatur, ut summi Dei bonis fruamur æternis, fruendum, in de non oberimus & proximis. Eam quoque nos spem resurrectionis habere, ut eodem ordine eademque forma, qua ipse Dominus resurrexit à mortuis, nos quoque resurrecturos esse credamus, in eodem corpore in quo sumus vel viuimus, non naturam aut sexum mutantem, sed tantum fragilitatem & vitia deponentes. Ipsum quoque satanam cum angelis suis atque cultoribus æterno incendio condemnandum: neque secundum quorundam sacrilegam disputationem, ad pristinam, id est, angelicam dignitatem, ex qua propria malignitate cecidit, reducendum. Hæc est catholica traditio fidei vera integritas, de qua si vnus quodlibet respuatur, tota fidei credulitas amittitur.

De hæresibus varijs. Cap. 58.

Hoc ergo cauendum est omni animæ timentis Deum, ut non à fide catholica decidens, & relinquens doctrinam veritatis, in errores hæreticorum cadat: quia hoc certissimum mortis est genus. Sed ut hoc facilius possit præcauere, quascunque sectas de erroribus hæreticorum atque schismaticorum, denotatas à Catholicis doctoribus inuenimus, simul cum earum autoribus siue sectatoribus, in hoc libro determinamus.

Altera Græcè ab electione vocat, quod scilicet vnusquisque id sibi eligat, quod melius illi esse videtur, ut Philosophi, Peri-

patetici, academici, Epicurei, & Stoici: vel sicut alij, qui peruersum dogma cogitantes, arbitrio suo de ecclesia receperunt. Inde ergo hæreses sunt dictæ: Græca voce ex interpretatione electionis, quas quisque arbitrio suo ad instituenda siue ad suscipienda qualibet, ipse elegit. Nobis verò nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Dei habemus authores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod induceret, elegerunt: sed acceptam à Christo disciplinam, fideliter nationibus assignauerunt. Secta, à sectando & tenendo nominata: nam sectas dicimus habitum animorum ac instituta, circa disciplinam fideliter propositam, que tenendo sequuntur, longe alia in religionis cultu opinantes, quam ceteri.

Schisma à scissura animorum nomen accepit: eodem enim cultu ut ceteri, solo congregationis delectatur dissidio. Fit autem schisma cum dicunt omnes, nos iusti sumus, Nos sanctificamus immundos, & cetera similia.

Superstitio dicta, eod quod sit superflua aut superinstituta observatio. Alij dicunt à senibus, quia multis annis superstitites, per ætatem delirant & errant.

Apud Iudæos autem hæc fuerunt hæreses: Phariseorum, Saducæorum, & Esneitarum, Marbonensium, Genistarum, Meristarum.

Pharisæi ergo & Saducæi inter se contrarij sunt. Nam Pharisæi ex Hebræo, in Latinum interpretantur, diuini: eod quod traditionum & observationum, quas illi deuterofes vocant, iustitiam præferunt. Vnde & diuini vocantur à populo quasi per iustitiam.

Saducæi interpretantur iusti: vendicant enim sibi quod non sunt, corporis resurrectionem negant, & animam interire cum corpore prædicant. Sed nec spiritus esse, nec angelos credunt. Hi quinque tantum libros legis recipiunt: prophetarum vaticinia respuunt.

Esneai dicunt ipsum esse Christum, qui docuit illos omnem abstinentiam.

for. *Esnei.

Marbonæi dicunt ipsum esse CHRISTVM, qui docuit illos in omni re sabbatizare.

Genistæ dicti, eod quod de genere Abrahamæ esse gloriantur. Nam cum in Babyloniam venisset populus Dei, plerique relictæ vxores suas, Babylonicis mulieribus adhæserunt: quidam Israeliticis tantum coniu-

coniugibus cōtenti vel ex eis geniti, dum reuerſi eſſent de Babilonia, diuiferunt ſe ab omni populo, & aſſumpſerunt ſibi hoc nomen ia ctantiz.

Merifzæ appellati, eò quòd ſeparat ſcripturas, non credentes omnibus prophetis, dicentes alijs & alijs ſpiritibus prophetiſſe. *μέροσ* enim Græcè, Latinè pars dicitur.

Samaritzæ dicti, quòd legem ſolam cuſtodiunt: nam prophetas non recipiunt.

Hemerobaptiſtæ, eò quòd quotidie veſtimenta ſua & corpora lauant.

Quidam hæretici qui de eccleſia receſſerunt, ex nominibus ſuorum authorum nuncupantur: quidam verò ex cauſis quas eligentes inſtituerunt.

Simoniani dicti à Simone magicę diſciplinz perito, cui Petrus in Actibus Apoſtolorum maledixit, pro eo quòd ab apoſtolis ſpiritus ſancti gratiam pecunia emere voluiſſet. Hi dicunt creaturam non à DEO, ſed à virtute quadam ſuperna creatam.

Menandriani à Menandro mago diſcipulo Simonis nuncupati, qui mundū non à Deo, ſed ab angelis factum eſſe aſſerunt.

Baſilidiani à Baſilide appellati, qui inter reliquas blaſphemias, paſſum Ieſum abnegauit.

Nicolaitæ dicti à Nicolao diacono eccleſiæ Hieroſolymorum, qui cum Stepħano & cæteris conſtitutus eſt à Petro: qui propter pulchritudinem relinquens vxorem, dixerat, vt qui vellet, ea vteretur: Verſaque eſt in ſuprum talis conſuetudo, vt inuicem coniugia commutarentur.

Gnoſtici, propter excellentiam ſciētiz, ſe ita appellare voluerunt: animam, naturā Dei eſſe dicunt: bonum & malum Deum ſuis dogmatibus fingunt.

Carpocratiani à Carpocrate quodam vocantur, qui dixit Chriſtum hominem fuiſſe tantū, & de vtroque ſexu progenitum.

Cerinthiani à Cerintho quodam nuncupati hi, qui inter cætera circunſionem obſeruant, mille annos poſt reſurrectionē in voluptate carnis futuros prædicant. Vndē & Græcè *χρῖστω*, Latinè milliaſti ſunt appellati.

Nazarei dicti, qui dum Chriſtum qui à vico Nazareus eſt appellatus, filium Dei conſeſtantur, omnia tamen veteris legis cuſtodiunt.

Ophitæ à colubro nominati ſunt. Coluber enim Græcè *ὄφις* dicitur. Colunt em

ſerpentem, dicentes ipſum in paradifo induiſſe virtutis cognitionem.

Valētiniani à Valentino quodam Platónico ſectatore vocati: qui *διόνωσ*, id eſt, ſecula quædam in originem Dei creatoris induxit. Chriſtum quoque de virgine nihil corporis aſſumpſiſſe, ſed per eam quaſi per ſiſtulam tranſiſſe aſſeruit.

Apellitæ, quorum Apelles princeps fuit: qui creatorem, angelum neſcio quem glorioſum ſuperioris Dei faciens, Deum legis Iſrael, illum igneum affirmans. Apellitæ, quorum author Apelles, qui dixit Chriſtū non Deum in veritate, ſed hominē in phātaſia apparuiſſe.

Archontiaci à principibus appellantur: qui vniuerſitatem quam Deus condidit, opera eſſe archangelorum defendunt.

Adamiani vocati, quòd Adæ imitantur nuditatem: vndē & nudi orant, & nudi inter ſe mares ſcēminæque conueniunt.

Cainani proindē ſic appellati, quoniam Cain adorant.

Sethiani nomē acceperunt à filio Adæ, qui vocatus eſt Seth, dicentes eum eſſe Chriſtum.

Melchifedechiani vocati pro eo, quòd Melchifedech ſacerdotem dei, non hominem fuiſſe, ſed virtutem Dei eſſe arbitrantur.

*Angeli vocati, quia angelos colunt.

Apoſtolici hoc ſibi nomē idē ſumpſerunt, quòd nihil poſſidētēs proprium, nequaquam recipiunt eos, qui aliquo in hoc mundo vtuntur.

Cerdoniani à Cerdone quodam nominati, qui duo contraria principia aſſerunt.

Marcioniſtæ à Marcione Stoico philoſopho appellati, qui Cerdonis dogma ſectus, alterum bonum, alterum iuſtū Deum aſſeruit, tanquam duo principia creatoris & bonitatis.

Artoterite, ab oblatione vocati: panem enim & caſcum offerunt, dicentes, primis hominibus oblationem à fructibus terræ & à fructibus oſium fuiſſe celebratam.

Aquarij appellati, eò quòd aquam ſolam offerunt in calice ſacramenti.

Seueriani, à Seuero exorti, vinum non bibunt, & veteri teſtamētum, & reſurrectionem non recipiunt.

Tatiani, à Tatiano quodam vocati, qui & Enkratitę dicti, quia carnes abominant.

Alogij vocantur tanquam ſine verbo. *λόγος* enim Græcè, verbum dicitur: Deum enim verbum non credunt, reſpūctes Iohannis euangelium & Apocalypſin.

Cata-

Cataphrygiſis nomen, p̄incia Phrygia dedit, quia ibi extiterunt. authores eorū Montanus, Priſca & Maximilla fuerunt: ij aduentum ſpiritus ſancti non Apoſtoliſis, ſed in ſe traditū aſſerunt.

Cathari propter munditiā ſe nominauerunt: gloriantes enim de ſuis meritis, negant p̄nitētibus veniam peccatorum: viduas, ſi nuſperint, tãquam adulteras damnant: mundiōres ſe cæteris prædicant: quod nomen ſuum ſi cognoſcere vellet, mundanos ſe potiūſ, quam mundos, vocarent.

Pauliani, à Paulo Samoſateno exorti ſunt, qui dixit non ſemper fuiſſe CHRISTVM, ſed à Maria ſumpſiſſe initium.

Hermogeniani, ab Hermogene quodā vocati, qui materiam non natam introducens, Deo non nato eam comparauit, matremque elementorum & deam aſſeruit, quos Apoſtoliſis improbat elementis ſeruiētēs.

Manichæi à quodam Perſa extiterunt, quod vocatus eſt Manes. Hic duas naturas & ſubſtāntias introduxit, id eſt, bonam & malam, & animas ex Deo quaſi ex aliquo ſonitū manare aſſeruit, vetus teſtamentum reſpuit, nouum ex parte recipit.

Anthropomorphytæ dicti, pro eo quòd ſimplicitate ruſtica Deum humana membra habere, q̄ in diuinis libris ſcripta ſunt, arbitrantur, (*ἀνθρωπος* enim Græcè, Latinè homo interpretatur) ignorantēs vocem Domini, qui ait, Spiritus Deus eſt. In corporeus eſt enim, nec mēbris diſtinguitur, nec corporis mole cenſetur.

Heraclitæ ab Heraclito authore exorti, Monachos tantū recipiunt, coniugia reſpuunt, regna celorum paruulos habere non credunt.

Nouatiani, à Nouato Romanæ vr̄bis præbytero exorti, qui aduerſus Corneliū cathedram ſacerdotalem conatus inuadere, hæreſim inſtituit, nolens apoſtatas ſuſcipere, & rebaptizans baptizatos.

Montani hæretici dicti, quòd tempore perfectionis in montibus latuerunt, qua occasione ſe à corpore catholicæ eccleſiæ diuiferunt.

Ebionitæ ab Ebione dicti, ſive à paupertate. Chriſtum enim per prouectum ſolum iuſtum putant effectum. Vndē competenter Ebionæi, pro paupertate intelligentiæ appellati ſunt. Hi ſemijudei ſunt, & ita tenent euangelium, vt legem carnaliter ſeruent, aduerſus quos ad Galatas Apoſtolus ſcribens inuenitur.

Photiniani, à Photino Gallogrecię Symiæ ep̄ſcopo nūcupati, qui Ebionitarum hæreſim ſuſcitans, aſſeruit Chriſtum à maria per Ioseph nup̄tiali coitu fuiſſe conceptum.

Aériani ab Aério quodam nuncupati ſunt, hi offerre ſacrificium pro defunctis ſpernunt.

*Ethiani ab Ethio ſunt vocati, idēque Eunoiani ab Eunomio quodam dialektico Ethij diſcipulo, ex cuius nomine magis innotuerunt, diſſimilem patri aſſerentes filium, & filio ſpiritum ſanctum: dicūt etiā, nullum imputari peccatum in fide *manentium.

Origeniani, ab Origene authore exorti ſunt, dicentes quòd non poſſit filius videre patrem, nec ſpiritus ſanctus filium, animas quoque in mūdi principio dicūt peccāſſe, & pro diuerſitate peccatorum è cælis vſque ad terram diuerſa corpora quaſi vincula meruiſſe, eaque de cauſa factum fuiſſe mundum.

Noëtiani à quodam Noëtio vocati, qui dicebant Chriſtum eundem eſſe patrem & ſpiritum ſanctum, ipſamque Trinitatem in officiorum nominibus, non in personis accipiunt: vndē & Patripaſſiani vocantur, quia patrem paſſum dicunt.

Sabelliani ab eodem Noëtio pullulaſſe dicuntur, cuius diſcipulum perhibent fuiſſe Sabellium, ex cuius nomine maximè innotuerūt, vndē & Sabelliaī vocati ſunt, hi vnam perſonam patris & filij & ſpiritus ſancti adſtruunt.

Arriani ab Arrio Alexandrino præbytero orti ſunt, qui coæternum patri filium non agnoſcens, diuerſas in Trinitate ſubſtāntias aſſeruit, contra illud quod ait Dominus, Ego & pater vnus ſumus.

Macedoniani à Macedonio Conſtantinopolitano ep̄ſcopo dicti ſunt, negātes Deum eſſe ſpiritum ſanctum.

Apollinariſtæ ab Apollinari vocati ſunt, dicentes Chriſtum corpus tantummodo ſine anima ſuſcepſiſſe.

Antidicomariſtæ appellati ſunt, pro eo quòd Mariæ virginitati cōtradiciunt, aſſerentes eam poſt Chriſtum natum viro ſuo fuiſſe commixtam.

Metangiſmonitæ idē tale nomen acceperunt, quia *δύγος* Græcè vas dicitur. Aſſerunt enim ſic eſſe in patre filium, tanquam vas minus intra vas maius.

Patriciani à quodam patricio nūcupati ſunt, qui ſubſtāntiam humanæ carnis à diabolo conſtitutam eſſe dicunt.

ZZ

Coli.

*Colutho

Coluthiani à quodā *Colutho nominati, qui dicunt Deū non facere malum, contra illud quod scriptum est, Ego Dominus creans mala.

Esa. 45.

Gen. 1.
Mar. 7.

Floriani à Florino, qui è contrario dicunt Deum creasse mala, contra id quod scriptum est: Fecit Deus omnia bona.

Donatistæ à Donato quodam Afro nūcupati, qui de Numidia veniens, totam penè Africam sua persuasione decepit: asserens minorem patre filium, & minorem filio spiritum sanctum, & rebaptizans catholicos.

Bonofiaci à Bonoso quodam episcopo exorti produntur, qui Christū filium Dei adoptiuum, non proprium, asserunt.

Circūcelliones, dicti eō quod agrestes sunt, quos Cothopitas vocant, supradictæ hæresis habentes doctrinā: hi amore martyrij semetipsos perimunt, vt violenter de hac vita discedentes, martyres nominantur.

Priscillianistæ à Priscilliano vocati, qui in Hispania ex errore Gnosticorū, & Manichæorum permixtum dogma composuit.

*Sirmia

Luciferiani, à Lucifero *Caralitano episcopo orti, qui eos episcopos catholicos, qui in Constātia persecutione perfidiæ Arrianorum consentientes erāt, & postea correcti, redire in ecclesiam catholicā delegerunt, dānantes siue quod crediderant, siue quod credidisse se simulauerant, quos ecclesia catholica materno recepit sinu, tanquā Petrum post fletum negationis: Hanc illi matris charitatem superbè accipientes, eosque recipere nolētes, ab ecclesiæ communionem receperunt, & cum ipso, Lucifero auctore suo, qui manè oriebatur, cadere meruerunt.

Iouinianistæ à Iouiniano quodam monacho dicti, asserentes nullam nuptiarum & virginum esse distantiam, nullumque inter abstinentes & simpliciter ambulantes esse discrimen.

Eluidiani ab Eluidio nominati, qui dicunt, post natum Christum alios Mariam filios de viro Ioseph peperisse.

Paterniani à Paterno quodam exorti, qui inferiores corporis partes à diabolo factas opinantur.

Arabici, nuncupati eō quod in Arabia exorti sunt, dicentes animam cum corpore mori, atque in nouissimo vtrunque resurgere.

Tertullianistæ dicti à Tertulliano, presbytero Africanæ prouinciæ & ciuitatis

Carthagineñ, animam immortalē esse, sed corporeā prædicantes, & animas hominum peccatorū, post mortem in dæmones conuerti putantes.

Tessaradecatitæ dicti, quod quartadecima luna pascha cum Iudæis obseruandū contēdunt: nam tessera quatuor, deca decem significat.

Nyctages à somno nuncupati, q̄ vigilias noctis respuant, superstitionem esse dicētes, iura temerare diuina, qui noctem ad requiem tribuit.

Pelagiani à Pelagio monacho exorti, hi liberum arbitrium diuinæ gratiæ anteponunt, dicentes, sufficere volūtatem ad implenda diuina iussa.

Nestoriani à Nestorio Constantinopolitano episcopo nūcupati, qui beatam virginem Mariam non Dei, sed hominis tantummodo asseruit genitricem, vt aliam personam carnis, aliam faceret Deitatis: nec vnum Christum in verbo dei & carne credidit, sed separatim atque seiuictim, alterum filium Dei, alterum filium hominis prædicauit.

Eutychni ab Eutyche Constantinopolitano abbate, qui Christum post humanam assumptionē negauit existere duabus naturis, sed sola in eo diuinam asserit esse naturam.

Acephali dicti, id est, sine capite, quem sequuntur hēretici, nullus enim eorum reperitur auctor, à quo exorti sint: hi trium Chalcedonēsiū capitulorum impugnatores, duarum in Christo substantiarum proprietatem negant, & vnam in eius persona naturam prædicant.

Theodosiani, & Gaiianitæ appellati à Theodosio & Gaiano, qui temporibus Iustiniani principis in Alexandria, populi pueri electione, vno die sunt ordinati episcopi. Hi errores Eutychetis & Dioscori sequentes, Chalcedonense concilium respuunt: ex duabus vnam in Christo naturam asserunt, quam Theodosiani corruptam, Gaiianitæ incorruptam contēdūt.

Gnoitæ & Tritoitæ à Theodosianis exorti sunt, ex quibus Gnoitæ ab ignorantia dicti, quia peruersitati à qua exorti sunt, id adiungunt, quod Christi diuinitas ignoret futura, quæ sunt scripta de die & hora nouissima, non recordantes Christi personam in Esaia loquētis: Dies iudicij in corde meo.

Tritoitæ verò vocati, quod sicut tres personas in Trinitate, ita quoque tres adstruunt deos esse, contra illud quod scriptum est:

Esa. 63.

est: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Sunt & aliæ hereses sine auctore, & sine nominibus, ex quibus alij triformē putant Deum esse, alij Christi diuinitatem passibilem esse dicunt, alij Christi de patre natiuitati initium temporis dant, alij liberationem hominum, apud inferos factam Christi descēione, non credunt, alij animam Dei negant, alij animas conuerti in dæmones, & in quæcunq; animalia existimant: alij de mundi statu dissentiūt, alij innumerabiles mūdōs opinātur: alij aquā Deo coæternam faciunt: alij nudis pedibus ambulant, alij cum hominibus nō māducant.

Hæ sunt hereses aduersus catholicam fidem exortæ, & ab apostolis & sanctis patribus, vel cōcilijs prædamnatæ, quæ dum in se multis erroribus diuise inuicem sibi dissentiunt, communi tamen nomine aduersus ecclesiam Dei conspirant. Sed & quicunque aliter scripturam sacram intellegit, quā sensus spiritus sancti flagitat, à quo conscripta est, licet de ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest.

Secundi libri finis.

HRABANI MAURI DE INSTITVTIONE CLERICO,

RVM LIBER TERTIVS.

Quid eos scire & habere conueniat, qui
sacrum ordinem accedere volunt.

Cap. I.

Nstitutio ergo ecclesiastica, q̄liter ad diuinū officij instrui oporteat sanctissimum ordinem clericorum, multimoda narratio declarat, q̄ & scientiæ plenitudinem, & vitæ rectitudinē, & eruditionis perfectionem maximè eos habere decet, qui in quodam culmine cōstituti, gubernaculum regiminis in ecclesia tenent. Nec enim eis aliqua corū ignorare licet, cum quibus vel se, vel subiectos instruere debent, id est, scientiam sanctorum scripturarum, puram veritatem historiarum, modos tropicarum locutionum, significationem rerum mysticarum utilitatem om̄ium disciplinarum, honestatem vitæ in probitate morum, elegantiam in prolatione sermonum, discretiōem in exhibitione dogmarum, differentiam medicaminum, cōtra varietatem egritudinum. Hæc ergo qui nescit, nō dico aliorum, sed nec suam bene potest disponere utilitatē: ac idē necesse est, vt futur⁹ populi rector dum vacat, paret sibi antè arma, in quibus postmodū hostes fortiter superet, & regem sibi commissum oportunè defendat.

Turpe est enim, tunc primū quemlibet velle discere, dum debet (pastor constitutus) docere: & periculosum est, eum magisterij pondus subire, qui non scientiæ præsidio suffultus, potēs est illud sufferre. Nulla ars doceri præsumitur, nisi prius intenta meditatione discatur: ab imperitis ergo pastorale magisterium qua temeritate suscipitur, quandō ars est artium, regimen animarum? quis autem cogitationum vulnera, occultiora esse nesciat vulneribus viscerum? Et tamen sēpē, qui nequaquam spiritualia præcepta cognouerunt, cordis se medicos profiteri non metuunt, dum q̄ pigmentorum vim nesciunt, videri medici carnis erubescunt. Nam sunt nonnulli, qui intra sanctam ecclesiam sola ambitione honoris culmen appetūt regiminis, atque attestate veritate primas salutationes in foro, primos in cœnis recubitus, primas in conuentionibus cathedras quærunt: qui susceptum curæ pastoralis officium, ministrare dignè tanto magis nequeunt, quanto ad humilitatis magisterium ex sola elatione puenerunt. Quos cōtra Dñs p̄ prophetā querit, dicēs: Ipsi regnauerūt, & non ex me: principes extiterūt, & ego ignorauit ex se nanq; & nō ex arbitrio summi rectoris regnāt, q̄ nullis fultis virtutibus, nequaquā diuinitus vocati, sed sua cupiditate accēsi, culmē regiminis rapiūt plūs, q̄ assequunt, quos tñ internus iudex prouehit, & nescit, quia quos pmittendo tolerat, p̄fectō p̄ iudiciū reprobationis ignorat. Pastorū ergo imperitia, voce veritatis increpat, cum per

Osee 8.

prophetam dicitur: Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam, & tenentes legem, nescierunt me. Nescire ergo si ab eis quaeritur veritas, & nescire se principatum nescientium protestatur, quia profectio hi, quae quae sunt Domini, nesciunt, à Domino nesciuntur, Paulo attestate qui ait: Si quis autem ignorat, ignorabitur. Quae nimirum pastorum saepe imperitia meritis congruit subiectorum, qui quantum lumen scientiae sua culpa exigente non habeant, districto tamen iudicio agitur, ut per eorum ignorantiam hi etiam qui sequuntur, offendat. Hinc nanque in euangelio per semetipsam veritas dicit: Si caecus caeco ducatum praestat, ambo in foueam cadunt. Et sunt nonnulli, qui solerti cura spiritalia praecipua perscrutant, sed quae intelligendo penetrant, viuendo conculcant, repente docent, quae non opere, sed meditatione didicerunt, & quod verbis praedicant, moribus impugnant. Unde fit ut cum pastor per abrupta graditur, ad praecipitium grex sequatur. Hinc nanque per prophetam Dominus contra contemptibilem pastorum scientiam queritur, dicens: Cum ipsi limpidiissimam aquam biberitis, reliquam pedibus vestris turbabatis, & oves meae quae conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur: & quae pedes vestri turbauerunt, haec bibeant. Aqua quippe limpidiissima pastores habuit, cum fluentia veritatis recte intelligentes hauriunt: sed eandem aquam pedibus turbare, est sanctae meditationis studia male viuendo corrumpere. Aquam scilicet eorum pedibus turbatam oves bibunt, cum subiecti quique non sectantur verba quae audiunt, sed ea sola quae conspiciunt, exempla prauitatis imitantur. Hinc rursus Dominus per prophetam dicit: Facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis. Nemo quippe amplius in ecclesia nocet, quam qui peruersè agens, nomen vel ordinem sanctitatis habet. Refugerent autem indigni quique tanti reatus pondera, si veritatis sententiam sollicita cordis aure pensarent, qui ait: Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, melius erat ei ut ligaretur mola asinaria in collo eius, & projiceretur in profundum maris. Per mola quippe asinaria, secularis vitae circuitus, & labor exprimitur: & per profundum maris, extrema damnatio designatur. Qui ergo ad sanctitatis specie deductus, vel verbo, vel exemplo ceteros destruit, melius profectio fuerat, ut hunc ad mortem sub exteriori habitu terrena acta cōstringerent, quae hunc sa-

era officia in culpa sceleris imitabilem demonstraret, quia nimirum si solus caderet, vtrunquē hunc tolerabilior inferni poena cruciaret: Sed quia vtrunque necessè est, & ut bonam vitam sapientia illustret, & sapientiam bona vita commendat, vtrunque in hoc libro (si Dominus annuerit) diggeremus, id est, ut sciant hi qui in sacris ordinibus ecclesiae, aut iam domino deseruiunt, aut deseruiuri erunt, quatenus eruditionis eis opus sit in animo, & quatenus sobrietate vite in exemplo, quatenusque virtutis & discretiois in docendo, ut nec disceret vita prudentiae, neque sermo dissentiat disciplinae.

De eminentia sacrarum scripturarum, & ad quid omnis scientia referenda sit. Cap. 2.

Fundamentum autem, status, & perfectio prudentiae, scientia est sanctarum scripturarum, quae ab illa incomutabili aeternaque sapientia profluens, quae ex ore altissimi prodijt, primogenita scilicet ante omnem creaturam spiritus sancti distributionis, per vasam scripturae lumen indeficiens, quasi per laternas orbi lucet vniuerso, ac si quid aliud est, quod sapientiae nomine ritè censeri possit, ab vno sapientiae fonte deriuatum, ad eius respectat originem. Quidquid enim veritatis à quocūque reperitur, à veritate verum esse per ipsam veritatem dinoscitur: & quod ubique boni inuenitur, à bonitate bonum esse depraehenditur: sic & quicquid sapientiae à quoquam inuestigatur, à sapientia sapiens esse intelligitur. Nec enim illa quae in libris prudentium huius seculi, vera & sapientia reperitur, alij quam veritati & sapientiae attribuenda sunt, quia non ab illis haec primum statuta sunt, in quorum dictis haec leguntur, sed ab aeterno manentia magis inuestigata sunt, quantum ipsa doctrix & illuminatrix omnium veritas, & sapientia eis inuestigare posse concessit: ac ideo ad vnum terminum cuncta referenda sunt, & quae in libris gētilium vtilia, & quae in scripturis sacris salubria inueniuntur, ut ad cognitionem perfectam veritatis, & sapientiae perueniamus, qua cernitur & tenetur summum bonum. Summo autem bono assecuto & adepto, verè beatus quisque fit, cum summa sapientia plenè & perfectè in aeternum perfruitur: quia sine hac sapientia nemo fieri beatus potest, sicut ipsa veritas & sapientia C. H. R. I. S. T. V. S. ad patrem loquens, testatur: Haec est autem, inquit, vita aeterna, ut cognoscant te solum verum D. E. V. M., & quem misisti Iesum

Ioan. 17.

Iesum Christum. Cōsequenter autem hic intelligitur spiritus sanctus. qui est patris filijque; tanquam charitas consubstantialis amborum. Tunc ergo cognitio Dei erit perfecta, quando mors erit nulla. Tunc & beatitudo erit plena, quando Dei clarificatio erit summa. Sed prius hic quodammodo clarificatur Deus, dum per fidem credentium, & sanctarum scripturarum manifestationem in tota mundi latitudine praedicatur. Nunc enim videmus eum per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognoscimus ex parte, tunc autem cognoscemus, sicut & cogniti sumus.

Quibus obscuritatibus scriptura sacra sit inuoluta; & quod eam temerè alicui legere non liceat. Cap. 3.

Igitur scriptura diuina, qua tantis moribus humanarum voluntatum subuenit, ab vna lingua profecta, qua oportune potuit per orbem terrarum disseminari, per varias interpretum linguas longè lateque diffusa est, ut innotesceret gentibus ad salutem. Quam legentes, nihil appetunt aliud, quam cogitationes voluntatemque illorum, à quibus conscripta est inuenire, & per illas voluntatem Dei secundum quam tales homines locutos credimus. Sed multis & multiplicibus obscuritatibus & ambiguitatibus decipiuntur, qui temerè legunt, aliud pro alio sentientes, quibusdam autem locis quid vel falsè suspicetur, non inueniunt, ita obfure dicta quaedam, deorsum caliginem obducunt. Quod totum prouisum esse diuinitus non dubito, ad edomandam labore superbiam, & intellectum ad fastidio renouandum, cui facile inuestigata plerumque vilescunt. Sunt enim in diuinis libris plurima loca tropicis locutionibus difficilia: sunt quoque multa rerum magnitudine eximia, atque ideo necessè est, ut & sensus & ingenij sagacitate inuestigentur, & secundum suam significantiam inuestigata intelligantur, & pro sui dignitate intellecta venerentur. Nemo enim ambigit, per similitudines libentius quaeque cognosci, & cum aliqua difficultate quaesita, multo gratius inueniri. Qui enim prorsus non inueniunt quod quaerunt, fame laborant: qui autem non quaerunt, quia in promptu habent, fastidiosè permarscescunt. In vtroque autem languor cauendus est. Magnificè ergo & salubriter spiritus sanctus ita scripturas sanctas modificauit, ut locis apertioribus fami

occurreret, obscurioribus autem fastidia detegeret. Nihil autem ferè de illis obscuritatibus eruitur, quod non planissimè dictum alibi reperitur.

De gradibus sapientiae & charitatis, Cap. 4.

An te omnia enim opus est ei qui desiderat ad sapientiae peruenire culmen. Dei timore conuerti, ad cognoscendam eius voluntatem, quid nobis appetendum fugiendumque praecipiat. Timor autem iste cogitationem de nostra mortalitate, & de futura morte necessè est incutiat, & quasi clauatis carnibus, omnes superbiae motus ligno crucis affigat. Deinde mitescere opus est pietate, neque contradicere diuinae scripturae siue intellecte, si aliqua vitia nostra percutit, siue non intellecte, quasi nos melius sapere, meliusque percipere possimus. Sed cogitare potius, & credere id esse melius & verius, quod ibi scriptum est, etiam si lateat, quam id quod nos per nos ipsos sapere possumus. Post istos duos gradus timoris atque pietatis, ad tertium venit scientiae gradus, de quo nunc agere cōstitui. Nam in eo se exercet omnis diuinarum scripturarum studio, nihil in eis aliud inuenturus, quam diligendum esse Deum propter Deum, & proximum propter Deum: & illum quidem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, proximum verò tanquam seipsum, id est, ut tota proximi dilectio, sicut etiam nostri, referatur in Deum. Quisquis ergo scripturas sacras vel quamlibet partem earum intellexisse sibi videtur, ita ut eo intellectu non aedificet istam geminam charitatem Dei & proximi, nondum intellexit quemadmodum oportebat eum scire. Itaque tria haec sunt, quibus & scientia oris, & propheta militat, fides, spes, charitas: sed fidei succedit spes, & spei succedit beatitudo, charitas autem etiam istis deudentibus augebit potius. Cum ergo quatuor diligenda sunt, vnum quod super nos, id est, Deus: alterum, quod nos sumus, id est, anima ad imaginem Dei creata: tertium quod iuxta nos est, id est, alter homo: quartum quod infra nos, id est, corpus, de secundo & quarto nulla praecipua danda erant. Quantumlibet enim homo excidat à charitate, remanet illi tamen dilectio sui, & dilectio corporis sui, restabat ut de illo quod supra nos est, & de illo quod iuxta nos est, praecipua sumeremus: Diliges (inquit) Dominum Deum tuum ex toto

corde tuo, & reliqua. Omnis quippe homo, in quantum homo est, diligendus est propter Deum: Deus verò, propter seipsum. Amplius quisque Deum debet diligere quam seipsum: item amplius alius homo diligendus est quam corpus nostrum, quia propter Deum omnia ista diligenda sunt, & potest nobiscum alius homo Deo perfrui, quod non potest corpus, quia corpus per animam uiuit, qua fruimur Deo. Omnes autem homines æquè diligendi sunt: sed cum omnibus prodesse non possumus, his potissimum consulendum est, qui locorum & temporum vel quarumlibet rerum opportunitatibus constructius nobis, quasi quadam forte, iunguntur. Velle tamen debemus, ut omnes homines nobiscum diligant Deum, & totum quod eos vel adiuuamus, vel adiuuamur ab eis, ad vnum illum finem referendum est. Iure enim continuatur scientiæ charitas, quia solūmodo scientiæ fructus in charitate consistit. Scientiæ (ait Apostolus) inflat, charitas verò ædificat. Si ergo appetendum est quod inflat, multo magis quod ædificat, ut cum sciamus voluntatem Dei, diligamus obedire Deo, ut perueniamus ad Deum. Nam ista scientia bonæ spei, non se hominem iactantem, sed lamentantem facit, quo affectu impetrat sedulis precibus consolationem diuini adiutorij, nè desperatione frangatur, & esse incipit in quarto gradu, hoc est, fortitudinis, quæritur & sititur iustitia: hoc enim affectu ab omni mortificatione iocunditate rerum transeuntiu sese extrahit, & inde se auertens, conuertit ad dilectionem æternorum immutabilem s. vnitatem, eandemque trinitatē, quam ubi adspexerit quantum potest, in longinquo radiantem, sui que ad spectu in firmitate sustinere se illam lucem non posse perferret, in quinto gradu, hoc est, in consilio misericordiam purgat animam tumultuatē quodammodo atque obstrepentem sibi de appetitu inferiorum conceptis fordibus. Hic verò se in dilectione proximi nõ ignauiter exercet, in ea que proficit, & spe iam plenus atque integer viribus, cum peruenerit vsque ad inimici dilectionem, ascendit in sextum gradum, ubi iam ipsum oculum purgat, quo videri Deus potest ab eis, qui huic seculo moriuntur: nam intantum vident, in quantum moriuntur huic seculo; in quantum autem huic viuunt, non vident: & idem quantum iam certior, & non solum tolerabilior, sed etiam iocundior species lucis illius incipit apparere in ani-

1. Cor. 8.

mate: adhuc tamē & per speculum videri dicitur, quia magis per fidem quam per speciem ambulatur, cum in hac vita peregrinamur, quantum conuersationem habeamus in cælis. In hoc autem gradu ita purgat oculum cordis, ut veritati nec seipsum quidem præferat, ut conferat proximum, ergo nec seipsum, quia nec illum quem diligit sicut seipsum. Erit ergo iste sanctus tam simplici corde, atque mandato, ut neque hominibus, placēdi studio detorqueatur à vero, nec respectu deuitandorum quorumlibet incommodorum suorum que aduersantur huic vitæ. Talis filius ad sapientiam ascendit, quæ vltima & septima est, qua pacatur tranquillitas que perfruitur. Initium enim sapientiæ, timor Domini. ab illo enim vsque, ad ipsam, per hos gradus ascenditur & venitur.

Quod is qui ad sapientiæ integritatem peruenit, ad charitatis perfectionem perueniat. Cap. 5.

Quicunque igitur ad sapientiæ culmen peruenit, ad fastigium charitatis perueniat necesse est, quia nemo perfectè sapit, nisi is qui perfectè diligit. Quādo enim quis per gradus supra dictos ad sapientiæ plenitudinem studet peruenire, nihil aliud agit, nisi ut ad perfectionē charitatis perueniat: & quantum proficit in sapientia, tantum proficit in charitate. Prædiximus enim quod in cognitione perfectæ sapientiæ, beatitudo vera consisteret: hoc idem dicimus & de charitate, quia in dilectione perfecta charitatis, beatitudo summa consistit. Nam creator omnium Deus, quæ beatitudo nostra est, utrorumque nomine æqualiter nuncupatur, sicut in libro Sapientiæ de eo scriptum est: Omnium, inquit, artifex docuit me sapientia. Est enim illa spiritus intellectus, sanctus, vnicus, & reliqua. Et apostolus Iohannes: Deus, inquit, charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Nam Saluator in euangelio sapientiam & charitatem vnum esse intelligi volens, ad patrem dixit: Pater iuste, mundus te non cognouit: ego autē te cognoui, & hi cognouerunt, quia me misisti, & notum feci eis nomē tuum, & notum faciam, ut dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis. Quisquis ergo percipit plenā notitiā dei, simul habet in se perfectam dilectionem Dei: & his ambobus fruens, æternam beatitudinem a deo summo bono tenebit.

De

De modo legendi sacras scripturas.

Cap. 6.

Sed nos his ita prælibatis, ad tertium illum gradum, id est, scientiam, considerationem referamus: de quo disserere quod Dominus suggererit, atque tractare instituimus. Erit igitur diuinarum scripturarum solertissimus indagator, qui primò totas legerit, notasque habuerit, & si nondum intellectu, iam tamen lectione, duxerit eas, quæ appellantur Canonice: nam cæteras securus legat, fide veritatis instructus, nè præoccupet imbecillum animum, & periculosos mendacis atque phantasmatis eludentes, præiudicent aliquid contra sanam intelligentiam. In Canonicis autem scripturis ecclesiarum catholicarum quàm plurimum autoritatē sequatur, inter quas sanè illæ sunt, quæ apostolicas sedes habere, & epistolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in scripturis canonicis, ut eas quæ ab omnibus accipiuntur ecclesijs Catholicis, præponat eis, quas quædam non accipiunt: in eis verò quæ nõ accipiuntur ab omnibus, præponat eas quas plures grauioribusque accipiunt, eis, quas pauciores minoribusque autoritatis ecclesiæ tenent. Si autem alias inuenierit a pluribus, alias a grauioribus haberi, quamquam hoc inuenire non possit, æqualis tamē autoritatis eas habendas puto: totus autem canon scripturarum, in quo istam considerationem versandam dicimus, his libris continetur (ut breuiter dicam) veteris testamenti, 45. noui autem, 27. qui sunt 72. Quorum omnia nomina & seriem & autoritatē, quia in superiori libro, quantum potui, descripsi, non necesse credimus iterare.

De Canone Hebræorum, quomodo apud eos tripartitus est ordo diuinarum scripturarum. Cap. 7.

Notandum tamen, quod Hebræi vetus testamentum, Esdra auctore, iuxta numerum literarum suarum in 21. libris accipiunt, diuidentes eos in tres ordines, legis scilicet, prophetarum, & hagiographorum. Primus ordo legis in quinque libris accipitur, quorum primus est Breuith, qui est Genesis. Secundus Veellesemoth, qui est Exodus. Tertius Vajicra, qui est Leuiticus. Quartus Vaiedabber, qui est Numerus. Quintus Ellehadabarim, quod est Deuteronomium. Hi sunt quinque libri Moisis, quos Hebræi Thorath, Latini legē

appellant; propriè autē lex appellat, quæ per Moysen data est. Secundus ordo prophetarum, in quo continentur libri octo, quorum primus Iosue Ben Nun, qui Latine Iesu Næue dicitur. Secundus Sophthim, qui est Iudicum. Tertius Samuel, qui est Regum primus. Quartus Melachim, qui est Regum secundus. Quintus Esaias. Sextus Hieremias. Septimus Ezechiel. Octauus The-reasar, qui dicitur duodecim prophetarum, qui libri quia sibi pro paruitate adiuncti sunt, pro vno accipiuntur. Tertius ordo hagiographorum, id est, sancta scribentium, in quo sunt libri nouem, quorum primus Iob, secundus Psalterium, qui in quinque incisionibus diuiditur: tertius Misseleth, quod est Proverbia Salomonis: quartus Choëleth, qui est Ecclesiastes: quintus Sirasirim, quod est Canticum Cantorum: sextus Daniel, septimus Dibrehaïamim, quod est verba dierum, id est, Paralipomenon: octauus Esdras: nonus est Hester, qui simul oēs 5. & 8. & 9. sunt 22. sicut superius sunt comprehensum. Quidam autē Ruth, & Cinoth, quod Latine dicitur lamentatio Hieremiæ, hagiographis adijciunt, & viginti quatuor volumina veteris testamenti faciunt, iuxta 24. seniores, qui ante conspectum Dei assisunt. Isti sunt libri, qui apud Hebræos canonicam autoritatem habent. Quartus est apud nos ordo veteris testamenti, eorum librorum qui in Canone Hebraico nõ sunt, quorum primus, Sapientia liber est: secundus, Ecclesiasticus: tertius, Tobia: quartus, Iudith: quintus & sextus, Machabæorum, quos licet Iudæi inter apocrypha separent, ecclesia tamen Christi inter diuinos libros honorat & prædicat. In nouo autē testamento duo sunt ordines: primus euangelicus, in quo sunt Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes: secundus apostolicus, in quo sunt epistolæ apostolorum Petri, Iacobi, Ioannis, Iudæ & Pauli: & liber Actus Apostolorum, & Apocalypsis. In his omnibus libris timentes Deum & pietate mansueti, quærunt voluntatem Dei, cuius operis & laboris prima obseruatio est, ut diximus, nõ esse istos libros, & si nondum ad intellectum, legendo tamen vel madare memoria: vel omninò incognitos non habere. Deinde illa, quæ in eis aperte posita sunt, vel precepta viuendi, vel regulæ credendi, solertius diligentiusque inuestiganda sunt: quæ tanto quisque plura inuenit, quanto est intelligentia capaxior. In his enim quæ aperte in scripturis posita sunt, inueniuntur illa omnia quæ continent fidem, mores viuendi, spem scilicet

cet

cet atq; charitatem: cū verò facta quadā familiaritate cū ipsa lingua diuinarū scripturarum, in ea quæ obscura sunt, aperiēda & discutienda pergendū est, vt ad obscuriores locutiones illustrandas, de manifestioribus sumantur exempla, & quædam certarum sententiarū testimonia, dubitationem incertis auferant: in qua memoria valet plurimū, quæ si defuerit, non potest his præceptis dari.

Vnde sit, quòd non intelliguntur quæ scripta sunt. Cap. 8.

Dvabus autem causis non intelliguntur quæ scripta sunt, si aut ignotis, aut ambiguis signis obteguntur. Sunt autem signa propria vel trāslata: propria dicuntur, cū his rebus significandis adhibentur, propter quas sunt instituta, sicut dicimus bouem, cū intelligimus pecus, quod omnes nobiscū Latinæ linguæ homines hoc nomine vocāt: Trāslata sunt, cū & ipse res, quas proprijs verbis significamus, ad aliquid aliud significandum vsurpantur, sicut dicimus bouem, & p has duas syllabas intelligimus pecus, quod isto nomine appellari solet: sed rursus per illud pecus intelligimus Euangelistam, quem significauit scriptura, interpretante Apostolo & dicente: Bouem triturantem non infrenabis. Ad propria autem signa pertinent verba, quæ prorsus inter homines obtinuerunt principatum significandi, quæcunq; animo concipiuntur, si ea quisq; prodere velit. Sed quia verbèrato aère statim transeunt, nec diutius manēt, q̄ sonant, instituta sunt per literas signa verborum, & ita voces oculis ostenduntur, nō per seipsas, sed per signa quædam sua. Ista signa ergò non potuerunt communia esse omnibus gentibus, peccatò quodam diffensionis humanæ, cū ad se quisque principatum rapit, cuius superbiæ signū est erecta illa turris in cælum, vbi homines impij non solum animos, sed etiā voces dīssonas habere meruerūt. Sed gratia dei misericorditer prouisum est, vt scriptura diuina quæ in prima illa lingua, qua homines primi locuti sunt, primitiis conscripta est, ab ipsa per varia interpretum officia ad noticiam hominum deferretur, nē humana miseria fame verbi Dei deficiēs, sine remedio in æternum periret, seruato tamen ordine, quia maximè canon cōuenit harum scripturarū illis tribus linguis, quæ in cruce redēptoris & saluatoris nostri dedicatæ sunt, Hebræa videlicet, Gre-

1. Cor. 9.

Gen. 11.

ca & Latina, ad insinuandam sanctæ Trinitatis fidem, in tribus mūdi partibus tripartito humano generi principaliter commendari: vt ex his vnaquæq; gens & natio propriæ linguæ adminiculo, intellectum sibi salubrem attraheret, interpretando ac colloquendo sensum eundem canonicū proprijs verbis. Sed quia prædiximus, q̄ aut in ignotis signis, aut in ambiguis hæreret intellectus, vt non facillè intelligeretur quæ scripta sunt de ambiguis signis pōst loquimur: nūc de incognitis agimur. Agere enim decreuimus, vt si Dñs vellet, quæcunq; in p̄ditis duobus signis necessaria essent ad discendum nobis, distributo ordine modo quæ disposito, quantum possemus, conscriberemus: vnde oportebat, vt de ignotis proprijs signis prius ageremus, in quibus radix & initium discendi consistit. Deinde de ignotis trāslatis, in quibus subtilitas & vtilitas lectiōis habetur, postea verò de ambiguis signis proprijs atq; trāslatis, quibus ad purum elicitis, & secundum veritatem inuentis, firmitas & integritas lectiōis generatur.

De ignotis signis proprijs. Cap. 9.

Ignotorum autem signorum duæ formæ sunt, quantum ad verba pertinet: nanq; aut ignotum verbum facit hæere lectorē, aut ignota locutio, quæ si ex alienis linguis veniunt, aut querenda sunt ab earum linguarum hominibus, aut linguæ eadem, si aut otiū est, aut ingenium, edificandæ, aut plurium interpretum consulenda collatio est. Si autem ipsius linguæ nostræ, i. Latinæ, aliqua verba locutiōesq; ignoramus, legendi consuetudine audiendiq; innouescunt. Nulla sanè sunt magis mandanda memoriæ, q̄ illa verborum locutionumq; genera, quæ ignoramus, vt cū peritior occurrerit, de eo quæri possint: vel talis lectiō, quæ vel præcedentibus, vel consequentibus, vel vtriusq; ostendat, quam vim habeat, quidve significet quod ignoramus, facillè adiuuante memoria possumus aduertere & discere. Debet autem studere is qui propriorum signorum peritus esse vult, i. quantum ad sermones pertinet, vt & certam cognoscat vim verborum, & proprium sciat modum locutionum, quod à grammaticis & rhetoribus non mediocriter discere, qui vult, valet.

De trāslatis ignotis. Cap. 10.

In trāslatis verò signis si qua forte ignota cogunt hæere lectorē, partim

am linguarum notitia, partim rerum inuestiganda sunt: aliquid enim ad similitudinem valet, & proculdubid secretū quiddam insinuat. Siloa piscina vbi faciem lauare iussus est, cui oculos dñs luto de spu scto facto inunxerat, quod tamen nomen linguæ incognitæ nisi euangelista interpretatus esset, tam magnus intellectus lateret: sic etiā multa quæ ab authoribus eorundem librorum interpretata nō sunt nomina Hebræa, non est dubitandum habere non paruam vim atq; adiutorium ad soluenda ænigmata scripturarum, si quis ea possit interpretari. Quod nonnulli eiusdem linguæ periti viri, non sanè paruū beneficiū posteris contulerunt, qui separata de scripturis eadem omnia verba interpretati sunt, & quid sit Adam, quid Eua, quid Abraham, quid Moyses: siue etiā locorum nomina, quid sit Hierusalē, vel Sion, vel Iericho, vel Libanus, vel Iordanis, & quæcunq; alia in illa nobis sunt incognita nomina: quib' apertis & interpretatis, multa in scripturis figuratæ locutiones manifestantur. Rerū aut ignoratæ faciō obscuras figuratas locutiōes, cū igno ramus vel animalū, vel lapidū, vel herbarum naturas, aliarūve rerum, q̄ plerunq; in scripturis similitudinis alicuius gratia ponuntur. Nam & de serpēte, quod notū est, totum corpus eum pro capite obijcere ferientibus, quantum illustrat sensum illum, q̄ Dñs iubet astaturos, nos esse sicut serpentes, vt scilicet pro capite nostro, quod est Christus, corpus potius persequenti bus offeramus, nē fides Christiana tanq̄ necetur in nobis, si parcentes corpori, negemus Deum. Vel illud quod per cauernæ angustias coarctat, deposita veteri tunica, vestes nouas accipere dicitur, quantum concinit ad imitandam ipsam serpentis astutiam, exuendum quæ veterē hominem, sicut Apostolus dicit, vt induamur nouo: & exeundum per angustias, dicente Dño, Intrate per angustiam portam. Vt ergò notitia naturæ serpentis illustrat multas similitudines, quas de hoc animalium nonnullorum animalium, quæ non minus per similitudines commemorat, impedit plurimū intellectorem: sic lapidū, sic herbarum, vel quæq; tenetur radicibus. Nam & carbunculi notitia, quod lucet in tenebris, multa illuminat, etiā obscura librorum, vbicunq; propter similitudinem ponitur: & ignorantia berylli vel adamantis, claudit plerunq; intelligen-

Iohan. 9.

Matt. 10.

Coloss. 3.

Matt. 7.

tia fores: nec aliam ob causam facile est intelligere, pacem perpetuam significari oleæ ramulo, quem rediens ad arcam columba pertulit, nisi quia nouimus & olei lenem contactum, non facillè alieno humore corrumpi, & arborem ipsam frondere perenniter. Multi autem per ignoratiam hyssopi, dum nesciūt quam vim habeat, vel ad purgandum pulmonem, vel ad saxa radicibus penetrāda, cū sit herba breuis atq; humilis, omninò inuenire nō possunt dictum: Adsparges me hyssopo. Psal. 50. po, & mundabor. Numerorum etiā imperitia, & musicarum rerum ignorantia, multa faciunt non intelligi trāslatæ ac mysticè posita in scripturis: de quibus quāddò de singulis disciplinis disputabimus, apertius edisseremus, de ambiguis signis nunc dicturi.

De ambiguis signis quomodo constant. Cap. 11.

Ambiguitas autem scripturæ, aut in verbis proprijs est, aut in trāslatis: sed cū verba propria faciunt ambiguam scripturam, primò videndum est, nē malè distinxerimus, aut pnunciauerimus. Cū ergò adhibita intentio incertum esse preuiderit, quomodo distinguendum aut quomodo pronuntiandum sit, consulat regulam fidei, quam de scripturarum planioribus locis & ecclesiæ autoritate precepit. Quod si ambæ vel etiā omnes, si plures fuerint partes ambiguitatis, secundum fidem sonuerint, textus ipse sermōis à præcedentibus & consequentibus partibus, quæ ambiguitatem illam in medio posuerunt, restat consulendus: vt videamus cuius sententiæ de pluribus quæ se ostendunt, ferat suffragium, eamque sibi contexi patiat, iam nunc exempla consideranda: Illa hæretica distinctiō: In principio erat verbum, & verbū erat apud Deum, & deus erat: Vt alius sit sensus, Verbū hoc erat in principio apud deum, nō vult verbum Deum confiteri: sed hoc regula fidei resellendum est, qua nobis de Trinitatis æqualitate p̄scribitur, vt dicamus, Et Deus erat verbum. Deinde subiungamus, Hoc erat in principio apud Deū. Illa verò distinctiōis ambiguitas, neutra parte resistit fidei: & idēd textu ipso sermonis dijudicāda est, vbi ait Apostolus: Et quid eligam ignoro. Compellor autem ex duobus, concupiscentiam habens dissolui, & esse cum Christo. multo enim magis optimum Manere in carne, necessarium

Aug. cap. 2. lib. 3. de doctrin. Chri.

Iohan. 1.

Philip. 1.

propter vos. Incertum enim, vtrum ex duobus, concupiscentiam habens, an, compellor autē ex duobus, vt illud, adiungat, concupiscentiam habens dissolui, & esse cum Christo. Sed quā ita sequitur, multo enim magis optimum, apparet eum eius optimi dicere se habere concupiscentiā, vt cum ex duobus compellatur, alterius tamen, habeat concupiscentiam, alterius necessitatem: concupiscentiā scilicet, esse cum Christo: necessitatē, manere in carne. Quæ ambiguitas vno cōsequenti verbo dijudicatur, quod positum est, enim. Quam particulā qui abstulerunt interpretes, illa potius sententia ducti sunt, vt nō solum cōpelli ex duobus, sed etiā duorum habere concupiscentiam videretur. Sic ergo distinguendum est: Et quid eligam, ignoro. Compellor autē ex duobus: quā dictionē sequitur, cōcupiscentiam habens dissolui, & esse cum Christo: & tanquæ rēretur, quare huius rei potius habeat concupiscentiam, multo enim magis optimum, inquit. Cur autē è duobus compellitur? quia manendi est necessitas, quā ita subiecit: Manere in carne, necessarium propter vos. Vbi neq; scripto fidei, neq; ipsius sermonis textu, ambiguitas explicari potest, nihil obeft secundum quamlibet earum, quæ ostenduntur, sententiam distinguere curet, veluti est illa ad Corinthios: Has ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni coinquinatōe carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. Dubium est quippe, vtrum mundemus nos ab omni coinquinatōe carnis & spiritus, secundum illam sententiam, vt sit sancta corpore & spiritu: an, mundemus ab omni coinquinatōe carnis: vt alius sit sensus, & spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei. Tales ergo distinctionū ambiguitates, in potestate legētis sunt. Quæcunq; autē de ambiguis distinctionibus diximus, eadem obseruanda sunt, & in ambiguis pronuntiationibus: quæ si lectoris perturbantur incuria, aut regulis fidei corrigantur, aut pcedentis vel cōsequenti contextū sermonis. Quod si neutrum horū adhibetur ad correptionē, nihilominus dubiæ remanebunt: vt quolibet modo lector pronunciet, non sit in culpa. Quali autē voce pronunciet illud, quod Nathanael dixit, A Nazareth potest aliquid boni esse, siue affirmantis, vt illud solum ad interrogatōnem pertineat quod ait, A Nazareth? siue totum cum dubitatione interrogantis, nō

2. Cor. 7.

Iohan. 11

video quomodo discernatur. Vterq; autē sensus fidem non impedit.

De ambiguis proprijs siue translatis.

Cap. 12.

Rarissimè ergo & difficilimè inueniri potest ambiguitas in proprijs verbis, quātum ad libros diuinarum scripturarum spectat, quā non aut circumstantia ipsa sermōis qua cognoscitur scriptorum intentio, aut interpretū collatio, aut pcedentis lingue soluat inspectio. Nam quod scriptū est, Non est absconditū os meum, quod fecisti in abscondito, non elucet legenti, vtrum correpta litera os pronunciet, an producta. Si em corripiat, ab eo quod sunt ossa: si autem producat, ab eo quod sunt ora, intelligitur numerus singularis. Sed talia lingue pcedentis inspectioe dijudicantur. Nam in Græco non *στυμα*, sed *δὲ τὸν* positum est. Item illud Apostoli: Quæ prædico vobis, sicut prædixi: quā qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Si tantummodò dixisset, quæ prædico vobis: neque subianxisset, p̄dixi: dubium esset, vtrum in eo quod dixit, prædico, producenda an corripienda esset syllaba media: nunc autē manifestū est, producendam esse: non enim ait, sicut prædicaui, sed, sicut prædixi. Sed quia hæc rarò (vt prædiximus) verba inueniuntur, quæ non facilem habeant solutionem: ad verborū translatorum ambiguitates stylum vertamus, quæ non mediocrem curam industriamq; desiderant. Nam in principio cauendum est, nē figuratā locutionē ad litteram accipias. Ad hoc enim pertinet quod ait Apostolus: Littera occidit, spiritus autē viuificat. Neq; vlla mors animæ congruetiūs appellatur, quā cum id etiā quod in ea bestias antecellit, hoc est, intelligentia carni subijcitur, sequendo litteram. Qui enim sequitur litteram, translata verba sicut propria tener, neque illud quod proprio verbo significatur, refert ad aliam significationem. Et ea est miserabilis animæ seruitus, signa pro rebus accipere, & supra creaturā corpoream oculum mentis ad hauriendum æternum lumen leuare non posse. Quæ tamen seruitus in Iudaico populo longè à cæterarum gentium more distabat: quandoquidem reb̄ temporalibus ita subiugati erant, vt vnus eis in omnibus commēdaretur deus. Gentes autem simulacra manufacta deos habebant: & si quandò aliqui eorum illa tāquā signa interpretari conabantur, ad cre-

Psal. 138.

2. Cor. 12.

2. Cor. 12.

Rom. 2.

creaturam colendam venerandamque referabant. Sed ab hac vtraq; seruitute, veniens Christus veritatis suæ luce mundum illuminans, omnes in se credentes veraciter liberauit.

Modus inueniendi, vtrum locutio propria sit, an translata. Cap. 13.

Hvic autem obseruationi, qua cauemus figuratam locutionem, id est, translata quasi propriam sequi, adiungenda etiā illa est, nē propriam quasi figuratam velimus accipere. Demonstrandus est igitur prius modus inueniendæ locutiōis, propriæ an figurata sit: & iste omninō modus est, vt quicquid in sermone diuino neq; ad morum honestatem, neq; ad fidei veritatem propriè referri potest, figuratum esse cognoscas. Morum honestas, ad diligendum Deum & proximi: fidei veritas, ad cognoscendum Deum & proximum pertinet: pes autē sua cuique est in consciētia propria, quemadmodum se sentit ad dilectiōem Dei & proximi cognitionemq; proficere. Non enim præcipit scriptura nisi charitatē: nec culpatur nisi cupiditatem: & eo modo informat mores hominū. Charitatē voco motū animi ad fruendum Deo propter ipsū, & se atque proximum propter Deum. Cupiditatem autē, motum animi ad fruendum se & proximo, & quolibet corpore non propter Deum. Quod autem agit in domita cupiditas ad corrupendum animum & corpus suum, flagitium vocatur: quod autem agit vt alteri noceat, facinus dicitur. Et hæc sunt duo genera omniū peccatorum: sed flagitia priora sunt: quæ cum exinaniuerint animum, & ad quādā egestatē perduxerint, in facinora prosilitur: quibus remoueantur impedimēta flagitiorum, aut adiumenta quarantur. Itē quod agit charitas, q̄ sibi profit, vtilitas est: quod autem agit vt profit proximo, beneficentia nominatur. Et hęc præcedit vtilitas: quia nemo potest ex eo quod nō habet, prodesse alteri. Quanto autē magis regnum cupiditatis destruitur, tanto charitatis augeatur. Quicquid ergo asperū & quasi sæuum factū dictūq; in sanctis scripturis legitur, ex persona Dei vel sanctorum eius, ad cupiditatis regnum destruendū valet. Quod si perspicue sonat, non est ad aliud referendum, quasi figuratè dictū sit, sicuti est illud Apostoli: Thefaurizasti tibi, inquit, iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicique secundum

opera sua: & reliqua. Ergo in locutionibus figuratis regula sit huiusmodi, vt tam diū versetur diligētī consideratiōe quod legitur, donē ad regnum charitatis interpretatio perducatur: Si autem hoc iam appriè sonat, nulla putetur figurata locutio. Si præceptiua locutio est, aut flagitium aut facinus vetans, vtilitatem aut beneficentiam iubens, non est figurata. Si autem flagitium aut facinus videtur iubere, aut vtilitatem & beneficentiam veterē, figurata est. Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & sanguinem eius biberitis, non habebitis vitam in vobis. Facinus vel flagitiū videtur iubere. Figurata ergo est, præcipiens passioni Domini esse comunicandum: & suauiter atq; vtiliter recolendum in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa & vulnerata sit. Ait scriptura: Si esuriērit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hęc nullo dubitante beneficentiam p̄cipit: sed quod sequitur, Hoc enim faciens, carbōes ignis congeres super caput eius, malevolentia facinus putes iuberi. Nē igitur, putaueris figuratè dictum, & cum possit dupliciter interpretari, vno modo ad nocendum, altero ad præstandum, ad beneficentiam te potius charitas reuocet, vt intelligas carbones ignis, esse vrentes p̄nitentiæ gemitus, quibus superbia sanatur eius, qui dolet se inimicū fuisse hominis, a quo eius miserix subuenitur. Item cum ait Dominus: Qui amat animam suam, perdat eam: non vtilitatem veterare putandum est, quia debet quisq; cōseruare animam suam: sed figuratè dictū, perdat animam, i. perimat, atq; amittat vsum eius, quem nunc habet, peruersum scilicet atq; præposterum, quo inclinatur temporalibus, vt æterna non quarat. Scriptum est: Da misericordiam, & nē suscipias peccatorem. Posterior pars huius sententiæ videtur veterare beneficentiam. Intelligas ergo figuratè positum, pro peccato peccatorem: vt peccatū eius non suscipias.

Iohan. 6.

Rom. 12.

Mat. 10.

Ecc. 12.

De varia significatione verborū, quæ constat in contrarietate & diuersitate. Cap. 14.

Sed quoniam multis modis res similes apparent, nō putemus ita esse scriptum, vt quod in aliquo loco res aliqua per similitudinem significauerit, hoc eam semper significare credamus. Nā & in vituperatione posuit fermentum Dñs, cum diceret: Cauete a fermento Phariseorum: Mar. 8.

Luc. 12.
Luc. 15.

& in laude cum diceret: Simile est regnum celorum mulieri, quæ abscondit fermentum in tribus mensuris farinae, donec totum fermentaretur. Huius igitur varietatis obseruatio, duas habet formas: sic enim aliud atque aliud res quæ significant, ut aut contraria, aut diuersa significant. Contraria scilicet, cum aliàs in bono, aliàs in malo res eadem per similitudinem ponitur: sicut hoc est, quod de fermento supra diximus. Tale est etiam, quod leo significat Christum, ubi dicitur: Vicit leo de tribu Iuda. Significat & diabolum, ubi scriptum est: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Serpens in bono: Estote astuti ut serpentes: in malo autem: Serpens Euam seduxit astutia sua. In bono, panis: Ego sum panis viuus, qui de caelo descendit: in malo, panis: Panis occultus libenter editur. Sic & alia plurima. Et hæc quidem quæ commemorari, minimè dubiam significationem gerunt: quia exempli gratia, non nisi manifesta commemorari debuerunt. Sicut autem, quæ incertum est, in quam partem accipi debeant: sicut, Calix in manu Domini vini meri plenus est mixto: incertum est enim, utrum iram Domini significet non usque ad nouissimam poenam, id est usque ad faciem, an potius gratiam scripturarum à Iudeis ad gentem transeuntem, quia inclinavit ex hoc in hoc, remanentibus apud Iudeos obseruationibus, quas carnaliter sapiunt: quæ eius non est exinanita. Cum verò res eadem non in contraria, sed tamen in significatione ponitur diuersa, illud est in exemplo, quod aqua & populum significet: sicut in Apocalypsi legimus, & spiritum sanctum: unde est illud: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuae: & si quid aliud atque aliud pro locis in quibus ponitur aqua, significare intelligitur. Vbi autem apertius ponuntur, ibi dicendum est, quomodo in locis intelligatur obscuris. Neque enim melius potest intelligi quod dictum est Deo: Apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi, quæ ex hoc loco ubi legitur: Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.

Apo. 5.

1. Pet. 5.

Matt. 10.
2. Cor. 11.
Iohan. 6.

Prou. 9.

Psal. 74.

Iohan. 7.

Psal. 14.
Psal. 5.

Quod non sit periculum varius intellectus in eisdem scripturæ verbis, si sensus ipse congruat veritati. Cap. 15.

Quando autem ex eisdem scripturæ verbis non vnum aliquid, sed duo, vel plura sentiuntur, etiam si latet quid sen-

serit ille, qui scripsit, nihil periculi est, si quodlibet eorum congruere veritati, ex alijs locis sanctarum scripturarum doceri potest: id tamen eo conante, qui diuina scrutatur eloquia, ut ad voluntatem perueniatur auctoris, per quem scripturam illam sanctus operatus est spiritus: siue hoc assequatur, siue aliam sententiam de illis verbis, quæ fidei rectæ non refragatur, exculpat, testimonium habens à quocunque alio loco diuinorum eloquiorum. Ille quippe auctor in eisdem verbis quæ intelligere volumus, & ipsam sententiam forsitan vidit, & certè Dei spiritus qui per hæc operatus est, etiam ipsam occursum lectori vel auditori sine dubitatione prouidit, immò ut occurreret, quia & ipsa est veritate subnixæ, prouidit. Nam quid in diuinis eloquijs largius & verius potuit diuinitus prouideri, quæ eadem verba pluribus intelligatur modis? quos alia non minus diuina contestantia faciant approbari. Vbi autem talis sensus eruitur, cuius incertum certis sanctarum scripturarum testimonijs non possit aperiri, restat ut ratione reddita manifestus appareat, etiam si ille cuius verba intelligere quærimus, eum fortè non sensit. Sed hæc consuetudo periculosa est. Per scripturas enim diuinas ita multo tutius ambulatur, si hoc exhibemus, ut cum aliqua verbis translatis opaca scrutari volumus, aut hoc inde exeat, quod non habeat controuersiam: aut si habeat, ex eadem scriptura vbi que; eius inuentis atque adhibitis testibus, terminetur. Sed hæc in presenti de signis dicta sufficiant. Cæterum qui plenius de his scire desiderat, in libris sancti Augustini, de doctrina Christiana, unde hæc excerpimus, quærat & inueniet. Nunc de his quæ in gentilibus doctrinis exercentur, & quæ liberales dicuntur artes, quid conferant utilitatis, si perscrutentur, his qui Canonicas scripturas legunt, quantum valeo, explicabo.

De duobus generibus doctrinarum gentiliū: & quæ sint illa, quæ instituerunt homines. Cap. 16.

Duo sunt genera doctrinarum, quæ in gentilibus etiam moribus exercentur: vnum earum rerum, quas instituerunt homines: alterum earum, quas animaduertenter iam peractas, aut diuinitus institutas. Illud quod est secundum institutiones hominum, partim superstitiosum est, partim non est. Superstitiosum est, quicquid institutum est ab hominibus, ad

facienda & colenda idola pertinēs, vel ad colendum, sicut deum, creaturam, partemve vllam creature, vel ad cōsultatiōes & pacta quædam significatiōum cum dæmonibus placita atque fœderata: qualia sunt molimina magicarum artium, quæ quidem cōmemorare potius, quàm docere assolent potius, ex quo genere sunt, sed quasi licentiorē vanitate, aruspicum & augurū libri. Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ atque remedia, quæ medicorum quoque disciplina contemnit, siue in prædicationibus, siue in quibusdā notis, quas characteres vocant: siue in quibusque rebus suspendendis atque inligandis, non propter vim naturæ quodammodo ad temperatiōem corporum, sed ad quasdam significatiōes occultas aut manifestas. Neque illi ab hoc genere perniciosæ superstitionis segregandi sunt, qui genethiaci, propter natalium dierum cōsideratiōes, nūc autem vulgò mathematici vocantur. Nam & ipsi quantum veram stellarum positionē, cum quisque nascitur, cōsistentur, & aliquando etiam peruestigent, tamen quod indè conant, vel actiones nostras, vel actionum euenta prædicere, nimis errant, & vendunt imperitis hominibus miserabile seruitutem. Commoda verò & necessaria hominum cum hominibus instituta sunt, quæcunque in habitu & cultu corporis ad sexus vel honores discernendos differentia placuit, & innumerabilia genera significatiōum, sine quibus humana societas, aut non omnino, aut minus commodè geritur, quæque in ponderibus atque mensuris, & nummorum impressiōibus vel æstimationibus, sua cuique ciuitati & populo sunt propria, & cætera huiusmodi: quæ nisi hominum instituta essent, non per diuersos populos variæ essent: nec in ipsis populis singulis, pro arbitrio suorum principum mutarentur: sed hæc tota pars humanorum institutorū, quæ ad vsum vitæ necessarium proficiunt, nequaquam est fugienda Christiano: immò etiam quantum satis est inuenda, memoriaque retinenda. Ad hanc partem etiam pertinet literarum figuræ, quæ pro libito hominū constitutæ sunt: nec tamen omnibus gentibus communes, sed alias Hebræa, alias Græca, alias Latina gens habet: & cæteræ quædam gentes similiter ad proprietatē linguæ suæ, literas sibi secundum suū placitū formauerunt.

Quæ diuinitus instituta inuestigauerunt. Cap. 17.

Iam verò illa quæ non institutendo, sed aut trāfacta temporibus, aut diuinitus instituta inuestigando homines prodiderunt, vbi cunque discantur, non sunt hominum instituta existimanda: quorum sunt alia ad sensus corporis, alia verò ad rationem animi pertinentia. Sed illa quæ ad sensus corporis attinguntur, vel narrata credimus, vel demonstrata sentimus, vel experta conijcimus. Quicquid ergo de ordine temporum tractatorum indicat ea quæ appellatur historia, plurimum nos adiuuat ad libros sanctos intelligendos, etiam si præter ecclesiam puerili eruditione discatur. Nam & per Olympiadas, & per consulum nomina, multa sæpè quærentur à nobis, et ignorantia consultius quo natus est Dominus, & quo passus est, nonnullos coegit errare, ut putarent quadragesima sexta annorum ætate passum esse Dominum: quia per tot annos ædificatum templum esse, dictum est à Iudeis, quod imaginem Domini corporis habebat. Sed annorū ferè triginta baptizatum esse retinemus auctoritate euāgelica: sed postea quotannis in hac vita egerit, quamquam textu ipso actionum eius animaduerti possit, tamen nō aliunde caligo dubitationis oriatur, de historia gentium collata cum euāgelio, liquidius certiusque colligitur. Tunc enim videbitur non frustra esse dictum, quod quadraginta annis templum ædificatum sit, ut cum referri iste numerus ad ætatem Domini non potuerit, ad secretiore in constructionem humani corporis referretur, quod indui propter nos non dedignatus est vnicus Dei filius, per quem facta sunt omnia. Aliud est enim facta narrare, aliud docere faciendā. Historia, facta narrat fideliter atque utiliter: libri autem aruspici & quæque similes literæ, faciendā vel obseruandā intendunt docere, monitoris auidacia, non indicis fide. Est etiam narratio similis demonstrationi, qua non præterita, sed presentia indicant ignaris, in quo genere sunt, quæ de locorum situ, naturisque animalium, lignorum, herbarum, lapidum, aliorumve corporum scripta sunt: de quo genere superius egimus: eamque cognitionē valere ad ænigmata scripturarum solueda, docuimus: nō ut pro quibusdam signis adhibeant, tanquam ad remedia, vel machinam æta superstitionis aliquid. Sideris aut cognoscendorum nō narratio, sed demonstratio est, quorum per pauca scriptura commemorat. Habet autem præter demonstrationē presentium, etiam præteritorum narratiōi simile

aliquid, quod à præsenti positioe, motuq; siderum ad præterita eorum vestigia regulariter licet recurrere. Habet etiã futurorum regulares coniecturas non suspiciosas & ominosas, sed ratas & certas: non vt ex eis aliquid trahere in nostra fata & euententemus, qualia generhliacorum deliramenta sunt: sed quantum ad ipsa pertinet sidera. Nam sicut is qui computat lunam cum hodiè inspexit, quota sit, & ante quotlibet annos quota fuerit, & post quotlibet annos, quota futura sit, potest dicere: sic de vnoquoque siderum, qui ea peritè cõputant, respondere cõsueverunt. Artium etiã cæterarum, quibus aliquid fabricatur, vel quod remaneat post operationem artificis ab illo effectum, sicut domus & scamnũ, vel quæ ministeriũ quoddam exhibent operanti Deo, sicut medicina & agricultura & gubernatio. Harum ergo cunctarum artium de præteritis faciunt experimenta, etiã futura conijcienda. Nullus earum artifex membra mouet in operando, nisi præteritorum memoriam cum futurorum expectatione cõtextat. Sed hæc non ob aliud commemorauimus, nisi vt non omninò nesciamus, quid scriptura velit insinuare, cum de his artibus aliquas figuratas locutiones inserit. Restant ea quæ non ad corporis sensus, sed ad ratione animi pertinent, vbi disciplina regnat disputatiõis & numeri: sed disputatiõis disciplina ad oia genera questionũ, q̄ in literis sanctis sunt, penetrãda & dissoluẽda, plurimũ valet: rãtũ ibi caueda est libidinis rixãdi, & periculis q̄dam ostẽtio decipiendi aduersariũ. Sed de hoc plenius dicemus, cum de dialectica atq; rhetorica disputabimus. Iã verò numeri disciplina cuiuslibet tardissimo clarũ est, quòd non sit ab hominibus instituta, sed potiùs indagata & inuenta. Non enim sicut primam syllabam Italiæ, quam breuẽ pronunciauerunt veteres, voluit Virgilius, & lōga facta est, ita quisquam potest efficere cum voluerit, vt ter terna aut non sint nouem, aut non possint efficere quadratam figuram, aut non ad ternarium numerum triplex sint, ad senarium seiscupla, ad nullum dupla: quia intelligibiles numeri semissem non habent. Siue ergo in seipsis considerentur, siue ad figurarum, aut ad sonorum aliarũve motionum leges numeri adhibeantur, incommutabiles regulas habent: neque villo modo ab hominibus institutas, sed ingenioforum sagacitate comperatas. Quæ tamen omnia quisquis ita dile-

xerit, vt iactare se inter imperitos velit, & non potiùs quærere vnde sint vera, quæ tantummodò vera esse persenserit, & vnde quædam nõ solum vera, sed etiã incommutabilia, quæ incommutabilia esse comprehenderit, ac sic ab specie corporum vsq; ad humanam mentem perueniens, cum & ipsam mutabilem inuenerit, quòd nunc doctũ, nunc indoctũ sit, constituta tamen inter incommutabilem supra se veritatem, & mutabilia infra se cætera, ad vnus Dei laudem atque dilectione cõcta cõuertere, à quo cuncta esse cognoscit, doctus videri potest, esse autẽ sapiens nullo modo. hucusquẽ generaliter atq; permixtũ dixi de disciplinis gẽtilium, deinceps seorsum de singulis dicturus.

De arte Grammatica, & speciebus eius. Cap. 18.

PRIMA ergo liberalium artium est Grammatica: secunda Rhetorica, tertia Dialectica, quarta Arithmetica, quinta Geometria, sexta Musica, septima Astronomia, Grammatica enim à literis nomẽ accepit, sicut vocabuli illius deriuatus sonus ostendit. Diffinitio autem eius talis est: Grammatica est scientia interpretandi poetã atque historicos, & rectè scribendi loquẽdique ratio. Hæc & origo & fundamentũ est artium liberalium. Hanc itaque scholarum dominicam legere conuenit, quia scientia rectè loquendi, & scribendi ratio, in ipsa cõsistit. Quomodò ergo quis vim vocis articulatae seu literarum & syllabarum potestatem cognoscit, si non priùs per eam id didicit? Aut quomodò pedum, accentuum & positurarum discretionem scit, si non per hanc disciplinam eius scientiam antè perceperit? Aut quomodò partium orationis iura, schematum decorem, troporũ virtutem, etymologiarum rationem, & orthographiæ recitidinem nouit, si non Grammaticam artem antè sibi notam fecit? Inculpabiliter enim, immò laudabiliter hanc artem discit, quisquis in ea non inanem pugnam verborum facere diligit, sed rectæ locutionis scientiam & scribendi peritiã habere appetit. Ipsa est enim omnium iudex librariorum: quia vbi cunquẽ errorem perspexerit, reprehendit: & vbi bene dicta sunt, suo iudicio comprobabit. Schemata autem omnia, quotquot secularis disciplina conscripsit, in sanctis libris sapiens posita reperiuntur. Necnon & tropis auctores nostros vsos fuisse, & multipliciũ atque copiosius

piosius quàm possit existimare vel credere, quisquis libros diuinos diligẽter legit, inueniet. Istorum autem troporum non solum exempla sicut omnium, sed quorundam etiã nomina in diuinis libris leguntur: sicut allegoria, enigma, parabola. Quorum omnium cognitio propter eã scripturarum ambiguitati dissoluẽdẽ est necessaria, quia sensus ad proprietatem verborũ si accipiat, absurdus est. Quærẽdũ est utique, nõ fortè illo vel illo tropo dictum sit: quod nõ intelligimus, & sic pleraq; inueta sunt quæ latebant. Meritum autem rationem quæ per artem grammaticã discitur, non ignobile est scire: quia apud Hebræos Psalterium (vt beatus Hieronymus testatur) nunc iambo currit, nunc alchaico perfonat, nunc sapphico tumet, nunc semipedum ingreditur. Deuteronomium verò, & Esaiæ cãticum, necnon & Salomon & Iob, hexametris & pentametris versibus (vt Iosephus & Origenes scribunt) apud suos cõposita decurrunt. Quamobrem non est spernenda hæc, quasi gentilibus communis ratio, sed quantum satis est perdiscenda: quia utique multi euangelici viri insignes libros hac arte condidierunt, & Deo placere per id fategerunt. vt fuit Iuuecus, Sedulius, Arator, Alcimus, Clemens, Paulinus & Fortunatus, & cæteri multi. Poëmata autem & libros gentilium si velimus propter florem eloquentiæ legere, typus mulieris captiue tenendus est, quam Deuteronomium describit, & Dũm ita præcepisse commemorat, vt si Israelites eam habere vellet vxorem, caluitium ei faciat, vngues præfecet, pilos auferat: & cum munda fuerit effecta, tunc transeat in victoris amplexus. Hæc si secundum literam intelligimus, nõne ridicula sunt? Itaq; & nos hoc facere solemus, hocque facere debemus, quãdò poetã gentiles legimus, quãdò in manus nostras libri veniunt sapientiæ secularis: si quid in eis vile reperimus, ad nostrũ dogma cõuertimus: si quid verò superfluum de idolis, de amore, de cura secularium rerum, hæc radamus, his caluitium inducamus, hæc in vnguitate more ferò acutissimo descemus. Hoc tamen præ omnibus cauere debemus, nõ hæc licentia nostra officinulum fiat infirmis: nõ pereat qui infirmus est, in scientia nostra frater, propter quem Christus mortuus est, si viderit in idolo nos recumbentes.

De rhetorica. Cap. 19.

Rhetorica est (sicut magistri tradunt) secularium literarũ bene dicendi sci-

entia in ciuilibus quæstionibus. Sed hæc diffinitio licet ad mundanam sapientiam videatur pertinere, tamẽ non est extranea ab ecclesiastica disciplina. Quidquid em̄ Orator & prædicator diuina legis, disertè & decenter profert in docendo, vel quicquid aptè & eleganter depromit in dictando, ad huius artis congruit peritiã: nec utique peccare debet arbitrari, qui hæc artem in congrua ætate legit: quique eius præcepta seruat in dictando, ac proloquẽdo sermonem: immò bonũ opus facit, qui eam ad hoc pleniter discit, vt ad prædicandum verbum Dei idoneus sit. Nam cum per artem Rhetoricã & vera suadeantur & falsa, quis au deat dicere aduersus mendaciũ, in defensoribus suis inermem debere consistere veritatẽ? vt videlicet illi qui res falsas persuadere conantur, nouerint audirem vel beneuolum, vel intẽtum, vel facere docilem pro cõmio, isti autem nõ nouerint? Illi falsa breuiter, aperte, verisimiliter, & isti vera sic narrent, vt audire tãdeat, intelligere non pateat, credere postremò nõ libeat? illi fallacibus argumẽtis veritatẽ oppugnent, asserant fallitatem: isti nec vera defendere, nec falsa valeãt refutare? Illi animos ad iẽctum in errorem mouentes, impellentesque dicendo terreant, contristent, exhilarent, exhortentur ardẽter: isti pro veritate lenti, frigidi dormitent? Quis ita despiat, vt hoc sapiat? Cum ergo sit in medio posita facultas eloquii, quæ ad persuadenda seu praua seu recta valeat plurimũ, cur non bonorum studio comparatur, vt militet veritati, si eam mali ad obtinendas peruersas vanasque causas in vsu iniquitatis & erroris vsurpant? Sed quæcunque sunt de hac re obseruationes atque præcepta, quibus cum accedit in pluribus verbis ornamentisque verborum, præexercitatiois linguæ solertissima consuetudo, sit illa, quæ facundia vel eloquentia nominatur: hæcque, reposito ad hoc congruo temporis spatio, apta & conuenienti ætate discenda sunt eis, qui hoc celeriter possunt. Nã & ipsos romanę principes eloquentiã nõ piguit dicere, quæ hæc artẽ nisi quãdò possit perdiscere, nunquẽ omninò possit. Sed nos nõ ea tanti pẽdimus, vt eis discẽdis iam maturas, vel etiã graues hominũ ætates velimẽ impẽdi. Satis est vt adulescentulorũ ista sit cura, nec ipsorũ omnium, quos vtilitati Ecclesiasticæ cupimus erudiri: sed eorum, quos nondum magis vrgens, vt huic rei sine dubio præponenda necessitas occupauit: quã si acutũ & seruẽs adfit

ad sit ingenium, facilius adhæret eloquentia legentibus, & audientibus eloquentes, quam eloquentia præcepta sectantibus. Nec defunt ecclesiasticæ literæ, etiã præter Canonem in authoritatis arce salubriter collocatæ, quas legendo homo capax etsi id nõ agat, sed tãtummodò rebus quæ ibi dicuntur, intentus sit, etiã eloquio quo dicuntur, dum in his versatur, imbuitur, accedente vel maximè exercitatione siue scribendi, siue dictandi: postremò etiã dicendi, quæ secundùm pietatis ac fidei regulam sentit. Sed hæc de Rhetorica nũc dicta sufficiat, cum referuamus paulò post iura eiusdem in dicendi genere planius demonstranda.

De Dialectica. Cap. 20.

Dialectica est disciplina rationalis quæ ratiõ, diffiniendi & differendi, etiã & vera à falsis discernendi potes. Hęc ergò disciplina disciplinarũ est: hęc docet docere, hęc docet discere: in hac se ipsa ratio demonstrat atque aperit, quæ sit, quid velit, quid valeat. Scit scire sola, & scientes facere non solum vult, sed etiã potest. In hac ratiocinantes cognoscimus, quid sumus & vnde sumus: per hanc intelligimus, quid sit faciens bonum, & quid sit factũ bonum, quid creator, & quid creatura: per hanc inuestigamus veritatem, & depræhendimus falsitatem: per hanc argumentamur & inuenimus quid sit consequens, quid non consequens, & quid repugnans in rerum natura, quid verum, quid verisimile: & quid penitus falsum in disputatõibus. In hac etiã disciplina vnamquamque rem quærimus sagaciter, & diffinimus veraciter, & differimus prudenter. Quapropter oportet clericos hanc artem nobilissimam scire, eiusque iura in assiduis meditationibus habere, vt subtilitè hæreticorũ versutiam hac possint dinoscere: eorumque dicta venefica, veris syllogismorum conclusionibus confutare. Sunt enim multa quæ appellatur sophismata, falsæ conclusiones rationum, & plerumquẽ ita veras imitantes, vt non solum tardos, sed ingeniosos etiã minus diligenter attentos decipiant. Proposuit enim quidam, dicens ei cum quo loquebatur: Quod ego sum, tu non es. At ille consensit. Verum enim erat ex parte, vel eo ipso, quod iste insidiosus, ille simplex erat. Tum iste addidit, Ego autem homo sum: Hoc quoque cum ille accepisset, conclusit dicens: Tu igitur non es homo. Quod genus captiosarum conclusionum scriptu-

ra, quantum existimo, detestatur illo loco ubi dictum est: Qui sophisticè loquitur, odibilis est. Quamquam etiã sermo non captiosus, sed tamè abundantius quam grauitatem decet, verborum ornamenta confectus, sophisticus dicitur. Sunt etiã veræ connexiones ratiocinationum, falsas habentes sententias, quæ consequuntur errorem illius cum quo agitur: Quæ tamè ad hoc inferuntur à bono & docto homine, vt in his erubescens ille, cuius errorem sequitur, eundem relinquat errorem, qui si in eodẽ manere voluerit, necesse est vt etiã illa quæ damnat, tenere cogat. Non enim vera inferebat Apostolus cum diceret, Neque Christus resurrexit. Et illa alia, Inanis est fides nostra, inanis est & prædicatio nostra: Quæ omninò falsa sunt, quia & Christus resurrexit, & non erat inanis prædicatio eorum qui hoc annunciabant, nec fides eorum qui hoc crediderant. At quia falsum est quod consequitur, necesse est vt falsum sit quod præcedit. Præcedit enim, non esse resurrectionem mortuorũ, quod dicebant illi, quorũ errorem destruere volebat Apostolus. Porro illam sententiam præcedentem, qua dicebant, non esse resurrectionem mortuorum, necessariò sequitur, Neque Christus resurrexit. Hoc autem quod sequitur, falsum est. Christus enim resurrexit: Falsum est ergò & quod præcedit: Præcedit autem, non esse resurrectionem mortuorum. Est igitur resurrectio mortuorum. Quod totum breuiter ita dicitur: Si non est resurrectio mortuorum, neque Christus resurrexit: Christus autem resurrexit, est igitur resurrectio mortuorum. Cum ergò sint veræ connexiones nõ solum verarum, sed etiã falsarum sententiarum, facile est, veritatem connexionum etiã in scholis illis discere, quæ præter ecclesiam sunt: sententiarum autem veritas in sanctis libris ecclesiasticis inuestiganda est. Ipsa tamen veritas connexionum non instituta, sed animaduersa est ab hominibus & notata, vt eam possint vel discere, vel docere. Nam est in rerum ratione perpetua & diuinitus instituta, quæ à Deo auctore sunt facta. Sed quia de Logica iam diximus, de mathematica consequenter dicemus.

De mathematica. Cap. 21.

Mathematica est, quam Latine possumus dicere doctrinalem quantitatem. Abstracta enim quantitas dicitur, quam

in.

intellectu à materia separantes, vel ab alijs accidentibus, vt est parimpar, vel ab alijs huiuscemodi, quæ in sola ratiocinatione tractamus. Hęc diuiditur in Arithmetica, Musicam, Geometriam, Astronomiam: de quibus singulis secundùm ordinem differemus.

De Arithmetica. Cap. 22.

Arithmetica est disciplina quantitatis numerabilis secundùm se. Ipsa est enim disciplina numerorum. Græci enim numerum ἀριθμὸν vocant: quam scriptores literarum secularium inter disciplinas mathematicas ideo primam esse voluerunt, quoniam ipsa vt sit, nulla alia indiget disciplina: Musica autem & Geometria & Astronomia quæ sequuntur, vt sint atque subsistant, istius egent auxilio. Scire autem debemus, Iosephum Hebræorum doctissimum, in primo libro antiquitatum, titulo nono dicere, Arithmetica & Astronomiam Abraham primam Aegyptijs tradidisse: vnde semina suscipientes, vt sunt homines acerrimi ingenij, excoluisse sibi reliquas latius disciplinas. Quas merito, sancti patres nostri legedas studiosissimis persuadent, quoniam ex magna parte per eas à carnalibus rebus appetitus abstrahitur, & faciunt desiderare, quæ præstante Domino, solo possumus corde respicere. Vnde ratio numeri continenda non est, quæ in multis sanctarum scripturarum locis quæ magni existimanda sunt, lucet diligenter intuentibus. Nec frustra in laudibus Dei dictum est: Omnia in mensura & numero & pondere deposuisti. Itã verò suis quisque numerus proprietatibus terminatur, vt nullus eorum par esse cuique alteri possit. Ergò & dispares inter se atque diuersi sunt, & singuli quique diuersi sunt, & singuli quique finiti sunt, & omnes infiniti sunt. Nec audebunt isti contemnere numeros, & eos ad scientiam Dei non pertinere, apud quos Plato Deum magna authoritate commendat, mundum numeris fabricantem. Et apud nos propheta de Deo dicit: Qui profert numeros è seculo. Et Saluator in euangelio: Capilli, inquit, vestri omnes numerati sunt. Quauis enim se obiecerit mentis ad spectum, quæsi corpusculorũ quædam simulacra, cum senarij numeri compositio vel ordo vel partitio cogitatur, tamen validior & præpotentior desuper ratio, nõ eis annuit inuentus quæ vim numeri continet, per quem constitutum fidenter dicit, id quod dicitur vnũ in numeris, in nullas

partes diuidi posse: nulla autem corpora nisi in partes innumerabiles diuidi, & facilius cælum & terram transire, quæ secundùm senarium numerum fabricata sunt, effici posse, vt senarius numerus non suis partibus compleatur. Quamobrem non possumus dicere propter senarium numerum esse perfectum, quod sex diebus perfecit Deus omnia opera sua, sed propter eam Deum sex diebus perfecisse opera sua, quia senarius numerus perfectus est. Itaque etiã si ista non essent, perfectus ille esset: nisi autem ille perfectus esset, ista secundum eum perfecta non essent. Numerorum etiã imperitia, multa facit nõ intelligi, trãslatè ac mysticè posita in scripturis. Ingenium quippe, vt itã dixerim, ingenium non potest nisi mouere, quid sibi velit, quod & Moyses, & Helias, & ipse Dominus xl. diebus ieiunauerunt: cuius actionis figuratus quidam modus nisi huius numeri cognitione & consideratione non soluitur. Habet enim denarium quatuor, tanquam cognitionem omnium rerum intertextam temporibus. Quaternario namque numero, & diurna & annua curricula peraguntur: diurna matutinis, meridianis, vespertinis, nocturnisque horarum spatijs: Annua vernis, æstiuis, autumnalibus, hyemalibusque mensibus. A temporum autem delectatione dum in temporibus viuimus, propter æternitatem, in qua viuere volumus, abstinendum & ieiunandum est: quauis temporum curribus ipsa insinuetur nobis doctrina continentendorum temporum, & appetendorum æternorum. Porro autem denarius numerus, creatoris atque creaturæ significat scientiam: nam trinitas, creatoris est: senarius autem numerus creaturam indicat, propter vitam & corpus. Nam in illa tria sunt: vnde etiã toto corde, tota anima, tota mente diligendus est Deus: in corpore autem manifestissima quatuor apparent, quibus constant elementa. In hoc ergò denario, dum temporaliter nobis insinuat, id est, quater ducatur, castè & continenter à temporum delectatione viuere, hoc est, quadraginta diebus ieiunare, hoc lex, cuius persona est in moise, hoc propheta, cuius personam gerit Helias, hoc ipse Dominus monet, qui tanquam testimonium habens à lege & prophetis, medicus inter illos in morte, tribus discipulis videntibus atque stupentibus, claruit. Deinde ita quæritur, quomodo quinquagenarius de quadragenario numero existat, qui non mediocriter in nostra religione

B B B fa.

Ioan. vii.

factus est propter pentecosten: & quomodo ter ductus propter tria tempora, ante legem, sub lege, sub gratia: vel propter nomen patris, & filij, & spiritus sancti, adiuncta eminentiù ipsa Trinitate ad purgatissimæ Ecclesiæ mysterium referatur, perueniatque ad centum vel tres pisces, quos retia, post resurrectionem Domini in dexteram partem missa, ceperunt. Ità multis alijs atque alijs numerorum formis, quædam similitudinum in sanctis libris secreta ponuntur, quæ propter numerorum imperitiam legentibus clausa sunt. Quapropter necesse est eis, qui volunt ad sacræ scripturæ notitiam peruenire, vt hanc artem intetè discant: & cum didicerint, mysticos numeros in diuinis libris faciliùs hinc intelligant.

De Geometria. Cap. 23.

NVac ad Geometriã veniamus, quæ est descriptio cõtemplatiua formarum: documentum etiã vsuale philosophorum: quod, vt præconijs celeberrimis referat Iouem suum, in operibus proprijs geometriare testatur. Quod nescio vtrum laudibus, an vituperationibus applicetur: quandò quod illi pingunt in puluere coloreo, Iouem facere mentiuntur in cælo. Quod si verò creatori & omnipotenti Deo salubriter applicetur, potest ex sententia forsitan conuenire veritati. Geometriat enim, si fas est dicere, sancta diuinitas, quandò creaturæ suæ, quã vsq; hodiè facit existere, diuersas species formulasq; cõcedit: quandò cursus stellarũ potetia veneranda distribuit, & statutis lineis fecit currere quæ mouentur: certaque sede, quæ sunt, fixa cõstituit. Quicquid enim benè disponit atq; cõpletur, potest disciplinæ huius qualitatibus applicari. Geometria Latine dicitur terræ dimensio, sicque diffinitur: Geometria est disciplina magnitudinis immobilis & formarum, quod per diuersas formas ipsius disciplinæ, vt nonnulli dicunt, primùm Aegyptus dominis proprijs fertur esse «partit». Cuius disciplinæ magistri, mensores antè dicebantur: sed Varro peritissimus Latinorum, huius nominis causam sic extitisse commemorat, dicens, priùs quidem homines per dimensiones terrarum terminis positis, vagantibus populis, pacis vtilia præstitisse: deinde totius anni circulum mensurali numero fuisse partitos: vnde & ipsi menses, quod annũ metiantur, editi sunt. Verùm postquã ita reperta sunt, prouocati studiosi ad illa

inuisibilia cognoscenda, cõeperunt quære- re, quato spatio à terra luna, à luna sol ipse distaret: & vsque ad vericem caliquanta se mensura distenderet, quod peritissimos geometras assecutos esse commemorat. Tunc & dimensionem vniuersæ terræ, p- babiliter refert ratione collectam: ideoque factum, vt disciplina ipsa Geometriæ nomen acceperit, quod per secula longa custodit. Hęc igitur disciplina in tabernaculo templique ædificatione seruata est: vbi linealis mensuræ vsus & circuli ac spheræ atque hemispherion, quadrangulæ quoque formæ, & cæterarum figurarum dispositio habita est: quorum omnium notitia, ad spiritalem intellectum non parùm adiuuat tractatorem.

De Musica. Cap. 24.

Musica est disciplina quæ de numeris loquitur, qui ad aliquid sunt: id est, his, qui inueniuntur in sonis: vt duplum, triplum, quadruplum, & his similia, quæ dicuntur ad aliquid. Hęc ergò disciplina tam nobilis est, tamque vtilis, vt qui ea caruerit, Ecclesiasticum officium congruè implere non possit. Quicquid enim in lectionibus decenter pronuntiat, ac quicquid de psalmis suauiter in ecclesia modulatur, huius disciplinæ scientia ita temperatur, & non solum per hanc legimus & psallimus in ecclesia, immò omne seruitium Dei ritè implemus. Musica autem disciplina per omnes actus vitæ nostræ hac ratione diffunditur, primùm, si creatoris mandata faciamus, & puris mentibus, statutis ab eo regulis, seruiamus. Quicquid enim loquimur vel intrinsecus vena- rum pulsibus commoueamur, per musicos rhythmos harmoniæ virtutibus probatur esse sociatum. Musica quippe scientia est benè modulandi. Quod si nos bona conuersatione tractamus, talj disciplinæ probamur semper esse sociati: quandò verò iniquitates gerimus, musicam non habemus. Cælum quoque & terra, vel omnia, quæ in eis superna dispensatione peraguntur, non sunt nisi musica disciplina: tum Pythagoras hunc mundum per musicam conditum, & per eam gubernari posse, testatur. Hęc & in ipsa quoque religione Christiana valde permixta est: ac inde fit, vt non pauca etiã claudat atque obtineat nonnullarum rerum musicarum ignorantia. Nam & de Psalterij & citharæ differentia, quidam non inconcinne aliquas rerum figuras aperuit: & decem chordarum

rum psalterium non importunè inter dõctos quæritur, vtrum habeat aliquam Musicæ legem, quæ ad tantum neruorum numerum cogat: an verò si nõ habet, eo ipso magis sacratè accipiendus sit ipse numerus, vel ppter decalogũ legis, de quo itè numero si quæras, nõ nisi ad creatorè creaturæq; referendus est, vel propter expositũ ipsius denarium. Et ille numerus ædificationis templi, qui commemoratur in euangelio, xl. scilicet & vj. annorum, nescio quid Musicum sonat: & relatus ad fabricam Domini corporis, propter quam templi mentio facta est, cogit nõnullos hæreticos cõfiteri filium Dei, non falso, sed vero & humano corpore indutum. Itaque & numerum & musicam plerisque locis in sanctis scripturis honorabiliter posita, inuenimur. Non enim audiendi sunt errores gentiliũ superstitionũ, qui nouem Musas, & Iouis & Memoriarum filias esse finxerunt. Refellit eos Varro: quo nescio vtrum apud eos quibusdam talium rerum doctior vel curiosior esse possit. Dicit enim ciuitatem nescio quam (nõ enim nomẽ recolo) locasse apud tres artifices ternam simulacra musarum, quod in templo Apollinis donum poneret: vt quisquis artificum pulchriora formasset, ab illo potissimum electa emeret: ita contigisse, vt opera sua illi quoque artifices equè pulchrè explicaret, & placuisse ciuitati oes noue, & oes esse emptas, vt in Apollinis templo dedicarent: quibus postea dicit Hesiodum poetam imposuisse vocabula. Non ergò Iupiter nouem Musas genuit, sed tres fabri ternas creauerunt. Tres autem nõ propterea illa ciuitas locauerat, quia in somnis eas viderat, aut tot se cuiusquam illorum oculis demonstrauerat: sed quia facile erat animaduertere, omẽ sonum quæ materies cantilenarum est, triformè esse natura. Aut enim voce editur, sicuti eorum est qui faucibus siue organo canunt: aut flatu, sicut tubarum & tibarum: aut pulsu, sicut in citharis & tympanis, & quibuslibet alijs, quæ percutiendo canora sunt. Sed siue ita habeat quod Varro retulit, siue non ita, nos tamen non debemus propter superstitionem profanorum musicam fugere, si quid inde vtile ad intelligendas sanctas scripturas rapere poterimus: nec ad illorum theatricas nugas conuerti, si aliquid de citharis & de organis, quod ad spiritalia capienda valeat, disputemus. Neq; enim & literas discere non debemus, quia earum DEVM dicit esse Mercurium: aut quia Iustitiæ Vir-

tutique templa dedicarunt, & quæ corde gestanda sunt, in lapidibus adorare maluerunt, propterea nobis iustitia virtusque fugienda est. Immò verò, quisquis bonus verusque Christianus est, DEVM suum intelligat esse vbianque inuenerit virtutem.

De Astronomia. Cap. 23.

Astronomia ergò superest, quæ (vt quidam dixit) dignumque curiosi tormentũ. Hanc ergò si casta ac moderata mète perquirimus, sensus quoque nostros (vt & veteres dicunt) magna claritate perfundit. Quale est enim ad cælos animo subire, totamque illam machinam supernam indagabili ratione discutere, & inspectiua mētis sublimitate ex aliqua parte colligere, quod tantæ magnitudinis arcana vela uerunt? Nam mundus ipse (vt quidam dicit) spherica fertur rotunditate collectus, vt diuersas rerum formas, ambitus sui circuitione concluderet. Vnde librum Seneca consentanea philosophis disputatione formauit, cui titulus est, De forma mundi. Astronomia itaq; dicitur (vnde nobis sermo est) astrorum lex: quia nesciunt vllomodo aliter, quàm à suo creatore disposita sunt, vel consistere, vel moueri: nisi forte quandò aliquo miraculo factò, diuinitatis arbitrio commutant: sicuti Iesus Naue Soli in Gabaon, vt istare, legitur imperasset: & temporibus Ezechie regis, retrorsum decem gradibus reuerfui fuisse: & in passione Domini Christi tribus horis sol tenebrosus effectus est, & his similia. Ideo enim miracula dicuntur, quoniam contra consuetudinem rerum admiranda contingunt. Feruntur enim (sicut dicitur astronomi) quæ cælo fixa sunt: mouentur verò planeta, id est, erraticæ, quæ cursus suos certa tamen diffinitione cõficiunt. Astronomia est itaque (sicut iam dictum est) disciplina, quæ cursus cælestium siderum & figuras contemplatur: omnes & habitudines stellarum circa se, & circa terram, indagabili ratione percurrit. Inter astronomiam autem & astrologiam aliquid differt, licet ad vnam disciplinam ambæ pertineant. Nam astronomia cæli conuersionem, ortus, obitus, motusque siderum cõtinet, vel ex qua causa ita vocentur: Astrologia verò partim naturalis, partim supersticiosa est. Naturalis, dum exequitur solis lunæque cursus vel stellarum, certas

Iosu. 10.

4. Reg. 20.
Lucæ 23.

temporum quæstiones. Superstitiosa verò est illa, quam mathematici sequuntur, qui stellis augurantur: qui quæ etiam duodecim cæli signa per singula animæ vel corporis membra disponunt, siderumque cursu natiuitates hominum & mores predicare conantur. Hanc quidem partem astrologiæ, quæ naturali inquisitione exequitur solis lunæque cursus atque stellarum, & certas temporum distinctiones cautè rimatur, oportet à clero Domini solerti medicamine disci: vt per certas regularum coniecturas, & ratas ac veras argumentorum æstimationes, non solum præterita annorum curricula veraciter inuestiget, sed & de futuris nouerit fideliter ratiocinari temporibus: vt quæ paschalis festi exordia, & certa loca omnium solennitatum atque celebrationum, sibi sciat intimare obseruanda, & populo Dei ritè valeat indicare celebranda.

*De Philosophorum libris.
Cap. 26.*

ECcè de septè liberalibus artibus philosophorum, ad quam utilitatem discendæ sint catholicis, satis (vt reor) superius diximus: illud adhuc adijcimus, quæ philosophi ipsi qui vocantur, si qua fortè vera & fidei nostræ accommodata in dispensationibus suis seu scriptis dixerunt, maximè Platonicis, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tanquam iniustis possessoribus in vsum nostrum vendicanda. Sicut enim Aegyptij non tantum idola habebant, & onera grauiam quæ populus Israel detestaretur & fugeret, sed etiam vasa atque ornamenta de auro & argento & veste, quæ ille populus exiens de Aegypto sibi tanquam ad vsum meliorem clanculè vendicauit, non autoritate propria, sed præcepto & mandato Dei, ipsi Aegyptijs nescienter commodantibus ea, quibus non benè utebantur: sic doctrinæ omnes gentilium, non solum simulata & superstitiosa signa, grauesque sarcinas superuacanei laboris habent, quæ vnusquisque nostrum, duce CHRISTO societatem gentilium exiens, debet abominari atque deuitare: sed etiam liberales disciplinas, de quibus paulò antè egimus, vsui veritatis aptiores, & quædam morum præcepta utilissima continent: de quo ipso vno DEO colendo nonnulla vera inueniuntur apud eos, quod eorum

Exo. 3, & 12.

tanquam aurum & argentum, quod non ipsi instituerunt, sed de quibusdam quasi metallis diuinæ prouidentie, quæ vbi quæ infusa est, eruerunt: & quo peruersè atque iniuriosè ad obsequia dæmonum abutuntur, cum ab eorum misera societate sese animo separat, debet ab eis auferre Christianus ad vsum iustum prædicandi euangelij: vestem quoque illorum, id est, hominum quidem instituta, sed tamen accommodata humanæ societati, quibus in hac vita carere non possumus, accipere atque habere licuerit, in vsum conuertenda Christianum. Nam quid aliud fecerunt boni multi fideles nostri? Nonne adspicimus, quanto auro & argento & veste suffarcinati exierunt de Aegypto, Cyprianus & doctor suauissimus, & martyr beatissimus? quanto Lactantius? quanto Victorinus? Optatus? Hilarius? quanto innumerabiles Græci? Quod prior ipse fidelissimus DEI famulus Moyses fecerat, de quo scriptum est, quod eruditus fuerit omni sapientia Aegyptiorum. Quibus omnibus viris superstitiosa gentium consuetudo, & maximè illis temporibus cum Christi recutiens iugum, Christianos persequebatur, disciplinas quas vtilis habebat, nunquam commodaret, si eas in vsum colendi vnus Dei, quo vanus idololorum cultus excinderetur, conuersum suspicaretur. Sed dederunt aurum & argentum & vestem suam exenti de Aegypto populo DEI, nescientes quemadmodum illa quæ dabant, in CHRISTI obsequium redderentur. Illud enim in Exodo factum sine dubio figuratum est, vt hoc presignaret, quod sine præiudicio alterius aut paris aut melioris intelligentiæ dixerim. Sed hoc modo instructus diuinarum scripturarum studiosus, cum ad eas scrutandas accedere cœperit, illud Apostolicum cogitare non cesset: Scientia inflat, charitas ædificat. Ità enim sentit, quantum de Aegypto diues exeat, tamen nisi Pascha egerit, saluum se esse non posse. Pascha autem nostrum immolatus est CHRISTVS: nihilque magis immolatio Christi nos docet, quam illud, quod ipse clamat, tanquam ad eos, quos in Aegypto sub Pharaone laborare videt: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum

Ag. 7.

Luc. 11.

Exo.

Pro. 11.

Hierony.

Pro. 19.

Matth. 5.

Luc. 6.

1. Cor. 4.

1. Cor. 5.

Matth. 11.

gum enim meum suauis est, & sarcina mea leuis.

*De acquisitione & exercitio virtutū.
Cap. 27.*

INterea quippe dum intenta meditatione scientiam spiritualem optat adifici, necesse est vt iugi exercitio virtutū sibi quærat opulentiam: ne dum in vno diues esse cupit, & alterius opes quærere negligit, veræ opulentie fructus perdat: ac non solum ipsi eueniat, quia quæstarum rerum utilitatem non habeat, immò pœnas iniustus possessor pro eis Domino soluat. Ait enim ipsa veritas seruis: Qui scit voluntatem Domini sui, & non facit, iurabit multis: qui autem nescit & non facit, iurabit paucis. Quid ergò proderit homini ingentes diuitias congregare, & earum vsum minimè habere, cum multo melior sit ille, qui paupertate sua contentus est, & lætatur de labore suo, & ei qui totam vitam suam, diuitias habens, in egestate consumit, Salomone attestante qui ait: Melior est pauper & sufficiens sibi, quàm gloriosus & indigens pane. Sancta rusticitas solum sibi prodest, & quantum ædificat ex vitæ merito, tantum nocet, si non & valet contradicentibus resistere. Sed ex duobus imperfectis, magis eligo sanctam rusticitatem, quàm eloquentiam peccatricem: quia sapientia dicit: Melior est pauper ambulans in simplicitate sua, quàm diues prauis itineribus: qui autem custodit legem, filius sapiens est. Oportet quidem eum qui sapientiæ studet, virtuti studere: vt id quod sapienter intelligit in mente, vtiliter exerceat in opere: & quodcunque boni verbis alijs facere præcipit, suis operibus faciendum esse prius doceat: vt faciens & docens mandata DEI, maior vocetur in regno cælorum, non minimus, si docuerit ore, & soluerit actione vnum de mandatis Dei minimis. Omnis enim (inquit Saluator) qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos, similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamenta supra petram: Inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, & non potuit eam mouere: fundata enim erat super petram. Qui autem audit, & non facit, similis est homini ædificanti domum suam supra arenam sine fundamento, in quam illisus est fluiuis, & continuò cecidit: & facta est ruina domus illius magna. Debet autem

vnusquisque catholicus vniverſis virtutibus æqualiter operam dare: vt & intus & foris nobiliter ornatus, æterni regis conuiuio dignus existat: & quadriga spiritali vectus, ad æternam patriam conscendat. Debet autem prudentiæ intendere, vt prudenter prouideat, veraciter intelligat, intellecta quæ memoriter retineat. Debet iustitiæ, vt religiosus, pius, humilis quæ sit: vt gratiam & vindicationem; obseruatiam & veritatem conseruet: pactum quæ & par, iudicatum & legem custodiat. Debet fortitudini studium impendere, vt magnificentiam & fidentiam, patientiam & perseuerantiam habeat. Debet temperantiæ, vt continens, clemens & moderatus fiat: & super hæc omnia, vt pacis & charitatis fidus executor existat, quæ scilicet est vinculum perfectionis. His autè speciebus virtutum perfectè adornatus, & sapientiæ lumine illustratus homo DEI ritè & congruè seruitium eius potest agere: atque oratoris officium dignè potest in ecclesia implere: quem antiqua definitio affirmat, virum bonum & dicendi peritum esse debere. Si ergò hæc diffinitio in Oratoribus gentilium obseruabatur, multo magis in oratoribus Christi obseruari conuenit, quorum non solum sermo, immò etiam tota vita, doctrina virtutum debet esse. Sed quia de modo inueniendi ea, quæ intelligenda sunt in scripturis, multa iam diximus, adiuuante Domino, de proferendo ea, quæ intellecta sunt, pauca dicemus, vt hoc nouissimo libro totum hoc opus claudamus.

Oratoris finitio.

Quid debeat doctor catholicus in dicendo agere. Cap. 28.

DEbet igitur diuinarum scripturarum detractor & doctor, defensor rectæ fidei ac debellator erroris, & bona docere, & mala dedocere: atque in hoc opere, sermone conciliare auersos, remissos erigere, nescientibus, quæ agere, quid expectare debeant, intimare. Vbi autem beneuolos, intentos, dociles aut inuenit, aut ipse fecerit, cætera peragenda sunt sicut postulat causa. Si docendi sunt, qui audiunt, narratione faciendum est, si tamen indigeat, vt res de qua agitur, innotescat: vt autè quæ dubia sunt, certa fiat, documentis adhibitis ratiocinandū est. Qui verò audiunt, monendi sunt potius quàm

docendi, ut in eo quod iam sciunt, agēdo non torpeāt, & rebus quas veras esse fatētur, assensum accommodent. Maioribus dicendi viribus opus est, ubi obsecrationes & increpationes, concitationes & exercitationes, & quaecumque alia valent ad commovendos animos, sunt necessaria. Et hęc quidem cuncta quę dixi, omnes ferē homines in his quę loquendo agunt, facere non quiescunt, sed cum alij faciant obtusē, deformiter, frigidē, alij acutē, ornate, vehementer, illum ad hoc opus vndē agimus, oportet accedere: iam qui potest disputare vel dicere sapienter, etiā si nō potest eloquenter, ut pro sit audientibus etiā sapienter, si minūs quāam prodesset, eloquenter posset dicere. Qui verō affluit insipienti eloquentia, tanto magis cavendus est, quanto magis ab eo in his quę audire inutile est, delectatur auditor, & eum quem disertē dicere audit, etiā verē dicere existimat. Hęc autem scientia, nec illos fugit, qui artem rhetoricam docendam putauerunt. Falsi sunt enim, sapientiam sine eloquentia parūm prodesse civitatibus: eloquentiam verō sine sapientia, nimium obesse plerunq; prodesse nunquā. Sapienter autem dicit homo tanto magis vel minūs, quanto in scripturis sanctis maius minūsve proficit: non dico in eis multum legendis memorięq; mandandis, sed bene intelligendis, & diligenter earum sensibus indagandis. Sūt enim qui eas & legūt, & negligunt: legunt, ut teneāt: negligunt, nē intelligant: quibus longē sine dubio preferendū sunt, qui verba eorū minūs tenēt, & cor eorum sui cordis oculis vident: sed vtriusq; qui & cum volet eas dicit, & sicut oportet, intelligit. Huic ergō qui sapienter debet dicere, etiā quod non potest eloquenter, verba scripturarū tenere maximē necessarium est. Quāto enim se pauperiorem cernit in suis, tāto in istis oportet eum esse ditioerem, ut quod dixerit suis verbis, præbeat & illis. Porro qui non solum sapienter, verum etiā eloquenter vult dicere, quo profectō plūs proderit, si vtrunq; potuerit, ad legendos vel audientes & exercitatione imitandos eloquenter, eum mitto magis, quāam magistris artis Rhetoricę vacare præcipio, si tunc hi qui legunt & audiuntur, non solum eloquenter, sed etiā sapienter dixisse, vel dicere veraci prædicatione laudantur. Qui enim eloquenter dicunt, suavitē: qui sapienter, salubriter audiuntur. Sunt ergō ecclesiastici viri, qui diuina eloquentia non fo-

lūm sapienter, sed & eloquenter trāstantur, quibus legendis, magis non sufficit tempus, quāam deesse ipsi studētibus & vacantibus possunt.

Quōd authores canonicorum librorū, & sapientes & eloquentes fuerūt.

Cap. 29.

Hic aliquis forsitan quærit, vtrum authorēs nostri, quorum scripta diuinitus inspirata, canonem nobis saluberrima autoritate fecerunt, sapientes tātummodō, an eloquentes etiā nuncupandi sint. Quę quidē quæstio apud me ipsum, & apud eos qui mecum quod dico, sentiunt, facilimē soluit. Videri potest, & audio dicere, omnes qui rectē intelligunt quod illi loquuntur, simul intelligere non eos aliter loqui debuisse. Sicut autem est quædam eloquentia, quę magis atate iuuenilem decet, est quę senilem, nec iam dicenda eloquentia, si personę non congruat eloquentis. Vbi verō non eos intelligo, minūs quidem apparet mihi eorum eloquentia: sed eam non dubito esse talē, qualis est, ubi intelligo. Sic quippe illi locuti sunt, ut posteriores, qui eos rectē intelligerent & exponerent, alteram grātiā, disparem quidem, veruntamen subsequētem, in Dei ecclesia reperirent. Non ergō expositores eorum ita loqui debent, tanq̄ se ipsos exponendos simili autoritate proponant, sed in omnibus sermonibus suis, primitiis ac maximē ut intelligantur elaborent, ea quantum possunt perspicuitate dicēdi, ut aut multum tardus sit qui nō intelligat, aut in reſſi (quas explicare atq; ostendere volumus) difficultate ac subtilitate, non in nostra locutione sit causa, quo minūs tardiūsve quę dicimus, possint intelligi. Sunt enim quædam, quę vi sua non intelliguntur, aut vix intelliguntur, quanuis planissimē dicentis versentur eloquio, quę in populi audientiam vel raro, si aliquid vrget, vel nunq̄ omninō mittenda sunt.

Quōd facili locutione vulgus debeat doceri. Cap. 30.

Quanuis in bonis doctoribus tanta docēdi cura sit vel esse debeat, ut verbum quod nimis obſcurum sit vel ambiguum, Latinum esse nō possit: vulgi autem more sic dicatur, ut ambiguitas obſcuritasque vitetur, non sic dicatur, ut a doctis, sed potiūs ut ab indoctis dici solet. Quid enim prodest locutionis in-

integritas, quam non sequitur intellectus audientis, cum loquendi omninō multa sit causa, si quę loquimur, non intelligūt, propter quos ut intelligāt, loquimur. Qui ergō docet, vitabit verba omnia quę non docent: & si pro eis aliqua quę intelligatur, integra potest dicere, id magis eligit: si autem nō potest, siue quia non sunt, siue quia in præsentia non occurrunt, vter etiam verbis minūs integris, dum tamen res ipsa doceatur atq; discatur integrē: hoc quidem non solum in colloquutionibus, siue fiant cum aliquo vno, siue cum pluribus, verum etiā multo magis in populis, quando sermo promitur, ut intelligamur, instandum est. Quia in colloquutionibus est cuiq; interrogandi potestas: ubi autem omēs tacent ut audiatur vnus, & in eum intentā ora conuertūt, ibi ut requiratur vnusquisque quę non intellexerit, nec moris est, nec decoris: ac p hoc debet maximē tacenti subuenire cura dicentis. Solet autem motu suo significare, vtrum intellexerit cognoscēdi aucta multitudo, quę donē significet, versandum est quod agitur multimoda varietate dicendi, quę in potestate non habent, qui præparata, & ad verbum memoriter retēta, pronunciant. Mox autem ut intellectū esse constiterit, aut sermo finiedus est, aut in alia tranſeundū: Sicut enim gratus est qui agnoscenda enubilat, sic onerosus, q cognita inculcat.

De optimo modo dicēdi, & quid oporteat prædicatorem in dicendo obseruare. Cap. 31.

EST autem optimus modus dicendi, quo fit ut qui audit, verum audiat: & quę audit, intelligat, bonorumq; ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire, quę volumus, non potest: aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil grimus, nisi ut pateat, quod clausum est? Dixit ergō quidam eloquēs, & verum dixit, ita debere eloquentem loqui, ut doceat, ut delectet, ut flectat. Deinde addidit: Docere necessitatis est, delectare suauitatis, & flectere victorię. Horum trium quod primo loco positum est, hoc est, docēdi necessitas, in rebus est constituta, quās dicitur: reliqua duo, in modo quo dicitur. Proſus hęc sit in docendo eloquentia, non ut libeat quod horrebat, aut ut fiat quod pigebat: sed ut appareat quod latebat. Quōd si etiā delecta-

re vult eum, cui dicit, aut flectere, nō quocunque modo hoc dixerit, faciet, sed interest, quomodo dicat, ut faciat. Sicut est autem, ut teneatur ad audiēdum, delectandus auditor, ita flectendus, ut moueatur ad agendum: & sicut delectatur, si suauiter loqueris, ita flectet, si amet quod polliceris, timeat quod minaris, oderit quod arguis: quod commēdas, amplectis: quod dolēdum exaggeras, delectat: cum quid letandum prædicas, gaudeat: misereatur eorum, quos miserandos ante oculos dicendo constituis: fugiat eos, quos cauendos terrendo proponis, & quicquid aliud grādi eloquentia fieri potest, ad commouendos animos auditorum, non quid agendum sit, ut sciant, sed ut agant, quę agendum esse iam sciunt. Oportet ergō eloquentem ecclesiasticum, quando suadet aliquid quod agendum est, nō solum docere ut instruat, & delectare ut vniat, verum etiā flectere ut vincat.

De triplici genere locutionis, quę Romani doctor eloqui ita distinxit.

Cap. 32.

AD hęc enim tria, id est, ut doceat, ut delectet, ut flectat, etiā illa tria videtur pertinere voluisse idem ipse Romani author eloqui, cum toridem dicit: Is erit igitur eloquēs, qui poterit parua summisse, modica temperatē, magna granditer dicere: tanquam si adderet illa etiā tria, & sic explicaret vnā eandemq; sententiam, dicens: Is erit ergō eloquens, qui ut doceat, poterit parua summisse: ut delectet, modica temperatē, ut flectat, magna dicere granditer. Hęc autem tria ille sicut ab eo dicta sunt, in causis forensibus posset ostendere: nō autem hęc, hoc est, in Ecclesiasticis quæstionibus, in quibus huius quem volumus informare, sermo versat. In illis enim ea parua dicuntur, ubi de rebus pecuniarijs iudicandum est: ea magna, ubi de salute ac capite omnium. Ea verō ubi horū nihil iudicandum est, nihilq; agit, ut agat siue discernat, sed tantummodo ut delectetur auditor, inter vtrunq; quorum media & ob hoc modica, hoc est, moderata dixerunt: modicis enim modus nomen imposuit: nam modica, pro paruis abusuē, non propriē, dicimus. In istis autē nostris quandoquidem omnia, maximē que de loco superiore populis dicimus, ad hominum salutem, nec temporariam, sed æternam, referre debemus: ubi etiā

August.

ca.

cauendus est æternus interitus, omnia sunt magna quæ dicimus: vsque adeo, vt nec de ipsis pecuniarijs rebus vel acquirèdis vel amittendis, parua videri debeant, quæ doctor ecclesiasticus dicit: siue sit illa magna, siue parua pecunia. Neque enim parua est iustitia, quæ profectò & in parua pecunia custodire debemus, dicente Dño: Qui in minimo fidelis est, & in magno fidelis est. Quod ergò minimum est, minimum est: sed in minimo fidelem esse, magnum est.

Quando summissio genere, & quando temperato, quadoque grandi vtendum sit dicenti. Cap. 33.

August.

Attamè cum doctor iste, debeat rerum dicitur esse magnarum, nõ semper eas debet graditer dicere: sed summissè, cum aliquid docetur: temperatè, cum aliquid vituperatur siue laudatur: Cum verò aliquid agendum est, & ad eos loquimur, qui hoc agere debent, nec tamen volunt, tunc ea quæ magna sunt, dicenda sunt granditer: & ad flectendos animos congruenter: & aliquandò de vna eademque remagna & summissè dicitur, si docetur: & temperatè, si prædicatur: & granditer, si auersus indè animus, vt conuertatur, impellitur. Quid enim Deo ipso maius est? Nunquid idèd non dicitur? aut qui docet vnitate Trinitatis, debet nisi summissa disputatione agere, vt res ad dinoscendum difficilis quantum datur, possit intelligi? Nunquid hic ornamenta, & non documenta queruntur? Nunquid vt aliquid agat, est flectendus vel auditor, & non vt discat, potius instruendus? Porro cum laudatur Deus siue de ipso, siue de operibus suis, quanta facies pulchræ ac splendide dictionis suboritur ei, qui potest, quantum potest, laudare, quem nemo cõuenienter laudat, nemo quomodo cunq; laudat? At si non colatur, aut cum illo vel etiã pro illo colatur idola siue dæmonia, siue quæcunq; creatura, quantum hoc malum sit, atq; vt ab hoc malo auertantur homines, debet vtique granditer dici.

Exempla in Apostolo, de prædictis generibus tribus. Cap. 34.

August.

Summissæ dictionis exemplum est apud Apostolum Paulum, (vt planè us aliquid commemorem) vbi ait ad Galatas: Dicem mihi sub lege volentes esse, legem non legistis? Scriptum est enim, quoniam Abraham duos filios habuit,

Gal. 4.

vnum de ancilla, & vnum de libera: Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per reprobationem: quæ sunt per allegoriam dicta: Hæc enim sunt duo testamenta, &c. Item ibi ratiocinatur & dicit: Fratres, secundum hominè dico: Tamen hominis confirmatum testamentum nemo irritum facit superordinat. Abraham dicitur sunt promissiones, & semini eius. Non dicit, & seminibus, quasi in multis, sed tamquam in vno, & semini tuo qui est Christus. Hoc aut dico, testamentum confirmatum a Deo, q̄ post quadringentos & triginta annos facta est lex, nõ infirmat ad euacuandas promissiones. Si enim ex lege hæreditas, iam non ex promissione. Abraham autem per reprobationem donauit Deus. Et quia occurrere poterat audientis cogitationi, vt quid ergò lex data est, si ex illa non est hæreditas? ipse sibi hoc obiecit, atq; ait velut interrogans: Quid ergò lex? Deinde respondit: Transgressionis gratia posita est, donec veniret semes, qui promissum est, disposita per angelos in manu mediatoris, &c. Pertinet ergò ad docendi curam nõ solum aperire clausa, & nodos soluere questionibus, sed etiã dum hoc agitur, alijs questionibus, quæ fortassis inciderint, nõ id quod dicimus, improbet per illas aut refellatur, occurrere: si tamè ipsa eorũ solutio pariter occurrerit, nõ moueamus quod auferre non possumus. Fit autem, vt cum incidentes questionibus alia questionibus, & alia rursus incidentibus incidentes, pertractantur atq; soluantur, in eam longitudinem ratiocinationis extendatur intentio, vt nisi memoria plurimum valeat atque vigeat, ad caput vnde agebat, disputator redire non possit. Valdè autem bonum est, vt quicquid contradici potest, si occurrerit, refutetur: nõ ibi occurrat, vbi non est qui respondeat, aut præsentis quidem, sed tacenti occurrat, & minus sanatus abscedat. In illis autem Apostolicis verbis dictio est temperata: Seniores nõ increpaueris, sed obsecra vt patrem: iuniores vt fratres, anus vt matres, adolescuntulas vt sorores. & in illis: Obsecro autem vos fratres per misericordiam dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuam, sanctam, Deo placentem, & totus ferè ipsius exhortationis locus. temperatum habet locutionis genus: vbi illa pulchriora sunt, vbi propria proprijs tanquam debita reddita, decenter excurrunt, sicut est: Habentes dona diuersa secundum gratiam quæ

quæ data est nobis, siue prophetiam secundum regulam fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina, siue qui exhortatur in exhortatione, qui tribuit in simplicitate, qui præest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate, &c. Et aliquanto post: Reddite, inquit, omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Quæ membratim fusa clauduntur etiã ipso circuitu, quæ duo membra contextunt: Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Græde autem dicendi genus, hoc maximè distat ab isto genere temperato, q̄ non tantum verborum ornatibus ceptum est, q̄ violentum est animi affectibus. Nam capit etiã illa ornamenta penè omnia: sed ea si non haberit, nõ requirit. Fertur enim impetu suo, & elocutionis pulchritudinem, si occurrerit, vi rerum rapit, non cura decoris assumit. Satis est enim ei propter quod agitur, vt verba congruentia nõ oris eligatur industria, sed pectoris sequantur ardorem. Nam si aurato gemmatoq; ferro vir fortis armetur intentissimus pugna, agit quidè illis armis quod agit, non quia preciosa, sed quia arma sunt. Ait Apostolus, vt pro euangelico ministerio patienter mala huius temporis cum solatio donorum DEI omnia tolerentur. Magna res est, & granditer agitur, nec desunt ornamenta dicendi, Ecce nunc, inquit, tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, nullã in quocumque dantes offensionem, vt non reprehendatur ministerium nostrum, sed in omnibus commendantes nosmetipsos vt Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, & cætera, quæ persequi longum est. Itemq; ad Romanos ait: Vt persecutiones huius mundi, charitate vincatur, spe certa in adiutorio Dei. Ait autem & granditer & ornatè: Scimus quoniam diligentibus DEVM omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti: quoniam quos ante præsciuit, & prædestinavit conformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus, & reliqua quæ in eodem capitulo sequuntur.

Rom. 13.

1 Cor. 6.

Rom. 8.

Quomodo debeant inter se hæc tria genera permisceri.

Cap. 35.

Interest enim, quod genus cui generi interponatur vel adhibeatur, certis &

necessarijs locis. Nam quandò prolata est in vno genere, minùs detinet auditorem: cum verò sit in aliud ab alio transitus, etiã si longius eat, decentius procedit oratio. In grandi ergò genere semper aut penè semper, temperata decet esse principia: & in potestate est eloquentis, vt dicantur nonnulla submissè etiã quæ possent granditer dici, vt ea quæ dicuntur granditer, ex illorum fiant comparatione grandiora, & eorum tanquam vmbis luminosiora reddantur. In quocumque autem genere aliqua questionũ vincula soluenda sunt, acumine opus est, quod sibi summissum genus propriè vendicat, ac per hoc eo genere vtendum est: & alijs duobus generibus, quãdò eis ista incidunt, sicut est laudandum aliquid vel vituperandum. Vbi nec dånatio cuiusquã, nec liberatio, nec ad actionem quamlibet assensio requiritur, in quocumque alio genere occurrit, genus adhibendum & interponendum est temperatum. In grandi ergò genere inueniunt locos suos duo cætera: & in summissio similiter, sicut dixi, quæstio cuius nodus soluendus est, incurrat: vel quandò nonnulla quæ ornari possent, idèd non ornantur, vt quibusdam quorum toris ornamentorum præbeant eminentiorem locum. Summissum genus dicendi silentes docet: & temperatum genus, delectatione sua acclamationes audientium excitat: grande autem genus plerunquè ponderè suo voces premit, sed lachrymas exprimit: & hoc vnde, nisi quia veritas sic demonstrata, sic defensa, sic inuisa delectat? Iste ergò doctor noster & dicitur magnoperè curare debet, vt non solum intelligenter, verum etiã libenter & obedienter audiat: idque verbis agat, vt veritas pateat, veritas placeat, veritas moueat: quoniam nec ipsa, quæ præcepti finis & plenitudo legis est, charitas vilo modo recta esse potest, si ea quæ diliguntur, non vera, sed falsa sunt. Sicut autem cuius est pulchrum corpus, & deformis est animus, magis est dolendus, quàm si deforme haberet corpus: ita qui eloquenter ea, quæ falsa, dicunt, magis miserandi sunt, quàm si talia deformiter dicerent:

Quid sit sapienter & eloquenter dicere: & quòd alienum non dicat, qui ab alio prolata, benè viuens prædicat. Cap. 36.

CCC

Quid

Quid ergo est nō solum eloquenter, verum etiam sapienter dicere, nisi verba in summissio genere sufficiētia, in temperato splendentia, in grādi vehementia, veris tamen rebus quibus audiri oporteat, adhibere? Sed qui vtrunque non potest, dicat sapienter, quod non dicit eloquenter, potius quā dicit eloquenter, quod dicit insipienter. Si autem nec hoc quidem potest, ita conuerfetur, vt non solum sibi prāmium comparet, sed & prābeat alijs exemplum: & sit eius quasi copia dicendi, forma viuendi. Sunt sane quidam, qui bene pronūciare possunt: quid autem pronuncient, excogitare non possunt. Quod si ab alijs sumant eloquenter sapienterq; cōscriptum, memoriarūque commendent, atq; ad populum proferāt, si eam personam gerunt, nō improprie faciunt etiam. Sic enim quod profectō vitale est, multi prādicatores veritatis fiunt: nec multi magistri, si vnus verē magistri, id ipsum dicat omnes, & non sint in eis schismata: nec deterrēdi sunt isti: voce Hieremīā prophetā, per quem Deus arguit eos, qui furantur verba eius, vnusquisque à proximo suo. Qui enim furantur, alienum auferunt: verbum autem Dei nō est alienum ab eis, qui obtemperant ei: potius que dicit illi aliena, qui cū dicit bene, viuunt male. Quicunq; enim bona dicit, eridentur excogitari ingenio: sed ab eius moribus aliena sunt. Eos itaq; dixit Deus furari verba sua, qui boni volunt videri loquendo quæ Dei sunt, quā mali sunt, faciēdo quæ sua sunt. Cū verō boni fideles bonis fidelibus hanc operam accommodant, vtriq; sua dicūt: q̄ & Deus ipsum est, cuius sint illa quæ dicunt: & ea sua faciunt, quæ ipsi componere non potuerunt, qui secundum illa compositē viuūt.

De discretione dogmatum, iuxta qualitatem auditorum.

Cap. 37.

Hoc quoq; nō esse cōuenit vnumquēque catholico doctore, quomodo sibi conciliet sui sermonis auditorem, vt dum sciat per supradictam rationē modos locutionum & species, bene dispensando fructus inueniat suæ prædicationis & laudes. Cū enim oratio in se exhibet perfectionem, necesse est vt perpēdat auditorum qualitatem: quia vt reuerendē memoriarū Gregorius Nazianzenus edocuit, non vna eademq; cunctis exhortatio cō-

gruit, quia nec cunctos par morum qualitas adstringit. Sæpe namq; alios offendūt, quæ alijs profunt, quia & plerunquē herbæ quæ hæc animalia nutriunt, alia occidunt, & lenis sibilus equos mitigat, catulos instigat: & medicamentum quod hunc morbum imminuit, alteri vires iungit: & panis qui vitam fortium roborat, paruulorum necat. Pro qualitate ergo audientium, formari debes sermo doctorem, vt per singula singulis congruat, & à cōmunis ædificationis arte nunquā recedat. Quid enim sunt intentæ mentes auditorum, nisi (vt ita dixerim) quædam in cithara tensiones strætæ chordarum? Quas artifex tangendo, vt non sibi metipsis dissimile canticum faciant, dissimiliter pulsāt, & idcirco chordæ consonam modulationem reddunt, quia vno quidem pleetro, sed non vno impulsu feriuntur. Vnde & doctor quisque vt in vna cunctos virtute charitatis ædificet, examinata doctrina nō vna eadem exhortatione, corda audientium tangere debet. Aliter namque admonendi sunt viri, aliter scemina: quia illis secundum sexum suum grauius, istis verō iniungenda sunt leuiora: vt illos magna exerceant, istas verō leuia demulcēdo cōuertant: Aliter iuuenes, atq; aliter senes: quia illos plerunq; seueritas commonitionis ad perfectū dirigit, istos verō ad meliora opera deprecatō blāda componit: Aliter inopes, atq; aliter locupletes: illis namq; conferre consolationis solatiū cōtra tribulationem, istis verō inferre metum contra elationem debemus. Plerunq; tamen habitum personarū permutat qualitas morum, vt sit diues humilis, pauper elatus: vnde mox prædicantis lingua cum audientis debet vita opponi, vt tanto districtiūs in paupere elationem feriat, quāto eum nec illata paupertas inclināt, & tāto leniūs humilitatem diuinit mulceat, quanto eos nec abundantia quæ subleuat, exultat. Aliter admonendi sunt læti, atque aliter tristes. Læti videlicet inferēda sunt tristitia, quæ sequuntur ex supplicio: tristibus verō inferēda sunt læta, quæ promittuntur ex regno. Aliter subditi, atq; aliter prælati: illos nō subiectio conterat, istos nō locus superior extollat: illi nō minus impleant quā iubentur, isti nō plus iusto iubeant, quā cōmpleāt. Aliter serui, atque aliter Domini: serui quidē, vt semper humilitatem conditionis adspiciant: Domini verō, vt naturæ suæ, quæ æqualiter sunt cum seruis conditi, memoriā non amittāt.

Gregor. p. storis cur. lib. 3.

Isti

Isti admonendi sunt, vt sciant se seruos esse dominorum: illi admonēdi sunt, vt cognoscant se consueros esse seruorū. Aliter admonendi sunt sapientes huius seculi, atq; aliter hebetes. Sapientes quippe admonendi sunt, vt non omitant scire quæ sciunt: hebetes quoq;, vt appetant scire quæ nesciunt: illi vt stultam sapientiā deferant, & sapientiā Dei non stultam discant: isti verō, vt ab ea que putatur stultitia, ad veram sapientiā viciniūs currāt. Aliter impudentes admonendi sunt, atq; aliter recundi: illos namq; ab impuditiæ vitio non nisi increpatio dura compefcit: istos autem plerunq; ad melius exhortatio modesta componit: illi se delinquere nesciunt, nisi etiā à pluribus increpētur, istis plerunq; ad conuersionem sufficit, quia eis doctor mala sua saltem leniter ad memoriā reducit. Aliter admonendi sunt proterui, atq; aliter pusillanimes. Illi enim dum valde de se præsumunt, exprobrādo cæteros dedignantur: isti autem dum nimis infirmitatis suæ sunt conscij, plerunq; in desperationem cadunt. Aliter admonendi sunt impatientes, atq; aliter patientes. Dicendum namque est impatientibus, quia dum frenare spiritum negligunt, per multa etiā quæ non appetunt, in iniquitatem abrupta rapiuntur: quia videlicet mentem impellit furor, quod nō trahit desiderium, & agit commota velut nesciēs, vnde post doleat sciens. Dicendum itaq; est patientibus, vt studeant diligere, quod sibi necesse est tolerare: nō si patientiā dilectio nō sequitur, in deteriore culpam odij virtus ostensa vertatur. Aliter admonendi beneuoli, atq; aliter inuidi. Admonendi namq; sunt beneuoli, vt sic alienis bonis gaudeant, quatenus habere propria concupiscant: sic proximorum facta diligendo laudent, vt ea etiā imitādo multiplicent: quia nihil mercedis sibi agunt, si ea quæ diligunt, in quantum possunt, nō imitantur. Admonendi sunt inuidi, vt perpendant quanta cæcitatē & infelicitatis sunt, quia alieno profectu deficiunt, aliena exultatione contabescunt: qui melioratione proximī, deteriores sunt. Aliter admonendi sunt simplices, atque aliter impuri. Laudandi sunt simplices, vt studeant nunquā falsa dicere: sed admonendi sunt, vt nouerint nonnunquā vera reticere: vt simplicitatis bono prudentiam adiungant, quatenus sic securitatem de simplicitate possideant, vt circumspectionem prudentiæ non amittant.

At contrā admonendi sunt impuri, vt quæ grauis sit culpa quam sustinent, duplici- tatis laborem agnoscant. Dum enim deprehendi metuunt, semper improbas defensiones quærunt. Aliter admonendi sunt incolumes, atq; aliter ægri. Admonendi sunt incolumes, nō opportunitate salutis in perpetuum promerendæ despiciant, nō placere Deo, si cū possint, noluerint, cū voluerint sero, non possint. At contrā admonendi sunt ægri, vt & se filios dei sentiant, quoniam illos disciplinæ flagella castigant. Nisi enim correctis hæreditatem dare disponderet, erudire eos per molestias non curaret. Aliter admonendi sunt qui flagella metuunt, & propterea innocenter viuunt: atq; aliter qui sic in iniquitate durauerunt, vt neq; per flagella corrigantur. Dicendum namque est his, qui propterea bona faciunt, quia tormētorum mala metuunt: quia nullam spiritus libertatem tenent. Nam nisi pœnam non metuerent, culpam proculdubio perpetrarent. Vnde luce clariūs constat, quia coram Deo innocentia amittitur, ante cuius oculos desiderio peccatur: atque ab iniquitatibus contrā hi, quos nec flagella compefcunt, tanto acriore inuestigatione ferendi sunt, quanto maiore insensibilitate durauerūt. Aliter admonendi sunt nimis taciti, aliter multiloquio vacantes. In sinuari namq; nimis tacitis debet, quia dum quædam vitia incaute fugiunt, occulte deterioribus implicentur. Nam sæpe linguam quia immoderatiūs frenant, in corde grauius multiloquium tolerant. At contrā admonendi sunt multiloquio vacantes, vt vigilantius inspiciant, à quanto rectitudinis statu depercut, dum per multiplicia verba dilabuntur. Reliqua vide apud Gregorium loco quo supradictum est.

Que virtutum species contrariæ sint singulis speciebus vitiorum.

Cap. 38.

Hæcigitur tanto congruentius vnusquisq; prædicator valet exprimere, quanto veracius species virtutum, & e cōtra vitiorum nouit discernere: vt cū singula singulis nouit opponere, cuique vulneri aptum possit medicamentum inuenire. Sunt autem in virtutibus quædam species, quæ quodammodō ex alijs speciebus quasi ex arboribus rami procedūt: quæ quia ab vna virtutis radice generantur, in vno eiusdem radicis stipite frondes pulcherrimi gestantur. Sunt & e contrariis

CCC 2 in

in vitijs quædam virulenta germina, de quibus omnis illa multitudo pestifera nequiarum generatur: & sicut in virtutibus aliæ ex alijs procedunt, quasi ex genitricibus proles preciosa, sic & in istis quædam quasi nequissima soboles, ex spurcissimis matribus prodeunt. Sed quia cum virtutibus vitiorum diuturna sunt bella, vtriusque; malitiæ qui sunt duces, quique; eorum sint comites, specialiter quantum possumus, exponamus: ita tamē, ut quæ virtus cum quo vitio propriè pugnam gerat, pariter ostendamus. Nec enim aliter possumus ignita vitiorum iacula deuitare, nisi sciamus oportuna virtutum tegmina illis opponere: ut ex ipsis defensi, proteruum illum exercitum simul cum eius ducibus, Christo super nos regnante, possumus superare. Tētantia quippe vitia, quæ inuisibili contra nos prælio regnanti super se superbiæ militant, alia more ducum præeunt, alia more exercitus subsequuntur. Nec enim culpæ omnes pari accessu cor occupant: sed dum maiores & pauca neglectam mentem præueniunt, minores innumeræ ad illam se cateruatim fundunt. Ipsa nanque vitiorum regina superbia, cum deicitur cor plenè ceperit, mox illud septem principalibus vitijs, quasi quibusdam suis ducibus deuiandum trahit: quos videlicet duces exercitus sequitur: quia ex eis proculdubio importuna vitiorum multitudines oriuntur. Radix quippe cuncti mali, superbia est, de qua scriptura attestante dicitur: *Eccl. 10.* Initium omnis peccati superbia est. Primæ autem eius soboles, septem nimirum principalia vitia, de hac virulenta radice profertur: scilicet inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. Nam quia his septem vitijs superbiæ nos captos doluit, idcirco redemptor noster ad spirituale liberationis prælium spiritu septiciformis gratiæ plenus venit. Sed habent contra nos hæc singula exercitum suum. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ & nouitatum præsumptiones oriuntur. De inuidia odium, susurratio, detractionis, exultatio in aduersis proximi, afflictio autē in prosperis nascitur. De ira, rixa, & tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiarum proferuntur. De tristitia, malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur. De auaritia, proditio, fraus, fallacia, periuria, inquitudo, violentiæ, & contra misericordiam

obdurations cordis oriuntur. De ventris ingluuie, inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquiū, hebetudo sensus circa intelligentiā, ppagatur. De luxuria, cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus seculi præsentis, horror autē vel desperatio futuri generatur. Sed enumeratis septem superbiæ sobolibus, quæ vitiorum exercitum contra nos ducunt, videamus quæ sint virtutum duces & agmina exercitus, quæ humilitatis author Christus nobis præstat, ad pugnam contra vitiorum cohortes: & opponat singulis ducibus vitiorum, duces contrarios virtutum, exercitibusque; exercitus. Duci igitur inani gloriæ contra statuenda est dux humilitas, quæ maximè generat in homine, despectiōem sui, & contemptum caducarum rerum: comitibusque; eius comites contrarij, id est, inobedientiæ obedientiæ, iactantiæ, humilis confessio hypocrisis, simplicitas: contentiōni, innocentiæ, pertinaciæ, subiectiō: discordiæ, pax: nouitatum præsumptioni, timor Dei & honoratio patrum. Duci quoque inuidiæ, opponenda est dux beneuolentia: comitibus eius contrarij comites, id est, odio dilectiō vera: susurratiōni, locutio vera: detractioni, pia laudatio: exultatiōni in aduersis proximi, compassiō infirmitati eius: afflictioni in prosperis ipsius, lætitia in sospitate eius. Iræ duci, contraria est dux mansuetudo: comitibusque; illius, eius comites. Istius tumoris mentis, placiditas animi: contumeliæ, benignitas: clamori, grauitas verborum: indignatiōni, suauietas morum: blasphemiarum, puritas oris. Tristitiæ nanque; duci, obsistit dux spiritus, lætitiæ: exercituique; eius, exercitus istius, id est, malitiæ bonitas, rancori lenitas, pusillanimitati loganimitas, desperatiōni perseuerantia, torpori circa præcepta, studium spirituale: vagatiōni mentis erga illicita, inuertiō diuinæ lectiōis. auaritiæ duci, aduersa est dux largitas: agminibusque; eius, agmina istius, id est, proditio, fides non ficta: iraudi, sinceritas: fallaciæ, veritas: periurij, non iurare: inquietudini, tranquillitas: violentiæ, patientia: duritiæ, misericordia. Duci quippe gastrimargiæ, id est, horrendæ voracitati, contraria est dux abstinentia: cohortibusque; illius, cohortes istius, id est, ineptæ lætitiæ, modestiæ: scurrilitati, ratio sermonum, immunditiæ, sobrietas: multiloquio, taciturnitas: hebetudini sensus circa intelligentiam, feruor discendi sapientiam: somnolentiæ, vigilantia.

Lu.

Luxuriæque; duci ac plebi eius, reluctatur dux castitas cum plebe sua: id est, cæcitati mentis, contemplatio Dei: inconsideratiōni, prouisiō: inconstantia, constantia: precipitati, continentia: amor sui, mortificatio desideriorum carnis: fugatio Dei, charitas perfecta Dei. Ecce hæc sunt, quæ præfulem animarum oportet scire: & quæ debet in prædicationis diuersitate custodire, ut sollicitus infirmitates singulorum perpendat, & congrua eorum vulneribus medicamina opponat. Sed cum magni studij sit, ut exhortandis singulis seruiatur ad singula, cum valdè laboriosum sit, vnumquenque de proprijs sub dispensatione debite considerationis instruere, longè tamen est laboriosius, auditores innumeros, ac diuersis passionibus laborantes, vno eodemque tempore, voce vnus & communis exhortationis admonere. Ibi quippe tanta arte vox temperanda est, ut cum diuersa sint auditorum vitia, & singulis inueniantur congrua, & tamen sibi metipsis non sint diuersa, ut inter medias passionis vno quidem ductu transeat, sed more ancipitis gladij, tumores cogitationum carnalium ex diuerso latere incidat, quatenus sic superbis prædicetur humilitas, ut tamen timidus non augeatur metus: sic timidus infundatur authoritas, ut tamen superbis non crescat effrenatio: ociosis ac torpentibus prædicetur sollicitudo boni operis, ut tamen inquietis immoderate licentia non augeatur actiōnis: sic in quietis ponatur modus, ut tamen ociosis non fiat torpor securus: sic ab impatientibus extinguatur ira, ut tamen remissis ac lenibus non crescat negligentia: sic lenes accendantur ad cælum, ut tamen iracundis non addatur incēdium: sic tenacibus infundatur tribuendi largitas, ut tamen prodigis effusionis frena minimè laxentur: sic prodigis prædicetur parcitas, ut tamen tenacibus peritura rerum custodia non augeatur. Sic incontinentibus laudē coniugium, ut tamen continentibus non reuocetur ad luxum: sic incontinentibus laudē virginitas, ut tamen in coniugibus despecta non fiat secūditas carnis. Sic predicanda sunt bona, ne ex latere iubeantur & mala: sic laudanda sunt bona summa, ne desperentur vltima: sic nuntianda sunt vltima, ne dum credunt sufficere, nequaquam tēdatur ad summa. Curandum est itaque prædicatori, quatenus sic tergatur tristitia, quæ venit ex tempore, ut non augeatur lætitia, quæ venit ex conspersione: & sic frenetur lætitia, quæ ex con-

sperione est, ut tamen non crescat tristitia quæ venit ex tempore: sic itaque in isto reprimatur subitò oborta formido, ut tamē non excrescat enutrita diu præcipitatio: sic in illo reprimatur diu oborta præcipitatio, ut tamen non valeat impressa ex conspersione formido.

*Quod oporteat postulari à Domino
possibilitas prædicandi.*

Cap. 39.

ET hæc se posse, si potuerit, & in quantum potuerit, pietate magis orationum, quam Oratorum facultate non dubitet, ut orando pro se ac pro illis, quos est allocuturus, sit Orator antequam dicator. Ipsa hora iam ut dicat accedēs, priusquam exeret proferentem linguam, ad Deum leuet animam sitientem: ut ruat quod biberit, vel quod impleuerit fidat. Cum enim de vnaquaquere, quæ secundum fidem delectationemque; tractada sunt, multa sint que dicantur, & multi modi quibus dicantur, ab eis qui hæc sciunt, quis nouit quid ad præsens tempus vel nobis dicere, vel per nos expediat audiri, nisi qui corda omnium videt? & quæ facit, ut quod oportet, & quæ admodum oportet, dicatur a nobis, nisi in cuius manu sunt & nos, & sermões nostris? Ac per hoc discat quod est omnia quæ docenda sunt, qui & nosse vult & docere, facultatemque dicendi, ut decet virum ecclesiasticum, comparet. Ad horam verò ipsius dictiōnis illud potius bonæ menti cogitet conuenire, quod Dominus ait, Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquamini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Si ergo loquitur in eis spiritus sanctus, qui persequentibus traditur pro Christo, cur non & in eis, qui tradunt discitentibus Christum? Qui autē dicit, hominibus non esse præcipiendum, quid vel quemadmodum doceant, si doctores efficit spiritus sanctus, potest dicere, nec orandum esse nobis, quod Dominus ait: Scit pater vester, quid vobis necessariū sit, priusquam petatis ab eo. Siue autem apud populū vel apud quoslibet iamiamque dicitur, siue quod apud populū dicendum, vel ab eis qui voluerint aut potuerint, legendū est diciturus, oret ut Deus sermonē bonū det in os eius. Si enim regina orauit Hester pro fugētis temporali salute locutura apud regē, ut in os eius Deus congruum sermonē daret, quanto magis orare debet, ut tale mu-

Matt. 10.

Matt. 6.

nus accipiat, qui pro aeterna hominum fa-
tur e in doctrina & verbo laborat. Illi verò
qui ea dicturi sunt, quæ ab alijs acceperit,
& antequam accipiant, orent pro ipsi à q-
bus accipiunt: vt eis detur, quod per eos
accipere volunt: & cum acceperint, orent
vt benè & ipsi proferant: & illi ad quos p-
ferant, sumant: & prospero exitu dictio-
nis, eidem gratias agant, à quo id se acce-
pisse non dubitant: vt qui gloriatur, in illo
glorietur; in cuius manu sunt & nos, & ser-
mones nostri.

*Hac tibi sancte pater deuoto munera trade,
Que tu dignanter qualiacunque cape.
Tu decus es nostrum, doctor summusq; sacerdos,*

*Dux sacer. & princeps, lux, via, pastor, honor.
Nam quia tu templum dedicasti martyris almi,
Per seruum donum hoc martyr & ipse dedit.
Nã est nonus & decimus octingentesimus annus,
Ex quo Saluator venit in arua pius.
Qui te prefectum tribuat, faciatq; beatum,
Inserat & letum cœtibus angelicis.
Abbas namq; meus, vesterq; fidelis amicus,
Egit hæc voluit reddere dona tibi.
Se totu atq; offert, suaq; omnia spontè ministrat,
Quem tecum summus saluet in arce Deus.*

*HRabani Mauri De institutione cle-
ricorum libri tertij & vltimi,
Finis.*

VVALAFRIDI STRABONIS, DE EXORDIIS

ET INCREMENTIS RERVM ECCLE-
SIATICARVM, LIBER VNVS.

*PRAEFATIO AVTHO-
ris ad Reginbertum.*

NOMINE
DEI PATRIS
ET FILII ET
SPIRITUS SANCTI.
De ministris ec-
clesiæ & ministe-
rijs ipsorũ, nec-
non & de multi-
plicibus Sacra-
mentorum, offi-

ciorũ, & obseruationum rationibus, multi
multa dixerunt: ita vt pauca vel penè nul-
la remanserint, quæ non iam per illumina-
tionem spiritus sancti, sint demonstrata:
non solum qualiter debeant fieri, verum
etiam quomodo. singula mysticè debeant
vel possint intelligi, diligenti examinatione
excussa. Quorum omnium copiam, cum
secundum solertissimum in rebus ecclesi-
asticis studiũ tuum, & libris habeas & me-
moriam cõprehensam, ò venerande in Chri-
sto pater Reginberte, salubri curiositate
ardens, quædam non à prioribus penitus
omissa, sed breuius quàm volueras tacta,
à me addi desideras: quasi aliquid illos au-
fugerit, quod nos possumus inspicere: cum
potius verè fateri debeamus, omnia quæ
illi inuenta, nobis scriptis suis reliquerit,
nec ipsa discèdi instantia nos assequi pos-

*Spiritus hu-
militatis in
auctore,*

se. Sed est quod huiuscemodi in ceptis
sensũ sui viuacitate videbatur perspicua.
Scribam igitur, in quantum Dominus de-
derit facultatem, sicut ex authenticorum
dictis, quæ adhuc attigimus, addiscere po-
tui, de quarundam Ecclesiasticarum exor-
dijs & causis rerum, & vnde hoc vel illud
in consuetudinem venerit, & quomodo
processu temporis auctum sit, indicabo:
habiturus & si non pro scientia laudem, ta-
men pro obedientia certam mercedem. Et
primum de sacris ædibus, in quibus ipsa ce-
lebrantur sacra, dicendum videtur.

*Argumen-
tum libri.*

Carmen authoris, ad lectorem.

*Hoc opus exiguum Vualafridus pauper bebesq;
Collegit, Patrum dogmata lata sequens.
Sed non spontè sua tam magnos venit in ausus.
Dura Reginberti in suo adiegit eum.
Si quid in hoc Lector placet, assignare memento
Id Domino: Quicquid displicet, hocce mihi.*

ELENCHVS CAPITV- LORVM.

- 1 De Exordijs templorum & altarium.
- 2 Qualiter religioes diuersæ se inuicem
imitate sint, & quid commune ha-
buerint, quid diuersum.
- 3 De profectu Religionis Christianæ.
- 4 In quas plagas cæli, orationes vertan-
tur.

5 De

- 5 De vasis quæ simpliciter signa dicun-
tur.
- 6 Expositio Nominum quorundam, sa-
cris rebus adiacentium.
- 7 Quomodo Theotiscè domus Dei di-
catur.
- 8 De imaginibus & picturis.
- 9 De templis & altaribus dedicandis.
- 10 Quid fieri debeat in locis Deo con-
secratis.
- 11 Quid item fieri non debeat.
- 12 De orandi modis ac distantia vocũ.
- 13 Quibus proficit cultus diuinus, & qui-
bus non.
- 14 Iustas oblationes, & magis virtutes,
quàm corporalia munera Deum de-
siderare.
- 15 De oblationibus veterum.
- 16 De sacrificijs Noui testamenti, & cur
mutata sint per Christum sacrificia.
- 17 De virtute sacramentorum, & cur ab
eis criminosi suspendantur.
- 18 Quid offerendum sit in altari.
- 19 Non ab alijs quàm ieiunis communi-
candum.
- 20 Quòd alij rariùs, alij crebriùs, alij
quotidie communicandum dicant.
- 21 Vtrum semel vel sæpiùs in die offerre
conueniat & communicare.
- 22 De ordine Missæ & offerendi ratio-
ne.
- 23 De tempore Missæ.
- 24 De vasis & vestibus sacris.
- 25 De horis canonicis & genuum flexi-
one, De hymnis item & Cantilenis,
& incrementis eorum.
- 26 De Baptismi incremento, & meritis
& causis Baptizandorum.
- 27 De decimis dandis.
- 28 De litanijs agendis.
- 29 De aqua sparsionis.
- 30 De benedictione cerei.
- 31 Comparatio ecclesiasticorum ordi-
num & secularium.

sibi demonstratum, in deserto Sinai, filijs
Israel de seruitute Aegyptia liberatis ere-
xit. Salomon quoque longo iam tempore
eodem populo in terra repositionis de-
gente, & regiæ dignitatis apice, gentibus
circumpositis præminente, templum illud
mirificũ, in Hierusalè (quam Dauid Pater
caput ei⁹ regni instituit) magnis ædificauit
sumptibus, & diuersis dotauit ornatibus.
In quorum vtroque, tabernaculo videli-
cet ac templo, & arca testamenti, & altaria
cum vt silibus suis, aliæque species religi-
oni illius temporis congruè fuisse leguntur:
tam multiples & tam consulta ratione
prouisæ, vt quicquid modò spiritalibus
Ecclesiæ celebratur in studijs, totum in il-
lis constructionum figuris pleniter & (vt
itã dicam) consignanter delineatum atque
cõstructum videatur. Paganos etiã tem-
pla fecisse dijs suis, vel potius demõnibus,
seductoribus suis, non solum ex ipsorum
libris, sed etiã ex diuinæ scripturæ testi-
monijs agnoscimus: quia & templum Da-
gon in Samuele legimus, & Regem Sen-
nacherib in templo Neferach trucidatum:
Danielem quoque in templo Belis, sacer-
dotum eius strophas deprhẽdisse: Et An-
tiochum reliquiarum populi Dei persecu-
torem grauißimum, & templi, quod post
reuerßionem de captiuitate reædificatum
est, violatorem: in templo Naneq; corruisse
cognoscimus. Et multa alia, quibus appro-
batur quod dicimus. Nolumus autem de
libris Paganorũ eiusdẽ rei testes adscisce-
re, nè inter ecclesiasticæ ædificationis elo-
quia, lectoris animũ inutilibus fabulis oc-
cupemus.

*Quid in ta-
bernaculo
& templo
fuerit.*

*1. Reg. 5.
4. Reg. 19.
Dan. 14.*

2. Mach. 1.

*Qualiter religiones diuersæ, se inuicem
imitate sint, & quid commune
habuerint, quid diuersum.*
Cap. 2.

ET primis quidẽ temporibus, tam ve-
ros Dei cultores, quàm etiã damo-
num veneratores, in locis congruis, sive re-
ligionis cultum, sub diuo celebrasse credẽ-
dum est. Sed quia demones hominibus p-
suaferunt, in contumeliam creatoris, ima-
ginem incorruptibilis Dei, in similitudinẽ
corruptibilis hominis, & volucrũ, & qua-
drupedum, & serpentum cõmutare, & ser-
uire creaturæ potius, quàm creatori: con-
sequenter etiã ædificationem templorũ,
& sanguinis nõ solum animalis, sed etiã
humani immolationem, ad maiorem per-
suasi erroris vindictam, sibi fieri exopte-
bant.

*Idolatria
per demõ-
nes intro-
ducta.*

Rom. 1.

DE EXOR- DIIS TEMPLORVM ET ALTARIVM.

CAPVT I.

*Gen. 8. 12.
16. 31.
Altaria an-
tiquiora ta-
bernaculo
& templo.*

Altaria quidẽ, Noe, Abra-
ham, Isaac, & Iacob, Do-
mino (vt legitur) extru-
xerunt. Moyses verò pri-
mus tabernaculum, iux-
ta exemplar diuinitus

banz. Ideoque omnipotens & patiens creator, factus suus volens vnde cunctis confulere, (quia verò propter fragilitatem carnalium, omnes consuetudines pariter tolli non posse sciebat) permittit & iussit quaedam sibi obedienter à pijs exhiberi, quæ demonibus damnabiliter ab impijs soluebantur: sicuti sunt ædium constructiones, & diuersorum genera sacrificiorum. Et factum est, vt quæ prioribus propter infirmitatem concessa sunt, ad exclusionem erroris: nobis sequentibus per Christi passionem patefacta, proficerent ad causam perfectionis, dum & in illis materialibus structuris ædificiũ ecclesiæ spirituale, & in carnalibus victimis ac solennitatibus, passionem Christi & virtutum documenta sentimus. Sicut autem quædam præcepta moralia, nobis & veteribus voluit Deus esse communia: vt sunt ea, quæ ad morum honestatem, & ad ius inter homines pertinet conferuandum: ita quædam flagitiosa, quæ demonũ voluptate instituta, & illis & nobis statuit omnimodis fugienda, maleficia videlicet ac mendacia, stupra, & superficiosos errores, & similia. Hæc cum ita sint dicta, sciendum est, quædam esse omni religioi cõmunia, vt est: Quid tibi nõ vis fieri, alij nõ feceris: & quicquid ex naturali lege, diuinis congruum inuenitur mandatis. Hoc tamẽ in illis distat, quod quidam illa propter honestatem, vt philosophi: quidam propter timorem, vt Iudæi: alij propter dilectionem, vt Christiani, obseruat.

Vt autem ad proposita reuertamur, sicut Deus, vt destrueret opera diaboli, quædam sibi exhiberi voluit à cultoribus suis, quæ demones prius per suaserunt errantibus: ita cultum à Deo institutum, maximè in sacrificiorũ & cæremoniarũ multiplicitate, sibi deinceps demones exposcebant, sicut scriptum est de libris legis Dei: de quibus scrutabantur gentes, similitudinem simulacrorum suorum, vt scilicet, quomodo lex Domino seruire præcepit, eisdem ritibus, deceptorum suos demones, decepte gentes venerarentur. Nam & temporibus Tiberij & Caij Cæsaris, Idola in templo Domini legimus collocata. Et Iulianus Apostata totum Ecclesiasticum ordinem ritus, ad diabolorum honorem detorque conatus est. Et ipse diabolus, à Christo se pro Deo voluit adorari.

De profectu religionis Christiana.

Cap. 3.

Postquam itaque venit tempus, quando veri adoratores in spiritu & veritate, non in hierusalem tantum vel monte Samaria, id est, non localiter, sed spiritua-liter cœperunt adorare patrem, & in omnes gentes, secundum Domini iussione[m] doctrina salutaris emissã est: cœperunt fideles loca munda quærere, & à tumultibus ac negocijs carnaliter conuersantium semotatim quibus orationes mundas, & sacrosancta mysteria, & ritus edificatiõis solatia celebrarent. Quannis enim secundum euangelistam, erant discipuli cum credentibus semper in templo vel cenaculo laudantes Deum, & orationi ac ieiunio insistentes: tamen post aduentum spiritus sancti, legimus eos circa domos orationes & fractiones panis celebrasse. Et non solum inter vrbium ædificia, verum & extra in locis secretis conuenisse. Nam & Paulus processisse legitur in Philippis extra portam, iuxta flumen, vbi videbatur oratio esse, & ipse cum Ephesijs orauit in litore. Cum autem multiplicaretur numerus credentium, cœperunt domos suas facere Ecclesias, vt in gestis sanctorum creberrimè legitur: & priuatas habitationes, ad publicas fidelium contulerunt utilitates. Sæpè etiam persecutorum rabiem declinantes, in cryptis & in cœmeterijs, & speluncis, atque desertis montibus & vallibus conuenticula faciebant. Deinde magis magisque proficiente Christiana religionis miraculo, & per lucra Christi, damno succedente diaboli: non solum nouæ ad orandum domus constructæ sunt, sed etiam templa deorum, & abiectis & exterminatis idolis cum spurcissimis cultibus suis, in Dei mutabantur ecclesias.

In quas plagas celi, Orantes vertatur. Cap. 4.

Et quia diuersitas idololatriæ, diuersis modis templa construxerat, non magno opere curabant illius temporis iusti, quam in partem orationis loca conuerterent, dum tantum videretur, vbi eliminata sunt demonum sordes, ibi Deum creatorem omnium, qui vbiq̃ est, coli & adorari. Quanquam itaque sapiens dicat, nos ad Orientem lucis adorare Deum, & reuerã congruum est, & salubri morè institutum, vt Orientem versus, facies orando vertamus: quia sicut ab Oriente lucis aduentum suscipimus corporeæ, sic in orationibus illuminari super nos vultum illius deprecemur, de quo scriptum est: *Eccẽ vir, Oriens*

Iohan. 4.

Loca orandi in primitiua Ecclesia.

Lucæ vi.

Act. 1. & 4.

Act. 16. 12.

Diuersa olim loca orandi.

Orare versus Orientem.

Zach. 4.

Lucæ i. Iudæi orauerunt versus occidentem.

3. Reg. 8.

3. Reg. 6. 3. partes, Antica & postica templa.

Orare versus templũ.

1. Par. 6. Dan. 6.

Altaria in diuersas plagas respicientia.

Aelia ab Aelio Hadriano Imperatore in Ecclesia quam apud Aeliam Constantinus Imperator cum matre Helena, super sepulcrum Domini miræ magnitudinis in rotunditate constituit: Itemque Romæ in templo, quod ab antiquis Pantheon dictum, à beato Bonifacio Papa, permittente Foca Imperatore, in honorem omnium Sanctorum consecratum est. In Ecclesia quo-

Ecclesia S. Petri templũ.

Oriens nomen eius: Et, Visitauit nos Oriens ex alto. Tamẽ quia & templi & tabernaculi introitus ab Oriente fuit, vbi altare & labrum erat, & omnes victimarum & sacrificiorum ritus fiebant: certum est in vtroque, ab Oriente multos orasse contra Occidentem. Siquidem & Salomon edicans templum, steterit ante altare & extendit manus in caelum, & effudit orationem tam deuotione, quam prolixitate mirabilem. Priora autem & anteriora templi vel altaris, Orientem respiciebant. Vndè & apud veteres, Orientales templorum, antica: Occidentales, postica: aquilonares, sinistra: meridianæ, dextra dicebantur. Quod & de templi Domini latere meridiano sic scribitur: Ostiũ lateris medij, erat in parte domus dextræ. Quia ergo portæ trium atriorum vna contra alteram posita, recta linea ad Orientem patebat, ita & sol æquinoctialis ex orientis, radios suos per illas æqualiter contra medietatem templi dirigeret, eodemque modo per ostia porticũ & ipsius templi, in ostia sancti sanctorum alitrinsecus posita, pertenderet: sicut traditur à maioribus, illi qui in exterioribus atrijs positi, ab introitu interioris, quibusdam quasi rationabilibus causis prohibebant: per portarum contra se positarum, patulum prospectum, oculos vsque ad introitum templi dirigentes, quo pedibus non audebãt, precibus & votis, & Salutationibus accedebant. Sed & ipse Salomon, in illa celebri oratione de populo, in peregrinationem propter peccata sua venturo, dixit ad Deum: Si orauerit contra ciuitatem quam elegisti, & templi quod ædificauit nomini tuo, & reliqua. Quod Daniel quoque propheta, & talis in quo suspicio nulla potuit reperiri, legitur fecisse. Apertis enim fenestris cenaculi sui contra Hierusalem, tribus vicibus orauit per singulos dies. His & alijs exemplis edocti cognoscimus, nõ errasse illos vel errare, qui templis vel nouiter Deo constructis, vel ab idolorum squalore mundatis, propter aliquam locorum opportunitatem, in diuersas plagas altaria statuerunt: Quia non est locus, vbi non sit deus. Verissima enim relatio didicimus, in Ecclesia quam apud Aeliam Constantinus Imperator cum matre Helena, super sepulcrum Domini miræ magnitudinis in rotunditate constituit: Itemque Romæ in templo, quod ab antiquis Pantheon dictum, à beato Bonifacio Papa, permittente Foca Imperatore, in honorem omnium Sanctorum consecratum est. In Ecclesia quo-

quæ beati Petri principis Apostolorum, altaria non tantum ad Orientem, sed etiam in alias partes esse distributa. Hæc cum secundum voluntatem vel necessitatem fuerint ita disposita, improbare nõ audeamus. Sed tamen vsus frequentior (secundum quod & supra memorauimus) & rationi vicinior habet, in Orientem orantes conuerti, & pluralitatem maximam ecclesiarum eo tenore constitui.

Vnusquisque in sensu suo abudet. Prode est dominus omnibus in uocantibus eum in veritate, & longè à peccatoribus salus: Appropinquemus Domino, & appropinquabit nobis. Alioquin peccator, etiam si fugerit, eum qui vbiq̃ est, euitare non poterit. Quia neque ab Oriente, nec ab Occidente, neque à desertis montibus, subaudi, patet locus fugiendi, quoniam Deus iudex est, hunc humiliat & hunc exaltat. Cui etiam propheta dicit: *Quò ibo à spiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in caelum, tu ibi es: si descendero in infernum, ades.*

De vasis quæ simpliciter signantur. Cap. 5.

De vasis verò fustilibus vel etiam produetilibus, quæ simpliciter signa vocantur, quia eorum sonoritate quibusdam pulsibus excitata, significantur horæ, quibus in domo Dei statuta celebrantur officia: de his, inquam, hæc dicendum videtur, quod eorum vsus nõ adeo apud antiquos habitus proditur: quia nec tam multiplex apud eos conuentuum assiduitas, vt modò est, habebatur. Apud alios enim deuotio sola cogebat ad statutas horas concurrere. Alij prænunciationibus publicis immutabantur, & in vna solennitate proximè futuras discebant. Apud quosdam tabulis, apud nonnullos cornibus horæ prodiebatur. Vasorum autem, de quibus sermo ortus est, vsus primò apud Italos affirmant inuentum. Vndè & à Campania, quæ est Italia prouincia, eadem vasa maiora quidè campana dicuntur: Minora verò, quæ & sono tintinnabula vocantur, nolas appellant, à Nola eiusdem ciuitate Campaniæ, vbi eadem vasa primò sunt commentata. Quia verò tubas æreas & argenteas in lege habemus, & propheta quasi tuba vocem prædicationis exaltare iubet: congrue his vasis vtimur in conuocatione fidelium, vt prædicatione nostra in Ecclesia, pura in argento, in ære significetur durabilis & sonora, id est, vt ne hæretica sedetur rubigine.

Deus vbi què est. Psal. 144. Psal. 118. Iac. 4.

Psal. 74. Psal. 138.

Varia olim signa conuocandi ad ecclesiam.

Campanæ & nolæ.

Num. 10. Esa. 58.

Quid significant tubæ æreæ & argenteæ.

bigine, nec negligentia lassetur pigritudine, nec humana supprimatur formidine.

Expositio nominum quorundam, sacris rebus adiacentium.

Cap. 6.

Hæc à nobis, vt potuim⁹, dicta sunt: Nunc de nominibus, quæ ipsis sacris locis vel ædificijs, non fortuitò, sed rationabiliter imposita sunt, pauca dicamus: vt lector dum causas ædificiorum & exordia didicerit, cur etià ita vel ita dicta sint, possit aduertere. Ecclesia quidem Græcum nomen est, & interpretatur conuocatio vel cõuentus: cum sit vel generalis sanctorum vnitas, in vna fide & dilectione coniuncta, vndè vna & Catholica dicitur ecclesia: vel singulorum societas sancta locorum, vndè & multæ dicuntur Ecclesiæ. Tamen etià ipsa domus, in qua ad diuina vel discenda vel celebranda, conuenit multitudo fidelium, Ecclesia vocatur: à re quæ ibi geritur, illud vocabulum mutuamus. Horum exempla Apostolus insinuat, dicens: Vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam neque rugam: Et, Sicut in omnibus Ecclesijs sanctorum doceo. Et, Mulieres in Ecclesia taceant, & multa his similia. Vnusquisque etià electorum, domus & templum dei dicitur, sicut apostolus & in suo, & Propheticò confirmat exemplo: Templum, in quiete, Dei sanctum est, quod estis vos: sicut dicit nomen, quia in habitabo & inambulabo in vobis, & reliqua. Et Petrus, Vos tanquam lapides viui, super ædificamini domus spiritales, & reliqua. Sicut ergò Ecclesia in Ecclesia, sic multæ domus & templa in domo Dei & templo conueniunt. Domus autem dicta est à domate, quod Græcè tectum vocatur. Dicitur etià domus, familiæ totius sub vno tecto commorantis consortium, sicut vrbs totius populi, & orbis totius generis humani est domicilium.

Templum. Templum est dictum quasi tectum amplum. Vndè & excellentioribus ædificijs, hoc congruit nomen: Sicut Rex Salomon sapientissimus in regia vrbe, templum: Moyses verò in itinere dicitur tabernaculum condidisse. Dictum est autem tabernaculum, à tabulis & cortinis, eò quòd interstantibus tabulis, cortinæ desuper tederentur. Vndè & militum tentoria, quibus ibi sacra reponuntur & seruantur. Analogium, quòd in eo verbum DEI legatur

bernacula dicuntur. Aedes & ædificia, ab Aede, edendo putant dicta, quasi primitus ad edendum facta. Vndè Plautus dicit: Si vocassem vos in ædem ad prandium. Potest enim fieri, vt ædes ad edendum in eis, sicut cenacula ad cenandum, primò sint facta, & postea longò vsu in aliud verterentur. Sicut tabernæ primitus plebeiorum domunculæ, quòd sex tabulis ligneis fierent, dicebantur: vndè & tabernaculum diriuari quidam volunt. Nunc autem cauponum ecclesiæ sic vocantur.

Basilica Græcè, Latinè regalis vel regia dicitur, à Basileo, id est, rege. Nam & carnalium regum palatia ita dicuntur, sicut scriptum est de Hester: Stetit in atrio domus regis, quod erat interius contra Basilicam regis: Nostra autem domus orationis, idèò regia dicitur, quia regi regum in ea seruitur, vel quia reges & sacerdotes, id est, summi regis & sacerdotis membra, qui motibus corporis imperant, & spiritales hostias immolant Deo: ibi reguntur, ex aqua & spiritu, & salutari nutriuntur doctrina. Absida Græcè, Latinè lucida dicitur, quia lumen acceptum per arcum intromittit. Exedra, est absida quædam, separata modicum quidem à templo vel palatio. Et dicta inde, quòd extrà hæreat: Græcè autem cyclon vocatur. Aram quidam vocatam dixerunt, quòd ibi incensæ victimæ arderent: Alij à preceationibus, quas Græci aras vocant. Vndè & imprecationes àntara dicuntur. Altare autem, quasi altæ aræ nominatur. Porticus à porta, vel quòd sit aperta, dicitur. Ad hoc maximè fit, vt per eam intretur & transeat. Cœmeterium recubitorium vel dormitorium est mortuorum, qui & idèò ab ecclesia dormientes dicuntur, quia resurrecturi non dubitantur. Cryptæ, sunt specus subterranei, dictæ à profunditate abrupta, sicut & crepidines dicimus abruptas summitates quorumlibet corporum. Martyria vocabantur Ecclesiæ, quæ in honore aliquorum martyrum fiebant. Quorum sepulchris & ecclesijs, honor congruus exhibendus in Canonibus decernitur. Qui & loca, quæ sub incertis nominibus & reliquijs, vel tantum mortuorum appellatione construuntur, nullo honore colenda constituunt. Quod beatus Martinus & Germanus Parisiensis suis leguntur confirmasse exemplis. Sacrarium dicitur, quia ibi sacra reponuntur & seruantur. Analogium, quòd in eo verbum DEI legatur

Palpitum

Ambo

Cancelli

maximè

Januz

Ostia

Valne

Fores

Portæ

Camera

Abida

Exedra

Ara

Altare

Porticus

Cœmeterium

Cryptæ

Martyria

Sacrarium

Analogium

&

& annuncietur. Logos enim Græcè, verbum vel ratio dicitur. Pulpitum, quòd sit in publico statutum, vt qui ibi stant, ab omnibus videantur. Ambo, ab ambiendo dicitur, quia intratè ambit & cingit. Cancelli videntur dici, quia minoribus columnis fiunt. Cancrri enim vocantur maiores columnæ, & maximæ quadræ: vel Cancelli dicuntur à cubito, qui Græcè Ancos dicitur. Solent enim plurimi non altius construui, quàm vt stantes desuper, in niti cubitis possint. Januz à Iano quodam dicitur, cui gentiles omnem introitum & exitum consecrârunt. Ostia ab obstando extrà positis, vel ostendendo aditum vocantur. Valuz, à voluendo: Fores, quòd forinsecus sint positæ. Portæ, quia per eas portantur quæque & feruntur. Sunt autem ianuz propriè, primi ingressus in domum: ostia, intra ianuam aditus ad loca quælibet: Valuz, quæ intrò voluuntur, id est, vertuntur & concipiantur, sicut fores quæ foràs vertuntur. Portæ autem propriè sunt murorum & atriorum. Camera dicitur à curuitate, quæ solet in his ædificijs fieri, q̄ cementitio opere desuper concluduntur. Hæc etià à concauitate superioris, ad similitudinem cuiusdam animalis, testudo nominatur. Græcè enim camyron curuum dicitur. Lacunaria vel laquearia, pendentia sunt templorum ornamenta, inde dicta, quòd luceant in ære. Quia verò longum est, singulas sacrarum ædium partes exponendo percurrere, multiplex est in eis, æquè vt in cæteris structuris, nomen & specierum diuersitas: sufficientiant hæc de eminentioribus earum partibus dicta. Ad cætera quæ restant, per hæc signa ingressuum, facilius studiosis patebit introitus.

Quomodo Theotisce domus Dei dicatur. Cap. 7.

Dicam tamen etià secundum nostram barbariam, quæ est Theotisca, quo nomine eadem domus Dei appellatur: ridiculo futurus Latinis, si qui fortè hæc legerint, qui velint simiarum informes natos, inter augustorum liberos computare. Scimus tamen & Salomoni (qui in multis typum gessit Domini saluatoris) inter pavones, simias fuisse delatas. Et Dominus qui passit columbas, dat escam pullis coruorum inuocantibus eum. Legant ergò nostri, & sicut religione, sic quoque rationabili locutione, nos in multis veram imitari

tari Græcorum & Romanorum intelligent philosophiam. Multæ res sunt apud singulas gentes, quorum nomina, ante cognitionem ipsarum rerum, apud alias incognita sunt. Sicque fit sepius, vt rerum intellectus, alijs ab alijs addicentes, nomina quoque & appellationes earum vel integre, vel corruptè, cum noua intelligentia in suam proprietatem trahant. Vt ab Hebræis Græci, Latini, & Barbari, Amen, Alleluia, & Osanna mutuati sunt. A Græcis, Latini & omnes qui libris Latinorum & lingua vtuntur, Ecclesiam, Baptisimum, Chrisma, & omnium penè radices dictionum acceperunt. A Latinis autem Theotisci multa & in communi locutione, vt scimus, melius sicut: in reb⁹ autem diuino seruitio adiacentibus penè omnia: Item à Græcis, sequentes Latinos, vt *Αυλη* calicè, *Πατερ* Pater, *Ματηρ* mater, *γενεα* à γυναικεί, quæ Græcè dicuntur *κλήρις, πατήρ, μήτηρ, & γενεα*. Cum in quibusdam horum non solum Latini, vt genitor & genitrix, sed etià Theotisci proprias habeat voces, vt *ατορ* & *αματοδο* & *τοδα*. Ab ipsis autem Græcis *Κυριος* à Kyrios, & *Παππ* à Papa, quod cuiusdam paternitatis nomen est, & Clericorum congruit dignitati: & *ηρω* ab eo quod est heros, & *μοναχ* à *μνη*, & alia multa accepimus. Sicut itaque domus Dei, Basilica, id est, Regia, à Rege: sic etià *Κυρια*, id est, Dominica, à Domino nuncupatur: quia Domino dominantium, & Regi regum in illa seruitur. Si autem queritur, qua occasione ad nos, vestigia hæc Græcitatibus aduenerint, dicendum & Barbaros in Romana Republica militasse, & multos prædicatores Græcæ & Latinæ locutionis peritos, inter has bestias cum erroribus pugnaturos venisse: & eis pro causis, multa nostros, quæ prius nonouerant, vtilia didicisse, præcipueque à Gothis, qui & Getæ, cum eo tempore, quò ad fidem CHRISTI licet non recto itinere, perducti sunt, in Græcorum prouincijs commemorantes, nostrum, id est, Theotiscum sermonem habuerint. Et (vt historie testantur) postmodum studiosi illius gentis, diuinos libros in suæ locutionis proprietatem transfulerint, quorum adhuc monumenta apud nonnullos habentur. Et fidelium fratrum relatione didicimus, apud quasdam Seytharum gentes, maximè Tomitanos, eadem locutione, diuina hæc tenens celebrari officia. Hæc autem permixtionès & translationes verborum, in omnibus linguis tam multiplices sunt,

Nomina ab alijs linguis mutuata.

*Kyriaca

Translatio, nes sacrarum literarum.

sunt, vt propria singularum iam non sint penè plura, quàm cum alijs communia, vel ab alijs translata.

De Imaginibus & picturis. Cap. 8.

Nunc iam de imaginibus & picturis, quibus decus Ecclesiarum augetur, dicenda sunt aliqua. Quia & earum varietas nec quodam cultu immoderato colenda est, vt quibusdam stultis videtur: nec iterùm speciositas ita est quodam despectu calcanda, vt quidam vanitatis assertores existimant. Quis enim sanum sapiens, contra id quod scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Et iterùm, Non facies tibi omnem similitudinem eorum, quæ in cælo, vel in terra, vel in aquis sub terra, sunt: putabit in tabernaculi vel tēpli constructione, fecisse Moysen & Salomonem? Cùm & ille secundùm diuinam iussionem, cortinarū varietatem & indumentum sacerdotale, diuersis ornauerit figuris: & iste secundùm sapientiam diuinis sibi attributam, picturis & sculpturis non tantum animalium, sed etiam arborum & herbarum, penè omne opus templi distinxerit? Vterque insuper Cherubin similitudinem super Arcam & Pro-

Cultus imaginum.

Deut. 6.

Exodi 20.

Exod. 26. 3. Reg. 6.

Ad quid valeat vltus imaginum.

Abusus culpandus est, nō res ipsa.

qui error non auctori bonorum ascribendus est, sed dæmonum persuasioni, & hominum consensui iniquo, qui bonis in malum abuti didicerunt. Notandum verò, quod sicut quidam easdem imagines, vtrāquā satis est, venerāt: ita alij, dum volunt cautiore cæteris in religione videri, illas vt quasdā idololatrię species respuūt, & præsumptionis fastu, simplicium corda scandalizāt. Huius rei quæstio, apud Grego. II.

Dissentio de imaginibus.

Grego. II.

Grego. III.

sub Gregorio Papa iuniore, Constantinus Imperator apud Constantinopolim omnes imagines deposuerit: & sub Gregorio tertio Romę Synodus sit facta contra supradictam (vt dixerūt) heresim: in qua firmatum est, vt sanctorum imagines, secundum priscum Catholicę Ecclesię ritum, restituerentur. Ipsa denique querela Gregorij, temporibus bonę memorię Ludouici Imperatoris, in Franciam perlata, eiusdem Principis prouidentia scriptis Synodali- bus est confutata. Quam etiā Claudius quidam, Taurinensis episcopus, sed in veritatis itinere, nominis sui similitudine nutabundus, inter cæteras vanitatum sua-

Claudius Episcopus Taurinensis hereticus.

rum in eptias, cupiens renouare, antequam diuersorum contra eum scribentium iaculis perfoderetur, suo iudicio damnatus interijt: & fortasse quod Imperatoris, fidelium veluti in nummo contempsit imaginem, ante tribunal ipsius, propter uitas sue pariter & inquietudinis pœnas excoluit. Non enim leuem iniuriam seculari potentes sibi putabant illatam, si imaginem suam vel nomen in quolibet numismate, a subiectis despici cognouerint & calcari.

Exod. 31. 3. Reg. 11. Num. 21.

Non autem (quia populus Israel in deserto, vel Ieroboam Rex vitulorum fabrica- tione Deum offenderant) serpens æneus, quem ex iussu Domini Moyses fecit, contemnendus erat: quippe cùm percussus a veris serpentibus, imaginarij serpentis contemplatione, sanarentur: Quem quia populus, semper ad idololatriam procliuus, postmodum quadam superstitionis veneratus est religione, Ezechias Rex Iuda religiosisimus legijt fregisse. Ergo cùm Christianus populus tāta sit in diuinis rebz docilitate, in interiora sapientię spiritualis inducitur cellaria, vt nō dicā picturā & imagines, sed ne ipsos quidē sanctos homines viuos vel mortuos, diuinis credat colēdos honoribz, vel adorandos: Rogamz em̄ sanctos, non vt ipsi p̄sent per se, quæ salutis nostrę necessaria sunt: sed vt ab auctore bonorum, a quo est omne datum optimum, & Jac. I.

4. Reg. 19.

omne

omne donum perfectum, vt potē illi proximiores meritis, & idē certius audienti, impetrent quæ salutis petentium oportuna non nesciunt. Deum autem oramus, vt sua bonitate gratuita, meritis & intercessionibus sanctorum, quæ nobis iudicat commoda, largiatur. Et huic quidem vt Deo, Domino, iudici, creatori, omnipotenti, & saluatori, supplicamus: Illos verò, vt dei amicos, domini famulos, patronos, verē honoratos, & pleniter saluatos, in adiutorium vocamus. Tales esse preces fidelium, qui publicas ecclesię orationes considerare nōrunt, dubitare non poterunt. Cū itaq; talis sit Christiani perfectio sensus, non sunt omnimodis honesti & moderati imaginum honores abijcendi. Si enim idē, quia nouimus non adorandas nec colendas iconas, conculcandæ sunt & delendæ picturæ, quasi non necessariæ vel nociuæ: Ergo & quia credimus, quod creator omnium, qui vbique est, & cælum & terram implet, non habitat in manufactis, destruenda sunt templa, nē videamur parietibus & tectis inclusum credere creatorem: Sicque poterit euenire, vt dum cauemus, nē vspiciam sit aliquid, vbi insipientium mens possit errare, nihil penē habeamus, quo vel deuotionem nostram exerceamz, vgl simplices & ignaros ad amorem inuisibilium trahere valeamus: Quantum autem vtilitatis ex picturæ ratione proueniat, multipliciter patet. Primum quidem, quia pictura est quedam literatura illiterato, ad eō vt quidam priorum, legatur ex picturis didicisse antiquorum historias. Deindē (vt breuitatis causa prætermittam plurima) in gestis Syluestri Papæ legitur, Constantinum Imperatorem, per * thoracidas Apostolorum, quod ipsos in visione viderit, cognouisse. Et videmus aliquandō simplices & idiotas, qui verbis vix ad fidem gestorum possunt perducī, ex pictura passionis Dñicę, vel aliorū mirabiliū ita cōpungi, vt lachrymæ tellentur, exteriores figuras cordi suo quasi * lituris impressas. Ergo sicut somnia mūda mūdīs, coinquinatis autē & infidelibus nihil mundū, quia inquinatæ sunt eorū & mens & conscientia: ita malis, omnes viæ offensionis plenæ sunt. Et sicut boni etiā malis benē, sic mali etiā bonis male vtūtur. Sic itaq; imagines & picturæ habendæ sunt & amandæ, vt nec despectu vtilitas adqullectur, & hæc irreuerentia in ipsorū, quorū similitudines sunt, redūdēt injuriā: Nec cultu immoderato fidei sani-

Non sunt imagines delendæ.

Vtilitas ex picturis.

Quæritur in 1.

Conclusio de imaginibus.

tas vulneret, & corporalibz rebz honor nimē impensus, arguat nos minūz spiritalia contemplari.

De templis & altaribus dedicandis.

Cap. 9.

Quod templa DEI, dedicatione solenni consecranda sint, exemplis antiquorum & congrua ratioe docemur: Quia & Iacob Patriarcha erexisse lapidem legitur, & oleo desuper fuso vnxisse eum, & vocasse domum Dei: Idemq; super altare erectum inuocasse fortissimum Deū Israel. Tabernaculum autem Moyses & Sa- lomō templum, celeberrimis dedicationibus consecrassē leguntur. Vndē in testimonium diuinę ostensionis & visitatiōis, ignis de cælo descendens, oblata cōsumpsit, & supra vtranq; domū fumus ac nebula diuinę protecciōis apparuit.

Antiquissima exēpla dedicandi Ecclesię. Gen. 28.

Exod. 40. 3. Reg. 8.

Reiterata templi dedicatio.

Notandum verò, quod non tantum in prima constructione templi dedicatio est celebrata, sed etiā secundō vel tertio, post euerisionem & prophanatiōem eiusdem templi, propter peccata populi perpetrata a Gentibus, cū reādicatum sub Zorobabel, siue sub Machabæis fuisset purificatum, iterata dedicatione subsecuta. Vndē ea, quæ nouissimē facta est hyemis tempore, vsq; ad tempora passionis Christi obseruata cognoscitur, sicut scriptum est in Evangelio Ioannis: Facta sunt Encænā in Hierosolymis, & hyems erat, & reliqua. Nam cæteræ duæ alijs anni temporibus factæ, septimo videlicet & primo mense, narrantur. Inuenitur etiā Concilio Agathensi, statutum, vt altare vngatur & benedicatur. Hæc quidem & alia exempla dedicandorum habemus tēplorum & altarium, non minūz ad hanc obseruantiam probabili ratioe perducti. Si enim Pagani templa & statuas, erroris sui testimonia, dæmonijs deceptoribus suis, per quædam execramenta magis, quàm Sacramenta, deuouere & dedicare noscuntur, vt & suam deuotionem dijs, quibus placere desiderant, arctius insinuent, & ad se inuisentes dæmonum gratiam hac familiaritate sibi concilient: sicut legitur Nabuchodonosor Rex Babylonis fecisse dedicationem statuarū, quam erexerat in campo Duran.

Agg. 22.

1. Machab. 4.

De cōs. dist. 1. c. Si mortu.

Dedicatio nes à Paganijs factæ.

Dan. 3.

Ratio dedi. candi tēpla

Quare non potius nos, templa & altaria, nostrę religio sitatis indicia, Deo saluatori nostro per illibata & vera Sacramenta dedicare curemus, vt & cum nostræ deuotionis officijs diuinæ maiestati placea-

Ioan. 14.

Leuit. 26.

Matt. 21.
Mat. 56.

Pſalm. 5.

Gen. 28.

Pſal. 137.

Deut. 12.
Pſal. 115.

Deut. 5.

Luc. 2.

Ioann. 18.

Act. 3.
Act. 21.

Exod. 30.
3.Reg. 7.

mus: & ipse nos semper inuisere, & mansi-
onem sibi in nobis facere dignetur, qui
per Prophetam dicit: Paucet ad sanctua-
rium meum, & reliqua.

*Quid fieri debeat in locis Deo con-
secratis. Cap. 10.*

Quid autem fieri debeat in locis Deo
consecratis, Dominus per Prophe-
tam & per seipsum manifestat, di-
cens: Domus mea, domus orationis voca-
bitur cunctis gentibus. Et Psalmista: In-
troibo in domum tuam, adorabo ad tem-
plum sanctum tuum, & multa his similia.
Angelorum etiam praesentiam in locis ta-
libus haberi, & Iacob agnouit, quando
scala in Bethel erecta, vidit angelos asce-
dentes & descendentes. Et David testa-
tur, dicens: In conspectu angelorum psal-
lam tibi, & adorabo ad templum sanctum
tuum.

Vota etiam & sacrificia in his Deo of-
ferri debere, & lex Moysis pleniter docet,
& psalmista commemorat: Vota mea (in-
quiens) Domino reddam in conspectu
omnis populi eius, &c. Doctrinae quoque
verbum populo in ecclesia dispensari, &
Moyses ostendit, cum ad ostium taberna-
culi mandata Domini populo exposuit:
& ipse Dominus in templo duodennis in-
uentus est, in medio doctorum sedens: Et
creberrime in Evangelio reperitur, in tem-
plo sermonem fecisse, sicut & in passione
sua fatetur, se palam in Synagogis docuisse
& in templo, quod omnes Iudaei conue-
niunt. Sed & Petrus cum Ioanne in tem-
plo oravit, & Paulus vota persolvit, &
omnes Apostoli docuerunt. Unde cum
eadem domus DEI, Oratorium dicatur,
potest & a deprecationibus in ea facien-
dis, & a locutione doctrinae, ita dicta pu-
tari, quia oratio, id est, oris ratio, & non
tantum humilis postulatio, verum & ra-
tionabilis intelligitur hoc nomine locu-
tio. Inde est quod primi ordines in eccle-
sia, vruntur orarijs, quia ad ipsos perti-
net docendi officium. Et publici declama-
tores, ac sapientes dictionum compositores,
Oratores vocantur. Baptismum quoque ibi
conuenientissime celebratur, quia ante ta-
bernaculum labrum, & ante templum mare
ac decem luteres positos legimus, in quibus
& oblaturi sacerdotes, & victimarum carnes
lauarentur. Et dignum profectum est, ut in
Christi templo Christiani regenerentur.

Quid item fieri non debeat. Cap. 11.

Qualiter autem orandum sit, idem pa-
ter breuibus verbis, & maxime istis
concludit, dicens: Breuis & pura debet ef-
se oratio, & non in multiloquio, sed in pu-
ritate cordis, & compunctioe lachryma-
rum, nos exaudiri sciamus, & non in cla-
mosa voce, sed in lachrymis & intentione
cordis. Et item: Consideremus, qualiter
in conspectu Diuinitatis & sanctorum
Angelorum esse oporteat, & sic stemus
ad psallendum, ut mens nostra concor-
det voci nostrae. Intelligamus ergo his
exemplis, quid Dominus in templis

su-

ALia vero negotiorum carnalium, in
Deo consecratis aedificijs opera, fie-
ri non debere, ut non dicam, quae nusquam
licent: sed & quaedam alia, quae alibi inter-
dum venialiter exercentur, inde esse mo-
uenda, Dominus ipse ostendit, cum zelo
domus Dei ductus, vendentes & ementes
eiecit de templo. Et per Prophetam quod-
dam loco queritur, dicens: Dilatus meus
in domo mea fecit scelera multa. Apoſto-
lus quoque Corinthios in Ecclesia dissen-
siones habentes, itemque conuiuantes in-
crepat, dicens: Primum quidem conueni-
entibus vobis audio scissuras esse, & reliqua,
& in consequentibus, Conuenientibus vo-
bis in vnum, iam non est Dominicam coe-
nam manducare. Vnusquisque enim sua coe-
nam praesumit ad manducandum. Et alius
quidem esurit, alius autem ebrius est. Nu-
quid domos non habetis ad manducan-
dum & bibendum? aut Ecclesiam Dei co-
temnitis, & confunditis eos, qui non ha-
bent? Et post multa subiugit: Itaque fratres
mei, cum conuenitis ad manducandum, in-
uicem exspectate. Si quis esurit, domi man-
ducat, ut non in iudicium conueniatis. et
superius, de inordinatis orantium gestibus
praemittit: Hoc autem praecipio, non lau-
dans, quod non in melius, sed in deterius con-
uenitis. Unde beatus pater Benedictus in
regula Monachorum praecipit, ut Orato-
rium hoc sit quod dicitur, nec ibi quic-
quam aliquid geratur aut concedatur. Vbi ostē-
ditur, eos culpabiles esse, qui nulla neces-
sitate coacti, indigna ibi committunt, vel
loca sancta in horrea & apothecas con-
uertunt: Cum in Canonibus quoque sa-
piens sit interdictum, ne in Ecclesijs con-
uiuia vel prandia fiant, nisi quis itineris
necessitate cogatur.

*De orandi modis ac distantia vocum.
Cap. 12.*

Qualiter autem orandum sit, idem pa-
ter breuibus verbis, & maxime istis
concludit, dicens: Breuis & pura debet ef-
se oratio, & non in multiloquio, sed in pu-
ritate cordis, & compunctioe lachryma-
rum, nos exaudiri sciamus, & non in cla-
mosa voce, sed in lachrymis & intentione
cordis. Et item: Consideremus, qualiter
in conspectu Diuinitatis & sanctorum
Angelorum esse oporteat, & sic stemus
ad psallendum, ut mens nostra concor-
det voci nostrae. Intelligamus ergo his
exemplis, quid Dominus in templis

Abusu in
templis.

Ioann. 4.

Hierem. 7.

1. Cor. 11.

Regula S.
Benedicti
de Orato-
rio.

Vox quod
dicitur valida.

1. Reg. 8.

Apo. 6.

Quis cla-
matur ad
Deum.
Exod. 14.

Qualis de-
bet esse
oratio.

quis fieri velit, vel quid prohibeat. Qui &
filios Heli, propter scelera circa taberna-
culum commissa, puniuit: & Annam matrem
beati Samuelis, in secreto cordis, motu ta-
tum laborum sine strepitu vocis orantē,
in filij petitione exaudiuit, ipsūque; Samu-
elem, quia fideliter in domo Domini mi-
nistrauit, reprobato sene, in Prophetam,
sacerdotem, & ducem elegit. De cuius ma-
tre mo destissima, & in oratione discēda est
instantia humilis, & post orationem per-
seuerantia salutaris. Legitur siquidem de
illa, quia vultus illius non sunt amplius in
diuersa mutati. Qui enim aut in oratione
aliud, quam debet, petit: aut alio modo, quā
magister humilitatis insinuat, deprecatur:
vel orare nescit, vel minus quam potuit
proficit. Qui verò perfecta oratione, vel ad
malam consuetudinem, vel ad noua facino-
ra, sine respectu mox proficit, fructum ora-
tionis perdit. Nam quidam in oratione pe-
ctus pugnis pauimentant, caput contun-
dunt, voces muliebri gracilitate submit-
tunt: & in proximo vel verbis vel factis ali-
os conturbare, & semetipsos non metuūt
culpabiles exhibere. Hi nimirum contra
iudicem, quem orando honorant, mori-
bus pugnant. De vocum autem differētia
dicendum, illam esse diuinis laudibus aptā,
quae qualitercunque sonuerit, ex bono the-
souro cordis profecta, internae intentioni
cōcordat. Nam & in bono legitur vox al-
ta, dum dicitur in dedicatione templi Sa-
lomonis, vox Sacerdotum & Leuitarum in-
rubicunda, & hymnis exclamantium, longius so-
nuisse, & sancti martyres sub ara Dei, vo-
ce magna clamasse leguntur. Vbi quauis
intelligi possit, sicut & in alijs multis lo-
cis, illam esse magnam vocem, quae quan-
uis sit sono humilis, ex bona deuotione pro-
cedit, sicut ad Moysen dicit Deus, Quid
clamas ad me, cum non legatur ibi aliquid
clamasse: Tamē bonum est, & omni quiete
praefendum, in laudem Dei decenter &
simpliciter laborare. Cumque omne genus
laudationis diuinae, secundum rationem
exhibita, sit laudandum: illud probabilis
est dicendum, quod habuerit vanitatis
& instantiae minimum. Legitimos confes-
sionum sancti Augustini, & inuenies, qua-
tum ille iudicauerit esse periculi in canti-
lenarum cum melodia dulcedine.

*Quibus proficit cultus diuinus, & qui-
bus non. Cap. 13.*

Sciendum sanē, ita demum templorū
& officiorū sacrorū Deo vniuersorū

creatori, cultus esse acceptos, si hominum
pectora, quorum ob causam haec sibi ex-
hiberi permittit vel iubet, ipsius inhabita-
tione fuerit digna. In vanum enim ligna
& lapides poliunt, qui mores non compo-
nunt. Frustrā dona & pecunias compor-
tant, qui interioris diuinae subtilitatis oculo
non placant. Nam quia Iudaei Domi-
num interioris non audierūt, exteriora eo-
rum cōtempserunt & abiecerunt, per prophetam
dicens: Reliqui domum meam, dimisi hereditatem
meam. Et per seipsum: Relinquetur vobis domus, vestra deserta. Ergo
propter peccata hominum, loca sacra a Deo negligi, testis est arca sab Allophylis
capta, templum toties euersum vel profana-
tum, & multae Christianorum ecclesiae nunc a barbaris vastatae vel subuersae, nunc
ignibus vel fulminibus desolatae, nunc terremotibus vel turbinibus dirutae. Unde &
Dominus per Hieremiam peccatori populo confidentiam vel maximam auferit,
dicens: Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes: Templum Domini, templum
Domini, &c. Non solum autem Dei praetioem, sed etiam angelorum custodiam,
& sanctorum curam a locis quondam sanctis discedere, cum prius habitatores vel
cultores locorum a Deo discesserint: ex eo certum est, quod omnis militia sanctorum
solio Dei assistit: & vbi Deus non fuerit, ibi esse non possunt. Secundum gratiae
ostensionem dico, non secundum diuinae potentiae immensitatem: quia neque infernalis
libus desit, qui caelum implet ac terram. Scribit enim Iosephus, imminente pro-
pter peccata urbis excidio, audiam fratres custodum inuisibilem vocem de inte-
rioribus templi, Transeamus ex his sedibus. Neque verò sacra loca illis profunt, qui
sanctitate percipiunt: sicut nec loca horrida obsunt his, qui Domini gratia proteguntur. Nam
& in praedicta Hierusalem subuersioe, omnibus malis attriti, suffusos lachrymis oculos
retorquebant ad templum, liberari non meruerunt, sicut scriptum est: Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad
Domini minimum: nec exaudiuit eos. Subiungitur enim in eodem Psalmo, quo merito: Filij
alieni mentiti sunt mihi, & reliqua. Praesumptores enim & negligentes in locis
sanctis multantur, ut Nadab & Abiud, offerentes ignem alienum. Item Core cum
seditiosis, ante tabernaculum igne Dei deuorati. Heli sacerdos in loco sancto, fractis
ceruicibus expirauit, Bethsames in conspectu Arcae damnatur. Iuxta arcam permissi

Quorū cul-
tus Deo gra-
tus est.

Hier. 12.
Mat. 23.

Eoca sacra
propter pec-
cata dese-
runtur a
Deo.

Hier. 7.

Iosepho de
bello Iuda.
lib. 7. cap.

Pſalm. 17.
Percussit in
loco sancto

Leuit. 10.
Num. 16.

1. Reg. 4.
1. Reg. 6.
3. Reg. 1.

2. Para. 26.

Ioab, iuxta altare trucidat. Ozias sacerdotium indignè vsurpàs, lepra pfundit. Ecò- trà humiles & Deū timentes, in locis infimis & exitialibus, iustitia tuente, saluant. Ioseph in cisterna nò perit, in carcere nò dimittit. Moises in fluuiò nò necat, Iob de sterquilino erigit, Hieremias de lacu cœno- so suffollit. Daniel inter leones. Tres pueri inter ignem illegi seruantur. Petrus liberatur de carcere, Paulus euadit de mari. Et quid ampliùs dicam? Iniquitas de cœlo Angelos deiecit, Iustitia de inferno homines liberauit.

Gen. 37. & 41. Exod. 2. Iob. 42. Hier. 38. Dan. 6. & 3. Act. 12. Act. 27. Apo. 12.

Iustas oblationes & magis virtutes quam corporalia munera Deū de- siderare. Cap. 14.

Postremò admonendi sacrarum stru- ctores ædiū vel ornatores, vt suę deuotionis affectum rebus iustè acquisitis ostendant: Quia Dominus per Prophetâ testatur, se odio habere rapinam in holocausto. Et alibi scriptum est: Qui offert vicimam de rapina pauperis, quasi qui ma- cter filium ante patrem. Et in Prouerbij: Hostiæ impiorum abominabiles, quia offeruntur à scelere. Item q̄, Honora Domi- num de tuis iustis laboribus, & reliqua.

Esa. 61.

Eccle. 34.

Pro. 21. Pro. 3.

2. Reg. vii.

Meminerit etiã Dauid Regem noluisse accipere arcem Arcua Iebusæi, ad ædifi- candum altare Domino, ipso gratis dare volente, nisi primùm iusti precij repende- ret quantitatem. Et reuerà non est reme- dium peccati, si contempto salutis præce- pto, ipsius signa contemptis obijcias præ- ceptori. Deindè qui iustè quidem offert, sed maiora & vtiliora legis mandata post- ponit, audit cum Cain: Nõne si rectè of- feras, rectè autem non diuidas, peccasti? quiesce. Qualibus Saluator dicit: Væ vobis qui decimatis mentham & rutam, & omne olus: & quæ grauiora sunt legis, præteritis, misericordiam, iudicium, & verita- tem. Hæc autem dicimus, non quò ædifi- cantium & ornantium loca sancta deuotionem culpemus, sed quò doceamus, ele- mosynam in pauperes, huic præferendã, Quia vt beatus Hieronymus ait, supersti- tiosum est, parietes auro fulgere, Chris- tum q̄; ante ianuas fame & nuditate tor- queri, ipse enim ibi nos iubet thesaurizare, vbi neq; ærugo, nec tineæ demolitur: vbi fures non effodiunt, nec furantur. Et in iudicio veniens, non vtrum Ecclesias ædificasset, sed vtrum membris eius minimis profuissimus, inquisiturus est.

Gen. 4. Matt. 23.

Elemosy- na pferenda templorum ornati.

Matt. 6.

Matth. 25.

Heb. 9.

Hæc quidem ornamenta, sanctum se-

cularare Apostolus nominat: quia sunt alia quasi sancta caelestia, sicuti sunt ornamen- ta animarum: Quæ quo minùs apud homines habent splendoris, tato plus apud dñm habent meriti & mercedis. Legitur enim de B. Gregorio Papa, q̄ nò sicut alij in ex- tructione Ecclesiarum laborauerit, sed in doctrina & elemosynarum largitate: quã non solùm apud suos, verùm etiã apud longè & in exteris, puincijs positos, exer- cere curauit. Si ergò in condendis vel or- nandis sacris ædificijs, summa sanctitas ef- fet, debuerunt earundem studiossimire- rum, alijs qui minùs his faciendis instite- runt, meritorum præminere distantia. Sed quia legimus Moisen tabernaculi structo- rem, ad aquam contradiciõis Dominũ offendisse, & idcirco ad terram repromis- sionis non peruenisse: Salomonem quoq; post singulare templi mirabilis extruc- tionem, mulierũ seductum amore, Domini incurrisse offensam. Vndè & regni eatenùs vniti potentia, à semine eius dis- cissa, in aliam tribum perniciosa diuisione partim cõcessit. Intelligimus, & omni post- posita dubietate fatemur, ita constructio- nem sacrarum ædium ex religiosa deuotione laudandam, vt tamen virtutes, quæ sunt spirituales structuræ: & animarum in quibus Deus habitat, ornamenta perẽnia, his multum prælatas. Quia terrena orna- menta, quantalibet formositate singan- tur, sine virtutibus Deo vilescunt. Virtu- tes verò, quas & in Angelis suis diligit, etiã sine materiali cõpositione semper sibi placere demonstrat, dicens per Michæam Prophetâ: Indicabo tibi ò homo quid sit bonum, & quid dominus quærat à te: Vti- què facere iudiciũ, & diligere misericor- diam, & sollicitũ ambulare cum Deo tuo. Vndè multos sanctorũ & ante vsum tem- plorum sacrarum placuisse DEO. Alios verò, postquam Deo per loca diuersa san- ctuaria sunt constituta, in desertis & squalentibus locis commorãtes, scimus. Omni- potenti nomino folijs virtutibus militasse.

De oblationibus veterum. Cap. 15.

Hæc de sacrorũ fabricis & vsibus lo- corum, nos p modulo tarditatis & ignauitæ nostræ commemorasse sufficiat. Nunc de sacrificijs & oblatiõibus, q̄ in eis Deo exhibentur, quod ipse dederit, adiu- gamus. Abel & Cain, primi Dño munera obtulisse leguntur. Ille quidè de naturalibus ouium, quas pascebat, foetibus: de terrenis iste, quas arte & labore acquisiuit, frugibus. Sed donã amborũ nõ vna digna- tionem suscepta, quia dispari fuerant ratioe oblata, testis est diuini cenfura respectus, & inuidentijs fraternæ felicitati Cain vsq; ad homicidij reatu plasmã dementia. Noè quoq; post diluuiũ, de mundis animantibus obrulit Dño in odorem suauitatis. Abraham etiã & Iacob, & patientiæ Iob exemplar, sacrificia & holocausta dño im- molasse leguntur. Iam verò in lege quàm multiplicia sint oblationum præcepta, ex ipsis libris discendum est. Vbi quadrupedum & volucrum carnes & sanguis, terræ fruges, & fructus arborum, diuersis modis offerri iubentur. Quæ omnia, cum legali- um obseruationum vmbris, licet Euangelij veritate sua pfigurauerint exhibitione: tñ infirmo, & quasi carnè & sanguinè sapi- enti populo, imposita sunt eatenùs obser- uanda, donèc veniret dñs legis & Prophe- tarum, & omnia q̄ de se fuerant apertis vel mysticis dictis prænuñciata, vel imagina- rij victimarum, sacrificiorum, & solennitatum ritibus præsignata, cõpleret: ita sanè, vt illucescente Euangelij veritate: nec credentes ex Iudæis ab illis obseruandis, quasi rebus sacrilegis & prophanis prohiberentur: nec de gentibus ad fidem, venientes, ad ea suscipienda, quasi saluti Christianorum necessaria, cogerentur.

Greg. pæ- perum the- diofor q̄ temploru.

Num. 19.

3. Reg. 11.

Mich. 6.

Gen. 4.

Gen. 8.

Iugilla an- te aduentũ Christi, si- gna fuerunt

Noui Test. sacrificium, in cenã à Christo in- stitutum.

Aquæ ad- mixtio.

frugibus. Sed donã amborũ nõ vna digna- tionem suscepta, quia dispari fuerant ratioe oblata, testis est diuini cenfura respectus, & inuidentijs fraternæ felicitati Cain vsq; ad homicidij reatu plasmã dementia. Noè quoq; post diluuiũ, de mundis animantibus obrulit Dño in odorem suauitatis. Abraham etiã & Iacob, & patientiæ Iob exemplar, sacrificia & holocausta dño im- molasse leguntur. Iam verò in lege quàm multiplicia sint oblationum præcepta, ex ipsis libris discendum est. Vbi quadrupedum & volucrum carnes & sanguis, terræ fruges, & fructus arborum, diuersis modis offerri iubentur. Quæ omnia, cum legali- um obseruationum vmbris, licet Euangelij veritate sua pfigurauerint exhibitione: tñ infirmo, & quasi carnè & sanguinè sapi- enti populo, imposita sunt eatenùs obser- uanda, donèc veniret dñs legis & Prophe- tarum, & omnia q̄ de se fuerant apertis vel mysticis dictis prænuñciata, vel imagina- rij victimarum, sacrificiorum, & solennitatum ritibus præsignata, cõpleret: ita sanè, vt illucescente Euangelij veritate: nec credentes ex Iudæis ab illis obseruandis, quasi rebus sacrilegis & prophanis prohiberentur: nec de gentibus ad fidem, venientes, ad ea suscipienda, quasi saluti Christianorum necessaria, cogerentur.

De sacrificijs Noui testamenti, & cur mutata sunt per Christum sacrificia. Cap. 16.

Itaq; Christus, qui credentibus finis est legis, carnis dispensatiõem subiens, legis statuta vpotè à Deo non respuit, quin potiùs in se, vt terminaret, expleuit. Noui verò testamenti, noua mysteria ad instru- endum nouum hominè tradidit: Et mor- te sua vetera perficiens, resurrectione sua, noua firmavit. In cenã siquidem, quã ante traditionem suam vltimam cum discipulis habuit, post Paschæ veteris solennia, corporis & sanguinis sui Sacrameta in panis & vini substantia eisdem discipulis tra- didit, & ea in commemoratiõem sanctis- simæ suæ passionis celebrare perdocuit. Nihil ergò congruentius his speciebus, ad significandam capitatis atque membrorum vnitate, potuit inueniri: Quia videlicet, sicut panis de multis granis aquæ coagu- lo in vnum corpus redigitur, & vinum ex multis acinis exprimitur: sic & corpus Chris- ti, ex multitudine sanctorum coadunata, completur. Vndè consultè à prioribus sta- tutum est, nõ vinum in sacrificio sine aquæ

admixtione offeratur, vt videlicet per hoc indicetur, populos, qui secundum Ioannem Apoc. 17. aquæ sunt, à Christo, cuius sanguis in calice est, diuidi non debere. Ergò nec vinum sine aqua, nec aqua sine vino offertur: quæ nec Christus aliter, quàm pro populo suo passus est, nec aliter populus, quàm p passionem Christi potest saluari. Quia verò Christus sacerdos esse dicitur secundum ordinem Melchisedech, quod Apostolus Heb. 7. Paulus copiosissimè adstruit, salua multi- plicium ratione figurarum, quibus idem sacerdos Dei summi, Iesus Christus filius Dei, qui semetipsum patri pro nobis obtulit, pronunciãsse cognoscitur: congru- um genus sacrificij Dominus noster, sacerdos ver, in corporis & sanguinis sui mysteriũ prouidere dignatus est, vt videlicet sicut Melchisedech ante circumcisiõnem & legis cæremonias, viuens ex fide, panem & vinũ legitur obrulisse: ita ipse Dominus, Pontifex factus secundum ordinem, non Aaron, sed Melchisedech, iustus, & iustifi- cans eum, qui ex fide est, post expletiõem legis, eisdem species sacrificij fidelib; suis tradidit. Nec dubitemus, nos sine operib; legis, iustificari per fidem: dum illos imi- tamur libertate fidei & deuotionis, quos sine seruitutè legis coactiua, Deo cognos- cimus placuisse per fidem. Ergò dum notus esset in Iudæa Deus, dumq; in vno tabernaculi vel templi loco sacrificia debe- rent offerri, præceptum est, vel potiùs per- missum carnalibus, varias & sumptuosas oblationes exhibere, vt feruillis religio gra- uibus defudaret obsequijs. At verò postq̄ super omnem terram laudabile nomen Domini illuxit; dumq; in omnibus locis & gentibus, non speciale, sed generale sacerdotium geritur, tota fidelium vnitate, non in vnum corporaliter locum, sed in vnam spiritualiter fidem concurrente, sta- tutum est fidelibus, oblationes simplices Domino cõsecrare, quæ & veritatem my- sterij continerèt, & filios adoptionis nul- la sumptuum difficultate comprimerent.

Non est autè discutiendum ratioe mor- talium, cur hæc vel illa, isto vel illo tẽpo- re, quasi diuersa & discrepãtia, ille, q̄ semp idem est, & mutari nõ potest, statuerit vel iusserit: cum ipsorũ conditor & ordinator temporũ, quicquid in tẽpore fit, non tẽm- porali sapientiæ suæ ratione, sed æternã, iustè, conuenienter & vtiliter, quanvis se- piùs occultè, disponat. Notandum tamen, q̄ non de maioribus, fortioribus, sanctioribus, vtilioribus, ad minora, infirmiora, sacrificia.

Apoc. 17.

Heb. 7.

Grauiora & sumptu- osiora fue- runt legis sacrificia, q̄ nostra.

Non seru- tandum eis- riosè de fa- ctis Dei. Psalm. 102.

Ad meliora vocati sum; sacrificia.

EEE vilio.

viliora, inutiliora genus humanu vocauerit: sed sicut psona filij seruis premissis, vel angelis videlicet vel hominib, naturae suae pmet in maiestate: sic ipse in carne adueniens, illis maiora instituit. & a carnalibus ad spiritalia, a terrenis ad caelestia, a temporalibus ad aeterna, ab imperfectis ad perfecta, ab vmbra ad corpus, ab imaginibus ad veritatem docuit transeundum.

De virtute sacramentorum, & cur ab eis criminofis suspendatur. Cap. 17.

Ioan. 6. Vnio nra ad Christu per Sacramentum,

Criminosi non debent comunicari.

Nu quis comunicet indignu.

Excocomunicatio medicinalis,

igitur cum ipse filius Dei dicat, Caro mea veru est cibus, & sanguis meus veru est potus: ita intelligendum est, eadem redemptionis nostrae mysteria, & veru esse corpus & sanguine Domini, vt illius virtutis perfectae, quam cum capite nostro, iam spe, postea re, tenebimus, pignora credere debemus. Inde & Sacramenta, a sanctificatione vel secreta virtute, dicuntur. Vnde etiam criminum sceditate capitaliu, a membris Christi deuantes, ab ipsis sacramentis Ecclesiastico suspenduntur iudicio. Qui enim corpus & sanguinem Dni dignu manducat & bibit, designat se esse in Deo, & Deum in eo: Qui veru medicinam vel non habet, vel ea indignu vitur, longu se a medico esse, languendo testat. Non enim mentitur qui dicit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, & reliqua. Sciendum enim a sanctis patribus ob hoc vel maximu constitutum, vt mortaliter peccantes, a Sacramentis Dominicis arceantur, ne indignu ea percipientes, vel maiori reatu inuoluantur, vt Iudas, quem post panem temere a Magistro susceptum, diabolus dicitur plenu inuasisse: vt crimen quod prius scelerratissimo, consummaret effectu. Vel ne (quod Apostolus de Corinthijs dicit) infirmitatem corporis & imbecillitatem, ipsamq; mortem praesumptores incurrat. Et vt a communione suspesu, terrore eius exclusionis, & quodam condemnationis anathemate compellantur, studiosius poenitentiae medicamentum appetere, & auidius recuperandae salutis desiderijs inhare.

Quid offerendum sit in altari. Cap. 18.

Vanuis autem eorundem Sacramentorum vsus, ab ipso Domino traditus, & ab Apostolis, Apostolicisq; viris in totam Ecclesiae Catholicae latitudine sit

transmissus: in primis temporibus, quosdam alia quaedam genera oblationum offerre solitos, intelligimus ex Canonibus, & maxime Apostolorum, in quorum tertio capitulo ita scribitur: Si quis Episcopus aut presbyter, praeter ordinationem Dni, alia quaedam in sacrificio offerat super altare, id est aut mell, aut lac, aut pro vino ficeram, confecta q; quaedam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra constitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur. Et in quarto, Offerri non liceat aliquid ad altare, praeter nouas spicas & vvas, & oleu ad luminaria, & thymiana, id est, incensum, tempore quo sancta celebratur oblatio.

Dum ergo quaedam prohibentur offerri, ostenditur, ea a quibusdam (licet extraordinariis) oblatioibus adhibita. Vnde Eutychanus 28. sedis Romanae presul co-stituit, fruges super altare tantum fabae & vva benedici. Et haec idcirco fortasse, qd vino, sanguinis Dominici mysterium celebratur: faba veru, abstinentiu cibus est: Alias autem diuersarum species reru statutum est vbi libet benedici a sacerdotibus: vel si ad altare benedicenda quaelibet deserantur, speciali benedictioe a consecratione Dnicorum Sacramentorum omnimodis discernenda: vt sicut pro innumeris legis madatis, breuiatu Euangelij verbum Dns fecit super terru, ita pro diuersis sacrificioru ritibus, simplex oblatio panis & vini fidelibus sufficiat, qui non in multitudine vmbraarum apparituram quaerunt veritatem, sed eam in manifestatione factorum tenent perspicuam. Vnde quorundam simplicium error de Iudaicarum superstitionum seminario natus, & ad nostra vsq; tepora qdam vetustatis extendes vestigia, iam ex magna parte sapientiu studio copressus est. Et sicubi adhuc pniciosum huius pestis germen reuifescere fuerit coprobatu, mucrone spiritali radicibus est amputandu: illum dico errorem, quo quidam agni carnes in Pascha, iuxta vel sub altari eas ponentes, bndictione propria cosecrabant, & in ipsa resurrectionis die, ante ceteros corporales cibos de ipsis carnibus percipiebant. Cuius bndictionis ferries adhuc a multis habetur. Quod q sit superuacuum, & a Sacramentis Christianae perfectionis ab horrens, facile perspicit, q veraciter intelligit, q pascha nostra, imolatus est Christus, & vult epulari no in fermento veteri, sed in azymis synceritatibus & veritatis.

Canon Apollinarum,

Bndictio rerum corporaliu,

Est, 10.

Error de agnosp schali sup stitioiu,

1. Cor. 5.

Non

Non ab alijs, quam a ieiunis, communicandum. Cap. 19.

Offm a non ieiunis comunicatio celebrata fuit.

Hic. Trip. lib. 9. ca. 38.

Supra cap. 14.

Non licet amplius celebrari mysteria a non ieiunis.

Hoc quoq; commemorandum videtur, quod ipsa sacramenta quidam interdum ieiuni, interdum pransi percipisse leguntur, vt legitur in Canonibus Concilij Africani capitulo octauo, his verbis: Vt Sacramenta altaris non nisi a ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die Anniuersario, quo cena Domini celebratur, & reliqua. Isti quide eo die post prandium communicandum esse censebant, quia Dns post legalis paschae cenam, noui testamenti Sacramenta legitur discipulis tradidisse. Alij veru, secta quadam singulari, no semel in anno sicut superiores, sed crebrius ante Sacramentorum perceptionem cibis corporalibus refici debere iudicantes: post prandia & plenitudinem stomachi, quasi cofirmati, sacris rebus necessitate corporea communicabant, vt testatur Socrates in historia sua Ecclesiastica, vbi de diuersis Ecclesiarum consuetudinibus faciens mentionem, post multas ieiuniorum & solennitatum varietates, haec inter caetera ponit: Sed etiam circa celebritatem collectarum, quaedam diuersitas inuenitur. Nam dum per Ecclesias in vniuerso terrarum orbe constitutas, die sabbatorum per singulas hebdomadas sacrificia celebrentur, hoc in Alexandria & Roma quidem praeca traditione non faciunt. Aegyptij veru Alexandria vicini, & Thebaidis habitatores, sabbato quidem collectas agunt, sed non, sicut moris est, Sacramenta percipiunt. Nam postquam fuerint epulati, & cibis omnibus adimpleti, circa vesperam oblatione facta communicant. Et paulu inferius: In Antiochia veru Syriae, altare non ad Orientem Ecclesiae, sed magis ad Occidentem habet. De qua re etiam nos quidem superius disseruimus. Et hi quidem, inquit, singulis sabbatis, isti post prandium vel cenam communicant: Quia auctoritate id facere voluerint, non adeo liquet. Illud veru, q superiores in anniuersario cenae Dominicae pransi, communicare permisi sunt, ex occasione supra exposita, emerisse videtur. Sed a frequentibus honesta & rationabili deliberatione statutum esse cognoscitur, vt omni tempore a ieiunis sacrosancta celebrentur mysteria. Non enim ideu prius prandere, & postea communicare debemus, quia Dns completor legis, author gratiae, prius legalis paschae perfectae, deinde Sacramenta

Euangelica instituit. Sicut nec prius corporaliter cogimur circuncidi, & postmodu baptizari, cum sciamus Dominu nostrum factum ex muliere, factum sub lege, primu secundum legis statuta circuncisum, ac deinceps ad expletionem omnium iustitiae, lauacri salutaris subisse, nobisque consecrasse primordia.

Ergo a ieiunis semper celebrari debere eadem Sacramenta, & generalis totius iam coprobat vsus Ecclesiae, & dicta Synodi Braecarenensis ostendunt. Vbi etiam supra memorata in die cenae Dnica communicatio, post solutum ieiunium, anathematis interpositione abscinditur. Si itaq; illo die, post prandium communicare non licet, cui & exemplum Domini, & quorundam assensus suffragari videbatur: multo minus alijs temporibus licet, quibus horum neutrum cognoscitur attributum. Hoc autem ita fieri, no solum honestas sobrietatis, per quam receptacula peccatorum tanta sanctitati percipiendae preparari conuenit, ne si indignu sumatur, in iudicium transeat medicina: sed etiam ratio necessitatis magna poscebat, quia videlicet prandentes ante communicationem, proficiente (vt ad solet) in peius mala consuetudine, de paruis refectioibus, vsq; ad ebrietatis ingluuiu, interdum, p lapsos credibile est. Et quid tam absurdum, q tunc spiritalem atq; vitalem percipere videntur, cum ex nimietate ingestorum, nec corporalia alimenta potest crapulatus honeste tractare? Apostolus autem praecipit, dicens: Omnia vestra honeste & secundu ordinem fiant. Quae moderationes, quantum in singulis sanctorum operibus necessariae sint, tamen etiam atq; etiam in sanctissimi sanguinis & corporis Domini veneratione debent seruari, vt videlicet honeste, hoc est, humiliter pacem & charitatem in corde tenentes, ieiuni & sobrii, cum munditia corporis & cordis, quantum fieri potest, ipsa sacramenta contingamus. Secundum ordinem autem, vt sanctificationem eorum a cibis caeteris, vt potu animae vitam significantiu, loge distare sciamus. Et primu horu cofolatione refecti, deinde corporis sustentacula capiamus. Quod aut neq; ante, neq; post communicationem in Ecclesijs sit conuand: & Canones discre-

Rationabile decretu.

Omnia honeste & secundu ordinem fiant in nobis. 1. Cor. 14.

Sup. cap. 11.

Quod alij rariu, alij crebrius, alij quotidie communicandu dicat. Cap. 20.

Quia verò de ratione Sacramentorù pauca pertrinximus, videtur subnectendum, qualiter ad quotidianam celebrationem eorùdem mysteriorum vsus peruenerit. Et quoniã multiplex est eius rei apud doctores relatio, colligam⁹ summatim, quæ possumus, itã vt nomina singulorum authorum propter proximitatem non ponam⁹. Nihil verò conemur adstruere, quod non vel itã legimus, vel ex lectione cõiectauimus, vel veracium verbis precipimus, vel vsu insinuante cognouimus. Alij, vt ex patrum collatiõibus discimus, semel in anno communicandum censebant, vt videlicet diurna præparatione corpus & animam purificantes, tãdẽm ad communionem mensæ caelestis dignè pertingerent. Et quidem horum alij ipsam celebrationem annuam, in die cœnæ Dominicæ faciebant, vt ibi solum Sacramento rum gratia iteraretur illorum, vbi primitus est ostensa. Vndè & ipsa die soluebant ieiunium, sicut in festis actitare solemus: & ante meridiem collectas explebant. Quod in Canonibus partim ostenditur, & penitus prohibetur. Sed alijs cautiõibus vsus est, istos eo indigniores ad annuam suæ obseruationis celebritatem peruenerit, quo se putabant longa dilatione defæcatos, quandoq; ad sacrorum perceptionem satis dignos accedere: meliusq; credebant, quantum animus indignus sit, crebrius iterari quæ sancta sunt: Quia talis est illa spiritalis medicina, vt & sanos adiuuet ad perseverantiam sanitatis, & vulneratis subueniat ad reintegrationem virtutis. Et eo dignius percipitur, quo percipiẽtes per humilitatis custodiam substrati, nunq̃ se ad eius perceptionem satis dignos arbitrantur. Quia autem tardiùs secundum iudicium spiritalium medicorum ipsi admittuntur medela, ideo ad tempus abstinere debent, nẽ præproperè incongrua suis valetudinibus ingerentes medicamina, grauiùs ægrotent: & quod alijs est reparatio, illis fiat damnatio. Alij omni Dominica vel omni sabbato apud Oriẽtem & Hispanias Missas facientes, cõmemorationẽ passionis Dñicæ omni septimana si facerent, sufficere credebant. Vndè etiã orationẽ Dñicam, q̃ ab ipsis (vt credimus) apostolis, vel Apostolorù tẽporibus, ante cõmunionem & panis fractionem dicebat: quidam illo tantũ tẽpore recitandã crediderunt, quo sacrificia celebrabãt. Quia panẽ illũ, q̃ in eadẽ oratiõẽ petiit, substantialem intelligi, nõ quotidianũ, voluerũt. Et

Cõmuni-
cãrunt alij
semel in an-
no ex hu-
militate.

Spiritalis
medicina.

Alij omni
die Dñicã
cõmunicã-
runt.

sic fiebat, vt qui semel per hebdomadam communicabant, semel etiã orationem Dñicam recenseret. Cyprianus autẽ quodidie dicendã esse ostendit, dicens: Ita que in oratiõẽ Dñicã panẽ nostrũ, i. Christum dari nobis quodidie petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione & corpore eius non recedamus. Itẽ Hilarius: Et quia quotidiana oratio est, quodidie quoq; panis vitæ, vt detur. orat. S. August. dicit: De quotidianis paruisq; peccatis, sine quibus vita hæc nõ ducitur, quotidiana oratio fidelium, satis facit errori. Superioribus quidẽ, itã vt prædictũ est, complacuit: Alijs verò non solum in Dñicis & festis generalibus, vt sunt Natiuitas, Epiphania, Pascha, Ascensio Dñi, & Pentecostes: verũm etiã in natalicijs sanctorum, diuinorũ munerũ celebranda esse mysteria. Legit enim Felix 27. Papa cõstituisse, vt sup memorias martyru Missæ celebrarentur. Sed B. Gregor. Papa in ordine 66. p̃cepit, sup corpus B. Petri Apostoli fieri Missas. His itã obseruatis, ceperunt iuniores tempore sequenti ferias ieiuniorum augere, veraciter intelligentes, panẽ illũ quodidie ab illis, quibus cõpetit, offerendũ & accipiendũ. Quia verò Melchisedes 33. ordine, Romæ p̃sulatam agens, statuit vt nulla ratioẽ Dñico aut 5. feria ieiunium quis fidelium ageret, Pagani em̃ his diebus quasi ieiunia frequentabant, ideo B. Gregor. supradictus, in dispositiõẽ officiorum anni, infra quadragessimã, v. feriam, vacantem dimisit, vt quia festiua erat veluti Dñicã, etiã officio diei Dñicæ celebris haberetur. Quæ v. feria, qm̃ postmodũ cœpit vt ceteræ ieiunijs applicari, Gregorius iunior statuit, eã Missis & orationibus esse solennẽ, & vnde cunq; colligens, eiusdem dici augmentauit officia. Cũ ergõ Hebræi carnales suas oblatiões quodidie ex iussione Dñi celebrãsse legant, quare nõ Christiani hostias suas spiritaless quodidie offerant, & in monumentum suæ salutis frequentẽt? Legimus etenim, B. Gregorio (cuius supra fecimus mentionẽ) testante, Cassianũ Narniẽn Episcopũ, post ordinationẽ suã, omni die sacræ oblatiõis hostiam Dño immolãsse, & diuina dignatione, vt solitis instaret operibus, cõmunitum, ac magna promissionis gratia, ad perseverantiam confortatum.

Gennadius autem Massiliẽn presbyter, in dogmate Ecclesiastico, quasi inter veteres & iuniores medius existẽs, i. cũ ad huc

panis nobis
quodidie

Quodidie
na oratio,

Missæ in san-
ctorum Na-
talijs,

quando

Cõmuni-
o quotidiana
in primiti-
ua ecclesia.

Ibid.

Diuitior
offic. ap-
posito à Gre-
gorio.

Quodidie
celebrat
Missam.

Semel in
die celebra-
re Missam.

huẽ alij Dñicis tantũ, iam quoq; nonnulli quodidie communicarent diebus huiusmodi libramine sententiã suã tẽperat, vt quotidianam Eucharistiã perceptionem nec laudare, nec vituperare se dicat: Omni verò Dominica communicare, si capitalia peccata non prohibeãt, & m̃s in delectatione peccati posita nõ sit, horatur. Apud Græcos quoque, illi qui duas dominicas vel tres sine cõmunionẽ transierint, excommunicari dicuntur. Quia verò venerabilis Papa Syluester 34. à beato Petro, ferias Clerum habere docuit, vt sicut apud Paganos ferias tantũ dies aliquibus festis insigniti dicebantur: (sic enim per Moisen dicitur, Hæ sunt ferias Domini) itã Christianis & maximè clericis, omnes dies in ferias deputentur: videtur ratione plenissimum, vt per singulos dies, sacris occupemur officijs. Et quantum mentis vel corporis grauiores maculæ non obstant, panem & sanguinem Dominicum, quibus sine viuere non possumus, iugiter ambiamus, & desiderio illius tuitionis potiùs, q̃ præsumptione nostræ puritatis, sumamus, imitantes primitiã Ecclesiæ studium salutare, de quo in Actibus apostolorum itã scriptum est, Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Et infra: Quodidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, fumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis, laudantes Deum. Et iterum, Omni autem die in templo & circa domos non cessabant, docentes & euangelizantes Christum Iesum. Nota q̃ dicit, priùs eos fregisse panem, ac deinde sumphisse cibum.

Vtrum semel vel sæpius in die offerre conueniat, & communicare.

Cap. 21.

Diuersitas autem quædam inter sacerdotẽ oboriri solet, Quia est talis, q̃ semel tantũ in die Missam celebrare velit, nimirũ credentes, idẽ mysterium passionis Christi, cunctarum necessitatum esse generale subsidium: quia vnus, qui dominator & iudex est viuorum ac mortuorum, semel pro peccatis nostris mortuus est, ad multorum exhaurienda peccata. Alius verò bis, ter, vel quotiẽs libet, eadẽ mysteria in die iterare congruum putat, credentes tanto amplius Deum ad misericordiã stẽdi, quanto crebrius passio Christi commemoratur. Et fortassè consuetu-

dinem suam inde confirmandã existimat, quia romanorum vsus habet, duas vel tres interdũ vnus solennitatis facere missas: vt in Natiuitate Dñi saluatoris, & aliorũ festis sanctorum. Siquidem Telesphorus nonus in ordine romanę sedis episcopus, in Natali Dñi noctũ tres Missas celebrari constituit. Et reuerã non esse absurdũ crediderim, si dum plures in vna die faciendæ sunt Missæ, vnus sacerdos duas vel tres necessitate, vel voluntate persuadete, celebret potiùs, q̃ quasdã dimittat. Ad hoc accedit, q̃ totius vsus Ecclesię habet, sæpius Missas agere pro viuis, p̃ defunctis, p̃ elemosynis, & alijs diuersis causis, quod etiã officia his attributa testatur. In diebus itaq; publica celebritate conspicuis, aut illæ diuersarũ rerũ necessitates sunt intermittendæ, aut cõcurrẽtib; sibi met, publica obseruatione & priuata necessitate, vtriusq; expletio suis est discernenda officijs, vel (quod superius cõmemorauimus) vna oblatiõẽ diuersæ causæ sunt explendæ. Fidelium relatione virorum in nostrã vsq; peruenerit notitiã, Leonẽ Papã (sicut ipse ferebat) vna die vij. vel ix. Missarũ solennia sæpius celebrãsse: Bonifacium verò archiepiscopũ & Martyrem, semel tantũ per diem Missas fecisse: Qui & nõ longè ante nostrã fuerit uitæ tempora, & ambo tam scientia quã gradu præcipui. Itaq; vnusquisq; in suo sensu abudet, dum fides cõcordet, vt nec sæpius offerentes, æstiment Deum aliter petitiones nõ posse discernere: nec semel hostias per diem immolantes, putet suæ fidei subtilitatem potiùs, quã superiorum deuotionem diuinis acceptam conspẽctibus.

De ordine Missæ, & offerendi ratioẽ.
Cap. 22.

Quoniam igitur, qualiter ad celebrationem quotidianã Missarũ solẽnia peruenerint, qualitercunq; monstrauimus, hinc de officio missæ, quid, quãdũ, & à quibus statutũ sit, quantum inuenire potuimus, exponamus. Quod nũc agimus multiplici orationũ, lectiõnũ, cãticõnarũ & cõsecrationum officio, totum hoc Apostoli, & post ipsos proximi, (vt creditur) orationibus & cõmemoratione passionis Dominicæ, sicut ipse præcepit, agebant simpliciter. Vndè circa domos, secundũ superius commemorata testimonia, frangebant panem. Quod etiã alia sententia Lucas declarat, dicens: Vna autem sabbati, cũ conuenissemus ad frangendũ panem, & reliqua. Et relatio Maiorum est,

Plures vno
die celebra-
remissas.

Leo papa
sæpius, Bo-
nifaciõ mar-
tyr semel in
die celebra-
uit.

Rom. 14.

Quid fuit
Missæ tem-
pore Apo-
stolorum.

Act. 20.

ita primis temporibus Missas fieri solitas, sicut modò in Parasceue Paschæ (in quo die apud Romanos Missæ non aguntur) communicationem facere solemus, id est, præmissa oratione Dominica, & sicut ipse dominus noster præcepit, commemoratione passionis eius adhibita eos corpori Dominico communicasse & sanguini, quos ratio permittebat. Proficiente dehinc religione, amplius aucta sunt à Christi cultoribus officia missarum, quòd vel pax præstita latius terminos propagavit ecclesiæ, vel sanctorum copia, vsu facta est conualefcence frequentior. Quod & in sacrarum ædium constructione vel ornatibus ita prouenisse, iam diximus: non quòd aliqui sequentium, Apostolis fuerint scientia vel religiositate maiores: sed quia illi maximè curabât, ab infidelitate ad fidem, à tenebris homines ad lucem vocare, & in veritate stabiles reddere, ipsa facilitate religionis, melius quod volebant, rudibus persuadere poterunt. Vnde etiàm (sicut legitur) credentes primi de gentibus, legatum ponderare mendatorum deprimi voluerunt. Multi itaque apud Græcos & Latinos Missæ ordinem, vt sibi visum est, statuerunt. Et Romani quidem vsum obseruationum à beato Petro Principe Apostolorum accipientes, suis, quique temporibus, quæ congrua iudicata sunt, addiderunt. Quorum morem idè in sacris rebus tam multæ gentes imitantur, quia & tanti magistris ex apice Apostolico primordij clarant, & nulla per orbem Ecclesia, æquè vt Romana, ab omni fæce hæreseon cunctis retrò temporibus pura permâsit. Ambrosius quoquè Mediolanensis Episcopus, tam Missæ quàm cæterorum dispositione officiorum, sive ecclesiæ & alijs Liguribus ordinauit. Quæ & vsque hodie in Mediolanensi tenentur ecclesia. Igitur ordinem Missæ Romanæ, vt possumus, exequamur. Antiphonas ad Introitum dicere, Cælestinus Papa 45. instituit, sicut legitur in gestis Põtificum Romanorum, cum ad eius vsq; tempora, ante sacrificium lectio vna Apostoli tantum, & Euangelium legeretur. Litanias autem quæ sequuntur, id est, Kyrieleyson & Christeleyson, à Græcorum vsu sumptè creduntur: quia & Græca sunt verba, & ea ipsi Græci sæpius in suis iterant Missis. Hymnum autem angelicum, in quo paucis verbis, quædam ab Angelis circa Natiuitatem Dominicam, in laudem Dei sunt prolata, sequentes sancti patres ad communem sanctæ & indiuiduæ Trinitatis

Aucta cum tẽpore Missarũ officia.

Act. 15.

Romani à Petro receperunt ordinem Missæ.

*alijs legibus

Introitus Missæ à Cælestino.

Hymnus angelicus à Telephoro

tis laudationem, dulcissimas & congruentissimas dictiones addiderunt: vt sicut eius principium à cælestibus est ordinatum ministris, ita etiàm tota eius series diuini esset plena mysterijs. Illud, inquam, hymnũ ante sacrificium dicit, Telephorus 9. Romanorum præsul constituit, vt ad tantæ sanctitatis celebrationem, congregatorum animi angelicæ modulatiõis dulcedine mulcerentur. Sed in hoc loco queri potest, Si idem hymnus huius Papæ temporibus ante sacrificium cæpit dici: cur longo tẽpore post sub Cælestino legatur, tantum ante sacrificium lectioe Apostoli & euangelium præcessisse, vt ille necessariè de Palmis David antiphonas, quæ ante ipsas lectiões cantarentur, præposuisse videatur? Vbi respondendum est, vel constitutum quidem fuisse à Telephoro, vt idem hymnus in capite missæ diceret, sed ad posteros ipsam eius cõstitutione intermissam, doncè à sequentibus pleniùs totus ordo Missæ cõponeretur: vel ita statutum ab eo, vt ipse hymnus in summis festiuitatibus & à solis episcopis vsurparet, quod etiàm in capitelli bri Sacramentorum designatũ videt, & idè scriptũ esse, vsq; ad tempora Cælestini ante sacrificium lectiões tantum habitas: vt subintelligatur, quãuis ille hymnus interdum ante missas diceretur, vt prædiximus, non fuisse tñ, q̄ iugiter in omnibus Missis ab omnibus sacerdotibus ante lectiões poneret, anteq̄ idem Cælestinus antiphonas ad Introitũ dicendas instituit: Vel ita potuit euenire, vt idè Cælestinus, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus, & reliq̄ ante sacrificium docuerit dicere, quod nihilominus hymnus angelicus dici potest, quia principium eius Isaias Propheta Seraphim pronũciasse commemorat: sed ab imperitis quibilibet in eodẽ loco, vbi Telephorus dicit hymnũ angelicum ante sacrificiũ posuisse, additũ sit, gloria in excelsis Deo, putãtibz nullũ aliũ intelligi hymnum angelicum, nisi quem angeli nato Domino cecinerunt. Quæ verba, id est, Gloria in excelsis Deo, si non essent posita in capitulo Telephori, non nasceret questio superscripta, & intelligeret hymnũ angelicus ille, qui ante actione cantat. Huic assertioni videt illud suffragari, q̄ legitur, Symmachũ 53. Romanorum præsulẽ constituisse, vt omni Dominica, vel Natalijs sanctorum, Gloria in excelsis Deo, diceret. Aut em̄ (sicut prædiximus) illũ hymnum Telephorus non apposuit, aut si fecit, statum illius lógo tempore imperfectũ remansit.

Alio hymno angelico.

Esa 6,

Gloria in excelsis, à Symmacho

manst. Oraciones, quas Collectas dicimus, quia necessarias earum petitiones cõpendiosa breuitate colligimus, id est, concludimus, diuersi auctores, vt cunquẽ videbatur congruum, confecerunt. Solebant enim non solum inter officia Missæ, verum etiàm in alijs orationibus conuenientibus, & collocutionibus, quo cæteris aderant eminentiores, breui oratione opus cõcludere. Quod & in sanctorum patrum exemplis agnoscimus, dum alij alios honorificentia causa, oratione colligere postulabant. Et venerabilis Doctor Augustinus, in quibusdam sermonibus suis ad populum, ita terminat locutionem, vt diceret extremè, Conuersi ad Dominũ. Vbi intelligitur, oratione subiuncta, communem petitionem ad Dominum direxisse: Sicut etiàm nunc solent sacerdotes in cõclusionibus nocturnæ vel diurnæ synaxeos, orationes breues, id est, Collectas subiungere. Sunt enim tales, vt nõ alibi, quàm circa sacrificij celebrationem, sint dicendæ. Sunt verò aliq̄, quibus & in officio missæ, & non minus in alijs locis possumus vti. Crescente autem (sicut prædiximus) religionis cultu diuini, crescebat etiàm paulatim orationum & officiorum Ecclesiæ compositio, multis & ex summa scientia, & ex mediocri, & ex minima addentibus, quæ congrua rebus explicandis videbantur. Ideo quæ credimus Concilij, Carthaginensũ & Mileuitano statutum, vt preces & orationes à quibuslibet compositæ, nisi probatæ fuissent in Concilio, non dicerentur. Nam & Gelasius Papa in ordine 51. ita tam à se, quàm ab alijs compositas preces, dicitur ordinasse. Et Galliarum Ecclesiæ suis orationibus vtentur, quæ & adhuc à multis habentur. Et quia tam incertis authoribus multa videbantur * incerta, & sensus integritatem non habentia, curauit beatus Gregorius rationabilia quæque coadunare, & seclusis his, quæ vel nimia vel inconcinna videbantur, composuit librum, qui dicitur Sacramentorum, sicut ex titulo eius manifestissimè declaratur: In quo si aliqua inueniuntur ad hunc sensum claudicantia, non ab illo inserta, sed ab alijs minus diligentibus postea credendã sunt superaddita. Lectiões Apostolicas vel euangelicas quis ante celebrationem sacrificij primũ statuerit, nõ ad id certum est. Creditur tamen à primis successoribus Apostolorum eandem dispensationem factam, ea præcipuè causa, quia in euangelijs eadẽ sacrificia celebrari iubentur: & in Apostolo, qualiter celebrari debeat, docetur: Et vt ante sanctissimè actionis mysterium, ex Euangelio salutis & fidei sue recognoscerent fundamentũ: & ex Apostolo, eiusdem fidei & mortũ Deo placentium caperet instrumentũ. Antepositum autem in ordine, quod inferius est dignitate, vt ex minoribus animus audientium ad maiora sentiẽda proficiat, & gradatim ab imis ad summa conscendat. Statuit aut Anastasius 41. Papa, vt quotiescunquẽ sanctum Euangelium recitaretur, sacerdos non rectè, sed curui staret, vt videlicet humilitatem, quæ à Domino docetur, etiàm corpore demonstrarent. Videtur autem, non alias lectiões ante Euangelium fuisse tunc positas, nisi tantum Apostoli Pauli, quas solum nominauit, qui gesta Pontificum scripsit, cum Antiphonarum mentionem subiunxit, Quod autè non fiebat, nisi tantum Epistola beati Pauli Apostoli legebatur, & sanctum Euangelium. Quod etiã sanctus Damasus Papa ad Hieronymũ scribens, penè eisdem verbis ostendit. Et fortassè in primis solius Pauli lectiões eo loco legebantur. Postea autem omnibus latius augmentatis, aliq̄ lectiões, non tantum de nouo, verum etiàm de veteri (pro ut festorum ratio poscebat) intermixtæ sunt Testamento. Nec mirũ videri debet, quòd paulatim aucta narratur officia, dum ad aucta officia.

Collectæ à diuersis.

Diuerfas Collectas.

* incerta,

Liber Sacramentorum à Grego.

Epistola & Euangelij cur legantur.

id est, Canonis.

Graduale & alleluia.

Dan. 12.

Symbolũ, nõ Nicensũ, sed Constantinopolitanũ est.

quod

quod nos ad imitationē eorum intra Missas adsumimus, potius quā alia, in cantilenā dulcedinē idēd transulisse, quia Constantinopolitani Concilij proprium est, & fortasē aptius videbatur modulis sonorum, quā Nicenum, quod tempore prius est. Et v̄ contra h̄reticorum venena, in ipsis etiā Sacramentorum celebrationibus, medicamenta apud regiē suā vrbis sedem confecta, fidelium deuotio replicaret. Ab ipsis ergo ad Romanos ille vsus creditur peruenisse. Sed apud Gallos & Germanos, post deiectionem Felicis h̄retici, sub gloriosissimo Carolo Francorū Rectorē damnati, idem symbolum latius & crebrius in Missarum cōcepti officijs iterari. Cōcilio quoquē Toletano statutum est, omni Dominica idem symbolum, secundum morem Orientalium Ecclesiarum recitari: vt priusquā Dominica dicatur oratio, fides vera manifestius testimoniū habeat, & ad corpus Christi ac sanguinem praelibandum, pectora populorum purificata accedant. In eiusdem loci Concilio statutum est, vt etiā hymnus Trium puerorum, ad Missam omni Dominica in pulpito cantaretur. Quod Romani, propter multipliciter officiorum, non faciunt, nisi quatuor per annum diebus, quibus lectio XII. numerus adimpletur. Offertorium, quod inter offerendum cantatur, quantum ad prioris populi consuetudine in vsu Christianorum venisse dicitur: tamē quis specialiter addiderit officijs nostris, aperte non legimus, sicut & de antiphona, quæ ad communionem dicitur, possumus fateri: cum verē credamus, priscis temporibus patres sanctos silentiō obtulisse vel cōmunicasse, quod etiā hactenus in fabricato sancto paschæ obseruamus. Sed sicut supradictum est, diuersis modis & partibus per tempora decus proceffit ecclesiæ, & vsque in finem augeri non desinet. Traditur denique, beatum Gregorium, sicut ordinationem Missarum & Consecrationum, ita etiā cantilenæ disciplinam, maxima ex parte in eam, quæ hactenus, quasi decentissima obseruatur, dispositionem perduxisse, sicut & in capite Antiphonarij commemoratur. Sciendum autem, quosdam inordinatē offerre, qui attendentes numerum oblationum potius, quā virtutem Sacramentorum, sæpē in illis transcunter offerunt Missis, ad quas persistere nolunt. Rationabilius siquidem est ibi offerre, vbi velis persistere, vt q munus Domino obtulisti, offeras pariter pro eodem

Felix episcopus sub Carolo magno de haresi damnatus Eræfordiæ.

Hymnus trium puerorum.

Offertoriū & antiphona Communio.

Catus Gregorius.

Offerentes non debent abire ante Missæ actionem.

munere suscipiēdo postulationem deuotam. Non enim frustra in actione dicitur, qui tibi offerunt: non dicit, qui obtulerūt, vt intelligamus eos persistere debere in offerendo, doncē oblata ad hoc perueniant, ad quod oblata sunt. Sed & in hoc error nō modicus videtur, q̄ quidam se nō posse aliter plenam commemorationem eorum facere, pro quibus offerūt, nisi singulas oblationes, pro singulis offerant, vel pro viujs & defunctis non simul æstimant iminolandum, cum verē sciamus, vnum p omnibus mortuum, & vnum panem esse & sanguinem, quem vniuersalis Ecclesia offert. Quod si cui placet, pro singulis singulatim offerre: pro solius deuotionis amplitudine, & orationum augendarum delectatione id faciat, non autem pro stulta opinione, qua putet vniū Dei Sacramentum, non esse generale medicamentum. Quodammodō enim in fide imperfectus est, qui putat Dominum non discernere, quandō vna petitione pro multis rogatur, quid cui sit necesse: vel fastidire eum æstimat, cum eadem oblatio nūc pro vno, nunc pro alio exhibetur. Præstationem actionis, qua populi affectus ad gratiarum actiones incitatur, ac deinde humanæ vocis supplicatio, cælestium virtutum laudibus admitti deposcitur, vel ipsam actionē, qua conficitur sacrosanctum corporis & sanguinis dominici mysteriū, (quam quoquē Romani Canonem, vt in Pontificali- bus sæpius inuenitur, appellant) quis primus ordinauerit, nobis ignotum est: Autam tamen fuisse, non semel, sed sæpius, ex partibus additis intelligimus: quia & præfatio in quibusdam festis aliter, quā diebus quotidianis dicitur: Et interdum non ipsa mutatur, sed inseruntur in medio speciales quarundam rerum commemorationes. Actio verō siue Canon ex eo cognoscitur maximē per partes compositus, quod nomina sanctorum, quorum ibi cōmunio & societas flagitatur, duobus in locis posita reperiuntur. Non enim verum est, quod quidam dicunt, Ideō duos ordines nominū ibi factos, quia posterius positi nondum coronati fuissent, cum priores in illo Canone ponerentur, cum sciamus Ioannem Baptistam, ipsis Apostolis non tantum parem tempore, verum & priorem: Stephanum verō parem, & vtrumque ante Apostolos coronatum. Cæteros quoquē, qui in sequenti ordine numerantur, eiusdem fuisse temporibus, quibus fuerunt, qui prius sunt positi. Vndē constat, sequentes

Vna oblatio Missæ p multis fieri potest.

Offerre singulatim p singulis q̄ modo licet.

Actio seu Canon Missæ.

Duo ordines sanctorum nominum in Canonem.

quentes Ecclesiæ Doctores, antiquis Patrum statutis, quæ congrua visa sunt, addidisse: vt sicut religiosum aucta est multitudo, ita & religionis crescerent instituta. Primam verò partem Canonis prædicti, ex eo vel maximē antiquā esse cognoscimus, quia in eo ordo Apostolorum nō ita est politus, sicut in emēdationibus euāgelij inuenitur. Quod idēd fortasē euenit, quia pars illa prius cōposita est, quā Euāgelia ad eam veritatem, quæ nunc habetur apud Latinos, corrigērentur. In prioribus enim editionibus (vt Hieronymus testis est) non solum Euangelistarum mutatus est ordo, sed etiā verborum & sententiarum erat confusa cōmixtio. Alexander, septimus Papa in numero, misit passionem domini in precatone sacerdotum, quandō Missæ celebrantur. Quod cum ita de eo in Pontificalibus scriptum sit, dubium videtur, vtrum ille eam tantum partem actionis, qua passio Domini commemoratur, ordinauerit, vel totam à capite vsque ad ipsum locum. Sed huic secunde æstimationi videtur contrarium, quod in ea parte sancti nominantur, qui & ante illum, & qui post illius tempora longē fuerunt: nisi dicamus, ab illo eos tantum, qui ante illum fuerunt, commemoratos: Cæterorum verō nomina, suis quæque temporibus, ab alijs superimmissa. Vndē & ipsius nomen Alexandri, in sequenti ordine reperitur. Gregorius verō (de quo superius sæpius fecimus mentionem) augmentauit in precatone Canonis, Diesq; nostros in tua pace disponas: Vbi quidam volunt intelligi, totā ab eo loco Canonis consequentiam, vsque in finem, per illum fuisse compositam. Cui sensui repugnare videtur, quod passio Domini, quam Alexander eidem precatone inseruit, post hos versus habetur. Vndē nonnulli credunt, nō amplius Gregorium, quā illas tres petitiones, id est, pro pace temporum, & ereptione ab æternis supplicijs, & consortio sanctorum obtinendo, prioribus superaddidisse statuis. Leo quoquē, 47. loco apud Romanos Pontificatum agens, constituit, vt intra actionem sacrificij diceretur, sanctum sacrificium, & reliqua. De hoc etiā queri potest, vtrum ab eo loco, quæ sequuntur addiderit, vel ipsa tantum verba, id est, sanctum sacrificium, immaculata hostiam, eo loco intermiscuerit. Quod quia manifestē non legimus, nolimus diffinire. Ex hoc tamen apparet, Gregorium, qui longē post Leonem fuit, non totum Canonem,

Antiquitates sicut Canonem.

Abbas Alexandri pape primus.

Abbas Gregorius I.

Abbas Iouis I.

ab eo loco quo sua inseruit, vsq; in finem composuisse. Gregorius deinde III. eiusdē nominis Papa, faciens Oratorium in Basilica beati Petri, in honorem omnium Sanctorū, & quotidiana ibidem officia, ac Missas in eorum venerationem cōstituens celebrari, pariter instituit in Canone, à sacerdote dicendum: Quorum solēmitas hodiē in cōspectu tuæ maiestatis celebratur, nomine Deus noster, toto in orbe terrarum: quod quia specialiter ad illam pertinet celebritatem, non est Canon, qui generaliter dicitur, adnotatum. Actio dicitur ipse Canon, quia in eo Sacramenta consuevitur Dominica. Canon verō eadem actio nominatur, quia in ea est legitima & regularis Sacramentorum confectio. Sequitur oratio dominica, cum appositionibus congruis. Vna enim præcedens, eam fiduciam prædicat, qua Dominum creatorem, patrē dicere solumus: altera sublequens explicat, quo modo, & à quibus malis, p̄ dominū nos liberari petamus. Quæ oratio Dominica, quia prius quā cætera, in consecratione sacrificiorum assumpta est, in explicatione eiusdem sacratissimæ actionis dignē ponitur: vt per hęc purificati qui communicaturi sunt, quæ sanctē confecta sunt, dignē ad salutem veram percipiant. Pacem ante cōmunionem dari, Innocentius Papa decretis suis instituit: scilicet, vt quod in oratione sancta sub spōsione remissionis præmittimus, pacatos nos ipso opere demonstremus. Agnus Dei in contrafectione corporis Domini, à Clero & populo decantari Sergius LXXXVI. romanorū Antistes constituit, vt dum præparatur ad dispensandum corpus Dominicum, rogent accepturi, quatenus ille, qui pro eis oblatus est innocens, faciat eos salubriter pigora salutis æternæ percipere. Porro quod Canones præcipiunt, eum ad pacem non accedere, qui nō communicat, quidam sic intelligunt: Quod non debeat pacem accipere quis in alijs missis, nisi in quibus cōmunicat. Alij verō volunt, illum tantum à pace prohiberi, qui iudicio sacerdotali à cōmunionem suspensus est: Illum autem, qui quadam ratione * illo tempore differt cōmunionem, cum tamen nō sit extra cōmunionem, non debere à pacis gratia separari, nē humilitas eius, grauiorum criminum suspicione notetur. Et quia de cōmunicandi varietate quædam præmissimus, hoc addendum videtur: Esse quosdam, qui semel in die cōmunicare, etiā si pluribus interfuerint Missis, pro dignitate

Additio Grego. III.

Oratio Dominica in Canone.

Officium pacis. Innocenti' I.

Agnus Dei.

Pacem accipere possunt etiā ij, qui non cōmunicant, nisi fuerint Excōmunicati

*temporum

An vno die sæpius cōmunicare liceat. Supra c. 19.

tate Sacramentorum sufficere credat: Esse verò alios, qui sicut in vna, sicut omnibus quibus affuerint Missis, in die communicare velint. Quorum neutros culpandos existimo, quia sicut Augustinus ait de his, qui quotidie communicant, & illis qui rariis, Istos reuerentia sanctorum retrahit rerum, illos verò amor salubrium inuitat sacramentorum. Nam & ipse sacerdos, quoties in die Missas facit, communicare non omittit. Quod si non faciat, Canonico est ferendus iudicio. Et hoc non est mirum, ita de sacerdote intelligi, cum Concilii, Casaraugustano & Toletano, communiter sit statutum de omnibus, vt qui acceperit eucharistiam, & non sumserit, quasi sacrilegus repellatur. Est autem legitimum tempus communicandi, ante vltimam orationem, quæ dicitur ad cõplendum: Quia eius petitio maximè pro eis est, qui communicat. Vnde etiã eorum, qui per singulas Missas communicare volunt, accendi videtur voluntas. Quia per totam Missam pro eis quàm maximè, & quasi nominatim oratur, qui ibi offerunt atque communicant. Possumus autem & debemus (vt eadem sancta Missarum celebratio, nõ paucis, sed multis prodesse credatur) dicere: ceteros in fide & in deuotione offerentium & communicantium persistentes, eiusdem oblationis & communionis dici & esse participes. Quauis autem, cum soli sacerdotes Missas celebrat, intelligi possit, illos eiusdem actionis esse cooperatores, pro quibus tunc ipsa celebrantur officia, & quorum personam in quibusdam Responcionibus sacerdos exequitur: Tamen fatendum est, illam esse legitimã Missam, cui intersunt sacerdos, respondens, offerens, atque communicans, sicut ipsa compositio precum, euidenti ratione demonstrat. Statutum est autem Aurelianensi Concilio, vt populus ante benedictionem sacerdotis non egrediatur de Missa. Quæ benedictio intelligitur illa vltima sacerdotis oratio.

De tempore Missæ. Cap. 23.
 Tempus autem Missæ faciendæ, secundum rationem solennitatum, diuersum est. Interdum enim ante meridiem, interdum circa nonam: aliquandò ad vesperam, interdum nõctũ celebratur. Nam Telephorus Papa constituit, vt nullo tempore ante horæ tertie cursum, vllus presumeret Missam celebrare: quæ hora Dominus nosse, secundum Marci Euangelium, cruci-

fixus asseritur. Inter hæc notandum, neque ieiunandum in Dominicis & festis maioribus, vt non cogit necessitas, sicut & Canones ostendunt: nec in diebus ieiuniorũ, vel vnquam post meridiem, hymnum Angelicum, id est, Gloria in excelsis deo, vel Alleluia dicendum, nisi in duobus sabbatis Paschæ & Pentecostes, quæ specialibus mysterijs adornantur.

De vasis & vestibus sacris.
 Cap. 24.

Vasa quoque, quib' præcipue nostra Sacramenta imponuntur & conferantur. Calices sunt & Patenæ. Calix dicitur à Græco nomine κάλιξ. Patena à patendo, quòd patula sit. Ampulla, quasi parum ampla. Zepherinus 20. Pontifex 16. patenis vitreis Missas celebrare constituit. Tum deinde Vrbanus 18. Papa, omnia ministeria sacrata, fecit argentea, & patenas *25. In hoc sicut & in reliquis cultibus, magis & magis per incrementa temporum decus increuit Ecclesiæ. Bonifacius martyr & Episcopus interrogatus, Si liceret in vasis ligneis sacramenta cõficere, respondit: Quòdam sacerdotes aurei, ligneis calicibus utebantur: Nunc ecotrã, lignei sacerdotes aureis vtuntur calicibus. Syluester Papa constituit, Sacrificiũ altaris non in serico, non in panno tincto celebrari, nisi tãtũ lineo è terra pro creato: sicut corpus Domini Iesu Christi in sindone munda sepultum est. Vestes etiã sacerdotales per incrementa ad eum, qui nunc habetur, auctæ sunt ornatum. Nam primis temporibus communi in dumento vestiti, Missas agebant, sicut & hæc tunc quidam Orientalium facere perhibentur. Stephanus autem 24. constituit, sacerdotes & Leuitas vestibus sacratiss in vsu quotidiano non vti, nisi in ecclesia tantum. Et Syluester ordinauit, vt Diaconi dalmaticis in Ecclesia vterentur, & pallio lino stimo eorum leua tegetetur. Et primò quidem sacerdotes dalmaticis ante Casularum vsum induebantur: postea verò cum Casulis vti cõpissent, Dalmaticas Diaconibus concesserunt. Ipsos tamen Pontifices eis vti debere, ex eo clarum est, quòd Gregorius vel alij romanorum presules, alijs Episcopis eorum vsum permiserunt, alijs interdixerunt. Vbi intelligitur non omnibus tunc fuisse cõcessum, quòd nunc penè omnes Episcopi, & nonnulli presbyterorum sibi licere existimant, id est, vt sub Casula, Dalmatica vestiantur. Statutum est autem Concilio Bracerensi,

Alia est obseruatio dicitur de his, quæ in diebus ieiunij, &c.

Calix & Patena.

for. *4, &c.

Dicitur è libro Bonifacii martyris.

Sacerdotum vestiu vsu.

Dalmaticæ.

Adiectio vestibus ieiunij.

res, Nè sacerdos sine orario celebret Missam. Addiderit in vestibus sacris alij alia: vel ad imitationem eorum, quibus veteres utebantur sacerdotes, vel ad mysticæ significationis expressionem. Quid enim singula designent, quibus vtitur nunc, à prioribus nostris satis expositum est. Numero autem suo antiquis respondent: Quia sicut ibi tunica, superhumeralis linea, superhumeralis, rationale, balteus, feminalia, tiora & lamina, sic hic dalmatica, alba, mappa, orarium, cingulum, sandalia, casula & pallium. Vnde sicut illorum extremo soli Pontifices, sic horum vltimo summi tantum pastores vtuntur.

Numero vestium veterum & noui Testamenti.

De horis Canonicis & genium flexione. De Hymnis item & Canticis, & incrementis eorum.

Cap. 25.

Premissis his, quæ de ordine Missæ videbantur dicenda, de Canonicarum statutis horarum, quæ Dominus dederit, adiungamus. Sciendum est, multa post reuelationem Euangelij, tempora transisse, antequam ita ordinarentur quarundam per diem & noctem horarum solènia, sicut nunc habentur. In veteri autem Testamento legimus, quãdam certas orationis horas, vt tempus matutini & vespertini sacrificij. Et quòd Daniel legitur ter in die genu in oratione flexisse, non absque ratione fecisse credendum est. In nouo quoque, non tantum orandi, sed etiã genua flexendi, copiosa reperitur exèpla. Nam Dominus Iesus Christus ante passionem suam, procidens in faciem suam, adorauit patrem. Et Stephanus, positus genibus, pro lapidantibus exorauit. De Bartholomæo etiã legitur Apostolo, quòd centies in die, ceties in nocte flexerit genua. Quauis autem genculationis morem tota seruet Ecclesia, tamen præcipue huic operi Scotorum insistit Natio: quorum multi pluribus, multi paucioribus, sed tamen certis vicibus & diumeratis, per diem vel noctem genua flectentes, non solum pro peccatis deplorandis, sed etiã pro quotidianæ deuotionis expletione, studium istud frequentare videntur. Quibus autem horis vel temporibus inter publica officia sine genium flexione orandum sit, Canones loquuntur, id est, in Dominicis & festis maioribus, & Quinquagesima, iuxta quos Canones, publicè poenitentes, semper genua

flectere debent. Horæ igitur Canonice, quauis omnes rationali autoritate celebrentur, & nihil in eis obseruetur, quod non exempla vel dicta sanctorum patrum confirmet, tamen quædam manifestioribus sunt dedicata documentis, vt ipsum Dominum nostrum, in oratione legimus pernoctasse: Paulum quoque & Silam noctis medio orasse in carcere, terræ motus ostendit. Circa tertiam in Apostolos orantes Spiritus sanctus descendit. Hora sexta Petrus ascendit in cœnaculum, vt oraret: itemque cum Iohanne in templum ad horam orationis nomam, in qua etiã oranti Cornelio Angelus apparuit. Testis enim etiã Philo Primitiuam apud Alexandrinos Ecclesiam inter alia bona, hymnos ante galli cantus lucanos celebrasse. Ex his itaque & similibus intelligimus, apud multos Horas, quæ & nunc celeberrimæ sunt, obseruatas: sed non ea distributione Psalmorum vel orationum, quæ nunc vtuntur. Quam & circa tempora Theodosij senioris inchoatam, ac deinceps expletam multis animaduertimus causis. Ambrosius enim Mediolanensis (vt in libris confessionum suarum, beatus Augustinus testatur) hymnos diuinæ laudationis populo componens, persecutionem Iustini Augusti, rerum nouitate leniuit. Quo in tempore (sicut etiã in vita ipsius Ambrosij scribitur) Antiphonæ, Hymni, & Vigiliæ, in Ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt. Hilarius quoque Pictauiensis hymnos composuit. Et de Gelasio Papa scribitur, quòd tractatus & hymnos, in morem beati Ambrosij composuerit. Damasus verò constituit, vt psalmi die nocteque canerentur per omnes Ecclesias vel Monasteria: & præcepit hoc Episcopis & presbyteris. Deinde Iohannes Constantino- politanus, primus auxit in nocturnis hymnis orationes, ob hanc vel maximè causam: Arriani extra ciuitatem collectas agebant. Sabbato autem atque Dominica intra portas & porticus congregati, hymnos & antiphonas ex Arriano dogmate compositas, decantabant: Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cum ipsis antiphonis, per mediam ciuitatem egressi porram, ad suam Ecclesiam concurrerant. Cumque hoc crebro, quasi ad vituperationem Orthodoxorum, facere non cessarent, (Frequentem enim etiã hoc cantabant: Vbi sunt, qui dicunt tria virtute vnum?) tunc Iohannes, nè simpli-

Luc. 6. Act. 16.

Act. 2. 10. & 3.

Vide Euseb. lib. 2. c. 17. in hist. Eccle.

Hymni S. Ambrosij.

Hilarij, Gelasij.

Damasij, Io. Chryso-

Hymni Arrianorum.

ces huiusmodi cantibus traheretur, instituit suum populum, vt & ipsi nocturnis occuparentur hymnis: quatenus & illorum obscuraretur opus, & fidelium professio firmaretur. Studium ergo Iohannis nimis vile, cum turba periculisque finitum est. Hæc in decimo libro historiae Ecclesiasticae, quæ Tripartita dicitur, ita inseruntur: in quibus & hoc subnectitur paulo inferius: Dicendum tamen est, vnde sumpsit initium, vt in Ecclesia Antiphonæ decantentur. Ignatius Antiochia Syriae, tertius post Apostolum Petrum Episcopus, qui etiam cum ipsis debebat Apostolis, vidit angelorum visionem, quomodo Antiphonas sanctæ Trinitatis dicebant & hymnos: Isque modum visionis Antiochenæ tradidisse probatur Ecclesiæ, & ex hoc ad cunctas transiit Ecclesias. Notandum autem, hymnos dici non tantum, qui metris vel rhythmis decurrunt, quales composuerunt Ambrosius, Hilarius & Beda Anglorum pater, & Prudentius Hispaniarum Scholasticus, & alij multi: verum etiam cæteras laudationes, quæ verbis conuenientibus, & sonis dulcibus proferuntur. Vnde & liber Psalmorum, apud Hebræos liber hymnorum vocatur. Et quantum in quibusdã Ecclesijs hymni metrici non cantentur, tamen in omnibus generales hymni, id est, laudes dicuntur. Cantandos etiam illos, qui legitime componuntur, Toletani auctoritas Concilij ostendit, inter alia sic dicens: Et quia à nonnullis magno studio, in laudem Dei atque Apostolorum, & martyrum triumphos, compositi esse noscuntur, sicut sunt hi, quos beatissimi doctores Hilarius atque Ambrosius ediderunt: quos tamen quidam specialiter reprobant, eò quod de scripturis sanctorum Canonum, vel Apostolica traditione non existunt. Respuant ergo & illum hymnum ab omnibus componitur, quem quotidie publico priuatoque officio, in fine omnium Psalmorum dicimus: Gloria & honor patri & filio & spiritui sancto, in secula seculorum, Amen. Sed & ille hymnus, quem nato in carne Christo, angeli cecinerunt, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: reliqua quæ ibi sequuntur, Ecclesiastici doctores composuerunt. Ergo nec ipsi in Ecclesijs canendi sunt, quia in sanctarum scripturarum libris non inueniuntur. Componuntur Missæ siue precès vel orationes, siue commendationes, seu manas impositiones, ex quibus, si nulla decantantur in ecclesia, vacant omnia officia ecclesiastica. His verbis ostenditur, multa in Ecclesia nouiter componi, quæ non sint (si à fide veritatis non abhorreat) abijcienda. Porro hymni metrici ac rhythmi, in Ambrosianis officijs dicuntur, quos etiam aliqui in Missarum solennijs, propter compunctionis gratiam, quæ ex dulcedine concinna augetur, interdum assumere consueuerunt. Traditur siquidem, Paulinum Föriuliensem Patriarcham, sæpius & maxime in priuatis Missis, circa immolationem Sacramentorum, hymnos, vel ab alijs, vel à se compositos, celebrasse. Ego verò crediderim tantum tantæ que scientiæ virum, hoc nec sine auctoritate, nec sine rationis ponderatione fecisse. In officijs quoque, quæ beatus Benedictus Abbas, omni sanctitate præcipuus, ordinauit, hymni dicuntur per horas Canonicas, quos Ambrosianos ipse nominans, vel illos vult intelligi, quos confecit Ambrosius, vel alios ad imitationem Ambrosianorum compositos. Sciendum tamem, multos putari ab Ambrosio factos, qui nequamquam ab illo sunt editi. Incredibile enim videtur, illum tales aliquos fecisse, quales multi inueniunt, id est, qui nullam sensus consequentiam habentes, insolitam Ambrosio in ipsis dictis rusticitatem demonstrant. Dicendum verò de hymno, qui ob honorem sanctæ & vnicæ Trinitatis officijs omnibus interferitur, eum à sanctis patribus aliter atque aliter ordinatum. Nam Hispani (sicut superius commemorauimus) ita eum dici omnimodis vouerunt. Græci autem, Gloria patri & filio & spiritui sancto, & nunc & semper, & in secula seculorum, Amen. Latini verò, eodem ordine & eisdem verbis hunc hymnum decantant, addentes tantum in medio, Sicut erat in principio. Pro quibus etiam particulis, quidam Græci minus sapientes, Latinos, proximis ante nos temporibus, calumnijs impetere conati sunt. Intelligimus tamen nos in hoc non errare, credita consempiternitate gloriæ patris & filij & spiritus sancti: pariterque, scientes, quod romanis firmissimi fidei seruatores, remotis ceteris compositionibus, huc huius hymni tenorem non aliter suscepissent, nisi eum purum ab omni errore cognouerint: Affirmat siquidem multi, hymnum istum Nicenai concilij sacratissima sanctio prolatus, vt oibus officijs & orationibus intermixtus, & fidè coegetur Trinitatis inculcetur: & in singulis petipionibus ipsa confessio melius fauorè diuine exauditionis obtineat. Hic itaque, hymnum, nonnulli oibus penè Psalmis, & interdum in-

Antiphonæ ab Ignatio institutæ,

Compositores hymnorum metricorum,

Multa in ecclesijs cantantur, quæ non sunt ex sacra scriptura.

*cōprobatū

incisionibus Psalmorum coaptat: Responsorij verò paucioribus, vt illi quæ statuta patris Benedicti in horis sequuntur Canonicis. Romani eum in Psalmis rariùs, in Responsorijs crebriùs iterant. Sanè versum, qui in capite omnium (p̄ter Missas) officiorum, quæ horis Canonicis exhibentur, dici solet, id est, Deus in adiutorium meum intende, & reliqua, Patres antiqui suis collationibus inueniuntur statuisse omnibus, non tantum officijs, sed etiam operibus præmittendum, vt inuocatio diuinæ opulationis, initio cuiuslibet actionis assumpta, faciliorem faciat & postulandi constantiã, & obtinendi virtutem. In Agendis autem mortuorum, & circa passionis Dñicæ solennitatem, inchoationes & expletiones officiorum, non vt in cæteris fiunt: tristitiæ videlicet significandæ causã, nisi aliquo grauiori decreto. Quia verò tanta est in ipsis diuersitas officijs, non solum p̄ varietate gentium ac linguarum, verum etiam in vna gente vellingua, pro temporum mutatione, vel magistrorum studiosa institutione: vt si velim cuncta replicare, quæ de hac multiplicitate iam legimus, magis onerosus, quam profrectuosus, videar auditoris: Omittam igitur, quæ infinita sunt, hoc tantum affirmans, quod plenarius officiorum ordo, qui nunc per Romanum orbem seruatur, post antiquitatem multis temporibus euolutam, institutus, & ad omnem eminentiã sanctæ religiõis est dilatatus. Crescente enim fidelium numero, & hæresum pestilentia multiplicis pacem maculante Catholicam, necesse erat augeri cultum veteris obseruationis: vt & clarior religio accedentium ad fidem animos inuitaret, & auctior cultus veritatis, constantiam Catholicorum aduersus inimicos ostederet. Intantum denique vel cantilenæ, vel Psalmodiæ memoriter exercendæ vsus erat rarus apud priores, vt de nouissimis penè Romanorum Præsulibus, & qui nec ductis annis nostra tempora præcesserunt, quasi memorabile quiddam & singulare scribatur, si qui eorum in rebus p̄dictis eminentiores cæteris viderentur. Hormisda enim in ordine LIII, Clerum composuit & Psalmis erudiuit. Leo LXXXII, & Benedictus post eum proximus, itemque Sergius LXXXVI, Psalmodiæ & cantilenæ scientia floruisse dicuntur. De Gregorio autem III, velut inauditum quiddam & nouum refertur, quod omnes Psalmos memoriter tenuerit. Vbi intelligi datur, paucos priorum ita Psalterium didicisse. So-

Hymni à S. Benedicto instituti in regula.

Hymnus Gloria patri, &c.

Calumniâ Gregorum, de Sicut erat.

Vfus huius hymni in

lebant enim Psalmos, æquè vt cæteras scripturas, partim etiam lectitando, suis officijs inserere. Quod si diligenter aduertas, multis scripturarum documentis appareat. Ordinè autè cantilenæ, diurnis seu nocturnis horis dicendæ, B. Gregori plenary credit ordinatione distribuisse, sicut & supra de Sacramentorum diximus libro: cum multi ante, siue post eum orationes, Antiphonas, vel Responsoria composuerint. Nam & de Antiphonarum inchoatione superius diximus: & Responsoria ab Italis primùm inuenta traduntur, vel Ambrosio videlicet, vel alij noua diuinari laudum augmentatione gaudenti. Et quia Gallicana Ecclesia, viris non minus peritissimis instructa, sacrorum officiorum instrumenta habebat non minima, ex eis aliqua Romanorum officijs immixta dicuntur, quæ plerique & verbis & sono se à cæteris cantibus discernere posse fateantur. Sed priuilegio Romanæ sedis obseruato, & congruè rationabili dispositionum apud eam factarum persuadente, factum est, vt in omnibus penè Latinorum ecclesijs, consuetudo & magistrarium eiusdem Sedis prævaleret: Quia non est alia traditio æquè sequenda, vel in fidei regula, vel in obseruatione doctrina. Est etiam ille ordo officiorum laudabilis, quem beatus pater Benedictus monachis constituit obseruandum, scilicet, vt qui p̄posito à cæteris discernuntur, etiam continuè seruitutis penso, aliquid amplius egeris persoluere studeant. Quam dispositionem ideo à pastoribus Ecclesiarum non interdici putamus, quia & vicina est auctoritati Romanæ: Et quia beatus Gregorius vitam egregiè patris Benedicti describens, regulam ab eo conscriptam, in qua idem officiorum ordo habetur, collaudas sua auctoritate, statutis eius fauere videt. Sunt tamen, qui nescio qua presumptione, non ea velint constitutione vt, volentes pigrum vel proteritatem suam illo excusare permisso, quo sanctissimus vir per humilitatis suæ magnitudinè videtur cedere, vt si cui displicuerit distributio eius, quam fecit, Psalmorum, ordinet, si aliter melius iudicauerit, quasi quiddam melius possint, suoque ordini congruentius inuenire, quàm ille, qui spiritu omnium sanctorum dicitur plenus fuisse. Psalmos autem secundu lxx. interpretes romani ad huc habeant, calli & germanorum aliqui, secundum emendationem, quam Hieronymus pater de lxx. editione composuit, Psalterium cantant. Quam Gregorius Tu-

Psalmi & Responsor.

Deus in adiutorium meum &c.

Magna in diuinis officijs diuersitas.

Ordo officiorum Romanæ sedis per se.

Cultus Dei in Psalmis & alijs Cantibus auct.

Hic est Leo III.

Grego. III.

Ordo Cantandi à Grego. I.

Sup. c. 22.

ritus ecclesiæ Gallicanæ,

Ordo officiorum diuini cultus à S. Benedicto datus,

presumptio contra S. Benedictum,

Psalterium Gallicanum,

ronensis Episcopus à partibus Romanis mutuata, in Galliarum dicitur Ecclesi- as transfuisse. Cantilenæ verò perfectio- rem scientiam, quam penè iam tota Fran- cia diligit, Stephanus Papa, cùm ad Pipi- num patrem Caroli Magni (in primis in Franciam) pro iustitia sancti Petri, à Lon- gobardis expetenda, venisset, per suos cle- ricos, petente eodem Pipino, inuexit, in- deque vsus eius longè lateq; conualuit.

De baptismi incremento & mersione, & causis baptizandorū. Cap. 26.

De baptismo etiã dicenda sunt ali- qua, quod præfiguratum in transi- tu maris rubri vel Iordanis manifestè, se- cretius autem alijs multis figuris præfigu- ratum cognoscitur. Hoc Ioannes primus initio nouæ gratiæ ad fidem Christi con- uerfis ostendit, non sua adiuuentione, sed diuina constitutione prouisum, sicut ipse testatur, dicens: Qui misit me baptizare in aqua, & reliqua. Baptizauit autem non in remissionem peccatorum, quod Chri- sti baptismo agi consuevit: sed in pœni- tentiam, dicens in eum, qui venturus erat, vt crederent, hoc est, in Iesum. De quo etiã testimonium perhibuit, dicēs: Ego quidem vos baptizo in aqua in pœniten- tiam. Qui autem post me venturus est, for- tior me est: cuius non sum dignus calcea- menta portare, ipse vos baptizabit in spi- ritu sancto & igne. Et planè dignum erat, vt in noua generis humani, per aduentū filij Dei in carne, saluatione, nouum pã- deretur purificationis mysterium: quate- nus sicut sacerdotes Leuitici generis, lau- ri consueuerant ante oblationem carna- lium hostiarum: ita omnes Christiani no- minis hæredes, (qui dicuntur regale sa- cerdotium) lauacro spiritali à peccatorum labe mundati, offerant Deo hostias spiri- tales in odorem suauitatis. Sciendum au- tem, primò simpliciter in fluuijs vel fonti- bus baptizatos credentes. Ipse enim Do- minus noster Iesus Christus, vt in nobis idem consecraret lauacrum, in Iordane baptizatus est à Ioanne, & sicut alibi le- gitur: Erat Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi. Et Philippus Euangelista eunuchum bap- tizauit in fonte, quem repperit in via. Sicut autem suprà ostendimus, crescente pro- cessu temporum, religionis honore, insti- tutionum Ecclesiasticarum vsq; ad pleni- tudinem decus creuisse: ita & huius my- stici lauacri, gradatim per temporum au-

gmenta, in maius celebratio creuit. Addi- derunt alij Chrismatis vnctionem, quam ex veteri sumptam consuetudine, nemo qui dubitet: cùm primis temporibus im- positione manuum, baptismum cõfirma- ri solet, quod in Samaria fecisse Petrum legitur & Ioannem. Quæ confirmatio & tunc ad primos Ecclesiæ pastores perti- nuit, & nunc pertinere non dubitatur. Vndè in Canonibus sæpè interdicit præ- sbyteris, nè Chrisma conficiant, neq; bap- tizatos in fronte consignent: quod solis debetur episcopis. Testantur hoc decreta Innocentij Papæ, & statuta Syluestri, quia & ipse instituit, vt presbyter baptizatum Chrismate liniat, propter occasionè trã- situs mortis. Quod si à Diacono vel quolibet alio homine baptizatus, casu ante confirmationem transierit, credendū non est perire propter hoc, quia sub fide qua credidit, poterit esse saluus, si eum post commissa peccata non perimãt. Lege Cõ- cilij Eliberitani decreta. Alij addiderunt in Baptismatis Sacramento Exorcismos, alij consecrationem fontis, alij salis vel salutiæ infusionem, alij Catechumenorum ordinabilem instructionem, alij scrutinia diligentissimè ad tantum mysterium præ- parationis statuerunt. Sed & multa alia, q̄ & exemplis diuinorum actiũ, vel dicto- rum inuenta sunt, & congruentissimis spi- ritualiũ profectuum significationibus ple- na noscuntur: sicut copiosa priorum de eisdem rebus documenta demonstrant. Celebratur autem ipsum baptisma verum, non nisi in nomine summæ Trinitatis, quod & Dominus ipse ostendit, & Cano- nes Apostolorum docēt. Vndè quicunq; vel ab hæreticis in Trinitate baptizantib; vel ab alio quolibet homine, sub appella- tione legitima eiusdem sanctæ Trinitatis fuerit baptizatus, rebaptizari non debet, nè inuocatio summæ diuinitatis adnulla- ri videatur: sed Chrismate & manũs im- positione, quod imperfectum erat, perfici debet. Hoc in Canonibus & decretis pa- trum frequens habetur. Legitur quoq; in vltimo Ecclesiasticæ historiæ libro, quod Athanasius adhuc puer, inter cõueros bap- tismatis similitudinem per ludum exer- cuerit. Alexandrum etiã Alexandriæ p̄- sulem, cognita interrogatione baptistæ & responsiõe baptizatorũ, & ceteris, q̄ quã- uis per ludum, tamen iuxta nostram reli- gionem gesta sunt, non rebaptizandos iudicasse, sed vñtatis ecclesiæ confirmandos mysterijs. Concilio quoq; Eliberitano, si-

Chrismi vnctio.

A. d. s.

licentia ba- ptizandi in necessitate.

Multa ad baptismi fo- lennitatem addita.

legitima vnctio bap- tizandi p̄- sba & p̄- nosse.

Baptizati in noie Trinitatis, non rebaptizant.

Athanasij baptismus p̄ lulum pu- erorum.

delibus plenum baptisma habentibus, in necessitate baptizare permittitur. Victor etiã XV. Romanorum Pontifex consti- tuit, vt necessitate faciente, liceat vbi in- uentum fuisset, siue in flumine, siue in ma- ri, siue in fontibus, Christianæ credulita- tis confessione clarificata, quicunque ex gentilitate veniens, baptizaretur. In hoc tamen & similibus non tribuitur quibus- cunq; baptizandi indiscreta licentia, cùm Concilio Carthaginẽnũ mulieres prohibe- antur baptizare: sed demonstratur p̄ hæc, vbi in euitabilis necessitas poscit, melius baptizari vbi cunq; & à quocunq; in no- mine Trinitatis, quàm periclitantem, sine remedio deperire. Vndè etiã tempora baptizandi legitima in talibus necessitati- bus obseruanda nõ sunt: sed iuxta decre- ta Leonis, agritudine, persecutione, obsi- dione & naufragio periclitãtib; semper est succurrendum: Et Concilio Gerun- dẽsi, vnus diei infans, si in discrimine sit, baptizari iubetur. Eos autem, de quibus incertum est, id est, qui nullo testimonio probare possunt, se esse baptizatos, ex cõ- cilio Carthaginẽnũ, & decretis Leonis disci- mus, baptizari debere: Illos verò, qui bap- tizatos se quidem nouerunt, sed in qua professione ignorant, eiusdem Leonis pa- pæ decreta, sub manũs impositione susci- piendos constituunt. Tempora autè bap- tizandi legitima, Pascha & Pentecoste p̄- figurant, secũdũ decreta Siricij, Leonis vel Gelasij episcoporum, quauis Conci- lio Gerundenũ Natalis Domini & Pascha ponantur. Alij quoquẽ in Epiphania Do- mini baptizare voluerunt, quia eo tempo- re Dominus nostrum traditur baptizatu, quod & ipsum ab alijs prohibetur. Quia verò secundũ Apostolum in morte sal- uatoris baptizamur, & ipse Dominus in- raturos regnum cælorum, ex aqua & spi- ritu renasci debere præmonstrat, congruè à præsulibus Romanorum, hæc duo tem- pora sola ad celebrationem præfixa sunt baptizatis, i. Pascha & Pentecoste: quorũ vno, passio Dñi & resurrectio: altero, ad- uentus celebratur Spiritũs sancti. Alij tri- nam immersionem volunt, in similitudi- nem triduanæ sepulturæ, vt in Canonib; Apostolorũ statutũ habetur, & Romano- rum consuetudo obseruat. Alij vnã, ppter diuinitatis vnitatẽ continent, vt in con- cilio Toletano plenissimè habetur: vbi etiã commemoratur, quod B. Gregoriũ interroganti super hoc Leandro, inter ce- tera ita responderit, quia in vna fide nihil

officit Ecclesiæ consuetudo diuersa. Nos autem quod tertio mergimus, triduanæ sepulturæ Sacramenta signamus, vt dum tertio ab aquis infans educit, resurrectio triduanæ temporis exprimat. Quod si q̄s fortè etiã pro summæ Trinitatis venci- ratioẽ existimet fieri, neq; ob hoc aliquid obstitit, baptizandum semel in aquis mer- gere: quia dum in tribus subsistentijs vna substantia est, repræhensibile esse nullate- nus poterit, infantem baptismate ter, vel semel mergere, quod & in tribus mer- sionibus personarum trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Quæ singularis mersio quauis tunc ita Hispa- nis complacuit, dicentibus, Trinam mersionem idè vitandam, quia hæretici quid- dam dissimiles in Trinitate substãtias dogmatizare ausi sint, ad consubstantialita- tem S. Trinitatis negandã: tamen antiqui- or vsus p̄ualuit, & ratio supradicta. Si enĩ omnia deserimus, q̄ hæretici in suam per- uersitatem traxerũt, nihil nobis restabit: cùm illi in ipso Deo errantes, omnia quæ ad eius cultum pertinere visa sunt, suis er- roribus quasi propria applicãrint. Notan- dum autem, non solum mergendo, verũm etiã desuper fundendo, multos bap- tizatos fuisse, & adhuc posse ita baptizari, si necessitas sit, sicut in passione B. Laurentij quendam vrceo allato legitimus bap- tizatum. Hoc etiã solet euenire, cùm pro- uectiorum granditas corporum, in mino- ribus vasis hominem tingi nõ patitur. No- tandum deinde, primis temporibus, illis solummodò baptismi gratiam dari solitã, qui & corporis & mentis integritate iam ad hoc peruenerant, vt scire & intelligere possent, quid emolumẽti in Baptismo cõ- sequendum, quid confitendum atq; cre- dendum, quid postremò renatis in Chri- sto esset seruandum. Refert siquidem Ve- nerabilis pater Augustinus de seipso in li- bris confessionũ suarum, quod penè vsq; ad XXV. annorum ætatem catechumenus perdurãrit: & ea videlicet intentione, vt per hanc temporis morã, de singulis edo- ctus, ad eligendum quodlibet libero du- ceretur arbitrio: & deferrescentibus lu- bricæ ætatis incendijs, melius quod se- quendum erat, seruare potuisset. Sed au- gescente diuinæ religionis diligentia, in- telligentes Christiani dogmatis amato- res, peccatum Adæ originale nõ solos eos tenere obnoxios, qui suis opibus præuari- cationẽ auxerũt, sed etiã eos, qui sine su- is cõmissis: quia secundũ vñm istam, in

Mergere aut super- fundere.

Catechu- menorum olim in- structio.

Baptismus paruulorũ.

ini-

Exod. 14. Ios. 3.

Baptismus Ioannis.

Ioann. 1.

Matt. 3.

Lauacrum regenerati- onis.

1. Pet. 2.

Simplex olim bap- tismus.

Ioan. 3.

A. d. s.

Rom. 3.

iniquitatibus concepti & nati sunt, immunes à peccato esse non possunt, dum de polluta radice procedunt: vt meritò de omnibus dicatur per Apostolum, Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. Et de Adam, In quo omnes peccauerunt. Hoc ergò sentientes sanæ fidei sectatores, nè perirent paruuli, si sine remedio regenerationis gratiæ defungerentur, statuerunt eos baptizari in remissionem peccatorum: Non sicut hæretici quidam gratiæ Dei repugnantes, contendeant, nulla necessitate paruulos baptizari, quia nõdum peccassent. Quod si verum esset, vel non baptizandi erant, vel si extra necessitatem baptizarentur, imperfectum & non verum in eis erat baptismi sacramentum, quod in symbolo consistitur dari in remissionem peccatorum. Ergò quia omnes, quos gratia DEI non liberat, pereunt in originali delicto, etiã qui sui scelevis non adiecerunt augmenta, necessariò paruuli baptizant. Quod & S. Augustinus in lib. de Baptismo paruulorum ostendit, & Africana testantur Concilia, & aliorum patrum documenta quàm plurima. Ex hac igitur occasione inuentum est, vt Patrini vel Matrinx adhibeantur, suscepturi paruulos de lauacro: & pro eis respondeant omnia, quæ ipsi per ætatis infirmitatem confiteri nõ possunt: Pariterq; debet spiritalis pater vel mater ei, quem de fonte regenerationis suscepit, cum ad intelligibilem peruenerit ætatem, insinuare confessionem, quam pro eo fecit, vt qui aliena confessioe, sicut paralyticus fide portatium, meruit à peccatorum solui languore, studeat saluti præstitæ viuere non indignè, & sua impleat executione, quod illorum confessus est ore, si nõ vult saluatione carere, quam illorum meruit fide. Non autem Pater debet vel mater de fonte, suam suscipere sobolem, vt sit discretio inter spiritalem generatione atq; carnalem. Quod si casu euenerit, nõ habebunt carnalis copulæ deinceps adinuicem consortium, qui in communi suscepunt. Baptizandi sunt itaq; non solum per ætatem loquentes, & intelligetes, quæ aguntur, sed etiã nõdum per se vel pro se loquentes. Sicut etiã Synodus Carthaginensî baptizandos statuit ægrotos, qui iam loqui non possunt, cum voluntatis eorum testimonium, sui dixerint, aut ipsi aliquibus signis comprobare potuerint. Mortuis verò Baptisma vel Eucha-

Error Pelagianorum.

Patrini & matrinx.

Lucæ 5.

Nõ pater aut mater suum baptizat nec filium.

Ne quis p

ristiam dari, supradicti loci prohibetur Concilio: quauis primis Prædicationis Euangelicæ temporibus, tanti feruoris quidam in diuina credulitate referuntur fuisse, vt pro quibusdã charissimis, ante annũtiationem veritatis, vel baptismi perceptionem defunctis, baptizari studerent. Quod Apostolus Paulus ad adstruendam resurrectionis fidem commemorat: Quia nisi crederentur resurrecturi, stultum erat pro eis, qui iam non existerent, laborare.

De decimis dandis. Cap. 27.

Decimas Deo & sacerdotibus DEI dandas, Abraham factis, Jacob promissis insinuat, deinde lex statuit, & omnes doctores sancti commemorant. Et profectò dignum erat, vt Israelitæ decimas pecorum & frugum, & omnium pecuniarum Domino darent: qui vt eos liberaret, de cæplagis percussit Aegyptios, & in nouissima plaga primogenita cunctorum disperdidit, gratiamq; suis præstitit, vt impetratis pecunijs spoliarent aegyptum. De quibus decimis Augustinus Doctor mirabilis dicit: Decimæ ex debito requiruntur. Quid si diceret Deus: nempe, Meus es o homo, mea est terra quam colis, mea sunt semina quæ spargis, mea animalia quæ fatigas, meus est calor solis, & cum omnia mea sint, tu qui minus accomodas, solam decimam merebaris: Sed referuo tibi nouem, da mihi decimam. Si non dederis decimam mihi, auferam nouem. Si dederis mihi decimam, multiplicabo nouem. Cum itaque Iudaicus populus, præceptum decimarum tanta diligentia obseruaret, vt de minimis quibusq; olusculis, ruta videlicet, mentha & cymino (vt ipse Dominus testatur) decimas daret: cur non maiori studio plebs Evangelica eandem impleat iussionem? cui & maior est numerus sacerdotum, & syncerior cultus Sacramentorum? Ideò ergò dandæ sunt decimæ, vt hac deuotione Deus placatus, largiùs præstet quæ necessaria sunt, sicut superius ostendimus. Ac vt sacerdotes & ministri Ecclesiæ cura & sollicitudine necessitatum corporalium, quibus sine hæc vita transigi non potest, releuati, liberares fiant ad meditationem diuinæ legis, & doctrinæ administratione, atq; spiritalis seruitij voluntariam expletionem: & vt minus populi, in quotidianam oblationem Dño imoletur, nec non secundum statuta Canonica, in sustentationem pauperum, & restauratione Ecclesiarum proficiat. Quatuor enim partes

III. p

iuxta

oblatio iuxta Canones fieri, de fidelium oblationibus debent: vt vna sit Episcopi, altera Clericorum, tertia pauperum, quarta restaurationi Ecclesiarum seruetur.

De litanis agendis. Cap. 28.

Litanias, id est, Rogationes publicas (quas maiores vocamus) Romani vna die denominata, id est, 7. Calend. Maij annuatim facere solent: Quas Gregorius Papa initio ordinationis suæ instituit, dum post aquarum inundationem insolitam, inguinaria & insolita lues, primò Pelagio Papa extincto, populum vastaret Romanum. Quia tunc eo modo septenariã ordinauit Litaniam, sicut Paulus in gestis Longobardorum commemorat, vt precaturos Dñm, in septem turmas distribuere: quò pietatè Dñi multipliciùs implorarent. In primo choro fuit Clerus, in secundo Abbatibus omnes cum monachis suis, in tertio omnes Abbatissæ cum congregationibus suis, in quarto oēs pueri, in quinto omnes Laici, in sexto omnes Viduæ, in septimo omnes mulieres coniugatæ. Triduum autem Litanis, quò proximis diebus ante ascensionem Dñi, annuè per omnes Galliarum vel Germaniæ Ecclesias celebrantur, in Gallijs sunt constitutæ. Temporibus sigdem Clodouei Regis Francorù, qui cum gente sua primus Christianus effectus est, dum ciuitas Viensensium crebro terræ motu subrueretur, & bestiarum desolaretur incurfu: Sanctus Mamertus eiusdem ciuitatis Episcopus, eas legitur pro malis, quæ præmissis, ordinasse. Quas Aurelianensis Synodus & eo tempore iubet fieri, & ab opere seruii, vt plenius celebratur, omnes vacare. Hispani autem, propter hoc quod scriptum est, Non possunt filij sponsi lugere, quàm diu cum illis est, sponfus, infra Quinquagesimam Paschæ recusantes ieiunare, litanias suas post Pentecosten posuerunt, quinta, sexta & septima ferijs eiusdem hebdomadis, eas facientes. Alij eorum Idibus Decembris triduanum statuerunt ieiunium. Alij Calendis & Decembris. Notandum autem, Litanias non tantum dici illam recitationem nominum, qua sancti in adiutorium vocantur infirmitatis humanæ: sed etiã cuncta quæ supplicationibus sunt, & orationes appellari. Litania autem sanctorum nominum, postea creditur in usum assumpta, quàm Hieronymus Martyrologium, secutus Eusebium Cæsareensem, per anni circulum cõ-

scripsit, ea occasione ab episcopis Chomatius & Eliodoro, illud opus rogatus componere, Quia Theodosius religiosus Imperator, in Concilio Episcoporum laudauit Gregorium Cordubensem Episcopum, quòd omni die Missas explicans, eorum martyrum, quorum natalitia essent, nomina plurima commemoraret.

De aqua spartionis. Cap. 29.

Quam spartionis cum sale benedicti, & in habitaculis fidelium spargi, Alexander Papa constituit, Sicut enim populus prior legalibus institutis deseruies, sanguine lustrabatur: ita nouus Christianorum populus, Baptismi Sacramento renatus, dignè aqua benedicta adspersitur, vt sicut sanguis agni in postibus ad repellendum percussorem ponebatur, ita mysterium aquæ, corpora & loca munit renatorum.

De benedictione cerei. Cap. 30.

Cereum autem benedicti, non solum in principalibus Ecclesijs, sed etiã in parochijs Zosimus Papa constituit. Quod ipsum Concilio Toletano ostenditur, quosdam Hispanorum obseruasse, quosdam neglexisse.

Comparatio Ecclesiasticorum ordinum & secularium. Cap. 31.

Circa harum calcem rerum, placet inserere quandam secularium atq; Ecclesiasticarum comparationem dignitatibus: quauis non nesciam, ordinationes potestatum & officiorum, tanta diuersitate pro varietate gentium, locorum & temporum perplexas, vt de eis vix aliquid certi possit exponi. Quotus enim quisq; est, qui scire fateatur, quibus (nõ dico Assyriorum, Medorum & Macedonum, sed vel Romanorum, quod notius & proximius nobis est) Imperium distributum fuerit & ordinatum administrationibus & officijs: cum per longitudinem temporu, aliæ potestates alijs mutatæ sint, aliæ subditæ, aliæ additæ, vt ipsa instabilitate rerum, humanum esse & temporarium comprobetur, quod quadam inconstantia, & in maius extenditur, & in minus contrahitur? Omisissis ergò incertis, quæ notiora sunt, inuicem comparemus: vt ostendamus ordinationes mundanæ sapientiæ, in spiritalem Ecclesiæ vniuersalis rempublicam sacris distinctionibus commutatas, in similitudinem antiquæ historiæ, qua vel pecuniæ Aegyptio-

Exod. 12. & 24.

Magna secularium potestatum diuersitas.

Ro. Pontifex in Ecclesia summus premus monarcha.

Exod. 12. pto-

GGG

418
3. Reg. 5.
Ios. 2.
Ruth 4.
Iud. 6.
Alij Patri-
archas.

ptiorū, in vsum tabernaculi, vel Cedri de Libano caesi, in templi ædificationem profecisse. Raab quoq; & Ruth & Achior, in numerum populi Dei translati narrantur. Sicut autem gens Romanorum, totius orbis monarchiam tenuisse fertur: ita summus Pontifex in sede Romana, vicem B. Petri gerens, totius Ecclesiæ apice sublimatur. De quo Sardicensi Concilio statuitur, cunctorum statuta ad eum referri debere, idq; obseruandum, quod ipse statuerit. Sicut verò summus seculi principat, non tantum apud Romanos, verum etiam apud aliarum partium gentes interdum fuit: ita & aliæ Ecclesiæ, dignitati sedis Romanæ confociantur, id est, Antiochenis in Asia, Alexandrina in Africa. In Concilio enim Niceno, harum trium priuilegium Ecclesiarum, cæteris omnibus antefendum ostenditur: sed potest triū locorum eminentia, ad vnam dignitatem referri: Quia in duobus horum ipse Petrus sedet, Tertium nihilominus, id est, Alexandriam, per Marcum filium suum & Euangelium, quod ex ore eius ipse Marcus descripsit, suam effecerat sedem. Similiter intelligendum de Principatibus seculi, quod quauis in diuersis orbis partibus, per tempora sua fulserint, tamen ad ius Romanum, quasi vnum apicem postremo omnes penè relati sunt. Comparetur ergo Papa Romanus Augustis & Cæsaribus. Patriarchæ verò Patricijs, qui primi post Cæsares, in Imperijs fuisse videntur: Ita & isti, qui satis pauci sunt, primi post trium sedium præfules habentur. Deinde Archiepiscopos, qui ipsi Metropolitanis præminent, Regibus conferamus. Metropolitanos autem ducibus cõparemus, Quia sicut duces singularum sunt prouinciarum, ita & illi in singulis prouincijs singuli ponuntur. Vnde in Chalcedonensi Concilio iubetur, Nè vna prouincia in duos Metropolitanos diuidatur. Quod Comites vel præfecti in seculo, hoc Episcopi cæteri in Ecclesia explent. Fertur enim in Orientis partibus, per singulas vrbes & præfecturas, singulas esse Episcoporum gubernationes. Sicut Tribuni militibus præerant, ita Abbates Monachis, athletis spiritalibus præesse noscuntur. Quemadmodum sunt in palatij præceptores vel comites palatij, qui secularium causas ventilat, ita sunt & illi, quos summus Cappellanos Franci appellant, Clericorum causas plati. Cappellani minores ita sunt, sicut hi, quos Vassos Dominicos Gallica

Cõparatio
inter seculares & Ecclesiasticas
potestates.

consuetudine nominamus. Dicti sunt autem primitus Cappellani, à cappa beati Martini, quam Reges Francorum, ob adiutorium victoriæ, in prælijs solebant secum habere: quam ferentes & custodientes, cum cæteris Sanctorum reliquijs Clerici, cappellani coeperunt vocari. Porro sicut Comites quidam missos suos preponunt popularibus, qui minores causas determinent, ipsis maiora referunt: ita quidam episcopi coëpiscopos habent, qui in rebus sibi congruentibus, quæ iunguntur, efficiunt. Centenarij, qui & centenariones, vel vicarij, qui per pagos statuti sunt, Presbyteri plebium, qui Baptismales ecclesiæ tenent, & minoribus presbyteris præfunt, conferri queunt. Decaniones vel Decani, qui sub ipsis vicarijs quædam minora exercēt, minoribus presbyteris titularū possunt comparari. Sub ipsis ministris centenariorum, sunt adhuc minores, qui Collectarij quaterniones, vel duumuii possunt appellari: quia colligunt populum, & ipso numero ostendunt se decanis esse minores. Sūt aut ipsa vocabula, ab antiqua consuetudine mutata, in qua officia prælatorum dicebantur ex numero subiectorum: Vt sunt Chiliarchi Græcè, Latine millenarij, centenarij vel centuriones. Pentacontarchi, vel quinquagenarij: Decani, vel decuriones, Quaterniones, duumuii. Ad horum similitudinem sunt Diaconi & subdiaconi, presbyterorum adiutores in verbo, Baptismo & quotidiano officio. Sunt etiam archipresbyteri, in Episcopijs Canonicorū curam gerentes. Habent & potestates seculi consiliarios in domesticis, & liberorum Pædagogos suorum, habent ipsi procuratores rei familiaris: Similiter in quibusdam ecclesijs Archidiaconos, quos familiæ respicit gubernatio. Sunt in secularibus quæstionarij, id est, qui reos examinant: Sunt in Ecclesia Exorcistæ, demonum exclusores. Habent aulæ potentium ianitores, habet & domus Dei ostiarios: Habet mundus veredarios, commentarienses, ludorum exhibitores, carminum pompaticos relatores: habet Ecclesia acolytos, lectores, cantores, atque Psalmistas. Cæterum ex vtriusque ordinis coniunctione & dilectione, vna domus Dei construitur, vnum corpus Christi efficitur, cunctis membris officiorum suorū fructus mutue utilitati cõferentib, dum oculus est in sapientibus, qui verā lucē & percipiūt & insinuat: os in doctoribus,

Cappellani
vnde dicitur

Coëpisco-
pi

Presbyteri
titularum.

Græcarum
potestatum
nomina.

Archipre-
sbyteri.

Vtriusque
potestatis
memora in
vnum Ec-
clesiæ cor-
pus coniu-
cta.

auris in beneuolis auditoribus, nasus in discretionis amatoribus, manus in operatoribus, pedes in proficientibus, venter in compatientibus, humeri in laborum tolerantibus, & cuncta in cæteris: vt non sit schisma in corpore, sed si gloriatur vnum membrum, congaudeat omnia membra: si contristatur vnum, cuncta condoleat. Ista conuenientia eoufque, tenenda est, donè occurramus omnes in virum perfectum, vt sit Deus omnia in omnibus.

CONCLUSIO LIBELLI.

Gravi pondere tadem solutus, & vti-
nam tam pfectuoso quam magno,
in fine conclusionis lecturos obtestor, nè

quod obedientia subij, isti tribuant teme-
rariæ præsumptioni. Fateor enim, me nec
repperisse cuncta, q dilucidare cupiui, nec
cuncta posuisse, quæ repperi: cum & rerū
magnitudo sciendi cupiditatem succen-
deret, & diuersitatum confusio fastidij ni-
micitatem præberet. Habebit tamen in his
lectoris mei curiosa vestigiatio, & si non
copiam satietatis qua delectetur, qualem-
cunque tamen causam inquisitionis, qua
melius exerceatur.

Modestia
authoris.

EXPLICIT VVALA-
fridi Strabonis liber de Ecclesiastica-
rum rerum exordijs & incrementis.

BERNONIS AVGIEN-
SIS ABBATIS, DE QVIBVSDAM RE-
BUS AD MISSAE OFFICIUM PERTINENTIBVS LIBELLVS,

CVIVS HAEC SVNT CAPITA.

1. Qualiter p̄scis Apostolorum temporibus missarum celebritas ageretur.
 2. De Gloria in excelsis Deo.
 3. De Octaua Pentecostes.
 4. Quare author officiorum, in Aduentu Domini quatuor tantum hebdomadas numeret, cum ordinator lectionarij quinque numeret.
 5. De Missa, Deprecationem nostram, & concordia Euangeliorum & Apostolicarum lectionū cum cæteris officijs, ac p̄cipue cū missis, & de officio, exultate deo.
 6. Quare author officiorū ab octaua Pentecostes vsq; ad Aduentū Dñi, viginti tria solummodò posuerit officia, cum Ordinator lectionarij viginti quinque lectiones constituerit, exceptis his lectionibus & Euangelijs, quæ leguntur in hebdomada octauæ Pentecostes, & in Dñica quinta ante Natiuitatē Dñi, & de S. Trinitate, q̄ superioribus viginti quinque coniunctæ, videntur viginti octauum numerum implere.
 7. De ieiunio quatuor temporum.
- Qualiter p̄scis Apostolorū tēporibus
Missarum celebritas ageretur.

Cap. 1.

GI TVR in exordio nascentis Ecclesiæ non eo, quo nunc, modo vel ordine sacra celebrabatur Missarum solennia, teste etiā beatissimo Gregorio Papa, qui inter mul-

ta quæ constituit vtilia, cum in celebratione Missarum, tum etiam in vario ecclesiasticarum rerum vsu, ad conficiendum corpus & sanguinem Christi, orationem dominicam fecit decantari, sicut de eo scriptum est: Orationē Dñicam mox post Canonē sup hostiā cēsuit recitari. De hoc & de alijs cū quosdā murmurare sentiret, pijsimus Pater inter alia non indignatus est huiusmodi rationem reddere, dicens: Orationē Dñicam, idcirco mox post precem dicimus, quia mos Apostolorū fuit, vt ad ipsam solummodò orationem, oblationis hostiam consecrarent. Et valde mihi inconueniens visum est, vt precem, quā scholasticus composuerat, super oblationem diceremus, & ipsam traditionē, quam redemptor noster cõposuit, sup eius corpus & sanguinē non diceremus. Sed crescente statu religionis, simul accreuit deus ecclesiastici honoris. At tamen ipsam canonem nō vnus solus totū cõposuit, sed per tēpora aliud aliis interposuit vel adiecit, sicut de hoc sanctissimo Papa legitur: In Canone apposuit, Diesque nostras in tua pace dispone, atq; ab æterna damnatione nos eripi, & in electorū tuorū iubeas grege numerari. De Alexandro quoq; Papa, qui à B. Petro septimus erat in ordine, ita legitur: Hic passionem Dñi miscuit in precatone sacerdotum, quando Missæ celebrantur. Leo Papa cõstituit, vt intra actionem sacrificij diceretur, Sanctū sacrificium, & cætera. Deinde Gregorius tertius eiusdem nominis Papa, faciens oratorum

in basilica sancti Petri Apostoli in honorem omnium sanctorum, quotidiana Missarum solennia ibidem celebrare, constituit, pariterq; in Canone à Sacerdote dicendum ordinavit: Quorum solennitas hodie in conspectu tuæ maiestatis celebratur, Domine Deus noster, toto in orbem terrarum. Quod quia specialiter ad illam pertinet celebritatem, non est canonici, qui generaliter dicitur, adnotatum. Hæc de canone, qui & actio dicitur, dicta sunt: nunc de cæteris quæ Dominus dederit, videamus. Cælestinus Papa constituit, ut Psalmi David centum quinquaginta ante sacrificium psallerentur in ordine Antiphonarum ex omnibus, quod antea non fiebat, nisi tantum epistola B. Pauli recitabatur, & sanctum Euangelium. Litania, id est, Kyrie eleison, Christe eleison, quæ sequuntur, à Græcorum usu sumptæ creduntur. Orationes autem, quas Collectas dicimus, à diuersis authoribus compositæ creduntur, à Gelasio præfule Romano, & beato Gregorio Papa. Vnde & in vita ipsius legimus: Sed & Gelasianum codicem de Missarum solennijs, multa subtrahens, pauca conuertens, nonnulla supradiciens, in vnus libelli volumine coarctauit. Quod volumine librum Sacramentorum prætitulauit. Et fortasè primis temporibus solius Pauli epistolæ legebantur, postmodum intermixtæ aliæ lectiones sunt, non tantum de nouo, verum etiam de veteri, prout solennitatum ordo poscebat, testamento. Vbi notandum, ut sicut sanctum Gregorium, quicumq; has vel has cantilenas composuisset libri Sacramentorum, & Antiphonarum: ita & beatum Hieronymum credimus ordinatorem lectionarij, ut ipsius testatur prologus appositus in capite eiusdem Comitis: (sic eum appellauit) Postea cum Gradalia & Alleluia inter Apostolicam & euangelicam lectionem ceperunt frequentari, Hispani quasi nouitate rei perculsi, multum restiterunt, dicentes: In quibusdam Hispaniarum ecclesijs laudes post apostolum decantantur, priusquam Euangelium predicetur, dum Canones præcipiant, post Apostolum non laudes, sed Euangelium

Con. Tole. 4. cap. 11.

Alleluia canantur ante sanctum Euangelium. Idem etiam in Toletano statuerunt concilio, ut hymnus trium puerorum omni Dominico die, & in solennitatibus martyrum in pulpito decantetur: quod tamen Romani minimè faciunt, nisi quater in anno, his sabbatorum diebus, qui prætitulantur. In duodecim lectionibus. Symbolum quoq; fidei catholice post Euangelium recitatur, ut per sanctum Euangelium corde credatur ad iustitiam, per Symbolum autem ore confessio fiat in salutem. Quod tamen non secundum Nicenum concilium, sed secundum Constantinopolitanum canimus translatum. Concilio quoq; Toletano statutum est, id omni die Dominico secundum morem Orientalium ecclesiarum decantari.

AGNVS DEI, in confectione corporis Domini, à clero & à populo Sergius Papa dici constituit. Offertorium, quod inter offerendum cantatur, quantum à prioris populi consuetudine in usum Christianorum venisse dicitur, tamen quis specialiter addiderit, apertè non legimus, quemadmodum de illo angelico hymno, Sanctus, Sanctus, Sanctus: vel de illa antiphona, quæ post communionem dicitur, fateri possumus, cum veraciter credi possit, priores Sanctos silentio obtulisse vel comunicasse, quod etiam hæcenus in sabbato S. Paschæ solemus obseruare. Quæquam nõ desint, qui affirmet Xistum Papam, supra dictum hymnum, Sanctus, Sanctus, Sanctus, ad Missam addidisse. Verum in his omnibus est attendendum, quia sicut sapientissimus Papa Gregorius libri Sacramentorum diligentissimè ad veritatis lineam correxit, ita musicæ quoq; modulationis harmoniam fati vtiliter composuit ac ordinavit.

Rom. 10.

Conc. Tolet. 3. cap. 11.

De Gloria in excelsis. Cap. 2.

NVnc stylus ad mouendam questionem se vertat, ad quam totus hæcenus sermo habitus intendebat, videlicet, cur nõ liceat omni die Dominico vel natalitijs sanctorum, presbyteros illi hymnum canere, quæ nato in carne Domino angeli cecinere, dicentes: Gloria in excelsis Deo. Quod si cõcessum est illi cantare in Pascha secundum prætitulationem Missalis, nõ multo minus licitum putato in natiuitate Domini, quæ primum cepit audiri ab hominibus in terris, qualiter ab angelis canebatur in celis. Proferant contradictores in mediũ, vbi nõ sit à sanctis patribus

tribus, vel ab ipso sanctissimo Papa Gregorio interdictum, & si ad hæc responde-re nõ valemus, meritò manus damus. Quisquis enim vult ex sacra scripturæ autoritate aliquid confirmare, debet ex prophetarum oraculis, Apostolorum dictis, antiquorum Patrum concilijs, necnon & eorũ scriptis vel gestis, & quod omnibus his maius est, ex sancti Euangelij veritate locum ostendere, vnde velit sententiam suam corroborare. Vnde solemus dicere, Scriptum est in illo, & in illo loco: & legimus in decretis pontificum, vel in tali concilio, in illo capitulo: Sed cum sanctum Gregorium nunquam legamus ipsum hymnum interdixisse, liceat nostros quoque testes idoneos introducere, quo eorum testimonio possit probari, vtrumnam iurè debeat decantari. Nam cum scriptum sit, in ore duorum aut trium testium stat omne verbum, prius proferam duos, deinde multos. Denique Telephorus Papa à beato Petro octauus, constituit, ut ante sacrificium hymnus diceretur angelicus, hoc est, Gloria in excelsis Deo. Qualiter eius debeat credi testimonio, testatur martyrium, quod sustinuit p. Domino. De Symmacho quoque Papa ita legimus: Hic constituit, ut omni die Dominica vel natalitijs martyrum, Gloria in excelsis, hymnus diceretur. Cuius sanctitatis vir iste fuerit, de bonis eius operibus, quæ fecit, ex libro Dialogorum legere volentibus, satis liquebit: Vbi beatus Papa Gregorius narrat, quod quidam Paschasius sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus, cum tanti meriti apud Deum esset, ut quidam demonia quæ tacta eius post mortem Dalmatica, à demone sit liberatus, tamen quia tanti Pontificis ordinationi resistit, cuidam religioso viro in purgatorijs pœnis constitutus, non per somnum, sed visibiliter apparuit, ac pro qua culpa hæc pateretur, innotuit. Ecce de hoc hymno angelico duo testes inueniuntur idonei, quæ à nemine, ut puto, possunt refelli. Quod si adhuc tertius quaeratur, non iam vnus, sed sexaginta episcoporum in medium profero testimonium, qui in quarto Toletano concilio, in nomine Domini congregati, tam super hoc, quam super alijs huiusmodi hymnis promulgauerunt decretum cap. 12. De hymnis, in quibus etiam canendis & saluatoris & Apostolorum habemus exemplum. Nam & ipse Dominus hymnum dixisse perhibet, Mattheo Euangelista testante: Et hymno dicto, exierunt in montem oliueti, Et Paulus Apostolus ad Ephes.

Tol. con. 4. pa. 730.

Matt. 26.

Eph. 5.

sios subscripsit, dicens: Implemini spiritu sancto, loquentes vobis in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus. Et quia cernebant nonnullos in Ecclesia eos hymnos spernere, qui humano ingenio videbatur in laudem Apostolorum & martyrum triumphos compositi esse, vehemèter arguebant eos huiusmodi verbis, dicentes: Respuant & illi ergo ab hominibus compositi, quæ quotidie publico priuatoq; officio in fine omnium psalmorum dicimus: Gloria, honor patri & filio & spiritui sancto in secula seculorum, Amèn. Pro quo nos canimus, Gloria patri & filio & spiritui sancto vsq; in finem. Et post hæc inferunt: Nam & ille hymnus quæ nato in carne Christo angeli cecinerunt, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ volùtatis, angelicus est: Reliqua quæ ibi sequuntur ecclesiastici doctores composuerunt. Ergo nec ipsi in ecclesijs canendi sunt, quia in sanctarum scripturarum locis non inueniuntur. Cõponuntur Missæ siue preces, vel orationes siue cõmendationes, seu manibus impositiones, ex quibus si nulla decantant in ecclesia, vacant officia omnia ecclesiastica. Et paulò post: Sicut igitur orationes, ita & hymnos in laudè Dei compositos, nullus nostrorum vltèrius improbet, sed pari modo Gallia Hispaniaque celebrent, sintque excõmunicacione plectendi, qui hymnos reijcere fuerint ausi. Vnde sanctus Pater Benedictus iubet nos monachos ad omnes regulares cursus celebrare hymnos, quos ille vocat Ambrosianos. Ad hæc potest alius dicere, tunc temporis Gallos & Hispanos in missarum suarum celebritate nõdum habuisse usum sanctæ Rom. Ecclesiæ. Quod & nos nõ negamus. Testat hoc Abbas Hilduinus, vir in diuina lege adprimè eruditus, in ea epistola quam ad Ludouicum Imperatorem direxit pro passione sanctorum martyrum Dionysij & sociorum eius, vbi inter alia, quæ suæ narrationi videbantur congrua, hæc adiecit: Cui ad stipulari videntur antiquissimi & nimia vetustate penè consumpti missales libri, continententes Missæ ordinem more Gallico, qui ab initio receptæ fidei vsq; in hac Occidentali plaga est habitus, vsquequod tenorem, quo nunc vtitur, Romanum suscepit. In nostri quoque monasterij archiuo habetur Missalis longè aliter ordinatus, quam Romanæ Ecclesiæ se habeat vsus. Et quod ijs omnibus maius est, cum vna fides, cur sup Missarum celebratione, Galliarum ecclesiæ à Romana discordet, Augustino re-

extat hæc epistola.

quiriti, Gregorius respondit: Nouit fraternitas tua Romanae ecclesiae consuetudinem, in qua se meminit enutritam. Sed mihi placet, ut siue in romana, siue in qualibet ecclesia aliquid inuenisti, quod plus omnipotenti deo possit placere, sollicitè eligas, & Anglorum Ecclesiam, quae adhuc noua est, ad fidem institutione praecipua, quae de multis Ecclesijs colligere potuisti, infundas. Non enim pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sunt. Ex singulis ergo quibusque ecclesijs, quae pia, quae religiosa, quae recta sunt, eligas, & haec quasi vasculo collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem vertas. His satis instrumur exemplis nil nos delinquere, si ea, quae ex auctoritate Pontificum, qui illum sanctum virum tempore praecesserunt, instituta suscepimus, & vel ex Gallicanarum Ecclesiarum, aut Hispanicarum vsu mutuauimus, fidei deuotione seruumus, imitantes ipsius beatissimi Pape praedicandam humilitatem. Qui cum reprehenderetur à quibusdam, quod aliarum ecclesiarum morem sequeretur, inter alia fatetur, dicens: Si quid boni vel ipsa, videlicet Constantinopolitana, vel altera Ecclesia habet, ego & minores meos, quos ab illicitis prohibebo, in bono imitari paratus sum. Stultus est enim, qui in eo se primum existimat, ut bona, quae uiderit, discere contemnat. Nam si ideo, ut sepe dictum, illum angelicum hymnum prohibebimur in festiuis diebus canere, eo quod Romanorum presbyteri non solent eum canere, possumus simili modo post Euangelium Symbolum reticere, quod Romani usque ad haec tempora diuinae memoriae Henrici Imperatoris, nullo modo cecinerunt. Sed ab eodem interrogati, cur ita agerent, me coram assistente, audiui eos huiusmodi responsum reddere, videlicet quod Romana ecclesia non fuisset aliquando ulla haereseos faece infecta, sed secundum sancti Petri doctrinam, in soliditate Catholicae fidei permaneret incoacta: & ideo magis his necessarium esse illud Symbolum sepius cantando frequentare, qui aliquando ulla haeresi potuerunt maculari. At dominus Imperator non antea desijt, quam omnium consensu id domino Benedicto apostolico persuasit, ut ad publicam Missam illud decantarent. Sed utrum hanc consuetudinem seruent adhuc, affirmare non possumus, quia certum non tenemus. Eo etiam modo possunt abijci multa, quae post Sancti Gregorij tempora causa decoris uidentur. Sed adiecta, tunc adducta, cum e contrariò psalmista di-

cat: Adijciam super omnem laudem tuam. Et mirum valde uidetur, cum certa sit ratione discretum, quid soli liceat episcopo, non autem presbytero: uidelicet, ut ad Episcopum pertineant ordinationes clericorum, dedicationes ecclesiarum, sacri Christumatis confectio, ad dandum Spiritum paraclitum sacra impositio manuum, quid aliud esse possit in sacramentis diuinis, quod non sit presbyteris commune cum episcopis, praecipue cum id quod excellentissimum est in omnibus sacramentis, sanctum uide licet corpus & sanguinem Christi, quotidiè sicut Episcopi, ita & cōfcrent presbyteri, nec sanctius sit illorum, quam istorum. Vnde sanctus Hieronymus dicit de iisdem presbyteris: Hi nanque in benedictione cum episcopis consortes sunt mysteriis, ac nullo in conficiendo corpore Christi ac sanguine inter vos & episcopos credenda distantia est, quia & eucharistiam pridem per presbyteros benedictam, si necessitas exegerit, accipere debent. Et post pauca: Nam si quis ad iniuriam reuocat, ut putet non debere se accipere Eucharistiam, quam presbyter benedicit, is profecto peruersus est, credens deus duo corpora habuisse, unum maius, aliud minus: quod episcopus conficit maius, quod presbyteri minus: qui Christum ita diuidit, Deo iniuriam facit, super haec omnia cum in capite libri missalis, quando presbyteri Romani Gloria in excelsis deo, canere & non canere soleant, legimus solummodo praetitulatum: nusquam autem vel à beato Papa Gregorio, vel aliquo sanctorum patrum nobis interdictum pu to, quod omni die dominica vel in sanctorum natalitijs liceat nobis sepe dictum hymnum canere ad augmentum laudis diuinae.

De octaua pentecostes. Cap. 3.

His ita utcumque digestis, non absimile uidetur, si quid de octauis Pentecostes loquamur. Nam dum adhuc apud Gallos essem constitutus, non modicum super hac re quaestionem cognoui exortam in illis regionibus, alijs a dfirmantibus, quod sicut Dominicae natiuitatis ac resurrectionis, ita oporteret celebrare & octauas Pentecostes, praecipue cum sepius in nostris officialibus libris scriptum legamus, post octauam pentecostes. Alijs è regione contententibus, in hac solennitate, qua spiritus sanctus super Apostolos in linguis igneis apparuit, non plus quam septem dies debere expendi, iuxta dona eiusdem spiritus sancti. Sed ad haec inter utrasque par-

tes dirimendam, ipso sancto spiritu adiutante, ostendamus cui parti meritò fauere debeamus. Nam cum S. Augustinus doctor egregius de sermone domini in monte habito disputaret, & singulas beatitudines septedonis spiritus sancti cōpararet: nam prima beatitudo incepit, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum, cum ad octauam pueniret, ita intulit: Octaua tanquam ad caput redit, quia consummatum perfectumque ostendit & probat. Ita; in prima & octaua nominatum est regnum caelorum. Cum dicit autem, quis nos separabit à charitate tribulatione? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Septem sunt ergo quae perficiunt. nam octaua clarificat, & quod perfectum est demonstrat, ut per hos gradus perficiatur & caeteri, tanquam à capite rursus exordians: Videtur ergo mihi etiam septiformis operatio spiritus sancti, de qua Esaias loquitur, his gradibus sententijsque congruere. Et post aliquanta: Haec octaua sententia quae ad caput redit, perfectumque hominem declarat, significat fortasse & circuncisionem octaua die in veteri testamento, & Domini resurrectionem post Sabbatum, qui est utique octauus dies, idemque primus dies, & celebrationem octauarum feriarum, quas in regeneratione noui hominis celebramus & numero ipso Pentecostes. Nam septenario numero septies multiplicato, quo sunt 49. quasi octauus additur, ut 50. compleatur, & tanquam redeatur ad caput, quo die missus est spiritus sanctus, quo in regnum caelorum inducimur, & haereditatem accipimus & consolamur, & pacemur, & misericordiam consequimur, & mudamur, & pacificamur. atque ita perfecti omnes extrinsecus illatas molestias per veritatem & iustitiam sustinemus. Ex his S. Augustini uerbis ligè potest intelligi, quid de octauis Pentecostes possit sentiri. Sed interim uel breuiter de Sacramento nostri baptismatis aliquid loquamur, quod in similitudinem mortis, sepulturae, resurrectionis Christi regitur, Apostolo teste qui ait: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitae ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, & caetera. Vnde & beatus Papa Leo: In baptismatis, inquit, regula &

mors interuenit interfectione peccati: sepultura triduanam imitatur dimersio, & ab aquis eleuatio, resurgens instar est de sepulcro. Vnde rectissimè sancti patres duo tantum legitima tempora ad baptizandum, si nulla necessitas interuenit, constituerunt, sabbatum uidelicet Paschae, & sabbatum Pentecostes. Quae utraque per octo dies celebrantur. Meritò conspeliuntur CHRISTO baptizati in sabbato, ut cum ipso ualeant resurgere die Dominico. Sicut enim sabbatum requiem animarum, sic Dominicus Dies, qui est primus & octauus, significat resurrectionem corporum. Si enim certi quidam mysterij per octo dies noster baptismus colitur, ita ut octaua die uelimenta mutentur baptizatorum, cur non magis celebratur per octo dies baptismus Apostolorum? Quod enim Apostoli per aduentum spiritus sancti, qui in igne apparuit, baptizati sunt in die sancto Pentecostes, testatur in Euangelio Iohannes Baptista, qui confluentibus ad se turbis, ait: Ego quidem uos baptizo in aqua in poenitentiam. Qui autem post me uenturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calcare uenturae portae. Ipse uos baptizabit in spiritu sancto & igne. Et ipse Dominus ad Apostolos ait: Iohannes quidem baptizauit aqua, uos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies. De qua quidem octaua Pentecostes solennitate dicit quidam doctor egregius: Octauus dies est, qui & primus, secundum formam octo beatitudinum. Prima beatitudo dicit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Octaua ita, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Ad regeneratos pertinent haec sententiae, ut qui pauperes sunt, in hac uita propter regnum caelorum usque ad finem uel breuiter per seuerantes sint, ut accipiant regnum, pro quo hic laborauerunt. Baptismus uero Neophytorum, quantum in sabbato agatur, ad illum baptismum pertinet, quem Apostoli acceperunt in die sancto Pentecostes, cuius octaua est dies Dominica sequens, quam solemus appellare octauas Pentecostes. Et iterum post aliqua: Celebratur per septem dies opus septiformis spiritus sancti, & octaua die consummatio & declaratio & glorificatio eiusdem operis. Quod si ita est, meritò eandem glorificationem in nostris officijs recolit 8. dies, quae redit ad caput, quae & 1. dies.

Itaque

Rom. 8.

Mat. 3.

Mat. 3.

Act. 1.

Rom. 6.

Itaque sicut celebrauimus maiestatem spiritus sancti in pentecoste, celebremus & in octauis eiusdem festiuitatis, quatenus sepius recolendo eius dona, dignet charitas eius se profusus infundere cordibus nostris. Ex his omnibus manifesta ratio patet, quod hi qui octauam Pentecostes celebrant, rectius agunt, quam qui hoc agere nolunt. Igitur iustissimè & rectissimè, à sancta matre Catholica ecclesia toto orbe terrarum diffusa, octauam pentecostes solennitas celebratur, veneratur, & colitur. Si quis verò huic sanctorum diffinitioni contradicit, eiusdem matris ecclesie vitatem scindit. Finito tandem eo, quo haecenus utebamur, sermone, libet aliam rationem inchoare.

De aduentu Domini. Cap. 4.

Dominica prima de aduentu Domini, Dominica secunda, Dominica tertia, Dominica quarta, quae proxima est ante Natiuitatem Domini. Aliter verò in Lectionario, quem librum comitis appellauit, sic: Dominica quinta ante Natiuitatem Domini, quae proxima est ante Natiuitatem Domini. Aliter verò in Lectionario, quem librum comitis appellauit, sic: Dominica quinta ante Natiuitatem Domini, quae proxima est ante Natiuitatem Domini, Dominica secunda ante Natiuitatem Domini, Dominica prima ante Natiuitatem Domini, ut còuerso modo quae apud Hieronymum dicitur prima vel proxima ante Natiuitatem Domini, apud Gregorium dicatur Dominica quarta de Aduentu Domini, non inconuenièter, ut reor, propter quinque huius seculi aetates, in quibus hominum genus sub iugo diaboli captiuum tenebatur, quousque per intactae virginis uterum nascendo in carne appareret, qui carnis peccata per sui corporis hostiam aboleret, & initium sextae sequentis aetatis sanctificaret: vel quia interior noster homo per quinque sensus corporis corrumpitur, ita ut in nobis mors operetur, sicut propheta dicit: Introiuit mors per fenestras vestras, quatenus in his quinque hebdomadibus hospitium mentis illi regi nostro praeparatur, quae prophetica lectio in ipsa hebdomada quinta his verbis pronunciat venturum: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. Quaternarium verò numerum, quae, ut supra notauit sanctus Gregorius, in quatuor Dominicis de Aduentu Domini diebus posuit, tali celebrant sacramento, ut homo qui quatuor consistit elementis, per

quatuor hebdomadas eius expectet aduentum, quem per tres ordines librorum, legis scilicet, prophetarum, psalmodum, olim promissum, & per quartum, id est, principium euangelij angelo sanctae Mariae semper virgini conceptum, ac natiuitatis eius ordinem narrante, ad salutem humani generis certissimè sciunt huic mundo praesentatum. Et non tantilla paruitatis materia attestatio, quam ex aliorum magis, quam ex propria protuli sententia, videatur parvipendenda. Maiorum dicta ponantur in medio, ut vel ex his liquidò comprobetur, quorum usus rectior habeatur. Ait nempe Amalarius diuinorum officiorum scrutator non contentus: In antiquis libris Missalium & lectionariorum reperitur scriptum, hebdomada quinta ante natiuitatem Domini. Totidem enim lectiones habemus in lectionario, & totidem euangelia à tempore memorato per dies Dominicis usque ad Natiuitatem Domini. Antiphonarius habet tria officia diurna, & quartum in die Dominico, qui vacat post lectiones duodecim: Nocturna verò quatuor, ut superius dixi, per dies Dominicos. Auctor lectionariorum excitat fidem nostram ad recolendum Domini nostri Iesu Christi venturum in mundum praeconium per quinque aetates mundi. Auctor missalis, qui nominatur Gregorius, & Antiphonarius nos agit, ut recolamus Natiuitatem Domini celebratam per tres ordines librorum, scilicet legis, prophetarum, & Psalmodum, necnon & per quartum, id est, principium Euangelij, in quo narratur Gabriel Archangelus missus ad Zachariam, videlicet nuncius praecursoris Natiuitatis Domini, verum etiam & prophetia Zachariae de aduentu Domini, & Gabriel missus ad Mariam virginem, narrans ei conceptionem saluatoris nostri, & cetera talia usque ad ipsam Natiuitatem. Nempè & ipsa quarta hebdomada, hoc est, quae proxima est ante Natiuitatem Domini, siue in qua celebratur, singularis est: Habet in matutinali officio per vnamquamque feriam antiphonas proprias in psalmis. Et alio modo auctor lectionariorum docet nos, quod fortis sit Dominus, qui venturus est ad nos, & intraturus domum nostram, ut in ea habitet, quam nos solemus sordidare quinque sensibus nostris. Illicites formae intrant per oculos: Suspicio mala de fratre, per aures: odor libidinosus per nares: per os ingluuies poluit, per tactum crudelitas. In sordibus non vult habitare rex venturus, nisi ita purgetur hospitium, ut nec saltem puluis talium phan-

phantasma remaneat, non dignabitur hospes venturus intrare in illud. Ideò scribit auctor lectionariorum quinque lectiones quinque hebdomadarum, ut nos hortetur circumcidere quinque sensus nostros ab omni vitio, & parare mansionem dignam regi & Domino atque vero prophetae. De ipso rege dicit prima lectio: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit. At verò de Domino, Et hoc est nomen, quod vocabitur eum, Dominus iustus noster. Et iterum in Euangelio de propheta: Quia hic est verus propheta, qui venturus est in mundum. Auctor Missalis siue antiphonarius, eadem praeparationem hortatur nos facere per quatuor hebdomadas. Sicut enim homo internus quinque sensibus ad animam bene aut male operatur, ita per quatuor elementa aut ruit ad mala opera, aut surgit ad bona. Quapropter, ut dixi, hortatur nos auctor memoratus, ut si usque modo torpimus negligentia, dehinc surgamus ad mundandam domum nostram, ut qui non excitatus est in quinta hebdomada, saltem in quarta surgat. Ipsum enim sonat lectio, quae legitur in quarta hebdomada, Scimus quia hora est iam nos de somno surgere, & reliqua. Non dubito propterea cantorem in memorata hebdomada cum tuba sua exaltare vocem, ad te leuauit animam meam, ut excitet eos qui in quinta hebdomada sopore negligentiae oppressi sunt. Quomodo nostram domum praeparare debeamus, in sequentibus memorata lectio monstrat: Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicijs, non in contentione & aemulatione, sed induimini nomen Iesu Christi. Eandem praeparationem inculcat in * aras cordis nostri sacramentarium: Suscipiamus, inquit, Domine misericordiam tuam in medio templi tui, ut reparationis nostrae ventura solennia congruis honoribus praecedamus. Haec autem causa est, quae patrum sententia fulcitur, * Omnis enim omnipotentis verbi humani dispensatio, sanctae Trinitatis indiuidua est operatio. Et quamquam ad solum filium respiciat humanitatis assumptio, tamen ad totam trinitatem pertinet effectiua nostrae redemptionis consummatio. Quapropter aequum per omnia fore & conducibile censet, quatenus tres tantum hebdomadae obseruentur in aduentu Domini. Quod si aliquid supercreuerit, synecdochice accipitur: ne tanti mysterij ordo & re-

gula presumptuosè (quod absit) annulletur. Est autem & alia eiusdem negotij ratio haudquaquam vilipendenda, quo gloriosus ecclesiae auctor & doctor eximius Hilarius in libro officiorum vultur: Sicut, ingens, pater ille familias in Euangelio trino aduentu in fructuosam ficulneam visitauit, sic sancta mater ecclesia Saluatoris annuo recursum per trium septimanarum secretum spatium sibi incitauit. Venit enim filius hominis querere & saluum facere quod perierat. Venit ante legem, quia per naturalem intellectum, quid vniciueque sequendum, quid ue agendum sit, innotuit: Venit sub lege, quia patriarcharum exemplis & prophetarum praeconijs, semini Abrahamae legalia confirmant decreta. Venit tertio post legem per gratiam, ad uocationem gentium, ut à solis ortu usque ad occasum laudaretur discerent pueri nomen Domini, quos usque ad finem mundi ad suae maiestatis cultum exhortari non desinit.

De Missa, Deprecationem nostram, & concordia officiorum Dominicalium. Cap. 5.

DE Missa, Deprecationem nostram, quae sumus DOMINE, benignus exaudi, quae in quibusdam sacramentorum libris bis solet poni, primo videlicet peracta Pentecostes hebdomada, post officia ieiunij mensis quarti, quae praetitulatur in Missali, Dominica vacat. Item secundo, post duas Dominicas, tertia incipiente. Vbi quaerendum reor, quo loco rectius dicatur: Nam per singula quatuor tempora pacto ieiunio, sequens Dominica vacat ab officio, quantumvis Missae non desint inde compositae. Et quia officia ieiunij primi mensis, in prima quadragesima hebdomada, & ieiunij quarti mensis in hebdomada Pentecostes inueniuntur conscripta, licet semper eodem perueniant ordine, tamè sicut peracta prima quadragesima hebdomada, ea Dominica quae ibi posita est, dicitur, & lectiones apostoli & sancti euangelij legitur, ita & hic agendum esse, rectè & praecipue cum eadem Missa lectio apocalypsis Ioannis & euangelium, quae eodem die legunt, miro inter se concordant modo. Nam sacerdos & sua & ecclesiae voce deprecatur sibi praestari supplicandi affectum, & defensionis auxilium: & in lectio scriptum est, Et perciderunt viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant vinetum in secula seculorum, Amen. Et in Euangelio

Iere. 37.

Ioin. 6.

Rom. 13.

Psal. 24.

Luci.

for. aures

Psal. 47.

forte deest hic, * q. tria in antiphonario ordinis diurnae officia, aut aliquid simile.

Iere. 9.

Apo. 4.

HHH

gelio

gelio princeps Iudeorum Nicodemus venit ad Iesum nocte, rogans & interrogans de animæ suæ salute. Et deinceps finita hac eadem hebdomada vsque ad aduentum Domini, par numerus inuenitur tam officiorum, quam & Missarum. Nam vigintitres hebdomadæ computantur ita concordés, vt aliquando omnis cantus videlicet antiphonarum, quæ dicuntur Introitus gradualium, offertoriorum, communionum, cû lectionibus Apostolicis & euangelicis ita conueniant, vt velut quoddam organum distatis inter se vocis concordé Symphoniam reddant. Vt enim exempli gratia pauca ex plurimis proferamus, primam Dominicam post octauam Pentecostes intendamus, vbi Introitus ita incipit: Domine, in tua misericordia speravi. & responsoriû: Ego dixi Domine, & vers. Beatus qui intelligit super egenum. Offerenda quoque, Inrede voci orationis meæ. Nonne suis vocibus videtur tibi, prophetam in voce pauperis Lazari vel in persona sanctæ ecclesiæ, hoc quidem tempore pauperis & afflictæ, ad Deum proclamare, vt in hac cõuallè lachrymarum dignetur misereri membrorum suorum? Et quid ipso die lectio Ioannis, nisi tota charitatis melle redundat, dum dicit, Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo? Et paulo superius: Deus dilexit nos & nos debemus inuicem diligere. Quid autem sanctum euangelium sonat, nisi vt ad misericordiæ opera nos prouocet, quãdò & pauperis Lazari patieriam in sinu Abrahamæ remuneratam, & diuitis superbi auaritiã ostendit damnatam? Pro huiusmodi resacerdos illum deprecatur, qui est in se sperantium fortitudo, vt ad sit inuocationibus nostris propitius, & quia sine illo nihil potest nostra mortalitas infirmitas, sicut nec Lazari sine eius adiutorio posuit, præstet nobis auxiliũ gratiæ suæ, vt in exequendis mandatis eius illum diligendo ex toto corde, & ex tota anima, & ex omnibus viribus, & proximum nostrum sicut nosmet ipsos, & voluntate illi & actione placeamus, vt quandoquẽ post huius vitæ terminum, in sinu Abrahamæ recepti, vnusquisque nostrum, læto cordis iubilo cantare possit cum Lazaro: Narrabo omnia mirabilia tua, lætabor & exultabo in te, psallam nomini tuo altissimè. Et in hunc modum per vigintitres hebdomadas, si illa Missa superioris dicta, tertio loco prætermittitur, aut omnia cum omnibus, aut aliqua cum ali-

Psal. 12.

Psal. 41.

Psal. 5.

Ioan. 4.

Ibid.

Luc. 16.

Psal. 9.

quibus, maximè autem, si diligenter inspicitur, Missæ concordant cum euangelicis lectionibus. Et nè multiplex sermone lectori fastidium gignat, prætermissis plurimis, pauca adhuc dicamus sub exemplis: Qualiter illa euangelica lectio, qua Dominus Petro prædicat, Noli timere, ex hoc iam homines eris capies: & ille subductis ad terram nauibus, cum socijs suis secutus est illum, congruat orationi Missæ, non est laboriosum inuestigare, quæ huiusmodi componitur prece: DEVS qui diligentes te bona inuisibilia præparasti, infunde cordibus nostris tui amoris affectum, vt te in omnibus & super omnia diligentes, promissiones tuas, quæ omne desiderium superant, consequamur. Vt hæc omnia cum Apostolis mereamur consequi, hortatur nos Petrus in lectione, omnes vnanimis in oratione existere. Iterum illi Euangelicæ lectioni, vbi Dominus quatuor millia hominum septem panibus & pisciculis paucis paut, hæc Missa congruit: DEVS, cuius prouidentia in sui dispositione non fallit, te supplices exoramus, vt noxia cuncta submoueas, & omnia nobis profutura concedas. Prouidit enim DEVS, quid esurienti populo esset facturum. Merito populi diuinæ largitatis pabulo refectioni, cum Daniele Propheta decantant læti: Sicut in holocausto arietum, rogantes, vt sic fiat sacrificium in conspectu Domini, vt placeat sibi. Et quia hæc verba ad legalia pertinebant sacrificia, & ea nunc in mysterium corporis CHRISTI & sanguinis sunt mutata, restantur verba secreta, quæ ita incipiunt: DEVS qui legalium differentia hostiarum vnus sacrificij perfectione sanxisti: Illi Euangelio, in quo Dominus super ciuitatem Hierusalem fleuit, hæc oratio congruit: DEVS qui omnipotentiam tuam parcendo maximè & miserando manifestas, multiplica super nos misericordiam tuam. Illud Euangelium, Duo homines: & illa Apostolica lectio, quæ ea die legitur, bene concordant, dum Apostolus dicit: Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. Et publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cælum leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Inter hos medius stans Sacerdos, orat & dicit: Omnipotens sempiterne Deus, qui abundantia

Luc. 5.

Marc. 7.

Psal. 69.

Psal. 33.

Exo. 32.

Exo. 33.

Psal. 103.

Luc. 19.

Luc. 18.

1. Cor. 15.

dantia pietatis tuæ & merita supplicum excedis & vota, effunde super nos misericordiam tuã, vt dimittas quæ conscientia metuit, & adicias quod oratio non præsumit. Nunc videamus de quoddecima Dominica post octauas Pentecostes, quæ concordia in illo officio esse possit. Nam in Euangelio secundum Marcum eo die legimus, qualiter adducunt Domino surdum & mutum, & deprecabantur illum, vt imponat illi manus. Et post pauca: Et statim aperta sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè. Quod intuens propheta ex persona infirmantis in Introitu deprecatur Deum, dicens: Deus in adiutorium meum intende, Dñe ad adiuuandum me festina. Congruit etiã titulus eiusdem psalmi, qui ita inscribitur: In finem Dauid in rememorationem, eò quod salutem me facit Dñs. Cernens sacerdos hanc sanitatum gratiam, nõ nisi ex diuino munere euenire orat ad dominum huiusmodi prece: Omnipotens & misericors deus, de cuius munere venit, vt tibi à fidelibus tuis dignè & laudabiliter seruiatur, tribue quõsum nobis, vt ad promissiones tuas sine offensione curramus. Vndè & in lectione Apostolus profitetur fiduciam se habere per Christum ad Deum. Et in responsorio iam quasi soluto linguæ vinculo, propheta laudes se Deo promittit referre, dicens: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. In dño laudabitur anima mea. In lectione introducit nomen Moïsi, & in offerenda, precatus est Moïses in conspectu Domini, p peccatis populi sui, vt sicut in Euangelio corpore infirmum, ita hic sanet Dominus populum in anima languidum. Vndè scriptum est: Et placatus factus est Dominus de malignitate, quã dixit facere populo suo. Et in versu, Dixit Dñs ad Moïsen, Inuenisti gratiam in conspectu meo, & scio te præ omnibus. Sic vterque populus noui ac veteris testamenti curatus, diuina cõmemorat beneficia: ita canes cum propheta, De fructu operũ tuorũ dñe satiabitur terra, vt educas panem de terra, & vinũ lætificet cor hominis. Terra q̄ in primo homine maledicta, spinas & tribulos genuit, nunc cælesti imbre p̄fusa, ac bonorũ operũ fructu satiata, illum panẽ producit, q̄ de cælo descēdit, cuius gustu reficimur, & vini poculo in mysterio sanguinis Christi potamur, vt oleũ diuinæ misericordiæ faciem interioris hominis exhilaret, & pa-

nis eiusdẽ cor hominis cõfirmet. Illi euangelio, vbi Dominus legisperitum de mandato interrogat, & ille respondens, dixit: Diliges Dñm Deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximũ tuũ sicut teipsum. & Samaritanus curat illum vulneratum, & stabulario dat, & promittit præmium, congruit hæc oratio ad Dñm: Omnipotens sempiterne Deus, da nobis fidei, sp̄i, & charitatis augmentũ, & vt mereamur asseq̄ quod promittis, fac nos amare quod præcipis. Hęc & alia, quæ vel prætermissa, vel dicta sunt, vel quæ adhuc restant, si diligenti cura obseruentur, concordia fine concluduntur, si tamen illud officium, Exultate Deo, nullo canitur die Dominico. Nam cum cetera Dominica, quæ post ieiunia vacant, lectiones & euangelia habeant constituta, & hæc Dominica, quæ hic vacat, ita non habeat, iure illud officium prætermittitur, vt in cæteris concordia referuet. Si qs̄ verò objicit, cur officij quartæ feriæ non hic similiter cantetur, sicut in aduentu Domini, & in Quadragesima, respondemus, quia cum quatuor hebdomadæ in Dominico aduentu ante natale Domini sint prænotatæ, & in Quadragesima per singulos dies singula sint officia constituta, vt in aduentu Domini quarta, & in Quadragesima, secunda Dominica vacet, meritò ab ecclesiasticis viris est constitutum, qualiter illi duo dies suppleretur per officia quartarum feriarum: At verò finita Pentecostes hebdomada, & sequenti Dominica, quæ vacat, non iam officium quartæ feriæ repetitur, sed, spiritus Domini canitur: ita & finito septimi mensis ieiunio, non repetendum puto quartæ feriæ officium, sed magis, si necessè fuerit aliquod officium obseruandum, & nõ occurrit aliqua festiuitas sanctorũ, rectiùs prioris hebdomadæ officium, sicut solet fieri in Galliarum ecclesijs, repetitur, quàm concordia euangeliorum, & officiorum dissipet. Nec fatis mirari queo, quid causæ obsistat, cur nõ liceat vnũ officium, si ita euenierit, cantari per duas, sicut & vnũ historicũ cum suis responsorijs, per duas vel per tres vel per quatuor hebdomadas. Nam finita hebdomada quæ vacat, in Introitu Missæ Cantor pacẽ à Dño rogat, vt prophetæ eius fideles inueniantur. Et responsorio propheta Dauid, Lætatus sum (inquit) in his, quæ dicta sunt mihi, in domũ Dñi ibimus: & in versu, Fiat pax in virtute tua. In euangeli

Matt. 22.

Luc. 10.

Psal. 122.

gelio facit Dominus mentioem prophete
 Matt. 23. Moyses, dicens: Super cathedram moysis se-
 derunt scribae & Pharisei. Sequens offerenda ita incipit: Sanctificauit Moyses altare
 Domino. & primus versus, Locutus est Dominus ad Moysen: Securus versus, Orauit Moyses Dominum. Et in comunione hortatur nos psalmista cum Moise tollere hostias, & introire in atria Domini, adorare Dominum in aula sancta eius. Et quia deo nec in sacrificio, nec in oblatione hostiarum sine eius adiutorio placere possumus, nec in atria eius introire, nec in aula eius adorare eum, merito sacerdos ex sua & nostra voce Deum deprecatur, dicens: Dirigat corda nostra Domine quaeramus tuam miserationis operatio, quia tibi sine te placere non possumus. In sequenti dominica in Introitu, consolatur nos ipse, dicens: Salus populi ego sum, & cetera. Vnde & in Euangelio non solum sanat paralyticum, quem ei offerebant, iacentem in lecto, verum etiam dimittit peccata, sicut eide dicit: Confide filii, remittuntur tibi peccata tua. Vnde & merito nos Dnm in oratione missae rogamus, vt omnipotens & misericors deus vniuersa nobis aduersaria propitiatus excludat. & sicut paralyticus ex miseratione Dei libero gressu incedebat, ita & nos mente & corpore expediti, quae Dei sunt liberis mentibus exequamur. Et quia Apostolus quosdam de scribis sciebat intra se dixisse, Hic blasphemata: in epistola sua praemonebat, dicens: Propter quod loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, & nolite locum dare diabolo. Deinde occurrit illa Dominica, vbi illud euangelium legitur, in quo quidam ad nuptias filij regis inuitati, neglexerunt venire, sicut scriptum est: Et abierunt, alius in villam suam, alius ad negotiationem suam: Reliqui vero tenuerunt seruos eius, & cotumelia affectos occiderunt. Quod nos praecauere volens Apostolus, in epistola sua admonet, dicens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini spiritu sancto. Vbi etiam inter discubentes rex videns hominem non vestitum veste nuptiali, iussit eum ligatis manibus & pedibus mitti in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. Quod intus populus poenitens, sup flumina, inquit, Babylonis sedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion. Et cantor volens iustum iudicem placare, & beneuolum reddere, huiusmodi verbis cotestendo incipit canere: Oia que fecisti nobis Dne, in vero iudicio fecisti, quia peccauimus tibi, & cetera. In responso iam adspirans ad conuiuium dei, ita canit: Oculi oim in te sperant Dne, & tu das illis escam in tempore oportuno. Propter haec oia rogat sacerdos pii iudicis, vt fidelibus suis largiat indulgentiam placatam & pacem, vt pariter ab oibus mundanis offensis, & secura tibi mente deseruiant. Et in comunione iam quadam spe ex diuino munere Propheta animatus, ex persona fidelium canit laetus: Memeto verbi tui seruo tuo Domine, in quo mihi spes dedisti, haec me consolata est in humilitate mea. Concordia inter lectionem euangelicam & Apostolicam, offerendam & Missam, in ea, que subsequitur hebdomada, in apparatu est. Nam in Euangelio Dominus infirmum reguli filium sanat, & offerenda narrat de beato Iob, qualiter Satan a Domino petijt, vt taret eum, & data ei potestate in facultatem & in carnem eius, perdidit omnem substantiam ipsius, & filios, carnem quoque eius graui vlcere vulnerauit. Ad resistendum huiusmodi insidijs, hortatur nos Apostolus exemplo B. Iob, confortari in Dno, & in potentia virtutis eius. Induite vos (inquit) armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli, & cetera, vsque ad finem lectionis. Et in euangelio legimus, quod postquam cognouit pater, quia illa hora sanatus est puer, in qua dixit ei Iesus, filius tuus viuuit, credidit ipse & domus eius tota. Domus eius, intelligit familia eius. Pro qua familia, i. Ecclesia de gentilitate collecta, rogat sacerdos his verbis: Familia tua, quaeramus Dne, continua pietate custodi, vt a cunctis aduersitatibus te ptegente sit libera, & in bonis actibus tuo nomini sit deuota. In Responso propheta beneficia iusti iudicis potestatemque commemorat, dicens: Dne, refugium factus es nobis, & c. vsq; ad finem subsequentis versus. Vnde & cantor in Introitu Psal. 89. confitetur, quod in voluntate Dni vniuersa sint posita, & non sit quod possit resistere eius voluntati. In comunione quoque propheta ex persona B. Iob vel sanctae ecclesiae, multumodis persecutionibus subditae, orat ad Dnm, dicens: In salutari tuo anima mea, & in verbo tuo super speraui, quando facies de persecutoribus me iudicium. Iniqui persecuti sunt me, adiuua me Dne Deus meus. Nunc superstatatum, vt dicam, de nocte vigesima secunda post octauas Pentecostes, quam conuenientiam illud officium rotu cum euangelio habeat: in quo introducitur persona regis, qui voluit ratione ponere cum seruis suis. Cui cum oblatum esset debitor decem millium talentorum, nec haberet vnde redderet.

misertus eius, dimisit ei debitum. Sed quia ille noluit misereri conserui sui, iratus Dominus, debitum, quod dimisit, repetit, tradiditque eum tormentibus, quoad usque redderet vniuersum debitum. Quod haec parabola tendat, Dominus manifeste denunciat, dicens: Sic & pater meus caelestis faciet vobis, si non misereritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Quam sententiam propheta pertimescens, in Introitu clamat ad Dominum, dicens: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Et quoniam sciebat eum iustum iudicem esse, hac voce studebat eum beneuolum reddere. Quia (inquit) apud te propitiatio est Deus Israel. Vnde sacerdos confidenter Dominum rogat, dicens: Deus refugium nostrum & virtus, adesto pijs ecclesiae tuae precibus, author ipse pietatis, & praesta, vt quod fideliter petimus, efficaciter consequamur. Tunc enim fideliter petimus, si conseruis nostris debita dimiserimus, vt & nos a nostris debitis per Dominum absolui valeamus. Nam & Apostolica lectio de obseruanda fraternae charitatis vnitate satis nos admonet, dum Apostolus seipsum in exemplum ponens, inter caetera sic dicit: Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam vos omnes in visceribus Iesu Christi. Et hoc oro, vt charitas vestra magis ac magis abundet in scientia & in omni sensu, vt probetis potiora, vt sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi, repleti fructu iustitiae per Iesum Christum in gloria & laudem Dei. Quam charitatem commendat responso, dicens: Ecce quam bonum & quam iocundum, habitare fratres in vnus. In offerenda, beata Hester ecclesiae typum gerens, Dominum rogat recordari sui, & vt det sermonem rectum in os eius. Si enim rectus sermo in ore nostro sonuerit, videlicet peccata nostra confitendo, ponitendo, proximis nostris debita remittendo, statim in comunione illa ad nos diuina dirigitur promissio: Dico vobis, gaudium est angelis Dei super vno peccatore poenitentiam agente. De vicefima autem tertia Dominica, quoniam tractauit in quadam epistola, quam ad Arribonem archiepiscopum de aduentu Domini composui, nunc aliquid dicere, super sedeo.

Cap. 6.

Inter haec non ociosus quaerendum puto, cur auctor officiorum tatummodo vi-

gintitres inter octauas Pentecostes & aduentum Domini, Ordinator vero lectionarij viginti quinque lectiones posuerit, exceptis his, quae in octaua Pentecostes & Dominica quinta ante Natiuitatem Domini, & in sancta Trinitate legi solent. Quae si viginti quinque adduntur, xxviii, numerus adimpletur. Qui officia ordinauit, embolismales annos in decenouenali cyclo attendit, in quibus Pascha tardius solet occurrere, & breuiora temporum spatia, inter octauas Pentecostes & aduentum Domini conficere: aliter vero communes, in quibus eadem paschalis festiuitas maturius consuevit provenire. Dicamus sub exemplo, quando vltimus terminus paschalis 14. Kalendis Maij, & ipse paschalis dies septimo Kalendas eiusdem mensis occurrat, qui diligenter computare voluerit, non plus quam vigintitres hebdomadas ab octaua pentecostes, vsq; ad aduentum Domini inuenire poterit. Et ita accidit vt officium, domine in uia, necessarium debeat cantari in ipsa octaua pentecostes hebdomada. Quando vero terminus primi paschae duodecimo Kalendas Aprilis, ipsum vero sanctum Pascha statim in crastinum, hoc est, 11. Kalendas Aprilis euenit, tunc ab octaua Pentecostes vsque ad aduentum Domini, completur numerus viginti octo hebdomadarum, iuxta computationem lectionarij, dignus profecto numerus, qui inter has solenitates Spiritus sancti & Domini aduentus medius incedat, quia non solum iuxta huius mundi sapientes, eod quod partibus suis consistat, perfectus esse dinoscitur, verum etiam magis propter sacramentum septiformis gratiae & euangelicae doctrinae. Nam septenario quater ducto, in hanc perfectionis summam excreuit, vt sicut senarius infra denarium, ita & iste infra centenarium numerum perfectus inuenitur. Quod prudens calculator facile intelligere quibit, si partium eius diuisiones diligenter in vnus colligit. Nulli vero dubium, quin septem ad Spiritum sanctum, quatuor vero pertineant ad euangelium, quia per septiformem gratiam Spiritus sancti praedicatur euangelium per quatuor plagas mundi. Si quis vero contentiosus conatus fuerit reprehendere, quod in praedictis officijs non aequae omnia omnibus ex toto conueniant, huiusmodi responsum a B. Augustino percipiat: Non sanè omnia quae gesta narrantur, aliquid etiam significare putanda sunt, sed propter illa quae aliquod significat, addunt. Solo enim vomere terra

profunditur: sed ut hoc fieri possit, etiã cætera aratri membra sunt necessaria. Et soli nerui in citharis atque huiusmodi vasis musicis aptantur ad cantum, sed ut aptari possint, insunt & cætera in compagibus organorum, quæ non percipiuntur à canentibus, sed ea quæ percussa resonat, his connectuntur: ita in prophetica historia dicuntur etiã aliqua, quæ nihil significant, sed quibusdam adherent, quæ significant, & quodammodo religantur.

De ieiunio quatuor temporum.

Cap. 7.

Terminos recte fidei sanctæq; doctrinæ posuerunt ab initio patres Catholici, quos omnino nefas est transgredi. Sed & multæ consuetudines ecclesiasticæ inueniuntur à sanctis Patribus infra canonicæ regulæ terminos constitutæ, sicut sunt aduentus Domini, septuagesima, sexagesima, quinquagesima, quadragesima, Litaniam maior, dies rogationum ante ascensionem Domini, vigiliæ quorundam Sanctorum, necnon & hæc ipsa quatuor temporum ieiunia, quæ præ manibus habentur, aliæq; per plura, quæ omnia iure perpetuo absq; vlla transgressione nobis sunt obseruanda ac pro lege tenenda, dicente sancto Augustino ad Casulanum presbyterum de ieiunio sabbati: In his enim rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei vel instituta Maiorum pro lege tenenda sunt. Accedit etiã hoc, quod nihil sine ratione in ecclesiasticis consuetudinibus à sanctis patribus constitutum reperitur, si causa diligenter inquiratur. Ut ex veterum ac præcipue S. Augustini sermonibus intelligi potest, necessarium est nostræ religioni, annuatim quatuor ieiunia celebrare. Nam quatuor temporibus voluitur annus: Verè, æstate, autumno, hyeme. Hæc quatuor tempora solent nos per delectamenta sua reuocare ab amore creatoris. Quia de re ieiunandum est in vnoquoq; tempore, ut castigetur nostra quatuor elementa, ne surripiantur à delectatione mundi. Ipsa quatuor elementa coniuncta sunt quatuor temporibus anni. Verè est humidum & calidum, & in eo facimus vnum ieiunium, ut elementum humoris in nobis castigetur, ne consentiat falsæ pulchritudini veris. Ex humore enim & calore nascitur pulchritudo terræ. Aestas sicca est & calida, in qua alterum ieiunium facimus, ut castigetur ele-

mentum caloris in nobis, ne consentiat incendio carnali. Tertium sit ieiunium in autumno, qui est frigidus & siccus, ne aliquo languore animi arescamus ac defluamus, & inueniamur sine pinguedine olei in æterno tabernaculo: etem illo tempore congregamus, quo fruamur in futuro. Quartum ieiunium fit in hyeme, quæ est frigida & humida, ne membra nostra fluxu atque luxu soluantur in comestationibus & potationibus, & per hoc negligatur amor Dei. At quia quatuor tempora annorum nos impediunt ad amorem Dei, quatuor ieiunia facimus, p singula quæq; tempora suum ieiunium, vnumquodq; p suo tempore. Simili modo diurna curricula quatuor nos impediunt ab amore scilicet caelestium, Matutinum, meridianum, vespertinum, nocturnum. Per hæc etiã quotidie ab amore æternorum retrahimur. In vnoquoq; tres dies sunt. Quia vnumquodque tempus tres menses habet, pro vnoquoq; mensis singuli dies ieiunio consecrantur. At verò quia quotidiana peccata adgrauant, non sufficit vnum ieiunium per vnumquodque tempus, ac per hoc quadragesimalis tempus inducimus, quo quotidiana peccata affligantur. Eadem verò quatuor temporum ieiunia his diebus solent celebrari, scilicet quarta feria, sexta, & sabbato. Ideo quarta, quia Iudæi in ea fecerunt consilium, ut occideret Christum. Sexta, quoniam occiderunt eum: sabbato, ex auctoritate sanctæ Romanæ ecclesiæ, concluditur ieiunium, propter tristitiam Apostolorum, quam de morte nostri redemptoris habuerunt, sicut Innocentius Papa in suis decretalibus narrat. Sabbato (inquit) ieiunandum esse ratio euidentissima demonstrat. Nam si diem Dominicum ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Iesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiã p singulos circulos hebdomadarum ipsius diei imaginem frequentamus, ac si sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, sabbatum prætermittere non debemus, qui inter tristitiam atq; lætitiã temporis illius videtur inclusus. In quo etiã sabbato cõsecratio ordinum ecclesiasticorum celebratur, causam etiã eiusdem consecrationis, sancto Augustino dicente ad Ianuarium: Sabbatum, inquit, commendatum est priori populo in ocio corporaliter celebrandum, ut figura esset sanctificationis in requie spiritus sancti. Nusquam enim legitur in Genesi sanctificationem per omnes priores

ores dies, sed de solo sabbato dictum est: Sanctificauit Deus diem septimum. Quia ergo charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis, ideò sanctificatio in septimo die commemorata est, vbi requies commendatur. Nunc de lectionibus videamus. In quarta feria duæ lectiones leguntur, vti qui in sabbato sunt consecrandi, admonentur, ut notitiam legis & prophetarum habeant, quæ maximè in quarta ætate vigeant. Sexta feria vna tantum legitur, quia lex & prophetia in vno euangelio recapitulatur, quod nunc in sexta mundi ætate prædicatur ac legitur. De duodecim lectionibus, quæ prætitulantur in libro Sacramentorum, die sabbati, sic in liferis Patrum reperitur scriptum: Sex lectiones ab antiquis Romanis Græcè & Latinè legebantur. Qui mos apud Constantinopolim hodie quoque seruatur propter duas causas: vnam, quia aderant Græci, quibus incognita erat Latina lingua: aderantque Latini, quibus incognita erat Græca: alteram quoque, propter vnanimitatem vtriusque populi. Duodecim lectiones dicuntur propter duodecim lectores, non propter duodecim sententiarum varietates. Sex lectiones sunt tantummodo in sententijs. Neque enim si dixerimus amen, verum: propter eam duas veritates intelligere debemus, sed vnam. Sed de his hæcenus: nunc ad propositum redeamus. Quæstio tua, si ritè recordor, talis erat, ut scire optares, vtrumnam statim in primo sabbato martij sit ieiunandum, etiam si idem mensis quinta, sexta, aut septima feria incipiant, an ad aliud sabbatum propter quartam feriam sit differendum. Ad quod tibi ex consuetudine sanctæ ecclesiæ, quæ pro maxima auctoritate tenenda est, respondeo, quod absque vlla refragatione semper eiusdem mensis quarta feria debeat expectari, quoniam idem ieiunium quod quarta feria incipitur, sabbato finitur: nequaquam Februario, sed totum Martio deputatur, ea videlicet ratione, ut in eo mense primum ieiunium nostrum Domino consecreretur, in quo principium anni ac ipsa creatio mundi cepit. Vnde iste terminus firmiter est obseruandus, ut nec ante III. Nonas Martij, nec post VI. Idus eiusdem mensis aliquis statuatur ieiunandum, sed in his septem diebus vbiq; primum euenerit, ieiunare licitè valebit. Ex quo velut intellectuali quodam filo

rectissimæ regulæ linea, per quatuordecim hebdomadas vsque in secundum Iunij mensis sabbatum, itemque inde per alias quatuordecim ad tertium Septembris sabbatum: item siue per tredecim, siue per quatuordecim, ad illud proximum ante natiuitatē Domini sabbatum, vt absq; errore eorundem sabbatorum termini possint inueniri. Ad hoc demonstrandum constituantur feriæ septem cum diebus totidem mensis martij, id est à quarta Nonarum, vsque in septimam Idus, per quos primi sabbati termini solent variari, vt his inspectis res ipsa de nobis aperiat. Ut enim ab vltimo incipiamus, Martius aut quinta feria incipit, & sabbatum in quo est ieiunandum, sexto Idus occurrit: aut mensis sexta feria, sabbatum verò septimo Idus, aut nile feriæ septima, istud verò octavo Idus: aut mensis prima, quæ est Dominica, & sabbatum Nonis: aut si illæ feria secunda, istud pridie Nonarum: Si verò tertio, istud tertio Nonas, at si Martius, feria quarta, sabbatum quarto Nonas. Si ex his singulis terminis adhibita computatione ad terminos Septembris per quatuordecim hebdomadas aciem rectè dirigit, liquidò peruidebis, in quarto seu septimo mense quartas ferias iuxta sui quantitatem suis sabbatis minus deesse, excepto Septembri, quando ipse incipit feria quinta, Iunius quarta, Martius tercia. Quia ex re sic eueniat, prudenti calculato ri ad indagandum nequaquam erit difficile. Ex his omnibus ratio manifesta docet, firmiter ac stabilius esse argumentum, quod ex hebdomadarum numero collectum nunquam nutat, quam quod ex feriarum consideratione compilatum aliquando vacillat. De mense verò decimo nihil aliud dicendum est, nisi vt proximè ante natiuitatem Domini semper obseruetur sabbatum, excepto quando vigilia euenerit in sexta feria. Scio me pro certo ita dixisse, & quam verum sit etiã in hac re, de qua præfens tractatus habetur, qua potero breuitate ex dictis maiorem curabo demonstrare. Igitur Amalarius diuinorum officiorum indagator solertissimus, cuius dicta Catholicorum virorum sententijs fulgent munita, cum de iisdem disputaret ieiunijs, sic inter alia dicit: Primi Apostolici semper in Decembri mense, in quo Natiuitas Domini nostri IESV Christi celebratur, cõsecrationes ministrabant, vsq; ad Simplicium, qui fuit à beato Petro quadragesimus nonus. Ipse primus

consecrauit in Februario, nisi fallor, nullam ob aliam causam, nisi intimando coniungendos propinquius Christi corpori, qui per sacrum mysterium prouehitur. Quod nullo modo fatius fieri potest, quam si per eos patriarchas, ex quibus Christus natus est, generentur. Quod impossibile est secundum carnem, secundum spiritum dignum & habile, hoc est, ut per interpretationes nominum patriarcharum nascatur mente, qui genealogia Christi videntur familiarius adfici. Et quia incongruum est, sicut unicuique generationi singularis hebdomada deputatur, ita per vnam quaque hebdomadam consecrationem celebrari, causa congruente per singula tempora, quae conuenire possunt virtutibus & interpretationibus Patriarcharum, qui in articulis genealogiae positi sunt, consecratio celebratur spiritualis. Per tres tesserae decades annuales, fiunt hebdomadae quadragesimae. Tot generationes secundum Matthaeum Christi sunt cum ipso, tot enim hebdomadae inueniuntur, à primo sabbato primi mensis, usque ad quartum sabbatum decimi mensis. Consecratio prima celebratur primo sabbato primi mensis, quae quasi in loco Abraham generat Christum. Abraham interpretatur pater multarum gentium, cui dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Si quis consecratus sit in semine multorum conuertentium per sua exempla ad Deum, est à primo patriarcha Abraham genitus, est ipsum semen Christi, in quo semine promissum est Abraham, benedici omnes gentes. Ipsa consecratio verno tempore celebratur, quod tempus habile est, procreantibus. Nam & Abraham tertia aetate fuit huius mundi, quae aetas comparatur adolescentiae, quae habilis est generationi filiorum. Secunda consecratio est in quarto mense, secundo sabbato, quod est initium secundi catalogi quatuordecim hebdomadarum. Haec deputatur in loco filiorum David. David interpretatur manu fortis, ipse prostravit Goliath, id est, humilitas superbia. Qui consecrantur, propterea consecrantur, ut fortes sint & per humilitatem deiciant superbiam. Ipsa celebratur in Iunio mense, quando feruor magnus solis est super terram. Omnibus notum est, David bellicosum fuisse. Tempus Iunij aptum est bellis. Tertia consecratio celebratur in septembrio tertio sabbato, quod est initium tertij catalogi. Haec deputatur generationi Iechoniae. Ie-

chonia interpretatur preparatio Domini. Nulli quidem dubium, si omnes oportet preparari in aduentum Domini, quin potissimum eos, qui consecrantur. Neque hoc sine ratione est, si computetur catalogus nouissimae tesseradecadis, & semel computetur Iechoniae, non amplius inueniuntur cum ipso Christo quam tredecim generationes: si ipse bis computetur, quatuordecim inueniuntur. Sanctus Augustinus causa mysterij perhibet factum esse, quod Iechoniae, qui interpretatur preparatio Domini, bis numeretur, in fine prioris, & in capite sequentis catalogi, lapidem angularem, id est, Christum significans: in quo praeprauiit Deus pater duos populos quae si parietes in vnam iungere domu. Quamquam beatus Hieronymus vitio scriptorum & longitudine temporum inter Graecos & Latinos confusum esse narret, & patrem qui in Hebraeo Iochim nominatus est, non in Chaldaea ductum, sed defunctum in terra sua, & filium Iochim de captiuitate redeuntem Salathiel genuisse affirmet. Igitur supra dictus doctor hoc voluit intelligi, ut tredecim & quatuordecim hebdomadae praefigurerent in mysterio, quod Iechoniae semel aut bis poneretur in catalogo. Enimvero omnibus annis tredecim inueniuntur, exceptis his, hoc est, quando Martius feria tertia vel quarta, natiuitas vero Domini nostri Iesu Christi Dominica aut secunda feria acciderint. De hoc ieiunio, quod in ipsa solebant vigilia antiquiores celebrare, supra nominatus dixit Amalarius: Quae consecratio habet finem in ipsa natiuitate Christi, sicut quorundam Italorum, nescio an omnium, adhuc mos est agere, ut ego ipse ibidem positus cognoui: sed vsus in nostris excreuit ecclesijs, ut in anteriori hebdomada anticipetur, quia illa duo officia ieiunij & natalis Domini, non conueniunt simul celebrari. Nam sicut praueuendo istud anticipamus, ita secundum sabbatum Iunij mensis cum vigilia Pentecostes si prouenerit, prolongando in proximum differimus, licet nostri antecessores vtrumque in ipsa vigilia sancta simul celebrarent, sicut praetulatione librorum euidenter habemus testimonium. Quid aded opus est, nunc inquiri, quod tam longo tempore coepit deducatur tamen ne huiusmodi scientia frauderis, talis inscriptio super hac re habetur in libris nostris: Si euenerint duodecim lectiones in sabbato sancto Pentecostes, tunc in quarta feria cantetur & legatur

an-

antiphona, Exaudi Domine: * Missa, Praeces nostras quaesumus Domine. Requirere in prima hebdomada quadragesimae. Lectio, Dixit Salomon. Item oratio. Deuotionem populi. Lectio Eisaie Prophetae, Audi Iacob. Alleluia, Domine deus salutis. Euangelium secundum Lucam, Accedentes discipuli. Offert. Viri Galilaei. Communio: Pater, cum essem. Feria sexta antiphona, Exaudi Domine: * Missa: Esto Domine propitius. Lectio, Exultate filij Sion. Alleluia, Domine refugium factus es. Euangelium secundum Lucam: Venit ad Iesum vir nomine Iairus. Offertor. Viri Galilaei. Communio, Pater, cum essem. Sabbato omnes parati primitus cantent Litaniam. Deinde Kyrieleyson. Glossa in excelsis Deo. Postea oratio, Mentibus nostris. Alia, Illo nos igne. Tertia, Deus qui ad animarum. Quarta, Praesta quaesumus omnipotens Deus, ut salutaribus ieiunijs. Quinta, Praesta quaesumus omnipotens Deus, fac nos. Subsequuntur lectiones cum Gradualibus: Propitius, Protector, Ad Dominum, Dirigatur, & Benedicite. Ad Missam, Praesta quaesumus omnipotens Deus, ut claritas. Lectio: Cum Apollos esset Corinthi. Alleluia, Confitemini. Tractus, Laudate Dominum. Euangelium secundum Iohannem, Si diligitis me. Offert. Emitte spiritum, Comm. Ultimo. Vtique secundum consuetudinem antiquam. Gradualia, sicut non solum in nostris libris habetur insertum, sed etiam ut in quodam ordine secundum sancti Gelasij Papae auctoritatem reperiri praetitulatum. Qui mos usque hodie, ut compertum habemus, in sancta Romana seruatur ecclesia. Videtur quoque id huic narrationi assensum praebere, quod in authenticis antiphonarijs duo tantum alleluia inueniuntur descripta, hoc est, Emitte spiritum. Spiritus Domini; caetera vero à modernis sunt composita. Quapropter intuentum est, quia si in monasterijs Alleluia cantus abudat, quid simplices villarum presbyteri agunt, qui vix duorum tantum notitiam habent? Ut omnium vulgari prouerbio vtar, Aut cantant quod sciunt, aut tacere compelluntur quod nesciunt. Non tamen haec scribens, sanctissimorum

authoritatem sacerdotum praedictorum, quos in sancto spiritu congregatos, iam dudum audiuimus in synodalibus suis decretis statuisse, ut magis debeant Alleluia decantari. Sed simpliciter quaesentire potui, ad interrogata respondere curauimus, consilium volens etiam, si possum, meo similis imperitia, qui tot alleluia non norant cantare. Sic in quodam libello de hoc ordine legi per singulas orationes, debemus mentis humilitatem per genuum flexionem ostendere, excepto, infra Pentecosten. In sola oratione de camino ignis, non fleximus genua, quando Nabuchodonosor compellebat populum adorare statuum quam fecerat: ut separata sit nostra oratio, quae est ad vnum Deum, ab errore gentium. Similem ob causam etiam in parascenae genua non fleximus pro perditis Iudaeis, qui illudendo, genua flectebant coram Deo, ne viderentur illos imitari, qui opus bonum studebant male operari: quem admodum tunc ab osculo abstinentius, propter Iudaei traditoris exemplum, qui per simulatae pacis osculum, tradidit Dominum Iesum Christum. Si quis ieiunia quatuor temporum legitimo ordine celebrare desiderat, supra scriptum argumentum ex sententijs sanctorum patrum collectum, obseruare non negligat. Primum sabbatum Martij, cum praecedente eiusdem mensis quarta feria, nota diligenter, & ab ipso quatuordecim hebdomadas usque in secundum Iunij mensis sabbatum computa, iterum quae alias quatuordecim hebdomadas abhinc usque in tertium Septembris sabbatum, quod nullo modo defallit, connumera, inde quae proximum sabbatum ante natiuitatem Domini, siue quatuordecim siue tredecim fuerint, semper obserua, & in his singulis quatuor sabbatorum diebus; absque vilo errore occurret tibi legitime illud ieiunium, quod in sacramentorum libris praetitulatur. cum duodecim lectionibus celebrandum. Quod si vigilia natalis Domini in sabbato venerit, in hebdomada priori idem ieiunium debet anticipari.

pari-

III MI-

MICROLOGVS DE ECCLESIASTICIS OBSER-

VATIONIBVS:

OPVSVLVM ANTE ANNOS QVINGENTOS CONSCRIP-
PTVM AB HOMINE ANTIQVITATIS ECCLESIASTICAE
STVDIOSISSIMO:

OPERA IACOBI PAMELII BRVGENSIS, S. THEOLOGICAE LICENT. IN-
LUCEM PRIMVM EDITVM; & IAM SECVNDÒ AD MANVSRIPTA EXEMPLARIA AB
EODEM RECOGNITVM.

IACOBVS PAMELIVS BRVGENSIS

LECTORI CANDIDO S.

DVM totus sum in conquirendis vndequaquè libris Rabani Mauri Archiepiscopi Moguntini, viri citra dubitatione omnè eruditiss. ac in sacrarum literarum expositione versatiss. (quippe qui exactissimum in vniuersa Biblia sacra commentariū è veterum Theologorum monumentis collegerit) ad nos missus est, è bibliotheca Septem fontium, Rabani titulo Micrologus de Ecclesiasticis observationibus. Quem vbi primum in speciè, ac ex ipsis capitum titulis totius operis argumentum didici, mirum quantum eorū thesaurio inuenio sim gauisus, præsertim quòd spes certa affugeret, posse me suo iam tandem auctori librum illum adferre, quem alibi incerto auctore citatum reperissem, vt qui non ignorarem scripsisse Rabanum de diuinis officijs. Verum dum paulò post, penitus eodidem introspicio, & mentionem in illo fieri video Gregorij Papæ septimi, atque Episcoporum Amalarij Treurenensis & Anselmi Lucensis, qui seculis aliquot Rabano sunt posteriores: illius non esse, certò deprehendi. Neque tamen id me deterruit ab editione semel animo concepta: quin potius, quòd tibi, Lector, gratum illum fore mihi persuaderem, è blatis ac timentis iam tandem aliquando eruendum suscepi: hoc ipso quoque munusculo literario conciliare me posse ratus studiosorum animos, vt si quid penes se habeant Rabani, quo meum hoc institutum tam piū promouere queant, communicare nò grauetur: quòd vt faciat, ad vnum omnes etiā atque etiā rogo atque adeò obtestor. Accessit & alia occasio, quæ me velis remisit (quòd auiunt) in hanc impulit sententiam. Synodus nouissima Tridentina Patres quosdam certo numero delegit, qui ad euitandam illam (quæ calumniantur nostri seculi Aristarchi rituum ecclesiasticorum discrepantiā, Breviarium ac Missale componerent: quæ suis numeris absoluta, toto Christiano orbi obseruanda auctoritate Apostolica proponerent. Hos quum non dubitarem ad ritum veterem Ecclesie Romanæ omnia redintegraturos, atque ad eam rem non parum conducere posse nostrum Micrologum, ego illum primo quoque tempore euulgandum censui, vt potè è quo resarciiri posse tantum non existimarem, quicquid à primæua illa Romani Ordinis institutione variatum esset. Quam quidè ad rem cum multum etiā Amalarij, Vualafriidij, Strabum, ac Honorij Gemmæ conferre, fatendum sit: tamen huius mibi auctoritas non negligenda, immò ceteris etiā esse præponenda videtur: propter eam, quam longo harum rerum usu & non Amalarij tantum, qui inter hos facile principem locum obtinet, verum longe etiā antiquiorum, quorum apud omnes sancta debet esse auctoritas, diligenti lectione sibi acquisiuit: rerum ecclesiasticarum singularem peritiā. Hi sunt, Magni Gregorij Sacramentarius & Anaphonarius, atque Hieronymi Lectorarius, quem Comitem inscripsit. Quos in diuinis officijs constituendis sibi ob oculos semper posuit, & sicut ad cynosuram nauæ, ita ad hos semper sibi respiciendum esse putauit. Eos, cum ad Ecclesiastica officia rectè constituenda plurimum obzineat momenti, nos propediem in lucem proferemus, & Deo approbare, cum omni-

bus communicabimus. E quibus, mea quidem sententia, rectius pristinae integritati omnia restitui possunt, quàm è Missalibus aut Breviarijs, quæ hodiè circumsferuntur: quæ quamquam Ordinis Romani nunc noui, nunc antiqui præ se titulum ferunt, non per omnia tamen cum illo consentire, auctores citati, ac nos ter hic manifestum faciunt. Exemplis, quòd dico, comprobari poterat, tum de Euangelio ad Dominicam Aduentus primam, ac Dominicam vñ vagantium intercalatione post Pentecosten, tum de non obseruata ad amussim Euangeliorum cum Orationibus concordia, quam præscripsit D. Gregorius. Verum hoc loco ipsi super sedendum putauit, nè cuiquam prolixitate nimia molestus sim, nève Censoris mihi munus arrogare videar. Si quis eius rei sit curiosior, consulat XXIX. XXXI. XLI. ac postrema duo Micrologi capita. Hoc vnum dicere non verebor, minus nouitatis ortum iri in ceteris per orbem ecclesijs, si ritum illum veterem Romanum sequantur Patres, quam si recentiorem hunc nulla sui parte immutatum retineant. Ad illum enim quàm proximè accedunt omnes penè totius orbis Romani ecclesie, ac nostra quoque Bruggensis, nunc cathedralis, iam inde verò ab annis septingentis Canoncorum collegio insignis. Hunc verò non multis ab hinc seculis, si qua historia habenda fides, è Sacello Pontificio mutuati sunt patres instituti Franciscani, ac postmodum soli ferè Romani in vsum receperunt. Testatum id reliquit ante annos prope ducentos circa annum Domini 1380. Radulphus de Riwo Tungrensij Decanus, in libro (quem penes me manuscriptorum habeo) de Canonum obseruantia. Apud illum Propositionis 22. hic est titulus: Ordo sancte Romanæ Ecclesie, non ex vsum fratrum Minorum, sed ex sacris Canonibus, scripturis authenticis, libris antiquis, generalique & proportionali locorum consuetudine, colligatur. Quòd cum multis argumentis è ipsa petitis, collatione rituum inter se facta, sparsim toto opere asseruissit: hoc loco id ipsum duplici ratione historica late deducit, nos verò in summam contraximus. Harum prior, quòd ipse Romæ didicisset, in Sacello Pontificio apud Lateranum, non tam plene solere fieri officia ecclesiastica, atque in alijs Collegijs vrbis Ecclesijs, immò id Capellare officium (ita vocat) breuius fieri consuevit, ac sepius à Pontificibus variatum: atque id esse quòd fratres Minores obseruandum susceperunt, quippe cuius Ordinarium ipse Romæ viderit à tempore Innocentij Papæ tertij collectum. Altera, quòd Nicolaus Papa tertius sub annum Domini 1277. remotis à reliquis quoque vrbis Ecclesijs libris antiquioribus, Breviaria ac libros Missales ordinis fratrum Minorum in vsum introduxerit, ac per omnes vrbis ecclesias obseruari mandauerit, vt que adeò, vt ætate sua Romæ libros omnes Radulphus nouos repererit. Sed hæc extra scopum illud verò ad institutum nostrum propius pertinet, quòd habet ille: Alie autem nationes, inquit, orbis Romani libros & officia sua habent è directo ab ipsis ecclesijs Romanis, & non à Capella Papæ, sicut ex libris & tractatibus Amalarij, Vualafriidij, Micrologi, Gemmæ, & cæterorum de officio diuino scribentium, colligitur euidenter. Quæ verba eò libentius huc adduximus, quòd Micrologi nostri argumentum partim explicent, quem tanti fecit ille, vt præ reliquis, eius potissimum auctoritate nitatur, ac integras aliquando paginas in suum opus ex illo transcripserit: vnde quedam etiā loca restituumus, vt hinc etiā innotescat, non à me primum, sed iam olim ab illo in precio habitum Micrologum, nec mirum cuiquam videatur, quòd sine auctoris nomine emittere illum in lucem non sim veritus, quippe quòd etiā id ætatis ignoratum sit à viro antiquitatis ipsius per scrutatore vigilantissimo. Ego verò, (vt ad illum nostra redeat oratio) quisquis tandem huius libri sit auctor, humilitatis ergò prætermisissit suum nomen arbitror, vt ab alijs multis factum reperimus. Nam quòd quidam Bernardo Constatiensi asserbant, ex coniectura esse, eò quòd Romanum Ordinem ab illo descriptum testetur Tridentinensis: nec temporis ratio satis conuenit. Ab alijs Ioannis Micrologus inscribitur: sed quis ille Ioannes fuerit, nescio. Vixisse autem constat Auctorem ætate Gregorij septimi Pontificis, quem Romana sedis suo tempore præsedisse non obscure subindicat, quamquam iam defunctum, cum hæc scriberet, familiarem quoque fuisse se significat Anselmo Lucen, qui fuit Gregorij septimi cooperatore indefessus, quorum vterque floruit, atque adeò & auctor nosster, circa annum Domini millesimum octogesimum ante annos prope quingentos: Qua ætate

cum obseruata adhuc fuerit quibusdam in locis communio Eucharistiae sub utraque specie, non est quod miretur quisquam, si quid alicubi in Micrologo scriptum repererit de eius generis communionem: Quamquam tamen satis colligi deur ex capite decimo septimo, iam tum visitatam fuisse communionem infirmorum sub altera panis nempè specie duntaxat. Verum de his aliàs fortasse latius, vti etiam de Missis tum publicis, tum priuatis, quas vtraque agnoscit non vno in loco Micrologus. Quicquid prætere à ille continet animaduersione dignum, ad marginem adnotatum reperies. Ceterum si quis me actum agere dicat in publicando Micrologo, quem iam pridem viderit ab alijs editum: hoc illi respondeo, non nisi mera illa esse fragmenta, hunc verò nostrum 40. capitibus auctiorem: illa de Missarum celebranda duntaxat, nostrum de cæteris quoque totius anni officijs pertractare. Quare cum tibi, Lector, satis factum abunde existimem, ne præfationis modum excedere videar, vela orationis contraham. tu quicquid id est, æqui, quæso, boni, consulas. Certe si placere intellexero, etiam alias aliquot eiusdem argumenti libellos non visos habentis, propediem in lucem proferre est animus. Tu interea vale ac fruere.

CAPITA SEQUENTIS OPUSCULI.

DE Introitu Missæ.	1	De historia, Clama.	32.
De Gloria in excelsis, & Dominus vobiscum.	2.	De septem diebus ante natale Dñi.	33.
De prima oratione in Missa.	3.	De Natali domini.	34.
De numero orationum.	4.	De secunda vespera sancti Stephani.	35.
De Authenticis orationibus.	5.	De Innocentibus.	36.
De conclusione orationum.	6.	De officio, Dum medium silentium.	37.
De conclusione seu confirmatione orationum.	7.	De eodem officio, in alia Dominica repetendo.	38.
De epistola ad Missam legenda.	8.	De octaua Domini.	39.
De Euangelio legendo.	9.	De Epiphania.	40.
De oblatione in altari componenda.	10.	De Dominicis post Epiphaniam.	41.
Quid super oblationem sit dicendum.	11.	De duobus festis in vnum diem concurrentibus.	42.
Quid auctum sit in Canone.	12.	De martyribus Rom. Pontificibus.	43.
Quid superfluum sit in Canone.	13.	De octauis sanctorum.	44.
De signis super oblationem.	14.	De priori vespera Dominicarum.	45.
De acceptione oblationis in manus.	15.	De aqua adersionis, Gloria in excelsis, Ite Missa est, Credo in vnum.	46.
De commemoratione Dominicæ passionis.	16.	De septuagesima.	47.
De commemoratione mortuorum, & reliquis obseruantijs, vsq; ad finem Canonis.	17.	De festis infra septuagesimam vel quinquagesimam concurrentibus.	48.
De panis fractione & communicatiõe.	18.	De capite Ieiunij.	49.
De vitanda intinctione.	19.	De quadragesima.	50.
Repetitio à superioribus.	20.	De oratione super populum.	51.
De benedictione post Missam.	21.	De diebus Dominicæ passionis.	52.
Quid agat sacerdos post Missam.	22.	De sabbato sancto.	53.
Breuis descriptio celebrandæ Missæ.	23.	De Paschali obseruatione.	54.
De vernali ieiunio.	24.	De festis infra Paschale tempus.	55.
De æstiuo ieiunio.	25.	De Pascha antiochico.	56.
De autumnali ieiunio.	26.	De Litanijs.	57.
De hyemali ieiunio.	27.	De hebdomada Pentecostes.	58.
De officijs eorundem Ieiuniorum.	28.	De octaua Pentecostes.	59.
De vacantibus Dominicis.	29.	De officio S. Trinitatis.	60.
De Aduentu Domini.	30.	De concordia & ordine officiorum.	61.
De Euangelio, Cum appropinquaret.	31.	De Dominicali officio non facile prætermittendo.	62.

MICR. O.

MICROLOGVS DE ECCLESIASTICIS OBSERVATIONIBVS.

De Introitu Missæ. Cap. I.

Mil. 83. 84. 1195

Confessio sacerdotis qui instituit in Proter. 12. Heb. 7. Lev. 16. Sic etiam Amalarius de gestis pontificum c. 5. lib. 3.

Wide hac de re plura apud pami-num in tractatu inferio, Domini vobiscum.

Tertius saltem esse debet sacerdos Missas celebrans.

Resbyter, cum se parat ad Missam, iuxta Romanam consuetudinẽ decat hos psalmos: Quam dilecta, Benedixisti, Inclina Domine, Credidi: Deinde, *κύριε ἐλέησον*, Pater noster, cum precibus & oratione pro peccatis: videlicet vt intus & exterius summo sacerdoti placere valeat: quem cum sacratissima oblatione sibi, omnibusq; Christianis placere desiderat. Paratus autem intrat ad altare, & facit confessionem: quia scriptum est, Sapiens accusator est sui in principio: & antiquæ legis sacerdotis primum pro se, deinde pro populo offerre soliti erant. Interim cantatur Antiphona ad Introitum, quæ ab Introitu sacerdotis ad altare hoc nomen meruit habere. Hanc ad Introitum dici, Cælestinus Papa in ordine quadragesimus quintus instituit, cum vsq; ad eius tempora ante sacrificium Epistola tantum Pauli & Euangelium legeretur. Litaniaz quæ sequuntur, propter ipsa Græca verba, à Græcis assumptæ creduntur.

De Gloria in excelsis, & Dominus vobiscum. Cap. 2.

In omni festo quod plenum habet officium, excepto intra aduentum domini, & septuagesimam, & natali Innocentium, tam presbyter quàm Episcopus, Gloria in excelsis, dicunt. Quod etiam nunquam post Meridiem legitur dicendum, nisi in Cæna Domini, vbi Christa conficitur, & in sabbatis Paschæ & Pentecostes. Deinde versus ad populum, dicit: Dominus vobiscum. Respondetur: Et cum spiritu tuo. Notandum ex his verbis, Plures esse debere respondentes, & vnum salutantem. Sicut enim in eptè responderetur, Et cum spiritu vestro, cum vnus esset saluator: sic incongruè saluator per Dominum vobiscum, cum vnus tantum assistet vel nullus. Hoc vtique beatissimi patres Apostolici, Anacleus, qui à beato Petro quintus, & Soter in ordine decimustertius decretis suis firmauerunt, vt sacerdos semper vel tertius esset, dum Missas celebraret. Zacharias autem vir Apostolicus, in ordine nonagesi-

mustertius, constituit, ne sacerdotes ad celebranda Missarum solennia cum baculo intraret, nec velato capite altari adfarent. Sancti quoque patres in Aurelianensi Concilio, capitulo tertio, constituerunt, vt ad salutationes sacerdotis non solum clerici, & Deo dicati, sed & omnis plebs consona voce respondeat.

De prima oratione in Missa.

Cap. 3.

Sequitur oratio quam Collecta dicitur, Sed quod sacerdos, qui legatione fungitur pro populo ad Dominum, omnium petitiones ea oratione colligat atque concludat. Illæ tamen orationes specialiter Collectæ vocari videntur, quæ apud Romanos super collectam populi sunt, dum colligitur, vt procedat de vna Ecclesia in aliam, ad stationem faciendam: vt in capite Ieiunij illa oratio, Concede quæsumus, apud sanctam Anastasiam supra Collectam populi dicitur, qui stationem apud sanctam Sabinam celebraturus est.

De numero orationum in Missa.

Cap. 4.

Iuxta Romanum Ordinem nõ nisi vnã orationem ante lectionem dicere debemus, vt Amalarius in prologo libri sui de officijs, se ab ipsis Romanis didicisse fatetur. Hoc vtique, & institutio officiorum exigere videretur, vt sicut ad vnã Missam, vnã tantum lectionem & Euangelium legimus, item vnũ introitum, immò vnũ officium cantamus, nihilominus & vnã orationem dicamus. Sed hoc iam pauci obseruant: immò plures intantum orationes multiplicant, vt auditores suos sibi ingratos efficiant, & populum Dei potius auertant, quàm ad sacrificandum illiciant. Hoc autem sapientioribus multum displicet, qui etsi aliquando antiquam traditionem, alijs morigerando, excidunt: in ipsa tamẽ sua excessione modum tenere, & aliquam rationem attendere solent. Vnde & in Missa, etsi non semper vnã tantum oratione sint contenti, septenarium tam enumerum in orationibus raro excidunt: quem vtique numerum nec Dominica oratio excedit, quæ cum solis septem petitionibus omnia corpori & animæ necessaria

Velato capite sacerdos altari adfaretur.

2. Cor. 5.

Collectæ quæ propriè nuncupantur.

Septenariũ numerum rarò orationes excidunt.

comprehendit. Hoc autem summo opere solent obseruare, vt in Missa aut vnam, aut tres, aut quinque, aut septem orationes dicant. Vnam, propter Romanam traditionem: Tres, quia Dominus ante passionem suam ter orasse legitur: Quinque, propter quinque partitam eius passionem, in cuius commemoratione hæc eadem celebramus officia: Septem, quia & Apostoli septem petitiones Dominicæ orationis ad consecrationem eorumdem mysteriorum frequentasse legunt. In natiuitate tamen Domini ad Missam in manè, Romani orationem de sancta Anastasia adiungunt: quia stationem in ecclesia eiusdem martyris ad eandem Missam agunt. Et nos quoque illos in illa adiectione imitamur, licet non eandem adiectionis occasionem habere videamur. Rarissime quidem diligentiores officiorum obseruatores, alios in orationibus numeros admittunt, nisi & quos nos supra competentem mysterio insignitos notauimus.

De Authenticis orationibus.

Cap. 5.

Vt approbatae sint orationes.

Concil. Mileuitanum Can. 12.

3. Carthag. cõc. Cã. 23.

Ad Patrem semper dirigenda oratio.

Mar. 11. Matt. 6.

ALias quoque orationes, nisi antiquas & Gregorianas, difficillimè admittunt, ut potè quas in antiquioribus & emendationibus Sacramentarijs maxime inueniunt. Nam octauum Africanæ provincie Concilium (cui sanctus Augustinus, immò duceti & quatuordecim sancti patres interfuerunt) capitulo duodecimo ita constituit: Nullæ preces, vel orationes, vel Missæ, vel prefationes, vel commendationes, vel manus impositiones dicantur, nisi in Concilio fuerint probatae. Item tertium Carthaginense Concilium (cui item sanctus Augustinus interfuit) capitulo vigesimo tertio: Nullus ad altare Patrem pro Filio, vel Filium pro patre nominet, sed semper orationem ad Patrem dirigat, nec qualibet oratiõ vtatur nisi probata. Oratio quidem ad Patrem dirigenda est, iuxta Domini præceptum, qui discipulos suos ita intruxit, cum eum interrogarent, qualiter orare deberent: Cùm stabitis, inquit, ad orandum, dicite: Pater noster, qui es in cælis, &c.

De conclusione orationum.

Cap. 6.

CONcludimus autem orationes, per nomen nostrum, videlicet Patrem orado per Filium, iuxta eiusdem Filij præceptum, qui in Euangelio ita præcepit: Vsq;

Ioan. 16.

modò non petitis quicquam Patrem in nomine meo: petite, & accipietis. qui & effectum nostris petitionibus, si per ipsum rogauerimus, promittit, dicens: Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Vndè & orationes plurimas, vel penè omnes, satis congruè ita concludimus: Per Dominum nostrum. Paucissima enim inueniuntur, quæ pro competentia sensu, alia conclusione finiantur. Vt illa, Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, vt natus saluator. Qui tecum viuut & regnat. Item & illa: Deus, cuius filius in alta cælorum, Dominum nostrum Iesum Christum qui tecum viuut, &c. In qualibet autè conclusione commemoratiõnem sanctæ Trinitatis obseruare solemus, iuxta quod in emendatiõibus Sacramentarijs expressum inuenimus: [Adeò enim sancti patres inuocationem sanctæ Trinitatis in orationibus siue benedictionibus obseruabant, vt nec in ipsis sacrum aliquid ratum censerent, quorum consecratiõni inuocatio S. Trinitatis defuisset, vt in sacris Paulianistarum, quorum & baptismum siue ordinatiões in conuersis iteranda censuerunt.] Sciendum autem, in illa visitata conclusiõne, Per Dominum nostrum, quod Romanus ordo & antiquissima exemplaria nomè Dei interponunt, vbi dicitur: Qui tecum viuut & regnat Deus, quod tamè moderni post nomen Spiritus sancti subiungere solent. Et hæc vtiquè consuetudo etiã apud Romanos vsquè quaquè adeò inualuit, vt antiquæ traditionis executio iam non sine scandalo locum habere possit: quòd iuxta Apostolum & Euangelium in tam leuius causis summo studio deuitare debemus.

Iterum de conclusiõne seu confirmatiõne orationum. Cap. 7.

SECUNDUM Romanam autoritatè, nullam orationem, Per eum qui venturus est, concludimus, nisi sit exorcismus, in quo diabolus per diuinum iudiciũ, vt à creatura Dei discedat, exorcizatur, siue adiuratur. Nam in alijs orationibus, quas, Per Dominum nostrum, concludimus, patrem, vt nobis per amorem filij sui subueniat, imploramus. In exorcismo autem diabolum per Dei iudiciũ, vt aufugiat, increpamus. Omnes autem adstantes, iuxta antiquam sanctorum patrum traditiõem, in signum confirmatiõnis: Amen, subiungere debet, vt communem orationem, quam sacerdos pro omnibus Domino libauit, confirmet.

Vndè

Ioan. 16.

Autem

In qualibet conclusiõne obseruanda sanctæ Trinitatis commemoratiõ

Conc. Nic. Can. 19. & 6. Synodus Can. 97.

Non omitendum nomè, Deus

Rom. 14. Matt. 18.

Conclusiõ exorcismi

Amen, orationum confirmatiõ

Vndè & in ipsa secreta, Per omnia secula seculorũ, altius dicit, vt præmissa oratio, per Amen à populo possit confirmari.

De Epistola, ad Missam legenda.

Cap. 8.

SOLIS subdiaconibus inter inferiores gradus Romana authoritas concedit, vt sacris vestibus induti, Epistolam legant ad Missam. Quod tamen non ex eorũ consecratione, sed potiùs ex ecclesiastica concessiõne meruerunt obtinere. Vndè & rationabilius esse videt, vt ipse sacerdos sibi Epistolam legat, quàm vt aliquem nondum ordinatũ, sibi adsciscat ad legendum. Nam beatus Hormisdas à sancto Petro quinquagesimus tertius Papa, capitulo tertio, illum deponit, quicumque non ordinatus, officium ordinati vsurpauerit, quod vtiquè non ex consecratione, nec ex Ecclesiasticã consuetudine vnquam promeruit. Canones etiã, alios nisi ad hoc ordinatos in Ecclesia legere, vel in publico psallere, vel Alleluia dicere, vel alicubi exorcizare, in diuersis Concilijs prohibuere. Nichil autem obstat, quin sacerdos in missa inferiorũ ordinũ officia, si necesse fuerit, expleat: quem & omnes inferiores obtinere constat, qui & in Missa sacris vestibus est indutus, siue quib; ad altare iuxta Romanum ordinem ministrare non debemus. Vndè & congruentius ipse sibi officium subdiaconi representat, quàm quemlibet indinatũ, nec sacris vestibus indutũ, hoc explere permittat.

De Euangelio, in qua parte sit legendum. Cap. 9.

DIACONI quoque officium in missa nihilominus & ipse conuenientius explebit, quàm alius qui sacris vestibus non fuerit indutus. Nam etiã Diaconus tempore oblationis & lectiõis, Alba indutus esse debet, iuxta quadragesimum primum Carthaginense Concilij quarti capitulum, cui sanctus Augustinus, immò ducenti septem & decem sancti patres interfuerunt. Iuxta decretum Anastasij papæ, non sedetur donec euangelium legitur: quæ reuerentia, vt aiunt, & Apostolicæ lectiõis apud Græcos exhibetur. Diaconus cum legit Euangelium, iuxta Romanum ordinem in ambone vertitur ad Meridiem, vbi & masculi conueniunt: non ad Aquilonem, vbi feminae consistunt. Ad principalem enim sexum meritò vertitur, cui, vt Apostolus dixit, infirmior sexus domi instituitur.

quartus

pulpit

Ad gratiam ad epistolam lectiõnem non sedent.

Ambonem vocat quod pulpitu prius dixit.

tuendus committitur. Quod autem presbyteri ad legendum Euangelium, non se ad Meridiem vertunt, hoc deò inoleuisse credimus, quia nec ordo illis iniunxit, vt in ambonem ad legendum, sicut Diacones, affererent, vbi necessariò ad masculos potius, quàm ad feminas, se vertere deberent. Nam iuxta Ecclesiasticam consuetudinem ad altare legunt, vbi nulla diuersitas auditorum approximat, quæ legentes magis in hanc partem, quàm in aliam, conuertere exigat. Nusquam ibi feminae, sed soli religiosi ad dexteram & ad sinistram permittuntur stare. Ad sinistram verò cornu altaris habent librum, cum legunt Euangelium, vel cum sacrificant: vt in dextra parte sint expeditiores ad suscipiendas oblationes, siue ad conficienda altaris sacramenta. Vndè ad Aquilonem magis, quàm ad Meridiem versus videntur, cum annunciant Euangelium. Hinc itaque illa vsurpatio emerisse videtur, vt etiã diacones in ambone, contra Romanum ordinem, se vertat ad Aquilonem, potius quæ se ad partem feminarum, quàm masculorum, vertere non vereantur. Quæ vsurpatio iam adeò inoleuit, vt apud plerisque quasi pro ordine teneatur. Sed quia certissime contra ordinem est & inhonestà, à diligentioribus ordinis seruatoribus meritò refutatur. Ordo quoque præcipit, vt, qui lecturus est Euangelium, crucem sibi faciat in fronte, videlicet, iuxta Augustinum, in sede ipsius verecundia, vt eliminata omni verecundia, cum Apostolo non erubescat de Euangelio CHRISTI, qui se in sine de illo erubiturum prædixit, quicumque eum hic, vel verba eius coram hominibus eruberit. Faciat etiã sibi in pectore crucem, nè aliqua suggestio diaboli eum impediãt, quin puro corde Euangelium Dei annuciare valeat. Presbyter cum legit euangelium, Romano more planetam in dexteram leuat humerum, vt expeditum terrenis affectibus esse demonstret ad euangelizandum. Eadem quoque ratione & Diaconi, cum legunt, planetam tantum in sinistro humero ponere videntur. Item Romanus Ordo præcipit, vt incensum semper præcedat Euangelium, cum ad altare siue in ambonem portatur, non autem concedit, vt oblatio in altari thurificetur. Quod & Amalarius in plogo libri sui de officijs Romanorum deuitare fatetur: quauis modo à pluribus, immò per se ab omnibus, vsurpatur.

Feminae ad altare stare non permittuntur.

vtiquè

In fronte eius fiat crucis signũ, & cur in pectore.

Rom. 1.

De

De oblatione in altari componenda.

Cap. IO.

Finito Evangelio, statim est offerendum, dum & offerenda canitur, quæ nomen de oblatione mutauit. Nam ordine præposito deinceps offertur, postq̄ in altari proposita oblatione sacerdos populum hortatur ad orandum. Sanctus Alexander Papa, quintus à beato Petro, constituit, vt panis tantum & vinum aqua mixtum in sacrificio Domini offeratur, quia de latere Domini sanguis & aqua simul profuxerunt. vnde Sanctus Cyprianus: In calice, inquit, Dominico aqua vino deesse non debet, nè populus, qui per aquam iuxta Apocalypsin significatur, à Christo separatus esse videatur. Ita autem iuxta Romanum ordinem in altari componenda sunt, vt oblata in corporali posita, calix ad dextrum latus oblatæ ponatur, quasi sanguinem Domini suscepturus, quem de latere Dominico profuxisse credimus. Nam oblata sine panem in verum Christi corpus, sicut & vinum in sanguinem Dominicum conuerti non dubitamus. Solè autem presbyteri, dum sine ministris offerunt, deposita oblata in altari patinam abscondere sub corporali, & fortasse idèd quia iuxta ordinem Acolytus debet eam tenere inuolutam inter sacrificandum. Cooperitur quoque calix, non tam causa mysterij quam cautela, vsque dum finito Canonè dicitur: Oremus. Præceptis salutaribus moniti. Discooperitur tamen, dum leuatur, vbi dicitur, Accipiens & hunc præclarum calicem: & ibi: Per ipsum & cum ipso. & hoc fortasse idèd, quia cautiùs leuatur sine operimento, quam coopertus.

Quid super oblatione sit dicendum,

Cap. II.

Composita autem oblatione in altari, dicit sacerdos hanc orationem iuxta Gallicanum ordinem: Veni sanctificator omnipotens, æterne Deus, benedic hoc sacrificium tuo nomini præparatum: Per Christum Dominum nostrum. Dein de ante altare inclinatus, dicat hanc orationem, non ex aliquo ordine, sed ex ecclesiastica consuetudine: Suscipe sancta trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus in memoriam passionis, resurrectionis, ascensionis. Quæ utique oratio à diligentioribus ordinis & comprobata consuetudinis obseruatoribus tam pro defunctis, quam pro viuis sola frequentatur:

*profluxit Cyprianus epistola ad Cæciliam de sacram. to calicis.

Oblata vocat hostia.

Oblatio sine ministris

qui est multoties plurimorum consuetudini cedant, superflua tamen summo perè deuitant. Romanus tamen Ordo nullam orationem instituit post offerendam ante secretam. Erectus autem presbyter, populum hortatur ad orandum, & ipse post finitam secretam, præfationem orditur in Canonem: in qua supernorum ciuium ordines merito connumeratur, quia eisdem mysterijs quæ ibi conficiuntur, iuxta attestatiõem sanctorum patrum, interesse creduntur. Vnde & angelicus hymnus, id est, Sanctus sanctus sanctus, sublequitur, quæ beatus Sixtus Papa in ordine octauus constituit, vt ante sacrificium diceretur. Hunc autem hymnum & ipse sacerdos cum alijs necessario debet dicere, nè seipsum sua prece videatur priuasse, qui & suas voces & aliorum angelicis laudibus admitti deprecatus est in præfatione. Iuxta Romanum ordinem nunquam Missam absque lumine celebramus: non vtique ad depellendas tenebras, cum sit clara dies: sed potiùs in typum illius luminis, cuius sacramenta ibi conficimus, sine quo & in meridie palpabimus vt in nocte.

Quid auctum sit in Canone.

Cap. 12.

Orationem, quam Canonè, siue actionem, propter regularem sacramentorum confectionem, Romano more appellamus, quis composuerit, aperte non legimus: nisi quod S. Gregorius quandam Scholasticum illam composuisse testatur. Multa tamen eidem Canonè à sanctis patribus inserta legimus: sicut à sancto Alexandrino Papa in ordine quinto, ipsius Dominicæ passionis commemoratio interseri iubetur. Itè sanctus Gregorius Pappimus, Diesq; nostros in tua pace disponas: vsque, Per Christum Dominum nostrum: Et magnus Leo, sanctum sacrificiij, immaculatam hostiam, in Canone addiderunt. Item quoque Gregorius Dominicam orationem se Canonè adiecisse in registro suo asserit, vbi quibusdam inde murmurantibus, humili responsione satisfecit: inconueniens esse asserens, vt oratio quam Scholasticus composuit, super oblationem diceretur; & illa præmitteretur, quam ipsi Apostoli ex institutione Dominica in confectione eorundem sacramentorum vtitasse crederentur. In summis quoque festiuitatibus quedam Canonè in illo loco, vbi dicitur, Communicantes, vel, Hanc igitur oblationem, interponimus, quæ

Præfatio Canonis

Mysterijs Missæ angelicis si interesse creduntur.

Hymni angelici S. Sixti, sancti &c.

Missæ

non uenit

D. Greg. Registri lib. 7. epist. 61. ad Ioannem Syracusanum

Idem

credimus

quæ tamen ex antiquioribus & emendatioribus sacramentarijs interponenda esse didicimus, videlicet in Natiuitate Domini, In Epiphania, in Cæna, in Pascha, in Ascensione, in Pentecoste. [Huiusmodi interpositiones efficiunt, vt illud, Communiantes, apertius per se, quasi in Catholica communionem manentes, intelligamus, quàm ad subsequendum sanctorum communionem ipsum referamus.] Nimis autem temerarium videtur, vt nos aliqua Canonè ad nostrum libitum adiciamus, nisi quæ à sanctis patribus adiecta, vel adijcenda esse cognouimus, præcipuè cum inter ipsos sanctos patres nulli aliquid adiecisse legatur, nisi qui & Apostolica auctoritate præditi, hoc facere potuerunt. Optimum ergo videtur, vt in hac causa terminos nostrorum patrum non excedamus, nec nos Apostolicæ auctoritatis reos efficiamus, si, quod solum Apostolicæ auctoritati comperit, Canonem nostris interpositionibus augmentare præsumamus.

Quid superfluum sit in Canone.

Cap. 13.

Interponere enim solè quidam ibi suas orationes, vbi dicitur: Memento Domine famulorum famularumque, & ante commemorationem defunctorum. Item post nomè Domini Papæ siue proprii episcopi, adijciunt: Et omnibus orthodoxis atque Catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus, sed superfluo. Nam ordo statim in sequenti versu, vbi dicitur: Memento Domine famulorum famularumque, nobis concedit, vt omnium viuorum commoremur, quoscunque voluerimus. Item post pauca addunt: Pro quibus tibi offerimus, cum in antiquioribus & veracioribus sacramentarijs, non nisi sub tertia persona offerentes & ibi reperiantur. Item ibi: Vnde & memores Domine nostri serui, Natiuitatem nomini commemorant, cum iuxta Apostolum in eiusmodi sacrificio, non Natiuitatem Domini, sed mortem eius annunciare debeamus. Vnde & sanctus Ambrosius, in libris Sacramentorum: Quotiescunque, inquit, offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, ascensio Domini significatur. Quod & sanctus Augustinus sua attestatiõne confirmat. Quapropter & nos ibi tantum passionis, resurrectionis & ascensionis commemoramus. Hæc ergo omnia quæ nos adiectiua notauimus, ille proculdubio superflua & eradenda iudicabit,

quicumque antiquiores & emendatiores sacramentarios diligenter inspexerit. Sciendum est autem, quod Romana auctoritas nomina viuorum fidelium internumerare permittit, vbi dicitur: Memento Domine famulorum famularumque: similiter & defunctorum, vbi iterum dicitur: Memento etiam & eorum nomina. Aliorum verò sanctorum nomina annumerare non debemus, nisi quos in Canone inuenimus antiquitus descriptos, excepto post, Pater noster, in illa oratione, vbi iuxta ordinem quantumlibet sanctorum nomina internumerare possumus. Et hoc etiam notandum, quod personarum prælatorum & subiectorum in Canone distinguuntur. Vbi enim Domini Apostolici siue Episcopi nostri nomen assumimus, de prælatis agere videmur. De subiectis verò statim in sequenti versu, vbi dicimus: Memento domine famulorum famularumque tuarum. Item illud, Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, de prælatis sonat. Nam quod sequitur, Sed & cunctæ familie tuæ, subiectos videtur intimare. Item, Vnde & memores Domine nos serui tui, de prælatis: & illud, Sed & plebs tua sancta, de subiectis agere non dubitatur.

De signis super oblationem.

Cap. 14.

DE signis quæ super oblationem à diuersis diuersè sunt, nos ab Apostolica sede potissimum formam sumere decreuimus, vnde totius Christianæ religionis ordinem & originem suscepimus. Nam & illi sedi nostro tempore talem Deus gubernatorem, reuerendæ inquam memoriæ Gregorium Papam imposuit, qui sub decem suis antecessoribus, à puero Romæ nutritus & eruditus, omnes Apostolicas traditiones diligentissimè inuestigauit, & inuestigatas studio sissimè in actum referre curauit. Hunc ergo doctorem religionis & auctoritate præcipuum, immò Apostolicam traditionem per ipsum in consecratis mysterijs potissimum imitari decreuimus. Sicut nos ipsi per ipsum & per Episcopos qui eum imitati sunt, accepimus, imparem numerum semper in dispensatione signorum super oblationem obseruamus, videlicet vnam crucem, vel tres, vel quinque faciendos, & hoc utique non sine certi causa mysterij. Nam in vna & tribus, vnum & trinum Deum intinamus. In quinque autem, quinque parti-

*quorumlibet

*quæ super oblata sunt.

Greg. Pp. 7.

Signorum impar numerus semper obseruandus.

tam Domini passionem significamus. Merito autem impar numerus in ecclesiasticis officijs frequentat, quia nunquam in duo æqualia vnitare impediēte diuiditur, sicut vnitas sanctæ ecclesiæ nullatenus, eam in duo secari patitur. In primis vbi dicitur, Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, tres tantum cruces super panem & vinum communiter facimus, nec vnquam panem à calice separamus in consignatione, nisi vbi separatim nominantur in Canone. Ità autem illa communiter signamus, vt erecta pars crucis, tantum super panem: transuersa autem, super calicem protendatur. Nam erecta pars crucis, corpus Dominicum sustinuit; transuersa autem, ipsius brachia distendit. Vnde & calix congruè sub brachio eius collocatur, quasi de latere Dominico sanguinem Domini suscepturus. Cùm dicimus, Hanc igitur oblationem, vsque ad altare inclinamur: ad exemplar CHRISTI, qui se humiliavit pro nobis vsque ad mortem crucis. Erecti autem cùm dicimus, Benedictam, ascriptam, ratam, tres cruces super vtrunque simul facimus. Non enim hic sola oblata signanda est, vt quidam faciunt, sed vtrunq; signatur in oblatione. Nam sequitur: vt nobis fiat corpus & sanguis, subauditur, hæc oblatio. Et hoc cùm dicitur, quarta crux super panem, & quinta super calicem separatim imponitur. Congruè autem prius tres tantum cruces super vtrunque fecimus, licet quinque voces ad signa facienda æquipollentes haberemus, id est, Benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilem, videlicet vt quinarium numerum non excederemus, & quintam crucem super calicem quasi quinti vulneris indicem, vnde sanguis profluxit, competenter faceremus.

De acceptione oblationis in manus.
Cap. 15

Deinde panis in manus accipitur, & antequam reponatur in altare, benedicitur. Item & calix eleuatus, ante depositionem benedicitur. Nam & ipse Dominus in Euangelio vtrunque legitur benedixisse antequam dimitteret è manibus. Accepta enim in manibus benedixit, postea discipulis dedit. Item, vbi dicitur: Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, tres cruces super vtrunque simul facimus: quia & vtrunque simul in eisdem verbis intelligimus. Quartam autem crucem super panem, & quintam

super calicem separatim infigimus, iterum sanguinem Dominicum, de latere Dominico profluentem, designantes.

De commemoratione Dominicæ passionis. Cap. 16.

Notandum autem, per totum Canonem Dominicæ passionis commemorationem potissimum actitari, iuxta Domini præceptum in euangelio: Hec, inquit, quotiescunquè feceritis, in meam memoriam facietis. Et illud Apostoli: Quotiescunquè hoc sumpseritis, mortem Domini annuntiabitis. Vnde & ipse sacerdos per totum Canonem in expansione manuum, non tam mentis deuotionem, quam CHRISTI extensionem in cruce designat, iuxta illud: Expandi manus meas tota die. Non ergo digiti sunt contrahendi semper, vt quidam præ nimia cautela faciunt. Male enim cauti sumus, si CHRISTVM imitari summo opere non studemus. Congruum ergo est, vt manus expandamus infra Canonem, hoc tamè obseruato, nè quid digitis tangamus præter Domini corpus. Notandum quoque in ipso Canone quinquies, per CHRISTVM Dominum nostrum, haberi: & in ipsa quinarium Domini vulnerationem intimari. Presbyter autem manus raro remittere solet, nisi cùm necessariò proposita oblationem benedicere debet. Presbyter & humiliationem Domini vsque ad crucem, vt prædiximus, nobis indicat: cùm se vsque ad altare inclinat, dicendo: Hanc ergo oblationem. Statim enim in sequentibus narrationem de Dominica passione orditur, cuius typus vsque ad, Supplices te rogamus, obseruatur. Ibi videlicet sacerdos se iuxta altare inclinans, Christum in cruce inclinato capite spiritum tradidisse significat.

De commemoratione mortuorum, & reliquis obseruantijs, vsque in sinem Canonis.
Cap. 17.

Post mortem Christi in cruce, cõmemoratio mortuorum subsequitur, quæ nec aliorum mortuorum commemoratio agenda est, nisi qui in CHRISTI morte redempti sunt, & in Christo hanc vitam finiuerunt. Cùm autem sacerdos vocem exaltat, dicens: Nobis quoque peccatoribus, Centurionem illum designat, qui vi-

*brachia

Inclinatio vsque ad altare.

*facimus

Matt. 26.

Quinque cruces post consecrationem,

Matt. 16. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Expansio manuum quod significat.

Esa. 61.

Quinque cruces cum corpore Dominico.

Præter Anselmum Lucensis.

Cor calix operitur.

Patina vsus

Hostia dicitur in tres partes.

*defunctorum.

Exaltatio vocis.

Matt. 27.

sa

sa morte Christi vocem exaltat, dicendo, Verè filius Dei erat iste. Tres verò cruces super corpus & sanguinem communiter facit, cùm dicit: Sanctificas, viuificas, benedixis: in honorem sanctæ Trinitatis. Postea cum corpore Dominico quatuor cruces super calicem facimus, dicendo: Per ipsum & cum ipso & in ipso, & quintam in latere calicis, videlicet iterum vulnus Dominici lateris significando. Vnde & calicem ex eodem latere cum oblata tangimus iuxta Romanum Ordinem. Multi tamen tres tantum cruces super calicem, & duas in latere eius faciunt: sed videtur incongruum, cùm CHRISTVS nullum vulnus in latere habuerit nisi vnum. Sed reuerendæ memoriæ Gregorius Papa fecit, vt prædiximus, quod beatus Anselmus Lucensis Episcopus ita ab eo se didicisse testatus est, & hoc ita semper obseruauit, nobisque itidem obseruandum firmissimè inculcauit. Cùm dicimus, Per omnia secula seculorum, Corpus cum Calice leuamus, & statim in altari deposita cooperimus: Quia & Ioseph corpus Dominicum de cruce leuauit, & in sepulcro depositum, lapide cooperuit. Hucusque calix pro cautela coopertus videbatur, deinceps autem magis pro mysterio cooperitur, quia sicut CHRISTVS tres dies in sepulcro fuit coopertus: ita & nos corpus Domini & calicem cooperimus, vsque dum tres articulos orationis cõpleamus, quippe præfationem Dominicæ orationis, & ipsam Dominicam orationem, & illam quæ sequitur, quæ embolis Dominicæ orationis nuncupatur. Iuxta Romanum Ordinem cùm dicitur, Et ab omni perturbatione securi, accipit archidiaconus à subdiacono patinam nudam, quam acolytus tenuit inuolutam, & osculatam dat vni ex diaconibus tenendam, ad confractionem in ea faciendam. Vnde sacerdos sine ministro sacrificans, ad eundem locum eam de sub corporali absconditam resumit, & osculatam in altari deponit, vt hostiam in ea confringat. Cùm autem dicit, Per Dominum nostrum, rumpit hostiam ex dextro latere iuxta Ordinem, ad designandam Dominici lateris percussione. Deinde maiorem partem in duo confringit, vt tres portiones de corpore Dominico efficere possit. Nam vnã in calicem, faciendæ crucem, mittere debet, cùm dicit: Pax Domini sit semper vobiscum, ad designandum corporis & animæ coniunctionem in resurrectione CHRISTI. Al-

teram verò ipse presbyter necessariò sumit, ante calicis participationem, iuxta Dominicam institutionem. Tertiam autem communicaturis sine infirmis necessariò dimittit, nec hoc vtiquè sine certi causa mysterij. Tripliciter enim corpus Domini intelligitur: vnum quod resurrexit à mortuis, quod significat particula in sanguinem missa: Aliud, quod adhuc viuit in terra, significatum per particula à sacerdote consumptam: Tertium, quod iam requiescit in CHRISTO, quod à tertia particula in altari seruata aptè figuratur, quam viaticum morientium appellare solemus.

De panis fractione & communicatione. Cap. 18.

Post immisionem autem panis in calicem, iuxta Romanum Ordinem, dicit sacerdos sub silentio: Fiat commixtio & consecratio, corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. Beatus Innocentius Papa in ordine quadragesimus quintus constituit, pacem dari post consecrationem sacramentorum. Cùm pacem damus, dicere solemus: Pax tecum. R. Et cum spiritu tuo. Congruè autem pax datur ante communionem, quia iudicium sibi manducat & bibit, quicunque non prius fratri suo repacificatus, communicare præsumpsit. Sergius Papa in ordine octogessimus sextus constituit, vt in tempore confractionis nominici corporis: Agnus Dei, à clero & populo decantetur. Videlicet vt ille nobis propitiatur, cuius corpus ibi confringi videmus & credimus. Facta autem confractione, debent omnes communicare, interim cùm & Antiphona cantatur, quæ de communionem nomè mutauit, cui & psalmus subiungendus est cum Gloria patri, si necesse fuerit. Sciendum autem, eandem Antiphonam semper eundem psalmum cum introitu habere, si non habet proprium ex quo sumpta videatur. Orationem quam inclinari dicimus, antequam communicemus, non ex ordine, sed ex religiosorum traditione habemus, scilicet [hanc:] Domine Iesu CHRISTE, qui ex voluntate Patris. Item & illud, Corpus & sanguinis Domini nostri IESU CHRISTI, quod dicimus, cùm alijs Eucharistiam distribuimus. Sunt & aliæ multe orationes, quas quidam ad pacem & communionem priuatim frequentant: sed diligentiores antiquorum traditionum obseruatores, nos in huiusmodi pri-

Sergius Papa Agnus Dei cantari instituit.

uatis orationibus breuitati studere docuerunt, potiusque publicis precibus in officio Missae occupari voluerunt. Nam beatus Innocentius Papa, scribens sancto Augustino & Aurelio Episcopis, asserit quod nos plus communibus & publicis, quam singularibus & priuatis orationibus, proficere poterimus.

De vitanda intinctione. Cap. 19.

Non est autem authenticum, quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis populo distribuunt. Nam Ordo romanus contradicit, quia & in parascue viuum non consecratum, cum Dominica oratione & Dominici corporis immisione iuberet consecrare, vt populus plene possit communicare. Quod vtique superfluum praecipere, si intinctum Dominicum a priori die corpus seruetur, & ita intinctum populo ad communicandum sufficere videretur. Iulius quoque Papa, in ordine trigesimus sextus, Episcopis Aegypti scribens, huiusmodi intinctionem penitus prohibet, & seorsum panem, & seorsum calicem, iuxta Dominicam institutionem, sumenda docet. Vnde & beatus Gelasius Papa in ordine 51. scribens quibusdam Episcopis, excommunicari illos praecipit, quicunque sumpto corpore Dominico, a calicis participatione se abstinerent. Nam & ipse in eodem decreto asserit: Huiusmodi sacramentorum diuisio sine grandi sacrilegio prouenire non poterit. Postquam omnes communicauerint, dicit sacerdos hanc orationem sub silentio [iuxta Romanum Ordinem:] Quod ore sumpsimus. Qua finita, sequitur oratio siue orationes post communionem dicendae, quae eodem numero & ordine orationibus antelectionem, siue pro secreta ante praefationem dictis, debent respondere. Quae vtique orationes, non pro his qui communicaturi sunt, sed qui iam communicauerunt, iuxta proprietatem sui nominis agunt. Ergo & ante ipsas communicare non negligant, quicunque earundem orationum benedictione foueri desiderant. His ita finitis, subsequitur, Benedicamus Domino: vel, Ite Missa est: si tamen aliquod festum fuerit, quod, Gloria in excelsis, habere debuerit. Respondent omnes, Deo gratias, iuxta Apostolum, pro collatis beneficijs gratias agentes.

Intinctio prohibita a Iulio Pontifice.

49

Orationes post communionem.

Repetitio a superioribus Missae.

Cap. 20.

Vt autem a superioribus aliquantum repetamus, postquam sacerdos resurrectionem Domini per coniunctionem corporis & sanguinis Domini denotauerit, subsequenter etiam pacem populo offerre debet, sicut & Christus post resurrectionem discipulis suis pacem obtulit, dicens: Pax vobis. Fractio oblationis, illam nobis fractionem Panis insinuat, quam Dominus post resurrectionem suam coram discipulis fecit. Communicatio populi, typum illius conuiuij gerit, quod non semel Dominus post resurrectionem suam cum discipulis iniisse legitur. Hos etiam post vltimum conuiuium ab eis discessurus in caelum, benedixit, sicut & sacerdos populum cum oratione post communionem benedicit, videlicet iam cito discessurus ab eo: cui tamen prius, vt ipse discendat, per, Ite Missa est, denunciat, in figuram Angelorum, qui discipulis, discedente Domino ab eis, dixerunt: Viri Galilaei, quid statis adhaerentes in caelum? & reliqua. Quo audito, discipuli adorantes Dominum, reuersi sunt in Ierusalem cum gaudio magno: sicut & populus, relata Deo gratiarum actioe, ad propria cum gaudio reuertitur.

De benedictione post Missam. Cap. 21.

Prius tamen ab episcopo benedicitur, si adest: sin autem, a presbytero qui Missas celebrat: Quamuis beatus Damasus Papa hoc presbyteris non licere dicit, vbi de vana chorepiscoporum superstitione tractat, si tamen nos mendositas exemplaris non fessellit. Sed magnus Leo Papa, & beatus Gelasius Papa, eius successor, in ecclesiasticis officijs apprime eruditi, in decretis suis, vbi diligentissime, quid presbyteris liceat, quidve non liceat, describunt: nullatenus illis benedictionem, nisi episcopo praesente, interdiciunt. Beatus quoque Hieronymus, sanctae romanae ecclesiae Cardinalis presbyter, q sub beato Damaso, & post ipsum vsq; ad sextum successor eius, ecclesiasticis institutis studiosissime inuigilauit: Ipse, in qua, Rustico Narbonensi episcopo de ecclesiasticis ordinibus scribens, presbyteros a benedictione sup populum non prohibendos esse asserit: Si, inquit, presbyter Christum consecrat, cum in altario Dei sacramenta benedicit: benedocere populum non debet, qui Christum meruit consecrare? Et post pauca: Hoc in Ecclesijs vniuersis presbyteri faciunt, quod Romae, siue quod in Oriente, quod in Africa, quod in Hispania,

Luc. 24.

vtimo c. uio.

Ite, Missa est

Ag. 1.

*Sicut

vsq;

quid

Hodie ex-
it hic Cas-
no num. 30.
uat tamen
eam Grati-
ous titulo
44

placet

benedictio
in loci co-
munionis
sacrosanctae.

spania, quod in Britannia, quod in Gallia, quod in omnibus locis vbi humilitas perseuerat. Ex his ergo conijcere possumus, beatum Damasum Papam huiusmodi benedictionem presbyteris illicitam, aut penitus non dixisse, aut si dixit, Ecclesiasticam tamen consuetudinem in hoc praualuisse, praecipue cum ipsius verba ita possint intelligi, vt presbyteros doceret, quod eis quasi ex proprio officio vsurpare non liceret, quod eis ab episcopali autoritate concedi posse non ignorarent. Sic enim confirmatio Neophytorum, penitus separata est ab officio presbyterorum: quam tamen sanctus Gregorius Papa primus quibusdam presbyteris concessisse legitur, scribens Ianuario Calaritano Episcopo: Item & susceptionem penitentium, non ex sua consecratione, sed ex Episcoporum concessione, presbyteri habere meruerunt. Quod illum non latebit quicunque ordinem consecrationis eorum, siue statuta sanctorum patrum, diligenter inspexerit. Agathense quoque Concilium capitulo quadragesimo quarto benedictionem super populum Presbyteris prohibere videtur, sed hanc prohibitionem de episcopali tantum benedictione factam interpretantur: quae vtique benedictio iuxta decimum octauum Toletani Concilij capitulum, & attestationem sancti Augustini ad Paulinum Episcopum, ante communionem populo a solis episcopis debet impendi. Si quis vero hoc de hac ipsa benedictione, de qua agimus, dictum putauerit, sententia tamen Provincialis Concilij tam generali Ecclesiasticae consuetudini praediacare non poterit. Ideo autem huiusmodi benedictio fortasse antiquitus presbyteris interdicta est: quia & ad episcopale officium pertinere videbatur, & ecclesiastico conuentui nondum adeo necessaria reputabatur. Nam soli communicantes, consecrationi sacramentorum antiquitus intererant: quibus & oratio post communionem, quae pro solis communicantibus instituta est, pro benedictione potuit satisficere. Apud modernos autem, cum iam populus communicare cessaret, nec tamen ad diuinis mysterijs se subtraheret: necessariò pmissum est, vt a presbytero benediceretur, ne tam benedictione, q communione priuatus discedere videretur. Siue autem ea occasioe, siue alia hoc presbyteris permitteretur ab episcopis: adeò tamen in vsum iam vsque qua; deuenit, vt nequaquam absque graui scanda-

dalo a presbyteris in populo intermitteri possit, nisi forte Apostolica sedes generaliter & synodaliter prohibere voluerit.

Quid sacerdos agat post Missam.

Cap. 22.

Finitis omnibus, osculatur sacerdos altare, dicens: Placeat tibi sancta Trinitas. Deinde sacris vestibus se exuens, cantat hymnum trium puerorum, iuxta quod patres in quarto Toletano Concilio decreuerunt capitulo 14. videlicet, vt excommunicationi subiaceret, quicunque sacerdos eundem hymnum post Missam dicere negligeret. Psalmum quoque, Laudate Dominum in sanctis eius, in gratiarum actionem subiungens, cum, Pater noster, & versibus ad hoc competentibus, concludit eam cum oratione illa: Deus qui tribus pueris. Sciendum autem, iuxta decreta Pontificum, quod presbytero non licet coram Episcopo, nisi eo iubente, vel sacrificare, vel populum benedecere, vel salutare, vel exhortari. Vnde cum legit Euangelium coram Episcopo, benedictionem petit ab eo. Item, cum vult sacrificare, inclinat se episcopo pro concessione, qui eam cum populo inclinatur, pro vltima benedictione.

Breuis descriptio celebrandae Missae.

Cap. 23.

Presbyter cum se parat ad Missam, in primis cantat psalmos: Quam dilecta, Benedixisti, Inclina, Credidi propter. Deinde: Kyrie eleison, Pater noster, et ne nos inducas, Verus Ego dixi Domine. Conuertere Domine, Fiat misericordia, Sacerdotes, ProteCTOR noster adspice, Dne exaudi. Oratio. Aufer a nobis Dne iniquitates nostras & peccata nostra, vt mereamur puris mentibus introire, Alia: Actiones nostras quisum? Dne & adspirado pueni, & adiunado psequere, vt cuncta nostra operatio p te semper incipiat, & per te cepta finiatur, Per Dnm nostrum &c. Paratus autem, venit ad altare, dicens, Ant. Introibo ad altare dei, Psal. Iudica me Deus, & discerne. Et facit confessionem: Confiteor Deo omnipotenti, istis sanctis & omnibus sanctis & tibi frater, quia peccau in cogitatione, in locutione, in opere, in pollutione mentis & corporis. Ideo precor te, ora pro me. Misereatur tui omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia peccata tua, liberet te ab omni malo, & confirmet te in omni opere bono, & perducatur nos pariter IESVS

permissi

presbyter

Hymn' tris puerorum cantari iussus post Missam, Concil. Tolet. 4.

Benedicere presbytero coram Episcopo, nisi eo iubente, non licet.

inclinat cum populo

Preparati- ones ad Missam.

Confessio ante missam

Christus filius Dei viui, in vitam eternam. Amen. Indulgentiam & remissionem omnium peccatorum nostrorum tribuat nobis omnipotens & misericors Dominus, Amē.
 Offertoriū. *Cum sacerdos accipit oblationem, dicit: Accetabile sit omnipotenti DEO sacrificium nostrum: Deinde calice in altari ad dexteram oblata deposito, dicit: Veni sanctificator omnipotens æternæ DEVS, benedic hoc sacrificium tuo nomini præparatum, Per Christum &c. Et inclinatus ante altare, dicit: Suscipe sancta Trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus in memoriam passionis, resurrectionis, ascensionis Domini nostri Iesu Christi, & in honorem sanctæ Dei genitricis Mariæ, sancti Petri, & sancti Pauli, & istorum atque omnium sanctorum tuorum, vt illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem, & illi pro nobis dignentur intercedere, quorum memoriam agimus in terris. Per Christum &c. Deinde, Orate. Sequitur secreta.*

Canon iuxta Romanam auctoritatem esse iste: Te igitur clementissime Pater, per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum supplices rogamus & petimus, vt accepta habeas & benedicas. Hic signat sacerdos oblationem & calicem tribus vicibus: sub vna cruce. hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata: Inprimis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adunare, & regere digneris toto orbe terrarum, vnâ cum famulo tuo Papa nostro N. & antifite nostro.

Memento Domine famulorum, famularumque tuarum. Hic nomina viuorum memorantur, si volueris, sed non Dominica, & omnium circumadstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio, qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis atque incommutatis sue tibi reddunt vota sua æterno Deo viuo & vero. Communicantes & memoriam venerantes inprimis gloriosæ semper virginis Mariæ genitricis DEI & Domini nostri Iesu Christi, sed & beatorum Apostolorum ac martyrum tuorum, Petri, Pauli, Andree, Iacobi, Ioannis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis & Thaddæi, Lini, Cleli, Clementis, Sixti, Corneli, Cypriani, Laurentii, Chryfogoni, Ioannis & Pauli, Cosmæ & Damiani, & omnium sanctorum tuorum, quorum meritis precibusque cõcedas, vt

in omnibus protectionibus auxiliamur. Per Christum Dominum nostrum. Hic inclinatur vsque ad altare, dicens: Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ, quæsumus Domine, vt placatus accipias, diesque nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos eripias, & in electorum tuorum iubeas grege numerari. Per Christum Dominum nostrum. Erectus autem, cum tribus crucibus benedicit: Quam oblationem tu deus in omnibus quæsumus benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris. Hic separatim signat oblatam & calicem. Vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi Filij tui Dñi nostri Iesu Christi. Qui pridem quàm pateretur, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, eleuatis oculis in cælum ad te Deum patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & manducate ex hoc omnes: HOC EST ENIM CORPVS MEVM. Simili modo postquàm coenatum est, accipiens & hunc præclarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas; item tibi gratias agens, benedixit, dedit discipulis suis, dicens: Accipite & bibite ex hoc omnes: HIC EST ENIM CALIX SANGVINIS MEI NOVI ET ÆTERNI TESTAMENTI, MYSTERIUM FIDEI, QUI PRO VOBIS ET PRO MULTIS EFFVNDITVR IN REMISSIONEM PECCATORVM.

Hæc quotiescunquẽ feceritis, in meam memoriam facietis. Vnde & memores nos Domine serui tui, sed & plebs tua sancta, Christi filij tui Domini dei nostri tam beata Passio, necnon & ab inferis resurrectionis, sed & in cælum gloriosæ ascensionis, offerimus præclaræ Maiestati tuæ de tuis donis ac datis: Hic tres cruces super vtrunquẽ simul facit, & quartam super oblationem, & quintam super calicem. Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Super quæ propicio ac fereno vultu respicere digneris, & accepta habere, veluti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahamæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, sanctum sacrificium, immaculatam hostiam. Hic inclinatur se iuxta altare, dicens: Supplices te rogamus, omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus sancti angeli tui in sublimem altarium tuum, in conspectum diuinæ maiestatis tuæ, hic

Canon missæ.

Commemoratio viuorum.

hic erigit se, dicens: Vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumpserimus, omni benedictione cælesti & gratia repleamur. Per Christum Dominum nostrum. Hic duas orationes dicuntur: Memento etiam Domine & eorum nomina, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis: & recitantur nomina. Ipsis Domine, & omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerij lucis & pacis vt indulgeas; deprecamur, Per Christum Dominum nostrum. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine miserationum tuarum sperantibus partem aliquam & societatem donare digneris, cum tuis sanctis Apostolis & martyribus, cum Ioanne, Stephano, Matthia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agnete, Cæcilia, Anastasia, & cum omnibus sanctis tuis, inter quorum nos confortium, non ælimator meriti, sed veniæ, quæsumus largitor, admittit. Per Christum Dominum nostrum. Per quem hæc omnia Domine semper bona creas. Hic tres cruces super vtrunquẽ simul facit: Sanctificas, viuificas, benedicas, & præstas nobis. Hic cum oblata quatuor cruces facit super calicem, & quintam in latere ipsius. Per ipsum, & cum ipso, & in ipso est tibi DEO patri omnipotenti in vnitate Spiritus sancti omnis honor & gloria. Hic eleuat oblatam cum calice, dicens: Per omnia secula seculorum. Responso: Amen. Et deponit oblatam, dicens: Oremus. Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, audeamus dicere: Pater noster, qui es in cælis, vsque, libera nos a malo. Libera nos Domine ab omnibus malis, præteritis, & presentibus, & futuris. Et intercedentibus beata & gloriosa semper virgine Maria, & beatis Apostolis tuis Petro & Paulo atque Andrea. Hic nominat quotquot Sanctos voluerit, cum omnibus sanctis, da propicius pacem in diebus nostris, vt ope misericordiæ tuæ adiuti, & a peccato simus semper liberi, Hic patinam accipiat, & osculatum deponat, & ab omni perturbatione securi, hic corpus in patina super tria diuidat, dicens: Per dominum nostrum Iesum Christum: vsque, per omnia secula seculorum. Respon. Amen. Hic etiam tertiam partem in calicem mittat, dicens: Pax Domini sit semper vobiscum. Respon. & cum spiritu tuo. Et subiungit orationem istam: Fiat cõmixtio & consecratio corporis & sanguinis Do-

mini nostri Iesu Christi accipientibus nobis in vitam æternam. Amen. & osculato altari, dat pacem adstanti, ita dicens: Pax tecum. Respon. Et cum spiritu tuo: Inclinatus antè dicit, antè quàm communicet: Domine IESV Christe, qui voluntate patris, cooperante Spiritu sancto, per mortem propriam mundum viuificasti, libera me per hoc sacrosanctum corpus & sanguinem tuum ab omnibus iniquitatibus meis, & a malis meis, & fac me tuis inhærere mandatis, & a tenunquàm in perpetuum separari. Qui cum patre. Cum distribuit eucharistiam, dicit: Corpus & sanguis Domini nostri IESV Christi proficiat tibi in vitam æternam. Amen. Postquàm omnes communicauerunt, dicit: Quod ore sumpsimus, mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium sempiternum. Finis Missæ, dicit: Placeat tibi sancta Trinitas obsequij seruitutis meæ, & præsta, vt hoc sacrificium quod oculis tuæ maiestatis ego indignè obtuli, mihi & omnibus, pro quibus illud obtuli, te miserante, sit propiciabile. Per Christum. &c. Exiit se vestibus sacris, dicit Psal. Benedicite omnia, Laudate Dominum in sanctis, Kyrie eleison, Pater noster. Cõfiteantur tibi Domine omnia opera tua. Exultabunt sancti in gloria, Exultent iusti in conspectu. Non nobis Domine, nõ nobis. Domine exaudi orationem. Deus qui tribus pueris. Actiones nostras.

De ieiunio vernali. Cap. 24.

Gregorius Papa septimus cum Apostolica sedi præsidere, constituit, vt ieiunium quod dicitur Martij, in prima hebdomada quadragesimæ omni anno celebraretur, sicut & sancti patres illud instituisse leguntur. Nam sanctus Gregorius Papa primus, tam in Sacramentario quàm in graduali libro, siue Antiphonario officij eiusdem ieiunij primæ quadragesimali hebdomadæ ascripsit. Item sanctus Hieronymus in libro Comitibus, lectiones & euangelia de eodem ieiunio, eidem hebdomadæ iniunxit. Ipsa etiã vacans Dominica, quam sanctus Gregorius in quadragesima secundam esse voluit, euidentissimè insinuat, quod ieiunium Martij nihilominus omni anno ipsam in prima hebdomadâ præcedere debeat. Non enim eadem Dominica propriè vacans dicetur, si non sabbatum. 12. lectionum euestigio subsequeretur, quod proprium est omnium Dominicarum vacantium, quæ cum proprio careat officio, ex præcedenti hebdomada.

Commemoratio defunctorum.

Inclinatur ad altare vsque.

Confectio.

Commemoratio passionis Domini.

Oratio dominica.

Embolis Orationis Dominicæ.

Confectio corporis Dominici.

Hic datus.

Orationes ante communionem.

*Pura merte Orationes post communionem ac ad Missæ finem.

Greg. Papæ I. Sacramentarij ac Antiphonarij extabant etate huius auctoris, breui etiã pãdit Deo fauente.

D. Hierony. quoc; comitis liber, quẽ infirmitate, Lectionarij vocat. facit euestigio mentionem Honorij us lib. i. c. 88. ego quoc; manu scriptũ vidi, & prope diem vnã emittitur.

bdomada inofficiantur, si tamen necesse fuerit vt assumantur. Vnde & hæc Dominica, de qua agimus, ex quarta feria præcedentis ieiunij officium mutauit. Necesse fariū est ergo, vt illud illam præcedat, cum non aliunde, nisi ex eius præcessione eadem Dominica nomen & officium obtineat. Sed & Iunior Gregorius Papa, scribens de ordinatione sancti Bonifacii Archiepiscopi ad Magontiacenses, præcepit, vt ordinatio quæ ieiunio Martij ascribitur, in ingressu quadragesimæ cum eodē ieiunio semper celebretur. Beatissimus quoque Leo Papa primus, in sermone De ieiunio septemimēsis, vnum ieiunium in Quadragesima, æstiuū in Pentecoste, autumnale in septimo mense celebrandū esse denunciavit. Item B. Gelasius Papa in decretalibus suis capitulo xi. constituit, vt ordinationes presbyterorum & diaconorum, non nisi certis temporibus fiant, quæpe in ieiunio Quatunij & septimi & decimi mensis, id est, Iunij, Septembris, atq; Decembris, nec non in quadragesimali initij ieiunio, quod proculdubio Martij intelligitur. Vidēsne ergo, quā aperte idem ieiunium cum ordinatione sua primæ quadragesimali hebdomadæ ascribatur, cum tam signanter quadragesimalis initij ieiunium cognominetur? Hoc autem initium Quadragesimæ, non à capite ieiunij, sed à subsequenti Dominica est computandum. Nam quauis à capite ieiunij pro quodam complemento quadragesimalis abstinentiæ incipiamus: à subsequenti tamen Dominica iuxta assertionem sancti Ambrosij & sancti Gregorij & aliorum sanctorum patrum, Quadragesimam propriè exordimur. Nullum autē commoueat, quod tempore Henrici secundi Imperatoris, duodecim Episcopi Moguntia congregati, aliter de hoc ieiunio statuisse leguntur. Cum enim apud ipsos non modica varietas de huiusmodi ieiunij accideret, eō quod antiquam sanctorum patrum traditionem in hac re minis attenderent, pro huiusmodi confusione corrigenda hæc sibi regulam proposuerunt, vt deinceps in prima quarta feria Martij, & in secunda Iunij, & in tertia Septembris, omni anno ieiunaret. Sed hæc regula Apostolicæ auctoritati præiudicare, nec debet nec potest: præsertim cum euidentissimè statutis sanctorum patrum videatur repugnare. Si enim prædictam regulam annuatim obseruamus, multoties non solum in Quadragesima, sed etiam ante Quadragesimam ieiunabi-

Ieiunium vernale obseruandum in quadragesima. ordine, S. Bonifacio Moguntino Archiepiscopo. 3. Conc. 16. pag. 15.

Extat c. 13. epist. ad episc. per Lucaniam. Tom. C6. 2.

Apostolicæ auctoritati Concilium puinciale non potest præiudicare.

mus: Cum & statuta Apostolicorum virorum, & institutio officiorum, vt prælibatum est, illud, infra quadragesimam, imò in prima Quadragesimæ septimana, semper celebrare decernant. Indubitèter ergo refutare debemus, quæquid tam euidenter Apostolicæ auctoritati contraire videamus, vnde totius Christianæ religionis & ordinis exordium & formam accepimus. Nec mireris hoc ieiunium potius Martio, quàm Februario ascribi, quauis in Februario, cum ipsa quadragesima non nunquam occurrat: Semper enim idem ieiunium, aut Kalendaria aliquandò, aut Lunationem Martij, aut vtrunq; simul incurrit: Februarij autem Kalendaria aliquandò, Lunationem verò nunquam attingit. Ergo multo congruentius Martio ascribitur, quem nūquam relinquit, quàm Februario, quem multoties penitus non attingit. Obseruatur sanè hoc ieiunium cum ipsa quadragesima secundum Lunationem, sicut & Pascha. Vnde nō incongruè ipsum Martio propter Lunationem ascribitur, quauis in Februario occurrat. Sicut & Pascha Aprilis semper ascribitur, quauis sæpè in Martio contingat. Nec hoc vtique probabili exemplo carebit, si sanctorum ordinum dispensatio non nunquam fiat in Februario, dum hoc exegerit quadragesimalis initij præmaturatio. (Nam reuerendissimi patres nostri, sanctitate & Apostolica auctoritate præcipui, videlicet, Simplicij, Gelasij, Symmachus, Felix, in Februario ordinationes fecisse leguntur) cum iam sancta Romana ecclesia ieiunia quatuor temporum in ordinatione obseruare decreuerit, hocque alijs quoque ecclesijs ita obseruandum promulgauerit. Ergo absq; omni dubio obseruare debemus, vnde tam certa præcepta & exempla sanctorum patrum Apostolica auctoritate præditorum sufficienter habemus, præsertim cum & facilius obseruetur, quod prouida antiquitas & auctoritas instituit, quàm quod inconsiderata nouitas & infirmitas adinuenit. Nulli enim dubium est, quin facilius sit omni anno idem ieiunium Martij in eadem hebdomada cum eisdem officijs inconfusè celebrare, quàm de hebdomada in hebdomadam non sine confusione officiorum, vt multi solent, illud annuatim mutare.

De Ieiunio æstiuo. Cap. 25.

Gregorius Papa septimus Apostolicæ sedis præsidens constituit, vt æstiuum ieiunium

Cur ieiunium hoc Martio ascribitur.

vratio

Autoritas sedis Apostolicæ.

le ieiunium infra octauam Pætecostes annuatim celebraretur. Quod quidem sapientioribus reuerentiæ sedis Apostolicæ facillè persuasit: simplicioribus autem non nulla dubitatio super huius statuti promulgatione remanet. Nam non parum à consuetudine eorum discrepat, quàm à quibusdam scriptis non ad authenticis mutuauerant, id est, à Moguntiacensi concilio, tempore Henrici secundi Imperatoris facto. hoc enim hanc regulam ieiunij quatuor temporum præfixit, vt in prima quarta feria Martij, in secunda Iunij, in tertia Septembris, omni anno ieiunetur. Præterea & hoc attendunt, quod in quibusdam sacramentarijs inueniunt, quod & in primo sabbato Martij, in secundo Iunij, in tertio Septembris, ieiunare debeamus. Illo etiam non minus obseruato, vt de vno sabbato relectionum vsque in aliud, iuxta Amalarium quatuordecim hebdomadæ computentur. Si igitur, inquit, iuxta statutum domini Apostolici infra pætecoste annuatim ieiunaueris, non semper secundam quartam feriam, vel secundum sabbatum Iunij obseruare poteris. Sed cur more Phariæorum liquamus culicem, glutientes camelum? Cur, in quâ, huiusmodi scripta præuaricari plus vereamur, quàm sedis Apostolicæ decretum, præsertim cum ob eorum adinuicem repugnantiam, se obseruare non permittant? Si enim iuxta moguntiacense Concilium, in prima quarta feria martij, in secunda Iunij, in tertia Septembris, omni anno ieiunatur: primum sabbatum Martij, secundum Iunij, tertium Septembris annuatim obseruare nequibus, nec iuxta Amalarium quatuordecim hebdomadas eisdem ieiunij internumerare valebis: quod illum non latebit, quicumque diligenter interiacentes hebdomadas singulis annis dinumerabit. Nunquam sanè huiusmodi regulæ simul obseruari poterunt, nisi eo anno, cum Kalendæ Septembris in tertia vel in quarta feria occurrunt. Sed in hac causa Amalarium nō ad eō notandum est, qui non tam aliquam consuetudinem instituere, quàm de instituta competentem aliquam figuram elicere consuevit. Cur autem ista replicamus, cum etiam si prædictæ regulæ sibi annuatim conueniēt, auctoritati tamen sedis Apostolicæ nullatenus præiudicare possent, cui omnes per omnia absque omni hesitatione debemus obedire, cui nunquam debitam exhibemus obedientiam, si eius statuta potius iudicare, quàm

implere curamus? Hoc est enim priuilegium obediētia, de sententia sui præceptoris non iudicare, in ijs dūtaxat rebus, quas Canonicis scripturis contraire non videmus, immò statim exequi, quod iubetur. Nam quicumque facere noluerit, nisi quod prius sua ratione probauerit esse faciendum: non tam præceptoris suo, quàm propriæ voluntatis arbitrio satisfecisse iudicabitur. Hanc ergo puram obedientiam cum omnibus spiritualibus nostris præceptoribus certissimè debeamus, maximè tamen Apostolicæ sedi ex intimo corde debemus, quæ totius Christianæ religionis caput est & origo. Sed quia hæc ratio simplicioribus fortasè non sufficit, operæ precium videtur de superiori statuto latius tractare, & quàm rationale, quàm canonicum, quippe sanctis patribus quàm consonum reperitur, elucidare. Beatissimus Leo Papa primus, in ordine quadragesimus septimus, cuius auctoritate congregatum & confirmatum est sanctum Chalcedonense Cōcilium, in libro sermōnum, quarti mensis ieiunium non nisi hebdomada Pentecostes celebrandum esse denunciavit. Nec hoc tantum in vno sermone, sed in pluribus, quos de Pentecoste in diuersis annis fecisse legitur: quod illum subterfugere non poterit, quicumque eundem librum diligenter perlegerit. Ibi enim euidentissimè docebitur, ex apostolica traditione huius ieiunij obseruantiam descendere, nec diuersam, sed continuam post diem Pentecostes celebrari debere. Sed nō aliquis eum hoc de quadragesimali ieiunio, quod post Pætecostem agitur, nō ieiunio quarti mensis, præcepisse putaret: subsequenter decernendo admonet, vt infra eandem hebdomadam quarta & sexta feria ieiunetur, & in sabbato apud sanctum Petrum vigiliæ celebrentur, quem denunciatiōnis modum penè in omnibus suis sermonibus obtinuit, cum ieiunia quatuor temporum denunciaret. Nam illa quadragesima post Pentecosten, nō omnibus vt hoc ieiunium, sed solis penitentibus obseruanda imponitur: Nec in hoc tantum triduo infra Pentecosten, sed in omnibus triduis, vel etiam diebus sex hebdomadarum custodiri iubetur. Præterea idem vir Apostolicus in sermone De ieiunio septimi mensis: ieiunium, inquit, vnum in quadragesima, æstiuum in Pentecoste, autumnale in septimo mense celebremus. Vbi euidentissimè indicauit, ieiunium quarti mensis non nisi in hebdomada

stratidabile

Quarti mensis ieiunium celebrandū in hebdomada Pentecostes.

adiuifam, sed cōtinuā

Quadragesima post Pætecostem.

Pentecostes esse celebrandū. Si enim istud in Iunio mense, sicut autumnale in Septembri, semper ieiunandum decerneretur, non minus Iunium quàm Septembrem nominare posset. Ergo iuxta sententiam huius Apostolici, sicut autumnale semper in Septembri, ita æstiuum in Pentecoste semper debemus celebrare. Sanctus quoquē Gregorius Papa primus, à quo omnia Ecclesiastica officia penè habemus, beato Leoni optimè concordat, qui & in sacramentario & in diurnali Antiphonario, eidem ieiunio nullas orationes vel cantus ascribit, nisi infra Pentecosten dicēdos. Liber etiā Comitis siue Læctionarius, quem sanctus Hieronymus cōpaginauit, eidem ieiunio læctiones ad festiuitatem Spiritus sancti pertinentes attribuit. Sicut igitur ieiunium Decembris de aduentu Domini, & ieiunium Martij de quadragesima, sua mutuauerūt officia: sic etiā illorum mensium ieiunia nunquā alio tempore celebrantur, nisi eo ipso, vndè & officium habere videntur. Deniquē ieiunium Martij, & ante statutum nostri Papæ Gregorij, cum aliquandō ante quadragesimam iuxta Moguntiacense Concilium eueniret, propter quadragesimale tamen officium vique ad quadragesimam differebatur. Incongruum enim esset, vt eiusdem ieiunij læctiones specialiter quadragesimam intimantes, & orationes super populum, extra quadragesimam dicerētur. Eadem igitur ratione & æstiuum ieiunium infra Pentecosten obseruamus competenter, propter officia de eadem solennitate mutuata. Qui enim illud extra Pentecosten obseruant, magnam officiorum cōfusionem faciunt: cum quadragesimales cantus & orationes læctionibus de Pentecoste associant. Concordiam quippe officiorū Pentecostes dissipant, quam sancti patres maximè in huiusmodi officijs obtinere studebāt: & cum extra Pentecosten de hoc ieiunio nullum inueniant officium, ipsi sibi officia componere, immò confundere temerario ausu presumunt. Non mireris autem quodd hoc ieiuniū Iunio potius quàm Maio adscriptum reperiri malunt, quāuis iuxta superiorem tractatum, & in maio sepius celebraretur: Ipsa enim Pentecoste cum qua hoc ieiunium semper obseruatur, in Maio sepius quàm in Iunio celebrat, quæ tamen iuxta computationem Lune, Iunio semper ascribitur. Nam hoc festum, sicut & Pascha, non iuxta rationem mensium, sed Lunationum, annuatim obseruatur. Et

Liber Comitis siue Læctionarius D. Hier.

illud quidem Aprili, hoc autem Iunio, propter obseruationem Lunationū eorundē mensium, semper adscribitur: quāuis eorundem menses multoties anticipent, sicut & ipsæ Lunationes. Eadem igitur ratione & hoc ieiunium Iunio ascribimus, quod & cum Pentecoste sub eadem Lunatione annuatim obseruare debemus. Hoc sanè ieiunium semper Lunationem Iunij, sepe etiā & Kalendaria eius obseruat, nunquā autem Lunationem Maij, nec semper Kalendaria eius attingit. Semper vtiquē aut Kalendaria, aut Lunationem Iunij possidet. Maij autem sepenumerò nec Kalendaria, nec Lunationem obtinet. Quare & Iunio competentius attribuitur, quem nūquam dimittit, quàm Maio, quem multoties omnino prætermittit. Has igitur rationes quicunque, deposito contentionis studio, fideliter considerare voluerit, proculdubio Dominum Apostolicum de ieiunio verno siue æstiuo, non tam suum, quàm sanctorum patrum statutum instituisse iudicabit, & idem ipsum authenticis rationibus confirmatum, generaliter obseruandum esse non dubitabit.

De autumnali ieiunio.

Cap. 26.

Ieiunium autumnale iuxta statuta sanctorum patrum Leonis, Gelasij & reliquorum, in 7. mense debemus celebrare: quod tamē nec institutio officiorum, nec suppositio vacantis Dominicæ, nec statuta sanctorum patrum, alicui septimanæ tam specialiter, vt reliqua Ieiunia, videntur assignasse. Est autem ecclesiastica consuetudo, vt in tertio sabbato Septembris ieiunetur: quæ vtiquē cōsuetudo & nobis debet sufficere, præsertim cum Apostolicis institutis nusquam videatur contraire.

De hyemali ieiunio. Cap. 27.

Ieiunium hyemale, iuxta traditionem sanctæ Romanæ ecclesiæ, semper in tertia hebdomada de Aduentu Domini debet celebrari: sicut & sancti patres instituerunt, qui eiusdem ieiunij officia eidem hebdomadæ indiderunt, & sequentem Dominicam vacantem vocauerunt. nec ad hoc villo speciali statuto indigemus, in quo sanctorum patrum vestigia non excedimus.

De officijs eorundem ieiuniorum.

Cap. 28.

De

De annua transmutatiōe officiorum in vernali ieiunio, vndè hactenus multum frustra laborauimus, non necesse est vt deinceps laboremus: cum iuxta antiquam institutionem, omnia huius ieiunij officia suo loco & ordine, sicut instituta sunt, obseruare debeamus. In æstiuo autem ieiunio illum ordinem officiorū cōpetenter annuatim obseruamus, quem & Maiores nostri in eodē ieiunio tenuerunt, cum illud infra Pentecosten aliquandō obseruarēt: Videlicet vt in quarta & sexta feria cantetur & legatur, quod in eadem hebdomada eisdem ferijs ascriptum reperitur. In sabbato autē cum officio quod ibi habetur, hæ læctiones legantur: Læctio, Diligite iustitiam, Audi Iacob, Exultate, Effundam: Ad Missam, Iustificati: quæ vti quæ omnes festiuitati Spiritus sancti optimè conueniunt. Euangelium, Egressus Iesus, sicut etiā in antiquijs breuarijs ordinatum reperimus. Et hoc vtiquē obseruandum est, nē in quarta feria vel sabbato quadragesimalia offertoria. id est, Meditabar, Domine Deus salutis, dicamus, sed in honorem spiritus sancti, Alleluatum offertorium, Emitte spiritum, pro vtroque cantemus. Nec Gradualia, sed, Alleluia prædictis læctionibus subiungere debemus: Spiritus Domini, Paraclytus, Emitte, * Veni sancte spiritus. In autumnali autem ieiunio omnia, vt instituta sunt, obseruamus. In quarta feria Antiphona, Exultate: Graduale, Quis sicut: Graduale, Tribulationes: Offertorium, Meditabar: Communio, Comedite. Cum læctionibus, Ecce dies veniunt, Congregatus est. Euangelium, Respondens vnus. In sexta feria Antiphona, Latetur cor: Graduale, Conuertere: Offertorium, Benedic: Communio, Aufer à me. Læctio, Conuertere: Euangeliū, Rogabat Iesum. Quæ omnia adinuicem magnam habent cōcordiam. In sabbato Antiphona, Venite adoremus: Offertorium, Domine Deus salutis: Communio, Mense septimo, Læctiones, Decimo die, Quinto decimo, Domine Deus noster, Factum est. Euangelium, Arborem sicut: Gradualia verò eadem, quæ & in ieiunio vernali. quæ etsi apud diuersos diuersè assumuntur, in quamplurimis tamen libris ita reperiuntur: Protēctor, Propicius, Dirigatur, Saluū fac populum: Quæ & in autumnali ieiunio, vt in vernali ordinantur, nisi quodd in autumnali Graduale, Protēctor: post Graduale, Propicius canitur. Et hoc vtiquē cōcordia officiorum exigere videtur. Nam

Videtur de hoc enim Alleluia cōstitutam.

in vernali prima læctio, Respice Domine de sanctuario, & benedic populo tuo, optimè congruit Graduali, Protēctor noster, à quo & subsequens oratio initiatur, Protēctor. Secundæ autem læctioni Graduale, Propicius, non incongruè adaptatur. Nam quod in læctione de corporali liberatione populo Israël promittitur, hoc sancta Ecclesia in graduali spiritualiter nobis adimpleri supplicat: nē gentes dæmonum nobis præualeant, sicut nec gentes paganorum illis præualuerunt. In autumnali autem Graduale, Propicius, præponitur, quia & hoc magis primæ læctioni conuenit, quæ nobis diem propiciationis, & vt Deus nobis propicietur, præscribit. Secundæ verò læctioni Graduale, Protēctor, magis competit, quia filios Isuael septem diebus sub protectione vmbraculorum annuatim solennizare cepit. Tertium autem Graduale, Dirigatur, tertiæ læctioni in vtroque ieiunio optimè congruit: quia & in vernali Ionathas, & in Septembri Michæas orationes suas ad Dominum pro populo Dei dirigunt. Similiter quartum Graduale quartæ læctioni competit: vti quæ. Nam in vernali, pro salute populi postulatur, quæ in autumnali promittitur populo, si tamen à veritate non discesserit. Satis ergo congruum videtur, vt & nos eorum librorum traditionem sequamur, qui eadem Gradualia vernali & autumnali ieiunio pariter ascribunt. Nam cum læctionibus vtriusque ieiunij magnam habent concordiam, vt prælibauimus: quæ potissimum in dispositione officiorum nos attendere sancti patres docuerunt. In hyemali ieiunio, quod in proximo sabbato ante vigiliam Natiuitatis Dominicæ semper est obseruandum, nihil in officijs variatur. Et notandum, omnes Apostolicos à beato Petro vsque ad Simplicium Papam, ordinationes tantum in ieiunio Decembris celebrasse, vt in Romano Pontificali legitur. Vndè & istud ieiunium non immeritò pleniùs quàm reliqua, suum habet officium. Nam reliqua, aliumdè nunc extoto, nunc ex magna parte per suas ferias inofficiantur. In omni ieiunio quatuor tēporum, nisi infra Pentecosten, genua flectimus. In quarta quidem feria, ad priorē tantum orationem sine salutatione prolatur. Nam secunda sine genuflexione cum salutatione profertur. Oratio autem in sexta feria cum salutatione & genuflexione recitatur. In sabbato autem omnes orationes genuflexio sine salutatione præcedit,

præter illam de camino, quæ salutationem sine genuflexione exigit. Ad illam nempe genua flectere prætermittimus, more trium puerorum, qui statuum adorare noluerunt cum gentilibus. Ordo etiam præcipit, ut infra hymnum eorundem puerorum non sedeamus: nè, illis in camino laborantibus, nos inertie sessionis dediti esse videamur. Hoc autem sabbatum, quæ uis se. lectiones tantum habeat, dicitur tamen 12. lectionum, eò quòd antiquitus eadem lectiones bis legebantur, Græcè videlicet & Latinè. Sciendum autem, sanctum Calixtum Papam & martyrem, huiusmodi ieiunia quater in anno celebrari constituisse, quæ prius ter tantum in anno celebrata sunt. Sicut idem Apostolicus ad

Epistola Decretali, Benedictum Episcopum scribens, testat.

De vacantibus Dominicis.

Cap. 29.

Quatuor Dominicæ, quæ huiusmodi ieiunia proximè subsequuntur, in libro sacramentorum vacantes prætitulantur, eò quòd proprijs careant officijs. Vndè & ex præcedentibus quartis ferijs ieiuniorum, Romano more in officiantur, ut illæ duæ quæ vernale ieiunium subsequuntur, & hyemale. Illa autem post æstiuale ieiunium, non cum quarta feria, sed multò conuenientius cum officio Pentecostes suppletur, eò quòd sit octaua eius. Post ieiunium etiam autumnale, quidam ex quarta feria, dominicam sequentem in officiant, ut paucitati Dominicalium officiorum in estate hoc supplemento subueniant. Sed Romani huiusmodi penuriam repetitione Dominicalium officiorum supplet. Vndè & prædictam *compilationem ex quarta feria, quasi non necessariam, ibi prætermittere solent. Hæ autem Dominicæ antiquitus ab officio vacabant, quia celebratio ordinationum iuxta decreta sanctorum patrum, tam serò fiebat in sabbato, ut potius Dominicæ, quam sabbato, ascriberetur. Nam beatissimus Leo Papa primus, vsque in manè Dominicæ diei ordinationes ritè celebrari posse testatus est, continuato tamen sabbati ieiunio, immò ipsas Leuiticas ordinationes & sacerdotales nunquam, nisi in Dominica, iussit celebrari, Dioscoro scribens Episcopo: Consecratis, inquit, nunquam benedictio datur, nisi in Dominica, quæ à sabbati vespera initiat. Item beatus Gelasius Papa successor eius, omnibus Episcopis scribens, decreuit, ut in sabbatis quatuor temporu

ordinationes circa vesperam celebrarentur. Vndè & Romanus ordo in quadragesima in sabbato ordinationum orationem super populum interdicit, ad quam Antiqui non solum capita, sed & genua flectebant, quod Niceni canones in Dominica fieri penitus vetant. Sanctus quoque Gregorius dies ordinationum suis hominibus assignauit ut Dominicas. Videlicet hæc duo Euangelia: Anno quintodecimo, & Arborem fici, exponens ad populum. Item sanctus Leo Papa illud Euangelium, Assumpsit Iesus, de ieiunio Vernali exposuit: quasi Dominicæ diei satisfaciens, infra quam ipse semper ordinationes fieri constituit.

De Aduentu Domini. Cap. 30.

AB Aduentu Domini vsque ad Natiuitatem eius, Te Deum laudamus, Gloria in excelsis Deo, Ite Missa est, dimitimus: quia maior gloria noui Testamenti, quam veteris, cuius typum infra aduentum Domini obseruamus. *Aliquandò etiam festiuius natale Domini suscipimus, si huiusmodi glorificationes aliquandò suppressas quasi de nouo illa die incipimus. Quidam infra aduentum Domini casulis pro Dalmaticis vtuntur. Quidam solito more vestiuntur, eò quòd Missam ad tertiam & Alleluia, sicut & tota estate dicunt. In natiuitate tamè Apostolorum, siue dedicatione Ecclesie, prædictas glorificationes non omitimus. Hinc vsq; post octauam Pentecostes, solum mentionem sancte Crucis ad vesperam siue ad matutinas, & in feria sexta, & de sancta Trinitate Dominicis diebus, reticere solemus. Nā quòd quidam illo breuissimo spatio, quod Purificationem sanctæ Mariæ & Septuagesimam aliquandò disiungit, mentionem sanctæ crucis resumunt, non adeò congruum videtur, cum illo tempore, de infantia Christi potius, quam passione, cantetur atque legatur.

De Euangelio, Cum appropinquaret.

Cap. 31.

IN Dominica prima de aduentu Domini, quidam legunt Euangelium, Erunt signa, eò quòd sanctus Gregorius in libro homiliarum illud in primis posuerit. Sed parum attendunt, quia idem Apostolicus in eodem libro huiusmodi ordinem non attendit: in quo plura Euangelia penitus non tetigit: insuper & quæ exposuit, multoties posteriora prioribus antepone

Genua flect. Ones in no. minica p. hibita.

Pal. 17.

*aliquandò

compositi

consequitur. Alij initium Marci Euangelistæ legunt, sed quia inusitatum est, pauci assentiuntur. Nos autem ex antiqua traditione, Cum appropinquaret, legimus, non utique sedi Apostolicæ, si aliter iusserit, præiudicantes, sed interim autoritatem sanctorum Patrum sectantes. Nam & sanctus Hieronymus in libro Comitis ita ordinauit, cuius libri ordinem & sanctus Gregorius diligentissimè obseruauit, siue dum lectionibus & Euangelij Missales orationes in sacramentario adaptaret, siue dum Antiphonas ex eisdem euangelij quàm plurimis diebus in Antiphonario articulare. Ipsum quoque Euangelium, Cum appropinquaret, est de itinere Domini ad passionem agere historialiter videatur, nõ tamen istius aduentus omninò obliuiscitur, cum pueri Hebræorum in laudem eius illud psalmistæ in altum proclamant: Benedictus qui venit in nomine Domini. Quod author Antiphonarij de hoc aduentu proculdubio intellexit, cum inde Responsorium in historiam Dominicæ natiuitatis composuerit.

De historia, Clama. Cap. 32.

Quidam historiam, Clama, à quarta feria hyemalis ieiunij omni anno incipiunt, etiam si adhuc 12. dies vsque ad natiuitatem Domini remaneant. Aestimant enim hanc historiam pro eodem ieiunio esse institutam, sed falluntur. Si enim Romana authoritas illam ad hoc institueret, ante Dominicam vacantem, id est, Canite tuba, hanc quoque sicut diurnaliam eiusdem ieiunij officia collocaret. Nam hoc in omnibus huiusmodi ieiunijs obseruatur, ut officia eorum semper Dominicam vacantem præcedant, quæ etiam post ista semper obseruatur, iuxta statuta sanctorum patrum, aut penitus prætermittitur. Nec utique aliqua Dominica vacans, proprie dicitur, nisi quæ huiusmodi ieiunij officia indiuisè sequitur, à quibus & ipsa in officiantur, si necesse fuerit, ut obseruetur. Præterea si eadem historia pro ieiunio instituta esset, superfluo secundam, tertiam, quartam, quintam feriam eodem modo, ut sextam, in officiantur haberet, cum tamen nihil ad illas prædictum ieiunium pertinet. Patet ergo, hanc historiam non pro ieiunio, sed potius ad hoc esse institutam, ut proxima hebdomada ante Natiuitatē Domini, sicut & ante Pascha, tanto plus in officijs habeat, quanto vicinior Dominicæ solennitati existat. Nam & Antiphonarij

libentur.

hoc innuere videtur, qui historiam, Canite tuba, proximam Dominicam ante natiuitatem vocat, & hanc, id est, Clama, infra hebdomadam eiusdem Dominicæ canendam subsequenter innuit, singulis ferijs singulas matutinales laudes attribuens. Sunt autem ita descriptæ, ut eo anno obseruentur, cum Natiuitas Domini in Dominicam, & vigilia in sabbatum occurrat, quod & antiphona, Nolite timere, in quarta feria præcedenti descripta, & Antiphona, Expectetur, de Cantico sabbati vigiliæ ascripta, demonstrant. Vndè & ipsum sabbatum speciali matutinali laude insigniri non necesse habuit. Nam omni anno, aut eiusdem vigiliæ officium obtinebit, aut alterius feriæ, quam eadem vigilia eo anno occupauerit. Illo non negligenter obseruato, ut sabbatum semper de vigilia feriale psalmum & canticum cum Antiphona obtineat, & vigilia illius feriæ, quàm sibi vendicauit, feriale psalmum & canticum antiphona possideat.

De septem diebus ante Natale Domini. Cap. 33.

SCiendum itaque est, quòd prædicta officia non sunt ieiunij, sed Dominicæ, & quinque feriarum ac vigiliæ, vndè & annuatim eadè officia ab octaua die, quæ Natiuitatem Domini præcedit, congruè incipimus, ut totam illam septimanam statutis officijs celebrem habeamus, nec tamen aliquem diem præter sanctorum institutionem huic celebritati ex nostra parte applicemus. Et hoc quoque non ociosè notandum, quia huius septimanæ officia, etsi specialiter pro ieiunio, ut probatum est, non sint instituta, nunquam tamen illud omninò relinquunt, nisi eo anno, dum Natiuitas Domini in Dominica occurrat. Tunc enim vigilia in sabbato euenit, & hoc ieiunium extra hanc septimanam in præcedenti sabbato celebrari compellit. Nam officium vigiliæ & ieiunij simul vna die competenter nequeunt obseruari. In omnibus autem alijs annis, idem ieiunium aut ex integro, aut ex aliqua parte prædictæ septimane includitur, & per legitimas eius ferias celebratur. Vndè & antiphona, de Euangelij huius ieiunij, quæ cum ipso multoties anticipentur, merito tamen in quarta & sexta feria & sabbato eiusdem septimane describuntur, quia easdem ferias idem ieiunium adeò frequenter, ut vix vno anno illas ex integro derelinquat. Hoc quoque prouidendum, quòd

vigilia cum in Dominica euenerit, sex sibi Responsorio de Dominicali historia cum Dominicalibus Psalmis assumat: tria verò vltima & matutinales laudes cum ferilibus psalmis sabbato concedat. Ad Missam omnia de vigilia, sed festiuè cum Alleluia, Veni Domine.

De Natali Domini. Cap. 34.

IN Natali Domini finito nono responso-rio, Euangelium, Liber generationis, legitur. Deindè, Te Deum laudamus, cum pulsatione signorum dicitur: sicque finitis nocturnalibus vigilijs, missa Dominus dixit, ante matutinales laudes, cum, Benedicamus Domino, non cum, Ite Missa est, completur: nè populo quasi licetiam abeundi infra matutinales laudes dedisse videamur, quas statim post Missam, iterum conrepartibus signis, incipere solemus.

Cur in Missa prima nò, Ite Missa est: sed, benedicamus Domino, decantetur.

De secunda vespera sancti Stephani. Cap. 35.

OMnes authentici antiphonarij secundam vesperam sancto Stephano cōcedunt ex integro. vndè & reliquis festiuitatibus per annum hoc exemplo secundam vesperam ex toto cōcedimus, etiam si maior festiuitas subsequatur. Non enim congruum est, vt psalmos vespertinales tantummodò præcedenti festo, reliqua verò subsequenti tribuamus. Nam sancti Patres nullum nobis indè exemplum reliquerūt, qui potissimum nos concordiam officiorum singulari diligentia seruare docuerunt. Summa tamen festiuitas si quando minorem subsequitur, secundam vesperam prioris festi ex toto sibi non incongruè vendicabit, vt octaua Domini secundam vesperam sancti Syluestri. Vesperam quidè de quolibet festo vniformiter perficimus, deindè alterius festi, si necessè fuerit, post Benedicamus Domino, memoriam facimus, vt de sancto Stephano, & de sancto Iohanne obseruamus.

De Innocentibus. Cap. 36.

IN natiuitate Innocentium, gloria in excelsis, & Alleluia secundum ordinem recitamus. Item, Te Deum laudamus, & Ite Missa est, quæ cum Gloria in excelsis, Romano more solent admitti vel prætermitti. Hæc, inquam, omnia omittuntur, nisi Dominica fuerit. Gloria patri verò nunquam dimittimus, nisi de passione Domini. Merito autem passio sanctorum Innocentium minus festiuè quam aliorum san-

ctorum celebratur, quia licet martyrio cōronati, nondum tamen ad gloriam, sed ad infernalem penam discesserunt. Nam ante descensum Christi ad inferos, nullus sanctorum ad illam gloriam peruenit, ad quam Christus antiquos sanctos perduxit, & deinceps suos sequaces perducere non desinit. Sed quia ipsi in resurrectione Dominica, cum reliquis sanctis liberari & conglorificari meruerunt, conuenientissimè & ipsi iuxta ordinem, solitam gloriam in officijs cum reliquis sanctis obtinebunt, si natalis eorum vsque ad diem resurrectionis, id est, Dominicam peruenit. Octauam quoque eorum eodem modo, vt aliorum sanctorum, celebramus, quia iam transacta die resurrectionis, non dubitamus eos gloriarum cum alijs sanctis.

De Officio, Dum medium silentium.

Cap. 37.

SI Natiuitas Domini, vel aliqua subsequentium solennitatum, in Dominica euenerit officium, Dum medium silentium, post natalem Innocentium ad priuatos dies congruè seruatur: sicut & in alijs Dominicis agimus, si aliquando celebrius in ijs festum habuerimus. Vndè etiam idè officium Romano more repetitur, si quādò ab octaua Domini vsque ad Epiphaniam, Dominica euenerit. Omnis enim Dominica à natiuitate Domini, vsque ad Epiphaniam, ex antiqua traditione illud obtinebit: quæ tamen celebriori festo occupata non fuerit, nam cum hoc officium de Natiuitate Domini agat, conuenientissimè illis Dominicis adaptatur, quæ & reliqua officia de eadem solennitate solent obtinere. Non enim illi sunt audiendi, qui hoc officium, eò quod de Natiuitate agat, nunquam post octauam Domini dicendum existimant: cum tamen ipsi vigiliam Epiphaniæ de Natiuitate Domini ex integro in officiare soleant & debeant. Ipsi quoque si Dominica in octaua sancti Stephani vel aliorum euenerit, Dominicam de octaua in officiant, dum tamen ecclesiastica solennitas, non pro octaua sancti Stephani, sed pro octaua Domini agatur. Hoc autem sancti patres in dispositione officiorum summoperè procurauerunt, vt officium semper instanti celebrati cōcordaret: nè clerus aliud quam populus, in ecclesiasticis celebratibus obseruaret. Præterea oēs dominicæ solennitates sibi iniuicem affines, hoc habent priuilegiū, vt obseruatio earum adinuicem continuetur:

vt,

vt, Resurrectionis vsq; ad Ascensionem, & Ascensionis vsq; ad Pentecosten commemoramus, & omnes Dominicas ijs solennitatibus interpositas de eisdem in officiamus. Sic quoque & natiuitatis Dominicæ vsq; ad Epiphaniam memoriam agimus, nisi in quantum festis sanctorum vel octauis eorum satisfacere cogimur. Eodem quoque modo infra hunc terminum occurrentes Dominicæ, officium de Natiuitate possidebunt.

De eodem officio in alia Dominica repetendo. Cap. 38.

Quanuis autem due Dominicæ multoties eueniāt eo tempore, nunquam tamen: ambas Dominicali officio occupari festa sanctorum permittent: nisi eo tantum anno, dum vigilia Epiphaniæ in Dominica euenerit. Vndè & sanctus Gregorius satis competenter vnum Dominicale officium eo tempore ordinauit, eò quod & ibi vna tantum Dominica omni penè anno occurrat, quæ huiusmodi officio indigeat. Nec hoc vtiquè sanctus Gregorius, vel post Epiphaniam, vel post Pentecosten seruare curauit, vt tot officia semper haberemus, quot Dominicæ possent euenire. Nam optimè præuidit, huiusmodi inæqualitatem, repetitione officiorum facile emendari posse. Vndè & nos, cum vigilia Epiphaniæ in Dominica occurrit, prioris Dominicæ officium pleniter repetimus. Sic & in Dominicis post Epiphaniam & post Pentecosten, quoties necessè fuerit, iuxta Romanam cōsuetudinem facere debemus. Sicut enim historias Dominicarum, in quantum tempore sufficit, repetimus, nihilominus & officia earum repetere possumus. Nam & Dominicale officium alij Dominicæ, quæ eiusdem obseruantia est, non * competentiùs adhibebitur, quam singulis priuatis diebus, qui Dominicarum officia dum recipiunt, ex festiuis ferialia efficiunt: hoc tamen nò tam ex Ecclesiastici conuentùs necessitate, quam ex propria deuotione vsque equaque vltimus. Non ergo magis incongruum videatur, si idem officium in alia Dominica, vt ecclesiastico cōuentui satisfiat, repetatur.

De octaua Domini. Cap. 39.

IN octaua Domini, iuxta Romanam auctoritatem, non officium, Puer natus est: sed, Vultum tuum, vt in graduale libro habetur, cum Alleluia, Post partum virgo:

De Officio celebrandi Officium, etiam in illa Octaua S. Stephani aut aliorum eueniat.

Vide Guil. Duranti Rationale diuinarum,

cātamus: & orationem Gregorianam, Deus qui salutis æternæ: non illam, Deus qui nos Natiuit, dicimus. Et notandum, huius octauæ, officium euidentissimè de sancta Maria agere. Vndè & Romani ea die ad sanctam Mariam stationē faciunt, nec immeritò: nupè enim cum natiuitatem Domini celebraremus, nullum tam speciale officium matri eius attribuere potuimus. Vndè non incongruè illam specialius in octaua Domini veneramus, nè solennitate Filij sui experte esse videatur, quam tamè in eadem solennitate post Dominum maximè honorandam esse non dubitamus. Matutinales quoque laudes huius octauæ, de sancta Maria agunt expressissimè. Vndè & illa responsorio de Natiuitate Domini, quæ de sancta Maria commemorant, huic diei congruè attulantur, nè Gregoriano eiusdem diei officio discrepemus in aliquo. Aptè autem omnia in hunc modum ordinari possunt. Ad vesperam Antiphon. Tecum principium, cum reliquis. Responsorij, Congratulamini, Hymnus, A solis. In euangelio Antiphona, Magnum hæreditatis. Inuitatorium, Christus natus est. Antiphona, Dominus dixit. Antiphona, In sole. Antiphona, Eleuamini. Responsorium, Descendit. Responsorium, O magnum. Responsorium, Sancta & immaculata. Antiphona, Speciosus. Antiphona, Rex omnis. Antiphona, Suscepimus. Responsorium, Beata & veneranda. Responsorium, Congratulamini. Responsorium, Continet in gremio. Antiphona, Homo natus. Antiphona, Exultabunt. Antiphona, Quod fecit. Responsorium, Confirmatum est. Responsorium, Nesciens mater. Responsorium, Verbum caro. Matutinales laudes, O admirabile, per ordinem. Eadem Antiphonæ, in secunda vespera super psalmos de Natiuitate Domini leguntur. In euangelio Antiphona, Qui de terra est. In Dominica autem post Natiuitatem Domini, ita ordinabitur: Inuitatorium, Christus natus est. Psalmi Dominicales, cū tribus Antiphonis de Natiuitate Domini. Responsorium, Descendit. Responsorium, Quem vidistis. Respon. O magnum. In 2. noctur. Responsorium, Continet in gremio. Responfor. Confirmatum est. Responso. Hic qui aduenit. In tertio nocturno Responsorij, Ecce Agnus Dei. Responf. Benedictus. Resp. O regem. Matutinales Laudes, Quem vidistis. In euangelio: Dum mediū. Notandum autem, in octaua Domini nocturnalem cantum de sancta Maria multum

cum agere, quia & diurnale officium in honorem eius videtur institutum. In Dominicali autem nocte, non tam de sancta Maria, quam de Natiuitate Domini agimus: quia & in diurnali officio specialiter de Natiuitate Domini commemoramus: Est autem traditio sanctorum Patrum, vt in huiusmodi festiuitatibus officio Missæ reliqua concordent officia.

De epiphania. Cap. 40.

Sivigilia Epiphaniæ in dominicam euenit, in nocte, vt prædictum est, canimus. In die quoque officium, Dum medium, vt in priori Dominica, pleniter obseruamus. Si autem in alia die occurrit, idem quidem officium, sed cum lectione, Scimus: & Euangelio, Defuncto Herode, vnde & communio, Tolle puerum, sumptæ est, cætamus: quia hoc officium ante vsum huius vigiliæ ibi cantabatur, vtpotè Dominica eiusdem hebdomadæ, sicut & Vocem iocunditatis, canitur in vigilia Ascensionis, & assumitur Communio de eiusdem diei Euangelio. In Epiphania ad nocturnas, iuxta Romanum Ordinem, Inuitatorium reticemus: vt à dolosa inuitatiõe Herodis discrepemus: ab Antiph. Asserte, ea nocte incipitur. Antiphona, Fluminis, cum Psalmo in tertiam nocturnam differatur: quia maior laudatio, quam Alleluia sonat, sub gratia est, cuius typum tertia nocturna gerit, quam ante legem vel sub lege, quod præcedentes nocturnæ significant. vnde & omnes historiae, quæ sibi Alleluia vendicant, plùs Alleluia in tertia nocturna frequentant. Si Epiphania in Dominicam euenit, nihil in ea die de officio dominicæ tangimus. Quod tamen infra Octauâ eius idè obseruare solemus, vt lectiones & Euangelia ferialia, quæ de baptismo Domini sonant, eo tempore recitentur, cum & festum de Baptismo Domini agitur.

De Dominicis post Epiphaniam. Cap. 41.

Siautem per interiacentes dies ab Epiphania vsque in octauam eius, Dominica euenit, necessariò eo die Ecclesiastico conuentui, eum Dominicali officio satisfacimus, quem non pro Epiphania, sed pro Dominica conuenisse scimus. Dominicales quoque psalmi, cum cantu de Epiphania, sunt recitandi. Sic enim omnem Dominicam, Dominicis solennitatibus interpositam, nec tamen celebriori officio occupatam, de eisdem inofficiare solemus. Priuatos quoque dies solennitatibus interuenientes, ita obseruamus, vt Inuitatorium & vnam Antiphonam super feriale Nocturnam: item vers. Responsorium, & Matutinales laudes, & cætera, de festo dicamus. Iuxta Romanum enim Ordinem, feriale nocturnam nunquam dimittimus, cum tria tantum responsoria dicimus, nisi in hebdomada Paschæ & Pentecostes. Primæ ergò Dominicæ officium infra hanc octauam omni anno ritè obseruatur, etiam si propter pluralitatem hebdomadarum vsque ad septuagesimam, repetendum xideatùs fuerit & alia duo officia, Omnis terra, Adorate, cum multoties sex occurrat hebdomadæ, his officijs inofficiandæ. Cum autem vna tantum Dominica inter Epiphaniam & septuagesimam accidit, duo officia, nullo Ecclesiastico conuentu fieri hoc exigente, in vnam hebdomadam coniungerè debet, quicunque nullum eo anno ex statutis officijs prætermittere voluerit. Non ergò minus competenter idem officium aliquadd in alia Dominica reperimus, cum nullum celebrius officium habuerimus, vnde Ecclesiastico conuentui ritè satisfacere valeamus. Ipsi quoque priuati dies, Romano more, officium prioris Dominicæ recipiunt, si non aliundè competenter inofficiari possunt. Tamen & aquæ benedictæ adspersionem, iuxta decretum sancti Alexandri Papæ, & Credo in vnum, non dimittimus.

De duobus festis in vnum diem concurrentibus. Cap. 42.

Cum duæ festiuitates nouem lectionum in vnum diem concurrunt, quarum vtraque plenum per se exigat officium, celebriorem ex integro obseruamus, alterius verò postea tantum memoriam agimus. Si autem vtraque pleniter obseruanda videtur, aut in ipsa die ambabus singula officia persoluantur, iuxta quod & sanctus Gregorius in Sacramentario, & in Graduali libro aliquoties vni diei bina ascripsit officia: aut vna earum in sequentem diem differatur, sicut sanctus Gregorius Papa festum sancti Pauli, post festum sancti Petri voluit obseruare. Nam illam vsurpationem, quæ ex duobus officijs in vna die obseruandis, vnum in compositè compingit, sanctorum patrum authoritas non admittit, (quæ semper nos in officijs concordiam custodire præmonuit) vnde licet

Cur nocte Epiphaniæ Inuitatorium non dicat. Vide eadem de re Guil. Durantum.

*satisfacimus,

Aquæ benedictæ adspersionem.

*ascribit

Festum commemoratiõis Pauli à D. Greg. inter scriptum.

licet vt vnam nocturnam de vno festo, reliquas de alio obseruemus. Eo enim pacto si vtrique festo satisfacere niteremur, neutrum debita officiorum reuerètia celebrasse conuinceremur. Vt autem duorum festorum officia in vno die separatim compleantur, vel vnum eorum in alium diem differatur: non tam generali totius ecclesiæ obseruationi, quam priuatæ religionum vacationi adiacere videtur, qui nullum de statutis officijs prætermittere volunt.

De Martyribus Romanis Pontificibus. Cap. 43.

Gregorius huius nominis Papa septimus, Apostolicæ sedi præsidens, constituit, vt sanctorum omnium Romanorù Pontificum & martyrum festiuitates, solenniter vbique cum pleno officio celebrentur. Nam cum quilibet Ecclesia sui patroni, etiam si confessor fuerit, festum solenniter obseruet, quanto magis eorum, qui totius Ecclesiæ nõ tam patroni, quam patres extiterunt, quam etiã vsq; ad martyrium verbis & exemplis instituere non desisterunt? Nota autem sanctum Gregorium Papam primum in graduali libro de his martyribus, sicut de confessoribus, Pontificalia instituisse officia, vt de S. Marcello, Antiph. Statuit: & de S. Felice, Antiph. Sacerdotes, & hoc vtrique satis congruè, propter excellentiam dignitatis Apostolicæ. Hoc etiã attendendo, Maiores nostri de eisdem sanctis confessorum officia ad cursum diei & noctis leguntur obseruasse, quæ & Pontificij dignitatem eodem modo insnuant, nec tamen in aliquo eorum martyrio præiudicant. Idem & de sancto Apollinare obseruandum esse gradualis liber demonstrat. Et de ijs quidem sanctis Hymnus, Inuitatorium, Versus: Gloria & honore, Posuisti Domine, Magna est gloria eius, cantantur vt de martyribus: reliqua verò per ordinem, & de confessoribus. Quidam autem moderni, minus concordiam officiorum attendentes, de illis oëm cantum, vt de martyribus obseruant, præter ad Missam: asserentes congruum esse, vt nocte de Martyrio eorum: ad Missam autem, de sacerdotali eorù dignitate agatur. Sed conuenientior videtur superiorum obseruatio. Nam Missa in quolibet festo, reliqua solet informare officia.

De octauis Sanctorum. Cap. 44.

Iuxta Romanam authoritatem, nullorum sanctorum octauas obseruare debemus, nisi vnde certam aliquam traditionem à sanctis Patribus habemus. Eorum quoque, quorum octauas celebramus, nullam quotidianam mentionem per interiacentes dies agimus, quia nullam authoritatem inde habemus: exceptis de sancta Maria, & de sancto Petro, quorum memoriam & alio tẽpore non cessamus frequentare. In festo cuiuslibet sancti trium Responsoriorum, nocturnam non dimittimus: sancto tamen Inuitatorium, Responsorium, & matutinales laudes, & alia vsq; ad finem Missæ, concedimus: Reliqua de ferialibus. Nam iuxta Romanam consuetudinem, nullius sancti trium Responsorium, mentionem facimus post Missam, siue illa canatur ad tertiam, siue ad sextam. Immò cum ipsa Missa mentionem sancti finimus. In festo autem nouem lectionum, omnia vsque ad secundam vesperam defesto agimus.

De priori vespere Dominicali. Cap. 45.

Post octauam Epiphaniæ, siue priuata dies sit, siue Dominica, leguntur Epistolæ Pauli vsque ad septuagesimam. Prior vespera cuiuslibet dominicæ, crastinam exigit orationem: quia capitulum ante Magnificat, sequenti ascribitur Dominicæ, sicut in Dominica de aduentu Domini, & Quadragesimæ, siue passionis Dominicæ comprobatur, quod & in alijs solennitatibus penè vsquequaque frequentatur. Hoc vtrique & Responsorium & Antiphonæ indicant, quæ de crastina historia ad priorem vesperam solent anticipari. Aliquandò tamen vltima Antiphona de Euangelio prioris dominicæ, ad vesperam prædictâ referuatur, vt in Dominicis post Epiphaniam & Pascha, quæ tamen ad eò concordant, vt Antiphona præcedentis Dominicæ, orationi subsequenti optimè conueniat.

De Aqua adspersionis, Gloria in excelsis, Ite Missa est, & Credo. Cap. 46.

Alexander Papa quintus à beato Petro, constituit, vt sal & aqua benediceretur ad conspergendum populum, & habitacula eorum: quod & nos in omni Dominica iuxta Canones sequimur. Symmachus Papa in ordine 30. constituit, vt in Dominicis diebus & natalitijs martyrum,

*nocturnas De festis trium Responsoriorum ac nouem lectionum.

Epistolæ Pauli post oct. Epiph. legendæ quotidiè.

MMM rum,

rum, hymnus, Gloria in excelsis, dicatur. quod & nos obseruamus in omni Dominica, & in festis nouem lectionum, excepto infra aduentum Domini, & a septuagesima vsque in Pascha, in ijs tamen diebus natalicia Apostolorum & festa sanctæ Mariæ iuxta Romanam consuetudinem, Gloria in excelsis, recipiunt. Semper autem cum Gloria in excelsis, etiã, Te Deum, & Ite Missa est, recitamus nisi de Natiuitate Domini in nocte, & in Cœna Domini, & in vigilia Paschæ & Pentecostes. Congruè autem & in festiuis diebus, Ite missa est, dicitur, quia tunc generalis conuentus celebrari solet, qui per huiusmodi denunciationem licentiam discedendi accipere solet. Ad quotidiana autem missarum solennia, non generaliter ab omnibus, sed à religiosis conuenitur, qui plus spiritualibus negocijs quàm secularibus inuigilant, qui & reliqua, dum licet, officia quotidie frequentant. Ergo uenerenter illis post Missam, vt non statim discedat, sed vt Dominum benedicant, denunciatur. Huic assertioni & Ecclesiastica consuetudo videtur adstipulari, quia cum, Ite Missa est, dicimus, ad populum vertimur, quem discedere iubemus: cum autè, Benedicamus Domino, dicimus, non ad populum, sed ad altare, id est, ad Dominum vertimur, nos què ipsos non ad discedendum, sed ad benedicendum Domino adhortamur. Sciendum tamen, quòd, Ite missa est, infra aduentum Domini & septuagesimam, non recitetur: non quasi eo tempore nullus fiat conuentus, qui sit demittendus, sed potius pro tristitia temporis insinuanda. Sic & Gloria in excelsis, dimittitur. Credo in vnum, iuxta Canones, in omni Dominica, & in omnibus Dominicis solennitatibus, item in festis sanctæ Mariæ & Apostolorum, & sanctæ Crucis, & omnium Sanctorum, & dedicationis, debet cantari, nec immeritò: nam & de ijs singulis in eodem symbolo aliqua reperitur cõmemoratio. Hoc quoquè notandum, quòd cum, Gloria in excelsis, semper Dalmaticæ & subdiaconalia resumuntur.

De septuagesima. Cap. 47.

In septuagesima Heptateuchum incipiunt. Vndè & Alexander Papa secundus constituit, vt responsoria de eadem historia in eadem Dominica incipiantur, quæ & in sequenti Dñica repetatur, Alleluia etiã in sabbato ad vesperam iussit dimitti ante septuagesimam. Ab hinc vsque in

cœnam Domini, Te Deum, Gloria in excelsis, Ite Missa est, Item Dalmaticæ, & subdiaconalia antiquo more dimittuntur. In bissextili anno natiuitatem sancti Matthie Apostoli colimus in illa die, quæ vigiliam eius proximè sequitur, non in alia, quæ ppter bissextilium eo anno in eodem Calendario iteratur.

De festis infra 70, vel L, occurrentibus Cap. 48.

Si Purificatio sanctæ Mariæ infra septuagesimam conuenit, nihil in ea iuxta Romanam consuetudinem præter Alleluia de solita glorificatione mutamus. Sergius papa à beato Petro 86. constituit, vt in diebus Annunciationis Domini, & Dormitionis, & Natiuitatis sanctæ Mariæ, & sancti Simeonis, quod Græci *επαγγυ* vocant. Litaniam exeat à sancto Adriano, & ad sanctam Mariam populus occurrat. *επαγγυ* autem nuncupatur obuiatio, quia uenerabiles personæ Simeon & Anna eo die obuiauerunt Domino, dum præsentaretur in templo. Item cathedram sancti Petri etiã infra septuagesimam, & Annunciationem sanctæ Mariæ infra quadragesimam solennissimè cum Dalmaticis & Gloria in excelsis Romano more celebramus. Sciendum autem, quòd Laodicense Concilium capitulo 51. constituit, vt natalitia martyrum in Quadragesima non celebrentur, sed eorum commemoratio fiat in diebus sabbatorum, vel Dominicorum. Quòd hîc soli martyres nominantur, hoc ideo, quia nondum apud antiquos memoria Confessorum ad eò celebris fuit. Sancti quoquè Patres in Toletano Concilio, de Annunciatione sanctæ Mariæ constituerunt, vt de Quadragesima in 15. Kalendas Ianuarij trãsferretur, vbi annuatim solenniter & conuenienter ante Natale Domini posset celebrari: vtputà cum omnia illius temporis officia de eadem resonent annunciatione, vt in Ambrosiana obseruatur ecclesia. Sed nos magis sanctæ Romanæ Ecclesiæ morem gerentes, infra Quadragesimam, illam celebramus, sicut & aliorum quorundam sanctorum. Synodaliciter autem legitur statutum, vt eadem annuntiatio, si in triduo ante Pascha occurrat, in sabbato ante Palmas anticipetur, qui dies & proprio officio caret, & per totum annum venerationi sanctæ Mariæ solet obsecundare: quæ anticipatio & omni necessaria videretur anno, dum eadem festiuitas idem sabbatum subsequitur, eò quòd

Annus hie sextilis

Vide Basil Retraction A.C. Apoll. c. 16.

non nisi

initium quadragesimæ.

quòd duæ subsequentes septimanæ proprijs officijs intantum sunt occupatæ, vt tantæ solennitati dignè nequeant deseruire. Sed nos nihil in hac editione temerè canonizatum depræhendimus. Cum autem festiuitates nouem lectionum in quadragesima agimus, omnia de festo, die ac nocte, & Missam de ipso ad tertiam festiue dicimus. De quadragesima verò, post Benedicamus, Antiphonam feriale cum precibus & oratiõ, & hoc ad matutinum & vesperum tantum: Missam quoquè de Quadragesima, ad Nonam cum genuflexione.

De capite Ieiunij. Cap. 49.

In capite Ieiunij, Missam dicimus ad nonam, & omnia facimus vt in quadragesima. Cum enim illi quatuor dies pro cõplemento quadragesimalis ieiunij recipiantur, necessariò quadragesimalem obseruantiam obtinebunt, videlicet vt itadè post vesperam ieiunium soluat, sicut in Canonibus præcipitur, quod tamen alio tempore statim post nonam soluitur, cum & Missa ad sextam celebratur. In hoc enim quadragesimale ieiunium ab alijs differt diebus, quòd in alijs post nonam, in hoc autè post vesperam reficere debemus. Nec iuxta Canones quadragesimaliter ieiunare censetur, si ante vesperam reficimur. Ergo & in ijs quatuor diebus, similiter ieiunare debemus, si cum ijs quadragesimale ieiunium adimplere volumus: Vndè & Missa in ijs diebus, non ad sextam, sed ad nonam meritò celebratur. Est enim Ecclesiastica consuetudo, vt ad nonam reficiamur, cum ad sextam Missam celebramus: ad vesperam autem, cum ad nonam sacrificamus. vt ergo & in ijs diebus vsque ad vesperam ieiunemus, Canonicum est, vt & Missam ad Nonam differamus. Sciendum autem, non solum modernos, vt quidam putant, sed & antiquos à capite Ieiunij incepisse, cum & sanctus Gregorius ibi Quadragesimalia officia videat initiãsse. Sic enim in Gregorianis sacramentarijs siue Gradualibus libris euidentissimè declaratur. Subsequens tamen Domnica propriè initium Quadragesimæ dicitur: vndè & 42. dies vsque in Pascha computantur, quibus cum sex Dominicis subtrahimus, non nisi triginta sex in abstinentia obseruamus. Ergo à capite ieiunij necessariò incipimus, si cum Domino ieiunium quadraginta dierum complere volumus. Exindè etiã orationem super po-

pulum iuxta Gregorij institutionem exordimur, quam nunquam dicimus, nisi cum & quadragesimaliter ieiunare debemus.

De Quadragesima. Cap. 50.

In Quadragesima dicitur præfatio, Quicorporali ieiunio, iuxta statutum Pelagij Papæ, non minus in Dominicis, quàm in earum ferijs. A dominica tamen Palmarum, eò quòd ibi passiones legere incipimus, præfationem de Cruce dicimus vsq; in cœnâ Domini, videlicet per illos quinque dies quinquepartitam Domini passionem intimantes: ipsam què hebdomadâ, quam sancti patres maiorem vocat, eadem præfatione adornantes: nam & conuenientissimè eo tempore dicitur, cum de passione Domini tam specialiter agitur. In prima hebdomada Quadragesimæ celebrandum est ieiunium vernale, sicut & sancti patres, Leo Magnus, Gelasius, Gregorius Papa primus, & secundus & septimus, constituisse leguntur. Tractum, Domine non secundum, quem in Quadragesima frequentamus, non tam ex Romano Ordine, quàm ex nostra consuetudine vsurpamus. Melciades Papa à beato Petro 33. constituit, vt nullus in Dominica nec in quinta feria ieiunaret. Vndè sanctus Gregorius in dispositiõ officiorum quintam feriam infra Quadragesimam, vacantem dimisit, vt quia festiua erat, sicut Dominica, etiã officio Dominicali honoraretur. Sed quia eadem feria ieiunij postmodum applicata est, vt reliquæ, Gregori' Junior' statuit esse solennem, officijs vnde cunquè collectis, & maximè ex æstualibus Dominicis, vndè & Antiphonæ ex Dominicalibus Euangelij quintis ferijs adhuc ascriptæ reperiuntur, vt ex Euangelio, Homo quidam erat diues: &, Ibat IESVS: & in hebdomada quoquè Pentecostes, quinta feria officio Dominicali inofficiatur. Sabata ante Quadragesimam & ante Palmas Dominicarum suarum officia recipiunt: nec immeritò, cum quilibet dies priuati, de suis Dominicis soleant inofficiari. Ad omnes horas Quadragesimales genua flectimus. Item ad Missam, etiã salutatio præcedat orationem, nisi alia oratio sine salutatione præcesserit: tunc enim ad priorem tantum genua flectimus: exepro, in quarta feria post Palmas, vbi ad vtrasque iuxta Romanum Ordinem genua flectimus.

*Greg. Iunior, vt reliquas statuit

De oratione super Populum.

Cap. 51.

Orationem super populum in Quadragesima, idè frequetamus: quia cum maiorem conflictu in ieiunijs & orationibus contra spirituales nequitias sumimus, necessariò nos instantius Deo commendare debemus. Nam oratio post communionem, pro solis communicantibus solet orare. Populus autem etsi quotidie in Quadragesima conueniat, non tamen quotidie, vt deberet, communicat. Nè ergò populus ita oratione, vt communionem careret, adiecta est oratio super populum. In qua non de communicatione, sed pro populi protectione specialiter oratur. In Dominicis tamen diebus non dicitur, quia genuflexio vitatur, quæ huic orationi à populo antiquitus persoluebatur: vel potius idè, quia omnes iuxta attestationem sancti Ambrosij, in Dominicis diebus communicare deberent, quibus & oratio post communionem pro benedictione sufficere posset. Sciendum est autem, iuxta antiquos patres, quòd soli communicantes diuinis mysterijs interesse consueuerunt, vnde & ante oblationem iuxta Canones iubeantur exire Catechumeni & penitentes, * videlicet qui nondum se parauerunt ad communicandum. Hoc quoquè ipsa sacramentorum innuit confessio. In qua sacerdos non pro sola sua oblatione & communicatione, sed & aliorum rogat, & maximè in oratione post communionem, pro solis communicantibus orare videtur. Nec propriè communicatio dici potest, nisi plures de eodem sacrificio participet. Apud Græcos etiam, vt legitur, excommunicandus est, qui vsque ad tertiam Dominicam non communicauerit. Beatissimi quoquè patres nostri Ambrosius & Augustinus, ad quotidianam nos hortantur communionem. Sed quia hoc modò nec ab omnibus presbyteris in xl. nedum à laicis obseruatur, congruè adiecta est oratio super populum, vt vel eo tempore vltima benedictione populus non careret, dum tamen communicare non soleret. Hinc quoquè & illa consuetudo apud modernos, quæ non fuit apud antiquos, inoleuisse videtur, vt & in alijs temporibus, etiam presbyteri post finem Missæ benedicant, nè populum ita benedictione, vt communicatio, priuatim discedere permittant.

De diebus Dominicæ passionis. Ca. 52.

A Dominica de passione Domini, nõ dicitur vsq; in Pascha, Gloria patri, ad Responsorioria vel ad Introitus, vel ad psallendum, Venite, ad quem etiam repetitio Inuitatorij solet mutari, id est, vt ad primum versum à medio, ad secundum autem à principio repetatur, & sic vsque in finem alternetur. In psalmis ad tertiam nocturnam, legitur homilia de Euangelio. Cum appropinquaret. Iuxta ordinem non dimittitur saluatio ad passiones, nisi in Parasceue. * vbi & sacerdotale officium recitetur, sed, Gloria tibi Domine, non subiungimus. Sciendum autem, si quando infra passionem Domini de aliquo sancto agimus, Gloria patri, non omittimus. In feria secunda & tertia post palmas, duæ lectiones leguntur continuatim ad Missam, vt in Natiuitate Domini. Item in sabbato post mediam Quadragesimam, & in quarta feria, post Palmas, duæ lectiones leguntur, & * singulæ accipiunt genuflexiones, nec immeritò: Nam & Apostolus in eadem die in Antiphona ad introitum, Omnia cælestia & terrestria & infernalìa ad genuflexionem pro passione Domini hortatur, quæ in hac die consilio Iudeorum facta legitur: quod enim in hac die Iudei consiliati sunt, hoc in Parasceue peractum est. Sicut ergò Parasceue plùs quàm alia feria sexta in genuflexionibus celebris habet: sic & in hac quarta feria plùs quàm in alijs, genuflectere meritò debemus. Cum enim omnes quartas ferias pro passione Domini seruemus, quis negat illam nobis maximè obseruandam, quæ nobis eandem specialius passionem annuatim representat? Iuxta Romanum quoquè ordinem, eandem orationes cum genuflexionibus in quarta feria dicere debemus, quas & in Parasceue ante salutationem Crucis sancta Ecclesia solet obseruare. Præterea hæc hebdomada iuxta * Romanum Ordinem maior appellatur, eò quòd ex sanctissimo nomine passionis sacramento insignior cæteris habeatur. Iure ergò eandem & lectionibus & genuflexionibus siue in alijs obseruationibus celebriorem, quàm alias habemus. Iuxta Romanum Ordinem in Cena Domini in Parasceue & sabbato sancto, ad matutinales laudes post Benedictus, sub silentio dicendum est, Kyrie eleison, preces & orationes. In Cena Domini, Gloria Patri, & Gloria in excelsis recitetur, nisi vbi Chrisma consecratur: Diaconi tamen Dalmaticis, & subdiaconi subdiaconalibus vtuntur. In qua die sub anathemate in-

interdicitur, nè quis soluat Quadragesimale ieiunium, vt Priscillianistæ faciunt. Sic enim sancti patres nostri in Laodicensi & in Toletano concilio constituisse leguntur. Hinc beatus Leo in sermone de quadragesima: Qui, inquit, in quadragesima vnum diem prætermittit, totam Quadragesimam violauit, præcipuè * illam diem, quæ cum finis sit quadragesimæ, magis est obseruanda, quàm alij, quia omnis laus in fine canitur quàm maximè. In parasceue officium à lectione, non ab oratione, iuxta ordinem incipitur. Nam oratio finis esse solet potius officiorum, quàm principium, vt in ipsa Missa patet, & in singularibus cursibus. In eadem die ante singulas orationes, præter illam de Iudeis, Flectamus genua, dicimus: statimque, Leuate: Postea orationem subiungimus, Romano more, sicut & in alijs diebus cõtinuamus.

De sabbato sancto. Cap. 53.

In sabbato sancto Zozimus papa cererum magnum benedictio constituit, qui & ante benedictionem illuminandus est, & in octauis Paschæ populo distribuendus ad suffumigandum rebus eorum, quem Diaconus accepta benedictione ab aliquo sacerdote debet benedicere. Duodecim lectiones iuxta Romanum Ordinem legendæ sunt absque titulis, ante baptismum. Post baptismum presbyteri demum post sunt Missam, si necesse fuerit, priuatim celebrare, quia iam renati sunt, de quibus specialiter in Missa agere debemus: nec postea à lectionibus, quas iam audiuius, sed à Litanis, incipere solemus.

De Paschali obseruatione.

Cap. 54.

In Pascha benedicuntur, nõ ad altare, sed ad communem mensam. Credo in vnum, & alia huiusmodi, quotidie vsque in octauam dicimus, vt in die sancto. Versum Gradualis, Benedictus qui venit, in quinta feria: Lapidem, in sexta feria congruè dicimus, in qua Dominus à Iudeis reprobatus est. In sabbato infra octauas Paschæ, Antiphona: Cum esset sero, ad vesperam cantatur, eò quòd idem Euangelium apud antiquos vsque ad, Thomas autem, in eodem sabbato legebatur, sicut adhuc breuiaria Euangeliorum testantur. Ad hanc vesperam feriales psalmi dicuntur cum Alleluia, & in nocte Dominica nocturna & nouem lectiones iuxta Romanum Ordinem. Et

sic deinceps feriales psalmos ad vesperam & ad nocturnam cum Alleluia dicimus, nisi festum occurrat nouem lectionum. Semper tamen ad matutinas, Dominus regnauit, recitamus. Sed quia quamplures, omnes dies hinc vsque in Octauam Pentecostes cum tribus psalmis & lectionibus obseruare volunt, operæ precium videtur, vt ad autoritatem sedis Apostolicæ recurramus, & inde, quid nobis faciendum sit, exploremus, vnde totius Christianæ religionis formam accepimus. Gregorius Papa in Apostolica sede constitutus, * in hac causa tale statutum promulgauit: A die, inquit, resurrectionis, vsque in sabbatum in albis, & à die Pentecostes vsque in sabbatum eiusdem hebdomadæ, tres psalmos tantum ad nocturnas, tresque lectiones antiquo more cantamus & legimus. Omnibus alijs diebus per totum annum, si festiuitas est, nouem psalmos & nouem lectiones & Respon. dicimus: alijs autem diebus duodecim psalmos & tres lectiones recitamus. In diebus Dominicis octodecim psalmos, excepto die Paschæ & die Pentecostes, & nouem lectiones dicimus. Hoc etiam vsque quæ iuxta Romanum Ordinem ita fieri statuimus, vt supra notauimus. In octaua Paschæ historiam, Dignus es Domine, & Apocalypsin, iuxta ordinem incipimus.

De festis infra Paschale tempus.

Cap. 55.

Ab octaua Paschæ vsque in Pentecosten, in festo trium Responsoriorum, vnum Alleluia tantum: Nouem verò lectionum, duo Alleluia ad Missam cantamus, siue de resurrectione, siue de alio festo. Et cum duo Alleluia dicimus, non primum, sed secundum repetimus. Præfationem quoquè vsque in ascensionem Domini, non omittimus, quia die & nocte Paschale officium celebramus. Incongruum enim esset, vt sola præfatio ferialiter, & omnia alia Paschaliter obseruarentur. In natiuitate tamen Apostolorum Philippi & Iacobi, præfationem de Apostolis dicimus: sicut & de Cruce in Inuentione ipsius. Hoc tempore nullius festi vigiliam ieiunare vel obseruare iubetur, nisi Ascensionis & Pentecostes. Hoc quoquè congruè in omnibus vigilijs obseruatur, vt Nona de futuro festo peragatur, si tamen post Missam differatur, videlicet, vt postquam de festo post Missam incipimus, nullam deinceps cum nona dissonantiam

officiorum faciamus; quàm maximè sancti patres in dispositione eorundem deuitare studuerunt. Sciendum autem quòd antiqui de sanctis communiter in Paschalibus cantare solebant, vnde & adhuc de vno quæ ad plures pertinent, cantantur, vt Alleluia, Gaudete: & offertorium, Confitebuntur: & Responsorium, In seruis suis. Et hoc ideo, quia vniuersali resurrectione; cuius typus eo tempore agitur, communis est læticia & festiuitas iustorum. Ided etiã inuenitur in Martyrologijs, siue in sacramentarijs, festiuitas sanctorum Iacobi & Philippi, & omnium Apostolorum. Eusebius Papa à beato Petro 32. constituit, vt omnes Christiani Inuentione sancte Crucis 5. Nonas Maij solenniter celebrarent. Vnde & nos illam cum pleno officio obseruare debemus, quod nõ incongruè ita ordinare possumus. Antiphona, Helena. Inuitatorium, Alleluia, Regem crucifixi. In I. nocturn. Antiphona, Adoremus. Antiphona, Adoramus. Antiphona, Tuam crucem. Psal. Domine Deus noster. Conserua me. Domine in virtute. Vers. Omnis terra. Responsorium, Hoc signum crucis. Responsorium, Agnus Dei Christus. Responsorium, Ecce vicit leo. In secundo nocturno, Antiphonæ, Crucem sanctam, Per signum crucis. Nos autem. Psalmi, Domini est terra, Magnus Dominus, Iubilare. Versus, Dicite in nationib. Dominus regnauit à ligno. Responsorium, Dignus es Domine. Responsorium, Audiui. Responsorium, Dulce lignum. In tertio nocturno, Antiphona, Saluator mundi. Antiphona, Salua nos. Antiphon. O magnum. Psalmi, Cantate, prim. Dominus regnauit, exulter, Cantate, secund. Vers. Mihi autem absit gloriari. Responso. Bonum est confiteri Domino. Responsorium, Dicant nunc. Respon. O crux benedicta. Ad laudes matutinales, Antiphona: Helena Constantini. Antiphona, Tunc præcepit. Antiphon. Helena sancta. Antiphona, Cum que ascend. Antiphona, Orabat Iudas. In Euangelio, Antiphona: Cum orasset Iudas. De sancto autem Alexandro & socijs eius post Benedictam, commemorare solemus. Exaltatio autem sancte crucis non adeo generalitèr & solenniter celebrat, & hoc fortassè ideo, quia nullum indè tam speciale statutum, vt de inuentione, reperitur.

De Pascha annotino. Cap. 56.

Romani annotinum pascha quasi anniuersarium pascha dicunt, quia anti-

quitus apud illos, qui in priori Pascha baptizati erant, in sequenti anno eadem die ad Ecclesiam conuenere, suæque regenerationis anniuersarium diem cum oblationibus solenniter celebrauerunt. Cuius diei hoc erat officium, Resurrexi, per totum. Lectio, Vidi Ostium. Euan. Erat homo ex phariseis, cum orationibus ad hoc competentibus: quæ omnia apertissimè de gratia regeneratorum agere videntur. Sed quauis huiusmodi anniuersarius à paucis vsquam obseruetur, authenticici tamen libri ipsum obseruari debere inuunt, qui nobis lectionem & Euangelium sub titulo Paschæ annotini, annuatim præscribunt. Si enim quilibet suum natalem, quo ad æternam mortem natus est, obseruat: quanto magis illi obseruare deberet, quo ad æternam vitam regeneratus est?

De Litanijs. Cap. 57.

MAior Litania à beato Gregorio Papa primo, pro pestilètia ipsius temporis instituta est, quia & Iohanni Episcopo Rauennati scribens, diem Litanie, tempus cineris & cilicij appellat. Triduanæ autem Litanie ante Ascensionem Domini, non Romane, sed Gallicanæ sunt: quia illas sanctus Mamertus Viennensis Episcopus instituisse legitur: quas sancti patres non equitudo, non vestibus preciosis vtendo, sed in cinere & cilicio, sicut & maiore Litaniam, obseruari statuerunt. In quarum vltima die, id est, in vigilia Ascensionis Domini, canitur officium, Vocem Iocunditatis. Offertor. Viri Galilei. Communio, Pater cum esset.

De hebdomada Pentecostes.

Cap. 58.

Ieiunium æstiuale semper infra Pètecosten est celebrandum. Nam orationes & lectiones de eodem ieiunio, agunt de spiritu sancto. Sicut ergo ieiunium vernale semper infra quadragesimam est celebrandum, eò quòd quadragesimalia habeat officia: ita & istud infra festu spiritus sancti, vnde haber officia, aptè celebratur. Sic em sancti patres de vtroque ieiunio constituisse leguntur. In ieiunio Pentecostes, genua non flectimus, iuxta Romanum Ordinem. Quidam etiã ad Missam ieiunij, nec Gloria in excelsis præmittunt, sed incongruè, cum eadem Missa de terra mutetur ad sextam. Sunt enim tres horæ in die, ex Dominica passione ad celebranda mysteria consecrata, videlicet, Tertia, in qua linguis Iudæorum: Sexta, in qua manibus gentilium

De officio sancte Trinitatis. Cap. 60.

Quidam aut officium de sancta Trinitate, in octaua Pentecostes institunt, licet non sit Alleluatum, quod & per totam subsequetem hebdomadam obseruandum putant, sed non est authenticum. Nam quidam Leodiensis Stephanus idem officium, sicut & historiam de inuentione sancti Stephani, composuisse asseritur, quæ vtraq; ab Apostolica sede respuntur. Vnde piæ memoriæ Alexander papa de hac re inquisitus, respondit, iuxta Romanum Ordinem nullum diem speciatim aliter ascribi debere solennitati sancte Trinitatis, sicut nec sancte vnitatis, præcipuè cum in omni Dominica, immò quotidie, vtriusque memoria celebretur. Sciendum autem quendam Alboinum magistrum Karoli Imp. rogatu sancti Bonifacij archiepiscopi, vt aiunt, Missales orationes de sancta Trinitate composuisse, & in secunda feria de sapientia, in tertia de spiritu sancto, in quarta de charitate, in quinta de angelis, in sexta de Cruce, In sabbato de sancta Maria. Et hoc ideo, vt presbyteri illius temporis nuper ad fidem conuersi, nondum Ecclesiasticis officijs instructi, nondum etiã librorum copia præditi, vel aliquid haberent, cum quo officium suum qualibet die possent explere. Vnde & adhuc quidam easdem orationes quotidie, etiã cum proprio abundent officio, nolunt præmittere. In singulis quoque hebdomadibus, sexta feria de Cruce, & sabbato. De sancta Maria penè vsquequæ feruatur, non tam ex autoritate quàm ex deuotione. Sicut igitur huiusmodi obseruationes nulli magis hebdomadæ, quàm alij, ascribuntur. Ità nihilominus & illa de sancta Trinitate. Incongruum ergo videtur, vnam Dominicam cum orationibus Albinij, & cantu Stephani, De sancta Trinitate celebrari: cum omnes Dominice authenticis abundent officijs, quæ non minùs nobis intiment honorem sancte Trinitatis. Præfationem autem de sancta Trinitate, quam in diebus Dominicis frequentamus, non ex Albino, sed ex Romana autoritate suscepiimus. Nam hæc est vna ex illis nouem, quas solas Pelagius Papa antecessor Gregorij constituit obseruari. Fecit tamen idem Albinus in sancta Ecclesia non contemnendum opus: nam Gregorianas orationes in libris sacramentorum collegisse asserit. paucis alijs adiectis, quas

* Domini est terra.

* quia

quod

De octauis pentecostes. Cap. 59.

SEquitur Dominica vacans, cui attitatur lectio, Vidi ostium: orationem verò, i. Deprecatione, ex quadragesima, & Euangelium de Pascha annotino mutauit: officium aut de ipso die Pètecosten, eò quod octaua eius sit, competenter accipit. Ad nocturnam, nouè lectiones iuxta Romanum ordinem dicimus, licet totidem responsoria de spiritu sancto, in antiq; Antiphonarijs nõ inueniam. Et hoc fortassè ideo, quia Romani nõ singulis lectionibus singula semper subiungunt responsoria. nam Tertium siue nonum multociès ptermittunt. Nos tamen p'dictis nouè lectionibus totidè Responsoria Alleluata vndequæ collecta, Gregoriano more subnectimus, i. communiones pro Responsorijs accipientes, vt in aliquibus libris reperit. In crastinum aut de libris regum ad nocturnam legimus & canimus, & officiu ad Missam: Domine in tua, nisi aliquod celebre festu habeamus. Ipsum etiã officiu in sequenti Dominica Romano more possumus repetere, si tamen eo anno vsque in aduentu Domini plures hebdomadæ fuerint. Sin autè, officio: Dñe in tua, solæ ferie sufficiant, sicut cuilibet Dominicali officio ferie sufficiunt, cuius Dominicam aliquod celebre officium occupauerit.

Missum celebrare de ieiunio.

horæ tertia, sexta, ac nona.

visitauerit

* hoc inquit, sicut,

* Albinum

* propria officia

* Alboinus

quas tamen sub obelo notandas esse indicavit. Deinde alias orationes siue praefationes, etsi non Gregorianas, ecclesiasticae tamen celebritati idoneas collegit, sicut prologus testatur, quem post Gregorianas orationes, in medio eiusdem libri, collocavit.

De concordia & ordine officiorum.
Cap. 61.

SCIENDUM autem, quodd sanctus Gregorius ita Ecclesiastica ordinavit officia, ut prima oratio in Missa, officio, lectioni & euangelio semper concordet: sicut in omnibus solennitatibus deprehendi potest. Sed hanc concordiam in aestivalibus Dominicis illi maxime confundunt, qui vacantium Dominicarum orationes incongrue assumunt. Verbi gratia, ut illam orationem, Deprecationem, quae etsi in octava Pentecostes post ieiunium quatuor temporum legitime ponatur, multoties tamen & inter Dominicas in tertio loco reperitur: & hoc ideo, quia & praedictum ieiunium in secunda hebdomada post Pentecosten aliquando, licet incongrue, celebratur. Qui ergo praedictam orationem tertio dominicali officio applicauerit, concordiam officiorum usque in aduentum Domini secundum ordinem disturbabit. Eodem modo & ille peccabat, si quis post ieiunium autumnale orationi vacantis Dominicae, siue illi orationi, Absolue, quae ieiunium praecedit, aliquid ex Dominicilibus officijs adaptauerit. Ijs ergo praemissis, ita Missales orationes singulis officijs feriatim copulentur, ut illa oratio, Omnipotens sempiternus Deus, qui abundantia pietatis, illi Euangelio, Duo homines, societur, quae adinuicem adeo concordant, ut deuotio Publicani in ipsa oratione exprimi videatur. Item illa secreta, Deus qui legalium & differentia sacrificiorum, semper iungenda est illi offertorio, Sicut in holocausto. Nam quantum & alia hui-

*aliquid

*differentia
hostiarum,

usmodi orationes suis officijs indubitanter concordent, in praedictis tamen euidentior concordia notatur: quam qui diligenter obseruauerit, nec antea, nec postea concordiam officiorum disturbabit, si per ordinem officijs orationes viritum sociare voluerit.

De Dominicali officio non facile praetermittendo. Cap. 62.

Iuxta Romanam consuetudinem, in omni Dominica ecclesiastico conuentui cum officio *Dominicae satisfacimus, nisi aliqua multum celebris festiuitas in ipsa die occurrat, ut festum Iohannis Baptistae vel sancti Petri Apostoli: pro quibus non minus quam pro Dominica populus solet congregari, quas & in alijs diebus solennissime celebraremus. Item cum plures *sint Dominicae quam officia, non ut quidam differimus, sed quoties necesse fuit, aliqua repetimus: Illo dumtaxat obseruato, ut vltimum officium in proxima tantum hebdomada ante aduentum Domini cantetur. Est enim praeparatio Dominici aduentus, qui semper in quinta Dominica ante Natalem Domini debet initiari, videlicet ut sicut antiqui patres per quinque annorum curricula, siue per quinque libros Moysis, de aduentu Christi edocti sunt, nihilominus & nos per quinque Dominicas de aduentu eius instruamur, ut iuxta euangelium eiusdem diei, de quinque panibus, cum quinque millibus hominum, saturari mereamur.

Explicet μικρολογος.

Hic libellus Catholicus est, neque indignus qui in lucem emittatur.

Antonius Ganspoel.

B. IVO

B. IVO⁴⁶⁵ NIS CARNO-

TENSIS EPISCOPI, DE ECCLESIA

STICIS SACRAMENTIS ET OFFICIIS, AC PRAECIPVIS
PER ANNUM FESTIS SERMONES, NUNC
PRIMUM EDITI.

SERMONVM ELEN-

chus.

DE Sacramentis Neophytorum sermo in Synodo habitus.
De excellentia sacrorum ordinum, & de vita ordinandorum, sermo in synodo habitus.
De significationibus indumentorum sacerdotalium.
De sacramentis dedicationis.
De conuenientia veteris & noui sacrificij, ut author ipse nominauit, opusculum.
Quare Deus natus & passus sit.
De Aduentu Domini sermo.
De Natiuitate Domini Sermo.
De Circuncisione Domini sermo.
De Epiphania Domini sermo.
In Purificatione S. Mariae sermo.
De septuagesima sermo.
De capite ieiunij sermo.
De Quadragesima sermo.
De Annuntiatione B. Mariae sermo.
In Ramis Palmarum sermo.
De Coena Domini sermo.
De Pascha sermo.
In ascensione Domini Sermo.
In die sancto Pentecostes sermo.
De Cathedra S. Petri sermo.

B. Iuonis Carnotensis Episcopi sermo de sacramentis Neophytorum, habitus in Synodo.

Voniam populus ad fidem vocatus, visibilis sacramentis instruendus est, ut per exhibitionem visibilium, pertingere possit ad intellectum invisibilium: nos se oportet Domini sacerdotes, qui haec sacramenta contrectant, modum & ordinem sacramentorum, & veritatem rerum significatarum: Alioquin dispensatores tantorum mysteriorum, sunt tanquam caeciduces caecorum, tantum utilitatis inde habenturi, quantum capiunt iumenta, quae por-

tant panes ad vsus aliorum, licet diuina gratia non deserat sacramentum, quod per eos operatur salutem populorum. Attendant ergo dominicorum sacramentorum dispensatores, quia Ecclesia Christi, quotidie ex gentibus, operantibus eiusdem sacramentis, aggregatur: populus adquisitionis, cuius caput est Christus, per fidem generatur: per charitatem in virum perfectum nutritur, spe aeternitatis in eadem fide & charitate solidatur: & omnium sacramentorum administrationem ad hunc finem referant, ut intelligant ecclesiam Dei tanquam domum DEI in fide fundari. Dilectionem Dei & proximi, tanquam parietes bene sibi cohaerentes, superaedificari: eiusdem altitudinem, spe aeternitatis gloriosissime cumulari. Hoc corpus CHRISTI, licet natiuitatem capitis sui consueto nascendi ordine subsecutum est, tamen huius capitis natiuitatem in vnitatem subsecuturi corporis, quaedam membra praecesserunt, patriarchae scilicet & prophetae, & multi iusti, qui prodigijs & praeconijs multis, natiuitatem capitis consecuturi corporis praemonstrauerunt. Quod bene ostensum est in Iacob, interioris populi typum gerente, qui ad ortum festinas, manum premissit, plantam fratris maioris natum, manu tenens: hoc facto significans, quia repro-

Gen. 26.

Gen.

NNN erat

erat forma Chri futuri, Eua formata est, & per sanguinem de Christi latere manantē, cum aqua sanctificationis ecclesia fabricata est. Secūda verò ætate mūdi, per octo animas à submersione diluuij per arcam liberatas, eadem ecclesia figurata est, quæ in spe octauæ, id est, resurrectionis, per aquas baptismi non sine auxilio ligni salutaris, à submersione exuberantium tentationum liberata est. Tertia deniquè ætate populus DEI ab Aegyptiaca seruitute liberatus, transit mare rubrum: cedit mare, virga Moisis percussum: præbet viam populo DEI, hostes à tergo sequuntur, & submerguntur: & hic repetita est baptismi, per lignum saluterū *consecuti, sanctificatio. Nam rubet mare rubrum: rubet & baptismus, Christi sanguine consecratus. Hostes à tergo sequentes, moriuntur, quia peccata præterita per baptismum delentur. Dehinc quarta ætate in illa terrena Ierusalem claruit regnum Dauid, Christi & ecclesiæ regnum præfigurans: de cuius semine idem Christus natus est, in ecclesia sua spiritaliter regnans, & eam sibi obtemperantem post tēpora gloriosè coronans. Indè est quoddam qui in sabbato sancto sunt baptizandi, quarta hebdomada quadragesimalis obseruantia, quæ continentia nobis arma ministrat, & quarta eiusdem hebdomadæ feria, catechizandi & exorcizandi, deferūt ad ecclesiam, ibi audituri & instruendi, qualiter contra spiritalia nequitias sint pugnaturi: sed tamen vsque in sabbatum paschale baptismus eorum differtur, hoc attendente ecclesia, quia qui ad agonem in præsentī vita vocantur, in spe futuræ quietis baptizantur. Sic enim contra visibiles hostes pugnaturi, non antè, quàm in vita, id est, iuuenili ætate, ad militiam eliguntur, vt sicut in hac ætate pugnaturi, validiores à visibiles hostes repellēdos, sic ad Christianam militiam sub typo huius numeri electi, Christianum agonem viriliter exerceant, & vt coronari mereantur, ab acie non recedant. Post tēpora verò regū Israel, quinta ætate inchoante, propter peruersitatem prætaxati populi captiuante Babylonia rege, transmigravit ex parte idem populus in Babyloniā, & qui confusione seruiērat voluntarius, regi babylonis, quod interpretatur confusio, seruiuit inuitus. Post septuaginta annos, faciente Christo Cyro, reuersus est idem populus in Ierusalem, sicut prædixerat Esaias, deinde Ieremias. Quod benè ad statum

*consecrati

pertinet ecclesiæ, quæ post huius seculi, quod septenario voluitur numero dierū, multas angarias, quas passa est vel passura est sub regibus huius spiritualis babylonis, in caelestem Ierusalem reuersura est, vbi visione pacis fruitura est, nulli viteriūs confusioni seruitura. Vndè dicit Apostolus: Vanitati creatura subiecta est non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe, quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis huius, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Per hæc omnia tempora nō defuerunt viri iusti futuræ ecclesiæ membra: non defuerunt cuique temporī congrua sacramenta, tanquàm populi nutrimenta. De quibus multa possent recitari, nisi studeremus breuitati. Ad vltimū sexta ætate de virgine natus est Christus, sicut sexta die de terra virgine plasmatus est protoplastus. Hic Christus est finis legis, & veritas, complens omnia, quæ præcesserant in vmbra sacramentorum. In plenitudine temporis, sicut dictum est, natus Christus, creuit, ad virilem ætatem peruenit, tricesimo anno vitæ suæ, sicut tradunt Euāgelistæ, à Iohanne baptizatus: non quia indiguit, sed quia eius vita Christianis disciplina morū fuit. Dehinc elegit Apostolos, prædicauit Euāgelium, crucifixus est, dans nobis exemplum humilitatis & patientiæ, tertiā die resurrexit, in quo membra sua resurrectionis suæ spe confirmavit: proximè cælos ascensurus, discipulos, quid agere deberēt, admonuit, dicens: Ite, docete omnes gentes, prædicare euāgelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Hic paucis verbis docentur Domini sacerdotes, apostolorum successores & vicarij, de quibus dicitur, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, qualiter debeant rudes populos, terreni hominis imaginem adhuc portantes, catechizare: qualiter in nouitate vitæ in Christi conformitatem lauacro aquæ in verbo transformare. Hoc ita factum est temporibus Apostolorum & martyrum, qui in Iudæis & gentibus euāgelium Christi viris intelligentibus & quibusq; psonis verbi Dei capacibus annuauerunt. Postquam verò ecclesia dilatata est & cōgregata in gentibus, nec inter fideles repertus est aliquis adultæ fidei non fidelis, nē paruuli eorum de hac vita ante rationabiles annos exeuntes, alieni remanerent à consortio Christi, prouisa est etiā in illis medicina salutis: vt in sacramento fidei baptizarentur, & per alterius

*cōponit septenario voluntur, post multas

Rom. 8.

*ætatis suæ anno, sicut

Matt. 28. Marc. 16.

Psal. 44.

*aggregati

rius fidem reconciliarentur Deo, sicut per alterius peccatum alienati erant à DEO. Institutum est itaq; ad hoc, nouum sacramentorum genus ad catechizandos paruulos, exorcizandos, inuitandos, & demum baptizandos, in quibus pro paruulo audit Ecclesia, & ad interrogatā responderet, donc paruulus ad intelligibiles annos perueniat, & sacramenta fidei, charitatis & spei, sibi imposita, per se intelligat. De quibus, quid significet, sacramentis, prout Dominus inspirare voluerit, charitati vestræ aliquid dicere proposuimus, vt & ipsi virtutem sacramentorum intelligatis, & auditores vestros docere studeatis.

¶ Notandum ergo prius est, quomodo baptizandus in vtero matris ecclesiæ puer concipiatur, quibus alimentis vsque ad natiuitatem noui hominis in eodem vtero nutriat. Tria quippe sunt, quibus vsq; ad indumentum nouitatis, baptizandus concipitur, alitur, & vsque ad nouitatis integritatem prouehit, catechismi scilicet, exorcismi, & orationes. Catechizatur ob hoc qui ad fidem vocatur, vt ad quod vocatur, proprio moueatur voluntatis arbitrio. Exorcizatur, vt ab eo diaboli potestas iniqua depellatur. Additur, p eo oratio, vt gratia præueniat, & sequatur, quæ vires præbeat libero arbitrio, & per quam procul fiat vniuersa maligni spiritus illulio. Signatur ita que primò baptizandus crucis signaculo in fronte, in pectore, in oculis, in auribus, in naribus, in ore, cuius virtute victus est diabolus, & exaltatus est Christus. Vndè Abacuc dicit: Cornua in manibus eius, ibi reposita est fortitudo eius. Hoc ergo signo muniuntur totius corporis sensus, cuius virtute & omnia nostra sacramenta complentur, & omnia diaboli signata frustrantur. Sic cum primogenita deleterentur Aegypti, populus Hebræorum signatis postibus domorum suarum sanguine agni paschalis, in typo Dominicæ passionis, saluatus est: & populus Aegyptius, quia hoc signo caruit, in primogenitis suis grauiter percussus est. Sic apud Ezechielem Ierusalem ab imminente clade liberanda esse promittitur, si rhu quæ figurā crucis exprimit, in frontibus gementium atq; dolentium, id est, poenitentium, signaretur. Postea datur sal benedictum in os pueri, vt per typicū sapientia salē conditus, foetore careat iniquitatis: nec à vermibus vitiorum vltra putrescat, sed incorruptus seruetur, ad percipiendam plenam Christi gratiam: neq; vltra à condimento sapientia desipiat, neq; retrò adspiciat, sicut vxor Loth. Exufflatur postea malignus spiritus foras, quod mysteria sacra significat, quod paruulus exufflatur & exorcizatur: Non enim creatura Dei in infantibus exorcizatur & exufflatur, sed ille, sub quo sunt, qui sub peccato nascuntur. Nondum per sacrum baptismi renati sunt: sed iam per crucis signū in vtero matris ecclesiæ concepti sunt. Osa enim charismata sacerdotalis ministerij, crucis figura perficiuntur. Omnia autem sacramenta quæ acta sunt, & aguntur exorcismis, orationibus, insufflationibus, quasi esca sunt, quæ paruulos reficiūt in vtero, vt renatos aqua salutis, hilares mater ecclesia Christo exhibeat. Postea tanguntur ei aures & nares cum salina. Salina quippe à capite descendit in os, supernam significans sapientiam, cuius tactu & aures cordis aperiuntur, ad intelligendum verbum Dei, & nares ad repellendum foetore noxiarum delectationum. Vndè ait beatus Ambrosius in libro de sacramentis: Quid egimus in sabbato? nempe apertionem, quia sacramenta celebrata sunt apertionis, quia aures tibi tetigit & nares. Quod significat in Euāgelio Dominus Iesus Christus, cum ei oblatuisset surdus & mutus, cuius os tetigit, quia mutus: & aures, quia surdus erat, & ait: Effeta, quod est. Adaperire, Deinde venit sacerdos ad fontem, consecratur fons in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, quibus verbis si aqua salutis cōsecratur, nec à bono, melius, nec à malo peius baptismus accipitur. Vndè Augustinus in libro tertio de vnico baptismo: Nō est aqua profana, nec adultera, super quā Dei nomē inuocatur, & si à profanis & ab adulteris inuocetur: quia nec ipsa creatura, nec ipsum nomen est adulterum. Traditur etiā nouæ vitæ auditoribus symbolū fidei, quod per duodecim apostolos ordinatum est, & totidem sententijs compræhensum. Postremò paruulus ad baptismum interrogatur à sacerdote: Abrenuncias satanæ & omnibus operibus eius & pompis eius? vt primū respuat errorem, & sic adproximet ad veritatem, vt possit iuxta Apostolum, depōnere veterem hominem cum actibus suis, secundum pristinam conuersationem, abnegans impietatem & secularia desideria. Respondet paruulus per ora gestantium, Abrenūcio. Vndè Augustinus contra Iulianum in libro 4. Quisquis negat per ora

Gen. 19.

Mar. 7.

Eph. 4.

Tit. 2.

gestantium paruulos abrenunciare & credere, negetur eos accipere baptismum, quia in manibus gestantium relucantur. Idem in libro de penitentia: Paruulis ad consecrationem remissionemque originalis peccati prodest eorum fides, a quibus offeruntur: ut quascunq; maculas delictorum per alios, a quibus nati sunt, contraxerunt, aliorum etiam interrogatio purgetur. Post abrenunciationem vngitur catechumenus oleo sacro in pectore, tanquam muniatur aduersus hostem inuisibilem, ne ei immunda & noxia persuadeat desideria. Vngitur & inter scapulas, ubi est vigor portandi oneris, ut fortitudinem accipiat ad portandum pondus dei & aeternus, sicut bonus athleta. Exinde exquirunt ab eo, si credat in Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius unicum, Dominum nostrum, & in spiritum sanctum, unum Deum in Trinitate & in unitate, si confiteatur unam esse sanctam ecclesiam Catholicam, & si credat remissionem peccatorum, & vitam aeternam. Haec omnia si profiteatur se credere, iam incipit in eo mori vetus homo, & per fidem viuere nouus homo, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. In abrenunciatione prioris possessoris, suadente charitate, iam vult in legitimi possessoris transire domum, in quem iam proficitur se credere, & ab eo aeterna praemia expectare. Iam expurgatum est vetus fermentum: sed nondum est noua conspersio, nisi sacri fontis sequatur ablutio. Sub responsione igitur trinae interrogationis, trina meritione catechumenus a sordibus vetustatis abluatur, & nouum hominem indutus, triduanam Domini sepulturae conspeltur. Vnde ait Apostolus: Quicumque in Christo Iesu baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus. Consepulti enim ei sumus per baptismum in morte, ut quomodo Christus resurrexit a mortuis, ita & nos in nouitate vitae ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul resurrectionis erimus. Hinc etiam beatus Ambrosius in libro de sacramentis: Interrogatus es, Credis in Deum patrem omnipotentem? dixisti, Credo, & merus es, id est, sepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, natum & passum? dixisti, Credo, & merus es, id est, Christo conspeltus es. Qui autem Christo conspeltus, cum Christo resurget. Tertio interrogatus es, Credis & in spiritum sanctum? dixisti, Credo,

& tertio merus es, ut multiplicem lapsum cogitationis, locutionis, operationis, aboleret terrena confessio. Hanc sacri baptismatis emundationem in similitudinem mortis Christi celebratam, praefigurabat aqua adspersionis in veteri lege, qua emundabatur qui morticinum tetigerat, ut in castra reuerteretur, cui immixtus erat cinis vitulae rufae extra castra combustae, hyssopus quoque, coccus, & cedrus. Vitula appella, quia foemineus est sexus, fragilitatem, id est, passibilitatem carnis Christi significat. Rufa propter effusionem sanguinis, quae etiam extra castra eiecit est: quo figurabatur, quia & Dominus passurus, extra ciuitatem ductus est. Quod verum sanguine eiusdem vitulae septies adsperebatur tabernaculum & omnia vasa tabernaculi, plenam significat emundationem, quam intus & extra cotulit sanguis Christi. Anima enim constat triplici virtute, corpus verum, quaterna elementorum complexione: quae utraque mundata sunt Christi sanguinis adspersione. Quod verum carnes eiusdem vitulae, & corium, & stercora comburebantur, hoc significatum est, quia tota humilitas & ignominia passionis, versa est in gloriam resurrectionis: quam bene ignis significat, qui semper ad superiora tendit, & quod assumit, in se conuertit. Quod autem hyssopus huic adspersioni admiscetur: hoc significatur, quia in fide mortis Christi peccata mundantur. Vnde ait Apostolus: Fide mundans corda eorum. Hyssopus quippe ideò fidem significat: quacum sit herba humilis, firmiter haeret in petra. Coccus ideò huic mundationi adhibetur, quia flammeo colore charitatem significat, sine qua mortuum est, quicquid fides operatur. Cedrus quoque huic mundationi opitulatur, quae imputribilis arbor dicitur, & in excelsis montibus radicat, & ideò spem incorruptionis, & supernae gloriae significat. Horum omnium coniunctio aqua adspersionis consecratur, quia qui mortuum tetigerat, ut dictum est, emundatur, quia qui operibus mortuis, id est, peccatis originalibus liberatur, baptismate sacro in fide mortuus Christi & resurrectionis, cum sponcione charitatis & spei baptizatur. Vnde Apostolus ad Hebraeos: Si sanguis vitulae adspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis Christi sanguis, qui per spiritum sanctum obtulit se Deo, emundauit conscientias nostras ad seruiendum Deo viuenti? Notandum est quod dicit, si fuerit

rit mortuus ante purificationem, manere in immunditia, & perire animam illam ex Israel, id est, a consortio populi Dei. Quod quid aliud vult dicere, nisi manere postquam anima illi & post mortem, si dum viuit, non fuerit mundata isto sacramento, quo figuratur Christi baptismus? A viro autem mundo dicit hanc purificationem fieri: ubi significantur ministri portantes personam Domini sui, qui est vir mundus: Vnde in sequentibus de eo, qui conspergit aquam adspersionis, ut lauet vestimenta sua, id est, ut sit mundus mente & corpore. Completis iam baptismi sacramentis, cum baptizatus de fonte ascendit, sacro chrismate vngitur in vertice, ut cognoscat se promotum esse in regium genus & sacerdotale, id est, ut a Christi consortio vocetur Christianus, & aeterni regni sit coheres. hoc sacramento post aquam perfectio fit, quando ad inuocationem sacerdotis spiritus sanctus infunditur. Exinde traditur Christiano vestis candida, ut qui prima natiuitatis decorem, vetustatis panis obfuscauerat, habitu regenerationis gloriae praefertur indumentum. Tegitur etiam post sacramentum eius caput sacro velamine, ut intelligat se diademate regni & sacerdotali, sicut dictum est, dignitate potiri. Ad vltimum datur cereus accensus in manus baptizati, quatenus implere doceatur illud euangelij: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est. Quod si perseueranter fecerit, non cum fatuis virginibus, extincta lampade, a ianua sponsi repellatur, sed cum prudentibus glorificandus colligetur. His omnibus supra memoratis sacramentis nouus homo in vtero ecclesiae inchoatur, prouehitur, consummatur, & unitati ecclesiae aggregatur: vnde etiam, si eius est validudinis, sacramentis unitatis, id est, Christi corpore & sanguine confirmatur. Cum vero ad intelligibiles annos peruenerit, monendus est a presbyteris, & ab his, per quorum vocem abrenunciauit, & fidei symbolum accepit, quatenus quae per aliorum ora, promisit, iam studeat corde credere, & proprio ore cõfiteri, & opere imitari. Vnde Augustinus in sermone habito Dominica prima post Pascha: Vos ante omnia tam viros quam foeminas mones, qui filios in baptismum suscepistis, ut vos cognoscatis fidei iussos extitisse apud DEVM pro illis, quos de sacro fonte suscepistis. Ideò semper eos, ad-

monete, ut castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem teneant: hoc omnibus faciant, quod sibi fieri volunt: auguria non seruent: ad arbores & frondes vota non reddant: praecantatores aut caragios & sacrilegia aut phylacteria, veluti diaboli venena, fugiant: nec furtum faciant, nec falsum testimonium dicant. Ante omnia symbolum & orationem Dominicam & vos ipsi tenete, & illis quos excepistis, ostendite. Praeterea docendus est unusquisque Christianus, ut eum qui se de sacro fonte suscepit, ita diligat sicut patrem: nec filius cum filia, nec filia cum filio patris sui spiritualis coniugium ineat: quod non esset dicendum coniugium, sed potius incestum contubernium. Vnde Papa Nicolaus ad responsa Bulgarorum. Est inter fratres & filios spirituales gratuita & sancta communio: quae non est dicenda consanguinitas, sed potius spiritualis germanitas. Vnde arbitramur, inter eos non posse fieri aliquod legale coniugium. Haec & alia similia necessaria & honesta debent nosse Domini sacerdotes, & docere suos auditores, quatenus qui audiunt, eorum ducta recte viuant, & ipsi de bona administratione mercedem accipiant, & non gementes, sed cum gaudio rationem reddant.

B. IVONIS CARNOTENSIS EPISCOPI SERMO, DE EXCELLEN-TIA SACRORUM ORDINUM, & DE VITA ORDINANDORUM, IN SYNODO HABITUS.

Via Christianam militiam in baptismate professi estis, & arma spiritualia contra hostes inuisibiles per manus impositionem accepistis, in castris Domini tanquam gregarij milites aliquandiu militastis, si tamen ea quae Christiano nomini sunt inimica respuistis, & ea quae conueniunt, facere studuistis: De Christiana militia, quae vobis cum ceteris fidelibus communis erat, clericatum elegistis, id est, mundo renuciare, & cum habitu humilitatis, affectum promittere humilitatis,

Psal. 83.

vt illud Psalmistæ merito dicere possitis: Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Non est vestrum, primum locum querere in mensa Domini vestri, nisi qui vos inuitavit, dicat alicui vestrum: Amice, ascende superius: vt sit ei honor coram simul discumbentibus. Nemo enim ad hoc debet fieri clericus, vt seruiat voluptati, studeat curiositati, inhiat ambitioni: nec aliud querat, nisi vt DEVM hæreditate possideat, quæ elegit, & à quo electus est, quandò in clericum assumptus est. Hoc enim in Græco nomen clerici sonat, quod de sorte fit Domini, quia & DEVS fortitus sit eum, & ipse fortitus sit DEVM. Quod clericus fortitus sit DEVM, benè dicitur in Psalmo, in persona ipsius clerici, cum stigmatè clericatûs insignitur. Dicitur em̄ Deo: Dñs pars hæreditatis meæ: & in alio Psalmo: Hæc est generatio querentium Dominum, querentium faciem Dei Iacob. Quod verò Dominus fortitus sit ipsum clericum, in ipsius clerici tonsione dicitur ex superiori Psalmo in persona Domini: Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea p̄clara est mihi. Vndè qui per clericatûs officium aliud

Psal. 15.

Psal. 23.

Psal. 15.

querit q̄ Deum, nec à Deo electus est, nec Deum elegit: qui in sorte sua creaturâ creatori aut præposuit, aut æquiparavit. Hæc dicentes, non interdicimus vobis huius vitæ necessaria, sed de oblationibus, vel de opere manuum, vel de alijs innocentibus artibus conquisita, non de vefuris, non de turpibus lucris, non de negociationibus, vel de alijs illicitis artibus compilata. Sic enim tribus Leui, quæ in figuram clericali ordinis præcessit, partem nõ habuit inter reliquas tribus, sed vivebat de primitijs, decimis & oblationibus, quas offerebat aliæ tribus. Si ergò & vos de stipe tēpli vivere disponitis, si extra Deum nihil queritis, qui si eo cõtenti fueritis, erit vobis amplissimum & vberimū prædium: & salubriter ad clericatum accessistis, quia & vita vestra cõcordat cum nomine, & p̄fessio apparet in ope. Alioquin, si paupertatè & humilitatem, quam præfert habitus corporis, & figura capitis, in corde non habetis: timeo nõ eũ hypocritis sit pars vestra, & spes vestra ab æterna mercede sit vacua: qui non vt clerici, sed vt acephali in clericali militia sola queritis lucra temporalia. Ad hoc enim capillos in modum coronæ in summitate capitis raditis, vt & regnum spirituale, quo cæteris præminetis, tali

figura ostendatis, & curæ mortalis illecebras frequenter redeuntes, sic amputetis de corde, sicut crines frequenter resurgentes, abraditis de capite. Residuos autem capillos eo ordine præcidere debetis, vt aures, oculos, & alios sensus capitis liber reddant: & curam exteriorum non in superfluis desiderijs carnis, sed necessarijs tantum exercendam agnoscant. Si ergò ad ambulandum in via Dei, sicut prætaxatum est, affecti estis: & clerici vocari digni estis, & ad maiora militiæ clericali officia promoueri. Hæc officia septè gradibus sunt distincta, quia sancta ecclesia septiformis gratiæ est munere decorata. Hæc officia in propria persona Dominus noster ostendit, & ecclesiæ suæ exhibenda reliquit: vt forma quæ præcesserat in capite, repræsentaretur in corpore.

In his septem officijs primus gradus est ostiariorum, qui possunt discernere inter bonos & malos, dignos & indignos, & admittere in ecclesiam quos sciunt esse dignos, & repellere quos sciunt esse indignos. Istis cura est & introitus ecclesiæ seruare, & res ecclesiæ perugili cura custodire. Vndè & eis, cum ordinantur, claus ecclesiæ ab episcopo traduntur, & dicitur eis: Sic agite, tanquam rationem Deo reddituri pro rebus quæ his clauibus recluduntur. Hoc officium Dñs noster nobis initiauit, quandò flagello de funiculis facto, vendentes & ementes de templo eiecit, & cathedras nummulariorum cuertit: hoc factò significans, quod omnis negociatio rerum ecclesiasticarum, ab ecclesia pellenda sit. Vndè & ipse ostiarius prætaxatus dicit: Ego sum ostiũ: per me si quis introierit, ingredietur & egredietur, id est, qui canonicè administrationem ecclesiasticæ rei acceperit, ingredietur, id est, à me recipietur: & egredietur, quia perfecta dispensatione sibi credita, à seruitute huius corruptionis liberabitur.

¶ Indè promouetur ad officium lectorum, vt iam ex traditione ecclesiæ legat in ecclesia propheticas & apostolicas lectioes. Vndè & eis, vidente populo, traditur codex diuinarum scripturarum, & dicitur eis: Accipite, & estote verbi Dei relatores: habituri, si fideliter & vtiliter impleueritis officium. partem cum his, qui benè ministrauerunt. Hic quidem qui ad hunc gradum prouehitur, literarum scientia debet esse instructus, vt & sensum verborũ intelligat, vim accentuum sciat, distinctè legat, ne cõfusione pronũciationis, intellectum

auditoribus auferat. Attendat quid sit indicatiuè legendum, quid sub interrogatione: vbi sit in oratione subdistinctio, media distinctio: quia & hæc malè seruata, intellectum perturbant, & grammaticorum typum ad risum prouocant. Auribus enim & cordi cõsulere debet lector. Hoc officium Dñs noster in propria persona ostendit, qñ in medio seniorum, librum Esaiæ prophætæ aperiens, distinctè ad intelligendum legit: Spiritus Dñi super me, ad euangelizandum pauperibus misit me, & cætera q̄ in eodem sequuntur capitulo: vt hoc exemplo cognoscat lector, quæ spiritali gratia debet clare, & sic auditoribus verbum Dei prædicare.

¶ Tertio loco sequitur ordo exorcistarũ, qui super catechumenos faciunt sacramenta apertionis, & habent spirituale imperium super spiritus immundos, ad eiciendos eos de corporibus obsessis. Debet autem habere spiritum mundum, qui spiritibus imperat immundis, vt cõcordet vitam officio, & malignum, quem per acceptum officium expellit de corpore alieno, per mūditiã vitæ expellat de corde suo: nõ medicina quam alij facit, sibi non proficit, & nõ dicatur eis: Medice, cura te ipsum, si per immunditiam conscientiæ spiritum retinet immundum. Hi cum ordinantur, accipiunt de manu episcopi librum exorcismorum, & dicitur eis: Accipite & habetote potestatem ponendi manum super energumenum siue catechumenum. Hoc officio vsus est Dominus, quandò saliuua tetigit aures surdi & muti, & dixit, Esfeta, quod est, adaperire. Iquo exēplo docuit nos, tali sacramento aperire debere aures præcordiorum: ad intelligendum, & os ad cõsistendum: quod fit, cum expulso demone, verus possessor recipit vas suum.

¶ Quarto loco accedunt acolyti, qui Latine dicuntur ceroferrarij, quia cereos accensos deferunt dum legitur Euāgelium, vel dum offertur sacrificium, non vt tenebras huius æris illuminent, sed ob hoc, vt sicut visibile lumen manibus gestant, ita opera lucis proximis ostendant: & more lucis errantibus viam in tenebris palpatibus ducatur præbeat, hoc officium Dñs se habere testatur, in Euangelio dicens: Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Hi cum ordinantur, postquam edocti fuerint ab episcopo, qualiter in officio suo agere debeant, accipiunt ab archi-

diacono candelabrum cum cereo: vt sciunt se ad accendenda luminaria incipari. Accipiunt vrceolam vacuum ad infundendam aquam in calicem, quo consecrandus est sanguis Christi. Vbi fit commemoratio sanguinis, de Christi latere profluentis, & aquæ indè procedentis. Quæ duo idcirco in calicem commiscetur, quia CHRISTI sanguine sumus redempti, & aqua baptismi à peccatis abluti.

¶ Quinto loco ordinantur subdiaconi, qui iam ministerio altaris approximant: quia vasa corporis & sanguinis CHRISTI portant. Vndè lex continentiarum eis imponitur, quatenus impleant illud Prophætæ: Mundamini, qui fertis vasa Domini: id est, vt & seipios exhibeant vasa in honorem, non in contumeliam: & vasa ista quibus ministratur corpus Domini, deferant ad altare, & referant ab altari ad DEI gloriam, scilicet, vt fugiant omnem carnis immunditiam. Isti ministrant officijs Leuitarum: & in templo Domini oblationes suscipiunt à populis. Ad istorum prouisionem pertinet, tantum de oblationibus ponere in altari, quantum possit populo sufficere. Ad horum pertinet officium, Corporales, pallas, & substratoria lauare, & aqua in baptisterium ingerere. Hi cum ordinantur, accipiunt patenam vacuum, & calicem vacuum de manu episcopi. De manu verò archidiaconi, accipiunt vrceolum cum aqua, manile & manutergium, quibus mundare debent manus sacerdos & Leuita, tractaturi Dominica sacramenta. Hoc officio vsus est Dominus, quandò facta cœna cum discipulis, linteo se præcinxit: & mittens aquam in peluim, pedes discipulorum lauit, & linteo exterlit. Vna significatio est lintei & manutergij, quæ delino fiunt: & multis castigationibus & ablutionibus ad candorem perueniunt. Linteo ergò pedes puluere fordati, prius aqua lauantur, dein dè linteo exterguntur. Sic cum Psalmista dicimus, Lauabo per singulas noctes, id est, per singulas offensiones, lectum meum, id est, conscientiam meam, in qua sanus quiesco, æger laboro, & cum Apostolo, Ca-

Esa. 52.

*corpori

*vrgeret.

*aquamანი & nili &

Ioan. 13.

Psal. 6.

1. Cor. 9:

ne aliquo senarij mysterio: quo, propter sui perfectionem, significatur operum perfectio. Hic ordo in veteri testamento à tribu Leui habet exordium: præcepit enim Dominus Moisi, vt post ordinationem Aaron & filiorum eius, rursus tribus Leui ad diuini cultus ministeria ordinaret, & consecraretur Domino, & seruiret pro Israel coram Aaron & filijs in tabernaculo Dei, ipsiq; gestarent arcam, & tabernaculum, & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi ipsi castra construerent, & transportando tabernaculum ipsi deponerent, rursus ipsi componerent. A viginti autem annis & supra, iussi sunt, seruire in tabernaculo, quâ regulam sancti Patres & in nouo testamento constituerunt: quoniam hæc ætas ad portanda onera robusta est, quod illi ordinis à Moise institutum est, quod etiam in nouo testamento repræsentatur, cum diaconus super sinistrum humerum stola ponitur, & casula. in diebus ieiunij super eundem humerum complicatur. Quia quod laboris & sustinentiæ in hac vita toleramus, tãquàm in sinistra portamus, donec in dextra, id est, in æternitate requiem habeamus. Hic ordo in nouo testamento ab Apostolis initium sumpsit, quando, sicut legitur in Actibus Apostolorum, septem viros boni testimonij plenos spiritu sancto ad hoc officium elegerunt, & oratione præmissa, manus eis imposuerunt. Exinde Apostoli & eorum successores decreuerunt, vt in omni matrice ecclesia septem diaconos circa aram Christi sublimiori gradu tanquàm columnæ altaris assisterent, non sine aliquo septenarij mysterio. In quo significatur, vt septiformis gratiæ spiritu perfulgètes, sancti sint corpore & spiritu. Hic enim numerus cum constet quaternario & ternario, quaternarius refertur ad corpus, propter quatuor elementorum in corpore consonam complexionem: Ternarius verò ad animam, propter triplicem animæ virtutem, propter quam iubemur DEVM tripliciter diligere, id est, toto corde, quod refertur ad intellectum: tota anima, quod refertur ad voluntatem: tota mente, quod refertur ad memoriam: hi sunt septem angeli, quos legimus in Apocalypsi tuba canentes: Angeli, quia nuncij: tuba canentes, id est, alta mysteria de interna adspiratione foris resonantes. Hi sunt septem candelabra aurea, id est, lucem Euangelij in manibus, id est, in operibus præferentia, & ad omnem ignis, id est, tribulationis examinationem probata. Hi quoq;

Num. 2, 3, & 4.

Act. 6.

matre

Apoc. 8.

sunt tonitrua septem, bestiales mætes terribili comminatione velut quodam terribili tonitru commouentia. Tale tonitru emittebat Iohannes Baptista, quando dicebat: Genimina viperarum, quis dabit vobis fugere à ventura ira? Et Dominus in Euangelio: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur, & in hunc modum plurima. Isti in modum præconis, manifestè admonent cunctos ad orandum, & ad genu flectendum: isti euangelizant, isti sacramenta dispensant. Sacerdotibus non licet calicem Domini in Missa tollere, nisi traditus eis fuerit à diacono. Leuitæ hostias super altare ponunt: ipsi mensam Domini componunt, ipsi altare mysteriorum operiunt: ipsi albis vestibus induti, altari assistunt. Quia in re significatur, quia munditiâ candoris, quam præferunt in corpore, debeant habere in mente. Tales enim Deum decet habere ministros, qui nullo carnis contaminentur contagio, sed plena mentis & corporis castitate præfulgeant. Quales enim diacones ordinandi sint, Apostolus plenissimè docet, scribens ad Timotheum. Nam cum de sacerdotibus præmississet, subiunxit: Diaconos similiter oportet esse irreprehensibiles, id est, sine crimine, sicut episcopos: pudicos, id est, à libidine continentés: non bilingues, scilicet ne conturbent pacem habentes: non multo vino deditos, quia vbi ebrietas, ibi libido & furor dominatur: non turpe lucrû sectantes, ne de spiritali ministerio terrena lucra sectentur. Post hæc adiecit: Hi autem probentur primùm, & sic ministrèt, nullum crimen habètes. Hi itaq; sicut episcopi, ante ordinationem examinari debent, & si digni inuenti fuerint, ad sacrum ministerium sunt applicandi. Hoc officio vsus est Dominus, quando post cœnam proprio ore & proprijs manibus sacramenta confecta dispensauit, & quoddam apostolos dormientes ad orationem inuitauit, dicens: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Hi cum ordinant, solus episcopus eis manus imponit, quia ad ministerium, non ad sacerdotium applicantur. Ponitur eis orarium ab episcopo super sinistrum humerum: vt per hoc agnoscat se accepisse iugum Domini, quo omnia quæ ad sinistram, id est, præsentem vitam pertinet, & premant, & iugo Domini subiiciant. Accipiunt & textum euangeliorum de manu episcopi, per quod intelligant se debere esse præcones euangelij.

Matt. 3.

Matt. 7.

mensa

alta mysteria

Tit. 3.

Inc. 10.

Num. 11.

Ioan. 11.

in circuitu

Matt. 26.

ad faciendum

Pre-

Presbyterorum ordo à filijs Aaron sumpsit exordium, qui cum episcopis in pluribus commune habent officium: & qui nunc presbyteri vocantur, tunc sacerdotes vocabantur: & qui nunc sunt pontifices, tunc dicebantur sacerdotum principes. Distat autem hoc tantum inter pontifices, & huius temporis sacerdotes, quia scilicet solis pontificibus addita est clericorum ordinatio, basilicarum dedicatio, chrismatis cõsecratio, & manus impositio, & communis super populum benedictio: cum in alijs sacramentis, catechizandi, Missam celebrandi, in ecclesia verbum faciendi ad populum, cõmunis vtriusq; sit dispensatio. Sed summis sacerdotibus ea quæ prætaxauimus, idcirco referuata sunt, ne eadem potestatis auctoritas, ab omnibus vendicata, insolentes redderet, & soluto obedientiæ vinculo, scandalum generaret. Qui autem Græcè dicuntur presbyteri. Latine dicuntur seniores, non tam ætate, quàm prudètia, & morum maturitate. Vnde dicitur in libro Sapientiæ: Cani sunt sensus hominum, & senectus hominis, vita immaculata. Presbyteri quippe, successores & vicarij sunt septuaginta discipulorû: qui præcedebat Dominum Iesum in omnem ciuitatem & locum, quod ipse erat venturus. Ità presbyteri, quia adiutores sunt episcoporû, rudes populos inuadunt, baptizando vnitati ecclesiæ incorporat: & omnibus sacramentis vsque ad manus impositionem populo Dei ministrat. Episcopi verò successores sunt apostolorum, qui ex necessitate adiutorium & supplementum sui officij, quo facilius plebes innumeras regere possint, ministerium sibi expetunt sacerdotum. Sicut Moises in eremo LXX. viros prudètes elegit, quorum cõsilio & auxilio immensam multitudinem populi Israel facile gubernaret: Siue autem sint minoris ordinis, siue summi ordinis sacerdotes, vicè Christi summi pontificis gerunt, dum populos delinquentes ad penitentiam vocat: & orationum suarum medicamentis sanant. Vnde Apostolus dicit: Deus erat in Christo, mundum reconciliatis sibi, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Obsecro ergo pro Christo, reconciliamini Deo. Funguntur itaq; vt dictum est, officio mediatoris, dum pro populo DEVM interpellant, dum penitentes absolendo reconciliant. Vnde oportet, vt sicut mediator Dei & hominum, per hoc quoddam particeps nostræ mortalitatis, mundum re-

conciliauit: per hoc quoddam particeps diuinitatis, absoluit: ita vtriusq; ordinis sacerdotibus tãquàm boni mediatores, & peccatoribus compatiatur per cõscientiam suæ infirmitatis, & Dei pacem habeant per eminentiam sanctitatis. Mediator enim, vt ait Apostolus, vnus non est, quia vtrique parti quâ pacificare vult, amicus est. Quales debeant esse presbyteri, idem Apostolus scribens ad Titum, ita commemorat: Huius rei gratia relinqui te Crete, vt constituas per ciuitates presbyteros, quem admodum ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, vnus vxoris virum, filios habentem fideles, non in accusatione luxurizæ, aut non subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse. Quæ sententia ostendit etiam presbyteros sub episcoporum nomine taxari. Vnde & ad Timotheum de ordinatione Episcopi & Diaconi, scribit, de presbyteris verò tacuit, sub nomine episcoporum eos intelligens: Vnde etiam tales in ecclesia presbyteros constituendos esse sicut episcopos, & Apostolus ad Titum loquitur, & canones ipsi testantur: Hi cum ordinantur, episcopo eos benedicente, & manum super capita eorum tenente, omnes presbyteri, qui præsentés sunt, manus suas iuxta manû episcopi super capita eorum leuant, & spiritum sanctum super eos qui ordinantur, inuocant: hi post inuocationem sancti spiritus, stollam super vtrumque humerum accipiunt, quæ in modum sustentaculorum, dextrum latus munit & sinistrum: vt per hoc intelligant se per arma iustitiæ à dextris & à sinistris esse munitos, vt eos nec aduersa frangant, nec prospera extollant. Accipiunt & calicem cum vino, & patenam cum hostijs de manu episcopi, quatenus his instrumentis potestatem accipiant placabiles hostias DEO offerendi. Hoc officio vsus est Dominus Iesus Christus, quando post cœnam panem & vinum in corpus & sanguinem suum cõmutauit, & vt in memoriam suæ passionis idem faceret, discipulis suis ordinauit. Hoc etiam manifestius & excellentius officium impleuit, quando ipse idem sacerdos & hostia, seipsum in ara crucis propter peccata humani generis obtulit, & per proprium sanguinem sancta æterna introiès, cælestia & terrestria pacificauit. In quo apparet, quanta sit excellentia sacerdotalis officij, quod quotidie in altari Christi passio celebratur, & reus quæque à peccatis conuersus, Deo reconciliatur. Quibus omnibus de sacerdotali ordi-

*cum Deo Gal. 3.

Tit. 1.

1. Tim. 3.

Tit. 1.

Matt. 26. Mar. 14.

OOO ne

ne breuiter pertractatis, admonendi sunt Christi sacerdotes, quatenus sicut excellent ordinis dignitate, sic excellent vitæ sanctitate: vt & plebs eis commissa, eorū disciplinis edocta, grantanter eis obediat, & eorum imitatione de die in diem proficiat.

SERMO EIVSDEM
in synodo, De significationibus
indumentorum sacerdotum.

Quia sanctitas ministerij, sanctitatem expetit ministrorum, quales ad sacerdotiū promoueri debeant personæ, in superiori sermone breuiter ex Apostolica institutione

cōmemorauimus, sed in quo habitu ordinari vel ad altare accedere debeant, illi sermoni non inseruimus. De indumentis ergo sacerdotalibus, vel de pontificalibus diligenter considerandum est, quid in moribus sacerdotum significet illa varietas vestitiū, quid fulgor auri, quid nitor gemmarum: cūm nihil ibi debeat esse ratione carens, sed forma sanctitatis & omnium imago virtutum. Sicut enim bona domus in ipso vestibulo agnoscitur, sic Christi sacerdos cultu sacrarum vestium ostendit exteriori, qualis apud se esse debeat interiori. Ille autem sacrarum vestium ritus, per Moisen sumpsit exordium: quauis Christiana religio plūs intentare rebus, quā figuris, sacerdotes suos non omnibus illis veteribus induit ornamentis. Inspiciamus ergo prius veterum ornamenta pontificū, vel quo ordine illis utebatur, vel cū ordinarentur, vel cū thymiama oblaturi, sancta sanctorum ingrederentur. Deinde nostra cum illorum indumentis conferretes, quid simile, quid dissimile inter se habeant, & quomodō etiā in rebus significatis conueniant, attēdamus. Duo enim Cherubin propitiatorium adspiciunt, quia sacramenta vtriusq; testamenti ad diuinæ propitiationis fidem intendunt, quæ in sacerdotio veteri sub multiplici est sacrificiorum velamine adumbrata: in nouo autē testamento per vnum verum perfectumq; est sacrificium completa. In ornamentis itaq; vtrorūq; sacerdotum & sublimitas sacerdotij cōmendatur, & sacerdotū casta dignitas significatur, quatenus per exteriorē habitum discant, quales intra se de-

Exod. 25.

beant esse, qui vices illius veri summiq; pontificis gerunt, in quo fuit omnis plenitudo virtutum, quam profitentur exteriora ornata membrorum. Sed iam ad id, quod proposuimus, veniamus: & primum, qualiter Moises Aaron & filios eius, Domino iubente, ornauerit, & postea induerit, videamus. Sic enim legitur in Leuitico: Et fecit Moises, sicut præcepit ei Dominus: & conuocauit synagogam ad ianuam tabernaculi testimōij, & applicauit Moises Aaron fratrem suū & filios eius, & lauit eos aqua, & vestiuit eum tunica, & præcinxit eum zona, & vestiuit eum tunica interiore, & imposuit ei super humerale, & cinxit eum secundum facturam humeralis, & imposuit super eum logion, & super logion manifestationē & veritatē, & imposuit super caput eius mitram, & posuit super mitram ante faciem eius laminam auream, in qua scriptum erat nomen Domini.

¶ Notandus est ordo verborum. Licet enim de constituendo pontifice præcepisset Dominus, & elegisset, tamen vocat Synagoga: Idcirco enim requiritur plentia populi in eligendo sacerdote, vt sciant omnes, quia qui doctior est ex omni populo, qui omni virtute præstantior, hic eligi debet ad sacerdotium, & hoc cum consensu Ecclesiæ, nē qua postea retractatio, nē quis scrupulus remaneat, sed omnium testimonio commendetur, secundum Apostolum: Oportet episcopum bonū habere testimonium ab his qui foris sunt. Itā plebis testimonio approbatus primō lauat, postea induit. Moises quippe in hoc facto typum legis gerit, qui ordinandos sacerdotes prius lauat, antequam induat. Nisi enim quis prius fuerit per legis obseruationem probatus, non est ad sacerdotium promouendus. Itā verō probatus, induit tunica, quæ apud eos byssina est, apud nos linea. Byssus enim est genus lini candidissimi, & ad summum candorem multa vexatione & ablutione perductum. Significat autem perfectam carnis munditiā, secundum illud quod in Apocalypsi legitur: Byssus sunt iustificationes sanctorū. hanc munditiam caro sacerdotis ex se non habet, sicut nec linum ex se est candidum, sed sicut dictum est, multis castigationibus & ablutionibus redditur candidum, vt aptū fiat indumentis pontificum. Forma est sacerdotalis munditiæ, vt secundum Apostolum, sacerdotes carnem suam castigent, & in seruitutem redigant: & p̄unte gratia,

1. Ti. 1.

1. Cor. 12.

habeant per industriam, quod non poterunt habere per naturā. Hæc vestis Græcè ποδῖνος, id est, talāris, appellatur, quia à collo vsq; ad talos extenditur: & itā est arcta, & membris corporis cōtemperata, vt sua forma testificetur, sacerdotē nihil habere dissolutū, nihil remissum, sed ad omne opus bonum esse expeditum. Hæc eadem vestis circa renes zona fortius adstringit, vt castitas sacerdotis nullo incentiuorum æstu dissoluatur: Quod benè significatur in quatuor colorib; quib; zona illa variata erat, bysso, purpura, hyacintho, & cocco: quibus coloribus quatuor elementa significantur: quorum complexione natura constat humana, quorum distemperatiā fluxus carnis generat, nisi medicinali cohibeatur continētia. Taliū enim cōiectores naturarū, per byssum, quia de terra oritur, terram: per purpuram, quia sanguine cochlearum marinarum tingitur, aquā per hyacinthum, quia colorem sereni aëris imitatur, aërem: per coccum, qui colore flammæ rutilat, significari ignem voluerunt. Quorum, vt dictum est, exuberantia in renibus maximè supfluos humores, prauū humores illicitos motus generant: qui nisi freno parsimonie reprimantur, castitatis dignitas in eis facili impulsu periclitatur. Vbi autem maior est pugna, maior est adhibenda custodia. Inde est, quod inter indumenta pontificalia adhuc circa renes applicantur linea feminalia, non tam ad velandam carnis turpitudinem, quā iam solitis operata est vestimentis, quā propter signum castitatis conferuādā. Vndè & Apostolus dicit: Honestas nostra nullius egent: Quæ autē in honesta sunt, his abundantiorē honorē circumdamus. Feminalibus non virtutē noui sacerdotij pontifices, quibus est iniuncta seruandæ castitatis quotidiana necessitas, sicut est quotidie offerendi concessa potestas: cūm pontifices vmbra seruētēs, expleta vice sua, feminalia sua soluerent, tēpore vicis suæ tamen ea induerent. Reliqua duo, poderis & zona, veteribus & nouis sacerdotibus sunt indumenta cōmunia: quauis zona nostrorum sacerdotum non sit quatuor intexta coloribus, aut ppter penuriā materiārū, aut ppter absentiam artificum: vñ decunq; tamen sit, & hæc & illa vnum gerunt temperantiæ typum. Sequitur quartum indumentum, tunica interior vel hyacinthina, qua & in veteri & in nouo testamento soli vntur pontifices. Duabus enim tunicis meritō induitur

pontifex, quia debet de thesauro suo proferre noua & vetera, i. legē intelligere secundum literam, quæ admodum ante aduentum Christi obseruabatur, & secundum spiritum, quem admodum post aduentum Christi intelligitur: vndè & secunda tunica, interior appellat vel hyacinthina, cuius color celi serenitatem imitatur: vt per hoc intelligatur, quia pontifex plus debet de cælestibus cogitare, quā de terrenis. Rectus quippe ordo est, vt primum studeamus munditiæ carnis, per quam veniam ad munditiā cordis, quæ nos prouehat ad intellectum diuinitatis, iuxta illud: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Quinta vestis est superhumeralis, quæ Hebraicè vocatur «ephod». Hæc vestis, sacerdotalis simul & pōtificalis apud nos est: apud Hebræos verō, tantum pōtificalis, & apud eos eisdem est variata coloribus, quibus & zona pōtificalis, de qua dicitur in ordinatione pontificis: Et circumcinxit eum (de Moise loquens) secundum facturā humeralis. Humeri quippe fortes sunt ad agenda opera, & portanda onera, quæ ex circunductione humeralis, suis ligaturis constringuntur, quia pontificem & innocentia & operibus iustitiæ oportet esse constrictum, vt in eo nihil inueniatur dissolutum, nihil remissum. Quod verō significant varij colores in zona, idem significant in superhumerali: quia quicquid de terrenis operamur, siue in largitione, siue in restrictione temporalium, totum sumimus ex contemperantia quatuor elementorū 4. abundantia legitime dispensata, quod significat denarius, ad verū pducit iubileū, qui exhibitione acquiritur bonorum operum. Quadragenarius enim numerus partibus suis denominatis quinquagenariū facit. Quo numero in lege supradictus iubileus, i. remissiois annus exprimitur, veram pfigurans libertatem, quā qui adeptus fuerit, nullā timebit vltioris seruitutem. Huic honorū operū significationi concinit, quod in humerali duobus preciosis lapidibus insculpta erāt nomina duodecim patriarcharum, sex in vno, & sex in altero: quorum alter superpositus erat dextro humero, alter sinistro. Nihil horum vacat à mysterio. Senariū enim ppter sui perfectionem, opera iustitiæ significat: Nomina patriarcharū, memoriā sanctorum, quam semper in exemplum bonorum operū habere debemus à dextris

Matt. 13.

Matt. 5.

«ephod

Leuit. 25.

Mat. 16.

& à sinistris, id est, in prosperis & in aduersis, significant. Et ideo illa nomina in lapidibus scribuntur: quia quod in lapide sculpsit, vix aut nunquam inde aboletur. Nec illud vacat à mysterio, quod pontifex cingitur secundum facturam superhumeralis, quia secundum opera sua vni cuique; retribuetur. Quod autem nostrorum pontificum superhumeralis non est tot coloribus intextum, nec est tam preciosis gemmis redimitum, nihil refert, cum Christiana religio veritati feruens, compendiosis figuris idem intelligi faciat, quod vetus obseruantia sumptuosus.

Postquam pontificis vereda velata sunt suis indumentis, postquam caelestia iam cepit meditari, postquam iustitiae operibus ornatus est, postquam utroque; cingulo, ut in omnibus fortiter & perseveranter stare, confirmatus est, imponitur rationale peccatori pontificis, quod Graece logion dicitur, per quod sapientia, quae in ratione consistit, indicatur. Imponitur rationali manifestatio & veritas. Manifestatio ideo, quia non sufficit pontifici habere sapientiam, nisi etiam possit manifestare quae nouit, & reddere rationem de ea, quae in nobis est fide & spe. Veritas vero, quia non debet pontifex de suo corde prophetare, sed ea tantum quae veritas habet, manifestare. Sunt autem adiuuicem concatenata rationale & humerale: quia cohaerere sibi inuicem debent ratio & opera: ut quod mentis ratione concepimus, opere impleamus. Et notandus est ordo rerum: quia non prius rationale, quam humerale: quia non prius sapientia, quam opera: sed prius opera, deinde sapientia. Vnde habetur in Psalmo: A mandatis tuis intellexi: & de Domino Iesu dicitur, Quae cepit Iesus facere & docere. Deinde non prius manifestatio, quam rationale: quia nemo docere debet quae non nouit. Huic ordini concordat propheta cum dicit: Seminate vobis ad iustitiam, & metite fructum vite, & illuminare vobis lumen scientiae. In hoc peccatoris ornamento duodecim lapides inserti erant, patriarcharum nomina in seculpta habentes: quia sanctorum patrum exempla pontifex semper debet habere in memoria, & secundum ea moderari facta sua. In duodenario autem numero lapidum, potest significari apostolica doctrina: quia & ipsi lapides per quatuor ordines sunt distributi, & terni & terni in singulis angulis rationalis positi. Quod Apostoli-

figurari

cae doctrinae bene congruit, quae fidem trinitatis per quatuor euangelia in omni parte mundi praedicauit. Hic ornatus folius erat pontificis, sicut & nunc est apud eos, quibus eo uti concessum est, propter distantiam maiorum & minorum sacerdotum. Ita ornato pontifice, superponitur capiti eius mitra, quae alio nomine cidaris vel tiara vocatur, quae regnum quinq; sensuum, quo praeminere pontifex debet, intelligitur. In capite enim vsus habetur omnium corporaliu sensuum: quod cum bene regitur, caput viri, id est, Christus decenter ornatur. Et quia caput Christi Deus est, Lamina aurea superponitur, cui insculptum est nomen Dei, quod Hebraei vocant ineffabile: ut per hoc intelligatur, Deum sicut omnium conditorem, ita esse rectorem: & ad honorem & gloriam eius esse referendum, quicquid à Domini sacerdotibus bene fuerit dispensatum. Haec indumenta, octo esse debere constituit Moyses in Exodo: sed in Leuitico de eiusdem indumentis tradit, de octauo, id est, feminalibus, tacuit. Vnde Hieronymus in epistola ad Fabiolam, scribit: Vbi refertur quomodo Moyses Aaron fratrem suum vestimentis pontificalibus induerit, de solis feminalibus nihil dicit, hac, arbitror, causa: quia ad genitalia nostra & verenda, lex non misit manum, quia ipsi secreta nostra confessioe digna tegere debemus & velare, & conscientiam puritatis Deo iudici seruare. De ceteris vero virtutibus, fortitudine, iustitia, humilitate, mansuetudine, liberalitate possunt & alij iudicare: Pudicitiam sola nouit conscientia, & humani oculi certi huius rei esse iudices non possunt, absque his, qui passim in more brutorum animalium in libidinem feruntur. Vnde Apostolus: De virginibus autem preceptum Domini non habeo. Et in Evangelio cum Dominus de eunuchis voluntariis & non voluntariis ageret, addidit in fine: Qui potest capere, capiat. Tanquam diceretur: Feminalibus ego vos non vestio, nec impono alicui necessitatem. Qui vult sacerdos esse, ipse se vestiat, ipse se castitate muniat. Igitur ipsi assumamus feminalia, ipsi nostra verecunda operamus, non quaramus alienos oculos: ita tegantur genitalia, ut cum intramus sancta sanctorum, nulla appareat turpitudine, nemoriamur.

Notandum vero est, quod minoribus sacerdotibus neque duplex tunica datur, neque;

1. Cor. 11.

& confusione digna tegere & velare debemus,

1. Cor. 7.

Mat. 19.

verenda

cingit

Psal. 33. Pet. 3. affligitur

Mat. 11.

Heb. 10.

Mat. 10. & 24.

1. Cor. 12.

neque humerale, neque rationale, neque lamina aurea, sed tantum poderis, & mitra, & zona, qua stringatur tunica byssina. Fungunt tamen sacerdotio, sed non illa sublimitate, qua funguntur, qui omnibus octo indumentis decorantur. Noui quoque; testamenti sacerdotes non omnibus illis vtuntur indumentis, quia nec duabus vtuntur tunicis, nec rationali praeter solos potestifices: nulli autem lamina aurea, quia sicut dicit B. Hieronymus in supramemorata epistola, quod olim in lamina monstrabatur, nunc in signo crucis ostenditur. Aureo enim legis, sanguis euangelij preciosior est.

Vtuntur autem tunica linea, quae poderis dicitur, vel talaris, quae omnium figurat castigationem membrorum, & zona quae tunicam stringit, quae dissolutam & remissam prohibet esse castitatem. Vtuntur & superhumerali, per quod exiguntur opera iustitiae à sacerdote, quia non sufficit temperantia, & à malo abstinetia, quae superioribus duobus indumentis figurabatur, nisi opera iustitiae & misericordiae subsequantur. Vnde & in Psalmo dicitur: Desine à malo, & fac bonum. Vnde ipsum humerale poderi adstringitur. Vtuntur & stola, quae alio nomine orarium vocatur: quae vetus sacerdotium non vtatur. Hoc tamen iugum bobus arantibus vel trituranibus collo iuxta humeros superponitur, ut illud euangelicum ab eis impleatur: Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde: iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Haec à collo per anteriora descendens, dextrum latus ornat & sinistrum, ut doceat sacerdotem, per arma iustitiae à dextris & à sinistris, id est, in prosperis & aduersis, debere esse munitum: quod ad fortitudinem pertinet, sine qua ceterae virtutes facile expugnantur, & minimè coronantur. Vnde dicit Apostolus: Patientia vobis necessaria est, ut reportetis reprobationes: & in euangelio Dominus: Qui perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. Indè est quod stola cum zona poderis quibusdam nexibus colligatur: quia virtutes virtutibus adiuuantur, ne aliquo tentationis impulsu moueantur. His omnibus indumentis superponitur casula, quae alio nomine planeta vocatur: quae quia communis est vestis, charitatem significat, quae vniuersis virtutibus superponitur: quia ceterae virtutes nihil sine ea vtile operantur.

tur. Vnde dicit Apostolus: Et adhuc excellentiorem viam docebo vos. Acumini charitatem. Et quomodo inutiles absque ea sint ceterae virtutes, subsequenter approbatur, cum praecipuas virtutes, scientiam scilicet linguarum, distributionem rerum propriarum, ipsum quoque martyrium, sine ea nihil esse confirmat. Et ideo prudentiae ponitur loco, quia plenitudo legis est dilectio: & quia mentibus bene compositis, & diuino cultui mancipatis, frequenter subrepat aecidia, oportet ut ad eam frequenter detergendam, diligens adhibeatur vigilantia, quae ab oculis cordis emergens talis sepe mundetur pituita. Vnde in sinistra manu ponitur quaedam mappula, quae sepe fluentem oculorum pituitam tergat, & oculorum lippitudinem remoueat. Haec quippe ornamenta, ut dictum est, non sunt ipsae virtutes, sed virtutum insignia, quibus tanquam scripturis admonentur vtentes, quid debeant appetere, quid vitare, & ad quae finem suam facta dirigere. Adijciendum est supradictis, quia Leuitae suo modo vtuntur supramemoratis indumentis: idem significantibus, quod significant in presbyteris. Vtuntur Leuitae Dalmatica, quae propter suam latitudinem, curam proximorum significat, quod significabat in presbyteris casula: quae utroque; istorum ministrorum, ad implendam dilectionem, eadem debet esse custodia.

Vtuntur episcopi & cardinales presbyteri sandalijs, quae calcementa sunt praedicatorum. Habent autem ad terram soleam integram, ne pes tangat terram: supra vero constat ex corio, quibusdam locis pertusis: quia euangelium non debet terrenis commodis inniti, nec omnia seuan gelica sacramenta omnibus reuelari, nec omnibus abscondi. Vnde & Dominus discipulis ita dicebat: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: ceteris autem in parabolis, ut videntes non videant, & audientes non intelligant. Haec sandaliorum significationem propheta intelligebat, quando dicebat: Quam speciosi pedes annunciantium pacem, euangelizantium bona.

Antequam induantur sandalijs, vestuntur caligis byssinis vel lincis, vsque ad genua prorensus, & ibi bene contractis: per quas significatur, quia debent recto gressu facere pedibus suis: & genua debilia, id est, negligetis resoluta, roborare, & sic

1. Cor. 12.

*valere

à terra

*ecclesiastica

Mat. 13.

Esa. 52.

Rom. 10.

Psal. 44.

Matt. 18.

Ioan. 20.

Rom. 24.

Leu. 10.

Matt. 22.

Leu. 16.

ad prædicandum euangelium festinare. Vnguntur prætereà manus presbyteris & episcopis, vt cognoscant se in virtute sancti spiritus hoc sacramento gratiam conferendam accipere, & opera misericordie erga omnes pro viribus exercere debere. Episcopo verò specialiter caput vngitur, vt intelligat se esse illius vicarium, de quo dicitur in Psalmo: Vnxit te DEVS Deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus tuis. Accipiunt hac vnctione claves regni cælorum, vt quæcunq; ligauerint super terrâ, sint ligata & in cælis: & quæcunq; soluerint super terram, sint soluta & in cælo: & quorum peccata detinuerint, sint detenta: & quorum peccata dimiserint, sint dimissa. His ita de ornatu sacerdotali & p̄tifficali breuiter prælibatis, admonendi estis, vt sicut sacramenta profunda audistis, sic ea studeatis & corde intelligere, & opere implere. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores. Potest enim vnusquisq; vestrum intra se regale habere sacerdotium & sacerdotales ornatus, si quem abluerit & mūdum fecerit legis obferuatio, & si gratia baptismi & vnctio christi smatis illibata permanferit, & si indur dupplicibus indumentis, literæ scilicet & spiritus, fuerit: & si in his fortiter accingatur, vt sit castus mente & corpore, si etiã sup humerali operum iustificetur, si stola fortitudinis à dextris & à sinistris muniatur, si plenitudine scientiæ, quam planeta significat, cumulet: potest, inquam, ita ornatus intra Dei templū, quod ipse est, verum habere sacerdotium. Qui autem nec facris vestibus induti, nec honestis moribus ornati, ad altare Dei accedere p̄sumperint, sicut filij Aaron, Nadab & Abihu, igne alieno, quem offerebant ante Dñm, consumpti sunt: ita isti nõ diuina ordinatione, sed sua p̄sumptione sacerdotium sibi vsurpantes, cum his, qui ad regales nuptias sine veste nuptiali intrauerunt, æternis ignibus sunt cruciandi. Vndè dicitur in Leuitico: Et dixit Dominus ad Moysen: Loquere ad Aaron fratrem tuū, nõ intret omni hora in sancta interiora, vt non moriatur. Vndè ostenditur, quod si inordinatè intraret sancta sanctorum, nõ p̄paratus, non indutus sacerdotibus indumentis, non propitiato sibi prius Deo, morietur: & meritò, tanquã qui non fecerit ea, quæ oportet fieri, antequã accedatur ad altare Dei: ad omnes enim nos pertinet, nos omnes instruit lex dei, vt sciamus quò debeamus accedere ad altare Dei, &

offerre, scilicet vt deponamus vestimenta sordida, id est, carnis immunditiam, prauitatem morum, inquinamenta libidinum. Vndè & in eodem Leuitico, cum enumerasset Dñs vestes, quibus induendus erat Aaron & filij eius, adiunxit: Vestes his omnibus fratrem tuum, & filios eius cum eo, & cunctorum consecrabis manus, sanctificabisq; illos vt sacerdotio fungantur mihi. Sequitur: Et vtetur eis Aaron & filij eius, quando ingredientur testimonij tabernaculum, quando appropinquabunt ad altare, vt ministrèt in sanctuario, nõ iniquitatis rei moriantur. Ex his omnibus colligitur, quanta sit dignitas sacerdotalis ministerij, & quanta esse debeat sanctitas ministrorū: quam qui habuerit, sacerdotij merito non carebit. Qui verò non habuerit, & sacerdotij officium vsurpauerit, meritò cum suprã memoratis p̄sumptoribus interibit. Multa de sacerdotij dignitate, multa de indumentorum sacerdotalium mystica pulchritudine, vitantes prolixitatem sermonis, præteriuimus: hoc intendentes, quia ad edificationem morum, & ad vtilitatem audientium ista sufficiunt.

SERMO EIVSDEM

de sacramentis dedicationis.

Quoniam ad dedicationem præsentis basilicæ hodiè deuotè conuenistis, oportet vt, quod in his sanctis manufactis fieri videtis, totum impletum esse in vobis cognoscatis. Primò enim manibus patrinorum ad ecclesiam fuistis allati, & sacerdotibus vel exorcistis ad catechizandum oblati. Qui dum vos catechizarent, dum Christi legibus initiarent, de massa antiqua p̄uaricatione corrupta, p̄cidebāt: & ipsa fidei p̄fessio, & prauorum morū abrenunciatio, q̄ à vobis exigebat, interiore parturiebat in vobis nouitatè, qua Chri imaginè de cælo portaretis, renati per gratiã: sicut antea portaueratis imaginem terreni patris, ex eo geniti p naturam. His documentis instructi, accessistis ad aquã, & fonte salutis abluti estis, vbi secundum Apostolū p̄ trinã mersionè Chro consepulti estis: vt quædamodum ipse semel carne est mortuus, & resurgens ex mortuis, iam nõ morietur: ita vos à peccatis abluti, & prima resurrectione regenerati, morti animæ, i. peccato, non subiiciamini. Deinde oleo sancto vincti fuistis in capite, vt charitas, quæ per spiritum sanctum datur, semper abundet in corde, secundum illud verbū sapientiæ: Oleū de capite tuo nunq̄ deficiat: Vndè & Apostolus, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis. Datus est tamen & idem spiritus, cum aquis salutaribus ablueremini: sed ibi ad prætorum criminum remissionem, hic verò ad ædificandam in cordibus vestris Dei & proximi dilectionem. Hæc charitas in Christi corpore non præfert indigenam alienigenæ, non nobilem ignobili, nõ virum mulieri: sed omnes per adoptionem spiritus facit filios, quicunq; per eundem spiritum clamant, Pater noster, dimitte nobis debita nostra. In hoc ergo Christi corpore ille solus habetur sublimior, qui fuerit in Dei amore potentior: Accepistis etiã oleum sanctum in pectore, vt vigeret in corde vestro sapientia. Accepistis & in humero dextro, vt in exercitijs bonorū operum indeficiens seruetur patientia: neque aliquadò nouerit sinistra vestra, quid faciat dextera vestra. Quia verò in humeris vigor constat portandi oneris, huius partis vnctione Christi athletæ dedicati estis, vt sciatis vos ad certamen esse vocatos: & per totum vitam vestrã cursum, contra antiquum hostem publicis & priuatis congressionibus esse pugnaturos. Data est vobis ad vltimum vestis cãdida, caput & mēbra cooperiens, quæ cãdore suo figuram præferrebat acceptæ nouitatis, & spem futuræ immortalitatis, ad quã de spe ad speciem venietis, si cum veste candida, id est, vitæ innocentia, ad nuptias regis intraueritis. His ergo sacramentis initiati & confirmati, facti estis templum Dei viui, fundati in fide, superædificati in charitate, cumulati spe de promissa æternitate.

Rom. 6.

Matt. 6.

Hebr. 12.

His igitur de spiritali templo Dei breuiter prælibatis, nunc ad ea, quæ in his visibilibus templis aguntur, sacramenta veniamus, & ea latius exponentes, prout Dominus donauerit, cum superioribus conferamus. Primò enim lapides, qui ad hanc fabricam ædificandam comportati sunt, aut de montibus sunt præcisi, aut de locis subterraneis eruti, aut de agris collecti. Adhibita est dehinc cãmētariorum manus, quæ tundente frequenter ferro, superiecta regula, scrupulositatè & informitatem lapidū complanaret, & ad debitam quadraturam, qua maiores minoribus in paritate comparari possent, artis suę disciplina perducerent. Videmus hæc in sancto Dei templo spiritaliter impleta, cum vos de omnigenere hominum, sublimiū, humilium, mediocrium, ad audiendum ver-

bum vitæ conuenistis, & cælestis disciplina dolabro tortitudine veteris vitæ depingere voluistis, vt in Dei ædificio tanquã perpolitilapides ordinari possentis, vbi iam non aspneretur nobilis ignobilem, ditites pauperem, quem cognosceret secum in cælis eudem habere patrem. Addita est etiã cum planatis lapidibus, cum in parietibus ad ordinem vnus linea collocaretur, sicut nõstis, cãmēti glutinosa tenacitas, quæ lapides inuicem constringeret, & ab imposito sibi ordine separari non pmitteret, quanuis alicubi maior minori suppositus videretur, alicubi verò minor maiore premeretur: & hoc in templo non manufacto fieri videmus, cum eos quos congregat si dei vnitas, ligat indissolubilis charitas: nõ indignetur maior de prælatone minoris: nõ conqueatur minor de maiore: cum dicat Apostolus, **correctioe Gal. 6.* maioris, cum dicat Apostolus, **correctioe Gal. 6.* inuicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi. Aedificato itaque templo, & quasi in vnus lapidis formam cãmēto constringente redacto, vt templum Dei nomè & honorem habere mereatur, ad commendandum baptismi sacramentum, per quod in eodem templo noui populi creandi sunt, ipsum templum primum suo modo & suo ordine baptizamus, & deinceps multiplici sacramentorū sanctitate dedicamus. Primò itaq; aquam benedicimus, cui & sal admiscetur. Aqua etenim p̄nitentię figuram gerit, quæ velut aqua, peccatorum maculas abluit: quam tunc benedicimus, cum virtutem p̄nitentię populis ad fidem venientibus prædicamus. Vndè & Petrus quibusdam corde compunctis, in Actibus Apostolorū dicit: *Act. 2.* Pœnitentiam agite, & baptizet vnusquisq; vestrum. Cui admisceat sal, i. euagelica doctrina, fluxa auditorum corda suaui moderati-*one* dicitate constringens, & ad cõseruandam vitæ nouitate sapietè cõponens. Ista aqua ad quandã baptismi imaginè gyando ecclesiam tuc exterius adspergimus: quã vbi more baptizatorum non potest fieri trina mersio, necessè est vt qua possimus sacramenti similitudine trina fiat adpersio. Vnã enim habet hæc significatione trina mersio, & trina adpersio, quia quicquid cogitatione, locutione & actione committit, totum saluari fonte diluitur: Interim autè in circuitu dedicandæ ecclesiæ duodecim sunt accensa luminaria: quibus significatur, quod commendanda sit lucens & ardens apostolica doctrina. Sic cum templū à Salomõe constructum, Domino iubete su-

*correctioe Gal. 6.

Act. 2.

*moderati-
one

Rom. 6.

Eccles 9.

fuisse dedicatum, duodecim duces eadē munera detulerunt, sed ea singuli singulis diebus obtulerunt: Hoc significante spiritu sancto, quod in ecclesie edificatione doctrina Apostolica vnanimis & concors esset predicanda, & tamen quæq; gens suum predicatorem sortitura. Ad singulos verò circuitus accedit pontifex ad ostium basilicæ, clero & populo subsequente: & percutit superliminare virga pastoralis, cāntando antiphonam: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales. Virga enim pastoralis potestas intelligitur sacerdotalis, quam Dominus discipulis suis contulit, quando eos ad predicatorem mittens, nihil eos in via ferre nisi virgam tantum permisit. Qua virga, sancti sacerdotes & solantur humiles, & terrent superbos, & feriunt impoenitentes. Quam potestatem à patre filius accepit, cum per humilitatem assumptæ humanitatis, cælestium, terrestrium, & infernorum dominatum accepit. Eandem ergo potestatem Dominus suis largitus est præfulibus, cum Petro, & in eo ecclesie principibus, potestatem dedit, dicens: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cælis. Cui ergo portæ inferi non præualebunt, & cui ligandi atque soluendi in cælo & in terra priuilegium traditur, constat quia & cælo & terræ & inferno principetur. Cum ergo pontifex superliminare futuræ ecclesie virga pastoraliter percutit, ostendit quia sibi cæli & terræ & inferi potestas cedit. Vndè & post trinam percussioem ostium aperitur, quia sacerdoti potestatem suam dignè conseruanti, pars aduersa resistere non potest. Nam ipsa ecclesia, antequam pontifex eam ingrediatur, populi ignorantis, & perfidie tenebris inclusi, figuram tenet. Huius populi ignorantis typum gerit, qui intus admonitionem pontificis quasi admirans, interrogat: Quis est iste rex gloriæ? Imperat autem pontifex demonibus seu vitijs, dicendo: Tollite portas principes vestras: vt tollat portas suas, quatenus portæ cælestes, id est, virtutes eleuentur, p quas introeat rex gloriæ. Econtrariò portæ mortis, sunt peccata. Vndè Propheta gloriatur in Domino: Qui exaltas me de portis mortis. Sunt autem portæ, quæ eleuantur in ecclesia, maximè tres, id est, sancti verbi predicatio, baptisimi gratia, christi honor: per quas rex gloriæ ad cor-

Psal. 23.

Matt. 10. Mar. 6.

Matt. 16.

Psal. 23.

Ibid.

Psal. 9.

¶ vñtio

da eorum qui ad fidem veniūt, intrat. Aperto verò ostio, intrat pontifex cum clero & populo, dicens: Pax huic domui: ter, quia Christus mundum ingrediens per assumptionem carnis nostræ, parietem inimicitiarum peccatis nostris erectū, destruxit: & pacem inter Deum & hominem, inter terrestria & cælestia sui aduentūs mediatiōe reformauit. Pontifex ergo ecclesiam ingrediens, pax huic domui, clamat: quia sancti doctores hoc intēdunt, vt populus qui à Deo discordauerat per peccata, ei reconciliaretur per bonorum operum exercitia. Quod verò, intrante pontifice ecclesiam, clerus, sacerdos & leuitæ prostrati in terram, ad Dominum clamant, pro sanctificatione ipsius domūs: Hoc est quod Dñs ante passionem fecit, pro discipulis & cæteris fidelibus orans: Pater, sanctifica eos, quos mihi dedisti. Itā enim Paulus uāquam ecclesiam ingressus, cohortatur oēs ad orationem, dicens: Obsecro primum omnium fieri orationes, postulationes, p omnibus hominibus, & cætera. Pontifex ergo dum in nouam ecclesiam, eam sanctificaturus, ingreditur, & statim ad orationem se confert, Apostoli vocem complect: qui primum omnium pro omnibus hominibus orationem fieri mōnet: & itā adhuc eorū typum tenet, qui rudem populum docere incipiūt. Indè est quod surgens ab oratione, nondum salutat populum, dicens, Dominus vobiscum: sed rātum ad orationem cunctos hortatur, quia nouellus populus necdum sacerdotis salutatione dignus videatur. Orādum ergo est pro talibus, qui nondum initiati sunt: non tamen salutandi sunt, quia non est eis consentiendum, vel applaudendum. Vndè ipsis prædicatoribus Dominus dicit, vt neminem saluent in via: id est, neminem transitoria appetentem vana spe demulceant. His completis, incipit pontifex de sinistro angulo ab oriente scribere per pauimentum alphabetum, vsq; in dextrum angulum occidentis: atq; iterum à dextro angulo orientis, vsq; in sinistrum angulū occidentalem basilicæ. Quid autem per alphabetum, nisi initia & rudimēta doctrinæ sacræ intelligi conuenit? Vndè Paulus ad Hebræos: Cū deberetis esse magistri propter tēpus, rursūm indigetis vt instrumini quæ sint elementa sermonum Dei. Scribit etiam pontifex quasi alphabeti ordinem, cū docet fidei simplicitatem. Nā sicut paruulorum conuenit eruditioi, primum literarum elementa cognoscere, de-

Matt. 10.

Ioan. 17.

1. Ti. 2.

Luc. 10.

¶ Quid significet descriptio alphabeti in basilica.

Heb. 5.

indè

indè ad syllabas, ac post verba paulatim ad sententiarū cognitiōem peruenire: sic sunt quidā gradūs intellectūs in eruditione sanctæ ecclesie. Quod verò ab angulo orientali sinistro in occidentalem dextrum prior versus desinit, & rursus ab angulo orientali dextro versus, reuertitur in sinistrum occidentalem; duplici figuræ adgaudet. Quarum prima est, quia in tali schemate crux figuratur, vt doctrinæ euāgelicæ, quæ simplices imbuēdi sunt, mors Christi principaliter inseratur. Vndè Paulus Corinthijs adhuc rudib; itā dixit: Nesciui me scire aliquid inter vos, nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum. Sinister autem angulus orientalis, à quo primus versus incipit: populus intelligitur Iudæus, ex quo ortus est Dominus. Peruenit autem vsq; in angulum occidentalem: quia cū Dominus noster ex Iudæis sit ortus, fides incarnationis eius & mortis, à gentibus est suscepta. Sed cū idem versus ab angulo orientali dextro, reuertitur ad angulum occidentalem sinistrum, hoc significari videtur, cū plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israel saluus erit. Vtriusque ergo populi collectionem illi duo versus significant in vna cruce compaginem. Hinc est quod Iacob filijs Iosephi benedicēs, & cæcellatis manibus effigiem crucis faciens, dextram manum supra Esfraim iunioris, sinistram super caput Manasse maioris posuit: significans quia populus quondam dexter, in sinistrum vertetur, sinisterque in dextrum. Quod verò eadem scriptura virga pastoralis peragitur, significatur quod iste transitus de Iudæis ad gentes, & ea denuo conuersio quæ in fine mundi consummanda est, per officium sacerdotum perficietur. Dehinc pontifex ad altiora conscendit: & stans ante altare, DEVM sibi in adiutorium inuocat, veluti iam incipiens operari. Nam præterita quasi quædam proœmia fuerunt. Dicit ergo, Deus in adiutorium meum intendente, & cætera: & alibi, Hæc enim vox est in hac vita laborantium, & contra hostes visibiles & inuisibiles colluctantium: & idè Deum in suum adiutorium inuocantium. Necdum tamen laudibus Dei alleluia adiungunt, quia adhuc in laboribus & sudoribus se esse conspiciunt. Alleluia enim nō huius temporis laudes, sed æternæ vitæ gloriæ significat: vndè mos inoleuit, vt in diebus Septuagesimæ ante Pascha alleluia non cantetur, quia sunt dies luctūs & pœnitentiæ. Pontifex

Cor. 2.

Rom. 11.

Gen. 48.

vsque ad

ergo qui cum subditorum imperitia & contradictione adhuc certat, adiutorium quidem Dei postulat: alleluia nondum cum eis pleniter cantat; de quorum salute nondum pleniter sperat. Postea verò benedicitur aqua, cōmixto sale & cinere. Et aqua quidem significari populū testatur Apocalypsis, dicens: Aqua multæ, populi multi. Sal autem doctrinā verbi diuini signat. Vndè in lege præcipitur: In omni sacrificio sal offeres: nec auferes sal fœderis domini Dei tui de sacrificio eius. Quod est dicere: Non placent Deo illa opera, q̄ non condiuntur diuina sapientia. Cinis autem reliquias, id est, memoriam signat Dominicæ passionis: quam significabat, cinis vitulæ adpersus, ad expiationem populi. Aqua ergo benedicitur, vt sanctificetur. Sal cum cinere miscetur, cū populus, vt sanctificari possit, diuina sapientia & fide Dominicæ passionis, instruitur. Fit autem crux ter super aquam ex sale & cinere, cū fidei diuinitatis & passionis, fides additur trinitatis. Huic ergo mixturæ & vinū additur cum aqua. Quæ duo geminam naturam significant in vna persona, diuinitatē scilicet & humanitatē. Et est ordo intendus. Primum potifex ostiū intrat: deindè p populo orat: post hoc, alphabetū scribit: indè aquam cum sale & cinere benedicit, cui vinum admiscet: quia vnusquisq; primum sibi per confessionem portam salutis aperit, deindè est sacerdotis pro eo orare: post hoc, primordia fidei ei tradere, & quasi catechumenum facere: deindè instrui, qualiter iungi possit corpori sui saluatoris per sacram doctrinam: docere etiam, quia Christus Iesus deus est & homo: postremò, sacro fonte purificari. Hoc idè significatum est in exteriori parietum adspersione, sed non idè hic fieri ad interiorum parietum adspersionē, superuacuum videri debet: quia quicquid in exteriori sanctificatione agitur, superflitiosum est, nisi in interiori homine compleatur. Post hæc tingit sacerdos digitum in aqua, & facit crucē per quatuor cornua altaris. Altare enim ecclesie figuram præfert: quod per quatuor cornua distenditur, quia per quatuor mudi cardines dilatatur. Pro cuius typo Abraham dictum est, Dilataberis vsque ad Orientem & Occidentem, septentrionem & meridiem. Benè ergo crux de aqua sit per quatuor altaris cornua: vt ostendatur, omnem ecclesiam esse mundādam à fordibus peccatorū per lauacrum aquæ & fidem passionis. Indè veniat ante altare,

Apoc. 17.

Leu. 2.

¶ scientia.

¶ aperit

Gen. 28.

Esa. 11. & adspersit illud septem vicibus. Quo numero significatur plenitudo spiritus sancti, id est, spiritus sapientiae & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, & spiritus timoris Domini. Adspersitur autem eadē aqua cum hyssopo, quae herba est humilis, interiora peccatoris purgans, & duritiam saxorum radicibus penetrans, cuius adspersione munditiae fiebant in lege. Significabat autem humilitatem Christi, qui superbiae nostrae tumores, sui sanguinis adspersione sanauit. Aqua ergo cum hyssopo adspersitur, cum baptismus Christi sanguine consecratus, ecclesiae tribuitur. Circuit autem altare, spargendo eandem aquam, ut ostendat doctorem non debere ocio vacare, sed eorum quos initiauerit, mundationi operam dare, & ut Dominus mittat angelum in circuitu eorum, qui eos erudiat, semper orare. Circuit dehinc totam ecclesiam, & adspersit parietes illius: ut demonstret, se omnem curam impendere omni aetati, omni sexui. Facit hoc idem secundo & tertio, ut ostendat eos, qui baptizantur, non solum esse mundandos à peccato cogitationis, sed etiam locutionis & operis. Canitur autem interim Psalmus, Exurgat Deus, cum antiphona, ut viribus destituantur, qui sacramentis fidei aduersantur. Cantant etiam antiphonam, Qui habitat in adiutorio altissimi, asserentes nullū à Deo protegi, nisi eum, qui de viribus suis nihil presumens, Dei adiutorium semper imploraue- rit. Ipse tamen pontifex non debet quiescere, sed quasi conspicuus per mediam ecclesiam incedere, omnes suo exemplo informare, omnibus sacramenta crucis ac mortis Domini intimare, & cantare, Domus mea domus orationis vocabitur: videlicet, ut talem ecclesiam praepararet, quae non sit spelunca latronū, sed domus orationis, id est, non fures & latrones, sed qui benedicant Dominum omni tempore: qualiter versus subsequens possit liberè cantare, Narrabo nomen tuū fratribus meis, in medio ecclesiae laudabo te. Haec tunc bene pontifex agit, cum omnia bona quae inchoat, per Dei consilium consummari postulat. Unde his peractis, pontifex se ad orationem confert, petens, ut omnes, qui eandem domum oraturi intrauerint, exauditores esse gaudeant: ut ostendat pontifex se omnium subditorum curam cum Paulo gerere, & eorum memoriam se in orationibus suis frequentare. Completa expiatione, pontifex conuertitur ad altare,

re, incipiens antiphonā: Introibo ad altare Dei, cum Psalmo, & fundit quod remansit de aqua purificationis, ad basim altaris: quia quod ipse nequit, Dño humiliter committit, purgationem scilicet subditorum, cui ipse tanquam homo cooperari & collaborare potest: Interior autem & perfecta mundatio, solius est dei. Hinc est quod in sacrificijs veteris testamenti, sanguis hostiarum vel in cornibus altaris ponebat, vel ex aliquibus hostijs digito sacerdotis contra Dominū adsperebatur: & quod reliquum erat, ad basim altaris fundebatur. Quia sacerdos est, quicquid posuit, ad utilitatem gregis sibi commissi facere: Quod autem vires suas excedit, dño deuotissimè commendare. Quā formam primus pastor pastoribus reliquit, cum passioni appropinquas, patri dixit: Pater, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Sic & Paulus in articulo vitae praesentis, quasi ad basim altaris aquam fundens, discipulos Domino commendabat, dicens: Et nunc commendo vos Dño, & verbo gratiae eius. Quod etiam inuit antiphona: dicit enim se introiturū ad altare Dei, id est, ad illud altare, quod significatur per istud visibile, ad quod non penetrat oculus carnis, sed pura intentio mentis: & hoc est quod sequitur, Ad Deū qui laetificat iuuentutem meam. Postea extergitur altare linteo: linum enim de terra ortū, magno labore ad cadore ducitur: ita caro Christi orta de terra, id est, B. Maria virgine, per angustias passionis peruenit ad honorem resurrectionis. Doctor itaque, quasi linteo altare detergit, cum imitationē Dñice passionis auditorū mentibus imprimit, dicens cum Apostolo: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplū ut sequamini vestigia eius. Dum ergo doctor talia facit, quasi altare madidum labore humanitatis, abstergit linteo Dñice imitationis. Deinde *fit incensum, quod significat orationes sanctorū, secundum quod Ioannes dixit de angelo, quod data sunt ei incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum super altare, quod est in conspectu Dñi. Post effusionem ergo aquae ad basim altaris, extergitur altare linteo, & offertur incensum: quia necesse est, ut sacerdos, qui salutē populi sibi commissi dño commendat, & passionem corporis, & per intentionem illud agat pia intercessione. Unde & Dñs, postquam discipulos patri commendauit, mox subiturus passionē, pro ipsis orauit. Interea mittit pontifex oleum super altare, in medio

altaris crucem ex eo faciens, & super quatuor angulos altaris. Est quidem satis congruē ordo seruatus, ut post emundationē per aquam, & reliqua quae dicta sunt, perfundatur oleo altare: quia & sancta ecclesia prius aqua mundatur in fonte baptismatis, & licet vnctione insignitur per manus pontificis, ut spiritus sancti in se mereatur aduentum. Nam oleum gratiam significat spiritus sancti, quo charitas diffunditur in cordibus electorum ad diligendum eum & proximum. Dehinc insignitur altare sacrosancti chrismatis vnctione, & interim cantatur antiphona: Vnxit te Deus oleo lactitiae praecursoribus tuis: ut hac vnctione intelligamus plenitudinem gratiae, quae praecessit in capite, & postea refulit in corpore, cum misso desuper spiritu, data est apostolis manifesta charismatum gratia, de qua dicit Apostolus: Omnes de plenitudine eius accepimus gratiam. *per gratiam, id est, per gratiam fidei diuersa charismata. Hinc est quod de consecrato altari chrismantur in parietibus illa duodecim cruces, quae typum gerunt apostolicum, qui & primitias spiritus acceperunt, & crucis mysterium populis & gentibus manifestare studuerunt. Peracta denique consecratione, albis velaminibus cooperitur altare, quibus & sacramentum intelligitur nouitatis, & praenunciatur, sicut, cum de baptizatis loqueremur, dictum est, gloria futurae incorruptionis. Huius enim templi non manufacti, tunc vera & plena erit consecratio, cum passibile hoc induerit impassibilitatē, & mortale hoc acceperit immortalitatem: & completum fuerit in corpore, quod iam praecessit in capite. Unde in Psalmo, qui iam intitulatur, In dedicatione domus, ex voce mediatoris tam pro se, quam pro membris suis, ita continetur: Conuertisti planctum meum in gaudium mihi: conscidisti faccum meum, & circumdediti me laetitia. Planctum, dicit mortalitatem nostram, quae tam diu deflenda est, quam diu peregrinamur à Deo. & differtur à nobis visio pacis, quae perfruētur quibus suae est dolere in doloribus & gremnis huius vitae, & ad aeternae vitae gaudia suspirare. Hic planctus, hic dolor in gaudium vertitur, cum ad patriam à qua nunc exulamus, peracta peregrinatione peruenitur. Unde & sequitur: Conscidisti faccū meū. Saccus quippe ex lanis caprarū & haedorū contextit. Haedi verò quia petulca aialia sunt, per peccatoribus in scriptura ponuntur. Saccus ergo noster consciditur,

cum passibilitas & mortalitas humanae naturae de peccato veniens, in immortalitatem commutatur, & laetitia in commutabilis, de reparata immortalitate commutatur. Et hoc est quod sequitur. Ut cantet tibi gloria mea, cui suspirabat & flebat miseria mea: & non compungar, quia deleto in carne peccato, non punget conscientiam spina peccati: quae tanto esset in recordatione tristior, quanto fuisset perpetratione iocundior: Dominē Deus meus in aeternum confitebor tibi, id est, aeternas laudes de sempiterna gloria reddam tibi. Beati enim qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Huic tam iocundae tamque festiuae dedicationi gaudens festiuusque intererit, qui in hoc templo manufacto, accepta veste nuptiali, templū Dei, quod ipse est, sanctū inuolatumque, usque ad hanc aeternam inuolabilemque, dedicationem custodierit. His igitur breuiter declaratis, fraternitatem vestrae commoneamus, ut quod aure audistis, corde credatis, & opere implere studeatis. Praestite Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in secula seculorum. Amen.

DE CONVENIENTIA VETERIS ET NOVI SACRIFICII, IVO- nis Carnotensis opusculum.

Beneficia, quae pro saluandorum reconciliatioe Saluator in terris exhibuit, longe antea patriarcharum enigmatibus praesignata: prophetarum visionibus & oraculis praenunciata, ex parte commemorare, propositum: quae licet ecclesia Dei suis temporibus annua celebritate recorderet, in quotidianis tamen missarum sacramentis, eadem pia deuotione commemorat, ut per fiduciam exhibitorum, fideliter interpellet mediatorē, vel ad impetrandā indulgentiam commissorum, vel ad consequendū praemia meritorum. Haec, in qua, ex parte commemorare propositum, quia cuncta colligere & vires meas excedit, & fastidiosus auditorum mentibus non expedit. Quae autem diciturus sum, ad hoc intendunt, ut mediāte ecclesiae euangelicae veritate pateat, qualiter conueniant vetera sacramenta cum nouis, cum ecclesia eadem sacramenta quae potest imitatione ex euangelica traditione sacro ritu honorat, & testificat esse peritū, quod vetera sacramenta praenunciauerit venturū. Colligamus ergo aliqua necessaria de veterum libris, quae Christum & ecclesiam praesequuntur, ut cum ea in Christi natiuitate, passione, resurrectione, ascensione, & spiritus sancti missione completa

Psal. 41.
Psal. 29.
Ibid.
Psal. 83.
Iohan. 17.
Aet. 10.
Psal. 44.
1. Pet. 2.
*offertur incensum, Apoc. 8.
Psal. 29.
Ibid.
Matt. 27.

Rom. 5.
Psal. 44.
Aet. 2.
Iohan. 1.
*pro gratia
Psal. 29.
Ibid.
Matt. 27.

Psal. 29.
Ibid.
Psal. 83.
Ibid.
Psal. 44.
1. Pet. 2.
*offertur incensum, Apoc. 8.
Psal. 29.
Ibid.
Matt. 27.

pleta viderimus, tunc facilius vtrorunq; sacramentorum concordia intelligere possumus, cum quod illa futurum fatentur, hæc, prout Dñs instituit, imitentur. Quæ ergo diximus, appositis testimonijs ostendamus, vt primò vmbra cum veritate consonare videamus. Ac primò veniat Moyses in medium, in rubo succenso, & nõ cubito cum Deo loquens. Quo facto figuratur, quia de populo Iudaico peccatorum spinis obfito, ille erat exiturus, qui in igne Deitatis, carnis nostræ peccata, quasi rubi spinam acciperet, & in cõsumptam nostræ humanitatis substantiam etiã in ipsa diuinitatis flamma feruaret. Item apud eundem virga Aaron, quæ post ariditatem floruit, & nucez protulit, Christus est, qui nullo extrinsecus infuso humore, de carne virginis genitus, amaritudinem passionis in carne tanq̃ in cortice pulit, & sanctorum mentes internæ dulcedinis suæ gustu, tanquam nuclei dulcedine, pascit. Dehinc in libro Iudicum, quid in vellere Gedeonis compluto intelligitur, nisi quod psalmus de Christi natiuitate prædixit, Descendet sicut pluuia in vellus: Christum significas virginis visceribus se cælitus infudisse sine strepitu, sine carnis corruptione: quippe qui matris viscera non vulnerauit, sed mundando sacravit. Hæc de multiplicibus futuræ Christi natiuitatis velut oraculis, pauca huic opusculo inseruimus: nunc ad ipsa prophetarum præconia veniamus, præteritis signis & euangelicæ veritati consonantia: quibus prænunciatum est, Christum de virgine nasciturum, & nouum testamentum, & nouum sacerdotium Iudæis & gentibus allaturum. Primus enim Moyses dicit: Propheta suscitabit vobis Deus ex fratribus vestris: ipsum audietis tanquam me. Quod ipse Christus in principio verbum fit, & Deus apud Deum, testatur Psalmus, dicens: Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Et alius psalmus: Verbo Dei cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quod idem Christus Dei filius, Dei sit sapientia, & de sacramento incarnationis eius, passionis, & calicis, & altaris, & apostolorum, qui missi p̃dicauerunt, apud Salomonem legitur in Parabolis: Sapientia ædificauit sibi domum, & subdidit columnas septem: maceravit hostiam suam, & miscuit in cratera vinum suum, & parauit mesam suam, & misit seruos suos, conuocans cum excelsa prædicatione ad crateram, dicens: Qui est insipiens, declinet ad me: & egentibus sen-

Exod. 3.

Num. 17.

Iudic. 7.

Psal. 71.

Deu. 18.

Psal. 44.

Psal. 32.

Pro. 9.

su, dicit: Venite, edite de panibus meis, & bibite vinum quod miscui vobis. Derelinquite insipientiam, & quaerite prudentiam, & corrigite scientiam intelligentiam. Quod Deus vêturus esset illuminator generis humani & Saluator, apud Esaiã: Cõsolamini pusillanimes, nolite timere: Deus iudicium retribuet: ipse veniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum taudient. Quodq; cum esset à principio Dei filius, generationem denuò habiturus esset secundum carnem, ita habetur in Psalmo: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodiè genui te. Item q̃ nasciturus esset de virgine, apud Esaiã: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Itẽ q̃ Chrs Non de naturarum cõfusione & cõmixtione, quod est nefandum Eurychis dogma, sed de personarum vnitate, hæc cõtra Nestorũ accipiuntur vt Christi vnã in diuinitate & humanitate personã, ex vtroq; genere cõcreatum esse, hoc est, cõstare ex diuinitate & humanitate, hoc est, Deũ & hominẽ esse, dicere voluerit, in cõfusa Dei & hominis substantia permanente.

diator esse posset inter nos & patrẽ, apud Hieremiam: Et homo est, & quis cognoscet eum? Item in Numeris: Orietur stella ex Jacob, & consurget homo de Israel. Item ibi, Procedet homo ex femine eius, & dñabitur genti multarum: & exaltabitur & augebit regnum eius. Itẽ apud Esaiã: Spiritus Domini super me, eod q̃ vnxit me, euangelizare pauperibus misit me. Item apud Esaiã: Et exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Dñi, spiritus sapientie & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientie & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Dñi. Item in psalmo 131. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Quod esset in Bethleem nasciturus, apud Michæã: Et tu Bethleem Efrata, nunquid exigua es in millibus Iuda? Ex te mihi pcedet qui sit princeps apud Israel, & egressus eius à principio, à diebus seculi. In hunc modum multa de veteribus scripturis colligi possunt, quæ temporalem Christi natiuitatem præloquuntur, & confirmandæ veritati Euangelicæ contestantur. Quod verò in aduentu Christi circũciso carnalis euacuanda esset, & spiritualis successura, Moyses dicit: In nouissimis diebus circuncidit Deus cor tuum, & cor seminis tui, ad Dominum Deum tuum amandum. Item apud Iesum Naue: Et dixit Dñs ad Iesum: Fac tibi cultellos petrinos nimis ac-

Esa. 35.

Psal. 1.

Esa. 7.

Hie. 17.

Num. 24.

Esa. 61.

Luc. 4.

Esa. 11.

Mich. 5.

Matt. 2.

Deut. 10.

Ios. 3.

acu-

acutos, & circuncide secundum filios Israel. Item apud Ieremiam: Hæc dicit Dñs, Viri Iuda, & qui inhabitant Hierusalẽ: Renouate inter vos nouitatem, & nõ seminaueritis in spinis: circũcidite vos Deo vestro, & circũcidite præputia cordis vestri, nõ exeat sicut ignis ira mea, & nõ sit qui extinguat. Quod lex prior, quæ per Moysen data est, cessatura esset, apud Esaiã: Tunc manifesti erunt qui signant legem, nõ discant, & dices, expecto Dñm, qui auertit faciem suam à domo Iacob, & confidēs ero in eum. Quod lex noua danda esset, apud Michæã: Lex de Sion proficiet, & sermo Domini de Ierusalem, & iudicabit plurimos populos. Item apud Esaiã: De Sion procedet lex, & verbum Domini de Ierusalem: Ecce dies venient, dicit Dominus, & consummabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentum nouum, non secundum testamentum quod disposui patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorũ, vt educerem eos de terra Aegypti. Quod sacrificium vetus expelleretur, & nouũ celebraretur, apud Esaiã dicitur: Quod mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum, dicit Dominus? Plenus sum holocaustamete arietum & pinguedine agnorum, & sanguinem taurorum & hircorum nolo. Item apud Malachiam: Non est mihi voluntas circa vos, dicit Dominus: & sacrificium acceptum non habeo de manibus vestris: Quoniam à solis ortu vsq; in occasum clarificatum est nomen meum apud gentes, & in omni loco odores incensi offeruntur nomini meo, & sacrificium mundum, quoniam magnum est nomen meum apud gentes. Item in psalmo ceterimo * vñdecimo: Ante Luciferum genui te: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Item in libro Regum dicit Dominus Deus ad Heli sacerdotem: Suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui omnia quæ sunt in corde meo, faciet, & ædificabo ei domum fidelem, & transibit in conspectu Christorum meorum diebus omnibus. Et erit qui remanserit in domo, veniet adorare in obolo pecunie, & pane & vino. His locutionibus prophetis de Christi natiuitate & prædicatione, & apostolorum missione & sacerdotij mutatioe præmissis, addamus aliqua de eisdem authoribus prolata, Christi passionem & resurrectionem præloquẽtia. Inseramus eti-

Hier. 4.

Esa. 8.

Mich. 4.

Esa. 47.

Isa. 40.

Ier. 31.

Esai. 11.

Mich. 5.

* cix.

Reg. 2.

am principalia veterum sacrificia, quæ in exteriori tabernaculo offerebantur, in idipsum consonantia, vt cõceptus commodiũ aptare possimus sacerdotio veteri & euangelicæ veritati nostra sacrameta. Primò itaque in Genesi morte Abel, mors Christi figurat, quia sicut ille à fratre maiore occiditur in campo, ita Christus caput minoris populi natũ, à Iudaico populo maiore natũ occidit in caluarie loco. Item in Genesi, quis per immolatioem filij significabatur in Abraham, nisi pater excelsus? Quis in Isaac, nisi Christus? Nam sicut Abraham vnicum filium suum & dilectum, victimam Deo obtulit: ita Deus pater proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis tradidit illum: & sicut Isaac ligna sibi portauit, in quibus erat imponendus, ita Christus portauit lignum crucis suæ in humeris, in qua erat crucifigendus. Asinus autem, qui hæc portabat, in facta est stultitia Iudæorum, quæ portabat omnia nostra sacramenta, & nesciebat. Sed quid significat aries in vepribus hærens cornibus, nisi Christum, qui & ouis dicitur, cuius caro, intacta diuinitate, cruci affigitur? inter spinas enim Iudaicorum peccatorum suspensus est. Quem Samson in libro Iudicũ p̃figurabat, q̃ in Gaza ciuitate Philistinorum clausus, & diligetis custodia circumseptus, media nocte portas tulit, & non solũ liber exiit, sed etiã montis verticem ascendit? Hoc factũ quẽ significat, nisi Christũ, qui ante lucem resurgens, non solũ de inferno liber exiit, sed & ipsa inferni claustra destruxit, & cælorum alta penetrauit? Quod humilis in primo aduentu suo veniret, apud Esaiã: Dñe, quis credidit auditui nostro? Et brachiũ Dñi cui reuelatum est? Annũciauimus corã ipso sicut pueri, sicut radix in terra sitienti: non est figura ei, neque claritas: & vidimus illum, & non habuit figurã neq; speciem: sed figura eius sine honore, & deficiens p̃ter ceteros hoĩes: homo in plaga positus, & sciens ferre imbecillitate, quia auersa est facies eius: in honoratus est, & non est cõputatus. Hic peccata nostra portat, & p̃ nobis dolet: & nos putamus esse illũ in dolore, & in plaga, & in vexatione: Ipse autem vulneratus est propter facinora nostra, & infirmatus est propter peccata nra, doctrina pacis nrae sup̃ illũ: liuore eius sanati sumus, oĩes sicut oues errauimus. Homo à via sua errauit, & Dñs tradidit illũ p̃ peccatis nostris, & ipse propterea q̃ vexatũ est, non apuit os suũ. Itẽ apud eundẽ dicit: Nõ sum cõtumax, neq;

Gen. 4.

Gen. 22.

Rom. 8.

Matt. 27.

Gen. 22.

Esa. 51.

486

B. IVONIS CARNOTENSIS EPISCOPI, DE

contradico: dorsum meum posui ad flagella, & maxillas ad palmas: Faciem autem meam non auerti à fecedate sputorum: & fuit Deus auxiliator meus.

Sap. 2.

*contradictionem

Quod ipse sit iustus iudex, quem Iudei occiduri essent, in sapientia Salomonis dicitur: Circunueniamus iustum, quoniam insuauis nobis, & contrarius est operibus nostris, & exprobrat nobis peccata legis: promittit se scientiam Dei habere, & filium nei se nominat: factus est nobis in translationem cogitationum nostrarum: grauis est nobis ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vita illius, & mutatae sunt viae eius: Tãquam nugaces aestimati sumus ab illo: continet se à vijs nostris tanquam ab immunditijs: & prefert nouissima iustorum, & gloriatur se habere patrem DEVM. Videamus ergo si sermões illius veri sint, & tentemus quæ ventura sunt illi: cõtumelia & tormento interrogemus eum, ut sciamus reuerentiam illius, & probemus patientiam illius: morte turpissima condemnemus eum. Hæc cogitauerunt, & errauerunt. Excæcavit enim illos malitia ipsorum, & nescierunt sacramenta Dei.

*ad occisionem Esa. 53.

*pultit

Iero. 11.

Exod. 12.

Quod ipse dicitur sit ouis & agnus qui occidi deberet: & de sacramento passionis, apud Esaïam: Sicut ouis ad victimam ductus est, & sicut agnus coram tødente sine voce, sic non aperuit os suum. In humilitate iudicium eius sublatum est. Natiuitatem autem eius quis enarrabit? Quoniam auferetur à terra vita eius. A facinoribus populi mei adductus est ad mortem, & dabo malos pro sepultura eius, & ipsos diuites pro morte eius: quia facinus non fecit, neque insidias ore suo: Propterea ipse consequetur multos, & fortium diuidet spolia: propterea quod tradita est ad mortem anima eius, & inter facinorosos deputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & propter facinora illorum traditus est. Item apud Ieremiam: Domine, significam mihi, & cognoscam. Tunc vidi meditationes eorum. Ego sicut agnus sine malitia, perductus sum vsq; ad victimam: in me cogitauerunt cogitatum, dicentes: Venite, mittamus lignum in panem eius, & eradamus à terra vitam eius, & nomen eius non erit in memoria amplius. Item in Exodo Dominus ad Moïsen: Accipiant sibi singuli ouem per domus tribuum, ouem sine vitio: perfectum, masculum, anniculum ab agnis & ab hecdis accipietis: & occident eum, omne vulgus synagogæ filiorum Israel ad vesperam: & accipient de sanguine,

ne, & ponent super duos postes, & super limen in domibus, in quibus comedent carnes ipsa nocte assatas igni: & azyma cũ ipigidijs edent. Non edetis ex eis crudam, nec coctam in aqua, nisi assatam igni. Caput cum pedibus, & intestinis vorabitis, nihil derelinquetis ex his in manè, & os non confringetis ex eo: quæ autem relicta fuerint de eo vsque in manè, igne cremetur. Sic autem comedetis eum: Lumbi vestri præcincti, calcamentaq; vestra in pedibus vestris, & baculi vestri in manibus vestris: & edetis eum festinanter. Pascha enim est Domini.

Amos 8.

Iero. 15.

Matt. 27.

Iero. 10.

Os. 6.

Exod. 19.

Matt. 22.

Iero. 2.

Gen. 49.

Ps. 40.

Quod cruci illuxi fixuri essent Iudæi, apud Esaïam: Expandi manus meas tota die ad plebem contumacem, & contradicentem mihi, qui ambulat vias non bonas, sed post peccata sua. Item apud Ieremiam: Venite, mittamus lignum in panem eius, & eradamus à terra vitam eius. Item in Deuteronomio: Et erit pendens vita tua ante oculos tuos: & timebis die & nocte, & non credes vitæ tuæ. Item in psalmo vigesimoprimo: Effoderunt manus meas, & pedes meos: dinumerauerunt omnia ossa mea.

*pigridij

Esa. 65.

Iero. 11.

Abac. 3.

Esa. 9.

Exod. 17.

Ezec. 9.

Ibid.

Exod. 12.

Quod in passione crucis & signo virtus omnis sit & potestas, apud Abacuc: Textit cælos virtus eius, & laudis eius plena est terra, & splendor eius vt lux erit: cornua in manibus eius erunt, & illic cõtabilitas est virtus gloriæ eius: & constituet dilectionem validam: ante faciem suam ibit verbum, & præcedet in campos secundum gressus suos. Item apud Esaïam: Ecce natus est vobis puer, & datus est vobis filius, cuius imperium super humeros eius: & vocatum est nomen eius magna cogitationis nuncijs. Hoc signo crucis & Amalech victus est ab Iesu per Moïsen.

Quod in hoc signo crucis salus sit omnibus, qui in frontibus notantur, apud Ezechielem Dñs dicit: Transi mediam Ierusalem, & notabis signo thau super frontes virorum qui ingemunt, & mœrent ob iniquitates quæ fiunt in medio ipsorum. Itẽ illic: Vadite & ceditate: & nolite parcere oculis vestris, nolite misereri. Seniores, ac iuuenes, & virgines, & paruulos, & mulieres, interficite, vt perendantur. Omnẽ autem super quem signum scriptum est, nè tetigeritis. Item in Exodo DEVS ad Moïsen: Et erit sanguis vobis in signo super domos vbi eritis: & videbo sanguinem, & protegam vos, & non erit in vobis plaga diminutiõis, cũ percussam terrã Aegypti.

Quod

Quod medio die in passione eius tenebræ futuræ essent, apud Amos: Et erit in illa die, dicit Dominus, occider sol meridie, & obtenebrabitur dies lucis: & cõuertent dies festos in luctum, & omnia cantica vestra in lamentationem. Item apud Ieremiam: Exterrita est q̄ parit, & tæditi animæ eius: subijt sol, & cùm adhuc medius dies esset, confusa est & maledicta. Reliquos eorum in gladio dabo in conspectu inimicorum suorum. Item in Euangelio: A sexta autem hora tenebræ factæ sunt per totam terram, vsq; in horam nonam.

Quod à morte non vinceretur, nec apud inferos remansurus esset, in psalmo 29. Domine, eduxisti ab inferis animam. Item in psalmo 3. Ego dormiui, & somnũ cepi, & surrexi, quoniam auxiliatus es mihi. Item in Euangelio sancti Iohannis: Nemo auferet animam meam à me, sed ego à me pono eam: & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc enim mandatum accepi à patre meo.

Quod ab inferis tertia die resurgeret, apud Osæ: Viuificabit nos post biduum: die tertia resurgemus. Item in Exodo: Et dixit Dominus ad Moïsen: Descende, & testificare populo & sanctifica illos hodiẽ & cras, & lauenter vestem suam, & sint parati in perendinum diem: Die enim tertia descendet Dominus in motem Sina. Item in Euangelio: Progenies nequam & adultera signum querit, & signum non dabitur ei, nisi signũ Ionæ prophætæ. Quomodo enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ. Hoc ipsum figuratũ est in verbis Iacob, cùm benediceret Iudæ patriarchæ, hoc modo: Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi ascendisti: requiescens accubisti vt leo, & quasi læna: quis suscitabit eum? Typicè catulum leonis, Dñm saluatorem appellat, tanquam leonina ortum profapia, videlicet regia stirpe progenitum. Benè autem catulus leonis vocatur, cuius natura esse dicitur, vt nascens, tribus diebus dormiat, deinde rugitu paterno excitatus assurgat. Quæ figura pulcherrimè arridet Dominicæ dormitioni, qui tribus diebus dormiens, ad patrem clamat: Tu autem Domine miserere me, & resuscita me. Sed resuscitatus, ad prædam ascendit: quia expoliã infernum, iustos quoque ad superna secum ascendentem, & ad dispersionem sui sanguinis in aqua baptismi populos noui testamenti sanctificat.

qui dormire per carnem in sepulcro voluit, quasi leo victor de hostibus triumphauit. Quod autem subiungit, Quis suscitabit eum? subauditur, quis nisi pater?

Gen. 49.

Dan. 7.

*genus

Esa. 33.

*confundet

Zach. 9.

Esa. 33.

Malac. 1.

Quod cùm resurrexisset, acciperet à patre omnem potestatem, & potestas eius æterna sit, apud Danielẽ: Videbam in visu nocte, & ecce in nubibus cæli tanquam filius hominis veniens, venit vsq; ad veterem dierum, & stetit in conspectu eius: & qui assistebant, obtulerunt eum: & data est ei potestas regia, & omnes reges terræ, & genus omnis claritatis seruies eius: & potestas eius æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Item apud Esaïam: Nunc exurgam, dicit Dominus, nunc clarificabor, nunc exaltabor: nunc videbitis, nunc intelligetis, nunc confundemini: vana erit fortitudo spiritus vestri: ignis vos consumet. Item in psalmo ceteresimo nono: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: quousque ponam inimicos tuos suppedaneum pedum tuorum. Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion, & dominaberis in medio inimicorum tuorum.

Quod ipse sit rex regum, in eternũ regnaturus, apud Zachariam: Dicitur filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi iustus, & saluans mites, & sedens super asinum indomitum. Item apud Esaïam: Quis nunciavit vobis, quia ignis ardet? Quis nunciavit vobis locum æternum? Ambulans in iustitia, & manus abstinens à muneribus, grauens aurem nè audiat iudicium sanguinis, & comprimens oculos suos, nè videat iniustitiam: hic habitabit in alta speculã petre: fortis panis illi dabitur, & aqua eius fidelis. Regem cum claritate videbitis. Item apud Malachiam: Rex magnus sum ego, dicit Dominus: & nomẽ meum illustre apud gentes. Item in psalmo secundo: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans imperium eius. Item in psalmo vigesimoprimo: Commemorabuntur, & cõuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius ois patris gentium: quoniam Domini est regnum, & dominabitur omnium gentium. Ad hæc, quid illa Leuitica sacrificia significant, nisi CHRISTVM passum, resurgẽtem, cælos ascendentem, & ad dispersionem sui sanguinis in aqua baptismi populos noui testamenti sanctificat.

tem? Quod ut manifestius videatur, nunc ipsa principalia sacrificia, quae in altari exterioris tabernaculi cremabantur, cum suis expositionibus ad medium deducamus: suo postea loco ea, quae fiebant in altari thymiamatis, quod erat in interiori tabernaculo, referuabimus: quia sic proposito operi conuenire intelligimus. Hostiarum enim diuersitates, imaginem passionis Christi praefigurabant. Nam postquam ipse oblatus est, omnes illae hostiae cessauerunt, quae in typo vel umbra eiusdem praecesserunt, praefigurantes illud sacrificium, quod unum & verus sacerdos obtulit, mediator Dei & hominum. Cuius sacrificij praemissas figuras in victimis animalium celebrari oportebat propter emundationem carnis & sanguinis: Per quam vitam victimam fieret remissio peccatorum, quae regnum Dei non possidebunt: quia eadem substantia corporalis, in caelestem commutabitur qualitate.

Ipsae enim in vitulo propter virtutem crucis offerebatur: Ipse in agno propter innocentiam: In arietem propter principatum: In hircum propter similitudinem carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum: In turture & columba, propter Deum & hominem: quia mediator Dei & hominum, in duarum substantiarum coniunctione ostendebatur. Porro in similitudine conspersio, credentium per aquam baptismatis collecta ecclesia, quae est corpus Christi, perspicue demonstrabat. Nos autem moraliter munus Deo vitulum offerimus, cum carnis superbiam vincimus: Agnum, cum irrationabiles motus & insipientes corrigimus: Haec dum, cum lasciuia superamus: Columbam, dum simplicitatem mentis ostendimus: Turturem, dum carnis seruam castitatem: Panes azymos, dum non in fermento malitiae, sed in azymis sinceritatis & veritatis ambulamus. Ignis in sacrificio id significabat, velut absorbens mortem victoria. In eo autem populo haec ritum celebrata sunt, cuius regnum ac sacerdotium, prophetae erant venturi regis & sacerdotis ad regendos & congregandos fideles in omnibus gentibus, & introducendos in regnum caelorum, ad sacrificium angelorum, ad vitam aeternam. Huius itaque veri sacrificij vera sacramenta sicut Hebraei celebrauerunt, ita sacrilega imitatur pagani. Quae immolant gentes, ait Apostolus, demonijs immolant, & non Deo. Antiqua enim res est, & praenunciatiua, immolatio san-

1. Cor. 10.

guinis, futuram passionem mediatoris ab initio humani generis testificans. Hanc enim primus Abel obtulisse in sacris literis inuenitur. In exordio autem Leuitici, quatuor genera principalium oblationum describuntur, quae in odorem suauitatis Domino offerri iubentur. Id est, primum, vitulum de armentis sine macula: Secundum, agnum de ouibus: Tertium, turturam & columbam: Quartum, similitudinem conspersam, zyma oleo uncta, cilibano cocta. Reliqua vero sacrificia pro qualitatibus caularum in persona Domini offerebantur.

Primum itaque sacrificium vitulus ex armentis, Christum demonstrabat ex patriarcharum progenie descendente: hic aratro crucis suae, nostrae carnis terram prodomit: atque spiritus sancti semen, virtutum fruge ditauit. Ille vitulus sine macula est, quia sine peccato ad passionem ducitur. Offeritur autem non in tabernaculo, sed ad ostium eius, quia extra castra passus est Christus. Per filios autem Aaron sacerdotis offeritur sanguis eius, quod de Anna & Caipha intelligi potest: qui consilium aduersus eum facientes, effuderunt sanguinem Christi. Secunda hostia de ouibus agnus oblati, id est, Christus propter innocentiam figuratur. Hic est agnus, qui apud Esaiam in sacrificio adducitur, & ab Iohanne omnibus demonstratur: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Bene ergo in sacrificio agnus offerretur, ut innocentiae & passionis Christi figura demonstraretur. Bene & haec dum, quae per eius mortem auctor peccati diabolus, agnoscitur iugulatus. Tertium sacrificium dicitur turtur & columba. Turturem, carnem Christi esse, manifestum est, Salomone dicente: Speciosa genae tuae sicut turturis. Columbam, spiritus sancti habere figuram, Iohannes Baptista declarat, dicens: Super quem videris spiritum sanctum descendente sicut columbam, hic est filius meus: Ac per hoc turturem & columbam, id est, carnem Christi spiritui sancto sociatam, per mysterium passionis, sacrificium Deo in odorem suauitatis. Ista tria sacrificia offert homo, id est, Christus Iesus. Quartum autem anima offert, id est, Ecclesia offert sacrificium de similia, ecclesiae Catholicae figuram praenuncians, quae ex conuenientibus membris, quasi similia ex multis granis credentium collecta est, & legis & euangeliorum molam inter literam & spiritum separat. Per aquam enim baptismatis adiu-

Gen. 4.

Leu. 1.

Heb. 13.

Esai. 53.

Ioan. 1.

Can. 1.

Ioan. 1.

cta, chrismatibus oleo peruncta, sancti spiritus igne solidata, per humilitatis spiritum Deo hostia placens effecta. Haec sunt quatuor oblationes, quadriformem Christi & ecclesiae habitum demonstrantes.

De iuuenca rufa cuius cinerem ad aquam adspersionis, eorumque mundationem, quae mortuum tetigerint, proficere lex mandauit, aliqua dicere conabimur.

Euidentiissimum enim signum in ea noui testamenti praefiguratur: nec satis dignè festinantes dicere de tanto sacramento valeamus. Primum enim quod ita cepit de hac re loqui scriptura, quem non moueat, & intentissimum faciat in altitudinem sacramenti? Et locutus est, inquit, Dominus ad Moysen & ad Aaron, dicens: Ista est distinctio legis quaecunque constituit Dominus. Proculdubio non est distinctio, nisi inter aliqua duo vel plura. Nam distinctio est singularitas non requirit, nec distinctio cuiuslibet rei commemorat, sed addit, legis: nec cuiuscunque legis, assidue quippe in scriptura dicitur de vnaquaque re, de qua legitime praecipitur: haec est lex illius vel illius rei non vniuersalis, quae continet omnia, quae legitime praecipuntur. Hic vero cum dixisset, Haec est distinctio legis, secutus adiunxit, Quaecunque constituit Dominus, praecipiendo utique, non creando. Nam etiam nonnulli interpretes, Quaecunque praecipit Dominus, transtulerunt: Si ergo haec est distinctio legis, quaecunque praecipit Dominus, proculdubio magna est ista distinctio, & rectè intelligitur, duo testamenta distinguere. Eadem quippe sunt in veteri & in nouo: ibi obumbrata, hic reuelata: ibi praefigurata, hic manifestata. Nam non solum sacramenta diuersa sunt, verum etiam promissa: ibi videntur temporalia proponi, quibus spirituale premium occultè significatur: Hic autem manifestissime spiritualia promittuntur & aeterna. Temporalium autem bonorum atque carnalium, & spiritualium atque aeternorum, quae clarior certiorque distinctio est, quam passio Domini nostri Iesu Christi? In cuius morte satis constitit, non istam terrenam transitoriamque felicitatem à Domino Deo pro magno munere speradam & optandam, quae quod in vagenito suo filio, quem tanta illa perpeti voluit, id eodem longè aliud à sepe expectarique oportere, apertissima distinctio declarauit. Hanc igitur passionem Domini nostri Iesu Christi, velut distinctio duorum testamentorum, hoc,

Num. 19.

quod de iuuenca rufae mactatione narratur, satis congruè praefiguratur. Locutus est enim Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Ista distinctio legis quaecunque constituit Dominus, ac deinde mandare incipit, hoc adiungens & dicens: Loquere filiis Israel. Potest etiam ita distinguere, & locutus est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Ista distinctio legis, quaecunque constituit Dominus dicens, non quaecunque constituit Dominus creans, sicut caelum & terram, & omnia quae in eis sunt: sed quaecunque constituit Dominus dicens, in duobus scilicet testamentis, ut deinde sequatur: Loquere filiis Israel, & accipiant à te iuuenca rufam sine vitio. Iuuenca rufa carne Christi significat: sexus femineus est, propter infirmitatem carnis: Rufa est, propter ipsam crucientem passionem. Quod autem ait, Accipiant à te, in ipso Moise figurata legis ostendit, quoniam secundum legem sibi visi sunt Christum occidere, quia soluebat secundum ipsos sabbatum, & sicut putabant, obseruationes legitimas profanabat. Quod ergo sine vitio dicitur haec iuuenca, mirum non est. Hanc enim carnem etiam ceterae bestiae figurabant, vbi similiter sine vitio pecora immolari iubentur. Erat quippe illa caro in similitudine carnis peccati, sed non caro peccati. Veruntamen hic, vbi euidentiùs legis distinctio est D. E. V. S. voluit commendare, parum fuit dicere, sine vitio, nisi diceretur quae in se non habet vitium: Quod si repetendi causa dictum est, fortasse non frustratur: quia eam rem ipsa repetitio firmitus commendauit: quaequam & illud non aberret à verò, ut idem additum intelligatur, quae non habet in se vitium, cum iam dictum esset, iuuenca sine vitio, quia in se non habuit vitium caro Christi, in alijs autem habuit, quae membra sunt eius. Quae enim caro in hac vita sine peccato, nisi illa sola, quae non habuit in se vitium? Et non est suppositum super eam iugum: non enim subiugata est iniquitati, cui subiugatos inueniens liberavit, & eorum vincula dirupit, ut ei dicatur? Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis. Super illius quippe carnem non est superpositum iugum, qui potestatem habuit ponendi animam suam, & iterum sumendi eam. Et applicabis eam quidem ad Eleazarum sacerdotem. Cur non ad Aaron, nisi ita forte praefiguratum est, non ad tempus quod tunc erat, sed ad posteros huius sacerdotij, passionem Domini peruentura? Et eijciat eam extra castra,

Num. 19.

*quos subiugatos inuenit, Psal. 105.

*dabis eam.

QQQ

castra,

490

B. IVONIS CARNOTENSIS EPISCOPI DE

Heb. 13.

castra, sicut & electus est Dominus, passurus extra ciuitate. quod autem ait, in locum mundum: ita significatur, quia non habuit causam malam. Et occidit eam in conspectu eius, sicut occisa est caro Christi in conspectu eorum, qui iam futuri erant in nouo testamento Domini sacerdotes. Et accipiet Eleazar sanguinem eius, & adspersit contra faciem tabernaculi testimonij à sanguine eius septies. Hic testificatio est, Christum fuisse secundum scripturas sanguinem in remissionem peccatorum. Ideo contra faciem tabernaculi testimonij, quia non aliter declaratum est, quam fuerat diuino testimonio pronuntiatum. Et ideo septies, quia ipse numerus ad emendationem pertinet spiritualem. Et cremabunt eam in conspectu eius. Puto, quia crematio ad signum pertinet resurrectionis. Natura quippe est ignis, ut in superna moueatur: & in eum conuertitur, quod crematur. Nam ipsum cremare, de Græco in Latinum ductum, uerbum est à suspensione. Quod uero additum est, in conspectu eius, id est, in conspectu sacerdotis: hoc mihi insinuat, uidei, quia illis apparuit resurrectio Christi, qui futuri erant regale sacerdotium. Iam quod sequitur, Et pellis, & carnes, & sanguis eius cum stercore eius comburatur, ad ipsum expositum est, quomodo & cremabitur: & significatum est, quod non solum substantia mortalis corporis Christi, quæ commemoratione pellis & carnis & sanguinis intimata est, uerum etiam contumelia & abiectio plebis, quam nomine stercore significatam puto, conuertetur in gloriam; quam combustio nis flamma significat. Et accipiet sacerdos lignum cedrinum, & hyssopum, & coccinum, & immittet in medium combustionis iuuentæ. Lignum cedrinum spes est, quæ debet in supernis firmiter habitare: hyssopus fides, quæ cum sit herba humilis, radicibus hæret in petra. Coccinum, charitas: quod feruorem spiritus igneo colore testatur. Hæc tria debemus mittere in resurrectionem Christi, tanquam in medio combustionis illius, ut cum illo sit abscondita uita nostra, sicut dicit apostolus: Et uita nostra abscondita est cum Christo in deo. Et lauabit uerimenta sua sacerdos, & lauabit corpus suum aqua, & postea introibit in castra, & immundus erit sacerdos usque in uesperam. Lauatio uerimentorum & corporis quid est, nisi mundatio exteriorum & interiorum? Hoc sacerdos. Deinde sequitur: Et qui comburet eam, lauabit uerimenta sua & corpus suum aqua, & immundus erit usque

in uesperam. In eo qui comburit, hos figuratos arbitror, qui Christi carnem sepelierunt, resurrectioni eam ueluti conflagrationi mandantes. Et congregabit homo mundus cinerem iuuentæ, & ponet extra castra in locum mundum. Quid dicimus cinerem iuuentæ, reliquias uidelicet interfectionis & combustionis, nisi famam quæ consecuta est passionem & resurrectionem Christi, quæ sunt reliquæ homini pacifico? Nam cinis Phal. 36. erat, quia uelut mortuus ab infidelibus contemnebatur: & tamen mundabat, quia surrexisse à fidelibus credebatur. Et quia hæc fama apud eos maxime claruit, qui in ceteris gentibus erant, & non erant de consortio Iudeorum, ideo dictum esse existimo, Et congregabit homo mundus cinerem iuuentæ. Mundus utique ab interfectione Christi, quæ Iudeos fecerat reos. Et reponet in locum mundum, id est, honorabiliter tractet, tamē extra castra, quia citra celebrationem Iudaicæ consuetudinis, honor euangelicus claruit. Et erit synagoga filiorum Israel in obseruatione. Aqua adspersionis, purificatio est. Postea declarat plenius, quæ admodum ex isto cinere fiebat aqua adspersionis. unde mundabant à contactu mortuorum: quod utique significat ab iniquitate eius moribundæ uel morticinæ uitæ. Sed mirus est, quod sequitur: Et qui congregat, inquit, cinerem iuuentæ, lauabit uerimenta sua, & immundus erit usque ad uesperam. Quomodo erit ex hoc immundus, qui mundus accesserat, nisi quia & hi qui sibi uident mundi, in fide Christi se agnoscunt, quia omnes peccauerunt, & egēt gloria Dei, iustificati gratis per sanguinem ipsius? Hunc tamen uerimenta sua lauare dixit, non etiam corpus suum. Credo, quod illius cinerem congregatione, & repositione in hoc loco mundo, si hæc spiritualiter intelligantur, ita iam intrinsecus uult intelligi fuisse mundatum, sicut Cornelius audiens & credens quod predicauerat Petrus, ita mundatus est, ut ante uisibilem baptismum, cum suis qui aderat, acciperet dona spiritus sancti. Veruntamen nec uisibile sacramentum contemni potuit: ut ablutus etiam intrinsecus lauaret quoddammodo uerimenta sua. Et erit, inquit, filius Israel & profelytis, qui apponuntur, legitimum æternum. Quid aliud ostendit, nisi baptismum Christi quem significabat aqua adspersionis, & Iudeis & gentibus profuturum, id est, filijs Israel, & profelytis, tanquam naturalibus ramis, & inserto pinguedini radicis oleastro? Quem autem non faciat intentum, quod post ablationem de sin-

gulis quibusque dicit, & immundus erit usque ad uesperam. Neque hic tantum, sed in omnibus aut penè in omnibus talibus mutationibus hoc dicitur. Vbi nescio, uerum aliquid aliud possit intelligi, nisi quod omnis homo post remissionem plenissimam peccatorum, permanendo in hac uita, contrahit aliquid unde sit immundus usque ad eiusdem uitæ finem, ubi ei dies iste quodammodo clauditur, quod significat uesperam: neinde incipit scriptura dicere, & exequitur, quemadmodum immundi facti homines, aqua illa adspersionis purificentur. Qui tetigerit, inquit, morticinum, omnis anima hominis immunda erit uij. diebus: Hic purificabitur die tertio, & die septimo, & immundus erit. Et hæc nihil aliud intelligendum uideo, nisi contactum mortui, esse hominis iniquitatem; Septem uero dierum immunditiam, propter animam & corpus dictam puto: animam in ternario, corpus in quaternario. Quod quare ita sit, longum est disputare. Secundum hoc arbitror per prophetam dictum: In tribus & in quatuor impietatibus non auerfabor. Adiungit autem, & dicit: Si autem non purificatus fuerit die tertio, & in die septimo, non erit mundus: omnis qui tetigerit mortuum ab omni anima hominis, & mortuus fuerit, & non fuerit purificatus, id est, ante mortuum fuerit tacto mortuo, quam fuerit purificatus, tabernaculum Domini pollut: exterminetur anima illa ex Israel. Notandum est quod difficilime reperitur in his libris aliquid euidentius de uita animæ post mortem, fuisse conscriptum. Hic ergo cum dicit, si fuerit mortuus ante purificationem, manere in illo immunditiam, & exterminari animam illam ex Israel, id est, à consortio populi Dei, quid aliud uult intelligi, nisi manere animæ pena etiam post mortem, si, cum uiuit, mundata non fuerit sacramento isto, quo Christi baptismus figuratur? Quæ aqua adspersionis, inquit, non est circumadspersa super eum, immundus est: adhuc immunditiam eius in ipso est, adhuc scilicet post mortem. Quod uero supra dixit, tabernaculum Domini pollut, quantum in ipso est, utique dixit sicut Apostolus, Spiritum nolite extinguere, cum extingui ille non possit. Nam si ex hoc tabernaculum immundum factum uellet intelligi, mundari utique iuberet. Postea uero immundos à mortuis operibus, qui sunt iniquitates, omnes ista mundari iubet: Et accipiant illi immundum, inquit, à cinere illius exustæ purificationis, & effun-

dent super eum eundem cinerem aquam uiuam in uase: & accipiens hyssopum, & tingens in aqua uir mundus, circumspersget super domum, & super uasa, & super animas, quotquot fuerint illic: & super eum, qui tetigerit os humanum, aut uulnerat, aut mortuum, aut monumentum. Et adspersget mundus super immundum die tertio & in die septimo, & purificabit die uij. & lauabit uerimenta sua, & lauabitur aqua, quam puto spiritualemente intelligendam, per significationem, non per proprietatem. Nam sine dubio uisibilis erat, sicut omnes illæ umbræ futurorum. Proinde qui sacramento baptismi recte abluitur, quod illa adspersionis aqua figurabat, mundatur & spiritualiter, id est, inuisibiliter, & in carne, & in anima, ut sit mundus & corpore & spiritu. Quod uero hyssopum dixit aqua adspersionis adspersi, quam herbam supra diximus fidem significare, quid aliter occurrit, nisi quod scriptum est, fide mundans corda eorum? Non enim prodest baptismus, si desit fides. A uero autem munda, dixit hoc fieri, ubi significatur ministris portantes personam Domini sui, qui uerè uir mundus est. Nam de his ministris in consequentibus dicit: Et qui circumadspersget aquam adspersionis, lauabit uerimenta sua, id est, obseruabit & corpora. Et qui tetigerit aquam adspersionis, immundus erit usque ad uesperam: & omnis qui tetigerit illud immundum, immundus erit: & anima quæ tetigerit, immunda erit usque ad uesperam. Iam dixi superius, quid mihi significare uideatur. Usque ad uesperam. Hæc quæ commemorauimus, & alia quæ pro diuersis occasionibus in lege offerri mandantur, Christi sacerdotium præfigurant, & res gestas, quas illæ figuræ præloquuntur, ecclesia compendiosa imitatione representat, cum Missarum sacramenta per orbem terrarum quotidiana celebratione frequentat.

Et primò Introitus. Missæ collectus de psalmis, & de alijs prophetis scripturis cum sanctæ Trinitatis glorificatione cantatur, & sequens litania deuorum eorum expectationem representat, qui aduentum Christi toto corde desiderabant, & in hac fideli expectatione differri sibi suum desiderium suspirabant. Qualis fuit Simeon, qualis fuit Anna, & multi alij, quos de uisitate, sed non omnes scriptura commemorat. Sub hoc sanctorum desiderio, secundum quod prædictum fuerat à prophetis, Christus de uirgine natus est. Secun-

Pfal. 39. cundum illud quod in persona eius dicit psalmista, ad patrem loquens: Holo caustum & pro peccato non postulasti, tunc dixi, ecce venio. Quod bene representatur, cum sacerdos Christi personam imitans, choro concinente supra memoratum introitum, procedit ad dexteram partem altaris, in hoc significans mediatorem Dei & hominum, **Matt. 15.** qui de seipso dicit, Non sum missus nisi ad oves, quae perierunt, domus Israel: qui populus, tanquam dexter, solus unius Dei cultum tenuerat, nec post deos alienos, quos populus gentilis colebat, tanquam sinistra aberrauerat. Post introitum sequitur hymnus angelicus, temporali Christi Natiuitati testimonium perhibens, cum & caelestes ciuitates pronunciarent se Deum inde glorificasse, & murum inimicitiarum, pace hominibus reddita, cecidisse. Sequitur deinde oratio, adhuc in eadem parte altaris sacerdote morante. Orandum autem esse, inter praedicationis suae primordia Dominus praecipit, quando congregatis in morte Apostolis, tradita Dominica oratione, orandi formam instituit: Haec oratio quibusdam generalibus uocibus alias orationis species breuiter comprehendit, quibus vel appetimus diligenda, vel vitamus fugienda, vel sanamus commissa. Sequitur de hinc lectio prophetica, vel Apostolica, representans discipulorum Christi praedicationem, quos Dominus binos & binos ante se misit in omnem ciuitatem & locum, ad quem ipse erat uenturus. Post lectionem concinendo respondet chorus, ostendens sacra lectio se habuisse auditum & affectum. Et quia haec diuini muneris esse intelliguntur, sequitur alleluia, quod interpretatur, Laudate Deum, ut impleatur illud Apostolicum praecipitum, Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Quibus ita suo ordine peractis, transit Leuita aut sacerdos ad sinistram partem ecclesiae, lecturus euangelium. Quo facto significatur illud, quod Iudeis credere nolentibus, apostoli dixerunt: Primum oportebat uobis loqui uerbum dei, sed quia repulistis illud, & indignos uos exhibuistis, ecce conuertimur ad gentes. Aduersus gentilitatem ergo, in qua frigus infidelitatis diu regnauit, tanquam in plaga septentrionali, adhuc praedicatur euangelium, donec introeat plenitudo gentium, & tandem sub Helia & Enoch ad fidem ueniant reliquiae Iudaeorum. Et hoc significatur, cum sacerdos ob complenda Missae sacramenta, ad dexteram partem reuertitur. Post Euangelium profitetur Ecclesia

fidem suam, cantando symbolum apostolicum, ut ostendat, quantum profecerit per euangelium. Salutatio denique populo, dum sacerdos hostiam accipit a ministris, & diuersi generis oblationem a populis, offertorium cantatur a clericis. Quam consuetudinem accepit ecclesia ex eo, quod in libro dierum dedicato templo a Salomoe, legitur populus clangentibus Leuitis & tubis & tibijs & cymbalis, uoce & omni genere musicorum, multiplices hostias obtulisse. Ad huiusmodi hostias spiritualiter offerendas, admonemur per psalmistam: Afferte Domino filij Dei, in quo genuerunt Apostoli duces gregis Dominici. Et alibi: Tollite hostias, & introite in atria eius. Offerunt autem principaliter a ministris panis & uinum, in corpore Christi sacerdotali benedictione commutanda, quae primus Melchisedech Abrahae, a caede u. regum reuerenti, legitur obtulisse, hoc significante spiritu sancto, sacramenta Dominici corporis & sanguinis alij non esse communicanda, nisi his, qui regnum y. sensuum superauerunt, id est, qui se uitijs & concupiscentijs crucifixerunt. Quod bene significatur illo numero uernaculorum, in quo Abrahah supra dictos reges uicit, quem numerum thau T litera, formam crucis representans, secundum literarum supputationem exprimit. In similitudinem talium oblationum uoluit Dominus, ut a parentibus, sub lege factus, in templo offerretur, & sacrificium columbarum & turturum pro eo offerretur, quanuis ipse talibus non indigeret, sed per hoc significaret, Ecclesiam suam aut per communes orationes, quas significant columbae, vel per priuatas, quas significant turtures, esse mundandam. Simile quid praenotauerunt uota trium magorum, qui Christo nuper nato tria muneris obtulerunt: Aurum, quo moraliter spiritualis intelligentia declaratur: Thus, quo puritas deuotae orationis intelligitur. Myrrham, qua carnalis corruptionis mortificatio figuratur. Attendendum uero est, quod haec omnia, quae ab introitu Missae commemorata sunt, illis sacrificijs congrue comparantur, quae sacerdotes in exteriori tabernaculo imolabant, quia sicut ab illis contuendis populus non amouebatur, ita haec omnia in audientia omnium celebrantur. Sed mirabitur aliquis, quae sit ista comparatio sacramentorum, cum illa uetera fierent de corporibus, noua uero ista fiat in uocibus. Sed in significatis bene conueniunt, quia

1. Cor. 4.
Heb. 5.
Ioh. 10.
Ioh. 3.
Psal. 106.
Ioh. 15.
Esa. 52.
Rom. 10.
Ioh. 15.

dispensationem incarnati uerbi, sicut superius dictum est, quam praefigurabat aenigmata rerum, eandem esse completam commemorat enunciationes figuratarum uocum. Siue ergo oremus, siue psalmum cantemus, siue lectionem de prophetis, siue de Apostolicis, siue de Euangelicis uerbis proferamus, quod fidei adstruat ueritatem, uel morum commendet honestatem, quasi uitulum labiorum nostrorum ad altare offerimus, quia mysterium uerbi Dei metibus alta sapientibus, in quibus ignis diuini amoris ardet, & caro crematur, aperimus. Vnde & ab hoc uitulo quasi corium detrahitur, cum remoto uelamine laterae, spiritualis intelligentia reuelatur. Huius etiam uituli carnes in frusta conciduntur, cum paruulis in CHRISTO lac, infirmis olus, solidus cibus perfectis, secundum Apostolicam traditionem ministratur. Et notandum, quod hic uitulus ad ostium tabernaculi testimonij offerretur, cum ea, quae lex & prophetae praedixerunt, in CHRISTI aduentu impleta esse & reuelata creduntur, qui de seipso ait: Ego sum ostium. Per me si quis introierit, saluabitur. Ipse est enim clauis David, qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit. Super caput huius uituli ponunt filij Aaron manus suas, cum Christo, qui caput est Ecclesiae, omnia bona opera sua CHRISTI sacerdotibus attribuunt, de quo dicitur: Misit uerbum suum, & sanauit eos. & qui de se discipulis suis dicit: Sine me nihil potestis facere. Huius quoque uituli in testina lauantur, cum sanae doctrinae, quam illa sacramenta celabant, nihil contrarium admiscetur: & pedes, cum ipsius uerbi praedictio, carnalis concupiscentiae puluere non foedatur. Vnde ait Propheta: Quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Stercora uero huius uituli extra castra cremantur, cum sputa, colaphi, & omnis contumelia uerbo Dei illata, ipsa etiam crucis ignominia, in gloriam resurrectionis, remota omni carnali obseruatione, commutatur. Quod bene significatur per ignem, qui quod assumit, in se conuertit, & semper ad superiora contendit. Sicut ante designatum diximus uerbum Dni per uitulum, tanquam aratro crucis corda nostra exarantem, ita ipsum possumus intelligere per arctem, cum Christum duce nostrum praedicamus, uel cum eius innocentiam commendamus, iuxta illud prophetae: Tanquam ouis ad uictimam ductus est, & non aperuit

os suum. Per haec idem quoque idem uerbum significamus, cum Christum in similitudinem carnis peccati uenisse, & pro peccato generis humani oblatum fuisse commemoramus. Per turturum & columbam idem significamus, cum naturam humanam spiritui sancto in Christo sociatam contestamur. Per turturum quippe meritum Christi caro figuratur, quae uentum assumpsit nostrae passibilitatis & humanitatis mortalitatis. Vnde & psalmista: Turtur inuenit sibi nidum, id est, dispensationem suae incarnationis, in qua pullos fecit, id est, fideles generauit. Per columbam uero spiritus sanctus intelligitur, qui in specie columbae super Dominum apparuit. Vnde dictum est ad Ioannem: Super quem uideris spiritum Ioh. 1. descendentem, & manentem, ipse est qui baptizat. In eodem uerbo similitudinem offerimus, cum expurgato fermento malitiae & nequitiae, populus ad unitatem ecclesiam conuocamus. Qui dum catechizantur, quasi moluntur: cum baptizantur, in unum corpus, ut unus panis fiant, adunantur: cum ad agone instruantur, quasi clibanum decoctione roborantur, secundum illud: Vasa figuli probat fornax, homines autem iustos tentatio tribulationis. Et illud: Fili accedens ad seruitutem dei, praepara animam tuam ad tetationem. Tum uero huiusmodi populi, quasi panis oblationis oleo liniuntur, cum per manus impositionem sacro christmate ad eundem agone fortiter tolerandum contra spirituales nequitias confirmantur. Nos quoque si Deo placere contedimus, moraliter haec omnia Deo offerre iubemur. Vitulum nanque offerimus, cum superbiam humilitate superamus: Ouem uel arietem immolamus, cum ueram innocentiam conseruamus: Haec autem offerimus, cum fectorem luxurie, carnis castigatione & cotriti cordis compunctione lauamus: Turturum offerimus, cum huius exilij aerunas in solitudine metis deploramus, dicendo cum psalmista: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Columbam offerimus, cum simplicitate columbae imitamur, ut nulli machinemur dolos. Panes in clibano coctos offerimus, cum nullis tribulationibus ab unitate ecclesiae non diuidimur. Panes azymos à sartagine deo offerimus, cum zelum iustitiae ex misericordiae uisceribus moderamus. Panes etiam in craticula coctos offerimus, cum ob zelum abstinentiae, ieiunijs & laboribus carne nostram maceramus. Haec Christi & ecclesiae sacrificia, lectioes nostrae de quibus unquam li-

Psal. 83.
Ioh. 1.
Ecc. 27.
Ecc. 2.
Psal. 119.

bris historico vel allegorico stylo dictante commendantur: hæc melodia cantorum, ad pietatis affectum suavitatem canora animos populorum excitantes, resonant: hæc hymni & psalmi conrepant, & quicquid in officijs Ecclesiasticis siue nocturnis siue diurnis, vel in silentio secretorum, vel in audientia populorum frequentatur, non otiosè fit, sed rotum vel ad ædificationem fidei, vel ad compositionem morum; ab his, qui non seruiunt litere occidentis, sed spiritui viuificantis, reflectitur: Sunt & aliæ multiplices hostiæ, quæ pro diuersis occasionibus offeruntur, siue pro gratiarum actione, siue pro pontificis ordinatione, siue pro lepræ emundatione, siue pro nocturna illusione, quæ similiter hæc vnâ hostiam, de qua dictum est, figurabant, & fidem ac mores ædificat, quæ idem multa erant, & sæpè iterabantur, quia secundum Apostolum, perfectum facere non poterant seruientem: hæc autem semel oblata, peccata originalia & actualia purgavit, & cælestia ac terrestria pacificauit.

Heb. 9.

Qualiter veteris ac noui sacerdotij sacramenta in aperto celebrata conueniant, in supradictis, prout potuimus, breuiter ostendimus: Nunc restat, vt ea præcipuè, quæ in mysticis orationibus vel operationibus sacerdotes nostri faciunt, qualiter cum his conueniant, quæ pontifices intra sancta sanctorum faciebant, prout Dominus dederit, ostendamus. Ac primò secreta orationes, quas post offertorium facit sacerdos, in quibus panis & vinum, quæ in CHRISTI corpus & sanguinem Dominici verbis commutanda sunt, hostiæ vel oblationes, vel sacrificia nominantur, quid cum Euangelio simile habeant, videamus. In Euangelio quippe legimus, quod Dominus facta cœna in hortu cum discipulis exiuit, & ibi antequàm ad eum peruenirent, qui cõprehensuri eum erant, remotus à discipulis, eandem orationem in silentio ter orauit, cõmiserando miseris

Matt. 26.

*delinquere

Ion. 4.

Judæis, dicès: Pater, si fieri potest, trãscat à me calix iste. Sed quia ab originali præuaricatione per obedientiam eius redimendus erat mundus, elegit magis Iudæam in sua cæcitate derelinquere, quam filios in æterna morte relinquere, secundum illud: Non saluaretur Niniue, nisi aruisset cucurbita. Hanc trinam orationem, in qua se paternæ voluntati deuouebat filius, tanquàm arietem in holocaustum, imitabantur pontifices in veteri testamento, in die propositionis sancta san-

ctorum intraturi, cum etiã vitulus offerretur pro pontifice, aries in holocaustum, hircus, in quem fors Domini ceciderat, pro peccato populorum, cum sanguis eorum, id est, vituli & hirci, inferendus erat in sancta, crematus eorum corporibus extra castra. His omnibus sacrificij generibus Christus præfigurabatur, qui in illa trina oratione offerendum se esse patri præsentabat, tanquàm vitulum pro peccato pontificum, tanquàm arietem in holocaustum, tanquàm hircum pro omni præuaricatione populorum. Expletis dehinc orationibus secretis, admonet populum sacerdos primùm salutando, postea, vt quæ sunt fursum sapiat, & redemptori suo ingratus non existat, exhortando, & vt hæc omnia mediatoris gratiæ ascribat, consulendo. Quod & Dominus Iesus fecisse intelligi commodè potest, inter ipsa trinæ orationis interualla, quando ad discipulos ter veniens, dicebat: Vigilate & orate, nè intretis in tentationem. Quid est autem vigilare, nisi de suis meritis nil præsumere, sed in omnibus ad mediatoris gratiam recurrere? Et ita dignum esse, ab humana fragilitate fieri salubriter docemur, cum angelos, archangelos, & omnes cælestes exercitus Deum in dè laudare & adorare noverimus, quod beatitudinem suã per mediatoris beneficium se obtinere fateantur. In dè erant quod duo cherubin alis suis propitiatorium velabant, quia de collatis sibi virtutibus angelicæ potestates Deum honorant, & in propitiatorium adspiciunt, quia ex propitia Dei bonitate excellentiam, quam habent, se habere cõsident. Vnde orat sacerdos, vt in confessione sanctæ Trinitatis, laudes nostræ laudibus iungatur angelorum, cum in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, & terrestrium, & infernorum, quia ergo mediatori nostro, sicut ipse dicit, Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, prosequitur sacerdos & rogat Deum patrem, vt per eum benedicantur oblata mysteria, id est, in eam veritatem transferantur, quam gerebãt in ymbra prædicta illa sacrificia, in die propitiatorium oblata. Quia enim illa tria sunt, vitulus, aries, duo hirci, tribus nominibus eorum significata commemorantur, quia dona, munera, sacrificia nominant, quãuis vnũ repræsenterent sacramentũ Domini- cæ passionis, *q̃ta pacificata sunt diuina & humana. duo q̃ppe hirci, duas significat in Christo naturas: humanam, in qua passus est pro reconciliatione nostra, quã signifi-

Matt. 26.

Phil. 2.

*q̃ta

cat maectatus hircus pro peccato: alterã diuinam, quã significat hircus, qui p hominem paratum, id est, per seipsum mittitur viuus in desertum, illud scilicet, in quo relictus non agnatum ouibus, bonus pastor vnã venit quærere, quæ perierat: Cũ sanguine horum animalium, vituli videlicet & hirci, intrabat pontifex in sancta sanctorum, & Dominus Iesus per proprium sanguinem, qui prædictorum animalium sanguine figurabatur, introiuit in sancta sanctorum, æterna redemptione inuenta, noster quoquẽ sacerdos cũ sanguine Christi, id est, cum memoria Dñicæ passionis, ingreditur ad sancta mysteria celebranda: Cũ Leuiticus sacerdos, ingrediẽs tabernaculum testimonij, pro se & pro familia sua. Orat Christus pro se, cælos ascẽsurus, dicès: Pater, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Orat & pro familia sua, dicès: Pater, serua illos, quos dedisti mihi, in nomine tuo. Orat & sacerdos noster incipiens tractare sacra mysteria pro summo pontifice, & sancta Dei ecclesia, & pro his qui in sublimitate sunt, secũdũ Apostolum, quatenus quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & sanctitate. Desert sacerdos Leuiticus carbones de altari, in quibus cremantur animalium carnes, secum in sancta, implens in dè thuribulum. Ascendit summus sacerdos noster in tabernaculum non manufactum, portans secum corpus omni bono odore virtutum: *refectum, quas tanquàm carbones viuos accepit humanitas ab igne sancti spiritus, tanquàm de altari, qui cremat carnes mali desiderij. Desert & noster sacerdos secũm carbones de eodẽ altari acceptos, cum memoriam facit apostolorum, & quorundam martyrum, qui per amorẽ spiritus de mortuis viuificati, & ipsi in se diuino ardente amore, & alios suo exẽplo studet de mortuis viuos facere. Hanc commemorationẽ sanctorum inter secreta faciendã, à veteri testamento habemus, præcipiente Moise, vt Aaron sanctuarium ingrediẽs, rationale haberet in pectore, in quo descripta essent nomina xij. patriarcharum, sculpta in xij. lapidib, distributis per ternos ordines in capitibus iij. angulorum. Quã in re significatur, quod cũ fide Trinitatis, & doctrina euangelica, in mente sacerdotis semper debet esse memoria prædecessorum patrum, quorum exemplis ad bene viuendum informetur, & patrocinij muniat. Impositis aromatibus, procedebat fumus de thuribulo, qui obumbraret oraculum, nè vi-

Luc. 15.

Mat. 9.

Mat. 16.

Mat. 22.

Mat. 17.

1 Tim. 2.

Luc. 16.

in desertum

Mat. 18.

deretur summus p̃otifex, dum esset in sanctuario. Legitur & in Apocalypsi de nostro summo pontifice, qui fuit angelus magni consilij, quod impleto thuribulo de igne altaris, id est, habitante in CHRISTI corpore omni plenitudine diuinitatis, ita processit ex eo plenitudo & ascensus virtutum, vt excederet omnem humanum intellectum, dicente Iohanne: Non enim ad mensuram dat spiritum. Orante quoquẽ sacerdote nostro dum sacramenta noui testamenti celebrat, tanta puritas orationis tanquàm fumus incensorum aromatum dirigitur ad Deum, quæ & rationem humanam, & omnem supereminet intellectum. Orat enim sacerdos, vt oblationem altari superpositam dignetur Dominus facere benedictam, id est, transferat in illam singulariter benedictam, id est, ab omni peccato immunem, ascriptam, id est, non nouiter institutam, sed veteribus figuris & scripturis assignatam: Ratam, id est, non transitoriam, quia vetus hostia irrita facta est, postquam Christus vera hostia in cruce oblatu est: Rationabilem, id est, non pecualem, quæ sanguine tauro-rum non poterat perfectum facere seruientem. Hæc verò hostia nostra rationalis est, quia ipsa eadem & sacrificans est, & sacrificium. Cũ enim causam redderet Apostolus, quare seipsum CHRISTVS obrulisset, subiunxit: Si enim esset super terram, nec esset sacerdos, ac si diceret: Idcirco ipse factus est hostia, quia super terram non fuit æquè digna, ita sufficiens ad exhaurienda mundi crimina. Idcirco ipse offerens, quia non esset sacerdos æquè dignus, quia lex constituit sacerdotes peccatores, qui primò offerrent pro peccatis suis, deinde pro populi. Peccator ergo sacerdos, qui sibi sufficere non poterat, tam sanctam hostiam offerre non valuit: sed ipsa sancta & innocens seipsum obrulit, quia voluit. Vnde & in Euangelio dicit: Nemo tollit à me animam meam, sed ego pono eam. Post illa verba communia spiritualiter exponit sacerdos, quid petat, scilicet vt illæ corporeæ materiæ fiant nobis corpus & sanguis CHRISTI. Hæc oratio tanquàm subtilissimum aromatum obumbrat propitiatorium, quæ terrestrem materiam & corruptibilem, cælesti & incorruptibili corpori postulat incorporari. Sed huic diuini consilij altitudini sola fides adhibenda est, quæ procedit vsque ad interiora velaminis: quæ initium non haberet, si

Apoc. 8.

Col. 2.

Ioan. 3.

1. 1. 1.

Heb. 9.

Ioan. 10.

facra.

496

B. IVONIS CARNOTENSIS EPISCOPI, DE

sacramenta, quæ continet, persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis probare contenderet. Adspersit sacerdos, vmbra deseruiens, ad Orientem, versus propitiatorium, sanctuarii & tabernaculum sanguine vituli, & eodem ritu sanguine hirci immolati: quia idem Christus qui figurabatur per vitulum, significabatur & per hircum pro peccato oblatum. Adspersit & Christus ad Orientem, id est, ad patrem, à quo ortus est, ascendens, ipsum scilicet patrem, quem adspersio sui sanguinis propitium nobis fecit. Adspersit & sanctuarii & tabernaculum, quia per proprium sanguinem introiens in sancta, pacificavit diuina & humana, quia, sicut dicit Apostolus, complacuit patri in ipso instaurare omnia, quæ sunt in cælis, & quæ sunt in terra, id est, ecclesiam, quæ in terris propter inobedientiam primi parentis erat perdita, in cælis verò propter ruinam apostatæ angeli imminuta. Imitatur sacerdos noster intra sacramysteria, tanquam intra velum, hæc Christi sanguinis adspersionem, quoties sacramenta ipsa ad Orientem versus, vnde nobis Saluator aduenit, typicis vel proprijs nominibus nominans, eadem signo crucis congnat. Quid est enim, inter ipsa mysteria rebus sacratis vel sacrandis signum crucis superponere, nisi mortem Domini commemorare? Vnde & Dominus formam consecrandi corporis & sanguinis sui tradens, ait inter cætera: Hoc facite in meam commemorationem. Quotiescunquè hoc facitis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Commemorata deniquè adspersione sanguinis Christi verbis Dominicis, sequuntur verba sacramentorum, eandem sanguinis adspersionem commemorantia, ex voce sacerdotis orationem suam ad patrem intendentis: Vnde & memores Domine nos tui serui passionis filij tui, resurrectionis & ascensionis, offerimus maiestati tuæ, id est, oblatam commemoramus per hæc dona tua visibilia, tibi hostiam puram, id est, sine fermento malitiæ, sanctam, id est, tibi consecratam, immaculatam, id est, talem qualem significabant animalia, quæ immolanda sine macula quærebantur. Et hanc veris sacrificijs commemoratiorem postulat sacerdos ita Deo patri fore acceptam, sicut accepta fuerunt munera Abel, Abrahæ, Melchisedech, in quorum oblationibus initiata sunt noui sacerdotij sacramenta, nondum instituto Leuitici ordinis sacerdotio. Quid per Abel figuratur nisi Christus, qui innocens à nocentibus

occisus est? Quid per Abraham, nisi obedientiam, qua patri obediens fuit usque ad mortem? Quid item per melchisedech, nisi idem Christus, panem & vinum in corpus suum commutans, & hunc noui sacerdotij ritum discipulis suis commendans? Nec mirandum est, nec supfluitati ascribendum, si in sacramentis nostris hoc frequenter commemoratur, quod in veteribus vmbis non ociosè frequenter figurabatur. Post thymiamatis oblationem, post adspersum sanguinem vituli & hirci, sanctuarii, & tabernaculum & altare, mittunt filij Aaron manus suas super caput arietis capri emisfarij, & imprecentes ei, mittunt eum viuum in solitudinem, portantem peccata filiorum Israel. Dehinc reuertitur summus sacerdos in castra, oras pro domo sua, & pro omni cætu filiorum Israel. Mittunt quippe manus suas Iudæi, veteri vmbra feruientes, in Christum, i. diuinitati eius, quæ caput humanitatis erat, secudum Apostolum dicentem, caput Christi Dei: resistentes, imprecati sunt sibi, Christo imprecentes, Sanguis eius super nos & super filios nostros: eum viuum miserunt in solitudinem, qui diuinitati eius nocere non poterunt, quia ad illam solitariam gloriam, quam habet cum patre, de morte carnis liberum ascendere dimiserunt, per hominem paratum, id est, per seipsum, portantem peccata filiorum Israel, id est, tollentem peccata mundi, non habentem. Hoc commemorat sacerdos noster, dicendo Deo patri: Iube hæc perferri per manus angeli tui in sublime altare tuum, quis est iste angelus, nisi angelus magni consilij, qui proprijs manibus, id est, singulari dignitate præditis operibus cælos meruit ascendere, & in sublime altare, id est, ad dexteram patris pro nobis interpellans, seipsum subleuare? Remittitur dehinc summus pontifex in castra, & Dominus dicit discipulis, instruens eos de assumptione sua, Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi. Hoc vtrunque sacerdos imitatur. Primum, suis precibus leuans Christi corpus super omnem cælestium sublimitatem. Inde quasi rediens ad castra, dicit: Ut quoties quot ex hac altaris participatione sacrosanctum corpus & sanguinem dilectissimi filij tui sumptimus, omni benedictione cælesti repleamur. Ecce ad memoriam veniunt verba beati Andreæ Apostoli, quibus asserit & in cælis esse corpus Domini, & de altari posse sumi corpus Domini: Quis, inquit, carnes cum sint comestæ in terris à po-

à populo, & sanguis eius bibitur, ipse tamen usque in tempora resurrectionis omnium, in cælestibus ad dexteram patris integer perseuerat & viuus. Si queris, qualiter id fieri possit, breuiter respondebo: Quia sacramentum fidei est, salubriter credi potest: inuestigari, nisi periculosè, non potest. Inde est quod quidam carnales discipuli recesserunt ab eo, cum dixisset, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam. Putauerunt enim quod erogaturus esset eis corpus suum, vel elixum in lebetibus, vel assum in veribus. Vnde & Dominus eos qui remanserunt, instruit, dicens: Si videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius. Ac si diceret: Tunc intelligetis, quia non eo modo quo putabatis, erogat corpus suum, & quia gratia Dei non consumitur moribus. Vnde Augustinus in expositione psalmi quinquagesimi quarti: Donèc finiatur seculum, sursum est Dominus: sed tamè hinc etiam nobiscum veritas est Dominus. Ecce habemus Christum integrum in cælo per ostensionem carnis, patrem interpellatè pro nobis: Habemus & corpus integrum in sacramento altaris. In supernis oratio filij eius est: Volo pater, vt vbi ego sum, illic sit & meus minister: Hæc oratio est pro familia sua, pro membris suis. Et hoc est, quod legitur summus sacerdos in castra reuersus, lauare vestimenta sua. Christus enim in castris, id est, in Ecclesia, lauat vestimenta sua, cum mundat per baptismum, vel per confessionem peccata nostra, qui vestis eius sumus, sicut dicitur per prophetam: His omnibus sicut vestimento vestietis. Lauat & sacerdos, post altitudinem secretorum ad curam inferiorum descendens, vestimenta sua: cum sibi aduerentium populorum luget peccata, & eos DEO reconciliare studet per orationum suffragia, dicens cum propheta: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, vt luceam interfectos populi mei? Hæc continent sequentes orationes, tam mortuorum quam viuorum mentionem facientes. Sed notandum, quod inter istas orationes adhibetur sanctorum suffragia, apostolorum scilicet & martyrum, quorum exemplis informari, & meritis muniri præfens poscit ecclesia. Cœcinit autem veteri sacerdotio ista præcedentium patrum commemoratio. In duobus enim vestimentis portabat pontifex, sancta ingrediens, patriarcharum no-

mina, in rationali & in suphumerali, quæ colligata erant adinuicem, significante spiritali sancto, vt sacerdos Christi iustitiæ & veritatem, quæ habet in corde, studeat habere in operatione: Pectus enim locus est cordis, humerus verò locus est portandi oneris. Ad hanc similitudinè inter sacramenta nostra bis habetur sanctorum commemoratio: Vt sacerdos noster gesta sanctorum & corde meditetur, & factis imitetur. Facta sanctorum commemoratiõe, sacerdos de meritis suis non præsumens, orat, vt sanctorum meritis affequamur, quod nostris meritis non valemus: & hoc tantum per mediatorem, qui factus est nobis propitiatio, redemptio & sanctificatio. Per quem nobis hæc sacramenta instituta sunt ad medicinam vulnerum nostrorum. Et hoc est, quod sequitur: Per quem hæc omnia creas, i. in aliâ essentia, & efficientiã mutas, quàm eorū prima cõditio habeat, & visus ostendat. Sanctificas, viuificas, i. sanctitatis & vitæ sacramenta efficit. Sequitur: Per ipsum est tibi omnis honor & gloria, id est, quia per ipsum cuncta operaris, meritò per ipsum, qui etiam ex te est, ab omnibus super omnia DEVS honoraris, & omnium laude glorificaris. Et cum ipso est tibi gloria, quia & ipse filius in operibus quæ per eum facis, sicut cœqualis tecum honoratur, & cõglorificat: & in ipso est tibi spiritalis gloria, sicut ipse per columbæ tuæ vocem dixisti: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacuit. In his verbis ascensionem Domini manifestè commemoramus, in quibus filium cum patre honorari pari gloria profitemur. Quibus laudibus tanquam de interioribus ad exteriora procedens, ascensum querit ecclesiæ sacerdos, dicens sonora voce: Per omnia secula seculorum. Supplet populus super orationem eius locum idiotæ, & respondet, Amen. Hac vna participem voce se faciens omnium charismatum, quæ sacerdos multiplici sacramentorum diuersitate studuit impetrare. Iam ergo quasi mutato habitu, quo utebatur dum sacra mysteria tractaret, mutat vocem: & dein ceps tanquam in exteriori aede, quæ restant sacramenta Missæ perficit, hortans secum populum ad faciendam Dominicam orationem, qua & sacramentorum cõsecratio perficitur, & populus ad perficienda eadem sacramenta, orando præparetur. Sequitur inde sacramentorum communitio, quam ex Domini nostri traditiõe accepimus: qui corpus suum proprijs manibus cõsecratum, fregit,

R. R. R. &c

Col. 1.

1. Cor. 11.

Phila.

1. Cor. 11.

Matt. 27.

1. Cor. 11.

Eph. 45.

Rom. 8.

1. Cor. 9.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Iohan. 2.
1. Cor. 1.

Mat. 3. & 17.

1. Cor. 14.

& discipulis suis distribuit. In qua fractione passionem suam designavit mox futuram: & sigillum veterum scripturarum, sub quo spiritualis intelligentia supersubstantialis animæ panis clauderebat, apuit. Quod verò idē corp⁹ discipulis distribuit, incorporandā sibi ecclesiam cælesti victurā panis figuravit. Hoc & in oblatione summi sacerdotis p̄figuratū fuit, qui de fragmentis similaginis oleo cōspersit, manē, & post meridiē offerre iubetur, vt interni panis suauitas, quæ manē, id est, primitiū in litera latebat, post meridiē, i. luce veritatis apparēte, credentibus misericorditer gustāda p̄beretur. Nos quoquē non ociosē sacramentum corporis Christi in tres partes diuidimus, quia & Christi passioē p̄ hoc cōmemoramus præteritā, quam ille significabat venturam: Et hoc numero tria intelligimus, quibus capitū (id est, Christi.) & ecclesiæ vnitatem cōmendamus. Prima enim portio, substantiū Christi corpus figuramus, quod sabbato quieuit in sepulcro, de quo ipse Dñs dicit in psalmo: Caro mea quiescet in spe. Et sequentibus verbis suā p̄mittit resurrectionē, & ad dexteram patris cōsensionem: Nec dabis sanctū tuū videre corruptionem: Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsq; in finem. Secunda portio, quā cum prima in patena ponimus, illā Christi corporis, i. ecclesiæ partē significat, quæ iam cum capite suo quasi in sabbato quiescit, & vnā iam immortalitatis stōlā possidet, in qua illum latronē credimus esse, cui in cruce cōfiteenti Dñs dixit: Hodie tecum eris in paradiso, & de qua cātat ecclesia, Gaudēt in cælis anime sanctorū. tertia portio, quā in sanguine ponimus, illam ecclesiæ partē significat, q̄ calicē Dñi bibit, i. Christi passionem imitatur, cum apostolis à Dño dictum est: In me pacē habebitis, in mundo autē pressurā habebitis. Facta cōminutiōe sacramētī, & completa oratione, q̄ subnectitur Dominicæ oratiōi, communicat sacerdos & ministri, * certis diebus fideles populi. In qua re iterum significatur vnitās capitū, id est, Christi & ecclesiæ, id est, corporis Christi, sicut ipse dicit: qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Consideratione trium portionum suprā memoratarū, dum sacramenta sumunt, ter agnus Dei à choro cantatur. Primò orat ecclesia agnum non figurantem istum agnum, sed verum, tollentem peccata mundi, vt inter

Psal. 15.

Luc. 23.

Ioan. 16.

*cunctis

Ioan. 6.

eius membra numeretur, culus corpori communicat & sanguini, id est, vt adherat ei tanquā capiti. Orat secundò eundem agnum, quatenus societ illi parti corporis Christi, quæ iam cum capite quiescit in pace. Hoc in superioribus orauit sacerdos, cum memoratis a postolis & martyribus addidit, Intra quorum nos cōsortium nō æstimator meriti, sed veniæ quæsum⁹ largitor, admitte. Tertio orat eundē agnum, vt mundi pressuris nō superetur, & malitia, quod superiūs comprēhendebat oratio Dominica, Et nē nos inducas in tentationē, sed libera nos à malo, Amē. Et hoc ipsum continet Dominicæ oratiōi connexa oratio. Nihil iam restat de carnibus agni, quod non assumat hæc oratio. Deorat caput, cum seipsam facit ei corpus: deorat intestina, cum cōputari vult & concorporari inter intima eius membra: deorat pedes, dum illos sibi incorporare studet, qui cum capite laboraturi sunt in terra. Vndē in hac tertia oratione, pacem sibi dari poscit ecclesia. Redit post hæc sacerdos ad dexteram partem altaris, & ibi officiū Missæ consummat, significās quia cum plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Israel saluus erit. Notandum est, quod post cōtreclata & sumpta sacramenta, sacerdos antē quā se conuertat ad conuentum ecclesiæ, qui tantæ sanctitatis participatione mundatus esse debuerat, tanquā à contactu immūdā & moribundæ rei manus lauat, & in locum sacrum huic cultui deputatū, ipsa aqua vergitur, quæ omnia sine magnæ rei sacramēto fieri non videntur. Vbi mihi occurrit, quod huic facto concinit, videlicet, quod sacerdos in die propitiationis, postquā crematæ fuerāt carnes vituli & hirci extra castra, nō antē in castra reuertebatur, donec vestimenta eius & carnes eius, quæ exteriora & interiora significant, abluerentur. Et tamen itā lorū secundum legem, vsque ad vesperam immundus reputabatur. Qui enim carnes victimarum extra castra cremabant, Christi passionem extraciuitatem factam præfigurabant. Nostri autem sacerdotes passionem, quam illi (vt dictum est) præfigurabant, in celebrationibus Missarum factam esse commemorant, & tamen se immundos vsque ad vesperā, id est, quandiu viuunt, & tantis mysterijs exequendis indignos se iudicant. Vndē ait beatus Iohannes: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Indē

Mat. 6.

Rom. 11.

I. Ioan. 1.

Luc. 17.

Phil. 4.

I. Cor. 11.

in sum p̄f. nam.

Dan. 12.

& Dominus in Euangelio: Cū feceritis quæ præcipio vobis, dicite, quia serui inutiles sumus: fecimus quæ facere debuimus. Idcirco manus lauant, & aquam abluitionis honestē tractant, per quod altitudinē sacramenti honorant, & indignitatē suam tali abluitione commemorant. Itā & sacerdos antequā ad sacramenta tractanda accedat, manus lauat: sicut p̄t̄fex sancta sanctorum ingressurus, in introitu tabernaculi testimonij manus suas lauat, & sic ad incēdēda aromata veniebat. Hæc munditia exhibetur exteriori, sed interiori perfici iubetur, quia omnis gloria filie regis abintus. Nō enim lutum manuum nostrarum sacrosancta sacramenta contaminat: sed nos, qui nisi correctis moribus & castigatis actibus ad ea tractanda & sumenda accedamus, non indē medicinam vitæ accipimus, sed iudicium mortis incurrimus. Testis est Apostolus, dicens: qui indignē manducat & bibit, iudicium sibi manducat & bibit. Vndē fatagendum est, vt sicut exteriora abluuntur inquinamēta manuum, sic interiora purgentur illecebrosa desideria mentium. Sequuntur dehinc oratiōes, in quibus sit perceptorum beneficiorum cōmemoratio, & gratiarum actio: quæ duo sunt tanquā cineres vitulæ extra castra combustæ, quos reponit homo mūdus ab interfectione Christi in loco mūdus; id est, retinet in corde mūdo. Extra castra, id est, extra obseruatiam Iudaicā, extra quam fides Christiana eniuit. Quibus omnibus expletis, dicit sacerdos vel Leuita: Ite, Missa est, id est, meditatio & intercessio quam ministrauerā, cōsummata est. Possent quæ scripsimus, multis veterum figuris replicari, & multis expositionum diuerstatibus dilatari, multis schematum phaleris exornari: sed nō fuit propositū nostrū in hoc opusculo itā exequi, & plantare nemus in domo Dñi. Tantū fuit propositū nostrū, conueniētiam querere inter vetus & nouum sacerdotiū: vt quod ibi multiplici sacrificiorum ritu præfigurabatur, in nouo sacerdotio paucissimis & factu facilissimis & angustissimis sacramentorum obseruationibus cōpletū esse monstretur. Nec nos hæc sufficienter fecisse confidimus: sed cōfidimus de eo, qui per quemdam sapientem dixit: Pertranfibunt plurimi, & multiplex erit sciētia: quia contemporanei nostri vel successores, nostra pia præsumptione prouocati, prout eis Deus donauerit, dicent maiores maiora, & meliores meliora: & si quid

Luc. 17.

Phil. 4.

I. Cor. 11.

in sum p̄f. nam.

Dan. 12.

impolitum vel minū perfectum, quātum ad propositū meum, in hoc opusculo inuenerint, parcent charitati, quæ forsitan ad vnguem dicere non valuit, quod voluit.

QVARE DEVS NATVS & PASSVS SIT.

Corruptū peccatis originalibus & actualibus mundum, mundi conditor secreto & mirabili cōsilio per mysterium verbi incarnati eiusdem mundi lapsum voluit reparare: qui eo verbo, quo potuit de nihilo cuncta creare: potuit, quæ perdita fuerant, reformare. Ipse nanque dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Hæc eius potentiam non credimus minoratā, non credimus immutatam, apud quē non est transformatio, nec vicissitudinis obūbratio: quo minū esset potens, & sapiens in reformando, quā fuerat in plasmando. Omnipotentis quippe sigilli manus, cuius vniuersę vię misericordia & veritas, quæ lutum de terra leuatum, rationalis naturæ dignitate sublimauerat, sic voluit ruina vasis fragilis reformare, vt nec peccatum hominis dimitteret impunitum, quia iustus est: nec in sanabile, quia misericors est. Si iustus tantum esset, cuius sapientia attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, potuit sua fortitudine aduersus seductorem humani generis est contendere, & ouem perditam ad gregem reductam, suo Domino restitueret: Sed hoc modo videretur eminentiam tantum ostendisse virtutis suæ, non medicinalem misericordiā impendisse redemptionis: nec appareret, quanta charitate conditor creaturam diligebat, à qua se diligendum esse multiplici beneficio expetebat: quatenus miser homo, præcedente gratia, obtineret etiā per meritum, quod ei male merito repēdebat indebitum. Quod ergò Dei sapiētia potuit facere sapiēter & fortiter, voluit facere suauiter, vniuersi sibi infirmitatem carnis nostræ, quam primò in se sanaret, & per hanc quasi medicinalem confessionem, generi humano sanitatem restitueret: non quod non potuerit aliter fieri, quantum ad peritiam & potentiam medici, sed quia non potuit cōmodius antidotum procurari, quantum ad complexionem ægroti. Quod enim infirmum est Dei, fortius est hominibus: & quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Hæc * cōuersatio nobis specia-

Psal. 12. & 148.

I. Cor. 1.

Psal. 24.

Sap. 8.

I. Cor. 1.

*causa

lis esse videtur, cum Dei filius hominem inducere voluerit, & inter homines conuersari, vt mortalitatem quam à nobis acceperat, moriendo superaret: & naturam nostram supra primæ originis dignitatem reparatam secum ad immortalitatem reuocaret, vt eò sequeretur humilitas gregis, quò præcessit celsitudo pastoris. Sic radius solis humorem, quem ad se trahit, exiccat: ipse tamen virtutem caloris sui & splendoris nec minorat, nec immutat. Sic ignis materiam quam assumit, in se cõuertit: naturã verò suam ideò nec mutat, nec minuit, multo fortius ille ignis, de quo dicitur, Deus noster ignis consumens est, mortalitatẽ nostram & passibilitatem in se assumpsit: & inde gratia & sanitatis totũ corpus resumpsit. Mirabile & incomparabile genus medicinæ, propter quam medicus voluit ægrotare: & ægrotos, quibus salutis remedium procurabat, sua decreuit infirmitate sanare. In hoc apparet, quàm incõparabili charitate nos dilexerit: quia in eo, quod desertores suos quesuit, semẽ Abrahamę apprehẽdit, errãtes reduxit, faucios curauit, nihil sibi addidit: nõ est inde factus altior, nõ est factus inde beator: Totã hæc dispensatio nostræ vtilitati cõsultuit: nostræ salutis militauit: diuinæ potetis nil cõtulit. Nã & cum essemus vasa cõtumelię, omnipotẽtis figuli manũ effugere nõ potuimus, vtebat vasis iræ, prout volebat, ad manifestationem suæ gloriæ. Sic enim dictum est Pharaoni: In hoc ipsum excitauit, vt ostendam in te virtutem meam, & annuncietur nomen meum in vniuersa terra. Nõnne & dæmones, cum eijcerentur à Domino de corporibus obsessis, dominum glorificabant, quandò dicebant: Quid nobis & tibi Iesu fili dei viui? quid venisti ante tempus torquere nos? Constat ergò ex his & huiusmodi alijs, quia diuina virtus nostra reparatione nõ eguit: sed tamen ea bonitate, qua nos condidit, eadẽ reformare nos voluit: & ad hoc, medicamen non quàm forte potuit, sed quod lenius complexionis ægotatis competere conspexit, apposuit. Solent quippe medici periti ægritudines, quas curandas suscipiunt, aliquandò curare per contraria, aliquandò per similia. Hoc fecit Dominus noster Iesus Christus, sua paupertate, nos ditans, sua humilitate nos subleuans, sua infirmitate nos sanans, sua morte nos viuificans. Sic ratione medicinæ sicca humidis, humida siccis, calida frigi-

Heb. 12.

*sanitatem

Exo. 9.
Rom. 9.

Mar. 1.

dis apponuntur, & minùs fortia contraria, à fortioribus contrarijs superuenientibus superantur. Simili ratione similibus apponuntur, cū secundum quantitatem vulnerum vel tumorum, mensurantur longitudo vel latitudo epithematum. Sic scorpionis carnes oleo cõctæ, percussionibus medentur scorpionum. Sic theriaca de serpentis carne cõfectum, morsibus serpentinis occurrit: & portiones veneno infectas, in potu sumptum, expellit: Ad hanc similitudinem medicus noster mortem nostræ carni, de serpente venientem, carnis suæ morte sanauit, & ad immortalitatis suæ speciẽ, in tempore restitutionis complendam, reformauit. Vbi diligentius attendendum est, quòd mors quæ per lignum venit, per lignum superata est. Et ipsa ligni forma, longitudini & latitudini & altitudini humani cõfigurata est corporis, quo sicut totũ corpus motum est, vt manus ad vetitum extenderentur, ita corpus per omnia membra sua in cruce distenderetur, & totum quod reatu paterni delicti contractum fuerat, huius emplastri malaxatione consolidaretur. Sed huic medicamento per similia composito, admixtum est medicamentum factum per oppositum. Nam hęc sanauit obedientia, quod ibi corruerat inobedientia: Et quod ibi contaminauit gula oblectamentum, hęc reformauit crucis tormentum. Continetur in hac crucis figura altius sacramentum: quod quanto est altius, tanto est attendendum diligentius. Intelligitur nanque in latitudine crucis dilectio proximi: quæ nõ tantum vsq; ad amicos, sed etiã extendenda est vsq; ad diligendos inimicos. Intelligitur quoque in eiusdem longitudine longa & perseverans laborum & persecutionum sustententia, quam patienter ferre debet ad patriam spirans nostra peregrinatio, tam p dilectione proximorum, quàm pro exhibitione omnium bonorum operum. Figuratur simili ratione in altitudine eius, eminentia spei penetrans vsque ad interiora velaminis, vbi visione pacis perfruentur, qui hęc à ciuibus Babylonie multipliciter exercentur: donè in libertatem gloriæ filiorum Dei, à seruitute corruptionis huius liberentur. Significauit hanc latitudinem charitatis Dominus in cruce, caput ad Orientem subrigens, pedes ad Occidentem summittens, manus ad aquilonem & austrum extrẽdẽs: vt ad-

Iohan. 12.

Reg. 4.

1 Cor. 10.

Rom. 9.

Phil. 2.

Gen. 3.

Implet quod de se ante passionem suam prædixerat: Cum exaltatus fuero à terra, id est, cum crucifixus fuero, omnia traham ad meipsum, id est, conuocabo ad me totum mundum. Hoc sacramento crucis, sanctus Heliſeus filium Sunamitis, os ori, manus suas manibus eius applicas, fulcitauit, & viuum matri restituit. Eiusdẽ virtute sacramenti, Moises in deserto bis silicem virga percussit, & stienti populo aquã de petra produxit. Bina quippe percussio duũm lignorum, figuratè intelligitur in cruce facta compactio. Bis ergò petra percussitur, cum CHRISTVS, de quo dicit Apostolus, petra autem erat CHRISTVS, in duobus lignis crucis extensus, lancea perforatur. De hac petra aqua profudit, cum sanguis redemptionis & aqua baptismatis, quibus in nouum hominem transformamur, de latere CHRISTI manauit. Præterea inter has crucis dimensio- nes, solerter attendenda est crucis profunditas, quia profundum est mysterium crucis: in quo multorum, qui sapientes videbantur esse, ingenia defecerunt, qui hoc ausi sunt reprehendere, quod non poterunt humana ratione comprehendere: videlicet, cur verbum Deo patri cõternum, omnia continens, omnia implens, in assumpto homine totum se includerit, & tamen totum mundum regere, comple- re, & continere non desierit, non satis cõsiderantes, quod valet in minori, multo magis posse valere in maiori, cum vox vna & tota de ore loquentis prodeat, & tota ad aures multorum perueniat. Qui de hac quæstione scrupulosius disputant, & tanquam clauso ostio ad parietem palpant, audiant primũm dicentem Apostolum: O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Deinde mitescant, & cum pietate pulsant, vt aperiat eus, & intelligat iustum fuisse conditorem in condemnando, & misericordem in redimendo: Nec potuisse sanari sine misericordia, quod iuste condemnauerat omnipotentis iustitia. Hinc consequenter aduertent, cum vsque ad captiuati hominis paupertatem & crucis ignominiam se humiliauerit diuina omnipotentia, quæ in paradiso reum hominem iusta condemnauerit sententia. Cum enim de perpetrata à Domino argueretur inobedientia, non se humiliter, vt culpa exigebat, accusauit, sed authorem superbe accusauit, dicens: Mu-

lier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de fructu, & comedi. Hęc dicendo, se putauit excusatum: & creatorem, mulieris conditorem, quæ ad peccandum virum traxerat, esse inculpatum. Qui si humiliter se accusasset, & in authorem suum culpam non retorsisset, à paradiso non exulasset. Erat autem contra diuinam iustitiam, si reum impõnitentem in pristinum gradum restituisset, & non vsque ad dignum pœnitentiæ fructum qua vellet ratione compelleret. Diuina itaque sententia morti est adiudicata, & cum tota posteritate, quæ de lumbis eius erat processura, eiectus est de paradiso, & ærumnoso condemnatus exilio: & qui sine pœnitentia in statum suum redire non poterat, mouendus & admonendus erat ad pœnitentiam, vt reformaret voluntarium & subdita humilitas, quem corruerat malè erecta iniquitas. Non enim conueniens erat, vt inuitus traheretur ad pœnitentiam, qui spontaneus corruerat in pœnam: nõ itidẽm ingratus existeret suæ reformationi, sicut extiterat primæ conditioni. Prouisum est igitur tale medicamentum, quale conueniebat ægroti, quod duritiam tumoris sic emolliret, vt molles factus, spontè mortiferum virus effunderet, dicente psalmista: Effundite coram illo corda vestra, id est, per confessionem eijcite de conscientijs vestris omnia immunda. Quod quandiu tardauit facere mundus, tandiu remansit immundus. Vt ergò hoc fieret, misit medicus noster præcones & testes suos ante se legilatores & prophetas, qui corda auditorum ad pœnitentiam præpararent, & ei in tempore gratiæ testimonium perhiberent. Venit ipse medicus in tempore plenitudinis, publicè prædicauit causam aduentus sui, factus est doctor medicinæ, dicens: Pœnitentiam agite. appropinquabit enim regnum cælorum. Et item: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Hoc consilium medicinæ acceperunt multi, contempserunt multi. Contempторibus placuit adhuc magis sibilus serpentis perimentis, quàm persuasio medici & redimentis. Filius vero adoptionis audiuit, & obaudiuit voci promittentis, qui in paradiso non obediãt præcepto mortem committantis, Expleta dispensatione doctrinæ suæ, & cæcitate in Israel ex parte perduran-

*voluntaria & subiecta humilitas,

Psal. 61.

Mat. 4.

Mar. 16.

*redemptoris,

te, tādē exhibuit se medicum, & fecit de seipso medicamentum: exhibuit se sacerdotem, & fecit seipsum sacrificium, vt cōpleret ad quod venerat, & probaret, quāta dilectiōe dilexerat eos, p quibus corpus suum in ara crucis offerebat. Vndē & in euangelio suo antē prādixerat: Maiorē charitatem nemo habet, quā vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Hinc est quod Apostolus dicit: Commēdat charitatē suam deus in nobis, quia cū inimici essemus, reconciliauit nos sibi per mortē filij sui. Et quia naturale est, vt homines diligentes se diligant, hac humilitate & charitate humiliata est & liquefacta duritia mūdi, vt agnosceret beneficium suā reparationis, qua nō agnouerat excellentiam suā conditionis. Vndē psalmista: Homo cū in honore esset, non intellexit: cōparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Postquā verō ad se reuersus est, & per dilectiōē redimentis, & eruditionem admonentis cognouit de quāta corruisset gloria, & in quanta versaret miseria: expertus est, quōd magna indigeret misericordia, & impletum est quod dicit psalmista: Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Prādicata est exindē virtus crucis per vniuersum mūdū, quæ partibus suis p quatuor mūdi partes est extensa, & totū mūdū sua malaxatione cōplexata cōpleuit. Nec iam potuit ex toto mundus esse ingratus, qui tāta fuerat charitate sanatus. Crucifixus noster à morte surrexit, cælos ascendit, crucem nobis in memoriā suā passiōis reliquit. Crucem reliquit ad sanitatē, crucē reliquit ad sanctificationem. Hoc signo demones fugantur, hoc antidoto sanitates perficiuntur: hoc signum prāsidium est amicis, obstaculum inimicis. Huius crucis mysterio rudes catechizātur, eodem mysterio fons regenerationis consecratur: eiusdem crucis signo per manū impositionem baptizati, dona gratiarum accipiunt: cum eiusdem crucis signo caractere basilicæ deducantur, altaria cōsecrantur, altaris sacramēta cum interpositione dominicorum verborū conficiunt. Sacerdotes & Leuitę per hoc idē ad sacros ordines promouentur, & vniuersaliter omnia sacramenta ecclesiastica in eis perficiunt. Qui hoc mare magnū & spatiosum, in quo sunt reptilia, quorū non est numerus, absq; naufragio transire desiderat, crucem sequatur, crucē teneat, & eam nō deserat, donē ad optatū salutis portū perueniat. Hoc cursum

Ioan. 15.

Rom. 5.

Psal. 48.

Psal. 15.

*impositio

nostrū dirigit, hoc ad agonē nos instruit, hoc in luctamine adiuvat, hoc ad victoriam prouehit, hoc maleficia destruit: & oīa demonum machinamenta ad nihilum redigit. Et quod faciebat in terris corporalis Christi p̄sentia, hoc facit cum fideli inuocatiōe nominis Christi, victoriōis crucis insignita memoria. Lōgum est per singula virtutum crucis exponere. Qui verō in angaria Christi crucem portat, poterit plura de eius virtute experimento cognoscere, quā possit sermo retere, vel humana cogitatio comprēhendere.

DE ADVENTU DOMINI
sermo.

Quoniam p̄sentium obseruatione dierum, vtrunque Christi aduentū celebramus, distinguendum est fraternitati vestræ, quid hac obseruatione p̄teritum debeatis credere, quid futurū expectare, quatenus expectatio futurorum, per timorē sollicitos vos cōpescat à malis: p̄teritorum autem fides, per charitatem non tepescens, confirmet in bonis. Dominum enim iam in forma serui venisse, vt iudicaretur, nemo est vestrū qui dubitet; eum in eadē forma venturū vt iudicet, nemo est vestrū qui neget. Primus ergō aduentus eius occultus, secundus manifestus. De primo enim aduentu eius ita legitur: Et homo est, & quis cognoscat eū? Et in euangelio: Lux in tenebris lucet, & tenebræ eum nō cognouerūt, & multa in hūc modum. De secūdo autē ita habetur in psalmo: DEVS noster manifestē veniet, & non filebit. Primo quidē aduentu siluit, nō à p̄cepto, sed à iudicio. Cū enim malediceret, nō maledicebat: cū percuteretur, nō cōminabatur, & sicut agnus corā tondente se, sic non aperuit os suum. Secundo non filebit, cū vnicuique reddet secundū opera sua. Itā enim dicitur est eis, qui à sinistris eius erunt: Ite maledicti in ignē eternū. Itā verō his q; à dextris eius erūt: Venite benedicti patris mei: percipite regnum quod vobis paratū est ab origine mūdi. Prim⁹ aduentus est humilitate & mansuetudine, secundus cū terrore & maiestate. De primo em̄ p̄ prophetā dicit ecclesiā: ecce rex tuus venit tibi mansuetus & humilis. De terrore secūdi itā dicit in psalmo: Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tēpestas valida, vt reprobos à gloria visionis eius tēpestas procul pellat, quos deinceps ignis exurat. De hac tēpestate scriptum est: Tollatur impius, nē vide.

Psal. 86, Ioan. 1.

Psal. 49.

1. Pet. 2. Esa. 53.

Matt. 16.

Matt. 25.

Zach. 9. Matt. 21.

Psal. 49.

*vrat. Esa. 26.

Deut. 32.

Matt. 25.

Phil. 3.

Rom. 5.

1. Cor. 15.

*moueamur,

1. Cor. 5.

videat gloriam Dei. De igne autem, cui tradendi sunt reprobi, itā dicit Dominus per Moysen: Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque inferni nouissima. Cum maiestate quoque se vēturum ad iudiciū, ipse sic dicit: Cūm venerit filius hominis in maiestate sua, congregabuntur ante eum omnes gentes. Primo aduentu venit impios iustificare, secūdo venturus est impios cōdemnare. Primo venit auersos reuocare, secundo conuersos glorificare. Primo aduentu Christus pro impijs indebitū morti traditus est, secūdo impijs debita morti traditurus est. Primo aduentu venit nos intūs reformare ad imaginem Dei. Secundo autem reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Sicut enim per primum hominem terrenum, peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, itā congruum erat, vt per secūdum hominem celestem, homo primū à peccato iustificaretur, postmodū per eundē immortalitati restitueretur. Eo enim ordine quo perierat, eo ordine reparandus erat. Prima quippe mors, prauaricatio: ex qua generata est secūda, per subtractionē anime, carnis corruptio. Itā ergō prima resurrectio, iustificatio: secūda, in immortalitate carnis corruptæ reformatio. Quia verō vterque aduentus nostræ restauratiōi fuit necessarius, vtrunque sub vnus temporis obseruatiōe sancta venerari cōsuevit ecclesia, vt inchoata prioris beneficiæ recolat cum gratiarum actione, consummata verō futuri aduentus bona, cum pia expectet trepidatione. Idcirco ea quæ de vtroque Domini aduentu in lege & prophetis & psalmis & Euāgelio scripta sunt, his quatuor hebdomadibus specialius legendo & cantando recitantur in ecclesia, vt his quatuor testimoniorum generibus, de perceptis beneficijs ad gratiarum actionem muniamur, ad futuram verō, sollicitudine non pigra præparemur. Conseruemus igitur primam innocentie stolam, quam in primo aduentu recepimus, vt cum ea ad nuptias patris familiæ occurrentes, alteram quoque stolā immortalitatis percipere mereamur. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus: vt quem redemptorem læti suscipimus, venientem quoque iudicē securi videam⁹. Dies Dñi, sicut ait Apostolus, quale sit opus vniuscuiusque declarabit, quia in igne reuelabitur. In die quippe Domini iste aer terræ vicinus, quousque aquæ diluuij ascendere

runt, igne replebitur: per quem transibit omnis refurgēs, qui ante tribunal Christi p̄sentabitur. Sicut verō ignis aurum & argentum aut probat, aut purgat: sic ignis iste resurgentiū opera perfecta probabit, imperfecta purgabit. Sic enim dicit Apostol⁹: Si cuius opus manserit, igne p̄bitur: Si cuius opus arserit, ipse saluus erit, sicut tamen quali per ignem. Hæc scientes charissimi, præparemus nos in aduentum iudicis: vt non quod condemnet, sed quod coronet, in nobis inueniat. Præoccupemus aduentū eius in cōfessione, plāgamus mala, quæ fecimus: statuamus iudices conscientias nostras aduersū nos: quæ sicut ait Apostolus, si nos iudicaremus, non vti quē iudicaremur. Summus enim pontifex, qui seipsum pro nobis obtulit Deo patri, adhuc interpellat pro nobis ad dexterā patris: adhuc reseruat peccātibus locum veniæ, qui auersis & non reuersis postmodū solum reseruat locum vindictæ. Dum igitur tempus habemus, vitemus vindictam prioris vitæ p̄ correctiōnem, quæramus misericordiam per obseruantiam iustitiæ, nē postremō aduersus nos districtus iudex sedeat, qui nunc p̄sumptus pontifex pro nobis interpellat Iesus Christus Dominus noster.

Ibid.

*ad

Psal. 94.

1. Cor. 11.

Heb. 9. Rom. 8.

*vitæ correctione

Rom. 8. Heb. 7.

SERMO DE NATIUITATE DOMINI.

IN diuinæ miserationis magnitudine libet aciem mentis intendere, & quātū rationalis creatura suo debeat redemptori; ex beneficiorum cōmoratione colligere. Primō quidem, quia hominē cū non esset, mirabiliter de terra plasmauit, dehinc cū astutia serpentis & fallacia mulieris perditus esset, mirabilius reformauit. In plasmando mira potestas, in reformando mirabilior potestatis apparuit humilitas. nec enim ad eō humana miratur infirmitas, si potens aliquis innumeros seruos suæ ditioni seruituros potenter acquirat, q̄ si eosdē fugitiuos interrim abscondita potestate, minis remissis, indebitæ humilitatis blādimētis reuocatos apprehendat. In primo statu cōditionis homo despicit, quia timuit potestatem, nō dilexit maiestatem: appetiuit libertatē, incurrit seruitutē: & q; p̄ venedictiā potuit deificari, ex hoc ambicōs vanitatis meruit subigari, benign⁹ ergō cōditor nolēs p̄ire quod creauerat, in habitu serui cōseruis apparuit, vt familiari colloquio in sinaret maiestatem, excitaret ad charitatē. Facto itaq; colloquio

de

Ioan. 9.

de terra & salua, cæci nati oculos aperuit, quia Dei sapientia, in vnitate personę nostrę naturę coniuncta, in humano genere cæcato à primæ origine intellectu, quo Deum cognosceret, & amorem quo agniti- dum diligeret, reformauit, vt iam multi- plici beneficio obligatum cum non ama- re non posset, cuius tam multa beneficia in se præcessisse cognosceret. In beneficio enim primæ conditionis, sapientia & vir- tus conditoris enituit: in beneficio autem reconciliationis, quo auersos, & malè me- ritos ad se reuocauit, pœnas remisit, præ- mia repromisit, quantum, quod condidit amaret, euidèter ostèdit, & sic in ijs, quos prior dilexerat, ignem sui amoris accèdit. Agnouit enim ægrotus medicum suę sal- utis affectuosum & peritum, miratus est humilitatem, miratus & sapiētiam, dilexit sanitatem. Agnouit quod preciosum esset antidotū, quod cum fecerat medicus suus ad euadendum morbum tam acutum, tam inueteratum: etiā ingratus esse non po- tuit, qui tot beneficia sui redemptoris ac- cepit. Humilitatem quippe agnouit, quia ipse medicus noster in infirmitate carnis nostrę tanquā in lecto discubuit infir- mantium, vt experiretur quid sanandum infirmis suis esset necessarium. Sapientiam quoquē huius medici nouit ægrotus, quia iuxta rationem medicinę, in quibus- dam sanitatem contulit ægrotis per simi- lia, in quibusdam morbos euacuauit per contraria. Per similia quidem, quia natus est vt renasceremur: infirmatus est, passi- bilia nostrę mortalitatis perferendo, vt nos ab omni passibilitate seruariemus: Cru- cifixus est, nè nos cruciatibus æternis sub- ijceremur. Mortuus est temporaliter, nè nos in æternum moreremur: Suscitatus est, vt ei confuscitaremur: Ascendit, vt per suam ad dexteram patris sessionem se- cum traheret deuoti gregis humilitatem. Si verò quibus contrarijs contrarios mor- bos euacuauerit, attèdatur: videmus, quia per personam Yerui nostram reparauit li- bertatem, per humilitatem suam deiecit antiqui hostis superbiam, per suam obe- dientiam, nostram sanauit inobediētiam. Hęc omnia & verbo docuit, & exemplo probauit, vt quę imitanda proposuit, obe- denter impleremus: quę speranda pro- misit, sine hæsitatione speraremus. Quan- tum autem precium pro nobis redimen- dis soluerit iste medicus, à montibus au- diamus. De profundo enī clamat ille mons altus, cui à mōte montium commissę sunt

clausæ regni celorum: Non enim corrupti. Mat. 16. bilibus auro & argento redempti estis de 1. Pet. 1. vana vestra conuersatione, sed preciofo sanguine agni immaculati. Huic cõsonat alius mōs, à sole iustitię illustratus doctor gentium: Empti estis precio magno, glo- rificate Dei & portate in corpore vestro. 1. Cor. 6. Agnus iste immaculatus nõ ille est, qui in veteri sacrificio requirebatur absque ma- culę varietate de pecoribus natus: sed ve- rus & innocens, de immaculato virginis vtero generatus: Non ille, cuius sanguine postes tingebantur, sed in cuius fide fide- lium frontes crucis impressione signatur: Non ille, cuius sanguis sacerdotum mani- bus fundebatur, sed qui à seipso sacerdo- te vero pro salute nostrā offerendus præ- figurabatur. Neque enim æquē digna ho- stia, æquē munda potuit inueniri, quę pro nobis emūdandis offerretur, neq; sacer- dos æquē dignus, æquē mūdus, à quo tam digna hostia dignè offerretur. Ipse enim de seipso sic ait: Nemo tollit animam me- am à me, sed ego pono eam, & iterum su- mo eam. Iste agn' sine macula & ruga vir- ginē sibi spōsam sociauit, sicut sibi matrē virginē antea sanctificauit. Vndè Natiui- tas, qua temporaliter natus est Christus, nõ dissimilis est natiuitati, à qua spiri- tualiter nascitur Christianus. Sicut enī Chri- sti mater virgo cõcepit, virgo peperit, vir- go permansit: sic mater Ecclesia, Christi spōsa, lauacro aquę in verbo Christianos populos quotidie generat, vt virgo per- maneat. In illa carnis integritas, in hac cõ- mēdatur fidei puritas. Audiamus Paulum amicū sponi casto amore zelantē spon- sam non sibi, sed sponso, Ecclesię Corin- thiorum sic dicentem: Aemulor enim vos Dei æmulatione: despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. 2. Cor. 11.

Hic quidem pignore spiritus subarrata in integritate fidei, in morum honestate, fidei virgo est despe ad spem producēda, vt ibi plena iocunditate in pleno sponi amore gaudeat, cuius * arces, contem- * artes 1. Quomoddò autem matrem carnis suę sanctificauerit, deinceps audiamus, vt in dē læteretur Catholicus, immūdus cõ- futetur hereticus. Omnem quippe neuum tam originalis, quā actualis culpę, in ea deleuit: sicque carnē de carne eius sumēs, eandem in diuinam munditiā transfor- mauit. Etenim sic ait scriptura: Deo noster Deut. 4. ignis consumens est. Sicut ergo ignis ma- Heb. 12. terialis omnem materiam, quam assumit, mun-

mundans, in se cõuertit: sic materiale car- nis nostrę, quod diuinus ignis assumpsit, diuinitatis expers esse non potuit, quate- nūs, quod Deus est per naturam, hoc inci- peret habere per gratiā. Prima etenim hu- mani generis parens, quia serpentinę p- suasionis virus excepit, duplici maledictio succubuit, vt & cum viro mortē incurre- ret, & vt filios quos carnis delectatiōe cõ- ciperet, cum dolore parturiret. Huius ma- ledictionis omnes filiæ Eux hæredes suc- cesserunt, & omnes filios suos, sub neces- sarię mortis condemnatione genuerunt. Sola hæc mater, quę non sibilo serpentis, sed angeli nunciantis verbis credidit, be- nedictionem, quę vtrunq; maledictū ex- cluderet, audire promeruit: Benedicta tu in mulieribus, quia nec per cõcupiscen- tiam carnis concipies, nec filium in dolo- re paries: & bñdictus fructus ventris tui, ipse videlicet filius, qui nec ex sanguini- bus, neque ex voluntate viri natus, non necessitate, sed voluntate temporalē mor- tem subijit, & ab æterna nos morte libera- uit. In hac Christi natiuitate Deus homo natus est, vt homines renascerentur dii. In hac inclinatur diuinitas, vt sublimeretur hu- manitas. Inclinas se Deus tanquā hu- milis & fortis adiutor, quasi humerū sup- ponit ad subleuandum, & inter tantā dis- similitudinem corruptibilis naturę & in- commutabilis substantiæ, personam suam vtriusque naturę participē, mediaticem opposuit, quę per id, quod nobis habet æquale, subleuaret, & tanquā de latera carnis lippientibus oculis, & solē nisi sub nube videre volētibus, temperati luminis iubar effudit, & ignorantie nostrę tene- bras illustrauit. Miser etenim homo ad ima- ginem Dei conditus, cum in honore es- set, non intellexit: & idē similis factus est iumentis in sapientibus. Hęc iumenta scē- num, quo alerentur, non habebāt: panem suum comedere fuerant oblita, sicut de- plorans ait Psalmista: Aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meū. Idē oblitus suum comedere panem est scēnum ani- malium, id est, alimentum simplicium, vt in dē lac sugeret paruulus, vndè forti ci- bo pacifitur angelus: sicq; in virile robur educatus per alimoniam lactis, quandoq; pertingata ad internū & æternum gustū di- uinę maiestatis, id est, quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Verbum Domini in principio apud Deum cõtem- pletur cum angelis, interim per speculum in enigmate, postea verò manifesta visiōe:

Hic sicut in via, ibi sicut in patria: Hic be- neficia per medicum nostrę salutis sapiē- ter, fortiter, mirabiliter & misericorditer nobis esse collata gaudeamus. Horum re- cordatione peregrinationis nostrę labo- res releuemus, quatenūs sic longanimiter militemus in via, vt donatium recipiam' in patria.

SERMO DE CIR- cuncisione Domini.

Dominici natalis hodiē diem celebramus octauum, in quo puer Iesus à parentibus carnis suę, carnale suscepit circuncisi- onis sacramentum. Non enim, sicut ipse Matt. 5. ait, legem venerat soluere, sed adimplere. Legem quidem adimpleuit, quia de face carnalium obseruationum spiritualem in- tellectum eliquauit, & quædam ardua p- cepta moralia, quę Iudæis propter imbe- cillitatem suam remissa fuerant, in Euan- gelio præceptis eorum superaddidit, & ipas obseruantias carnales vsque ad tem- pus correctiōnis carnaliter obseruauit. In- dē est, quod puer à parentibus octaua die circuncisus, quadragesimodie ab eisdem Luc. 2. cum legalibus hostijs in templo est præ- sentatus. Iuuenis etiā ad diem dedicati- onis, & ad ceteros dies festos, Hierosoly- mis, sicut in Euangelio legimus, frequen- Ibid. ter occurrit, & in nullo sacramenta illa le- galia resutauit: Donèc in sancto die cõgne immolato veteri Pascha, verus sacerdotiū in nouum cõmutauit, qñ seipsum coniuq; & coniuuium exhibuit discipulis. Trans- lato ergo sacerdotio, sicut ait Apostolus, Heb. 7. necesse erat vt fieret etiā legis trāslatio. Et hoc erat tempus correctiōnis, quando renouādæ erant carnales vmbre, sub quibus natus & vsq; ad virilem ætatem edu- catus est Christus. Vndè dicit Apostolus: Gal. 4. Postq; venit plenitudo temporis, misit de- us filium suum, natum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redime- ret. Si enim aliquis obseruatione extrane- us, scientibus legem sacramenta legis ex- poneret, quis ei auditū præberet? Recto, ergo ordine magisterij, prius voluit audi- tor legis esse, quā doctor; prius eam ser- uare, quā eius sacramenta reserare: vt per vitam & doctrinam suam, ipse esse co- gnosceretur, cui testimonium dabant lex & propheta. Nunc ergo, quia quas dā cau- sas reddidimus, quare sub lege natus sit Dominus, de circuncisionis sacramento, SSS quam

quam in manibus habemus, quæ Dominus dederit, pertractemus. Octava & circumcisio, vni concinunt sacramento. Octava in scripturis, pro æternitate poni consuevit. Sicut enim septenarij numeri circuitu rerum temporalium volubilitas, ita per octavam, quæ septenario succedit, congruè designat æternitas. Vndè non inconuenienter colligitur, quia sicut præcedenti septem dierum spatio temporalè Christi natiuitatem representauimus, qua venit inter homines huius exilij mala perferre, & languenti mundo sua bona conferre, ita præsentem octauam, Christi natiuitatem in figura celebramus, qua in assumpto homine transiit de hoc mundo ad patrem, qua transformata est eius caro de corruptione in incorruptionem, de mortalitate in immortalitatem. In carne illius iam absorpta est mors in victoria, quam sicut in ea completam certa fide iam credimus, ita in nostra carne futuram certa spe non dubitamus. Ità enim dicit Apostolus: Si cõplantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Quæ autè sit illa mortis similitudo, audiamus ab ipso: Consepulti enim sumus ei per baptismum in mortem, vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Hæc mortis similitudo, pfecta est peccati abolitio, nouitas vitæ, obseruatio iustitiæ. Hæc ipsa est prima resurrectio in anima, de qua dicit Iohannes: Beati qui habent partem in prima resurrectione: in his secunda mors, id est æterna, non habebit potestatem. Hæc eadem est vera circumcisio, per quam non cutem carnis petrinis cultris expoliamus, sed veterem hominem, id est, veteris hominis similitudinem, Christo conformati, cum suis actibus deponimus. De qua alibi dicit Apostolus: Non enim circumcisio, quæ fit in manifesto, id est, in carne, sed circumcisio cordis, non litera, sed spiritu, circumcisio vera. Illa ergò exterior, huius interioris figura est, sicut de Abraham iam per fidem iustificato, dicit idem Apostolus, quia signum circumcisionis accepit signaculum iustitiæ fidei. Bèndè autè conuenit octauæ nostræ, quòd circumcisio carnis in ea parte fit corporis, per quã humana mortalitas propagatur. Vera em̄ circumcisio in nostra octaua, id est, in generali resurrectione cõplebitur, cum corruptibile hoc in corruptione, & mortale hoc immortalitate vestietur. Sicut autem in hæc parte carnis iusta est impleri car-

1. Cor. 15.

Rom. 6.

Apo. 20.

Rom. 2.

naliter, vt significaretur implenda spiritaliter, sic in reliquis membris corporis implenda est spiritaliter, licèt nõ exhibeatur corporaliter, quatenus, secundum Apostolum, non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed arma iustitiæ Deo. Circumcidimus igitur aures ab illicito auditu, oculos ab illicito visu, nares ab illicito olfactu, os ab illicito gustu, cor ab illicita cogitatione: Linguã ab illicita locutione, manus ab illicito tactu, pedes ab illicito incessu, nõ, secundum prophetam, Mors intret ad animas nostras per fenestras nostras. Vndè Primicerius martyri Iudæis, sensus corporis ab illicitis non obseruantibus, dicit: Incircumcisi cordibus & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis. Quoties ergò festiuitatè istam annuis recurribus frequentamus, & secundum fidem gestorum, quæ de Christo leguntur, honoremus, vt eadè ad morum iustificationem & ædificationem referentes, fidem firmam, charitatem nõ fictam, spem certam, tam diu teneamus, donec euacuato quod ex parte est, perfectionem nobis promissam cõprehendere mereamur. His enim inconcussè manebitis, dissoluta huius habitationis domo, domum non manufactam, æternam in cælis habebimus.

Rom. 6.

Hier. 9.

AA. 7.

habebimus.

SERMO DE EPIPHANIA Domini.

Hinc Epiphaniarum diè maiores nostri tribus de causis sanxerunt haberi solennem. Quas causas fidelis quisq; cognoscit, qui euangelicam historiam legere vel audire consuevit. De quibus pauca dicenda sunt. Quomodò & diuino militant honori, & q̄ nostræ conferant ædificationi. Prima causa contigit, quam hodiernum declarat euangelium, quando noua stella oriente, ortu veri luminis indicante, Magi in Orientis partibus excitati, Hierosolyam uenerunt, & in quisi-to loco natiuitatis Christi, præfata stella præeunte, & super domum, ubi puer erat, stante, puerum inuenerunt, & ei mystica munera obtulerunt, aurum, thus, & myrrham. Primò ad ædificationem fidei nostræ proficit, quòd exorta noua stella ortum diuini luminis in terris apparuisse nunciavit, nõ se rationalis creatura posset ab eius agnitione excusare, cui videret etiã elementa seruire. Qua in re Iudæa minus excusabilis fuit, cum eum non cre-

Matt. 2.

credens, cuius ortum ex scripturis didicit, magos tanquã primitias gentium videt per præsentia signa commotos adorare, & mysticis muneribus honorare. Isti etenim magi, non nigromantici, vt quidã putant, sed gentium erant philosophi, qui vsu didicerant ex signis significata perpèdere, & ex circumstantijs rerum, cognatos euentus agnoscere. Vndè congrua significatione per aurum, quod regibus in tributum dari solet, regiam nati infantis potentiam: Per thus, quod in tributo adoletur, diuinam eiusdè infantis essentiam: Per myrrham, qua mortuorum corpora condiuntur, mortalè figurare naturam. Hæc tria in Christi fuisse persona, catholica mater & credit & prædicat, & in cælis regnante non mysticis muneribus, sed auro, thure, & myrrha de cordis sui apotheca prolatis honorat & adorat. Aurum etenim Deo offerimus, cum per patientiam probati, in tribulationibus nõ deficiamus. Aurum quippe sicut cum malleis tunditur, producitur: ita pia anima, cum tribulatur, per patientiam ad meliora puehitur: & est ei tribulatio, tunsiõ: perseuerantia, productio. Vndè dicit Apostolus: Tribulatio operatur patientiam, patientia probatorem, probatio verò spem. Thus quoq; ei in ara cordis incendimus, cum interno eius amore flagrantem, per studium compunctæ & lachrymosæ orationis ei placere contendimus. Myrrham quoquè de nostri cordis arca proferim, cum pro eius amore vigilando, orãdo, ieiunando, & alijs honestis exercitijs intendendo, petulantiam carnis edomamus. Vndè in Cantico Canticorum dicit sponsa: Digni mei distillauerunt myrrham primam. Est quidem myrrha prima, castigatio carnis, cum discretionem assumpta, quæ non laudes venatur populorũ, sed ad vegetationem transit animarum. Hanc distillabant manus Pauli cum diceret: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, nõ, cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Nunc ista de prima Christi epiphania, siue ad fidei, siue ad morum ædificationem pro breuitate sermonis dicta sufficiant.

Rom. 5. lico. 1.

Cant. 5.

1. Cor. 9.

Luc. 3.

stræ fidei veritas approbatur, & de appetèdo baptismo, & de eiusdem baptismi vtilitate ad fidem venientium simplicitas in-formatur. Vita etenim Christi, vitam instituit Christiani. Cùm ergò credis Christum non solum in se mundum, sed etiã scelerum mundi mundatorem, videlicet baptismi sacramentum à seruo suscepisse, qua ratione quilibet m̄dus, quilibet sanctus, nõ idem sacramentum à seruo suscipiat, se poterit excusare? His enim omnibus necessaria est regeneratio, quorum vitiosa præcessit generatio. Quod quia in eo non fuit, de quo legitur: Generationem eius quis enarrabit? solummodò propter formam implendæ iustitiæ posteris relinquendam hoc sacramentum accepit. Quòd verò eo descendente in aquas, cæli aperti sunt sup eum, & spiritu sancto descendente in eum, filius Dei est appellatus, sublimitatem Christianæ gratiæ valdè commendat, quia in aquis baptismi & flammeus gladius paradisum nobis intercludens, extinguit, & paradisi aditus aperit, & vnusquisq; baptizatus pignus spiritus accipiens, per adoptionem DEI filius efficitur.

Es. 53.

Matt. 3.

Tertia huius festiuitatis est causa, quam Dominus anniuersaria baptismi sui die, coram positis discipulis suis, bonum coniugale sua præsentia & signorum suorum initio comprobauit, & eo quòd in nuptijs aquam in vinum mutauit, magnum nobis mysterium commendauit: Primò, per miraculi ostensionem, suam discipulis ad huc rudibus insinuauit diuinitatem. Mysticè aqua verò in vinum in nuptijs mutata, hoc insinuat, quòd quãdò Deus humana nature sociatus est, & facti sunt duo in carne vna, Christus & Ecclesia, tunc lex quæ hætenus carnaliter fuerat obseruata, per dispensationem humanitatis Christi spiritualiter est intellecta. Nos quoquè de futura & insipida veteris hominis vita per hanc Christi & ecclesiæ societatem translati sumus in filiorum DEI adoptionem. Possent quidem de his plura & prolixiora dici, & scripturarum testimonijs comprobari: sed nõ prolixitate sermonis oneretur auditores, nunc ista sufficiant. Modestus enim cibum tanto sumit vilius, quanto auidius: & tâto magis est fastidiosus, quãto magis est copiosus. His ergò supradictis, dilectissimi, secundum recordationem gestorum, de Christi diuinitate & humanitate fidem nostram confirmemus, & his solennitatibus, quas temporaliter celebramus, moribus & conuersatione congru-

Ioan. 2.

amus, vt per temporalia festa quæ agimus, pertingere ad gaudia eterna mereamur.

SERMO IN PVRI-
ficatione S. Mariæ.

Confuetudo Ecclesiastica multas ex rebus gestis retinet similitudines, quibus & rerum gestarum repræsentat veritatem, & simplicium corda excitat ad pietatem, vt per ea quæ foris venerantur, ad interiorum amorem rapiantur. Hinc est, quod ad recordationem Dominicæ passionis in Ecclesia cruces erigimus, quod tempore ascensionis vexilla, triumphum Christi significantia, in eminentiori loco ecclesiæ, tanquam in arcu triumphali sublimamus, quod sanctorum miracula vel martyria picture imaginatione recordamur. Ex huiusmodi consuetudine hoc inoleuit, vt hodierna festiuitate fideles populi cum cereis luminariis ad ecclesiam procedant, & eadem benedicta in Missarum solennitatibus sacerdotibus offerant. Nouit enim vestra fraternitas, quod secundum euangelicam historiam Dominus IESVS quadagesimo die à natiuitate sua, hoc est, hodiè parentibus in templum est delatus, & ibi à sancto Simeone susceptus, & benedictus in templo est præsentatus. Hoc hodierna festiuitate sancta repræsentat Ecclesia. Sicut enim sanctus Simeon in manibus accepit infirmitatē, sed intrus agnouit maiestatem, infidelitatis nostræ tenebras interiores illustrantem: sic quisque fidelis hoc sacramentum repræsentans, ceram in manibus portat, quasi carnem fragilem, sed superferri videt lucem, exteriores huius aeris tenebras illuminantem. Sicut enim caro Christi de mundissimo & bono odore virtutum referta carne processit, & nec in concipiendo, nec in egrediendo matris integritatem violauit: sic cera quæ hodiè gestatur fidelium manibus, de mundis & odoriferis floribus collecta, fructus est apsis, virginis videlicet animantis, cuius, sicut legitur, sexum nec masculi violant, nec foetus quassant. Cum ergo eam sub hac significatione porramus, CHRISTVM portemus in ore, Christum portemus in corde, Christum portemus in manibus, vt dimissi in pace, cum Simeone sancto salutare Dei videre mereamur. Vultis scire quomodò Christum portetis in ore? Ipse de se dicit: Ego sum veritas. Sit ergo in ore vestro veritas, ab sit

Luc. 2.

Ioan. 14.

fallitas, absint vaniloquia & turpiloquia, & erit in ore vestro Christus. Sit in corde vestro charitas, & erit ibi Christus. Sic enim dicit in epistola sua Iohannes: Deus charitas est: qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Sit in operibus vestris innocentia, vt nemini quicquam sum auferatis: sit iustitia, vt cuique quod suum est, tribuatis: & habebitis in manibus Christum. Ipse enim nobis factus est à DEO & iustificatio & iustitia. Hunc ergo vobiscum ad ecclesiam apportate, hunc vobiscum reportate: & habebitis Christum vobiscum. Sic enim monet sanctus Apostolus Paulus: Empti estis precio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro. Quid est Deum portare? Imaginem DEI repræsentare, Christum imitari. Hanc imaginem portat innocentia, portat iustitia, hanc portat veritas, hanc portat castitas, hanc portat sobrietas, & omnis honestas. Sicut enim portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis. Deponentes ergo veteris hominis lutulenta negotia, abijciamus opera tenebrarum, & exerceamus nos in operibus lucis, vt videntes opera nostra bona, glorificent patrem nostrum qui in cælis est. His virtutum ornamentis exornemus domum cordis nostri, vt Deum inhabitatorem habere possimus. Sic enim hodiè sub typo sponsæ sancta monetur ecclesia: Adorna thalamum tuum Sion, & suscipe regem regum Christum. Admonitio ista, ornamenta desiderat morum, non palliata vestimenta murorum, vt in sanctis moribus castæ mentis amator requiescat Dominus, sicut in ornato thalamo delectabiliter requiescit sponsus. Vndè etiam in euangelio iubemur lumbos præcingere, id est, carnis fluxa frenare, & lucernas in manibus tenere, id est, proximis lucis exempla monstrare, vt parati inueniamur conuiuio cælestis sponsi interesse, & cû eo sine fine gaudere. Quod nobis misericorditer præstare dignetur Iesus Christus Dominus noster, qui pro nobis dignatus est temporaliter nasci, vt per eum possimus in æternitate renasci.

SERMO DE SEPTV-
agesima.

Sciètes dilectissimi, quia quàm diu sumus in mundo, peregrinamur à Domino, quotidianis lachrymis oportet nos huius exilij mala de-

Luc. 12.

Eccl. 40.

stere, & ad æternam patriam toto desiderio anhelare. Sed quia ecclesia multis honorata sacramentis, hoc publicis conuentibus quotidie frequentare non valet, sub typo vniuersi temporis commendati sunt nobis specialiter hi septuaginta dies, quibus recitatione lectionum & canticorum, casum generis humani recolimus, & mortalitatis nostræ dolores attendentes, quotidie doleamus. Vndè in Introitu hodiernæ Missæ sancta ecclesia per lapsum primi parentis mortem huius illatam esse deplorat, & in doloribus huius vitæ ad hæc inferiora detrusa, dolere se clamat: Circumdederunt me gemitus mortis, dolores inferni circumdederunt me. Ad hoc etiam significandum vocem vsitatissimam in ecclesia, Alleluia scilicet, ab hodierna die vsque ad Pascha intermittimus, & pro hac Hebraica voce, Latinam, id est, Laus tibi Domine, rex æternæ gloriæ, frequentamus. Sicut enim terrena Hierusalem gerit imaginem patriæ cælestis, sic vox ista, à supradicta ciuitate quondam in Dei laudibus frequentata, signat laudes ciuium superne Hierusalem matris nostræ, de quibus canitur in Psalmo: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Dum ergo Latina voce, quæ in Hierusalem peregrinationem Deum laudamus, exilij nostri peregrinationem significamus. Huic signationi septuaginta dierum concordat significatio. Septuaginta annorum, quibus ciues terrenæ huius Hierusalem sub rege Assyriorum ducti sunt captiui, & in Babylonia seruitute detenti: quo tempore Dei laudes patrio more celebrare non poterant, sed exilij sui mala deflebant. Hoc Psalmista præuidens propheticum more futurum, quasi iam præteritum canebat, dicens: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion: In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra. Assur quippe, elatus interpretatur: Babylonia, confusio: Hierusalem, pacis visio. Ergo rex Assyriorum rex superborum, idem rex Babylonicorum, id est, inordinatè viuencium rex diabolus est, qui filios pacis, populum ad supernam visionem suspirantem, duro premit iugo seruitutis, & quantum preualet, retardat à reditu & introitu supernæ ciuitatis, de qua seruitute dicit scriptura: Graue iugum super filios Adam, à die exitus à ventre matris eorum, vsque in diem reuerisionis in matrem omnium. Nos ergo

Mt. 17.

Phil. 83.

Phil. 86.

in hac seruitute detenti, quasi super flumina Babylonis sedemus, dum transitio-rijs huius mundi concupiscentijs mentem non immergimus, & tamen fleuimus, quia miser sumus, & frequenti desiderio visionis supernæ & æternæ suspiramus. Vndè Apostolus dicit: Omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc. Et nos ipsi primitias spiritus habentes, ingemiscimus, expectantes adoptionem filiorum, redemptionem corporis nostri. Hæc quidem creatura, est anima de corruptione peccati ad imaginem Dei recreata, quæ intra se de vanitate, cui subiecta est, gemens & more parturientis nimio desiderio sit anxia, quod tam diu differat à patria. Sic parturiebat Psalmista, cum diceret: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Et ipse Apostolus, qui inter primæ ecclesiæ membra spiritum sanctum acceperat, adoptionem filiorum desiderans habere in re, quam iam habebat in spe: sic parturiebat, cum dicebat: Cupio dissolui & esse cû Christo. Malorum itaq; Babyloniæ radio fatigati, & supernæ ciuitatis desiderio afflicti, quasi in salicibus organa nostra suspendimus, dum in mundi cupiditatibus radicatis oppressoribus seculi nostris, immò contemptoribus diuinæ gratiæ, cælestis regni gaudia prædicare distimulamus, nè margaritas spargere ante porcos, & sanctum dare canibus videamur. Vndè captiuati suis captiuatoribus dicunt: Quomodò cætabimus canticum Domini in terra aliena? Terra aliena, reproborum est multitudo, ad supernam non pertinens ciuitatem, quæ more porcorum margaritas, lucidum videlicet Dei verbum negligendo conculcat, aut more canum contra sanctum DEI Dei verbum malè crededo disceptat. Nunc his de nostra captiuitate ex antiqua & moderna significatione prælibatis, cur septuagenarius numerus sub typo vniuersi temporis ponatur, breuiter audiamus. Septenario quippe dierum circulo totum tempus vitæ presentis enoluitur, quibus nobis decalogi mandata seruanda mandantur. Dum ergo decem legis præcepta in hoc vitæ nostræ spatio custodimus, quasi denarium per septenarium numerum multiplicamus, & septuagenarij numeri summam implemus. His ergo diebus, quod omni tempore faciendum est, specialius & propensius gemitibus & fletibus operam demus, vt ad patriam nostram, à qua, mortifera delectatione corruimus,

Rom. 8.

Phil. 119.

Phil. 1.

Phil. 86.

per amaritudinem cordis & lamenta redeamus. Ibi nunc intermissum alleluia recuperabimus, & cum supernis ciuibus Deum sine fine laudabimus. Quod quinquaginta diebus Dominice resurrectionis significamus, dum in vnoquoq; cantu alleluia frequentamus. Interim ergo lugeamus in via, vt postmodum gaudeamus in patria. Amarecat nobis quicquid dulce est in rebus seculipre dulcedine Dei, & decore domus Dei: quanto quisque prae omnibus diligit, tanto se amplius ad supernam patriam pertinere intelligat. Sic in retorto oculo stadium vitae praesentis percurramus, vt brauium supernae vocationis comprehendere valeamus. Quaque hora in vinea Domini conducti sumus, indeficienter pondus diei & aestus portemus, vt in vespero, diurno denario non priuemur. Sic enim Dominus dicit: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Non simus stulti viatores, vt obliti patriae nostrae, exilium diligamus pro patria, & remaneamus in via. Non simus insensibiles, vt dolere in doloribus passibilitatis & mortalitatis nostrae nesciamus, & in ipsis doloribus medicinae remedium non quaeramus. Solet enim de vita eorum desperari, qui egrotantes, se non sentiunt infirmari. Curramus igitur ad medicum salutis aeternae. Ostendamus ei per confessionem vulnera nostra, intimo clamore ad eum clamet vnusquisque: Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea. Ita enim medicus noster propitiabitur iniquitatibus nostris, sanabit omnem languorem nostrum, & replebit in bonis desiderium nostrum.

SERMO DE CAPITE IEIUNIUM.

Hodiè mater Ecclesia filios suos, in quibus detrimentum se sensisse cognoscit, paterna corripit seueritate, vt possit eos medicinali parsimonia reformatos, materna pietate colligere. Inuitat faucios ad ostendenda vulnera sua, nè, non ostensa, incurata putrescant: indicit ostendentibus diuersa genera corruptionum, vt secundum qualitatem vulnerum, adhibeantur congrua fomenta curationum. Audite ergo filij matrem vestram, iterum vos parturientem, & imaginem dei iterum per peccatum de-

letam, iterum reformare cupientem. Audite eam voce angelica vobis clamantem: Poenitentiam agite, propè est regnum caelorum. Quomodo autem poenitentiam agere debeatis, Dominus prophetica voce vos admonet, dicens: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu & planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Praecipitur aduersis, vt cunctis iniquitatibus suis renuncient, & conuersionem suam DEO aliter placere non estiment, quia non potest fieri, vt vna pars cordis vestri mundetur Deo, & altera immunda reseruetur diabolo. Quomodo autem conuerti debeatis, subinfertur cum dicitur: In ieiunio & fletu & planctu, vt exterius carnem castigetis per ieiunia, intus autem affligatis mentem per gemitus & lamenta. Subditur: Et scindite corda vestra, vt intus nihil clausum remaneat, quod compunctio cordis non expellat, & oris confessio non aperiat. Hoc est quod canitur in Psalmo: Effundite coram illo corda vestra, i. omnem immunditiam cordis vestri per confessionem euomite, nè tanquam foetidum humorem continentia vasa, remoto operculo, foetorem tantum emittatis, & intus immunditiam retineatis. Non enim coram Deo cor suum effundit, qui aperit os suum in confessione, & concupiscentiam malam non auferat a corde. Vnde & Dominus conqueritur de huiusmodi: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est a me. Item, cor suum coram Deo non effundit, qui culpam suam in confessione defendit, qui se non humiliat, cum Psalmista dicens: Confitebor aduersum me iniustitiam meam. Dño, & tu remisisti impietatem peccati mei. Aduersum se quippe confiteatur, qui seipsum accusat, & horis vel fato vel stellis peccatum suum non imputat. Quae cunctae vobis vel occulta suggestio, vel aliena persuasio commissa sunt, sic in confessione aperiant, vt etiam de corde pellantur, quia tali confessione cuncta lauantur. A manibus ergo procil sint homicidia, ita vt à cordibus procil sint odia, quia secundum Apostolicam doctrinam, qui odit fratrem suum, homicida est: & omnis homicida non habet partem in regno Christi & Dei. Qui fornicabatur, iam non fornicetur: Qui moechabatur, iam non moechetur: quia sicut ait Apostolus, Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Non quaerat etiam aliquis nostrum opportunitatem videndi mulierem quam

quam concupiscat: quia secundum scripturam, Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Fornicatio autem generali nomine est omnis voluntaria carnis pollutio, quae qualicumque modo contrahitur, excepto legitimo coniugio. Qui furabatur, iam non furetur: qui raptor erat, raptor esse desistat, nè illud maledictum incurrat, quod dicitur: Vae qui praedaris, quia praeda eris. Tollantur de ore vestro falsa testimonia, verba turpia & iocosa, quia secundum scripturam, falsus testis non erit impunitus. Et de omni verbo ocioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Absit à vobis inuidia, quia inuidia diaboli mors intrahit in orbem terrarum. Avaritia nec nominetur in vobis, quae comparatur idolorum seruituti. Nam sicut in idolorum cultura, amator pro creatore creatura, sic avarus Deum negligit, vt possit retinere vel adipisci pecuniam, quam diligit. Non veniat vobis pes superbiae, quo à DEO recedatis, quia ibi ceciderunt qui operantur iniquitates: expulsi sunt, nec potuerunt stare. Non feminetis discordiam inter fratres, quia sicut concorditer viuuntibus fratribus mandauit Dominus benedictionem, sic amatoribus discordiae aeternam intentat maledictionem. Tollite de consuetudine loquendi iuramenta non necessaria, nè frequenter iurando incurratis periuria, & ad condemnationem vestram, testem adducatis veritatem ad vestram falsitatem. Haec, fratres charissimi, quae dicta sunt, cum omni malitia deponite, & tempus vestrum in his haec tenus consumptum, vigilando, orando, flendo, ieiunando, elemosynas largiendo redimite, vt regnum Dei, quod vobis vicinum esse promittitur, his impensis possitis acquirere. Ad hoc enim indulta sunt vobis poenitentiae tempora, vt attendete DEI patientiam, quae ad poenitentiam vos adducit, nequam tamen saurizetis vobis iram in die reuelationis iusti iudicij DEI, qui reddet vnique secundum opera sua. Attendat quisque quam miser sit, & quam beatus futurus sit, & non formidet in hoc tempore vilia quaeque, & dura pro DEI amore sufferre, vt per hoc temporale purgatorium, aeternum possit adipisci remedium. Non enim condignae sunt, vt ait Apostolus, passiones huius temporis, ad illam gloriam, quae reuelabitur in nobis. Vobis ergo, qui criminalibus culpis irre-

titi, ad remedium poenitentiae confugistis, non indignum videatur, quod mater ecclesia à gremio suo vos abijcit: quia sicut oportuit eam de sua in vobis diminutione tristari, sic oportet eam vestra satisfactione placari, vt post satisfactionem per eam, cui Deus in pastoribus vestris dedit licentiam ligandi & soluendi, vestro possitis capiti reconciliari, & per ipsum & cum ipso gloriari. Sicut enim patienter tolerat aegrotus, quando in eo putridas carnes vrit vel fecat medicus, sic aequo animo sunt vobis haec poenitentiae toleranda sacramenta, quod in cinere & cilicio extra ecclesiam estis positi, quod quasi factae traditi esse videamini: Quia hic rubor sequestrationis fit vobis ad interitum carnis, vt Spiritus saluus sit in die vestrae resurrectionis.

SERMO DE QUADRAGESIMA.

Audiit fraternitas vestra ex praedicatione Apostolica, quoniam qui dicit se in Christo manere, debet sicut Christus ambulauit, & ipse ambulare. Discat ergo Christianus, quomodo ambulauerit Christus, vt ex vita Christi informetur vita Christiani. Discat neophytus, quid à baptismo recedens fecerit Christus. Audiatur proeuctus, quae lucis exempla à principio suae praedicationis discipulis suis ostenderit Christus. Attendat perfectus, quod per acerbitatem passionis consummatus est Christus. Inueniet enim in capite suo omnes gradus, vnde imbuatur, vnde prouehatur, vnde consummetur. Discat ergo neophytus, quae Iesus regressus ab Iordane, à spiritu sancto ductus est in desertum: ibi quadraginta diebus ieiunauit, & post ieiunium esuriens, tentari se permisit. Abijt in desertum, vt neophytis monstraret exemplum, nè recenter à conuersione sua ad publicum prodeant, nè statim officium praedicationis arripiant, nè iterum tumultuosus huius mundi actionibus se immergant, sed quasi in solitudinem mentis fugientes, solummodo castigandae vitae suae intendant, ibique expectent eum, qui saluos faciat eos à pusillo animo & inquieto. Sic Dominus discipulos suos adhuc rudès, & nondum in tribulatione probatos, à praedicationis suspedit officio, dicens: Sedete in ciuitate quoad aduersus inquamini virtute ex alto. Et per Moysen dicitur: Non arabis in primogeni-

1. Cor. 9.
Matt. 20.
Matt. 10. & 14.
Psal. 6.
Psal. 101.

Matth. 5.
Mat. 3. & 4.
Ioc. 2.
for. auerf.
Eph. 4.
Eph. 33.
Ioc. 19.
Matt. 12.
Sup. 2.
Psal. 35.
Psal. 61.
Esa. 29.
Matt. 35.
Psal. 31.
Rom. 2.
Matt. 16.
Rom. 3.
Heb. 11.

Matt. 16. & 18.
1. Cor. 5.
1. Ioan. 2.
Luc. 4.
Luc. 24.
Deut. 15.

to bouis, id est, non predicabis in principio bonæ actiōis. Idēd ieiunauit, vt appetitū gulæ nos refrenare doceret, & ab illecebris vitæ tēporalis nos abstinere mōneret. Sicut enim baptismo non indiguit, quo in se peccatum originale purgaret: sic & ei ieiunium non fuit necessarium, quo in se, quæ non habebat, carnis incentiua refrenaret. Tētari voluit, in seipso insinuans, quia omni piē viuere inchoanti tēratio non deerit. Sed sicut tentatorem suū in omnibus repulit, sic & nos post concupiscentias nostras non eamus, & a voluntate nostra cohibeamur: Fortitudinem vrentis nostræ non resoluat carnis delectatio, non nos retardet curiositas a bono proposito, non nos in sinistra partem deflectat secularis ambitio. In quacūq; enī tentatione vicit Christus, vincere debet Christianus. Huic mystico ieiunio conuenit etiā mysticus numerus, quadragenarius videlicet, quaternarij decies ducti multiplicatione collectus, quo intelligat, non tantū nos ab ecclis corporalibus ieiunare debere, sed etiā ab omnibus temporalibus delectatiōibus abstinere. Quaternarium nanq; quasi per denarium multiplicamus, dum fragilitatem nostram ex quatuor elementorum connexione, vel ex quatuor temporū varietate contractā ad laboriosam decalogi disciplinam violenter inflectimus. Ideoq; sub vniuersi tēporis typo, hæc nobis est quadragesimalis obseruantia commendata, quatenus quod ex multiplici occasione reliquo tēpore minū expleuimus, nunc sine excusatione reddamus, non tantū in parcitate ciborum, sed etiā in extirpatione vitiorum, & exercitatione virtutum. Tantū enim valet ieiunium sine elemosyna & alijs operibus pietatis, quantum valet veteri tunicæ insertus pannus rudis, Dño attestante: Nemo mittit commissuram rudis panni in veterem tunicam, nē maior scissura fiat. Sicut enim pannus nouus veterē tunicam totam non innouat, sed aut factā scissura, aut sola nouitate vetustatem eius deformat, sic sola abstinencia ciborum nō reddit perfectū hoīem, sed notabiliorē facit reliquā eius turpitudinē. Sentiāt ergō ieiuniū vestrū languores decubentū, efurries mendicantium, lassitudo peregrinantium, vt quod corpori vestro subtrahitis, necessitati indigentium ministreris. Estote quasi studiosi messorēs, vt hoc tempore & præteriti anni damna repareris, & in futurum vnde viuat anima vestra, præpa-

Matt. 9.
Mar. 2.

retis. Sic appetitū gulæ coerceratis, vt etiā verba detrahentia, scurrilia, ociosa & maledica, nec ipsi dicatis, nec dicentes libenter audiat. Hoc tempore excōnferensū mulier virō debitū subtrahat, & vir vasculo muliebri honorem deferat, vt secundūm principem Apostolorū nō impediatur orationes vestræ. Nec enim debet quis eo tempore dare operam voluptati, quo per penitentiam desiderat a peccatis voluptatibus emundari. Quauis enim Christus mox a Iordane reuersus, sicut iam dictum est, hoc ieiunium suo exemplo dedicauerit, idēd tamen temporā paschali festiuitati vicina huic obseruatia deputata sunt, vt & populus Christianus caput suū etiā in hoc ieiunio pro posse suo imitari studeret, & nos hoc ieiunio purificatos dies sanctificatus exciperet: & valde congruum erat, vt post tempus afflictionis, succederet letitia Dominicæ resurrectionis, quatenus post toleratas tribulationes, post superatas tentationes vite presentis, speremus, & ipsi nos accepturos gaudia nostræ resurrectionis, qñ liberabimur a seruitute corruptiōis huius, in libertatē gloriæ filiorū Dei. Sicut enim genuflexionibus & afflictione huius temporis, nos peccatorum pondere pressos & dura seruitute incuruatos significamus; itā solutione ieiunij quinquaginta dierum post resurrectionem, & eo, quōd stantes oramus, libertatē nostrā incorruptiōis qua possumus imagine prefiguramus. Ergō, fratres, sic interim istam teneamus imaginem, vt illam nunc habeamus in spe, & tandem percipiamus in re: Quoniam hæc peregrinantibus cōgrua sunt in via, illa autem expleta militia iam emeritis retribuetur in patria.

SERMO DE ANNUNCIATIONE BEATÆ MARIÆ.

GAudeamus in Domino, dilectissimi, & licet nō quantas debemus, quātas tamen possumus, eo donante, gratias nostrō referamus auctori, nē superabundanti eius in nobis gratiæ reperiamur ingrati. Nouū etenim virginis conceptum nobis festiuitas hodierna commendat, qua nostræ reparatiōis celebratur exordium, certumq; proponitur diuinæ pietatis & potestatis indicium. Si enim rerum Dominus, fugitios seruos requirens, iudicium exerce-

re.

re, & non pietatem exhibere veniret, nequaquam vasis Iudei huius fragilitatem, qua nobis compatī, & pro nobis pati posset, indueret, & quauis hoc ipsum stultū & infirmum, iuxta vocem Pauli, videatur gentibus, inanis philosophiæ ratioe nitētibus, secundūm leges creaturæ de creatore iudicantibus: quid tamen potentius, quā contra iura naturæ virgini conceptum dare, & per mortē carnis assumptę, mortalem substantiam ad immortalitatis gloriā reuocare? Vnde est illud Apostoli: Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Sapientes deniq; iudicamus medicos corporalium ægritudinum, qui noverunt pro qualitate morborū similia similibus apponere. Quanto prudentior hic medicus, qui venit genus humanum, seruata proportione medicinæ, non tantū in corpore, sed etiā in anima de omni corruptionis huius seruitute liberare? Venit enī in similitudine carnis peccati, vt per omnia tentaretur pro similitudine absq; peccato, quatenus in quo tentatur & vinceret, vinceret gratiam tentatis de cælo ministraret. Opposuit etiā nouitatem suam vetustati nostræ, iustitiā suam iniustitiæ nostræ, obedientiam suam inobedientiæ nostræ, humilitatem suam superbiæ nostræ: quatenus qui superbiendo, inobediendo, a florigerā sede beatorum decideramus, per eius humilitatem atq; obedientiā reformati quandoquē ad paradisi gaudia redeamus: & hoc est, quod ait Apostolus: Quod stultū est Dei, sapientius est hominibus. Stultū enim est visum sapientibus huius seculi, q̄ qui in forma dei erat, per formam serui voluit humiliari. Dominus a seruis reprobari, conspui, colaphizari & occidi: sed hæc stultitia facta est nobis a Deo magna & incomprehensibilis sapientia, quoniam vitæ perditę reparatrix nobis extitit medicina. Potuisset vtiq; lapsibus humanis alio modo diuina subuenire potentia, sed tanquā bonus orator istis modis & auditorum circa se comparare, & suam apud auditores benevolentiam voluit commendare, quæ minus appareret, si inuisibilis omnino permanens, recusasset ab omnibus videri, & inter homines conuersari. Interrogemus nos ipsos, charissimi, si nobis æterna hereditate priuatis, & in obscuro carcere positus, regiā vel aliqua compotens persona, regio decore deposito, sic nobis descendere, vt tanquā vnus ex nobis, nostræ captiuitatis grānas toleraret, qua-

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

Rom. 8.

Ibid.

tenus opportunitate inuenta, nos ab ipsa captiuitate liberaret: qua ratioe posset melius & suam nobis dilectionem intimare, & nostram erga se excitare? Vnde per se ipsam veritas dicit: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quā vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Simili itaque ratione Dominus noster, medicus noster, liberator noster, descendit ad seruos suos, captiuos suos, humilis & sublimis: humilis compatiendo, sublimis de seruitute diaboli potenter liberando. Quicumque ergō in Christo vocati sumus, huius tam iocundæ tam necessariæ liberationis iocundanda initia presenti festiuitate nobis ad memoriā reuocata, toto mentis intuitu consideremus, toto mentis affectu diligamus, debitis obseruariis honoremus, quatenus de iocundis & admirabilibus principijs mirabiles & iocundos exitus expectare mereamur. Fit hodiē porta cæli virginis uterus, per quam Deus descendit ad homines, vt eis ascensum præberet ad cælum. Audit enī miraturq; beatissima virgo filium se esse parituram, quæ virilis amplexus penitus se esse sciebat ignaram: sed confortatur ac informatur ab angelo, qua virtute, quo merito posset in ea compleri, quod in alijs mulieribus non patitur natura fieri: Nē timeas (inquit) Maria: inuenisti gratiam apud Dominum, tanquā si diceret: Quod tibi pronuncio, non habet ius naturæ, sed donum est incomparabilis gratiæ. Vnde sequitur: Spiritus sanctus superueniet in te, & virginitatis obumbrabit tibi. Non enim, sicut quidam fatui & erronei cogitant, Spiritus sanctus in eam exhibuit seminis, sed quia tanta ei diuini concessa est vis amoris, quæ ita illamente & corpore inuolantem custodiret, vt nullus ei concupiscentiæ carnalis æstus præualere posset: sola meruit eligi, de cuius immaculato corpore corpus immaculatum sibi aptaret, qui ante tempora prædestinatus est filius Dei in virtute. Vnde & eidem beatissimæ virginis dicitur: Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei. Oportebat vtiq; esse sanctum, quod pro sanctificandis peccatoribus erat offerendum. Decebat quoquē vt vitio careret eius generatio, per quam purganda erat filiorum Euæ vitiosa generatio. Triā enim mala Eua sequacibus suis intulit, videlicet, vt viris subiecta esset, & in delectatione carnalis concupiscentiæ conciperet, & in dolore filios parerent. In hoc vero conceptu, nullā carnalis concupiscentiæ

Ioan. 15.

Luc. 1.

Ibid.

T T T dele.

514

E. IVONIS CARNOTENSIS EPISCOPI, DE

delectatio sese admisit, ubi maritate foris verbo per auditum virgo verbum concepit, & fecundante spiritu sancto, eiusdem cor virginis in thalamo virginali diuina se sublimitas in vnitate personae, nostrae humilitati fociauit. Hoc splendore Dei filius concipitur: hac munditia generatur. Nulla potuit fieri tristitia concipienti; nulla difficultas parienti: Qui enim lactificare venerat triste seculum, contristare non debuit ventris hospitium. Sicut ergo omni corruptione caruit iste conceptus, ita, quicquid haeretici garriunt, in concipiendo & pariendo virginis vterus permansit intemeratus. Quod indubitanter cognoscere potest, & rationabiliter alijs approbare mansuetudo Christiana, transumptione faciendo de minoribus ad maiora, de prioribus ad posteriora. Si enim solis radius crystallum penetrans, nec ingrediendo perforat, nec egrediendo dissipat: quanto magis ad ingressum vel egressum veri & aeterni solis, vterus virginalis clausus & integer perseuerat? Sic ille rubus ardens & non combustus, in typum virginis intemeratae Moysi sancto legitur esse demonstratus: sic idipsum praesignans virga Aaron summi sacerdotis, nec succo animata, nec semine fecundata, quod natura non habuit, flores fructumque produxit. Quae ergo ratio est, ut non credatur Deus hominem posse facere sine viro de femina, qui primum hominem nec de viro fecit, nec de femina? Nimirum veram humanitatem testatur conceptus & partus humanus, & veram diuinitatem comprobatur vterus intemeratus. Continetur in hoc conceptu, fratres charissimi, magnum & mirabile sacramentum, quo, deleta praeruaricationis chirographo, diuina confederarentur & humana, fiuntque duo in carne vna, Christus videlicet & ecclesia. Cuius coniunctionis quasi thalamus, vterus virginalis exitit, de quo, discursus nouem mensibus, secundum legem parientium, cum vxore sua, id est, carne nostra, tanquam sponsus est thalamo prodiens, tabernaculum suum, id est, carnem assumptam in sole posuit, quia carnem suam, per quam debellaturus erat hostem, visibilem cunctis exhibuit. Factus est itaque per condescensionem nostrae humanitatis tanquam lac paruulorum, qui in sublimitate suae diuinitatis panis est angelorum. Per carnem enim sumimus maiestatem. Sic nimirum patres lactescentes in se solidum cibum per vbera ministrant indigentiae paruulorum, sitique in

Genes. 1.

Psal. 18.

ijs per vbera, ut iam non egeant vberibus, quando confortati per alimoniam lactis, idonei fiant ad conserendam solidam escam panis. Ita quoque reparator ac nutritor noster, longe a sermotos in regione dissimilitudinis alere voluit lacte suae incarnationis, quod crescere non faceret ad suaissimum & ineffabilem gustum suae diuinitatis, qui tamen quam diu per spem ambulamus, & non per speciem, nulli quamlibet mundo corde plenè conceditur, sed perfecta eius satiety, cum gloria domini manifestabitur, in aeterna iustorum retributione seruatur, quia nulli possibile est viatori possidere in peregrinatione, quod ei promittitur in peruenitione. Haec igitur, fratres charissimi, sedula meditatione pensemus, hanc inestimabilem Dei suauitatem tota mentis auditate gustemus, considerantes quae & quanta sint, quae promittuntur in caelis, ne a brauiio superbiae uocacionis cursum nostrum reuocent ea, quae caecis & cupidis mentibus appetenda videntur in terris. Diligamus misericordiam, per quam redempti sumus cum perditis essemus. Conseruiemus castitatem, cuius amatorem se esse monstrauit, qui de castae mulieris visceribus immaculatum sibi corpus aptauit. Conformemur ei, qui vitam suam in terris regulam nobis proposuit Christianae conuersationis, qui primo aduentu suo voluit nos intus ad imaginem suam reformare: secundo vero, etiam reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae, Iesus Christus Dominus noster, qui uiuit & regnat per omnia secula seculorum, Amen.

SERMO IN RAMIS

palmarum.

QUI vult hominem exhibere perfectum, in Christo reperiet omnia documenta virtutum. Inter quas humilitate & patientia se tanquam potenti- oribus armis accinxit, cum quibus mundum intrauit, cum quibus de mundo migravit, per quas mundum subiugauit. His etenim diabolus strauit, & nos de eius potestate liberauit. Cum his fortem armatum alligauit, & ipse fortior vasa quam potestate & pace possidebat, eripuit, & sibi mundata retinuit. Humilitas fuit, quae inter homines degens, cum publicanis & peccatoribus manducauit: quae fatigatus ex itinere, a muliere Samaritana potum postulauit: quod peccatrici mulieris tactum non recusat: quod discipulorum pedes lauit: humi-

Matt. 9. Ioan. 4.

Luc. 7. Ioan. 13.

Est. 53. Mar. 15. Luc. 22. Psal. 16.

Phil. 2.

Luc. 4. 1. Pet. 5.

Psal. 33.

Psal. 112.

1. Cor. 14.

Matt. 18.

litas & patientia simul, quod corpus suum percutientibus dedit, quod faciem suam a conspuentibus non auertit, quod maledicentes non maledixit, quod etiam vsque ad ignominiosam mortem, mortem videlicet crucis, quae tantummodo sceleratis debebatur, se tandem inclinauit. Unde per prophetam dicitur: Et cum sceleratis deputatus est. Et in Psalmo: Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. Haec arma serpentes ille antiquus non cognouit. Haec arma per superbiam dedignatus est, & incautus per haec superatus est. Escam sensit & momordit, sed hamus eum diuinitatis aduncauit, maxillam eius perforauit, & a potestate solita religauit. Accubuit catulus leonis ad vocem patris, cum fortitudine surrecturus, pro humilitate sua nomen, quod est super omne nomen, accepturus. Hunc exaltationis modum scribarum & pharisaeorum superstitio superba non credidit: venientem ad se Dominum in humilitate, contempsit: superbiam eorum redarguentem, daemonia eiicientem, miracula facientem, tanquam in Beelzebub ista faceret, blasphemauit. Sola eum pauperum turba prosequitur, puerorum innocentia comitatur, quia completitur innocentia innocetiam, humilitas humilitatem, ac per hoc illuminari meretur, ut intus agnoscat maiestatem. Sic enim dicit scriptura: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Tales Domino hodie ad locum passionis suae venientem occurrunt: hominem humilem super asinam sedentem viderunt, & tamen triumphalem ei gloriam, ramos arborum portando, & per viam sternendo exhibuerunt, laudes ei imperiales cecinerunt, quia praefago spiritu eum triumphatorem diaboli & mortis, & vitae largitorem cognouerunt. Huius turbae, charissimi fratres, formam representatis, cum veretes ramos arborum post vexillum sanctae crucis in manibus portatis. Et bene representatis, si quod virore signatur in manibus, semper teneatur in moribus, si non hyme decidat, si non aetate marcescat, ut dicere possitis cum Psalmista: Benedicam Domino in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Sed memento quia non inuitantur ad has laudes, nisi pueri: Laudate pueri Dominum, dicit psalmista: Qui vero sint isti pueri, Apostolus exponit, dicens: Malitia paruuli estote, sibi autem perfecti. Et Dominus ad discipulos: Nisi quis se humiliauerit sicut iste paruulus, non intrabit in regnum

Dei. Paruulum seipsum vocat, ad cuius imitationem nos monet humiliari, ut introire mereamur regnum DEI. Non enim sunt membra, quae non sequuntur caput. Quibus igitur armis diabolus vicit Christus, vincere debet & Christianus. Sicut per humilitatem exaltatus est Christus, exaltari debet & Christianus. Sic enim Dominus dicit: Qui se humiliat, exaltabitur. Petrus: Humiliamini sub potestate manu Dei, ut vos exaltet in tempore tribulationis. Humiliauit se Christus pro nobis, humilietur nos ipsos pro nobis. Inclinauit se sicut camelus, subiit onera peccatorum nostrorum, trahit pro forame acus, quia pertransiit angustias passionis, ut nos in latitudinem gaudio educeret. Humiliemur & nos ad portantia onera proximorum, nemo nostrum sublime sapiat, nec speret in incerto diuinitarum, sed deposita quasi struma cupiditatis & superbiae, tanquam pro forame acus ingrediatur, i. ardua & ardua, viam ad gradat. Quod enim his diebus passio Domini in ecclesia recitatur, quae signa Domini: passio in ecclesia, producit, hoc intendit, ut Domini passio per hoc ad memoriam reuocetur, & fidelium deuotio ad copatiendum excites, ut ille sanguis dignè suscipiatur ab ore fidelium, quod indigne effusus est manibus infidelium. Hoc sanguine agni immaculati vtrique, postes signent, i. mentes & fratres, ut corde credat ad iustitiam, ore autem confessio fiat ad salutem: & memoria crucis suauiter inhaereat menti, cuius signum imprimat & froti. Ergo fratres in hac recordatione Domini passionis Christo dignè compatiamur, ut Christo resurgenti consuscitari mereamur. Dimittamus debita sua debitoribus nostris, quia ipse Christus, qui ad imitandum nobis propositus est, cum pateretur, orauit pro persecutoribus suis. Sic enim ipse Dominus iubet: Orate prosequentibus & caluniantibus vos, ut sitis filij patris vestri qui in caelis est. Si autem filij, & haeredes, haeredes quidem Dei, coheredes autem Iesu Christi.

Luc. 18. Luc. 4. 1. Pet. 5.

Rom. 10.

Rom. 8.

SERMO DE COE

na Domini.

Optatus nobis, dilectissimi, dies remissionis aduenit, quo mater ecclesia membra sua tanquam putrida haec tenens a se piecta, intra societate comembrorum suorum recipit, quo peccates filios suos poenitentiae legibus emendatos, sequestratiois rubore castigatos, ad sacramentum reconciliationis admittit. Et merito hic dies huic sacramento est deputatus, quo Dominus noster Iesus Christus corpus illud, quod pro nobis proxime

erat traditur? discipulis ad manducandū sanguinē, quē pro nobis fufurus erat, tradidit ad bibendum. Eo ergo die nullus fidelis extorris debet esse a corpore Christi, quod est ecclesia, quo die medicinā sug reconciliatiōnis, corpus scilicet & sanguinem Christi, suscepit ecclesia. Hodie veteris sacerdotij ritus quo sanguis vitulorum & hircorū fundebatur, & cinis vitule extra castra crematæ adsperebatur ad emundationem tantūmodo carnis, de medio sublatus est, & noui sacerdotij ritus, quo caro Christi extra portam passa & sanguis Christi pro nobis fufus, emundatos carne & spiritu, sanctificat, veteri sacerdotio subrogatus est. Dicit enim Apostolus: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, & posuit in nobis verbum reconciliatiōis. Quo ergo die cōuenientiū debet ministri noui sacerdotij hoc reconciliatiōis celebrare sacramentum, quā eo die, quo ab authore noui sacerdotij hoc primitus est institutū? Huic etiā reconciliatiōis sacramēto congruit, quod hodie discipulorū pedes lauit, quod hoc discipulis seruandū esse mandauit, nō quod indigerent lauari, sicut ipse ait, qui loti erant aqua salutari, sed quia affectus hominū, quibus tanquā pedibus ad Deū acceditur, vel à Deo receditur, nō possunt terreno puluere nō scedari, quos oportet inter mundi turbines in medio hominum polluta labia habentium & habitantiū, & inter lutulenta mundi negocia conuersari. Hęc ergo ablutio pedum, mūdatio est affectuum, vt si quas de terrena conuersatiōe fœdas imagines introrsum traximus, hoc sacramēto diluam. Et pulchrè huic sacramēto reconciliatiōis cōsonat, quod caput, i. Christus, corporis pedes lauat, i. vltima membra sua pro officium pastorum sibi reconciliat. Nos enim dicti pastores & vltimū capiti viciniora mēbra, dum pro peccatis vestris oramus, cum pro excessibus vestris lachrymas fundimus, quid aliud facimus, nisi quod vobis pedes quibus ad Deum redeatis, abluim? Cū etiā peccatorum nostrorū memoria cōterrit, in oratione nostra de capite lachrymas fundim, an ne cōscientias nostras tanquā pedes immūdos, à terreni cōtactūs sordibus emundamus? quia ergo vos hodierna die fratres ad tam desiderabile sacramentū reconciliatiōis admittimus, sub Dei miseratiōe, quantum in vobis est, laborate, vt quod vobis foris pro officium nostrum ministratur, in vestris mentibus rei veritate cōpleatur. Non fitis domus illa scopis mūdatis, i. pœnitentiæ

Num. 19.

2. Cor. 5.

Ioann. 13.

*vestrorum

sacramētis palliata, ad quā reuertit immū- dus spiritus, qui inde per cōfessionē exierat, & inueniens eam vacante, i. nulli verē virtuti operā dante, ingreditur ibi cum se- ptem alijs spiritibus se nequioribus, id est, omnibus superstitionis generibus, & fuit nouissima hominis illius peiora prioribus. Nouissima enim eorū peiora prioribus sunt, quia peccata, quibus in cōfessiōe renunciauerāt, occultè cōmittunt, & ea diuersis coloribus superstitionis operire cō- tendunt. Huiusmodi hypocritas æquiparat Dñs sepulcris foris dealbatis, & vasis extrā mundatis, quā intus plena sunt fœtore & sordibus. Mūdatis ergo fratres cōscientias vestras, vt vasa honesta & apta fitis ad accipiendū corpus & sanguinē Dñi nostri Iesu Christi, per quem redempti estis cūm perditū essetis, pro quē reconciliamini, cūm iterum auerfi fuissetis, pro quē saluādi estis, si intra societate membrorū Christi inuenti fueritis, cui reconciliati estis. Qui enī manducatur in dignē, reus est mortis Dñi. Quis est, qui manducat indignē? Qui capit ore, & non capit corde. Qui nō est membrum capitis, nec pars Christi corporis. Hic accipiens corpus dñi, pœnas dabit mortis dñi, quia tali pœna plectetur, quali plectitur, qui indignē ad mortem tradiderunt corpus dñi. Manete ergo in Christo, vt Christus maneat in vobis, & dignē accedatis ad participationem dñici corporis & sanguinis.

Matr. 23. Luc. 8.

Matr. 23.

1. Cor. 11.

SERMO IN DIE

Paschatis.

Cum cætera festiuitates in recordati- one gestarū rerū letitia spirituali fidelium mentes afficiāt, in Christi resurrectione simili ratiōe corda simul lætant & corpora, quia Christo resurgēte, homo noster interior à morte peccati ei cōsuscitatus est, & exteriori spes suæ resurrectionis probatissimo argumēto cōfirmata est. meritō ergo vtrunq; lætat, quia vtrunq; Christo cōsuscitatus: interior in re, exterior autē in spe. Idcirco hæc solēnitās ad anniuersariū diē suū nō recurrit, sicut reliq; solēnitates, in quibus pteritorum tantū fit recordatio, sed huic obseruantia dies Dñica deputat, & lunæ decursus post plenilunū vicinū vernali æquinoctio. Dñica enim dies quæ octaua est, & Dñicam cōgruē representat resurrectionem, quæ eo die facta est, & nostrā pfigurat, quæ post septenariū huius temporis volubilitate futura est. Lunæ verō decursus certi mysterij causa huic obseruantia est deputatus, quia secundū astrologorū inquisitionem, globus lunæ semper dimi-

Col. 3.

Ecces 9.

1. Cor. 5.

1. Cor. 10.

1. Cor. 5.

dus lucet, & dimidius non lucet. Luna enim crescente, illuminatur pars inferior; luna decrescente, illuminatur pars superior. Luna quippe in scriptura sacra typū gerit ecclesie, quæ & defectū suæ mortalitatis ex originis necessitate tolerat, & tamē in medio nationis prauæ & peruersæ, pro modo intelligentiæ suæ, humanæ ignorantie noctem illuminat. Huic innouatæ & cum Christo suscitata, per Apostolum dicitur: Quæ sursum sunt quærite, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Hoc nobis paschali mysterio insinuat, hoc limē paschali tempore inferiūs deficientis, & superiūs crescentis figura commendatur, vt à tempore innouatiōnis nostræ semper in appetitu terrenorum noster amor minuat, & supernorum desiderio quotidianis pfectibus augeatur. Tūc ergo verum pascha celebramus, si quod rerum & temporum mysterijs significamus, vita & moribus semper teneamus. Idcirco sanctum pascha in albis vestibus septem diebus celebramus, vt mundiciam corporis & lætitiā resurrectionis semper habere moneamur. Vndē per sapientiam dicitur: Omni tempore sint vestimenta tua alba, & oleum de capite tuo nunquā deficiat. Quod est dicere, Nunquā munditia à corpore, nunquā lætitiā spiritualis ab sit à corde. Hoc idem significabat, cū Iudaicus populus post eum agni, septem diebus azymis vesceretur. Quod Apostolus in re significata ita interpretatur: Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua cōspersio, sicut estis azymi. etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Ac si dicat: Vt ad celebrandum verum pascha & edēdam carnem veri agni & immaculati sitis idonei, expurgate vetus fermentum, i. tollite vetus peccatū, vt sitis noua cōspersio, i. nouitate vitæ nouæ recuperetis, quam in lauacro sancto accepistis. Cū enim populus ad fidem veniens catechizatur, quasi molitur: quia sicut diuersitas granorum per molam in vnitatē cogitur, sic diuersitas populorū in instructionem fidei in quandam vnitatem adunatur. Sed nondūm est cōspersio. Accedit aqua, & fit panis. Sic in alio loco dicit Apostolus: Vnus panis, vnum corpus sumus in Christo, quoniam de pane eius edimus, & de calice eius bibimus. Itaque epulmur, non in fermēto veteri, neque in fermēto malitiæ & nequitie, sed in azymis sinceritatis & veritatis. Ac si dicat: Quia verus est agnus, quem epulamur, sic ad carnem eius edendam accedamus, vt cor mun-

dum à malitia, & linguam immunem cōseruemus à fallacia. Itā enim tanquā panis suauis in Christi corpus transibimus, & Christū nobis incorporabimus, vt Christum in nobis manentem semper habeamus, & in Christo semper maneamus, & itā non tantum septem diebus, sed omni tempore verū Pascha celebremus, i. vt de imis ad summa cælorum gaudia toto desiderio transeamus.

IN ASSCENSIO

ne Domini sermo.

Hodie, fratres, victoria Christi completa est, hodie triumphalia vexilla eius eriguntur: de spoliatiōe sua dolet cum principe suo tartarus: de restauratione damni sui gaudet cælestis exercitus. Hodie caro illa quæ de terris subleuata est, ad dexteram patris collocata est, quia omni creaturæ prælata est, & omnis principatus & potestas ante eā incuruata est. Hodie via noua, de qua dicit Apostolus, nobis iniata est: quia per carnem Christi, aditus cæli per quem nulla prius caro transierat, reueratus est. quam adhuc viuentem idem Apostolus dicit, quia membrum Christi suo tempore per eadem intraturis præparata est: hodie apertio libri perfectia est, quem nemo potuit aperire, nisi agnus ille, qui occisus est, quoniam sacramenta eius reuelata sunt, cū ea quæ in lege & prophetis inueniuntur de Christo, consummata dispensatiōe humanitatis eius, hodie completa sunt. Descendit primō Christus, vt nostræ pariceps fieret naturæ: postremō ascendit, vt suę nos participes faceret gloriæ. Descēdens, temporali conuersatiōe & visibilibus miraculis quasi lactauit infantes: ascendens, dedit dona hominibus. Quibus eruditi, & quasi in virile robur educati, iam temporalem eius visionem non appetērēt: sed quod eos pcefferat, toto eū desiderio sequi studerēt. Quia igitur tēporali eius pſentia viduati sumus, ad æternā eius visionē tota intentiōe festinemus: dicamus ei ex voce Psalmistæ: Tibi dixit cor meū, quōsi vultū tuū, vultū tuū dñe requirā, nē auertas faciē tuā à me. Tota enim dispensatiō humanitatis Christi nihil aliud intendit, nihil aliud fecit, nisi vt intentionē nostrā ad superna dirigeret, & expleto tēpore nostræ mortalitatis, ad manifestā visionē suę pduceret, perducēs æterna vultūs sui gloria satiare, quia testāte Apostolo, videbimus eum sicuti est. Vndē Psalmista: Satiabor cū manifestabif gloria tua. Hęc sunt bona Hierusalē, quæ oculus

Hebr. x.

Apo. 5.

Psal. 26.

1. Ioan. 3.

Psal. 16.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.
Psal. 72.
Luc. 17.
Matt. 24.
Phil. 1.
Psal. 96.
Rom. 8.
1. Cor. 15.

non vidit, nec auris audivit, nec in cor ho-
minis ascendit, quod praecepit Deus his qui
diligunt eum. Haec bona quantum potuit
in enigmate contuebatur Psalmista, cum
diceret: Quid enim mihi est in caelo? & a-
te quid volui super terram? Admiratio dice-
bat, quid mihi est in caelo? quia caelestis
gloriae magnitudinem nec dicendo expli-
care, nec cogitando sufficiebat compre-
hendere. Haec ergo esuriamus, haec sitia-
mus, quoniam ad hoc pontifex summus
pro nobis p̄cursor in vera sancta sancto-
rum, ad dexteram scilicet patris, ascendit,
ut spem membrorum suorum confirma-
ret, eò securam gregis humilitatem, quod
suum credit praecessisse pastorem. Sic enim
ipse Dominus p̄mittit discipulis: Vbi fue-
rit corpus, ibi congregabuntur & aquilae.
Aquilas vocat sanctos, qui cupiunt dissol-
ui & esse cum Christo. Fertur enim natura
esse aequilae, ultra mare odoratu suo ca-
daveria sentire, & ed celeri volatu suo ad
factura ferire, & ed celeri volatu suo ad
desuriam esuriam suam festinare. Haec ergo
esuriam aequilae, desiderium significat
sanctarum animarum, quae caput suum ex-
tra mundi turbines in summa quiete loca-
tum, fidei naribus sentientes, spei volatu
praesentiae conditoris vellent assistere, &
satietae vultus eius sine fine gaudere. Haec
quippe huius solentis est ratio, ut Chri-
stum ad dexteram patris iam regnare creda-
mus, & interim eum quasi geminis virtu-
tum alis, charitatis scilicet & spei, suble-
quamur, ut cum tradiderit regnum Deo
& patri, cum eo sine fine regnemus. Igitur
secundum quod hortatur Psalmista, quia
Dominus regnavit, exultet terra, i. eccle-
sia exultet in fide, quoniam tu dominus altissimus su-
per omnem terram, nimis exaltatus es super
omnes deos? Exultet in spe, quoniam replemur
in bonis domus tuae. Exclamemus ex me-
dullis cordis cum Apostolo: Quis nos se-
parabit a charitate Christi? Tribulatio? an
angustia? an fames? an nuditas? an gladius?
Cum enim de spe produxerit nos ad spe-
ciem, erit Deus omnia in omnibus: ipse cib-
us & potus, ipse vestitus & omnia, quae
honeste cogitari & desiderari possunt ab
omnibus. Hoc donatium Christi milites
concupiscant, & militia sua non deserant, do-
nec hereditatem immarcescibilem ab im-
peratore suo, completo agone, percipiant.

SERMO IN DIE
sancto Pentecostes.

Des Pentecostes sacratu est in lege,
& in euangelio. In lege, quia die quin-

quagesimo a die quo Aegypti spoliata est
in tabulis lapideis digito Dei scripta, po-
pulo Dei in monte Sinai, data est: In euan-
gelio, quia die quinquagesimo a die quo
in fernus spoliatus est, lex charitatis in ta-
bulis cordis carnalibus populo Nazareno
spiritu Dei scripta est. Unde dicit Aposto-
lus: Caritas D.E.I diffusa est in cordibus
nostris per spiritum sanctum, qui datus est
nobis. Sed illa quidem in seruitutem data
est, haec autem in libertatem. De illa dicit
Apostolus: Vnum quidem testamentum,
quod est in monte Sina, in seruitutem ge-
nerans: De ista autem, ubi spiritus Domini, ibi
libertas. Et alio loco: Non enim accepistis
spiritum seruitutis iterum in timore, sed
spiritum adoptionis filiorum, in quo elam-
amus, abba pater. Sub hac significatioe
antiquus Hebraeorum populus anno quin-
quagesimo, qui iubilaeus appellabatur, ab
omni opere seruilis vacabat, & his qui an-
nis retroactis sub seruitutis iugo serui-
erant, libertatem dare consueuerat. Septen-
narius enim septiens ductus, quadraginta-
nouem facit, & ut quinquagenarius fiat,
vntas super additur in 49. quia a septena-
rio non recedit temporum volubilitas, in
vntate quae sequitur, tempori succedens
significatur aeternitas, in qua vera dabitur
libertas. Cognue ergo quinquagesimo die
spiritum sanctum accepimus: quia sicut
post huius temporis decursum, a seruitute
corruptiois huius in libertatem gloriae filiorum
Dei liberati sumus, sic isto die ipsum spi-
ritum sanctum aeternae hereditatis & verae li-
bertatis pignus accepimus. Hinc est etiam,
quod decimo die post ascensionem domini, missus
est idem spiritus sanctus, quia in mercede
denarius p̄mittit oparijs, p̄seuerater in vi-
nea Domini laborantibus. Igitur quia temera-
rium est, aliquid diffinire de ineffabili eius
essentia, dicam aliqua, quae ipse spiritus do-
nauerit de mirabili & amabili eius efficien-
tia. Hic spiritus sanctus gratiarum distribu-
tor est, hic cogitationum & intentionum cor-
dis discretor est, hic secretorum diuinorum
reuelator est. Spiritus enim scrutatur omnia, etiam
profunda dei. Et sicut nemo ea nouit, quae sunt
in homine, nisi spiritus hominis quae est in homine:
ita nemo nouit quae Dei sunt, nisi spiritus
Dei. Hic digna postulantibus pijs supplica-
di p̄bet affectum, & apud eum qui pia vota in-
tuet, velocè obtinere donat effectum. Hic
peccatoribus inspirat poenitentiam, hic impo-
nitentium peccata derinet, hic poenitentium
peccata delet. Sic enim Dominus dicit ad discipu-
los: Accipite Spiritum sanctum: quoniam remiseritis
peccata...

Exod. 19.
Ato. 1.
Rom. 6.
Gal. 4.
2. Cor. 1.
Rom. 8.
Rom. 8.
Rom. 8.
1. Cor. 11.
1. Cor. 11.
1. Cor. 11.
1. Cor. 11.
1. Cor. 11.
1. Cor. 11.
1. Cor. 11.

Matt. 16.
Ato. 1.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.

peccata, remittuntur eis: & quorum retin-
ueritis, retenta sunt. Hic conuersos ad
iter iustitiae facit per timorem humiles,
per pietatem mites, per scientiam iugen-
tes, per amorem iustitiae fortes, per consi-
lium misericordes, per intellectum mun-
di cordis, per sapientiam contemplantes,
per tolerantiam persecutionum patientes,
quibus Dominus regnum caelorum re-
promittit, quoniam quos timor incho-
at, septimo gradu perficit sapientia, in
octaua tanquam in vero iubileo, liberat &
coronat patientia. Ad huius perfectionis
apicem, Apostolorum principem prouex-
it hodierna die spiritus sanctus, ut qui
in passione Domini vnus ancillae voce ex-
horruerat, iam perfida Iudeorum multi-
tudinem prophetico testimonio manife-
ste confutare non timeat. Talem reddidit
Thomam, ut qui resuscitati saluatoris du-
bitando palpandas postulauerat cicatrices,
post collatam gratiam spiritus sancti,
facta diuisione Apostolorum, confiden-
ter Euangelium praedicatum mittatur ad
gentes. Tales per eandem gratiam effecti
sunt Christi discipuli, ut qui, relicto Do-
mino in tempore passionis, praetimore la-
tuerant, decetero gaudentes irent a con-
spectu concilij, quoniam digni habiti erant
pro nomine Iesu contumeliam pati. Tam
velox & efficacis doctor demonstratus est
hodie spiritus sanctus, ut idiotarum cor-
da vno momento erudiret ad scientiam,
& eorundem linguas formaret ad omni-
linguarum facundiam. Vt etiam attenda-
mus, quantum opifex sit iste spiritus san-
ctus, audiamus Apostolum dicentem: Vni-
cuique datur manifesta gratia spiritus ad
utilitatem: Alij quidem per Spiritum da-
tur sermo sapientiae, alij sermo scientiae se-
cundum eundem spiritum, alteri fides in
eodem spiritu, alij gratia sanctorum in vno
spiritu alij operatio virtutum, alij prophe-
tia, alij discretio spirituum, alij gratia lin-
guarum, alij interpretatio sermonum. Haec
omnia operatur vnus atque idem spiritus,
diuidens singulis prout voluit. Iste spiritus
sanctus, qui patris & filij vnus est spiritus,
a patre procedit, & a filio, & ad corda cre-
dentium pariter mittitur & a patre & a fi-
lio. Unde & Dominus dicit in Euangelio:
Cum venerit spiritus veritatis, qui a patre
procedit, ille vos docebit omnem verita-
tem. Ille me clarificabit, quia de meo acci-
piet, & annuntiabit vobis. Haec verba ita
interpretatur Didymus, illustrium viro-
rum titulo clarus: Inseparabilis est spiritus
pro...

a mea & patris voluntate: & amplius, quia
non ex se est, sed ex patre & me est. Hoc
enim ipsum quod subsistit & loquitur, a
patre & a me illi est. Quid est ergo, spiritum
sanctum a patre filioque subsistere, nisi eu-
dem spiritum a patre filioque procedere?
Unde & in sequentibus dicit: Consensus
significatio est spiritus sanctus, qui est spi-
ritus veritatis, spiritusque sapientiae. Non po-
tes audire filio loquente quae nescit, cum
ipsum sit quod profertur a filio, id est, p-
cedens Deus de Deo, spiritus veritatis p-
cedens a veritate, consolator manans de
consolatore. Haec aduersus haeresin quo-
rundam Graecorum, Graeci authoris autho-
ritate protulimus, qui dicunt spiritum
sanctum a solo patre procedere, nec quis
Latinorum omnes Graecos hoc errore in-
fatuos arbitretur, & eorum auctoritati
innitens, salinfatuus esse mereatur. Id est
in symbolo Ephesini concilij, quod Grae-
corum fuisse constat, manifestè in verbis
adstruitur: Quauis in sua substantia sit
spiritus filij, & intelligatur in persona p-
prietatis, iuxta id quod spiritus est, & non
filius, non est tamen alienus ab ipso. Nam
spiritus appellat veritatis, & veritas Chri-
stus est. Unde & ab ipso similiter sicut a
Deo patre procedit. Denique hic ipse spiri-
tus etiam per sanctorum manus Aposto-
lorum miracula gloriosa perficiens, glo-
rificauit Dominum Iesum Christum, post-
quam ascendit in celum. Praeterea sicut fi-
lius appellatus est manus Dei patris, non
quod ei sit aliqua cum maiestate patris in-
aequalitas, sed propter substantiae identi-
tatem, & propter manifestam operum ex-
hibitionem: Ita spiritus sanctus appellatus
est digitus Dei propter eam, quam habet
cum patre & filio, substantiae vnitatem, &
manifestam charismatum distributionem:
quia per manum, in vntate corporis exi-
stentem, fieri solet operatio: & per digitum
in vntate manus manentem, suis tamè ar-
ticulis distinctum, solet notari discretio.
Cum verò per verba aliunde translata, ali-
qua nominatur in diuinitate persona,
non vsquequaquè eorum natura rerum
de quibus haec translata sunt, diuinitatis
est arroganda, sed illae tantum causae ar-
tendendae sunt, propter quas res corpo-
reae rebus in corporeis assimilari possunt.
Quia omnis humana vox nihil potest ali-
ud dicere, nisi corporalia: Et Trinitas, de
qua nunc nobis sermo est, omnes mate-
riales substantias superat: Idcirco nullum
verbum potest ei proprie aptari, & eius
pro...

Ioan. 14.
Ioan. 15.
Ioan. 16.

proprie & dignè intimare substantiam. Et quia ipse spiritus charismatum distributor est, inuocemus ipsum paracletum, cuius hodiè solennitatem colimus, cuius hodiè dona fidelibus collata miramur, vt augeat in nobis fidem, dilatet charitatem, confirmet spem, & cetera virtutum charismata, quæ nobis in hac peregrinatione sunt necessaria, cooperante patre & filio, cum quibus idem paracletus viuut & regnat per æterna secula. Amen.

IN CATHEDRA S. Petri sermo.

Non incouenienter, fratres, iste psalmi versiculus olim diuino præfatio decantatus, hodiernæ celebritatis tripudio interponitur, in qua beatus in episcopali cathedra collocatur. Videtur enim beato Petro debere coaptari, quem in sede iudicialia præstantur hodierna ecclesiarum obsequia sublimatum. Ait enim Dauid sanctus, spiriti quoquè sancto præuentus: Exaltent eum in ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum. Hodie siquidem & in ecclesia plebis Petrus exaltatur, & in cathedra seniorum laudatur, quoniam & in ecclesia in qua populus acquisitionis conuenit, constituitur post Deum primicerius, & in cathedra seniorum collaudatur episcopus. Hæc etenim hodiernæ festiuitatis sacra institutio, quandò episcopalis sedis honoratus est magisterio. Hodie fratres beatus Petrus Antiochenæ Ecclesiæ episcopus ordinatur, hodiè plebi, quam ipsemet Deo acquisiuit, pastor præficatur. Hodie etiã in beati Petri ordinatione sancta ecclesia exaltata est, quoniam & ipse promouetur, cui specialiter à dño ipsa talibus alloquijs commissa est: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Felix vocabuli denunciatio, vt à petra de qua scriptum est: Petra autem erat Christus, Petrus denominetur, nominis Christi participatione decoretur, ipso Christo sibi nomè imponente, vt Petrus sit, & Petrus vocetur. Super hanc etiã Petram Dominus ecclesiam suam ædificandam prouidit, quatenus cuius fidei confessio pro sua soliditate petræ comparanda erat, nominis etiã sui applauderet appellationi. Non ergò ambitione humana, vt in talibus assoler, Petrus episcopalem hodiè foratur cathedram, non muneribus primos occupare cubitus, non ingerit se pom-

Psal. 106.

Matt. 16.

1. Cor. 10.

polis ceruicalibus. Ipso Deo Dei filio attestante, Petrus eruditur: carnis & sanguinis ab eo doctrina remouetur: patris, qui in cælis est, effi acissima reuelatio exhibetur, cuius instinctu veridico innotuit Petrus: Tu es, inquit, filius Dei viui. O iocundata regis & militis confabulatio, in quam miles regem suum, regis æterni filium confitetur, rex verò vicissitudine reciproca militem suum à carnalibus disciplinis sequestratum, patris sui tantummodò discipulū attestatur, dignis etiã stipendijs remunerandum arbitratur, quatenus sic adijciens subinferat: Tibi dabo clausas regni cælorum. O reuerà beatus cæli inuitor, cui non tantum clausas regni cælorum commissæ sunt, sed etiã arcanorum cælestium consilia concredita sunt. Ligandi atque soluendi licentia potestatio perfungitur priuilegio, atque; ouilis Domini cura ipsius mancipatur arbitrio. Itã enim speciali familiaritate ad eum dicit Dñs: Quodcunqueligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunqu; solueris super terram, erit solutum & in cælis. Non ergò repentina fautorum acclamatione, sed prouida Dei dispensatione ecclesiarum excubijs deputatus est Petrus generali sanctione, hodiè quoque; Antiochiæ assumitur peculiari familiaritate. Quem ouibus suis Deus pastorem præfecerat generalè, plebs Antiochena hodiè sibi collocat pontificem generalem. Nec tamen DEI nutibus populus Antiochenus obuiare contendit, sed opportuna importunitate Dei vicarium honorare satagit. A pontificum pontificiam dudum Petrus ordinat' erat, oleum exultationis Christi manu infundente per spiritus sancti debriationem susceperat, negocij sui ministerium sibi iniunctum iam diu exercuerat, necdum tamen aliquo in loco, pprie deputatus fuerat. hodiè ergò de totius orbis amplitudine adsciscitur, quibus pprie præfit & proficit: hodiè populis prærogatur. Nec tamen curæ suæ amplitudo propterea decurtatur, sed apostolatús sui sollicitudo dupliciter dilatatur. Adsunt em præsentium ouium balatus, qui eum quotidianis profectibus sollicitent, nec sibi desunt fraternæ dilectionis pccordia, in fines etiã orbis terrarum pertinentia, quæ eum defatigant. Sed futurum est tibi, futurum est (inquas) ciuitas Antiochena: vt adhuc Petrus de sede ad sedem demutetur, vt necessitate & utilitate populorum exigente, ualidius transportetur. Nec poteris habere proprium, quem

Matt. 16.

Ibid.

Ibid.

*derinatio nem

Matt. 5.

Mat. 22.

Iuan. 10.

Matt. 16.

quem sancta ecclesia in commune suscipit ministerium. Frater ergò dispersioni charitatiuè tibi obligasti, aliquantum relaxa. Dilige proximum tuum sicut te ipsum, & æquanimitè Petrum tolerabis ad aliud destinari præfulatum. Interea vrbs beata, de Petri gloriare præsentia, pijs eū demulce obsequijs, inuisera eum tibi respõsionibus obediẽtiæ deuotissimis. Præcordiale Dei amicum, quibus potes distributionibus tibimet concilia: conuiujs atque ius fermonibus participa, futurq; tuæ ruditati circũspectiùs inuigila. multos opima degraauit securitas, & quoniam in hodierna confidit opulentia, de crastina non satis sollicitantur penuria. Non nouerit sibi prospectare de crastino, qui totam spem defixerunt in tempore hodierno. Tu autem Antiochia de beati Petri præsentia affabulante, congaude, ipsius colloquio tanquam omni diuitiarum affluẽtia perfruere, de quæ futura sui absentia tibi circũspice. Dum vacat, materna fuge vbera: interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: maiorè tuum, & dicit tibi. Hodie Apostolorum principem tibi delegisti sacerdotem, hodiè cæli ianitorem inthronizasti pontificem. O admirabilis in singulis Dei dispensatio, ò diuinæ dispensationis admiranda discretio. Quid dicam fratres? Vadam quò me ducit impetus spiritus? Eloquar, an silcam? Eloqui tamen melius censemus, quam silere, quoniam & silere quasi aliquid deesset, de beati Petri laudibus defraudare. Dicit de se in quodam loco Dominus: Ego sum ostium: Per me si quis introierit, saluabitur. Se ostium equidem Dominus constitit, per se introeuntibus salutem pollicetur, & tamen ad Petrum ita exorditur: Tibi, inquit, dabo clausas regni cælorum. Iam videre potestis, fratres charissimi, & videtis quod vester exprimere gestiat affectus, sed p abudantia spiritus totum quod voluto, efferre non valeo. Itã enim per se sit, vt præ abudantis lætitiæ vel tristitiæ cumulo, verborum sufficientia desit spiritui, cum ipse spiritus nondum discreuerit, cui potius debeat cedere parti. Fitque in abundantia spiritus error quàm maximus, tanquam si cui libet auaro multimodæ apponatur diuitiæ. Ipse siquidem præ alacritate nimia hæsit, quod prius rapiat: & dum anhelat ad singula, manum porrigit ad omnia. Itã & nos: Impedit nos super tanto ac tali mysterio cogitationum multiplicitas, sed

tamen Deo prosperate expediet nos orationum uestrarum officiositas. Nõstis, fratres charissimi, quoniam ostio sera & clausæ opponuntur, quibus iuubentibus eiusdem ostij valuæ referantur & clauduntur. Ostijs etiã ostiarij addicuntur, ad quorum suggestionem penetrallium Domini, de ostiorum, vt libet, comòditate præloquuntur. Ergò quando quidem Christus sicut ait, Ostium est, Petrus verò clauicularius est. Quid aliud, quam ostij huius Petrus ostiarius est, vt quodammodò per Petri villicationem, in ipsum, qui ostium est, habeamus introgressiõem? De numero apostolico, sacerdotali coagula collegio, vt altius aliquid admiretis in Petri sacerdotio, quàm (si dici liceat) in apostoli vocabulo. Dicitur de Christo, Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech. Non dicitur quòd sit apostolus, etsi fuerit ab angelis minoratus, sed quòd fuerit sacerdos, authentica voce conclamatur. Factus est ergò Petrus Apostolus, quod nõ factus est Christus: sacerdos quoque adoptatus est, quod & erat Dominus. Factus est Christi confacerdos & cohæres, nec factus est coapostolus. Forsitan tñ & Christus vocari posset Apostolus, sed ipse patris, Petrus verò Apostolus Christi. Videtur quoque; hodiernæ festiuitati cõsonare illud sapientis præconiũ: Ecce sacerdos magnus qui in diebus suis placuit Deo, & inuentus est iustus. Iste siquidè præter Christum, sacerdotũ vopinatissimus, Deo in diebus suis sacerdos acceptatissimus, iustitiæ insignis titulo, totum vitæ suæ cursum Christi dedicauit obsequio: Voluntariè Deo sacrificauit, super ostie sibi creditum competentèr inuigilauit, pederentim quos potuit cælorum ciuibus inuiserant, triticũ Dñi sui cautissimè ad vltimam erogauit. In amore Dei feruentissimus, in fidei assertione robustissim' in pximi dilectiõe accommodatissimus, in terris cælibè ducebat vitam. Denique in miraculis itã erat copiosissimus, quatenus in plateis ponerent infirmi in lectulis, vt veniente Petro, saltem vmbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberaretur ab infirmitatibus suis, Spiritus sancti gratia intantum ei lingue suppeditarat facundiam, vt ante reges & præsides nec quod loqueretur excogitaret, nec quod disertissimè loqueretur, aliquãdò deesset. Ab insecatione piscium ad capturam translatus hominum, fidei retia vagabundis huius procellosi mundi piscibus obtendebat. Hodie quoquè summi

for. iuuanantibus

Psal. 109.

Heb. 3.

Eccij. 5.

*opratiissimus,

Act. 3.

Pfal. 64.

Pfal. 1.

1. Re. 2.

1. Tim. 3:

dei sacerdos effectus, per odoriferi thuris & thymiamatis concremationem summo sacerdotum gratanter & iocundè est acceptus. Immolauit seipsum hostiam viuam in odorem suauitatis, & altissimo accuratissimè vota sua reddidit. Quocirca benedictionem omnium gentiù dedit illi Dominus, & testamentum suum confirmauit sup caput ipsius. Ideò quoq; stabilita sunt bona illius in Domino, & enarrabit elemosynas omnis ecclesia sanctorum. Beatus ergò quem elegisti & assumpsisti Domine ecce enim tripudians habitabit in atrijs tuis. Nulli ergò sanctorum beatum Petrum credo secundū, quem sanctus sanctorum in fundamento suarum collocauit ecclesiarum, & exaltauit in specula suarum ouium altissimum. Nemo coapostolorum in amore sui Iesu feruidior, nemo in ipsa traditionis desperatione fuit animosior. Promotus est à nauicula sua Petrus, & hodie in cathedra non pestilentia, non columbas vendentium, sed episcopali collocatus, vt sedeat cum principibus, & folium gloria teneat. Statuit ei Dominus testamentum pacis, vt fungetur sacerdotio, & offerret illi incensum dignum in odorem suauissimum. Agite ergò pontifices, qui beati Petri residetis in loco, quos episcopalis sublimauit prepositio, considerate quem imitami: imitami, de cuius dignitate gloriamini, nē cura commissa abuti videamini. Non sit vobis ad iactantię supercilium, vocitari pontifices, sed velit & desiderate esse pontifices. Qui enim episcopatū desiderat, bonum opus desiderat. Operamini ergò quod competat, quod gregē Domini vo-

bis commissum facundando confouteat, nē fortè cum alijs prædicaueritis, ipsi reprobi efficiamini. Vos quoq; reliqui sacerdotes, inferiores domus Domini mansuicula, quorum labia custodiunt scientiam: angeli enim Domini exercituū estis. Mala. 1. lex siquidem requirit ex ore vestro, q̄ peccata populi Domini comeditis, tandē expurgiscimini, & quāuis non sitis, iuxta distinctionis momēta pontifices, tamen recolite vos Petri confacerdotes. State ergò in gradu vestro, succincti lumbos viriliter, & sequimini Petrum sacerdotem magnū efficaciter. Quòd enim hodiē infula decoratus, sacerdotali collocatur in cathedra, magisterij vestri humilitatē sustollit, iudiciarię vestre potestatis deliberatium corroborat discretionem, & totius vestri officij exornat dignitatem. Vos quoq; pro capacitate vestra Dei cooperarij & coadiutores estis, instar Petri sacerdotium suscepistis. Mundamini igitur, qui fertis vasa DOMINI. Si manus vestrę tetigerunt aliquid morticinum, lauate manus, mundate conscientias, nē de fordium iniquarum inquinatiōibus vasa DOMINI sordescant, & pro negligentijs vestris cum suis portionibus ipsa vasa displiceant. Habetis beatum Petrum sanctitatis exemplar, munditię formam, totius strenuitatis normam, qui precum vestrarū eulogias & vota deo nostro gratificet, oblationibusq; suis nos omnes ei commendet, qui viuut & regnat Deus per omnia secula seculorum.

Amen.

HIL

HILDEBERTI CENOMANENSIS EPISCOPI VERSVS DE MYSTERIO MISSAE.

NENSIS EPISCOPI VERSVS DE MYSTERIO MISSAE.

Gribere proposui, quid mystica sacra priorum Missa repræsentet, quidve minister agat. Pro multis vna, pro quotidie repetitis

figuratum

Est oblata semel hostia vera Deus: Inuolucrum legis Christus patefecit, ouemq; significatiuam vera remouit ouis. Presbyter hanc offert, & in hac cesare figurat, Remq; figurarum testificatur agi. Sic etenim templi, sic & crucis exprimit aram, Vt sacra commemoret illius, huius agat. Ergo quid in Missa vel agatur, vel memoretur, Que quibus asimiles, sub breuitate canam. **T** Verba Prophetarum venturi nūcia Christi, Mysterium fertur precinuisse crucis. Hunc desiderjs, hunc laudibus, hūc prece multa Præsufpirauit, extulit, expetit. Hac tria commemorat, similiq; sub ordine ponit Introitus Missæ, quem chorus antè canit. Antè recensentur suspiria, postea laudes, Indè preces, in quo queq; notentur, habes. Exprimit officium suspiria, gloria, laudes: Kyrie eleyson ter triplicata preces. Interead veniens in sacra veste sacerdos, Altaris dextram, dona daturus, adit. Illius aduentus, quibus ò Iudæa reuistit Te tuus Emanuel, tempora plena notat. Secreta siquidem procedit ab eade minister, Ortu secreto venit ad ima Deus. Vestibus ille sacris tegitur, textit caro verbum, Tota carens macula, tota sacrata Deo. Ille stat à dextris, quia quesit author inanes, Execrata Deos gens, quasi dextra fuit. Angelicū post hac sacrificex pater incipit hymnū, Inceptum complet vociferando chorus. Incipiens memorat, que Saluatoris in ortu Gaudia pastores angelus edocuit. Cantica que post hunc Superi cecimere, recenset Gloria, quam complet vociferando chorus. Hinc oraturus, alios hortatur vt orent, Discipulis Christus insit, & egi idem: Nam turbas in monte docens, orauit, & ipsi Orandi formam fratribus insituit. **L** Ectio que sequitur, doctrinam signat eorū, Qui sunt præmisi septuaginta duo. Illorum montis, dum responsoria cantat, Edocet assensum se tribuisse chorus. Alleluia sequens, memorat, que gloria mentis, Quam pia laus oris sit comitata sidem. **I** Ndè ministrorum Dñi sacra verba leguntur: Plebs baculos ponit, stat, retegig, caput. Neve superueniens rixania seminet hostis, Frontibus imprimitur mystica forma crucis.

Reiçiente fidem Iudæa, gratia Christi Transsit ad gentes: Israël errat ad huc. Transitus is, quoties Euangelium recitatur, Mentibus occurrit, exprimiturq; loco. Ad leuam legitur, quia quòd transiuit aberrans, Et velut à leua gens idolatra fuit. Vt sis attentus, patiens, erectus in hostem, Et caput, & baculus, & status ipse docet. Quippe caput retegens, attentè audire moneris: Parcere, cum baculum vericis, instrueris. Stans discis, quoniam stantes pugnare solemus, Quòd te pugna grauis sub virgulis hoste manet. Succinit ecce chorus fidei compendia nostræ, Assensum verbo se tribuisse docens. Hinc etenim monstrat, quātim p̄ceperit, in quem Crediderit, que sit, quidve datura fides. Ordo bonus, quoniam quò rex vocat atq; magister, Respondet miles, discipulusq; sequor. Quamq; notam pastor nouit, propriamq; fatetur, Hac se signatam testificatur ouis. Quæq; probat opifex, & signifer, & caput idem, His opus, his proceres, his sua membra sonet. Sic confessi fidem pia plebs, orare monetur, Vt sit in hac stabilis, insuper apert opus. Effectum spondet chorus, offertoria cantans: Tanquam si dicat, credo, fatebor, agam. Hinc est quòd post hac offert sacra de minister Dona, debinc populus, quod sibi lege licet. Ordo decens: Euangelium præcedere cernis, Ponè fidem pandi, dona deimadè dari. Audis, vt credas: & credis, vt hostia fias: Taliter incipimus esse, sumusq; Dei. Prætereà donis, que plebs deuorior offert, Dona domus Iudæ commemorare licet. Cum Salomon templum, Salomò altare sacraret, Oblata à populo vixima multa fuit. Exemplo, Iudæa, tuo plebs vsa fidelis, Altari dat se, dat sua, tu neutrum. Non sine mysterio, sine re, vel panis ad aram, Vel vinum fertur, cui superaddis aquam. Vir aque danda Deo præsignauere figura, Traditio docuit, sanctorum vsus habet. Viraque sub typico ritu formaq; futuri Melchisedech Domino sacrificasse ferunt: Vtraque discipulis canentibus ipse redemptor. Tradidit, in corpus viraque versa suum. Vfus & ipse placet, quo sic mactetur in imis, Vt sit in excessis inuolata caro. Admixtum vino latitem miraris, at ipsum Grande sacramentum est, nec ratione vacat. Vnda fluens, homo præteriens: ea mixta Lyæo, Hinc Est Christo Christi sanguine iunctus homo. Diuidit vitos, vel aquam, vel vna ministrans, Et caput à membris separat ipse suis. Prætereà nil fons sine sanguine, nil sine fonte

VVV 2 Sanguis

Sanguis, utriusque simul saluat, utriusque faciat.
 Cum rimaretur pendens viscera Christi
 Luncea, manavit sanguis & unda simul:
 Sicut utriusque simul fluxit, simul offer utriusque:
 Unum deme, crucis non imitari opus.
 His ita premisis, secretis presbyter orat,
 Secretas memorans, at simulansq. preces,
 Quas egit Christus, cum te iam Iuda remoto,
 Abscessit modicum, terq. precatus ait:

(In exemplari manuscripto erat hic inserta verba hęc minio descripta: PATER SI HIERI POTEST, TRANSEAT A ME CALIX ISTI. (Baipsa metro sic reddi poterant: Velle tuo saluo, poterit si rite precari, Alme parens, a me transeat iste calix.)

His precibus veluti labiorum victima qdam
 Est oblata, typum legis & ipsa gerens.
 Pro se, pro populo, pro principibusq. Sacerdos
 Supremus Domino mystica dona dedit.
 Nam sua, nam populi, nam potissimum malefacta
 Portarunt aries & caper, & vitulus.
 Pontificum vitulus, populi mala peylulit hircus,
 Ipsius excessum dux gregis ipse luit.
 Hac tria Saluator triplici prece commemoravit,
 Iam tunc pro nobis omnibus vnus agens.
 Nam ter humi strato contritio cordis, & ille
 Sanguineus sudor, crux fuit ante crucem.
 Iam tunc anxietas finem spondentibus umbris
 Et veteri ritu gratior unda fuit.

yna

His actis, populum sublimi voce salutat
 Presbyter, & sursum corda lenare monet.
 Inde patri grates per Christum semper agendas
 Afferit, & post hęc, dona sacrandi sacrat.
 Si bened cuncta notes, hoc totum filius egit,
 A prece discipulos, inde, petendo crucem,
 Primum insit eos vigilare, statimq. precari,
 Post dormire, dehinc agnus & ara tulit.
 Nimirum dum dicit eis, vigilate, salutat:
 Quippe salus animi, si vigilemus, adest.
 Dum iubet orari, sursum cor suadet habere,
 Orari siquidem sola superna iubet.
 Dñ tandem vocat ad requiem, monet edere grates.
 Mentis enim requie gratificamur ei.
 Nā grates agere est Domino, nos reddere gratos,
 Quod facit, & vitis mens, manus, osq. vacans.
 Vt talis fiat, quisquis sub indice Christo
 Sacrificat, sub quo iustus & ipse tremuit.
 Cum Superum cantu, quos ara constat adesse,
 Admitti proprias postulat ille preces.

CVM QVIBVS ET NOSTRAS VOCES VT ADMITTI.

Postulat ut sua vox laudi concydet eorum,
 Quos ad stare sacris pagina multa docet.
 Si verbis x hominis, quę nectar ubique supernu
 Eructasse liquet, vis adhibere fidem,
 Tempore quo supplex assistit Presbyter aris,
 Maccharuq. patri filius ipse manens:
 Aethra patet, celestis adest chor, ima supernis
 Iunguntur: sunt auctor & actus idem.

S. Gregorius is est.

Cetibus his dum mēs, dū vox, dum vita ministri
 Concordant, grates indubitanter agit.
 Hinc bened cū populo, ter sanctus, quaq. sequuntur
 Antea quam facret mystica dona, canit.
 Credimus has laudes assumptas ex Isaia,
 In quibus innuitur trinus & vnus apex.
 Ter postcum sanctus, trinum notat esse vnum
 Declamat Dominus, atque Deus Sabaoth.
 His tribus, huic vni sacrifici litat, angelus offert,
 Ascribit clerus, plebs veneratur idem.
 Et quia percipiunt in sacro munere quiddam,
 Pro sacro Dominum munere glorificant.
 Laudibus his venerant eū, quibus ethra resultat,
 Quas duo de Seraphin, nocte dieq. canunt.
 Has pro perceptis quasi grates ritē rependunt,
 Nē quando frustra percipienda petant.

Hactenus explicatis, quid representet in ipso
 Officio Missę, quid ve minister agat.
 Ex quibus hoc totum, quod in eade priore iubetur
 Offerri, coram commemorare licet.
 Quicquid enim fit in Ecclesia, tantummodo pfit
 Moribus aut fidei, victima grata Deo est.
 Offerimus vitulos lingua, maccharum & hircos,
 Soluimus in cineres thur, oniumq. virum.
 Dñ canimus, vel dñ legim⁹ quod praua respicit,
 Quod populum, quod nos ad meliora vocet:
 Tunc etiam vitulus, tunc sacrificatur & hircus,
 Cum fastium calcas, luxuriamq. premis:
 Turtur ab his qui silent, gaudia summa pcol.
 In clibanu coctos panes altaribus offers,
 Si vobur mentis nulla flagella mouent:
 Conspersos oleo, si ius pietas moderetur,
 Inq. reos infra, quam liceat, libeat.
 Non fermentatos, si mens tibi purior assit,
 Excoquat & carnis fluxa supernus amor.
 Offers & similan, si quos diuiserit error,
 Colligis, inq. fidem iungis, idemq. facis.
 Hos catechizans, malis in baptis mate mergens,
 Vnis: informans aspera ferre, coquis.
 Sic eadem moresq. docent, Christumq. figurant,
 Sic geminos vsus cetera legis habent.
 Quod verò Missę superest, iud sacra recenset
 Legis, vt exhibeat sub cruce sacra crucis.
 Quippe recensetur, quicquid lex preaco futuri
 Intra sanctorum sancta inebat agi.
 Hac aperire labor, quia metro, nominibusq.
 Ignaris metri, materiaq. premor.
 Da veniam Lector: rem tantum pädere & vsu,
 Non speciem, nostris versibus esse sat est.
 Non tamen expectes, vt singula verba vel actus
 Quoslibet aggrediar clarificare tibi.
 Ad summā reru curret stylus, & quibus vmbra
 Legis, opusq. crucis exprimat ara, canam.
 Et semel & soli sanctorum sancta patebant
 Pontifici, precibus plebe vacante foris.
 Angulus is x velo distabat ab ade priori.

Aduen. verd

Aduentu Superum, colloquioq. facer.
 Idem thuribulo, simul & thymiamatis ara,
 Et testamenti fœdere clarus erat.
 Clarus & insigni tabula que preminet arca,
 Quam super obnubit pronus uterque Cherub.
 Summus eo presul semel accedebat in anno,
 Pro se, pro populo mystica dona ferens.
 Scilicet illius hirci vituliq. cruorem,
 Quos proles Aaron inmolat ante fores,
 Carbonesq. simul, quos desuper exteriorem
 Sumendos aram pagina sacra docet,
 Hos in thuribulo ponit, tantumq. sacerdos
 Thus cremat, vt fumus vber obumbret eum.
 Adspexit tabulam, post hęc adspexit & aram
 Exterioris sacram sanguine pacifico.
 Hinc redit ad populum, velli lauat, attamē idem
 Non nisi sub sero respere mundus erat.
 Hic locus, hic sacrifici, ea munera signa fœdere:
 Signa recesserunt, significata manent.
 Exprimit Ecclesiam prior ades, altera calum,
 Antistes Christum: sanguis, amara crucis:
 Carbones, summam virtutum Christe tuarum:
 Thuribulum, carnem thura cremata, preces.
 Summa tabella patrem, celestes ara cohortes,
 Veste notatur homo, respere mors hominis.
 Hac perscripta tibi rerum velamina pandunt,
 His ea, sed veluti semiveteſta, vides.
 Ex his non aliter fit res tibi perua, quam si
 E scribis species interiora domus.
 Interiora sacri, te Christe docente, patebunt,
 Cuius morte patent interiora poli.
 Quas igitur partes perscringere nitur, easdem
 Sicut habet series Canonis, exposui.
 Sic leuis discas quod opus, que verba ministri
 Quid reminiscantur legis, agant ve crucis.

TE IGITVR CLEMENTISSIME PATER. vsque, ILLIBATA.

Iterabat presul vitulorum sanguine sacrum,
 Intrauit proprio Christus & ipse polum.
 Intra agens sacrifici in sanguine semper ad arā,
 Effusi semper sanguinis ipse memor.
 Nā quotiens fuisum, verbo, cruce, mēte retrahat,
 Hunc specie toties in sacrosancta gerit.
 Quippe velut quidā cruor est, meminisse cruoris,
 Huius nos memores crux iterata facit.
 Mentio mortis adest, vbicunque pennibus escis
 Imprimi vnctā manus mystica signa crucis.
 Sic Aaron, Christumq. sequens altare frequitat,
 Presbyter, hunc bausum sanguinis ipse gerit.
 In primo siquidem versu vexilla salutis
 Ter super appostas prerogat ille dapes.
 In quo iam mortis, mitisq. piusq. recordans,
 Appellat triplici nomine munus idem.
 Dona vocat primū, mox munera nūcupat escas,
 Post sacrificij nomine cenſet eas.
 Dona vocat, quoniam Deus has donauit, vt indē

Sustentaretur lege modoq. caro.
 Munera sunt, quoniam Deus his donatur, & indē
 Munerat auctorem, cui dedit auctor eas.
 Nam quod sacrifici cęsentur nomine, monstrat,
 Qua ratione prius munera dicat eas.
 Scilicet idcirco, quia sacrificatur, & aptē
 Munerat auctorem, qui data reddidit ei.
 Sic eadem que dona vocat, cum sacrificatur,
 Munera sunt, quoniam munerat indē Deum.
 His quoque nominib. pulchre satis hostia triplex
 Innuatur scripto iam recitata meo.
 Hoc etenim totum quod spondebatur in illis,
 Completum memorant, sub specieq. gerunt.
 Nam quod sperant prius in veruece sacerdos,
 In capro populus, in vituloq. ducet:
 Crux dedit, esca sapit, totum canit esse tributum.
 Nominibus trinis hęc tria sacra notans.

IN PRIMIS QUAE TIBI OFFERIMVS. vsque, ANTISTITE NOSTRO. MEMENTO DOMINE FAMVLO RVM. vsque, DEO VIVO ET VERO.

Ingrediens sacra sanctorum Leuiticus, orat
 Pro se, pro suo principē, gente, domo.
 Ante crucem Christus rogat & se clarificari,
 Et custodiri, quos dedit ipse Deo:
 In celis etiam semper pro plebe Sacerdos,
 Pro seruo Dominus, pro grege pastor agit.
 Noster in hoc sacrifici Aarō, Christumq. secutus,
 Pro tota primum supplicat Ecclesia.
 Hinc etiam pro pontificis, regisq. salute,
 Pro reliquis infra sicut oportet agens.

COMMVNICANTES ET MEMORIAM vsque, MVNIAMVR AVXILIO.

Lege inbebatu sumptis altaris ab igne
 Carbones viuos in sacrosancta gerit.
 Lege inbebatu Aaron festinus eisdem
 Thuribulo postis thus adolere Deo.
 Thuribulum carnis tanquam carbone referunt
 Virtutum cumulo Christus ad astra tulit.
 Hos ex igne Deo quo mentis fluxa cremantur,
 Quo laxa carnis lubrica sumpsit homo.
 Tanquam carbones inter sacrosancta Sacerdos,
 Nomina sanctorum commemorando gerit.
 Hos etenim viuos carbonibus assimilamus,
 Qui splendent actu, iuris amore calent.
 Denique qui sequitur, quod lex iubet, vmbra fi-
 gurat,
 Dum litat, hunc ignem mente minister habet.
 Ingrediens etenim sanctorum sancta sacerdos,
 Pectore gestabat nomina scripta patrum.
 Scilicet insinuans exempla, fidemq. priorum
 His imitanda, quibus mystica mensa patet.
 Nec satis esse Dea, verbis meminisse bonorum,
 Si non exhibeas moribus ipse bonos.
 Sic sacrifici, intusq. calens, extraq. coruscans,
 VVV 2 Car.

Carbones carbo factus & ipse gerit. Sic bene contextit multorum nomina patrum, Sic meritis multos exprimit ipse patres. HANC IGITUR OBLATIONEM. usque, NUMERARI. PER CHRISTVM. QVI PRIDIE QVAM PATERETVR. usque, HOC EST ENIM CORPVS MEVM. SIMILI MODO POSTEA QVAM COENATVM. usque, MEMORIAM FACIETIS. VNDE ET MEMORES DOMINE. usque, IMMACVLATAM HOSTIAM.

Hac nebula fumi tegitur Leuiticus orans, Vt pateat nulli, dum thymiana cremat. Hac prece pro nobis, hac sedulitate precatur Christus, vt angelicum transeat intuitum. Nescitur quantum sumpta presentia carnis Possit apud patrem, quid sine voce preces. His precibus cedit, quicquid Leuiticus offert, Et quocumque modo, tempore, usque gradu, His patrem precibus dedit iudicis iras, Et flesti constat, & meminisse patris, Tang sub nebula sacra dona frequet at & offert, Quisquis agit Christi, Christus & ipse, vices. Hac etenim virtus, hac efficientia verbi Et crucis est, vt mens, linguaq, cedat eis. Nescit homo, latet & superos, quod prouebat escas Gratia verborum, mysteriumq, crucis. Incipit his verbis supplex instare sacerdos, Quae salua specie munus utrumque nouant. Incipit, & toto contritus corde, cremansq, Thuribulo mentis lucida thura precum.

hinc,

QVAESVMVS VT PLACATVS. Orat vt accipiat placatus dona suaq, Ordinet in pace tempora nostra Deus. Orat vt accipiat de massa perditionis, Inter & electos nos numerare velit. Orat vt hic idem benedicat, quas dedit, escas: Orat vt ascriptas, atque ratas faciat.

Orat vt hoc altaris opus ratione geratur, Sitq, quod acceptet, quod pbet ipse Deus: Dii rogat vt Dominus, q, condidit, hac benedicat, Vt nouet in melius, promoueatq, rogat. Dum rogat ascribi, quod eam sibi preroget escas, Atque dicet propriam sanctificat rogat. Dum rogat esse ratam, ne frustra speret in illa, Sed sit que prosit, sint rata vota, rogat. Dum rogat hanc ratione geri, que munera recte Offert, vt recte diuidat, ipse rogat. Ihus ergo dapis benedictio, gratia maior, Pbetior fructus, perpetuansq, vigor. Hoc sane totum verbis confertur in illis, Quae subdit sacrificex, non suas, sed Domini. Quippe recensurus, qua protulit ille vel egit, Cum coenans idem, cana beata fuit.

QVI PRIDIE QVAM PATERETVR, ACCEPTIT PANEM.

Panis in hoc verbo, sed adhuc communis, ab ara Sumitur, & sumptum tollit utraque manu.

Presbyter hinc idem, cum peruenit ad Benedixit, Imprimi elato mystica signa crucis. Nec pridem in mensam demittit, quam tua Christus Verba representans explicat ista super:

ACCIPITE ET MANDVcate EX HOC OMNES.

Hinc lenat & calicem, signatq, nec ante reponit, Quam super auctoribus verba retrahet ita: ACCIPITE ET BIBITE EX EO OMNES. usque, IN REMISSIONEM PECCATORVM.

Si qua fides patribus, quos vita beata pennat, Esca sit haec anima, que modo carnis erat. His verbis utrumque nouas acquirere vires, Maioresq, suis scripta probata docent. Sub cruce, sub verbo natura nouatur, & aram Panis honorificat carne, cruore calix. Presbyter idcirco, cum verba veniunt ad illa, In quibus altari gratia tanta datur: Tollit utrumque, notans, quod sit omnibus escis Altiore, & quiddam manus utrumque gerat. Quaeq, parens animae, carnis sementa parauit, Omnia sacratis inferiora cibis.

Et quoniam quotiens liberauerit ista Sacerdos, Christus eum memorem precipit esse sui, Hoc sacramento nos commemorare fatemur, Quod mortem tulerit omnipotens creator homo. Quod surgens celos ascendit, hac tria sane, Qualem sacrificem vult cibis ille, notant: Scilicet vt carne moriatur, mente resurgat, Ter quinis gradibus templa superna petat. Sic memores passis, surgentis, ad astra & volantis, Et nos & pariter plebs tua, magne Deus. De donis propriisq, datis tibi munera pura, Munera sanctas, sed & immaculata damus. Dona quidem nobis Domino data: na quod in escas Donat, nos ipsi sacrificando damus.

*meantur

Pura damus, quonia no his x est mixta vetustas, admixta Aut ad saluandum non ope legis egent. Sancta damus, quia qui sacras diiudicat escas, Proscit, & libans sanctificatur eis. Immaculata damus, quia quod fuit immaculata Hostia, quodq, dedit, nostra x sit, & dat idem. x fit, Presbyter insidens implorat, vt illa serenus Respiciat clemens, & ac beet illa Deus.

*approbat

Nec minus hęc placet, q, quod pater obtulit Abel, Quae quod Abrah, quae quod rex sacrificexq, Salē. His tribus innuitur variorum forma sacrorum, Que ratio, que lex, que sacra cana dedit. Lex naturalis, lex tradita, lex breuiata, Placauit Deum munere quaeq, suo. Et tamen impariter, quia spes, fides, supreme Dicitur in reliquis plena fuisse salus. Hac sibi sufficiens, nec eget per se futurus, Nec de praeteritis, vnde iunetur, habet.

SUPPLICES TE ROGAVVS. MEMENTO ETI-

ETIAM DOMINE. NOBIS QUOQUE PECCATORIBUS. usque, OMNIS HONOR & gloria.

Adspersi tabula lex, umbra iubebat et ara, Exierisq, lacrum sanguine pacifico. Filius asseritur toties adspingere patrem, Adperso quotiens sanguine placat eum. Adspexit semper superos, quia semper eorum Adperso reparat, restituitq, gregem. Adspexit semper homines, quia semper & ipsos Adpersos renouat, conciliatq, patri. Hos adians aris adspexit & ipse sacerdos, Cum memor adpersi sanguinis vnit eos. Vnit eos placando Deum, supplendo ruinam Spirituum, vitam resituendo reis. Vita Deus moriens, hoc totum praestitit orbis, Hoc per eum mortis mentio praestat adhuc. Tunc igitur sacrificex adspexit sanguine patrem, Cum semel adpersi mentio placat eum. Tunc idem ceteris adspexit calicolarum, Cum semel adpersi mentio supplet eos. Tunc adspexit & hos, quos abluit vnda salutis, Cum semel adpersi mentio purgat eos.

*exprimit

Presbyter hęc sagax, sumpta sibi supplice forma, In sublime geri mystica dona rogat. Addit & erectus, vt participatio mensae, Quotquot eam sument, profit, & inuis alar. Neve sepulcorum pia mentio pretereatur, Et bene defunctis, & sibi poscit idem. Poscit idem sibi, dum sanctus rogat associari, Quos & nominibus nominat ipse suis. Angelus is, cuius manibus sacer ille minister In sublime geri munus utrumque rogat, Angelus est eius, vel quos reuerenda vetustas De sursum missos dicit adesse sacris. Ara superna, Dei conspectus, eo sacra ferri, Est etiam meritis sacra placere Deo. Angelicas ea ferre manus, est plaudere nostro Affectu superos, mysterijsq, sacris.

Que tam secreto plausu perlata, feruntur In sublime: placant, pacificantq, Deum. Ergo pius sacrificex adspexit sanguine patrem, Cum sic adpersi mentio placat eum, Cum vnius veniam, refrigeriumq, sepulcis, Impetrat & partem, quam petit ipse sibi, Et superos & mortales adspingere fertur: Nam que nos purgat mentio, supplet eos. Porro cum sacrificex sublimem nominat aram, Quo supplex orat dona sacrata geri. Commemorat liquid velaminis interiora, Quo semel intrabat pontificalis apex. Cum sacra perferri sursum rogat, innuit hircum, Quem lex deserti vasta subivisubet, Quippe duas foribus templi lex applicat hircos, Vni desertum destinat, alter obit. Christus diuersis respectibus hircus uterque: Nam tulit in ligno, vixit in arce poli. Vixit & hic humilis, deserto regnat in illo.

Quo propriis humeris, ipse rediit ouem. Sic meminit legis, meminit crucis ipse Sacerdos, In sublime rebus minus utrumque petens. Idem dum memorat sanctos, humerale recenset, Quod bis sena patrum nomina scripta gerit. Pectus enim logion, scapulas humerale tangebatur Praefuls, intrantis interiora sacri. Hic in utroque generis geminis insculpta priorum Nomina, venturi praeco typusq, sunt. Nos etenim gerimus logion, cum nomina patrum Circa principium Canonis exprimmus. Nos humeralis onus gerimus, cum nomina patrum Hac in parte sacri Canonis inserimus. Tunc etiam logion, tunc fert humerale minister, Cum mores patrum, cum labor ipse placet. Ecce subinfertur, quod tu bone conditor orbis, Per Christum semper hac bona cuncta creas. Sanctificas, & viuificas, idem benedixit, Glorificans primae conditionis opus. Nam quia sic homini verbum Deus heret, vt vna Sint persona, creans atque creatus homo, Quidquid per verbum Deus ordinat aut operatur, Per Christum fieri dicitur illud idem.

Ergo per Christum rerum natura nouatur, Communisq, cibis fit speciale bonum. Per Christum quoque sanctificat Deus vnius utrumque, Viuificat pariter & benedixit idem. Sanctificat, quonia datur hęc quoque gratia rebus, Vt bene percipiens, sanctificetur eis. Viuificat, quoniam datur hac vegetatio rebus, Vt moriens, inuis viuificetur eis. Hic idem benedixit eas, quia prouenit inde, Vt benedicatur, qui bene sumit eas. Est honor, est etiam per Christum gloria patri, Per quem cuncta pater glorificanda facit. Est & cam Christo, quia glorificatur & ipse, Cum quo cuncta pater glorificanda facit. Est simul in Christo, quoniam Deus vnus vterq, Et quod in hoc vno est, est in utroque simul.

*reuerxit

OREMVS. PRAECEPT. PATER NOSTER. LIBERA NOS QVAESVMVS & C.

Ad populi regredi, vestesq, lauare supremum Pontificem, legis mystica iussa volum. Ipse tamen mundus, eadem sic iussa caneant, Non nisi, oim iam sol occubisset, erat. Ecclesia Christus, quia non abeundo reliquit, Subueniens, ad eam compariendo redit. Has eius vestes, has vnus abluit vndis Fons, qui perpetuo vulnere nostra sanat. Fons tamen illa lauans, donec famulabitur orbi Sol, velut immundus, atque lauandus erit. Eius enim membris, dum sol agit iste labores, Hęrebunt maculae, quodq, laetetur, erit. Dicitur ad populum tanquam remeare Sacerdos Pro populo rursum multiplicando preces. Iamq, velut fors est, cum votem mutat, & oras Admonet, vt pariter oret & ipse chorus.

*quam

*mensura

Ad.

Admonet orandi formam, sublimē retractans,
 Quā statuit Christus, edocuitq; suos.
 Talibus officijs, interuentusq; sacrorum,
 Et simul inunctu sanctificantis aque
 Ipse lauans populum, sua vestimenta lauare
 Fertur, & apta Deo reddere fonte precum.
 Est tamen immundus, donec Sol occidat, idem.
 Nam dum uiuit, habet, quod lauet, ois homo.
 Sic sacrifex remeans, ut dignus percipiendis
 Fiat, & ad uitam sumat utrunq; simul:
 Tam quasi cum populo sepiē sibi dona precatur,
 Quae uoluit Christus, insituitq; peti.
 Illorum tria prima quidem sine fine manebunt,
 Sed reliquis finem spondet amara dies.
 Semper enim sanctum nomen patris, idq; beato
 Quod metuat, quod amet, quod uereatur, erit.
 Sēper & ipse bonus, regni patris, unde profectō
 Scāndala cuncta procū, quodq; resistat, erit.
 Semper ut in calo, sic in tellure uoluntas
 Fiet, & in neutro, quod reprobetur, erit.
 Fit uerō pariter in utroque paterna uoluntas,
 Cū quod amat, quod uult angel, hoc & homo.
 Præterea sicut quidam sensere priorum,
 Terra, caro, calum, spiritus accipiunt.
 Consummatur in his pariter diuina uoluntas,
 Cū caro subicitur, spirituiq; fauet.
 Hac tria nunc iusto varijs euentibus adsunt,
 Post mundi finem nescia finis erunt.
 Quatuor esse sicut, nam pasci nullus egebit,
 Cū ue remittantur debita, nullus erit.
 Tentari nemo poterit: mala nulla deinceps,
 A quibus electas libereat auctor, erit.
 Nam uerbū uitæ, panem puto quotidianum,
 Sive sacramentum, quo uiget intus homo.
 Tunc neque doctrina, nec ea dape iustus egebit,
 Qui sciet omne bonum, cui Deus ipse cibus.
ET quia præteriti meminit, presente grauat,
 Venturū metuit Presbyter ipse malum.
 Ut prece sanctorum Deus illū liberet, utq;
 Pax data tranquillet tempora nostra, rogat.
 Officiū Ecclesie cū perturbatio seruet:
 Pax in spe fructusq; semina iacta fouet.
 Hinc sequitur panis in fractio tradita nobis
 A Domino, quiddam legis & ipsa gerens.
 Legis præcepto minus similitudo iubetur,
 Non nisi frustra sacrificanda Deo.
 Sic sacrum panem canens fregisse Redemptor
 Dicitur, & fractum distribuisse suis.
 Nos quoque nō frustra legē Christumq; sequētes,
 Aptē partimur dona dicata Deo.
 Nam tres ecclesie sunt partes, una laborat
 In terris, partem iam fouet alia quies.
 Partem que restat, clementior excoquit ignis,
 Excoctaq; patet transitus ad requiem.
 Diuersas meritis, diuersas sorte locorum,
 Tres istas partes hostia fracta notat.
 Pars inuncta mero, uinis aptatur, opusq;

Sanguinis & carnis expiat ipsa caro.
 Pro bene defunctis, quorum purgator unus
 Hoc interuentu non eget, alter eget.
 Offerri reliquas ratio xubet, obinet usus,
 Nec tamen hinc idem fructus utriusque datur.
 Nam dum pro iusto sacris assistitur aris,
 Pro iusto grates ipse minister agit.
 Cū pro saluandis nunc penam temperat ultor,
 Nunc & plena quies acceleratur eis,
 His epulis epulas illius sumimus agni,
 Quem lex præcinit, crux tulit, ara sapit.
 Presbyter hunc in mysterio sumpturus, ab ipso
 Tam sibi quam populo munera trina petit.
 Inter eos siquidem primum rogat enumerari,
 Quos in carne pudet turbine carnis agi.
 Hinc in eo regno petit idem glorificari,
 Quō sua membra caput glorificanda trahit.
 Postremo quia spiritus caro lenta resistit,
 Cedit & infelix spiritus, ipse caro.
 Implorat pacem, qua fiat uterq; quod alter.
 Concordesq; uelint, atque sequantur idem.
 Nam nisi re bene composita, nec iustificatur
 Nunc, nec in eternum, glorificatur homo.
 Hoc intellectu distinguit præca uetustas,
 Quod clerus triplici uoce precatur ita. Agnus dei, ter.
 Ad Christi reditura fidem Iudæa notatur,
 Cū * pater ad dextrā cedit, & explet opus, *partem

Tollimur è medio satis uigentibus omnes,
 Et trahimur, quō nos uita peracta uocat:
 Hi nunquam, bi semper, alij plectuntur ad horam,
 Purgatisq; datur transitus ad requiem.
 Hanc illis altare sacrum uel criminis expers
 Vita, uel obsequijs emptus amicus emitt.
 Perfectos, ualdeq; malos nil uota snorum,
 Nil impensa precū, nil holocausta iuuant.
 Nam nec iustus eget, nec pessimus ista meretur:
 In medio est, ueniam cui sacra mensa parat.
 Ipsa tamen uinos à uita calle uagantes,
 Ut redeant, saltem serō iuuare solet.
 Unde fit ut sacris quoties assistitur aris,
 Particulis cedat hostia fracta tribus.
 Pars inuncta mero pro uiuis orat, opusq;
 Sanguinis & carnis expiat ipsa caro.
 Pro bene defunctis, quorum purgator unus
 Hoc interuentu non eget, alter eget.
 Offerimus tibi summe duas, sed propter eosdem
 Oblata pariter non operantur idem.
 Nam pars pro sanctis, pars est pro sanctificandis,
 Mentio pro reliquis, causam agit alterius.
 Fit cibus hic ex pane caro, Deus ex olemento,
 Mysterio simplex, uilitate triplex.
 Fit cibus hic ovis in ligno, leo fortis in uirna,
 Ales ad astra uolans, rex super astra sedens.
 Nē ue putes illi tumulum uel crucem deesse,
 Ipse calix tumulum denotat, ara crucem. *
 Vig. fides ad sit, terror, recedat, & horror,
 Fit cibus ipse caro, panis imago manet.

HONO-
 Radul//

RADVLPHI DE RI⁵²⁹ VO DECANI TVNGRENSIS, DE CA- NONVM OBSERVANTIA LIBER.

PROPOSITIONVM series.

1. Ut canonicam uicam professi, in Canonicis officijs canones seruent & Canonicos bonos mores.
2. In rebus Ecclesiasticis auctoritas præ omnibus esse sequenda.
3. Sancte matris nostre Romanæ ecclesie & sanctorum parum antiquæ traditiones, doctrina & statuta seruentur: quia illorum transgressores grauitè puniuntur.
4. Cessante auctoritate, mores & instituta Maiorum sunt seruanda.
5. Auctoritate & usu discrepantibus, usus cedat auctoritati & ueritati.
6. In Diuino officio esse à nouitatibus omnimodè abstinendum.
7. Officiū diuinum Maiorum auctoritate, non diuersi fori arbitrio, regi debet.
8. Multorum exemplis & auctoritatibus probatur, sanctis patribus psalmos in usu continuo fuisse, & in diuino debere officio frequentari.
9. Psalmi ultra alias sacras scripturas effluenter laudationes diuinas & omnem affectum continent salutare.
10. Omni Dominica octodecim, Festiuitatibus nouem Psalmi, & quoties tres lectiones & tria Responsoria dicuntur, salua hebdomada Paschæ & Pentecostes, duodecim Psalmi ad noctis uigilias psalluntur: Ceteris horis secunda pars psalterij deputatur.
11. Nec ad uigilias noctis, nec aliàs in officio uiuino legatur nisi sacra scriptura, & alie scripturæ ab inuierfali ecclesia approbata.
12. Similiter in eodem officio Cantus debet esse authenticus & approbatus.
13. Hymni ecclesiastici, Capitula, Oratioes, in officio obseruanda, authentica esse debent.
14. De nocte in uigilijs, & septies in die laudes Domino sunt canenda.
15. Dominici dies festiue, feriales uerò humiliter debent inofficiari.
16. In officio temporali obseruando Aduentus Domini, Quadragesimale, Paschale, & Quotidianū tempus specialiter denotetur.

17. Quolibet usu sancti Dei sub diuerso gradu uenerantur: partim ex Euangelio, partim ex Vrbe, partim ex generali consuetudine, partim ex patria atque loco.
18. Dies sanctorum nouem lectionū, in morem Dominicalem: trium uerò lectionū, more feriali sunt inofficiandi.
19. Solemnitates maiores aliquandò officio uigiliæ præueniuntur, aliquandò per octauas extenduntur.
20. Officia mortuorum & uirginis gloriose, obligatoria sunt, & ab omnibus obseruanda.
21. Laudabili multorum usu seruatur etiam certis temporibus alia particularia officia, ut psalmorum penitentialium, & gradualium, & in quadragesima totius psalterij, & si qua sunt plura.
22. Ordo sanctæ Romanæ ecclesie nō ex usu Fratrum Minorum, sed ex sacris Canonibus, scripturis authenticis, libris nostris antiquis, generalibus & locorum proportionali consuetudine colligatur.
23. Sanctorum Missarum Officia Romanæ ecclesie suis dominicis & sanctorum diebus fideliter obseruentur, & in illis patrum traditiones humiliter custodiantur.

PROPOSITIO I.

Ut Canonicam uicam professi, in Canonicis officijs canones seruent & canonicos bonos mores.

Eligiosis patribus Dñis, Priori de uindeslæ, & suis Comprioribus, Fratribusq; ordinis S. Augustini, dicecelis Traiecten, aptum modum uiuendi ad ambulandum in uia Dei, in qua alius sic, alius sic ibat.

Apostolus ueritatis, primæ ad Corinthios decimo quarto, in fine scribit: Omnia honeste & secundum ordinem fiant à uobis. Honestum propter se est eligibile, ut dicitur primo Rhetoricæ. Et secundum B. Augustinum, Honestum sua dignitate nos allicit, & uilitate trahit. Et ut dicit B.

Augustinus libro de natura boni, cap. 3. Omnia quanto magis moderata & ordinata sunt, tanto magis utique bona sunt. Quanto autem minus moderata, minus speciosa, minus ordinata sunt, tanto minus bona sunt. Et libro de vera religione, capite vicesimo quinto: Nihil est ordinatum, quod non sit pulchrum. Et sic ait Apostolus, Omnis ordo à Deo est. Et beatus Bernardus in quibusdā dictis: discretio omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem & perpetuitatem. In premissis igitur verbis admonemur, in agendis reprobare fugere, digna & utilia quaerere, & quaerita secundum suum ordinem custodire. Nam qui ordinem agendorum in Dei obedientia non custodit, agenda perturbat, & in periculum peccati seponit. Si igitur in omnibus actibus nostris, custodire tenemur honestatem & ordinem, incomparabiliter magis honeste & secundum debitum ordinem ea, in quibus Deo obligamur, facienda sunt: ut in illis honesta, digna & approbata, non apocrypha, dubia vel reprobata admittamus, & ordo in omnibus approbatus teneatur, utq; nec plus, nec minus, q̄ oportet, obseruetur. Charissimi, si sacri Canones ecclesiastici, prout à sanctis Patribus sunt instituti, & illis constantibus, tam locorum ordinis vestri, q̄ ceterarum religionum canonici boni mores, omittis secularibus vsibus, in locis partium vestrarum, in quibus nunc Religio reirescere incipit, acceptarentur, omnia honeste & secundum ordinem fieret à vobis, & apud vos nulla diuersitas, nulla varietas seu discrepantia in diuinis Officijs & ceteris obseruantijs regularibus ad loca alia appareret. Omnia enim legenda, cantanda, & in diuino Officio seruanda, ex Canonicis Scripturis, Maiorumq; statutis, ac vestrae & ceterarum Religionum vsibus generalibus, diu antè sunt praescripta: ita vt DEO militantes, opus non habeant secularibus negocijs implicari. Sed quia non id quod traditum est, sed quod ex secularibus quibusdam Ecclesijs visum fuerit, tenendum aestimatis, antiquae Traditiones humana praesumptioe corrumpuntur, ordo rei perturbatur, regula vestra offendit, & inter confratres qui sunt in Brabantia, & inter vos & diuersa & varia sine causa in ecclesijs celebrantur. Hac igitur diuini & Canonici Officij diuersitatem, in vnam concordiam honeste & secundum ordinem, & secundum praecipuum regulae vestrae infra ponendum aff-

Propos. 7.

fectas deduci, & dudum in partibus, & deinde Romae plura ex diuersis ecclesijs & libris scripturaui, proponens omnia in vno fasciculum, postquam Romae scripturata, quae adhuc sunt in via, receperō, colligare. Ex paucis tamen, quae mecum detuli, & alijs scripturis, modò charitati vestrae aliqua offero, antequam regiones ad messem albæ fiant, super imperfectis veniā hu milititer postulans & deuote.

PROPOSITIO II.

In rebus Ecclesiasticis auctoritas praee omnibus esse sequenda.

Catholica enim Auctoritas valet ad fidem ecclesiae. Vnde B. Augustinus in libro contra Manichaeos, & ponitur vndecima distinctio. Palam est, q̄ in re dubia, ad fidem & certitudinem valet Catholicae Ecclesiae auctoritas, quae ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedentium sibi episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur. Regitur enim ecclesia auctoritate, Traditione generali, & speciali. Vnde Augustinus libro de fide Christiana, & ponitur eadem distinctio, Catholica ecclesia per orbem diffusa tribus modis probatur existere. Quicquid enim in ea tenetur, aut auctoritas est scripturarum, aut traditio Maiorum vniuersalis, aut certe propria & particularis constitutio: Sed auctoritate tota constringitur: vniuersali traditione Maiorum nihilominus tota: Priuatis vero constitutionibus & proprijs informationibus vnaquaq; pro locorum varietate, prout cuiq; visum est, subsistit & regitur. Et idem Augustinus alio loco dicit: Euangelio non credere, nisi me commoueret Catholicae ecclesiae auctoritas. Extra haec autem introducta, rescari debent. Vnde idem doctor, cuius doctrina tota Catholica fulget ecclesia, ad inquisitiones Ianuarij de diuersis moribus ecclesiae, lib. 1. scribit, & ponitur 12. distinctio: Omnia talia, quae neq; sanctorum scripturarum auctoritatibus continentur, nec in Concilijs episcoporum statuta inueniuntur, nec consuetudine vniuersalis ecclesiae roborata sunt, sed diuersorum locorum diuersis moribus innumerabiliter variatur, ita vt vix aut nunquam omnino inueniri possint causae, quas in eis constituendis homines secuti sint, vbi facultas tributur, siue vlla dubitatione rescanda existimo. Quauis enim neque haec inueniri possit, quo-

fidem facit

Aug. lib. 11. cap. 2. contra Manichaeos.

Et haec auctoritas ecclesiae potest esse ex tribus, vt erudit idem August. Traditio vniuersalis constitutio

Epist. 119. cap. 19.

quomodo contra fidem sint, ipsam tamen religionem, quam misericordia Dei paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis voluit esse liberam, seruilibus oneribus aded premunt, vt tolerabilior sit conditio Iudaeorum, qui etiam si temporis libertatis non cognouerunt, legalibus tamen Sacramentis, non praesumptionibus humanis, subiiciuntur. Ex qua auctoritate notandum, quod in officio Ecclesiastico, ceteris paribus, sunt seruanda faciliora & breuiora, praesertim in congregationibus pauciorum.

PROPOSITIO III.

Sanctae matris nostrae Romanae ecclesiae, & sanctorum Patrum antiquae Traditiones, doctrinae, & statuta seruentur, quia illorum transgressores grauius puniuntur.

Enimvero quia in speculum & exemplum, sancta & Romana ecclesia, cui Christus sanctum Petrum & eius successores posse voluit, posita est: ided ab omnibus, quicquid statuit, quicquid ordinauit, perpetuo & irrefragabiliter obseruandum est, decimano distinctio. Enimvero. Vnde S. Calixtus Papa scribit omnibus episcopis, & ponitur duodecima distinctio. Nō dect à capite membra discedere, sed iuxta scripturae testimonium, omnia membra caput sequantur. Nulli vero dubium est, q̄ Apostolica ecclesia mater sit omnium ecclesiarum, à cuius vos regulis nullatenus conuenit deuiare: Et sicut filius venit facere voluntatem Patris, sic & vos implete voluntatem matris vestrae, quae est ecclesia, cuius caput, vt praedictum est, Romana ecclesia existit. Et capite sequenti ad idem B. Gregorius: Praeceptis Apostolicis non dura superbia resistatur, sed per obedientiam quae à sancta Romana ecclesia & Apostolica auctoritate iussa sunt, salutariter impleantur, si eiusdem sanctae ecclesiae Dei, quae est caput vestrum, communionem habere desideratis. Et B. Leo Papa, Hoc vestrae indicimus charitati, vt ab Apostolicis institutis, nullo vterius recedatis excessu: quia inultum esse non poterit, si quisquā Apostolicas Regulas in aliquo crediderit negligēdas, 11. distinctio. Hoc vestrae. Et B. Gelasius ait, Decreta venerabilium sanctorum, nos quoque magnopere custodire nitimur. Et infra, Cū sedes Apostolica superior his omnibus fauente Domino, quae paternis canonibus sunt praefixa, pio deuotoq; studeat tenere proposito, satis indignum est, quē-

quam vel Pōtificum, vel Ordinum subsequentium, hanc obseruationem refutare, quam B. Petri sedem & sequi videat, & concere. Satisq; conueniens sit, vt totum corpus ecclesiae in hac sibimet obseruatione concordet, quam illic vigere conspiciat, vbi Dominus ecclesiae totius posuit principatum: de consec. dist. 1. Basilicas. Idem habetur vndecima distinctio, Nolite. Et B. Gregorius dicit, Ecclesiasticae moderationi omnino est conueniens, vt quae ordinata fuerint, vel decisa: nulla in posterū debeant refragatione turbari, 25. dist. q̄st. 2. Ecclesiasticae. Et Iulij Papa dicit, Ea quae sunt ab Apostolis, eorumq; successoribus instituta, nulla desidia negligantur, nulla excessiue violentur, nulla concertatioe turbentur. eadem quaestione, c. Ampurto. Et Leo papa, Ius traditū nobis antiquitatis dignitatis, intemperatum haberi debet, ita vt à regulis praestitutis, nulla aut negligentia, aut presumptione discedere liceat. 25. quaest. 2. Igitur. Et Leo III. dicit, Ideo permittente Domino, Pastores sumus effecti, vt quod Patres nostri siue in sanctis Canonibus, siue in mundanis affixere legibus, excedere minimè debeamus. Contra eorum quippe saluberrima agimus instituta, si quod ipsi diuino statuerunt consilio, intactum non seruamus, 25. quaestioe 1. Ided. Et Leo Papa dicit, Quod sanctorum patrum canones spiritui Dei conditi sunt, & totius mundi reuerentia consecrati, 25. quaest. 2. Igitur. Quia vt dicit sanctus Agatho Papa, Omnes Apostolicae sedis sanctiones ita accipiendae sunt, tanquam diuina voce B. Petri firmatae. 19. dist. Sic omēs. Et sicut dicit B. August. lib. 3. Confessionum, prope finē, & ponitur 8. distinctio, Quae contra mores. Quando Deus aliquid contra morem aut pactum quorumlibet iubet, quanuis nunquam ibi factum sit, tamen faciendum est. Et si omissum sit, instaurandum est. Et si statutum non erat, institutum est. Quia si hoc licet Regi in sua ciuitate, quanto magis Deo regnatori vniuersae creaturae suae ad ea, quae iusserit, siue dubitatione seruandum est? Et B. Bernardus in libro de praepo & dispensatione: Ait siquidem Papa Gelasius: Vbi necessitas non est, immutabilia maneat sanctorum Patrum decreta. Leo quoq; Papa, Vbi necessitas non est, nullo modo violetur sanctorum Patrum constituta. Et infra: Vbi ergo necessitas fuerit ad utilitatem Ecclesiae, qui potestatem habet, ea dispenset. Ex necessitate enim sit dispensatio le-

gis. Transgressores autem sanctorum Canonum valde puniuntur: quia dignum est, vt seueritatem ecclesiasticæ disciplinæ sentiat, q̄ salubriter à sanctis patribus instituta cõtemnit, 55. dist. 1. Nullus, in fine. Nec alicui fas sit, sine sui statûs periculo, vel diuinas constitutiões, vel Apostolicæ sedis decreta temerare. 25. q. 1. Nulli. Et si quis in illa commiserit, veniã sibi honoris deinceps nouerit denegari. eadem, q. c. Omnia. Et qui sacris obedire Canonibus nescit, nec sacris ministrare altaribus, nec communionẽ accipere sit dignus. e. q. c. Hac cõsona. Et ab Adriano Papa constitutum est, vt execrandum anathema fiat, & velut præuaricator fidei Catholicæ semper apud Deum reus existat, quicunq; deinceps Romanorum Pontificum decreta in quoquam crediderit violanda. Nam vt beatus Gregorius scribit Bonifacio defensori, Nimis est asperum, & præcipuè bonis sacerdotum moribus inimicũ, niti quempiam quantacunq; rationis excusatione, quæ benè sunt ordinata, rescindere, & exemplo docere suo ceteros sua quandoq; posse constituta dissoluere, 25. q. ij. Institutionis. Et Stephanus Papa scribit, Reum quippè ante conspectum diuini iudicis se nouerit esse, qui nititur vtiliter diffinita rescindere, aut ausu quolibet violare. 35. q. 9. c. Loci. Et iterum B. Gregorius dicit, Sit ergò ruinæ suæ dolore, p̄stratus, quisquis Apostolicis voluerit cõtrahere decretis, nec locum deinceps inter sacerdotes habeat, sed extorris à sancto fiat ministerio, nec de eius iudicio quisquã postea curam habeat. Quoniam iam damnatus à sancta & Apostolica ecclesia p̄ inobedientia atq; præsumptiõe, à quoquã esse non dubitatur, 19. dist. Nulli. Et sanctus Damafus Papa ait, & ponitur 25. q. 1. Violatores Canonum voluntarij grauius à sanctis Patribus iudicantur, & à sancto spiritu, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur. Quoniam blasphemare spiritum sanctum non incongruè videtur, qui contra eosdem sacros Canones non necessitate compulsi, sed libenter, vt præmissum est, aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus spontè consentiunt. Talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphematiũ spiritum sanctum, quoniam vt iam prælibatum est, contra eum agitur, cuius nisi & gratia sancti Canones editi sunt. Et beatus Bernardus vbi supra: In quo inobedientiæ crimẽ absq; dubio sit, apud

Samuelem aduertite. Quasi (inquit) peccatum arioladi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Nõ ait, Non acquiescere: sed, Nolle acquiescere: Vt non mandati simplex ipsa transgressio, sed voluntatis superba contentio, scelus idololatriæ reputetur. Non enim idem est, nolle obedire: & Nõ obedire. Hoc quippe interdum erroris est, Nonnunquam & infirmitatis: illud verò aut odiosa pertinacia, aut contumacia non ferèdã: Quòd & ipsum repugnare, est resistere spiritui sancto. Et si ad mortem vsq; perdurauerit, blasphemia est, non remittiẽda siue in hoc seculo, siue in futuro. Non ergò qualiscunq; mandati præteritio criminalem facit inobedientiam: sed repugnare, & nolle obedire, secundum beatum Bernardũ. Ista maximè hinc collegi propter sanctũ Canonem, In die, infra propositione 10. prædicandum, cuius contemptus, & contrarius vsus, mortale periculum non euadunt.

PROPOSITIO III.

Cessante autoritate, Mores & instituta Maiorum sunt seruanda.

MOs enim antiquus perdurare debet, 65. dist. 1. Mos antiquus, & vetula traditio semper obtinuit, vt in cause. Vnde Augustinus ad Casulanum episcopum, & ponitur in dicta epistola, & vnde decima distinet. In ijs rebus, de quibus nihil certi statuit diuina scriptura, mos populi & instituta Maiorum pro lege sunt seruanda. Et sicut Præuaricatores Legum Diuinarum, ita & Contemptores consuetudinum ecclesiasticarum coercendi sunt. Ad idem B. Gregorius 12. distinet. Scit S. Romana ecclesia, quòd nihil obsunt salutis credentium, diuersæ pro loco & tempore Consuetudines, si illis Canonica non obstat auctoritas, pro qua eis obuiare debeamus. Vnde nihil iudicamus eis debere vel posse resistere. Et idem sanctus papa, B. Augustino Anglorum Episcopo scribit, & ponitur 12. distinet. Nouit fraternitas tua Romanæ ecclesiæ consuetudinẽ, in qua meminit se esse nutritam. Sed mihi placet, vt siue in Romana ecclesia, siue Galliarum, siue in qualibet ecclesia inuenisti, quod plũs Omnipotenti Deo possit placere, sollicitè eligas, & in Anglorum Ecclesia, quæ adhuc in fide nouella est, in constitutione præcipua, quæ de multis ecclesijs

sijs colligere poteris, infundas. Nõ enim pro locis res, sed pro rebus loca amanda sunt. Ex singulis ergò quibuscunq; ecclesijs, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt, elige. Et hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinẽ deponere. Hæc ille. Non videtur ergò beati Gregorij fuisse consilium, vt voluntariè p̄ priuilegium ad vnam arctaremur Ecclesiã secularẽ in horis Canonicis obseruandis.

PROPOSITIO V.

Autoritate & vsu discrepantibus, vsus cedat & Veritati.

Vnde beatus Isidorus in synonymis, & ponitur 11. distinetione, cap. 1. Vfus auctoritati cedat: prauum vsũ lex & ratio vincat. Et Nicolaus Papa Michæli Imperatori eadem distinet. cap. 2. Consequens est, vt quod ab huius sedis rectoribus plena auctoritate sancitur, nullius consuetudinis impediẽte occasione, proprias tantummodò sequendo voluntates, remoueat, sed firmitus atq; inconcusè teneatur. Et eod. quæ sit long. consue. lib. 2. Canonizata eadem distinetione, Consuetudinis vsusq; longæui nõ vilis auctoritas est, veram non vsq; est sui valitura momento, vt aut rationem vincat, aut legem scriptã. Et beatus Augustinus lib. 2. de vnico baptismo, & ponitur octaua distinet. Veritate manifesta, cedat consuetudo Veritati. Item, Nemo consuetudinem rationi & veritati præponat: quia consuetudinem ratio & veritas semper excludit. Et beatus Augustinus in libro de baptismo paruulorum, & ponitur ead. distinet. c. Qui cõtempto, Dominus in Euangelio inquit: Ego sum veritas. Non dixit, Ego sum cõsuetudo. Itaque veritate manifesta, cedat consuetudo veritati. Reuelatione igitur facta veritatis, cedat consuetudo veritati. Quia & Petrus qui circumcidebat, cessit Paulo Veritatem prædicanti. Igitur, cum Christus Veritas sit, magis veritatẽ, q̄ consuetudinẽ, sequi debemus, quia consuetudinẽ ratio & veritas semper excludit. Et beatus Cyprianus ead. distinet. Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid alius ante nos faciendum putauerit, sed quid, qui ante nos est, Christus prior fecerit. Neq; enim hominis cõsuetudinẽ sequi oportet, sed Dei veritatem, cum per Esaiam Prophetam loquatur Deus, & dicat: Sine causa colunt me, man-

data & doctrinas hominũ docentes, Esa. 29. Item Marci 7. In vanum colunt me, docentes præcepta & doctrinas hominũ. Relinquentes enim mãdata Dei, tenetis Traditiones hominũ. Et sequitur, Vnde irritum fecistis præceptum Dei, vt Traditiones hominum seruetis.

PROPOSITIO VI.

In diuino officio est, à nouitatibus omnimodè abstinendum.

Depositum custodi, deuitas prophanas vocum nouitates, prima ad Timotheum cap. vlt. in fine. Depositum est, quod custodiendum alicui datum est, dictum ex eo q̄ ponitur. Præpositio enĩ de, auget depositum: vt ostendat, totum fidei eius commissum, quod ad custodiam rei ptinet, ff. de po. l. 1. in prin. Cũ ergò sacri Canones sint custodiendi, extrã de consuet. c. 1. apud vos tamen qui ab illis Græcè Canonicoꝝ & Latinè Regularium nomen vendicãstis, à sancta Romana ecclesia specialiter depositi sunt, nõ tradentis, sed recipientiũ gratia. Igitur custodite sacri Canonis depositum, quod vos ad exactissimam custodiã obligat, & cuius ratione tenemini de leui culpa. Prophanæ verò vocum nouitates hic accipiant noui cantus, nouæ historiæ, nouæ lectiones, vel orationes, & cetera huiusmodi noua, quæ Patres nostri non coluerunt, de quibus infra latius proponetur. Hæc prophanæ vocũ nouitates secundum Apostolum sunt deuitandæ: quia in rebus nouis constitutendis, euidenter debet esse utilitas, vt recedat ab eo, quod diũ æquũ visum est, ff. de cõstitutione Princ. l. in rebus. Nouitates enĩ sine causa inducendæ non sunt, quia mutationes sunt periculose, & reprehendunt qui nouitates inducunt, 11. dist. Quis nesciat. Et cõtra ecclesię ritũ p̄sumpta nouitas, mater est temeritatis, foror superstitiões, & filia leuitatis, secundum B. Bernardum in epist. ad Canonicos Lugdunens. Vnde Augustinus, & ponitur in epistola superius allegata. Ipsa quippè mutatio consuetudinis, etiã q̄ utilitate adiuuat, nouitate perturbat. Et Nicolaus papa inter cetera sic scribit Higmaro Rhemeni Archiepiscopo, & ponitur 12. dist. Ridiculum est & satis abominabile dedecus, vt Traditiones, quas antiquitũs à patribus suscepim, infringi patiamur. Et beatus Maximus in quodam sermone de Martyribus: Magni itaq; periculi res est, si post Prophetarum oracula, post Apostolorum testimonia, post Martyrum

A. auctoritate & vsu discrepantibus, vsus cedat & Veritati.

100. 14.

104. 19.

*noua
sijs

vulnera, veterem fidem tanquam nouellā, discutere præsumas, & post Martyrū sudores, oiosa disputatione de veritate Religionis cōtendas. Et Zosimus Papa, Narbonensibus, & ponitur vicesima quinta, q̄stione prima: Contra statuta Patrum cōdere aliquid vel mutare, nec huius quidē sedis potest authoritas. Apud nos em̄ in conuulsis radicibus viuit antiquitas, cui decreta Patrum sanxerunt reuerētiam. Et B. Gregorius Maurētiō; Magistro pro causa Theodori: Graue nimis est, inquit, cōtra veterum vsū sacerdotes sibi quicquam arripere. Idem, Omnia quæ vsū antiquitatis statuit, intemerata seruentur. Et Leo III. scribit Iudici Sardinia: Nec mos, nec nouiter introducta consuetudo nostræ Ecclesiæ, nostris Prædecessoribus fuit, cōtra statuta canonum noua vel inusitata præsumere. Et beatus Gregorius Felici episcopo, & ponitur vicesima quinta, q̄stioe secunda: Si ea destruerem, quæ antecessores nostri statuerunt, non cōstructor, sed euerfor esse iuste probarer, testate Veritatis voce, quæ ait: Omne regnum in se diuisum, non statit: & omnis scientia & lex aduersum se diuisa, destruetur. Et idē sanctus Papa ait: Absit hoc à me, vt statuta maiorum cum sacerdotibus meis in qualibet Ecclesia infringam. Mihi iniuriam facio, si fratrum meorum iura perturbo. ead. q̄st. Quod verò infideles etiā & pagani immutationes antiqui cultūs similiter non admittebant, qui legata ad modos illicitos & inuetos conuerti statuerunt in modos licitos & honestos, vt in lege ciuili ff. de vsu fructu. lega. l. Legatum quæ dicit, Legatum ciuitati relicūm est, vt ex redditiuis singulis annis in ea ciuitate memorie conseruandæ defuncti gratia spectaculum celebraretur, quod illis celebrare non licet. Quæro quid delegato existimes? Modestinus respondit, Cū testator spectaculū colli voluerit in ciuitate: sed tale quid ibi celebrare non liceat, iniquum esse hanc quantitatem, quam in spectaculū defunctus ordinauit, in lucro hæredum cedere. Ergo adhibitis hæredibus & Primoribus ciuitatis, dispiciendum est, in quam rem conuerti debeat fidei commissum, vt memoria Testatorum alio & licito genere celebretur. Hæc secularis lex confundit nostrates, qui noua festa componunt, quæ in præiudicium temporalis officij non est licitum obseruare.

PROPOSITIO

VII.

Officium ergo diuinum maiorum auctoritate, non diuersorum arbitrio, regi debet.

Hæc propositio concluditur ex præmissis, & in speciali traditur in regula Canonicoꝝ, vbi sic dicitur: Et nolite cantare, nisi quod legis esse cantandum. Quod autem non ita scriptum est, vt cantetur, non cantetur. Vbi venerabilis Hugo de sancto Victore in expositioe regulæ sic dicit: Non enim decet, vt cantus & vsus ecclesiasticus fieri debeat secundum arbitrium diuersorum, sed firmiter seruandus est secundum scripta & instituta Maiorum, Similiter cæteræ cōsuetudines monasterij cum auctoritate & discretioe ordinandæ sunt. Si quid autē mutari oportet aut constitui, non debet hoc citò aut leuiter fieri, nec arbitrio tantum duorum aut trium, sed conuocatis fratribus, sicut sanior pars canonicæ congregationis decreuerit, ordinandum est. Et notandum, quod in omnibus auctoritas ecclesiastica magis imitanda est, quam ratio: Quoniam auctoritas semper obedientiæ & humilitatis, ratio nonnunquam præsumptionis. Hoc autem seruandum est in ordine, vt semper maturitas & grauitas teneatur. Nūquid leuitate vsus sum, inquit Apostolus secunde ad Corinthios primo capite propè finem, vt apud me sit, Est, & Non? Honestum quippe & religiosum, non facile quicquam aut leuiter variare. Et in distinctione dicit Iulius Papa: Nolite errare fratres mei, doctrinis varijs & extraneis nolite abduci, & instituta Apostolorū & Apostolicorum virorum, Canonesq; habeatis: & contra Apostoli voluntatem nolite circumferri omni vento doctrinæ, duodecima distinct. cap. de his. Gelasius Papa secundus in quadam epistola ad fratres Regulares Canonicos, præcipit vt officioꝝ celebrationes apud eos iuxta omnem catholicæ Ecclesiæ consuetudinem celebretur. Cū Norbertus nouam quandam religionem Canonicoꝝ sub regula B. Augustini instituisset, G. Magalonensis ecclesiæ, quæ ordinis vestri existit, episcopus in quadam epistola ad fratres Regulares Calmosiacenses scripta, sic dicit: Sit dominus Norbertus religiosus & sanctus, sit multis & diuersis virtutibus pollens, sit in diuinis scripturis exercitatus, sit in predicatione præcipuus: plūs illis sanctis Patribus, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ, credere, quam sibi debuimus, quorū memoria miraculis coruscat, quorum exēplis quotidie fouetur & dilatatur

ec:

ecclesia, per quorum etiā studium Canonicus ordo hodie floret & fructificat. Ipse enim licet inter homines pro ostentatione bonus appareat, vtrū tamen ante deum electus sit, ignoramus. Porro Canonici officij mutationem, quam nescio per quas Antiphonarum & Psalmorū varietates, trifaria temporum permutatione prædicat esse sequendam, sacris Canonibus & ipsi B. Augustino obuare testamur. Si enim Canonici vocamur, & Canonicā vitam professi sumus, Canones à Romana ecclesia matre nostra nobis datos, à quibus etiā vocabulum sumpsimus, amplecti præ omnibus, & præcipuè in Ecclesiæ officio imitari debem, ita vt & hæreticus comproberetur, qui contra eam falsas aut nouas opiniones aut gignit, aut sequitur. Vt ergo nos eum nimia præsumptione in alternatione officij errare monstremus, sanctos Patres nos in medium deducimus, quibus ab hac superstitione tam vos, quam nos defendimus. Et deinde capit, Si instituta, c. Quis nesciat, vndecima distinctione supra allegatis. ca. In die. De consecratione, distinctione quinta, Inferius solennizando. Ca. Obseruetur. C. illa autem. Duodecima distinctione, C. In his rebus. Vndecima distinctione, & C. Illud te breuiter. duodecima distinctione positus & insertus concludit, Ecce quibus auctoritatibus & consuetudinibus religionem vestram, immò totam ecclesiā ab illis vanis institutionibus excusamus? Et in fine concludit: Volumus, tum rogamus & cōsulimus, vt ab huiusmodi * contentionibus discedatis: per quas & schisma suscitari, & scandalum in populo Dei potest exoriri. Reuertamur ad verba regulæ: Et nolite. Imperatius sermo est, cadens sub præcepto, vt in simili in Cle. Exiui. j. Vt autem hoc de verborum significatione, de officio fratrum Minorum declaratur, vbi Dominus Papa verba Regulæ B. Francisci, vt clerici faciant officium secundum ordinem sanctæ Romanæ ecclesiæ, dicit esse præcepti, & tanquam obligatoria à fratribus obseruanda. Vnde præuaricantibus in crimina fiunt. Quod igit præcipitur, imperat: quod imperatur, necessè est fieri. Si non fiat, poenā habet. Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est. Vbi præceptum, necessitas seruientis, secundum beatum Gregorium, & ponitur decima quarta, q. i. Quod præcipitur. Sequitur in Regula, Cantare. Generaliter videtur intelligendum de omnibus siue psal-

lendis & legendis, siue cantandis, quæ in diuinis officijs dici debent, propter rationis identitatem, quia communi sermone omnia Cantica dici possent. Sequitur: Nisi quod legis in scripturis approbatis, ne reprobis enim non loquitur sanctus doctor. Sequitur: Quod autem non ita scriptum est: Istud videtur superfluum, cū prius quæ scripta non sunt, nec per consequens legi possint, prohibuit decantanda. Sed prius de ipsis canedīs, hinc verò de modo canendi præcipit. Vt ea quæ cantanda sunt, non aliter, nec alio modo, q̄ secundū quod scripta sunt, decantentur. Deuteronomij duodecimo in fine: Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quicquam, nec minuas. Tria ergo præcipit Regula, vt quæ scripta sunt, obseruentur: non scripta abijciantur, nec scripta aliter quam scripta sunt, decantentur; Et supponit, prout verum est, quod omnia sufficienter habentur in scripturis. Nō dicit Regula, q̄ à secularibus cōsuetum est, quod à Iurisperitis cōsultum est, quod à Papa imperatum est, sed quod scriptū est, quod præceptum est, quod institutū est, hoc legatur, hoc cantetur, hoc in officio obseruetur. Non scripta verò, nec vniuersaliter consueta, refutentur. vt supra propositione 2. Si abijciatur. Immo videretur, quod relictis sacris Canonibus, Episcoporum statutis, & Generalibus consuetudinibus, modus psallendi ecclesiæ Metropolitanæ sit sequendus, quia scriptum est 12. distinct. c. de ijs. De consecratione distinct. 1. Altaria. Et distinct. 2. c. Instructio. Respondetur, quod dicta cap. loquuntur in ijs, q̄ nec canonibus, nec statutis, nec generali consuetudine determinata sunt, vt quæ pventum doctrinæ hinc inde exagitantur, vt dicitur in prædicto c. de ijs, sed in alijs certis, certa & determinata sunt sequēda.

PROPOSITIO

VIII.

Multorum exemplis & auctoritatibus probatur, sanctis Patribus Psalmos in vsu continuo fuisse, & in diuino debere officio frequentari.

Impleamini spiritu sancto, loquētes vobismetipsis in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus, cantantes & psallentes Deo in cordibus vestris, ad Ephes. cap. Et concordat ad Colossenses cap. 3. vt infra propositione duodecima. Tria principaliter in officio diuino frequentamus, videlicet Psalmos, Lectiones, & cā-

tus.

tus. Et hæc tria in dictis verbis Apostoli intelligi possunt, vt ex quibusdā dictis B. Hieronymi tradit Amalarius de Officijs Ecclesiasticis libro suo quarto. In lectionibus enim tam maioribus, quæ in Vigilijs nocturnis leguntur, q̄ paruulis, q̄ dicuntur ad alias horas, & Capitula appellantur, laudem Dei agimus & pronunciamus. Omnis autem laus Dei, largo nomine Hymnus dicitur: Antiphonæ autem, Responsorias, & metrici Hymni, manifestè Cântica sunt: quia altiori voce per notulas diuersificantur. Si igitur in dictis verbis Apostoli, per Hymnos, lectiones & capitula atq; orationes, & per canticas, antiphonas, & responsorias, & laudes Dei metricas, quas vulgariter Hymnos appellamus, intelligere volumus, omnia diuinarum laudum officia habebimus. Sequendo igitur præceptum Apostoli, primò de psallendis, secundò de legendis, & tertio de cantandis videamus. De Psalmis autē, quia principaliores sunt; aliqua quæ in Psalterij expositionibus reperiuntur, præmittamus, ad exhortandum deuotos, vt sic continuè in Psalmis se exercent. Et primò de illorum frequentatione probatur propositio antedicta. Cassianus libro secundo de institutis cœnobiolorum p̄ plurā capitula tradit, q̄ antiqui Patres Orientales per Psalmos principaliter officium diuinum celebrabant: quia in congregatione viuentes, quotidie bina vice conueniebant, scilicet de nocte & hora vespertina, & certum numerum Psalmorum persoluebāt. Aliqua monasteria plures, & aliqua monasteria pauciores, donèc celiū angeli magisterio numerus declararetur, vt infra propositione 10. dicitur. Ad tertiam autem, sextam, & nonam, in eorū cellis certum numerum psalmodiarum similiter persoluebant. Et cuiuslibet psalmodiarum orationem iungentes, in vigilijs noctis & vespertina synaxi, lectiones de veteri & Nouo Testamento adiungebant. Damasus Papa, secundum Sigibertum & omnes scriptores Chronicarū, instituit Psalmos in ecclesia nocte dieq; cantari, & rogatu B. Hieronymi in fine psalmi dici, *Gloria patri*. Vt autem chori in duas partes diuisi, ipsos Psalmos alternatim decantarent: iam tempore Constantij Imperatoris in Ecclesia Antiochena instituerunt primi Flavianus & Diodorus viri pbatæ vitæ & doctrinæ. Quod inde ad terminos totius orbis vsq; peruenit. Hęc Sigibertus. Beatę recordationis Ambrosius in officio suo,

Videatur
Sigibertus.

quod Mediolanensē seruam primā partem Psalterij quindenatim, secundā verò partem, septimanatim persolui instituit. Sancti verò patres, Hieronymus ad mandatū S. Damasi Papæ predicti, & B. Benedictus Psalterium taliter diuiserunt, vt qualibet septimana ex integro in officio diuino psalleretur. B. verò Augustinus in lib. Admonitionum, qui regula secunda dicitur, capitulo 6. Psalmos secundū tempus anni sub certo numero tradit decantandos, quauis ille modus nunc non sit in vsu. Leo Papa, Hormisdas, & plures alij sancti viri in studio & frequentatione psalmodiarum leguntur floruisse. B. Hieronymus plures sacras virgines, & alias personas, ad psalmodiarum lectiones in suis epistolis exhortatur. Vndè scribit ad Rusticum Monachum, & est epistola 75. & ponitur de consecratione distinctus. Nunq̄ de manu tua aut oculis tuis liber Psalterij discedat. Discedat ad verbum. Oratio sine intermissione, Vigilet sensus, nec vagis cogitationibus patens sit. Corpus & animus tēdat ad Dñm. Iram vin ce patientia. Amascentiam scripturarum, & carnis vitia nō amabis. B. Augustinus Psalmos p̄ vobis frequentari voluit, cum dicit in Regula: Psalmis & hymnis cum oratis Deū, id versetur in corde, quod profertur in voce. Et inter cætera opera sua, Volumē quod super psalterium scripsit, quantitate & dulcedine præcellit. Vndè de eo cantatur in Hymno. Et propinas potum vitæ de psalmodiarum netare. Et in Antiphona, Flebat igitur vberimè in psalmis & hymnis, & Canticis. Et in fine libri de vita Christiana, quem videtur scripsisse sorori suæ, inquit: Ante omnia incessabiliter Domini tui meditare mandata, orationibus & psalmis instanter incube, vt si possibile est, nemo te aliquando non legentem inueniat aut orantem. Et cum fueris talis, nostri memento, qui te tantum diligimus, vt quod tibi præsentēs præstare non possumus, conferam̄ absentes. Et in vita sua legitur, q̄ in lecto sua ægritudinis, septem Psalmos penitētiales in pariete scribi fecit, quos iugiter legebat, & vbertim flebat. Græci autem ex Institutione B. Basilij Magni, in diuino officio multum continuant psalmodiam, vt Romæ audiui. In prægensis ecclesia Metropolitana Bohemia, agitur iugis & continua laus Dei die noctiq; per psalmodiā, horis videlicet & temporibus, quibus alia diuina officia non celebrantur. Et felicitis memoriæ Carolus III. Ecclesiasticus Imperator

PROPOSITIO IX.

Psalmi vltra alias sacras scripturas affluenter laudationes diuinas & omnem affectum continent salutarem.

Sicut olim manna habuit omne delictum, ita nunc psalmi habent effectum omnium orationū, & sensum cuiuslibet intentionis. In choro canentiu, sunt verba Deum laudantium: in ore iusti, verba gratias agētis: in ore peccatoris, verba veniam deprecantis. Pro defunctis, verba animæ de supplicio ad Deum clamātis, & quocunq; sententio canentis conuerterit, illuc se sensus psalmodiarum, affectui canentis conformabit. Cum maledicente, maledicentia membræ diaboli: vt tibi, Maledicti qui declinant à mandatis tuis. Cum benedicente, benedicentia Christi: vt tibi, benedicenti vos à Domino, qui fecit cælū & terrā. Dum cogitas Psalmos, Christus in mente tua est: Dum ore psalmos decantas, Christus in ore tuo est: Dum meditaris Psalmos, hunc ex meditatione fructum capies, vt in ipsis tibi vtrunq; occurrat Testamentum. Psalmodiarum deuotio præsentiam Christi conciliat, Angelorum congratulationem generat, ignitos mentis affectus suscitatur, mala purgat, demones fugat gladio spiritus, quod est Verbum Dei, quia deuotionem psallentium sustinere non possunt. Psalmodiarum radices non in terra, sed in celo fixæ sunt: quia ibi est Christus, qui omnium psalmodiarum materia est & intentio. Ibi est cōuersatio ecclesiæ, quæ est corpus Christi, q̄ etiā permaximè psalmodiarum partē continet. Deuotionem psallendi docet Apostolus, cum dicit 1. ad Corint. 14. cap. Orabo spiritu, orabo & mente: psallā spiritu, psallā & mente. Deuotioni psallentium, congratulationem angelicam adesse docet Psalmista, qui ait: In cōspectu angelorū psallā tibi. Quod psallētibus admisce-ri solet sancti angeli, idem Psalmista manifestat, vbi ait: Præuenerūt principes, id est, angeli, coniuncti psallentibus. Vndè cauendum est, nē propter nostram desideriam angeli recedant. Si enim boni spiritus se à nobis elongauerint, impetum malorum quis sustinebit? Cauendum est etiā, nē maledictionem incurramus Prophetæ, dicentis: Maledictus omnis qui opus Dei facit negligēter. Dignum quippè est, vt mens nostra concordet cum voce, quādō ad diuinum opus assistimus, & cum diligen-

YYY
ligen-

Translatio
varia psal-
mij.

līgētia à præsētib⁹ vniuersis quib⁹q; se retrahat, & diuinis inhæreat, vt cælestia ei dona reuelentur. Nihil enim est in hac vita mortali, in quo possimus familiaris Deo inhære, q̄ in laude diuina. Psalmodium deuotio, spiritui sancto, mētem pparat, & omnium gratiarum dona meretur. Vndē ait Augustin⁹ de laude & cantu psalmodum, & secundū alios Gregori⁹: Prophetiæ spiritus nō semp Prophetarū mentibus p̄stō est: quatenū cum hunc nō habent, tunc se cognoscāt ex dono habuisse, cum haberent. Vndē Propheta Helizæus eūm de futuris requisitus, Prophetiæ spiritum deesse cognouit, Psalmen fecit sibi applicari, vt Prophetiæ spiritus per laudem psalmodiæ descēderet, atq; eius animum de futuris repleret. Cū enim intentē agit vox psalmodiæ, per hāc Omnipotenti Deo ad cor iter paratur: vt intentæ menti, vel Prophetiæ mysteria, vel cōpunctiōis gratiam infundat. Vndē scriptum est, Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei. In sacrificio igitur diuinæ laudis, ostenditur iter ad Iesum: quia dūm per Psalmodiam compūctio infunditur, via nobis in corde fit, per quam ad Iesum in fine peruenitur. Nullus itaq; mortalium potest mente aut verbis virtutes Psalmodū explicare. Si intētē cōsideres, in Psalms inuenies nūciū verbi incarnationem, Passiōem, Resurrectionem, Ascensionem, integram confessionē peccatorum, integram deprecationē Misericordiæ diuinæ, omniumq; rerū, q̄ tibi accidunt, dignā geatiarum actionem. In primis confiteris miseriā atq; infirmitatē tuā, & per id ipsum inuitas Dei misericordiam. Si à Deo merueris, vt tibi reuelet secreta Psalmodum, omnes in eis inuenies virtutes. Si vis penitentia agere, & peccatorum confessionem non celeritate verborū, sed intenta mente: decata septenos Dauid penitentia Psalms, & celerrimam experieris Dei clementiam tuam mentem spirituali gaudio illuminare, & magnam tibi spei indulgentiam promittere. Si vis orare, laxa mentem tuam in virtute psalmodū, quorum initium est, Ad te leuauit, In te Domine sperauit, Inclina Domine, Deus in adiutorium, Deus in nomine tuo, Deus misereatur nostri, Exaudi Dñe iustitiam, Et nullatenus humanus sensus potest tam perfectē miseriam ac tribulationem tuam, angustiasq; tentationum explicare, & dei misericordiam implorare, Si vis Maiestatem Dei laudare, omniumq; beneficiorū

gratias agere, decanta Psalms, quorum titulus est, alleluia, aut etiā, Benedic anima mea Dominum: & sacrificium dulce super mel & fauum offers omnipotenti. Si humanis vel spiritualibus tentationibus affligeris, vt à deo videaris derelictus (plerunq; enim sanctos suos, vt probentur, ad tempus derelinquit) intima mēte decanta Psalms, Deus Deus meus respice in me, Exaudi Deus orationem meam cūm deprecor, Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt: clemens Deus statim pondus tentationis tibi alleuiabit, Si præsens vita est tibi fastidiosa, & ardenti desiderio ad videndum Deum omnipotentem & supernam patriam attendis, hos Psalms decanta: quem ad modū, Quam dilecta, ne Deus meus ad te, & ceteros, & complebit desiderium tuum. Si in tribulationibus derelictum à Deo te intelligas, compunctus corde, hos Psalms decanta, Viquequō Domine: Deus aurius nostris: Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te cōfidit, Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris: In te Domine sperauit: & statim Deus visitabit angustias tuas propitius. Accepta autem quiete & prosperitatis tempore, hos psalms decanta in laudem Dei, Benedicam Dominum: Benedic anima mea, primum: Exaltabo te Domine Deus meus Rex. Et semper siue prosperitatis siue aduersitatis tempore, hūmnum trium puerorum psalle. Nullus mortalium huius hymni virtutem explicare potest, in quo omnis creatura ad laudandum Creatorem inuitatur. Si in diuinis laudibus, & mandatis cælestibus exerceri cupis, Psalms, Beati immaculati, frequenta: Et licet vsq; in finem vitæ, huius hymni virtutem scrutēris, illum intelligere perfectē nō poteris: In quo nullus est versus, in quo nō legitur vel Via, vel Lex, vel mandatum, seu Verba, vel Iustificatiōes, vel Sermōes, aut Iudicia Dñi descripta: Et idē nō est opus, vt per diuersos libros animo diffundaris. In psalterio em̄ solo vsq; ad obitum, habes materiā legēdi, docēdi, scrutēdi. In q̄ inuenies Prophetas, Euāgelia, apostolos oēsq; diuinos libros spiritualiter atq; intelligibiliter ex parte tractatos atq; descriptos. Itē de laudib⁹ psalmodū, & eorū salutarib⁹ effectib⁹ dicit B. Augustin⁹, put in plurib⁹ psalterij expositiōib⁹ annotat: canticū psalmodū, animā decorat, inuitat angelos in adiutoriū, effugat demones, expellit tenebras, efficit sanitatē, oī peccatori refectio mētis est, delet peccata, simile est elec-

mo-

mosynis, sanctorum auget fidem, sicut sol illuminat, sicut aqua sanctificat, sicut ignis peccatum exurit, sicut oleum defluit, oleū est misericordia, sol iustitia, pars angelorum electa, Deum ostendit, diabolus offendit, voluntatem illicitā extinguit, asperitatem eicit, omnem furorē deprimit, iracundiam frangit, laus Dei est assidua, simile est melli. Canticum psalmodū, carmen est electum apud Deum, omne peccatum expellit, vinculum caritatis necit, omnia penetrat, omnia suffert, omnia implet, omnia docet. Cor lætificat, sensus aperit, animam impingit, & totum hominē clarificat, omne malū occidit, perfectiōnem instruit, excellā demonstrat, desiderium regni cælestis donat: pacē inter corpus & animam facit, ignem spiritualem in corde accendit, contra omnia vitia sollicitudo est, certamen bonum quotidie est, radices omnium malorum extirpat. Sicut lorica induit, sicut galea defendit, spes est salutis, cōsolatio doloris, protectio laboris, notitia veri luminis, fons sanctitatis, omnem iuuenem castigat, regnum cælorum super terram dat, tædium animæ tollit, tuba est mirabilis. Qui diligit Canticum psalmodum assidue, nō potest amare peccatum. Qui habet laudē Dei in corde suo, postremō apud Deum gaudebit, & animā suam in cælo viuificabit in secula seculorum, Amen. Nēdūm propositiones duas iam præmissas, sed & omnes alias præcedentes ponere delectabat principaliter propter propositionem iam sequentem.

PROPOSITIO X.

Omni dominica octodecim, Festiuitatibus nouem psalms, & quoties tres lectiones & tria Responsorialia dicuntur, salua hebdomada Paschæ & Pentecostes, duodecim psalms ad noctis vigiliis psalluntur: Ceteris horis secunda pars psalterij deputatur.

Sumite psalms, & date tympanum, psalterium iocundum cum cithara, & laudate Dominum, quoniam bonus est psalms Et vt Deo nostro iocunda decoraq; in psalms sit laudatio, dictam propositionem, pro qua principaliter aliæ præcedentes sunt præmissæ, efficaciter comprobemus. Pro qua sciendum, quod psalteriū duas habet partes primam vsq; dixit Dominus, p̄ officio nocturnali: secundam, ab inde pro officio diei. Primam partem Ambrosius diuisit in decem nocturnos, nullo psalmo prætermisso, quos vulgus sui lo-

ci, digurias appellat. In prima diguria sunt sedecim psalms, in secūda quatuordecim, in septem sequentibus, decem & decem: in vltima, octo psalms consistunt. Istæ decem diguriæ in officio Ambrosiano, sequentantur per totum annum de quindena ad quindenam: scilicet vna hebdomada, Feria secunda, tertia, quarta, quinta, sexta, quinque primæ: & altera hebdomada, eisdem ferijs, aliæ quinq; Sabbato autē & Dominica Ambrosianam habet certa cātica. Et dictæ Diguriæ dicuntur etiā in festis quibuscunq; exceptis trib⁹ vel quatuor festis Domini, & excepta hebdomada ante Natiuitatem Domini, & ante Pascha, & post pascha. Secundam verō partē psalterij pro horis diurnis prima, tertia, sexta, nona, vespere, & completorio Ambrosianū habet diuisam, sicut habetur in Officio Romano. Vndē credendum est, qd Hieronymus in illa parte Ambrosium sit secutus. Venerabiles verō Patres, Hieronymus & Benedictus, ex sanctorum patrum obseruatione considerantes: totum psalterium ex integro, qualibet hebdomada persolui debere, aliter psalterium distinxerunt. Nam pro aliquibus horis diurnis, certis psalms referuatis, residuos omnes in septem nocturnos distribuerūt, videlicet Hieronymus pro Dñica octodecim, & Benedictus duodecim: Ambo verō pro qualibet feriarum similiter duodecim psalms deputantes. Festiuitates autē B. Benedictus in numero psalms dominicis adæquauit, vt cap. 33. Hieronymus verō illas respectu Dominicæ mediavit: quia illis tantū nouem psalms dedit, et si tres psalms addatur, qui more Romano in festiuitatum vigilijs deserō persoluantur, vt dicam infra propositionē vicissimā prima. Similiter in festiuitatibus ad noctem psalms duodecim habebuntur. In secunda autem parte psalterij distribuenda, Benedictus discrepat ab Ambrosiano & Hieronymo. Eius autem diuisio ex sua Regula sciri potest. Vtriusq; autem diuisione licet alia & alia, totum psalteriū qualibet septimana, nisi Festiuitas occurrat, est complendum. Vndē beatus Benedictus tandē cap. 33. sic concludit: Hoc p̄cipue componentes, vt si cui forte hæc distributio psalmodū displicuerit, ordinet, si melius aliter iudicauerit, dum omnimodis attendatur, vt omni hebdomada psalterium ex integro numero cētum quinquaginta psalms, psallatur, & Dominico die semper à capite repetatur. Ad vigilijs, quia

YYY 2 ni

Psal. 24.
30. 85.
Psal. 69.
58. 66.
Psal. 16.

4. Reg. 3.

Psal. 49.

Psal. 104.
105. 106.
Psal. 102. 109.

Psal. 21.

Psal. 63.

Psal. 68.

Psal. 83.

Psal. 62.

Psal. 12.

Psal. 43.

Psal. 56.

Psal. 54.

Psal. 30.

Psal. 70.

Psal. 33.

Psal. 102.

Psal. 144.

Dan. 3.

Psal. 118.

Psal. 30.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

Psal. 146.

nimis iners deuotiois suae seruitium ostendunt Monachi, qui minus Psalterio cum canticis consuetudinarijs per septimanæ circulum psallunt, sicut legimus sanctos Patres nostros vno die strenuè impleuisse, quod nos tepidi vnam septimana integra persoluamus. Hæc ille. Quare autem beatus Benedictus omni nocte duodecim psalmos tam de Tempore, quam de sanctis, B. verò Hieronymus primo nocturno Dominicali & cæteris ferialibus noctibus similiter duodecim psalmos deputauerunt, non humana, sed diuina existerat adinuentio. Vnde Cassianus libro 2. de Institutis cœnobiorum cap. 4. Igitur p vniuersam Aegyptû & Thebaidem, duodenarius psalmodiarum numerus, tam in vespertinis, quam in nocturnis solennitatibus custoditur, ita vt post hunc duæ lectiones, veteris scilicet ac Noui Testamenti, singulæ subsequantur. Qui modus antiquitus constitutus, idcirco per tot secula penes cuncta illarû prouinciarum monasteria intemeratus nunc vsq; perdurat. Quia non humana adinventione statutus à senioribus affirmatur, sed cælitus angeli xministerio patribus fuisse delatus. Et cap. 5. sic ait: Cumq; pro suo vnusquisq; seruo, infirmitatis immemor alienæ, id statui debere censeret, quod contemplatione fidei ac roboris sui facillimum iudicabat, parum discutiens, quid generaliter plenitudini fratrum possibile esset, in qua necessè est infirmorum quoq; partem maximâ reperiri, diuersoq; modo enormem psalmodiarum numerum instituere pro animi sui virtute certarent. At alij quinquagenos psalmos, alij sexagenos, nonnulli verò, ne hoc quidem numero contenti, excedi cum debere censerent, essetq; inter eos pro Religionis Regula, piæ contentionis sancta diuersitas, ita vt tempus Solennitatis vespertinæ, sacratissimæ succederet quæstioni, quotidianos orationum ritus volentibus celebrare, vnus in medium psalmos Dño cantaturus exurgit. Cumq; sedentibus cunctis, vt est moris nunc vsq; in Aegypti partibus, & in psallentis verba omni cordis intentione defixis, vndecim psalmos, orationum interiectione distinctos, contiguos versibus parili pronuntiatione cantasset, duodecimum sub alleluia responsione consummans, ab vniuersorû oculis repente subtractus, quæstioni pariter & cæremonijs finem imposuit. Ex hinc venerabilis patrum Senatus, intelligens Angeli magisterio, congregationibus fra-

al. dicitur ad vt post hoc duæ

al. xmagisterio

trum, generalem Canonem non sine dispensatione diuina constitutum, decreuit hunc numerum tam in Vespertinis, quam in Nocturnis cœuenticulis custodiri. Hæc ille. Sed in dicto psalmodiarum numero, & in psalmis ad Vigilias noctis decantandis in communibus sacris quotidianis hodie for. vsq; multi, maximè seculares regulam sanctæ Romanæ ecclesiæ & Sanctorum Patrum Constitutiones seruare contemnunt. Et nê super hoc, ignorantia à quoquam valeat allegari, in decretis Iuristarum de consecratione distinctione 5. cap. In die, hucusq; positus est & scriptus sacratissimus Canon magni viri Gregorij Papæ VII. editus in sacra Synodo generali. Qui etiã Canon nê in Ordine vestro cõtemnatur, positus est de verbo ad verbû in epistola Magalonensis episcopi superius allegata. Et illum omnes super Officio Diuino scribentes, in eorum operibus consueuerunt ponere, & vt dictus numerus seruetur, xpius allegare. Est autem talis tenoris: In die Resurrectionis vsq; ad sabbatum eiusdem hebdomadæ, tres psalmi tantum ad noctem, tresq; lectiones antiquo more & cantamus & legimus. Omnibus alijs diebus per totum annum si Festiuitas est, nouem psalmos & nouem lectiones dicimus. Alijs autè diebus, duodecim psalmos & tres lectiones recitamus. In diebus Dominicis, octodecim psalmos, excepto die Paschæ & Pentecostes, & nouem lectiones celebramus. Illi autem, qui quotidianis diebus, tres psalmos & tres lectiones tantum videntur legere, non ex Regula sanctorum patrum, sed ex fastidio & negligentia comprobantur facere. Romani autem diuerso modo agere cœperunt, maximè à tempore quo Teutonici concessum est Regnum Romanæ Ecclesiæ. Nos autem & Ordinem Romanû inuestigantes, & antiquum morem nostræ ecclesiæ statuimus fieri, sicut supra notauimus, antiquos Patres imitantes. Hæc ibi. Ponite hæc verba in cordibus & in animis vestris, & suspēdite ea p signo in manibus, & intra vestros oculos collocare, & docete filios vestros, vt illa meditent. Quia hic est aptus modus viuendi ad ambulandû in via Dei, in qua alius sic, alius sic ire cõtēdit, & pauci rectè, maximè seculares, & religiosi plures. Omni igit Dñica p totû annû, qñ nō tenet festiuitas, dicēdi sunt 18. psalmi, etiã in tempore Paschali, pter diem Paschæ & Pentecostes, & similiter etiã in Dñicis in-

Deut. 11.

fra

fra Octauas maiores, vt Natiuitatis Dñi, Epiphaniæ, Ascensionis, Assumptionis & Natiuitatis Mariæ, Petri & Pauli. Item in omnibus diebus trium lectionum, siue de Tempore siue de sanctis agatur, & per Octauas maiores, & etiã tempore Paschali pter dictas duas hebdomadas, ad Vigilias noctis soluendus est nocturnus 12. psalmodiarum ferialis. Et hoc seruant Monasteria Ordinis vestri in Italia & in partibus superioribus Occidentis, & vbiq; prout notauit Guilhelmus in suo Rationali Diuinorum, vbi loquitur de septem diebus Paschalibus. Item & idem seruant seculares Ecclesiæ Italix, & paucis diebus subtrahit, Ecclesiæ per Alemaniam, Religiosi plures, vt Domini de domo Teutonorum, Carmelitæ satis probè seruant. Et præterea secundum distributionem B. Benedicti, idem seruant Carthusienses, Cistercienses, & cæteræ Religiones Monachales. Immo obediendo dicto sacro Canonis, & seruando beati Benedicti Regulâ in Psalterio hebdomadatim persoluendo, inter Canonicos & Monachos differentia aliqua non existit. Nam vbi monachus dicit nocturnum secundum suam diuisionem, Canonicus in simili die nocturnum dicere tenetur, secundum Romanam diuisionem. Et cum Monachi à sua Regula adhuc non declinauerint, tamen Canonici quæ plures in diuersis Nationibus à dicto Canone diuersimodè declinârunt. Primò autem plures Nationes per totû tempus paschale, tres tantû psalmos, & tres lectiones dicere cõtendunt, & dicit, allegates q Alcuinus Magister Caroli & Ludouici filij eius, rogatu Bonifacij Archiepiscopi Moguntini, approbante Cõcilio Moguntino, illud instituit. Sed hoc reprobat Guilhelmus in loco supradicto, & dicit oppositû cõcludi in Ascensione Dñi, vbi sunt nouem Responsoria, & nouè psalmi, cum eorum antiphõis. Sed hæc institutio, Apostolicæ authoritati p iudicare nec debet, nec potest, psertim cum euidenter statuti sanctorû Patrû videat repugnare. Nam constitutiones cõtra canones & decreta psulû Romanorû, vel bonos mores, nullius sunt momēti, to. dist. Constitutiones. Indubitanter ergò refutare debemus, quicquid tam euidenter Apostolicæ authoritati videmus contrariè, vndè totius Christianæ religiõis & ordinis exordiû & formam recepim: cum & securiùs obseruet, quod prouida antiquitas & authoritas instituit, q quod incõsiderata nouitas & in-

* propria

firmitas adinuenit. Sunt & alij seculares, q extra tēpus Paschale, de sanctis triû lectionum, nunq nocturnû psolunt, sed nouè psalmos de ipsis sanctis dicere volunt, & dicunt. Sed q hi psalmi illo casu dici possint, nec authoritate, nec ratiõne pbatur. Et quod non est sanctorû Patrû decreto sanctum, superstitiosus nō est adinuentio: in his psalmis de trãslatiõne, Inter corporalia. Immo secundum pmissa, omninò est reprobandû. Nec loca vestra de priuilegio nupèr obtento se defendere debent. Nam sicut iuramentû non est vinculum iniquitatis, nec debet nutrire peccatum: ita nec priuilegium. De priuilegio, cap. Ex tãrã. Et si Canonici seculares, quibus durus est hic sermo, abiērit retrò, & cum dicto Canone amplius nolunt ambulare: nunquid & vos vultis abire? Certissimè vos qui inter Religiosos & ecclesiasticos viros in canonica degitis vita, debetis cum monachis, qui nō declinauerūt, remanere. Nam dicit Nicolaus Papa, q religiosi Canonici à sanctorum monachorû cõfortio nō sunt seiuncti, 20. quæst. 3. ca. Præsens clericus, prope finem. Licet irregulares Canonici regulæ inseruiant laxiori. De sta. 1. quod Dei. Suscipite igit suauē iugû Dñi, quod à sancta sede Romana vobis imponitur. Licet importabile videat. Vndè scribitur 19. distinct. In memoriam B. Petri Apostoli, honoremus sanctâ Romanâ ecclesiam & Apostolicam sedem, vt qñ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat ecclesiasticæ magistra rationis. Quare seruanda est cum omni mansuetudine humilitas. Et licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur iugum, illud tamē feramus, & pia deuotione toleremus. Immo vt dicit Bernardus libro de præcepto & dispensatiõne: Perfecta obedientia legem nescit, termino non arcatur, neq; contenta angustijs professionis, largiori volūtate fertur in latitudine charitatis: & ad omne quod iniungitur, spontanea, vigore lberalis alacrisq; animi modû non considerans, in infinitâ libertatē extendit. Et cum ppter dicti canonis obligationē, in Dñicis paschalibus supra dictis, & infra Octauas maiores occurrētibus, psalmi Dñicales sint psoluedi, tñ ad primâ ppter tēporis incõditatem Dñicales quinq; recitent. Et similiter cum tēpore paschali in ferijs, & in diebus sanctorum 3. lectionû, dicat Nocturnû ferialis, ad laudes tñ psalmi cõsueti legunt. In numero aut psalmodiarum ad primâ, tertiã, sextam, nonam, vespèras, & cõpletâ, cõcordat satis

1. ioh. 6.

nationes. Saluo, quod aliqui in prima dominicali extra-tempus Paschale, ex quadam desidia omittunt dictos quinque Psalms, post ipsos octodecim subsequentes. Psalmus autem *Confitemini*, more Ambrosiano, omni Dominica, etiam si festiuitas agatur, & in hebdomada paschali, est addendus. Psalmi quoque vesperini quotidie ad psalterij complementum continuari debent: Saluo, quod de Natiuitate Domini, de apostolis, de sancto Stephano in Antiphonario Romano psalmi cum Antiphonis proprijs habentur. Et quando Dominicales in hebdomada paschae & pentecostes, & in die Ascensionis persoluantur. In festiuitatibus quoque ad secundas vespas, fratrum Minorum vsus ponit psalmos Dominicales, vltimo secundum festiuitatem mutato. Gallici vero in maioribus Festiuitatibus per psalmos *Laudate* solennizant: sed Alemanni, ubi possunt, se tenent ad feriales. Nunc de psalmodiarum antiphonis aliquid in genere addatur. Sciendum quod tres horum principales, scilicet Vigilia noctis, & Laudes, & Vesperae, magis solenniter sunt decantandae: quinque vero paruae horum, humiliter sunt faciendae. Inde est quod secundum Ordinem Romanum, in psalmo in dictis horis quoties laus sanctae Trinitatis, *Gloria patri* cantatur, semper sequi debet antiphona. Antiphona enim pertinet ad psalmos decantandos. Et ita B. Gregorius ad singulos psalmos dictarum horarum Antiphonas ordinauit. Sed aliqui aliquando in laudibus, aliquando in vespere hunc decorem peruertunt, de quo posterius dicetur. Dictae vero quinque horum minores seruari debent sub vna psalmodiarum Antiphona. Immo in Ambrosiano officio non habent antiphonas. Et Benedictus in minoribus congregationibus concedit in illis psalmos dici directaneos sine Antiphona. Et debent Antiphonae imponi ante inchoationem psalmodiarum. Et hoc obseruetur, etiam si quis priuatim dicat horas, ut seruant Romani & Ambrosiani. Cantantur autem psalmi Ambrosiano & Romano more in fine versuum per tonos. In medio vero Ambrosianum psalmos in omni tono psallit plane. Romanum autem officium habet diuersas mediationes. In quibus sunt diuersi mores secundum diuersas Ecclesias & nationes: tamen Romae in antiquis libris vidi mediationes satis nostro vsui Alemannico concordantes.

PROPOSITIO XI.

Nec ad vigiliis noctis, nec aliis in officio viuino legatur nisi sacra scriptura, & alia scripturae ab vniuersali ecclesia approbata.

DE autoritate sanctae scripturae dicit Augustinus de vnicio Baptismo, libro secundo, & ponitur nona distinctio: Quis nesciat sanctam scripturam Canonicam tam Veteris, quam Noui Testamenti certis terminis contineri, eamque posterioribus omnium Episcoporum literis ita praeponi, ut de illa omnino dubitari ac disceptari non possit, vtrum verum, vel vtrum rectum sit, quicquid in ea constiterit? Qualiter autem sacra scriptura per anni circulum sit legenda, tradit beatus Gelasius papa 15. dist. cap. Sancta Romana, dicens: quod pentateuchus ponendus est in septuagesima vsque ad decimum quintum diem ante pascha, a quo vsque in Cena Domini ponitur Hieremias. In triduo ante pascha, tres primae lectiones de Lamentationibus Hieremias: tres mediae de tractatu sancti Augustini in psalmum 57. Exaudi Deus deprecationem. Tres vltimae de apostolo Paulo. vide eas ibi annotatas. In pascha & infra hebdomadam, Homiliae pertinentes: In octaua Paschae, Apocalypsis, Actus apostolorum, & Epistolae Canonicae, vsque ad octauam Pentecostes. Et abinde vsque ad Calendas Augusti, ponuntur libri Regum & Paralipomenon. In mense Augusto, Salomon: In Septembri, Iob, Tobias, Hester, Esdras: In Octobri, libri Machabaeorum: In Nouembri, Ezechiel, Daniel, & minores Prophetae: In Aduentu, Esaias, vsque in Natiuitatem Domini. In Natali & Epiphania Domini, tres primae lectiones de Esaias: deinde sermones vel Homiliae ad ipsum diem pertinentes. In Natali sanctorum Stephani, Iohannis, Innocentium, & Siluestri, Homiliae de ipsorum die. In Dominica post Natiuitatem Domini, vsque in Septuagesimam, ponuntur Epistolae Pauli. Et beatus Benedictus cap. 28. dicit: Codices legantur in Vigilijs tam veteris quam Noui Testamenti diuinae autoritatis, sed & Expositiones earum, quae a nominatissimis doctoribus Orthodoxis Catholicis Patribus factae sunt. Ex vsu B. Bernardi cap. 41. Quando renouatur Historia, Liber ille, qui tunc inchoatur, cum sua praefatione incipiendus est in Ecclesia, & legendus in Refectorio. Item eodē cap. Cum libri Machabaeorum perfecti fuerint, legimus quatuor libros Euangeliorum

orum in refectorio tantum vsque ad Pascha, & dimissis Passionibus, quod reliquum est, finiatur. Haec ibi. Sic itaque, in primis Deo offerendis tota scriptura partim ad Vigiliis nocturnas, partim ad refectorium persoluantur. Praeterea in dicto capitulo. Sancta Romana, beatus Gelasius tradit haec opuscula, in ecclesia Catholica recipienda, ex quibus in diuino officio legi potest, scilicet beati Cypriani Martyris Cathaginensis episcopi, beati Iohannis Chrysostomi, beati Hilarii, beati Ambrosii, beati Augustini, beati Hieronymi, beati Isidori, beati Leonis Papae. Item opuscula atque Tractatus omnium Patrum Orthodoxorum, qui in nullo a sanctae Romanae ecclesiae deuauerunt consortio, nec ab eius fidei praedicatione, sed vsque ad finem, in illius communionem, Dei gratia perstiterunt. Item Origenis nonnulla opuscula, quae vir B. Hieronymus non repudiat. Praeterea Vitas Patrum, Antonij, Hilarionis, Pauli, & omnium Eremitarum, quos tamen B. Hieronymus scribit. Et Actus B. Siluestri, & scripta de inuentione sanctae crucis Dominicae. Apocrypha autem quae in diuino officio, omnino repudiari debent, tradit in dicto cap. videlicet itinerarium B. Petri apostoli, quod appellatur sancti Clementis. Actus, nomine Andreae, Philippi, Petri, & Thomae apostolorum, & liber de infantia Saluatoris, de Natiuitate B. Mariae, & de Transitu B. Mariae. Iste enim scripturae legi non debent. Et B. Augustinus lib. 2. contra Faustum, cap. 2. legendam B. Thomae apostoli apocrypham dicit. Vide de hoc in Summa Lombardica de sancto Thoma. Venerabilem autem Bedam Anglorum Doctorem, nec Romanum, nec Carthusiensem legunt. Sed Gallici & Teutonici cum Anglicis, ex eius homilij quinqueaginta cum Commentis suis super Marcum & Lucam saepius habent lectiones. Vitam B. Agnetis scripsit Ambrosius, & vita B. Benedicti scripsit Gregorius: idem illas duas Vitas duntaxat legunt Carthusienses. Passiones & vitae Sanctorum Andreae apostoli, Laurentij, & Sebastiani, Clementis, Iohannis & Pauli, Mauritij, Martini, & Nicolai, Caeciliae, Agathae, & Luciae, aequali autoritatem cum cantu ipsorum habere vident, cum eorum Cantus, quos Romani continent Antiphonarij, ex illorum vita & passionibus sint recepti. Vitae etiam eorundem Nicolai, & Martini, Augustini, Ambrosii approbatae auctores videntur habuisse. Passio vero B. Georgij, tam a B. Gelasio quam in Martyrologio, apocrypha reputatur. Et passionem B. Margaretae vi-

di Romae apud Lateranum in dicto Canone B. Gelasij, Apocryphis annumeratam. Passionem B. Vincentij, dicit Millequium a B. Augustino descriptam. Passio Matthaei apostoli, haeresim habet contra declarationem Benedicti XII. de visione faciali. Passio B. Barbarae, quae vtuntur nostrates, omnino videtur apocrypha & contemnenda: quia multa habet incredibilia, ut quod fontem fecerit, & seipsam baptizauerit, & de ouibus in locustas, (& secundum alios) in lapides conuersis, & de oratione sua in extremis. Non enim credi debet, quod Sancti in extremis, tales suspensissimas orationes, sicut quidam famulant de B. Catharina. Et de decem millibus Martyrum, quae fabulose (dicam donec aliud videro) finguntur omni genere passionibus Christi perperis fuisse in monte Ararat, prope Alexandria, nec eorum Passio in aliquo Martyrologio authentico annotatur, nec ipsorum die Romae in aliquo Calendario antiquo potui reperire. Vnde dicit B. Cyprianus de lapsis, & ponitur quinquagesima distinctio. Si quis postea: Quod si sancti Martyres mandati aliqua fieri, quae non sunt scripta in lege Domini, ante sciendum est, illos a Deo impetrasse, quae postulant, & tunc facere quae mandant. Neque enim statim videri potest, diuina Maiestate concessum, quod fuerit humana pollicitatione promissum. Nam Moyses Exodi 32. cap. pro peccatis populi petijt, nec tamen veniam, quam petijt, accepit. Similiter passiones sanctorum Bartholomaei, Simonis & Iudae, Petri & Pauli, Vitaeque & Passiones aliorum sanctorum multorum, quas hinc inde sub quadam deuotione indiscreta colligunt sacerdotes, piculose in officio diuino leguntur. Et apud vos, & in Ordine vestro simpliciter etiam in vna lectiuncula legi non debet, nisi id, de quo constiterit euidenter, quod ab ecclesia fuerit approbatum. Nam ut dicit B. Augustinus ad Hieronymum, & ponit 9. dist. Si ad scripturas sanctas admissa fuerint vel officiosa mendacia, quod in eis remanebit auctoritatis? Quae tandem de scripturis illis sententia profertur? Cuius potest esse contentio? falsitatis obtretus improbitas? quasi dicat, nullus. Officiose autem secundum Glossam dicitur, quae continent pietatem, quae nulli obsunt, & alicui profunt. Sicut in officio dicit testamentum, quod est contra officium pietatis. Et ideo saepius miratus sum, quod ad eos reprobos seu incertas scripturas affectent: ex quo Ecclesia Catholica sufficiens habet pro salute nostra in officio persolendas. Vt autem Legenda fiat honeste & secundum

*plures
ordi-

ordinem, sequuntur verba memorati B. Gelasij Papæ, quæ ponit in dicto Canone, Sacta Romana, vbi sic dicit: Gesta sanctorum Martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confessionum triumphis irradiant, quis ita esse Catholicorum dubitet, maiora eos in agõe fuisse perpeffos, nec suis viribus, sed Dei gratia & adiutorio vniuersa tolerasse? Sed ided secundum antiquam auctoritatem vel consuetudinem, singulari cautela, in sancta Romana ecclesia non leguntur: quia & eorum qui scripserunt, nomina penitus ignorantur, & ab infidelibus aut dictis superflua, aut minus apta, quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur. Sicut cuiusdam Cyrici & Iulitæ, sicut Georgij, aliorumq; passionis huiusmodi, quæ ab hæreticis perhibentur conscriptæ: propter quæ (vt dictum est) nè vel leuius subfannadi oriretur occasio, in sancta Romana Ecclesia non leguntur. Nos tamen cum prædicta ecclesia omnes martyres, eorumq; gloriosos agones, qui Deo magis q̄ hominibus noti sunt, cum omni deuotione veneremur. Hæc ibi. Et videtur notandum, q̄ idem B. Papa quauis in vno loco dicti sacri Canōis vitam B. Siluestri, Canonici scripturis annumerauerit, sub his verbis: Item actus B. Siluestri Apostolicæ sedis p̄sulis, licet eius, qui scripsit, nomen ignoremus: à multis tamen in Vrbe Roma catholicis legi cognoscimus, & p̄ antiquo vsu, multa hoc imitantur ecclesiæ: tamen in sequenti parte dicit, In die ipsius B. Siluestri, Sermones vel homilias in officio Diuino legendas esse: Per hoc innuens, vt legenda & cātanda in ecclesia Dei vltra omnia debeant esse pura, clara, & facilia, absq; hesitatione quacunq;. Et addendum est præmissis, q̄ decorem lectionum, quem idem B. Papa statuit in Natali Domini & in Epiphania, vtpote, quod in primo nocturno legatur de Veteri Testamento, in secundo Sermones, in tertio Euangelij expositio. Romani extendūt ad Dñicas magis p̄cipuas, scilicet in Aduētū, & à septuagesima vsq; ad Pascha. In octaua Paschæ, in die Ascensionis, in quinq; festis Petri & Pauli, in Natiuitate Mariæ, in tribus diebus post Natiuitatem Dñi: vt in ijs diebus in primo nocturno legatur de Veteri Testamento vel Nouo, in secundo, Sermones, in tertio, Homilia Euangelij. Similem decorem faciunt de sancto Laurentio martyre magno Romano, vt in primo nocturno de eius passione legatur, in

secundo, Sermo. In tertio, Homilia. Et ad reuerentiam Dñicalis festiuitatis obseruant, vt in ipsa Dominica Lectiones Responsorijs cōcordent, vbi cadere possunt. Quauis per hebdomadam, Biblia in alia parte continuetur: vt sic festiuitas Domini, sicut festiuitas Sanctorum, continuationem Bibliæ interrumpat. Sciendum etiā q̄ Romani more fratrum Minorum nō legunt de sanctis Romanis Lectiones chronicales, sumptas ex pontificali Chronico Damasi & ceterorum: sed eorum ecclesiæ habent libros antiquos, sermōibus & homilijs multis, & sanctorū passionibus plenos, prout videmus apud alias Nationes, libros ecclesiasticos cōstitutos, nec dictorum fratrum sensus est ordinatus ad Romanæ ecclesiæ antiquas consuetudines, vt infra dicef Propositione vicelima secūda.

PROPOSITIO XII.

Similiter in eodem officio Cantus debet esse authenticus & approbatus.

Verbū Christi abundet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes & commonentes vosmetipsos in psalmis, hymnis & Canticis spiritualibus in gratia, cantantes in cordibus vestris Domino. ad Colossenses 3. cap. Quauis prius hæc tria, psalmi, hymni, & cantica differenter intellecta sint: tamen hic Hymnos & Cantica intelligamus ea, quæ voce sonora in laudibus fiunt diuinis. Et nunc specialiter de ijs cantadis in ecclesia Dei fiet sermo, pro quo sciendum, q̄ ab initio Diuini officium omnimodè constitutum erat in ijs psalmis, absq; hoc, q̄ aliqua cantarentur, sed cuilibet psalmodi Alleluia cum oratione adiungebatur. Et huiusmodi orationes in antiquis psalterijs reperiuntur elegantes. Bina autem vice sancti patres conueniebant ad psallendum: videlicet in nocte ad Vigiliis, & hora lucernarij ad vespas. perfolutis autem suo numero psalmis, lectiones ex veteri & Nouo Testamento addebantur, sed in Sabbato & Dñica tantum de Nouo. Ad tertiā autem, sextā, & nonam, in eorum Cellis similiter psalmos, sed pauciores, perfoluebāt. Missæ autem in ecclesia Dei primitus fiebant cum lectionibus vtriusq; Testamenti & Euangelio, absque Cantu. Ad quas Cælestinus papa psalmos, sicut ad alia officia, decantari instituit. Legitur autem in historia Tripartita libro 3. capitulo octauo, beatum virum Ignatium vidisse angelos in celo antiphonam

natim cantantes, & antiphonarum vsu in ecclesia Antiochena instituisse, & exinde vsu Antiphonarum ad ecclesias cæteras transiuisse. Vnde Isidorus lib. 3. Etymologiarum, Antiphona ex Græco interpretatur vox reciproca, duobus scilicet Choris alternatim psallētibus, ordine cōmutato, siue de vno ad vnum. Quod gen̄ psallendi, Græci inuenisse traduntur. Tamen ex hoc vniuersaliter in ecclesiā Dei cantus non fuit introductus: sed postmodum tempore Theodosij iunioris, sicut in Vita B. Ambrosij legitur, in ecclesia Mediolanensi, Cantus & hymni cōperūt frequentari. Et tempore successiuo à beato Ambrosio apud Latinos, & ad Missam, & ad alias horas diuinas, cantus publicus cū Hymnis metricis est introductus. Vnde in Chronico legitur, q̄ Ambrosius ritum Antiphonarum in ecclesia canendarum, primus à Græcis trāstulit ad Latinos. Hic etiā post Hilarium, hymnos canendos, primus composuit. Officium enim Ambrosianum ad Nocturnos, & Matutinas, atq; Vespas, Laudes, nec non ad Missam, habet solennem & forte cantum, omnino aliud à Romano, quem hodierna die, sonora & forti voce seruatur Clerici ciuitatis & dicecesis Mediolanensis. Et exinde apud Romanos beatus Gregorius & Vitalianus Papæ cantum Romanum receperunt, qui per eos seu per alios sub tenore & tono, qui hodie cantatur, vbiq; extitit magis planè dulcoratus & ordinatus. Romanus iste Antiphonarius deinde in Fraciam tempore Pipini per Stephanum Papam delatus fuit, vt dicit Vualefridus. Et tempore Caroli Magni in Alemannia publicatus. Vnde Sigbertus in Chroicis, Anno septingentesimo septuagesimo quarto, Carolus Rex offensus dissonantia ecclesiastici cantus inter Romanos & Gallos, & iudicans iustus esse, de puro fonte, quam de turbato riuo, bibere: duos clericos Romanos misit, vt authenticū cantum à Romanis discerent, & Gallos docerent. Et per hos primū Metens ecclesia, & per illam, omnis Gallia ad auctoritatem Romani cantus reuocata est. Idem anno septingentesimo nonagesimo Carolus, honestati ecclesiasticæ omnino intentus, legendi & psallendi disciplinam diligenter corripuit. Perpendens enim iterū Gallos à Romanis in cantando discrepare, Metensis vero, sola naturæ leuitate paululum quid dissonare, per Cantores rursū sibi ab Adriano Papa, à Roma directos, dissonantiam cantus corripuit. Hæc ibi. Omnis autem Cantus ecclesiasticus consistit in antiphonis, super quas psalmi psalluntur, quæ à B. Ignatio initium habuerunt: aut in Responsorijs ad lectiones ordinatis, q̄ Itali scribuntur reperisse. Vnde Isidorus libro sexto Etymologiarum: Responsoria Itali tradiderunt. Qui in dē Responsorios cantus vocant, quod alio desinente, alter respondeat. Inter responsoria & Antiphonas hoc differt, quod in Responsorijs vnus versum dicit, in antiphonis autē Chori alternant versus. Antiphonæ enim generaliter dicuntur, siue sint illi cantus, quos vulgariter antiphonas appellamus: siue inuitatoria, quæ Benedictus appellat Antiphonas: siue secundum Officiū Romanum, Introitus, Offertorium, & post Communio: siue secundum officium Ambrosianum, Psallenda, Ingressa, Antiphonæ, post Euangelium, Offerenda, Confractio, & Transitorium. Responsoria verò ad lectiones adiunguntur in vtroq; Officio, & in Ambrosiano ad Vespas, & in vtroq; ad lectiones in Missa. Sed in Romano, in Missa, nominantur Gradualia: & in Ambrosiano, Psalmi. Et quia Cantus Missalis modicum consuevit alterari: videamus de cantu Vigiliarum, Laudum, & Vesperarum. Pro quo prænotetur quod antiphonæ & Responsoria ad vnum diē, vel obseruationem pertinentia, vocantur historia. Omnes autem Nationes satis vniiformiter habent historias temporales, siue de Tempore, Antiphonario Romano concordantes. Sed de sanctis, siue de diebus sanctorum Italiana ecclesia, Romano magis se conformant: quia proprias historias sanctorum minus admittunt. Deinde Ecclesiæ Gallicanæ, deinde Anglicanæ, & postremò Alemanniæ ecclesiæ: ad historias sanctorum pprias magis se dilatauerunt. Sed quo ad antiphonarium Romanum, hoc sustinendum est, quod in ordine Responsoriorum, & in versibus eorundem, occurrūt sæpè apud diuersas nationes & ecclesias varietates. Nam nec similes versus communiter habentur, nec idē ordo responsoriorum & antiphonarum vbiq; seruatur. Immo in libris Romanis sæpius eadem notati varietatem. Ided notandi videntur, qui in ordine Responsoriorum, aut in versibus scrupulum ponūt, & in Propositione, supra dicta largam conscientia admittunt. His præmissis, per historias temporales, & sanctorum breuiter transcurramus, donèc de Vrbe veniat

id quod erit magis perfectum. Sancti ergo Dominici dies excellentius in Romano, q̄ Ambrosiano officio. historijs solennibus sunt decorati. Singulæ nanq; Dominicæ in Aduentu, & à Septuagesima vsq; ad Pascha, proprijs historijs decorantur. Tempus Paschale p̄ quindenar, & tempus post Epiphaniam & Trinitatem secundùm quâritatem temporis, & deindè ab Augusto p̄ menses, propriæ historiæ imponunt. Præterea festa Dñi nota, & tria festa Virginis gloriosæ, angelorū, vtraq; festa S. Crucis, & Baptistæ, Petri & Pauli, Andrea, & Iohannis Euangelistæ, Stephani, Laurentij, Clementis, Sebastiani, Innocentiū, Iohannis & Pauli, Mauritij martyrū, Martini (& Nicolai Cōfessorum, Agnetis & Cæciliæ, Agathæ & Lucie virginum. De sanctis Paschalibus, & in communi de Apostolis, de Martyribus, de vno Confessore, & de vna Virgine, proprijs gaudent historijs in Antiphonario antiquo Romano, quâuis aliq̄ sint inexplētæ. Et nostrates ab Ecclesia Gallicana, historias de S. Remigio, & de S. Dionysio, & Laudes de S. Brictio, pprias habet cōmodo datas. Stephanus Tongrorū Episcopus de inuentioe S. Stephani, & de S. Lamberto, & de S. Trinitate, pprias ordinauit historias, vt dicit Sigibertus in libro de illustribus Viris, q̄ communiter in istis partibus obseruantur. Monachi de S. Benedicto historiã habent sumptã ex dialogo B. Gregorij, & secundùm tomū Romanum, & in antiphonario Romano de cantatã. Religiosi Antiphõas nouem Lectionum communiter seruant historiã B. Augustini sumptam ex libro suarum confessionum, sed de istis duabus historijs nihil ad seculares. De p̄missis historijs aliq̄ sumptæ sunt hincindè ex sacra scriptura secundùm verba congruentia, & duæ, ex Psalterio, scilicet, Dñe in ira: &, Si oblitus: aliæ, ex Lectionibus seu Passionibus, quæ tunc leguntur: aliæ ex sanctorum sermõibus siue dictis, prout plura Responsoria & antiphonæ reperiuntur de Natiuitate Dñi, & de B. Virgine. Omnes autem prædictæ historiæ, auctoritatem habere videntur ex libris antiquis Romanis, quorum Exemplaria mecum etiã detuli, saluis ijs, de quibus p̄missi. Carthusien autem nec Responsoria, nec antiphõas admittunt, nisi sumptas de sacra scriptura. Nec moueat, q̄ fratres minores sæpius non habent antiphõas seu Responsoria antiqua Secularium à Romanis recepta: quia plura in libris Romanis reperta, ab eorum vsu

for. * Aliquis
vel * autē. In
MS. seruat, q̄.

refecauerunt. Item antiphonæ nocturnales triū dierū post Natalem Dñi, & de sanctis Petro & Andrea, quib; seculares vtuntur, non sunt de antiphonario Romano, in quo aliæ breuiiores & faciliores continentur, sed à Gallicis compositæ aserunt. De B. autem Virgine Antiphonæ, Ecce tu pulchra, & cætera pro nocturnis & longiores ad Benedictus & Magnificat de Canticis sumptas seculares plures obseruant. Cùm autem etiã si refecarentur omnes Antiphonæ & Responsoria, de quibus certa auctoritas nõ habetur: adhuc remanerent sufficientes pro cōgregatione pauciore. Ideo Ordo vester multum curiosè inquirere debet, q̄ Responsoria & quas Antiphonas in officio admittatis, quia in ijs omni spiritui nõ est credendum. Historiæ temporales frequentius abundant in Responsorijs, vt etiã pro diebus ferialibus plura supercrefant. Sed aliqui Religiosi, vt Prædicatores & eos sequentes ferialia refecauerunt, & Dominicalia secundùm ordinem repetunt feriarū. In Romano tamè vsu primum dñicale nunq̄ repetitur in ferijs, sed omnibus expletis, si sit feria, incipitur à secundo. Et quibus hoc placet, videant Fratrum Minorū notas. Item, Gloria patri Responsoriorum, Romæ in libris antiquis reperitur integrè cantatam ad notam Toni, sicut facimus post introitum. Et quia posteris non placuit totū cātari, ideò decidit cantatur in quolibet octo tonorū, vsq; sicut erat. Et ita cantant Carthusien, Colonien, Leodiën, & plures solennes ecclesiæ. Post Gloria Patri, repetitio debet esse breuior, q̄ post versum, vt etiã seruant Romani & Carthusien. Sunt etiã in officio diuino, breuia Responsoria, quæ in officio Romano ad paruas horas, vt ad Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, & Completorium dicuntur, & de psalmis sumuntur, excepta Prima. Versiculi verò parui, q̄ in Ambrosiano, & in libris antiquis Capitula nominantur, similiter de Psalterio sumi debent. Benedictinū verò officii in paruis horis versiculos habet, & ad Laudes, & Vesperas, & ad vnicã lectiõem gñualem, Responsorium breue. Auctoritate verò Romana, & B. Patris Benedicti Responsoria, nec breuia, nec magna dici debent cum alleluia, nisi tempore Paschali. Vnde idem Benedictus in Regula, cap. 34. Responsoria verò nunq̄ dicantur cum alleluia, nisi à Pascha vsq; ad Pētecosten. Et in hoc puncto in paruis Responsorijs plures abutuntur contra Romanū vsu san-

ctum,

ctum, & decorem cælestem alleluia facientes, quod sancti Patres duntaxat dicto tempore sine intermissione dici voluerunt, id alteri tempori non concedentes.

PROPOSITIO XIII.

Hymni ecclesiastici, Capicula, Orationes, in officio obseruanda, authentica esse debent.

DE Hymnis canendis, & Saluatoris & Apostolorum habemus exemplum, de consecratione distinctione prima, cap. de Hymnis. Nam & ipse Dominus Hymnum dixisse perhibetur, testante Mattheo Apostolo, Et Hymno dicto, exierunt in montem Oliueti. Et Paulus Apostolus tam ad Ephesios, quàm ad Colossenses, de hymnis cantandis scripsit, vt supra Propositione octaua & duodecima. Est autem Hymnus, laus Dei cum cantico: vt est hymnus, Gloria Patri, qui in fine psalmodum dicitur: & hymnus, Gloria in excelsis, quem angeli Christo nato cecinerunt: & hymnus, Te Deum laudamus, ab Ambrosio & Augustino compositus, vt probatur in Proemio Milleloquij, & cæteri hymni metrici, quos beatissimi doctores Hilarius & Ambrosius ediderunt, vt in dicto capite de Hymnis. Sanctus autem Telesphorus Papa instituit, vt in nocte Natiuitatis Domini, fierent tres Missæ, & in illis Hymnus angelicus, Gloria in excelsis, diceret, de Consecrat. dist. prima, cap. Noctæ sancta. Deindè Symmachus Papa natione Sardinus, & Stephanus tertius natione Sardinus constituerunt, vt omni die Dominico, & in festiuitatibus sanctorum Apostolorum & Martyrum, dictus hymnus angelicus, Gloria in excelsis, ad Missam cantaretur. Sic itaque idem hymnus sanctorum Patrum auctoritate ad festiuitates duntaxat est constitutus: & tempore trinitatis, vt in Aduentu & in Septuagesima intermitteri debet. Nec Leo Papa non in huiusmodi intermissione aliquas excipit festiuitates, de consecratione, distinctione prima, cap. Hi duo hymni. Et quoniam Hymnus, Te Deum laudamus, pariter resonat laudem sanctæ Trinitatis, sicut Hymnus, Gloria in excelsis, ideò Romana obseruatione introducta est regula, vt hi duo hymni pariter vnus in Laudibus, & alius in Missa debeant cantari, & pariter intermitteri, vt

ponit beatus Innocentius Papa tertius, extra de celebratione Missæ, capite Concilium, in fine, vbi idem Papa aliam dat nobis auctoritatem: vt sicut ad festiuitates Dominicales & sanctorū, hi duo hymni suis temporibus decantantur: ita eisdem temporibus, in diebus profestis, hoc est, procul à festiuitate, scilicet in diebus priuatis, quandò tres fiunt lectiones, dicti duo hymni cantari non debent, vt inter commemorationem & solennitatem differentia ostendatur. Et hoc debent obseruare, qui diligunt decorem domus Dei. Nam sicut decor est, illos in festiuitatibus seruare: ita decor est, illos dimittere in diebus priuatis. Quanto enim has glorificationes diebus priuatis magis superimus, tanto illas iucundius in festiuitatibus suscipiemus. Et istud videtur decere ordinem vestrum. Nam idem sequitur plures religioes. Et si ita scriptum est, vt cantari non debeant extra Dominicis & festiuitates, secundùm præceptum Regule non cantentur. De hymnis autē metricis valdè curandū est, nè cantentur aliqui, nisi approbati & editi, vt supra dictū est. Reprobi autē vt plurimum nosci possunt, vel quia non sunt generales, vel quia metrum habent corruptum. Ad primam autem, Tertiam, Sextam, & Nonam Hymni consueti more Romano non mutantur: & in minori congregatione sub facili Tono seruari debent. Nam hoc generaliter custodiendum est, vt quinque paræ horæ sub humilitate seruentur, & tres maiores festiuius celebrentur. Ad quod accedit auctoritas beati Benedicti, qui in minori congregatione Psalms in paruis Horis directaneè dici permittit. Aliquorum autem congregatio paucis temporibus illos Horarum hymnos cantat sub tono festiuitatis, vltimo versu variato. Et aliquorum vsus ad Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, tempore natalis Domini, habet hymnū, Agnoscat, qui in Hymnarijs Romanis reperitur. Sed qui quotidie in festiuitatibus Hymnos cōfectos omitunt, & ad easdem Horas diuidunt hymnum festiuitatis, nec auctoritatem habent, nec exemplum, sed nimium abutuntur. Ideò illos sequi non debetis: sed in humili cōgregatione vestra, humilima decantare. Qui in Completorio Hymnum post Capitulum dicunt, agunt contra auctoritatem Romanam, & Ordinem B. Benedicti, in quorū officijs statim post Psalms locatur, sicut in alijs quatuor paruis

ZZZ. 2. Horis

Horis hymnus dicitur ante Psalmos. Et in Ambrosiano, tam in Completorio, quam in eisdem paruis horis dicitur similiter ante Psalmos. Præterea in Ambrosiano officio ad matutinas semper dicitur duo hymni, in principio & in fine. Et similiter in Romano & Benedictino officio, ad nocturnos dicitur vnus hymnus, & ad laudes alter: & hoc seruant omnes Religiosi & Italici, Gallici, & Anglici. Alemanni autem in hoc degenerant. Nam ad Nocturnos, nulum dicunt, & ad laudes rarè. Ex quibus videtis, quos sequi debeatis. Hymni autem subsequentes, videntur obseruadi. In Adventu ad Vesperas, *Conditor*: ad Nocturnos, *Verbum*: ad Laudes, *Vox clara*: ad Completorium, secundum aliquos, *Veni redemptor*, qui est Ambrosianus de Natiuitate Domini. Item de Natiuitate ad Vesperas, *A solis*: Ad Completorium, *Fit porta*: Ad Nocturnos, *Corde natus*: Ad Laudes, *Christe redemptor*: Ad paruas horas, *Agnoscat*, vt supra. In epiphania, ad Vesperas ac Laudes, *Hosius Herodes*: Ad Nocturnos, *A patre vni-genitus*: vel Ambrosianus: *Illuminans altissimi*. Dominicis quotidianis in Sabbato, *Deus creator*, qui est Ambrosianus Vesperinus quotidianus, cuius meminit Augustinus libro 7. Confessionum, quando per somnum à luctu anxio in dolore mortis Matris recepto fuit curatus. Et hunc hymnum fratres minores, & alios plures male omittunt, quia authenticus est, & multum pulcher. Ad Nocturnos in hyeme, *Primo dierum*: & ad Laudes, *Aeterne verum conditor*, qui in Ambrosiano, omni die dicitur in principio ad Matutinas. Item ad Nocturnos in æstate, *Noctes surgentes*: & ad Laudes, *Eccè iam noctis*. In secundis Vesperis Dominica, *Lucis creator*. Feria secunda, in Nocturno, *Somno*: in Laudibus, *Splendor paternæ*, qui est Ambrosianus temporalis in fine Matutinorum. In Vesperis, *Immensæ*. Feria tertia, in Nocturno, *Confors*: in Laudibus, *Alis dici*: in Vesperis, *Telluris*. Feria quarta, in Nocturno, *Rerum creator*: in Laudibus, *Nox & tenebræ*: in Vesperis, *Celi Deus*: Feria quinta, in Nocturno, *Nox autem*: in Laudibus, *Lux eccè*: in Vesperis, *Magne Deus*. Feria sexta, in Nocturno, *Tu Trinitas*: in Laudibus, *Aeterna oculi*: in Vesperis, *Plasmat*. Sabbato, in Nocturno, *Summe Deus*: in Laudibus, *Aurora iam spargit*. Omnes isti hymni feriales Romano vsu, vnicam & facilem habent notam. De nostris autem Alemannis, aliqui omittunt Nocturnales, vt Colonienfes: aliqui, omittis Laudum

hymnis, Nocturnales ponunt ad Laudes, vt Leodienses: alij, omnes feriales omittunt, & Dominicales æstiales in ferijs repetunt, vt Prædicatores. Securius est, sequi morem Romanum. De Quadragesima sunt hymni, *Audi benigne*: Ad Nocturnos, *Ex more*: in Laudibus, *O Nazarene*. Secunda quindena, Ad Vesperas, *Nunc tempus*: in Nocturno, *Clarum decus*: in Laudibus, *Iam Christe*: ad Completorium, per mensem, *Christe qui lux*: qui est Ambrosianus. Aliorum vsu sunt alij hymni quadragesimales, cum in his rarè vsus se concordet. De passionibus ad Vesperas, *Vexilla*: Ad completorium, *Cultor Dei*: Ad nocturnos & Laudes, *Pange lingua*, quia sit diuisio. De resurrectione sunt hymni, *Ad cenam agni*. Ad completorium, *Iesu nostra*: & *Aurora lucis* cum verbis, quod diuidi possunt ad Nocturnos & ad Laudes, vt faciunt Prædicatores. Romani habent in Nocturno] & in laudibus dicunt hymnum, *Aurora*, integrè est & Ambrosianus, *Hic est dies verus*. De Ascensione, *Festum nunc celebre*, *Aeterna celi gloria*, & *Hymnum canamus*: & Ambrosianus, *Optatus vocis*. De Sancto spiritu, *Veni Creator*: in Nocturno, *Iam Christus astra*: qui est Ambrosianus. In Laudibus, *Beata nobis*. De sancta Trinitate ad Vesperas, *O lux beata*: in Nocturno, *Tu Trinitas*: in Laudibus, *Om Deus*. De Natiuitate Iohannis, *Ve querant laxis*: qui est prolixus, & diuidi potest per Nocturnum & Laudes. In Ambrosiano est, *Almi propheta*. De Apostolis Petro, *Aurea luce*: & hymnus, *Festum per omnes*. Ex quibus Minores aliquot versus habent, reliquis resecatis. Est Ambrosianus, *Apostolorum passio*. De sancto Laurentio sunt plures *En Martyris*: *Martyris Christi*, qui Sapphicus, & Ambrosianus, Apostolorum. De Assumptione, *O q̄ glorifica*: & *Gaude visceribus*. Et pro quolibet festo ad Vesperas, *Aue maris stella*: ad Nocturnum, *Quem terra*: & ad Laudes eius portio, *O gloriosa*: & Ambrosianus, *Mysterium ecclesie*. De sancto Michaelè ad Vesperas & Laudes, *Christe sanctorum*: in Nocturno, *Tibi Christe*: & Ambrosianus, *Mysterium*. De sancto Martino, locales plures habetis, Ambrosianus habet, *Bellator armis*. In Dedicatione Ecclesie communiter habetur, *Virbs beata*: quod diuidi potest. Ambrosianus habet, *Christe cunctorum*. De Apostolis ad Vesperas, *Exultet*: in nocturno, *Aeterna Christi munera*: quod est Ambrosianus prolixus, & Romano more partim capitur in Nocturno Martyrum. De

apo

Apostolis ad Laudes, *Ortu Phœbi*. De vno Martyre ad Vesperas & Laudes, *Martyr Dei*: in Nocturno, *Deus tuorum*: qui est Ambrosianus. Sed ibi prolixior alijs placet, hos duos e contra dici. De Martyribus ad Vesperas: *Sanctorum meritis*: In nocturno, vt supra: in Laudibus, *Rex gloriose*. De vno Confessore, *Iste Confessor*. Sunt alij duo, *Iesu Redemptor omnium*, *Iesu corona celsor*: qui est Ambrosianus. De vna Virgine ad Vesperas & Laudes, *Iesu corona virginum*: qui est Ambrosianus. in Nocturno, *Virginis plures*. Omnes autem prædicti hymni, & adhuc plures alij, reperiuntur Romæ in hymnarijs antiquis, & alij in Officio Ambrosiano: Necessarij autem hymni & authentici admitti debent. Et securius de communi cantabuntur, quam locales & apocryphi admittantur. Quo autem loco ad Laudes & Vesperas hymni dici debent, infra dicitur Propositione 14.

De Capitulis

Nunc de capitulis videatur. Sciendum quod sicut ad Vigilijs noctis leguntur lectiones magnæ, ita ad Laudes & Vesperas, & ad quinq; paruas horas dicuntur parue lectiones, siue lectiuncule, quas sanctus Benedictus in Regula sua vocat Lectiões. Et ita sæpe appellantur in multis scripturis. Communi autem vsu seculari, appellantur Capitula. In Ambrosiano autem & sæpius in quibusdam antiquis libris, Versiculi parui, qui de Psalmis recipiuntur, appellantur capitula. Et ita ponitur de Consecratione, dist. 5. cap. Conuenit. Recipiēdo autem priore significationem, notandum, quod regulariter Romano more in officiano Dominicas & festa, habentur tria propria duntaxat Capitula; ad Tertiam, Sextam, & Nonam, quorum primum repetitur ad vtraq; Vesperas, & ad Laudes. Et hoc sumptus est ab Ambrosio, qui duntaxat ad Tertiam, Sextam, & Nonam ponit huiusmodi propria capitula, licet pauca. Et iste modus dicendi seu repetendi capitula, est multum generalis in orbe religiosi Italici, Gallici, & Anglici. Et sicut lectiones nocturnales non sunt vbiq; eadem, ita in huiusmodi capitulis rarè est cōcordia. Nam vnus vsus habet ista, & alius alia. Omnia tamen vbiq; sumuntur, & sumi debent de sacra scriptura, & secundum beatum Benedictum ex corde recitari. Alemanni autem plures aliū modum habent capitulandi. Nam ipsorum multæ ecclesie in officiano habent sex propria Capitula & Orationes, scilicet ad vtraq; Vesperas, Laudes, Tertiam, Sextam, & No-

nam. Inter quæ præcipuum existit Capitularium Stephani Tongrorum episcopi. Idem enim episcopus, vt dicit Sigibertus in lib. de Viris illustribus ad Robertum Mentensis Ecclesie episcopum, in qua nutritus fuit, scripsit librum capitularium, in quo per totum anni circulum singulis Dominicis & festiuitatibus maioribus Capitula & orationes recolligit. Huiusmodi autem Capitulis & Orationibus vtuntur multæ Ecclesie harum partium aliqua integrè, alia in multis partibus variauerunt, vt Traiectenses. Alia, vnica Oratione contenta, solum Capitula receperunt. & hoc sequitur fratres vestri de Viridi Valle. Et quoniam generali vsu Mundi, in huiusmodi capitulis licet sequi libros Ecclesiarum, nec in illis tenetur idēitas, sicut nec in lectiōibus Matutinis: videtur, quod fratres vestri de Amsteyn retinere licitè potuissent absq; scrupulo Capitularium Viridis Vallis, quod authorem prædictum habere noscitur. Indiscretus enim scrupulus esse videtur, formare conscientiam de hoc vel illo capitulo, Responsorio, Versu, & huiusmodi recitando, dum tamen sint authentici & Romani per præmissa, & non habere conscientiam de vno integro Psalterio aliquando omittendo, vt supra propositione 10. Vidi etiā sæpe in libris monachorum, & aliquando secularium, pro vno officio Dominica vel festiuitate, plura Capitula notata generaliter, nec assignatum specialiter, vt ad hanc vel illam horam recitentur. Multi quoq; Alemanni ad omnes horas vnicum ponunt Capitulum, sicut & in Romano, vnica dicitur Oratio. Hic tamen modus capitulandi, nec authoritatem habet, nec exemplum. Sequitur videre de Orationibus, in quibus vsus generalior existit, vt vnica pro omnibus horis habeatur. Ambrosianum quoq; officium plures dicit Orationes, & in officio proprias plures habet. Similiter monachi illas multiplicat, & dein magis Alemanni. De orationum verò autoritate facienda dicitur in quodam paruo Ratioli, quod dicitur Micrologus, cap. 5, in hæc verba: Alias quoq; Orationes nisi antiquas & Gregorianas, difficilimè admittunt, vt potè quas in antiquioribus & emendatioribus Sacramentarijs maximè inueniunt. Nam octauum Aphricanæ prouinciæ Concilium, cui sanctus Augustinus, immò ducenti quatuordecim Patres interfuerunt, capitulo duodecimo ita cōstituit: Nulla preces, vel orationes, vel Missæ, vel Præfationes, vel com-

ZZZ 3 men

mendationes vel manus impositiones dicantur, nisi in Concilio fuerint probatae. Item tertium Carthaginense Concilium, cui item sanctus Augustinus interfuit, capitulo vicefimo tertio: Nullus ad altare Patrem pro Filio, vel Filium pro Patre nominet, sed semper Orationem ad Patrem dirigat, nec qualibet oratione utatur, nisi probata. Oratio quidem ad Patrem dirigenda est iuxta Domini praeceptum, qui discipulos suos ita instruxit, cum interrogarent eum qualiter orare debuissent: Cum stabitis (inquit) ad orandum, dicite, Pater noster. hanc ubi supra. Stephanus Tongrensis in Capitulario supra dicto ad Capitula singula, singulas adiungit orationes & valde multas sumpsit ab Ambrosiano, & ex officio Monachorum. Romae etiam in libris vidi orationes, Veneranda nobis: & Supplicationem seruorum tuorum, ad Collectam apud S. Adrianum, & alias plures a fratribus Minoribus omittas. Hec dico, ne credatur, quod omnia officij Romani ab eisdem fratribus obseruentur. De hoc latius propositio 22. Omnes autem Orationes quorumcumque vsuum, de quibus certitudo non habetur, iuxta praemissa Concilia, tanquam Apocrypha respiciantur. Nam sufficiunt pauciores, ut dicam propositione 23, in fine Missae.

PROPOSITIO XIII.

De nocte in vigilijs, & septies in die laudes Domino sunt canende.

Sancti Patres, ut supra dictum fuit propositione 12. per Psalmodias obseruabant quinque horas, scilicet Vigilijs noctis, Vesperam, Tertiam, Sextam, & Nonam. Deinde quia scriptura sepius iungit Manam & Vesperam, addita est laus Matutina. Multorum quoque Episcoporum statutum erat, ut clerici & populus mane & sero preces & orationes Deo funderent cum *Paternoster* & Symbolo. Ideo ad hoc introductae sunt duae aliae horae, Prima & Completa, utraque cum precibus, Oratione Dominica, & Symbolo. Itaque octo sunt Canonicae horae, scilicet Vigilijs nocturnae, & septem diurnae, ex scripturis auctoritatem habentes. Vnde B. Benedictus capitulo 25. ut ait

Psal. 118. Propheta: Septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius numerus sacratus, a nobis sic implebitur: si Matutinam, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperam, & Completorium tempore, nostrae seruitutis officia persol-

uamus. Quia de his Horis dicit Propheta, Septies in die laudem dixi tibi. Nam de nocturnis Vigilijs idem ipse Propheta ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Ergo his temporibus referamus laudes creatori nostro super iudicia iustitiae suae, id est, Matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperis, Completorio, & nocte surgamus ad confitendum. Hae ibi. Ad idem concordat Cassianus lib. 2. de institutis cenobiorum, & extra de celebratione Missae, cap. 1. Et quantum seculares iungant Vigilijs Matutinis laudibus, & abusuque vtrunque appellent Matutinas: tamen sunt distinctae horae, & diuisim a Monachis per Orationes terminantur. Igitur Vigilijs noctis, sunt tres nocturnos & nouem lectiones, ut nominis & festiuitatibus, seu per duodecim Psalmos, & tres Lectiones duntaxat, ut diebus priuatis, Ambrosiano autem officio omnes Matutinae sunt cum tribus Lectionibus per totum annum, nisi in Natiuitate Domini & Epiphania, ubi nouem sunt Lectiones. Quia illos duos dies nominis, extra tempus Paschale duntaxat festiuitates reputat, In paschale autem habet sex Lectiones. Vigilijs autem sunt Canonicae Horae perse, non habentes cum alijs parilitatem: sed Laudes & Vesperae inter se. Item, Prima & Completorium inter se: & Tertia, Sexta, & Nona inter se habent parilitatem, & similem officij Ordinem atque modum. De parilitate Tertiae, Sextae, & Nonae, satis euidentis est: de aliarum parilitate videamus. Quod autem Laudes & Vesperae, simili modo debent officij, habemus duo iura posita in decretis, 12. dist. cap. ultimo. Et de Consecratione, distincta quinta, capite, *Comenit*. Primum est Concilij Bracarense, quod sic dicit: Placuit omnibus communi consensu, ut vnus atque idem psallendi ordo in Matutinis vel Vespertinis Officijs reneatur, & non diuersae ac priuatae, neque Monasteriorum consuetudines cum Ecclesiastica Regula sint mixtae. Matutini Officium appellat, quod vocamus Laudes. Vtrobique ergo debet esse idem Ordo psallendi, quia ambo similiter inchoantur. Vtrobique sunt quinque Psalmi, qui vtrobique debet habere quinque Antiphonas. Vtrobique dicuntur Capitulum, Hymnus, Versus, Canticum cum Antiphonis, Oratio cum memorijs similibus. De monachorum consuetudine ideo dicit, quia in Benedictino officio ad Laudes sunt quinque Psalmi, & ad Vesperas tantum quatuor. Et Laudes in principio habet psalmum dire-

directum, alias in illo officio pariliter officiantur. Secundum est Concilij Agathensis, quod sic dicit: Conuenit, Ordinem Ecclesiae ab omnibus aequaliter custodiri. Vnde statuendum est, ut sicut vbiq; post Antiphonas collationes ab episcopis vel presbyteris dicantur, & Hymni Matutini vel vespertini diebus omnibus decantentur, & in conclusione Matutinarum, Missarumque; post hymnos, Capitula dicantur: & plebs completa oratione ad Vesperam ab episcopo dimittatur cum benedictione. Haec ibi. Et expone post antiphonas, id est, post Psalmos antiphonatum dictos in laudibus & Vesperis, Collationes, id est, Lectiones quas capitula nominant, ut in propositione praecedenti. Et Hymni matutini, nota, quod vtrobique debet hymnus dici, Missarumque, hoc est, complementorum in Vesperis, Capitula, hoc est, Versiculi parui, ut in propositione praecedenti. Et sic nota ordinem, ut ad Vesperas & ad Laudes post quinque Psalmos antiphonatum dictos, sequatur Lectio, hoc est, Capitulum, deinde Hymnus cum versu dicantur, & ita generalius seruatur. Debet igitur Laudes & Vesperae eodem ordine officij. Sed a multis iste ordo tripliciter immutatur, addendo, subtrahendo, & transponendo. Addendo, ut qui Laudibus versiculum sacerdotalem praeposunt, & ad Vesperas in certis cantibus Responsorium cantant, quorum vtrunque Romani nusquam faciunt. Sed vtriusque generalis consuetudo contraria praualuit, cuius rationem ponunt Rationalia diuinorum. Subtrahendo, ut qui in Laudibus aliquando nullum habent hymnum, seu aliquando decurtatum. Et isti manifeste offendunt dictum Concilium, Romanum, Benedictinum, & Ambrosianum Officium, quorum quodlibet semper habet hymnum. Transponendo, ut qui alio Ordine dicunt Hymnum in vno, quam in altero. Additio tolerari potest, subtractio autem & transpositio videntur vitiosa. Completorium verò & Prima, serò similem habent Officiationem: quia vtrobique est Hymnus in vno antea, & in altero statim post Psalmos. Vtrobique fit Confessio & absolutio: & vtrobique sub quatuor Gloria, sunt quatuor Psalmi. Et vtrobique capitulum, Responsorium paruum in Romano, versus, preces, & caetera sub collecta, sed completorium praecellit in cantico. Et quia sicut caeterae horae paruae, sola debent habere antiphonam: ideo excellentiori vsu, psal-

for. & communitibus: aut redimantibus. abbreuiatio huiusmodi hic erat, cibus.

mi Completorii directanei sunt cum alleluia, & ad Canticum antiphona collocaat. Et praeterea, propter hanc parilem Officiationem quam prima habet, *Miserere mei Deus*, vsu approbatione Completorium praecedens semper illud idem habet. Cum enim festiuitas praecedat, illa in secunda vespere terminat, (ut infra dicitur propositio 19.) & Completorium ad diem pertinet subsequenter. Et sciendum, quod Ambrosiano, Benedictino, & Romano more Completorium per totum annum est vniforme, nec aliqua mutatur, nisi propter tempus aliqua subtrahantur. Prima vero Ambrosiana est vniformis. In prima versus Responsorij in Natiuitate Domini, in apparitione, resurrectione, & Ascensione generali vsu sic mutari solet. Eisdem temporibus, & in Aduentu, & in quadragesima atque Pentecoste, secundum vsus celebriores, & multorum scripturas, Antiphonae duntaxat transmutantur. Caetera semper vniformia remanent, nisi in triduo ante Pascha & hebdomada sequenti. Antiphona etiam S. Trinitatis in prima, vniformis esse debet, nisi in Aduentu, & Quadragesima, in Natiuitate, apparitione, Resurrectione, Ascensione, & Pentecoste, & de Virgine gloriosa. Sed propter parilitatem completorii & primae supra dictae, ad mutationem antiphonae primalis, multi ab vniformitate completorii declinantes, mutant in illo hymnum & antiphonam ad *Nunc dimittis*. Alij temporibus quibus versiculus Responsorij in prima mutat, mutat etiam in Completorio capitulum cum versu. Alij vero quoties libet, in festiuitatibus completorium mutare volunt. nimia mutatio, vitiosa videtur nec stabilis religiosis congruere, qui facilia & breuia sequi debent. Communiore autem vsu seruatur ad Primam capitulum, *Dne miserere*: Oratio, *Deus, qui ad principium*: cum oratione, *actiones nostras*, quae sunt Ambrosianae. ad Completorium capitulum, *Tu autem*: & Oratio, *illumina questum Dne*. Et conuenit, ut vtrobique intercessio Virginis gloriosae, & omnium sanctorum inuocet in oratione, sicut fit in Ambrosiano. In officio autem Capituli, quod fit post Primam, sunt tria: primum, memoria sanctorum in recitatione Martyrologij, cum versu, *Preciosa*: & capitulo, *Sancta Maria*. Secundum, memoria defunctorum in anniuersarijs recitandis, cum *Miserere mei Deus* & Collectis. Tertium, quia tunc ad labores diurnos praeparari debemus. Addunt preces congruentes, dicendo *ter, Deus in adiutorium*. Et contra B. Benedictum cap. 55. agunt, qui huic versus triplicato quicquam addunt. Deinde ter *Kyrie eleison, Pater noster*, cum Versu, & *Respite*, & Oratio, *Dirigere*, Ambrosiana. Item Roma-

manum Officium ad Primam & Completorium habet preces ex causa dicta supra in principio: Ad ceteras vero horas nequaquam, nisi de tempore agatur. Ambrosianum autem quotidie in paruis Horis duntaxat, post Lectiunculam, quam Capitulum dicimus, habet Responsorium breue, Versiculū, Kyrie eleison ter, Pater noster, cum precibus & Collecta. Benedictinum autem similiter habet ad omnes horas: sed ad paruas, nullum dicit Responsorium. Dictæ quoque quinq; parue horæ debent obseruari sub humilitate: & Vigiliæ, Laudes, Missa & Vesperæ, magis elegant. Vnde magis solenne est, ut hymni paruarum horarum in eorum nota facili non mutentur. Et in Ambrosiano officio quasi omnes hymni faciliem habent notam.

PROPOSITIO XV.

Dominici dies festiui, feriales vero humiliter debent inofficiari.

Constituere diem solennem in frequentationibus vsq; ad cornu altaris: quia sanctus dies Domini est, nolite contristari. Diem enim Dominicum Leges seculares iubent omnimodè venerari. C. de ferijs, l. Dies festos. Omnes enim dies festiui, qui ex factò Domini nomen habent, ut Dominicus dies, Natiuitatis, Circumcisionis, & ceteri, ultra alios dies Sanctorum sunt honorandi. Vnde in Concilio apud Compendium, & ponitur de ferijs capitulo primo, Omnes dies Dominicos à vespere in Vesperam cum omni veneratione decreuimus obseruari. Constituere ergò diem solennem, scilicet Dominicum, in frequentationibus. Ità habet Romana & Ambrosiana Translatio, ut est, ut frequenter Dominicis diebus seruetur officium Dominicale, nisi magna festiuitas occurrat. Vsq; ad cornu altaris, hoc est, etià Officium Missæ Dominicale obseruando. Et hoc excellentius obseruatur in Officio Ambrosiano: in quo die Dominico nullius sancti, etià Virginis gloriose festiuitas agitur, sed occurrens in illo, transferitur. Romanus autem vsus ceteris vltibus post Ambrosianum melius se habet: in quo omnia festa nouem lectionum cedunt Dominicis, nisi sint B. Mariæ, S. Crucis, Iohannis Baptistæ, Apostolorum, & proprium cantum habentium. Quando autem propria Historia in alia Dominica locum habere non potest, omnis festiuitas differtur. Vnde festum Matthæi

Euangelistæ, in dominica nõ tenetur Romano vsu. Et in Aduentu, & à Septuagesima vsq; in Octauam Paschæ inclusiue nullum festum agitur in Dominica: quia Dominicæ interim occurrentes proprijs historijs decorantur. Propter quod precipiunt Statuta Colonienſium & Leodiensium, ut in Aduentu Domini, & in Quadragesima nullum festum in Dominica obseruetur. Urbanus tamen VI. Purificationem faciebat in Dominica septuagesimæ obseruari. Romana igitur consuetudine secundum Micrologum cap. vltimo, In omni Dominica, Ecclesiastico Conuēti cum Officio Dominicali satisfacimus, nisi aliqua multum celebris festiuitas in ipsa die occurrat. In quibus non minus q̄ pro Dominica populus solet congregari, quas & in alijs diebus solennissimè celebramus, & nisi propter historiam, ut est dictum. Abusus est ergò nimis, ut festum S. Andree in dominica teneatur: cum Romana consuetudo Metropolitanum Statutum, & omnes de officio scribes obtinent huic modo. Quorum autem sanctorum officia in ferijs seruanda sunt, posteriorius dicitur. Nunc de officijs Dominicilibus pauca perstringamus seruanda, nisi aliud assignetur. Generaliter autem quæ Antiphonæ in Vigilijs, Laudibus, & Vesperis super Psalmos ex Psalmista dici debent. in his seruetur vsus loci, & librorum continentia. Quia in Antiphonario Romano aliquandò ad eundem Psalmum sunt plures Antiphonæ ut supra Dixit Dominus, Antiphona *Sede à dextris*, & antiphona *Dicit Dominus, de quibus vnus vsus habet vnâ, alter aliâ. De Capitulis, & hymnis, & orationibus dictum est supra. Generali consuetudine secularium & Monachorum, quandò noua historia est inchoanda, ad vespere Sabbatinas ex iucunditate Responsorium cantatur. Et regulariter seruat secundum, nisi aliud habeatur speciale, ut sabbato primo Aduentus Responsorium, *Eccè dies veniunt*. Versiculū Sabbatinus, Vespertina oratio: ceteris diebus Versiculū, *Dignatur*. Ad vtrunq; *Magnificat* & ad *Benedictus*, sequamur libros, & in suffragijs loci vsum. Ad Vigilijs noctis in hyeme, aliqua sunt longiora & plura, ut Inuitatoria & hymni, in ætate secus. Vnde in hyeme sunt plura inuitatoria Dominicalia de Psalterio, in ætate solum, *Venite exultemus*. Vtiq; autem seruetur Hymnus, ut supra dixi. Ad tres verò nocturnos dñicales in libris Romanis, & in omnibus vsibus munitur*

Hic videntur
quædam esse.

di sunt nouem Antiphonæ communes de Psalmis sumptæ, semper obseruandæ, nec in aliquo tempore alterandæ, nec in toto Antiphonario Romano repperi alios Nocturnales, saluo quòd dicam de duabus Dominicis ante Natiuitatem Domini, & ante Pascha. Prædicatores, & quidam alij habent quasdam antiphonas metricas, *Pro fidei meritis*, cum alijs, quæ tãquam apocryphæ, omninò respuendæ: & quia captiue sunt tam in metro, quàm in verbis: similiter respuantur quædam aliæ, quæ incipiunt [*] In versiculis tam Dñicorum, quàm feriarum, securius Romanum sequimur vsum. Romani post *Pater noster*, non dicunt versum, sed habent absolutiones ante lectiones, quæ secundum ferias repetuntur, quæ piæ & religiosa videtur. De lectionibus & Responsorijs fiat, prout supra positum est. Romani in vltimis Responsorijs similem modum seruât, ut quoties *Te Deum* dicitur, vltimū omitatur, & *Gloria patri* ad penultimum obseruetur. Sed dictum modum non sequuntur aliæ Nationes. Ad Laudes Dominicales super *Benedicite* in antiphonario Romano, multæ habentur antiphonæ, quæ in hyeme secundum ordinem dicuntur: In ætate autem, sola scilicet, *Tres pueri in usu regis*. Super reliquis autem quatuor Psalmos aliqui seruant antiphonas per alleluia, ut Fratres, Miniores. Alij verò cuilibet Psalmorum suam tribuunt Antiphonam iuxta considerationem datam Propositione decima. Et hæc in dicto antiphonario ponuntur, scilicet *Regnauit Dominus*, cum alijs Romano enim ordine, qui mente tenendus est, in Vigilijs noctis, in Laudibus, & in Vesperis, quælibet laus sanctæ Trinitatis post Psalmos decantatos, suam antiphonam habere debet subsequenter. Et hic decor officij diuini, ut in dictis Horis hoc fiat, & in alijs paruis, vnica antiphona decantetur. De Psalmis Primæ Dominicalibus dictum est Propositione decima. Et respuatur ille abusus apocryphus, ut sicut *Te Deum* sequitur ad *Gloria in excelsis*, quòd ita *Confitemini* in Prima, sequi debeat ad *Credo in vnum Deum*. De Responsorijs & Versibus ad Tertiam, Sextam, & Nonam, omnes vsus concordant. Sed in antiphonis Dominicalibus ad Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, vbi in Romano laus Dei agitur per tria alleluia, aliæ Nationes illam agunt per antiphonam *Sanctæ Trinitatis*. Quando festiuitas in Sabbato vel feria secunda occurrat, primo casu festiuitas ha-

bet secundas Vesperas, nisi sit Dominica præcipua. Secundo casu Dominica habet illas, nisi fuerit duplex. Missæ verò Dominicales, quòd sit feruitum de illa in Dominica, non debent omitti, etià in tempore Paschali, & infra Octauas maiores, & in Sanctorum Vigilijs, sed festiue decantari, prout beatus Gregorius illam eodie instituit decantandam. de hoc Propositione vltima. In seruitio autem feriali ad singulas horas, ad Officium mortuorum, ad horas beatæ Mariæ, & ad septem psalmos in principio, & ad preces & orationes, & in alijs punctis debitis, obseruandæ sunt prostrationes, quarum vsum loca vestra congruè recipere possunt à Carthusiensibus & Cisterciensibus, quos nõ multum perpendi à secularibus distare. Ex Romano vsu autem quædam preces habentur ad Vesperas, Laudes, Tertiam, Sextam, & Nonam seruandæ, quibus iugiter *Miserere me Deus*. Et similiter ad preces Completorij, atq; Primæ. Ad Vigilijs verò noctis, singulæ ferie habent Inuitatorium sub simili Tono, Versiculū proprium post Nocturnum, & Laudes proprias: Versiculum ante Laudes, *Fiat misericordia*, & ante *Benedictus*, versiculum, *Repleti sumus*, & quòd opus est, Antiphonæ ad *Benedictus* & *Magnificat*. Lectiones verò & Responsoria sumuntur ex historia Dominicali. Quòd superexcrecentia Responsoria dicta sunt, tunc iterum incipitur à secundo Responsorio Dominicali, vsu Romano. In Responsorijs & Versiculis ad Tertiam, Sextam & Nonam, omnes concordant. Officium autem mortuorum in Vesperis, Vigilijs, & Laudibus obseruatur, ut Vigiliæ dicantur secundum ferias, secundum vsum communem, & missa fiat pro eisdem. Et modo obseruandi Officium mortuorum, instrumini à Carthusiensibus & Cisterciensibus ante dictis. Nam in hoc officio cum secularibus se conformant. Septem Psalmi penitentiales cum precibus & altero Psalmo & Collectis, seruadi sunt in illis locis, quæ illorum vsum habent. Et idem de quindecim Psalmis Gradualibus cum eorum sequelis. Ad maiorem Missam aliquandò repetendum est Officium Dominicale cum Epistolis & Euangelijs de Feria quarta & sexta. Aliquandò seruandæ sunt Missæ peculiare de beata Virgine, de sancta cruce, suo tempore, de sancto spiritu, & similes, secundum exigentiam Ordinis & loci. Et præmissa, de vtroq; seruitio Dominicali & Feriali intelligenda sunt, vbi aliæ

proprietates non habentur, nec etiã assignantur.

PROPOSITIO XVI.

In officio temporali obseruando Aduentus Domini, Quadragesimalis, Paschalis, & Quotidianum tempus specialiter denotentur.

VT autem seruitium temporale honestè & secundùm ordinem fiat, tam Ambrosiano, quàm Romano ordine considerantur quatuor tempora suprã dicta, in quibus in quibusdam ex tempore ipso singularia obseruantur. Aduentus Domini apud Romanos incipit prima Dominica post crastinum Catharinæ. Ambrosianus Aduentus habet sex septimanas, & incipit Dominica post Martini. Apud Romanos etiã in Aduentu Domini, ieiunium agitur. Aduentus partim est lætitiæ, quia Alleluia dicitur, & Cantus in iucunditate cantatur: Partim tristitiæ, quia *Te Deum, Gloria in excelsis, & Ite Missa est*, recitentur. Nec in festiuitatibus sine auctoritate dici debent, vt Propositione decimatertia, & in nigris vestimentis sit seruitiũ. In quatuor Vesperis Dominicalibus, & in tribus sabbatinis dicuntur super Psalmos Antiphonæ de Dominica præcedenti. Responsorium in omni Vespera Sabbatina dicitur. Nulla festiuitas in Dominica seruatur, sed transfertur, vt suprã in præcedenti Propositione dicebatur. Ad primã, Tertiam, Sextam, Nonam, secundùm vsum antiphonæ feruentur. In Responsorijs & versibus concordant omnes nationes. De capitulis & Orationibus vt suprã. In Euãgelijs Dominicalibus à Romano discrepant cæteræ nationes. In tribus prioribus Dominicis dicendæ sunt ad Nocturnos, Antiphonæ de Psalterio: & omittendæ illæ tres *Hora est*, cum alijs, quia non sunt Romana, nec in hoc tempore speciales. Et maximè ex eo, quia isti sancti dies Dominicales debent habere nouem Antiphonas, ad eò & magis, quàm sancti, Martinus, Laurentius, & quicunq; cæterorum. Inuitatorium feriale in Tono feriali, *Regem venturum*, Versiculi & cætera de dominica, Lectiones ex Eua. In prima & secunda hebdomada, Responsoria incipiuntur à secundo dominicali, expletis ferialibus, & Laudes ex Psalmista. In tertia hebdomada semper eueniunt quatuor tempora, quæ habent proprias Homilias cum Respon-

sorijs. Vigiliæ obseruètur cum notem lectionibus. Vna hebdomada in qualibet feria habet proprias Laudes, quæ in antiquis Antiphonarijs repositæ sunt incompetenter in quarta hebdomada. Immo debito situ collocari debent cum suis Antiphonis ad *Benedictus* & *Magnificat* in tertia hebdomada, in qua sunt quatuor tempora, & continuari in suis ferijs vsq; ad Vigiliã Natiuitatis. Antiphonæ verò ad *Benedictus* & *Magnificat* tertiæ hebdomadæ dicendæ sunt ad tres Nocturnos dominicæ dominicæ quartæ. Si festum Lucie cadit in Dominica, in Sabbato præferatur, vt Laudes ferie secundæ habeant locum. Antiphona *Nolite timere*, ad *Benedictus* dicenda est in dominica, quandò festum Thomæ à dominica in diem lunæ differtur. Et quandò idem festum Thomæ cadit in feriam quintam, sextam, vel sabbatum, Laudes & Responsoria illius anticipanda sunt in simili feria, in hebdomada præcedenti. Dies verò hebdomadæ quartæ, quãdum opus est, recipiunt Antiphonas super *Benedictus* & *Magnificat* supercrecentes. Et per istas breues considerationes euitabuntur longæ tabulæ, quas aliqui posuerunt hic per septem Aduentus. Quandò Vigilia Natiuitatis cadit in dominicam, in hebdomada præcedentiã feria tertia, eius officium supercrecens, quod in dominica locum non habet, debet præueniri, & in ipsa dominica cæterum officium perfolui. Secundùm Rationalia diuinorum benè authentica, de Octauis Stephani, Iohannis, & Innocentium, infra Octauas nulla memoria seruatur. Vide infra Propositione 19. Dominica post Natiuitatem Domini, ex Responsorijs eiusdem superexcrecentibus, nouem habet Responsoria, quæ communiter huic dominicæ solent ascribi. Item habet propriam homiliam, & propriũ officium Missæ, à cuius Introitu intitularur. Hæc historia ita est imponenda. Si aliqua trium dierum post Natiuitatem in dominica euenit, in illius octaua imponetur cum memoria de Octaua. Si verò aliquotium dierum post diem Innocentium in Dñica cadat, in illa plenè imponatur. Et eisdem tribus diebus eius officium suppleri oportet, quandò Natiuitas Domini venit in dominica. Ad Vigiliã autem noctis, Psalmi Dominicales cum Antiphonis de Natiuitate cantentur. Et secundùm beatũ Gelasium leges de epistolis Pauli, vt Propositione decima dictum est. Cætera suppleantur de die Natiuitatis. Et huius ob-

De historia
Dum medium
silegium.

Micrologus.

obseruatiæ autoritas nedum ex vsu Carthusiensium habetur: sed & ex tricesimo septimo capitulo Micrologi, quod sic dicit: Si Natiuitas Domini, vel aliqua subsequentiũ solennitas in Dominica euenit, Officium *Dum medium silegium*, post Natale Innocentium, ad priuos dies congruè seruatur, sicut & in alijs Dominicis agimus, si aliquandò celebrius in ijs festũ habuimus. Idem etiã Officium Romano more recipitur: si quandò ab Octaua Domini vsq; ad Epiphaniã Dominica euenit. Omnis etenim Dominica à Natiuitate Domini vsq; ad epiphaniã, ex antiqua Traditione illud obtinebit, quæ tamen celebriori festo occupatã non fuerit. Nam cum hoc Officiũ de Natiuitate Dñi agat, conuenientissimè illis Dominicis adaptatur: quæ & reliqua officia de eadem solennitate solent obtinere. Non enim illi sunt audiendi, qui hoc officium, eò quòd de Natiuitate agat, nunquam post Octauam Domini dicendum existimant: cum tamen ipsi Vigiliã Epiphaniæ de Natiuitate Domini ex integro inofficiare solent & debeant. Ipsi quoq; si Dominica in octaua sancti Stephani vel aliorũ venerit, Dominicam de octaua inofficiant: dum tamè Ecclesiastica solennitas non pro octaua, sed pro Dominica agatur. Hoc autem sancti Patres in dispositione officiorum summo perè procurauerunt, vt officium semper instanti celebritati concordaret, nec clerus aliud, quàm Populus in ecclesiasticis celebritatibus obseruaret. Præterea omnes Dominicæ solennitates sibi inuicem affines, hoc habent priuilegium, vt obseruatio earum ad inuicem continuetur, vt Resurrectionis vsq; ad Ascensionem, & Ascensionis vsq; ad Pentecosten commemoramus, & omnes Dominicas his solennitatibus interpositis, de eisdem inofficiamus. Sic igitur & Natiuitatis Dominicæ vsq; ad Epiphaniã memoriam agimus, nisi in quantum festis sanctorũ, vel Octauis eorum satisfacere cogimur. Eodem quoq; modo infra hunc terminum occurrentes Dominicæ, officium de Natiuitate possidebunt. Et capitulo sequenti, quãuis autem duæ Dominicæ multoties eueniunt eodem tempore, nunquam tamen ambas Dominicali officio occupari festa Sanctorum permittent; nisi eo tantum anno, dum Vigilia Epiphaniæ in Dominica euenit. Vnde & sanctus Gregorius satis competenter vnum Dominicale officium eo tempore ordinauit, eò quòd & ibi vna

tantum Dominica, omni penè anno occurrat, quæ huiusmodi officio indigeat. Nec hoc vtiq; sanctus Gregorius, vel post Epiphaniã, vel post Pentecosten seruare curauit, vt tot officia semper haberemus, quot Dominicæ possent euenire. Nã optime præuidit, huiusmodi inæqualitatem repetitione officiorũ facillè emendari posse. Vnde & nos, cum Vigilia Epiphaniæ in Dominica occurrit, prioris Dominicæ officium pleniter repetimus, sicut & in Dominicis post Epiphaniã, & post Pentecosten, quoties necesse fuerit, iuxta Romanam consuetudinem facere debemus. Sicut enim historias Dominicarum, in quantum tempori sufficit, repetimus: nihilominus & eorum officia Missæ repetere possumus. Nam & Missæ officium Dominicale, alteri Dominicæ, quæ eiusdem obseruatiæ est, non incompetenter, immò competentiùs adhibebitur, quàm singulis priuatis diebus: qui dum Dominicarum officia recipiunt, ex festiuis ferilia efficiunt. Hoc tamen non ex Ecclesiastici Conuentus necessitate, sed ex propria deuotione vsumus. Non ergò minus congruum videatur, si idem officium in alia Dominica, vt ecclesiastico conuentui satisfiat, repetatur. Hæc ibi. Ex præmissis ita latè scriptis, sciãt illi se errare, apud quos officium huius Dominicæ, nullo casu, in Dominica locum habet. Octauæ aut prædictæ tres minores, & Vigilia Epiphaniæ, trium sunt Lectionum cum Nocturno secundùm Carthusienses. Si sit dominica, prædicta historia imponetur, secundum eisdem. Infra octauam Epiphaniæ feruentur Psalmi, sine *Te Deum*, vt suprã Propositione decima & decimatertia, Epistolæ Pauli legantur secundum beatũ Gelasium, & maximè quia propter angustiam temporis sæpe non possunt plenè legi. Dominica infra octauam, tam ex Romana consuetudine, quàm ex reuerentia dominicæ, feruetur Homilia & officium Missæ dominicæ primæ. Etiam si propter pluralitatem hebdomadarum vsq; ad septuagesimam, repetendum videatur: sicut & alia duo officia, *Omnis terra, &, Adorare*, cum multoties sex occurrant hebdomadæ his Officijs inofficiandæ. Et provideatur, vt Historia, *Domine nẽ in ira*, in aliqua Dominica imponatur, anticipando vel differendo festa, vel Octauam Epiphaniæ præueniendo, quandò erit opus. Et quandò alia Dominica non superest, imponendo eam plenè dominicæ infra Octauam. Et

religiosum valde existit, vt omne officii proprietatis temporale imponeretur, prout possibilis fieri potest. In Septuagesima autem Pentateuchus incipitur, vt supra propositione vndecima. Vnde & Alexander Papa secundus constituit, vt omnia historia de alleluia, quam habent plures libri, Responsoria de eadem historia in eadem Dominica imponantur, que etiam in sequenti Dominica Sexagesima repetentur, vt dicit Micrologus capitulo quadragesimo septimo: & ita seruant communiter libri nostri. Gregorius autem septimus, vt legi Romae apud Lateranum, instituit, vt dicta Dominica Sexagesima, sua historia propria de Noe decoraretur, & Dominica Quinquagesimae historiam de Abraham occuparet. Et hoc suppleuerunt plures Religiosi, qui Responsoria de Noe & Abraham in libris nostris coniuncta, ijs duabus Dominicis posuerunt, & Laudes Dominicales deficientes addiderunt. Idem sequitur Antiphonarius, quem de Roma apportauit, & videtur conueniens supplementum. Alleluia autem idem Alexander Papa in Sabbato Septuagesimae ad Vesperam iussit dimitti. Et Leo Papa nonus, de Consecratione, distinct. prima, *Hi duo hymni*, dicit, quod isti duo hymni, *Alleluia* atque *Gloria in excelsis Deo*, solummodo in Nouo Testamento inueniuntur ab Angelis decantati, quos pariter in Septuagesima intermittimus. Et in eodem Decreto vide causam huius intermissionis. Benedictini autem & Ambrosiani seruant Alleluia vsque ad Dominicam Quadragesimae. Vide in Regula, capitulo tricesimo quarto. Secundum tempus notandum, est ipsa sancta Quadragesima. Sciendum quod Laodicene concilium, capitulo quinquagesimo primo constituit, vt Natalitia Martyrum in Quadragesima non celebrantur, sed eorum commemoratio fiat in diebus Sabbatorum vel Dominicarum. Et ex Concilio Martini Papae, & ponitur ibidem in capitulo sequenti, *Non licet in Quadragesima Natalis Martyrum celebrare*: sed tantum in Sabbatis & Dominica pro commemoratione eorum oblationes offerre. Quod hic soli Martyres nominantur, hoc ideo, quia nondum apud antiquos memoria Confessorum adeo celebris fuit. Sancti quoque Patres, vt dicit Micrologus cap. 48. in Tolitano Concilio constituerunt, vt Annunciatio sanctae Mariae, de Quadragesima in 25. calendis Ianuarij transferretur, vbi an-

nuatim solenniter & conuenienter ante Natale Domini posset celebrari. Vtputa cum omnia illius temporis officia, de eadem resonent Annunciatione, vt in Ambrosiana seruat ecclesia, in qua, eadem Annunciatio sollemnissime agitur in Dominica ante Natiuitatem Domini. Et praeterea in Ambrosiano officio nullum festum in Quadragesima seruat, prout dicta Concilia statuerunt. Et propterea antiquitus festa Gregorij & Ambrosij ad dies Ordinationis eorum transferbantur, Gregorius scilicet ad diem tertium Septembris, & Ambrosius ad Octauam Andreae, & Benedictus ad diem Translationis suae in Iulio. Sed postea annunciatione in Romana ecclesia ad locum suum redeunte, similiter alij apud nos redierunt. Et exinde retenta est Translatio Benedicti, Ambrosius tamen apud Romanos & Mediolanenses remanet in octaua. Sic igitur in illis quatuor festis, memoratis Concilij est generaliter derogatum: ergo & in reliquis obseruari deberet nec admitti in Quadragesima quodcumque aliud festum noue lectionum. Beatus Petrus ieiunium Quadragesimale primus dicitur instituisse, vt supra: sed beatus Theophorus ab eodem septimus constituit, vt clerici septem hebdomadis ante Pascha ieiunarent. Vide 4. dist. cap. Statuimus, & capitulo sequenti. Et beatus Gregorius dicit in capitulo sequenti, quod ad Quinquagesima propositum ieiunandi suscipiant, & in Quadragesimali tempore nec vxore ducere, nec conuiuia facere, conueniens est, de poenitentia, dist. 7. Nec vxorem, diebus autem priuatis Quadragesimae, penum seruitutis nostrae augmentare debemus in orationibus & operibus bonis, vt omnino tunc efficiamur religiosiores. Et hoc augmentum fit, quia ad *Miserere me Deus*. in septem horis superadduntur septem Psalmi poenitentiales, & *Inclina*, vel altero in Sexta adiuncto. Vigilia mortuorum cum noue lectionibus celebrantur. Post Primam, decem Psalmi de Psalterio recitentur, quolibet die decem, bini & bini sub vno *Gloria*, cum Litanis, septem Psalmis iterum & orationibus consuetis. Huiusmodi seu alia particularia officia in ipso sancto ieiunio addebent. Antiphonae, Responsoria magna, & Versiculi ad Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam vbique concordant, & continentur in Antiphonario Lateranensi. Sed haec Responsoria Fratres Minores male omiserunt. In die Palmarum sunt Antiphonae

phonae decem nocturnales vndiquaque collectae. Caeterum Dominicis dicatur ex Psalmista ex causa supra dicta. Caetera factis patere videntur ex libris & vsu generali. Tertium tempus est Paschale, quod a numero dierum, Quinquagesima Latine, & Graece Pentecoste in scripturis dicitur. Prima hebdomada, quasi pro vna die computatur. Vnde Psalmi Dominicales ad Vigilias per totam hebdomadam, terni & terni distribuuntur. Et hoc seruat totus mundus, & testatur Antiphonarius Lateranensis antiquus, ideo in hoc errauerunt Fratres Minores. Ad Laudes per totam hebdomadam quandoque Antiphonae dicuntur, vt supra propositione decima. Vesperae à *Kyrie eleison* inchoantur, cum psalmis Dominicalibus per tria interstitia, cum Cantu Missali & *Magnificat* & tribus orationibus. Et ita beatus Gregorius Vesperas huius hebdomadae ordinauit, vt vidi Romae in pluribus libris antiquis, & eas cum tali initio seruat totus mundus. Quas Vesperas, ijdem fratres male alterauerunt. *Consistimini* verò, ex Ambrosio per totam dicitur hebdomadam, cuius officium terminatur in Nona sabbati subsequenti. Dominica in octauis Paschae, sabbato precedenti, more Romano dicuntur psalmi sabbatini. Capitulum, Responsorium, hymnus, & caetera, de historia. Ad vigilias psalmi Dominicales sub tribus antiphonis, aut sub noue, si habeantur. In primo Nocturno legitur de Actibus apostolorum: In secundo, Sermo: In Tertio, Homilia, vt dixi in Propositione vndecima. Responsoria de die Paschae, & sequentibus. Ad Laudes super tres primos Psalmos, tres Antiphonas secundum notam trium primarum Antiphonarum de Laudibus Paschae, super *Benedictus*. Antiphona, *Alleluia*, *Surrexerit super Laudate*, Antiphona per *Alleluia*. Ita habetur in antiphonario Lateranensi. Caetera prout in libris. Per hebdomadam, Inuitatorius Paschale, dicto hymno legitur nocturnus cum sola Antiphona, ad notam primae. Lectiones de Actibus, Responsoria de historia, incipiendo à secundo. Simili modo seruat historia, *Dignus es*: & historia, *Si oblitus*. Et Dominicis ipsis Paschalis Ordine Romano cantatur Officium Gregorianum ad Missam, & hoc videtur sequendum. Sanctus Marcus Evangelista, Philippus, & Iacobus, & Inuentio, seruantur in Dominica, si in illa eueniat. Non autem aliud festum noue Lectionum, Ascensio Domini & eius octaua seruantur cum no-

uem lectionibus sub simili officio. Et Dominica infra, cum totidem, etiam cum psalmis dominicalibus sub tribus, vel noue antiphonis, prout haberi possunt. Nocturnus autem cum Antiphona nocturnali, de die magis congruenter dicitur. Omnes antiphonae per octauam, dicuntur in Laudibus & ad Vesperas. Nec tempore praecedenti, nec per has Octauas dicitur, *Te Deum*, nisi seruentur nouem lectiones. In hebdomada Pentecostes, Officium videtur satis generale, & ad Laudes & Vesperas dicitur omnes Psalmi. Quartum tempus est quotidianum, quod incipit à Vesperis sabbati post Pentecosten. Super octaua verò Pentecostes, magna est adhuc diuersitas. Cum enim Romani in hac Dominica imponerent historiam Regum, nec seruaerent festum Trinitatis: aliquae Nationes, vt Alemanni, eadem die seruant Octauas Pentecostes, in hebdomada & dominica sequenti seruantes officium Trinitatis. Alij, vt Gallici, plures illo die plenum faciunt festum Trinitatis, cum Octauis maioribus. Hodiernis verò temporibus Romae & in Curia Romana, solennis habetur festiuitas sanctae Trinitatis in octaua supra dicta, quod etiam plures Alemanni coeperunt sequi postea. Per octauam autem sanctae Trinitatis & Sacramenti, seruetur Nocturnus ferialis cum sola Antiphona competentiori. Responsoria dicantur secundum ordinem, nec *Te Deum*, nec *Gloria in excelsis* seruat, sed, *Ita Missa est*. Omnes Antiphonae in Laudibus dicantur & ad Vesperas antiphonae & psalmi feriales. de historijs vsque ad Aduentum, & officijs Missarum notus est duplex ordo. Vnus, Antiphonae Sabbatinae cum Lectionibus & Responsorijs: Alter, Homiliarum, Antiphonarum ad *Benedictus* & *Magnificat*, & ipsius Missae. In repetendis Responsorijs per ferias, expletis ferialibus, incipiendum est à secundo. Octauae Petri & Pauli, Assumptionis, & Natiuitatis Mariae per suos dies, etiam in octaua non recipiunt historiam, sed Homilia, Missam de dominica cum memoria. In Septembri sunt Responsoria quatuor historiarum, quarum tres per beatum Gregorium non sunt completae, tamen vsus Romanus ex illis facit quatuor historias dominicales. Aliae autem Ecclesiae quam plures, duas faciunt coniungendo in expletas. Quicquid sit, religiosum est, in quatuor temporibus illius mensis, à noue Lectionibus vacuis, cantari de tempore, & in dominicis & alijs diebus taliter aptari, vt omnia percantentur. Nam Romanus

vsus, Octaua Natiuitatis Mariæ integrè seruata, reliquas omnes festiuitates transfert, etiã festũ Matthæi, vt Historiã imponantur. Et licet prius dictum sit, adhuc repeto, quod nulla vis est faciendã in ordine Responsoriorum seu in Versibus eorundem, quia in his rarè libri concordat, etiã eiusdem loci, dum tamen cætera omnia honestè & secundũ ordinem Canonicum à vobis fiant.

PROPOSITIO XVII.

Quolibet vsu sancti Dei sub diuerso gradu venerantur: partim ex Euangelio, partim ex Vrbe, partim ex generali consuetudine, partim ex patria atque loco.

Psal. 49.

Congregate illi sanctos eius, qui ordinauerunt Testamentum eius sup sacrificia. Sancti autem Dei omnes, congregati sunt cum deo Abraham, & eorum nomina scripta sunt in libro vitæ. Eorum autem nomina, quorum notitia habetur, & Passiones colliguntur in Martyrologio Ecclesiæ: non tamen singulos in sacrificijs laudis diuinæ venerari valemus. Sed ex omnibus aliqui congregari debent, & in aliqua Matricula publica annotari, vt ipsos, cum eorum dies occurrerit, debite veneremur. Et hanc matriculam Calendarium appellamus. Congregate ergo Deo nostro Sanctos suos in Ecclesiæ Calendario, qui ordinauerunt Testamentũ Christi super sacrificia laudis suæ, ad quã illi exhibendam omnimodè obligamur. In congregando autem dictos Sanctos, imponendi sunt in huiusmodi Calendario Sancti Dei, quos ex sancto Euangelio, seu ex Officio beati Gregorij Romano venerari tenemur: necnon & illi, quos Ecclesiæ generalis consuetudo veneratur & colit. Et isti omnium vsu sunt inscribendi, eosq; in Calendario in principio præscripto annotauimus. Et si sancti, Bartholomæus, Ambrosius, Chrysogonus, Martinus Papa, Eustachius, Linus, Chrysanthus & Daria, Septem Dormientes, & si qui sunt alij, apud Romanos alijs diebus inscribuntur, quã apud nos, sedes Apostolica super hoc præcipit, vt in hoc consuetudo regionis obseruetur, Extrã de obseruatione ieiuniorum, Consilium. Et de verborum significatione, Quæsiuit. Et præterea quilibet vsuum in Calendario proprio ascribere debet eos Sanctos, qui in illa terra vel loco specialiter veneran-

Calendarius hic excusus hoc anno Romanij extat.

tur. Et nã in his & alijs erretur super Calendario Ecclesiæ emendato, recurri cõsuevit ad Ecclesiam Cathedralem. Et itã præcipitur in Statutis Colonensium & Leodiensium. Nec in huiusmodi Calendario inscribendi sunt sancti, quos in officio non veneramus. Aliã Calendaria sũt intricata, & simplicibus sacerdotibus datur occasio omittedi Officium feriale. nec præterea cuiquam liceat instituere, ascribendo aliquos Sanctos, vt ipsis fiat singulare officium contra autoritates suprà dictas. Sãctis igitur Dei, quos venerari tenemur, sic congregatis & inscriptis, videamus de eorum officiatione. Pro quo notum est, qd æqualiter omnes venerari non debemus, nec possumus, nec generaliter est consuetum. Ided aliqui transeunt sub simplici commemoratione, alij sub tribus lectionibus, alij sub nouem. Qui autem ex eis nouem debent habere lectiones, itã sciri potest. Primò nanq; dies Sanctorum, qui à Clero & populo celebrantur, siue autoritate Romana siue Diocesana, necnò duplex festum habentes, cum nouem lectionibus debent obseruari. Et præterea hi dies Sanctorum, quos Statuta episcopalia cum tot lectionibus præcipiunt obseruandos, similiter cum nouem lectionibus tenentur. Norum est autem, quod festa Domini, & suæ Matris, Inuentiois sanctæ Crucis, duodecim Apostolorum, Natiuitatis Baptistæ, Laurentij, Michaëlis, & Dedicatiois Ecclesiæ, autoritate Apostolica à Clero & Populo celebrantur. Et similiter generali cõsuetudine, Patronus Ecclesiæ, Conuersio Pauli, Cathedra, & ad Vincula Petri, Festa Martini & Nicolai, Magdalene & Catharinæ. In Statutis autem Colonensium, Agnes, Georgius, Pantaleon, Decollatio Iohãnis, Exaltatio Crucis, Georeon, duodecim millia Virginum, Seuerinus, Cunibertus, & Cæcilia. Et secundũ Statuta Leodiensium, Seruatus, Lambertus, Dionysius, & Hubertus, à Clero & Populo celebrari præcipiuntur. Et itã quilibet adiungat Festa celebria sui loci. Item ex Constitutione Bonifacij Papæ VIII, Festa principalia duodecim Apostolorũ, quatuor Euangelistarum, & quatuor Doctorum, sub duplici festo in ecclesia celebrantur. Generali etiã consuetudine, Barnabas Apostolus, Clemens Papa, Benedictus, Dionysius, Agatha, Agnes, & Cæcilia, Diuisio Apostolorum, habent festiuitatem nouem lectionum. Et secundũ Statuta Colonensium, Fabianus & Seba-

stia-

stianus, Aegidius, Lambertus, Dionysius, Mauritus, & Remigius. Et secundũ Statuta Leodiensium, Dominicus, Franciscus, Leonardus, & vndecim millia Virginum, nouem obtinent lectiones in suis locis & Diocesis. Et similiter in alijs Diocesis, Episcopi suo Clero determinare debent, quæ festa illi teneantur sub nouem lectionibus obseruare. Nam sicut episcopi eorum populo determinant eorum festa celebranda, (vt de consecratione, dist. 3. cap. *Pronunciandum*, Extrã de ferijs, capitulo *Capellanus*) itã iporum Clero, eorum festiuitates debent determinare. Et si in aliqua diocesi determinata non habent, tunc super hoc discretio magna est adhibenda, vt in hoc artèdatur generalis & rationalis obseruantia totius Diocesis: Adhibito hoc moderamine, vt non facilliter multa sub nouem lectionibus acceptentur. Nam videmus ex Statutis antè dictis, quauis in locis eorundem, multa sint corpora Sanctorum, & plures Sancti locales, vt in Colonia sancti Maurij, sancti Eualdi, Eliphii, Heriberti, & alij plures. Et in Leodio Theodardus, Remadus, Monno, Oda, & cæteri multi, (habuit enim illa ecclesia triginta episcopos canonizatos) tamen dicti episcopi moderati fuerunt in nouem lectionibus instituendis. Et secundũ beatum Bernardum ad Canonicos Lugdunenses, festiuitates non sunt multiplicandæ: quia hæc frequentia gaudiorũ, Patriæ est, non exilij: & numerositas festiuitarum, ciues decet, non exules. Et videmus in vsu Carthusiensium, Cisterciensium, Prædicatorum, & cæterorũ, quod paucas habent festiuitates singulares seu speciales. Festiuitates enim Carthusiensium speciales sunt, Antonius, Vincentius, Barnabas, Bernardus, Mauritus, Dionysius, Vndecim millia Virginũ, Catharina, Thomas Cantuariensis, & ratione ordinis, duo Hugões cum festo reliquiarum. Et, si obijciatur de vsu Fratrum Minorum, omnia sub nouem lectionibus seruante, Respondetur, quod quauis Romani ultra alias Nationes, plures habent festiuitates, propter pluralitatem localium Sanctorum: tñ dicti fratres extra vsum antiquum Romanum, in nouem lectionibus valde abutuntur, & eorum abusus non est sequendus, sed omninò detestandus, vt per Dei gratiam ex scripturis de Vrbe venturis latius suo tempore declarabo, & infra dicam Propositione vicissimã secunda. Hoc igitur sit vnum præcipuum & magnum prin-

cipale, quod honestè & secundũ ordinem debet fieri à vobis, videlicet, vt discretè recipiantur, & secundũ auctoritatem possibiliorum in locis vestris admittantur locales festiuitates nouem lectionum. Nam vbi de Domino nostro IESU Christo seruatur vna festiuitas, scilicet Dominicalis, ibi de eodem sex ferie subsequantur. Et quod in hac proportioe vnus ad sex, dies seruorum suorum festiui & priuati esse debeant, mysterium habemus ex Euangelio. Nam vbi Dominus noster in superiori gradu posuit vnum Apostolum, ibi in inferiori posuit sex discipulos: Et vbi eligit duodecim Apostolos, ibi designauit sexies totidem discipulos. Sexies enim duodecim, faciunt septuaginta duo, qui est numerus discipulorum Christi. Ipsa enim facta Domini, Præcepta sunt: Quia dum aliqua tacitus facit, quid agere debeamus, innotescit, secundũ beatum Gregorium in Homilia. Sicut ergo pauci sunt dies Domini, & multæ ferie, ac pauci Apostoli, & multi discipuli: itã paucæ debent esse festiuitates, & multæ ferie, seu dies sanctorum trium lectionũ. Sit etiã ad hoc summa ratio, vt Psalteriũ continuetur, in quo principaliter officiũ existit, vt superius est probatum. Et si benè computes & ordines, non erunt tot festiuitates in anno, sicut sunt Domini dies. Quia serui non debent esse supra eorum Dominum, nec discipuli supra Magistrum. Et credendum est, huiusmodi obseruationem magis gratam esse ipsis Sanctis Dei ad finem, vt Psalterium, sacra scriptura, officium mortuorum, septem psalmi pœnitentiales quindecim psalmi Graduales, & huiusmodi seruentur iusto ordine, & paucæ fiant festiuitates. Non enim sancti Dei appetunt indebitas laudes, sed vt rationale fiat obsequium nostrum. Viso ergo, qui sancti venerandi sint sub nouem lectionibus: videamus, qui sub tribus, seu sub memoria venerentur. Et in primis notetur, quod omnes illi sancti Dei, quibus in Calendario præmissis Missam ascripsimus, in Gregoriano officio & vbiq; propriam Missam habent, & omnium vsu sub tribus venerantur lectionibus, nisi concurrant cum maiori festiuitate, quo casu commemoracionem habent, & Missam ad partem habere debent. Hi ergo in primis ad minus cum tribus lectionibus, diebus suis sunt sic venerandi. Ided in Calendario suprà dicto, illis annotatur tres lectiones cum Missa, & eorum pauca, propria-

priam habent historiam. Præter istos, diuersi hinc inde diuersorum vsu cum tribus lectionibus seruantur: ut apud Carthusienses, Polycarpus, Blasius, Petrus martyr, Cyricus & Iulita, Leo, Margareta, Christina, Nazarius cum alijs, Germanus, Eusebius, Lucia & Euphemia, Tecla, Fides, Crispinus & Crispinianus, Eustathius cum socijs, Briçtius, Columbanus, Linus, Vitalis & Agricola, Silas Apostolus, Saturninus & Eulalia. Et præterea Fabianus & Sebastianus, Inuentionem Crucis, Inuentionem Stephani, Dominicum, Remigium & Franciscum seruant cum tribus lectionibus, quos alij seruât cum nouem. Aliquos verò seruant sub commemoratione, vel quia concurrunt cum maiori, vel infra Octauas maiores, vt Siluestrum, Paulum primum Eremitam, Hilarium, Alexandrum cum alijs, & ceteros cum memoria subnotatos. Diebus autem a festiuitate, seu octauis maioribus vacuis, vel seruant cum tribus lectionibus sanctos occurrentes, vel officium feriale. Aliquorum tamen vsus, vt Prædicatorum & sequacium, in huiusmodi diebus habent aliquos sanctos inferioris gradus, quos etiam sub commemoratione duntaxat seruant in officio temporalis. Et iste & tertius modus commemorationis propter sancti humilitatem. Ecce pono exempla in vsu Teutonicorum de Prussia, qui ultra sanctos propriæ Missæ supra in Calendario inscriptos, seruant cum tribus lectionibus Antonium, Timotheum, Chryso gonum, Blasium, Vitum & Modestum, Paulinum Nolanum, Pantaleonem cum alijs, Germanum, octauam Laurentij, Bernardum, Aegidium, Lambertum, Remigium. Et cum nouem lectionibus Mauritium cum socijs, Cosmam & Damianum, & sub memoria in officio feriali, Maurum, Emerentianam, Polycarpum, Vedastum, & Amadum, Scholasticam, Albinum, Perpetuam & Felicitatem, Potentianam & Petronillam, Nicomedem, Medardum, Quiricum & Iulitam, Christinam, Donatum, Romanum, Eusebium, Rufum, Euphemiã, Leodegariam, Fidem, Marthã, Crispinum & Crispinianum, Narcissum, Quintinum, Leonardum, Martinum Papam, Briçtium, Agricolam & Vitalem, Saturninum Episcopum, Eligium, Barbaram, Sabam, octauam Andreae, Damasum, Lazarum. De Episcopis verò Hierosolymitanis, quia eorum titulus est, Hospitalis beatæ Mariæ Hierosolymitani, sub tribus lectionibus seruant dies Simeonis

* Chryso-
gonum

& Alexandri, & sub memoria, dies Matthei, Zachariæ & Marci Episcoporum. Collige ergò causas venerationis Sanctorum. Nam sub nouem lectionibus, Sancti venorantur, vel quia à Clero & Populo celebrantur, vel quia habent duplicia festa, vel ex statuto episcopali, vel æquipollenti. Et sub tribus lectionibus sunt, vel quia in officio Romano habent proprium officium Missæ, vel quia ad hunc honorem in illo vsu sunt assumpti, & sub memoria transeunt. Vel quia cum maiori concurrunt festiuitate, vel occurrunt infra octauas maiores. Et hi duo modi sunt generales, vel propter eorum humilitatem, quorundam vsu. Et huc modum seruant plures, vt Leodienfes tempore paschali de sanctis illis, qui propriam non habent Missam. Considerate Domini & Fratres mei, quam rationabiliter, & quomodo quasi pariter Fratres Carthusienses ad eremum positi, & Domini Teutonici ad pugnam ordinati, in eorum Religionibus obsequium faciunt salutare, de Sanctis videlicet propter Officium temporale Dei summi, paucos eorum sub festiuitate & tribus lectionibus obseruantes: quantum in omnibus tribus lectionibus vtrique, eorum Nocturnum seruent iuxta decimam Propositionem. Seculares quoque, ecclesiæ communiter diebus quotidianis, Sancto occurrente, Officium repudiant temporale. In contrarium autem seruant Cistercienses, qui similiter alijs vrbibus raras habent duodecim lectionum festiuitates. Alios verò Sanctos quolibet seruant sub sola memoria. Et in hoc præcedunt Carthusienses.

PROPOSITIO XVIII.

Dies sanctorum nouem lectionum, in more Dominicali: trium verò lectionum, more feriali sunt inofficiandi.

Non est discipulus super magistrum, neque seruus super dominum suum. Sufficit enim discipulo, vt sit sicut magister eius, & seruo, sicut dominus eius. Mat. 10. cap. Seruus gaudet se esse in domini familia, nec illum decet vt ultra dominum decoretur. Sanctis ergò Dei, qui sunt serui Domini, iucundum esse debet, si dies eorum officientur proportionabiliter officio, quod de Christo eorum Domino obseruatur. Vnde dies sanctorum nouem lectionum, qui festiuitates appellantur, sic

ut

ut Dominicæ de Vespera in Vesperam officari debent. Et hoc ponit beatus Benedictus capitulo tricésimo tertio, sic dicens: In Sactorum verò festiuitatibus, vel omnibus solennitatibus, quæ ex duobus Dominico die agendum, ita agatur: Excepto, quod Psalmi, vel Antiphonæ, vel Lectiones ad ipsum diem pertinentes, dicantur. Modus autem supra dictus teneatur. Hæc ibi. Similiter obseruationes Sanctorum trium lectionum sequi debent modum priuatum officij ferialis, vt infra declarabit. Et iste est decore diuini officij in vtrisque, vt Dominicalia in festiuitatibus, & ferialia seu priuata in diebus sanctorum trium lectionum, seruentur. Et si prærogatiua Dominicales & priuilegia nouem lectionum ad dies priuatos applicarentur, ex hoc officium deturpabit, & deordinabitur ipse ordo. Sancti enim patres valde studuerunt: vt in obseruationibus Ecclesiasticis concordia seruaretur, & omnis dissonantia vitaretur. Festiuitates igitur aguntur Dominicali more cum vtrisque Vesperis: in quibus & ad Laudes quædam; Antiphonæ super Psalmos sunt cantandæ semper & vbique, vbi haberi possint, vt supra Propositione decima. Ad priores Vesperas, Psalmi feriales cum Antiphonis ferialibus, nisi propriae habeantur. In Responsorio Vespertino vsus multorum existit, vt in officio duplici, Responsorium ad Vesperas vtrasque cantetur. Et si festiuitas à populo celebretur, ad Vesperam primam seruetur. Suffragia, vt in dominica dicantur, & in solennitatibus abbreviætur. Inuitatorium autem sit solenne, & hymnus vtrique, ad nocturnos cantetur: in quibus super nouem Psalmos, nouem antiphonæ omitti non debent. Lectiones & Responsoria sint authentica: Responsoria nouem cantentur. Te Deum, Gloria in excelsis, & Ite Missa est dicentur, quando in Dominica dici possint. Sin autem, seruus super dominum non existat, nisi ex dispensatione Domini speciali. Missa communiter de ipsa festiuitate celebrari consuevit. Ad secundas Vesperas, omnes Antiphonæ de Laudibus super Psalmos feriales repetuntur: nisi festiuitas habeat speciales, sicut de Apostolis, & secundum multorum vsum de aliquibus alijs quidam seruant. Quod si duæ festiuitates nouem lectionum seu festiuitas cum Dñica aut vna ipsarum cum die trium lectionum, in vnum diem concurrat, quarum vtraque plenum per se exigit officium, celebrior ex integro obseruetur, & alterius memoria tantum agatur. Si autem vtra-

que plenè obseruanda videtur, altera deferatur in diem sequentem: sicut sanctus Gregorius Papa festum sancti Pauli, post festum sancti Petri voluit obseruari. Nam illam vsurpationem, quæ ex duobus officijs in vno die obseruandis vnum incompositè compingit, videlicet vt vnum Nocturnum de vno festo, & reliquos de alio obseruemus: Sanctorum Patrum auctoritas non admittit, quæ semper in officijs concordiam custodire præmonuit, vt supra: Quia si vtrique eodem die satisfacere niteremur, debita officiorum reuerentia neutrum celebrasse conuinceremur. Sic itaque festiuitates conuenienter in officiantur, si proportionaliter quantum officium permittit, Dominicis adæquentur. In duabus verò festiuitatibus continuè occurrentibus, communis Vespera officiaris debet ex integro, vt abusiue quoridie faciunt Minores. Sed obseruandum est, quod dicit micrologus capitulo tricésimo quinto in hæc verba: Omnes authentici Antiphonarij, secundam vesperam sancto Stephano concedunt ex integro: vnde & reliquis festiuitatibus per annum, hoc exemplo secundam Vesperam ex toto concedimus, etiam maior festiuitas subsequatur. Non enim congruum est, vt Psalmos vespertinales tantummodo præcedenti festo, reliqua verò subsequenti tribuamus. Nam sancti Patres nullum nobis inde exemplum reliquerunt, qui potissimum nos concordiam officiorum singulari diligentia seruare docuerunt. Summa tamen festiuitas si quando minorem subsequitur, secundam Vesperam prioris festi, sibi ex toto non incongruè vendicabit, vt Octaua Domini, secundam Vesperam sancti Siluestri. Vesperam quidem de quolibet festo vniiformiter perficimus: deinde alterius festi, si necesse fuerit, post Benedicamus Domino, memoriam facimus, vt de sancto Stephano, & de sancto Iohanne obseruamus. Parilis consideratio omnino suo modo habenda est in diebus trium lectionum. Nam sicut nouem Lectiones ad formam Dominicarum obseruantur, ita tres Lectiones obseruentur ad modum feriarum. Et hoc bene custodiunt monachi Carthusienses, & Domini Teutonici supra dicti. In Officio igitur Sanctorum trium Lectionum in omnibus punctis sunt proportionationes, prout eodem tempore in officio ferient feriali: Ad primam Vesperam, quando locum habet, Antiphonæ & Psalmi feriales dicuntur: Capitulum, Hymnus,

BBB Versus

Versus, Antiphonæ ad *Magnificat* cum Col-
lecta de ipso Sancto, Suffragia vt in feria-
li Officio. Completorium & Prima, per
totum & cum Psalmo *Miserere*, sicuti in
Officio feriali. Inuitatorium autem canit-
tur in tono feriali. Et cantato hymno de
Sancto, psallitur Nocturnus ferialis, vt
batur propositione decima. Lectiones de
sacra scriptura legantur secundum omnes
Doctores, Responsoria, Versiculi, & Ver-
sus; Antiphonæ ad Laudes & cætera ser-
uentur de ipso Sancto. Vigiliæ & Vesper-
æ mortuorum, Psalmi Graduales & Pœ-
nitentiales cum eorum sequelis, sicuti in
feriali Officio obseruentur. *Te Deum*, & *Glo-
ria in excelsis*, nusquam dicantur prout nec
fit in officio feriali, & ita scriptum est, vt
suprà probatum fuit Propositione deci-
matertia: Ergò tenendum & cantandum.
Ad Tertiam, Sextam, & Nonam, multo-
rum vsu Antiphonæ dicantur de sancta
Trinitate. Missa verò seruatur de ipso
Sancto, si propriam habet, sine *Gloria in
excelsis*, & cum *Benedicamus Domino*. Et sic-
ut in diebus sanctorum trium lectionum
ad preces Completorii & Primæ addi-
mus *Miserere mei Deus*: ita Carthusienses ad
Horas singulas, quia in illis preces habent,
in eisdem diebus similem addunt Psalmum.
Et in ea parte eisdem diebus, disti mona-
chi discrepant ab vsu nostro. Volenti igitur
respicere ad Officium feriale, facile
erit obseruare dies sanctorum trium le-
ctionum. Sed verum est quòd tam Mona-
chorum, quam nostro vsu in eisdem die-
bus, tam tempore Paschali, quam octa-
uis maioribus occurrentibus omittuntur
preces non solitæ, & cætera prout in Pas-
chali tempore hæc solent omitti. Offici-
um verò sanctorum trium lectionum, in
ipsa Missa terminandum est. Nam vt dicit
Micrologus capitulo quadragesimo quarto,
iuxta Romanam consuetudinem, nul-
lius Sancti trium Responsoriorum men-
tionem facimus post Missam, siue illa can-
tatur ad Tertiam, siue ad Sextam. Immo
cum ipsa Missa mentionem Sancti fini-
mus, & reliqua de ferilibus dicimus. In
festo autem nouem Lectionum, omnia
vsque ad secundam Vesperam de festo
agimus. Hæc ibi. Et hunc terminum ser-
uant Carthusienses. Hæc igitur est sim-
plex obseruantia in tribus lectionibus, vt
totum fiat proportionaliter modo feriali
secundum supra dicta. Sed eam multi mul-
tipliciter alterant & corrumpunt. Aliqui
enim dies sanctorum trium lectionum di-

stinguunt intitulo per Titulum triū Re-
sponseorum & aliunde. Alij verò per Ti-
tulum, si feria inclusa Dominica, vel ex-
cepta. Alij per Collectam, & sine Colle-
cta & per Missam, & per tres lectiones, cum
Te Deum, & si Dominica, nouem. Alij cum
Te Deum, & sine illo, & diuersis alijs mo-
dis. In quibus aliorum abusus ab omni-
bus priuatis & particularibus officijs dies
sanctorum trium lectionum absoluit in
certis diebus, sicuti in nouem lectionibus
obseruatur. Sed omnium vsibus reiectis,
pia & religiosior obseruantia esse videtur,
sequendo modum simplicem supra dictum:
quem Fratres Carthusienses, Domini Teu-
tonici, & solenniores Religiosi approbāt
& sequuntur. Et credendum est, quòd san-
ctus Pater Benedictus, qui omnium San-
ctorum spiritu plenus erat, ab officio Ro-
mano noluit omnimodè discrepare, sed
cum eodem (saluis paucis) se concordare,
vnum ad aliud adæquant, modica distan-
tia apparebit.

PROPOSITIO XIX.

*Solemnitates maiores aliquando officio
Vigiliæ præueniuntur, aliquando per octa-
uas extenduntur.*

VT dicit Alexander Papa tertius, qui
cepit anno Domini 1159. Extrà de
ferijs capitulo secundo, Licet scriptum sit,
de Vespera ad Vesperam celebrabit Sab-
bata vestra: Festorum tamè principium &
& finis, iuxta eorum qualitatem & diuer-
sarum regionum consuetudinem debet at-
tendi. Et sicut magnitudo diei exigat, pri-
us incipere, & tardius terminare: Regula-
res termini festiuitatū, autoritate sanctæ
scripturæ nonnō de Vespera in Vespera.
Sed ex earū magnitudine in officio Vigi-
liæ pueniuntur citius, & in officio Octa-
uarū latius extendunt. Ideo de istis duobus
consequenter videamus. Officiū Vigiliæ
obtinēt Festa Dñi, duo Festa suæ Matris,
scilicet Assumptiōis, & ex Cōstitutiōe Greg-
gorij XI. quā Romam venit, Natiuitatis Ma-
riæ, & dies Iohannis Baptistæ, Laurētij. Et
vt dicit Innocētius III. de obseruatiōe ie-
iunij, cap. 2. Omnium Apostolorum Vigiliæ
sunt in obseruatione ieiunij celebrandæ:
p̄ter Vigilias Apostolorū Philippi & Iaco-
bi, & Iohannis Euāgelistæ. Quā eorū festiui-
tates infra solennitatē Paschalē, istius autē
intra Natalem Domini celebratur. Vt dicit
Alexander tertius de Verborum signifi-
catione, capitulo, *Quæstio*: In vigilia beati
Mat-

Cameracensis

Traiectensis

Leodiensis

In Viridi

valle.

Roma Anti-
phonarium
antiquis.

Matthiæ, nisi in Dominica euerit, Iei-
unium celebratur. Hæc autem Vigiliæ, quæ
ieiunium habent, consequenter obtinent
& Missam. In Antiphonario verò, quem
de Roma detuli, in Assumptione Mariæ ad
Matutinis incipit officium Vigiliæ, sicut
in Natiuitate Domini videmus. Officium
quoque Ambrosianum de maioribus solē-
nitatibus loci, vt Gerasij & Protasij, Na-
zarij & Celsij, Naboris & Felicis, Simplici-
ani & Dionysij, & cæterorum localium, eti-
am in Vigilijs seruatur proprium Missæ Of-
ficium. Quod etiā aliæ Nationes de eo-
rum Patronis & similibus præcipuis ser-
uare consueuerunt, vt Leodienses de san-
cto Lamberto, Traiectenses de sancto
Martino. Pia autem & religiosa consuetudo
solennium Ecclesiarum existit, vt sicut
ieiunium seruatur in Vigilia, ita & seruitium
seruetur in Horis temporale, cum me-
moriam sanctorum, si qui tunc occurrant,
prout tempore ieiunij facimus in Aduentu
& in Quadragesima. Et hoc idem in alijs
sanctorum Vigilijs, pro quibus Missa
dicitur, prædicant obseruandum: quauis
non habeant ieiunium sub præcepto. Missa
de Vigilia seruanda est propter ieiunium
modo feriali. Et vt dicitur in Micro-
logo, capitulo quinquagesimo quarto: Hoc
quoque in omnibus Vigilijs congruè ob-
seruatur, vt Nona de futuro festo peraga-
tur, si tamen post Missam differtur, videlicet
vt postquam de festo per Missam inci-
pimus, nullam deinceps cum Nona dissonantiam
Officiorum faciamus, quam maxime sancti Patres in dispositione eorundem
deuitare studuerunt. Quòd si Vigilia
in dominica cadat, Officium Domini-
cale, quod est maius, propter eam non im-
mutatur. Et missa de Vigilia, vel de Domi-
nica, de mane, vel Sabbato vel alijs loco
congruo imponatur. Disto de Vigilijs, quibus
festiuitates prius incipiuntur, dicen-
dum est de Octauis, in quibus tardius ter-
minantur. Et primò notandum, quòd se-
cundum vsus approbatores, vt Carthusi-
ensium & cæterorum, & prout in pluribus
Rationalibus legitur, huiusmodi octauæ
sunt duplices, scilicet, maiores & minores.
In Maioribus octauis, prima & octaua dies
& Dominica infra, nouem habent le-
ctiones; cæteri autem dies habent tres.
Prima autem & octaua dies simili officio
celebrantur, vt in festiuitatibus. Domini-
ca autem infra, Officium ab ipso die princi-
pali mutuato, seruatur Dominicaliter: quæ
ad vtrasque Vesperas dicuntur Psalmi de

die, & ad Vigilias noctis Inuitatorium,
Hymnus, nouem Responsoria, *Laudes, & cætera
de ipso die. Et ad tres nocturnos dicuntur
Psalmi Dominicales sub tribus vel nouem
antiphonis, prout in festiuitate recipi possunt.
Lectiones autem sex de historia, quæ tunc
legit cum homilia Dominicali, & *Te Deum*.
& Matutinas, memoria de Dominica. Ad
Primam Psalmi, *Deus in nomine, Confitemini*,
& cæteri. Missa de Dominica cum memoria
festiuitatis celebretur. Priuatis autem diebus,
Inuitatorium erit paruum, & sub Tono
feriali. Hymnus autem de festo. Nocturnus
verò ferialis sub vna Antiphona de Nocturnis
festi, quæ magis congruit recitanda. Lectiones
de historia currenti, Responsoria secundum
ordinem de ipso die: Primo, secundum vsum
Romanum omisso. Et ipsi expletis, iterum à
secundo incipiatur. Nec *Te Deum*, nec *Gloria
in excelsis* dici debent, vt probatum est
propositione decimatertia. Quinque; Antiphonæ
ad Laudes super Psalmos communes tenentur.
Ad Vesperas super Psalmos feriales, Antiphonæ
quinque de Laudibus, si non dicantur feriales.
Cætera officientur de ipso die. In octauis
autem minoribus, diebus singulis intra octauas
nulla faciēda est mentio de ipsa solennitate:
sed ipsa octaua dies tenenda est sub tribus
lectionibus, prout tenetur vnum aliquod
simplex festum trium lectionum. Vnde scribitur
in Micrologo, capitulo quadragesimo quarto,
iuxta Romanam auctoritatē, nullorum sanctorum
Octauas obseruare debemus: nisi vnde aliquam
certam Traditionem à sanctis Patribus habemus.
Eorum quoque quorum Octauas celebramus,
nullam quotidianam mentionem per interiacentes
dies agimus: quia nullam auctoritatē inde
habemus, exceptis de sancta Maria & de sancto
Petro, quorum memoriam & alio tempore
non cessamus frequentare. Et idem scribitur
in Rationali, quod dicitur Gemma ecclesiæ. Festiuitates
autem sanctorum nouem lectionum, infra
Octauas maiores seruandæ sunt cum memoria
octauarum. De cæteris autē Sanctis fiat tantum
memoria: si tamē propriam Missam habeant,
illa cum *Te Misere est* cantetur. Huiusmodi autem
Octauas maiores habent, Natiuitas Domini,
Epiphania, Ascensio, Trinitas, & Sacramenti,
Assumptio & Natiuitas Mariæ, Petrus & Paulus,
Minores verò habent Andreas, Laurētius & Martinus,
& secundum Carthusienses

Iohannes Baptista. Et addendum est, quod dies priuati infra Octauas maiores reputantur, quasi forent temporis Paschalis. Unde in eis non seruatur prostrationes, preces cum *Miserere*, & cetera huiusmodi, que Paschali tempore omittuntur, vt etiam faciunt Carthusienses. Qua consideratione plures Alemanni eisdem diebus ad Vigiliis noctis seruant tantum tres Psalmos cum tribus Antiphonis, vt tempore paschali facere consueuerunt. Sed hoc reprobatur est supra Propositione decima.

PROPOSITIO XX.

Officia mortuorum & Virginis gloriosa, obligatoria sunt, & ab omnibus obseruanda.

Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt a peccatis soluantur, secundo Machabeorum, duodecimo capitulo in fine. Et nulli dubium, quin totum ad laudem Dei pertineat, quicquid super Genitrici dignè fuerit impensum, vt dicit beatus Hieronymus in vers. *cogitatis*. Indè est, quod nedum Apostolicis constitutionibus, sed generali omnium nationum consuetudine, officia de vtrisque secundum temporum congruentiam persolui debent. De officio autem mortuorum præcipitur ext. de celeb. Miss. c. Cum cantatur. De officio verò B. Virginis legitur in Chronicis, quod Vrbanus II. qui nouè præstationibus prioribus decimam de B. Maria virgine addidit, vt infra dicitur, in Gallias veniens, conciliū apud Claremontem vrbe celebravit, anno Dñi M. XCVI. de mense Nouembri. In quo statutum est, quod horè B. Mariæ virginis quotidie dicantur, officiumq; eius diebus sabbatorum solenniter fiat. Idè primò aliqua de officio mortuorum differantur: de quo aduertendum, quod idem officium omnium more habet Vesperas & Vigiliis atq; laudes absq; ceteris Horis, necnon officium Missæ. In Vesperis verò, tam in antiphonis q; in Psalmis, vbiq; est concordantia. Et in antiphonis ad *Magnificat* seruatur vsus. In Vigilijs sunt nouem antiphonæ, nouem Psalmi, & nouem lectiones. In psalmis tertij nocturni, aliquis vsuum est discrepantia. In lectionibus Romani, Ambrosiani, Benedictini, & quasi omnes vsus concordant, salua variatione ix. lectionis: In responsorijs similiter vsus aliquantulum discrepant. Idè quilibet teneat suum vsuum. In

Laudibus modica differentia existit. Generalis plurium vsus est, vt Vesperæ & Vigiliæ dicantur die præcedenti, & Laudes die sequenti post matutinas. Et quodlibet dictarum trium horarum cum suis precibus, Psalmis & orationibus terminatur: Aliqui tamen Vesperas & Vigilias simul iunctas, vno sine concludunt. Et in dictis tribus officijs seruantur prostrationes, quæ illæ sunt in officio principali. Singulares autem esse videntur quidam Alemanni, quæ lectionibus generalibus cum suis Responsorijs non contenti, alias etiam lectiones cum Responsorijs confectis nituntur obseruare. Nec tales singulares nouitates Religiosi sequi debent, quos communia & facilia decet obseruare. Et sicut dictæ tres horæ suis diebus seruari debent, ita etiam eiusdem officij missa eisdem diebus debet conuenienter celebrari. Hoc autem officium intermittitur aliquando propter dierum incongruentiam, vt in hebdomada Paschali, & triduo præcedenti: aliquando propter ipsius diei festiuitatem: vt in omnibus nouem lectionibus & maioribus * & aliquorum vsu tempore Paschali, & per octauas maiores. Sed in hoc conueniens discretio habeatur. Et vt facilius obseruetur, aliquorum vsus habet, vt psalmodia cum antiphonis, minoribus diebus planè dicantur, lectiones autem & responsoria decantentur. In quadragesima verò & Aduentu seruantur nouem lectiones cum responsorijs. Ceteris temporibus secundum ferias tres lectiones cum suis nocturnis dicantur. In diebus depositionum & anniuersarijs defunctorum, nouem lectiones sunt seruandæ. Qui præmissis subtrahere vult, hoc faciat suo iure.

Officiū autem Virginis gloriosæ, omnium more habet septem Horas sicut principale. Et conuenienter potest sic seruari, Vt ad vigiliis noctis illud dulce dicat Inuitatorium. *Aue Maria gratia plena, Dominus tecum. Hymnus. Quem terra.* Romano vsu tres nocturni cum nouem suis antiphonis dicuntur secundum ferias: vt potè Dominica, feria secunda, & quinta, de primo nocturno. feria tertia & sexta, de secundo: feria quarta & sabbato, de tertio. Et hoc vtiq; congruit, vt sufficienter iterati, nocturnum non impediatur sabbatum. In lectionibus tribus matutinalibus sunt multæ diuersitates. Aliqui dicunt de ecclesiastico, *In omnibus requie &c.* Aliqui tres paruulas, de sermonibus Augustini. Aliqui tres paruulas sine auctore, quarum initium est

for. *festiuitatibus

De officio Virginis gloriosæ.

est, *Sancta Maria piarum piissima.* Omnibus reiectis, religiosum videtur, in hac parte sequi Carthusienses, vt de euangelio Luc. i. c. tres legantur lectiones. Prima, *In mense autem sexto missus est angelus Gabriel.* vsque ibi, *dixit autem.* Secunda, ab indè vsq; *Exurgens autem Maria.* Tertia, ab indè finiat, *Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.* Et addatur, *Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam.* Responsoria tria satis sunt consuetæ. Te Deū dici non debet, vt probatum fuit propositione 13. Ad laudes Romano more quinque antiphonæ, *Assumpta est Maria* cum alijs. In capitulis, orationibus & hymnis seruetur vsus. Laudabili more in hoc officio sunt quedam suppletiones, vt quia in Ambrosiano & Benedictino ad Horas dicitur Litaniam, Kyrie eleison, quam quotidie tantum in completorio & prima dicimus: Idè in hoc officio suppletur, Vt ad paruas horas more Benedictino post capitulum absq; responsoriolo dicatur versiculus, Et ad singulas Horas ante orationem dicatur Romano more *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Dominus nobiscum, vel, Domine exaudi.* Oremus Suffragia verò ad Laudes & vesperas sunt secundum deuotionem. Romani dicunt de eorum patronis Petro & Paulo, & de omnibus sanctis. Aliorum deuotio ad paruas horas iungit tres orationes de beata Virgine, de Spiritu sancto, & de omnibus sanctis. Vnde ad primam, tertiam, sextam, & nonam, in Hymno conuenienter præmittitur versus, *Veni creator.* Ad quinque autem paruas Horas congruè distribuuntur quindecim Psalmi graduales, maxime eorum vsu, qui illos non dicunt ante vigiliis noctis. Et Benedictini, qui eosdem Psalmos ad principales certis diebus seruant Horas, ordine transmutato in officio beate virginis ad primam, tertiam, sextam & nonam dicunt illos psalmos, quos in eisdem horis in eodem officio dicimus principali. Ad Vesperas super Psalmos notos dicuntur quinque antiphonæ, *Dum esset rex,* cum alijs, vt dictum fuit propositione 10. & seruant Romani. Et si aliquæ memoriæ in officio principali, ex causa omissionis sunt, & illæ in hoc officio suppleri possunt. Præterea hoc officium in vsu Romano ad Laudes, Vesperas & paruas Horas in Aduentu & post Natiuitatem Dñi, habet Antiphonas singulares & alias proprietates, quæ ex vsu Fratrum Minorum scripturæ. Et tempore Paschali in tribus Euangelij Antiph. *Regina celi.* Hoc offi-

cium intermittitur aliquando propter temporis incongruentiam, vt in hebdomada Paschali & triduo præcedenti: aliquando nè bis dici videatur, vt quando seruitium principale sit de Virgine gloriosa: & aliquando in paucis solennitatibus maioribus: super quo recurrendum est ad vsum Carthusiensium & similibus religionum, & non ad notas Fratrum Minorum, quæ contra ea quæ Romæ videlicet, in hac parte nimis se laxant. Item secundum vsum plurium, singulæ Horæ huius officij siue in choro, siue extra priuatim dicantur, ante horam principalem dicantur, excepto completorio, quod dicitur post Horam principalem. Sed secundum vsum Fratrum Minorum, qui Romanus dicitur, Matutinum & Vespera dicuntur antè, & paruæ horæ dicuntur post horas principales. Omnium vsu generali diebus sabbatinis, quod propria Missa non occurrit, cantatur Missa de Virgine gloriosa, cuius officium in omnium Missalibus secundum tempus anni continetur, de qua scriptum est, quod in illa nec Gloria in excelsis, nec Credo dici debeat, vt allegatū fuit supra propositione 13. Vt autem diebus sabbatinis seruitium principale fiat de beata Virgine, festo maiore non occurrere, sunt diuersitates. Nā solenniores ecclesiæ & religiosi illud non seruant, nè nocturnus sabbatinis continè omittatur: Innitentes rationi Alexandri Papæ tertij, ext. de for. c. 2. in fin. Cum singulis diebus in officio priuato laus persoluitur Virginis gloriosæ. Et isti in eodè priuato officio secundum ferias dicunt psalmum & antiphonam trium nocturnorum, vt supra præmissi. Alij verò sunt, qui omissionem dicti nocturni non ponderantes, dictis diebus faciunt seruitium principale de eadem cum nouè antiphonis atq; psalmis: & isti vniformiter dicunt, per totum annum, officium priuatum. Quam sit etiam, si ex deuotione sic fieri conueniat, seruitium principale, tamen in illo dictus nocturnus non videtur omittendus, iuxta ea quæ dicta sunt supra propositione 10. Et tunc huiusmodi seruitium fieri possit sine prostrationibus, septem psalmis, & ceteris, sicut fit tempore Paschali, & infra octauas maiores. Quamuis autem in septimanis vacantibus seruari possit Missa de patrono, tamè huiusmodi laudatio extèditi debet ad Horas principales, nè officio feriali præiudicium nimium generetur: nec scripturam, nec exemplum habemus, hoc licitè fieri posse.

PROPOSITIO XXI.

Laudabili multorum vsu seruantur etiam certis temporibus alia particularia officia, vt psalmorum penitentialium, & gradualium, & in quadragesima totius psalterij, & si qua sunt plura.

DE laude septem penitentialium psalmorum dictum est supra propositione nona, officium autem eorum congruenter fit hoc modo. Iidem psalmi absolute incipiuntur, & singularim cum *Gloria patri* dicuntur. In fine vltimi *Alleluia*, vel *Laus tibi*, versus, *Intret oratio*. Deinde prostrando *Kyrie eleison*, preces maiores, cum psalmo *Inclina*, & plibatis orationibus ad hoc recollectis, de omnibus sanctis, pro papa, pro pace, pro episcopo, pro Imperatore, contra hereses, pro familiaribus, pro iter agentibus, pro populo, pro peccatis, pro serenitate, pro viuus & defunctis, & huiusmodi necessitatibus. In vsu Leodiensium sunt 13, hoc autem officium dici debet post primam in diebus trium lectionum extra tempus Paschale, & octauas maiores. Et ita communiter seruatur, vt vidi notatum in quodam ordinario Romano. Sed Innocentius III. madauit suis capellaribus, vt solum in Quadragesima diceretur, & hoc sequuntur Fratres Minores.

Quindecim autem psalmi graduales, tripartite dicuntur: primi quinq; pro defunctis, sub vno *Requiem eternam*, cum *Pater noster*, versiculo & collecta. Alij quinq; pro nobismetipsis & amicis nostris sub vno *Gloria*, cum *Kyrie eleison*, versiculo, & collecta. Reliqui quinq; pro omnibus fidelibus similiter dicuntur sicut medij, & hoc officium seruatur a prelibatis religiosis, in tribus lectionibus ante matutinas. Pauci tamen illud seruantes, curant etiam seruare dictos septem psalmos. Sed alij religiosi & seculares, melioratione mouentur, qui vtrique officio in hoc satisfaciunt, quia quindecim psalmos graduales ad quaque paruas Horas in quotidiano officio sanctae Virginis continent, & septem psalmos penitenciales suis diebus seruāt, & in hoc, seruitium diei alleuiatur, & septem psalmi non omittuntur. Oratioes autem, quas ad quindecim graduales adiungunt in prima & post septem psalmos, satis sunt suppletæ. Diebus tamen quibus de beata Virgine fit seruitium, principale officium huiusmodi quindecim graduum, congruenter locum habet. Et quia in sancta Quadragesima sancti Patres voluerunt officium ec-

clesiae cum alijs bonis operibus omnimode augmentari, vt supra propositione 16. ideo in augmentum diuini cultus eiusdem temporis, diebus serialibus Quadragesimæ, & nouem lectionibus vacantibus, dicta prima legitur. Psalterium hoc modo, recepta cum prostratione venia, incipit facerdos: *Deus in adiutorium. Gloria, Laus tibi*. Deinde quotidie leguntur decem psalmi de Psalterio, bini & bini sub vno *Gloria*, post vltimum *Laus tibi*, vers. *Intret*. Deinde litaniam tota: qua dicta, omnibus prostratis, dicuntur preces maiores, cum septem psalmis & orationibus supra dictis. Et ad *Per Dominum*, surgant omnes. Alij autem seruunt alia officia particularia, tam in Quadragesima, q̄ in diebus priuatis. Sed officia iam praedicta, iugiter congrua videtur & deuota.

Præterea Romani in festiuitatibus in quibus volunt solennizare in Vigilia, de sero faciunt quoddam officium, quod vocant vigiliam, sub hoc modo: Pulsatis signis, absolute incipitur antiphona, & dicuntur tres psalmi cum tribus antiphonis, versibus, *Pater noster*, cum tribus lectionibus & Responsorijs, sicut fit in vno nocturno matutinali. Et cantato, *Te Deum*, vel, *Te decet*, officium concluditur cum oratione & *Benedicamus Domino*. In Vigilia sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, hoc officium fit in sancto Petro cum nouem lectionibus & suis responsorijs. Et antiqua antiphonaria Romana in dicta Vigilia & in Vigilia Natiuitatis Domini, continet nouem antiphonas cum suis psalmis & nouem Responsorijs ad hoc officium ordinata. Huiusmodi autem vigiliarum officium est bene multiplicatum in festiuitatibus more Ambrosiano, cum cantu processionali ad hoc ordinato. Inde est quod in multis ecclesijs collegiatis plebanus in festiuitatibus in vigilijs de sero cantant matutinas. Officia autem alia particularia, vt sunt processiones, tam festiuae, quam Rogationum, benedictiones diuersarum rerum, ad vsum ecclesiasticum pertinentium, & cætera huiusmodi, sunt satis communia atq; nota.

PROPOSITIO XXII.

Ordo sanctae Romanae ecclesiae non ex vsu Fratrum Minorum, sed ex sacris Canonibus, scripturis authenticis, libris nostris antiquis, generalibus, & locorum proportionali consuetudine colligatur.

Celebris

Celebris olim & gloriosa erat Romana ecclesia, vt de sub eius pede effluerent aquae viuae, & velut ex fonte riuus tam rerum omnium faciendarum, q̄ ecclesiasticae regulæ emanarent. Inde est quod omnes scripturae nobis iniungunt, vt illius sequamur auctoritatem, & ordinem teneamus. Vnde ait beatissimus Papa Innocentius Decentio Episcopo, & ponitur in epistola Magalonenſi supra propositione septima allegata & vndecima distinctio. Quis enim nesciat, aut non aduertat id, quod a principe Apostolorum Petro Romana ecclesia traditum est, ac nunc vsq; custoditur, ab omnibus debere seruari, nec supraduci aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde videatur accipere exemplum. Praesertim cum sit manifestum, per omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, atq; Siciliam, insulasq; interiacentes, nullum instituisse ecclesias, nisi eos quos venerabilis Apostolus Petrus, aut eius successores sacerdotes constituerunt. Legant autem, si in his prouincijs alius Apostolus inuenitur aut legitur instituisse. Quod si non legerunt, quia nusquam inueniunt, oportet eos hoc sequi quod ecclesia Romana custodit, a qua eos principium accepisse non est dubium: ne dum peregrinis assertioibus student, capitis instructionem videant omittere. Et adde quæ allegata sunt supra propositione tertia. Sed quo ad diuinum officium, hodie omnium credulitas & opinio diuulgatur, quod nullæ ecclesiae seruent in illo ordinem sanctae Romanae ecclesiae, nisi Fratres Minores, nec in aliquorum nisi in ipsorum breuiarijs & libris continetur, ex eo quia B. Fraciscus in Regula precipit, vt clerici faciant diuinum officium secundum dictum ordinem, vbi Breuiaria habere possunt. Huius autem rei Romæ contrariam didici veritatem. Nam olim quando Romani Pontifices apud Lateranum residebant, in eorum capella seruabatur Romanum officium, non ita completè sicut in alijs vrbis ecclesijs collegiatis. Immo clerici Capellares, siue de mandato Papæ, siue ex se, officium Romanum semper breuiabant, & sæpe alterabant, prout Dominus Papæ & Cardinalibus congruebat obseruandum. Et huius officij ordinarium vidi Romæ a tempore Innocentij III. recollectum. Et istud officium breuiatū secuti sunt Fratres Minores. Inde est, quod breuiaria eorum & libros officij intulāt, secundum consuetudinem Romanae Cu-

riae, non autem curauerunt mores aliarum ecclesiarum vrbis Romæ recipere & obseruare. Et si dictum officium capellare, debet dici ORDO sanctae Romanae ecclesiae, fecerunt quod regula iubet: Sin autem. Aliæ autem nationes orbis Romani libras & officia sua habent directo ab ipsis ecclesijs Romanis, & non a capella Papæ, sicut ex libris & tractatibus Amalarij, Valfredi, Micrologi, Gemme, & cæterorum de officio Diuino scribitur colligitur euidenter. His ergo praemis, videamus an dicti Fratres, qui singularè vsu cum regula seruant singulari. An cæteræ nationes & religiosi magis appropinquant in Diuino officio, ad ordinem sanctae Romanae Ecclesiae. Et siue in errore, siue veritate, dico quod vsus Fratrum Minorum magis distat a vero ordine Romano, sequendo dictum officium capellare, quod sic deducitur: Secundum beatum Augustinum lib. de Ciuitate Dei. cap. 2. Ordo est parium disparitūq; rerum cuiq; loco distribuitur dispositio. Et lib. 2. de ordine rerum dicit, q̄ ordo est per quem aguntur omnia, quæ Deus constituit. Et lib. eiusdem secundo, Ordo est quo Deus agit omnia quæ sunt. Et super epistolam ad Galatas, Conturbatio est ordinis contraria. Quando igitur in diuino officio omnia aguntur secundum quod constituta sunt a Romana ecclesia, & secundum rectam discretionem quodlibet in suo loco distribuitur, tunc est ordo quem precipit Romana Ecclesia. Et vbi contrariū fit, ibi est conturbatio. Sed hæc propinquitas sunt in alijs regionibus & per alias nationes. Igitur & c. Minorem declaro in his, quæ nunc occurrunt, & latius Deo date declarabitur in scripturis ex vrbe venturis. Primum in legendis & cantandis Lateranensibus & aliæ Romanae ecclesie habent sermones & homilias integras, passionesq; sanctorum, & huiusmodi in copiosa multitudine. Itē in antiphonarijs antiquis Romanis habentur catus de sanctis, Nicolao, Sebastiano, Mauritio. Et responsoria magna ad tertiam, sextam, & nonam in Quadragesima, & psalmi Dñicales ad Vigiliam in hebdomada Paschali diuisi, & Vesperæ Paschales per *Kyrie eleison* ordinatæ, & Antiphonæ in Dominicis super *Benedicite* multiplicatæ, & in diuersis alijs locis diuersæ Antiphonæ & Responsoria. Item in proprijs sanctorum Missis, eorum officia in diebus eorum ascripta habentur, & cætera multa, quæ vbiq; per orbem seruantur & habentur, sequendo Ecclesias Romanas. Sed Fratres causa breui,

Ecliptica oratio.

breuitatis capellam sequedo, hoc vel omiserunt, vel alterauerunt. Et eorum modo abbreviato sepius legitur de sanctis Chronica Damasi, vel ex Ponticali. Item sedes Apostolica nobis assignat festa noue lectionum generalia, & de localibus commisit dicecesano mutanda, ut supra propositione decima septima. Vnde apud omnes religiones & nationes ultra nouem lectiones generales pauca constituta sunt locales & multae trium lectionum; Sed fratres hodie omnes eorum sanctos & octauas maiores seruant sub nouem lectionibus, & nullos sub tribus. Ex qua obseruatio euenit in vsu eorum continua perturbatio, & magna confusio propter transpositiones, quas tam de Dominicis, quam de octauis faciunt. Nam de sex locis vel personis eorum vsu seruantibus, vix duo in eundem sanctum nouem lectionum eodē die concordabunt. Vnde raro propter hoc nocturnum dicunt. Et septem Psalmos & caetera ferialia raro seruant, & sacram scripturam omnimode in officio negligunt, & defunctis similiter in officio eorum continuunt praedictum faciunt. Item sedes Apostolica vult hanc proportiōem, ut sicut in vrbe seruatur sancti Romani pontificis, & alij sancti vrbis locales, ita in aliorum vsu alij seruent sanctos suos locales. Et sicut Romani non tenentur ad nostros locales, ita nec nos ad ipsorum locales. Sed fratres contra generalem consuetudinem huiusmodi, à dicta sede tacite approbatā, in eorum vsu adducunt locales Romanos, ut Higium, Anicetū, Soterem, Piū, Cletum, Marcellum, Eleutherium, Iohānem, Felicem, Siluerium, Anacleum, Victore, Innocentium, Euaristum, Pontianum, & Melchiam Romanos Pontifices. Et pretereā Anastasium martyrem in die Vincentij, cuius monasteriū situatur ultra sanctum Paulum. Gilibertum confessorē de Anglia; & sanctos quadraginta martyres de Armenia, qui habent ecclesiam prope Colosseum. Apparitionem sancti Michaelis de Apulia, Erasmus martyrem de Caieo, Rufinam & Secundā virgines & martyres de Laterano, Naborē & Felicem de Mediolano, Symphorosam cum septem filijs, martyres de Tiburto, Pastorem presbyterum & confessorē, qui erat de societate Praxedis & Potentianae virginum Romanarum. Susannā virginem & martyrem, quae habet ecclesiam prope therimas, duodecim fratres martyres in die aegidij, vbi Urbanus III. mandauit Aegidij

teneri sub ix. lectionibus. Cerdonū episcopum de Populonia, Gryphonem & Respicium martyres, quorum ecclesiam habent Augustinenses. Festum de niue. Vtraque dedicatione triū maiorū basilicarū, & Sabam abbatem, cuius abbatia stat ultra sanctum Alexium, & non sine mysterio de omnibus praedictis localibus Romanorū nihil proprietatis habetur in officio Gregoriano, quasi generaliter non sint tenendi. Et praeter illos in alijs diuersis ecclesiarum vrbis Kalendarijs, vidi alios Romanos Pontifices atque sanctos quā plures locales annotatos, tam sub nouem, quā sub tribus lectionibus, quos fratres omiserunt. Et quauis in Kalendarijs vrbis antiquis multi locales sancti sub nouem lectionibus annotentur, tamen in eisdem in numero copioso vidi sanctos ad tres lectiones annotatos. Et in hoc ab initio defecerunt notae Fratrum Minorum, quod non notauerūt sanctos nouem lectionū, ut sic omnes alios habuissent sub tribus lectionibus: sed indiscretē quaedā eorum, quam tamen hodie non seruat, duntaxat quatuor vel sex sanctos ad tres ponit lectiones, quasi regula eorum existat, ut omnes alij sub nouem lectionibus teneantur. Et in hac parte contrariantur omnibus alijs religiosis & nationibus, & contra huiusmodi confusionem ix. lectionum satis scripti supra propositione 17. Itē sedes Apostolica praecipit, ut super diebus sanctorū seruetur consuetudo regionis: sed Fratres de praebitis sanctis seruant contrarium, ut notatū fuit propositione 17. Itē sicut Fratres seruant festiuitates sanctorum sui ordinis, ut Francisci cum maioribus octauis, Antonij Paduani, & sanctae Clarae, qui non sunt de officio Romano, quare non similiter Romani habent sanctos suos locales, ad quos Fratres non tenentur? Item beatus Gregorius in lib. Graduali & Missali sanctis Dei proprias Missas habentibus suos cantus & epistolas cum Euangelijs in eorū diebus ascriptis, Remissioes faciendo quā iteratō dicerentur, prout communiter habent libri seculares: Sed Fratres in eorum libris de toto scripserūt vnum commune sanctorum cōsumum, aggregando introitus per se, deinde caetera per se. Et praeter ea omiserunt epistolas & euāgelia temporales & feriales, quae in libris Romanis continentur. Item de genuflexionibus & caeremonijs antiquis plura similiter emisērūt, fortē quia in capella Papae non seruantur. Sciendum tñ q̄ Nicolaus Papa III. natione

Romanus

Romanus; de genere Vrsinorum, qui cepit anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo septimo, & palatiū apud sanctum Petrum construxit, fecit in ecclesijs vrbis amoueri Antiphonarios, gradualia, missalia, & alios libros officij antiquos quinquaginta, & mandauit ut caetero ecclesiae vrbis vterentur Libris & breuiarijs fratrum Minorum, quorum regulam etiā confirmauit. vnde hodie in Roma omnes libri sunt noui & Franciscani. Et forma notularum in cantu antiqua, qua tam Ambrosiani, quā Alemāniae nationes vtuntur, cum pluribus alijs obseruationibus ecclesiasticis ab vrbe relegata. In officio ergo diuino ordinem sanctae Romanae ecclesiae obseruabimus, si Fratrum vsu omisso, sacros canones, scripturas authenticas, consuetudines locorum generales, & in dubijs libris antiquiores sequamur. Et in alijs particularibus dictam seruemus proportiōem, ut de sanctis localibus superius declaratur.

PROPOSITIO XXIII.

Sanctarum Missarum Officia Romanae ecclesiae suis Dominicis & sanctorum diebus fideliter obseruentur, ut in illis patrum traditiones humiliter custodiantur.

Iesus Christus primus & summus pontifex & sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, non quidem Leuiticus, sed Euangelicus, non veteris, sed nouae legis in nocte caenae pridie q̄ patretur in cruce, in memoria suae mortis instituit, & tradidit Apostolis formā, & verba consecrationis sui corporis & sanguinis in Eucharistiae sacramento, sicut ex sanctis Euangelijs docetur, & colligitur euidenter: Nam quoties hunc panem manducamus, & calicem bibimus, mortē Domini annunciamus, & ad Cor. II. circa finē. Vnde cum dixit Iesus, Hoc facite in meā commemorationem, expressē instituit hoc sacramentum, & tacite destituit agni Paschalis typicum sacrificium, ut ait Hieronymus sup Matth. & ponitur de consec. dist. 2. Accipite. De hoc vide quartum sententiarum di. 8. De forma consecrationis sanguinis Christi, à sanctis doctoribus verius creditur, & tenetur, quae sic forma quae in canone habetur, quae ex primitiua traditione Apostolorum & sanctorum Patrum ecclesiae vtrius generalis. Sunt enim multa adiecta, quae nullus Euangelistarum legitur expressisse.

lege super hoc pulchra dicta Innocentij papae tertij, ext. de celeb. Miss. c. cum Matth. Apostoli enim de forma & materia huius sacramenti, sicut de Domino Iesu Christo acceperunt, ita & seruaerunt, & sanctae ecclesiae tradiderunt, quo ad actum celebrandi. Quo ad modum seu ritum, tempus, locum atq; ornatum sacrarum vestium & vasorum, nonnulla, prout decuit, ordinauerunt. Et eorum exemplo atq; doctrina similiter fecerunt successores, vnde in gestis sextae synodi dicitur, quod Iacobus frater Domini secundum carnem, cui primū tradita est hierosolymitana ecclesia, & basiliius Cæsarensis episcopus, tradiderunt nobis Missae celebrationem, de cōf. dist. 2. Iacobus. Ab initio siquidem cum adhuc esset nouella ecclesia, Apostoli cum sanctificatione crucis & oratione Dominica, prout in quibusdam scripturis veteribus reperitur, & in quotidianis vestibus & ligneis calicibus celebrabant. Sed B. Clemens, ut dicit Gemma, tradente beato Petro, vsu sacrarum vestium ex lege superposuit. Sanctus Soter natione Campanus, qui cepit anno Domini C. XXV. interdixit mulieribus sanctas vestes altaris contingere, & in cenā circa altaria deferre, dist. XXIII. sacrosanctas. Vnde non nisi à sanctis hominibus vestimenta sacra contingantur, nec alijs vrbis commoventur, de cōf. dist. I. c. Iustam. & c. Vestimenta, nec nuptiarum pretenditur ornatibus, c. d. Ad nuptiarum. Sanctus Zephyrinus XVI. Papa, vitreis vasibus: Sanctus verō Urbanus Papa primus, argenteis constituit celebrari, de cōf. d. I. vasa. De quibus sanctus Bonifacius episcopus & martyr interrogatus, an in vasis ligneis liceret conficere, Respondit, quoniam sacerdotes aurei erant, & calicibus ligneis utebantur: & nunc ecōtra. In his autem sicut & in reliquis cultibus, magis & magis per incrementa tēporum decus succreuit ecclesiarum, c. vasa. Vnde et si non ex argento, saltem ex stanno, non ex aere vel aurichalco fiat calix, c. d. Et calix. Sanctus Stephanus natione Romanus, qui cepit anno CC. LVIII. praecipit, ut vestimenta ecclesiae quibus Domino ministratur, & sancta sint & honesta, in c. vestimenta, supradicto. Sixtus II. qui cepit anno 261. constituit, ut Missa sup altare celebraretur, quod antea non fiebat. Felix I. natione Romanus, qui cepit anno Dñi 166. constituit super memorias martyrum Missas celebrari. S. Siluester I. natione Romanus, qui cepit anno Dñi 315. constituit, ut diaconi dalmatica

CCCC

tica

tica vterentur in ecclesia, & pallio linostino eorum laeva tegetur. Primò siquidè sacerdotes ante casularum vsum, dalmaticis induebantur. Postea verò cum casulis vti cœpissent, dalmaticæ diaconibus sunt concessæ. Item constituit vt sacrificium altaris non in serico pãno aut in tincto, sed in puro lineo ab episcopo cõsecrato celebratur, sicut corpus Dñi in sindone lineamunda sepultum fuit, de cons. d. i. Cõsul. t. d. De dicto Urbano legitur, quòd aquam admisceri censuit, sicut & apostolica traditio docuit de hoc, de con. dist. 2. c. i. & tribus c. seq. nec vnà coniungantur, vt in c. didicimus c. dist. B. Bonifacius I. natione Romanus, qui cœpit anno Dñi 425. interdixit nè moniales seu quæcunq; mulieres sacra vasa seu pallas altaris contingerent. Et qualiter sacre vestes lauari debeant, dicitur in c. nemo per ignorantia de cõf. d. i. De hora Missæ celebradæ S. Telesphorus martyr natione Græcus, qui successit Sixto anno Dñi 139. constituit in nocte natiuitatis Missas celebrari & hymnũ angelicum solenniter decantari. Reliquis verò temporibus ante horam tertiam illas minimè celebradas: quia & eadem hora vñs crucifixus est, & super apostolos spiritus sanctus legitur descendisse, de cons. dist. i. nocte. In quadragesima autem hora vespertina c. d. solent. Similiter eadem hora seu in noctis initio in sabbatis quatuor tẽporum, & in sabbato sancto, 65. dist. Secunda patribus, & c. Ordinationes. Celebrationes enim ordinum iuxta decreta sanctorum Patrum, tam serò fiebãt in sabbato, vt potiùs Dominicæ, quàm sabbato adserberentur. Vide Micrologum c. 29. Ex hac antiquitate hodiè seruatur, vt diebus ieiuniorum Missa in Nona dicatur, & alijs diebus ad tertiam. Et si ambo cõcurrant, Missa de festo ad tertiam festiuè dicitur, & de ieiunio ad Nonam. Et ita fit Roma, & in Colonia. In Collegijs seruatur, vt maior Missa dicatur ante vltimam horam ante prandium, & si occurrant duæ, prima ante penultimam horam imponitur. De præsentibus autem necessarijs, infra tãgetur. Presbyter cum se parat ad Missam, iuxta Romanam consuetudinem decantat Psalms, Quàm dilecta, Benedixisti, Inclina, Credidi, Kyrie eleyson, Pater noster, Et nè. Vers. Ego dixi. vers. Conuerte, vers. Fiat misericordia, vers. Sacerdotes, vers. Protector noster, vers. Domine exaudi. Oratio, Auffer: alia, Actioes, secundum Micrologum, c. i. & 23. Eo introeunte ad al-

tare, cantatur antiphona ad Introitũ, quæ abindè in Romano, hoc nomen, & in Ambrosiano, nomen *Ingressu* meruit habere. Cælestinus primus natione Romanus, qui cœpit anno Domini 418. in ordine XLI. constituit vt psalmi David c. & l. ante sacrificium caneretur antiphõatim ex omnibus, quod ante nõ fiebat, nisi tantum epistola beati Pauli, & sanctum euãgelium recitabatur. Ex hoc instituto excerpti de Psalms Introitus, Gradualia, Offertoria ante sacrificium, communiones inter cõmunicandum cum modulatione ad Missam in ecclesia Romana cantari cœperunt secundum Sigibertum & alios in Chronicis. Non autem intelligendum, quòd Cælestinus primò introduxit Psalms dici particulatim ante sacrificiũ, immò ab initio diu ante eũ a patribus sunt seruari. Vnde Cassianus libro tertio de institutis monachorum c. decimo. Verum ne hoc quidem ignorandum, die Dominica vnã tantum modò Missam ante prædium celebrari, In qua psalms atq; orationum seu lectionum pro ipsius collectæ vel cõmunionis Dominicæ reuerentia solènius aliquid impèdentes, in ipsa tertiam sextamq; pariter consummatam reputant. Quoties igitur idem à diuersis constitutum reperitur, intelligi debet, quòd posterior constitutum vel obseruatum à prioribus, vel innouauit & autorizauit, vel emendauit, declarauit, publicauit, aut quid simile fecit. Ecce de epistolis & euãgelijs legitur, quòd successores Apostolorum, epistolas & Euãgelia legi statuerunt. Vnde præcipitur in canonibus Apostolorum & ponitur de consec. dist. i. Omnes vt fideles ad sacramenta solenniter conuenientes, scripturas Apostolorum & Euãgelium audiant, & in oratione vsque in finem Missæ perseuerent. Alibi scribitur, quòd epistolam & Euãgelium Alexander Papa ad Missam legi constituit. Item beatus Hieronymus presbyter Cardinalis epistolas & euãgelia, vt hodiè habet ecclesia, collegit & ordinauit, vt in libro qui Comes dicitur, habetur, & ipse ait scribens ad Cõstantium episcopum. Et Damasus Papa, vt nunc moris est, legi censuit. In Ambrosiano autem officio copiosè habetur per totum annum Epistolæ & Euãgelia, sæpè cum Romano officio concordantes, & sæpè differentes. Idem etiã officium in festiuitatibus & Dominicis pulchrum seruat ordinem: Nam ad Missam post Gloria in excelsis, & Kyrie eleyson ter: Deindè

Deindè legitur prima lectio de veteri testamento cum responsorio, quod Psalmsolum vocat, & nos Graduale. Secunda de nouo Testamento cum Alleluia & versu, vt Romani. Tertia de sancto Euãgelio, ante quod & post quod cantantur antiphonæ, quæ dicuntur ante Euãgelium & post Euãgelium, quibus carent Romani. Officium autem Ambrosianum longè præcessit Romanum, vt supra Propositione 12. Et qui videt Ambrosianum, apertè cognoscit qd cantus Missæ, epistolæ & Euãgelia, & plures orationes, responsoria & antiphonæ, & cætera officia, recepta sunt ab illo. Et huius signum est, quia cantus concurrentes vtrobique sunt eiusdè toni, vt introitus, *Gaudemus*, vtrobique est primi toni. Sed nota Ambrosiana est fortior, durior & magis extensa. Reuertamur igitur ad initium Missæ. Sanctus Damasus Papa natione Hispanus, qd cœpit anno Domini CCCLXX. præcepit vt presbyter confessionem faceret antequàm accederet ad altare. Sacerdos igitur paratus veniens ad altare, Romano ordine dicit antiphonam, *Inuibo*, cum Psalms, *Iudica*, & facit confessionem, quã Microlog' c. xxiii. breuiter sic ponit: Cõfiteor DEO omnipotenti, istis sanctis, & omnibus sanctis, & tibi frater, quia peccati cogitatione, locutione, in opere, in pollutione mētis & corporis. Ideò precor te, ora pro me. Misereatur tuī omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia peccata, liberet te ab omni malo, & cõseruet te in omni opere bono, & perducatur nos Iesus Christus filius Dei viui in vitam æternã, Amē. Indulgentiam & remissionem omnium peccatorum nostrorum, tribuat nobis omnipotens & misericors Dominus, Amē. huic confessioni concordant p̄dicatores, & dicunt: Absolutionem & remissionem & c. quæ verba ex Euãgelio sumuntur. Quodcunq; solueris & c., & Quorum misereritis & c. In Romano officio introitus cantatur cum versu de Psalms, *Gloria patri*, & repetitione, quod non fit de ingressa Ambrosiana. In gradualibus B. Gregorij ad Introitus annotatur, semper duo versus de Psalms, sicut hodiè obseruam' de *Requiem*. Aliqui scripserunt, quòd ex statuto Cælestini, totus psalmus olim cantabatur. Sed qd beato Gregorio adscribitur, qd introitus modulando cõposuit, intelligendum est, qd multos introitus ex psalms addiderit: quia valdè multi ab Ambrosio sunt recepti. *Gloria patri*, Nicæna synodus composuit de consecrat. dist. 1. de hymnis. Sed Da-

masus Papa ad Psalms cãtari censuit Kyrie eleyson. Syluester papa de Græcis sumpsisse scribitur. Quod Gregorius Papa ad Missam instituisse dicitur. Sciendũ quòd Græci & Ambrosiani multũ ad Horas frequētant Kyrie eleyson. Et in Missa Ambrosiana dicitur ter Kyrie eleyson in tribus locis post *Gloria in excelsis*, & post euãgelium, & in fine Missæ. In Romano verò dicitur nouies in vno loco, cum Christe eleyson, quod Græci & Ambrosiani nõ dicunt. Item Ambrosiani ad eorum *Kyrie eleyson*, ad *Gloria in excelsis*, ad *Credo*, ad *Sanctus*, vnica seruant notam. Et de *Gloria in excelsis*, & *Sanctus*, in Graduali beati Gregorij Romæ pauca sunt notæ. Et credendum quòd plures notæ secularium super illis sine autoritate existant. Ideò humilitati locorum vestrorum congruere videtur, vt super illis sequeremini Carthusienses.

De laude angelica dictum est supra propositione 13. Microlo. c. ij. & c. xlv. dicit, qd capitur in omni festo, quod plenum habet officium, hoc est, nouem lectiones. nisi in Aduentu, die Innocentium, & LXX. In his tamen diebus secundum Microlo. c. xlv. natalitia Apostolorũ & festa sanctæ Mariæ, *Gloria in excelsis* recipiunt iuxta Romanam consuetudinem. Sed in hoc secũdũ prudentiores, statuer cõsuetudini regionis, nec post meridiem legitur dicendum, nisi in cœna Domini, vbi christina conficitur, & in Sabbatis Paschæ & Pentecostes. Sacerdos deindè ad populum versus, dicit, *Dominus vobiscum*: quod est sumptum de veteri testamento, scilicet de libro Ruth. Et *pax vobis*, de nouo testamento & de Euãgelio accepta. Responsio, *Et cũ spiritu tuo*, de epistolis Pauli. *Amen* verò, de Apocalypsi, qd Apostolicus ordo, tradente Domino, dici docuit, & Clemens Papa seu Anacletus dici constituit. Ambrosiani in Missa sæpius dicunt, *Dominus vobiscum*, & cum spiritu tuo, absque versione, & *Oremus* Notandum secundum Micrologum ca. ij. quòd hæc verba plures exigunt respondentes, & vnum salutantem. Sicut enim pluribus salutantibus in ep̄tè respõdetur, *Et cum spiritu tuo*: ita incongruè salutatur per *Dominus vobiscum*, nullo vel vno tantum adstante. Hoc vtiquè beatissimi Patres Apostolici, Anacletus quidem à beato Petro quintus, & Soter, de quo supra. in ordine decimustertius, eorum decretis firmauerunt, vt sacerdos semper tertius esset, dum Missas celebraret, de cõ-

sec. dist. x. c. Hoc quoque statutum est. Nō enim solus presbyter Missarum solennia, vel alia diuina officia potest sine ministri suffragio celebrare. de fil. presb. in fin. Zacharias vir apostolicus, in ordine nonagesimustertius, constituit nē sacerdotes ad celebranda Missarum solennia cum baculo intrarent, nec velato capite altari adstant, de consec. d. r. Nullus episcopus. Sancti quoque Patres in Aurelianē concilio, c. iij. constituerunt, vt ad salutationes sacerdotis non solum clerici & DEO dicati, sed & omnis plebs consona voce respondeat. secundum Microlog. c. ij. *Fleamus genua* in ieiunijs quatuor temporum, præter Pentecostes, in feria quarta ad priorem orationem: in feria sexta ad principalem, & in sabbato ad quatuor priores orationes dicitur. In illa de camino, genuflexio more trium puerorum prætermittitur, qui statuam gentilium adorare noluerunt. Et iuxta Romanum Ordinem, in Missis quadragesimalibus post salutationem genua flectimus. Idem sit in vtraque oratione feria quarta post palmas. Sed has genuflexiones Fratres omittunt, quia in capella Papæ non sunt. Sequitur oratio, quæ specialiter, collecta, vocari videtur. Illa nanque apud Romanos fit super populi collectionem dum colligitur, vt procedat de vna ecclesia in aliam ad stationem faciendam, vt in die Cinerum apud sanctam Anastasiam. Oratio, *Concede*, quando statio est ad sanctam Sabnam. Et apud sanctum Adrianum in die Assumptionis, Oratio, *Veneranda*. Et in die Natiuitatis Mariæ, Oratio, *Supplicationem feruorum*, quando iuxta constitutionem Gregorij Papæ, litania exit à sancto Adriano ad S. Mariam maiorem. Et has duas collectas, quia non capellares, Fratres sine causa omittunt. Iuxta Romanum autem Ordinem, vt dicit Microlog. c. iij. non nisi vnam orationem ante lectionem dicere debemus, vt Amalarius se ab ipsis Romanis didicisse fatetur. Hoc vtiq; & institutio officiorum exigere videtur, vt sicut ad vnam Missam, vnam tantum lectionem & vnum Euangeliū legimus, & vnum introitum, immodò vnum officium cantamus, ita & vnam orationem dicamus. Sed plures illas adeo multiplicat, vt auditores ingratos efficiant. Sed sapientiores obseruant, vt in Missa aut vnam, aut tres, aut quinque, aut septem dicant: vnam, propter Romanam traditionem: tres, quia Dominus ante

passiōem ter orauit: quinque, propter quinque partitam eius passiōem: septem, quia sancti Apostoli septenarium Dominicæ orationis, ad consecrationem eorum mysteriorum, frequentasse leguntur. Vsu Leodiensē vltra quinque non dicuntur. In Natiuitate Domini, Romani ad Missam secundam orationem de sancta Anastasia adiiciunt: quia tunc stationem in ecclesia eiusdem martyris agunt: et in hoc illos imitamur, licet non eandem adiectionis occasionem habere videamur. Sed Rabanus Moguntinus Archiepiscopus in libro Sacramentorum à ministris ecclesiæ sancti Petri in Roma sciscitatum se refert, quando in Missa plures orationes occurrunt, vt in dicta Missa secunda, & in Dominicis quibus festa recoluntur, quot orationes soliti essent celebrare ante epistolam. Et responsum sibi dicit vnam tantum. vnde dicit, à scripto sancti Ambrosij & S. Augustini se didicisse de ordine orationum in Missa: In dicta scilicet Missa, in loco vbi corpus sancti martyris requiescit, dicatur oratio de sancta Anastasia iuxta Romanum morem. Et vbi hoc non reperitur, dicantur de incarnatione. Eodem modo in cæteris festiuitatibus, & in omnibus alijs diebus, quibus celebramus Missas per annum secundum eum. Indè est quòd in antiquioribus libris eodem die Missæ sunt duplicatæ. Vt in inuentione sanctæ Crucis: in die sancti Augustini, Decollationis Iohannis, Omnium Sanctorum, & cæterorum. Ex vnitate ergò Missæ quotquot sint orationes, prima semper per se est dicenda, etiam si sint tæm duæ secundum Romanum ordinem & vsus approbatores. Scimus etiam quòd Ambrosianum officium in Missa dicit quatuor orationes: Primam, super populum post ingressam: Secundam, post Euangelium super sindonem: tertiam, ante præstationem, sicut nos: sed illam alitè dicit: quartam, post communionem: & hunc numerum seruamus in quadragesima, licet non hoc ordine. Et post primam orationem dicit, *Gloria in excelsis*, dein *Kyrie eleison*: sed nos ordinem conuersum seruamus, post Introitum, *Kyrie eleison* & *Gloria*, deinde orationes dicentes. Orationes autem Missæ copiose beatus Ambrosius ordinauit, & sanctus Gelasius post eum auxit. De ipsarum autoritate dixi supra propositione decimatertia. In Euangelio præcipitur, vt patrem in nomine filij petamus, & accipiemus. Ideo penè omnes orationes, p. *Per Dominum* con-

clu-

cludimus. Paucissimæ, pro competentia sensus, alia conclusione finiuntur. In qualibet conclusione memoriam sanctæ Trinitatis obseruare solemus. Romanus ordo & antiquissima exemplaria nomen Dei sic interponunt, vbi dicitur: *Qui tecum viuuit & regnat Deus in vnitate Spiritus sancti*. Et Ambrosiani adhuc seruant. Sed moderni postea subiungunt, & hæc subiunctio apud Romanos & nationes alias hodiè tantum inualuit, vt antiqua traditio sine scandalo locum habere nō possit. Secundum Romanam auctoritatem, nulla oratio *Per eum qui venturus est*, concluditur, nisi per quam diabolus adiuratur. Quando oratio dicitur, omnes adstantes secundum antiquam sanctorum Patrum traditionem, in signum confirmationis, AMEN. subiungere debent, vt communem orationem quam sacerdos pro omnibus Domino obtulit, confirmant. Vnde & in ipsa secreta, *Per omnia secula seculorum*, altius dicit, vt præmissa oratio, per Amen à populo confirmari possit. De lectione & Euangelio supra dictum fuit. Romani ex ordine Ambrosiano solam lectionem admittunt: nunc de veteri, nunc de Nouo Testamento cum Responsorio & Alleluia. Et hodiè, vt dicunt, ecclesiæ plures ciuitatis Mediolanensis ex more Romano sola lectione cum Alleluia contenti sunt. In ecclesia tamen maiore semper seruatur antedictus decor, quem in Romano officio in quatuor Missis Natiuitatis Domini duntaxat receptum videmus. Vnde aliquæ ecclesiæ Italianæ in tribus Missis ipsius diei Graduale post primam interponunt lectionem, morem beati Ambrosij imitantes. Et in vigilia Graduale diuidunt, primam partem post primam lectionem, & versum post lectionem secundam decantando. Fratres tamen nostri has primas lectiones à Romano officio amouerunt in sex ferijs quartis ante Sabbata ordinationum. In Romano duæ sunt lectiones cum duobus Responsorijs. Et Micrologus c. quinquagesimo secundo dicit, quòd feria secunda & quarta post palmas, duæ lectiones continuatim, vt in Natiuitate Domini, leguntur. Gradualia & Alleluia Ambrosius in suo officio multa ordinauit. Et Gregorius ad Missam tam illa, quam alia in Romano officio imposuit. Abbas Nokerus sequentias aliquas pro neumis de Alleluia composuisse dicitur, quas Nicolaus Papa ad Missam cantari cō-

cessit. In antiquis libris Romanis aliquas vidi sequentias, multi autem multas introduxerunt. Quilibet gaudet de suis nouitatibus. Securius videtur, in illis sequi Carthusienses & Cistercienses. Iubili autem seu neumata gradualium & de Alleluia, resacandi non sunt, nisi cum illorum loco sequentiæ decantarentur. Solis subdiaconibus Romana auctoritas cōcedit, vt sacris vestibus induci, epistolam legant, vt dicit Micrologus cap. octauo, trigesima quarta distinct. Si subdiaconos. Nam beatus Hormisdas à B. Petro Papa quinquagesimus tertius, ca. tertio, illum deponit, quicumque non ordinatus, officium ordinati usurpauerit: quod vtiq; nec ex consecratione, nec ex ecclesiastica consuetudine vnquam promeruit. Canones etiam alios, nisi ad hoc ordinatos, in ecclesia legere, vel in publico psallere, vel Alleluia dicere, vel aliquem exorcizare in diuersis concilijs prohiberi. Sed de epistola [cō. De vj. & ho.] dicti cap. vt clerici dicunt, vt ibi. Nihil autem obstat, quin sacerdos in Missa inferiorum ordinum officia, si necesse fuerit, expleat: quem & oēs inferiores obtinere constat, qui & in Missa sacris vestibus est indutus, sine quibus altari, iuxta Romanum Ordinem, ministrare non debemus. Vnde congruentius ipse epistolam & euangeliū legat, quam hoc per inordinatum expleri permittat. Anastasius primus natione Romanus, qui cœpit anno domini trecentesimo quarto, mandauit, vt cum sancta Euangelia in ecclesia leguntur, nullus fedaret: sed omnes Dominica verba intentè audiant, & fideliter adorent. de consecratione distinct. 1. Apostolica. Quæ reuerentia, vt aiunt, & Apostolicæ lectioni apud Græcos exhibetur, vt dicit Microlog. c. ix. Diaconus autè cum Euangeliū legit, iuxta Romanum Ordinem, in ambone veniunt ad meridiem, vbi & masculi conueniunt. Sacerdos verò in altari ad sinistrum cornu legit, vt in extra parte expeditior sit ad oblationes suscipiendas & sacrificiū perficiendū. Sed vt diaconus similiter ad Aquilonem se vertat, vsurpatio iam hodiè inoleuit, vt quasi pro ordine teneatur. De hoc Microlog. latus d. ca. ix. Ordo quoque præcipit, vt euangeliū lecturus, in fronte & in pectore sibi crucem faciat. Item præcipit Romanus ORDO, vt incensum cum luminaribus præcedat euangeliū, cum ad altare seu ad ambonem portat. In Euangelijs Dñicalibus & pluriū festorum, sapius adinuicè discordant

Quid his uer-
tis significare
scriptor vo-
luerit, diuina-
re nequimus.

Ambrosiani, Romani, & aliæ nationes. In quibus libros nostros antiquos imitatur, non utique sedi Apostolicæ, si aliter iusserit, præiudicantes. Symbolum Nicenum, id est, *Credo in unum Deum*, sanctus Marcus natione Romanus, successor Siluestri, qui cæpit anno Domini CCC. XXXIX. vel XL. statuit, ut post euangelium in ecclesia alta voce dicatur. Deinde eiusdem symboli forma, quam Græcorum & Latinorum confessio prædicat, & quam post Nicenum concilium sancti patres tradiderunt in sancta & vniuersali synodo secunda apud Constantinopolim celebrata tempore beati Damasi papæ circa annu Domini CCCLXXXVII. idem sanctus Papa in solennibus diebus ad Missam cantari instituit, & iuxta canonem cantari debet in omnibus Dominicis per totum annum in omnibus festiuitatibus Domini, & sanctæ crucis, sanctæ Mariæ, sanctorum Apostolorum, omnium Sanctorum, dedicationis Ecclesiæ, nec immerito, quia de his singulis in eodem symbolo aliqua reperitur commemoratio. Item per octauas Paschæ & Pentecostes, quæ cum die principali, pro vna festiuitate computatur. Et ut dicit felix memoria Innocentius tertius de celebrat. Miss. c. consilium. In profectis diebus cum Missarum solènia in honore beate virginis celebrantur, hoc symbolum in Romana ecclesia non cantatur, ut intra solennitatem & commemoracionem differentia ostendatur. ex quo sequitur, quod per alias octauas maiores cantari non debet. An autem in die octauarum in diebus sancti Michaelis, Natiuitatis Iohannis Baptistæ, Mariæ Magdalene, Martini, Lucae & Martini, sit cantandum, opiniones sunt & argumenta. Et quidem Angelus & Virgo, Martyr, præful sine Credo. In prima autem & secunda Missa noctis Domini, non cantatur, etiam si doctum sit, ut festiuitas in Missa maiori suscipiatur. Genuflexio, quam quidam ad verba, *Descendit de calis*, inchoant: & in verbis, *Et resurrexit* terminant, nullo exemplo probatur. Concilium enim Nicenum genuflexionem Dominico die interdicit, de cons. dist. 3. Quoniam, Et alijs præcipuis festiuitatibus fieri non debet, de fer. c. ij. In hoc symbolo decantando religioni vestræ nõ congruit modus secularium per notas fractas. Sequimini ergo monachos Carthusienses, à quorum consortio non estis seiuncti, ut supra allegabatur. Offertorium autem quod inter offerendum cantatur, quanuis à pri-

oribus populi cõsuetudine in vsum Christianorum venisse dicatur, cum quis specialiter addiderit officijs nostris, ut quædam Chronica dicunt, aperte non legimus, sicut & de antiphona quæ ad complendum dicitur, possumus fateri, cum verè credamus præfatis temporibus patres sanctos obtulisse in silètio vel communicasse. Quod etiam hætenus in sabbato sancto Paschæ obseruauimus, sed diuersis modis & partibus per tempora decus ecclesiæ processit, & vsq; in finem augeri nõ desinet. Alibi verò offertoria beato Gregorio adscribunt. Verum est autem, quod multa recepta sunt ab officio Ambrosiano, & beato Gregorio, q. plura alia ordinauit, & omnibus versus quam plures annotauit, q. tam Romæ, quam in libris nostris antiquis continentur. Quibus hodiè rescatis, offertorium eo morosius percantatur. Finito autem Euangelio, statim est offerendum de cõsec. dist. 1. Omnis, dum & offerenda cantatur, quæ nomen de oblatione mutuauit. Nam ordine præpostero deinceps offertur, postquam propofita oblatione in altari sacerdos populum hortatur ad orandum. Sanctus Alexander natione Romanus, papa quintus à beato Petro, qui cæpit anno Domini CXXI. præcepit ut panis tantum & vinum aqua mixtum, in sacrificio Domini offeratur, quia de latere Domini sanguis & aqua simul perfluxerunt de cõf. dist. ij. In sacramentorum. Vnde S. Cyprianus: In calice in qua Dominico, aqua vino deesse non debet, nõ populum qui per aquam iuxta Apocalypsin significatur, à Christo separatus esse videatur, ead. dist. c. ij. & iij. Præcepit etiam idem Alexander papa, ut hæc oblatio ex azymo fieret in modica quantitate, dicens: Quanto paucior, tanto potior. Rufusq; præcepit populum ad spargi aqua cum sale exorcizata & benedicta, de cõsec. dist. iij. Aquam. In componenda oblata in altari, est duplex modus: vnus Romanus, quem seruât Itali & Alemanni cum duobus corporalibus, quorum vtrunq; purè lineum debet esse. de cõsec. di. 1. * Cõsules. Gallici verò cum vno tantum. Iuxta Romanu ordinem, secundum Microl. ca. x. Oblata in corporali posita, calix ad dextrum collocatur, quasi sanguinem Domini suscepturus, quem de Dominico latere credimus profluxisse. Gallicani verò, calice depluca vni corporalis cooperto, oblatam ponunt ante, quod etiam multi faciunt cum duobus ministrantibus. In quibusdam chronicis legitur quod

quod Leo primus, de quo infra, constituit, ut finito offertorio, super oblatam in cõsecrationem in memoriam mortis CHRISTI ponatur. Idem alibi scribitur, statutum in concilio Rothomagen. Microl. c. 9. dicit, Romanum ordinem non concedere, ut oblatio in altari thurificet, quod Amalarius à multis in prologo libri sui de officijs, Romanos deuitare fatetur, quanuis modò à prælatis, immò penè ab omnibus, vsurpetur. Romanus Ordo, ut dicit Microl. c. xj. nullam orationem instituit ante Secretam. Iuxta Gallicanum autem Ordinem, composita oblatione dicit sacerdos: Veni sanctificator omnipotens æternus Deus, benedic hoc sacrificium tuo nomini præparatum, per Christum Dominum nostrum. Et inclinatus ante altare, non ex aliquo ordine, sed ex ecclesiastica consuetudine dicit: Suscipe sancta Trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus in memoriam passionis, resurrectionis, ascensionis Domini nostri Iesu Christi, & in honorem sanctæ Dei genitricis Mariæ, sancti Petri, & sancti Pauli, & istorum atq; omnium sanctorum tuorum, ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem: Et illi pro nobis dignentur intercedere in calis, quorum memoriam agimus in terris. Per Christum. Erectus autem presbyter, populum hortatur ad orandum, dicens: Orate pro me. Quod Leoni Papæ adscribitur. In dicta Oratione, *Suscipe*, Natiuitas Christi commemorari non debet, cum secundum Apostolum, in eiusmodi sacrificio non Natiuitatem Domini, sed mortem eius annuciare debeamus. Et si diligentiores ordinis obseruatores in huiusmodi orationibus multorum consuetudini cedant, superflua tamen summo operè deuitant. Vnde Prædicatores, alijs ommissis, tres tantum articulos ponunt. Nam præmissis versiculis, *Quid retribuam, & Calicem*: In accipiendo vtrunq; quod vtrunque tenetur eleuatum, breuiorem dicunt orationem: Suscipe sancta Trinitas hanc oblationem, quam tibi offero in memoriam passionis Domini nostri Iesu Christi, & præfata, ut in conspectu tuo tibi placita ascendant, & meam & omnium fidelium salutem operetur æternam: Per Christum. Item de profundis inclinat, In spiritu humilitatis &c. Et tertio versiculo, Orate fratres, ut meum pariter & vestrum in conspectu Domini sit acceptum sacrificium. Ambrosiani hoc loco habent prolixas & plures orationes. Secretæ orationes dicuntur eo ordi-

ne, quo & primæ. In Ambrosiano dicitur altè. Post secretam orditur sacerdos præfationem in Canonem, in qua superni ciues merito commemorantur, quia ibi adesse *De præfatione* creditur. Vnde & angelicus hymnus subsequitur. *Sursum corda*, de Ieremia: *Gratias agamus*, de Apostolo est sumptum. Idem autem sacerdos, ut dicit beatus Cyprianus, ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes, dicendo, *Sursum corda*: ut dum respondet plebs, *Habemus ad Dominum*: admoneamus, nihil aliud se, quam Dominum, cogitare debere, claudatur contra aduersariu peccus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei, tempore orationis venire patiamur. de cons. dist. 1. Quam autem statamus. Præfationes, ut dicit Gemma, Dionysius Areopagita putatur composuisse. Ambrosius librum præfationu ordinauit, ex quo in Lombardica multæ præfationes allegant. In qualibet autem Missa Ambrosiani officij, propria decantatur præfatio. Beatus autem Gelasius I. de quo supra, propositioe xj. tractatus & hymnos in morem B. Ambrosij composuit, & inter cætera præfationes & orationes cauto & limato sermone fecit. In antiquissimis etiam nostris Missalibus multæ cõtinentur. Pelagius autem primus natione Romanus, qui cæpit anno D. LVIII. nouæ præfationes in sacro catalogo decreuit tantum modò recipiendas, de cõf. d. 1. Inuenimus. Sed Sigibertus hoc ascribit Pelagio 2. Urbanus II. qui cæpit anno Dñi .1088. antiquis nouæ præfationibus decimam de B. Virgine addidit in concilio Placetiæ celebrato Anno 1095. quæ habet 70. dist. Sanctorum. De altero eius concilio in Francia, dixi supra, propositioe 20. Generale est præfationum, ut eorum temporibus & diebus in omni Missa continerent, vbi propria non habetur. Ar. de celeb. Missæ. Cõsiliu, ut præfatio de natiuitate vsq; ad Epiphaniam, nisi in die Iohannis, & Octauis de Epiphania per octo dies, de ieiunio à die cinerum vsq; Palmas tam in Dñicis, q. in earum ferijs, ut dicit Microl. c. 50. In die Palmarum & quatuor diebus sequentibus de S. Cruce: de Resurrectione, à Vigilia Paschæ vsq; ad Ascensionem: Et de Ascensione, ab inde vsq; ad Vigiliam Pentecostes. Et de sancto spiritu, ab inde vsque ad Trinitatem, & quoties de sancto spiritu recolitur. De sancta Trinitate, quoties de ea cantatur, & per suas octauas. Et Dominicis diebus intra Trinitatem & Aduentum, tam in Missa Dominicali, quam in festo nouæ lectionum cantantur. Et hoc seruant Angli

glici, Alemanni, & multæ nationes. Et Microlog. c. lx. dicit hanc præfationem ex auctoritate Romana in diebus Dominicis frequentandam. Sed Fratres sequuntur breuitatem capellarem: de sacramento, & per octauas iterantur præfatio de Natiuitate Dñi, de sancta Crucé, de beata Virgine, & de apostolis, quoties de illis celebratur, & per eorum octauas continuantur, & de Euangelistis repetitur. Sixtus primus natione Romanus, successor alexãdri, qui cæpit anno Domini cxxix. constituit, vt hymnus, Sanctus sanctus sanctus, ante sacrificium diceretur, dimidium de Esaia, dimidium de euangelio sumens. Item constituit, ne sacra vasa rangerentur nisi à ministris Domini consecratis, de consec. dist. 1. In sancta Apostolica. De hoc supra latius dictum est. hunc hymnum & ipse sacerdos dicere debet, ne sua prece se priuet, qui & suas & aliorum voces angelicis laudibus admitti in præfatione deprecabatur.

Orationem, quam Canonem siue Actionem, propter regularem sacramentorum confectionem Romano more appellam⁹, quis composuit, aperte non legimus, nisi quod beatus Gregorius quendam Scholasticum illum composuisse testatur. Hic Scholasticus creditur fuisse beatus Gelafius. Multa tamen eidem canoni à sanctis prælibatis successiue inserta legimus, prout in sequentibus colligitur, tam ex decretis, quam ex gestis Pontificum Romanorum. Sanctus Clemens primus natione Romanus, ante consecrationem orationē instituisse dicitur: Vndè, *Te igitur clementissimi pater*, à quibusdam ei attribuitur. Sanctus Alexander, de quo supra ipsius Dominicæ passionis commemorationem interferi iussit. Vndè oratiōem, *Vndè & memores*, quidam ipsi attribuunt. De signis autem, quæ super oblationem à diuersis diuersæ sunt secundum Micrologum c. 14. nos ab Apostolica sede potissimum formam sumere decreuim⁹. Vndè totius Christianæ religionis ordinem & originem suscepimus. Nam & illi fedi nostro tempore Deus gubernatorem, reuerenda in quâ memoria Gregorium papam imposuit, qui sub decem suis antecessoribus à paruo Romæ nutritus & eruditus; omnes Apostolicas traditiones diligentissimè inuestigauit, & inuestigatas studiosissimè in actum referre curauit. Hunc ergò doctorem religionē & auctoritate præcipuum, immò Apostolicam traditionem per ipsum in cō-

siderandis mysterijs potissimum imitari decreuim⁹, sicut nos ipsi per ipsum & episcopos, qui eum imitati sunt, accepimus imparē numerum semper in dispensatione signorum super oblationem obseruamus, videlicet vnam crucem vel tres, vel quinque, faciendo. Et hoc vtiq; non sine certi causa mysterij: nam in vno & tribus, trinum & vnum Deū intinamus: In quinque autem, quinque partitam Domini passionem significamus. Merito autem impar numerus in ecclesiasticis officijs frequentatur, quia nunquā in duo æqualia, vnitae impediēte, diuiditur, sicut vnitae sanctæ ecclesiæ nullatenus eam in duo secari patitur. In primis vbi dicitur, Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia, tres tantum cruces super panem & vinum communiter facimus, nec vnquā panem & calice separamus in cōsignatione, nisi vbi separatim nominantur in canōe. Itā autem illa communiter signamus, vt erecta pars crucis tantum super panem, transuersa autem super calicem protendatur. Nam erecta pars crucis, corpus Dominicum sustinuit: transuersa autem, ipsius brachia distendit. Vndè & calix congruè sub brachia eius collocatur, quasi de latere Dominico sanguinem Domini susceperit. Romana auctoritas nomina viuorum fidelium internumerare permittit. In primo *Memento*; & in secundo, nomina defunctorum, vt infra dicam. Recitatio autem publica nominum ante preces, inhibetur ead. dist. c. fi. Microlog. c. 13. dicit, quod secundum antiquiores & emendatiōnes sacramentarios, in canone superflua sequentia verba: Primo ibi, & rege nostro, & omnibus orthodoxis atque catholicæ & Apostolicæ fidei cultoribus. Num in sequenti oratione, oim viuorum commemoratio est concessa. Itē illa, Pro quibus tibi offerimus, quia offerentes non nisi in tertia persona scripti reperiuntur. Item pro circumstantium, habet circumstantium. Item in oratiōe, *Vndè & memores*, superfluit eiusdem. Item in secundo *Memento*, sic habet: *Memento etiam Domine & eorum nomina, qui nos præceserunt cum signo &c.* Sed hoc antiquæ Romanæ traditionis exercitio, iam non sine scandalo locum habere videtur, quod iuxta Apostolum & Euangelium, deuitare debemus. Nimis autem temerarium videtur, vt nos antiquo canoni ad libitum nostrum adijciamus, nisi quæ à sanctis patrib⁹ adiecta vel adijciēda esse cognouimus, præcipue cum inter sanctos patres nulli aliquid adiecte

le.

legantur, nisi qui & Apostolica auctoritate præditi, hoc facere potuerunt. Optimū ergò videtur, vt in hac causa terminos patrum nostrorum non excedamus, nec nos Apostolicæ auctoritatis reos efficiamus, si quod soli Apostolicæ competit potestati, canonem nostris interpolationibus præsumimus augmentare.

Siricius Papa natione Romanus, qui cæpit anno Domini 388. secundum quædam Chronica instituit in canone Missæ, *Communiches & memoria veneramus &c.* Aliorū autem sanctorum nomina an numerare nõ debemus, nisi quos antiquis descriptos in canone reperimus. Excepto, secundum Microlog. c. 13. in oratione post *Pater noster*, vbi iuxta ordinē quantilibet sanctorum nomina internumerare possumus. In summis quoque festiuitatibus quædam canoni in illo loco, vbi dicitur *Communicantes*, vel, *hanc igitur oblationem*, interponimus, quæ tamen ex antiquioribus & emendatiōibus sacramentariis interponenda esse didicimus, videlicet in natali Dñi, in Epiphania, in Cena Dñi, in Pascha, in Ascensione & Pentecoste. Et hæc in suis tantum diebus principalibus interponi debent, Et sex diebus, per quos festiuitates Paschæ & Pentecostes sunt extensæ. Gregorius III. natione Romanus, qui cæpit anno 731. in basilica B. Petri oratorium faciens in honore omnium sanctorum, adiecit in canone, *Quorum solemnitas hodie in conspectu tue maiestatis celebratur, Domine Deus noster, in toto orbe terrarum*: quod quia specialiter ad illam pertinet celebritatē, nõ est canōi, qui generaliter dicit, annotatū. Principiū orationis, *Hanc igitur*, quod ascribunt S. Leoni Magno, de quo infra. B. autē Gregorius I. adiecit, *Dies q; nobis in tua pace, vique, Per Christum*, vt omnes scribunt, & dicitur. De verbis autē cōsecratiōis institutis dictum est supra, vbi ad Decret. Innocentij III. fuit remissum. Sacerdos autē humiliatiōem Christi vsq; ad mortem crucis nobis indicat, quā se vsq; ad altare inclināt, dicendo: *Hanc igitur oblationem*. Et statim in sequentibus narrationē de Dominicæ passionis oritur: quā vsq; ad, *Supplices te rogamus*, obseruat: quousquē iuxta altare se inclinās, Christū in cruce inclinato capite spiritum tradidisse signat. Et ibi, *Ve nobis fiat corpus & sanguis*: subauditur, hæc oblatio. Et hęc congruè super vtrunq; tres cruces facim⁹, licet quinque, dictiones ad hoc aptas habemus, ne quinarium, de quo supra, excederemus, & quintā crucē super calicē, quasi

quinti vulneris indicem, vndè sanguis cū aqua profluxit, competere faceremus. In canone igitur Passio Dñi potissimè commemoratur, iuxta Euangelium. *Hoc quotiescūq; &c.* & apostolū, *Quotiescūq; igitur &c.* Vndè sacerdos secundum Microlog. c. 16. p totum canonem in manuum expansione, tam mentis deuotionem, quam Christi in cruce extensionem præsignat, iuxta illud: *Expandi manus meas tota die*. Dignū ergò pro superflua cautela non semper contrahantur: malè enim cauti sumus, si Christum imitari summo perè non studemus. Congruū ergò vt manus infra canonem expandamus, obseruato, ne quid digitis pter corpus Dñi tangamus, nec manus remittere debemus, nisi sanctæ cruces fuerint, faciendę. In oratione, *Supra quę*, Leo I. natione Tuscus, qui cæpit anno Domini 443. in ordine 47. & in homilij declarationis multum valuit, vt omnia chronica dicunt, addidit, *Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*, Ad orationem, *Supplices te rogamus*, profundè est inclinandum. Et hęc supplenda sunt sanctorū dicta, quibus adstruitur, totam curiam cælestem, scilicet Virginem gloriosam, choros angelorum, omnesq; sanctos tēpore consecratiōis adesse. In *Memento* secundo post mortē Christi, sequitur memoria mortuorū: quia nec alij defuncti commemoradi sunt, nisi qui in Christi morte redempti, in Christo hęc vitam finiētur. Vndè in concilio Cabilonenē scribitur, & ponitur de cōf. d. i. visum quod memoria faciendā est pro spiritibus in omnibus Missarū solennijs loco competentī. Et hunc morem antiquitus ecclesia tenuit, vt hoc ipsum ex dictis B. Augustini confirmatur. Sacerdos in verbis, *Nobis quoq;*, vocem exaltans, centurionem designat, qui visā morte Christi, voce exaltata dixit: Verè filius Dei erat iste. Sancti martyres hęc & superius, non ordine quo passii sunt, inscribuntur. Vndè notari potest, quod canon ab eodem, vel tempore eodem, nõ fuerit ordinatus: Quatuor hęc cruces super calicem fiunt, & quinta in eius latere iterū vt prius, ad laterale vulnus dominicum signandum. Vndè calix iuxta Romanū ordinem ex eodem latere tangitur. In congruè autem, secundum Microlog. c. 17. duæ cruces in latere fiunt, quia in latere Christus nisi vnum vulnus habuit. Sed reuerendæ memoriæ Gregorius Papa fecit, vt prædiximus, quod B. Anselmus Luceñ episcopus itā ab eo se didicisse testatus est. Et hoc itā semper obseruauit, nobisq; itidē obser-

uandum firmissimè inculcauit, secundùm Microlog. Hic in Ambrosiano fit cōfractio, & cantatur Antiphona, quæ ex eo cōfractio appellatur. Ad *Per omnia secula seculorū*, corpus cum calice leuatur, & statim depositum cooperitur: quia & Ioseph Domini corpus in cruce leuauit, & in sepulcro depositum lapide operuit. Hucusq; calix pro cautela operitus videbatur. Deindè magis pro mysterio operitur: quia sicut Christus tres dies cooperitus iacuit in sepulcro, ita & nos corpus Dominicum & calicem cooperimus, quousq; tres articulos oratiōis expleamus, ut potè Dominicæ orationis p̄fationem, Dominicam oratiōem, & illam quæ sequitur, quæ embolis Dominicæ orationis nuncupatur. Gregorius I. natione Romanus, doctor egregius, in ordine 61. qui cœpit anno Domini 592. inter multa vtilia quæ ecclesiæ fecit & instituit, antiphonarium regulariter centonizauit, & vtiliter compilauit. Kyrie eleison à clero ad Missam cantari p̄cepit: Alleluia ex Hierosolymorum ecclesia, in vsum Romanæ ecclesiæ extra Septuagesimam cantari fecit, & à Septuagesima vsq; ad Pascha, *Tractus*. In canone, *Diesq; nostros in pace tua disponas*, vsq; ad, *Per Christum Dñm nostrum*: Et post canonem consecrationis, *Præceptis salutaribus moniti*, superaddidit, & Dominicam orationem se adiecisse in registro suo asserit, vbi quibusdam indè murmurantibus, humili responsione satisfecit, Incōueniens esse asserens, vt oratio quam Scholasticus composuit, super oblationem diceretur, & illa præmitteretur, quâ ipsi apostoli ex institutione Dominica in consecratione eorundem sacramentorum vtiliter creduntur. *Præceptis salutaribus &c. Pater noster &c. Libera nos &c.* Domine ab omni malo, præsentibus, præteritis & futuris, & interuenientibus beata & gloriosa semper virgine Dei genitrice, & beatis Apostolis Petro, & Paulo, atq; Andrea. (Hic nominet, secundùm Microlog. c. 23. quotquot sanctos voluerit, cū omni *f.) Da pp̄tius pacem in diebus nostris, vt ope misericordie tuæ adiuti, & à peccato simus semper liberi. Hic patenam accipiat, & osculatâ deponat, secundùm Microlog. *& ab omni perurbatione securus*, hic, & ad *Per Dominum*, super patenam fit cōfractio, primò à latere dextro, ad designadum Domini corporis percussione: Deindè maior pars in duo frangitur, secundùm Microlog. c. 17. Vna pars in calicem mittitur, Vna à sacerdote ante calicis participatiōem sumitur, & ter-

Subintelligendum est fortasse, ab humilitate.

tia communicaturis seu infirmis dimittitur. Quid istæ partes significant, dicit Sergius Papa de consec. dist. 2. Triplex. & lib. 4. Sentent. dist. 12. Gallicano autem more super calicem fit cōfractio. Particula missa in calicem, Romano ordine sub silētio dicit sacerdos: Fiat commixtio & consecratio corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, accipientibus nobis in vitam æternam, Amen. Beatus Innocentius Papa I. natione Albanen̄, in ordine 43. qui cœpit anno Domini 407. constituit pacem dari post cōfractiōem sacramentorum, de consec. d. ij. pacem. Et cōgruè pax datur ante communionem, quia iudicium sibi mādudat & bibit, quicunque non prius fratri suo repacificatus, communicare præsumperit. Cū adstanti pacem damus, dicere solemus, *Pax tecum*, Responso, *Et cum spiritu tuo*. Sergius I. natione Syrus, in ordine 87. q. cœpit anno Domini DC. LXXVII. constituit, vt in tempore fractiōis Domini corporis, *Agnus Dei* à clero & populo decantetur: videlicet vt ille nobis p̄tietur, qui pro nobis innocens oblatus est. Inclinatorum autem dicit, antequam cōmunicet, Domine Iesu Christe, qui voluntate patris cooperante spiritu sancto per mortem propriam mundum viuificasti, libera me per hoc sacrosanctū corpus & sanguinem tuum, ab omnibus iniquitatibus & malis meis, & fac me tuis in hære mandatis, & à te nunquàm in perpetuum separari, qui cum patre. Cū distribuit eucharistiam, dicit: *Corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi proficiat tibi in vitam æternam. Amen.* Omnes debent communicare, & interim cantatur Antiph. quæ de cōmuniōe nomen mutuauit, cui & psalmus subiungendus, secundùm Microlog. c. 18. cum *Gloria patri*, si necesse fuerit. Et hæc Antiphona semper habet eundem psalmū cum introitu, si nō habet proprium, ex quo sumpta videatur. Romæ in antiquis libris huiusmodi versus annotantur. In Ambrosiano appellatur transitorium.

Oratiōem, quam inclinati dicimus, antequam communicemus, non ex ordine, sed ex religiosorum traditione habemus, scilicet: *Domine Iesu Christe, qui nobis.* Item & illud, *Corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi*, quod dicimus, cū alijs Eucharistiam distribuimus. Sunt & aliæ multæ oratiōes, quas quidem ad pacem & cōmuniōem priuatim frequentant: Sed secundùm Microlog. c. 18. diligentiores antiquarū traditionum obseruatores, nos in huiusmodi pri-

priuatiorum breuitati studere docuerunt, potiusq; publicis precibus in officio Missæ occupare voluerunt. Nam B. Innocentius Papa scribens B. Augustino & Aurelio episcopis, asserit, quod nos plus communibus & publicis, quàm singularibus & priuatis orationibus proficere poterimus. Non est authenticum autem, quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento cōmuniōis populo distribuunt. Nam ordo Romanus contradicit, & Iulius quoq; Papa in ordine XXXVI. episcopo Aegypti scribens, huiusmodi intinctionem penitus prohibet, & seorsum panem & seorsum calicem iuxta Dominicam institutionem sumenda docet. Vndè & B. Gelasius papa in ordine II. scribens quibusdam episcopis, excommunicari illos præcepit, quicunque sumpto corpore Dñico, à calicis participatione se abstinerent, nam & ipse in eod. Decreto asserit, huiusmodi sacramentorum diuisio sine grãdi sacrilegio provenire nō poterit. Postq; omnes cōmunicauerunt, dicit sacerdos sub silentio hanc orationem iuxta Romanum ordinem: *Quod ore sumpsimus, mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium sempiternū.* Qua finita, sequitur oratio, siue orationes post communionem dicendæ, quæ eodè numero & ordine oratiōibus ante lectiōem, siue secretis ante præfationem dictis, debent respondere. Quæ utiq; orationes nō pro his qui communicantur sunt, sed qui iam communicauerunt, iuxta proprietatem, sui nominis agunt: ergo & ante ipsas communicare non negligunt, quicunque earundem orationum benedictiōe foueri desiderant. His ita finitis, subsequitur, *Benedicamus Domino*: siue, *Ite, missa est*. Si tamè ad festum fiunt, quod *Gloria in excelsis* habere debuit: respondent omnes, *Deo gratias*, iuxta Apostolum pro collatis beneficijs agentes. *Ite, missa est*, à quo Missa nomen accepit, de veteri testamento sumitur, vbi scilicet Pharaō populum ire iussit, siue vbi Cyrus populum à Babylone ire præcepit. *Benedicamus Domino*, sumptū est de psalterio: *Deo gratias*, de Apostolo. Et

1. Cor. 15. hæc dicit Leo papa constituit. Benedictiōem episcopalem Martialis episcopus apostolorum discipulus, ex magisterio Apostolorum tradidit, quas probabile studiū seruentium auxit, Ambrosius dicere cœpit. Isq; mos ex eo vsquequaq; conualuit. Apostolicus autem hanc tantum, quæ finita Missa dicitur, dicit. Finitis omnibus,

osculatur altare, dicens: *Placeat tibi sancta Trinitas obsequium seruitij mei, & p̄sta*, vt hoc sacrificium quod oculis tuæ maiestatis ego indignus obtuli, mihi & omnibus pro quibus illud obtuli, te miserante, sit propitiabile, Per Christum Dominum nostrum, Exuens se vestibus sacris, cātat hymnum trium puerorum. Vndè sancti patres in 4. Toletano, ca. 14. decreuerunt, vt sacerdos Excommunicationi subiaceret, qui eundem hymnum post Missam dicere neglexerit. Psalmum quoq;, *Laudate Dñm in sanctis eius, in gratiarum actione* subiungens, *Kyrie eleison, Pater noster*, vers. *Constentur tibi Dñe oēs.* vers. *Exultabunt.* vers. *Exultat iusti.* vers. *Non nobis.* vers. *Dñe exaudi orationem meam.* Deus qui tribus pueris, Oratio, Actiones nostras. Videmus ex p̄missis, quæ curiosè omnia in sancto Missæ officio seruanda sunt cōstituta & authenticè introducta, quæ omnia nos mouere debent, nē officia Romana à suis locis sine causa mutemus, aut aliter quæ scripta sunt, obseruemus. Nam B. Alexander, cuius supra mentionem fecimus, ait: Sicut hæc oblatio omnes alias præcellit, & potior est cæteris, ita potius excoli debet & venerari, de consec. d. i. nihil. Excolamus igitur & veneremur sanctas Missas Gregoriana officij, & ante omnia Missas Dominicales cum earum glorificatiōibus omnino diebus nominicis, nisi maior festiuitas impediatur, honoremus: nec eas ponamus sub tristitia seriali. Missæ igitur Dominicales inter Pascha & Pentecosten, inter Octauas maiores, & quandò vigiliæ sanctorum in Dominica occurrunt, & si quæ sint alię, in eorum Dominicis cum debitis glorificationibus imponantur: nec putandum sufficere, vt in feria Dominicalis lætitia obscuretur. Epistolæ & Euangelia, quas à Romana habemus ecclesia, nō omitantur, Missæq; aliæ propriae & speciales cū Dominica & alijs festis occurrerent, primo manè vel aliàs hora congrua suppleantur. Missa pro primo manè in diebus Iohannis Euangelistæ, Iohannis Baptistæ, & Laurentij, & si quæ aliæ sint, non negligantur. Quæ autem eodè die beatus Gregorius duplices ordinauit, vt in vtroq; festo S. Crucis, in die Augustini, in die Decollationis, in die omnium sanctorum, & si quæ aliæ sint, illæ omnino in aliquo loco suppleantur ipso die. Et hoc obseruetur, quotiès propter maiorem festiuitatem occurrentem, Missa Gregoriana locum summum nequit habere.

MELCHIOR HIT-

TORPIVS LECTORI BENEVOLO.

Iohannes Cochleus vir eruditissimus, & diligens ecclesiasticæ antiquitatis scrutator, cum annis superioribus de Missæ sacrificio antiquos & probatæ notæ scriptores publicaret, inter illos cuiusdam de Missa libello & breui expositioni, quam licet nullius auctoris nomen præferret, esse tamen vetustissimam arguebant venerandæ vetustatis codices, ex quibus eam descripserat, locum esse voluit: Nobis autem, qui Doctoris Cochleæ vestigijs insistimus, & ab ipso relictas spicas colligimus, aut potius segetes metimus, quippe qui eos auctores, ex quibus ipse partem saltem aliquam & fragmenta in suum Antiquæ deuotionis de Missa speculum, siue quòd sic suo instituto conueniret, siue quòd exemplaria ad manum non haberet, transtulerat, nunc integros exhibeamus, nobis inquam dignissimus hic libellus est visus, & valdè conueniens, qui ad cæteros nostros adiungeretur. Dignitatem enim eius ex argumento quod tractat, & ex antiquitate, quæ ex multis indicijs colligimus, atque Doctoris Cochleæ iudicio, quod fuit exactissimum, æstimare possumus: nostris verò adiungi admodum esse conueniens, facile nobis assentietur, qui esse eius Missæ expositionem, cuius nos Ordinem Romanum in fronte huius libri posuimus, ex vtriusque collatione obseruabit. Itaque in nostris codicibus, quos binos etiã nos valdè antiquos habuimus, & cum quibus contulimus, statim post ipsum Rom. Ord. collocatur, in quorū altero, quæ notauiamus ad marginè, inscriptio etiã erat. Sed nos, quia auctor ignoraretur, hucusquè distulimus, non tamen inconuenienter, vt sicut principiu à Missa sumptu est, ita quasi Colophonè de Missa quoquè adijceremus. Inuabit ecclesiasticæ antiquitatis studiosos viros ex ipso Ordine Romano graues & tato sacrificio conuenientes veterū Christianorū ceremoniarū, ex hac autè breui expositione mysteriū & significationè earū tam sanctarum ceremoniarū, quas alij explicarunt prolixius, breuiter cognoscere: Et si nunc tanta maiestate augustissimum illud Christianorum sacrificium non peragatur, & earum ceremoniarum multis, in hac pietatis atque religionis declinatione paulatim sit derogatum, nihilominus iucundum erit, priscæ priorum auorum venerationem erga tam sacrosancta sacra, ex his monumentis considerare. Neque tamè nullas esse ecclesias, in quibus tam solennes ritus adhuc perseuerent & supersint, existimandum est. Nam quauis Coloniaensis nostra, & fortassis etiã alie hos sic per omnia ritus non obseruent, & Acolytorum, Lectorum, & aliorum ministrorum, qui hic Missæ assistere iubentur, & quibus hic sua officia assignantur, nomina tantummodò nos retineamus, tamen alibi & apud alias nationes harum obseruationum quamplurimas in vsu permansisse, ipse testari possim, qui in Rhemensi illustrissimi Cardinalis Caroli Lotharingi Rhemorum Archiepiscopi & Ducis Cathedrali ecclesia, siue quòd ita semper assueuissent, siue ex ipsius doctissimi Cardinalis reformatione ac noua institutione, nescio, simili solennitate, ornatu, ceremonijs & tanto ministrorum

nume-

numero ea peragi, obseruauit: Eumque ego solennem sacris operandi, & quandam maiestatem præseferentem modum tum sum admiratus, & sæpe postea prædicaui. Itaque si apud alias ecclesias harum tam augustarum ceremoniarum multæ religione & pietate paulatim deficiente, & si hoc dicere fas est, episcopis Missas rarissimè celebrantibus, in desuetudinem venerint, tamen alie suas hic ceremonias inuenient, quæ tanto placebunt magis, quanto eas esse à priscis & religiosis patribus obseruatas & frequentatas magis intelligent: Cæteris autem ipsius antiquæ pietatis contemplatio grata erit atque iucunda. Nam si gentilium veterum, qui mores, quæ instituta, qualis Respub. Deorū etiã quis cultus, & quæ religio apud eos fuerit, & omnis illa veterum antiquitas, studiosè à multis inquiritur & cum delectatione legitur, rerum certè ecclesiasticarum antiquitatem, & priscam veterum pietatem, antiquos ritus atque ceremonias, & quàm maiores nostri reuerenter res sacras tractauerint, Christianos homines scrutari atque cognoscere tanto inuabit magis, quanto est cum maiori voluptate & fructu coniunctum.

Porro de signo Crucis, quoties, quibus in locis, & quomodò in sacro Missæ Canone, figi atque signari debeat, quia sæpe in superioribus libris explicatam rationem reperimus, & S. Bonifacium dignam quæstionem de qua ad Zachariam Pontificem referret, & hunc non indignam, ad quam ipsi responderet iudicasse legimus, placuit quæ de ea apud ipsum quoquè Romanum Ordine in tribus MS. libris coniuncta legebantur, his quoquè adiungere. Quæ vt cum reliquis ad pietatis profectum studiosè legas optamus, nec minus vt boni ea consulas, & quæ in his proferendis conferendis que laborem molestū & immensum impendimus, fauore atque gratia, ac sicubi vel nostra vel exemplarium incuria erratum sit, venia prosequaris, rogatum te Lector volumus.

DDDD 3 EXPO.

EXPOSITIO MISSAE

TRANSCRIPTA EX VENERANDAE

VETVSTATIS CODICIBVS.

In nostrorum
codicum al-
ro hic erat
titulus:
Ordo Mis-
sae à S. Petro
institutus,
cum expo-
sitione sua.

Causa cele-
branda missae

Missa pro multis causis cele-
bratur. Prima, vt saepe ro-
gemus Deum. Secunda,
vt suscipiat Deus preces
& oblationes. Tertia, p-
offerentibus & defun-
ctis. Quarta, pro osculo pacis. Quinta, vt
sanctificata sit oblatio. Sexta, vt confirme-
tur per Spiritum sanctum oblatio corporis
& sanguinis Christi. Septima, vt canter-
tur *Pater noster*: In qua oratione continen-
tur Septem petitiones, id est, Tres spiritu-
ales, & Quatuor temporales. Hanc oratio-
nem primitus docuit Dominus discipulos
& Apostolos suos. de qua dicit propheta:
Quicumque inuocauerit nomen Domini,
saluus erit. Septem sunt igitur numero pe-
titiones, pro septem donis Spiritus sancti,
vel pro septem gradibus ecclesiae.

Mat. 6.

1. Cor. 12.

Cur sepius
celebratur
Missae.

Cur quotidie iterat ista [oratio vel] ob-
latio, cum Christus saluauerit mundum per
vnam passionem suam, & mors illi ultra non
dominetur? Responso: Pro multis causis.
Prima, eo quod peccamus quotidie. Secun-
da, eo quod corpus Christi poenitentibus
post peccata offerri iubeatur, vt salutem
per corpus Christi Domini inueniant, at-
que exeant post poenitentiam. Tertia, vt
magnum beneficium passionis Domini ob-
liuioni non tradatur. Quarta, vt timet in
ecclesia diem iudicij, in quo iusti ab iniu-
stis separabuntur.

In suprascri-
pto Codice
hoc loco tali-
erat epigra-
phe:
Incipit expo-
sitione totius
Missae ex con-
cordia scri-
pturarum di-
uinarum.

De per priorem
Christi adue-
ntum signifi-
cat propheti-
am.

De presbytero

Introitus Missae cui conuenit? R. Patri-
archarum Prophetarumque praecursorum. Vn-
de exortus est? R. A choro Prophetarum,
qui orantes annunciauerunt Christum ven-
turum in mundum, & per quorum oratio-
nes prophetiasque intrauit in eum. Exiens
enim de secreto caeli, velut Episcopus aut
Presbyter de Secretario [templi], iuenit ad
altare: orante & prophetante interim Cho-
ro Clericorum. Versus, qui cantatur ad re-
cipiendum Introitum, *prior Christi ad-
uentum significat prophetatum. Postquam
enim episcopus cum suis diaconis seu pre-
sbyteris de secretario veniens, ingreditur
ad altare, post osculum sibi iniunctum datu:
innuente episcopo siue *diacō, Gloria, à cū-
cto Clero decantatur, *Patri & filio & Spi-
ritui sancto*: Quia pax à Christo in caelo & in
terra iam facta est, quā Chorus propheta-

rum, id est, Clericorum, antè prophetabat.
Quod autem dicente Clero, *Sicut erat in
principio & nunc & semper*, Diaconi proced-
unt ad altare, & illud osculatur ante epi-
scopum, significat sanctos ante aduentum
Christi, pro eius amore multas tribulatio-
nes perpeffos: Quia corpus Christi vnum
est, à sanctis viris cōnexū, quāntè fuerūt in
veteri testamēto, & quāntè sunt in nouo.

Septem diaconi procedūt, propter eos,
qui ante Natiuitatem Christi mortificati-
onem in corpore suo portauerūt. Quinq;
procedunt, si septē nō habent, propter quin-
que libros Moisis. Si quinque non sunt,
Tres procedunt, propter fidem, spem &
charitatem. Vnus procedit, propter vnita-
tē Ecclesiae. Postea, oscularo altari, reuer-
tuntur ad Episcopum, stantes erecti: Pro-
pter quod dicitur in euangelio: Scio vnde
veni, & quō vado. Diaconi retrō adstant,
quia choro Martyrum aptantur. Ipsi enim
Diaconi ad altare praecelēserūt, quia in ve-
teri Testamēto Martyres ante Christi ad-
uentum extiterunt: Et modō retrō stant,
quia post Domini natiuitatem, multō plu-
res martyrio coronantur. Ex ipsis autem
Diaconis stant quidam ad dexteram, sed
plures: alij quidam ad sinistram, verunta-
men pauciores: Quia per contemplatiuam
vitam, quā in dextera intelligitur, plures
in aeterno coronant regno, quā per acti-
uam, quā accipitur in sinistra. Et contem-
platiuam vitam ducentes, maiore virtute
vigēt, quā in actiua adhuc vita manētēs.
Sufficit enim tibi exemplum duarū foro-
rum, Marthae scilicet & Mariae: Quarū vna,
circa plurima ministrās, turbata agnoscit:
Et altera, verbis Domini solummodō in-
tendens, & in spe caelesti requiescens legi-
tur. Tunc ergō Kyrieelson celebratur, Kyrieelson
& de Acolytorum manibus cādelae dimit-
tuntur, quia Christus Episcopus, super
omnem fulgens lucem & illuminans, ad-
uenit. quod ad eos Prophetas respicit, qui
circa Domini aduentum fuerunt. Ex qui-
bus est Zacharias, eiusque filius Ioannes.
Pertinet autem Kyrieelson, ad diuinam
patris excellentiam: Ad humanitatis verō
formam Iesu Christi, pertinet Christeeles-
son. Et est sensus Kyrie elen son, Commō-
da mihi Pater misericordissimam aurem
tuam,

al. xros septē.

Ministri in
Missae quos.

Ioan. 8.

Mysterium in
statione Dia-
conorum cir-
ca altare.

Cant. 2.

Luce 10.

Kyrieelson
Christeeles-
son.

Luce 1.

tuam, & miserere mei: Interpretatur enim,
Domine miserere. Est autem intellectus
Christeeleson: Christe, nē permittas hu-
manum genus terrena desiderare, sed ad
caelestia anhelare. Vel pertinet ad eos Ky-
rieelson, qui ante Natiuitatem fuerunt
Christi: Christeeleson verō ad eos, qui
post passionem Domini successerunt.

Gloria in ex-
celsis.

Luce 28

Postea Episcopus solus, *Gloria in excelsis
Deo*, inchoat: quia solus angelus pastori-
bus annunciauit domini Natiuitatem, per
quam gloria Domini declarata est. Dein-
de verō totus Chorus respondet: Quo-
modō cum angelo incipiente facta est su-
bitō caelestis multitudo militiā angelorū,
laudantium Deum & dicentium, *Gloria in
excelsis Deo*: & in terra pax hominibus bo-
nae voluntatis. Prima Collecta respicit ad
hoc, quod Dominus augebat circa duode-
cimum humanitatis suae annum, quāndō
ascēdit Hierosolymam, & sedit in medio
doctorem, audiens & interrogans illos.
Hæc eadem, nunc oratio, nunc Collecta
dicitur. Oratio autem ideō dicitur, quia
bona oratū caelestia venire populo. Col-
lecta verō idcirco nuncupatur, quia inci-
pit se populus in vnum colligere.

Quatuor par-
tes Missae.

Secreta ca-
ntantur.

1. Pet. 3.

Missae autem officium totum in Qua-
tuor diuiditur species, id est, in Precatio-
nes, Orationes, Postulationes & Gratiarū
actiones. Quicquid enim agitur in officio
Missae, antequam oblatæ ponantur super
altare, Precones nominantur: quia precan-
tur bona populo. Et quicquid ab hora fit,
qua * Sanctus canitur, vsque ad *Agnus Dei*,
Oratio vocatur. Quae post *Agnus Dei* dici-
tur, Postulatio appellatur. Quod autem in
fine Missae à populo respondetur, *Deo gra-
tias*, gratiarum actio nūcupatur. Inter de-
precationem autem & precationem hoc
interest, quod de precatio fit, quāndō optan-
tur caelestia animarū præmia populo: De-
precatio autem est, quāndō Pōtiffex orat,
vt declinet in hac vita populus à malo, &
faciat bonum.

Epistola autem ad prædicationem Io-
annis Baptistae pertinet: Quia sicut Ioan-
nes fuit pcurfor Christi, ita nunc Epistola
praconatur Euangelium, quod est Chri-
stus. Epistola quippe latine supermissa di-
citur, eo quod sicut missa ab Apostolis super
legem moisis, Psalmos & prophetas. Signi-
ficat autē Ioannis prophetiam, qui Chri-
stum propē nunciabat adesse. Post primam
autem datam orationem, Pontiffex sedet
tribus horis, versus ad populū: Et presby-
teri cum eo, ad nutū eius: Et Diaconi stāt

ante Pontificem: Subdiaconi autem ascē-
dunt ad altare, statuentes se ad dexteram
sive sinistram. Sedet autem tribus horis, quā
Christus, cum esset annorum xij, sedit in
templo in medio Doctorū tribus diebus.
Sedens autem, vertit faciem ad populum,
vt ostendatur potestas ei data à Deo, vt
possit superintendere & super speculari, quō
humiliter, quis ve super bē stet in ecclesia,
quia episcopo commissæ sunt animæ, pro
quibus rationem deo redditurus est. Sub-
diaconus verō, qui lecturus est, mox vt vi-
derit post Pontificem presbyteros residē-
tes, ascēdit in ambonem vt legat. Non
tamen in superiorem gradum, quem solus
solet ascēdere qui euangelium lecturus
est. Postquam legerit, Cantor in Cantorio
sine aliqua necessitate ascēdit, non su-
perius, sed stat in eodē loco vbi & Lector,
& solus inchoat Responsorium, Et cuncti
in Choro respondent. Et idem solus ver-
sum Responsorij cantat. Si fuerit tempus,
vt dicatur Alleluia, benē: Sin autem, Tra-
ctus: Sin minūs, tantummodō Responso-
rium. Cantor verō, qui inchoat Alleluia,
ipse solus cantat versum de Alleluia. Ipse
iterum Alleluia dicit, stans in eodem gra-
du, id est, inferiore. Sequitur Iubilatio, quā
Sequentiam vocant Responsorium igitur
ad Christi vocationē, quā Apostolus vo-
cauit, pertinet. Et ideō solus in pulpito in-
cipit Cantor, quia solus Christus Apосто-
los vocauit. Et cūcti in Choro respondēt,
quia responderunt Apostoli, & obedierūt
Christo clamāti. Et ipse solus post incho-
ationem Responsorij versum decantat:
quia solus Christus pernoctās, postquam
vocauit discipulos, orabat. Alleluia quidē
(quod est laus Dei) cantamus, vt Christum
imitemur, qui lxxij, discipulis per ciuita-
tes missis, ad quas vēturus erat, vt laudem
Christi annunciant, & ipsis reuersis, Al-
leluia, id est, laudem, Deo patri decanta-
uit, dicens: Confitetur tibi pater Domine
caeli & terræ, * qui abscondisti hæc myste-
ria ab his, qui sapientes sunt & prudentes
in terrenis actibus, & desiderijs carnalibus,
& reuelasti ea paruulis. Confitetur enim,
nihil aliud est in hoc loco, nisi, Grās & lau-
des ago tibi pater, Eius autem versum can-
tamus, ipsum æmulātes, qui solus dicebat,
Nemo scit qui sit filius, nisi pater: & qui pa-
ter, nisi filius, & cui voluerit filius reuela-
re. Alleluia post versum iterum canimus,
ipsum sequentes: qui rursum Alleluia dicit,
dum ait: Venite ad me omnes, qui labora-
tis & onerati estis, & ego reficiam vos. Et
pau-

Heb. 13.
Luce 6.

Luce 9. et 10

Mat. 11.
quia

Ibidem.

Ibidem.

pau-

paullò post: et inuenietis requie animabus vestris. Vbi aut euangeliu legif, ibi epistola legi non debet, sed in subteriori gradu: Quia Ioanis pdicatio, ad euangelij Christi altitudinẽ ascendere non potuit: Qui autem Epistolam legere vult, vbi pronunciatuatur Euangelium, Ioannis prædicationem coæquare tentat Euangelio Christi. Nec in eodem gradu Responsorium vel Alleluia cantari debet, quo recitatur Euangelium Christi: ne assimiliari Apostolorum *uocationis *missionis

Mat. 5.

Euangelium autẽ legitur, in quo Christus ore suo loquitur populo, vt Matthæus ait, Et aperiens os suum, docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu, & reliqua. Vt sicut Christus post legem, psalmos & prophetas, os suum aperiens locus est populo: ita post Epistolam, Responsorium & Alleluia, quæ nunc celebrantur in Missa, p his tribus, Euangelium in ecclesia legatur, ac si populo Christus ipse loquatur. Hoc autẽ Diaconus lecturus, ab Episcopo aut presbytero benedictionem petit. At ille in quietẽ, ait Diacono: Dominus sit in corde tuo & in labijs tuis, [Euangelium nante bonum nunciu dicitur, quod annunciat nobis in futuro vitam post mortẽ, requiem post laborem, regnum post seruitium.] Tunc demum pergens Diaconus ad altare, accipit Euangelium. Et non indifferenter, sed eius partem ponens in dextero hũero, * vadit ad am-

bonem, Et duo Acolyti eum præcedentes, portant duo cereostata, id est, duas candelas accensas, qui venientes ante ambonem, diuiduntur à se, & transeunt Subdiaconus & Diaconus cum Euangelio per medium eorum. Præcedit autem Euangelium duæ candelæ, quæ propter geminã dilectionem, Dei videlicet & proximi: siue propter duo Testamenta, quibus illuminatur genus humanum: Seu propter duos resurrectionis testes, Moisen & Heliam, quæ

Mat. 17.

videlicet & Heliam, quæ illuminantur. Candelæ autem, Dia-

cono Euangelium pdicante, idẽ in paumeto, de manibus acolytorum iuxta ambonem deponuntur: Ne quis conetur prædicare super id, quod in Prophetis, Euangelicis & Apostolicis repit doctrinis. Præterea thuribulũ seu thymiamateriũ ascendendo & descendendo semper præcedit Euangelium per medium pulpitu, non tamen permanens diũ in ambonem. Quia passio Christi per thuribulum signata est, quod significat corpus Christi passum. Fumus incensũ, orationes sanctorum. Carbo-nes autem eius, sancti spiritus illuminationem designant, siue feruorem charitatis. Dum autem legitur euangelium, baculi deponuntur de manibus, vt à Iudæis dissentiamus, qui caput Christi arundine percutiebant. Non enim est baculus necessarius, id est, humanũ auxilium, dum ipsum Christum prestò habentes, eius vocẽ audimus: Cum autem humano vitimur auxilio, ante vel post Euangelium baculos in manibus tenemus. Accedente igitur ipso Christo, id est, Euangelio, baculos dimittimus, quia humano auxilio non egemus. Capita insuper nostra, dum Euangelium audimus, ab omni velamine à Iudæis dissentientes detegimus: quia Christus proprium caput suum pro nobis spinea corona velatũ habuit. Diaconus autem Euangelium legens, ad meridiem versus, significat ecclesiã feruentem animo in amore Dei, eleuatũ esse in magno culmine virtutum. Vndẽ dicitur in Cantico canticorum: Indica mihi quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie. Postea verò descendente Diacono de ambone, assertur Euangelium primũ episcopo aut presbytero, ad osculandum: Deindẽ vniuerso *Choro, necnò & populo: Deindẽ cõditur in loco suo. [Post lectum verò Euangelium, candelæ in loco suo extinguntur, & ab Episcopo, Gredo in vnum Deum, cantatur. Thuribula per altaria portatur, & postea ad naves hominum feruntur, & per manum fumus ad eos trahitur.] * Cantatur autẽ Symbolum, vt quia populus audiuit Christum in Analogio pdicantem, ostendat, qua credulitate eius susceperit doctrinam. Quod autem Offeruntorij celebratur officium, nulli aptius cõuenit quàm his, qui obuiam Christo Hierosolymam properanti, sternerent vestimenta sua in via, ramosque de arboribus frangentes extierunt. Turbæ autem quæ pcedebant, & quæ sequebantur, clamabant: Osanna filio dauid &c. Illi enim vestimeta ramosque offerebant: nos verò panem & vinũ,

Mysterium thuribuli.

al. sic legitur, tanq̃ euangeliũ, quia eis passio per thuribulũ signata est i cruce. Dũ autem &c.

quid baculi in manibus.

Audire etiam euangelium detestatio capite.

Mat. 26

*clera

2. cor. 2.

Alia * Cãtatur quidẽdem, Credo in vnum Deum patrem omnium potentem, &c. quia

Mat. 27.

vinũ, Tũc nuncq; cantu celebrato. Ideoq; illi hæc agebant tũc, nosq; modò, Vt ostẽdamus ita nos peratos esse pro fratribus morti succũbere, sicut Christus passus est pro nobis. Quod primũ quidẽ masculi offerunt, significat, Primitiua ecclesiã sub Imperatoribus nondũ Christianis, multas iniurias passam. Ex hinc verò offerunt mulieres, ecclesiã designantes nunc tranquilliorẽ vitam ducentem. Nouissimẽ verò sacerdotes & Diaconi offerit, sed solum panem, significantes, nouissimẽ plurimã ecclesiã passurã sub Antichristo tormenta. Ad vltimum verò Archidiaconus, aut quicuq; vicis suæ ordine legerit euangelium, complẽs orationem cunctorum, infundensq; aquã in calicẽ ex amula Pontificis, offert: Quod ad * robustiõem in Sacerdotes & Leuitas p̃tinet. Quia quo magis hĩc patimur, eo amplius in futuro coronabimur. Tunc demum his ita gestis ac ritẽ ordinatis, Diaconi retrò post episcopum stãt: Et subdiaconante Episcopum, sed post altare: vt significet idem Diaconi, quod Apostoli tempore passionis fugientes ad horam, retrò steterunt, postmodum secuturi Dominum post passionem. Subdiaconi autem ante episcopum stãtes, designat eos, qui licet clam, discipuli tamen cum Christo perstiterunt in passione. Ex quibus erat Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus, necnon & Centurio constans, & omnis turba eorum, qui percutientes petora sua, Christum plangẽdo, reuertebantur. Altare nanque crux Christi accipitur.

Mat. 27.

Statio Diaconorum & subdiaconorum

Quid corpus vale significet

quid patena.

Amule genus rasiu ad a-

gnificantes puram, in calice suscipiuntur à Diacono: quia idem Christus, factus Diaconus, ait: Non veni ministrari à quoq; sed ministrare. Cum quicq; in suo calice, hoc est, passione, eandem deuotionis nostræ suscipit puritatẽ. Oblata denique corpus Christi designans, non nudis manibus, sed fanonibus, multo labore studiorum candidis offertur: quia Christus nõ nisi à merte carnẽ cum vitijs & concupiscentijs crucifixam habente, suscipitur. * Offeretibus autem hominibus, Cantus celebratur, vt ostẽdatur, debere homines gratias & laudes Deo referre, dum manibus ceterisque membris agere fatagunt opera, quibus ei placere valeant.

quã gestam dam, quod reuigiosũ ex- p̃andorũ manlorum gratia gestatur. Mat. 20. Gal. 5.

*** Cantus offeruntur

Secreta oratio. A legitur

quiescẽ

Veilitas secreta orationis.

Prima autẽ oratio super corpus Christi futurum, Secreta dicitur, & secretẽ cantatur: Quia de Gentilibus, qui erant venturi in corpus Christi, antequam idẽ consecraretur in cruce, secretò & mysticẽ prophetabatur. Si ergo CHRISTVS solitudinem quæsiuit in oratione, quanto magis nos oportet * querere & tacitè orare, qui vndiquẽ circũdamur tumultibus vitorũ & immanitudine seculi? Vitilẽ est enim, omnem oratiõem specialem sacerdotum secretam esse, vt non cogitent, quomodò placeat compositio oris populo, sed solummodò pensent, qualiter mēs possit placere soli Deo, quem orant. Præfatio autem prælocutio dicitur. Hæc nanque oratio, prælocutio est totius securitæ orationis, quæ fit super corpus consecratum, à Te igitur, vsque ad Agnus Dei. In hac enim præloquitur sacerdos grates laudesque deo, vt melius ad consecrandum corpus Christi Iesu possit peruenire: finita autem laude sacerdotis, totus simul canit Chorus angelicũ hymnum, Sanctus Sanctus Sanctus: vt vna æqualisque gloria, laus & honor, decantetur patri & filio & spiritui sancto. Cur Te igitur secretò canitur? Vt Christo obediatur, dicenti: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum. Moris nanque fuit sanctorum patrum, vt cum vellet specialiter orare, primũ deo laudem agerent, & postmodum orationem secretam perficerent. Ipse enim Christus, venturus ad consecrationẽ corporis sui, solus secretò orabat. Et ob id nos quoque in cõsecratione corporis eius, secretam facimus orationem. Quod autem diaconus calicem cum sacerdote eleuans, partem eius fanone tangit, partemque delectam relinquit: significat sudariũ, quod erat super Iesum, nõ totũ corpẽ eius tegẽs.

Mat. 6.

EXPOSITIO MISSAE

586
Sex ordines
crucum in
Missis.

Job. 4.
Mas. 7.

Sex autem sunt ordines Crucum in Te igitur. Quorum primus est, vbi dicitur, *Et benedicas haec dona &c.* Propter legem videlicet naturalem, id est, quod tibi in vis, alij ne facias. Que fuit ab Adam vsq; ad Moysen: Quia etiam illius temporis sancti patres non viderunt crucem Christi, cruciatu tñ carnis pro eius amore, tulerunt. Secundus ordo crucum est, vbi dicitur: Quam oblationem tu deus &c. Ob legem per Moysen datam. Sub ipsa em sancti patres ob Christi desiderium, eius cruciatu tolerauerunt. Tertius ordo est, vbi narratur: Et accipies panem in sanctas & venerabiles manus suas, &c. Propter Prophetarum praeconia, q. fuerunt à Samuele Propheta vsq; ad Zachariam, eiusq; filium Ioanem baptistam, qui etiam viuis manibus eum accipiebat. Deinceps vero sequitur quartus ordo, vbi subinfertur, Hostiam puram &c. propter euangelium, quod Christus tempore suo vitam euangelizauit: quia ipsis diebus cruciatum Christi ferentes sancti, eius corpus adunauerunt. Quintus potest sequitur ordo, vbi dicitur: Per quem haec Dñe omnia semp bona creas. Gentiliu ecclesiam tangens, quia Christi corpus emulantes, eius cruciatum perpeffi sunt. Sextus denique ordo sequitur, quoad profertur: *Per ipsum & cum ipso & in ipso.* Propter plenitudinem in seculi fine gentium, & omnis Israel salutem: Qui complentes simul Christi corpus, maxime Christi crucem, hoc est, cruciatum, patierunt. Senarius enim numerus, partibus suis computatus, primus perfectus est sine altero. Quinque ordines crucu, qui fiunt ante sextum, quoad cum oblata calix tangitur, quinque sunt seculi aetates, vsque ad Christi aduentum. Sextus vero ordo, sexta est aetas, à Christi aduentu vsq; in seculi finem.

Rom. 11.

1 Ioan. 19.

Ibid.

al. v. f. e. m. y. r.

Quod autem Diaconus calicem tenens exaltatum, coram pontifice ponit in altare, significat Ioseph, Christi corpus de cruce deponentem, & in monumento suo recondentem. Ceterum, quod corpus Christi in altari permanet, donec tres compleantur orationes, i. *Praeceptis salutaribus moniti*, & ipsa oratio Dominica, *Pater noster*, & *Libera nos quae sumus Domine*: significat corpus tribus diebus in sepulcro quieuisse. Post tres autem orationes, corpus Christi aufertur de altari, quod pro sepulcro in hac significatione accipitur, quia post tres dies corpus Christi de sepulcro surrexit.

Quod autem acolytus tenet patenam in sindone paratam, Nicodemo conuenit, qui

bras centum, accepit cum Ioseph corpus Christi, & vnxit illud. Idem autem paratam tenet acolytus patenam, vt quacunq; hora, iuxta ordinem voluerit. Diaconus de altari Dñi corpus offerre, parata habeat vasa. Quid est aut, quod Subdiacono corpus suscipiens Christi, à diacono, & ab angelo qui verba Christi annunciat, discipulis primum, i. presbyteris, desert ad frangendum, postea vero populo ad communicandum: nisi quod mulieres, in Subdiacono significat, ab angelis suscipiendes resurrectione Christi, discipulis detulerunt? Quod autem Subdiaconus quiescit, dum oratio dominica canitur, significat mulieres, quae sabbato fuerunt. Sabbatum autem septima dies est, sic & septem petitiones in oratione Dominica complentur. Quarum prima est, *Pater noster qui es in caelis, sanctificet nomen tuum*: In qua petimus sapientiam caelestem. Secunda est, *Adueniat regnum tuum*: Vbi petimus intellectum credulitatis: quia per credulitatem venimus ad intellectum, qui in regno plenius dabit futuro, quando non iam per speculum in aenigmate, sed facie ad faciem videbimus & intelligemus. Tertia petitio est, *Fiat voluntas tua, sicut in caelo & in terra*: Tertiū quippe donum petimus, i. consiliū: vt velut Dei prouidentia in caelestibus oia per consiliū regunt, ita nostrae mentes ab eius consilio in terra corporis degentes, mereatur dirigi. Quarta petitio est, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. In hac vero fortitudinem petimus, cui panis conuenit. Vnde canitur, Panis viuis qui de caelo descendit, cor hominis confirmat. Quinta est, *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. In hac vero post fortitudinem petimus scientiam. Merito huic petitioni scientia obuiat: Quia quisquis scientia perfruitur, scit quod iustitia puniat, & misericordia dimittat. Sexta est, *Et ne nos inducas in tentationem*: Sextum namque petimus donum, i. Pietatem: vt quoad trahimur à nostra fragilitate vsque ad immundam cogitationem, ne nos dimittat diuina pietas induci vsq; ad peiorē voluntatē & pessimā operationē, siue à suggestione vsq; ad delectationem & consensum. Septima demum petitio est, *Sed libera nos à malo*: quae vero Dei timor congruit. Timeamus ergo, fratres dilectissimi, dñm velut serui, & diligamus ceu filij patrem: non presumentes eius voluntatē perire, Et ipse liberabit nos à timore nocturno & ab omni malo, scilicet carnis delicto, vel diabolico incursum, seu ab homine prauo. † Panis autem cum

ibid. & alod.

*sacerdos diaconum

*diaconis,

*subdiaconi quiescunt,

Septem petitiones in oratione Dominica secundum 7. dona spiritus sancti.

Esa. 7. 1. Cor. 13.

Ioan. 6. 1. psalm. 103.

†

Osculū panis.

Dph. 2.

al. *episcopo.

Luce ultimo.

1. Missa est.

cruce in vinum mittit, dicitur sacerdotē, Pax Domini sit semper vobiscum, Vt ostendatur, Christi animam ad eius corpus redeūtem, et pacificata esse non solum quae in caelo sunt, sed etiam quae in terra. Quare homines sibi inuicem osculū dant, quod est pacis signum, vt ostendant, se coniunctos in corpore Christi, per quem pax facta est in caelo & in terra. Quare autem panis frangitur in patena? Vt rememoretur panis viuis esse fractus nobis, qui de caelo descendit per vnitatem personae. Agnus dei quare cantatur? Vt oremus Christū nunquam desistere misereri nostrū, quod nos miseratus est in passione. Denique orantes cantant post communionem cantores, vt ostendat Christū in populo eius corpore & sanguine corroborato, manere. Ex hinc à sacerdote postulat populo aeterna benedictio, quia Christus coram discipulis manducās & bibens, cum resurrexisset à mortuis, reliquias eis dedit, eleuatisq; manibus, ipsis benedixit. His enim discipulis data benedictio intelligitur perennis. Episcopus autem his ita gestis, ad propria redit: Quia Christus omnibus ex ordine completis, ad caelos ascendit. Tunc demum à Diacono dicitur: *Ite, Missa est*, id est, *Ite cū pace in domos vestras*, quia transmissa est pro vobis oratio ad Dominum, Et per angelos, qui nunciij dicuntur, allata est in diuinum conspectum maiestatis. Respondens autem populus, Deo gratias dicit: Quia Apostoli post ascensionē adorantes Iesum, regressi sunt in iherusalem cum magno gaudio, & erat semper in templo, laudantes Deum & benedicentes Dominum.

In nostris exemplaribus, eorum loco quae superius hoc signo *** notata sunt, legebantur sequentia:

Post cātatum aut angelicum hymnum, Subdiaconi post altare ante Episcopum vultu stant inclinato, donec corpus & sanguis Domini consecratur, & audiant, **NOBIS QVOQUE PECCATORIBVS.** Tūc eleuant capita, pergunt parare vasa, à quibus corpus suscipientes sacrum, teneant post diaconos stantes, donec ex eo populus vitae sumat confortationem aeternae: quia, vt dictum est, Subdiaconi Iesu notos significauerunt, qui conspicientes à longē, sed perseuerantes in passione, tam diu steterunt, quandiu Christi corpus sacratū & passum sentirent. Indē quidam parare aromata perrexerunt, vt venientes vngerent Iesum. Diaconi autem, vt certum est, Apostolos significant, qui quantum ad tempus re-

cessissent, vnde post episcopum stant, tamen supplices orant, quae in septem Dominicis orationibus impleatur, quia post resurrectionem promissum patris expectauerunt, donec septem hebdomadae, à pascha scilicet vsque ad pentecosten, complerentur. Consecrato autem corpore & sanguine Domini, post diaconos Subdiaconi stant, quia Apostolorum doctrinam & exempla noti eius, qui in consecratione corporis in cruce perstiterunt, post conuersionem secuti sunt. Cur Angelicus hymnus cantatur ante canticū speciale? quia moris scripturarum & sanctorum patrum est, primum gloriam laudesque DEO referre, deinde orationibus insistere. Sex autem sunt crucum &c.

Pro ijs quae superius notant signo hoc *** in exemplaribus nostris erant ea quae subiecta sunt hic:

His ergo septem petitionibus septem Diaconi conueniunt. Quare pares Diaconi altari non ministrant? Quia impar numerus diuidi non potest. Deus enim diuisionem ecclesiae non vult, sed vnitatem indiuiduam. Vnus enim Diaconus altari ministrat, quia discipulus vnus adolefcens quidam, id est, Ioannes amicus sindone super nudo, ceteris fugientibus, sequebatur Christum. Tres autem ministrant: Quia Christus ascendens in montem ad transfigurationem, tres secum duxit, Petrum scilicet, Iacobum & Ioannem. Quinque sufficiunt, propter quinque quos secum Dominus duxit, quado resuscitauit puellam, tres praefatos & patrem & matrem puellae. Septem demum obsequitur, ob illos septē quibus Dominus post resurrectionē piscantibus se manifestauit. Quot autem sunt diaconi, tot debent esse Subdiaconi, ne in obsequio sacerdotis vice Christi fungētis, ministroꝝ numerus varietur. Acolyti ministri sunt luminis. Quod panis in vinum mittitur dicendo, Pax Domini sit semper vobiscum, ostēdit animam Christi, pacificatis cūctis in caelo & in terra, ad eius corpus rediisse. Quae vero postea celebratur, i. osculatio significās pacē cū salutationibus, & laudes cleri populiq; dicentis, *Qui resurrexisti agnus dei consecratus & viuificatus, qui tollis peccata mundi, moriens & resurgens in corpore tuo, miserere nobis, significat illa salutationis & pacis verba, quae Christus fecit discipulis suis postquam resurrexit. Et fractio oblatarum, fractioē significat illam, quā Dñs in Emaus duobus fecit. Denique orantes &c.*

EEEE a HIC

HIC INCIPIT, QVA- LITER QVAEDAM ORATIONES

& Cruces in TE GITVR agendæ sint.

Hic erigitur clemētissime pater, vsq; habes & benedicas: hic signat oblationem & calicem tribus vicib; nō tñ sub vna cruce, sed separatim singulis singulas faciēs cruces, Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata, vsque, Memento Domine. Hic nomina viuorum memorantur, si volueris: Sed nō Dominico die, nisi cæteris diebus. Et omnium circumstantium, vsque, Cosma & Damiani: Si fuerit natalis sanctorum, hic dicat: Sed & natalitij illorum beatorum, aut beati illius: Et omnium sanctorum, vsque, per Christum Dominum nostrum. Hic inclinat se vsq; ad altare, dicens: Hanc erigitur oblationem, vsque, inbeas grege numerari per Christum Dominum nostrum. Hic erigit se sursum. Oblatam solam hic benedicit: Quam oblationem tu Deus in omnibus, quesumus, benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, facere digneris. Hic ambo signat, id est, oblatam & calicem, vsque, omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens: vsque, item tibi gratias agens, benedixit: hic quatuor vicibus solam oblatam signat, in quinta vice super calicem solum crucem faciens, hostiā purā, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, pacem sanctum vitæ æternæ, & calicē salutis perpetuæ, vsque, immaculatam hostiam: Hic inclinat se iterum iuxta altare, ita dicens: Supplices te rogamus, omnipotens Deus. Hic orat apud se quod voluerit. Deinde dicat: Inbe hæc perferri per manus vsq; in conspectum. Hic se erigit, hæc verba dicens: ut quotquot ex hac altaris participatione, vsque, per Christum. Hæc orationes duæ dicuntur, vna super dyptichos, altera post lectionem nominum, & hoc quotidianis vel in agendis tatummodo diebus: Memento etiam Domine & eorum nomina, qui nos precesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Et recitantur nomina: Deinde postquam recitata fuerint, dicat, Ipsi Domine, & omnibus in Christo quiescentibus, locum refrigerij, lucis & pacis ut indulgeas, deprecamur, per Christum. Nobis quoque peccatoribus, vsque, Sed venia, quesumus, lar-

gitor admittit, per Christum. Hic archidiaconus erigens se veniet, & inuoluens calicē mappa, leuat illum * ante dominum Papam, al. contra Per quem hæc omnia semper bona. Hic ambo signat, id est, oblatam & calicem tribus vicibus, singulis singulas faciēs cruces, Sanctificas, viuificas, benedicas, & prestas nobis. Hic leuat dominus Papa oblatas duas vsq; ad oram calicis, & tangens eum de oblationibus, tenente illum archidiacono, Per ipsum, & cum ipso, & in ipso est tibi Deo patri omnipotenti in unitate spiritus sancti honor & gloria. Tunc dicit in altum, Per omnia secula seculorum. Resp. Amen. Tunc reponit oblatas in altare, & dicit in altum, Oremus: deinde dicit, Preceptis salutaribus moniti, vsq; Sed libera nos à malo. Tunc dicit dominus Papa, interueniente nullo sono, hanc orationem: Libera nos quaesumus Domine, vsque, Petro & Paulo atque Andrea. Hic nominatim quos voluerit sanctos vel quantos, commemorat, deinde infert, cum omnibus sanctis, da propitius pacem, vsq; per omnia secula seculorum, Resp. Amen. Deinde dicit, Pax Domini sit semper vobiscum, Resp. & cum spiritu tuo. Deinde dat pacem altari vel patenæ, & sic populus dat sibi pacem. Dum verò dominus Papa dicit, Pax Domini sit semper vobiscum, non mittit partem de sancta in calicem, sicut cæteris sacerdotibus mos est, dum confringunt. Interim verò dicitur, Agnus Dei, & expleta confractione, quando communicat dominus Apostolicus, partem sibi mordet, & reliquam in calicem mittit, faciens crucem de ea tribus vicibus, nihil dicens: Et sic confirmatur de calice, tenente eum archidiacono. Quando verò dominus Apostolicus descendit ab altari, & incipit communicare populos, dicitur Antiphona ad communionem: & expleta Comunione & Antiphona, surgit dominus Papa: & veniens ad altare, salutat, altiùs dicens, Dominus vobiscum, resp. Et cum spiritu tuo. Deinde dicit orationem: Quod ore sumpsimus Domine, mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium sempiternum, Per Dominum.

MEL-

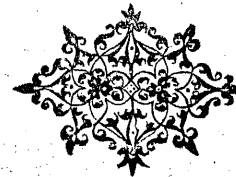
MELCHIOR HIT

TORPIVS BENEVOLO LE-
CTORI.

Men admodum qui nondum editos hæcenus auctores edere primum, vel editos antea castigare velit, multum presidij & facilitatis ex Manuscriptis libris experitur, & quo plures ei offeruntur, eo etiam magis se adiuuari sentit, ita illud sine scriptorum librorum præsidio admodum tentabit infelicitet, & quo plures oblatis fuerint, nō solum plus ei laboris & temporis, dum vnum cum omnibus confert, est impendendum, verum etiam multiplices persæpe lectiones in quandam eum difficultatem conijciunt, dum quando tolerari plures videntur posse, quamnam potissimum sequatur & approbet, deliberare & dijudicare cogitur. Quod vtrunque ego in his auctoribus edendis, castigandisq; sum expertus, non solum ex libris manuscriptis, quamplurimum adiuuenti, sed & laborem in conferendo immensum, atq; in dijudicando non minorem difficultatem. Et laborem quidem in clarissimos & hoc tempore vtilissimos scriptores, quia eo ipsi dignissimi esse videbantur, & edere eos præfens ecclesiæ postulabat necessitas, sicut non inuitus impendi, ita pro meo ingenio atque iudicio, quod quam sit exiguum & tenue, ego mihi sum conscius, ut veriorem, quæq; magis ad auctoris mentem accederet, lectionem eruerem atque approbarem, diligenter operam dedi. Itaque quidem, ut parum nostris dandum coniecturis, nihilq; mihi iuris in ipsos auctores sumendum, nisi quantum mihi per Manuscriptos libros permitteretur, (eos enim religiose, & ut alijs forte videri poterit, superstitiose semper sum secutus) existimauerim. Atque ut huius nostri laboris ac diligentie aliquod exstaret indicium, ex Isidoro qui cæteris antiquior, dignissimus est, omnium qui manibus teratur, non omnes quidem locos, quos ad manuscriptorum quatuor codicum fidem emendauimus, sed aliquot tantummodò subiiciemus ex his, qui dubitationem aliquam habere videbantur. Nam omnes notare, cum valde multi sint, nimis fuisset & mihi & tibi forte molestum, deinde neque magnoperè necessarium. At cum in his quos notauimus, & in pluribus quidem eorum non statim appareret, quid potissimum sequeremur, tuum ut tibi iudicium, beneuole lector, de his integrum constaret, nos operæ precium fecisse, neque tibi ingrati hoc fore putauimus. In quibus minuta etiam quædam & non satis digna quæ notarentur, si offendes, ne, rogo, diligentiam hanc meam mihi esse fraudi velis. Et at mihi deliberatum, in cæteris idem quoque facere, & quæ in eis emendassemus, variasque lectiones etiam notare, nisi in quam hoc partem accepturus esses, dubitassetus. In Amalario autem tanta erat in quibusdam capitibus diuersitas, ut eam dissimulare nequiuerm, ne si quis in exemplaria incidisset, quæ aliter quam hic excusum est haberent, fraude nostra hoc factum existimari posset. Itaque eam quoque varietatem locis annotatis, & nostram coniecturam, unde tanta varietas sit, subiiciemus.

EEEE 3 VA

CAPVT PER PLVRES PAGELLAS DIFFVNDITVR, A LITERA
primam pag. b. secundam, & sic deinceps indicat, numerandumq; in
A, ab initio capituli: in reliquis, ab ipsius paginae.

In praefatione versu 3. in omnibus MS. libris erat, magisterio: in impressis, magisterijs.

lin. 4. *vt quibus*, M. S. sicut etiam paulo post in prologo, vbi Impr. utrobique habent, *vt à quibus*.

lin. 8. omnes MS. *de genere officiorum*: excusi, *de origine & genere offi.*

li. 10. MS. *commentatum* Exc. *comendatū*.

B. lin. 19. MS. *ecclesiarum* impressi, *ecclesiū* manifesto mendo legebant.

Cap. 1. b. lin. 9. in vno exemplorum sic quoq; optimè legebatur: [vel, quoniā Catholica, hoc est, generalis in ea doctrina est.] cetera autem cum impressis sicut est excusum.

lin. 10. MS. *ad instructionem hominum de visibilibus atque invisibilibus rebus*, impressi, *ad institutionem hominum de visibilibus rebus*.

lin. 14. quod est in impressis, *trahit ad se*, in nullo erat MS. exemplari. Sed & varia in illis erat lectio. Nam duo erant quae legerent, *vel propter hominum omne genus ad pietatis subiectionem, tam principum, quam etiam principum subiectionem & idiotarum*. Tertiū autem hoc modo, *vel propter omnium hominum genus ad pietatis subiectionem tam principum, quam qui non principantur, hortatur, & idiotarum*. Quauis autem vt minimum discederet ab exemplaribus MS. talis lectio ex eis concinnari poterit, scilicet, *vel propter quod hominum omne genus ad pietatis subiectionem, tam principum quam principum subiectionem exhortatur: vt omisso illo, & idiotarum*, cui nihil est quod opponatur, sicut illa sibi opponuntur, principum & principum subiectionem, eius loco supponeremus, *exhortatur*, cum hoc verbū in vno etiā exemplorum sit: tamen quādo & nos à MS. exemplaribus sic, quauis minus discederemus, reliquimus priorem lectionē, & diuersitatem simul cum nostra contentura annotandam duximus, nē quid temerè immutasse videremur. Quod verò in impressis ponitur, *oratorum & idiotarum*, id in nullo erat MS. itaque videtur esse idcirco adiectum *oratorum*, vt illi *idiotarum* opponatur, sicut superiora illa, *trahit ad se*, ad sententiam perficiendam sunt superad-dita.

Quae sequuntur, *vel propterea generaliter, sic rectè fortassis distinguas, vel propterea generaliter, quod curat omnium*. hoc etiā ob-

ter notamus, hic in impressis fuisse, *hominum*, pro quo substitutum, *omnium*.

Cap. 3. lin. 2. legebatur antea, *& vtriusq; sexuum distinctis classibus se ac fororem pregentem canere Deo in choris carmē triumphale perdocuit*. MS. vt est nūc excusum, habebant: in vno tamen, *pregente* erat pro *pregente*.

lin. 5. Tria MS. *Chorum autem ab imagine factum coronę, & ex eo ita vocatum*. Quartum hoc modo, *Chorus aut ab imagine factę coronę, & ex eo ita vocatus*. Vnde Ecclesiasticus liber &c.

Cap. 4.

linea 7. post *honorificatus est*, quod erat in impressis. *idem author in Dent. canticum presagium futurorum conscripsit*, cum in nullo esset MS. librorum, cum quibus conueniebat prima Cochlaei editio, expunximus.

lin. 9. *pro mysterio, ministerio* substituitur.

Cap. 9. vers. 9. vt quomodò Dominū impetrent, est in MS. libris.

Cap. 11.

Integrum hoc caput, & magnam sequentis capituli partem, nunc primum ex MS. libris adiecimus: in capituli verò xi. penultimo versu, ea est varietas, quod alia haberent *susciperent, & vocarentur*. Deinde in vno hæc porro, erant adiecta: Sub veteri testamento minoris culpæ erant peccata, quia in eo non ipsa veritas, sed umbra veritatis aderat. Nam in testamento nouo præceptis altioribus manifesta quaedam quæ in illo populo vmbra veritatis destruxerant, deferenda nobis præcipiuntur. Illic enim fornicatio & retributio iniuriæ permessa sunt, nec nocebant. In testamento aut nouo, graui animaduersione damnantur, si committantur. Hæc, vt dixi, vnus habebat codex, tres reliqui non habebant.

Cap. 12. & 13.

Triginta octo lineæ huius quoq; capituli in excusis hæctenus libris desiderabatur, vsq; ad hæc verba: *Quoniam LXXII. lingue erant*. Et quæ sunt à quarta item linea à fine, ab his verbis, *Iam tibi post &c.* in eisdem non erant, quæ nobis MS. libri supeditarunt, sicut ab initio sequentis nimirum 13. capituli, trigintaduas lineas vsque ad verba, *Quæ in hac vita per vtriusq; testamentum*.

lin. 31. duplex est lectio: alij codices, *in spem futuri*, vt excudimus: alij, *in spe futura*, habent.

Cap.

Cap. 14.

Tertia lin. à fine, impressi, *subilamus*: in MS. adijcitur, *in altum*. vbi alij duo codices legunt, *in alto illo scilicet*. Porro idem legūt, *accendimus, non accendimur*. & (licet minuta hæc sint) omnes sonitu legūt, non sono. Vnum porro etiam habet, *in voce*: cetera tria, *in vocis*. Hæc est librorum in hoc capite diuersitas.

Cap. 15.

linea 14. quadruplex hic rursum lectio erat, & huiusmodi, vt tolerari omnes videntur posse. 1. vt charitate reconciliati oēs inuicem dignè &c. 2. vt charitate reconciliationis omnes inuicem dignè. 3. vt per charitatem reconciliationis inuicem dignè. quarta, in excusis est exemplaribus. Nobis secunda & tertia nequaquā displicet, vt respiciat ad eum euangelij locum, quo iubemur reconciliari fratri, anteq̃ munus ad altare offeramus.

lin. 28. excusi, *corpori & sanguini*: MS. oēs, *corporis & sanguinis*: in quorum vno etiam erat, *conformetur*, non in contextu, sed per cuiusdam emendationem supra contextū. Quæ lectio si retineatur, fortè etiam legèdum erit *conformatio* in præcedentibus. vt sacramenti conformationem, dixerit formationem, quam solatio corporis & sanguinis, quæ Deo offertur, sanctificata per spiritum sanctum conformet, hoc est, formetur, efficiatur. Quam ego loci huius esse sententiam dicerem, nisi obseruassem in Ordinis Romani libris, *confirmari* illic significare, distribuere alijs corpus & sanguinè Domini, facere alios participes seu communicare corpori &c. vt mihi etiam hoc loco de ea distributione intelligi hic locus posse videatur. Duo quoq; libri nō habebant, *Deo*.

lin. 36. Excusi, *ad exemplum*: tres MS. *de exemplo*.

Cap. 16. lin. 9. Excusi, *Omnes enim errorē impietates, perfidias, blasphemias*. omnes MS. *Omnes enim errores impietati, perfidias, & blasphemias calcat*. Est etiam in quibusdam, *in vniuersis ecclesijs*.

Cap. 18.

lin. 20. Hodie itaq; fit à nobis. lin. 22. in vespera. lin. 34. oportebat adimplere, in oibus MS. Eodem cap. b. lin. 40. ante hæc verba: *Qui enim manducauerit, in vno codicū hæc interijciuntur: Qui sceleratè viuunt in ecclesia, & cōmunicare non desinunt, putantes se tali communionem mundari, discant sibi*.

li. 44. legebatur antea, Cæterum si tan-

ta sunt peccata, vt nō excōmunicādas. Sed satis clarū est, legèdū esse vt emendauimus. Et erant codices, in quibus excōmunicatus legeretur, pro excōmunicādas. lin. 48. *abstinens*.

Cap. 19.

pro ratis, in alijs erat, *fatis*, fortassè legèdum est, *fatis*. & in impresso interminata erat, sed MS. omnia, vt est nunc excusum, terminata: in quibusdam etiam legebatur ter derogata, & in alio additur, id est, deprecata, sed nō videbatur nobis aliter legèdum, quàm hæctenus est excusum.

Ad finē huius capituli lin. 3. à fine, fortè legèdum, dialibusq; officijs: vbi excusum est, mundialibusq; vt sibi opponantur, nocturnis & dialibus.

Cap. 20.

lin. 15. vt tempus ipsum sacrificij vesperinum ostenderet seculi finem.

Cap. 23.

Integrum hoc caput nunc addidimus, & partem aliquam sequentis capituli vsq; ad vltimam lin. pag. 9. f. Sabbatum autem.

Cap. 25.

lin. 6. pro imperio, in vno codice scriptum erat, *gremitio*: sed per emendationem cuiusdam inter lineas, fortassis nō malè. b. lin. 6. vt carnem indueret, lin. 8. in hominem venit.

lin. 21. & aduentus, & in alio, *aduetu dei factō* ad homines.

Cap. 26.

lin. 8. passuro, in omnibus erat MS. in impressis hæctenus, homini purissimo.

Cap. 28.

lin. 16. in tribus libris potissimum legebatur, non potentissimum.

Cap. 29. a

lin. 6. per lignum mysterij, in omnibus erat. b. lin. 9. passione crucis.

Cap. 30.

lin. 13. alij habent post resurrectionem, & statim post, ad illam carnis. quo loco in vno erat, ad illam vitam futuram.

Cap. 31. a

lin. 15. à fine, Propter ipsum ergo initium datur. b. lin. 6. in tertia hebdomada lunæ Pascha, in vno legitur. quæ statim post sequitur vox, *Dominicus*, in nullo erat.

Cap. 32.

lin. 17. in duobus legebatur, *perfectio*.

Cap. 33.

diffusus, in impresso erat: in alio quodā, diffusi. Sed tria legebant, *diffusa*.

Cap. 34.

lin. 8. in nullo erat, offeramus.

Cap.

Cap. 36.

lin. 34. *delimitur* est in vno MS. in impressis hæctenus, vt apparet per emendatione cuiusdam, *describitur*. & pauld pōst in quibusdam legitur, & quatuor temporū, anni circulus, vicibus variatur.

Cap. 38.

lin. 8. in omnibus MS erat: exorationis, excusi, expiationis habebant. linea penultima in alio quodam legebatur, refurrectione reparatur: in impresso, superatur.

Cap. 39.

Caput hoc quoq; ex MS. libris perfectimus, adijciētes ea quæ à linea quinta sunt vsq; ad capitis finem.

Cap. 40.

Integrum hoc caput nunc quoquē accessit, & sequens 4r. caput.

Cap. 42.

lin. 6. nec Iudæis exultādum præbetur. in alijs exultando præstetur, in omnibus autem, *sustulit*, pro quo in impressis, *sustinu-*it habebatur.

EX LIBRO II. VARIÆ LECTIONES.

Cap. 2. b. lin. 2. tumidoq; gestu omnia MS. habebant.

Cap. 3. lin. 4. quos sequuntur ignorantium turmæ in quibusdam: in alijs, quod, erat. lin. vltima, pollet.

Cap. 4. Ad finem huius capitis ex manuscriptis libris quædam adiecimus, quæ in impressis hæctenus desiderabantur, nimirum ab hoc loco, *Quæritur* autem. lin. 4. à fine. Sed tamen in quibusdam erat.

Cap. 5. Et huius ca. initium, vsq; ad hæc verba: Fuerunt enim filij Aarō. lineas f. 28. quæ ipsa linea in vno ante hæc verba, fuerunt enim, interponebatur, sacerdotium regnumq; ecclesiæ in eis existimo figurari.

C. lin. 13. à fine, in impresso & vno ex manuscriptis est, supernus impletor. d. lin. 14. hæc verba, Digamus autem &c. nō erat in tribus codicibus, in quarto verò legebatur, Digamus autem aut fertur agere sacerdotium. vndè coniectura ductus legēdum putavi, haud. cum legeretur antea, digamo enim affertur sacerdotium. quæ lectio tolerari fortè possit.

19. autoritate. 21. vnus codex p ac, habebat, aut. 31. condunt, pro abscondunt, omnes. E. linea 1. defendendū legebat in tribus MS. nos vnum secuti, deferendum scripsimus. lin. 7. à fine, reuincere excusi hæctenus, reputerere habebat scripti lib.

F. lin. 18. indagari, excusi, 21. castitatis.

30. in vno distributionem discreta, in alio distributione discretam, in impresso antea, prouidentiam habere & distributione discreta.

Cap. 6. lin. 7. & 8. vt excudimus, ita in quatuor codicibus nostris constanter legebatur. Vbi antea hoc pacto, constituere lectores, subdiaconos ordinare non audeant præter.

Cap. 7. lin. 12. diuini, in omnibus & in vno confectione. lin. 14. Hæc sola. lin. 9. à fine, impressi, Secundus enim primo coniunctus: scripti, vt nunc legitur.

Cap. 8. b. vers. 23. nē videant quæ videre non debent, & fumant quæ.

Cap. 10. lin. 16. vt quia ad sacra sunt mysteria deputati, ab omni carnali immunditia sint liberi. lin. penultima, scyphum aquæ cum aqua manibus & manutergium accipiunt.

Cap. 11. a. lin. 4. à fine, legebatur antea, in quo maximè illa. & lin. vlt. in contrariam recedunt sententiam, tres scripti libri legebant.

b. lin. 14. notitiam artis Grammaticæ, quod erat in impressis, nō erat in scriptis. 21. neque commoto corpore. linea 3. à fine vtrunq; erat in MS. libris, & multum, & in tumultu, sed ex his alijs exhaurire, alijs exaurire habebant.

Cap. 12. a. lin. 15. vt oblectamēto dulcedinis in vno erat exemplari, ex emendatione tū cuiusdam. lin. 4. à fine, gestu additū est ex fide trium librorū. Erat autem qui sic haberet, neq; musicum gestum vel theatralē redoleat. b. lin. 3. fabarū in duobus erat, in alio fabrij, in quarto fabari: & statim pōst. Veteres lamina peñori imposita, sub ea cantica exclamare alendis vocibus rationem demonstrauerūt. Sic in duobus erat codicibus: *exclamare* autē in omnibus erat, non exclamāda, & pauld pōst scientia episcopi, non conscientia episcopi.

Cap. 13. lin. 16. sacra tēcta, duo legebant codices.

Cap. 15. b. lin. 27. vitia solita. lin. 29. quam accusari.

C. lin. 4. voluntates. lin. 42. nusquam progrediūtur. à. linea 46. quæ sequuntur, nunc primū adiecimus. d. lin. 4. Hi verò patres intellectu tolerantibus atq; discretionem in signatis omnibus rebus. in alio, atq; discretiōem insinuātes insignis omnibus reb. in tertio, insignantes omnibus &c. lin. 10. festinant cum properatione.

lin. 16. in consolatione, & in alio, in consultatione.

lin.

lin. 18. variam admodū hic offendim⁹ lectiōem, quam notabimus, vt lectoris sit iudicium, num ex omnibus vnā eruimus quæ clarā sententiā contineat. Duo habebant, *affectusq; animorum*: alijs duo, *affectusq; animorū*. Iam in duobus rursum erat, *provt eos pro uocauerit*: in alijs, *vocauerit*. *Diferentis*, in vno erat, quanquam supralineas notatum haberet *deseruentis*, quemadmodū duo item alijs habebant: in quarto erat, *deserentes*. Nos differentis legendū putauimus, & subiunximus, *Oratio*: cum in omnibus legeretur, *oratione*, vel gemitu vel fletu significantes corpus. hoc loco erat distinctio, nos eam post significantes collocauim⁹, vt in vno etiā erat ex quatuor.

Cap. 16. a. lin. 19. Pœnitentia autem non mēsum ac temporum cursu pensatur, sed pœna qua anima. Sic erat in tribus libris. & pauld pōst lin. 22. vbi in impresso est, qui pœnitentiam agunt: in alijs est, gerunt: in alijs, egerunt.

b. lin. 30. Horū in impressis & duobus MS. legebatur: in alijs, Honorum, atq; in illis talis erat lectio: Horum duntaxat dignitate seruata, ita vt à sacerdotibus & Leuitis Deo tantum testificata confessio, ceterorum verò adstante coram Deo solentiter sacerdotē.

lin. 9. à fine, Veruntamen quantum (in alio, quanta) in peccando fuit ad malum abruptio mentis intentioni deuotio, tantum debet esse & in pœnitendo deuotio, in alio tamen erat, abrupta: in tertio, corrupta. Quid si legatur, Veruntamen quāta in peccādo fuit ad malū abruptio mentis: intentio deuotionis tanta debet esse, & in pœnitendo adflictio.

c. lin. 5. à fine, in vno exemplari, cōfessio sperata erat loco huius vocis, Conuersio. Deindè statim pōst in altero quodam, Si incerta occupet mors, nequaquam subueniat pœnitentia. Erant quoq; quæ legerent, quam: non autem, priusquam.

Cap. 18. a. lin. 13. fectatrices ad perpetuā continentiam. b. lin. 13. tempus in quo lectum est, & paulo ante pro Nonne, Non & sine interrogationis nota. linea 18. in vno erat, coniugiorum habentis volentibus: in impresso antea legebatur, voluptatibus habentis. c. li. 21. à fine, seq. vel audire valet: & aliter, sequi vel valet, vel audet, nisi.

Cap. 18. a. linea penultima, indè sexui, in

alio, exindè sensui renunciat. b. lin. 20. Nam solent ætates quæ corporis fluxere luxuria. lin. 9. à fine, penitus confessionis legebatur antea, quomōdō etiā tres libri habebant: sed quartus, pœnituisse.

Cap. 19. a. lin. 9. mulieris suæ pulsū. li. 13. Ergō adiectum laborem, & legebatur antea, expresserunt.

b. lin. 15. nubentibus vna vni viro tenenda sit, adhibentur pro nuptu. lin. 37. à Leuita legebatur in pluribus, sicut in hæctenus excusis: etiā in vno tamen victæ, nescio, an vittæ: sed vittæ, magis mihi placebat.

C. lin. 2. nē pluralitas amorem vnicum caperet. caperet autē, in omnibus erat MS. non carperet, vt habebant impressi.

lin. 4. post manifestatā sanguinum maturitatem, vnus codex habebat.

Cap. 20. lin. 33. Sales autem in ministerio catechumenis dados à patribus, idēd est institutum, vt eorum gustū.

Cap. 23. a. lin. 13. nascēdo natum erat, in vno cæteri omnes nascendo procedere. & lin. 15. perfectum hominem vnus liber habebat: in reliquis non erat perfectum.

b. lin. 1. humanamq; substantiam, & pauld pōst lin. 3. quia nec geminavit vtriusque substantiæ integritate personam, nec confudit geminam vnitatem personæ substantiam.

lin. 25. & 26. i. Magna hoc loco codicū erat varietas, vt quid mihi sequendum esset, statuere non potuerim.

i. Ideoq; & incorporea esse euidenter ostenditur, quæ ad imaginem Dei creata est, pietate morum.

ii. Ideoq; incorporea qui ad imaginem Dei creata. De pietate morum &c.

iii. ostenditur: à quibusdam apprehendi & transferri potest, corporea esse nihilominus ostenditur. Ad imaginem autem Dei creata est.

iiii. à quibus autem apprehendi &c.

c. lin. 6. voluntatis indicio.

Cap. 24. b. lin. 24. Itaq; baptismatis gemina figura est, habet tres libri, omisso illo, sanguis & aqua:

Cap. 26. Hic à fine ea adiecim⁹ ex libris scriptis, quib⁹ Isidorus libellos suos velut epilogo concludit. Ex quibus satis constat, hic librorum Isidori finem esse, & si quid in impressis hæctenus adiectum sit, ab alijs adiectum esse.

FFFF

Varia

Caput 15. libri primi, in vno exemplari, vt suo ordine excusum est, lege-
batur, in alijs tribus hoc modo:

Post præcipit ordo, vt presbyteri affe-
rant corpus Domini, quod pridè reman-
sit, & calicè cum vino non consecrato. Po-
test in eo calice, qui cõsumitur quinta fe-
ria, intelligi finis veteris legis: quem eodè
die Dñs designauit per calicem datum di-
scipulis secundum Lucam, priusq; com-
mendaret corpus suu. Quauis & simpli-
citer possit intueri, vinum idèd non reti-
neri, quia facilius labitur quàm panis. Hæc
posita in altari, dicit sacerdos orationem
Dñicam & sequentia eius, vsq; per omnia
secula seculorum. Hoc peracto, assumit de
sancto corpore, & ponit in calicem silèdo.
Pax Dñi sit semper vobiscum, nõ dicitur:
quia non sequuntur oscula circumstantiũ.
Sanctificatur enim vinum non consecra-
tum, per sanctificatum panem. Postèa cõ-
municant omnes.

Huiusmodi gemus partem ex cap. 26. li.
quarti pag. 242. b. à versu 16. à fine, scilicet:
Simulq; & docemur, q; huius capitis pars
de eadè re pertractat, de qua prius 15. lib. 1.
Et erat in tribus exemplis vt sequitur:

Et dubitatio auferri de die pasceus,
de qua aliqui dubitant, vtrum in ea con-
secratur corpus Domini, an nõ. In eadem
die Apostolica recolitur consecratio, que
tantum Dominicam oratiõem super cor-
pus & sanguinem Domini dicebat. Igitur
nisi esset admonitum ex Romano Ordine,
vt referuaretur corpus Dñi à quinta
feria vsq; in sextam, non esset necessarium
reseruari, quoniam sufficeret sola oratio
nõica ad consecrandum corpus, sicut suf-
ficit ad consecrandum vinum & aquam.
Quod enim Innocentius dicit, isto biduo
sacramenta penitus non celebrari, intelli-
gendum est, vt iuxta morem nostræ eccle-
siæ non celebrentur. Etiam lectiones quæ
præcedunt ante passionem in Pasceue,
ecclesiæ primitiæ consuetudo est, q; non
repellebat penitus Iudaicus mos, qui in su-
is sabbatis legebant vnam lectiõem ex le-
ge, & alteram ex Prophetis. Necnon & ex
eo, vbi sanctus Gregorius dicit, alia quæ
dici solent in quotidianis missis, tacemus:
tantummodò Kyrie eleison, & Christe
eleison dicimus: possumus intelligere, q; non
alleluia cantabatur apud illum per
quotidianos dies in officio Missæ. Huius
tantæ diuersitatis causa q; esset, admiratus
ego apud me sum aliquandò, eamq; mihi

inuenisse tandem videor, & nisi hæc sit, fa-
teri sanè cogar, quoniam ergò sit, non mi-
hi liquere: Amalarium suos hos libros re-
cognouisse, atq; alios qui nunc scripti ex-
tent, ex prima eius editione, alios ex eis, q;
ab eo post recogniti sunt, descriptos esse,
indeq; hanc diuersitatem in exemplarib;
natam probabiliter saltem dici posse, ne-
mo est qui inficiari possit. Id ipsum autem
si quibusdam coniecturis atq; indicijs cõ-
firmetur, multo etiã fiet pbabilius. Pri-
mum satis constat atq; ex ipso Amalario
colligitur, post annũ Domini 820. hos de
diuinis officijs quatuor libros ipsum scri-
psisse, & postèa sub annum Dñi 831. Romã
à Lodouico Pio legatum esse profectum,
ibiq; cum ab ipso Pontifice tum à Roma-
næ ecclesiæ Archidiacono, atq; Magistris
multa, quæ ad diuina officia pertinebant,
esse sciscitatum, & q; ab eis audiisset, eorũ
multa in suum de ordine Antiphonarij li-
brum, quæ postquã Roma est reuersus, cõ-
scripsit, retulisse. Vndè in eo sæpè inueni-
as, Rogauit Magistros Romanæ ecclesiæ,
Sciscitatus sum ab Archidiacono, interro-
gauit Apostolicum. Quæ legendi formula
cũ capite 15. libri primi etiã in illo ex-
emplari reperitur, vndè hoc caput suo lo-
co & ordine descripsimus, in reliquis ve-
rò, ex quibus illud hoc loco descriptũ ex-
hibemus, non reperiat: verum simile sanè est,
postq; Roma reueriat, tum demũ hoc
ab eo caput mutatu, aliterq; scriptũ esse.
Deindè vt hoc etiã fiat verisimilius, hoc
ipsum exemplar præfationem illam alterã
quæ incipit, Postquã scripsi libellum, qui à
paruitate mea vocatur de ecclesiastico of-
ficio, veni Romã, interrogauiq; ministros
ecclesiæ S. Petri, tantũ habebat, cætera nõ
habebant. Ita que cùm hanc præfationem li-
bris suis antè se scriptis sponere se dicat,
& in eodè exemplari capite 15. deindè scri-
bat, (De qua obseruatiõne interrogaui Ro-
manum archidiaconum) quod non est in
reliquis exemplis, in quibus nõ est quoq;
hæc præfatio videtur sanè hinc colligi p-
babiliter posse; ex recognitione authoris
hanc varietatè esse, sicut ipsa præfatio postèa
adiecta est: ipsumq; authorè exactius ali-
quid cap. 15. libri primi quã antè scripsis-
se, & cap. 25. libri quarti, eò quòd malè an-
tè scripserat, omisso, alia postèa substituit
se. Nam animaduertit fortè quòd ex diuij
Gre-

Gregorij verbis collegerat, per Dñicam
orationem corpus Domini cõsecrari hoc
se malè collegisse, cùm hoc non dicat D.
Gregorius. Sed q; eius verba sunt, quòd ad
ipsam solummodò orationè Dñicam ob-
lationis hostiam Apostoli cõsecrãrit, nõ
dubium quin per ipsa consecrationis ver-
ba, quæ CHRISTI verba sunt, & qui-
bus ipsa consecratio perficitur, Ad quam
ipfos orationem Dominicam deindè ad-
iecisse, diui Gregorij sententia est. Por-
rò quòd cap. 15. libri primi, Qui in para-
sceue vinum per commixtiõem panis cõ-
secrant, eos contra ecclesiæ traditionem
& Innocentij Papæ decretum venire sen-
tit, rectè sentit: Sed quòd Ordini romano
hoc adscribat, quasi is hoc fieri mädet, nõ
rectè: In quo verba hæc, Sanctificatur em
vinum non consecratum per sanctificatũ
panem; reperitur quidè, quomodò nos
quoq; illa in tribus romani Ordinis libel-
lis scripta legimus, & in lucem emisimus:
sed non eo sensu quo Amalarium ea acci-
pit, accipienda esse, perspicuũ ex ipso eu-
dit ROM. Ordine. In quo cùm feria V. in
cena Dñi hæc verba habeantur, Pontifex
veniens ad altare diuidat oblatas, & sumat
de ipsis oblatas integras ad seruandũ vsq;
manè diei pasceus, de quibus commu-
nicent; absq; sanguine Domini: Sanguis
verò eadem die penitus consumatur: satis
intelligitur, cùm postèa feria 6. Sanctificat
enim vinum non consecratum, per sancti-
ficatum panem, dicat, non de consecratio-
ne hanc sanctificationem intelligendam,
qua vinũ in sanguinem Dñi commutatur:
Quippe, qui antè admonerit commu-
nionem pasceus sine sanguine nõ fieri.
quod obiter admonere volui, quia his or-
dinis Romani verbis nõ animaduertis, in
eundem scopulum Micrologus & Petrus
Cantor impegerunt, siue Amalarij iudici-
um secuti, siue in eam sententiã deducti,
quòd cõmunio vtriusq; speciei tũ adhuc
obtineret. Quorũ vterq; etiã rationè ad-
ijcit, cur hoc fieri sic debere existiment, il-
le quidè, vt populus plenè possit cõmuni-
care, hic aut, vt cõtractũ Dñici corporis in-
tegra fiat cõmunio, q; cùm neq; in albino,
neq; Amalario qui ex Ordine Romano ea
citãt, sed nec in ipso Romano Ordine re-
periantur, & cũ non eidem verbis vterq;
vtrq; ipsorũ interpretũ esse & ab ipsis hanc
rationè esse excogitatã, cũ expressis ipsis
Ordinis verbis pugnantem, apparet.

Cap. 3. lib. 3. pag. 217. à versu 9. à fine ab
his verbis, conueniat vna, scilicet p quar-

tam, exemplar cum præfatione habet, cõ-
ueniat vna, scilicet per tertiam, & quartã
& quintã, vt ptingamus ad sextã cursu ho-
ræ tertiæ, & intrante sexta, inchoemus al-
terum cursum. Si Dñs &c. Atq; idem ex-
plar in sequentibus vbi de eadem re agit,
& ad reliquas horas hæc accommo datur,
ab alijs dissentit. vt cap. 5. versu 6. per sextã
horã & septimã & octauã, itã verò, vt in no-
na habeant initium reliquæ tres repetiti-
ones, quæ nos perducant vsq; ad duode-
cimam horam diei. Et cap. 6. versu 1. Nona
continet nos per nonam horam & deci-
mam & vndecimam. Status &c.

Caput etiã 26. lib. primi in exampli-
ari quod præfationem alteram habet, & quod
recognitum propterea ab authore opina-
mur, differebat à reliquis. Nam vbi de ce-
reo mentio incidit, hæc pluraliter, illud de
vnicò tantummodò singulariter loquitur.
Itaq; in illo talis inscriptio capitis est, De
immissione cerei in aquam.

Et versu 3. habet, cereus benedictus de-
ponitur in aquam. Et pag. 2. versu 4. ab il-
lis verbis, vt enim legit. Vt enim per partè
illuminatã ad memoriam reducimus col-
umnã ignis, quæ figurabat Christum,
à quo inluminati sunt Apostoli, quib; di-
citur, Vos estis lux mundi, sicut à bñdicto
cereo inluminatur alter cereus: itã per partem
cerei q; nondũ exerit lumen suum, sed
est parata vt fecunditatè præstet lumini, spi-
ritus sancti persona designatur. De qua
re, vt superius scripsi in capitulo 28. dicit
Gregorius Nazanzenus &c.

Et quarto versu à fine capitis, quare ce-
reus deponatur in aquam.

Cap. 6. lib. 3.

Versu 23. Reliqua exemplaria, excepto
illo cum præfatione, cuius meminim; sic ha-
bebant: Kyrie eleison, potentia diuina,
Christe eleison, q; nos redemisti sanguine
tuo: iterũ Kyrie eleison Tu q; redisti ad pa-
trem, & ea claritate honoraris, qua hono-
ratus es, anteq; mundus fieret. Potest &c.

Cap. 27. lib. 3.

Versu 22. loco horum verborum, ex-
plar erat vnicum in quo legeretur, Nobis
quoq; peccatoribus: & versu 28. idem ex-
emplar. Postquã emisit spiritum, studu-
erunt ministerio sepulturæ, sequens verò
subdiaconus medio Canone, id est, cum
dicitur, Per omnia secula seculorum, susci-
pit eam ab acolyto, & stat ante altare cum
patena, & stat post subdiaconum regiona-
rium vsq; dum suscipiatur ab illo Regio-
narius.

Cap. 37. lib. 3.

FFFF 2 Sex

Sex vltimi versus non erant in exēplari quod præfationem habet adiunctam, sed eorum loco, in xij. lectionibus non sequit ista benedictio, siue quia benedictiones præcesserunt plures super consecratos, seu quoniam officium illud finitur sæpè circa noctem Dominicam, in qua nõ flectimus genua. Atque hæc in nullo aliorum exemplorum erant.

Cap. 32. lib. 4.

Exēplar quod præfatione alterã habuit, pa. 250. vers. xj. à fine, ab illis verbis In Antiphona, sic legit: In antiphona secūda, Rubi quæ viderat Moyses, sic loquit ex psona membrorū ad Dei genitricē, Intercede p nobis. Tertia habet in fine, Te laudamus Deus noster. Quarta est in Romano Antiphonario: nato dño angelorū, chori canebant, dicentes, Salus deo nostro: q̄ cōcinit laudi triū puerorū. In quinto loco est vna de Romano antiphonario, & altera de nostro. Quæ tenet verba Ioannis Baptiste, quibus demonstravit utilitatem nostram, quæ data est nobis.

Quo loco cū meminere Romani & sui etiã antiphonarij, quæ postq̄ Roma est reuersus, post annū 831. cōposuit, valdè hoc auget cōiecturã nostrã: imò videtur omnino illud necessariò iam colligi, hos ab eo libros postea recognitos, & hoc exemplar indè esse exscriptum.

Cap. 33. lib. 4. à versu 15. & ab his verbis, p̄sens officij nocturnale, tres diuersas lectiones inuenim⁹, quum vnã habes suo loco ex lib. cū præfatione, altera lectio sic habebat:

Notandū est, quod in antiphonis duarū nocturnarū primarū nõ subiungit alleluia sicut in nouissima. Idcirco eas veteri Testamēto oportet cōmittere, vt prima nocturna tãgat eos q̄ in naturali lege fuerūt, qualis fuit Abraham, qui obtulit sacrificiū Dño, & Iob, q̄ quanuis deputatus sit inter gētes, tñ dño semp̄ psallebat: & iterũ duodecim patriarche, in q̄bus terra Iudeorum adorabat n̄m. Et secūda eos tangat q̄ sub lege Mosaiica fuerūt, qualis fuit rex dauid & ceteri boni reges, qui spiritu p̄uidebant & prophetabāt oēs gētes adoraturas d̄m, etiã & ipsi multos cohortabantur, vt venirent & adorarent Deū. Tertia nocturna tãgit nouū testamētū, quod initium habet à baptismo. Quæ p̄ter habet in capite antiphona, Fluminis impetus cum Alleluia. Quæ antiphona cū psalmo suo ad liq̄da sonat de nouo Testamēto. Sequētes similiter. Cātate p̄no canticū nouū, psalm⁹ aptè narrat de nouo testamēto. Similiter Dñs

regnauit, exultet terra. Qui 3. psalmi mōstrant p̄cipuè turbationem & cōmorationem gentiliū cōtra p̄dicationem Apostolorū & subuersionē idolorū, atq; cōuersionē Christianorū. Et alio modo, Iesus triginta annorū erat, quādò venit ad baptismū. Quæ etas cōgruit sacerdotio. Vñ Gregorius nazanzenus in sermone de secundis epiphanijs, legitimū & maturū tēpus ostēdit his, qui omne tempus atq; oēm ætatē vel ad sacerdotium, vel ad docendū oportunitum putant, et iterum: Obserua tū & tū q̄ præes, quod triginta annorū erat Christus. Nunc volumus trāsire p̄ baptismum. Præsens officij genealogiã Christi ostēdit iuxta ordinem Lucæ: quia ab inferioribus incipit, id est, ab Ioseph & Heli, & peruenit ascendendo vsque ad filium Dei Adam. Vndè Augustinus in libro secundo de cōsensu Euangelistarum: Lucas autem nõ ab initio, sed à baptismo generationes Christi enarrat: nec descendendo, sed ascendendo tanquam sacerdotem in excipendis peccatis magis assignās. Et paulò post: Lucas autem ascendendo transit & peruenit ad Deum. Hoc est proprium sacerdotum, vt ab infimis perducatur plebē vsq; ad suprema. Igitur quia per humilitatem fit iste ascensus, quasi à plebeia conditiōe incipiunt antiphonæ præsentis officij, & ascendunt per reges Iudæ, per apostolos vsque ad chorū angelorum. Prima nocturna habet antiphonam, Afferte Domino filij Dei. Quibus verbis subdit in psalmo: Afferte Domino filios arietum. Hæc fuerunt munera primorum patrum. Et quæ adoratio pertinet ad humilitatem præcipuè, omnes antiphonæ de eadem habent verba, vt sunt istæ: Adorate Dominum in aula sancta eius. Et omnis terra adoret te deus. Secūda nocturna habet reges Tharsis & insulæ. Reges humiles præferuntur plebi humiliatę. Ipsa nihilominus referta est de verbis adorationis. Tertia nocturna mysterium tangit Apostolorum & Apostolicorum virorum. Qui præferuntur regibus, & ascenditur ad angelos. Antiphona, Fluminis impetus, ideò cantatur in suprema nocturna: quia præcipuè de Apostolorum prædicatione & baptisterio memorat. Vndè qui suprà in psalmo, Die penitentes venit spiritus sanctus, impleuit credentes, locuti sunt linguis, prædicare Euangelium cœperunt populo: Hic ciuitas Dei lætificabatur. Et post pauca: Manifestū est fluminis illos impet⁹ de spiritu sancto intelligendos, quo significatur omnis pia ani-

ma credens in Christum, vt fiat quis ciuitas Dei. Secunda antiphona p̄sentis perioche monstrat eos, quos Apostolorum p̄fentialiter chorū sæpè hortabatur, dicēs, Adorate Dominum in aula sancta eius. Illi sunt nempe de quibus scriptū est, multitudinis credentiū erat cor & anima vna. Tertia antiphona eos recollit, q̄ supra ordines memoratos sunt, id est, angelos, dicendū: Adorate Dominum oēs angeli eius. Hanc tertiam periocham recolimus per introit⁹ Missæ ab octauis Theophaniæ, vsq; in p̄sentationē domini: Romanus in officio, Omnis terra adoret te deus, voluit tempus monstrare, quandò oēs Iudæa venit adorare Dominum in pascha, quandò Dominus immittebat verbum salutare ad eos, quos rogabat de sapientia. Nosque itã & aliter dicimus: Adorate n̄m omnis terra, quandò multitudinis credentiū erat cor vnum & anima vna. In excelsis throno voluit Romanus in tempore illo introducere, quandò Dominus sedit ad nuptias honorificę, & fecit mirabilia solus, cū aquã cōuertit in vinū: Nosque in excelsis throno cantamus, cū hominem Christū mente videmus sublimatum in cælos, & quotidie facere mirabilia ea quæ tunc fecit, & potiora, quādò totum mundum conuertit ad vnam fidem. Adorate Deum, recollit illam desiderantissimam visionem, in qua videbimus eum sicuti est, quandò iam peregrinatio ista erit cuius angelicæ dignitatis, & adorabitur Christus ab omni genu, scilicet cælestium, terrestrium & inferorum. Qui cœtus quotidie augetur in corpore Christi, sicut communio præsentis officij dicit, Puer Iesus proficiebat: quantum & altera cantetur ab aliquibus, id est, Mirabantur. Iam nunc adoratur Christus ab angelis. Vndè Beda exponens illud beati Petri, Profectus in cælum, subiectis sibi angelis, & reliqua: Nulli dubium quin filio Dei semper &c. Nam hic rursum conueniebat cum cæteris codicibus, vsque ad finem capituli.

Tertia lectio.

Præsens solennitas celebrat coniunctionem sponsi & sponsæ. Quantum & Magorum oblatio & coniuuarum lætitia in eo recolatur, tamen preposui in nocturnalibus Antiphonis sequi ordinem venientium fidelium per baptismum ad Christū. Ordo Antiphonarum in Natiuitate Domini demonstrat altitudinem DEI descendisse ad nostram humilitatem, iuxta

genealogiam quam Matthæus computat ab Abraham, descendendo vsq; ad Iosēph, & vsque ad ipsum CHRISTVM. Idcirco prima Antiphona habet verba quæ ostendunt CHRISTVM filium Dei esse, dicentia: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Nec non psalmus vndè Antiphona sumpta est, monstrat cur Dominus vellet ad nos descendere, & particeps fieri nostræ mortalitatis, scilicet vt nos reget in virga ferrea, & erudiret nos disciplina sua. Præsens verò festiuitas tenet ordinem ascendentiū fidelium per baptismum vsque ad chorū angelorum & vsque ad ipsum Dominum. Sequitur genealogia quam Lucas describit. Vndè dicit Augustinus in libro secundo de cōsensu euangelistarum: Lucas autem non ab initio, sed à baptismo generationes Christi enarrat: nec descendendo, sed ascendendo tanquam sacerdotem in excipendis peccatis magis assignās. Et paulò post: Lucas autem ascendendo transit & peruenit ad Deum. In præsentibus antiphonis ordinem sequimur perspectiuium, nõ ordinem temporum. Prima antiphona quæ dicit, Afferte Domino filij Dei: tales seculares designat, qualis fuit Cornelius centurio gætilis & æthiops Eunuchus, seu quomodo sunt laici, qui seipfos infligant ad oblationem Dei, de qua Antiphona dicit qui suprà in tractatu psalmodum: Afferte Domino filij Dei, afferte Domino filios arietū, afferte Domino vosmetipsos, quos per Euangelium duces gregum Apostoli genuerunt. Secunda eos monstrat, qui p̄ propria relinquūt, vt sunt monachi. Ipsa dicit, Psallite Deo nostro, psallite Regi nostro, psallite sapienter. Vndè idem qui suprà in eodem: Docet nos & admonet vt psallamus intelligenter. Non queramus sonum auris, sed lucem cordis. Psallite, inquit, sapienter.

Tertia presbyteros & inferioris gradus electos, qui quantum sint plurimi in numero eorum, tamen qui propria relinquunt, quia consecrati sunt, præponuntur monachis. Ipsi optant, vt omnis terra adoret Deum & psallat ei. Istis nanque præponuntur pij reges, qui totū sibi gregem commissum constringunt ad copulationē veri sponsi. Hos recollit quarta antiphona: Reges Tharsis & insulæ munera offerēt regi Dño. Quæ sint eorū munera, sequēs Antiphona mōstrat: Oēs gentes quascunq; fecisti, venient & adorabunt coram te Dñe.

Quid agant postq̄ conuerti fuerint. Tertia antiphona istius periochæ mōstrat, dicens: Venite, adoremus eum, quia ipse est Dñs Deus noster. Super omnes istos est Apostolorum & apostolicorum chorus, p quos memorati cōiuncti sunt sponso. Eorum p̄dicationem mōstrat antiphona: Fluminis impetus lætificat ciuitatē Dei. Vndē qui sup̄rà in eodem die Pentecostes venit spiritus sanctus, impleuit credentes, locuti sunt linguis, prædicare euangelium cœperunt gentibus. Hic ciuitas Dei lætificabaf. Et post pauca: Manifestum est fluminis illos impetus de spiritu sancto intelligēdos, quo sanctificatur omnis pia anima credēs in Christū, vt fiat quis ciuitas Dei. Secunda antiphona præsentis periochæ monstrat eos, quos Apostolorum p̄sentialiter chorus sep̄ hortabatur, dicens: Adorate Dominum in aula sancta eius. Ipsi sunt nep̄e de quibus scriptum est, Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna. Tertia antiphōa eos recolit, qui sup̄rà ordines memoratos sunt, id est, angelorum, dicendo: Adorate eum omnes angeli eius. Hanc tertiam periocham recolimus p̄ introitus Missæ ab octauis Theophanię vsq; in præsentationem Domini, nisi fortē anticipet nos tempus septuagesimæ.

Cap. 34. lib. 4.

Pag. 253. versu 12. ab illis verbis, Hunc psalmum quō legebatur in exēplari, vt putamus recognito cum p̄fatione altera. Alia exemplaria hoc modo habebant: Affectū sanctorum suorū non dedignatus est n̄s exprimere in se: idē plorauit Lazarū, idē dixit, Tristis est anima mea vsq; ad mortē. Eademq; re non dedignatur Psalmū, Qui habitat in adiutorio altissimi, decantari in sua passione. Recolitur tamen passio saluatoris nostri, & nostra mortificatio quodammodō in sequenti sexta feria per versum responforij: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, in passione saluatoris nostri &c.

Eodē cap. vers. 38. ab hoc loco, In octauis eius celebratur res. exemplar vt putamus, recognitū habebat hoc modo: Quia summam cantatum est de baptismo Christi in theophania, in octauis eius integrē atq; apertē decantatur & memoratur de eo. Nam & profectus nostri baptismatis in eis celebratur. quod monstratur ex prima antiphona in octauis theophanię. Vere-rem &c.

Cap. 44. lib. 4. vers. 5. ab his verbis, Prius

venerunt magi, legebat in altero exēplari: Prius venerunt magi adorare Dominum, quā baptizatus esset. Magi edoē erant à doctrina Balaam per stellam nouam recognoscere nouum regem. Hi venerunt primō adorare Deum, & postea baptizati est ipse & Apostoli, atq; ipsi baptizauerūt. Quorum officium perspicuē dilucidatur, & præcipuē in Antiphona, Fluminis impetus, quæ cātatur in tertia nocturna. Satis apertum est ex officijs cæterarum nocturnarum, nouum testamētum recoli in tertia nocturna. Præcedētibus duobus nocturnis quæ habent in se memoriam sanctorum patrum, qui fuerunt in veteri testamēto repleti spiritu sancto, siue de circuncisis, siue de gentilibus. Sequitur tertia nocturna cum antiphonis, quæ habent Alleluia solito more, & perspicuē demonstrat nouum testamētum, & baptismi sacramenta recolunt. Vndē ad responsoria, Hodiē in Iordane & columbę specie, atq; Illuminare hierusalem, in ea cātamus. Hodiē in Iordane & in columbæ specie propterea in ea cantamus, quia ipsi baptismū Christi describūt nobis ante oculos. Illuminare Hierusalem, quia in illo illuminatio ecclesię noui testamēti ostenditur, in qua ecclesia primō illuminati sunt Apostoli, & per eos sequens ecclesia. Antiphona monstrat, quomodō spiritus sanctus lætificauit apostolos, vt sanctificaret tabernaculum Domini per baptismū. Cæteri versus sonāt quōd homines mūdi cōtrā agerent, sicuti sunt isti, propterea non timebimus, dum turbabitur terra, & trāferentur mōtes in cor maris. Sonuerunt & turbatę sunt aq̄ eorum, conturbati sunt montes in fortitudine eius. Psalmus, Cantate Domino, monstrat quōd omnes dij gentiū sint demonia, & iterum de atrocitate gentiliū infidelium & lætitia credentiū dicit, Cōmoueat mare & plenitudo eius gaudebunt campi & omnia quæ in eis sunt. Tūc exultabunt omnia ligna sylvarum ante faciem Domini. Dominus regnauit, exultet terra, lætentur insulæ multę. Prædicationē apostolorum mōstrat nihilominus & subuersionem idolorum. Itā inquit versus: Alluxerunt fulgura eius orbit̄ terrę, vidit & cōmota est terra. Montes sicut cera fluxerunt à facie Dñi, & in sequentibus: Cōfundantur omnes quæ oderunt sculptilia.

ER-

ERRATA QVAEDAM A NOBIS PRIUS NON ANIMADVERSA, VEL OB VITIOSAM

sapē scripturam admissa, sic corrigantur.

pa. 2. col. a lin. 17. leg. p̄pterea, 154. lin. 8. à fine, vt virtutum. 236. lin. memoriā missa Apo-
generaliter. 155. b li. 13. à fine. quę statui. li. stolorum, celebratur.
pa. 2. col. b li. 25. leg. cū cantaf. 11. à fine. iuxta ordinem. 237. b linea 19. à fine. Seruato
c. 4. lin. 4. lege, populis. 156. lin. 6. omitendo ofcula. illo.
cap. 14. lin. 14. lege, Domino. lin. 7. coniungit. 239. b lin. 9. à fine. Si esset iam.
fol. 9. b lin. 3. sic distingue, vel 157. b lin. 1. deputatur. lin. 11. à 240. lin. 8. à fine. poterunt.
si aduenerit, sub tali a c̄tu primo sabbato primi mēsis 241. b lin. 3. à fine. suggestio-
expectare securius. vsque ad quartū sabbatū. num.
pag. 14. lin. 42. lege, & gloria. lin. 14. primo sabbato. 21. 242. lin. 20. à fine. pentecestes
17. a tertia lin. à fine, leg. perat. patriarcha. 29. secūdo sab-
bato. 43. tertio sabbato. 250. b lin. 15. fit.
18. a lin. 4. à fine, sic distingue, 159. lin. 12. constat. 254. lin. 11. à fine, leg. vacatio-
p̄ beneficijs medicinę Dei 160. b lin. 11. ponitur. per sin- nis.
munera. gulas orationes in xii. 273. b lin. 6. tentationem.
24. b lin. 20. cum interrogati- 163. b lin. 2. effugandas. lin. 3. 274. b lin. 4. à fine. Antipho-
onis signo lege, excoleretur. rutiler.
25. b lin. 38. le. alij simbras & 164. b lin. 14. ministremus, li. 275. b lin. 7. à fine. hebdoma-
phylacteria. 18. minister?
27. li. 28. le. agnoscere debēt. 170. b expūge illud ad margi- 285. lin. 19. scribo.
40. linea 25. lege, in vsitato nem xx. 32. enumerat Paulus. 287. lin. 12. est, septuagesimæ
pag. 58. a lin. 15. p̄ndebāt. 174. b 21. hanc legit 28. qui si- in nocte recolit gloriā quę
b linea 8. ab omnibus. gnum. celebratur apud ciues, qui
pag. 61. b linea 21. enixa. 168. b lin. 24. in manēdo, for- demigrauerunt In die.
pa. 66. lin. 7. crucifixio 25. seu tē legendum, minando. 288. b linea 8. à fine, pugnare
ad vestem. 183. lin. 2. mutantur cerei. nos conuenit.
pa. 68. lin. 25. ternæ petendo 184. lin. 4. à fine. vxoris. 289. b lin. 1. qui in isto.
erat in MS. fortē legendū, 187. a lin. 6. peregrinum, non. 296. lin. 7. rogent. Vt.
ternæ repetendo. 18. b lin. 34. alia & melior le- 298. lin. 8. fortē legēdum est,
74. b li. 13. à fine, nullūq; aliū. c̄tio quā vt cū euangelica iuisiones.
82. lin. 24. reprobōrū. lectio de ore eius auditur, le- 300. lin. 21. de dictis verbis: b
86. lin. 5. à fine, vt ibi. lin. pe- ctoris fidem. lin. 3. à fine. noctibus Alle-
nultima, edicenda. 191. b lin. 15. Sic aut. lin. 17. po- luia, excepto.
89. lin. 20. de re in effabili pe- test. sine interrogationis 306. lin. 16. à fine. Baptista.
nē ineffabiliter. nota. lin. 37. At cantores. ex- 327. lin. 19. Adtestante.
90. lin. 21. leg. hāt sacramēta, pungendum etiā in mar- 346. b lin. 11. à fine. in vigesi-
94. a lin. 7. à fine. cōprobenf gine, Vinum. mum primum.
b vltima linea. misereatur 192. lin. 1. tentationum. 347. lin. 26. reuertatur.
nostrī. Sequitur oratiōes 194. b linea 30. inclinatione 393. b lin. 39. inuitabuntur.
ad cōmendandā animam. Subdiaconi. 399. b lin. 4. fuerint.
111. leg. perueniunt. 197. a 32. deuotione, in b. lin. 422. b lin. 30. facit. Super.
113. b li. 17. à fi. & ei⁹ firmitate. 3. à fine, natiuitatis secun- 424. b lin. 4. principium.
116. b lin. 3. à fine. leg. adā, vn- dū humanitatem. 429. b lin. 1. vigintritia.
dē genus humanū. Vndē 202. lin. 3. leg. embolis. li. 29. 431. b lin. 21. ilie
123. b linea 9. se in corpore. & orantes de. 438. b lin. 22. ipsi sacramētis.
129. linea 10. reuixit. 203. lin. 18. resurrectione, lin. 433. b lin. 22. & caticum cum
130. a lin. 3. remeare b lin. 20. 7. à fine, si oratio Antiphona.
agnum de cera. 207. b lin. 5. à fine, ordo rerū. 456. b lin. 26. repetimus.
136. lin. 15. habeant locum. 217. lin. 30. Inerant etiā. 463. b lin. 35. de cruce, & Sab-
138. b li. 3. à fine. a presbytero. 220. b lin. 16. Benedic̄tio quę bato de sancta.
141. b li. 6. manus. Memorat. 228. lin. 33. non ea. 479. b lin. 8. complanatis.
145. lin. 12. in effectu. linea 4. à 229. lin. 25. ciuitatem in hoc. 497. b lin. 19. à fine, assensum
sine conuenientissimē. 231. b lin. 35. oratur. 499. a li. 10. à fine. augustissi-
146. b lin. 5. à fine. eā sic trāsīt. 233. a lin. 11. versus quidā. b li. mis. b lin. 33. generis con-
150. a lin. 8. à fine. leg. munus 24. leg. vocatę, aut vocat te. tendere.
offerre, b lin. 15. à fine: im- 234. b lin. 9. à fine. resultat. 500. lin. 1. cur Dei.
plendum. 235. lin. 17. à fine, ecclesię. 501. lin. 21. dimensiones.

IN-

INDEX IN HOS DE

ECCLESIASTICIS OFFICIIS COMMENTARIOS, IN QVO PAGINAE IN QVATVOR

PARTES SVNT DISTINCTAE, QVAS PER LITERAS

A. B. C. D. EXPRESSIMVS.

A Aron cur primus sacerdos nominetur cū ante eū alij fuerint. 70.c
 acedia quid 50.a
 acephali clerici. 72.a
 acolyti ceroserarij dicti. 163.b
 acolyti & vndē sic dicti. 71.a 72.b 316.d
 acolyti scribas representant 178.d
 acolytorum officium 471.b
 acolytorum quod munus sit in consecratione chrisimatis. 120.a
 acolyti cereos in manibus tenent in Missa introitu. 181.a quādo deponant & quomodō collocent. d. 80.b
 actio q̄ Missa pars & cur sic vocet. 409.c
 actores olim qui nunc in ecclesia exorcistae. 24.c
 Adam Christi figura quasi fuit 466.a
 adam in quas nos miseras pertraxerat, ex eis nos exemit Christus 116.b.c
 adae primi & secundi comparatio. 129.a
 adam secūdis obdormiuit in cruce 199.b
 adoratio Deo, nō creaturā, cōuenit. 127.d
 de Aduentu Domini sermo. 502.c
 aduentus Domini duplex 502.c & alterius cum altero per antithesin collatio. 503.a
 de aduentu Dñi scripsit Beruo ad Aribonem archiepiscopum 429. b
 in Aduentu Esaias cur legatur. 307.a
 de Aduentu Domini & hebdomadarum numero. 208.a
 aduentus Domini quādo inchoet 247.d 554.a
 aduentus Domini Dominicos dies aliter Lectiōarius, aliter computat Sacramentarius. 424. b
 in Aduentu Domini diuinorum officiorum ratio. 554.
 aduentus Domini I. quodnam legendū Euangelium 452.d
 in aduentu ecclesiastica obseruationes 452. catq; de diuinis per aduentum officijs. d. & sequen.
 aduentus Dñi officia nocturnalīa 274.a
 in aduentu qñ historia, *Clama*, canēda. 453.b
 aduentus 4. hebdomadā ad laudes pprias antiphonas in Psalmis habet 208.b
 aduentus vltima hebdomada Responsi. & Antiph. 249.a
 in Aduentu Gloria in excelsis & Dalmaticae nō vsurpata antiquitūs. 248.d 458.a
 quādo tūm dici possit. ibid. 554.a
 adulteram vir tenere minimē debet. 31.d
 Aedes & aedificia vndē dicta. 394.c
 Agendas mortuorum non vt cetera officia aufpicamur. 413.a
 agnus Dei 93.d
 agnus Dei à clero & populo cantari quis statuerit 79.b 205.b 409.d 443.d
 agnus Dei reticetur in Missa nocte Paschali 65.d
 agni ex cera & oleo. sabbato sancto fusi in octauis Paschae in Rom. ecclesia distribuuntur. 62.a 130.b
 Albati vocantur baptizati 66.b 143.b
 albarum vestium mysteriū Caroli Magni hortatu explicuerunt suae aetatis Archiepiscopi. 143.b
 albæ baptizatorum vestes quid significēt. 63.b 143. cd 469. b 517.a
 albas vestes baptizati per septem dies gestant 143.c 347.d
 albis quādo se exuant baptizati 295.c
 albatorum vestes post octo illos dies non rectē induent qui se peccatis cōdārunt. 144.a
 alba seu podēris 77.a
 alba, sacerdotalis vestis 74.d
 alba larga in noua lege, in veteri stricta. 169. a
 albam sine casula portat lector seu cantor cū legunt cantantq;. 186.c
 albini liber de diuinis officijs. 37.
 albini ad Carolum Magnum epistola. 97.
 albinus Magister Caroli Magni Missales oratiōes de S. Trinitate cōposuit. 463.c
 albinus Gregorij sacramentariū locupletauit & purgauit 463.d
 albinum doctissimum Magistrū istius regionis nominat Amalarius 301. b
 albinum audiuit Amalarius 303.d
 albinus se Gallias incolere significat 75.d
 albino quidam malē adscribit quōd author sit, vt toto Paschali tempore tres semper Psalmi ad nocturnum officium dicantur 541.b
 alleluia quid 5.c 240. b 329. a
 alleluia quid, vndē ortum, & in Missa quādo & cur canatur 81.c
 alleluia cuius rei significandae causa canat 186. b
 alleluia cōtemplatiua vita designat. 149. a
 alle-

INDEX.

alleluia & tractus quid differant 153.a
 alleluia & Amen, in aliam linguam cur nō transferantur. 5.d
 alleluia quibus temporibus Afri & quibus Hispani canant. 5.d
 alleluia post Psalmorum siue lectionū cōsummatam predicatiōe cur canat. 5.d
 alleluia quādo intermittatur, & quādo frequentetur. 349.a 481.b
 alleluia duo cur cantentur sabbato ante octauas Paschae. 44.d
 alleluia in vesperis Paschalibus. 296.b
 alleluia duo qñ & cur canantur. 146. b.c
 alleluia quot ad Missam infra Pascha & Pentecosten sint cantanda. 461.d
 alleluia duo habet sabbatū in Albis. 66.d
 & Dñici dies vsq; in Pentecostē. ibid.
 alleluia cur Responsorio, Hymnum canite nobis, sit adpositum. 298. a
 alleluia in vespertinali septuagesimā & nocturnali officio frequētatur. 223. b. 291.
 alleluia in 3. nocturni Antiphōis. 249. b 266. d 253. c
 cum alleluia tres nouissimi Psalmi in nocturno Triniticali canuntur. 227. a
 alleluia in quorum festorū tertij nocturni Antiphonis non sit. 281. c
 alleluia non habent antiphonae tertij nocturni, in Vigilia prima natiuitatis Christi. 280. a
 alleluia ad Psalmos in Matutinis in quibus dā festis canit, *Benedicite* excepto. 300. d
 alleluia extra Pentecostes tempora ad Missam an dicendum, & vndē hęc sumpta consuetudo. 242. b
 alleluia ad ceteros Psalmos in matutinali officio, licet dicimus, ad *Benedicite* tamē non dicimus. 229. d
 alleluia in Missa de Innocentibus non canitur. 155. d
 alleluia in tertij nocturni & matutinalibus officijs. cur nō sit in festo Iohannis baptistae. 302. b
 alleluia reticetur in Missa p mortuis. 210. a
 alleluia i vigilijs sanctorū intermittit. 61. b
 alleluia in septuagesima suspenditur. 42. a
 44. b ieiunij tempore intermittitur. 61. b
 alleluia in sabbato ad vesperam in septuagesima dimittendum. 458. b
 cum Alleluia Responsorij nisi Paschali tempore non dicenda. 546. d
 S. Almachius Kalendis Ianuarij martyrio coronatur. 39. c
 altarium origo. 391. b
 altare cur sic dictum. 394. d
 altare quid mysticē significet. 124. b 126. a
 altare quid representet. 193. a 200. a
 altaria duo in lege, duo itē sacrificia euāgelij designabant. 194. d
 altarium consecratio quomodō fiat. 351. c
 altaria vngenda & benedicenda. 397. d
 altaria non semper Orientem respiciunt, quāuis sic frequentius extruantur & conuenientius. 393. b. c
 altaria lauātur in Cœna Dñi. 11. b 55. c
 altaria in Cœna Dñi cur nudent. 57. a 177. a
 altaria nuda à quinta feria vsq; in sabbatū Paschae. 124. b
 altare cur osculentur diaconi 180. b & episcopos. c
 altare accedere quibus sit licitum. 191. b
 Amalarius Albinum Magistrum puer audiuit 301. 303. b
 amalarij intentio & propositum 105. b
 amalarius Romam missus à Ludouico ad Antiphonarios inquirendos. 263. a
 amalarij Romā venit anno Dñi DCCCXXXJ. 301. Constantino poli fuit. 283.
 amalarius in dubijs Romanum archidiaconum consuluit 129. d
 amalarius Antiphonarium ex multis conscribit. 263. c in verbis adiuuatur ab Elifagaro. d
 amalarius Antiphonas festiuitatibus aptas ipse cōponit, & cū suis fratribus in choro canit. 286. d
 amalarius diligēs obseruator & inspector diuinorū officiorū. 147. b 424. c 431. d
 amalarius non consuetudinem instituit, sed de instituta figuram elicere consuevit. 449. b
 amalarij supputatio de quatuordecim hebdomadis inter ieiunium 4. temporum Martij & Iunij, non subsistit. 449. b
 amalarius citatus à Radulpho. 536. a
 ambo vndē dicatur. 395. a
 ambrosiani multi hymni dicunt qui eius minimē sunt. 412. c
 S. Ambrosij vita citata. 290. c
 ambrosij antiphonarum cantum à Græcis ad Latinos transtulit. 545. a
 ambrosianum officium qualem cantum habeat. 545. a
 ambrosianum officium quomodō Psalmos distributos habeat. 539. c
 ambrosianum officium quot lectionibus nocturnas peragat. 550. c
 ambrosius hymnos scripsit, qui Ambrosiani dicti. 2. d. 354. a. & primus apud Latinos Antiphonas constituit. 3. a
 ambrosianum officij quo loco hymnos cantet. 548. a 549. a
 ambrosianū officium quō appeller Antiphonas. 545. d & Responsorij in Missa. d
 G G G G am-

ambrosianum officium. 542.a.b. 546.a.d.
 545.b 550.a 551.cd 552.a 554.a 556.a
 557.d 565.a 566.d
 amen signaculum est orationis. 92.d
 amen confirmatio est precis. 182.d
 amen, quid significet. 81.b 329.a hac vo-
 ce confirmat orationem sacerdotis po-
 pulus. ibid. 189.d 329.a 497.d
 amictus. 168.d
 amictus nūc, qd in lege suphumale. 75.a
 ampullæ. 120.a
 Anachoretæ monachi quales sint, descri-
 buntur. 25.b
 anachoretæ quidam adulterini. 25.c
 analogium quid. 394.d
 anastasius. 187.d
 andræe verba citata ab Iuone. 496.d
 angelorum natura. 238.c
 angelici spiritus cur militia vocetur. 84.d
 angelorū numerus imminutus ex anima-
 bus fidelium quotidie adimpletur. 57.d
 anglorum episcopus primus Augustinus
 259.a Theodorus ite episcopus, Græ-
 cæ & Latine peritissimus. 259.a
 animæ origo incerta, diuinæ substantiæ
 non est pars, ad imaginem dei qua rati-
 one dicatur creata, corporea est. 34.b
 animæ immortalitas adstruitur. 491.b
 animæ defunctæ, vide defunctæ
 anniuersarij dies defunctorum. 95.b 96.b
 ante Antichristi persecutionem Iudæi re-
 sipiscunt. 229.a d
 annulum cur sponfus sponsæ det. 31.b cur
 quarto digito inferatur ibid. vnus an-
 tiquitus cur dari tantum solitus. c
 annunciationis B. Mariæ festiuitas. 512.
 annuntiatio S. Mariæ vbi seruanda. 458.d
 556.b c
 annus Iubileus apud Hebræos. 14.a
 annis in notandis non conueniūt Hebræi
 & LXXII. interpretes. 37.a 40.b c
 anniuersaria dies pro defunctis cur repe-
 tatur. 211.b
 anno bifextili quando S. Matthiæ seruan-
 da Natiuitas. 458.c
 antiphona quid. 79.d 328.d
 antiphonarum vsus vndè & à quo initium
 sumpsit. 222.d 412.a
 antiphonas Græci primū cōposuerūt. 3.a
 in Latinam Ecclesiam Ambrosius in-
 troduxit. ibid.
 antiphonarum angelos canētes vidit Igna-
 tius. 544.d
 antiphona generale nomen ad quos se cā-
 tus extendat. 545.c
 antiphonæ quæ admodum ad psalmos or-
 dinatæ à D. Gregorio. 542.b

antiphonæ ante inchoatos Psalms impo-
 nendæ, etiam si priuatim quis horas di-
 cat. 542.b
 antiphona vna ad minores Horas tantum
 dicitur. 542.b
 antiphonæ 354.a
 antiphona ad introitum. 79.d
 antiphonæ tertij nocturni in festiuitate
 Ioannis baptistæ, & in Matutinis cur al-
 leluiæ non habeant. 302.b
 antiphonæ quæ ab O incipiunt. 276.d, an-
 te hymnū B. Mariæ canuntur. 277.a alio
 ordine in Romano antiphonario quàm
 Metensi. 278.a
 antiphonarius Romana consuetudine lo-
 quendi quis sit liber. 274.d
 antiphonariū generatim accipit Amalari-
 us, vt etiā Responsorialia cōplectatur. 264.b
 antiphonarium ex multis cōcinnat Ama-
 larius. 263.c
 antiphonariū romanū quo vsus est Ama-
 larius ab Adriano Papa ordinatū esse. 263
 antiphonarius Merensis 274.d
 antiphonarium Adrianus ordinauit & re-
 parauit. 265.a
 antiphonarij ordinator Gregorius. 420.b
 antiphonarius diurnalis Gregorij. 450.a
 antiphonarij in capite à quo sit ordinatus,
 indicatur. 408.b
 antiphonarij author distinctione cantus
 aut ordinis, Sanctorum variū affectū
 monstrare solet. 70.b
 antiphonariorū magna diuersitas. 263.a b
 antiphonarius Amalarij quo ordine Re-
 sponsorios communes de sanctis com-
 plectatur. 303.c
 antiphonarij aliqui Responsorialia ad Ve-
 speras habent. 223.b
 antiphonarius Romanus à Gallis quo tē-
 pore sit receptus. 545.b
 antiphonarius Romanus de quibus festis
 Responsorialia peculiariter, & Antiphonas
 habeat. 546.a
 antiphonarium Romanum sequitur aliæ
 nationes ferè in Antiph. de tempore, de
 sanctis nequaquā. 545.d in ordine re-
 sponsoriorū & versuū varietas est ibid.
 antiphonarij de sanctis ex eorum vita an-
 tiphonas habent. 543.b
 in antiphonario. *Canite tuba*, proxima Do-
 minica ante Natiuitatem. 453.c
 antiphonarius. 54.c 56.c 105.b c 155. 208.a
 247.d 251.d 542.b
 Apis natura. 508.b
 apocalypsis Iohānis scripturæ sacræ liber
 vltimus tempore & ordine. 4.a
 apocryphilibri & SS. vitæ. 543.
 apo-

apostoli nomen quid significet. 20.a
 apostolorum quatuor genera. 20.a
 apostolos à Christo baptizatos, quàm à Io-
 hanne, verisimilius est. 244.b
 apostolis disponēda multa reliquit Chri-
 stus. 205.d
 apostoli ab inuicem discessuri, fidei sym-
 bolum condunt. 33.b
 apostolicæ sedis traditio sequenda etiā
 cæteris est. 17.a
 Aqua è latere Christi manās, lauacrum p̄-
 stat & potum. 199.b
 aqua ad persūsionem in veteri lege emendati-
 onem baptismi præfigurabat. 468.c
 aquam ad spargendis fidelibus. quis bene-
 dici præcepit. 417.c
 aqua ad persūsionem omni Dominica bene-
 dicitur. 457.d
 aquæ benedictio & cum sale commixtio.
 357.b c eius adpersio. 456.d
 aqua benedicta in vnctione infirmorum.
 94.b d
 aqua vino miscēda in sacrificio Missæ. 82.b
 aquam ad sacrificium quærent & offerunt
 cantores. 79.a
 aquilarum natura. 518.a
 Ara vndè dicta. 394.d
 archidiaconi eadem quæ diaconi conse-
 cratio. 74.b 166.b
 archidiaconi ceroferarum tradunt aco-
 lytis. 163.b Subdiaconis vrceolū. d.
 archidiaconus calicem eleuat de altari, &
 inuoluit sudario. 199.d leuat cum sa-
 cerdote ibidem
 archidiaconus duas oblatas offert pro se
 & diacono. 191.b
 archidiaconus Romanus. 129.d
 archiepiscopus cur sic dictus. 314.c & ei
 autoritas. ibidem
 archiepiscopus cur metropolitanus vocet. 314.d
 archiepiscopi à Rom. sede pallium accipi-
 unt. 75.b 320.a
 archipresbyteri in episcopijs Canonico-
 rum curam gerebant. 418.d
 arithmetice cognitio iucūda & vtilis. 98.d
 arithmetica discenda his qui ad scripturæ
 notitiam venire volunt. 378.a
 aromata cur sic dicta. 118.d
 Ascensionis Domini dies cur celebris. 13.b
 67.d 348.a 517.c
 ascensionis festi nocturnale officium. 299.a
 557.b
 de Ascensione Responsorios per 10. dies
 cātabat ecclesia cui Amalari-
 us p̄fuit. 398.
 ascensionem præcedēs ieiunium tridua-
 num. 348.b
 astronomia. 379.c

Auaritia quæ vitia procreet. 49.b quo pa-
 tē vincatur. ibid.
 S. Augustini vita citatur. 243.c
 auster quid mysticè in scripturis signifi-
 cet. 71.d
Babylon diaboli ciuitas. 106.
 Babylonica populi Iudaici captiuitas
 43.b c
 babylonica captiuitas quando plenè re-
 laxata. 106.d 110.a
 baculi deponuntur de manibus cum Euā-
 gelium legitur. 188.c
 balteum. 75.a
 balteus. 76.a
 balsamus quid designet. 142.c
 balsamus cuius rei significandæ gratia ad-
 hibeatur christi. 118.d 154.b
 baptismi typi in veteri lege. 34.d 468.c
 baptismi figura mare rubrū. 147.c 466.a
 baptismi cum vitro, & crystallo similitu-
 do. 143.a
 baptismus Iohannis alius à Christi ba-
 ptismo. 34.d 36.c 414.a
 baptismus perfectus à Christo cōcepit. 35.a
 baptismi tria genera. 35.a 62.c
 baptismus sanguinis, quo creditur bapti-
 zari latro in cruce. 139.c & Christi. ibid.
 baptizari Christus cur voluerit. 40.c
 baptizatos Apostolos à Christo verisimi-
 le est. 44.b
 baptismus regis Christi character. 36.b
 baptismus nisi in Trinitatis sacramento
 non ritè peragitur. 35.b c
 baptismum alij trina, alij vna mersione ce-
 lebrant. 415.b alij mersione, alij super-
 fusione. c
 baptismus non iterandus. 27.c 34.b 35.c
 67.a 340.d 414.d
 post baptismum peccata contra cōpœni-
 tentia remittuntur. 34.b 35.d
 rebaptizari hæretici non debent in Tri-
 nitatis sacramento ritè baptizati. 36.a
 baptismus omnibus necessarius. 507.c
 baptizandi paruuli vtpotè originalis pec-
 cati rei. 416.a
 baptizantur paruuli alio protestante, vt
 muti, surdi, infirmi. 35.d 466.d
 baptizati paruuli fide aliorum saluantur.
 135.d 136. 321.b 67.a ni baptizentur, à
 regno Dei extorres erunt. ibid. eos pa-
 trini & matrini in fide & moribus in-
 struant. b
 baptizati patribus spiritualibus commen-
 dantur, vt hoc eis p̄stent quod à presby-
 teris præbendum erat. 144.c
 baptizandi ægroti qui iam loqui non pos-
 sunt. 416.b

baptizandi mortui non sunt. 416.b
 baptizari quidam pro mortuis ante-baptisimum defunctis Apostolorum temporibus voluerunt. c.
 baptisim^o in paruulis originis, in natu maiorib^{us} & has & actuales noxas purgat. 35.
 baptisimus nos mortis tēporalis pœna nō eximit. 35. d
 in baptisimo duas pactiones credentes interponunt. 35. c 67. a
 in baptisimo septem gradus. 62. c
 baptisimus & quæ ad hunc pertinent, latè explicantur. 320. c
 baptisimi ordo & cęremoniæ explicatæ. 100. c 467.
 baptisimi tempore quę circa nos facta sint, explicantur. 478. d
 in baptisimo nominari infans solet. 137. a
 baptisimi minister sacerdos est tātūm. 35. d
 necessitatis tēpore etiā diaconus, vel fidelis laic^{us} hūc tribuere potest. 36. a 415. a
 baptizant etiā diaconi p̄sēntibus episcopis seu presbyteris. 316. b
 baptisimus non hominis meritū, sed Christi, itaq; ab homicida administratus nō polluitur. 34. b. 36. a
 baptisimus primū simpliciter in fontibus & fluminibus celebratus. 414. b
 ad baptisimi solēnitatē multa adiecta. 414. c
 baptizādī ordinē p̄scriptit S. Gregori^o. 63. d
 baptizandi ordo in sabbato Paschali & Pētecostes. 63. a d 135.
 baptisterij consecratio quō pagatur. 137. c
 baptisimi fontis in sabbato sancto benedictio solennis. 64. a
 baptisimi aqua adspersitur populus, eandē ad adspersendū in vascula colligit 64. b
 baptizandi generaliter, Pascha & Pentecoste legitima tempora. 41. a 63. c 243. d 346. b 466. b
 Epiphania nequaquā, necessitatis tempore excepto. 41. a 415. a
 secundū Gerunden^{sis} conciliū, Natalis Domini & Pascha. 415. b
 baptisimus in Pentecoste quemadmodū in Pascha celebratur. 349. b
 baptisimus in Pascha & Pētecoste hora ix. peragitur. 63. c 245. d cur 247. a
 apud baptisimum quæ sabbato Paschæ & Pentecostes leguntur lectiōnes, quid differant. 153. b
 baptisimi duo legitima tempora, vtraq; p octo dies celebrantur. 423. c
 baptizādī quadragesimā obseruabāt. 11. a
 baptizādī catechumeni primū sunt. 32. c
 deindē competentes. 33. a
 baptizandi exorcismis scrutandi, ieiunij sanctificandi, p̄dicationibus imbuendi

ex Apostolica regula. 32. c 41. b 113. b
 baptizādī, quarta feria quartę hebdomadę ad ecclesiā deferunt catechizādī. 466. b
 baptizandorum capita die Palmarum lauari solita. 11. a 53.
 baptizati albis induuntur. 322. d
 baptizati corpore & sanguine Dñi olim cōfirmati. 63. b 64. b 65. a 100. d 323. a
 baptizatos non in fronte liniunt presbyteri, sed soli episcopi. 64. d 139. a
 baptizati chrismate perungūtur. 36. b post manuum impositionē per episcopos accipiunt spiritum sanctum. c
 baptisimus p̄sēntis episcopo celebratur, isq; statim manus imponit seu confirmat. 246. c
 baptizati quandō confirmari soliti 43. a
 98. a statim à baptisimo, si adit episcopus. 64. b. c
 baptizati anteq̄ manū impositionem ab episcopo accipiūt mortui, an regno cęlorum potiri possint. 139. c 140. d
 baptizati per octo dies quotidie ad ecclesiam ducuntur. 144. c 147. c
 baptizati, per septē dies in albis vestibus & cum cereis sacrificijs assistūt. 98. a 347. d
 baptizati per octauā ad Missam veniant & communicent, pro eisdem parentes offerant. 64. d
 baptisimus per octo dies, nō sine mysterio colitur. 423. c
 baptismales septē dies quibus officijs quæve celebritate peragantur. 337. & seq. 239. b
 baptizati etiā sabbato Pentecostes, p totam sequentem hebdomadā albi incedunt. 153. c. d
 baptismales diertū officia cur, tribus psalmis peraguntur. 261. b
 baptismales septem dies etiā post Pentecosten tribus psalmis peraguntur. 344. d
 baptizati albas vestes quandiū portant, & quā deponant. 66. b c 43. a 423. c
 baptizati sabbato post Pascha ad fontem reuerſi, se exuunt albis. 295. c
 basilicæ cur vocentur templa. 175. a 394. c
 Beati immaculati psalmus. 271. a
 bedā Anglorum Pater hymnos composuit. 412. a Beda citat ab Alcuino. 41. d
 Beda citatus. 136. 155. b Bedæ famuli dei historia citata. 257. b 258. d
 bedæ Martyrologium. 172. a 286. b
 benedictiones sacerdotales variarum rerum. 402. c
 bñdictiones multiplices in ecclesia. 357. b
 bñdictionē aquæ. 417. c cerei. 417. c
 benedictio aquæ & salis ad adspersedūm à quo instituta. 457. d

bene-

benedictio sub Missæ finem. 206. 207.
 benedicere populum presbyteris non est interdictū nisi p̄sēntibus Episc. 444. d
 benedicite hymnus, post lectiōnes Turonensis in vigilijs paschæ cantatum 234. b
 S. Benedicti regula citata 225. b
 benedictinū officiū approbatū à D. Gregorio, nō est monachis mutandū 413. d
 D. Benedictus psalmos quomodō diuinis officijs attribuerit 539. d
 benedictinū officiū 412. c in eo frequentius ad psalmos Gloria patri dicitur, quā in Rom. 413. a
 benedictinū officiū 545. d 546. 547. d 548. a 550. d 551. c 556. b 561. 565. a
 berno Augiēnsis Abbas 419.
 berno ad Aribonem scripsit epistolam de Aduentu Domini 429. b
 berno cum Henrico Imperatore Romæ fuit, Benedicto Pontifice 422. b
 bethlehem quid, & cur illic Christus natus 342. b
 Bona temporalia boni maliq; possident, æterna soli boni consequuntur 34. c
 Byssus ex quia cantorum vestis, quid signet 177. c
Calix Dominicus vino aqua mixtus cur offeratur 7. b c 191. c 88. b
 in calicem panis quandō & cur immittatur 204. b c
 calix inuolutus sudario ad altare porrigitur apud Rom. 104. b & quo loco componatur ibid.
 calix quā cooperiatur, quā leuetur. 440. b
 calices olim lignei, sacerdotes aurei, Bonifacij apophthegma 410. c
 camisia 74. d
 campanæ signa vocantur 393. b
 campanæ à Campania, & nolæ à Campaniæ ciuitate sic vocatæ 393. d
 campanę nunc, quod in veteri testamento tubæ 78. b 174. b
 campanas monere presbyterorū munus, nec mysterio caret 174. d
 campanæ triduo ante pascha silent 55. a
 236. c lignorum sono populus cōuocatur 236. c Quod Romæ fieri desitum Amalarij ætate, Constantinopoli tamē obseruatum ibid.
 canon Missæ 103. d 446. b
 canon cur actio nominetur 409. c
 canonis etiā pars, Oratio Dominica cū suis adiectionibus 409. c
 canon duobus in locis sanctorum nominata inserta habet 408. d
 canō Missæ additionibus à quibus sit actus 408. d 419.

in Canonē quæ supflua irrepsērunt 441. b
 canoni soli pontifices adieciſſe aliquid inueniuntur; alijs hoc fas non est 441. a
 canonis Missæ expositio 194. & seq.
 canones liber quidam sic dictus 256. c
 canōnes seruandi 533. a
 canonici vndē sic dicti 72. a
 canonicorum regulariam regula 534. c
 canonum contemptores in spiritum sanctum blasphemj sunt 532. b
 canonici Regulares à monachorum confortio non sunt alieni 541. d
 canonicorum regularium ordo à Norberto institutus 534. d
 canonici regulares singulariter canones seruent 533. c
 canon scripturæ 3. d 4.
 cantus ad diuina officia atq; missas postea adiectus, cum antea sine eo peragerentur 544. d 545. a
 canendi consuetudo in ecclesiā & in quorum sit gratiam introducta 2. c 353. c ab Augustino approbatur 2. c
 cantādī quā in primitiua ecclesia ratio 353. b
 cantus ad quid vtilis 71. c 79. c 84. d
 de cantorib^{us} veteris & nouę legis 176. 177.
 cantores inſcio etiā episcopo, p̄ presbyteros institui possunt 24. c
 cantorum in ecclesia vsus vndē sit 24. b de eorū voce & canēdi modo p̄cepta ibid.
 cantor instruitur 353. c
 cantorum vestitus quid signet 177. c
 cantor varia cantūs genera habet 183. c
 cantores sono placere auribus hominum antiquitūs studuerunt 282. c
 cantorū symphonia qd significet 176. c
 cantores psalmodiæ & cantilenarū sciētia q floruerint, aliquot laudant Pōt. 413. b
 cātōres tabulas ex osse factas, antiqūtūs manu tenebant 186. d exhibant chorum cātaturi c. gradum ascendebant 187. a
 cātōres aquā ad sacrificium quærunt atq; offerunt 79. a 191. d
 cantū Grego. ordinauit 408. b 413. c 420. d
 capitula ad horas, alij alia habent, & diuersus de his apud diuersos vsus 549. b
 capitularium Stephani Tugrorum episcopi 549. c 550. a
 capitula olim etiā lectiōnes vocatæ 536. a
 capitula paræ lectiōnes ad Horas 549. a & in Ambrosij officio versiculi b 546. d
 carniū esus cur interdictus ieiunij tempore 17. c
 caroli Magni ad Albinum epistola 99.
 cardinales presbyteri 477. d
 carthusienses correctiora psalteria habēt 537. b

INDEX IN PRAEEDNTES DE ECCLĒ

casula 319. b seu planeta	477. b	cerei ante Euangelium cur ferant acolyti	72. b 80. b 79. a
casula quid significet	77. c	cerei duo ante Euangelium portantur, quo lecto, hi extinguuntur	188. d
casula omnibus clericis communis vestis, eius forma	169. c	Charitas sanctitatis custos	21. c
casula quae opera designet	186. c	chorepiscopi cur ordinati, & quod eorum officium	315. a
casula quando & cur se exuant ministri in Missa	186. c	chorus cur sic dictus, & quis hos primus instituerit	2. b 328. c 176. b
catechumenus quis	32. c 33. t	chori duo alternatim psalmos decantant	222. d
catechumeni peccato originali obnoxij	106. c	chorum exeunt ministri cum legunt vel cantant	186. c
catechumenus & catechizandi ordo	321.	chrisma	323. c
catechumeni quibus gradibus membra Christi fiant	238. c	chrisma vnde conficiatur	55. d
catechumeni exorcizantur, salem accipiunt, vng unur	32. c	chrisma in caena Domini cur conficiatur	11. b 55. d 100. b
catechumeni cur oleo vngantur	119. a	chrismatis principalis consecratio proprium officium habet	118. c
catechumenorum aures & nares tangunt tertio & maximo scrutinio	113. a	chrismatis conficiendi ordo	56. b 120. a
de varijs instruuntur	ibid.	chrisma episcopi tantum consecrat	36. d
catechumeno cur sal detur	63. a	& ex eo frontes baptizatorum solc signant, cum spiritum sanctum tradunt	ibid.
catechumeni ante Euangelium non recte eiciuntur	207. a	chrismate caput baptizati perungitur	63. b
ante sacrificium soleni diaconi voce	ibid. 79. c 328. a 460. b	chrismate in vertice baptizati vngit presbyter ex institutione Syluestri	64. b 138. d 322. b
catechumenus xxv. annos natus Augustinus	475. d	chrismata inuisibilem spiritus sancti gratiam similitudine sua substantiae exprimit	154. b
cathedra S. Petri solennitas	520.	chrismatis vntioe quae dona tribuantur	14.
cathedra S. Petri & Annunciatio S. Mariae quomodo post septuagesimam observanda	458. c	chrismatis vntio septem diebus in capite retineatur antequam lauetur	153. d
Cera quid mystice designet	130. c	chrismate sacerdotes & Reges peruncti olim, nunc eo omnis ecclesia consecratur	36. b 55. d
cereus de lapide excussio igne accendit in caena Domini	56. a	de Christo, eius Natiuitate, vita, passione, resurrectione & pdicatione	484. b & seq.
cerei benedictio Sabbatho Paschae a quo instituta	61. d 130. c 417. c 461. a	christi incarnationis cause	10. b 250. 341. d
cerei duo alij ex paschali illuminantur	62. b & quid hi designent.	christus quoto mundi anno natus	37. a
cereus paschalis noctu olim consecratus	61. d	quibus consulibus, quove die	c d
cerei Neophytorum cur deponantur in aquam	138. b c	christi Natiuitatem praefagia quae praefecerint	37. a b
cerei Neophytorum quando accendantur	65. b	christus quo tempore & quibus consulibus baptizatus	40. b
cerei Neophyti ante Agnus Dei cur non illuminentur.	144. d	christi gestorum chronologia	40. c d
cereus illuminatus per octo dies ante Neophytos ad fontem fertur	66. c	christus plenus sapientia & gratia	123. d
ex cera oleo mixta agni Sabbato sancto apud Romanos	130. b	christi vultus quasi fidereus & nitore illustris	118. d
cera benedicta Dominica post Albas data	67. b	christus legem quomodo impleuerit	505. c
cerei in festo Purificationis	41. b d	christus cur morte sua hominem redimere voluerit cum aliter posset	499. c 513.
cuius nos admoneant	252. 343. b 508. b	christus quo medicamento hominem egrotum curarit	500. b 504. a
cereoferrarij Acolyti	72. b 471.	christi passionis triplex ratio	11. c 344. d
cereostata in Missa quomodo collocanda	78. d	christus cur passus, triplex ratio	11. c 57. b 344. d
cerei in Missa quando & qua serie collocandi	181. d		
de eorum numero	ibid.		
cerei qui in Missa & cur trasponantur	8. b 81. b		

SIATICIS OFFICIIS COMMENTARIOS.

344 d & cur Crucis tormetum praalio mortis genere elegerit	57. b	clerici tunica talari vtuntur	252. b
christus transferri a se calicem cur postulet	195. d	clerici laicum habitum sequentes, armis cingentes, acephali	72. a
christi humanitas tantummodo passa	11. c	clericorum vestes. vide vestes	
christus in cruce orauit, a psalmo DEVS Deus meus, vsque, In manus tuas	198. c	clerici acephali Isidori aetate multi	18. d
christus vno die & duabus noctibus integris cur in sepulcro iacuerit	59. c	Coccus bis tinctus	75. d
christus quomodo triduo dicatur in sepulcro fuisse	121. a	caelum (seu celum) angeli dicuntur & homines iusti	91. a c
christus quomodo intelligendus tribus diebus & tribus noctibus fuisse in sepulcro	59. b	caemeterium cur sic dictum	206. b 394. d
christi resurrectio cur post triduum	12. c	caena Domini cur dicatur V. feria ante pascha	56. c 121. b
christus suae passionis indicia cur retinuerit	206. c	caena Domini solennitas	11. b
christus passione sua Angelis & hominibus profuit	57. d	in ea Christus fecerit, quaeque Christianis facere solenne sit	ibid.
christum ad dexteram patris sedere, quomodo intelligendum	67. d	in caena Domini quae solenniter fieri in ecclesia soleant, explicantur	54. 55. 56. 100. b 117. 344. c
christi corpus ita in caelo est, vt erat quando ascendit	67. d	in caena Domini ad reconciliationem poenitentes redire soliti	48. b
ei immortalitas donata, natura non ablata	ibid.	in caena Domini solennis & publica absolutio populi per episcopos pagitur	72. d
christus pro nobis apud patrem interpellare quo sensu dicatur	206. d	in caena Domini poenitentes recipiuntur	122. b
christiani Antiochiae primum nuncupati	1. d	in caena Domini poenitentes recipit Ecclesia	112. b 515. d & cur illo potissimum die
christiani omnes in Christo fratres	60. c d	a caena Domini vsque in Pascha, quomodo diuina officia peragantur	236. b
christi vita vitam instituit Christi	507. c 511. d	caenobitarum viuendi ratio depingit	26. b
christus consecrati corporis & sanguinis formam quibus verbis tradiderit	496. b c	caenobiu & monasteriu quid differat	26. a
christi corpus quibus verbis conficiat	87. d	collecta cur sic dicta	437. c 81. a
de quo siue plus, siue minus quae sumat, integrum tamen sumit	ibid.	collecte, orationes ad Missam cur vocatae	407. a
christi in corpus & sanguinem vertitur panis & vinum mixtum	197. d	quarum qui sint authores, & quae diuersitas, b	
christi corpus viuum in Eucharistia	198. a	coloniae statuta	558. c d
idque humano ore comeditur		Per Dominum nostrum Iesum Christum omnibus adiicitur	81. a
christi corpus & in caelo est, & de altari sumitur	496. d	collectam presbyter stando pronunciat	224. d
Cidaris	75. b 76. c	collecta inter Euangelium & Offerendam apud Graecos dicitur, apud Latinos minime	82. b
cineres in capite ieiunij capitibus imponuntur	52. c	collecta super oblata	82. d
cingulum iter vestes sacerdotales	77. b 318. c	collecta	239. d 240. a
circuncisio	38. b	collecta ad S. Anastasiam	52. c
circuncisio Domini	505. c	colobium vestis sine manicis	74. d 77. b
circuncisioes monachi	25. d	comes Lectidarius Hieronymi in scriptis	420. b 450. a
Claudius Taurinensis iconoclasta	396. c	communicantes olim Missae tantummodo intererant	460. a
clerici quae sint & cur sic vocati	72. a 160. c 311.	ad communionem Antiphona cum Gloria patri, cani solita	443. d
clericorum typus tribus Leui	470. b	competentes quinam sint	33. a 53. b 321. b
clericorum duo genera	18. c	his symbolum traditur	33. a
clericorum tonsura vnde profecta	71. d	competetes symbolum Palmarum die accipiebant	11. a 53. b & quando idem reddebant
clerici cur capillos in modum coronae radant	470. b	completorium seu completae	9. a 332. b
clerici ex oblationibus fidelium cum viuunt, pro eis orare tenentur	268. a	completorium quare sic dictum	225. a
clericos exhortatio, & clericorum gradus	470.	tuor psalmis peragitur. b	

completorium perfectio ceterorum officiorum 272. d ad noctem pertinet 273. a non habet lectionem 226. a in completorio quandò hymnus dicendus 547. d completorium & Prima ferè similiter peraguntur 551. b ante completorium religiosi lectione obseruant 226. a post completorium bibere vel comedere non est conueniens 226. a hoc obseruant Benedictini 225. concilium prouinciale Apostolicæ auctoritati præiudicare non potest 448. b confessio ante Missam 445. d confessio peccatorum cuiusmodi esse debeat 334. d 510. d confirmatio siue manus impositio episcopi super Neophytos 100. 139. b c confirmatio seu manuum impositio, seu consignatio post baptismum 36. c episcoporum hæc proprium est munus d 64. d 72. d 315. c 323. b 414. c confirmatio ex priuilegio cõcessa presbyteris à Gregorio 445. a confirmatio quandò baptizatis tribuatur 98. a confirmatio statim à baptismo, si præsens episcopus sit, tribuenda 64. b 246. c confirmari baptizati, cum alba vestimeta deponerent, soliti 43. a 347. d confirmatio per impositionem manus episcopi quid operetur 63. c 323. b confirmatio minimè negligenda 64. d nõ sine periculo negligit 139. c 140. d 142. a confitentis peccata cõsiliu det sacerdos, pœnitentiã præscribat, exquirat ab eo peccata 50. c d 51. d coniugati 30. c coniugio cur vnus & vna tantum copuletur 30. d coniugum numerus à maledicto viro Lamech cœpit 30. d in patriarchis polygamia typus futuri sacramenti fuit ibid. coniuges cur à sacerdote benedicant 31. a coniugium dissoluit tãtum fornicatio 31. d 32. a coniugij in fide & sacramento seruando par lex vxori viroque præscripta 32. a coniuges ab opere coniugali aliquot diebus antè abstineant, quàm ad communionem veniant 8. a cõstãtinopolitana ecclesia Romanę subiecta 242. d consuetudinis malæ moles quem premit, non facillè surgit 200. b consuetudines diuersæ ecclesiarum nihil

saluti obsunt, si non cum canonica auctoritate pugnent 532. d consuetudo veritati cedere debet 533. a consuetudinis mutatio etiã quæ utilitate adiuuat, nouitate perturbat 533. d consecratio in Missæ sacrificio. 87. b consecratio corporis & sanguinis Domini quibus verbis peragatur 87. c corbiense monasterium Amalario Antiphonarios suppeditat 263. corepiscopi qui sint, & quod eorũ sit officium 22. a corona aurea pontificum 75. b corporis Christi figura panes propositionis 8. a corporis & sanguinis sacramentum cur in pane & vino commendauerit Christus 325. b corpus & sanguinem domini cur Apostoli post cœnã, nos ieiuni accipiamus 7. b corpus Domini ex die cœnæ Domini reseruatum, paraſceue adserunt ex sacramento 58. d corporale cuius nos admoneat 190. d 193. a 329. b corporale quandò altari imponatur 190. d corporale quid significet 329. b & ex qua materia confici oporteat ibid. lineum fit 82. d quomodo plicandum ibid. crucis Christi mysterium 57. c 500. d & in veteri lege figuræ 467. 501. a per Crucem quæ adepti dona sumus 128. d crucis encomia 127. 502. b crucem Christus elegit in qua moreretur 57. c crucis Christi latitudo, longitudo, altitudo, profundum quæ sint 11. d 12. a crucis signum in memoriã passionis Christi relictum 502. b cruces in ecclesijs cur erigamus 508. a crucis signum rebus sacratis vel sacrandis cur adhibeatur 57. c 496. b eo sacramenta omnia perficiuntur 502. b 467. c 197. c crucis signum in Christi corpore conficendo adhibendum 197. c cruces quot tum sint sciendę ibid. 199. d cruces quot & quo ordine super oblatam fieri debeant 441. d crux particula oblatæ super calicem formatur 204. c crucis signum chrismate ex oleo & balsamo cõfecto, infantũ frõntibus cur imprimant episcopi 142. a c cruce omnium fidelium frontes signantur 76. d 142. crucis signum sacerdos super diaconum lecturum euangelium facit. 188. a

CRU-

crucem cur faciat in fronte & pectore lecturus Euangelium diaconus 439. d crucem in frõntibus facimus Euangelium cum legitur 188. b cur in fronte potissimum hæc imprimatur c 257. d crux fronti & pectori ante & post euangelium cur imprimatur 81. d 82. a de crucis in paraſceue salutatioe 127. 345. c crux quemadmodum die paraſceue adorari dicatur 59. a ante crucem cur posternamur 127. c crucem cur veneratioe prosequamur, cetera verò minimè, quæ Dominus tetigit suo corpore 128. d crux in qua Dominus crucifixus, præ cæteris veneranda 128. b Nihilominus & reliquæ ad huius factæ similitudinem. ibid. ad crucem ab Osualdo rege erectam facta miracula 128. b c crucis Inuentio generale festum, exaltatio non ita 462. a b cryptæ quid 394. d Cyrinus præfes Iudææ 37. c Dalmaticæ 316. c 319. b dalmaticæ describuntur 77. b dalmaticarum forma & mysterium 170. dalmatica formam crucis habet 80. a candida est ibid. coccineas virgulas habet ibid. dalmatica cuius diaconos admoneat 477. c dalmatica sub casula non omnes olim episcopi vsi, post hoc oēs sibi vsurpauerunt 410. d fed & presbyteri ibid. dalmaticis in aduētũ quibusdam in locis non sunt vsi 208. d 248. d dalmaticę cum Gloria in excelsis, resumuntur 458. b dauid cantandi peritus 176. c 178. b Decani apud cœnobitas olim 26. b decimę sacerdotibus cur sint dandę 416. d decimę totius anni ieiunio quadragesimę persoluuntur 15. c dedicatiois ecclesiarum antiquæ ceremoniæ & ritus 351. b dedicatiois annua festiuitas ex veteri lege sumpta, apud Christianos remansit 14. d 15. a dedicatiois Ecclesiæ mystica expositio 478. d dedicatio ecclesiarum, altarium 397. c defunctis Christi sanguinem prodesse credens, pro eius in sacrificio orat ecclesia 89. c 95. b defunctorũ pro requie sacrificium offerre, pro eis orare ab Apostolis cur esse

traditum credatur 8. b 350. b defunctorum exequiæ 259. c pro defunctis apud quosdam iuitio mensis nouem psalmi, respõsoria, lectiones cantantur 261. a p defunctis cur tertia, septima, tricesima, & anniuerſaria die, Missæ aliq; officia fiant 95. b 96. b publicè & generaliter ab omnibus amicis 210. d pro defunctis quotidie orare & sacrificare sanè licet 210. d defunctorum exequias nono die celebrare, ethnicum 260. defunctorum in Canone commemoratio 447. a defunctorũ nomina ex diptychis ad Missam recitata 89. d pro defunctis in vesperis & matutinali officio oratur 261. a defunctis quibus & ad quid profint viuentium pro eis elemosinæ, orationes, sacrificia 8. b 95. d 211. a defunctorum officia tribus psalmis Romani ab soluunt 96. b alij nouenario numero ibid. defunctorum officium quomodo peragendum 553. d in quadragesima 556. d dei nomen tetragrammaton cur ineffabile dictum 77. d deus homo cur factus mori pro homine elegerit 499. c deo cur humana membra tribuatur 277. b dei dextera 13. c 67. d dei in hominem beneficia 503. d deus pater noster quoniam & cur dicatur 90. d deus in durare dicitur quandò non emoluit: in tentationem inducere, quandò à tentatione non liberat 92. c deus in adiutorium, & c 214. 217. a in capite omnium officiorum, sed & omnium actionum dicendum 413. a Diaboli insidiæ multiplices 271. a diabolus per sensus exteriores variè insidiatur salutis nostræ 116. d diaboli cõtra insidias scutum, est psalmus 273. a diaconi Leuitis successere 164. a 315. d 472. a diaconorum origo 22. c diaconi prophetas representant 178. d diaconus instruitur 23. a diaconi ante ordinationem probandi, digni sint necne 23. b quibus moribus ordinandi 472. a d diacono in sua ordinatione Episcopum tantummodò ei manum imponere reprehendit Amalarius 164. d

HHHH

diaco-

INDEX IN PRÆCEDENTES DE ECCLE-

diaconus stolam accipit in sua ordinatio-
ne, eaque ministrans vtitur 169.d
diaconi ordinatio & officium 23.a 27.c
164.c 316.b
baptizant presentibus episcopis seu pre-
sbyteris 316.b
diaconi ad officium pertinet, ire ad comi-
tatum 77.c 78.a 172.c
diaconi preces episcoporum ad Palatium
perferre debent 164. b
diaconus Roma. ecclesie in Palatio apud
Imperatorem olim versabatur 241.c
diaconi vt per omnes Ecclesias septem
sint, ex Apostolica est traditio. 22.d
472.b
diaconi vij. ministrat episcopo ad Missam
179. a
diaconi albis induti, altari cur assistat 316.
c Dalmaticis induit Syluester ibid.
diaconus cantori innuit, quando Gloria
patri, quando Kyrieelson canendum
80.a
diaconus Euangelium primo tempore
non legebat 164.a 165. b
diaconus lecturus Euangelium, benedicti-
onem petit a sacerdote 188.a
diaconus euangelium de altari sumptum in
sinistro brachio portat 188.b
diaconi ante lectionem in Ecclesia clar-
voce silentium admonent 3.c
diaconus casula circumcinctus cur legat
77. c
diaconus Euangelium lecturus, cur con-
tra septentrionem faciem vertat 81.d
cruce cur frontem & pectus con-
signet ibid.
sine diacono sacerdos nomen habet, offi-
cium non habet 316.b
sine diacono presbyter nomen habet, of-
ficium non habet 80.a 316.
diaconi manus quando & cur lauent dum
canon dicitur 198.d
diaconus suum sudarium in altare cur po-
nat 191.d
diaconus quando se planeta exuat, & quo
habitu ministret apud Rom. 104.b
diaconus pronunciat, ite Missa est 94. a
dialectica 376.b
dies vt ferie vocaretur, Syluester institu-
it 352.d
diem nouissimum nobis Dominus reue-
lare noluit 39.a
digurie 539.c
dimissoriae literae 73.c
ex diptychis defunctorum nomina in Missa
recitata 89.d
discipline verbere peccata corrigenda 141.c
dispensatio legis ex necessitate debet, pfi-
cisci 531.d
diurnum officium eiusque ordo atque ra-
tio 270.n
diuitias seu bona temporalia habere non
est improbandum, sed eorum abusus im-
probandus 34.c
diuina officia lingua Theotisca Scytharu
populi celebrant 395.d
diuinorum officiorum ordinator excul-
torque Gregorius 408.b
diuina officia disposuit Gregorius 404.d
408.b
in diuinis officiis quas scripturas quove
anni tempore Romani legant cantetque
264.d vide officium.
Doctores quos appellet Paulus 184. b
doctor Catholicus instruitur 381.d
dominicæ orationis apud Mattheum se-
ptem partes, apud Lucam quinque 335.
dominicæ orationis vij. petitiones 92.d
dominicam orationem dominica tantum
die, cum & communicarent, dicendam
esse quidam voluerunt 404.b
dominicæ oratio quotidie dicenda 404.c
dominicam orationem calli post noctur-
nales psalmos canunt, quod non faciunt
Romani 181.c 265.a 266.a
dominicam orationem ferè antecedit Ky-
rieelson 215.b
dominicæ oratio Canonis etiã pars 409.c
dominicæ oratio in Missa ab omni popu-
lo apud Græcos, a sacerdote apud Ro-
manos tantum dicitur 242.c
dominicus dies cur sic dictus 9.d
dominicus dies vnde sic dictus, & cur ce-
lebris 147.a 349. c eius prerogatiuæ d
68.c
dominicum diem solennem esse apostoli
quarè sanxerint 9.d
dominico quod conueniat populus, vnde
fit, & quid tum agendum 79.d
dominico cur stantes oremus 9.d 68. c
349.c
dominicæ die nec ieiunium agendum, nec
genua flectenda ex maiorum traditio-
ne 14. b 15. c 17. a 69. d eo ieiunant Ma-
nichæi 256.c
dominicæ non ieiunatur, etiam si vigilia in
eam incidat 61.b
dominicis noctibus genuflexio & preces
flebiles intermittuntur 224.d
dominicæ vacat 208.a
dominicæ vacantes que sint, & quomodo
inofficiandæ 452.b
dominicæ vacas Sabbatum xij. lectionum
semper sequitur 447.d
domi-

STATISTICIS OFFICIIS COMMENTARIOS.

dominicæ omnes authentica habent offi-
cia 463.d
dominicæ dies solenniùs officio diuino ce-
lebrandi 552.a
dominicis diebus non semper canunt Ro-
mani, Te Deum laudamus 265.a
dominico die officium Dominicale ser-
uandum semper, nisi solenne festum in
eum incidat 464.c 552.c
dominicis cedere debent festa nouem le-
ctionum, quibusdam exceptis 552.b
de dominica seruandum officium, etiam si
octaua S. Stephani aut aliorum in ea eue-
niat 454.d
dominicis post Pascha & inter octauas
maiores, 18. psalmi in nocturnis semper
canendi 540.d 541. a d
dominicales Missæ non omittendæ 553.c
dominicæ, si qua sit festiuitas, quæ oratio
ad Missam dicenda 103.a
dominicæ die si festus sit, sunt qui seorsim
de festo, & seorsim de die dominico sa-
cramenta celebrent 103.a
dominicales nocturni quot Antiphonas
habeant 552.d 554.b
dominicæ die vesperæ quomodo canen-
dæ, si sabbato vel feria secunda festum
sit 553.b
dominicarum officia, quando sic necesse
est, conuenienter repetuntur in alijs Do-
minicis 455b
dominicæ diei orationem habet præce-
dens vespera 457. d aliter fit in Domi-
nicis diebus post epiphaniam & pascha
ibid.
dominicæ diei oratio per sequentes dies
currit 103.a
dominicæ diei officijs priuati dies inoffi-
ari solent 459.d
dominicæ diei officio quinque ferie in qua-
dragesima cur aliquando inofficiandæ
459.d
dominicæ post natiuitatem quomodo in-
officianda 454.d
dominicæ prima post octauas Epiphaniæ
285.b
dominicæ post epiphaniam quomodo in-
officiandæ 456.b
dominicæ prima post Natiuitatem 283.a
dominicæ prima post Epiphaniam 285.a
à dominica de passione quæ officiorum ra-
tio 460.c
dominicæ dies per quæ officia inoffician-
di post pascha 557.b
dominicalium officiorum post penteco-
sten vsque in aduentum cõcordia quæ
admodum seruari possunt 425.d. 427.c
dominicis diebus in aduentu festa non ser-
uanda 554.a
dominicæ festum Andrea malè seruatur
552.c
dominus vobiscum, salutatio vnde sum-
pta 80. c 182.c
dominus vobiscum in Missa ad populum
versu dicunt sacerdotes, excepto ante p-
fationem 182.c
dominus vobiscum salutatio tum adhibe-
tur, cum de vno officio ad alterum trã-
itur 190.a c
dominus vobiscum ante Euangelium di-
aconus cur dicat 81.d
dominici Antiphonas metricas habent
553.a
dotales tabulæ 31.c
Ecclesie varia acceptio 394.a
ecclesie varia nomina 174.d
ecclesia & synagoga quomodo differant
121.d
ecclesia quarè sic dicta 2.a Quarè Catho-
lica vocetur ibid.
ecclesie typus luna 517.a
ecclesia vinea est patrisfamilias 213.c
ecclesia per arcam figurata 466.a
ecclesia Catholica & Apostolica 86.b cui-
us vnitas in cõmunionem apostolici Põ-
tificis commendatur. a
ecclesia Catholica mater omnium & eius
atque Dei patris nos filij 312.a
ecclesie vnitas quibus rebus maximè con-
sistat & commendetur 86.a 87. b d
ecclesia in eis quæ gerit, vel scripturas vel
traditiones habet quas sequatur 17.b
ecclesie ex cõsensione & traditione multa
obseruamus 161.c
ecclesia quibus rebus subsistat regaturque,
530.b
ecclesie persecutores nunquam deerunt
siue manifesti siue occulti 214.b
ecclesia Catholica vbique hoc tenet, vt
pro defunctis oret, sacrificium offerat
8.b
ecclesia multis visibilibus signis simpliciũ
corda ad pietatem excitat 508.a
ecclesia primitiua quæ admodum sit psal-
lere solita 2.c
ecclesiarum varij vsus sæpè & obseruatio-
nes, & quid in eis sequendum Christi-
ano sit 17. b c
ecclesie cur consecrentur 55. c 121.d
ecclesie in honore martyrum facte, mar-
tyria dicta 394.d
ecclesiarum ædificationi & ornatum magis
elemosyna & virtutes, quibus ipsi or-
namur, preferendæ 400.
HHHH 2 ec-

INDEX IN PRÆCEDENTES DE ECCLĒ-

ecclesiarum dedicationis exempla	397.c	pata aliquandò	73.a.166.
ecclesiarum in dedicatiōe officium	303.d	episcopi superiores presbyteris	72.d
ecclesiæ S. Michaelis dedicatio 3. Kalend. Octob.	303.d	episcopatus om en est operis, non honoris	20.b
ecclesiæ pauimēta & parietes in cœna Domini lauantur	55.c.117.a.121.c	episcopi & speculatorum comparatio	73.a
ad ecclesias antiquitūs quomodò populus conuocaretur ante signorum vsum	393.d	in episcopi electi vitam inquiritur	23.b
in ecclesiam cur conueniatur	175.b	episcopi vitam esse sanctam non est satis, debet etiā doctrina & sermone esse eruditus	21.b.159.c.d
seorsim masculi, & seorsim stant scemina	205.b	episcopus instruitur optimis præceptis	21.c.d.363.381.d
ecclesias velatè ingrediatur scemina	175.c.176.a	episcopi ex secularibus non sumendi	20.d
ecclesiasticarum & secularium dignitatū comparatio	418.	episcopum malum quod habeat plebs, ex sua culpa & merito sæpè est	21.a
Electiōis decretum	73.b	episcopus quomodò in Romana ecclesia ordinetur	73.b
elemosynarum varia genera	339.d	episcoporum consecratio qualis antiquitūs fuerit	74.a
elemosynam Papa Sabbato ante Palmas cur dicatur dare	114.b	episcopus à quot, & cur non ab vno fit ordinandus	20.c.74.b.157.b.167.b.c.314.a
Encœnia quid, & vndè dicta	14.d.351.a	episcopi in cōsecratione quæ fiant	167.c.d
Ephata vox in baptizando vsurpata	63.d	episcopi consecratio cur Dominica fiat	69.b.73.d
ephod	75.a.76.b	episcopos permanētis impositionem ordinari, antiqua est institutio	20.b
epiphania cur sic dicta 10. c & cur is dies annua celebratè sit solennis	39.c.342.c.506.d	episcopus Christi vicarius in capite vngitur	167.c & in manibus 478.a
epiphania secunda Natiuitas Christi magnis illustrata miraculis honoratior quā prima	40.d	episcopi capiti in eius ordinatiōe quidam euangeliorū codicem imponunt	167.d
epiphania Domini & eius vigilia quomodò inofficietur	456.	episcopo consecrādo cur baculus & anulus detur	20.c.314.b
epiphaniæ in festo Inuitatorium omittitur, psalmus, Deus noster refugium, postere canitur	40.9.7	episcopi illi sub casula Dalmaticis vestiti quibus hoc Romani pontificis permisserunt, post omnes hoc sibi vsurparunt	410.d
in Epiphania Nocturnale officium	23.	episcopis altior est locus in ecclesijs constitutus in quo consideant	183.c
epiphaniæ Domini Antiph. & Resp. 283.a matutinalis officij 284.d octauæ 285.b	283.a	episcopis per parochias est discurrēdū ad regendam plebem	172.c
de epiphaniæ diei officio	261.c	episcopi Alexandria quomodò antiquitūs constituti	166.b
epiphaniam & Natalem domini Aegyptij secūs quā occidui, vnus diei festiuitate peragunt	10.c	in episcopis constituendis abusus notantur	20.d
ea epistolas Alexandrinus ad omnes ecclesias mittit, quibus initium quadragesimæ & paschæ denunciat	11.a	episcopi & presbyteri penè vnum officium est	78.a
epiphaniæ festo baptismum celebrandum negat Leo	41.a	episcoporum propria officia. 22.a 72. 315.c	422.c 473.a & quæ cum presbyteris communia habeant. ibid.
epiphaniæ octauæ	353.b	episcopi chrisma consecrant, ex eo baptizatorum frontes signant. quorum neutrum presbytero licet.	36.d 72.d
post Epiphaniam quid legendum	457.c	episcopi antiquitūs omem vnctiōem chrisimatis, apud baptizatos peragebāt, post quæ in vertice fit, etiā presbyteris est permessa.	139.a
episcopus vndè sic dictus 20.b 72.a 314.d	20.b.72.a.314.d	episcopi baptizatis statim à baptismo ma-	
episcopus etiā antistes, & pontifex cur dictus	73.b		
episcopi Aaron repræsentāt, reliqui sacerdotes eius filios	19.c.d		
episcopi nunc, qui in lege principes sacerdotum	22.a		
episcoporum tripartitus ordo	314.c		
episcopi & presbyteri nomina cōfusè vsur-			

STATISTICIS OFFICIIS COMMENTARIO.

nus imponebant antiquitūs.	246.c	tur.	188.d		
episcopi cum pollice crucem in frontibus infantium faciunt cū manus imponunt.	142.b	euangelium lecturus, contra septentrionē cur faciem vertat.	81.d. 492.b		
episcopi in consignatione Neophytorum verba. 143.a oratio quomodò proferranda.	142.a	euangelium lecturi ad meridiē erant olim verū diaconi, postea ad Aquilonem. & vndè contrarius vsus irrepserit.	436.c		
episcopi occurrant ad loca, vbi sunt quibus necesse est imponi manus.	142.d	euangelium quam in partem verus legat presbyter.	439.c		
episcopus dedicat ecclesias.	303.d	euangelium lecturus, frontē & pectus crucē cur signet.	439.d		
episcopi determinant quæ festa clero, quæ populo celebranda.	559.a	euangelia cum recitantur, surgendum instituit Anastasius.	79.a. 187.d. 329.d. 439.b		
episcopus suæ necessitē sequendus	256.b	euangelium cū legitur, vt curui stent sacerdotēs, Anastasius statuit.	407.c		
episcopalis salutatio. Pax vobiscum.	80.d	post Euangelium incensum non offerunt Romani.	104.b		
episcopi diuersorium, cunctōrū debet esse receptaculum.	21.d	euangeliorum breuiaria.	461.b		
episcopi quemadmodū sepulturæ mandati antiquitūs.	258.d	euangelium in vesperis, Magnificat appellatur.	66.a		
epistola quid, & cur ante Euangelium legatur.	81.b.	eucharistia.	93.d. 205		
epistolæ ad Missam quā legi & cur cepta.	407.b.c	eucharistiam ex pane & vino cur conficiendam instituerit Christus.	324.d		
ad epistolæ lectiōem nō sedēt græci.	439.b	in eucharistiā panis infermentatus sumendus.	326.a atque eiusmodi fuisse quo Christus est vsus, ratio suadet. b		
epistolam, si subdiaconus non adfit, ipse sacerdos legat potius, quā alius non ordinatus.	439.a	eucharistiam consecrandi formam Christus tradidit.	496.b c		
epistolæ Pauli XIII. Canonice VII. 4.a. de quarum aliquibus dubitatū est à veteribus.	5.a b.	circa Eucharistiam mira & magna fides ecclesiæ.	198.c		
epistolæ Pauli post octauas Epiphaniæ legendæ quotidie.	457.d	in eucharistia panis & vinum in corpus & sanguinem Christi commutatur.	492.c		
Eremitæ monachi.	25.b	495.d. 496.c. 497.c Dominicis verbis.	494.b d. 440.b. 473.d		
Esdras legem à Chaldæis incensam reparauit, corruptam correxit.	4.c	eucharistia. panis & vini natura quandò vertatur in naturā corporis & sanguinis Christi.	197.d in ea est Christi corpus viuum. 198.a idq; ore humano sumitur. c		
Esychius,	254.b	eucharistiam, corporis & sanguinis Christi sacramentum Græci nomināt.	328.a		
Eua quæ malā transfuderit in se sequuturas mulieres.	513.d	in eucharistia Christi corpus cū sit verū, cur mysterium dicatur.	88.a		
euangelium cur sic vocatum.	3.d	eucharistia an quotidie accipienda.	327.d		
euangelij & legis comparatio.	3.d	deq; eo variæ variorū sententiæ.	7.d. 56.c. 91.d. 404.d eucharistia frigidè sumpta in primitiua ecclesia.	405.b qui communionem per tres Dominicos negligunt, eos Græci excommunicāt.	
euangelium Matthæus Hebraicè scripsit.	5.b	eucharistia quotidie an rariūs sumenda,	Augustini consilium		
cæteri Euangelistæ Græcè. ibid.		eucharistia ad frequentem communionē hortantur August. & Ambr.	460.b		
euangelium præcedit episcopum in processione eius ad Missam.	178.d hoc osculatur episcopus in altari positum.	180.d vbi remanet vsq; dū hoc sumat diacon. ibid.	euangelium de altari accipit Diaconus hoc lecturus.	188.a cur in sinistro brachio portet. b 79.a	
euangelium in medio ministrorum deferretur.	80.b cerei cur præcedant. ibid.	18.c	euangelium præcedet incensum.	439.d ante Euangelium thymiama Paschali nocte curtantum deferretur.	65.d. 145.d
euangelium de altari accipit Diaconus hoc lecturus.	188.a	euangelium cū legitur, baculi de manibus deponuntur.	188.c		
euangelium in eminentiori loco cur legatur.	188.d				

eucharistia indignè quis capere dicat. 516.c
 ad eucharistiam coniugati accessuri, diu. an-
 tē à complexu ablineant. 8.a
 eucharistia ultimo & necessario viatico
 morituri non priuandi. 94.c sine qua q
 sunt mortui, eorum causa Dei iudicio
 referuanda. ibid.
 eucharistia à ieiunio sumenda. 205.d 403.a
 secus factum aliquandò in Cœna Dñi,
 & ab alijs frequentis ibid.
 eucharistia à ieiunio accipiendā cur Apo-
 stoli instituerint. 7.b
 eucharistia referuatur ex 5. feria Cœnæ
 Domini. 117.a
 eucharistia referuatur in Cœna Domini
 vsq; in Parasceue. 117.a 121.b
 eucharistia in Parasceue non conficitur.
 121.b 345.d
 eucharistie in tinctio prohibita. 444.a
 eucharistia data baptizatis antiquis. 323.a
 egyptij. 289.c
 Excommunicatio vel à Sacramētis suspē-
 sio cur ab ecclesia vsurpetur. 402.a
 excommunicatione graua delicta ple-
 ctuntur. 149.c
 exedra quid. 394.d
 exequia mortuorum. 259.c
 exequia mortuorum non negligēda. 95.a
 exequia tertia, septima & trigesima die ser-
 uandē. 260.a
 exomologesis. 334.b
 exorcistæ. 71.a 72.b 317.a
 exorcistæ in ecclesia q olim actores 24.c
 quomodò ordinentur. d 163.a
 exorcistæ officium. 471.a
 exorcistæ munus qui vsurpare possint, qui
 non debeant. 72.c
 exorcistæ munus etiā sacerdos exequit.
 162.b
 exorcismus quid sit. 32.c 72.b 119.a
 exorcismi modos Salomon suam gentem
 docuit. 163.a
 exorcismus olei. 118.c 119.a
 exorcizatum oleum in baptismo. 63.d
 exorcismus dæmones eijciuntur de bap-
 tizandis. 136.a
 exorcismi quomodò cōcludantur. 438.d
 F Abiolæ pœnitentia. 122.c
 fanon 75.d
 fato peccata nostra imputare nequaquam
 debemus. 510.d
 februarij lustrationes ethnicorum, in lita-
 nias conuersæ. 209.d
 feminalia linea. 75.d 76.d 475.b
 feria quarta quidam carnē nō edunt. 150.b
 festi dies in sanctorum honorem varij &
 multi cur instituti. 15.a 254.d 507.d

festiuitates sanctorum cur celebrentur.
 350.a 352.b 353.a
 festis diebus beneficiorum DE I dicamus
 sacramusq; memoriam. 196.a
 festos dies obseruantes, non venimus cō-
 tra illud Pauli, dies obseruatis &c. 254.c
 festi dies in veteri lege. 352.c
 festum Tabernaculorū Iudæis solēne. 16.a
 festi Christianorum dies. 9.d & sequen-
 tibus Dominicus. 9.d 10.a sabbato cur
 successerit ibid. eiusq; multa preroga-
 tiua. ibid. Palmariū. 11.a Ascensionis.
 13.b S. Mariæ. 41.b
 festiuitas S. Iohannis Baptistæ. 69.d
 omnium Sanctorum. 69.d
 festum quatuor coronatorum. 70.a
 festiuitas Dedicationis ecclesiarum. 351.
 festum sancti Marcelli, Mauritij, Medardi.
 286.b c
 festa Apostolorum & Martyrum celebra-
 ta antiquitus, & quare sint. 14.b
 festum sui patroni quæuis ecclesia solen-
 niter obseruat. 457.a
 festa q̄ à clero & populo celebrent. 558.d
 festi dies tam Domini quam reliqui, hi-
 storijs seu antiphonis & responsorijs so-
 lennibus sunt decorati. 546.a
 festiuitates præclarissimæ Sāctorum duo
 habent nocturnalia officia. 302.c
 festa Pontificum Martyrum qualia officia
 habere debeant. 457.a b
 festiuitas in secūda vespera terminat. 551.c
 festiuitates duæ in vnum diem si incidant.
 456.d 561.b
 festa quæ sub nouem lectionibus obser-
 uanda. 558.c
 festa ix. lectionum nō multiplicāda. 559.a
 festa noua in præiudicium temporalis of-
 ficij non instituenda. 534.b
 festa trium lectionum. 559.d
 festa trium responsoriorum atq; item no-
 uem quomodò peragēda 457.c. 560.d
 festa quæ celebrāda clero, vel populo, epi-
 scopi determinant. 559.a
 Fidei regula & summaria capita. 358.b
 fidei summa atq; explicatio. 33.d
 fides necessaria in sacramento Corporis &
 sanguinis Christi. 495.d 497.
 fidem veterē discutere velle, magni peri-
 culi res est. 533.d
 Fœminæ ad altare stare nō permittit. 439.c
 in qua parte ecclesie stare solite sint. ibid.
 fœminæ in gradibus ecclesiasticis non cō-
 numerantur. 29.c
 fontis baptismi bñdictio in Sabbato san-
 cto. 64.a 467.d
 fornicatio quid. 49.d 511.a

fra-

fratrum Minorum vsus quidam in diuinis
 officijs. 542.a repræhensus. 544.c
 546.b 550.a 556.d 557.a 559.b 561.c
 567.b 568.
 frons sedes verecundiæ, ei crucem impri-
 mimus. 188.c
 ad fulguræ & tonitrua agni siue cera be-
 nedicta qua suffumigetur, Dominica
 post Albas. 67.b
 G Allicana ecclesia peritissimos viros
 habuit. 413.c
 gedeonis vellus. 484.a
 gelasian⁹ de Missarū solēnijs codex 420.b
 gelasij canon de approbatis & apocryphis
 libris. 543.a c
 gelasius præfationem quam appellamus,
 siue exhortationem post præfationem
 composuisse dicitur. 83.a
 gemma ecclesie, Rationale 563.d
 genuflexio in orationibus adhibēda. 228.b
 genuflexio cuius nos admoneat. 58.c 512 d
 160.c 348.d
 genuflexiones in orationibus ieiunij qua-
 tuor temporum quandò fiant. 451.d
 genuflexiones ad orationes in collatione
 ordinum. 69.c
 genuflectimus in xij. lectionibus, excepto
 in octauis Pentecostes. 160.c 462.d
 genua ad omnes Horas Quadragesimales
 flectimus. 459.d
 genuflexio ad Missam quomodò obser-
 uetur per Quadragesimam. 459.d
 genuflexiones in hebdomada maiore fre-
 quentes. 460.d
 genuflexiones in die Parasceues. 58.c
 genuflexio in oratione pro Iudæis in Pa-
 rasceue non fit. 126.d 255.d
 genuflexio in vesperis Dominicis inter-
 mittitur. 224.d
 genuflexio in orationibus quibus tempo-
 ribus non fit adhibēda. 411.b ca 50. post
 Pascha diebus vetita. 348.d
 in genuflexione frequētes sunt Scoti. 411.b
 geometria & eius in scripturis intelligen-
 dis vsus. 378.a
 germani à Græcis multa nomina mutuā-
 runt. 395.c
 gloria in excelsis Deo, hymnum Hilarius
 perfecit. 80.c
 gloria in excelsis, à quo sit Missæ adiectū.
 78.d 162.a 406.b c 328.c
 gloria in excelsis, ad Missam dici omni Do-
 minico & martyriū Natalitijs Symma-
 thus constituit. 78.d 162.a
 gloria in excelsis, omni Dominico vel Na-
 talitijs sanctorum rectè cani confirmat-
 tur. 420.d

gloria in excelsis, versus orientem dicitur
 & in dextra parte altaris. 162.b
 gloria in excelsis, quandò dicendum aut
 non sit. 434.b 458.a 547.b c
 gloria in excelsis, in Missa Innocentū nō
 canitur. 155.d
 gloria in excelsis, reticet in Missa p mor-
 tuis. 210.a
 gloria in excelsis, in Aduentu prisci non
 dixerunt. 208.d repetierunt in nocte
 Natiuitatis 209.a 248.d
 gloria in excelsis, omittitur à septuagesi-
 ma. 107.b
 gloria in excelsis intra septuagesimam eti-
 am in Purificationis festo nō canit. 41.c
 gloria in excelsis, in quibus Missis canen-
 dum. 463.a an in ieiunio in Paschali he-
 bdomada dici debeat. 463.a
 gloria in excelsis, & Te Deum laudamus,
 simul aut canuntur, aut intermittuntur.
 547.b
 gloria in excelsis, in officio triū lectionū
 non dicendum. 562.a
 gloria patri & filio, cur adijciatur Psalmis
 alijsq;. 214.c
 gloria patri & c. hymni huius frequentatio à
 Nicensi Patribus præcepta. 412.
 gloria patri & c. ad Psalmorum diuisionē
 ab Hieronymo eis adiectū. 80.a de eo
 ad Damasum Hieronym⁹ scripsit. 230.a
 gloria patri, per quæ psalmis additū. 536.b
 gloria patri & filio, psalmis qui addit: va-
 riè à Græcis & Latinis profertur. 412.d
 421.c
 gloria patri in Responsorijs à Dominica
 passionis per vndecim dies intermittit.
 235. à Cœna Domini vsq; in Pascha pe-
 nitūs. 236.c
 gloria patri, à nocte Cœnæ Domini vsq;
 in Pascha, in Psalmis & Responsorijs re-
 ticetur. 54.c d 120
 gloria in Pascha repetitur. 236.a
 gloria patri ad Benedicite in Laudibus, non
 dicimus. 230.a
 gloria Patri, ad Missam. 80.a
 gloria Patri, vt ad Introitum Missæ, ita ad
 Responsorialia repetunt Romani Anti-
 phonarij. 546.d
 gloria inanis quid, & quas filias ex se gi-
 gnat. 48.d
 græci antiphonas primi composuere 3.a &
 preces. b
 à Græcis Kyrie eleyson acceptum. 437.a
 græci nō sedēt ad epistolæ lectionē. 439.b
 græci in diuinis officiis consuetudines à
 Latinis diuersas habent. 242.c à Sexa-
 gesima ieiunium aufiscantur. 42.b c
 græ-

græci latinos calumniati de particula *Sicut erat*, quæ est in *Gloria patri* &c. 412.d
 græcorum error de spiritulano. 519.c
 gradualis Gregorij. 447.d 455.b 457.a 459.b
 graduale Romani Câtatorij vocât. 264.b
 in Graduali Gregorij aliquando vno die duo officia. 456.d
 gradualia non canebant ante Euangeliû Hispani. 420.b
 grammaticæ artis vsus in scriptura sacra intelligenda. 374.d
 gregorius doctissimus episcopus Romanorum, Anglorum Apostolus. 259.a
 gregorius disposuit diuina officia. 404.d
 S. Gregorius cætam diurnâ nocturnamq; plenè ordinavit & distribuit. 408.b 413.c
 S. Gregorius ecclesiastica quomodo ordinavit officia. 464.a
 gregorius antiphonas quomodo ad Psalmos ordinârit. 542.b
 gregorij Sacramentorû librû edidit. 407.b
 gregorius ordinem lectionarij in Antiphonario & sacramentario diligenter obseruauit. 453.a
 gregorianæ orationes authentica. 549.d
 gregorius Canonici quid adiecerit. 409.b
 gregorius Canonici addidit, Diesque 400 stros &c. 196.d 409.b
 gregorij vita citata. 420.b
 gregorij VII. laus. 444.d
 gregorius VII. Pontificum qui Martyres fuissent, omnes dies solennes esse constituit. 457.a
 gregorij VII. ordinatio de diuinis officijs. 540.c
 gregorius Turonensis. 414.a
 Gulositas seu gula vitium, quæ procreet ex se vitia. 49.b
 guilielmi Rationale citatum. 541.a
Hæretico extra ecclesiam non prodest baptismus, in ecclesiam iterû recepto salutaris esse incipit. 36.b
 hæretici non rebaptizandi, sed ad ecclesiâ reuersi, solo chrismate & manû impositione purgandi. 36.a
 hæretici vigilias nocturnas reprobâtes. 9.c
 hæresis vndè sic dicta, & hæreticorum cætalogus. 359.b & seq.
 hebræa nobilior lingua. 146.c 147.a 296.a
 hebdomada maior cur sic dicta. 54.a 459.c
 hebdomadæ maioris quarta feria quæ agédi ordo. 54.a vs.
 hebdomadæ maioris peculiare obseruationes. 460.c
 Hieronymi Comes. 450.
 Hieronymus Psalterium distribuit ad di-

uina officia. 536.c
 hilarius hymnos scripsit. 2.d
 hilarius hymnum Gloria in excelsis Deo, auxit. 80.c
 hispani gradualia & Alleluia non cætanda censent ante Euangelium. 420.b
 hispani in ieiunio obseruando ab alijs nationibus differunt. 417.b
 historia vocantur antiphonæ & responsoria in Diuinis officijs. 545.d
 Horæ orationis Canonica. 228.b 270
 horæ canonica vndè ortæ. 216.a 411.
 horas Canonicas ad orandum à Patribus constitutas incessanter seruat ecclesia. 330.d quænam illæ sint. 331.a
 horæ, tertia, sexta & nona, precibus cuius exemplo, & quo mysterio dicatæ. 8.c
 horæ Canonicae quæ secundum hæc distributionem Psalmorum & orationû quæ vtimur, celebrari sint ceptæ. 411.c
 horæ Canonicæ viij. 550.b diurnæ viij. ibid.
 ad horas lectiones & Responsoria & versus. 218.a
 horas priuatim legens, Antiphonas etiam ante Psalms imponat. 542.b
 Hugo de S. Victore, regulam Canonico-rum regularium explicuit. 534.c
 Hyacinthus quid. 75.d
 hyacinthina tunica. 74.d
 hymni qui sint. 217.d
 hymnos antelucanos primitiua apud Alexandriam ecclesia celebrat. 411.c
 hymnos qui in ecclesia esse dicendos negauerunt, confutantur. 421.c
 hymnorum scriptores. 2.d 354.a
 hymni diuini, & humano ingenio compositi. 2.d
 hymnos ecclesiasticos Hilarius composuit. 2.d & Ambrosius, qui Ambrosiani dicti. ibid.
 hymni authentici per annum. 548.
 hymni metrici in quibusdâ ecclesijs olim non cantati. 412.b
 hymnos metricos qui legitime componuntur, cantandos. 412.b
 hymni metrici nisi approbati sint & authentici, non canendi. 547.c
 hymnarij Romani. 547.d 549.a
 hymnos Ambrosianos ad omnes cursus mandat Benedictus decantari. 421.d
 hymni ad diuina officia quo loco in Romano, Ambros. & Benedictino officijs dicantur. 548.a 549.a
 hymnus in nocturnali officio. 562.a
 hymnum qui laudibus detrahunt, contra Canones veniunt. 551.b
 hymni consueti ad minores horas non mutantur

tantur Romano more. 547.d
 hymnus festi ad Horas minores diuideri, non est authenticum. 547.d
 hymnus in Completorio post psalmos, non post Capitulum, dicendus. 547.d
 hymnus Mariæ, Magnificat. 222.c 223.b 224.b d
 hymnus Gloria in excelsis. 162.a hunc Hilarius ab soluit. 80.c
 hymnus trium puerorum. 234.b eius commendatio. 538.b
 hymnus trium puerorum in Sabbatis xij. lectionum ad Missam: apud Hispanos obis Dñicis cantari solit. 408.b 420.c
 cum canitur, non sedendum. 452.a
 hymnus præfatio etiam nominata. 192.d 193.c
 hymnum Sanctus, vt cantaret populus, à Sixto institutum. 193.c
 hypante. 41.b 209.d 251.b 342.d 458.c
 hyfopus mysticè fidem significat. 468.d
Ianitores in lege. 162.c
 Ianuarij calendæ qua superstitione culta à gentilibus sint. 39.
 ianus bifrons, & quadrifrons. 39.a
 ianuarij primum esse mensem, Numa cur voluerit. 39.b
 ianus, & in eius honorem Calendæ Ianuarij, à gentilibus quo cultu celebratæ. 16.d
 Ieiunia veteris testamenti. 336.b
 ieiunauit Christus statim à baptismo. 40.c
 ieiunium sine elemosyna quale censendum. 512.b
 ieiunij orationi iuncti quanta vis. 335.c
 ieiunium perfectum quale sit. 243.c & quale approbet Deus. 47.d 512.b
 ieiunij encomia & effectus. 17.a eiusque per tempora discretio. 335.d 336.a
 in ieiunijs quid cauendum. 339.a
 ieiunij tẽpore carnes cur vetitæ. 17.c 339.c
 ieiunium post vesperam soluitur in quadragesima: extra quâ, post nonâ. 459.b
 ieiunia cur certis tẽporib; instituta. 254.d
 ieiunia legitima ab omnibus seruanda. 338.d
 illa quoq; quæ proprius episcopus pro quâuis occasione indicit. ibid.
 ieiunia multorum priuata. 338.d
 ieiunandum prima & quinta feria non esse, Melchisedes decreuit. 42.c 100.a 404.d
 ieiunium quinta feria Canone prius vetitum. 459.c postea ieiunij applicata. d
 ieiunandum Dominico non est. 14.b 256.c 404.d
 ieiunant Manichæi Dominico. 256.c
 ieiunium sextæ feriæ. 17.a 337.d
 ieiunium biduanum vndè ortum. 339.a
 ieiunium quartæ feriæ & à carnibus ab-

stinentia. 150.b
 ieiunium apud quosdam etiam secunda feria seruatur. 256.b
 ieiunium sabbati cur quidam obseruent. 17.a 337.d
 ieiunatum Romæ Sabbato. 255.d
 sabbato, relaxatio ieiunij magis conuenit, quàm ieiunium. 256.a
 ieiunatur in vigilijs sanctorum. 61. b nisi in dominicam iucidant. ibid.
 ieiunium triduanum. 339.a
 ieiunium triduanum à Niniuitis sumptum. 16.d
 ieiunium triduanum non eodem tempore ab omnibus seruatur. 417.b
 ieiunium in Aduentu Romani agunt. 554.a
 ieiunium ante Natiuitatẽ Domini. 337.b
 ieiunium Calendarum Ianuarij qua occasione institutum. 16.c 39.b
 ieiunium ante Pascha alij sex, alij septem, alij octo, alij nouem hebdomadis peragunt. 99.
 ieiunium septem hebdomadarû ante Pascha instituit Telesphorus. 99.c 107.c
 ieiunium à quinquagesima aufpicantur Romani. 344.a
 ieiunium quadragesimale in lege, prophetis & Euangelio fundatum, 15.a rectè confine & contiguum Dominicæ passioni est constitutum. 15.b
 ieiunij quadragesimalis aufpicandi varietas, & vndè ea sit nata. 42.b c
 ieiunium quadragesimæ quarta feria post quinquagesimam inchoatur. 111. c
 ieiunij caput ea dicitur. d
 ieiunium quadragesimale. 336.c
 ieiunium quadraginta diebus cur peragatur. 15.b c 47.b
 ieiunij xxxvj. dies Gregorius facit. 111. d
 ieiunium perducitur vsque ad noctem in sabbato sancto. 236.a
 ieiunium austerum piorum à nocte Cœnæ Domini vsque ad sabbatum. 57.a
 ad exemplum Apostolorum. d
 ieiunia relaxantur Ecclesiæ traditione intra Pascha & Pentecosten. 14.b 17.a 150.b 151.b 262.c
 his tamen diebus si qui ieiunare volent, non sunt prohibendi. 17.a
 ieiuniû quinquagesimale post Pascha non seruant Hispani. 417.b
 ieiunium triduanum ante ascensionem. 151.b 256.d 348.b
 ieiunia repetuntur post Pentecosten. 153.c 156.b
 ieiunium post Pentecosten. 337.a hoc alij

alij post Pentecosten, alij post ascensionem inchoant. 15.d
 ieiunium Calendarum Nouembriū Iudæis mandatum, ecclesia retinuit. 16.b c
 ieiunia quater celebranda Calixtus statuit, ante quem, ter. 452.a
 ieiunia quatuor temporum seruanda. 430.
 ieiunia quatuor temporum denunciandi formula Leoni vlitata. 449.d
 ieiunium celebrari in collatione ordinum mos primitiæ ecclesiæ. 156.d
 ieiunium quatuor temporum, quauis ordinario non fiat, nihilominus necessarium obseruandum. 68.d 158.a
 ieiunatur in duodecim lectiōibus, etiam si in hebdomada Pentecostes incidant. 156. b
 ieiuniū quatuor temporum quo tempore sit seruandum. 15.a 159. 338.a 431. 432. ante Sabbata hæc quarta & sexta ferijs etiam ieiunandum. 338.a 169.
 ieiunia quatuor temporum cur tribus diebus peragantur. 69.b
 ieiunia quatuor temporum quandō seruanda, definiuit Gregorius VII. cū antē in his seruandis error & varietas sæpē accideret. 447.d & seq.
 ieiuniorum quatuor temporū officia. 451.
 ieiunio quatuor temporum, quarta feria cur due, 6. vna, & sabbato quatuor lectiōnes. 69.a. 159.cd
 ieiunium quatuor temporum vernale quā agendum. 459.c
 ieiunium vernale quatuor temporum, in prima quadragesimæ septimana legitime feruatur. 447.d
 ieiunium vernale quatuor temporū Martio cur adscribatur, cū in Februarium nonnunquā incidat. 448.c
 ieiunium quatuor temporum æstiuale, in hebdomada Pentecostes legitime seruandum. 448. 462.d
 ieiunium æstiuale extra Pentecosten qui obseruant, magnam officiorum confusionem faciunt. 450.b cur Iunio adscribatur, cū in Maium sæpē incidat, ibid.
 ieiunium quarti mensis fuit quādō in Vigilia Pentecostes celebraretur. 432.d
 ieiunium septimi mensis. 16.a decimi mensis in Vigilia Natiuitatis à quibusdam Italis. ibid.
 ieiunium quatuor temporū Hyemale, cur plenius officium sit nactum. 451.d
 ieiunio indicto & quatuor temporū Antiphōas & Respōsorios peculiare legit Amalarius. 308.a
 Imaginum vsus. 396.b 397.a 508.a

Incensum post offertorium. 82.c
 infantes quomodo dicantur credere & fidem habere. 136.d 137.a
 infantes per baptismum eximuntur à damnatione quam ab Adā traxerunt. 137.c
 infantes saluantur alterius fide, qui alieno quoq; peccato rei tenentur. 136.b
 infirmitas sæpē ex peccato. 118.a
 infirmi vngendi oleo sancto. 94.a vltimo viatico non priuandi. c
 infirmi oleo vncti ab Apostolis. 117.c
 infirmi morituri, viaticum sumunt corpus Christi. 102.d
 ingressa. 545.d
 innocentum festum cur minus solenniter celebretur. 454.b octaua, maiori solennitate. c
 introitus Missæ. 177.d additus à Cælestino 178.a
 introitus. 437.a quis hunc Missæ adiecerit. 406.b
 introitus quandū canitur, nō sedet. 178.b
 introitus, Cantate Domino. 298.d
 inuentionis S. Crucis festum, eiusq; officium. 462.b
 Inuidia. 48.d
 inuitatorium. 226.b
 inuitatorium D. Benedictus Antiphonas nōminat. 545.d
 inuitatoria lōgiora & plura hyeme quā æstate. 552.d
 inuitatorium triduo ante Pascha non dicitur. 55.a 236.a c & in Epiphania 251.a 255.b 256.b 283.b
 inuitatorij repetitio mutari à Dominica in passione consuevit. 460.c
 sine inuitatorio nocturnale officium celebrat Apostolicus in Vigilia Natiuitatis Domini. 279.d
 inuitatoriæ antiphonæ quo ordine ab Amalario digestæ. 304.b
 inuitatorium, nō sit vobis vanum, in capite ieiunij Amalarius posuit, cū esset in media Quadragesima. 290.a
 iohannis baptistæ festiuitate cur tres Missæ celebrentur. 69.d 207.d
 S. Iohannis festiuitatis nocturnale officium. 302.b
 ioseph ab Arimathia potens vir fuit. 199.d
 Ira quæ ex se gignat vitia. 48.d
 ira tristitiā gignit, ex ea rursus alia nascuntur vitia. 49.a
 Isidorus Fulgentij hortatu de diuinis officijs scribit. 1.a
 isidorus sua patrum sententijs interpolauit & firmavit. 36.d
 Ite Missa est, diaconus pronunciat. 94.a
 ite

ite Missa est, quandō dici vel non debeat. 206.c 444.b 458.a
 ite Missa est, festiuis dieb; & in populi cōuentu dicitur. 458.b
 ite Missa est, in Aduentu & Septuagesima cur non dicatur. 458.b
 Iubileus annus. 46.d 149.b 518.c
 iudæi per prædicationem Enoch & Helig ecclesiæ adiunguntur. 267.b
 iuonis sermones. 465.
 iuo opusculum vocat sermonem de conuenientia veteris & noui sacrificij. 499.b
 iuramentum non est vinculum iniquitatis. 541.c
 iuramenta non necessaria, de consuetudine loquendi tollenda. 511.b
K Alédario qui sancti inscribēdi. 558.c
 kyrie eleison Latini Græcè, Græci Latine cur in Missa canant. 80. b
 de Kyrie eleison in Missa quod canitur. 181. a
 kyrie eleison in Missa quomodo & per quos apud Græcos & apud Romanos dici consueverit. 242.c
 kyrie eleison in omnibus officijs diuinis orationem Dominicam præcedit. 181.c 182.d 215. b
 kyrie eleison oratio Dñice sequit. 215.b
 kyrie eleison prologus est orationis Dominicæ in diuinis officijs. 266.a
 kyrie eleison post Magnificat Romani dicunt. 224.d
 kyrie eleison in Prima. 215.a
 kyrie eleison non dicendum ante orationem ad Horas. 239.d
L Amina aurea. 75.c 76.c
 lateranensis Antiphonarius. 556.d 557. a b
 latria solum Deum colimus. 14.c 350.b
 latræ ad cultum pertinet sacrificij oblatio. 14.c
 laurentij vita citata. 415.
 laudes seu Matutinae, & Vigiliæ nocturnæ, distinctæ horæ. 550.c
 laudes sine Alleluia canere, à quibus sit profectum. 5.c
 Lector Christus fuit. 162.b
 lectores 23. 44.d 70.c 72.b 183.c 327.b
 lectores. 162.d. qb; verbis ordinētur. 23.d
 lector instruitur. 24.a 354.c 470.d
 lectiōnis fructus. 354.b
 lectiōnes in ecclesijs vndē originem traxerint. 3.b quantum ex ea fructus reddet. c. itaq; attentē postposita etiam oratione ab omnibus auscultanda. b
 lectiōnes in ecclesijs de scripturis sanctis sumuntur. 3.c
 lector lecturus chorū exit. 186.c gradū ascendit. 187.a eum Tribunal nōminat Cyprianus c.
 ante lectiōnem diaconus silentium clara voce admonet. 3.c
 lectio in Matutinali officio. 230.c
 lectiōnes ad singulas dici Horas, vndē profectum. 216.b & noctū item. c.
 lectiōis tēpore sedet more maiorū. 183.d aut silendo statur. 218.a
 lectiōnes in Nocturnali officio à ceteris quid differant. 227.b
 lectiōnes quo ordine ad Nocturnos Romani legant. 544.b
 lectiōes maiores in vigilijs nocturnis 536.
 lectiōnes quo tempore ex quibus scripturæ libris legendæ. 542.c
 lectiōnes in festis trium lectiōnū de scriptura. 562.a
 lectiōnes per octauas sint etiam de historia currenti. 563.c
 lectiōnes ad paruas Horas, Capitula vocantur. 549.a 536.a
 in lectiōibus diurnalibus ad Horas, cur benedictio non petatur. 218.b
 lectio non est in Prima. 215.d 218.c itaque monachi eam in Capitulis legunt. 216.a
 lectiōem in vespers pfert sacerdos. 223.b
 lectiōnem non habet Completorium. 226.a 273.d
 lectio à religiosis ante completorium legitur. 226.a
 lectio ad Missam & ad horas diurnas quid differat. 218.b
 lectiōnarius. 208.a 247.d
 lectiōnarij ordinator Hieronymus. 420.b
 lectiōnarij authenticici antonini Paschæ meminerunt. 462.c
 lectiōnarius cur plures lectiōnes contineat inter Pentecosten & Aduentum quā sint officia. 429.c
 lectio ad Missam ex gradu pfertur. 218.c
 lectiōnes xij. cur dictæ, cū tātummodō sex sint. 156.b
 leodium triginta episcopos Canonizatos habuit. 559.a
 leuitæ. 71.b
 leuitarum officium in lege veteri. 164.a
 leuitæ qui in lege veteri, nūc diaconi sunt. 22.d 23.a
 lex noua & vetus & vtriusq; inter se collatio. 3.d
 lex puniebat, peccata non soluebat. 124.
 Linū quid significet. 76.a 77.a 177.c 82.d
 litania quid. 89.b 417.b
 litaniæ rogationes Latine dicuntur. 334.d
 litania in Missa. 328.d 466.b

litania in festis B. Marię fieri instituit Ser-
gius. 41.b
litanię sabbato sancto septenę, quinquenę,
ternę. 65.b
litanię septenarię, quinarię & ternarię
post baptismum in Pascha & Penteco-
ste. 104.b 143.a ante & post baptismū
fiunt b.
litania maior. 462.c
litania maior à Gregorio & cur instituta.
67.c 151.d 240.c
litania illa Gregorij septiformis 241.b
417.a sine ieiunio peragitur. 67.c 151.d
litanię triduanę ante ascensionem. 462.d
litanię in die præsentationis Domini in
templo, à quo institutę. 209.d
Lōgobardi Italiam per xxxv. annos incur-
sionibus vastarunt. 241.d
Luminum in ecclesia vsus. 440.c
Luminariū de extinctiōe triduo ante Pa-
scha, quomodo in Romana & alijs ec-
clesijs obseruetur. 294.
lumina xxiiij. per singulos tridui ante Pa-
scha dies, incensa extinguuntur. 237.b
luna ecclesię typus. 517.a
luxuria generalis vox, libidinum omnes
species complectitur. 49.c quę ex se gi-
gnat vitia. ibid.
Magnificat, Euangelij appellatione,
vt quod ex Euangelio sit, signi-
ficatur. 66.a
magnificat, ad Vesperas quotidie ex eccle-
się more canitur. 224.c
magi tres legati gentilis populi. 251.c 283.c
totius mundi. 284.c
magi quales fuerint, & quorū sint discipli-
nam traditionemq; secuti. 39.c d
magorum munera quid mysterij comple-
ctantur. 40.a 283.c 492.d
S. Mamertus Rogationes ante Ascensio-
nem instituit. 67.c 151.c
manūs impositione benedictiōe tribue-
re antiquis solenne. 20.b
manūs impositiōe mysteriū explicat 164.d
manūs impositiō episcoporum proprium
munus. 142.c
manūs impositione dandum esse spiritum
sanctum Apostoli docuerunt. 142.d
manūs impositione post baptismum dant
spiritum sanctum episcopi. 36.c
manūs in impositiōe cum pollice crucē in
frōtibus infantū faciūt episcopi. 142.b
manūs impositiō quasi baptismus ignis est.
140.c
manūs impositione quę nobis dona tri-
buantur. 142.a
per manūs impositionem datur spiritus.

sanctus. 140.b
sine manūs impositione mortui vt saluen-
tur, in minori tamen esse gloria, si per
negligentiam sit omiſsa, credendi sunt.
139.c 140.d
manūs impositiōe ordinant episcopi. 314.
manūs impositione sacros ordines largi-
untur episcopi. 165.d
manus imponere super diaconum an so-
lus episcopus debeat. 164.d 165.b
manus quando episcopus in Missa lauet.
191.a diaconus. 198.d
manūs in missa qñ sacerdos & cur lauet. 330.
mappula 77.c
S. Marcelli martyrium, & de eo Responſo.
286.b.c
maria virginum fœminarum caput, & au-
thrix. 28.b
maria omni neuo originalis & actualis cul-
pę expers. 504.d
S. Marię vterus in concipiendo & parien-
do permansit intemeratus. 514.a
maria virginis in festiuitatibus processio-
nes. 209.d
martyria quid. 394.d
martyrologia. 462.a
martyrologiū Bedę citatum. 286.b
martyrologium Hieronymi post Eusebiū
qua occasiōe motus cōscripsit. 417.b
martyrologium ecclesię. 558.a
martyrologium ad Primam recitari soli-
tum. 551.d
martyrum membra sibi venditabant mo-
nachi circuncelliones 25.d
mathematica. 376.d
S. Mattheę festum in anno bisextili obser-
uandum. 458.c
matutinorum officiorum antiquitas. 9.c
eorum in ecclesia vsus à quibus cepe-
rit, & cur celebretur. ibid.
matutinale officium. 331.b
matutinę abusiue vocātur nocturni cum
laudibus. 550.c
matutinale officium, quomodo auspicien-
tur Romani. 265.a
matutinale officium si matutinum tēpus
ostendas, incipiūt Romani dimisso no-
cturnali. 268.d
matutinalis officij 8. psalmi excutiunt. 229
matutinalis officij per Dominicas noctes,
ordo & ratio. 267. & per quotidianas
noctes. 269.a
matutinali in officio per quotidianas no-
ctes Psalmi & cātica mutant. 230.d 231.
in matutinali officio, duo Psalmi sub vna
antiphona, & item tres sub vna, Benedi-
cite sine gloria cur canantur. 229. 230.
ma-

matutinali in officio per Dominicas no-
ctes, à lxx. vsq; in pascha duo psalmi mu-
tantur 234.d
matutinale officium hebdomadę ante Na-
tuitatem Domini 276.c
matutinale officium in octauis Natiuita-
tis 250.
matutinę & vespere similiter inofficien-
tur 550.d nec tamen hoc fit ab omnibus
551.b
mauritijs Impator cum prolibus suis ma-
sculis occisus 240.c
Medardi confessoris festiuitas 173.d
melchisedech, Sem primogenitū fuisse au-
rumant Hebręi 70.c
melchisedech & eius oblatio, typum Chri-
sti & Christi corporis & sanguinis, Chri-
stianorum oblationis gessit 7.a
mendacium non est paruum peccatum
154.d
metensis Ecclesia primū cantum Ro-
manum edocta, in Galliam transfudit
545.b
metensis Antiphonarius Amalario aliqūā-
dō tantum cognitus 276.c
metropolitanus cur vocetur Archiepisco-
pus 314.d
Micrologus citatus 549.d
micrologus citatus 555.a
miserere mei Deus, pœnitentis psalmus
234.d
miserere mei Deus, psalmus per singulas
ferias in laudibus cur dicatur. 233.b c
missa quid, & vnde sic dicta 79.b c 94.a
328.a
missa Catechumenorum, & Missa fidelitū
94.a
missa in commemorationē passionis Chri-
sti peragitur 79.b
in missa ad altare passionis Christi memo-
ria replicatur 93.d
in missa quę aguntur, in sacramento Do-
minicę passionis aguntur 102.c
in missa mors Christi cōmemoranda, non
Natiuitas 441.b
missa Christus legatus & aduocatus no-
ster ad patrem mittitur 206.c
in missa sacrificium offert tota ecclesia 86.
c vbi offerentium illic nomina vocita-
ri consueuerint b
in missa Christi nobis actiones represen-
tat episcopus 177.d 183.b 192.d 195.c
442.a c
in missa oblatio corpus & sanguis filij dei
efficitur, seu in corpus eius transit 87.c
corpus quod sumptit ex vtero virginis d

in Missa pro varijs necessitatibus vbi & q.
bus locis rogetur, rogarique possit 103.b c
Missam Christus apostolos docuit, Apo-
stoli ad nos vsque transmiserunt 328.b
missam Petrus Antiochię prim⁹ celebrāf-
se dicitur 79.b
missę celebratiōem à B. Petro institutam,
eodē modo vniuersus orbis peragit 6.a
missę, seu orationū in Missa sacrificio, or-
dinem Petrus instituit 6.a
missę sacrificij septem orationes, & quę
huius numeri ratio 6.b c
missa qualis Apostolorum tempore 79.b
173.d 405.d 242.c 328.b 419.b
missa sine cantu antiquis celebrata 544.d
missa. ordo 71.b 328. & seq. 445.
missa & singularum quę in ea sūt, rerum
explicatio 177.d & seq.
missa expositio Iuonis 491.d & cum sacri-
ficijs veteris legis collatio.
missa ordo, & qui ad hanc temporis suc-
cessu & qua occasione aliquid adieci-
runt 405.d & seq.
missa quid à quibus pontificibus sit reli-
gione crescente adiectum 87.b 328.b
419.c 420.
missa antiphonas Cælestinus adiecit 78.b
missa publica 113.b
missa publica in sabbato sancto 65.b quę
noctū peragitur c
missa quotidianę Gregorio quemadmo-
dum celebrata 242.c
missa legitima, in qua sacerdos respondēs,
offerens, atque communicans 410.b
missa quam celebrat sacerdos solus 410.b
missa super memorias martyrū atque cor-
pora 350.c
ad Missam quibus se precibus preparat sa-
cerdos 437.a
missa sine lumine nunquam celebrantur
440.c
missa sine orario non celebretur 411.a
missa quibus & qualibus vasis vestibusq;
peragantur 410.c
missa olim soli communicantes interfue-
re 445.b 460.a
in Missa pro eis quām maximē & quasi no-
minatim qui ibi offerunt & communi-
cant, oratur 410.a Nihilominus cæteris
quoque prodest in fide & deuotione
offerentium & communicantium per-
manentibus b
missam celebrans, saltem duos sibi adiun-
ctos habeat 437.b
missas sine baculo & velato capite sacerdo-
tes celebrent 437.c

INDEX IN PRAECEDENTES DE ECCLĒ.

ad missā pcessiōis series & ordo 78. b 178. d
 ad Missam processio ab austro in septentrionem cur fiat 80. b
 missā in Introitu episcopus pacē ministrat 179. d & cantoribus 180. a Diaconi altare osculantur b
 missā à lectione olim auspicata, donèc Introitum Celestinus adijceret 78. b 178. a
 missā Introitus ab octauis Epiphaniæ ad Præsentationem Domini 251. d
 missā in principio Constantinopoli psalmm, Venite exultemus, cani audiuit Amalarius 283. b
 in Missa quot orationes dicendæ 437. d atque eæ sint authenticæ 438. b
 ad Missam vnam tantum orationem Romani dicunt, etiã cum Sanctorum solennitates in Dominicam incidit 102.
 missæ orationes quomoddò distinguantur, & quibus quæque nominibus nominentur 148. b c
 in Missa ad patrem oratio dirigenda 84. b 438. b quomoddò eæ concludendæ c & quo loco interponendum Deus ibid.
 in Missa plebs quoquē sacerdoti salutanti respondeat 437. c
 ad Missam Gloria in excelsis, quis adiecerit 78. d Quis Antiphonas. b
 ad Missam duæ lectiones quibus diebus continuatim legantur 460. c
 ad Missam Dominicis diebus Hispani hymnum trium puerorum cātant 408. b
 missæ sacrificij tempore Symbolum Nicenum populo prædicatur 6. d
 in Missa oblatiōes populus præsentat, oblataque à populo sacerdos suscipit 82. b
 missæ ad sacrificium aquam offerunt cantores 79. a
 in Missa incensum post offertorium 82. c
 missa à quo loco auspicetur 207. a
 ad Missæ Canonem addit Gregorius, Diesque nostros &c. 103. c
 in Missa qua serie ministri stent tempore sacrificij 193. d in clinati stant 194. b
 in missa cur à Te igit orationes tacite submissa vocerentur 85. b
 in missa corpus Christi cōficiunt cum Pōtifice presbyteri apud Romanos 120. a
 in missa exaltatur vox in his verbis, Nobis quoquē peccatoribus 199. b 200. b
 missam sine ministro celebrans, patenam cur resumat, & in altari deponat 443. b cur patenam sub corporali abscondat 440. a
 ad missam orationem Dominicam dici, ab Apostolis sumptum, non à grecis. 242. c
 in missa diuise oblatæ partes quid significent 79. b
 in missa panis in vinū immisso variè agitur 330. a
 ad missam Sergius *Agnus Dei* adiecit 79. b
 in missa quid transitus ab vna parte in aliam designet 492. b 498. c
 in missa vsque ad sacerdotis benedictionē perseuerandum 410. b
 missa quomoddò finiatur 444. b
 post Missam presbyter quænam agat legatque 445. c
 in missa cur manus lauet sacerdos post sumpta sacramenta 498. d aqua qua lotus est, in locum sacrum huic cultui deputatū funditur 498. d
 missæ tempore vincti cuiusdā vincula soluta, cum ea pro ipso tanquam mortuo celebrata esset 210. d
 missæ reliqua officia correspondere debent 456. a
 missæ per hebdomadam quales agendæ 553. d
 missa in Vigilijs 563. a
 missæ sacrificium pro viuētibus & defunctis offertur 86. c
 missæ pro defunctis, ex Apostolorum traditione fiunt 350. d
 missæ sacrificium defunctorum ad salutē prodesse creditur 89. c quo loco eorū nomina recitata ab antiquis d
 missa pro defunctis quotidie celebrari potest 210. d & apud quosdam quotidie celebratur 95. b 261. a
 missa pro mortuis, quid singulare habeat 210.
 missæ mortuorum, sine Gloria, Alleluia, & pacis osculo fiunt 96. a
 missæ quotidie celebrandæ 404. d
 missæ an plures per diem celebrandæ 405. b c
 missas vna die septem vel nouē Leo celebrasse fertur d
 missas plures vno dies audiens, an quot audiat, communicare etiã toties possit 410. a
 missæ binæ in quibusdam festis conuenienter dicuntur 463. b
 missa qua hora legitime celebranda 209. b c 258. a 410. b 462. d
 missa in Quadragesima quandò dicenda 459. a
 missa hora nona per quadragesimam, aliàs hora tertia celebratur 111. c
 missam in nocte Natiuitatis Telesphorus instituit 209. a 942. b
 missa in die Innocentium quid peculiare habeat 155. d
 missa

SIATICIS OFFICIIS COMMENTARIOS.

missa in cœna Domini 56. b
 missa in parasceue non peragitur 345. d
 missam, qualis fuit Apostolis, etiã in Parasceue celebrari vult Amalarius 236. a
 missa in Parasceue & sabbato sancto cur non peragatur 57. d 65. c 126. b 235. d 346. b
 missa noctū celebrat sabbato sancto 138. d 144. d 146. a 236. a 258. d
 missa cur in nocte resurrectionis Domini celebretur 258. d
 missæ orationes & cantus die Paschæ 65. d 66.
 missæ tres cur celebrentur in festo Ioannis Baptista 69. d 207. d 258. d
 missæ ordinem suum Gallianus habuerit, post Romanum in eis tenorem sunt secuti 421. d
 missalis diuersus à Romanis in archiepis Augustiniensis monasterij 421. d
 missalia antiqua citata 208. a
 missalis author D. Gregorius 247. d
 missalis Gregorialis 208. a
 missales Gallicos citat Hilduinus 421. d
 Molles qui 49. d
 monachismi primi authores 25. a
 monachorum sex genera, tria bona, & totidē vitiosa 25. c cœnobitæ monachi 25. b
 monachi vitiosi quidam 27. a
 monachorum siue cœnobarum viuendi ratio exactè describitur 26. b
 monasterij & cœnobij discrimen 26. a
 mors vindicta primi est peccati 210.
 ad mortem D. Augustinus quomoddò se prepararit 243. c
 Mulieres à viris seiunctæ, in ecclesia stabant, & in Boreali parte patrum memoria 175. b d
 musica 378. c
 musicæ vis ad mouendos animos magna 184. d 185. a
 musica Boethij citata 185. a
 musica tripliciter exercetur 218. d
 Natalis domini cur solennitas 10. b c 37. a 209. a 249. a 341. d
 de Natiuitate Domini Iuonis sermo 503.
 natalis domini dies cur non eandem, quâ pascha, varietatem habeat 37. d
 natali Domini nocte ordo officiorum diuinorum 38. b 454. a
 natali Domini nocte Missæ celebratur ex institutione Telesphori 38. a
 natali Domini dupla officia in Rom. Antiphonarijs 38. b 279. c
 post natiuitatem Domini Dominica quomoddò inofficianda 454. d
 natiuitatis Christi octauæ 282. d
 natalis Domini octaua quomoddò inofficianda 455. b Antiphona in Matutinali officio 250.
 natalitij appellant dies quibus sancti mortui sunt 60. d
 natalitia SS. festiuitates cur dicantur 253. c 350. c
 nathinæi 71. a
 nathinæi olim qui nunc Subdiaconi 23. c 163. c
 nazaræi capillos cur nutrire, tum radere & igni sacrificij imponere sint soliti 161. b c
 nazaræorum vitæ ac victus ratio 66. c
 Neophytorū octo dies quod designent 66. c
 neophytorum octo dies, & quæ in eis diuinorum officiorum ratio 146. b 147. b
 neophytorum cerei quoniam accendantur 138. c
 neuma quid 282. c
 Nicenum concilium de paschæ die definitum 13. b
 Noctis septem partes 225. b 269. b
 nocturni officij tempus modia nocte partes obseruauerunt, posteri nō item 227. d sed gallicinio 266. b 268. d
 nocturni tres quid denotent 280. a
 nocturnale officium quomoddò peragatur 226. b 332. c
 nocturnalis officij ordo & ratio per Dominicas noctes 265. c 552. d 553. a
 nocturnale officium quot psalmis & festis & alijs diebus sit peragendum 540. c 541. a 550. c
 in nocturnali officio primi xij. psalmi sine Antiph. quomoddò canantur 226. b tres sequentes cum Antiph. 227. a tres nouissimi cum Alleluia ibid.
 nocturni tertij Antiphonæ in primis vigilijs sine alleluia cur sint 280. a
 nocturnale officium quotidianarum noctium 267. d
 nocturni feriales nunquam dimittuntur Romano more, cum tria tantum Responsoria canuntur 456. c 457. c
 nocturnales post psalmos Dominicæ orationem non dicunt Romani, neque inter Nocturnale & Matutinale officia 265. a
 nocturnalia officia cuiusmodi in triduo ante pascha 236. b c cur & quomoddò in eis lumina extinguantur 237. b
 nocturnalia officia in paschate tribus psalmis peraguntur 237. d post 7. dies rursus multiplicantur psalmi 239. d
 nocturnale officium post pascha quomoddò peragendum 461. c
 nocturnale pentecostes officium tribus psalmis peragitur 224. a quo huius Antiphonæ

tiphonæ ab eis q̄ in pascha sunt, differat c nocturnali in officio per quotidianas noctes xij. psalmi, 3. lectiones & totidem respons. 230.c
nocturnalialia officia duo in Natiuitate nomini Rom. Antiphonarius habet. 279.c
nocturnalialia officia bina habent præclariiores Sanctorum festiuitates 302.c 303.a
noë eos præfiguratur qui ecclesiam regunt 228.b
nona hora 221.b cur precibus dicata 8.c 331.d
nona q̄ de futuro festo sit seruanda 563.b
norbertus canonicorum nouam regulam instituit sub regula D. Augustini 534.d
nouis in rebus constituendis euident debet esse utilitas 533.d 534.d
Numerorum mysteria 158. quinarij 46.d
senarij 45.d septenarij & senarij 67.a
quadragenarij 47.b
nuptiæ vndè dictæ 31.b
nuptiæ bonæ, nec tamen bono virginalis vel vidualis continentia æquandæ 30.a
nuptiæ legitimæ damnandæ non sunt 28.c 34.b
eis tamen præferenda virginum & continentium integritas ibid. nascitur ex eis originali peccato obnoxia posteritas ibid.
nuptiæ illæ certæ, quæ prolem requirunt, non libidinem 31.c
in nuptijs dotalis tabulæ 31.c
nuptiarum ritus 31.
nuptias contrahentes cur benedicantur 31.a
virginibus nubentibus pronubæ adhibeantur, egedem volentur 31.a
vittæ vinculo colligentur b
nuptialia bona tria 31.d
nuptiæ bonæ, virginitas melior 28.c
Oblatio in lege, per quos vbi pro quibus & cur fieret 189.a b
oblatio legalis, Christi, nostra 189.
ante oblationem catechumeni & pœnitentes olim exire iussi 460.b
oblatores in Missa à populo suscipit sacerdos 82.b 190.a
ad oblationes accipiendas in Missa quando sacerdos transeat 103.b
oblationes omnis plebs offert sub offerenda 191.d 192.b 492.c
oblaturi quid meditari debeant 190.c
offerendum in altari quidnam sit 402.c
oblationes populi panis & vinum 190.d
oblationes Sacerdotum & Diaconorum quando suscipiat in Missa episc. 191.b
oblatio cantorum aqua 191.d
oblationibus susceptis lauat sacerdos manus 330.a

oblatio quando offereda, & quemadmodum in altari componenda 440.a
oblatores acceptas à populo, diaconus disponit in altari 191.a
oblatores disponit in altari siue ipse sacerdos siue diaconus 190.a
in patenâ oblatæ ponuntur 204.b
oblatio in altari non thurificanda 439.d
super oblata quid dicendum 440.b
super oblata collecta 82.d
7. oblationes à populo sibi oblatores sacerdos Deo offert 83.a
oblationem vnâ offerre satis est, & error est velle singulas p̄ singulis qui eas obtulerunt, offerre 408.c
oblatores in calicem immisso 204.b d
oblatores super pectus episcoporum qui sepulturæ nundabantur antiquitus posita 238.d
obsecrationes quas vocet apostolus 219.c
Octauæ cur celebrentur 249.c 253.d
octauæ maiores & minores 563.b
quomodo officia in eis peragenda c
octauæ quorum Sanctorum seruandæ sint 457.c
& an per interiacetes inter octauos dies eorum mentio facienda ibid.
octauæ Domini 282.d 249. 505.c
octaua Natalis Domini quomodo inofficianda 455.b
octauæ S. Stephani, Ioannis, & Innocentium à quibusdam obseruantur 256.d
octauæ Epiphaniæ 252.c 253.b
octauas cur nō habeat præsentationis nomini festum 253.c
octauæ passionis Domini cur non obseruentur 252.d
in octauis paschæ nouem rursus responsoria canunt Romani 264. d & in pentecoste ibid.
octauæ pentecostes 246. 423.
octaua pentecostes quomodo inofficietur 463.b
Offereda, officium quale sit in Missa 188.
d à quo loco inchoetur 189.d
post offerendam versus, post quos offereda repetitur 82.b
offerentia vndè originem traxerint 6.a
offerentium quis addiderit Missæ, incertum 420.c
à quo additum Missæ credatur 408.b
offerenda vndè sic dicta 82.b
ea euangelium sequitur non interposita collecta 82.b
in offerenda oblationes populi sacerdos suscipit, interea Cantores cantant 190.a 329.b
offerre ois popul' ecclesiâ intras debet 191 offer-

offerentium nomina quo Missæ loco recitari consueuerint 86.b
offerentes perseverare in Missa debent 408.b
offerentium in paschali nocte nō canitur 65.d
offerentia 252.
offerenda, Vir erat in terra 207.d
offerre sacrificiū est solius sacerdotis 192.c
officij nomine, quod in sacris diuinis que rebus habetur, præcipue nuncupadum 328.a
officia diuina antiquitatis quomodo celebrata 544.d
officiorum ecclesiasticorum decus crescente religione auctum est 414.b
officia diuina paulatim aucta, & ad perfectionem perducta 413.b
officia diuina vetustissimos authores habent 1.a
officia diuina per quos & quorum sint auctoritate statuta 1.d
officiorum diuinorum institutor quid in eis sibi propositum habuerit 251.a
officiorum diuinorum magisterio in ecclesijs erudimur 1.a
in officijs ecclesiasticis quæ aguntur, mysterio non carent 120.b 430.b
officia diuina ociose non sunt, sed quicquid in eis sit, totum ad ædificationem fidei & morum ferri potest 494.a
officiorum diuinorum, quæ in commune ab ecclesia obseruantur, origines Isidorus explicat 17.d
officiorum diuinorum rationem ex ipsorum auctorum sententia & mente inquirere studet Amalarius 101.c
officium diuinum, quod continetur sacramentario & Antiphonario, explicandum sumpsit Amalarius 105.b
officia diuina præcis temporibus per psalmos peculiariter celebrata 536.b
officio in diuino Græci psalmodiam multum continuant 536.d
officij in diuinis psalmi frequentandi 535.d
officij in diuinis psalmodiarum numerus cælitus declaratus 536.b 540.a
officij diuini psalterium quomodo SS. Ambrosius, Hieronymus, Benedictus, Augustinus distribuierint 536.c 539.c
in officijs diuinis psalterium quauis septimana absoluendum, secundum Hieronymi & Benedicti ordinationem 539.d
officio in diuino apocrypha reijcienda 543.b

officio in diuino legenda ultra omnia pura sint & authentica 544.b
officij in diuinis sacra scriptura legenda, & quid ex ea quouē tempore 542.c & quorum patrū scripta 543.a & quæ sanctorum vitæ ibid
officij in diuinis cantus sit authenticus 544.d
officij in diuinis ecclesiarum diuersæ reperiuntur consuetudines 413.a 264.b
officium diuinum Ambrosianum 412.c
officium à B. Benedicto ordinatum ibid.
officiorum diuinorum ordinatio à B. Benedicto facta, Monachis relicta, neque mutanda est 413.
officij in diuinis psalterium aliud Romanum, aliud Galli & Germanorum quidam olim habuerunt 413.d
officia diuina Galli Germanique quando & quorum opera Romano more celebrare cœperint 545.b
officiorum diuinorum studiosissimi Carolus Magnus & Ludouicus Pius 263.b
officia quomodo in antiquis libris Romanis sint 567.d
officia ecclesiastica omnia ferè à Gregorio I. habemus 450.a
officiales libri 246.a
officij in diuinis consuetudo & magisterium Romanæ ecclesiæ apud oēs penè Latinorum ecclesias obtinuit 413.
officij in diuinis latum Romanum Galli quo tempore receperint 414.a
in officijs concordiam seruandam patres admonuerunt 456.d
officia reliqua Missæ concordare debent 456.a 457.b
officia sic disposita vt cum festiuitate concordarent 555.b
officiorum concordia quomodo & per quos confundatur 464.a & quomodo in Dominicis post pentecosten seruari queat b
officij in diuinis faciliora & breuia seruanda, cæteris paribus 531.a
officia diuina Maiorum autoritate, non diuersorum arbitrio, regi debent 534.c
officij in diuinis Canonēs à Romana ecclesia præscripti sequendi 535.a d
officia diuina secundum metropolitanam ecclesiam peragenda quando sint 535.d
officia diuina secundum antiquam ordinationem seruanda 530.b atque Canonēs ibid, 532.c
officij in diuinis quod patrum & Romanæ ecclesiæ constitutionibus repugnant, reijciendum 541.b d

INDEX IN PRAECEDENTES DE ECCLIA

officia diuina in quibusdam ecclesijs non
secundum antiquam ordinationem seruari
notatur 530.b
officijs in diuinis à nouitatibus abstinendum
533.c
officium cappellare Romanum 567.b
officiorum diuinorum mutatio, qualem
introduxit Norbertus, reprehensa 535.a
officiorum diuinorum ordo non ex usu
fratrum Minorum petendus 566.d
in officijs diuinis abusus notatus 564.a.c
in officijs diuinis, concordiam in eorum
dispositione attendendam docuerunt
patres 451.d 454.b
officia ubi propria sunt, videntur festa trans-
ferenda 459.a
officio in temporalibus quae tempora potissimum
notanda 560.
officia temporalia nouorum festorum in-
stitutione male supprimuntur 534.b
540.c
officium temporale repudiandum non est
festo trium lectionum, occurrere 560.d
officium nocturnum quorum sit exmplo
introducendum 9.b
officium nocturnum stationes & vigilias
militares imitatur 8.c 222.a
officium diurnum tribus horis paribus in-
teruallis distinguitur 8.c per quaternarium
tamen adiuctis vsperis, etiam computari
potest ibid.
officio in diurno xij. repetitiones, & nocturno
xij. psalmi cur. sint 213.a
officium vespertinum 8.d Completæ 9.a
officiorum diuinorum quae ratio post Na-
tuitatem Domini 554.d
officia in septuagesima & deinceps quomodo
peragenda 556.a
officia diuina paschali tempore vsque ad
pentecosten quomodo peragatur 557.
officiorum diuinorum ratio in Nocturnis
post paschalem hebdomadam 461.c
officium nocturnale etiam post octauas pas-
chae, xij. lectionibus peragatur 540.c &
omnibus diebus trium lectionum 541.a
officiorum diuinorum post octauam pen-
tecostes quae ratio 463.b
officia post pentecosten vsque ad aduentum
quomodo peragenda 463.b 557.d
officiorum quae aliquando fuit in ieiunijs
4. temporum, variatio & transmutatio
sublata 450.b 451.
officium, Dum medium silerium, quoad
seruandum 454.d
officium, Vir erat in terra 70.a
officium sanctorum trium lectionum, in
Missâ finitur 562.b

officia Sanctorum quaedam regiones pe-
culiaria habent 286.c
officia cuiusmodi in festis Pontificum
Martyrum celebranda sint 457.a
officia Dominicarum repeti possunt, cum
tot non sunt officia quot Dñice 555.c
officium vnum ex duobus facere, non est
authenticum 561.c
officia ecclesiastica pro defunctis 95.b
officia mortuorum quomodo peragenda
553.d 564.b.c quando intermittatur d
quando in eis nouem, quando tres le-
ctiones seruandae d
officia mortuorum & Virginis Mariae ab
omnibus seruanda 564.a
officiu defunctorum collectum ab Ama-
lario 308.b
officia particularia quorundam 566.
Olea arbor in signe pacis 117.b
olei natura pulchre cum rebus spirituali-
bus quas operatur, concordat 117.b
olei natura, spiritus sancti in nobis opera-
tionem repraesentat 323.d
oleum charitatem designat 142.c
oleo in consignatione Neophytorum Apo-
stolici viri vsi 117.c
oleo in redintegratione infirmorum Apo-
stoli vsi 117.c
oleo presbyterorum manus vnguntur 165.
c caput episcoporum perfunditur 167.
c 478.a
olei consecratio cur tato cultu peragatur
117.c
oleum quod consecratur, populi offerunt
in ampullis 120.a
oleu triplex consecratur in caena Domini
118.a
oleum infirmorum in caena Domini bene-
dicitur 55.d 56.a ad infirmorum medi-
camentum 357.b quod & quando 117.d
Orarium siue stola 77.b 318.d 477.b
oratio cur primi ordines in ecclesia vtan-
tur 398.b
sine oratio Missa ne celebretur 411.a
orationes quid dicat Apostolus 219.c
orationum quadripartitae species 333.c
oratio opus quoduis praecedat 332.d postu
praecedat & sequatur 333.a
orationes ad Deum quomodo fundendae
ex Cypriano 195.
oratio qualis esse debeat 398.d
oratio sterilis in efficax 192.b
in orationibus ad Deum, ineptis cogitati-
onibus mens non debet distrahi 192.a
in oratione quorundam indecori gestus
399.b
oratio Christianis publica est 202.c
ora-

STATISTICIS OFFICIIS COMMENTARIOS.

orandi certa tempora & loca 330.d
orandi loca in primitiua ecclesia 392.d
orantes genua figunt, extendunt manus,
prosternuntur solo, & ad quid ea fiant
202.b
oratio ad Orientem cur dicatur 78.d 392.d
oratio ad Horas surgens & stans dicit sa-
cerdos 220.d
orationes ad diuina officia quales dicen-
dae, & quae hic diuersitas 549.d
orationes per Dominum Iesum Christum
concluduntur 86.b 93.c
oratio sine salutatione ad Missam 459.d
oratio vnica ad missam à Romanis dicitur,
etiam cum solennitas Sanctorum in
Dominicam incidit, quod secus fit ab
alijs 102.a 103.
orationes quot in Missa dici possunt 437.
d & haec probatae sint 438.b
orationum in Missa ordo ex Paulo sum-
ptus 102.b
oremus voce, inuitat populum sacerdos vt
secum oret 81.a
orationis Dominicae septem petitiones 6.
b c ea in Missa sacrificio adhibetur, in
eoque vltima est secundum Isidorum
ibid.
oratio Dominica excelsa voce cur in Mis-
sa dicatur 202.c
orationis Dominicae partes 335.a
orationis dominicae breuis & elegans ex-
plicatio 90.c
oratio post communionem, communicā-
tes tantum respicit 460.a
oratio super populum qua occasione coe-
perit 460.a
oratio sacerdotis etiam benedictio dici-
tur 182.d
orationes solenes quarta feria Papa dicit,
alij sacerdotes vj. 64.a
ordines qui à Paulo nominati, & qui post-
ea & cur superadditi 161.d 162.a
ordinum ecclesiasticorum gradus, nomi-
na & officia 70.c 162.a 470.c
ordines seu gradus ecclesiastici octo 313.c
ordines tres superiores 71.a
ordines quibus interuallis & qua aetate su-
scipiendi 318.a
ordinationes quibus temporibus celebra-
dae 448.a 338.c 157.158.a in quatuor te-
porum ieiunijs 69.a seu xij. lectionibus
157.a
ordinationes antiquis mense Decembri
ferè factae 157.b 158.a 451.d Simplicius
primus in Februario 157.b 431.d
ordinationes in Februario à quibus Pon-

tificibus factae 448.d
ordinatio in Decembri, incidit nonnunquam
in tertia, nonnunquam in quartam he-
bdomadam Amalario 157.d
ordinationes reliq̄ sabbato, episcopi Do-
minica fiunt 73.d
ordinatio cur sabbato fiat 69.b
ordinationes quae Sabbatis xij. lectionum
fiunt, potius Dominicis diebus adtri-
buuntur 452.b
ordines cum tribuuntur, ieiunium cele-
brari primitiuae ecclesiae mos 69.a 156.d
ordinationes ceterae sabbato, episcopi Do-
minico die cur fiunt 159.b
de ordinibus tribuendis libellus repraesentat
sus ab Amalario 164.d 167.d
ordinare clericos, episcoporum proprium
munus 22.a 315.c
ordinationes reliquae post orationem, epi-
scopi, post Responsorium 74.a
ordinati officium, qui ordinatus non est,
ne expleat 439.a
ordines superiores, inferiorum quoque mu-
nia exequi possunt 162.b
ordinum ecclesiasticorum cum seculari-
bus magistratibus comparatio 418
ordo cum omnibus in rebus, tum in diui-
nis officijs praecipue seruandus 530.a b
ordo Romanus diuinorum officiorum vn-
de colligi debeat 567.
ordo Rom. citatus 58.c 187.c d
organum, generale nomen omnium va-
lorum musicorum 177.a vsu accom-
modatum eis quae follibus inflantur
ibid.
originali peccato obnoxij nascimur 24.b
originali peccato pueri obnoxij 415.
originale peccatum baptismus tollit & in
adultis & in paruulis 35. d
orthodoxi 86.b
Osculum pacis sibi mutuo dat Ecclesia in
Missâ 93.c 409.d ex Apostolorum tra-
ditione 93.d
oscula pacis in Missa quo ordine dentur
204.d non dant sibi inuicem viri & fœ-
minae 205.a
oscula pacis, vnitatis nos admonent 205.c
ab osculo pacis abstinet parasceue & sab-
bato 126.d
osculum pacis non datur in Missa p mor-
tuis 210.a neque triduo ante Pascha a
osanna quid 53.b 85.a cur cantetur 6.b
ostiarij 70.c 72.b 317.d
ostiarij qui sint, & quod eorum sit officiu
24.d 470.d
ostiaris quibus verbis ordinetur 162.d

Pallium nūc, quod olim lamina 77.d
eo nunc archiepiscopi loco rationa-
lis vtuntur 75.b
pallium à Romana sede suscipiunt Archi-
episcopi 75.b
pallium Archiepiscoporū est 320.a quale
describitur 171.c
pallio archiepiscop⁹ à suffraganeis suis di-
stinguitur 77.d
palmarum dies cur celebris 11.a 53. a 114.d
palmarum dies diuersas habet appellatio-
nes 53.a capitulanium vulgò dicta
competentibus Symbolum eo dat 11.a
344.d
palmarum diei celebris processio descri-
bitur 53.c
palmæ benedicuntur à sacerdote 53.c
palmarum festo ramos virētes crucem fe-
quens populus portat 515.b
pantheon tēplum, in Omnium SS. com-
mutatum 69.d
pantheon Romę altaria non habet versūs
Orientem 393.b
papæ Romani in sacrificio memoria pera-
gitur 86.a
papa elemosynā cur potissimū det fab-
bato ante Palmas 52.c
parasceue cur solennis 11.b c 57.b
parasceuen in lætitia, an verò in dolore
trāsigere, vtrum magis conueniat 60.a
parasceue 124.c 344.c quæ in ea commu-
niter fiant 345.b 462.a
parasceue totus ignis in Rom. ecclesia ex-
tinguitur 6. hora, & 9. rursus accenditur
58.b c 294.a
passio sine salutatione in die parasceues
58.b
parasceue diuinorum officiorum ordo
57.d 58.a
parasceue die solennes orationes 58.c
parasceue presbyteri orationes solennes
dicunt, quas pontifex feria 4. 54.a
parasceue Missa nō celebratur 57.b 126.b
parasceue non conficitur corpus Domini
56.c sed ex pridie reseruato communi-
catur ibid. 59.129.d
parasceue quemadmodū crux adoretur
& salutetur 58.d 59.a
in parasceue Romani psalmum canunt,
Qui habitat 225.c
paruuli originale peccatum ab adam con-
trahunt, à quo ipsos baptismus munda-
t 35.d
paruuli necessariò baptizandi 416.a eos
patrini & matrinæ fidem post doceāt b
paruuli cur alio proficiente baptizētur 67.

a. nisi baptizentur extorres à regno hei
sunt ibid. 35.d
paruuli per corda & ora gestantium renū-
ciant diabolo 32.d 467.d
pascha non Gręca, sed hebręa vox est 12.b
paschæ dies cur sit celebris, multæ causæ
12. c de eius tempore 346.c d
pascha cur primo mēse 12. c. cur tertia hui-
us mensis hebdomada celebretur 13.a
de Paschæ die Nicenum Concilium diffi-
niuit 13.b
paschæ dies die Dominico seruetur 127.a
paschæ anniuersarius dies ad eundem an-
ni diem non redit, natalis Christi redit,
& cur 13. b 516. d 347.a
paschæ diem Alexandrinus epiphaniæ fe-
sto literis missis, ecclesijs denunciat 11.a
paschale sabbatum cur celebre 12.b
pascha cur cōueniēter baptismus admini-
stratur 41.b
paschæ in vigilijs post lectiones hymnus
trium puerorum Turonenſis Ecclesia
canit 234.b
paschalem cereum benedici Zosimus in-
stituit 62.a id noctū factum innuit ipsa
benedictionis formula 61.d Diaconus
eum benedicit 62.b
in Pascha agnus ad cōmunem mensam be-
nedicitur 461.b
paschæ die qui diuinorum officiorum sit
ordo 65.d 66.148.a
paschali hebdomada quæ diuina officia
461.b Responsorij & Antiphonæ in Pa-
scha & paschalibus ferijs 294.
paschalibus noctibus officia peraguntur
tribus psalmis 237.d 238.a
paschalem per hebdomadam quomodò
peragantur vesperæ 295.d
paschæ septem dies, dies Neophytorū ap-
pellantur 62.b quibus ad baptismi fon-
tem cum Neophytis proceditur 66.a c
347.d officia quæ in his diebus sint d
pascha medium 288.c
pascha annotinum quod antiquis & eius
officium 462.b c
pascha clausum 97.d sic sabbatū post pa-
scha nuncupatur 288.c
pascha quod præcedit & quod sequit tem-
pus, quid significet 240.a
paschali tempore diuinorum officiorum,
quæ ratio 557.a
post Pascha quomodò diuina officia &
Dominicis & alijs diebus peragenda
540.d 541.a d
paschale per tempus vsque ad pentecostē
malè quidā tres psalmos semper in no-
cturnali officio dicunt 541.a
passio

passio Domini duabus hebdomadis re-
colitur. 235.c
patenæ vsus. 443.b
patenam qui ministri teneant, & quo or-
dine in Missa. 201.a.d
patenam acolytus inuolutam, Subdiacon⁹
nudam tenet. 201.b
patrum doctrinam secutum se profitetur
Isidorus. 36.d
patrum sententiam & iudicium sequitur
Amalarius. 101.d 102.c
patrum auctoritati & doctrinæ innititur
Rabanus, & ex eorū sententia, imò ver-
bis, de diuinis officijs scripsit. 309.d
patrum termini in fidei doctrina & eccle-
siasticis consuetudinibus nō sunt trāf-
grediendi. 430.a
patrum dogmata sequēda in explicandis
diuinis officijs. 390.d
patrini & matrinī docere debent eos fidē
& mores, pro quibus sponsores fuerūt.
67.b 416.b 469.b
patronos appellat Amalarius. 153.a
pauli epistolę cur frequētius in ecclesia le-
gantur. 537.a
S. Pauli festum in eodem die quo Petri in-
cidens, postridie seruetur. 456.d
paulinus Foroiulienſium patriarcha. 412.c
pax vobiscum, episcopalī salutio. 80.d
pax vobis, non pax vobiscum, prima salu-
tatio apud Romanos, pñuncia. 104.b
pacem dat ministris episcop⁹ ingressus ad
Missam. 179.d
paxis osculum sibi mutuò dat ecclesia in
Missā. 93.c
pacē temporalem ecclesia postulat, vt nō
impediatur à spirituali. 93.a
peccatur duabus ex causis. 269.a
peccatorū reat⁹, actiōe cessante, nihilomi-
nūs manet, nisi Dei indulgentia deleat-
tur. 93.a
peccatorum distinctio & varietas, 149.c
& quo quæq; pacto expianda.
peccatum originale. 24.b
peccatum originale & actuale baptismus
abluit. 35.d 106.c
peccata criminalia octo & eorum rami.
48. b 49.
peccato alterius alter non polluit, nisi vo-
luntate consentiat. 34.b
peccata sine quibus in hac vita non viuūt.
34.b 122.b [149. b c. 215. b quæ per
sensum illecebras incurrimus. 222.c
peccata leuia & quotidiana quomodò ex-
piuntur. 34.b 52.a
peccata Deus immisis calamitatibus, ma-
gistratus lege, episcopi ecclesiasticis cē-
suris persequuntur & puniunt, nec ta-
men de ecclesia auferuntur. 51.b
peccata quauis grauiā, non est tamen il-
lis Dñi desperanda misericordia. 27.d
peccata quauis grauiā, pœnitentia sanan-
tur. 340.d
peccata quæ ferri gehennæ ignibus pos-
sunt, disciplinæ sunt verbere corrigenda.
141.c
peccatoris in cōfessione spes & timor cō-
iungantur. 235.a
peccatis omnibus renunciandum, vt con-
uerno nostra Deo placeat. 510.c
peccata faciunt vt flagellis temporalibus
astigamur. 51.b
pedum lotio Christi exemplo in Cœna
Domini. 56.d quæ tum cantentur. 57.a
pedum ablutio quid designet. 516.b
pedum lotio in Cœna Domini. 117 a 121.c
quid designet. 516.b
pentecostes solennitas & eius exordium.
13.d 68.b 348.b in lege & euan-
gelio sacra. 518.b
pentecostes supputatio. 150.a
pentecostes vigilia. 68.a 152.b
pentecostes sabbato baptismus peragitur.
349.b hora nona 245 d
pentecostes festi nocturnale officiū qua-
le, 299.c apud Romanos ix. psalmis p-
agitur, apud alios tribus ibid.
de pentecoste. 243. eiusq; nocturnali offi-
cio. 244.
in Pentecostes octo diebus genu non He-
ctimus, 153.c etiā ad orationes in xij.
lectionibus. 160.c
pentecostes octauas celebrandas compro-
batur. 423.
pentecostes octaua quò in officies. 463.b
pentecostes octauæ tres Psalmos in No-
cturnali officio habent. 247.c
pentecosten sequens Dominica, variè in-
officiatur. 557.c
post Pentecosten Missa, Deprecationē no-
stram. 425. d
à pentecostes octauis ad Aduentum Re-
sponsorij nocturnales. 301.b 304.c
petri encomium. 521.
petrus primicerius post Deum in ecclesia
constitutus. 520.b
petrus pastor ouium Dei generalis consti-
tutus à Deo. 520.c
petrus primus tonsurā fecisse sibi fert. 71.d
Phocas Imperator coronatus. 240.c
Picturæ vsus. 508.a
pietas inordinata sine scientia. 141.d
Planeta quondò se exuat diaconus apud
Romanos. 104. b
Pode-

Podēris, alba vulgò dicitur. 77.a 318.b
 475.a
 pœnitentiæ descriptio. 27.b
 ad pœnitentiam exhortatio elegans. 241.a
 pœnitentia post baptismum ad peccatorũ
 curationē remediũ & medicina. 27.c d
 144.a 340.d
 pœnitentiũ lachrymæ pro baptismo. 27.d
 pœnitentiã sepeliũtur peccata nostra. 200.b
 pœnitentia quotidiani excessus, sine quibus
 in hac vita esse non possumus, delē-
 tur. 34.b
 pœnitentia non differenda. 48.b
 pœnitentiã etiã sub vitæ finem ociosa nõ
 est, quamvis tanta dilatio sit periculosa.
 28.a 341.b
 pœnitentia non pensatur tempore, sed lu-
 ctu & dolore. 27.b d
 pœnitentiũ exempla. 27.b
 pœnitentiam quisnã verè agat. 27.d quē-
 admodũ ea peragenda. 51.a
 pœnitentiarius sacerdos instruitur, & item
 pœnitens. 50.c 51.
 pœnitentiã agēdæ forma & exemplũ. 122.c
 ad pœnitentiam qui veniũt, ieiunent, & cũ
 eis sacerdotes. 50.c
 pœnitentiã publica quorum debeat esse, &
 quorum priuata. 341.c 340.d
 pœnitentia à sacerdotibus & Leuitis Deo
 tantũ teste, à ceteris adstante coram
 Deo solenniter sacerdotē fiat. 27.d
 pœnitentes cur barbã & capillos nutri-
 ant. 27.b in cilicio psterantur. c. ci-
 nere adspargantur. c 340.
 pœnitentiũ satisfactio 341.b reconcilia-
 tio. ibid.
 pœnitentiã sacramenti administrandi in
 capite ieiunij formula. 50.c & seq.
 pœnitentes in capite ieiunij extra ecclesiã
 eiekti, in sacco & cinere agebant pœni-
 tentiam. 511.c
 pœnitentes ecclesiã, quibus remedijs pec-
 cata sanent, in quadagesima informat.
 149.d 150.a
 pœnitentes qui in ecclesiã propriè appel-
 lantur, libertatem non habēt ieiunia si-
 bi relaxandi. 151.a
 pœnitentes reconciliandi quod sit legi-
 timum tempus. 341.c 344.c
 pœnitentes in Cœna Domini, & quomo-
 dũ, recipi soliti. 55.10.b. 115.d 117.a 122.b
 pœnitētibus oleũ infirmorũ nõ dat. 94.b
 pœnitentes solenni voce exire olim iussi
 ante oblationem. 460.b
 pœnitentiã Psalmi. 302.a quãdò canendi.
 538.b 566.a
 pœnitentiã palmos descriptos ad parietē

sibi affigi curat Augustinus morti vici-
 nus. 243.c 536.d
 pœnitentiũ proprius Psalmus, Miserere
 mei Deus. 220.b
 pontifex vnus super omnes presbyteros in
 lege constitutus. 71.b
 ad pontifices exhortatio. 522.b
 populus, Sanctus Sanctus Sanctus, canit
 ex Sixti institutione. 193.c
 postulationes quas vocet Apostolus. 219.d
 Præfatio Canonis. 440.c
 præfatio, hymnus, itē præparatio cur nõ
 minetur, 192.d 197.d
 præfatio excessã voce cur dicatur. 192.d
 præfatio pro festorum ratioe mutatur sæ-
 pè, vel aliquid ei inferitur. 408.d
 præfatio in quadagesima. 459.c
 præfatio à Dominica Palmarum. 459.c
 præfatio Paschalis vsq; ad ascensionis fe-
 stum dicenda. 461.d
 præfatio de apostolis in natiuitate Philip-
 pi & Iacobi dicenda. 461.d
 præfatio de S. Trinitate ex Romana au-
 thoritate. 463.d
 præsentationis Domini festũ. 251.c 252.b
 286.d
 prægã psalmodia frequentata. 536.d
 præcum origo. 31.a eas post Christũ primi
 Græci composuere. b
 preces cum genuflexione. 224.d
 preces ad Horas dicendæ. 553.c
 presbyteri locum filiorum Aaron occupã-
 runt. 165.c
 presbyteri hodiè q; in lege sacerdotes. 22.a
 presbyteri vndè sic dicti, & quod eorum
 sit munus. 22. 72.d 315.b
 presbyteri & episcopi nomina confusa
 olim. 166.
 presbyteri quid cum episcopis commune
 habeant. 473.a
 presbyteri adiutores episcoporum sunt.
 473.b
 presbyteri quales esse debeant. 473.c eor-
 um ordinatio quò peragatur. 473.d
 presbyteri manus cur vngantur. 478.a
 presbyteri cùm merito & sapientia sic di-
 cantur, non ætate, mirum cùr in spietes
 ordinentur. 22.c
 presbyterorum manus oleo vngunt. 165.c
 presbyteri officio mediatorum funguntur.
 473.b
 presbyteri Cardinales sandalijs vtuntur.
 477.d
 presbyteris præsentē episcopo interdici-
 tur benedictio. 444.d
 presbyter, diacono præsentē, panem & ca-
 licem nec mittendi nec auferendi ab al-
 tari

tari potestatem habet. 72.c
 presbyter p̄sente episcopo quicquid actus
 est in ecclesia, episcopi benedictio-
 nem seu consensum requirit. 445.c
 primicerius. 65.b
 de Prima. 213. 231.c 271.a
 prima quomodò per annũ celebrat. 551.c
 prima post Pascha & per octauas maiores.
 541.d
 prima & Cõpletorium eodem penè mo-
 do peraguntur. 551.b
 in prima lectionem & Responsorium non
 haberi. 215.d 272.a
 ad Primam non recitatur lectio. 272.a
 ad Primam martyrologium recitatur. 551.d
 priuilegiũ nõ debet nutrire peccatũ. 541.c
 processio celebris diei Palmarum. 53.c
 processio in purificatione B. Mariæ. 343.b
 Psalmeli. 545.d
 psalmistæ. 24.b. vide Cantores.
 psallendi primi authores & artifices. 2.c
 psalmi quid ab hymnis & canticis differat.
 217.d
 psalmus & canticum quomodò differant.
 231.c
 psalmorum modulationes David instituit.
 71.c
 psallebat primitiua ecclesia modico flexu
 vocis. 2.c
 psalmi per tonos in fine versuum canun-
 tur. 542.b
 psalmi cùm canuntur, stari solere. 217.d
 psalterium decem sunt qui scripserint. 4.b
 psalmorum liber cur laude cõcludatur. 5.d
 psalmorum vtilitas atq; encomiũ. 537.a c
 538.
 psalmos David Ecclesia suauiter canen-
 dos cur instituerit. 2.c
 psalmos vt alternatim duo chori canerent,
 à quibus institutum. 536.b
 psalmi frequentati à veteribus. 536. cur
 frequentiori in vsu eos ecclesia habe-
 beat. 537.b
 psalmis præcipuè diuina officia veteres
 peregerunt. 536.b
 psalterium etiã vno die sancti patres ab-
 soluerunt. 540.a
 psalterium ignorans sacerdos, vix nomen
 suum tuebitur. 537.b
 psalterium quo pacto distribuerit ad di-
 uina officia Ambrosius, 536.c 539.b c
 Hieronymus, Benedictus. 536.c 539.
 psalterij duæ partes. 539.b
 psalterij varia translatio. 552.b
 psalterij qua translatione quæ ecclesiæ
 vtantur. 537.b
 psalterio alio romani, alio Galli & germa-
 norum quidam olim in cantu vsi. 413.d
 psalteria correctiora apud quos sic reperi-
 re. 537.b
 psalmi qui pro quibus vitæ necessitatibus
 canendi. 538.b
 psalmi pœnitentiales. 553.d 566.b
 psalmi pœnitentiales in quadagesima fre-
 quantantur. 556.d
 psalmi quindecim, graduales. 553.d 566.b
 psalmus, Beati immaculati, plenus morib.
 214.d eiusdē profunda mysteria. 538.d
 Ptolemæus verus testamētum de Hebræo
 in Græcũ sermonē trãsseri curat. 4.c
 Pulpitum cur sic dictum. 395.a
 purgatorio quodam igne purganda di-
 mittendaq; peccata defunctis. 8.b
 purgatorij pœnas cur Paschalius quidam
 subire debuerit. 421.b
 purificationis B. Mariæ festiuitas. 342.d
 de purificationis S. Mariæ festo sermo. 508.
 purificatio S. Mariæ si infra septuagesimã
 euenerit. 458.c
 purificationis in festo diuinorum officio-
 rum ordo. 41.b c
 Quadagesima. 15.b 110.b
 quadagesimale ieiunium 512.
 quadagenarij numeri sacramen-
 tum. 15.b 110.c 111.a 113.d
 quadagesima dieb; cur cõstet ieiuniũ. 47.b
 quadagesimali ieiunio decimas anni ex-
 oluimus. 47.c 99.c 336.d
 quadagesima quibus operibus sit transi-
 genda. 290.b
 quadagesimã quãdò propriè exordia-
 mur. 448.b
 quadagesima quousq; porrigatur. 43.a
 47.a 290.c
 à quadagesima cur cessent ceteræ deno-
 minatiões, videlicet tricesima & c. 291.a
 quadagesimæ ieiunium conueniēter do-
 minicæ passioni confine 111.b.
 quarta feria post quinquagesimam in-
 choatur. c
 quadagesimalis ieiunij in capite ad con-
 fessionem & pœnitentiam inuitandi
 oēs. 48.a & inuitat mater ecclesiã. 510.b
 quadagesimã obseruabant baptizadi. 11.a
 in quadagesima diuina officia quomodò
 peragenda. 556.d
 quadagesimale ieiunium officia à quarta
 feria capite ieiunij auspicantur. 459.b
 in quadagesima populus hora nona con-
 uenit ad ecclesiam. 104.a
 in quadagesima quæ in Missa canuntur,
 ratio explicatur. 47.
 quadagesimæ tempore in Missa peculiari-
 bus benedictio. 207.b
 qua-

quadragesima. De Responsorij Nocturnalibus & Antiph. officio Matutinaliū. 290. 291. & seq.
 quadragesima si quādo festa nouem lectionum incidant. 459.a 460.
 in quadragesima natalitia martyru nō seruanda. Canon. 458.d deinde abrogatum. ibid.
 in quadragesima quintas ferias vacantes reliquit Gregorius. 459.d quis officij proprijs insignierit. ibid.
 quadragesimæ quartæ hebdomadæ quarta feria, In apertione aurium. 113.a
 in quadragesima præfatio. 459.c
 quadragesimam vnam ieiunio dicat ecclesia, nec prohibet tamen quo minùs quis p suis peccatis altera sibi vel tertiã etiã inducat. 150.b c 151.a
 quadragesimas tres ieiunant Mōtani. 150.b 256.d obseruant easdem pij aliquot. 256.d
 quadragesima post Pentecosten penitentibus imponitur. 449.d
 quatuor tēporū ieiuniū. 68.d. vide ieiuniū.
 quinquagesima quousq; tendat. 43.a 46.a 109. c
 quinquagesima ieiunium incipiunt Romani. 343.d
 à quinquagesima cur quidam ieiuniū aspiciuntur. 99.d
 in quinquagesima eorum que in Missa canuntur, explicatio. 46. de Responsorij Nocturnalij & Antiphon. officij Matutinalis. 289.b c
 quinquagesima Paschali quæ sint obseruanda. 349.
 qui habitat, Psalmus. 235.b 253.a scutū est cōtra insidias diaboli. 273. exposit. 125. c
R Catholicam veritate non discedit. 309. 310. a
 racha quid. 50.b
 radulphus de Riua. 529. diligens scrutator diuinorum officiorum. 530.c
 radulphus Romæ exactiūs à se de diuinis officijs scripta reliquit. 546.a 559.b 567.d
 radulphus Antiphōarios antiquos Romanos secum detulit Roma. 546.b 556.b 563.a
 radulphus Calēdarium scripsit. 558.b quā rationem in eo obseruārit. 559.d
 raritas res magis preciosas facit. 209.a
 rationalis in fronte pōtificis mysteria retexuntur. 76.b pro eo nunc archiepiscopi pallio vtuntur. 75.b
 rationale Gemma ecclesiæ. 563.d
 Reliquias custodiebant Cappellani, 418.c

rennuitæ. 26.a
 responsum qui primi tradiderint, & cur sic dicatur. 3.a 81.c 328.d 354.b
 responso actiua vita designatur. 149.a
 responsum & Tractus quid differant. 185. d
 responsoria ante Euangelium Hispani recipere nolunt. 407. d
 responsoria in Missa quomodō Romano & Ambrosiano officio vocentur. 545. d
 responsum post versum repetitur. 185.b
 responsum in repetitione exaltat cantor vocem. ibid.
 responsum apud Romanos liber vocatur, in quo responsum sunt. 264.b
 responsoria quomodō habeant antiphonarij Romani, & quomodō per hebdomadam repetant. 546.b
 responsum atq; versus apud Romanos cantandorum ratio. 282.
 responsum integrum Romani post versum repetunt, quod secus faciunt alij aliquot. 264.a
 responsum cur plures interdū versus adiectos habeant. 264.c
 in responsum tribus Nocturnum serialē semper dicunt Romani. 456.c
 responsum nocturnalium officiorum in Aduentu. 274
 responsum de ascensione per decem dies cantari soliti. 298. d
 responsum qui prætulans, Regū. 304.c
 de Salomone & sapientia d. 305.a. Iob & Tobia b. Iudith, Eldra & Hester, d Machabæorum, 306.b prophetarum, d.
 responsum de autoritate p̄titulati. 296.c
 responsum de psalmis. 297.c quādo initium & finem habeant. 298.d 301.a
 responsum cur sequantur lectiōes. 268.b
 responsum an post lectiōem versum ritalem canendum. 223.b
 responsum ante hymnum B. Mariæ, Magnificat. 308.b c
 responsoria ad Vesperas. 561.b
 responsoria ad Tertiam, Sextam & Nonam in quadragesima. 290.c
 resurgere vestiti an nudi debeamus. 259.
 resurrectio eo ordine, eaq; forma qua Christus resurrexit, futura. 34.d
 rhetoricæ vsus ad scripturam intelligendā. 375.b
 in Risum inuectiua Chrysofomi. 257.a
 Rogatio, litania. 67.b
 rogationum tres dies ante Ascensionem, à quo & cur instituti. 67.c 151.c 348.b 417.
 romanorum respublica subdita Apostolicis

cis viris & Christianis Imperatoribus ecclesia est dilatata. 232.b
 romæ S. Casarij oratorium. 240.d
 romana ecclesia firmissima fidei sinceræ obseruatricis. 412.d ab hæresi pura permanit. 406.b 422.b
 romana ecclesia quā sollicita nē apocrypha admitat. 544.
 romana etiā ecclesia contra Patrum statuta aliquid condere non potest. 534.a
 romanæ ecclesiæ dignitas. 567. a
 romana ecclesia in speculum & exemplū posita. 531.a mater est omnium ecclesiarum. ibid. eius sanctiones tāquā diuina voce B. Petri firmatae, sunt accipiendæ. d 533. a violatores grauiter plectendi. 532.a 541.d
 à Romana ecclesia totius religionis formā accepim. 448.c cum qua quæ pugnāt, indubiè repellenda. ibid.
 romanæ ecclesiæ traditio, in fidei & obseruationum doctrina præ cæteris seruanda. 413.c 441.d
 romanæ Ecclesiæ consuetudo pro lege tenenda. 117.d
 romanæ ecclesiæ statuta non iudicare, sed ei omnes & per omnia obedire debemus. 449.b
 romanus pōtifex totius ecclesiæ apice sublimatur. 418.a
 romano à pontifice qui dissentit, ab vniuersi orbis communionem separati sunt. 86.a
 rom. sedi Constantinopolitana subiecta. 242.d
 romana ecclesia mater Syracusanæ. 242.b
 rom. Ecclesiæ diaconus apud Imperatorem in palatio erat olim. 241. c
 romanum cantum quādo receperit Fræcia & Germania. 545.b
 romanū Ordinem Albinus citat, & ex eo nonnulla recitat. 38.b
 romanus Ordo explicatus & citatus. 115.b 119.d 126.a 129.d 144.d 145.d 239.d 460.d
S Abaoth quid sit. 84.d
 sabbati ante palmas peculiaria. 52. 114.
 sabbatum Paschale cur celebre sit. 12.b
 sabbati sancti solennitas. 61.d diuinorum officiorum in eo ordo ibid. 62. 346.a
 sabbatum sancto Missa nō celebratur. 126.b 130. a
 sabbatum sancto vigiliæ magna celebritate noctū aguntur. 130.a vsq; ad noctis medium. b
 sabbatum sanctum vespere nō habet. 65.d
 sabbatum sancto noctū Missa celebratur.

138. d 144. d
 sabbatum sancto cereus benedicuntur. 294.c
 sabbatum sancto cereus benedictus in octauis Paschæ distribuendus populo. 461.a
 sabbatum sancto quæ circa baptizandos fiunt. 135.
 sabbatum in Albis. 66.b
 sabbatum ante octauas Paschæ baptizati, albas vestes deponunt. 43.a
 sabbatum ante octauas Paschæ finit septuagesima. 44.d duo alleluia tunc canuntur. ibid.
 sabbatum in xij. lectionibus, cur sic dictū. 69. b 156.b 338.a
 sabbatum xij. lectionum sequitur semper Dominica vacans. 447.d
 sabbatis xij. lectionum hymnus trium pueros ad Missam canitur. 408. b
 sabbatinis diebus de beata Virgine officium dicitur. 565. c in eo nec Credo, nec Gloria in excelsis, dicendum. d
 sabbatum in Matutinali officio canticū ex Deuteronomio cur habeatur. 233.b
 sabbatum Romæ ieiunium obseruatum. 255. d 256.a
 sabbatum cur ieiunetur. 159.a
 sacerdotij veteris & noui testamenti origo. 19. c. d in Veteri lege initiū ab Aaron. 313. d in Noua post Christum à Petro. 314.a
 sacerdotibus ante Aaron qui erant, primogeniti. 70.c
 sacerdotū in lege quod munus fuerit. 71.b
 sacerdotum successio cuiusmodi in veteri lege. 71.c
 sacerdotibus constituendi in noua quā in Veteri lege diuersa ratio. 20.a
 sacerdotibus nō eiusdē dignitatis omnes. 19.c
 sacerdotis nomen commune episcopo & minoribus sacerdotibus. 315.a
 sacerdos cur triginta annorum esse debeat. 20.c
 sacerdos non sit digamus. 20.c
 sacerdotum officium in quibus verset. 315.a
 sacerdotalis officij excellentia. 473.d
 sacerdos sequester & medius inter Deum & peccatorem hominem. 51.d
 sacerdotem velut in arce castimonie ab omnibus cōuenit suscipi & venerari. 76.d
 sacerdotales vestes in veteri lege quānam fuerint. 74.c
 sacerdotium vestimentorum Mosaicæ legis mysteria. 75.d
 sacerdotum euangelij vestimenta quid mysterij in se habeant. 77.a 318.b 474.a
 sacerdotales vestes propriæ nostris sacerdotibus. 75.d
 L L L L L facer-

sacerdotalis vestis nisi in ecclesia nõ vsur-
 panda. 78.a
 sacerdos lauat manus antequam ad tracta-
 da sacramenta accedat. 499.a & post
 ea sumpta. 498.d
 sacramenta vndè dicta. 402.a
 sacramentorum mysteria scire debent sa-
 cerdotes. 465.b
 sacramenta similitudinem earum reru ha-
 bent, quarum sunt sacramenta. 136.d
 sacramenta ecclesie. 320.b siue à bonis si-
 ue à malis administrata, effectus nihilo-
 minus suos operantur. ibid.
 sacramenta gratiam nihilominus confe-
 runt ab indoctis collata. 465.c
 sacramentorum liber à Gregorio cõscri-
 ptus. 420.b
 sacramentorum liber qua sit occasione à
 Gregorio Papa scriptus. 407.b 420.b
 qui ab alijs postea interpolatus. 407.
 sacramentarium Gregorij repurgauit Al-
 binus, & alias orationes adiecit. 463.d
 sacramentarium Gregorij aliquando in
 vno die duo habet officia. 456.d
 sacramentarium Gregorij. 447.d 450.a
 459.d
 sacramentarium citatur. 41.d 52.c 58.d
 103.a 105.b.c 114.b 119.d 135.ab 208.d
 238.d 248.b 260.a 406.c 459.b
 462.a
 sacramentarij antiq & emèdatiores 438.b
 respiciendi semper. 440.a.b
 sacramentorum liber ordinem ad vngen-
 dum infirmum continet. 94.b
 in sacramentario duplex officium in Na-
 tiuitate Domini. 102.a
 sacrarium quid. 394.d
 sacrificium vndè sic dictum. 328.a
 sacrificio vno completa diuina propitia-
 tio, quæ sacrificijs multiplicibus antè
 figurabatur. 474.b
 sacrificia veteris legis ad Christum ejusq;
 sacrificium accommodata. 488. & ad
 nostras spirituales oblationes ibid. 493.
 sacrificij Noui testamenti cum Veteris te-
 stamenti sacrificijs collatio. 483.d 494
 sacrificium turturis & columbæ, mysticè
 expositum. 186.a
 sacrificium Christianum abrogatis Iudai-
 cis victimis successit. 7.a
 sacrificij Christiani oblationem instituit
 Christus 7.a præfigurauit Melchise-
 dech. ibid. 325.b 327.c
 sacrificium obtulit in cœna Christus, &
 celebrare Christianis mandauit. 7.a
 401.b cur sub vesperam hoc ipse obtu-
 lerit. 7.a 8.d

sacrificiũ offerre soli est sacerdotis. 192.c
 sacrificium quod offertur, corpus Christi
 est. 87.a
 sacrificium sui corporis & sanguinis cur
 nobis Christus reliquerit. 88.a
 in sacrificio vinum aqua mixtum offerè-
 dum. 326.d
 sacrificiũ in Missa tota offert ecclesia. 86.c
 sacrilegium. 49.d
 sal cur catechumenis detur. 32.d
 salutatio ad obuios aut operantes, Iudæis
 in frequenti vsu. 189.d
 salutatiõum formulæ, Dominus vobiscũ,
 & Pax vobiscum, vndè sumptæ. 80.b
 sanctorum spiritus sciunt fidelium petiti-
 ones. 87.a
 sanctorum intercessio. 93.d 173.d
 sanctorum intercessio in litanijs apud ba-
 ptismi fontem. 143.a
 sanctorum propter merita & intercessio-
 nem Deus miseretur nostri. 87.a
 sanctorum intercessione ecclesia munitur
 143.b
 sanctis non sacrificat ecclesia, quanuis il-
 lorum suffragia postulet. 87.a
 sancti aliter quam Deus inuocatur. 396.d
 sancti quo sint cultu prosequendi. 14.c
 350. cur festiuitates eorum celebren-
 tur. ibid.
 sanctorum Natalitij dies cur appellentur
 quibus ex hoc seculo migrarunt. 60.d
 cur eosdem læti & celebriter transiga-
 mus. c.
 sanctorum in festis post Pascha cur quæ de
 multis alioqui seruant, cantemus. 462.a
 sancti qui sub ix.lectionibus venerandi
 558.d qui sub tribus. 559.d & cur. 560.c
 sancti Iohannis festiuitas. 281.d
 sancti quinam in Calèdario notandi 558.b
 sanctorum vitæ quædam reiectæ, alia ap-
 probatæ. 543.b.c
 sanctus sanctus sanctus, quis instituerit can-
 endum in Missa. 193.c 440.c
 ad sanctus sanctus sanctus, hymnũ Sixtus
 adiectionis author. 75.a
 sanctus ter, & semel Dominus, cur dica-
 mus. 84.d
 sanctus sanctus sanctus, ipse etiã sacerdos
 cum alijs debet dicere. 440.c
 sanctus cum canitur, inclinati stant, mini-
 stri. 194.b vsque dum dicatur, Sed libe-
 ra nos à malo ibid.
 sandaliorum descriptio & mysterium 75.d
 77.a 319.d 477.c
 sandalia episcopi & presbyteri diuersa cur
 sint 78.a 172.c diaconi item & subdia-
 cono ibid.

sarrabaitæ. 26.a
 satanas cum suis æterno igne condemnã-
 dus. 34. d ad pristinam dignitatem re-
 ducendum sacrilegus error. ibid.
 Schisma quid. 359.c
 schola vacatio dicitur. 184.b
 scorpionis carnes oleo coctæ, percussio-
 nibus scorpionum medentur. 500.c
 scoti geniculationes frequentant, & sæpè
 eis vtuntur. 411.b
 Secreta. 190. & cur sic dicatur. 192.c
 secta vndè dicta. 359.c
 secula seculorum quæ dicunt. 90.b
 senarius primus perfectus numerus. 109.b
 senarij numeri mysterium. 45.d 98.b
 scripturæ sacræ commendatio. 364.b
 scriptura cur obscura plerunq; sit. 365.a
 scripturæ ad intelligentiam quibus gradi-
 bus ascendatur. 36.c 381. De quæ
 scripturis interpretandis varia præcep-
 ta. 368. & seq.
 scripturæ vnum locum variè interpretari
 posse, si vterq; sensus veritati congruat.
 372. b
 scripturas ad intelligendas quid gētium
 libri & liberales artes conferant. 372.d
 & seq. 380.
 scripturæ interpretandæ septem regulæ ci-
 tata. 168.d
 scripturæ cur testamentum vocata. 3.c
 scripturæ partitio 3.c. & quot quique eius
 libri Canonici. d. 4.
 scripturæ libri LXXII. Veteris testamenti,
 XLV. Noui, XXVII. 4. a b
 scripturæ ex Canone Sapientiam Salomo-
 nis, in eum antè receptum, cur postea
 exemerint Iudæi. 5.a
 scripturæ libri, 355. 367. à quibus sint au-
 thoribus scripti. 4. 356. & qui inter-
 pretes de Hebræo & Græco ibid. 4.c.d
 scripturæ in Theoticum sermonem à Go-
 this conuersa. 395.d
 scripturæ de Græco in Latinum interpre-
 tes quã plurimi. 4. d de Hebræo in La-
 tinum tantummodò Hieronymus, cuius
 editio ecclesie vsquequa; vtun-
 tur. ibid.
 scriptura sancta in ecclesijs legenda. 3. c &
 quo ordine. 542.c
 scripturæ sacræ libros quo ordine in diui-
 nis officijs legant Romani. 264.d
 scripturã quomodò & in templo & in re-
 fectorio legèdam ordinãrit D. Bernar-
 dus. 542.d
 scripturæ non eadem translatio. 148.c.d
 221.b 228.a 229.a 231.d 262.d 276d
 scripturæ interpretes LXX. legere cõsue-

uit ecclesia. 260.c
 scrutinia circa catechumenos. 63. b
 scrutinium iter ad bap̃tismum. 113.b
 scrutinia sex infra quadragesimã Roma-
 ni celebrant. 63.c & septimum sab-
 bato sancto. ibid.
 scrutinium propriũ opusculũ habet. 134.d
 scrutinium propriam Missam habet. 113.b
 scrutinium tertium & maximum quandò
 agatur. 113.a
 septenarius numerus mysticus in scriptu-
 ris. 13.a 81.d 96.c 98.a
 septuagesima, & cur sic dicta. 97.c 99.c
 343.c
 de septuagesima sermo Iuonis. 508.d
 septuagesimã initium & finis. 105.c
 septuagesima quousq; porrigatur, & quot
 hebdomadis cõputet. 41.d 42.d 43.a
 44.a 288.c
 septuagesima mensem Februarium attin-
 git. 106.b
 septuagesimam cur instituerit & obseruet
 ecclesia. 42.a 43.d
 septuagesima representat Israeliticũ popu-
 li seruitutem in Aegypto. 144. b & capti-
 uitatem. d 106.a
 septuagesima tempus luctus. 108.b
 à septuagesima ieiunandum oratio innu-
 it. 197.d
 in septuagesima Alleluia & Gloria in ex-
 cellis, cur suspendantur. 42.a 44.b c
 107. b 458.a & quandò tum dici
 possit. 458.a
 septuagesimæ in Sabbato alleluia dimit-
 tendum. 556.a
 in septuagesimæ nocturno Alleluia plu-
 res libri habent. 556.
 septuagesimæ Nocturnalis officij Respõ-
 sorij. 287.a Alleluia cur hi habeat. ibid.
 septuagesimæ in vespertinali & nocturnali
 officio frequentatur Alleluia 223.b
 Septuagesima quid legendum, & vndè re-
 sponsoria sint petenda. 458.b
 in septuagesima quæ in Missa decantat ec-
 clesia, explicantur. 44. Laus tibi Domi-
 ne, in septuagesima canitur. 44.c
 septuaginta interpretum vera & diuina
 spiritus sancti instinctu interpretatio. 4.c
 septuaginta interpretes. 107.a
 sequentia seu iubilatõ in Missa. 78.d
 sine verbis iubilatõ. 187.a
 seraphim, masculini generis, & pluralis nu-
 meri. Seraphin neutri, & pluralis nu-
 meri. 84.b
 sergius instituit Litanias in festis beatæ
 Virginis. 41.b
 sexagenarius numerus perfectus. 45.d
 LLLL 2 sexa-

sexagesima cur sic dicta. 343.d
 sexagesima quousq; protēdat. 43.a 45.a d
 108. 109.a ab hac ieiunium qui &
 cur aufpcentur. 42.b.c 100.
 sexagesimæ nocturnalī officij respons.
 288.b & Matutinales antiphon.c
 in sexagesima quæ in Missa canit ecclesia,
 explicantur. 45.
 sexta hora. 221.a
 sexta cur precibus dicata. 8.c
 sextæ horæ officium. 331.d
 Signorum vsus ex veteri testamento sum-
 ptus. 78.b
 Simile elegans. 199.a
 sindon corporale vocatur. 190.d
 196.c
 sindon ab altari in parasceue à diaconis
 quòd auferatur, quid significet. 58.b
 fixus Papa ad hymnum Sanctus, adiecti-
 onem constituit. 79.a
 Spes & timor, in peccatoris confessiōe cō-
 iuncta sint. 235.a
 spiritus sanctus, Patris & Filij spiritus, ab
 vtroq; procedit. 519.b contra Græcos
 hoc Græci auctoris testimonio firma-
 tur. c.
 Spiritus sanctus, Dei digitus cur appella-
 tus. 519.d cur septiformis vocetur.
 324.b
 spiritus sancti dona. 519.a 278.b inter
 se inuicem cohærent & quasi colligan-
 tur. 141.c.d & alterum altero indiget.
 245.b
 spiritus sancti singula dona tres sorores si-
 dem, spem, charitatem habent. 239.c
 spiritus sancti dona cum beatitudinibus
 collata. 141.a
 spiritus sanctus velox & efficax doctor.
 519.b
 spiritus sanctus quid in nobis operetur, &
 cuiusmodi nos eius hospites esse oport-
 eat. 154. 324.b
 sine spiritu sancto neq; cogitare neq; age-
 re aliquid rectè valemus. 140.b
 spiritus sanctus in vento & igneis linguis
 cur se exhibuerit. 154.c. cur in spe-
 cie columbæ, d.
 sponsus sponsæ annulum cur det. 31.b
 quarto digito cur is inferatur. ibid.
 Statio ad S. Mariam Romæ. 455.c
 statio ad sanctam Sabinam. 52.c
 stola siue orarium. 75 d 77.b 477.b
 stolam accipit diaconus cum ordinatur.
 169.d
 stola quid mysterij habeat. 169.d cur ad
 genua propendeat. 170.a
 stephanus Papa. 77.d

stephanus Tugrorum episcopus quas hi-
 storias scripserit. 546.a
 stephani Tugrorum episcopi Capitula-
 uium. 549.c 550.a
 Subdiaconi. 336.c
 subdiaconi nūc, qui Nathinæi in lege. 71.a
 subdiaconorum ordinatio. 23.c 163.d
 subdiaconis continentia cur indicta. 23.c
 471. c
 subdiaconi sapientes repræsentant. 178.d
 subdiaconorum officium in ecclesia. 23.c
 72.c 163.d
 subdiaconus adiutor diaconi, & penè in
 eodem est officio. 78.a
 subdiaconus epistolam legit. 81.b
 subdiaconus epistolam ad. Missam quòd
 legat, non est ex eius ordinatione, sed
 postea est introductum. 163.d 164.a
 subdiaconi in facie episcopi stant sacri-
 cij tempore. 193.d 194.a quos desi-
 gnent. c
 subdiaconi quousq; inclinati stent ante
 episcopum. 198.d 199.c quandò rece-
 dant. 200.d
 subdiaconi regionarij in facie pontificis
 stant. 163.d
 subdiaconi antiquitùs spoliati processe-
 runt. 242.b
 subdiaconi sequentes. 163.d
 sudarium inter vestes sacerdotales. 75.d
 171.d 196.c
 sudarium quod gestant sacerdotes, quid
 designet. 78.a 193.a d
 suffraganei 77.d
 suffragia. 561.b 565.b
 superbia omnium vitiorum caput, de ea
 patrum aliquot sententia. 48.c
 superhumeralē. 75.a 76.b 318.b
 superhumeralē sacerdotū nouæ legis. 77.a
 superstitio vnde dicta. 359.c
 supparum. 74.d
 supplicatiōes vnde nomē traxerint. 334.d
 fursùm corda. 192. a c
 Symbolum qua occasione Apostoli con-
 stituerint. 33.a 357.d 467.d & cur sic
 vocari voluerint. 33.b hoc non scribi in
 membranis, sed cordibus retineri vo-
 luerunt. c
 symbolū docent baptizandi. 320.d 321.
 symbolum competentibus palmarum die
 dari solitum. 11.a
 symbolum quandò, tradatur catechume-
 nis, & quandò ab eisdem reposcatur.
 113. a
 symbolum ab alijs in Cœna Domini se-
 cundùm Romanum Ordinem sabbato
 sancto reddendum. 117.a
 symbo-

symboli Niceni commendatio 6.d à po-
 pulo hoc pari confessione in vniuersis
 ecclesijs cur proclametur. ibid.
 symbolum Constantinop. vt omni Do-
 minica dicatur ad missam, in Toletano
 concilio statuitur. 408.a
 symbolum Constantinopolitanū ad Mis-
 sam cur potius quàm Nicenum dicatur
 406.d 408.a 420.c
 symbolum apostolorum post orationem.
 Dominicam in Prima 215.c
 syluester Papa 138.d
 symmachus 78.d 162.a
 synagoga & ecclesia quomodo differant
 121.d
T Litera 492.d
 Te Deum laudamus, ab Ambrosio &
 Augustino compositus hymnus 547.a
 te Deum, quandò dicatur 458.a 557.c
 quandò non dicendum 562.a
 te Deū laudamus, & Gloria in excelsis, pa-
 riter canuntur, siue non canuntur 547.
 b & quandò cani vel non cani debeat
 te Deum laudamus, in natalitijs Pontificū
 Romanū tantum cantant 265.a
TE IGITVR, secretò cur dicatur 19.a
 telephorus 78.d 162.a
 templorum origo 2.a 391.c 392.a c
 templi variæ appellatiōes, atq; partes 394.
 templum etiā oratorium dictum 398.b
 templum in Ierusalem 46. annis ædificatū
 112.a
 templa idolorum in Dei ecclesias mutata
 392.d
 templa quomodo & versus quas cæli par-
 tes extructa antiquitùs 393.a
 templi dedicationis mystica expositio
 478.d
 in templis quid fieri, quid non fieri debe-
 at 398.
 templorum euersiones nostra peccata p-
 merentur sapè 399.c
 tentatio duplex 92.c
 tentare quomodo nos dicatur Deus 92.c
 tentatio omni piè viuere inchoanti non
 deerit 512.a
 tentationum genera quibus homo ad pec-
 candum inducitur 214.a
 theotiscum sermonem Gothi habuerunt
 395.d
 tertia cur precibus dicata 8.c 217. 331.c
 testamentum cur scriptura vocata sit 3.c
 testamentum vetus & nouum cur dicantur.
 3.c & qui vtriusque libri Canonici,
 & per quos scripti d. 4.
 testamenti veteris restaurator Esdras 4.c
 interpretes qui c d

testamēti veteris & noui distinctio 489.b
 testamenti veteris & noui, vmbra & veri-
 tatis concordia 115.a
 testamenti veteris figuræ ad noui verita-
 tem accommodatæ 484.a
 teutonici 561.d
 teutonici quorum festa celebrant nouem
 vel tribus lectionibus 560.b
 Theriaca de serpentis carne confecta ad
 quid prosit 500.c
 thurificanda nō est in altari oblatio 439.d
 thomæ vitam reijcit Augustinus 543.b
 thuribulum quid mysticè 188. 191.b
 thuribulum quod fertur ad Missam, quid
 designet 178.d
 thuribulum in Missa 78.b ante Euangeli-
 um 79.a
 thuribulū in tribunal ascendit ante euan-
 gelium 188d
 Tiara 75.b 76.c
 tiara sacerdotum in lege 313.b
 timor sine pietate, ante Dei oculos nullus
 141.c
 tonsura clericorum, passionis Christi si-
 gnum, à Petro exordium sumplit 257.c
 tonsura ex ecclesiæ est traditiōe & con-
 sensione introducta 161.c
 tonsuræ ecclesiasticæ origo 18.d 71.d quid
 designet 19.a eius figura seu forma cui-
 usmodi ibid. cuius nos admonet 313.a
 470.b
 Tractus aliquandò lætitiæ, aliquandò tri-
 bulationem designat 186.b
 tractus quandò vsurpetur 160.c
 tractus & Alleluia quid differant 186.b
 tractus & Respons. quid differant 185.d
 tractus Qui habitat, quandò & cur cana-
 tur 273.b c
 traditio Christi sequēda in eius sacramē-
 tis 202.d
 traditio ecclesiastica 216.a
 traditiōes & maiorum instituta sequen-
 da in rebus de quibus scriptura sileet
 117.d 332.d
 traditiōe maiorum Ecclesia multa obser-
 uat 17.b 161.c
 ex traditiōe Apostolorum symbolum ha-
 bemus quod apostolicū dicimus 33. b c
 traditio Apostolica, pro defunctis orare,
 sacrificium offerre 8.b 350.d
 traditio Apostolica, quòd foli episc. Chri-
 smate inungant baptizatos 142.c
 traditio Apostolica Hieronymo, ante me-
 dium noctis in vigilijs paschæ populū
 non dimittere 61.d 130.b
 traditio apostolica, vt à ieiunis corpus &
 sanguis Domini accipiantur 17.b
 L.L.L.L. 3 tradi-

INDEX IN PRAECEDENTES DE ECCLIE

traditiones maiorum non sunt infringenda	333.d 334.a	cen di suo quique die a	
traditiones Ecclesiae seruandae generales quidem oibus, particulares suis quaeque locis	330.c.d	vesperae cum silentio in pasche celebrantur	345.d
transitorium	345.c	vesperae in paschali hebdomada qua solentate agantur	295.d
tribunal gradus super quem ascendit diaconus lector	187.c	vestes sacerdotales quae sint	318.a
tricenarij munerij perfectio	96.d	vestimentorum sacerdotalium mysteria	75.d 474.
trinitas personarum & essentiae vnitas in Deo	84.b.d	vestes sacerdotales exemplum bonae conuersationis populo exhibent	168.a q-nam sint 171.b 173.a
trinitatis festum, eiusque officia quis composuerit	463.c	vestis linea qua in sanctis vtuntur, quid designet	168.c
trinitatis festum quo loco Romani peragant	557.c	vestes alias habent dum ministrant, alias in vita communi sacerdotes	78.a
ratio	557.d	vestibus sacratis, nisi cum sacris operatur, non vtendum	188.b
tristis ne sis, bene viue	49.a	versus	231.d
Tunica linea	76.a	versus quando & cur dicatur	266.a cuius nos admoneat 262.a 295.d
tunica linea stricta	74.d	debeant	223.c
tunica hyacinthina	74 d 76.a	versus cum dicitur, ad Orientem nos vertimus	215 a
turonensis ecclesiae mos quidam	234.b	versus cum cantatur, ad altare se vertunt quidam	266.a
V asa consecrata clericis consecrati tantummodo attingant	201.b	versus posteriora verba non cantant	223.d
Velantur virgines	29.c	versus post Alleluia	186.b 187.a
vesperum vnde sic vocatum	8.d	versus post offerendam	82.b
vesperae ad orationem quorum imitatione & cur conueniantur	8.d	versum responsorij vnus dicit in Antiphonis, alternant versibus chori	329.a
vespertinum officium	222.a	versus in nocturnali officio praedit lectionem, in caeteris sequitur	227.c
vespertinale officium	332.a	versum antiquitus non sequebatur Gloria, sed repetebatur Respons.	266.c
vespertinale officium ante solis occubitum celebrari solitum	271.d circa xij. horam 272.a	versus Amalarij Antiphonario adiunxit Elisagarus	263.d quo artificio 264.a
vespertinale officio psalmi quindecim graduum cur adtributi	272.b	versus plures cur interdum apud vnū Responsorium inueniantur adscripti	264.a
vesperae & Laudes eodem modo peragantur	550.d id à multis secus fit	versus ad Matutinale officium	267.c per quotidianas noctes 270.b
vespertinali in officio an Responsorium sit cantandum	223.b	versus in Aduentu	248.d
vesperae quae ad dominicum diem pertineant, Benedictusne, an Dixit Dominus	281.a	versus in vespere Septuagesimae	223.c
vesperae sabbatinae ad praecedentem diem, non sequentem, pertinent, & sic de caeteris	304.c	versus in Quadragesima vnus sumpti	235.b
vesperae primae festorum antiquitus solentibus celebratae, quam secunda ipsius diei	280.d	versus in Paschalibus diebus cur non cantatur	295.d 296.
vespera prior cuiuslibet Dominicae, orationem Dominicae diei habet	457.d	versus ad Primam	271. b ad Vesperas 272.c ad Complet.
vesperae secundae ad ipsum diem festum pertinent	281.a quibus Antiphonas festo conuenientes antiphonarij antiqui habent	versus ad Horas minores quam habet vni	219.b d 221.a
vesperae secundae de festo eius diei seruandae, nisi cum summa festiuitas minore subsequitur	454.b	Viduitatis gradus proximus virginitati	29.d
vesperini psalmi in quorundam Sanctorum festis mutantur	542.a alioquin di-	viduarum exempla ibid.	

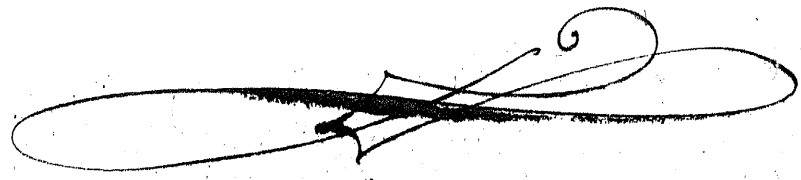
SIATICIS OFFICIIS COMMENTARIOS.

vienna Galliae praecipua vrbs	67.c	criminibus a curis secularibus immunis	29.b.c
vigiliarum nocturnarum antiquitas & commendatio	9 b imitantur stationes & vigiliis militares	8.c Has approbat & frequentant sancti viri	9. b reprobant & sine fructu esse calumniantur haereticis c
vigiliae nocturnae	332.c	virginitatis gradus proxime accedit viduitatis	29.d
vigiliis militarium in diuino officio imitatur	222.a	virgines monachales & eorum coenobia	26.d
vigiliae militares nocturnali officio repraesentamus	268.222.a	ad virgines monachales, iuuenibus nequaquam: probatissimis senibus, quousque & cur accessus permittatur	26.d
vigiliis obseruant pastores nato in carne Christo	37.d	virginum & viduarum frequentes visitationes clerici fugiant	18.c
vigiliae sanctorum natalitia quae praecedunt in ieiunio peragimus	61.b	virtutes calorum quae	84.a
in vigilijs Nona de festo peragatur	461.d	virtutes ab inuicem non separantur	226.d
vigiliae duplices in SS. festiuitatibus	303.a	vita sanctorum, quarum auctores ignorantur, in officio diuino non legendae	544.a
vigiliae sanctorum in noctis initio auspicate	302.c	vita sanctorum aliquot approbatae, & apocryphae aliquot	543.b.c
vigiliae primae finem habent ante medium noctis	280.a	vitas sanctorum haeretici corruerunt	544.a
vigiliae Natalis Domini	279.d	vitiorum enumeratio & explicatio	48. & sequentibus
vigilia Natiuitatis in Dominica si euenierit	454.a	Vnctio infirmorum, sacramentum est	94. b à quibus & quonam pacto peragendum ibid.
vigilia Epiphaniae quomodo inofficianda	456.a	vnctio infirmorum, presbyteri munus	72.d
vigiliae celebres nocte Paschali	13.a	Vouentes castitatem, illicitum sibi coniugium faciunt, quod per naturam ipsius erat licitum	28.d
vigiliae Paschae ad medium noctis protrahuntur	61.d	vouentes virgines, si nubant, damnationem habent	28.d & viduae 30.b
vigilia Ascensionis & Pentecostes ieiunandum	461.d	Vfus quauis logauius, veritati cedere debet	533.a
vigilia Pentecostes	152.b	Vualafrius Germanus	395.b
vigilia Pentecostes, & diuinorum officiorum in ea ordo	68.a	vualafrius de exordijs rerum ecclesiasticarum & incrementis	390.c
vigilia S. Laurentij	303.b	vualafrius post Ludouici Pij aetatem fuit	396.c
Assumptiois mariae, & Andreae ibid.		Vxor viro subdita fit	32. b contra si fiat, contra Dei & naturae legem est c
vinum aqua in calice Dominico misceretur	7.b.c	in vxore marito eligendo quae spectarent veteres	31.c
vir erat in terra, Officium	70.a 207.d	Ona	475.a
virginitatis commendatio	28.b	zona Romanae balteis succedere	75.a
virginitatis commendatio	28.b	zona podaris restringitur	77.b
virginitas non praecipitur, sed suadetur	28.d		
virginum virorum caput Christus, seminarum Maria	28.b		
virginibus illis regnum promittitur, quos voluntas, non necessitas, continentes efficit	29.a		
virginitas inanis erit, quae non erit ab alijs			

Ordo Alphabeticus operis huius.

*a, *b, a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, v. A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z. AA, BB, CC, DD, EE, FF, GG, HH, II, KK, LL, MM, NN, OO, PP, QQ, RR, SS, TT, VV, XX, YY, ZZ, AAA, BBB, CCC, DDD, EEE, FFF, GGG, HHH, III, KKK, LLL, MMM, NNN, OOO, PPP, QQQ, RRR, SSS, TTT, VVV, XXX, YYY, ZZZ. AAAA, BBBB, CCCC, DDDD, EEEE, FFFF, GGGG, HHHH, IIII, KKKK, LLLL. Singulaeque (quas vocant) signaturae comprehendit aut sunt bifolia seu duerniones, excepto vnico *b, quod est trifolium seu ternio.

Del Colegio de la Compania de Sto
de Granada -